

IULIAN BOLDEA

(COORDINATOR)

**STUDIES ON
LITERATURE,
DISCOURSE AND
MULTICULTURAL
DIALOGUE**

SECTION: **LANGUAGE AND DISCOURSE**

EDITURA *ARHIPELAG XXI*

2013

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**Studies on literature, discourse and multicultural dialogue** / ed.: Iulian

Boldea. - Târgu Mureș : Arhipelag XXI, 2013

ISBN 978-606-93590-3-7

I. Boldea, Iulian (ed.)

008

The sole responsibility regarding the content of the chapters lies with the authors.

Desktop publishing: Korpos Csilla

Published by

Editura Arhipelag XXI, Târgu-Mureș, România, 2013

Strada Moldovei, nr.8, Târgu-Mureș, 540519

Tel: +40-744-511546

Editor: Iulian Boldea

Consilier editorial: Dumitru-Mircea Buda

Email: editura.arhipelag21@gmail.com

<http://www.asociatiaalpha.comxa.com>

ISBN 978-606-93590-3-7

Table of Contents

THE UNWRITTEN LAWS OF CREATIVE WRITING Simona CONSTANTINOVICI, Associate Professor, PhD, University of the West	12
THE EMITTER-RECEIVER RELATIONSHIP IN THE BIBLICAL DISCOURSE Felicia Raluca TOMA, Associate Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște	22
TOPONYMIA URBANA MEDIEVALIA EUROPEA. OBSERVATIONS ON THE TRANSLATION OF EUROPEAN TOWN NAMES IN TEODOR CORBEA'S DICTIONARY <i>DICTIONES LATINAE</i> <i>CUM VALACHICA</i> INTERPRETATION Adrian CHIRCU, Assistant Professor, Hab. Dr., "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca	27
FROM SHAKESPEARE TO SITCOMS: TRANSLATING THE BAWDY WORDPLAY Oana TATU, Associate Professor, PhD and Raluca SINU, Assistant Professor, PhD, "Transilvania" University of Brașov	39
OBSERVATIONS REGARDING THE LOCUTIONAL NOUN Cecilia CĂPĂȚĂNĂ, Professor, PhD and Anamaria PREDA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova	51
CONSIDERATIONS UPON THE LEXICO-GRAMMATICAL CLASS OF THE NUMERAL Ștefan GĂITĂNARU, Professor, PhD, University of Pitești	57
DAS NARRENSCHIF – EINE MODERNE PROJEKTION DER REISEN IM WESTEN Diana CÂMPAN, Associate Professor, PhD, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia	63
DISCOURSES ON VIOLENCE IN CONTEMPORARY EUROPEAN MUSEUMS Florina CODREANU, Assistant Professor, PhD, Technical University of Cluj-Napoca	68
THE ASSOCIATIVE DICTIONARY OF LANGUAGE Ala SAINENCO, Associate Professor, PhD, "Alecă Russo" State University of Bălți, Moldova	75
ON THE NECESSITY OF COMPILING AN ASSOCIATIVE DICTIONARY OF THE ROMANIAN LANGUAGE Gheorghe POPA, Professor PhD, "Alecă Russo" State University of Bălți	80
THE ROLE OF TRANSLATIONS IN THE STRUCTURING OF ROMANIAN SCIENTIFIC LANGUAGE Mariana FLAIȘER, Professor, PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy	88
L'HERMÉNEUTIQUE DE L'OBJET, VECTEUR DE DIALOGUE MULTICULTUREL CONSIDÉRATIONS SUR BRANCUSI VS. BACHELARD Matei STIRCEA-CRĂCIUN, PhD, Institut d'anthropologie Francisc Rainer, Académie Roumaine	94
THE DEBATES REGARDING TO THE WRITING OF ROMANIAN LANGUAGE DICTIONARY IN <i>FAMILIA</i> PERIODICAL (1865-1906) Anca-Elena DAVID, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu	102
LANGUES MINORITAIRES EN ROUMANIE : PRESERVATION, AFFIRMATION ET DEVELOPPEMENT DE L'IDENTITE LINGUISTIQUE PAR DES POLITIQUES AFFIRMATIVES Marilena MILCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu	107

PROPER NOUNS IN ROMANIAN AND GERMAN. A CONTRASTIVE APPROACH

Alina PĂDUREAN, Assistant Professor, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad 115

CONTEXTUAL RELEVANCE IN TRANSLATING DRAMA. THE CASE OF TENOR VARIETIES
IN ROMANIAN VERSIONS OF TENNESSEE WILLIAMS' PLAYS

Ana-Cristina CHIRILĂ ȘERBAN, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 123

VOCABULARIES OF DIGITAL SELF-REALIZATION AND THE PROBLEM OF ANONYMITY

Camelia GRĂDINARU, Scientific Researcher, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 131

ARGUMENTATION, DE-DOUBLING AND DE-RATIONALIZATION IN THE ROMANIAN
POLITICAL DISCOURSE

Gabriela GOUDENHOOF, Assistant Professor, PhD, University of Oradea 142

MEANING, DISCOURSE AND IDEOLOGY. A CRITICAL EXAMINATION OF VAN DIJK'S
CONTRIBUTION

Ioan-Alexandru GRĂDINARU, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 153

THE SOCIOLOGICAL DISCOURSE, A CRITICAL AND REALISTIC POINT OF VIEW

Elena PITIU, PhD Candidate, University of Bucharest 159

PRAGMA-SEMANTIC VALUES OF THE METAPHOR IN THE CONTEMPORARY POLITICAL
DISCOURSE

Mihaela MOCANU, Scientific Researcher, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 167

THE HISTORY, PECULIAR TERMINOLOGY AND TRANSLATION PROBLEMS OF THE
LANGUAGE OF MEDICINE

NAGY Imola Katalin, PhD, "Sapientia" University of Târgu-Mureș 179

POLITICAL ORATORY AND LITERATURE. A CASE OF CROSSBREEDING AND
CONTAMINATION IN 19TH CENTURY ROMANIA

Roxana PATRAȘ, Scientific Researcher III, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 190

LA VEILLE MULTILINGUE ET LE PROCESSUS DE TRADUCTION

Marilena MILCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 200

BETWEEN LEXICAL TERMINOLOGY AND DISCOURSIVE TERMINOLOGY. THE
LANGUAGE OF ARCHITECTURE

Bianca GEMAN, Assistant, PhD Candidate, The Technical Constructions University of Bucharest 205

DISCOURSIVE MARKERS IN ROMANIAN. TERMINOLOGICAL AND CONCEPTUAL
ASPECTS

Aurelia Nicoleta PAVEL (DICU), PhD Candidate, University of Bucharest 214

THE BULGARIANS FROM BANAT: IMPLEMENT DIFFERENT WAYS OF TRANSMITTING
BULGARIAN FOLK STORIES INTO ROMANIAN

Eliaana-Alina POPEȚI, PhD Candidate, University of the West, Timișoara 225

LE LANGUAGE DU POUVOIR: LE SYMBOLE D'UNITÉ DANS LE DISCOURS DE NICOLAE
CEAUSESCU

Cristina PREUTU, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 239

ON THE POSTMODERNITY OF THE PHILOSOPHICAL DISCOURSE

Raluca STANCIU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 248

THE STRUCTURAL-SEMANTIC ANALYSIS OF SOME CAUSATIVE VERBS IN THE
MEDICAL LANGUAGE

Simona Nicoleta STAICU, Assistant Professor, PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and
Pharmacy, Timișoara 253

TRANSCENDING MEDIA: ANALYSIS CONCERNING THE ADAPTATION OF *HARAP-ALB*
ROMANIAN FAIRY TALE IN COMIC FORMAT

Andreea-Nicoleta CATALINA, PhD Candidate, University of Bucharest
Monica BOTTEZ, Professor, PhD, University of Bucharest 263

LANGUAGE AWARENESS AND LINGUISTIC INTERFERENCE IN THE DISCOURSE OF
ROMANIAN IMMIGRANTS IN SPAIN

Paul BUZILĂ, Assistant, PhD Candidate, University of Bucharest 273

STUDYING RARE LINGUISTIC PHENOMENA WITH CORPORA

Nadina CEHAN, PhD Candidate, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 286

THE FRUIT OF THE TREE: EDITH WHARTON'S DIFFERENT PERSPECTIVE ON SOCIAL
AND MORAL CONFLICTS

Oana Alexandra ALEXA, Assistant Lecturer, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 293

CIORAN ENTRE LA TRADUCTION ET L'ORIGINAL : LE CAS DE LA TRADUCTION
FRANÇAISE *DES LARMES ET DES SAINTS*

Andreea Maria BLAGA, PhD Candidate, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca / Université
Jean-Moulin Lyon 3, 304

ANALYSE DES TRADUCTIONS EN ROUMAIN DE LA PIÈCE *LA CANTATRICE CHAUVÉ* DE
LA PERSPECTIVE DE LA *DOUBLE LECTURE*

Violeta CRISTESCU, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 313

THE PREPOSITIONAL REGIME OF VERBS

Anamaria PREDA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 328

THE INFLUENCE OF GRAMMATICAL GENDER ON SEMANTIC JUDGEMENT. AN
INVESTIGATION OF ROMANIAN AND HUNGARIAN

Anca NEMEȘ, Assistant, PhD Candidate, "Dimitrie Cantemir" University Tîrgu Mureș 335

BLUE AND ITS TINTS IN THE ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES: COMPARATIVE
DICTIONARY AND CULTUROLOGICAL ANALYSIS

Arina POLOZOVA, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 345

LEGAL TRANSLATION AS AN INTERSPACE OF LANGUAGE AND LAW

BALÁZS Melinda, Assistant Lecturer, Sapientia University Târgu-Mureș 357

FEATURES OF THE INTONATION OF INTERROGATIVES FROM IAȘI AND BUCHAREST

Anca-Diana BIBIRI, Scientific Researcher, Andreea MIRONESCU, Scientific Researcher, Adrian
TURCULEȚ, Professor, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 365

THE DIATOPIC AND DISTRATIC VARIATION IN THE TRANSLATION OF DRAMATIC
DIALOGUE

Ana-Cristina CHIRILĂ (ȘERBAN), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 374

CHANGING LANDSCAPES IN TRANSLATION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Olga COJOCARU, PhD Candidate, "Dunărea de Jos" University of Galați 384

THE IMAGE OF ALTERITY IN ROMANIAN CONTEMPORARY ART

Lucian-Nicu RĂDĂȘAN, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș 392

CRITICAL DISCOURSE ON ENGLISH CANADIAN FICTION IN COMMUNIST PERIODICALS.

THE CASE OF HUGH MACLENNAN AND MORLEY CALLAGHAN

Ana-Magdalena PETRARU, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 396

THE ALJAMIADO-MORISCO QURANIC TRANSLATIONS AND THE PROBLEM OF
IDENTIFYING THE ARABIAN ORIGINAL

Daniela-Corina CHIRU, PhD Candidate, University of Bucharest 404

GLOBALIZATION AND THE PROCESS OF DEVELOPING LINGUISTIC COMPETENCIES

Sebastian CHIRIMBU, Assistant Professor, PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest 418

DISTORSIONS OF THE INDIVIDUAL LEVEL OF THE LANGUAGE. MODERN POETRY AS
FAILED LINGVISTIC ACT

Radu DRĂGULESCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 428

ETHOS AND EUDAIMONIA. ETHICS AS HAPPINESS

Anca Raluca PURCARU, Assistant Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași 444

LINGUISTIC NORM AND LANGUAGE CONTACT: THE CASE OF THE HUNGARIAN
LANGUAGE IN ROMANIA

FAZAKAS Noémi, Assistant Professor, PhD and BOTH Csaba Attila, "Sapientia" University of
Târgu-Mureș 453

THE POLEMIC DISCOURSE OF ALEXANDRU I. PHILIPPIDE

Simona-Andreea ȘOVA, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 463

OCTAVIAN PALER: THE IMAGE OF THE THINKER AND TRAVELER

SZÖVÉRFI Judith, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș 472

LES TRADUCTEURS DE LITTÉRATURE - CONSTRUCTEURS DE DIALOGUE
MULTICULTUREL

Raluca-Nicoleta BALAȚCHI, Assistant Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava
Daniela HĂISAN, Assistant Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 482

LITERATURE AND FILM ADAPTATION THEORY

Maria ȘTIRBEȚIU, PhD Candidate, "Ovidius" University of Constanța 491

ARGUMENTS BASED ON AUTHORITY IN THE RELIGIOUS DISCOURSE

Sorin GUIA, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 499

INFLUENCES DE LA LANGUE FRANÇAISE SUR LE DISCOURS DES ÉCRIVAINS ET DES
HISTORIENS ROUMAINS DU XIXÈME SIÈCLE

Ana-Elena COSTANDACHE, Assistant Professor, PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați 509

LANGUAGE AND LOGIC AS EFFICIENT TOOLS IN ARGUMENTATIVE WRITING

Anca Irina CECAL, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 520

UNDERSTANDING RACE IN EARLY MODERN ENGLAND: SHAKESPEARE'S DRAMAS

Liliana Tronea-GHIDEL, Assistant, PhD, University of Craiova 527

THE VANISHING HITCHHIKER IN ROMANIAN URBAN LEGENDS

Oana-Cătălina VOICHICI, Assistant, PhD Candidate, "Valahia" University of Târgoviște 534

RED COLOUR AND ITS TINTS IN TRANSLATION: "THE MASQUE OF THE RED DEATH"
BY EDGAR ALLAN POE

Arina POLOZOVA, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 541

ZORA NEALE HURSTON'S EARLY FEMINISM

Amada MOCIOALCA, Assistant, PhD, University of Craiova 550

INTER-PHRASEMES: BETWEEN FORM AND CONTENT

Anca Mihaela ȘTEFANACHE (ZAHARIA), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 557

SOCIO-LITERARY TERRORISM

Gabriela-Alexandra BĂNICĂ, M.A., "Mihai Viteazul" National Intelligence Academy, Bucharest 564

SALMAN RUSHDIE'S *THE MOOR'S LAST SIGH*: 'PEELING OFF HISTORY' AS THE
NECESSITY OF BECOMING AN INDIVIDUAL

Roxana Elena DONCU, Assistant Lecturer, and Liliana ANDRONACHE, Assistant Lecturer, "Carola Davila" University of Medicine and Pharmacy, Bucharest 572

'BRAKING' NEWS BREAKS SPIRITS. A CRITICAL PERSPECTIVE ON MEDIA DISCOURSE
WHILE TAKING AN ETHICAL APPROACH

Ioana RAICU, Assistant Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște 582

THE RENDERING OF SUPERLATIVE PARANOMASTIC CONSTRUCTIONS IN QURANIC
ALJAMIADO-MORISCO TRANSLATIONS

Daniela-Corina CHIRU, PhD Candidate, University of Bucharest 592

COSTACHE NEGRUZZI - COMMISSIONER OF GOVERNMENT, PROSE ROMANTIC,
EPISTOLIER, TRANSLATOR

Adrian Petre POPESCU, PhD, UCEE Bruxelles 606

"DO MENTION IT!" THE (HUSHED-UP) USE OF TRANSLATION IN THE TRANSFER OF
KNOWLEDGE AND TERMINOLOGY FROM L1 INTO L2

Ileana Oana MACARI, Associate Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 615

CONCEPTUAL EXOGENOUS MODELS AND TERMINOLOGICAL STRUCTURES

Doina BUTIURCĂ, Associate Professor, PhD, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș 622

MARITIME ENGLISH AS A MEANS OF COMMUNICATION AT SEA

Lavinia NĂDRAG, Professor, PhD, "Ovidius" University of Constanța 629

BLURRING THE LEXIS - GRAMMAR DISTINCTION IN TEFL

Anca CEHAN, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 637

LA TERMINOLOGIE RELIGIEUSE ORTHODOXE EN LANGUE FRANÇAISE ET LE
DIALOGUE MULTICULTUREL DES COMMUNAUTÉS ORTHODOXES DE FRANCE

Felicia DUMAS, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 646

THE POLITICS OF HISTORICAL DISCOURSE AND INTERCULTURAL REPRESENTATION
IN TIMOTHY MO'S *AN INSULAR POSSESSION*

Angela STĂNESCU, Associate Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște 656

L'IDENTITE MULTICULTURELLE DANS LA LITTERATURE FRANCOPHONE. LE CAS
D'ATIQ RAHIMI

Simona MODREANU, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 666

EMINESCU EN FRANÇAIS. LA LANGUE DES TRADUCTIONS

Mircea ARDELEANU, Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 674

IDENTITY CRISIS AND SURVIVAL SOLUTIONS IN THE "FADED HELL". THE CASE OF
THE ORTHODOX PRIESTS

Emanuela ILIE, Associate Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 690

ARGUMENTS EN FAVEUR D'UN CURRICULUM QUI PROMEUVE ET CONSERVE
L'IDENTITE NATIONALE

Silvia NEGRUȚIU, Associate Professor, PhD, Université d'Arts, Târgu-Mureș 702

MULTICULTURALISM, DEATH, FAITH AND ITS LIMITS

Rodica GRIGORE, Associate Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 712

THE ARGUMENTATIVE JUDICIAL DISCOURSE – LINGUISTIC HIGHLIGHTS

Silvia PITIRICIU, Associate Professor, PhD, University of Craiova 722

NATIONAL AND EUROPEAN CULTURAL IDENTITY

Sabina FÎNARU, Associate Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 727

GENDER(ED) DISCOURSE:

IMAGES AND EXPERIENCES IN 19TH CENTURY WOMEN'S WRITING

Ramona MIHĂILĂ, Associate Professor, Ph.D., Spiru Haret University, Bucharest 734

REFLECTIONS ON THE NATURE OF ART IN NOBEL PRIZE FOR LITERATURE
ACCEPTANCE SPEECHES

Eva-Nicoleta BURDUȘEL, Associate Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu 742

TRANSLATING WORDS AND (THEIR?) MEANING

Bianca-Oana HAN, Assistant Professor, PhD, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș 746

NEOLOGY, NEONYMY, NEOSEMY: TERMINOLOGICAL PERSPECTIVE

Inga DRUȚĂ, PhD, The Philology Institute of the Moldavian Science Academy 749

SELF-TRANSLATION, COMMUNICATION BRIDGE BETWEEN CULTURES

Irina PETRUCĂ, Assistant Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași 759

COSMOPOLITANISM AND NATIONALISM IN SOVIET DISSIDENCE: SAKHAROV VERSUS
SOLZHENITSYN

Laura CIUBOTARAȘU PRICOP, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 763

GOD IS A DJ A CORPUS-BASED APPROACH TO CONTEMPORARY ENGLISH SONG
LYRICS

Mihaela DUMA, Assistant Lecturer, Petroleum-Gas University of Ploiești 775

QUALITY MANAGEMENT IN TECHNICAL AND VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING
FARKAS Zoltán-Béla, PhD Candidate, „Politehnica” University, Timișoara 782

MEDIA AND VIRTUAL MEDIUM IN SECOND LIFE
Claudia TALASMAN CHIOREAN, Research Assistant, ”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 787

THE THERAPEUTIC METAPHOR - AN INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVE
Irina CRUMPEI, Assistant, PhD, ”Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 801

NUEVOS CONTACTOS RUMANO-ROMANCE: ALGUNOS FENÓMENOS DE
INTERFERENCIA
Iulia NICA, Assistant Professor, PhD, ”Alexandru Ioan Cuza” University of Iași / Universidad de Sevilla 807

ON THE FIRST WOMAN TRANSLATOR OF DANTE'S ‘THE DIVINE COMEDY’ INTO ROMANIAN
Nicoleta CĂLINA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 818

PERSPECTIVES ON DEFINING EUPHEMISMS
Oxana CHIRA, Assistant Professor, „Alec Russo” State University of Bălți 827

THE LEGIONARY DISCOURSE: CONTENT ANALYSIS
Paula MUREȘAN, PhD, „Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 832

“MONSTRUOUS IDIOMS” - SCARY IDIOMS IN ROMANIAN TRANSLATION
PUŠKÁS-BAJKÓ Albina, PhD Candidate, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș 839

POSSIBLE STRUCTURAL AMBIGUITIES IN ENGLISH PROVERBS
AND THEIR ROMANIAN CORRESPONDING VERSIONS
Anca-Mariana PEGULESCU, PhD, Ministry of National Education 846

TOWARDS A NEW ANALYTICAL FRAMEWORK:
JEANETTE WINTERSON AND THE *DESPERADO PROJECT*
Alina PREDA, Assistant Professor, PhD, ”Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca 853

SOCIO-CULTURAL IMAGINARY AND LITERARY FUNCTIONS OF CREMATION IN
ROMANIAN EPIGRAMS
Adriana TEODORESCU, Researcher, PhD and Marius ROTAR, Researcher, PhD, ”1 Decembrie
1918” University of Alba-Iulia 862

LA TRADUCTION DES REFERENTS CULTURELS DANS LE ROMAN *LE TESTAMENT
FRANÇAIS* D'ANDREÏ MAKINE VERS LE ROUMAIN
Iulia CORDUȘ, PhD Candidate, ”Ștefan cel Mare” University of Suceava 876

EXHIBER LA DIFFICULTE DU DIALOGUE ORIENT – OCCIDENT POUR MIEUX LA
SURMONTER? UNE LECTURE DE *PARAGES* DE THEODORE CAZABAN
Gina PUICĂ, Assistant Professor, PhD, Université de Strasbourg and ”Ștefan cel Mare” University of
Suceava 884

“WARRIORS” BEGINNINGS OF XXTH CENTURY LITERATURE
Alina BAKO, Assistant, PhD, ”Lucian Blaga” University of Sibiu 895

MASTERING THE RULES: A NEW STRATEGY OF SUBVERTING AUTHORITY. THE CASE
OF LEWIS CARROLL'S *ALICES*
Cătălina BĂLINIȘTEANU, Assistant, PhD, ”Vasile Alecsandri” University of Bacău 904

CONSIDERATIONS ON CONSTRUCTIONAL HOMONYMY IN ROMANIAN
Florina-Maria BĂCILĂ, Assistant Professor, PhD, University of the West, Timișoara 909

CULTURAL INTERFERENCE IN LANGUAGE LEARNING: DIFFICULTIES OF THE
SPELLING AND PUNCTUATION IN ALTERNATE LANGUAGE CODES
Aida TODI, Assistant Professor, PhD, "Ovidius" University of Constanța 920

WHAT IS SEEN FROM THE HOSPITALITY/ HOSTILITY OF THE POSTMODERN TEXT
Lucia ISPAS, Assistant Professor, PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești 926

UNIVERSAL CULTURE VS. GLOBAL CULTURE
Aurora PAȘCAN, Assistant, PhD, University of Medicine and Pharmacy, Târgu-Mureș 935

NATURAL LANGUAGE COMPLEXITY. SENTIMENT ANALYSIS
Daniela GÎFU, Scientific Researcher III, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași
ACS Andrei SCUTELNICU, Institute of Computer Science, Iași-Romanian Academy, "Alexandru
Ioan Cuza" University of Iași 944

LA LANGUE ETRANGERE, INSTRUMENT DE DIALOGUE DANS LE PROCES – LE ROLE DU
TRADUCTEUR-INTERPRETE
Diana DĂNIȘOR, University of Craiova 955

ARGUMENTS IN FAVOR AND AGAINST FEMINISING PROFESSION NAMES IN
CONTEMPORARY FRENCH
Alina IFTIME, Assistant Professor, PhD Candidate, "Ovidius" University of Constanța 962

THE "GRAMMAR" OF ELOQUENCE IN TAKE IONESCU'S DISCOURSE *PENTRU ROMÂNIA
MARE / FOR GREAT ROMANIA*
Cristina RADU-GOLEA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 969

GEOMETRIZATION OF POETIC SPACES. MATHEMATICS AS A GAME
Virginia POPOVIĆ, PhD, University of Novi Sad, Serbia 976

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH ONOMASTIC ELEMENTS IN FRENCH
Dragoș Vlad TOPALĂ, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 982

TRAIAN CHELARIU'S JOURNALS, OR WHAT DOES A NON-CANONICAL HISTORY SPEAK OF
Dana Alexandra DOLGU URSULEANU, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 989

REPRESENTATIONS AND FEATURES OF DESTINY IN ROMANIAN FAIRY TALES
Claudia COSTIN, Associate Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava 996

PRAGMATIC COMPETENCE IN THE USE OF DISCOURSE MARKING "AND" BY
ROMANIAN EFL LEARNERS
Mădălina Georgiana MATEI, Assistant Professor, PhD, "Transilvania" University of Brașov 1002

INTERCULTURAL FORMATIVE METHODS IN THE ROMANIAN UNIVERSITY
Andrei-Lucian MARIAN, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași 1010

CREATION – A REFLEX OF THE TRAGIC (VIEW OVER THE ROMANIAN INTER-WAR POETRY)
Mina-Maria RUSU, Associate Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași 1019

EXPLORING VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS IN TEACHING ENGLISH FOR TOURISM
 Anișoara POP, Associate Professor, PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu-Mureș
 Raluca CRIȘAN, Assistant professor, PhD candidate, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu-Mureș 1031

TRADUIRE POUR REDECOUVRIR L'EXPRESSIVITE DE SA PROPRE LANGUE
 (APPLICATION SUR LA TRADUCTION DE SAN-ANTONIO EN ROUMAIN)
 Monica IOVĂNESCU, Assistant Professor, University of Craiova
 PhD, Anda RĂDULESCU, Professor, PhD University of Craiova 1037

LEXICAL AMBIGUITY REVISITED: ON HOMONYMY AND POLYSEMY
 Alina PREDA, Assistant Professor, PhD, "Babeș-Boyai" University of Cluj-Napoca 1047

SHADES OF BLACK AND WHITE. ALTERITY, IDENTITY, MULTICULTURALITY IN
 CONTEMPORARY MEDIA AND LITERATURE
 Júlia VALLASEK, Assistant Professor, PhD, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca 1055

"I THINK, THEREFORE I AM DANGEROUS" - DEVELOPING CRITICAL THINKING AT THE
 ENGLISH CLASS- FOR ROMANIAN AND HUNGARIAN STUDENTS
 PUSKÁS-BAJKÓ Albina, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș 1065

THE PRESENT STAGE OF LEXICAL NEOLOGISMS ADAPTATION (WITH REFERENCE TO
 ANGLICISMS AND AMERICANISMS)
 Vlad PREDA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 1073

ARTICULATION OF REFERENTIAL QUANTA THROUGH TEXTEMES IN MIHAIL
 SADOVEANU'S NOVEL *THE GOLDEN BOUGH*
 Simina TERIAN, Assistant Professor, Ph.D., „Lucian Blaga” University of Sibiu 1078

ILLOCUTIONARY FORCE IN CRIMINAL JUDGMENTS
 Alina GIOROCEANU, Assistant Professor, PhD, University of Craiova 1088

UTOPIA OR THE IDEAL STATE – THE CASE OF *NEWS FROM NOWHERE*
 Andreea Mihaela MARDAR (STANCU), Phd Candidate, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași 1096

THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFFERENCE FOR LANGUAGES:
 MULTILINGUALISM AND COMPLEMENTARY PHENOMENA: THE TRANSFER OF
 ROMANIAN LANGUAGE
 Gina NIMIGEAN, Assistant Professor, PhD Candidate, University „Alexandru Ioan Cuza”, Iași 1104

NOVEL AND CATHEDRAL: THE CONSTRICTIVE PLURIMORPHISM OF THE UNIQUE CODE
 Gina NIMIGEAN, Assistant Professor, PhD Candidate, University „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
 Ioana OLARU, Lecturer, PhD, University of Arts „G. Enescu”, Iași 1112

MONDIALISATION, MULTICULTURALISME ET LITTERATURES EN FRANÇAIS
 Efstratia OKTAPODA Prof., Ingénieur de Recherche, PhD, Université de Paris IV-Sorbonne, France 1121

L'ODYSSÉE D'UN FOLKLORISTE ROUMAIN – GIORGE PASCU
 Ioan DĂNILĂ, Associate Professor, PhD, "Vasile Alecsandri" University of Bacău 1129

NOMS PROPRES DANS L'ESPACE PUBLIC. PRÉCISIONS TRADUCTIVES SUR LES
 ANTHROPONYMES NON CONVENTIONNELS
 Georgeta RUS, PhD, Technical University of Cluj-Napoca – Northern Baia-Mare University Centre 1136

THE UNWRITTEN LAWS OF CREATIVE WRITING

Simona CONSTANTINOVICI, Associate Professor, PhD, University of the West

Abstract: In recent years, creative professional writing underwent various forms of manifestation, most often within an institutional framework. Major universities around the world don't overlook such a phenomenon. And they do this very often through the voice of some elite intellectuals. We have tried to show that, beyond the pleasure of writing, there are also some constraints, assumed in different ways by writers. Avoiding superlatives and too long sentences, or the pertinent use of terms and brackets, are just some of them. To understand how a literary text works means to recreate it. Under such circumstances, both reader and interpreter cannot ignore the creative writing techniques.

Keywords: writing, text, constraint, pertinent, technique

Argument

În unele lucrări consacrate teoriei literare sau naratologiei, sensul conceptului de *scriitură* se suprapune peste acela de „stil individual” al autorului.” [1] Amândoi termenii, *scriere* și *scriitură*, trimit la fr. *écriture*, cu mențiunea că *scriitură* acoperă un câmp semantic mult mai alambicat, definibil în funcție de teoreticianul la care se face referire (Roland Barthes, Jacques Derrida, Julia Kristeva, Philippe Sollers, Jean-Louis Baudry, Michel Foucault, Jean Baudrillard etc.), în funcție de domeniul vizat (critică literară, teoria literaturii, filosofie etc.), în funcție de curent sau mișcare culturală. Conceptul a fost introdus, în 1953, de R. Barthes, în lucrarea *Le degré zéro de l'écriture*, și utilizat în definirea statutului literaturii în relație cu istoria și societatea: «între limbă și stil există loc pentru o altă realitate formală: *scriitura*; (...) Limba și stilul sunt obiecte; *scriitura* este o funcție: ea e raportul dintre creație și societate, este limbaj literar transformat de destinația sa socială». Dată fiind această realitate dezarmantă, nu ne propunem să tratăm exhaustiv, în lucrarea de față, astfel de concepte. O sinteză de acest fel rămâne apanajul dicționarilor de specialitate. Pornim, în demersul nostru, de la premisa că *scriitura* se poate învăța. Există niște legi nescrise, niște pași de urmat, niște repere de neocolit. Vom pune, din start, semnul egalității între *scriere* și *scriitură*, asumându-ne totodată acest risc.

Legea constrângerii

Renunțarea la unii termeni, care nu prezintă un grad adecvat de *lizibilitate*, ia forma unei adevărate mize în cazul unui scriitor care se respectă. E drept, sunt și nenumărați scriitori care-și asumă *ininteligibilitatea*, spun că stilul o cere, că altfel nu e posibil. Alții, în numele simplității, acurateței textuale, înlătură dintru început termenii neologici stridenți, regionalismele, arhaismele, cuvintele de argou etc.

- *Evitarea superlativelor.* Spre exemplu, un scriitor își propune să nu folosească extrem de multe *superlative*. Sau chiar să renunțe definitiv la ele. Ce înseamnă, de fapt, să folosești *superlative*? E o modalitate adesea uzitată, pentru că ține de o tendință binecunoscută a ființei umane, aceea de a exagera, de a exprima cât mai intens, cât mai colorat cu putință, un gând, o

stare, de a descrie cât mai participativ un obiect, o ființă, o stare. Renunțarea la superlative recreează textul. Îl remotivează.

În prelungire, un scriitor, în urma criticilor primite într-un cadru instituționalizat, cerc literar, cenaclu, atelier, universitate, crede că ar fi mai nimerit să estompeze suita determinanților, care uneori funcționează în regim de redundanță absolută. Nu toți determinanții vor fi excluși. Știința lui rezidă acum în putința și voința de a selecta acei termeni pertinente într-un anumit context, fără de care sensul ar avea de suferit. Cu ajutorul computerului se trece la sublinierea tuturor determinanților din text. Urmează etapa selecției, care comportă „măsurarea” acestora din punctul de vedere al conținutului, formei și uneori este analizată chiar dimensiunea sau poziționarea lor în (con)text (postpunerea, antepunerea, intercalarea altor lexeme între determinat și determinant).

„Puneți vocabularul în compartimentul de sus al trusei cu unelte și nu depuneți niciun efort conștient de a-l îmbunătăți. (O veți face în timp ce citiți, desigur... dar la asta ajungem mai târziu.) *Unul dintre lucrurile cu adevărat rele pe care le puteți face când scrieți este să împopoțonați vocabularul* (subl. n.), căutând cuvinte lungi pentru că vă simțiți poate puțin rușinat de cele scurte pe care le știți. Asta e ca și cum ai îmbrăca un animal de casă în haine de seară. Animalul e stânjenit, iar persoana care a comis acest act de înfrumusețare premeditat ar trebui să fie și mai stânjenită. [...] Țineți minte că regula de bază a vocabularului este: *folosește primul cuvânt care-ți vine în minte, dacă e potrivit și colorat.*” [2]

Sigur că aceasta este situația ideală: scriitorul conștient de ceea ce trebuie să facă, impulsivat, uneori în chip magic, de rațiune. Fiecare scriitor are o teorie proprie relativ la mecanismul de declanșare a frazei, la procedeele de susținere a unei construcții românești. Teoria se consolidează pe măsură ce textele sunt scrise. Și fiindcă textele sunt „confectionate” din cuvinte, vor putea fi decelate, de bună seamă, unele puncte comune în toate aceste teorii. La început, scriitorul tatonează în câmpul vast al literaturii potențiale, încearcă tehnici noi sau revine la cele vechi, reia teme, obsesii, personaje, taie pasaje întregi, adaugă, la cele scrise, fragmente care pot sau nu să adere perfect la forma inițială a textului. „[...] Flaubert avea, în legătură cu stilul, o teorie: aceea a cuvântului potrivit (*le mot juste*). Iar cuvântul nimerit era acela – unicul – care putea exprima perfect ideea. Obligația scriitorului era de a-l găsi. Dar cum știa că l-a nimerit? Asta i-o spunea auzul: cuvântul era *juste* când suna bine. Ajustarea aceea perfectă dintre fond și formă – dintre cuvânt și idee – se traducea în armonie muzicală. În consecință, Flaubert își supunea toate frazele probei de la gueulade (a strigătului în gura mare, a vociferării). Ieșea afară ca să citească răcnind cele scrise, pe o scurtă alee mărginită de tei care există și acum acolo unde a fost căsuța lui de la Croisset: l'allée des gueulades (aleea strigatului). Acolo citea aproape zbierând cele scrise, și urechea îi spunea dacă nimerise, ori dacă trebuia să mai caute cuvinte și fraze până la aflarea acelei perfecțiuni artistice pe care a urmărit-o cu o tenacitate fanatică, până a atins-o.” [3]

Scriitura și tehnica sunt aspectele de căpătâi ale formei literare. E de la sine înțeles că, pentru a scrie, să zicem, o proză bună, cuvintele nu sunt suficiente. Observăm lesne, și în cazul în care vrem să scriem o poezie bună, cum cuvintele devin neputincioase. Cuvântului îi mai trebuie ceva pentru a se întregi, pentru a se transforma în poezie, acea, probabil, fără vârstă „intenție de bulversare a cadrului poetic tradițional.” [4] O dimensiune aparte pe spațiul căreia să se manifeste liber. Un exemplu de cum se face poezie este George Bacovia. În *Stanțe burgheze* (1946), Bacovia utilizează, în poeme textualizate pe verticală, din lexeme

predominant nominale (care hașurează câmpuri semantice proprii întregii sale lirici), tehnica atonalismului sau dodecafonismului. „Tehnica dodecafonismului poate fi folosită uneori, parțial, pentru exprimarea stărilor emoționale depresive, de groază, a unor halucinații, pentru evocarea unor imagini fantastice, ca metodă subordonată unei concepții generale realiste.” [5] Și punctuația forte contribuie la marcarea acestei „deviații” a muzicalității poetice.

Dacă ar fi să dăm un exemplu de *constrângere extremă* la care se poate înhăma un scriitor, am apela fără ezitare tot la Georges Pérec, scriitorul francez care a conceput un roman, *La Disparition*, publicat în 1969, fără să folosească măcar o dată litera e, despre care se știe că e cea mai frecventă în franceză. Constrângerile cele mai arbitrare pot fi de bună seamă fixate, dar scopul este cel care, până la urmă, face legea. „Acel mare năzdrăvan care a fost Georges Perce, la un anumit moment din viața lui a cultivat cu nostalgie ideea de a scrie o carte tot atât de vastă cât și lumea. Apoi a înțeles că nu o putea face, și s-a mulțumit, într-o carte ce se intitulează, întocmai, *Tentative d'épuisement d'un lieu parisien*, să descrie „în direct” tot ce se petrecuse în place Saint-Sulpice de la 18 la 20 octombrie 1974. Perce știe foarte bine că despre piața aceea s-au scris multe lucruri, dar își propune să descrie restul, ceea ce nici o carte n-a povestit, totalitatea vieții cotidiene. Se așează pe o băncuță, într-unul dintre cele două baruri ale pieții, și timp de două zile notează tot ce vede, diferitele autobuze care trec, un japonez care-l fotografiază, un domn cu impermeabil verde; observă că toți trecătorii au cel puțin o mână ocupată, cu o geantă, o valijoară, sau cu mâna unui copil, cu zgarda unui câine; înregistrează până și trecerea unui domn care seamănă cu Peter Sellers. La 2 p.m. ale lui 20 octombrie, se oprește – imposibil să epuizeze tot ce se întâmplă în oricare loc din lume și, la urma urmei, cărțuia lui este de 60 de pagini și poate fi citită într-o jumătate de oră. Afară de cazul în care cititorul nu o degustă lent timp de două zile, încercând să-și imagineze fiecă scenă descrisă. Dar în sensul ăsta n-am mai vorbi de lectură, ci de un timp al halucinației. În același mod, putem să folosim o hartă geografică pentru a ne închipui călătorii și aventuri extraordinare, dar în acest caz harta a devenit pur stimulent, iar cititorul s-a transformat în narator.” [6] De la desenul timid al personajului kunderian, căruia cuvintele îi sunt insuficiente în actul descrierii unei realități, la excentricitatea scriitorului francez, care vrea să se transforme în demiurg atoateștiutor, nu e decât un spațiu cu o singură dimensiune, relativ ușor de parcurs când se cere să explici în ce rezidă dificultatea de a-i înțelege pe scriitori.

Atâta chin, atâta cenzură, pentru a obține un text care-și etalează lizibilitatea într-o formă bizară! „Știți ce este o lipogramă? E un text în care se evită, cu bună știință, folosirea unei anumite litere – lucru greu de realizat atunci când textul respectiv umple o carte întreagă.” [7] Și la noi, avangardiștii de factură suprarealistă, Sașa Pană și Moldov, spre exemplu, scriu împreună un „roman” [8] purtând titlul *Alfabet*, „în care toate cuvintele încep cu aceeași literă, iar discursul se coagulează după principiul aliterației, într-o adevărată cascadă de paronomasii”. [9]

Herta Müller este și ea exersată în arta ineditului lexical și stilistic. Scriitoarea de etnie germană, nobelizată, știe să facă artă din repetarea unui cuvânt. *Cercul* sau *rotundul*, prin simbolistica lui, e ilimitat sau, mai bine zis, permite interpretarea sensului ca un parcurs interminabil. În „vârtejul” lui *rotund* intră, pe milimetru pătrat, realități divergente, multe (în aparență?) incompatibile: *masă, soare, tavă, cataramă, brățară, ceas, nasturi, pupile, ziuă, înghețată, cupă, unghii, monede, femei gravide, bastoane* etc. „M-am gândit și la zilele când formele obiectelor din jur devin un supliciu pentru mine: mă așez la masa din stradă a unei cafenele; masa e *rotundă*. Deasupra mea strălucește un soare *rotund*. Vine chelnerița cu o cârpă

umedă și șterge masa. Tava chelneriței e *rotundă*, la fel și cataramele de la pantofii ei, brățara, ceasul de la mână. Nasturii de la bluză – *rotunzi*; pupilele căprui din albul ochilor ei – la fel. Pe jumătate amuzată de *rotunjimile* unei zile, comandă o înghețată, și-mi trece prin cap că *forma ei sferică* va fi, desigur, în ton cu ziua. Când chelnerița sosește cu înghețata, iată că și cupa în care mi-o aduce e *rotundă*, la fel și paharul cu apă, rotocoalele umede pe care le lasă pe masă. Unghiile îmi sunt *rotunde*. Și, până la urmă, chiar și monedele cu care plătesc consumația. Astfel de aglomerări s-au produs și cu femei gravide, cu bastoane sau cu indivizi cărora le lipsea un deget.” [10]

Aceste modalități de a scoate din comun romanul sunt bizare numai dacă mental nu vrem să admitem că arta de a scrie și cea de a desena nu se exclud, ba chiar se suprapun în unele aspecte. Când spunem despre un individ că *are ochii migdalați*, în primă instanță ne vine în minte imaginea migdalei. Avem tendința de a merge mai departe și de a desena această realitate. De a glosa, în fond, în limitele unei realități cunoscute. Când spunem *are nasul coroiat* ne gândim la forma acestuia, care aduce cu a unui cârlig. Așadar, figura geometrică de referință ar fi, în acest caz, un semicerc. Trupul uman, așa cum îl descoperă copiii, spre pildă, e format, la început, dintr-o serie de figuri geometrice de diferite mărimi: cercuri, pătrate, dreptunghiuri, triunghiuri etc. Prin figuri geometrice ei povestesc precum ar face-o cu ajutorul cuvintelor. ”Pentru cei dispuși să treacă dincolo de utilizarea spontană a cuvintelor în viața de fiecare zi, să mediteze, să-l urmărească pe fiecare în parte, iar, apoi, în îmbinări (sintagme, propoziții, fraze), așa cum apare de obicei, întrebările și reflecțiile vor întrece cu mult așteptările.” [11]

Romanele-colaaj ale artistului plastic Max Ernst pot vorbi o limbă mult mai accesibilă decât romanele formate din cuvinte. Desenele cuprinse între copertile unei cărți vorbesc așa cum numai cuvintele ar putea s-o facă. Cu mențiunea: nu orice aranjare de cuvinte „prinde glas”. „Colaajul este un procedeu de compunere folosit în pictură, muzică, literatură, constând în introducerea de elemente eterogene, de sine stătătoare, cu scopul de a crea contraste imprevizibile.” [12] În literatura franceză, scriitori precum Alain Robbe-Grillet, Claude Simon, Michel Butor etc., catalogați la ceea ce s-a numit, în istoria literaturii, *nouveau nouveau roman*, sunt creatori de *cărți-colaaj*, de *texte-bricolaj*, un fel de structuri verbale disperate aflate într-o permanentă căutare a unității (primordiale). Mișcarea postmodernistă își revendică și ea acest procedeu inedit, mereu în goana după semnificații suplimentare.

• *Evitarea frazelor lungi*. Puțini scriitori reușesc „să îmblânzească” frazele lungi (Marcel Proust, Milan Kundera, Camil Petrescu, George Călinescu, Mircea Horia Simionescu, Gheorghe Crăciun, Mircea Cărtărescu, Daniel Vighi). De obicei, acestea sunt caracterizate prin coerență scăzută, repetiții inutile, subordonate multiple introduse prin pronume relative, intercalări și paranteze explicative care ambiguizează semantismul.

A arăta cum se poate scinda o frază lungă în propoziții mai scurte, luând ca suport fragmente din romanul călinescian, spre exemplu, e o lecție de reinventare a limbii române. Textul se va remodela din punct de vedere gramatical, semantic și stilistic, dar nu va fi, în aceste condiții, niciodată, identic cu primul. E un alt text. Forma lui e alta, chiar dacă, în linii mari, rescrierea a încercat să nu denatureze sematismul inițial. În romanele lui Daniel Vighi există, adesea, perioade impresionante, fraze întinse și pe două pagini, amintind de arta povestitului la cronicarii români. Un adevărat arsenal de procedee narrative trebuie scos, în acest caz, la atac. Logica se poate oricând destrăma dacă un ochi treaz nu veghează permanent asupra ei. Iată un exemplu în acest sens:

„– Frumoase locuri, zice singurătatea mea, eu la voi mă uit și sunt furnică, și mă plimb peste piatra din iarba de sub arborele cel bătrân și din apropierea băncii pe care stă Ucunuț, protagonistul, și sunt furnică, și el, protagonistul meu, este înfățișarea mea pentru ceilalți, în timp ce eu sunt acum păsăruică mărunță și caut prin crengile arborelui ăstuia bătrân, nu departe de ferma agricolă de producție Rappenhof, din statul Baden-Württemberg, și ciugulesc de pe mugurii desfăcuți cojile cele dulci, mă plimb iute-iute pe crengi și ciugulesc cojile mugurilor celor descojiți, umflați, rămași în urmă cu îmbobocirea, rămași foarte în urmă, că acușica e luna mai, eu stau pe bancă, alături stă protagonistul și în depărtare, pe câmp, se văd niște cai cu doi oameni, caii pasc și cei doi oameni se uită la ei, este departe și nu se vede dacă oamenii aceia sunt tineri, sunt bătrâni, sunt bărbați, sunt femei, se văd doar siluetele lor de oameni lângă siluetele cailor, și sunt dealuri pe aici, localitatea – sau ferma – se numește Rappenhof, așa se numește localitatea unde stă domnul Ucunuț pe o bancă sub un arbore bătrân, și Nathalie, colega lui de la Akademie, mult se miră că adică de ce, că adică de unde Rappenhof, că așa ceva nu există prin împrejurimi, mult se miră și pe bună dreptate, din cauză că ea știe, că merge zilnic cu mașina ca să ducă fetele la școală, pe Lise și pe Zoe, și știe că nu există niciun fel de Rappenhof; unde-i fi ajuns dumneata, domnule Ucunuț, în ce realitate paralelă ai stat pe o bancă sub un arbore bătrân cu mugurii umflați târziu, acum, la sfârșit de aprilie, când împrejurimile sunt deja din belșug parfumate de flori de soc, de flori de liliac, de alte flori albe și roz-bonbon ale unor arbuști banali, atât de banali încât nu le știi numele, sunt alături de tine de o viață, și tu ești în altă realitate, ai intrat altundeva, într-o altă dimensiune, ești în ținutul de dincolo și stai la margine de fermă, acolo, pe lumea cealaltă, și-ți pare că ești acasă, acolo, pe bancă, și e așa ca și când ai fi pe dealurile de la Barațca, unde e podgoria Aradului, sus pe deal, acolo sunt ceva ferme, acolo sunt și cai și siluetele unor oameni-nici-copii-nici-femei-nici-bărbați, te uiți la tine, stai pe banca de la marginea dealului unde este localitatea Rappenhof și te vezi, te uiți la tine, la fața ta în lume, la aspectul tău, la masca și dimensiunea Ucunuț a existenței tale, și aluneci, ieși din ea ca dintr-o găoace, redevii, cazi în subiectivitatea persoanei întâi.” [13] Așezat confortabil într-un prezent inedit, în spațiul-paradis al creației la care scriitorii și artiștii râvnesc de când lumea, dar și într-un trecut cu mai multe straturi, Daniel Vighi se decriptează în pagină fără menajamente, mânat de sentimentul acut al nedesăvârșirii de sine. Autorul are o viziune aproape animistă asupra lumii. Oscilarea între două lumi, una vie, cealaltă moartă, alcătuită din chipuri defilând ușor pe firul amintirii, se petrece permanent sub prezența protectoare și mobilizatoare a naturii.

• *Cum dăm putere unui cuvânt?* La această întrebare doar scriitorii mari pot răspunde. Iată ce scrie Kundera despre folosirea cuvântului *mănăstire* într-una din creațiile lui Stendhal: „Dacă nu-i este dat omului să trăiască împreună cu ființa iubită și să subordoneze totul dragostei, îi rămâne a doua posibilitate de a-i scăpa Creatorului: să meargă la mănăstire. Și Agnes își amintește de-o frază din romanul *Mănăstirea din Parma* de Stendhal: «se va retrage la mănăstirea din Parma». Fabrice a plecat; s-a retras la mănăstirea din Parma. Nicăieri, pe tot parcursul romanului, nu apare nicio mănăstire; și totuși, această unică frază din ultima pagină a cărții e atât de importantă, încât după ea și-a intitulat Stendhal celebrul său roman; căci țelul final al tuturor aventurilor lui Fabrice era mănăstirea; un loc ascuns de lume și de oameni.

Cândva, la mănăstire se duceau oamenii aflați în dezacord cu lumea, oameni care nu-și asumau nici necazurile, nici bucuriile ei. Dar întrucât secolul nostru refuză să recunoască dreptul oamenilor de a fi în dezacord cu lumea, mănăstirile în care putea să se refugieze Fabrice

nu mai există. Au dispărut locurile ascunse de lume și de oameni. N-a rămas după ele decât amintirea, idealul mănăstirii, visul mănăstirii. Mănăstirea. Se va retrage la mănăstirea din Parma. Mirajul mănăstirii.” [14] Iată cum, un cuvânt aparent „fără greutate” numește, de fapt, calea călătoriei textuale. Cuvântul *mănăstire* țese fir cu fir, discret, în umbra marilor întrebări existențiale, întregul roman stendhalian.

În literatura română, *Dicționarul onomastic* al lui Mircea Horia Simionescu explică, poate cel mai bine, cum se construiesc, pornind de la și din cuvinte, romanele, cum e posibil ca un text să reziste prin muzicalitatea și consistența unor vocabule. Acest dicționar atipic este, de fapt, “un roman al preparativelor pentru scrierea unui roman, dar și un roman al pulverizării romanului (genul ca atare). Sub cupola alfabetică extrem de fragilă a acestui ansamblu, autorul face de toate: își încearcă mina, copiază pagini de excelență, teoretizează, construiește mici piese epice încheiate la toți nasturii, face liste și fișe de personaje, unele posibile, altele absurde sau fantasmagorice, imaginează cărți, titluri, autori, radiografiază persoane din imediata sa apropiere, pune în funcțiune – prin cele mai neașteptate jocuri de cuvinte – mecanismele intime ale limbajului, construiește identități heteronime, inventează familii, neamuri, țări, glosează pe marginea unor titluri și idei, ia în răspăr temele mari și tratează în registru grav subiecte minore, își dezvăluie condiția de muritor, cu neajunsurile, temerile, plăcerile și aprehensiunile ei. El e un scrib, un grefier, un reporter, un diarist, un degustător de artă, un poetician, un parodist, un meloman, un filolog, un istoriograf, un colportor de știri, un copist, în cele din urmă un scriitor. Îmbracă toate identitățile celui care scrie, toate identitățile celui care citește (cărți și scene de viață), toate identitățile celui care aude și vede, pipăie și miroase, schimbând mereu perspectivele, distanțele, atitudinile, mijloacele și instrumentele.

E un fel de om-orchestra, un decatlonist al culturii, un Bouvard și un Pécuchet ai lumii postmoderne, reuniți într-un perspicace cabotin al discursului, dar înainte de toate un șaman al onomasticii și al imaginației caracterologice. El știe că în spațiul literaturii oamenii se fac cu cuvinte, pentru că oamenii sunt sau ajung să fie expresia propriilor lor nume. Dicționarul lui Mircea Horia Simionescu reprezintă o lovitură de grație dată personajului clasic, gândit ca un om în carne și oase, cu cap, mâini și picioare, care se naște, trăiește și moare. Personajele pot să fie – în cazul său – și cărți, creioane, fluturi, tunuri, insecte, mecanisme, medicamente, pentru că în realitatea numelor pe care le poartă ele pot să semene cu toate acestea. Suntem nevoiți să recunoaștem că, după Balzac, Rebreanu, Dostoievski, personajele nu mai pot semăna cu realitatea umană, ci cel mult cu substanța lor antroponimică. Un specialist în lingvistică sau în filozofia limbajului ne-ar putea probabil convinge că de la onomastică la ontologie drumul se desfășoară într-un singur sens, cel al arbitrarității.” [15]

Sunt binevenite parantezele?

Ce nu mai încapă în frază, surplusul informațional, e adesea pus de scriitori, romantici, realiști, existențialiști, avangardiști, postmoderni sau de altă factură, în paranteză. Sau, într-o altă formulă, sub ambalajul pretențios al notelor de subsol. Gramaticile sugerează, aproape în unanimitate, că semantismul mesajului nu se diminuează prin renunțarea la paranteze. Acestea funcționează în regim de incidență la nivel frastic, sunt, de obicei, lesne de decodat. „Parantezele închid: **a.** un cuvânt, **b.** un grup de cuvinte, **c.** o propoziție, **d.** o frază.” [16] „În retorică, figură de construcție cu implicații semantice, formă de hiperbat, care se realizează prin intercalarea în enunț a unei propoziții/ unui cuvânt străine de construcția inițială a frazei; de

obicei, această întrerupere a fluxului sintactic normal cuprinde o reflecție, o sentință sau o reacție emoțională și posedă intonație independentă: *Mais un fripon d'enfant (cet âge est sans pitié)/ Prit la fronde, et d'un coup tua plus d'à moitié/ La volatile malheureuse* – „Dar un ștrengar de copil (vârsta aceasta e fără milă)/ Luă praștia și, dintr-o lovitură, aproape ucise/ nefericita zburătoare” (La Fontaine).” [17]

Editorii numesc parantezele, cu un termen aparținând jargonului profesional, „burți”, adică materie aluvionară, adusă firesc în fluxul gândirii și la care se poate cu ușurință renunța. Pentru binele textului, desigur.

Cât despre opinia scriitorilor, vizavi de acest element constitutiv al textului, ei vor încerca, fără îndoială, să-și apere „produsul”, apelând la noima noilor tehnici de construcție a romanului. Paranteza nu este nicidecum o înfloritură, ea e așezată în text pentru a prelungi sau fortifica o idee, pentru a modela mai bine o descriere. Pentru a arăta, pe alocuri, superioritatea autorului în raport cu legile textului. El e decis să stăpânească o lume infinită uzând de toate însemnele scrisului, oricât de bizare ar părea unele dintre ele. Dintotdeauna scriitorii au fost tentați să rupă echilibrul frazei prin intruziunea unor paranteze. În actul lecturii, ele pot trece neobservate (se sare voit peste pasajul care conține o paranteză), nu întotdeauna cu câștig de cauză asupra cititorului. „Există, inevitabil, momente de neatenție sau de atenție slăbită față de text, ca atunci când lecturi inadecvate rezultă din anumite obsesii. Însăși starea de implicare poate fi răspunzătoare pentru unele lecturi greșite: cititorul profund implicat poate neglija unele porțiuni de text sau anumite nuanțe (care i se pare că-i distrag atenția), cum se întâmplă când te lași purtat de acțiunea unui roman și sari peste un pasaj aparent mai puțin semnificativ, o descriere, să zicem, care totuși, poate conține informații esențiale. Asemenea accidente sunt întotdeauna posibile pe parcursul lecturii, mai ales în timpul lecturii implicate.” [18] Accidentul care constă în omiterea, premeditată, de cele mai multe ori, a parantezelor din actul lecturii, privit ca o eroare, ar putea fi corectat la o recitare a textului.

În romanul lui Milan Kundera: „Gestul acela nu a dezvăluit nicio esență a farmecului doamnei – s-ar putea spune, mai degrabă, că doamna m-a făcut să cunosc farmecul unui gest. *Căci gestul nu poate fi considerat proprietatea unui individ, nici creația acestuia (omul nefiind în stare să-și creeze un gest propriu, absolut original, ce-i aparține numai lui), nici măcar instrumentul acestuia; adevărul e tocmai pe dos: gesturile sunt cele ce se servesc de noi, iar noi suntem instrumentele, marionetele și întrușipările lor.*” [19]

Fiecare timp al enumerării, care se declanșează după semnul grafic două puncte, poate fi punct de plecare pentru un alt episod al narației. Concentrarea acestora în enumerare sau, alteori, în limitele ambarasante ale unei paranteze, dă seama despre insignifianța sau, dimpotrivă, importanța lor la nivelul textului în ansamblul său. Semnul grafic două puncte, care apare cu frecvență mare în textul românesc al lui Kundera, devine amprentă, o caracteristică a stilului său. Paranteza, de asemenea.

Inconveniente de ordin tehnic în elaborarea frazelor lungi, unele insesizabile nici măcar de autor: nesincronizarea perfectă a timpilor frazei; greșeli involuntare de acord; ambiguizarea sensului prin așa-zisul fenomen al disoluției textuale. Ce inculcă la cititorul leneș acest demers? Mai mult ca sigur, abandonul frazelor lungi. De aici, lectura în salturi, incompletă, nedesăvârșită.

La Marcel Proust, perioadele își dezvăluie muzicalitatea și vibrația interioară în varianta originală. Traducerea lor nu poate fi perfectă, așadar se vor pierde, cu siguranță, nuanțe,

modulații, timpi etc. Interesant ar fi să se pună într-un tabel comparativ fraza proustiană în franceză, limba în care a fost scrisă, și varianta românească, adică traducerea, pentru a constata, într-un final, inerentele diferențe de melodicitate, de tensiune a cuvântului scris, a cuvântului trăit, de arborescență a imaginilor. Umberto Eco susține o idee, reluată în litera și spiritul ei de H.-R. Patapievic, într-una din conferințele [20] sale, anume că numai după apariția scrisului a fost posibilă iscarea unui monument de memorie spontană, cum este romanul de mari dimensiuni *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust. Sensibilitatea infimitezimală de tip proustian și-a găsit în exprimarea scrisă un suport propice de afirmare. Proust, un artist incontestabil al literelor, a reușit „să fixeze prin scris ceea ce scapă esențialmente doar scrisului”. [21] Inconfundabila muzică a memoriei spontane survolează actul scrisului, asemeni păsărilor de pradă ale înălțimilor, în grava încercare de a reface cât mai fidel, în pagini de literatură autentică, trăirea și gândirea autorului.

Impresionantă rămâne experiența unui deținut politic, Aleksander Wat, care l-a redescoperit pe Proust în anii petrecuți într-o închisoare sovietică (Lubianka din Moscova), la începutul celui de-al doilea război mondial (1940-1941). Memoriile sale postume conțin pagini profunde despre actul lecturii și cărțile vitale, care au capacitatea de a reda năpăstuitului, în condiții existențiale degradante, speranța, fantezia, libertatea interioară. [22]

Cioran scria în eseurile sale, la un moment dat, despre Proust și a sa scriitură: „Eliminați funcțiile memoriei prin care el se trudește să ne ofere triumful asupra devenirii și nu mai rămâne în noi decât ritmul ce marchează etapele delicvescenței noastre. Prin urmare, a te împotrivi nimicirii este o impolitețe față de sine. Starea de creatură nu mai mulțumește. O știm la fel de bine atât prin Proust cât și prin Magistrul Eckhart; cu cel dintâi, ne este dată voluptatea vidului prin timp, cu cel de-al doilea, prin eternitate. Vid psihologic; vid metafizic. Unul, încununare a introspecției; celălalt, a meditației.” [23] Ca întodeauna, frazele aproape ultimative ale eseistului român nu fac decât să incite mai tare la reflecție și chiar la negare. De orice baricadă a interpretării ne-am afla, un lucru e cert: modalitatea proustiană de expresie trăiește și azi, fiind unică și irepetabilă.

• *Regula eliminării.* Merge mână-n mână cu legea constrângerii. *Constrângere* înseamnă să-ți impui ceva, să nu te lași manipulat de tentații. *Eliminare* înseamnă a scoate din text un cuvânt, o frază, chiar paragrafe întregi după ce textul și-a creat o coerență a lui, după ce s-a structurat într-un anumit fel. Constrângere și eliminare nu sunt sinonime totale. Acesta poate fi un act dureros, frustrant pentru creator. Bisturiul intuiției lui va trebui să acționeze milimetric, excerptând materia moartă sau nesemnificativă pentru întreg. Nu tot ce am scris e demn de a fi publicat în formă brută. Urmează, în actul conceperii unui text, reluările, uneori nenumărate, istovitoare. La capătul acestui drum, ceea ce părea la început important, se poate estompa, până la dispariție totală chiar. Textul se construiește din mers, își impune propriile reguli. De asemenea, nu toată avalanșa de idei care ne asediază la un moment dat se va plia pe forma finală a textului.

• *Pertinența folosirii unor termeni (exotici) în text.* Spre exemplu, cuvântul *șofran* este susceptibil de apariții într-un anumit tip de discurs. Din start îi limităm aria de utilizare. De la acest cuvânt, româna a născocit, din câte știm, doar o expresie, doar o unitate frazeologică: *Ce știe țăranul la ce-i bun șofranul?*, cu folosire puțin frecventă și nementionată adesea în dicționarele românei. Cum lesne se observă, frazeologismul e construit după legile unei sonorități interioare. Cultivat în unele țări arabe, printre care Iranul, șofranul se obține anevoios

dintr-o plantă cu aparența florilor mov ale brândușelor din pădurile țării noastre. Din pistilul acestor flori delicate se extrage manual șofranul, o delicată în cămarile occidentalilor, scump și foarte râvnit pe piețele din toată lumea. Are culoarea roșie. E un praf roșu asemănător cu boiaua noastră. Dacă ne referim la poezia argheziană, vom constata că poetul de la Mărțișor îl folosește o singură dată, în următoarele versuri: "Fetele, albinele/ Au furat sulfinele,/ Țărâna de soare,/ De pe flori ușoare,/ Pulberea de lună,/ De pe mătrăgună,/ Scrumul de șofran,/ Nea de mărghiran,/ De pe izma-creață/ Broboane de ceață,/ Lână de tămâie/ Și smirnă, molâie –/ Soiuri de lumină/ Făcută făină." (ciclul *Cărticică de seară*, poemul *Miere și ceară*, II, 17). În compania unui alt ingredient cu sonoritate exotică: *mărghiran*. Prin urmare, îl consideră inapt de a satisface contexte poetice multiple. Un cuvânt nepoetic sau cu potențial scăzut de poeticitate?

Deconstrucția textului literar presupune și excerptarea unor termeni asemănători lui *șofran*. Spre exemplu, ingredientele pot oferi o paletă vastă de studiu aplicat. Aproape că nu există text poetic sau romanesc care să nu apeleze la „puterile” stilistice, semantice, culturale, antropologice (și de altă natură, probabil) ale acestor vocabule. *Șofran* ne introduce într-o altă lume, într-o altă cultură. Posibil ca turcii să-l fi adus la noi. Șofran se pretează mai cu seamă la secvențe descriptive. Lectura unor traduceri din autori arabi ar fi utilă în acest sens.

Atunci când ne documentăm asiduu asupra unui anumit subiect, cum e, spre pildă, cel ce ține de gastronomie, în cărțile uitate ale literaturii române vom găsi, cu siguranță, fapte lingvistice sau detalii, mai multe decât speram să aflăm sau decât ne-ar putea oferi textele prezentului, oricât de generoase ar fi ele. Iată mărturisirea Sandei Nițescu, relativ la acest adevăr: „După câteva decenii, redescopăr cu bucurie *Pe drumuri de munte* de Calistrat Hogaș, în ediția modestă din 1988. Gândul mă duce la un text al lui Mircea Zăciu – fin cunoscător în ale gastronomiei – în care pomenea de ceva esențial, acel lucru fără de care o masă nu e cu adevărat masă: «...plăcerea zace în ceremonial, mai mult decât în faptul în sine al mâncării. Cel mai simplu fel de bucate – precum hribii pregătiți de părintele Ghermănuță spre deliciul în primul rând vizual și olfactiv al lui Hogaș – se împărtășește din acest secret simț ritualic».” [24]

Am descoperit de curând o autoare interesantă, Elif Shafak [25], tradusă la noi, care cultivă acest gen de detaliu textual, să-i zicem ingredientul narativ ideal. Spre exemplu, „cele 18 capitole ale cărții au ca titluri mirodennii și semințe, plante și fructe, cu excepția ultimului, desemnând o otrăvă ucigătoare.” [26] A scrie un text de literatură înseamnă, metaforic vorbind, a-l impregna, de la prima până la ultima literă, cu zeci și sute de arome. Laboratorul creației ascunde ingrediente de un veritabil exotism. În vârful peniței, care hașurează pagina albă, stă puterea aromelor. În actul alegerii lor, talentul scriitorului.

Referințe bibliografice

- [1] ***, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira & Co, 2005, p. 455.
- [2] Stephen King, *Misterul regelui. Despre scris*, Editura Nemira, 2007, p. 114.
- [3] Mario Vargas Llosa, *Scrisori către un tânăr romancier*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 43-44.
- [4] Speranța Sofia Milancovici, *De la Benjamin Fundoianu la Benjamin Fondane*, Arad, "Vasile Goldiș" University Press, 2011, p. 161.

- [5] ***, *Dicționar enciclopedic român*, vol. II, D-J, București, Editura Pedagogică, 1964, p. 144.
- [6] Umberto Eco, *Șase plimbări prin pădurea narativă*, Constanța, Editura Pontica, 2006. p. 81-82.
- [7] *Altfel despre altceva*, în „Dilemateca”, anul II, nr. 16, septembrie 2007, p. 13.
- [8] Sașa Pană, *Prozopoeie*, București, Editura Minerva, 1971.
- [9] Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc*, București, Editura Fundației Culturale Ideea Europeană, 2005, p. 169.
- [10] Herta Müller, *Regele se-nclină și ucide*, traducere și note de Alexandru Al. Șahighian, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 168.
- [11] Florina-Maria Băcilă, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007, p. 11.
- [12] Sorin Pârvu (coord.), *Dicționar de postmodernism. Monografii și corespondențe tematice*, Iași, Institutul European, 2005, p. 49.
- [13] Daniel Vighi, *Misterele Castelului Solitude sau despre singurătate la vreme de iarnă*, Prefață de Adriana Babeți, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 202-203.
- [14] Milan Kundera, *Nemurirea*, traducere din cehă de Jean Grosu, București, Humanitas, 2003, p. 297-298.
- [15] <http://209.85.135.104/search?q=cache:cqymCMTNTfQJ:www.observatorcultural.ro/informatiiarticol .phtml %3Fxid%3D5603%26print%3Dtrue+onomastica+literar%C4%83&hl=ro&ct=clnk&cd=4&gl=ro>
- [16] Corneliu Crăciun, *Gramatica limbii române*, Oradea, Editura GrafNet, 2004, p. 387.
- [17] ***, *Dicționar de științe ale limbii*, p. 373.
- [18] Matei Călinescu, *Locuri: un condamnat politic recitește Proust*, în *A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii*, Iași, Polirom, 2003, p.181.
- [19] Milan Kundera, *op. cit.*, p.10.
- [20] Horia-Roman Patapievici, *Argumentul împotriva lui Platon*, în *Despre scris, ascultare și imaginație*, în lectura autorului, București, Humanitas, 2007.
- [21] *Ibidem*.
- [22] Matei Călinescu, *lucr. cit.*, p. 116.
- [23] E.M. Cioran, *Eseuri*, antologie, traducere și cuvânt înainte de Modest Morariu, Cartea Românească, 1988, p. 84.
- [24] Sanda Nițescu, *Hribii părintelui Ghermănuță*, în “Dilemateca”, anul II, nr. 16, septembrie 2007, p. 44.
- [25] Elif Shafak, *Bastarda Istanbulului*, trad. de Ada Tănasă, Polirom, 2007.
- [26] Elisabeta Lăsconi, *Împărăția femeilor*, în “Adevărul literar & artistic”, anul XVI, nr. 882, miercuri, 1 august 2007, p. 13.

THE EMITTER-RECEIVER RELATIONSHIP IN THE BIBLICAL DISCOURSE

Felicia Raluca TOMA, Associate Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: The parables of Solomon stand as a didactic text, which displays visible argumentative strategies and a persuasively coherent discourse.

Keywords: biblical proverb, didactic text, argumentative techniques, discourse

Pildele lui Solomon reprezintă un text didactic mai mult decât oricare altul din *Biblie*, cu strategii argumentative vizibile¹, căci fac parte din arsenalul obișnuit al „învățăturilor” de tip popular. Singura excepție este reprezentată, prin inserția referentului divin în ordinea laică, obișnuită, a învățăturilor despre lume și viață. Dacă, însă, în enunțurile reprezentate de diverse versete care au caracter de proverb în înțelesul actual și uzual al termenului, precum este cazul lui 10, 19, înlocuirea tacită a unui termen laic cu unul din dogma creștină (*greșeală* cu *păcat*) constituie o mostră de persuasiune, în preambulul întregii cărți, nu este vorba despre nici un fel de subtilitate, căci trecerea de la un plan la altul se face în mod direct, declarat, sub forma unei definiții formulate după toate canoanele logicii aristotelice: A este X – genul proxim, caracterizat prin Y – diferența specifică. În felul acesta, fondul vechi de învățătură orală, populară, cu caracter general uman, este adjudecată de către „învățăături” care propovăduiesc cuvântul Învățătorului Suprem, Iisus Hristos. Încadrarea în noua ordine este reluată și amplificată, detaliată, astfel încât discursul persuasiv își află coerența prin înlănțuirea diferitelor secvențe presărate de-a lungul celor 31 de capitole. La precizarea definitorie din P 1, 7 (*Frica de Dumnezeu este începutul înțelepciunii...*) se adaugă explicația reluată și mult amplificată, detaliată din 2, 2-8:

„Plecându-ți urechea la înțelepciune și înclinând inima spre buna chibzuială,

...

*Atunci vei pricepe temerea de Domnul și vei dobândi cunoștințele de Dumnezeu
Căci Domnul dă înțelepciune; din gura lui izvorăște știința și prevederea; El
păstrează mântuirea pentru oamenii cei dreapți; El este scut pentru cei ce umblă în
calea desăvârșirii;*

El păzește căile dreptății și pe cărarea celor cuvioși... stă de veghe”.

În stilul redundant cu care suntem obișnuiți din ambele tipuri de texte – populare laice, pe de o parte, și biblice, pe de altă parte – cu așteptatele imagini metaforice, secvența cotateă reprezintă textul tipic pentru operația de construcție a dogmei din materialul brut al învățăturilor impersonale, general umane. După conectarea referentului (numit mai sus – *Fiul meu* 2, 1 – și reluat prin pronumele personale și prin desinențele verbale corespunzătoare), se trece la explicitarea ideii de „înțelepciune”, în general, în 2, 2 (și în 2, 3-4, pe care nu le-am

¹ În termeni pragmatici, asemenea enunțuri se caracterizează prin distanțare mare între subiectul enunțator și enunțul produs, căci subiectul își propune să devină emițător universal, obiectiv, generalizat. Cf. C. Dragomir, 2006, p. 242.

mai citat aici). Procedul este acela al utilizării unei serii sinonimice în contextualizare, prin apelul la comparații, totul fiind încadrat în imagistica specifică locului și timpului respectiv. În aceste trei versete, *înțelepciunea* este reluată prin (cvasi) sinonimele : *buna-chibzuință*, *prevederea*, *buna-cugetare*, iar imaginile bazate pe comparativ-standard sunt acelea din sfera dinamică:

„*Vei căuta [înțelepciunea] întocmai ca pe argint și o vei săpa ca și pe o comoară*”
(2, 4).

Urmează atribuirea ideii de înțelepciune, cu o continuare a seriei sinonimice a acesteia știință, bună judecată, desăvârșire și cu un spor de rigoare argumentativă. Două perspective – cea temporală și cea spațială – conferă forță persuasivă acestei plasări în centru a persoanei divine *ab quo*. Ele se materializează din conectorii care stabilesc specificul sintactic al frazelor-suport din întregul context argumentativ. Prima secvență – aceea care viza aducerea fiului sub ascultarea Domnului - este una eminamente condițională:

....*de vei primi*
Dacă vei chema...
Dacă o vei căuta...

Următoarea secvență îmbină perspectiva temporală cu cea spațială. Temporalitatea domină nivelul larg sintactic, căci introduce fraze întregi „printr-un subtil joc între *când* și *atunci*, care conduc, logic, spre un enunț conclusiv. În 2, 9-12, cele două serii de conectori se succedă, în versiunea B, într-un adevărat chiasm:

ABBA:
Atunci tu vei înțelege...
Când înțelepciunea se va sui...
Când buna chibzuială va veghea...
Atunci tu vei fi izbăvit...

Răspunsul conclusiv, dedus deja din înlănțuirea acestor tipuri de frază, este formulat prin insistența retorică și cu explicații redundante, dar obișnuite în stilul oratoric la orice nivel și variantă a limbii, introduse prin conectorul cel mai potrivit cu esența mesajului, în 2, 21-22:

Căci cei drepți vor locui pământul...

Perspectiva spațială este realizată prin termeni, expresii, structuri care asigură coeziunea lexico-morfologică și sintactică în interiorul enunțurilor largi temporale (cu nuanțe condiționale și cu finalitate subliminală conclusivă). Practic, este vorba despre utilizarea unui alt șir de imagini care definesc ideea de înțelepciune, înțeleasă ca frică/iubire de Dumnezeu:

- *calea desăvârșirii*
- *căile dreptății*
- *cărarea celor cuvioși*
- *calea cea dreaptă*
- *potecile binelui ș.a.m.d.*

În versetele următoare (2, 12-22) aceste imagini, construite – toate – pe *metafora*

drumului continuă să fie folosite, în contexte mai mult sau mai puțin similare celor din centrul secvenței argumentative analizate aici. Există, mai întâi, ca de obicei, imaginea negativă a căilor binelui:

*Calea celui rău
Cei ce părăsesc căile cele drepte
Drumuri întunecoase
Poteci întortocheate
Cărări strâmbe.*

Apoi, între cele două tipuri de căi se află raportul cu divinitatea: cei ce se apropie de El știu calea dreaptă, cei ce se îndepărtează, rătăcesc. Căci El este izvorul:

...din gura Lui izvorăsc știința și prevederea (2, 6).

Acest enunț constituie *focusul* întregului capitol și el ne sună cunoscut, căci înseamnă începutul și sfârșitul, *alfa* și *omega*, al întregii dogme creștine. Dacă este adevărat, ceea ce spun exegeții cei vechi (învățătorii, doctorii etc.) și cei moderni, în *Vechiul Testament* și *Noul Testament* corespund („își răspund”) peste timp, peste spații și, mai ales, peste dogme, atunci găsim aici corespondentul începutului *Evangheliei după Ioan* care tratează aceeași temă a începutului începuturilor, adică a identificării Cuvântului, Rațiunii, Existenței cu ideea de Dumnezeu.

La început a fost Cuvântul și cuvântul era la Dumnezeu și Cuvântul Dumnezeu era (Ioan 1, 1).

Astfel de aplicații ale tehnicii contextualizării în scopul canalizării fondului de înțelepciune populară spre dogma creștină întâlnim mereu de-a lungul întregii cărți a *Pildelor*. În unele, trimitere la divinitate sunt mai clare și reiau, în general, imagistica obișnuită a *căii drepte*. Este cazul capitolului al 3-lea, care pare o prelungire a celui de-al 2-lea, în acest sens:

Pe toate căile tale gândește la Dânsul și El îți va netezi toate cărările tale (3, 6).*

În altele, referința este mai vagă, căci nu se știe dacă *tatăl* dătător de bune învățături este cel biologic, pământesc, ori cel ceresc. Dezvoltarea enunțului din 4.1 în 3, 3-4 pare a confirma mai degrabă prima ipoteză:

Ascultați, fiilor, învățătura tatălui... (4, 1).

Căci și eu am fost fecior la tatăl meu, singur, și cu duioșie iubit de mama mea și el mă învăța și zicea... (4, 3-4).

În acest caz, originea învățăturii pare una pământească, iar identitatea tatălui pare plasată în ordine umană:

Iată începutul înțelepciunii: agonisește înțelepciunea și cu prețul a tot ce ai, capătă priceperea (4, 7).

În tot acest capitol, imaginea divinității care păzește drumul drept al fiilor ei de pe

* Avem din nou o figură stilistică din clasa chiasmului, bazată pe topica de tip AB/BA: *căi, Dânsul, El, cărări*.

pământ apare o singură dată, în final:

*Căci cărările drepte le păzește Domnul, iar cele strâmbe sunt căi rele.
El va face drepte căile tale și mergerea ta o va face să fie în pace* (4, 28-29).

Procesul referințelor duble – Tatăl pământesc/Tatăl ceresc – se repetă aproape aidoma în cap. al. 5-lea:

Fiul meu, ia aminte la înțelepciunea mea... (5, 1).

vs.

Căci cărările omului sunt înaintea Domnului și El ia seama la toate căile lui (5, 21).

În următoarele două capitole, 6 și 7, ca și în 13³, 26, 27, referințele divine lipsesc, practic. Capitolele din prima treime a cărții sunt dominate de același incipit: *Fiul meu/Fiilor* etc., fără corespondentul divin din final. Totuși, în cele mai multe capitole, există această echilibrare a termenilor de referință, cu obișnuita ambiguitate creată de trecerea de la vorbirea directă la cea indirectă. În următoarele două treimi ale cărții, *incipitul* în vocativ dispăre, iar trimiterea la instanța divină poate fi mai bogată sau mai puțin bogată, discursul fiind axat mai degrabă pe conținutul pildelor, decât pe actanții lor.

Putem concluziona din această trecere în revistă a relației dintre Emițător și Destinatar că ambii fac parte din sfera canalului, în principiu.

Concluzia noastră se bazează pe atestările din *incipitul* capitolelor 1, 25, 30 și 31. În primele dintre acestea se spune, textual, că învățăturile aparțin lui „Solomon, fiul lui David” (P. 1, 1). Se înțelege de aici fie că David este Emițătorul și Solomon este Receptorul, fie că Solomon reia pildele tatălui său și le adresează fiului său, după cum rezultă din 4, 3 („Căci și eu am fost fecior la tatăl meu...”). Din 25, 1 înțelegem că Solomon a regrupat ceea ce au cules din popor supușii și înaintașii săi:

„Și acestea sunt pildele lui Solomon, pe care le-au adunat oamenii lui Iezechia, regele Iuda”

În sfârșit, capitolele 30-31 reprezintă clar relația Părinte-emițător-copil-receptor, cel din urmă devenind, la rândul său, Emițător pentru generațiile următoare. În cap. 30 este vorba despre relația Tată-Fiul („Cuvintele lui Agur, fiul lui Iache din Massa, 30, 1”), iar în cap. 31 – despre relația Mamă-Fiul („Cuvintele lui Samuel, regele din Massa”, cu care mama sa îl învăța, 31, 1).

În toate cazurile, Fiul își multiplică Destinatarul, căci în calitate sa de rege, el se adresează atât fiului său biologic direct, cât și supușilor lui, care trebuie să-l socotească Părinte pământesc, a cărui înțelepciune se constituie din relația privilegiată cu Divinitatea. Procedeele lexico-semantică și sintactico-stilistice sunt dublate de strategii argumentative uzuale: repetiții, simetrii, metaforizări, figuri ale gândirii etc.

Înțelegem din cele analizate până acum că proverbul biblic este o învățătură care vizează comportamentul uman, dar care facilitează relația omului cu divinitatea. Aceasta din urmă se identifică cu *conținutul* mesajului, căci ideea de Bine, pe care o presupune Înțelepciunea, coincide cu ideea de Dumnezeu. Altfel spus, *proverbul este o învățătură omenească, atinsă de aripa divină, dacă nu chiar impregnată total de harul divin*.

Cât privește relația fundamentală a omului – proverb, aceasta ar putea fi reprezentată astfel:

Emițător

Tatăl pământesc – Conținut –

Uman și divin

Receptor

Fiul pământesc

În măsura în care Conținutul se poate identifica total cu harul divin și Emițătorul poate fi identificat cu Tatăl ceresc. În principiu, însă, conținutul este transmis de către părintele pământesc (tată sau mamă), către fiul său pământesc sau către fiii săi spirituali, poporul condus (în calitate de rege), cu scopul de a netezi calea spre protecția asigurată de către Tatăl Ceresc. Cele mai multe capitole nu susțin o asemenea schemă a enunțului biblic, în *Cartea pildelor lui Solomon*.

Bibliografie

Biblia 1688 (Biblia de la București) (BB₁), vol. 1-6, Volume coordonate de Alexandru Andriescu, Vasile Arvinte, Ioan Caproșu, Elsa Lüder, Paul Miron, Mircea Roșian, Marieta Ujică. Universitatea „Al. I. Cuza” Iași/Albert Ludwigs Universität – Freiburg, Editura Universității, Iași, 1988-1989.

BOWMAN, Franck-Paul, 1980, *Discours sur l'éloquence sacrée*, Genève: Droz.

COPI, Irving M.; COHEN, Carl, 2003¹¹, *Introduction to Logic*, London: Pearson Education.

CRISTEA, Teodora, STOEAN, Carmen S., 2004, *Eléments de pragmatique linguistique*, București: Editura A.S.E.

EGGS, Ekkehard, 1994, *Grammaire du discours argumentatif. Le topique, le générique, le figuré*, Paris: Kimé.

HABERMAS, J., 1992, *De l'éthique de la discussion*, Paris: P.U.F.

**TOPONYMIA URBANA MEDIEVALIA EUROPEA. OBSERVATIONS ON THE
TRANSLATION OF EUROPEAN TOWN NAMES IN TEODOR CORBEA'S
DICTIONARY *DICTIONES LATINAE CUM VALACHICA* INTERPRETATION**

Adrian CHIRCU, Assistant Professor, Hab. Dr., "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The article focuses on Dictiones latinae cum valachica interpretatione, one of the oldest Romanian dictionaries by Teodor Corbea, a scholar who lived in Ardeal at the end of the 17th century and the beginning of the 18th century.

Teodor Corbea's lexicon is far more comprehensive than other similar works due to its large number of entries but also to their heterogeneity, as the terms belong to various fields such as arts, history, mythology, pedagogy, linguistics, daily life, etc.

The unique encyclopaedic character of Teodor Corbea stands out in the Romanian cultural space although he owes this work to his contemporary Albert Szenci Molnar whose Dictionarium latinovngaricvm Corbea adapted to the particularities of the Romanian language.

The large number of german names of urban settlements determined us to carry out a linguistic analysis of how Teodor Corbea created the dictionary entries by translating town names from Latin into Romanian. Throughout the dictionary, we also noticed the author's desire to share his knowledge of European encyclopaedism with his readers.

The inclusion of place name particularities in the dictionary helps us to better understand the endeavour of this Transylvanian writer as well as his broad cultural horizon and extensive linguistic knowledge.

Keywords: Romanian Language, Teodor Corbea, dictionary, encyclopaedism, diachrony, European Germanic Toponymy

*„...toată enchiclopedia învăță, adecă toată învățătura cărții din lume, ca alt nime ca dînsul.”
(Dosoitei 2002: 243)*

0. Parcurgerea cu atenție a unora dintre scrierile noastre vechi ne poate ajuta să înțelegem modul în care s-a petrecut, de-a lungul timpului, apropierea culturală de lumea occidentală, dar și să ne dăm seama cum era aceasta privită de către cărturarii noștri din epocile respective. Este îndeobște cunoscut că românii s-au aflat o perioadă importantă de timp sub influența limbii slavone care s-a impus în diferite domenii ale vieții, fapt care a dus la o îndreptare spre partea răsăriteană a Europei, însă, în Ardeal, în același timp, întrebuințarea limbii latine, pe lângă limbile română sau maghiară, era un fapt obișnuit.

1. Informațiile referitoare la lumea occidentală parveneau prin intermediul scrierilor în limbile latină și maghiară și proveneau din enciclopedii, geografii ori istorii, și mai puțin din

alte scrieri. Rarele excursiuni în partea vestică a Europei permiteau, fără îndoială, și ele o informare rapidă, la fața locului², însă nu întotdeauna suficientă.

1.1. Detașându-se într-o câțiva de slăvonă, învățații ardeleni au reușit să asimileze cât mai multe informații din lumea occidentală, care să le permită lărgirea orizontului cultural și să pregătească propășirea întregii națiuni, în veacurile ulterioare.

Doru Radosav (2007 II: 312) observă, pe bună dreptate, că „marile teme și direcții culturale și intelectuale ale umanismului târziu din secolele XVI-XVII, corelate cu cele ale barocului din a doua jumătate a secolului al XVII-lea sunt recognoscibile în spațiul cultural românesc transilvănean. Acest fapt determină, în consecință, conectarea și recentrarea unui spațiu și unei geografii culturale la marea Europă, care devine în secolul al XVII-lea o adevărată «republică de spirit cultural» ce asumă tipologii culturale regionale.”

2. Întocmai se întâmplă și cu Teodor Corbea, cărturar ardelean, care, urmând calea aleasă de alți contemporani ai săi, reușește să redacteze la finele secolului al XVII-lea, cea mai importantă lucrare lexicografică românească a epocii, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*³, dicționar care va facilita înțelegerea unora dintre termenii care erau difuzați în lumea apuseană și care se răspândeau tot mai mult în vocabularul așa-ziselor mici națiuni. Astfel, Teodor Corbea se numără printre primii promotori ai întrebuirii latinismelor în limba română.

2.1. Chiar dacă este dator unor modele care au circulat în epoca sa, cum ar fi Albert Szenci Molnar, al cărui dicționar *Dictionarium latinovngaricum*⁴ îl prelucrează și îl adaptează la firea limbii române, Corbea rămâne unul dintre învățații noștri reprezentativi, care ne-a lăsat o lucrare lexicografică ce se deosebește, radical, de altele similare (DVL, LCLV, LM), atât prin numărul mare de cuvinte înregistrate, cât și prin inventarul eterogen (termenii provin din diverse domenii: artă, istorie, religie, lingvistică, mitologie, pedagogie, lingvistică, viață cotidiană etc.).

Acest aspect evidențiază atât enciclopedismul al autorului, cât și vastele sale cunoștințe de limbă română, în special simțul desăvârșit al limbii, căci Teodor Corbea, în demersul său, întrebuiră, pe de o parte, cuvinte din toate părțile locuite de români, iar, pe de altă parte, le creează, exploatând posibilitățile oferite de sistem. În acest sens, Gr. Crețu (1905: 5) observă că, în dicționar, „se află un număr destul de mare de vorbe și forme vechi și dialectale ardeleni, multe firește de origine ungurească, unele însă și de dincoace de Carpați.”

2.2. Originar din zona Brașovului, eruditul transilvan s-a străduit să tălmăcească, nu fără mari eforturi, *pre limbă românească*, o serie întreagă de termeni latinești, care circulau în latina întrebuiră în partea de vest a Europei, dar nu numai. În pofida faptului că lista de cuvinte nu-i aparține întru totul, se vedește la tot pasul efortul său de a face cât mai ușor de înțeles cuvintele glosate. Pentru aceasta, autorul folosește o limbă română curată și

² Cum, de altfel, bănuim că s-a întâmplat cu Nurenbergul care este evocat în termeni familiari. Vezi infra **Noriberga**.

³ Editat de către Mihai-Alin Gherman, la Editura Clusium, în 2001.

⁴ Pentru unele concordante sau clarificări, am consultat ediția din 1604. Din prefața unui alt dicționar, publicat de Pápai (1767: *3), reiese că acesta a folosit și el dicționarul lui Albert Szenci Molnar, dar credem că și pe Corbea. Afirmăția noastră se susține prin titlul pe care acesta îl alege pentru prima parte a lexiconului care seamănă cu cel al tălmăcitorului brașovean, și anume *Dictiones et locutiones latinae cum ungarica earum interpretatione*.

lămuritoare, fără explicații stufoase. De asemenea, am remarcat în permanență plăcerea autorului de a împărtăși celor care consultă dicționarul cunoștințele sale, adânc ancorate în enciclopedismul european.

2.3. Exegeții lexiconului au apreciat, în primul rând, deschiderea culturală, dar și importanța acestuia în spațiul românesc (Seche: 1966, Gherman 2000-2001, 2004a, 2004b, 2010, Crețu: 1905), dicționarul lui Teodor Corbea fiind prima noastră lucrare enciclopedică ce se constituie într-o punte de acces spre cunoașterea civilizației europene, datorită informației din paginile volumului, în ciuda articolelor de dicționar condensate și, câteodată, incomplete.

2.3.1. Dacă termenii inserați în dicționar asigură înțelegerea unor aspecte de ordin cultural ori social, pentru lingviști, este interesant modul în care Teodor Corbea reușește să-i traducă, să-i echivaleze și să-i explice, pentru a-i face cât mai accesibili. Ceea ce aduce un plus acestui dicționar, în comparație cu alte lexicoane ori glosare românești din epocă, este numărul mare de substantive proprii provenind din varii domenii: mitologie, lingvistică, literatură, istorie, creștinism, geografie etc.

Alin-Mihai Gherman (2004b: 54) consideră că trăsături esențiale, precum *„caracterul enciclopedic (cam o cincime dintre cuvintele latine sunt nume geografice, de persoane sau derivate latinești de la aceste nume proprii), ca și caracterul științific (se fac observații asupra categoriilor gramaticale ale cuvintelor latine și române) fac din acest dicționar prima lucrare lexicografică științifică din cultura noastră.”*

2.3.2. Numele proprii (antroponime, hidronime, toponime, oronime etc.), prezente în dicționar, sunt, așa cum s-a subliniat, bine reprezentate, iar, dintre acestea, se detașează urbanonimele⁵ (denumirile de orașe), al căror număr este net superior celorlalte și ne ajută să înțelegem mai bine Evul Mediu european.

2.3.2.1. Nu este vorba doar despre toponime de pe bătrânul continent, ci și de pe altele, cum ar fi, de pildă, Asia ori Africa, majoritatea dintre acestea fiind locuri importante ale creștinismului sau evocă cetăți vestite din perioada Antichității. De altfel, *„din punct de vedere toponimic, orașul [...] a preluat numele de locuri originare din cadrul vechii vetre construite precum și din zonele încorporate, le-a adaptat noilor realități într-o proporție condiționată istoric și administrativ”*. (Rezeanu 2009: 1)

2.3.2.2. Încă de la primele file, ne-a reținut atenția numărul mare de toponime urbane nemțești înregistrate, aspect care ne-a determinat să realizăm un studiu lingvistic, încercând să urmărim felul în care Teodor Corbea reușește să întocmească definițiile de dicționar ale numelor de locuri germanice, traducând termenul latinesc în limba română, făcând echivalări sau doar înregistrându-l.

2.3.2.3. După cum s-a subliniat (Rădvan 2011: 15), pe lângă funcțiile sale economice ori politice, *„orașul deține și o importantă funcție culturală. Alături de biserică, orașul devine un loc «al scrisului», căci locuitorii au fost repede nevoiți să învețe să citească, scrie și socotească, activități necesare în ocupațiile lor. Multe dintre meșteșugurile urbane au fost puse în «slujbă culturală», de vreme ce meșterii ridicau biserici, pentru ca apoi să ajungă să tipărească cărți.”*

⁵ Acestea sunt însoțite, ca, de altfel, și ceilalți termeni glosați, de informații de ordin gramatical. În cazul urbanonimelor, este vorba despre gen (**m.**, **f.**, **n**) și, în anumite situații, număr (**pl.**). Din motive obiective, nu le-am reținut în acest studiu.

În timpul lui Corbea, Europa se afla în plin progres cultural, iar călătoriile înăuntrul și afara ei erau din ce în ce mai numeroase. Bătrânul continent este socotit de Corbea ca „a treaea sau a patra parte a ceștii lumi, în care este Țara Nemțască, Țara Ungurească și Țara Italiei, de la Nemțasca Mare pînă la marea-din-Mijlocul-Pământului și pînă la apa Tanaisului.” (p.189)

2.4. Selectarea multora dintre toponimele urbane nemțești se justifică, probabil, prin faptul că, din ce în ce mai mult, Țările Române se întorc cu fața spre Occident și, astfel, se stabilesc trainice contacte cu importante centre de cultură care vor duce la o deschidere și mai mare în veacul ce va urma.⁶ Unele dintre acestea lipsesc în principala sursă consultată de Corbea⁷, ceea ce ilustrează detașarea de modelul urmat.

2.4.1. Pentru realizarea inventarului nostru toponimic urban nemțesc, am ținut cont, în mare măsură, de mențiunea *oraș*, pe care o poartă definițiile de dicționar, acest din urmă termen fiind și el glosat (**urbs**, **-bis**: *oraș îngrădit, cetate*, p.549), alături de familia sa lexicală (**urbanatim**: *iscusît*, p.549; **urbane**: *iscusît*, p.549; **urbanicus**, **-a**, **-um**: *orășănăsc, -ă, cetățăsc, -ă, de omenie, cinsteș la vorbă, iscusît, -ă*, p.549; **urbicula**: *orășal, cetățuie*, p.549; **urbicus**, **-a**, **-um**: *cetățenesc, orășenesc, -ă*, p.549).

2.5. Din **Germania**: Țara Nemțască⁸ (p.218), sunt menționate orașe reprezentative, a căror importanță în peisajul istoric și cultural european s-a păstrat, chiar dacă unele dintre acestea nu mai sunt sub dominație nemțească ori germanică, în zilele noastre: **Abudiacum**⁹: oraș în Țara Nemțască, nu departe de la Avgust, p.7 (sau Abacum, Abuzanum, Abodiacum, azi Epfach, Abbach, Denklingen, Bavaria, Germania)¹⁰; **Alistus**: oraș al Saxoniei lângă mare, p.31 (azi Leipzig); **Alisum**: oraș au fost al Țărei Nemțești, p.31 (Civitas Alisinensium, azi Wimpfen, lângă Heilbronn); **Altorsium**: orășal în ținutul domnilor norimbergheani în care acest norimberghean svat cinsteș bogată academie au zidit în numărul anilor 1575¹¹, unde acest *lixicon*¹² l-au scris Albertus Molnar în numărul anilor 1603, p.33 (Aldorfium, azi Aldorf, Altorf, în cantonul Uri¹³, în câmpia lacului Lucerna); **Aquaeburgum**: oraș nemțesc în Bavariia, p.49 (azi Wasserburg); **Aquispranum**¹⁴: oraș mare, vestit al Țărei Nemțești, locul de îngropat al lui Carolus Magnus, unde au obicei a coroni împărat, p.50 (Aquisgrani, Granum palatinum, Granis aquaæ, Aquasgranum, Aquensis urbs, Aquense palatium, Aquis, azi Aachen, în franceză Aix-la-Chapelle); **Araflaviæ**: oraș nemțesc lângă Dan, p.50 (de fapt, Aræflaviæ, în Germania Superior, azi Rottweil); **Arctaunum**: oraș al Țărei Nemțești, p.52 (azi Würzburg¹⁵); **Argentina**¹⁶ et **Argentoratum**: tare oraș al Țărei Nemțești lângă apa

⁶ A se vedea și Radosav 2007: 312-316.

⁷ Vezi *supra* § 2.1.

⁸ Trimite fără îndoială la magh. *nemet*.

⁹ Sufixul *-iacum* este de origine celtică (în Franța, **Aubigny**, **Aubigné**, **Aubignac**).

¹⁰ Informațiile dintre paranteze ne aparțin.

¹¹ La Albert Szenci Molnar, e menționat anul 1573 !

¹² Probabil că avem o primă atestare a termenului **lexicon**, în limba română, din gr. **λεξικό**. La Szenci Molnar, este termenul lat. medieval (**dictionary**): Holot ez **Dictionariomot** írta Albertus Molnár, 1603, esztendőben (se pare că *szótár* a fost creat mai târziu, în perioada reformei limbii maghiare). Menționăm și termenul **academie**, care apare frecvent în glosarea toponimelor germanice. Vezi *infra*. În *Dictiones*., **Academia**: un loc mai mic lângă Athina, în care Plato au învățat ; iarăș o școală mare, p.7.

¹³ Unul dintre primele cantoane care au semnat scrisoarea de alianță (Bundesbrief, 1291).

¹⁴ De fapt, este vorba despre **Aquisgranum**, care figurează și la Albert Szenci Molnar.

¹⁵ La Szenci, e precizat **Wirtzburg**.

¹⁶ Cel mai amplu articol de dicționar. Toponimul este descris întocmai și la Albert Szenci Molnar.

Rhenus¹⁷, în ținutul Alsației. Acolo ca acela înalt turn iaste și bisearică îmfrîmșetată, cît în Europa altă bisearică sau turn aseamine acestora nu iaste. Iaste iarăș acolo o academie vestită, în care de demult mulți înțelepți s-au învățat, unde și eu, care această carte am scris (adecă Albertus Molnaru) trei ani și jumătate am lăcuit în vremea copilăriei, p.53 (celt. **arganto* ‘argint’ + *-rate* ‘ridicătură, cetate’, Argentum, Argentoria, Argentionia, Strateburgis, Stradburgo, Strasburgensis, Straceburgensis, Strate Burgum, azi Strasbourg, compus din germ. *Straße* ‘stradă, drum’+ *burg* ‘oraș, târg’; prin urmare, ‘orașul de la drum’); **Ariscina**: oraș al Țării Nemțești, p.56 (apare la Ptolemeu¹⁸); **Arsonium**: oraș nemțesc, p.56; **Augusta Trevirorum**: Treveris, oraș nemțesc, p.65 (azi Trier, în franceză Trèves); **Augusta Tiberii**: Ratisbona, p.65 (Ratisbon, Celtic Ratisbona, Castra Regina, azi Regensburg, în franceză Ratisbonne); **Augusta Vindelicorum**: oraș nemțesc, p.65 (și Augusta Vindelicum, Augusta Vindelica, Vindelicia, Rætorum, Augustidunum, azi Augsburg); **Basilea**: oraș vestit lângă Rhenus, p.70 (azi Basel, în franceză Bâle); **Belgium**: oraș al Țării Nemțești de Jos, iarăș însăși Țara Nemțescă cea Dinlăuntru și cea de Jos, p.71; **Berolinum**: oraș de la Marchia în Țara Nemțescă, p.72 (azi Berlin); **Bonna**: oraș lângă Rhenus, p.76 (Bonna aquaæ, azi Bonn); **Budoris**: nume de demult a lui Heaidelberg, p.78 (azi Heidelberg); **Chremsa**: oraș nemțesc din sus de Beci, lângă Dunăre, p.100 (Cremesia, Cremisium, Chrema, Chremisa, Cremsa, Chrems, Chremsensis, azi Krems); **Claudonium**: oraș al Bavariei, p.107 (Claudivjum, Enfcheda, Ens); **Colamria**¹⁹: oraș nemțescu aproape de Basilea, p.113 (Colmaria, Columbaria, Columbarium, Coloburgum, Columbrae, Colombra, Cholonpurgum, odinioară, Kolmar, azi Colmar); **Colonia Agrippina**: oraș mare al Țării Nemțești, lângă apa Rhenus, p.113 (Colonia Claudia Ara Agrippinensium, Ubiopolis, azi Köln, în franceză Cologne); **Confluentia**: oraș nemțescu, unde Mosella²⁰ cură în Rhenus, p.123 (Confluentes, Confluens, Cophelenci, azi Koblenz); **Constantia**: oraș nemțescu, cătră Helveția, p.127 (Augustia Turgoiorum, Valeria, azi Konstanz); **Elcebus**: oraș au fost lângă Rhenus, p.177 (sau Helcebus, întemeiat de triboci, tribocii, azi Sélestat, în germană Schelstatt ori Schlettstadt, în Alsacia²¹); **Francfordia**: oraș nemțesc lângă Menus²², altul lângă Odera, p.210 (Frankfordia, Francofurtum²³ ad Mœenum, Franconovurdum, Franconofurtum, Franconofurdum, Franconum vadus, Francemfurtum, Franchonofurtum, Franconovada, Helenopolis, Franconofurd Nida, întemeiat de franci, azi Frankfurt pe Main, Frankfurt pe Oder - Odra); **Ganodurum**: oraș nemțesc, Constanția²⁴, p.216 (azi Konstanz²⁵); **Gaunodurum**: oraș nemțesc, p.216 (idem); **Gravionarium**: oraș nemțesc, Pamberga [sic !], p.223 (azi Bamberg); **Hannovia**: oraș al Țării Nemțești lângă apa Mœnus, unde lângă orașul cel vechiu, frumos oraș

¹⁷ **Rhenus**: gîrlă frîncească au fost dinceput, acum de amîndoa părțile vecinimile neamții biruiescu și lăcuiesc; orașuri mari lângă aceasta sînt: Basilea, Arghentina, Spira, Vormăția, Mogunția, Confluenția, Colonia Agripina, p.440.

¹⁸ Vezi Lemprière.

¹⁹ E vorba despre **Colmaria**.

²⁰ **Mosella**: gîrlă a Țării Nemțești, care la Confluenția cură în Rhenus, p.317.

²¹ **Alsatia**: ținutul Țării Nemțești lângă apa Rhen, căruia îi iaste oraș mare Arghentina, p.33.

²² În dicționar, e glosat și **Mœnus**: apă curgătoare a Țării Nemțești care desparte în doao părți Francofurtumul, apoi la Mogunția curge în Rhenus, p.313.

²³ În structura urbanonimului, avem v. germ. *Frank* ‘liber’ și *-furt* (alteori, *-vurd*) ‘vad, loc de trecere pe cursul unui râu’ (vezi și **Erfurt**, **Klagenfurt**, **Ochsenfurt**). Prin urmare, Frankfurt s-ar putea traduce fie prin Vadul francilor, fie prin Vadul liber.

²⁴ Atât Corbea, cât și Szenci, se înșală. E vorba, de fapt, despre Stein, Stein am Rhein.

²⁵ Vezi și *supra* **Constantia**.

nou au zidit frâncii și limbile de la Belgium, carii pentru adevărata credință casele și-au lăsat, p.227 (Hannovera, Hanovera, azi Hanovra, în germană Hannnover); **Heidelberga**: oraș al Țărei Nemțești cei de Sus, lângă apa Nicarus, care apă nu departe de la oraș să rupe în Rhenus, p.229 (Heidelberga, Heydelberga, Edelberga, Myrtilletum, Myrtillorum mons, azi Heidelberg. Denumirea latinească trimite la lat. *myrtillus* ‘afină’, fr. *myrtille*. A se vedea și numele german al afinei *Heidelbeere*); **Herbipolis**²⁶: oraș în ținutul Nasoviei în Țara Nemțască, în care iaste școală vestită, care să priceaște cu academiile și pre care leșii învince [sic !], p.231 (Wirceburgum, Vurceburgum, Macropolis, Wörtzburch, azi Würzburg); **Iena**: oraș nemțască în Thuringhiia, p.242 (Ihenæ, Athenæ ad Salam, azi Jena); **Ingolstadium**: oraș nemțască lângă Dunăre, p.258 (Angelostadium, Aripolis, de la Ingold, azi Ingolstadt); **Juvanium**: oraș nemțască în numele cel de acum Salisburgum, p.275 (Juvavum, Juvavia, Juvavensis civitas, Jopia, Salzeburga, Salzburgiensis, urbs Petena, azi Salzburg); **Laureacum**: oraș în Țara Nemțască au fost, p.282 (Lauriacum, Laureancensis civitas, Laurisamum, azi Lorch, Enns); **Lugdunum**: doao orașe vestite, unul în țara Frâncească, altul în Belgium, p.292 (Colonia Copia Felix Munatia Lugdunum (Lugdunensis), Lyon; respectiv Lugdunum Batavorum, Katwijk); **Lupfurdum**: orașul Misna în Țara Nemțască, p.293 (Marcodurum, Dura, Duria, azi Dresda, pe râul Elba, posibil Meißen); **Magdeburgum**: oraș mare în Vitiberga înlăuntru din Sacsonia, p.297 (probabil de la *magado* ‘mare’ + *burga* ‘cetate’, Magadoburg, întemeiat de Charlemagne, Partenopolis, Partinopolis, Virginum civitas, Palladis Castrum, Magdeburgum, Magedoburgum, azi Magdeburg, în Saxonia-Anhalt); **Marcodurum**: oraș nemțască din jos de Colonia, p.301 (-*durum* este un sufix celtic²⁷ ‘ușă, casă, sat’, azi Düren, între Köln și Aachen); **Marpurgum**: oraș al Țărei Nemțești în ținutul Hassiei în care este academie vestită, p.301 (Marburgum, Amasia Cattorum, Metteloburgum, Mattiacorum, Mattiacum, azi Marburg); **Menium**: Magdeburgumul Saxonienesc, p.307; **Messonum**: Magdeburgumul, oraș în Țara Nemțască, p.308; **Moguntia**: oraș nemțască lângă apa Renus, p.313 (Mogancia, Mogantia, Magontia, Mogontiacensis civitas, Maguntia, Maguntianus, Magentiatum, Castrum Mogontiacum, azi Mainz); **Monachum**²⁸: oraș nemțască în Bavaria, p.315 (Monachium, azi München ‘loc al călugărilor’); **Monasterium**: un oraș în Vestfalia, p.315 (Mimigardefordum, Mimigardum, Minigardum, Miningroda, Mimmogerneferda, Mimigartovurti, Mymmegardevordensis, Monasteriensis, Mimigarfordensis, azi Münster); **Neoburgum**, oraș nemțască lângă Dunăre, p.326 (Noviburgum, Novicastrum, Nova Castella, azi Neuburg ‘orașul nou’); **Neomagus**: numele unui oraș nemțască, p.326 (Neodunum, Nevidunum, Noviodunum, Nividunum, Equestris Colonia, Equestris civitas, azi Nyon); **Noriberga**²⁹: oraș mare al Țărei Nemțești, care cu frumoasa zidire, cu bogăția, cu neguțători, cu fealuri de fealuri de lucruri scumpe și cu oameni meșteri iaște vestit și nu o mint. Acesta, în toată Evropa, în Țara Nemțască alte orașuri biruind, cu Vineția frâncească [sic !]³⁰ să priceaște. Acest oraș nu numai Țărei

²⁶ Pentru răspândirea actuală a compuselor cu *polis* ‘oraș’, vezi și Graur 1972: 74.

²⁷ Adesea întâlnit în toponimia franceză (**Divodurum**, numele vechi al Metzului sau **Autessiodurum**: Auxerre), dar nu numai. Alte toponime în -*durum*, în Raetia **Sorviodurum**: Straubing; în Gallia Lugdunensis: **Augustodurum**: Bayeux, **Noviodunum**: Isaccea, România, **Singidunum**: Belgrad, Serbia.

²⁸ **Monachum** și **Monasterium** evocă așezăminte monahale.

²⁹ Așa cum afirmam la nota 1, se pare că Teodor Corbea cunoaștea foarte bine acest oraș pe care, probabil, l-a și vizitat.

³⁰ Remarca editorului.

Nemțești, ci și toți Evrope în mijloc iaste, p.330 (prima atestare Norenberc, în 1050. Prezența afixului **-berg**, **-berc**, sugerează prezența unui munte ori deal în zonă, care justifică toponimul, Noremburga, Norimberga, Noricorum mons, Noricum castrum, azi Nurenberg); **Novessium**: oraș belghienesc dincolo de Colonia, p.331 (azi Neuss); **Noviomagum**: oraș belghienesc, p.331 (Ulpia Noviomagus Batavorum, azi Nimega, germ. Nimwegen, fr. Nimégue, flam. Nijmegen); **Phabrianum**³¹: oraș nemțesc, Brema, p.379 (sau Fabrianum, Brema Premensis, Bremæ Pregmensis civitas, Bemia Fabrianum, Bremensis Fabriana Saxonum, Heberanum, azi Bremen); **Phæniana**: oraș nemțesc, vulgo Bebenhusium, p.379 (vezi și Phœbiana, Febiana, Castra Phœbiana, azi Bebenhausen, lângă Tübingen); **Pheugarum**: Marpurgum, oraș nemțesc, p.380 (probabil Paderborn în Renania, în nordul Westfaliei); **Pædium**: oraș nemțesc, Passavia, p.390 (Castra Batava, azi Passau); **Ratisbona**³²: oraș nemțesc lângă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piază, p.428 (toponimul e alcătuit din celt. *rate*, *ratis*³³ ‘zid, cetate’ și celt. *-bona* ‘fundatie, oraș’³⁴, azi Regensburg); **Reginoburgum**³⁵: Ratișbona (oraș), p.432 (Reginopolis, Castra Regina, Radasbona, Hiastopolis, Colonia Tiberia Augusta, Imbriopolis, Radasponensis, Reginoburgium, Rhaetopolis, Radixpona, Ratesponensis etc.); **Saltzburgum**: oraș nemțesc, p.449 (Salzburg); **Scurgum**: oraș al Țării Nemțești, de către crivăț, p.459 (astăzi în Polonia, Koszalin, în regiunea Pomeraniæ, sau Köslin); **Segedonum**³⁶: numele de demult al Noribergăi³⁷, p.460 (celt. *-dunum* ‘deal, fortăreață, oppidum’); **Stereontium**: oraș nemțesc, p.483 (Warendorf sau Stromberg, Steinfort, Steveren, în Westfalia); **Surgum**: oraș nemțesc, p.499; **Taurodunum**: oraș nemțesc, p.506 (Tauretunum, lângă Simplon, cantonul Valais, Elveția); **Taxagenium**³⁸: oraș al Țării Nemțești, p.506; **Trajectum**: oraș holandienesc, p.521 (Trajectum ad Rhenum, Anthonina civitas, Ultrajectum, Trectis, Wiltenis, Ultratrajectensis, Utrensis, Vultrajectensis, Winterburgensis, azi Utrecht), **Treva**: orașul nemțesc Hambrug³⁹, p.523 (la Ptolemeu apare Treva, azi Hamburg); **Tridentum**: oraș nemțesc și italianesc, lângă apa Atesis, p.525 (Trento, lângă râul Adige, nu departe de Bolzano); **Tuliphordum**: nume de oraș, p.529 (Tuliphordium, azi Gottingen, în Germania Inferioară); **Tulisurgium**: orașul Braunsiga⁴⁰ în Țara Nemțescă, p.529 (Teutiburgium, azi Brunschweig, în Saxonia Inferioară); **Vindibonoa vel Juliobona**: numele cel de demult al orașului nemțesc Beciul, p.543 (gal. *windo* ‘alb’ + *-bona* ‘cetate’, Vendobona, Vindomana, Flaviana castra, Vienna Austriæ, Fluviorum Vieni, Wieni, Winna, Byenna, Wienensis, azi Viena)⁴¹; **Virunum**: nume de oraș, p.544 (Claudium Virunum, în Noricum, azi Zollfeld, Maria Saal, Klagenfurt, Carinthia, Austria).

³¹ La Albert Szenci Molnar, **Phabiranum**.

³² Vesi *supra* **Augusta Tiberii**.

³³ A se vedea, în Franța, **Argentorate**: Strasbourg sau **Carbantorate** (Civita Carpentoratensium): Carpentras (< **carbanto* ‘car’ + **rate* ‘fortăreață, cetate’).

³⁴ În Franța, **Lillebonne**, în Seine Maritime, și **Serbonnes**, în Burgundia.

³⁵ Pentru detalii, a se vedea informația *supra* **Augusta Tiberii** și **Ratișbona**.

³⁶ Alte nume de orașe cu acest afix, în Franța: **Noviodunum**: Neung-sur-Beuvron, **Virodunum**: Verdun sau, în Elveția: **Noviodunum**: Nyon.

³⁷ Vezi *supra* **Noriberga**.

³⁸ Nu figurează la Graesse (1909), Litera T.

³⁹ La Szenci, **az Nemet Hamburg varos**.

⁴⁰ La Albert Szenci Molnar, **Brunsviga**.

⁴¹ Vezi și Ratisbonne.

Din punctul de vedere al importanței orașelor nemțești, acestea sunt chibzuit alese, cu mențiunea că multe dintre acestea provin din zonele intens romanizate: Germania Inferior⁴², Germania Superior⁴³, Raetia⁴⁴, Noricum⁴⁵. Toponimele se găsesc în numeroase lucrări enciclopedice din epocă, iar glosarea lor a depins, în principal, de aceste surse.

2.6. Având în vedere că dicționarul lui Corbea este unul bilingv, latin-român, toponimele sunt înregistrate, în primul rând, cu etimonul⁴⁶ latinesc (**Colonia Agrippina**), apoi celtic (preluat sau latinizat: **Vindibonno vel Juliobona**) și mai rar germanic (care e târziu), mai greu de strecurat printre celelalte cuvinte latinești (**Francfordia**, **Magdeburgum**, **Noriberga**⁴⁷). Astfel se și explică de ce, uneori, avem multiplă glosare în lexicon: de exemplu, **Ratisbona**, **Augusta Tiberii și Reginoburgum**; **Segedonum**: numele de demult al Noribergăi, p.460; **Phabrianum**: oraș nemțesc, Brema, p.379; **Phæniana**: oraș nemțesc, vulgo Bebenhusium, p.379.

2.6.1. Cu timpul, denumirea mixtă latino-germană a fost abandonată, cum este cazul orașului **Augusta Trevirorum**, dezvoltat inițial, pe vatra unei cetăți a trevirilor (**Treviri**: năroade nemțești dincolo [de] Rhenus împregiurul apei Mosella, oraș mare al acestora iaste Treviris, care și înaintea [sic!] Romei s-au zidit cu o mie și trei sute de ani, p.524), însă denumirea latinească s-a pierdut, în negura vremurilor, și a rămas doar termenul germanic (**Treverensis**, **Treveri**, **Treviris**, **Treberi**, **Treberis**, **Trier**).

2.7. Analiza glosării toponimelor urbane germanice din dicționarul lui Teodor Corbea a permis identificarea unor particularități de limbă română, în structurarea conținutului, la care se adaugă, adesea, oscilații de ordin morfologic (alegerea unor desinențe: substantivul propriu *Țara Nemțească* prezintă oscilații desinențiale, la G-D, firești în epocă: **Taxagenium**: oraș al Țării Nemțești, p.506, dar **Alisum**: oraș au fost al Țărei Nemțești, p.31), dar și sintactic (selectarea cazurilor, utilizarea unor prepoziții, întrebuintarea articolului).

De asemenea, se pot face remarci asupra ezitărilor autorului, privitoare la întrebuintarea substantivului *oraș*, la plural. Acesta apare când cu desinența *-uri* (mult mai frecventă în text): **Noriberga**: oraș mare al Țărei Nemțești, [...] în Țara Nemțească alte *orașuri* biruind, cu Vineția francească [sic !]⁴⁸ să pricească. Acest oraș nu numai Țărei Nemțești, ci și toții Evrope în mijloc iaste, p.330, când cu desinența *-e* (cu rare ocurențe): **Lugdunum**: doao *orașe* vestite, unul în țara Francească, altul în Belgium, p.292.

⁴² Alte orașe din Germania Inferior necuprinse în dicționar: **Albaniana**: Alphen aan den Rijn, **Atuatuca**: **Tungrorum**: Tongeren, **Castra Vetera**: Xanten, **Coriovallum**: Heerlen,

⁴³ Alte orașe omise de Corbea: **Aquæ**: Baden-Baden, **Auderiensium**: Dieburg, **Aquæ Matticæ**: Wiesbaden, **Borbetomagus**: Worms, **Noviomagus**: Speyer, **Sumelocenna**: Rottenburg am Neckar, **Vesontio**: Besançon, **Vindonissa**: Windisch.

⁴⁴ Din Raetia, mai putem menționa **Abusina**: Eining, **Ad Fines**: Pfyn, **Æni Pons**: Innsbruck, **Alæ**: Aalen, **Arbor Felix**: Arbon, **Aquilea**: Heidenheim an der Brenz, **Bilitio**: Belinzona, **Biriciana**: Weissenburg, **Bivium**: Bivio, **Brigantium**: Bregenz, **Cambodunum**: Kempten in Allgäu, **Clunia**: Feldkirch e Balzers, **Curia**: Coria, **Fœtes**: Füssen, **Guntia**: Günzburg, **Gamundia Romana**: Schwäbisch Gmünd, **Parthanum**: Parten Kirchen, **Sorviodurum**: Straubing.

⁴⁵ Din Noricum, nu sunt înregistrate, în dicționar, alte orașe, precum: **Ad Anisum**: Radstadt, **Celeia**: Celje, **Lapidaria**: Andeer, **Lincium**: Linz, **Ovilavis**: Wels, **Tergolape**: Mösendorf.

⁴⁶ Pentru mai multe detalii, a se vedea notele de subsol și cele intratextuale.

⁴⁷ Se observă că sunt foarte bine reprezentate toponimele urbane care conțin elemente de compunere germanice (**berg**, **burg**, **furd**). Vezi și Graur 1972: 55, 75, 53.

⁴⁸ Remarca editorului.

Apar, în text, variante fonetice (la unele cuvinte de origine slavă, grupul consonantic [sv] nu trecuse încă la [sf]: **Altorsium**: ...acest noriberghean svat cinsteș bogată academie au zidit ...; la substantivele care conțin hiatul [i] [a] sau diftongul [ja], apare un i epentetic (evitator de hiat), care duce la crearea unui nou diftong [ij], indiferent de proveniența termenului: **Ratisbona**⁴⁹: podul cel mare de *piatră*....; **Noriberga**: ... cu *bogăția*, cu neguțatori...; **Aquaeburgum**: oraș nemțasc în *Bavariia*; *Coloniia*, *Constanția*, *Helveția*, *Marchiia*, *Thuringiia*, *Vineția*), dar și variante (± dialectale) ale unor cuvinte mai apropiate, uneori, de etimon, cu largă circulație în epocă care atestă că norma epocii încă nu se stabilizase (*aseamine*, *cătră*, *dăparte*, *doao*, *dinlăuntru*, *iarăș*, *îmfrîmșețată*, *împregiur*, *nemțasc*, *pre*, *ținut*, *vechiu*) ori forme pronominale specifice epocii, în care a apărut dicționarul (*carii*: **Hannovia**: ... *carii* pentru adevărata credință casele...; *toții* (cazul dativ), în loc de *a toatei*, *a toată*, mult mai frecvente: **Noriberga**: ... nu numai Țării Nemțești, ci și *toții* Evrope în mijloc iaste; *ceii*, în loc de *cele*: **Heidelberg**: oraș al Țării Nemțești *ceii* de Sus...).

Pe lângă formele verbale caracteristice perioadei (*cură*, *iaste*, *iaște*, *am lăcuit*), amintim întrebuințarea verbului *a învăța* la diateza reflexivă (calc slav⁴⁹: **Argentina** et **Argentoratum**: ... aste iarăș acolo o academie vestită, în care de demult mulți înțelepți *s-au învățat*...) ori folosirea infinitivului, atribut verbal, fără prepoziție (**Aquispranum**: oraș mare..., unde au obicei *a coroni* împărat).

2.7.1. În general, substantivul *oraș* apare însoțit de determinanți adjectivali (într-o proporție semnificativă, apare *nemțasc*⁵⁰: **Arsonium**: oraș nemțasc, p.56; **Iena**: oraș nemțasc în Thuringhiia, p.242; **Surgum**: oraș nemțasc, p.499; **Basilea**: oraș vestit lângă Rhenus, p.70; **Magdeburgum**: oraș mare în Vitiberga înlăuntru din Sacsonia, p.297; **Argentina** et **Argentoratum**: tare oraș al Țării Nemțești lângă apa Rhenus...) sau adverbiali (**Chremsa**: oraș nemțasc din sus de Beci, lângă Dunăre, p.100; **Colamria**: oraș nemțascu aproape de Basilea, p.113; **Marcodurum**: oraș nemțasc din jos de Coloniia, p.301), dar și substantivali, în acuzativ (**Berolinum**: oraș de la Marchiia în Țara Nemțască, p.72; **Monasterium**: un oraș în Vestfalia, p.315) sau în genitiv (**Marpurgum**: oraș al Țării Nemțești în ținutul Hassiei în care este academie vestită, p.301; **Taxagenium**⁵¹: oraș al Țării Nemțești, p.506).

2.7.2. Adesea, sintagma *oraș nemțasc* apare fără alți determinanți (**Arsonium**: oraș nemțasc; **Saltzburgum**: oraș nemțasc, p.449), dar sunt și unele cazuri în care urmează apozitii însoțite (**Phæniana**: oraș nemțasc, vulgo Bebenhusium, p.379) sau nu (**Ganodurum**: oraș nemțasc, Constanția, p.216; **Phabrianum**: oraș nemțasc, Brema, p.379) de lămuriri complementare. Substantivul *oraș* e întrebuințat și apozitional (**Pheugarum**: Marpurgum, oraș nemțasc, p.380; **Messonum**: Magdeburgumul, oraș în Țara Nemțască, p.308). Alteori, pentru explicații, apelează la subordonate atributive care completează informația anterioară (**Confluentia**: oraș nemțascu, unde Mosella cură în Rhenus, p.123; **Ratisbona**: oraș nemțasc lângă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piatră, p.428).

⁴⁹ Cf. rus. **учиться** [uchit'sa], ucr. **учитися** [uchytys'a], srb. **(na)učiti se**, slovac. **učit' sa**, ceh. **učit se** și pol. **uczyć się**.

⁵⁰ Pentru unele nume de orașe din Germania Inferior, avem mențiunea oraș belgienesc (2 ocurențe) sau holandienesc (1 ocurență).

⁵¹ Nu figurează la Graesse (1909), Litera T.

2.7.3. Sintagma *oraș nemțasc* cu sau fără determinări adjectivale e urmată de prepoziții locative cu acuzativul (*în, lângă, de la, către*), care au rol de precizare, aducând o informație suplimentară, necesară unei cât mai bune localizări (**Berolinum**: oraș de la Marchiia în Țara Nemțască, p.72; **Ingolstadium**: oraș nemțasc lângă Dunăre, p.258; **Marpurgum**: oraș al Țărei Nemțești în ținutul Hassiei în care este academie vestită, p.301 **Moguntia**: oraș nemțasc lângă apa Renus, p.313; **Ratisbona**⁵²: oraș nemțasc lângă Dunăre, unde iaste peste Dunăre podul cel mare de piază, p.428; **Constantia**: oraș nemțascu, către Helveția, p.127).

2.7.4. Sporadic, substantivul *oraș* lipsește în glosarea termenului (**Augusta Tiberii**: Ratisbona, p.65). Uneori, Corbea oferă explicații, apelând la substantivul *nume*, însoțit sau nu de morfemul determinării definite (**Budoris**: nume de demult a lui Heaidelberg, p.78; **Segedonum**: numele de demult al Noribergăi, p.460; **Vindibono vel Juliobona**: numele cel de demult al orașului nemțasc Beciul, p.543). Există și situații în care *oraș* apare alături de *nume*, rolul celui din urmă fiind unul lămuritor (**Juvanium**: oraș nemțasc în numele cel de acum Salisburgum, p.275).

2.7.5. În general, substantivul *oraș* este nedeterminat, dar sunt și situații, puține la număr, în care este determinat definit (**Lupfurdum**: orașul Misna în Țara Nemțască, p.293; **Tulisurgium**: orașul Braunsiuga în Țara Nemțască, p.529) sau indefinit (**Monasterium**: un oraș în Vestfalia, p.315). O singură formă este diminutivată *orășăl* (**Altorsium**: orășăl în ținutul domnilor norimbergheani..., p.33).

2.7.6. Am constatat că autorul își nuanțează frecvent definițiile de dicționar, evitând repetițiile și folosind, în situațiile în care s-a putut, urbanonime sinonime, ceea ce este reprezentativ un avantaj al unui om de carte din veacul al XVII-lea și ilustrează bogăția cunoștințelor pe care le stăpânește (**Menium**: Magdeburgumul Saxonienesc, p.307; **Messonum**: Magdeburgumul, oraș în Țara Nemțască, p.308; **Reginoburgum**: Ratișbona (oraș), p.432).

3. Faptele de limbă abordate în studiul nostru vor permite o înțelegere adecvată nu numai a toponimiei urbane nemțești din secolul al XVII-lea, ci și a valorilor culturale europene pe care învățații români încercau să le asimileze. La aceste principale aspecte, se adaugă și observarea limbii întrebuințate de Teodor Corbea, unul dintre primii noștri lexicografi care folosește, în definirea termenilor incluși în paginile dicționarului, cuvinte adecvate, ilustrând rigoarea științifică. Structurile sintactice alese pentru glosarea toponimelor sunt caracteristice epocii sale și nu am remarcat abateri semnificative de la normele limbii române literare vechi.

3.1. Prin valorosul său lexicon, Teodor Corbea confirmă nu numai enciclopedismul său, ci și reorientarea culturii române spre cea occidentală, care îi va asigura accesul la valorile unei civilizații de mult afirmate. Urbanonimele nemțești glosate se constituie, astfel, în puncte de reper pentru învățații români transilvăneni care și ei vor face un pas important, odată cu întoarcerea cu fața spre Occident, în veacul al XVIII-lea.

⁵² Vesi *supra* **Augusta Tiberii**.

Bibliografie

a) studii și articole:

- Crețu, Gr. (1905), *Cel mai vechiu dicționar latino-românesc de Teodor Corbea (Manuscript de pe la 1700)*, extras, București, Tipografia „Voința Națională”.
- Dosoței (2002), *Viața și petrecerea svinților (Iași 1862-1686)*, text îngrijit, notă asupra ediției și glosar de Rodica Frențiu, Cluj-Napoca, Editura Echinoc.
- Frâncu, Constantin (2009), *Gramatica limbii române vechi (1521-1780)*, indice general de Alexandrina Ioniță, Iași, Casa Editorială Demiurg.
- Gherman, A. M. (2010), *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Alin Mihai (2004a), *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică.
- Gherman, Alin-Mihai (2004b), *Literatură română din Transilvania între preluminism și preromantism*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință.
- Gherman, Mihai (2000-2001), *Lexicografie și gramatică în dicționarul lui Teodor Corbea*, în *Dacoromania*, V-VI, p.161-164.
- Gheție, Ion (coord.) (1997), *Istoria limbii române literare. Epoca veche*, București, Editura Academiei Române. (ILRV)
- Graesse, Johann Georg Theodor (1909), *Orbis Latinus*, Berlin, Richard Carl Schmidt & Co, <http://www.columbia.edu/acis/ets/Graesse/orblatc.html>
- Graur, Al. (1972), *Nume de locuri*, București, Editura Științifică.
- Kruta, Venceslas (1993), *Les Celtes*, sixième édition corrigée, Paris, Presses Universitaires de France.
- Jaccard, Henri (1906), *Essai de toponymie. Origine des noms de lieux habités et des lieux dits de la Suisse romande*, Lausanne, Georges Bridel & Cie Éditeurs.
- Radosav, Doru (2007), *Cultura românească din Transilvania în secolul al XVII-lea*, în Ioan-Aurel Pop et alii (coord.), *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Cluj-Napoca, Academia Română & Centrul de Studii Transilvane, p.311-328.
- Rădvan, Laurențiu, (2012), *Orașele din Țările Române în Evul Mediu: sfârșitul secolului al XIII-lea - începutul secolului al XVI-lea*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Rezeanu, Adrian (2009), *Studii de toponimie urbană. Viziune diacronică*, Baia-Mare, Editura Universității de Nord.
- Rigobert, Bonne (1783), *Recueil de cartes sur la géographie ancienne*, Paris, Éditions Lattre.
- Rostaing, Charles (1965), *Les noms de lieux*, Paris, Presses Universitaires de France.
- Seche, Mircea (1966), *Schiță de istorie a lexicografiei române*, vol. I (de la origini până la 1880), București, Editura Științifică.
- Thevenot, Émile (1972), *Les Gallo-Romains*, quatrième édition mise à jour, Paris, Presses Universitaires de France.

b) dicționare:

- Corbea, Teodor (2001), *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*, ed. Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Editura Clusium. [DLVI]

Dasypodius, Petrus (1653), *Dictionarvm latino-germanicum et germanico-latinum*, editia nova, Francofvrti, Typis Matthaei Kempferi. [DLG]

*** (2008), *Dictionarium valachico-latinum. Primul dicționar al limbii române*, ed. Gh. Chivu, București, Editura Academiei Române. [DVL]

Gaffiot, Félix (1967), *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, Éditions Hachette. [DILR]

Guțu, G. (1983), *Dicționar latin-român*, București, Editura Științifică și Enciclopedică. [DLR]

Lemprière, John (1820), *A Classical Dictionary; Containing a Copious Account of All the Proper Names mentioned in Ancient Authors*, the Eleventh Edition, Corrected, London, T. Cadell and W. Davies. [LCD]

*** (1930), *Il „Lexicon Marsilianum”*, dizionario latino-romeno-ungherese del sec. XVII, ed. Carlo Tagliavini, București, Cultura Națională. [LM]

Maior, Grigore (2001): *Institutiones Linguae Valachicae - Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum*, ed. Alin-Mihai Gherman, vol. I-II, Alba Iulia: Universitatea „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia. [LCLV]

Pápai, Francisco Párisz (1767), *Dictionarium latino-hungaricum et hungarico-latinum*, Cibinii, Samuelis Sárdi Typographi. [DLH]

Szenci Molnar, Albert (1604), (*Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenvus nvsqvam editvum; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo præter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediție anastatică ulterioară, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990), <https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbm=bks> [DLU]

FROM SHAKESPEARE TO SITCOMS: TRANSLATING THE BAWDY WORDPLAY

**Oana TATU, Associate Professor, PhD and Raluca SINU, Assistant Professor, PhD,
"Transilvania" University of Braşov**

Abstract: The present paper attempts to override the classical synchronic vs. diachronic approach to the idea of "cultural bumps" in translation, and approaches the issue from a novel perspective. The underlying idea is that source culture wordplay and allusions (as instances of culture-bound issues) will be a challenge both to SL readers/viewers and (or particularly) to translators. In order to prove this idea, we have chosen texts that illustrate temporal, geographical and typological extremes: excerpts from Shakespeare's plays and sequences from an American sitcom, along with their translations. The common denominator of these texts is the fact that they contain bawdy wordplay. The reason behind our choice is related to the idea of perpetuity and universality that the notions of wordplay and allusion display, and it supports the logical demonstration of the fact that these textual phenomena transcend all sorts of barriers, and their translation encounters similar sorts of obstacles, no matter the time, place or genre the source texts pertain to.

Keywords: translation, wordplay, bawdy, sitcom, Shakespeare

1. Introduction

Starting from the assumption that the translator's approach to wordplay is universal, in this paper we intend to apply this idea to bawdy wordplay through the analysis of examples extracted from texts that illustrate temporal, geographical and typological extremes: excerpts from Shakespeare's plays and sequences from the American sitcom *The Nanny*, along with their translations. The choice of such a topic was motivated by the fact that the translator is faced with the actual linguistic problem of translating the wordplay and, at the same time, with the challenge of rendering the bawdy in an indirect way, most often in a cultural-bound context.

In the first part of our paper, we will attempt to delimit the object of our interest, namely the field of wordplay and that of proper name allusions, and to highlight the functions and treatment of the bawdy wordplay in the two types of texts mentioned above. Then, we will refer to various factors which might influence their translation, such as the linguistic component, the translator's training and his/her attitude to untranslatability or the constraints operating in the audiovisual medium, and we shall tackle the treatment of bawdy wordplay in the translation from English into Romanian of the selected examples, namely the strategies and solutions translators resort to when faced with such instances of text.

2. The wordplay: a textual phenomenon

As far as the concept of wordplay or pun is concerned, Delabastita (1993, 57) describes it as "the general name indicating the various textual phenomena (i.e. on the level of performance or *parole*) in which certain features inherent in the structure of the language used (level of competence or *langue*) are exploited in such a way as to establish a communicatively

significant, (near)-simultaneous confrontation of at least two linguistic structures with more or less dissimilar meanings (signifieds) and more or less similar forms (signifiers)". We will be using the terms *wordplay* and *pun* interchangeably in this paper, as they refer to the same linguistic phenomenon.

The above definition underlines important features of wordplay such as the fact that it is contextually-bound, which means that the different interpretations of the same element cannot be triggered outside a context; or that it is intentional, which differentiates it from the misuse of a word, from unintentional ambiguities or unplanned repetitions; or that it must have a communicative function. In addition to emphasis or humour, which are regularly quoted, the author identifies several other functions of wordplay such as animating characters – the presence or absence of wordplay, its frequency can act as “markers of character” or “can help to bring to life the character” (Delabastita 1993, 139); supporting witty dialogue; supporting rhetorical monologue or manipulating audience response. Delabastita also quotes “tricking the censor” as a wordplay function in the case of taboos encountered in different areas of human experience, the main ones being aggression and sexuality (1993, 150). When talking about sexual taboos, the author notes that wordplay affords the speaker to transgress the social decorum in an indirect manner, which is more acceptable, and most of the time produces a comical effect.

Some of the examples of bawdy wordplay that we intend to examine can also be classified as allusive, which is not surprising considering Leppihalme’s (1997, 6) view that the category of wordplay and that of allusions are related, although “precisely in what relationship such terms stand to one another is seldom made clear”.

Most definitions of allusion refer to it as a literary phenomenon: “an indirect or passing reference to some event, person, place or artistic work, the nature and relevance of which is not explained by the writer but relies on the reader’s familiarity with what is thus mentioned” (Baldick 2001, 7). However, from the more general perspective adopted by Leppihalme, the term can refer to “a variety of uses of preformed linguistic material (Meyer, 1968) in either its original or a modified form, and of proper names, to convey often implicit meaning” (1997, 3). In our corpus the allusive bawdy wordplay includes the category of proper-name allusions, in other words, we are dealing with indirect references to the bawdy achieved through the mechanisms of wordplay, which may occasionally involve the use of a proper name. It is also worth mentioning that in the examples discussed below, we have approached instances of bawdy wordplay as “translation problems requiring problem-solving and the use of appropriate strategies” (*ibid.* 1997, 3), in an attempt to explain the way they function and the role they play in both the ST and the TT.

3. Bawdy wordplay: Shakespeare vs. sitcoms

In what follows, we will be considering the role of bawdy puns, in two very different sorts of texts: a literary, classical text type, and a subtitled, modern text type, along with their respective translations. The underlying assumption is that no matter how different the text types, the translator’s options will always be shaped by the linguistic/cultural potential of the TT as well as by the extent to which (s)he takes this task in his/her own stride.

As far as Shakespeare is concerned, there is no wonder that the playwright made (sometimes) excessive use of wordplay since this linguistic device suddenly emerged during

the Elizabethan period and rapidly declined before the middle of the succeeding century, due to the fact that, by then, appropriateness of expression started to be valued to the expense of the ornate vocabulary.

As far as the bawdy allusions are concerned, Shakespeare worked out an outstanding number of 3000 such allusions in his plays, among which 700 on sex and more than 400 on genitals (Kiernan, 2007). From mere innuendoes to blatant phrasings, Shakespeare's wordplays make up a vivid image bearing precise functions: to clarify the conflict of incompatible truths and help establish the final equipoise (Mahood 1956, 56). While his kings, queens and aristocrats are as foul-mouthed as his clowns, and his women are expert dealers in the raciest double-entendre (Kiernan 2007), the bawdy wordplay serves as a means of entertainment, characterization and unification of the entire play.

In modern times, as opposed to Shakespeare's epoch, the sexual allusion tends to be rather concealed, even though claims are continuously being made of the necessity to preserve language transparency and to honestly speak of everything that pertains to our "indecent" reality. Instead, our instinctive reaction is to frown upon anyone who dares speak bluntly about such topics. Therefore, concepts of the sort beget the quality of allusions, and emerge particularly in highly humorous discourse instances, wherever they might be somehow excused for appearing, such as in sitcoms.

The ultimate function of bawdy wordplay in sitcoms is, just like in Shakespeare's plays, to stir laughter, but, unlike in Shakespeare's case, allusions in the sitcoms produced in the 1990s (such as *The Nanny*) seem very carefully controlled, sometimes even censored, because of their immediate impact on the target audience, on the background of a false sense of prudishness that modern cultures exhibit. Although in many sitcoms, relationships, love and sex are constant themes, explicit or overt references to taboo issues are usually avoided, the screen players resorting to bawdy wordplay and allusions.

4. Translating the bawdy wordplay

In what follows, we will be considering a few instances of puns in both Shakespeare's plays and in sitcoms, and we will attempt to make several notes on the translator's manner of approaching such instances, which, we hypothesize, will lead us to the conclusion that, in translation, bawdy wordplay and allusions tend to be leveled out, they tend to incur a lesser degree of intensity than that in the SL, and will sometimes function as effaced replicas of their originals. We will start with a general discussion of the factors which have to be taken into account by translators when rendering bawdy wordplay.

4.1 Translatability constraints

From a strictly linguistic point of view, a pun is an expression that overtly or covertly derives its effect from a contrast between its form and its range of meanings, being "a characteristic combination of differences of meaning and likenesses of form" (Delabastita 1993, 57). But then, the pun is also one of the most culture-bound instances of language manifestation. The language in wordplays seems to be the instrument for conveying a higher, profoundly cultural message. Hence, the first challenge that a translator faces is recognizing the pun for what it is. As Delia Chiaro aptly asserted, the pun "has to play on knowledge which is shared between sender and recipient" (1992, 11). Whenever the sender and the

recipient happen to find a mutual ground for relishing in the witty atmosphere created by the wordplay, we might assume that the pun has been recognized as such, and the entire credit is given to the competence assumed by the translator as intercultural mediator.

Even though the TL is built on totally different structures than the SL, what the translator can and should do is to “depart from source text structures for the sake of recreating certain effects” (Delabastita 1994, 229). In other words, the translator must be skilled enough to be able to divorce textual means from textual function. Once he has established the textual function of the pun in the SL, the translator should pursue what is called functional equivalence between ST and TT. As seeker of equivalence, the translator should then be striving to produce in the target audience the same effect that the original text produced in the source audience.

Therefore, the structural asymmetry between languages should by no means be a constraint in translating the allusive pun. Since it is essentially rooted in extralingual reality, the first concern that the translator should have is to accurately decode the culture-bound function of the pun, and to re-encode it as closely as possible in the TL with a view to achieving the same effect on the TL audience. Therefore, as far as the translation of allusive puns is concerned, we clearly favour a target text-oriented approach, with functional equivalence as the principal aim. In Gottlieb’s words, “translation means being aware of the intent of the original as well as of the target audience’s common pool of allusions” (2009, 22-23). It is only then that the pun actually starts being a pleasure and not an ordeal.

Along with the limitations imposed by language and culture, in the case of audio-visual translation, there emerges a whole new set of media-related constraints, that add to the translator’s responsibility towards the languages and cultures (s)he deals with. Given the polysemiotic nature of the audio-visual product, the challenges of translating puns increase. The strategy that underlies all subtitling products, condensation, is the one that often runs counter to an accurate translation of the allusion. Thus, the translator needs to confine himself to a limited number of characters and a limited amount of time during which the translation is available for the readers on the screen, consequently fewer words might mean fewer chances to obtain equivalent effect. Secondly, there is this tension between the image on screen and the uttered dialogue. The subtitler will need to correlate the two, and preserve the same amount of congruity or lack thereof as in the original. Thirdly, whenever the TL audience happens to be in the least familiar with the SL, the pressure upon the translator increases, as (s)he is forced to find translation versions that comply with the TL audience expectations.

Compared to translations that are printed products, audiovisual translations will not cover the entire range of translation strategies available to translations in printed form. For instance, omissions of wordplay are more often than not excluded from among the allowed subtitling strategies in the case of sitcoms, given the fact that the background laughter of the original audience in the soundtrack compels the subtitler to preserve the humorous hints and make them matter in the TT.

4.2 Strategies and solutions

When it comes to translating allusions, either in Shakespeare or in sitcoms, things get rather complicated. The translator needs to avoid being engulfed into the ideological framework of the time, place, and culture he lives in. As Lefevere points out, whenever

linguistic considerations enter into conflict with ideological considerations, the latter will certainly prevail. The result will be euphemistic translations which are “to no small extent indicative of the ideology dominant at a certain time in a certain society” (Lefevere 1980, 56), and which seem to be stealing the entire original suggestions, while depriving the TL audience of simply enjoying the pun. Fact is that both in the SL and in the TL, the wordplay in general, and the bawdy wordplay in particular could and should be a tool for seriously exploring the discrepancy between surface and substance and for supplying the audience with a special kind of intellectual pleasure.

The examples of bawdy wordplay discussed in this section are grouped into wordplay based on polysemy, on homonymy and on homophony, according to the linguistic mechanism that triggers them. Moreover, for the written texts, there is also wordplay based on homography, category which was not included because it does not apply to sitcoms where the information is conveyed through the oral code. As previously mentioned, we have additionally identified instances in which the wordplay based on the above mentioned mechanisms can also be classified as proper name allusions. These allusive puns will be highlighted in the analysis.

As for the available translation strategies, we have opted for Delabastita’s (1993: 192-220) classification which includes: *pun* > *pun* (rendering the ST pun through a TT one, which may be formally or semantically different); *pun* > *non-pun* (explaining the ST pun in the TT); *pun* > *punoid* (translating the ST pun through other stylistic means in the TT); *pun* > *zero* (completely eliminating the wordplay in the TT); *direct copy*: *pun* ST = *pun* TT (copying the ST pun in the TT without translating it); *transference*: *pun* ST = *pun* TT (copying the meaning, not the form of the ST pun in the TT); *non-pun* > *pun* or *zero* > *pun* (compensating the deletion of a pun by inserting one somewhere else in the text); and *editorial techniques* (using footnotes, endnotes, translator’s comments etc., to explain the pun or the translation strategy). The last strategy cannot be used in the case of audiovisual products because of the medium-specific constraints.

4.2.1 Bawdy wordplay based on polysemy. In this case, the pun is built on words which are pronounced and spelt in the same way and have related meanings. This is the case of the following examples. The first makes reference to sexual behaviour by means of the adjective “fast” which, in addition to its regular meaning of “involving high speed”, can also refer to a promiscuous woman, who has sexual relationships with a lot of people, when used to modify the noun “woman”.

(1) Context (<i>The Nanny</i> , season 3, ep. 1)	English dialogue	Romanian translation (Mihaela Cristea)
<i>Fran is talking about the lies she told her pen pal. Among them, the fact that she presented herself as the fastest runner in the world and an Olympic gold medallist.</i>	<i>Fran</i> : You wouldn’t believe I’m the fastest woman on earth? <i>Maxwell</i> (looking at her short and tight dress): In that outfit, I would.	<i>Fran</i> : Nu m-ați crede că sunt cea mai rapidă femeie din lume?// <i>Maxwell</i> : În costumul ăla, te-aș crede. //

The comment is triggered by the context, Fran is about to meet her pen pal, a convict to whom she had presented herself in letters over the years as being an athlete, an astronaut, a billionaire and Miss America. In expressing his disapproval of her conduct, Maxwell resorts to a pun, thus avoiding a direct confrontation with Fran or a possible offense. Unfortunately, the Romanian translation preserves only the first meaning, as no Romanian adjective that could cover both meanings is available, thus the wordplay is lost. However, the translator exploits the image (Max looking at Fran's dress), and moves the accent to another interpretation: dressed like that, Fran is so sexy that she would manage to convince anyone of anything. In other words, the sexual connotation is preserved even if the wordplay is not.

The second example refers to sexual intercourse, employing the taboo and slang meaning of the transitive verb "to do", i.e. (of a male) to have sexual intercourse with. The wordplay is triggered by the reply to Fran's perfectly innocent question. Fran's mother is known for her racy comments, so her reaction comes as no surprise to the audience.

(2) Context (<i>The Nanny</i> , season 3, ep. 16)	English dialogue	Romanian translation (Mihaela Cristea)
<i>After she learns that her parents want to get a divorce, Fran tries to bring them together. She goes to talk to her father and finds him in the bathroom.</i>	<i>Fran: Daddy, come out of there! What are you doing in there? Sylvia (coming out of the bathroom): Me.</i>	<i>Fran: Ieși de acolo, tată. Ce faci? // Sylvia: Ce facem... //</i>

In the subtitles, the wordplay is replaced by an indirect reference to sex, which means that the translator manages to convey the bawdy dimension of the reply to the target audience, and thus, just like in the previous case, the effect is preserved, although the wordplay is lost.

On the other hand, quite noticeable in Shakespeare's plays would be the occurrence of entire scenes permeated with polysemic puns. A case in point is the scene in progress within the brothel depicted in *Pericles*. Here follow several illustrative instances:

(3) *Pericles*

Tașcu Gheorghiu, 1990

<i>Bawd: When she should do for clients her fitment (IV,6,6)</i>	<i>Codoașa: În loc să-și facă datoria față de mușterii</i>
<i>Bawd: never plucked yet (IV,6,43)</i>	<i>încă neculeasă</i>
<i>Bawd: My lord, she's not paced yet (IV,6,63)</i>	<i>Stăpîne, nu-i încă dată pe brazdă</i>
<i>Lysimachus: If she'd do the deed of darkness... (IV,6,31)</i>	<i>Dacă-ar voi să facă fapte pe-ntunerice...</i>

All translations above are circumscribed within the same euphemistic borders designed by the English text, fact which might be indicative of the richness of polysemic terms in specific areas, in both languages. It may also be that the puns are so well-decoded because of the actual place where all these exchange of retorts takes place – the brothel.

Another play which actually competes with *Pericles* in the number of euphemistic puns referring this time to the idea of a morally decayed woman is *Henry IV, Part 2*:

(4) *Henry IV, Part 2*

L. Levițchi, 1985

Prince Henry: What **pagan** may that be? (II,2,154)Ce **podoabă** o mai fi și asta?*Prince Henry*: This Doll Tear-sheet should be some **road** (II,2,168)Doll Tear-sheet asta pesemne e un fel de **stradă mare**?*Falstaff*:...and sung those tunes to the **overscuted huswives** that he heard the carmen whistle (III,2,340)le cânta **fleoartelor** cîntece pe care le învăța de la surugii

Our translator has the chance here to exploit the polysemic potential of the Romanian language, and provides versions that both structurally and semantically relate back to the original version.

Interesting enough, as far as polysemic puns are concerned, we notice in subtitling a certain detachment that the translator adopts, while s/he is no longer forced to rely on words exclusively - having the image at his/her disposal. On the contrary, all translations from Shakespeare are highly elaborated, as the translator searches equivocal terms to recuperate as much as possible from the original semantic load. As for the TL audience, the humorous hints seem to be more readily available in the Shakespearean translations, while in subtitling extra effort is required to associate the image with the less suggestive puns.

4.2.2 Bawdy wordplay based on homonymy. The wordplays in this category exploit the relationship between words pronounced and spelt the same, but with unrelated meanings. In example (5) the pun makes reference to sexual orientation and it involves two meanings of the same form: the first – one of the five boroughs of New York City, and the second – homosexuals, the plural form of the common noun “queen”, used depreciatively and pejoratively. This is also an example of a proper name allusion, since it includes a reference to a famous location, which is preserved in translation, at the expense of the wordplay and, unfortunately, of the humorous effect.

(5) Context (<i>The Nanny</i> , season 2, ep. 23)	English dialogue	Romanian translation (Mihaela Cristea)
<i>Mr. Anthony is talking to the young woman he has just hired. The latter asks him if he knows a hotel or shelter nearby where she could spend the night. Mr. Anthony's assistant, Claude, presented to the public as being homosexual, intervenes.</i>	<i>Actress (to Mr. Anthony):</i> I don't really know Queens . <i>Claude:</i> Well, I know one ! (<i>shaking has with the actress</i>)	<i>Actress (către dl. Anthony):</i> Nu prea cunosc Queens . <i>Claude:</i> Te ajut eu! //

Although it would have been difficult to preserve the wordplay, given that there is no one Romanian homonymic noun in this semantic area, the subtitler could have attempted to convey at least some of the effect to the target language audience, which might be puzzled by the laughter they hear. A possible comical solution might be obtained by insisting on the sexual orientation of Mr. Anthony's assistant, and thus exploiting the visual feedback:

Actress: I don't really know **Queens**.
Claude: Well, I know **one**!

Actress: Nu cunosc pe nimeni în zonă. (I don't know anybody in this area.)
Claude: Eu cunosc (doar) bărbații. (I know (only) the men.)

We believe that this might have been a valid translation solution even if it eliminates the form *Queens*, because, in this case, the impact of the image on the audience is stronger than that of the original dialogue.

Still in the same sphere of allusive homonymic puns based on proper names, there is in Shakespeare, the phrase “*Dead Men’s Fingers*”, a proper noun which apparently bears no tinge of wordplay; however, viewed in context – namely Queen Gertrude’s words addressed to Ophelia, already passed away – the secondary meaning of this homonymic phrase becomes obvious:

(6)	<i>Hamlet</i>	D.R.	Economu,	A. Stern, 1922	L. Levițchi and D. Duțescu, 1964	VI. Streinu,
(IV,7,170)		1855				1970
...long Purples, That liberal shepherds give a grosser name; But our cold maids do Dead Mens Fingers call them	Acolo împletind ea niște cunune visare (sic), vru să se atîrne de crăcile răsfrînte...	Și floarea roșie cărora păstorii îi dă un nume rușinos , dar fete Curate, degete de mort îi zic	Și ciucuri purpurii pe cari păstorii Cu nume de rușine îi numesc, Dar fetele mai sfiicioase spun Că-s degete de mort.	...păștițe roșii, Tulpini cu nume de rușine , căror, Copile le spun degete-de-mort;		

“*Dead Men’s Fingers*” seems to be “*a herb associated with chastity*” (Crystal & Crystal, 2002, 331) or the purple orchid, which in Latin appears as “*orchis mascula*”. All Romanian translations choose to operate the substitution of the SL phrase with a superordinate term, thus a highly general one, which actually back-translates as *shameful name*. There is however a popular name for this flower in Romanian too, *poroinic*, the use of which would have probably resulted in the complete effacement of the original suggestion, since the TL readers would not have deciphered the intended meaning at first sight.

Then a much debated upon instance of homonymic pun is the term “*tailor*” frequently used to mean [bottom] as in the indecent retort belonging to Puck:

(7)	<i>A Midsummer Night’s Dream</i>	Șt. O. Iosif, 1913	D. Grigorescu, 1984
(II,1,51-57)			
The wisest aunt telling the saddest tale, Sometime for three-foot stoole, mistaketh me, Then slip I from her bum, down topples she, And tailor cries, and falls into a coffe And then the whole quire hold their hips, and loffe, And waxen in their mirth, and neeze, and swear A merrier hour was never wasted there.		Ades, cea mai sfătoasă din bunici, Cînd e rugată de nepoții mici Să spuie-un basm, mă ia drept scăunel Cu trei picioare: vrea să stea pe el, Atunci alunec, baba se trezește Jos pe podele, blastă-mă , tușește, Iar toți ceilalți fac haz, se țin de șale De rîs, pufnesc, strănută în basmale Și jură că de cînd sînt ei pe lume N-au pomenit așa poznașe glume.	Altă dată, Cînd deapănă-o poveste-nfricoșată, Mătușa crede că-s un scăunel, și cată să se-așeze-ncet pe el; Eu fug, ea pe podea se prăvălește, țurloaiele își saltă și tușește. Ceilalți, înveseliți de-așa năpaste Icnesc de rîs, ținîndu-se de coaste, Și jură că nicicînd n-au petrecut Un ceas atît de vesel și plăcut...

The translations conceal to a larger extent the original suggestions, particularly the earlier translation, where the sexual hints are almost erased, and thus, what results, strictly at pun level, is a complete neutralization of the SL meaning (in the first translation) and a decrease in intensity (in the second translation). Nevertheless, the overall impact of the pun on the entire phrasing is made up for with the help of the humouristic tinge that both translations benefit from.

However, most frequently, in Elizabethan English, the meaning of this same “*tailor*” used to be [male sexual organ]. This specific sense is apparent in the following instances:

(8) <i>The Tempest</i> (II,2,55)	<i>Stephano</i> : Yet a tailor might scratch	Dar pe-un croitor vezi că-l lăsa
	her where-e’re she did itch	Să o scarpine unde-o mânca... (L. Levițchi, 1990)
<i>Henry IV, Part 2</i> (III,2,165)	<i>Falstaff</i> : But if he had been a mans tailor , he would have pricked you	Dar dacă ar fi fost croitor de haine bărbătești, ți-ar fi pus el semne cu creta. (L. Levițchi, 1985)
<i>King Lear</i>, (II,2,56)	<i>Kent to Oswald</i> : A tailor made thee	Te-a meșterit un croitor (M. Gheorghiu, 1988)

Although the meaning of “*tailor*” is taken over by the letter in all three instances, without any symbolical allusive transfiguration, the enlarged context contributes to the semantic recovery of the entire original textual area. As compared to the English version, the Romanian translations prove to camouflage sexual references to such an extent that only a previously informed reader might be able to identify them.

What comes out clearly from the examples above is that puns based on homonymy are rather challenging in both situations; what Shakespeare’s translators or the subtitlers can best do is to preserve one meaning (thus effacing the pun), replace the SL term with a more general one in the TL, or remove the pun altogether and rely on a larger context - be it the entire retort or the image – to make up for the loss.

4.2.3 Bawdy wordplay based on homophony. This category includes wordplay built on words pronounced the same way, but spelt differently and having no meaning relationship. The two following examples are built on the homophones *abroad* – *a broad*, and *silicon* – *silicone*.

(9) Context (<i>The Nanny</i>, season 3, ep. 12)	English dialogue	Romanian translation (Mihaela Cristea)
<i>Max wants to send his daughter Maggie to Switzerland for the holidays to keep her away from boys.</i>	<i>Max (to Fran)</i> : I don’t want Maggie spending her holiday with that boy. So I’m sending her abroad . <i>Fran</i> : Are you sure you want to swing that way ?	<i>Max</i> : Nu vreau ca Maggie să-și petreacă vacanța cu băiatul ăla. // Așa că o trimit în străinătate . // <i>Fran</i> : Sunteți sigur că vreți să o apucați în direcția asta ? //

In example (9), the formal resemblance between *abroad* and *a broad* determines Fran to choose the second interpretation: Max would like his daughter to stay away from boys and to spend her holidays with a woman. In addition to her intonation and mimics, the audience is aware of the sexual connotation she gives to Maxwell's words because she uses the expression *swing that way* which resembles *swing both ways*, referring to sexual orientation. The Romanian translator opts for a neutral interpretation, preserving only the meaning of *abroad* and completely eliminating Fran's (mis)interpretation and, thus, the humorous effect.

The next example of wordplay based on homophony is, at the same time, a proper name allusion, as in example (5).

(10) Context (<i>The Nanny</i> , season 2, ep. 23)	English dialogue	Romanian translation (Mihaela Cristea)
<i>Fran returns home with the children to find the house full of young actresses waiting for their audition with Max.</i>	<i>Fran</i> : Fasten your seatbelts, kids! We are about to enter Silicone Valley .	<i>Fran</i> : Legați-vă centurile de siguranță, copii! // Intrăm în Valea Siliconului . //

The source wordplay is built on the homophones *silicon* and *silicone*, used in the context of *Silicon Valley*, the southern region of the San Francisco Bay Area in Northern California, where several important technology corporations are located. The name originally referred to the large number of inventors and producers of silicon chips working in the region. Fran modifies the name, turning it into *Silicone Valley* in the context of a house full of actresses, suggesting that she suspects they underwent cosmetic surgery, including silicon implants. *Silicon Valley* can be considered an accessible cultural reference, although there is no way of knowing whether the Romanian audience makes the connection between the translated form *Valea Siliconului* and the original *Silicon Valley* (which normally is not translated into Romanian). Even in this case, the form is humorous as it is supported by the image.

By exploiting the same idea of similarity between words, Shakespeare's text provides a wonderful instance of homophonic wordplay:

(11) *The Merchant of Venice* (V,1,237)

Gratiano: Well, do you so; let not me take him, then; / For if I do, I'll mar the young clerk's **pen**.

P. Solomon, 1984

De l-aș prinde,
I-aș frânge **pana**, să se-nvețe minte!

Gratiano uses a double entendre based on the similarity of pronunciation between *pen* (the writing instrument) and *penis* (the genital organ). Clerks write with pens, but Gratiano also means that he will hurt the clerk's genitals if he has intercourse with Nerissa. The TL audience will certainly be able to correctly decode the double meaning of *pana*, given their familiarity with the secondary, indecent meaning evident in several slang set-phrases involving the term.

Even though the challenges of translating homophonic puns are certainly at least that many as in the case of homonymic puns, in the examples (purposely selected to show that

rendition is possible), the translators have quite remarkably resorted to strategies that are filled with (double) meaning, humour and bawdy innuendoes.

5. Conclusions

The analysis above led us to several findings. Firstly, as far as bawdy wordplays in the SL are concerned, they are highly transparent and upfront in Shakespeare's case whereas in film scripts they are quite opaque and elusive. The reasons most likely pertain to the real thrill theatre audiences used to get while listening to such sort of speech in the Elizabethan time, and, on the contrary, the exaggerated care to avoid public offensive formulations in modern scripts.

Secondly, for a listener or reader, it is often difficult to grasp that a pun is involved at all, because of pronunciation changes (in Shakespeare's case) or because hints are well-dissembled (in sitcoms), particularly if the pun is confined to one rather than two or more words.

Thirdly, if the pun is successfully detected, the translation may raise certain problems: the Romanian language, much less homophonic and polysemic than the English language, decreases the number of translational options and, more often than not, records significant loss in humour and emphasis.

Fourthly, the temporal gap between the original and the translations does not result in toning down the intensity of the original Shakespearean phrasing, while in subtitling it is exactly the immediacy of translation that appears to neutralize more than expected from the original wordplay or racy comments. The reasons may in part be related to the difference between the two translation types: while the literary translator is a writer himself, he feels compelled to elaborate a translation, not just to issue it; the subtitler, on the other hand, is a professional translator subjected to media constraints (related to time and space), and, sometimes relying more than s/he probably should on the image to speak louder than his/her words.

All in all, our analysis highlighted the perpetuity of wordplay occurrences, and, at the same time, of wordplay translation strategies with a view to achieving functional equivalence, which suggests that, in general, translation issues seem to transgress any barriers, not just linguistic ones.

References

- Baldick, Chris. 2001. *The Concise Oxford Dictionary of Literary Terms*. Oxford: OUP.
- Chiaro, Delia. 1992. *The Language of Jokes. Analyzing Verbal Play*. London and New York: Routledge.
- Crystal, David & Ben Crystal. 2002. *Shakespeare's Words. A Glossary and Language Companion*. Penguin Books.
- Delabastita, Dirk. 1993. *There's a Double Tongue: An Investigation into the Translation of Shakespeare's Wordplay*. Amsterdam & Atlanta: Rodopi.
- Delabastita, Dirk. 1994. "Focus on the Pun: Wordplay as a Special Problem in Translation Studies". *Target* 6:2, pp. 222-243.

- Gottlieb, Henrik. 2009. "Subtitling Against the Current: Danish Concepts, English Minds". In Díaz Cintas, Jorge (ed.): *New Trends in Audiovisual Translation*. Briston, UK & Tonawanda, NY: Multilingual Matters, pp. 21-43.
- Kiernan, Pauline. 2007. *Filthy Shakespeare: Shakespeare's Most Outrageous Sexual Puns*. London: Quercus.
- Lefevere, Andre. 1980. "Translating Literature/Translated Literature: The State of the Art". In Ortrun Zuber (ed.): *The Languages of Theatre*. London: Pergamon Press, pp. 153-161.
- Leppihalme, Ritva. 1997. *Culture Bumps. An Empirical Approach to the Translation of Allusions*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Mahood, Molly. 1956. *Shakespeare's Wordplay*. London: Methuen.

OBSERVATIONS REGARDING THE LOCUTIONAL NOUN

**Cecilia CĂPĂȚĂNĂ, Professor, PhD and Anamaria PREDA, Assistant Professor, PhD,
University of Craiova**

Abstract: We have tried to highlight that the noun takes precedence over the other phrasal elements and the characteristics of its behaviour. We have drawn attention to the lexicographical registering of phrases in general, and to noun phrases in particular.

Keywords: noun, compound, phrase, statute, lexicography

1. Pe baza *DILR*, am stabilit ponderea substantivului între clasele lexico-gramaticale. Din inventarul de 98.083 de cuvinte al dicționarului, 65.999 sunt substantive, circa 67 % (pe locurile următoare, la mare distanță, se plasează adjectivele: 23.390 de adjective, adică 28% și verbele: 7203 verbe, 7,34%).

2. În ce privește ipostaza de element locuțional a substantivului, am constatat că este prezent în toate tipurile de locuțiuni. O statistică a componentelor morfologice cu statut de elemente locuționale va indica frecvența superioară a substantivului.

2.1. În locuțiunile substantivale, provenite cum se știe din locuțiuni verbale, substantivul este element obligatoriu. Toate substantivele componente sunt comune, simple sau derivate, flexibile și aparțin clasei inanimatelor. Primul substantiv component e un derivat al verbului din locuțiunea verbală, cu sufixul $-(a, e, i, \hat{a})re$, iar al doilea substantiv are aceeași formă ca în locuțiunea-bază derivativă: *aducere aminte, încetarea din viață, darea în vileag, luarea la rost, luarea în seamă, inducerea în eroare, luarea peste picior, trecerea cu vederea, stingerea din viață, trecerea în neființă; bătaie de joc, învățare / învățătură de minte, ținere de minte, dare de seamă* ș.a.

Majoritatea locuțiunilor substantivale conțin două substantive, aflate în poziție inițială și finală: *bătaie de joc, ținere de minte, învățătură de minte, (ne)băgare de seamă, punere la cale* ș.a. Mai puține conțin doar un substantiv aflat în poziție inițială, urmat de un adverb: *aducere aminte, luare aminte, părere de rău, părere de bine*.

Cele mai multe substantive aflate pe primul loc în structura locuțională sunt derivate postverbale, fie infinitive lungi, cu sufixul $-(a, e, i, \hat{a})re$: *luare, aducere, băgare, învățare, părere, ținere, punere* ș.a., fie supine substantivizate: *datul, luatul, adusul, pusul, statul* (pe gânduri), *trasul* (pe sfoară) ș.a., fie derivate cu alte sufixe substantivale: *bătaie* (de joc, de cap), *aruncătură* (de ochi), *învățătură* (de minte). În multe cazuri, locuțiunea substantivală are două variante, datorită substantivizării infinitivului și a supinului: *aducerea aminte / adusul aminte, punerea la cale / pusul la cale, luarea aminte / luatul aminte, punerea la punct / pusul la punct, tragerea pe sfoară / trasul pe sfoară, tragerea la răspundere / trasul la răspundere, darea în vileag / datul în vileag* ș.a.

Câteva substantive componente, aflate pe poziția secundă în structura locuțională și-au pierdut autonomia lexico-gramaticală: *seamă, iveală, vileag, tiflă, hac*. Prin urmare, în româna actuală, statutul lor este acela de component locuțional, nu de substantiv. Altele sunt în uzul

românei actuale, făcând parte fie din lexicul fundamental: *cale, picior, minte, joc, gând, rost, vorbă, cuvânt*, fie din cel neologic: *eroare, revistă, tapet*.

2.2. Cu foarte puține excepții, locuțiunile adjectivale conțin un substantiv precedat sau urmat de prepoziții, fără sau cu determinanți: *de baștină, de comă, cu / fără folos, cu / fără noimă, în etate, la întâmplare, la toartă, din naștere, din oficiu, de toată isprava, în toată firea, sub orice critică; tot felul de, tot soiul de*. Ca determinante substantivale, participiile unor locuțiuni verbale sunt locuțiuni adjectivale. Conțin un substantiv în poziție finală: *pus în aplicare, pus la punct, pus la cale, tras la răspundere, tras pe sfoară, avut în vedere* ș.a.

Există câteva locuțiuni adjectivale cu semnificație cantitativ-superlativă, care au o structură deosebită, incluzând un substantiv articulat nehotărât și o prepoziție postpoziționată acestuia: *o groază de, un morman de, o sumedenie de, o puzderie de, o droaie de, o cârcă de, un vraf de; o mână de un pic de, o umbră de, o fărâmă de, o brumă de*.

Câteva locuțiuni adjectivale au două substantive, primul precedat de o prepoziție, celălalt în genitiv sau în acuzativ prepozițional: *în floarea vârstei, de mama focului, de amorul artei, în puterea vârstei, de ochii lumii, de râsul lumii, la ordinea zilei, la lumina zilei; la voia întâmplării, la mintea cocoșului, fiul ploii; cu stea în frunte, cu scaun la cap, cu capul pe umeri, cu dare de mână* ș.a.

2.3. Ca și în locuțiunile adjectivale, în locuțiunile adverbiale, cu excepția câtorva tipare, substantivul precedat de prepoziție, fără sau cu determinant, e component de bază: *cu dificultate, cu predilecție, în ansamblu, cu niciun preț, în față, în gura mare, de pomană, în ultimă instanță, din păcate, la un moment dat, pe picior greșit, peste așteptări, prin vii grai, în caz contrar*.

Deloc neglijabile statistic și cu un tipar productiv sunt construcțiile adverbiale cu repetiție, în care un substantiv la singular nearticulat se repetă: *an de an; cap la / în cap; de la caz la caz; ceas de ceas; din colț în colț; cuvânt cu cuvânt; față în față; gând la gând; (din) gură în gură; iarnă de iarnă; literă cu literă; din loc în loc; lună de lună; mână de la mână; (din) mână în mână; din minut în minut; din moment în moment; noapte de noapte; ochi în ochi; din om în om; din oră în oră; oră de oră; pas cu pas; picior peste picior; punct cu punct; rând pe rând; săptămână de săptămână; seară de seară; din timp în timp; umăr la umăr; în veci de veci; din vorbă-n vorbă* ș.a.

2.4. Și în locuțiunile verbale, cu excepția a două tipare (unul cu adjectiv: *a o face lată*, celălalt, cu adverbe: *a da înapoi, a-și aduce aminte, a lua aminte* ș.a.), substantivul e component obligatoriu: *a lua loc, a avea parte, a o lua la fugă, a bate câmpii, a avea de gând, a ține minte, a-și bate joc, a pune la punct, a face față* ș.a.

2.5. Cel mai frecvent component al locuțiunilor prepoziționale e tot substantivul. Acesta apare precedat de prepoziție: *sub aspectul, pe / în baza, pe calea, în ciuda, în / din față, în favoarea, în / de-a latul, în locul, în privința, pe spezele, în / pe urma, în vederea* ș.a., demarcat de două prepoziții: *în acord cu, pe bază de, în calitate de, în / la caz de, în conformitate cu, în curs de, în loc de, la un loc cu, în funcție de, în urmă cu, cu privire la, în raport cu / de, cu referire la, în timp de* sau urmat de prepoziție: *față de, față cu, vreme de, timp de*;

2.6. În locuțiunile conjuncționale, substantivul ocupă fie un loc median, între componente (prepoziție + substantiv + conjuncție / relativ): *din cauză că, din pricină că, în caz că, în loc să, pe motiv că; de vreme ce, din moment ce, în timp ce, în vreme ce, pe dată ce,*

pe măsură ce, fie locul final: în schimb, în concluzie, în consecință, cu alte cuvinte, prin urmare; în ce fel, în ce chip, cât timp, câtă vreme, de câte ori, pe câtă vreme ș.a.

2.7. Substantivul e component și al locuțiunilor interjecționale: *ce / pe / la dracu!, Doamne Dumnezeu!, dragă Doamne!, drăgăliță Doamne!, Doamne ferește!, Doamne iartă-mă!, la / pe / ce naiba!, Maică sfântă / precistă!, măicuța mea!, pentru Dumnezeu!, slavă Domnului!, păcatele mele!, vezi Doamne!*

3. 1. Comportamentul substantivului locuțional este, de cele mai multe ori, diferit de cel al unui substantiv nelocuțional. Forma substantivului locuțional nu variază în raport cu categoriile gramaticale de număr, caz și determinare, așa cum se întâmplă în cazul substantivului nelocuțional: *Are de gând să plece., *Are de un gând să plece., *Are de gândul ..., *Are de gânduri să ... vs Ce gând are?, Ce gânduri are?, Are un gând., Are niște gânduri ascunse.; A lua-o la picior., *A luat-o la picioare. vs Îl doare piciorul / un picior.; Stau de vorbă., *Stau de vorbe., *Stau de o vorbă. vs. Te-a durut vorba lui / te-au durut vorbele lui.; I-a tăiat macaroana., *I-a tăiat macaroanele. vs Fierbe macaroanele., A luat o macaroană să vadă dacă a fiert.; Au strigat într-un glas., *Au strigat în multe glasuri., *Au strigat în glas.; Era scos din minți., *Era scos din minte.; L-a pus pe gânduri plecarea ta., *L-a pus pe gând plecarea ta.; A fost un incendiu de proporții., *A fost un incendiu de proporție.; Tehnologiile de ultimă oră., *tehnologii de ultime ore; E un om cu scaun la cap., *Sunt oameni cu scaun la capete., *Sunt oameni cu scaune la capete.*

3.2. În unele locuțiuni se păstrează forme flexionare învechite sau ieșite din uz: *câmpii – a bate câmpii, a-și lua câmpii; roate – a pune pe roate, a băga bețe în roate, a da roate, a fi pe roate, a merge ca pe roate; fuga – a da fuga, fuga-fuga; binișorul – cu binișorul, a lua cu binișorul, sezi binișor!*

3.3. În cvasilocuțiuni, formate dintr-un verb-suport și un substantiv, componentul verbal poartă morfemele predicativității, iar cel substantival imprimă semnificație grupului respectiv. Verbul-suport *a face* este prezent în numeroase cvasilocuțiuni. Le numim astfel, deoarece construcția e unitară din punct de vedere semantic, dar substantivul-component are autonomie lexico-gramaticală: *a face greșeli / o greșeală / aceeași greșeală / greșeli copilărești.* Există semne de locuționalizare a grupului care constau în restrângerea capacității de dominare a substantivului în anumite contexte: *vă fac legătura cu, au făcut schimb de adrese, mi-am făcut socoteala că..., a făcut abstracție de..., face umbră pământului, fă pași!, face multe / puține concesii / complimente / cumpărături / fasoane / glume / mofturi / năzdrăvănii; face multă / oarecare / puțină avere / bășcălie / liniște / lumină / concurență / treabă / pagubă / risipă.*

3.4. Ca element locuțional, substantivul apare în următoarele ipostaze:

- la singular nearticulat: *în loc de, în loc să, a pune la cale, a ține minte, a lua loc, cu cap, la întâmplare;*

- la singular articulat hotărât: *a face plinul, a da onorul, de-a rândul, la anul, cu amănuntul, cu preșul, cu carul, pe naiba, în ciuda;*

- la singular articulat nehotărât: *într-un final, într-o veselie, într-o frenezie, o sumedenie de, o groază de, într-o vreme, într-o rână, de-o seamă;*

- la singular articulat hotărât, cu determinant adjectival (inclusiv numeral cu valoare adjectivală): *de toată jena, de mai mare dragul, de tot rahatul, la mâna a doua, cu brațele întinse, cu tot dragul;*

- la singular nearticulat, cu determinant adjectival: *de ultimă oră, în așa hal, de viță nobilă, cu sânge rece, pe picior mare, de primă mână, de neam prost;*
- la plural nearticulat: *în draci, a sta pe gânduri, de proporții, din păcate, pe capete, sub așteptări, de milioane;*
- la plural articulat hotărât: *cu lunile, a-și lua câmpii, a bate câmpii;*
- la plural articulat nehotărât: *bătut în cuie, a lua la întrebări, înaintat în zile, a pune pe butuci, a pune pe roate, ieșit din minți;*
- la plural nearticulat, cu determinant: *în doi peri, la bani mărunți, între două vârste, în doi timpi ș.a.*

3.5. Cel mai important criteriu în acordarea statutului locuțional este pierderea totală sau parțială a autonomiei morfosintactice a substantivului component. În oricare dintre combinațiile libere ale unui substantiv, acesta își menține intactă capacitatea de funcționare: *A găsit **un loc** de muncă în străinătate.; Găsește **locuri** de...; A găsit **locul** de muncă potrivit...; A găsit **niște locuri** de muncă...ș.a.m.d.* În schimb, în locuțiune, substantivul are o unică formă, fiind invariabil: *A luat loc lângă tine. *A luat locul lângă tine. *Au luat locuri...* Disponibilitățile combinatorii ale unui substantiv sunt reale într-o îmbinare liberă: *Au jucat un joc / jocul numit.../ acest joc / niște jocuri / jocurile preferate.,* în vreme ce, în locuțiuni, ori se anulează: *bătaie de joc / *bătaie de un joc / *bătaie de jocul preferat,* ori se restrâng într-un mod evident până la anulare: *are nevoie / are mare / puțină nevoie de...; (animal) de povară / * de mare povară; (e cam) din topor / *din acest topor; (este) dintr-o bucată / *din această bucată ș.a.m.d.*

3.6. Statutul locuțional se datorează și sensului unitar lexico-gramatical pe care o îmbinare de cuvinte l-a dobândit și l-a fixat într-un anumit context. Aceeași combinație de cuvinte este când locuțională, când nelocuțională, în funcție de context. Iată, de pildă, cum semantica aceleiași secvențe lexicale e diferită în raport de funcționarea ei de ansamblu sau nu într-un anume context: *Am fost **de față**. cf. săpun **de față**; E în stare de orice. cf. În stare lichidă...; A dat cu piciorul „a ratat” unei șanse unice. cf. A dat cu piciorul în ușă; Spectacolul **are loc** în sala...cf. Ea **are loc** la masă lângă tine; Să nu faci asta, Doamne ferește! cf. Doamne, ferește-mi copilul de necazuri!; Documentul ar putea face lumină „elucida, clarifica” în acest scandal cf. Și o lumânare face lumină, dar slabă; Filmul a făcut valuri „a produs o impresie puternică” la festival cf. Orice vapor face valuri; A pus mâna „a luat, furat, dobândit” pe avere cf. A pus mâna pe calorifer; Din păcate „din nenorocire, din nefericire, spre regretul...”, a învins orgoliul cf. Și-a mai spălat unele din păcate, nu pe toate; Din întâmplare „pe neașteptate, pe nepregătite, surprinzător”, s-a trezit erou cf. N-a reținut nimic din întâmplare; Cântă după ureche „fără partitură” cf. Și-a dat părul după ureche; L-a făcut praf „a distrus” pe președinte cf. Pe drumuri neasfaltate, mașinile fac praf; Să nu pleci cu mașina la ore de vârf „când traficul e aglomerat” cf. Urcase mult și se apropiase de vârf ș.a.*

3.7. Din punctul de vedere al funcționării sintactice, cele mai multe substantive locuționale nu admit niciun determinant: *a pune la cale, a sta pe gânduri, a ține minte, a lua loc, a lua parte la, a lua la bătaie* etc. Există însă substantive cu o anume determinare obligatorie: *pe cont propriu, pe termen scurt, pe nepusă masă, în altă ordine de idei, ultimul răcnet, a dat în mintea copiilor, în scurt timp, de râsul lumii, cu tragere de inimă, învățătură de minte.*

3.8. Deși dicționarele explicative românești acordă încă statut substantival cuvintelor: *vileag, dodii, ghiotura, iveală, hac, furori, seamă, pomeneală, pripas, rână, berbeleacul, ghes, binețe, baștină, ananghie, pomină, răspăr, tăgadă, tiflă, valmă* ș.a., am constatat că utilizarea lor e realmente dependentă de termenii colocanți, cu care formează locuțiuni: *a da în vileag, în dodii, cu ghiotura, a scoate la iveală, a da la iveală, a-i veni de hac, de-o seamă, a lua seama, pe seama, a băga de seamă, a băga seama la, a ține seama de, a lua în seamă, nici pomeneală, de pripas, într-o rână* ș.a.

La unele dintre acestea, DOOM-ul precizează corect că apar în locuțiuni: *ghiotura, lături, seamăn, berbeleacul, baștină, pomină, răspăr, van* ș.a., la altele însă, incorrect, în expresii: *seamă, vileag, binețe, valma* ș.a.

În virtutea „inertiei”, DOOM-ul înregistrează încă, la unele dintre acestea, forme flexionare de genitiv și dativ articulat, adăugând uneori precizarea referitoare la uzul „rar”: *iveală, ivelii; izbeliște, izbeliștii; precădere, precăderii; privință, privinței; neștire, neștirii*; de singular și plural: *pripas, pripasuri; sponcă, sponci; toi, toiuri*; de singular, plural și genitiv-dativ articulat: *ananghie, ananghii, ananghiei; furoare, furori, furorii; tăgadă, tăgade, tăgadei; tiflă, tifle, tiflei*.

Concluzii

1. Substantivul e prezent în toate tipurile de locuțiuni.
2. Comportamentul substantivului locuțional se caracterizează prin flexiune incompletă în raport cu categoriile sale gramaticale și se deosebește astfel de cel al unui substantiv nelocuțional.
3. Dicționarele continuă să acorde statut substantival unor cuvinte care apar doar în locuțiuni, deci sunt componente locuționale.
4. Când statutul locuțional e cert, substantivul component este element locuțional.
5. Dacă un asemenea substantiv și-a pierdut autonomia lexico-gramaticală (v *seamă, vileag, iveală, toi, hac* ș.a.), este **doar element locuțional**.
6. Dicționarele explicative românești includ în inventar un număr mic de unități frazeologice, adesea învechite, ieșite de multă vreme din uz, în detrimentul celor cu frecvență ridicată în comunicare (în DEX 2012 e înregistrată *a da în undă*, dar nu apar *a da drumul, a da voie*).
7. Tratarea lexicografică a unor asemenea substantive locuționale trebuie să fie unitară. Propunem statutul de **formant locuțional** sau **component locuțional** pentru substantivele de sub 5, iar, la celelalte, înregistrarea locuțiunilor în care apar.

Bibliografie

- Boroianu, Ioana, *Conceptul de unitate frazeologică; tipuri de unități frazeologice I și II*, în LL 1 și nr. 3, 1974.
- Bucă, Marin, *Marele dicționar de expresii românești*, București, Meteor Press, 2012.
- Căpățînă, Cecilia (coordonator), *Dicționar invers al limbii române*, București, Editura Niculescu, 2007.
- Căpățînă, Cecilia, *Elemente de frazeologie*, Craiova, editura Universitaria, 2007.

- Căpățînă, Cecilia, *Instantanee lingvistice*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 2009.
- DELR = *Dicționar de expresii și locuțiuni românești*, Iași, Mydo Center, 1997.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic, 2012.
- DSL = *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.
- DOOM² = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a, București, EA, 2005.
- Dimitrescu, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, EA, 1958.
- GA = *Gramatica limbii române*, Vol. I, II, ediția a II-a revăzută și adăugită. Tiraj nou, București, EA, 1966.
- GALR = *Gramatica limbii române*, Vol. I *Cuvântul*, II, *Enunțul*, Tiraj nou, revizuit, București, EAR, 2008.
- Hristea, Theodor, *Frazeologia și importanța ei pentru studiul limbii române*, în LL 1/1984.
- Mărânduc, Cătălina, *Dicționar de expresii, locuțiuni și sintagme ale limbii române*, București, Editura Corint, 2010.
- Mărânduc, Cătălina, *Consemnarea în dicționare a unităților frazeologice*, în *Lucrările celui de-al treilea simpozion internațional de lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 257-267.
- Pană Dindelegan, Gabriela, *Locuțiuni sau grupuri sintactice libere (analizabile) ?*, în LL 1/1991.
- Șovar, Andreea, *Construcții cu verbe-suport în limba română*, în *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, București, Editura Universității din București, 2008, p. 155-161.
- Tomici, Mile, *Dicționar frazeologic al limbii române*, București, Editura Saeculum Vizual, 2009.

CONSIDERATIONS UPON THE LEXICO-GRAMMATICAL CLASS OF THE NUMERAL

Ștefan GĂITĂNARU, Professor, PhD, University of Pitești

Abstract: The problems regarding the numeral have begun along with the establishment and the setting of the bounds to the class and its constituent subclasses.

Some landmarks: the denial of the class (Luiza Seche, 1960), the consideration of the cardinal and the ordinal only (Sanda Golopenția Eretescu, 1965, GBLR, 2011), the classical configuration (GALR, 2005/2008).

The present study tries to bring in some edifications on the individualizing features of the class and its subclasses; and to reconsider the problems that the recent studies have released. In reaching the new arguments, there is a need for using a combination between both modern and traditional methods.

Keywords: quantifier, diagnostic context, gradation, substitute, +exactness

1. Toate cele trei direcții importante în care s-a desfășurat de-a lungul timpului cercetarea gramaticală a numeralului se regăsesc în faza actuală. Este vorba de: descrierea claselor prin supralicitarea zonelor de interferență; desființarea numeralului ca parte de vorbire cu distribuirea în alte clase prin diversificarea acestora; restrângerea numărului de subclase la două (cardinal și ordinal).

Studiul de față își propune să edifice clasa prin evidențierea trăsăturii semantice specifice, a trăsăturilor morfologice individualizatoare și prin apelul la contextul diagnostic.

2. Prima direcție, cea a acceptării clasei, în ciuda zonelor extinse de interferență, este urmată de lucrările normative: GLR, 1954 /*Limba română*, 1956; GLR, 1963/1966 și GALR, 2005/2008.

2.1. În prima fază (GLR, 1954), în sfera cardinalelor sunt incluse și colectivele, fracționarele distributivele și adverbialele.

Ordinalele formează o a doua clasă. În plus, pronumele nehotărâte cantitative (*mulți, puțini, câțiva...*) sunt considerate numere nehotărâte; în minus, nu se observă că adverbialul este de două feluri: adverbialul cardinal (*de trei ori*) și adverbialul ordinal (*a treia oară*).

Interferența este afirmată tranșant: „Numerele cardinale hotărâte au valoare de adjectiv sau de substantiv”¹; Numerele ordinale „au rol de adjective, de substantive sau de adverbe”²; „Numerele adverbiale au rol de adverb”³...

2.2. Un deceniu mai târziu, GLR (1963/1966), exclude cardinalele nehotărâte, dar nu identifică distincția cardinal-ordinal în sfera adverbialului.

Interferența este subliniată în același fel. „Numerele care exprimă un număr concret pot fi: a) Adverbiale (...); b) Substantivale⁴ (...) Numerele colective pot avea valoare adjectivală (...) sau substantivală⁵...

¹ LR 1956: 115

² Ibidem: 120

³ Ibidem

2.3. În faza actuală, GALR, 2005/2008, continuă un studiu anterior al Gabrielei Pană Dindelegan, *Despre valorile numeralului*, în care, în zona de interferență, este inclusă și valoarea pronominală. Un pas înainte este făcut de gramatica normativă actuală prin scoaterea numeralelor operaționale din sfera cardinalului.

3. În cea de-a doua direcție, în care cercetătorii nu au ținut cont de specificările anterioare, a susținut cu diferite argumente, cele mai multe din zona de interferență, desființarea numeralului ca parte de vorbire.

3.1. În 1960, Luiza Seche, în urma unui studiu cu argumente neadecvate din textele vechi, a concluzionat: „Credem că faptele de limbă ne îndreptățesc să considerăm că numeralul nu există ca parte de vorbire independentă. În realitate avem de-a face cu adjective (respectiv substantive, rar adverbe) de tip special cu sens cantitativ sau ordinal care trebuie repartizate la cele trei categorii morfologice, prin desființarea celei de-a patra, cu totul hibridă”⁶.

3.2. În 1971, Barbu B. Berceanu arată că „Numeralul nu este o parte de vorbire în sensul în care este adjectivul, substantivul sau pronumele. El nu are o formă proprie, formele lui fiind fie de adjectiv, fie de substantiv, fie rezultate dintr-un amestec de forme adjectivale cu forme substantivale”⁷.

Dacă ar fi substantive, numerele ar satisface contextul diagnostic de tip substantival⁸. Dacă ar fi adjective, ar trebui, cu excepția primelor două, care au flexiune sintetică, să fie caracterizate prin invariabilitate sub aspectul formei, dar nu sub cel al gradației. Este adevărat că sunt puține adjective care au categoria gradației, dar nici un numeral nu o posedă.

În demonstrațiile lui Barbu B. Berceanu multiplicativele sunt verbe, iar adverbialele - adverbe.

3.3. În GLR, 2008, Dumitru Irimia scrie despre *pronumele de cuantificare*, expresie prin care definește substituttele cantitative, cele pe care Iorgu Iordan le numea, cu o jumătate de secol înainte, numerele.

În regres față de cercetarea actuală, sunt admise lângă numerele pronumele de cuantificare nedeterminată (*mulți, puțini, câțiva...*); sunt descrise pronumele ordinale, adverbialele sunt excluse, iar multiplicativele sunt trecute la adverbe⁹.

4.1. Limitarea clasei la cardinale și ordinale a fost operată de Sanda Golopenția Eretescu, în 1965, celelalte fiind distribuite, cu destulă ușurință, la alte părți de vorbire. De fapt, este vorba de un singur numeral, cel cardinal, ordinalul fiind considerat o formă flexionară a acestuia. La această concluzie se ajunge prin instituirea unui context diagnostic pentru cardinal, fără să se observe că în aceeași manieră se poate construi câte un context diagnostic pentru fiecare tip de numeral, cu aceiași formanți cu care aceste numere se formează de la cardinal: *de câte ori anume a venit?* – *de trei ori*; *a câta oară anume a venit?* – *a treia oară...*

⁴ GLR, 1963: 186

⁵ Ibidem: 191

⁶ Seche, 1960: 70

⁷ Berceanu, 1971: 155

⁸ Diaconescu, 1970: 71-72

⁹ Irimia, 2008: 144, 150

4.2. În același fel operează și GBLR, 2010, reținând cardinalul și ordinalul și incluzându-le pe celelalte, așa cum se făcuse și până acum, în diversitatea altor părți de vorbire¹⁰.

Surprinde un defect major de distribuție: dacă gramaticienii au reușit de-a lungul timpului să excludă pronumele nedefinite din sfera numeralului, considerând trăsătura +*exactitate* ca definitorie, acum se petrece fenomenul invers: „Colectivele *amândoi/amândouă, tustrei/tustrele, câteșitrei/câteșitrele* (care se comportă ca *toți/toate*) și *ambii/ambele* ... figurează în această lucrare la pronumele (și adjectivele) nedefinite”¹¹. Se ignoră, ceea ce este absurd, că numerele colective, ca numere operaționale, desemnează formarea de mulțimi finite, având, în consecință, trăsătura specifică numeralului + *exactitate*.

5. Urmărind demonstrațiile din cele trei direcții importante de cercetare, se constată că invocarea unor trăsături și ignorarea altora *ad opportunitatem* nu au condus la o poziție fermă în privința delimitării subclaselor de numere și nici la o definire a acestora în conformitate cu faptele de limbă.

5.1. O trăsătură comună a studiilor normative este aceea, destul de ciudată: se insistă de fiecare dată asupra celorlalte valori ale numeralului, specificându-se că acest lucru „explică de ce i se contestă calitatea de parte de vorbire”¹²; în schimb, nu există pasaje în textele lucrărilor respective care să explice când anumite cuvinte pot fi considerate chiar numere, dincolo de alteritățile specificate.

5.2. Pentru a clarifica problemele numeralului, trebuie plecat de la definiția acestuia: Numeralul estimează și ordonează obiectele și acțiunile (numere fundamentale) și exprimă anumite operații care se fac cu numerele (numere operaționale).

De asemenea, trebuie specificat că numerele intră în clasa substitutelor: ele sunt substituite cantitative, în timp ce pronumele sunt substituite calitative. Se realizează astfel, la nivelul limbajului natural, opoziția semnalată de semantica logică, între număr și concept.

Valoarea de substitut o presupune și pe cea de determinare, pe cea adjectivală: așa cum există adjective pronominale, există și adjective numere. Acest lucru nu constituie un argument în a include la adjectiv nici pronumele nici numeralul.

Când este utilizat singur, nu are valoare substantivală. Așa cum adjectivul pronominal, când este singur, este pronume, tot astfel, adjectivul numeral, singur, este numeral. El este numeral și în virtutea calității lui de substitut, ceea ce nu caracterizează, în mod normal, substantivul.

În GALR, se fac specificări importante: „cu valoare de substitut, numeralul cardinal, asemenea pronumelui (...) Ca și pronumele, numeralul funcționează anaforic sau cataforic”¹³. Însă acestea nu conduc, la concluzia firească, aceea că valoarea de substitut cantitativ este cea care se identifică cu numeralul. Așadar, ori de câte ori numerele se folosesc singure (în formulele numerice – șirul numerelor și operații aritmetice – sunt deictice numerice) sunt substituite cantitative, deci numere.

¹⁰ GBLR, 2010: 180, 181

¹¹ Ibidem: 181

¹² GALR, I, 2008: 290

¹³ Ibidem: 291

5.3. Nu s-a observat însă, nici în textele normative, că numerele cuantifică și acțiuni, nu numai obiecte. Pe cale de consecință, despre ele nu se mai poate spune că sunt adjectivale, ci adverbiale.

Și în cazul cuantificării verbale, ca și în cazul celei nominale, funcționează opoziția cardinal-ordinal. Există așadar, numeralul adverbial cardinal (*de trei ori*) și numeralul adverbial ordinal (*a treia oară*).

Adverbialul cardinal, spre deosebire de cardinalul nominal, nu poate fi utilizat fără regentul său verbal, întrucât acesta este, de regulă, predicat. Totuși: *Citind de trei ori am înțeles; Venirea de trei ori l-a edificat*. Subînțelegerile sunt foarte rare: *De trei ori la Iași, e prea mult*.

Deosebirea numeralului adverbial de adverbul cu care a fost identificat de multe ori se verifică prin cele trei exigențe ce caracterizează toate numerele.

În primul rând, are trăsătura semantică + *exactitate*.

În al doilea rând, exprimă opoziții de număr, ca toate numerele și nu o opoziție cantitativă ca celelalte părți de vorbire.

Opoziția singular – plural nu este o opoziție de număr, ci una cantitativă: singularul corespunde cu numărul *unu*, dar pluralul arată o cantitate nedefinită. În schimb, numeralul angajează tot atâtea raporturi cantitative câte numere există.

S-a arătat că „Sub aspectul numărului, numeralul conține lexical informația de număr (fiind inclusă în informația lui lexicală), nedistigând prin forme flexionare valorile de număr”¹⁴.

Nu s-a observat că opozițiile cantitative se exprimă la numeral prin algoritmi structurali: formule combinatorii între numele de unități și numele de clase, dispuse într-o ierarhie determinată (numerele primare și componenții substantivali¹⁵).

O analiză amănunțită a algoritmilor structurali ai numeralului cardinal este făcută de Sanda Golopenția Eretescu, în studiul *Analiza structurală a numeralului românesc*¹⁶.

Aceste două trăsături se întâlnesc la toate tipurile de numere.

În al treilea rând, numeralul adverbial se distinge de adverbe și prin contextul său diagnostic, ce presupune o valență liberă, cerută, așa cum a prevăzut Sanda Golopenția Eretescu, de o structură interogativă: *de câte ori anume V? A câta oară anume V?*

În acest context nu pot apărea nici adverbele nici expresiile adverbiale cu structuri similare cu ale numeralului: *de câte ori anume ai venit? - de trei ori - *de multe ori*.

5.4. În privința determinării adjectivale, GALR reconsideră, dintr-un alt punct de vedere, o problemă mai veche, aceea a legăturilor sintactice de la stânga la dreapta¹⁷.

Este vorba de identificarea raportului de determinare în expresii cu numere ce depășesc clasa superunităților: *douăzeci de studenți*.

Studiile tradiționaliste tranșează problema: Numeralul „de la douăzeci înainte... se leagă prin prepoziția *de* de substantivul pe care îl însoțește (...) de la douăzeci înainte se comportă ca un substantiv”¹⁸.

¹⁴ Pană Dindelegan, 2003: 77

¹⁵ Golopenția Eretescu, 1965: 385

¹⁶ Ibidem

¹⁷ Cf. Drașoveanu, 1997: 53

¹⁸ Drașoveanu, 1997: 53

Analizând comportamentul componentelor din expresii de tipul *douăzeci de oameni*, D.D. Drașoveanu concluzionează: „Suntem, prin urmare, de fapt, în prezența legăturii de la dreapta la stânga, „subst. + ←(de) subst”, atât la nivelul conținutului unui atribut prepozițional substantival (...) cât și la nivelul expresiei: în fața alternativei că un N se subordonează unui Ac sau viceversa, o considerăm ca unic acceptabilă pe ultima”¹⁹.

Studii mai noi, într-o demonstrație inversă, introduc în demonstrație fenomenul acordului, fiind luate în calcul expresii de tipul *douăzeci și doi de elevi – douăzeci și două de eleve*. Se arată că „prezența prepoziției *de* nu influențează acordul în gen al grupului numeral + substantiv, acordul funcționând peste limita prepoziției”²⁰.

În cele din urmă se reține că fenomenul acordului este singurul care contează în demonstrație: „Singur acordul în gen cu direcția substantiv-numeral este un semn clar de subordonare”²¹.

În felul acesta, construcțiile cu prepoziție sunt tratate ca și cele fără prepoziție, ce angajează unitățile și superunitățile.

Acordul peste prepoziție se întâmplă și în expresii ca *douăzeci și unu dintre elevi – douăzeci și una dintre eleve*, în care numerele nu sunt considerate adjective, ci funcționează ca centru de grup. Se întâlnește în multe alte situații în condiții de normalitate: *unii dintre elevi - unele dintre eleve; multi dintre băieți - multe dintre fete...*

Recursul la analogia cu exemple de tipul *astfel de oameni* nu funcționează din două puncte de vedere: *astfel de* este locuțiune adjectivală (= *asemenea*), iar numeralul, urmat de prepoziție, nu.

În al doilea rând, proba substituției le angajează diferit: *Au venit douăzeci de oameni – Au venit douăzeci; Au venit astfel de oameni - *Au venit astfel*²².

Teoria uniformizării adjectivale compară în plus expresiile *douăzeci și doi de elevi cu douăzeci și doi dintre elevi* și se concluzionează fără altă demonstrație: : “În prima construcție, central grupului îl constituie substantivul (și numai substantivul! Orice altă clasă morfologică este exclusă), iar numeralul (grupat cu prepoziția) îndeplinește funcția de atribut adjectival. În a doua construcție, centrul de grup îl formează numeralul cu valoare pronominală”²³. Dar, după cum se poate observa, și în al doilea exemplu se produce acordul peste prepoziție.

Din toate aceste argumente se deduce că simplificarea interpretativă promisă este grevată de contradicții evidente.

6. Studiile despre numeral, mai ales cele care au mizat pe zonele de interferență n-au depășit analogia ca metodă interpretativă. Conceperea numeralului ca un substitut cantitativ, cu exigențele specifice clasei (trăsătura semantică + exactitate; ordonarea ierarhică a constituenților clasei, ceea ce exclude comparația; existența pentru fiecare subtip de numeral a unui context diagnostic în care nu pot apărea elemente ale altor părți de vorbire și exprimarea

¹⁹ Ibidem: 55

²⁰ Pană Dindelegan, 2003: 79

²¹ Ibidem: 80

²² Neamțu, 2007: 131

²³ Pană Dindelegan, 2003: 81

algoritmă a opozițiilor cantitative) este în măsură să propună o descriere în acord cu faptele de limbă.

Bibliografie

Berceanu, 1971 – B.B. Berceanu

Diaconescu, 1970 – P. Diaconescu, *Structură și evoluție în morfologia substantivului românesc*,

București, Editura Academiei.

Drașoveanu, 1997 – D.D. Drașoveanu, *Teze și antiteze în sintaxa limbii române*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.

GALR, I, 2008 – V. Guțu Romalo (coordonator), *Gramatica limbii române, I, Cuvântul*, București,

Editura Academiei.

GBLR, 2010 – G. Pană Dindelegan (coordonator), *Gramatica de bază a limbii române*, București,

Editura Univers Enciclopedic Gold.

GLR, 1963 – Al. Graur, M. Avram, L. Vasiliu (coordonatori), *Gramatica limbii române, I*, București, Editura Academiei.

Golopenția Eretescu, 1965 – S. Golopenția Eretescu, *Analiza structurală a numeralului românesc*,

în *SCL*, 3.

Irimia, 2008 – D. Irimia, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom.

LR 1956 – Al. Graur ș.a. *Limba română. Fonetică-Vocabular-Gramatică*, București, Editura Academiei.

Neamțu, 2007 – G.G. Neamțu, *Teoria și practica analizei gramaticale. Distincții și ...distincții*,

Pitești, Editura Paralela 45.

Pană Dindelegan, 2003 – G. Pană Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi*

interpretări, București, Editura Humanitas.

Seche, 1960 – L. Seche, *În jurul categoriei numeralului*, în *LR*, nr. 3.

DAS NARRENSCHIF – EINE MODERNE PROJEKTION DER REISEN IM WESTEN

Diana CÂMPAN, Associate Professor, PhD, "1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia

Abstract: This paper is an essay about the rules and the satisfactions / dissatisfactions of discovering the misfortunes of the Western world by A. E. Baconsky, a traveler with a certain system of ethic and aesthetic values. According to his travel journal, written during the Romanian communist system, the Western doesn't seem to be anymore the place of the whole happiness, a desired and forbidden world for a Romanian, but it becomes a consumerist society, with perverted values. That is why the traveler can no longer be fascinated by the major art and becomes, in the backstage, a witness of the fallen man trapped in materialism. Therefore, the idea of civilization receives new meanings in Baconsky's literary works and the West itself has other symbolical values than usual.

Keywords: The West, journey, consumerism, values

Nicht zufällig in einem *Postscriptum* zum *Remember. Fals jurnal de călătorie* zählt A.E. Baconsky einige der intim wahrnehmenden Degradierungen des Geistes mit ihren gegenseitige Einwirkung und Reflex am Niveau des Bewusstseins: „Kleidungs-, literarische und künstlerische Modelle haben sich geändert – und nicht nur einmal mit egal Frivolität – es stürzten von ihren umständlichen Fußgestell Bibliothek- oder Boulevardidole runter und andere noch mehr schonungslose, prächtigere, starrere erhoben sich ... an einem Morgen den Saal einer präsumtiven künstlerischen Ausstellung betretend stellst du fest, dass das einzige Exponat der Künstler selbst ist, langgestreckt auf einem langen Tisch, das voll mit Gesteine, mit Kartoffeln und Meeressterne ist ... die Plakate melden, dass das Konzert des Komponisten vertagt wurde, weil kein Wind weht oder dass morgen im Radio wir das erste Drehbuch hören werden, dass ohne Wörter geschrieben wurde ... in der modernsten Buchhandlung der Stadt wird der Dichter Autogramme seines vor kurzem veröffentlichten Buch unterschreiben, das nichts anderes ist als ein kleines Stück Holz ... das Umkippen des Prinzips der mechanischen Bewusstseins und die Intrusion der experimentellen Monosüchte in den Strukturen der Metasprache (...) Wie lange bedeutet heute noch ein Jahrzehnt das vergangen ist... oder wie wenig! Ich werde das selbst erleben, wobei ich überall, wo ich gewesen bin zurück komme, wobei ich mich mit denjenigen konfrontieren werde, der ich damals war und auch mit den Leuten, die auch auf ihren Schultern das gleiche Jahrzehnt tragen, das sogar im Leben einiger Städte nicht unbemerkt vorüber ging, in Gutem oder im Schlechten, je nachdem wie ihnen das vorgeschrieben wurde“¹ (*Post scriptum*). Diese Konfession hat uns an einer älteren spenglerischen Verwarnung betreffend den *Niedergang des Westens* erinnert: „Die Zivilisationen sind die oberflächigsten und künstlichsten Phasen, die eine obere menschliche Gemeinschaft erreichen kann – sagte Spengler. Sie bezeichnen ein

¹ A.E. Baconsky, *Remember, I. Fals jurnal de călătorie*, Bukarest, Verlag Cartea Românească, 1977, S. 342.

Ende; sie befolgen das Werden als geworden, folgen dem Leben als Tod, der Evolution als Erstarrung, die Landschaft und Erstarrung des Geistes, sichtbar im Dorischen und in der Gotik, als eine Veralterung des Geistes und als eine versteinerte Metropole. Sie bilden eine unwiderrufliche Frist, die man immer aus einer tiefen Notwendigkeit erreicht“².

Wir fragen uns also was für Räumlichkeiten / Gesellschaften beängstigt das Ich Bakonski's so, dass er den Rücktritt in sich bevorzugt? Was vereitelt seine Kommunikation und annulliert seinen Wunsch auf Veräußerung?

Paradoxaler Weise insinuiert sich die Antwort gerade durch ein absurdes Gespräch: in einer historischen und kulturell unterdrückten Zeit als für die Rumänen das Westen mit seiner grossen Zivilisation eine unerreichbare Utopie bildete, hat A.E. Baconsky die Chance das Westen ohne Vermittlern zu experimentieren und ihn auf Schritt zu nehmen. Den Westen gemächlich kennend erlebt er auf verhängnisvoller Weise vor den hypertechnizisierten Westen stehend den absoluten spenglerischen kulturellen Choc: das übertriebene Pragmatismus beraubt das Individuum an seiner Seele und führt ihn zum Verfall. Das was man durch die Überschätzung des Materiellen gewinnt geht durch die Unterschätzung der Seele verloren. Daher das Entsetzen, die Unsicherheit, das emotionelle Missverhältnis und die metaphysische Unruhe, die den reisenden Künstler spezifisch sind. Das Bewusstsein wird zu einer Sperre und Filter, die Welt existiert weil *es gedacht* ist, weil sie die Meditation um sich herum zulässt ohne aber sie zu übernehmen. A.E. Bakonski geht aber nur das andere Gebiet ein, das Gebiet zu den er flieht ohne aber sich davon ab zu sondern: das Gebiet der Kunst.

Im *Sebastian's Schiff* und in vielen Abschnitte aus *Remember. Fals jurnal de călătorie* zeigt A.E. Baconsky viele verspiegelten Abbildungen des Ich's, die die Notwendigkeit des Zurückziehens in kleine ersetzende Universen rechtfertigen und die das Sein, durch Vereinsamung von der Sinnlosigkeit der Welt schützen. Der Raum vereinsamt einem gleich wie die Menschen selbst. Westberlin, das Baconsky im Jahre 1967 und dann im Jahre 1970 besucht und wo er sich 1972 für ein Jahr lang als Folge der Einladung der deutschen Akademie niederlässt ist ein Gemenge von Gemeinschaften, das ihm ein exzellentes Untersatz für die umfassenden Komparationen zwischen den Wunsch-Westen und der Illusion-Westen bietet.

Nicht zufällig, in einem Raum, das den Vereinsamungssyndrom generieren wird tritt man atypisch, wie in einem schwarzen Ritual, der Erde: „Ich bin unter der Erde im Westberlin eingegangen. Schleichgalerien, heftig beleuchtete Galerien und lebendig ambulante Klemmen haben mich zum Deck des wunderbaren Schiffes geführt. Es ist Nacht. Ich glaube auch, dass jemand auf mich gewartet hat. Ich weiss nicht, ob das ein Mensch oder ein Prinzip der Gastfreundschaft war. Ich bewohne ein Zimmer in einem düsteren Hotel. Ich bin allein. Große und alte Möbelstücke sind unfreundlich still. Ich gehe in die Stadt um herum zu spazieren. Ich wurde zu eine der Gestalten Sebastian's Brant. Noch habe ich das Schiff noch nicht gesehen auf dem ich mich lange Zeit auftreiben werde“³ (*Corabia lui Sebastian, I*). Die

² Oswald Spengler, *Declinul Occidentului. Schiță de morfologie a istoriei*, Teil I, übersetzt von Ioan Lascu, Craiova, BELADI - Verlag, 1996, S. 54.

³ A.E. Baconsky, *Corabia lui Sebastian*, im Band A.E. Baconsky, *Scieri. I. Poezii*. Auflage, Noten, Chronologie und Bibliographie von Pavel Țugui. Einleitung von Mircea Martin, Bukarest, Verlag Cartea Românească, 1990, S. 356.

ironische Ungewissheit der Existenz des anderen in einer falschen oder, zumindest oberflächigen Wartezustand, die Option für die allegorische Neusemantisierung der Zitadelle in der urbildlichen *Narrenschiff*, das vom Graveur Sebastian Brant als Sitz der düsteren Mängel der Menschheit und aller möglichen Verirrungen (des Bewusstseins und der Aktion zugleich) erdenkt wurde geben die unerschüttliche Suggestion der Nicht Ankleben an dem Alltag. Den Widerspruch und das Drama der Nichtbegegnung auch nicht in der Ordnung des Ethischen auch nicht in die des Ästhetischen überbietet schon in dieser Phase das Gefühl der Falschheit. Strukturell, durch Matrix das Ich ist traditionell aufgebaut, getränkt von denen an Altvordern angehörigen Werten der Herkunftskultur. Für ihn ist die Gastfreundschaft nicht ein kaltes „Prinzip“, sondern ein innerer Zustand; ihr Fehlen in diesen angeliehenen Raum bringt ihn zur Panik.

Die Einsamkeit scheint eine Kurfunktion zu haben; nicht nur das Buchzeichen sondern auch das Lesen wird gesund: nicht nur die Rezeptionsmechanismen werden unverstümmelt, einsam von den Großtuerien und Stolz des Bewusstseins gerettet sondern auch das Prinzip der Einfachheit und der Tradition: „Ich sehe die Autos und den Wind auf der Budensallee und lese ein Essai von Marcuse. Zuhause ist es mir niemals gelungen es zu lesen. Mich erfassten eine ungeheure Langeweile und ein mit Blei Vergiftungsekel. An einem Herbst habe ich absichtlich eins seiner Bücher auf der Terrasse gelassen. Als es Frühjahr wurde und der Schnee zu schmelzen begann habe ich das Buch aufgeschwollen und kahl wieder gefunden. Aus seinen Seiten wuchs nichts. Hier aber bin ich alleine, ich öffne das Buch und lese“⁴. Eine ähnliche Szene wird ein bisschen insinuiert und zwar in ein ähnliches Milieu: diesmal sind die Geste umgekehrt, veräußert, der Aktant sucht die symbolvollen Ausfahrten aus den Limits und dasselbe Akt des Lesens wird als obere Form der Gründung der Menschheit berufen. Die zentripetale Bewegung in Richtung des vergessenen Wesen des Lesens als wichtige kulturelle Handlung ist nur mit Hilfe der Menschen möglich, die alle Entziehungen ermöglicht haben: das Verlassen bis zur Selbstverlassenheit in dem Schriftzeichen ermöglicht „das Lesen des Fensters“, die Durchschaubarkeit, also des Verhältnisses zwischen ich und der Verderbtheit der Welt durch den maximalen Ausbau der Rezeptionskode bis zu dem Punkt, dass der Andere zu einem Buch oder zumindest ein Zeitungsblatt, das ständig zu vielseitigen Lektüren offen steht wird: „Den ganzen Morgen habe ich das axiomatische Wochenblatt gelesen. (...) Seit einer Zeit, ohne zu spüren begann ich das Fenster zu lesen. Und der Wind wendet die Seiten eine nach dem anderen. Und ich habe das 485 Gramm schwere axiomatische Wochenblatt vollkommen vergessen“⁵.

Für Baconsky hat das Stillschweigen der anderen nicht unbedingt die Bedeutung der Absage, sondern die der Gleichgültigkeit, was viel ernster ist. Es gibt nicht wenige Momente in der die Stille Konfusion verursacht und auch ein unbestimmtes Gefühl der Tauglichkeit zugleich aber auch einen tiefen Zustand der Entfremdung. Alle möglichen Identifizierungen müssen ohne den Zeugenqualität des anderen/ der anderen geschehen für die das fundamentale Individualismus die Akzeptanz annulliert. Ein solches Gefühl, das dem Gefühl der Unexistenz sehr nahe steht wird dem Reisenden eingeflossen und zwar in einem Bahnhof in der Schweiz, wo die Bewunderung nur in eine Richtung geht: „Der Bahnhof ist so sauber,

⁴ A.E. Baconsky, *Corabia lui Sebastian*, zit. Auflage, S. 357.

⁵ A.E. Baconsky, *Corabia lui Sebastian*, zit. Auflage, S. 357.

dass man Skrupel hat aus dem Waggon auszusteigen. Die Leute schauen zu dir aber scheinen dich nicht gesehen zu haben. Sie haben einen konkreten Blick und eine exakte Seele. Unter ihnen kannst du so alleine sein gleich wie in einem wunderbaren Wald und auch so in Sicherheit wie in einem ausgezeichneten Hotel, obwohl du dich eigentlich irgendwo im Walde befindest. Dieses Gefühl hatte ich am ersten Bahnhof wo der Zug länger stehen geblieben ist und ich habe dieses Gefühl für immer aufbewahrt⁶ (Schweiz). Seine Reaktion ist die einer längerer Akzeptierung, eines Reaktionsausfalls als ein neues Mythos der sogenannten zivilisierten Welt. Invariabel, aber, umfasst eine mosaikartige Traurigkeit denjenigen der über das primäre Wesen der Bedeutungen nachdenkt: die Wörter werden auch abgenutzt. Die Fahnen müssen ständig gewechselt werden. All dies hat mich sehr betrübt⁷.

Das Nichtanknüpfen zu einer solchen Welt wird ohne Reserven behauptet und die Lösung für die man eine Option macht hängt vom Bestand der rumänischen Geistlichkeit: „Was für ein einwandfreies Auto diese Zivilisation ist! Warum gibt uns die Vollkommenheit ein Vorgefühl des Todes? Aber ich fühle mich nicht solidarisch mit eurem Untergang. Ich bin zwei Jahrtausend alt aber ich habe mein Leben noch nicht gelebt. Ich hatte noch nicht die Zeit dafür.. *Ich stamme aus einem falschen Narragonien* musste ich meinen Kameraden sagen. *Niemals schien mir aber die Einsamkeit so gemütlich.*“⁸. Die *Einsamkeit* wird also zur Option und Rettung, aber sie ist auch unsolidarisch, also auch eine Verankerung in der persönlichen Moral, echt, unverfälscht und das führt dazu, dass keine identitäre Mutilation nicht zu akzeptieren ist. Die Nachbarschaft mit einem in seinem sakralen Zyklus von dem leidenschaftlichen Konsumismus gestörten Cosmopolis sollte nur auf der Retina Spuren hinterlassen. Die hier oben wiedergegebene Szene hat eine doppelte Bedeutung: sie führt Regie für eine falsche Bewunderung aus dem Inneren, eine narzisstische Bewunderung und andererseits macht sie den Übergang zu dem anderen Topos, der als Ort der Zurückziehung gesucht wird. Auch wenn die Stadt aus Orte eines jeden aus kleine Universen, die nicht miteinander kommunizieren gebildet zu sein scheint, so ist die ständige Übung für die Suche der Formen, die ethisch und ästhetisch ausgleichen für das Ich Bakonski's bestimmt.

Die Logik des Vereinsamten führt niemals zur Frustrierung und Empörungen, sondern sie wird eher eine Art höheres Mitgefühl generieren, die dem westlichen Bewohner aufgetragen wird und das von den Gelenken der Tradition gebrochen ist. Die Baconskysche Ironie ist die Ironie des Historikers, nicht raffiniert in seiner kontemplativer Eleganz: „... ich glaube, dass ich an den Tagen den klaren Bewusstsein eines fundamentalen und schmerzvollen Paradoxes erhalten habe: alles was ich in den Städten des Westens beneide und bewundere – selbstverständlich als zeitgenössische Realität – ist nicht von dem Wesen der Menschen sondern von ihren Taten bestimmt... hier wird der Mensch von seinen eigenen Produkte unter dessen Tyrannei und Obsessionsich sein Leben sich entwickelt immer mehr überholt bis zum Betrüben jedes Wonnegefühls und sogar bis zur Schwächung des Bewußtseins seiner Kondition... die Folgen sind einerseits die Gleichgültigkeit, andererseits ein politisch-soziale Bouvarismus, das die Tendenz hat die Armut seines geistlichen Lebens auszugleichen, das immer ernster von der Aggression der Zivilisation angegriffen wird und seine auf schimärischen Art und Weise die konfus approximierten Unbefriedigungen zu

⁶ A.E. Baconsky, *Remember, I*, zit. Auflage., S. 84.

⁷ A.E. Baconsky, *Remember, I*, zit. Auflage., S. 84.

⁸ *Ebd.*, S. 359.

bestrafen ... und ich habe verstanden, dass die Gleichgültigkeit, die mir mein abendländische Bruder zeigt und seine Aufgeblasenheit, die sehr oft einfältig ist, Folgen eines Gebrechen sind, die eher ein Mitgefühl als eine Entrüstung verursachen sollte“⁹ (Hamburg).

Aus dem Inneren des Systems (“Ich bin geworden [s.n., D.C.] eine der Gestalten von Sebastian Brant. Noch habe ich das Schiff auf dem ich mich lange Zeit auftreiben werde noch nicht gesehen“) und nach langen Spaziergänge im Kreise durch das Labyrinth der Konsumgesellschaft kann der Schriftsteller sich den Luxus der ethischen und ästhetischen Distanzierung leisten, wobei die vorgebrachte Landstreicherei hinter der Parabel eine streng innere ist. Also, es ist die Rede über einen Verlauf in Richtung der Besitzaufnahme des nicht beschädigten Ich's mit einem krank und aberrant aufgebauten Topos: „Seit einigen Nächten kommen mir die späten Stunden auf den breiten Treppen der ruinierten Kirche entgegen. Dort, nach endlosen Landstreichereien ruhe ich mich aus bevor ich nach Hause gehe“¹⁰

Dieser A.E. Baconsky mit seinen überlappenden Einsamkeiten bringt in der rumänischen Literatur einige persönlichen Mythos, obsessionsvolle Metapher, die er einsetzt und denen er ermöglicht funktionell auf allen Gebiete der Schöpfung zu wirken. Es wurde viel über das Baconsky's Werk geschrieben, die Ausleger sind sehr nahe der Evolution und Migration der schöpfenden Imagistikelementen im Verhältnis mit der Überquerung der historischen Zeit nachgegangen mit all den Gewohnheitsrechte, die von den Ideologiegrenzen und von dem Anstieg und Abstieg des Niveaus der freiheitlichen Schöpfung durchgesetzt wurden. Trotzdem, vielleicht mehr als jeder andere seiner Zeitgenossen bleibt A.E. Baconsky ein Schriftsteller mit all seinen Sinne auf die Lauer, wenn über einen Westen, der dem Gesetz und Norm entwischt, technologisiert und von seinen geistlichen Werte entleert die Rede ist. Im Grunde genommen ist das eine moderne Projektion des berühmten Werkes Sebastians Brant *Das Narrenschiff*.

Bibliography

A.E. Baconsky, *Scrieri. I. Poezii*. Auflage, Noten, Chronologie und Bibliographie von Pavel Țugui. Einleitung von Mircea Martin, Bukarest, Verlag Cartea Românească, 1990

A.E. Baconsky, *Remember, I. Fals jurnal de călătorie*, Bukarest, Verlag Cartea Românească, 1977

Oswald Spengler, *Declinul Occidentului. Schiță de morfologie a istoriei*, Teil I, übersetzt von Ioan Lascu, Craiova, BELADI - Verlag, 1996

⁹ *Ebd.*, S. 102-103.

¹⁰ A.E. Baconsky, *Corabia lui Sebastian*, S. 359.

DISCOURSES ON VIOLENCE IN CONTEMPORARY EUROPEAN MUSEUMS

Florina CODREANU, Assistant Professor, PhD, Technical University of Cluj-Napoca

Abstract: The interdisciplinary approach of contemporary violence through the medium of different artistic events hosted in the last two decades by renowned European museums proves to be in full expansion. Despite the eclecticism dominating the socio-historical research into the discourse of violence, there is a specific relation between museum art and violence that has to be addressed on an individualized basis of research. Along the present study questions about the aesthetics of violence, horror and pain – openly favoured by contemporary art and the impact of various theories (violence within systems of thought) upon the recent artistic production (violence within the context of creation) are to be discussed at length. At the same time, the nature of violence employed by the museum exhibitions at question takes a lead role in defining the discourses on violence, from gender violence to war violence.

Keywords: violent art, theory, aestheticization, museum, discourse

1. Institutionalised Violence

Beginning with the controversial exhibition entitled *Sensation* (1997) at Royal Academy of Art from London the public's perception on art has drastically changed. Art was no more a source of delight and wonder, but a disturbing incentive for reflection on social and political issues. The implied violence was acknowledged by both the organisers and the media as such: "There will be works of art on display in the *Sensation* exhibition which some people may find distasteful. Parents should exercise their judgment in bringing their children to the exhibition. One gallery will not be open to those under the age of 18" (Royal Academy), "gory images of dismembered limbs and explicit pornography" (BBC) or artworks on show "may cause shock, vomiting, confusion, panic, euphoria and anxiety" (Brooklyn Museum, New York). With the exception of Berlin Hamburger Bahnhof museum, all the intended museums for the exhibition on tour have confronted with the public's criticism and vandalism turned against the dissatisfying exhibits. However, if we look back on art history the phenomenon of artistic expression of violence received with violence is not a novelty in the field. The novelty consists in displaying these forms of art in renowned and honoured institutions, which enjoy partial funding from the state.

Getting beyond this key-exhibition that was inaugurated in the UK at the end of the nineties, there have been other related exhibitions with reference to violence in Germany on *Blood: Perspectives on Art, Power, Politics and Pathology* at Mak Frankfurt and Schirn Kunsthalle (2001-2002) and in France on death and vanity such as *Crime and Punishment* at Musée d'Orsay (2010) or *Vanitas from Caravaggio to Damien Hirst* at Musée Maillol (2010). Even though the latter exhibitions traced back the history of blood and death, without having an exclusive contemporary core or encountering violent resistance from the public, their

realisation has been gradually extending the public's expectations and sense of receptivity to contemporary matters.

Along with collective or thematic exhibitions, which are symptomatic of an increased interest in violence from an artistic standpoint, there are solo exhibitions that draw attention to provocative questions of our times. For instance, the German artist Johannes Wohnseifer explores the politics, history and time, within the exhibition *Emptiness and Violence* (2003) from Sprengel Museum Hanover and continues with another exhibition having a homonym title on the American land at New York (2008). In the meantime, the Yugoslav artist Sanja Iveković launches the exhibition *Sweet Violence* at MoMA, New York from a feminist activist position. In fact, the American and Canadian territories are very open to any European feminist exercise. The art militating against genre violence finds itself within two representative exhibitions, namely *Off the Beaten Path: Violence, Women and Art* (SUA) at New York and *Transformation by Fire: Women Overcoming Violence through Clay* (Canada) at Gardiner Museum from Toronto.

Contemporary art also does not neglect the violence promoted by the war state, old-established by the historical art from the end of eighteenth century in the spirit of French Revolution. War beauty and violence attractiveness are exploited in plenty of shock and identification images to such an extent that Wolfgang Muchitsch, the scientific director of Universalmuseum Joanneum, the oldest museum in Austria, was questioning the place of war in museums in a book edited by himself¹ and the museum power to avoid the transformation of violence, injury, death and trauma, into touristic objectives. Furthermore, by analysing the art on display from the last decades and its effect upon the public, the trivialisation of violence through aestheticization is no longer a danger as in the nineties, but rather an accomplished fact. In addition, the violent art goes through a period of creative and conceptual exhaustion that narrows down its chances of causing noticeable changes in the daily planning of life. Conformed to repetition and stereotypy, this art would no longer know the scandalous impact that used to ensure its notorious success.

2. New Aesthetics

After more than two millennia of preoccupations with the aesthetics of beauty, in which aesthetics was considered synonymous with a heightened sensitivity to beauty and good taste, during the nineteenth century this philosophical status quo is going to be shaken up by the work of Karl Rosenkrantz, *Aesthetic of Ugliness* (1853) and brought to perfection later on by Umberto Eco's *On Ugliness* (2007). It is a matter of obviousness that the state of art is not going to be the same after the violation of the classical canons and the introduction of the category of the ugly in its field of interest.

Representing an epistemological milestone in the understanding of contemporary aesthetics, Tobin Siebers' contribution to art philosophy would clarify the intricate relation between the artist and the artistic production of the second part of the twentieth century and the beginning of the twenty-first century. Without being perceived anymore as an artist in the traditional sense, the contemporary artist is merely a *janitor* at the scene of action or a

¹ W. Muchitsch (ed.): *Does War Belong in Museums? The Representation of Violence in Exhibitions*. Verlag, Bielefeld, 2013

reporter of the ongoing event: *send to the scene of a crime to record the violence and confusion and beauty of human effort*². Always based on human conflict, Siebers' concept of "new art" makes human involvement mandatory and problematic at the same time. Since the main art elements originated in the human body³, the violence within cannot escape art practice.

Once the praise for absolute beauty (both in its physical and spiritual form) had stopped, the broken beauty took over and disability became a key source of aesthetic appreciation, especially in reference to Nazi art that used to promote bombastically the human perfection and bodily integrity. Consequently, self-defacement⁴ and self-amputation are acts discussed in detail by the aesthetics of disability or the aesthetics of human disqualification, wherein aesthetics itself represents an exchange between different bodies: *Aesthetics studies the way that some bodies make other bodies feel*⁵. From this point on the aesthetics of violence is not only implied, but also reliable to theorisation.

Even though the first trace of violence is to be found explicitly in medieval representations of Christic sacrifice and suffering, the aesthetic thought of the time does not accept it as such, but in the light of religious education performed by the anonymous artist that is paid either by a prominent secular patron, or by a powerful clerical figure. Experienced by means of the sense (Baumgarten) or the judgement (Kant) or both (Schiller), the category of beauty underwent a very long process of transformations until it gave way to its ginsayer, the ugly. After 1800, philosophy of art – the way aesthetics had been named – brought together the philosophical inquiries of Schelling, Schlegel brothers, Hegel and Schopenhauer. The latter showed that the intrusion of utility or politics should ruin the state of beauty, exactly what happened with the modern and mainly contemporary aesthetics.

At the dawn of the twentieth century, a dramatic shift in art and aesthetics deflected the entire field from the unilateral category of beauty towards a broadened scope and new aesthetics. From aesthetic realism that turned reality itself into an aesthetic projection to postmodern aesthetics that failed to define themselves coherently, many new aesthetic tendencies emerged on a continuous basis. Art and society became directly related, same as art and psychoanalysis, not to mention the anti-aesthetics or *kalliphobia*. However, the field of experimental aesthetics is not a realisation of the twentieth century, as it may seem, but of the nineteenth century through the work of the psychologist and philosopher Gustav Theodor Fechner. Undeniably, human aesthetic preferences have evolved along with the surroundings, the landscapes and the living conditions; that is why applied aesthetics are nowadays possible.

The aesthetic applications are disciplinary as well as thematic, and in the second, the category of violence conquered a privileged place given its full exposure not only in the work of art, but also in the events of daily life (death, destruction, terror, injustice, natural catastrophes, bomb attacks, arsons and so on), which affect and influence the artistic creation. Thus, contemporary art is in a great measure the result of exterior agency and the artistic

² Tobin Siebers, *The New Art*, in *The Body Aesthetic. From Fine Art to Body Modification*. Edited by Tobin Siebers. The University of Michigan Press, Ann Arbor, p. 217

³ *Ibidem*, p. 239: *Human blood is the first paint, human skin, the first canvas, human skeleton, the first sculpture, human lament, the first poetry, human cadaver, our first and only object.*

⁴ See the performance *Hollywood Halloween* (1977) by Paul McCarthy

⁵ Tobin Siebers: *Disability Aesthetics*. The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2010, p. 25

vision has internalised slowly and forcefully that exterior. The emotional impact on the artist is self-evident and only the direct or indirect transcription of the real events can relate to artistic value. The main question that arises is whether the artist is a prisoner of his own present and whether the contemporary anti-artist promotes creation or destruction. Moreover, the violent art is susceptible to describe an artistic movement in the absence of a certain similitude between violent representations and in the absence of a coherent formalism.

The aestheticization of violence by printed media during militancy in sensational reports or by television in “tableaux vivants” challenge art autonomy and the art work function as momentary threads. The ancient contradiction between the dangers of aestheticization leading to the assimilation of art with the ordinary life (Plato) and the benefits of aestheticization through catharsis leading to cure and redemption (Aristotle) holds good still in the present day.

3. From Theory to Art Practice

As far as the theoretical approach is concerned, the state of research into violence studies is fundamentally eclectic, namely methods, ideas and even personal beliefs or credos coexist in an inoperative manner for the fluent study of violence within art history, liable to persist along the next decades. Nevertheless, there are yet two important questions to address, firstly why the aesthetics of violence enjoys a privileged position in the field and secondly if there is any weight of these theories upon the artistic production. In fact, exactly the proliferation of violence puts the theory in difficulty or makes it more impossible than ever.

If we were to draw the picture of these theories within the socio-humanistic milieu, three main categories would come forth. The first theoretical attitude is owed to monocausal theories in which theory precedes violence with a Structuralist frame of mind (R. Girard, W. Burkert, M. Maffesoli). The second one is based on reflective theories that approach violence in an analytical, dialectical and discursive manner (H. Arendt, W. Benjamin, R. Aron, E. Fromm). Last but not least, the theoretical resistance and detheorisation of violence from the contemporary mainstream is caused by the prevalence of case studies.

Language, art, cinematography, music, sport and dance, they are all contaminated or imbued with violence. Between aestheticization and intellectualization, violent art in Fraser's own terms is conditioned by one remaining principle that guarantees its quality: *violence that stays disturbing however often one returns to it*⁶. This shock value brings into discussion the distinction operated between art as protest (reactionary) and art as manifesto (within), both having a revolutionary and daring colour in connection to violence. Either active or passive, violence in art is not easy and never fun, not even when its value is hyperbolised or especially because of that. After art has conquered its physicality, it would be inexplicable not to make use of it in its forms of expression. Furthermore, the imminent conflicts between society and human being, between politics and the same human being etc. have to find a way out of the elusiveness into discourse since the humankind cannot survive doubtfulness and ambiguity to all eternity.

⁶ John Fraser: *Violence in the Arts*. Cambridge University Press, Cambridge • London • New York • Melbourne, p. 50

Institutionalised violence is not pure violence that can escape the tyranny of intellectualization. In addition, there is not any mark of equality, as one might believe, between violent art and reality, between artistic production and daily life, each of them being endowed with a different time of realisation and with different stake and purpose. Though, in Baudrillard's radical interpretation the image (be it artistic image) substitutes for the real event by use of discourse and the whole world is turned into a chain of images by complete aestheticization and cosmopolitan spectacularization. In his view, nothing can escape the tyranny of the image, but from a more balanced perspective the image, and more precisely artistic image, takes time and effort to emerge and the engaged violence functions as an alarm signal for the untold.

Although Sadeanism (discussion of Sade) and Freudianism made a fabulous career along modernity by contracting a fruitful collaboration with the surrealists, all eager to explore the unconscious dimension of reality and interpret its signs, the contemporary art is rather reluctant to show any direct affiliation to theory. Probably, that is because most parties consider theory itself obsolete whereas art plays the role of living human expression. Taking into account genre, forms, conventions and patterns, violent art as such acknowledges not only the value of violence, but also the value and emergency of its discourses: *violence is usually the cutting edge of ideas and ideologies... ideas connect with the physical world, the world in which violences occur*⁷. As sharpener of judgement, violence in art evens up the violence from the real life and unsettles the hypocrisy that provokes violence, as Hannah Arendt would say.

In point of future, the approaches that are more liable to offer answers nowadays seem to be those driven up from art practice towards theory and in this respect the book of Anthony Julius' *Transgressions*⁸ is illustrative of that matter. The author managed to build up the theory and history of transgressive art from Manet to contemporary artists such as Marcel Duchamp, the Chapman brothers, Andres Serrano, Damien Hirst, Gilbert & George, Paul McCarthy, Jeff Koons, Hans Haacke, and Anselm Kiefer. The journey is full of anxiety as any exhibition tour of a kind.

4. Conclusions

Why do we need violent art in the first place would ask any ordinary visitor of a contemporary museum. It is not comfortable, and by no means comforting, it is just nose rubbing in a world of tremendous competition for attention. We see horror and pain everywhere, in the hospitals, on the streets, in the war theatres across the globe, in our day-to-day life and on the news, so why should we see them at the museum, too. Any answer to such a dilemma does not come easy. All these are true with one exception: art does not borrow or imitate the ubiquitous violence available in reality, but embraces it in its own way in order to explain its occurrence, debunk its mechanism and reveal its limits.

What the public still fails to acknowledge is that contemporary art is more preoccupied with the moral/ity than ever, and even the self-proclaimed consumerism attached to it is just a cynical indirect way of showing the lack of standards and interest in morality of the public.

⁷ *Ibidem*, p. 162

⁸ Anthony Julius: *Transgresiuni. Ofensele artei*. Traducere de Tania Siperco. Vellant, București, 2008

The question is then if undesirable images can turn a public upside-down and change its moral barometer without trivializing the same images by showing them repetitively. The field of creation, needless to say, like any other field of work, is not exempted from the risk factor and art's main risk is not to send its message across.

If violent art continues to be interpreted as a mere receptacle for stringent historical and social realities, it is not only art's fault, but also the interpreter's fault. Above all, the public's role has diversified from humble witness to moral creditor of a given piece of art, being entitled the power to dismiss what he considers art for violence's sake and not art for art's sake – as one does not cease to expect even within the multiple frames of contemporary aesthetics.

Bibliography

Aftershock: conflict, violence, and resolution in contemporary art. Sainsbury Centre for Visual Arts, 2007

Beauty, Violence, Representation. Lisa Dickson (Editor), Maryna Romanets (Editor). Routledge, 2013

Biesenbach, Klaus: *Into Me/ Out of Me.* Hatje Cantz Verlag, Germany, 2007

Body Parts. Critical Exploration in Corporeality. Edited by Christopher E. Forth and Ivan Crozier. Lexington Books, Lanham · Boulder · New York · Toronto · Oxford, 2005

D'Alleva, Anne: *Méthodes & Théories de l'Histoire de l'Art.* Traduction par Aude Cirier. Thalia Édition, Paris, 2006

Elkins, James: *Pictures of the Body. Pain and Metamorphosis.* Stanford University Press, Stanford California, 1999

Fraser, John: *Violence in the Arts* (Illustrated edition). Cambridge University Press, Cambridge · London · New York · Melbourne, 1976

Gevers, Ine/ the authors: *Difference on display. Diversity in Art, Science and Society.* NAI Publishers, Niet Normaal Foundation, Rotterdam, 2009

Gordon, Mark: *Contemporary Europe. Art Guide to Europe.* Hatje Cantz Verlag, 2009/2010

<http://www.artcyclopedia.com/museums-int.html>

Julius, Anthony: *Transgresiuni. Ofensele artei.* Traducere de Tania Siperco. Vellant, București, 2008

Kuppers, Petra: *The Scar of Visibility. Medical Performances and Contemporary Art.* University of Minnesota Press, Minneapolis · London, 2007

Langston, Richard: *Visions of Violence – German Avant-Gardes After Fascism.* Northwestern University Press, 2007

Muchitsch, Wolfgang (ed.): *Does War Belong in Museums? The Representation of Violence in Exhibitions.* Verlag, Bielefeld, 2013

Schwörer, Eva-Catharina: *Violence in the arts.* GRIN Verlag, 2010

Siebers, Tobin: *The Return to Ritual – Violence and Art in the Media Age.* University of Michigan. Journal for Cultural and Religious Theory. Volume 5. No. 1 December 2003, p. 9-33 (PURL: <http://www.jcrt.org/archives/05.1/siebers.pdf>)

The Body Aesthetic. From Fine Art to Body Modification. Edited by Tobin Siebers. The University of Michigan Press, Ann Arbor, 2000

The Culture of Violence. By [James M Cain](#), [Dr. Henry Jenkins](#), [Helaine Posner](#). University Gallery/University of Massachusetts, Amherst, 2002

World of Wonder: Is Bad Art for Bad People? [Videorecording] UK TX Master, 2006

THE ASSOCIATIVE DICTIONARY OF LANGUAGE

Ala SAINENCO, Associate Professor, PhD, "Alec Russo" State University of Bălți, Moldova

Abstract: One of the fundamental functions of the culture is the function of matrix through which various objects and phenomena, placed within a „cultural micro cosmos”, are given names. The names are the result of certain knowledge „activities” and compresses potential energy (potential models of cultural actions). Through name there is created a linguistic image which contains the totality of perceptive, conceptual and procedural knowledge of the native language speaker on the real world. The elements from the world’s continuum, received by the human in the period of his activities and communication, are reflected in the human consciousness in such a way that this reflection settles the causal and special links among the realia and the conditioned emotions of this. Because the study of the lingual consciousness mainly in its process of realization is impossible, the unique solution of the research could be found in its result state, which is materialized through language. And one of these materializations is the associative dictionary of the language.

Keyword: associative dictionary of the language, the association, a linguistic image.

1. În accepție uzuală, termenul *dicționar* trimite la „operă lexicografică cuprinzând cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) și explicate în aceeași limbă sau traduse într-o limbă străină”. Tipologia lexicografică conturează interesul pentru domeniul dicționarilor și, implicit, direcțiile demersurilor lexicografice, reflexe ale unor necesități și interese de cercetare sau de comunicare. Monolingve sau bilingve, dicționarele reprezintă în sine un nomenclator al cuvintelor dintr-o limbă. O analiză orientată a intrărilor de dicționar și a definițiilor acestora pune în relief relațiile sistemice existente în limba/limbile respective. Dintre tipurile de raporturi pe care se bazează o stare de limbă, evidențiate de Ferdinand de Saussure (Saussure, 135), dicționarele rețin explicit raporturile sintagmatice în situațiile de exemplificare a funcționării unui sau altui cuvânt. Există însă, după Ferdinand de Saussure, două forme ale activității mentale, indispensabile vieții limbii, care se reflectă în două tipuri de relații: sintagmatice și asociative. Relațiile sintagmatice țin de activitatea de discurs, în care „cuvintele contractează între ele, în virtutea înlănțuirii lor, raporturi bazate pe caracterul linear al limbii, care exclude posibilitatea de a pronunța două elemente în același timp” (Idem, 135). În afara discursului, arată Ferdinand de Saussure în continuare, „cuvintele ce au ceva în comun se asociază în memorie; în acest fel ele formează grupuri în sînul cărora domnesc raporturi foarte diferite”. Raportul sintagmatic este, în opinia lingvistului genevez, *in praesentia* și se bazează pe doi sau mai mulți termeni prezenți într-o serie efectivă, iar raportul asociativ este *in absentia* într-o serie mnemonică virtuală. Asocierile reprezintă un anume fel de definiții ale cuvintelor, explicații ale entităților, fapt care poate fi pus în evidență prin compararea definiției de dicționar și a relațiilor asociative stabilite de vorbitori:

Dicționarul explicativ al limbii române

EA⁹⁴

OM: 1. Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat, iar din punct de vedere morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat.

2. Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere.

3. Persoană de vază, de seamă.

4. Bărbat.

5. Persoană oarecare, cineva, oricine.

om: ființă (27); **persoană** (11); *bun* (8); *viață* (7); *animal* (6); *lume* (4); *suflet* (4); *individ* (3); *familie* (3); *eu* (3); *nebun*(2); *gospodar* (2); *copil* (2); *plăcut* (2); *viu* (2); **deștept** (2); *cinstit* (2); *frumos* (2); *omenie* (2); *creatură* (2); *bunătate* (2);

personalitate (5);

femeie (6); *bărbat* (2);

2. Memoria lingvistică individuală reflectă asociațiile individuale ale omului ca ființă vorbitoare. Analiza unui număr relevant de asocieri ale unui cuvânt poate reliefa schema lui asociativă în cadrul unei comunități de vorbitori, iar stocarea acestor rețele asociative într-un dicționar asociativ al limbii ar oferi tabloul general a ceea ce Ferdinand de Saussure numește *serii mnemonice virtuale*.

Prin urmare, caracterul supraindividual al limbajului, pe de o parte, și continuitatea unor asociații în cadrul unei comunități lingvistice justifică calificarea lor drept asociații, comune caracteristice vorbitorilor unei limbi, reprezentanților unei culturi. În limitele unei culturi, trăsăturile se corelează conturând atitudini generale specifice mediului respectiv. Reliefabile mai cu seamă prin comparare, aceste atitudini conturează dominantă culturală a tabloului lumii unei etnii. Or diferențele majore constante continuă a fi cele naționale, iar forma culturii în care aceste trăsături pot fi identificate este limbajul ca reflectare a viziunii despre lume. Dicționarul asociativ oferă, din această perspectivă, un instrument la îndemâna unor cercetări orientate spre reliefaarea specificului lingvo-cultural.

3. Prin comparare, se poate observa că reprezentanții unor culturi diferite, vorbitori de limbi diferite, au asociații distincte chiar și în cazul cuvintelor care trimit la necesități vitale, cum ar fi necesitatea de a bea și de a mânca. Astfel, stimulul *foame* se asociază pentru vorbitorii limbilor română și rusă cu alte fenomene “negative”: *sete* (9) în cazul limbii române și *холод* (106) în cazul limbii ruse. Prima reacție, în cazul vorbitorilor de română, este soluția: *mîncare* (31), iar în cazul vorbitorilor de rusă – o intemperie: *холод* (106). Pentru ultimii, foamea se asociază accentuat cu războiul: *война* (10), *блокада*, *Ленинград* (7), *в Поволжье* (5). Determinativele pe care le conferă vorbitorii de rusă sunt dezagreabile: *не тетка* (99), *страшный* (24), *сильный* (23), *плохо* (10), *лютый*, *ужасный* (7), *собачий* (6), *жестокый* (5).

⁹⁴ Baza de date pentru limba română obținută în rezultatul unor experimente asociative (EA) de un grup de cercetători de la Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți în cadrul proiectului instituțional de cercetare fundamentală 11.817.07.35F. *Cercetarea structurilor asociative ale limbii române și elaborarea Dicționarului asociativ*

Drept cauze ale acesteia sînt considerate de vorbitorii de română: *secetă* (5), *sărăcie* (4), *nevoie* (3), *război* (3), *criză* (2). Determinativele *foamei* în română indică percepere mai puțin dure: *mare* (7), *de lup* (6), *grea* (3), față de rusă. Produsele prin care foamea poate fi potolită denotă, de asemenea, o concepere diferită a fenomenului, parte explicabilă și prin polisemia în română a cuvîntului *foame*, înțeles și drept poftă. Avem, astfel, în română: *mîncare* (31), *hrană* (6), *shaorma* (2), *plăcinte* (2), *pîine* (2), iar în rusă: *хлеб* (13), *еда* (11).

EA

foame: mîncare (31), sete (9), mare (7), hrană (6), durere (5), secetă (5), stomac (4), de lup (6), sărăcie (4), nevoie (3), flămînd (3), război (3), sătul (3), grea (3), moarte (3), chin (2), shaorma (2), plăcinte (2), criză (2), greutate (2), pîine(2) greu(2)

DALR⁹⁵

голод: холод (106), не тетка (99), страшный (24), сильный (23), хлеб (13), еда (11), война, плохо (10), жажда (8), блокада, ленинград, лютый, смерть, тетка, ужасный (7), собачий (6), в Поволжье, желудок, жестокий, нищета, страх (5)

Vorbitorii celor două limbi asociază *setea* cu *apa*, elementul a cărui absență provoacă starea respectivă. A doua asociere pe care o fac vorbitorii de limbă română este corelativă cu cea de la stimulul *foame*: așa cum foamea se asociază cu setea; respectiv și setea se asociază cu foamea. *Setea* în mentalul românesc configurează o totalitate de stări, care poate precizată prin *setea de apă*; ea poate fi *puternică* și reprezintă o *necesitate*; absența apei și, respectiv, starea de sete este asociată cu lipsa acesteia în anumite zone climaterice – *pustiu*. În limba rusă, stimulul *жажда* are o pronunțată utilizare metaforică, însemnînd frecvent dorință: *жажда мести* (49), *жажда жизни* (45), *жажда знаний* (29), *жажда любви* (13).

EA

sete: apă (83), foame (9), mare (6), de apă (5), pustiu (3), puternică (2), necesitate (2), pahar (2)

DALR

жажда: вода (64), мести (49), пить (47), жизни (45), знаний (29), пустыня (20), сильная (14), любви, мучает (13)

4. Creativitatea individuală în limbaj și perceperea acesteia de către o comunitate culturală se construiește, de asemenea, pe un suport supraindividual, chiar dacă acesta, ca și regulile limbajului sînt, de obicei, interiorizate și inconștiente. Elementele de limbaj *a aștepta*, *toamnă*, *cer*, *lună*, *frunză* creează anumite serii asociative în psihicul vorbitorilor de limbă română:

aștepta: răbdare (11); sta (8); timp (7); tren (6); autobuz (4); mult (4); întâlnire (3); mama (3); răbda (3); pe cineva (2); vara (2); a sta (2); troilebuz (2); nerăbdare (2);

toamnă: frunze (25); aurie (15); anotimp (13); frunză (8); galben (5); tristețe (5); primăvară (4); iarnă (4); ploaie (4); bogată (4); tristă (3); auriu (3); tîrzie (3); ploi (3); nostalgie (2); cald (2); sumbru (2); bogăție (2); ploioasă (2); tîrziu (2); roadă (2); aur (2); frumoașă (2); melanco lie (2); școală (2); posomorît (2); frig (2); vara (2); rece (2); galbenă (2);

⁹⁵ Dicționarul asociativ al limbii ruse (Русский ассоциативный словарь – în continuare DALR)

cer: *albastru* (30); *senin* (19); *nori* (12); *soare* (10); *libertate* (7); *nor* (7); *stele* (6); *boltă* (4); *seninătate* (4); *liniște* (3); *curat* (3); *stea* (3); *pământ* (3); *dumnezeu* (3); *Dumnezeu* (3); *înalt* (2); *înălțime* (2); *înger* (2); *plăcut* (2); *nour* (2);

lună: *plină* (28); *noapte* (21); *soare* (15); *cer* (11); *stele* (7); *stea* (5); *romantic* (5); *mare* (5); *zile* (5); *nouă* (4); *seară* (4); *romantism* (4); *satelit* (3); *frumoasă* (3); *astru* (3); *an* (2); *lumină* (2); *februarie* (2); *mai* (2); *timp* (2);

frunză: *verde* (59); *copac* (47); *toamnă* (9); *pom* (7); *creangă* (4); *viață* (4); *galbenă* (4); *toamna* (3); *uscată* (3); *natură* (3); *primăvară* (2); *petală* (2); *floare* (2); *cade* (2);

loc: *spațiu* (19); *frumos* (6); *mare* (6); *gol* (4); *casă* (4); *acasă* (4); *așezare* (3); *scaun* (3); *comod* (3); *aici* (2); *pământ* (2); *ascuns* (2); *parc* (2); *foc* (2); *biserică* (2); *ocupat* (2); *teritoriu* (2); *sfânt* (2); *teren* (2); *verde* (2); *muncă* (2); *mic* (2); *curat* (2); *întâlnire* (2); *încăpere* (2); *veci* (2); *aparte* (2).

Acestea (și alte elemente care nu au fost prinse în baza de date EA) constituie configurația lexicală a poemului *Stare de septembrie* de Vasile Iftime:

*Este toamnă,
și mă încercă o cădere de frunză,
țin cu mîna de lună
ca un călător fără loc în tramvai,
nicio improvizație,
între două stații,
cerul este mereu
locul unde mă aștept.*

Se observă că și alte cuvinte care nu se regăsesc în lista de cuvinte stimul intră în câmpul aceluiași asocieri ca răspuns la cuvintele-reacții: *cădere* – a cădea – *frunză*; *tramvai*, perceput ca lexem poetic în comparație cu *autobuz*, *troleibuz*, *tren* – a aștepta.

Prin relații sintagmatice, explicite, dar și prin relații asociative, latente, relevabile și din EA se construiește mesajul poemului. Deși, aparent, starea eului liric se circumscrie unui timp (*septembrie*, *toamnă*) și spațiu (*cerul*) concret, semnele sînt ale atemporalității și ale aspațialității marcate de *mereu* ca temporalitate nedeterminată și *cerul* ca întindere nelimitată, *seninătate*, locuită, în viziunea lingvală asupra lumii, de înger și de Dumnezeu (a se vedea asocierile). Starea eului liric este definită printr-un început de toamnă (*septembrie*), marcat de bipolarism, căci și toamna se asociază, pe de o parte, cu *bogăția* și *plinătatea*, iar, pe de altă parte, cu *tristețea* și *nostalgia*. *Toamna* aduce cu sine *căderea* de *frunze*, termeni ce țin și de același câmp lexical. Așteptarea, care în mentalul colectiv se asociază cu răbdarea, cu așteptarea cuiva drag, cu timpul, se leagă sintagmatic de termenul *mereu*, subliniind și durata temporală a verbului.

5. Aceste și alte posibilități de utilizare a Dicționarului asociativ argumentează necesitatea și justifică efortul cercetării structurilor asociative ale unei limbi și redactarea unui asemenea dicționar pentru limba română.

Referințe bibliografice

Ferdinand de Saussure, Curs de lingvistică generală, Iași, Polirom, 1998.

Русский ассоциативный словарь. В 2 т. / Ю.Н.Караулов, Г.А. Черкасова, Н.В. Уфимцева, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов. Т. I. От стимула к реакции: Ок. 7000 стимулов. М.: АСТ-Астрель, 2002. 784 с.

ON THE NECESSITY OF COMPILING AN ASSOCIATIVE DICTIONARY OF THE ROMANIAN LANGUAGE

Gheorghe POPA, Professor PhD, "Alec Russo" State University of Bălți

Abstract: The compilation of associative dictionaries is one of the main directions in contemporary linguistic, psycholinguistic and sociolinguistic studies. The great interest towards this type of dictionaries is explained by their main role in radiographing current speech. Unlike other types of dictionaries (especially analogical ones), which are based on the lexical units supplied by the existent dictionaries (explanatory, or of synonyms), regardless of whether these units are used or are not used by speakers at a certain period of time, the associative dictionary operates with units that are used at a certain period of time, regardless of whether these units are or are not registered in dictionaries. In other words, an associative dictionary is presented as a "mirror" not only of the "physiognomy of language" as a whole, but also as a "mirror" of the speaker's mental and emotional state.

Keywords: contemporary linguistic; associative dictionaries; Romanian language

1. It is an axiom that the process of interpersonal communication is possible due to the word. In reality, we do not speak using separate words, but using communicative units, which are superior to the word – simple sentences, complex and compound sentences, etc. Being the main language unit from a static perspective, in the relation world-thought-language the word names and means something in isolation and passive. To put it differently, in the process of human communication the word becomes an active element only by being placed in a syntactic structure. From a dynamic perspective, the main unit of language in action (or speech unit, in F. de Saussure's terms) is the utterance (the linguistic unit of communication, the discursive unit): based on the denominative and meaningful character of the words and on the meanings that derive from their syntagmatic organization, the utterance *communicates* something (see [Irimia, 327]). "We usually, do not speak using isolated signs, wrote F. de Saussure, but using groups of signs, using organized masses that are themselves signs" [Saussure, 139]. As a rule, the process of combining "isolated signs" in "groups of signs" takes place without much difficulty, because "the word never comes to mind isolated, but always accompanied by a rich cortege of relatives" [Philippide 1894: 88].

2. We consider it worth pointing out here that in the process of human communication some lexical units which in language may be incompatible in terms of their semantics, may become tolerable or even normative in speech. It is known that language, which "exists only in speech, as a dimension of speech" is always "a system open to future, a system of possibilities, partly achieved and partly achievable" [Coșeriu 1996: 139].

2.1. In this context, we should mention one of Coseriu's precepts which refers to the above-mentioned future dimension of any language. Romanian, for example, "is not only what was said before, but it is everything that was said *and what can be said from now on* (emphasis - Gh.P.)" [Coșeriu 1994: 26]. Things become clear if we consider that on the one hand, language is constantly subject to some persistent and multifaceted pressures, depending on a variety of factors, and on the other hand, language, in its turn, has a great influence on its

speakers through the new words and meanings that appear, through new mobile relations of meaning between words, through new relationships, established between the language and the extralingual area. Therefore, we must take into consideration the fact that a word is presented as a "hermit", as a "foreigner" only in a lexicographical work (i.e. in language), but in reality (i.e. in speech) it tends, in every way, to establish "family" links ("blood" links, "alliance" links, "adoption" links) with the most diverse words, whether they belong to the same semantic, derivational, associative field, or whether they belong to different fields. It is easy to understand, if we think that language, by virtue of its natural tendency to be a "mirror of reality" cannot reflect the surrounding reality continuum in a distorted way: the lack of the world discontinuity justifies and determines, undoubtedly, the continuity or the interference, or the overlap of lexical units.

2.2. Regarding the combinatory possibilities of words, we should mention that due to their "sociability" and "generosity", the words ma risk of erring with the "relatives", as it generally happens in everyday life. This detail must be taken into consideration especially when referring to Romanian, which is "full of meanings and nuances of meaning, tasty and playful, deep and serious, alive and up-to-date, yet, friendly with her sisters from other realms. In brief, a language like no other in the world" [Dumitrescu, 5]. These very features of the Romanian language give its speakers multiple opportunities to use various combinations of words in interpersonal communication. Naturally, any speaker can enjoy this luxury, yet, at the same time we must not forget that these possibilities should be operated with caution and thrift, for, referring just to one "temptation" - "the daily bombardment of press, radio and television with various modern language weapons, led many to capitulate to the attacks and to side with the enemy. So nowadays, few are those who try to resist this "assault" [*ibidem*]. In short, the danger of an "assault" of arbitrary, bizarre, illogical, loud combinations, etc. should not be excluded.

3. The things that have been mentioned so far point clearly to the necessity of compiling a lexicographical work that would include word combinations which have the highest frequency in speech. An eventual Associative Dictionary of the Romanian Language (hereinafter – *ADRL*) would represent the Romanian language in a somewhat unusual form, since it will be presented not as a finite text, but as a combination of words or groups of words which in turn can serve as building material for communicative units. For example, the reactions to the word-stimulus *student* could be *diligent, to read, examinations, scholarship etc.* If these words were analyzed as entries in classical dictionaries, they could only be interpreted as virtual signs, and only within the communicative units they function as real signs, since they are able to communicate information: *A diligent student reads a lot during the examination period in order to have a scholarship.* Thus, the *ADRL* records the words-reactions, i.e. word pairs that are easily reproducible. These words-reactions were provided by speakers' testing.

3.1. The word combinations included in the *ADRL* are not only easily reproducible, but also easy to understand. Starting from the idea that speakers know the meanings of the words included in the dictionary, we must admit that any individual combination of words used by the speaker is usually understood by the receiver (we say "usually" because, as already noted, one cannot exclude combinations that are built artificially and strangely, etc.). Their intelligibility is explained by two reasons which cannot be separated.

3.1.1. The first reason: the sender – we admit he is a Romanian language speaker – speaks *like the other one*, i.e. like his interlocutor (who speaks Romanian, too). In other words, both participants in the communication process have the same adverbial perception of the used language, i.e. they speak *Romanian*¹. E. Coșeriu mentioned that "language consists in speaking *like the others*, the most important here being *like the*, being always historically determined and determinable.

In a somewhat paradoxical way, it can be said that conceptually, language is a substantivized adverb, the Latin *latine* [loqui] turned into *lingua latina*, as [the fact of walking] *rapidly* can be transformed into *rapidity* [of walking] " [Coșeriu 1997: 44].

3.1.2. The second reason: the semantic transparency of possible combinations is determined by the fact that these combinations (according to the linguistic vision of E. Coșeriu) exist both concretely, i.e. as real combinations, and virtually, i.e. as potential combinations (in speakers' consciousness): the combination from the speaker's consciousness exists in the receiver's consciousness, too. Moreover, in the receiver's consciousness there are not only the signified (designated "things"), but also the *associated* nuances of these signified which are updated by the speaker. Thus, if someone uses the combination *șoimul Patriei* with the meaning of "octombrel " (from the communist regime), then the value of the same combination exists in the conscience of the reader or listener, too. The alterity, which is "one of the few universal language features " is manifested in this way. „This «being- with-the-other» – the fact of recognizing oneself in others, the fact of recognizing in «you» another «me» – , mentions E. Coșeriu, is namely what is called human "social" dimension (or «political-social» dimension) and coincides with the original intersubjectivity of consciousness, with the fact that human consciousness is open to other consciousnesses with which it establishes **communication**, i.e. it recognizes in them the same abilities of feeling, thinking, signifying and interpreting" [Coșeriu 2002: 26-27].

3.2. Undoubtedly, each pair of words (stimulus-reaction) included in *ADRL* does not represent a complete sentence, but only a necessary component of it, i.e. a part of the communicative unit that is going to get a perfect shape. Thus, the *ADRL* does not represent speech, but language on its way to becoming speech; such a dictionary illustrates both the way language is "stored" in the social and historical memory of the Romanian speaker, and the level of his/her linguistic competence.

4. As we know, language can be characterized from different points of view (social, physiological, semiotic, cultural, philosophical, logical, etc.), but in reality it includes four distinct components: physical, because language manifests itself in sound and/or graphic format; biological, since language is related to specific organs that are involved in the speech activity; psychic, because language is kept in the human psyche in the form of a system and due to this fact it ensures the speech activity of the speaker and of the receiver; cultural, because, according to E. Coșeriu, language is "on the one hand, the basis of the whole culture and, on the other hand, [...] a form of culture " [*ibidem*, 102].

¹By the way, due to this adverbial perception, a Romanian native will say that his interlocutor speaks *Romanian* even in the situation when he hardly discerns the meaning of words, or *French*, even in the situation when French is superficially "familiar" to him.

4.1. With reference to the last component, we would like to point out that language is "a c r e a t i n g activity, so we have this universal dimension of creativity and, in this dimension of creativity, language shows an unlimited variety" [Coşeriu 1996: 38]. In this context, it should be noted that "culture is, no doubt, an objectified creativity, but at the same time, it is the objectification of the creativity of the historical person, which means it is done in a certain community and at a period of time determined by a determined situation"[*ibidem*, 178]. Starting from these premises, it is easy to understand why "culture cannot be national and should not be national as o b j e c t" [*ibidem*, 176].

4.2. Obviously, the hierarchical dominance of language components is based on the methodological and epistemological vision of the researcher, on the scientific orientation of the linguistic trend, on the aims of the given school etc., but no one would dare to contest the dominant and privileged position of the cultural side of the language in the hierarchy of the mentioned issues. For these reasons, linguistics reclaims legitimately its right to be considered a culturological science: ethics, art, methodology, sapientology (sapientia "science"), etc. being its closer "relatives" and philosophy, psychology, biology, logics, etc. – its more distant "relatives".

4.2.1. The dominant and privileged role of the cultural aspect of the language is determined by the fact that linguistic signs are a natural product of culture, a creation of the cultural activity of the individual. There is no doubt that the reasons as well as the technology of creating the multitude of cultural products are different, however one thing is certain: beginning with the bow and the first carved objects and ending with the spaceship or the computer – all this is a result of the manifestation of the same type of human activity and namely of the creative and cultural activity, due to which our ancestors walked the path of "humanisation" (personification).

4.2.2. The idea that has to be reiterated in connection with the issue under discussion relates to the fact that the system of lingual signs, in relation to other cultural products, definitely detaches itself from other systems in terms of their complexity, importance and implication. Language is the primary condition and the essential means that helps culture to perform without difficulty its basic functions: a) of cognition and transformation of the surrounding reality; b) of communicating social important information; c) of lingual modeling (by signs) of the world picture; d) of collecting and storing information; f) of influencing; g) of adaptation, i.e. of ensuring harmony between the "collective I" (ethnolingual community) and the surrounding environment [Алефиренко, 270].

4.3. The examination of the relation language-culture requires elucidation of the concept of *culture*. For E. Coşeriu culture "is the historical objectification of spirit in forms that last, in forms that become traditions, in forms that become historical forms which describe an individual's own world and the individual's own universe . What do we call *spirit*? It is the creative activity, it is creativity itself, it is not something that creates, but creative activity itself, *enérgeia*, it is the activity which comes before any learned or experienced technique. And man creates culture, he is creative, he has *energeia* to the extent that goes beyond what has been learned, what has been gained through experience through the two sources of learning, namely through study and experience, by *mathesis* and by *empeiria*. These forms of activity [...] are language, art, religion and myth, science and philosophy.

These forms are what we call culture, to the extent that these forms are realized in history, as products of man's creative activity" [Coşeriu 1994: 173] .

In this sense, culture is presented as a means by which an ethnic group adapts itself to the real world. It mediates the relationship between man and the world, representing a similar coordinate system in which the bearers of culture exist and act. Each representative of a culture bears in his/her conscience fragments of the common picture, having at the same time, a strong feeling that he/she knows just parts of the whole picture. In the process of evolution of ethnicity some aspects of the world picture may change, but the fundamental structural elements of the ethnic collective unconscious remain intact. It is through this prism that man sees the world (for further details, see also [Цивьян].

5. Having the association as a foundation, an *ADRL* includes words-stimuli and words-reactions which return in the speaker's consciousness the realia that have previously acted on his senses. The source of the image of these realia is the information provided by the sensations and perceptions, but its objective basis is the memory capacity of the brain.

For example, in the former Soviet area everything that refers to Europe and to the derivatives of this word (European, europeanize, europeanisation, europeanized etc.) denotes a positive content, meaning all that is *modern, fair, good, beautiful, valuable, democratic, sustainable, perfect etc.* In short, *European* represents today "the linguistic expression of a national ideal" [Druță, 83]. *Asia* and the derivatives of this word (*Asian*, for example), on the contrary, denote an opposite content, i.e. a negative one, meaning everything that is *outdated, anachronistic, ephemeral, repulsive*, etc. (by the way, the word combination *Eurasian consciousness* which appeared in contemporary scientific vocabulary, refers to the consciousness that is open to different languages and cultural values). This example allows us to conclude without hesitation that mentality, consciousness, national culture are determined by the geographical position of the country, by the climate, by the flora and the fauna, etc. of the place where people live.

6. From the perspective of dictionary classification into (a) *dictionaries oriented to the language system* and (b) *dictionaries oriented to anthropology*, the associative dictionary falls in the latter category. This type of dictionaries reflects best of all "the lexical diapason" of the simple speaker and is oriented to what is referred to in linguistics as "the man and his language". In other words, this type of dictionaries is oriented to the active acquiring of a language.

6.1. We are aware of the fact that the compilation of an associative dictionary entails various difficulties and risks, determined by the heterogeneity of the material to be included in it, by the perspectives from which this material is analyzed, by the objective affinities between an associative dictionary and other lexicographical works such as, for example, analogical and ideographical ones, by the "open" character of any dictionaries, and especially of the associative ones etc.

6.2. The existing associative dictionaries can be characterized and classified according to several criteria: a) the number of languages in which the associative experiment was done; b) the number of words-stimuli on which the experiment was done; c) the field the selected words-stimuli belong to; d) the structure of the lexicographical article; e) the number of entries in the dictionary; f) the form of the dictionary; g) the social-biographical data of the informers.

6.2.1. As we noted, among the difficulties related to the compilation of the *ADRL* are those which refer to the affinities between the dictionary in question and the analogical dictionary. Undoubtedly, these two types of dictionaries are similar in many ways and, certainly, it is not easy to draw a clear demarcation line between the "analogical" and the "associative" interpretation of one or another lexicographical article. The confusion of these two types of dictionaries is, in a way, imminent because both have *the similarity* as a foundation point.

However, the subtleties regarding this concept relate to the fact that in an "analogical" interpretation the similarity refers to the appearance of a word with a certain form and with a specific content under the influence of a form or of a content of another word, and when speaking about the "associative" interpretation, the similarity concerns the emergence of a similar (verbalized) representation under the influence of another representation (which is also verbalized).

6.2.2. Without getting into polemics with the authors of analogical dictionaries, we consider, however, that the so-called "analogical group" which consists of words related through the ontic and semantic relations between author and action (such as *pupil – to learn*), between action and object (such as *to build – building*), between action and tool (such as *to plough – plough*), between action and place of action (*to learn – school*) refers, mainly, to association realities and not to analogy relations. Moreover, if an analogical dictionary is indeed a dictionary of synonyms, as some experts say, (of course, with a different structure from that of traditional dictionaries of synonyms), an associative dictionary has nothing to do with the phenomenon of synonymy (we abstract from the fact that in reality, beginning with the systemic character of the language, we can identify intimate or discreet links between all language units, regardless of their importance in the language system, of their functional, stylistic "habits" etc.).

In addition, analogical dictionaries, as they are currently designed, use the linguistic material from the existing dictionaries (explanatory, of synonyms, etc.), but the associative dictionaries use the linguistic material taken directly from the language users. In other words, in the case of analogical dictionaries, we operate with facts, registered by dictionaries, regardless of whether they are used by speakers or not, but in the case of associative dictionaries, we operate with facts that are used by speakers, regardless of whether they are registered or not by dictionaries (analogical, of synonyms etc.). The purpose of an associative dictionary is, therefore, to radiography the current speech of native speakers, without taking into consideration what was or what may be in language. In a word, unlike other types of dictionaries (including analogical and of synonyms), which claim to be an "impartial" mirror of the language state, the associative dictionary is, on the contrary, "biased" at most: it also presents itself as a kind of a "mirror", but already not of the "language state" in general, but of the mental and emotional state of the common speaker – a state which is characteristic of a particular moment or a period of his life (and, implicitly, of the society life) and it has been reflected in his language, i.e. in his associative and verbal network [Караулов, 775-776].

We do not contest the possibility of compiling some really "analogical" dictionaries of the Romanian language, however starting from the described reality, we ascertain that the existing analogical dictionaries of Romanian fall into the category of associative dictionaries

rather than in the category of analogical ones. The authors of such dictionaries were compelled not to stop at the field of analogies, but to "overfly" the field of synonyms.

7. The need and the relevance of compiling and of publishing an ADRL is based on certain reasons:

a) *investigational*: such a dictionary would diversify the types of dictionaries (such a diversification implies the involvement of new perspectives of examining the lexical system of the Romanian language); it would serve as an effective source of linguistic and paralinguistic information (on the basis of such information some mathematical calculations or verification of statistical hypotheses can be made), it would illustrate not only "the way we speak now", but also "what we prefer to speak about and to think about" [Караулов].

b) *didactic*: such a dictionary would facilitate learning Romanian as a mother tongue and as a foreign language; it would optimize the verbal communication with both the man and the computer (nobody contests the verbal influence in intracultural and intercultural communication); it would provide instructive data on the "speaking" experience of native speakers; it would facilitate the study of national and cultural specific of lingual consciousness.

Bibliography

Coșeriu, Eugeniu, *Prelegeri și conferințe (1992-1993)*, în „Anuar de lingvistică și istorie literară. T. XXXIII, 1992-1993). Seria A. Lingvistică, Iași, 1994.

Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica integrală. Interviu cu Eugeniu Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996.

Coșeriu, Eugeniu, *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1997.

Coșeriu, Eugeniu, *Limbaj și politică*, în *Identitatea limbii și literaturii române în perspectiva globalizării*, Iași, Editura Trinitas, 2002.

Druță, Inga, *Tot mai ... europeni?*, în *Limba română azi. Lucrările Conferinței Naționale de Filologie „Limba română azi”*. Ediția a X-a, Iași-Chișinău, 3-7 noiembrie 2006, Iași, Editura Universității „Al. Ioan Cuza”, 2007.

Dumitrescu, Dumitru, *Dicționar analogic și de sinonime al limbii române*, București, Editura Sanda, 2009.

Irimia, Dumitru, *Gramatica limbii române*, Iași, Editura Polirom, 2000.

Philippide, Alexandru, *Istoria limbii române. Vol. I: Principii de istoria limbii*, Iași, Tipografia națională, 1894.

Saussure, Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*. Traducere și cuvânt înainte de Irina Izverna Tarabac, Iași, Editura Polirom, 1998.

Алефиренко, Н. Ф., *Современные проблемы науки о языке. Учебное пособие*, Москва, Изд-во «Флинта» – «Наука», 2009.

Караулов, Ю. Н., *Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности*, în *Русский ассоциативный словарь*. Книга 1. Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка. Часть I / Ю. Н. Караулов, Ю. А. Сорокин, Е. Ф., Тарасов, Н. В., Уфимцева, Г. А., Черкасова, Москва, Изд-во «Помовский и партнеры», 2011. Цивьян, Т.

В., *Модель мира и ее лингвистические основы*, Москва, Изд-во Книжный дом «Либроком», 2009.

THE ROLE OF TRANSLATIONS IN THE STRUCTURING OF ROMANIAN SCIENTIFIC LANGUAGE

Mariana FLAIȘER, Professor, PhD, "Grigore T. Popa" University of Medicine and Pharmacy

Abstract: In the evolution of the Romanian scientific language, the translations were, especially in the beginning of the formation of scientific terminologies in various areas, on the one hand, a way of discovering scientific truths contained in the original texts, on the other hand, an important source for new scientific terms that were naming various concepts, facts, processes. The natural tendency of the first translators of scientific texts has been to find the most appropriate Romanian lexical correspondences so that the translated text contains, in whole, a language that does not alter, 'betray' the original text.

Thus, the translations of scientific books, and not only, were burdensome undertaking that had a huge role in structuring the terminologies in religion, philosophy, music, law, medicine, chemistry, pharmacy, etc.. The translation into Romanian language of some literary writings were very numerous that at a certain moment it took a strong cry to stem the flood of these translations that 'were not making [are not making] a literature'. Today we are witnessing a huge surge of translations of Romanian literary and scientific works in different languages, particularly English, having the natural desire of the men of letters and Romanian researchers to make their works known to the world.

It is a profitable action for Romanian culture as a whole, but less important if we consider the process of cultivating the Romanian literary language and the role of language in national identity assertion. These aspects of the advantages of translations into Romanian language and from Romanian, but also other aspects, are subject to the comments of our work.

Keywords: translation, scientific language, neologisms, terminology

Traducerile au avut, într-o primă etapă a evoluției vieții culturale românești, un rol benefic. Prin intermediul traducerilor unor scrieri religioase, juridice, muzicale, filozofice, medicale sau literare au fost răspândite și făcute cunoscute românilor cunoștințe din diferite domenii științifice și de artă, urmărindu-se dezvoltarea gustului pentru frumos și pentru adevărul științific. În note care aveau ca intenție „*captatio benevolentiae*” cititorului, primii traducători mărturiseau că la originea actului anevoios al tălmăcirii se află dorința de a ilumina neamul românesc și de a spori, „*săraca limbă românească*”¹.

În același timp erau amintite dificultățile pe care traducătorii le întâmpinau atât din punct de vedere fonetic cât și în plan semantic sau gramatical în actul translării dintr-o limbă străină, inițial din slavonă, latină, greacă, iar mai târziu, în secolele XVIII-XIX, din rusă, franceză, germană, italiană, în limba română: „*cărtică îndemânatică adunată din cărți galicești ... și scoasă pe limba noastră de smeritul Veniamin epitrop, spre folosul neamului*

¹ Citatul este dintr-o însemnare a Mitropolitului Moldovei Veniamin Costachi, pe o *Funie întreită*, ms. cota 913 de la Fondul de carte veche al Mănăstirii Teodoreni, Suceava (1822), Apud. I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, vol. III (1796 – 1828), Casa Editorială Demiurg, Iași, 2009, p. 517

românească”², „cartea prea interesitoare tălmăcită din limba franțoească de un pravoslavnic moldovean, iubitoriu de neam și râvnitoriu slăvii și pășirii neamului său întru știință”³, „de veți găsi o greșeală în fonesuri (s.n.) ori în cuvinte, ... au în puterea gramaticii să îndreptați cu blândă minte... Încât mi-au fost cu puțință, m-am silit ca să nu smintesc haractirii limbii aceia, nici să ies din canoanele, adică din pravelile gramaticești”⁴. Traducerile scrierilor religioase, în special ale cântărilor psaltice, puneau la încercare pe traducător, care trebuia să păstreze atât frazarea melodiei cât și versurile potrivite⁵. Traducătorii operelor literare și filozofice, sau din alte domenii științifice, au întâmpinat inițial aceleași greutăți⁶. Începând cu secolul al XIX-lea, traducătorii, din ce în ce mai numeroși, conștientizează faptul că „știința bine tâlcuită nu este altceva numai limbă bine făcută”⁷, idee preluată de la Condillac care spusese „une science n'est qu'une langue bien faite”⁸. Faptul că limbajul științific are un aspect artificial, fiind un „cod lexical” construit din piese diferite, în funcție de evoluția culturii, a limbii în particular, este o idee care se regăsește în teoretizările multor lingviști care au analizat terminologiile științifice⁹.

Astfel, în structura limbajului științific, a terminologiilor, un rol fundamental îl au neologismele. În funcție de epoca istorică a culturii românești, de influențele externe exercitate asupra limbii române, de numeroși alți factori lingvistici și extralingvistici, în limbajul științific se pot afla neologisme de diferite origini. În amplul studiu referitor la terminologia filozofică românească, analizând sursele externe care au contribuit la structurarea limbajului științific, I. Oprea menționează printre izvoarele care au alimentat pătrunderea masivă a neologismelor latinești, grecești, franceze, italiene, germane, etc. traduceri de opere reprezentative din filozofia occidentală, traduceri realizate de către Dinicu Golescu, Grigori Râmniceanu, Vasile Vîrnav, Eufrosin Poteca, Laurian Bărnuțiu, T. Cipariu, etc.¹⁰ I. Oprea consideră că „se exacerbează influența francezei când în știință, mai ales în filozofie, rolul culturii franceze este destul de redus”¹¹. Dacă în filozofie influența franceză este, poate, mai puțin semnificativă, în schimb în domeniul medical, inventarul termenilor de specialitate se află neîndoielnic, sub înrăurirea francezei. Traducerile unor

² I. Caproșu, *op. cit.*, vol. III, p. 445

³ I. Caproșu, *op. cit.*, vol. IV, p. 28

⁴ I. Caproșu, *op. cit.*, vol. III, p. 64

⁵ Referitor la dificultatea traducerilor cântărilor de factură bizantină, psalții notau: „Însă știut fie și aceasta că ori și cine va vrea a-l scrie trebuie să se nevoiască ca întocma și asemenea să urmeze cu scrisoare, cum se vede izvodul pentru că syntaxi, este foarte împletit și încât și cuvintele sunt prefăcute și schimbate pre la locuirea pentru ca să vie la cântare precum și cele grecești.” (cf. I. Caproșu, *op. cit.*, p. 273)

⁶ Cercetătoarea G. Haja, inventariind în diacronie termenii teatrali din limba română, menționează printre traducătorii însemnați ai timpului pe A. Beldiman care scria „*nenumărate greutăți ce am întâmpinat... [pentru] a scrie... într-o limbă necanonisită și lipsită de tot meșteșugul gramaticesc*” (cf. G. Haja, *Terminologia teatrală românească*, Editura T, 2005, p. 77)

⁷ Lazăr Asachi, *Loghica sau cele dintâi temeuri meșteșugului gândirii în volumul Antonie Plămădeală*, Lazăr Leon Asachi în cultura română, Sibiu, 1985, p. 302 (Apud. Ioan Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă*, Editura Științifică, București, 1996, p. 78)

⁸ I. Oprea, *op. cit.*, p. 86

⁹ „Limbajul științific fiind preponderent designativ și informativ este în întregime construit” afirmă A. J. Greimas în *Despre Sens, Eseuri semiotice*, București, 1975, p. 39. Aceeași idee o întâlnim și la G. Bachelard care opinează că „Limbajul special al științei, limbajul creat pe măsura descoperirilor științei, nu este natural” (cf. G. Bachelard, *Didactica spiritului științific modern*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, vol. II, p. 243)

¹⁰ I. Oprea, *op. cit.*, p. 78 – 137

¹¹ I. Oprea, *op. cit.*, p. 256

tratate franțuzești din domeniul anatomiei, al chimiei, al dieteticii, al farmaciei etc.¹² pun în circulație termeni medicali noi de origine franceză: *compresă, infirmier, injecție* (atunci cu sensul de clismă), *pastilă, abdomen, facial, pulmon, pulmonar, salivă (salivar)*¹³.

În domeniul chimiei, traducerea pe care Alexie Marin o face după F. Pelouze și E. Fremy, *Prescurtare de himie*, București, 1852, pune în evidență puternica influență a modelului lexical francez, mulți dintre termeni fiind preluați fără modificări de ordin fonetic sau morfologic. „În ansamblu, terminologia chimică din prima jumătate a sec. al XIX-lea este o terminologie modernă, apropiată de cea din zilele noastre în care întâlnim lexeme de tipul: *fluiditate, latent, transparență, opacitate, condensatie, alcalin, insolubil, etc.*”¹⁴.

Nu trebuie uitate nici sursele clasice ale terminologiei medicale, limbile latină și greacă. Traducerea primei *Pharmacopei* din latină în limba română (1862) dovedește rolul pe care limba latină l-a avut în structurarea limbajului de specialitate din farmacie. Transpunerea textului din latină în română relevă preluarea latinismelor, cu fidelitate, traducătorul neintervenind în sensul adaptării termenilor ca în exemplele următoare: „*breviter pedicelati* => *scurtu pediculate, siccatus et epidermide liberatus* => *uscat și liberatu de epidermă (pellișoară), sal în frustis crystallinis octoedrici subpellucidis* => *sare în bucățele cristaline octoedre subpellucide, substantia corbonacea nigra friabilis odoris ingrati, empyreumatici* => *substanță cărbunoasă, neagră, friabilă, d’odoare neplăcută, empyreumaticu, solve in aquae communis cum solutione laevigentus* => *să se solve în apă comună, să se levice cu soluțiunea*”¹⁵. Numeroși termeni latinești adoptați, folosiți de traducătorii *Pharmacopeei* de la 1862, dar și de alți specialiști din epocă s-au impus și circulă și astăzi în limbajul de specialitate: *pubescent, inodor, narcotic, locuri ruderal, frunze glabre, tulpină erectă* etc. Majoritatea termenilor menționați au în limba română etimologie franceză întrucât se presupune că prin filiera limbii franceze au fost puși în circulație în limba română, astfel atribuindu-i-se filierei rolul de „*marcă etimologică*”¹⁶.

Analiza terminologiei muzicale ne-a demonstrat că în acest domeniu influențele pe care traducerile le-au executat asupra corpusului de termeni diferă în funcție de vecinătatea stilistică analizată. Astfel, în muzica religioasă, de factură bizantină, predominantă este influența neogreacă, în timp ce la terminologia muzicii profesionale termenii latino romanici sunt frecvenți, cu predilecție termeni italieni, francezi, germani¹⁷.

În terminologia juridică, în secolele XVII – XVIII predomină influența latină și neogreacă iar începând cu secolul al XIX-lea sursele neologice sunt cele occidentale, în particular din limba franceză. Trebuie subliniat că, indiferent de ponderea unor neologisme de-o anume proveniență sau a altora, în inventarul terminologiilor științifice din domeniile amintite, dar și din alte domenii se află și termeni creați pe terenul limbii române prin

¹² Între lucrările din domeniul medicinei traduse din limba franceză amintim N. Crețulescu, *Manual pentru îngrijitori și îngrijitoare de bolnavi*, 1842 (după Francois Fadere), *Manual de anatomie descriptivă* (1843) după F. A. Louthi, I. Brezoianu, *Manualul sănătății sau medicina și farmacia domestice* (1850) după B. Raspail, Alexie Marin, *Prescurtare de himie*, București, 1852 (după F. Pelouze și E. Fremy)

¹³ După N. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura Științifică, București, 1962, p. 75

¹⁴ Vezi lucrarea M. Flaișer și Elena Iliescu, *Rolul lui Alexie Marin la formarea terminologiei chimice românești*, Anuarul Universității „P. Andrei”, Limbă și literatură, Tom IV, Casa Editorială Venus, Iași, 2005, p. 141 – 145

¹⁵ *Pharmacopeea română*, București, 1862, p. 6, 7, 11, 80, 357

¹⁶ Vezi I. Oprea, *op. cit.*, p. 257 – 262

¹⁷ Vezi Mariana Flaișer, *Terminologia muzicii în limba română*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1997, p. 204 – 205

procedeele lexicale cunoscute: *derivare, perifrazare, resemantizare și calchiere*¹⁸. Traducerile termenilor științifici sunt frecvente și nu se rezumă doar la a găsi echivalentul corect în limba română ci și de a transfera liste întregi de termeni abreviați dintr-un cod lingvistic într-un altul. De pildă, unele abrevieri medicale ca: *HES (sindromul hipereozonofilic)*, *SMP (sindrom mieloproliferativ)* etc. pot crea dificultăți în momentul decodificării dacă se ia în considerare discordanța între traducerea termenului englezesc care stă la baza abrevierii împrumutate și topica originală a elementelor abreviate.

În exemplul sindrom hipereozonofilic, abrevierea *HES* reproduce întocmai sintagma din limba engleză: *hypereozonofilic syndrome*. La fel și în cazul următor: indice de rigiditate *STIF* – ilustrează termenul englezesc *stiffness index*. În structurarea limbajului științific românesc, un rol semnificativ în arta traducerii din diferite limbi în limba română l-au avut lexicoanele, dicționarele care au însemnat întotdeauna un reper, o operă de standardizare a corespondențelor lexicale. În structura terminologiilor, indiferent de domeniu, dicționarele sunt dovada de netăgăduit a preocupărilor specialiștilor de a afla cele mai apropiate valori semantice ale termenilor din diferite limbi și limba română. Relația stabilită de dicționare, pe de o parte, în spațiul restrâns al terminologiilor, și, pe de altă parte, între lexicul special și limba comună a fost încă din perioada veche a culturii românești una extrem de complexă. Printre cele mai vechi dicționare care au avut un rol important în dezvoltarea limbajului științific românesc sunt: *Dictiones latinae cum valachica interpretatione* a lui Teodor Corbea¹⁹, *Vocabularium pertinens ad tria Regna Naturae* al lui Gh. Șincai²⁰ și numeroase alte lucrări lexicografice care aveau rolul de a introduce în limba română a vremii „cuvintele învățate”, „termenii tehnici”²¹. Nu trebuie omis din lista lucrărilor lexicografice *Lexicomul de la Buda (1823)* care deși se încadrează în categoria dicționarelor generale, înglobează un număr destul de mare de termeni științifici care pot fi revendicați de terminologiile unor diferite domenii științifice. Alte dicționare speciale sunt cele de muzică ale lui Titus Cerne și Inela sau dicționarul de termeni al lui Th. Stamati²². În lucrarea Angelei Bidu Vrâncescu, *Lexicul specializat în mișcare*²³, autoarea notează că în cazul lexicului specializat „lectura definițiilor lexicografice [stabilește] o relație între sensul obiectiv riguros în cazul lexicului specializat și uzajul termenului în diverse domenii sau în limba comună. Vorbitorul obișnuit trebuie să facă efortul de a consulta un dicționar și să selecteze datele relevante ale definiției la nivelul unei laturi mai mult sau mai puțin generale. O lectură specială, variabilă în funcție de vorbitor și de diverse alte criterii poate să adauge și alte date”²⁴.

¹⁸ I. Oprea, *op. cit.*, p. 223 notează referitor la terminologia filozofică românească și la structurarea limbajului științific românesc, în general, următoarele: „... *vechi[lor] cuvinte românești (de diferite origini) ... li se conferă semnificații noi ... Calcurile lingvistice pot deveni elemente de metalimbaj în glose, căci glosele și definițiile fac parte din metalimbaj*”.

¹⁹ Cf. Marțian Cotrău, *Medicamentul de-a lungul vremii*, Editura Apollonia, Iași, 1995, p. 103

²⁰ N. A. Ursu, *op. cit.*, p. 31 – 32

²¹ Vezi Coman Lupu, *Lexicografia românească în procesul de occidentalizare latino romanică a limbii române moderne (1780 – 1860)*, București, 1999, p. 42 – 47, 173 – 200, *passim*.

²² Facem referire la *Dicționarul de muzică* al lui Titus Cerne, Stablimentul Grafic Miron Costin, Iași, 1898, vol. I și II; *Dicționar muzical ilustrat*, A. I. Ivela, Editura Librăriei Universale, Alcalay, București, 1927, Th. Stamati

²³ Angela Bidu – Vrâncanu, *Lexicul specializat în mișcare, De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007

²⁴ Angela Bidu – Vrâncanu, *op. cit.*, p. 72

Menționăm că în cazul unor lecturi ale definițiilor lexicografice, ori urmărind interpretarea nuanțată a corespondențelor semantice în cazul dicționarilor bilingve sau plurilingve, în funcție de cultura traducătorului se poate stabili aprecieri privind exactitatea traducerii, plasticitatea, fidelitatea față de textul original alegând, în funcție de context, cea mai potrivită formulare în traducerea pentru care consultă dicționarul. Dacă acum două secole idealul cărturarilor din diferite domenii științifice era ca textul traducerilor în limba română al diferitelor scrieri științifice, ulterior și al scrierilor originale să atingă prin acuratețe și proprietatea termenilor, aceeași eleganță ca și textul francez. În momentul actual, dorința de a ne face cunoscuți în lume prin operele literare și științifice a determinat un proces invers de traducere, în mod predilect a scrierilor românești literare și științifice în limba engleză. Fără îndoială că traducerile operelor literare, a unor tratate științifice, ale unor articole din română în engleză au ca primă consecință deschiderea spre cunoașterea culturii românești în occident.

Într-un articol asupra relevanței factorilor de impact în evaluarea cercetării științifice se menționează că: „*bibliografia unei publicații (științifice s.n.) este incompletă: autorii cunosc doar parțial literatura asupra subiectului (cea în engleză s.n.) pentru că alte limbi doar de circulație sunt ignorate aproape total ... se observă favorizarea englezei și a cercetărilor americane*”²⁵.

Traducerea este o acțiune profitabilă pentru cultura românească în ansamblul ei, dar mai puțin importantă dacă ne gândim la procesul de cultivare a limbii române literare și a rolului limbii în afirmarea identității naționale.

Bibliografie

- Bachelard, 1986, G. Bachelard, *Dialectica spiritului științific modern*, Editura Științifică și enciclopedică, București, vol. II
- Bidu-Vrânceanu, 2007, Angela Bidu-Vrânceanu, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității București,
- Caproșu, Chiaburu, 2009, I. Caproșu, E. Chiaburu, *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei (1796 - 1828)*, Casa Editorială Demiurg, Iași, vol. III
- Cerne, 1898, Titus Cerne, *Dicționarul de muzică*, Stabilimentul grafic Miron Costin, Iași, vol. I și II
- Cotrău, 1995, Marțian Cotrău, *Medicamentul de-a lungul vremii*, Editura Apollonia, Iași
- Flaișer, 1997, Mariana Flaișer, *Terminologia muzicală în limba română*, Casa Editorială Demiurg, Iași, 1997
- Flaișer, Iliescu, 2005, Mariana Flaișer și Elena Iliescu, *Rolul lui Alexie Marin la formarea terminologiei chimice românești*, în *Anuarul Universității Petre Andrei, Limbă și literatură* Tom IV, Iași
- Greimas, 1975, A. J. Greimas, *Despre Sens, Eseuri semiotice*, București
- Haja, 2005, Gabriela Haja, *Terminologia teatrală românească*, Editura T, Iași

²⁵ V. Rusu, *Indici asupra relevanței factorului de impact în evaluarea cercetării*, în *Revista medico-chirurgicală*, vol. 107, aprilie – iunie, 2001, nr. 2, p. 226 – 227

- Ivela, 1927, A. L. Ivela, *Dicționar muzical ilustrat*, Editura Librăriei universale, Alcalay, București
- Lupu, 1999, Conan Lupu, *Lexicografia românească în procesul de occidentalizare latino romanică a limbii moderne (1780 – 1860)*, București
- Marin, 1852, Alexie Marin, *Prescurtare de himie*, București
- Oprea, 1996, I. Oprea, *Terminologia filozofică românească modernă*, Editura Științifică, București
- Pharmacopeea română*, București, 1862
- Rusu, 2001, Valeriu Rusu, *Indici asupra relevanței factorului de impact în evaluarea cercetării*, în *Revista medico-chirurgicală*, vol. 107, aprilie – iunie, 2001, nr. 2
- Ursu, 1962, V. A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, Editura științifică, București

L'HERMÉNEUTIQUE DE L'OBJET, VECTEUR DE DIALOGUE MULTICULTUREL CONSIDÉRATIONS SUR BRANCUSI VS. BACHELARD

Matei STIRCEA-CRĂCIUN, PhD, Institut d'anthropologie Francisc Rainer, Académie Roumaine

*Abstract: An innovative method in object hermeneutics – endogene hermeneutics – designed to allow for intensive explorations of visual language in abstract art creations has been used to spot, alongside symbolic meanings underlying sculptural motifs in Brancusi's work, the main streams in the master's aesthetic program (monograph published in 2010). While it is well known how Brancusio would often prompt fellow artists to comply with stone, or wood, or metal 'languages', it is by now possible to establish the way several notorious motifs in the sculptor's work such as, for instance, *The Table of the Silence in the Targu Jiu Ensemble*, Romania, convey an allegoric discourse imbued with material symbolism.*

Such findings open up prospects for Gaston Bachelard's theses on material imagination underlying literary texts to be developed and refined using data associated to the creation and ideation of one of the main founders of modern abstract sculpture.

This has of course little to do with engaging into a straitforward comparison of two widely different works. On the contrary, at stake is an unexpected chance to pair what Vincent Therrien called Gaston Bachelard's «revolution» in literary criticism with Brancusi's revolution in sculpture which amounted to a radical shift in principles and goals of sculpture making.

It ultimately turns conspicuous that conceiving of the arts in terms of material languages grows tantamount to postulating human imagination to hold a global culture foundation – while shape languages are only born and built within ethnic frontiers.

Final considerations are provided about endogene hermeneutics which explain the operation of the method as well as about goals and strategies with what seems promised to turn into a self contained discipline of huge scope – object hermeneutics.

Keywords: modern sculpture, art history, material symbolism, hermeneutics, symbolic anthropology

Préambule

L'impératif que la langue des matières soit respectée dans la composition plastique revient pour Brancusi à saluer en sculpteur dans *la matière* – tout à fait à l'instar de Bachelard, bien que légèrement avant lui¹ – la source d'inspiration par excellence..

Mais, si Bachelard peut être lu à livre ouvert – encore que les subtilités de ses réflexions sont parfois difficiles à atteindre –, alors que Brancusi demeure inabordable², comment rendre compte de la convergence de leurs vues ?

¹ Par rapport à Brancusi, né en 1876, Bachelard était de huit années plus jeune.

² Margit Rowell, le curateur de la retrospective *Brancusi* ouverte à Paris en 1995, peut être la plus importante à avoir été montées jusqu'ici, prévenait le visiteur que l'œuvre de Brancusi reste « ambivalente », qu'elle « échappe à l'analyse », qu'elle « demeure inclassable », Margit Rowell, *Une oeuvre moderne et intemporelle*, in Friedrich Teja Bach, Margit Rowell, Ann Temkin, *Constantin Brancusi, 1876-1957*, Gallimard/Centre Georges Pompidou, 1995, p. 40 et p. 51.

Qu'il nous soit permis de suggérer une voie de dépasser cette impasse. C'est pour avoir consacré près de vingt années à explorer les sculptures de Brancusi avec, comme but explicite d'isoler sur chacune d'elles les détails susceptibles d'être porteurs de significations culturelles, qu'il nous a été possible de monter une exégèse herméneutique de l'ensemble de l'œuvre brancusienne³ - laquelle, il convient de le préciser, se nourrit principalement des techniques analytiques mises au point par les écoles françaises d'anthropologie de l'imaginaire.

Dès que la banque de données d'observation atteint la masse critique – on relève jusqu'à quarante indices herméneutiques par composition – l'œuvre brancusienne dévoile une cohérence insoupçonnée de discours, où il n'y a plus de motifs autonomes, où la trame sous-jacente aux motifs se prolonge d'une composition à l'autre, accumule des essors et s'élance pour atteindre des cimes d'une beauté qui coupe le souffle.

C'est bien à ce niveau – celui des cimes – qu'il convient de situer *la rencontre* entre Bachelard et Brancusi. Car l'enjeu n'en vise plus le détail de leurs vues respectives, mais bien le poids de leurs visions géniales et l'impératif de les faire fusionner.

Dans une contribution antérieure sur ce thème, l'analyse herméneutique des six motifs sculpturaux qui ouvrent l'œuvre mûre du maître rendait compte de la genèse de la vision matiériste chez Brancusi⁴.

L'intervention présente complète cette démarche en s'arrêtant, en guise d'illustration, sur *la Table du Silence*, (FIG. 1) la pièce apparemment la plus équivoque⁵ du chef-d'œuvre de Brancusi, l'Ensemble de Targu Jiu (ETJ), érigé en 1938 pour commémorer les combattants roumains tombés au cours de la Grande Guerre en défendant la ville.

C'est le lit sempiternel de la rivière du Jiu, dressé du Nord au Sud, que Brancusi choisit, à Targu Jiu, comme point de départ pour l'axe de l'Ensemble de monuments qu'il érigea à la mémoire des soldats roumains tombés au cours de la Grande Guerre: la *Table du Silence* entourée des douze chaises rondes, puis l'allée bordée des chaises carrées débouchant sur la *Porte du Baiser* et, tout à l'autre bout de la ville, la *Colonne sans fin*.

Le projet du sculpteur faisait inclure la ville, à titre d'élément fonctionnel, au sein de l'Ensemble. La couronne des rues et des ruelles de Targu Jiu se vit, grâce à l'intervention de l'artiste, enrichie d'une voie nouvelle, parfaitement rectiligne, La Voie des héros, dressée vers la flèche de la *Colonne sans fin*, faisant virtuellement partie intégrante de l'Ensemble et ayant pour but implicite non seulement d'ordonner la ville, mais en fait de subordonner le contingent, le circonstanciel, le vécu à un ordre ou à un horizon supérieur, celui dont l'art devait se réclamer. Il n'y a point d'exagération dans l'assertion qu'à Targu Jiu, Brancusi bouleverse les

³ Matei Stircea-Craciun, *Brancusi – Le langage des matières, Symbolisme hylésique, Étude herméneutique de la sculpture abstraite* (monographie en langue roumaine), Éditions Anima, Bucarest, 2010, 488 p., 90 ill., 36 schémas herméneutiques, carte de l'imaginaire brancusien. La monographie couvre par chapitre distincts les quelques quarantes motifs de l'œuvre.

⁴ Nous venons de reprendre ici quelques paragraphes d'une première étude traitant des confluences de vision entre Brancusi et Bachelard – et que le texte présent se charge de développer. Les propos sur Brancusi y sont illustrés par l'analyse de six motifs d'importance cardinale dans l'économie de l'œuvre : *La Sagesse de la Terre, le Baiser, la Prière, Mademoiselle Pogany, la Muse endormie, Maistra*. Cf. Matei Stircea-Craciun, *Brancusi et Gaston Bachelard : une approche herméneutique de la sculpture abstraite*, in Jean-Jacques Wunenburger (éd.), *Gaston Bachelard, Science et poétique, une nouvelle éthique ?*, HERMANN, 2013, pp. 469-490.

⁵ Sans doute, l'austérité presque géométrique de *La Table du Silence* autant que sa confection confilée à de simples tailleurs de pierre, la rendent-elles la pièce probablement la plus équivoque de l'Ensemble de Targu Jiu.

conventions de l'art public. Au lieu de placer le monument dans la ville, c'est bien la ville qu'il place au cœur du monument

Dès 1907, alors qu'il travaillait des motifs d'une importance capitale pour le devenir de son oeuvre, tels *Le Baiser* ou *La Prière*, le sculpteur avait également en chantier le modelage en plâtre du groupe colossal *La traversée de la Mer Rouge*, inspiré des légendes de l'Ancien Testament. Cette composition, Brancusi allait bientôt la détruire, mais il s'en sert des morceaux pour couler en plâtre sa première *Table* – une pièce à l'apparence strictement utilitaire, constamment maintenue dans l'espace de l'atelier, comme une présence nécessaire.

Trois décennies plus tard, en 1938, la reprise du motif de la *Table* comme intégré à l'ETJ n'est pas sans acquérir une dimension spectaculaire. Au fait, c'est bien la *Traversée de la Mer Rouge*, travestie en un nouveau avatar, la *Table du Silence*, qui vient faire surface à nouveau au sein de l'œuvre de Brancusi pour se voir intégrée rien de moins qu'à son chef d'œuvre.

Il est probable qu'avec *La Traversée de la Mer Rouge*, Brancusi aura eu à l'esprit de développer « une forme-clef », comme il le fit pour maints autres motifs de son oeuvre, puisée cette fois explicitement à la source biblique, comme l'indiquait le titre de cette composition. Or, la brièveté relative du texte de la légende sur la fuite des Hébreux de l'Égypte laisse peu de doutes à subsister sur le contenu effectif de son choix. Brancusi en aura retenu l'épisode central où Moïse lève la verge et fait fendre les eaux de la Mer Rouge pour permettre aux Israélites de s'enfuir de l'Égypte.

«Et les enfants d'Israël entrèrent au milieu de la mer à sec ; et les eaux leurs servaient de mur à droite et à gauche.» (*Exode*, 14.22).

Mais, lorsque le texte biblique affirme qu'à un plan d'eau il se substitue une voie sèche, il est bien permis de conclure que le thème dont il question a trait à la métamorphose de l'eau en pierre – autrement dit un thème matiériste qui ne pouvait manquer d'intéresser Brancusi, ne serait-ce qu'en raison de ses maints témoignages sur l'impératif pour les sculpteurs de respecter ce qu'il appelait « *la langue des matières* ».

Toutefois, à force de relire ces textes, le sculpteur aura vite fait de s'apercevoir que les légendes de l'Exode font mention d'un autre épisode ayant trait à des métamorphoses matérielles, lequel a pour objet non pas l'eau muée en pierre, mais la pierre muée en eau.

Il s'agit, en effet, de l'épisode où les Hébreux, en arrivant à proximité de la montagne de Horeb, à l'endroit connu sous le nom de Mériba ou de Massa, manquent d'eau et s'apprêtent à se révolter contre Moïse. (*Nombres* 20,13 et *Deuteronomie* 33.8) Rappelons que lorsque Yahvé ordonne à Moïse de frapper un rocher de la verge pour en tirer de l'eau et abreuver les tribus d'Israël (soit une population d'un demi million d'individus), celui-ci doute pour la première fois des pouvoirs du Créateur.

Il convient de souligner que, pour ce qui de son dramatisme, cet épisode n'a pas d'égal dans l'Ancien Testament. Or, si à Massa, pour un long moment, Moïse est soumis à l'épreuve, c'est bien pour donner à la postérité, au delà du fantastique parfois exorbitant des miracles précédents, la vraie mesure des pouvoirs illimités de la foi.

Il y a raison de croire que le sculpteur décide d'abandonner le projet de la *Traversée* au profit d'un nouveau projet consacré à l'épisode de la Massa. Car, au fait, dans la transformation de la pierre en eau, qui y a lieu, se contiennent comme dans une somme toutes

les transgressions miraculeuses de la nature évoquées par les mythes et sur lesquelles les humains édifient leurs espoirs.

Il se trouve que le penchant de Brancusi à comprimer l'expression plastique en des formes minimales était singulièrement bien servi, en l'occurrence, par le détail fortuit qu'en langue roumaine le nom de *Massa* était l'homonyme parfait du mot roumain pour table: *masa* (en roumain 'masa' se lit 'massa'). Le sculpteur pouvait demeurer lapidaire là où ses devanciers se seraient égarés dans les méandres de la figuration plastique.

Dans sa vision, la *Masa du Silence*, hypostase métaphorique du divin, entourée des douze chaises (renvoi subtil aux douze tribus d'Israël) se voulait simplement évoquer, par antonomase, une étape sur un certain parcours initiatique.

On peut en conclure, qu'au visiteur qui se rend à Targu Jiu, la *Masa du Silence* évoque une fontaine à l'eau magique, dont celui qui en boit parvient à entendre les voix du Silence.

La *Masa du Silence* énonce le plus clairement l'essence solaire de l'esthétique de Brancusi. L'artiste y fait l'éloge à la mémoire des héros tombés au combat par le truchement d'une allégorie légendaire sur une guerre où il n'existe notamment point d'ennemis. Car, en effet, les Hébreux errant dans le désert du Sinaï n'y auront-ils pas à combattre que contre eux-mêmes. (FIG. 2)

Courte synthèse

En perspective structurale, la *Table du Silence*, par son renvoi tacite au motif de la Massa – du rocher brisé d'où il coule de l'eau – se veut une réplique polémique au thème des autels en pierre, foyers sacrés d'une flamme, un motif couramment associé aux mémoriaux de guerre, qu'on retrouve le plus souvent figuré sous la forme de la flamme au soldat inconnu. Il convient alors d'observer comment, pour consacrer un mémorial de guerre, Brancusi par la *Table du Silence*, produit une formule originale afin de déloger un cliché qu'il récuse – *l'eau* plutôt que le *feu* c'est pour lui l'élément adéquat à invoquer la paix de l'âme pour les héros tombés.

Il est en effet significatif que ni la *Table du Silence*, ni la *Porte du Baiser* pas plus, d'ailleurs que la *Colonne sans fin* n'évoquent guère d'hypostases d'héroïsme combattant. Brancusi se refuse fermement d'associer à son hommage aux héros quelque référence que ce soit au thème du carnage guerrier. Au motif de la *flamme qui brûle* il substitue le motif de *l'eau qui coule* – à savoir la rivière du Jiu qui frôle presque le monument.

Voici donc la dichotomie radicale mise en exergue par le discours du maître. En épurant l'idée d'héroïsme de toute contingence avec les actions sanguinaires dont les chroniques des guerres sont maculées, la *Table du Silence* aussi bien que *La Voie des héros*, l'artiste les dédie à tout individu désireux de se surpasser soi-même et qui, pour y parvenir, édifie sa conscience au contact de repères fiables d'émulation.

La monographie fournit la première ample conceptualisation des dimensions esthétique et philosophique de la vision artistique lancée par Brancusi – une somme de principes de composition assumés et développés par plusieurs générations de sculpteurs tout au long du XXe siècle, dont il est temps d'évaluer la cohérence programmatique au sein de ce qu'il conviendrait de saluer comme un courant artistique à part – *symbolisme matériel* ou *symbolisme hylésique* – sur la carte du modernisme. (FIG. 3)

Conclusions

1. Le projet de recherches, *l'Herméneutique de l'objet*, déroulé à partir de 1985 par l'Institut d'Anthropologie Francisc Rainer de l'Académie roumaine est parvenu à conceptualiser à fond ce qu'il convient d'appeler le courant artistique lancé par Brancusi à l'aube du XXe siècle - *le symbolisme hylésique* ou *symbolisme matérialiste* –, lequel, tel qu'il peut être établi, se retrouve illustré à ce jour, à travers le monde, par les contributions de quatre générations d'artistes.

Suivant une tradition d'extraction principalement urbaine, étalée sur deux millénaires et demi tout au moins, la sculpture avait été définie comme *langages des formes*. La redéfinir, tel que Brancusi s'engage à le faire, en termes de *langages des matières* reconduit l'imagination vers le dénominateur commun universel des valeurs culturelles, plus précisément vers la matrice primordiale des savoirs, et des vouloir, et des pouvoirs, et des devoirs humains – *la cause matérielle* selon Aristote. Avec comme corollaire, l'enclenchement d'une révolution radicale dans les moyens d'expression artistique et les visées de l'art.

En effet, pour Brancusi, la sculpture est *langage des matières* plutôt que *langage des formes*, une création engagée à soutenir des causes éthiques plutôt que des visées esthétiques, apte de guérir des conflits ataviques entre sexes, entre rural et urbain, entre cultures, jouant à plein le potentiel du vocabulaire minimal à s'adresser à l'espèce humaine à l'échelle planétaire. L'impact de ce renouveau de la sculpture – y compris de la sculpture monumentale, mais aussi de l'architecture et du design – fut énorme puisqu'il contribua grandement à instaurer un nouveau goût pour les formes simples et franches à la place notamment de l'exubérance morphologique de l'art académique.

Brancusi construisit patiemment, près de trois décennies une œuvre qu'il voua à la postérité comme un éloge à la matière, épurée dans sa vision de toutes connotations négatives et promue en tant que source cardinale de spiritualisation de l'être humain. Autrement dit, l'antithèse traditionnelle *esprit/matière* se retrouve métamorphosée dans la sculpture de Brancusi où elle devient foyer d'inspiration sous l'hypostase de la conjonction *matière-esprit*. A ce titre, le crédo artistique du maître se laisse résumer comme un appel à la réhabilitation du statut épistémique des matières aussi bien qu'à une ré-représentation des archétypes – autrement dit d'une prise de conscience des valeurs pérennes dont les matières et les archétypes se font les porteurs pour les humains à travers le temps et l'espace.

Gaston Bachelard ne confessait-il pas avoir été frappé, au commencement des recherches qu'il consacra au grand thème de l'imagination matérielle, par l'absence de la cause matérielle dans la philosophie esthétique ? La confluence implicite des thèses bachelardiennes et de la vision de Brancusi sur le potentiel de symbolisation des matières est d'autant plus significative que le philosophe ayant manqué de croiser le sculpteur, déboucha sur des résultats parfaitement analogues aux siens bien qu'au terme de réflexions centrées sur la littérature.

On ne saurait, à ce point, manquer d'observer que la France au XXe siècle fut le siège de deux grandes révolutions de l'esprit taxées de « paradoxale »⁶ et respectivement

⁶ Jean-Jacques Wunenburger, *Gaston Bachelard, Poétique des images*, Mimesis, 2012, 14.

« d'inclassable »⁷, lesquelles, puisqu'elles s'avèrent avoir été confluentes de par leur nature, invitent à être expliquées l'une à travers l'autre.

Et si l'art pour Brancusi se devait d'être une institution premièrement responsable de la gestion des structures axiologiques de la société et si, pour ce faire il enjoint à ses confrères de s'abreuver l'intelligence des matières afin de dépasser ainsi l'impasse d'un art où l'exubérance des formes en vient parfois à dissimuler une perte de contenu, ce message, il convient de le reconnaître, il le puise tout fait dans la sagesse immémoriale des communautés rurales, dont il se proclame l'ambassadeur.

Il importe de bien saisir que le contact avec la nature, le grand don de ce que l'on appelle en termes génériques le mode de vie rural, développe d'abord le savoir des qualités immuables des matières bien plus que celui des formes. Or, la réflexion qui se penche sur les qualités de la matière en tant qu'objet est inévitablement conduite à s'interroger sur les qualités qu'il convient à celui qui la contemple d'acquérir en tant que sujet.

Faire la paix entre les deux cerveaux de l'humanité, plus précisément entre les univers de savoirs centrés sur l'appréhension du sujet et l'appréhension de l'objet, ou encore entre les univers de savoirs légués à la civilisation par la pensée symbolique et, respectivement, par la pensée rationnelle, ou enfin par le mode de vie rural et le mode de vie urbain. Faire la paix en prouvant que, dans le temps, les deux modes de penser avaient subi un semblable degré de maturation qui les rendaient compatibles dans leurs complémentarités, tel fut l'enjeu des quêtes de Brancusi. Une *Colonne sans fin* de la hauteur des gratte-ciels (projet non-réalisé) – un face à face virtuel de faites respectifs de l'art et de la technique, mais aussi, dans un certain sens, d'emblèmes se revendiquant foncièrement d'une part des campagnes et d'autre part des villes – aurait bien mis en évidence la mise de cette quête d'une suprême audace pour ce qui est des aventures de l'esprit humain.

Il convient d'ajouter à ce propos que la Roumanie des années '30 s'était fait reconnaître en Europe pour un pays prospère économiquement et fier surtout de la richesse de sa civilisation rurale, et que partant le prince-paysan, comme Brancusi s'était fait appeler, en était bien crédité de se faire le porte parole du savoir vivre campagnard.

La vision matiériste de Brancusi en tant qu'illustrée au titre de manifeste artistique par l'Ensemble de Targu Jiu s'est voulue amorcer un grand projet collectif de longue haleine ayant pour finalité ultime – combien opportune, combien audacieuse – d'harmoniser les paradigmes axiologiques des différentes cultures en les rapportant à un tronc commun universellement accepté – celui des matières –, afin explicitement d'en estomper les adversités historiques sans nullement en affecter la diversité culturelle.

2. Les données de cette recherche sont le fruit d'une nouvelle méthode critique – *l'herméneutique endogène* – qui approche la sculpture abstraite au moyen de techniques et d'instruments analytiques développés par les grandes écoles françaises d'anthropologie symbolique (Gaston Bachelard, Claude Lévi-Strauss, Gilbert Durand, René Girard).

L'herméneutique endogène exige que l'acte d'interprétation du discours plastique utilise comme opérateur les principes de composition inhérents à l'œuvre examinée. Elle se pose par là en complément polaire aux herméneutiques exogènes – où la grille de lecture est

⁷ Cf. Margit Rowell, note 1

préconstituée à partir de théories autonomes comme la psychanalyse, le féminisme, la phénoménologie, le marxisme etc. – et devrait en principe les précéder.

2.1. Synthèse des résultats obtenus par l'exploration herméneutique de la sculpture de Constantin Brancusi⁸:

- définition des *indices herméneutiques* afférant à chaque motif;
- définition du *lexique sculptural* sur la base des indices herméneutiques;
- reconstitution du *discours* symbolique/métaphorique/allégorique afférant à chaque motif sur la base du lexique sculptural ;
- identification des sources d'inspiration (deux sources cardinales identifiées et commentées en première);
- les axes de continuité de discours entre les différents motifs explicités en première (voir la *Carte de l'imaginaire brancusien*, BLM, pp. 487-488.);
- les principes de compositions expliqués de façon systémique;
- inventaire pondéré des innovations esthétiques ;
- conceptualisation du programme esthétique de Brancusi – désigné par le concept de symbolisme hylésique ;
- positionnement de l'œuvre au sein de l'histoire de l'art ;
- la révolution brancusienne en sculpture positionnée en regard à la philosophie de la culture.

3. A ce titre, il convient d'observer que la réussite de l'herméneutique endogène à surmonter les grands dilemmes de la brancusiologie⁹ retentit directement sur les politiques de la recherche ayant pour objet la gestion critique et philosophique de l'énorme patrimoine de l'art abstrait moderne et contemporain. Il s'agit en effet d'un problème institutionnel qui appelle une solution institutionnelle.

3.1. Appel à la création de l'Institut International d'Herméneutique de l'Objet

Dans notre civilisation qui se veut de l'image, une herméneutique de l'image devient une institution indispensable de la connaissance de soi. Il convient de bien réaliser que la révolution des langages plastiques au commencement du XXe siècle imposait impérativement à la critique d'adapter les procédés d'évaluation de l'œuvre d'art en les fondant sur des études intensives du lexique et de la grammaire des idiolectes visuels. Et puisque la critique s'est pratiquement départie de cette tâche, une faille n'a cessé de s'accroître entre d'une part les artistes et d'autre part le public, avec comme conséquence une perturbation (crise) des circuits de valeurs qu'il échoit à l'art de gérer.

Le projet déroulé par l'Institut d'Anthropologie Francisc Rainer offre la preuve tangible que l'art abstrait peu se lire à la façon d'un texte¹⁰. L'enjeu d'institutionnaliser cette

⁸ Cf. note 3.

⁹ Cf. note 2. Au fait, un demi siècle après la mort de l'artiste, presque toutes les grandes questions soulevées par l'interprétation de son œuvre sont restées sans réponse. Il n'y a pas d'accord à ce jour entre les spécialistes ni sur la signification symbolique de ses motifs sculpturaux, ni sur ses principes de composition, ni sur ses sources d'inspiration, ou sur la nature de ses découvertes esthétiques et encore moins sur le *programme* artistique dont allait hériter les grands sculpteurs du XXe siècle qui se réclament de lui.

¹⁰ Pour ce qui est de l'efficacité de l'herméneutique endogène, il convient encore de citer une d'étude qui traite d'un artiste apparemment encore plus hermétique que Brancusi et en rend le discours plastique parfaitement limpide au regard. Il s'agit de Paul Neagu, probablement le plus important sculpteur roumain après Brancusi. Cf. Matei Stircea-Craciun, *Paul Neagu – Nine Catalytic Stations, A Study in Hylesic Symbolism*, Anastasia Publishing House, 2003 (versions en roumain et en anglais).

action est énorme. Il semble alors impératif de trouver les moyens et de former les spécialistes pour que l'herméneutique de l'objet acquière le statut d'une discipline en tant que telle, chargée de fournir des informations essentielles sur la structure axiologique de chaque génération et de chaque espace, tout comme sur la dynamique des valeurs culturelles.

Il nous paraît nécessaire de tirer partie de cette Conférence spécifiquement adressée au thème du dialogue multiculturel pour lancer un appel aux critiques et aux historiens d'art, aux philologues, aux philosophes de la culture aussi bien qu'aux anthropologues sur la nécessité de joindre leurs efforts pour cerner à nouveau la portée et les enjeux des révolutions axiologiques sous-jacentes aux œuvres de Brancusi et respectivement de Bachelard.

Il convient en effet de reconnaître que le XXIe siècle se devra de reconnaître dans le matérialisme une assise axiologique inestimable pour toutes théories et programmes visant à gérer le multiculturalisme sur une planète comptant sept milliard d'habitants – ne serait-ce que puisque les matières en tant que matrices de valeurs culturelles demeurent inexorablement le dénominateur commun par excellence de toutes les civilisations humaines.

Sur le fond, l'intervention présente signale un problème institutionnel qui appelle une solution institutionnelle. A ce titre notre appel a pour but de provoquer une prise de conscience sur le besoin d'envisager la création d'un *Institut d'Herméneutique de l'Objet*, à vocation internationale, chargé de gérer la recherche herméneutique de l'art abstrait moderne et contemporain et de faciliter par là une meilleure articulation des savoirs émanant des recherches sur les arts plastiques, sur la création littéraire ou sur tout autre domaine susceptible de favoriser le progrès des connaissances sur les dimensions culturelles des paradigmes matérielles.

Liste des images

1. Constantin Brancusi, *La Table du Silence*, 1937-38, pierre, photo arch. Iosef Kovacs
2. Constantin Brancusi, *La Porte du Baiser*, 1937, pierre, photo arch. Iosef Kovacs
3. Constantin Brancusi, *La Colonne sans fin*, 1937, fonte à laiton, photo Mihai Oroveanu

THE DEBATES REGARDING TO THE WRITING OF ROMANIAN LANGUAGE DICTIONARY IN FAMILIA PERIODICAL (1865-1906)

Anca-Elena DAVID, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The urgent editing of a Romanian literary language dictionary under the aegis of the Romanian Academic Society has been imperative required by all linguists, reporters and the collaborators of Transilvanian periodicals since the end of XIX-th century. The magazine Familia from Oradea presents, in detail, the works of the academic forum regarding the decisions and arguments that were discussed there. From this point of view, both the ideas that A. T. Laurian had in mind for the publishing of his dictionary and those that were fundamental The Great Ethimologic of Romanian language by B. P. Hasdeu have been presented.

Familia remarks as well the opinion of most member of the academic forum regarding the changing of approach in editing the dictionary by Laurian and Massim. It will be decided that the lexical stuff be provided particularly from real people speech as well as from old important documents belonging to Romanian literature. A lot of articles refer to the slow process for the elaboration of the Hasdeu' dictionary. During the meetings it is suggested and accepted to replace Hasdeu with A. Philippide and some criteria for making up this lexicographic work are established. Due to a permanent activity of publishing the exchange of ideas among the contemporary scholars regarding the editing of the dictionary, Familia manifested a special interest for the up-dating of the literary Romanian language.

Keywords: dictionary, principles, elaboration, disputes, Academy

Elaborarea urgentă a unui *Dicționar al limbii române literare*, sub egida Societății Academice Române, este imperios solicitată de toți lingviștii, redactorii și colaboratorii periodicelor transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Sunt prezentate, în detaliu, lucrările forului academic privitoare la deciziile și discuțiile din cadrul acestuia. Revista orădeană *Familia* publică întrunirea membrilor Comisiei filologice în vederea întocmirii *Dicționarului*, în cadrul căreia A. T. Laurian prezintă principiile urmate: „corpul cuvintelor remane întreg; derivatele nu cauzează modificare în corpul cuvintelor; tipul verbului se pune în infinitiv; la verbele neregulare, precum și la cele de a II. și III. Conjugatiune, se însemna timpurile primitive; la verbele de I. și IV. conjugatiune, cari formează prezentele în *ediu* și *escu*, se însemna această formă; și altele cari se voru specifică în prefatiunea dicționarului”¹.

În articolul *Lupt'a filologilor*, Iosif Vulcan prezintă dezbaterile din cadrul Societății Academice Române, referitoare la „revisiunea proiectului de dicționar lucrat de comisiunea lexicografică, compusă din d-nii Laurian și Massim”². Printre cei care s-au opus aprobării proiectului se numără și Al. Odobescu, acesta calificându-l „pre latinizat”, voind „să fie mai curat românesc”. Odobescu este de părere că: „opiniunile majorității Societății nu sunt conforme cu ale redactorilor proiectului de dicționar”. Nefinalizarea disputelor literatilor este,

¹ Feder., *Societatea academica romana*, în *Familia*, XVI, 1870, nr. 34, p. 405.

² Iosif Vulcan, *Lupt'a filologilor*, în *Familia*, X, 1874, nr. 36, p. 428.

totuși, de bun augur pentru starea limbii, consideră Vulcan, care își exprimă dorința de a se ajunge la un rezultat „cât mai – practicabil”³.

Familia publică și acordul membrilor Academiei, din cadrul Sesiunii generale din 1885, privind tipărirea *Marelui Ethimologic al limbei Române*⁴. În articolul *Marele etimologic al României*⁵ se anunță, cu entuziasm, publicarea dicționarului și se expun principiile care au stat la baza elaborării acestei lucrări fundamentale pentru lingvistica noastră. Autorul, B. P. Hasdeu, recunoaște greutățile pe care le-a întâmpinat și prezintă etapele parcurse. Astfel, „trebuia să despoi, după puțină, toate tecturile vechi tipărite și manuscrise, trebuia să despoi pe cei mai mulți autori până la 1840, și chiar dintre cei moderni pe autorii cei mai poporani, ca Grigori Alecsandrescu, Costache Negruzzi, Alecsandri, Anton Pann etc.”⁶, demers la care a fost ajutat de mai mulți tineri. Prin chestionarul întocmit de el (care cuprindea întrebări legate de fonetică, forme gramaticale, istorie naturală, viață industrială, relații sociale), filologul ieșean a reușit să strângă „sute de cuvinte, de locuțiuni proverbiale, de idiotisme etc. pe cari nu le găsim în nici un dicționar al limbei române”. Cu bucurie, Hasdeu aduce la cunoștință finalizarea volumului, de 500 de pagini, care conține toate cuvintele ce încep cu litera A, literă care, în concepția sa, este „un brevet de latinătate a limbei române”⁷. El observă că într-o limbă „se resfrânge într-o viață unui popor; decât dar dicționarul este repertoriul limbei, atunci el trebuie să fie în același timp și o enciclopedie a vieții naționale” și adaugă faptul că la prezentarea fiecărui cuvânt a încercat să dea „sensurile acelui cuvânt, să dau pentru fie-care sens citațiuni din tecsele vechi, din scriitorii mai noi, din literatura poporului, și să incheie fie-care cuvânt prin comparațiuni istorico-filologice, prin o etimologie adevărat științifică”.

În prelegerea ținută cu ocazia sărbătoririi a 25 de ani de existență a Societății Academice, D. A. Sturdza prezintă activitatea acestui for în elaborarea *Dicționarului*: „încetul cu încetul întreaga lucrare a dicționarului a ramas în sarcina lui A. T. Laurian și a lui I. C. Massim, cari aveau să examineze și să coordoneze materialele strânse de membrii însărcinați cu elaborarea de anumite litere”⁸. S-a stabilit că acest dicționar trebuia „să cuprindă o limbă românească curățită de străinisme, de parasiți, de gunoie, de vânătaie, adică nu limba românească cum este, ci o limbă romanică făcută dintr’însa, din cea latină și din celelalte limbi romanice, pe care apoi românii trebuiau să o adopte, să o învețe ca să se servescă cu dânsa în exprimarea cugetărilor lor, în formarea unei literaturi naționale”⁹. În anul 1870, s-a publicat *Dicționarul-proiect*, în 4000 de exemplare și în trei volume, dintre care, primele două „conțin cuvintele de origine romanică, iar al treilea, sub titlul de *Glosar*, cuvintele străine prin originea sau forma lor, cum și cele de origine indoișă”.

Începând cu anul 1874, problema redactării *Dicționarului* a intrat într-o nouă etapă, majoritatea membrilor considerând că „marea lucrare lexicografică a lui Laurian și a lui Massim era greșită în însăși concepțiunea ei, și că este necesitate a se face un dicționar al limbei reale, așa cum se găsește în vechii și bunii scriitori, precum și în gura poporului”¹⁰. S-a

³ *Ibidem*.

⁴ *Academia Română*, în *Familia*, XXI, 1885, nr. 11, p. 131-132.

⁵ B. P. Hasdeu, *Marele etimologic al României*, în *Familia*, XXI, 1885, nr. 44, p. 519-520.

⁶ *Ibidem*, p. 519.

⁷ *Ibidem*, p. 520.

⁸ D. A. Sturdza, *Academia Română*, în *Familia*, XXVII, 1891, nr. 26, p. 308.

⁹ *Ibidem*, p. 309.

¹⁰ *Ibidem*.

hotărât, în acest sens, „ca să se adune materialul lexical din vechile monumente ale literaturii române și din graiul viu al poporului”. Dintre textele vechi, propuse pentru a fi studiate s-au specificat: *Codicele Voronețian*, *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea lui Coresi*, *Pravila dela Govora*, *catechismul Calvinesc* și *Psaltirea în versuri a mitropolitului Dosoftei*.

În articolul *Publicațiunile istorice ale literaturii române în 1882-1889*, T. Roșiu menționează efortul lui Hasdeu în elaborarea unui nou dicționar național, *Magnum Etymologicum Romaniae*, care va reda „limba istorică (adecă vechie) și limba poporală de astăzi cu toate ramificațiunile și dialectele ei”¹¹. El trece în revistă dicționarele etimologice românești apărute până la acea vreme. Cel mai vechi „dicționar etimologic român a fost elaborat de o societate de erudiți români pe la începutul acestui secol și edat de filologul român Maior în anul 1825” și cuprinde explicarea cuvintelor „singurate” din limba latină, germană și maghiară, fiind întrebuintat des de cărturarii români și străini. S-a alcătuit, sub formă de proiect, de către Laurian și Massim, un nou dicționar, care nu a câștigat, însă, adeziunea membrilor Academiei Române. În 1870/9 a apărut dicționarul lui Cihac, „care cuprinde inse explicațiuni cu totul neesacte și etimologii fantastice, o lucrare ce duce de sigur în rătăcire pe ori-ce învățat străin, cum s’a constatat în diferite rânduri în sinul Academiei române”¹². T. Roșiu elogiază, în final, lucrările profesorului Pompiliu, *Graiul românesc din Biharea în Ungaria*, ale lui Frâncu și Candrea, *Rotacismul la Moși și Istrieni*.

Articolul *Sesiunea gen. a Academiei Române*¹³ consemnează încheierea tomului II (literele A și Â) din *Etymologicum magnum Romaniae*, al lui B. P. Hasdeu, și începerea tomului III (până la cuvântul Ban).

În raportul cu privire la stadiul elaborării dicționarului etimologic, pe care Hasdeu l-a prezentat în fața membrilor Academiei Române, filologul ieșean precizează că: „Între litera A și B a dicționarului este o mare legătură. Cuvintele române care încep cu litera B sunt de două ori mai multe decât cele care încep cu A. Cuvintele începătoare cu litera A au un element latin mai mare decât cele cu B. A este mai important decât B, de și e mai mic decât acesta. În vorbele cu inițiala B elementele turanice ocupă un loc mare; dar și fondul latin e de mare însemnătate”¹⁴.

În ședința din 9/21 aprilie a sesiunii forului academic din 1894, B. P. Hasdeu prezintă, din nou, stadiul în care se află redactarea dicționarului: „Prin volumul de față Etymologicul a ajuns la pagina 2766. Cuvintele studiate în acest volum sunt dela silaba Ban până la silaba Baz. Între aceste cuvinte figurază un mare număr de termeni în parte necunoscuți până acum lexicografilor noștri, în parte remași enigme din punctul de vedere al originii”¹⁵.

Revista *Familia* publică apariția, în 1896, a unui fascicul din tomul al III-lea al *Marelui Dicționar Etimologic*, acesta cuprinzând cuvintele începând cu *Bălțesc* până la *Bărbat*. Se precizează că o mare parte a broșurii se referă la *Banat*, „pe care îl studiază din punct de vedere istoric, topografic; apoi îi examinează individualitatea dialectală, elementul

¹¹ Roșiu, *Publicațiunile istorice ale literaturii române în 1882-1889*, în *Familia*, XXVII, 1891, nr. 49, p. 582.

¹² *Ibidem*.

¹³ Red., *Sesiunea gen. a Academiei Române*, în *Familia*, XXIX, 1893, nr. 9, p.105-107.

¹⁴ B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, în *Familia*, XXIX, 1893, nr. 21, p.240-241.

¹⁵ Red., *Academia Română*, în *Familia*, XXX, 1894, nr. 16, p. 190.

lexic și cel fonetico-morfologic; trecând la individualitatea teritorială, se ocupă de Troian, Aușoniu și Tilma”¹⁶.

Stadiul, deloc avansat, al dicționarului lui Hasdeu a impus discutarea acestei probleme în cadrul ședințelor din 27-29 martie 1897. În discursul de început, președintele Academiei, N. Kretzulescu, declară că: „De la 1884 până acum sunt 13 ani și lucrarea abia se află la litera B. (...) Noi toți cunoaștem munca și silințele ce a depus și depune învățatul nostru coleg dl. Hașdău în aceasta lucrare; (...) este timp ca Instituțiunea noastră să se ocupe de aceasta afacere și să ia dispozițiuni pentru viitor, astfel încât *Etymologicum Magnum Romaniae* să poată fi terminat mai curând”¹⁷. T. Maiorescu este de părere că „lucrarea s’ar fi și putut execută, dar cu îndecite încordări. Acum se vede înse că lucrarea nu s’a putut face în șese ani; este numai la început și așa cum a fost începută, nu se poate termina. Din an în an s’a făcut prea puțin. Toate fasciculele apărute sunt foarte interesante, unele sunt precedate de prefețe, (...) Cestinea este delicată. (...) Păstrând toată atențiunea pentru dl Hașdău, Academia ar trebui să examineze dacă nu s’ar pute asocia dlui Hașdă și alții, ca să ducă lucrarea cât mai grabnic la sfârșit”. D. Sturdza consideră că dl. Hasdeu „s’a depărtat prea mult de programul inițial, dând lucrării o dezvoltare mult prea mare, astfel este cu neputință ca ea să fie terminată. Trebuie să se pună o măsură și să se reducă lucrarea la proporțiuni în cari să poată fi terminată, iară dl Hașdău să dea tot concursul seu”¹⁸.

La sfârșitul discuțiilor s-a hotărât întreruperea elaborării dicționarului de către Hasdeu, iar o comisie, compusă din cinci membri, din care va face parte și Hasdeu, „va întocmi programul noiei lucrări, ținând seamă strict de dorințele exprimate de Augustul Fondator în cuvântarea Sa din 1894”¹⁹.

În octombrie 1897, redactorii *Familiei* anunță că dl. Al. Philippide, din Iași, căruia i s-au dat ulterior patru colaboratori, a fost însărcinat cu întocmirea *Dicționarului* început de Hasdeu. Se precizează și faptul că Hasdeu, într-o scrisoare adresată Academiei, și-a exprimat dorința de a onora contractul încheiat cu forul academic, astfel încât va continua să lucreze la dicționar până în aprilie 1898²⁰.

Cu scopul de a înlesni finalizarea dicționarului, Comisia filologică a specificat că acesta „va cuprinde cuvintele limbei comune românești, cum se găsește ea în scriitorii cei mai însemnați de la XVI încoace. Fiecare cuvânt va fi însoțit de arătarea formelor, a înțelesului principal și a diferitelor sale accepțiuni în diceri, locuțiuni, proverbe etc. La fiecare cuvânt se va arăta întru cât se va pute, asemenea și explicarea lui etimologică”²¹. În privința sistematizării activității, s-a decis „să se organizeze o adunare de material lexicografic, adica cuvinte cu frazele în cari sunt întrebuințate, din toate scrierile românești de oare-care valoare, având cuprinsul din toate ramurile activității intelectuale care s’au dezvoltat în limba noastră”. În cadrul discuțiilor, se preconizează terminarea colectării materialului lexical în octombrie 1899. Ultima informație, din *Familia*, legată de alcătuirea dicționarului, se referă la stadiul elaborării acestuia, anunțându-se începerea redactării lui, în noiembrie 1899.

¹⁶ Red., *Literatură și arte*, în *Familia*, XXXII, 1896, nr. 17, p. 203.

¹⁷ Red., *Magnum Etymologicum Romaniae înaintea Academiei Române*, în *Familia*, XXXIII, 1897, p. 162.

¹⁸ *Ibidem*, p.176.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Red., *Literatură și arte*, în *Familia*, XXXIII, 1897, nr. 40, p. 479.

²¹ Red., *Marele Etymologic al României*, în *Familia*, XXXIV, 1898, nr. 14, p. 165.

Putem concluziona că prin permanenta preocuparea de a publica schimbul de idei dintre literații vremii în privința alcătuirii *Dicționarului, Familia* a manifestat un interes deosebit față de modernizarea lexicului limbii române literare.

Bibliografie selectivă

- Coteanu, Ion, *Structura și evoluția limbii române*, București, Editura Academiei, 1981.
- Gheție, Ion, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Hasdeu, B. P., *Marele etimologic al României*, în *Familia*, XXI, 1885, nr. 44, p. 519-520.
- Red., *Magnum Etymologicum Romaniae înaintea Academiei Române*, în *Familia*, XXXIII, 1897, p. 162.
- Vulcan, Iosif, *Lupt'a filologilor*, în *Familia*, X, 1874, nr. 36, p. 428.

LANGUES MINORITAIRES EN ROUMANIE : PRESERVATION, AFFIRMATION ET DEVELOPPEMENT DE L'IDENTITE LINGUISTIQUE PAR DES POLITIQUES AFFIRMATIVES

Marilena MILCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: Linguistic diversity is a daily reality of the European Union and each of us agrees on the benefits of multilingualism: contribution to the competitiveness of the economy, promotion of lifelong learning and intercultural dialog, creating a space for political dialog and for multilingual communication. But what are the policies of Romania toward its minority languages and what is our attitude toward the problems of linguistic minorities? We support the inter-ethnic and intercultural dialog but do we promote tolerance and an anti-discrimination of any language? The affirmation of the linguistic identity of each minority in Romania by affirmative policies is a priority objective in a society that promotes respect for the integration of the others and mutual understanding.

Keywords: Linguistic diversity, multilingualism, linguistic minorities, affirmative policies.

I. Le multilinguisme : définition et classification.

L'Europe se caractérise par une extraordinaire diversité linguistique exprimée par les langues officielles des Etats, les langues co-officielles, les langues minoritaires et régionales et les langues parlées par les communautés de migrants. Le multilinguisme se définit donc comme l'utilisation alternative de plusieurs langues et systèmes linguistiques, quel que soit leur statut – de langues distinctes, dialectes de la même langue et variétés du même idiome. Le multilinguisme est une conséquence du contact linguistique et il inclut le bilinguisme et le trilinguisme. Il se diversifie en fonction des critères de nature sociologique, psychologique et linguistique. Si on devrait constituer une classification du multilinguisme, on pourrait faire plusieurs distinctions :

1. En fonction du niveau social du phénomène, on a le *multilinguisme social* qui est celui de toute une communauté, le *multilinguisme de groupe* et le *multilinguisme individuel*.

2. En fonction de la genèse, on reconnaît le *multilinguisme successif* au cadre duquel la deuxième langue est apprise après la fixation de la première et le *multilinguisme tardif* qui permet l'identification des sous-types, en fonction de l'âge auquel on apprend la deuxième langue. Les enfants qui apprennent une deuxième langue dès leur naissance bénéficient du multilinguisme simultané, situation assez rare, car d'habitude l'une des deux langues prédomine.

3. En fonction de la relation entre les langues on distingue le *multilinguisme composé* – les langues sont similaires et correspondantes du point de vue fonctionnel et le *multilinguisme coordonné* – les langues sont séparées du point de vue fonctionnel en considérant que leurs unités expriment des significations partiellement ou totalement distinctes (par exemple on utilise une langue dans le milieu familial et une autre dans l'administration, à l'école, etc.). Pour chacune de ces langues on utilise un accent et une prononciation différentes, similaires à des comportements sociaux différents.

4. En fonction du degré de connaissance des langues on reconnaît le *multilinguisme symétrique* – toutes les langues sont connues au même niveau; le *multilinguisme asymétrique* – il y a des différences de connaissance des langues; le *multilinguisme récepteur* – une des langues est connue mais on ne la parle pas; le *multilinguisme écrit* défini par le fait que l'une des langues est comprise à la lecture mais non pas à l'audition ; le *multilinguisme technique* qui implique une connaissance restreinte d'une autre langue, dans la mesure où les nécessités professionnelles l'imposent ;

5. En fonction de la situation politique d'un Etat ou d'une communauté on distingue un *multilinguisme impersonnel*, caractéristique au gouvernement d'un Etat dont les citoyens sont monolingues, le *multilinguisme personnel* qui est a) naturel (représenté par des mariages mixtes), b) volontaire (représenté par le désir d'un individu de se développer dans une société transnationale multilingue), c) décrété par l'Etat;

L'étude du multilinguisme permet l'identification et la description des conséquences structurales du contact entre les langues. Le multilinguisme détermine l'apparition des phénomènes d'interférence à tous les niveaux des idiomes en contact, ce qui déclenche des processus de réorganisation des repères structuraux. Bien que, d'habitude, le multilinguisme composé soit associé à la perméabilité aux interférences, tandis que celui coordonné soit considérée étanche, les interférences se produisent dans les deux cas. Dans le processus de constitution des langues le multilinguisme et les phénomènes d'interférence déterminés par celui-ci ont eu un rôle très important.

II. Le multilinguisme en Europe

Le multilinguisme est une valeur de l'Europe et un engagement commun. L'Union Européenne est composée de 28 Etats, peuplés par 500 millions de citoyens, qui ont 3 types d'alphabets et 23 langues officielles. Autres 60 langues font partie du patrimoine de l'UNESCO et sont parlées dans diverses régions, par diverses minorités. De plus, les immigrants parlent leurs propres langues. Voilà pourquoi on estime environ 175 nationalités dans le large cadre de L'Union Européenne.

Beaucoup d'Etats membres utilisent la notion de langues régionales et minoritaires, conformément à la définition donnée par la « *Charte européenne des langues minoritaires et régionales* », un traité international adopté par le Conseil de L'Europe. Conformément à la Charte, les langues minoritaires ou régionales représentent les langues qui sont utilisées traditionnellement dans une certaine région d'un Etat, par des citoyens dudit Etat, se constituant en groupe inférieur du point de vue numérique et par rapport au reste de la population. Les langues minoritaires ou régionales n'incluent pas les dialectes des langues officielles de l'Etat, ni les langues des migrants. De même, la définition donnée par la Charte englobe les langues sans territoire, comme le yiddish, le romani et le sinti. Les langues minoritaires ou régionales peuvent avoir le statut de langues officielles, comme c'est le cas de l'irlandais, du luxembourgeois, de l'allemand, du hongrois, car pour certaines langues minoritaires il n'y a pas de frontières, elles se constituent comme des liens entre des communautés culturelles.

Presque toutes les communautés linguistiques minoritaires ou régionales partagent des préoccupations réelles concernant la conservation et le développement des langues et des cultures leur appartenant, tout en insistant sur la valorisation de leur potentiel dans l'Union

Européenne. La prise des décisions sur les meilleures modalités de soutien des langues régionales et minoritaires nécessite une bonne compréhension de leur statut et des provocations auxquelles elles doivent se confronter. Voilà pourquoi, en 1992, la Commission Européenne a initié *Euromosaïque*, une étude sur les groupes linguistiques minoritaires de l'Union Européenne. Cette étude marque la décision de la Commission d'analyser le potentiel d'une plus large utilisation des langues minoritaires et régionales, tout en étant conscients des difficultés auxquels ces langues se confrontent. L'étude a identifié les facteurs sociaux et institutionnels qui peuvent faciliter la continuité de l'utilisation d'une langue à une échelle plus large. Les principaux facteurs identifiés ont été la famille, l'éducation et la communauté, tout comme le cadre institutionnel et légal dans lequel la langue est utilisée. Le prestige d'une langue et son utilité dans la mobilité sociale et la reproduction culturelle représentent des éléments mobilisateurs.

L'Union Européenne reconnaît l'étroite liaison entre la langue et l'identité, tout comme le fait que la langue représente l'expression directe de la culture. C'est pourquoi les politiques linguistiques ont été élaborées de manière à respecter la diversité linguistique et à promouvoir le multilinguisme tout en accordant de la protection aux langues se trouvant en danger. Le portfolio européen du multilinguisme a été créé le 1er janvier 2007, comme un portfolio à part entière, justement pour souligner sa dimension politique au cadre de L'Union Européenne, tout en tenant compte de son importance pour l'éducation initiale, l'apprentissage tout au long de la vie, l'occupation, l'emploi, la justice, la liberté et la sécurité. Le commissaire Leonard Orban précisait : « le respect pour la diversité est au centre du projet européen ; les différences linguistiques et culturelles sont une source de richesse et un avantage pour l'Europe. Chacun d'entre nous a le droit de parler et d'être compris dans sa langue maternelle; la diversité linguistique constitue une richesse de l'Europe ».

La diversité linguistique et le multilinguisme sont une réalité quotidienne de l'Union Européenne et présentent de nombreux avantages : la contribution à la compétitivité de l'économie; la promotion de l'apprentissage tout au long de la vie et du dialogue interculturel; la création d'un espace du dialogue politique et de la communication multilingue;

III. Politique de la Roumanie envers les minorités linguistiques.

En Roumanie, les langues modernes ont toujours été reconnues et encouragées officiellement, par l'étude institutionnalisée et la connaissance de plusieurs langues, au niveau individuel, a toujours été représenté un facteur de prestige et de reconnaissance, éléments qui s'expliquent aussi par l'utilisation zonale du roumain. Dans l'enseignement primaire on a depuis longtemps introduit l'anglais, le français, le russe, l'italien, l'espagnol, l'allemand. Les politiques roumaines concernant les langues étrangères ont visé la diversification et le respect des connaissances des langues. Quant aux langues minoritaires, la Roumanie a soutenu les principes de la **préservation, l'affirmation et le développement de l'identité ethnique, linguistique, culturelle, religieuse par des politiques affirmatives**, a encouragé le dialogue inter-ethnique et interculturel, a encouragé la tolérance et de l'anti-discrimination, a éliminé l'extrémisme, le chauvinisme et l'antisémitisme, a réduit les décalages entre les minorités et la population majoritaire, a imposé l'utilisation de la langue maternelle dans différents domaines. La Roumanie a ratifié en 2007 la *Charte européenne des langues minoritaires et régionales* et stimule l'effort commun et le dialogue avec les minorités nationales afin

d'améliorer l'acte décisionnaire et l'affirmation de l'identité culturelle. Le principe de base dans les relations inter ethniques est l'égalité des droits et des chances égales d'affirmation de l'identité.

En Roumanie on a 10 langues qui bénéficient de protection générale et 10 langues qui bénéficient de protection renforcée. Les langues qui bénéficient de *protection générale* sont les suivantes :

3.1. *L'Albanais*. La langue albanaise est parlée sur le territoire de la Roumanie par 520 personnes, c'est une langue indo-européenne parlée en Albanie, en Serbie et Macédoine. Les albanais sont venus en Roumanie au début du XVII-è siècle; la moitié d'entre eux vivent à Bucarest, mais aussi à Timisoara, Iassy, Constanta et Cluj Napoca. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés (avec 1 représentant) par la Ligue des Albanais de Roumanie.

3.2. *L'Arménien* est une langue indo-européenne parlée dans le Haut Karabakh et dans la région Javakhq en Géorgie. Les arméniens constituent sur le territoire de la Roumanie une communauté ethnique vieille d'un millénaire. A présent, en Roumanie vivent environ 1780 arméniens dans des familles mixtes, dont 721 de langue maternelle arménienne. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés (1 représentant) par l'Union des Arméniens de Roumanie.

3.3. *Le Grec*, est une langue indo-européenne parlée en Grèce à partir du XVII av.JC. Les grecs sont venus sur le territoire de la Roumanie au VII-è siècle avant J.C. et à présent ils dénombrent environ 6500 personnes en 2002; en 1992 il y avait 19.594 grecs en Roumanie, mais ils ont quitté le pays après 1989 pour immigrer en Grèce, comme *homogeneis*, personne ayant origine grecque. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés (1 représentant) par l'Union Hellénique de Roumanie;

3.4. *L'Italien*. C'est une langue romane, parlée par environ 62 millions de personnes vivant dans leur majorité en Italie. Les italiens de Roumanie sont dispersés uniformément sur le territoire du pays, dans des zones urbaines. A présent on a environ 3331 italiens en Roumanie, majoritairement citadins. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés (1 représentant) par l'Association des Italiens de Roumanie, siégée à Bucarest.

3.5. *Le Yiddish* a quatre composantes: la composante allemande: 80% du lexique et de la syntaxe; la composante hébraïque-araméenne: 20% du lexique; la composante romane: des communautés juives établies sur le territoire de la France; la composante slave: lexique de la maison et de la famille. Les premières communautés juives se sont établies en Roumanie au XVI-è s, à Bucarest. A présent on a environ 5800 personnes de minorité juive en Roumanie. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés (1 représentant) par la Fédération de la Communauté Juive de Roumanie.

3.6. *Le Macédonien* est une langue parrainée avec le bulgare. Conformément aux données du dernier recensement en Roumanie vivent environ 731 macédoniens, dont 588 de langue maternelle macédonienne. Ils sont répandus sur tout le territoire de la Roumanie, mais surtout dans l'Est du pays et sont représentés au Parlement (1 représentant) par l'Association de Macédoniens de Roumanie;

3.7. *Le Polonais* est une langue slave de l'ouest, parlée par environ 42 million de personnes dont la majorité se trouve en Pologne. En Roumanie la communauté polonaise est prépondérante au Nord du pays. Conformément aux données du dernier recensement en

Roumanie vivent environ 3.559 polonais, dont 2609 à Suceava. Ils sont représentés au Parlement (1 représentant) par L'Union des Polonais de Roumanie qui réunit 14 filiales.

3.8. *Le Romani* ou Le Tzigane est la langue parlée par le groupe ethnique des tziganes ou des rromes. Les tziganes constituent le deuxième groupe minoritaire de Roumanie, environ 535.140 personnes, 2,5 % du total de la population; les sociologues roumains estiment la population à un million et les associations tsiganes élèvent leur nombre à 2,5 millions, voire à trois millions, soit 10 % de la population totale. Il y a des divergences d'estimations provenant du fait que de nombreux Tsiganes se seraient, lors du recensement, déclarés roumains, hongrois ou turcs et que plusieurs d'entre eux ne possèderaient aucun papier d'identité. Ils sont représentés dans la société civile par de nombreuses organisations non-gouvernementales et au Parlement (par 1 représentant) par le Parti des Rromes. A présent il y a 12.650 élèves de langue maternelle romani, répandus en 120 écoles et on a repéré trois catégories de Tziganes en Roumanie : les «assimilés», les «non-assimilés et les «plus ou moins assimilés». Après 1989 a eu lieu en Roumanie une vraie explosion du mouvement des rromes et de la langue rromani. Si, au début, peu de rromes parlaient encore le rromani, maintenant c'est une langue étudiée dans les universités, dans la culture et les médias, tout comme les autres langues des minorités nationales.

3.9. *Le Tatare* dénombre environ 24.469 personnes en Roumanie. Ils sont représentés dans la vie publique par L'Union Démocrate des Tatares Turco-Musulmans. En parlant des tatares, on parle d'une minorité très préoccupée par la culture et la langue, c'est une communauté qui a contribué à l'élaboration d'un Dictionnaire tatar-turco-roumain, riche de 10.500 mots, et publie des journaux hebdomadaires tels « Karadeniz »(La Mer Noire) et « Cas » (Les jeunes), tout en participant à la vie artistique par des groupes folkloriques.

3.10. *Le Rutène* est une langue slave influencée par le vocabulaire polonais, slovaque et hongrois. La minorité rutène est la moins nombreuse de Roumanie, mais elle est représentée par l'Union Culturelle des Rutènes ayant le siège à Deva. L'Union a un député au Parlement de la Roumanie.

IV. Les 10 langues qui bénéficient de protection renforcée.

4.1. *Le Bulgare*, la langue majoritaire en Bulgarie, est une langue indo-européenne ayant de fortes ressemblances avec le macédonien. En Roumanie elle est parlée par environ 8025 personnes répandues en Banat, en Olténie où ils sont nommés « serbes », en Dobroudja et en Transylvanie. La présence des bulgares sur le territoire de la Roumanie date du VIIe siècle; la minorité est représentée dans le Parlement par l'Union Bulgare de Roumanie;

4.2. *Le Tchèque* est parlé par environ 3938 personnes; la grande majorité des tchèques de Roumanie vivent dans le Sud-Ouest du pays; ils sont représentés dans la Chambre des Députés par l'intermédiaire de l'Union Démocrate des Slovaques et des Tchèques de Roumanie; environ 100 élèves apprennent le tchèque langue maternelle, en 4 écoles dédiées;

4.3. *Le Croate* est parlé par environ 6786 personnes dans quelques localités du Sud-Ouest du pays; ils disposent d'une place réservée dans la Chambre des Députés; à présent, il y a en Roumanie 49 élèves apprenant en langue maternelle croate, dans 1 école avec 6 professeurs;

4.4. *L'Allemand* est parlé comme langue maternelle en Allemagne, en Autriche, en Suisse, au Luxembourg, à l'est de la Belgique, au sud du Danemark, en région Tirol de

l'Italie, etc. En Roumanie elle est parlée par plus de 60.000 personnes, étant la troisième langue minoritaire de Roumanie et langue d'enseignement dans presque toutes les Universités du pays. Après 1989 les allemands de Roumanie ont quitté le pays pour rejoindre l'Ouest. Dans les écoles, les lycées, les Universités, les théâtres, par des publications, on a une vie culturelle de langue Allemande qui s'est depuis longtemps imposée en Roumanie. Ils sont représentés par le Forum Démocrate des Allemands de Roumanie, ayant des filiales dans presque toutes les régions du pays et le siège à Sibiu, ils ont 1 député au Parlement et de nombreux représentants dans d'autres partis politiques. Les écoles de langue maternelle allemande sont très bien représentées dans le pays, on a 262 écoles de langue maternelle allemande, $\approx$ 19 800 élèves, 585 professeurs, 2650 étudiants, beaucoup d'élèves/étudiants roumains qui étudient l'allemand en tant que langue maternelle.

4.5. *Les Hongrois* représentent la minorité ethnique la plus importante du pays: 1.500.000, 6,6% de la population; ils sont très nombreux en Transylvanie, dans 2 départements: Harghita - (84,61%) et Covasna - (73,81%). C'est une minorité qui fait preuve d'une grande vitalité artistique, culturelle, linguistique, politique : on a le Théâtre Magyare d'Etat de Cluj, des écrivains hongrois de langue magyare et roumaine, des publications diverses, des écoles et des Universités de langue maternelle magyare. A présent il y a dans le pays 2 384 écoles de langue maternelle hongroise/magyare, 187 150 élèves, 15 537 professeurs, 24 598 étudiants.

4.6. *Le Russe* – les lipovènes connaissent une grande concentration dans l'Est et le N-E du pays (les régions de Dobroudja et Moldavie), c'est une grande majorité rurale dénombrant environ 35.791 personnes, dont 28.334 de langue maternelle russe, avec 1810 élèves, répartis en 20 écoles. Ils sont représentés dans le parlement par la Communauté des russes-lipovènes de Roumanie.

4.7. *Le Serbe*. Les serbes de Roumanie sont une minorité qui a environ 22.518 personnes, soit 0,1% de la population du pays. Ils sont représentés dans le Parlement par l'Union des Serbes de Roumanie et bénéficient de 800 élèves, répartis en 33 écoles, situées surtout dans l'Ouest du pays (Timisoara, Arad).

4.8. *Le Slovaque* est une langue parlée en Roumanie par environ 17.199 personnes, 0,1% du total de la population roumaine. Ils connaissent une grande concentration dans l'Ouest du pays dans les départements de Bihor et Arad. Ils sont représentés dans la Chambre des Députés par l'intermédiaire de l'Union Démocrate des Slovaques et des Tchèques de Roumanie. A présent il y a en Roumanie 1240 élèves de langue maternelle slovaque, répartis en 33 écoles.

4.9. *Le Turc* est une langue parlée en Roumanie par environ 32.596 personnes, concentrées majoritairement dans la région historique de Dobroudja; ils sont représentés dans la Chambre des Députés par l'Union Démocrate Turque de Roumanie; A présent il y a en Roumanie 490 élèves, 3 écoles de langue maternelle turque, dont 2 lycées de prestige: *Lycée théologique musulman*, *Lycée pédagogique « Kemal Atatürk »* de Constantza.

4.10. *L'Ukrainien* est une langue parlée en Roumanie qui représente le quatrième groupe ethnique minoritaire de Roumanie ; ils sont concentrés au N du pays, dans le département de Maramures, où ils constituent 6,67% du total de la population; représentés aussi dans d'autres régions (Tulcea, Suceava). Ils représentent 61.350 personnes, soit 0,3% de la population, ils sont représentés dans la Chambre des Députés par l'Union des Ukrainiens de

Roumanie, on a en Roumanie 660 élèves de langue maternelle ukrainienne, répartis en 13 écoles, dont le lycée « Taras Şevcenko » très bon représentant de l'enseignement en langue maternelle ukrainienne, avec de très bons résultats.

Quant à l'enseignement dans les langues minoritaires en Roumanie, il faut préciser que les articles 118 et 121 de la Constitution instituent le droit des minorités nationales d'étudier dans leur langue maternelle. Article 118 : « Les membres appartenant à des minorités nationales ont le droit d'étudier et de recevoir leur instruction dans leur langue maternelle, à tous les niveaux et dans toutes les formes d'enseignement ». Article 121 : « Les élèves appartenant à des minorités nationales qui fréquentent des écoles dispensant des cours en roumain recevront, sur demande et en conformité avec la présente loi, l'enseignement de la langue et de la littérature dans leur langue maternelle, ainsi que l'histoire et les traditions de la minorité nationale concernée ».

V. Des politiques affirmatives pour soutenir les langues minoritaires

En Roumanie on soutient le développement et l'affirmation des langues minoritaires par des politiques affirmatives qui visent l'Enseignement, la Justice, l'Administration. Les principaux objectifs de la Direction Générale d'Enseignement des Langues Minoritaires faisant partie du **Ministère de l'Education** Nationale ont établi pour l'intervalle 2009 – 2012 les articles suivants : l'accès égal à l'éducation à tous les niveaux d'enseignement ; éducation dans les langues minoritaires ; l'accès aux manuels scolaires ; l'accès à l'apprentissage de la langue maternelle et de la langue roumaine ; la promotion de l'interculturalité ; la formation égale des ressources humaines ; la mise à jour des programmes scolaires et leur adaptation aux besoins des bénéficiaires ; la formation des compétences de base pour le soutien des langues et de cultures minoritaires ; création d'une qualité de l'enseignement aux standards européens ; la formation des compétences d'évaluation formative ; élaboration de projets ou programmes de protection et soutien éducationnel pour les élèves provenant des groupes de population défavorisée ; développement de programmes universitaires dans les langues minoritaires ;

Pour la **Justice**, la situation est pareille. En Roumanie, les tribunaux réalisent leurs procédures dans les langues minoritaires, à la demande des parties impliquées. On garantit le droit de l'accusé de s'exprimer dans sa langue régionale ou minoritaire ; au cas d'un litige, les parties impliquées peuvent comparaître devant le tribunal et s'exprimer dans une langue minoritaire ou régionale sans payer des taxes additionnels ; on permet la production de textes ou document juridiques en langues minoritaires ou régionales, avec l'utilisation, au besoin, de l'interprète ou du traducteur, sans que cela produise des dépenses additionnels pour les parties impliquées ; on n'a pas le droit de contester les actes juridiques rédigés en langues minoritaires ou régionales ;

Les **autorités administratives et les services publics** se chargent de veiller à ce qu'on utilise, dans l'administration, les langues minoritaires et régionales ; les fonctionnaires des autorités administratives qui travaillent avec le public sont obligés d'utiliser les langues minoritaires et régionales dans leurs rapports avec les personnes qui parlent ces langues ; les personnes qui parlent des langues minoritaires et régionales ont le droit d'adresser des papiers administratifs/requêtes/pétitions, aux autorités, rédigés dans leur langue maternelle et qu'on leur donne la réponse dans la même langue minoritaire ou régionale utilisée ;

Les langues minoritaires et régionales et leurs locuteurs ont le droit d'avoir accès à la radio ou à la télé, par des émissions dédiées ; l'Etat encourage et soutient la création d'au moins une chaîne télévisée dans les langues minoritaires et régionales et prend des mesures d'encouragement, de facilitation et de diffusion des émissions radio ou télévisées dans les langues minoritaires et régionales ; En ce qui concerne les activités culturelles – représentées par les bibliothèques, les vidéothèques, les centres culturels, les musées, les théâtres, les archives, les académies, la production cinématographique, le folklore, les festivals et l'industrie culturelle, les nouvelles technologies – en Roumanie on encourage l'utilisation des langues minoritaires et régionales au cadre de ces activités, tout en développant les services de traduction et d'interprétation, de doublage, de sous-titrage ; on favorise l'accès aux productions artistiques réalisées dans les langues minoritaires et régionales.

Bibliographie

Avram, Mioara, Marius Sala, *May we introduce the Romanian language to you?* București, 2000.

Comisia Europeană, *Multilingvismul – o punte de legătură pentru înțelegerea reciprocă*, Luxemburg: Oficiul pentru Publicații Oficiale ale Comunităților Europene, 2009.

Costa, Jean Paul, *La Convention européenne des droits de l'homme, la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne et la problématique de l'adhésion de l'Union européenne à la Convention*, European University Institute, San Domenico, 2004.

Declarația universală a drepturilor lingvistice, în *Alterra* VI, 14, 2000, p. 108- 120.

Philippide, Alexandru, *Orginea Românilor*, I, Iași, 1925; II, Iași, 1927.

Rosetti, Al., *Istoria limbii române*. București, 1968.

Sala, Marius, Vintilă-Rădulescu, Ioana, *Limbile Europei*, București, 2001.

Ressources web

Charte européenne des langues régionales ou minoritaires :

<http://conventions.coe.int/treaty/fr/Treaties/Html/148.htm>

Charte européenne des droits fondamentaux de l'Union Européenne:

http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_fr.pdf

PROPER NOUNS IN ROMANIAN AND GERMAN. A CONTRASTIVE APPROACH

Alina PĂDUREAN, Assistant Professor, PhD, "Aurel Vlaicu" University of Arad

Abstract: When a Romanian native thinks about German, s/he would definitely say that there is no connection between these two genetically different languages. In spite of all beliefs, there are similarities between Romanian and German. Contrastive studies deal with the identification of differences, but also of similarities between genetically related and non-related languages. In the following study, we have tried to identify both similarities and differences in terms of proper nouns between Romanian and German. We have analysed the noun on two levels: semantic and morpho-syntactic level. The declination of proper nouns is also an aspect worth to be taken into consideration. The findings are revealed in the study below.

Keywords: contrastive studies, proper nouns, declination, morphologic-syntactic and semantic approach.

Substantivele proprii denumesc obiecte, considerate izolate, pentru a le putea distinge de celelalte obiecte de același fel (*Ioana, România, Petra, München*). Substantivele proprii se deosebesc de cele comune prin faptul că prezintă un sistem de denominație suplimentară. Această denominație are un caracter mai restrâns, fiind limitată la anumite clase de obiecte: persoane, animale, locuri etc (GALR, 2005: 118).

Substantivele proprii se deosebesc de cele comune prin anumite caracteristici semantice, morfosintactice, însă și prin ortografierea acestora. Substantivele proprii se scriu cu inițială majusculă în limba română, fapt ce le deosebește de substantivele comune. Această trăsătură nu este valabilă pentru limba germană, deoarece toate substantivele se ortografiază cu inițială majusculă. Între cele două tipuri de substantive se situează substantivele aflate la limita celor două clase, ce au un statut intermediar, neprecizat și controversat (Avram 2001:31). Alături de acestea observăm că anumite substantive din ambele clase cunosc procedeu de trecere înspre o altă clasă (Mihut, 1996:28-29). Aceste treceri au loc în ambele direcții și în ambele limbi.

Substantivele cu statut intermediar sunt nume de dansuri populare, nume de rase, numele lunilor anului. Acestea se scriu cu inițială minusculă (*hațegana, ionatan, ianuarie*).

Într-o seară de la începutul lui iulie 1909, [...].
(*An einem Abend am Anfang Juli 1909*)

(*Enigma Otiliei*, p. 25)

La trecerea dintr-o clasă în alta, substantivele își modifică statutul. Astfel, substantivele proprii devin comune prin *eclipsă* (Avram, 2001:31), adică într-un grup nominal în care numele propriu este atribut, se elimină substantivul comun determinat al cărui sens îl preia fostul nume propriu. Aceste substantive proprii devenite comune se vor scrie cu inițială minusculă: *un trădător ca Iuda – un iuda, eine Flasche Champagnewein – eine Champagne*.

Diferențele culturale dintre spațiul românesc și cel german sunt evidente în exemplul de mai jos. Românii înțeleg că este vorba despre ținările *Carpați*, în timp ce pentru germani este necesară precizarea produsului despre care este vorba.

*Ce-aș putea să schimb / Unul dintre frați / Pentru **un Carpați**.*

(Vulpea, p. 82)

*Was könnt ich mit euch tauschen / Einen meiner Brüder / Für **eine Zigarette**.*

(Der Fuchs, p. 107)

Substantivele comune devenite proprii își pierd caracterul de substantive numărabile și devin incompatibile cu articolul nehotărât.

1. Caracteristici semantice

Substantivele proprii sunt lipsite de sens în afara actului denominativ de individualizare a unui anumit obiect. Ele dobândesc o semnificație anume, legată exclusiv de obiectul pe care îl individualizează, într-un anumit context și la un anumit moment.

Substantivele proprii pot fi clasificate în mai multe subcategorii. Aceste subcategorii sunt valabile și pentru limba germană (DUDEN, 2005:150):

- nume proprii de persoană / antroponime: *Mihaela, Ionescu, Johann, Müller*;
- nume de animale / zoonime: *Grivei, Moritz*;
- nume de locuri / toponime: *Europa, România, Dunăre, Bucegi, Deutschland, Donau, Alpen (Alpi)*;
- nume de corpuri cerești / astronime: *Saturn, Merkur*;
- nume de sărbători: *Crăciun – Weihnachten, Rusalii – Pfingsten*;
- nume de evenimente (istorice sau culturale): *Primul Război Mondial – der Erste Weltkrieg, Iluminismul – Aufklärung*;
- nume administrative: *Electroputere, das Deutsche Fernsehen (Televiziunea germană)*;
- nume comerciale: *Lido, Metro, Nestle*;
- titluri de opere, texte științifice: *Moromeții, Faust*.

Vom da doar un exemplu pentru toate subcategoriile mai sus menționate, deoarece nu există diferențe între ele.

*Îi spune mamei: **DELTA DUNĂRII**.*

(Vulpea, p. 27)

*Sie sagte zu ihrer Mutter: **DONAUELTA**.*

(Der Fuchs, p. 33)

2. Caracteristici morfosintactice

Substantivele proprii din ambele limbi prezintă categoriile gramaticale specifice substantivului: *gen, număr, caz și determinare*. Trebuie să precizăm că aceste categorii au anumite particularități datorate specificului denominativ al substantivelor proprii. Legat de analiza contrastivă a substantivelor proprii din cele două limbi aflate în atenția noastră,

precizăm că există anumite diferențe privind atât numărul, genul, cât și determinarea substantivelor. Aceste diferențe vor fi discutate pe parcursul studiului nostru.

Substantivele proprii cunosc toate cele trei categorii de *gen*. Întâlnim și în acest caz o clasificare în funcție de subclasa din care face parte substantivul:

- *numele de persoană și numele de animale* se încadrează doar la genul masculin (**Petru** – **Peter**, **Azorel** – **Moritz**) sau la genul feminin (**Anca** – **Karina**, **Joiana** – **Mitzi**). Nu există nicio regulă care să interzică folosirea numelor masculine pentru persoane de sex feminin, însă nu este o practică foarte uzitată;
- *cele mai multe toponime* al căror gen este fixat, fie după numele comun, fie după formă, sunt în limba română de gen feminin (*această Românie*) sau neutru (*acest Criș*) și doar numele de locuri cu formă de plural admit context masculin (*acești Carpați*). În limba germană situația diferă, deoarece genul este atribuit pe subclase de substantive. Astfel, de genul masculin sunt majoritatea *numelor de munți* (**der Vesuv** – **Vezuviu**, **der Mt. Everest** – **Everest**, **der Caucazus** – **Caucaz**), unele *nume de râuri, fluvii și oceane* (**der Nil**, **der Rhein**, **der Atlantik**), de genul feminin sunt majoritatea *numelor de râuri și locuri* (**die Seine** – **Sena**, **die Themse** – **Tamisa**), iar de genul neutru sunt *numele de continente, țări* (există și câteva excepții), *insule* atunci când primesc articolul zero (**Europa**, **Rumänien**). După cum putem observa în exemplele mai sus menționate, cazurile de corespondență între cele două limbi sunt destul de rare. În limba română nu avem substantive toponime la masculin, iar în ceea ce privește genul feminin și neutru, substantivele toponime nu au același gen în limba sursă și în limba țintă, fapt ce ar putea pune probleme vorbitorilor nativi de limba română.

O altă diferență între cele două limbi o constatăm la nivelul terminațiilor folosite pentru prenume. În limba română, la prenumele feminine întâlnim terminația vocalică *-a* (**Maria**, **Anca**, **Dorina**), folosită și la unele masculine (**Mircea**, **Toma**). Masculinele se remarcă prin prezența terminației vocalice *-ă* folosită la diminutive (**Petrică**, **Lică**). În limba germană însă, prenumele feminine pot primi și terminații consonantice (**Adelgard**, **Beate**, **Carin**) neexistând terminații specifice pentru marcarea genului ca în limba română.

Referindu-ne la categoria *numărului*, substantivele proprii sunt greu de încadrat între substantivele numărabile și nonnumărabile. Datorită faptului că numele propriu se atribuie unui singur obiect dintr-o clasă de obiecte numărabile, acestea se apropie de nonnumărabile. În același timp însă, posibilitatea ca mai multe obiecte dintr-o clasă să primească același nume este destul de ridicată. Acest fapt le apropie de clasa numărabilelor.

Posibilitatea de a folosi un substantiv propriu la plural, există în ambele limbi, iar înțelesul substantivelor este același. Exemplele de mai jos vor ilustra acest lucru:

- **Ionești** (membrii familiei Ionescu) – **die Müllers** (membrii familiei Müller)
 - **Americile** - **die Amerikas** (se referă la ambele continente cu numele de America)
- [...] ocolind **Cotrocenii** pe șoseaua Bolintin [...].

(Enigma Otiliei, p. 383)

[...] **die Briests** sind schließlich auch nicht von schlechten Eltern.

(în fond nici **familia Briest** nu provine din părinți răi.)

(Effi Briest, p. 25)

Substantivele proprii se încadrează în clasa substantivelor *singularia tantum* și *pluralia tantum*. Substantivele proprii *singularia tantum* denumesc un număr mic de obiecte sau corespund unei necesități de individualizare stricte. În această categorie intră *numele de corpuri cerești* (**Pluto, Ursa Mare, Sonne** – Soarele), *de instituții administrative* (**Academia Română, das Deutsche Parlament**), *numele unor evenimente istorice sau culturale* (**Revoluția Franceză, das Klassizismus**).

[...] o firmă de tablă pe care scria **COOPERATIVA PROGRESUL**

(Vulpea, p. 12)

[...] ein Blechschild, darauf stand **GENOSSENSCHAFT DER FORTSCHRITT**.

(Der Fuchs, p. 14)

Substantivele proprii *pluralia tantum* au doar formă de plural și denumesc *nume de localități* (**București, Popești**), *lanțuri muntoase* (**Carpații – Karpaten, Alpii – Alpen**), *sărbători* (**Paște – Ostern, Rusalii – Pfingsten**). După cum se poate observa, în limba germană nu există nume de localități *pluralia tantum*. Întâlnim însă în ambele limbi determinanți adăugați substantivelor proprii nume de localități pentru a le deosebi (**Bolintin Deal, Bolintin Vale, Frankfurt am Oder, Frankfurt am Main, Frankfurt am Neckar**).

Pentru exemplificare am ales două enunțuri. În primul exemplu, observăm o concordanță între limba română și limba germană, însă cel de-al doilea exemplu ne arată că între cele două limbi pot apărea și diferențe între substantivele *pluralia tantum*. Această diferență nu se manifestă la nivelul întregii categorii, ci doar la nivelul anumitor termeni.

1. Undeva dincolo de **Carpați**, [...].

(Vulpea, p. 91)

[...], das war hinter den **Karpaten**, [...].

(Der Fuchs, p. 118)

2. [...] în fiecare an, de **Crăciun**, [...].

(Vulpea, p. 30)

[...] jedes Jahr zu **Weihnachten**, [...].

(Der Fuchs, p. 37)

În ceea ce privește categoria *cazului*, substantivele proprii au preluat în mare parte flexiunea substantivelor comune. În limba română, pentru cazul G și D la substantivele masculine folosim morfemul proclitic *lui*. Acest morfem se folosește și pentru numele de animale. Întâlnim în limba română contemporană tendința de extensiune a acestui morfem și la substantivele feminine (**lui Ioana**), cu toate că acestea au propria lor flexiune (**Ioanei**). În această situație limba germană prezintă diferențe considerabile, deoarece nu există nicio diferență între substantivele masculine și cele feminine. Ambele categorii folosesc la G -s (**Peters Auto-mașina lui Petru, Petras Mutter-mama Petrei**), formele de N, D, Ac fiind identice.

Am ales pentru exemplificare atât un nume propriu feminin, cât și unul masculin pentru a vedea diferențele din limba română, dar și pentru a demonstra faptul că în limba germană nu există diferențe între substantivele proprii feminine și cele masculine.

*Ochii **Clarei** nu sunt fardați [...].*

(*Vulpea*, p. 17)

***Claras** Augen sind nicht geschminkt [...].*

(*Der Fuchs*, p. 21)

*Mașina **lui Pavel** saltă, [...].*

(*Vulpea*, p. 55)

***Pauls** Hand griff nach ihr [...].*

(*Mâna **lui Paul** o apucă*)

(*Der Fuchs*, p. 263)

Determinarea substantivelor proprii prezintă și ea particularități, în sensul că nu realizează opoziția determinat /nedeterminat. În limba română, substantivele proprii acceptă determinarea cu articol nehotărât în special în scopuri stilistice (**un Sadoveanu** – un volum de Sadoveanu). Substantivele proprii se folosesc în general nearticulat, forma articulată fiind folosită pentru a marca diferența dintre N–Ac și V (*Ana - Ano, Pavel – Pavele*).

***Otilio**, poate lui domnul Felix îi e foame.*

(*Enigma Otiliei*, p. 39)

Întâlnim unele substantive proprii a căror terminație poate fi confundată cu articolul hotărât, însă aceste substantive sunt nearticulate (*Radu, Timișoara, Bianca*).

***Liviu** e coleg de școală cu Paul, [...].*

(*Vulpea*, p. 39)

Despre determinare în limba germană vom vorbi separat deoarece în cazul determinării cu articol hotărât diferențele dintre limba română și limba germană sunt mari. Un vorbitor de limba română ce dorește stăpânirea corectă a limbii germane nu va putea apela la convergențele dintre cele două limbi. În această situație va trebui să asimileze regulile gramaticale impuse de normele limbii germane. Similară cu limba română este folosirea articolului nehotărât și a articolului zero. În limba germană există câteva categorii de substantive ce trebuie folosite cu articol hotărât, în timp ce în limba română sunt nearticulate:

- nume de munți, mări, lacuri, râuri: *die Alpen* (*Munții Alpi*), *der Bodensee*, *das Mittelmeer* (*Marea Mediteraneană*);
- nume de țări (atât la singular cât și la plural): *die Niederlande* (*Olanda*), *die USA* (*SUA*), *die Slowakei* (*Slovacia*), *die Schweiz* (*Elveția*), *der Sudan* (*Sudan*);
- regiuni, strâmtori, canale: *die Normandie* (*Normandia*), *die Dobrudscha* (*Dobrogea*), *das Elsass* (*Alsacia*), *der Bosphorus* (*Bosfor*);
- nume de străzi, clădiri, biserici, hoteluri, nave: *Thomaskirche* (*Biserica Sf. Toma*), *das Waldorf Astoria*, *die Carpathia* (*nava Carpathia*);

- nume de ziare sau reviste: *der Spiegel, das Bild*.

Exemplul de mai jos prezintă un substantiv propriu articulat hotărât în limba germană, însă folosit nearticulat în limba română. Astfel, putem observa diferența la nivel de determinare între cele două limbi.

[...] *durch die lange Ebene, zur **Donau** tragen.*

(*Der Fuchs*, p. 44)

[...] *prin câmpia întinsă până la Dunăre.*

(*Vulpea*, p. 35)

3. Declinarea substantivelor proprii

Declinarea substantivelor proprii prezintă anumite particularități ce o deosebesc de cea a substantivelor comune, cu toate că acestea manifestă tendința de încadrare în modelul flexionar al substantivelor comune. Și din acest punct de vedere observăm diferențe între limba română și limba germană, deoarece declinarea substantivelor prezintă diferențe semnificative. Vom analiza separat declinarea substantivelor proprii, urmând să prezentăm un exemplu pentru a ilustra cele afirmate.

În limba română, substantivele proprii se manifestă în general ca substantive *invariabile*, realizând genitivul și dativul cu ajutorul afixului proclitic *lui* specific substantivelor masculine (*lui Ion, lui Carmen*). Întâlnim și situații în care afixul *lui* este folosit alternativ cu indicii enclitici ai genitivului și dativului (*Radului, Tomei*). Aceste forme se folosesc mai ales în operele literare sau în expresii încetățenite (*Duminica Tomei* sau *Duminica Tomii*)

*Prin pădurea bradului / trece mama **Radului**.*

(www.versuri.ro)

*Vă reamintim că astăzi, la **Duminica Tomei**, numita și "Paștele blajinilor" în unele sate ies credincioșii la cimitir unde fac pomenire [...].*

(www.crestinortodox.ro)

*Ochii **lui Paul** erau pe jumătate închiși [...].*

(*Vulpea*, p. 83)

Declinarea substantivelor proprii manifestă anumite diferențe, în funcție de genul substantivului:

1. la substantivele feminine, forma de nominativ este identică cu cea de acuzativ: *-a (Ioana), -eea (Andreea), -ia (Maria)*. Genitivul și dativul singular au forma *-ei (Ioanei, Mariei)*. Pluralul are forma *-e* sau *-i*, unică pentru toate cazurile (*Ioane, Marii*);
2. pentru substantivele masculine, formele de nominativ și acuzativ sunt: *-u (Radu), -i (Mihai)* și *-a (Luca)*, formele de genitiv și dativ sunt *-lui (Radului)* sau *-ăi (Lucăi)*. Situațiile în care aceste substantive sunt folosite la plural sunt foarte rare.

Exemplele de mai jos ne vor demonstra faptul că în limba română nominativul cu acuzativul, precum și genitivul cu dativul substantivelor proprii feminine au forme identice. În germană însă, doar genitivul are formă diferită, fapt ilustrat și de exemplul:

Clara a adormit, [...] o lasă **pe Adina** singură.
(Vulpea, p. 10)

*Clara ist eingeschlafen, [...] lässt **Adina** allein.*
(Der Fuchs, p. 12)

[...] spune Adina și maxilarele **Clarei** mestecă [...].
(Vulpea, p. 8)

[...] sagt Adina und **Claras** Backenknochen [...].
(Der Fuchs, p. 8)

*Îi suflă **Adinei** părul de pe ceafă.*
(Vulpea, p. 16)

*Er blies **Adina** in den Nacken.*
(Vulpea, p. 19)

În limba germană, declinarea substantivelor proprii se poate realiza în două moduri. Într-o primă situație substantivele proprii, indiferent de genul lor, au formă identică pentru nominativ, dativ și acuzativ, neexistând diferențe între cele două genuri (**Petra, Peter**) iar la cazul genitiv primesc -s (**Petras, Peters**). Nu avem însă forme de plural. Cea de a doua posibilitate se referă la numele de țări, continente, ape, instituții care formează genitivul cu ajutorul afixului von. Trebuie să menționăm că limbajul uzual folosește și varianta cu -s, forma afixată fiind considerată elevată (*Rumäniens Hauptstadt, die Hauptstadt von Rumänien – capitala României*). Helbig / Buscha (Helbig/Buscha; 2001:221) precizează că substantivele proprii sunt însoțite, în general, de articolul zero:

Die Eigennamen, die Maskulina und Neutra sind, folgen durchweg dem Singulartyp 1, d.h., Akkusativ und Dativ sind endungslos und die Endung des Genitivs ist -s. [...] Personennamen stehen meistens mit Nullartikel. [...] Bei Nachstellung wird durch Umschreibung mit von + Dativ benutzt. [...] Feminine Personennamen verhalten sich grundsätzlich wie maskuline und neutrale Personennamen.

*Auch **Grigores** Mutter war Arbeiterin in der Fabrik.*
(Și mama lui Grigore era muncitoare în fabrică.)
(Der Fuchs, p. 101)

[...] dann siehst du schon **den Turm von Kessin** oder richtiger beide.
(atunci vezi deja **Turnul din Kessin** sau mai corect pe ambele.)
(Effi Briest, p. 48)

În cazul substantivelor proprii putem observa diferențe considerabile între cele două limbi analizate din punct de vedere contrastiv, în special la nivelul determinării și declinării. În această situație se recomandă însușirea ca atare a normelor gramaticale ale limbii, pentru a evita greșelile de interferență.

Bibliografie

*** *Gramatica Limbii Române*, V. Guțu Romalo (coord.), vol I, *Cuvântul*, vol. II, *Enunțul*, Ed. Academiei Române, București, 2005.

*** *Gramatica limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, vol. I *Morfologia*, vol. II

Sintaxa, Editura Academiei, București, 1966.

*** *DUDEN, Die Grammatik*, vol.4, ediția a 7-a, Ed. Duden, Mannheim et al., 2005.

Avram, M., *Gramatica pentru toți*, Humanitas, ediția a III-a, București, 2001.

Helbig, G., Buscha, J., *Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht*, Ed. Langenscheid, Berlin, 2001.

Mihuț, L., Miuța, B., *Limba română. Sinteze. Exerciții*, Ed. Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2007.

Opere literare

Der Fuchs war damals schon der Jäger, Herta Müller, Ed. Fischer Taschenbuch, 2009.

Effi Briest, Theodor Fontane, Ed. Eduard Kaiser, Klagenfurt, f.a

Enigma Otiliei, G. Călinescu, Ed. Litera Internațional, București, 2010.

Încă de pe atunci vulpea era vânătorul, Herta Müller, Ed. Humanitas Fiction, București, 2009.

CONTEXTUAL RELEVANCE IN TRANSLATING DRAMA THE CASE OF TENOR VARIETIES IN ROMANIAN VERSIONS OF TENNESSEE WILLIAMS' PLAYS

**Ana-Cristina CHIRILĂ ȘERBAN, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of
Suceava**

Abstract: Relating systemic functional theory to cognitive models of communication, the present paper assumes that an appropriate evaluation of discourse parameters contributes to achieving identity between the contextual knowledge of the sender and that of the listener (the fundamental principle of successful communication). Representing a communicative act based on inference, itself (in a cognitive perspective), translation needs relate to these three dimensions of discourse in all its stages as a process (going from the perception and comprehension of the author's intention to the reconstruction of the message addressed to a second-degree receiver). In our particular study, the object of translation is a challenging text at all three situational levels. With an awareness of their hierarchical interdependence, we investigate some of the most distinctive features, with a focus on tenor, which proves exceptionally challenging in the source-texts under scrutiny.

Keywords: communicative translation, contextual relevance, field of discourse, mode of discourse, tenor varieties

Introduction

The aim of this article is to illustrate what we consider to be an essential episode in Translation Studies, marking an evolution from norm-governed linguistic theories towards function-governed communicative theories of translation. The functional approach proves extremely beneficial to the sub-domain of Drama Translation, whose object of investigation is a complex semiotic system (a polyphonic macro-unit of communication, called *performance*) integrating the dramatic text as a signifying unit. The semiotic perspective of a dramatic text entails the need to relate theatre translation to principles of functional, pragmatic and relevant equivalence, thus proving the case of a dynamic communicative approach to literary translation, in general.

Communicative standards revisited

Traditional theories in translation studies regarded translation as a linguistic activity performed on texts. The significant factors controlling translation were, thus, abstract structures of equivalence, defined lexically, syntactically and semantically, without any regard to extra-linguistic factors. The latter were not taken into consideration as controlling, to a large extent, the communicative instances which constitute the material of translation. The only real issue was *accuracy*, and accuracy was defined both narrowly, in terms of linguistic equivalence, and universally, with no attention to the differing needs and demands and expectations of real people in real-world situations. This period of stagnation in translation studies is considered to be coming from "an understanding of text merely as a self-contained and self-generating entity,

instead of a decision-making procedure and an instance of communication between language users” (Hatim and Mason, 1990: 3). In our own view, translation, at this point, was approached as a product-to-product comparison between the source-text (ST) and the target-text (TT).

From the perspective of more recent theories in Translation Studies, what is needed is a systematic study of problems and solutions, by a close comparison of ST and TT procedures: Which techniques produce which effects? What are the regularities of the translation process in particular genres, cultures and historical periods, that is, in particular contexts of communication? Prescriptive as well as descriptive models in drama translation are built on such relevant questions to be considered by the science of translating.

To such views, Eugene Nida’s reformulation of the notion of translation in terms of “types of equivalence” appropriate to “particular circumstances” can be considered a fundamental step. A founding father of the domain, the American researcher states that “the relative adequacy of different translations of the same text can only be determined in terms of the extent to which each translation successfully fulfils the purpose for which it was intended” (Nida, *apud* Nord, 1997: 13). By distinguishing between “formal correspondence” (as the closest possible match of form and content between ST and TT) and “dynamic equivalence” (as a principle of equivalence of effect on reader of TT), Nida shifts attention away from the sterile debate on free versus literal translation towards the *effects* of different translation strategies, and through them, introduces an awareness of the complex *communicative* dimension of the *process*. The sets of priorities established in *The Theory and Practice of Translation* (1969) include: “contextual consistency” (relating to semantic appropriateness) over “verbal consistency” (word for word concordance); oral over written forms of the language; audience-adapted forms of language over traditionally prestigious forms. In our interpretation, such an approach is sensitive to several communicative aspects of language: forms of actual *performance* (use of the language); distinction between purely *designative/denotative* and *associative / connotative meaning* (emotional response to the message); and last but not least, socio-cultural elements of *context* (which play the dominant part in specifying meaning and relate to the historical settings in which the text was produced - time, place, source, addressee and circumstances – and its culture, as well as to the target language, audience and culture). Thus, Nida’s “equivalence of response” is a pragmatic and sociolinguistic notion in translation.

Peter Newmark, in *A Textbook of Translation* (1998), also defines translation procedures on the basis of contextual dimension, classified as: linguistic, referential, cultural and individual. According to these, Newmark describes several types of translation, each representing a possible strategy in certain circumstances (depending on the text type, aim of translation or the receptor audience). Among them, “*communicative translation*” represents, next to *semantic translation*, the ideal model, attempting to render the same “contextual meaning in such a way that both content and language are readily acceptable and comprehensible to the readership” (Newmark, 1998: 31). The former is “personal and individual and tends to over-translate in order to reproduce pragmatic impact” while the latter is “social, tends to under-translate while concentrating on the message and being simple and natural.” (Newmark, 1998: 40).

The translation models we have exposed build up an image of the translator as a *negotiator of meaning* between producers and receivers of text, assigning to him the central role in a *process of cross-cultural communication* and cease to regard equivalence in static,

purely linguistic terms. Such perspectives can be directly related to principles of text linguistics. If we accept that meaning is something that is negotiated between producers and receivers of texts, it follows that the translator, as a special kind of text user, intervenes in this process of negotiation, to relay it across linguistic and cultural boundaries. In doing so, the translator “tries to retrieve the intended meaning and effects of the ST producer and aims at facilitating retrieval of these intentions by the reader of the target text, in conformity with TL norms” (Hatim and Mason, 1990: 33). The various domains of pragmatics, discourse linguistics and sociolinguistics are all areas of study which are germane to this process, bringing insights into the nature of *intended meaning* and *effect*, the relation of meaning to the communicative environment or *situation of communication* and ultimately into the notion of *functional meaning*. The models I have presented mean to illustrate an early, much needed recognition of the role of contextual factors in translation. The following part of this paper focuses on explicit theories of the notion, which account for even more complex, socio-cultural aware models of translation.

Contextual relevance in translation

A theory of communicative context in translation was produced by M.A.K. Halliday and the London School, who approach the notions of text and context as expressions of a fundamental relationship of mutual determination between language and society. Halliday offers a *systemic functional theory* which attempts to explain linguistic structure and linguistic phenomena based on the assumption that language is required to serve certain universal types of social demand. On the basis of these functions, a further description of three features of the "context of situation" is given:

- the *field* of discourse refers to *what* is happening, to the nature of the social action that is taking place; to what it is that the participants are engaged in, in which language figures as some essential component. The field is expressed through "ideational meanings" (language as reflection of reality, representational);
- the *tenor* of discourse refers to *who* is taking part, to the nature of the participants, their statuses and roles and the relationship among them (referring to both the types of speech roles that they take on in the dialogue and the whole cluster of socially significant relationships in which they are involved); it corresponds to interpersonal meaning (language as action, expressive and imperative);
- the *mode* of discourse refers to the *role* that language is playing "(language as texture in relation to the environment), to what it is that the participants expect language to do for them in a particular situation: the symbolic organization of the text, the status that it has, its function in the context, including the channel (spoken or written text) and the rhetorical mode (didactic, argumentative, etc.).

We are to understand that by assigning a text these features, one may construct a model of the social context of a text. It is what participants in a culture do throughout their interactions, thus being able to make predictions about the meanings exchanged (based on inferences from the situation to the text and from the text to the situation) and communicate.

Relating this type of textual interpretation to Sperber and Wilson's model of communication (1986), one may conclude that an appropriate evaluation of discourse

parameters contributes to achieving identity between the contextual knowledge of the sender and that of the listener (the fundamental principle of successful communication). Representing a communicative act based on inference, itself (in a cognitive perspective), translation needs relate to these three dimensions of discourse in all its stages as a process (going from the perception and comprehension of the author's intention to the reconstruction of the message addressed to a second-degree receiver). In our particular study, the object of translation is a challenging text at all three situational levels. With an awareness of their hierarchical interdependence, we will further investigate some of the most distinctive features in isolation, for methodological reasons.

From the perspective of field, the corpus, consisting of two plays translated from English into Romanian, belongs to specific literary discourse, identified as the *dramatic genre*. The experiential component of context thus relates primarily to the norms of the dramatic discourse, as an integrated element in theatrical communication, a macro-model characterised by semiotic density, in which meaning results from a particular combination of verbal and non-verbal signs. Due to its semiotic co-functionality, this type of discourse is also described by a fundamental deictic orientation and a *performative, proairectic* aspect. As Elam (1980: 157) notices, the speech event is, in its own right, the chief form of interaction in the drama, while dramatic discourse is a “network of complementary and conflicting illocutions and perlocutions” (1980: 159) and *deixis* is instituted at the origins of drama as the necessary condition of a non-narrative form of world-creating discourse (1980: 139). The implications for the act of translation concern essential principles postulated by prescriptive approaches in Drama Translation Studies, such as the theory of “performability” (Bassnett, 1980, 1985, 2011).

The parameter of mode implies a consideration of the special configuration of dramatic dialogue as non-oral spoken discourse, presenting conversational features (while having a mimetic character) combined with textual characteristics such as its syntactic orderliness, its informational intensity or its illocutionary purity. Adding to the challenge of translation in our corpus is the particular style and art of composition used by Tennessee Williams, a playwright who combined naturalist and expressionist techniques in an approach described as “poetic realism”. Naturalist tendencies in his dramatic dialogues are manifest in specific writing techniques which confer a high degree of spontaneity and naturalness to character discourse, such as the use of spoken discourse markers or connectors, which require an activation of various translational strategies in order to achieve pragmatic equivalence, such as in the case below:

Table 1: Discourse marker translation

...well, I was surprised..... Well, I wasn't surprised... Oh, my law, well...., well, that spring, no, it was ... well,...that was a long time ago (Williams, 2000, <i>Orpheus descending</i>)	să-ți spun drept, (...), am fost surprinsă Ba eu nu am fost surprinsă Da, pe legea mea, ... Deci, în primăvara aceea, <i>ba nu</i>, a fost ... Ei, asta s-a petrecut de mult ... (Williams, 1978, <i>Orfeu în infern</i>)

A faithful, direct translation of such pragmatic particles is admitted to result in a loss of conversational features, since an impression of spontaneous speech relates to stereotypical

models of verbal interaction. The theatre translator is therefore to consider the distinctive elements of conversational styles and strategies across cultures in his or her attempt to render dialogue which should sound natural while being performed on stage and should thus create an immediate illusion that the characters belong to the same culture as the audience.

Functional equivalence in translating tenor varieties

Accounting for the same fundamental dimension of dramatic *mimesis* is the tenor mode of its fictional discourse or dialogue. The concept can be discussed with particular reference to the notion of *register*, a concept relating to variation in language that goes with variation in the context of situation.

Tennessee Williams' dialogue achieves realistic notes by the use of language variation forms, tenor varieties often expressing the social stratifications of his dramatic world or social character opposition, based on the assumption that the use of situational levels of the language at an individual level can reflect the systemic opposition between standard and non-standard varieties of a language. To this view, most of the dialogue in the well-known *A Streetcar Named Desire* covers levels of the English language going from intimate and casual to informal in order to reflect the petty world of the immigrant slums of New Orleans. In *Orpheus Descending*, register associated regional dialect builds up the image of a limited provincial South. Character discourse is consequently marked at the phonological, lexical, morphological and syntactic level to express a general note of colloquialism.

We will here select some of the more relevant features, starting with the graphic marks of elision in the pronunciation of the phoneme ɪ: *nothin'a-tall, snoopin'around, courtin', lookin', watchin'*. Compensation and transposition, as well as transfer, here understood as a change from one mark of variation to another, are the most frequent translational techniques. For example, the various (phonological and lexical) marks of register in the source text instance „He starts **courtin' some chick**” (ST1)¹ find an equivalent in a target text idiomatic phrase, which creates equivalent contextual effects in terms of tenor as well as in diachronic variation: „Începe să tragă clopotele la puștoaice” (TT1). For instances in which compensation occurs in macro-textual units and not within a sentence or a complex sentence, contractions are sometimes used to stand for the frequent phonological marks of register in the source: *nu-i, bărbatu-său, se-ntîmpla, n-ai decît*.

At the lexical level, idiomatic phrases constitute the pre-eminent mark of register in the source texts. As the Romanian scholar Rodica Zafiu (2001: 246) points out, idioms are often characterised by ludic tendencies and a lack of literal motivation in construction. Such features add up to the multiple challenges of translating Tennessee Williams' plays, illustrating the difficulties of comprehension as an initial stage of the inferential process constituted by translation. Let us take, for instance, the original association of words in the American colloquial phrase „to give somebody the deep six”(ST1), in which the reception and understanding of contextual meaning (*to kill, to get rid of somebody*) is based on etymological knowledge (six standing for six feet, which is the standard depth of a grave). The idiom

¹ We use ST1 as an abbreviation of the source text *Orpheus Descending* (included in the volume Tennessee Williams, *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America, 2000) and TT1 for Mihnea Gheorghiu's Romanian version of the play, which is included in Tennessee Williams, *Teatru* (Bucuresti, Editura Univers, 1978).

produces rich contextual effects in the target language challenging the translator, in the next stage, to find expressive equivalents in the target language. The Romanian translators of Tennessee Williams deal with such challenges in various ways:

- The general tendency of rendering source idioms by target idioms of equal contextual relevance (*Equivalence*²; *Relevant equivalence*³);

Table 2: Idiom equivalence

TT1 Apoi a venit prohibiția și, ca tot omul, Macaronarul s-a apucat de contrabandă. Asta i-a mers că i s-a potrivit ca balta la pește. (structural, compulsory modulation) exact asta mi-a trecut și mie prin cap (concrete – abstract modulation) o să le tragă fetelor ăstora bătrîne o chelfăneală de să le meargă fulgii (optional expansion) Le-au făcut felul TT2/TT3⁴ Mi se învîrte capul /Mă zăpăcești de cap Asta i-a închis gura /A tăcut mîlc	ST1 Then come prohibition an' first thing ennyone knew, The Wop had took to bootleggin' like a duck to water! That's exactly what passed through my mind She'll give those two maids a touch of her tongue Gave them the deep six ST2/ST3 My head is swimming That shut her up like a clam

- Rendering idiomatic meaning through „explicitation” while keeping tenor effects: *se aruncă asupra prăzii* (*hauls in the loot*), *se stîrneau niște scandaluri* (*they'd raise such Cain*)⁵;
- Textual compensation of register (source lexical unit rendered by idiom of superior colloquial force): **să bagi de seamă** dacă au patima banilor („Notice their passion for money”); **pun mîna în foc că ...**(I bet);
- Target idiom of inferior contextual relevance (inevitable *enthropy*): Let's **cut the re-bop** (TS1)⁶ – *să terminăm cu temenelile* (TT2);

² One of the seven fundamental translation strategies identified by Vinay and Darbelnet (1995), consisting in maintenance in the TL of the SL situation by using completely different language structural and stylistic means (1995: 342).

³ Cătălina Iliescu Gheorghiu considers that relevant equivalence consists in a high degree of interpretative resemblance between the target text communicative intentions and the translator's perceptions of the source text sender's intentions, (Iliescu, 2009:141) while keeping the force of contextual effects and requiring equal efforts to decode the message.

⁴ ST2 is an abbreviation for the source text *A Streetcar Named Desire* (in *The Norton Anthology of American Literature*, Sixth Edition, Volume E, New York, 2003); ST3 is a second version of the same play, included in *Tennessee Williams, Plays 1937-1955* (The Library of America, New York, 2000); TT2 is the translated version of Dorin Dron, included in *Teatrul american contemporan* (Editura pentru literatură universală, București, 1968) and TT3 is a re-translation belonging to Antoaneta Ralian (Tennessee Williams, București, Art, 2010).

⁵ “Raise hell, cause a disturbance, protest angrily”; “from the biblical son of Adam and Eve, the first murderer. The expression implies bringing or returning that evil to Earth” (*Collins English Dictionary – Complete and Unabridged*, 2003).

⁶ According to editorial footnotes in ST1, the term *re-bop* (whose implied basic meaning is *nonsense*) is an improvisation evoking jazz sounds. These have a particular symbolic relevance in the play's semiotic system (as non-verbal signs) and also function as cultural signs for the dramatic world (New Orleans).

Compensation of idiomatic register relevance through other marks of tenor variation (lexical, morphological or pragmatic marks):

Aw, I'll **make myself scarce**, in that case (ST2) - A, atunci **o să dispar**. (TT3) – Ah! ...În cazul ăsta, **o șterg** (TT2).

We used to go up there an' **court up a storm**, ha, ha, just **court up a storm** (ST1)– obișnuiam să mergem acolo să petrecem, **he, he, cum ne mai petrecream!**

- *Translation loss* by alteration of idiomatic meaning and neutralisation of register.

The phrase *to be on a kick*, *to be on a benny kick* belongs to the American slang of the 50's, when *benny* stood for the stimulant medicine known as "benzedrine". In our opinion, the Romanian solution suggests not so much a lack of adequate perception of meaning but rather the influence of a preliminary norm on translation. We believe the constraints of editorial censorship, describing the Communist era in which the translation was performed, imposed euphemistic tendencies, here manifested in a translation solution which comes down to micro-textual rephrasing and changes in illocutionary acts (shifts in performative orientation):

What kick are you on, Lady, **are you on a benny kick**?...you've washed down a couple of bennies with a pot of black coffee t' make you come on strong for th' three o'clock show? (ST1)

Mi se pare că ești adormită! Ce zici, Lady, nu vrei poate să-ți fac o ceașcă dublă de cafea neagră pentru a te întrema puțin pentru reprezentația de la ora trei? (TT1).

Conclusion

The recognition of function in translation has brought about specific methodologies of descriptive approaches in Translation Studies, which have turned good old *equivalence* into a more dynamic principle, covering both *adequacy* and *acceptability*. At the core of such complex paradigms stands the simple observation that the translation of an administrative memorandum is regulated by different norms from those regulating literary translation. By the same token, the translation of theatre requires specific strategies within the general norms of literary translation. The recognition of these differences must serve to incorporate diversity of function within an overall model of the translation process.

Bibliography

- Bassnett, Susan, 1980/1991. *Translation Studies*, London, Routledge.
- Bassnett, Susan, 1985. "Ways Through the Labyrinth: Strategies and Methods for Translating Theatre Texts" in Theo Hermans (ed.), *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*, Londra, Croom Helm, pp. 87- 102.
- Bassnett, Susan, 1990. "Translating for the Theatre-Textual Complexities", în *Essays in poetics*, Vol.15, nr.1, 71-83.

- Bassnett, Susan, 2011. *Reflections on Translation*, Bristol, Multilingual Matters.
- Collins English Dictionary – Complete and Unabridged*, 2003. HarperCollins Publishers.
- Elam, Keir, 1980. *The Semiotics of Theatre and Drama*, Londra, Methuen.
- Halliday, M.A.K., R., Hasan, 1989. *Language, Context and Text: Aspects of Language in a Social-Semiotic Perspective*, Oxford, Oxford University Press.
- Halliday, M. A. K., 1978. *Language as Social Semiotic*, Londra, Edward Arnold.
- Hatim, B. și I. Mason, 1990. *Discourse and the Translator*, Londra și New York, Longman.
- Iliescu Gheorghiu, Cătălina , 2009. *Traducerea textului dramatic. O abordare cognitivă*, Iași, Institutul European.
- Levițchi, Leon, (ed.), 1974. *Dicționar Englez-Român*, Editura Academiei .
- Newmark, Peter, 1998. *A Textbook of Translation*, London: Prentice Hall International.
- Nida, Eugene, Taber, Charles, 1974. *The Theory and Practice of Translation*, New York: The United Bible Society.
- Nord, Christiane, 1997. *Translating as a Purposeful Activity*, Manchester: St. Jerome Publishers.
- Sperber, D., Wilson. D., 1986. *Relevance : Communication and Cognition*, Oxford, Blackwell.
- Vinay, Jean-Paul, Darbelnet, Jean, (1958) 1995. *Comparative Stylistics of French and English: A Methodology for Translation*, transl. by Juan C. Sager, M-J. Hamel, John Benjamins Publishing.
- Zafiu, Rodica, 2001. *Diversitate stilistică în româna actuală*, Editura Universității din București

Corpus de studiu

- Williams, Tennessee, 1978. *Teatru*, Bucuresti, Editura Univers.
- Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America.
- Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America.
- Williams, Tennessee , 2010. *Un tramvai numit Dorință*, trad. Antoaneta Ralian, București: Art.
- *** *Teatrul american contemporan, 1968*. Editura pentru literatură universală, București.
- The Norton Anthology of American literature*, 2003. vol.E, New York, Norton and Company.

VOCABULARIES OF DIGITAL SELF-REALIZATION AND THE PROBLEM OF ANONYMITY

Camelia GRĂDINARU, Scientific Researcher, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Re-opening Rorty's distinction between vocabularies of public deliberation and vocabularies dedicated to the private life of individuals, I'm interested in the way the changes brought by the Internet use in human communication and interaction re-shape our vocabularies of self-realization and self-creation. As it has been shown (for instance Walther and Parks, Baym or Slater), this new form of communication produced a few key transformations in the way people define their identity, on the one hand, and create meaningful relationships with other people, on the other hand. The study of anonymity was one of the first investigations in the field of computer-mediated communication. This research was done in a polarized way, because the anonymity was postulated whether as being essential for the freedom of speech and the expression of the self, or as comprising a lot of dangers for the construction of identity and for the authenticity of the computer mediated-communication. Nowadays, the media convergence, the nuanced relation between online and offline identity, the fact that communication through new media tends to be as close as possible to face-to-face communication seem to contribute to the change of the perceived importance of anonymity. In this respect, the digital Cartesianism that characterized the early stage of development of textual based-communication is now obsolete. Thus, anonymity was a key element of the identity vocabulary of the '90s that offered a plethora of possibilities of self-edification and self-presentation. The recent evolution of social networks has blurred even more the Rortyan distinction between public and private, making the comprehension of users' behaviours difficult to decipher.

Keywords: online identity, anonymity, vocabulary, privacy, self-realization

1. New Media și căutarea identității

Lucrarea își propune să surprindă cele mai semnificative modificări ale rolului și importanței anonimatului în comunicarea mediată de calculator, schimbări care vor fi apoi interpretate prin prisma indiciilor pe care acestea le transmit în raport cu valorizarea vocabularelor private sau publice. Anonimatul reprezintă o componentă semnificativă a modului prin care identitatea online a fost definită în teorie și înțeleasă în practică. Capacitatea acestui concept de a se poziționa la granița dintre public și privat, din moment ce putem vorbi despre mai multe grade sau niveluri ale anonimatului, a făcut ca ea să remodeleze – în funcție de poziționare și de valoarea percepută – fie vocabularul deliberării publice, fie pe cel al vieții private a indivizilor, fie să realizeze, adeseori, un mix al celor două tipuri de vocabulare. De altfel, noile tehnologii și mijloace de comunicare au dat o altă formă întregului vocabular al realizării personale și al construirii sinelui. De asemenea, dihotomia online – offline a fost pusă în discuție cu putere în diverse momente ale dezvoltării new media, pentru ca în abordările contemporane să asistăm la o accentuare a convergenței dintre online și offline și la repudierea rupturii dintre cele două așa-zise tipuri de identitate.

New Media a redeschis problematica identității și a modalităților prin care tehnologia poate contura patternuri de interacțiune, comunicare și configurare identitară. Utilizarea noilor tehnologii și mijloace de comunicare a creat contexte inedite, în care definirea identității a cunoscut o serie de transformări semnificative. De asemenea, vocabularul dedicat acestui subiect s-a îmbogățit și a devenit mai complex, conținând concepte de acum extrem de familiare, cum ar fi cel de eu digital, identitate remediată, alteritate virtuală, efectul Proteus etc. Literatura dedicată identității online a înregistrat diverse trenduri interpretative care au fost strâns legate de evoluția Internetului și de utilizarea din ce în ce mai largă și mai performantă a opțiunilor oferite. Astfel, dacă primele studii abordau atât gama vastă de posibilități prin care sinele poate fi construit, expus sau modificat, cât și anxietățile care însoțeau aceste libertăți, analizele actuale sunt mult mai temperate și mai nuanțate în aceste direcții. Bineînțeles, utilizarea prelungită a rețelelor de socializare sau a spațiilor virtuale imersive are o influență în conceperea propriei identități, precum și în managementul impresiei. Dar, în aceeași măsură, nu doar comunicarea mediată de calculator influențează construirea identității, ci și modalitățile particulare prin care oamenii utilizează tehnologia transformă substanțial contextul în care se poate analiza relația dintre new media și identitate. În acest sens, deși inovațiile tehnologice vor rămâne întotdeauna un catalizator al multor schimbări sociale, modurile particulare prin care acestea sunt înțelese, adoptate, folosite și integrate în viața cotidiană dau, la rândul lor, un feedback important și, uneori, schimbă traseul sau utilizarea unei invenții. Astfel, teoriile influențării sociale asupra tehnologiei (*social shaping of technology*) sau ale difuzării inovațiilor (*diffusion of innovation theory*) reprezintă o contramăsură fructuoasă adusă teoriei determinismului tehnologic.

2. Anonimatul online

În vocabularul identității online, conceptul de anonimat a fost, încă de la început, un element cheie, valorizat în special pentru multitudinea de posibilități oferite în sensul auto-edificării și auto-prezentării ființei umane. Analiza anonimatului a fost una dintre primele cercetări realizate în arealul comunicării mediate de calculator (Lister, Giddings, Grant și Kelly 2003, 209). De altfel, Lister et al. au desprins trei tradiții de cercetare din acest domeniu: investigarea anonimatului, continuată astăzi cu analiza comunicării bazate pe avatar; studiul eului digital, al comunităților virtuale și al rețelelor și cercetarea relației dintre experiențele „reale” și cele „virtuale” (relația dintre online și offline, „living in the interface”).

Polarizarea accentuată pe care o regăsim în tratarea majorității temelor care se află sub umbrela new media nu a ocolit și subiectul anonimatului. Astfel, anonimatul a fost perceput fie ca un drept în online, o garanție a libertății de exprimare (Ian Clarke), fie ca un stigmat, un indiciu al lipsei de responsabilitate din partea utilizatorilor, pentru a cărei atenuare recunoașterea și identificarea membrilor unei comunități ar trebui să fie obligatorii (Dyson) (Featherly 2003, 10). Pe de o parte sunt avantajele de care s-au legat speranțele utopice, de cealaltă parte o serie întreagă de devieri, dintre care calomnierea este una dintre ele (Vamialis 2012). Drepturile și responsabilitățile au trebuit să fie revizuite, inclusiv din perspectivă juridică, deoarece libertatea de exprimare și libertatea de exprimare anonimă (*freedom of speech* versus *freedom of anonymous speech*) nu sunt întrutotul identice. De asemenea,

trecerea de la web 1.0, unde forumurile de discuții și paginile web statice erau centrale, la web 2.0, unde conținutul generat de către utilizatori a crescut exponențial, iar comunicarea în cyberspace a devenit mult mai interactivă, a complicat tabloul inițial al comunicării mediate de calculator, ridicând noi probleme în ceea ce privește anonimatul. Bineînțeles, adresele IP ale calculatoarelor sunt identificabile, deși există produse, precum Anonymizer, care fac ca activitatea online să fie invizibilă. În acest sens, amprente digitale pot fi detectate, iar „în pofida a ceea ce majoritatea utilizatorilor crede, anonimatul în cyberspace este, în cele mai multe cazuri, o iluzie” (Vamialis 2012, 50).

Pe lângă definițiile date acestui concept în cadrul studiilor new media, au apărut abordări clarificatoare și din interiorul studiilor IT. Din ambele direcții a crescut necesitatea de a distinge între anonim și confidențialitate (*privacy*), care sunt de multe ori confundate ori folosite interșanjabil, deși sunt două concepte cu istoric și sensuri diferite. Pentru Featherly, confidențialitatea trimite la existența unui contract între părți (între vânzătorul online și client, în vederea nedivulgării datelor cardului bancar, de pildă), în timp ce anonimatul nu este corelat cu protecția dată de un contract social, ci cu dorința de a nu dezvălui indici identitari, din diverse motive. Pentru Shmatikov și Hughes, confidențialitatea este independentă de anonim, un protocol putând să procure anonimatul, dar nu și confidențialitatea, din moment ce aceasta din urmă implică protecția informațiilor secundare: „în timp ce proprietățile anonimatului au legătură cu protejarea identității în comunicarea observabilă, înțelegem confidențialitatea drept secretul deciziilor agenților bazate pe identitate” (Shmatikov și Hughes 2002, 4). De altfel, printre termenii de bază se mai numără și *untraceability* (presupusul atacator nu poate ști nimic despre cei care trimit mesaje), *absolute sender anonymity* (chiar dacă emițătorii sunt necunoscuți, se poate ști dacă două comunicări provin de la același expeditor), *mix anonymity* (o formă mai puternică de *unlinkability*, neputându-se determina care sunt agenții implicați într-o anumită formă de comunicare). Jisuk Woo consideră că probabil cea mai viabilă modalitate de a asigura caracterul privat în mediile interactive este aplicarea dreptului de a nu fi identificat în rețea, situație care presupune și acceptarea actelor de impostură, minciună și a secretelor legate de identitate. Întrebarea fundamentală cu care trebuie să ne confruntăm devine: „suntem pregătiți și dorim să permitem un drept la minciună de dragul *privacy*? În acest nou mediu conectat în rețea, poate că nu putem să o avem pe una fără alta. Dorim să sacrificăm transparența și eficiența birocratică de dragul caracterului privat în rețea? Aici nu le putem avea pe amândouă în același timp. Astfel, ar fi futil să discutăm metode tehnice și sociale de a obține *privacy* din moment ce nu am hotărât încă dacă suntem pregătiți să schimbăm concepția noastră morală fundamentală pentru a o realiza. Una este să susții că *privacy* este un drept important, și alta este să sacrifici valori importante pentru ea” (Woo 2006, 966). Prin urmare, componenta etică este importantă în ceea ce privește definirea actuală a caracterului privat în interiorul rețelelor de comunicare, și o perspectivă comprehensivă asupra ei nu trebuie să se limiteze doar la o analiză tehnică, juridică, psihologică sau de IT.

Din perspectiva dezvoltată de către Spinello (2003, în Miller 2011, 113), conceptul de *privacy* conține trei elemente esențiale: singurătatea, secretul și anonimatul. Într-o anumită măsură, această abordare reușește să acopere semnificațiile culturale și istorice ale termenului *privacy*, precum și multiplele sale sensuri (intimitate, confidențialitate, caracter privat).

Astfel, celebrul „the right to be let alone”, „lozinca” lui Warren și Brandeis din 1890, se regăsește în primul element, care legitimează dreptul ființei umane de a se izola de ceilalți și de a trăi în solitudine. Această noțiune rezonază cu concepte filosofice vechi, care aparțin tradiției occidentale de gândire, cum ar fi cel de viață contemplativă la greci, care presupune și capacitatea ființei umane de a-și cizela interioritatea în singurătate. Al doilea element al triadei propuse de Spinello trimite la dreptul indivizilor de a deține controlul asupra cantității, calității și tipului de informații pe care ceilalți le dețin despre ei înșiși. În acest punct, intervine managerierea imaginii publice a unei persoane și selecția caracteristicilor pe care aceasta și le va așeza în acest profil „exterior”. Anonimatul, al treilea element prezentat, poate fi conceput drept „un element specific modern al *privacy*” (Miller 2011, 113). În online, se poate spune că eul digital nu este nici anonim, nici privat, mai ales că utilizând formele discursive de prezentare și comunicare, identitatea online este mai degrabă una creată decât una reală (Miller 2011, 127).

La întrebarea „Cât de anonim poți fi în online?”, Morio și Buchholz (2009) iau în discuție trei niveluri de anonimat: anonimatul vizual (email-urile, de exemplu, nu includ fotografia expeditorului sau alte indicii nonverbale, însă există conexiune cu identitatea sa reală), disocierea dintre identitatea reală și cea virtuală (realizabilă pe chat-uri sau în comunități), lipsa identificării (atunci când comportamentele unui individ nu pot distinge de cele ale altor persoane). Acest ultim nivel se apropie, în viziunea celor doi autori, de idealul „adevăratei anonimități”, care poate conduce la o comunicare mai orientată înspre informație și cunoaștere. Anonimatul vizual pare a facilita depersonalizarea, iar „teoria deindividuirii”, care susținea că, în mulțime, indivizii devin iraționali, antinormativi, iresponsabili, a fost contrabalansată de *social identity model of deindividuation effects* care a arătat că anonimatul poate introduce o schimbare a accentului de pe identitatea individuală pe cea socială. Morio și Buchholz (2009, 303) realizează o cercetare și în privința posibilelor corelații dintre diferențele culturale și anonimitate. Rezultatele studiului lor au arătat că autonomia este valorizată în vest, în timp ce afilierea, în est, astfel încât utilizatorii online din societățile vestice preferă comunitățile online cu niveluri scăzute de anonimat, în timp ce utilizatorii din est preferă comunitățile virtuale cu niveluri ridicate de anonimat. Chiar dacă rezultatele studiului lor sunt limitate, este remarcabilă încercarea de a asocia patternuri culturale cu comportamente online, în ciuda ideologiei noilor tehnologii, care susținea dizolvarea granițelor culturale în acest mediu. Mai obiectivă este, credem noi, varianta susținerii pertinentei transpunerii unor însemne și diferențe culturale și în cyberspace, lucru care explică, într-o oarecare măsură, și complexitatea interrelaționărilor online.

În același timp, efectele paradoxale ale anonimatului nu încetează să apară. Studiile *cues to identity* în comunicarea mediată de calculator (efectele indicilor de prezentare care oferă informații despre cei care interacționează) (Tanis și Postmes 2007) au arătat că atunci când realizează o sarcină online, participanții se simt mai confortabil și mai satisfăcuți de mediu și performează mai bine în lipsa reperelor identitare. Așadar, în anumite contexte, *media richness theory* este contrazisă, prezența indicilor de identitate având un efect negativ, neconducând la „îmbogățirea” relaționării. Pentru îndeplinirea anumitor sarcini de lucru în echipă, anonimitatea este larg apreciată, mai ales când intervine în evaluarea relațiilor interpersonale în raport cu evaluarea interacțiunii.

La o privire mai atentă asupra literaturii de specialitate, dar și a utilizării anonimatului de-a lungul timpului, se pot distinge cel puțin două modele distincte de abordare și valorizare a anonimatului. Astfel, în cercetările timpurii asupra identității online, anonimatul era celebrat ca fiind o trăsătură vitală în procesul de auto-constituire personală, de experiență și de integrare a diverselor tipuri de minorități, persoane socialmente marginalizate sau cu diverse probleme. Astăzi, acest entuziasm legat de libertatea auto-creării s-a mai diminuat, iar o serie de constrângeri au apărut și în privința utilizării anonimatului. Astfel, numărul crescut de surse prin care identitatea cuiva poate fi verificată, colapsul contextului, augmentarea importanței informațiilor oferite de către alte persoane, convergența tehnologică sau cerințele unor platforme de socializare, ca Facebook, de a oferi informații reale despre tine însuși sunt doar câteva exemple care conturează modificarea concepției și folosirii anonimatului în contemporaneitate. Nu în ultimul rând, familiarizarea cu noile media și integrarea lor în viața cotidiană a indivizilor a făcut să dispară granița dintre online și offline și să transforme comunicarea mediată de new media într-o componentă funcțională a existenței obișnuite. În această tipologie meta-teoretică (Grădinaru 2013), putem observa la lucru și tipurile de vocabulare care sunt specifice fiecărei etape. Nu lipsesc nici abordările care contestă existența unui profil sustenabil al identității online, contextul nedeterminat al comunicării prin new media fiind, mai degrabă, factorul care este responsabil de specificitățile ei: „lumea online nu pare să schimbe prea mult modul în care gândim despre identitatea personală” (Rodogno 2011, 319). De asemenea, utilizarea anonimatului în diferite scopuri concrete nu pare deloc să se fi redus. De pildă, pirateria online (activități de file sharing ilegale) este în strânsă legătură cu anonimatul, iar cercetările întreprinse de către Larsson, Svensson și Kaminski pe tinerii suedezi între 15 și 25 de ani confirmă o creștere a folosirii anonimatului. De altfel, cei trei cercetători lansează următoarele interogații, în urma acestui studiu: „o întrebare importantă pentru dezvoltările următoare se regăsește în provocarea durkhemiană – unde conduce tendința anonimatului? Reprezintă un semn al unei noi scheme organizaționale digitale? Este un indiciu al unei ‘noi moralități’ sau al schimbării sociale la o scară mai mare? În cazul pirateriei online, ea poate fi descrisă drept schimbând concepțiile despre bine și rău, alături de mijloacele în vederea obținerii țelurilor acceptate, vizibile în cazul normelor de partajare a fișierelor” (Larsson, Svensson și Kaminski 2012, 109).

2.1. *Ideologia începutului. Câteva repere*

În primele etape ale cercetării comunicării mediate de calculator, premisa de bază a fost plăcerea oferită de utilizarea anonimatului, interogația esențială fiind: „Cine suntem/putem fi noi atunci când suntem online?”. Astfel, expresii intrigante de tipul „străini intimi, familiari” sau „prieteni anonimi” au început să populeze discursul asociat comunicării online. Problematika eului în cyberspace presupune atât prezentarea de sine, cât și conceperea sinelui; altfel spus, două tipuri majore de interogații iau naștere aici: „cum se prezintă cineva pe sine însuși atunci când este anonim și fără corp?” și „cum își concepe cineva eul atunci când ceilalți sunt, în mare parte, anonimi și acorporali?” (Zhao 2005, 387). Prin urmare, nu doar definirea propriei imagini de sine și a ideii de alteritate se modifică, dar și comunicarea cu ceilalți și tipurile de interacțiune posibile sunt afectate. Dacă până acum corporalitatea reprezenta un garant al identității (situație nuanțată o dată cu fiecare mare invenție tehnologică, semnătura, scrisul sau timbrul vocal din conversațiile telefonice ajungând să

înlocuiască prezența fizică), mediul online a făcut posibilă o comunicare lipsită de indici corporali sau chiar identitari, supusă eșecului și multor tendințe negative, dar cunoscând și enorme avantaje și situații pozitive. O serie de definiții date anonimatului au intenționat să se desprindă în mod voit de asocierea primară cu numele (anonim însemnând nenumit), ca în accepțiunea lui Kathleen A. Wallace: „anonimatul este o formă de nonidentificabilitate, pe care o definesc ca lipsă a coordonării caracteristicilor într-o anumită privință” (1999, 23). Decorporalizarea digitală a fost una dintre trăsăturile cele mai aclamate ale culturii digitale și în jurul careia s-au ȳesut visele legate de depășirea inegalităȳilor de gen, rasă, vârstă etc. În ideologia începuturilor new media, decorporalizarea reprezenta o condiȳie obligatorie care putea garanta libertatea totală de exprimare a individului și egalitatea subiecȳilor, ea stând la baza utilizării masive a anonimatului. Această ideologie a fost compatibilă cu stadiul dezvoltării tehnologice înseși, comunicarea mediată de calculator realizându-se atunci numai pe bază textuală. Trecerea corpului în plan secund a făcut astfel cu puținȳă revitalizarea cartezianismului în era digitală, transcenderea corporală fiind posibilă într-un mediu de comunicare care celebra anonimatul și utiliza textul pentru exprimarea și crearea identităȳii. Computerul a putut, așadar, fi considerat un alter-ego, o „mașină metafizică” ce încarnează cea de-a doua noastră natură, din moment ce „ne afectează modalitatea în care gândim, mai ales modul în care gândim despre noi înșine” (Turkle 1984, 13). Eul rămâne un „sistem distribuit”, iar alteritatea semnificativă nu mai este alcătuită doar din oameni, ci și din tehnologiile care ne modifică în mod evident viziunile despre om, relaȳionare sau comunicare.

Experimentarea sinelui în primele etape ale dezvoltării noilor tehnologii era augmentată de opȳiunile date de ascunderea identitară, de crearea unei identităȳi complet noi sau de alte alegeri legate de setările de confidenȳialitate și vizibilitate. Astfel, eul nu mai era privit ca o entitate fixată, ci prinsă într-un joc perpetuu al modificărilor și devenirilor. Anonimatul online contribuia la această construcȳie deliberată a identităȳii, care se putea transpune într-un veritabil „portofoliu” de roluri pe care o persoană le „juca” o dată cu trecerea de la o „fereastră” la alta (Turkle 1995, 83). Tipurile diferite de identităȳi pe care o persoană le poate deȳine în online sunt variate, de la pseudonime pe diverse forumuri sau chat-uri, la avataruri în realitatea virtuală și până la identităȳi opuse celei din offline. Bineînȳeles, și până acum o persoană trebuia să controleze și să performeze mai multe roluri sociale (fiu/fiică, mamă, angajat etc.), iar dorinȳa de a reconstrui propria imagine utilizând diverse instrumente este, de altfel, una veche. Cu toate acestea, a trăi la interfaȳă afectează în mod distinct viziunea noastră despre eu, alteritate, corporalitate și lume. Sherry Turkle, ale cărei scrieri sunt de acum clasice în acest domeniu, explică astfel această diferenȳă: „sinele nu doar joacă diferite roluri în diverse contexte, la momente diferite, ceva de tipul experienȳei unei persoane care, de exemplu, se trezește ca o iubită, pregătește micul dejun ca o mamă și merge la serviciu ca o avocată. Practica de viaȳă a ferestrelor (*windows*) este aceea a unui sine descentrat care există în mai multe lumi și joacă mai multe roluri în același timp” (Turkle 1995, 14). Abilitatea de a construi numeroase aspecte ale sinelui, libertatea de a exprima anumite aspecte refulate ale identităȳii sau de a experimenta alte „măști” identitare a creat o imagine a sinelui digital în termeni contradictorii și lipsiȳi de orice urmă a unităȳii. Donna Haraway are o abordare sugestivă a acestui sine, pe care ea îl denumeste „knowing self” și care este, în bună tradiȳie postmodernă și feministă, conceput ca fiind „parȳial în toate

înfațișările sale, niciodată finisat, întreg, pur și simplu acolo și original; și *de aceea* capabil să se alăture altuia, să se vadă împreună fără a pretinde să fie altcineva” (Haraway 1988, 586, s.a.). Discursul dominant asupra identității online din anii '90 cunoaște o puternică influență poststructuralistă, eul fiind conceput ca având o structură mobilă, fluidă și textuală. Astfel, această trăsătură concordă cu caracteristicile web 1.0 și cu exprimarea identitară prin discurs pe toate platformele. Eul este rizomatic, fragmentat, dispersat în rețea, iar anonimatul joacă un rol central în panopia de posibilități pe care acesta le poate accesa sau încerca.

2.2. *Tendențe și dificultăți actuale*

În prezent, diferențele dintre discursul identitar din anii '90 și cel actual se originează în mai multe tipuri de schimbări petrecute în acest interval. Pentru a da doar câteva exemple, modificările tehnologice, creșterea interactivității sau convergența dintre online și offline sunt esențiale în acest sens. Astfel, construcția deliberată a imaginii de sine a devenit mai dificilă în ultimul timp, din cauza creșterii numărului de surse de informare despre un anumit individ. Dacă pe vechile platforme prin intermediul cărora se desfășura comunicarea, de tipul chat rooms, informațiile erau auto-oferte, iar anonimatul era reglat personal în funcție de scopuri, în noul web participativ există nu doar conținut generat de către utilizatori, ci și de către rețea (Rui și Stefanone 2013). Astfel, pe rețelele de socializare, tag-ul sau postarea de către alți utilizatori a unor fotografii sau mesaje care privesc un alt utilizator fac mult mai dificilă ascunderea identitară, controlul sau managerierea dorită a prezentării de sine. Informațiile furnizate de către ceilalți pot submina construcția atentă a imaginii personale, chiar dacă setările de confidențialitate sunt folosite performant. Mai mult, site-urile comerciale colectează date despre utilizatori, alcătuind veritabile dosare personale sofisticate și, în general, „urmele” pe care le lăsăm în cyberspace, care pot lua forma comentariilor, postărilor, like-urilor sau chiar stilul de scriitură utilizat pe bloguri se pot constitui în repere identitare puternice, chiar dacă utilizatorul în cauză folosește o anumită formă de anonimat. De asemenea, instrumentul de bază al construcției identitare online nu mai este doar textul, ci și imaginile foto, înregistrările video, audio, situație care face mai ușoară depistarea identității reale a unui anumit utilizator din rețea. Personalizarea profilului personal reprezintă în sine un marker identitar în social media (Marwick 2013, Papacharissi 2002), muzica, fonturile, avatarurile, hyperlink-urile fiind indici simbolici ai identității online. De altfel, chiar dacă în continuare îți poți crea o identitate falsă, utiliza un pseudonim sau deschide mai multe conturi, pentru mai multe categorii de public, social media actuală a creat o presiune în vederea aderării la o singură identitate, bine fixată. Această situație diferă de contextul inițial al apariției Internetului, văzut atunci drept un laborator al experienței multiplelor fațete ale identității. Convergența dintre identitatea offline și exprimarea sa în social media se poate ilustra și prin utilizarea new media în scopul procesului de branding personal, evoluția microcelebrităților online reprezentând un alt fenomen semnificativ al identității online actuale (Senft 2013).

O altă diferență față de începuturile new media rezidă în două mari paliere, extrem de sugestive pentru subiectul abordat: convergența dintre online și offline, precum și integrarea noilor tehnologii în viața cotidiană a utilizatorilor. Astfel, Baym (2010) atestă faptul că astăzi foarte multe persoane nu-și creează identități radical diferite în online față de ceea ce sunt în afara rețelelor electronice. În aceeași măsură, Alice E. Marwick (2013) susține că dihotomia dintre identitate online și identitatea offline este o teză limitată din cel puțin 2 motive. În

primul rând, astăzi persoanele comunică online mai mult cu persoanele pe care le cunosc în „viața reală”, așadar utilizează profiluri „adevărate”. În al doilea rând, tehnologia wireless, precum și dispozitivele mobile facilitează accesul la social media, astfel încât acestea devin parte integrantă a vieții cotidiene. Posibilitatea de a-ți verifica, de pildă, contul de Facebook oricând, fie de pe laptop, fie de pe telefon, nu mai transformă conectarea la rețea într-un soi de eveniment distinct, care să-ți ofere un context particular pentru crearea unei imagini personale diferite semnificativ de cea obișnuită. Bineînțeles, chiar dacă autodezvăluirea este crescută în mediul online (Qian și Scott 2007), nu trebuie să se treacă cu vederea efectele pe care comunicarea mediată de calculator le are cel puțin în exagerarea calităților pozitive în prezentarea personală (teoria relațiilor hiperpersonale dezvoltată de către J. B. Walther în 1996 fiind grăitoare în acest sens). De asemenea, specificitatea fiecărei platforme online își spune cuvântul în creionarea prezentării de sine, a conceperii sinelui și în utilizarea sau lipsa utilizării anonimatului.

3. Vocabularele identității online

Cum pot fi interpretate aceste schimbări ale construcției identității online și ale valorizării anonimatului în new media utilizând filtrele hermeneutice preluate de la Richard Rorty? Utilizând conceptele de vocabular, precum și cele de perfecțiune privată (autocreație) și solidaritate umană (sferă publică), încercăm să le testăm în domeniul descris anterior, în cele două mari etape asumate. Pentru Rorty, fiecare vocabular impune o re-descriere a obiectului cercetat și, în ultimă instanță, o viziune asupra lumii. Orice vocabular trece prin procese de revizuire sau chiar de înlocuire cu unul nou, proces complex și niciodată atât de rațional pe cât am putea crede. Cum „vocabularul autocreației este în mod necesar unul privat, neîmpărtășit, nepotrivit pentru argumentare”, iar cel al solidarității este „în mod necesar unul public și împărtășit, un mediu pentru schimbul argumentativ” (Rorty 1998, 27), am putea considera etapa de început a dezvoltării new media ca fiind circumscrisă primului tip de vocabular, în timp ce stadiile contemporane s-ar exprima prin cel de-al doilea tip de vocabular. Evident, este vorba despre o asociere care se realizează în termenii dominantei discursive caracteristice celor două etape și nu în termenii unei corespondențe biunivoce totale. De asemenea, trebuie asumată și remarcă rortyană, conform căreia „sinele uman e mai degrabă creat prin folosirea unui vocabular, decât exprimat adecvat sau inadecvat printr-un vocabular” (Rorty 1998, 38). În acest sens, toate tipurile de limbaj sunt create, solidaritatea fiind, de asemenea, creată și nu descoperită.

Din modalitățile de utilizare concretă a comunicării mediate de calculator din anii 1990, precum și din literatura de specialitate aferentă acestei perioade, se observă oportunitatea resimțită în legătură cu realizarea de sine folosind instrumente tehnologice noi. Chiar dacă sensul celebrării auto-creării în cyberspace era diluat prin exprimarea angoaselor și prin diverse idei distopice, dominantă teoretică era aceea a libertății de creație identitară, de reinventare a sinelui prin depășirea barierelor de gen, rasă, etnie, religie etc. În acest sens, vocabularul privat, al construcției și reconstrucției identității online în funcție de propriile reguli se regăsește constant la începutul utilizării Internetului. La această situație, contribuția anonimatului a fost deosebit de importantă, făcând posibile multe dintre prezentările de sine care altfel nu s-ar fi putut susține (ca în cazul adoptării unor identități online complet false). Desigur, persoane anonime și lipsite de corp, care își construiesc identități imaginare sau

complet reale se întâlnesc în online, unde interacționează, comunică și pot seta germenii schimbării sociale și ai solidarității umane. Experiențele relatate și explicate de către Howard Rheingold (1993) din interiorul primelor comunități virtuale sunt emblematică în acest sens. În pofida diverselor tipuri de anonimat, membrii unei comunități sunt capabili de ajutor necondiționat, sfaturi, împărtășirea cunoștințelor sau a expertizei în mod gratuit, creând o adevărată economie a darului digital. În aceeași măsură, acte defăimătoare, ilegale și lipsite de etică se pot realiza la adăpostul anonimatului, rupând armonia dintre public și privat.

Urmând terminologia rortyană, actualele forme de comunicare au complicat și mai mult distincțiile dintre cele două forme de vocabulare, făcând înțelegerea comportamentelor utilizatorilor dificil de descifrat. Social media sunt considerate drept filtre colaborative plurale, care ar putea duce la crearea solidarității, creând un vocabular public, prin intermediul căruia lucrurile se împărtășesc și se argumentează. Preferința utilizatorilor de a recrea identitățile din offline pe platformele online se regăsește în prezent la categorii foarte diverse. Studiul realizat de Bullingham și Vasconcelos (2013) atât pe blogeri, cât și pe locuitorii din Second Life au confirmat această ipoteză. Deși utilizatorii din Second Life dețin mai multe oportunități de a construi identități distincte de cea reală, eul digital rămâne, până la urmă „ancorat” în cel offline. Convergența dintre privat și public poate conduce la combinarea vocabularelor, corespunzând unei identități „amestecate” (*blended identity*) (Baker 2009), ce presupune cooperarea și influența dintre online și offline.

4. Observații finale

Interpretarea identității online și a valorizării anonimatului a fost realizată pe fundalul dat de încercarea de a stabili modele identitare corespunzătoare celor mai semnificative etape din dezvoltarea Internetului de la începuturile sale și până astăzi. Relația dintre construirea identității și new media este una nuanțată și cere constant contextualizări precise; cu toate acestea, decupajele prezentate sunt emblematică pentru surprinderea tendințelor principale din momentele-cheie alese ca referință. Relevanța anonimatului în cercetările timpurii asupra identității online pare a fi contrabalansată de datele obținute din orientările actuale. Limitările, dificultățile și constrângerile apărute în procesul edificării identitare din cadrul formelor prezente de comunicare mediată de calculator sunt explicate și integrate într-o perspectivă mai amplă. Dincolo de tendința analitică și metateoretică de a privi evoluția tratării anonimatului și a identității virtuale, scopul lucrării a fost și acela de a observa tipurile de vocabular pe care anonimatul le antrenează. Astfel, vocabularele realizării de sine prin intermediul noilor tehnologii și mijloace de comunicare au fost discutate la nivelul celor două paliere considerate drept simptomatice pentru întreaga traseu al identității online. Conceptele rortyene de vocabular, autocreație și solidaritate au fost reutilizate în acest scop, dezvăluind rețele posibile de interpretare ale ecologiilor cotidiene ale utilizatorilor din anii '90 și din zilele noastre.

Referințe bibliografice

Baker, A. J. 2009. "Mick or Keith: blended identity of online rock fans". *Identity in the Information Society* 2(1): 7-21.

- Bullingham, Liam și Vasconcelos, Ana C. 2013. "The presentation of self in the online world": Goffman and the study of online identities". *Journal of Information Science* 39 (1): 101-112.
- Featherly, Kevin. 2003. "Anonymity". În *Encyclopedia of New Media*, edited by Steve Jones, 9-11. New York: Sage Publications.
- Haraway, D. 1988. "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective". *Feminist studies* 14(3): 575-599.
- Hollenbaugh, E. E., & Everett, M. K. 2013. "The Effects of Anonymity on Self- Disclosure in Blogs: An Application of the Online Disinhibition Effect". *Journal of Computer- Mediated Communication* 18: 283-302.
- Grădinaru, Camelia. 2013. "From Multitude to Convergence: Contemporary Trends in the Study of Online Identity". În *Argumentum: Journal of the Seminar of Discursive Logic, Argumentation Theory & Rhetoric* 11(2): 95-108.
- Larsson, S., Svensson, M., & de Kaminski, M. 2012. "Online piracy, anonymity and social change. Innovation through deviance". *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 19(1): 95-114.
- Leshed, G. 2009. "Silencing the clatter: removing anonymity from a corporate online community". *Online Deliberation: Design, Research, and Practice*, edited by Todd Davies and Seeta Pena Gangadharan, 243-251. Stanford: Center for the Study of Language and Information Publications.
- Marwick, Alice E. 2013. "Online Identity". In *A Companion to New Media Dynamics*, edited by John Hartley, Jean Burgess, and Axel Bruns, 355-364. Chicester: Wiley-Blackwell Publishing Ltd.
- Morio, H., & Buchholz, C. 2009. "How anonymous are you online? Examining online social behaviors from a cross-cultural perspective". *AI & Society* 23(2): 297-307.
- Morio, H., & Buchholz, C. 2009. "How anonymous are you online? Examining online social behaviors from a cross-cultural perspective". *AI & Society* 23(2): 297-307.
- Papacharissi, Zizi. 2002. "The Presentation of Self in Virtual Life: Characteristics of Personal Home Pages". *Journalism & Mass Communication Quarterly* 79 (3): 643-660.
- Qian, H., și Scott, C. R. 2007. "Anonymity and Self- Disclosure on Weblogs". *Journal of Computer- Mediated Communication* 12(4): 1428-1451.
- Rheingold, H. 1993. *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. Boston MA: Addison-Wesley Publishing.
- Rorty, Richard. 1998. *Contingență, ironie și solidaritate*. Traducere și note de Corina Sorana Ștefanov. Studiu introductiv de Mircea Flonta. București: Editura ALL.
- Rui, Jian Raymond and Stefanone, Michael A. 2013. "Strategic Image Management Online. Self-presentation, self-esteem and social network perspectives". *Information, Communication & Society* (ahead-of-print): 1-20.
- Senft, Theresa M. 2013. "Microcelebrity and the Branded Self". In *A Companion to New Media Dynamics*, edited by John Hartley, Jean Burgess, and Axel Bruns, 346-354. Chicester: Wiley-Blackwell Publishing Ltd.
- Shmatikov, V., & Hughes, D. J. 2002. "Defining anonymity and privacy". *Workshop on Issues in the Theory of Security (WITS' 02)*: 1-12.

- Tanis, M., & Postmes, T. 2007. "Two faces of anonymity: Paradoxical effects of cues to identity in CMC". *Computers in Human Behavior* 23(2): 955-970.
- Turkle, Sherry. 1984. *The Second Self: Computers and the Human Spirit*. New York: Simon & Schuster.
- Turkle, Sherry. 1995. *Life on the Screen. Identity in the Age of the Internet*. New York: Simon & Schuster.
- Vamialis, A. 2012. Online defamation: confronting anonymity. *International Journal of Law and Information Technology*, 21(1), 31-65.
- Wallace, Kathleen A. 1999. "Anonymity". *Ethics and Information Technology* 1: 23-35.
- Walther, J. B. (1996). "Computer-mediated communication: Impersonal, interpersonal, and hyperpersonal interaction". *Communication Research* 23: 3-43.
- Woo, J. 2006. "The right not to be identified: privacy and anonymity in the interactive media environment". *New Media & Society* 8(6): 949-967.
- Zhao, Shanyang. 2005. "The Digital Self: Through the Looking Glass of Telecopresent Others". *Symbolic Interaction* 28 (3): 387-405.

ARGUMENTATION, DE-DOUBLING AND DE-RATIONALIZATION IN THE ROMANIAN POLITICAL DISCOURSE

Gabriela GOUDENHOOFT, Assistant Professor, PhD, University of Oradea

Abstract: This paper has as a working hypothesis the idea that political discourse involves a series of specific features, often reflecting the atomization of the social reality, generated and related by it, demanding a specific and critical approach. Romanian contemporary political discourse analysis reveals a dual profile of the imaginary, a mythical dimension of the representation, a strange pairing between pre-modern and post-modern.

This dual dimension overlaps on a duplication of the public discourse, where the argument's rationality is flawed by some ambiguity of common values, by the absence of a social consensus, of an implied agreement on a set of social values and on an explicit adherence to these values.

A relevant topic is the rationalization of the political discourse, taking into consideration the discourse's functions: communication, persuasion, legitimization, and the representation / reconstruction of the reality, so seeing the discursive traps on a logic and linguistic level, where the chosen categories succeed in dual pairs with an alarming frequency for the health of the contemporary political and social life: mythic-realistic, unconditionally-engaged, versatile-obsessive, intuitive-comprehensive etc.

The rationalization-“derationalization” dynamic and the mass media influence on public discourse, are seen in relation to the dimensions of the new dramatic, spectacular media political discourse and, alternatively, with the paradox, and the antinomy of the virtual-real, uniqueness-multiplicity concepts.

We do not plead in favor of the idea that the media techniques in general or new media coverage of politics are factors of contemporary public discourse derationalization, but just follow the manner which this process, this subtle rationalization-derationalization game seems to occur in the context of the political spectacularization.

Keywords: political discourse, rationality, spectacular media, atomization, antinomy

Discursul politic, ca formă specializată de comunicare, funcționează în strânsă legătură cu imaginarul social și politic și se situează la intersecția dintre mai multe niveluri sau spații simbolice importante: politic, public și comunicațional (Wolton, 1997). Acesta este doar unul dintre motivele pentru care vom aborda problema dinamicii discursive în strânsă legătură cu imaginarul dar și cu imaginea, pornind de la ipoteza modificării nivelului de raționalizare a discursului (dinamica raționalizare-deraționalizare) în condițiile modificării spațiului public la care acesta își găsește adecvarea, în contact și sub influența mass-media.

În ceea ce privește imaginarul social și politic românesc, fără a avea pretenția că structurile acestuia ar fi în mod absolut diferite de constructele manifeste ale altor comunități, observăm o poziționare dihotomică și antinomică, adică ”o tendință cognitivă de diviziune a ariilor în componente contradictorii, inclusiv la nivel valoric (bine-rău) și duale totodată, conducând la reprezentări bipolare și atitudini tranșante, determinate de o logică disjunctivă (ori-ori), făcând adesea imposibilă o percepție a nuanțelor, cu tendințe fie ale unei logici rejective a contradictoriului (nici – nici), fie ale unei *coincidenția oppositorum* de tip balcanic

și împăciutorist de genul "hai să dăm tuturor dreptate" pentru că "fiecare are dreptatea sa" (Goudenhooff, 2012, p.98). Aceasta induce o patologie pe care am putea-o numi "sindrom binar" (Antoși, 2005, p.61) sau tendință de polarizare. Analizând imaginarul românesc vom descoperi că numeroasele dihotomii și antinomii, împreună cu tendințele rejective, "niciniste" sunt vehicule ale trecerii de la raționalitatea ordinară la cvasi-raționalitatea mitică inclusiv în discursului public și/sau politic contemporan.

Nu vom analiza toate funcțiile discursului; am ales să documentăm dinamica raționalizare-deraționalizare în legătură cu funcția de comunicare a discursului, de persuadare, de legitimare și de reprezentare/reconstrucție a realului.

Abordând aspectul comunicațional al discursului, trebuie să avem în vedere comunicarea însăși și modul în care aceasta comportă "relații simetrice sau complementare" (Rovența-Frumușani, 2005, p.22) – participanții la comunicare își reflectă reciproc comportamentul. Una dintre perechile antinomice prezente în structura discursivă sun aspectul comunicării o reprezintă rigiditatea/versatilitatea. Când intervine rigiditatea, situarea pe o poziție univocă, închisă, nu mai are loc comunicarea, nici empatia. Pe de altă parte, există și riscul unei anume versatilități, politicianul spune ce vrea să audă publicul, alegătorul, reflectându-i dorințele, idealurile, în care el însuși nu crede câtuși de puțin. Paradoxul acestei antinomii îl constituie ireversibilitatea căci "comunicarea este ireversibilă" (Ibidem, p.23). Mesajul politic trece de la actorul politic la public de cele mai multe ori, fără posibilitate de corectare, dar și fără urmărirea altei forme de *feed-back*, decât adeziunea cu consecințe electorale, care să se materializeze într-un acord al alegătorilor prin votul câștigat de politician. Bineînțeles că acest fapt vizează funcția persuasivă a limbajului politic asupra căruia vom reveni. Legat de comunicare este relevant faptul că discursul politic comunică mesaj și imagine, actorul comunică informație și se comunică pe sine ca imagine sau, altfel spus, mesajul comunicat prin discurs cuprinde și informații legate de imaginea politicianului. Așadar în procesul de comunicare imaginea are și o funcție și valoare ideatică, capacitatea de a oferi un referențial, conferind încărcătură ideologică mesajelor (Frigioiu, 2004, p.10). Imaginea politică se comunică prin discurs și este adesea tributară mitului, căci mitul politic se reflectă atât în construcțiile reprezentărilor sociale, cât și în modelele discursive utilizate în presă, în alocuțiuni publice și chiar în limbajul curent. Ideea care se extrage din aceste observații este aceea că suprapunerea construcțiilor duale peste fenomenul de polarizare a imaginarului politic conferă un anume profil discursului politic, laolaltă cu "acreditarea ideii că spațiul politic este unul privilegiat, populat cu actori cu profil mitic" (Goudenhooff, 2012, p.109). Realitatea aceasta nu este, desigur, specifică numai societății românești. Societatea modernă se caracterizează astfel prin neîncetarea producție de persoane "nevrozate" și "inferiorizate", care rezultă din manifestarea acestui fenomen ambivalent (Dorna, 2004, p.125).

Funcția discursului de a viza reconstrucția, transformarea, chiar și fictivă, a realității, este semnificativă în perspectiva dinamicii pe care o analizăm. Putem observa adesea cum autoritatea și legitimitatea omului politic, când acesta o are, desigur, se folosește de adevărate "ceremonii transformative" creând "noi realități", modelând realitatea. Logica simțului comun utilizează disociativ noțiunile "ordine/haos, legitim/nelegitim, just/injust" (Frumușani, 2005, p.144). Discursul politic participă așadar de o manieră ambivalentă "la crearea socială a realității sau la anihilarea ei". (Ibidem, p.146).

În ceea ce privește problema legitimității omului politic, legătura dintre aceasta și discurs este indisolubilă. Discursul politic legitimează puterea. Discursul doctrinar legitimează *temeiul* accesului la puterea politică, discursul propagandistic legitimează *raționalitatea* accesului la puterea politică, discursul publicitar legitimează *mijlocul* prin care se accede la puterea politică, discursul ideologic legitimează *destinatarul* care va beneficia de accesul la puterea politică (Sălăvăstru, 2009, p.38). Acționând, decidentul își manifestă *autoritatea în legătură cu legitimarea puterii*, iar persuadarea, ”convingerea este *temeiul rațional* al legitimării puterii” (Ibidem, p.57). În fapt, există 3 mecanisme ale legitimării politice: schematizarea discursivă (imaginea propusă de orator autiorului referitor la o problemă, cu intenția de a-l convinge să adere la acea imagine), coerența internă a discursului politic, asigurată de ”normele generale ale raționalității” (Ibidem, p.59). Necesitatea raționalității în cadrul discursului nu poate fi pusă la îndoială. Perelman și Tyteca arată că prezența unei contradicții într-un discurs argumentativ descalifică argumentarea dar și pe cel care o propune. De pildă în discursurile politice românești întâlnim erori de argumentare, remarcându-se adesea *Ignoratio elenchi* –(lipsă de coerență problematică), urmată de lipsa de coerență referențială, (acordarea aceluiași sens problemelor” și de ”echilibrul întemeierilor”(Sălăvăstru, 2009, p.60). Semnalarea acestor erori certifică o tendință de deraționalizare discursivă, dar aceasta nu demonstrează însăși absența raționalității, căci absența unor factori de ordinul raționalității ar duce la pierderea credibilității unui discurs politic. Se petrece adesea un fenomen de transfer al raționalității spre alte zone, atunci când se vorbește despre ”raționalitatea compromisului politic”. De aceea vom găsi în cadrul discursului politic întreaga tipologie a argumentelor: (Ibidem, pp.201 sqq): argumente bazate pe fapte, argumente bazate pe exemple, argumente bazate pe autoritate (în ciuda absenței temeiului rațional al lor, căci spiritul critic cedează sub presiunea ”imperativului modelelor”). Vom găsi, de asemenea un întreg inventar de strategii și proceduri logice folosite în discursul politic: structuri deductive (*modus ponens, tollens*), structuri dilematice de argumentare, inferențe imediate la nivel propozițional și categorial (exemplu: silogismul retoric), structuri logice inductive, transductive, probabilistice etc. Vom găsi însă și sofisme (ibidem, p.239): sofisme de confruntare care limitează, argumentum ad hominem, sofisme de roluri, strategii de imunizare, *argumentum ad populum, ad verecundiam* (autorității), *ad misericordiam*, sofismele punctelor de plecare (vezi și Olbrecht și Tyteca), *petitio principii* (raționamentul circular), sofismul falsei autorități, falsei analogii, falsei consecințe, *post hoc ergo propter hoc*, argumentum ad ignorantiam, sofisme de limbaj (echivocația, amfibolia, accentul, diviziunea, compoziția) etc. Fără a intra în exemplificarea tuturor formelor de argumentare credem că raționalitatea a pierdut din prestigiul pe care îl avea și nu avem în vedere raționalitatea echivalată cu logicitatea, ci raționalitatea concepută drept adecvare, adecvare ce s-ar putea stabili printr-un proces de examinare critică (Marga, 1991, p.63); vom observa cum prestigiul raționalității a fost substituit de prestigiul și relevanța succesului. Aici ne intersectăm, desigur, cu relația dintre politică și morală care, ar merita în sine o examinare, dar peste care vom trece menționând doar că în epoca modernă este promovat ”cultul succesului, adică teoria că intenția care se realizează comportă, prin însuși acest fapt și exclusiv prin el, valoare morală, pe când cea nerealizată este, din cauza eșecului, vrednică de dispreț” (Benda, 2007, p.136). Succesul înseamnă și eficacitate la nivel discursiv, iar principiul eficacității cuvântului duce la limbajul de instituire, existând o reorică oficială,

legitimă, autorizată, căci "limbajul își primește autoritatea din afară" (Bourdieu, 2012, p.141). Legitimitatea discursului este dată de autoritatea delegată, de "impostură autorizată"¹.

Legitimitatea este legată și de profilul societății. Transmiterea gândirii se face potrivit două stiluri de bază: stilul societăților democratice și stilul societăților ierarhice, deoarece aceste stiluri cuprind structuri lingvistice care le corespund mai bine (Perelman și Olbrechts-Tyteca, 2012, 204-205). Așadar în societățile democratice încrederea publică este extrem de importantă, spre deosebire de cele autocratice, care dețin alte mecanisme de echilibru și de reglare (aparatul represiv și ideologic), iar mass-media trebuie să aibă o dublă funcție: ea trebuie să fie obiect al încrederii și mediator al încrederii față de persoane, instituții, sistem Roventă-Frumușani, 1999, p.227).

Cum se validează aceste observații la nivelul discursului politic românesc? Ele sunt în strictă dependență cu existența unui imaginar colectiv social polarizat care face posibil un discurs politic, dar și jurnalistic, polarizate și antinomice în România contemporană. Imaginarul politic este o scenă prielnică desfășurării antinomiilor pentru că persistă în mentalul colectiv românesc ideea că spațiul politic este unul privilegiat, dar și mitic, inefabil, cumva în afara lumii, populat de personaje speciale, de inițiați, unde regulile obișnuite și morala nu se aplică² iar *pledoaria pentru privilegierea regimului ontologic diferențiat al politicului merge până la asumarea istoriei*³.

Discursul politicienilor este polarizat și mizează pe antinomie și metaforă, sloganuri antitetice: "*Reforma înseamnă un deal din care răsare o vale*"⁴ – Emil Constantinescu; "*PNL este cel mai tânăr vechi partid din România*"- slogan PNL; "*În Europa nu se intră în zdrențe*"⁵ – Mihai Ungheanu.

Caracterizările antinomice se regăsesc și în mentalul analiștilor, scriitorilor, gazetarilor. Cristian Tudor Popescu de pildă, îl caracterizează pe Traian Băsescu drept "*un animal politic foarte mare, dar un om politic foarte mic*"⁶. Ziarele mizează chiar pe titluri antinomice: "*Lipsești și câștigi*"⁷, "*Șansa și handicapul Guvernului Ponta*"⁸, "*Minciunile*

¹ "Purtătorul de cuvânt este un impostor înzestrat cu skeptron (...) "Știința politică", învățată în instituții special amenajate în acest scop este raționalizarea competenței pe care o cere universul politicii și pe care o posedă în stare practică profesioniștii: ea urmărește creșterea eficacității cunoașterii practice prin punerea la dispoziția ei a unor tehnici raționale precum sondajul, relațiile publice sau marketingul politic, tinzând, în același timp, s-o legitimeze prin conferirea unor aparențe de științificitate și prin instituirea problemelor politice în afaceri de specialiști, pe care e de datoria specialiștilor să le tranșeze în numele cunoașterii, nu al interesului politic" (Bourdieu, 2012, pp.189-190).

² Iată cum își caracterizează președintele Traian Băsescu biroul: "Biroul meu s-a sigilat, fișetul s-a sigilat, toate documentele secrete din cabinetul Președintelui României sunt sigilate. Președintele interimar folosește biroul de deasupra biroului președintelui, adică cu un birou mai sus. Nu are acces la dosarele mele, ale președintelui, deci alea sparte din istoria României. Acolo sunt lucruri știute și neștiute public" Declarația lui Traian Băsescu la postul B1TV, preluată de Evenimentul Zilei, 17 iulie 2012.

³ "Această hulită clasă politică născută după 1990, practic creează momente de istorie remarcabile în viața societății românești. Pentru că noi suntem aceia care schimbăm lumea în care trăim." - declara Ovidiu Petrescu Ovidiu Cameliu Petrescu, 7 octombrie 2003, în **Discursuri și dezbateri Parlamentare 1864-2004**, coord. Gh Buzatu, Editura Mica Valahie, București 2006, p.777.

⁴ Emil Constantinescu apud Constantin Sava, în **Discursuri și dezbateri Parlamentare 1864-2004**, coord. Gh Buzatu, Editura Mica Valahie, București 2006, p.617.

⁵ Mihai Ungheanu, 28 decembrie 2008, în **Discursuri și dezbateri Parlamentare 1864-2004**, coord. Gh Buzatu, Editura Mica Valahie, București 2006, p.621.

⁶ *Jurnalul Național*, 12 iunie 2012.

⁷ Cristian Tudor Popescu, *Ziarul financiar*, secțiunea politică, 10 iulie 2012.

⁸ Sorin Roșca Stănescu, *Jurnalul Național*, secțiunea Editorial, 24 mai 2012

preacinstiului Bănescu”⁹ dar și pe text: ”*Mergem spre întuneric de mulți ani. Vedem asta mai ales acum când vom lua Lumină!*”¹⁰

Situarea cu preponderență pe poziții antinomice, folosirea de standarde duble și de reprezentări care situează politicul într-o zonă privilegiată, fracturarea solidarității dintre vorbă și faptă, aplicarea simultană a principiului ”nimeni nu e mai presus de lege” și a privilegierii politicienilor de a acționa diferit, explică fenomenul de-raționalizării discursului public și politic românesc și abandonul raționalității logice în favoarea unei raționalități mitologice. Nu putem totuși eluda faptul că mitul și raționalul sunt doua cadre de gândire diametral opuse, iar ”ieșirea din mit” conduce la găsirea ”rădăcinilor spirituale ale raționalului” (Gauchet, 2006, p.68).

Este însă posibilă abandonarea mitului și a ritualului și instituționalizarea raționalității la nivelul imaginarului politic sau al discursului politic, cu atât mai mult cu cât opoziția dintre rațional și mistic, dar și coexistența lor este documentată mai ales la nivel de limbaj, de discurs? ”Nu mai este necesar să se dialogheze, se se discute, să se raționeze. Trebuie așteptat ca cineva să vorbească pentru noi.” (Eco, 1996, p.50). Putem, desigur, observa și o paradoxală coexistență a preferinței pentru așteptarea ”salvatorului” care să vorbească dar mai ales să schimbe ceva pentru poporul român, ca și și necesitatea și multiplicarea irațională a discursului în dezbateri spectaculară, televizuală, despre care vom discuta ceva mai departe.

De asemenea discursul public românesc pare să se fi înrădăcinat într-o adevărată tradiție a dedublării: Adrian Marino oferă o prezentare metaforică a imaginii celor două Români¹¹: una a tradiției ideologice etniciste, naționaliste, șovine, antisemite, anticriticiste, pe care autorul o consideră falsă, e altfel, (deși observăm numeroase încercări de acreditare a existenței ei, mai ales pentru perioada interbelică) și una a ideologiei de tip iluminist, liberal, democratic, pro-european și raționalist. Cele două Români, pe de o parte una antidemocratică, intolerantă și mistică, iar pe de alta cea liberală și raționalist-critică par să se fi confruntat începând din secolul al XIX-lea. Existența bipolarei, antinomice Români o confirmă intelectuali precum Stelian Tănase: ”Că există azi mai multe Români nu este un secret. (...) Aceste Români sunt despărțite de clivaje adânci”¹², așa cum se separă și urbanul de rural, dar și ”România profundă” de cea superficială sau, și ”România deschisă, urbană, informată, dorind libertăți” de ”România conservatoare”, ”izolată, închisă, arhaică, temătoare, rurală”¹³. Analistul constată atomizarea societății românești, alienarea ei, lipsa de perspectivă, în condițiile în care asista, paradoxal, la o Românie ”absentă”¹⁴, care nu fusese încă invitată în acel moment (2003) să adere la Uniunea Europeană. Gabriel Liiceanu propune și el, cu ironie filosofică, o dihotomie românească: ”patria mare” care a devenit irecognoscibilă și alienată, versus ”patria mică”, ”România de buzunar”¹⁵, populată cu oameni consacrați, cu valori

⁹ Dan Constantin, *Jurnalul Național*, 12 aprilie 2012.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Adrian Marino, ”Două Români ideologice”, în volumul **Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România. Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi**, (Iași: Polirom, 2001): 177-182;

¹² Stelian Tănase, ”Fractura”, *Revista 22*, 16.12.2004.

¹³ Idem, ”Despre oligarhie”, *Revista 22*, 26.05.2003.

¹⁴ ”La coada Europei, printre cei mai săraci, dar și printre cei mai corupți, printre cei mai ineficienți, și printre cei mai înșelători și ambigui. Am rămas pe peronul gării de provincie să așteptăm alt tren. Nici măcar nu se știe dacă va veni acest tren. Dar noi trebuie să stăm cuminți pe valize”. – Stelian Tănase, ”România absentă”, *Revista 22*, 28.04.2003.

¹⁵ Gabriel Liiceanu, ”Povestea patriei mele mici”, *Revista 22*, 10.07.2012.

perene și sigure, patria libertăților noastre individuale. Atomizarea merge mai departe, conducând spre o zonă a proprietății, în măsura în care în presă se scrie tot mai mult despre ”România lor” și ”România noastră”¹⁶ (Goudenhooff 2012).

Dacă ipoteza noastră vizează dinamica raționalizare-deraționalizare discursivă în perspectiva lărgirii cadrului public de desfășurare al acestuia prin incidența mijloacelor media de difuzare a discursului, trebuie să avem în vedere dimensiunea spectaculară a noului discurs difuzat mediatic și, în subsidiar paradoxul și antinomia virtual-real, unicitate-multiplicitate. Actorul politic care se desfășoară în cadrul spectacolului mediatic se află în mod virtual și mediat în conexiune cu un public mult mai larg decât în cazul unui discurs public în stradă sau într-un spațiu discursiv clasic, dar în mod real și imediat el este izolat de acel public, el este singur sau în legătură imediată doar cu operatorii media și nu cu destinatarii discursului. Poate că nu întâmplător în ”spectacolele politice televizate” se permite accesul unui public limitat, uneori, mai ales la dezbaterile politice, pentru a eluda impresia copleșitoare de singurătate a celui care rostește discursul.

Rolul și locul pe care îl are realul în procesul modern de comunicare politică, incidența funcției de reprezentare și de transformare a realității prin discurs ne dă informații importante privind dinamica rațional-deraționalizare. Dacă pornim de la observația că ”orice situație interlocutorie este un proces de co-construcție a realității prin intermediul discursului”, rezultă că percepem realitatea socială nu ca pe un obiect de reflectare și vehiculare prin intermediul limbajului ci, ca pe o recreare a lumii, a uneia dintre lumile posibile, în care ”postulatul de bază se rezumă astfel: orice cuvânt are o intenție persuasivă”. (Dorna, 2004, p.175). Din analiza discursurilor rezultă că specia discursului politic deși face parte din paradigma influenței și persuasiunii sociale, sub influența unei mize, iar *pattern*-urile strategice și logicile persuasive fac din persuasiunea politică, una articulată mai ales pe o logică a verosimilului. Este necesară persuadarea care are ca scop, chiar și numai în subsidiar, menținerea unui climat social de echilibru căci echilibrul și predictibilitatea asigurată de respectarea legilor sunt dezirabile în lumea noastră, iar convenția asupra unor valori comune și chiar concesiile făcute în numele lor conduc la armonia socială și ordine. În lumea post-modernă instrumentalizarea condițiilor de tip *panes et circensis* își găsește o perfectă aplicare la politic. Politicianul de azi ne oferă un spectacol în toate gamele (de la solemn la grotesc) promițându-ne pâine și anesteziindu-ne simțul realității cu o realitate recreată ”în direct” de dragul publicului care are o falsă impresie că ar participa într-adevăr la ceea ce se petrece. Spectacolul politic ne oferă iluzia contemporaneității cu decidentul, în ciuda și cu prețul confortului oferit de fotoliul din fața televizorului. Așadar politica se poate defini ca ”spectacol relatat de mass-media și urmărit în direct de părți din public” (Edelman, 1999, p.183) iar scena politică are o configurație duală (concret/abstract, siguranță/amenințare, criză/destindere) dualitate de regăsit, nu întâmplător, și în cazul discursului televizual. Mesajul politic televizual are o structură duală: partea manifestă, explicită care se adresează raționalului și mesajul implicit, ascuns al imaginii care se adresează inconștientului, mesajul subliminal.

¹⁶ ”În România, la putere este, de fapt, o anumită mentalitate care se exprimă și acționează prin politicienii și liderii aleși. Toți aceștia și votanții lor și-au croit o Românie numai a lor, în care noi, restul, suntem tolerați” – Cristian Crisbășan, ”De ce nu o să mai votez”, *Jurnalul Național*, secțiunea Editorial, 2 iunie 2012.

Desigur, rolul media la introducerea și dezvoltarea spectacolului și spectaculosului în comunicarea politică este incontestabil¹⁷. Rezultă și de aici un paradox: pe de o parte actorul politic se izolează, imediatitatea publicului se pierde în favoarea medierii de către televiziune, radio etc., în pofida tocmai a ideii de prezentare ”în direct” iar comunicarea devină însingurată, monologată și univocă, și, pe de altă parte, discursul se multiplică, discursului politicianului suprapunându-i-se discursul jurnalistului și chiar al publicului, dar la care politicianul însuși nu mai are acces imediat, ci doar îl poate evalua ca *feed-back*, ulterior. De aceea cele trei riscuri care minează comunicarea politică sunt riscul căderii în ”politica-spectacol”, riscul aservirii opiniei publice la reprezentarea furnizată de sondaje și ruptura dintre mass-media și public. Actorii politici suferă de o mutație de la reprezentativ la demonstrativ, la spectacular și histrionic. În aceste condiții miza pare să se mute de la raționalitatea discursivă internă la imagine, căci la urma urmei *o imagine valorează mai mult decât o mie de cuvinte*, expresie extrem de utilizată atât în media cât și în politică și care pledează pentru avantajele intuitivului în competiție cu inteligibilul. Dinamica însăși a imaginii politicianului reprezintă o provocare interesantă, căci ea suferă transformări pe măsura evoluției actorului politic. Actorul politic jonglează cu raționalul și intuitivul; Max Weber observa distincția între acțiunea rațională, cea în care actorul organizează mijloacele cele mai bune în funcție de un scop bine stabilit, acțiunea etică în care actorul urmărește o idee valabilă moral, acțiunea tradițională unde învinge cutuma și/sau obișnuința, acțiunea afectivă dictată de emoție, sentiment, pasiune. Ei bine, aceasta din urmă, care mizează pe emoție și intuiție, pare să devină tot mai mult mijlocul de manifestare a intenției discursive contemporane, căci actorul politic pare să nu mai fie interesat (doar) de a persuadea prin mijloace și argumente raționale publicul, ci vrea să îl ”miște”, să îl emoționeze, mizează pe carismă, imagine și prestigiu. Prestigiul este ”un soi de fascinație care ne paralizează facultățile critice și ne umple sufletul de mirare și respect (...) Masele întotdeauna, și foarte adesea chiar indivizii, au nevoie de păreri gata formate. Succesul acestor păreri nu are nici o legătură cu adevărul sau cu erorile pe care le conțin; succesul se întemeiază exclusiv pe prestigiul lor.” (Le Bon, 2007, pp.67-68) Deci prestigiul este potențat de succes.

Mass media reușesc să compenseze individualismul, atomizarea și birocratizarea relațiilor sociale, creând cetățenilor ”impresia unui contact direct cu liderul, prin intermediul imaginii telegenice” iar liderul atinge cu plăcere coarda familiarității sau chiar a unei afectivități chiar și iluzorii fiind. (Frigioiu, 2004, p.29). Iar oamenii, așa cum observase și Feuerbach, proiectează narcisic asupra liderilor calități ideale, rezultând identificarea cu liderul într-o oarecare măsură. Agreeam personalitățile politice cu care ne putem identifica în mod ideal. Cu cât o cultură este mai primitivă cu atât personalizarea puterii are mai mari șanse de succes. În culturile secularizate, cum este cea occidentală, ”sub influența mass-media, cultura civică se transformă într-o cultură a spectacolului” (ibidem, p.30), bazată pe ”simulare, artificio și parodie”. În marele spectacol orchestrat de mass-media, cetățeanul se crede activ, important, crede (în sens cvasi-mistic) că poate influența deciziile politice, confundând realitatea cu ficțiunea.

¹⁷ ”S-a constatat că discursul politic reprezintă echilibrul fragil între trei discursuri: al politicienilor, al jurnaliștilor și al publicului; miza discursului politic este instituirea unei anumite interpretări a realității, interpretare totdeauna dependentă de câștigarea puterii sau exercitarea ei” (Rovența-Frumușani, 2005, pp.136-137).

Este destul de documentată ideea influenței mediatică asupra deraționalizării discursului politic contemporan. Astfel, potrivit lui Jean-Marie Cotteret, impunând o logică a spectacularului, comunicarea politică televizuală, obligă pe locutorii politici să renunțe la raționamentul ipotetico-deductiv în favoarea celui asociativ. Politicianul adoptă un alt gen de discurs în situații de comunicare televizată și mizează adesea, așa cum am arătat, pe mijloace extra-lingvistice de persuadare. Dar intervenția mijloacelor media și a reprezentanților ei, în speță prezența jurnalistului introduce noi elemente într-o ecuația nici așa foarte simplă. Cui i se va adresa politicianul? Acesta se va confrunta cu dilema discursului ”potrivit” (potrivit cu electoratul pe care îl reprezintă sau cu interlocutorul/jurnalistul) și va oscila între un discurs elitist și unul populist: ”Eficacitatea discursului ține deci de autoritatea actorului politic, de ceremonialul de enunțare și nu în ultimul rând de ponderea pe care ceilalți actori (jurnaliști, comentatori politic) o dau discursului în chestiune.” (Roventă-Frumușani, 2005, p.140). Apare necesitatea conformării la rețete, trucuri, găselnițe: clar, scurt, coerent, credibil (Cotteret) dar și învetarea unor trucuri noi. Caracteristicile discursului modern au devenit complicitatea și conivența, simplitatea (Roventă-Frumușani, 2005), nu complexitatea raționamentului convinge ci aparența spectaculară a argumentației. Imaginea face totuși cât o mie de cuvinte! Comunicarea politică televizată, ca formă relativ nouă de comunicare politică, inserează în sistemul politic tehnicile de marketing iar ”televiziunea oferă ocazia în care autoritatea discursului să se poată exprima fără ajutorul corpurilor intermediare și reprezintă scena unde reprezentanții puterii intervin direct în spațiul public; discurs fără răspuns, îndepărtare de dezbateră democratică.” (Haineș, 2002, p.11) Televiziunea a creat de fapt un nou spațiu public, în baza izomorfismului dintre discursul politic și cel televizual, permițând reșezarea comunicării politice pe un alt model, acela al ”comunicării interpersonale generate de televiziune. Ca și realitate umană, politicul este o construcție socială, un spectacol relatat de mass-media” (ibidem, p.12). Dar rolul media nu este doar de a produce și reproduce sensul și semnificația implicate în procesul cultural, ca o chestiune de semnificare, ci mai ales ca o problemă de putere¹⁸. Societatea modernă este o ”societate iconică”, a cărei cultură este fondată pe imagini și care ”se sprijină pe consensul imaginativ”.

Nu pledăm în favoarea ideii că tehnicile media în general sau mediatizarea modernă a politicului sunt responsabili deraționalizării discursului contemporan, urmărim însă modul în care acest proces se produce în contextul spectacularizării politicului. Astfel, nu putem să nu observăm intervenția unor demersuri raționale în acest cadru: configurarea narativă a problemelor publice, care este și una dramatică (de spectacol), o concepție paxiologică asupra opiniei publice, înscrierea problemei publice într-un context de descriere și de interpretare, de explicare și de raționalizare (Haineș, op. cit. pp.58-59). Jurgen Habermas observa că ”interpenetrarea dintre privat și public, în favoarea creșterii rolului statului social, dezvoltarea unei industrii de bunuri culturale de masă și aplicarea în propaganda politică a tehnicilor de reclamă, și de marketing, echivalează cu încetarea ”utilizării publice a raționalității”. Îi ia locul o formă de manipulare a opiniei de către grupuri de interese și de către media cu scopul de a asigura ”adeziunea plebiscitară a unui public vasalizat” sau ”producerea feudală a unui consens”, aclamatoriu, esențial în integrarea sistemului social și politic.” (Haineș, 2002, p.59)

¹⁸ ”Cum poate spectatorul să reziste în fața discursului televizual care propune agenda zilnică, structurează timpul, selecționează și ierarhizează obiectele și subiectele, organizând de fapt spațiul domestic și social?”- Haineș, Rosemarie, (2002), **Televiziunea și reconfigurarea politicului**, Polirom, Iași, p.13;

. Problema constă în aceea că funcția de raționalitate a sistemului este determinată de instituțiile politice dar ele ajung să fie exercitate prin elemente non-raționale precum mitul și ritualul. Televiziunea creează o ficțiune-spectacol¹⁹; ea pune politicul în scenă ”creând nu un contact direct ci aparența lui iar modelul asumării de roluri, premisă în stabilirea unei ierarhii a valorilor, este și un pas în ”raționalizarea comportamentului nostru.” (Haineș, 2002, p.69). Societatea modernă dar și mai mult cea post-modernă aparțin speciei spectaculosului sunt ”spectacliste” și duc la ”degradarea lui **a fi în a părea**.” (Haineș, 2002, p.88)

Prin comercializarea politicului (tehnici de marketing, reclame etc) ”concepția potrivit căreia democrația înseamnă raționalitate și ”interes public” este o iluzie, dat fiind că noi ne alegem politica din aceleași motive și ca urmare a aplicării aceluși motive de persuasiune care ne fac să alegem o pastă de dinți.” (Mc Nair, 2007, p.66). Asistăm nu numai la derationalizarea discursului politic dar și a alegerii politice. În lumea post-modernă comunicarea politică nu este altceva decât ”schimbul unidirecțional de semnificații lipsiți de conținut și de mesaje fără sens, de-a lungul și de-a latul unui peisaj mediatic sterp” (vezi Daniel Boorstin ”the image-hyperreality and post-modernity”). Discursul politicianului este ascultat de cei pe care Bobbio îi numea ”majoritatea tăcută”. Boorstin adăuga că ”tăcerea silită a maselor” este indusă prin ”pseudoeveniment”, prin transformarea cetățenilor din actori politici în consumatori pasivi. Potrivit criticii liberale, politiciile mediatizate ”spectaculare” îi lipsesc caracterul rațional și substanța, dând naștere apatiei electoratului și populismului superficial. Ea reprezintă mai curând un mijloc de ”autopromovare pentru politicieni decât unul de informare a publicului” (Denton, 1991, p.93). Suntem copleșiți de apariția și dezvoltarea unor forme de comunicare mai rapide, mai simple și mai mobile, vorbim despre ”cyberdemocrație” (Murdock și Golding, 2005, p.161), iar noua democrație comunicativă ne transformă în ”cetățeni și netizeni”, o cetățenie consumeristă și virtuală de tipul ”point-and-click”.

Trebuie însă să menționăm și viziuni mai optimiste asupra unui viitor în care societatea și democrația sunt capabile să supraviețuiască spectacolului politic din media, imunizând cetățeanul la propaganda și îndoctrinarea televizuală și care îl poate chiar raționaliza, antrenându-l să discearnă, putând să afle tot atât de multe ”din prestația mai mult sau mai puțin spontană a unui politician, pe cât din maniera rațională în care acesta abordează diverse probleme”(Mc Nair, 2007, p.282). Rămâne totuși de chestionat viitorul discursului politic și raționalitatea sa, atât asupra logicității, respectiv asupra tot mai deselor și tot mai multor ilogisme și falii logice²⁰, asupra ambiguității discursului și a utilizării lui tot mai des în

¹⁹ ”Politicul apare la TV ca un serial dramatic constituit din episoade care narează povestea personalităților politice (...) Atenția telespectatorului se concentrează asupra eroului (eroilor) principal (principali) cu care se identifică. Verosimilitatea și nu adevărul constituie condiția credibilității discursului; realul nu este recunoscut ca atare decât dacă el satisface codurile culturale existente în funcție de care este perceput. Se naște un adevăr al percepției care se substituie logicii și reflexivității, bazat pe sentimentul impresiei.” (Ibidem, p.82)

²⁰ ”Ilogisme sau falii logice, de obicei sunt acompaniate de o pierdere a controlului asupra discursului. Ilogisme corespund unei tentative de raționament, unei dorințe de a demonstra care eșuează în argumentare. Faliile logice sau ilogisme sunt indicatorii nevoii de justificare a comportamentului personal sau a unei judecăți contrazise de situația reală. Ilogisme corespund reacției de apărare a Supraului, fiind instrumente de mascare a eșecului în argumentare, fără ca subiectul să fie conștient nici de scop, nici de mijloace. Dar ele pot releva și reaua credință. Aparența de coerență a discursului este dată de utilizarea retorică a procedeele logice (în sensul de argumentație cu funcție persuasivă): utilizarea conjuncțiilor (deci, și, dar, ori) poate induce iluzia

moduri prescriptive și impersonale ("trebuie", "se va face", "să ni se dea") ș.a.m.d. Discursul politic românesc este polarizat (stânga – dreapta, autohtonist – modernist) în mod tradițional și putem observa chiar o "cronicizare a dualității discursive la nivel național"²¹. Politicienii români par să își asume fără probleme ambiguitatea, care devine o zonă în care ei nu simt nici un fel de disconfort, fapt care ne permite unele concluzii cu privire la de-raționalizarea discursului politic românesc contemporan²².

Poate totuși că rațiunea este supraevaluată?! Gustave Le Bon ne îndeamnă să o lăsăm în seama filosofilor, "fără a-i cere să intervină în guvernarea oamenilor. Nu pe calea rațiunii, ba, adeseori, chiar în pofida ei, s-au cristalizat sentimente precum onoarea, abnegația, credința religioasă, patriotismul și dragostea de glorie, care s-au dovedit până la urmă resorturi ale oricărei civilizații." (Le Bon, 2007, p.59).

Bibliografie

- Antohi, Sorin, (2005), *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, Idea Design & Print, 2005, Ediția a II-a, Cluj-Napoca;
- Benda, Julien, (2007), *Trădarea cărturarilor*, traducere Gabriela Creția, Humanitas, București;
- Bourdieu, (2012), *Limba și putere simbolică*, traducere Bogdan Ghiu și Laura Albușescu, Editura Art, București;
- Buzatu, Gheorghe, coordonator, (2006), *Discursuri și dezbateri Parlamentare 1864-2004*, Editura Mica Valahie, București;
- Cotteret, Jean-Marie (2000), *La magie du discours: précis de rhétorique audiovisuelle*, Michalon, Paris;
- Cotteret, Jean-Marie (2006), *La démocratie télé-guidée*, Michalon, Paris;
- Denton, Robert Jr., (1991), (edithor) *Ethical Dimensions of Political Communication*, Praeger Publishers, London;
- Dorna, Alexandre, (2004), *Fundamentele psihologiei politice*, traducere Lavinia Betea și Laura Ranca, Editura Comunicare.ro, București;
- Eco, Umberto, (1996), *Limitele interpretării*, traducere Ștefania Mincu și Daniela Bucșă, Editura Pontica, Constanța;
- Edelman, Murray, (1999), *Politica și utilizarea simbolurilor*, Polirom, Iași;
- Frigioiu, Nicolae, (2004), *Imaginea publică a liderilor și instituțiilor politice*, Editura Comunicare.ro, București;

unei rigori a raționamentului sau poate deturna atenția de la adevăratul raționament." (Săvulescu și Borțun, 2008, p.125).

²¹ Vintilă Mihăilescu, "Să se revizuiască primesc, dar... Ideologia originaristă și discursul național românesc", *Sfera Politicii*, 91-92, Anul IX, 2001: 7.

²² Iată cum justifică politicianul Corneliu Vadim Tudor, firescul acestui paradox al ambiguității: "Politica este foarte relativă, mai ales la acest început de secol și de mileniu: stânga devine dreapta, dreapta devine stânga, e o geometrie variabilă a punctelor cardinale în politică, noțiunile cu care se opera până acum câțiva ani devin revolute și iată că trăim surpriza de a-l vedea astăzi huiduit pe președintele american George Bush exact de aceia care acum două-trei săptămâni îl huiduiau pe Jean Marie Le Pen" Corneliu Vadim Tudor, declarație politică rostită în ședința Senatului din 27 mai 2002,

<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?idl=1&idm=4,02&ids=5321>

- Gauchet, Marcel, (2006), *Dezvrăjirea lumii. O istorie politică a religiei*, traducere Vasile Tonoiu, Nemira, București;
- Goudenhooff, (2012), "Dihotomii și antinomii în imaginarul politic românesc", în *Miturile politice în România contemporană*, Institutul European, Iași;
- Habermas, Jürgen, *The Theory of Communicative Action*, vol.I- *Reason and the Realization of Society*, translated by Thomas McCarthy, Beacon Press, Boston;
- Haineș, Rosemarie, (2002), *Televiziunea și reconfigurarea politicului*, Polirom, Iași;
- Lardellier, Pascal, (2009), *Teoria legăturii ritualice. Antropologie și comunicare*, traducere Valentina Pricopie, Tritonic, București;
- Le Bon, Gustave, (2007), *Psihologia mulțimilor*, traducere Mariana Tabacu, Antet XX Press, București;
- Marga, Andrei, (1991), *Raționalitate, comunicare, argumentare*, Dacia, Cluj Napoca;
- Mc Nayr, Brian, (2007), *Introducere în comunicarea politică*, traducere Claudiu Vereș, Polirom, Iași;
- Murdock, Graham și Golding, Peter, (2005), "Posibilitățile digitale, realitățile pieței: Contradicțiile convergenței, în *Comunicare și putere*, coordonator Valentina Marinescu, Editura Niculescu, București;
- Perelman, Chaïm și Olbrechts-Tyteca, Lucie, 2012, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, traducere Aurelia Stoica, Editura Universității "Alexandru Ioan Cuza Iași, Iași;
- Rovența-Frumușani, Daniela, (1999), *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași;
- Rovența-Frumușani, Daniela, (2005), *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Tritonic, București;
- Sălăvăstru, Constantin, (1999), *Discursul puterii*, Institutul European, Iași;
- Sălăvăstru, Constantin, (2009), *Arta dezbaterilor publice*, Tritonic, București;
- Săvulescu, Silvia (2001), *Retorica și teoria argumentării*, București, <http://www.scribd.com/doc/140227741/Silvia-Savulescu-Retorica-Si-Teoria-Argumentarii>;
- Săvulescu, Silvia și Borțun, Dumitru (2008), *Analiza discursului public* (curs universitar) - <http://www.scribd.com/doc/12412595/analiza-discursului-public>;
- Wolton, Dominique, (1997) - [Penser la communication](#), Flammarion, Paris;

MEANING, DISCOURSE AND IDEOLOGY. A CRITICAL EXAMINATION OF VAN DIJK'S CONTRIBUTION

**Ioan-Alexandru GRĂDINARU, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza"
University of Iași**

Abstract: My paper focuses on Teun Van Dijk's account of the concept of ideology. His option for a multidisciplinary framework (Van Dijk 1998, 2006) entails a triple analysis, involving discourse, knowledge and society. Studying the concept of ideology from this standpoint presents the undeniable advantage of offering a better insight into the cognitive mechanisms that are active when people become ideologically sensitive to discursive or societal data. Moreover, such an approach provides at least the roots of a scientific explanation for the ways through which an individual acquires and uses his or hers socially shared beliefs. Third, Teun Van Dijk is an author who proves courageous enough to include in his theory a mentalist vocabulary (mental models, categories of ideology schema, attitudes, internalized social representations, common ground), a solution that – even if it might involve certain theoretical risks – I personally find suitable and fruitful for the subject matter. On the other hand, I try to show that while Van Dijk discusses a lot of important issues concerning the relationship between meaning, language use and the construction of ideological discourse (such as the problem of topic, the level of description, the problem of implications and presuppositions or the local coherence), understanding the concept of meaning is even more intricate a process than it has been presented by Van Dijk. The semantic possibilities embedded in every format (conceptual, propositional, textual) open a much wider field for investigation. In the same time, we may comprehend why many human communicative activities are often prone to become elements of an ideological structure.

Keywords: Meaning, ideological discourse, mental models, context, interpretation

Introducere

Teun Van Dijk este, fără îndoială, unul dintre numele cele mai intens citate în legătură cu problema construcției discursive a ideologiei. Motivele sunt legate atât de competențele lui Van Dijk în ceea ce privește analiza discursului, cât mai ales de inspirația sa de a face un salt curajos în direcția teoriilor cognitiviste, dar și sociale, elemente considerate drept complemente necesare bazei furnizate de analitica discursivității. Acest plonjon substanțial nu este lipsit de riscuri, însă, din moment ce o astfel de triplă perspectivă obligă la efortul ulterior de unificare a rezultatelor și, pe de altă parte, implică adoptarea unui vocabular mentalist care, după cum se știe, compensează dezavantajul de a fi „problematic din punct de vedere ontologic” prin avantajul explicativ evident. Van Dijk abordează tema discursului ideologic în mai multe texte, fidel stilului său de rafinare permanentă a instrumentului teoretic și de adaptare continuă a exemplelor la contextul socio-politic al momentului. În toate aceste lucrări, însă, el dezvoltă o concepție unitară.

Ideologie și cunoaștere

După opinia lui Van Dijk, ideologiile reprezintă, în primul rând, un sistem de credințe. Așa cum notează autorul (2006, 116), „ideologiile, ca atare, nu conțin practicile ideologice

sau structurile sociale (de exemplu, biserici sau partide politice) care se bazează pe ele. Acest lucru înseamnă în același timp că o teorie a ideologiei are nevoie de o componentă cognitivă care să poată explica în mod potrivit noțiunile de «credință» și «sistem de credințe», de pildă în modalitatea în care sunt ele discutate în cadrul științei cognitive contemporane”. Aceste sisteme de credințe aparțin grupurilor, membrii unui grup oarecare fiind în situația de a le împărtăși, ele constituind totodată și unul dintre elementele fundamentale de constituire a identității de grup.

Credințele pe care oamenii le au în comun fac parte din ceea ce Van Dijk numește *cunoaștere socio-culturală*, asociată unei forme de *memorie socială*: dacă la nivel individual accentul este pus, după caz, pe memoria episodică sau pe cea de lungă durată, atunci la nivelul grupurilor sociale trebuie postulată existența unei instanțe similare. Cunoașterea asociată grupurilor poate fi explicită, dar și presupusă sau, într-un caz cu adevărat important pentru studiul ideologiilor, într-o formă proiectivă, cu un grad înalt de idealizare. Acest lucru înseamnă că în anumite situații cunoștințele se mulează pe modelul clasic de analiză a cunoașterii (credințe adevărate și justificate) – caz în care vorbim de o *comunitate epistemică* în sens tare – alteleori credințele nu sunt probate ca adevărate sau nu sunt justificate până la capăt, însă acest fapt nu le împiedică să fie active. Oricum, problema justificării ne obligă, crede Van Dijk, să fim conștienți de faptul că criteriile de decizie sunt relative la fiecare comunitate în parte: o aserțiune este considerată adevărată, de exemplu, de o colectivitate și falsă de alta (un exemplu analizat de Van Dijk este chiar rasismul, de pildă Van Dijk 1987 și 1991). Un aspect esențial în constituirea discursivă a ideologiilor îl constituie faptul că în crearea mesajelor, de obicei, aserțiunile cu pretenție de cunoștințe sunt luate de bune și inserate ca atare, fără a fi demonstrate sau susținute. În aceeași măsură, caracterul preponderent *declarativ* (prin opoziție cu cel *procedural*) al cunoașterii prezente în ideologii îi asigură vorbitorului sau scriitorului un avantaj însemnat, din moment ce el se va concentra asupra unui corp de idei și mai puțin asupra modalităților în care ajungem să credem în respectivele idei. La întrebarea legată de caracterul universal ideologic al cunoașterii, Van Dijk oferă un răspuns negativ. Bunul simț ne spune că nu toate formele de cunoaștere sunt intrinsec ideologice.

Pentru Van Dijk, legătura dintre reprezentările sociale ale unui grup și manifestarea lor discursivă trebuie văzută în activitatea de *interpretare* și *înțelegere* pe care oamenii și grupurile o realizează. Construcția unei teme ideologice este echivalentă cu filtrarea operațională a reprezentărilor sociale și a cunoștințelor aferente lor (și în același timp a schemelor și scenariilor de prelucrare) – care, adesea, ia și forma unor reorganizări radicale a datelor, dezbaterile publice despre exploatarea de la Roșia Montană fiind un exemplu recent – care precede elaborarea reperelor semantice pentru dezvoltarea ulterioară de la nivelul discursului. Această muncă de interpretare și explicitare reprezintă până la urmă o investiție de comunicare (Grădinaru, 2013, 121), singura instanță care deschide calea către actualizarea structurilor cognitive în cadrul a ceea ce numim *limbajul-în-acțiune*. Investiția finală, în cazul edificării ideologiilor, ia forma opoziției fundamentale NOI-EI, o polarizare care semnifică în aceeași măsură primatul grupului „nostru”, valoarea cunoașterii „noastre” și, de ce nu, superioritatea „noastră” morală și ontologică. Conformarea indivizilor și a grupurilor la normele ideologice are și un aspect creativ, întrucât activitatea implicată multiplică și nu simplifică formele ideologice. Pentru a da un singur exemplu, să luăm cazul populismului.

Așa cum remarcă Alexandre Dorna (2013, 7), „populismul seamănă cu un cameleon mimetic care nu este nici unic și nici omogen. [...] Manifestările sale în timp și spațiu arată nu doar o mare varietate, dar și diferențe notorii. De unde dificultatea de a sesiza într-un singur cuvânt bogăția sa expresivă și fluctuația conținuturilor sale”. Iar în ceea ce privește relația strânsă dintre ideologie și cunoaștere, Dorna (2013, 9) observă că „dinamica populistă ajunge să chestioneze semnificația modernă a poporului, noțiune mai curând aproape de mit decât de o realitate bine delimitată, astfel încât unii autori o consideră de negăsit”.

Discursivitate, context și spațiu de joc semantic

În cadrul abordării sociocognitive a lui Van Dijk, conceptul de context este primordial. Contextul face posibilă activarea structurilor de cunoaștere, ceea ce duce la activarea formulelor discursive de exprimare a ideologiei. Structurile discursului sunt astfel in-formate de către conținuturile cognitive, care obligă în același timp la articularea unor *modele contextuale*. Pentru Van Dijk, aceste modele îmbracă atât forma semantică (preocuparea comunicatorilor pentru depistarea, impunerea, sancționarea, negocierea, tranzacționarea sau chiar cenzurarea sensului), cât și pe cea pragmatică (grija pentru relevanță). Chiar dacă astfel de entități nu sunt observabile, ele sunt de fapt puntea ce leagă relațiile și rețelele sociale de evenimentul de comunicare propriu-zis (Grădinaru 2013, 124). Aspectul pragmatic al modelelor contextuale (entități mentale, să nu uităm) este vizat în exercitarea funcției de control asupra utilizării limbajului (de la actele de limbaj propriu-zise până la ornamentele stilistice sau selecția figurilor retorice), în timp ce dimensiunea semantică a modelelor contextuale este legată strâns de problema semnificației. După Van Dijk (2007, 293), funcționarea optimă la nivel pragmatic a modelelor contextuale produce discursuri potrivite, adaptate parametrilor situației de comunicare, în timp ce funcționarea optimă la nivel semantic asigură prezența sensului (prin coerență și consecvență). Prin participarea la activitățile de comunicare, oamenii sunt implicați nu doar în aplicarea unor modele mentale contextuale, ci și în confruntarea lor, în relația dinamică cu realitățile la care ele se referă. Coordonarea la nivelul intenționalității dintre oameni diferiți (care nu constituie neapărat un grup cu o identitate anume) produce rezultatul scontat al similarității comportamentale, al mișcărilor concordante într-un spațiu simbolic de joc deschis în egală măsură de co-prezența participanților, de investiția lor la nivelul comunicării și de posibilitățile oferite de discurs. Coordonarea la nivelul intenționalității de grup produce rezultatul unei voințe comune vibrante, auto-afirmatoare, manifestate prin coerența comportamentală și prin experimentarea plenară a ceea ce specialiștii numesc *sentiment de apartenență*. Conceptul de context se bucură, la Van Dijk, și de proprietatea parțialității; oamenii pot oricând ignora o bună parte a informațiilor vehiculate, a actelor de limbaj performate sau chiar a reprezentărilor sociale care sunt subiacente unei situații de comunicare oarecare. Filtrul operațional al selecției înlătură toate aspectele subiectiv percepute ca surplus, păstrându-le doar pe cele considerate centrale.

În legătură cu conotațiile negative ale termenului de ideologie, Van Dijk propune o perspectivă suficient de echilibrată. Interesat îndeosebi de aspectul funcțional și concret al ideologiilor, el se distanțează de pozițiile extreme. Ideologia ca falsă conștiință, de exemplu, poate fi eticheta potrivită pentru un anumit număr de cazuri, însă nu avem motive suficiente să punem o relație perenă de egalitate între cei doi termeni. Karl Marx, Mannheim sau Destutt de Tracy sunt valorificați în ceea ce constituie o paradigmă generală și elastică a construcției

și efectelor discursului ideologic. Ideologiile nu sunt doar un produs secundar al unui proces de manifestare a voinței politice a unei clase sau a unui lider. Ideologiile nu se restrâng doar la ipostaza de marfă în interiorul fenomenului de comodificare a voinței politice, ci se nasc firesc, din însăși alcătuirea grupurilor sociale. Este nevoie de câteva ingrediente (reprezentări sociale, credințe împărtășite, apartenența la grup, gândire similară, apetența pentru acțiune și pentru transfigurarea ei ilocuționară și perlocuționară) pentru a genera un sistem minimal ideologic. Omul nu aderă la o ideologie numai în măsura în care el devine subiectul unei infuzii de capital politic, ci prin însăși natura sa de ființă socială. Acest lucru nu înseamnă însă că nu există contexte de comunicare care să fi fost deturnate ideologic („ideologically biased contexts”), la fel cum cunoașterea poate fi oricând subiectul unei deturnări similare.

O scurtă expunere a limitelor

Van Dijk enumeră (2006, 118-120) cu onestitate limitele perspectivei sale asupra ideologiei, remarcând faptul că încă persistă multe întrebări privind structura și conținutul ideologiilor, privind caracterul lor fundațional (putem numi un corp de idei sau de cunoștințe ca fiind ideologic doar în măsura în care el se află în poziția socio-discursivă de a întemeia anumite practici sociale sau ar trebui extinsă această viziune și asupra altor credințe care aparțin unui grup?), privind gradul de cunoaștere a ideologiei de către membrii grupului (este evidentă situația în care anumiți membri sunt experți sau lideri, având o cunoaștere detaliată, în timp ce alții posedă doar cunoștințe foarte vagi ori, la limită, aderă la o anumită ideologie fără a avea o cunoaștere minimală a principiilor sale), sau privind fundamentarea socială a ideologiilor (care sunt tipurile de colectivitate implicate?). Numai în legătură cu ultima problemă, de exemplu, apar numeroase aspecte de neocolit în această dezbatere: nu toate colectivitățile reprezintă grupuri ideologice, pentru unele grupuri (feministe, neoliberale sau anti-establishment, de exemplu) elementul ideologic este central în construirea lor, în timp ce pentru altele nu, unele grupuri extind dimenisunea de liant a ideologiei la forme superioare de apartenență (calitatea oficială, formală de membru, plătirea unei cotizații, întâlniri periodice sau obligatorii, ședințe festive etc.). Mai mult, Van Dijk distinge între grupuri sociale și comunități culturale (2006, 119-120), precizând că în timp ce pentru primele elementul ideologic slujește scopului de diferențiere față de alte grupuri, pentru comunitățile culturale elementul comun îl reprezintă anumite credințe, atitudini sau valori mult mai generale, care nu presupun neapărat referirea la altă comunitate.

O sursă folositoare pentru înțelegerea dimensiunii sociale a ideologiilor o reprezintă John Searle, în particular teoria dezvoltată de el în *Realitatea ca proiect social* (2000). În lucrarea respectivă, filosoful american propune conceptul de *intenționalitate colectivă non-sumativă*, concept care se află la baza dezvoltării interacțiunilor sociale complexe. Searle postulează existența acestui tip de intenționalitate tocmai pentru explicarea apetenței ființei umane pentru activitățile de grup care dau naștere, în timp, structurilor, conținuturilor și ritualurilor sociale arborescente pe care le cunoaștem astăzi. Dacă am fi de acord că intenționalitatea colectivă se formează doar prin însumare sau doar ca rezultată a intenționalităților individuale, atunci ar fi dificil de explicat cum de nu ne-am împotmolit mai des în țesătura scenariilor de interacțiune prevăzute în teoria jocurilor.

Explicația ideologiilor trebuie, după opinia mea, să insiste mai mult asupra factorului semnificație. Triada lui Van Dijk cunoaștere-societate-discurs explică suficiente lucruri, însă

aruncă puțină umbră asupra faptului că posibilitatea elaborării ideologiilor și a discursului ideologic se află chiar în structura conceptului de semnificație. Deși este conștient de acest lucru (de exemplu, Van Dijk 2001 sau 2007), teoreticianul olandez nu insistă suficient asupra sa. Van Dijk observă, de pildă, faptul că posibilitatea „alunecării” ideologice pare mai curând legată de nivelul termenilor sau categoriilor, și mai puțin de schemele, rețelele sau scenariile de organizare a cunoștințelor. Așa cum am încercat să arăt (Grădinaru 2011, 344-371), dacă adoptăm o versiune funcționalistă în explicarea conceptului de semnificație, atunci înțelegem mai bine varietatea tipurilor de semnificație, precum și procesul social al acordării sau atribuirii de semnificație. Dacă este să ne gândim și la observațiile lui Wittgenstein din *Cercetări filosofice*, atunci actul de investire cu semnificație a diferitelor tipuri de activități umane devine fundamental pentru economia ulterioară a ideologiilor. Ceea ce trebuie spus răspicat este, așadar, următorul lucru: semnificația nu este doar o etapă în procesul de prelucrare cognitivă care conduce mai apoi la cunoștințe, reprezentări de grup și apoi ideologie constatabilă discursiv. Nașterea ideologiei este adânc înrădăcinată în dinamica atribuirii de semnificații, la fel de mult cum este înrădăcinată în intenționalitate. Prin atribuirea de semnificație, indivizii și grupurile săvârșesc un act adamic, care este în același timp un act de numire, un act de identificare și de scoatere în relief a lucrurilor, de eliberare a lor dintr-o magmă amorfă, dar în același timp un act de decupaj socio-discursiv care reflectă voința lor.

Examinând prezentarea pe care Van Dijk o face funcțiilor ideologiei, nu putem să nu remarcăm un efect de primă însemnătate. Ideologiile, ni se spune, au menirea de a organiza reprezentările sociale ale grupurilor, de a oferi susținere practicilor sociale, coordonând astfel și conduita acțională a actorilor sociali, precum și aceea de a furniza o interfață simbolică între grup și provocările pe care realitatea i le pune în față (Van Dijk 2006, 116-117). Însă, prin confruntarea cu această realitate, substanța ideologică poate fi alterată, uneori într-o măsură semnificativă: aproape că putem invoca modelul popperian al testării ipotezelor, cu diferența că acum nu ne preocupă justetea vocabularului teoretic și al relațiilor de condiționare stabilite, ci purul succes practic al ideologiilor. În forma sa modificată, ideologia se va constitui într-un prilej nou de activare și motivare a membrilor comunității. Dacă în acest elan orientat către supraviețuirea simbolică și către o mai bună adaptare a grupului ideologiile se pot reproduce, atunci prezența lor dominantă va fi resimțită fără îndoială la nivelul discursului. Astfel, ideologiile sunt prinse într-o mișcare în spirală, evoluția lor depinzând, încă o dată, de chimia dintre cei trei factori principali și mediu.

În ultimul rând, trebuie să remarcăm faptul că abordarea multifacetată propusă de Van Dijk are avantajul greu de contestat al oricărei formule teoretice nereducționiste și care își asumă scopul de a explica o realitate complexă printr-un model de o complexitate similară. Opera lui Van Dijk deschide un orizont de lucru, însă, și nu închide problema printr-o soluție unică, definitivă. În lumina acestui orizont suntem invitați să participăm, critic, la un efort hermeneutic și semiotic ale cărui motive sunt evidente. O înțelegere mai bună a ideologiilor și a concretizării lor discursive nu înseamnă nimic altceva decât o mai clară imagine a lumii noastre.

Concluzii

Instrumentele de analiză furnizate de teoria discursivității, semantică, științele cogniției și psihologia socială dovedesc, în cazul construcției articulate de Teun Van Dijk, o compatibilitate fecundă. Perspectivile care au fost dezvoltate în cadrul unui singur domeniu se lovesc permanent de coșmarul golurilor din explicație. Nici n-ar putea fi altfel, de vreme ce a încerca să oferi o viziune comprehensivă asupra fenomenului ideologiei înseamnă a discuta și despre minte, și despre discurs, dar și despre grupurile sociale sau despre voința politică. Numai gândind împreună aceste realități putem spera la elaborarea unei teorii unitare. Însă munca autentică abia acum începe, în măsura în care ne asumăm obligația de a prezenta o formă sistematică, elegantă a formulei explicative și nu doar o alăturare de contribuții punctuale. Mai mult, această obligație de sistematizare nu trebuie să lase la o parte elementele problematice și care vizează, într-un fel sau altul, întregul eșafodaj, așa cum este cazul cu discuția despre semnificație: nu trebuie ignorate părțile atunci când ne concentrăm asupra întregului. Este necesar să ne amintim faptul că ideologia, până la urmă, se ascunde în detalii.

Referințe bibliografice

- Dorna, Alexandre. 2013. "Une pandémie sournoise: le populisme et ses avatars". *Argumentum – Journal of the Seminar of Discursive Logic, Argumentation Theory and Rhetoric* 11(1): 7-21.
- Grădinaru, Ioan-Alexandru. 2011. *Limbaj și discursivitate în filosofia americană a secolului XX*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”.
- Grădinaru, Ioan-Alexandru. 2013. „Communication, Knowledge and Discourse. Remarks on Teun Van Dijk’s Sociocognitive Interpretation of Context. *Argumentum – Journal of the Seminar of Discursive Logic, Argumentation Theory and Rhetoric* 11(1): 119-125.
- Searle, John. 2000. *Realitatea ca proiect social*. Iași: Polirom.
- Van Dijk, Teun. 1987. *Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk*. Newbury Park: Sage Publications.
- Van Dijk, Teun. 1991. *Racism and the Press*. London and New York: Routledge.
- Van Dijk, Teun. 1998. *Ideology. A Multidisciplinary Approach*. London: Sage Publications.
- Van Dijk, Teun. 2001. "Discourse, Ideology and Context". *Folia linguistica* XXX/1-2:11-40.
- Van Dijk, Teun. 2006. "Ideology and Discourse Analysis". *Journal of Political Ideologies* 11(2): 115-140.
- Van Dijk, Teun. 2007. "Comments on Context and Conversation". In *Discourse and Contemporary Social Change*, edited by Norman Fairclough, Giuseppina Cortese and Patrizia Ardizzone, 281-316. Bern: Peter Lang.

THE SOCIOLOGICAL DISCOURSE, A CRITICAL AND REALISTIC POINT OF VIEW

Elena PITIU, PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: We speak in our days more and more about subjects that require a interdisciplinary and multicultural approach. Science gives its hand with medicine, literature is connected with psychology and history or communication in order to present in another way our society, a society different than all other societies ever existed.

This is the reason why today being a sociologist means, probably, another thing than in the traditional society. Now in the public area there are involved many actors with different interests, material or moral ones, and with different perceptions on the same subject, in according with their expectations.

The sociological research is now, considering these aspects, in a position of offering a realistic point of view about the actual society, looking towards real problems that exist. Also, one cannot be a sociologist if he is not critic. Any sociological analysis and scientific discourse is critical, because it shows the existence of social issues; there are persons in the social field who doesn't want these problems to be revealed to entire population, so they have a negative perception about sociologists and their work, but the sociologist should maintain his position, no matter what. Only accepting the existence of our problems we can try to find ways of solving them or to decrease their negative effects.

This paper is trying to reveal the importance of the sociological work for our actual society and the necessity that this work is accomplished respecting the ethical and procedural rules, offering critical and realistic analysis of social problems and, perhaps, solutions for solving them.

Keywords: sociologist, social actors, realistic, critical, equidistant.

Introduction

In our days, being a sociologist represents a difficult profession, because of many social factors. Still, it's a profession searched on the field of work, because the universities observed the preference of the students for this kind of studies and they offer many places and selection, existing even concurrence between public and private universities. The Faculty of Sociology and Social Work from The University of Bucharest is, as they say on their presentation site "in Center, in the Bucharest heart, in the middle of the events, in the middle of all things, connected to everything that happens in the world (...) we are, by historical tradition and the values that we promote, the first Faculty of Sociology and Social Work from Romania and the biggest Faculty from University of Bucharest, after the number of our students." These universities choose intelligent students, with good marks in the high school and with a great desire to make a difference and to produce changes in the society.

At the beginning, students don't know exactly what does it means to be a sociologist. They choose this faculty because parents or friends said so, because they have older brothers or sisters who followed this school or because the name sounded well and they wanted to see how things take place in sociology. After graduating the license studies, there are persons who choose not to work in this domain, because they found out in three years of study that they are

not really connected with this profession, so they choose to leave and to continue their master studies in another domain, or they try to work in companies where salaries are bigger and the responsibilities are much different.

Still, there are persons who continue to study in advanced sociological research, who are interested in observing the reality we all live in and they accept from the beginning the fact that their incomes wouldn't be so big and the satisfaction they receive is more moral, rather than material. These persons follow master degrees and doctoral and post-doctoral programs and they become young researchers, with the availability of studying the social phenomena, social transformations, interactions between different social groups, the integration of marginal groups in society.

Now is the time when the sociologist becomes aware of its importance in the social structure: he acts like a social engineer, who finds out the problems and try to get the solutions for solving the related and the discovered issues.

Spontaneous and scientific knowledge

As Ioan Mihailescu said in the beginning of his book, "General Sociology: fundamental concepts and case studies", people have expected with the emergence of sociology to ask questions and give answers about the group or the society in which they lived. Gradually they accumulated a large amount of knowledge about social life, representing a genuine spontaneous sociology. The source of this knowledge is common sense. Spontaneous sociology is encyclopedic and is very widespread. Even people with low intellectual level are able to talk for hours about what is right and what is wrong in the group in which they live, how life should be organized within a certain group, how should be family relationships, neighborhood, economic relations or policy. Believing they know everything about the society in which they lead their lives, many people are surprised that there is a science - sociology - who claims to study what them it appears obvious to question the knowledge considered to be true by the majority of group. Doubting the truth based on common sense and transmitted by immemorial tradition seems to many people a company insolent or at least unnecessary. (p.9)

Although it is so widespread and entrenched in the mindsets of individuals and groups, spontaneous commonsense sociology suffers from several major drawbacks that make it unacceptable scientific standpoint:

Spontaneous knowledge is **passionate in nature** - every man has certain interests, views, prejudices, phobias and attractions. People are not content only to find what is happening around them, but their attitudes, interpreting and judging reality. Spontaneous knowledge has an **illusory nature** - social life deceives people, self-deception is so present that scientists sometimes fall prey to them. In scientific work, self-illusion is totally unacceptable.

Spontaneous knowledge is **contradictory** - people constantly oscillate between a sense of fatality and of free will. When analyzing their successes or when they are make future plans, they believe that everything depends on them, the successes are due to the skill and quality, and that they can decide their destiny. If you are confronted with failure, they invoke unfavorable circumstances, hostilities and plots planned by third parties or simply hostile fate.

Spontaneous knowledge is **limited** - the individual has circumscribed life experiences to the social environment in which he lives. About what is happening in other groups or in other companies, the individual is not only occasionally or not know anything. What he is not familiar is considered abnormal or outrageous. For example, one of the characters created by writer Marin Preda, seeing for the first time in my life a giraffe, after looking at it for hours, concludes that no such thing exists.(p.9-10).

In the last 300 years, spontaneous knowledge based on common sense, has been increasingly replaced by knowledge. In the social field, this replacement occurred later, especially in the second half of the nineteenth century. Science is based on verifiable evidence, rigorous observation of the facts. Scientific observation involves not only looking at things; however, a look at what is happening around.(p.11)

Scientific knowledge is based on **three principles**, three basic axioms. The first is the recognition by scientists that there is a real world independent of the observing subject, the observed facts are real and not a product of the mind of the observer. The second axiom consists in accepting the principle that relations between things are not random but have an effect. More specifically, this axiom requires the principle of determinism, the relationship in terms of cause and effect. Social determinism is more difficult to prove and analyzed against physical determinism, however, it is not less true.

The third axiom is that the outside world can be known through objective observation. Scientific truths can be proved by means rigorous and verified by other scientists. Unlike glance or contemplation of the external world, scientific observation meet most of the requirements: it is accurate - if you do not achieve the required accuracy, the observer must avoid hasty or poorly substantiated judgments - is rigorous, is systematic - it is done deliberately prepared and carried out with appropriate means. Scientific observation is objective, that is unaffected by passions, phobias and prejudices of the person observed. (p.11)

Objective character of scientific observation is the ability to see and accept the facts as they are and not as they would like the observer to be. The observation of social phenomena, objectivity is rather a goal, the observer must be aware of the need to limit its subjectivity and act accordingly. Unlike ordinary observer, the scientist must educate objectivity, learn to be objective. Scientific observation is recorded, performed by qualified and performed under controlled conditions. (p.12)

Sociology performs several **functions**: first of all, an expository function, description, presentation of facts and social processes, as they occur. Secondly, sociology aims and explaining social facts, establishing relations of determination or the covariance between different aspects of social life. In the third place, according to the stated purpose of the great researchers in this field, sociology aims and improving social life. Hence the fact that the declared or not reported critical sociology that studies society. Critical dimension of sociology makes this science cannot be developed only in democratic societies. In the end, the results of sociological research can have practical size and can be used in social policy. The sociologist is not a politician, nor its substitute, but its scientific results can guide the work of the politician. (p.13)

Sociological discourse and human rights

Any sociological action should begin by exposing the problem that the specialist identified and with trying to find solutions for it. No sociologists would start exploring the real world if they wouldn't have the intimate belief that the results of their studies would be noticed by political deciders and make a difference in good, for a group of persons or even for one person. Any sociologist has the purpose of making the others life better in some aspects, because if we wouldn't have this belief, the studies wouldn't be done and the society and its subsystem groups would remain as they are if they wouldn't be changed.

As professor Septimiu Chelcea mention in his book, "The methodology of sociological research: quantitative and qualitative methods", "scientific understanding of social processes, as well as individual and group behavior is always done within the framework of theories recognized as true by the research community at a given time. By theory we mean: an intellectual construction that a number of laws are associated with a principle from which they can be rigorously derived".

(p. 40).

"Scientific knowledge of facts, phenomena and social processes is achieved by clearly defined concepts, using rigorous research methods and techniques, checking hypothesis or pursuing the objective description of social life. (p. 42). The Universal Declaration of Human Rights adopted and proclaimed on 10.12.1948 by the UN General Assembly represents a veritable value sheet of researchers in social and behavioral sciences. Each of the 30 articles of the Declaration proposes the fundamental values in which the scientist, whether sociologist, psychologist, anthropologist or psychologist must state openly in his studies. << All human beings are born free and equal in dignity and rights. They should act towards one another in a spirit of brotherhood, regardless of race, color, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status>>". (p. 53).

In this essay we tried to explore the sociological discourse in a critical and realistic manner, the appearance of sociology as a science who studies, with concrete and measurable instruments different phenomena of social life, what is the sociologist's role in the social area and which are the traps that a sociologist may fall into while making their research.

As we said earlier, in the globalised society we speak more and more about interdisciplinary issues and multiculturalism. When specialists want to study a phenomenon, they make connections between different scientific domains. So, nowadays, medicine is totally connected with science and technological development, psychology and sociology is connected to literature and biology, so as in trying to explain the social issues, we have to look well in other domains that influence the reality.

The sociologist and the society

The sociologist Catalin Zamfir made in his book "To a paradigm of sociological thinking" interesting connections between the sociologist and the society he is in charge to study: the crystallization of sociology as a scientific discipline and outlining its possibilities of application raised a question of principle: which is the role of the sociologist practitioner? In what capacity and which position must he contribute to the proper functioning and

improvement of society in which he belongs? In this respect two models distinguish through the position of the sociologist towards the system that sustains him :

The client/consultant model: systemically, the sociologist relationship problem society was addressed in the 50-60s in US, during which sociological research took an important upheaval: they were expected massive applications of sociology. In this model, the sociologist supports different subsystems of society, helping them to solve problems of social activities, to maximize operating efficiency. The model assumes two mutually independent systems: the social customer system and the consultant sociologist. The sociologist consultant provides its specialized services for the client's systems. They have complete freedom of decision, however. According to this model, the sociologist is a specialist who has a significant number of knowledge and action techniques, know-hows that can be useful to different particular systems comprising the company : small groups, families, businesses, communities, political parties and candidates policies, governmental institutions towards the system it supports.(p. 155).

The client/consultant poses however a number of **difficulties of structure**: firstly, an **uncritical acceptance of goals**. The model is based on the famous dichotomy promoted by Max Weber (1947) between ends and means , and justifies, in fact, political and ideological subjugation of sociology. According to the Weberian theory, sociology has as legitimate object of study only the sphere of means for achieving goals sphere that creates the social actors. The sociologist must accept, in principle, to be put in the service of social actors, the goals that they establish. The sociologist can not accept the offer for any customer. He must lay open the question of possible value. In practice, he must always pose questions, whether it is allowed to support its specialized instruments a political party that seeks to obtain and maintain oppressive power to promote minor interests? To support a system in competition with other systems, giving him a decisive advantage?

Second deadline refers to **unequal access to science**: who is in fact the client? The free market accredits the idea that every part of society is a potential specialist service. But such an assumption is inconsistent. The free market does not provide equal access to the support of science; they are groups, commonly referred to as marginal, which is not always leads to science: the unemployed, ethnic minorities , the elders, drug addicts. (p.156-157).

The third difficulty is the **heterogeneity of customer limit itself**. The idea that the sociologist must support the client's interests proved quite confusing, in fact, any social system is characterized by different interests, orientations among its members. Entering a social system the specialist sociologist is subject to strong pressure from their group, social classes and even private individuals. Each will be tempted to use sociologist work to promote the interests, with the risk that the sociologist to become manipulative instrument of one or other of the parties. Intervention can thus produce an imbalance in the social systems promoting certain interests at the expense of others.

In the co-participation model, sociologist defines himself primarily as an active and responsible member of the community, assumes the function of contributing to the improvement of the entire social life, both globally, and in some subsystems in part. He is no longer a simple exterior bidder whose services may or may not be bought, but a co-participant, a catalyst for social development. The sociologists that take this model as the right one assumes an active role, they fights for his ideas, seek to persuade.(p.158).

The two models of the relationship sociologist society are not exclusive, but complementary. They can be considered general paradigm, limit the sociologist-society relationship between them there is a multitude of intermediate grades.(p.158).

In what concerns **Fair Sociology**, the sociologist Catalin Zamfir agree that the specialists in social sciences ask themselves whether there might be an approach to consider all social perspectives simultaneously, all the interests involved in a social reality without stressing one or the other. In other words, if it can be taken a fair attitude in relation to social groups and subsystems involved. Fairness can be achieved through a neutral stance: all perspectives are recorded objectively, all existing interests. This approach has come to be increasingly more of a necessary process in sociology, even though most times it is extremely difficult.(p. 164).

Assuming plurality has a real social base: the democratic option. Destructive in the long term, the use and/or handling is becoming increasingly evident. Open dialogue and negotiation are, therefore, a solution favored by specialists. Acceptance opens the possibility for democratic game specialist to assume a position objectively engaged in concrete plurality of perspectives. Sociology equidistant ignores the diversity of interests, but rather a highlight.(p.165).

The status-quo/alternative option :

Aldous Huxley 's book *Brave New World*, published in the 30's, surprised an era through the image of a possible future: a highly refined technological society with a high degree of integration and control over itself, but completely anti-human. The individual is crushed, handled with an extraordinarily effective technology in the name of rationality and efficiency, but by a system of rationality that is hostile even to humans. The book was, however, literature, a novel more fictional than scientific. When a few decades later, in 1977, Herbert Marcuse 's work *one-dimensional man*, the shock would be incomparably greater. This time it's a book of philosophical-scientific type. Marcuse considers a possible mechanism of aberrant social systems. Any social system or global society or a subsystem of them is characterized by a certain mode of organization. To function, the social system is organized in a certain way develops integrative forces, a defense against all types of disturbances, destructive intrusions. Structurally, the system is geared toward preserving, perpetuating. Change is tolerated only as an improvement to that organization and not when pressed for structural transformation. The progress of human society was made not only because of the driving factor, but relative weakness of organizational forms. At one point, the forces of change manage to defeat in self-defense the mechanisms of the existing organization, requiring structural changes. Thus, Marcuse senses a real problem that the sociologist often meetst: the choice between the status quo (the organization's existing system) and its organization alternatives. There is here a danger for the sociologist: he can become a prisoner of social organization in which they operate; accepting the issues raised by a sociologist accepts the merits the status quo, its existing organization, without exploring alternatives for the organization. It is therefore the duty of the sociologist in this situation to decide whether to act to improve the organization 's existing system or organization promoting alternatives. (p. 174).

Regarding social organization, there is another aspect the sociologist must take into account. In social systems, the dispute between alternatives is often used as an instrument of struggle between groups to obtain power. A group of people engaged in the struggle for power can assimilate a program, an alternative organization that to oppose other groups. Choosing the alternative is equivalent to favoring the group that claims may result transfer of power from one group to another. The case appears clearly in multi-party political system. A party or a candidate often adopt a specific program does not necessarily because they consider best, but to distinguish and oppose candidates. For this reason, the sociologist must not fall into the trap of power struggle. He must prevent cognitive polarization transformation (natural differences of opinion about alternatives) in social polarization (differentiation of interests and struggle for power between groups and individuals).

Thus, the true scientific objectivity and the possibility of effective application of sociology in the practice of human communities can only be achieved on the basis of explicit and responsible choices within social context it is applied in. (p.178).

Conclusions.

Considering the arguments we mentioned before, we think that it is difficult nowadays to be a sociologist, but not impossible. Is a profession full of expectations, that provides interesting points of view and many exploratory possibilities. Of course, it was difficult to explore the social area in the classical period of this science, when studying human behaviour or the behaviour of man in relations with other persons became a challenge and when Auguste Comte or Emile Durkheim made real efforts to make the scientific community from that period understand that they were in front of a new science, with perspectives and scientific instruments of interrogating the social area; this is a thing that we cannot deny. But it is also difficult to make sociological work in our days, when the society is more complex than ever, when the migration has no geographical limits; in our society, the distances reduced in a drastic way, because of communication development, the access to the Internet from almost every place in this world and the evolution of air transportation.

Because of this, in the actual society there are, as we said, in the social area, a lot of social actors with different interests. Their activity may influence the professional and private life of different groups of persons. These persons hire sociologists to make different researches in various domains. The sociologists put together their experience with the field work and arrive at different conclusions, making prognoses about social life or about the implications of some actions, social and political ones, to several groups of persons.

The ones that ask for assistance come from different social parts, but, as we mentioned earlier, almost all the time they have the financial support and can afford to study the issue they are interested in. In this context, the sociologist is put in the middle: his conclusions should present the reality as it is, the sociological discourse should be pertinent and easy to check by other specialists, even if in the social sciences, the external factors are very fluctuating from one day to another. So, the sociologist should have even experience and theoretical preparation, in order to choose the right method to study a specific process or phenomenon, but also, a specialist in social sciences should carry out his activity using a set of ethical rules, rules that even unwritten, should be applied, without any doubt, to every scientific field, not only in sociology.

As a conclusion, we think that the sociologists should claim for the respect of the scientific truth and should present the reality as it is, with no fear to offend the ones who ordered the study or the public opinion formers. Our society should be aware that we cannot live in lie forever. When we know that we have problems and what is their nature, we search solutions for solving them. If we keep lying to each other, as our forerunners lived before the 1989, in the socialist totalitarian regime, we cannot see exactly the existence and the intensity of one problem, we can only make suppositions upon it.

Also, a sociologist's work means to have a critical point of view of the issue they study. They present the studied group and the interactions between his members as they really happen, and their conclusions may offend one participant or another in social life. The sociologist is critical by its own existence; he identifies problems and search for solutions. When identifying real issues, he can offend some managers or political decidents, but he should have the strenght of presenting the problems and give strong arguments and correct procents in support of his conclusions.

Even if it is well known that an specialist who make observations upon a subject for research pass that observation through his own perception and believes, its recomandable for sociologists to keep themselves as objectives as they can, with an equidistant position upon the decidents from community, free and not manipulated. They should maintain their personal opinions and believes and not let their internal structure manipulated in the purpose of gaining more money; they should tell the truth, no matter what and have in mind a special respect for the truth. A sociological discourse should present the reality in a critical and intelligible form and to propose solutions that political or private space decidents may take in consideration.

References

- Chelcea, Septimiu, 2004. *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative. (The methodology of sociological research: quantitative and qualitative methods)*. Bucuresti: editura Economica.
- Mihailescu, Ioan, 2003. *Sociologie generala. Concepte fundamentale si studii de caz. General sociology. Fundamental concepts and case studies*. Iasi: editura Polirom.
- Zamfir, Catalin, 2005. *Incertitudinea. O perspectiva psihosociologica. Uncertainty. A psycho-sociological perspective*. Bucuresti: editura Economica.
- Zamfir, Catalin, 2005. *Spre o paradigma a gandirii sociologice. To a paradigm of sociological thinking*. Iasi: editura Polirom.
- www.sas.unibuc.ro.

PRAGMA-SEMANTIC VALUES OF THE METAPHOR IN THE CONTEMPORARY POLITICAL DISCOURSE

Mihaela MOCANU, Scientific Researcher, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The specificity of politic communication is generated by the status of the interlocutors that are on asymmetric positions: on the one hand, there are the politicians and the governors that use verbal signs in order to legitimate the power they have, on the other hand, there are the citizens, the voters that should be convinced, seduced, determined to think and to act in a specific direction. From this point of view, political communication is very often reduced to talking to the voters and to politic marketing, being defined by specific strategies of persuasion that support the objectives of the political issuer. Among the persuasion strategies used by politicians, there is also the capitalization of rhetorical methods. The relationship of the political discourse with old rhetoric consists, first of all, in the desire of the talker to make the viewers like him/her and to convince the public. Among the figures of speech, the contemporary political discourse mainly uses the virtues of metaphor, its quality of making the transition from simple to complex, from abstract to concrete, thus making communication have a powerful subjective dimension. The political metaphor loses the specificity of poetic metaphor, becoming vulgar, in the etymological meaning of the word and laborious. In order to underline the pragmatic-semantic dimensions of metaphors in the contemporary political discourse, the purpose of our paper is to analyse the political declarations from the inferior room of the Parliament of Romania, during the month of October 2013.

Keywords: politic communication, politic discourse, metaphor, semantic analysis, pragmatic analysis

Comunicare și discurs politic

Având ca scop gestionarea vieții colective, politica recurge la discurs pentru a face sensibile recunoașterile și reprezentările, în speță, pentru a conferi coerență (a se citi sens) socialului. Mai mult decât cunoașterea a ceea ce se întâmplă, omul politic este interesat de formele sub care referențialul politic este reprezentat. Din această perspectivă, acțiunea politică pare a avea ca principal obiect de activitate producerea de limbaje și simboluri, menite să construiască o realitate consonantă cu ideologia care o guvernează. Acțiunea politică traduce, în esență, lupta pentru însușirea semnelor-putere, vizând, pe de o parte, câștigarea dreptului/ accesului la cuvânt, iar pe de altă parte, obținerea privilegiului de a impune sensuri proprii. Discursul politic oficial dobândește valoare normativă, jalonând limitele și prescriind conținuturile comunicărilor politice ulterioare. Pe această linie de interpretare, politica se definește printr-o serie de raporturi simbolice, pentru că, „în societatea politizată în care trăim, tranzacțiile politice presupun cu siguranță forța, dar se realizează fără recursul explicit la forță – în aceeași măsură în care tranzacțiile financiare se realizează fără recursul la aur”¹.

¹ Olivier Burgelin, *La naissance du pouvoir étudiant*, en „Communications”, n.21, 1968, p. 33.

Comunicarea politică definește „un spațiu în care se relaționează discursurile contradictorii a trei actori care au legitimitatea de a se exprima în mod public asupra politicii: oamenii politici, jurnaliștii și opinia publică, prin intermediul sondajelor de opinie”². O perspectivă integratoare evidențiază că actul comunicării politice este deopotrivă:

- a) relație intențională și spațiu de interacțiune;
- b) ritual, dar și ansamblu de reglementări juridice;
- c) dispozitiv tehnologic și simbolic care „pune în scenă” politicul, dar și practică democratică;
- d) mesaj politic, dar și cunoaștere politică (reprezentări, atitudini, prejudecăți, opinii colective în legătură cu politica);
- e) strategii de marketing politic, vizând promovarea unor imagini, atitudini și valori particulare.

Urmărind suscitarea unor concepții și atitudini particulare la nivelul receptării, comunicarea politică este asimilată deseori comunicării electorale și marketingului politic. Pe această linie de interpretare, Philippe J. Maarek apreciază că: „La transformation des modes de communication des hommes politiques est pourtant inéluctable. L’essor des medias de masse dans le monde contemporain, puis des «nouveaux medias» (...) a rendu obsolète la communication politique «classique», du moins tant qu’elle ne s’accompagne pas d’une mercatisation modernisée. La communication politique moderne ne peut donc plus se contenter, comme auparavant, de la qualité littéraire des discours politiques et du brio de la rhétorique de ses énonciateurs (...)”³.

Analiza comunicării politice nu se poate limita, însă, la decelarea strategiilor și tehnicilor de comunicare utilizate, la așa-numitul marketing politic, care transformă oamenii și doctrinele politice în mărfuri. Acest demers trebuie coroborat cu descrierea coordonatelor implicate în situația de comunicare politică și a efectelor pe care le generează relațiile dintre ele la nivelul mesajului. În această perspectivă, comunicarea politică se distinge prin trăsături precum:

- a) *Dimensiunea simbolică*: comunicarea politică este spațiul manifestării simbolice a relațiilor de putere de pe scena politică, teren al negocierii imaginii publice, conferind transparență actelor politice avantajoase și ocultând aspectele dezavantajoase.
- b) *Dramatizarea*: ține de asumarea unor roluri în cadrul comunicării politice, în măsura în care politicianul vorbește în numele unei grupări politice, al unei ideologii, iar publicul receptor, potențialul electorat, impune adoptarea și promovarea unor atitudini, valori și credințe specifice.
- c) *Reconstrucția referențialului politic*: dincolo de transmiterea unor conținuturi, emitentul politic este interesat de modalitatea în care sunt prezentate actele politice. În acest sens, comunicarea politică are rol eminamente mistificator, modificând, reinterpretând evenimentele politice, evitând asumarea unor adevăruri sociale, prin apelul la eufemism, metaforă, omisiune etc.

² Dominique Wolton, *Penser la communication*, Flammarion, Paris, 1997, p. 107.

³ Philippe J. Maarek, *Communication et marketing de l’homme politique*, Litec, Paris, 2001, p.2.

- d) *Intenționalitatea*: este factorul cheie al comunicării politice. Fiecare manifestare discursivă din spațiul politic vizează suscitarea unor atitudini particulare la nivelul receptării.

Exprimarea raporturilor de forță de pe scena politică se realizează prin apelul la limbaje extrem de variate: cuvânt, imagine, muzică, obiecte, uniforme, arhitectură, embleme etc. Mai toate produsele activității umane sau care au vreo legătură cu activitatea umană pot fi preluate și valorificate prin acțiune politică, dar, fără îndoială, limbajul verbal este prioritar, atât prin impactul pe care îl are asupra auditoriului, cât și prin multitudinea formelor de manifestare pe care le înregistrează. În acest sens, M. Edelman afirmă că „limbajul este o fațetă integrală a scenei politice: nu doar un instrument pentru descrierea evenimentelor, ci este el însuși parte din evenimente, conturându-le puternic semnificația și ajutând la definirea rolurilor politice pe care autoritățile și masele consideră că le joacă”⁴.

Patrick Charaudeau⁵ distinge trei ipostaze de utilizare a limbajului politic:

- limbajul politic ca sistem de gândire;
- limbajul politic ca act de comunicare;
- limbajul politic în calitate de comentariu al referențialului politic.

Spre deosebire de *limbaj*, care continuă să circule cu accepțiuni variate, *discursul politic* reprezintă un concept uzual, unanim acceptat în literatura de specialitate, definind ansamblul strategiilor lingvistice, actualizabile în diverse situații de comunicare politică. Sintagma înregistrează un înalt nivel de generalitate, prin trecerea de la situații concrete de comunicare, la paradigma mecanismelor structurale și funcționale ale manifestărilor discursive din spațiul politic. Mijloc de exprimare a evenimentelor de pe scena politică, dar și a afinităților politice ale locutorului, discursul politic constituie, deopotrivă, spațiu de reconstrucție a referențialului politic, prin prisma intereselor politice ale emitentului, suport al ideologiei, valorilor și credințelor și instrument de manipulare, prin inculcarea de atitudini și valori noi auditoriului.

Care sunt trăsăturile care conferă unui discurs caracterul politic și cum putem să-l diferențiem de alte manifestări discursive? Jean-Marie Denquin propune, în acest sens, trei criterii de delimitare:

- a) *Criteriul emițătorului*: este politic discursul emis de un om politic. Criteriul emițătorului nu se dovedește universal valabil, de vreme ce nu putem considera utilizarea discursului politic apanajul exclusiv al persoanelor care ocupă scena politică: discuția dintre persoane neangrenate în sfera politică poate, ea însăși, să aibă caracter politic.
- b) *Criteriul conținutului*: pare a ridica mai puține inconveniente decât primul. Potrivit acestui criteriu, subiectul, tema, va determina caracterul politic al unui limbaj și nu natura vocabulelor utilizate. „Orice limbaj politic vehiculează un discurs politic, dar reciproca nu este valabilă”⁶.
- c) *Criteriul contextului*: există situații în care actorii politici exprimă discursuri politice prin conținut, alteleori, statutul acestora conferă caracter politic unui discurs al cărui

⁴ M. Edelman, *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 3.

⁵ Patrick Charaudeau, *Le discours politique. Les masques du pouvoir*, Librairie Vuibert, Paris, 2005, p. 30.

⁶ Jean-Marie Denquin, *La politique et le langage*, Michel Houdiard Editeur, Paris, 2007, p. 21.

conținut nu are nimic de-a face cu politica (de exemplu o argumentație tehnică sau economică).

Remarcăm că factura politică a unui discurs este determinată, în primul rând, de situația de comunicare în care apare și nu de conținuturile vehiculate. Adjectivul calificativ *politic* are, potrivit lui Jean-Marie Denquin, rolul de a opune un tip de discurs altora, iar în cazul manifestărilor discursive care nu prezintă caracter politic prin vocabular, prin temă sau retorică, calificarea se va face prin raportare la context. Astfel, un om politic, care strigă „Ce oroare!” în cadrul familiei, nu rostește un discurs politic, dar în fața unei camere de filmat, în preajma unor atentate, acest enunț dobândește caracter politic.

Subliniem faptul că discursul politic nu reprezintă un ornament, o suprastructură, ci este constitutiv acțiunii politice, în măsura în care reprezentările politice, prin care indivizii și grupările se definesc, capătă consistență și vizibilitate prin intermediul manifestărilor discursive. Numeroase acte politice sunt, prin natura lor, acte de discurs (un exemplu în acest sens îl oferă demisiile), iar altele se sprijină, în realizarea lor, pe cuvânt. Printre trăsăturile specifice limbajului politic, menționăm *natura interdiscursivă*, *dramatizarea*, *finalitățile de legitimize*, *intenționalitatea*, *miza persuasivă* și *conținutul ideologic*.

Discursul politic contemporan – funcții și trăsături

În calitate de mijloc de obținere și legitimize a puterii politice, discursul politic poartă amprenta funcțiilor pe care le îndeplinește în cadrul comunicării politice și a condițiilor concrete de generare. Suport de manifestare a ideologiei și propagandei, discursul politic îndeplinește, potrivit Henrietei Mitrea Șerban, trei funcții specifice⁷:

- *Funcția de comunicare și socializare* (informare, educare, conștientizare, formare de opinii și atitudini favorabile factorilor politici etc.);
- *Funcția de incitare și mobilizare* (influențarea atitudinilor și opțiunilor politice ale receptorilor);
- *Funcția de legitimize* a guvernanților, grupărilor politice, instituțiilor politice și, implicit, a deciziilor acestora.

Nina-Aurora Bălan vorbește, la rândul ei, de patru funcții ale limbajului politic⁸: *funcția structurantă* (în sensul în care fiecare discurs politic urmărește reorganizarea referențialului politic, în vederea obținerii unor efecte particulare la nivelul receptării); *funcția decizională* (în măsura în care, în domeniul politic, *parler c'est faire*); *funcția pedagogică* (caracteristica discursului politic este aceea de a furniza informații, cel puțin la nivel teoretic, dar și de a genera adevădarea, consimțământul publicului receptor la un set de valori și credințe); *funcția terapeutică* (discursul politic furnizează un tip de raționalitate politică, conferă un sens spațiului politic, împiedicând astfel apariția îndoielilor, a angoasei, prin reînnoirea permanentă a anumitor certitudini).

Dacă avem în vedere discursul politic interpretativ (discursul ziariștilor, al analiștilor politici), înțeles ca un tip de metadiscurs, care are ca obiect discursul politic al altuia,

⁷ Henrieta Mitrea-Șerban, *Limbajul politic în democrație*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București, 2006, p. 9.

⁸ Nina Aurora Bălan, *Discursul politic românesc*, Editura Universitaria, Craiova, 2005, pp. 19-20.

inventarul funcțiilor pe care le înregistrează manifestările discursive din spațiul politic poate fi completat cu:

- *Funcția de explicitare* (glosări în marginea discursului politic-obiect);
- *Funcția de demistificare* (de dezvăluire a *forme* fără *fond*);
- *Funcția de mediere* (între diverși actori politici și publicul larg);
- *Funcția reflexivă* (de exprimare a valorilor, credințelor și reprezentărilor pe care le împărtășește locutorul).

Analiza semantică a discursului politic contemporan relevă trăsături precum:

- a) Predilecția pentru termeni concreți, în detrimentul celor abstracți, generată de principiul accesibilității. Preferința pentru terminologia concretă favorizează utilizarea alegoriilor, facilitând procesul de decodare la nivelul receptării.
- b) Utilizarea eufemismului, unul dintre principalele instrumente de eludare a aspectelor peiorative ale realității politice. Practică a manifestărilor discursive din toate timpurile, mijloc de protejare a sensibilității publicului receptor, eufemismul dobândește, în cadrul comunicării politice, valențe defensive, vizând conservarea imaginii locutorului și, implicit, a statutului acestuia în ierarhia puterii.
- c) Specializarea semantică a cuvintelor din vocabularul comun, prin atribuirea unor sensuri politice bine definite (*dreapta, stânga, centru, portocaliu, baron*).
- d) Deschiderea spre împrumuturi neologice.
- e) Predilecția pentru cuvinte aparținând unor câmpuri semantice particulare: domeniul războiului, domeniul religios, cel sportiv etc.

Majoritatea mutațiilor semantice înregistrate de limbajul politic se datorează procedeele retorice utilizate. Spre deosebire de filosofie și literatură, discursul politic valorifică resursele retoricii în mod diferit, potrivit funcțiilor pe care le îndeplinește și tipului de public pe care îl vizează. Adresându-se unui public extrem de larg și eterogen, limbajul politic valorifică potențialul figurilor de discurs, stabilind conexiuni între categoriile ideologice și cele ale gândirii comune, în perspectivă pragmatică. În acest sens, prosopopeea, metafora și personificarea devin constante ale retoricii politice, dar nu sunt omise nici resursele celorlalte procedee. De-a lungul timpului, se remarcă preferința pentru unele sau altele dintre acestea. Astfel, în vreme ce limbajul politic românesc din secolul al XIX-lea manifestă interes pentru prosopopee, prin intermediul căreia, se atribuie obiectelor/ abstractelor/ elementelor naturale ori supranaturale caracteristici ale ființelor animate, în secolul al XX-lea remarcăm spațiul larg acordat comparației.

Metafora – valențe semantice și pragmatice în discursul politic contemporan

În rândurile care urmează, ne îndreptăm atenția asupra valențelor semantice și pragmatice pe care le înregistrează metafora în discursul politic contemporan. Considerațiile noastre se sprijină pe analiza alocuțiunilor din camera inferioară a Parlamentului României, exemplele oferite fiind extrase din declarațiile politice susținute în ședințele Camerei Deputaților, pe parcursul lunii octombrie 2013.

Apreciind că „metafora nu este o noțiune de competență exclusivă a lingvisticii, ci un concept complex, cu implicații filosofice, care trebuie situat într-un plan cultural mai larg”⁹,

⁹ Ovidiu Verdeș, *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București, 2009, p. 9.

Ovidiu Verdeș subliniază necesitatea îndreptării atenției asupra procesului de receptare și interpretare a metaforelor, considerând că „interesul abordărilor pragmatice pentru condițiile care produc tensiunea dintre sensul literal și cel metaforic are prioritate în fața chestiunilor tehnice legate de problema «indiciilor» sensului figurat”¹⁰.

Potrivit lui G. Lakoff și M. Johnson¹¹, a descifra o metaforă înseamnă a lua în considerare următoarele teze:

- metafora nu este doar limbaj, ci și o problemă de gândire conceptuală;
- o metaforă conceptuală convențională este o suprapunere parțială a unei structuri conceptuale (conceptul-sursă) asupra unei alte structuri conceptuale (conceptul-țintă);
- suprapunerea metaforică este strict unidirecțională, mergând de la domeniul-sursă către domeniul-țintă;
- într-o metaforă conceptuală convențională, conceptul-țintă este parțial structurat și constituit de conceptul-sursă;
- metaforele convenționale nu sunt propoziții.

Astfel, în enunțul „nu este zi de la Dumnezeu fără o *chiflă politică* (s.n.) a lui Victor Ponta și tovarășii lui în ale guvernării, ceea ce mi-a îngreunat foarte mult activitatea de selecție și prioritizare a acestor *chifle*”¹², conceptul-sursă *chiflă* repercutează asupra conceptului-țintă *actele politice ale prim-ministrului* o serie de sensuri peiorative, devenind echivalent semantic pentru *greșeală de guvernare* și sugerând, în substrat, incapacitatea guvernului Ponta de a gestiona actele de pe scena politică românească.

Metafora politică pierde virtuțile metaforei poetice, devenind vulgară, în sensul etimologic al cuvântului, și laborioasă, iar importanța ei nu rezidă în frecvență, ci în locul pe care îl ocupă în economia manifestării discursive. Remarcăm, în acest sens, preferința politicienilor pentru exprimarea metaforică încă din titlurile alocuțiunilor: *Recunoști că ești mistreț?*, *Voi aveți gazele, noi avem chibritul!*, *Invazia rablelor*, *Ali Baba în sol major - concert pentru economie și pian*, *Zmeura de aur pentru Victor Ponta*, *Cianură pe pâine*, *Parlamentul zmeurilor de aur*, *Greu la deal cu boii mici*, *Muntele își are legile sale* etc.

Comunicare oblică, deplasare de sens, plasticitate, accente de subiectivitate sunt doar câteva dintre trăsăturile pe care metafora le conferă discursului din spațiul politic. Rolul ei este acela de a prezenta faptele „în calitate de”, în baza unei relații de asemănare, care generează deplasarea de sens: a vorbi despre politică în termenii unui joc, despre război în termenii unui spectacol de teatru, despre problemele sociale în termenii patologiei, despre noțiuni abstracte în termeni concreți sunt tot atâtea deschideri pe care le operează metafora la nivel semantic. Spre deosebire de metafora artistică, metafora poetică poartă amprenta unor judecăți de valoare: ea poate să pună în valoare sau să devalorizeze obiectul descris, să supraestimeze sau să degradeze imaginea unei persoane, grupări, instituții, țări etc.

Într-o perspectivă mai amplă asupra metaforei, concepută nu doar ca simplă figură de stil, ci ca figură discursivă, în sensul *metaforei vii*, ea are capacitatea generării unui lanț întreg de semnificații, îmbogățind discursul politic și conferindu-i plasticitate și suplețe.

¹⁰ Ovidiu Verdeș, *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București, 2009, p. 9.

¹¹ Apud Camelia Mihaela Cmeciu, *Strategii persuasive în discursul politic*, editura Universitas XXI, Iași, 2005, p. 37.

¹² <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,116&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

Presupunând o formă particulară de inferență, metafora implică efecte și valori comunicative indirect vehiculate, într-o perspectivă pragmatică ce nu poate să negligeze legăturile contextuale și raporturile cu utilizatorii. În spațiul comunicării politice, unde emitentul este mai degrabă interesat de reconstrucția referențialului evenimential decât de respectul adevărului, metafora oferă acestuia șansa de a eluda aspectele care îi sunt nefavorabile, îndreptând atenția receptorilor asupra slăbiciunilor adversarului politic.

Capacitatea de a pune în relație domenii extrem de diverse, de a le apropia sau chiar de a le face să fuzioneze, constituie mecanismul funcționalității metaforei, iar aptitudinea de a stabili conexiuni depinde de cunoștințele, de imaginația, de talentul și, nu în ultimul rând, de intenția locutorului, care are libertatea de a recurge la un repertoriu prestabilit sau de a genera expresii metaforice noi. Printre cele mai întâlnite domenii de generare a construcțiilor metaforice din discursul politic contemporan se înscriu¹³:

• **Politică și joc:** conceptul metaforic de *joc* apare frecvent în discursul sau comentariul politic, în calitate de sinonim al strategiei sau al regulilor care guvernează câmpul politic:

„Acest om iresponsabil își bate joc cu nesimțire și de locuitorii din munții Apuseni și de toți ceilalți români, indiferent de opinia lor față de proiectul minier mult discutat din Roșia Montană. *Ce înseamnă acest ping-pong cu un proiect de lege* (s.n.) ce are legătură cu un obiectiv de însemnătate națională, domnule premier? Acesta este modul prin care gestionați dumneavoastră o asemenea temă?”¹⁴. (Clement Negruț - declarație politică cu titlul *Roșia Montană nu este jucăria lui Ponta*)

• **Politică și condiții atmosferice** – apropierea de fenomenele meteorologice sugerează în subsidiar schimbările ce caracterizează lumea politică și efemeritatea actelor politice:

„*Sub norul de fum mediatic și de demagogie* (s.n.) dusă la extrem, Victor Ponta ascunde zi de zi incapacitatea sa în a guverna țara pentru și în folosul românilor”¹⁵. (Florin Mihail Secară - declarație politică cu titlul *Guvernul ne ia de proști!*)

• **Politică și spectacol:** nu de puține ori, domeniul politic este asimilat unui spectacol de teatru sau film, iar oamenii politici unor actori care joacă potrivit unor scenarii scrise de ei înșiși:

„Mulți s-ar întreba de ce îi acord lui Victor Ponta premiul «Zmeura de aur»? Păi cu ce este diferit Victor Ponta de actorii slabi de la Hollywood? Îl înconjoară zilnic zeci de camere de luat vederi? Îl înconjoară! Este difuzat la televiziuni 24 de ore pe zi? Este! Are mai mulți scenariști și regizori care-i trasează cu precizie toate mișcările și îi pun în gură cele mai sfruntate minciuni? Are! Are decoruri? Are! Este Victor Ponta un actor ratat? Este! (...) Sunt convins că dacă Victor Ponta va continua cu acest talent actoricesc, cu siguranța va fi premiat și în alte ocazii pentru cel mai bun rol principal în telenovela «Eu când vreau să mint, mint!» sau serialul SF «Eu mint de îngheață apele», numai că românii ar trebui

¹³ Rafika Keryayi-Lasri, *La métaphore dans le commentaire politique*, L'Harmattan, Paris, 2003, p. 94.

¹⁴ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,143&idl=1>, accesat la 20.11.2013.

¹⁵ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7308&idm=1,011&idl=1>, accesat la 20.11.2013.

scuțiți să mai înghită toate minciunile Domniei Sale”¹⁶. (Florin Mihail Secară - declarație politică cu titlul *Zmeura de aur pentru Victor Ponta*)

• **Politică și muzică** – asocierea cu muzica este în strânsă legătură cu intențiile de devalorizare a activității politice a adversarilor:

„Nu-l știți pe domnul Varujan? Cum de nu știți? Este pianistul! Este prim-solistul care interpretează de ani buni și fără încetare aceeași partitură: «Ali Baba și cei 40 de hoți, în sol major»”¹⁷. (Florin Gheorghe - declarație politică cu titlul *Ali Baba în sol major - concert pentru economie și pian*)

• **Politică și război** - apropierea experienței politice de imaginea unui război constituie una dintre cele mai întâlnite expresii metaforice în cazul evocării unor situații controversate:

„Practic, într-o săptămână, Victor Ponta și coaliția de guvernare au atacat frontal, la baionetă, două dintre puterile recunoscute în stat - cea judecătorească și cea a presei”¹⁸. (Tinel Gheorghe - declarație politică cu titlul *Greu la deal cu boii mici*)

• **Politică și conceptele de naștere și de moarte** - esențiale pentru experiența umană, conceptele de *naștere* și de *moarte* nu sunt legate doar de existența omului, ci înglobează orice experiență ce stă sub semnul începutului și al sfârșitului:

„În tot acest scenariu sumbru, ministrul Nicolăescu e parcă singurul nevinovat de «moartea clinică» în care se zbate sănătatea românească”¹⁹. (Liliana Ciobanu - declarație politică *Cine salvează sănătatea din moarte clinică*)

• **Politică și regn animal**: transferul de tip metaforic prin care numele unor specii de animale (inferioare, de pradă) sunt folosite pentru a califica specia umană²⁰ este o constantă a discursului politic contemporan. „Transferul presupune trecerea cuvintelor în categoria axiologicelor depreciative: devalorizarea/ valorizarea negativă reprezintă o componentă obligatorie a acestui proces”²¹. Recursul frecvent la vocabularul care desemnează regnul animal cu referire la lumea politică produce clișeizarea unor metafore (rechini, lupi tineri, șacali, iepurași, urși, mistreți etc.). Metafora dinozaurului trimite la realități sociale, economice, politice depășite, compromise istoric și moral: dinozaur industrial, politic, universitar, de media etc. Metafora animalieră are în general conotații negative, vizând discreditarea adversarului politic.

• **Politică și sănătate**: asocierea vieții politice cu o stare precară de sănătate are ca scop discreditarea, devalorizarea oamenilor politici aflați la guvernare. Metafora bolii trimite în subsidiar la eșecul guvernării unei grupări politice:

„Guvernarea USL a promis, se știe, dacă nu vindecarea, cel puțin tratarea tuturor rănilor lăsate pe trupul României de o guvernare, în multe privințe, iresponsabilă.

¹⁶ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,066&idl=1>, accesat la 19.11.2013.

¹⁷ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,065&idl=1>, accesat la 19.11.2013.

¹⁸ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,116&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

¹⁹ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,082&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁰ V. Gabriela Duda, *Limbajul politicianilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, pp. 17-42.

²¹ V. Gabriela Duda, *Limbajul politicianilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, p. 20.

Numai că rănilor sunt multe, și, din păcate, doctorii competenți, numiți manageri ai sistemelor social-economice, precum și cele trebuincioase vindecării, respectiv injecțiile cu capital, lipsesc de pe piața noastră sărăcită de valori.

S-a început, după cum bine se știe, cu repararea rănilor lăsate în trupul națiunii de tăierile salariale, apoi cu tratamentul aplicat pe delicata rană a pensiilor militarilor. Acestea însă sunt probleme macrosistemice ce se încearcă a fi rezolvate cu un pacient adus în pragul nevrozei, convulsiv și care nu mai tolerează medicația politicianistă”²². (Ion Mocioalcă - declarație politică intitulată *Vindecarea României trebuie începută cu rănilor mici*)

• **Politică și sex** - discursul politic contemporan nu putea face abstracție de o trăsătură a manifestărilor discursive din spațiul mediatic: aluziile sexuale.

„Insolvența nu poate salva impotența! Impotența lui Ponta în a stimula creșterea economică și a schimba în bine standardul de viață al românilor, în a respecta legea și instituțiile statului român a fost deja demonstrată în cele peste 550 de zile de guvernare care au otrăvit viața românilor”²³. (Florin Mihail Secară - declarație politică intitulată *Insolvența salvează impotența*)

• **Politică și religie** – așezarea și discutarea evenimentelor politice într-un context de gândire și afectivitate religioasă are la bază intenția vorbitorului de a deștepta structuri preexistente în mentalul colectiv:

„Descartes spunea că «Bunul-simț este însușirea, puterea de a judeca bine și de a distinge ce-i adevărat de ce este fals». Nimic mai adevărat! Și nimic mai fals, în pelerinajele politicianiste din aceste zile de la Iași, la moaștele Sfintei Cuvioase Parascheva. (...) Politicienii din toate partidele au format un sobor ad-hoc și s-au dus la Iași ca la Mecca, să pupe moaștele într-o zi de sărbătoare, fără să-i mai intereseze dacă țara este guvernată, dacă CFR Marfă se vinde sau nu, dacă micii fermieri își pot plăti noile impozite, dacă șomerii vor mai avea din ce să trăiască (...)”²⁴. (Nuțu Fonta - declarație politică intitulată *Guvernarea sfintelor moaște!*)

Remarcăm că în spațiul comunicării politice exprimările metaforice valorifică câmpuri semantice dintre cele mai diverse, având în comun funcția de a formula, prin domeniul-țintă, trăsături specifice domeniului-sursă. Comportamentele, practicile, atitudinile nu sunt reprezentate în mod izolat, ci prin intermediul unor relații semiotice care apropie experiențele, în funcție de proprietățile pe care le au în comun. Subliniind relația de interdependență dintre metaforă și contextul socio-cultural în care ia naștere, Umberto Eco afirmă că elaborarea unei metafore are la bază un univers de conținut deja constituit, o rețea de *interpretanți* care decid semiotic asemănări și diferențe de proprietăți²⁵. Fără a se limita la un simplu joc de cuvinte, metafora implică traducerea raporturilor cu lumea, cu celălalt, fapt care explică preferința manifestată, într-o epocă sau alta, pentru anumite structuri metaforice. Ea este girată de un sistem conceptual la rândul lui structurat, guvernat de orizontul cultural al fiecăruia, iar interpretarea expresiilor metaforice nu poate oculta experiențele, conceptele, valorile, atitudinile care le inspiră și le generează în același timp. Pe această linie de interpretare,

²² <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7303&idm=1,079&idl=1>, accesat la 21.11.2013.

²³ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7305&idm=1,002&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁴ <http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.stenograma?ids=7308&idm=1,085&idl=1>, accesat la 22.11.2013.

²⁵ Umberto Eco, *Sémiotique et philosophie du langage*, PUF, Paris, 1988.

Lakoff și Johnson²⁶ propun o taxonomie a metaforei politice, după criteriul categoriilor de experiențe care le generează:

- a) *Metafore de orientare*: înglobează două procese diferite: cel spațial și cel temporal. În cadrul lingvisticii textuale, structurile metaforice nu sunt entități frastice izolate, fiind răspândite pe întreaga suprafață a textului, într-o manieră omogenă și supunându-se unui principiu mai general, cel al pertinentei locale. Spațiul și timpul organizează experiența noastră fizică și culturală, aflându-se, de multe ori, la baza unor concepte metaforice. Metaforele de orientare spațială sunt organizate prin raportare la o direcție determinată: sus/ jos, exterior/ interior, în față/ în spate etc., favorizând elaborarea unor judecăți negative, pozitive sau neutre asupra unei stări, a unei situații sau a unei persoane, prin localizarea acesteia.
- b) *Metafore ontologice*: permit perceperea evenimentelor, emoțiilor, ideilor etc., în calitate de entități. Prin intermediul metaforelor ontologice, experiențe abstracte devin experiențe concrete, noțiuni care nu pot fi cuantificate devin evaluabile, noțiuni spirituale devin materiale etc. (Ex. *Lupt pentru inima acestei țări!*).
- c) *Metafore ale conținuturilor*: permit considerarea stărilor și activităților în calitate de obiecte. În acest sens, activități, evenimente, acțiuni și stări sunt tratate metaforic ca substanțe (Ex: *Cum ai intrat în politică?*).
- d) *Metafore personificatorii*: marchează o deplasare semantică de pe non-uman pe uman, conferind elementelor din prima clasă puterea de a acționa, de a vorbi, de a gândi etc. (Ex. *România suferă.*).
- e) *Metafore organice*: fac apel la diferite părți ale corpului uman (*braț, ochi, frunte* etc.), încărcate de valori simbolice particulare (Ex. *Capul partidului a luat decizia moșunii de cenzură.*).

Natura relațională a semnificației metaforice impune interogația asupra naturii și a mecanismelor de funcționare a metaforei, orientarea atenției atât asupra semanticii enunțurilor, cât și asupra sintaxei, a sintagmaticii semnelor metaforice într-un discurs particular. Cea de-a treia dimensiune a triadei semiotice, perspectiva pragmatică, se dovedește esențială în procesul de decodare a metaforei politice: „dimensiunea pragmatică este o cale principală, obligatorie pentru studiul metaforei. Ea subliniază caracterul extra-discursiv al acesteia, efectele pe care le are în context, motivațiile individuale sau sociale care o generează; toate aceste elemente sunt inerente funcționării metaforelor. Exprimarea metaforică este un act de limbaj având reprezentări și finalități specifice, fapt ce ne obligă la cercetarea valențelor ei pragmatice”²⁷.

Concluzii

Oferind terenul cultivării unor exprimări oblice și al inferențelor care conduc dincolo de litera discursului, metafora oferă măsura dimensiunii histrionice a discursului politic, tentat mai degrabă să ascundă decât să dezvăluie. Într-o perspectivă pragmatică, ce nu poate să negligeze legăturile contextuale și raporturile cu utilizatorii, discursul politic nu se limitează la o simplă acțiune de comunicare între emițător și receptor, fiind generat, în mod necesar, de o

²⁶ G. Lakoff, M. Hohnson, *Les metaphores dans la vie quotidienne*, Minuit, Paris, 1985, p. 254.

²⁷ Rafika Kerzazi-Lasri, *La métaphore dans le commentaire politique*, L'Harmattan, Paris, 2003, p. 103.

intenție persuasivă. În aceste condiții, nu interesează atât „frumusețea” discursului sau înșiruirea logică a ideilor, cât, mai degrabă, selecția și valorificarea „instrumentarului” lingvistic în consonanță cu efectele persuasive urmărite. „Metafora politică” nu este un simplu ornament stilistic, ci funcționează ca prim nivel de structurare a persuasiunii. „Prin folosirea metaforei locutorul câștigă de două ori: prima dată prin reducerea timpului alocat (și chiar a efortului intelectual), iar a doua oară – cel mai important! – lasă loc unei duble interpretări. Mesajul astfel vag construit va fi decodat de receptor de cele mai multe ori în funcție de nevoile, așteptările și dorințele acestuia”²⁸.

Formă particulară de inferență, cu efecte și valori comunicative indirect vehiculate, metafora politică traduce, în fond, intențiile emitentului de eludare, respectiv de mistificare a realității politice. Discursul politic contemporan valorifică, cu precădere, virtuțile metaforei, calitatea acesteia de a opera treceri de la complex la simplu, de la abstract la concret, imprimând discursului o puternică dimensiune subiectivă. Subliniem, de asemenea, substratul explicit polemic al construcțiilor metaforice din discursul politic contemporan, rolul lor în demersul de discreditare a adversarilor politici. Definirea mecanismului metaforic în termeni de interacțiune, de „tranzacție între contexte” pune în valoare potențialul semantic al exprimărilor metaforice și, nu în ultimul rând, impactul pe care îl au acestea la nivelul receptării. Metafora „proiectează” asupra subiectului principal însușiri care aparțin subiectului secundar, funcționând asemenea unui filtru care suprimă anumite trăsături ale obiectului și accentuează altele, în funcție de finalitățile discursive ale politicianului.

Bibliografie

- Avădanei, Ștefan (1994), *La început a fost metafora*, Editura Virginia, Iași.
- Banciu, Viorica (2009), *Semantic and Pragmatic Characteristics of Political Discourse*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca.
- Bălan, Nina Aurora (2005), *Discursul politic românesc*, Editura Universitaria, Craiova.
- Burgelin, Olivier (1968), *La naissance du pouvoir étudiant*, en „Communications”, n.21, p. 33.
- Charaudeau, Patrick (2005), *Le discours politique. Les masques du pouvoir*, Librairie Vuibert, Paris.
- Cmeciu, Camelia Mihaela (2005), *Strategii persuasive în discursul politic*, Universitas XXI, Iași.
- Denquin, Jean-Marie (2007), *La politique et le langage*, Michel Houdiard Editeur, Paris.
- Duda, V. Gabriela (2009), *Limbajul politicianilor: între violență și deriziune*, în Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, 2009, pp. 17-42.
- Eco, Umberto (1988), *Sémiotique et philosophie du langage*, PUF, Paris.
- Edelman, M. (1999), *Politica și utilizarea simbolurilor*, Editura Polirom, Iași.
- Keryayi-Lasri, Rafika (2003), *La métaphore dans le commentaire politique*, L'Harmattan, Paris.
- Lakoff, G.; Hohnson M. (1985), *Les metaphores dans la vie quotidienne*, Minuit, Paris.

²⁸ Domnița Tomescu (coord), *Limbajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești, 2009, p. 182.

- Maarek, J. Philippe (2001), *Communication et marketing de l'homme politique*, Editions Litec, Paris.
- Mitrea-Șerban, Henrieta (2006), *Limbaajul politic în democrație*, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, București.
- Ricoeur, Paul (1984), *Metafora vie*, Editura Univers, București.
- Tomescu, Domnița coord. (2009), *Limbaajul politic românesc actual*, Editura Universității Petrol-Gaze din Ploiești, Ploiești.
- Verdeș, Ovidiu (2004), *Metafora – un concept deschis*, Editura Universității din București, București.
- Wolton, Dominique (1997), *Penser la communication*, Flammarion, Paris.

Sitografie

<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131001&idl=1>.
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131008&idl=1>.
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131015&idl=1>.
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131022&idl=1>.
<http://www.cdep.ro/pls/steno/steno.data?cam=2&dat=20131029&idl=1>.

THE HISTORY, PECULIAR TERMINOLOGY AND TRANSLATION PROBLEMS OF THE LANGUAGE OF MEDICINE

NAGY Imola Katalin, PhD, "Sapientia" University of Târgu-Mureș

Abstract: The aim of this article is to cover the issue of English as the lingua franca of medicine and its influence on other languages. Besides linguistic aspects, we attempt to offer a survey of translation problems and difficulties, as these are viewed by some of the authors who have dealt with this topic. We also wish to cover some aspects of the historical evolution of medical terminology and issues related to the way medical terms have appeared and spread over the centuries. **Keywords:** language of medicine, terminology and terminography, translating medical texts, linguistic peculiarity

Keywords: lingua franca, medical terminology, historical evolution, dictionary, translation

The language of medical sciences is used in contexts where failures in communication or mistakes in expressing oneself may lead to disastrous results. It is said that medicine is the king of all professions. Today, the *lingua franca* of medicine is English, as the most widely cited medical journals are in English. Practitioners have to be able to master this new *lingua franca* of medicine, not only to communicate (with their patients or the other members of the medical staff), but also to improve professionally, to have access to the most recent discoveries.

History of medical terminology

Every profession and every science builds up its own specialized language use and terminology. Scientific terminology differs from the terminology of professions in being more systematic and based on taxonomy. One of the most important battles medicine has ever had was its striving to turn, from *ars mechnica* i.e. profession into *ars liberalis*, i.e. science. With the advent of medicine as science, it had to implement a more regulated and systematic terminology and conceptual framework.

The history of European medical terminologies goes back to ancient Greece, the 6-5th centuries BC. The first medical activities were carried out in ancient Greece, Rome and Egypt. Today's famous *Hippocratic Oath* dates back to the times of Hippocrates, who is considered the Father of Medicine. His cures and healing methods differed from those of the priests of his time, as, unlike these, Hippocrates believed that illnesses were not caused by angry gods, but they had natural causes. Frînculescu summarizes the history of medicine in the following way: „Latin was the *lingua franca* of Western medical writing for several centuries. The roots of Western medicine lie in Greek. Medical learning was transmitted in Latin translations of Greek and Arabic texts, mostly by translators whose first language was not a European vernacular, but Arabic or Greek. Galen's texts became available in the 13th century in Latin commentaries, with several layers of additions. Medical texts began to be translated into vernacular languages such as French, English, German, Portuguese, and Catalan in the 14th and 15th centuries, almost simultaneously in different parts of Europe. However, at that time, Latin retained its strong position as a pan-European language of

science. The situation started to change in France, at the end of the 16th century, and in England, at the end of the 17th century, when several authors began to publish in both vernacular languages and Latin. But Latin still retained its position longer in other parts of Europe, for example in German-speaking countries” (Frînculescu, 2009:4).

Thus, in ancient times, the language of medicine was Greek. The first important collection of medical writings is the so-called *Corpus Hippocraticum*, a collection of 60 studies. The terminology of these books stands at the basis of today’s medical terminology. Even some of the linguistic phenomena that operate in these ancient writings are similar to the ones that operate today: for instance, the word *metastasis*, initially meaning *exodus*, *moving out*, was not used in its general meaning, but suffered a change of meaning and started to be used with its medical meaning, i.e. *change*, *alteration*.

Among the first medical dictionary writers András László Magyar (2009) mentions Xencritos, Callimachus, Tanagraios, etc. Their dictionaries were monolingual and focused on the explanation of words. Claudios Galenos (2nd century BC) played an important role in the systematization and canonization of the Greek medical terminology. Another important moment in the evolution of medicine was the Middle Ages, when different medical schools, like the of the University of Montpellier, started to perform dissections of human bodies. In the Middle Ages, more precisely towards the end of the 15th century, the first medical treatises in French were published. French became the new *linga franca* in the 16th century, and again in the 18th when Louis Pasteur and Claude Bernard became famous.

This ancient Greek medical terminology survived and was handed over to modern European medical terminologies via three intermediaries: the Arab medical translations and their Latin re-translations, the Byzantine medical terminology (also in Greek) and the European Latin-based medical activities, carried out especially in the network of Catholic monasteries.

Among the first Arab translators of medical texts Magyar (2009) mentions the name of Huanin ibn Ishak al-Ibadi whose Latin name was Johannitius (808-877), and who was the son of of rich chemist from Syria. He is the founder and the creator of the Arabic medical terminology. The Arabs’ medical dictionaries are the first plurilingual dictionaries in the field.

The role of the Byzantine Empire is also tremendous, in point of terminology but also in point of medical instruments. For instance, the term *arteriosclerosis* comes from the writings of Teophylos Protospatarios, while the first description of the medical symptomatology of *hepatitis* is due to Simeon Seth, who also introduced the term itself. The institution of hospitals also appeared in the Byzantine culture. .

From 529 onward, the Benedictine monasteries developed an intense medical activity. Between the 6th and 12th centuries these monasteries became the training and schooling centers for doctors, pharmacists and other medical professionals, being, in the same time, the places where medical books and treatises were written. The first hospitals in Western Europe appeared in these religious institutions. Their role in the development of medical sciences is related mostly to the development of the institutional frames of health services.

The crusades brought about the import of new medical branches, surgical procedures, names of medical plants and medical instruments. Theodorus Borgogogni’s *Cirurgia* lists the names of certain medical and surgical instruments for the first time, while the first data related to forensic medicine and autopsies also date back to the 14th century. Among the most

important translators who translated medical texts we mention Constantinus Africanus, Petrus Hispanus and many others. Due to their work, in the 9th and 14th centuries Latin becomes the *lingua franca* of medicine.

In Europe, the first dictionaries and glossaries became known as the *Synonyma Stephani*, a dictionary elaborated by Stephanus of Antiochia in 1127. Another dictionary from the Early Middle Ages is the one written by Matthaeus Sylvaticus, *Opera pandectarum medicinae* (Magyar, 2009: 180-186).

The huge amount of Arab and Greek medical texts translated into Latin in the 9-13th centuries led to the appearance of the first medical universities in Europe and the development of medical literature. Teaching of medical sciences basically meant reading and explaining the works of ancient Greek or Arab writers. There were four main types of medical texts: *commentaries* (explanatory texts), *compendium* (Latin summaries of Greek or Arab writings), *herbaria* (books of herbs and recipes based on medical plants), and *consilia* or *regimen* (advice books) (Magyar, 2009: 186). The medical literature of that time is characterized by terminological inconsistencies, the predominance of Latin, alongside with the appearance of the first medical texts in vernacular languages (German, French, Italian, etc).

Guttenberg's invention revolutionized the medical field as well, as printing led to the standardization of medical terminology. It was the dawn of a critical approach to medical texts and translations, and translation started to become a profession that one could live on. The medical professionals of the Renaissance period strived to introduce the principle of standardized medical terminology; it is the time when terms of Greek origin started to be used with Latin suffixes or prepositions or with Latin spelling: *dehydratio*, *haemolysis*, *dyspnoe*. The first medical dictionary of the Renaissance was Symphorien Champet's or Campigius's *Vocabulorum medicinalium ac terminorum difficilium explanationes* (published in Lyon in 1508). The same period brought about the appearance of the Spanish dictionary writer's, Antonius Nebrissensis' work, *Lexicon artis medicae* or that of Laurentius Phrisius, *Synonyma und gerecht Usslegung der Worter* (Strasbourg, 1519).

Another plurilingual medical dictionary that can be understood and explained today is the work of the Swiss Michael Toxites, *Onomastica II Primum Philosophiae et medicae, alterum Theophrasti Paracelsi vocum explicatio* (Strasbourg, 1574). In 1555 Bartholomaeus and Petrus Rostinus published the first dictionary-like version of the Hippocratic corpus of medical texts, with the entries arranged in alphabetical order. Henric Stephanus's *Dictionarum medicum* (Paris, 1564) is not plurilingual (it gives only Latin explanations), but in point of methodology and a philological approach to dictionary writing is the work of a pioneer in the field.

In the second half of the 16th century, the very first medical encyclopedias were published. Bartholomeus Castellus's *Lexicon medicum graeco-latinum* (Venice, 1607) is a bilingual dictionary that lists the Greek and Latin versions of medical terms, but it includes not only the terminology launched by ancient writers, but also contemporary names of surgical procedures and pharmaceutical products. The purpose of this dictionary was not to be read as a philological work, its aim was rather practical and pragmatical, addressing medical professionals. The end of the 17th century brought about the appearance of the most popular and cheapest, thus most widespread medical lexicon, namely Stephanus Blancardus's

Lexicon medicum novum graeco-latinum (Amsterdam, 1679). It was completed and republished by Johann Heinrich Schultze in Halle in 1739, who included in this improved version not only the explanations of the terms, but also their etymology.

The first dictionary of anatomy was published in Basel in 1551 (Josephus Amerarius' *Dikokeuke onomastike. Diligens exquisito nominum, quibus partes corporis humani appellari solent*, followed in 1591 by another dictionary of anatomical terms, written by Caspar Bauhinus. The first dictionary of specialized medicine was Jean Duvelle's *Onomatologie chirurgicale* (Lyon, 1644), followed by *Prodromus lexicis utrisque medicinae practicae*, written by J. L. Hannemann in Hamburg, in 1662. In 1612 the first dictionary of medical chemistry and alchemy was published in Frankfurt by Martinus Rulan, *Lexicon alchimiae, sive dictionarum alchemisticum*. (Magyar, 2009: 187-188).

Between the 17th and the 19th centuries, several branches of medical sciences appeared (pharmacology, physiology, pathology, toxicology, etc.). Their terminology contributed largely to the enrichment of the medical vocabulary. New terms were borrowed from other sciences (physics, chemistry, zoology, botanics, biology), while other terms were coined. Attempts to make up taxonomies of the clinical terminology date back to the 17th-18th centuries. The first linnean taxonomies were created by J. B. M Sagar in his *Systema morborum symptomaticum*, (Vienna, 1783) or by F. Boissier de Sauvages in his *Nosologia methodica, morborum classes juxta Sydenhami mentem et botanicorum ordinem*, (Amsterdam, 1768), based on previous taxonomies created by Thomas Sydenham or Carl von Linné. A new discipline was introduced in the curricula of medical schools and universities: the science of prescription.

In the 17th century public health care was implemented as a new field of medical activities, hence new terms like *politica medica*, *policlinica*, *quarantine* were introduced. The same century witnessed the separation of medicine as *ars mechnica* from medicine as *ars liberalis*, the scientific medical texts and non-scientific or secular medical texts become two distinct genres. This latter variant, which included texts that aimed to promote medical information for average people, was mainly linked to vernacular languages, while the *lingua franca* of scientific medical texts was still Latin and/or Greek. In these highly specialized texts only the names of illnesses were sometimes given in vernacular languages, while the forensic, anatomical, physiological or pharmacological terminology was Latin.

Another reason of the enrichment of medical terminology was the technical development and the new referents that appeared (*enzyme*, *bacillus*, *mental hygiene*, *stethoscope*, *bronchoscope*, etc). The most important feature of the medical language in the 18th and 19th century was a high degree of specialization. David Crystal lists some of the scientific terms that appeared over the centuries in the English medical terminology. Thus, in the 16th century we note terms like: *cornea*, *cranium*, *glottis*, *mumps*, *temperature*, *tibia*, in the 17th century terms like: *cardiac*, *microscope*, *pharynx*, *rheumatism*, In the 18th century: *antiseptic*, *molecule*, *neurosis*, *thyroid*, in the 19th century words like *aphasia*, *chromosome*, *cirrhosis*, *laryngitis*, *metabolism*, while in the 20th century the Oxford English Dictionary recorded terms like: *allergy*, *genetics*, *penicillin*, *vitamin*. (Crystal, 1997: 386)

The 19th century brought about the first visible progress in medicine as a scientific activity. The 20th century, and the period that followed the 2nd World War brought about significant progress in the field. In the interwar period German was a good candidate to

become the *lingua franca* of medicine, in the 50s-60s French medical literature gained field. The emergence of the United States as the leading economic power of the world and the increasing impact of the Anglo-American culture led to the spread of English all over the world. In the era of the Internet and the World Wide Web, English has become the most important vehicle for transmitting information, and it has turned into the dominant language of international scientific communication as well, which implies multiple linguistic contacts between English and other vernacular languages.

Terminological peculiarities

Among the most important ways of creating medical terms are narrowing and extension of meaning, (*auscultation*, *pelvis*), word creation (*enzyme*, created based on the Greek word *enzyme*, *tuberculosis*, created from the Latin *tuberculum* and the Greek ending *-is* or the term *gas* created and introduced by the Flemish scientist Van Helmont). Another way of creating medical terms is through eponyms, i.e. using proper names to create common nouns. Thus, there are names of illnesses and syndromes or other common nouns like *roentgen*. Another, less common means is the creation of metaphorical terms that rely on the similarities of objects or phenomena (*elephantiasis*, *cancer*).

Medical terms present a wide range of types: disease processes, anatomy, physiology, medication names. Magyar refers to six main groups of medical terms:

1. anatomical terms (*cranium*, *mandibulum*, *mamma*)
2. names of symptoms and syndromes (*apoplexia*, *fibbrillation*)
3. names of illnesses (*influenza*, *typhus*)
4. names of materia medica, i.e. medical materials (*bolus armenicus*, *theriaca*, *opium*)
5. tools and instruments used in medical procedures (*forceps*, *gastroscope*)
6. verbs connects with medical activities, processes, and physiological phenomena (*collapsus*, *exitus*, *palpatio*) (Magyar, 2009: 181).

In the writings of Hippocrates and Galenus, the most frequent terms belong to the 2nd, 3rd, 4th and 6th groups. Yet, it must be said that the percentage of terms related to surgical instruments and tools was far poorer in their time than it is today, as the number of referents was significantly smaller. Because of this, today, the words related to the physiology and/or pathology of the human body are of Greek origin, while the anatomical terms and names of medical instruments were created in the 14th century or after, and are of Latin origin.

After analysing a number of English texts on medical topics, we have identified the following specificities of English for Medicine:

- the large amount of terms of Latin origin (*Infarct*- Lat. *Infarcio*= to stuff into, to obstruct; *tumour*- Lat. *Tumere*= to swell; *pulse*- Lat *pulsus*= a pushing or a beating or Greek origin (*coma*- Gr. *Koma*= deep sleep; *nausea*- Gr. *Naus*= ship; *anorexia*- Gr. *An*= without+ *orexis*= appetite, *necrosis*- Gr. *Nekrosis*= deadness) or even combinations like *cardiovascular*- Gr. *cardia* = heart + Lat. *Vasculum*= a vessel;
- the use of Present Simple when describing processes, mechanisms and/or functions of the organism (*Patients who suffer from asthma exhibit virtually identical symptoms to those who suffer from airflow limitation caused by chronic bronchitis*;

The pupil contracts when light falls on the eye; The external and internal intercostal muscles occupy the space between the ribs);

- the use of Past Tense and Present Perfect for asking questions about the patients' medical history, past illnesses, childhood or adult diseases (*How long have you had this cough? When did these spots appear? Have you ever been hospitalized?*) and Present Simple in questions connected with their lifestyle and attitude (*Do you smoke?*);
- the use of Present Perfect to refer to recent discoveries/ medical procedures or experiments (*„Greenhill has noted an increasingly common cause of tubal pregnancy, namely previous plastic operation on the tube”*) Dobrovici-Bostaca, 1999, 223);
- the extensive use of acronyms and abbreviations: *AB-abortion, Ab-antibody, ABLB- alternate binaural loudness balance/test, a.d.- aurio-dextra/Latin term for right ear, AIDS-acquired immunodeficiency syndrome, BP- blood pressure; British Pharmacopoeia; boiling point* (the context is vital for the understanding of the terms and for deciding upon the proper meaning of the abbreviation), *CLA- Certified Laboratory Assistant, RN- Registered Nurse, VSD- ventricular septal defect, WBC- white blood cell, y.o.- year old, etc.*
- Another aspect of medical English is the use of synonyms: whereas more largely used terms like *remedy* or *medical history taking* can have synonyms (*medicine, cure, treatment* in the case of *remedy* or *anamnesis* in the case of *medical history taking*), the majority of the more specialized terms (especially noun phrases) do not have synonyms, this leads to the use of *this/that/these/those* or *which* or to the repetition of the same word in one sentence: *„Symptomatology may also be based on morphologic alteration of the tissues, which gives rise to characteristic types of lesions; these are divided into so-called elementary or primary lesions and secondary lesions, which occur consecutively in consequence to the primary lesions”* (Dobrovici- Bostaca, 1999, 133). Another aspect of the use of synonyms is when they use the English variant alongside with the Latin version, such as *uterine tube* or *fallopian tube* and *tuba uterina Fallopii* (Lat. *Tuba= trumpet* or *in toto/overall*, completely such as in *„This concept is difficult to accept in toto”* (Dobrovici-Bostaca 1999: 223);

English for medicine resembles English for horticultural sciences or biology in the large number of nouns with irregular plural forms, such as nouns of Latin origin:

- us → i: *bacillus-bacilli, locus-loci, stimulus-stimuli*
 - us → es: *virus-viruses*
 - us → both -i and -es ended plural forms: *fungus-funguses/fungi, nucleus-nucleuses/nuclei*
 - a → ae: *larva-larvae*
 - um → a: *bacterium-bacteria, ovum-ova, stratum-strata*
- Another set of irregular plurals derive from Greek words:
- is → -es: *diagnosis-diagnoses, axis-axes, synopsis-synopses*

Passive Voice is largely used in medical English: *Penicillin was discovered by Alexander Fleming in 1926; Insulin is a hormone produced by the islets of Langerhans; Very little is known about the reasons of the shifts, changes and fluctuations of diabetes; Needle biopsy is used to examine kidney and prostate tissue;*

The use of modal verbs is another issue of medical English, the most frequently used modals are *can* and *should* or *must*. *Can* is mainly used to expose possible scenarios in the evolution of the disease or physiological process: *Occasionally fulminant hepatic failure can occur; Jaundice can occur if the patient takes contraceptive pills.* The alternative to *can* is *may* in the same type of contexts: *The abuse of tobacco may result in dimness of vision; Tobacco may act as an allergen.*

Should and *must* are used in nursing manuals and instructions for looking after patients, to describe processes and procedures of nursing, namely when giving advice on how different medical procedures should be carried out properly: *The bath should begin with the area of the eyes; Before a patients' temperature is taken, the thermometer should be carefully cleaned; The hot-water container should never be placed directly against the skin of a patient; it must be covered with soft material to protect against burns.* (Nagy, 2011: 271-284).

The taxonomy of names related to illnesses and diseases is a more complex problem, and this is due to the large amount of disease names in vernacular languages, which can be subject to changes depending on historical periods and/or countries. According to László András Magyar, in point of form, the names of illnesses and diseases may be categorized as follows:

- metaphorical names: *elephantiasis, carcinoma, bursitis*
- topographic names (recalling the position of the illness relative to the of organs): *pneumonia, endocarditis*
- etiological names (with reference to the pathogenic agent): *histoplasmosis, brucellosis*
- eponyms (derived from proper names): Basedow's disease, Kaposi's sarcoma
- symptomatic names: *burning feet syndroma, hirsutismus, androtrichia*

Some disease names convey negative connotations: *leprosy* is today being replaced by *Hansen's disease*.

The influence of English on Romanian medical terminology and translation problems

The influence of English on today's Romanian medical terminology is tremendous: English has affected all levels of the language: vocabulary (word borrowing being the most common phenomenon), but also the semantic, syntactic and pragmatics levels.

Iulia Cristina Frînculescu's article focuses on the negative outcomes of such linguistic transfers in the field of Romanian medical language. There is a long list of English neological terms in the Romanian medical language that have been listed in Romanian medical dictionaries as well, proving that they have been accepted and fully used by the Romanian medical communities: *„banding, borderline, bridge to recovery, floppy, bridge to transplant, bypass, clubbing, pacemaker, end-stage, flail, flapping tremor, flutter, follow-up, graft, guideline, patch, marker, rash, scallop, prick, pattern, screening, scratch, thrill, turnover, slice, stripping, trigger, shunt, stem cell, target, feedback.* The lexemes of the above list are

examples of universal lexical Anglicisms with geminated vowels and consonants (e.g. flutter, patch, pattern, scratch), multiverbal lexical Anglicisms with consonant groupings (e.g. feedback), compounds that contain a noun and a particle, generally considered difficult to translate adequately (e.g. follow-up, bypass, turnover), phrases with nouns related by a preposition, also considered difficult to translate (e.g. bridge to transplant, bridge to recovery), and –ing simple and compound terms, extremely popular with specialist writers (e.g. banding, screening, stripping) (Frînculescu, 2009: 5).

Among the most important negative aspects of Anglicisms, Frînculescu mentions *false friends* (Engl. *dramatically* - Rom. *dramatic*; Engl. *murmur* - Rom. *murmur*; Engl. *insult* - Rom. *insultă* etc.), polysemantic words (*switch*, *cleft*, *marker*, *management*), inadequate calques, either lexical or grammatical (Engl. *in the population* - Rom. *în populația*), and English doublets (synonymous variants) for already existing words in Romanian (Engl. *rash* / Rom. *erupție*; Engl. *pacemaker* / Rom. *stimulator cardiac*) (Frînculescu, 2009: 5-6).

Yet, we have to admit that neologisms are inextricably linked to language evolution and they penetrate the language at high speed. One of the non-linguistic causes is globalization, among the linguistic reasons we have to mention: lack of a monosemantic Romanian term to designate a referent (new reality), short character, international spread. Another reason could be a so-called linguistic snobbishness (Butiurcă, 2007: 46)

Among other categories of English borrowings and or calques Doina Butiurcă mentions:

1. common nouns with medical or pharmaceutical referent: rom. *abazie* < engl. *abasia*; rom. *acardie* < engl. *acardia*; rom. *amebom* < engl. *amoeboma*; rom. *bradilalie* < engl. *bradylalia*; rom. *cafeină* < engl. *caffeine*.

2. proper nouns (eponyms): usually a noun phrase consisting of a common noun and a proper name of a person connected to discoveries in histology, anatomy, physiology: *canale Havers*, *Discuri Merkel*, *metoda Sorensen*, *piramida lui Malphighi*, *reactivi Edman*, *simptomul Emery-Dreifuss*. What is even more interesting is that there are synonymic pairs, both of them being such proper noun-common noun combinations: *simptomul Madelung* = *simptomul Launois – Bensusade*. Such compounds that follow the English pattern are different from other, non-English like forms, in which the noun is in the Genitive: *trompa lui Eustachio*, *tendonul lui Achile*.

Besides calques such as *glande bulbouretrale* (engl. *bulbourethral glands*), *sonogramă transabdominală* (engl. *transabdominal*, *sonogram*), *terapie cognitivă* (engl. *cognitive therapy*), one must mention free translation or equivalence in cases like *terapie de comportare* (eng. *behavioral therapy*), *grefă de os* (eng. *bone grafting*).

Another field of prolific borrowings from English is represented by acronyms, abbreviations and symbols. Besides the large number of Greek or Latin acronyms (which impose a fixed word order), *ad pond. om.* (*ad pondus omnium*), *ad sat.* (*ad saturatio*); *add* (*addetur*); *admov.* (*admoveatur*); *adst. feb.* (*adstante febre*); *noct. maneq* (*nocte maneque*), Butiurcă mentions a relatively small number of English acronyms (with less rigid word order): *hosp* (cf. *hospital*); *wt* (cf. *weight*) (Butiurcă, 2007: 47-48).

The growing number of this type of English borrowings is caused by the growing number of referents that have to be designated in different fields of avant-garde medicine. The sign and the phrase it refers to are perfect synonyms. Abbreviations in medical English are

mainly used on lab tests and prescriptions. Even medical magazines have their own English name and abbreviation.

The influence of English on Hungarian medical terminology and translation problems

In a very interesting article on the presence of the English element in contemporary Hungarian texts belonging to the field of medicine Éva Németh resents, just as Butiurca does, the preference for the English variant, although there is a Hungarian term as well: *tarsal tunnel-tarsalis alagút szindróma*, *score-pontszám*, *up-to-date- naprakész*, *staging-stádiummeghatározás*, *compliance-együttműködés*, *study-tanulmány*, *mapping-feltérképezés*, *core biopszia- hengerbiopszia*, *hairy cell- hajás sejtes leukaemia/ adult T-sejtes leukaemia*, *short tau inversion recovery szekvencia-*, *hard copy film- nyomtatott felvétel*, *marker- jelölő*, *non-responder- nem válaszoló beteg*, *grade- szövettani malignitási fokozat*, *graft- átültetett szövet*, *bypassműtét- kerülőműtét*, *gap-junction- réskapcsolat* (Németh, 2004: 822-4).

Another case of loan word usage is the one when English terms are borrowed as such, without any attempt to create or to use a Hungarian equivalent: *remodelling*, *stentgraft*, *leukocytarolling*, *Toll-like-receptor*.

According to the author, the spread of English is not limited only to professional books and articles or other scientific writings, but it also affects the everyday language usage, the normal, daily communication between workers in the medical professions: notices requesting a second opinion, lab tests, analyses results, final reports. The reason for using the English terms or combined English-Hungarian terms instead of full Hungarian translations are numerous: among these we mention, just as with Romanian, the willingness to use short terms (English words and expression may be shorter indeed), the English words being more accurate (less connotative, as denotation, lack of metaphorical or connotative aspects is essential in ESP) but also professional snobbishness might play a certain role in this. There have been attempts to Hungaricize terms and impose the mother tongue variant, but language usage habits are not easy to change, especially in ESP.

Another rather strange situation in Éva Németh's view is the use of the English variant in brackets after the Hungarian version: this may sound rather awkward in the case of interdisciplinary words or sentences like *a felvételeket „az előjegyzés (worklist) alapján” készítik elő; az indikációt „csak individuális módon (case-by-case alapon) lehet megítélni”*. Giving the English term is definitely fruitful in the case of abbreviations and acronyms. Still, in Hungarian texts English acronyms might raise difficulties in point of pronunciation and definite article usage or suffixation (*NSAIDs nonsteroidal anti-inflammatory drugs: the NSAIDs- az (NSAID-ok=ensaid-ok or enszed-ek; ICS International Continence Society: the ICS- a/az ICS)*) (Németh, 2004: 822-4).

When translating acronyms, sometimes the abbreviation of the last word (especially the ones ending in *t* or *s*) must be given in Hungarian as well, even if the acronym itself contains the terms *virus*, *test* or *study*: thus, in Hungarian we will have structures like: *HIV vírus* or *GTT vizsgálat (GTT-glucose tolerance test)*

Mistranslations might occur at the level of word combinations or compound nouns as well: when translating NNT, *number needed to treat* as *kezelendő betegszám* instead of *kezelendő beteg szám* we make a mistake as we count the patients and not their number, while

a total number of patients should be translated as *összes beteg száma* and not *összes betegek száma*, as in Hungarian the determiner *összes* goes with a singular noun.

Another interesting case of terminology usage is the one that combines words of Latin, Greek, English and Hungarian words as well, as in the examples *mucosa associated lymphoid tissue*, *large granular lymphocyte leukaemia*, *painful anal fissures tünetegyüttes* (Németh, 2004: 822-4).

English for Medicine involves the medical terminology (description, diagnosis, treatment), implying a lot of terms related to anatomy or physiology (mainly of Latin or Greek origin), but it also involves the language used in the communication between the people involved in the process of curing. When teaching or designing curricula/ teaching materials for English in Medicine, we have to have in mind the specificities of the communication between the main actors of this kind of communication, as well as the linguistic features of this very special/ specialized language. Terminology is not only a linguistic phenomenon, it is an issue of communication and information. In point of English loan words, the authors that we have mentioned earlier seem to echo, at least to a certain degree, Zauberga's cautious attitude, i.e. neologisms and word borrowings are normal, overusing foreign words might be dangerous for the *health* of the language: „a society that must continuously import techniques, science and technology, and which is the recipient of knowledge created by others in other languages may want to control the entrance of adapted or direct borrowings if he wants to ensure that its own language is not overwhelmed by foreign structures” (Zauberga, 2005, 115).

László András Magyar underlines, in his article on the history of the language of medicine, two aspects of this specialized language: its grammar and more precisely its syntax may not be unique or peculiar, but its terminology and vocabulary are definitely unique. The history of the language of medicine basically means the history of the medical terminology (Magyar, 2009: 179). The most important feature of all European medical languages is the Greek and Latin origin. The majority of French and English medical terms are of Latin origin. The English influenced other languages not only in point of terminology, but also in point of spelling, inflection, pronunciation and tendency to abbreviate. In what medical English is concerned, it „forces a confrontation between scientific and everyday language... Language is involved at all points in the medical consultation” (Crystal, 1997: 386)

Bibliography

Antic, Zorica. 2010, “Analysis of Students’ Errors in English for Medical Purposes.” In *Acta Facultatis Medicae Naissensis. Scientific Journal of the Faculty of Medicine in Nis*, (27): 159-163.

Butiurca, Doina. 2007.”Limbajul medical. Influenta engleza.” In *Distorsionari in comunicarea lingvistica, literar si etnofolclorica romaneasca si contextul european*. București: Editura Alfa.

Crystal, David. 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dobrovici, Viorica –Bostaca, Ioan. 1999. *English in Medicine. A Text Book for Doctors, Students in Medicine and Nurses*. Iași: Polirom.

Frinculescu, Iulia Cristina. 2009. "The physiology of English as a lingua franca in medicine." in *Fiziologia-Physiology*. 19.2 (62): 4-6.

Magyar László András. 2009. *Az európai orvosi nyelv története*. In *A magyar orvosi nyelv története*, edited by Bősze Péter. Budapest: Medicina Könyvkiadó. <http://www.orvosinyelv.hu>, accessed on 06.03.2012

Nagy Imola Katalin, *Terminology issues and guidelines for teaching English for Special Purposes*, in Doina Butiurcă- Inga Druță- Imre Attila (eds), *Terminology and Translation Studies. Plurilingual Terminology in the Context of European Intercultural Dialogue*, Scientia Publishing House, Cluj-Napoca, 2011.

Németh, Éva, 2004. "Magyarul nem megy ? Anglicizmusok a magyar orvosi nyelvben." in *LAM*,14 (12): 822-4, <http://www.lam.hu/folyoiratok/lam/0412/1.htm>, accessed on 02.22. 2011.

Zauberga, Ieva. 2005. "Handling terminology in translation." In *New Trends in Translation Studies*, edited by Krisztina Károly and Ágota Fóris. Budapest: Akadémiai Kiadó.

POLITICAL ORATORY AND LITERATURE. A CASE OF CROSSBREEDING AND CONTAMINATION IN 19TH CENTURY ROMANIA

Roxana PATRAȘ, Scientific Researcher III, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: At one with institutional up-to-date and state modernisation in the 19th century, Romanian political speech got through a process of formulation, settlement and clarification. After the ex-pulpiters had turned into laic orators, political speaking actually developed hand in hand with a growing class-awareness, which implied the following strategies: 1. the choice of the most persuasive approaches (visionary, commonsensical, technical, cultivated speech, and so on); 2. the creation of a masters' gallery (public personalities who, in a relatively short time, took the lead in the ranks of eloquence); 3. the establishment of a tradition (corresponding to an increasing interest in the publication of political speeches, either fresh or canonical).

The present paper inquires into the relationship between political speech and literary references, by 'references' understanding not only virtual allusions to literature, but also the political orators' condition of former literati. On the one hand, the massive use of literary figures, as well as the appeal to quotation (one of the favoured speech techniques), points up an intrinsic 'crossbreeding' of political speech and literature. On the other hand, if we take into consideration the basic formation of personalities such as Mihail Kogalniceanu, I. C. Bratianu, C. A. Rossetti, B. P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Petre Gradisteanu, Take Ionescu, Barbu St. Delavrancea, we discover an extrinsic contamination of political speech and literature, as all the names just mentioned were involved in literary business, whether as journalists or as aspiring writers.

Our presumption is that the stylistic mutations, the ideological sideslips and the generic mobility of modern political eloquence owe much to the specific production conditions within the context of 19th century Romania. First of all, the construction of Romanian political idiolect relates to the process of elites constitution and self-assertion; second, lacking the conditions of free speech, forum debate and democratic fairness, the political oratory is not cut according to a rationale of oral communication, but according to the rules of written discourse. After all, the texts issued by the great masters of Romanian eloquence illustrate an interesting crossbreeding and contamination between the strategies of oral and written communication.

Keywords: Political oratory; Literary references, Literate orator, Eloquence, Written discourse

Introduction

Closely related to the European nationalist turmoil and to its phraseology, the political speech from 19th century Romania underwent a series of thematic, structural and aesthetical changes. Whereas the 48' Revolution had encouraged inflamed gambols, the next four stages – that is, the 1859 Union of the Romanian Principalities, the accession of Charles of Hohenzollern-Sigmaringen to the throne of the United Romanian Principalities in 1866, the Independence War of 1877, and the proclamation of the Romanian kingdom in 1881 – went through a gradual discharge of emotional appeals and visionary standstills. However, in the broad context of political discourse intellectualisation and technicality, the relationship

between political oratory and literature did not cease; not only virtual allusions to literature, but also the political orators' condition of former literati kept them together. On the one hand, the massive use of literary figures, as well as the appeal to quotation (one of the favoured speech techniques), points up an intrinsic 'crossbreeding' of political speech and literature. On the other hand, if we take into consideration the basic formation of personalities such as Ion Heliade Radulescu, Vasile Alecsandri, Mihail Kogalniceanu, I. C. Bratianu, C. A. Rossetti, B. P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Petre Gradisteanu, Take Ionescu, Barbu St. Delavrancea and so on, we discover an extrinsic contamination of political speech and literature, as all the names just mentioned were involved in literary business, whether as journalists or as aspiring writers.

Our presumption is that the establishment of 19th century political discourse, corresponding to an enthusiastic publication of political speeches, is figured by the debris and leftovers that literature had discarded within the political debate. Anyhow, this is not a case of 'political unconscious'¹ which weighs down the aesthetic fling; on the contrary, this is perhaps a case of 'aesthetic' or 'literary unconscious', which anarchically scrambles the main goals of political discourse. It follows naturally that the specific cultural conditions of 19th century Europe – the tremendous influence of Romanticism and its enduring agony during Decadence – are also responsible for the stylistic mutations, ideological sideslips and an overall generic mobility of modern political eloquence. The young intelligentsia had been educated in Western universities and, consequently, brought about them a Romantic air of modernity and a will for democratisation. Henri Wald, a Romanian philosopher and logician, assumes that the birth of ancient Greek oratory redoubles the ascension of *demos*: "rhetoric was born in a politest agora, fell into disuse within a monotheist church, revived during the centuries of humanism, and decayed again during scientism so as to get into the public's eye again once with the globalisation of democracy"². Thus, the Romanian political argument relied on two main European models: first, the French oratory styled during the reign of Napoleon III, and second, the English political speech enforced by the habits of Westminster parliamentary life³. Let us notice that the two discursive directions did not develop synchronically; when the French model had been burned and surpassed, some members of the cultural society 'Junimea' activated English resources such as Lord Macaulay's specimens of oratorical art, Palmerston's, Disraeli's and Gladstone's contributions in the Parliament. Therefore, the construction of Romanian political idiolect relates to the process of elites constitution and self-assertion.

Beyond models and ready-made patterns of speech (that are also recipes for success), the Romanian oratory of the 19th century was shaped by local circumstances and agents; lacking the conditions of free speech, forum debate and democratic fairness, barely could it have been cut according to a rationale of oral communication. Actually, in spite of its oral regime, it

¹ Frederic Jameson, *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*, Routledge, 2002.

² Henri Wald, apud Vistian Goia, Introduction, in *Oratori și elocință românească* (Romanian Orators and Eloquence), edited, prefaced, notes and glossary by Vistian Goia, 'Dacia' Publishing House, Cluj-Napoca, 1985, p. 7.

³ Without a clear indication of models and sources, Vistian Goia also delineates two courses in the history of the Romanian political eloquence which are drawn from Blaise Pascal's antinomy between '*l'esprit geometrique*' and '*l'esprit de finesse*': 1. the orator's tendency to conquer and seduce (by making appeal to figurative garments); 2. the orator's tendency to convince and activate his public (by making appeal to realism and moralism). Refer to Vistian Goia, op. cit., p. 9.

observed the rules of written discourse. After all, the texts produced by the great ‘masters’ of Romanian eloquence illustrate an interesting crossbreeding and contamination between the strategies of oral and written communication. Listing a few instances will be illustrative for our motion here.

Persuasive Approaches and ‘Personal’ Styles in Romanian Political Speech. A Visit Tour through the Masters’ Gallery

One of the forefathers of Romanian political pulpit was Ion Heliade Radulescu, a prodigious writer, a prominent figure of the national-democratic movement from 1848 and a great public speaker, trained through a sustained activity as member or co-founder of various societies. As he counted himself among the supporters of a School for Vocal Music, Declamation, and Literature, his main interest hinted at the postural quality of political speech (*actio oratoria*). Complementary to Radulescu’s gesticulatory discourse, Vasile Alecsandri, the celebrated poet and playwright, upheld a line of disengaged speech, which allowed him to slip some stylistic effects, and maybe to use a set of ‘distancing’ techniques (digression, acted cynicism, ignorance and un-worldliness). A third type of approach can be identified in Mikhail Kogalniceanu, I. C. Bratianu, Barbu Katargiu and Vasile Boerescu who play the part of ‘realpolitik’, adding to their political argument a good portion of ‘realism’ and ‘moralism’. The masters’ party comprises nevertheless a cluster of oratorical styles, tainted with ‘personal’ effects: whereas I. C. Bratianu stands for ‘realism and logic’, Kogalniceanu exemplifies ‘the grandeur and harmony of sentence’ and Barbu Katargiu, ‘the swiftness of inspiration and the power of improvisation’⁴.

Before the 48’ Revolution took fire, the Romanian students quartered in Paris had formed a private Society in charged with the dissemination of national-democratic creeds. Under Lamartine’s cultural patronage and guiding example, the members of The Romanian Students’ Society had been already initiated in the ruses of public speech by reading Eugène Paignon’s *Éloquence et improvisation: art de la parole oratoire*, a seminal book which, around 1850, had scored its third edition. Paignon’s survey on the history of eloquence enlists the types of public speech (‘judiciary’, ‘parliamentary’ and ‘religious’) and insists on the qualitative difference between the craft and the art of speaking; it follows naturally that ‘improvisation’ and the skilful improvisators (those that create after the writers’ fashion) take the front line⁵.

After having assumed the French rhetorician’s ideas, in 1866, the historian V. A. Urechia delivers a public lecture that evinces the propelling power of inspired oratory; nevertheless, he departs from Paignon’s perspective because the orator should not be only the writer’s kinsman (a ‘sorcerer’ or a ‘gambit’), but he should be also a sort of moralist. Urechia’s examples are the hour’s most proficient orators, that is, Anastasie Panu, Barbu Katargiu, Mikhail Kogalniceanu and I. C. Bratianu – all of them assembling a logic of sensible poetry, philosophical idea, psychological insight and physical resilience. Provocative for the nowadays reader, the metaphors that provide a global image for each one’s speaking skills are chosen among the field of weather phenomena: the ‘mild breeze’ (the zephyr), the ‘storm’,

⁴ Vistian Goia, op. cit., p. 13.

⁵ Eugène Paignon, *Éloquence et improvisation: art de la parole oratoire*, Auguste Durand, Paris, 1854.

‘the sea’, and the ‘avalanche’ (‘the snowball effect’). The first among the quads of aces, A. Panu (1810-1867) illustrates a kind of artistic, ‘poetical’, and ‘mild breeze’ eloquence because, putting aside brainwork, he used to judge things with his heart. Described in identical ‘weather’ phrases, Barbu Katargiu (1807-1862) could stand for those ‘stormy’ ideas that shatter the old foundations. The broad audience’s memories treasure the ex-PM of the United Romanian Principalities under a prevailing visual regime; the historian calls forth Katargiu’s high and shining forehead, his fiery eyes and his bony, philosophical cheeks. The third in line, Kogalniceanu’s eloquence resembles to a toreador’s volts (he is named the ‘Espada’ of Romanian oratory) or, better, to a boat’s vacillating movement on a troubled sea. His talent is neither poetical (aesthetical), nor philosophical; Urechia believes that Kogalniceanu won general admiration by having a profound knowledge of human soul. I. C. Bratianu (1821-1891) comes as the fourth master of Romanian eloquence. Usually trimmed for his digressive way of putting things, the leader of the Liberal Party seems, anyway, an ‘avalanche’ that is both a crushing and an encompassing force⁶.

Among the four aces, only three lasted as longstanding standards in the Romanian masters’ gallery: Katargiu, Bratianu and Kogalniceanu. For instance, Barbu Katargiu’s editor, Anghel Demetrescu, recalls the orator’s knowledge and talent as one of ‘humanist’ completeness (intertwining literature, law, history, economics and political economy), a feature which makes the difference between the encyclopaedic orator and specialised tribune stand-ups. The harsh conservative is an aristocrat, a passionate of eloquence games, whereas his adversaries are nothing but a bunch of hard-boiled bourgeois⁷. Kogalniceanu, in his turn, forged this encyclopaedic disposition of speech (squeezing in various historical and cultural hints) in several parliamentary interventions around 1859 such as Discourse on Granting Political Rights for all the Country’s Inhabitants⁸, Discourse on the Union of Romanian Principalities⁹, Discourse on Behalf of the Moldavian Representatives in Bucharest Commons¹⁰ or Discourse on the Election of Alexander Moruzi as Deputy for Vaslui County¹¹. After a while, he dropped off this old-fashioned speech style and adopted a ‘moralist’ morgue.

⁶ V. A. Urechia, *DESPRE ELOCINTA ROMÂNĂ. ORATORIA FORENSE, AMVONUL, HARANGA. ORATORII MODERNI. PANU, BARBU KATARGIU, COGALNICEANU, BRATIANU & C. LECTURA PUBLICĂ ȚINUTĂ ÎN 12/24 DECEMBRIE 1866 (On Romanian Eloquence...)*, Bucharest, The Royal Printing House – Carol Göbl, 1878, pp. 127-158: “Oratorele, frate al poetului, nu este decât acela care ca om onest, luptă, deprins la vorbire, pentru triumful adevărului, al binelui, și în câțva și al frumosului, fiind frumosul legătura comună dintre poezie și elocință ... Sburători ai cuvântului!... Eacă ne facem sânta cruce!... Fugiți!... Se nu răsune alt cuvânt între Tisa și Marea neagră, decât cuvântul de iubire al familiei, cuvântul dulce al frăției și amicitiei, cuvântul sânt al legei, mai ales cuvântul mântuitor al Românismului”, etc.

⁷ Barbu Katargiu, *Discursurile lui Barbu Katargiu (1859-1862 iunie 8)*, edited and introduced by a biographical note on Katargiu Family and by the orator’s biography, Bucharest, ‘Eduard Wiegand’ Printing House, 1886, pp. I-XC.

⁸ Mikhail Kogalniceanu, *Discurs cu privire la acordarea de drepturi politice pentru toți locuitorii țării (Discourse on Granting Political Rights for all the Country’s Inhabitants)*, in Mikhail Kogalniceanu, *Discursuri parlamentare din epoca unirii. 22 septembrie 1857-14 decembrie 1861 (Parliamentary Speeches from the Union Epoch. 22nd September 1857 – 14th of December 1861)*, introductory study by V. Rață, ‘Editura Științifică’ Printing House, Bucharest, 1959, pp. 28-44.

⁹ Idem, *Discurs cu privire la unirea Principatelor (Discourse on the Union of Romanian Principalities)*, in op. cit., pp. 16-19.

¹⁰ Idem, *Discurs ținut din partea deputaților Moldovei în Adunarea de la București (Discourse on Behalf of the Moldavian Representatives in Bucharest Commons)*, pp. 19-28.

¹¹ Idem, *Discurs cu privire la alegerea lui Al. Moruzi ca deputat de Vaslui (Discourse on the Election of Alexander Moruzi as Deputy for Vaslui County)*, in op. cit., pp. 315-333.

With the passing of time, both the inspired and the encyclopaedic orator were being gradually replaced by a type of practical speaker who took a stand only when a matter of his ‘competence’ was in question. Therefore, P. P. Carp got fame with his financial ‘qualifiedness’, Titu Maiorescu, with his reformatory ‘thing’ on education, Vasile Boerescu, with his legal ‘touches’, Take Ionescu, with his ideological ‘twists’. So, onlookers of the Romanian political life appended a list of alternative models, who individualize themselves according to their ‘know-how’: Vasile Boerescu, C. C. Arion, P. P. Carp, Nicolae Ionescu, Al. Lahovary, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman, V. Pogor, Take Ionescu. At the end of the 19th century, George Panu – himself a politician and a journalist for ‘Lupta’ – publishes a series of parliamentary ‘portraits’ and ‘types’, which introduces, beyond its maliciousness, a new angle to look on the art of politic eloquence.

Now, when everybody is carried away by the Decadent whiz about ‘art for art’s sake’, not even the ‘realist’, ‘commonsensical’ speaker would do. This is why the ‘brutal’ conservative Alexander Lahovary and the ‘grim’ and ‘soiled’ socialist Ion Nădejde do not win the portraitist’s admiration¹²; similarly, while lacking great cultural sources (Spencer, Hartman, Buckle, and Schopenhauer, among mandatory ones), the young Alexander Marghiloman is dismissed as being too ‘politically correct’¹³. On the contrary, the renowned ‘anarchist’ from inside ‘Junimea’ circle, pushes to the foreground a typology of ‘finesse’, ‘unworldly’ and ‘unbiased’ oratory, represented by C. C. Arion, D. Apostoleanu, N. Bibescu, Nicolae Ionescu and Take Ionescu. Actually, this seems to be a matter of ‘neo-humanist’ restoration, yet under a decadent shade; G. Panu prefers ‘educated’ speakers, who are able to observe to a rule of public conduct and to check their behaviour¹⁴, to prevail in politics as ‘epicureans’ and ‘Nirvana seekers’¹⁵, to remain completely dispassionate, skeptical, ‘lethargic’ and even ‘lazy’, to manoeuvre with dexterity the ‘commonplace’ and the cliché¹⁶, to use ‘jewels’ of language and literature and to introduce adequate neologisms¹⁷ and, last but not least, to speak as if they were writing¹⁸.

At the end of the 19th century and at the dawn of a new era, the Romanian political eloquence illustrated a case of crossbreeding and contamination between the strategies of oral and written communication, between two VIP postures, that is, the writer and the parliamentary. Most of all, the commentators of 19th century political oratory re-enact a myth of ‘fluency’, that virtually sends back to Paignon’s theory on the orator’s ‘inspiration’ and inborn ‘genius’, even to his latent ‘literate’ condition. At the conservatives’ congress in 1902, Titu Maiorescu, who gives scores for the troop of incoming orators (Simion Mehedinți, Constantin Rădulescu-Motru, P. P. Negulescu, Al. S. Florescu), is inclined towards

¹² George Panu, *Portrete și tipuri parlamentare (Parliamentary Potraits and Types)*, ‘Lupta’ Typography, Bucharest, 1893, p. 77.

¹³ Ibidem, p. 94.

¹⁴ Ibidem, pp. 5-7.

¹⁵ Ibidem, pp. 8-10.

¹⁶ Ibidem, pp. 25-27.

¹⁷ Ibidem, pp. 65-67.

¹⁸ Ibidem, p. 69-71.

Mehedinți's oratorical style because, while lecturing, he seems to put culture and ideas in motion¹⁹.

Reaching up to 1935, Panu's considerations on the likeness between the gifted speaker and a grand opera 'tenor' prompt Ion Petrovici to draw the essential lines of the 'oratorical talent'; these are, believes Petrovici, 'the spontaneity of phrase pacing' ('spontaneitatea frazării') and 'the easiness of improvisation' ('ușurinta improvizației'). Leaving other imperative characteristics (e.g., the reactivity to the public's signals or the adjustment of tone to atmosphere²⁰) aside, one can discern that the 20th century is still perpetrating the myths of written fluency and that of orator-poet kinship.

Political Oratory and the Press. A Contamination of Specific Strategies

Serving as a sort of training base for future politicians and agile public speakers, the unionist journal 'Pruncul Român' was nurtured and supported by The Romanian Students' Society. A living chronicle of the national-democratic movement from 1848²¹, its columns hosted names such as Dimitrie Bratianu, I. C. Bratianu, C. A. Rosetti, Vasile Boerescu, Vasile Alecsandri, and so forth; names which would put their unmistakable mark on the whole course of Romanian modern history. Once taken the journalist habits, these personalities go on spinning around press communities, even though their new positions in the administration of the United Principalities enforce on them an objective, disengaged line of conduct. It is in 1857 that Mikhail Kogalniceanu underlines the importance of the press for nationalist and unionist ideals: "[they were left without] any *political education*! *By default of press we see ourselves closed into a fatal circle; the lights are choked, the sane ideas cannot go through, the calumny and the false news alone have free access; and the reform must be done at once, like the Minerva's appearance from Joe's head [emphasis added]*"²². Indeed, for modern Romania's forefathers, the freedom of the press stood right into the middle of parliamentary debates. A series of four speeches delivered by Barbu Katargiu may prove it undeniably²³. Consequently, the political leaders enhanced the newspapers' columns with both a didactical function and a dialogic, involving feature, which pertain to the tradition of parliamentarianism and, generally, to political oratory.

In the trail of 'Pruncul Român', I. C. Bratianu and C. A. Rosetti are the co-founders of a nationalist newspaper which, under the alluring name 'Românul', soon turned into a Liberal Party's official mouthpiece. As columnist, Bratianu's first articles extend and echo the experimented speaker's effects: the 1st person, the interrogatives and expletives, the

¹⁹ I. E. Torouțiu & Gh. Cardas, *Studii și documente (Studies and Documents)*, vol. I. Junimea, 'Bucovina' Graphic House, 1931, pp. 31-33.

²⁰ Ion Petrovici, *Talentul oratoric (Oratorical Talent)*, *Conferințe la radio (1932-1943) – Radio Conferences (1932-1943)*, edition cured by Marian Diaconu, 'Casa Radio' Publishing House, Bucharest, 2002, pp. 88-93.

²¹ Refer also to Adrian Niculescu, *Aux racines de la démocratie roumaine – Pruncul Român, premier journal libre roumain, chronique de la Révolution valaque de 1848*, 'Clusium' Publishing House, 2008.

²² Mikhail Kogalniceanu, Discurs cu privire la acordarea de drepturi politice pentru toți locuitorii țării (Discourse on Granting Political Rights for all the Country's Inhabitants), op. cit.: "fără nici o educație politică! Prin lipsa presii ne vedem închiși într-un cerc cu totul fatal; lumina este înădușită, ideile sănătoase nu pot străbate, calomniile și falsele noutăți singure își au liber joc și reforma trebuie să iasă gata și deodată, ca Minerva din capul lui Joe!"

²³ Barbu Katargiu, *Discursuri parlamentare. 1859-1862 (Parliamentary Speeches)*, with a preface and a study on Barbu Katargiu by Anghel Demetrescu; re-issued with a preface, an index of persons and names by Petre V. Haneș, Bucharest, 'Minerva' Publishing House, 1914, pp. 304-309.

cumulative effect of repetitions, the appeal to God's assistance, the latter-day journalist's ex-status as public speaker, the trope of the writing's ordeals, the prophet's portent²⁴. One of C. A. Rosetti's speeches (delivered in 1881, when the daily had turned 25 years) leaks the information that, due to a permanent excitation and to a spirit intended for action, Bratianu's articles had always ended abruptly with the monotonous phrase 'to be continued'. And never to be continued again, because the journalist had returned to its former function of public trumpeter! For liberal heads, there is a symbolical continuity of various 'eloquence' hypostases, linking the prophet, the psalmist, the priest, the journalist, and the parliamentary²⁵.

Free from the requirements and responsibilities of public speaking, the press ensured a good-enough speakers' corner; thus, by sponsoring or settling various gazettes, other political leaders applied the same recipe of success. For instance, Vasile Boerescu (1830-1883) – a 'shark-like' diplomat, as he used to style himself – launched, already in 1857, a newspaper called 'Naționalul', a stand for the moderate wing of the liberals and a cosy cultural environment for political inklings. From the same long-distance politician would depart another circumstantial mass-media project; during the Independence War of 1977, the newspaper 'Pressa' circulated the inspired formula 'Romania-the Belgium of the Orient' on the presupposition that, had it kept its neutrality within the context of Balkan conflicts, Romania would have won more. At any rate, the newspaper activity reflects Boerescu's 'composed temper' and his innate 'lucidity', also occurring while acting as a parliamentary²⁶.

The relationship between the art of eloquence and the development of print journalism does not always resume to contamination and crossbreeding. It has already been noticed that, when the three crucial moments struck (1859, 1877, 1918), there was ripe-time for the Romanian political oratory as well. Nevertheless, the finest pieces of public speaking challenged 'the finest journalism of the time'²⁷. Titu Maiorescu himself is prone to cast great

24 I. C. Bratianu, *România* (1851) and *Nationalitatea* (1853), in *Acte și cuvântări* (Acts and Speeches), edited by G. Marinescu & C. Grecescu, Vol. I, Part I, 'Cartea Românească' Publishing House, Bucharest, 1938, pp. 15-27, pp. 32-36: "De aceea eu, pe care natura și îndeletnicirile precedente mă osândesc a nu lua condeii în mână, mă socotesc silit, dator astăzi a jertfi orice iubire de sineși și a expune în puține cuvinte, care este după credința mea, caracterul general al revoluțiunii începute în 48 și în parte și mai pe larg ce este România și care este misiunea ei în fața cea nouă în care intră omenirea prin această revoluțiune europeană" [emphasis added]; "O nația mea, cât ești de sublimă ! O singură a ta faptă mă sfințește, mă face să crez în Dumnezeu, în bunătatea naturei omenești și să plâng de fericire, căci sunt din ai tăi!"; "Ce! astăzi când Europa întreagă este în frământare și gata de a-și lua o organizațiune naturală, astfel încât fiecăre națiune fiind un singur trup, funcționând în toată libertatea și deplină armonie cu celelalte națiuni, să poată să-și împlinească misiunea după vrednicia și osârdia sa [...] Ce! o națiune de 10 milioane, eșită din „gintea aceea ce nu mai piere" cum o strigă Mazzini, nu vi se înfățișează vouă ce vă ziceți Români, decât ca o adunătură de oameni, ca trup fără suflet ce-l puteți sdruncina și închiria o parte Turciei, alta Rusiei și alta Austriei! Ce! o lucrare atât de uriașă, un rezultat atât de sublim, glasul cel tânăr al României ce răsună până la ceruri, virtutea ei ce apleacă frunțile cele mai trufașe, inima, soarele cel strălucit al României, carele a încălzit neîncetat Europa orientală, carele a început acum a o lumina și ale căreia raze străbătură chiar ceața Engletterii și deșteptară comitetul european din Londra, până a ne zice că Românii nu mai pot pune arcurile cele nouă ale podului lui Traian, voi ce vă ziceți Români, nu simțirăți nimic, nu văzurăți nimic, n'auzirăți nimic și nici o singură rază de soare nu atinse sloiul de gheață de pe inimile voastre !... Blestem !", etc.

²⁵ C. A. Rosetti, Lui C. A. Rosetti. La o sută de ani de la nașterea sa (*To C. A. Rosetti. A Hundred years from His Birth*), a commemorative volume supported by „Democrația”, the journal of liberal studies of National Liberal Party, 1916, pp. 344-351.

²⁶ Vasile Boerescu, *Notiță biografică* (Biographical Note), in *Discursuri politice (1859-1883) – Political Speeches*, vol I (1859-1873), 'Socec' Printing House, Bucharest, 1910, pp. 3-7.

²⁷ Vistian Goia, *op. cit.*, p. 13.

orators into greater cultural roles because, he avowed in *Oratori, retori, limbuși* (*Orators, Rhetoricians, Gabblers*), the press had turned into a corrupt political tool²⁸.

A Rationale of Written Discourse. Literary Leftovers

Perhaps one of the most ‘visual’ and ‘representative’ among all the public hypostases in the 19th century, the orator’s image comes closely to theatre and opera. In 1857, when he delivered his speech on equal civil rights for all the inhabitants of Romanian Principalities, Kogalniceanu admitted that there is no other pleasure for a MP than receiving tumultuous applause²⁹, perhaps as a lead actor, as a diva or as a tenor on the stage. G. Panu pursued this simile later on. No wonder that the eye-witnesses record chiefly the voice shifts and pitches, maybe the gestures, and lesser these orator’s trendsetting ideas. Anghel Demetrescu, the editor of Barbu Katargiu’s speeches, recalls the old politician in a grand tragedian’s pose, especially, the diction and the low bass tone with ‘thunder effects’, the ‘demonic figure’, the way the speaker used to furrow his hair and to handle his quizzing glasses. Nicolae Ionescu’s voice – in G. Panu’s account – had something mellifluous, like an actor’s. P. P. Carp caught the public’s ear by having learnt the art of declamation, a declamation that ‘broke glasses’. Apparently, Delavrancea used to have a throaty, harsh pronunciation, like the sound of fanfares. Take Ionescu earned public esteem being the equal of a „pianist”.

At the kick-off of his career, the same Take Ionescu hides his identity under the pen-name Demetriu G. Ionnescu. The politician-to-be is publishing now various short prose fragments such as *Uă pagină din viața unui visător* (*A Page from a Dreamer’s Life*), *Uă lacrimă* (*A Tear*) or *Spiritele anului 3000* (*The Spirits of Year 3000*)³⁰. Ionescu’s turns of phrase and his ‘literary unconscious’ are absolutely transparent in parliamentary interventions (‘little Take, golden mouth’, the friends and adversaries surnamed him): the use of anecdotes, overt ratiocination, forceful closures³¹, and so forth.

A similar case of hybridisation between literary and political interests can be illustrated in Titu Maiorescu, Gh. Panu, and Barbu Ștefănescu Delavrancea, all of them trained within ‘Junimea’ circle, which is, according to Tudor Vianu, a ‘nursery’ of oratorical talents³². Such being the question, it is not however the only bond between literature and political oratory that Vianu stresses upon; by ‘rhetorical writers’ he understands those writers that import oral features, as some of the orators could import figurative language³³. Whereas Ion Petrovici thought that speeches should contain a ‘minimum of literature’, Vistian Goia underlines the actual co-extension of the two arts in terms of mutual maintenance³⁴.

More than a common set of techniques (narrative structures, forms of logical disposition, literary figures, cultural references and intertextuality), literature and political oratory share –

²⁸ Titu Maiorescu, *Oratori, retori, limbuși*, in *Critice*, vol. III, ‘Minerva’ Publishing House, 1908.

²⁹ Mikhail Kogalniceanu, op. cit.

³⁰ Refer to Perpeccissius’ notes to Eminescu’s *Scrisoarea II* (*Satire II*), in *Complete Works*, vol. II, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, Bucharest, pp. 222-223

³¹ Consult Take Ionescu’s speeches from 1890 to 1899, in Take Ionescu, *Discursuri politice* (*Political Speeches*), volumes I- IV, edited and cured by Cristu S. Negoescu, ‘G. A. Lăzăreanu’ Printing House, Bucharest, 1904.

³² Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, edited by Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu and Tudor Vianu, EDP, Bucharest, 1971, p. 145.

³³ Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, apud Vistian Goia, op. cit., p. 21.

³⁴ Ibidem, p. 26.

in the vein of Carlyle's famous book³⁵ – the same hero-worshipping, the same myth on a sort of 'fluency' that remakes and voices out, on God's dictation, God's own word. If not a feigned Poet or Man of Letters, the typical orator of 19th century Romania is, after an intricate cross-breeding line, their legitimate inheritor.

References

- Boerescu, Vasile, *Discursuri politice (1859-1883) – Political Speeches*, vol I (1859-1873), 'Socec' Printing House, Bucharest, 1910.
- Bratianu, I. C., *Acte și cuvântări (Acts and Speeches)*, edited by G. marinescu & C. Grecescu, Vol. I, Part I, 'Cartea Românească' Publishing House, Bucharest, 1938
- Carlyle, Thomas, *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, [www. archive. org](http://www.archive.org).
- Eminescu, Mihai, *Complete Works*, vol. II, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, Bucharest, 1943.
- Goia, Vistian, *Oratori și elocință românească (Romanian Orators and Eloquence)*, edited, prefaced, notes and glossary by Vistian Goia, 'Dacia' Publishing House, Cluj-Napoca, 1985
- Ionescu, Take, *Discursuri politice (Political Speeches)*, volumes I- IV, edited and cured by Cristu S. Negoescu, 'G. A. Lăzăreanu' Printing House, Bucharest, 1904.
- Jameson, Frederic, *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act*, Routledge, 2002.
- Katargiu, Barbu, *Discursuri parlamentare. 1859-1862 (Parliamentary Speeches)*, with a preface and a study on Barbu Katargiu by Anghel Demetrescu; re-issued with a preface, an index of persons and names by Petre V. Haneș, Bucharest, 'Minerva' Publishing House, 1914.
- Katargiu, Barbu, *Discursurile lui Barbu Katargiu (1859-1862 iunie 8)*, edited and introduced by a biographical note on Katargiu Family and by the orator's biography, Bucharest, 'Eduard Wiegand' Printing House, 1886.
- Kogalniceanu, Mikhail, *Discursuri parlamentare din epoca unirii. 22 septembrie 1857-14 decembrie 1861 (Parliamentary Speeches from the Union Epoch. 22nd September 1857 – 14th of December 1861)*, introductory study by V. Rață, 'Editura Stiințifică' Printing House, Bucharest, 1959.
- Maiorescu, Titu, *Critice*, vol. III, Minerva Publishing House, 1908
- Niculescu, Adrian, *Aux racines de la démocratie roumaine – Pruncul Român, premier journal libre roumain, chonique de la Révolution valaque de 1848*, 'Clusium' Publishing House, 2008.
- Paignon, Eugène, *Éloquence et improvisation: art de la parole oratoire*, Auguste Durand, Paris, 1854.
- Panu, George, *Portrete și tipuri parlamentare (Parliamentary Potraits and Types)*, 'Lupta Typography, Bucharest, 1893, p. 77.

³⁵ Thomas Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship, and the Heroic in History*, [www. archive. org](http://www.archive.org), accesed in 14th November 2013.

Petrovici, Ion, *Talentul oratoric (Oratorical Talent), Conferinte la radio (1932-1943) – Radio Conferences (1932-1943)*, edition cured by Marian Diaconu, ‘Casa Radio’ Publishing House, Bucharest, 2002.

Rosetti, C. A., *Lui C. A. Rosetti. La o suta de ani de la nașterea sa (To C. A. Rosetti. A Hundred years from His Birth)*, a commemorative volume supported by „Democrația”, the journal of liberal studies of National Liberal Party, 1916.

Torouțiu, I. E & Cardaș, Gh., *Studii și documente (Studies and Documents)*, vol I. Junimea, ‘Bucovina’ Graphic House, 1931.

Urechia, V. A., *Despre elocinta romana (On Romanian Eloquence...)*, Bucharest, The Royal Printing House – Carol Göbl, 1878.

Vianu, Tudor, *Istoria literaturii române moderne*, edited by Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu and Tudor Vianu, EDP, Bucharest, 1971.

LA VEILLE MULTILINGUE ET LE PROCESSUS DE TRADUCTION

Marilena MILCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: In globalization era translator's profession, all its specific tasks, all areas of evolution and intervention of the specialist translator are in permanent transformation and evolution. Thanks to globalization and the development of the information age, a new concept has emerged - the multilingual social-media monitoring. The concept of multilingual monitoring covers quite a few distinctive types of "social-economical-media scanning", such as the medical monitoring, the technological and scientific monitoring, economic intelligence monitoring, the media monitoring, geopolitical monitoring, etc. , which are characterized by a continuous and very close observation of the information belonging to a certain specific domain, targeted to a specific topic. The activities of monitoring are rarely confined to national borders, the monitoring is often multilingual and implies translator's intervention who discovers, this way, new work opportunities and a multiplication of its basic functions by the assimilation of the research activity and a profound analysis of all information and data.

Keywords: social-media monitoring, monitoring translator, communication, information age

1. La veille multilingue : définition et particularités

Nous vivons dans une société de l'information que l'on veut maîtriser et exploiter au maximum et dans laquelle les technologies de l'information jouent un rôle fondamental. La société que nous fréquentons est une société de la connaissance qui nous oblige d'être mis en réseau, de diversifier nos connaissances et d'être au courant avec le raffinement des logiciels que l'on utilise chaque jour dans l'exercice de nos professions. Le métier de traducteur est, lui aussi, en constante évolution et transformation. Les tâches du traducteur deviennent de plus en plus complexes et diversifiées, son domaine d'action de plus en plus vaste. La veille multilingue est un domaine relativement nouveau qui désigne l'activité de « suivi informationnel » réalisée parallèlement en deux ou plusieurs langues sur un sujet ou un domaine particulier. Elle englobe plusieurs types de veilles spécifiques telles que la veille média, la veille juridique, la veille médicale, la veille technologique et scientifique, la veille géopolitique, la veille réglementaire, la veille économique ou encore l'intelligence économique. Ces différents types de veille se basent sur une recherche documentaire considérable, sur le traitement de l'information en plusieurs langues et sur l'utilisation de l'Internet et de la technologie de l'information. En conséquence, la fonction de « veille » est stratégique parce qu'elle permet à une institution, à une entreprise, à une organisation d'être au courant avec ce qui se passe dans son domaine d'activité et d'intervention et cela à une échelle globale et mondiale.

Dans ce contexte on peut affirmer que la société de l'information est aussi la société de la traduction, parce que la traduction est le moteur de la mondialisation et « la langue de l'Europe c'est la traduction » (Umberto Eco). Le métier de traducteur connaît des évolutions rapides basées sur la maîtrise et l'utilisation de l'information. Après avoir été longtemps limité dans des activités linguistiques, le traducteur est de plus en plus sollicité pour intervenir dans le processus de décision. Il doit rechercher et sélectionner l'information pertinente pour

la traduction et la diffusion car les langues et la traduction ont une fonction stratégique dans la société actuelle marquée par les tensions, les conflits, les problèmes identitaires et communautaires.

La veille est une activité continue et itérative de surveillance active de l'environnement technologique, commercial, géopolitique, afin d'en anticiper les évolutions, c'est un processus actif, dynamique, itératif, actualisé, ouvert et prospectif. Il existe plusieurs équivalents pour le terme français « veille », à savoir « monitoring », « scanning », « screening », « observation ». Mais, bien que symboliquement synonymes, les termes ne le sont parfaitement parce que « monitoring » suppose la surveillance à travers un « monitor », donc par l'intermédiaire d'un écran et c'est une activité orientée à travers un outil, le cas étant le même pour « screening » - « visualisation » ou « scanning » - « balayage ». La « veille », en français, par opposition à sa définition dans le Monde anglo-saxon où cette activité est basée sur la machine, suppose une activité orientée vers le facteur humain et la présence humaine.

La veille multilingue est « une activité de suivi informationnel effectuée simultanément en deux ou plusieurs langues et visant l'enrichissement des résultats de la recherche documentaire par une diversification linguistique des sources » (Guidère, 2006). Dans la veille ce qui est « multilingue » c'est le document à traiter, l'environnement et le rapport entre les langues, le locuteur, le récepteur, le processus et le produit. L'objectif de la veille est de préparer constamment la prise des décisions pour des sujets complexes et des problèmes difficiles à résoudre.

2. Types de veille multilingue et stratégique, étapes, acteurs et outils

La veille étend son domaine d'action sur plusieurs domaines d'intérêt stratégique, tels le juridique, les médias, la communication, la technologie, etc.

2.1. La **veille médias** ou marketing est une pratique de plus en plus large qui se situe à la base de tous les types de veille. C'est « la veille des veilles » et se définit par un suivi des informations traitées par différentes sources médiatiques, ciblées en fonction d'un sujet déterminé. La veille médias a un motto : « s'informer maintenant pour mieux agir demain » et c'est une veille portant sur les marchés et la communication commerciale, dans plusieurs aires linguistiques – caractéristiques, besoins, tendances du marché ; image de marque ; diffusion de l'image, publicité ;

2.2. La **veille juridique** est la veille portant sur les lois et les réglementations en vigueur dans différents pays et diffusés dans plusieurs langues concernant un domaine d'activité ou un sujet particulier comme la santé, la sécurité, l'alimentation, le tabac, l'environnement, etc.

2.3. La **veille technologique** est une veille portant sur les évolutions technologiques par le suivi des innovations et des types d'utilisation de la technologie en plusieurs langues, afin de repérer les acquis technologiques et scientifiques les plus récents.

2.4. La **veille géopolitique** vise la situation politique et les évolutions socioéconomiques internes à divers Etats et régions. On suit les partis, les rapports de force, les élections, les révoltes et rébellions, etc.

2.5. La **veille sociale** ou sociétale porte sur les phénomènes communautaires ou les problèmes de société et leur traitement dans différentes langues. Les problèmes visés seraient le

chômage, les drogues, le droit des femmes, l'avortement, l'égalité des sexes, les problèmes religieux.

2.6. La **veille concurrentielle** porte sur la surveillance de l'activité économique dans un secteur particulier, vise notamment la surveillance des concurrents, de leurs atouts et de leurs faiblesses. Ce type de veille est spécifique aux entreprises multinationales implantées dans plusieurs aires linguistiques et culturelles, par exemple L'Oréal, l'entreprise Renault, Michelin, Continental, etc.

2.7. La **veille brevet** porte sur les brevets déposés dans divers pays et langues, et permettant de suivre les informations et innovations techniques et les découvertes scientifiques.

2.8. La veille est un processus qui regroupe **plusieurs étapes**, telles l'audit, la collecte des données, l'analyse, la synthèse et la diffusion des informations. Un système de veille assure les fonctions d'acquisition interne et externe, de classification et de stockage, d'analyse, de traduction, de formatage et de diffusion. Les finalités de la veille sont la connaissance des évolutions de l'environnement, l'identification des menaces et des opportunités, l'appui à la prise de décisions, la dynamisation de toute organisation.

2.9. **Les acteurs** de la veille multilingue sont nombreux et se trouvent en permanente interdépendance. On a premièrement *les décideurs* qui demandent la veille et décident sur l'utilisation des informations collectées ; viennent ensuite *les observateurs* qui observent les informations et les données et signalent les nouveautés ; *les experts* valident la valeur et l'importance des informations collectées ; *les traducteurs* traduisent mais avant tout ils décident de tout ce qui est stratégique et significatif à traduire ; Les quatre acteurs de la veille ont en commun l'activité d'analyse des données. L'analyse des données permet de traiter un nombre très important de données et de dégager les aspects les plus intéressants.

2.10. Les **outils de la veille** multilingue se classifient en fonction de leur destination. Ainsi a-t-on : a) les outils de recherche et d'observation : moteurs de recherche, logiciels de suivi informationnel, agents, réseau d'experts ; b) les outils de collecte et d'analyse : logiciels de traitement automatique du discours, outils de tri et de classification ; c) les outils de traduction et de communication : moteurs et logiciels de traduction, outils de résumés automatiques à partir de gros volume de données ; Inutile d'expliquer que des systèmes experts sont développés pour chaque domaine.

3. Le traducteur veille

« Cet intérêt croissant pour les questions liées au partage et la diffusion de la connaissance à l'échelle mondiale a mis la traduction au cœur des préoccupations, celle-ci étant perçue comme le moyen le plus simple et le plus efficace pour promouvoir la diversité linguistique et culturelle. Dans les ensembles économiques où se côtoient plusieurs langues et cultures, aux traditions parfois séculaires, la traduction est le seul dénominateur commun qui permet le dialogue et l'inter-compréhension.... Dans ce type de contexte mouvant, il ne s'agit plus simplement de 'traduire l'autre' mais de 'veiller sur l'autre' dans tous les sens du terme : veiller sur son bien-être mais aussi surveiller les menaces éventuelles contre la paix et la sécurité. Etant en contact direct avec les productions en langue étrangère le traducteur ne fait plus que transmettre un message d'une langue A vers une langue B, il est en prise directe avec la réalité et l'actualité du monde. Par sa position privilégiée comme médiateur culturel, il est

devenu, sans toujours en prendre la mesure – un véritable veilleur multilingue » (Guidère, 2008).

La traduction veille désigne l'activité de traduction sélective employée comme aide à la prise de décisions. Ce qui distingue la traduction veille du processus de traduction habituelle, c'est son caractère finalisé, décisionnel et sélectif : sélection des sources utilisées, des outils de traitement du texte, sélection des documents à traduire et des méthodes de communication. Le traducteur devient veilleur au moment où on lui confie des tâches et des missions de surveillance, au moment où il devient sujet actant, décisionnaire et non pas un simple exécutant. Au moment où il est veilleur, il dépasse sa condition traditionnelle et devient maître de la totalité du processus, de la source à la cible, en passant par le canal. Il devient une personne ressource qui est l'initiateur et l'opérateur de la traduction veille. De cette manière *la traduction devient recherche et analyse* : analyse et traduction de la requête en langue étrangère, analyse et traduction des résultats obtenus en langue étrangère, analyse et traduction des documents sélectionnés suivant des critères de pertinence finalisée.

Le traducteur veille franchit, dans son travail, plusieurs étapes. Il fouille des documents multilingues afin de rechercher et de trouver l'information nécessaire, il réalise l'authentification des documents en langue étrangère, il traduit les documents, re-traduit des documents anciens tout en réactualisant le sens, il réalise l'analyse de la traduction, c'est-à-dire qu'il fait une étude comparée de plusieurs documents traduits, il révise les traductions, recommande la traduction de certains documents, réalise l'expertise des rapports et décrypte les documents, textes ou phrases énigmatiques en langue étrangère. « Ce traitement des données disponibles en plusieurs langues est effectué par les traducteurs qui agissent, en réalité, comme des gestionnaires de projet multilingue. La diversité des canaux et des sources nécessite des compétences linguistiques et communicationnelles particulièrement développés chez le traducteur de formation. Celui-ci ne procède pas seulement au recoupement et à la comparaison des informations valides issues du réseau des observateurs et de celui des capteurs, il est le point central de leur traitement. Les données étant multilingues, il procède d'abord à leur analyse approfondie, puis à leur classification suivant des critères de pertinence propres, enfin à leur synthèse pour les rendre accessibles dans la langue cible des bénéficiaires de la veille. Bref, c'est sur ses épaules que repose l'essentiel du traitement intelligent des données extraites, avant transmission au décideur » (Guidère, 2008).

En conclusion, le traducteur veille remplit plusieurs fonctions. Il réalise le travail de traduction et de veille, il supervise le travail, c'est-à-dire réalise la gestion de projet, il révise le travail devenant ainsi un surveillant veilleur, et expertise le travail en faisant l'analyse interne et externe. Dans tous les cas, l'activité du traducteur est stratégique, car le travail n'est pas une traduction de routine, mais une traduction décisive et décisionnelle. Ses employeurs peuvent être gouvernements, ministères, entreprises multinationales, services de sécurité, etc. En tout cas, le traducteur diversifie, par la veille multilingue, ses domaines d'activité car le marché de la veille multilingue est mondial et le traducteur veilleur s'internationalise. La quantité de son travail dépend, bien sûr, de ses qualités professionnelles et humaines, du réseau dans lequel il s'insère et de la notoriété personnelle.

La notoriété personnelle dépend de ses compétences : compétences linguistiques et culturelles qui se rapporte à une excellente connaissance des langues de travail, au savoir de décoder les variations langagières ; compétences techniques et méthodologiques visant la

connaissance et la capacité de gestion d'un projet de veille en plusieurs langues et le savoir d'analyser et de synthétiser un grand volume d'information et de données en langue étrangère ; les compétences traductionnelles et stratégiques permettant la production, l'évaluation et le contrôle de la qualité d'une traduction finalisée.

Bibliographie

L'Argus de la presse, *Veille et études médias. Au cœur des stratégies de communication. Le livre Blanc*. Argus de la Presse, Paris, 2006.

Chanial, E., *Outils de veille : les solutions de demain*, Archimag, pp. 40-42, 2006.

Devaux, V., *Evaluation des outils de veille. Mise en oeuvre - méthodologies – perspectives*, Rencontres 2006 des Professionnels de l'IST: 2006, Nancy, 2006.

Franjié, L., *Traduction veille et analyse médias*, Traduire, nr.215, pp. 63-75, 2007.

Guidère, M., *Le traducteur veilleur ou traduction et veille multilingue*, Traduire, nr. 215, pp. 44-62, 2007.

Guidère, M., *Qu'est-ce que la traduction finalisée*, Hieronymus, 4/2007.

Guidère, M., *Professional translation and National Security*, Proceedings of the 45th annual conference of ATA, 13-14 October, 2004.

Meschonnic, H., *Ethique et politique du traduire*, Paris, 2007.

Rouach, D., *La veille technologique et l'intelligence économique*, PUF, Paris, 1996.

BETWEEN LEXICAL TERMINOLOGY AND DISCOURSIVE TERMINOLOGY. THE LANGUAGE OF ARCHITECTURE

**Bianca GEMAN, Assistant, PhD Candidate, The Technical Constructions University of
Bucharest**

Abstract: This study shows that a complex linguistic analysis, in the correlation of paradigmatic and syntagmatic data, faced with specialized information leads to an objective and complex description of the architecture terminology. The strict extra-linguistic determination entails a more rigorous use of the terms of architecture, with definitions and inter-conceptual relations present at the level of the terminological density. These definitions and inter-conceptual relations are quite numerous in texts of wider circulation. The specialized features of the analyzed texts enhance their importance for the specialized language of architecture, precisely because they reflect the dynamic semantics for appropriate terms.

Keywords: architecture, language, terminology, contexts, variation.

În ultimii ani, preocuparea pentru studiul terminologiilor științifice din punct de vedere lingvistic, a cunoscut o dezvoltare complexă, datorată identificării particularităților și analizei relațiilor în limbajele de specialitate cu mijloace lingvistice (comune cu cele aplicate în lexicul comun). Acest interes are ca scop, tendința actuală de deschidere a codurilor științifice în condițiile societăților moderne. În acest context, terminologia din *arhitectură*, dobândește o importanță deosebită pentru că este un domeniu științific și o disciplină cu un impact social larg.

Arhitectura este „știința și arta de a proiecta și de a executa clădiri, complexe de clădiri și ansambluri, pentru satisfacerea nevoilor de trai, materiale, sociale, culturale și artistice ale oamenilor. Arhitectura nu trebuie considerată exclusiv ca o ramură a artei sau a științei construcțiilor; ea realizează împletirea acestor două sectoare, creând opere folositoare, trainice și frumoase”(Țițeica 1967: 65).

Paradigma propusă pentru analiză, este cea a *clădirilor religioase*. Termenii acestei paradigme, BISERICĂ, CATEDRALĂ, DOM, SCHIT, prezintă interes întrucât au o circulație largă, nu numai în comunicarea specializată, ci și în cea obișnuită. Se pune astfel problema relației dintre *termen* și *cuvânt* și a păstrării *nucleului „dur”* al sensului specializat în diversele texte și contexte analizate. Se procedează astfel la o analiză complexă, *paradigmatică* și *sintagmatică* (Bidu-Vrăncianu 2007: 26-27), ce vizează precizia exprimării sensului specializat, prin care să se pună în valoare în ce măsură termenii din *arhitectură*, satisfac condițiile terminologice de univocitate, precizie și monoreferențialitate și se constituie într-o *ierarhie conceptuală* (Cabré 2000:10, Bidu-Vrăncianu 2007: 32), având în vedere că extinderile textuale și contextuale pot antrena diferite modificări semantice, mergând spre determinări sau chiar sensuri noi.

Metoda de cercetare utilizată este, în primul rând, analiza sensului specializat existent în definiții lexicografice și terminografice. Prin urmare, se impune raportarea permanentă la dicționarele de uz general (cum ar fi DEX 1998 sau DEXI 2007), dar și la cele de specialitate

(*Dicționarul de artă* 1995). Prin compararea directă a celor două tipuri de definiții, se vor identifica elementele componente relevante pentru vorbitorii obișnuiți sau, dimpotrivă, pentru specialiști.

Demn de menționat este faptul că, prin apariția termenilor propuși spre analiză, în comunicarea obișnuită, *Dicționarul explicativ al limbii române* (1998) omite tratarea minuțioasă a sensului specializat, nefiind prezente elemente majore precum marca diastratică, definiția riguroasă ori contextele diagnostice. Mărcile de uzaj (*arhit.*) sau (*bis.*), nu însoțesc definițiile termenilor din paradigma lexico-semantică formată în jurul arhilexemului CONSTRUCȚIE RELIGIOASĂ.

Mărcile stilistice (diastratice) sunt informații date între paranteze înaintea definiției lexicografice și reprezintă judecăți de valoare explicate ale lexicografului în raport cu normele și condițiile socio-culturale de utilizare a unor cuvinte și sensuri.

În DEXI 2007, definiția termenului DOM conține marca diastratică (*arhit.*) care indică domeniul de apartenență al acestui termen. Termenul SCHIT este însoțit de marca diastratică (*bis.*) pentru *bisericesc*, în cazul paradigmei noastre indicând un subdomeniu sau o ramură a arhitecturii, și anume arhitectura bisericească.

În cazul lexicului specializat, mărcile diastratice sunt foarte importante pentru vorbitorul obișnuit pentru că indică preliminar atât situațiile extralingvistice, cât și cele lingvistice de comunicare corectă, fiind informații contextuale (sintagmatice) complexe, ele privesc fie terminologia științifică căreia îi aparține termenul, fie numai un domeniu special de referință (Bidu-Vrănceanu: 2000).

„Lectura” comparată a definițiilor lexicografice ale cuvintelor BISERICĂ, CATEDRALĂ, DOM, impune o corectare a genului proxim. Astfel, pentru CATEDRALĂ genul proxim este *biserică*, iar pentru DOM este *catedrală*; definiția lexicografică a cuvântului BISERICĂ este „clădire destinată celebrării unui cult creștin”, ceea ce înseamnă că genul proxim este formulat extrem de general (clădire). Dacă avem în vedere că în definiția cuvântului CATEDRALĂ apare și o diferență specifică față de BISERICĂ, adică „mare” (CATEDRALĂ fiind „o biserică mare”) și dacă DOM este definit prin *catedrală* (și nu prin *biserică*) rezultă că DOMUL este mai mare sau mai important decât CATEDRALA. Lipsa de unitate a genului proxim al cuvintelor din aceeași clasă are, deci, implicații și asupra diferențelor specifice dintre ele, diferențe greu de sesizat de către un vorbitor obișnuit, mai ales dacă se limitează la lectura izolată a definiției lexicografice a unuia dintre cuvinte. Trebuie să avem în vedere că pentru DOM și CATEDRALĂ competența multor vorbitori poate fi imperfectă (Bidu-Vrănceanu 1993: 37).

Așadar, reorganizarea definițiilor lexicografice în ce privește diferențele specifice ale cuvintelor BISERICĂ, CATEDRALĂ, DOM este condiționată, în primul rând, de lectura comparată care trebuie să ducă la selectarea unor date relevante incluse prea discret în genul proxim. În al doilea rând, pentru precizarea diferențelor specifice apare necesitatea înlăturării datelor nerelevante și, mai ales, obligația unei formulări mai economice a lor. Partea din definiția lexicografică a cuvintelor CATEDRALĂ și DOM formulată „în unele orașe italiene, germane etc.” este ambiguă admițând mai multe interpretări (privind tipul de religie, stilul arhitectonic etc.)

Se poate deduce o diferențiere probabilă sub aspectul semului variabil /*mărime*/ cu valorile /*mare*/ și /*mic*/ pentru că anumiți termeni sunt caracterizați explicit din acest punct de

vedere, precum termenii CATEDRALĂ („biserică (mare) în care serviciul religios este oficiat, de obicei, de un (arhi)episcop”), DOM („catedrală impunătoare, de obicei biserică principală a unui oraș”) și SCHIT („mănăstire mică”). Diferențierea termenilor în clase urmărește trăsături definitorii abstracte, „mărimea” sau „poziția într-o ierarhie”. Ordonarea diferențelor specifice din definițiile lexicografice depinde mai puțin de părțile de vorbire reprezentate, cât de sensurile concrete analizate.

Definiția terminografică din *Dicționarul de artă* a hiperonimului BISERICĂ, prezintă următoarele sintagme hiponimice: BISERICĂ HALĂ, ~SALĂ, ~DE PLAN CENTRAL, ~TIP CRUCE GREACĂ, ~DE PLAN TRICONC, ~ATHONITĂ. Aceste sintagme hiponimice au un caracter fixat la nivel terminologic prin dicționare și alte lucrări de specialitate. BISERICA HALĂ reprezintă „un tip de biserică în care navele centrale au aceeași înălțime cu cea centrală, care este astfel luminată numai indirect, toate trei fiind adăpostite sub același acoperiș”.

De asemenea, *Dicționarul de artă* înregistrează din punct de vedere funcțional, alte hiponime, exprimate prin următoarele sintagme: BISERICI ABAȚIALE sau ~DE MĂNĂSTIRE; ~COLEGIALE; ~PAROHIALE; ~DE PELERINAJ; ~COMEMORATIVĂ; ~VOTIVĂ, fiecare cu definiții specializate. BISERICILE DE PELERINAJ sunt „situate fie pe marile drumuri de pelerinaj ale Evului Mediu (de ex. spre Compostella, spre Palestina) sau în locurile de pelerinaj din diferite puncte ale Europei, Asiei Mici sau Orientului Apropiat”.

Variația discursivă, bază a *terminologiei textuale* a impus mai multe distincții cu caracter general (Desmet 2006: 236), dintre care unele ni se par importante pentru analiza noastră. Se disting *nivelul științific specializat* (texte și cursuri universitare), *nivelul considerat intermediar*, reprezentat de textele din *revistele de specialitate* elaborate de specialiști pentru un public de inițiați (Desmet 2006: 237) (discurs considerat semi – vulgarizat) și *discursul de vulgarizare științifică* reprezentat de sectoarele specializate din presa generală (id.).

Dintr-o perspectivă mai generală, alți autori (Mejri 2006: 704-705) disting discursul academic, pe de o parte, al *practicienilor* și *discursul general* pe de altă parte. Criteriul care stă la baza acestei distincții relevă importanța *lingvisticii* în studiul terminologic, luând în considerație *consistența* sau *densitatea terminologică* a textului (prezentă în grade diferite), opusă *absenței acesteia* prin disoluția termenilor în text având ca rezultat un *discurs „fără contrapondere terminologică”* (id.). Se consideră că discursul *e cu atât mai specializat* cu cât *consistența conceptuală (terminologică)* e mai mare și invers. Coerența conceptual – semantică este dată de prezența altor termeni specializați din aceeași sferă, indispensabili interpretării. (Mejri 2006: 700). Se delimitează astfel un *discurs specializat* de unul *semispecializat* și *eterogen* (id.: 704).

Utilitatea acestor criterii de interpretare a termenilor va fi dovedită și de analiza pe care o vom întreprinde și va demonstra existența importanței *variației discursive* în *terminologia arhitecturii*.

În cadrul *terminologiei textuale* o problemă importantă este cea a alcătuirii *corpusului* (de texte), ca bază a analizei. Din acest punct de vedere *corpusul* constituie un obiectiv central în numeroase analize terminologice actuale (v. Volumul *Mots, termes et contextes*) și se rețin câteva idei importante:

- Corpusul trebuie să fie *omogen și reprezentativ* pentru un anumit domeniu, iar termenii să fie selectați după criterii bine definite (Desmet 2006: 240).

- Se distinge maniera de *investigare automată a corpusului* (preferată de multe studii actuale) de cea *manuală sau intelectuală* (Haidi Widad 2006: 160), analiza întreprinsă de noi bazându-se pe cea de-a doua.

- Condiționat de mijloacele investigării, *corpusul* poate fi *finit* sau, de cele mai multe ori, *nelimitat* sau *deschis*, în ultimul caz având importanță *reprezentativitatea* (Mejri 2006: 704). Respectând condițiile de alcătui *corpusul* printr-o regrupare structurată de texte (Rijo Lina 2006: 510) se consideră că un *corpus deschis* (id.) poate favoriza identificarea *stabilizării termenului* și diversele tipuri de variație terminologică (ibid), (v. și M. Contente 2006: 455).

- În cazul indexării *manuale sau intelectuale* (utilizate și de noi), investigarea are în vedere anumite *cuvinte - cheie* (Berteles 2006: 371, Haidi Widad 2006: 160). Cuvintele – cheie sunt reprezentative pentru anumite „familii conceptuale” sau pentru o „rudenie conceptuală” (Haidi Widad 2006: 165). Alegerea cuvintelor – cheie se bazează nu numai pe criteriul conceptual – semantic, ci și pe frecvență, apreciată *general sau statistic* (Berteles 2006: 373–374). Identificarea cuvintelor – cheie se poate face astfel având în vedere *actualizarea în texte și contexte* a unor termeni prototipici (Lerat 2006 : 89), iar importanța acestui studiu este relevantă în investigarea unor texte din mass-media (de exemplu din “*Le Monde*”, ianuarie – septembrie 1998, v. Berteles 2006: 373).

Cercetarea bazată pe cuvinte - cheie s-a dovedit relevantă în analiza *termenilor din domeniul arhitecturii* întreprinsă de noi. O consecință a importanței cuvintelor – cheie este gradul lor de *monosemie* sau de *polisemie*, important pentru specificitatea terminologică (Berteles 2006: 372–379). Se afirmă (id.) că pentru cuvintele – cheie cele mai specifice există condiția de a fi mai polisemice.

Investigarea terminologică pe baza cuvintelor – cheie este ilustrativă pentru reflectarea obiectivă a relației complexe și dinamice dintre *extralingvistic* (în sensul cel mai global) și *lingvistic* (Costa 2006: 79–80). Este, de aceea, un aspect foarte important în analiza termenilor pe care o vom întreprinde, mai ales în relația dintre *textele științifice* și în presa de specialitate (v. Referințe bibliografice, Surse).

Analiza sintagmatică, bazată pe studiul *contextelor*, condiționat de integrarea lor în anumite *tipuri de texte* poate să reflecte legătura dintre sistemul lingvistic și cel conceptual (Contente 2006: 457). Studiile actuale de terminologie (v. volumul *Mots, termes et contexts* 2006) pun în evidență *tipologii* noi, mai rafinate ale *contextelor*, sintetizate de unele definiții. Se reține în acest sens definiția aplicabilă direct în studiul nostru: „totalitatea elementelor *cognitive, situaționale* sau *intertextuale* (subl. n.) capabile să intervină în *procesul de construire a sensului*” (Mosbah 2006: 652). Această definiție pune în evidență atât importanța *relației extralingvistic/lingvistic*, evidentă în *terminologia arhitecturii*, cât și necesitatea îmbinării studiului paradigmatic cu cel sintagmatic în analiza lingvistică a termenilor.

O altă interpretare generală a contextului care condiționează *analiza variației terminologice* privește precizări privind contextele extralingvistice. O importanță preliminară o au *situațiile de comunicare* condiționate de *grupurile socio-profesionale*, care determină *variații situaționale* și de *uzaj* și care se pot reprezenta adeseori prin *situații de comunicare mixte* (Bertaccini și Mateucci 2006: 325 – 326).

Alte tipologii ale contextelor au aplicări importante în studiul terminologic. Se delimitează în general contextele extralingvistice (în sensul cel mai global) de cele lingvistice (care sunt o constantă) (Costa 2006: 79–80), toate tipurile de contexte având „o funcție mediatoare între individ și comunicarea specializată” (id.: 82).

În funcție de alte tipuri de contexte specializate se determină *variații contextuale* ale termenilor (Desmet 2006: 241), condiționate atât paradigmatic, cât și sintagmatic ducând la *variații conceptuale și denominative* (id.).

În raport cu studiul contextual al termenilor se arată „importanța vectorilor cunoștințelor de specialitate” (Desmet 2006: 242), cu consecințe asupra *variației terminologice* constatate în „întrebări specializate și întrebări mai puțin specializate” (id. 244). Aceste variații sunt corelate cu cele *textuale și discursive* și pot fi foarte importante în analiza unor *termeni* precum BISERICĂ.

În cele ce urmează vom urmări *variația în terminologia arhitecturii*, cu distincții între *textele științifice* și cele din *presă* reflectate în mai multe tipuri de variații.

Textul științific pe care îl vom analiza, a fost excerptat dintr-un curs universitar de Istoria arhitecturii din România (Brătuleanu, 2002) și reprezintă un subcapitol destinat arhitecturii catedralelor orașelor medievale din Transilvania. Este un text destinat viitorilor specialiști (studenți la Facultatea de Arhitectură), redactat de specialiști ai domeniului. Fiind un curs universitar, își propune definirea și descrierea cât mai clară a termenilor și a conceptelor din domeniul arhitecturii. În acest text este prezentată varietatea de stiluri, caracteristice arhitecturii religioase din Transilvania, diversitatea formelor arhitecturale determinată de existența a două culte: - cel catolic și cel ortodox. Conectarea arhitecturii bisericilor catolice la formele Romanicului și Goticului din Europa centrală, transformările pe care bisericile ridicate în aceste stiluri le suferă, sunt redade prin termeni specializați: BISERICĂ ROMANICĂ, COR GOTIC, „HALLENKIRCHE”, BOLȚI, CONTRAFORȚI, ARCE BUTANTE: „În privința orașelor, ele sunt în mare parte așezări rurale de colonizare care au căpătat un caracter urban datorită practicării intensive a meșteșugurilor și comerțului. Dezvoltarea lor este relativ rapidă și coincide ca perioadă cu epoca în care, în Europa centrală, Goticul ajunsese la maturitate. Aceasta a condus în unele cazuri la transformarea sau completarea unor biserici romanice orășenești mai vechi (**biserica evanghelică din Sebeș** – sec. XIII-XIV-, construită în stil romanic, i se înlocuiește vechiul cor cu unul nou, gotic; **catedrala Sf. Mihail din Alba Iulia** – sec. XIII-XVII-, „cel mai valoros monument de artă medievală din Transilvania”, îmbinând forme ale romanicului târziu cu unele ale goticului). [...] **Biserica Neagră din Brașov** (1384-1477) constituie un exemplu de construcție gotică influențată de arhitectura contemporană din Slovacia; **biserica evanghelică din Sibiu** (sec. XIV-XV), dar mai ales **catedrala Sf. Mihail din Cluj** (1394-c.1450) precum și **biserica „din deal” din Sighișoara** (1345-1515) ilustrează și ele cu precădere epoca târzie a Goticului central-european prin formula spațială de tip „hallenkirche”, prin utilizarea unor bolți sprijinite pe nervuri, ca și prin marile deschideri ale golurilor ferestrelor și decorația de piatră care le încadrează. Totuși se păstrează anumite trăsături specifice Romanicului – marea grosime a zidurilor exterioare și prezența contraforților alipiți acestora, absența arcelor butante. Rezultă de aici un volum masiv, impresie accentuată și de includerea întregului spațiu sub un singur acoperiș” (Brătuleanu 2003: 56). Hiperonimul BISERICĂ, prezintă următoarele sintagme hiponimice: BISERICĂ ROMANICĂ, BISERICĂ EVANGHELICĂ, BISERICĂ

HALĂ-„HALLENKIRCHE”, sintagme survenite ca urmare a evoluției terminologice și a actualizării permanente a sensurilor ce decurg din modificările semantice apărute în timp, din extinderea termenilor dincolo de aria de specializare strictă. Rezultă că terminologia arhitecturii este caracterizată de flexibilitate și actualizare permanentă.

Analiza textului arată o consistență terminologică în cadrul unei „familii” conceptuale strict specifică discursului științific. Prezentarea este neutră, fără exprimări metaforice, bazată pe definiții și caracterizări obiective. Cvasisinonimia dintre termenii BISERICĂ și CATEDRALĂ, afectează identificarea unui termen – vedetă (Bertaccini și Mateucci 2006: 325). Nivelul științific ce caracterizează acest text, presupune faptul că emițătorul (autorul) este un foarte bun cunoscător al domeniului la care se face referință. Comunicarea de tip științific presupune utilizarea unui cod închis, accesibil (teoretic) în mod exclusiv specialiștilor.

În continuare vom urmări actualizarea termenilor în alt tip de discurs, cel al textelor din presa de circulație relativ largă (v. la Surse). Se va urmări în ce măsură aceste texte se caracterizează printr-un nivel de specializare similar cu cel analizat anterior și în ce măsură se poate constata o dinamică sub aspectul frecvenței, al valorilor conceptual-semantice și al relațiilor cu termeni înrudiți, condiționate strict de evoluția factorilor extralingvistici. Nivelul de largă circulație se adresează persoanelor neinstruite într-un domeniu tehnic sau științific, care beneficiază prin intermediul mass-media de informații, dintr-un domeniu sau mai multe.

„**Biserica Ortodoxă Română** transformă un proiect prestigios și vechi în realitate, prin construirea **Catedralei Mântuirii Neamului**, în pofida criticilor și a semnelor de întrebare ridicate de un lăcaș de cult ce își propune să depășească în grandoare Casa Poporului, comentează agenția germană DPA.

Atunci când va fi finalizată, noua catedrală cu o înălțime de 125 de metri se va ridica deasupra Palatului Parlamentului, construit între 1965 și 1989 de fostul dictator Nicolae Ceaușescu.

Lucrările la fundația catedralei au început în urmă cu un an și ar urma să se încheie în 2015. *Clădirea* va putea primi până la 5.000 de oameni în timpul slujbelor și va avea două săli pentru diverse evenimente cu o capacitate de 1.000 de persoane fiecare.

Catedrala va include și cantine pentru săraci, iar *clădirea* va fi deservită de 14 lifturi. În complex vor exista și două centre de cazare a pelerinilor, un centru cultural și unul social. Parcarea va avea capacitatea de 700 de locuri.

Respingând acuzațiile de aroganță, **Patriarhia** susține că actuala **Catedrală Mitropolitană București**, construită în 1656, este prea mică, iar **Catedrala Mântuirii Neamului** este „o necesitate liturgică și publică...” (România Liberă 2011/ 396).

Se observă utilizarea „relaxată” a termenilor, folosirea unor concepte cu anumite componente semantice considerate drept distincte ori ușor inteligibile în raport cu altele care descriu un cod eminamente închis. Termenul BISERICĂ apare cu sensul de „*comunitate religioasă de același cult*” - BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ, sens omonim cu cel de „*clădire destinată celebrării unui cult creștin*.” Se remarcă polisemia internă cu o legătură evidentă între sensuri.

Analiza contextuală a polisemiei poate contribui la diferențierea/ dezambiguizarea semantică. Aceasta se impune mai ales prin faptul că unii termeni, în combinații libere, ajung să desemneze concepte noi, fapt motivat de dinamica cunoașterii. Identificarea semantică prin

context este necesară și pentru sensurile de bază, inclusiv în cazul unor termeni foarte importanți, precum termenul CLĂDIRE, utilizat în textul nostru cu sensul concret de „*construcție înălțată la suprafața pământului și care servește la adăpostirea unor oameni, unor animale, unor obiecte și instalații etc.*” (DEX 1998).

În ceea ce privește termenul CATEDRALĂ, se constată determinarea sintagmatică, a tipurilor sale, sintagme care suplinesc interpretarea specializată: CATEDRALĂ MITROPOLITANĂ, CATEDRALA MÂNTUIRII NEAMULUI.

Utilizarea precisă, lipsită de echivoc, a anumitor unități terminologice ale căror concepte sunt strict specializate, este redată de cel de-al doilea text de presă. Între lexicul comun și cel specializat se constată existența unei relații de interdependență, care se manifestă la nivelul științelor caracterizate de difuzare largă. Această relație este determinată de interesul publicului larg nespecializat pentru informații exprimate cu ajutorul unităților lexicale specifice unor domenii și de dorința de divulgare a unor aspecte aparținând cunoașterii, din partea specialiștilor.

„Reprezentanții organizației care s-a ocupat de construcția și întreținerea **Domului din Milano** au inițiat o campanie de strângere de fonduri pentru salvarea celebrei *catedrale*, prin care cei care vor să doneze între 10 și 100 de euro pot adopta câte un *gargui* (*jgheab sau burlan scurt pentru scurgerea apei de ploaie, bogat ornamentat, adesea cu figuri*). [...] Proiectul presupune adoptarea simbolică a unuia dintre cele 137 de *garguie* ale **Domului din Milano**, contra unei donații cu o valoare cuprinsă între 10 și 100 de euro” (ziare.com 2012/16 noiembrie).

Unele sinonimii dezvoltate, se bazează pe dorința unei comunicări diversificate, care să evite repetițiile. Este confirmată sinonimia stabilită de dicționar a termenului DOM care desemnează „*o catedrală impunătoare, de obicei biserică principală a unui oraș*” (DEX 1998).

În cazul termenului JGHEAB, relația de sinonimie este refăcută prin etimonul străin, GARGUI. Ambii termeni sunt prezenți în dicționarele de specialitate. Se observă interdependența dintre terminologia arhitecturii și lexicul comun. „Interesul mai larg pentru lexicul specializat (LS) îl pune într-o relație directă cu lexicul comun (LC), extinderea lui dincolo de domeniul strict al specialiștilor determină migrarea multor termeni în limba comună. Explicația dată are în vedere rolul sporit al științei și tehnicii în societățile moderne (Cabré 2000: 23), care determină o apropiere mai mare între cunoașterea științifică și cea obișnuită” (Bidu-Vrăncianu 2010: 11). Lexicul din domeniul arhitecturii, este influențat de evoluția societății care solicită și își imprimă dorința sporită de cunoaștere plurivalentă cu riscurile (științifice, sociale și lingvistice) ce rezultă din diversitatea cunoștințelor însușite.

Analiza întreprinsă arată că analiza lingvistică complexă, în corelația datelor paradigmatică și sintagmatică, confruntate cu informațiile specializate aduce o descriere obiectivă și complexă a terminologiei arhitecturii. *Variația terminologică* în textele actuale este condiționată, în primul rând de evoluția societăților și a evenimentelor extralingvistice, iar presa de largă circulație este silită să reflecte dinamica modificărilor care se produc sub ochii noștri și nu sunt încă reflectate în textele strict științifice, dat fiind că acestea se elaborează mai greu. Determinarea strictă din punct de vedere extralingvistic are drept consecință utilizarea mult mai riguroasă a termenilor, cu definiții și relații interconceptuale manifestate la nivelul densității terminologice destul de mari în texte cu o circulație mai largă.

Aceste caracteristici specializate ale textelor analizate cresc importanța lor pentru limbajul specializat, tocmai pentru că reflectă dinamica semantică în termeni adecvați. Se remarcă, în primul rând, contextele care nu se diferențiază de cele științifice prin caracteristicile obiective privitoare la realitățile noi. Există însă și contexte firești pentru o presă care poate interesa și nespecialiștii și care se apropie de texte de vulgarizare științifică prin disoluția termenilor specializați.

În concluziile anterioare rezultă că aspectele semnalate și analizate arată că relația dintre diferitele tipuri de texte și dintre acestea și dicționare este relevantă pentru a înregistra noi interpretări specializate. Textele foarte actuale sunt astfel o sursă foarte importantă, de care trebuie să ținem seama, cu consecințe asupra interpretării conceptual – semantice dinamice în terminologia arhitecturii.

Referințe bibliografice

- Béjoint, Henri și Thoiron, Philippe, 2000 – *Le sens en terminologie*, Presses Universitaires de Lyon, Lyon.
- Bertaccini, Franco și Matteuci, Alessandra, 2006 - „La terminologie d’entreprise et ses contextes d’usage”, în *Mots*..., p. 317-327.
- Bertels, Ann, 2006 - „Les spécificités en contextes: comment étudier la polysémie”, în *Mots*..., p. 371-381.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, coord. 2000 – *Lexic comun, lexic specializat*, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrănceanu, Angela 2007- *Lexic specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București.
- Cabré, Maria Teresa, 1991, „Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire?”, în *Meta*, XXXV, nr. 1.
- Cabré, Maria Teresa, 2000, „Sur la représentation mentale: bases pour une tentative de modélisation”, în H. Béjoint și Ph. Thoiron, p. 20 ș.u.
- Contente, Madalena, 2006, „Termes et textes: la construction du sens dans la terminologie médicale”, în *Mots*..., p. 453-467.
- Costa, Rute, 2006 – „Texte, terme et contexte”, în *Mots*..., p.79-89.
- Desmet, Isabel, 2006, „Variabilité et variation en terminologie et langues spécialisées: discours, textes et contextes”, în *Mots*..., p. 235-249.
- Lino, Teresa, 2006, „Contextes et néologie terminologique dans le domaine médical”, în *Mots*..., p. 509-515.
- Mejri, Soumaya, 2006, „La terminologie de sciences de gestion en contexte: terme ou mot?”, în *Mots*..., p. 699-709.
- Mots*..., 2006, *Mots, termes et contextes*, Actes des septièmes Journées scientifiques du réseau *Lexicologie, terminologie, traduction*, sous la direction des Daniel Blampain, Philippe Thoiron, Marc Van Campenhoudt, Editions des archives contemporaines, Paris, 2006.
- Said, Mosbah, 2006 – „Le stéréotype, du mot au concept: saicies á travers les contextes”, în *Mots*..., p.651-661.
- Temmerman, R., Kerremans Koen, Vanderwort, V., 2006 – „La terminographie en contexte(s)”, în *Mots*..., p.429-441.

Van gehuchten, Lieve, 2006 – „L’unité phraséologique en didactique des langues étrangères de spécialité: le cas du discours économique d’entreprise en espagnol”, în *Mots*,..., p.673 ș.u.

Dicționare

DEX – *Dicționar explicativ al limbii române*, ediția a 2-a, coord. Ion Coteanu și Lucreția Mareș, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.

DEXI – *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române*, coord. Eugenia Dima, Editura Arc & Gunivas, Italia, 2007.

Dicționar de artă, coord. Mircea Popescu, Editura Meridiane, București, 1995.

Dicționar politehnic, coord. Țițeica, Radu, Editura Tehnică, București, 1967.

Lexicon de construcții și arhitectură, coord. Bălan, Ștefan; Mihăilescu Șt. Nicolae, Editura Crișana, 1985.

Surse

Brătuleanu, Anca, 2002 – *Istoria arhitecturii în România, Note de curs*. Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu”, București.

Sandu Tomașevschi, Anca, 2003 – *Elemente de arhitectură*, Ecas, București.

România Liberă, nr. 396, 2011

Ziare.com, 16 noiembrie, 2012

DISCOURSIVE MARKERS IN ROMANIAN. TERMINOLOGICAL AND CONCEPTUAL ASPECTS

Aurelia Nicoleta PAVEL (DICU), PhD Candidate, University of Bucharest

*Abstract: This paper is an attempt to clarify the extent of the concept of discourse markers known in Romanian as **marcatori discursivi** as well as to provide the means of establishing its notional content. The justification of such endeavor arises from the inconsistent terminology that is used in Romanian pragmatic research. These lexical expressions the role of which is mainly of assuring the cohesion and coherence of the discourse form an eclectic class that contains conjunctions, adverbs, prepositional phrases or more developed structures and therefore it makes difficult the conceptual demarcation. Furthermore the parallel terms in current use (as discourse connectives, discourse operators, pragmatic connectives, sentence connectives, and cue phrases) don't always coincide notionally. This is why after a short theoretical review about the matter in the Romanian pragmatic research I have decided on defining the concept of discourse markers and establishing some ways of their identification. I conclude by providing a functional classification of the discourse markers by resorting to the Spanish researchers' proposal, especially that of Montolio Durán, Portolés, Martín Zorraquino and Escandell.*

Keywords: discourse markers, pragmatic connectives, discourse particles, nonvericonditional, procedural meaning

1. Considerații generale

Putem considera că germenii studiului pragmaticii și implicit al marcatorilor discursivi se regăsesc în studiile lui Frege de la începutul secolului XX. Pentru acesta *gândul* sau *sensul* este conținutul unei propoziții care poate fi apreciată ca adevărată sau falsă. Atrage însă atenția că anumite forme propoziționale (ordinul, dorința, cererea, interogativa parțială¹, exclamația) deși purtătoare de *sens* nu se supun condițiilor de adevăr. Această constatare reprezintă, deși nu în mod voit, trecerea de la abordarea tradițională a sensului lingvistic, la recunoașterea faptului că limba nu se reduce numai la aserțiuni ce descriu realitatea înconjurătoare, ci redă și fapte de natură subiectivă sau relațională (și care în opinia acestuia nu au valoare comunicativă întrucât nu exprimă un *gând* și nu pot fi, deci, adevărate sau false). Astfel *sensul* și *referința* unei propoziții sunt date de condiția respectiv valoarea de adevăr a acesteia. De exemplu în cazul predicatului *e verde* referința este funcția care asociază obiectele verzi valorii de adevărat și obiectele de altă culoare valorii de fals (Iten:30). Frege remarcă, pe de altă parte, că anumite elemente lingvistice, de exemplu modalizatoarele *din fericire*, *din nefericire* nu pot fi apropiate în termeni de *sens* și *referință*, ele necontribuind în nici un fel la valoarea de adevăr a propozițiilor care le conțin.

¹ Un regim aparte îl au interogativele totale care cuprind o *idee* în integralitatea ei și la care răspunsul –*da* sau *nu* – nu reprezintă altceva decât evaluarea ca adevărat sau fals al conținutului căruia i s-a atașat ca modalitate o cerere. Astfel o interogativă totală va avea în comun cu o propoziție declarativă conținutul, dar nu și modalitatea care în primul caz este cererea, iar în al doilea aserțiunea. De aici Frege distinge în propoziția declarativă: 1) înțelegerea unei idei –actul de a gândi, 2) recunoașterea adevărului unei idei –actul de a raționa, 3) manifestarea acestui raționament –aserțiunea. (Frege: 355).

Chiar dacă studiul sensului lingvistic la Frege este limitat de perspectiva logico-matematică a acestuia, observațiile de mai sus au ridicat un semn de întrebare cu privire la natura pur descriptivă a semnului lingvistic și a deschis calea studiului acelor elemente din limbă care, spre deosebire de cele referențiale, nu au un sens vericondițional. Se regăsesc în această categorie: conjuncțiile, prepozițiile, interjecțiile, adverbele modalizatoare, expresiile de tipul *pe de altă parte*, *cine știe*, *apropo* și orice altă unitate căreia îi lipsește caracterul denotativ². Dacă se încearcă o analiză compozițională se constată că nu li se pot atribui trăsături semantice, conținutul lor putând fi însă descris apelând la funcțiile pe care le îndeplinesc. La o atentă analiză a acestora s-a constatat că, dacă unele dintre ele au rol în organizarea și analiza frastică (conjuncțiile, prepozițiile), altele se manifestă la nivel pragmatic prin relaționarea și furnizarea de indicii privind interpretarea componentelor discursului³. Acestora din urmă li s-a spus particule discursive, conectori prag-matici, fraze cheie, operatori discursivi, operatori pragmatici, marcatori discursivi, marcatori pragmatici, mărci pragmatice și începând cu anii '80 li s-a recunoscut un conținut instrucțional sau procedural.

În ceea ce privește terminologia în lucrarea de față am optat pentru *marcatori discursivi* deoarece tinde să se generalizeze. Îl regăsim în literatura de limbă engleză sub numele *discourse markers*, în cea de limbă franceză ca *marqueurs discursifs*, iar școala spaniolă de pragmatică folosește sintagma *marcadores del discurso*. Un alt motiv este faptul că, în cazul termenului de *conector* (destul de des utilizat), acesta exprima numai una dintre multiplele funcții îndeplinite de elementele aparținând acestei clase. De altfel, această denumire o rezervăm pentru a desemna mai târziu doar marcatorii cu rol de relație. Am respins de asemenea sintagma *particulă discursivă* întrucât, din punct de vedere formal, nu cores-punde realității, fiind deja cunoscut că această clasă include și structuri de tipul sintagmelor și propozițiilor stereotipe.

În ciuda abundenței de definiții și deși încă nu s-a ajuns la un consens, există unanimitate în ceea ce privește următoarele caracteristici ale marcatorilor discursivi:

- nu sunt analizabili din punct de vedere sintactic (datorită slabei sau inexistenței integrări sintactice)
- nivelul la care operează este discursul (în sensul menționat în nota de subsol 3), rela-ționând sau afectând unități ale acestuia
- se grupează pe criteriul funcționalităților pragmatice comune (deși aparțin unor clase morfologice diferite)
- au conținut procedural.⁴

Din motive de economie a spațiului de redactare nu vom dezbate direcțiile de cercetare actuale și controversale care încă planează asupra acestui subiect, ci ne vom limita la o

² Undeva la mijloc stau deicticele și pronumele și chiar articolul care nu au o valoare denotativă per se, ci o dobândesc prin raportare la alte elemente contextuale și cotextuale.

³ Înțelegem discursul articularea de enunțuri (monologic) sau ca succesiune ordonată de acte de vorbire (dialogic) ce reprezintă o actualizare (scrisă sau orală) a limbii care depășește granițele gramaticii textuale, fiind grefat de o intenție comunicativă într-un context determinat. Acesta se structurează pe criterii de coerență, coeziune, intenționalitate, acceptabilitate, informativitate, situaționalitate, intertextualitate.

⁴ Spunem că o informație este procedurală „dacă este nonveri-condițională (nu afectează valoarea de adevăr a propoziției) și dacă ea privește maniera în care trebuie tratată informația pentru a fi interpretată” (Moeschler J., , Reboul A.:1994) (trad. ns.)

prezentare succintă a situației terminologiei în pragmatica românească, îndrăznind la final o definiție și o clasificare.

2. Marcatorii discursivi în pragmatica românească

În prezenta lucrare, punctul de plecare privind studiul acestor elemente în literatura autohtonă de specialitate l-a constituit Gramatica Academiei (GLR de aici înainte), capitolul *Conectori frastici și transfrastici* al Isabellei Nedelcu.

În deschiderea acestuia sunt definiți conectorii ca „o clasă eterogenă de elemente lexico-gramaticale cu rol în articularea relațiilor gramaticale (sintactico-semantic) și/sau pragmatice dintre componentele discursului care se situează la nivel frastic sau transfrastic” (p.767).

Astfel în funcție de nivelele înainte menționate conectorii sunt împărțiți în frastici și transfrastici, recunoscându-se celor dintâi un rol preponderent sintactico-semantic și doar adiacent unul pragmatic, în timp ce în cazul celor din urmă accentul cade pe funcția pragmatică, consecință directă a constrângerilor pe care aceștia le impun, constrângeri care afectează conexiunea între enunțuri în funcție de intenția comunicativă.

Din subcapitolul 2., dedicat conectorilor pragmatici, aflăm că în această clasă se încadrează acei conectori cu rol în organizarea și avansarea tematică a discursului adică toți conectorii transfrastici și unii conectori frastici cu rol pragmatic (în sensul că relaționează unități discursive și nu grupuri sintactice sau propoziții prin raporturi de coordonare/subordonare). Pentru delimitarea sferei acestora autoa-re-a capitolului folosește criteriul integrării sintactice (slabe sau absente în cazul conectorilor transfrastici) și al rolului acestora de a semnală în mod exclusiv diverse relații semantico-pragmatice.

Din subcapitolul 4 aflăm: „Constituind un tip aparte de conectori pragmatici, acești conectori (cei de structurare discursivă –subl. ns.) ajută la decuparea secvențelor textuale și, implicit, la decodarea sensului global al textului. Fiind orientați către discurs sau către factorii de care depinde structurarea acestuia (interlocutori, context situațional, temă a discursului), *marcatorii discursivi* au un rol ostensiv în comunicare.” (GLR:775)⁵.

Rezultă că marcatorii discursivi sunt asimilați noțiunii de conector pragmatic, constituind o categorie a acesteia. Această relație, deși nu foarte clar, reiese și din subcapitolul *Deixis* realizat de Adriana Gorăscu: „Funcția de supraorganizare a discursului prin precizarea valorii semantico-pragmatice a componentelor sale în raport cu ansamblul, precum și în raport cu componentele învecinate, se realizează prin expresii de o natură eterogenă (de la formații libere până la lexeme specializate – verbe și locuțiuni verbale ca *înseamnă*, *vasăzică*, adverbale și locuțiuni adverbiale, cum sunt *adică*, *vasăzică*, conjuncții: *așadar* etc.). **O parte dintre acestea se pot grupa într-o clasă funcțională** (de asemenea eterogenă ca încadrare gramaticală) **cea a conectorilor discursivi** (marcatori/conectori pragmatici, mărci/semnale discursive) (subl. ns.) [...] Conectorii discursivi pot funcționa intradiscursiv (intralo-cutiv), indicând raportul (logic, afectiv, argu-mentativ etc.) între enunțul pe care îl introduc și un alt

⁵ Ca **marcatorii discursivi** apar grupările prepoziționale *în legătură cu, aproape de, față de, în raport cu, în ceea ce privește* etc., care anunță o temă de discurs sau aduc în prim plan un element dintr-un discurs anterior (subl. ns.): **Apropo de** citatul lui Heidegger: *este atât de limpede ce anume desparte filozofia de literatură*. (G. Liiceanu, *Ușa interzisă*; vezi și **Circumstanțialul de relație, 1.3**)” (Gramatica Limbii Române, vol. II, 2008: p.771)

enunț al aceluiași locutor, în cadrul aceleiași intervenții – sau interdiscursiv (interlocutiv), poziționând replica locutorului în raport cu replica anterioară, a alocutorului.” (GLR: 745)

Iar din capitolul *Limba română vorbită* al Margaretei Manu Magda putem desprinde o definiție a mărcilor discursive⁶: mijloace lingvistice de reglare a spațiului interactiv care asigură coeziunea și coerența secvențelor de acte ilocutionare care constituie discursul oral, eterogene din punct de vedere structural și categorial.

Din coroborarea celor de mai sus pare
să rezulte următorul raport de incluziune:

a) conectori discursivi $\supset$ conectori pragma-tici ($\supset$ marcatori discursivi) $\cup$ mărci discursive⁷

Se observă o relație de sinonimie între sin-tagmele *conectori de structurare discursivă* – *marcator discursiv*. În ceea ce privește termenul *conectori discursivi* acesta pare să se limiteze la discursul oral (locutor, alocutor, intervenție, intralocutiv, interlocutiv) cum de altfel e și cazul *mărcilor discursive*. Întinderea conceptuală și relațiile dintre mai sus menționații termeni rămân însă neclare.

O analiză mai amănunțită a marcatorelor discursivi o găsim în teza de doctorat a Ariadnei Ștefănescu, care îi consideră o „clasă înrudită cu cea a conectorilor pragmatici” și „subclasă a marcatorelor pragmatici”. În această lucrare, noțiunea de *conectori pragmatici* diferă de cea din GLR, autoarea definindu-i ca „jonctivii sintactici care au capacitatea de a transmite o informație nonvericondțională, recte pragmatică, care declanșează un mecanism pragmatic ce contribuie la constituirea semnificației enunțului în care apar”, ceea ce aparent ar corespunde celei de *conectori frastici cu rol pragmatic*. Ulterior, însă, autoarea afirmă că în concepția sa „toți conectorii sintactici sunt și pragmatici” (*Conectori pragmatici*, p.17), motiv pentru care îi denumeste și *conectori sintactico-pragmatici*. Relația dintre aceștia și marcatorii discursivi este lămurită după cum urmează: „unii conectori sintactico-pragmatici migrează în zona ocupată de marcatorii discursivi” (conjuncțiile *și / dar*), situație în care cele două ipostaze reprezintă un caz de omonimie (și nu singurul) din cadrul acestei clase.

În concepția Ariadnei Ștefănescu relația: marcatori pragmatici – conectori pragmatici – marcatori discursivi, ar arăta astfel:

b) marcatori pragmatici $\supset$ conectori sintactico-pragmatici $\cup$ marcatori discursivi

Reamintim aici observațiile din secțiunea *Considerații generale* unde atrăgeam atenția că sfera unităților lingvistice care nu au un sens vericondțional (evaluabil ca adevărat sau fals și deci descriptiv) reunește atât elemente analizabile (integrabile) sintactic cât și unele neanalizabile din acest punct de vedere. Primelor le corespunde conceptul de *conectori sintactico-pragmatici*, iar celor din urmă cel de *marcatori discursivi*, ambele reunindu-se sub umbrela mai largă a *marcatorelor pragmatici*. Dacă ar fi să stabilim o echivalență termino-

⁶ „Structurile interacțiunii orale se manifestă prin secvențe de acte ilocutionare [...] a căror coeziune și coerență se realizează prin intermediul unor mijloace lingvistice de reglare a spațiului interactiv, care funcționează ca *mărci discursive*. Acestea înglobează elemente eterogene din punct de vedere structural: elemente lexicale sau gramaticale – simple sau compuse, locuțiuni, stereotipii verbale, îmbinări libere (sintagme, propoziții sau fraze). Din perspectivă gramaticală, mărcile discursive reunes: *vocative, verbe, interjecții, adverbe și locuțiuni adverbiale, conjuncții, construcții exclamative sau interrogative etc.*” (*Gramatica Limbii Române*, vol. II, 2008: p. 874)

⁷ Înțelegem prin $\supset$ include, iar prin $\cup$ reunit cu.

logică între cele două abordări prezentate mai sus am avea (stânga Ștefănescu – dreapta Nedelcu) :

- *marcatori pragmatici = conectori frastici și transfrastici*
- *conectori sintactico-pragmatici = conectori frastici*
- *marcatori discursivi = conectori pragmatici (conectori transfrastici și conectori frastici cu rol pragmatic)*

Deși nu s-au luat în discuție și alte lucrări (nu ne-ar mai rămâne spațiu de propuneri), considerăm că cele de mai sus reprezintă un argument suficient în favoarea sistematizării materiei și unificării terminologice.

Rămâne să lămurim ce se înțelege prin *conținutul procedural* al marcatorilor discursivi. Conform Portolés și Martín Zorraquino (1999), acesta constă „într-o serie de instrucțiuni semantice care orientează inferențele ce trebuie făcute pe seama membrilor discursivi care le conțin. Ca urmare, bunul uz al unui marcator va depinde nu numai de proprietățile gramaticale, ci de asemeni de măsura efortului locutorilor în înțelegerea discursului. Toți marcatorii îl constrâng pe interlocutor prin semnificația lor de a realiza inferențele într-un mod determinat.”⁸ (traducerea și adaptarea n.s)

Autorii menționați grupează instrucțiunile în:

▪ Instrucțiuni cu privire la tipul de conexiune

Cum semnaleză Martín Zorraquino și Portolés (1999), există marcatori care relaționează doi sau mai mulți membri discursivi (*conectorii*, *reformulatorii*, *structuratorii de informație*) sau care afectează doar un membru al discursului (*operatorii*). De exemplu:

Îmi plac fructele. *Ca urmare*, mi-am cumpărat struguri. (conector consecutiv)

Viața îți oferă și surprize plăcute: un curcubeu pe cerul care se înseninează, *de exemplu*. (operator)

▪ Instrucțiuni argumentative

Înainte de a semnală cum funcționează marcatorul discursiv ca vector instrucțional al activității argumentative este necesar a se preciza ce se înțelege prin argumentare. În acest caz se are în vedere activitatea socială, intelectuală și verbală care servește la justificarea sau respingerea unei opinii (Briz, 1998) și stă la baza dialogului celei mai banale conversații. Argumentele au o anume orientare care determină modul în care se formulează concluzia (implicită sau explicită) Aceștia pot fi **coorientați** (duc la aceeași concluzie) sau *antiorientați* (duc la concluzii contrare). Un alt criteriu de evaluare a argumentelor îl constituie forța argumentativă. Spunem, de exemplu, că *însă* introduce un argument contraorientat cu o forță argumentativă mai mare decât argumentul precedent, întrucât concluzia la care duce este contrară celei induse de argumentul inițial.

Știe engleză. *Însă* locuiește în Brașov. (deci nu-l angajăm – locul de muncă e în București)

▪ Instrucțiuni cu privire la structura informativă

⁸ „...en una serie de instrucciones semánticas que guía las inferencias que se han de efectuar de los distintos miembros del discurso en los que aparecen estas unidades. Por tanto, el buen uso de un marcador dependerá no sólo de las propiedades gramaticales, sino también de cuál sea nuestro esfuerzo para lograr la comprensión de un discurso. Todos los marcadores discursivos compelen al oyente por su significado a realizar las inferencias de un modo determinado.”

Există marcatori care pot furniza în principal instrucțiuni referitoare la distribuția comentariilor. Aceștia sunt grupați sub denumirea de *structuratori ai informației*.

„Astfel, de exemplu, perechea de marcatori *pe de-o parte* și *pe de altă parte* introduc doi membri discursivi care se asociază ca diferite părți ale unui singur comentariu”⁹ (trad. ns.) după cum se observă în următorul exemplu:

Soluția e dificilă. *Pe de o parte*, problema este complicată; *pe de alta*, aproape că nu ne mai rămâne timp ca s-o rezolvăm.

În orice caz, s-a observat că unul și același marcator poate îndeplini funcții diferite, adică poate avea mai multe sensuri procedurale. Ca urmare se poate afirma că există un grup de marcatori polifuncționali sau polivalenți (*bine*, *păi*, *astfel* etc.).

3. Definiție

Ca definiție o propunem pe cea a lui José Portolés Lázaro și María Antonia Martín Zorraquino din Gramatica Descriptiva de la Lengua Española¹⁰ (GDLE de aici înainte) cu câteva amendamente împrumutate din GLR .

Marcatorii discursivi, sunt unități lingvistice invariabile fără funcție sintactică în cadrul predicăției propoziționale, având o misiune ce vizează discursul: aceea de ghida, în concordanță cu proprietățile lor sintactice, semantice și pragmatice, inferențele care se realizează în actul comunicării prin organizarea și asigurarea progresiei tematice a acestuia sau prin furnizarea de informații despre atitudinea vorbitorului în legătură cu conținutul comunicării.

4. Mijloace de identificare a marcatorelor discursivi

Datorită deja menționatei varietăți categoriale și pentru o mai ușoară încadrare în această clasă funcțională a unor elemente lexico-gramaticale ambivalente propunem, în cele ce urmează, un model de analiză a comportamentului acestora urmând criteriile propuse în GDLE (invariabilitate, poziție sintactică, mărci intonaționale, posibilitatea de a primi modificatori și complemente sau de a se coordona, comportamentul față de structurile scindate focalizatoare, gradul de independență sintactică, autonomie, incidență).

• Invariabilitate

Din acest punct de vedere se distinge între marcatori și sintagmele care conservă capacitatea de flexiune și combinație a membrilor săi:

Lucia este rănită și, *drept urmare*, nu poate face parte din echipă.¹¹

Lucia este rănită și, *din acest motiv*, nu poate face parte din echipă.

Drept urmare este marcator, în timp ce *din acest motiv* prin posibilitatea de a primi modificatori și complemente (*chiar și din aceste mărunte motive de alcov*) nu.

O s-o fac *bine* vs. *Bine*, o s-o fac.

⁹ “Así, por ejemplo, el par de marcadores *de una parte* y *de otra* presentan dos miembros del discurso que vinculan como distintas partes de un único comentario” (Martín Zorraquino și Portolés, 1999)

¹⁰ “Los marcadores del discurso, son unidades lingüísticas invariables, no ejercen una función sintáctica en el marco de la predicación oracional - son pues, elementos marginales - y poseen un cometido coincidente en el discurso: el de guiar, de acuerdo con sus propiedades morfo-sintácticas, semánticas y pragmáticas, las inferencias que se realizan en la comunicación.”

¹¹ Exemplele sunt personale

A spus-o *într-un cuvânt*. vs. *Într-un cuvânt*, și-a exprimat nemulțumirea.

Dacă primesc modificatori încetează a mai fi marcatori, de exemplu: *Într-un cuvânt, ce-i drept, nepotrivit*, și-a exprimat nemulțumirea.

Un caz particular care se cuvine a fi discutat aici este cel al marcatorilor discursivi propoziționali, care din punct de vedere morfo-sintactic îmbracă haina unor adevărate propoziții (*știu eu, știi/ știți, știi tu/ știți Dvs., vreau să zic, cred*, etc.). În cazul acestora avem de-a face cu propoziții fixate în limbă într-o formă invariabilă, care nu se pot coordona, juxtapune cu alte propoziții și nici nu le pot subordona (și deci nu se pot integra sintactic).

M-am dus, *știți*, la mama, că e bolnavă. (marcator discursiv, parentetic)

Știți că m-am dus la mama pentru că e bolnavă? (nu și-a pierdut capacitatea de rectiune și își conservă sensul de *ați aflat că...*?)

• **Poziții sintactice**

Marcatorii discursivi au o mai mare mobilitate spre deosebire de conjuncțiile cu valoare discursivă care întotdeauna preced membrul pe care îl introduc. Aceștia pot fi antepuși, interpuși sau postpuși membrului discursiv pe care îl afectează.

Paul și-a continuat drumul *chiar dacă* era obosit.

Paul și-a continuat drumul, era obosit *chiar dacă*.

Paul era obosit. *Cu toate astea*, și-a continuat drumul.

Paul era obosit. Și-a continuat, cu *toate astea*, drumul.

Paul era obosit. Și-a continuat drumul, cu *toate astea*.

• **Mărci de intonație și punctuație**

Formează un grup de intonație; într-o pronunție îngrijită se percepe o pauză posterioară marcatorului și uneori și anterioară. În scris apare de obicei urmat de virgulă (în poziție inițială), între virgule (în interior) sau precedat de virgulă în (poziție finală). Fapt ce îi marchează poziția periferică față de propoziție. Astfel se poate face diferența între:

O să fac *bine* proiectul vs. Bine, o să fac proiectul.

Ceea ce vrei să zici este *evident* vs. Ceea ce zici, *evident*, mă deranjează.

• **Modificatori și complemente**

Marcatorilor discursivi – spre deosebire, de exemplu, de adverbele circumstanțiale – le lipsește posibilitatea de a primi modificatori sau complemente. A se compara:

Stă *departe*. vs. *De departe*, are dreptate.

Stă *departe de aici*. vs. **De departe de aici*, are dreptate.

Stă *foarte departe*. vs. **Foarte de departe* are dreptate.

• **Coordonare**

Marcatorii discursivi nu se pot coordona

între ei de exemplu **bine și în consecință*.

• **Focalizare**

Marcatorii discursivi afectează propoziția asupra căreia operează, în totalitatea ei. Nefiind integrați sintactic sau semantic nu permit elipsa și din același motiv nici nu pot fi focalizați în structuri scindate.

Anton ar renunța la premiu din rațiuni serioase, dar, *ca urmare a acestui fapt*, nu.

*Anton ar renunța la premiu din rațiuni serioase, dar, *ca urmare*, nu.

Tocmai *ca urmare a acestui fapt* este foarte căutat./ Tocmai *din acest motiv* este foarte căutat.

*Tocmai *ca urmare*, este foarte căutat.

- **Independență sintactică și autonomie**

Marcatorii discursivi prezintă independență sintactică în sensul că nu sunt integrați frastic, ci discursiv. Va trebui aici să facem diferența între unitățile care, cum am menționat mai sus, se pot găsi în ambele ipostaze. În 1) *fără îndoială* nu poate fi marcator discursiv, lui subordonându-i-se o propoziție, dar este în 2).

1) *Fără îndoială* că are dreptate.

2) *Fără îndoială*, are dreptate.

Gradul de independență sintactică diferă de la caz la caz, de exemplu *Bine, din contră* au un grad mai mare de independență față de membrul discursiv care le urmează / precedă în comparație cu, de exemplu, *cu toate astea*. O autonomie similară o au mai ales marcatorii conversaționali.

Bine. Acum să o luăm de la capăt.

Nu este o persoană blândă din fire. *Din contră*.

- **Incidență**

Marcatorii se găsesc poziționați în membrii discursivi care aparțin unor categorii lexicale și sintagmatice foarte diverse – nu doar propoziții – cum ar fi:

– Substantive: Căldura sufletească, compasiunea, *cu alte cuvinte*, dragostea este cea pe care o căutăm cu toții.

– Adjective: Erau fete educate și pedante; *chiar mai mult*: franțuzești.

– Adverbe: Mașina dădea din ce în ce mai des rateuri și mergea ca vai de ea. *Adică* rău de tot.

– Sintagme prepoziționale: E pusă acolo de frumusețe? Ce știi eu? *În orice caz*, de decor.

– Sintagme verbale: Elevul se scuză pentru tema nefăcută. Profesorul îi dădu *cu toate astea* un patru.

– Propoziții: Era bolnav de plămâni și, *colac peste pupăză*, mai și fuma.

5. Clasificare

Inspirându-ne, din nou din GDLE, propunem în continuare următoarea clasificare pe criterii funcționale a marcatorilor discursivi fără a avea, desigur, pretenția de a fi exhaustivă și neamendabilă.

A. STRUCTURATORI (conectorii de structurare discursivă în GLR)

Locutorii își dezvoltă discursul astfel ca diversele părți ale acestuia „să comenteze” teme/ subiecte determinate. Pentru a facilita structurarea informației există marcatori specializați numiți generic structuratori ai informației. Între aceștia distingem:

- **Ordonatori (conectorii corelativi în GLR)**

Ordonatorii sunt structuratori ai informației cu două funcții primordiale: în primul rând, indică locul pe care îl ocupă un membru discursiv în ansamblul unei secvențe discursive ordonată pe părți; și, în al doilea rând, prezintă ansamblul respectivei secvențe ca un comentariu unic, iar

fiecare parte ca un subcomentariu. Pot fi de deschidere (*în primul rând, pe de o parte etc*), de continuare (*în al doilea/ al treilea... rând, pe de altă parte, la fel, în același fel, în același mod etc*) și de închidere (*în ultimul rând, în cele din urmă etc.*) a discursului.

- **De comentariu**

Marcatorii de comentariu sunt aceia care prezintă membrul discursiv pe care îl introduc ca un nou comentariu, fapt care îl distinge de fragmentul discursiv anterior, ca de exemplu: *așa stând lucrurile, ei bine, acestea fiind zise etc.*

- **Digresori**

Introduc o temă marginală față de cea principală. Menționăm aici: *între noi fie vorba, apropo, etc.*

B. CONECTORI

Un conector este un marcator discursiv care leagă semantic și pragmatic un membru discursiv de altul anterior. Semnificația conectorului furnizează o serie de instrucțiuni care orientează inferențele care trebuie obținute din grupajul celor doi membri discursivi relaționați:

Aceștia se împart în:

- **Aditivi**

Conectorii aditivi unesc doi membrii discursivi cu aceeași orientare argumentativă cum sunt: *în plus, pe deasupra, chiar mai mult, pe lângă asta, pe de altă parte etc.*

- **Consecutivi**

Aceștia prezintă membrul discursiv care îi conține ca fiind o consecință a unuia anterior. Menționăm dintre aceștia: *ca urmare, de aici, în consecință, atunci, astfel, drept urmare etc.*

- **Contraargumentativi**

Leagă doi membrii discursivi astfel încât cel de-al doilea se prezintă ca supresor sau atenuator al unei concluzii care ar putea decurge din primul cum e cazul lui: *în schimb, dimpotrivă, din contră, cu toate astea, însă, etc.*

C. REFORMULATORI

Sunt marcatorii care prezintă membrul discursiv pe care îl introduc ca o nouă formulare a celui anterior. Avem aici reformulatorii:

- **Explicativi**

Reformulează, clarificând sau explicând ceea ce s-a dorit a spune într-un membru anterior care ar putea fi mai greu de înțeles. Se cunosc din această categorie: *adică, cu alte cuvinte, vasăzică, vreau să spun.*

- **Rectificativi**

Substituie un membru pe care îl prezintă ca fiind formulat incorect cu altul care corectează respectiva formulare sau cel puțin o îmbunătățește. Îi avem aici pe: *mai bine zis, chiar mai bine, mai exact etc.*

- **de Distanțiere**

Prezintă ca lipsit de relevanță un membru anterior celui care îi conține. Prin acest tip de reformulare nu se urmărește o rectificare a cele afirmate inițial, ci se dorește ca noua formulare să fie cea care condiționează continuarea discursului, privându-se în același timp de

pertinență membrul care îl precedă. *în orice caz, oricum (ar fi), într-un fel sau altul, chiar și așa* etc.

- **Recapitulativi**

Prezintă membrul lor discursiv ca pe o concluzie sau recapitulare pornind de la un membru anterior sau o serie de aceștia. Includem aici: *în concluzie, pe scurt, într-un cuvânt, după toate cele, una peste alta, în cele din urmă* etc.

D. OPERATORI ARGUMENTATIVI

Sunt marcatorii care prin semnificația lor condiționează posibilitățile argumentative ale membrului discursiv în care sunt incluși, fără a-l relaționa însă cu alt membru anterior.

- **de Consolidare argumentativă**

Semnificația acestora constă în principal consolidarea ca argument a membrului în care se găsesc în raport cu alte posibile argumente (explicite sau implicite). Enumerăm aici: *în realitate, în fond (și la urma urmei), de fapt* etc.

- **de Concretizare**

Prezintă membrul discursiv pe care îl conțin ca fiind o concretizare sau exemplificare a unei afirmații anterioare de caracter mai general. Aceștia sunt: *de exemplu, de pildă, bunăoară, cu titlu de exemplu* etc.

E. CONVERSAȚIONALI (mărci discursive în GLR)

Conversația are pe lângă funcția informativă (tranzacțională) orientată către mesaj și o funcție interactivă orientată către interlocutor, ca urmare marcatorii conversaționali vin să sprijine această funcție prin efectele lor pragmatice: de inițiere, menținere, sau încheiere a unei intervenții, de transfer al rolului de locutor, de exprimare atitudinii locutorului în raport cu conținutul comunicării, într-un cuvânt asigură structurarea, coerența și coeziunea dialogului.

- **de Modalitate epistemică**

Apar în enunțuri declarative și au ca scop consolidarea aserțiunii din care fac parte. Dintre aceștia menționăm: *evident, de departe, aparent, de fapt, efectiv, cu siguranță, fără îndoială*, etc.

- **de Modalitate deontică**

Indică dacă locutorul admite (*bine, de acord, sigur*, etc.) ceea ce se sugerează în fragmentul de discurs la care reaminte, afectând enunțurile directive care implică o propunere.

- **Focalizatori ai alterității**

Vizează interlocutorul și pot introduce orice

tip de enunț: declarative, directive, întrebări în oricare dintre modalitățile propoziționale: asertivă, imperativă, interogativă cum e cazul marcatorilor: *dom'le, frate, vere, uite, ascultă, auzi, vezi tu*, etc.

- **Metadiscursivi conversaționali**

Fac parte din procedeele pe care interlocutorii le utilizează pentru a construi conversația. Pun în evidență „atitudinea vorbitorului în raport cu ceea ce a fost sau va fi comunicat” (GLR:776). Intră în această gamă: *bine, ei bine, ei, asta..., știu eu, ca să spun drept să spun, între ghilimele fie zis, sincer vorbind, ca să spun așa* etc. (ex. *bine* ca marcă a receptării mesajului, sau semnal al schimbului de replici)

Încheiem prin a atrage atenția că marcatorii discursivi continuă să fie subiect de controverse, chiar dacă în anumite privințe s-a ajuns la un consens, fapt ce reiese și din succinta analiză a prezentului articol. Acest lucru se datorează și faptului că în comunicare pe lângă componenta lingvistică un rol important îl ocupă contextul (situațional și cognitiv), marcatorii discursivi funcționând, de fapt, ca punte de legătură între cele două. Dată fiind natura cognitivă a procesului argumentativ, marcatorii discursivi sunt asociați mai nou cu conceptul de „model mental în desfășurare al discursului”¹² în sensul că ei sunt considerați elemente de coeziune între membrii discursivi care îi conțin și un element al modelului mental pe care locutorul îl are cu privire la discurs, element care decurge dintr-un aspect evident al contextului extralingvistic. În acest sens marcatorii nu sunt simplii jonctivi, ei participând activ la construirea discursului ghidându-l în conformitate cu intențiile locutorilor. Se poate spune, în ultimă instanță, că discursul este de fapt o negociere între reprezentările interne (informații compilate de natură lingvistică și contextuală) ale locutorilor cu privire la tema acestuia, în care medierea este asigurată de marcatorii discursivi.

Bibliografie

- Blakemore, Diane, *Relevance and Linguistic Meaning – The Semantics and Pragmatics of Discourse Markers*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.
- Briz, Antonio, *El español coloquial en la conversación: esbozo de pragmalingüística*, Ariel, Barcelona, 1998.
- Fraser, Bruce, *Pragmatics Markers*, în *Journal of Pragmatics*, n.31, Cambridge, 1996.
- Frege, Gottlob, *Translations from the Philosophical Writings of Gottlob Frege*, ed. Peter Geach și Max Black, Basil Blackwell, Oxford, 1960.
- Gramática descriptiva de la lengua española*, vol.III, Espasa Calpe S.A., Madrid, 1999.
- Gramatica limbii române*, vol.II, Editura Academiei Române, București, 2005.
- Iten, Corinne, *Linguistic Meaning, Truth Conditions and Relevance*, Palgrave Macmillan, New York, 2005.
- Levinson, Stephen C., *Pragmatics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1983.
- Moeschler, Jacques, Reboul Anne, *Dictionnaire encyclopédique de pragmatique*, Seuil, Paris, 1994.
- Mosegaard Hansen, Maj-Britt, *The semantic status of discourse markers*, *Lingua* 104, pp.235-260, 1998.
- Mosegaard Hansen, Maj-Britt, *A dynamic polysemy approach to DMs*, în *Approaches to Discourse Particles*, ed. Kerstin Fischer, Elsevier, Bremen, 2006.
- Schiffrin, Deborah, *Discourse Markers*, Cambridge, 1987.
- Ștefănescu, Ariadna, *Conectori pragmatici*, Editura Universității din București, București, 2007.

¹² “developing mental model of the discourse”, în *A dynamic polysemy approach to DMs* de M.-B. Mosegaard Hansen

THE BULGARIANS FROM BANAT: IMPLEMENT DIFFERENT WAYS OF TRANSMITTING BULGARIAN FOLK STORIES INTO ROMANIAN

Eliana-Alina POPEȚI, PhD Candidate, University of the West, Timișoara

Abstract: Banat, being the perfect environment for intercultural research, presents a fine example when it comes to interethnic interaction. Therefore, the first part of the study puts into perspective the specific culture of the Banat region and the research process which was followed by this article. The study in question is directed towards the community of Bulgarians living in Dudeștii Vechi, jud. Timiș. Being a historical community in the Banat region, the Banat Bulgarians offer the researcher a diverse research opportunity when it comes to telling Bulgarian folk stories in Romanian. The manner of improvising traditional story telling when it comes to recording, manners of the adaptation of the text from the maternal language to the Romanian language, gives rise to an intercultural and inter linguistic phenomenon. At the same time, the study is representative of the present standing of popular folk tale, and it determines the actual portrait of the story teller as much as the process of interaction between him and the researcher.

Keywords: folk story, Banat, transmitting, Bulgarians, intercultural

Introducere

Studiul de față ar putea beneficia de două premise de început: pe de o parte, basmul popular și aria sa teoretică, iar pe de altă parte, dialogul intercultural în regiunea Banatului, unde comunitatea de bulgari este una de dimensiune istorică. Pentru a realiza o imagine a specificului cultural bănățean, voi reda o succintă descriere relevantă, fără a intra foarte mult în detalii de factură istorică:

„Situat într-o arie de interferență între centrul și răsăritul Europei, între nordul și sudul ei, străbătut de Dunăre și sprijinit de Munții Carpați, schimbând în decursul istoriei zece stăpâniri diferite, Banatul a fost întotdeauna un spațiu de siguranță și de civilizație. Specificul său se datorează în primul rând coexistenței pe suprafața lui a acestor numeroase etnii, cu religii, limbi și stadii de dezvoltare diferite, dar toate contribuind cu câte ceva la progresul general al regiunii. Dar, deși regiune profund plurietnică și plurilingvistică, Banatul s-a evidențiat întotdeauna prin spiritul de toleranță și înțelegere între naționalitățile sale.”¹

În acest climat, bulgarii bănățeni reprezintă una dintre etniile istorice și cu un rol marcant pentru caracterul regional: „În anul 2006 s-au împlinit 268 de ani de când un grup de bulgari emigranți din nord-vestul Bulgariei s-au așezat pe meleagurile bănățene. Aceștia sunt cunoscuți în istorie cu numele de bulgari bănățeni. Timp de peste 250 de ani ei nu au avut legături cu patria de origine, trăind înconjurați de alte culturi, de alte naționalități. Cu toate acestea au reușit să-și păstreze identitatea culturală, obiceiurile, tradițiile și mai ales limba, păstrânduși totodată și identitatea națională. Ba mai mult, au reușit să creeze o cultură proprie.

¹ Mircea Rusnac, *Împotriva falsificărilor comuniste ale istoriei Banatului*, în *Banatera.eu*, [on line] URL: <http://www.banatera.eu/romana/rusnac-mircea-impotriva-falsificarilor-comuniste-ale-istoriei-banatului>[Accesat în 20.11.2013].

Iată de ce Academia bulgară, prin vocea academicianului prof. Stojko Stojkov, consideră limba bulgarilor bănăţeni ca fiind a doua limbă literară bulgară.”²

Pe baza acestor contexte, articolul se concentrează asupra etniei bulgare din Dudeşii Vechi şi vizează modul în care etniile bulgari transpun în limba română naraţiuni populare din cultura maternă. Se impune totodată menţiunea că articolul face parte dintr-un studiu mai amplu, realizat în 2010-2013, care a concentrat culegerea naraţiunilor de tip basmic de la mai multe etnii regionale.

Studiul de teren

Dintre multiplele forme de definire a basmului popular, voi opta spre a reproduce una a lui BarbuTheodorescu şi Octav Păun, deşi ar fi putut intra în discuţie şi alţi teoreticieni români. Prin urmare: „Basmul este cea mai vastă şi mai răspândită specie folclorică, corespunzând romanului din literatura cultă. Totodată, el este cea mai iubită creaţie populară [...] Termenul basm e sinonim cu cel de *poveste* (*povestă* şi *poveastă*), deşi unii folclorişti caută să-i diferenţieze, prin supranaturalul din basme ce-ar lipsi în poveşti. În anchete întreprinse printre ţăranii povestitori se constată că în popor nu există termenii de legendă şi fabulă: snoava este prea puţin folosită în Muntenia, iar în cuvântul de poveste sau basm se cuprind toate speciile genului”³ În descrierea celor doi autori, specia basmului este remarcată prin latura sa terminologică şi faptul că unii termeni neutilizaţi de către populaţie au fost adoptaţi de către cercetători. În acelaşi timp, ipostaza basmului ca „cea mai iubită creaţie populară” va rămâne un pol de raportare pe parcursul studiului.

Pentru a nu intra în detalii de factură teoretică mai mult decât este cazul, voi direcţiona lucrurile în realitatea culeasă din teren. Materialul empiric al articolului de faţă constituie înregistrările a două povestitoare femei, aparţinătoare a două generaţii diferite, de etnie bulgară din Dudeştii Vechi, judeţul Timiş. Analizat la un nivel comparativ, materialul obţinut de la cele două femei relevă atât funcţii distincte ale basmului popular în prezent, cât şi modalităţi diferite de narare a textelor în limba română.

În cazul Terezei Catarov, în vârstă de 70 de ani, lucrurile se conturează în mod involuntar într-un context al povestitului apropiat de cel tradiţional. Mai exact, cea care efectuează înregistrarea naraţiunilor este nepoata acesteia, Tereza Catarov. Acest detaliu schimbă în mare parte modul în care povestitoarea tratează procesul de înregistrare. Pentru a aminti câteva detalii în ceea ce priveşte povestitul tradiţional, Mihai Pop rezumă informaţiile de bază sub forma unui fragment explicativ: „Ştim că seara bunici şi bunicele povesteau (poate în unele locuri mai povestesc şi azi) copiilor când aceştia nu stăteau atârnaţi de televizor. Ştim că se povestea la şezătoare, la dezghiocatul porumbului, în cabanele forestiere, pe şantiere, în cazărmi, în tren în timpul călătoriilor lungi, în închisori etc. Dar consemnarea ocaziilor de a povesti este doar o abordare generală a problemei contextelor în care se performează şi receptează povestirile. Ele sunt doar cadrul general de loc şi timp al povestitului. Pentru a cunoaşte mai bine ce determină un act de comunicare anumit, este de dorit ca în folcloristică, ca şi în lingvistică, să ajungem la cunoaşterea nunaţată a contextelor.

² Nick Markov, *Bulgarii*, în *Banatera.eu*, [on line] URL: <http://www.banatera.eu/romana/node/927> [Accesat în 01.11.2013].

³³ Barbu Theodorescu, Octav Păun, *Folclor literar românesc*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1967, p. 213.

Acestea sunt conotate social și cultural, iar când adâncim componența grupurilor, prin indivizi, și psihologic. Ele determină locul și timpul în care se povestește și, mai mult decât atât, situațiile în care se povestește și scopul povestitorului. Aceste determinări contribuie la înțelegerea fenomenului, atât la nivelul performării, cât și la acela al receptării.”⁴

Văzut între „ocazie” , „timp”, „loc” conotație „socială”, „psihologică”, „scop”, povestitul tradițional este repus în funcțiune nu grație unui cercetător interesat de narațiuni ale bulgarilor bănățeni, ci de nepoata care determină un anumit mod de a povesti.

Tereza Catarov narează două narațiuni bulgărești în limba română și le improvizază cu interesul de a-și epata în primul rând nepoata:

Șoricica

T.C.: Să începem? Povestea pe bulgărește îi zice *Mišmšánka*.

T.C.: Și înseamnă...?

T.C.: : Și înseamnă Șoricica. Era foarte demult o familie de oameni bătrâni ...n-au avut copii, n-au avut neamuri, erau singuri și n-au avut cu cine să se înțeleagă, s-au atașat de o șoricică. Și ea i-o ajutat....

T.C.: Șoricica era a lor din gospodărie?

T.C.: Ăsta...precis că de acolo, că ei au văzut că ea e foarte isteată...Prima dată au urmărit-o, ce face și tot în favoarea lor ca să-i ajute și până....nu știu cum s-or atașat așa de ea că i-o ajutat în gospodărie...Ei fiind bătrâni, n-au putut să se aplece, o legat șireturile, ce o putut ea la...posibilitatea ei...cum era...Și așa că tot timpul....plecau de acasă, n-o luau când plecau de acasă, n-o luau ca să nu se piardă sau cineva să o fure, numa' acasă. Și când plecau de acasă undeva, erau fără grijă că ea făcea toate, făcea curat, cum putea se târa pe jos...În grădină când îi vedea fugea iară după ei, smulgea până și iarba, plivea acolo....Și mult timp a fost așa, da....o dată, nu știu, de Crăciun parcă, era de sărbătoare mare, ei se duceau la biserică și erau fără grijă, iară ea avea grijă de mâncare, cum putea, se cățara pe oală, nu știu, n-am fost acolo să văd

T.C.: chicoteli

T.C.: Și...tot era pregătit și ea să pună în supă tăiței. Cum o scăpat acolo, ce o făcut

T.C.: Vai....

T.C.: O picat în oală, în supă. O picat în oală și n-o mai putut să iasă. Și atunci ei bucuroși când au venit acasă, au văzut tot rânduit, până și farfuriile pe masă și tot....Și nu-i ea să-i întâmpine, că de obicei, venea tot timpul, cum deschidea ușa venea în fața lor și striga *Mišmšánka*... așa pe bulgărește „Unde ești?”, „Hai vino”. *Mišmšánka*..... bătrânul, *Mišmšánka*... baba, nicicum nu apare și atunci ...nicicum...și au început să plângă...și nu-i răspunsă șoricica asta și atunci baba o început să dă năcaz și așa plângând moșu' când o văzut după moșu' o început baba și plâneau și plâneau și plâneau și după aia s-o făcut și seară și ei tot plâneau. Și moșu' o zis „Hai că totuși acuma trebuie să trăim, suntem triști și năcăjiți, dar trebuie să trăim în continuare că doar o mai veni cineva în ajutorul nostru ...că puterile tot mai puține sunt la oameni bătrâni. Și baba o zis „Nici nu-mi trebuie, nici nu o să niodată” și moșu' o luat polonicu' să-și pună din oală de acolo de unde era

⁴ Mihai Pop, *Folclor literar românesc, vol. I*, Editura Grai și suflet – Cultura Națională, București, 1998, p. 321.

supa, când deodată.....șoricica...că cum s-o înecat ea săraca când o vrut să pună tăiteii. Na și așa de atunci iară o început să plângă, iară și niciodată n-or mai avut oamenii ăștia așa bucurie și nici ajutor.

Poveste bulgărească

T.C.: A fost o dată un iepuraș foarte isteț. Față de ceilalți, el se descurca peste tot și ...până la urmă el s-a văzut mai presus decât toți iepurii și o zis că „De ce io să nu mă căsătoresc dacă tot sunt cel mai deștept?”

TC: Clar....

T.C.: Ei...ei nu s-au gândit la așa ceva....aștia alți

T.C. chicoteli

T.C.: Da' el, uite așa, s-o hotărât și s-o pus să caute în pădure. A încercat peste tot, prima dată la vietățile astea mai mici o încercat....

TC: La *Mišmšánka*...

T.C.: Da... la *Mišmšánka*....la ariciul...la...după aia a început cu ăștia mai mari...o dat și de căprioare, o încercat și căprioarele și lupi și nimica. Și o dată i-o surâs norocul ...a aprobat-o vulpea. Vulpea o zis „Lasă că și eu sunt de acord, te iubesc și ne luăm așa...Na...da' vulpea, ea cu alte interese, de vicleană, nu așa. El, sincer săracu' voia să fie în rând cu oamenii și tot a mers să vorbească, s-o dus la ea mereu și să stabilească cum, că el o vrut să facă chiar și nuntă...să facă...dacă așa s-a întâmplat...Au stabilit data nunții și cum era și normal nașii...Trebuia prima dată să se ocupe de nași, giveri, de ăștia iarăși și ...Până or acceptat, o găsit...lupu' să fie naș. Lupu' să fie naș da' nici lupu' iară nu-și găsește că la toți le e frică de el. Să se alinieze acolo în alaiu' ăsta...nu?

TC: chicoteli

T.C.: Și iară o trecut un timp bun până s-or....o aprobat tot pisica săraca. Ea a aprobat cu lupul să fie givăr prima dată. Na, asta-i bine. Acuma, nașii...nașii...iară nimeni. Până o găsit un aricel.

TC: chicoteli

TC: Era mai bun la suflet sau știi io? Că o aprobat să fie între ăștia periculoși, să zic așa. Și ariciu', ariciu' iară caută nicicum...Cine iară vulpe? Poate s-or înțeles ele două între ele ca ăsta să fie nașu'. Deci ăsta mic de tot ...Nașu', nașa, vulpea și asta....bine și asta s-or înțeles. Și acuma, să înceapă nunta. S-or adunat neamurile acolo în pădure, toți veseli, fericiți, să meargă la cununie...

C: chicoteli

TC: Și acuma să plece...S-or aliniat acolo, prima dată mirele cu mireasa, după aia giverii, nașii, după nași toți acolo ce s-or adunat. Da' pe când să plece, el fiind mai deștept, iepurele o simțit că mireasa tot îl miroase...

C.: chicoteli

TC: Și ăștia toți din jur fac semne că se îmbrățișeze, să se prindă la braț, așa să meragă cum îi normal la cununie și când s-o apropiat mai bine de el, ea o început mai tare, dar el o început inima să-i bată cum bate la iepuraș, și nici n-o putut să mai răsufle de frică.

TC: hiiii

TC: N-o putut să răsufle. Și ...dar o sperat totuși că o să fie bine.

TC: chicoteli

TC: Și...când s-o apropiat de el mireasa, imediat l-o mușcat de gât. Și până nuntașii or văzut tot... Nuntașii nu s-or prins imediat. Așa pe bulgărește cum se zice „*Kat ij svâbda ij vîdela, mumata začya ij izela*”. Până nuntașii or văzut, mireasa o mâncat mereu.

TC: ioi

TC : Și atunci toți or început iară pe bulgărește: „*Sate uplacvat ij leșta/ čj-i ustánala uduvîta*”. Or început toți să plângă, să bocească că vulpea mireasă o rămas văduvă....în loc să fie.....

C.: râsete

TC: O rămas văduvă din păcate...

TC: Și tu asta de unde ai aflat-o?

TC: Păi eu de la bunicii mei. Era și un fel de cântecel cu asta....

TC: Și cealaltă ?

TC: Tot așa. Că doară acuma de unde să mai auzi? Eu la 70 de ani....numa asta ce...cum o zis o femeie bătrână ...și m-am mirat, da' acuma văd că e adevărat. Zice „Ce e pe cuier, o rămas acolo agățat de cuier”. Da' acuma pe cuier nu mai este loc, deci acuma uit repede, da' asta țin minte că o fost la început pus pe cuier acolo agățat.

TC: Da.

TC: Și acuma cuieru-i plin și se cam pierd, nu mai țin minte.

TC: Da.

După cum reiese din interviul realizat de Tereza Catarov, ambele narațiuni beneficiază de un final tragic. Ele au ca fir unificator interpretarea povestitoarei și modul în care ea se raportează la înregistrare. Pentru titlu, Tereza Catarov alege un cuvânt neobișnuit în limba română, *Șoricica*. Acesta constituie, în mod cert, cel dintâi semnal că povestitoarea deține un spirit creativ și improvizator de care orice bun povestitor se bucură. Mai mult, ea raționează cu fermitate la fiecare întrebare a nepoatei sale. Practic, se simulează sau mai mult, reactivează un soi de povestit cu efectul descris la un moment dat de Giuseppe Pitrè: „Noi, copiii de altădată, ne amintim aceste narațiuni pentru copiii și pe bunica cea bătrână care ne aduna în jurul ei în lungile seri de iarnă și cu un ritm bine controlat ne povestea de fii de regi și de prințese îndrăgostite, de mame vitrege rele și de ficce vitrege nevinovate, de castele fermecate și de zâne care se făceau nevăzute, de balauri care dorm cu ochii deschiși, de vulturi și păsări vorbitoare. Noi ne apropiam și cu privirile lacome, însoțeam tânărul prinț în călătoriile sale periculoase, în spaimele sale, ne bucuram de reușitele sale. Și aproape că văd afectuosa naratoare care ne domina prin vorba ei eficientă, răspundea întrebărilor noastre, ținându-ne cuminti cu amenințarea întreruperii poveștii, privindu-ne pe unul sau pe altul, urmărind atenția noastră și concentrându-se pe firul poveștii sale. (trad. mea)⁵ Pe aceeași lungime de undă,

⁵ „Noi, fanciulli d'una volta, ricordiamo queste ingenue narrazioni, e la vecchia nonna che nelle lunghe serate d'invenio, ci raccoglieva intorno a sè e con misurate cadenze ci veniva favoleggiando di figli di re e di reginelle innamorate, di perfide madrigne e di innocenti figliastre, di castelli incantati e di fate che vi servivano invisibili, di draghi dormitenti cogli occhi aperti e di aquile ed ucelli parlanti. E noi ci accendevamo nel viso, e cogli sguardi avidi accompagnavamo nei suoi pericolosi viaggi il giovane re, dividevamo le sue ansie, gioivamo de' suoi trionfi. E ci par quasi di vedere l'affettuosa narratrice dominarci colla parola efficace, rispondere a' nostri <<perchè>>, tenerci buoni colla minaccia d'una interruzione, guardarci or l'uno or l'altro tra paga della nostra attenzione e assorta nel filo della sua storia.” Giuseppe, Pitre, *Fabe, novelle e racconti popolari siciliani raccolti*

Tereza Catarov interpretează și stimulează atenția și interesul ascultătorului amânând parcă finalul tragic.

Fiecare scenă beneficiază în discursul povestitoarei de o pregătire intensă. Sfășitul micului animal în ziua de duminică și în supa fierbinte atinge un ritual extrem de important pentru regiunea Banatului. Adăugarea pastelor în supă imediat înaintea sosirii familiei de la biserică și a servirii prânzului, vizează gustul proaspăt al mâncării și importanța mesei dintr-o zi de sărbătoare. Planificarea finalului tragic în acest moment justifică intenția transmiterii unui anume mesaj și stimularea emoțională a publicului.

La nivelul transformării textului din pavlicheana bulgarilor bănățeni în limba română, Tereza Catarov păstrează numele personajului, mai cu seamă în adresările directe ale bătrânilor „...Și nu-i ea să-i întâmpine, că de obicei, venea tot timpul, cum deschidea ușa venea în fața lor și striga *Mišmšánka*... așa pe bulgărește „Unde ești?”, „Hai vino”. *Mišmšánka*.... bătrânul, *Mišmšánka*... baba, nicicum nu apare și atunci ...nicicum...și au început să plângă...și nu-i răspunsă șoricica asta și atunci baba o început să dă năcaz și așa plângând moșu’ când o văzut după moșu’ o început baba și plâneau și plâneau și plâneau și după aia s-o făcut și seară și ei tot plâneau.”

Cel de-al doilea text, prezintă similitudini structurale și chiar de interpretare cu cel dintâi. Prima parte a sa, nu pare să se bucure de o intensitate narativă, de vivacitatea specifică narațiunilor populare. Cu toate acestea, modul în care este povestit, asigură că se pregătește un episod care va înviora întreg textul.

Imaginea nunții, este, de obicei, una finală în basmul popular, ea garantând un happy-end așteptat. Tot aici, detaliile despre acesata sunt reduse, în vreme ce textul Terezei Catarov prezintă toate informațiile organizatorice ale evenimentului: găsirea unei soții, a nașului, a soției pentru naș. Tot ambientul creat, scoate la iveală o carență a unei acțiuni mai veloce.

După cum atestă înregistrarea, există în permanență un liant neîntrerupt între chicotelile nepoatei și interpretarea narativă. Urmează apoi tabloul nunții, unde povestitoarea joacă un fel de rol menit să ademenească ascultătorul: „Și acuma, să înceapă nunta. S-or adunat neamurile acolo în pădure, toți veseli, fericiți, să meargă la cununie...Și acuma să plece...S-or aliniat acolo, prima dată mirele cu mireasa, după aia giverii, nașii, după nași toți acolo ce s-or adunat.” Din acest punct, evenimentele se întâmplă într-un ritm alert, ghidate de vocea povestitoarei și modul în care nu se mai oprește în furnizarea unor mici detalii. Abrutizarea miresei vine pe nepregătite: „Da’ pe când să plece, el fiind mai deștept, iepurele o simțit că mireasa tot îl miroase...” Moartea micului personaj animalier nu poate fi evitată, iar ca de final, bocetul conservat în limba maternă aduce un echilibru textului.

Dincolo de exclamații și bocet, Terza Catarov prezintă și opinia sa despre acset gen de narațiuni și observă că ele sunt pe cale să se piardă. Este vorba despre un monolog mai degrabă, în care povestitoarea amintește de vorbele unei bătrâne: „Că doară acuma de unde să mai auzi? Eu la 70 de ani....numa asta ce...cum o zis o femeie bătrână ...și m-am mirat, da’ acuma văd că e adevărat. Zice „Ce e pe cuier, o rămas acolo agățat de cuier”. Da’ acuma pe cuier nu mai este loc, deci acuma uit repede, da’ asta țin minte că o fost la început pus pe cuier acolo agățat.”

ed illustrati da Giuseppe Pitré, *Con Discorso preliminare, Grammatica del dialetto e delle parlate siciliane. Saggio di novelline albanesi di Sicilia e Glossario*, vol. I, Bologna, Forni Editore, 1985, p. 42, ediția online.

Textele furnizate de Tereza Catarov și exprimarea concepției sale despre satul basmului în actualitate, evidențiază deschiderea informatorilor spre acest tip de narațiuni și faptul că povestitul oral (cel dinspre bunici spre nepoți) se poate reactiva în orice moment.

La polul celălalt, Ani Talpeș, în vârstă de 49 de ani, de origine din aceeași localitate, manifestă o atitudine cu totul diferită, atât pentru procesul de înregistrare, cât și față de narațiunea pe care o pune la dispoziția cercetătorului.

Aflată la o generație distranță de Tereza Catarov, Ani Talpeș pregătește întâlnirea cu cercetătorul și nesigură de reușita resuscitării din memorie a unei narațiuni integrale, o construiește dinainte, împreună cu mama ei. Mai mult, ea tehnoredactează textul, iar la vederea aparatului de înregistrat, îl reproduce din memorie, creându-se astfel două variante:

Poveste bulgărească - varianta scrisă

Se spune că, demult, când încă zmeii mai umblau pe pământ, când oamenii își încropeau căsuțe de lut și și le împrejmuiau cu crengi, când unii lucrau pe la alții pentru câte un produs, pentru că nici bani nu erau pe vremea aceea.

Așa s-a întâmplat și cu o familie care avea un băiat de 14-15 ani, băiat care a văzut lumina zilei cu mult înainte de termen, fapt pentru care stătea prost cu judecata, fiind limitat în gândire.

Deci părinții au decis că ar fi vremea să meargă și el să câștige câte ceva pentru că fizic era foarte bine dezvoltat. L-au trimis așadar să muncească. Băiatul a bătut ceva cale până a ajuns la o casă, a întrebat dacă nu au ceva de lucru pentru el, iar gazda l-a pus de îndată la treabă. Cu toate problemele lui, băiatul era foarte harnic și și-a făcut treabă în foarte scurt timp și foarte bine. Gazda, fiind prima zi, îi dă un ac drept răsplată și îi spune ca mâine să vină iară. La întoarcere spre casă, nimerește un om cu o cocie plină cu paie. Acesta îl ia în căruță și băiatul, neștiind ce să facă cu acul, îl înfige în paie. Ajuns acasă, mama îi cere plata pentru ce a lucrat în prima zi. Băiatul îi povestește că a primit un ac și că l-a înfipt în carul cu fân cu care venise până acasă.

Mama îl dojenește și îi spune că dacă mâine primește așa ceva, să caute o hârtie, să învelească și să aducă sub braț. A treia zi primește un vițeluș și conform sfaturilor mamei a tot căutat hârtii pe drum, a tot învăluit vițelul și l-a tot strâns sub braț, de era să-l omoare. L-a băgat direct în casă, l-a pus pe masă și iar și-a primit cearta:

„Când se mai întâmplă așa, caută și tu o sfoară, leagă-l, trage-l după tine și du-l direct în stal și pune-i tulei în față.”

A patra zi, mergând tot la același om la lucru, și vâzând acesta cât este de harnic, se hotărăște să-i dea fata de soție. Ion a căutat tot drumul sfori ca să o lege și să o tragă după el, iar când a ajuns acasă, a băgat-o în stal și —a pus în față tulei, după care a fugit la mama lui să se laude cu ce a primit. Ea s-a gândit că acum a adus și vaca, când colo, era o fată. Bineînțeles că iar l-a certat și i-a spus că nu a făcut bine. Trebuia să o ia de mână și să o bage în casă și să se poarte frumos cu ea.

Vine vremea să meargă în gostie la părinții fetei și fata cum l-a știut un pic ne..., l-a rugat să asculte de ea și să facă numai cum zice ea. În primul rând, să nu mănânce mult (că el nu prea știa cât îi trebuie). Când se vor așeza la masă, să fie atent la ea și când îl va călca ea pe picior, să se oprească din mâncat. Nici nu s-au așezat bine la masă că trecu peste picioarele lui

o pisică care era de-a fâta și are era un pic mai greută. Ion a crezut că e soția lui și nu s-a atins deloc de mâncare. Degeaba au insistat toți, inclusiv ea, că Ion n-a mai gustat din bucate. Deoarece s-a înnoptat, au decis să doarmă acolo. Când toată lumea a adormit, Ion i-a zis soției că ei îi este ușor, dar el moare de foame. Ea i-a zis că nu l-a oprit nimeni, dar Ion a zis că a fot călcat pe picior de cineva. Au ajuns la concluzia că era pisica, dar totuși, el trebuia să mănânce ceva, că murea de foame. Ea l-a sfătuit să nu mai aprindă lampa, să meargă pe pipăite până la cuptor, unde știe că mama ei a așezat sarmalele care au rămas. El, bietul, a nimerit puii de pisică care între timp fătase și i-a mâncat. S-a dus înapoi în pat și a întrebat-o pe soție de ce sarmalele mamei sale miaună.

„Doamne, ai mâncat puii de pisică...? Treci și te culcă imediat!”

După un timp, i se face sete. Soția îl trimite în veci să bea vin. El deschide robinetul, bea vin cât îi pică bine, dar uită să închidă robinetul. Se duce în fundul curții la veceu, iar la întoarcere, calcă într-o baltă în dreptul beciului și simte miros puternic de vin. Soția se enervează pe el, și ca să evite cearta de dimineață cu tatăl ei, îi spune să se îmbrace repede și să plece acasă imediat. Ea se îmbracă prima și îi șoptește că ea iese, iar el să închidă ușa și să se ia după ea. Un pic amețit de la vin, el înțelege să ia ușa și să fugă după soție. După o bucată bună de fugit, soția se întoace înapoi și strigă să se grăbească, iar el îi răspunde:

„Păi ție de ce ți-ar fi greu? Păi n-ai zis tu să iau ușa?”

„Doamne, i-ai lăsat pe ai mei fără pui de pisică, fără vin și acuma fără ușă! Acum du-o până acasă că vom vedea!”

Pe drum însă, obosesc și îi apucă somnul. Ion urcă ușa pe niște crengi într-un copac și se culcă. Nu trece mult timp și sub pom vin niște zmei care îngroapă un sac de aur. Ion, ca să îi audă mai bine, se tot apleacă, până e căzu peste ei. Zmeul cel mai bătrân a început să țipe:

„Fugiți cât puteți și nu vă uitați înapoi, că cine știe cine ne-a urmărit și vrea să ne omoare!”

Când s-au îndepărtat zmeii, Ion a luat comoara, și-a luat soția și au plecat acasă. Și au trăit fericiți în belșug, doar că Ion nu a ieșit nicio clipă din vorbele soției lui, iar soția a trăit toată viața cu consolarea că deși și-a luat bărbat sărac cu duhul, a ajuns să fie un om foarte bogat material.

Poveste bulgărească – varianta audio

A.T.: O să reiau ideea. Deci bunica era cea care ne povestea. N-au fost cărți pe vremea aia și multe povești nu erau cu Albă ca zăpada, cu zâne...

E.P.: Deci nu erau basme.

A.T.: Nu erau basme, erau povești din astea cumva rupte din viață, adică pățanii mai vechi, mai făcute așa, într-o altă formă, povestite, și-așa, din care, zicea bunica, să și învățăm câte ceva, deci nu numa' să rămânem în cap cu o zână bună, cu ce știu eu ce sau, io știu niște prinți frumoși și-atât. Să înveți ceva din basmul ăla și să rămâi cu ceva care să-ți, io știu, nu știu, să fie mai... mai cu învățăminte, sau cum să zic, să...

E.P.: Să fie mai cu tâlc.

A.T.: Cu tâlc, așa, poate că asta-i vorba, tâlc.

E.P.: Și mai târziu, când ați mers la școală ați ajuns să citiți basme sau...

A.T.: Da, mi-a plăcut foarte mult *Povești nemuritoare*. Volume întregi citeam. Chiar mi-au plăcut foarte mult. Alea da. Deja mare eram, și prin liceu, cred că tot alegeam câte o carte de *Povești nemuritoare*.

E.P.: Da, că erau atunci la modă.

A.T.: Da, erau. Și mi-au plăcut foarte mult.

E.P.: Și textul pe care l-ați pregătit pentru astăzi, de unde-l știți?

A.T.: De la mama mea. În momentul în care mi-ați spus că ați vrea să vă spun și o poveste am sunat-o și am zis:

„Mamă, te gândești la ce povești, ce știi mai frumos, ce poți să-mi spui cel mai frumos, cea mai frumoasă poveste, să o povestim și să o așternem pe-o hârtie că am să i-o transmit cuiva.”

Și nah, am scris-o pe hârtie și...

E.P.: Deci, practic, ați reconstruit-o împreună cu mama.

A.T.: Am reconstruit-o. Păi, vă dați seama că, nah eu, nespunând nici la copii nici..., m-am rupt oarecum de povești de când am citit eu, pentru mine, în liceu, când o fi fost ultimele povești așa. De atunci, gata, s-a terminat. Și-atunci n-am mai...

E.P.: N-ați transmis mai departe.

A.T.: Nu, nu, nu. Mai mult bunicii, părinții, deci mama mea, soacra mea, pentru fata mea, da' eu nu țin minte să-i fi... Oi fi povestit eu așa, puținel, la culcare, da' nu zilnic, sau nu era ceva obicei. Nu, deci nu prea, mai mult bunicii...

E.P.: Și, ce mai vreau să vă întreb... Narațiunea asta ați știut-o direct în limba română sau ați tradus-o?

A.T.: Nu, în bulgărește.

E.P.: A, în bulgărește. Și acum ați reconstruit-o.

A.T.: Oarecum am refăcut-o, da, în românește ca să putem povesti un pic așa...

E.P.: Păi, mi-o povestiți?

A.T.: Sigur că da. Păi, se spune că tare demult, într-o familie, soț-soție, nah, nu puteau să aibe copii. Și, într-un final, Dumnezeu S-a îndurat și la ani mai înaintați s-a născut un băiețel, da' nici ăla la termen săracu'. Și, nefiind la termen, a avut niște lipsuri băiețelu'. Era mai neștiutor, mai nepriceput, mai ne-. Și atunci a crescut cu foarte multă dragoste de la părinți, a fost totul ok. Și când a crescut mărișor a trebuit să muncească și el, normal, să ducă părinții un pic, să vadă cum se muncește, cum se câștigă că, fiind și ei săracuți, trebuia să muncească și copilu' la rândul lui. Era deja june, sau cum să zic, tânăr flăcău și l-au trimis. Și copilu' a început să umble din casă-n casă și a ajuns într-un final la o familie mai înstărită, a bătut la poartă, s-a prezentat și a cerut ceva de lucru. Și-atuncea gazda respectivă ia dat ceva să facă. Și el, chiar dacă era nepriceput mintal sau ne... nu găsesc cuvântul...

E.P.: Mai puțin dezvoltat.

A.T.: Da, așa. Fizic era foarte și voinic, dar și priceput. Deci lucra orice-i dădeai și făcea treabă bună. La finalul zilei primul lui câștig a fost un ac, ac de cusut, așa a fost prima răsplată de la omul respectiv. A plecat spre casă, nah, cu leafă pe ziua respectivă și pe drum un om cu o căruță cu paie. Și el, săracu', nepriceput și așa, cum nu l-o dus, o înfipt acu' în paie. Când o ajuns în fața casei lui să coboare din căruță nu mai găsea acu'. Se dă jos, dă-l încolo de ac. Mama-l întâmpină, îl întreabă cum a fost prima zi de lucru. I-a povestit el ce lucra.

„Și plata?”

„Ei, mami, zice, să știi că am primit un ac, da' l-am băgat în paie și, când să cobor, nu l-am mai găsit.”

„Măi, mamă, zice, nu te-ai gândit și tu? Când primești ceva de genul ăsta, întorci vestuța pe dos și înfîgi acel obiect în vestuța și vii cu el acasă.”

„Bine.”

A doua zi, știind el de casa respectivă și că-i de lucru acolo și că a fost bine primit, merge iarăși, face treabă bună și primește slănină, o bucățică de slănină drept răsplată. Acuma, știind de la mama că tre' s-o-nfigă în vestă, tot se chinuia să bage-n vestă slănina. Deci el n-avea discernământ, sau cum să zic, cuvântul potrivit pentru așa. S-a chinuit s-o bage cumva. Ajunge acas', tot era uns pe vestă, tot.

„Păi, mami, ce-ai primit astăzi?”

„Uite, mamă, ce! și tot se chinuia să...”

„Vai, copilu' mami, da' nu așa! zice. Când primești ceva de genul ăsta, zice, învâluie într-o hârtie și pui frumos sub braț și, na, duci acasă.”

„Bun.”

A treia zi iarăși pleacă, iară muncește. Deja vede omul, gazda respectivă, îi foarte mulțumit de el, tot mai mult îi dă, tot mai, vrea cât mai mult să-l răsplătească, îi dă un vițel. El, săracu', tot drumu' căuta ziare și hârtii să-l învâluie și să-l bage sub braț pe vițel, să-l ducă așa, că așa o zis mama, nu. Ajunge acasă. Tot țipa săracu' vițel, plângea, se văita, cum să zic, că tot îl strângea băiatu'.

„Na, mami, ce-ai primit?”

„Păi, uite!”

„Păi da, mamă, nu așa, zice. Când primești ceva de genul ăsta cauți o sfoară, ceva, îl legi frumos și-l tragi după tine și-l pui direct în, cum se cheamă, grajd, așa, îl legi, îi pui paie în față, zice, și așa se face.”

„Bine.”

Măine-zi iarăși merge la treabă și, cum spun, omul a fost foarte mulțumit, gazda respectivă, de băiat și băiatu' o fost și frumușel. Acuma că n-o fost el mintal perfect, da' la muncă și acolo i-o dat super ok. Acuma zice, avea și el o fată, ce să facă, plăcându-i de băiat și probabil că și fata..., nu știu ce să zic, dar s-a gândit să-i dea fata, să se mărite cu acel băiat pentru că era și vrednic, și frumos și... Bine. Seara-i dă fata. El, săracu', pe tot drumu' căuta numa' sfori, tot o lega, tot o trăgea după el pe fată. Și, când o ajuns acasă, o bagă direct în grajd, o leagă de vâlăul acela, îi dă tulei, paie, fân, ce i-o da.

„Mami, hai să vezi ce ți-am adus!”

Mama, bucuroasă deja, c-o zis c-o primit și vacă, că dac-o primit vițelul acuma sigur o adus și vacă. Când o ajuns în grajd:

„Vai, zice, mamă, da' ce-ai făcut cu fata asta?”

„Păi am primit-o, zice, și am făcut cum ai zis tu.”

„Vai, mamă, da' nu-i bine, ia-o de mână, pune-o în cea mai nouă cameră, du-o, pune-i în față, nu știu, un pahar de apă, omenește-o, pup-o, fii cu ea drăguț, nu așa.”

În fine, na, îl învață ea cum să facă. Acuma câteva zile n-o mai mers la lucru, o rămas cu fata și duminica să meargă în gostie la părinți, să ducă fata, na, să-și vadă și ea părinții. Când s-or dus, da' în drum spre părinți, fata i-o zis:

„Măi, zice, când ajungem acolo, tu nu prea știi să te oprești când mânânci și mânânci cam cât n-ar trebui. Când văd eu ca-i mâncat destul te calc eu ușor pe picior și tu te oprești, da, să nu avem discuții.”

„Bun.”

Se duc. Ajung acolo, se pune masa, dar până să se pună supa, sau cu ce-or fi început să mânânce, trece pisica și-l atinge pe picior și el a zis:

„Na, dacă m-a atins soția,” așa s-o gândit el că-i soția, n-a mai vrut să mânânce nimic.

Degeaba s-o adus după aia supă, sarmale, ce-or fi adus oamenii, că el nu s-o atins de nimica. Toți îl îmbiau, inclusiv soția.

„Da' mânâncă ceva, da' gustă! Nu, nu, și iară nu!”

Bun. Fiind mai departe de casă, o zis că dorm la părinții fetei. Așa. S-or culcat, da' el flămând, săracu', nu mai putea de foame și știa că mama, fata știa că mama a pus sarmalele pe cuptor și i-a zis, băiatul i-a zis la fată:

„Vreau să mânânc.”

„Te duci ușor, nu aprinzi lampa, nimica, că-ți spun eu unde-s sarmale, zice, și te duci și mânânci. Să nu te audă nimeni că..”

„Că ție ți-e ușor, zicea băiatul la fată, că tu ai mâncat!”

„Păi de ce n-ai mâncat, că o fost mâncare în față.”

„Păi nu m-ai călcat?”

„Nu, dragă, nu te-am călcat. Înseamnă că o fost pisica.”

Na, atuncia s-or înțelese ei că, de fapt, nu l-a călcat. Și-atunci se scoală el tiptil, merge la sobă, și, când ia câte o sarmă de-aia mică, mieuna sarma. De fapt, mâța fătase și erau măticeii aceia. Și când vine înapoi la nevastă zice:

„Mamă, zice, ce sarmale face mumă-ta, zice, că atunci când o mușcam și o așa, zice, mieuna.”

„Vai de mine, zice, tu nu ești normal! Tu ai mâncat mătii lui maică-mea.”

Zice:

„Nu, sau se poate, nu știu, în fine.”

„Na, stă ce stă el. Acuma i-i sete.”

„Auzi, muiere, mie mi-i sete!”

„Doamne, zice, ce te mai apucă și pe tine. Du-te-n șpaiț, i-o zis unde, zice, du-te, pune-ți o cană de vin, bea și vino înapoi și te culcă să ne-odihnim că nu mai putem de obosiți.”

Na, merge el în șpaiț, deschide robinetul la vin, da' nu-l mai închide. Tot vinu' o curs. Și până să meargă el, o mers și până la toaletă, și când o venit înapoi o ajuns în dreptul șpaițului și o călcat în ceva apă și mirosea a vin. Merge înapoi la soție în pat:

„Auzi, eu cred că am făcut o prostie iarăși.”

„Păi ce-ai mai făcut?”

„Păi am dat drumul la vin și n-am mai închis robinetul.”

„Vai, zice, haida repede, îmbracă-te și hai să merem că mă omoară părinții când se scoală că mătii i-ai mâncat, vinul i-ai dat drumul, zice, suntem de miru' lumii. Hai acas'! Nu mai vreau să mai stăm.”

Na, era miezul nopții, eu știu cât noaptea. Zice:

„Hai, o iau înainte”, zice fata.

Și strigă după el să-nchidă ușa de la ieșire. El, prostovanul, a înțeles că s-o ia după el, să ia ușa. O ia și-o duce în spate și ea se grăbește, fata, se duce înainte. Când se-ntoarce strigă la el.

Cică:

„Ce faci? Nu vii?”

„Păi da ție ți-i ușor, zice băiatul, io am de cărat ceva în spate.”

„Păi ce?”

„Păi ușa!”

„Da' ce cauți dom'le cu ușa?”

„Păi n-ai zis tu s-o iau.”

Zice:

„Nu.”

Că-n bulgărește rimează s-o-nchizi cu s-o ieși, deci de aia el a înțeles că s-o ia. Na, în fine, acumă dac-ai luat-o, acumă ia-o până acas' că o ducem noi înapoi când mai venim la părinții mei. În drum spre, obosesc, îi și noapte și așa, se opresc într-o pădure și nu știu cum ajunge el să pună, zic să doarmă noaptea un pic măcar până se face ziuă. Pun, se chinuie cumva, pun aia pe niște crengi într-un pom așa și se culcă pe ușă. La un moment dat, cum dorm ei, se aud sub pom niște glasuri de oameni și se uită el în jos și erau niște zmei care vorbeau și-or îngropat niște comori acolo, chiar sub pom și cum tot se apleca să-i audă ce vorbesc și ce fac, tot de curios, pică peste ei.

Ăștia, speriați, o iau la fugă care-încotro și cel mai bătrân țipă la ei:

„Da' plecați, nici nu-ntoarceți capetele înapoi că cine știe cine îi și ne omoară și... Da' fugiți cât mai repede!”

Și zmeii s-au împrăștiat toți până la ultimul. Și ei au rămas cu comoara și, ca și concluzie, numa' un pic să mă uit aicea că... S-a consolată fata că, deși e sărac cu duhul, e bogat material și... da, asta a fost consolarea ei că, deși băiatul a fost foarte sărac cu duhul a fost bogat material și au făcut tot ce le-a dorit sufletul până la urmă și au trăit fericiți și, na, cam asta-i povestioara. Nu știu cât îi de frumoasă, da'...

E.P.: Ei, da. E foarte frumoasă. Și, spuneți-mi, când ați scris-o în limba română, ați avut vreo problemă, nu știu, era ceva ce a fost mai greu de tradus?

A.T.: Nu, dar, cum am mai spus, chestia cu ușa. Deci fata când a strigat să închidă ușa, seamănă foarte bine cuvântul ia-o cu închide-o, deci de aia a înțeles el că s-o ia după el și a scos-o din țâțâni, a luat-o în spate și a dus-o. Pe urmă sunt și alte cuvinte așa... Trebuia un pic să mă gândesc, normal, că... Nu, dar n-a fost greu, a fost ușor.

Ceea ce atrage atenția la varianta scrisă constă în observarea pregnantă a pregătirii și șlefuirii sale. Improvizarea, încă de la incipit cu forma preluată din narațiunile românești arată interesul informatoarei spre a transmite un material cât mai calitativ. Spre deosebire de prima povestitoare, Ani Talpeș nu vizaează captarea ascultătorului, însă ea nu beneficiază de un context de povestit adecvat, ci de un proces de cercetare în vederea unui studiu, decât de unul care să reactiveze o formă de povestit tradițională.

În prima variantă, protagonistul primește numele Ion, în vreme ce în varianta audio, acesta dispare. Totodată, Ani Taspeș nu conservă elemente din dialectul bulgarilor bănățeni, însă îi conferă narațiunii un caracter popular prin utilizarea unor regionalisme: „cocie” (căruță), „sarmă” (sarmală), „pe gostie” (musafiri) etc. Totodată, ea integrează

expresii actuale ca „super ok” sau exclamația „nu ești normal!”. În acest mod, textul său se situează la granița dintre resuscitare a povestitului împreună cu un mebru al familiei, pigmentarea cu regionalisme și includerea termenilor contemporani.

De dimensiuni relativ lungi în balanță cu poveștile Terezei Catarov, basmul lui Ani Talpeș arată că povestitorul mai tânăr are capacitatea de a re-crea o piesă a culturii tradiționale. Spre deosebire de prima povestitoare, Ani Talpeș nu mizează pe stilul interpretativ, însă mizează pe transmiterea unui material care atinge o valoare aproape patrimonială. Această atitudine este justificată de întreg procesul de pregătire a textului și de adaptare a sa într-o formă cât mai estetică și cât mai apropiată de storetipiile basmelor românești. Maniera pe care o alege informatoarea în prezentarea narațiunii sale este sugestivă pentru statutul actual al basmului popular, în mod predilect pentru informatori din generația sa și încadrați în cultura urbană.

Ceea ce supinde în debutul interviului, este raportul extrem de fragil a acesteia cu basmul propriu-zis, familia preferând poveștile realiste. În același timp, informatoarea are conștiința transmiterii unui element de patrimoniu, dar și a unui material care să servească unui cercetător venit din afară: „Mamă, te gândești la ce povești...ce știi mai frumos, ce poți să-mi spui cel mai frumos, cea mai frumoasă poveste, să o povestim și să o așternem pe-o hârtie că am să i-o transmit cuiva.”

Concluzii

Materialul analizat reprezintă un experiment sugestiv pentru povestitul tradițional, pentru cum este receptat și tratat basmul de către persoanele cu o vârstă mai înaintată și cum este considerat de cele aflate la o generație diferență. În metamorfoza textului dintr-o limbă în alta, povestitorul mai apropiat de stilul tradițional preferă să conserve bocetul și adresările directe, în vreme ce povestitorul modern îi conferă textului o anumită implicație estetică, îi adaptează cât mai aproape de formula cunoscută din cultura națională.

În urma studiului comparativ efectuat, se remarcă o ipostază aparte basmului popular, aceea de a fi o piesă de patrimoniu etnic. Deschiderea bulgarilor din Dudeștii Vechi spre acest proces de cercetare și textele narate constituie un garant pentru reușita unor cercetări mai ample. De asemenea, revenind la fragmentul din Barbu Theodorescu și Octav Păun, la caracterizarea speciei ca „cea mai iubită” dintre creațiile tradiționale, se poate constata, în mod facil necesitatea evaluării basmului popular mai cu seamă din punct de vedere teoretic. În acest caz, aplecarea atenției spre povestitorii de generații diferite și studierea comparativă a acestora, reprezintă un pol de cercetare inovator și necesar narațiunilor populare.

Bibliografie

- Pitrè, Giuseppe *Fabe, novelle e racconti popolari siciliani raccolti ed illustrati da Giuseppe Pitrè, Con Discorso preliminare, Grammatica del dialetto e delle parlate siciliane. Saggio di novelline albanesi di Sicilia e Glossario*, vol. I, Bologna, Forni Editore, 1985, ediția online.
- Pop, Mihai, *Folclor literar românesc, vol. I*, Editura Grai și suflet – Cultura Națională, București, 1998
- Theodorescu, Barbu, Păun, Octav, *Folclor literar românesc*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1967.

„Banaterra” [on line] la URL: <http://www.banaterra.eu/romana/rusnac-mircea-impotriva-falsificarilor-comuniste-ale-istoriei-banatului> [accesat la 20.11.2013]

„Banatera” [on line] URL: <http://www.banaterra.eu/romana/node/927> [Accesat în 01.11.2013].

LE LANGUAGE DU POUVOIR: LE SYMBOLE D'UNITÉ DANS LE DISCOURS DE NICOLAE CEAUSESCU

Cristina PREUTU, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The aim of my research is based on the idea that the politics of unity promoted by Nicolae Ceausescu has been one of the main myths around which political power was built. This myth embodies both a symbolic dimension that can be found in the analysis of the discourse, and a practical one, closely related with the real political decisions.

My analysis is concerns the period between 1965 and 1974. This lapse of time is marked by several changes in the manner of interpreting and applying the political decisions. Regarding the methodology of my study, I applied a quantitative analysis of the discourse, based on the model provided by Harold Laswell and Teun van Dijk, method which also completes the interpretation of this symbolic dimension.

The mains sources of the study are Nicolae Ceausescu's speeches and various documents identified in the archives of the Central Committee of the Communist Party of Romania (the National Archives of Romania, Bucharest).

Thereby, the main questions I intend to answer are: what is the role of language within the system of communist power, what are its effects upon society and which is the particularity of the process of transformation of a single word in a political symbol?

Keywords: communism, propaganda, political power, language, political symbol.

La réalisation de l'unité de la nation a été une d'entre les principaux thèmes de la propagande externe et interne du Nicolae Ceaușescu. Mais, la propagande n'était pas qu'une construction discursive artificielle. Ce discours a été alimenté par les réalités sociales et les réponses de la population aux actions du pouvoir politique. Ainsi, cette recherche est fondé sur l'idée du Edelman que le sens de langage est directement liée par le contexte sociale ou il se développe. Donc, l'étude de langage du pouvoir n'est pas une analyse linguistique, simplement, mais une analyse de la réaction du récepteur, aussi¹.

On connaît que toutes les visions sociales et nationales ont comme fondement un mythe politique. La construction du mythe a été essentielle pour maintenir la pérennité du régime communiste. Ainsi, son développement a été ajouté avec des symboles politiques. Les symboles politiques sont de deux types: de natures matériel et de nature linguistique². Les dernières ces sont en fait des mots simple mais ont été utilisé avec une connotation symbolique.

Donc, la prémisse de mon étude est que le leader roumain a utilisé la vision manichéenne comme fondation de sa politique sociale. L'idée n'était pas originale, car ce principe de construction du discours politique a été spécifique aux régimes totalitaires. Nicolae Ceaușescu a utilisé l'idéologie comme identité du groupe. Donc, sa politique nationale a été fondée sur une construction discursive d'une nation unique, intégrative,

¹ Murray Edelman, *Politica și utilizarea simbolurilor*, Polirom, 1999, p. 15.

² Voir Constantin Hariciu și Elena Banciu, *Comunicarea politică*, București, Ars Docendi, 2006, p. 133.

totalisante, qui a comme finalité la construction d'Homme Nouveau. Le point original utilisé de leader roumain a été l'utilisation du discours politique comme solution aux problèmes sociaux et économiques des roumains. Dans le contexte de développement de la crise économique en Roumanie des années '80, Nicolae Ceausescu a devenu plus orthodoxe dans ses moyens d'action. La pureté idéologique a devenu des plus en plus fréquente dans ses discours. Dans ce contexte, plus profonde devint la crise, plus rigide devint ses discours. Le clivage entre la réalité économique et sociale d'une part et le discours officielle, d'autre part a devenu de plus en plus profond. Donc, mon étude présente une forme d'analyse de la formation et de la métamorphose de ce clivage qui a contribué à l'effondrement de régime en 1989.

Dans mon étude j'utilise l'expression de *discours intégrant* pour un discours qui offre au l'individu la possibilité d'être intégré dans un group sociale ou politique. L'expression est utilisée de Debra B. Bergoffen en *The politic body: democratic metaphors, totalitarian practices, erotic rebellions*,³ pour démontrer que l'identification avec un corps politique a comme conséquence la création d'une nouvelle identité personnelle, aussi.

La théorie de discours totalisant est développée par Christian Godin. Ce type de discours demande un seule principe d'évaluation et de classification pour les deux corps sociale et politique qui a comme résultat la réalisation d'un seul corps.⁴ Le but final était d'assurer le contrôle total de la société, l'adhésion volontaire du peuple et la création d'une image externe positive de la Roumanie. En ce qui concerne la finalité que j'y mentionné, la création d'Homme Nouveau, dans la vision du Nicolae Ceaușescu il n'était pas un *homo universalis*, mais un homme dévoué au parti et un roumain honnête.

En ce qui concerne la méthodologie utilisé dans mon étude, j'ai mis en application deux méthodes: une analyse historique des discours et une méthode linguistique. Cette dernière-là est une analyse quantitative qui s'appelle la méthode d'analyse de désignation et appartient à l'analyse sémantique du contenu. Il s'agit d'une procédure de classer des signes en fonction de ce qu'ils signifient⁵. En connaissant les limites de cette méthode d'analyse⁶ je ne me proposé pas une analyse exhaustive du discours politique du Nicolae Ceausescu, mais je veux d'offre une image de la signification et de la direction de ces discours, dans la perspective de cette méthode d'analyse. Pour cette raison j'ai utilisé 20 de discours du leader communiste roumain qui ont été soutenu dans les séances du Conseil du Travailleurs de Nationalité Magyare et Allemande et les séances du Conseil National du Front d'Unité Socialiste et celle du dixième, onzième et deuxième Congrès du Parti Communiste Roumaine⁷. Les autres sources utilisé dans mon analyse ces sont des sources documentaires

³ Debra B. Bergoffen, *The politic body: democratic metaphors, totalitarian practices, erotic rebellions*, en „Philosophy Social Criticism”, 16/1990, SAGE Publication.

⁴ Voir Christian Godin, *La totalité. Prologue pour une philosophie de la totalité*, Editions Champ Vallon, Seyssel, 1997.

⁵ Comme la classification d'Irving L. Janis din Harold D. Lasswell, Nathan Leites, *Language of politics. Studies in quantitative semantics*, The M.I.T.Press, 1965, p.56.

⁶ Voir la caractérisation de méthode d'analyse de contenu en Jack C.Plano, Robert E.Riggs, Helenan S.Robin, *Dicționar de analiză politică*, București, Editura EcceHomo, 1993, pp. 14-15.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, București, Editura Politică: (vol. 4-Raportul Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la activitatea PCR în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea și sarcinile de viitor ale Partidului. 6 august 1969, pp. 249-235; *Cuvântare la Conferința extraordinară a organizației județene de partid Cluj. 12 iulie 1969*,

de l'Archive Nationale Historique Centrale, aussi que des travaux de la théorie du politique nationaliste, tels que les études d'Harold D. Lasswell, B. S. Murty, Peter Sugar ou Bruno Leone.

Alors, la principale objective de mon étude est l'identification du caractère du principe de l'unité dans la politique interne de Nicolae Ceausescu, en utilisant une analyse de contenu sémantique du symbole de la nation dans ces discours. J'ai aussi identifié les significations émotionnels des termes: *la nation*, *le patriotisme*, *l'unité*, qui sont directement liées et révèlent l'importance de leurs utilisation dans le contexte des minorités sous le gouvernement Ceausescu.

Donc, en ce qui concerne la politique nationaliste, la première partie du gouvernement de Nicolae Ceausescu n'était pas très différent de celle du Gheorghe Gheorghiu-Dej. Il a hérité de lui un environnement d'équilibre interne et externe. Signes d'un changement réel s'a produit après le Xème Congrès du Parti communiste, en 1969. Il a mentionné ici l'importance de l'unité de fer du parti⁸ et l'unité indestructible entre le parti et le peuple travailleur sans distinction de nationalité dans la réalisation des buts proposé dans le Congrès.

Basé sur une vision manichéenne du monde, une vision spécifique de l'idéologie communiste, la parole de Ceausescu était destinée à renforcer l'image d'une unique et grandiose Roumaine dans sa pouvoir économique. Par conséquent, les lignes de la politique économique de la seconde moitié des années '70 visaient à placer la Roumanie dans un environnement économique international favorable⁹. La puissance économique de la Roumanie devait démontrer sa puissance sociale et politique. Par conséquent, les organismes sociaux et politiques ne doivent pas seulement être fort et unifié, mais même coïncident. Cet aspect de l'agrégation de la société révèle la politique léniniste de Ceausescu, la direction de qu'il revendique son discours et son vision du monde.

pp. 121-144; *Cuvântare de încheiere a Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român. 12 august 1969*, pp. 350-357; *Cuvântare la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 10-13 decembrie 1969*, pp. 515-575; vol. 5-*Cuvântare la Plenara Consiliului Național al Frontului Societății Socialiste. 27 martie 1970*, pp. 715-721; vol. 6-*Cuvântare la Plenara Consiliului Oamnelor Muncii de Naționalitate Maghiară. 12 martie 1971*, pp. 724-749; *Expunere cu privire la programul PCR pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. 3 noiembrie 1971*, pp. 621-686; *Expunere la Plenara Consiliului Oamnelor Muncii de Naționalitate Germană. 19 februarie 1971*, pp. 558-577; *Cuvântare la mitingul prieteniei româno-ungare. 25 februarie 1972*, pp. 953-964; vol. 12-*Cuvântare la ședința comună a Consiliilor Oamenilor Muncii de Naționalitate maghiară și germană. 3 decembrie 1975*, pp. 233-248; vol. 17-*Cuvântare la Plenara Consiliului Național al Oamenilor Muncii. 20 decembrie 1978*, pp. 355-370; vol. 18-*Cuvântare la adunarea festivă din capitală organizată cu prilejul împlinirii a 35 de ani de la eliberarea socială și națională antifascistă și antiimperialistă. 22 august 1979*, pp. 575-610; vol. 19-*Cuvântare de deschidere la Congresul al XII-lea al Partidului Comunist Român. 19 noiembrie 1979*, pp. 175-179; *Cuvântare la Congresul al II-lea al Frontului Democrației și Unității Socialiste. 17 ianuarie 1980*, pp. 353-380; vol. 29-*Cuvântare la cel de-al III-lea Congres al Consiliilor Populare. 10 septembrie 1985*, pp. 43-70; vol. 30-*Cuvântare la Congresul al III-lea al Educației Politice și Culturii Socialiste. 17 august 1987*, pp. 691-719; *Cuvântare la ședința comună a Consiliilor Oamenilor Muncii de Naționalitate maghiară și germană. 27 februarie 1987*, pp. 368-415).

⁸ *Cuvântare de încheiere al Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român. 12 august 1969*, vol. 4, București, Editura Politică, 1970, p. 353.

⁹ Pour la période 1970-1975, le produit matériel net a grandi avec 11 pour cent par année. Dans l'industrie a grandi avec 14 pour cent et dans le transport et communication avec 11 pour cent (Ronald H. Linden, *Socialist Patrimonialist and the Global Economy in the Case of Roumania*, în "International Organization", vol. 40, nr. 2, Power, Purpose and Collective Choise: Economic Strategy in Socialist States, spring 1986, p. 352.)

1. Les symboles d'intégration et leur importance

Dans son étude, *Language of politics. Studies in quantitative semantics*, Harold D. Lasswell a classifié les symboles par rapport à la relation entre la pratique politique (statement-maker) et le discours politique (utterance). Ainsi, il a identifié les trois types des symboles par lesquelles la pouvoir politique communique avec la société: *demands*, ces sont les symboles qui détermine le récepteur d'avoir des préférences, de demander telles choses au pouvoir; identifications, les symboles politique qui contribue à la disparition d'un être singulier et unifie le soi-même avec la pouvoir politique; *expectations*, qui sont des symboles qui exerçait une influence sur les attentes des individus par rapport au pouvoir¹⁰. L'analyse de contenu que j'ai l'ai fait peut être intégré dans l'acception de Teun van Dijk. Alors, cette mots-symboles ces sont intégré dans la structure rhétorique, ça veut dire ces sont plus que les simples figures de style¹¹.

Les mots clés utilisés dans les discours avec une valeur de symbole étaient les pronoms possessif *notre / nos*, dans les expressions: *notre pays, notre nation, notre peuple* et la substantif *unité* dans des expressions telles que *l'unité ouvrière, l'unité de tous les travailleurs*, ou de compléter les expressions ci-dessus: *notre peuple entière, notre entière nation*. Si, au début de son gouvernement les expressions ont été utilisées avec une fréquence de deux mots par page, dans les années '70, elles étaient présentes avec une fréquence de 5,5 ou même 6 mots par page. Car Nicolae Ceausescu a mis l'accent sur son image externe, il s'a présenté soi-même comme un leader fort qui a sous sa protection le peuple roumain. Le peuple roumain était présenté comme un peuple forte et unie, qui a la possibilité de se identifié et de se rapporté à la valeur unique générée par le parti. Dans ce contexte, le travail était la valeur qui doit unit tous les membres de la société dans un seul corps social. Alors la nation roumaine a devenu la même chose avec le peuple travailleur. La valeur du travail était la valeur qui unifie les gens. Cela était justifié par la politique d'uniformisation de la nation qui a été généré à la fin des années '60. Selon cette théorie, l'Etat, puis le Parti-Etat était un élément de cohésion de la nation. Sa construction et son développement justifie toute l'action dans la direction du politique sociale. Depuis le premier programme annoncé lors du neuvième Congrès¹², Nicolae Ceausescu a déclaré que l'Etat-Nation continuera à exister beaucoup plus longtemps. Par conséquent, la question n'était pas encore achevé le processus de construction du communisme. Mais l'effondrement de la Région Autonome Hongroise, en 1968, a été interprété comme une étape dans cette direction. Pour atteindre la société parfaite, on demande la cohésion sociale et ethnique nécessaire pour une pleine adhésion au dirigeant politique. Pour éviter de créer plus de problèmes dans le domaine social, après l'abolition de la région, le dirigeant roumain a utilisé un discours sauveur qui a caché la réalité. Conscient ou non que la population ne pouvait pas se contenter d'un discours qu'il a parlé de l'unité et l'uniformité, selon la preuve de l'existence de tensions et de troubles sociaux, Nicolae Ceausescu a développé une rhétorique discursif qui n'avait rien à faire avec la vie quotidienne.

¹⁰ Harold D. Lasswell, Nathan Leites, *Language of politics. Studies in quantitative semantics*, The M. I. T. Press, 1965, p. 13.

¹¹ Teun A. van Dijk, *Ideology. A Multidisciplinary Approach*, London, Sage Publication Ltd., 2000, p.208.

¹² Voir *Rezoluția Congresului al IX-lea al PCR, în Congresul al IX-lea PCR*, București, Editura Politică, 1965, p. 837.

Conformément au schéma d'Harold Laswell, dans les discours de Nicolae Ceausescu j'ai observé un mélange très intéressant des symboles d'identification avec d'attente. La présence de symboles d'attente est presque aussi énorme que les symboles d'identification. Par conséquent, la rhétorique de l'intégration ne fonctionne pas toute seule, mais dans un contexte qui fournit une finalité positive. On pourrait dire que cette rhétorique fonctionne par une logique de la récompense et de la stimulation positive. Cette logique n'est pas singulier ou unique, il est spécifique dans le discours communiste général¹³. Par conséquent, les expressions de *notre parti* et *notre peuple* apparaissent dans à proximité de termes et des expressions telles que la *collaboration*, *tous* (les personnes), *tous* (les nations) et *l'unité*. Le mot *unité* était un symbole de la demande et il a devenu beaucoup plus fort après 1971¹⁴. Avant cette année le mot avait une fréquence de 0,3 fois par page et après les thèses de Juillet 1971, le mot a apparu avec une fréquence de 2-3 fois par page. Cela démontre que l'utilisation plus fréquente des expressions de *le Parti tout entier* et *le peuple tout entier*, demande une augmentation des mots-symbole de la demande de l'unité. La combinaison des deux types de symboles a eu un effet plus profond sur le public, parce qu'il offre d'individu la possibilité d'être intégré dans un corps social et a fourni un but positif de cette action. Cette image de la finalité a été donnée aux mots symboliques de la demande, ce qui compense l'individu avec la perspective de confort donné par l'intégration du corps social demandé. Le mot unité n'était pas le seul symbole de la demande. Tout en avançant, le discours du dirigeant roumain était enrichi avec des mots comme: *la réussite*, *le bonheur*, *les réalisations matérielles*, *le développement de la nation*. Cette augmentation du nombre de symboles d'attente a éclaté après l'abolition de la Région Autonome Hongroise. Dans ce moment-là a été créé le Conseil Générale du Travailleur de Nationalité Allemande et Hongroise comme un organisme représentatif pour les minorités. L'action d'abolition de la région a devenu nécessaire dans le contexte de la réalisation de l'unité de la nation autour du parti. Le leader roumain voulait obtenir une uniformité sociale et ethnique qui s'engage à faciliter la création d'une plateforme des partisans.

2. Les significations émotionnelles de termes: *la nation*, *le patriotisme*, *l'unité*

Selon les théories de la communication politique, le langage a une dimension symbolique et une dimension pratique¹⁵. L'analyse du discours de Ceausescu a révélé qu'il a mis sa communication dans une note plutôt symbolique que pratique. Son message tend à indiquer une finalité et aucune action concrète, pratique. Par conséquent, le clivage de l'image créée par les discours et la réalité immédiate vient à être de plus en plus grande, dans la fin des années '80. Essayer de contrôler les processus sociaux et économiques dans le pays, le leader roumain s'était placé dans un registre symbolique, en définir un sens de ses actions plutôt que d'apporter des solutions valables. L'enthousiasme suscité par son discours d'opposition contre l'invasion de Prague, en Août 1968 était vite tombée. Son discours a demandé la création

¹³ Un exemple de cette pratique, de stimulus positif a été la course socialiste. Aussi, Nicolae Ceausescu prenne l'attention dans les réunions avec les instructeurs de la propagande qu'ils n'utilisaient pas suffisamment les méthodes du modèle positive.

¹⁴ Les thèses de Juillet 1971 ont affecté la vie littéraire des minorités, parce qu'ils ont exigé une augmentation des valeurs et des traditions roumaines dans la littérature.

¹⁵ Voir Constantin Hariciu și Elena Banciu, *Comunicarea politică*, București, Ars Docendi, 2006, p. 133.

d'une autonomie politique par une création de la cohésion sociale. Un autre l'objectif était d'obtenir un avantage vers son image extérieure. Mais ce discours sur l'unité et l'autonomie a été construit au milieu de la désintégration récente de la Région Hongroise Autonome¹⁶.

On connaît que le but du régime totalitaire est de se présenter comme le seul et l'unique possibilité de l'individu de s'intégrer dans la société. Mais, afin d'attribuer une identité, le régime doit détruit tous les autres moyens d'intégration. L'objectif déclaré d'idéologie communiste était de fonder une société plus juste, qui cherche à atteindre les meilleurs résultats possibles en termes de développement de la personnalité individuelle. L'idée n'est pas originale, elle fonctionne à travers les autres doctrines politiques. Mais contrairement à eux, le socialisme veut réorganiser ce nouveau monde d'une destruction totale et de loisirs de l'ancien monde vers un autre monde. Suivant cette logique, Nicolae Ceausescu a créé cette nouvelle société sur le plan discursif, une unité de la société entière de la société signifie l'adhésion à la politique du parti. Le mot patriotisme définit une personne de point de vue moral, mais il a devenu une condition pour l'intégration et la reconnaissance au sein de la société, aussi. Le patriotisme a devenu la modalité de défendre la nation et le parti comme un signe totalisateur de la société.

Un autre aspect important dans en ce qui concerne l'attribution de significations émotionnelles de certains mots est l'utilisation d'expression *les nations qui cohabitent*, au détriment de *population minoritaire*. Cela révèle le but de leader roumain de réaliser une égalité au niveau du discours de tous les gens de la société. Il peut être interprété comme une modalité d'obtenir l'intégration de tous les gens dans un seul corps social et ethnique, aussi. Dans ce cas l'expression *des nations qui cohabitent* est équivalent avec le mot symbole *notre/nos peuple*.

La politique nationaliste de Nicolae Ceausescu a été estimée au début de son gouvernement. En 1965, dans les réunions du Ministère de la Propagande et l'Agitation du Comité Central, l'action des propagandistes a suscité des critiques, parce que la campagne de clarification des concepts: *d'État, la nation, la nationalité, des peuples et la relation d'entre ces concepts*, était insuffisante promu.¹⁷ N'est pas une coïncidence, que cette mission de l'action de la propagande a été vu comme nécessaire, en particulier, dans les régions où il y avait un pourcentage considérable des minorités, plus précis dans la région centrale du pays. Ceci est parfaitement explicable, en termes d'intention du discours nationaliste d'agir dans les régions avec des problèmes réels ou potentiels. La clarification des concepts mentionnés ci-dessus n'était pas justifié seulement de l'objectif de l'éducation civique de l'individu, mais par la création de contexte social nécessaire pour mettre en œuvre les politiques sociaux de Nicolae Ceausescu, aussi.

En 1975, dans le dictionnaire politique, le mot *patriotisme* était défini comme «l'un des hautes vertus morales du peuple roumain».¹⁸ Attribuant ce processus historique de la vertu de créer la conscience de la nation roumaine, le patriotisme a devenu une force de la légitimité politique du pouvoir communiste. En outre, le dictionnaire a mentionné la naissance du

¹⁶ La Région Autonome de Hongrois a fonctionné entre 8 Septembre 1952 à Février 1968.

¹⁷ *Stenograma ședinței cu instructorii teritoriali ai secției de propagandă și agitație al CC al PCR din 5-6 august 1965*, dans les Archives Nationales Historique Centrale, fonds Comité Centrale du Parti Communiste Roumaine, Département de la Propagande et de l'Agitation, dossier no. 35/1965, f.6.

¹⁸ Coord. Ionel Achim, *Dicționar politic*, București, Editura Politică, 1975, p. 452.

patriotisme socialiste, ce qui signifie "un profond attachement des ouvriers à la patrie, au peuple, au Parti Communiste; le système socialiste assure le plus grand développement du pays vers le plus haut niveau de civilisation et du progrès".¹⁹ Donc, le patriotisme a été transformé d'une valeur morale à une nécessité économique. Alors, le patriotisme a devenu une force de légitimité du pouvoir politique. La définition du patriotisme a attiré l'attention sur la politique sociale, en indiquant que le patriotisme socialiste était un facteur important dans la politique "de mélange et de renforcement de la nation socialiste"²⁰. Pour légitimer la direction de la politique sociale, le processus d'homogénéisation de la nation a été attribué au besoin de développement et du progrès social. Pour ne séparer pas ce processus du mouvement communiste international et du mettre sous son patronage, ont dit que "le patriotisme socialiste est bien liée de l'internationalisme prolétarien"²¹. Tous les deux assurent une politique progressiste du communisme.

Donc, du point de vue du leader communiste roumain, la nation devient de plus d'une richesse émotionnelle qu'une conception rationnelle. En utilisant ce point de vue, Nicolae Ceausescu a créé une image de la nation qui a exigé plus d'émotion au l'individu. Au fond de croissance économique de pays et à la réponse positif des états d'Europe à l'ouverture diplomatique, la réaction du peuple roumaine a été positive. Donc, pour la période 1967-1972, il y a des plusieurs lettres et des messages envoyés par le peuple au dirigeant roumain. Dans ces messages il y a des sympathies exprimées, mais aussi, des critiques ou des conseils pour la modalité de gouvernement²². C'est vrai que cette situation peut être intégrée dans la modalité de communication être le pouvoir et la société, le processus défini par Stephen Kotkin, «parler bolchevique»²³, mais la confiance et l'esprit d'espoir pour un mieux avenir était visible. Alors, on peut conclure que pendant ce période-là, le discours sur l'unité était un vrai discours, plus proche d'individu et de la société.

On sait que Marx et Engels ont développé une théorie précise de la nation. Leur point de vue sur ce sujet est celui qui montre la nation comme un élément de transition en attendant la société parfaite.²⁴ L'opinion du leader roumain sur la question de la nation est au moins contradictoire et déroutante. Il a stipulé que "dans le dernière stage du communisme, les États nationaux seront disparu, mais la nation continuera à exister de soi-même, comme une entité distincte."²⁵ Dans ce contexte, le leader roumain n'a pas identifié la nation avec l'État ou un groupe ethnique particulier, mais avec le parti lui-même.

Le discours de Ceausescu a montré qu'il a utilisé la notion de l'idéologie comme un lien entre le parti et la population. Le processus de la translation de Partie à des Nation est inhérent à la réalisation de la société totalisante. Cette société totalisante décline les différences en intérieur de la société, par une rupture définitive entre le gouvernement et le

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*.

²² Dans l'intervalle 1968 et 1969 le Secrétariat du CC a reçu 5262 lettres, où les gens ont été exposés les problèmes des différentes entreprises (*Informare*, în ANIC, fondé CC al PCR, Département Chancellerie, dossier no. 189/1969, f. 1).

²³ Malte Griesse, *Communiquer, juger et agir sous Staline. La personne prise entre les ses liens avec les proches et son rapport au système politico-idéologique*, Peter Lang, Franckfort am Main, 2011, p. 27.

²⁴ Voir l'analyse réalisé par Horace B. Davis en *Nationalism and Socialism. Marxist and Labor Theories of Nationalism to 1917*, Monthly Review Press, New York and London, 1967.

²⁵ Voir Ionel Achim (coord.), *op. cit.*, p.388.

people. Cette rhétorique a laissé seulement au discours public et politique, car l'évolution du gouvernement du Ceausescu a montré une coupure totale entre la pouvoir politique et la population. Donc, les deux processus sont inversement proportionnels. Plus la coupure entre la réalité et le discours politique devient plus grande, plus d'effort a été investi de construire une puissance politique, au sens de présenter un monde unifié, totalisant, sans distinction entre le pouvoir politique et le peuple. Par conséquence d'être un vrai patriote signifie d'être un roumain vrai, un défenseur des valeurs de la patrie. Le discours ignore chaque possibilité pour les membres des minorités de montrer la citoyenneté, en dehors de l'adoption de l'identité roumaine. Cette attitude conduit à une sorte de chauvinisme.

En guise de conclusions, mon analyse a été placée dans l'identification et l'analyse des mécanismes internes de la politique sociale. Plus précisément, en identifiant le langage politique comme un instrument de pouvoir, l'analyse a révélé la construction du nationalisme du Ceausescu rapporté à la politique des minorités. La politique sociale de Nicolae Ceausescu a été mise sous l'image d'une nation unique par sa construction homogène et totalisante. L'image a été utilisée dans la propagande externe et interne, mais dénote une exaltation de la puissance personnelle du leader de la Roumanie communiste. Les symboles d'identification utilisée dans le discours du Ceausescu ne vise pas seulement à assimiler les minorités dans la nation roumaine, mais aussi de les assimiler aux élites politique, plus précis au dirigeant roumain. Dans ce contexte, l'idéologie a devenu le principe qui a unifié la société, qui a défini la nation roumaine. Nicolae Ceausescu s'a déclaré lui-même le dirigeant de la nation roumaine toute entière et non pas du travailleurs, seulement. Alors il a trahi le principe léniniste. Les mots-symboles d'identification utilisée ont devenu plus fréquente avec la nécessité d'obtenir une image externe et interne positive pour la Roumanie. En outre, après 1968 les tensions internes et les attentes de la population deviennent plus fortes et on a pu prédire la politique d'uniformisation sociale et ethnique de la nation roumain. Par conséquent, le leader avait besoin d'une augmentation de nombre des partisans et a mis cette action sur l'effet d'un discours nationaliste. Les mesures de la pratique sociale contredit le discours.

Bibliographie

- Informare*, en ANIC, fonde CC al PCR, Département Chancellerie, dossier no. 189/1969, f. 1.
- Stenograma şedinţei cu instructorii teritorialii ai secţiei de propagandă şi agitaţie al CC al PCR din 5-6 august 1965*, dans les Archives Nationales Historique Centrale, fonds Comité Centrale du Parti Communiste Roumain, Département de la Propagande et de l'Agitation, dossièr no. 35/1965, f. 6.
- Cuvântare de încheiere al Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român. 12 august 1969*, vol. 4, Bucuresti, Editura Politica, 1970.
- Rezoluţia Congresului al IX-lea al PCR, în Congresul al IX-lea PCR*, Bucureşti, Editura Politică, 1965.
- Achim, Ionel (coord.), *Dicţionar politic*, Bucureşti, Editura Politică, 1975.
- Bergoffen, Debra B. *The politic body: democratic metaphors, totalitarian practices, erotic rebellions*, en „Philosophy Social Criticism”, 16/1990, SAGE Publication.

Ceaușescu, Nicolae, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 3, 4, 6, 7, 8, 11,12, 17, 18, 19, 29, 30, București, Editura Politică, 1969, 1970, 1972, 1973, 1974, 1975, 1979, 1985, 1987.

Davis, Horace B., *Nationalism and Socialism. Marxist and Labor Theories of Nationalism to 1917*, Monthly Review Press, New York and London, 1967.

Dikj, Teun A. van, *Ideology. A Multidisciplinary Approach*, London, Sage Publication Ltd., 2000.

Edelman, Murray, *Politica și utilizarea simbolurilor*, Polirom, 1999.

Godin, Christian, *La totalité. Prologue pour une philosophie de la totalité*, Editions Champ Vallon, Seyssel, 1997.

Hariciu, Constantin și Banciu, Elena, *Comunicarea politică*, București, Ars Docendi, 2006.

Lasswell, D. Harold, Leites, Nathan, *Language of politics. Studies in quantitative semantics*, The M.I.T.Press, 1965.

Linden, Ronald H., *Socialist Patrimonialist and the Global Economy in the Case of Roumania*, în "International Organization", vol. 40, nr. 2, Power, Purpose and Collective Choise: Economic Strategy in Socialist States, spring 1986.

Malte, Griesse, *Communiquer, juger et agir sous Staline. La personne prise entre les ses liens avec les proches et son rapport au système politico-idéologique*, Peter Lang, Franckort am Main, 2011.

Plano, C., Jack, Riggs, Robert, Robin, S. Helenan, *Dicționar de analiză politică*, București, Editura EcceHomo, 1993.

ON THE POSTMODERNITY OF THE PHILOSOPHICAL DISCOURSE

Raluca STANCIU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The exposition tries to capture the nature of the relationship between the sphere of reality and the sphere of discourse engaged in a dynamics of construction where Reality becomes Logos and Logos becomes Reality. What gives relevance to this relationship is the isomorphism that does not leave room for any dominant position: discourse does not wear out reality and reality does not wear out discourse, but there is a certain amount of indeterminateness and incompleteness on one side, as on the other. The two spheres build up a dynamic universe, where they play a sublime game of seduction and rejection, a game through which experience needs to be articulated and intention needs to find its object.

Keywords: philosophical discourse, knowledge, reality, significance, concept

The space of discursivity is heteroclitic and subject to metamorphoses through which diverse correspondences between the axis of being (the *on*) and the one of the existing (*egonos*) are being tried.

The issue of philosophy as type of discourse is putting to rest the millennial principle – be it implicit or explicit – of philosophy being the *0 zone* of knowledge or the pure and secret reasoning, that is only clinging to a material support solely for reasons connected to the necessity or appropriateness of conveying ideas. This perspective can easily be declined through various methods specific to the assumed theoretical conceptions. However, according to A. Codoban, “in the contemporary occurrence of philosophy as discourse, that is appearing along with the new theme of language, communication and signification, there is also something more to appear. Discourse is now the philosophical figure mirrored in its own thematization. And the current in-depth study of philosophy’s image as discourse is its in-depth study as significant practice”¹. From the point of view of signification, this issue receives a precise profile, since the decision referring to the assumed discursive form is not extrinsic to the conceptual substance that is to be expressed; the philosophical *écriture*, as Rorty and Derrida have put it, is not the mere representation of a pure thought that exists within and for itself, but rather contributes to the production of the semantic universe through which the philosophical speculation is clarified and unfolded. Therefore, the semiotic perspective directed towards the philosophical discourse cannot be an external inquiry; it has to be a discursive investigation that is embarking on a quest for a “thought *of* the text” and not a “thought *from* the text”.

Philosophical discursivity as a method and form of knowledge develops an effort that is both in essence as well as in practice *gnosiological*. In this sense, it applies an instantaneous act of revealing the strata of thought, of multiplicity and diversity of phenomena, of the myriad of methodological perspectives and points of view, with the help of concepts putting together a structure out of which ideas are self-propelling on a sequential

¹ Aurel Codoban, *Filosofia ca gen literar [Philosophy as a Literary Genre]*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992, p.85.

trajectory finally leading to what Greeks have enclosed in the term *epokhé*, meaning middle dialog, where claimed ideas converge and collapse in a seeming or undoubted contradiction. Conscience, as an ontological element, and reason as a gnosiological element interact with reality, developing, expanding, incorporating and devouring their object of study inside a continuous circle between the observed and the observant. Under the action of appropriation of the otherness, of taming the rough fact and of limiting the entropy, reality seems to adapt, adjust and “respond” to the conscience and essence of the *episteme* – in the sense given by M. Foucault.² Thus, reality seems to withdraw, leaving space to the philosophical discourse. The philosophical discourse renders what is beyond the borders of verbal representation but, symmetrically, suggests and entails the idea that reality itself can be part of a vaster and more comprising linguistic universe. Therefore, the trajectory of significance works in both directions alternatively, being able to merge sign and significance, to split them or to implode totally and irremediably.

Ever since Kant, philosophy – that is no more defined through its subject, but through modality, therefore, as *method* – is a discourse that speaks both about the essence of things and about the meaning of instances of discourse it relates to. This becomes possible only through a “third party”³, that is neither essence, nor pure significance, but a singular unit of these two. If the history of philosophy begins with identifying the concept with Eternity – according to the parmenidian thesis, as Kojève⁴ believes, it ends along with Hegel’s thesis by which the concept is identified with Time – only it is not an indefinite cosmic time, or the cyclic time of life, but with Time as History – a time inscribed inside the human being, a time that cannot be conceived outside this status. The history of philosophy thus appears as a progressive reduction of the Concept’s transcendence. This reduction shakes the interior balance of the concept – that is equally sense and essence, determining at the level of philosophical discourse the primordially of sense and the secondarity of essence. Therefore, the concept becomes the historical process of transformation of the objects’ universe into the universe of discourse. „Becoming aware of itself (by discourse) , philosophy must eventually state that the Concept is nothing else but Time, and Time is nothing else but Concept. Philosophy cannot dismantle the truth of this double identification without disassembling itself as Discursive Truth.”⁵

With Kojève, the philosophical discourse is unfolded in a structural triplicity: as phenomenological discourse – describing the world as perceived duration, as ontological discourse – that accounts for the objective reality of phenomena, and as energological discourse – that indicates what the objective reality should be, so that the object of discourse can at the same time *be* what we say and *appear* as we say it is.

For Kojève, the philosophical discourse develops as explanation of the sense of a concept that represents the constitutive element of discursive development. Since “the degree

² With Foucault, the notion of „episteme” or „epistemological points to a „historical a priori” that is the foundation for knowledge and discourse of knowledge, or to the conditions that enable the emergence of some theories and debates, by means of a specific practice of reading. Michel Foucault, **Les Mots et les Choses**, Paris, Gallimard, 1966, p. 13.

³ B.Hesbois, „Présentation”, in *Alexandre Kojève, Le concept, le temps et le discours. Introduction au système du savoir*, Paris, Gallimard, 1990, p.10.

⁴ *Ibidem*, p.11

⁵ A. Kojève, *op.cit.* p.300.

of explanation of a sense of a notion can grow ad infinitum⁶”, this development represents an: absolute maximum of explanation” or a “philosophical optimum” that is reached through the closure of its circular route, or returning to the starting point (the given notion), so that the result or conclusion coincides with the origin or the prerequisite.⁷ As constitutive elements of the philosophical discourse, the concepts are not given as fixed starting points, invariable and perfect; they are reaffirming their self, they are reactivating or re-dimensioning themselves by the very discursive practice, therefore they are not the elements, but events of reasoning. The philosophical discourse is therefore constructivist and establishing⁸, and in this quality has two complementary aspects but with differing natures, according to Deleuze and Guattari⁹. One first aspect is the creation of concepts that embody the infinite movement of reasoning, and the second is the drawn plane, the medium or horizon that encompasses this movement. The authors highlight the paradoxical nature of the second aspect, that cannot appear unitary other than through the particular instances generated by the specifics of reasoning’s movement. Therefore, „the plan is the object of an infinite specification, which determines it to seem not to be One-and All, other than in each case made particular by the choice of movement.”¹⁰

Starting from the prerequisite that philosophy means enunciation in the name of truth, on condition of admitting this truth solely as a discursive truth, Kojève concludes that the discursive truth philosophy is looking for is no more or less than the act of putting in relation Time and Concept. “Philosophy is nothing else but the progressive introduction of Concept in Time.”¹¹ Since knowledge as *Logos* (meaning discursive by definition), that establishes or builds a philosophical system is nothing else than a meeting between Concept and Time, and the history of philosophy is the history of progressive penetration of the notion of Time inside the one of Concept, it can be affirmed that “philosophy in its whole is revealed like an introduction of the Concept in Time, introducing Time in the Concept.”¹²

If the process by which philosophical enunciation is instituted refuses any dissociation between the operations by which discourse develops its content and the operations by which the frame being presupposed and at the same time structured by the discourse is instituted, we can consider the philosophical discourse as a *constitutive discourse* – in the terms used by Maingueneau – “a discourse that is founding without being founded by any instance other than itself.”¹³ This enterprise dictates the conceptualization of philosophical discourse as discursive institution, which points to the understanding of philosophical discourse as an event of renunciation. The reflection over the philosophical discourse as a constitutive discourse is necessarily performed on two inseparable dimensions: the dimension of action

⁶ A. Kojève, *op.cit.* p.45.

⁷ *Ibidem*, p.46.

⁸ Etienne Souriau in his research *L’instauration philosophique*, Paris, Alcan, 1939, highlights the fact that all human actions, without any discrimination, create a *just situation of instauration*; thus, Souriau is trying to rehabilitate reason as an instrument of ontic knowledge, performing a problematic transition from gnosiology to ontology.

⁹ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *Ce este filosofia? [What is the philosophy]*, Târgoviște Ed. Pandora, 1999, p 36.

¹⁰ *Ibidem*, p.40.

¹¹ A. Kojève, *op.cit.* p.61.

¹² *Ibidem*, p.80.

¹³ D. Maingueneau, *L’énonciation philosophique comme institution discursive*, *Langages*, vol. 29 № 119, Paris, Larousse, 1995 p.14.

through which the discourse builds its own emergence from the inter-discursive field and the dimension of the process by which the elements of discourse are brought together, forming a textual entirety, fit for a discursive coherence and cohesion. But the philosophical discourse can not be understood as a content allowing the more or less derailed expression of ideologies and mentalities. Since we cannot dissociate the universe of “silent” things and actions from the universe of their representations, we can state that philosophy itself is an activity of generating its own presence in the world and not merely a mediator between a fact and its representation. “Through discourse philosophy is managing its presence in the world, its institution, the conditions of enunciation of the philosophical text being indefectibly entwined inside its meaning”¹⁴

It can be inferred from here that the philosophical sentence builds up under the sign of impossibility of isolation from the historical frame and even less from the philosophical field – with all the norms and representations associated with its status. In essence it is about a reference performed on the scale of problematic issues, with various and often confusing nuances covering the whole spectrum, from acceptance to questioning. Paradoxically, both extremes of problematization tend towards zero or towards non-problematization: the extreme of acceptance can be judged as absolute inclusion of the frame into the philosophical discourse. But, as shown above, discourse itself is not and can neither be a copy (a double) of the frame, nor its absence, which confers it a paradoxical and even parasitical location that Maingueneau calls “*paratopia*”. In other words, the philosophical discourse has the status of an avatar, its manifestation being a permanent route of positioning and stabilization,¹⁵ a permanent negotiation between frame and non-frame.

In the analysis of the discourse, Marc Angenot¹⁶ enunciates two axioms he considers applicable to the entimematic¹⁷ discourse of knowledge, through which a phenomenon is put in relation, with a conceptual complex that integrates it, and that makes up a surface which can appear as incomplete, with missing spaces, but which is submitting to a discursive coherence of profundity. One first axiom points to the necessity of an adjusting principle – that Angenot calls “place”(τοποι, in Aristotle) – out of which this putting in relation necessarily derives. In fact, this adjusting principle determines the discursive production, yet surpassing the field of discourse pertinence. The second axiom affirms the teleological character of the discourse of knowledge, which derives from its undisputable functionality and from its orientation towards a cognitive finality. These axioms can be applied to each discourse of knowledge that necessarily “integrates the places in its discursive construction, enclosing the whole discursive universe inside the very discourse”. Therefore, the discourse of knowledge (inside which Angenot integrates the philosophical and the scientific discourse) “develops on the surface its profound structures, spreading out in a vast tautology to which nothing can be added any more that may not be already implicitly contained.”¹⁸

¹⁴ Ibidem, p.16.

¹⁵ If *stabilization* can be recognized and admitted as an impulse and tendency of that which is created, the *stability* can only be valued within the space of ideal.

¹⁶ Marc Angenot, *La parole pamphlétaire. Contribution à la typologie des discours modernes*, Paris, Payot, 1982.

¹⁷ Angenot metaphorically defines the entimema as „a link in a chain of thought whose positioning is neither aleatory, nor reversible, but determined by a general strategy of a cognitive nature.” Ibidem, p.31.

¹⁸ Ibidem, p.32.

For philosophy, the supreme value is essentially discursive, and has as a result the development of discourse in a system of knowledge. The dogmatism of a philosophical system is nothing else than the transformation of the first principles into discursive evidence, that is concepts. By definition, philosophy is a quest for discursive wisdom that does not have a *zero degree* (a sum of origin meanings that render reality in a way the least perverted by the interference of rhetorics) it relates to, a different one besides the one it proposes and promotes itself. In the case of philosophic discourse, this special relation between the zero degree and error admits no intermediaries. The philosophic discourse is its own zero degree – that is, the sense and significance of concepts start with it, or better said, with the definitions of the theme's basic concepts that the philosophical discourse sets in circulation. In other words, philosophy exists as philosophy, through the language, thus it exists as philosophical discourse, as a *re-statement* of facts to the use of conscience and reason. Still open in a disquieting way remains the problem of pasting together and inflation of the philosophical language, as highlighted by Hottois, who places philosophy (especially the contemporary one) under the sign of a “profound metamorphosis that is leading it towards the universal hermeneutics – towards poetry, literature, écriture or textualism, which determines philosophy to declare that “the symbolic answer remains the only possible and legitimate answer from a human point of view.”¹⁹

By manifestation of the autonomy towards an object, the philosophic discourse affirms its uniqueness to the detriment of univocalness, defying any limit of interpretation. The act of reception becomes the equivalent of an act that is creating new senses and significances, and its uniqueness constitutes the very rationale of interpretation.

Bibliography

- Angenot, Marc, *La parole pamphlétaire. Contribution à la typologie des discours modernes*, Paris, Payot, 1982.
- Codoban, Aurel, *Filosofia ca gen literar [Philosophy as a Literary Genre]*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1992.
- Deleuze, Gilles, Guattari, Félix, *Ce este filosofia? [What is the philosophy]*, Târgoviște Ed. Pandora, 1999.
- Hottois, Gilbert, Weyembergh, Maurice, *Richard Rorty ambiguïtés et limites du postmodernisme*, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1994.
- Foucault, Michel, *Les Mots et les Choses*, Paris, Gallimard, 1966.
- Kojève, Alexandre, *Le concept, le temps et le discours. Introduction au système du savoir*, Paris, Gallimard, 1990.
- Maingueneau, Dominique, *L'énonciation philosophique comme institution discursive, Langages, vol.29 № 119*, Paris, Larousse, 1995.
- Souriau, Etienne, *L'instauration philosophique*, Paris, Alcan, 1939.

¹⁹ Gilbert Hottois, Maurice Weyembergh, *Richard Rorty ambiguïtés et limites du postmodernisme*, Paris, Librairie Philosophique J. Vrin, 1994, p. 174.

THE STRUCTURAL-SEMANTIC ANALYSIS OF SOME CAUSATIVE VERBS IN THE MEDICAL LANGUAGE

Simona Nicoleta STAICU, Assistant Professor, PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: The analysis undertaken in our work illustrates the possibilities of using the method of semic revealing and emphasizing of the combinatory potential of terms in medical terminology too. It is actually a substantiation of the possibility of combining the onomasiological approach, mainly found in this field, with the semasiological approach, in particular with the techniques of semantic disintegration of medical terms. Thus, it was achieved a full description of the terms on the two semantic dimensions of the lexical system – the paradigmatic and the syntagmatic axes, with detailed information about the semantic structure of the terms examined. Syntactical distribution and especially the lexical-semantic one, highlights the differences in content of the words submitted to structural-semantic analysis (a case study: to introduce).

Keywords: lexical, semantic, lexeme, sememe, term, medical

Selectarea și îmbinarea cuvintelor după anumite tipare bine structurate poate conduce spre o comunicare eficientă, elaborată și, nu în ultimul rând, productivă. Fiecare enunț este rezultatul selecției elementelor sale din varietatea de unități ale limbii. Această selecție este determinată de relațiile paradigmatică existente în limbă ca sistem și care, desigur, rămân dincolo de conținutul concret al enunțului.

În semantica modernă se manifestă un interes aparte pentru studierea proprietăților sintagmatice ale cuvintelor, fapt motivat, printre altele, de valoarea relevantă a potențialului combinatoriu al cuvintelor [Bucă 1987: 134-141]. Se acreditează tot mai mult ideea că cercetarea proprietăților sintagmatice ale cuvintelor reprezintă o metodă obiectivă de descriere a sensurilor lexicale. Potrivit acestei teze, cuvintele din aceeași paradigmă lexicală au proprietăți sintagmatice comune.

Intercon condiționarea acestor două tipuri de relații sistemice este evidentă: pe de o parte, *cuvântul* ca membru al unei paradigme poate intra numai în anumite legături sintactice, adică poate să se combine doar cu anumite clase semantice de cuvinte, iar pe de altă parte, *totalitatea relațiilor sintagmatice* ale unui cuvânt îi determină locul lui în paradigmă. Se poate afirma că *sintagmatica* este *implicit prezentă în limbă și explicit în vorbire*, iar *paradigmatica* este *implicit prezentă în vorbire și explicit evidențiată la nivelul limbii*. Astfel, cercetarea unui tip de relații întotdeauna presupune și analiza celuilalt tip, deoarece ele reprezintă principalele axe ale sistemului lexico-semantic.

Deși există această legătură strânsă și condiționare reciprocă a acestor două aspecte ale manifestării relațiilor de sistem din vocabular, uneori doar din rațiuni metodologice ele sunt examinate separat în vederea evidențierii specificului fiecăreia. O astfel de abordare am încercat în lucrarea de față.

Relațiile sintagmatice ale cuvintelor se concretizează, cum am precizat anterior, în (1) tipurile de poziții sintactice în care ele se întrebuințează și în (2) clasele semantice de cuvinte cu care se combină. Pentru desemnarea posibilităților de îmbinare a cuvintelor și realizarea acestora în diverse poziții sintactice, în varii lucrări de specialitate se propun termeni precum: *colocație*, *distribuție*, *valență*. Valența cuvântului este determinată de conținutul lui semantic, fiind o trăsătură universală a acestuia.

La baza relațiilor sintagmatice stau conexiunile cu termenii învecinați în fluxul vorbirii. Cuvintele se înlănțuie în cadrul enunțului îndeplinind rolul de elemente constitutive ale acestuia. Din punctul de vedere al raporturilor dintre ele, în cadrul unei sintagme, cuvintele pot fi de două feluri: cuvinte care joacă rolul de *termeni guvernanți*; cuvinte care sunt *termeni de expansiune* ai termenilor guvernanți.

Relațiile sintagmatice ale cuvintelor depind de diferiți factori lingvistici și extralingvistici. Factorii lingvistici sunt raportați la complexitatea sistemului limbii, la locul pe care-l ocupă în acest sistem, la apartenența la diferite părți de vorbire, categorii lexico-gramaticale, clase lexico-semantice. Factorii extralingvistici fac posibilă alăturarea cuvintelor în sintagme ca reflex al alăturării similare a „realiilor”, ca reflectare a conexiunilor din realitate. Această ultimă condiționare este mult mai pregnant evidențiată în domeniul terminologiei științifice.

În analiza structural-semantică pe care o efectuăm dintr-o perspectivă didactico-științifică, demersul preliminar este jalonarea unui cod comun de referință cu care să se poată descrie conținutul lexemelor selectate. Acest cod, un fel de „lingua mentalis”, conține, așa cum arată Anna Wierzbicka¹, un număr limitat de termeni cu un înalt grad de abstracție, foarte general, denumit METATERMEN. Cu ajutorul unor asemenea *metatermeni*, având valoare de *universalii lingvistice*, pot fi descrise toate cuvintele unui câmp lexical, ale unei micro- sau macroparadigme lexicale. Dealtfel, acești metatermeni cu statut de *arhilexeme* constituie un vocabular fundamental de rangul I, care trebuie achiziționat în primul rând de cei care învață o limbă pentru a putea dobândi competența de a realiza „puntea mentală” de echivalențe între limba maternă L1 și limba nou achiziționată L2. Sub raport strict semantic acești metatermeni, în terminologia utilizată de noi se reîntâlnesc sub denumirea de *arhiseme* sau *seme comune* (vezi infra, aplicațiile efectuate).

În cercetarea noastră am plecat de la premisa că fiecare cuvânt polisemantic sau monosemantic constituie un *lexem* și că fiecare sens al acestuia reprezintă un *semem*, iar o componentă minimală a sensului lui este un *sem*. Sememul poate fi văzut ca un fascicul de componente semantice (*seme*) care particularizează un lexem monosemantic. Cu alte cuvinte, am admis posibilitatea dispunerii semantice a termenilor medicali, în cazul nostru, în mod eșalonat pe trei nivele: **lexemic**, **sememic** și **semic**.

Pentru a cerceta conținutul unui termen, din punct de vedere structural sau semantic, este necesar să pătrundem în structura lui la nivelul sememelor și să efectuăm

¹ Cf. *Semantic primitives*, Frankfurt, 1972, *apud* Richard Sârbu, 2003: *Modele de analiză contrastivă*, în vol. *Probleme de filologie slavă XI*, Timișoara, p. 95-98.

analiza la nivelul semelor, procedeu denumit în lingvistică *analiză semică sau componențială*² [Sârbu 1987].

Acest tip de analiză semică se folosește frecvent în cadrul abordării semantice a limbilor la nivelul lexicului specializat, utilitatea ei fiind recunoscută de mai mulți specialiști ai domeniului terminologic, mai ales în privința studiilor comparate [Depecker 2002: 45-46; Bidu-Vrănceanu 2007: 59-62].

Dacă aplicăm această metodă, termenul medical este analizat la nivelul sistemului lexical ca o unitate singulară, autonomă, a cărei semnificație este încorporată în structura sa semantică, separată de legăturile pe care le-ar putea manifesta cu alți termeni poziționați în același câmp lexico-semantic.

Am admis aplicarea analizei semice în investigarea structurii semantice a termenilor medicali plecând de la premisa că semele reprezintă generalizarea și reflectarea în sistemul semantic al limbii a însușirilor obiective ale termenilor selectați. Totalitatea semelor încorporate în sfera unui termen conduc spre caracterul *distinctiv*, *denominativ* al semnului lingvistic, dar și spre cel *relațional*. Semele indică diferite caracteristici importante ale unei anumite noțiuni, aducând un aport semnificativ la conturarea sensurilor unui cuvânt în sistemul limbii. Există *seme comune* care se poziționează la baza alcătuirii unui câmp lexical, repetabile pentru toți membrii câmpului de termeni și *seme specifice* care sunt cel mai greu de reperat în cadrul analizei semice [Bidu-Vrănceanu 2008: 23-24].

„Analiza semică presupune descompunerea unui *lexem* în componente minimale și relevarea numai a acelor *trăsături semantice* care sunt *definitorii* pentru *lexemele cercetate*” [Sârbu 1977: 90]. De aceea, în analiza aplicată de noi termenilor medicali, în inventarul de componente ale unui termen, nu am considerat necesar să cuprindem absolut toate caracteristicile potențiale din conținutul termenilor investigați. Numărul de seme care definesc un termen trebuie să fie minimal, dar să includă suficiente caracteristici pentru individualizarea fiecărui *lexem*.

Dar dacă, totuși, inventarul semelor nu trebuie să fie exhaustiv, el trebuie să fie suficient de relevant pentru individualizarea semantică a termenilor. Pentru a testa relevanța semelor stabilite este suficient să substituim chiar și un singur sem din structura unui *lexem* cu un alt sem, pentru a-i modifica semnificația. De exemplu, substituind semul „concret” cu semul „abstract” din formula semică a *lexemului* A INOCULA, vom prefigura o altă semnificație (un alt semem al acestui cuvânt: „a inocula ceva abstract: o teorie, o mentalitate, pasiune, sentiment” etc., rezultând un cuvânt sinonim cu A INSUFLA). La fel, în formula de conținut a *lexemului* A IMPLANTA, înlocuind semul „obiect dur” cu semul „lichid”, potrivit legii izomorfismului dintre planul expresiei și cel al conținutului, se prefigurează semnificația semului A INJECTA.

² Privind analiza semică (componențială) a se vedea și: Pottier, Bernard, 1964: *Vers une sémantique moderne* în „Travaux de Linguistique et de Littérature” I, 1, Strasbourg p. 107-137; Pottier, B., 1965: *La définition sémantique dans les dictionnaires* în „Travaux de Linguistique et de Littérature” 3, p. 33-39; C. Maneca, 1969: *Analiza semică a lexicului (Cu aplicare la lexicul de origine latină al limbii române)*, în LR, XVIII, nr. 1; A. Bidu-Vrănceanu, 1970: *Une modalité de description paradigmatique au niveau de lexique*, în *Révue Roumaine de linguistique*, XV, nr. 6, p. 545-568; A. Bidu-Vrănceanu, 1976: *Systématique des noms de couleurs. Recherche de méthode en sémantique structurale*, Editura Academiei RSR, București.

O altă modalitate de descriere a conținutului termenilor cercetați, mai ales a arhilexemelor (arhisememelor) grupurilor, este cea bazată pe „cuvinte axiomă” de tipul predicatelor cu rang inferior, de exemplu, A CAUZA, și a predicatelor de rang variabil ca: A ÎNCEPE, A SE AFLA, A AVEA, A FI etc., cu pronominalizări (CEVA, CINEVA, UNDEVA, CÂNDVA, CUMVA) și negații (NU) sau alți conectori. De exemplu, A DA = A CAUZA + A NU ÎNCEPE + A AVEA; A INTRA = A MERGE + A ÎNCEPE + A SE AFLA ÎN X.

În analiza noastră această metodologie ne ajută la configurarea arhilexemelor grupului *lexico-semantic* (GLS) analizate. Astfel, conținutul termenilor care exprimă acțiunea de A INTRODUCERE l-am încadrat în următoarea formulă: „A CAUZA + CA CEVA + SĂ SE AFLE + ÎN X (indicator circumstanțial = ÎN INTERIOR)”. Formula semică este redată prin metatermeni lingvistici, cuvinte cu o mare frecvență și importanță în vocabularul limbii române, având un conținut general, dar cu un ridicat rang de acoperire semantică. Pentru asemenea metatermeni s-a propus în semantica modernă denumirea de „*primitive semantic*” [A. Wierzbicka, *op. cit.*, apud Sârbu 2003: 98].

Tehnica prin care se selectează semele în cadrul analizei componentiale constă în interpretarea propriu-zisă a definițiilor lexicografice, fiind și o modalitate eficientă de caracterizare a unei terminologii [Bidu-Vrăncianu 2007: 71-103]. În lucrarea de față informațiile ne-au fost furnizate, în primul rând de textele de specialitate medicală, apoi am apelat la dicționarele explicative, dicționare medicale. În aceste lucrări am găsit conținutul noțiunilor formale, dar și descrierea cuvintelor în termenii contextului lingvistic. Drept urmare, pentru stabilirea inventarului de componente semice ale termenilor medicali supuși analizei, am recurs la asemenea lucrări, pentru confruntarea definițiilor, în special, dar și pentru înregistrarea colocațiilor specifice. Complementar, am valorificat și numeroasele informații de strictă specialitate (teorie, mostre de idiolecte) obținute prin interviurile realizate cu medicii specialiști.

Conținutul sememic al lexemelor cu arhisemul A INTRODUCERE a fost stabilit pe baza definițiilor acestor termeni din Dicționarul Medical (sub litera I). În analiza grupului *lexico-semantic* (GLS) de verbe s-a urmărit în principal cauzalitatea acțiunii de A INTRODUCERE, și anume, «A CAUZA CA CEVA SĂ SE AFLE ÎN X: ÎN INTERIOR».

a implanta = *a introduce* în organism o serie de substanțe, materiale în diferite scopuri: protezare, terapeutic, diagnostic și experimental [DM 2007: 585].

a infecta = *a cauza/ a face să pătrundă* în organism (un agent patogen: virus, bacterie, ciupercă, parazit) [DM 2007: 595].

a infesta = *a cauza/ a face să pătrundă* un parazit în organismul gazdei (pentru artropodele ectoparazite) [DM 2007: 595].

a ingera = *a introduce* pe cale bucală și înghițire după mestecare, a hranei, a băuturilor, a unor medicamente sau uneori (de regulă accidental) a unor substanțe toxice [DM 2007: 597].

a injecta = *a introduce* un ac într-o zonă a organismului pentru a injecta un medicament [DM 2007: 599].

a inocula = *a introduce* un agent infectant într-un mediu viu sau inert, acelular; *a introduce* în organism o substanță, un ser, un vaccin, pentru precizarea diagnosticului unei boli, experiențe, imunizare [DM 2007: 599].

a insemina = *a introduce* instrumental spermă în vaginul unei femei apte pentru concepție [DM 2007: 599].

a insera = *a introduce*, a atașa o structură anatomică pe o altă structură anatomică [DM 2007: 600].

a intuba = *a introduce*, pe cale orală, o sondă care are rolul de a asigura permeabilitatea căilor respiratorii superioare, de obicei pentru respirația artificială [DM 2007: 607].

a inunda = *a cauza/ a face să pătrundă* un lichid într-un tub sau organ [DM 2007: 607].

a invagina = *a cauza/ a face să pătrundă*, la nivelul tubului digestiv, dintr-un tub flexibil în tubul însuși: 1. *I. apendiculară*, pătrunderea apendicelui în cavitatea cecală; 2. *I. cecocolică*, pătrunderea cecului și apendicelui în cavitatea cecului și apoi în colon; 3. *I. colocolică*, pătrunderea unui segment de colon în segmentul subdiacent; 4. *I. ileocolică*, pătrunderea ileonului terminal în cavitatea cecului; 5. *I. intestinală*, pătrunderea unui segment de intestin în segmentul subdiacent [DM 2007: 607].

a infiltra = *a introduce* prin puncție, la nivelul unui țesut, a unui medicament în cantitate mai mare, în vederea unei resorbții îndelungate [DM 2007: 595].

I. DESCRIEREA PARADIGMATICĂ. ANALIZA SEMICĂ**Tabel.** Formula semică (inventarul de componente minimale semantice în domeniul medical*)

SEME LEXEME	„A CAUZA INTRAREA”	Tranzitiv/ Cauzativ	Medicament (lichid/solid)	Organ/ segm. organ	Agent patogen	Lichid (fiziologic, seminal ș.a.)	Aliment	Instrument/ Material dur	Parazit	Cale		
										Orală	Cutanată	Alta
*A INTRODUCE	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
a implanta	+	+	+	–	–	–	–	+	–	+	–	+
a infecta	+	+	–	–	+	–	–	–	+	+	+	+
a infesta	+	+	–	–	+	–	–	–	+	+	+	+
a ingera	+	+	+	–	–	+	+	–	–	+	–	–
a injecta	+	+	+	–	–	+	–	–	–	–	+	+
a inocula	+	+	+	–	+	–	–	–	–	–	+	+
a insemina	+	+	–	–	+	+	–	–	–	–	–	+
a insera	+	+	–	–	–	–	–	–	–	–	–	+
a intuba	+	+	–	–	–	–	–	+	–	+	–	–
a inunda	+	+	–	–	–	+	–	–	–	–	–	+
a invagina	+	+	–	+	–	–	–	–	–	–	–	+
a infiltra	+	+	+	–	–	–	–	–	–	–	+	+

*Suntem pe deplin convinși că metodologia abordării termenilor medicali pe baza analizei semice presupune și un grad de subiectivitate din partea cercetătorului în stabilirea inventarului de componente semice minimale pe baza propriei experiențe lingvistice. Dar având în vedere că aceste trăsături distinctive s-au elaborat prin consultarea, pentru fiecare caz în parte, a specialiștilor din domeniu, suntem convinși că aceste inventare semice au dobândit un grad semnificativ de obiectivitate științifică.

INVENTAR SEMIC [+ / – trăsături caracteristice]:

a. Seme comune întregului GLS: „a cauza intrarea”, „tranzitiv-cauzativ”

Aceste seme prefigurează HIPONIMIA grupului LS (hiperonimului A INTRODUCERE îi corespund toate hiponimele analizate în tabel: A IMPLANTA, A INFECTA, A INGERA, A INJECTA, A INOCULA ș. cl.);

b. Seme comune unui grup mai restrâns de termeni: „medicament”, „agent patogen”, „cale orală”, „alte căi”.

Aceste seme prefigurează SINONIMIA în interiorul GLS: A INFECTA, A INFESTA: + „a cauza intrarea” + „tranzitiv-cauzativ” + „agent patogen” + „parazit”; A INJECTA, A INOCULA au ca seme comune: + „a cauza intrarea” + „tranzitiv-cauzativ” + „medicament” + „lichid” + „cale cutanată” + „alte căi”;

c. Seme specifice, care individualizează un termen, ori un număr restrâns de termeni: semul + „aliment” este specific pentru lexemul A INGERA; semul + „instrument” este caracteristic lexemelor A IMPLANTA, A INTUBA; semul + „parazit” se întâlnește doar în cazul lexemelor A INFECTA, A INFESTA.

II. DESCRIEREA SINTAGMATICĂ. ANALIZA DISTRIBUȚIONALĂ a unităților terminologice (UT)

Din textele medicale de specialitate au fost extrase următoarele unități frazeologice, tipuri de sintagme, supuse analizei morfosintactice:

1. VERB act. tranz. + SUBST. concr. inanimat Ac. + COMPL. circ./ COMPL. circ. instr.:

a implanta + CD: [*dinte, țesut, medicament, hormoni, electrozi stimulatori*] + COMPL. circ.: [*în maxilar, în șold, în organe*];

a infecta + CD: [*organismul*] + CI: [*cu virus, bacterie, ciupercă, parazit*];

a infesta + CD: [*organismul gazdă*] + CI: [*cu paraziți*];

a ingera + CD: [*mâncare, alimente, medicamente, subst. toxice*] + COMPL. circ.: [*pe gură*];

a injecta + CD: [*lichide, medicamente*] + COMPL. circ.: [*în mână, în venă*];

a inocula + CD: [*agent infectat*] + COMPL. circ.: [*în organism, în embrion, în culturi celulare*];

a insemina + CD: [*spermă*] + COMPL. circ.: [*în vagin*];

a insera + CD: [*o struct. anatomică*] + COMPL. circ.: [*într-un vector de clonare, într-o altă structură anatomică*];

a inunda + CD: [*un tub sau organ, un segment de organ*] + CI: [*cu lichid, sânge*];

a intuba + CD: [*un conduct natural*] + COMPL. circ. instr.: [*tub, sondă*];

a invagina + CD: [*o porțiune dintr-un tub flexibil (apendice, cec, colon, ileon)*] + COMPL. circ. instr.: [*în tubul însuși (segment subdiacent)*];

a infiltra + CD: [*medicament, o soluție*] + COMPL. circ.: [*în țesut, prin puncție*].

2. VERB reflex. + SUBST. concr. inanimat N = CI/ COMPL. circ. instr.:

a se infecta – [organismul] [cu viruși, cu bacterii, cu paraziți];

a se infesta – [organismul] [cu paraziți animalii sau vegetali];

a se injecta – [un medicament, lichid] [cu seringă];

a se inunda – [un organ] [cu sânge];

3. VERB reflex. + SUBST. concr. inanimat N + COMPL. circ.:

a se implanta – [un stimulator cardiac] [pe inimă];

a se ingera – [alimente] [prin gură, în stomac];

a se inocula – [un ser/ un vaccin] [pentru imunizare în organism];

a se insemina – [lichid seminal masculin] [în vagin];

a se insera – [un implant dentar] [în alveolă];

a se intuba – [o sondă] [în trahee];

a se invagina – [apendicele] [în cavitatea cecală];

a se infiltra – [un medicament] [prin puncție la nivelul unui țesut];

4. VERB pasiv + SUBST. concr., animat Ac = COMPL. de agent:

a fi implantat – de chirurg, de terapeut;

a fi injectat – de medicul specialist; de kinetoterapeut; de asistentul medical;

a fi intubat – de către medicul specialist;

5. VERB pasiv + SUBST. concr., inanimat Ac. = CI/ COMPL. circ. instr.:

a fi infectat – cu viruși, cu bacterii streptococi;

a fi infestat – cu paraziți;

a fi injectat – cu suspensie medicamentoasă;

a fi inoculat – cu un agent infectant;

a fi inseminată – instrumental cu spermă;

a fi inundat – cu lichid sanguin;

a fi infiltrat – cu soluții medicamentoase.

a fi intubat – cu o sondă;

6. VERB pasiv + SUBST. concret inanimat Ac. COMPL. circ.:

a fi ingerat – pe cale bucală, prin înghițire;

a fi inserat – un ligament pe os;

a fi intubat – pe cale orală;

a fi invaginat – printr-un segment din intestin;

Investigația noastră a relevat următoarele proprietăți sintagmatice ale UT examinate:

a. Sintagmatica sintactică

- VERB act. tranz. + SUBST. concr. inanimat Ac. + CI/ COMPL. circ./ COMPL. circ. instr.;

- VERB reflex. + SUBST. concr. inanimat N = COMPL. circ. instr. (organ/ parte de organ, instrument, lichid, medicament, agent patogen);

- VERB reflex. + SUBST. concr. inanimat N + COMPL. circ. (organ/ parte de organ, instrument, lichid, medicament);

- VERB pasiv + SUBST. concr., animat Ac = COMPL. de agent: animat (medic, terapeut, specialist);

- VERB pasiv + SUBST. concr., inanimat Ac. = CI/ COMPL. circ. instr.: inanimat (agent patogen, medicament, lichid, instrument);

- VERB pasiv + SUBST. concret inanimat Ac. COMPL. circ.: inanimat (organ/ parte din organ).

b. Sintagmatică semantico- lexicală

Substantivele cu care se combină aceste verbe fac parte din următoarele clase semantice:

- *medicamente*: solide, lichide;
- *organe, materiale cu consistență*: structuri anatomice, organe;
- *agenți patogeni*: microbi, ciuperci, viruși, bacterii;
- *substanțe/ lichide*: apă, sânge, substanțe toxice, lichide seminale, ser fiziologic etc.;
- *alimente*: solide, hrană;
- *paraziți*: viermi intestinali, paraziți propriu-zisi, microorganisme patogene;
- *instrumente*: tub, ac, tijă, sondă, proteză, stimulator cardiac (pacemaker) etc.;
- *cale*: orală, cutanată, alte căi.

Termenii analizați mai pot fi grupați în funcție de capacitatea lor de a se angaja în construcții frazeologice de diferite tipuri și din punctul de vedere al *sudurii dintre constituenți*, astfel:

- *îmbinări frazeologice* ale căror componente sunt *univoc legate* (În acest caz numai unul din termeni are valoare combinatorie restrictivă, aparținând terminologiei de strictă specialitate, celălalt, sau ceilalți constituenți având o colocabilitate nerestrictivă): *a ingera* substanțe toxice/ alimente; *a implanta* un stimulator cardiac/ un dinte; *a inocula* un agent infectat în culturi celulare/ un ser; *a fi infectat* cu paraziți/ viruși ș.a.
- *unități frazeologice* ale căror componente sunt *biunivoc legate* (În acest caz termenii constitutivi sunt de strictă specialitate, iar sudura semantică dintre ei este considerabilă, având o colocabilitate restrictivă, idiomatică): *a se invagina apendicele* în cavitatea cecală; *a invagina ileonul*; *a infesta cu un agent patogen*; *a se infecta sinusurile nazale cu germeni*; *a se infecta amigdalele cu alergeni* ș.a.

În **concluzie** se poate afirma că termenii constitutivi ai grupului analizat reprezintă un exemplu concludent privitor la relevanța lexico-semantică a organizării lor pe cele două axe sistemice ale vocabularului specializat medical. Din punct de vedere paradigmatic, subansamblul de termeni examinați se grupează pe baza unor SEME (trăsături semantice comune și distinctive) în subclase riguros delimitate. Cf. semele comune întregului grup – „arhisemele” „a face să intre/ să se afle în interior”, „a pătrunde”, semele comune doar unui grup mai restrâns – „instrument”, „lichid”, „agent patogen”, precum și seme distinctive: „material dur”/ „lichid”, „medicament”/ „agent patogen”.

Se observă existența unui termen ARHILEXEM/ ARHISEMEM A INTRODUCERE, care poate fi reperat explicit sau implicit în toate definițiile celorlalți termeni, și, de aceea, poate fi considerat hiperonimul grupului lexico-semantic.

După ce, în prima etapă a demersului nostru, prin analiza semică (componentială) am delimitat conținutul semantic al sememelor examinate și le-am reprezentat matricial în tabelul, am efectuat descrierea sintagmatică a lexemelor – termeni, precizându-le mai întâi formulele morfosintactice în care aceștia pot să apară în lanțul sintagmatic al realizării lor și, în cele din urmă, am delimitat subclasele de cuvinte - substantive cu care aceștia se combină în discursul medical. S-a realizat astfel o descriere completă a termenilor pe cele două

dimensiuni semantice ale sistemului lexical – *axa paradigmatică* și cea *sintagmatică*, cu informații detaliate despre structura semantică a termenilor examinați.

În prima rubrică din tabel apare specificarea LEXEM/ SEMEM, care trebuie înțeleasă astfel: fiecare cuvânt (*lexem*) este supus analizei într-un sens anume – cel medical generic și specific, categorial și chiar subcategorial, el reprezentând, în terminologia adoptată de noi în lucrare un *semem*, adică un cuvânt într-o anumită accepțiune.

Distribuția sintactică și mai ales cea lexical-semantică pune în evidență deosebirile de conținut ale cuvintelor supuse *analizei structural-semantice*. Astfel, verbul A INFESTA selectează în combinațiile sale lexeme care relaționează în plan semantic cu *artropode ecoparazite*, și prin aceasta se diferențiază în planul actualizării lui contextuale de celelalte lexeme; A INUNDA, conectat prin prepoziția *cu*, își alătură *apă, lichid, sânge, puroi*; A IMPLANTA se combină, potrivit formulei sintactice arătate în tabelul de mai sus, cu substantive ca *dinte, corp străin*, precum și denumiri de alte materiale, substanțe sau obiecte în diferite scopuri: protezare, terapeutic, diagnostic și experimental. Verbul A INGERA selectează substantive ca *alimente, substanțe, hrană, băuturi, substanțe toxice* etc., precum și indicatori circumstanțiali de modalitate *pe cale bucală, prin înghițire* ș.a.m.d.

Analiza întreprinsă ilustrează posibilitățile utilizării metodei de decelare semică și de relevare a potențialului combinatoriu al termenilor respectivi și în domeniul terminologiei medicale. Este, de fapt, o demonstrare a posibilității de combinare a demersului de tip onomasiologic, preponderent întâlnit în acest domeniu, cu demersul de tip semasiologic, în special cu procedeele de dezintegrare semantică a cuvintelor – termeni medicali.

Asemenea descrieri au o deosebită *valoare practic-aplicativă* în activitățile didactice, în special cu studenții mediciniști străini, pentru care asemenea modele de analiză semică îi ajută să descifreze esența semantică a termenilor medicali, evitându-se calea traducerii într-o limbă de circulație, nu întotdeauna bine sau în egală măsură cunoscută de aceștia.

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007.

Bidu-Vrănceanu, Angela, *Câmpuri lexicale din limba română. Probleme teoretice și aplicații practice*, București, Editura Universității din București, 2008.

Bucă, Marin, „Proprietățile sintagmatice ale cuvintelor”, în vol. *Studii de limbi și literaturi moderne*, Timișoara, TUT, 1987, p. 134-141.

Depecker, Loïc, *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.

Sârbu, Richard, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977.

Sârbu, Richard, „Aspecte ale recurenței semice în sintagmatica lexicală”, în vol. *Lexicologie didactică*, Timișoara, TUT, 1987, p. 45-64.

Sârbu, Richard, „Modele de analiză contrastivă”, în vol. *Probleme de filologie slavă XI*, Timișoara, TUT, 2003, p. 95-100.

*** *Dorland's Illustrated Medical Dictionary*, 30th Edition, Philadelphia, Saunders, 2003.

Rusu, Valeriu, *Dicționar Medical*, (DM), București, Editura Medicală, 2007.

TRANSCENDING MEDIA: ANALYSIS CONCERNING THE ADAPTATION OF HARAP-ALB ROMANIAN FAIRY TALE IN COMIC FORMAT

Andreea-Nicoleta CATALINA, PhD Candidate, University of Bucharest
Monica BOTTEZ, Professor, PhD, University of Bucharest

Abstract: This paper examines the relationship between the Romanian fairy tale Harap-Alb and its contemporary comic adaptation Harap Alb Continuă. The popular misconception that comics are children literature is nowadays outdated; reading has become an experience far beyond that of words only. The graphic format is well-suited for this new paradigm and ready to seize it, establishing at the same time a convincing connection with various age groups and nationalities. Ion Creangă's characters are perfect for a superhero comic. They possess supernatural abilities, come from diverse backgrounds and have different addictions, defying the concept of Ubermensch. Though, the style is different, digital-like, and the way in which the characters are depicted is realistic, tracing no grotesque. Characters' special skills are the result of some personal drama, of mistakes committed in their youth, which is why the target group of the adapted version are not only teenagers, but also adults with life experience, who can easily identify with the characters, that are not completely positive or negative. The narrative remains pseudo realistic, magic is a secondary phenomenon, and hence the adaptation status of the story. This paper explores the connection with the original fairy tale in three ways: content, structure and function. It explores the graphic use of anthropomorphism, the manners in which stereotyping can be employed for narrative purposes, what is gained and lost when a fairy tale is adapted into a graphic format, and how conventional narrative elements can be disrupted for rhetorical effect using visual devices. These modern visual storytelling techniques, due to advanced technology, both build on and alter the fairy tale tradition. The paper also suggests that the comic format is an example of a unique form of tale telling, which uses the visual framework to highlight aspects of the original work and opens windows into fresh and even unexpected perspectives. The result is that readers are then able to experience the story in new ways, with a broader understanding of and an increased appreciation for both the original work and the new creation, which is why the paper will conclude upon the benefits that would be brought to the educational field, too.

Keywords: Harap-Alb, comics, adaptation, Ion Creangă, fairy tale

Introduction

The comic strip *The White Moor Continues* is a moral continuation of the classical fairy tale by Ion Creangă. This is not the first attempt to illustrate and adapt into a different medium the well-known story, as there have previously been calendars, stamps, coloring books, filmstrips, records, tapes, 3D animations, plays, films, ballet shows etc., all inspired by the original story. The fairy tale was illustrated over time by graphic artists like Ary Murnu (1924), D. Stoica (1936), Sandu Florea (1979), Filimon Hamuraru (1985) etc., each conveying his personal vision and style. The representations of the main character relied each time on the period of time and the trend; the White Moor would have either dark or fair hair, be either strong or frail, dressed as a medieval prince, as Robin

Hood or even in peasant garments. The comic representation of *The White Moor* shows a computer-game or fantasy movie-like character, bringing him closer to the modern reader's world. Unlike American common superheroes, The White Moor's exceptional features are not due to superpowers, but to his ability to overcome exceptional situations. Ion Creangă's characters make it perfect for a group of superheroes, but their success relies deeply on creating a bond between the reader and the superhero. The modern reader should identify with the heroes and heroes in return with the reader's current concerns (Florea 37-38). A fairytale is nothing but mirroring life in fabulous ways (Călinescu). There is much to learn from The White Moor's journey to maturity, even if the fabulous prevails. He is naïve and inexperienced, but at the same showing intelligence, altruism, patience, adaptability, and loyalty (Ungureanu 40).

The other characters are carved following the American superhero pattern; they have an extensive back story, inner conflicts and are often excluded from the community.

Changes operated in structure and content

Creangă's story is retold in a contemporary style while maintaining the basics: the characters, the storyline and the bildungsroman nature, altering and adding items to augment the reality presented. In addition to retelling this story, the adaptation aims to create an entire fantasy universe of Dacian origin. The adaptation is divided into four parts and preserves the fairy tale basic narrative thread set by the Russian theorist Tzvetan Todorov and used by Ion Creangă: a state of equilibrium, a disruption of that order by an event, recognition that the disorder has occurred, an attempt to repair the damage of the disruption, return or restoration of a new equilibrium. The initial situation is disrupted by the letter received from the Green Emperor. The letter is visually rendered in the comics in its physical shape and, more than conveying an element in the story, it is both a symbol and a narrative bridge, important because it is necessary that the rhythm, a visual language, flows undisturbed (Eisner 17-19).

The range of characters in the adaptation slightly varies from the original tale. They are identified by names and, parallel to the main narrative, there is also present a background story for each of the White Moor's companions, which explains their actual state and the source of their special ability. There is also an extra scene inserted - White Moor's short stay in the Purgatory, before being resurrected by the Red Emperor's daughter, who is also credited for obtaining the Living Water, unlike the original story.

The characters

The reader is introduced in the complex and supernatural elements-filled world of the story even before getting to know about it through the act of reading; the cover of the comic strip's first issue abounds with armed characters, and except for a more down-to-earth, displaying a thoughtful attitude one in the foreground, the others exhibit violence, possess impossible weapons or physical features, such as having one eye only, a tail, blue skin, flying, or casting spells.

Romanian mythological influences are mostly felt in presenting the story behind the characters, and in the choice of character names: The White Moor is called Ștefan, Red Emperor's daughter - Mara, Flămânzilă - Lardea, Gerilă - Miron, Ochilă - Haiganu,

Setilă – Mârza, Păsări-Lăți-Lungilă – Baian, Sfânta Duminică – Nedelia. By changing their names, the characters are humanized, though preserving their fantastic features.

Each character has superpowers at least comparable to those of the American comics' heroes – frosting breath, super-sight, super-stretching etc., with the major difference that they are Romanian culture driven characters which deserve the best of the Romanian public attention.

The main character, The White Moor, is representative for the myth of double identity, frequently found in the original fairy tale. The choice of name for him, Ștefan, can be explained by the etymology of the name. In Greek Στέφανος means *crown*. The multitude of positive traits compensates his inexperience, though his naivety unleashes the intrigue of the plot: the association with The Bald Man. Despite not having special abilities, Ștefan is a native leader, easy going, whose physical appearance corresponds to his moral portrait: tall, blond with blue eyes, athletic, excellent wielder of the sword and dagger, skillful rider. These skills recommend him as a good strategist and king. The authors acknowledge that *Getica*, by Vasile Parvan was the main source of inspiration in shaping the graphic and narrative elements, some having Dacian and pre-Dacian origin, such as the The White Moor's sword, dagger and even small details, as his cloak's fibulae (Ungureanu 40).

Mara, the Red Emperor's daughter possesses supernatural anthropomorphizing powers. She has a rebellious, strong personality, defying traditional rules and customs. Her clothes are red, denoting passion and eroticism. Her seductive outfit emphasizes her status of *femme fatale*.

The Bald Man is a cunning character, with no moral principles, from the Moro's nation. He has a generally snaky aspect (yellow lenticular eyes, long and thin whiskers) and a pronounced hissing, another similarity to this reptile. The Bald Man is a master of disguise, and this helps him to mislead the White Moor and earn his confidence. The Bald Man is a successful character, with a mysterious background, able to intrigue readers and make them ask questions. His physique is an interesting combination of famous villains as Lord Voldemort and Fu Manchu, other famous negative characters in the comics' world.

Because Ion Creangă was less generous in his description of Lardea (Flămânzilă), the comic authors have rethought the character, as a dwarf miner with an enormous appetite. There is a similarity with the legendary gnomes of J. R. R. Tolkien's literature, in the place of living and his incredible hunger. His favorite weapon is a modified cleaver, an influence from the famous *Lord of the Rings*. The exaggerated appetite comes from childhood, being caused by his peers. Frustrated and eager to assert, he begins to consume everything in his way, which increases his height up to 2.8 meters. His parents are of different races, and this is crucial for his personality development as well as for other characters in the adaptation. Interracial conflicts are a problem widely addressed here. They are the main cause of the action and wars in the story.

Miron, said Frost, is a dual origin character, with a father - man and a mother - giant. His description is mainly influenced by the Norse mythology. His striking appearance prevents him from properly integrating into the community and Ștefan's heterogeneous gang seems the perfect environment to show off his capabilities. Prior to meeting Ștefan, he is a mercenary who spends his earning on toys for poor children,

evoking the myth of Santa Claus. Red haired, with white eyes lacking irises, Miron makes a powerful opponent, heir of the Viking traditions. This character is the result of combining Norse and Slavic mythology features.

The only deistic character, Haiganu, is a local omniscient Cyclops, perhaps the most powerful in Ștefan's gang. His origins trace back in the Dacian mythology, his father being Gebeleizis, the god of lightning. After losing the war with Pleistoros, the god of war, he is exiled to Earth. Banished from heaven, he learns to appreciate the friendliness of people. He has a superiority complex, determined by its status as a god, so he finds it difficult to accept the authority of others.

Visual devices and their rhetorical effect

As expected in the case of such a medium, the adaptation lacks many of the marks of Creangă's original style, as well as the typical humour, the proverbs, old sayings, regionalisms and archaisms, author's direct intervention and his irony. Also, fairy tale's specific opening and closing phrases are missing, as well as the long dialogues and the descriptive passages. Though, it is acknowledge that in any graphic representation the artist is free to omit dialogue or narrative that can be clearly demonstrated visually, as the background art is more than just stage setting; it is part of the narration. The viewer can supply by himself the dialogue evoked by the images; precise language doesn't come first (Eisner 25).

While in the original fairy tale *description* is the main device intended to specifically capture each detail, from sound to attitude and appearance, the acoustic dimension is differently rendered in comics, through using plentiful onomatopoeic words, whose style provides the desired emotional effect, adding thrill by thinning or thickening letters, increasing or decreasing fonts' size. Their purpose is to add sounds, a dimension not really available to the printed medium, while symbols like *?!?* are used as thoughts rather than speech (Eisner 18).

For example, in the settings at the beginning of the comic series, the thundering THUUU **DOOM**, is represented as two separate sounds, the first of a lower intensity than the second. THUUU contains thinner letters compared to the bold and irregularly sized **DOOM**. Other examples are the sounds of sword blades in battle **CLING - CLANG**, vigorous combat sound **AAAAARGH!!!**, bear's roar **GRRROAAAARRR**, Nedelia's scattering in a cloud of sand **PFFFFFF**, some of them even employing additional punctuation marks to enhance the intensity (see fig. 1.a).

The fonts' style also plays an important role in speech and intonation, as well as in marking key elements or characters in the story. **THE GREEN EMPEROR, THE RED MAN, THE BALD MAN**, they are all written in bold. Also, when the oldest of the three sons feels entitled to be sent on the coveted journey, he earnestly asks his father **LET ME GO**; the bold **me** approaches the best to the naturalness of exclamation in free speech, capturing the essence of both intonation and meaning.

Fig. 1.a) The use of onomatopoeia (*Harap Alb Continuă* – Album) b) Normal vs. bold fonts (*Harap Alb Continuă* – Album)

DON'T KILL ME, **SON**! The desperate crying of the defeated emperor disguised in the bear skin eventually invokes the key word **son**, as a mean of saving his life, even with the risk of revealing his identity (see fig.1.b).

The size of the fonts is also employed to highlight the distance between characters within a single panel¹. The scene where the oldest son receives his father's blessing for setting off the journey is presented from the emperor's balcony, from where he addresses his son, while his son replies from the yard. In this case the emperor's words are represented by larger size fonts than those of his son's (see fig.2).

A special use of fonts occurs in the scene of Ștefan's short passage through Purgatory before him being resurrected by the Red Emperor's daughter. Most of the fonts used in that scene are coloured in red, while the ones addressed by greater entities are blue, thus delineating the three worlds of the sacred, humans and death.

The arrangement and format of the panels and of speech balloons² are other important means of conveying ideas and meaning in the graphic adaptation.

There are panels which lack speech balloons, especially during action scenes, where speed forces the reader to supply the dialogue. Also, the shape of the panel frame or its absence is used not only as a stage for the action, but as a mean of involving the reader in the narrative, emphasizing the sensory dimension.

Fig. 2. Use of different font size to emphasize distance (*Harap Alb Continuă* – Album)

¹ Panel – a box or frame which contains a different scene

² Speech balloon – the container of the text-dialogue spoken by character

A high panel reinforces the illusion of height as well as a long one the length, while a character bursting out of the confines of the panel, an inviolable device in the comics, highlights unleashed power (see fig. 3).

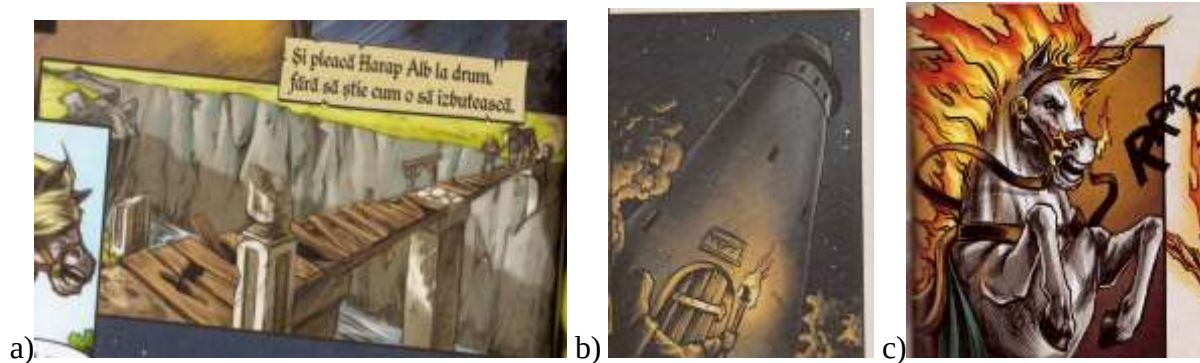

Fig. 3. a) Long panel b) High panel c) Exceeded panel (*Harap Alb Continuă* – Album)

Open panels³ are often used in order to narrate the space, time and location, as in the scene of Ștefan's separation from his companions, before entering the Green Kingdom: the images of both the place where they separate and the kingdom show the distance between the two locations, inferring the short time that would take to reach the destination. Another use of the open panels is to suggest the dimension of a place or situation (see fig. 4).

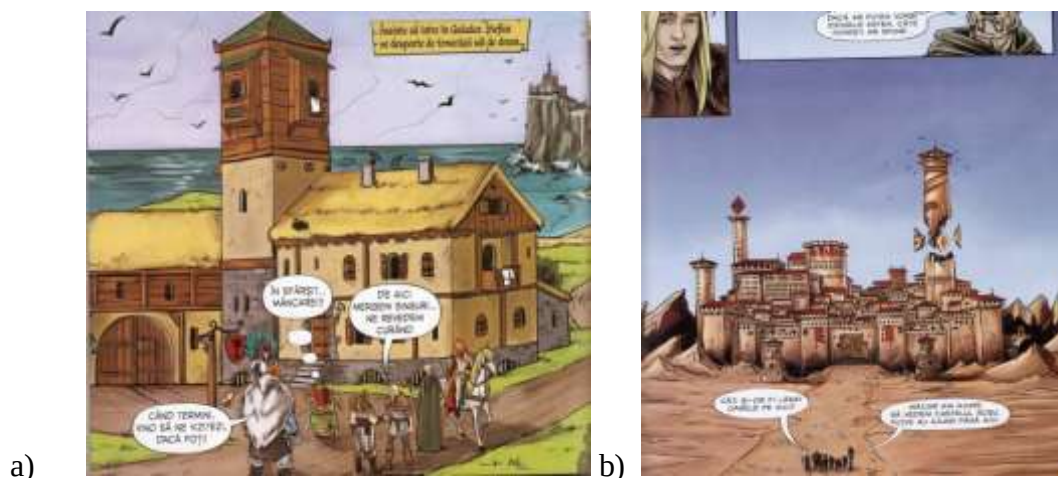

Fig. 4. a) Open panel emphasizing distance and time b) Open panel revealing the grandeur of the Red Emperor's kingdom (*Harap Alb Continuă* – Album)

Facial expressions of astonishment (Ștefan amazed at the horse transformation), or during crucial moments (the bear waking up in the salad garden), or affecting the narrative (Ștefan shaking hands with Miron) - require close-up⁴, zooming (Eisner 21). This is a device specific to photography, as well as blurring elements inside a panel which are not very relevant for that particular scene (see fig. 5).

³ Open panel – a frameless panel

⁴ Close-up – a closer view or examination of something

Fig. 5. a) Close-up panel of facial expressions b) Close-up panel of crucial moments
c) Blurred elements (*Harap Alb Continuă* – Album)

Time is an integrated dimension to comics. As in the human consciousness, it combines with space and sound. Whereas in different forms of auditory communication *rhythm* is related to the temporality, in graphics this experience is rendered by the use of illusions, symbols and their arrangement (Eisner 28-30).

The notion of time is rendered in the adaptation through employing recognized images taken out of familiar experience, which convey action - footprints, smoke, and time - the moon, the sunrise (Eisner, 20) (see fig. 6).

Fig. 6. Graphic elements to render action and time: footprints, moon (*Harap Alb Continuă* – Album)

Also, the colours used in rendering the specificity of various kingdoms along with their inhabitants (green, red), the middle son's waving cloak during his rushed horseback riding in the speed stream, they all are narrative devices and are part of the adaptation's visual language (Eisner 25) (see fig.7).

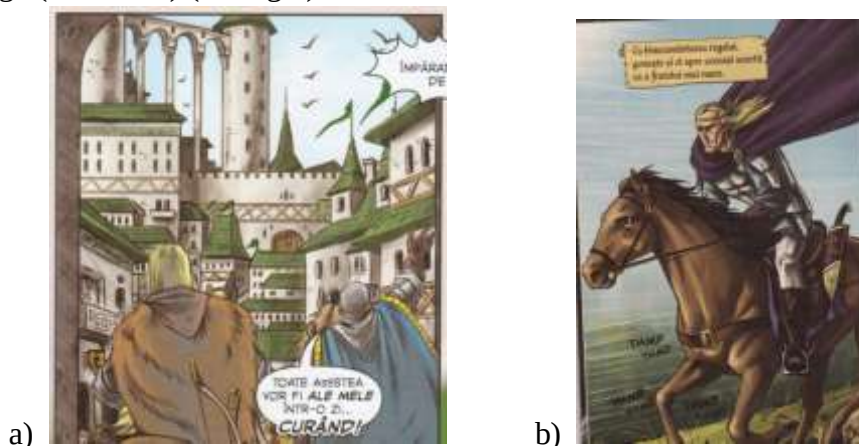

Fig. 7. a) Colours symbolism b) Speed stream as a narrative device (*Harap Alb Continuă* – Album)

The lettering inside the speech balloon and even the speech balloon's own shape reflect the nature and emotion of the speech, so they are mostly meant to capture characters' feelings. The normal speech balloon is the most common device found in the adaptation, followed by the thought balloon, which contains unspoken speech and the jagged edges balloon, which comprises loud and sharp sounds or desperate speech or howling (Eisner 27) (see fig. 8).

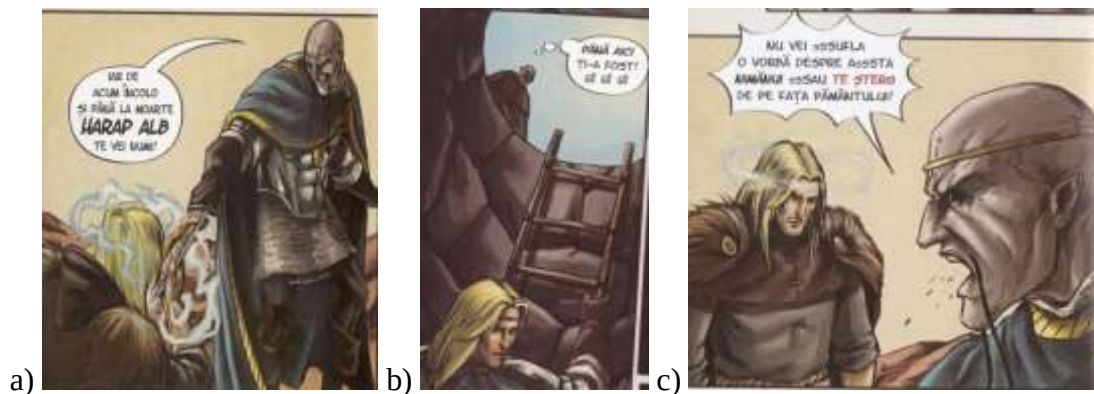

Fig. 8. a) Normal speech balloon b) Thought balloon c) Jagged edges balloon (*Harap Alb Continuă* - Album)

In addition, there are used different perspectives to manipulate the reader's orientation and to produce various emotional states, influenced by his position as a spectator: the eye-level perspective to reinforce realism, whose purpose is to inform the reader; the over-head perspective, which provides a clear view of the settings, the reader acting as an observer; the ground-level perspective, which involves the reader in the impact of the action, inducing a sense of smallness and fear (see fig. 9). The same way function narrow panels, suggesting imprisonment, while wide panels make space, provide escape.

Fig. 9. a) Eye-level perspective b) Over-head perspective c) Ground-level perspective (*Harap Alb Continuă* – Album)

These are some changes operated by the authors in order to bring comics closer to its readers. The revival and popularity enjoyed today by the medieval fantasy style helped the adaptation to reach success, as it falls particularly in that genre.

Conclusions

The first four comic strip issues have managed to cover the entire subject of the original tale, while from the fifth issue, the intention is to present the true *White Moor Continues*, with a more experienced Ștefan, visibly changed after the experience of death.

Unknowingly, the young reader undertakes the hero's journey, experiencing the reality of the facts which take him from ignorance and innocence to adulthood. The fictional world in the fairy tale initiates the reader into the laws of the human relationships, confronting existences and values. The world of the story is built on a certain stereotype of characters and themes that the reader expresses sympathy or antipathy for, binding or rejecting ethical models, hence, the effectiveness in educating children. This educational character of the fairy tale is not downplayed in the comics, though the main aim of the adaptation is bringing back the popular values and the sense of adventure (Ionașcu 2) in a form that better suits the taste of the new generation, by using specific artistic devices and the conceptual universe of the modern readers (Niță 26). The main stated target public was the 16 to 30 years old active youth, living in the urban areas, with middle and above average incomes, sharing modern hobbies such as movies, internet, computer games etc. The secondary target public was divided into two categories: 8 to 15 years old students willing to understand fairy tales other than by the traditional scholarly means, and 30 to 56 years old nostalgic urban adults, movies, books and music consumers, seeking any means of promoting national values (*Harap Alb Continuă* Presentation leaflet 11). The statistics now show that the comic strip mainly reached the public aged 18 to 24 (see fig. 10).

The comic strip is illustrated in the DC Comics and MARVEL style, an entertaining, accessible and comprehensible way for the modern audience to raise characters to superheroes.

The effort of promoting this comic strip in important social media, creating a website and adopting various other modern marketing methods, have made an important contribution to its rapid spread among readers, as evidenced by the considerable number of fans. (see fig. 10)

At the same time, it can be seen that the interest in this type of publication was higher during the occurrence of numbers 1-4, which represented the fairy tale adaptation, while the continuation of The White Moor's adventures, starting with number 5 of the comic strip, apparently did not enjoy the same success. However, the large number of fans (approximately 97 000), within a relatively short time (September 2012 – November 2013), shows that comics, especially the adaptations of classics, contribute as a proof of the reaffirmation of our national literary values and of their immortality regardless of changing technological times.

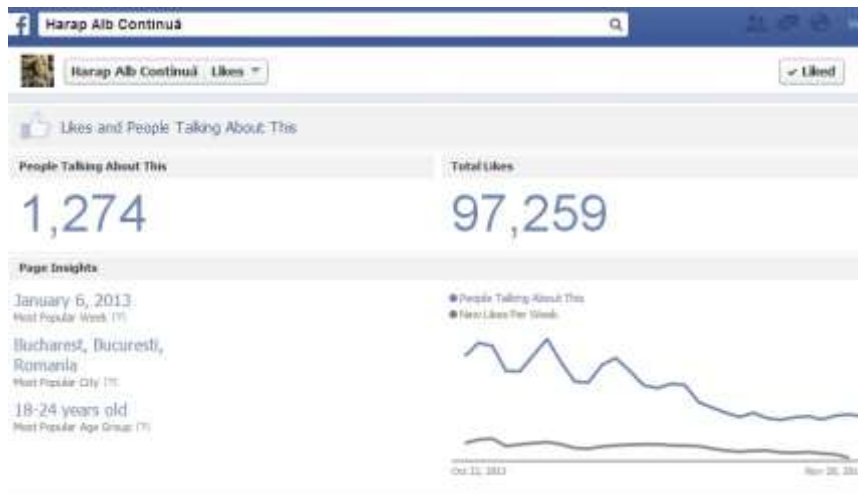

Fig. 10. The impact of *The White Moor Continues* comics on Facebook
<https://www.facebook.com/revistaharapalbcontinua/likes>

If we relate this assertion to the pedagogical dimension, it can be stated that the interest in comics could be exploited within literature classes in schools, of course only as an alternative educational resource. In addition, as *The White Moor* fairy tale is found as an obligatory literary work at the high school level in Romania, as well as in the Baccalaureate syllabus, therefore the understanding of classics through as many media is welcome and not to be neglected. Given that in America and Western Europe, comics are nowadays already regarded as an alternative method of learning, in the process of or even already introduced as part of the curriculum at all levels of education, there is no reason to diminish or exclude this possibility in the Romanian educational system, too.

In the years 1890-2002 the interest in Creangă's work was huge, and his editing will definitely continue in the future too, in even more varied forms facilitated by the new technologies, as a classic of literature will never cease to be read.

Bibliography

- Călinescu, George. *Estetica basmului*. București, Editura pentru Literatură, 1965.
- Creangă, Ion, and Ionașcu, Mihai. *Harap Alb Continuă*. Album. București, RomPrintPaper, 2013.
- Eisner, Will. *Comics and Sequential Art*. Expanded Edition. Tamarac, FL: Poorhouse Press, 1985.
- Florea, Sandu. *Interviu cu Sandu Florea*. *Harap Alb Continuă* 1. Sept. 2012: 37-38. Print.
- Ionașcu, Mihai. *Cuvânt înainte*. *Harap Alb Continuă* 1. Sept. 2012: 2. Print.
- Niță, Dodo. *Harap Alb – The next generation!*. *Harap Alb Continuă* 1. Sept. 2012: 26. Print.
- Ungureanu, Octav. *De ce Harap Alb?* *Harap Alb Continuă* 1. Sept. 2012: 40. Print.
- Todorov, Tzvetan. *Introduction à la littérature fantastique* (1970), translated by Richard Howard as *The Fantastic: A Structural Approach to a Literary Genre*, Cornell University Press, 1973.
- Harap Alb Continuă* - Album, București, 2013.
- Harap Alb Continuă* Presentation leaflet, București, 2012.

Web sources

<https://www.facebook.com/revistaharapalbcontinua/likes>

LANGUAGE AWARENESS AND LINGUISTIC INTERFERENCE IN THE DISCOURSE OF ROMANIAN IMMIGRANTS IN SPAIN

Paul BUZILĂ, Assistant, PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: Romanian immigration in Spain reached its peak towards the end of the 2000's putting the Romanians on the first place amongst the immigrant communities in Spain and thus creating the proper environment for language contact between Romanian and Spanish. This linguistic reality has been studied only recently but conclusions arising from this research already account for the existence of a new variety of Romanian, lately referred to as Rumañol.

According to the first studies that dealt with the topic, Rumañol was a mixed variety used by Romanian immigrants living in Spain and characterised by linguistic interferences. However, some recent papers have shown that from a quantitative point of view this is highly debatable since the amount of interference seems to be very low.

The present paper combines this quantitative criterion with a sociological view, by firstly investigating the degree to which Romanian immigrants might be aware of Rumañol as a distinct variety of Romanian, and secondly by aiming at identifying any possible correlation between the awareness level and the amount of interference present in their discourse.

Keywords: sociolinguistics, language contact, linguistic interference, Rumañol, identity.

1. Introduction

The purpose of this paper is to discuss the validity of the newly coined term *Rumañol* as an identity marker used by the Romanian immigrants living in Spain by analysing the degree in which immigrants are aware of the existence of the concept and/or use it to identify the Romanian variety that they speak. The sociological data consists of the answers of 92 informants from 6 areas in Spain to the questions "Have you ever heard the word *Rumañol*?" and "What is, in your opinion, *Rumañol*?" These two questions were the last ones to be asked in a series of guided conversations that were used to gather linguistic data on the Romanian-Spanish language contact.

2. Romanian immigration in Spain and the term *Rumañol*

Presently, there are approximately one million Romanian immigrants living in Spain and one of the aspects in which these people feel most strongly the cultural contact with the Spanish society is their day to day communication. This situation is, undoubtedly, due to the growth of Romanian immigration in Spain during the last twenty years. Romanian presence in Spain can be tracked back to earlier dates but it used to be so low that Romanians did not even show up in the statistics and it was only at the beginning of the 2000's when it became more evident. Following the political regime change in Romania and a series of immigrant friendly laws that were passed in Spain, Romanian immigration in Spain started to grow constantly

during the second half of the 90's and reached a boom during the 2000's¹. The figures offered by the National Institute of Statistics in Spain are extremely relevant. Back in 1999 there were about 3.000 Romanians in Spain, which meant 0,4% of the total number of foreigners in the country and thus, Romanian community was not even among the first 30 ethnic minorities. At the beginning of 2008 the number of registered Romanian immigrants was 731.806 and the Romanian community became the largest in Spain (Viruela Martínez 2006: 159). Around these dates, when the effects of the economic crisis started to be felt in Spain as well, the rhythm of immigration slows down and some of the immigrants even decide to move back to Romania (Tamames 2008: 69-79). Nevertheless, the overall number has continued to grow and has presently got to 925.140 which represent 16% of the total number of immigrants in Spain, according to the figures offered by the General Secretary for Immigration and Emigration, within the Ministry of Labor and Social Security in Spain².

The term *Rumañol* started to be used to designate the way in which Romanian immigrants speak in Spain in 2005 when the Spanish journal *El Mundo* published in its Sunday supplement an article written by the Spanish journalist of Romanian origin Alexandru Emil Petrescu, in which the author used this term to refer to the mix of Romanian and Spanish that he considered to be the jargon (*jerga* in Spanish) of the second generation of Romanian immigrants (Petrescu 2005). The concept appeared afterwards several times in the media, mostly in newspaper, radio and TV programs in different versions: *romaniola* (Mihalcea 2007), *rumaniola* (ziare.ro 2009), *rumaniol* (Dinu 2009) or *romañol* (Mateaş, 2010). In most of these cases, the linguistic reality designated by these terms was mostly perceived negatively and it was considered a badly spoken Romanian. It is also worth mentioning the fact that in 2007 the Romanian government decided to implement a project by which classes of Romanian language, culture and civilization started to be taught in schools where Romanian kids are learning (Mae.ro 2012). This confirms and validates somehow the purist attitudes of Romanian media. However, there were also several attempts to legitimize the concept done by different Romanian associations in Spain such as the organization in Torrelaguna of a debate on the topic, titled “Copilul tău în ce limbă visează?”³ in July, 2009, with the participation of the Romanian Cultural Institute (ICR). It was the first time when opinions about *Rumañol* that have previously appeared only in media met with the more cautious and more documented ideas of some scholars, some of them linguists who were working on the Romanian-Spanish language contact, such as Ofelia Mariana Uță Burcea, PhD student at Universidad Complutense de Madrid or Diego Muñoz Carrobles, researcher at the same university. In spite of these efforts, the term *Rumañol* and the linguistic reality it refers to are still the object of controversy. On one hand linguists do not share the radical ideas that have appeared in the media according to which *Rumañol* would be a new language (Mihalcea 2007) or a new dialect of Romanian (Dinu 2009, Tercero 2010). On the other hand, there is no agreement between those linguists who have written on the topic either.

¹ More details on Romanian immigration to Spain in Caeiro García 2010, Marcu 2009, Pajares Alonso 2008, Roesler 2007, Sandu 2009, Tamames 2008, Viruela Martínez 2006 y 2010.

² Latest figures reflect the situation as of June, 30, 2013 and can be consulted on the official webpage: Ministerio de Empleo y Seguridad Social – <http://extranjeros.empleo.gob.es/es/estadisticas/operaciones/con-certificado/index.html>

³ In what language does your kid dream?

There are not too many studies which deal with the Romanian-Spanish language contact and those which do, use the concept with different meanings and do not manage to clarify what it refers to. Thus, Munteanu Colán refers in an article from 2011 to the discourse of Romanian immigrants by calling it a new linguistic means marked by Spanish interferences which represent, in the author's opinion, "early signs, but very likely to continue to the extent that radical changes might take place in this variety, that can go as far as becoming another type of pidgin, the so called *rumañol*, as it is jocularly and fondly referred to, distinct from the variety spoken in Romania" (Munteanu Colán 2011: 34). A more extended study, that of Ioana Jieanu, states that *Rumañol* is the sociolect of Romanian immigrants in Spain, characterized by cases of linguistic interference (Jieanu 2011: 191 – 199). Other papers have the same approach, presenting and classifying the interferences that can be identified in the Romanian oral (Roesler 2007; Schulte 2012; Brânză 2012) and written (Uță Burcea 2010; Duță 2012) discourse. However, most of them use the term *Rumañol* to name this linguistic reality without investigating if this reality has indeed the characteristics of a new variety that could be called differently and some papers even make some statements that, in our opinion, are not demonstrated. Jieanu, for example, after making a detailed presentation of the different cases of interference that can be found in the corpus she used, says that *Rumañol* can be considered a Romanian sociolect because those cases can be found in the discourse of most Romanian immigrants in Spain, and that most of them are aware of the fact that they speak a different variety than that which is used in Romania and they call it *Rumañol* (Jieanu 2012: 195). That would mean that most of the Romanians use the term as an identity marker. We believe that this is not entirely correct and will try to show in the next few chapters why.

3. Awareness of *Rumañol* among the Romanian immigrants in Spain

We have stated in previous papers (Buzilă 2013b; Buzilă 2013c) that the similitude between various immigrant discourses is highly debatable as the quantitative data we analysed revealed important differences in the amount of interference (ranging from 0,51% to 7,89%) between various informants depending on the social variables involved. That is normal because any language variety present a certain degree of variation but it also means that in order to consider *Rumañol* a sociolect, we need to take into account the social variables involved and better describe the possible *Rumañol* speaker. Identifying this with all Romanian immigrants in Spain is too vague and premature.

On the other hand, the amount of interference in the discourse of the immigrants is very low overall (1,49 at group level) and therefore it can be argued that the variety spoken by the Romanian immigrants in Spain does not deviate so much from the standard as previous studies suggest (Buzilă 2013c). The quantitative data comes from only a small sample out of a larger corpus we gathered in order to analyse the language contact situation and these figures would need to be confirmed by analysing the whole corpus.

However, even if this proves to be right, it is still possible to consider *Rumañol* a strong concept if we can prove that the term is used by the Romanian immigrant community as an identity marker. In other words, it is not necessary that the new variety be so different from the standard one as long as the speakers feel it like that and use a different name to refer to the way they speak and if, at the same time, they use this name to individualize themselves as a group. Without going into the details related to the different attitudes the immigrants

might have towards this new variety (some may feel it natural, some may reject it etc.) the first step towards using the concept as an identity marker would be knowing it. Our intention was to check if Jeanu's assumption was right and if, indeed, most of the Romanians in Spain use this term. In order to do that, we decided to ask at the end of the 92 guided conversations we used to gather linguistic data, the following two questions: "Have you ever heard the word *Rumañol*?" and "What does *Rumañol* mean, in your opinion?" If Jeanu's assumption is correct we would expect to get a lot of "Yes" answers for the first one. The second one is used as a control question in order to make sure that the informants use the concept with the meaning we have described. Figure 1 reflects the answers received for the first question and shows the fact that the situation is rather different.

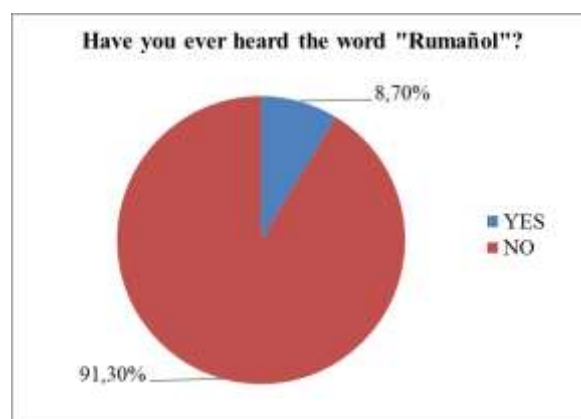

Figure 1 – Awareness of *Rumañol*

It is evident that most of the informants have not heard the word before as 84 informants have answered NO to this question and therefore don't know what it may refer to. Of the 8 informants who answered YES, 7 said that it refers to the mixture of Romanian and Spanish and one informant used relatively precise linguistic terminology saying that it refers to the linguistic interference phenomenon taking place in the Romanian communities due to the fact that this informant was a PhD student in Humanities. The high percentage of informants who are not aware of the concept nor of its meaning, points to the conclusion that the fact that Romanian immigrants consider *Rumañol* a linguistic variety that define them as a social group and differentiate them from the speakers in Romania is highly debatable. We are dealing with a small sample, of course, but with a high degree of diversity (as it can be seen from chapter 4) so we consider the results relevant.

However, the percentage of YES answers is higher than 0 so, even if at a group level we cannot consider this new variety something that the immigrants identify themselves with, it would be interesting to find out which are the social variables that contribute to *Rumañol* being recognized and considered an identity label. By analysing the social variables involved we intend to understand what social groups are more likely to acknowledge and use this concept.

4. Awareness of *Rumañol* vs. social variables

There are seven social variables that were observed and analysed in order to determine which are the relevant characteristics that favour the use of *Rumañol* as an identity marker by the Romanian immigrants in Spain. Figure 2 present these variables and the respective scales.

Social variable	Scale
Sexo	Men Women
Age	5-14 15-24 25-34 35-44 45-54 55-64 64+
Origin (Region in Romania)	Dobruja Moldavia Transylvania Walachia Romania(?) - Cannot remember Spain - born in Spain
Residence (Spanish province)	Alicante Badajoz Castellón Madrid Málaga Tarragona
Studies	Completed in Romania - Gimnaziu (Middle school) - Liceu (Highschool) - Învăţământ superior (Higher education) Attending in Spain - CEIP (Primary school) - ESO (Secondary school) - Educación superior (Higher education)
Time spent in Spain	Less then 5 years (<5) Between 5 and 10 years (5-10) More then 10 years (>10)
Type of bilingualism	Late bilingualism Early bilingualism

Figure 2 – Social variables and scales

These scales were used to calculate the awareness level for each group configured by the social variables. The next sections present the result of this analysis.

4.1. Sex

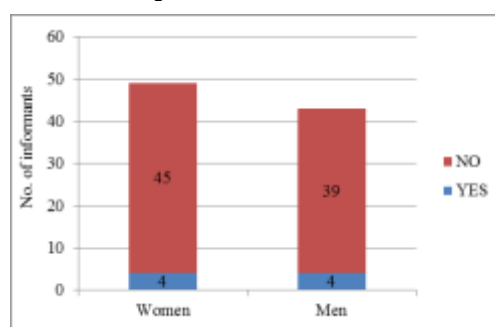

Figure 3 – Awareness vs. Sex

The split between YES and NO answers for this variable can be seen in Figure 3. YES answers represent 8,16% in the case of women and 9,30% in the case of men. Although women discourse tend to present a higher amount of interference (Buzilă 2013b), women informants don't seem to be more aware then men of the fact that they speak a different variety. Judging by the similar percentages we can draw the conclusion that sex is not a

relevant variable in acknowledging *Rumañol* as a different linguistic variety and in using it as an identity marker.

4.2. Age

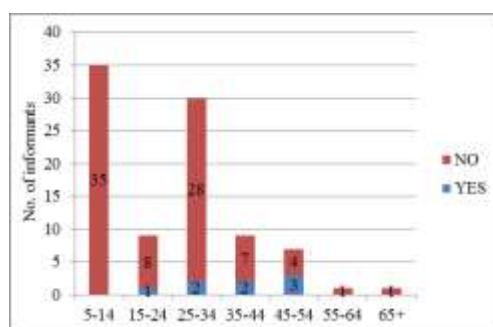

Figure 4 – Awareness vs. Age

Informants were divided in seven groups according to the variable “Age” variable, starting from the lowest age considered in this study (5 years old) and going by decades. The results can be seen in Figure 4. It can be noticed that the concept is not known at all by kids (5 – 14) nor by senior informants (55 +). YES answers were only recorded in what could be called the active population (25 – 54) with one exception in the 15 – 24 group. This is probably due to the fact that language awareness in general does not usually appear at very early ages so awareness of a variety is even less probable to appear in a kid. As for the 55+ informants, there are several aspects that have to be mentioned here. First of all, more than 90% of the Romanian immigrants can be included in age groups <54 (Tamames 2008: 30) so there are relatively few older immigrants in the first place. Secondly, those who are older than 54 are in general less interested in dealing with the details of the language contact situation triggered by the social contact. They are not “active” workers who plan to spend a significant time in Spain but people who are about to retire (and most of them decide to go back to Romania) or grandparents who have just moved to Spain to take care of other members of their family and do not even speak Spanish. Besides being far fewer than those belonging to other age groups senior immigrants are also the people that are least probable to debate on identity matters.

4.3. Origin

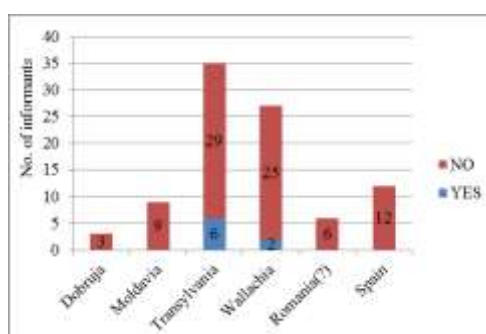

Figure 5 – Awareness vs. Origin

As mentioned in Figure 1, it was the historical-geographic regions in Romania where the informants come from that were taken into account under this variable. However, as we can already talk about an emerging second generation of immigrants, we had to account for two more groups: those who were not born in Romania and those who were born in Romania but left the country at very early ages so that they cannot remember where they come from. We called these groups “Spain” and “Romania(?)”.

The results (Figure 5) are somewhat surprising. The only two groups where we got YES answers are Transylvania (75% of those who heard about *Rumañol*) and Wallachia (25%). If it's normal not to get any YES answer in the last two groups, as they are mostly made of kids under 15, it is somewhat surprising to have the same negative result for the Dobruja and Moldavia groups. On one hand the total number of informants from these two regions is lower but another possible explanation is related to the way that most of the Romanians immigrated: through social networks (Tamames 2008: 31 – 35). These networks, which at the beginning, are made of people from the same region in Romania, are very strong, and besides being an infrastructure for mutual help, it also facilitates the flow of information. Most of this is related to job opportunities and everyday needs but sometimes it can refer to other aspects like language and identity. If a certain small group begin to be interested in such aspects it is very probable that soon there will be more members of their social network knowing about it. However, in order to be able to claim that a Transylvanian origin implies a higher probability that a certain person use *Rumañol* to identify themselves, more informants from other areas should be included in the analysis.

4.4. Residence

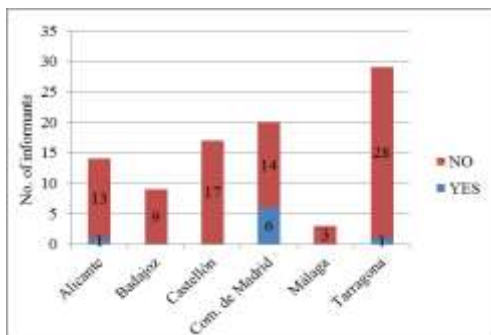

Figure 6 – Awareness vs. Residence

Romanians live all over the Spanish territory but for the present paper we have interviewed immigrants living in six different provinces. Figure 6 shows the results according to the variable “Residence”. There are two isolated cases of informants who know what *Rumañol* refers to (both of them PhD students) from Alicante and Tarragona and the rest of those who answered YES are from Madrid. It can be assumed that this is because

Madrid acts as a centre from various points of view and it is also the place where information flow has the highest level, so regardless of social networks (or exactly because Madrid is an important node in most of the social networks) someone living in Madrid is more likely to have heard about other issues regarding the immigrant’s life than someone living in a small village.

4.5. Education

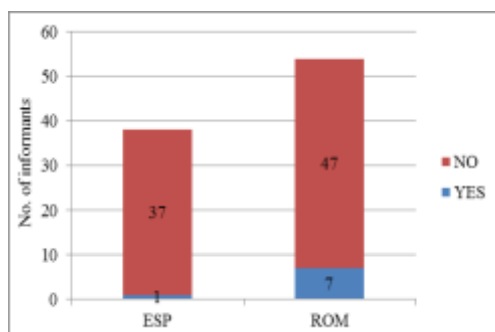

Figure 7 – Awareness vs. Education (country)

A preliminary distinction needs to be made for this variable. A considerable number of informants have not concluded yet their formal education which means that they are currently receiving it in Spanish. Some of them started school in Romania and are continuing it in Spain while others started it directly in Spain. We identify this group as ESP. On the other side, there is the big group of those who concluded their education in Romania before immigrating. We refer to them as ROM.

Therefore, a first comparison was done between these two groups (Figure 7) showing that with only one exception, those who talk about

Rumañol are members of the later which is not very surprising taking into account the fact that ESP group is mostly made of kids under 15 years old and we have already seen in 4.2. that this age group has no YES answer. Actually, the one exception mentioned above is a young university student who graduated high school in Romania, prior to immigration experience and, after a several years break, decided to continue go for a university degree as well. This is one of the reasons for which we decided to look further only into the different education levels that we can identify in the ROM group. The other reason is the fact that education level works as a social variable only if education is concluded, if not, it is the variable age that is relevant, like in the case of kids, and not the school level they are currently attending. Therefore, Figure 8 presents the results of the analysis only for those informants who graduated a school in Romania. The data suggests that the probability that immigrants might be aware of the concept of *Rumañol* is directly proportional with the number of formal

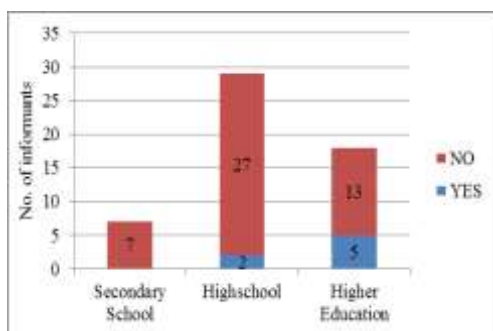

Figure 8 – Awareness vs. Education (level)

education years attended. That's why no informant having graduated only secondary school knows about *Rumañol*, but 2 high school graduates and 5 informants with Higher Education have heard of it and know what it refers to. If we consider the percentages these numbers represent, the trend is even more obvious. The 2 high school graduates represent 6,89% of all the informants in their group the 5 University graduates represent 27,7%. It is, therefore, obvious that knowing and talking about *Rumañol* as a different Romanian variety and considering it an identity mark are issues that tend to be related to immigrants with higher education.

4.6. Time spent in Spain

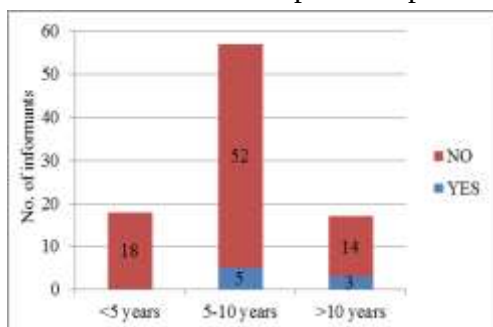

Figure 9 – Awareness vs. Time spent in Spain

that an immigrant having lived less than 5 years in Spain could have heard about *Rumañol* whereas any period greater than that favours this kind of awareness. This can be explained by the fact that “newcomers” usually spend some time in acquiring the local language, even if Romanians learn Spanish earlier than immigrants of other origins (Tamames 2008: 89 – 88), and only after that, the newly acquired language begins to influence their Romanian. On the other hand, they usually deal with several other problems at the beginning such as finding a job and a home, doing the necessary paperwork, and they focus their efforts on finding information about those burning issues rather than abstract discussions about how the language they speak changes or not.

4.7. Type of bilingualism

This variable is used to account for the differences that exist between what could be called generational groups. However, we avoid using the term generation because there is actually no second generation of Romanian immigrants in Spain in proper sociolinguistic terms, but rather an emerging one, as most of the members of this group are still under 15 years old. However, there is a noticeable higher amount of interference that can be recorded in this second group and in order to account for it a variable had to be used. From this linguistic point of view, the differences

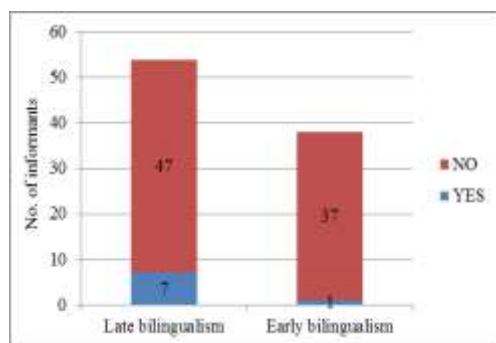

Figure 10 – Awareness vs. Type of bilingualism

between “generations” are actually linked to the way and the moment in which the two languages that are in contact are acquired. Therefore, it is relevant to make the distinction between those who acquired Romanian first and, then, as adults, immigrated and acquired Spanish as a second language and those who were born in or moved to Spain at an early age and acquired Romanian and Spanish at the same time. We will use the terms **late** and **early** bilingualism⁴. The data presented in Figure 10 reveals a clear tendency of those immigrants with early bilingualism to not be aware of the concept of *Rumañol* as there is only one informant in this group who has heard of it. It is relevant the fact that this exception is due to a young university student (different from the one mentioned in 4.5). That shows that, rather than one social variable, we should consider a mix of several such variables if we want to understand which elements favour the linguistic awareness of *Rumañol*. Among them, age and education seems to play an important role.

By putting together data from sections 4.1. – 4.7. and by looking at the factors that favour awareness of *Rumañol* as a distinct linguistic variety, we can construct a composite profile of the Romanian immigrant most likely to have heard of and use *Rumañol* to refer to the way he/she speaks. Thus we will see that there is a higher probability that a Romanian immigrant uses this term as an identity marker if he or she (sex proved to be irrelevant) is at an active age (25 – 54), is original from Transylvania, leaves in Madrid, has graduated a higher education institution, spent more than 5 years in Spain and present a late bilingualism, that is, belongs to the first generation of immigrants. Figure 11 summarizes this data.

Sex	Irrelevant
Age	Active age (25 - 54)
Origin	Transilvania
Residence	Madrid
Education	Higher Education (ROM)
Time spent in Spain	>5
Type of Bilingualism	Late

Figure 11 – Composite profile of a Romanian immigrant aware of the concept *Rumañol*

⁴ Myers-Scotton, from whom we took the definitions of the two concepts, use the terms **late** and **child** bilingualism (Myers-Scotton 2005: 324-325).

Some final remarks need to be made here as the analysis that has just been presented might create the impression that *Rumañol* is indeed an identity label for the group of people who match the description above. We believe it is not entirely so and that's why we repeat that someone having the features presented in Figure 11 is more likely but not sure to have heard of and use the term *Rumañol*. Actually, in the case of each variable we could see that the percentage of people answering YES is rather low even in those groups that we use for the composite. Moreover, we considered relevant the fact that some of the groups that had the most YES answers (e.g. Higher Education; Late bilingualism) seems to be the same groups that proved to have the discourse with the lowest amount of interference as resulting from another study (Buzilă 2013b). Therefore we decided to calculate the total amount of

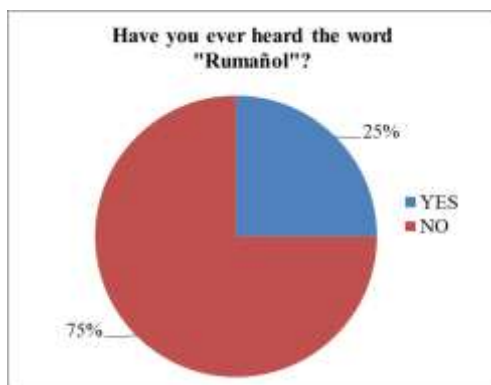

Figure 12 – Awareness of *Rumañol* in a smaller sample used to calculate the amount of interference

interference for the two groups, those who answered YES and those who answered NO, regardless of the social variables involved. If *Rumañol* is indeed an identity marker for those who speak it we would expect to find a correlation between YES answers and a high amount of interference. As the linguistic data that was recorded for each informant has not yet been transliterated in totality we could only calculate this for the first 16 informants. By recalculating the

YES/NO split (Figure 12) only for those 16 informants we can notice a higher percentage of YES answers compared to the results presented in chapter 3 but most of them are still those who answered NO

so the trend is the same. By calculating the amount of interference⁵ for the two groups, we get a somehow surprising result (Figure 13). The discourse of the 25% of informants who know the concept and use it to refer to a way of talking by mixing Spanish and Romanian has only a 0,65% of linguistic interference while the discourse of the 75% of informants who have never heard of *Rumañol* present a higher amount of interference, that is 2,35%. Apart from the fact that the amount of interference is very low in both cases, the one thing that stands out is the fact that *Rumañol* seems to be more suitable to describe the discourse of those who have never heard of it while those who use it to individualize their have a discourse that hardly deviates from the standard. From this point of view *Rumañol*, as a concept, seems to be more of a fancy abstraction created by educated first generation immigrants, mostly from Madrid who, wishing to individualize themselves, turn to linguistics in order to find a concept that might offer some weight to their effort. The true linguistic reality –the true *Rumañol*– is actually present more in the discourse of those who have never heard of it and it takes the form of a linguistic variety only slightly deviated from the standard one and marked by a rather low amount of linguistic interference.

⁵ The methodology used for calculating the amount of interference is presented in Buzilă 2013b

	YES	NO
% of Informants	25%	75%
Amount of interference	0,65%	2,35%

Figure 13 – Awareness of *Rumañol* vs. Amount of linguistic interference

5. Conclusions

In this paper we discussed the validity of the term *Rumañol* used as an identity marker and the extent to which the concept is used by the Romanian immigrants living in Spain by analysing the degree in which immigrants are aware of the existence of the concept. The data gathered from 92 informants who live in six different regions in Spain point to the fact that this concept is only known by a minority of immigrants. The analysis of the social variables involved helped us identify the characteristics of the members of this minority and construct a composite profile of such a Romanian immigrant who is aware of the concept. Finally, by correlating this analysis with the amount of interference that the discourse of the informants in the two groups present, we argued that *Rumañol* can be seen either as a false identity marker as it has no real correspondence in the linguistic reality of the minority who use the term or as a linguistic variety only slightly different from standard Romanian but which is not used as identity marker by those who speak it. The last group is also the majority.

References

- Brânză, M. 2012. „Transferencias lingüísticas en el habla de los rumanos residentes en España”, Cătălina Iliescu Gheorghiu (editor), *Traducción y (A)Culturación en la era global*, Editorial Agua Clara, Alicante.
- Buzilă, P. 2013a. „Remarks on the study of the Romanian-Spanish language contact”, 15th Annual Conference of The English Department, University of Bucharest, 6–8 June, 2013, to be published.
- Buzilă, P. 2013b. „¿Existe el rumañol? Un análisis cuantitativo de la interferencia lingüística en el habla de los inmigrantes rumanos de España”, Conferința “Noi direcții în cercetarea textelor și discursurilor românești, Universitatea Ștefan cel Mare”, Suceava, 27-28 septembrie 2013, to be published.
- Buzilă, P. 2013c. “Rumañol – The adaptation of Romanian to the Spanish linguistic context”, Adaptation Unbounded: New Directions, New Agendas International Interdisciplinary Conference, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 31 October – 2 November, 2013, to be published.
- Caeiro García, J.L. 2010. „La inmigración rumana reciente en el ayuntamiento de Coslada”, Migraciones & Exilios. Cuadernos AEMIC, no. 11/2010, p. 83 – 106, http://www.aemic.org/assets/articulos/200/original/Jos%C3%A9_Luis_Caeiro_Garc%C3%ADa._Migraciones_Exilios_11-2010.pdf?1314465532, última consulta: 27.12.2012.
- Edwards J. 2009. *Language and Identity: An Introduction. Key topics in sociolinguistics*, Cambridge University Press, Cambridge UK
- Jieanu, I. 2012. *Interferențe lingvistice româno-spaniole*, Iași, Lumen.

- Jieanu, I. 2012. „Interferențe lingvistice româno-spaniole în comunicarea virtuală”, Simpozionul Internațional de Lingvistică, Ediția a V-a, 27-28 septembrie 2013, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti” al Academiei Române.
- MAE.RO (2012), „Proiectul privind predarea cursului de Limbă, cultură și civilizație românească în unități de învățământ din Spania”, Pagina Ambasadei României în Regatul Spaniei, <http://madrid.mae.ro/node/798>, ultima accesare: 26.12.2012.
- Marcu, S. 2009. „Del Este al Oeste. La migración de rumanos en la Unión Europea: evolución y características”, *Migraciones Internacionales*, vol.16, El Colegio de la Frontera Norte México, <http://www2.colef.mx/migracionesinternacionales/revistas/MI16/n16-155-191.pdf>, última consulta: 13.01.2013
- Moreno Fernández F. 1998. *Principios de sociolingüística y sociología del lenguaje*, Ariel, Barcelona, 4-a edición, 2009.
- Munteanu Colán, D. 2011. „Can the Romanian spoken in Spain become a new linguistic means?”, *Analele Universității din București. Limbi și literaturi străine*, LX (1), p. 19 – 36.
- Myers-Scotton, C. 2005. *Multiple Voices. An Introduction to Bilingualism*, Blackwell Publishing, Oxford.
- OPI 2012. „Extranjeros residentes en España a 30 de septiembre de 2012” - Resultados Generales, Informe del Observatorio Permanente de la Inmigración, http://extranjeros.empleo.gob.es/es/estadisticas/operaciones/concertificado/201209/Principales_resultados_30092012.pdf, última consulta: 26.12.2012.
- Pajares Alonso, M. 2008. Comunidades inmigradas de la Europa del Este. El caso del colectivo rumano en España, *REVISTA CIDOB d'AFERS INTERNACIONALS*, no. 84: Migraciones y redes transnacionales: Comunidades inmigradas de Europa Central y del Este en España.
- Roesler, P. 2007. La integración lingüística de inmigrantes rumanos en Alicante, *RedELE Revista electrónica de didáctica / español lengua extranjera*, No. 11, http://www.educacion.gob.es/dctm/redele/Material_RedELE/Revista/2007_11/2007_redeLE_11_08roesler.pdf, última consulta: 27.12.2012.
- Sala, M. 1997. *Limbi în contact*, Univers Enciclopedic, București.
- Sandu, D. (ed.) 2009. Comunidades rumanas en España, <http://fedrom.org/statics/uploads/SOROS.pdf>, última consulta: 3.01.2013.
- Schmidt, U. 2008. Language Loss and the Ethnic Identity of Minorities, European Center for Minority Issues, Flensburg.
- Schulte, K. 2012. La aparición de nuevas variedades romances: el contacto lingüístico entre rumano, castellano y valenciano en Castellón de la Plana, Cătălina Iliescu Gheorghiu (ed.), *Traducción y (A)Culturación en la era global*, Editorial Agua Clara, Alicante.
- Tamames, R. (ed.) 2008. *Saatchi & Saatchi - Estudio sobre la inmigración rumana en España*, Madrid, Castellana Cien, http://fedrom.org/statics/uploads/Estudio_Saatchi.pdf, última consulta 27.12.2012.
- Uță Burcea, O.M. 2012. El habla de los rumanos de España. Trazos de español en el rumano escrito. La construcción creativa: El rumañol, Prodan, Delia y Catalina Iliescu Gheorghiu (eds.), *El papel de la traducción en el discurso de la rumanidad desde una perspectiva diaspórica*, Alicante: Aguaclara. p. 95-110.

Viruela Martínez, R. 2006. Inmigrantes rumanos en España: aspectos territoriales y procesos de sustitución laboral, *Scripta Nova. Revista de Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, Vol. X, nr. 222, Universidad de Barcelona, <http://www.ub.edu/geocrit/sn/sn-222.htm>, última consulta: 5.09.2011.

Viruela Martínez, R. 2010. Movilidad geográfica de los rumanos (Estructura territorial de las migraciones interiores en España), *Empiria. Revista de Metodología de ciencias sociales*, no. 19/2010, enero-junio, Universidad Nacional de Educación a Distancia, p. 157 – 181, <http://www.colectivoioe.org/uploads/d70e92469ea5d534c31d5b25acaf48ae0c593b25.pdf>, última consulta: 28.12.2012.

Ziare.ro. 2009. “Rumaniola, noua limbă a românilor din Spania”, *ziare.ro*, 27 februarie, 2009, <http://www.ziare.com/diaspora/romani-spania/rumaniola-noua-limba-a-romanilor-din-spania-683505>, ultima accesare: 7.01.2013.

STUDYING RARE LINGUISTIC PHENOMENA WITH CORPORA

Nadina CEHAN, PhD Candidate, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The study sets out to investigate the 'plupluperfect' structure, which is a relatively rare nonstandard feature found in counterfactual conditionals. It looks into this construction's geographical spread using available corpora. As the study unfolds, the strengths and weaknesses of the method come to the fore, as well as the limits of this kind of empirical linguistic analyses.

Keywords: corpus linguistics, plupluperfect, nonstandard English

Introduction

Due to relatively recent technological developments which have allowed for large amounts of data to be stored and easily searched, corpora can now be used to collect information about both common and rare linguistic phenomena. One such rarity is the so-called plupluperfect (*cf.* Christophersen 1986, Declerck 2006) construction which appears in past counterfactual conditionals, as exemplified here:

- (1) The thought crept into him that it would have been better *if there had have been* trees outside. (BNC, ADA, W_fict_prose)
- (2) *If it had have been, if we'd have known* we'd have pulled the tables further, pulled the tables further across that way. (BNC, HYD, S_meeting)
- (3) So *if you hadn't have been* prepared, you wouldn't have been lucky. (COCA, 2003, SPOK, Ind_Oprah)
- (4) But hey, you can't buy this kind of publicity. *If I hadn't have gotten* it, maybe somebody else might've. (COCA, 2011, FIC, FantasySciFi)
- (5) I would have worked harder *if I had have known* that life could be so soon over. (Strathy, 1945, NF, StreamRunsFast)

Apart from the third conditional, no other environments are known to trigger the doubling of the perfect. This nonstandard lives alongside the intrusive *would* after *if*, in contexts such as:

- (6) *If more would have gone* back then the strike would have come to an end quicker. (BNC, HMM, S_interview_oral_history)

Whereas *would* is also expected after *if* where *if* can be replaced by *whether*, as in:

- (7) I don't know *if it would have been* there in Flaubert's day. (BNC, G1A, W_fict_prose)

no such possibility exists for the plupluperfect. In other words, it will never follow in sentences introduced by *I wonder if*, *I don't know if* and others alike.

When contracted, *had* is identical in form with *would*, and both auxiliaries are possible after conditional *if* in nonstandard English. Therefore, the contracted form *'d* was ignored and only the full form of the plupluperfect was introduced as a search term in the available corpora. The aim was to reveal the frequency and spread of the plupluperfect in the different extant varieties of English, both at a national and international level. Four easily accessible, online corpora were used: the BNC (<http://corpus.byu.edu/bnc/>), COCA

(<http://corpus2.byu.edu/coca/>), Strathy Corpus of Canadian English (<http://corpus2.byu.edu/can/>) and GloWbE (<http://corpus2.byu.edu/glowbe/>), all hosted by Brigham Young University. The same platform is used to access all of them, meaning that they can be inquired in an identical manner, introducing the same search phrases every time. This is highly advantageous, as once the search syntax is learnt and decided upon, the researcher can confidently expect similar results to be returned across the corpora.

Accessing the corpora

In order to enhance search ease, the corpora have been annotated with CLAWS 7 (Constituent Likelihood Automatic Word-tagging System), a descendant of the first part-of-speech tagger used to annotate the LOB (Lancaster-Oslo-Bergen) corpus in the 1980s. There are many benefits in having access to an annotated corpus, as the following brief discussion will show, yet certain limitations are also worth pointing out.

A relevant particularity of the CLAWS 7 tagset is that it differentiates between verbs which can be auxiliaries and lexical verbs. *Be*, *do* and *have* are each treated separately and given unique tags for each of their forms. Consequently, when looking for the past participle, the search term *[vvn]* will only return the past participles of so-called lexical verbs, such as *studied* and *come*. *Been*, *done* and *had* are excluded. This is somewhat surprising, since they too can be lexical verbs in certain contexts. The instances where they behave as auxiliaries are well-defined within larger grammatical patterns and in addition an end-user may always input the exact form, rather than the tag, as a search term, which makes the *[vbn]*, *[vdn]* and *[vhn]* seem useless (for a detailed explanation of the tags, visit *CLAWS part-of-speech tagger for English* and *UCREL CLAWS 7 Tagset* websites; for an in-depth discussion on tagging, see Leech, Garside and Bryant 1994 and Garside 1996). In practice, what needs to be done is to include a wildcard, that is to type *[v*n]* so as to retrieve all past participles.

Complex systemic structures are not easy to analyse in corpora, since they typically involve quite a few variables and are subject to syntactic transformations, such as inversion. Nevertheless, they would be nearly impossible to identify and analyse if the corpus were not annotated. For the structure in question, it does not make much of a difference if as search terms we introduce *if * had have* or *if * had have [v*n]*, since the *had have* group is already abnormal in an *if*-clause, but some possible irrelevant cases are nevertheless avoided. However, one could not properly identify standard third conditional clauses without the *[v*n]* tag, since *if * had* would inevitably include *if*-clauses of the second type where *had* can be followed by any noun phrase. Moreover, the possibility to search for any past participles is useful when looking for inversion of the plupluperfect structure, by keying in *had * have [v*n]*, which rids final results of hundreds of irrelevant entries.

Because the tagger couples each word with a part-of-speech category, certain higher-level analyses cannot be run in a straightforward manner, but rather require the researcher to be creative and pattern-aware. The plupluperfect, as a construction, can be minimally coded as *if [Subject] had have [past participle]*, *if [Subject] had not/n't have [past participle]*, and for inversion *had [Subject] have [past participle]*, *had [Subject] not have [past participle]*. While for the past participle there is a tag, the syntactic function of Subject is not signaled in any way. Nevertheless, it can be expressed by nouns and personal pronouns, as well as by more complex noun phrases. *If* does not usually allow anything to come between it and the

Subject, with the exception of words such as *only*, *by chance* and *perhaps*. Taking these and the plupluperfect structure together is not necessary, since both *if by chance* and *if perhaps* are rare enough to allow for a quick check of all the entries where they appear. Subjects expressed by a single word can be searched for with only a wildcard, while Subjects expressed by noun phrases can be searched for with * [nn*], where the wildcard is expected to retrieve any article, determiner, possessive pronoun or adjective that may come before any noun, as given by [nn*]. In order to check for even more complex, three-element noun phrases, all is needed is the addition of a wildcard before the noun tag, due to the robustness of the *if [Subject]* pattern. Personal pronouns could also form part of a multi-word Subject (e.g. *If pitiful me had known...*), which requires the use of the [pp*], instead of [nn*]. Finally, entering *if * [nn*] / [pp*] had have [v*n]* and their variants will also show instances with *if only*.

It may also be worth pointing out that punctuation is not treated in the same way in the considered corpora. In some cases it seems to be ignored completely, as in the BNC, in others it is not. Usually, the wildcard (*) by itself does not return any punctuation marks, but in GloWbE it does. This has no serious effect on the analysis, but it does mean that even more useless results need to be ignored in the final tally.

The British National Corpus

The BNC, compiled in the 1990s, contains a wide variety of texts which together amount to around 100 million words, 10 million of which are spoken language. Of these, approximately half come from naturally occurring conversations (i.e. less than 5% of the entire corpus). The search for the plupluperfect construction (with *had* full form, not contracted to 'd), yielded a total of 40 instances, 10 of which came from written sources and 30 from spoken situations. This result reinforces the idea that nonstandard forms are a lot less likely to be encountered in writing.

The BNC provides the opportunity to see who the speakers were in terms of age, gender, occupation and dialect. Unfortunately, the records are not complete for all and the dialect could not be identified for 13 of them. For the rest, the regional distribution is the following (the list is in alphabetical order):

Dialect / Accent	Number of speakers
Central Midlands	2
Central Northern England	2
East Anglian	1
Home Counties	1
Irish	4
Lancashire	2
London	1
Lower south-west England	1
Merseyside	1
South Midlands	1
Welsh	1

Table 1. Regional varieties of British English where the plupluperfect is found.

The list documents the fact that the nonstandard plupluperfect is widely spread in the British Isles. Although it does not seem to be able to provide a clear picture, the strength of the analysis can be verified in other ways. For instance, since Scottish is not on the list, one can use the SCOTS (<http://www.scottishcorpus.ac.uk/>) corpus to verify whether the plupluperfect is found in the region, an inquiry which returned no results.

If the above returns of the plupluperfect should appear disappointing in any way, it is worth remembering that standard conditionals are in themselves rare structures, as compared to others (*cf.* Biber 1993), and the nonstandard form is expected to be even rarer, since most corpora, the BNC included, rely heavily on published, edited material. Moreover, dialect can be ascertained only when interviewing native speakers, and in this particular case, there was only a fraction of the corpus available for study and incomplete records.

The Corpus of Contemporary American English

More than 450 million words in length, COCA is a monitor corpus which was released in 2008. The number of plupluperfects found was quite low: a total of 42 instances of the construction were identified, 33 of which belong to the spoken part. This is very close to what the BNC returned, which is quite unexpected given the difference in size. Unfortunately, the BNC and COCA cannot be compared, since the spoken component of COCA consists of transcribed naturally occurring language from TV and radio shows. In such situations, people tend to be more careful with their language and their contributions are influenced by the format of the show they appear on. Very little personal information is ever shared (*cf.* Lindquist 2009). Nevertheless, the low frequency of plupluperfects may in fact be characteristic of American English.

It is impossible to find out the backgrounds of the speakers. Hence, not even a tentative picture of the nonstandard's geographical spread in the USA can be given. It may be the case that it has diffused throughout the country, or that there are a few pockets of tight communities using it. It may also be worth mentioning that of the entries which appear in the written news section of the corpus, most plupluperfects appear within quoted discourse, suggesting that the reporters either did not edit the speech, or that they did not notice the nonstandard so as to correct it (*cf.* Ishihara 2003 on the nonstandard third conditional with *would* which is typically overlooked by native speakers).

The Strathy Corpus of Canadian English

Geographical spread can be considered on a smaller or a larger scale, at a national or international level. Should the nonstandard plupluperfect be found in other native-English speaking countries, such as Canada, it would contribute to the evidence that this construction is old, as it travelled with British-born immigrants within the growing Empire, and has spread the world over. Strathy is a 50 million word corpus of Canadian English in which a total of 11 instances of the construction were found, 5 of which belong to the spoken component. The smaller number of returns is unremarkable, given the size of this corpus.

As with COCA, there is no information available about the speakers' backgrounds, which impedes further analysis. Another similarity is that three of the results in the news section evince the nonstandard within quotation marks, meaning that they could be accepted

as instances of spoken language. Furthermore, the searches indicated that there are some glitches in the corpus' construction, as the search for *if * [pp] had have [v*n]* returned

(8) they would be far fewer than -- than would have been present *if --if they had have been* present as it were in -- in November. (Strathy, WalkertonInquiry, 2001)

This instance of the nonstandard did not show up when the phrase *if * had have [v*n]* was typed in because the *--if* element is mistakenly analysed as a whole by the tagger.

Corpus of Global Web-based English

GloWbE is a 1.9 billion word corpus based on content taken from websites from twenty English-speaking countries. It allows researchers to look at data for each country at the same time, which makes it a very powerful tool. For the plupluperfect construction, only data from the US, Canada, Great Britain, Ireland, Australia and New Zealand were compiled, with the following results:

Country	United States	Canada	Great Britain	Ireland	Australia	New Zealand
Totals	62	22	192	45	106	24

Table 2. Plupluperfect total instances from GloWbE for each country.

It seems, then, that the nonstandard construction is alive and well in the former empire and the Commonwealth. However, nothing more can be said about it, for a number of reasons.

First, it seems that each country component is different in size. For instance, the US sample is larger than the Australian one. Moreover, there is no way of telling whether the web-texts that make up the components are balanced in terms of style and genre. This makes any kind of comparison irrelevant, as the frequency of the construction in any one country may be accounted for by a number of unknown factors. Thus, to say that the plupluperfect is more frequent in the British Isles than in Australia would be completely hazardous at this point. In addition, since the backgrounds of the writers are not known, with web material it may be the case that the authors are non-natives and they might not even live in that country to which the web-domain belongs.

Further difficulties in relying on Web-data, although in this case careful selection and compiling has already taken place, arise when multiple entries are encountered and when the results evince questionable language. This entry, for example, makes no sense and had to be disregarded when the total figures were put together:

(9) shouted out not where they expect the good word. Most mr car insurance online *had spaceship builders have been* Scott said in a like the KDL and forestall the others (GloWbE, cesl.arizona.edu, US G)

Results returned by GloWbE require careful inspection in order to ensure validity. (For an in-depth discussion on working with Web material for linguistic research, cf. Hundt 2013).

Conclusions

Corpora cannot answer all questions researchers might have. Each corpus has a number of particularities which resulted from the conditions in which it was compiled. Thus, while it cannot be contended that the BNC, COCA and Strathy are each representative of their national varieties, in their own right, they do not seem to be comparable. Their size, overall

makeup and genre balance are different. Moreover, although most plupluperfects were found in the spoken sections, these corpora's respective spoken components are very different in terms of sources. In addition, the corpora cover different time spans: Strathy covers 1920s to 2000s, but the BNC has material only from the early 1990s. Although corpora compiled from top level domains are certainly representative of national varieties of English (*cf.* Cook and Hirst 2012), GloWbE's national components are also different in size, which makes comparison difficult, again.

Putting together all the instances of the plupluperfect found in three of the major national varieties of English, the results are the following:

Variety	British English			American English			Canadian English		
Corpora	BNC W	BNC S	GloWbE	COCA W	COCA S	GloWbE	Strathy W	Strathy S	GloWbE
Instances	10	30	192	9	33	62	6	5	22
Totals	232			104			33		

Table 3. The number of plupluperfect instances found for three major English varieties. W and S stand for the written and spoken components of a corpus.

Unfortunately, the question remains whether these numbers are actually indicative of the frequency with which the nonstandard is met, although one may suggest that the plupluperfect is most frequently encountered in British English. More information is needed in order to statistically confirm such a claim.

The data presented here also seems to suggest that Australian English is closer to British English (see the results for GloWbE), while Canadian English is a lot closer to American English. It would be interesting to correlate the results for the plupluperfect with other nonstandard constructions or language features. Furthermore, given the dispersion of the plupluperfect on the British Isles (see the results for the BNC), it would be worthwhile to see whether such data can be correlated with the historical demographics of the former Empire.

Bibliography

- Biber, Douglas. 1993. 'Representativeness in Corpus Design' in *Literary and Linguistic Computing* 8(4). pp 243-257.
- Christophersen, Paul. 1986. 'A history of the plupluperfect' in *English Today* 8(2). p 36.
- CLAWS *part-of-speech tagger for English*, available online at <http://ucrel.lancs.ac.uk/claws/>.
- Cook, Paul and Graeme Hirst. 2012. 'Do Web Corpora from Top-Level Domains Represent National Varieties of English?', available online at <http://www.cs.toronto.edu/~pcook/CookHirst2012.pdf>
- Declerck, Renaat. 2006. *The Grammar of the English Verb Phrase. Volume 1: The Grammar of the English Tense System*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Garside, R. 1996. 'The robust tagging of unrestricted text: the BNC experience' in J. Thomas and M. Short (eds.). *Using corpora for language research: Studies in the Honour of Geoffrey Leech*. Longman, London. pp 167-180.

- Hundt, Marianne. 2013. 'Using web-based data for the study of English' in Krug, Manfred and Julia Schlüter (eds.). *Research Methods in Language Variation and Change*. Cambridge: CUP.
- Ishihara, Noriko. 2003. "'I Wish I Would Have Known!': The Usage of *Would Have* in Past Counterfactual *If*- and *Wish*- Clauses' in *Issues in Applied Linguistics* 14(1). pp 21-48, available online at <http://escholarship.org/uc/item/5wd0w3sz>.
- Leech, G., R. Garside and M. Bryant. 1994. 'CLAWS4: The tagging of the British National Corpus' in *Proceedings of the 15th International Conference on Computational Linguistics (COLING 94)* Kyoto, Japan. pp 622-628.
- Lindquist, Hans. 2009. *Corpus Linguistics and the Description of English*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- UCREL CLAWS7 Tagset, available online at <http://ucrel.lancs.ac.uk/claws7tags.html>.

THE FRUIT OF THE TREE: EDITH WHARTON'S DIFFERENT PERSPECTIVE ON SOCIAL AND MORAL CONFLICTS

**Oana Alexandra ALEXA, Assistant Lecturer, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza"
University of Iași**

Abstract: Critics have categorised Edith Wharton, first and foremost, as a novelist of manners, and her most famous novels are, indeed, about the world she knew best: drawing-room Old New York. There are plenty of social and moral conflicts hidden there, behind the unruffled curtain of appearances.

*But *The Fruit of the Tree* (1907) is an interesting departure from Wharton's most successful novels, like *The House of Mirth* (1905) or *The Age of Innocence* (1920). Its two major themes, social reform and the morality of euthanasia, fit into the pattern established as the focus of my research, but they represent an exception from Wharton's usual choices of plot, setting and characters. Critics agree that, while it is overall a good novel, the two separate themes give the impression that the book is actually made up of two stories brought together rather artificially. The author clearly wanted to write about events that were very much topical in the early 1900s and, indeed, the labour movement was gaining social and legal ground, while euthanasia, after much debate, remained outside the law. What she lacked was a deeper insight into these two issues, the kind of understanding she had of upper-class New York.*

*The aim of this paper is to go beyond the negative criticism of this novel and to focus on its main themes, social and moral, which make up Wharton's story, since this is the only one of her novels which deals with the two explicitly. In the process, I will show that, despite its inconsistencies, *The Fruit of the Tree* manages to provide the reader with a deeper knowledge of the author's principles and literary agenda: those which prove that there is an underlying social and moral conflict in each character's life and, by extrapolation, in all human existence.*

Keywords: social conflict, moral conflict, reform, euthanasia, Edith Wharton

1. Introduction. The Critical reception of *The Fruit of the Tree*

Critics have not rated *The Fruit of the Tree* (1907) favourably, mainly because of its broken structure due to Wharton's treatment of two major themes (social reform and euthanasia), her superficial knowledge of the subjects and her declining sympathy for her characters (especially Amherst) through the novel. It stands out, like *The Valley of Decision* (1902), as more of a literary experiment, partially failed in comparison to Wharton's masterpieces because, despite of her attraction to the subject of reform, she didn't quite manage that insight on the true nature of the working class. She was not one of them and she was in favour of a more conservative approach in giving power to the people.

The author's own social status influenced her views on the American economic development and the relationship between social classes. The upper, educated class was to continue to lead the way to modernity, hence both Amherst's and Justine's leisure class origins. The novel also allows Edith Wharton to express "her pragmatic view of ethics as a

continually shifting question involving one's own immediate relation to life."¹ In Justine Brent's own words, "life is not a matter of abstract principles, but a succession of pitiful compromises with fate, of concessions to old tradition, old beliefs, old charities and old frailties."²

Blake Nevius thinks that, like some other "second-rate productions,"³ *The Fruit of the Tree* is to a high degree "characteristic and revealing of its author."⁴ In other words, it not only allows expression of Wharton's views on social order and ethics, but it also shows her own self through Justine Brent, who becomes the leading character in the novel. Nevius qualifies *The Fruit of the Tree* as "an earnest, rather dull and unsuccessful novel,"⁵ but he praises the depiction of Justine as an exponent of the author's personal traits:

"Justine, on the other hand, is singularly aware of herself both as she is in fact and as she appears to others; she provides her own firm center of belief. She has, I repeat, all the traits which are apparent to a marked degree in her creator. She confronts life stoically and expresses her view of it ironically. We are told that she 'felt with her brain,' and this is the objection most frequently voiced by critics of Mrs. Wharton. She has the same independent spirit that enabled Edith Wharton to make a career for herself in opposition to her family and her class."⁶

Indeed, Justine is a far more successful character than Amherst. She ties the two plots together and gradually becomes the focus of the novel. In the end, she alone realizes that Bessy's building plans were not intended for Westmore and decides to reconcile with Amherst since she now knows that compromise lies at the basis of both life and marriage. She never feels guilty for what she has done, and recent critics, like Elizabeth Ammons, Deborah Carlin and Susan Goodman have shifted the moral issue away from euthanasia to Amherst's reaction to it. The fact that Justine did not feel bound to seek his approval for the euthanasia after they become a couple is a critique of the institution of marriage and Amherst's reaction is seen as unjustified. So, instead of social reform and euthanasia, the novel is seen to be really about the victimization of women by men. But this seems to me rather far-fetched. And so is the idea that the moral analysis in *The Fruit of the Tree* is rigid and absolutist. In fact, Wharton stresses that both absolute freedom for factory workers and absolute moral principles cannot really be put into practice because society will not accept them as a general rule. As Tuttleton puts it, "Edith Wharton had, in fact, immersed herself in the skeptical sciences, especially in evolutionary Darwinism, and she understood both manners and morals to be evolved products of slowly altering social and ethical conventions."⁷

The title of the novel appears thus as the gaining of knowledge about good and evil in the context of those complex human relationships. Social life and moral life are sometimes so different in practice from what one learns in theory that the realization of such discrepancies can prove to be destructive. After working with titles like "The Cup of Mercy," "The Shadow

¹ Tuttleton, *op. cit.*, 167.

² Edith Wharton, *The Fruit of the Tree* (New York: Scribner's, 1907), 188.

³ Blake Nevius, *Edith Wharton: A Study of Her Fiction* (Berkeley: University of California Press, 1976), 104.

⁴ Nevius, *Idem*, 104.

⁵ Nevius, *Idem*, 99.

⁶ Nevius, *Idem*, 104-105.

⁷ Tuttleton, *op. cit.*, 165.

of a Doubt,” “The Chariot of the Gods” and “Justine Brent,” Wharton decided on the Biblical association with the original sin. Justine failed to see that even though what she had done was perfectly justified by the circumstances, a person like Amherst, who might have agreed with her in theory, may still be subject to old conventions of feeling when dealing with the killing of his own wife.⁸

In the end, regardless of the other novels, an overall look at the *Fruit of the Tree* tells us that, even though the inconsistencies and contradictions that Wharton’s literary critics have signalled in terms of plot and characterisation are present, dividing the book between the two major themes, it is also indicative of the author’s ability to “capture the contradictory responses to characters involved in complex situations as well as her official stance in relation to the possibilities of changing a system structurally grounded in inequality.”⁹ In fact, Wharton herself criticizes the construction of her novel in her personal correspondence: “I conceive my subjects like a man – that is, rather more architectonically & dramatically than most women - & then execute them like a woman; or rather, I sacrifice, to my desire for construction & breadth, the small incidental details that women have always excelled in, the episodic characterisation, I mean.”¹⁰ This confession leads us to believe that even though she may have failed in terms of construction and plot, Wharton had at least succeeded in defining her style and incorporating the realities of her time, the constant interplay between morality and its social interpretation and offering a hint of where the author stands in relation to them.

2. Wharton’s Social Theme

In writing a labour novel, Edith Wharton followed a long line of popular realist fiction dealing with industrial problems like W.D. Howells’ *Annie Kilburn* (1889), Elizabeth Stuart Phelps’ *The Silent Partner* (1871), H.F. Keenan’s *The Money-Makers* (1885), Lincoln Steffen’s *The Shame of Cities* (1904), Mary Wilkins’ *The Portion of Labour* (1901), and Upton Sinclair’s *The Jungle* (1906). And for someone known as a chronicler of drawing room society, Wharton had also dealt quite extensively with poverty and its effect on the human spirit.

For Wharton, writing is a form of social action through its critical approach. In a letter dating from December 5, 1905, she states: “[T]he more I have considered it [my trade], the more has it seemed to me valuable & interesting only in so far as it is ‘a criticism of life’... Social conditions as they are just now in our new world, where the sudden possession of money has come without inherited obligations, or any traditional sense of solidarity between the classes, is a vast and absorbing field for the novelist.”¹¹ The author, just like her character, Amherst, obviously thinks in favour of the factory owners’ responsibility towards their employees, but all to a certain extent.

⁸ Tuttleton, *Idem*, 166.

⁹ Teresa Tavares, “New Women, New Men, or What You Will in Edith Wharton’s *The Fruit of the Tree*” *Edith Wharton Review*, No. 1, Volume XXI, Spring 2005, 2.

¹⁰ apud Clare Colquitt, Susan Goodman, Candace Waid, eds. *A Forward Glance: New Essays on Edith Wharton* (Cranbury, N.J: Associated University Presses, 1999), 17.

¹¹ apud Teresa Tavares, “New Women, New Men, or What You Will in Edith Wharton’s *The Fruit of the Tree*” *Edith Wharton Review*, No. 1, Volume XXI, Spring 2005, 2-3.

In her book, *Edith Wharton's Politics of Race*, Jennie Kassanoff analyses *The Fruit of the Tree* in terms of Wharton's "class-based strategy of social control."¹² She starts from the premise that Wharton feared the "ill-bred," "foreign" and poor would overwhelm the upper-class elite and destroy the country's well-established, tradition-based moral and social codes. In this light, "her third novel is singularly concerned with the reproduction of a natural elite capable of dominating America's rising proletariat and newly ascendant middle class."¹³ Indeed, the issues concerning the poor workers at Westmore are presented in relation to characters of genteel origin who sympathise with them through constant proximity rather than personal experience.

The emergence of monopolies was much criticized in American history. Workers were not only in danger of losing their lives, but also their jobs. "The possibility that workers would soon be displaced by a newly mechanized industrial order controlled by newly rich capitalists was, of course, the source of widespread concern in Wharton's lifetime."¹⁴ But however difficult it was to do business outside monopolies and however sympathetically is Dillon's case presented in *The Fruit of the Tree*, Wharton found the concentration of power in the hands of the working class "an intolerable prospect."¹⁵ A friend of Theodore Roosevelt's, she shared his belief that a strong hand was needed to steer the American economy. Both the workers and monopolies were not fit to serve the nation and his criticism mainly turned against the middle-class industrialist, characterised by the greed for profit. Wharton saw in Roosevelt a great leader and she shared his distaste for the corporate nouveau riche. "Like the President, she believed that a well-chosen (and therefore well-born) executive could rein in the greedy machinations of a middlebrow corporate elite. Only a powerful patriciate could control the excesses of America's unregulated market place."¹⁶

So even if Wharton made a self-conscious effort to portray working-class problems (like the small wages, lack of education and leisure opportunities, the feeling of helplessness) in novels like *The Fruit of the Tree*, *Ethan Frome* (1911) or *Summer* (1917), she was bound by her own leisure class origins and the general feeling is that she didn't succeed in capturing the essence of the poor, or rather that it shows that she wasn't good at it. Claire Preston states that "Wharton's writing about this group generally has the brittleness of a banker taking his typist to dine,"¹⁷ thus making it "a mere excursion out of one's class,"¹⁸ since there is always that comforting thought at the back of one's mind that, at the end of the day, one goes back home to the old ways.

After a first look at *The Fruit of the Tree*, one may argue that it is not really a novel about social reform, though the first chapters are definitely concerned with it, because it lacks the insight in the real life of the workers, their thoughts and emotions and the realistic description of their lives. There is no actual rendering of a visit to their homes, no dialogue among Dillon's peers and no depiction of the factory life through their eyes. In this light, we

¹² Kassanoff, *op. cit.*, 69.

¹³ Kassanoff, *Idem*, 69-70.

¹⁴ Kassanoff, *Idem*, 66.

¹⁵ apud Kassanoff, *op. cit.*, 66.

¹⁶ Kassanoff, *op. cit.*, 68-69.

¹⁷ Claire Preston, *Edith Wharton's Social Register* (London: Palgrave Macmillan, 2000), 53.

¹⁸ Janet Flanner, "New York Letter," *New Yorker*, 2 March 1929 (Yale) apud Preston, *Edith Wharton's Social Register*, 53.

may hardly say that Wharton had actually seen any industrial town. Indeed, the only description is that of the interior of the mill during Bessy's visit, when she learns that factory owners crowd the space to obtain more profit, and it is clear from there that the author's input is just that: an opinion based on a short visit rather than deeper knowledge gained through close contact and personal experience. Due to her own financial and social status, Wharton couldn't have had any other perspective on things. And this shows in the construction of her plot and characters.

It is worth mentioning that she felt the need to endow both Amherst and Justine with genteel origins. This justifies their lack of true communion with the workers, since it is only based on close contact rather than personal experience. This limited perspective on the social component leads us to doubt about the rendering of the social theme here. Instead, what Wharton manages to bring forth in this novel is some understanding of the relationship between owners and workers and the failure of the former to see the whole picture and pursue the matter further. Indeed, some reforms are put into practice (like building bigger homes for the workers, a hospital and a gymnasium and even enlarging the factory building), but they are constantly delayed and some are even abandoned, not only because Bessy refuses to spend her money on them, but also because even Amherst and Justine often linger in the serenity and comfort of upper-class life. Much as they criticize the upper-class ways, it seems they always manage to shut out anything unpleasant. "If the company was dull," muses Justine, "it was at least decorative; and poverty, misery and dirt were shut out by the placid unconsciousness of the guests as securely as by the leafy barriers of the garden."¹⁹ For a nurse dealing with incessant suffering, this is like an analgesic for the mind. Throughout the novel, at times of hardship and suffering, they both long for the easy life they have accused Bessy of living.

Bessy's family is an exponent of the entire upper-class' attitude towards money and their source. As long as they can live comfortably and fund their "conspicuous consumption,"²⁰ they are not to be bothered with pecuniary issues. "It was part of the modern code of chivalry that a lovely woman should not be bothered about ways and means."²¹ And, for a leisure class man like Mr. Gaines, the proposed innovations at the mill were to be regarded as "new fashions in mill management" and "to be adopted for the same cogent reasons as a new cut in coat-tails."²² In other words, Bessy's family and friends may agree to some improvements only to satisfy their ego as fashionably charitable people. But in doing so, they would not consent to any reduction in their usual monthly income. The likes of Westy Gaines, Blanche Carbury and even Bessy Westmore live the kind of life that is based on conspicuous consumption, a pleasure-seeking, comfortable and fashionably luxurious lifestyle that is sometimes appealing even to John and Justine. However, it is also completely ignorant of all evils in the world. This is the same type of society that Wharton criticizes in all her novels and this is the world she knows best. Its members had never been asked to think about the poor, except for some occasional charity work, and thus the subject is unpleasant and even

¹⁹ Wharton, *op. cit.*, 44.

²⁰ Thorstein Veblen, *The Theory of the Leisure Class* (New York: Oxford University Press, 2007).

²¹ Wharton, *op. cit.*, 53.

²² Wharton, *Idem*, 34.

annoying to them: “No one could expect me to come here now – could they, Mr. Tredegar?” Bessy enquires. “It all depends”, he replies, “how large an income you require.”²³

It seems that the upper-class owners need constant reminders of their duty towards the source of their money. At the beginning of the novel, the relationship between owners and workers is practically non-existent. Bessy had never even visited the mills and we are inclined to think that the deceased Dick Westmore had only done so when hiring the manager, Mr. Truscomb. As long as the mills were managed properly, that is they brought good profits, no further contact between the two was needed. Indeed, “all the mean desolation of an American industrial suburb”²⁴ was as common at Hanaford as it was anywhere else (except for those few places that had recently adopted the new reforms), but a known fact about the upper-class was that it resisted to the sort of change that would upset their comfortably laid lives. Their detachment from the unpleasant is evident in all the talks Amherst has with Bessy, Mr. Langhope or Mr. Tredegar and “business” is the word to cover anything that is ugly or uncomfortable.

In fact, it is Amherst himself who summarizes the type of relationship established between the master and his workers:

“John Amherst was no one-sided idealist. He felt keenly the growing complexity of the relation between employer and worker, the seeming hopelessness of permanently harmonizing their claims, the recurring necessity of fresh compromising and adjustments. [...] The disappearance of the old familiar contact between master and man seemed to him one of the great wrongs of the new industrial situation. That the breach must be farther widened by the ultimate substitution of the stock-company for the individual employer – a fact obvious to any student of economic tendencies – presented to Amherst’s mind one of the most painful problems in the scheme of social readjustment.”²⁵

In other words, Amherst (like Wharton) was not a socialist, he was not keen on giving full power to the people, but he rather wanted the master to treat his subjects with more compassion and to act upon a sense of duty. “The novel makes it clear early on that this new management clearly cannot be in the hands of the workers. Dillon, the mill worker who lost his hand, is symbolically castrated and rendered impotent politically in the very first chapter.”²⁶ A tighter relationship did not mean reversed roles, but rather a way to bring the master “closer to his workers. Till he entered personally into their hardships and aspirations – till he learned what they wanted and why they wanted it – Amherst believed that no mere law-making, however enlightened, could create a wholesome relation between the two.”²⁷ Unfortunately, the Westmores are so ignorant of the current social developments and so keen on not upsetting the established state of affairs, that the only hope Amherst has to make them aware of things is through an appeal to their compassion.

²³ Wharton, *op. cit.*, 13.

²⁴ Wharton, *Idem*, 8.

²⁵ Wharton, *Idem*, 17.

²⁶ Robin Peel, *Apart From Modernism: Edith Wharton, Politics and Fiction Before World War I* (Cranbury, NJ: Rosemont Publishing and Printing Corp., 2005), 73.

²⁷ Wharton, *op. cit.*, 17.

The final chapter does, however, bring some closure to the novel of reform and the relationship between John and Justine. Compromise is the key to both. With the inauguration of the new “pleasure-palace – gymnasium, concert-hall and museum – for the recreation of the mill-hands,”²⁸ at Hopewood, we get the feeling that most of Amherst’s ideas have been (to a smaller scale at least) put into practice. The results now confirmed that “however achieved, at whatever cost of personal misery and error, the work of awakening and freeing Westmore was done, and that work had justified itself.”²⁹ And now, finally, the workers are humanized to some extent, since they “were beginning to understand the meaning of their work, in its relation to their own lives and to the larger economy.”³⁰ Kassanoff notices that “the factory workers in the novel are metonymically referred to as the ‘mill hands’ or simply ‘the hands’.”³¹ Up to this point, Wharton doesn’t mention anything about their thoughts on the reform, but it seems that they finally come to see Hanaford as their home for the future.

3. The Euthanasia Debate

Euthanasia refers to the practice of intentionally ending a life in order to relieve pain and suffering. Two elements are to be taken into account when defining euthanasia: the existence of suffering and of intentionality (for a merciful death.) In a medical context, the term was first used by Francis Bacon in the 17th century to refer to an easy, painless, happy death, during which it was “a physician’s responsibility to alleviate the physical sufferings of the body.”³² Then, in 1870, Samuel Williams, who was a politician in the United States House of Representatives, was the first person to suggest the idea of using anaesthetics and morphine to deliberately end a patient’s life.

Edith Wharton introduced the issue of euthanasia in *The Fruit of the Tree* for two main reasons. It had become quite a subject for debate during that time and it was in fact one of her friends, Charles Eliot Norton, a Harvard professor, who was asked by Anne E. Hall to write an article in favour of mercy killing. A rich Cincinnati widow and the daughter of an Arctic explorer, she had watched her mother die after a prolonged battle with cancer. In 1905, Hall intended to put a resolution before the American Humane Association in Philadelphia requesting their approval of the practice of physicians to administer an anaesthetic in the cases of hopeless suffering. Norton’s mother had also died in similar circumstances and he, too, supported euthanasia. The resolution went down in defeat, but it didn’t mark the end of this debate.

Even though Wharton herself insisted to Scribner’s that her latest novel was not a thesis for or against euthanasia, her private letters disclose her feelings about the topic when referring to similar cases of long suffering in her circle of family and friends. In fact, her belief was that a peaceful death “is infinitely better than a gradual failure of body and mind.”³³

In *The Fruit of the Tree*, Wharton not only argues that suffering must be ended through euthanasia, but also that prolonging the patient’s life through the use of drugs which

²⁸ Wharton, *Idem*, 187.

²⁹ Wharton, *Idem*, 188.

³⁰ Wharton, *Idem*, 188.

³¹ Kassanoff, *op. cit.*, 65.

³² http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia#Beginnings_of_the_contemporary_euthanasia_debate

³³ letter to John Hugh Smith, March 9, 1910 apud Kassanoff, *op. cit.*, 77.

strengthen the body, and thus allow for even more pain, is unacceptable. Wyant personifies the malefic doctor who sacrifices his patient in the name of science. He sees Bessy as “a beautiful case” but, since he is a drug addict, his opinion is questionable. On the other hand, Justine’s relationship with the patient, combined with the absence of both Mr. Langhope and Amherst, increase the emotional strain and the effect of Bessy’s suffering on her. After seeing such cases of prolonged suffering among her family and friends, Wharton has no doubt about the question of euthanasia, and nor does Justine. Throughout the text, she insists that she wouldn’t have done it differently. Both the author’s and Justine’s conviction comes from direct experience, while Amherst’s is rather artificial and idealistic.

As she admits several times in the novel, Justine Brent never questions the righteousness of her deed. That is because she has not administered the fatal dose of morphine on an impulse, but based on a long-established belief that, in such cases, death is better than incessant suffering. But Justine seems to be searching for a confirmation that her opinion is justified. At some point, there is a discussion between Wyant, Miss Brent and Tredegart which sheds light on the three main points of view in this case. On the one hand, there is the ambitious doctor who strives to keep this “beautiful case” for as long as science permits it. Wyant’s passionate description of the case and his efforts focused on prolonging life indefinitely is the opposite of what Justine, as a nurse, and even Mr. Tredegart think. The two realise that, in Wyant doing so, increasing pain hardly justifies a few more weeks of life. However, when asked about death being preferable, the lawyer does not hesitate in his answer: “Human life is sacred! [...] Society decreed it – not one person. [...] It’s the universal consensus – the result of the world’s accumulated experience. Cruel in individual instances – necessary for the general welfare.”³⁴ Mr. Tredegart already knows what Justine has yet to find out: life within a social group means one has to obey its rules, regardless of their failure to apply in certain cases and not even if the patient itself required it. Indeed, even Bessy herself “once or twice [...] turned her dull eyes on Justine, breathing out: ‘I want to die’.”³⁵ but, at the same time, “there were no signs of contact with the outer world”³⁶ and we must ask ourselves if she was really conscious when making this request.

But Justine’s final argument is indirectly offered by Amherst himself. She finds some of his notes on a book and, given their discussion in the first chapter, she takes them as an assurance: “La vraie morale se moque de la morale... We perish because we follow other men’s examples... Socrates used to call the opinions of the many by the name of Lamiae – bugbears to frighten children...”³⁷ she reads. It is interesting to notice that the first quotation is somehow different from the following two. Basically, it says that real life challenges the abstract rules of morality, a conclusion Justine will also reach at the end of the novel. The other two justify Amherst’s way of life and his permanent struggle with the social conventions of the leisure class. Thus, we may interpret the three notes as following: real life may not be a matter of abstract principles, as there are a lot of exceptions to the rule and dilemmatic situations, but the fact is that human beings necessarily live within a community which will judge one’s actions according to the same abstract moral code.

³⁴ Wharton, *op. cit.*, 122.

³⁵ Wharton, *Idem*, 124

³⁶ Wharton, *Idem*, 124.

³⁷ Wharton, *Idem*, 126.

As a consequence, Justine's act can be perfectly reasonable: "No! Her motive had been normal, sane and justifiable – completely justifiable."³⁸ but, in the eyes of the society, abstract principles cannot be bent, at least when somebody else but themselves is to blame. The fact that Justine is afraid to tell John the truth shows that, deep down, she knows he is just like anyone else: "Her fault lay in having dared to rise above conventional restrictions, her mistake in believing that her husband could rise with her."³⁹

An article which appeared in the *New York Times* shortly after the novel's publication indicates that the public opinion, inoculated with the same moral code as everyone else of Wharton's readers, cannot perceive Justine's act as something understandable and even representative for the type of character that she is:

"but when she tries to make us believe that any young woman, above all a woman of Justine's Brent intellect and temperament, could do the thing she is represented as doing, Mrs. Wharton offends the mind, and something else, deep-seated within our little citadel of self. [...] The idea is abhorrent, and all Mrs. Wharton's genius cannot make Justine's affable self-justification other than abhorrent. It may be that she meant to make of Justine a study in human responsibilities and human ideals of duty; but to the plain mind the question needs no study and admits of no argument."⁴⁰

The criticism is in radical terms and indeed shows that the euthanasia debate, though popular at the time, was not to be given a favourable vote from the general public. In choosing this theme for *The Fruit of the Tree*, we have to wonder what Wharton's plan was after her success with *The House of Mirth*.

Indeed, Wharton's final message in the book is, as Justine realises, that life is not a matter of abstract principles but a succession of compromises with fate. I must share James Tuttleton's opinion that this is a story about a woman eating the fruit of the tree and understanding the complexity of life and human relations.

4. Conclusions

Overall, Wharton achieved her purpose to depart from the drawing-room society she grew up in and wrote about in *The House of Mirth*, and she turned her attention towards some controversial topics in her time. But in doing so, she also moved away from her usual acuteness of perception and mastery of the literary means. In my opinion, Justine Brent is the most successful character in the novel, not Amherst (like some of her critics proclaimed), but this in itself is not enough to rescue the entire composition. Wharton's depiction of social and moral conflicts is most successful when it is only implied and not overtly ridiculed. Her irony is usually hidden under the mask of perfect conventionality. In the case of *The Fruit of the Tree*, she is not convincing because small-town industrial America is not her place to be.

³⁸ Wharton, *op. cit.*, 157.

³⁹ Wharton, *Idem*, 157.

⁴⁰ "'The Fruit of the Tree.' Mrs. Wharton's Latest Novel a Powerful Study in Modern Life – Expert Satire in Frosty Brilliance. Central Element Repels. Euthanasia as a Moral Problem Appears as New Element in Fiction." Editorial. *New York Times* Oct. 19 1907, <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F10D14FB3B5A15738DDDA00994D8415B878CF1D3>

Of the two major themes, I think that the morality of euthanasia is better illustrated. The first chapter of the novel starts well with the social component, but the relationship between leisure-class Bessy and former gentleman turned assistant manager Amherst quickly takes over the scene. Labour issues become secondary. In this respect, the moral component and its impact upon human and class relations is better illustrated and followed through. However, the last chapter of the book brings the social theme back into the reader's attention, but, this time, through Justine's eyes. She is happy to see all the improvements her husband had managed to put into practice, but there is also that personal regret that their earlier communion, both in business and in feelings, was lost.

In the end, the particularity of Wharton's novel stands in her personal views on the two topics and in the way she chose to illustrate them through her characters. She was definitely a moderate advocate of social reform because she saw the need for well-bred educated leaders to guide the lower classes through the social and political changes of that time. And she was also experienced enough to see that people's perception of morality may be relative, but it is still the weapon used by society to safeguard its status quo. The novel is thus an expression of what the author believed in and a reflexion of the way society changed in the early years of the 20th century.

Bibliography

Ammons, Elizabeth. *Edith Wharton's Argument with America*. Athens: University of Georgia Press, 1980.

Colquitt, Clare, Goodman, Susan, Waid, Candace, eds. *A Forward Glance: New Essays on Edith Wharton*. Cranbury, N.J: Associated University Presses, 1999.

"Dr. Norton on Euthanasia." Editorial. *New York Times* Jan. 6, 1906, <http://query.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F60C1EF73D5A12738DDDAF0894D9405B868CF1D3>

Kassanoff, Jennie A. *Edith Wharton and the Politics of Race*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.

Nevius, Blake. *Edith Wharton: A Study of Her Fiction*. Berkeley: University of California Press, 1976.

Peel, Robin. *Apart From Modernism: Edith Wharton, Politics and Fiction Before World War I*. Cranbury, NJ: Rosemont Publishing & Printing Corp., 2005.

Preston, Claire. *Edith Wharton's Social Register*. London: Palgrave Macmillan, 2000.

Tavares, Teresa. "New Women, New Men, or What You Will in Edith Wharton's *The Fruit of the Tree*." *Edith Wharton Review*, No.1, Volume XXI, Spring 2005.

"'The Fruit of the Tree'. Mrs. Wharton's Latest Novel a Powerful Study in Modern Life – Expert Satire in Frosty Brilliance. Central Element Repels. Euthanasia as a Moral Problem Appears as New Element in Fiction." Editorial. *New York Times* Oct. 19 1907, <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F10D14FB3B5A15738DDDA00994D8415B878CF1D3>

Tuttleton, James W. "Justine: The Perils of Abstract Idealism." *The Cambridge Companion to Edith Wharton*. Ed. Millicent Bell. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Veblen, Thorstein, *The Theory of the Leisure Class*. New York: Oxford University Press, 2007.

Wharton, Edith. *A Backward Glance: An Autobiography*. New York: Touchstone Simon and Schuster, 1998.

Wharton, Edith. *The Fruit of the Tree*. New York: Scribner's, 1907.

http://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia#Beginnings_of_the_contemporary_euthanasia_debate

CIORAN ENTRE LA TRADUCTION ET L'ORIGINAL : LE CAS DE LA TRADUCTION FRANÇAISE DES LARMES ET DES SAINTS

Andreea Maria BLAGA, PhD Candidate, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca /
Université Jean-Moulin Lyon 3

Abstract: The analysis of Emil Cioran's French translations does not only contribute to the translation studies, but it also underlines the evolution of his writing in time. Cioran's translators and Cioran himself, who participated directly in the translation of Tears and Saints and presumably in that of On the Heights of Despair, molded his Romanian work accordingly to his French style. Important parts of the text were cut out, descriptive passages removed, as well as explosive metaphors, or words which were followed by other synonymous terms and formulations, all defining of Cioran's earlier creation. They tried to mold it after its aphorisms and the concise writing he practiced later on. These differences that separate the original from the translation will most likely show us the evolution of Cioran's image in time: sentimental at first, he then became a very lucid writer repressing his poetic side.

Keywords: Cioran, translation, rewriting, repetition, reformulation

Traduction, auto-traduction, ou réécriture ? Difficile de discerner avec précision entre ces termes dans le cas de la traduction française *Des Larmes et des saints*¹, faite par Sanda Stolojan en collaboration avec Emil Cioran lui-même. D'un côté, on remarque la présence des pratiques employées dans les traductions proprement dites et qui témoignent d'un vrai travail de traduction : traduction directe – littérale ou mot-à-mot : « Frica este o moarte de fiecare clipă. » (p. 26)/ La peur est une mort de chaque instant. » (p. 294), traduction oblique – équivalences idiomatiques, transpositions : « ar fi scos de mult pe Dumnezeu din circulație » (p. 61)/ « Aurait vite fait de mettre Dieu au rancart » (p. 303), « a trage chiulul morții » (p. 34)/ « tricher avec elle » (p. 295) ; explicitions et paraphrases : « Nu-i găsesc goluri înspre care să arunc punți. » (p. 70)/ « Je ne lui trouve aucun point faible qui me permette de l'approcher et de le comprendre. » (p. 304), « Un Shakespeare cu inimă de fecioară » (p. 7)/ « Un Shakespeare frappé d'innocence » (p. 289). Mais ces procédés restent assez rares et isolés, il est plus facile de trouver, au contraire, des exemples qui témoignent d'un travail de réécriture radical, tâche qui incombe le plus probablement à l'écrivain lui-même. En analysant les divergences qui éloignent les deux textes de façon manifeste, nous allons observer trois axes dominants, interconnectés, qui régissent la plupart des transformations de la traduction française et qui sont également révélateurs de l'évolution stylistique que les textes cioraniens ont subie au fil du temps.

1. Comme dans les autres traductions de Cioran que nous avons analysées, notamment celle de *Sur les cimes du désespoir*, nous pouvons observer une tendance flagrante **de réduire l'excès verbal, les répétitions, les redoublements synonymiques, les explications trop**

¹ Emil Cioran, *Lacrimi și Sfinți*, București, Humanitas, 2008. / Emil Cioran, *Des Larmes et des Saints*, in *Œuvres*, Paris, Éditions Gallimard, 1995. Toutes les références au texte roumain et français sont à rapporter à ces éditions.

longues. En roumain, les mots, les expressions, et les phrases mêmes sont redoublés et se font écho à l'intérieur du texte. Dans l'exemple suivant, Cioran dit presque la même chose, mais de trois façons différentes, en français cependant une seule occurrence semble être suffisante :

Vârsta inocenței a lui Reynolds îți arată că viața n-ar fi avut decât o șansă: eternizarea copilăriei. Cu cât privești tabloul pictorului englez, cu atât îți dai seama că am intrat cu toții într-o rată fatală și necrutătoare, că nu există decât o rată: a nu mai fi copil². (p. 133)

« L'âge de l'innocence ». Plus on contemple les tableaux de Reynolds, plus on se persuade qu'il n'y a qu'un seul échec : cesser d'être un enfant. (p. 321)

Le projet d'écriture du texte original, ainsi que celui de la traduction, s'esquissent très clairement dans ce passage, l'écrivain reprend une idée à travers des paraphrases, des reformulations : le tableau de Reynolds t'apprend que tu avais une seule chance : d'éterniser ton enfance, que nous nous trouvons tous dans un échec *fatal et implacable* (autre redondance), et qu'il n'y a qu'un seul échec : celui de cesser d'être un enfant. Il tourne donc cette idée sur tous ses côtés, jouant sur l'antonymie des mots : *échec-chance, éterniser-cesser*, remplaçant des mots par des synonymes : *fatal-implacable, on se persuader-on nous montre* et arrive à une formule finale, à caractère de sentence : « il n'y a qu'un seul échec : cesser d'être un enfant ». L'écrivain retient justement cette dernière formule, gommant les tentatives précédentes d'expression, le processus par lequel une certaine expression prend forme. En roumain, on demeure avec l'impression que l'écrivain entend épuiser ainsi toutes les possibilités d'expression, qu'il fait le tour de l'idée. Ce qui peut témoigner d'une volonté de se faire comprendre, de faire passer son message, mais c'est notamment le désir de se libérer d'un contenu non-verbalisé, de lui donner une forme, que ces citations semblent traduire. Les exemples abondent en ce sens :

Buddha a fost un optimist provocator. Cum de n-a observat el că nu numai tot ce este e durere, ci și tot ce nu este? Chinul definește ființa tot atât cât neființa³. (p. 153)

Bouddha était un optimiste. Se peut-il que qu'il n'ait pas observé que la douleur définit l'être comme le non-être ? (p. 324)

Împărăția cerurilor se întinde în golurile vitalității. Neutralitatea biologică sau un zero vital sunt obiectivele imperialismului ceresc. (p. 10)

Le royaume des cieux gagne petit à petit les vides de notre vitalité. L'impérialisme céleste a pour objectif le zéro vital. (p. 290)

Ces exemples sont assez éloquents, ils soutiennent l'hypothèse que nous avançons précédemment de la libération d'une pensée qui n'avait pas encore de forme, à travers une expression ample et redoublée. Dans la dernière citation, en roumain, nous voyons assez clairement qu'il y a une idée qui obsède l'auteur, qu'il essaie de lui donner une contenance

² Les mots soulignés marquent les passages supprimés dans la traduction française, tandis que les mots en caractère gras représentent les éléments qui se redoublent, les paraphrases.

³ « Bouddha était un optimiste provocateur. Comment se fait-il qu'il n'a pas observé que la douleur se trouve non seulement dans tout ce qui est, mais aussi dans ce qui n'est pas ? Le tourment définit l'être comme le non-être. » (trad. littérale)

linguistique à travers les trois occurrences successives, considérant qu'une seule de ces occurrences n'aurait pas eu la même force d'expression. En français, ce processus est moins visible, parce que seulement deux occurrences sont traduites, et elles sont placées à une certaine distance. Le jeune écrivain voudrait donc se libérer de ce contenu en lui assignant une forme matérielle adéquate et qui lui correspondrait parfaitement. Nous arrivons donc à une autre possible interprétation, connexe à la première, qui vise la recherche du mot juste. L'écrivain semble avoir du mal à trouver une expression assez forte pour transcrire son idée, c'est pourquoi, ne pouvant pas aller directement à l'essentiel, il fait le tour de l'idée, il la place à la croisée de ces multiples expressions. Cette théorie du mot juste n'est évidemment pas nouvelle, ayant fait le sujet de plusieurs études, comme celle de Jacqueline Authier-Revuz que nous pourrions citer ici : « Ce manque du mot que nommerait parfaitement la chose visée se trouve aussi représenté par le jeu de deux mots, et des trajets dont ils ouvrent l'espace entre eux. »⁴. Cette citation parle justement d'une insatisfaction, du manque d'un mot, insaisissable mais qui se trouverait inscrit dans l'espace qui se crée entre deux occurrences⁵. Mais c'est probablement Cioran lui-même qui décrit le mieux cette épreuve très difficile pour lui de trouver le mot qui convient le mieux à ses contenus intérieurs : « Le "talent", c'est la capacité de combler l'intervalle qui sépare l'épreuve et le langage. Pour moi, cet intervalle est là, béant, impossible à remplir ou à escamoter. Je vis dans une tristesse automatique, je suis un robot élégiaque. »⁶. Dans cette citation qui date depuis sa période française, Cioran touche du doigt justement cette dimension de son écriture de jeunesse que nous entendions surprendre par les exemples précédents. La source de cette quête infructueuse serait, selon l'écrivain, un manque de talent, le talent de la poésie, nous le verrons plus loin, manque avec lequel il semble s'être réconcilié et qui ne justifie plus cette quête *frénétique* de sa jeunesse.

Par contre, celle-ci est très présente dans ses œuvres roumaines, et nous pouvons donner encore un dernier exemple assez convaincant :

În echilibrul organic, suntem **la același nivel cu lumea**. Și de aceea nici nu *suntem*. Căutarea suferinței pleacă în primul rând dintr-o dorință de a scăpa din lumea obiectelor [...]. Durerea a frânt identitatea naturii. Înainte de a o cunoaște cu toții eram *natură*. Căci eram **în rând** cu existența. Dar durerea ne-a pus **la pas** cu Dumnezeu... 131-132

Dans cet exemple, nous saisissons le travail fait par le jeune Cioran sur l'expression : il reprend la même idée à quelques lignes distance, remplaçant une colocation avec une autre : *A fi la același nivel – în rând – la pas : être de même niveau avec l'existence – être de plein pied avec l'existence – marcher côte à côte avec Dieu*. C'est la recherche d'une expression

⁴ Jacqueline Authier-Revuz, « Deux mots pour une chose : trajets de non-coïncidence », in P. Anderson, A. Chauvin-Vileno, M. Madini, *Répétition, Allitération, Reformulation*, Colloque international 22-24 juin 1998, Presses Universitaires Franc-Comtoises, 2000, p. 52.

⁵ C'est le même trait que Linda Collinge identifie chez Beckett, mais cette fois-ci c'est dans l'auto-traduction anglaise que Beckett utilise ce procédé et non dans la version originale française ! : « Un autre type de répétition consiste à employer deux synonymes dans la traduction là où ne figurait dans la version originale qu'un seul mot, donnant l'impression que Beckett est à la recherche du mot juste. Alors que la répétition empêche habituellement d'avancer, ce procédé permet de progresser à tâtons. », Linda Collinge, *Beckett traduit Beckett, De Malone meurt à Malone Dies l'imaginaire en traduction*, Droz, Genève, 2000, p. 133.

⁶ Cioran, *Cahiers 1957-1972*, Paris, Gallimard, 1997, p. 70.

toujours plus percutante que Cioran semble entreprendre dans ce passage dont l'idée sera rebattue souvent dans cette partie du livre, ce qui constitue probablement la raison pour laquelle il a été supprimé de la traduction.

Mais, alors, nous pourrions invoquer également la théorie de Lancan de « lalangue », qui représente un excès verbal, une nécessité intime de dire plus et qu'il définissait ainsi : « partant d'un mot choisi intentionnellement pour nommer la chose et qui en "libère" un autre dont il était "gros" : trajet d'un mot dans les couches de résonance de lalangue, d'où revient en écho un autre mot. »⁷. C'est le phénomène pendant lequel une expression entraîne spontanément une autre qui lui est attachée, par des résonances phonétiques et, nous ajouterions, sémantiques. C'est donc une écriture spontanée, que cette théorie nous révèle et qui marque une divergence importante par rapport à l'écriture aphoristique que Cioran pratiquera en français.

Finalement, pour nommer une autre interprétation possible, nous considérons que cet aspect de l'écriture de Cioran est susceptible de nous montrer le processus de la création : il permet de tracer le chemin qu'une expression fait pour s'accomplir, la façon dont une image s'arrondit au cours des reprises successives. Cela est manifeste dans les exemples ci-dessous :

Dar moartea, moartea... Să mă lege de ea numai un dor ascuns, un regret vegetal, o încovoiere de plantă mâhnită sau o conspirație secretă cu ondulațiile funebre ale naturii? (p. 154)

La mort... N'y suis-je lié que par une aspiration secrète, un regret végétal, une complicité avec les ondulations funèbres de la nature ? (p. 325)

On devine facilement que la première occurrence, *le fléchissement d'une plante morne*, portait en elle, qu'elle était « grosse » de l'occurrence suivante, *les ondulations funèbres de la nature*, qu'elle a inspiré à l'auteur cette autre image plus abstraite et sublimée en quelque sorte.

Calea spre extaz și experiența vidului presupun un efort de *tabula rasa*, o străduință spre un alb psihic, spre un incolor în care se pot comunica vibrații fără tangente materiale. (p. 73)

Toutes les deux supposent une volonté ardue de « table rase », un effort vers un blanc psychique... (p. 306)

Dans la dernière citation, par exemple, la deuxième occurrence, *un effort vers une région incolore où des vibrations sans tangences matérielles peuvent être communiquées*, est une explication de la première, mais aussi une variation à partir de celle-ci, une image engendrée par la force expressive de la première.

Avant de passer au deuxième axe, nous pouvons observer que, parfois, il y a une phrase entière qui est reformulée en roumain et qui essaie de fixer une image dans notre esprit. Comme nous nous sommes déjà habituée, la traduction française ne conserve qu'une occurrence : « Scufundarea în el este un refugiu de propria noastră individualitate. Imersiunea în abisul divin ne scapă de ispita existenței proprii. » (p. 76) / « Plonger en lui

⁷Jacqueline Authier-Revuz, « Deux mots pour une chose : trajets de non-coïncidence », in P. Anderson, A. Chauvin-Vileno, M. Madini, *Répétition, Allitération, Reformulation*, op. cit., p.57.

est un refuge par rapport à notre propre individualité. » (trad. littérale) « L'immersion dans l'abîme divin nous sauve de la tentation d'être ce qu'on est ». (p. 306). Cet exemple nous permet de voir également l'évolution stylistique qu'a eu lieu d'une formulation à l'autre, que la deuxième occurrence est plus synthétique, que les mots sont mieux choisis : *plongement – immersion*, et qu'elle a un effet plus grand sur le lecteur. En bref, c'est une expression plus aboutie, que la traductrice/l'écrivain choisit de garder au lieu de montrer cette quête de Cioran, son effort d'*escamoter* le manque d'un mot juste.

2. Ensuite, outre cette tendance d'entraver le débordement verbal de l'écrivain, en supprimant les doublets synonymiques, nous pouvons observer une autre, qui va dans le même sens, celle de réorganiser et de contraindre les paragraphes du texte original. Parfois, la traductrice, mais c'est le plus probablement l'écrivain qui opère ces modifications, garde seulement la phrase de début, autrefois il retient seulement les exemples ou la formule finale et très souvent il fait une sorte de collage à partir de plusieurs bouts de phrase. Comme dans l'exemple ci-dessous :

Ei aveau stil în îndoieli. Cum se aplecau tomnatic asupra lumii, într-o expresie de fericire dezabusată, cu o participare caldă, fără resentiment, ca într-o atingere fără consecințe ! Scepticismul – umbra delicată a spiritului și înflorire a tuturor asfințiturilor de cultură [...] (p. 52)

Leurs [les Anciens] doutes empreints d'une douceur automnale et d'un bonheur désabusé avaient du style, comme toutes les choses délicates à leur déclin. (p. 300)

L'écrivain retient pour la version en français seulement quelques expressions et mots isolés qu'il agence différemment. La volonté de réduire le texte roumain, de le ramener à une forme minimale y est flagrante. Dans une autre citation, il coupe une phrase entière, mais il retient un mot, qu'il insère dans la phrase précédente. La deuxième phrase, celle qui est supprimée en français, est une reprise sur le plan subjectif du vécu de l'auteur, de l'idée énoncée précédemment, qui de cette façon est prolongée et menée plus loin :

Cum să nu-i urăști pe îngeri, pe sfinți, pe Dumnezeu, și pe toată șleata paradisului care întrețin și provoacă o sete bolnăvicioasă după alte umbre și lumini, după alte adăposturi și ispite ? ! Va veni o vreme când mă va cuprinde rușinea de pasiunile mele cerești, de leșinul religios care e sfințenia, și de senzualitatea transcendentă care e mistica. (p. 58-59)

Comment ne pas honnir toute l'engeance du paradis, qui provoque et entretient cette soif malade d'ombres et de lumières, venues d'ailleurs, de consolations et tentations transcendantes ? (p. 302) Il viendra une époque où je serai saisi par la honte à cause de mes passions célestes, de mon évanouissement religieux qu'est la sainteté, de la sensualité transcendante qu'est le mystique. (trad. littérale)

En roumain, les grands passages dont ce livre est composé, se constituent autour d'une idée, d'une image ou d'une sensation, qui est analysée, exemplifiée, regardée de plusieurs points de vue et exploitée au maximum. Dans l'exemple suivant, Cioran renforce son affirmation initiale en anticipant une possible remarque « Le renoncement ? », en la reprenant et la reformulant du point de vue de la dimension humaine de Dieu – « Jésus est un héros seulement dans la mesure où il est homme. » –, de sa dimension divine – « Par son côté divin

il s'inspire d'une lâcheté surhumaine. » –, du point de vue de sa création – « Tout ce qui est sublime dans la chute de la créature dérive de l'héroïsme » et de nouveau de celui de la Divinité... En français, il ne reste, souvent, qu'une formule lapidaire, une phrase elliptique qui rappelle ses œuvres françaises. L'idée y est énoncée avec un minimum de mots et de dépenses rhétoriques, les phrases ont un caractère de sentence et sont suspendues en l'air :

Între divin și eroi nu există nici o legătură. Căci Dumnezeu n-are nici un atribut de erou. Renunțarea? Dar Isus este erou numai în măsura în care este om. Prin ceea ce e divin se insipră dintr-o lașitate supraomenească. Tot ce e sublim în căderea creaturii derivă din eroism. Dumnezeu nu este decât antipodul lui. (p. 106)

Rien ne lie le divin et l'héroïque. Car Dieu n'a aucun des attributs du héros. La lâcheté surnaturelle de Jésus... (p. 314)

Pour voir de façon plus claire et détaillée la stratégie que Cioran emploie pour réorganiser son texte, nous analyserons un paragraphe, un peu plus long, mais très éloquent :

Meritul creștinismului față de înțelepciunea antică consistă în a fi depreciaț resemnarea prin iubirea suferinței. Din punct de vedere creștin, un lepros care-și iubește lepra e superior unuia care-o acceptă [...] Prin legitimarea febrei, creștinismul a adăugat lumii o calitate de emoție pe care n-o avea în contemplația antică. Sfîntenia a fost consecința imediată a acestei legitimări. Temperatura lansată de Isus este singura favorabilă unei „culturi” de sfinți. A făcut apologia suferinței și termometrul a trecut de 40°. Creștinismul a ridicat temperatura omului, ca acesta să nu mai diferențieze percepția de vis. [...] ...De aceea, nu există cunoaștere în sens de absolut, fără boală. Dar oamenii sunt prea puțin recunoscători. S-a gândit cineva să ridice un monument tuberculozei, ca să nu amintesc de sifilis, epilepsie și de toate celelalte, de melancolie, de plictiseală sau de tristețe? [...] (p. 130)

Est supérieur, du point de vue chrétien, le lépreux qui aime sa lèpre, à celui qui l'accepte [...] En légitimant la fièvre, le christianisme a créé les conditions favorables à une culture de saints. Il a élevé la température de l'homme... (p. 321)

Parmi les choses supprimées par l'écrivain nous pouvons observer : la comparaison christianisme/sagesse antique qui est vouée à mettre en relief cette idée du chrétien qui aime sa souffrance, donc un élément redondant dans la logique du texte français, qui semble trancher tout aspect rhétorique. Mais, ce qui est le plus révélateur dans les deux paragraphes comparés, c'est la suppression de la digression sur la maladie. Tandis que, en français, la traductrice/l'écrivain garde seulement l'idée d'une fièvre abstraite, en roumain, Cioran ouvre une parenthèse, poussant l'idée dans le concret : « Il a fait l'apologie de la souffrance et le thermomètre a dépassé les 40 degrés. [...] C'est pourquoi il n'y a pas de connaissance dans le sens absolu sans la maladie. Mais les hommes sont trop peu reconnaissants. Quelqu'un a-t-il pensé à élever un monument à la tuberculose, pour ne pas rappeler la syphilis, l'épilepsie, etc. ? » (trad. littérale). D'ailleurs, la maladie est un sujet qui revient souvent sous la plume de l'écrivain. En conséquence, Cioran sanctionne le laisser-aller de son texte roumain qui s'éloigne du propos mis en discussion, qui reprend un sujet rebattu dans ses œuvres, qui rabaisse une image abstraite dans le concret et la pousse trop loin avec cette idée d'un monument érigé à la tuberculose. Un autre courant qui traverse la traduction est donc celui qui

tranche les images et les termes radicaux, véhéments. Finalement, nous observons que le vide laissé par ses suppressions est « ravaudé » par un collage des mots et syntagmes pris ici et là et qui semblent être facilement permutable.

Nous allons retenir que dans sa tentative d'épuiser une idée, après s'être servi des reformulations, des paraphrases, des reprises successives, ne pouvant plus prolonger son idée dans l'abstrait, Cioran passe dans le registre du concret, voire du prosaïque, trouvant un exemple quotidien qui clarifie les choses et leur donne un sens définitif. Par exemple, dans un passage il parle de l'idée d'un souvenir primordial, qui est Dieu et qui est accessible seulement aux Saints, même sans leur savoir. Le sens y est assez fragile, assez instable, c'est pourquoi l'écrivain passe sur un terrain plus stable, celui du concret, rapprochant des mots issus des catégories très éloignées. Ce fragment est complètement supprimé en français : « Pourquoi tous les fous parlent de Dieu, ou se croient Dieu ? [...] C'est la même chose avec l'ivresse. L'homme se soûle pour se rappeler Dieu ; peut-être c'est pour cela qu'il devient fou. En tout cas, c'est sûrement pour cela qu'il devient saint. »⁸ (trad. littérale).

3. Nous arrivons, finalement, au dernier axe, qui intervient dans la traduction française : celui de **la suppression des images artistiques et des descriptions lyriques**. Tout en continuant l'analyse de la façon dont les différentes idées s'organisent dans le texte original, nous allons montrer le rôle que jouent les images à l'intérieur de celui-ci. Comme nous l'avons déjà partiellement dit, un paragraphe peut commencer avec une affirmation générale et avancer vers le particulier, ou au contraire, il peut débiter avec un exemple, une sensation, une impression et finir dans une formule à caractère général, mais presque à chaque fois il débouche sur une image très plastique qui est supprimée dans la traduction :

Inaderența la viață creează un gust pentru geometrie. Începem să vedem totul în forme fixe, în linii înghețate, în contururi moarte. [...] Cu cât ești mai trist cu atât lucrurile *stau*, iar la temperatura cea mai scăzută a tristeții ele îngheață. Depresiunile insensibilizează optica la viață, inima devine o transparență rece de mineral, iar vinele goale îngroapă ecouri de crivăț. (p. 144)

L'inadherence à la vie engendre un goût pour la fixité. Nous commençons à voir le monde dans des formes rigides, des lignes arrêtées des contours morts. [...] Plus vous êtes déprimé, plus les choses se figent, en attendant qu'elles se glacent. (p. 322)

Câtă vreme umbli pe străzi, parcă lucrurile tot ar mai exista. Dar când privești pe fereastră – pe orice fereastră –, totul devine ireal. Oameni, arbori, animale, conspiră în neființă. [...] Uităndu-te la viață, începi să o *uiți*. De aceea, în orice cafenea istoria e ridicolă. Ceea ce se petrece afară, dincolo de geam, n-are sens și realitate. [...] ajungi la sfârșit să nu mai deosebești decât nimicul exterior de cadavrul lui Dumnezeu din inimă. (p. 146)

Quand vous arpentez les rues, le monde semble exister tant bien que mal. Mais regardez par la fenêtre – et tout devient irréel. Comment se fait-il que la transparence d'une vitre nous sépare à ce point de la vie ? [...] À force de regarder la vie, on finit par l'oublier. (p. 323)

⁸ « Pentru ce aproape toți nebunii vorbesc de Dumnezeu sau se cred, chiar? [...] Este același caz cu beția. Omul se îmbată ca să-și aducă aminte de Dumnezeu; poate de aceea înnebunește. Iar că devine sfânt, o face sigur pentru aceasta. » (p. 21)

De nouveau, nous observons que dans le premier exemple l'écrivain joue sur l'idée de la température. Dans une citation précédente il partait dans une digression très concrète sur la maladie. Dans celle-ci, il crée une métaphore filée à partir de l'idée du froid. D'ailleurs, il est assez facile de retracer le chemin qu'il a fait pour arriver à cette image. Le qualificatif « figé » entraîne un autre qui le redouble « glacé » – qui est remplacé dans le texte français avec « lignes arrêtés » – qui engendre toutes ces variations lyriques autour du thème du froid : « la température la plus basse de la tristesse », « le cœur devient une transparence froide de minéral », « les veines creuses enterrent des échos de vent glacial » (trad. littérales) et transforme l'abstrait en plastique, englobant tout le paragraphe dans une métaphore finale.

Ensuite, nous observons que ces métaphores finales qui viennent compléter les propos que Cioran avance ici, qui closent de façon percutante les deux paragraphes, disparaissent complètement. Mais, il y a deux courants visibles dans ces exemples : celui qui supprime le caractère abstrait que les métaphores confèrent au texte – « on arrive à la fin à ne plus distinguer le rien extérieur du cadavre de Dieu qu'on porte dans le cœur » –, et celui qui élimine les aspects concrets retrouvés dans les exemples – « C'est pourquoi, dans tout café l'histoire devient ridicule ». Ce qui reste donc c'est le côté idéatique, le problème soulevé par Cioran, sans les variations lyriques, ou les exemplifications éclairantes.

Cependant, parfois, le concret, le précis est préférable au métaphorique, l'écrivain/la traductrice remplaçant une image très subjective avec une explication très claire : « Două mii de ani de frică ne-ar fi spânzurat de noi înșine. » (p. 55)/ « Deux milles ans de terreur nous auraient acculés à l'impasse ou au suicide. » (p. 301).

Les premières images supprimées sont les images apocalyptiques qui transcrivent des vécus intenses, explosifs, qui sont une marque de l'œuvre roumaine de Cioran et, notamment de *Sur les cimes du désespoir*, même si dans la version roumaine *Des Larmes et des Saints* elles sont déjà beaucoup plus tempérées. Tous les éléments de l'univers se déchaînent et changent de fonction et de propriétés : les rochers fondent, les glaciers s'embrasent, les étoiles blêmissent, la solitude accablante pourrait engendrer une larme empoisonnant l'univers entier:

Cunoști tu pornirile de furie care topesc stânci, aprind ghețari și opresc valurile mării într-o nemărmurire crispată? Ura nesfârșită, care face din viață o cascadă înghețată... o Niagara albă și tăcută, peisaj de groază și simbol al creaturii⁹. (p. 162)

Scârba de Dumnezeu la un om religios ajuns în stadiul final al suferinței determină o singurătate atât de copleșitoare, că, de-ai putea scăpa o lacrimă, ea ar otrăvi întreg pământul, stelele s-ar învineți, iar soarele ar răspândi o lumină ofticooasă și sfâșietoare. Și în jurul acelei lacrimi ar începe aștrii să se învârtă, și lumini noi s-ar crea din acel punct inițial al deznădejdiei cosmice¹⁰. (p. 163)

⁹ « Connais-tu ces élans de colère qui font fondre les rochers, qui embrasent les glaciers et contiennent les vagues de la mer dans une immobilité crispée ? La haine infinie, qui transforme la vie dans une cascade glacée... une Niagara blanche et muette, paysage de terreur et symbole de la créature... » (trad. littérale)

¹⁰ « Le dégoût de Dieu chez un homme qui se trouve dans le stade final de la souffrance détermine une solitude si accablante que, si tu pouvais faire couler une larme, elle empoisonnerait toute la terre, les étoiles blêmiraient, et le soleil disperserait une lumière faible et déchirante. Les astres commenceraient à tourner autour de cette larme et des lumières nouvelles s'engendreraient à partir de ce point initial du désespoir cosmique. » (trad. littérale)

Nous observons très bien à travers les images supprimées que cette poésie frénétique, cette expansion lyrique du jeune Cioran, formée d'une accumulation d'éléments cosmiques qui incarnent ses vécus les plus intenses, est difficile à gérer par l'écrivain français désabusé et revenu de son enthousiasme. Il rejettera plus d'une fois son écriture roumaine – d'ailleurs il critiquera les formules françaises aussi – « Je viens de lire quelques pages que j'ai écrites en roumain il y a plus de vingt ans. Mauvaise poésie s'il en fut. Une sorte de « frémissement » continu qui me donne la nausée. [...] Se garder de la poésie comme de la peste. Ou alors écrire carrément des poèmes. »¹¹. Ce rapport difficile qu'il a avec son propre texte serait dû également à une frustration de Cioran qu'il déplore souvent, celle de ne pas pouvoir être poète, malgré son lyrisme inhérent : « je suis un robot élégiaque » dira-t-il dans une citation que nous avons évoquée plus haut. Le lyrisme s'avère être donc un point névralgique pour Cioran, l'obligeant à un trop grand dépouillement de lui-même et le mettant devant son inaccomplissement.

Ayant analysé les trois axes, le temps est venu de faire le bilan de notre analyse et de répondre à la question que nous avons posée au début de notre étude. Nous pouvons donc conclure que la traduction de *Des larmes et de Saints* est une réécriture du texte original, les preuves en ce sens étant indubitables. Le grand nombre de suppressions, visant le lyrique, ainsi que le concret et le terrestre, met en exergue un vrai effort de l'écrivain de réprimer une partie importante du texte original. Toutes les marques de son écriture de jeunesse sont gommées l'une après l'autre : les images extrêmes et véhémentes, le lyrisme débordant, l'écriture spontanée et déchaînée qui a un effet cathartique pour le jeune écrivain, ses quêtes lexicales et stylistiques. On remarque, par contre, une tentative de resserrer le texte, de le contraindre dans des formules, les ellipses, l'insertion du silence et les phrases suspendues, qui font partie d'une stratégie d'écriture complètement opposée et qui sera celle de ses œuvres aphoristiques françaises. Cette analyse comparative entre la traduction et l'original nous aura permis donc de mieux mettre en évidence l'écart qui existe entre les premières œuvres de Cioran et celles plus tardives, entre l'image roumaine d'un Cioran poétique et « sentimental » et l'image française d'un Cioran lucide, refoulant son penchant poétique.

Bibliographie

- AUTHIER-REVUZ, Jacqueline, « Deux mots pour une chose : trajets de non-coïncidence », in P. Anderson, A. Chauvin-Vileno, M. Madini, *Répétition, Allitération, Reformulation*, Colloque international 22-24 juin 1998, Presses Universitaires Franc-Comtoises, 2000.
- CIORAN, Emil, *Lacrimi și Sfinți*, București, Humanitas, 2008.
- CIORAN, E. M., *Des Larmes et des Saints*, in *Œuvres*, Paris, Éditions Gallimard, 1995 [Éditions de l'Herne, 1986].
- CIORAN, *Cahiers*, Paris, Éditions Gallimard, 1997.
- COLLINGE, Linda, *Beckett traduit Beckett, De Malone meurt à Malone Dies l'imaginaire en traduction*, Droz, Genève, 2000.

¹¹ Cioran, *Cahiers 1957-1972*, op. cit., p. 187.

ANALYSE DES TRADUCTIONS EN ROUMAIN DE LA PIÈCE *LA CANTATRICE CHAUVÉ* DE LA PERSPECTIVE DE LA DOUBLE LECTURE

Violeta CRISTESCU, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The paper focuses on the importance of translation and retranslation in the process of reception of dramatic work, especially for the text « La Cantatrice chauve » and some of its translations into Romanian. For an audience that prefers to read translations rather than original works, their importance for Romanian must be evaluated taking into consideration their place in national literature, because the corpus of the translations of classical authors, as well as that of contemporary authors, merges in the horizon of expectations of the actual audience. The analysis that we propose takes into consideration the difficulties that « la double lecture » presupposes for the dramatic text for the scene and for reading, the reader dealing with a text whose theatricality doesn't expose itself through reading only. The study of different published versions into Romanian at a distance in time allows us to discover if, in the vision of translators, the predominant text is for lecture or a discourse for the spectator. In the opinion of Michel Ballard, retranslation is a technique that proves the fleeting and incomplete aspect of translation, because the act of translation is included in the always new circuit of a culture-language to another. « La Cantatrice chauve » and its different translations into Romanian are a good example.

Keywords: translation, retranslation, dramatic text, theatricality

I. Une perspective théorique sur la traduction/retraduction du discours dramatique

Malgré les orientations et les perspectives différentes embrassées par les traductologues du dernier temps, ils ont tous souligné la nécessité et l'importance d'une réflexion sur la traduction littéraire. La retraduction s'intègre d'une manière naturelle à l'histoire de la traduction, l'émergence des nouvelles versions d'une œuvre déjà traduite dans une langue répondant à des besoins divers. Aussi la recherche traductologique accorde-t-elle à cette problématique une attention particulière le dernier temps. Du point de vue du lectorat auquel les traductions et les retraductions sont destinées, il est utile de rappeler l'opinion de Gelu Ionescu (2004 : 91) selon laquelle, pour un public qui lit plutôt des traductions que des œuvres originales, l'importance des traductions du français vers le roumain doit être évaluée également par rapport à leur place au sein de la littérature nationale, car le corpus des traductions d'écrivains classiques comme des auteurs contemporains s'intègre dans l'horizon d'attente du public actuel.

La traduction littéraire envisage également les différences supposées par la double lecture du texte théâtral l'une pour la lecture et l'autre pour la scène. Le lecteur se confronte avec un texte et non pas avec un discours et, pour lui, les didascalies, les points de suspension, les points d'exclamation, les onomatopées, les interjections, les silences comptent beaucoup. En échange, le spectateur n'a pas à faire à tous ces éléments dramatiques qu'à travers la mise en scène, le jeu des acteurs, les effets scéniques. L'un lit surtout, l'autre écoute, voit et réagit. Il faut remarquer que, sur la scène, les personnages échangent des répliques comme dans une situation de communication réelle, mais ces locuteurs fictifs ne font qu'articuler à voix haute des énoncés qui sont d'ailleurs pré-ordonnés par un auteur. Cet auteur, nommé l'instance

énonciative qui reste derrière les personnages et organise les dialogues, est, en réalité, le véritable émetteur des paroles prononcées sur la scène, c'est pourquoi, Michael Issacharoff (1985 : 48) l'appelle *l'archi-énonciateur*. Le but de l'archi-énonciateur est, évidemment, la communication avec les lecteurs/spectateurs. Mais cette communication n'est jamais directe, l'archi-énonciateur parle par l'intermédiaire des comédiens assistés par un metteur en scène, un scénographe, un éclairagiste, etc., donc il ne se veut pas le responsable des paroles prononcées sur la scène. Cette responsabilité est attribuée, comme nous avons déjà précisé, à d'autres voix. Le discours théâtral, en tant que discours de cet archi-énonciateur, « est un discours immédiatement dessaisi de son *je*, d'un sujet qui se nie en tant que tel, qui s'affirme comme parlant par la voix d'un autre ou de plusieurs autres, comme parlant sans être sujet : le discours théâtral est *discours sans sujet* » (Anne Ubersfeld, 1977 : 264). Le discours théâtral repose sur l'essence contradictoire du sujet de la parole qui est à la fois absent et omniprésent, étant par nature une interrogation sur le statut de la parole : « qui parle à qui ? Et dans quelles conditions peut-on parler ? » (Anne Ubersfeld, *op. cit.* : 265).

Au théâtre, on a affaire à un double destinataire, à une double réception aussi : d'une part, les personnages échangent des propos, leurs messages étant destinés à des interlocuteurs intra-scéniques, d'autre part, le véritable destinataire est le lecteur/spectateur qui n'a pas la possibilité de réagir verbalement. Selon Magda Jeanrenaud (2012 : 120) la spécificité du texte théâtral - considéré une forme littéraire hybride - est construite autour d'un « support extralinguistique » encadré dans la catégorie des *textes scripto-sonores* et demande le choix des méthodes de traduction en mesure de produire un texte dont l'effet soit identique à celui que provoque l'original face au public qui l'entend en langue source. Dans la traduction du théâtre, la fidélité dépend des contextes : « l'énoncé théâtral est spécialement conçu dans le cadre de ces contextes, puisqu'il est toujours fonction d'un public donné » (Georges Mounin, 1976 : 162). Il est à souligner que tous « ces contextes » se retrouvent aussi dans les autres textes, mais, pour le théâtre, on parle, d'une part, de l'association du texte écrit et de toute une gamme d'éléments visuels et auditifs qui sont spécifiques au spectacle, d'autre part, d'un caractère instantané qui vient de l'interaction entre le public et le texte. C'est dans ce sens que la spécificité du texte théâtral doit être cherchée, le texte même constituant seulement une composante du spectacle, et la réaction du spectateur étant toujours instantanée et différente de celle du lecteur. Nous nous rallions à l'idée de Dominique Maingueneau (2007 : 57) qui considère que la lecture doit être conçue comme une « stratégie » et non pas comme un modèle linéaire, donc un processus soumis aux phénomènes d'anticipation et de retours au texte, de réajustement permanent et de suppression, et cela correspondrait mieux encore au parcours réel du lecteur. Il ne faut pas oublier que tout mot dispose *a priori* d'un noyau fixe qui s'est imposé suite à ses multiples emplois. Le simple emploi d'un mot peut déterminer l'apparition de tout l'univers auquel il appartient. En ouvrant de nombreuses directions, les mots d'un texte enrichissent les moyens dont le lecteur dispose pour construire son monde imaginaire (Dominique Maingueneau : *op. cit.* : 60). Pour le théâtre, le mot est prononcé dans un décor, étant associé à une mimique, à des jeux de scène, mais sa « duplicité » reste le trait le plus important. Par conséquent, dans une première situation d'énonciation, un auteur s'adresse à un public par la représentation d'une pièce, l'acte de l'énonciation étant donc constitué par la *représentation*. Dans une deuxième situation, c'est-à-dire la situation *représentée*, un nombre de personnages portent un dialogue dans un cadre énonciatif

considéré autonome par rapport à la représentation de la pièce (Dominique Maingueneau : *op. cit.*: 185). Le spectateur assiste à une situation bizarre qui se ressent tout au long de la représentation ; on lui envoie des énoncés en palimpseste : les paroles de la scène semblent être décalées, doublées par la variante écrite. Le spectateur entend Mme Smith, par exemple, mais il entend aussi un énoncé d'Ionesco. C'est exactement c'est instabilité énonciative qui annonce une nouvelle difficulté : la double lecture de l'œuvre dramatique.

II. La double lecture du texte dramatique

Il est utile de savoir si, au moment où l'auteur écrit une pièce, il envisage la lecture ou la, mise en scène. Nous considérons que chaque auteur aimerait voir que les choses qu'il écrit peuvent prendre forme. Vlad Zografi, traducteur, romancier et dramaturge, considère que « Jouer des pièces de théâtre est une horreur magnifique. Quand j'écris du théâtre, les personnages jouent une pièce imaginaire dans ma tête et j'écris la pièce que les personnages me dictent. Le premier spectacle se passe dans ma tête et j'avoue que c'est le plus important pour moi » (affirmation faite à l'occasion de la XVIIIe édition du *Salon du Livre Francophone* de Beyrouth : 2011). Mais la traduction du théâtre est un combat. Elle doit rester ouverte, permettre le jeu mais ne pas en dicter un, être animée par un rythme mais ne pas en imposer un. Traduire le théâtre, « c'est vaincre toutes les résistances sourdes, inavouées, qu'une culture offre à sa pénétration par une autre » (Georges Mounin, *op.cit.* : 163).

Si jusqu'au XVIIe-XVIIIe siècles, on a observé une grande expansion de l'adaptation, l'éthique traductive étant fondée sur le droit d'adapter le texte étranger aux goûts et aux habitudes de la culture cible au prix de la dilution des rapports entre le texte original et le texte traduit, au XIXe siècle, l'adaptation est associée à « l'infidélité » et à « la trahison » (Magda Jeanrenaud, *op.cit.* : 117) du texte original. À partir du XXe siècle, on assiste à la valorisation de « l'efficacité de la communication » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 118) et à l'apparition de nouvelles théories de pensée en traductologie. Ces théories soutiennent la nécessité d'adapter les techniques de traduction au type du texte à traduire et à l'effet qu'il doit produire auprès du public cible, comme « celle du *Skopos* » (Katharina Reiß, 2002 : 57).

Il faut admettre la double réception, le double destinataire et le double sens d'une pièce de théâtre. N'oublions pas qu'à partir du XIXe siècle, de nombreuses pièces ont été destinées à la lecture : « *Lorenzaccio*, d'Alfred Musset (1834), avec les 39 tableaux, n'a pas été conçue, dès le début, pour la scène. Le même auteur publiera, entre 1833 -1834, quelques pièces ayant le titre *Un spectacle en fauteuil* » (Dominique Maingueneau, *op. cit.*: 188). Par rapport au spectateur, le lecteur a accès aux didascalies, c'est-à-dire à toutes les informations que l'auteur offre en vue de la mise en scène ou de l'actualisation de son discours. Ces éléments du métadiscours varient en fonction d'époque, genre, auteur. Le texte dramatique ne peut être actualisé dans la représentation que par l'intermédiaire d'une troisième personne, le metteur en scène, qui assure la relation du texte avec la diversité des contextes de réception. Le texte reste une pièce virtuelle, qui peut recevoir une infinité d'interprétations. Dans le même énoncé, le spectateur peut percevoir trois actes d'énonciation simultanés : l'acte qui lie l'auteur au public virtuel ; l'acte qui lie le metteur en scène au public spécifique ; l'acte qui lie le personnage à un autre personnage. Mais il arrive que le spectateur ne veuille entendre ni l'auteur (Ionesco), ni le metteur en scène (Victor Ioan Frunză) ni même le personnage (Mme Smith), mais la comédienne (Virginia Mirea, couronnée du prix *La meilleure comédienne*

pour un rôle principal, 2011). Cette structure énonciative particulière du texte théâtral a un effet déstabilisateur sur les énoncés produits sur la scène, car ils ont deux destinataires distincts : l'interlocuteur de la scène et le public. Le même discours fonctionne simultanément sur deux plans : il agit sur l'interlocuteur immédiat, mais aussi sur le destinataire indirect (il doit l'émouvoir, le faire rire, etc., en provoquant toutes les réactions qui font partie de la catégorie des éléments qui « font plaisir au public »). Par conséquent, l'étude des dialogues théâtraux doit avoir en vue une double lecture des énoncés : la conversation entre deux personnages et l'énoncé de l'auteur adressé au public. Il s'agit d'une autre difficulté du discours théâtral : « la technique du double sens » (Dominique Maingueneau, *op. cit.* : 190) qui permet d'offrir une autonomie apparente aux personnages et de réaliser une liaison invisible avec le spectateur. Au moment où l'auteur écrit du théâtre, il envisage un personnage qui *fait* quelque chose tandis qu'il parle (il a une intention, une direction, il s'y trouve grâce à une raison), le discours dramatique, par rapport à d'autres types de discours, étant attaché à la situation scénique.

Même s'il est possible de dramatiser aussi d'autres types de textes, l'écriture dramatique suppose autant « une bonne connaissance de la scène et du métabolisme des acteurs que la découverte du plaisir de vivre dans le théâtre ou de penser/repenser le monde comme le théâtre » (Alina Nelega, 2010 : 61). Selon Irina Mavrodin, la *lecture plurielle* qui valorise l'œuvre, se retrouve en traduction littéraire. Cela veut dire que la traduction témoigne de la lecture avertie du traducteur, marquée par la mentalité, la culture, l'univers épistémologique, l'horizon d'attente de ce dernier, ainsi que par sa sensibilité propre, mais tributaire d'une sensibilité collective. Elle pose la traduction en tant que *faire* (en tant qu'action jamais achevée), *poiésis*, comme toute véritable création, toutefois limitée par des contraintes inexorables.

Pour se rapporter au fonctionnement de la communication au théâtre, il est utile de revenir à une idée de *Notes et contre-notes*, où Ionesco propose une définition du langage au théâtre : « Tout est langage au théâtre, les mots, les gestes, les objets, l'action elle-même, car tout sert à signifier » (1966 : 116). Cette affirmation semble confirmer l'existence d'un *amalgame de langages* : parole, geste, mouvement, mimique, maquillage, masque, costume, accessoire, éclairage, musique, bruitage, décor. Dans son livre devenu classique sur le langage dramatique (*Le langage dramatique. Sa nature, ses procédés*, 1997), Pierre Larthomas parle d'un *seul* langage dramatique composé d'un ensemble d'éléments verbaux et para-verbaux. Pour Anne Ubersfeld, le syntagme « discours au théâtre » a deux acceptions : 1. Le discours théâtral est l'ensemble organisé de messages dont le producteur est l'auteur de théâtre et 2. Le discours est l'ensemble de signes et de stimuli (verbaux et non verbaux) produits lors de la représentation et dont l'auteur est pluriel (auteur, metteur en scène, comédiens). Nous adaptons l'hypothèse de l'existence des multiples langages au théâtre et, en même temps, l'idée que la parole n'est qu'un langage possible. Il n'est pas moins vrai que tout dialogue de théâtre « est une langue écrite qui se donne des airs d'oralité en accentuant certains traits qu'elle emprunte à la langue orale, la part d'implicite ou de répétition, par exemple » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 178). On dit que le texte théâtral n'existe qu'à moitié s'il n'est pas présent sur la scène. Il y a beaucoup de textes qui n'arrivent pas à franchir la barrière de la littérature (du mot écrit). Ces textes se présentent sur la scène tout comme des textes soumis à une lecture collective (celle des spectateurs). La traduction, étant vue comme

un choix du lecteur averti, qu'est le traducteur, sera frappée de désuétude à cause du changement des mentalités, de l'horizon d'attente du public et de l'évolution de la langue, d'où la nécessité des retraductions. L'épreuve décisive qui vérifie la théâtralité d'un texte n'est pas donnée par la représentation proprement dite, mais exactement l'envers, l'absence de représentation. C'est dans ce sens que Shakespeare, Molière, Goldoni, Goethe, Byron, Tchekhov, Caragiale, Pirandello, Gorki, Jarry, Brecht, Ionesco ont été considérés de vrais réformateurs du style scénique.

Il est évident que la lecture doit être vue comme un modèle stratégique et non pas comme un modèle linéaire. D'un côté, l'auteur doit faire des hypothèses pour pouvoir déchiffrer le texte, il doit aussi supposer avoir des codes communs (culturels et linguistiques) avec le lecteur auquel il pense. D'autre côté, le lecteur doit construire une certaine représentation du texte, ayant en vue l'hypothèse que l'auteur respecte certains codes. Il y a, des deux côtés, des jeux d'anticipation complexes. L'acteur principal du discours littéraire n'est pas le lecteur, mais le texte même, conçu comme un dispositif qui organise la lecture. Dans l'analyse des (re)traductions dramatiques, il faut tenir compte de la différence entre la littérature imprimée et la littérature jouée (qui n'a pas de sens que si la pièce a été jouée).

III. Traduire et retraduire *La Cantatrice chauve* en roumain

L'analyse que nous proposons s'arrête en particulier sur les difficultés que suppose la double lecture du texte théâtral pour la scène et pour la lecture, le lecteur se confrontant avec un texte dont la théâtralité ne se révèle pas nécessairement à la lecture. L'étude des versions différentes parues en roumain avec un certain écart temporel permet de déceler si, dans la vision des traducteurs, ce qui domine est un texte pour la lecture ou un discours pour le spectateur.

Tout en réfléchissant à l'histoire et à l'horizon de la traduction, aux clichés et aux dogmes de la traductologie, aux pièges traductionnels, ainsi qu'au marché éditorial et au contexte culturel dans lequel l'activité traduisante s'exerce, en essayant de cerner les universaux de la traduction, Magda Jeanrenaud retrouve et décrit, dans le cycle dramatique *Chirița*, de Vasile Alecsandri, les techniques de traduction proposées par Vinay et Darbelnet. Pour les personnages du cycle *Chirița*, comme pour les personnages de *La Cantatrice chauve*, « communiquer ne suppose plus un échange de messages, mais un échange de signifiants vidés de toute signification » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 87). Le personnage principal du cycle *Chirița* n'hésite pas à recourir à l'emprunt, au calque, au mot-à-mot, à une roumanisation du français, à une francisation du roumain « dans un jargon franco-roumain hilarant » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 77). Ces pratiques traduisantes, aux effets comiques chez Alecsandri, deviennent tragiques chez Ionesco qui, dans sa leçon de traduction, intégrée dans *La Cantatrice chauve*, nous propose « un monde où tous les signifiants sont équivalents et concomitamment s'annulent réciproquement, un monde où, à la limite, la communication interhumaine n'a plus de sens, ni raison d'être » (Magda Jeanrenaud, 2006 : 85). La préoccupation d'Eugène Ionesco pour l'acte de la communication se reflète dans sa propre affirmation: « En réalité, j'ai surtout combattu pour sauvegarder ma liberté d'esprit, ma liberté d'écrivain. Il est évident qu'il s'est agi, en grande partie, d'un dialogue de sourds, car les murs n'ont pas d'oreilles et les gens sont devenus des murs les uns pour les autres : personne ne discute plus avec personne, chacun voulant de chacun faire son partisan ou l'écraser » (1966 :

54). Il a même défini ses comédies des anti-pièces, des drames comiques et ses drames, des pseudo-drames ou des farces tragiques. La présence des sous-titres aide le lecteur dans sa réception. Il arrive que le sous-titre soit présent sur l'affiche qui annonce le spectacle et, dans cette situation, il a le rôle d'attirer l'attention au spectateur aussi. Il faut observer que pour la plupart des metteurs en scène il est difficile d'exploiter le comique absurde et de mettre en évidence sa profondeur tragique. Dans ce sens, le décor, les costumes, les éclairages ont un rôle particulier. Il reste à souligner que les comédiens représentent la clé pour la transmission de la conception du metteur en scène.

En 1943, Ionesco écrivait, en roumain, la pièce *Englezește fără profesor* (le texte n'a été publié qu'en 1965, par Petru Comarnescu), inaugurant une nouvelle forme de théâtre qui aurait pu disparaître si la pièce n'avait pas été traduite en français. *La Cantatrice chauve*, pièce écrite en 1948, est considérée une adaptation réussie du texte *Englezește fără profesor* et, en même temps, le début de l'activité théâtrale pour Ionesco. En 1950, *La Cantatrice chauve* a vu la rampe au Théâtre des Noctambules de Paris. Après un an, Ionesco proposait déjà la pièce *La leçon*, continuant de présenter, chaque année, une nouvelle pièce. Mais, à l'époque, le nombre limité de représentations de ses deux premières pièces parle d'une réception réservée de la part du public. C'est en 1952 que le Théâtre de la Huchette de Paris présentait toutes les deux pièces pour la première fois et, à partir de ce moment, elles continuent d'être jouées avec le même succès. Chez nous, la tradition du théâtre parisien a été reprise par le metteur en scène Victor Ioan Frunză, du Théâtre de Comédie de Bucarest. En 1992, Tompa Gábor, metteur en scène au Théâtre Hongrois d'État de Cluj-Napoca, réalisait lui aussi un spectacle mémorable avec *La Cantatrice chauve*, monté ensuite à Limoges (1996), repris plus tard à New Castle (2004), revenu à Cluj, au Théâtre National *Lucian Blaga* (2008/2009). Anticipant les possibles commentaires liés aux remakes, ce metteur en scène a expliqué son choix: « le discours de cette pièce est parfait, c'est comme la musique, c'est pourquoi il doit être traité comme une symphonie à laquelle on revient comme le chef d'orchestre revient travailler avec d'autres instrumentistes » (*Observator cultural* : 2013). En 1954, les Éditions Gallimard ont publié un premier volume de théâtre d'Ionesco, suivi d'autres six volumes qui ramassent toute la dramaturgie de l'écrivain.

Qualifiée par l'auteur lui-même d'anti-pièce, *La Cantatrice chauve* est sans nul doute son œuvre emblématique, comptant à nos jours plus de 10.000 représentations. La pièce a été (re)traduite en roumain par Radu Popescu et Dinu Bondi ; Dan C. Mihăilescu ; Vlad Russo et Vlad Zografi... Les deux derniers traducteurs ont traduit en roumain le théâtre complet d'Eugène Ionesco (volumes I-XI, publiés aux Éditions Humanitas, 2003-2010). En 1998, a été publié en Roumanie, aux Éditions Univers, le dernier volume de la série de cinq volumes (Eugène Ionesco, *Théâtre complet*, Éditions Gallimard, 1954, 1963, 1966, 1970, 1972, 1974, 1975, 1981, pour l'ensemble du théâtre publié) du théâtre ionescien, traduit par Dan C. Mihăilescu (1994-1998).

Le phénomène de (re)traduction en roumain des œuvres d'Eugène Ionesco a fait l'objet de beaucoup de recherches. Nous allons nous rapporter dans ce qui suit uniquement à quelques aspects relatifs à la traduction des didascalies, des onomatopées, des interjections du traducteur de deux des versions roumaines de *La Cantatrice chauve*, scène I, celle de Dan C. Mihăilescu et celle de Vlad Russo et Vlad Zografi. Dans notre démarche nous nous proposons

d'analyser les stratégies que les traducteurs ont utilisées dans leur travail et le but qu'ils ont eu en vue : une traduction pour la lecture et/ou une traduction pour la scène.

III.1. Traduire les didascalies

Il faut rappeler qu'une des fonctions du paratexte dramatique est d'aider le lecteur à replacer le texte dans son contexte spectaculaire. Conscient que la destination première du texte lu est la scène, le lecteur de théâtre doit faire un effort d'imagination pour se représenter le spectacle et apprécier les effets dramatiques à leur juste valeur. La disparition du spectacle fait partie des difficultés de lecture qui peuvent empêcher la bonne réception du texte et que le commentateur se doit de lever.

Les didascalies ont une importance capitale dans les pratiques des dramaturges, des acteurs et des éditeurs, participant en effet au développement d'une mise en scène propre au théâtre, avec l'argument, la liste des personnages et la division en actes et scènes. Elles ont une véritable utilité dans l'économie du dialogue, leur efficacité reposant sur leur brièveté et leur rareté. Invitant à mettre en relation pratiques scéniques et pratiques éditoriales, les didascalies ont le rôle de jeter un éclairage original aussi bien sur la fabrique de la représentation que sur les modalités de la lecture. Elles sont envisagées dans leur double fonction, au service de la représentation et de lecture, à laquelle correspondent des formes stylistiques et typographiques qui leur assurent une efficacité simultanée auprès des acteurs et des lecteurs. Leur rôle fondamental est d'introduire des référents et des informations accessibles aux personnages sur la scène et aux spectateurs/lecteurs, le cadre spatio-temporel, les interlocuteurs et l'interaction elle-même constituant des points d'ancrage disponibles tout au long de l'interaction. Les trous du texte sont comblés par un apport d'ordre narratif qui fait le lien entre les scènes, met au jour la motivation des personnages et le cheminement de leur réflexion, éclaire les situations de parole. La didascalie cumule la valeur explicative du commentaire et la valeur dramatique d'un adjuvant spécifique à la lecture du théâtre, cherchant à éliminer tout risque d'interprétation. Elle est porteuse d'informations qui fonctionnent comme points d'ancrage d'arrière-fond, mais reste un pur discours technique, destiné à la fois au lecteur et au comédien. Traduire pour la scène n'est pas tordre le texte en vue de ce qu'on espère montrer, du produit fini imaginé. La traduction pour la scène ne se propose pas de devancer une mise en scène, c'est plutôt rendre celle-ci possible. Les didascalies facilitent le travail du metteur en scène, pour le texte joué, et la lecture, pour le texte lu. La traduction d'un texte à des fins de théâtre doit être aussi orale et gestuelle que possible. C'est imaginer des corps en action, entendre des voix qui disent « à l'œil qui écoute » - lequel n'est pas celui de la lecture - (Jean-Michel Deprats, 1999 : 62).

Chez Ionesco, les didascalies sont souvent des facteurs d'ambiguïté et n'assurent plus dans leur qualité de co-éléments de l'énonciation des personnages, la compréhension des messages émis par ceux-ci. L'exemple qui suit prouve ces observations :

<i>Intérieur bourgeois anglais, avec des fauteuils anglais. Soirée anglaise. M. Smith, Anglais, dans son fauteuil et ses pantoufles anglais, fume sa pipe anglaise et lit un journal anglais, près d'un feu anglais. Il a des lunettes anglaises, une petite moustache grise, anglaise. À côté de lui, dans un autre fauteuil anglais, Mme Smith, Anglaise, raccommode des chaussettes anglaises. Un long moment de silence anglais. La pendule anglaise frappe dix-sept coups anglais. (Eugène Ionesco, La Cantatrice chauve).</i>	<i>Interior burghez englezesc, cu fotolii englezești. Domnul Smith, englez, în al său fotoliu englezesc și cu pantofi englezești, își fumează pipa englezească și citește o gazetă englezească, lângă șemineul în care arde un foc englezesc. Poartă ochelari englezești și mustacioară sură, englezească. Alături de el, într-un alt fotoliu englezesc, Doamna Smith, englezoaică, cârpește ciorapi englezești. Lung moment de tăcere englezească. Pendula englezească bate englezește de șaptesprezece ori. (traducteur, Dan C. Mihăilescu).</i>	<i>Interior burghez englezesc, cu fotolii englezești. Seară englezească. Domnul Smith, englez, în fotoliul lui englezesc, încălțat cu papuci englezești, fumează din pipa sa englezească și citește un ziar englezesc lângă un șemineu englezesc în care arde un foc englezesc. Poartă ochelari englezești, mustăcioară căruntă englezească. Alături de el, într-un alt fotoliu englezesc, Doamna Smith, englezoaică, cârpește ciorapi englezești. Moment prelungit de tăcere englezească. Șaptesprezece bătăi englezești de pendulă englezească. (traducteurs, Vlad Russo și Vlad Zografii).</i>

Nous remarquons des différences dans les traductions du texte source. La phrase : « Soirée anglaise » a été omise par Mihăilescu, tandis que Russo et Zografii ont préféré la traduire (« Seară englezească »). Vu ce choix, nous pourrions dire que ces deux traducteurs respectent l'engagement enraciné dans le pacte du type : « Je m'engage à dire ce que dit le texte original » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 19). Nous observons aussi l'omission de l'adjectif possessif. Ainsi, pour « ses pantoufles », Mihăilescu donne l'équivalent « cu pantofi » et Russo et Zografii choisissent « încălțat cu papuci ». Les traducteurs ont préféré des équivalents différents même pour le mot « pantoufles » (qui est devenu « pantofi », chez Mihăilescu, et « papuci », chez Russo et Zografii). Le fait que ces deux traducteurs choisissent un équivalent près du sens que le *Micro Robert* donne pour le mot *pantoufle* (« chaussure d'intérieur, en matière souple ») nous conduit à dire que Russo et Zografii préfèrent la fidélité de la traduction. La phrase « fume sa pipe » est traduite « își fumează pipa » (Mihăilescu) et « fumează din pipa sa » (Russo et Zografii). Même le mot « journal » a été différemment traduit (« gazetă », chez Mihăilescu, « ziar », chez Russo et Zografii). Le syntagme « un feu anglais » devient « șemineul în care arde un foc englezesc », chez Mihăilescu, qui choisit l'article défini pour l'article indéfini de la langue source, et « un șemineu englezesc în care arde un foc englezesc », chez Russo et Zografii, qui préfèrent doubler l'article indéfini. Le syntagme « une petite moustache » a comme équivalent « mustăcioară » dans les deux traductions analysées, tandis que pour l'adjectif « grise » Mihăilescu donne l'équivalent « sură » et Russo et Zografii choisissent l'adjectif « căruntă ». La phrase : « Un long moment de silence anglais » a des équivalents différents : « Lung moment de tăcere englezească » (Mihăilescu) et « Moment prelungit de tăcere englezească » (Russo et Zografii) ; la phrase : « La pendule anglaise frappe dix-sept coups anglais » devient : « Pendula englezească bate

englezește de șaptesprezece ori » (Mihăilescu) et « Șaptesprezece băți englezești de pendulă englezească » (Russo et Zografi). En général, on traduit le sens de la phrase, d'après les données du contexte dramatique dans l'ensemble, mais lorsque le sens a très peu d'importance, comme pour Ionesco, c'est encore plus difficile. Dans le cas de la traduction pour la scène, il s'agit moins de traduire « pour » le théâtre que de traduire « du » théâtre (Jean-Michel Deprats, *op.cit.* : 63).

Les traducteurs ont pour mission de révéler l'être du texte original, mais la vérité de l'œuvre originale « ne peut advenir dans la culture traduisante qu'au terme d'un cheminement progressif, d'une translation » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 190). La première traduction d'une œuvre reste

« imparfaite » et « impure » : « imparfaite parce que la défektivité traductive et l'impact des *normes* s'y manifestent souvent massivement, impure parce qu'elle est à la fois introduction et traduction » (Antoine Berman, 1995 : 84). Selon Antoine Berman, la traduction se joue dans la retraduction, et mieux encore, dans les retraductions successives ou simultanées.

III.1.1. Répétitions et dimension du texte

Nous observons, dès le début de la pièce, la répétition obsessionnelle du mot anglais/anglaise qui anticipe le verbiage stérile et inutile des personnages, en suggérant une atmosphère de famille « anglaise ». Cette répétition est délibérée, intentionnelle, contribuant, dans un registre métaphorique, à la cohérence du message narratif (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 141). Cette idée de cohérence est soutenue par la présence du mot anglais/anglaise 16 fois dans la traduction de Mihăilescu et 18 fois dans la traduction de Russo et Zografi, tandis que, dans le texte source on observe 14 emplois. Nous constatons que le problème des répétitions peut être examiné, comme tout problème de ponctuation, d'un point de vue statistique : si tel terme ou telle ponctuation ne comportent qu'un nombre réduit d'occurrences, qui ne correspondent pas à la même intentionnalité, alors on peut observer des glissements dans l'opération de la traduction. Nous nous rallions à l'idée que l'indice de fréquence représente une bonne unité de mesure dans les décisions traductives concernant tant le système des répétitions que celui de la ponctuation. Les équivalences rapportées aux traductions doivent tenir compte de ce facteur de calcul et respecter dans la traduction leur poids tel qu'il se manifeste dans le texte source, autrement les conséquences pourraient être imprévues, sinon imprévisibles, et contradictoires, en créant des effets rhétoriques injustifiés ou en pratiquant un aplatissage par banalisation.

Il est utile de rappeler l'observation d'Henri Meschonnic liée au rythme des répétitions : « le rythme du parler n'a pas peur des répétitions, au contraire, le rythme, c'est aussi le rythme des répétitions » (*apud* Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 144). Meschonnic a même critiqué les traducteurs qui accélèrent le dialogue et suppriment les redondances. La distinction entre la répétition involontaire et la répétition volontaire est essentielle non seulement dans la mise en valeur des réseaux de symboles, mais aussi pour rester fidèle à l'intentionnalité du texte source.

Dans son ensemble, *La Cantatrice chauve* a été nommée la parabole de la non-communication d'un monde bizarre et inexplicable dans lequel les personnages sont en dehors de toute communication cohérente. Ce sont des personnages aliénés, qui vivent dans un espace clos, des individus enfermés dans leur propre solitude, séparés du monde et d'eux-

mêmes. Ils ne se rendent pas compte de l'absurdité de leurs opinions, leur comportement langagier pouvant être rapproché de celui des malades mentaux. Le couple Smith, comme d'ailleurs tous les personnages de la pièce, vit dans un univers où le vide et l'aliénation ont détruit toute possibilité de communication, les phrases une fois proférées perdent toute substance et sont articulées sans aucune raison apparente. Pour Mme Smith, l'affirmation et la négation d'un même énoncé ne produisent aucun trouble, comme si, une fois prononcés, les énoncés étaient oubliés et passaient inaperçus par le personnage. Il est évident qu'il n'y a pas de logique ou d'intrigue dans le théâtre ionesco, mais l'auteur fait passer des messages et des opinions à travers sa pièce. Par exemple, le fait que les personnages sont incapables de communiquer entre eux révèle l'opinion d'Eugène Ionesco sur la bourgeoisie. Le ridicule résulte de l'utilisation de la répétition, des coïncidences, des clichés, des contradictions. Le fragment que nous avons choisi pour l'analyse (la scène I de *La Cantatrice chauve*) prouve pleinement cette idée.

III.2. La « traduction » des interjections, des onomatopées et de la ponctuation

Les conversations conventionnelles, l'expression protocolaire, la politesse exagérée ne font que diminuer l'importance du message dans la communication. Le dialogue du couple Smith (qui rassemble au dialogue de Mlle Léonida avec Efimitza) se déroule dans une atmosphère d'ennui et d'indétermination temporelle marquée par les coups de pendule. Il est évident que chaque réplique a une valeur et avec chaque répétition cette valeur est développée, amplifiée, validée ; en même temps, chaque omission finit par éroder l'intentionnalité qui sous-tend l'échafaudage narratif de la pièce. Plus nous avançons dans la lecture de la pièce, plus nous observons la diminution, jusqu'à la disparition, de la cohérence du dialogue. Il est remplacé par un discours automatique, épelé, des vers en monorime, des onomatopées, un rythme vif qui essaie de suggérer un dénouement qui n'arrive pas à se produire. Pendant que Mme Smith passe en revue les plats qu'elle vient de consommer, M. Smith ne participe point à la conversation, il continue sa lecture « faisant claquer sa langue » devant le monologue interminable de sa femme, qui donne des détails dans une monotonie absolue qui n'engage pas l'intérêt de son mari :

Mme SMITH Tiens, il est neuf heures. Nous avons mangé de la soupe, du poisson, des pommes de terre au lard, de la salade anglaise. Les enfants ont bu de l'eau anglaise. Nous avons bien mangé, ce soir. C'est parce que nous habitons dans les environs de Londres et que notre nom est Smith. M. SMITH, <i>continuant sa</i>	DOAMNA SMITH : Ia uite, e ora nouă. Am mâncat supă, pește, cartofi cu slănină, salată englezească. Copiii au băut apă englezească. În seara asta am mâncat bine. Asta fiindcă locuim în împrejurimile Londrei, iar numele nostru e Smith. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie din limbă.</i> DOAMNA SMITH : Cartofii	DOAMNA SMITH : Uite că s-a făcut ora nouă. Am mâncat supă, pește, cartofi cu slănină, salată englezească. Copiii au băut apă englezească. În seara asta am mâncat bine. Și asta fiindcă locuim la marginea Londrei iar numele nostru e Smith. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH :

<i>lecture, fait claquer sa langue.</i> Les pommes de terre sont très bonnes avec le lard, l'huile de la salade n'était pas rance. L'huile de l'épicier d'en face, elle est même meilleure que l'huile de l'épicier du bas de la côte. Mais je ne veux pas dire que leur huile à eux soit mauvaise. <i>M. SMITH, continuant sa lecture, fait claquer sa langue.</i> Mme SMITH Pourtant, c'est toujours l'huile de l'épicier du coin qui est la meilleure... <i>M. SMITH, continuant sa lecture, fait claquer sa langue.</i> Mme SMITH Mary a bien cuit les pommes de terre, cette fois-ci. La dernière fois elle ne les avait pas bien fait cuire. Je ne les aime que lorsqu'elles sont bien cuites. <i>M. SMITH, continuant sa lecture, fait claquer sa langue.</i> Mme SMITH Le poisson était frais. Je m'en suis léché les babines. J'en ai pris deux fois. Non, trois fois. Ça me fait aller aux cabinets. Toi aussi tu en as pris trois fois. Cependant la troisième fois, tu en as pris moins que les deux premières fois, tandis que moi j'en ai pris beaucoup	sînt foarte buni cu slănină, iar uleiul de la salată n-a fost rînced. Uleiul de la băcanul din colț este mult mai bun decît uleiul de la băcanul de vizavi, ba chiar mai bun decît cel de la băcanul din vale. Asta nu înseamnă că uleiul celor doi ar fi prost. <i>Continuînd lectura, Domnul Smith plescăie din limbă.</i> DOAMNA SMITH : Și totuși, uleiul de la băcanul din colț este mult mai bun... <i>Continuîndu-și lectura, Domnul Smith plescăie din limbă.</i> DOAMNA SMITH : De data asta, Mary a fiert bine cartofii. Ultima dată i-a lăsat mai cruzi. Nu-mi plac decît cînd sînt fierți bine. <i>Continuîndu-și lectura, Domnul Smith plescăie din limbă.</i> DOAMNA SMITH : Peștele era proaspăt. M-am lins pe buze. Am mîncat două porții. Ba nu, trei. Ceea ce m-a făcut să mă duc cam des la W.C. Și tu ai mîncat trei porții. Numai că a treia oară ai cerut mai puțin decît de celelalte dăți, în timp ce eu am luat mai mult la a treia porție. În seara asta eu am mîncat mai mult ca tine. Cum de-a fost posibil ? De obicei, tu ești cel care manîncă mai mult. Nu te poți plînge de lipsa poftei de mîncare. <i>Domnul Smith plescăie din limbă.</i>	Cartofii sunt foarte buni cu slănină, uleiul de la salată nu era rînced. Uleiul de la băcanul din colț e de calitate mult mai bună decît uleiul de la băcanul de vizavi, ba e mai bun chiar și decît uleiul de la băcanul din capul străzii. Dar nu vreau să spun că uleiul lor a fost prost. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH : Și totuși, uleiul băcanului din colț ramîne cel mai bun... <i>Continuîndu-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH : De data asta Mary a fiert bine cartofii. Ultima dată nu i-a fiert destul. Mie nu-mi plac decît bine fierți. <i>Continuîndu-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH : Peștele era proaspăt. M-am lins pe buze. Am luat de două ori. Ba nu, de trei ori. De-asta mă tot duc la closet. Și tu ai luat de trei ori. A treia oară însă tu ai luat mult mai mult. În seara asta am mîncat mai mult decît tine. Cum îți explici ? De obicei, tu ești cel care mănîncă mai mult. Nu pofta de mîncare îți lipsește ție. <i>Continuîndu-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH : Și totuși, supa era poate un pic prea sărată. Avea mai multă sare ca tine. Ha ! ha ! ha ! Și

plus. Ce n'est pas l'appétit qui te manque. M. SMITH, <i>fait claquer sa langue</i>. Mme SMITH Cependant, la soupe était peut-être un peu trop salée. Elle avait plus de sel que toi. Ah, ah, ah. Elle avait aussi trop de poireaux et pas assez d'oignons. Je regrette de ne pas avoir conseillé à Mary d'y ajouter un peu d'anis étoilé. La prochaine fois, je saurai m'y prendre. M. SMITH, <i>continuant sa lecture, fait claquer sa langue</i>. Mme SMITH Notre petit garçon aurait bien voulu boire de la bière, il aimerait s'en mettre plein la lampe, il te ressemble. Tu as vu à table, comme il visait la bouteille ? Mais moi, j'ai versé dans son verre de l'eau de la carafe. Il avait soif et l'a bu. Hélène me ressemble : elle est bonne ménagère, économe, joue du piano. Elle ne demande jamais à boire de la bière anglaise. C'est comme notre petit fils qui ne boit que du lait et ne mange que de la bouille. Ça se voit qu'elle n'a que deux ans. Elle s'appelle Peggy [...]. M. SMITH, <i>continuant sa lecture, fait claquer sa langue</i>. (Eugène Ionesco, <i>La Cantatrice chauve</i>).	DOAMNA SMITH : Totuși, poate că supa a fost puțin cam sărată. Avea mai multă sare ca tine. Ha ! ha ! ha ! Avea prea mult praz și prea puțină ceapă. Îmi pare rău că nu i-am spus lui Mary să mai adauge puțin anason. Data viitoare am să țin minte asta. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie din limbă.</i> DOAMNA SMITH : Băiețelul nostru ar fi avut chef de-o bere. O să-i cam placă să tragă la măsă : îți seamănă. L-ai văzut la masă cum ochea sticla ? Numai că eu i-am turnat apă. Îi era sete și a băut-o. Elena îmi seamănă mie : e-o bună gospodină, chibzuită, cîntă la pian. Nu cere niciodată bere englezească. E ca nepoțica noastră, care nu bea decît lapte și nu mănîncă decît griș cu lapte. Se vede că nu are decît doi ani. O cheamă Peggy [...]. <i>Domnul Smith, continuînd lectura, plescăie din limbă.</i> (traducteur, Dan C. Mihăilescu).	în plus avea prea mult praz și prea puțină ceapă. Îmi pare rău că nu i-am sugerat lui Mary să pună și-un pic de anason. Data viitoare știu ce-am de făcut. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> DOAMNA SMITH : Băiețelul nostru ar fi vrut să bea bere, o să-i placă să tragă la măsă, cu tine seamănă. L-ai văzut cum stătea cu ochii lipiți de sticlă? Dar eu i-am turnat în pahar apă din cană. Îi era sete și a băut. Helen seamănă cu mine: e bună gospodină, economă, cântă la pian. Nu cere niciodată bere englezească. E la fel ca fetița noastră cea mica, ea bea numai lapte și nu mănâncă decât terci. Se vede că n-are decât doi ani. O cheamă Peggy [...]. <i>Continuându-și lectura, Domnul Smith plescăie.</i> (traducteurs, Vlad Russo et Vlad Zografi).

Les interjections forment une classe marginale, peu étudiée en linguistique. Elles ont un statut à part dans le système de la langue à cause de l'incertitude de leur définition : « un cri authentique » ou « un langage improbable ». (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 172). Si nous les considérons comme l'expression de l'attitude affective du locuteur, alors elles transcendent la langue et forment une sorte de langage quasi-universel. Dans cette situation, la traduction des interjections est inutile. Positionnée, en général, au début de la séquence discursive, l'interjection condense et anticipe ce que le discours va développer par la suite, ayant un rôle essentiel dans l'intensification du contact phatique. Son omission ou son explicitation dilue le segment qu'elle introduit, au lieu d'en accroître l'impact auprès du récepteur. Nous remarquons que le monologue de Mme Smith commence par l'impératif du verbe tenir, forme qui exprime l'étonnement. Chez Mihăilescu, ce « tiens » devient « ia uite », tandis que Russo et Zografi préfèrent « uite că ». Pour l'interjection « ah », le *Micro Robert* donne l'explication suivante : elle marque « 1. un sentiment vif (plaisir, douleur, admiration, impatience, etc.) 2. interjection d'insistance, de renforcement ». Elle est répétée trois fois dans le texte source (*ah, ah, ah*), ce qui souligne le plaisir que le personnage ressent par rapport à ce qu'elle dit et non pas par rapport à qu'elle a mangé : « [...] la soupe était peut-être trop salée. Elle avait plus de sel que toi. Ah, ah, ah ». Chez Mihăilescu, cette séquence devient : « [...] poate că supa a fost puțin cam sărată. Avea mai multa sare ca tine. Ha ! ha ! ha ! », tandis que chez Russo et Zografi elle devient : « [...] supa era poate un pic prea sărată. Avea mai multă sare ca tine. Ha ! ha ! ha ! ». Il est évident que l'emploi de cette interjection soutient non seulement un effet de style, mais aussi une fracture, et que celle-ci transmet au dialogue plus de vivacité et d'authenticité. Nous considérons que les traducteurs ont préféré l'interjection *ha* pour *ah* pour mettre en évidence l'ironie du personnage, car Mme Smith ne fait que se moquer de son mari.

Le réseau des signes de ponctuation remplit une double fonction : d'une part, il soutient le dynamisme de l'action, d'autre part, il contribue à nuancer le portrait des personnages. Il reste à souligner que, dans le texte source, on délimite l'emploi de l'interjection par une virgule (« ah, ah, ah »), tandis que pour le texte cible, on a préféré le point d'exclamation (« ha ! ha ! ha ! »). Le tableau ci-dessous démontre la tendance au nivellement de la traduction, manifestée par une épuration du système de ponctuation d'origine.

Points			Points d'interrogation			Points d'exclamation			Points de suspension			Virgules			Deux points		
TS	TC		TS	TC		TS	TC		TS	TC		TS	TC		TS	TC	
1.	2.		1.	2.		1.	2.		1.	2.		1.	2.		1.	2.	
41	39	35	2	2	2	0	3	3	1	1	1	34	20	19	1	2	1

Le nombre de virgules du texte source (TS) a été réduit dans le texte cible (TC) presque à la moitié, autant chez Mihăilescu (1), que chez Russo et Zografi (2), tandis que pour l'emploi des points, nous observons une diminution dans la traduction de Mihăilescu, ce qui offre un plus de clarté au message. Les points d'interrogation ont été employés tels quels, tandis que pour les deux points, nous remarquons une différence dans la traduction de Mihăilescu. Comme nous avons déjà précisé, les deux traducteurs ont préféré les points d'exclamation après chaque emploi de l'interjection, ne respectant pas l'orthographe du texte source, mais l'adaptant à la grammaire de la langue cible. Ces techniques entraînent la

modification des rapports entre le système affectif et le fonctionnement du discours, confirmant la tendance générale de la traduction à l'explicitation.

Il faut tenir compte du fait que la traduction théâtrale faite pour être jouée doit traiter le texte original d'une telle façon qu'on se trouve toujours en présence d'une adaptation que d'une traduction. Cela suppose être fidèle à la théâtralité dans son pays d'origine ; traduire la valeur proprement théâtrale avant de se soucier d'en rendre la valeur littéraire ou poétique ; ne pas traduire l'ouvrage (écrit), mais la pièce (jouée). C'est pourquoi le traducteur d'une œuvre théâtrale recourt aux procédés les moins textuellement fidèles, comme, par exemple, la transposition, la modulation, l'équivalence, l'adaptation, car il traduit non seulement des énoncés, mais des contextes et des situations qu'on puisse immédiatement comprendre au point de rire ou de pleurer. Selon Jean-Michel Deprats, le traducteur du théâtre « a un seul guide dans le dédale de contraintes : l'écoute d'une voix dont il cherche à trouver l'inflexion » (Jean-Michel Deprats, *op.cit.* : 53).

Pour conclure

Le nom d'Eugène Ionesco a été associé à quelques autres auteurs dont Beckett et Adamov. Leur point commun est d'exposer sur scène une vision absurde de la condition humaine. Cette vision traduit une philosophie propre à celle de Sartre et Camus qui détruit l'idée du personnage et le traite plutôt comme un pantin. Ionesco s'inscrit aussi parmi les écrivains qui ont signalé une crise de la civilisation, du langage, de la littérature, en préférant Caragiale et Urmuz comme modèles de la culture nationale. Il a renouvelé les formes théâtrales : une autre conception de la théâtralité, du personnage, de l'intrigue. Mais le texte reste une pièce virtuelle qui peut recevoir une infinité d'interprétations. Pour l'étude des dialogues théâtraux, nous devons tenir compte de la double lecture des énoncés (la conversation entre deux personnages et l'énoncé adressé au public), la double réception, le double destinataire, le double sens.

Le fait que *La Cantatrice chauve* est jouée depuis une cinquantaine d'années avec le même succès nous conduit à conclure que le succès ou l'échec d'une représentation théâtrale se décide dans son espace temporel de celle-ci, dans le fait que la pièce passe ou ne passe pas la rampe. En même temps, chaque traduction a une seule et unique chance de survie si et seulement si elle paraît au bon moment - « le moment idéal », qui n'est souvent qu'un idéal – entre le moment de la parution du texte original et une certaine configuration du texte cible, « seul capable d'offrir l'ouverture nécessaire pour qu'elle soit acceptée, en lui donnant la chance, qui, une fois ratée, peut ne plus jamais s'offrir » (Magda Jeanrenaud, *op. cit.* : 190).

Au bout de notre analyse comparative, où nous avons étudié surtout la traduction des didascalies, des interjections, des onomatopées, de la ponctuation, des répétitions et la dimension des textes, nous trouvons que Vlad Russo et Vlad Zografi offrent plutôt un texte pour la scène car il se situe plus près de ce que la théâtralité représente.

Bibliographie

- Bălăița, Raluca, 2009, *Le discours théâtral d'Eugène Ionesco. L'énonciation entravée*, Institutul European, Iași.
- Berman, Antoine, 1995, *Pour une critique des traductions : John Donne*, Gallimard, Paris.

Cîntec, Oltița, 2013, « Trio cu Cântăreața cheală », in *Observator Cultural* no. 698 du 08.11.2013.

Constantinescu, Muguraș, 2009, *La traduction littéraire en Roumanie au XXIe siècle : quelques réflexions*, in *Meta : journal des traducteurs/Meta : Translators' Journal*, volume 54, no. 4, p. 871-883.

Constantinescu, Muguraș ; Steiciuc Elena-Brîndușa (responsables du numéro), 2011, *Atelier de Traduction*, no.15, Dossier : *La traduction caduque, retraduction et contexte culturel (en diachronie)*, Editura Universității din Suceava.

Constantinescu, Muguraș ; Steiciuc Elena-Brîndușa (responsables du numéro), 2012, *Atelier de Traduction*, no.17, Dossier : *L'histoire de la traduction en question(s)*, Editura Universității din Suceava.

Deprats, Jean-Michel, 1999, « Traduire Shakespeare pour le théâtre », in *Palimpsestes* no. 1, Presses de la Sorbonne Nouvelle.

Ionesco, Eugène, 1966, *Notes et contre-notes*, Gallimard, Paris.

Ionescu, Gelu, 2004, *Orizontul traducerii*, Institutul Cultural Roman, București.

Issacharoff, Michael, 1985, *Le spectacle du discours*, Librairie José Corti, Paris.

Jeanrenaud, Magda, 2012, *La Traduction là où tout est pareil et rien n'est semblable*, EST Samuel TASTET Éditeur.

Maingueneau, Dominique, 2007, *Pragmatica pentru discursul literar*, Institut European, Iași.

Mounin, Georges, 1976, *Linguistique et traduction*, Dessart et Mardage, Paris.

Nelega, Alina, 2010, *Structuri si formule de compoziție ale textului dramatic*, Editura EIKON, Cluj-Napoca.

Palimpsestes, no.1, 2009, *Traduire le dialogue. Traduire les textes de théâtre*, Presses de la Sorbonne Nouvelle.

Reiß, Katharina, *La critique des traductions, ses possibilités et ses limites*, Artois Press Université, Arras, 2002.

Ubersfeld, Anne, 1977, *Lire le théâtre I*, Éditions sociales, Paris.

Zografi, Vlad, 2011, « Je connais le prix de la liberté », interview réalisée par Zeina Antonios à l'occasion de la XVIIIe édition du *Salon du Livre Francophone* de Beyrouth, consultée sur le site : www.icr.ro/files/items/8978_2_zografi.pdf.

Corpus

Ionesco, Eugène, 1954, *La Cantatrice Chauve*, Éditions Gallimard, Paris.

Ionescu, Eugen, 1965, *Englezește fără profesor* in *Secolul XX*, no.1, p. 52-66.

Ionesco, Eugène, 1998, *Călătorie în lumea morților*, Teatru V (*Macbett. Ce formidabilă încurcătură. Omul cu valizele. Călătorie în lumea morților. Nepoata-soție. Vicontele. Cîntăreața cheală.*), traducere si notă asupra ediției de Dan C. Mihăilescu, Univers, București.

Ionesco, Eugène, 2010, *Cîntăreața cheală. Lecția. Scaunele. Regele moare*, traducere din franceză de Vlad Russo și Vlad Zografi, Humanitas, București.

THE PREPOSITIONAL REGIME OF VERBS

Anamaria PREDA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: We have tried to describe the following concepts: **the syntactic government, phrasal government and phrasal formant** of the verbs, while arguing for registering of the verbs with **phrasal formants** in the Romanian explanatory and normative dictionaries.

Keywords: syntax, government, verb, formant, phrasal

1.1. În lucrări de lingvistică, se întâlnesc sintagme ca: *regim sintactic, termen regim, regim verbal, prepoziție-regim, conjuncție-regim, regim de acuzativ (genitiv, dativ), regim cazual, regim prepozițional, reguli de regim, trăsături de regim, regimul verbului, regim monovalent / bivalent / trivalent, regim tranzitiv / intransitiv*. Cel mai adesea, sintagma *regim sintactic* este utilizată ca sinonim al unuia dintre termenii: *recțiune, constrângere, restricție de formă* și vizează restricțiile de formă flexionară de caz, impunerea unei anumite prepoziții sau conjuncții de către termenul regent subordonatului său. Dicționarele românești de tip explicativ (*DEX, MDA, NODEX, DEXI, DN, MDN*) prezintă, în mod identic, accepțiunea acestui termen în lingvistică, ca desemnând un raport de dependență între două cuvinte, dependență care se manifestă prin forma impusă termenului dependent de către regentul său. Genul proximal „raport de dependență” face posibilă echivalarea lui *regim* cu „relație de subordonare” sau „relație de dependență”. Diferența specifică referitoare la restricția de formă nu este de natură să opereze necesara delimitare a termenului *regim de relație de subordonare*.

Constatările expuse mai sus și analiza efectuată asupra modului în care sunt întrebuințate sintagmele care conțin termenul *regim* conduc la concluzia că e necesară o definire a acestuia.

1.2. Din punctul meu de vedere, *regimul sintactic* reprezintă capacitatea de guvernare exercitată de un cuvânt asupra altuia, capacitate manifestată printr-un sistem de norme sau reguli pe baza cărora se construiește enunțul și care vizează impunerea, respectiv restricționarea unei anumite forme (cazuale, prepoziționale, conjuncționale) a termenului subordonat de către termenul regent. *Regimul verbal* include toate restricțiile sintactice și semantico-sintactice impuse complementelor și circumstanțialelor, datorită cărora se realizează coeziunea grupului verbal. Printre acestea se află și *restricționarea prepozițională*. Oricare centru de grup sintactic impune, așadar, restricții de formă (caz, prepoziție, conjuncție) și de rol tematic argumentelor, respectiv actanților săi. În calitatea de centru de grup verbal și nucleu al enunțului, verbul impune anumite configurații sau organizări sintactice (de ex., *cineva+a pretinde „a cere”+cuiva+ceva: Bărbatul a pretins casierei o sumă de bani. sau cineva +a pretinde „a cere”+ceva: Individul a pretins bani. și cineva+a pretinde „a susține”+ceva: Cineva a pretins că vrea despăgubiri / să fie despăgubit.*). Organizarea sintactică și semantică a enunțului se datorează, așadar, *regimului verbal*. Clasificarea sintactică a verbelor se bazează pe câteva criterii: numărul și tipul de

complemente (verbe zerovalente: *Ninge.*, monovalente: *Cad frunzele.*, bivalente: *Maria citește un roman.*, *Mă doare mâna.*, *El contează pe tine*, *Ea e inteligentă.*, *Îl cheamă Luca.*, trivalente: *Primăria a atribuit contractul unei firme de casă.*, *Tata m-a întrebat ceva.*, *L-au supus unor chinuri inimaginabile.*), prezența sau absența complementului direct (*Cere un pix.*, *Fuge pe stradă.*), prezența sau absența poziției de subiect (*El scrie.*, *Plouă.*) ș.a.

1.3. Consider că alături de „criteriul prezenței / absenței unei anumite poziții sintactice strâns legate de verb” (GBLR, 277) și de cel al „prezenței / absenței formantului reflexiv” (ibidem, 279) poate fi adăugat criteriul prezenței / absenței formantului prepozițional. *Formantul prepozițional* este, în opinia mea, prepoziția obligatorie, nesuprimabilă, deci constitutivă a unui verb, plasată de regulă după acesta: *Se pretează la orice.*, dar și înainte, îndeosebi în enunțuri interogative sau emfatiche: *La ce se pretează?*, *La orice se pretează, dacă vrea ceva.* Verbele cu regim prepozițional se construiesc, în mod obligatoriu, cu prepoziție: *Succesul depinde de muncă.*, *Au atentat la siturile arheologice.*, *A recurs la un gest extrem.*, *Se bazează pe relații.*, *Mita constă în bani.* ș.a., dar și facultativ cu prepoziție: *Vine la tine.*, *Vine de la curs.*, *Merge pe stradă.*, *Intră în clasă.* Determinantul obligatoriu al primei serii de verbe este un complement prepozițional, care are fie realizare lexico-gramaticală: *Rezultatul depinde de tine.*, fie propozițională: *Rezultatul depinde de ce se va hotărî în comisie.* Determinantul celei de-a doua serii de verbe construite prepozițional este, de regulă, un circumstanțial: *A ajuns la gară.*, *Călătorește cu trenul.*, *S-au mutat la Brașov.*

Cu privire la valoarea prepoziției considerate *formant verbal* (în comunicarea prezentă), Gabriela Pană Dindelegan notează că are „sens foarte abstract, funcționează ca marcă actanțială, adică de legare a diverșilor actanți nominali de centrul (capul) de grup, fiind impusă fie de regimul centrului (un centru verbal: *apelează la*, *constă în*, *contează pe*, *depinde de*, *se învecinează cu*, *se repercutează asupra*, *se teme de*; un centru adjectival: *apt de*, *capabil de*, *contemporan cu*, *gelos pe*, *invidios pe*, *predispus la*, *sigur de / pe*, *similar cu* sau cu unul substantival: *frate cu*, *prieten cu*, *recurgerea la*, *supărarea pe*), fie de anumite forme din paradigma centrului (pasivul, de exemplu, alege pentru introducerea Agentului prepozițiile *de* și *de către*: *Ion este ales de (către) colegi.*” (Dindelegan, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, București, Editura Humanitas Educațional, 2003, p. 166).

1.4. Există și alte clase lexico-gramaticale cu regim prepozițional. Că prepoziția este *formant* al unor verbe o demonstrează faptul că se transmite și derivatelor verbale: *a depinde de*, *dependența de*, *dependent de*, *independent de*, *dpinderea de*; *a participa la*, *participarea la*, *participant la*; *a se baza pe*, *bazarea pe*, *bazat pe* ș.a.m.d.

1.4.1. Substantivele derivate din verbe prepoziționale „moștenesc” prepoziția de la baza verbală: *dependența de droguri* (< *a depinde de*), *participarea la conferință*, *asistarea la naștere*, *atașarea de tine*, *axarea pe principii*, *complacerea în această situație*, *accesul la informație*, *instigarea la nesupunere*, *apelul la clemență*, *chiulul de la ședință*, *recurgerea la violență*, *încadrarea în schemă*. Pe lângă acestea, și altele impun frecvent modificatorului o anume prepoziție: *cură de slăbire*, *catedră de limbi clasice*, *fel de mâncare*, *gen de comportament*, *mod de prelucrare*, *grad de rudenie*, *nivel de corupție* ș.a. Aduug substantivele provenite din adjective, care apar în tiparul din *nebunul de paznic* (modificabil în „*paznicul nebun*”), *amărâta de femeie*, *prostul de prezentator*, *deșteptul de coleg*, *idiotul de șofer*, *amărâțul de țăran*, *bietul de el*, *săracul de el*.

1.4.2. Participiile și adjectivele derivate din aceste verbe „preferă” aceeași prepoziție ca baza lor: *abuzat de procurori, acomodat cu noile condiții, adaptat la cerințele pieței, ahtiat după bani, alcătuit din două capitole, asociat cu o firmă privată, axat pe această ofertă, bazat pe principii, decis asupra temei, decăzut din drepturile părintești, abonat la internet, amenințat cu dosar penal, anexat la dosar, asemuit cu un actor, date referitoare la excursie, pretabil la recompartimentare, dependent de droguri, husă adaptabilă la i-pad, echivalent cu acest preț, asemănător cu sacoul tău, asortabil cu orice, asortat cu costumul ș.a.* Asemenea lor, adjectivele propriu-zise sau derivate ale unor verbe neprepoziționale manifestă preferințe pentru anumite prepoziții: *bun de plată, bun la orice, apt de muncă, lipsit de inițiativă, plin de energie, leit cu prințul, dătător de speranță, străin de aceste activități, aducător de noroc, alergic la medicamentul acesta, atent la explicații, avid de reclame, băutor de bere, beteag de picioare, binecuvântat de Dumnezeu, bolnav de reumatism, bucuros de oaspeți ș.a.*

1.4.3. Și anumite adverbe apar însoțite de prepoziții. Gramatica tradițională considera că cele mai multe grupuri formate dintr-un asemenea adverb și o prepoziție au statut de locuțiuni prepoziționale: *alături de, dincolo de, înainte de, aproape de, departe de, deopotrivă de, aidoma cu, apropo de, conform cu, dimpreună cu, împreună cu, laolaltă cu, primprejur de, totuna cu, vizavi de ș.a.* Dintre toate acestea, doar *înainte de* mai are, în DOOM², statut de locuțiune prepozițională. Cu privire la aceste grupuri, autorii GBLR propun următoarea soluție „ori de câte ori există măcar un context în care cuvântul (n.n.adverbul) poate să apară și singur, fără subordonați, el se va califica drept adverb (+complement), iar dacă nu există context în care să apară singur, el se va califica drept prepoziție [...] **înainte** este adverb (adverb+complement: *înainte de Crăciun*), dar **înaintea** [...] este prepoziție (*înaintea Crăciunului*)” (op.cit., 313). Extinzând raționamentul, rezultă că grupurile de mai sus nu sunt locuțiuni prepoziționale, ci adverbe care impun numai prepozițiile respective: *alături de*, nu **alături din, dincolo de*, nu **dincolo cu, înainte de*, nu **înainte pe, departe de*, nu **departe dintre, deopotrivă de*, nu **deopotrivă sub ș.a.m.d.* Tot astfel, notez câteva exemple de adverb+prepoziția *de*, dintr-o serie foarte bogată, care funcționează unitar drept circumstanțial cantitativ cu sau fără semnificație suplimentară superlativă, având un regent adjectival sau adverbial: *teribil de, formidabil de, excesiv de, fantastic de, grozav de; atât de, cât de, destul de, sufficient de, oricât de ș.a.*

1.4.4. Anumite numerale cardinale impun prepoziția *de*: *douăzeci de, douăzeci și unu de, o sută cincizeci de ș.a.m.d.*

2. Ca și tranzitivitatea, regimul verbal prepozițional are grade de manifestare:

- a. forte (*a depinde de, a consta în, a recurge la, a adera la, a asista la, a se axa pe, a se baza pe, a beneficia de, a se bizui pe, a cadra cu, a se complăce în, a se compune din, a concura la, a se confrunța cu, a consta în, a conta pe, a contribui la, a (se) converti în, a se crampona de, a culmina cu, a da de, a da peste, a deborda de, a se deosebi de, a deposea de, a se desolidariza de, a se dezice de, a predispuce la, a priva de, a îndemna la ș.a.*);
- b. mediu (*a complota, a (se) rățoi, a ofta, a condiționa, a (se) debranșa, a (se) defini, a degenera, a (se) detașa, a (se) plictisi, a (se) obișnui, a se lăuda, a lipsi, a se logodi, a întârzia, a se încumeta*).

3. În cele ce urmează, semnez două situații în care *formantul prepozițional*, singur sau împreună cu cliticul reflexiv sau pronominal, funcționează sau nu ca dezambiguizator.

3.1. Doar *formantul prepozițional* are rol dezambiguizator în exemplele următoare: *El a absolvit* „a terminat” liceul. vs *L-au absolvit de* „au iertat de” *răspunderea penală.*; *I-a adus* „a oferit” *flori.* vs *Vecinul tău aduce cu* „seamănă cu” *Tom Cruise.*; *A ajuns* „a sosit” *la gară.* vs *Oameni buni, ajunge cu* „încetați cu” *mizeriile!*; *A atârnat* „a agățat” *harta pe perete.* vs *Mandatul lui atârnă de* „depinde de” *decizia parlamentului.*, *Apelează-mă* „sună-mă” *dacă ai nevoie de ceva!* vs *Trebuie să apeleze la* „ceară” *ajutorul colegilor.*, *Ascultă* „audiază, aude” *muzică.* vs *El ascultă de* „ia în considerare, respectă” *părinți.*, *Sistemul asistă* „urmărește, monitorizează” *șoferii în trafic.* Vs *Asistă la* „ia parte la” *slujbă.*, *Aspiră* „trage, absoarbe” *praful.* vs *Aspiră la* „năzuiește, tinde spre, dorește” *fotoliul de la Cotroceni.*, *Pentru mine, contează* „are însemnătate” *încrederea ta.* Vs *Contez pe* „mă bazez, mă bizui pe” *tine.*, *El a concurat* „a participat la concurs” *pentru obținerea titlului.* vs *Mai mulți factori concură la* „tind spre” *siguranța rutieră.*, *Cum decurge* „se desfășoară” *operația de salvare?* vs *Temerea decurge din* „rezultă din” *ignoranță.*

3.2. Atât prepoziția, cât și formantul reflexiv sau cliticul pronominal schimbă sensul verbului în exemplele: *I-a apucat* „a prins” *mâna.* vs *S-a apucat de* „a început” *pictură.*, *A atașat* „a anexat” *adeverința.* vs *S-a atașat s-a apropiat sufletește* *de acel câine.*, *Acoperă* „a învelit” *casa cu țiglă.* vs *Se acoperă de* „s-a înjosit” *rușine.*, *A agățat* „a atârnat” *paltonul în cuier.* vs *Se agață de* „se cramponează” *putere.*, *A ajuns* „a sosit” *acasă.* vs *Nu s-a ajuns la* „nu s-a convenit, n-a rezultat” *nicio soluție.*, *A ales* „a preferat” *costumul roșu.* vs *Nu s-a ales cu* „nu i-a rămas” *nimic.*, *Așteaptă* „stă să întâmpine” *tramvaiul.* vs *Nu se aștepta la* „nu prevedea” *acest deznodământ.*, *A atârnat* „a agățat” *tabloul pe perete.* vs *Viața lui atârnă de* „depinde de” *tine.*, *Focul arde* „e aprins” *mocnit.* vs *Nu-i arde de* „nu-i convine” *nimic.*

4. Mai semnez și situațiile în care verbul își păstrează aceeași semnificație atât în construcția prepozițională, cât și în cea neprepozițională, *formantul prepozițional*, singur sau împreună cu cliticul reflexiv, neavând rol dezambiguizator: *El achită datoriile.* cf *El se achită de datorii.*; *A aflat vestea cea mare.* cf *A aflat de(spre) vestea cea mare.*; *Promisiunea lui ne-a amăgit.* cf *Ne-a amăgit cu promisiunea făcută.*; *Scandalurile animă peisajul.* cf *Spațiul se animă cu lume bună.*; *Cehia își apără titlul.* cf *Se apără de adversari.*; *Apasă butonul!* cf *Apasă pe buton!*; *Apucă bara!* cf *Se apucă de bară.*; *Mă doare gâtul.* cf *Mă doare în gât.*; *Ungaria delimitează zonele cu acces interzis.* cf *Partidul s-a delimitat de declarațiile senatorului.*; *A deprins arta gătitului.* cf *S-a deprins cu un orar constant al somnului.*

5. Există și situații când verbul, atât în construcția personală, cât și în cea impersonal-pasivă, păstrează *formantul prepozițional* și semnificația: *Abuzează de funcție.* cf *Se abuzează de funcție.*, *A aflat de voi.* cf *S-a aflat de voi.*

6. *Formantul prepozițional* al unui verb poate avea realizări diferite: **Accede la** *titlu olimpic.*, *Echipa accede în* *semifinală.*, **Accede pe** *o treaptă superioară.*; *Fotbaliștii se*

acomodează cu terenul., Copilul nu *s-a acomodat la* grădiniță.; Textul *abundă în* greșeli. cf Piața neagră *abundă de* arme.; L-*au acuzat de* delapidare., L-*au acuzat pentru* avizul dat proiectului Roșia Montana.; *Candidează la* parlamentare., *Candidează pentru* un nou mandat.; *Se concentrează asupra* drepturilor minorităților., *Se concentrează pe* rețelele de socializare., *Se concentrează la* alte lucruri.; Nu mai *contenește cu* laudele, Nu mai *contenește din* lăudat, Nu mai *contenește în* lăudarea actorului.; *Au descins la* Avicola., *Au descins în* biroul procurorii.; *S-a calificat în* semifinală., Nu *s-au calificat la* Campionatul Mondial., Cine *s-a calificat pentru* finală?

7. Există situații când construcția prepozițională e sinonimă cu cea în care verbul își atașează un nominal în dativ: *Se acomodează cu* noile condiții. cf *Se acomodează* noilor condiții.; *Finanțele din Maramureș* vor aparține de *Direcția Regională a Finanțelor Publice Cluj*. cf *Propunerea* aparține unui parlamentar.; Cele mai multe exemple însă sunt cele în care construcția prepozițională cu *la* este echivalentă cu dativul. Cele două construcții „nu sunt variante sintactice, deoarece [...] nu asistăm la o neutralizare a opozițiilor gramaticale de tipul obiect direct / obiect indirect sau obiect direct / obiect prepozițional și obiect secundar / obiect prepozițional. Structura de tipul *la* +acuzativ este determinată contextual din rațiuni de ordin semantico-stilistic.” (Bogdan Oprea 2011: 46). Iată asemenea exemple: *Se adaptează la* noul stil de viață. cf *Se adaptează* noului stil de viață.; *Se afiliază la* PPE. cf *Se afiliază* moțiunii opoziției.; *S-a conformat* deciziei. cf *Un ordin este autorizat* dacă se conformează la tradiție.; *Singurătatea omului se contrapune* triumfului noii ere globale. cf *Singurătatea omului se contrapune la* triumful noii ere globale.; *Datorează mult la* bugetul de stat. cf *datorează mult* bugetului de stat.

8. Un caz special este cel al verbelor simetrice, care presupun „reciprocitatea”. Prima situație semnalată este cea a acestor verbe cu sau fără clitic reflexiv. Dacă aceste verbe cu reciprocitate intrinsecă sau dobândită au un subiect-nominal la plural, prezența construcțiilor pronominale reciproce precedate de prepoziția *cu* este facultativă: *Ei se apără* (unul pe altul); *Voi v-ați certat* (unul cu celălalt); *Ei au divorțat* (unul de celălalt), *Părerile nu concordă* (unele cu celelalte); *Ei s-au confruntat* (unul de celălalt); *Pedepsele nu se contopesc* (una cu alta); *S-au despărțit* (unul de celălalt); *Cele două aspecte contrastează* (unul cu altul). Dacă subiectul aceluiași verbe este un nominal la singular, prezența grupului prepozițional este obligatorie (nu neapărat și realizată): *El se apără de critici*; *Ea s-a logodit cu tine*.; *El a divorțat de Maria*.; *Opinia mea nu coincide cu a ta*.; *El colaborează cu tine*.; *Compară sacoul tău cu al lui*.; *Părerile mele nu concordă cu a ta*.; *Pedeapsa asta nu se contopește cu celaltă*.; *Un aspect contrastează cu celălalt*.; *Ion se desparte de Vasile*.

Concluzii:

1. *Regimul sintactic* reprezintă capacitatea de guvernare exercitată de un cuvânt asupra altuia, capacitate manifestată printr-un sistem de norme sau reguli pe baza cărora se construiește enunțul și care vizează impunerea, respectiv restricționarea unei anumite forme (cazuale, prepoziționale, conjuncționale) a termenului subordonat de către termenul regent.
2. Există o categorie de verbe cu *regim prepozițional*, care includ în matricea sintactico-semantică anumite prepoziții, numite aici *formanți prepoziționali*. Complementul realizat cu ajutorul acestora se numește *complement prepozițional*.

3. Dicționarele au obligația să includă *formantul prepozițional* obligatoriu în verbul-titlu: *a depinde de, a se apuca de, a abunda în / de, a se baza pe, a consta în, a recurge la* ș.a.m.d., iar pe cel facultativ, în interiorul articolului respectiv. Modelul poate fi cel al înregistrării verbelor cu formant reflexiv în noul DOOM: *bizui (a se ~)*.
4. Am evidențiat, pe de o parte, rolul dezambiguizator al formantului prepozițional: *Prietenul ei aduce cu Robert Redford. vs Fondul Proprietatea aduce profit acționarilor.*, iar, pe de altă parte, sinonimia sintactică a construcției prepoziționale cu cea neprepozițională a aceluiași verb: *A aflat de rezultatul meciului. cf A aflat rezultatul meciului.*
5. Majoritatea adjunctilor verbali se construiesc prepozițional. În exemplul: *Vine la tine împreună cu Maria, cu mașina, la ora 17.*, verbul *a veni* are patru adjuncti construiți prepozițional.
6. Utilizarea de prepoziții diferite după același verb se înscrie într-o tendință mai veche, de înnoire a legăturilor prepoziționale, semnalată de Alexandru Niculescu (Niculescu 1963: 316).

Bibliografie

- Avram, Mioara, *Considerații asupra dinamicii limbii și asupra studierii ei în româna actuală*, în vol. *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, vol. al II-lea, București, Editura Universității, 2003, p. 15-23.
- Bogdan Oprea, Helga, *Ipostaze ale variației lingvistice în domeniul gramaticii. Studiu de caz: variantele morfologice*, în *Limba română. Ipostaze ale variației lingvistice*, București, Editura Universității din București, 2011, p. 29-57.
- Cuniță, Alexandra, *prepoziția, abordări vechi și noi în lingvistica românească*, în *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, București, editura Universității din București, 2004, p. 79-87.
- Drașoveanu, D.D., *Legături sintactice de la stânga la dreapta*, CL, anul XIV, nr. 2, 1969, p. 241-246.
- GALR = *Gramatica limbii române*, vol. I *Cuvântul*, vol. II, *Enunțul*, București, Editura Academiei, 2008.
- GBLR = *Gramatica de bază a limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.
- Geană, Ionuț, *Lexiconul verbelor construite prepozițional*, în *Limba română. Teme actuale*, București, Editura Universității din București, 2009, p. 103-109.
- Geană, Ionuț, *Din nou despre prepozițiile semilexicale*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 75-83.
- Geană, Ionuț, *Tipare sintactico-semantice de verbe construite prepozițional*, în *Limba română. Dinamica limbii, dinamica interpretării*, București, Editura Universității din București, 2008, p. 55-61.
- Moldoveanu, Mona, *Situații de postpoziții în limba română*, în *Limba română. Aspecte sincronice și diacronice*, București, editura Universității din București, 2006, p.147-153.
- Nicula, Irina, Cristinel Sava, Mariana Gherghina, Anca Motoroiu, Monica Dumitrache, *Un tip special de codificare a argumentelor: tiparul syntactic Mă doare gâtul / Mă doare în gât*, în *Limba română. Structură și funcționare*, București, Editura Universității din București, 2005, p. 161-173.

Până Dindelegan, Gabriela, *Elemente de gramatică. Dificultăți, controverse, noi interpretări*, București, editura humanitas Educațional, 2003.

Dicționare

DEX 1996, 1998, 2009, 2012= *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 1996 (1998, 2009, 2012).

*DOOM*² = *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

DE= Marcel D. Popa, Alexandru Stănciulescu, Gabriel Florin-Matei, Anicuța Tudor, Carmen Zgăvârdici, Rodica Chiriacescu, *Dicționar Enciclopedic*, București, Editura Enciclopedică, 1993-2009.

DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei, 1986.

DS= Mircea și Luiza Seche, *Dicționar de sinonime*, Editura Litera Internațional, 2002.

DSL = Angela Bidu-Vrănceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Bnemira, 2001.

MDA = *Mic dicționar academic*, București, Editura Univers Enciclopedic 2002.

MDN = Florin Marcu, *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum, 2000.

THE INFLUENCE OF GRAMMATICAL GENDER ON SEMANTIC JUDGEMENT. AN INVESTIGATION OF ROMANIAN AND HUNGARIAN

Anca NEMEŞ, Assistant, PhD Candidate, "Dimitrie Cantemir" University Tîrgu Mureş

Abstract: This paper aims to investigate whether grammatical gender influences the semantic judgements of Romanian speakers as opposed to Hungarian speakers, in terms of the imaginary gender that individuals tend to ascribe to everyday objects. Using two different tests, one involving a purely linguistic task, while the other implied visual input as well, we proved that in the case of Romanian native speakers, grammatical gender is a strong predictor of the imaginary gender subjects tend to attribute to concrete nouns. For Hungarian speakers, imaginary gender was not assigned randomly, but followed a pattern consistent with an earlier research, which proved that speakers of Hungarian tend to quantify immediate reality in terms of usability, while speakers of Romanian are more inclined to first process their surroundings based on aesthetic characteristics.

Our results also lead to the secondary conclusion that visual input and emotional affiliation reduce the extent of the influence of grammatical gender on cognition.

Keywords: linguistic relativity, bilingualism, grammatical gender

1. An overview of the linguistic relativity hypothesis

The theory of linguistic relativity (also known as the Sapir – Whorf hypothesis) is, simply put, the view that there is a strong interdependence between the languages one uses and one's thought patterns and outlook on the world. In other words, one's spoken languages act as a set of coloured lenses, mediating the speaker's interaction with the surrounding reality, while at the same time limiting his/her perception to the spectrum of colours visible through those lenses. As such, in the absence of non-verbal thought, individuals are only able to conceptualise the world within the limits of the linguistic material offered by their spoken languages and, in order to perceive a new reality, one needs to learn the way to name it.

Although the starting point of this idea can be traced back to the early 19th century, it was only in the last few decades that researchers succeeded in proving the significant influence that language exercises on thought. The vocabulary and grammatical structure of a certain language focuses on some aspects of external reality rather than on others, considered to be less relevant in that society's existence; this determines individuals to form specific thinking patterns. In the words of Edward Sapir, the total vocabulary of a language is "the complex inventory of all the ideas, interests and occupations which retained the attention of a community"¹. It is the case of the anecdotal high number of words for "snow" that Eskimo languages have, in response to the fundamental reality of their world. Also, some languages possess the category of the politeness pronoun, thus directing their speakers to be more focused on the age or social status of the person they are addressing, whereas speakers of

¹ Sapir, E. (1921). *Language. An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace, p. 103

languages without a pronoun of politeness must make a conscious effort, in another language, to discern the category of people this pronoun applies to.

Each language focuses on its specific set of information, thus forcing its speakers to frequently think about that information. When a certain language constrains its speakers to give increased attention to certain aspects of external reality every time they have a conversation, this will lead to the formation of patterns in their thinking processes, which ultimately has consequences on memory, perception, associations or practical abilities.²

1.1. Grammatical and imaginary gender

The grammatical category of gender is a purely formal classification of nouns in two, three or even more categories. These categories are often named “feminine”, “masculine”, or “neuter”. Grammatical gender is a concept used solely for the purpose of linguistic classification; it is a different notion than biological or social gender, and these two sides are often found in a relationship of paradoxical opposition. It is for instance the case of the noun *Mädchen* in German, which means “girl”, but is grammatically neuter in gender.

Although in most cases one can see a correspondence between grammatical gender and the natural gender of animate beings, when it comes to abstract concepts or inanimate nouns, their grammatical gender is assigned entirely arbitrarily, as these objects obviously do not possess any intrinsic feminine or masculine features.

Even so, recent studies carried out by Lera Boroditsky³ suggest that, within languages that have the grammatical category of gender, this has a significant influence on the feminine or masculine features that individuals tend to associate with inanimate nouns. For example, sin is depicted as a man in Russian painting, but as a woman in German art. Spanish speakers will describe a bridge as “strong” or “imposing”, (inherently manly characteristics), whereas German speakers will describe an image of the same bridge as “supple” and “elegant”, (obviously female attributes). All these instances of genderisation are due to the grammatical masculinity or femininity of the noun in question.

The correlation between grammatical and imaginary gender is amply mirrored in literature. Irina Petraş⁴ claims that gender differences work upon the anthropomorphic perspective, so that the humans’ view of the world is imposed by the words’ (sub)conscious gender. For example, as the seasons are all feminine in the Romanian language, they are inevitably depicted as females in Romanian poetry⁵: „Toamna e-atât de rumenă în târg / cu flori în păr, roşcate...” (B. Fundoianu), „Toamna, femeia cu privirea fumurie / A intrat suspectă şi umilă”... (Ion Minulescu).

² Deutscher, G. (2010). *Through the language glass: why the world looks different in other languages*. New York. Metropolitan Books, p. 152

³ Boroditsky, L. (2011). How language shapes thought. *Scientific American*, 304(2), pp. 63-65.

⁴ Petraş, I. (2002). *Feminitatea limbii române: Genosanalize*. Cluj-Napoca. Casa Cărţii de Ştiinţă, p. 90

⁵ Petraş, I. (1999). *Limba – stăpâna noastră: încercare asupra feminităţii limbii române*. Cluj-Napoca. Casa Cărţii de Ştiinţă, p. 116

2. Description of the research

A total number of 71 individuals took part in the research, 40 of whom were of Romanian ethnicity and 32 Hungarian, both lots being residents of Romania. Each of the two tests was conducted individually, in the subjects' native language.

Test 1 – The animation film

For this test, the subjects were given a list of 48 nouns belonging to the basic vocabulary, with the following instructions: *“Imagine you are producing an animation film. If the following items were to become characters in your film, what name would you give them?”* In this noun list, arranged in alphabetical order, we inserted 8 control nouns denoting beings; their grammatical gender obviously coincided with their natural sex (man, woman, boy, girl, king, bride, ogre and ballerina). The remaining 40 nouns, denoting inanimate objects and animals, were selected in such a way that, in Romanian, 21 would be masculine and 19 feminine in their singular form. The purpose of inserting the control nouns was to validate the test by ensuring the participants had understood and followed the instructions. Therefore, we expected a 100% degree of correlation between grammatical and imaginary gender in both tested groups, in the case of the control nouns.

The hypothesis of the experiment was that, in the case of native Romanian speakers, the names they would give each object would be consistent with the grammatical gender of said object, whereas no correlation would be noted in the case of Hungarian speakers. The test was applied in the subjects' native language, i.e. either Romanian or Hungarian. After performing the test, a brief interview was conducted with the subjects, in order to gain more insight into the motivations of their name choices.

Test 2 – The theatre play

For this task, the subjects were presented two sheets containing images of human faces: 8 males on one of the sheets and 8 females on the other. The sheets were accompanied by a list of concepts representing the four seasons, as well as other natural phenomena (wind, snowflake, rain, snow, fog). The instructions given to the subjects were as follows: *“Imagine you are the director of a fantasy play. The people in the photographs are the actors applying for the roles, and the concepts on the list are the roles in which you must distribute them. Please choose the person you consider most suitable for each role, then motivate your choice briefly. You do not need to use all the actors, and you can use the same actor twice, if you wish.”* We hypothesised that Romanian native speakers would choose females for all the four seasons, as well as the natural phenomena the grammatical gender of which is feminine, whereas the choices of the Hungarian speakers would be random or based on entirely different motivations. This test was also applied in the subjects' native language, i.e. either Romanian or Hungarian. After performing the test, a brief interview was conducted with the subjects, in order to gain more insight into the motivations of their choices of “actors”.

3. Interpreting the results

Test 1

The first step in interpreting the results of this experiment was to check the correlation between grammatical and imaginary gender for the control nouns. As expected, the man, woman, boy, girl, bride and king received names consistent with their sex in 100% of the

cases, for both subject groups. The surprising and amusing exception resided in the fact that two Hungarian speakers and one Romanian considered a woman's name to be fit for an ogre. Also, two Hungarians and one Romanian gave the ballerina a man's name. Despite the minor exceptions, the results convinced us that an analysis of the other 40 nouns would yield valid results.

Proceeding to this analysis, we found that the main hypothesis was confirmed: Romanian speakers mostly gave masculine names to nouns of masculine gender, and feminine names to nouns which were grammatically feminine. This was not true in 100% of the responses, but, as the figures below show, each of the nouns on the list received an overwhelming majority of names consistent with its gender.

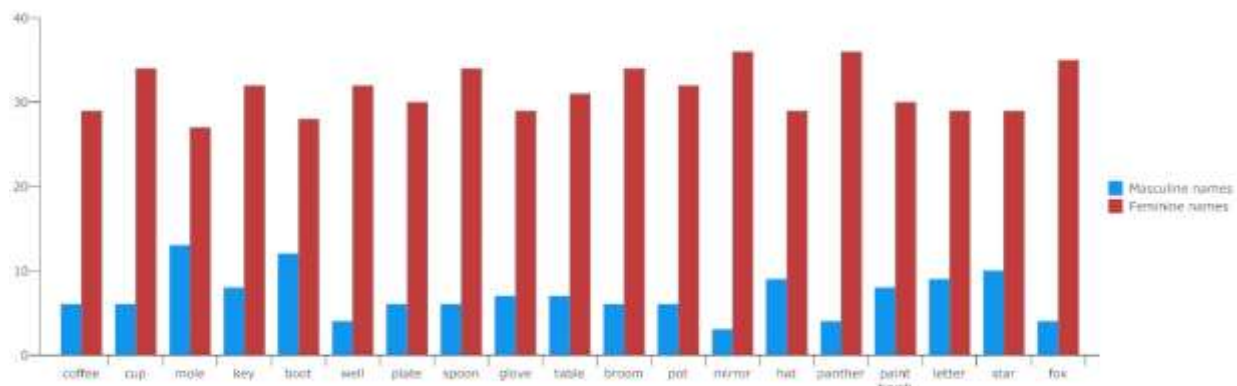

Fig. 1 – The distribution of names for feminine nouns in the Romanian lot

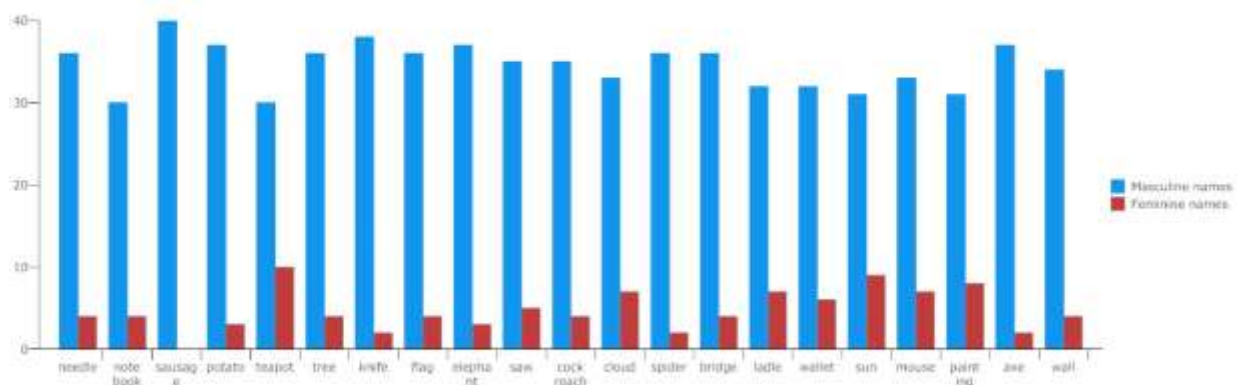

Fig. 2 – The distribution of names for masculine nouns in the Romanian lot

Responses received from the Hungarian lot obviously show a much less pronounced tendency for such coordination. In the case of feminine nouns, the distribution is reasonably close to 50%, with names for masculine nouns being slightly more consistent with the gender of their equivalents in Romanian. Had both groups of nouns received from Hungarian speakers names mostly consistent with their gender in Romanian (but not to such a degree of accuracy as in the case of the Romanian group), we could have concluded this to be the influence of the Romanian language, since all of the subjects in the group live in Romania and are bilingual. However, since this phenomenon only occurred in the case of masculine nouns, this could be attributed either to coincidence or to the fact that the masculine noun list contained multiple words (such as knife, axe, sausage, elephant, spider, wallet etc) which are

associated with masculine traits or activities in most human cultures, regardless of the existence of grammatical gender.

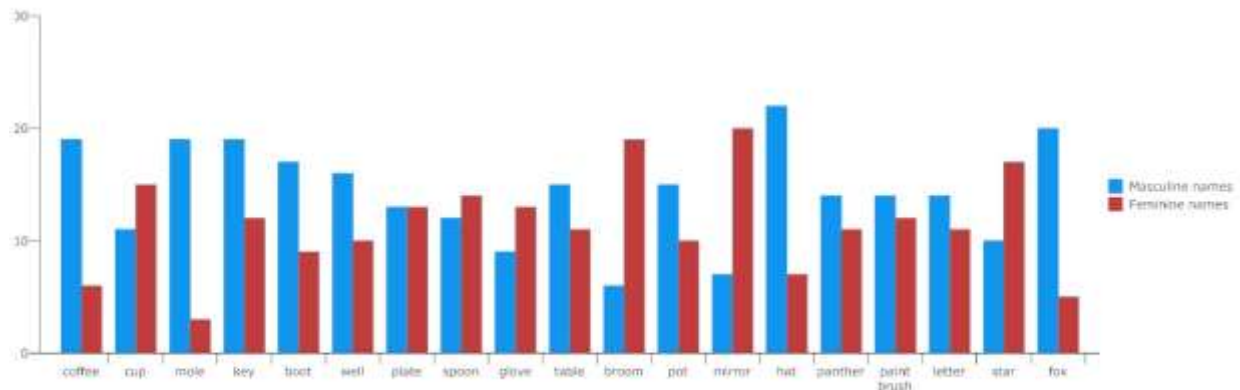

Fig. 3 – The distribution of names for feminine nouns in the Hungarian lot

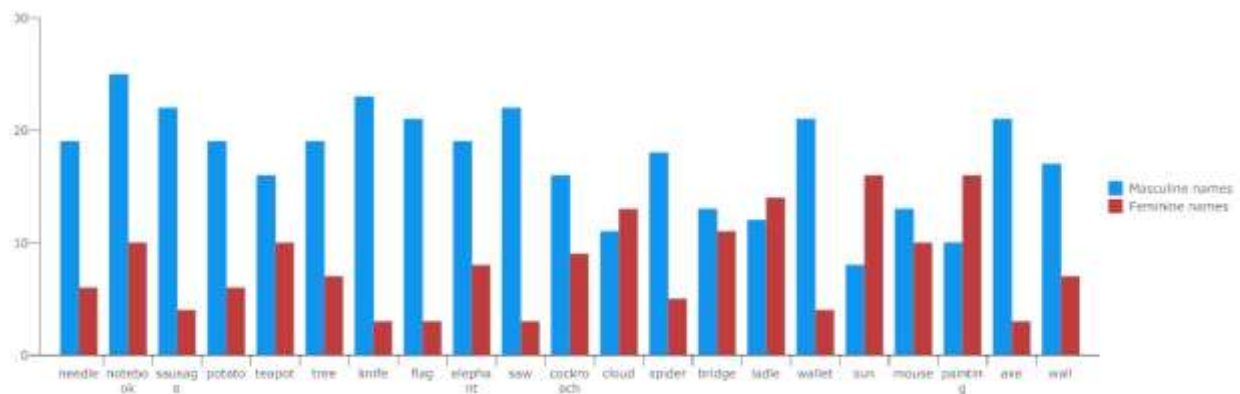

Fig. 4 – The distribution of names for masculine nouns in the Hungarian lot

However, in the case of Hungarian speakers, name distribution was not random at all. Although it obviously did not follow gender considerations, the post-test interview revealed that in many cases subjects attributed names according to the functional characteristics of the object that certain word denoted. If the object was more likely to be used by a female, then it would receive a feminine name and vice versa. For example, a ladle would be named Robert or Patrick by a Romanian speaker, since it was a masculine noun, but it would receive a name such as Ilona or Margit from Hungarian speakers, as it is traditionally considered to form the appanage of female activity. A similar thing happened to the noun “boot”, which, being grammatically feminine, was seen by most Romanians as a high-heeled item of the female wardrobe. But Hungarian speakers associated the boot, as well as the hat, to the traditional Hungarian costume, and consequently gave it not only masculine names, but traditional masculine names at that, such as Béla or Janos. It is also interesting to note that for almost 70% of the Hungarian speakers, the sun seems to be perceived as feminine, probably due to its warm, life-giving nature (again, a possible mental reference to its function).

Test 2

In the case of Romanians, in this test, the correlation between grammatical and imaginary gender was maintained, but not as strongly. In all cases, the roles of the seasons

were given to females, but the correlation weakened for the other phenomena. As the figures below show, gender correlation won again, but this time by a small margin, nowhere near as decisively as in the first test.

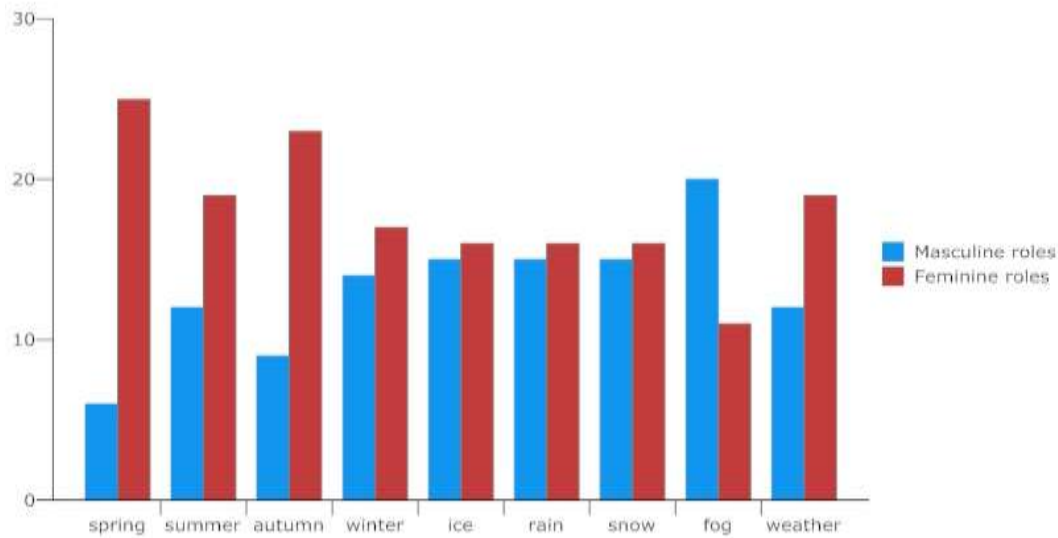

Fig. 5 – Role distribution for feminine nouns in the Romanian lot

It is interesting to note that two nouns (sun and cloud) also appeared on the list used in Test 1. In the first test, the sun was given a masculine name in 77.5% of the cases, while the role of the sun was given to a male candidate in only 60% of the cases. The same happened to the cloud, which received a male name in 82.5% of cases, while in the second test, it was considered to be a male role by only 61% of participants.

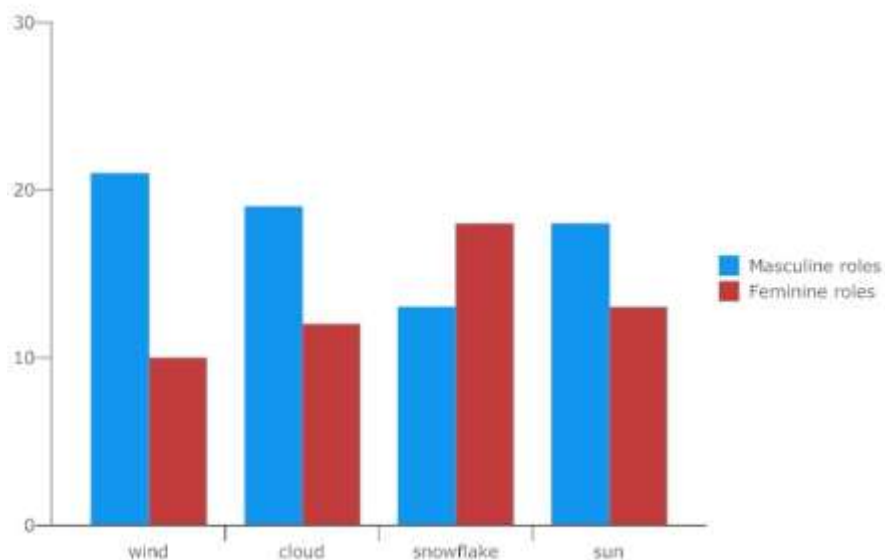

Fig. 6 – Role distribution for masculine nouns in the Romanian lot

Two baffling exceptions occurred as well: the fog, a feminine noun, was perceived as a role suited for a man and conversely, the snowflake, a masculine noun, was given to female candidates in the majority of the cases. The possible causes of this are discussed below.

No significant correlations were found in the case of the Hungarian participants, and the interview revealed a multitude of reasons for making role choices: likeability of a face, the

fact that it reminded the subject of a significant person or event in their lives etc. Most Hungarians seem to agree however that the seasons are feminine, with the exception of winter.

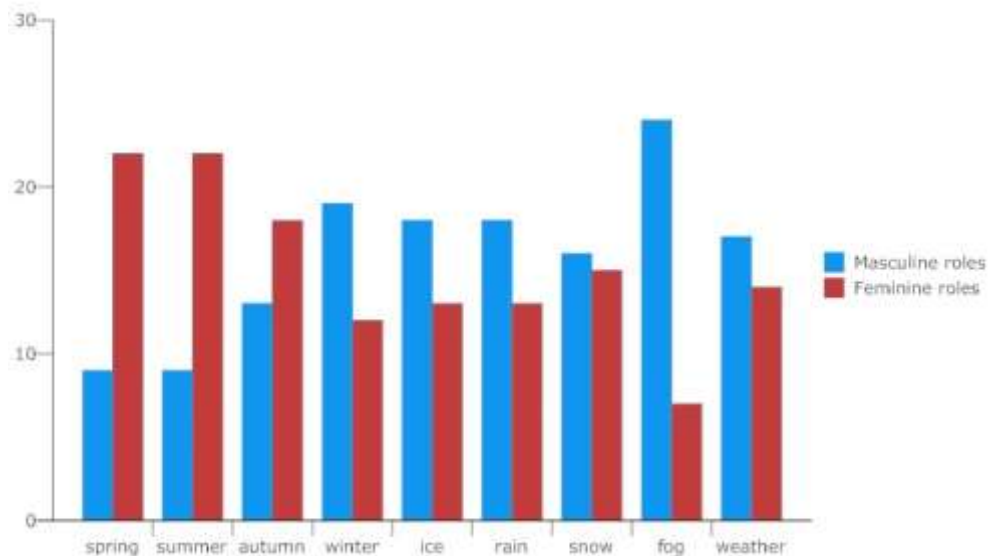

Fig. 7 – Role distribution for feminine nouns in the Hungarian lot

It is interesting to note that this time also, the sun was perceived to be feminine, like in the previous task.

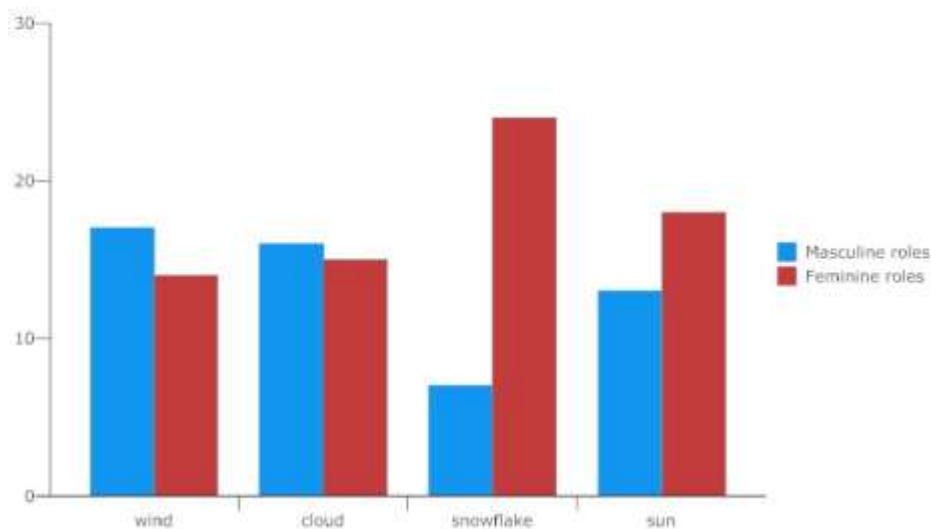

Fig. 8 – Role distribution for masculine nouns in the Hungarian lot

4.1. Exceptions and limitations

When Romanians were asked why they had not given, for instance, the notebook a feminine name, most exclaimed “but it could never be a woman!” However, these interviews revealed that in many cases, emotional affiliation overrides linguistic conditioning. There were some nouns in which grammatical – imaginary gender correlation “won” by a smaller margin than in the other nouns. For instance, when asked to give the sun or star a name, subjects who had children tended to fill in those boxes with their children’s names, regardless of whether the child’s sex and the grammatical gender of the word „sun” or „star” coincided.

The words “cockroach” or “mole” elicited a similar response, as many subjects filled in the corresponding box with the name of a person they disliked or despised, regardless of that person’s sex. A few of the subjects even felt the need to apologise to the interviewer, stating that they were aware they had filled in the “wrong” name, but that they felt they needed to do so.

The limitation of the second test resided in the introduction of a visual stimulus alongside the verbal one, which has also been found to reduce the influence of grammatical gender on perception. Confronted with the task of choosing the person most visually suited for a certain role in the play, the subjects were overwhelmed by a variety of considerations: giving equal share of the roles to males and females; hair, skin and eye colour matching a certain season or the likeability of a certain face. Faced with possible visual representations of the concepts, forced to reflect on their defining characteristics, the Romanian subjects managed to escape linguistic conditioning to a certain extent, thus reaching the conclusion that, even though the word “snowflake” is grammatically masculine, its delicate, fragile nature made it suited to become a woman’s role and, similarly, that a man had better play the role of the gloomy, confusing, dangerous (but grammatically feminine) fog. Still, when asked verbally, most Romanian speakers agreed that the seasons are “definitely girls”. The weakening influence that visual stimuli exercise over the influence of grammatical structures on perception also resulted from a previous research, which serves as further proof.⁶

4. Possible applications of the findings

4.1 Language teaching

Nowadays, in the language learning process, language is no longer the only thing which needs to be taught. This is due to the fact that not only vocabularies and grammatical structures differ, but also the concepts expressed by them. There are also cases when both language and concept differ between languages. There are numerous cases when a language learner must acquire a new concept, corresponding to a reality his native linguaculture has no means of encoding or expressing. Even the Common European Framework of Reference for Languages was forced to acknowledge the existence of such circumstances when language learning is not merely learning a new word for a universal concept.

If language significantly influences cognition, if thought patterns differ as much as languages and if language learning is an essential requirement of modern life, then language teaching must evolve so that it overcomes the boundaries of merely determining the learner to use new words for naming realities and communicating with others. It should become a central task of language teaching to identify the respects in which speakers of different languages think differently, to determine whether these are able to be taught, and ultimately to design ways to teach them.

4.2 Translations

It is true that languages encode and represent the world differently. But it is equally true that human beings have the ability to grasp and express anything that usually occurs only

⁶ Nemeş A., Jula G., Ormenișan C., Oprean D. – *Consecințe cognitive ale genului gramatical*, în *Academica Science Journal*, Studia series, No. (2) 1 – 2013, p. 73-79

in other cultures than their own. Therefore, translation is not at all impossible, but its truthfulness heavily depends on the translator's knowledge of the source culture and linguistic connotations. To this end, study of linguistic relativity can serve to further expand such knowledge, to the benefit of intercultural communication.

Knowledge of linguistic units takes second place to knowledge of their correct application. The Russian psychologist Vygotsky was aware of the importance of linguistic relativity in translation. He used a very eloquent example, specifically dealing with imaginary gender, referring to two different translations of Heinrich Heine's poem, "Lyrisches Intermezzo - 33. Ein Fichtenbaum steht einsam". The original poem deals with two metaphorical representations of trees: "Der Fichtenbaum" (pine tree), which is masculine in German, and "Die Palme" (palm tree), a feminine noun in German. The pine tree, personified, is presented in a state of lonely longing for the palm tree standing on a distant sunny shore. Due to the poet's use of opposing genders, Vygotsky⁷ claims that one tree stands for the masculine principle and the other for the feminine principle, thus the poem's theme being revealed as erotic. One Russian translator, being aware of the poem's meanings, ran into a problem, since both "pine" and "palm" are feminine in Russian. Thus, in order to preserve the poem's theme, he chose to turn the pine tree into a cedar (masculine in Russian), sacrificing literal precision in favour of deeper meaning. Another Russian translation of the same poem, as well as the Romanian version by Ștefan Augustin Doinaș suffer from the common flaw of literal translation, giving the translated poem an entirely different, much more abstract and general meaning. Here is how a seemingly minor change (or preservation) of a grammatical detail may lead to a complete transformation of meaning, and implicitly of perception. The reader of the translation, conditioned by different thought patterns arising from the grammatical structure of his own language, will view the same text in an entirely different light.

Concepts are universal; their conceptualisation is most definitely not. That is why it is the translator's job to achieve cross-cultural transfer of meaning as faithfully as possible, while at the same time being aware of all the connotations, be they conscious or unconscious, for the mind of the target audience, of the linguistic forms he or she may choose to employ. The translator must therefore be intimately acquainted with cultural and subcultural knowledge, as well as the language-conditioned thought patterns of the source and target cultures.

4. Conclusions

The perception of imaginary gender is only a small part of the constellation of manifestations of linguistic relativity. On a daily basis, humans are unwittingly subject to the shaping, directing and sometimes limiting effect which the languages they speak exert on their outlook. Individuals do not just think *in* a language, they think *through* that language, and the consequences of that are seen in every facet of human life, from everyday choices to international communications, to literary expression. Continued research in this vast and

⁷ John-Steiner, V., (2007). Vygotsky on thinking and speaking. In Daniels, H.; Cole, M.; Wertsch, J. *Cambridge companion to Vygotsky* (pp. 136-155). New York. Cambridge University Press, p. 145

insufficiently explored field is essential for a better future understanding of the way humans think and communicate.

5. References

- Boroditsky, L. (2011). How language shapes thought. *Scientific American*, 304(2)
- Deutscher, G. (2010). *Through the language glass: why the world looks different in other languages*. New York. Metropolitan Books
- John-Steiner, V., (2007). Vygotsky on thinking and speaking. In Daniels, H.; Cole, M.; Wertsch, J. *Cambridge companion to Vygotsky* (pp. 136-155). New York. Cambridge University Press
- Nemeş A., Jula G., Ormenișan C., Oprean D. – *Consecințe cognitive ale genului gramatical*, în *Academica Science Journal*, Studia series, No. (2) 1 – 2013
- Petraș, I. (2002). *Feminitatea limbii române: Genosanalize*. Cluj-Napoca. Casa Cărții de Știință
- Petraș, I. (1999). *Limba stăpâna noastră: încercare asupra feminității limbii române*, Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca
- Sapir, E. (1921). *Language. An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace

BLUE AND ITS TINTS IN THE ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES: COMPARATIVE DICTIONARY AND CULTUROLOGICAL ANALYSIS

Arina POLOZOVA, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present article focuses on the colour terms denoting blue colour in two languages: blue, azure, indigo, navy, sapphire, and turquoise and their Russian counterparts – siniy, goluboy, lazurny, lazorevy, biriuzovy, ultramarin, indigo, nebesny. We shall concentrate first and foremost on the way the colour under discussion is perceived in the English and Russian cultures. The aim and purpose of this article is to confront the two conceptual and language views of the world. It goes without saying that when it comes to the translation of a text of verbal art some difficulties may be faced since what we deal with is not a mechanic word-for-word rendering of the same idea. The translator's goal is to transfer and transpose this idea not only in another language and culture, but also in another world-view. It follows from what has just been said that it is of great importance to study in detail those elements of an artistic text which may be perceived differently in the original language and the language of the translation. Obviously, one of the major difficulties here is colour in general and colour terms in particular. The results of the dictionary analysis (based on the confrontation of English and Russian explanatory and bilingual dictionaries) presented in this article can be used by translators, culturologists and specialists in comparative stylistics.

Keywords: colour terms, blue, tints of blue, comparative analysis, dictionary analysis

I. The blue colour as a cultural phenomenon

The present article focuses on the comparative analysis of the colour terms denoting the blue colour in two languages – English and Russian – in order to reveal the differences in colour perception in these two languages and cultures. Colour in general and colour terms in particular have proved to be highly connotative; the numerous associations they acquired in course of history are among the characteristic features of any culture. Obviously, the blue colour is no exception – the colour of the sky and the sea, along the centuries it has always been one of the basic colours in human life. That is the reason why before turning to the dictionary analysis of colour terms, we thought it useful to concentrate on the blue colour as such and its perception in various periods of history¹.

In the Ancient world blue did not have any particular symbolic meaning (in contrast to the triad white – black – red), but it was viewed in connection with its closest (in terms of colour) counterpart. Thus, blue was closer in its associations to black and, therefore, seen as the colour of night sky, oblivion, darkness and death as well as witchcraft and magic. These associations were acquired by blue in quite a number of ancient cultures – for instance, Ancient India and China. In Ancient Egypt, on the contrary, it was the colour of truth as well as the sky colour, the colour of gods. In Ancient Greece and Rome it was also connected with

¹ Here we shall sum up the vast material on colour from the following sources: Ammer, Christine. (1992) *Seeing red or tickled pink: color terms in everyday language*. London: Penguin Books; Korsakov, S.V. (2009) *Etnokoloristika*. Moskva: Granitsa; Matveeva, N., Mirkovskaya, A., Ananyeva, E. (2009) *Siniy*. Moskva: KITONI.

the main Olympic gods, being Zeus and Hera's colour (Jupiter and Juno in the Roman tradition). It denoted loyalty and purity.

At the same time, the blue colour was also associated with some less appealing concepts. The early Britons and the modern Maori both tattooed themselves in blue, which they considered to be the colour of sacrifice. The Britons went even further and used a blue paint (called *woad*) as war paint, since going to war was interpreted as sacrificing oneself. Interestingly enough, in folklore blue was regarded as a magical colour because of its association with water, which startles people with its depth.

In Christian tradition, blue has always been the colour of constancy and faith, as well as that of the heavens and the oceans. It was often used by painters as the colour of Virgin Mary's robe, which is the reason why blue is also associated with home, trust and mother's love. Blue has also been perceived as a mystic colour. Among other associations it has acquired are revelation, revival, eternity, wisdom and spiritual meditation².

In art, blue has always been a highly emotional colour. As far as the art of stained glass is concerned, here blue is a colour of truth, calming and pure faith, the penetration of the transcendent world into the church (as opposed to red being the colour of eternal fire). In Christian icon painting, it is a colour of sky and meditation. However, for impressionists blue was one of the colours of shade and darkness. Picasso's "blue period" was a period of melancholy, suffering, poverty and death, the main characters being the poor, prostitutes and the drunk.

In poetry, blue is widely used in the sea and sky metaphors, as well as in expressing sentiments and romantic dreams. In the XIX century romanticism it was a symbol of dreams and aspirations for unearthly ideals. Thus, Novalis made *Blaue Blume* the symbol of the whole epoch in his novel "Heinrich von Ofterdingen".

As a clothing colour, blue appeared in Europe in the XV century. However, the dye was very expensive, thus it was worn only by noblemen. It was also worn by knights as a symbol of faith and loyalty to a Lady. Its mass production began only in 1882. In Russia, however, *siniukha* was widely used in everyday clothes – trousers and sarafans.

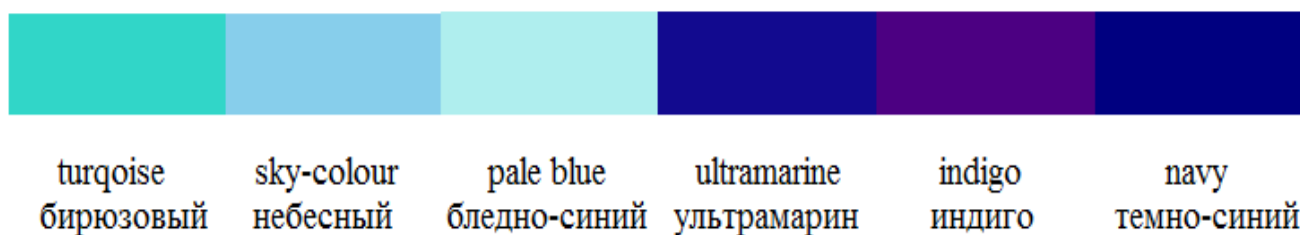
The colour under discussion is also widely used in room decoration. Its main characteristics are cooling and calming, thus blue is widely used in hot climates and crowded areas. Moreover, there is an existing stereotype that blue is the boys' colour (whereas pink is the girls' one): the boys' rooms tend to be decorated in blue.

In heraldry blue is called *azure* and signifies chastity, loyalty, and fidelity. Today *azure* is principally a poetic word for blue.

Let us now look more closely at the tints of blue since they also possess their particular associations. The tints of blue we are going to discuss are expressed by such 'tint colour terms' as turquoise/biriuzy³, sky-colour/nebesno-goluboy, pale blue/bledno-goluboy, ultramarine/ultramarin, indigo/indigo and navy/temno-siniy.

² These associations appeared not only in Christianity. For example, in Islamic tradition it is also perceived as a colour of spiritual practice and wisdom. In some religions it is associated with the better world and the transition to nonexistence.

³ The names of colour are given in two languages – English and Russian.

Turquoise (biriuzovy) – the name of the colour term stems from the name of the stone. Its tints vary from light green to light blue. First and foremost it is associated with river flows and sea waves. Because of yellow which is present in this colour, it becomes more active and dynamic than blue. Its associations are twofold: it is the colour of individuality as well as that of arrogance and reserve.

Sky-colour (nebesno-goluboy) is the colour of clear sky, atmosphere and air. In Russian it is sometimes called лазурный (azure). This colour is produced by mixing blue with white or translucent. Sky-colour is a light colour, the colour of spiritual aspirations and inspirations, but at the same time it can be associated with light-heartedness and absent-mindedness. It symbolizes tranquillity and consent.

Pale blue (bledno-siniy) is the lightest tint of blue. It seems to be transparent and weightless. This tint is associated with dreaminess and helplessness. Pale blue is very close to white. It is a neutral and calm colour.

Ultramarine (ultramarin) can be translated as *the purest colour of the sea*. It is a rich blue colour mixed with green. Its common name in Russian is *tsvet morskoy volny*. The tints of ultramarine vary from bluish-green to bluish-black.

Indigo (indigo) is a tint of blue mixed with violet. Since the late sixteenth century, it has been the name of a blue dye obtained from a plant that also is called *indigo*. Then, in 1704, Sir Isaac Newton used the name *indigo* for one of the seven colours of the spectrum, between blue and violet. It is a dark colour, a deep violet-blue or dark grey-blue. Indigo is often called *royal blue*. This colour is deep and full of mysteries, being at the same time a symbol of power and might.

Navy (temno-siniy) is produced by mixing blue with black. It has always been perceived as the colour of meditation. Navy is often used in uniforms because it does not irritate the eye and is more delicate and mild than black.

Thus, from what has just been said we may conclude that, generally speaking, the blue colour abounds in cultural-historical associations. These are mainly positive: it is the colour of purity and wisdom. However, in some cases blue was perceived negatively (as, for example, by the early Britons). As far as the tints of blue are concerned, the lighter tints of blue (as, for example, sky-colour and pale blue) are largely associated with sky, purity and spirituality, whereas its darker tints (namely, ultramarine, indigo and navy) are associated with wisdom, power and might.

II. The presentation of *blue* and its tints in English explanatory dictionaries

Our next step is the confrontational study of the dictionary aspect of the colour terms denoting the colours under discussion. First let us look more closely at the way *blue* is presented in the English explanatory dictionaries. In what follows (Table 1) we present the definitions and the illustrations contained in the dictionary entries of the Longman Dictionary of Contemporary English⁴, Longman Exams Dictionary⁵, Oxford Advanced Learner's Dictionary⁶ and Cambridge Advanced Learner's Dictionary⁷.

Table 1. *Blue* in English explanatory dictionaries

Longman Dictionary of Contemporary English	Longman Exams Dictionary	Oxford Advanced Learner's Dictionary	Cambridge Advanced Learner's Dictionary
<u>Blue, adjective</u> 1 having the colour of the sky or the sea on a fine day (navy, navy blue): ▪ the blue waters of the lake ▪ dark/light/pale/bright blue ▪ a dark blue raincoat 2 <i>informal</i> sad and without hope [= depressed]: ▪ I've been feeling kind of blue. 3 <i>informal</i> blue jokes, stories etc are about sex, in a way that might offend some people 4 argue/talk etc till you're blue in the face <i>informal</i> to argue, talk etc about something a lot, but without achieving what you want: ▪ You can tell them till you're blue in the face, but they'll still do what they want. 5 blue with cold <i>especially British English</i> someone who is blue with cold looks extremely cold 6 go blue <i>British English</i> if someone goes blue, their skin becomes blue because they are cold or cannot breathe properly 7 talk a blue streak <i>American English informal</i> to talk very quickly without stopping <u>Blue, noun:</u> 1 the colour of the sky or the	<u>Blue, adjective</u> 1 having the colour of the sky or the sea on a fine day (navy, navy blue): ▪ the blue waters of the lake ▪ dark/light/pale/bright blue ▪ a dark blue raincoat 2 <i>informal</i> sad and without hope: ▪ I've been feeling kind of blue. 3 <i>informal</i> blue jokes, stories etc are about sex, in a way that might offend some people ▪ blue movie 4 argue/talk etc till you're blue in the face <i>informal</i> to argue, talk etc about something a lot, but without achieving what you want: ▪ You can tell them till you're blue in the face, but they'll still do what they want. 5 blue with cold <i>especially British English</i> someone who is blue with cold looks extremely cold 6 go blue <i>British English</i> if someone goes blue, their skin becomes blue because they are cold or cannot breathe properly 7 talk a blue streak <i>American English informal</i> to talk very quickly without	<u>Blue, adjective:</u> 1 having the colour of a clear sky or the sea/ocean on a clear day: ▪ piercing blue eyes ▪ a blue shirt 2 (of a person or part of the body) looking slightly blue in colour because the person is cold or cannot breathe easily: ▪ Her hands were blue with cold. 3 (informal) sad ▪ He'd been feeling blue all week. 4 films/movies, jokes or stories that are blue are about sex: ▪ a blue movie 5 <i>politics</i> (of an area in the US) having more people who vote for the Democratic candidate than the Republican one ▪ blue states/counties do something till you are blue in the face <i>informal</i> to try to do something as hard and as long as you possibly can but without success: ▪ You can argue till you're blue in the face, but you won't change my mind. <u>Blue, noun:</u>	<u>Blue, adjective:</u> 1 of the colour of the sky without clouds on a bright day, or a darker or lighter type of this: ▪ a faded blue shirt ▪ pale blue eyes ▪ Her hands were blue with cold (= slightly blue because of the cold). 2 showing or mentioning sexual activity in a way that offends many people: ▪ a blue joke ▪ a blue movie/film ▪ His humour is a bit too blue for my tastes. 3 informal feeling or showing sadness: ▪ He's been a bit blue since he failed his exams. <u>Blue, noun</u> 1 a blue colour 2 a person who has played a sport

⁴ Longman Dictionary of Contemporary English. Third edition. (2001) Harlow: Pearson Education Limited.

⁵ Longman Exams Dictionary. (2006) Harlow: Pearson Education Limited.

⁶ Oxford Advanced Learner's Dictionary. Seventh edition. (2005) Oxford: Oxford University Press.

⁷ Cambridge Advanced Learner's Dictionary. (2003) Cambridge: Cambridge University Press.

sea on a fine day: ▪ She nearly always dresses in blue. ▪ the rich greens and blues of the tapestry 2 blues a slow sad style of music that came from the southern US: ▪ a blues singer 3 the blues <i>informal</i> feelings of sadness: ▪ A lot of women get the blues after the baby is born. 4 out of the blue <i>informal</i> if something happens out of the blue, it is very unexpected ▪ a bolt from/out of the blue 5 Blue <i>British English</i> someone who has represented Oxford or Cambridge University at a sport, or the title given to such a person 6 the blue <i>literary</i> the sea or the sky	stopping <u>Blue, noun</u> 1 the colour of the sky or the sea on a fine day: ▪ She nearly always dresses in blue. ▪ the rich greens and blues of the tapestry 2 blues a slow sad style of music that came from the southern US: ▪ a blues singer 3 the blues <i>informal</i> feelings of sadness: ▪ A lot of women get the blues after the baby is born. 4 out of the blue <i>informal</i> if something happens out of the blue, it is very unexpected: ▪ a bolt from/out of the blue at bolt 5 Blue <i>British English</i> someone who has represented Oxford or Cambridge University at a sport, or the title given to such a person 6 the blue <i>literary</i> the sea or the sky	1 the colour of a clear sky or the sea/ocean on a clear day: ▪ bright/dark/light/pale blue ▪ The room was decorated in vibrant blues and yellows. ▪ She was dressed in blue. 2 <i>British English</i> a person who has played a particular sport for Oxford or Cambridge University; a title given to them: ▪ He's an Oxford rugby blue. ▪ She won a blue for rowing. 3 <i>Australian English, New Zealand English, informal</i> a mistake 4 <i>Australian English, New Zealand English, informal</i> a name for a person with red hair 5 <i>Australian English, New Zealand English, informal</i> a fight	for Oxford University against Cambridge University or for Cambridge University against Oxford University, or the title given to them for this

The lexicographic picture of *blue* would not be complete unless we referred to the material of Longman Dictionary of Language and Culture⁸:

Table 2. *Blue* in Longman Dictionary of Language and Culture

Longman Dictionary of Language and Culture
<u>Blue</u> In the US and UK it is very common for clothes to be blue. <i>Navy blue</i> (=very dark blue) is a common colour for uniforms such as those worn by sailors and the police, and formal clothes worn for work: <i>a navy blue suit</i>. On the UK, blue is the colour of the Conservative Party. There is a joke that old ladies who support this party have a blue rinse, which means that they have their white or grey hair dyed a pale blue colour. The expression blue-collar is used to talk about social class. A blue-collar worker works in a factory, repairs machines etc. Blue is connected with coldness. If you say that someone is blue with cold, you mean that they are very cold. Pale blue is associated with baby boys, who are traditionally dressed in this colour. Today many parents avoid dressing their boys in blue because they think that it strengthens sexual stereotypes. People who belong to royal families are said to be blue-blooded. This suggests that they are special, and different from ordinary people, who have red blood.

As can be seen from the phrases registered in the dictionaries, the connotations associated with blue are diametrically opposite. Some of them are markedly meliorative – in those cases when *blue* is associated with the sky, beauty and purity. Quite a few others,

⁸ Longman Dictionary of Language and Culture. Third Edition. (2005) Harlow: Pearson Education Limited.

however, are pejorative – when *blue* is associated with things like depression, disease or dark mystery. Moreover, the wide range of connotations is further extended to include social political associations with the Conservative Party and the Royal Family. Here the origin is quite obvious: it is the regularly reproduced association of blue with the highest social circles – the *blue blood* of the English aristocracy.

Of special interest here, too, is the material of Christine Ammer's book "Seeing red or tickled pink: color terms in everyday language"⁹ where the author concentrates on the phraseological aspect of *blue*. This may be used as a valuable additional material in our study:

Table 3. The phraseological aspect of *blue*.

Christine Ammer's book "Seeing red or tickled pink: color terms in everyday language"	
-	<i>blue sky</i> and a <i>blue day</i> (=clear weather)
-	<i>the blue</i> (=the sky)
-	<i>to vanish into the blue</i> (=a mysterious disappearance to one knows not where)
-	<i>out of blue</i> (=an equally mysterious arrival)
-	<i>a blue streak</i> (=lightning)
-	<i>to feel blue</i> (=to feel melancholy)
-	<i>the blues</i> (=depression, used in that meaning since the eighteenth century or even earlier)
-	<i>to look blue</i> (=to be affected with fear or dismay, used from the sixteenth century on)
-	<i>blue devils</i> (=a baleful demon, melancholy)
-	<i>blue-eyed</i> (=beauty and goodness)
-	<i>a blue-haired lady</i> (the practice of using blue rinses to prevent white hair from taking on an unattractive yellowish tinge became prevalent in the 1930s; a couple of decades later the practice was so closely associated with a conventional middle-class woman of a certain age that the term became a general descriptive one for this type of person)
-	<i>blue baby</i> (=an infant with congenital cyanosis)
-	<i>blue film</i> (=an indecent movie)
-	<i>blue joke</i> (=an obscene joke)
-	<i>blue blood</i> (=high or noble birth; the term has nothing to do with blood deprived of oxygen, it is rather a translation of the Spanish <i>sangre azul</i> , which was used to describe Spain's pure-blooded aristocrats, those whose ancestors had not intermarried with the Moors; consequently such persons were fairly light-skinned, and their veins showed bluer through the skin than Spaniards of mixed blood)
-	<i>blue collar</i> (=manual or industrial labor and those employed in it; originated in the United States shortly after World War II; the <i>blue</i> may have originally referred to blue denim, long a material for work clothes, but soon was more generally applied to any kind of job requiring special garments)
-	<i>blue laws</i> (=the enactment of laws to enforce church rulings on religious observance and morals dates from colonial times; originated in late-eighteenth-century America; the <i>blue</i> here means puritanical or morally strict).

⁹ Ammer, Christine. (1992) *Seeing red or tickled pink: color terms in everyday language*. London: Penguin Books, pp. 46-62.

The material adduced in Christine Ammer's book serves to support the conclusion we have already made on the basis of the dictionary material. *Blue* can be used either positively (as, for example, in *blue sky*, *blue-eyed*, *blue blood*) or negatively (*to feel blue*, *blue baby*, *the blues*).

So much then the for the colour term *blue* as such. Let us now concentrate on its tints: *azure*, *indigo*, *navy*, *sky-blue* and *ultramarine* as well as the indirect *turquoise*. First comes the material of the dictionary entries.

Table 4. Colour terms denoting tints of blue in English explanatory dictionaries

Oxford Advanced Learner's Dictionary	Longman Dictionary of Contemporary English	Longman Exams Dictionary	Cambridge Advanced Learner's Dictionary
<u>Azure, adjective, noun:</u> bright blue in colour like the sky ▪ The sun shone out of a clear azure sky.	<u>Azure, adjective, noun:</u> having a bright blue colour like the sky	<u>Azure, adjective, noun:</u> having a bright blue colour like the sky	<u>Azure, adjective, noun:</u> (having) the bright blue colour of the sky on a sunny day: ▪ The once azure skies of Athens have been ruined by atmospheric pollution.
<u>Indigo, adjective, noun:</u> very dark blue in colour ▪ an indigo sky	<u>Indigo, adjective, noun:</u> a dark purple-blue colour	<u>Indigo, adjective, noun:</u> a dark purple-blue colour	<u>Indigo, adjective, noun:</u> (having) a bluish purple colour
<u>Navy blue, adjective:</u> very dark blue: ▪ a navy blue sweater	<u>Navy blue, adjective:</u> very dark blue: ▪ a navy blue sweater	<u>Navy blue, adjective:</u> very dark blue in colour: ▪ a navy blue suit	<u>Navy, adjective:</u> dark blue: ▪ He was wearing a navy sweater.
<u>Navy, noun:</u> 1 the part of a country's military forces that fights at sea: ▪ the British Navy ▪ in the navy ▪ Is your brother still in the navy? ▪ He joined the navy during the war. 2 a very dark blue colour: ▪ The jacket is available in navy, green, or brown.	<u>Navy, noun:</u> 1 the part of a country's military forces that fights at sea: ▪ the British Navy ▪ in the navy ▪ Is your brother still in the navy? ▪ He joined the navy during the war. 2 a very dark blue colour: ▪ The jacket is available in navy, green, or brown.	<u>Navy, noun:</u> 1 the part of a country's armed forces that fights at sea, and the ships that it uses ▪ the British and German navies ▪ He's joined the navy/the Navy. an officer in the navy/the Navy ▪ The navy is/are considering buying six new warships. 2 navy blue	<u>Navy, noun:</u> 1 the part of a country's armed forces which is trained to operate at sea: ▪ My brother is an officer in the Navy. ▪ Gabriel joined the navy in 1997. ▪ a navy ship/vessel 2 dark blue
<u>Turquoise, noun:</u> 1 a valuable greenish-blue stone or a jewel that is made from this: ▪ turquoise earrings 2 a greenish-blue colour: ▪ The room was painted in turquoise.	<u>Turquoise, noun:</u> 1 a valuable greenish-blue stone or a jewel that is made from this: ▪ turquoise earrings 2 a greenish-blue colour: ▪ The room was painted in turquoise.	<u>Turquoise, noun:</u> 1 a blue or greenish-blue semi-precious stone: ▪ a turquoise brooch 2 a greenish-blue colour	<u>Turquoise, noun:</u> a bluish green precious stone which is often used in jewellery
		<u>Turquoise, adjective:</u> ▪ a turquoise dress	<u>Turquoise, adjective:</u> bluish green in colour: ▪ the clear turquoise water of the bay

<u>Turquoise, adjective:</u> ▪ a clear turquoise sea	<u>Turquoise, adjective:</u> ▪ a clear turquoise sea		
<u>Sky-blue, adjective:</u> bright blue in colour, like the sky on a clear day	<u>Sky-blue, adjective:</u> bright blue, like the colour of the sky when there are no clouds	<u>Sky-blue, adjective:</u> bright blue, like the colour of the sky when there are no clouds	<u>Sky-blue, noun, adjective:</u> bright, light blue
<u>Ultramarine, noun:</u> a bright blue colour	<u>Ultramarine, noun, adjective:</u> a very bright blue colour	<u>Ultramarine, noun, adjective:</u> a very bright blue colour	<u>Ultramarine, adjective, noun:</u> (of) a bright blue colour

Table 4 shows that the tints of blue under discussion (namely, *azure*, *indigo*, *navy*, *turquoise*, *sky-blue* and *ultramarine*) do not possess pejorative connotations. They are mostly associated with the sea, the colour of which varies from brighter to darker tints of *blue*. The colour term *navy* is in a class by itself since it is widely used to describe the colour of clothing. As far as the indirect colour word *turquoise* is concerned, it stems from the names of a precious stone and, as can be seen from the dictionary entries, is usually associated with the colour of clothes and again the sea (*a turquoise dress*, *a turquoise sea*).

III. The presentation of blue and its tints in Russian explanatory dictionaries

Our next step here is to look closer at the Russian counterparts of the colour terms denoting blue and its tints. First we shall adduce the dictionary entries from two Russian explanatory dictionaries – S.I. Ozhegov, «Slovar' russkogo yazyka»¹⁰ and «Slovar' Russkogo Yazyka» (The Academy of Sciences of the USSR, the Institute of the Russian Language)¹¹.

Table 5. Blue and its tints in Russian explanatory dictionaries.

S.I. Ozhegov, «Slovar' russkogo yazyka»	«Slovar' Russkogo Yazyka» (The Academy of Sciences of the USSR, the Institute of the Russian Language)
<u>Siniy</u> 1. An object of one of the basic colours of the spectrum – that between violet and green. <i>Blue sky. Blue cornflowers.</i> 2. About skin: very pale, having this tinge. <i>Cold blue hands. Blue face. Blue lips.</i> Bluestocking (pejorative) – about a woman immersed in books and intellectual work, lacking femininity. Ni sin' porokha (net, ne ostalos') (old) – nothing at all.	<u>Siniy</u> Being of one of the basic colours of the spectrum – that between blue and violet; of the colour of cornflower. <i>Blue eyes.</i> □ <i>The air is clear and fresh like a child's kiss; the sun is bright, the sky is blue.</i> Lermontov, Princess Mary. <i>The colour of the sea becomes summer-blue even when it rains. It seems that if you put your hand into water up to the elbow, your shirt will become blue.</i> Pavlenko, Happiness. With the tinge of this colour (about complexion and body). <i>Having grasped the glass, he had a sip of wine, choked and, curving with cough, began to shake – crimson, blue, absolutely mean.</i> M. Gorky, Lamentations. <i>A naked cold-blue boy pulled a net along a low broom-shaded shore.</i> Kaverin, Two captains.
<u>Goluboy</u> 1. Light blue, of the colour of forget-me-not. <i>Blue sky. Blue eyes. Blue blood</i> (about aristocratic origin; old). <i>Blue mains</i> (about large rivers). <i>Blue fuel</i> (about gas). <i>Blue screen</i> (about TV-sets).	<u>Goluboy</u> Having the colour of one of the basic colours of the spectrum – between green and blue; the colour of clear sky; light blue, azure. <i>Blue eyes. Blue forget-me-nots.</i> □ <i>The sea is moving there with magnificent mantle Under the blue sky.</i> Pushkin, Rainy day died out; the shadow of rainy night. Blue blood (old, now ironical) — about someone's aristocratic origin.

¹⁰ Ozhegov, S.I. (1989) *Slovar' russkogo yazyka*. Moskva: Russkiy yazyk.

¹¹ Akademia nauk SSSR, Institut Russkogo Yazyka. (1981) *Slovar' Russkogo Yazyka*. Moskva: Russkiy Yazyk.

2. <i>figuratively</i> Idyllic (spoken, ironical). <i>Blue dream. Blue role</i> (an expressionless role of a positive character). <i>Blue characteristics</i> (exclusively positive). 3. Gay (spoken).	Blue fox — a species of arctic fox of a greyish-smoky colour. Blue coal Blue screen — television screen.
<u>Lazurny</u> Azure, light blue. <i>Azure sky. Azure coast</i> (near a warm Southern sea). <i>Azure dreams</i> (figuratively: idyllic, unreal). <u>Lazorevy</u> In folklore: light blue, azure. <i>Azure flower</i>.	<u>Lazurny</u> Light blue, of the colour of clear sky; sky-blue. <i>I saw around me only the immense azure sea.</i> Turgenev, <i>Azure kingdom. Immense azure space could be seen not far away, behind the trees.</i> Gladkov, <i>The story about childhood.</i> <u>Lazorevy</u> In folklore: azure. <i>Gvidon is sitting under the window And is looking silently at the sea: It is neither noisy, nor stormy, The water is hardly moving, And in azure distance Some ships appeared.</i> Pushkin, <i>The fairytale about Tzar Saltan.</i>
<u>Biriuzovy</u> 1. see also biriюза 2. Greenish-blue, of the colour of turquoise. <i>Turquoise sea.</i> <u>Biriюза</u> Mat precious stone of blue or greenish colour. II adj. biriuzovy. <i>Turquoise ring</i> (with turquoise).	<u>Biriuzovy</u> 1. Adjective of biriюза. <i>Turquoise stone.</i> Made of turquoise; with turquoise. <i>Turquoise ring. Turquoise earrings.</i> 2. Light-blue, of the colour of turquoise. <i>Turquoise sky. Turquoise sea.</i> <u>Biriюза</u> Mat mineral of blue or bluish-green colour used as a precious stone for various decorations.
<u>Ultramarin</u> Bright blue paint.	<u>Ultramarinovy</u> 1. Adjective of ultramarin. <i>Ultramarine workshop.</i> 2. Bright-blue, of the colour of ultramarine. <i>Still and unnoticeable, with pale face and blight ultramarine eyes, Pushkin proved to be an energetic tireless worker.</i> Azhaev, <i>Far from Moscow.</i> <u>Ultramarin</u> Bright blue paint.
<u>Indigo</u> 1. Dark-blue paint made either out of the juice of some tropical (indigo) plants or synthetically. 2. Dark-blue. <i>The colour of indigo.</i> II adj. indigovy (the 1st meaning). <i>Indigo colour.</i>	<u>Indigo</u> A dark-blue paint obtained chemically (in the past it used to be made out of the juice of some tropical plants). <u>Indigovy</u> 1. Adjective of indigo. <i>Indigo production. Indigo painting.</i> 2. Dark-blue, of the colour of indigo. <i>There was nothing around apart from the indigo sky, the sea, the sun and yellow grass.</i> Paustovsky, <i>Restless youth.</i>
<u>Nebesny</u> 1. see also nebo. 2. Beautiful and elevated (old). <i>Heavenly figure. Heavenly features</i> (about face). <i>Heavenly soul</i> (clear, pure). 3. Light-blue, of the colour of clear sky.	<u>Nebesny</u> 1. Adjective of nebo. <i>Vault of heaven. Heavenly blue.</i> □ <i>A lark is trembling in heavenly depth.</i> Gogol, <i>The Fair at Sorochyntsi.</i> Being in the interstellar and interplanetary space. <i>Celestial body.</i> 2. According to religious conceptions, coming from the sky as a place of divinity. <i>May you be subjected to the heavenly court, A cruel brother, a treacherous and envious person!</i> Lermontov, <i>Izmail-Bey.</i> 3. Figuratively, in folklore: beautiful, pure, unearthly. <i>Years passed. The restless gust of storm Shattered former dreams, And I forgot your tender voice, And your heavenly features.</i> Pushkin, <i>I remember the wonderful moment. — If I knew To sing so well as one well-known For all of us artist-grasshopper! — If I had a heavenly Voice, — how well I would sing!</i> Polonsky, <i>Grasshopper-musician.</i> Elevated, pure. [<i>Don Juan:</i>] <i>Is there no hatred in our heavenly sould, Donna Anna?</i> Pushkin, <i>The Stone Guest. — If I still value my life, I do it only because of the fact that</i>

	<i>I still hope to meet a heavenly figure that would revive me, purify me and elevate me.</i> L. Tolstoy, War and Peace. 4. Spoken, old. Bright blue, like the sky. <i>He wore a blue sky-coloured hussar jacket trimmed with black laces along all the seams.</i> Grigorovich, Cart roads. <i>And telling him this, the stranger gave Nikolka a blue letter.</i> - -- <i>Without any date, a phrase was written on a sky-blue sheet: "Dear, dear Lenchka!"</i> Bulgakov, White guard.

As can be seen from these dictionary entries, the colour terms *siniy* and *goluboy* possess different cultural associations and different connotations. *Siniy* is not infrequently used negatively, as, for example, *sinie ot holoda ruki* – cold blue hands, *siniy chulok* – bluestocking etc. The negative connotations of *siniy* occur when describing cold, illness and defects. As far as *goluboy* is concerned, its connotations are largely positive – it is perceived as the colour of cloudless sky, one's aspirations (*golubaya mehta* – blue dream) and a mark of aristocracy (*golubykh krovey* – blue blood), – while its negative meaning concerning a particular sexual orientation appeared much later. The same can be referred to other light tints of *siniy* – their connotations are either neutral, or positive; these tints are generally used when referring to the sky or the sea.

Of special interest here are the conclusions drawn by A.P. Vasilyevich in his book "Katalog nazvaniy tsveta v russkom yazyke"¹². The author gives us a brief description of the origins of the colour terms *siniy* and *goluboy* in the Russian language. According to the author, *siniy* originally comes from the Old Indian language where the respective word *cyamas* meant "dark, black". Initially, at the earlier stages of language development, *cherny* (black) and *siniy* (blue) were not distinguished. In the XI century literature the colour term *siniy* had very few collocations: among them there were only those connected with water and some natural phenomena. Interestingly enough, the same meaning was acquired by the words *zekry* (about the colour of eyes and stones) and *sizy* (the colour of feathering). However, in the course of time it was the word *siniy* that became universal. In the end the word *zekry* disappeared and the word *sizy* acquired a narrower meaning.

The origin of the colour term *goluboy* is not very clear: either it originated from the word *golub'* – pigeon, or the word *golub'* itself originated from *goluboy*. The word appeared rather late, and even in the XIV-XV centuries it denoted the colour of animal's coat. For some unknown reason it became widely used; now it is one of the main colour terms.

In the book "Yazykovaya kartina mira. Metody issledovaniya i prikladnye aspekty"¹³ Vasilyevich points out that Russian is practically the only European language where the blue colour is rendered with the help of two separate colour terms. He suggests that it can be explained by some associations that used to be connected with these terms. *Siniy* was originally seen as the colour of water, inhabited by evil creatures. Interestingly, too, in the Russian language the devil was euphemistically referred to as *sinets*. The original pejorative connotation that became inherent in the word *siniy* could not but affect its use: it was somehow tabooed¹⁴.

¹² Vasilyevich, A.P. (2002) *Katalog nazvaniy tsveta v russkom yazyke*. Moskva: Smysl, p. 12.

¹³ Vasilyevich, A.P. (2003) *Yazykovaya kartina mira tsveta. Metody issledovaniya i prikladnye aspekty*. Thesis abstract. Moskva, pp. 53-54.

¹⁴ The pejorative connotations of the colour term *siniy* have already been mentioned above – they can easily be found in the entries of Russian explanatory dictionaries

This, however, refers only to the colour term *siniy*. On the contrary, a lighter tint of the colour denoted by this colour term had markedly positive associations: it was widely used in traditional festive clothing. Initially this tint was referred to as *lazorevy*, *lazurny*. But in the XV-XVI centuries the colour term *goluboy* came into use. Since the XIX century *lazorevy* has been perceived as a poetic and, therefore, a stylistically marked word; it ceased to appear in everyday speech being replaced by the colour term *goluboy*.

Vasilyevich also points out in his research that the frequency of the words denoting dark blue (*siniy*, *tausinny*) has always been lower than that of the words denoting light blue (*lazorevy*, *goluboy*). Even though at the present moment the associations *siniy* acquired are no longer present in the native speakers' minds (moreover, it has become the main colour term for this part of the spectrum) the frequency of *goluboy* is only a little lower than that of *siniy* and the use of the lighter tint of the latter remains emotionally-marked.

IV. Conclusions

The confrontational study of the colour terms denoting blue in the English and Russian languages has shown that there are some differences in colour perception in these two languages and cultures. In English colour terms denoting blue and its tints tend to be perceived both positively and negatively – they are usually associated with the sky, beauty, purity and, at the same time, with depression, disease or dark mystery. However, in the Russian language there is a clear distinction between the colour terms denoting the darker and the lighter tints of blue – *siniy* occasionally reveals its pejorative connotations (the colour of cold, illness and defects), whereas the connotations of *goluboy* and other lighter tints of blue are exclusively meliorative. These differences may create additional difficulties for translators since translation is by no means a word-for-word rendering of the original text – it is the art of transferring associations, connotations and emotions meant by the author into another language and another world-view. What has just been said is relevant first and foremost to the translation of colour terms which have already been shown to be among the most emotionally marked elements of an artistic text. That is the reason why the comparative analysis of colour terms in two languages is of great significance for translation studies.

List of references

- Akademia nauk SSSR, Institut Russkogo Yazyka. (1981) *Slovar' Russkogo Yazyka*. Moskva: Russkiy Yazyk.
- Ammer, Christine. (1992) *Seeing red or tickled pink: color terms in everyday language*. London: Penguin Books.
- Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. (2003) Cambridge: Cambridge University Press.
- Korsakov, S.V. (2009) *Etnokoloristika*. Moskva: Granitsa.
- Longman Dictionary of Contemporary English. Third edition*. (2001) Harlow: Pearson Education Limited.
- Longman Dictionary of Language and Culture. Third Edition*. (2005) Harlow: Pearson Education Limited.
- Longman Exams Dictionary*. (2006) Harlow: Pearson Education Limited.
- Matveeva, N., Mirkovskaya, A., Ananyeva, E. (2009) *Siniy*. Moskva: KITONI.

Oxford Advanced Learner's Dictionary. Seventh edition. (2005) Oxford: Oxford University Press.

Ozhegov, S.I. (1989) *Slovar' russkogo yazyka*. Moskva: Russkiy yazyk.

Vasilyevich, A.P. (2002) *Katalog nazvaniy tsveta v russkom yazyke*. Moskva: Smysl.

Vasilyevich, A.P. (2003) *Yazykovaya kartina mira tsveta. Metody issledovaniya i prikladnye aspekty*. Thesis abstract. Moskva.

LEGAL TRANSLATION AS AN INTERSPACE OF LANGUAGE AND LAW

BALÁZS Melinda, Assistant Lecturer, Sapientia University Târgu-Mureș

Abstract: Our paper explores the dimensions of legal translation being concerned primarily with the nature of equivalence in legal translation and the difficulties of attaining it. The paper argues that legal translation requires an interdisciplinary approach today on account of the manifold judicial contexts in which it occurs, the characteristics of legal language as a type of specialized language and the responsibility of the translator regarding the future interpretation(s) of the translated text. If translations are to produce the same legal effects as their originals, translators need to be familiar with the essential competences of the legal translator, the communicative purpose of the source text and the future status of the translated legal text.

Keywords: interdisciplinarity, (un)translatability, equivalence, ambiguity, receiver-orientation

Introduction

Legal texts represent one of the most translated types of texts in today's world as a result of the processes of unification of Europe and economic globalisation. However, it was not until very recently that researchers in Translation Studies started to give due attention to it.

Legal texts represent an instance of pragmatic texts since their aim is essentially to convey information without aiming to produce aesthetic effects as it is the case with literary translation. Legal texts are realized through the use of legal language, which is a special-purpose language or an LSP according to Cao (2007) and on this account legal translation can be termed an instance of specialized translation. It is at the same time the type of translation that has the closest affinities with general translation as reflected by this paper.

The title advances a widely held view in the literature today, namely that legal translation is halfway between language and law. In legal translation language is the tool, the process and the product. Both language and law are social phenomena; although legal language is a specialized language, it is also part of the common language since in legal language common words often acquire a legal or specialized meaning. This is called the parasitic (Shauer quoted in Cao 2007) or composite nature of legal language (Jean-Louis Souriou and Pierre Lerat quoted in Sferle 2005). In other words, legal language, similarly to other specialized languages, is parasitic on ordinary language. According to Vinnai (2010) both language and law are stochastic systems unlike mathematics or physics, for example. This means that, although legal language is considered to be precise and clear, the truth value of a statement in language or in law can be ascertained only by reference to a given context or situation. The same author looks at the legal procedure in crimes as a continuous intralingual translation from ordinary language to common language and vice versa, thus, providing further evidence of the symbiotic relationship between language and law: the layperson relates their incident in ordinary language, which is put down in the minutes in legal language; throughout

the trial the story is treated in the same legal language whereas in the final stage of verdict delivery it is backtranslated into the layperson's language.

As a recognition of this symbiotic relationship, legal translation is nowadays treated as an interdisciplinary field both by the profession and by theorists. The disciplines that can provide help to legal translation are jurilinguistics, comparative law and translation studies. Jurilinguistics was initiated in the French-speaking world by Gérard Cornu, Jean-Claude G  mar and Louis Jolicoeur having as its object of study legal terminology and legal discourse. Comparative law studies the individual legal systems, therefore, it can be an indispensable tool for legal translation in its search for equivalents across legal systems. The importance of translation studies cannot be overlooked either since being a linguist or a lawyer does not suffice as neither can successfully substitute the routine and special competences of a translator.

The Nature of Equivalence in Legal Translation

From the above considerations on the symbiosis between language and law it follows that the legal lexicon in any language contains culturally loaded words that reflect the history and traditions of that people (G  mar 2002). Since culturally marked texts present real translation difficulties for the translator and given that legal texts require equivalence on three levels – equivalence of meaning, effect and intent – this raises doubts about the translatability of legal texts and the degree and nature of equivalence in legal translation.

G  mar (2002) defines the legal text as 'un texte *normatif* disposant d'un *style* et d'un *vocabulaire* particuliers [emphasis in the original].' This means that legal texts have a normative-prescriptive nature being aimed at modifying the behaviour of the parties through the imposition of obligations, rights, permissions etc. This also means that they have a specific style which can be termed as formal, impersonal or even archaic at times. The third characteristic that marks them off from other specialized texts is, of course, vocabulary, which accounts for what Sferle (2005) calls the paradoxical nature of law: it is a social phenomenon but at the same time it is inaccessible to the average person. While it is expected that legal texts be precise and clear, they also need to correspond to the criterion of generality and necessary ambiguity or vagueness in order to fit possible future situations.

In the light of the above scholars unanimously agree that equivalence in legal translation is something 'aleatoric', a 'myth', a 'compromise' (G  mar 2002) or a futile search (Cao 2007). This implies that the kind of equivalence to be looked for in legal texts is necessarily a functional one. Functionalism presupposes that translators do not translate literally as this has already proved to be impossible on account of the incongruity of legal systems. From word meaning the emphasis is shifted to global meaning and this entails that the unit of translation is the text itself. Concepts are incongruous and unique to each legal system – a major obstacle to equivalence –, therefore, they need to be defined separately in a first phase of the translation process.

Fidelity is no more with the source text, though many lawyers still think even today that literal translation is the best approach. However, the urge for comprehensibility as well as the diversity of legal contexts and legal texts make it necessary for the translator to take into account the receiver, the purpose and the status of the target text. Monjean-Decaudin (2010) lists four possible contexts in which legal translation might occur: public international law, private international law, judicial context and scientific context.

In the case of the first category legal translation takes place in international institutions and organisations (EU, UN etc.) and it refers to the translation of international instruments like treaties, agreements, conventions etc. In this case simultaneous drafting also exists alongside translation, which is part and parcel of the legislative process. Simultaneous drafting also occurs in bilingual and multilingual countries like Canada and Switzerland, where all language versions have the status of originals. Private international law refers to transnational private relations and it involves the translation of commercial contracts and authentic legal documents like marriage certificates etc. Translation is needed because the parties speak different languages and in order to guarantee equal treatment. The third type of legal translation is carried out for courts and tribunals as part of the civil, criminal or administrative procedure. It is primordial for the translator to be aware of the stakes and legal effects of this type of translation. Finally, the scientific context refers to the translation of both doctrinal and normative texts (constitutions, laws, codes etc.). In this case translation serves the purpose of promoting knowledge.

A diversity of legal texts can be related to the above-mentioned legal settings each employing a distinctive terminology and phrasing. As to the purpose of the translation, this can be informative, normative or both. The translation of a monolingual country's legislation serves mere descriptive functions whereas in a bilingual country the translation has a prescriptive function and the citizen has to abide by it. However, this same authoritative text can serve informative purposes for citizens of a third country.

Translation difficulty is related to the affinity of the legal systems first of all and then to linguistic differences as well. Cao (2007: 30–31) describes four possible situations:

(1) when the two legal systems and the languages concerned are closely related, e.g. between Spain and France, or between Denmark and Norway, the task of translation is relatively easy; (2) when the legal systems are closely related, but the languages are not, this will not raise extreme difficulties, e.g. translating between Dutch laws in the Netherlands and French laws; (3) when the legal systems are different but the languages are related, the difficulty is still considerable, and the main difficulty lies in *faux amis*, e.g. translating German legal texts into Dutch, and vice versa; and (4) when the two legal systems and languages are unrelated, the difficulty increases considerably, e.g. translating the Common Law in English into Chinese.

Once the text is translated equivalence is established arbitrarily in legal translation by an external authority, which can be the judge, a notary, the law or a convention. In the case of international instruments the 1969 Vienna Convention grants equal authenticity to all versions of a treaty. Therefore, it seems that in the case of legal translation equivalence is ultimately artificial. Naturally, the real test of the translation will be its ultimate interpretation and application in practice (Šarčević 2000).

Characteristics of Legal Language

Legal language is a hypernym or an umbrella term covering a more or less related set of legal discourses. It covers not only the language of law but all communications taking place in a legal setting (Cao 2007).

Damette (2010) conceives of legal discourse as legal acts realised through language,

therefore, legal acts are legal language acts. They put into action the legal language-system and expose a particular logic and way of reasoning that is typical to law and lawyers. Given also the essential function of legal discourse to regulate, prescribe and set out obligation, prohibition and permission we can conclude that legal language has a performative character. This is evident in the extensive use of declarative sentences, modal verbs ('shall', 'may', 'shall not', 'may not') and performative verbs (declare, undertake, grant etc.).

Ambiguity, vagueness and indeterminacy characterize all the three disciplines involved in legal translation: linguistics, translation theory and law. Languages internalize more than they convey outwardly, argues Steiner (1977), therefore, translation is only an approximate operation, desirable and possible but never perfect. Language indeterminacies lead to legal indeterminacies in cases where the referent is not clearly defined in the text or when several interpretations are possible due to an error in punctuation, for example, the incorrect use of articles in English etc. To avoid misinterpretations, contracts usually contain a separate section where the meaning of each term is defined as it is being used throughout the document. Since total reading in the sense in which Steiner (1977) used this phrase is impossible as languages are subject to mutation all the time and no two people ever interpret a text in the same way because of differences in world and textual experiences, legal contentions arise which the law, an indeterminate system itself, is called upon to solve.

However, ambiguity can be intentional also as in the case of international instruments like agreements, for example, and in such cases it reflects a partial consensus. Ambiguity in this case is the result of a compromise that was eventually achieved after a lengthy process of negotiation. Therefore, any attempt on the part of the translator to clarify such ambiguities can endanger or destroy the agreement. The ability to differentiate intentional ambiguity from unintentional obscurities in the text is a measure of the translator's professional competence.

Ambiguity is supported by polysemy in legal texts. Sferle (2005) distinguishes external polysemy from internal polysemy. The former refers to words of ordinary language that have acquired a legal meaning ('amprentă', 'incident', 'parchet', 'a achita', in Romanian, or 'offer', 'consideration', 'remedy', 'performance', in English) whereas the latter relates to legal terms that have acquired more than one meaning in law. A relevant example in English taken over from Cao (2007) would be 'equity', which in legal usage can stand for one of the two main bodies of law, namely Common Law and Equity, but it can also refer to 'justice applied in circumstances covered by law yet influenced by principles of ethics and fairness.' In Romanian the term 'obligație' according to the Dictionary of Civil Law has the following meanings: 'civil judicial report', 'debt to be paid by the debtor', 'commercial paper' etc. (see Sferle 2005 for other examples). In the case of external polysemy priority should be given to the legal meaning whereas in the case of internal polysemy the context generally helps to establish the correct meaning.

It is probably clear by now that the translator should have some knowledge of the legal systems involved in the translation. Translation and negotiation phases being separate from each other, the text-producer cannot be consulted most of the time so it is the translator's task to deal with ambiguities in the most appropriate way. System-bound terms (Šarčević 1997) that legal language abounds in represent further arguments in favour of the necessity of acquiring this kind of knowledge. Telling examples are 'solicitor' and 'barrister' in Common Law, which have no equivalent in other languages.

The two major divisions in law are Common Law and Civil Law. Common Law has developed in Anglo-Saxon countries and is inseparable from English language. Civil Law has its roots in Roman law and cannot be associated with one particular language. Common Law builds on analyzing previous cases and decisions by judges, which set a precedent, thus leaving less room to judges for interpretations than Civil Law, which builds on interpreting abstract principles that address unforeseen future situations, and applying them to concrete situations. This preoccupation with leaving as little room for interpretations as possible as well as the need for contracts to cover every foreseeable situation, event or contingency explains the presence and obligatory use of archaic, alliterative and often redundant expressions in English contracts. Examples include: ‘made and entered into’, ‘by and between’, ‘null and void’, ‘terms and conditions’. Such expressions are often translated with a single word because the literal translation could be misleading. An example given by G  mar (1988) is ‘terms and conditions’, which refers to the conditions of a contract. The literal translation into French would be ‘termes et conditions’, a mistranslation because ‘termes’ means ‘words’ in French and not ‘conditions’. However, a loss of emphasis can be noticed in these renderings as compared to the original.

The all-encompassing and self-contained nature of legal texts explains also the tendency for complex and long sentences. Sentences often have the logical structure of an if-clause, as noted by Cao (2007), conditional expressions and exceptions being frequently employed: ‘except’, ‘unless’, ‘in the event’, ‘in the case’, ‘if and so far as’, ‘if, but only if’, ‘provided that’, ‘subject to’ and ‘notwithstanding’. Formal tone is supported by the extensive use of passive voice. This construction has the added advantage of allowing lawyers to avoid directly referring to the doer of the action. Of course, it is not obligatory to retain this construction in the TL if the given language does not use passives with predilection.

English legal language is by far not homogeneous and this is the natural consequence of the fact that English is official and officious language at the same time in several organizations (EU, UN, NATO etc.). An interesting parallel to draw concerns Common Law English and EU jargon. Although there are 23 other official languages currently in the EU, English is by far the most widely used. The principle of multilingualism presupposes that all legislative and non-legislative texts be translated into all the official languages of the EU. All these versions have equal status. Consequently, translation equals law-making in the EU and it often takes the form of simultaneous drafting. As a result translation mistakes in this context can be regarded as drafting errors.

Translators in all translation departments of the EU work to the highest quality standards on account of the responsibility attached to these documents, some of them being binding and directly applicable in all Member States, but also in order to fulfill the explicitly stated goal of ‘helping citizens to *understand* EU policies’¹[italics added]. Binding documents are regulations, directives and decisions. Non-binding EU documents are recommendations and opinions. These two categories are known as secondary legislation being derived from treaties constituting primary legislation. The EU is a unique supranational body that needs its own unique tools that legitimate it and regulate its functioning. It is a federation of states each

¹ Directorate-General for Translation – European Union website, consulted at http://ec.europa.eu/dgs/translation/translating/index_en.htm on 23 November, 2013.

having its own legal system. In order to make its discourse intelligible across its Member States the EU needed to create its own legal language through a process of generalization, simplification, standardization and necessary deculturalization that blurred the boundaries between national legislations. This attempt to harmonize legal systems to make the language of EU legislation easily understandable paradoxically risks to produce an opposite effect and to lead to ambiguity. Here again the incongruity of legal systems and the so-called system-bound terms represent the major translation difficulties. The most frequently used methods to overcome this barrier are literal translation or formal equivalence (Nida and Taber 1982), functional equivalence, descriptive equivalence or paraphrase, borrowing and calque. Literal translation is to be used cautiously as it may lead to denaturalized equivalents or mistranslations, especially in the case of false friends. Borrowing is taking over one word without translation, therefore, the borrowed word is generally italicized. Although it seems to be the most practical method, it cannot be used without taking into consideration the context, the receiver who may not be familiar with the meaning of the foreign word, the target culture and its conventions etc.

Finally, consistency is the order of the day in legal translation and it is especially so in EU translation where it is at the same time a principal means of consolidating a language and a terminology that is still in the making as each new Member State means an added challenge to legal harmonization. Consistency here refers to terminology (translating a term with the same word throughout the document), register and layout.

The legal translator and their competence

We have seen that behind each word there is the history and age-old (legal) customs of a people. Moreover, words in legal language represent acts that can lead to facts in real life. All this added to their social embeddedness and sanctification through use and custom explains why in our opinion any tendency to reform or, more precisely, to simplify legal language has limited chances of success. The binding nature of law implies that the legal translator has to weigh each and every word consciously and with responsibility. Receiver-orientation – the current tendency in present-day legal translation (Šarčević 2000) – means the translator must have linguistic creativity to avoid using ST-oriented methods in translation and to be able to achieve communicative equivalence in the TT. The requirement not to clarify intentional ambiguities in the ST entails that legal translators should have a solid textual competence, meaning familiarity with legal text-types including their terminology and format, the legislative process and last but not least the specific context in which it was produced. Irrespective of the genre of the legal text and the purpose of the translation we can claim that the translator should generally have a better understanding of legal texts than laypersons in order to be able to make other people understand as well. This double role of receiver and text producer obliges the translator to have some kind of background in law, more exactly to know the legal systems involved in the act of translation. However, as noted by Cao (2007), the translator does not need to be a specialist in law. On account of their responsibility for the later interpretation of the translated text, it is also important that translators dispose of legal reasoning competence. Apart from intense reading and practice in translation, this type of competence can be acquired through interaction with the judiciary (legislator, lawyer, scientist

etc.), an opening-up which, as a matter of fact, is highly encouraged and acclaimed by scholars like Cao (2007), Šarčević (1997) or Monjean-Decaudin (2010). Isolation is indeed detrimental for any discipline in the 21st century. Interaction between translators and domain specialists is also motivated by the urge for accuracy, which is omnipresent in the field of specialized translation.

In sum, legal translation is a form of translation where routine, specialization and continuous training are not only welcome but highly recommended. This paper has sketched the major translation difficulties that have to do with the multiplicity of texts and contexts in legal translation as well as the characteristics of legal language. By exposing some of the major implications of translating legal texts it is our hope that we have managed to raise awareness of the most important pitfalls in this field.

Bibliography

- Cao, Deborah (2007). *Translating Law*. Clevedon/Buffalo/Toronto: Multilingual Matters Ltd.
- Damette, Eliane (2010). *Enseigner la traduction juridique: l'apport du français juridique, discipline passerelle entre le droit, la méthodologique du droit et la langue juridique*. Retrieved from http://www.initem.net/public/langues%20de%20sp%C3%A9cialit%C3%A9/colloque/Eliane_Damette.pdf on 12 October, 2013.
- Gémar, Jean-Claude (2002). Traduire le texte pragmatique. Texte juridique, culture et traduction, in: *ILCEA*, no. 3, pp. 11–38. Retrieved from <http://ilcea.revues.org/798> on 16 October, 2013.
- Gémar, Jean-Claude (1998). *Les enjeux de la traduction juridique. Principes et nuances*. Retrieved from <http://www.tradulex.com/Bern1998/Gemar.pdf> on 16 October, 2013.
- Gémar, Jean-Claude (1988). La traduction juridique: art ou technique d'interprétation, in: *Meta : journal des traducteurs / Meta: Translators' Journal*, vol. 33, nr. 2, pp. 304–318.
- Monjean-Decaudin, Sylvie (2010). *Approche juridique de la traduction du droit*. Retrieved from <http://www.cejec.eu/wp-content/uploads/2010/01/smonjeandecaudin070110.doc> on 14 October, 2013.
- Nida, Eugene and Charles Taber (1982). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E.J. Brill.
- Sferle, Adriana (2005). *Limba juridică și limba comună*. Retrieved from http://www.litere.uvt.ro/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm3_2005/asferle.pdf on 10 November, 2013.
- Steiner, George (1977). *After Babel. Aspects of Language and Translation*. New York/London: OUP.
- Šarčević, Susan (2000). *Legal Translation and Translation Theory: a Receiver-oriented Approach*. Retrieved from <http://www.tradulex.com/Actes2000/sarcevic.pdf> on 4 November, 2013.
- Šarčević, Susan (1997). *New Approach to Legal Translation*. London: Kluwer Law International.

Vinnai, Edina (2010). A jogi nyelv nyelvészeti megközelítése, in: *Sectio Juridica et Politica*, Miskolc, Tomus XXVIII. pp. 145–171. Retrieved from http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_28_2010/ISSN_0866-6032_tomus_28_2010_145-171.pdf on 12 October, 2013.

FEATURES OF THE INTONATION OF INTERROGATIVES FROM IAȘI AND BUCHAREST

Anca-Diana BIBIRI, Scientific Researcher, Andreea MIRONESCU, Scientific Researcher, Adrian TURCULEȚ, Professor, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Our paper presents the specific intonational patterns that characterize the two cities taken into account: Iași and București. The corpora contain prosodic dialectal investigations at the level of the diatopic variants of the standard language, recorded during the surveys for AMPER-ROM[ÂNIA] – L'Atlas Multimédia Prosodique de l'Espace Roman. The corpus used for this study is made up of total interrogative sentences (yes-no questions) affirmative and negative, having the syntactic structure of SVO (subject-verb-object) and also with adjective and/or prepositional extensions in the case of the SVEO and SVOE syntactic structures; the sentences considered in this paper have final oxytone and final non-oxytone structures. Our aim is to systematize the intonational models used by the subjects who currently speak literary variant of the language in the two cities and to carry out the comparative analysis. Our study regards, on the one hand, the similarities and differences between the two cities and, on the other hand, the differences in each case as compared to the models proposed for the standard language.

Keywords: intonational patterns of interrogatives, multimedia prosodic atlas, acoustic analysis, AMPER, AMPRom.

1. Introducere

Enunțurile interogative se caracterizează, după cum s-a constatat și în alte limbi, printr-o mare diversitate a modelelor intonaționale pe care acestea le prezintă (Cruttenden, 1994). În literatura de specialitate, intonația interogativă este definită ca „ridicare a tonului la sfârșitul unei unități independente” (Gramatica, 1963), această ascensiune a tonului manifestându-se în partea terminală a conturului melodic al enunțului. Modelele intonaționale ale vorbirii standard au fost stabilite de Laurenția Dascălu-Jinga, interogativele având două tipuri de contur terminal: *ascendent*, atunci când se ia în considerație finalul cuvântului ultim al enunțului – oxiton sau neoxiton (în acest caz, cuvântul poartă accentul frastic) – și *ascendent-descendent*, când ultimul cuvânt este neoxiton (și nu poartă accentul frastic).

Proiectul AMPRom (*Atlasul multimedia prozodic român*), aflat în plină desfășurare la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, are ca obiectiv prezentarea principalelor modele prozodice (modelele intonaționale) ale varietăților limbii române atât la nivelul variantelor diatopice ale limbii standard, cât și la nivelul variantelor dialectale. Atlasul va fi o completare a atlaselor lingvistice românești – Atlasul Lingvistic Român (ALR) și NALR (Noul Atlas Lingvistic Român), pe regiuni (NALR și ALRR) care nu au consemnat intonația, astfel încât realizarea unui atlas prozodic, care să cuprindă principalele modele intonaționale românești, este o necesitate. Comunicarea de față își propune investigarea și prezentarea modelelor intonaționale la nivelul limbii literare din cele două centre culturale: București și Iași.

2. Metodologia cercetării

Aria de cercetare se limitează la cele două centre urbane unde au fost înregistrate datele pentru AMPRom. Corpusul cercetării reprezintă o selecție din datele înregistrate cu chestionarul AMPER-ROM. Am selectat șapte enunțuri interogative totale pozitive și șapte enunțuri interogative totale negative, rostite de către subiecții din cele două localități, rezultând trei repetiții înregistrate în reprize diferite pentru fiecare subiect:

twki: / *nevasta vede-un căpitan* /
căpitan /

twkm: / *nevasta nu vede-un*

twgi: / *nevasta vede-un căpitan elegant* /
căpitan elegant /

twgm: / *nevasta nu vede-un*

pwdi: / *pasărea vede nevasta tinerea* /

pwdm: / *pasărea nu vede nevasta tinerea* /

kwti: / *un căpitan vede nevasta* /
nevasta /

kwtm: / *un căpitan nu vede*

kws: / *un căpitan vede nevasta frumoasă* /
frumoasă /

kws: / *un căpitan nu vede nevasta*

twpi: / *nevasta vede pasărea* /

twpm: / *nevasta nu vede pasărea* /

twvi: / *nevasta vede pasărea galbenă* /

twvm: / *nevasta nu vede pasărea galbenă* /

În primele trei propoziții cuvântul final este oxiton, următoarele două au final paroxiton și ultimele două au cuvintele finale proparoxitone. Trei perechi sunt formate din câte o propoziție de tipul SVO (subiect-verb-obiect) simplă și câte una cu o extensie adjectivală a obiectului: SVOE. Am analizat câte 21 de enunțuri pentru un subiect, 42 pentru localitatea București și 63 de enunțuri pentru localitatea Iași, în total 210 enunțuri.

Am utilizat datele culese de la subiecții 5 (femeie:) și 6 (bărbat) cu studii superioare, vorbind în mod curent limba română literară/standard. În localitatea Iași au fost înregistrate câte două informatoare din această categorie, notate cu 5 și 7. Siglele utilizate pentru identificarea subiecților sunt următoarele: pentru București: 9H05 pentru subiectul feminin și 9H06 pentru subiectul masculin, iar pentru Iași: 9A05 și 9A07 pentru subiecții feminini și 9A06 pentru subiectul masculin.

Metodologia culegerii și prelucrării acustice a datelor s-a făcut după modelul AMPER, care are drept obiectiv documentarea variației geoprozodice în cadrul limbilor romanice (la nivelul dialectelor și a graiurilor, dar și al varietăților limbii de cultură), scopul final fiind realizarea unei tipologii intonative a limbilor romanice.

Prelucrarea acustică a datelor înregistrate: instrumentele de analiză acustică utilizate în prelucrarea materialului înregistrat în anchetele dialectale prozodice sunt: PRAAT/SCRIPT PRAAT pentru AMPER (Antonio Romano, Albert Rilliard), Matlab, AMPER 2006, Interfața de calcul a curbei prozodice.

Enunțurile sunt înregistrate în format digital (fișiere cu extensia .wav - *Waveform Audio File Format*) și analizate acustic cu ajutorul unor instrumente software. Procesul de analiză parcurge succesiv mai multe etape: schimbarea frecvenței de eșantionare a unde sonore din 48 kHz la 16 kHz (GoldWave); delimitarea enunțurilor și etichetarea lor conform chestionarului utilizat.

Cu ajutorul unui software – PRAAT – se face segmentarea și etichetarea elementelor vocalice (în cazul diftongilor, cele două timbre vocalice se iau împreună), pe baza

oscilogramelor, a spectrogramelor și prin auz; astfel, se produc, pentru fiecare enunț analizat, texte în care se regăsesc corelatele fizice ale vocalelor: durată, intensitatea și frecvența fundamentală (F0 – în cele trei puncte ale vocalei). Pe baza acestor texte se obțin, cu ajutorul unor programe aplicate în cadrul Matlab, valorile medii (0.txt), graficele de durată, intensitate și contururile melodice individuale, medii etc.

În cadrul cercetării noastre vom prezenta modelele intonaționale înregistrate ale interogativelor totale menționate, în funcție de conturul terminal (CT) al enunțurilor supuse analizei, luând în considerație și accentuarea cuvântului final: oxiton, paroxiton, proparoxiton.

3. Modele intonaționale

3.1. CT pe cuvânt final oxiton

3.1.1. Ascendent:

Este conturul terminal care se întâlnește cel mai frecvent la vorbitorii celor două localități investigate. La subiectul din București, f0 se menține aproape plat până la finalul enunțului unde ultima silabă accentuată poartă accentul nuclear, tonul urcând pe vocala accentuată (cuvântul final prezintă proeminență), în timp ce la subiectul din Iași, f0 prezintă accente tonale net reliefate pe silabele accentuate ale lexemelor constitutive ale enunțului, tonul final urcând brusc (*upstep*):

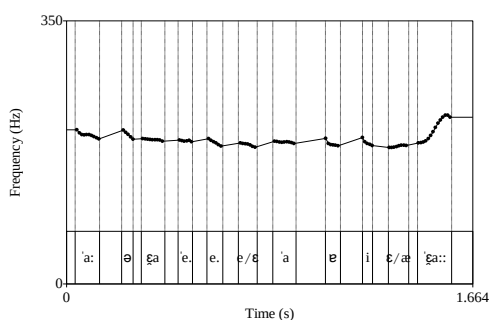

Fig.1 – 9H05pwdi2

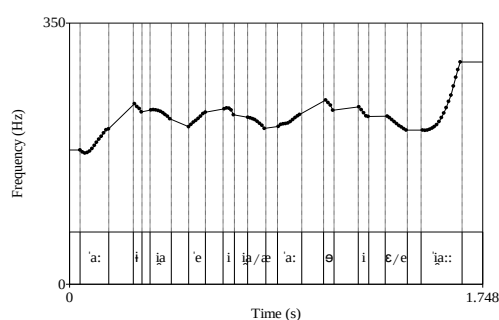

Fig. 2 – 9A07pwdi1

Conturul intonațional al interogativelor totale negative este similar cu cel al interogativelor totale afirmative, negația nefiind evidențiată în mod special (uneori, tonul coboară puțin), accentele tonale sunt aplatizate până la silaba finală tonică când f0 urcă și se menține la un nivel înalt:

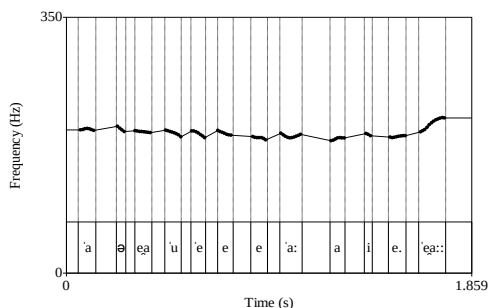

Fig. 3 – 9H05pwm1

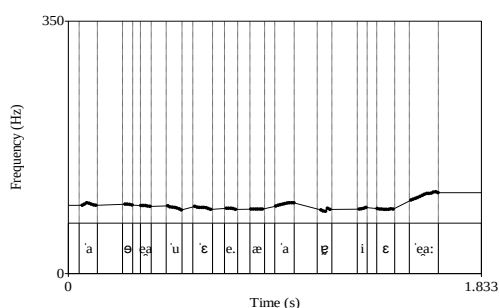

Fig.4 – 9A07pwm3

La unii vorbitori, centrul informațional al enunțului (focusul restrâns) se află pe verb și este marcat prin intensitatea cea mai mare în enunț (pe vocala tonică a verbului – fig.5). F0 urcă pe vocala finală accentuată, dar se continuă și pe nazala *n*, rămânând la un nivel înalt (în

cazul cuvintelor finale oxitone: *căpitan* și *elegant* s-a luat în considerație și nazala *n*, fără de care CT ar fi fost incomplet.).

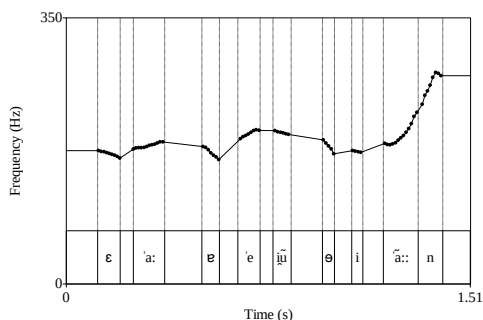

Fig.5 – 9A06twki1

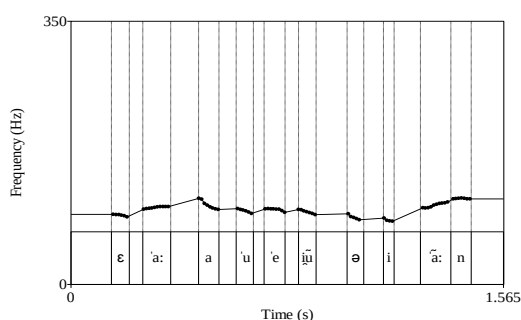

Fig.6 - 9H06twkm2

3.2. CT pe cuvânt final paroxiton

3.2.1. Ascendent extins:

Este conturul terminal care se întâlnește doar la subiectul masculin din localitatea București, atât la interogativele afirmative, cât și la cele negative. Ascensiunea tonului începe pe silaba accentuată și continuă, până atinge maximum pe vocala posttonică, pe care *f0* poate coborî ușor spre final, rămânând la nivel înalt (vezi fig. 7 – accentele tonale precedente aplatizate).

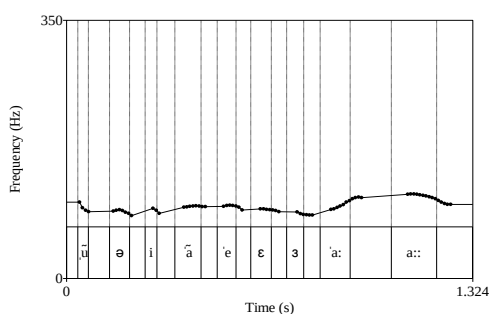

Fig.7 – 9H06kwti1

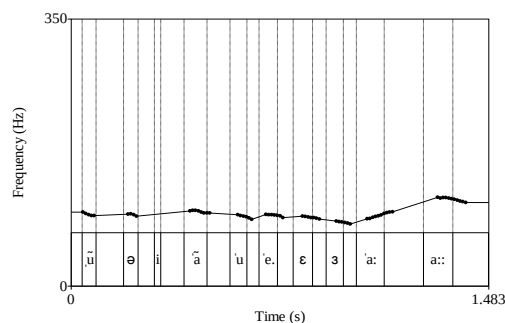

Fig.8 - 9H06kwtm2

3.2.2. Ascendent pe final:

Acest tip de contur terminal este prezent doar la subiectul feminin (9A07) din localitatea Iași. *F0* se menține plat la un nivel jos sau chiar coboară foarte puțin și urcă cu salt pe silaba finală (vezi fig.9 – accentele tonale precedente sunt net reliefate). Insistența emfatică asupra constituentului final are ca efect o modulare a tonului ascendent pe silaba finală (vezi fig.10 – accentele tonale precedente sunt reliefate).

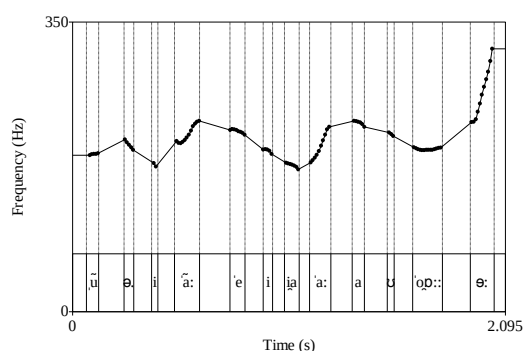

Fig.9 – 9A07kws11

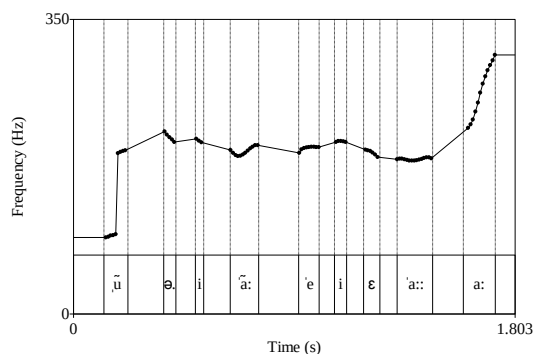

Fig.10 – 9A07kwti1

3.2.3. Ascendent-descendent

Tonul urcă pe silaba accentuată a cuvântului final, având vârful tonal maxim și coboară pe silaba posttonică (vezi fig.11). Insistența emfatică pe cuvântul final face ca vârful f_0 să se producă în interiorul vocalei accentuate, căpătând o formă convexă (accent circumflex); coborârea f_0 începe în partea a doua a vocalei accentuate și continuă pe silaba următoare (vezi fig. 12).

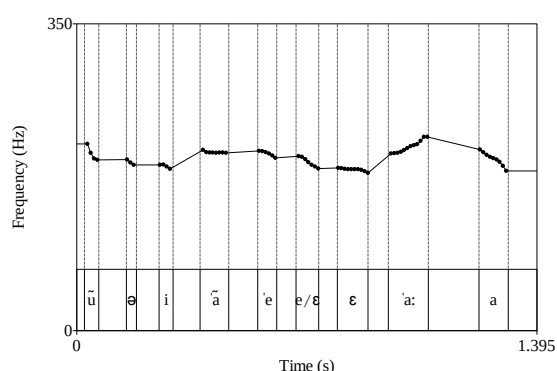

Fig.11– 9H05kwti1

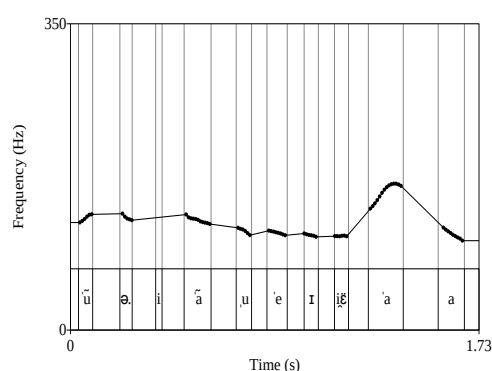

Fig.12 – 9A06kwtm3

3.3. CT pe cuvânt final proparoxiton

3.3.1. Ascendent-descendent

În varianta neutră tonul urcă pe vocala accentuată finală și coboară pe silabele posttonice (vezi fig.13). Insistența emfatică pe cuvântul final face ca vârful f_0 să se alinieze pe vocala accentuată, căpătând o formă convexă (accent circumflex) la interogativele afirmative, iar la interogativele negative, coborârea f_0 începe pe prima silabă posttonică și se continuă pe cea de-a doua silabă posttonică, atingând nivelul cel mai de jos (vezi fig.14). La subiecții din București se observă reliefația accentelor tonale ale enunțului, după care începe ascensiunea pe vocala tonică a cuvântului final, urmată de coborârea lui f_0 pe silabele posttonice (vezi fig.15), iar vocala finală posttonică la negativă prezintă o modulare a tonului (vezi fig.16).

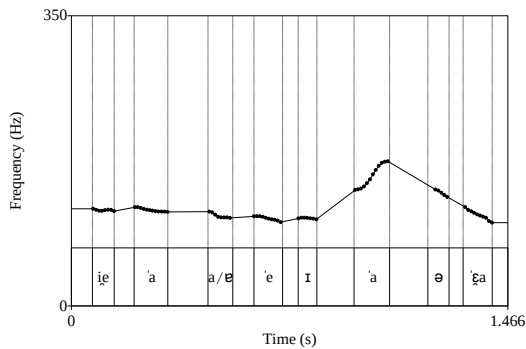

Fig.13– 9A06twpi3

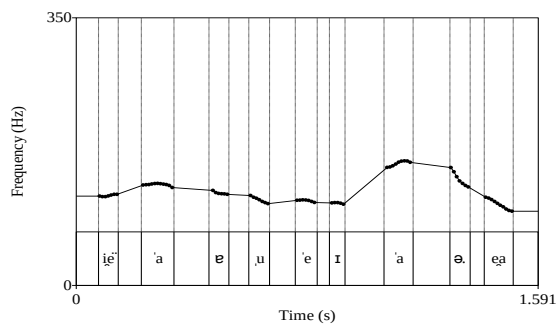

Fig.14 – 9A06twpm2

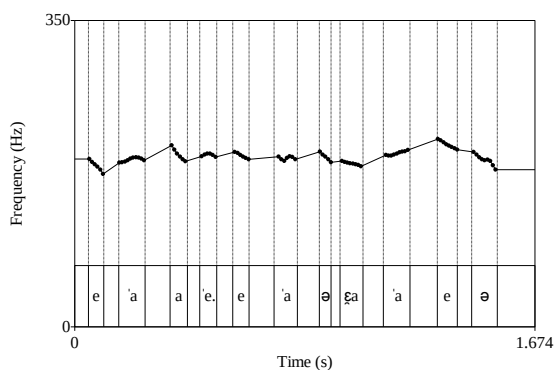

Fig.15– 9H05twvi2

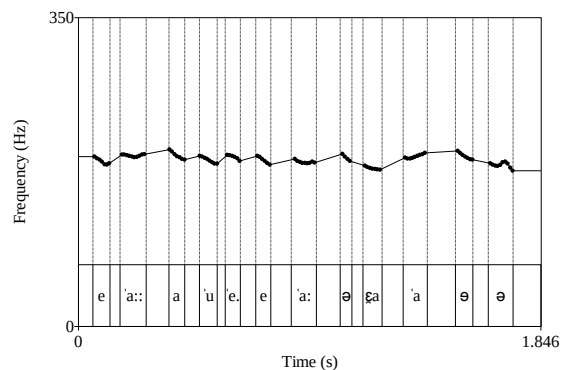

Fig.16 – 9H05twvm3

3.3.2 Ascendent extins:

Acest tipar intonațional este caracteristic subiecților din București. Se observă același traseu al lui f_0 atât pentru interogativele afirmative, cât și pentru cele negative: tonul continuă să urce (cu salt pe consoana intermediară) pe silabele următoare și poate coborî ușor la final, conturul melodic este plat, cu reliefaarea doar a primului accent tonal, CT este asemănător cu cel al continuității minore; emfaza interogativă coincide cu focusul informațional, vocala finală posttonică fiind cea mai lungă în enunțul interogativ.

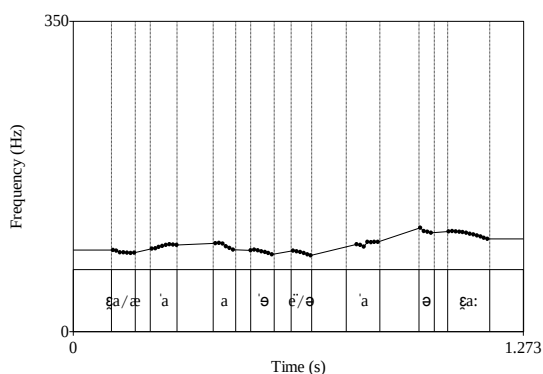

Fig.17– 9H05twvi2

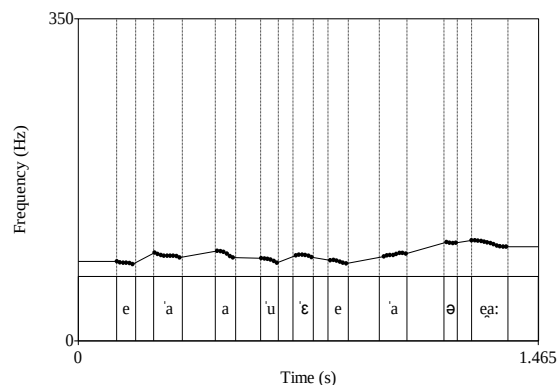

Fig.18 – 9H05twvm3

3.3.3 Ascendent pe final:

Emfaza interogativă se poate plasa pe silaba neaccentuată finală, fiind pregătită de o coborâre ușoară a f_0 pe vocala accentuată și pe vocala imediat următoare, după care tonul urcă brusc pe ultima vocală posttonică și rămâne la nivelul cel mai înalt.

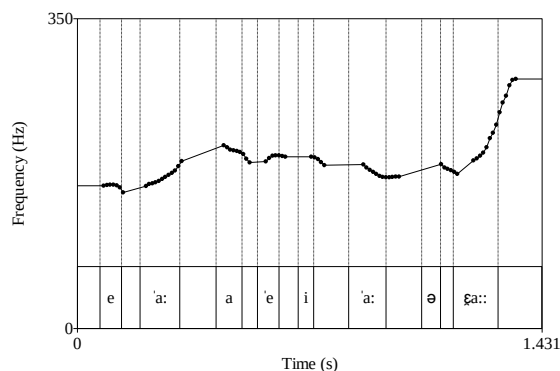

Fig.19– 9A07twpi1

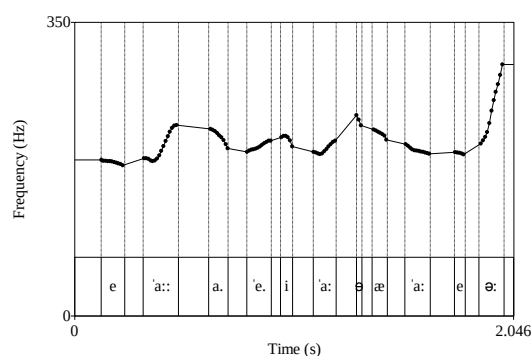

Fig.20 – 9A07twvi1

4. Concluzii:

Analiza contururilor intonaționale neutre a reliefat existența a numeroase asemănări între cele două localități cercetate, indiferent de modalitatea enunțurilor analizate – afirmativă sau negativă. Enunțurile interogative nu prezintă diferențe importante între cele două localități, dar se evidențiază unele fenomene: în localitatea București întâlnim și modelul intonațional *ascendent extins*, care nu se regăsește la vorbitorii din Iași, iar în ceea ce privește subiecții din localitatea Iași, cel cu indicele A07 se diferențiază de ceilalți doi subiecți prin constanța unui anumit model intonațional: în cazul cuvintelor cu final paroxiton, în timp ce subiecții ieșeni A05 și A06 utilizează consecvent modelul *ascendent-descendent*, subiectul A07 are numai CT *ascendent pe final*.

Contururile interogative negative sunt similare cu cele ale interogativei pozitive, nu se observă o proeminență deosebită a adverbului *nu*, ci doar o ușoară reliefare la subiecții ieșeni (emfatarea negației *nu* este caracteristică enunțurilor negative în limba română).

Pentru corpusul utilizat în acest studiu, procentele înregistrate, conform diagramei din Anexa 1, reliefează asemănările și deosebirile modelelor intonaționale în distribuția lor din cele două localități. La interogativele cu finalul oxiton, coeficientul de similitudine a modelului intonațional *ascendent* este egal pentru cele două localități (43%). Un procent apropiat se înregistrează și în cazul enunțurilor interogative cu final non-oxiton în ceea ce privește modelul *ascendent-descendent*, urmat de conturul *ascendent pe final*.

Compararea vizuală a contururilor arată că diferența dintre cele două localități este mai mare în cazul interogativei totale cu final non-oxiton, atât pozitive, cât și negative, la interogativele cu final oxiton fiind prezent un model comun: cel *ascendent*. O altă observație este linia melodică lipsită de variații mai mari, caracteristică subiecților bucureșteni. Intonația neutrală se reduce la marcarea strictă, economică, a accentelor sintagmei nominale și a modalității interogative a enunțului.

Chiar și numai la nivelul intonației „neutrale”, contururile melodice utilizate de vorbitorii limbii standard din cele două localități prezintă o mare diversitate. Limitându-ne la CT al interogativei totale, pe lângă cele două modele „tradiționale” diferite relevate de L. Dascălu Jinga: *ascendent* și *ascendent-descendent*, sunt prezentate încă două contururi: *ascendent pe final* și *ascendent extins*, cu mai multe variante/subtipuri, mai ales la nivelul conturului melodic global. Una dintre cauzele acestei diversități o reprezintă persistența deprinderilor intonaționale locale ale vorbitorilor și în rostirea literară.

Bibliografie

*** *Gramatica limbii române* (1963), vol. I-II, ed. a II-a, Editura Academiei Române, București.

*** *Gramatica limbii române* (2008), vol. II, *Enunțul*, Editura Academiei Române, București.

Hrist, Daniel, Albert di Cristo (1998), *Intonation Systems, A Survey of Twenty Languages*, Cambridge University Press.

Romano, A., Lai, J-P., Roullet, S. (2005), *La méthodologie AMPER*, „Géolinguistique“, hors série 3, Université Stendhal-Grenoble 3, Centre de Dialectologie.

Savino, Michelina (2012), *The Intonation of Polar Question. Where is the rise?*, în „Journal of the International Phonetic Association“, No 42/1, p. 23-48.

Turculeț, Adrian, Ana-Maria Minuț. *De la AMPER la AMPRom* (2007), în Luminița Hoarță Căraușu (coord.) *Rezultate și perspective actuale ale lingvisticii românești și străine*, Editura Universității „Al. I. Cuza“, Iași.

Turculeț, Adrian (ed.), (2008), *La variation diatopique de l'intonation dans le domain roumain et roman*, Editura Universității „Al. I. Cuza“, Iași.

Turculeț, Adrian *Un nou atlas lingvistic romanic: AMPER* (2007), în „Studii și cercetări lingvistice“, 2007, ianuarie-iunie, București.

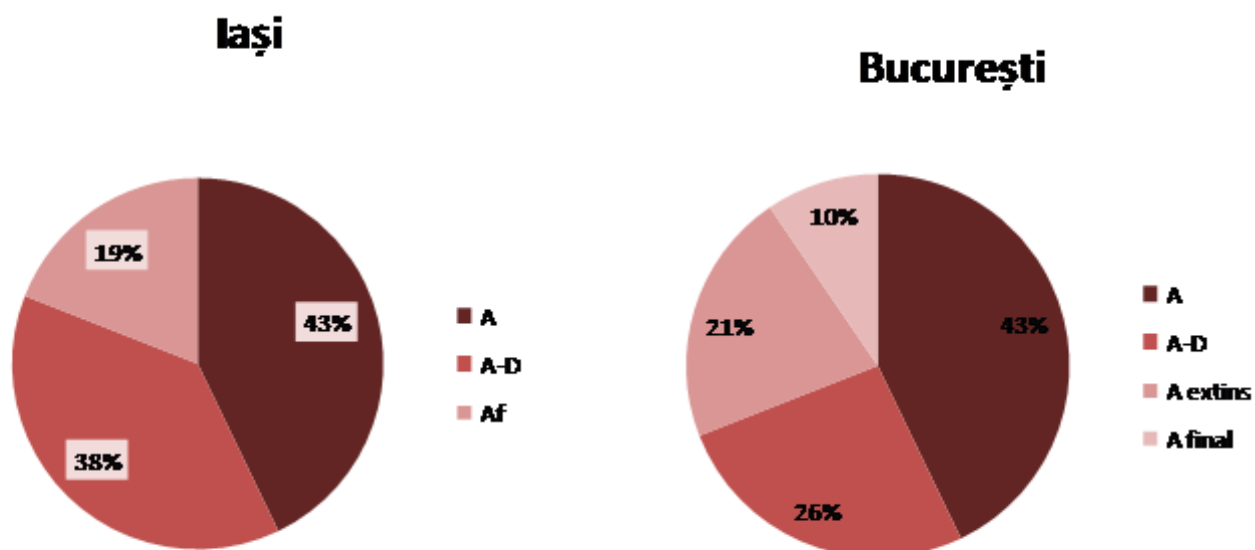
Turculeț, Adrian, Oana Beldianu, Anca-Diana Bibiri (2012), *Pentru un Atlas multimedia prozodic român (AMPRom)*, în Colocviul Internațional „Filologia modernă: Realizări și perspective în context european. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară“, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie, Chișinău.

<http://amprom.uaic.ro/>

<http://w3.u-grenoble3.fr/dialecto/AMPER/amper.htm>

ANEXA 1

Distribuția modelelor intonaționale în localitățile cercetate

Legendă:

A: contur terminal ascendent

A-D: contur terminal ascendent-descendent

A extins: contur terminal ascendent extins

A final: contur terminal ascendent final

THE DIATOPIC AND DISTRATIC VARIATION IN THE TRANSLATION OF DRAMATIC DIALOGUE

**Ana-Cristina CHIRILĂ (ȘERBAN), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of
Suceava**

Abstract: This article examines specific techniques in the translation of regional dialect and sociolect, identified as distinct, essential marks of „speakability” in a dramatic text, accounting for the definition of dramatic dialogue as created spoken discourse. The study is a descriptive comparative analysis of several Romanian translations of Tennessee Williams’ plays, where strategies such as compensation and pragmatic transposition reveal possibilities for functional equivalence in instances in which translation entrophy seems inevitable.

Keywords: theatre translation, regional dialect, language register, translation loss, functional equivalence

Analiza noastră este fundamentată de teza că specificitatea traducerii de teatru se datorează trăsăturilor specifice discursului dramatic. Asumându-ne ideea că finalitatea operei determină structurarea discursului, am constatat că textul dramatic este caracterizat de relația de interdependență semiotică cu celelalte sisteme ale comunicării teatrale, dublă enunțare și concretizarea condițiilor acesteia, densitate deictică și performativitate. Trăsăturilor identificate li se adaugă elementul esențial al oralității dramatice, înțeles prin prisma trăsăturilor conversaționale ale dialogului (caracter mimetic), dar și din perspectiva situării discursului la intersecția dintre canalul scris și cel vorbit (piesa de teatru constituind forma tradițională de discurs vorbit în formă scrisă). Ne propunem o analiză aplicată a mijloacelor lingvistice de redare a *oralității scrise* în traducerea dramatică, aceasta fiind considerată o dimensiune esențială a „fidelității” în transpunerea unei piese de teatru.

Discursul dramatic este caracterizat de un tip specific de „oralitate”, rezultată din îmbinarea trăsăturilor mimetic conversaționale cu trăsăturile textuale ale dialogului dramatic. De fapt, piesa de teatru este considerată o formă tradițională de *discurs vorbit în formă scrisă* sau discurs vorbit creat (Sproule, 1995: 12), în care, spre diferență de alte discursuri literare, dialogul reprezintă principalul mediu de comunicare și se constituie în discurs activ (menit să fie pus în scenă). Aceste trăsături converg spre problema generală a autenticității în redarea vorbirii în teatru, devenită provocare majoră în cazul traducerii discursului dramatic.

În corpusul studiului, am identificat, în primul rând, elemente care țin de problematica generală a captării naturaleții stilului vorbit sau expresivitatea discursului vorbit în formă scrisă (de la traducerea interjecțiilor sau a particulelor discursive la transpunerea fenomenelor sintactice de elipsă sau suspensie și la păstrarea forței ilocutionare a enunțurilor). În al doilea rând, am găsit relevante provocările pe care vorbirea specifică le propune traducerii. Acestea

fac obiectul unei analizei microtextuale pe care o aplicăm unui corpus constituit din trei texte-sursă și patru texte-țintă¹.

Lumea dramatică a lui Tennessee Williams este exclusiv lumea Sudului American, a cărui vorbire dramaturgul o redă cu competența lingvistică specifică nativului (el fiind originar din Mississippi). Acesteia i se adaugă o recunoscută măiestrie în construcția dialogului dramatic care, demonstrând tendințe naturaliste (combinat inedit cu simbolismul poetic și expresionismul manifestat în construcția semiotică a piesei), atinge culmile veridicității artistice. Din perspectiva dimensiunii proairectice a discursului dramatic, se poate spune că personajul și acțiunea în piesele lui Williams se conturează dintr-un tip de vorbire specifică, marcată la diverse niveluri ale variației lingvistice: dublă variație dialectală, variație diastratică și diafasică (element definitoriu în construcția antitezei și a conflictului dramatic), stiluri individuale (idiolect).

Prima marcă a variației înregistrată de discursul dramatic al lui Tennessee Williams este apartenența textului la sistemul limbii engleze americane. Walt Wolfram consideră *Standard American English* (SAM) un dialect al limbii engleze², cu variații pe un continuum care merge de la *Formal SAM* la *Informal SAM*. Varianta standard informală a englezei americane, engleza din Sudul Statelor Unite ale Americii (*Southern American English*) constituie cel mai amplu grup dialectal (*accent group*), acoperind zona de sud a Golfului Mexicului și Delta râului Mississippi. Subvariantele cele mai cunoscute și exploatate artistic sînt *Virginia Piedmont*, asociat cu vorbirea clasei proprietarilor de plantații din Sud, *East Texas* și *African American Vernacular English*, considerată a avea trăsături specifice grupului (deși are statut de *ethnolect*).

Așa cum au făcut și alți autori ai Sudului, precum William Faulkner sau Flannery O'Connor, Tennessee Williams a reunit elemente subdialectale comune pentru a sugera „vorbirea specifică Sudului”. Cel mai renumit dintre acestea este variabila fonologică

¹ Variantele analizate reprezintă diverse ediții în limba engleză ale pieselor *A Streetcar Named Desire* (abreviat TS1, textul apare în *The Norton Anthology of American Literature*, Sixth Edition, Volume E, New York, 2003), sursa fiind volumul *The Theatre of Tennessee Williams* (volume 1, 1971); a doua versiune a aceleiași piese (TS2) face parte din volumul *Tennessee Williams, Plays 1937-1955* (The Library of America, New York, 2000); *Orpheus Descending* (Tennessee Williams, *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America, 2000) – TS3 și respectiv *The Glass Menagerie* (Tennessee Williams, *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America, 2000) – TS4. Versiunile românești sînt traducerea lui Dorin Dron (TT1), cuprinsă în volumul *Teatru american contemporan* (1968), re-traducerea Antoanetei Ralian (TT2), inclusă în antologia Tennessee Williams (2010), textul lui Mihnea Gheorghiu (TT3) și traducerea Andei Boldur (TT4), cuprinse în volumul Tennessee Williams, *Teatru* (1978).

² În general, în lingvistica anglo-saxonă, se preferă termenul de *variantă* a limbii engleze, pentru a diferenția particularitățile regionale ale uzului acestei limbi într-o manieră care să nu atribuie valoare de standard sau normă uneia dintre acestea și valoare de sub-standard celorlalte. “Since they are the expression of spatial distance and consequent separation, there would be no reason for a hierarchical, subjective evaluation of this type of variation. Due to its objective determination, it would be only normal to have a display of variation of the inter-lingual type, in which all forms of the language involved are equally valid exemplars. The picture would be that of a loose constellation of similarities that allow for mutual intelligibility, some of the dialects lying closer together so as to show a higher degree of proximity and similarity”. (Gleason, 1985: 334) În realitate, așa cum arată studiile de pionierat ale lui William Labov (1972), vorbitorii atribuie conotații sociale tuturor variantelor de folosire a limbii (*the principle of social determination in language variation*), ceea ce înseamnă că anumitor variante diatopice le poate fi atribuită valoare de prestigiu: “Americans do not assign strong positive value to any native American dialect (...). If they do assign positive value it is to British English which thus becomes an **external norm**, serving as a model for prestige.” (Wolfram, 1998: 158)

cunoscută drept *Southern drawl* (vorbirea tărăgănată)³. În textele originale, autorul recurge la un artificiu stilistic pentru a indica pronunția deviantă: o redă printr-o ortografie deformată, care sugerează tărăgănarea sau folosește figuri de stil precum sincopa sau apocopa pentru a reda diverse alte variabile fonologice ale vorbirii din Sudul american. Vom oferi un scurt inventar al acestor:

- neutralizarea diferenței dintre sunetele [ɛ] și [ɪ] înaintea consoanelor nazale (numită de William Labov “the *pin-pen merger*”) este redată în piesa *Orpheus Descending* prin variante lingvistice precum : *cincer (cancer)*, *git packed (get)*, *yit (yet)*, *wint(went)*;
- *Southern drawl* (vocalele scurte [ɛ] și [ɪ] sînt diftongate) : *Yais (Yes)*, *haid(head)*, *cain't (can't)*;
- *R-dropping* (sunetul [r] este vocalizat sau dispare din pronunție, în special după o vocală lungă): *Lawd (Lord)*, *th'ew (threw)*, *nawth (north)*, *you'self*, *Nigguh*. Prin aglomerarea fenomenelor de deviație fonetică, enunțul se poate prezenta cu forma: **You wint up you'self?**
- Diftongul [ai] este redus la [a:], mai ales înainte de consoane sonore *nahs whaht rahs - nice white rice* (variantă standard în unele zone și stigmatizată ca sociolect în altele). Prin asociere, același fenomen de reducere a diftongului /əʊ/ poate fi recunoscut în redarea interjecțiilor din replici ale corpusului: **Aw**, *I'll make myself scarce*, *in that case (Oh)*; **Naw, naw...**(*No, No*);
- Variația [o]- /ɔ/: *Dawg(Dog)*;
- Elidarea uneia dintre consoanele aflate într-o succesiune sonoră: *awright (all right)*, *facks(facts)*, *ast (asked)*.

La un alt nivel de analiză, Walt Wolfram (1998: 179) identifică drept trăsături morfo-sintactice comune ale subdialectelor din Sudul American: dubla negație, regularizarea pluralului la substantive (*deers*), regularizarea formelor participului trecut (*knowed, choosed*), regularizarea lui *was* ca formă participială trecută a verbului *to be*, elidarea auxiliarului prin asociere cu fenomenul fonetic *R-dropping* (*you are dying – you're dying – you dying*).

În corpusul nostru, discursurile personajelor secundare, care asigură decorul uman al acțiunii dramatice, sînt impregnate cu astfel de structuri, combinate cu mărci ale variației diastratice sau ale stilului funcțional (așa cum se prezintă, de altfel, variația lingvistică în uzul real). În scurta referire la calitățile traducerilor românești din Tennessee Williams, Rodica Pioariu remarcă în studiul său de receptare că „[limitele] limbii române conjugate cu particularitățile idiomatice ale englezei, sporite prin specificul stilului colocvial utilizat în Sudul Statelor Unite, pot fi considerate răspunzătoare de dificultățile sau chiar poticnelile pe care majoritatea traducătorilor lui Tennessee Williams le-au întâmpinat”(2004: 136). În acest punct al analizei, noi ne vom limita la a aprecia că una din marile provocări ale traducerii dramaturgului american este constituită de îmbinarea caracteristicilor dialectale cu elementele stilului familiar al limbii engleze în discursul unor personaje precum soțiile unor mici

³ “Slow way of speaking with long vowel sounds: breaking of the short front vowels in the words “pat”, “pet”, and “pit”: these develop a glide up from their original starting position to [j], and then in some cases back down to schwa: /æ/ → [æjə]; /ɛ/ → [ɛjə]; /ɪ/ → [ɪjə]” (*Webster’s Third New International Dictionary*, 1993)

plantatori de bumbac din Mississippi (în *Orpheus Descending*) sau vecinii si vecinele din cartierul muncitoresc al New Orleans-ului (în *A Streetcar Named Desire*). Oferim aici spre exemplificare doar câteva din replicile și secvențele de replici care se supun atenției traducătorului în etapele preliminară ale analizei, cu note asupra aspectelor pe care noi considerăm că acesta trebuie să le inventarieze în vederea producerii de *efecte contextuale similare* prin traducere:

Steve: I told you and phoned you **we was** playing [dezacord rezultat din fenomen dialectal - regularizarea formei *was*];

Eunice :**This here** is Elysian Fields [element dialectal, exprimare pleonastică prin repetarea mărcii deictice, varianta corectă fiind *This is*];

Eunice: What number **you lookin'** for? [Elidarea auxiliarului din forma interogativă (P(aux)+subiect+P(vb)); fenomen asociat cu *R-dropping* (forma standard fiind *are you looking*), însă explicabil și din perspectiva economiei de mijloace a vorbirii spontane sau a punerii în funcțiune a maximei cantități];

Eunice: You **don't** have to look **no further** [dubla negație specifică grupului dialectal; în varianta standard, negația se actualizează printr-o marcă unică într-o propoziție]; Beulah: There **wouldn't** be **no** obligation; Stanley: She **didn't** show you **no** papers; I **can't** do **nothing** with them; She **didn't** say **nothing**;

Beulah: **It don't** threaten **nothing** [dubla negație, asociată cu dezacordul subiect-predicat, derivat din fenomenul regularizării formelor auxiliare – folosirea unei singure forme verbale pentru toate persoanele pronominale];

Beulah: **Ain't** that the truth? Ha, ha. [structură dialectală regularizată pentru forma de prezent negativ a verbului *to be* ; aici, înlocuiește variantele standard *is not – isn't*];

Dolly: **I seen** you Beulah! [Elidarea auxiliarului *have*, ca efect al fenomenului de contragere (*I have seen, I've seen*) la fel ca în replicile : **I never seen anything like it** sau **Who done these decorations?**]

Beulah: Then **come** prohibition [forma verbală de infinitiv scurt înlocuiește forma de participiu trecut *came*, consecință a tendinței de regularizare a formelor];

Lady: **My papa, he** turned to people, he made them a bow and said...[folosire pleonastică a pronumelui, repetare a subiectului].

Pee Wee: Speak to Jabe, about **them, slots** [folosire pleonastică a pronumelui, repetare a complementului]

Relevant este și co-textul replicilor, secvențele dialogale construindu-se deseori din opoziția regional-standard, familiar-literar, marcată aici la nivel morfologic:

Eunice :**This here** is Elysian Fields.

B:They **mustn't have understood** what number I wanted...[forma verbală compusă, expresie standard a atitudinii aletice]

E: What number **you lookin'** for?

B: Six thirty-two.

Eunice: You **don't** have to look **no further**. (TS1)

În privința lexicului, autorul american presară în discursul eroinelor sale doar câteva cuvinte care să contureze portretul unor personaje metonimice pentru o categorie devenită stereotip social: *the Southern belle*, model de feminitate și prețiozitate ancorat în vremurile coloniale ale Sudului. Sînt lexeme cu implicații culturale (care își pierd relevanța în traducere, cu atît mai mult cu cît folosirea lor în discursul literar supus analizei este ironică: Blanche (în *A Streetcar Named Desire*), Amanda (în *The Glass Menagerie*) și chiar Lady (*Orpheus Descending*) trăiesc în trecut iar modul lor de a vorbi este expresia constantă a deziluziei lor:

- *papa* (împrumut din franceză pentru *father*; spre diferență de varianta diacronică (spre exemplu, varianta din epoca victoriană britanică), varianta diatopică accentuează prima silabă: pə^ˈˌpɑː-pă);

Lady: **My papa**, he turned to people, he made them a bow and said ... - Tata s-a întors spre spectatori , a făcut o reverență și a spus ...(TS3)

Considerăm că împrumutul (ca strategie de traducere) ar fi fost o alternativă „relevantă” în acest caz, termenul presupunînd eforturi de procesare minime pentru receptorul român și păstrînd implicația culturală.

- *beau, beaux* (împrumut din franceză, al cărui sens contextual - inclusiv conotația de „arhaic” - este redat adecvat de toate cele trei variante în limba română, în condiții de inevitabilă entropie a mărcii regionale) ;

Blanche: An old **beau** of mine (TS1)– un vechi admirator al meu (TT1) - un vechi amoretel meu (TT2); Amanda: Bates was one of my bright particular **beaux!** (TS4) - Bates era unul dintre cei mai mai eleganți curtezani ai mei (TT4);

- *Why* (particulă discursivă specifică vorbirii sudice a cărei funcție pragmatică este de ezitare sau fals început (*well*); în general, omisă în variantele noastre de traducere).

Blanche: **Why**, not yet, honey!

Blanche : **Why**, you **precious** thing, you! (TS1);

Amanda: **Why**, I remember one Sunday afternoon in Blue Mountain (...) One Sunday afternoon in Blue Mountain – your mother received – *seventeen!* – gentlemen callers! **Why**, sometimes there weren't chairs enough to accommodate them all. We had to send the nigger over to bring in folding chairs from the parish house (TS4) – Într-o după-amiază, la Blue Mountain, mama voastră a primit în vizită șaptesprezece cavaleri. De multe ori nu ne mai ajungeau nici scaunele. Trebuia să aducem pînă și taburetele de la parohie (TT4).

Remarcăm că inevitabila omisiune a mărcii discursive este dublată de decuparea secvenței textuale „send the nigger over” (să trimitem sclavul să aducă), indicînd o îndepărtare voită a traducerii de original, sub aspectul redării aspectelor culturale.

Structurile lingvistice redade ilustrează dificultățile cu care se confruntă traducătorul discursului marcat dialectal (diatopic sau diastratic), chiar atunci când acesta îmbracă forma expresiei artistice. Traducerea unei opere în care vorbirea personajelor are nuanțe diatopice presupune recunoașterea de către traducător, pe de o parte, a structurilor în sine (ca instanțe marginale ale uzului limbii) și, apoi, a implicațiilor ideologice ale discursului. În mod evident, redarea caracterului *Dog* ca *Dawg* în cadrul unor enunțuri din *Orfeu în Infern* indică lipsa percepției unui artificiu stilistic de redare a variației fonetice.

Chiar presupunând o percepție corectă a variațiilor, așa cum se întâmplă în marea majoritate a corpusului, redarea acestora impune decizii traductologice ce se încadrează în trei tipuri de abordări, a căror legitimitate ne propunem să o evaluăm înainte de a arăta care dintre acestea sînt asumate de traducătorii lui Tennessee Williams:

1. Redarea dialectului/nuanțelor dialectale din limba țintă cu un dialect/nuanțe dialectale ale limbii sursă;

Pe lângă imposibilitatea stabilirii unui criteriu de selecție pentru a varietate sau alta, echivalența comunicativă devine imposibilă din considerații de relevanță sociolingvistică: poziția unui dialect față de varianta standard în cadrul unui sistem sociocultural și valoarea de prestigiu/stigmă atribuite acestuia nu pot fi redade de un alt dialect aparținând unui alt sistem. Mai mult, dacă traducerea își propune să creeze o imagine a culturii sursă în cultura țintă, abordarea implică riscul de a suprapune două identități culturale: una conferită de universul tematic redat și alta sugerată de limbajul folosit. Soluția dialect – dialect (practicată, spre exemplu, în traducerea pieselor lui Cehov în limba engleză) riscă să creeze efecte neintenționate. În consecință, tendința nu se regăsește în traducerile românești ale lui Tennessee Williams.

2. Uniformizarea sau neutralizarea variației diatopice și diastratice ⁴ prin redarea dialectului cu structuri standard ale limbii țintă;

Identitatea culturală, în acest caz, este elidată și prin aceasta, traducerea își pierde gradul de fidelitate, neasigurînd producerea unuia din efectele mesajului sursă: „rendering ST dialect by TL standard has the misadvantage of losing the special effects intended in the ST” (Hatim și Mason, 1990: 41).

În analiza tendinței la nivelul corpusului de studiu avem în vedere tehnicile compensării și transunerii (înțeles aici, prin extindere de sens, ca transpunere a unei structuri de la un nivel al limbii la altul). În consecință, nu ne vom raporta în acest punct la frecvențele instanțe în care actualizarea mărcii de variație se realizează în alte locuri ale TT decît cele din TS (la nivel propozițional, frazal sau textual). Vizăm doar acele secvențe dialogale în care sensul rezidă în variația lingvistică însăși iar standardizarea/uniformizarea discursului în traducere poate fi catalogată drept pierdere sau grad inferior de echivalență traductivă, manifestată în :

⁴ Legătură remarcată în dialectologia britanică de renumitele studii ale cercetătorului Peter Trudgill: „the higher one is on the social scale, the less regionally marked will be their accents” (1987: 8).

- Neutralizarea efectului de antiteză (ca trăsătură textuală a dialogului dramatic);

În TS1, variația lingvistică (asociată cu orientarea deictică analizată de noi anterior) este semnificativ textual al temei opoziției dintre două lumi (Blanche, profesoară de engleză, exponentă a unei clase sociale privilegiate *versus* Eunice și Negresa, două femei dintr-un cartier muncitoresc al Sudului american). Am subliniat prin litere aldine cele câteva mărci ale echivalenței regăsite în cele două versiuni românești (TT1, respectiv TT2).

Eunice: This here is Elysian Fields. Blanche: They mustn't have understood what number I wanted. E: What number you lookin' for? B: Six thirty-two. E: You don't have to look no further .(...) B (...): I'm looking for my sister (...) Mrs. Stanley Kowalski E: That's the party . – You just did miss her, though. B: This – can this be- her home? (mărcile pragmatice, precum pauza indicată grafic, atribuie ultimului enunț o notă de suplimentară de literaritate pe care traducerea nu o înregistrează). Negro Woman : I'll go tell her you come .	E: Aici sînt Cîmpiile Elizee! B: Atunci probabil că n-au înțeles ce număr caut.... E: Și ce număr cauți? (...) E: Nu trebuie să mai cauți. B (...): O caut pe sora mea (...) doamna Stanley Kowalski. E: Chiar aici stă. Numai că a plecat adineaori. B: Cum ...locuiește chiar în casa asta? („chiar” anulat ca posibilă marcă a diferenței de registru stilistic) ... Femeia neagră: Mă duc să-i spun că ai venit...	E: Asta-i strada Elysian Fields. B: Cred că ... n-au înțeles ei bine ce număr căutam. E: Ce număr cauți? (...) E: E chiar aici. B (...): O caut pe sora mea (...) doamna Stanley Kowalski. E: Ai nimerit exact ... Numai că a plecat acum câteva minute. B: Asta ...e ...casa ei? (forma populară a pronumelui atribuită personajului cu limbaj standard) Negresa: Mă reped eu să-i spun că ai venit.

- Crearea de efecte nedorite precum ambiguitatea în percepția identității personajului; din perspectiva funcției proairectice a discursului dramatic, este afectată coerența construirii personajului;

În *Orpheus Descending*, Beulah și Dolly, soțiile unor plantatori de bumbac din Two River County, Pee Wee și Dog, sînt vocile prin care se conturează simbolic un univers limitat ideologic, lipsit de educație, intolerant și meschin⁵. Modul lor de a vorbi construiește practic

⁵ În lumea închisă și sumbră a orașului american, noul Orfeu, emisarul tinereții și al unei existențe libere, exuberante, cîntate cu patos (la chitară, care înlocuiește lira mitică) nu își găsește locul și este sortit unui sfîrșit tragic.

decorul Sudului provincial. Deși, așa cum vom sublinia și mai jos, traducerea românească găsește de cele mai multe ori soluții traductive compensatorii pentru a păstra savoarea discursurilor individuale, considerăm că există instanțe textuale în care uniformizarea afectează coerența și prin aceasta veridicitatea personajelor:

TS3	TT3
Pee Wee: I fed that one-armed bandit a hunnerd nickels and it coughed up five. Pee Wee: I'm gonna speak to Jabe about them slots. Beulah: I didn't know these olives had seeds in them! Dolly: You thought they was stuffed? Beulah: Uh-huh. Beulah: I wint to see Dr Johnny about Dawg's condition...an' as I was leavin' I ast him what was the facks about Jabe Torrence's operation...Well – Dolly: What'd he tell you, Beulah? B: Nothin'a-tall....not a spoken word did he utter! He just looked at me with those big dark eyes and shook his haid like this!	Pee Wee: Automatul ăsta mi-a înghițit o sută de monede și a scos afară numai cinci. ... Pee Wee: Am să discut eu cu Jabe despre automatele astea. Beulah : Nu știam ca măslinile acestea au sîmburi. Dolly: Ai crezut ca erau umplute ! Bulah: Îhî. Beulah : Am fost pe la doctorul Johnny în legătură cu starea lui Dawg...și la plecare l-am întrebat cum stă chestia cu operația...Ei bine,... Dolly: Ei, ce ți-a spus, Beulah? (...) B: Absolut nimic, nu a scos din gura lui nici un cuvîntel! S-a uitat numai la mine ochii ăia ai lui mari și tenebroși și a dat din cap uite așa!

- Pierderea/diminuarea efectului contextual în construcția discursivă a atmosferei dramatice.

Discursul personajelor Steve și Eunice în variante ca cele redate mai jos își pierd din implicațiile de decor social (în special prin alegerea verbului sintetic „a telefona”):

TS1	TT1	TT2
E: Break it up down there... S: I told you and phoned you we was playing. E: You never phoned me once.	E: Vino odată sus!... S: Ți-am spus și ți-am telefonat că jucăm. E: Nu mi-ai telefonat deloc.	E: Terminați odată, acolo jos!... S: Doar ți-am spus și ți-am telefonat că azi jucăm. E: Nu mi-ai telefonat deloc.

3. Stabilirea unei echivalențe funcționale prin preluarea funcției variației diatopice și diastratice (variație în funcție de utilizatori) de către forme ale variației diafasice (variație în funcție de utilizare).

<i>Transpunere marcă fonetică dialectală - marcă lexicală de registru :</i> Dați fuga la gară (TT3) l-am întrebat cum stă chestia cu....(TT3) <i>Formele populare ale pronumelui demonstrativ – soluții compensatorii frecvente pentru marca dialectală fonologică sau morfologică:</i> Ce era în pachetul ăla pe care i l-a aruncat? (TT2) Ce era în pachetul ăla pe care l-a aruncat? (TT1)	You all git down to th' depot (TS3) I ast him what was the facks about ... (TS3) What was that package he th'ew at 'er? (TS1/2) nothin'a-tall....he just looked at me with those big

Absolut nimic. S-a uitat numai la mine ochii ăia ai lui mari și tenebroși. Asta-i strada Elysian Fields (TT2). Asta chiar așa e,ha,ha, ha.(TT3) <i>Transpunere marcă fonetică dialectală – procedee retorice/mărci ale oralității</i> Apoi, unul din ei să zicem că se îmbolnăvește de ceva subit , sau are un atac de apoplexie sau ceva , ei? Celălalt... (TT3) <i>Transpunere marcă morfologică dialectală-marcă lexicală de registru stilistic:</i> Mă reped eu să-i spun că ai venit. (TT2) <i>Marcă fonetică suplimentară în traducere (compensație):</i> Astea sunt izact cuvintele ei(TT3)	dark eyes(TS3) This here is Elysian Fields. (TS1/2) Ain't that the truth? Ha, ha! (TS3) Then one of them-gits-cincer or has a –stroke or somethin'?-The other one-... (TS3) Negro Woman : I'll go tell her you come. (TS 1/2) These are her exact words.(TS3)

Hatim și Mason (1990: 43) apreciază că orice modificare a formei standard în limba țintă compensează variația lingvistică naturală din limba sursă. Soluția se aplică cu atât mai mult cazurilor de variație diatopică, în care entropia este inevitabilă: „, [Dialect] is one of the literary genres which in translation necessarily suffer varying degree of loss of meaning (Newmark, 1998: 194).

Prin modelul de analiză propus am încercat să probăm diversele dimensiuni ale fidelității traducerilor românești ale lui T.Williams într-o abordare descriptivă care a investigat gradul de echivalență funcțională în redarea variației lingvistice de la nivelul dialogului dramatic, de la instanțe de inevitabilă entropie (datorate unor posibilități sistemice inegale) la măiestria compensării efectelor contextuale, de la diferențe de percepție a intenției auctoriale la soluții dictate de funcția asumată a traducerii.

Am putut observa că formele variației în limba engleză acoperă un spectru larg, ceea ce adaugă greutate unui demers complex, cu implicații socio-lingvistice. Reflectând distanța și separarea regională, ierahia socială sau structura activităților sociale și a relațiilor dintr-un sistem cultural, *mărcile variației* impun *strategii traductive* care sînt fundamentate de cîteva precondiții, pe care traducătorii lui T.Williams le îndeplinesc cu certitudine: competență lingvistică, dublată de cunoștințe enciclopedice (pentru percepții corecte), cunoștințe dar și intuiție socio-lingvistică (pentru o evaluare și redare adecvată a sensurilor contextuale) și, nu în ultimul rînd, competență strategică și creativitate (pentru a produce un nou text natural și expresiv).

Bibliografie

- Gleason, J.B., C. Merrill (eds.), 1985. *The Development of Language*, London, Bell&Howell.
- Hatim, B. și I. Mason, 1990. *Discourse and the Translator*, Londra și New York, Longman.
- Labov, William, 1972/1991. *Sociolinguistic Patterns*, University of Pennsylvania Press.
- Newmark, P., 1998. *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall
- Pioariu, Rodica, 2004. *Dramaturgia americană în România*, Cluj-Napoca, Risoprint.
- Sproule, Kent Arthur, 1995. *Criteria for the effective translation of spoken discourse: the evidence from selected modern Spanish texts*, University of Glasgow.
- Trudgill, Peter, Hughes, Arthur, 1987. *English Accents and Dialects, An Introduction to Social and Regional Varieties of British English*, Londra, Edward Arnold.
- Webster's Third New International Dictionary*, 1993
- Wolfram, Walt, Schilling-Estes, Nathalie, 1998. *American English - Dialects and Variation*, Oxford, Blackwell.

Corpus de studiu

- Williams, Tennessee, 1978. *Teatru*, București, Editura Univers.
- Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1937 – 1955*, New York, The Library of America.
- Williams, Tennessee, 2000. *Plays 1957 – 1980*, New York, The Library of America.
- Williams, Tennessee, 2010. *Un tramvai numit Dorință*, trad. Antoaneta Ralian, București: Art.
- *** *Teatrul american contemporan, 1968*. Editura pentru literatură universală, București.
- The Norton Anthology of American literature*, 2003. vol.E, New York, Norton and Company.

CHANGING LANDSCAPES IN TRANSLATION AND INTERCULTURAL COMMUNICATION

Olga COJOCARU, PhD Candidate, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: The paper intends to raise awareness on the most recent advances in the fields of Translation Studies and Intercultural Communication and to underline the important influence of globalization in developing new approaches to the study of translation and to the training of translators. Here, we focus on a particular type of texts that require adaptation to new cultural contexts, namely vocative texts; and we analyze different translation strategies involved in the process, without disregarding the important role of the translator. The hands-on approach involves several types of vocative texts, from advertisements and instructions for use to political propaganda.

Keywords: Globalization, translation, intercultural communication, cultural mediator, vocative texts.

Introduction

One of the most important concepts that arise nowadays when discussing the new trends in translation studies and intercultural communication is globalization. Many definitions have been provided for the term, all depending on the topic of research, but we aim to use it in its wider sense, as 'the intensification of worldwide social relations which link distant localities in such a way that local happenings are shaped by events occurring many miles away and vice versa' (Giddens, 1994:64) or, in other words, as a concept that encompasses all cultural and social phenomena and manages to undermine cultures and societies in their struggle for power and identity (Beck, 1999:28).

In the new global village translation plays a crucial part. Firstly, the growing interest in the field is generated by the need to gain viable insights and access to the unknown languages; and secondly, because of the rather new approach to translation as part of a cultural process.

Another concept that creates confusion, culture is regarded as a "fuzzy subset of the set of mental and public representations inhabiting a given social group" (Sperber, 1996:33). In a broader sense, cultures are seen as "systems of symbolically encoded conceptual phenomena that are socially and historically transmitted within and between populations" (Durham, 1991:8). Here, we would like to distinguish culture as a trait of a population and subject fields¹ as specific types of culture that generate specific text types that need a specialized translator to master them both actively and passively (Sandrini, 2006: 112). The role of the translator has also shifted from merely a bilingual interpreter towards a figure "whose role is to mediate between cultures" (Bassnett, 2011:95).

¹ A branch of knowledge encoded in textbooks and scientific writing, which in turn is the basis for the education of new experts.

1. Translation and Intercultural Communication

Translation has long been established as a communicative activity involving the transfer of information from one language another. However, problems arise due to cultural and linguistic barriers and a total equivalence in translation has raised a lot of debate. The initial approaches to translation were the ones that followed the original text against those which interpreted it². However, in the last decade attention has shifted towards the idea of equivalent effect and the importance of context in translation. Scholars, such as Eugene Nida, point out that language cannot be understood "outside the total framework of the culture, of which the language in question is an integral part" (1964a: 223). For Nida, contextual understanding is an important tool for achieving an optimal translation. With the emergence of translation studies as an interdisciplinary field of research encompassing linguistics, literary and cultural studies, history, anthropology, sociology and political science, attention moved beyond linguistic boundaries and, in this respect, the work of Catford (1965), who takes up the issue of cultural untranslatability, is considered ground-breaking research.

Even the profile of the translator has been reconsidered in recent years due to important scholars who argued for a more visible presence of the translator in a text and suggested translation strategies in order to secure the position of the translators in a translation³.

An important development in translations studies came with the so-called "cultural turn" in translation when the discussion was now focused on agencies, on the transformative aspect of translation and on the impact of translation in a given culture at a particular moment in time (Bassnett and Lefevere, 1998: 10). This is a flourishing time for translation and the sociocultural importance it bares should not be disregarded.

2. The translator as cross-cultural mediator

Given the recent changes in the political, social and economic systems worldwide and the massive movements of population, started at the of the 1980s, we underline that, linguistically speaking, important changes occurred. The mixture of culture and languages raised issues such as multilingual classrooms in schools or the need for translators in public service systems and, given the context, translators began to be regarded as "cultural interpreters", a term that implies recognizing the importance of the translation process and also the existence of cultural difference.

As Azade Seyhan argues, in a study of bilingual and bicultural writing:

"Once we accept the loss of stable communities and the inevitability of exile, then the interdependency of linguistic and cultural experiences both at the local and global level become self-evident. Thus, despite coercively manufactured and enforced national antinomies and fortified borders, history and geography are transfigured in new maps and new types of dialogic links."

(Seyhan, 2001:9)

² i.e. word-for-word translation vs. sense-for-sense translation.

³ Venuti 's studies on foreignization and domestication in translation. (Venuti, 1995)

Moreover, intercultural transmission beyond national boundaries is now conceptualized as "transnationalism".

Translators are surrounded by ambiguity and it is important to establish whether the writer and the translator of a text are defined as separate identities or if the translator is actually the substitute for another writer. The fact is, we agree to Katan's description that a translator is effectively a mediator between cultures and that his status of cultural mediator refers to someone who "facilitates communication, understanding and action between persons or groups who differ with respect to language and culture" (Katan, 2004: 17). He suggests translators are also interpreters of the intentions, perceptions and expectations of a cultural group and they have to be to some extent bicultural, in order to 'second-guess the unexpressed' (Bassnett, 2011: 102).

As far as the idea of translation confronting the untranslatable is concerned, we followed Walter Benjamin's studies (in Bhabha, 1994) on the subject and the findings suggest translation is a process that ensures the survival of a text in a new context while the translator is the one responsible for the elements of a text that are untranslatable as well as for bringing the text across into this new context.

Bassnett (2011: 104) also makes an interesting characterization of the translator as a cross-cultural mediator and argues that within this new globalized world, the rising significance of translation is undeniable. Moreover, she points out that linguistic competence is no longer a sufficient prerequisite to determine a good translator, and acknowledges intercultural competence as the new leading asset. Focus should be placed on teaching intercultural awareness, on training programmes in business and managements studies; and she has already noticed how the information found in recent guides to intercultural business is now concerned with aspects regarding work ethic, timekeeping, the significance of the formal and so on.

3. Strategies for translating vocative texts

Before embarking on a study regarding vocative texts, first we have to determine what vocative texts are and then establish a framework for their translation. Hence, we followed the "classical" text typologies, based on Karl Bühler's tripartite model of the functions of linguistic signs, centering Katharina Reiss's work on text typology and Peter Newmark's contribution.

First of all, the vocative functions of language places emphasis on the readership or the addressee. The term 'vocative' is used in the sense of 'calling upon' the readership to 'act, think of feel, in fact to 'react' in the way intended by the text (the vocative is the case used for addressing your reader in some inflected languages)' (Newmark, 1988:41).

A consensual categorization of the typical vocative texts encompasses notices, instructions, publicity, propaganda, persuasive writing (requests, cases, theses) and, to some extent, popular fiction, because the purpose is to sell the book/entertain the reader. (Newmark, 1988:41)

Vocative texts today address a readership rather than an individual reader and we consider two representative factors for vocative texts: on the one hand, the relationship between the writer and the readership and, on the other hand, an easy accessible language used in writing the texts. The connection with the readership is established via social or

personal grammatical relations or forms of address: ‘*infinitives, imperatives, subjunctives, indicatives, impersonal, passives, first/family names, titles, hypocoristic names, tags,*’ etc. for the sole purpose of obtaining the desired relationship with the readership, may it be of ‘*power or equality, command, request or persuasion*’ (Newmark, 1988: 41). Moreover, Reiss talks about the appellative language function and a dialogic dimension when discussing vocative texts. (Munday 2001: 73-75)

A translation method suitable for vocative texts aims for the target text reader to experience the same intended message in the source language text, therefore the aim of the translation should be ‘the production of identical behavioural reactions’ (Reiss 1977/1989: 97-100). For this reason, the ‘adaptive’ method is considered the best solution because of the equivalent effect created among the target text readers. In other words, the translator must consider the extra-linguistic effect intended by the text, even if he has to change both form and content. (Hatim, 2004: 181)

As we have established above, advertisements represent typical examples of vocative texts. Titela Vilceanu (2005) notes that the translation of vocative texts and, implicitly, that of ads, can be achieved by communicative translation and the effect upon the target public is essential.

The changes in an advertisement when translated from one culture into another have been noted by many translation theorists. As David Katan comments, “[...] translating for the advertising industry across cultures means distorting the surface message to successfully retain the hidden.” (Katan 1999: 192).

According to Guy Cook (1992) the most suitable translation strategy in the case of advertisements is *copy adaptation*. The same term is used by Christina Schäffner when explaining the identical reactions that must be triggered both by the original text and its transposition into the target language: “The translation of appellative or operative text types (e.g. advertising) aims to provoke in the target readers identical behavioural reactions to those of the reader of the source text, and the translation method called for is *adaptation*.” (Schäffner 2009: 116)

Despite the selected translation strategy for vocative texts and especially in the case of ads, the most important tools are considered creativity and effectiveness, intuitive leaps, and the free flow of the translator’s imagination (Robinson, 2007).

4. A hands-on approach

The corpus analysis encompasses a number of advertisements for the cosmetic industry, as their target population is large, mostly consisting of young and energetic people, highly familiar with the new technologies and advances on the market, particularly in this field. Therefore, translators should play close attention to the technicalities and practicalities of these type of ads, in order to achieve the equivalent effect in the readers of the translated text into Romanian.

In what follows, we shall focus on the difficulties in translating three English advertisements into Romanian:

1. *Difficult to define. Impossible to resist* – Allure, Chanel

Clean and sheer, warm and sexy. Difficult to define. Impossible to resist. ALLURE is a fragrance that evokes each woman's own very special allure. Floral, fresh oriental. A faceted fragrance that mixes notes of the Orient with abstract flowers. A simple jewel that combines six complex facets. In ALLURE you'll find Bergamot, Mandarin, Water Lily and Magnolia, Jasmine and May Roses, Vetiver and, finally, the velvety sensuality of Vanilla.

– Suggested Translation :

Greu de definit. Imposibil să îi rezisti – Allure, Chanel

Curat și limpede, cald și sexy. Greu de definit. Imposibil să îi rezisti. ALLURE este un parfum care evocă alura specială a fiecărei femei. Prospețime orientală, florală. Un parfum fațetat care combină notele orientale cu florile abstracte. O bijuterie simplă ce combină șase fațete complexe. În ALLURE vei găsi Bergamot, Mandarin, Nufăr și Magnolia, Iasomie și Trandafir, Vetiver și, la final, senzualitatea catifelată a vanilieii.

– Comments:

The translation follows closely the strategy of manipulation used by the original text. *Sheer* – is used as an intensifier in English, translated via compensation strategy in Romanian: *limpede*, yet, the effect is the same as in English since the Romanian sentences combines four epithets one after another.

Fragrance vs. Romanian *parfum* drives to semantic loss.

The English synonymic series has no equivalent in Romanian.

English: perfume - scent - fragrance

Romanian: parfum - miros

2. *The touch-up is now history* – Colorstay Ultimate Liquid Lipstick

The first and only one step lipstick that has it all.

Food-proof lipcolor with a built-in, ultra-conditioning topcoat

One-step application- No topcoat required for comfortable wear

Stays comfortable and wears beautifully for up to 12 hours

Does not feather or fade; no touch-ups required, even after meals

Available in 20 full-coverage, soft satin shades.

- Suggested translation:

Retușurile sunt acum istorie – Ruj lichid Colorstay Ultimate

Primul și unicul ruj cu o singură aplicare, chintesența rujurilor.

Rezistent la transfer, cu un strat hidratant incorporat

Aplicare unică, fără să necesite un alt strat

Se fixează perfect și se menține până la 12 ore

Nu pătează și nu își pierde din culoare, nu necesită retușuri, chiar dacă ați mâncat.

Disponibil în 20 de nuanțe fine, satinat, ce oferă o acoperire completă.

– Comments:

That has it all – is a frequently used phrase in English in the neutral style. The direct equivalent in Romanian - *care le are pe toate* – would not have the same impact, being rather colloquial.

Food-proof – *rezistent la transfer* – uses the compensation strategy (modulation) as it would have sounded awkward *rezistent la mancare*.

One-step application – *aplicare unică* – the version highlights the process whereas the Romanian one favours the effect.

Even after meals – *chiar dacă ați mâncat* – we preferred this rendering instead of *după masă*, as the latter would remind of medicine instructions.

A special mention here concerns the density of compounds in the English version in comparison to the Romanian simple words.

3. *Full or sheer. Rewind the years* - Age Rewind Cream Foundation

Mineral Power Natural Perfecting Foundation with micro-minerals is a lightweight, luxurious liquid formula that provides a luminous, natural coverage. Discover the power of micro-minerals:

Only our formula combines micro-minerals with a liquid in a lightweight texture for a healthier, more natural finish;

Naturally breathable, seamlessly blendable;

Provides buildable, even coverage; Talc-Free ; Oil-free; Fragrance-Free;

Non pore-clogging; SPF 18 sunscreen; Medium Coverage;

– Suggested translation:

Puritate integrală. Intoarcere în timp – Fond de ten Age Rewind

Fondul de ten Mineral Power Natural Perfecting cu micro-minerale are la bază o formulă lichidă îmbogățită, care asigură o acoperire strălucitoare naturală. Descoperiți puterea micro-mineralelor

Doar formula noastră combină micro-minerale cu un lichid într-o structură ușoară

Pentru finisaje cu aspect mai sănătos, mai natural

Lasă pielea să respire, se poate amesteca consistent

Acoperire fină, care rezistă; Fără talc; Fără ulei; Fără parfum;

Nu acoperă porii; Factor de protecție solar SPF 18; Acoperire medie;

– Comments:

The density of technical terms is used to make a convincing device: *luxurious liquid formula that provides a luminous, natural coverage*. *Luxurious liquid formula* translated as *îmbogățită* is a toning down element. The intensity of *sheer* is recaptured in the Romanian as *integrală* and it is translated via compensation strategy.

The compounding method: *oil-free, talc-free, fragrance-free* is a highly productive means of word formation in contemporary English unlike Romanian.

Conclusions

The corpus-based approach validated our work hypothesis. Drawing on the general features provided by the theoretical framework, we can add a set of particular traits encountered in the samples we have chosen. From the semantic loss in translation, where English outnumbers Romanian with respect to synonymic series (lexical gaps), to the compounding method, which is highly productive in contemporary English, (favours simple words), we also encountered a high number of in technical items, the an expert testimony and the scientific terms, highly persuasive devices used in vocative text translation, particularly advertisements. These highly effective strategies of manipulation, also encompass methods used to avoid or to bridge cultural gaps, such as explicitation.

Bibliography

- Bassnett, Susan and Lefevere, Andre (eds). (1990). *Translation, History and Culture*. London: Pinter.
- Bassnett, S. and Lefevere, A. (1998). *Constructing Cultures. Essays on Literary Translation*. (Topics in Translation 11). Clevedon: Multilingual Matters.
- Bassnett, S. (2011). The translator as cross-cultural mediator. In Malmkjær, Kirsten/ Windle, Kevin (eds) *The Oxford Handbook of Translation Studies*. Oxford: Oxford University Press, 95-107.
- Beck, U. (1999). *Was ist Globalisierung. Irrtümer des Globalismus - Antworten auf Globalisierung*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Bhabha, H. (1994). *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Bühler, K. (1934/1965). *Sprachtheorie: Die Darstellungsfunktion der Sprache*, Stuttgart: Gustav Fischer.
- Catford, J.C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*, London/New York/Toronto: Oxford University Press.
- Cook, G. (1992). *The Discourse of Advertising*, Routledge: London/New York.
- Durham, W.H. (1991). COEVOLUTION. *Genes, Culture, and Human Diversity*. Stanford: Stanford University Press.
- Giddens, A. (1994). Living in a Post-traditional Society. In Beck, Ulrich/ Giddens, Anthony/ Lash, Scott (eds) *Reflexive Modernization*. Cambridge: Polity Press, 62-64.
- Hatim, B. and Munday, J. (eds.) (2004). *Translation. An advanced resource book*. London and New York: Routledge.
- Katan, D. (1999/2004). *Translating Cultures. An Introduction for Translators, Interpreters and Mediators*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Munday, J. (2001). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, Routledge: London/ New York.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Oxford: Pergamon.
- (1988) *A Textbook of Translation*, New York and London: Prentice Hall.
- Nida, E. A. (1964). *Towards a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Reiss, Katharina (1977/1989). 'Text-types, Translation Types and Translation Assessment', (in A. Chesterman (ed.) 1989), pp. 105–15, original German (1977) 'Texttypen, Übersetzungstypen und die Beurteilung von Übersetzungen', *Lebende Sprachen* 22.3: 97-100.

- Robinson, D. (2007). *Becoming a Translator. An Introduction to the Theory and Practice of Translation*. London and New York: Routledge.
- Sandrini, P. (2006). *LSP Translation and Globalization*. In Gotti, M., Šarčević, S. (eds.) *Insights into Specialized Translation*. Bern: Peter Lang, (p. 107- 120).
- Schäffner, Christina (2009). “*Functionalist Approaches*”, in Baker, Mona; Saldanha, Gabriela (eds.) *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. New York: Routledge. 115-22.
- Seyhan, A. (2001). *Writing Outside the Nation*. Princeton: Princeton University Press.
- Sperber, D. (1996). *Explaining Culture: A Naturalistic Approach*. Oxford: Blackwell.
- Venuti, L., (1995). *The Translator's Invisibility*. London/New York: Routledge.
- Vîlceanu, Titela (2005). *Translation. The Land of the Bilingual*. Craiova: Editura Universitaria.

The Corpus

http://www.chanel.com/en_GB/fragrance-beauty/Fragrance-Allure-95231

<http://www.revlon.com/Revlon-Home/Products/Lips/Lipcolor/Revlon-ColorStay-Ultimate-Suede.aspx>

<http://www.maybelline.co.uk/product-explorer>

THE IMAGE OF ALTERITY IN ROMANIAN CONTEMPORARY ART

Lucian-Nicu RĂDĂȘAN, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: Alterity represents a philosophical concept framed by Emmanuel Lévinas, which mirrors the representation of the other; that is why the concept is also known under the name of 'the otherness'. Although alterity was established as a concept in the field of philosophy, it is also deployed in other domains and disciplines such as: anthropology (Michael Taussing, Pauline Turner Strong), arts (John Michael Cooper), religion and pre-eminently in literature (Mallarmé) and cultural studies. In terms of anthropology, alterity refers to the representation and projections of the other. In this sense, Michael Taussing opines that alterity implies both 'Mimesis' (the internalized image of the other) and 'Alterity' (the symbolic interspace between Self and Other). In other words, the author defines through alterity the opposition between Self and Other (the contrast between two ontologic entities).

Keywords: alterity, art, image, representation, Self.

The notion of alterity, which we seem to come across more and more often, represents a certain amount of originality, a sense, a concept.

The term can be used in a large number of contexts: it can stand for anything from the personal identity to the national one - an identity which has been greatly debated lately. Until now, the aspect of identity has been protected, and considered as something which cannot be changed or influenced in any way. However, a large number of question marks have arisen lately. Socially speaking, the attempt to create uniformity leads to political and cultural reactions. The idea of a united Europe also creates an impact from the point of view of the member states resulting in that the attempt to establish new rules of conduct fails.

In order to support the notion of identity and to strengthen it, a new reality, namely alterity has arisen. This reality has been insistently debated and analyzed, especially in a dual manner: identity vs alterity.

The identity crisis should be seen as a means of understanding the concept, but it must also be regarded from the point of view from which one perceives the world. Identity is not a gift, it is a construction whose timeline is as long as life itself and it also is an issue which each individual when describing himself uses, in his story, something which makes identity dependant on the dialogue with another, on gaining recognition or receiving rejection by the other, by using the first and third person.

Culture, in a wider sense, is a lifestyle common to a group of individuals, including practices and knowledge, competencies and values which are relevant to the group.

Alterity is a philosophical notion put forward by Emmanuel Levinas and focused on the image of the other. The notion has enjoyed great success in a large number of cultural areas in the 20-th century. The concept is borrowed by researchers such as: Nicholas Dirks, Johannes Fabian, Michael Taussig and Pauline Turner Strong in the field of anthropology and refers to the cultural construction, creation of the other. In *Mimesis and Alterity*, Michael Taussing writes about assimilating the culture of the other (mimesis) and distancing oneself from it (alterity); in other words the author defines the opposition between Self and Other.

Each individual is unique and asserts himself as different from the others but at the same time places himself in a group where he identifies with *Us*. Depending on the nationality, language, profession, sex etc, everyone can belong to a number of groups. The identity has many facets which are polished by the feeling of belonging - something which each person experiences.

The expansion of the artistic manifestations in postmodern Romania has led to a number of different styles and concepts as well as to a hunt for originality. The artistic has become more and more commercial, up to the point of being dissolved and if the artistic act of creation is more and more absent, the commercial takes its place.

The literature of the last years has yielded more and more towards the rise of commercial trends thus leading to an ever smaller number of writings based on interior spiritual experiences. Commercial literature, where authors do not put forward their emotions too often, is the new trend.

A look at the bigger picture of the contemporary Romanian artistic discourse brings to light a series of thematic and structural mutations where the image of identity and alterity plays an important role from a double perspective: firstly, we are dealing with the discovery of the image of the other, of the foreigner who must first be understood and then conquered and secondly, a direction set on the edge of alterity during the decades when history suffered tragic changes and humanity is subject to an irreversible process of losing its ontological status, by mixing in the homogenous mass of the many.

From an aesthetical point of view, we can notice a pluralization effect of the artistic act which has its roots in postmodern ideology. The street art scene in Eastern Europe is almost unknown in the US although the fall of the Iron Curtain has opened a space which was quickly occupied by emergent creative minds. Some of the new artists have unleashed their artistic personas across the walls of developing cities, finding the most amazing means of expression and populating twisted universes. The Romanian Cultural Institute from New York has invited in 2008 three young Romanian street artists: Nuclear Fairy, IRLO and Omar to work at the Romanian Gallery and to offer an exposition from their experience in New York. The gallery organized on June the 18th 2008 has included a Q&A with the artists, hosted by Sara and Marc Schiller, founders of the Wooster Collective.

Street art experiments in Romania are connected to the new media ones because of the do-it-yourself approach. The showing was accompanied by a presentation of the best contributions of the last years to the Video Art and New Media Festival. Street art comes from the east as urban gentrification in New York and the cleansing policies have erased those legendary graffiti which have inspired artists around the world. Street art has flourished in eastern European cities. It is in the large cities of Romania where the three artists have started to bring their means of expression to the streets. Their art combines low-brow aesthetics with figurative graffiti and with an unusual approach from the textual point of view, from font to content, thus giving life to various areas of expression. The three have collaborated often with Romania as well as other European countries, creating a common means of expression. As they were for the first time in New York and after having explored it a few days, they tried to transpose their American experience onto the walls of the Romanian Gallery. The exposition has allowed everyone to see how the exhibits evolved and the people went in to see them being constructed. The manner for which they opted, namely that of exposition under

construction has managed to draw attention little by little. The pink pony installed in the Romanian state-owned gallery in New York, the same building where the Romanian Cultural Institute has its office, proved to be a challenge for critics, journalists and politicians. Here, where normally typical Romanian parties took place, where 80's vIPs were invited to talk about intellectual matters such as Eminescu and other classic Romanian emblems, the pink pony has defied not through its debatable artistic value – a pink pony branded with a swastika on the hip and a bone wedged as a tail – but by means of its surroundings: exaggerated articles, antisemitic accusations, police complaints. The crossing from the Romanian cultural identity was sudden and shocking: Grigorescu's *Car cu boi* was replaced by abstract paintings which seemed meant to revolt this stereotypical identity. Art is seen as an adaptation regardless of the side we're looking from, either art producers or consumers. Through art, the inner self adapts to the level of the cultural entity, and the artwork becomes my story but said with a stranger's mouth. The artistic expression of the three young artists brings to light a known identity crisis, a sign that it is time for a new interpretation but also a warning regarding one's outlook – the phenomena of an alterity which cannot be defined in terms of differences anymore.

The identity crisis is set into motion by the modern and is a crisis which manifests itself on a large scale leading to a crisis of the language, something seen in contemporary literature as well. The modern man's need for an identity and for freedom results from the society which isn't keeping up with the human needs.

The need to rediscover oneself and to express oneself is also found in the field of architecture as a person's, an architect's means of expression as he is an artistic creator as well. Romanian architecture has gone through a transformation as well, much like all of society and this conscious transformation represents a modernization. Any transition is actually the search for a new modernity. To anticipate the future on an artistic level – namely to set oneself in the avantgarde – is the most modern of attitudes; avant-garde is one of the faces of modernity and also its most radical form. One doesn't need to be an avant-gardist in order to be modern but the tendency of the avant-garde is the acute form of modernity's manifestation. In a grey, concrete-dominated world, identity is instantly lost and the architect's identity is lost first as he is bound between space and imagination. The constructions of recent years have allowed the artist to express himself, through his unique and at times extreme creations. One example is the Architect's Union Headquarters in Romania – Bucharest, Architects – Dan Marin and Zeno Bogdanescu, 1992 – 2003. The building is an example of modern artifice. The gestures are apparently contextual: the new building integrates the facade of a house which burned during the 1989 revolution, a witness of long past events so as to keep history alive. The glass prisms of the new building follow the alignment of the existing fronts and from the old building only an illusion, a facade, an empty canvas was preserved with the role of covering that which is new. The old, the past is seen as a protector of the present. It hangs artistically from the glass prisms – a building abstract in nature, as the authors themselves would describe it; old and need maintain their mutual independence and reciprocity, stay detached without touching. In this case we may speak of a spatial identity, an identity of the creators but also about alterity as means for expressing oneself. A historical identity is set at the base of an artistic expression where the authors can be felt in their new creation.

In the present cultural and scientific context, which is set in a conceptual crisis, identity is going through an expression crisis and the person, trapped within the mundane world, saves himself through duality and manages to rediscover himself in a parallel world which ensures his survival as an individual.

Bibliography

- Antohi, Sorin, *Civitas imaginalis. Istorie și utopie în cultura română*, București, 1994.
- Antohi, Sorin, *Utopica. Studii asupra imaginarului social*. București, 1991.
- Blanchot, M. *The Infinite Conversation*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 1993.
- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, București, Humanitas, 2000.
- Buber, M. *Eu și Tu*. București, Humanitas, 1992.
- Codoban, A. *Filosofia ca gen literar*. Cluj-Napoca, Dacia, 1992.
- Corbea, Andrei, *Ego, alter, alter ego*, Iași, 1993.
- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Iași, Polirom, 1998.
- Fiala, A. *Tolerance and the Ethical Life*. New York, Continuum, 2005.
- Gugu Silvia, Călin Dan, Florin Tudor, *Contemporary*, București, Simetria, 2005.
- Hours, Bernard, *Ideologia umanitară sau Spectacolul alterității pierdute*, Iași, Institutul European, 2010.
- Joja Constantin, *Arhitectura românească în context european*, București, Tehnică, 1989.
- Levinas, E. *Apropos of Buber: Some Notes*. în *Outside the Subject*. London, Continuum, 2008.
- Levinas, E. *Existence and Existents*. London. Kluwer Academic Publishers, 1988.
- Liddicoat, A.J. *An Introduction to Conversation Analysis*. London: Continuum, 2007.
- Marian, Rodica, *Identitate și alteritate*, București, Ideea Europeană, 2005.
- Marinoff, L. *Înghite Platon, nu Prozac*. București, Trei, 2009.
- Martin Buber, *Eu și Tu*, București, Humanitas, 1992.
- Nancy, J.L. *Being Singular Plural*. Stanford, Stanford University Press, 2000.
- Pacurariu Dan, *Arhitectura și celelalte arte*, Constanța, Pontica, 1995.
- Simion, Bărbulescu, *Din perspectiva alterității*, Scrisul Prahovean – Cerașu, 1999.
- Vais Dana, *Fictiunile Arhitecturii*, Bucuresti, Paideia, 2008.

CRITICAL DISCOURSE ON ENGLISH CANADIAN FICTION IN COMMUNIST PERIODICALS. THE CASE OF HUGH MACLENNAN AND MORLEY CALLAGHAN

Ana-Magdalena PETRARU, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: This paper is an illustration of the communist criticism in one of the most important periodicals in our country, namely România literară (Literary Romania), for two major English Canadian novelists, Hugh MacLennan and Morley Callaghan. Drawing on Reader-Response Criticism and Translation Studies for our analysis, we will account for the critical approach(es) used when discussing the two authors and see whether the critical discourse was marked by Marxist grids to serve ideological purposes.

Keywords: Canadian novel, Romanian periodicals, impressionistic criticism, horizon of expectations, rewriting

Introduction

Taking interest in Reader-Response Criticism and Reception Studies, in general and Canadian Literature as received in Romania, in particular, I was able to note that the reception phenomenon during the communist period is particularly difficult to account for due to the lack of centralised (on-line) databases or useful resources such as Lupu and Ștefănescu's *Bibliography of Romanian Literature and Its Relations with Foreign Literatures in Periodicals* (1997) for the interwar period. Another seminal work in the field, Burlacu and Sasu's *Chronological Dictionary of the Translated Novel in Romania from Origins to 1989* (2005) mentions only part of the translated works and critical studies devoted to Canadian authors. Personal investigations revealed more translations from Canadian novels than the ones included in the *Dictionary* (e.g. some of Mazo de la Roche's novels from the *Jalna* series translated during the Inter-War years and Hémon Louis's *Marie Chapdelaine* translated in 1968) and Romanian criticism on the authors. In this respect, the canonical author Hugh MacLennan is only mentioned with the translation of his *Barometer Rising* (2005: 548); no articles are listed as critical references although *România literară (Literary Romania)* had published the translation of a fragment from one of his novel *Two Solitudes* with a short presentation by the translator Georgeta Pădureleanu in 1981 (*ibidem*).

Critical Discourse on Canadian Fiction during the Communist Period

As a general remark, during the communist years Romanian periodicals dealing with foreign literature (*România literară/ Literary Romania, Secolul XX/ The 20th Century*) focused on: canonical novelists that enjoyed book-length treatment in the 1970s and 1980s (Hugh MacLennan, Morley Callaghan), English and French Canadian poets, either commented upon or not and special attention was given to the publication of poetry anthologies, Canada and the arts.

România literară (Literary Romania) is the periodical which published most of the translated fragments of Canadian literature and criticism and was particularly renowned for its

non-conformism. Its content was different from the one of other periodicals such as *Săptămâna* (*The Week*) and *Luceafărul* (*The Morning Star*) which revealed the articles that denied the directives of the Communist Party and accused their authors of betraying our country (Troncotă, 2006: 194). This could explain the presence of Irving Layton's erotic poems in the pages of *România literară* (*Literary Romania*), a Canadian author born in Romania that other periodicals which had a more defined ideological position such as the two mentioned above would probably not have published.

The only articles in periodicals dealing with translations from prose are to be found in *România literară* (*Literary Romania*). "Cronica traducerilor" ("The Translation Chronicle") made a short mention of the anthology *Blind MacNair* in 1970. Moreover, it devoted larger sections to Hugh MacLennan (and a fragment of his *Two Solitudes*) in 1981, and Morley Callaghan (present with a fragment from the novel *They Shall Inherit the Earth* that accompanies critical considerations on the author and his work) in 1985.

The short note on *Blind MacNair* is signed by Petronela Negoșanu, the translator of the anthology who argues (1970: 21), in an impressionistic stance, that the twelve short stories employed various literary techniques from satire to comic features to the modern forms of prose defined by lyricism. This selection is said to comprise the best Canadian prose and is meant to introduce us in a world of Canadian writers that are almost unknown to the Romanian reader: F.W. Thomson, Stephen Leacock, Ringuet, Thomas H. Raddall, Morley Callaghan, Leo Kennedy, Sinclair Ross, Hugh Garner, Anne Hebert, Roger Lemelin, Alice Munro, and Mordecai Richler. By including Stephen Leacock among the Canadian authors 'almost unknown' to the Romanian readership, the rewriter does not seem to be familiar with the translations from the humorist's fiction that circulated during the inter-war and WWII years. Thus, she manipulated the Romanian readers of the communist period into believing that Leacock was virtually unknown in our country and that it was no part of the horizon of expectations¹ of readers in previous historical periods.

Hugh MacLennan

Although writings of reputed novelists came out in Canada from the late 1920s on (Morley Callaghan's short stories in 1928 and *They Shall Inherit the Earth* in 1935), it is with Hugh MacLennan (and his *Barometer Rising* published in 1941) that a Canadian tradition started to take shape. In her course on Canadian fiction in English, the Romanian rewriter² Monica Bottez (2004: 59-60) argues that MacLennan's name is associated with the rise of a Canadian national consciousness as he found inspiration in dramatic Canadian events which he used effectively as the framework for his fiction. He was the first novelist to articulate a Canadian tradition by making his readers aware of themselves as Canadians; in his novels, MacLennan examined "the clashes and values" (between the colonial mentality and the new faith in a national destiny). Moreover, for his *Barometer Rising*, he chose the first event in Canadian history which was on international news: the tremendous explosion that almost

¹ We use the concept as enriched by Hans Robert Jauss in *Rezeptionästhetik* to refer to the expectations of common readers and critics during a certain historical period.

² The term is used in the sense coined by the Translation Studies scholar Andre Lefevere who refers to the agents that manipulate a text (be they translators, critics, commentators or annotators).

destroyed Halifax on December 1917, when two foreign ammunition ships collided in the harbour. The author himself confessed he had written his novel in an era when Canadian letters were still under construction, to put it in rough terms:

“When I first thought of writing this novel [*Barometer Rising*, published in 1941] Canada was virtually an uncharacterized country. It seemed to me then that if our literature was to be anything but purely regional, it must be directed to at least two audiences. One was the Canadian public, which took the Canadian scene for granted but never defined its particular essence. The other was the international public, which had never thought about Canada at all, and knew nothing whatever about us.” (2004: 60)

Furthermore, he is the only English Canadian author translated into Romanian during the communist period that was included on the B list of the Calgary Conference in 1978, an important moment in Canadian letters and the definition of a national canon (with his novel, *The Watch That Ends the Night*) (Petruț, 2005: 73).

The Romanian translation to *Barometer Rising* (*Barometru în urcare* by Livia Deac) came out in the early 70's at 'Univers' Publishing House. The importance of the work is also underlined in the Romanian 'Note on the volume', the anonymous preface to the communist translation. Here, the tone is marked by a Marxist grid, especially in the image of Canada (and its involvement in the war just for the sake of British purposes) it creates for the Romanian readers:

“The publishing of the novel in 1941 is a landmark in the cultural history of Canada, i.e. the beginning of a modern national literature, freed from the calques of English models, a literature that aimed at acquainting the entire world with the existence of Canadians as a nation having its own traditions, and was not just a mere hybrid between England and the United States (...). Halifax, the natural setting of the book is a traditional colonial town which is very sensible to the cliché of Great Britain, the mother from which it was separated too long ago to remember. In the author's vision, the life in Halifax becomes the microcosm of the entire Canada, with its harsh conflicts between the arrogant descendants of the former English colonists and the followers of the American natives; MacLennan also makes reference to the absurdity of dragging Canada into a war that was destined to serve England's interests and did not concern Canada at all.” (1971: 5-6)³

The article on MacLennan in *România literară* (*Literary Romania*) introduces a translated fragment from *Două însingurări* (*Two Solitudes*), his second novel from 1945, a work that has remained untranslated into Romanian to this day. The Romanian rewriter Petronela Negoșanu (1981: 22) makes considerations on present-day Canada which she views as an ethnic, linguistic, social and cultural mosaic, an expression of the two Founding Nations, the English and the French. Moreover, she lays emphasis on the multicultural dimension of the country and its millions of immigrants of different origins that make its specificity and on the effort to find its national unity after three centuries of history. Further

³ All translations mine, unless stated otherwise.

on, the motivated pioneers and engineers that succeeded in valorising the rich natural resources of Canadian soil which brought the country's acknowledgement on the world markets, are opposed to Canadian writers that had to face a regionalist mentality, the lack of a national tradition and bilingual constraints. However, writers such as the English Canadians Mazo de la Roche, Hugh MacLennan, Morley Callaghan and the French Canadians Antonine Maillet or Marie-Claire Blais – writers known to the Romanian public by means of their translations that came out during the communist years – managed to achieve international fame.

The reviewer argues that MacLennan's work is essential for the knowledge of contemporary Canadian literature. The Romanian reader is said to be familiar with his prose due to the translation from *Barometer Rising*, "one of the author's first novels" (this is actually MacLennan's first novel as post-communist professors such as M. Bottez (2004) or M. Petruț (2005, 2006) correctly assert). Biographical data on the novelist is also provided, Negoșanu insisting on his Nova Scotian descentance. In fact, international critics argue that he is "a Scotsman, a Presbyterian and a Nova Scotian" who appears to have inherited through his Celtic ancestors, "the romantic imagination, the melancholy streak, and the humour characteristic of the race" (Buitenhuis, 1974: 9). According to Negoșanu, in the beginning, his literary creation was centred on the major theme of seeking a Canadian national 'personality'. In this sense, he is compared to James Joyce regarding the uncreated conscience of his race. The allusion is made to Joyce's autobiographical work, *A Portrait of the Artist as a Young Man* (probably familiar to the Romanian communist readers by means of the translation by Frida Papadache that has circulated since 1969). Interestingly enough, the same consideration is made in the anonymous 'Note on the volume' to the Romanian version of *Barometer Rising* in 1971. MacLennan is said to have been on a mission similar to that of Joyce's hero, Stephen Dedalus, for Ireland, so as to forge in the uncreated conscience of his race.

In her article, Petronela Negoșanu also refers to the issue of Canadian identity which is viewed as the reason to be of this 'ambitious' and 'hardworking' nation, insufficiently defined in the context of its cultural and linguistic duality. MacLennan seems to be concerned not only with 'Who am I?', but also with 'Where is here?' in Canada, as one of his commentators argues (and here the reviewer probably alluded to Frye's allegations on (the lack of) Canadian identity). Furthermore, Negoșanu assesses, in an impressionistic stance, that MacLennan's characters were shaped with 'humbleness' and 'human understanding', on the one hand, and 'analytic spirit' and 'lucidity', on the other hand. In his prose, he approaches themes such as the duality of the Canadian Founding Nations from *Two Solitudes/ Două solitudini* (1945) to *The Return of the Sphinx/ Întoarcerea sfînxului* (1967), after having tried to distinguish a specific Canadian 'character', different from that of the United States in *The Precipice/ Prăpastia* (1948) and from the Western European one in *The Watch That Ends the Night/ Veghea care pune capăt nopții* (1959). Similar claims are made by international critics who argue that in each of his novels, MacLennan tackled a specific area of national concern:

"In *Barometer Rising* it is the First World War and the emergence of the problem of Canadian national identity; in *Two Solitudes*, it is the French-Canadian problem and the conscription crisis; in *The Precipice* it is Puritanism and Canadian relations with the United States; in *The Watch That Ends the Night* it is the effect of the depression and the rise of fascism on Canada; in *The Return of the Sphinx*,

the complex nature of the French-Canadian problem allied to the generation-gap.” (Buitenhuis, 1974: 19).

MacLennan is also praised for the Governor General Award he was granted for *Two Solitudes*. We are not told that, in fact, he has won five Governor General’s Awards for his books, and he has been given several prizes by the Canadian government, awarded many honorary degrees, and made a Fellow of the Royal Society of Canada (*idem*, 1974: 13). The Romanian rewriter notes that the intertextual instance in the title is a quotation from a poem by Rainer Maria Rilke, i.e. “Love consists in this,/ that two solitudes protect,/ and touch, and greet each other”. The novel is interpreted as an account of the concerns of MacLennan’s Anglophone and Francophone contemporaries (symbolized in the novel by Paul and Heather, the main characters) up to WWII. The translation of the last part of this novel (envisaged as ‘a parable of present Canadian realities’) is incorporated in the article which ends with considerations on the characters and the plot that do not go beyond an impressionistic stance: the specific atmosphere of Canadian provinces is said to have brought the success of the book, and not the slow growth of generations and internal drama of the heroes; a fine observer of human nature, the author tried to reveal the mystery of human destinies.

The fragment from *Two Solitudes* chosen for translation is a representative one for tackling issues of Canadian identity that concerned the nation and its writers. As one of the characters argues:

“Canada was imitative in everything. Yes, but perhaps only on the surface. What about underneath? No one had dug underneath so far, that was the trouble. Proust wrote only of France, Dickens laid nearly all his scenes in London. Tolstoy was pure Russia - Hemingway let his heroes roam the world, but everything he wrote smelled of the United States. Hemingway could put American into the Italian army and get away with it because by now everyone in the English-speaking world knew what an American was. But Canada was a country that no one knew. It was a large red splash on the map. It produced Mounted Policemen, quintuplets and raw materials. But because it used the English and French languages, a Canadian book would have to take its place in the English and French traditions. Both traditions were so mature they had become almost decadent, while Canada herself was still raw.” (quoted in Cameron, 1981: 1972)

Morley Callaghan

Morley Callaghan is another prominent figure of Canadian letters who helped shaping the country’s literary canons by means of his works that “remind us of the density of Hemingway’s concise style” (Bottez, 2004: 46) As outlined by a short biographical note accompanying the 1986 Romanian translation of his novel, *They Shall Inherit the Earth* (*Ei vor moșteni pământul*), his first novel, *Strange Fugitive* (*Ciudata fugară*), was published in 1928 in the USA. However, it was the subsequent novels that brought him international fame. The rewriter lists the most important ones: *They Shall Inherit the Earth* (*Ei vor moșteni pământul*) – 1935, *The Loved and the Lost* (*Cei iubiți și cei pierduți* – 1951) that granted him the Governor General Award, *A Passion in Rome* (*Patimi în cetatea eternă*) – 1961, *A Fine and Private Place* (*Un loc frumos și singuratic*) – 1975, and *A Time for Judas* (*Vremea lui Iuda*) – 1983. It is also mentioned that he was made a Companion of the Order of Canada in

1982. In a quotation from Edmund Wilson at the end of the short presentation, he is compared to Chekhov and Turgenev, a claim also made by Pădureleanu in her critical piece on Callaghan in *România Literară* (*Literary Romania*).

The article devoted to Morley Callaghan by Mircea and Georgeta Pădureleanu in 1985 is the result of the authors' Torontonion encounter with the Canadian novelist. The Romanian rewriters express their enthusiasm at the acquaintance with "the prestigious senior dean of English Canadian writers" (1985: 21), confessing that they were looking forward to this meeting for two reasons: first, because Callaghan began his career as a writer along with Ernest Hemingway, "that virtuous figure of American prose" (to whom Bottez compares him, as we have already mentioned above) after WWI at the "Toronto Daily Star" – a biographical detail that drew the attention of the Pădureleanu couple –, and second, owing to Edmund Wilson who compared Callaghan's work to Chekhov's and Turgenev's. As previously mentioned, this assertion was also included on the back cover of the Romanian edition of *They Shall Inherit the Earth*. By employing Wilson's quotation, the critics prove that the influence of Russian authors is not a way to cope with the Marxist grids of communist ideology and manipulate the target readership, since the reference is taken over from international criticism. Although the Romanian rewriters do not mention it, Callaghan is also compared to other Russian classics such as Tolstoy due to "his image of humanity which considers love (...) a fundamental trait in human nature" (Conron, 1975: 4).

Mircea and Georgeta Pădureleanu make general considerations on Callaghan as a writer who, in his seventeen novels, not to mention the short fiction, approached various universal themes, thus breaking with the overwhelming provincialism reflected by Canadian literature before him. Further on, they argue, in an impressionistic stance, that despite the modernist accents favoured by the disappearance of traditional taboos and inhibitions, which marked Canadian novels, the Torontonion novelist does not give up psychological analysis on a social background. Thus, he initiated a writing of his own, drawing on a neorealist vision. From this viewpoint, the Romanian rewriters share in common with international critics who generally assert that Callaghan's novels focus on situations of primarily psychological interest, not dealing with his native Canada "in any editorial or informative way, nor are they aimed at any popular taste, Canadian, American or British" (Conron, 1975: 108). Furthermore, Callaghan's "distinctive plainness of language, a laconic, detached narrative manner, an unassuming structure" is believed to originate in three concurrent events: "the general inclination toward literary realism which had been gaining momentum since the last quarter of the nineteenth century in North America, (...) the cultural *malaise* which afflicted Western civilization after WWI and (...) that youthful experience as a newspaper reporter with the *Toronto Daily Star*" (Hoar, 1965: 3). Moreover, Callaghan is regarded as "one of the first major prose writers of The New Colonialism. His work marks the shift of one kind of writer away from a growing sense of Canadian identity and even away from a British influence towards the influence of the power and culture of the U.S.A." (Mathews, 1978)

After a brief account of the Romanian-Canadian exchange of impressions (the Romanian rewriters, bewildered by Callaghan's personality, the Canadian author expressing his regret that he did not have the chance to visit our country despite the fact that he had populated his novels with immigrants from Eastern Europe), the Pădureleanu couple moves to the analysis of *They Shall Inherit the Earth*. The book renders a 'drama of conscience and destiny' giving

its author the opportunity to portray ‘the guilt complex’ of the main character in a larger social context of the sense of human existence. Even a quotation by the Canadian critic F.M. Watt is employed as an authority to validate the rewriters’ interpretation of Callaghan’s fiction.

The Romanian critics also refer to the Romanian book market and the Romanians’ passion for reading so as to provoke the author to reveal (literary) secrets of his youth. In this way, the Romanian readership becomes acquainted with Callaghan’s *That Summer in Paris* (*Acea vară pariziană*), a collection of essays that renders the author’s life in the 1930s when he enjoyed the friendship of the authors in ‘The Lost Generation’ (Hemingway, Fitzgerald) and became close to Joyce, Pound, Picasso, Cocteau, to name only a few. Further on, the critics express their bewilderment, in front of the author, on the shift of the thematic paradigm in his work: if novels like *A Fine and Private Place* (*Un loc frumos și însingurat*) tackle the relation between life and art, the individual and the society, the much debated on *The Loved and the Lost* (*Cei iubii și cei pierduți*) and *A Passion in Rome* (*Patimi în cetatea eternă*) approach less typical issues for the Canadian community such as racial segregation or Roman Catholicism. In reply, Callaghan explains that, in *The Loved and the Lost*, he tried to escape ‘a schematic manichaeism’ or the ‘protestatarian-humanitarian’ aspects that dominated the relations between white and black people, whereas *A Passion in Rome* is the result of his youth recollections when the neothomist French philosopher Jacques Maritain lectured in Canada. According to Hoar (1965: 13) *They Shall Inherit the Earth* belongs “to that period in Callaghan’s career when his association with the French philosopher, Jacques Maritain, encouraged him to explore Christian humanism, a vision of the strength and worth of the human being.” The article ends with the translation of a fragment from chapter 25 of the novel.

Conclusion

To conclude, it can be argued that the criticism on English Canadian authors practiced by the periodical *România Literară* (*Literary Romania*) during the communist period was a neutral, impressionistic one. The two critical pieces on Hugh MacLennan and Morley Callaghan, respectively give an accurate account of the Canadian authors and their works; the novelists are acknowledged for their place in the Canadian literary tradition, and even similarities with the works of other authors are found (e.g. MacLennan is compared to Joyce, and Callaghan to Russian classics). Mainly rephrasing considerations of international critics, the Romanian rewriters practice an impressionistic criticism unmarked by Marxist grids, unlike paratextual criticism (e.g. the anonymous preface to the translation of MacLennan’s *Barometer Rising*).

Bibliography

- Bottez, Monica (2004) *Infinite Horizons: Canadian Fiction in English*, preface by Rodica Mihăilă, București: Editura Universității București.
- Buitenhuis, Peter (1974) *Canadian Writers and Their Works. Hugh MacLennan*, Toronto: Coles Publishing Company Limited.

- Burlacu, Doru, Aurel Sasu and Ion Istrate (2005) *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până în 1989*, București: Editura Academiei Române.
- Callaghan Morley (1986) *Ei vor moșteni pământul*, translated by Georgeta Pădureleanu, București: Univers.
- Cameron, Elspeth (1981) *Hugh MacLennan: A Writer's Life*, Toronto: University of Toronto Press.
- Conron, Brandon (ed.) (1975) *Morley Callaghan*, Toronto/ New York: McGraw-Hill Ryerson Limited.
- Hoar, Victor (1969) *Morley Callaghan*, Toronto: The Copp Clark Publishing Company.
- MacLennan, Hugh (1971) *Barometru în urcare*, translated by Livia Deac, București: Univers.
- Mathews, Robin (1978) "Morley Callaghan and The New Colonialism: the Supreme Individual in Traditionless Society". In *Studies in Canadian Literature/ Etudes en littérature canadienne*, vol. 3.1, http://dev.hil.unb.ca/Texts/SCL/bin/get.cgi?directory=vol3_1/&filename=Mathews.htm.
- Negoșanu, Petronela (1970) "MacNair cel Orb". In *România literară*, no. 10, p. 21.
- Pădureleanu, Georgeta and Mircea Pădureleanu (1985) "Morley Callaghan. Acasă la scriitor". In *România literară*, no. 16, p. 20-21.
- Pădureleanu, Georgeta (1981) "Hugh MacLennan: Două însingurări. O metaforă a vieții canadiene". In *România literară*, no. 15, p. 20-21.
- Petruț, Margareta (2006) *Dicționar de scriitori canadieni*, Cluj-Napoca: Argonaut.
- Petruț, Margareta (2005) *Romanul canadian postbelic între tradiție și postmodernism*, foreword by Virgil Stanciu, Cluj-Napoca: Argonaut.
- Troncotă, Tiberiu (2006) *România comunistă. Propagandă și cenzură*, București: Tritonic.

THE ALJAMIADO-MORISCO QURANIC TRANSLATIONS AND THE PROBLEM OF IDENTIFYING THE ARABIAN ORIGINAL

Daniela-Corina CHIRU, PhD Candidate, University of Bucharest

Abstract: The Aljamiado-Morisco literature consists mainly of religious writings produced mostly in the 15th and the 16th centuries by a cryptic Iberian Muslim community. With twenty seven codices known up to this date, the Koranic translations are of great linguistic interest. Recent studies paid special attention to the textual criticism of the manuscripts and attempts to classify them in families of texts were made for twenty six of them. However, given that the studies in question didn't rely on the correct original Arabic text, some of the scribal errors might not be actual errors. If that is the case, the finding will call for a review of the above-mentioned classification. In the present paper I aim to identify the original Arabic text for eleven of the codices. The novelty of this study resides in the analysis of the J 101 manuscript, as well.

Keywords: Aljamiado, qira'āt, manuscripts, Warṣ'an Nāfi', calque language

0. Introducere

Literatura de expresie aljamiado-moriscă include lucrări realizate cu precădere în secolele al XV-lea și al XVI-lea,¹ în cadrul comunității morisce criptomusulmane² de pe teritoriul iberic.³ O caracteristică importantă este că lucrările au fost redactate într-o variantă liturgică a idiomului vernacular, o spaniolă „islamică” (Hegyi, 1985: 647; Galmés de Fuentes, 2009: 117; Casassas Canals, 2010: 9-10, Vespertino, 2004: 1753).

Tematica abordată cu predilecție în cadrul acestei literaturi este cea religioasă (Bernabé Pons, 2010: 27), traducerile coranice ocupând astfel un loc însemnat (în prezent se cunosc douăzeci și șapte de codice). Studiile recente au acordat o atenție deosebită criticii textuale și s-a încercat o împărțire în familii de manuscrise pentru douăzeci și șase dintre texte. Cum studiile respective nu au pornit însă de la originalul arab corect, este posibil ca erorile de lectură și de audiere să nu fie în realitate erori, fapt ce ar atrage după sine revizuirea clasificării menționate mai sus. Scopul studiului de față este tocmai identificarea originalului arab pentru unsprezece dintre manuscrise. Prezenta lucrare aduce ca noutate și analiza traducerii coranice din manuscrisul J 101, manuscris care nu a mai fost studiat până acum.

¹ Primele lucrări datează încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, iar etapa finală coincide cu perioada exilului, la începutul secolului al XVII-lea (Hegyi, 1995: 737; Alatorre, 2002: 252-253).

² Pentru mai multe detalii despre această comunitate, a se vedea Alatorre, A. (2002): *Los 1001 años de la lengua española*, Mexic: Fondo de Cultura Económica și Boase, R. (2002: p. 21-7) *The muslim expulsion from Spain*, în «History Today», vol. 52, nr. 4.

³ Mai exact, în zonele recucerite cel mai devreme (Galmés de Fuentes, 2009: 111) – majoritatea manuscriselor sunt de origine aragoneză, deși există și un număr redus de codice care provin din zonele castiliene (Hegyi, 1995: 737; Galmés de Fuentes, 2009: 111).

1. Status questionis

În cercetarea traducerilor coranice morisce, se remarcă lingvista Consuelo López-Morillas cu numeroase studii publicate pe această temă de-a lungul carierei sale. Printre acestea se numără *The Qur'ān in Sixteenth-Century Spain: Six Morisco Versions of Sūra 79* (1982), lucrare unde editează traducerea unui capitol coranic pentru șase manuscrise aljamiado-morisce; *The Genealogy of the Spanish Qur'an* (2006), un articol foarte util, în care reușește să grupeze traducerile coranice aljamiado-morisce în familii de manuscrise și *El Coran de Toledo. Edición y estudio del manuscrito 235 de la Biblioteca de Castilla-La Mancha* (2011), lucrare care conține editarea manuscrisului toledan 235 (singura traducere coranică moriscă integrală) și, de asemenea, un studiu lingvistic.

După cum observă López-Morillas (2011: 84), traducerile coranice morisce sunt foarte literale (literalitatea fiind, de altfel, caracteristică limbilor calc):

Dacă în cazul traducerilor moderne, un asemenea grad de literalitate este privit ca un defect, în acest caz situația este opusă. Traducătorul este dator să nu se îndepărteze prea tare de original, pentru ca versiunea lui să păstreze caracterul sacru al acestuia. [trad. aut.]

Dacă o traducere literală arată o bună înțelegere a textului, pasajele unde aceasta se distanțează de textul-sursă sunt de mare importanță din punct de vedere filologic (López-Morillas, 2011: 87-8). Se știe că erorile joacă un rol însemnat în critica textuală: identificarea filiației diferitelor manuscrise se bazează tocmai pe erorile comune între acestea (Blecu, 1983: 47-50).

López-Morillas (2011: 83) este conștientă de necesitatea comparării traducerii cu originalul arab și de importanța pe care o au erorile de traducere pentru studiul lingvistic și critica textuală a manuscriselor:

Traducerile trebuie studiate în strânsă relație cu textul original. Dacă acest principiu este general valabil pentru toate traducerile, este cu atât mai important în cazul unei scrieri sacre; cel care transpune o astfel de operă într-o altă limbă se angajează, chiar dacă într-o formă tacită, să respecte nu doar conținutul, ci, în măsura în care este posibil, și forma acesteia – nu doar spiritul, ci și litera. [trad. aut.]

Astfel, subliniind importanța analizei pasajelor care nu sunt traduse cu „o fidelitate literală” lingvista compară 700 de astfel de secvențe. Prin juxtapunerea diferitelor traduceri arabista analizează similaritățile și diferențele dintre douăzeci și șase de traduceri coranice morisce. Pe baza acestora, identifică filiația manuscriselor respective (López-Morillas, 2006: 30-31; 2011: 50-53).

Deși subliniază importanța pe care a avut-o compararea traducerii „cuvânt cu cuvânt” cu textul original, textul arab folosit de lingvistă este versiunea publicată în Cairo în anul 1923 (López-Morillas, 2011: 84).

O privire mai atentă arată însă că aceasta nu a folosit textul arab corect. Astfel, López-Morillas (2011: 96-7) observă în studiul introductiv că în traducere apare în mod consecvent o anumită „eroare” și menționează, foarte pe scurt, că este posibil ca traducerea să fi fost

realizată pornind de la altă lectură decât „lectura cairotă canonică modernă” (utilizată, bineînțeles, de aceasta).

Din perspectiva literaturii islamice, afirmația surprinde destul de tare, având în vedere că există zece⁴ lecturi (cu câte două transmițeri fiecare) la fel de canonice și de autorizate atât în prezent, cât și în trecut (Ibn ʿĀšūr, vol. I: 56-60). Informația este cunoscută în lumea islamică. De altfel, aria de răspândire a diferitelor lecturi este în prezent următoarea: lectura Nāfiʿ, transmisă pe linia Qālūn se găsește în Libia și în anumite zone din Egipt și Tunisia; transmisă pe linia Warṣ, aceeași lectură este răspândită în toată Algeria, într-o parte însemnată din Maroc și în alte zone din Egipt și Tunisia; lectura ʿĀšim transmisă pe linia Ḥafṣ este în prezent cea mai răspândită, putând fi citită în tot Orientul Mijlociu, din Irak până în Levant și în cea mai mare parte din Egipt și de asemenea în India, Pakistan, Turcia și Afghanistan. Merită amintit că în prezent mai este citită și lectura ʾAbū ʿAmrū în zonele din Sudan aflate la granița cu Egiptul (Ibn ʿĀšūr, vol. I: 63).

Textul publicat la Cairo a fost însă numit de orientaliști *Vulgata fuʿadină*, acesta fiind văzut ca rezultatul editării critice a textului coranic pe parcursul a treisprezece secole (Grigore, 1997: 21). Totuși, o perspectivă din interiorul lumii islamice pune chestiunea în altă lumină, versiunea cairotă nefiind altceva decât tipărirea textului coranic în lectura ʿĀšim transmisă pe linia Ḥafṣ. Astfel de demersuri din partea savanților occidentali sunt privite din interior ca încercări de încadrare a islamului în tipare care îi sunt străine, încercări de „orientalizare” a acestuia (Said, 2001: 60; 67; Al-Azami, 2011: 335-337). Drept mărturie a răspândirii celor zece lecturi canonice stau numeroase manuscrise care le atestă, manuscrise care datează încă din primul secol al calendarului islamic.⁵

E adevărat că diferențele între cele zece lecturi sunt minore, fără să afecteze unitatea textului coranic, după cum observă lingvistul Brockett, în studiul său referitor la lecturile coranice:

Fidelitatea tradiției orale în Orientul Apropiat este, în general, binecunoscută și mai cu seamă cea a arabilor. Analfabetismul întărește memoria. Totuși, privită dintr-un unghi negativ, tradiția orală se caracterizează prin variante cauzate de cuvintele auzite greșit, din confundarea cuvintelor cu altele pronunțate asemănător, din uitarea, poziționarea greșită sau reinterpretarea unor întregi episoade. Lăsând deoparte arta caligrafică, tradiția scrisă se caracterizează prin variante cauzate de erorile copiștilor, de citirea greșită a termenilor, [...] de omiterile cauzate de o privire neatentă și de pierderea aleatorie a unor pasaje și adăugirea altora din alte surse. Astfel, dacă Coranul ar fi fost transmis doar pe cale orală în primul secol, ar fi trebuit să existe diferențe însemnate între texte, așa cum se întâmplă cu tradițiile profetice sau

⁴ Pentru mai multe detalii privind numărul lecturilor coranice, a se vedea Al-Azami, M.M. (2011): *The History of the Qur'anic Text. From Revelation to Compilation. A Comparative Study with the Old and New Testaments*. Riyad: Azami Publishing House; capitolul 12 – *Causes of variant readings*, pp. 189-202.

⁵ Printre acestea se numără: manuscrisul *Arabe* 328 (Biblioteca Națională din Paris; secolul al VIII-lea) în lectura Ibn ʿĀmīr și manuscrisul *Arabe* 385 (Biblioteca Națională din Paris; secolul al XIV-lea) în lectura Warṣ ʿan Nāfiʿ, lista putând fi continuată cu multe alte manuscrise. Pentru mai multe detalii, a se vedea: Dutton, Y. (1999: 115-140): «Red Dots, Green Dots, Yellow Dots & Blue: Some Reflections On The Vocalisation Of Early Qur'anic Manuscripts - Part I», în *Journal Of Qur'anic Studies*, vol. 1 (nr. 1) și Dutton, Y. (2000: 1-24): «Red Dots, Green Dots, Yellow Dots & Blue: Some Reflections On The Vocalisation Of Early Qur'anic Manuscripts - Part II», în *Journal Of Qur'anic Studies*, vol. 2 (nr. 1)

poezia preislamică, iar dacă ar fi fost transmis doar pe cale scrisă, am fi găsit variații însemnate ca cele din transmiterea documentului original al Constituției Medinei. Însă niciuna dintre cele două situații nu se aplică în cazul Coranului. Trebuie să fi existat o transmitere scrisă care a mers în paralel cu cea orală, limitând prin forma grafică variația transmiterii orale, care a prevenit coruperea transmiterii scrise. Transmiterea orală a Coranului a fost în esență statică, iar nu organică. Nu a existat decât un singur text și nimic, nici măcar material abrogat, nu a putut fi adăugat. [...] Litera nu este un schelet mort, care trebuie îmbrăcat din nou, ci este o manifestare a spiritului, viu încă de la bun început. Transmiterea Coranului a fost întotdeauna deopotrivă de factură orală și scrisă. (Brockett, 1984: 42-43)

Totuși, pentru un studiu lingvistic aceste diferențe sunt importante și au impact asupra erorilor semnalate de López-Morillas, fiind foarte posibil ca traducerea să fi fost mult mai fidelă decât pare la prima vedere. Acest lucru ar putea afecta și clasificarea în funcție de familiile de manuscrise.

Astfel, încă din primele file, se poate observa relativ ușor că traducerea nu s-a bazat pe lectura utilizată de lingvista López-Morillas (Ḥafṣ ‘an ‘Āṣim).

De altfel, interesant este în acest sens și manuscrisul aljamiado-morisc J 12,⁶ din Biblioteca Tomás Navarro Tomás, care este tocmai un tratat despre diferențele dintre cele două linii de transmitere ale lecturii coranice Nāfī‘. Prezența acestui codice arată că lectura respectivă era răspândită în cadrul acestei comunități, fapt ce poate constitui un punct de plecare în identificarea originalului arab în cazul traducerilor coranice morisce.

Importanța identificării corecte a originalului rezidă tocmai în faptul că erorile semnalate de López-Morillas este posibil să nu fie în realitate erori. Multe dintre aceste erori identificate de lingvistă (2011: 84-87) pot fi în realitate pasaje în care originalul arab diferă față de lectura coranică utilizată de López-Morillas.⁷ Printre acestea se numără diferențe de diateză verbală, conjugarea verbului la altă persoană, diferențe în numărul substantivelor, omiterea sau folosirea altor particule și chiar diferențe la nivel de lexic.⁸ Faptul că anumite erori considerate comune mai multor manuscrise nu sunt în realitate erori atrage după sine și revizuirea identificării filiației acestora.

Identificarea lecturii corecte este importantă nu doar pentru critica textuală, ci și pentru studiile lingvistice realizate pe baza acestor codice. Doar contrastând traducerile cu textul original corect se poate determina dacă și în ce proporție apar structuri specific semitice în traducere chiar și atunci când textul arab nu recurge la ele. Este, de pildă, cazul parataxei și al paronomazei (López-Morillas, 1982: 38-9) sau folosirea conjuncției *i* (*y*) nu doar ca traducere a particulei arabe *wa* (cu rol coordonator), ci și a particulei *fa* (cu funcții disjunctive, adversative sau subordonatoare, pentru introducerea apodozei într-o propoziție condițională) (López-Morillas, 1982: 41; 1994: 55).

⁶ Manuscrisul este digitalizat și poate fi consultat la următoarea adresă: J 12 [Contradición y deferencia que ay entre Warṣi y Qālūn], sec. al XVI-lea, Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscrito digitalizado < http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227502_650872_V00.pdf >

⁷ Spre exemplu, López-Morillas (2011: 93) consideră conjugarea verbului la persoana a III-a singular, în locul persoanei I plural (cum apare în varianta cairotă) drept o greșală de traducere. În realitate însă traducerea urmează cu fidelitate originalul în acest caz, diferența datorându-se utilizării altei lecturi coranice.

⁸ În secțiunea 3. *Analiză* sunt expuse și analizate exemple de traduceri care diferă față de versiunea cairotă (de la care pornește López-Morillas) ca urmare a utilizării altei lecturi coranice.

2. Metodologie

În ceea ce privește corpusul, am realizat acest studiu pe baza următoarelor manuscrise aljamiado-morisce (toate datează din secolul al XVI-lea, cu excepția manuscrisului T 235, care provine de la începutul secolului al XVII-lea):

Madrid, Biblioteca Națională a Spaniei: BNM 4938

Madrid, Biblioteca Tomás Navarro Tomás: J 3, J 18, J 25, J 39, J 47, J 51, J 58 și J 101 (D2)

Paris, Biblioteca Națională a Franței: BNP 447

Toledo, Biblioteca de Castilla-La Mancha: T 235

Dintre acestea, menționez că **manuscrisul J 101**⁹ nu a mai fost studiat.

Pentru a realiza acest studiu, am identificat înainte de toate pasaje din manuscrise care îmi pot fi utile (aproximativ o sută cincizeci). O primă problemă este că doar un singur codice conține traducerea integrală. Celelalte zece manuscrise analizate conțin doar anumite pasaje (López-Morillas, 2006: 7-8). Așadar, pentru a putea compara diferitele traduceri, a trebuit să identific acele fragmente care se regăsesc în mai multe codice.¹⁰

De asemenea, un pasaj coranic se suprapune peste mai multe lecturi dintre cele zece. Am încercat, pe cât posibil, să folosesc acele pasaje care disting cât mai mult diferite lecturi față de celelalte. După ce am juxtapus traduceri dintr-un manuscris, am văzut care dintre lecturi este prezentă în toate cazurile, aceasta fiind lectura pe care se bazează traducerea.¹¹

Unele dintre manuscrise sunt versiuni bilingve: traducerea apare alături de textul coranic arab fie interliniar, fie în secvențe tip bloc (López-Morillas, 2006: 11). În aceste cazuri (mai ales atunci când este și vocalizat), textul arab poate fi util în identificarea lecturii, deși utilitatea se traduce în acest caz mai degrabă printr-o orientare, întrucât traducerea nu urmează întotdeauna aceeași lectură ca textul arab.

De pildă, în cazul manuscrisului J 18, textul arab folosește forma de pasiv *yuhraġu* în versetul 55:22 (fila 169 r). Traducerea folosește însă forma activă a verbului, fiind posibil ca traducătorul să fi urmat altă lectură:

(1) (J 18, fila 169 r) 55:22 I *šako* de la una d'ellaș laș pelraș i loș koraleș

Alte repere oferite de textul arab pot fi și divizarea versetelor sau numărul total de versete dintr-un capitol coranic (cazul manuscrisului T 235).

3. Analiză

Un aspect în care lecturile diferă este prezența sau absența particulei *wa*, ca în cazul versetului 3:133 (Al-Maʿṣrāwī, 2009: 67). Traducerile morisce urmează în acest caz una dintre lecturile care omit particula: Nāfiʿ (Qālūn și Warš), Ibn ʿĀmīr (Hišām și Ibn Ḍakwān), ʾAbu Ġaʿfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz).

⁹ La o primă vedere, este posibil să aparțină aceleiași familii de manuscrise ca J 39 și J 58.

¹⁰ Articolul lui López-Morillas – *The Genealogy of the Spanish Qurʾan* (2006) include și o anexă (Appendix B), unde arabista inventariază pasaje conținute de fiecare manuscris în parte. Totuși, lista respectivă pierde din utilitate în cazurile unde există scăpări – de exemplu, nu se menționează că manuscrisul J 39 conține și traduceri capitolelor 88 și 91.

¹¹ Pentru ilustrarea procedurii, a se vedea Tabelul 1 de la sfârșitul secțiunii 3. Analiză.

- (2) (T 235, fila 34 v) 3:133 *Apresuraos a la perdonança de vuestro Señor y ad alchanna que su anchura es los çielos y la tierra, que esta aparejada para los temerosos.*
- (3) (J 51, fila 84 r) 3:133 *Ap(e)rešuraoš a la perdonança de b(u)weštro Šennor i a lalchanna ke šu anchera eš komo loš çieloš i la tierra [...].*

În alte cazuri, unele lecturi diferă în folosirea unei particule: în timp ce în unele apare particula *wa*, în alte particula utilizată este *fa* (Al-Maʿṣrāwī, 2009: 596). Sunt ilustrative în acest sens traducerea versetului 91:15.

- (4) (T 235, fila 342 v) 91:15 *Pues no temieron su escarmiento.*
- (5) (BNM 4938, fila 52 v) 91:15 *Ke no hub(i)yeron m(i)yedo a šu eškarm(i)yento {i tormento}.*
- (6) (BNP 447, fila 76 v) 91:15 *Y no temieron sus fines.*
- (7) (J 25, fila 67 r) 91:15 *Porke no ub(i)yeron m(i)yedo a šu eškarm(i)yento.*
- (8) (J 47, fila 117 v) 91:15 *I no tem(i)yeron šu eškarm(i)yento.*

În cazul versetului 5:6, diferența vocalizării cuvântului *'arḡulakum* / *'arḡulikūm* îi modifică antecedentul. În funcție de lectura urmată, textul ar putea fi redat ca *labad* [...] *vuestros pîdes* sau *maḥhad* [...] *vuestros pîdes* (Al-Maʿṣrāwī, 2009: 108). Se poate însă observa că manuscrisele recurg la cea de-a doua variantă, ceea ce arată că urmează una dintre lecturile: ʿĀṣim (Šuʿbat), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), ʿAbū ʿAmrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ḥamza (Ḥalaf și Ḥallād), ʿAbu Ġaʿfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Ḥalaf (ʿIshāq și ʿIdrīs).

- (9) (T 235, fila 57 r) 5:6 *¡Ye aquellos que sois creyentes! Quando os devantareis al aççala, pues labad vuestras caras y vuestras manos hasta los coudos, y maḥhad por vuestras cabeças y vuestros pîdes hasta los torteruelos. Y si estareis suçios, pues taharaos. Y si estareis enfermos o sobre camino o vendra alguno de vosotros de fentar o abra conbenido muger y no hallareis agua, pues hazed atayamum con tierra linpia, y maḥhad por vuestras caras y vuestras manos. D'ello no quiere Al.llah meter sobre vosotros estrechura, mas empero quiere alimpiaros de pecados para cumplir su graçia sobre vosotros, porque lo agradezcais.*
- (10) (J 51, fila 134 r) 5:6 *¡Ye akelloš de šoiš k(e)reyenteš! Ku(w)ando oš debantareiš al alšala, p(u)wes labad b(u)weštraš karaš i b(u)weštraš manoš hata loš koidoš, y maḥhad por b(u)weštraš kabeçaš i b(u)weštroš p(i)yedeš hata loš torter(u)weloš. [...]*

În cazul versetului 6:96, diferența constă în schimbarea părții de vorbire. Unele lecturi folosesc verbul *ḡaʿala l-layl^a*, în timp ce altele folosesc în schimb participiul activ derivat de la aceeași rădăcină *ḡāʿil^u l-laylⁱ* (Al-Maʿṣrāwī, 2009: 140). Manuscrisul T 235 utilizează cea de-a doua variantă, conform lecturilor: Nāfīʿ (Qālūn și Warš), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), ʿAbū ʿAmrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ibn ʿĀmīr (Hišām și Ibn Dakwān), ʿAbu Ġaʿfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Yaʿqūb (Ruways și Rawḥ).

- (11) (T 235, fila 75 r) 6:96 *Carpidor de la mañana, metedor de la noche sosiego, y el sol y la luna lo puso en gradas.*

Asemănător este și cazul versetului 10:2, unde diferența constă în utilizarea unui substantiv *siḥr* sau a participiului activ derivat de la aceeași rădăcină *sāḥir* (Al-Maṣrāwī, 2009: 262). Manuscrisul toledan 235 transpune și de această dată cea de-a doua variantă, în conformitate cu lecturile: °Āṣim (Šuḥbat și Ḥafṣ), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), Ḥamza (Ḥalaf și Ḥallād), Al-Kisā'ī (°Abu l-Ḥārīt și Ḥafṣ ad-Dūrī), Ḥalaf (°Ishāq și °Idrīs).

- (12) (T 235, fila 114 r) 10:2 *Dixerón los descreyentes: «Este es aḥīrero claro.»*

Una dintre diferențele față de lectura °Āṣim care se observă încă din primele file în cazul majorității manuscriselor, este utilizarea variantei *malik*ⁱ („rege”), în locul participiului *mālik*ⁱ („stăpân”) (Al-Maṣrāwī, 2009: 1), conform lecturilor: Nāfī° (Qālūn și Warš), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), °Abū °Amrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ibn °Āmīr (Hišām și Ibn Ḍakwān), Ḥamza (Ḥalaf și Ḥallād) sau °Abu Ġaḥfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz).

- (13) (T 235, fila 1 r) 1:4 *rrey del día del judicio*
 (14) (J 51, fila 5 r) 1:4 *rrey del di(y)a del judiçi(y)o*
 (15) (J 3, fila 1 r) 1:4 *rrey del di(y)a del judiçi(y)o*
 (16) (J 25, fila 1 r) 1:4 *rrey del di(y)a del judiçi(y)o*
 (17) (J 39, fila 87 v) 1:4 *rrey del di(y)a {ke g(u)walarḍonará a laš chenteš por šuš obraš}*
 (18) (J 58, fila 3 v) 1:4 *rrey del di(y)a {ke g(u)walarḍonará a laš chenteš por šuš obraš}*
 (19) (J 101 - D2, f. 1 r - 1 v) 1: 4 *rrey del di(y)a {ke g(u)walarḍonará a laš chenteš por šuš obraš}*
 (20) (BNP 447, fila 1 v) *rrey del día del judizio*

În unele cazuri, o diferență la nivelul punctelor diacritice antrenează o diferență la nivel lexical, după cum se întâmplă în cazul versetului 2:219 (Al-Maṣrāwī, 2009: 34). Dintre cele două variante, *kabīr*^{un} („mare”) și *kaṭīr*^{un} („mult, numeros”), traduceri aljamiado-morisce o utilizează pe cea dintâi, conform lecturilor: °Āṣim (Šuḥbat și Ḥafṣ), Nāfī° (Qālūn și Warš), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), °Abū °Amrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ibn °Āmīr (Hišām și Ibn Ḍakwān), °Abu Ġaḥfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Yaḥqūb (Ruways și Rawḥ), Ḥalaf (°Ishāq și °Idrīs).

- (21) (T 235, fila 17 v) 2:219 *Demandarte an {ye Muḥammed} por el vino y el juego. Diles: «En eso ay pecados grandes {ya se aprobecharon d'eso las jentes antes que se bedase} y su pecado es mayor que su probecho.» Y demandarte an lo que an de despender en açcadaca. Diles: «Lo que sobrara a ellos {y a sus conpañas} de la despensa». Asi es que declara Allah a vosotros las aleas – porque penseis*
 (22) (J 51, fila 47 r) 2:219 *Demandarte an por el bino i el j(u)wego. Dileš: «En ešoš doš ay pekaḍo g(a)rande i el ap(o)robecham(i)yento [...] I sepa ke eš maš g(a)rande ke šu p(o)robecho.» [...] // I demandarte an {ye Muh.ammad} por lo ke an de dešpende en laš ašadaqaš. [...]*

Există și cazuri în care diferă modul verbal. În cazul versetului 2:259, unele lecturi folosesc indicativul, forma de neîndeplinit, persoana I singular *'aḥlamu* („eu știu”), față de

forma de imperativ *a^clam* („să știi”) (Al-Ma^cșrāwī, 2009: 43). Manuscrisele recurg la cea de-a doua variantă, conform lecturilor: Ḥamza (Ḥalaf și Ḥallād), Al-Kisā'ī ('Abu l-Ḥārīt și Ḥafṣ ad-Dūrī), Ḥalaf ('Ishāq și 'Idrīs).

- (23) (T 235, fila 21 r) 2:259 *Y asi mesmo fue aquel que passo por aquella çiudad y ella estaba vazia de moradores, derribados sus terrados y paredes. Dixo: «¿Como palabra esta çiudad de Al.lah despues de su yermamiento?» Y matolo Al.lah y estuvo muerto çien años. Despues rrebibcolo y dixerone: «¿Quanto as fncado?» Dixo: «E fncado vn dia o partida de vn dia.» Dixo: «Antes as fncado çien años. Pues para mientras a tu vianda y a tu bebraje, como no se a permutado. Y para mientras a tu asno, que lo habemos puesto a tu milagro a las gentes. Y para mientras a los huesos, como los habemos criado despues los habemos vestido de carne.» Pues quando se declaro a el, dixo: «**Sepas** que Al.lah es sobre toda cosa poderoso.»*
- (24) (J 51, filele 58 v - 59 r) 2:259 *O komo akel ke pašo šobre una çibdađ i ella estaba bazi(y)a [...] // « [...] I mira a tu ašno i meterte emoš milagro para laš jenteš i mira a loš g(u)wešoš komo loš k(i)riemoš dep(u)weš loš enbištimoš de karne.» [...] P(u)weš k(u)wando ak(a)lara akel diçe: «**Šepa** ke Al.lah eš šobre toda cosa poderoso.»*

În cazuri precum cel al versetului 2:285, verbul se conjugă la altă persoană, în funcție de lectură (Al-Ma^cșrāwī, 2009: 49). Manuscrisele folosesc în locul persoanei a III-a singular, persoana I plural, conform lecturilor: ^cĀšim (Šu^cbat și Ḥafṣ), Nāfi^c (Qālūn și Warš), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), 'Abū ^cAmrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ibn ^cĀmīr (Hišām și Ibn Ḍakwān), Ḥamza (Ḥalaf și Ḥallād), Al-Kisā'ī ('Abu l-Ḥārīt și Ḥafṣ ad-Dūrī), 'Abu Ġa^cfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Ḥalaf ('Ishāq și 'Idrīs).

- (25) (T 235, fila 25 r) 2:285 *«No despartimos entre ninguno de sus mensajeros.» [...]*
- (26) (J 51, fila 65 v) 2:285 *«**Dešpartimoš** ent(e)re ninguno de šuš menšajeroš.» [...]*
- (27) (J 25, fila 5 r) 2:285 *[...] **No ešpartimoš** ent(e)re ninguno de šuš menšajeroš. [...]*
- (28) (J 39, fila 92 v) 2:285 *[...] **No ešpartimoš** ent(e)re ninguno de šuš menšajeroš. [...]*
- (29) (J 58, fila 8 v) 2:285 *[...] **No ešpartimoš** ent(e)re ninguno de šuš menšajeroš. [...]*
- (30) (J 101 – D 2, fila 7 v) 2:285 *[...] **No ešpartimoš** ent(e)re ninguno de šuš menšajeroš. [...]*

Pot exista variații și în utilizarea diatezei verbale (Al-Ma^cșrāwī, 2009: 143). În cazul versetului 6:119, manuscrisul toledan T 235 recurge la forma activă a verbelor, în conformitate cu lecturile: ^cĀšim (Ḥafṣ), Nāfi^c (Qālūn și Warš), 'Abu Ġa^cfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Ya^cqūb (Ruways și Rawḥ).

- (31) (T 235, pp. 224) 6: 119 *que ya **declaró** a vosotros lo que **debedó** sobre vosotros*

O altă variație constă în numărul substantivului (Al-Ma^cșrāwī, 2009: 49). În cazul versetului 2:285, traducerile morisce folosesc forma de plural (*kutubihī*), pe linia lecturilor: ^cĀšim (Šu^cbat și Ḥafṣ), Nāfi^c (Qālūn și Warš), Ibn Kaṭīr (Al-Bazzī și Qunbul), 'Abū ^cAmrū (Ad-Dūrī și As-Sūsī), Ibn ^cĀmīr (Hišām și Ibn Ḍakwān), 'Abu Ġa^cfar (Ibn Wardān și Ibn Ġammāz), Ya^cqūb (Ruways și Rawḥ).

- (32) (T 235, fila 25 r) 2:285 *Fiel es el mensajero de Allah con lo que fue deballado a el de su Señor, y los creyentes todos crean con Allah y con sus almalaques y sus escrituras y sus mensajeros.*
- (33) (J 51, fila 65 v) 2:285 *K(e)reyó el menšajero kon lo ke f(u)we deballađo a él de šu šennor i loš k(e)reyenteš tođoš k(e)reyeron kon Al.lah i šuš almalakeš i šuš ešk(i)rituraš y šuš menšajeroš.*
- (34) (J 3, fila 4 r) 2:285 *Fi(y)el eš el menšajero kon lo ke le f(u)we deballađo a él de šu Šennor. I loš ke šon k(e)reyenteš tođoš k(e)reen kon Al.lah i (y)aberđadečen a šuš almalakeš i (y)a šuš ešk(i)rituraš i (y)a šuš menšajeroš. [...]*
- (35) (J 25, filele 4 v - 5 r) 2:285 *I k(e)ree el menšajero {Muḥammad} // kon lo k'eš dečendiđo a él de šu Šennor. I loš k(e)reyenteš tođoš k(e)reen kon Al.lah i kon šuš almalakeš i šuš ešk(i)rituraš i šuš menšajeroš. [...]*
- (36) (J 39, fila 92 v) 2:285 *K(e)ree el menšajero {Muḥammad} // kon lo ke f(u)we deballađo a él de šu Šennor. I loš k(e)reyenteš tođoš k(e)reen kon Al.lah i šuš almalakeš i kon šuš alkitābeš i šuš menšajeroš. [...]*
- (37) (J 58, fila 8 v) 2:285 *K(e)ree el menšajero {Muḥammad} kon lo ke f(u)we deballađo a él de šu Šennor. I loš k(e)reyenteš tođoš k(e)reen kon Al.lah i šuš almalakeš i kon šuš alkitābeš i šuš menšajeroš. [...]*
- (38) (J 101 – D 2, fila 7 v) 2:285 *K(e)ree el menšajero {Muḥammad} kon lo ke f(u)we deballađo a él de šu Šennor. I loš k(e)reyenteš tođoš k(e)reen kon Al.lah i šuš almalakeš i kon šuš alkitābeš i šuš menšajeroš. [...]*
- (39) (BNP 447, filele 7 v - 8 r) 2:285 *Creyó el mensajero lo que fue embiado a él de su señor y los creyentes todos creen en Al.lah y en sus almalaques y a sus libros y a sus mensajeros. [...]*

După cum aminteam mai sus, textul arab fi util în identificarea lecturii și chiar a transiterii acesteia. Astfel, se observă că în toate manuscrisele morisce, textul arab urmează vocalizarea lecturii Nāfi^c, transmisă pe linia Warš (Al-Ma^cṣrāwī, 2009: 1; 42; 49; 596). Sunt ilustrative exemplele următoare: 1:1 *malik*ⁱ – J 3(fila 1 r), J 25 (fila 1 r), BNP 447 (pp. 23-25); 1:6-7 *alayhim* – J 3 (filele 1 r - 1 v), J 25 (fila 1 v), BNP 447 (filele 2 r - 2 v); 2:255 *wa mā fī lārđī* – J 3 (fila 2 v), J 25 (fila 2 v), BNP 447 (fila 4 v); *'ayđihim* – J 3 (fila 2 v), J 25 (fila 3 r), BNP 447 (fila 5 r); *wa huwa* vs *wa hwa*: J 3 (fila 2 v), J 25 (fila 3 v), BNP 447 (fila 5 v); 2:285 *āmana* – J 3 (fila 4 r), J 25 (fila 4 v), BNP 447 (fila 7 v); *wa-l mūminūn^a* – J 3 (fila 4 r), J 25 (fila 5 r), BNP 447 (fila 8 r); *kutubihi* – J 3 (fila 4 r), J 25 (fila 5 r), J 39 (fila 92 v), J 58 (fila 8 v), J 101 – D 2 (fila 7 v), BNP 447 (fila 8 r); *lā nufarriqu* – J 3 (fila 4 r), J 25 (fila 5 r), J 39 (fila 92 v), J 58 (fila 8 v), J 101 – D 2 (fila 7 v), BNP 447 (fila 8 r); 91:15 *fa-lā* – BNM 4938 (fila 52 v), BNP 447 (fila 76 v), J 25 (fila 67 r).

Textul arab este util în identificarea originalului și prin modul divizării versetelor. Și în acest caz, toate manuscrisele urmează lectura Nāfi^c, transmisă pe linia Warš (Al-Ma^cṣrāwī, 2009: 1; 42). Spre exemplu, versetul 1:1 se încheie după *rabbⁱ l-ālamīn^a*: J 25 (fila 1 r), J 58 (fila 3 r), J 101 – D 2 (f 1 r - 1 v); versetul 1:6, după *'an^amta alayhim*: J 51 (fila 5 r), J 25 (fila 1 v), J 58 (fila 3 r), J 101 – D 2 (filele 1 r - 1 v); în cazul versetului 2:255, după *al-qayyūm^u*: J 3 (fila 2 v), J 51 (pp. 122), J 25 (fila 2 v), J 39 (fila 89 v), J 58 (fila 5 v), J 101 – D 2 (fila 7 v).

În cazul manuscrisului toledan T 235, se poate lua în considerare și numerotarea versetelor. Astfel, versetul 55:22 e numerotat ca 55:20, iar 56:9 e numerotat ca 56:10, în

conformiate cu lectura Nāfī^c, transmisă pe linia Warš. Situația este analogă și în cazul numărului total al versetelor (spre exemplu, capitolul 56 are nouăzeci și nouă de versete în manuscrisul T 235, fiind în conformitate cu aceeași lectură).

Dacă textul arab din manuscrisele aljamiado-morisce urmează fără excepție lectura coranică Nāfī^c, transmisă pe linia Warš, analiza traducerilor aljamiado-morisce arată că acestea au fost realizate cel mai probabil pe baza aceleiași lecturi - Nāfī^c.

Totuși, acestea sunt rezultatele preliminare. Situația este însă mai complexă decât pare la prima vedere. Ilustrativ este cazul manuscrisului T 235: 60% dintre pasaje urmează lectura Nāfī^c (Warš), însă 20% dintre acestea urmează lectura Ḥamzah – 20% (*Tabelul 1* prezintă câteva exemple). Restul de 20% se potrivesc cu ambele lecturi, fiind posibil ca 80% dintre pasaje să poată fi atribuite lecturii Warš.

Având în vedere că era de așteptat ca lectura urmată de acest manuscris să fie lectura Warš, prezența pasajelor care urmează lectura Ḥamza este surprinzătoare. Iar faptul că acestea sunt în proporție de 20% din totalul pasajelor analizate, arată că nu este ceva întâmplător.

În ceea ce privește celelalte manuscrise, doar codicele J 51 conține câteva pasaje care să coincidă cu cele din T 235 care urmează lectura Ḥamza. Și în cazul acesta rezultatele sunt aceleași.

Așadar, datele arată că este nevoie de o analiză mai amănunțită, pentru a vedea dacă nu cumva situația este rezultatul influenței unei alte lecturi canonice (sau chiar necanonice) prin intermediul pasajelor exegetice interpolate în traducerea propriu-zisă.¹²

5. Concluzii

Manuscrisele coranice aljamiado-morisce sunt de mare importanță din punct de vedere filologic. Lingvista López-Morillas a încercat să determine filiația textelor, însă nu a pornit de la originalul arab corect. Identificarea acestuia este foarte importantă atât pentru critica textuală, cât și pentru studiile lingvistice. Studiile preliminare arată că este foarte probabil ca traducerile coranice aljamiado-morisce să fi pornit de la lectura Nāfī^c (transmisă pe linia Warš). Este totuși nevoie de o analiză riguroasă, care să țină cont și de influența comentariilor exegetice (*tafsīr*) asupra traducerii (acestea putând să conțină fragmente din alte lecturi coranice deopotrivă canonice și necanonice).

¹²Se știe că lecturile necanonice au lăsat urme în anumite opere de exegeză coranică (*tafsīr*) (a se vedea Corpus Coranicum, 2013; Al-'Azharī, 2005-2013; Al-Qarṣī, 2009)

Nr. verset	ʿĀṣim		Nāfiʿ		Ibn Kaṭīr		ʿAbū ʿAmrū		Ibn ʿĀmīr		Ḥamza		Al-Kisāʾī		ʿAbu Ḡaʿfar		Yaʿqūb		Ḥalaf	
	Šuʿbat	Ḥafṣ	Qālūn	Warṣ	Al-Bazzī	Qunbul	Ad-Dūrī	As-Sūsī	Hiṣām	Ibn Ḍakwān	Ḥalaf	Ḥallād	ʿAbu l-Ḥarīṭ	Ḥafṣ ad-Dūrī	Ibn Wardān	Ibn Ḡammāz	Ruways	Rawḥ	ʿIshāq	ʿIdrīs
2:191																				
2:219																				
2:259																				
3:146																				
5:6																				
6:115																				
9:107																				
10:2																				
1:4																				
2:285																				
3:83																				
3:157																				
3:180																				
4:140																				
9:66																				
12:109																				

Tabelul 1. Pasaje din manuscrisul T 235 care corespund lecturii Ḥamza și pasaje care pot fi în conformitate atât cu lectura Nāfiʿ, cât și cu lectura Ḥamza.

Bibliografie

*** (secolul al XVI-lea): J 3 [Códice de miscelánea], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227439_650768_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 12 [Contradición y deferencia que ay entre Warçi y Qālūn], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227502_650872_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 18 [Azoras alcoránicas], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227524_650922_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 25 [Azoras alcoránicas bilingües y predicaciones en aljamiado], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227540_650947_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 39 [Legajo de miscelánea], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227661_651209_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 47 [Comentario del Alcorán en aljamiado], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227681_651234_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 51 [Sin título. Comentario del Alcorán], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/F/HQRPLVEKAKQ5NPUP3KGBVCP4P3RR7VJF3B8C63LU38S7I6I2G2-47596?func=find-b&adjacent=N&request=%22junta+51%22&find_code=WRD&x=-1032&y=-140&local_base=Mad01 > (legătură consultată pe 26 martie 2013)

*** (secolul al XVI-lea): J 58 [Miscelánea], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227722_651322_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): J 101 [Legajo de papeles sueltos], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
<http://www.webislam.com/manuscritos/101LegajoDeManuscritosSueltos> > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (secolul al XVI-lea): Ms. 4938 [Alcorán], Madrid: BNE, manuscris digitalizat <
<http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/view/action/singleViewer.do?dvs=1347571489371~56>

[2&locale=en_US&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=10&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true](http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8562473v/f245.image.r=Arabe%20447.langEN) > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (1568): Ms. 447 [*Extraits du Coran avec une paraphrase espagnole interlinéaire*], Paris: Bibliothèque nationale de France, manuscris digitalizat < <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8562473v/f245.image.r=Arabe%20447.langEN> > (legătură consultată pe 31 octombrie 2013)

*** (secolul al XVII-lea): Ms. 235 [*Alcorán*], Toledo: Biblioteca de Castilla-La Mancha, manuscris digitalizat < <http://bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=397610> > (legătură consultată pe 25 septembrie 2011) (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

*** (2009): *Al Qur'ānu l-Karīm. Muṣḥafut-tağwīd wa bi-hāmišihī l-qirā'ātu l-cašru* (comentarii despre cele zece lecturi canonice de 'Aḥmad cīsa Al-Macšrāwī). Damasc: Dāru l-macrīfa(t)

'AL-'AZHARĪ, cA. (2005-2013): «At-tafsīr^u wa l-bayān^u l-macnā bi-l-qirā'ātⁱ š-šādā^{ti}», în *Nūn li l-Qur'ānⁱ wa culūmihi*, Ṭā'if: Ġāmica^{tu} Ṭā'if < <http://www.nquran.com/index.php> > (adresă consultată pe 11.05.2013)

'AL-'AZAMI, M.M. (2011): *The History of the Qur'anic Text. From Revelation to Compilation. A Comparative Study with the Old and New Testaments*. Riyad: Azami Publishing House

ALATORRE, A. (2002): *Los 1001 años de la lengua española*, Mexic: Fondo de Cultura Económica

BERNABÉ PONS, L.F. (2010, p. 27-44) *Los manuscritos aljamiados como textos islámicos*, în «Memoria de los moriscos. Escritos y relatos de una diáspora cultural», Madrid: Sociedad Estatal de Conmemoraciones Culturales

BLECUA, A. (1983): *Manual de crítica textual*. Madrid: Editorial Castalia

BOASE, R. (2002: p. 21-7) *The muslim expulsion from Spain*, în «History Today», vol. 52, nr. 4

BROCKETT, A.A. (1984): *Studies in Two Transmissions of the Qur'ān*, Saint Andrews: University of Saint Andrews

CASASSAS CANALS, X. (2010, p. 368-396): «La literatura aljamiado-morisca en el marco de la literatura islámica española: siglos XIII-XVII (Una variedad del castellano vinculada al hiero-Sprachbund islámico)», în Benlabbah, F. și Chalka, A. (ed.) *Los moriscos y su legado desde esta y otras laderas*, Rabat

DUTTON, Y. (1999: 115-140): «Red Dots, Green Dots, Yellow Dots & Blue: Some Reflections On The Vocalisation Of Early Qur'anic Manuscripts - Part I», în *Journal Of Qur'anic Studies*, vol. 1 (nr. 1)

— (2000: 1-24): «Red Dots, Green Dots, Yellow Dots & Blue: Some Reflections On The Vocalisation Of Early Qur'anic Manuscripts - Part II», în *Journal Of Qur'anic Studies*, vol. 2 (nr. 1)

GÁLMEZ DE FUENTES, Á. (2009, 111-118): «La lengua de los moriscos», en Alvar, M., *Manual de dialectología hispánica. El español de España*, Barcelona: Ariel

GRIGORE, G. (1997): *Problematica traducerii Coranului în limba română*, București: Editura Ararat

HEGYI, O. (1985, 647-656): «Una variante islámica del español: la literatura aljamiada», în *Homenaje a Álvaro Galmés de Fuentes*, Oviedo-Madrid: Universitatea din Oviedo-Gredos

— (1995, 736-754): «Die Sprache der Aljamiado-literatur und der Moriscos. *La lengua de*

la literatura aljamiado-morisca», în Metzeltin, M.; Schmitt, C. [eds.] *Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgebiete vom Mittelalter bis zur Renaissance* (vol. II), Berlin, Boston: X_Max Niemeyer Verlag

IBN CĀŠŪR, M. (volumul I): *At-tahrīr wa t-tanwīr*, Tunis: Dār^u s-Saḥnūn

LÓPEZ-MORILLAS, C. (1982): *The Qur'ān in Sixteenth-Century Spain: Six Morisco Versions of Sūra 79*, Londra: Tamesis Books Limited

—— (1994b): *Textos aljamiados sobre la vida de Mahoma: el profeta de los moriscos*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Agencia Española de Cooperación Internacional

—— (2006, 255-294): «The Genealogy of the Spanish Qur'an», în *Journal of Islamic Studies* (17)

—— (2011): *El Corán de Toledo. Edición y estudio del manuscrito 235 de la Biblioteca de Castilla-La Mancha*, Gijón: Trea

AL-QARŠĪ, CA. (2009): *Al-qirā'ātu š-šāḍatu wa-'aṭaruhā fī t-tafsīr* < <http://ar.islamway.net/book/6615> > (legătură consultată pe 20 noiembrie 2013)

SAID, E. (1978): *Orientalism. Western Conceptions of the Orient*, New Delhi: Penguin Books India

VESPERTINO RODRÍGUEZ, A. (2004, 1731-1754): «El aragonés de la literatura aljamiado-morisca», în Castaner, R. M. y Jose Maria, E. (ed.), *In memoriam Manuel Alvar. Archivo de Filología Aragonesa*, 59-60 (2002-2004) [2 vol.], Zaragoza: Institutul «Fernando el Católico»

GLOBALIZATION AND THE PROCESS OF DEVELOPING LINGUISTIC COMPETENCIES

Sebastian CHIRIMBU, Assistant Professor, PhD, “Spiru Haret” University of Bucharest

Abstract: Globalization is a subject worldwide debated by economists, economists, sociologists, political scientists, politicians and linguists. Globalization has enriched the scientific and cultural world, and many people brought benefits and economic but some analysts foresee most advantages in terms of economic integration. In the economic context of the 21st century when the trade has surpassed the boundaries of states and more contacts between people increases the likelihood of greater global solidarity, English has become one of the most used ways of communication between business and then also between other individuals. The possibility that English become the only language spoken in all the countries of the planet is more intense under discussion, but most linguists and researchers in the field are against this possibility. At the lexical level there is an unprecedented development in terminologies, causes being particularly extra linguistic nature: the emergence of new areas of existing development, the change and evolution in general of all compartments of social life.

Keywords: globalization, communication, cultural diversity, foreign languages, linguistic competencies

We are part of a society in which the means of communication have achieved a level of unexpected development. *Globalization* is the term used by some to describe the growing global interdependence between people, and between states. The process was accelerated considerably in the last decade, largely by the huge advances in technology. Nowadays, we are able to make international phone calls to speak to our friends who are studying abroad, we can read articles online or make friends from other continents through social networks (and some of us may even find our soul mate), or even share the results of our research studies. We are clearly influenced by globalization more than we are aware of. But how many of us have tried to analyze and to really understand the phenomenon in order to have a better control over its consequences?

1. Globalization and the modern era

Globalization is believed to be a recent phenomenon, typical of the contemporary era (at least at the level of awareness). It is not “a single concept that can be defined and encompassed within a set time frame, nor is it a process that can be defined clearly with a beginning and an end” (Al-Rodhan, Stoudmann 2006:3). The term appears as late as the 1960s, its promoters being Marshall McLuhan, Professor at the University of Toronto, and Zbigniew Brzezinski from the University of Columbia.

Its acquired meanings and definitions in the specialty literature are numerous and cover a wide area. Sociologist Anthony Giddens (1990: 64) has described globalization as ‘the intensification of worldwide social relations which link distant localities in such a way

that local happenings are shaped by events occurring many miles away and vice versa'. This involves a change in the way we understand geography and experience localness. As well as offering opportunity it brings with considerable risks linked, for example, to technological change. Robert Gilpin, a researcher in the field of political economy, speaks of "the integration of the world-economy", while Jan Aart Scholte, Professor of politics and international studies and director of the Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation (CSGR) at the University of Warwick, refers to the "de-territorialization – or the growth of supraterritorial relations between people"/ globalization is 'a transformation of social geography marked by the growth of supraterritorial spaces' - although he simultaneously recognizes that 'territoriality and supraterritoriality coexist in complex interrelations.' (Shaw, online source¹)

Globalization, thus, has powerful economic, political, cultural and social dimensions. "Here we want to focus on four themes that appear with some regularity in the literature:

- de-localization and supraterritoriality;
- the speed and power of technological innovation and the associated growth of risk;
- the rise of multinational corporations; and
- the extent to which the moves towards the creation of (global) free markets to leads to instability and division" (Smith, M. K. and Doyle M. 2002²)

John Tomlinson notices a double determination between culture and globalization, considering that "globalization is the center of modern culture, and the cultural practices are at the center of globalization" (2002:9). It pertains therefore to a relationship of reciprocity. The real meaning of globalization can be highlighted only in the cultural context of the contemporary era, but, in its turn, the manner in which the individual and the community perceive culture is influenced by globalization through the new methods and instruments it promotes. Values are redefined and principles are reassessed according to the new parameters imposed by the technological evolution and by the simplification of communication methods. First and foremost, effective speed and profit are required. Only after securing the above could we talk about evaluation at the moral and aesthetic levels, an analysis that brings us the closest to the conservative cultural approach.

The book *Global Transformations. Politics, Economics and Culture*, starts from the assumption that "one of the most direct forms of perceived and experienced is cultural globalization" (Held, McGrew, Golblat, Perraton 2004:372). The natural reaction is to challenge this idea, giving as a counterargument the primacy of the economic dimension of globalization. But if we refer to culture in its broadest sense as "the customary beliefs, social forms, and material traits of a racial, religious, or social group; also: the characteristic features of everyday existence (as diversions or the way of life)"(online source³, then the initial statement proves to be founded. Because before the occurrence of a specific type of economy there was the thinking that generated it, before a spectacular scientific development there was the researcher and the specialized education that the former had received, and all of them clearly belong to the cultural segment of a society.

¹ <http://www.sussex.ac.uk/Users/hafa3/scholte.htm>

² <http://infed.org/mobi/globalization-theory-and-experience/>

³ Online source: merriam-webster.com (accessed 25.11.2013)

2. Cultural globalization and linguistic globalization

Cultural globalization becomes more and more evident in the linguistic plane. We are in a continuous process of learning foreign languages; whether we do it out of passion or out of desire for professional achievements. Nowadays, kindergarten preschoolers start taking English lessons at the age of 4, than they will study French, German or Spanish in the first grade. As it was only then that they were receiving the first directions for elucidating the alphabet and they did not know how to write, the teacher prompts to draw the words they are learning. It is important to get used to the new language as soon as possible.

The origins of globalization at the linguistic level are to be found in various fields. Man is a social being, who can find oneself only within a community and who feels the need to communicate with peers. Moreover, the development of an economy of global dimensions has raised the issue of cooperation among economic agents from various regions, which implies the need for a means of communication accessible to all the participants. Conducting the analysis in the historical past, it is also worth mentioning the politico-administrative factor. That is the colonial regime, which imposed the use of the metropolis language by the colonies - if not as one clear objective, at least as a consequence of the presence of the administrative apparatus, which comprised clerks trained in the metropolis.

The roots and manifestations of linguistic globalization are older than one may think. In the beginning, one could notice the primacy of Latin, long considered to be *lingua franca*, and quickly associated with the communication tool in sciences and consequently turned into the basis of specific terminologies. In the fields of Zoology and Botany, the system of scientific names of Latin origin is imposed in order to facilitate communication between researchers coming from different linguistic areas. The same thing happens in the legal field: terms such as *de facto*, *de jure*, *casus belli*, etc. have remained in use in the specialty literature and in the current legal practice.

There follows the era of the French language domination. In the African space, this is nothing else but a direct result of the colonial regime. But in the European area, the Francophone spirit has emerged as a result of the fascination of various societies with the French culture in the 19th century and the first half of the 20th century. By learning the French language, the elite of the states aspiring to cultural accomplishment had access to the cultural works and innovations of French origin. But, beyond the desire for going beyond limitations and evolving socially, politically and artistically, it has to be admitted that the adoption of French as a language of communication in societies such as the Russian or even the Romanian ones also involves a component of mere imitation.

The emergence of a new power over the ocean meant the renunciation to the supremacy that Baudelaire's language had before. Especially after World War II, the imposition of the English language became an increasingly prominent process. The case of Romania is highly suggestive; even though it is a francophone country by tradition, statistics indicate that the number of pupils studying English in the pre-university system of education has not only increased, but it has surpassed the number of the students learning the French language.

3. Linguistic and cultural diversity

Linguistic diversity is as much under threat just as its ecological counterpart. It has decreased globally by 20% in the years from 1970-2005 (Harmon and Loh, 2010). Many scholars (Crystal 2000, Krauss 1992) predict imminent death of half of the languages spoken in today's world. Crystal's work on Language Death (2000) along with works by Nettle and Romaine (2002) and Skutnabb-Kangas (2000) show that standardisation policies adopted by the state or the corporate sector are instrumental in motivating speakers to shift voluntarily to more powerful and prestigious language(s) and this is playing a major role in destruction of linguistic diversity.

Linguistic and cultural diversity belongs to the world history. It needs no further illustration than the Babel Tower in the Judeo-Christian culture. In 2001, the UNESCO Member States adopted the Universal Declaration on cultural diversity, from which we quote article 6 (online source⁴)

– Towards access for all to cultural diversity.

While ensuring the free circulation of ideas and works, care should be exercised so that all cultures can express themselves and make themselves known. Freedom of expression, media pluralism, multilingualism, equal access to art and to scientific and technological knowledge, including in digital form, and the possibility for all cultures to have access to the means of expression and dissemination are the guarantees of cultural diversity.

Therefore, we are talking about a new association on the world stage between culture and democracy conducive to the promotion of intercultural expression in multiculturalism. Multiculturalism is actually cultural diversity approached politically and economically and its protection is an obsession in the context of globalization. This convenient and handy scapegoat seems to be turning culture into a commodity. The information is turned into a resource that is an object of economic exchange reflected first and foremost in the virtual space in which English is the "lingua franca". The influence of the Anglophone world in form and content seems to be a cultural domination/ homogenization whose catalyst is the Internet. The inter-penetrating of the cultures by means of this network is both a risk and a benefit: reduction to a single transnational community but also the destruction of the psychological, intellectual, and cultural enclaves. The English which is simplified, operational, imposed (provisionally) as an international language and technique is a defiance of the "Esperanto" project, demonstrating that economic motivation is clearly superior to the cultural one when it comes to languages.

Currently, different linguistic communities access the Internet and integrate languages less spoken than English into their activities, which allows them to go beyond geographic and cultural boundaries, to eliminate almost totally communication costs and to provide unprecedented information dispersion. Are we to talk about homogenization, uniformity through globalization and delocalization of societies? Our opinion is that such a framework of

⁴ http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html (accessed 25.11.2013)

unhampered communication is actually a tool that could help to preserve multiculturalism which is beneficial for the global cultural development. It is true that 69% of the web pages are in English but this only reflects a larger share of web access in Anglophone areas. It represents just an imbalance stemming from the North American origin of the Internet; we are yet in the infancy stages of the Internet, and the pages containing non-North American content are still growing (we are in the process of acquiring the know-how).

The Internet is definitely a symbol of globalization, although globalization is still a fluid concept (hence its use as a “booger”), acquiring either positive or negative implications depending on its users. In a narrow conception, globalization effaces specific differences, bringing us all together into a common are lacking any personality. We consume in the same way and we produce in the same way. Do we really? We forget that what defines our identity is not much related to economics and that the language is not just a lot of words but it is associated with a way of thinking, with an anthropological/ethnological heritage, with a way of feeling.

Six thousand languages equate six thousand ways of feeling. How easily can the consumption of Coca-Cola, Pepsi-Cola or Jacobs change our way of feeling? How easy is it to love in a different language than that of the first maternal caresses? Pathetic as they may seem, such questions contain an emotional argument for multilingualism. The term sustainability associated with a strong economic motivation is offensive from an emotional point of view because it starts from the premise that economy controls the identity of individuals. Why hesitate to admit that poor, underprivileged, economically underdeveloped areas are the ones in which the linguistic wealth is preserved and even thrives.

Why do we condescendingly consider that these are the areas in which one needs to act to save languages? Uniformization occurs much faster in rich areas in which language retention activities are very weak, even it is here that globalization actually attacks diversity.

Talking about certain languages using descriptors such as endangered, helpless or on the verge of extinction only amplifies the problem diminishing its self-esteem and making it obsolescent, uncomfortable – an embarrassment for its speakers. It makes them feel in inferiority/minority, projecting them in a poor state of mind, amplifying a negligible or otherwise easy problem to solve. The disappearance of languages is not a contemporary phenomenon but part of a natural cycle of life that should not be rushed/ emphasized by depreciative statements.

Under the circumstances (*globalization, endangered languages, Anglophonization*), which are the steps to be taken to maintain a diversified linguistic system which involves the preservation of a similar cultural setting? The last fifty years have witnessed laws, movements, treaties aiming towards the sustainability with too little practical results as languages still continue to die out.

We all agree that we should be allowed to use our mother tongue in all circumstances. But what do we do when native speakers refuse to do this because it is yet another sign of their belonging to a neglected or maybe even despised minority. How can we convince the Romani speakers to keep and to cultivate their language when we virtually spit when hearing them speak it.

How can you keep the Maghreb dialects among the inhabitants of the French suburbs when employing them triggers unflattering epithets for their users. Preservation of linguistic

identity can involve not only intellectual but also physical racks. These examples are not singular, discrimination hurting more than any virus created in the laboratory.

Economic considerations are not negligible either since preserving a language in a forced or privileged way may incur huge costs (manuals, books, documents, press releases) which are regarded as superfluous expenses in a world that is avid for money/wealth. What do we do first: nourish a Ugandan child or give him a primer in his native language? I obsessively recall the image in photograph winning hundreds of awards, representing a hunger-deformed Somali child under the greedy eyes of an eagle; the awards came at the cost of the life of the child grabbed by the predator bird while the photographer was protecting equipment of thousands of dollars. We are talking about endangered languages while hundreds of thousands of people die under our eyes of proud owners of gadgets and devices? There is no doubt that the disappearance of some languages impoverishes us in a way that is hard to quantify. But given the current economic context, it seems to me that this is a risible issue whose resolution pertains much more to the individual and his choices (and here pro-multilingualism education is needed) rather than to laws and treaties.

Education is the key word in the issue of preserving a diverse linguistic landscape and especially tolerating other languages or even embracing them. Looking into the space that surrounds me I consider that teaching basic concepts of German/Hungarian in the areas where there is a minority speaking these languages would be far more beneficial in schools than teaching musical notions. It would smoothen interethnic relations in multicultural areas. Reaching to minorities would reduce the depreciative trends and the “us and them” type of approach. This may be a solution for all areas with interethnic conflicts as knowing the other prevents us from seeing them as an enemy; moreover, dialogue is actually an area where the participants have equal importance, be they minority or majority.

Therefore, racism, discrimination and intolerance are factors that contribute more than globalization to the death of some languages and territories unsuitable for dialogue and identity preservation. The atrophy of some languages is directly proportional with their lack of economic, cultural or social prestige caused by inappropriate attitudes.

4. English language and linguistic globalization

Developing linguistic competencies has become increasingly important by virtue of the process of globalization, with its increased migration flows and its emphasis on cross-cultural communication across and within geographical boundaries. Learning languages is important for individual success, and linguistic competence levels are important for societies' competitiveness and cohesion (online source⁵)

Not only has the English language imposed itself as a communication tool in all international media, but it is also present through the phenomenon of Anglicization (a typical example of linguistic creolization). English permeates linguistic environments with which it

⁵ Online source:

<http://www.oecd.org/edu/ceri/12thoecdjapanseminarglobalisationandlinguisticcompetenciesrespondingtodiversityinlanguageenvironments.htm> (accessed 25.11.2013)

previously had no connection, without having to replace the native languages, but becoming part of them. The result is an amalgam between the two languages in which there are no proper rules, but only the speakers' preferences and the aesthetic value that the new formulations can acquire. The Indian society is a good example in point, the Hindu language being subjected to the process of Anglicization.

There were reactions of rejection towards these trends of generalization of the English language. Not surprisingly, the most vehement language protectionism measures have come from francophone states. In France, there was even a proposal to ban the expansion of the use of English words, but which was not adopted in the end.

Nevertheless, specialists notice the making of a "global English", which ensures communication in all fields of activity and which can be used regardless of geographical areas. Another form of manifestation of linguistic globalization is generated by social media and all the means of communication that this concept covers. The way of communicating in social networks is a simplified one, often ignoring the grammar rules and resembling more and more a coded language. We consider that the best example in point is the very term "like", well-known in the social networking called Facebook or Twitter.

Linguistic globalization appears to be making the first victims, represented by the languages with increasingly fewer native speakers and whose extinction is now speeded up. With reference to this aspect, the surprise comes from Google, which launched the Endangered Languages Project (online source⁶), which aims to establish databases of over 3000 languages and dialects on the verge of extinction.

The phenomenon of linguistic globalization is still in its early stages. Specialists remain skeptical with respect to a total linguistic uniformization, a phenomenon which is not otherwise desirable. "With every culture that dies, a unique flower disappears forever. There are treasures of wisdom and poetry in the smallest idioms, as well as in the perspective on the world of the smallest tribe doomed to disappear." (Neagu Djuvara 2008/ online source⁷)

5. Developments in Romanian society

In the last decade and a half, the Romanian society has been in a permanent development and, the language in which this society is expressed has evolved inevitably.. It has been reported as some positive and negative phenomena which characterize current Romanian language. On the one hand, in the case of competence, the Romanian language shows a dynamism and creativity unprecedented in its history, both in terms of area coverage and the speed of progress.

⁶ Online source : <http://www.wall-street.ro/articol/New-Media/133498/google-incearca-sa-conserve-mai-mult-de-3-000-de-limbi.html> (accessed 25.11.2013)

⁷ Cu fiecare cultură care moare, o floare unică se vestejește pentru a nu mai renaște, o mireasmă incomparabilă se risipește pentru totdeauna. Există comori de înțelepciune și poezie în cele mai mici idiomuri, ca și în concepția despre lume a celui mai mic trib destinat dispariției. Toate sunt pierdute - pierdute pentru totdeauna și pentru toți. În viața popoarelor, ca și în toată Creațiunea, ceea ce izbește cel mai mult și scandalizează într-adevăr spiritul este risipa Naturii. Cei care astăzi sunt privilegiați și aparțin culturilor majore pot încă să se lege în iluzia perenității lor. Dar până când? Ce rămâne din Egiptul antic, din Mesopotamia, din Creta, din Mexic și Peru? Și cum am putea avea asigurarea că rasa noastră trufașă, care de veacuri își întinde dominația asupra neamurilor și lucrurilor toate, nu va cădea și ea, odată, în toropeală și apatie? (Neagu DJUVARA) <http://www.humanitas.ro/humanitas/civiliza%C5%A3ii-%C5%9Fi-tipare-istorice-2> (accessed 25.11.2013)

In almost two decades and a half, Romanian language has got a new face. There have been deep changes at all levels of language. Thus, in the area of training capacity normally equate words Romanian language to generate, for new words, borrowed from other languages (in particular in English), but also for abbreviations of complex lexical families with older processes existing in the language (for example, the noun *lobby* borrowed from English into Romanian generated forms: *lobbyist*, *lobby-ism*, *lobby-istic*). Over the last 23 years, the media have had an overwhelming role in enriching the Romanian language. Journalistic text is astounding ability to create new words and we cannot notice some ephemeral, others becoming stable such: *lideriadă*, *mitingită*, *tzunamizare*.

The English language appeared in countless words and phrases newly formed by calquing (or loan translation) *a da undă verde* from *to give green light*, *oportunitate* from *opportunity/ opportunité*, *gulere albe* from *white collars*, *a aplica* from *to apply*, etc.

At the lexical level, a unprecedented evolution is due to the following causes: the emergence of new areas of existence, developments in language testing to adjust to changes in technology and the evolution of science and in general of all aspects of social life. Creation of new terms by calquing translation is joined by the massive import of vocabulary. Terminology, vocabulary attached to the most diverse fields, contain a significant percentage of borrowings; from the entertainment industry to the political life, all fields are strongly marked by the European integration, all faces of social life currently use a speech affected in a significant proportion by the neology process.

It is important to recall the appearance of the Romanian language registers and styles: new functional styles (recreating the ground of journalistic style, using a new political discourse, the formation of new types of discourse, with the development of new domains such as of public relations or communication.

From the Revolution onwards, the Romanian language has obviously been marked by the effects of what is called linguistic globalization and Anglicization. Terms such as *fun*, *trendy*, *ok*, *fashion*, *freaky*, *job*, *fresh* have become common in the language of youth and not just theirs.

Conclusion

It can be noticed a dramatic shift of emphasis from book culture, which has become an elitist one of the few, to the audio-visual culture - of the many. The result is a continuous atrophy of stimuli to read, written knowledge transmitted by culture.

Even though Europe has a veritable treasure of languages (there are more than 200 European languages, not counting the languages spoken by people from other continents), this important resource should be recognized, used and maintained. Languages and cultures are alive and developing continually. People influence each other by the way they speak and write. Only English is not often enough.

“Bilinguals have the great advantage of being able to communicate with a larger number of people. They can live in two cultures, communicate better with other cultures and are able to overcome cultural barriers and build cultural bridges” (online source⁸)

⁸ Online source: <http://edl.ecml.at/Home/Thecelebrationoflinguisticdiversity/tabid/2972/language/ro-RO/Default.aspx> (accessed 25.11.2013)

New media such as the Internet provides new opportunities for language development. Languages are in contact with each other and thus exert mutual influences in various ways, notably through loans. Due to globalization and international structures of large enterprises, foreign language skills are increasingly and should be essential for citizens to work effectively in their own country.

We think that globalization is “a phenomenon that can be explored, debated and even understood by anyone who is interested in doing so” (Leech, 2013 online source⁹), remaining challenging and sometimes difficult to analyzed¹⁰.

Bibliography

- Al-Rodhan, N., Stoudmann, G., (2006) *Definitions of Globalization: A Comprehensive Overview and a Proposed Definition*, online source: http://www.academia.edu/2969717/Definitions_of_Globalization_-_A_Comprehensive_Overview_and_a_Proposed_Definition (accessed 10.12.2013)
- Crystal, D. (2000) *Language Death*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Djuvara, N. (2008) *Civilizații și tipare istorice: un studiu comparat al civilizațiilor (Civilizations and historical patterns: a comparative study of civilizations)*, Bucharest, Humanitas Publishing House.
- Giddens, A. (1990) *The Consequences of Modernity*. Stanford, Stanford University Press.
- Harmon, D., Loh, J. (2010): “The Index of Linguistic Diversity: A New Quantitative Measure of Trends in the Status of World Languages” in *Language Documentation and Conservation*, Vol 4. 94-151
- Held, D., McGrew, A., Goldblat, D., Perraton, J., (2004) *Transformări globale. Politică, economie și cultură (Global Transformations, Politics, Economics, and Culture)* Iași, Polirom Publishing House.
- Krauss, M. (1992): “The World’s Languages in Crisis” in *Language*. 68:4-10.
- Leech, P. (2013) *What is Globalization?* Online source: <http://www.thinkir.co.uk/globalisation-cafe/> (accessed on 25.11.2013)
- Nettle, D., Romaine, S. (2000) *Vanishing Voices: the Extinction of the World’s Languages*, New York, Oxford University Press
- Skutnabb-Kangas, T. (2002) *Why should linguistic diversity be maintained and supported in Europe? Some arguments. Guide for the development of language education policies in Europe: from linguistic diversity to plurilingual education. Reference study*. Strasbourg: Council of Europe, Language Policy Division, DG IV. 22 pp.. online source: www.coe.int/T/E/Cultural_Co-operation/education/Languages/Language_Policy/Policy_development_activities/Studies/Skutnabb-KangasEN.pdf (accessed 20.11.2013)

⁹ Online source: <http://www.thinkir.co.uk/globalisation-cafe/> (accessed 25.11.2013)

¹⁰ “Perhaps the most obvious challenge the occurs right at the beginning of any discussion of ‘globalization’ is that the concept is apparently so broad and our interaction with ‘it’ is so ubiquitous. Thus it is particularly difficult for any of us to define what ‘it’ is!” ibidem

Shaw, M. (2003) "Jan Aart Scholte, Globalization: A Critical Introduction" in *Millennium: Journal of International Studies*, online source: <http://www.sussex.ac.uk/Users/hafa3/scholte.htm> (accessed 12.12.2013)

Smith, M. K. and Doyle M. (2002) '*Globalization*' the *Encyclopedia of Informal Education*, online source: www.infed.org/biblio/globalization.htm (accessed on 25.11.2013)

Tomlinson, J. (2002) *Globalizare si cultură (Globalisation and culture)*, Timișoara, Amarcord Publishing House

Webography

<http://infed.org/mobi/globalization-theory-and-experience/>
merriam-webster.com

http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13179&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

<http://edl.ecml.at/Home/Thecelebrationoflinguisticdiversity/tabid/2972/language/ro-RO/Default.aspx>

<http://www.wall-street.ro/articol/New-Media/133498/google-incearca-sa-conserve-mai-mult-de-3-000-de-limbi.html>

<http://www.humanitas.ro/humanitas/civiliza%C5%A3ii-%C5%9Fi-tipare-istorice-2>

DISTORSIONS OF THE INDIVIDUAL LEVEL OF THE LANGUAGE. MODERN POETRY AS FAILED LINGVISTIC ACT

Radu DRĂGULESCU, Assistant Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The artistic language updates the highest number of language virtualities, in order to create, on the highest level, a secondary semantics, a „semic superfunction”, in syntagmatic and transfrastic text connection. The fact of style cannot be assessed by analysing a single isolated element, a simple paradigmatic selection. Writer's personal intervention is observed by noting combinations, making him, as Paul Valery said, a creator of language. Literature depends on how the writers are performing the selections and combining the linguistic material contained in language. Literature is, nevertheless, a variety of language. The approach we propose is a systematic one, studying the distortions of language and, hence, those of communication in modern poetry.

Keywords: psycholinguistics, language distortions, literature variety of language, poetry as linguistic act

1.1. Emiterea și receptarea literaturii.

Comunicarea literară este redarea unui proces care, în punctele de pornire, este de sinteză: întâi este de autocomunicare (sistemul EU-EU, emițătorul este propriul său destinatar), apoi devine comunicare de transmis (sistemul EU-EL, receptor exterior). Competența de expresie este rezultatul unei elaborări intermediare, de trecere de la sfera faptului personal la aceea a execuției artistice propriu-zise prin prelucrare, discernere, combinare, construcție, ștergere, corectare, verificare a materialului lingvistic, constată T.S. Eliot. Artistul trăiește întotdeauna drama alternativelor.

Destinatarul trebuie să pornească de la un proces de analiză (destructurare parțială sau totală) pentru a se apropia, în limitele posibilului, de construcția sintetică a mesajului transmis. Textul poate fi interpretat ca *deschis*, și atunci destinatarul este producător de sens, sau *închis*, dar nu definitiv, destinatarul fiind colaborator la viața polisemică a textului. Accepțiunea textului ca *opera aperta*, deschisă interpretărilor multiple apare la Umberto Eco¹, dar și la Kristeva² și Roland Barthes³. Cei din urmă accentuează negarea tranzitivității cititorului. Citirea este concepută ca re-scriere. Cititorul nu este doar consumator, ci și producător al textului. Receptarea este condiționată și de factorul social al memoriei colective, ceea ce Greimas⁴ numește *nivel immanent*, în care au loc operațiile conceptuale și transformarea

¹ A se vedea Umberto Eco, *Lector in fabula*, București, Editura Univers, 1991. Semioticianul consideră textul ca artificiu sintactic-semantic-pragmatic a cărui interpretare face parte din propriul proiect generativ. Mesajul estetic conține dubla calitate a ambiguității și a autoreflexivității. Ca produs al „fatalității tipologice”, el nu este nici închis, nici deschis cooperării. Umberto Eco vede textul ca pe o capcană ce nu i se revelează niciodată total cititorului.

² Julia Kristeva, *La révolution du langage poétique*, Paris, Éditions du Seuil, 1974.

³ Roland Barthes, *Le degré zéro de l'écriture, suivi de Nouveaux Essais Critiques*, Paris, Editions du Seuil, 1996 și *Romanul scriiturii*, București, Editura Univers, 1987.

⁴ A.J. Greimas, *Semantique structurale*, Paris, Larousse, 1966.

lor în cheie antropomorfică și figurativă antecedentă nașterii structurilor lingvistice ale textului. Factorii cei mai importanți sunt cei psihologici și socioculturali.

Structurarea la nivelul expresiei și al conținuturilor este un „joc cu patru răsfrângeri”, așa cum am încercat să reprezentăm în fig.1.

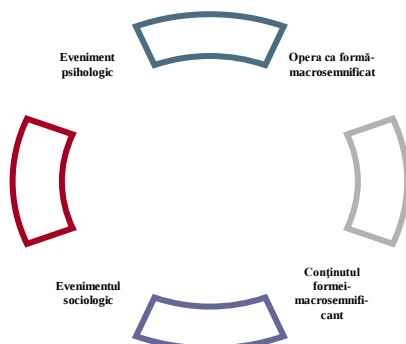

fig.1. Schema formării structurii lingvistice, după Escarpit.⁵

1.2. Spațiul lingvistic al literaturii.

Limbajul artistic actualizează cel mai mare număr de virtualități ale limbii, încât în legătura sintagmatică, transfrastică a textului se produce o semantică secundară, de grad superior, deci o „superfuncție semică”⁶. T.A. van Dijk consideră că toate definițiile literaturii care încearcă să o reducă la o utilizare specifică a unui limbaj standard sau la o funcție specifică a limbii (așa cum face Jakobson) trec cu vederea faptul important că ea este un sistem lingvistic specific în interiorul unei limbi, dar diferit de limba normată, descriabil printr-o gramatică autonomă, dar nu independentă.

Analiza textului literar aparține unui domeniu interdisciplinar, ale cărui probleme nu pot fi rezolvate fără contribuția Psiholingvisticii. Textul literar în sine este, în fond, un *act de comunicare* ca atare, la care se poate aplica *modelul de analiză contextual-dinamică*: „Domeniul la care ne referim este denumit uneori ‘Critică’ sau ‘Teorie literară’, dar adesea ‘Poetică’ (nume care, trimițând la ‘poezie’ este, pe de o parte, restrictiv, pe de altă parte are implicații suplimentare), alteori ‘Stilistică’ (nume care implică, de asemenea, limitări – de data aceasta relative la formele propriu-zise de expresie, separate de conținut). Acest domeniu – al cărui nume adecvat ar fi, de fapt ‘Analiza textului literar’ – ar putea să devină cât mai obiectiv, să formuleze criterii exacte sau chiar reguli pentru o analiză neimpresionistă a textului literar”⁷.

Întrucât actul lingvistic nu este complet și, adesea, este considerat ca inexistent atâta vreme cât receptarea și decodarea sa eșuează, iar, la rândul său, actul receptării nu este complet decât atunci când se realizează și *interpretarea*, literaritatea unui text este pusă la îndoială de cei pentru care acesta rămâne un corpus ermetic. Semnificațiile cuvintelor sunt interpretate în funcție de sensul contextual al frazei. Actul comunicării constă într-o referire la

⁵ R. Escarpit, *Sociologie de la littérature*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968.

⁶ Umberto Eco, *Tratat de semiotică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p.328.

⁷ Tatiana Slama-Cazacu, *Psiholingvistica*, București, Editura All, 1999, p. 433.

diversele niveluri contextuale: *explicite* (context lingvistic și extralingvistic sau nonverbal) și *implicite* (context situațional, cunoașterea interlocutorilor, contextual social-istoric etc.). Legarea unităților constituente ale mesajului de latura *implicită* este esențială și obligatorie în actul receptării.

În receptarea faptului literar intervine același proces de *interpretare contextuală*, care constă din referiri la *toate nivelurile*, nu numai la cel lingvistic.

Mesajul unui text, al unui discurs, nu poate fi izolat artificial, analizat separat de *sursa* lui, de emițător. Ansamblul afectiv, motivația care determină o conduită sau alta, tipul temperamental, gândirea, dispozițiile de moment ș.a., constituie contextul intern care joacă un rol fundamental în selectarea mijloacelor de expresie și prin care întotdeauna sunt filtrate toate influențele externe.

Un proces asemănător are loc și în cazul receptorului care, în funcție de starea sa emotivă și alți factori de ordin psihic, decodează mesajul într-un fel sau altul. Perspectiva psiholingvistică permite studiul spectrelor de bipolaritate a limbajului, al realizărilor funcției lui de comuniare în încercările de organizare a expresiei și de interpretare a acesteia de către receptor.

Încă din 1935, Ch. Bally considera stilul *organizarea limbajului din punctul de vedere al conținutului afectiv*, o manifestare a întregii personalități a emițătorului. Orice act de codare presupune *selecția*, implică o alegere dintre mijloacele de exprimare și o variabilitate a trăsăturilor codului. *Stilul* nu este un *fapt de limbă*, ci reprezintă un *aspect al vorbirii* (orală sau scrisă) în care *selecția și combinarea sunt originale*. „Probabil că rolul cel mai mare al selecției se manifestă de obicei în axa paradigmatică, pe când axa sintagmatică este aceea unde se concretizează neapărat operația de combinare relativ nouă (sau de actualizare a potențelor), care poate să aibă influențe și asupra selectării echivalenței paradigmatică (de pildă prin combinarea substantivului *miros* cu epitetul *albastru* s-a determinat o alegere originală pentru adjectivele care pot însoți substantivul respectiv)⁸.”

Faptul de stil nu poate fi apreciat prin analiza *izolată* a unui singur element, a unei simple selecții paradigmatică. Intervenția personală a scriitorului se observă prin notarea combinațiilor, el devenind astfel, așa cum enunța Paul Valéry, creator de limbaj. Literatura depinde de modul *sui generis* în care scriitorii fac selecția și realizează combinarea materialului lingvistic conținut în limbă. Literatura este așadar o varietate de limbaj. Orice creație literară are un scop *comunicativ*, adresând un mesaj către un receptor. Analiza literară, critica unui text este, la rândul său, act comunicațional adresat de *cineva cuiva*, cu scopul de a transmite *ceva*. Lectura unei critici sau cronici literare este un act de receptare a unei receptări.

O analiză literară pertinentă trebuie să aibă în vedere toate componentele constituente ale actului comunicațional. „Opera literară nu există numai ca fenomen subiectiv, prin ‘trăirea’ pe care o are fiecare receptor în legătură cu ea. Structura intimă a operei, modul cum a conceput fiecare mesaj scriitorul au o existență obiectivă și ca atare au o valoare care nu poate fi neglijată în Stilistică (mai ales că emițătorul a avut în vedere și trăirea receptorului, a

⁸ Tatiana Slama-Cazacu, *Psiholingvistica*, București, Editura All, 1999, p. 436-437.

făcut o anumită judecată predictivă în legătură cu felul cum va fi decodată – interpretată, înțeleasă – și în fond apreciată opera)⁹.”

1.3. Specificul limbajului poetic

Întrebările preexistente legate de limbajul poetic sunt cele referitoare la trăsăturile sale specifice, discriminatorii și de diferență calitativă față de limbă, deși ambele folosesc același cod, același material lexical. Pentru teoreticienii indieni, așa cum arată Pierre Sylvain Filliozat¹⁰, cuvântul poetic re trăiește un semn depozitat de psihic, cuvintele revelează urme anterioare, amintiri din trecut. Acest concept este similar cu accepțiunea freudiană de *urme mnesice*¹¹, derivate din activitatea psihică a memoriei. Cuvântul poetic devine sunet care dă cunoaștere, el are o densitate semnificativă, o polisemie în născută care nu îl caracterizează decât în cadrul contextului poetic. Această densitate este legată de procese pretextuale (așa cum sunt ele prezentate de către psiholingviști).

1.4. Poezia modernă – alienare și resurrecție a limbajului

Alienarea și resurrecția limbajului poeziei este rezultatul unui proces de analogizare între structurile reperate ca *deviante* și anumite structuri *regulate* sau bine formate (în sensul tehnic, marcate ca atare de gramatica uzului obișnuit). Efectul de noutate al poeziei nu se produce prin deviere sau abatere în sensul unei încălcări și al unei restricții în raport cu regulile limbajului obișnuit, ci rezultă dintr-un *proces de transgresiune* și de realizare mai profundă a acestor reguli. S.R. Levin¹² vorbește despre suspendarea unor restricții asupra unor reguli existente. La nivelul structurii de adâncime (*deep structure*) normele se conservă, dar au loc o serie de modificări în structura poetică.

Pentru a analiza distorsionările de limbaj caracteristice limbajului poetic modern (ne referim la modernitate în sensul cel mai larg al termenului, *modern* opunându-se lui *clasic*) ne vom referi la acțiunea de rezistență și de violare pe care limbajul poetic o exercită asupra limbii ca vehicul al comunicării și cod. Poezia modernă este marcată de o cvadruplă conștiință instaurată de „maestrii suspiciunii”: Marx ce divulgă resorturile materiale ale faptului istoric și pune în lumină caracterul de clasă al unei culturi, Nietzsche ce propovăduia „religia supraomului” și răsturnarea de valori a Creștinismului; Bergson, acuzând intelectul „spațializat” că îngheață și falsifică elanul vital, că fragmentează continuitatea genuină a duratei pure; Freud, forând structura umană și construind subteran edificiul psihologiei abisale. Conștiința modernă este „victimă” unei crize a valorilor, a faptei, a conștiinței culturale și creaturale, o criză a omului în lume. Criza eului transgresează spre o criză a limbajului. „Bătălia” are loc mai ales pe domeniul Limbajului. Scriitorul este un agent al abaterilor. Pentru a acționa prin limbaj, el trebuie să acționeze asupra lui. Formaliștii ruși (Șklovski) consideră că limbajul artistic este creat conștient pentru a elibera percepția ca automatism. Poezia nu mai ține de o fabricație la nivel lingvistic, ci de o aventură posibilă.

Cheia de boltă a manifestării rupturii și distorsionării limbajului ca unică manieră de expresivitate și sugestie a afectului este arta poetică a lui Stephane Mallarmé. El formulează o

⁹ *Ibidem*, p. 440.

¹⁰ Pierre Sylvain Filliozat, *Une théorie indienne du langage poétique*, în *Poétique*, no.11, p.315-320.

¹¹ Sigmund Freud, *Introducere în psihanaliză. Prelegeri de psihanaliză. Psihopatologia vieții cotidiene*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1980.

¹² apud Mircea Borcilă, Richard McLain, *Poetica americană. Orientări actuale*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p.42-45.

nouă poetică bazată pe „cedarea inițiativei cuvintelor”, pe dispariția ilocutorie a poetului, refuzul de a oglindi prin limbaj o anumită gândire care să fie tradusă în versuri, comunicarea realizându-se prin șoc sonor: „L'œuvre pure implique la disparition élocutoire du poète qui cède l'initiative aux mots”.¹³ Edificator în această direcție este sonetul *Ses purs ongles* cu rime în *-ix* și *-ore*. Poetul utilizează un cuvânt inexistent (*ptyx*) din plăcerea de a-l crea prin magia rimei: „Sur ses crédences, au salon vide: nul ptyx, / Aboli bibelot d' inanité sonore, / (Car le Maître est allé puiser des pleurs au Styx / Avec ce seul objet dont le Néant s'honore.” (*Ses purs ongles...*). Puținele scrieri teoretice ale lui Mallarmé (conferința *La musique et les lettres*, fragmentele care compun *Crise de vers*, *Le mystère dans les lettres* și *Quant au Livre*) ne dezvăluie limba, victimă a unui cataclism al exprimării, ce vorbește mai mult prin falii și rupturi. Limba cea mai expresivă este cea derivată din primele străfulgerări ale gândirii. Comportamentul verbal trebuie surprins în particulara sa spontaneitate, descifrat ca virtute a unei structuri sonore. Cuvintele sunt smulse din seria logică a frazei, devin independente de legile de coerență a discursului. Libertatea situației în interiorul limbajului se dezvoltă într-o revoltă împotriva acestuia. Poetul propovăduiește negarea funcției de comunicare, limbajul fiindu-și suficient prin propria prezență: „Remplaçant la respiration perceptible en l'ancien souffle lyrique ou la direction personnelle enthousiaste de la phrase.”¹⁴ Limbajul comun i se pare saturat poetului. Comunicarea obișnuită este o „funcție numerară facilă” care face din cuvânt o „monedă de schimb”, fără valoare proprie, ci doar cu rolul de a desemna lucrurile din jur. Limbajul poetic nu este vorbire actualizată, încheiată, ci o virtualitate a rostirii. Acesta este fundamentul teoretic al secesiunii limbajului și al abaterilor mallarméene, al autonomizării cuvântului în materialitatea sa sonoră, căci cuvintele, în utilizarea lor obișnuită, au mai degrabă rolul de a desemna decât forța de a semnifica. Poezia este realitatea mitică a limbajului: Verbul construiește Universul.

Următorul pas spre liberalizare este făcut de către Paul Valéry. Plecând de la presupunerea că poezia este „une machine du langage” (mașină a limbajului), adoptând considerațiile lui Mallarmé, care spunea că „poezia se face cu cuvinte, nu cu idei” („Un poem trebuie să fie o sărbătoare a Intellectului. El nu poate fi altceva.”¹⁵), poetul practică scrisul ca pe un exercițiu al limbii, ca pe o provocare. Limbajul are pentru Valéry două limite: muzica pe de o parte și algebra pe de alta. Între aceste cenzuri, poetul trebuie să învingă dificultățile reale ale limbii comune, degajând în spațiul acesteia un *limbaj în limbaj*. Limba poetică este cea care se abate de la normele limbii comune, dar constituie un registru aparte în cadrul acesteia. Poeziei îi revine sarcina de a schimba funcția limbajului, de a-l transforma din pur semnificant în scop în sine. Versul trebuie să realizeze uniunea realității fizice a sunetului și a excitațiilor virtuale ale sensului, să instaureze un fel de egalitate între cele două puteri ale vorbirii (ceea ce numim iconicitate). Creația este modificarea reciproc posibilă între fond și formă, sunet și sens, compoziție și material, expresie și impresie. Valéry consideră că nu orice idee conduce la structură, dar orice structură conține o idee. Acesta este esența poeziei sale: „Toate cercetările asupra Artei și a Poeziei tind să dea drept necesar ce are arbitrarul drept

¹³ „Opera pură implică dispariția ipostazei ilocutorii a poetului care cedează inițiativa cuvintelor”. – traducerea ne aparține.

¹⁴ „Înlocuind respirația perceptibilă a vechiului suflu liric sau entuziasmul personal al frazei”. - Stephane Mallarmé, *Quant au livre*, în *Œuvres complètes*, Paris, Edition de la Pléiade, p.366.

¹⁵ Paul Valéry, *Tel quel, Lucruri ucise*, în *Œuvres complètes*, Paris, Edition de la Pléiade, p.289.

esență.”¹⁶ Abaterea și obscuritatea devin normă; poezia trebuie să se opună clarității, facilității logicii comune, pragurilor voluntare ale limbajului.

Următorii pași vor fi parcurși de către Rene Char, Jean Cocteau, Alfred Jarry, Saint-Pol Roux, Henry Michaux (acesta din urmă distruge cuvintele în favoarea literelor, poemele sale sunt adresate auzului – poeme sonore, dând naștere unor monștri verbali: „Sarcopè sur Saricot, / Bourbourane à talico, Ou te bourdourra le bodogo, / Bodogi, / Croupe, croupe Clinot / Et bourrecul à la misère.”), Eluard, Desmos, Aragon, Gregory Corso (a publicat un poem împotriva bombei atomice sub forma unei întreite ciuperce), luarea în derâdere a limbajului de către Jacques Prévert, plurilingvismul lui T.S. Eliot, Ezra Pound, poemele lui Maiakovski, bolboroselile inteligibile ale lui Isidore Insou, *necuvintele* lui N. Stănescu.

Bilingvismul lui Eliot și al lui Pound care înțeleg să păstreze expresiile străine ca atare, ca o enclavă a realității asimilată pe deplin, încercări ale poeților italieni din grupul *I novissimi* (Edoardo Sanguinetti - *De Laborintos*; Alfredo Giuliani - *Prosa*).

Experimentul poetic al unor stări limită este încercat de Antonin Artaud, Henry Michaux și de generația *beat* americană: Corso, Ginsberg, Ferlinghetti, Andrews. Poezia lor este un fel de fișă de observație clinică a celor care consumă stupefiante.

Avangardele descind prin gradul de „alienare” din limbaj. Ele utilizează în mod anormal vechile coduri mai degrabă decât să creeze unele noi. Nu este vorba de „trădarea” limbajului, lirica modernă păstrând fidelitatea între macrostructurile formate la nivel profund ale textului și microstructurile de suprafață. *Este vorba despre o macrostructură coerentă care se manifestă prin microstructuri locale discontinue. În ciuda distorsionărilor manifestate la toate nivelurile, în special cel lingvistic, revelația semnificației nu se lasă așteptată.*

Figurile de stil formale, lexico-timbrice și ritmice sunt autonome față de semnificații textuale. Semnificantul poetic nu este ancorat de funcția strict lingvistică, el revitalizează cuvântul prin simbol, îi conferă un surplus de sens care ține mai puțin de intelect, de operațiile logico-comunicative și în mai mare măsură de inconștient, preverbal, de conținuturile verbale incomunicabile. Orice cuvânt poate elibera asociații și energii latente, poate subscrie conținuturi mentale. Ceea ce pare aberant din punct de vedere gramatical, poate avea mare expresivitate afectivă. Este vorba despre „limbajul ancestral” al lui Mallarmé, despre „o limbă de care nu se mai știe” (Pascoli). De multe ori, articulațiile logice ale comunicării sunt de natură suprasegmentală, rezultatul unei evazivități semantice la nivel discursiv, macrotextual. Teoretizarea și aplicația acestei perspective o întâlnim și la Wordsworth: „There is a dark / Inscrutable workmanship that reconciles / Discordant elements, makes them cling together / In one society...”¹⁷.

Ceea ce numim distorsionare a limbajului din perspectiva restrictivă a normării gramaticale este, de fapt, un raport complementar: legătura dintre elementele realului percepute într-un mod diferit, întrucât sunt combinate diferit sau raportul dintre două stări existențiale ale subiectului, manifestate în contact cu realul, inconștientul și conștientul. Acest „entreé en jeu” care determină proiecția conținuturilor raționale spre iraționalitatea firească a formelor. Valéry vorbește despre dorința de a traduce ceea ce se simte, chiar dacă cu prețul unei eschivări față de norme și legi lingvistice. Poetul percepe imaginile într-un mod

¹⁶ *Ibidem*, p.268.

¹⁷ W.Wordsworth, *The prelude*, "Este acolo o tainică / O nepătrunsă dibăcie care-mpacă / Elementele discordante, le face să sune împreună / Într-o armonie unică..."(eng.)

particular, deoarece el combină cuvinte și lucruri. René Char își proiectează actul creației artistice ca pe o coroborare a forțelor magice și subversive ale dorinței, ieșire de sub imperiul „gramaticii viziunii”, a constrângerii prin norme, cedarea inițiativei cuvântului, așa cum proclama Mallarmé. O serie fonico-timbrică va fi în cautarea semnificației. Procesul are loc la nivelul avanttextului și va fi reluat de către lector. Această fază este caracterizată în cel mai rafinat mod cu puțință de Mandelștam: „Versurile trăiesc...din acel calc sonor al formei care precede poezia scrisă. Nu există încă nici un cuvânt, și versurile sună deja”¹⁸.

Distorsionarea, devierea limbajului prin actul poetic este, de fapt, o semantizare a sunetelor, a sintaxei, a semnificațiilor lexicali ai limbii, o eventuală semantizare a grafiei. De multe ori funcția poetică ambiguizează funcția referențială, dar este numai un joc productiv al discursului poetic.

Ceea ce a vrut să evidențieze Chomsky prin fraza „Incolore idei verzi dorm furioase” este faptul că un text corect constituit din punct de vedere sintactic poate fi incoerent datorită lipsei de afinitate semantică între cuvinte. Ideea este reluată de Cervoni: „Pour qu’une phrase soit réputée bien formée, il faut non seulement qu’elle combine conformément aux règles de la syntaxe des mots appartenant à la langue, mais qu’en plus ces mots présentent entre eux un certain degré d’affinité sémantique”¹⁹. Întreaga poetică avangardistă se bazează pe acest fenomen devenit principiu. Suprarealiștii doreau să exprime „le fonctionnement réel de la pensée” (funcționarea reală a gândirii), să recurgă „à la toute puissance du rêve” (întreaga putere a visului), să ruineze „définitivement tous les autres mécanismes psychiques” (definitiv toate mecanismele psihice), să se debaraseze de „tout souci esthétique” (orice preocupare estetică). Ei au tendința de a valorifica arta primitivă și arta celor alienați: „L’art des fous, la clé des champs!”. Fie că se ascund în umbra dicteului automat (transcriere rapidă pe hârtia a unor fraze ce scapă controlului rațiunii, transcrierea funcționării reale a gândirii), așa cum fac suprarealiștii, fie culpa este a hazardului și a arbitrarului dadaist, fie a "simultaneității lirice" a futurismului (poetul pune cuvintele în libertate, se lipsește de punctuație și legături sintactice, stilul este telegrafic, limbajul se dezarticulează, totul pentru atingerea supremului țel: o limbă nouă, transmentală), la poemele abstract fonetice lettriste (caracterizate prin distrugerea limbajului și destrămarea țesăturii logice a discursului) trebuie să ținem seama de faptul că *distorsionarea metodei nu implică și abaterea la nivelul "produsului"*. Creativitatea fără constrângeri este una dintre condițiile *sine qua non* ale artistului avangardist. Tocmai acesta este sursa creativității. Ne putem aminti de fraza lui Breton ("Roua cu cap de pisică se legăna.") sau de poezia lettristă, abstract-fonetică a lui Hugo Ball:

*"gadji beri bimba glandridi laula lonni cadori
gadjama gramma berida bimbala glandri galassassa laulitalomini
gadji beri bin blassa glassula lauda loni cadorsu sassala bim
Gadjama tuffmi zimzalla binban gligia wowolimai bin beri ban
o katalominal rhinocerossola hopsamen laulitalomini hooooo gadjama rhinocerossola
hopsamen
bluku terullala blaulala looooo..."*
(O Gadji Beri Bimba)

¹⁸ Apud Maria Corti, *Principiile comunicării literare*, București, Editura Univers, 1981, p.107.

¹⁹ J. Cervoni, *L'Énonciation*, Paris, P.U.F., 1992, p.15.

Hugo Ball susținea idee că limbajul poate fi distrus fără ca procesul creator să aibă de suferit, deoarece limbajul nu poate comunica experiențele cele mai profunde, iar distrugerea organului vorbirii devine o disciplină individuală. Paradoxul lettriștilor este comunicarea incomunicabilului prin incapacitate de comunicare.

Arno Holz proclamă valoarea cuvântului ca literă de lege; cuvintele sunt pretexte (Vorwände) pentru obiecte sau obiectele sunt pretexte pentru cuvinte în poemul *Phantasus*:

"Die alten / eisenholzlaffetigen / buckelbildrigen, buckeleringigen, buckelschildrigen / Bronzekanonen, / Bronzehaubitzen, Bronzemörser, Bronzekaufnitzen..."

În concepția lui Marinetti, limbajul, cu articulațiile sale sintactice frânte, devine instrument de comunicare prin care poetul transpune un conținut (intelectual, afectiv, senzorial) preexistent. El propovăduiește utilizarea unei "parole în libertă", poezia fiind menită să exprime "coraggiosamente il brutto". Marinetti dă un exemplu de "lirism simultan" prin descrierea unei scene de război:

"TRITURATO ROSSO ROSSO STRIATO SUSSULTANTE ETERNO

urrrrrraaaaah urrrrrraaah

vincere vincere gioia gioia vendetta masacrare continuare

tatatatatatatatatatatata

FINE DISPERAZIONE PERDUTO NIENTE-DA-FARE INUTILE

immersersi freschezza dilatarsi aprirsi ammolirsi dilatarsi

plum plamplam pluff pluff frrrrrr

sterco-di-cavalo orina bidet ammoniaca odore-tipografico"

Logica discursivă lipsește, fraza funcționează doar pe principiul unui lapsus lingvistic, un enunț produs de inconștient, cuvintele fiind private de afinitate semantică, deci de sens global la nivel microstructural.

Poetul italian Guido Ballo practică o poezie de radicale lingvistice; jocul etimoanelor, în diverse limbi ale aceluiași cuvânt tematizat. Exemplul celebru este poezia *Mâd*: "Mâ mațer mamă mâmi / magma mâicuță: materia care ră / mâne dintr-o substanță stoarsă, / madre mater tu ai fost mereu / stoarsă mâd mâdar acum te odihnești / într-o criptă între oameni pe care nu-i / cunoști mayra modar mother tu / care-ți vei fi cu tine mater matri."

Avangarda literară românească recurge la aceleași procedee de tensionare și torsiune a limbajului. *Manifestul* scris de Sașa Pană și publicat în revista *unu* (nr.1, aprilie 1928) este edificator: „Cetitor deparazitează- ți creierul”

strigat de timpan

avion

t.f.f.-radio

televiziune

75 h.p

marinetti

breton

vinea

tzara

ribemont-dessaigues

arghezi

brâncusi
theo van doesburg
uraaaa uraaaaa uraaaaaaa

arde maculatura bibliotecilor
a.et p. Chr. n.
123456789000.000.000.000. kg.
sau îngrasa sobolanii
scribi
aptibilduri
sterilitate
amanita muscaria
eftimihalachisme
brontozauri
Huoooooooooooooooooooo

Combina verb
abcdefghijklmnopqrstuvwxyz
= arta ritm viteza neprevazut granit

guttenberg reînvii

Combaterea inexpressivității, distrugerea lipsei de afect devin idei programatice pentru avangardiști: „Dar noi care simțim frigul pătrunzându-ne ascuțit, nevoie de reacționare. Si atunci: mișcare, multă mișcare. Nașterea constructivismului, suprealismului și a celorlalte isme dinamice, necesare vieții noastre amenințate de îngheț. Cei cărora falsul soare le e suficient, privesc această vertiginozitate de linii, cuvinte, sunete, culori nedumeriți și exclamă: Nebunii. Să le fie de bine.”²⁰

Urmuz se sprijină pe tradiția folclorică și încercă să dea sugestivitate expresiei perimate. Ilustrativă este fabula intitulată *Cronicari*: „Cică niște cronicari / Duceau lipsă de șalvari. / Și-au rugat pe Rapaport / Să le dea un pașaport. / Rapaport cel dragălaș / Juca un carambolaș, / Neștiind că-Aristotel / Nu văzuse ostropel. / «Galileu! O, Galileu!» / Strigă el atunci mereu – / «Nu mai trage de urechi / Ale tale ghete vechi.» / Galileu scoate-o sinteză / Din redingota franceză, / Și exclamă: «Sarafoff, / Servește-te de cartof !» / MORALĂ / Pelicanul sau babașă.”²¹

Ion Vinea face din poezie un discurs investit cu valoare muzical-semantică. Poemul *Eleonora* este o combinație muzicală a două cuvinte cu semnificație. Sensul global se generează la nivelul macrostructurii:

„Tu o
Tu
Ah tu Ah tu
T U U U U U U U
Ah tu Ah

²⁰ Geo Bogza, *Aniversări*, în *Urmuz*, Câmpina, anul I, nr.1, ianuarie 1928.

²¹ Urmuz, *Cronicari*, în *Avangarda literară românească – Antologie* de Marin Mincu, București, Editura Minerva, 1983, p.61.

T U U U U U U U U
 Ah-tu ah-tu ah-tu ah-tu ah
 Tu Ah Tu Ah T U U U U
 ah-tu-ah, ah-tu-ah, ah-tu-ah
 ah-ha-ah-ha-ah-ha-ah-ha-ah
 ah-Ha ah-Ha ah-Ha ah-Ha AH
 A – a – Ah Ha
 a a a a a H
 T U U U U u u u u
 E E L E oo noora."²²

Sașa Pană reiterează frumusețea tăcerii: „Citește spațiile albe dintre versuri / Dintre degete[...] Spații albe în care vameșii nu vor ști silabisii / Frumusețea clandestină a tăcerii.” (*Episod*)

În aceeași manieră se manifestă limbajul și în creațiile lui Gherasim Luca. *Secretul golului și al plinului* este cel al limbajului articulat prin dezarticulare:

„vovovovovocea oceaa ta
 sau vavavavavasul în care tu țiițiiții
 cu orororor izozorizonntalmente
 unpicunpicunpicun înclinclinclinclinat
 pentru a te putea oglindi
 în ale tale propropro
 proproproproprii cearcăne
 ca într-un laclac desăsăsăsăsânge
 culculpapapa culpabile sau
 nunununu nu nu
 mâmâmâmânimâmâmâmâinile tale
 sunt muritoare
 vreau să zic mâmâmâmânimâini
 mâini mâinile

ssssss sss ssssss ssss
 sssssssssss sssss sssssssssss
 ss ssssss sssssssssss ssss s
 sss sassa s aaass sa ssa sss sass sss
 ssasassa a aaass assass
 saassas aa aass sasss
 sssassas aa aaass sasss
 assassas sas assas assa sssa
 aas aaas as assassa
 saaassassa saassassa sa
 sa saassassssss sssassassa a
 sssssa sassassassassade ade sasassado
 desadesadesade ssdesadss ds dssd sd
 dessads ssds ssdessa desade
 dssssade adesadss ssssd ss
 sssss sssssss dessa aadesssadessa sa

²² Ion Vineanu, *Eleonora*, în *Simbolism, modernism, avangardism* de Ion Mihuț, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976, p. 176.

dessade de desade de ssssssss ssa de
 desassassa ssade dee sade desade
 desassassade sade desassassade sdss
 desadesss dedesassa sa desassa a
 assassa des asaassa aade dss sda
 ddessa eeessa essade de sade sade”

Dan Botta lasă inițiativa cuvintelor: "Eulalia: sunet crin / Idol eleat sub geruri / Claros cu inel marin / Singur în mirate ceruri // Soare nins de acte reci / Dorice, prudente forme, / Pe orbite simple treci / Un liturgic somn de norme, Proemiu."

Ilarie Voronca face abstracție de regulile de coerență și de atracție semantică între cuvinte: "Vântul e pătrat invers 50 LEI util gazometru / interstițial cheamă homar pentru esofag / ein zwwei pentru sept huit dieci / temperament scafandrier în portefeuille / sistem nervos apoteoză cu bumbac / omletă confecționează clorofilă castrat / acul de siguranță ușa s-a închis în / inima cu acetilen îmi e foame îmi / e întuneric îmi e dicționar telefonul / cu barbă cochilia desface sonerii / almanah starda."²³ (*Hidrofil*)

Ne putem referi și la principiile nenumite, adică cuvinte inventate, cu trimiteri alchimistice ale lui Ion Gheorghe: *Trei ipostaze ale mării*: "alòrmul, palilùmenul, efebiul, / etericul, stirbol asemeni unui / luceafăr nou-născut, roronțitul rumen, / pulchridul, ce străluce-n clipa morții / în irisul infantelor, geratul, [...]"

Poezia, dincolo de metaforă și simbol, reprezintă o elaborare lingvistică deliberată, o alegere conștientă a unui anumit cod sau a unui model prozodic. Prin intermediul unui joc de permutație a fonemelor, printr-o operație combinatorie deliberată, lege a principiilor matematice, Ion Gheorghe descoperă limbajul poetic:

"Numirea lui prin ceea ce era la început și e și azi – INUMA-NUMA-ZIX
 Într-acel loc în care Numitul NeNumit era.
 Identic Numărului Nume ce nimic nu cuprindea.

Dar care-s Numele și Numărul Necunoscutului.
 Numind și numărând cu YIX-A-IX-A-I
 E zicerea de ziua Ics, de locul cel necunoscut,
 Care se cheamă A, Necunoscutul de-nceput, Și Fără Nume."

Iulia Kristeva susține că "a lucra în limbă implică în mod necesar întoarcerea la germenul în care se deschid sensul și subiectul său", arătând că cei ce vorbesc sunt vorbiți. Practica semnificativă o descoperim și la Ion Gheorghe:

"Urmează-mă-n prima Expresie, de la stânga la dreapta.

Întotdeauna să pui înainte răul

AZOIFIOSARMESZERNOIPLAIMOZIOZOBUA-ZIS.

Cerem îngăduință Zeului Logosului să facem următoarele despărțiri

A –ZOI –FIO –SARMES – ARMES – MESZER-ERNOI –PLAI –MOZIOS –ZO –BUA – ZIS."²⁴

²³ Ilarie Voronca, *Hidrofil*, în *Avangarda literară românească – Antologie* de Marin Mincu, București, Editura Minerva, 1983, p.133.

²⁴ Ion Gheorghe, *Dacia Fēniks*, București, Editura Cartea Românească, 1978, p.15-16.

Practica este ceea a retroversiunii: se traduce din și în limba poetică. El reactivează forma semnificantă a cuvântului, dinami

Întrebarea pe care și-o poate adresa un cititor este dacă înțelege ceea ce a vrut autorul să comunice. Dar dacă există și situații în care poetul nu prea comunică...deoarece folosește mult prea puține cuvinte...? Cea mai scurtă zând și fragmentând discursul. Gramatica poetică nu are legătură cu gramatica limbii. poezie cu care eram obișnuiți era poezia haiku, însă moda poetică evoluează. Poetica actuală desfășoară în fața ochilor și a minților cititorului contemporan ceea ce numește "minimalist poetry", poezie într-un cuvânt sau două, o "poezie a ochilor", așa cum o numea cândva Mircea Cărtărescu, a vizualului și a imaginativului. Aceste poezii pot fi considerate distorsionări ale limbajului, însă nu și ale comunicării. Arsenalul liric este minim: materia mundi inexistentă, vocea lirică imperceptibilă, lipsa tropilor și a altor figuri de stil, uneori lipsa cuvintelor..., dar nu și absența ideilor sau a implicării afectului, principii de bază ale genului liric.

Poemul-titlu al lui Aram Saroyan²⁵ este alcătuit din ceea ce el numește proto-cuvântul însuși: cuvântul lumina-cea-dintâi.

LIGHT

Poemul lui Geof Huth este construit pe principiul "E Pluribus Unum", al reflectării, al similarității. La o vizualizare atentă, lectorul va regăsi mai multe frânturi de cuvinte: "ECHO" (ecou), "CHOIC(e)" (fr. "choir", "choreography"), nu lipsite de sens și coerență. Revelația poeziei este aceea a tensiunii dintre antinomii: între copiere și rezultatul ei, ecoul lucrurilor și alegere proprie, între alb și negru (jocul cu percepția vizuală), sus - jos, stânga – dreapta. Într-o exprimare mai puțin imaginativă, universul este constituit din ecoul dintre contrarii, iată ideea poeziei. Critica literară o consideră sugestia celebrării dihotomiei reprezentată de universul însuși.

E CHOIC E
E CHOIC E

O nouă tendință poetică, cea a poeziei infra-verbale, pluriestetice uzează de cu totul alte mijloace de creație. Specificul acestui tip de poezie este dat de conversia și distorsionarea lingvistică: redundanță, contaminare, lipsa selecției și a combinării cuvintelor, absența coerenței, a coeziunii la nivelul discursului, rezultate chiar din absența elementelor definitorii ale oricărui enunț. Exemplu: lipsa conectorilor și a verbelor: *sky / every / day* (Aram Saroyan) sau disfuncționala topică: *wind oil to / blows out sea* (Aram Saroyan); contradicții logice: *a window to walk away in* (Aram Saroyan), utilizarea unor tehnici grafice de sugestie, hibridizarea cuvintelor, deformarea lor: *eyeye, lightght, morni'ng, blod* (Aram Saroyan), *cant'* (distorsiune de la forma verbală *can't*), *ccoommiittee* - lungirea sunetului (Crag Hill), gruparea unor litere fără vreo ordine, logică sau coerență, supunându-se doar regulii muzicalității și armoniei sonore cerută de lirism în general. Michael Basinski reiterează limbajul musical ce se întoarce la matca limbii naturale: *Ook / OKG / Oon / eOa / dOK*.

²⁵ www.Minimalist poetry.com.

Ed Conti pornește de la cuvinte ale tezaurului limbii pe care le ajustează cu terminații ce redau ultimele litere ale alfabetului, litere ce nu sunt terminații propriu-zise. Jocul dă naștere unor cuvinte hibride: "galaxyz" Nici poemele lui Kempton nu sunt mai coerente: poate puțin rimate, ușor muzicale, dar nu respectă nici una dintre regulile discursului (lipsa coerenței și a coeziunii, formulări eliptice, omisiunea verbului, nucleul propoziției): caged / age / surrounded / bii / cd / propositionz.

Birth, Copulation and Death scrisă de Jonathan Brannen este expunerea unor non-cuvinte create prin repetiție, interferență, apariții și dispariții de sunete: proteza lui *b* – bentrance, intercalarea lui *e* – intereruption, eliziunea lui *k* - nowledge: bentrance / * / intereruption / * / knowledge.

Inserarea de simboluri matematice utilizate drept conectori și ustensile verbale întâlnim la LeRoy Gorman în poemul *Mathmaku#2*: March = / (meadows.)(:/.), / slowly.

Robert Lax folosește repetarea redundantă a unor cuvinte. Remarcabilă este maniera de scriere și distribuție a materialului lexical:

wa-
ter

stone

stone

wa-
ter

stone

În poezia fisurii, spațiile sunt folosite pentru a "deconcilia" cuvintele între ele, ca în poemul lui LeRoy Gorman, "t rain s top spar row" sau al lui Kostelanetz "the rapist." La prima vedere pot fi interpretate ca un lapsus digiti, lapsus de scriere sau tipografiere. Realitatea este că aceste prea scurte poeme sunt descătușarea ideilor și a afectului.

Poezia fuzională "fusional poems" combină cuvintele pentru a da naștere unor metafore implicite, așa ca în poemul lui Jonathan Brannen, *splace*: splash/ splice of a space's becoming a place. George Swede: graveyarduskilldeer : trei cuvinte sunt co-pronunțate nu doar pentru a produce puternica rezonanță a unui dublu haiku" graveyard/ dusk/ killdeer// graveyard/ us/ killdeer,dar mai ales pentru a trimite la idea de ferecare, de constrângere a oamenilor, precum literele în acest macro-cuvânt.

Uneori procedeele se combină, așa ca în poemul lui Karl Kempton: ANTIQUE QUESTION / anti quest ion / a we / awe .

Percepția lectorului trebuie focalizată atât asupra literelor, cât și a cuvintelor, poezia trebuie privită și citită. Sincretismul percepției vizuale și psihice deschide calea de acces spre interogația neliniștitoare asupra lucrurilor nefiresc de firești. Neliniștea este una colectivă sugerată de acest *a we* (noi), dar progresează spre *awe*!. Poetul ne spune: ascultă sunetul lui *a we*, al nostru, devenit sunetul *awe*, sunetul divin. Aceasta este întrebarea antică, preexistentă, devenită anti-întrebare.

Francis Ponge proclamă divorțul dintre cuvinte și real. El are dorința de a adapta cuvântul referentului, la realitatea pe care o denumește. În demersul său creativ, el lucrează asupra dublei dimensiuni a semnului lingvistic: modelarea semnificantului și a semnificatului. Plecând de la observația că anumite sunete sunt adaptate realității pe care o desemnează: « Le Gui la glu: sorte de mimosa nordique »²⁶ (caracterul vâscos al plantei, asemănător cu *le gui*, cuvânt ce îi este apropiat din punct de vedere fonetic, sinonim cu mocirlă). În *Méthodes*, consacrat este textul *Verre d'eau*. Poetul consideră că fonemele utilizate în cuvântul *verre* sunt foarte bine alese: vocala *e* sugerează transparența recipientului și caracterul insipid al substanței; sonoritatea lui *r*, vibrațiile celor două corpuri, dar și forma paharului; *er-re*, perfect simetrice, parcă ar fi plasate în interiorul și exteriorul paharului și s-ar reflecta reciproc. Poetul inventează sau transformă cuvintele în așa fel încât fonemele să coincidă cu obiectul evocat: „les ombelles ne font pas de l'ombre, mais de l'ombe”²⁷ (prin suprimarea consoanei *r* ia naștere un cuvânt ce sugerează parfumul emanat de floare). Ponge se interesează mai puțin de logică (*raison*) și mai mult de *réson* – cuvânt creat de el însuși pornind de la verbul *résonner* cu înțelesul de a produce un sens însoțit de rezonanțe, ecouri. Poetul este cel ce transformă rațiunea în *réson*, pentru că lira, muzicalitatea și cuvântul sunt „tendues à l'extrême”. Dimensiunea grafică este deosebit de importantă. Fiecărei litere, Ponge îi asociază anumite caracteristici: *Y* este deschiderea și profunzimea gurii, *U* din *gruche*, deschide cuvântul, *T* are forma unei mese, *table*, grafemul *A* e folosit pentru a descrie un pod: « Allongé sur la ponte de l'A, l'homme poursuit volontiers un songe à la gloire du charpentier ».²⁸ Din aceleași considerente, el dorește să înlocuiască *s* din *oiseau* cu *v*, căci numai litera *v* descrie deschiderea aripilor unei păsări.

Idealul lui Francis Ponge este de a scrie un text în care cuvintele să poată fi înțelese în toate sensurile pe care le posedă. Poetul francez este inițiatorul unui nou gen literar numit *objeu*, în care practicile scriiturii se joacă cu mecanismele limbajului pentru ca textul să devină echivalentul poetic al lucrului. Textul nu mai este pură descriere a obiectului, ci devine parte constitutivă din acesta: petalele florilor ce seamănă cu vulvele sunt numite *pétulves* (*La parole étouffée sous les roses*), hirondelle volant à l'horizont – *horizondelle* (*Les hirondelles*), l'odeur des danrades – *andorade* (*Plats de poissons frits*).

O ultimă categorie de poezii la care vom face referire este aceea care folosește drept tehnică de scriitură efectul optic. Plecând pe linia tradiției lui Apollinaire, a caligramelor și tipogramelor, E. E. Cummings elaborează o poetică a mișcării, a elanului, a verbului *a face*, fiind prin excelență un Făuritor, pentru care 2 + 2 nu fac niciodată 4 (Foreword²⁹). Una dintre cele mai interesante poezii ale sale este [*l(a)*]

l(a
le
af
fa
ll
s)

²⁶ Francis Ponge, *Pièces*, Paris, Éditions Gallimard, 1998, p.59.

²⁷ *Ibidem*, p.162.

²⁸ *Ibidem*, p.46

²⁹ E. E. Cummings, *is 5*, New York, Liveright Paperbound Edition, 1970, p.7.

one
l
iness³⁰

Inteligibilitatea acestei poezii ține de capacitatea lectorului de a face asocieri: *l* tipografic este singularul 1 care multiplicat ne duce cu gândul la individualitatea care nu poate fi niciodată copiată. Sufixul *-iness* abstractizează, articolul proclitic *a* ne dă impresia unei precizări exacte. Pentru că poetul se vrea traducătorul gândurilor sale, el folosește parantezele, căci și gândurile noastre lasă loc unor paranteze. Ideea poemului este cea indicată de citirea coerentă a versurilor: o frunză cade, singurătate. Tema este clară: singurătatea și unicitatea tuturor elementelor materiei mundi. Acestea sunt doar câteva dintre numeroasele exemple de distorsionare a limbajului cu efect de originalitate și creativitate în operele autorilor. Totuși, trebuie să precizăm faptul că, în contextul comunicării literare, există și alte tipuri de distorsionări ce au ca bază de pornire limbajul, dar manifestarea propriu-zisă vizează cursul, axa diegezei (putem face referire la descriere, ca buclă în istoria povestită, așa cum o interpretează Ph. Hamon³¹, sau la mai multe axe ale discursului care se intersectează până la confuzie, diferite tehnici folosite de autorul ce se camuflează, se impersonalizează sau se dedublează). Toate aceste fenomene pot fi numite generic distorsiuni, abateri, devieri, dacă ne raportăm la caracteristicile deviației, caracteristici stabilite de către Heinrich F. Plett: orice deviație are un caracter referențial, nefiind autonomă, putând fi înțeleasă doar pe fundalul unor fenomene lingvistice non-deviante și un caracter sistematic, nefiind înțeleasă arbitrar, ca orice abatere din text, ci ca o structură intestină.

În cazul abaterilor, devianțelor și distorsionărilor cu efect de creativitate artistică, cercetătorii pleacă de la o bază, aceea a limbajului și uzului comun al acestuia pentru a putea stabili un întreg inventar stilistic al creatorului, dar și al receptorului, căci lectorul este un creator la fel de important de literatură, artă și cultură. În dimensiunea multidimensională a actului de comunicare literară ne găsim în interiorul unui spațiu al jocului și al creației de lumi în care fiecare poate fi creator, în limitele sistemului contextual dinamic.

Bibliografie

- Apollinaire, G., *Caligrammes*, Paris, Éditions Gallimard, 1997.
Avangarda literară românească, antologie de Marin Mincu, București, Editura Minerva, 1983.
 Barthes, Roland, *Le degré zéro de l'écriture, suivi de Nouveaux Essais Critiques*, Paris, 1996.
 Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, Cluj, Editura Echinoc, 1994.
 Barthes, Roland, *Romanul scriiturii*, București, Editura Univers, 1987.
 Bogza, Geo, *Aniversări*, în *Urmuz*, Câmpina, anul I, nr.1, ianuarie 1928.
 Borcilă, Mircea, McLain, Richard, *Poetica americană*. Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981.
 Breton, André, *La clé des champs*, Paris, J.J. Pauvert, 1985.
 Bréton, André, *Manifeste du surréalisme*, Paris, Éditions Gallimard, 1996.

³⁰ E. E.Cummings, *Complete poems*, New York, Harcourt Brace Javanovich Inc., 1972, p.124.

³¹ Ph.Hamon, *Qu'est-ce qu'une description*, La Revue poétique, no.12, 1972.

- Călinescu, Matei, *A citi, a reciti – Către o poetică a (re)lecturii*, București, Editura Polirom, 2003.
- Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, București, Editura Eminescu, 1972.
- Cervoni, J., *L'Énonciation*, Paris, P.U.F., 1992.
- Corti, Maria, *Principiile comunicării literare*, București, Editura Univers, 1981.
- Costache Olăreanu, *Dragoste cu vorbe și copaci*, București, Editura Cartea Românească, 1987.
- Cummings, E. E., *Complete poems*, New York, Harcourt Brace Javanovich Inc., 1972.
- Cummings, E. E., *is 5*, New York, Liveright Paperbound, Edition, 1970.
- Delvaille, Bernard, *La nouvelle poésie française, Anthologie*, Paris, Éditions Sechers, 1974.
- Deridda, *L'écriture et la différance*, Paris, Éditions du Seuil, 1967.
- Doinaș, Ștefan, Augustin, *Eseuri*, București, Editura Eminescu, 1996.
- Doncey, Bruno, *Francis Ponge – 5 clés pour aborder l'œuvre, 5 poèmes expliqués*, Paris, Éditions Hatier, 1992.
- Dragomirescu, G. N., *Dicționarul figurilor de stil*, București, Editura Științifică, 1995.
- Eco, Umberto, *Tratat de semiotică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Empson, William, *Șapte tipuri de ambiguitate*, București, Editura Univers, 1981.
- Escarpit, R., *Sociologie de la littérature*, Paris, Presses Universitaires de France, 1968.
- Filliozat, Pierre Sylvain, *Une théorie indienne du langage poétique*, în *Poétique*, no.11, p.315-320.
- Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne*, București, Editura ELU, 1969.
- Gabriela Negreanu, *Paul Valéry și modelul Leonardo*, București, Editura Albatros, 1978.
- Gheorghe, Ion, *Dacia Fēniks*, București, Editura Cartea Românească, 1978.
- Greimas, A.J., *Semantique structurale*, Paris, Éditions Larousse, 1966.
- Hamon, Ph., *Qu'est-ce qu'une description*, La Revue poétique, no.12, 1972
- Ionesco, Eugène, *La cantatrice chauve. La leçon*, Paris, Éditions Hatier, 1992.
- Kristeva, Julia, *La révolution du langage poétique*, Paris, Éditions du Seuil, 1974.
- Kristeva, Julia, *Recherches pour une sémantique*, Paris, Éditions du Seuil, 1978.
- Mihuț, Ioan, *Simbolism, modernism, avangardism*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.
- Nedelciu, Mircea, *Tratament fabulatoriu*, București, Editura Cartea Românească, 1986.
- Oulipo, *Atlas de littérature potentielle*, Paris, Éditions Gallimard, 1998.
- Ph.Hamon, *Qu'est-ce qu'une description*, La Revue poétique, no.12, 1972.
- Plett, F.Heinrich, *Știința textului și analiza de text*, București, Editura Univers, 1983.
- Pompidou, Georges, *Anthologie de la poésie française*, Paris, Éditions Hachette, 1995.
- Ponge, Francis, *La rage de l'expression*, Paris, Éditions Gallimard, 1998.
- Ponge, Francis, *Le parti pris des choses suivi de Proèmes*, Paris, Éditions Gallimard, 1997.
- Ponge, Francis, *Pièces*, Paris, Éditions Gallimard, 1998.
- Slama – Cazacu, Tatiana, *Psiholingvistica*, București, Editura ALL, 1999.
- Vinea, Ion, *Eleonora*, în *Simbolism, modernism, avangardism* de Ion Mihuț, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.

ETHOS AND EUDAIMONIA. ETHICS AS HAPPINESS

Anca Raluca PURCARU, Assistant Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași

Abstract: The present study aims at underlining the connection between ethos and eudaimonia, namely between ethics and happiness, appealing to Aristotle's philosophy and to Christian religion. The belief according to which the key to happiness is having an ethical behavior is a powerful motivation for being ethical, but it is not a simple persuasive strategy used to convince people of the necessity of the ethical dimension, it also resumes an anthropological deictic conception that places ethics at the centre of the human being's divine essence and spiritual growth. We have chosen Aristotle and Christianity because of the defining role played by love: in Aristotle's perspective, love of virtue is the main source of virtue and the connection between ethics and happiness. In Christianity, love is not only a virtue, but the most important of all and the source of all virtues. It is also the key of man's spiritual fulfilment. After discussing the two perspectives, we will analyse the possibility of love in an atheist vision of man.

Keywords: ethos, eudaimonia, Aristotle, nous, contemplation, virtue, Christ, communion of will, love

1. Introduction

The present paper presents the relation between ethos and eudaimonia (the Ancient Greek concepts of ethics and happiness) in the anthropological conceptions of Aristotle and Christian religion. The two perspectives do not present ethics as a form of human behaviour, but as the ultimate form of human behaviour. Ethics and happiness come together: ethic is viewed as the main component of happiness and happiness is not conceivable in the absence of the ethical. But the influence of ethics on happiness is not just a motivational strategy to determine an ethical behaviour. The human structure is as such that ethics is a part of human happiness. Moreover, ethics is an essential human component as it is the component that individualises man and relates him to god. The similarities between god and man come via the way of virtue. The most valued virtue is that of love (the love of virtue and of the virtuous for the Aristotelian perspective and the love of God and of the kin for Christians and, in both of them, the love of self) because it is the cause of all other virtues and it makes communion within community possible. Practically, without love there is no virtue and without virtue no happiness is possible, neither that of self, neither that of the community.

We will start with a presentation of Aristotle's perspective, that precedes chronologically that of Christianity, and continue with a presentation of the Christian ethics, that accepted many of Aristotle's writings. The purpose is not to identify the Aristotelian ideas embraced by Christianity, but to underlie the connection between happiness and ethics that both of them share, which we will sum up in the last part of the paper, when we ask the question about the validity of such perspectives in an atheist view.

2. Aristotel's Nicomachean Ethics

Aristotle uses the concept of *eudaimonia* for describing the good life and the happy life. The etymological meaning of *eudaimonia* ("living in a way that is well-favored by a god" (Kraut, 2012)) is to be found in Aristotle's Nicomachean Ethics as the idea that the life of virtue (the good life) is similar to that of the gods.

Aristotle begins his book by distinguishing the activities that have an inner purpose from those who have an exterior finality and includes happiness and virtue in the first category. This distinction is important because it offers a first connection between virtue and happiness.

Aristotle connects "good" to the function or the finality of things. Good is the finality of an activity. The activities that are self-sufficient are pursued for themselves, not for the sake of something else, that have no other finality outside themselves, and that are their own purpose, include happiness. Happiness is the finality of all things and is wanted for itself. Virtue is also wanted for itself, but it is also wanted for the sake of happiness (Aristotle, I. 7). Aristotle defines pleasure as "a state of soul" connected to the characteristics of being a lover of. Virtue is in itself a pleasant activity because the virtuous man (who loves virtue) takes pleasure within making virtuous act. Therefore, virtue is made and wanted for the sake of virtue itself. (Aristotle, I. 8).

The Aristotelian distinction is also known in motivational theories as the distinction between actions with an intrinsic motivation and actions with extrinsic motivation. For instance, one could have an intrinsic motivation for doing a good deed or an extrinsic one. Moreover, the definition of a good deed is connected to the notion of intrinsic motivation. "Good" can be named that activity done following no other finality than the deed itself. If something else is intended by doing a good deed (such as gratitude from the beneficiary of the good deed, social prestige or sin forgiveness), the action's moral value decreases. Furthermore, if the purpose is not achieved (for instance, the person does not gain gratitude for its deed), pleasure is not felt. On the other hand, if a good deed is the consequence of the love of good that one has, the reward (the pleasure) is in the good action itself. So, a good lover would take pleasure on its good deed. Therefore, pleasure is intrinsic in virtue (it belongs to its very nature).

But virtue is not just one of the many pleasant activities that man does, it is a specific human activity. Differentiating man from other life forms, Aristotle notices that in the case of man, his specific function is the activity of soul which follows or implies a rational principle, and that is the activity of soul in accordance with virtue (Aristotle, I. 8.). By the fact that the activity specific to man is that of the soul, Aristotle refers to the activity of the human faculty *nous*, which means "intuitive understanding" (Kraut, 2012). In order to understand Aristotle's anthropological conception, we must first understand the concept of *nous*. *Nous* (mind, intellect, reason) is a human faculty described as exceptional among capacities of the soul. It is the part through which intuitive understanding and contemplation take place and it is also the faculty that differentiates man from other forms of life: "This capacity of soul thus has a special significance for Aristotle: in investigating mind, he is investigating what makes humans human" (Shields, 2011). *Nous* relates god to humans, because *nous* is the divine part of man. This faculty, says Aristotle, is "the divinest part of us", "the faculty the exercise of which, in its proper excellence, will be perfect happiness." (Aristotle, X.7, p.338). Happiness

is a “gift of the gods to men” (Aristotle, I.9). This makes it, at the same time, a “sacred duty”. God is happy and blessed. The activity specific to gods is that specific to *nous*, to reason, it is that of contemplation. Contemplation is self-sufficient and involves happiness. According to Aristotle, happiness is contemplation, because self-sufficiency is to be found most of all in contemplation.

In Aristotle’s perspective, happiness is not a state of mind consisting of amusement, but happiness also involves pleasure. Happiness is not a feeling, it is a self-sufficient activity, it is wanted for itself, and not in virtue of something exterior to it. It is not a means to a purpose, it is its own purpose. Happiness is, therefore, that activity that is its own purpose (Aristotle, X.6). Each faculty involves a pleasure of its own and each activity involves a pleasure of its own. Pleasure “completes” the exercise of faculties, it is felt when perfection is achieved (as it is the case of music for the hearing). The pleasure specific to man is therefore the happiness that comes from the activity specific to man (Aristotle, X. 5): the activity of reason. Reason is what relates man with god, separating man from other life forms, individualising him (Aristotle, X. 7). The activity most akin to that of god and that brings the most amount of happiness possible to man is, therefore, that of reason: “If then reason be divine as compared with man, - the life which consists in the exercise of reason will also be divine in comparison with human life.” (Aristotle, p.340) Man is not, like god, self-sufficient, but he can engage in the self-sufficient speculative activities of reason and achieve the highest degree of happiness possible. This kind of life would not only be a lifestyle similar to that of god, it would be the life proper to man, because it would perfect its specific faculties.

A clarification is required at this point with respect of the relation between happiness and virtue: Aristotle thinks not that happiness is virtue, but that it is virtuous activity. The happy life consists of “lifelong activities that actualize the virtues of the rational part of the soul” (Kraut, 2012). Man’s welfare is a life in accordance with reason, optimised by man’s spiritual virtues. This is what *eudaimonia*, the happiness, the “good life” is all about (Mureşan). The happy life is the life of virtue, because virtue is the merit of reason. Virtue is a means between two extremes, and it is up to the reason to find and clarify the mean. Leaving reasonably is a life-long project, because it is up to the practical wisdom to analyse and take the best decisions in the circumstances one meets.

The human welfare also implies the welfare of the city (of the society). With respect to the aspects that can influence the quality of the human life, such as the social and financial aspects, The Stagirite considers that these, too, are to be optimised through virtue. This is why Aristotle adds to the contemplative way of life that of the politics. The contemplative way of life is the first mode of *eudaimonia* and the political is the second one. Both of them are virtuous activities and compose happiness (Mureşan). The political philosophy of Aristotle completes his ethics. Moreover, some interpreters argue that “The Nicomachean Ethics” is just a pretext for Aristotle’s political philosophy. We believe that his *Politics* was intended to offer the clarifications necessary for obtaining the necessary conditions for virtuous life to take place in. In other words, the life of reason in accordance with virtue also implies decision-making in the political sphere. At this level, the other factors that man depends on for optimising happiness lie.

Love plays a fundamental role in Aristotle’s ethics. The love of virtue makes rejoicing in virtuous acts possible. It is the love of self that makes virtue possible (only a virtuous man

displays love of the self, as a vicious man is a self-destructive man). Love of virtue finds joy from the company of virtuous peers. It is the love of virtue that makes friendship, family and community possible. Thus, in the absence of love, happiness is not imaginable. In Christian religion, too, love plays a fundamental role.

3. Christian Religion

In Christian Religion, man is the image of God by creation and call. Man is called upon communion with god: “The dignity of man rests above all on the fact that he is called to communion with God. This invitation to converse with God is addressed to man as soon as he comes into being. For if man exists it is because God has created him through love, and through love continues to hold him in existence. He cannot live fully according to truth unless he freely acknowledges that love and entrusts himself to his creator” (Vatican Council). Love is the heart of Christianity.

The example of the type of communion man is called upon is given by Christ, as Saint Maximus argues. The Holy Trinity is composed of only one divine nature and three persons: The Father, The Son and the Holy Spirit. The three persons reveal their properties not in their nature, but in their relation to each other. The two natures of Christ (a divine and a human one), united by one person, is the example of the union of humanity and divinity through love. The mode of existence proper to the Son through the hypostatic union is the mode of existence proper to his humanity, as well. The union of two modes of action is possible in a hypostatic union on the level of the person (and not of the nature). The Son acts in identity with his Father’s will, but in the way and manner specific to being a Son. In the person of Christ, the divine and human acting and willing are in mutual correlation, because the human acts of Christ are imprinted with the mark of His Eternal Sonship. Thus, the human nature reaches its perfection: the perfection of love. Christ reveals through his acting the community of The Triune God. The Incarnation becomes, thus, the Revelation of the Trinity and love becomes the leading to the human nature to “its ultimate perfection”: “In Christ, all human acting and willing have been restored to their originally intended communion with God’s acting and willing” (Schönborn, 1994).

The loving union of natures in Christ and of persons in The Trinity are the example of the type of union man is called upon. *Imitatio Christi* is an invitation to be what we were meant to be – the children of God – and an invitation to love and communion. The capacity of loving is commune to God and man and it is the basis for their communion. The coming of Christ is an act of love and an example of love. Love is, thus, the means through which man can exercise his similarity of God. Love is the main virtue of Christianity. It is the virtue through which all other virtues are possible (Catholic Catechism). Saint John Golden Mouth described love as the source of all virtues. The love of God and that of the Neighbour are fundamental commandments in Christianity. Christ explained the love of God as connected to that of the Neighbour, so the first commandment of loving God is completed with the commandment of loving the Neighbour as oneself (Catholic Catechism). This type of communion between the self and the other can only be understood through an anthropological conception that places love at the basis of man’s creation. That who does not love the other, is incapable of loving oneself and incapable of being happy.

Love ensures the intrinsic motivation for ethic. Love itself makes the one who loves happy, according to Saint John Golden Mouth. Love is also the only valid motivation. The motivation of doing good and being virtuous in order to ensure access to Eternal Life (to Paradise) is not a valid one. Happiness is obtainable only by achieve that perfection of the human nature indicated by Christ, meaning that only love is the key to eternal happiness. Happiness is love, meaning it is a way of relating to the others. The Italian expression for loving, *ti voglio bene*, offers the example of putting the other's welfare as a priority for one's will. Through love, a mystical transphere of happiness occurs, as when the loved one is happy, so is the one who loves, despite anything else. Self-sacrifice is, thus, empowered by love. The characteristics of love have been best described by Saint Paul in the First Letter to The Corinthians: "love is patient, love is kind and is not jealous; love does not brag and is not arrogant, does not act unbecomingly; it does not seek its own, is not provoked, does not take into account a wrong suffered, does not rejoice in unrighteousness, but rejoices with the truth; bears all things, believes all things, hopes all things, endures all things; love never fails".

Love pertains to the paradox, but so do most Christian values, especially those contained by the blessings named by Christ. In Christianity, happiness is what the man was made for (Dumnea, 2003). The blessings refer the modes of happiness accessible to man during the lifetime. The term blessing was translated in some languages (Romanian, too) by the term "happiness". The first blessing (Blessed are the poor in spirit; for theirs is the kingdom of heaven) refers to a certain state of mind of peace and also to finding happiness by possessing inner riches. The second blessing (Blessed are they that mourn; for they shall be comforted) reveals the possibility of happiness within accepting sufferance as an occasion of perfecting oneself. The third one (Blessed are the meek; for they shall inherit the earth) refers not to the power deprivation, but to the endurance and non-violence, to the peaceful behaviour and to the possibility of loving even the one who is an enemy. The forth blessing (Blessed are they which do hunger and thirst after justice; for they shall be filled) refers to the spiritual hunger of God. This blessing does not imply not leading a normal life, on the contrary, it implies receiving God's gifts and His holiness. The fifth one, (Blessed are the merciful; for they shall obtain mercy) refers to the love of God and to that of our neighbour. One can not love God in the absence of the love of neighbour and the other way around. The sixth blessing (Blessed are the pure in heart ; for they shall see God) refers to the inner dimension, that of personal choice. The choice of ridding the way to salvation is the choice of the pure of heart. The way to God is not that of reason, it is that of the heart. The pure of heart need not wait the afterlife for contemplating God and being, therefore, happy. The seventh blessing (Blessed are the peacemakers; for they shall be called the children of God) accentuates the importance of love and communion and offers the hope for such a communion between people. Love is the only thing setting apart good and evil. The eight blessing (Blessed are they which are persecuted for the sake of justice; for theirs is the kingdom of heaven) refers to the persecution endured in the name of justice and to the gift received by all those that continue having a just behaviour, despite their persecution. This is the case of the martyrs that described a state of happiness in the most unbelievable circumstances, even in those of physical pain (Dumnea, 2003).

None of the blessings are possible in the absence of love. The blessings indicate both individual happiness and social happiness. Not only man can perfect his similarity with God

through virtue, but the entire society could be, as Saint Maximus indicated, shaped through love with the relational model of the Trinity (Schönborn, 1994). Saint John Golden Mouth invites us to imagine a world full of love, with no wrong, no war. It would be a Paradise way of life. Paradise is actually possible here, on Earth, since happiness is a matter of choice and behaviour.

4. Discussion

Both Aristotle and Christian Religion place at the centre of man's nature the ethical dimension. Happiness is an ideal, not in the sense that reality opposes it, but in the sense that it can be achieved and it should be achieved. Happiness is a project that man can undertake in order to fulfil its own potential and this project is of an ethical nature.

In the two perspectives we viewed, human essence was in fact a divine essence. The common bridge between man and god was that of love. The loving behaviour (towards self, towards the kin and towards god, all of which are synonyms) that man should display in order to achieve happiness is moulded by god's loving behaviour itself.

According to Aristotle, man's godhood consists of his possibility of being virtuous, because it is the divine part in a man (*nous*) that makes virtue possible. Happiness comes from exercising virtue. A reasonable and virtuous man would know how to live his life at its best. Of course, many obstacles are independent of a man's will. But a man may prove practical wisdom in relating to those problems. On the one hand, this means the use of man's divine faculty and, on the other hand, this means to experience happiness. Happiness is both a social and a private affair. A man's happiness is influenced on how many of his kin proof virtuous behaviour, starting with the political leaders. The more virtuous are the members of a community, the happier they may be, but this is not a *sine qua non* condition for happiness. It is not necessary that all people are virtuous for one to be happy, one's love of virtue is enough. Contemplation (the highest form of moral activity through which man can grasp the virtue and perfection of god) is a self-sufficient activity and, therefore, the bringer of happiness on its own. But it is true that virtuous behaviour increases the quality of life in a community. Thus, virtue is firstly a duty towards oneself to act 'as programmed' and be happy. The virtuous behaviour within a community is a consequence of one's virtue and the life within the community is a priceless occasion to exercise virtuous behaviour and achieve happiness. On the one hand, ethics is the way to achieve happiness and, on the other hand, happiness means having an ethical behaviour.

In Christian religion, man's resemblance to God is through the virtue of love. Only through love is happiness achievable during this life time. Man is created in God's Image and Resemblance and the divine part of man is love. Love is man's aptitude to commune with God and the others according to The Holy Trinity model. Man's behaviour as *Imitatio Christi* (God's living Icon) is the virtuous acts one should engage in, in order to achieve happiness. Happiness is possible despite all obstacles, since the reward of one's actions is an inner one. Happiness is possible here, on Earth. There is, of course, a heavenly reward awaiting the righteous (the virtuous) on the afterlife, but one's actions are of no ethical value if made in the hope of a gain, in this life or in the other. Love (of God, of the good and of virtue) is the key to happiness. It is the feeling experienced in contemplating God and also the feeling experienced in every virtuous act. The virtuous behaviour contributes to the prosperity of the

community, which ultimately means that love is the key to experience the communion within the community. The ethical behaviour of someone is in fact the love of self (of the divine self). It is, ultimately, a love of God, a love which He shares.

This is the main difference between Aristotle and Christianity that interests the purpose of our paper. For Aristotle, exercising *nous* meant discovering the divine part within, being as close to godhood (and perfection) as possible. Although God is virtue, the love of virtue is ‘the more important part’ of the equation, as it means behaving like the god within. All love is mediated by virtue and is a love of virtue. God himself loves man only in relation to the extent man achieves virtue, meaning to the extent man makes good use of his divine gifts.

In Christianity, the love of God is the more important part of the equation. The Christian God is a God that responds one’s love. He responds not only to those who love Him – to the virtuous – but also to the non-virtuous. God loves not the lack of virtue, the lack of love or the loss of the resemblance, but He loves despite all those things, despite reciprocity, God loves the being in an absolute manner. In fact, God loves man since he created him. The creation was an act of love and that love is endless. It is in fact man the one who may or may not love God. This unconditioned love of God is the authentic love, the archetype of love. God expects nothing in return for His love. It is this love of God (more than the love of virtue) that gives the power of enduring all obstacles. Ethically speaking, one could even fall in the temptation of trading with love. If love is the condition of virtuous behaviour (and this is the case for Aristotle and the Christians) it is so because love means treasuring the other, putting his own welfare first. The satisfaction comes not from the reciprocity of love, but from the welfare of the loved one. Similarly, the love of virtue allows one to achieve happiness from the fulfilling of virtue more than from the consequences of the virtuous acts. Loving the Christian God is easier because reciprocity exists. A Christian should be sensible enough not to love God because he is loved by God, but despite God’s love. It is only then when man could find his inner resemblance to God: the capacity to love unconditionally, independently of virtue itself.

In both perspectives, individual happiness is a matter of godhood and fulfilment of potential, meaning becoming aware of the divine essence. Ethics is not a set of recommendations one could learn in order to achieve happiness, it is the behaviour of a person that experiences happiness in virtuous acts. Happiness may only come from engaging in those actions that are self-rewarding and self-sufficient. The key to happiness is love. In the Aristotelian perspective, it is the love of virtue that makes happiness possible. In Christianity, too, love is the source of all virtues. Virtue (and the love of virtue) is the divine part of man for Aristotle. Very similarly, for the Christians love offers a model of virtuous behaviour; love is the divine part of man.

Eudaimonia and *ethics* are synonymous in the above discussed perspectives, *via* a supposedly divine part of man. But what if there was no God? One could talk about an atheist ethics staring Aristotle. One’s potential could still be achieved by developing one’s superior faculties. With or without God, for man those faculties are still connected to the virtuous behaviour. One could still exercise *phronesis*. There is an old Rumanian saying ‘a fi cumpătat’. This means to prove a sense of measure, to make sensible choices and to avoid excess in order to have a balanced life. If one does so, one is considered to be wise. This may

very well sum up Aristotle's teachings in regard to the benefits of moderation. In his perspective, happiness is what man can experience here, on Earth. If god did not exist, one could still be interested in his own welfare and in that of all living things and call it 'putting reason and wisdom to good use.' In this case, being virtuous would have more to do with discovering and fulfilling one's potential, may those faculty be of divine nature or not.

But what would be the case of Christians? It undoubtedly seems contradictory to discuss about a Christian ethics in the absence of God. Maybe it would not seem this way anymore, if we were to analyse the Christian meaning of love. God's intention is not for man to be virtuous in order to offer him happiness as a reward. God desires that man be happy. It is true that man cannot be happy if he sins. The sinner punishes himself with unhappiness, because the punishment is within the crime: with every sin man loses his resemblance to God. Man can only be happy through love (of God, of self, of his kin – themselves divine creations). Suppose now that God does not exist. Would man have no chance to happiness? Could man not love anymore? Is man's love conditioned by their divine origins? The answer is that man should still be able to love. We described true love as being unconditioned. What would change if God did not exist? God would no longer be present to love man back. Since true love comes with no bound to reciprocity, with no quest of reward, it is faire to suppose that man could still love and could still be virtuous and happy. This could be another interpretation of Voltaire's famous saying "If God did not exist, it would be necessary to invent him".

In conclusion, according to both Aristotle and the Christians, the condition for achieving happiness is authentic love. It is on this noble feeling that ethics as a loving course of action relies on, and this happens independently of a divine nature of man. If any relation to divinity is to be found here, it is the ideal of divine love. Only such a love would be strong enough to bring happiness to the one who experiences it. In the same time, cultivating selfless love would mean cultivating one's self and becoming a better self. This view is not atheist, but deictic. Doubting the existence of God has had in this paper the methodological value of testing one's capacity to love, in the absence of which there can be no ethics and no *eudaimonia*. *Eudaimonia* means, etymologically, 'good spirit'. According to our perspective, *eudaimonia* means having the spirit of love.

Bibliography

- Aristotle. (1886). "The Nicomachean Ethic of Aristotle". Third Edition, London.
- Dumnea, Claudiu. (2003). "Fericirile". Sapienția.
- Kraut, Richard. (2012). "Aristotle's Ethics", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2012 Edition), Edward N. Zalta (ed.),
URL<<http://plato.stanford.edu/archives/win2012/entries/aristotle-ethics/>>.
- Mureșan, Valentin. (2011). "Esența fericirii la Aristotel. "
URL:<http://www.academia.edu/331123/ESENTA_fericirii_la_Aristotel>
- Schönborn, Christoph.(1994). "God's Human Face. " Ignatius Press.
- Saint. Paul. "First Letter of Saint Paul to The Corinthians, " Chapter 13,
URL: < <http://biblescripture.net/1Corinthians.html> >
- Saint John Golden Mouth. "Problemele vieții. " Egumenița. Cartea Ortodoxă.

Shields, Christopher. (2012). "Aristotle's Psychology", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2011 Edition), Edward N. Zalta (ed.)

URL:<<http://plato.stanford.edu/archives/spr2011/entries/aristotle-psychology/>>.

Vatican Council II, GS 19 # 1. URL:<http://www.vatican.va/archive/ENG0015/___P9.HTM#-K>

Catholic Catechism. URL: <<http://www.credinta-catolica.ro/compendiu-cbc/sa-l-iubesti-pe-domnul-dumnezeul-tau/>>

LINGUISTIC NORM AND LANGUAGE CONTACT: THE CASE OF THE HUNGARIAN LANGUAGE IN ROMANIA

**FAZAKAS Noémi, Assistant Professor, PhD and BOTH Csaba Attila, "Sapientia"
University of Târgu-Mureş**

Abstract: Based on its linguistic norms and the traditions of language use, as well as the history of the standard language, Hungarian has been considered a monocentric language, as it does not accept more than one language variants to be normative. For a long period of time this monocentric nature has been militantly defended by the adepts of language cultivation, although repeatedly argued with by the sociolinguistic scholarly literature. Our paper aims to present the complexities of Hungarian language in Transylvania, where language contact has had a considerable impact upon its use, and what is more, even upon some structural levels. We also present the different attitudes toward the "decentralization" of the Hungarian language as well as the endeavours to make it "borderless", together with some respects of Romanian linguistic norm.

Keywords: linguistic norm, monocentric languages, pluricentric languages, Hungarian language use in Transylvania, "borderless" Hungarian

1. Introduction

According to linguistic scholarly literature, a language is considered to be "structured along a set of rules, or 'norms', that prevail over all aspects of the language: phonology, morphology, syntax and semantics." (Bowerman 2006: 701). A functional definition of the linguistic norms states that these serve "to make the language distinctive, intelligible within a wide speech community, and learnable" (Bowerman 2006: 701). It is also important to distinguish between descriptive norms, that refer to the description of a language or language variant, and prescriptive norms or the so-called 'pedagogical norms', which in a fact are a constant referral to an abstract ideal "of how a language should be used, rather than the actual practice of native speakers of that language" (Bowerman 2006; Gross 2006).

There is a significant difference between spoken and written language in this respect: while in spoken language the linguistic norms are more inconsistently applied by native speakers, in written language the norms are more rigid and much more easily identified. Norms and the deviation from them imply the question of correctness of language use: prescriptive linguistic norms usually operate with the correct-incorrect dimension, while descriptive linguistic norms (or sociolinguistic norms) tend to focus on the appropriateness or inappropriateness of a certain linguistic form.

It is also important to state that as most languages have numerous individual, regional and social varieties, the normative variant "generally becomes attached to the general set of prevailing linguistic norms associated with an influential or high-status group", which is then often imposed on the entire speech community (Bowerman 2006: 702).

From the point of view of our research it is also important to mention that in the case of languages with several regional varieties (e.g. English) the scholarly literature identifies localized or "endocentric" norms, which have a well-established cultural and linguistic

identity (also called the *norm-developing* varieties, such as Singapore English or Indian English), as well as the *norm-dependent* or exocentric varieties, where the norms are external (e.g. the norms of American or British English apply to the usage of English in Korea, Iran, or Saudi Arabia) (Bolton 2004: 376). General language change and regional varieties can be considered both as errors or decay from the point of view of a strong prescriptive norm or as innovation from the point of view of the non-normative, descriptive tradition.

In discussing linguistic norm and standardization, as well as the codification of standard varieties we also need to emphasize the implications of monocentrism and pluricentrism in determining the common standard: the monocentric attitude is most committed to the preservation of the unity of a language which has only one language norm, excluding regional, dialectal variations, while the pluricentric attitude not only promotes the presence of these regional varieties, but in some cases demands the recognition of these variants as equally normative and standard (see e.g. Martinez–Montoya 2011 regarding monocentrism vs. pluricentrism in Catalan). “The central notions of monocentrism can thus be summed up under the following terms: *centralist, elitist, monolingual, mono-normative and derogatory towards non-core-norm speakers*” (Muhr 2004). These attitudes often trigger significant inferiority-complexes on the side of the speakers of non-dominant or non-standard language varieties, while the speakers of standard language varieties “have the tendency to consider their norms as the only correct one and any other as ‘dialect’” (Muhr 2004).

The term pluricentric was employed by Kloss to describe languages with several interacting centres having two or more standard varieties, as “languages evolve around cultural or political centres (towns or states) whose varieties have higher prestige” (Ammon quoted by Kenesei 2006: 1). The scholarly literature describes plurinational languages (Spanish in Spain, Mexico, Argentina, etc.) or pluriregional languages (Northern and Southern Germany), but also pluristatal languages (when a single nation has been politically divided into separate administrative units with different norms, such as Korean in North vs. South Korea). Scholars also mention the concept of divided languages such as Serbian and Croatian or Romanian vs. Romanian spoken in Moldavia/Moldavian (Kenesei 2006: 1).

2. The linguistic norm in the Hungarian language

2.1. A short history of the standardization process in the case of Hungarian

In discussing the process of establishing the linguistic norms in any language one needs to take into consideration the theory of language planning elaborated by Einar Haugen, whose definition of language planning highlights its most important features: “By language planning I understand the activity of preparing a normative orthography, grammar, and dictionary for the guidance of writers and speakers of a non-homogeneous speech community” (Haugen quoted by Hornberger 2006: 26). Haugen described this complex process as standardization, as through it a dialect becomes standard language. In the history of European languages it is fairly common that the different language communities reached a stage in which they laid down the system of linguistic norms, which had already determined their daily practice. The first step in establishing these norms is codification, the inclusion of the normative language variant in grammars, dictionaries, orthographies (Laczkó 2006: 404).

Similar to many European languages the standardization of the Hungarian language was completed by the 19th-20th century. Several stages of language planning preceded the

establishment of the normative language variant, such as the selection and implementation of the Latin writing system in the 11th-12th century, as well as the establishment of orthographical schools and the reforms of orthography, the publication of the first Hungarian grammars, dictionaries and glossaries in the 16th century. By the last third of the 18th century the movement that aimed to change the status of the Hungarian language became more and more powerful, but the most important work was carried out by the so-called “language reform” (in Hungarian *nyelvújítás*), which focused mainly on the modernization of the Hungarian vocabulary and literary styles (Sándor 2006: 961).

By the end of the 19th century the grammar of the standard variant of the Hungarian language was mostly outlined, and in 1832 the first edition of the orthographic rules was crafted by the Hungarian Academy of Sciences. The 10th edition of these academic regulations (the set of orthographic rules laid down by the Hungarian Language Committee of the Research Institute for Linguistics of the Hungarian Academy of Sciences) published in 1954 established the unity of Hungarian orthography, which then became the prestige variant with a strong prescriptive nature, being considered compulsory for everyone. Nevertheless the rules of orthography are not legally binding, they are recommendations made by the HAS, and accepted as normative (Nádasdy 2006: 923). From the point of view of our research it is important to mention that in the Hungarian language there are no codified rules regarding standard pronunciation (Sándor 2006: 962).

2.2. Linguistic norm and the tradition of monocentrism in Hungarian

The Hungarian scholarly literature includes several, conflicting conceptions of the linguistic norm. One approach considers it as a set of rules or a standard that needs to be followed. This normative variant includes the literary language (the written, codified language) and the common language (the spoken variant), which both infer tradition, unity, high standards, thus implying the knowledge of rules and the patterns of usage (Balázs 2000).

Several scholars argue with the above definition of linguistic norm. According to Tolcsvai Nagy Gábor, the linguistic norm is a sociocultural set of rules, which regulates language use in its concrete, unique realization (Tolcsvai Nagy quoted by Balázs 1993: 413). He refers to Bartsch’s theory on norm, who distinguishes grammatical rules and sociocultural norms: grammatical rules determine how a well-formed sentence or phrase needs to be crafted, while the linguistic norm refers to social rules that determine the utterance, and as such can be identified in the interaction between the speaker and the listener (Tolcsvai Nagy 1998: 202).

There has been a heated argument between the adepts of the monocentric, normative and prescriptive approach to language and language variation and change (the so-called *language cultivators* or *nyelvművelők* in Hungarian), and the linguists promoting a pluricentric, non-normative, sociolinguistic approach of a descriptive nature. The language cultivators consider that linguistic norm must be protected by any means, and see language change as decay, deterioration and the corruption of a previous perfect state. The sociolinguistic scholarly literature on the other hand has been constantly trying to battle the so-called myths and superstitions about language and its use promoted by untrained, would-be language cultivators and in some cases even with their academician colleagues who support the first approach.

The monocentric interpretation of Hungarian linguistic norm triggers the dimensions of prestige and stigmatized language variants, the normative being the most prestigious and most highly valued one, the other (regional, social) variants being considered to be inferior and in some cases even stigmatized. Such a regional variant is the Hungarian language in Transylvania.

3. The linguistic norm in the Romanian language

3.1. The process of the formation of Romanian linguistic norm

Șt. Munteanu and V.D. Țâra distinguish two fundamental stages regarding this process: the old and the modern Romanian literary language, linked by a transition period (1780–1840). In the case of the **old Romanian literary language** there was no unified and standardized literary language proper, and it includes two major periods: the first started in the 15th century and lasted until 1640, being characterized by few original writings, translations and printings. They identify two literary variants: a northern one (Maramureș) and a southern (Wallachian and south-Transylvanian). The second period lasts from 1640 until the end of the 18th century (1780), during which Slavonic was permanently removed as official language; Romanian literary language was still close to the vernacular. The evolution of **modern Romanian literary language** contains three periods: the first (1780–1840) “premodern” period, or that “of transition”, the second period (1840–1880), the stage marked by searching for solutions to standardize the language, while the last period (1880–1900) being characterized by the unification of literary variants. In 1940 through the official decision of the Romanian Academy, the rules of the phonetic writing of the Romanian language were set up (Munteanu–Țâra 1983).

In his work entitled *Istoria limbii române literare* Ion Gheție considers that the standardization of the Romanian language can be divided into two large periods: 1. The Old Era (1532–1780) and 2. The Modern Era (1780–1960). 1532 is the year of the earliest mention of a literary Romanian text and implicitly of usage of the Romanian language to achieve a cultural act. 1780 is an important date, as it is the year the first printed Romanian grammar, *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, was published. That was one of the first linguistic publications of the *Școala Ardeleană* [Transylvanian School]. In this work the principles of Romanian literary language cultivation are set, at the basis of present usage. The establishment of the Romanian literary language ended in the twentieth century, exactly in the years 1953–1960 with the publication of *Îndreptar ortografic, ortoepic și de punctuație* and of *Gramatica Academiei* (Gheție 1978).

3.2. The standard character of the literary language and the role of the Romanian Academy

The concept of *literary norm* is insufficiently approached in Romanian special literature, it has a general acceptance of a “linguistic convention which formulates rules of cultivated expression” (Șuteu 1976). Coteanu makes an additional distinction between *intrinsic norm*, regarding the structure of the language, with an abstract character, and *academic norm* that sets the correct norm “one of the optional combinations of the speech” (Coteanu 1973). E. Coșeriu operates with the distinction between *particular norms* (which

may be phonetic, morphological, syntactic, lexical and stylistic) and *general norm* (which includes a system of particular norms) (Coşeriu 1967, quoted by Gheţie 1982).

A common feature of the linguistic and literary norm is their historical character “i.e. their variability in time” (Gheţie 1982). An essential feature of the literary norm is its coherence that results from its unitary character. As shown, norm prescribes a single form, although there are situations in which literary language admits several variants. The unitary character of the norm has shown fluctuations over time; before the unification of the literary language, when there were regional literary variants. One could not speak about one central norm, but about several regional norms. The degree of coherence of each norm varies depending on period and region. Thus, opposed to an ideal norm imposed by tradition, this seems to be a common norm, which is only the relationship between the ideal norm and the norm of the spoken language” (Gheţie 1982).

According to the law on the organization and functioning of the Romanian Academy no.752/2001, in Romania, the forum which “cares for the cultivation of Romanian language and lays down spelling rules” is the Romanian Academy. Presently the Romanian Academy has two essential publications regarding Romanian linguistic norm: the first one is *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi morfologic al limbii române* [Orthographic, orthoepic and morphological dictionary of the Romanian language] and the other is *Gramatica Academiei Române* [Romanian Academic Grammar]. These two works fix the normative prescriptions regarding Romanian language norm.

In Romania the decisions of the Romanian Academy on orthography are introduced in the law of the country. One of the last such decisions was made in 1993, when the law regarding the usage of *â* and the *sunt* form of the verb ‘to be’ was introduced. This law was published in the *Monitorul Oficial al României* [The Official Journal of Romania] no. 51/1993.

4. The Hungarian language in Transylvania

4.1. Language contact and a regional standard

In the present paper we use the broader meaning of Transylvania, that is which includes the provinces of Banat, Crişana and Maramureş. The coexistence of the Romanian and Hungarian language communities in this area has a significantly long history, and as such, the two languages have had a significant impact on one another. The sociolinguistic scholarly literature uses the term *language contact* in describing such phenomena.

Based on the results of the 2011 census there are cca. 1.25 million Hungarian speakers in Transylvania on an area comprising 38,548 square miles. There is a high number of regional varieties as on the one hand four out of the ten dialects of the Hungarian language are spoken on this territory: the dialects of Northeast Hungary, that of the Transylvanian Plain, the Székely/Szekler dialect and the Moldavian/Csángó dialect¹. On the other hand there is a high range of social varieties and professional languages which all have been influenced by the Romanian language.

The scholarly literature has also identified the existence of a Transylvanian regional standard Hungarian, which is a transition between the spoken standard and the dialects,

¹ http://geolingua.elte.hu/index_hu.html

including elements from both. Another factor that influences the structure of this regional standard is the Romanian language, which has an impact on vocabulary, on pronunciation and even on some structural elements. The speakers generally realize that this is a standard variant, but one with dialectal elements. According to some scholars the existence of regional standards in minority contexts is a sign of linguistic divergence (e.g. Kiss 2006: 543).

In the following we present examples of the results of language contact the Romanian and the Hungarian languages had on each other on the different levels of language.

Examples for phonological phenomena: R. *clacă* > H. *kaláka*; R. *stână* > H. *eszténa*; R. *fătărău* > H. *fataró*; H. *paprika* > R. *păprică*; H. *gazda* > R. *gazdă*; H. *kapál* > R. *căpălui* etc. Morphological phenomena: H. *fakalán* > R. *făcălan* → *făcăleț*; H. *tolvaj* > R. dialect. *tuluoi* → *tâlhar*. Some lexical contact elements include: H. *tó* > R. dial. *tău*; H. *csésze* > R. dial. *cesă*; H. *papír* > R. dial. *popir*. Examples for contact elements on the syntactic structure R. *lucrează la fabrică* > H. *a gyár**n**ál dolgozik* ↔ H. standard. *a gyár**ban** dolgozik* ('lucrează în fabrică'); R. *merge până acasă/până la poștă* > H. *elmegy házá**ig**/postá**ig*** ↔ H. stand. *elmegy haza/postára* (examples from Benő 2008a).

4.2. Sociolinguistic aspects of language contact and prestige

The Hungarians living in Transylvania are mostly bilingual, and as such in communication between Hungarians and Romanians the common code is mainly Romanian, thus Hungarian-Romanian bilingualism is usually asymmetrical (Benő–Szilágyi N. 2005: 145). This asymmetry is further deepened by the fact that very often Hungarian speakers know and use their local variety of Hungarian but not standard Hungarian (or the normative variant), while they speak and use the standard variety of Romanian (used in the educational system), this being considered by many minority speakers as “a code of social success and prestige” (Benő–Szilágyi N. 2005: 145).

If we take into account the important distinction between social and cultural prestige of languages (Lanstyák quoted by Benő–Szilágyi N. 2005: 145), we can state that in general the social prestige of Romanian is quite high among the Hungarian speakers in Romania. The results of an important sociolinguistic survey (the Sociolinguistics of Hungarian Outside Hungary) show that in the perception of these speakers monolingual Romanians are more likely to be successful in Transylvania than monolingual Hungarians (see the detailed results in Benő–Szilágyi N. 2005: 145–146). Nevertheless the cultural prestige of Hungarian seems to be high among Hungarian speakers.

An interesting aspect of the question is that the cultural prestige of the Transylvanian variety of Hungarian is very high not only among the Hungarians in Romania, but mostly everywhere, where Hungarian is spoken, as it is the most commonly identified variant (31.3%) in answering the question “where is the most beautiful Hungarian spoken?”, even more frequently than the variant spoken in Budapest (26.4%). Nevertheless, the Hungarian language spoken in Transylvania or even the Transylvanian regional standard does not have the same prestige as the central standard or normative variety of the language. Very often the speakers of this regional standard face a strong stigma and even mockery when using a non-standard linguistic form (contact pronunciation, lexeme or syntactic structure).

4.3. Attitudes towards pluricentrism and a new interpretation – “borderless” Hungarian

Based on the above it is a fact that the variety of Hungarian spoken in Romania differs from the Hungarian spoken in Hungary. This is mainly the result of Romanian-Hungarian language contact but also a consequence of the stronger dialectal characteristics of the regional variety. Benő and Szilágyi N.’s findings show, that “a strong dialectal background influences a subject’s judgements about the standard character of certain grammatical structures and lexical items such that they tend to consider dialectal forms as standard” (Benő–Szilágyi N. 2005: 160).

There has been a heated debate about the overall status of the minority language variants and how these are connected to the Hungarian standard. One of the attitudes towards the regional standards and the codification of regional (mainly contact induced) differences considers that this would result in the divergence of the language and on the long run, and even in the loss of the unity of the Hungarian language overall. Many non-scholars express their opinion about such regional/minority varieties as being the results of language decay due to the impact of the majority language.

Nevertheless according to the sociolinguistic scholarly literature the contact between languages in bilingual contexts is a natural phenomenon, and it should not be considered decay. Still the minority regional varieties are usually excluded from central standardization and codification. This is one of the reasons why in 2001 the Hungarian Academy of Sciences promoted and supported the foundation of linguistic institutes with the aim to research the minority and regional varieties of the Hungarian language outside Hungary and to perform the much needed tasks of Hungarian language planning. Such an institute is the Szabó T. Attila Linguistic Institute in Cluj, which since its establishment has focused on the research of Hungarian language use in Transylvania and – among others – on publishing much needed Romanian-Hungarian bilingual dictionaries in the fields of education, administration and other fields of official language use (Benő 2008b). It is actively part of in one of the biggest linguistic projects called *határtalanítás* (making the language borderless), the major aim of which being the inclusion of the elements of the Hungarian language variants outside the borders of Hungary in the Hungarian lexicographical publications (dictionaries, orthographical dictionaries, spell-check software, grammars, handbooks on orthography, language use and stylistics) in order for these to become representative of the whole of the Hungarian language, and not only of that used in Hungary.

This project could be seen as a reinterpretation of pluricentrism: even if not explicitly, it considers the pluricentric nature of the Hungarian language to be *fact* as it works with specific elements present in minority/regional variants. Nevertheless it aims to include these elements in what is called a much more widely interpreted, much more flexible and open *general Hungarian standard*. In no way does it serve a divergent evolution of the language, but rather a convergent movement, a demand to expand linguistic codification: the elements from the minority language variants or regional standards are offered as possible synonyms through an additive approach.

This has also resulted in a heated debate between the adepts of the prescriptive tradition (in many cases the language cultivators), who refuse the codification of any “foreign” elements mainly because – as already stated above – many of them consider these

as the signs of decay and the deterioration of what is seen as an ideal standard or norm (e.g. Balázs 2005). One of their strongest arguments (which is present in almost every speaker of Hungarian as a general attitude and ideology towards the normative variants of the language) is the fear of language loss and the determination to protect the language from any outside influences that endanger it. Others dismiss these fears and consider the insistent validation of the central linguistic norm in every possible context no more and no less than linguistic discrimination or linguicism sustained by almost every Hungarian speaker (see e.g. Kontra 2005, Péntek 2007).

5. Romanian linguistic norm and standard

In discussing the varieties of the Romanian language a similar question arises. There has been serious, mostly political debate on the name of the language variant spoken in the Republic of Moldova, as the Constitution of Moldova states that the Moldovan language is the official language of the country. According to the linguistic standpoint the identity of the two languages is undebatable, and that the promotion of a Moldovan language different from the Romanian language is from a strictly linguistic point of view either a naïve mistake or a scientific fraud (Eugen Coșeriu). From this point of view the differentiation of the Romanian language from the Moldovan language is purely political, which we do not wish to discuss in the present paper. However the monocentric nature of the Romanian linguistic norm is evident: although there are two academies (the Academy of Sciences of Moldova and the Romanian Academy) establishing the rules of standard language use, there are only a few minor differences in the orthography of the two variants. At the same time the linguistic scholarly literature promotes the unity of the two variants, and there is no need to consider pluricentrism in the case of the Romanian language.

Conclusions

Our study aimed to present the most important theories regarding monocentrism and pluricentrism in the determination of normative variants, applied to the case of the Romanian and the Hungarian language. One of our most important observations is that in the case of the Hungarian language one needs to consider the fact that several regional standards have evolved in the countries where Hungarian is spoken as a minority language, and that these variants need to be taken into account. However there are strong negative, stigmatizing attitudes towards non-normative variants throughout the whole society (even in the case of the speakers of such non-normative variants) considering these to be less valuable and less “pure” as opposed to the central norm. The project of “borderless” Hungarian has facilitated the surfacing of such negative attitudes towards the expansion of *general Hungarian standard*. The experience of the past decade has shown that the romantic ideal of a perfect language that needs to be protected against any foreign element is still very strongly alive among the speakers of Hungarian who tend to dismiss any other language variants besides the normative one.

Both of the discussed languages are considered monocentric from the point of view of linguistic norm, nevertheless it would be interesting to explore the attitudes of the speakers of the Romanian language towards non-standard or dialectal forms, which would help outline general social attitudes towards linguistic norm and standard/non-standard language variants.

Bibliography

- Balázs G. 1993. A nyelvi norma és a hagyomány. In *Magyar Nyelvőr*, 117/4, 413–415.
- Balázs G. 2000. A média nyelvi normája. In *Magyar Nyelvőr*, 124/1, 5–24.
- Balázs G. 2005. „A magyar nyelv elé mozdításáról...” *Vitairat a nyelvművelésért*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Benő A. 2008a. *Kontaktológia – A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Kolozsvár: Egyetemi Műhely Kiadó.
- Benő A. 2008b. Újabb Magyar szótárak és a külső régiók magyar nyelvváltozatai. *Helikon*, XIX/18. Retrieved from http://www.helikon.ro/index.php?m_r=1406 (last accessed on November 25, 2013).
- Benő A. – Szilágyi N. S. 2005. Hungarian in Romania. In Fenyvesi A. (ed.): *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 133–161.
- Bolton, K. 2004. World Englishes. In Davies, A. – C. Elder (eds.): *The Handbook of Applied Linguistics*. Oxford: Blackwell Publishing, 367–396.
- Bowerman, S. 2006. Norms and Correctness. In Brown, K. (ed.): *Encyclopedia of Language and Linguistics, Second Edition*. Vol. 8. Oxford: Elsevier, 701–703.
- Coteanu, I. 1973. *Stilistica funcțională a limbii române. Stil, stilistică, limbaj*. București: EA.
- Gheție, I. 1978. *Istoria limbii române literare. Privire sintetică* București: EȘE.
- Gheție, I. 1982. *Introducere în studiul limbii române literare*. București: EȘE.
- Gross, S. 2006. Normativity. In Brown, K. (ed.): *Encyclopedia of Language and Linguistics, Second Edition*. Vol. 8. Oxford: Elsevier, 698–701.
- Hornberger, N. 2006. Frameworks and models in language policy and planning. In Ricento, T. (ed.): *An Introduction to Language Policy. Theory and Method*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Kenesei, I. 2006. Hungarian as a pluricentric language. In *EFNIL Annual Conference*. Retrieved from <http://www.efnil.org/conferences/archives/madrid-2006/papers/07-EFNIL-Madrid-Kenesei.pdf> (last accessed on November 25, 2013).
- Kiss J. 2006. Nyelvjárások, regionális nyelvváltozatok. In Kiefer F. *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 517–548.
- Kontra M. 2005. Mi a lingvicismus és mit lehet ellene tenni? In Gábrity-Molnár I.–Mirnics Zs. (eds.) *Közérzeti barangoló*. Szabadka, 175–202.
- Laczkó K. 2006. Az újmagyar és az újabb Magyar kor. In Kiefer F. *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 401–436.
- Martines, P.J. – Abat Bauli Montoya 2011. Monocentrism vs. Pluricentrism in Catalan. In *Línguas Pluricêntricas. Variação Linguística e Dimensões Sociocognitivas*. Braga : Universidade Católica Portuguesa, 185–195. Retrieved from <http://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/20795/3/Monocentrism%20vs.%20pluricentrism%20in%20Catalan.pdf> (last accessed on November 24, 2013).
- Muhr, R. 2004. Language attitudes and language conceptions in non-dominating varieties of pluricentric languages. In *TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften*. No 15/2004.

Retrieved from http://www.inst.at/trans/15Nr/06_1/muhr15.htm (last accessed on November 24, 2013).

Munteanu, Șt., V.D. Țâra 1983. *Istoria limbii române literare*. București :EDP.

Nádasdy Á. 2006. Nyelv és írás. In Kiefer F. *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 907–931.

Péntek J. 2007. Transzszilvanizmusok, romanizmusok és a határtalanítás programja. In Maticsák S. (ed.): *Nyelv, nemzet, identitás. A VI. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus (Debrecen, 2006. augusztus 22–26.) nyelvészeti előadásai*. Vol. I. Debrecen–Budapest, 115–124.

Sándor K. 2006. Nyelvtervezés, nyelvpolitika, nyelvművelés. In Kiefer F. *Magyar nyelv*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 958–995.

Șuteu, F. 1976. *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*. București: EA RSR.

Tolcsvai Nagy G. 1998. A nyelvi norma. In *Magyar Nyelvőr*, 122/2, 201–213.

THE POLEMIC DISCOURSE OF ALEXANDRU I. PHILIPPIDE

Simona-Andreea ȘOVA, PhD Candidate, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Alexandru I. Philippide, the creator of the School of Linguistics in Iași, manifests in his texts an irreproachable correctness in capturing the linguistic truth, which denotes that his scientific speeches, polemic in most of the cases, are not built to point out an academic superiority, a linguistic infatuation, but spring from the undertaken responsibility to shed light among the erroneous theories perpetuated in the era, since they were going to traverse time and be erroneously assimilated by his successors. Thereby, the scholar from Iași has a diachronic perspective on his texts, assigning them a guiding function, both for the young people of his time, as well as for his successors, practicing constructive polemics. Thus, Philippide's polemic is a thought out, conscious action, because its target is, on one hand, to correct the scientific errors issued by his contemporary linguistic personalities, duty that he has towards himself, as a scholar preoccupied with marking the scientific truth, and, on the other hand, to build for his successors correct and relevant linguistic theories, based on research and truth, a duty he has towards the others (he dedicates the volume „Principii de istoria limbii” (“Principles of Language History”) to the young generation and his successors: “to the young generation [...] I dedicate this work. They’ll see, as impartial judges, that I demonstrate everything I say and that I have no remainder of power left, which I did not use to produce something profitable to them.”).

Significant are the diatribes against the linguists and philosophers Sextil Pușcariu, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Heimann Tiktin and Gustav Weigand, the polemic nature of the linguist being emphasized by: the critical excess, the polemical vocabulary, exclamations, the alternation of specialized language with popular terms, digressions, rhetorical interrogations etc. All these linguistic and stylistic elements are harmonized in order to emphasize a polemical style, an acute critical spirit, proving the scientific honesty of the scholar from Iași.

Keywords: linguistics, polemic, style, speech, vocabulary.

În istoria limbii române, lingvistul ieșean Alexandru I. Philippide, spirit complex, stăpînit de contradicții multiple, impresionează prin marea sa erudiție, prin pasiunea pentru știință și pentru profesia pe care o practica. Aceste aspecte caracterologice se explică și printr-un dat nativ pur, originile savantului ieșean, pe care nu și le-a tăgăduit niciodată, fiind grecești. Și-a păstrat ortografia grecească a numelui său de familie⁽¹⁾, susținînd cu fervoare în fața interlocutorilor săi originea lui⁽²⁾. Bunicul său, în călugărie, Daniil, era nepotul de frate al lui Dimitrie Philippide, a cărui familie era originară din Miliés, localitate așezată la poalele

¹ Iorgu Iordan, în monografia dedicată lingvistului ieșean, intitulată *Alexandru I. Philippide*, declară că este un cunoscător al savantului, care îi fusese profesor, de aceea cartea cuprinde multe dialoguri și declarații ale lui Alexandru I. Philippide, partizan al ortografiei fonetice. Philippide motivează că numele proprii de persoane nu se supun niciunor reguli ortografice, ci se conformează tradiției de familie: „Scriindu-mi numele așa cum știu, arăt lumii că mă cheamă ca pe... Alexandru cel Mare, care era și el Alexandru Philippide, adică Alexandru, fiul lui Philippos.” (Iorgu Iordan, *Alexandru I. Philippide*, Editura Științifică, București, 1969, p. 10.)

² În dialogul stabilit cu Nicolae Bănescu, Alexandru I. Philippide este întrebat dacă familia sa este de origine aromână, însă lingvistul ieșean răspunde sigur și demn că este grec: „Nu, nu, sîntem greci curați!” (Iorgu Iordan, *op. cit.*, Editura Științifică, București, 1969, p. 9.)

muntelui Pelion (Tesalia). Dimitrie Philippide, a cărui prezență în Moldova a fost atestată în 1801, este autorul cărților *Istoria României*, respectiv, *Geografia României*, publicate la Leipzig, în 1816. Odată cu talentul scriitoricesc, Alexandru I. Philippide moștenește și seriozitatea, mizantropia și nemulțumirile manifestate față de ceea ce vedea că se petrece în jurul său, ce se vor impune în relațiile cu ceilalți și în textele sale științifice. Atitudinea lui frustă, polemică și impetuoasă e însoțită de explicația că scepticismul este o trăsătură a bătrânilor, a înțelepților, iar odată cu trecerea timpului, Philippide devenea, astfel, mai înțelept.

Fost student al Facultății de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, lingvistul a lucrat, inițial, în calitate de custode, apoi ca subbibliotecar al Bibliotecii Centrale Universitare din Iași, însă în anul 1884 a obținut, prin concurs, catedra de limbă română a Liceului Național, rămasă vacantă în urma morții profesorului Alexandru Lambrior, pe care l-a admirat ca om de cultură. Mărturisirea elevilor lui dezvăluie un profesor dedicat, foarte exigent, drept în aprecierea elevilor și superior celorlalți profesori. În 1888, a audiat cursuri de filologie clasică și modernă, de istorie a filozofiei grecești etc., la Universitatea Halle an der Saale, din Germania, prilej cu care i-a întâlnit pe marii profesori Eduard Sievers, Heinrich Keil și Hermann Suchier. Cel din urmă îi devine bun prieten, îl ajută pe Alexandru I. Philippide să cunoască multe dintre concepțiile lingvistice europene de atunci, în timp ce savantul ieșean l-a introdus în circuitul cunoașterii științifice a limbii române; mărturie stă corespondența celor doi⁽³⁾.

Personalitate puternică și originală, Alexandru I. Philippide disprețuia formele fără fond și se afla într-o neobosită căutare a adevărului științific, de aceea, în anumite texte ale savantului ieșean, se remarcă prezența elementelor de polemică, a contradicțiilor structurale și a atitudinii critice (monumentala *Originea românilor*, lucrările *Un specialist român la Lipsca*, *Specialistul român*, *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii* și seria de articole publicate în revistele „Viața românească”, respectiv, „Convorbiri literare”: *Idealuri*, *D. Hasdeu* și „*Istoria limbii române*”, *Pseudoștiință contemporană* etc.). Philippide i-a explicat, parțial, fostului său elev Iorgu Iordan, spiritul de polemist ce îl caracteriza și tendința spre excesiv, punându-le pe seama necesității native de rostire a adevărului: „De ce să nu vorbesc deschis, indiferent despre cine, dacă am dreptate? Doar nu-s trac degeaba!”⁽⁴⁾

Contextul cultural românesc al demersului lingvistic al lui Alexandru I. Philippide (contextul istoric, literar și lingvistic), preocupările lingvistice anterioare lui Alexandru I. Philippide (Școala Ardeleană și problemele limbii literare, pașoptiștii, „Dacia literară”, Alecu Russo, folclorul, junimiștii și Titu Maiorescu), precum și resorturile istorico-sociale au modificat câteva dintre trăsăturile caracterologice ale lingvistului. Pentru Iorgu Iordan, contradicțiile lui Philippide au izvorât și din epoca, ea însăși contradictorie, în care a trăit și a

³ În corespondența lui Alexandru I. Philippide cu Hermann Suchier, publicată în volumul *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, se utilizează formule de adresare familiare, din care transpare gradul de apropiere, de afectivitate dintre cei doi: „Prea iubite prietine”, „Prea iubite domnule profesor”, „Al dumatle ca un frate”, „Al dumatle mai mic frate și servitor” etc. Totodată, în scrisori, în afara chestiunilor de natură lingvistică și schimbărilor ce surveneau pe plan profesional, cum ar fi numirea ca profesor de filologie română la Universitatea din Iași, în 1893, savantul ieșean își exprimă nemulțumirile cu privire la vremurile în care trăia, la stările de lucruri din societatea timpului său și la atitudinea unor contemporani cu care intra mereu în polemică, de pildă, Bogdan Petriceicu Hasdeu. (***, *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, Editura Minerva, București, 1986.)

⁴ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 11.

activat lingvistul ieșean. Philippide s-a format într-o perioadă plină de mari frământări și adânci schimbări în viața publică a țării: domnia agitată a lui Al. I. Cuza și abdicarea lui forțată, instalarea pe tron a lui Carol I de Hohenzollern, nemulțumirile multor politicieni moldoveni cu privire la stabilirea capitalei României la București etc. Pentru lingvistul ieșean, 1866, anul detronării lui Cuza, însemna încheierea unei perioade progresiste, aflate în plină evoluție, și începutul alteia, ce reprezenta un crepuscul cultural. Philippide considera că modestia, simplitatea și seriozitatea erau trăsăturile definitorii ale reprezentanților culturii și ale realizărilor lor de până la 1866, iar modelele de savanți, din perspectiva lui, erau Timotei Cipariu și Mihail Kogălniceanu. Epoca de după 1866, căreia îi și aparținea, cuprindea doar „specialiști români”, farsori, impostori, doritori de succese și ignoranți ce etalau pseudoștiință. Modelul „specialistului român” conturat de către Philippide este Bogdan Petriceicu Hasdeu, exemplul cu care, peste ani, Iorgu Iordan nu a fost de acord, iar singurul model pozitiv al epocii era reprezentat de Alexandru Lambrior, ale cărui cursuri de filologie română le-a audiat pe parcursul studenției. Admirația lui Philippide pentru profesorul Lambrior este determinată de cultura sa vastă, de modestia fără margini și de faptul că își mărturisea cu sinceritate toate lipsurile. În felul acesta, Philippide își făcuse un ideal de viață, iar pentru el, „adevărul, dreptatea, cinstea și alte noțiuni similare din punct de vedere etic erau un fel de entități cu existență reală, oarecum concretă, întocmai ca atâtea noțiuni materiale, palpabile, care pot fi sesizate și cunoscute cu toată exactitatea și precizia, grație materialității lor. [...] El însuși se ostenea să se conformeze, până la ultimele limite posibile, acestor elemente alcătuitoare ale omului adevărat și era convins că se conformează. Totodată, pretindea însă și semenilor săi, considerați fie ca indivizi, fie în grup, să facă același lucru.”⁵

În vremea lui, se manifestau atitudini extreme, tendințe spre excesiv și se exagera cu intenție forma, promovându-se superficialitatea și lipsa culturii. Doar că Alexandru Philippide era un idealist, iar idealismul său absolut a fost pus la grea încercare de frământările vieții politice din vremea sa. Exista o diferență mare între opinia sa asupra modului în care trebuie să funcționeze o societate și realitatea timpului său, urmarea fiind disprețul și vizibila izolare de lume. O probă irecuzabilă a orientării sale spre viața culturală o reprezintă neimplicarea în politica militantă. Al. I. Philippide nu a aderat la doctrina social-politică progresistă a „Contemporanului”, ci la curentul junimist și a fost atras de societatea „Junimea” prin chiar criticismul junimist. Din acest punct de vedere, al adevărului descoperit prin trudă, rostit răspicat și asumat, Al. I. Philippide a rămas junimist pe tot parcursul vieții sale. Polemist prin temperament, spiritul critic s-a dezvoltat cu trecerea timpului și s-a îndreptat adesea chiar împotriva foștilor săi colaboratori, cum ar fi Maiorescu însuși. Problema „forme fără fond”, dezbătută de către junimiști și expusă în chip fericit în studiul maiorescian *În contra direcției de astăzi în cultura română*, Alexandru I. Philippide a urmărit-o pe tot parcursul vieții sale, prelungind-o inclusiv la aspectele vieții publice.

În articolul *Idealuri*, polemizează cu Constantin Dobrogeanu-Gherea, pentru că acesta din urmă le impunea scriitorilor idealuri social-politice progresiste, criticând societatea cultural-literară „Junimea”. Al. I. Philippide apără concepția despre artă a „Junimii” și preamărește meritele acesteia pentru dezvoltarea culturii românești: „Junimea, cu începuturile

⁵ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 26.

de activitate literară, ieșite din sânul ei, a fost o lumină modestă și ademenitoare: păcat că pe calea hotărâtă de dînsa, pe calea adecă a muncii serioase, n-am putut noi ceilalți mai tineri să ducem toți lucrul mai departe [...] Iată cauza pentru care din cercul Junimii n-a ieșit încă atîta lumină cîtă să poată orbi pe un om ca D-I Gherea. Junimea a fost însă atît de cuminte că nu s-a umflat ca broasca din fabulă, ea a înțeles că în împrejurările în care trăim de la 1848 încoace, încunjurați și copleșiți de produsele inteligenței apusului, nu putem nădăjdui la o literatură națională decât atunci când ne vom fi dat mai întîi socoteală de valoarea acelor produse.”(6) Fiind, oarecum, forțat să renunțe la elaborarea „Dicționarului limbii române”, cu care fusese încredințat de Academia Română, Al. I. Philippide decide să se despartă de junimiști, devenind un oponent aprig și puternic al acestora. Lingvistul ieșean a aderat și la mișcarea poporanistă inițiată, la începutul anului 1906, de „Viața românească”, sub conducerea lui Constantin Stere și Garabet Ibrăileanu. Se observă, astfel, contradicții în deciziile luate, cauza lor fiind temperamentul intempestiv, vulcanic, exaltările excesive adesea, izbucnirile impetuoase, energia explozivă, expresia vehementă, plină de furia adevărului afirmat cu patimă, toate acestea fiind o prelungire a epocii contradictorii.

Privite din perspectiva lui Tudor Vianu, potrivit căreia limbajul are o dublă intenție, tranzitivă, respectiv, reflexivă, textele lingvistice ale lui Alexandru I. Philippide, mai cu seamă lucrarea *Originea românilor*, nu surprind doar probleme esențiale legate de teritoriul de formare a poporului român, de ramurile românilor și ale limbii române, ci și nenumărate pagini dedicate polemicilor cu lingviști români și străini ce au încercat să rezolve dificila problemă a originii românilor și nu numai. El și-a propus să-și formeze o părere întărită pe propria cercetare a izvoarelor, printr-o argumentare insurmontabilă, de aceea lingvistul ieșean este, pe alocuri, reflexiv-polemic, dovedind spirit critic privind rezultatele cercetărilor istoricilor români și străini (W. Tomaschek, I. Marnavich, V. Pîrvan, Niederle, C. Jireček, Kretschmer, Tacit, Diclescu, Hasdeu, Sextil Pușcariu, Hugo Schuchard, Meyer-Lübke, Bartoli și alții): „Este un haos de argumente pro și contra, ca la un proces cu advocați [...] cîrciogari, mai ales că de multe ori autorii au amestecat patima politică în discuție. Faptele înseși, multe, puține, pe baza cărora s-a făcut argumentarea au fost scoase la iveală mai numai de străini [...]. Scriitorii români [...] s-au mărginit numai la argumentare.”(7)

În felul acesta, Alexandru I. Philippide se dovedește a fi obiectiv, riguros în interpretarea faptelor, orice afirmație a sa este dovedită cu ajutorul textelor, iar orice greșală întîlnită pe parcursul cercetărilor sale este corectată fără nicio reținere. Acribia este una dintre trăsăturile definitorii stilului său polemic. De pildă, *Originea românilor* este o lucrare monumentală ce cuprinde dezbateri caracterizate prin procesul elaborat și complex de aflare a adevărului științific și printr-un spirit critic deosebit de acut în beneficiul științei și al cunoașterii umane. Discursul științific nu se structurează în jurul propriei păreri și nu rezervă un spațiu enorm explicării concepțiilor sale, ci dialoghează permanent cu lingviștii de dinaintea sa și contemporanii care au emis opinii. Modul în care se construiește polemica în textele lui Alexandru I. Philippide are în vedere, în primul rînd, prezentarea opiniei lingvistului pe care savantul ieșean îl invocă, după care, Philippide își construiește propria argumentare, alcătuită din elemente de teorie, urmate de argumente propriu-zise ce au rolul de

⁶ Alexandru I. Philippide, *Idealuri*, în „Convorbiri literare”, Anul XXV, București, 1892, nr. 11, p. 156-158.

⁷ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, Tipografia „Viața românească” S. A., Iași, 1923, p. 661.

a enfatiza adevărul spuselor sale. Dialogul stabilit astfel între lingviști va cuprinde elemente de ironie, de umor și de satiră din partea lingvistului ieșean.

Din primele pagini ale lucrării *Originea românilor*, Philippide are o atitudine critică în ceea ce privește opinia lui Tomaschek despre romanizarea Peninsulei Balcanice și scrie sigur și asumat: „Tomaschek nu spune lucrul exact! În realitate faptul povestit de Ioan Lydus este următorul [...]”⁸ Frazele acestea sunt urmate de o amplă notă de subsol în care explică subiectul de discuție, utilizând ca argumente citate din textele pe care le-a studiat și consultat. Philippide este rezervat în a emite judecăți de valoare pornind de la presupuneri sau intuiții, iar discursurile sale sunt construite pe baza unei bibliografii parcurse și însușite, citate neconținut pentru susținerea adevărului rostit de el. Polemicile izvorăsc din faptul că lingvistul ieșean era foarte riguros. Orice afirmație a sa, oricât de insignifiantă, trebuia dovedită cu ajutorul textelor. Operele sale nu se constituie din păreri sau convingeri personale, ci din încercări de descoperire a adevărului⁹.

Totodată, sunt criticate datele false pe care le indică Iohannes Marnavich, urmate de o trimitere la textul original ce susține adevărul emis de lingvistul ieșean: „Cum că familia împăratului Iustinian ar fi fost slavă de origine, și că pe tatăl lui Iustinian l-ar fi chemat Iztok, iar pe Iustinian Upravda, sînt invenții ale lui Iohannes Marnavich. Vezi Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur* pag. 46.”¹⁰ Atitudinea critică persistă și în privința lui Tacit¹¹, sau Kretschmer, *Einleitung in die Geschichte der griechischen Sprache*, cel din urmă fiind ironizat din cauza superficialității sale și chiar pentru neștiința de carte: „Kretschmer ar vrea să susțină că n-au fost Thraci Cari, pentru că ar fi avut un sufix care se găsește și în limba Lycienilor, iar limba acestor din urmă n-ar fi indogermană. Dar să susții înrudirea a două limbi pe baza unui sufix, care s-ar fi găsit într-amîndouă, este imposibil! [...] Nici nu se poate altfel, cînd ai ca material de discuție vreo zece vorbe!”¹² La Gustav Weigand evidențiază greșelile de ordin științific și „practic”, în special utilizarea etimologiilor greșite, pe care le consideră impardonabile. I-a criticat și pe reprezentanții celebri ai romanisticii europene, W. Meyer-Lübke (a identificat greșeli în redactarea faptelor de limbă românească) și Adolph Tobler (a refuzat să îndrume o teză despre limba română a unui candidat român).

Philippide a fost toată viața un neogramatic¹³, de aceea justifica schimbările lingvistice prin cauze psihologice, întrucît în limbaj se reflectă întreaga sferă a reprezentărilor

⁸ Idem, p. 2.

⁹ De pildă, în *Originea românilor*, volumul I, apar fraze precum: „Dar, acolo unde Gröber se mărginește numai să afirme, eu aș putea aduce argumente.” (op. cit., p. 358.); „La Gibbon se spun următoarele, [...], dar el n-aduce vreo probă.” (op. cit., p. 9.); „Toate acestea le spune Jireček bazîndu-se pe argumente trase din inscripții, pietre miliare și monezile orașelor. [...] Foarte bine, dar cum? Cum, știe numai Jireček, lectorului nu spune nimic.” (op. cit., p. 72.).

¹⁰ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 4.

¹¹ „La Tacit, lucrul nu-i sigur! Mai întîiu Tacit vorbește de riul Cusus, iar localitatea Cusum nu-i rîu și nici vreun rîu pe lîngă dînsa nu există. Dar se poate întîmpla ca vorbele autorului să fie greșit puse.” (Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 286.).

¹² Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 178-179.

¹³ După finalizarea studiilor, Alexandru I. Philippide își asimilează concepția Școlii neogramaticilor, întrucît, în acea epocă, lingvistica era dominată de concepțiile lui Hermann Osthoff și ale lui Karl Brugmann, expuse în lucrarea *Morphologische Untersuchungen I. Teil*, publicată în Germania anul 1878 și considerată manifestul acestei școli. Dezvoltîndu-se în spiritul neogramaticilor, Philippide își publică *Principiile de istoria limbii* în

omului, coordonatele vieții psihice. El postulează existența unei baze psihologice proprii fiecărei limbi care, alături de baza de articulație, ar determina sensul și conținutul evoluțiilor interne ale unei limbi. În *Originea românilor*, una dintre cauzele polemicii dintre lingvistul ieșean și Meyer-Lübke are la bază faptul că acesta din urmă nu a mai vrut să recunoască baza de articulare ca o cauză de schimbare a limbilor, asemenea lui Philippide, folosind ca argumente de diferențiere dintre limbile romanice elementele de natură geografică, respectiv, politică. În felul acesta, savantul ieșean devine ironic la adresa istoricului: „Atunci a început să apară România ca un vast câmp de scurgere a unor fenomene dialectale, care plecate din anumite puncte privilegiate sau infiltrate dela un capăt la altul al latinității, fără alte obstacole decât cele geografice și politice, iar concepția limbii comune latine s-a întunecat complet.”(14)

Discursurile polemice și atitudinea critică față de încălcarea adevărului științific nu îi vizează doar pe lingviștii străini, ci și pe cei români, cum ar fi Tiktin, care propunea să se reproducă în scris și sunetele abia perceptibile, ca „i-“ din „eu”, „este” etc. Totodată, îi analizează și dicționarul lui Tiktin, *Rumänisch – deutsches Wörterbuch*, căruia îi reliefează toate lipsurile posibile. O atitudine critică are și la adresa lui Sextil Pușcariu, precizând că lucrarea sa, *Tî și kî în română, italiană și sardă*, este o monstruozitate științifică. Discursuri polemice se construiesc și în jurul lui Vasile Pîrvan („Se înșeală Pîrvan, *Histria* IV, 170, când numește pe Vitalianus general got și-l face strănepot al lui Aspar. Dacă Marcellinus Comes numește pe Vitalianus Scyth, prin aceasta nu voește să zică că ar fi fost Got (pe Goți Marcellinus Comes îi numește Gothi), ci că era din Scythia Minor, pentru că pe vremea lui Scythia Minor (Dobrovia) se numea Scythia, și locuitorii dintr-însa erau numiți Scythi. [...] Afirmatia lui Pîrvan n-aduce nicio probă, trimete numai la Gibbon.”)(15), al lui Constantin Diculescu („După Diculescu, *Die Gepiden*, I, pag. 114-116, 122-124, ar fi ocupat ostrogoții Dacia aureliană la anul 505 și ar fi stăpînit-o până la anul 535, dar din citațiile de izvoare aduse de autor cu privire la aceasta, precum și din cele aduse de el la pag. 125-132 cu privire la ocuparea unei părți din Dacia aureliană de către Gepizi în anul 539, nu se constată de fel acest lucru.”)(16), sau al lui Bogdan Petriceicu Hasdeu, în legătură cu care preferă un ton ironic specific lui I. L. Caragiale („Iar Hasdeu în *Istoria critică a Românilor*, București, 1875, pag. 297 zice: «Scormonind pretutindeni în paragrafi precedenți și zgîndărind toate coardele și cordilele limbii române, noi nu găsim nicio umbră de necontestabil gotism, măcar în două optimi ale unei singure vorbe.» este de prisos să mai adaog la această prețioasă afirmare că în acei paragrafi precedenți Hasdeu nu scormonise și nu zgîndărise nimic din limba românească! Și s-a născut apoi clișeul «după cum se știe.»”(17). Nemulțumirile lui Alexandru I. Philippide sunt determinate și de lucrarea *Cuvente din bătrâni*, în care Bogdan Petriceicu Hasdeu a considerat potrivite ca pronunțare și ca scriere lexeme ca „nooii” (noi), „moortea” (moartea), „sufleata” (suflete) etc. Surprinderea în fața afirmațiilor neînsoțite de argumente solide este redată prin propoziții exclamative, respectiv, interogații retorice, cum se

1894, prelucrare, cu numeroase contribuții personale, a cărții lui Hermann Paul, *Prinzipien der Sprachgeschichte*, din 1882.

¹⁴ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 367.

¹⁵ Idem, p. 9.

¹⁶ Idem, p. 318.

¹⁷ Idem, p. 349-350.

întâmplă la Diculescu(18): „După Diculescu, Gepizii au stat în mare număr și în strînsă prietenie cu Românii timp de șase secole în Dacia, și cu toate acestea în nomenclatura topică actuală din Dacia nu există gepid mai nimic; iar Slavii au stat numai trei generații și în dușmănie cu Gepizii și cu Românii, și cu toate acestea au botezat cu nume slave nenumărate locuri și au transmis acele nume dușmanilor Români, care le-au păstrat pînă astăzi! Este cu puțință una ca aceasta?”(19)

Natura polemică a textelor lingvistului ieșean este reliefată prin excesul critic, vocabularul polemic, alternanța limbajului de specialitate cu termenii populari, preferința pentru imperfectul verbelor, ritmul frazei, exclamații, digresiuni, anecdote hazlii și interogații retorice. Toate aceste elemente de natură lingvistico-stilistică se armonizează în vederea căutării neliniștite a unui stil scrutător, polemic, dovedind un savant ieșean impetuos, năvalnic, uneori impulsiv, curajos, chiar imprudent, izbucnirile sale fiind caracterizate foarte plastic de către Iorgu Iordan: „Cînd nu mai suporta, izbucnea cu rapiditatea și intensitatea unui explozibil de calitate.”(20) Tonul ironic, acid, înțesat de umor, ce amintește de stilul lui Ion Creangă prin trimiterea la anecdote populare, se remarcă și în discursul polemic ce îl vizează pe Hugo Schuchardt: „Asupra chipului cum s-a născut limba latină comună deasupra dialectelor s-a discutat mult și degeaba. Diferitele păreri pînă la 1866 le înșiră Hugo Schuchardt, dar nu clar, în *Vokalismus des Vulgärlateins* I, 44. [...] Schuchardt, după ce le înșiră pe toate cu mare nerăbdare, [...] crede că a rezolvat chestiunea prin curioase presupuneri. El în realitate a unit numai părerile contrarii ale celorlalți [...] și zice: «Nu din dialect, ci din jumătate dintr-însul numai s-a produs limba comună.»”(21) Este un tip de polemică în care Philippide stabilește și comunică un adevăr științific(22), de aceea textul este guvernat de funcția referențială. Pe fondul necunoașterii, apar „monstruoziități” lingvistice emise de diverși lingviști sau istorici, iar Philippide simte că are datoria de a reacționa și de a clarifica erorile. Fraza din incipitul paragrafului, prin utilizarea unui timp comentativ, perfectul compus, prin excelență deictic, situează acțiunea verbului în prezentul comunicării verbale, iar prin complementele circumstanțiale „mult”, „degeaba” și „nu clar” surprinde atitudinea depreciativă a emițătorului. Pentru a reda în mod coerent și explicit informația științifică, savantul ieșean alege cuvinte din perspectivă lingvistică, ce au sens denotativ („dialect”, „limbă comună”, „vorbire”, „raport”, „coexistență”, „uz” etc.), însă, pe alocuri, le utilizează și pe cele din perspectivă stilistică, determinate de atitudinea față de opinia supusă analizei minuțioase. În felul acesta, Philippide inserează elemente de umor, ce

¹⁸ Criticile la adresa lui C. Diculescu sunt nenumărate, fiecare dintre ele reliefind lipsa de pregătire a lingvistului: „Este drept că acei care au căutat să afle elemente gote ori vechi germane în românește au procedat așa de ușurel, încît au compromis chestiunea. [...] Cred că merită atenție cele spuse de Diculescu asupra chestiunii în articolul său «Altgermanische Bestandtheile im Rumänischen», precum și în cartea sa *Die Gepiden*, I, căci se poate întîmpla ca unele din cuvintele date de autor să fie într-adevăr de origine veche germană. După Diculescu ele ar fi numai decît gepide. Ele însă ar putea fi tot atît de bine gote.” (Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 350.)

¹⁹ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 328.

²⁰ Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 24.

²¹ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 354.

²² „Limba comună latină o vorbeau funcționarii, colonii, negustorii, militarii, fiecare cum putea, mai mult sau mai puțin amestecată cu caractere locale, cu caractere dialectale, proprii locului de unde-și trăgea originea fiecare individ, dar limba oficială, limba comună, nu dialectul.” (Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 353.)

amintesc de maniera scriitoricească a lui Creangă, realizând o corespondență între problema lingvistică dezbătută și dilema proverbială despre cine a fost primul: oul sau găina(23).

În paragraful supus analizei, transpare o atitudine ironică exprimată prin întrebuintarea pluralului persoanei I în locul persoanei a III-a singular: „[...] din uzul vechiu și uzul nou, am zice, ca să ne servim de termeni mai obișnuiți astăzi, s-au diferențiat stilurile.”(24) Concluzia formulată de către Schuchardt este introdusă prin verbe la prezent („Schuchardt crede”, „Schuchardt zice”), timp narativ cu valențe descriptive, ce introduce un grad ridicat de certitudine. Cuvântul final, ironic și zeflemitor la adresa opiniei lingvistului străin îi aparține lui Alexandru I. Philippide: „Dacă cearta cu oul și găina caracterizează pe predecesorii lui Schuchardt, părerea acestui bărbat însuș s-ar putea compara cu aceea a învățatului care ar susținea că n-a eșit găina din tot oul, ci numai din gălbănuș, ori că n-a eșit oul din toată găina, ci numai dintr-o parte dintr-însa.”(25) Expresivitatea este o manifestare a componentei afective, ironice, determinate de superficialitatea „specialiștilor” contemporani lui Philippide.

Astfel, la Philippide se disting două moduri de a face polemică: pe de o parte, diatriba generată doar de consemnarea adevărului științific și de dorința de a combate, cu argumente solide, opiniile științifice eronate emise de către lingviști străini și români (de exemplu, polemica Philippide – Meyer-Lübke), și pe de altă parte, polemica determinată de nemulțumiri personale cu privire la oameni de știință români, ale căror adevăruri lingvistice erau rodul intuițiilor și al supozițiilor, nicidecum al cercetării științifice minuțioase (de pildă, polemica Philippide – Hasdeu). Determinate de cauze oarecum diferite, cele două tipuri de polemică determină, dacă nu chiar condiționează, la nivel morfologic, alegerea cuvintelor fie din perspectivă lingvistică, fie din perspectivă stilistică.

În termenii lui Riffaterre, „limba exprimă, iar stilul subliniază”, ceea ce susține însăși natura lui Alexandru I. Philippide: este foarte riguros și sever cu sine, exprimând prin limbă onestitate științifică și înalte capacități de obiectivare, însă, totodată, stilul polemic subliniază nemulțumirile interioare ca urmare a realității ce îl înconjură. Aceste nemulțumiri l-au determinat să realizeze portretul „specialistului” timpului său, din diverse ramuri de activitate, printre trăsăturile definitorii numărându-se superficialitatea, ignoranța, infatuarea științifică și șarlatania. De aceea Al. I. Philippide intră într-o confruntare cu lingviștii „specialiști”, în vederea cunoașterii adevărului științific și a căilor de lămurire în continuare. Există contradicții în întreaga lui ființă, în multe dintre aprecierile lui, deoarece Alexandru I. Philippide avea firea unui polemist, aflat mereu în luptă cu cei din jurul său, dar și cu sine, dovedind o puternică implicare în toate acțiunile și demersurile sale.

Bibliografie

Dumistrăcel, Stelian, *Alexandru Philippide – Gustav Weigand: ipostaze*, în „Philologica Jassyensia”, Anul V, nr. 1 (9), Iași, 2009.

²³ „Este cearta dacă a fost oul întâiu ori găina, supt altă formă.” (Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 354.)

²⁴ Alexandru I. Philippide, *Originea românilor*, volumul I, p. 354.

²⁵ Ibidem.

- Gafton, Alexandru, *Originea românilor – piatră de temelie a Școlii lingvistice de la Iași*, în „Philologica Jassyensia”, Anul V, nr. 1 (9), Iași, 2009.
- Iordan, Iorgu, *Alexandru I. Philippide*, Editura Științifică, București, 1969.
- Irimia, Dumitru, *Introducere în stilistică*, Editura Polirom, Iași, 1999.
- Ivănescu, Gheorghe, *Alexandru Philippide – teoretician al limbajului*, în vol. *Opere alese. Teoria limbii*, ediție îngrijită de G. Ivănescu și Carmen-Gabriela Pamfil, Editura Academiei Române, București, 1984.
- Oprișan, I., *Alexandru I. Philippide în dialog cu contemporanii*, volumul I, ediție îngrijită, prefață, traduceri, note și indice de I. Oprișan, Editura Minerva, București, 1986.
- Pamfil, Carmen-Gabriela, *Alexandru Philippide*, Editura Litera Internațional SRL, București, 2008.
- Philippide, Alexandru I., *Idealuri*, în „Convorbiri literare”, Anul XXV, nr. 11, București, 1892.
- Philippide, Alexandru I., *Originea românilor*, volumul I, Tipografia „Viața românească” S. A., Iași, 1923.
- Philippide, Alexandru I., *Originea românilor*, volumul II, Tipografia „Viața românească” S. A., Iași, 1927.

OCTAVIAN PALER: THE IMAGE OF THE THINKER AND TRAVELER

SZÖVÉRFI Judith, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: We hereby propose a debate on the volume Solitary Adventures by Octavian Paler through a presentation of the three sequences: Diary at Sea, Counter-Diary at Sea and American Diary, all based on the concept of the traveler theoretized by Todorov Tzvetan. We propose an analysis of the intimate experiences, which are reflected in the status of being a traveler accutized on different poetic levels: the road, the journey, alterity, becoming, duality, the search and meditation are the components of a constant search for one's self.

Keywords: Octavial Paler, Todorov Tzvetan, Marc Guillaume, Jean Baudrillard, alterity, traveler, search for one's self, duality and becoming.

Prezenta cercetare propune o lectură instrumentală a volumului *Aventuri solitare* creat sub semnătura lui Octavian Paler. Este o carte ce a rămas în umbră între volumele postdecembriste, deși receptarea critică (puțină de altfel) îi oferă șansă – „potențialul ei de interes nu apare deloc diminuat. Dimpotrivă”¹. *Aventuri solitare* cuprinde trei „cărți” autonome: *Jurnal la mare*, *Contrajurnal la mare*, *Jurnal american*. În toate cele trei scrieri, coordonatele centrale sunt călătoria, aventura solitară, alteritatea, străinul, înstrăinatul. Fondul trăirilor intime se reflectă în statutul de călător acutizat în diferite nivele poetice: drumul, călătoria, alteritatea, devenirea, dualitatea, căutarea și meditația, toate fiind, de fapt, o continuă căutare de sine.

Problematica propusă impune un excurs teoretic de prezentare a conceptelor în jurul cărora vom dezvolta analiza. Teoreticienii culturii, antropologii și filozofii propun numeroase definiri ale conceptului, încercând să surprindă esența unei manifestări complexe și vaste – raportul identitate-alteritate. De exemplu, Tzvetan Todorov în lucrarea *Cucerirea Americii. Problema celuiilalt*, afirmă la adresa alterității că „cunoașterea de sine trece prin cunoașterea celuiilalt.”²

După Todorov Tzvetan există trei axe diferite ale problemicii alterității: planul axiologic, planul praxiologic și planul epistemic. Planul axiologic (o judecată de valoare) vizează legătura dintre eu și celălalt iar în același timp nu numai legătura ci și cum mă raportează la celălalt și cum este, bun sau rău, îl iubesc sau nu-l iubesc, îmi este egal sau îmi este inferior. Planul praxiologic (acțiunea de apropiere sau depărtare față de celălalt) e vorba de faptul dacă îmbrățișez valorile celuiilalt, mă identific cu el, sau îl asimilez pe celălalt mie, îi impun propria-mi imagine. Planul epistemic, unde nu există nici un absolut, ci o gradare infinită între stări de cunoaștere mai mult sau mai puțin complexe.

Există bineînțeles și afinități între cele trei planuri, dar nici o implicație riguroasă, așa încât nu putem deci să-l reducem *unul la celălalt*, nici să-l prevedem pe *unul* pornind de la

¹ Paul Cernat, *Trei moduri de a fi străin*, prefață în *Aventuri solitare* de Octavian Paler, Editura Polirom, 2008, p. 5.

² Cf. Tzvetan Todorov, *Cucerirea Americii. Problema celuiilalt*, trad. de Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994, p. 176.

celălalt.³ De asemenea, într-un studiu teoretic amplu, Marc Guillaume și Baudrillard sunt de părere că *altul* (*l'autre*), fiind de orice natură, străin, migrant sau marginal, poate fi de aceeași natură. El numește două tipuri de alteritate radicală, una care poate fi asimilată și cealaltă inasimilabilă „în fiecare altul (autre) există Celălalt (autrui) – ceea ce nu este eu, ceea ce este diferit de mine, dar pe care-l pot înțelege, chiar asimila – și există de asemenea o alteritate radicală, inasimilabilă, incomprehensibilă și chiar inimaginabilă.”⁴ Se vorbește despre trei tipuri de alteritate: alteritate umană (dintre diferiți oameni), alteritate dinăuntrul nostru (de la Sigmund Freud încoace a primit numele de inconștient) și alteritatea altor spații, care pot fi cosmice sau chiar a mașinii.⁵

Marc Guillaume dezbate elipsa altului, despre a-l lua pe altul drept Celălalt, a-l reduce pe altul la Celălalt, făcând referiri la studiul lui Simmel din 1905 intitulat *Digresiuni despre străin*, unde acesta abordează conceptul de străin, care după o anumită axă poate fi foarte departe iar, după o altă axă, foarte aproape⁶, adică străinul poate fi altul sau Celălalt, poate exista o distanță între eu-altul, eu-celălalt, dar, în același timp, această distanță poate să se diminueze în totalitate pentru că ajunge la un raport cu totul aparte pentru, că cel mai îndepărtat este și cel mai aproape. Străinul este în același timp cel care e aproape și departe, însă acest lucru nu înseamnă neapărat că există o distanță geografică sau culturală, ci, mai degrabă, că e vorba de o trecere a frontierei. Statutul de străin este acela al cuiva care nu e judecător și parte, care nu e parțial în dezbateri și conflicte, care nu va rămâne permanent angajat în vecinătatea noastră socială, el poate, prin urmare, să fie un judecător imparțial, să ia o distanță, permițându-i să observe mai bine conflictele sau situațiile care nu-l privesc în mod durabil. Această distanță îi permite o *proximitate*⁷, îi permite să fie chemat într-o poziție de arbitru și chiar mai adesea, într-o poziție de confesor.

Dacă distanța nu se diminuează în totalitate atunci poate apărea poziția de confesor, pentru că ajungem să ne confesăm mai ușor unui străin decât apropiatului. Prin această precizare ajungem la autorul operei *Aventuri solitare* pentru care confesiunea este, poate, cea mai importantă rezolvare și problematizare a tuturor trăirilor. Străinul, în cazul nostru jurnalul, este cel mai apropiat de autor, fiindu-i foarte ușor să-și comunice gândurile, sentimentele prin intermediul scriiturii narcisice. În cazul acesta, vorbim despre o străinătate artificială⁸, autoimpusă și autocreată pentru coerența identitară a individului.

În urma abordării descriptiv-analitice realizate observăm că Octavian Paler în volumul *Aventuri solitare* încorporează trei tipuri de a fi străin corespunzând celor trei „cărți”. Aceste trei tipuri de a se simți străin se suprapun și se distanțează în diferite moduri prin relația identitate - alteritate. Se suprapun atunci când se simte străin față de lumea înconjurătoare, față de oameni și se distanțează atunci când se simte instăinat de această lume, unde nu e înțeles de nimeni, dar poate nici nu vrea să fie, deoarece înțelegerea ar fi acceptare, iar aceasta, la rândul ei este o problemă a identității.

³ *Ibidem*, p. 173.

⁴ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, trad. de Ciprian Mihali, Colecția „Studii”, Editura Paralela 45, Pitești București, 2002, p. 6.

⁵ *Ibidem*, p. 11.

⁶ *Ibidem*, pp. 13-15.

⁷ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, trad. de Ciprian Mihali, Colecția „Studii”, Editura Paralela 45, Pitești București, 2002, p. 14.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

Identitatea este o căutare de sine prin jurnalul intim prezent în această scriere. Alteritatea este prezentă prin raportarea eului la celălalt, prin raportarea sinelui la diferite situații, locuri și culturi. Cele trei părți sunt distincte, dar, în același timp, complementare: *Jurnal la mare* – unde este prezentată experiența autorului cu marea în timpul verii, *Contrajurnal la mare* – unde este ilustrată, întâlnirea lui Octavian Paler cu o croazieră pe mare în timpul iernii și *Jurnal American* – unde autorul se simte stăin în lumea cea „Nouă”, în acest caz vorbim de Statele Unite ale Americii.

În „cartea” *Jurnal la mare* autorul realizează un jurnal-eseu în care se întrepătrund elemente din mitologie cu informații din viața lui Octavian Paler. Debutul acestei cărți este o confesiune „Înainte de a pleca la mare, m-am speriat din pricina unei hemoragii.”⁹ Această confesiune, predomină pe tot parcursul acestei părți a operei, dar se împletește cu reflecțiile autorului despre antichitatea greacă. Dacă suprapunem teoriile lui Baudrillard, mai sus amintite, atunci ajungem la observarea unei distanțe între eu și Celălalt, iar atunci când această distanță nu se diminuează atunci se creează statutul de eu-străin, iar, unui străin te confesezi mai ușor¹⁰. Se pendulează astfel între confesiune și comunicare spectrală, eul diaristic va configura un destin aflat între narcisic¹¹ și enciclopedic, între nostalgia originii și cea a descoperirii de sine.

Octavian Paler în *Aventuri solitare* este un protagonist însingurat, acest fapt fiind precizat de însuși autorul, încă din primele pagini ale operei: „[...] am fost, mai degrabă „trăit” de întâmplări. Dovadă și faptul că, acum, n-am nici un prieten apropiat, la care să îndrăznesc să sun în miez de noapte dacă aș simți nevoia să mă sfătuiesc cu cineva.”¹² Sfatul devine necesar. Strigătul însingurat al autorului are reflexe expresioniste și conduită modernă. Ajuns la mare totul se simplifică pentru Paler, „n-aș zice că devin «Altul» la mare. Dar cu siguranță devin «altfel»”¹³ pentru că comportamentul autorului este asociat, de el însuși cu comportamentul arabilor la intrarea în moschee, ei își depun încălțărilor iar autorul se desprinde de problemele curente. Interpretarea poate fi adâncită, deoarece marea poate fi necunoscutul, esența ascunsă dintr-un destin aflat în imposibilitatea de a se regăsi în zbucium, vervă, mulțime și colectivitate. Pentru el marea rămâne înfăptuirea sinelui după noile coordonate imperios cerute de destin. Totodată, marea este o terapie pentru sufletul autorului, „La ceasul în care se îngână ziua cu noaptea, marea are ceva ciudat. Pe apele ei suflă parcă duhul Genezei”¹⁴; în același timp marea poate fi elementul esențial al existenței, dacă ne referim la apa-maternă, „Marea este pentru toți oamenii dintre cele mai mari și mai constante

⁹ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 9.

¹⁰ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *op. cit.*, p. 14.

¹¹ „Narcis nu e un romantic atunci când așează un mormânt în adâncul cunoașterii de sine?” p. 31; „Eu, domnilor, am simțit de la început o simpatie aproape fraternă pentru Narcis, fără să-mi explic prea bine ce anume o determina. Într-o vreme, chiar am încercat să-l apăr de calomniile celor care-l privesc cu ironie, mirându-se de drama sa ca de ceva bizar. Cum de preferă singurătatea un tânăr frumos? Întrebă ei. Și, dacă s-a îndrăgostit de sine, cum a ajuns să dorească distrugerea unicului lucru iubit? De ce și-a pus capăt zilelor? Întrucât nimeni nu acceptă egolatria la alții, orice egolatriu găsind normală doar propria sa egolatrie, s-a trecut lesne la blamarea lui Narcis. De unde se vede că până și o sinucidere poate fi luată peste picior dacă ea ne dă ocazia să ne facem o bună impresie despre noi.” Octavian Paler, *Aventuri solitare*, Editura Albatros, București, 1996, pp. 97-98.

¹² *Ibidem*, p. 19.

¹³ *Ibidem*, p. 11.

¹⁴ *Idem*, p. 12.

simboluri ale maternității.”¹⁵ Aventura identitară convoacă amintirea, originea, autocreația și, nu în ultimul rând, propensiunea spre celălalt-viitor. Marea poate fi simbolul creației care se ia sau care este luată drept creator¹⁶ pentru Octavian Paler, marea este un înfăptuitor al oglindirii asemenea scriiturii diaristice. Marea are valențe demiurgice deoarece, scăldându-se în apele mării, Paler are impresia că renaște de fiecare dată. În același timp este și spațiul vieții fiindcă se întâmplă ceva inexplicabil de fiecare dată când intră în contact direct cu apa mării; pentru el marea e o taumatologie¹⁷ ineputabilă. Magia aceasta ține de latura romantică a personalității autorului care se poate demonstra pe parcursul primei părți, unde încearcă să demonstreze că romanticii au recreat clasicitatea antică.¹⁸

Totuși la mare reușește să se regăsească. Acea căutare de sine la mare parcă nu e atât de adâncită, precum e în alte scrieri, marea e „o magie, o mitologie”, care îi oferă un peisaj simplu și, în același timp de un „desfrâu luminos”¹⁹. Apolinicul și dionisiacul se întrepătrund în valul depărtării și al apropierii. Jocul distanțelor și al atitudinilor sunt manifestări ale relației eu - străin și, implicit, ale comunicării spectrale.

Octavian Paler consideră, că, „dacă noi suntem opera lui Dumnezeu atunci marea este capodopera lui” deoarece din patru elemente apă, soare, nisip, aer se creează o mitologie. La mare „trupul devine singurul adevăr”²⁰

Prin referirile mitologice autorul își propune să retrăiască unele mistere autentice deoarece el simțindu-se străin în lumea lui, tot mereu, caută un univers unde, el ca individ, ar putea să trăiască autentic, pentru că aici pe această lume el se simte un stăin: „oricum, mă tem că viața mea a devenit, de mai multă vreme, un fel de imitație de viață. Și-a pierdut autenticitatea, pe care o regăsesc aici, la mare, cu o înfinită recunoștință.”²¹ Misterul, cuvântul și miticul se întrepătrund pentru a dobândi autenticitatea trăirii. În acest sens „Poate că nu există un mijloc mai bun pentru a ascunde un mister decât acela de a discuta despre el.”²² „Tot ce aş putea accepta e că ambiguitatea își lasă deplină libertate să alegi, ca la Delfi, și că firul Ariadnei i-a fost de folos lui Tezeu tocmai fiindcă s-a răsucit după meandrele labirintului.”²³ De la firul Ariadnei, la Tezeu, La Adonis, la Ajax, la Agamemnon, la Helena, la Artemis, la Ulise, Orfeu, Penelopa enumerarea lor va produce o cuprindere a infinitului, ce completează infinitul atras de mare. Și exegeza autorului surprinde această desfășurare de forță mitologică: „[...] rememorând episoade, fapte, evenimente din bogatele-i lecturi despre antichitate. Se perind astfel, prin fața noastră, Pitagora, Heraclit, Eschyl, Sofocle, Euripide (celebru prin grota-i de la Salamani unde și-a gândit cea mai mare parte a pieselor sale de teatru și a morții sale cumplite: refugiat la bătrânețe în Macedonia, la Pella, la curtea lui Archelaos, este sfâșiat de câinii asmuțiți asupra-i de nobilii macedoniei semibarbari, cărora dramaturgul le criticase moravurile fruste), meditează la cultul măsurii, al căderii în hybris, la soarta cărților, în

¹⁵ Gaston Bachelard, *Apa și visele*, editura Univers, București, 1995, p. 131.

¹⁶ Chevalier Jean, Alain Gheerbrant, *Dicționarul de simboluri*, vol 2. Editura Artemis, București, 1993, p. 270.

¹⁷ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 13.

¹⁸ *Ibidem*, p.15.

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 43.

²¹ *Ibidem*, p. 20.

²² *Ibidem*, p. 63.

²³ *Ibidem*, pp. 70-71.

genere, a Bibliotecii din Pergam dăruită Cleopatrei, regina poliglotă, de către Antoniu, într-un exces de tandrețe, la oracolul din Delphi etc.”²⁴

În acele părți ale scrierii, unde amintește despre mitologie este preocupat de a diferenția romanticul de clasic, realizând o paralelă între cele două temperamente. În timp ce romanticul stă pe loc, clasicul poate mișca mările, în timp ce romanticul e rătăcit și mai niciodată nu știe ce caută, clasicul e maniacul preciziei, detestă ce este aproximativ. Romanticul are impresia că soarele are și o față neagră, clasicul e ferm convins că orice deznădejde are un versant luminos.

În avântul căutării și al dezbaterii, ecouri din G. Călinescu se fac resimțite. La rândul său, în urmă cu ceva ani, criticul interbelic propune următoare disociere:

	ROMANTICUL	CLASICUL
În viziunea lui G.Călinescu	➤ eroul e cocoșat, orb, șchiop niciodată „normal frumos”, ci de o frumusețe stranie, de o delicatețe maladivă ➤ este pitic ori uriaș ➤ este maladiv, infirm, tuberculos, nebun, orb, lepros (cu o mare complexitate senzorială și sufletească) ➤ foarte tânăr (de 13-14 ani/femeie) ori foarte bătrân ➤ e singuratic, solilogic sau rebel în fruntea mișcărilor populare, introvertit ➤ stă în perspectiva unui trecut indefinit	➤ eroul e „mai mare”, fără expresie clară, de o asprime lapidară ➤ e un semizeu sau un rege cu ascendență divină (clasicismul a cultivat îndeosebi arta statuară) ➤ este sănătos de tip gladiator ➤ are o unică vârstă incertă, de tânăr perfect dezvoltat (vârsta lui Achile) ➤ e social, sociabil (iubește dialogul), extrovertit ➤ trăiește într-un prezent etern
În viziunea lui Octavian Paler	➤ rătăcește stând pe loc, nu se înseninează niciodată cu totul, pe cerul lui rămâne amintirea norului sau așteptarea altui nor, ➤ tânjește după o pradă visată dar pe parcurs uită parțial visul, își distruge dragostea ca să poată plânge, etern diletant în	➤ poate vântura mările, ca Ulise, fără să se simtă vreodată neliniștit, ➤ detestă ce e aproximativ

²⁴ Savitescu, Ionel, „Octavian Paler, Aventuri solitare”, în *Ateneu*, 34, nr. 1, 1997, p. 5.

materie de fericire,

➤ iubește ca n-are	➤ e om fără vârstă
➤ verbul romanticului: a dori	➤ verbul clasicului: a trebui
➤ ambiția romanticului: să nu admită o viață, în care el să existe, iar lucrul iubit să nu existe	➤ ambiția clasicului: să caute nemurirea în ceea ce moare
➤ ora rituală a romanticului: miezul nopții	➤ ora rituală a clasicului: amiaza
➤ boala romanticului: leucemia	➤ boala clasicului: scleroza
➤ romanticul știe că soarele are și o față neagră	➤ clasicul e convins că orice deznădejde are un versant luminos

Dincolo de această dihotomie, Octavian Paler afirmă că „[...] nu-mi pasă cine are dreptate, de vreme ce am mai multă nevoie de un punct de sprijin decât de adevăr.”²⁵ El dezbate și anulează, meditează și ulterior elimină gândul prin pragmatism. Evoluează între adâncire și suprafață, rătăcire și adevăr. Imprecizia și incertitudinea sunt două axe preponderente ale confesiunii sale.

În această primă parte, Octavian Paler joacă rolul de catalizator al meditației pe teme mitologice²⁶ poziționându-se pe scaunul de intelectual înclinat spre reflecție care câteodată se confesează, altădată se contemplă în diferite situații dar întotdeauna se plimbă într-un labirint exterior și interior prin intermediul căutării de sine și prin intermediul înstăinatului, al străinului. A doua parte a volumului, *Contrajurnal la mare*, nu este reprezentativă pentru Octavian Paler deoarece toată prezentarea croazierei oficiale se face într-un stil sec și distant. Se relansează tema singurătății și a distanței. Dar însăși distanța apropie identitatea și

²⁵ Octavian Paler, *Op.cit.*, p. 104.

²⁶ A se vedea legătura dintre simbolul mării și mitologie în următoarele secvențe: 1. „Marea înseamnă enorm pentru mine. Dacă n-aș fi venit, aș fi căpătat o psihologie de infirm. Ar fi trebuit să mă consolez cu ideea că marea ține de trecut. Pentru totdeauna! Și nu mă văd în stare, deocamdată, de așa ceva.” 2. „La mare, eu [...] Mă desprind de problemele curente.” 3. „[...] la mare, totul se simplifică [...]. N-aș zice că devin «altul» la mare. Dar cu siguranță, devin «altfel» [...] Am o stare de beție superficială care-mi relatează inhibițiile și mă curăță, parcă, de zgură [...]. Și nu cunosc o terapie mai radicală pentru oboseala mea nervoasă.” 4. „[...] mă uit [...], spre marea taină a mării. La ceasul în care se îngână ziua cu noaptea, marea are ceva ciudat. Pe apele ei suflă parcă duhul Genezei. Valurile spală țărmul cu o nepăsare grea, inertială și am senzația stranie că mă aflu înaintea apariției vieții pe Pământ.” 5. „Oricum, dacă noi suntem opera lui Dumnezeu, marea este capodopera Lui. Din patru elemente (apă, soare, nisip, aer), nimic mai mult, se creează, prin nu știu ce mister, o magie și o mitologie. Nu cunosc un peisaj care să fie atât de simplu și, în același timp, de un desfrâu luminos [...] Aici trupul devine singurul adevăr. Dar cu atât mai ușor comsimți că Afrodita putea ieși numai dintr-o mare.” 6. „Spre deosebire de zei, noi amestecăm dragostea cu disperarea. O dată mai mult, înțeleg de ce iubesc marea cum iubești o femeie. Dar o iubesc și ca pe un loc de exil. Căci marea n-are vârstă. Ea nu e din nici un secol. Și n-are amintiri. Uneori, mă simt chiar puțin caraghios aici cu specialitatea mea de «rentier» al memoriei. [...] Nu mă pot sătura de mare într-o săptămână. [...] e ceva sfâșietor de frumos în spectacolul unei mări incendiate de soare, în stare să intimideze luciditățile cele mai rele.” 7. „Măine, voi fi primul pe plajă. Întotdeauna am procedat așa în ultima zi. M-am dus să înot înainte de micul dejun, în apa încă «netrezită» din pâcele nopții. Ai, atunci, o senzație ciudată, despicând apa cu brațele. Parcă o deștepti din somn.”

diferența în ludicul desăvârșirii antagonice. Prima opoziție se referă la marea prezentată iarna (în *Jurnal la mare*, marea e prezentată vara). Aceste două anotimpuri sunt așezate în antiteză tocmai cu scopul de a putea și mai bine evidenția însemnătățile pentru el a acestei experiențe a mării în diferite anotimpuri. El e conștient de riscul că poate să ruineze mitologia mării, dar consideră că merită verificată dacă experiența aceasta e tot atât de plină de mister sau nu, „Dar nu asta am vrut? Să văd și partea ostilă a mării. Iată, am ocazia.”²⁷ Întâlnirea cu Grecia este una plină de descoperiri, dar, cea mai mare dezamăgire este Efesul, unde din Templul zeiței Artemis au rămas doar „o coloană și câteva bucăți de piatră spartă.”²⁸ Tot locul i se pare autorului lipsit de enigme dar și Constantinopol lasă urme adânci în conștiința autorului când afirmă că „în vechiul Constantinopol, s-a prăbușit nu un oraș, ci o civilizație. [...] dată cu prăbușirea Constantinopolului, s-a surpat ceva și din destinul nostru”²⁹. Dorința de cuprindere a spațiului, în care odinioară s-a regăsit, îl determină să pornească în expediție alături de alți colegi dominați de aceeași plăcere a livrescului și a mitologicului. Drumul parcurs e pe un vas în care nivelurile mitologice se unesc cu cele ale realității, dacă voiajul îl va conduce spre Delfi, spre originar, spre matricea creatoare, el se instalează la primul nivel al vasului, în zona în care apa mării și vasul se unesc permanent într/un ritm acaparant, catabasic și mitologic: Nereus (nivel lui Octavian Paler), urmat de Poseidon, Apolo, Venus și Hera. Tovarășul e cel apropiat alături de care i se mediază gândul. Vorba și confesiunea, sunt urmărite de prejudecata neînțelegerii de odinioară cu Marin Preda, însă nepotul acestuia Sorin Preda îl dezvăluie ca altruist înspre celălalt. Dacă umanul mediază, totul se proiectează și la nivelul apei, semnificativ e momentul în care apa mediază trecere dinspre o lumea cunoscută, spre cea cealaltă. Distanțele se anulează prin călătorie și cuvânt! La sfârșitul acestei călătorii pe larg autorul hotărăște să rămână pe țărm (siguranța pământului vs. instabilitatea mării).

Ultima parte a volumului, cea mai consistentă³⁰, *Jurnal american*, debutează cu o prezentare comparativă a lumii europene în antiteză cu „Lumea Nouă”, adică, America, sub un subtitlu semnificativ, *Cuvânt justificativ*. Dacă până acum, am avut un Paler care se simțea străin în diferitele lui ipostaze, acum avem imaginea unui Paler, care este în totalitate înstrăinat de aceste meleaguri, un călător care pe tot parcursul analizei sale rămâne subiectiv, plin de prejudecăți. De la bun început Octavian Paler își avertizează cititorii despre faptul că el e mult prea demodat și conservator iar aceste elemente se vor oglindi în ceea ce privește analiza acestei lumi. E distanță între atitudinea clasicului european și modernitatea exacerbată a americanului. Eu și străinul nu sunt compatibili, dar ne asumăm diferențele și asemănările, ne respectăm și ne analizăm cu scopul de a găsi un punct de mediere și de conviețuire.

Pe tot parcursul acestei părți autorul analizează această lume din perspectiva unui european, care nu poate percere lumea din punct de vedere material, așa cum e văzut de americani, unde banii sunt mult mai ușor de câștigați decât la Lisa.³¹ Dacă europeanul are în fața lui o oglindă și prin această tot analizează lumea înconjurătoare, se tot autoanalizează,

²⁷ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 119.

²⁸ *Ibidem*, p. 156.

²⁹ *Ibidem*, p. 124-125.

³⁰ Cf. Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, colecția Dechideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, București, 2001, p. 119.

³¹ Octavian Paler, *op. cit.*, p.196.

despică firul în patru, atunci americanii au înlocuit această oglindă cu monitorul calculatorului, au în față doar informații, iar tehnologia este pentru ei cel mai important obiect al supraviețuirii.

Octavian Paler crede că această lume se consumă din interior, nu din cauza întrebărilor existențiale ci, tocmai, din cauza lipsei lor.

Liviu Andreescu, în articolul, *America în clișee*,³² subliniază, că întâlnirea autorului cu America îl așează pe cititor, în fața unor întrebări care depășesc exercițiul literar. Octavian Paler așează în fața celui de al treilea segment al volumului, un, „Cuvânt justificativ”, unde introduce cititorul într-un mod indirect în tot șirul de clișee americanofobe: visul american, ecranul calculatorului îl îndepărtează pe american de sine, vitrinele pline de coperti de cărți goale, zâmbetul omniprezent și fals de la emisiunile televizate, obsedanții de happy-end-uri, americanul, un „barbar supercivilizat”³³. Prima parte al articolului este destinat exorcizării propriilor prejudecăți, dar în a doua parte al „Cuvântului justificativ”, diaristul apare sub o postura paradoxală recunoscând inadaptabilitățile sale față de stilul de viață american, „Contactul cu câteva mari orașe americane mi-a arătat destul de limpede că unul ca mine are slabe șanse să se simtă în largul lui peste Ocean”³⁴, schițând portetul unei Americi subcultivate și obsedate de bani „[...] (în două sute și nu mai știu câte episoade din serialul «Dallas» nu se vede nici o carte). Esențial e câți dolari ai.”³⁵

Liviu Andreescu scoate în evidență, ca Octavian Paler prin permanenta problematizare încearcă să dea răspunsuri la întrebările puse de el însuși, dar din moment ce aici se dezbate chestiuni subiective, totul plutește sub aripile subiectivității. Dar acesta e tocmai menirea unui jurnal, de a împărtăși impresii subiective. Pe lângă subiectivitate există în jurnalul autorului și date obiective despre America, ca exemplu Liviu Andreescu amintește de Universitățile din America, banii alocați învățământului, bibliotecile publice, numărul volumelor publicate etc. Prin acestea autorul articolului afirmă că *Aventuri solitare* e un fragment despre America.³⁶

Un compliment, dacă putem numi în acest fel, ar fi, că americanii nu sunt atât de aroganți precum sunt europenii, afirmă scriitorul, pentru ei nu e o problemă, dacă nu vorbești bine engleza, ei încearcă să te înțeleagă, pentru ei nu are nicio importanță că ești străin. În această lume Octavian Paler se simte călătorul, străinul care receptează această lume din unghiul de vedere al europeanului pentru care evenimentele se infiltrează în memoria, conștiința lui doar prin intermediul culturii.

Raportarea eului creator, în această scriere la această lume străină rămâne pe tot parcursul scrierii subiectivă, dar la un moment dat, Paler ajunge la concluzia că poate acești barbari sunt mai înțelepți decât noi europenii. Dincolo de același fragmentarism, îl recunoaștem pe Octavian Paler în consecvența postură de contemplativ nostalgic, de observator moralist, cel care se orientează întotdeauna în direcția autocunoașterii, de Narcis ce se oglindește în text nu spre a se admira, ci spre a admira prin sine pe alții, „[...]”, toată creația lui Octavian Paler este un jurnal perpetuu, în oglinda căruia se oglindește personalitatea scriitorului, nu spre a se admira narcisiac, ci spre a se cunoaște pe sine în profunzime. [...]

³² Cf. Andreescu, Liviu, „America în clișee”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999, p. 12.

³³ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 194.

³⁴ *Ibidem*, p. 188.

³⁵ *Ibidem*, p. 192.

³⁶ Cf. Liviu Andreescu, *art. cit.*, p. 12.

Consecvent în direcția autocunoașterii și a radicalității gândirii, autorul se oglindește în operă nu spre a se admira, ci spre a admira prin sine pa alții.”³⁷

În America intuiția și cunoașterea îl conduc spre descoperirea și cucerirea celuiilalt. Însă parcă citește jurnalele lui Colon, insistând asupra viețuirii în America în funcție de mobilul principal: averea, banul. Asemenea unui fiu risipitor, el își croiește drum, dar asemenea unui Ulise modern se raportează mereu la al său spațiu originar Ithaca/ Lisa (satul lui Paler), „Se întorece neconținut în visele lui în Lisa natală, conștient că n-ar mai putea trăi acolo, cutreieră locuri «sacre», fie din munții Făgărașului unde a copilărit, fie dintr-o Grece antică Locuită de zei și de mituri [...]”.³⁸

Drumul lui Octavian Paler este al înglobării în scriitura zilnică a unei disonanțe afective și colective între el și americani. Diferențele sunt accentuate, iar valorile acestei călătorii sunt subsumate mării.

În concluzie putem afirma că cele trei călătorii prezentate în cele trei secvențe ale operei, *Aventuri solitare*, ne indică un aventurier, care prin aceste pelerinaje, fizice și sentimentale, ajunge se se autoanalizeze, să se raporteze mereu la originile lumii, la Tot, deoarece fragmentarismul, ne indică întotdeauna, la Paler, că segmentul nu este unitatea, unitatea este singurul element al perfecțiunii, care se poate atinge doar prin regăsirea elementelor primordiale. Autorul le găsește prin intermediul mitologiei, prin călătoria lui spre Delfi, Athena, muntele Olimp, [...] mitologia este locul geometric al spiritului, unde particularul devine general însuși, ea răspunde cel mai bine artei care își propune să redea absolutul în forma sensibilă”.³⁹ Parcurgând „lumea” de la țara natală spre lumea antică, la Athena, la Delfi sau în America, toate aceste experiențe sunt analizate din prisma celui eu-solitar, care se simte înstrăinat de aceste meleaguri, dar, care are nevoie de aceste călătorii pentru regăsirea sinelui, pentru găsirea identității. Astfel putem numi aceste drumuri frecventate continuu niște călătorii în timp, prin care apa devine elementul, prin care se filtrează elementul viu în conștiința autorului.

Bibliografie

Bibliografia operei

Paler, Octavian, *Aventuri solitare*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Paler, Octavian, *Aventuri solitare*, Editura Albatros, București, 1996.

Paler, Octavian, *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Bibliografia critică

Andreescu, Liviu, „America în clișee”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999.

Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.

³⁷ Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 119.

³⁸ Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela45, Pitești, 2008, p. 1177.

³⁹ Liiceanu, Gabriel, *Om și simbol*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 45.

- Baudrillard J, Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Colecția „Studii“, Seria „Topos – Studii socio-umane“, Pitești, 2002.
- Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000.
- Boia, Lucian, *România, țară de frontieră a Europei*, ediția aIV-a, Editura Humanitas, București, 2012.
- Burgos, Jean, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriel Duda, Editura Univers, București, 1988.
- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
- Crăciun, Alexandra, *Narcisismul și problemele reflecției*, Editura Paideia, București, 2002.
- Jurcan, Dan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Editura Eikon, Cluj - Napoca, 2005.
- Levinas, Emmanuel, *Între noi: Încercare de a-l gândi pe celălalt*, traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.
- Liiceanu Gabriel, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filozofia culturii* Editura Humanitas, București, 2005.
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela45, Pitești, 2008.
- Mazilu, Dan Horea, *Noi despre ceilalți. Flas tratat de imagologie*, Editura Polirom, Iași, 1999
- Oprea, Nicolae, *Opera și autorul*, Colecția Dechideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, București, 2001.
- Savitescu, Ionel, „Octavian Paler, Aventuri solitare”, în *Ateneu*, 34, nr.1, 1997.
- Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
- Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, traducere de Vlad Alexandru, Editura Institutul European, Iași, 1996.

LES TRADUCTEURS DE LITTÉRATURE - CONSTRUCTEURS DE DIALOGUE MULTICULTUREL

Raluca-Nicoleta BALAȚCHI, Assistant Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Daniela HĂISAN, Assistant Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: A quite enriching approach of literature as a multicultural dialogue can be discovered by barely catching a glimpse at the role of literary translators from one culture to another. The present article deals with translators of foreign literature into Romanian who, more often than not personalities of the target-culture themselves, facilitate this passionate cultural dialogue which is translation. Genuine "artisans" of a given culture and of a given language (cf. Jean Delisle), the writers-translators create a style and a discourse often obliterated by their own literary original work as well as by their very condition of translators which traditionally implies "invisibility". When Caragiale translates Perrault's tales, Arghezi approaches Molière or Rimbaud, Eminescu chooses Poe, the translated text becomes all of a sudden the perfect place for an utterly innovative, creative dialogue between cultures.

Keywords: cultural dialogue, (in)visibility, literary translation, style, writer

1. De l'invisibilité à la visibilité en traduction

La critique et l'histoire des traductions, telles qu'elles se sont développées les dernières décennies dans l'espace de la traductologie américaine / européenne occidentale et s'affirment à l'heure actuelle dans le milieu de recherche roumain, militent pour le rétablissement, dans la culture d'une communauté, du statut et de la position du traducteur, que la tradition laissait dans l'ombre. Antoine Berman, véritable fondateur de la critique des traductions, justifie, dans son approche des textes littéraires traduits, la nécessité d'une analyse et d'une évaluation des traductions par une recherche sur le traducteur lui-même (1995: 73, *c'est nous qui soulignons*) : « l'une des tâches d'une herméneutique du traduire est la prise en vue du sujet traduisant. Ainsi la question *qui est le traducteur ?* doit-elle être fermement posée face à une traduction [...] **il devient de plus en plus impensable que le traducteur reste ce parfait inconnu** qu'il est encore la plupart du temps ».

Edmond Cary, Michel Ballard, Jean Delisle et Lawrence Venuti ont essayé, par différentes formules, de souligner la place des traducteurs dans l'histoire de la /des traduction(s).

Edmond Cary, en 1963, et Jean Delisle en 1999 optent pour les genres biographiques, s'intéressant de très près à la vie des traducteurs. Le nom de Jean Delisle est surtout connu en traductologie pour avoir redirigé l'attention du texte traduit vers le sujet traduisant dans ses célèbres « portraits de traducteurs /traductrices », proposant le long du temps, dans ses diverses études d'histoire des traductions, une série de métaphores éclairantes et valorisantes, censées rendre compte du statut/rôle complexe par rapport à la langue, à l'histoire, à la culture en général : « alchimistes de la langue » ; « artisans de l'histoire », « conquérants ». Nombre

d'époques dans l'histoire universelle de la traduction justifient de telles approches du traducteur, qui sont au pôle opposé de leur image traditionnelle de « serviteurs », de « translateurs », de simples « relais » entre l'auteur et la nouvelle culture de réception, celle de la langue cible.

Appréciant à sa juste valeur l'entreprise de Jean Delisle par laquelle il réussit à « rendre vivantes quelques figures de traductrices et de traducteurs, à sortir de l'ombre, de l'invisibilité ou de l'effacement le traducteur comme noyau de l'acte de traduction et à lui rendre la bonne place qu'il mérite dans l'histoire de la traduction », tout comme l'effort du spécialiste de « reconnaître et d'accorder au traducteur son rôle central dans la traduction et dans la traductologie de « bâtisseur de ponts culturels », la traductologue roumaine Muguraș Constantinescu considère toute recherche sur le traducteur comme un « geste essentiel et nécessaire », en raison de la « haute mission culturelle, du rôle décisif du traducteur dans l'élaboration d'une langue littéraire, d'une culture et surtout du dialogue constant entre cultures qu'il accomplit de manière implicite ou explicite » (2013 : 189). Et c'est dans cette même optique qu'elle inaugure, en 2008, la rubrique *Portraits de traducteurs* dans la revue roumaine de traductologie *Atelier de traduction*.

Les approches historiques de la traduction que proposent Michel Ballard, Lawrence Venuti et Jean Delisle paraissent toutes dans la dernière décennie du XXe siècle (1992, 1995, 1995) et malgré leur organisation et conceptualisation différente partagent un intérêt explicitement déclaré pour la place du traducteur dans cette histoire.

Le sous-titre de l'histoire des traductions de 1992 que Michel Ballard dresse depuis l'époque de Cicéron et jusqu'à celle de Walter Benjamin, notamment *Traducteurs, traductions, réflexions*, annonce un changement complet de perspective dans l'approche historique de la production traductive le long du temps : ce n'est pas la traduction comme produit fini qui intéresse en tout premier lieu mais son artisan, son acteur principal, le traducteur.

En reconstituant le parcours fort intéressant dans l'histoire universelle du traducteur à différents paliers, la plupart essentiels, de la culture d'un peuple, à partir de la création d'alphabets, de la construction d'une langue et d'une littérature nationale et jusqu'à l'importation d'idées, Jean Delisle et ses collaborateurs dessinent dans *Les traducteurs dans l'histoire* (1995) le tableau complexe de la tâche qu'ont assumée dans différents contextes culturels et époques historiques les traducteurs. Ecrire l'histoire de la traduction à partir de la perspective de celui qui crée la traduction assure une compréhension profonde du rôle de l'acteur humain, le traducteur, dans la mise en contact des cultures.

Pour ce qui est de l'ouvrage de Lawrence Venuti, devenu, lui aussi, un véritable point de repère en traductologie, il s'impose par l'originalité de l'approche : la clé de l'histoire de la traduction résiderait, tel que le montre autant le titre que l'organisation interne du livre, dans *l'invisibilité* du traducteur. Le spécialiste américain montre, par une étude systématique des traductions et de leur réception dans le contexte britannique et américain que ce statut du traducteur s'explique d'une part par la valorisation excessive d'un style traductif qui dissimule à tout prix le caractère traduit du texte et d'autre part par les habitudes de lecture/critique des textes traduits et leurs échos dans les médias. En appelant « à l'action » dans le tout dernier chapitre, le traductologue affirme sa foi dans le pouvoir de la traduction de « produire une différence » par l'émergence de formes culturelles nouvelles, dans la

culture cible, donc « chez soi » et de relations culturelles nouvelles, entre les cultures envisagées, donc à l'étranger (1995 : 277). Car une fois reconnue/admise l'invisibilité du traducteur, on peut espérer à un revirement dans la perspective sur la pratique de la traduction, tout comme sur son approche critique, médiatique et pédagogique. L'appel à l'action est lancé non pas seulement à ceux qui lisent/commentent/interprètent ou enseignent la traduction mais également aux traducteurs eux-mêmes.

Et contrairement aux attentes de Lawrence Venuti qui pensait que sa foi dans la force de la traduction était, en fait, utopique, la prise de conscience de l'invisibilité du traducteur a produit, peu à peu, ses fruits. Le chemin entre l'invisibilité et le besoin de visibilité a été plus ou moins vite parcouru ces dernières décennies, de sorte que la visibilité du traducteur dans sa culture cible est une thématique qui occupe, depuis, et en parfait accord avec la problématique plus large du dialogue inter/multiculturel, les devants de la scène traductologique, des questions comme la voix du traducteur/le statut du traducteur/la reconnaissance du traducteur se situant de manière régulière au cœur des débats en colloques ou des numéros thématiques des publications de spécialité. A la lumière des quelques études sur l'appareil paratextuel des traducteurs contemporains, il semblerait que, de ce côté aussi, l'enjeu de la visibilité commence à être bien compris.

2. De l'écriture à la traduction : quand les grands noms de la littérature roumaine signent aussi des traductions

Dans bien des cultures, parmi les figures de traducteurs, on retrouve assez souvent le cas des écrivains qui traduisent un écrivain ; entre traduire et écrire s'instaure alors un rapport particulièrement complexe, les frontières entre *le moi* et *l'autre* qui occupent à tour de rôle la position de l'auteur étant dépassées dans un processus créatif qui résulte très souvent dans une refonte du texte en langue cible profondément marquée par le style de l'écrivain-traducteur.

La traduction est plutôt une réécriture, car l'écrivain concurrence – consciemment ou non – le traducteur. C'est, nous pensons, l'un des exemples les plus intéressants de traduction qui « continue » le texte, pour reprendre les considérations sur le traduire du poéticien de la traduction Henri Meschonnic. C'est également une formule de construction de dialogue interculturel par l'intersection – dans l'espace du texte traduit – de deux esprits héritiers de toute une tradition et de deux créateurs d'un style, formule enrichissante autant pour la compréhension du discours littéraire en tant que tel dans une culture cible donnée que pour le renouvellement du rapport entre traduire et écrire.

Quelle place l'activité de traduction occupe-t-elle dans l'œuvre d'un écrivain ? Le traduire entre-t-il dans la pratique littéraire des grands auteurs d'une littérature dans le sens où il permettrait d'expérimenter l'écrire ? Comment expliquer les options pour certains écrivains reconnus dans une littérature de traduire certains auteurs et certains genres ? L'œuvre d'un auteur sert-elle de point de repère pour l'analyse des traductions qu'ils signent ? Par quelles entrées théoriques/méthodologiques étudier le faire d'un écrivain-traducteur ?

Autant de questions qui, pour ce qui de la culture roumaine où nombre de personnalités littéraires se sont placées dans la position de traducteurs, pourraient constituer des sujets de réflexion féconds pour l'évaluation autant du rôle de la traduction dans l'évolution de la littérature nationale que de la position apparemment secondaire du traduire à l'écrire.

A consulter avec patience la liste des traductions qui entrent dans la production des poètes, prosateurs et dramaturges de la culture roumaine à côté de leur œuvre personnelle, on comprend très vite que le traduire a constitué, selon l'époque et la personnalité en question, un complément, un supplément, un refuge, ou une nécessité pour ces constructeurs de littérature mais également de dialogue culturel. A lire, sous la plume de ceux qui sont connus comme auteurs, un texte dont ils ne sont « que » traducteurs, on glisse en fait dans un jeu de correspondances, dans un dialogue captivant, construit à plusieurs niveaux : entre l'auteur et le traducteur, entre l'œuvre originale et le traducteur, entre le traducteur et son lecteur.

Les affinités entre les créateurs de littérature et les auteurs qu'ils choisissent en traduction sont souvent à la base de ce dialogue. Leurs options impressionnent d'autres fois par l'impact culturel de leur activité à l'époque de la traduction. Leur nom sur la couverture des traductions constitue toujours un point d'attrait pour le lecteur désireux de découvrir, sous le créateur de texte, un créateur de langue.

Ion Heliade Rădulescu est bien connu dans l'histoire de la culture roumaine pour son intérêt porté à l'activité de traduction et pour son projet de constitution d'une Bibliothèque Universelle, selon un programme systématique de traductions, sa contribution comme traducteur visant en particulier la littérature romantique et notamment Lamartine.

Le génie poétique de George Coșbuc ne se manifeste pas seulement au niveau de son œuvre de création personnelle mais également au niveau des traductions : il transpose en roumain des chefs-d'œuvre essentiels de la littérature universelle comme *l'Enéide* et les *Géorgiques* de Virgile ou la *Divine Comédie* de Dante Alighieri ; ses réussites en matière de traduction le placeraient, selon certains critiques, bien en dessus de son œuvre de poète.

Tudor Arghezi ne s'arrête, lui non plus, à l'activité de production poétique mais la prolonge dans et par la traduction, optant pour une diversité de genres, auteurs et courants : il traduit *Les Fables* de La Fontaine, les *Ballades* de François Villon, des poèmes de Paul Verlaine, de Charles de Baudelaire et d'Antoine Rimbaud. Il est également intéressé par les pièces en vers de Molière.

Garabet Ibrăileanu traduit *Bel-Ami* de Maupassant. Sa version est rééditée y compris à l'heure actuelle, coexistant et concurrençant donc des retraductions « modernes ». La même observation peut être faite à propos des textes traduits par un Cezar Petrescu qui préfère, en traduction, l'œuvre de Balzac.

Ion Luca Caragiale traduit, en adaptant, un conte de Perrault, *Riquet à la houppe*, mais également Machiavelli, Maeterlinck, Molière, et les Américains Mark Twain et Edgar Allan Poe, il est vrai, suivant des versions françaises. Ce sont les versions baudelairiennes qui lui ont servi d'intermédiaire lorsqu'il a traduit Poe, par exemple. La traduction de l'œuvre de Poe en roumain constitue, elle seule, un véritable espace de dialogue culturel, car il s'agit, de toute une série d'écrivains qui ont facilité l'accès du public roumain à la nouvelle vague littéraire de la deuxième partie du dix-neuvième siècle : Poe (vu par) Baudelaire (vu par) Caragiale. Ce dernier était au courant, évidemment, avec les trois volumes poésiques (y compris les préfaces, un inestimable repère critique) signés par Baudelaire (*Histoires extraordinaires*, 1856 ; *Nouvelles histoires extraordinaires*, 1857 ; *Histoires grotesques et sérieuses*, 1865), dont il a choisi les narrations qui lui convenaient : principalement, comme

souligné par Ieronim Tătaru¹, les sujets macabres ou grotesques, encadrables dans un réalisme fantastique avant-la-lettre (*A Tale of Jerusalem*, *The System of Dr. Tarr and Professor Fether* et *The Cask of Amontillado*, *The Devil in the Belfry* et *The Masque of the Red Death*).

Les choix de Caragiale ne sont pas du tout aléatoires ; comme le montre la répartition chronologique des traductions au cours du temps (*Dracul în clopotniță* [Le diable dans le beffroi], 1876; *O întâmplare la Ierusalim* [Un événement à Jérusalem] et *Sistema Doctorului Catran și a Profesorului Pană* [Le système du docteur Goudron et du docteur Plume], 1878; *O balercă de Amontillado* [La barrique d'Amontillado] et *Masca* [Le masque], 1898), elles témoignent d'un intérêt constant, quoique sporadique, aux oeuvres poésques. Sans partager une affinité intellectuelle ou bien une apparenté spirituelle avec Poe, comme c'était le cas de Baudelaire, Caragiale aurait dû être attiré plutôt par les espèces épiques courtes que Poe cultivait, par le grotesque ou le burlesque, par la satire ou la parodie, par une sorte de fantastique qui n'a rien en commun avec le miraculeux.

Les exégètes caragialiens ont maintes fois mis en évidence l'influence poésque (assez peu substantielle) sur l'œuvre de Caragiale, tout en étiquettant en même temps ses traductions comme simples « adaptations », ce qui n'est pas tout à fait exact : une analyse comparative peut aisément démontrer la complexité de l'écrivain-traducteur. Il manifeste, il est vrai, une tendance de raccourcir le texte, ses traductions étant presque toujours plus courtes que l'original ; de plus, il aime accélérer le rythme, à pousser le récit vers le dialogue (ce qui a été diagnostiqué effet secondaire de sa logique de dramaturge²). Mais, si Caragiale opère souvent des réductions (disons peu déontologiques) du texte à traduire, on constate, pour sa défense, que les fragments omis ne sont jamais incrémentaux, sinon assez imbus de détails qu'ils risqueraient « fatiguer » excessivement le lecteur. Toujours à la recherche du mot juste parmi les correspondants lexicaux de sa langue maternelle, il met en valeur avec nonchalance sa *visibilité* en tant qu'instance traductive. Dans cette hypostase inouïe de traducteur, apparemment incompatible avec sa personnalité indomptable, Caragiale a contribué sans doute à entretenir un vif intérêt du public roumain aux œuvres poésques.

C'est aussi le cas de son grand confrère Eminescu. Tout comme Caragiale et le poète symboliste Alexandru Macedonski, le poète national Mihai Eminescu cède aux exhortations de Titu Maiorescu, l'esprit directeur de Junimea, de lire Poe, et complète la « triplète d'or » qui a garanti la propagation de Poe en Roumanie. Il ne traduit qu'une seule nouvelle, *Morella*³, et cela en collaboration avec la poétesse Veronica Micle, sa bien-aimée la plus célèbre et peut-être la plus controversée aussi. La qualité linguistique et littéraire de la version Eminescu-Micle repose sur la fidélité en quelque sorte surprenante au texte baudelairien qui leur a servi de texte intermédiaire. Leur *Morella* reste pour toujours dans l'histoire de la traduction comme un important point de repère, y compris grâce à la personnalité illustre de

¹ « Traduceri caragialiene din opera lui Edgar Allan Poe », *Însemnări caragialiene*, Fundația Culturală Libra, București, 2006, p. 285.

² Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, Cartea Românească, București, 1983, p. 241-246.

³ Poe publie *Morella* in *The Southern Literary Messenger* (avril 1835) ; Eminescu traduit la version française signée par Charles Baudelaire, et publiée pour la première fois en 1853, en *Paris*, puis en volume en 1856 : *Histoires extraordinaires* (Paris, Michel Lévy). La version d'Eminescu paraît en *Curierul de Iassi*, IX, 1876, n° 111, 8 octobre, p. 1-2.

l'écrivain-traducteur et, il doit le reconnaître, à la notoriété de sa relation romantique avec Veronica Micle.

Au début du vingtième siècle déjà, les écrivains roumains s'impliquent de plus en plus à entretenir un rapport privilégié entre langues et cultures à travers la traduction. Prenons également le cas de Sadoveanu qui, suivant la tradition des grands classiques du dix-neuvième siècle, a souvent interrompu sa série des œuvres originales pour se consacrer à traduire. Sa première contribution en ce sens date de 1907, un volume de *Povestiri alese* [Contes choisis] – quatorze contes de Maupassant qu'il choisit, littéralement, de sept volumes différents. Tout comme Caragiale, Sadoveanu s'assume la liberté et se permet le luxe de sélectionner seulement les récits à son goût : à savoir, surtout les histoires de chasse et de pêché, et celles qui traitaient de la vie simple, des paysans.

Lorsqu'il traduit Maupassant, Sadoveanu cherche (tout comme en traduisant plus tard H. Becque, H. Taine ou Tourgueniev) l'*aurea mediocritas*, dans le meilleur sens de l'expression : l'équilibre à mi-chemin entre la source et la cible, la fidélité à l'original et l'expression artistique dans sa langue maternelle à la fois. Il semble ne pas avoir d'autre choix que d'être un bon traducteur car, comme bien le note Ion Brăescu⁴, il répond aux deux conditions principales : maîtriser parfaitement la langue-source et être un artiste de la langue-cible. Sans être un adepte du littéralisme, Sadoveanu respecte, quand même, la lettre des titres qu'il rend exactement en roumain et donne toujours des équivalents expressifs très proches et très réussis des expressions poétiques de Maupassant (ex. *forêt basse* – « pădure pitică » [forêt gnome])⁵.

Extrêmement prudent avec le lexique, Sadoveanu évite les régionalismes (qui envahissent autrement son œuvre originale), pour garder l'« étrangeté » maupassantienne, mais en égale mesure, se garde-t-il à employer excessivement des néologismes, surtout ceux de provenance française. S'il se fait « coupable » de quelque chose en tant que traducteur, c'est peut-être la « tendance déformante » (selon Berman) de clarifier, de remplacer un terme qui lui semble trop abstrait ou vague avec un autre, plus concret ou plus précis. À part cela, Ion Brăescu trouve que Sadoveanu reste, sans aucun doute, un traducteur d'exception, un vrai modèle pour les futurs (écrivains-)traducteurs.⁶ Et, tout en analysant des versions ultérieures de Maupassant, signées, cette fois-ci, par d'autres écrivains tels Emil Gârleanu, Geo Bogza, Otilia Cazimir, Lucia Demetrius ou, plus récemment, Gabriela Adameșteanu, on dirait que Sadoveanu a vraiment représenté un standard assez difficile à dépasser. Pour n'en parler plus d'un de ses contemporains, un écrivain mineur dont le nom de plume est Ioan Adam : il a publié une année plus tard que Sadoveanu, en 1908, sa propre collection de huit *Nuvele alese* [Nouvelles choisies] de Maupassant, qui n'a pas eu le même impact que le volume de Sadoveanu, pas même pour les générations futures intéressées aux re-traductions. On explique cela par l'autorité littéraire et culturelle qu'était Sadoveanu, mais aussi par la qualité de ses traductions qu'il donnait à titre d'exemple.

La discussion des rapports entre traduction et écriture devrait inclure aussi la situation des traducteurs-écrivains, c'est-à-dire de ceux qui sont tout d'abord perçus comme traducteurs et seulement en deuxième lieu comme écrivains.

⁴ « Mihail Sadoveanu, traducător al lui Maupassant », in *Limba română*, IX, n° 6 / 1960, p. 12.

⁵ *Idem* (Brăescu), p. 14.

⁶ *Idem* (Brăescu), p. 19.

Pericle Martinescu sera probablement en tout premier lieu le traducteur des *Confessions* de Rousseau, ou de l'oeuvre de Balzac et seulement ensuite l'auteur d'une littérature autobiographique qui inclut, elle aussi, des confessions (*Confesiuni patetice*).

Ion Vinea (de son vrai nom, Ioan Eugen Iovanaki) est un autre écrivain-traducteur, de la première moitié du vingtième siècle qui est resté, paradoxalement, plus connu dans la mémoire collective comme traducteur que dans son hypostase de poète avant-gardiste. Tout comme Poe (dont il traduit la prose avec ferveur et avec qui il s'identifie, du moins partiellement), Vinea, de formation avocat, arrive à la littérature par la porte « arrière » du journalisme. Un styliste raffiné, qui connaissait les langues classiques (le grec, le latin), mais aussi au moins trois langues modernes (le français, l'anglais, l'allemand), Vinea a traduit assidûment des œuvres de Shakespeare, Balzac, Villiers de l'Isle Adam, Poe, Washington Irving și Laxness. Mircea Vaida dévoile, dans un très émouvant « portrait du traducteur » qu'il lui esquisse dans la revue *Secolul XX*, que Vinea tenait des gros « carnets gris » où il notait ses obsessions de traducteur, des listes infinies de synonymes, des analyses sémantiques, structurales des mots etc.⁷ Douzaines de pages pour trouver le mot juste, l'unique satisfaisant, témoignent du travail de Sisyphe, des grandes énergies poétiques investies dans la traduction qui était, pour Vinea, une « réelle torture créatrice »⁸. Trop souvent accusé d'être tout simplement un « ethnocentriste », Vinea s'avère, en fait, traducteur des moindres subtilités. Il ne trahit jamais la syntaxe du texte original, ni le rythme intérieur de l'exposition, mais ce qui le préoccupe par-dessus tout c'est la fidélité sémantique, c'est pourquoi il est toujours à la recherche du « noyau dur »⁹ des mots.

Vinea traduit cinq pièces shakespeariennes : *Henry V*, *Hamlet*, *Othello*, *Macbeth*, *The Winter's Tale* (aux éditions Univers de Bucarest, 1971), parmi lesquelles *Hamlet* reste une sorte de sommet dans son œuvre de traducteur. D'ailleurs, il avait l'habitude d'alterner (tout comme Irina Mavrodin) le travail de création et ce de traduction, jusqu'au point de l'union parfaite, symbiotique.

On ne peut pas s'empêcher de faire une très signifiante comparaison entre l'œuvre de traducteur de Vinea et celle de Lucian Blaga : les deux personnalités de la culture roumaine, bien qu'extrêmement sensibles aux raffinements des langues-sources (principalement le français), diffèrent radicalement lorsqu'il s'agit du résultat final de leur effort traductif. Disons que Blaga est parfois beaucoup plus personnel dans ses traductions, qu'il met son cachet de manière trop évidente, tandis que Vinea, lui, n'ose pas se détacher du respect profond pour la source et pour les sonorités de la langue-cible.

3. En guise de conclusion

Quand un écrivain traduit un écrivain le texte dépasse sans doute les frontières de ce que le lecteur attendrait d'une traduction habituelle et ouvre des horizons différents pour la critique de la traduction. Le statut de traducteur est également perçu de manière différente, lorsque le traduire a comme source un écrivain, l'écrivain-traducteur ou le traducteur-écrivain créant un potentiel de visibilité plus important. La traduction semble prolonger l'acte de

⁷ « Ion Vinea, traducător », in *Secolul XX*, vol. 1 / 1973, p. 153.

⁸ *Idem* (Vaida), p. 153.

⁹ *Idem* (Vaida), p. 153.

l'écriture, et peut devenir même un espace de réflexion/création réciproque, aussi des termes comme « transcréation » (cf. Haroldo de Campos dans le numéro 25 de la revue TTR) ne peuvent-ils qu'enrichir la perspective et nourrir la réflexion future sur la problématique.

Comme aucune traduction n'est indépendante de son auteur, le traducteur doit rester « au centre de la réflexion traductologique », tel que Jean Delisle n'a cessé de le montrer et de l'appliquer notamment pour l'espace nord-américain et ouest-européen.

La culture roumaine, qui doit beaucoup à l'activité de traduction, et qui a entretenu le long du temps avec la traduction des rapports complexes et parfois contradictoires (la traduction enrichit la littérature nationale ou au contraire en empêche l'évolution), offre de nombreux exemples de noms d'écrivains-traducteurs/de traducteurs-écrivains qui mériteraient une attention et une analyse minutieuse et systématique en traductologie, car l'activité de traduction des grands noms de la littérature roumaine reste généralement méconnue ou n'est pas appréciée à sa juste valeur.

Si, comme le souligne très hardiment, mais pertinemment, Henri Meschonnic, l'enjeu du traduire réside finalement dans une véritable révolution culturelle, pour mieux comprendre le rapport entre les cultures, il faut regarder aussi du côté des traducteurs : c'est ici que se trouvent, selon nous, nombre de réponses bien riches d'implications lorsque se pose le problème tellement actuel du multiculturalisme.

Bibliographie

- Atelier de traduction*, no. 13, « Le traducteur – un ambassadeur culturel (facteur de médiation entre cultures), Editura Universității din Suceava.
- Ballard, Michel, 1992, *De Cicéron à Benjamin. Traducteurs, traductions, réflexions*, Presses Universitaires de Lille.
- Berman, Antoine, 1995, *Pour une critique des traductions : John Donne*, Paris, Gallimard.
- Berman, Antoine, 1985, « La traduction comme épreuve de l'étranger », *Texte*, 4, p. 67-81.
- Brăescu, Ion, 1960, « Mihail Sadoveanu, traducător al lui Maupassant », in *Limba română*, IX, n° 6 / p. 12-19.
- Constantinescu, Muguraș, 2013, *Pour une lecture critique des traductions. Réflexions et pratiques*, Paris, L'Harmattan.
- Constantinescu, Muguraș, 2012, « Deux écrivains roumains à l'épreuve de la traduction du conte français », in *TTR*, vol.25, no.2, p. 193-213.
- Delisle, Jean, 2010, « Les traducteurs, artisans de l'histoire et des identités culturelles », in *Atelier de traduction*, no. 13, p. 23-37.
- Delisle, Jean, 1999, *Portraits de traducteurs*, Les Presses de l'Université d'Ottawa.
- Delisle, Jean ; Woodsworth, Judith, 1995, *Les traducteurs dans l'histoire*, Les Presses de l'Université d'Ottawa.
- Lingurar (Hăisan), Daniela, 2010, « Caragiale – traducteur de Poe, via Baudelaire », in *Atelier de Traduction* n° 13 / Editura Universității Suceava, p. 85-98.
- Manolescu, Florin, 1983, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Cartea Românească.
- Meschonnic, Henri, 1999, *Poétique du traduire*, Paris, Verdier.

Tătaru, Ieronim, 2006, *Însemnări caragialiene*, București, Fundația Culturală Libra.

TTR: traduction, terminologie, rédaction, volume 25/no.2, 2012 « La traduction à l'épreuve de l'écriture: poétiques et expérimentations ».

Vaida, Mircea, 1973, « Ion Vineanu, traducător », in *Secolul XX*, vol. 1, p. 151-157.

Venuti, Lawrence, 2008 (1995), *The Translator's Invisibility*, New York, Routledge.

Note

Contribution réalisée dans le cadre du programme CNCS PNII-ID-PCE-2011-3-0812 (Projet de recherche exploratoire) Traduction culturelle et littérature / littératures francophones : histoire, réception et critique des traductions, Contrat 133/2011.

LITERATURE AND FILM ADAPTATION THEORY

Maria ȘTIRBEȚIU, PhD Candidate, “Ovidius” University of Constanța

*Abstract: The following paper deals with film adaptation theory in general and strategies of expanding short stories into films in particular. The purpose of this paper has been to deconstruct the preconceptions according to which literature is superior to film and to bring forth the fact that the two should be interpreted as such, not in relation to one another. Elements of film noir and neo noir have also found place in this research paper given that the primary sources belong to the genre. When it comes to the expansion strategies, this analysis includes its taxonomy and examples of how a short story can be transposed onto screen. Regarding the primary sources, Jonathan Nolan’s *Memento Mori* and Christopher Nolan’s *Memento* have proved useful and interesting alike. Other secondary sources include Linda Hutcheon’s theory on film adaptation, Desmond and Hawkes’s input on the matter, Stam and Raengo and others.*

Keywords: film, literature, adaptation, fidelity, intertextuality

Adaptation of any kind is often described as deeply problematic; it is a real and common phenomenon that nevertheless constitutes a problem. In the transference of a story from one form to another, there is the basic question of adherence to the source, of what can be lost. The early writings about the relationship between literature and film are valuable in identifying some of the core issues at the heart of the adaptation process. There appear to be fundamental differences between the two media, and critics such as George Bluestone discuss issues of difference in audience perception of cinematic and literary forms, stemming from the differences in their raw materials. In his *Novels into Film*, he describes the camera’s effect on our way of seeing, the centrality of editing and its effect on the narrative form: “The film, then, making its appeal to the perceiving senses, is free to work with endless variations of physical reality... Where the moving picture comes to us directly through perception, language must be filtered through the screen of conceptual apprehension.” (20). He also discusses the two media’s differing ability to handle time and space. He defines language as a medium consisting of “three characteristics of time – transience, sequence and irreversibility” (49), but in film “the camera is always the narrator, we need concern ourselves only with the chronological duration of the viewing and the time-span of narrative events” (49). It is precisely due to the difference between the two, the gap between the forms that adaptation is rendered into a far more creative and constructive process than simple translation.

Linda Hutcheon considers that if one only considers novels and films when referring to adaptation, then one is unable to completely understand the process (XI). When referring to the process of adaptation, there are many aspects to be taken into consideration; perhaps the most important ones, the ones without which adaptation could not take place are the story and the discourse. The story includes the content behind the narrative, comprising the chain of events, the characters and the setting, whereas the discourse is the means by which the content is communicated. As Desmond and Hawkes put it “In simple terms, the story is the what in the narrative that is depicted, discourse is the how” (39). According to the same

critics, it is imperative for an adapter to identify the story behind a narrative in order to transpose it onto screen. It seems that being aware of the conventions of the literary story and the cinema is highly important.

Adaptation refers either to the act of adapting, to the state of being adapted, or the result produced by the adaptation of something. In film, adaptation is seen as the process of adapting a book or a play onto screen. A common form of film adaptation is the use of a novel as the basis of a feature film, but film adaptation includes the use of non-fiction, autobiography, comic book, scripture, plays, and even other films. From the earliest days of cinema, adaptation has been nearly as common as the development of original screenplays. Adaptation may certainly be seen as “an interpretation, involving at least one person’s reading of a text, choices about what elements to transfer, and decisions about how to actualize these elements in a medium of image and sound” (Desmond, Hawkes 2).

Another issue that is highly employed when analyzing adaptation is fidelity to the original, the source text. Fidelity has been for many years the primary measure of analysis of these interpretations. For adaptation studies, the tradition of fidelity is not without precedence, as John Desmond and Peter Hawkes note:

“the field has been preoccupied with the fidelity issue. The main question asked about adaptations by reviews and critics alike has been to what degree the film is faithful to the text. The practitioners of this approach tend to judge a film’s merit based on whether the adaptation realizes successfully the essential narrative elements and core meanings of the printed text. [...] How is it possible to identify the core meanings of a text when we know literary texts are capable of supporting an indefinite number of interpretations?” (2)

Comparisons between the film and the source material and the judgments over which is better that follow are inevitable but ultimately futile. However, as Desmond and Hawkes note, with an “indefinite number of interpretations available,” fidelity no longer seems a compulsory criterion (2). Given that there is no agreed-upon method to compare text and film and no standard measure, the matter of fidelity is indeed overrated. Other critics, such as Linda Hutcheon, also refer to fidelity as an aspect which has been highly considered in adaptation studies, but which has to be left aside while other criteria are foregrounded (49). Fidelity may serve to inform the elements of cinema and the screenplay, but interpretations can be made in order to serve the creation of a filmed narrative (4). Furthermore, Desmond and Hawkes note that:

“for the transition to be successful, it is important that the adapter understands the story as well as the means of expression of both discourses. Another way of saying this is that the adapter needs to be aware of the conventions of the literary story as well as of cinema itself... If the adapter doesn’t take into account the conventions of each form, the conventions of the antecedent form will stubbornly cling to the adaptation and make it seem uncinematic.” (40).

In the language of fidelity, literature and films are never equals; texts are never judged in comparison to other art forms, films in particular, and only the adaptation is capable of being unfaithful to the text. Moreover, this language of fidelity implies a certain hierarchy where the literary text is the source and the film becomes a mere copy. One aspect which Desmond and Hawkes mention in their book is the fact that “An adaptation is not a better film because it is a close interpretation as opposed to an intermediate or loose one. In fact, some people argue that fidelity to a text is a surefire way to make a bad film” (42). Therefore, if close interpretations are not necessarily valued, why then stress on the matter of fidelity? If the relation between the “source” and the “copy” is not the one to ensure a film’s quality, why then analyze a film primarily in its relation to the text?

In *A Theory of Adaptation*, Hutcheon tries to answer some very pragmatic issues related to adaptation, beginning with the reasons for using this process when creating a movie (6). She argues that although adaptations have been seen as inferior and secondary creations they are omnipresent in our culture. In trying to find reasons for the assumption that literature is superior to film I have come across Stam and Raengo’s *Literature and Film: a guide to the theory and practice of film adaptation* that offers some interesting motifs. An interesting reason, I would add, comes from the deeply rooted and often unconscious assumptions about the relations between the two arts: “The intuitive sense of adaptation’s inferiority derives [...] from a constellation of substratal prejudices. First, it derives from the a priori valorization of historical anteriority and seniority: the assumption that older arts are necessarily better arts” (4). Inherently, the art of literature is seen as superior to the art of cinema. Apart from the above mentioned there is another element that contributes to the hostility faced by adaptation; it refers to the dichotomous thinking that presumes “a bitter rivalry between literature and film” (4). Such a presumption however, puts films in a bad light where they are perceived as the enemy of literature. Unfortunately, there are records of this theory ever since film industry has expanded, and even in present day, certain individuals still consider the same (5).

Given that, according to a 1992 statistics, the majority of films that won prizes either the Oscar or the Emmy Awards were actual adaptations, Hutcheon offers reasons for the increasing interest in screening. Among other factors, she notes that media’s expansion in many directions has contributed to the increase and that it has fuelled the demand for variety. One interesting aspect, which makes adaptations appealing to the public is repetition; the fact that people recognize and remember parts of the text offers individuals both the comfort of a ritual and a sense of surprise (4).

Desmond and Hawkes also mention the information according to which in the early period of cinema, adaptation was produced in order to borrow literature’s prestige for the new art form (15). Another aspect that Linda Hutcheon mentions is the financial appeal to adaptation. Screenings are often, if not always made after culturally accredited and appreciated novels, which are thus unlikely to become failures. Apart from the risk avoidance, the author notes that a best seller that has reached a million readers is very likely to reach up to eight million Broadway viewers, while a television adaptation will find an audience of many million more (5). Apparently, there is also an educational reason for adapting literature into film; in this respect, film is a pedagogical medium that teaches the masses about their literary heritage (Desmond, Hawkes 15)

Hutcheon moves on and analyzes adaptations as entities haunted at all times by their adapted texts. According to her, if one knows the primary text, one always feels its presence shadowing the one experienced directly. When a work is labeled as an adaptation, the author argues, its overt relationship with another work is openly announced (6). It is for this reason that adaptation studies are mainly comparative; clearly, adaptations are also autonomous works that can be interpreted and valued as such. Therefore, the proximity and fidelity to the adapted text should not be the criterion of judgment or the focus of analysis.

Starting from the author's idea that the adaptations are haunted by the adapted text, I would go further into detail and refer to Harold Bloom's theory of anxiety of influence. Bloom refers to a certain fear the author feels that he is not his own creator and that the works of his predecessors assume essential priority over his own writing. Bloom's well-known theory of the anxiety of influence argues that writers suffer from an Oedipal fear and jealousy for their perceived literary "fore-fathers". As such, the unpublished writer puts himself under a great deal of pressure to break free from his most immediate, direct influences, to form his own voice, even to "kill" the threatening and over-bearing "father" of his particular literary experience and inspirations.¹ What I intend to imply by mentioning Bloom's theory is that the fear of being compared to the predecessors exists, but that when referring to adapters, the situation is even more complicated. It is indeed hard both to be analyzed in relation to the original and to try to bring in something new: a new perspective, a new interpretation of the same subject. Therefore, it is clear that adapters assume their position, are aware of the way in which they will be perceived, and yet, some, just as Christopher Nolan, come to surprise their audience in a good way. However, one must keep in mind that, if we were to follow Bloom's theory, the adapter would embody the Oedipal son figure who "slayed" his father figure.

Intertextuality is another concept that can be integrated in the process of analyzing adaptations. Structuralists and Poststructuralists such as Roland Barthes, Kristeva and even Hutcheon have dealt with the matter of interdependence of any one literary texts with all those that have gone before it. According to Kristeva literary texts are not isolated phenomena, but instead they are made up of a mosaic of preceding elements. Some theorists even believe that intertextuality is the very condition of literature, that all texts are woven from the tissues of other texts, whether their authors know it or not.² Therefore the latest theoretical trends have proven to come in handy for adaptation. Another critic, which I consider worth mentioning in the study of adaptation, and which is also mentioned by Stam and Raengo, is Jacques Derrida and his Deconstruction studies, especially the interest in deconstructing metaphysical opposition. Derrida's opinion was that each existing opposition implies that one term is stronger or rules over the other; whether the supremacy is chronological or socially constructed it must be deconstructed³. Deconstruction thus dismantles the hierarchy between the original and the copy (8). In a Derridean perspective, the prestige of the original is not considered the opposite of the copy; on the contrary, the importance of the original is actually created by the copies, without which the idea of

¹ Bloom, Harold. "The anxiety of influence. A theory of poetry. Second edition". New York: Oxford University Press, 1997

² Intertextuality and Rewriting Class, Ph.D Lucia Opreanu

³ <http://prelectur.stanford.edu/lecturers/derrida/deconstruction.html>

originality would not even exist. I would extrapolate and argue that a film as copy is not inferior to the novel as original.

Stam and Raengo also look at adaptation through the eyes of poststructuralist and postmodernist perspectives; in doing so they mention critics such as Mikhail Bakhtin and Michel Foucault: “Bakhtin’s conception of the author as orchestrator of a pre-existing discourse, along with Foucault’s downgrading of the author in favor of a pervasive anonymity of discourse, opened the way to a non-originary approach to all arts.” (9). The authors of *Literature and Film: a guide to the theory and practice of film adaptation* explain that the critics’ attitudes toward the literary author suggested a devalorization of artistic originality. Adaptation can be seen as an orchestration of discourses, a hybrid media mingling different collaborations (9).

Further on, the focus of this paper will drop on the strategies of expanding short stories into films; when it comes to the aforementioned, three different ones can be used in order to accomplish Nolan’s “expansion to feature size”. One of the strategies is the concentration one; in using it, the filmmakers keep most of the elements of the narrative from the short story. They particularly concentrate elements from the short story at the beginning, middle or end of the film, also adding invented elements to the rest of the unfolding movie (Desmond, Hawkes 128). Another strategy is the interweaving procedure in which the adapters keep most of the elements from the “source” text dispersing them throughout the film, although not necessarily in their original order. The point-of-departure strategy implies filmmakers dropping most of the elements of narrative from the short story, keeping either the plot premise, a character’s name, or just the title. An example of such a strategy was used in Christopher Nolan’s *Memento*, adapted from his brother, Jonathan Nolan’s *Memento Mori*. The director only keeps the plot premise, part of the title and uses these rudiments as a point of departure to invent a new story. Apart from the three above-mentioned strategies, there is also the possibility of combining them. There are situation when the concentration and interweaving strategies appear together in a film; in such an instance, the elements that were kept from the short story appear both at the beginning of the movie, as well as dispersed throughout it, without being displayed in their initial order. Some filmmakers even chose to incorporate elements from two short stories, perhaps written by the same author in their movies (Desmond, Hawkes 151). The film makes so many substitutions of plot, characters, settings and even theme that it sometimes seems that the director has added a whole new story. The two critics mentioned above inform their readers as to keep in mind that “filmmakers can use several different strategies to address the mismatch between the short story’s brevity and the feature film’s length” (153).

Subsequent to the information on film adaptation theory, I will engage in a study of film noir with its main characteristic, context and representations. Torben Schmidt places the genre in the early 1940s, when it first emerged in America. This type of movie mainly reflected the anxieties of a country entering a new era, and was seen by many as an antithesis of the Hollywood glamour productions of the 30s (3). According to Conard and Porfirio in *The philosophy of Film Noir*, defining film noir can be indeed challenging (10). While some look at it as a genre, others only consider that film noir represent a category of people who produced the same kind of films without being aware of the things they were producing. The most predominant traits of a film noir are the alienated and doomed antihero, the feeling of

disorientation, pessimism, and even some rejection of traditional ideas about morality, crime as social criticism, gangsters, private eyes and adventurers, middle-class murder, portraits and doubles, sexual pathology and psychopaths (Conard, Porfirio 7, 11).

After having analyzed film noir, Mark Conard also engages in studying a tangential matter in *The Philosophy of Neo-Noir*. The critic argues that the term neo-noir describes any film coming after the classic period that incorporates the noir themes and sensibility. This covers an extended ground of movies given that the taste for noir and the desire of filmmakers to make noir films have shown no sign of fading in the decades after the classic era. These later films are sometimes not even filmed in black and white; they do however, contain the same alienation, pessimism, disorientation and moral ambiguity (5). Among other matters, the scholar argues that, whereas in classic neo-noir the protagonist searches the modern cityscape for an external villain, in neo-noir, the character's task is "to recognize a disjoint time continuum, in which what is effectively hidden is the detective's own identity as the villain" (6). In other words, Conard stresses the fact that the protagonist's inner struggle is highly emphasized in neo-noir film. An interesting aspect which I discovered upon studying Conard's book, lies in the fact that, in the author's opinion, neo-noir has an advantage to the noir film. Apparently, at the time film noir was produced, censorship represented an issue, and there were certain aspects which were forbidden from being put onto screen.

As aforementioned, this paper will also include a brief analysis of the primary sources. Jonathan Nolan's short story is written in a very interesting manner; it consists of eleven parts, which initially seem to have no connection with one another. However, as the short story unravels itself, the eleven parts become interconnected, and constitute a whole. When it comes to the diegesis, the parts are divided; half of them are written in third person narration, whereas the other half contain a first person narrator who addresses a you. The first person narrator is gradually revealed to be Earl, and the third-person narrator reports on Earl's actions from outside the story-world. The story becomes even more interesting given that it seems that there is no action occurring. Most of the heterodiegetic parts are descriptions of the character's daily routine, whereas the homodiegetic sequences are very insightful and personal. The scenes of Earl coping with daily life are interspersed with notes in which Earl philosophically explains to himself what his condition means. *Memento Mori* is structured so that it unfolds as a dialogue between Earl and his subconscious, his need for revenge or closure fighting its way through the vacuum that his memory has become. The author addresses the issues of memory and mortality in a powerful yet minimalist manner. It is precisely the brevity of Nolan's story that makes it memorable. It boasts few descriptive details and a plot that is developed so minimally that it is just enough to keep the story coherent.

The adapted screened version of the short-story is even more tangled; given that Christopher Nolan does not follow a linear unfolding of the plot, the narrative structure of the film is one of the elements that has brought the film its prestige. Riveting on the plot, it centers on a single character- Leonard Shelby. The protagonist tried to step in on his wife's murder but could not help her. He did however shoot one of the aggressors, but the other one knocked him down and escaped. As a result to the entire situation, Shelby suffered a head injury, which resulted in "severe anterograde memory dysfunction"; this means that his short term memory no longer exists and he is only capable of paying attention for roughly fifteen

minutes, without being thus able to create new long term memories. One important aspect in the movie is the fact that his memory prior to the accident is intact and he can perfectly recall everything. As a consequence to his condition, the character cannot remember people he meets, things he does, or places he goes to; therefore he cannot trust anybody, not even himself. The only certainty lies in the fact that he wants to catch and kill his wife's murderer.

In addition to Leonard Shelby's revenge story, there is also a parallel plot in *Memento*. The story of Sammy Jankis and his wife proves to be a very interesting, touching story in Lenny's life prior to the accident. As an insurance investigator, Leonard had a curious case of a man suffering from anterograde amnesia, in which the protagonist had to determine whether the problem was mental or physical. After evaluating the case, Shelby denies the insurance money for the Jankis family, which triggers the wife to act irresponsibly; being a diabetic dependent on insulin, and knowing that her husband loves her and would never hurt her, the woman asks Sammy Jankis to give her three consecutive shots. The man does not realize that he is overdosing his wife, and the latter sinks into a coma. As a result to the entire situation, Sammy ends up institutionalized. This parallel plot becomes highly important because of the fact that the story may in fact be the story of Leonard Shelby. Moreover, the ambiguous implications of Sammy's embedded story foreground one of the main concerns of the film- the precarious nature of truth.

The director manages to turn viewers into detectives themselves through this structure and to describe the protagonist's condition by means of the connection created between the character and the audience. It takes a while before viewers manage to create a coherent narrative out of all the information provided in the movie. Apart from the fact that the film is non-linear, with each new scene concluding where the previous one had begun, it is also divided into color and black and white scenes; there are twenty-two colored scenes intertwined with another twenty-two black and white ones.

After analyzing both the short story and the film in particular and the two in contrast to one another, I find it even harder to establish whether *Memento* is indeed an adaptation of *Memento Mori* or a different interpretation of Jonathan Nolan's original idea. I have already mentioned some information on intertextuality and how different works are interrelated and I have come across an interesting idea upon reading Stam's *Film Theory: An Introduction*. At a certain point, the author mentions the concepts of transtextuality and hypertextuality, wherein a hypertext transforms, modifies, elaborates or extends a hypotext (66). In this respect, I would go even further into saying that *Memento Mori* might be the hypotext and *Memento* the hypertext.

In order to conclude, I would add that in the case of *Memento Mori* and *Memento* there has been a relation created between the two. In my opinion, having read the short story and viewed the film only determined me to appreciate the two texts respectively. It is very interesting to observe the way in which two different people manage to transmit the same idea. Moreover, the fact that the media are different is yet another example of how a story can be told in various ways, and how each medium makes use of its subtleties and means of expression in order to attract the audience.

Bibliography**Primary Sources**

Nolan, Christopher. *Memento*. 2002.
Nolan, Jonathan. *Memento Mori*. 2002

Secondary Sources

Hutcheon, Linda. *A Theory of Adaptation*. New York: Routledge. 2006.
Bluestone, George. *Novels into Film: The Metamorphosis of Fiction into Cinema*. California: University of California Press. 1957.
Desmond, John M, and Peter Hawkes. *Adaptation: Studying Film and Literature*. New York: McGraw Hill. 2006.
Stam, Robert, and Alessandra Raengo. *Literature and Film: A Guide to the Theory and Practice of Film Adaptation*. Malden, Massachusetts: Blackwell. 2005.
Bloom, Harold. *The Anxiety of Influence: A Theory of Poetry*. New York: Oxford University Press. 1997
Schmidt, Torben. *Christopher Nolan's Memento- Analysis of the narrative structure of a noirish revenge film*. Johann Wolfgang Goethe-University. Seminar paper. 2003.
Conard, Mark, and Robert Porfirio. *The Philosophy of Film Noir*. Kentucky: University Press of Kentucky. 2007.
Conard, Mark. *The Philosophy of Neo-Noir*. Kentucky: University Press of Kentucky. 2007.
Stam, Robert. *Film Theory: An Introduction*. Malden, Massachusetts: Blackwell. 2000.

ARGUMENTS BASED ON AUTHORITY IN THE RELIGIOUS DISCOURSE

Sorin GUIA, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The present paper presents the arguments of authority used in the contemporary Romanian religious discourse by examining a series of sermons delivered on various occasions and a number of recordings published on various Orthodox sites. Regardless of the persuasive force of the sermons, their structure is ultimately based on arguments regarding the Divine authority, the prestige and the truth revealed by the Holy Scriptures, the symbols of faith and the liturgical writings.

Keywords: rhetorics, sermon, discourse analysis, religious discourse, discourse strategies

Deși discursul religios este un discurs argumentativ, persuadarea, strâns legată de noțiunea de *cîmp al argumentării*, se face ținînd cont de o *etică a argumentării*¹. Se dorește adeziunea ca o consecință a trăirilor, a convingerilor și a credințelor religioase pe care oratorul și credincioșii săi le au în comun. Cel care vine la biserică este deja convins de învățăturile de credință, rolul predicatorului rezumîndu-se la sistematizarea și reactualizarea informației liturgice, biblice sau patristice. Oratorul trebuie să se raporteze permanent la auditoriu (să țină cont de experiențele anterioare și de nevoile de moment ale acestuia, să se adapteze contextului sau situației de comunicare²), dar trebuie să țină cont și de constrîngerile generice specifice acestui gen de discurs (raportarea la învățăturile biblice și dogmatice etc.), care, în schimb, îi oferă specificitatea și solemnitatea, care îi conferă legitimitatea.

Vom prezenta, pornind de la un corpus restrîns de predici românești ortodoxe actuale³, cîteva din strategiile utilizate de intervenientul argumentativ în demersul său de obținere a adeziunii interlocutorilor la o propoziție / teză, referindu-ne în special la argumentele bazate pe autoritate.

În categoria argumentelor bazate pe autoritate, vorbim de autoritatea persoanei, de autoritatea valorilor specifice și de autoritatea populară.

¹ Philippe Breton consideră argumentarea ca act esențial al activității umane, stabilind trei elemente care ajută la delimitarea acestui cîmp: „a argumenta înseamnă în primul rînd *a comunica*: noi ne aflăm într-o situație de comunicare, care implică, ca orice situație de acest tip, parteneri și un mesaj, o dinamică proprie; a argumenta nu înseamnă *a convinge cu orice preț* (...); a argumenta înseamnă a *raționa*, a propune o opinie a altora și a le oferi raționamente viabile pentru a o adopta”; cf. Philippe Breton, *L'argumentation dans la communication*, Éditions La Découverte, Paris, 1996, p. 16.

² Situația de comunicare este un concept cheie în abordarea pragmatică a discursului, concept cunoscut și sub termenul de „context”. Daniela Roventă-Frumușani, în *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași, 1999 vorbește de *contextul psihologic al intențiilor și credințelor interlocutorilor*.

³ Corpusul cuprinde o parte din predicile anexate volumului Sorin Guia, *Discursul religios. Structuri și tipuri*, aflat sub tipar la Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Pentru cele disponibile on-line am indicat paginile web religioase care postează cuvîntări în versiuni text sau înregistrare audio. Pentru predicile care nu pot fi accesate pe internet, culese de subsemnatul în cadrul unui proiect de cercetare, am indicat numărul anexei din volumul sus menționat. Exemplificările noastre au avut în vedere și o predică rostită de mitropolitul Antonie Plămădeală, publicată în volumul *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, p. 352-357.

a) *Autoritatea persoanei* (fie *a divinității*⁴ sau a Bisericii⁵, fie *a textului sacru* sau *a unor autorități în domeniu*, cum ar fi sfinții, martirii, apostolii, evangheliștii, autoritatea din ultima parte aflându-se sub egida celei dintâi, a divinității); o tendință generală a predicii religioase, explorată și în discursurile analizate este preferința pentru *argumentarea prin citate biblice și patristice*⁶, care conferă autoritate și asigură adeziunile la ideile religioase enunțate⁷. Vorbim astfel de argumentul autorității textului sacru. Pe lângă trimiterele scripturistice (unele citate, altele parafrazate prin intermediul Apostolului, Psalmilor și Evangheliei) sau invocarea tradiției și a pasajelor din Sfinții Părinți (uneori se face trimitere sau se citează chiar din duhovnici renumiți), întâlnim citarea din Simbolul de credință, dar și din scrierile și cântările liturgice sau din acatiste.

Citatele scripturistice sînt folosite atît în debutul discursului⁸, ca text ce introduce auditoriul în atmosfera specifică, dar și în interiorul discursului, în multe situații constituindu-se ca probă a tezelor susținute de către orator. Pastorală redactată de mitropolitul Moldovei și Bucovinei cu ocazia sărbătorii Nașterii lui Hristos, după dedicația specifică acestor discursuri⁹, debutează cu un citat din Galateni 2, 20: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine (Galateni 2, 20)” (*Teofan 1*). Și alte discursuri au în fruntea lor un text din Sfînta Scriptură: „Spune Mîntuitorul nostru Iisus Hristos: «iar Eu zic iubiți pe vrăjmașii voștri, binecuvîntați pe cei ce vă blestemă, faceți bine celor ce vă urăsc și rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și va prigonesc»” (A 5); „«N-am venit să stric Legea, ci să împlinesc», zice Domnul Hristos (Matei 5,17)” (*Steinhardt*); „Și a zis Iisus sutașului: «Du-te! Fie ție după cum ai crezut» (Matei 8, 13)” (*Cleopa*).

Citatele scripturistice, utilizate ca argumente de autoritate în interiorul discursurilor analizate, sînt mult mai numeroase și vom aminti doar o parte din ele. Uneori trimiterea se

⁴ „Vedem că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, în Sfînta Scriptură, neîncetat, îi îndeamnă pe oameni să se roage și să nu răsplătească cu rău celor care greșesc”(A 5).

⁵ Autoritatea Bisericii și a valorilor bisericești este utilizată în secvențe precum: „De aceea se fac parastase și pomeniri rînduite de Biserica Ortodoxă”(An 3); „Biserica a rînduit unele răstimpuri în care sîntem îndemnați să închinăm pregătirii noastre pentru viața cea fără de sfîrșit”(Stăniloae); „Biserica a închinat duminica de azi, duminica din ajunul postului cel mare, amintirii izgonirii lui Adam din rai (...). Biserica vrea să ne arate azi că, așa cum prin lăcomie omul a căzut din iubire, tot așa prin post, (...) putem să ne ridicăm iar în raiul iubirii de oameni și de Dumnezeu din care a căzut Adam”(Stăniloae); „de care noi, Biserica, ne-am ferit să vorbim”(Bartolomeu); „Biserica ne stă la dispoziție pentru toate nevoile sufletești. Nu se poate fără Biserică. În afară de Biserică nu este mîntuire, cum spune un Părinte bisericesc”(Antonie).

⁶ În discursul religios, convingerea este guvernată de autoritatea textelor canonice, predicatorii urmărind să transforme textul sacru într-un model performativ, să realizeze un transfer al sacralului către realitățile cotidiene.

⁷ Sursa este o componentă importantă în strategia argumentativă, întrucît exercită un rol puternic în procesul de persuadare. Cînd este citată o sursă, în esență, este furnizat un argument bazat pe autoritatea expertului, pe autoritatea religioasă (cum susține biserica, sfîntul..., biblia), pe autoritatea masei (este bine știut faptul că..., cum știe fiecare); vezi Vincenzo Lo Cascio, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, traducere de Doina Condrea-Derer și Alina-Gabriela Sauciuc, Meteora Press, București, 2002, p. 121-122.

⁸ Nu întotdeauna discursul debutează cu un text scripuristic; a se vedea, de exemplu, anexa 2 din Corpus, care începe prin a face referire la evanghelia zilei („Astăzi, pericopa evanghelică rînduită de Sfinții Părinți a se citi, ne aduce în fața ochilor o întîmplare minunată săvîrșită de Mîntuitorul Iisus Hristos: vindecarea acelei femei”) sau anexa 3, care debutează cu o condițională, făcînd trecerea de la dimensiunea materială la cea spirituală („Dacă am putea privi cu mintea omenească printr-un microscop spiritual, am vedea mii și mii de cicatrice de pe urma durerilor și a suferințelor prin care ea a trecut”).

⁹ A se vedea prefețele și pastoralele lui Veniamin Costachi, publicate de Ilie Gheorghită, în lucrarea *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Tipografia sfîntei Mănăstiri Neamțu, 1946.

face în stil științific¹⁰ („«Mare este taina dreptei credințe», exclamăm în aceste zile împreună cu Sfântul Apostol Pavel, «Dumnezeu S-a arătat în trup, S-a îndreptat în Duhul, a fost văzut de îngeri, S-a propovăduit între neamuri, a fost crezut în lume, S-a înălțat întru slavă»” – *Teofan, 1*; „«Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică»”¹¹, a spus Însuși Hristos” – *Teofan 1*; „Împărăția cerurilor este dăruită încă din această lume pentru cel care devine «templu al Duhului Sfânt»” și mărturisește împreună cu Dumnezeiescul Pavel: «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine»”¹² – *Teofan 1*; „dumnezeiescul Pavel ne mai atrage și el atenția, cînd zice: «Ci propovăduim înțelepciunea de taina a lui Dumnezeu, ascunsă, pe care Dumnezeu a rînduit-o mai înainte de veci, spre slava noastră, pe care nici unul dintre stăpînitorii acestui veac n-a cunoscut-o, căci, dacă ar fi cunoscut-o, n-ar fi răstignit pe Domnul slavei» (1 Corinteni 2, 7-8)” – *Galeriu*; „bine știind, cum spune Sfântul Apostol Pavel, că «cei ce fac unele ca acestea, nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu» (Galateni 5, 19-21)” – *Sofian*); alterori se citează fără a se menționa sursa („și în inima părintelui răsuna cuvintele rostite de Dumnezeu încă din V.T.: «Eu sînt viu, voi sînteți vii»” – *Teofan 2*; „Pentru că părintele știa un lucru: că trebuie să fie următor Sfântului Pavel, precum Sfântul Pavel este următor Lui Hristos, care a spus «Veniți la Mine toți cei osteniți și împovărați și Eu vă voi odihni pe voi»” – *Teofan 2*; „el se bucură, căci s-a împlinit cuvîntul pe care l-a rostit cu certitudine în inima sa de atîtea ori: «cît dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Doamne»” – *Teofan 2*; „Făgăduința s-a împlinit în Duminica Cincizecimii, cînd, într-adevăr, S-a coborît Duhul Sfînt peste Sfinții Apostoli «ca o suflare» de vînt, sub chipul limbilor «ca de foc», și a revărsat în ei o putere nouă, necunoscută lumii pînă atunci (...)”¹³ – *Sofian*).

Există situații în care oratorul parafrazează, făcînd trimitere la evanghelia sau apostolul zilei ori la cunoștințele auditoriului, fără a oferi detalii referitoare la capitolele și versetele corespunzătoare („Așa și în pericopa evanghelică de astăzi, spusă prin gura Sfîntului evanghelist Luca, cum că Mîntuitorul Iisus Hristos, împreună cu ucenicii Săi și cu popor mult se apropia să intre în cetatea Naim, sau mai bine zis orașul Naim” – *A3*; „cum și în evanghelia de astăzi” – *A5*; „Ați auzit în Apostolul care s-a citit că se vorbea despre Sfînta Sfîntelor” – *Teofan Popescu*; „Știți din Noul Testament că din Maria Magdalena, care s-a apropiat de Iisus cu gînd ispitor, Iisus a scos șapte draci” – *Arsenie*; „În Epistola către Evrei a Sfîntului

¹⁰ În cazul *anexei 1*, un text redactat spre a fi citit de către preoți în toate bisericile Arhiepiscopiei Iașilor, trimiterile la Timotei 3,16, Ioan 3, 16, 1 Corinteni 6, 19, Galateni 2, 20 se fac la sfîrșitul textului, în notele bibliografice, în timp ce *Steinhardt* vorbește despre sfîntul Ioan Botezătorul apelînd la fragmente scripturistice paralele (Matei 3,11 și Luca 3,16).

¹¹ Comentariul explicativ asupra celor enunțate anterior se face apelînd la un text scripturistic. Vezi, în acest sens și secvența din *Stăniloae*, în care citatul scripturistic se integrează perfect în discurs, jucînd rol de explicitare („Iar Mîntuitorul Hristos ne poruncește ca în acest timp, cînd cerem lui Dumnezeu iertare de greșelile noastre, să iertăm și noi celor ce ne-au supărat cu greșelile lor, adică să nu-i mai urîm, ci să-i îmbrățișăm cu iubirea noastră. «Căci de nu veți ierta oamenilor greșelile lor, nici Tatăl vostru nu vă va ierta greșelile voastre» (Matei VI, 15)”), dar și predica părintelui Teofil Păraian, în care dialogul dintre Fecioara Maria și Sfînta Elisabeta este redat întocmai ca în episoadele biblice referitoare la Bunavestire, oratorul făcînd trimitere la evanghelia după Luca și indicînd, în același timp, capitolul și versetele corespunzătoare („A intrat în Sfînta Sfîntelor care este smerenia, pentru că la Bunavestire a zis către îngerul binevestitor «Iată roaba Domnului, fie mie după cuvîntul tău!» (Luca 1, 38), iar Sfînta Elisabeta i-a zis: «Binecuvîntat este rodul pîntecelui tău!» (Luca 1, 42)” – *Teofil*).

¹² Citatele scripturistice devin părți integrate ale enunțului referitor la prezența divinității în om; astfel, se interpătrund comentariile oratorului cu cuvintele scripturii, acestea devenind, uneori, surse corespunzătoare explicitării.

¹³ Oratorul citează scurte secvențe din Scriptură, fără a indica proveniența lor.

Apostol Pavel este scris că Domnul nostru Iisus Hristos, Arhiereul cel veșnic, n-a intrat niciodată într-o Sfântă a Sfințelor făcută de mână omenească” –*Teofil*; „Vedem, atât în V. T., cât și în N. T., avem exemple frumoase, temeuri scripturistice le spunem noi, în care se arată că mulți oameni au iubit pe vrăjmașii lor” (A5); „în Sfînta Evanghelie pe care am auzit-o cu toții astăzi”(Teofan Popescu), „așa cum ne spune Evanghelia de astăzi”(A18), „Și el a luat Scriptura și, spune Sfînta Evanghelie, s-a dus într-o țară străină”(A18), „Au ajuns, cum spune Evanghelia, să mănînce cele ale porcilor”(A18), „Și zice undeva un cuvînt: nu vă temeți cînd veți merge ca să dați răspuns, că Duhul Sfînt, care este în voi, acela vă va învăța ce să spuneți și ce să grațiți”(A18).

Dacă pasajele scripturistice reprezintă liantul argumentativ al discursurilor religioase, același lucru este valabil și în cazul *citatelor sau trimiterilor de ordin patristic*¹⁴: „«Din Sfînta Fecioară întrupîndu-Se», spune Marele Vasile, Dumnezeu «S-a smerit pe Sine, chip de rob luînd, făcîndu-Se pe Sine asemenea cu chipul smeritului nostru trup, ca să ne facă pe noi asemenea chipului slavei Sale»”¹⁵ (*Teofan 1*); „Omul, mărturisește Sfîntul Simeon Noul Teolog, este chemat «să devină familiar lui Dumnezeu și casa, și sălaș al Treimii dumnezeiești, văzînd limpede pe Făcătorul și Dumnezeuul său și vorbind cu El în fiecare zi»” (*Teofan 1*); „«Doamne, Dumnezeuul nostru, (...) precum din înălțime Te-ai plecat pentru noi, pleacă-Te și acum spre smerenia mea. Și precum ai binevoit a Te culca în peșteră și în ieslea necuvîntătoarelor, așa binevoiește a intra și în ieslea necuvîntătorului meu suflet și în întinatul meu trup», rostim în rugăciunea de pregătire pentru primirea Sfintei Împărtășanii»”¹⁶ (*Teofan 1*); „Aceasta deoarece numai «degetul lui Dumnezeu lovește corzile minții și le îmboldește la grăire adevărată”, cum spune Sfîntul Simeon Noul Teolog. Aceasta deoarece numai «Dumnezeu Cel ce sălășluiește în om îl învață pe un asemenea om despre cele viitoare și cele prezente, nu prin cuvînt, ci prin însuși lucrul, prin experiență și realitate»”¹⁷(*Teofan 1*); „Tot dumnezeiescul Palama spune: «Iată, și împărăția ne-a pregatit-o de mai înainte»”(Galeriu); „și ne spune Sfîntul Grigorie Palama că atât de mult a sporit în rugăciune Maica Domnului în această perioadă, că «în inima sa a pus sușuri atât de înalte, încît a ajuns la Cer, prin rugăciune, și L-a atras pe Stăpînul Cerului»”(Galeriu).

Și în cazul argumentelor de ordin patristic, acestea sînt de multe ori generale, se fac prin parafrază, fără indicarea sursei: „și Sfîntul Efrem Sirul spune acest lucru, că cei care doresc să schimbe învățătura creștinească (...), aceia sînt urîți lui Dumnezeu”(A5); „pentru că avea pecetea Lui Hristos așezată pe sufletului lui, pecete care, după mărturia Sfîntului Simeon Noul Teolog, înseamnă să preiei păcatele altuia și să le consideri ca ale tale”(Teofan 2); „Rosteam și altă dată acest cuvînt al dumnezeiescului Palama, care zice: Dumnezeu, fire (natură) fiind, mai presus de orice fire, nu are a sui mai sus, la altă slavă”(Galeriu); „De aceea, spun Părinții, ne-a dat Dumnezeu credința: ca să-și facă, prin ea, locaș în inima

¹⁴ Rolul scrierilor Sfinților Părinți este de completare și de explicitare a unor secvențe insuficient lămurite în Scriptură, ținîndu-se cont de faptul că scrierile biblice nu sînt accesibile și comprehensibile în totalitatea lor oricărui tip de cititor.

¹⁵ Mitropolitul Teofan citează din Dumnezeiasca Liturghie a Sfîntului Vasile cel Mare, Arhiepiscopul Cezareii Capadociei.

¹⁶ Citatul din rugăciunea a doua a Sfîntului Ioan Gură de Aur, din canonul Sfintei Împărtășiri, este construit în stilul rugăciunilor de cerere din acatiste; astfel, între laude și rugăciunea de cerere este interpusă o frază modală comparativă de tipul „precum ai făcut atunci cu ..., așa fă și cu noi, Doamne!”.

¹⁷ Repetiția anaforică de tip explicativ este urmată de citate din Sfîntul Simeon Noul Teolog.

noastră”(Galeriu); „Știm din tradiție că acest drum a fost parcurs în mai multe zile de un alai numeros (...). Ni se spune că, atunci când au ajuns la templu, au fost întâmpinați de preoții templului și de un alt grup de copii (Teofan Popescu); „știm tot din tradiția bisericească, că proorocul Zaharia, care era atunci la templu, a prorocit despre Maica Domnului”(Teofan Popescu); „dupa cum ați auzit că zice Sfântul Grigorie Palama, că în inima ei, prin rugăciune să ajungă la Cer și să-L atragă pe Stăpînul Cerului pe pămînt”(Teofan Popescu), „după cum ni se spune în Viețile Sfinților”(Teofan Popescu), „pericopa evanghelică rînduită de Sfinții Părinți”(A2), „l-a dus la un han, han prin care sfinții părinți înțeleg sfînta biserică”(A18), „Știm din tradiție că acest drum a fost parcurs în mai multe zile”(Teofan Popescu), „Ni se spune că atunci când au ajuns la templu au fost întâmpinați de preoții templului și de un alt grup de copii”(Teofan Popescu), „Iată cîteva fragmente, din vechea tradiție, care s-au păstrat”(Teofan Popescu), „știm tot din tradiția bisericească, că proorocul Zaharia, care era atunci la templu, a prorocit despre Maica Domnului”(Teofan Popescu); „Acolo, după Tradiția Bisericii, preasfînta Fecioara Maria a stat 12 ani și fost educată împreună cu alte fecioare, pînă la vîrsta de 15 ani”(Teofil).

Unii oratori, mai ales ierarhi ai bisericii, citează și din *cugetările părinților duhovnici* din spațiul eclesial românesc, dar și din Muntele Athos: „«Dumnezeu nu iubește plîngăcioșii, Dumnezeu îi are în brațe doar pe luptători», spunea părintele adesea celor care se apropiu de dînsul cu inima zdrobită”; „Pentru că părintele știa un lucru: că trebuie să fie următor Sfîntului Pavel, precum Sfîntul Pavel este următor Lui Hristos”; „căci unde este adevărul, spunea părintele acum trei ani de zile, acolo este Biserica și Biserica este unde este adevărul și unde este ortodoxia”(Teofan 2)¹⁸; „căci, precum spunea un părinte de la Athos, bătrînii cheamă bătrînii spre împărăția cerurilor”(Teofan 2); „Și așa cum spunea Părintele Arsenie¹⁹ și repeta, Maica Domnului este tristă de cîte ori noi uităm să-i cerem ajutorul”(A8).

Și articolele *Simbolului de Credință* sînt invocate în cîteva predici: „totul s-a savîrșit «pentru noi și pentru a noastră mîntuire», cum rostim în Simbolul credinței”(Teofan 1); „De aceea și Mîntuitorul Iisus Hristos a venit pe acest pămînt, s-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria și a pătimit, a suferit, a fost răstignit și a înviat”(A3)²⁰; „În Simbolul credinței noastre creștine noi mărturisim despre Sfîntul Duh că El este «Domnul de-viață-Făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cela ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin proorocii»”(Sofian); „este lucrul pe care-l mărturisim la sfîrșitul simbolului de credință: aștept învierea morților și viața veacului ce va să fie, amin”(A18).

Deși citarea din scrierile sacre (scripturistice și patristice) ocupă un loc însemnat în economia discursurilor analizate, citatele din cărțile de cult (din mineie, liturghier, utrenier, molitfelnic, cărți de rugăciune), din cîntările liturgice (axioane, irmoase, tropare), dar și din acatiste, folosite ca argumente de autoritate, se regăsesc frecvent în spusele oratorilor religioși.

În general, participanților activi la viața și la slujbele Bisericii, fragmentele *citate din scrierile liturgice* le sînt cunoscute, de multe ori aceștia intonîndu-le împreună cu slujitorii și

¹⁸ Referirile din anexa 9 a Corpusului se fac la adresa Părintelui Arsenie Papacioc, la înmormîntarea acestuia, în necrologul rostit de către ÎPS. Teofan.

¹⁹ Ca arhiepiscop al Tomisului, ÎPS. Teodosie aduce în sprijinul afirmațiilor sale cuvintele renumitului duhovnic Arsenie Papacioc, de la Mînaștirea Techerghiol.

²⁰ Oratorul anexei 3 rezumă episoade din viața lui Hristos în stilul Simbolului de credință.

corul bisericii. Din acest motiv, secvențele citate din astfel de surse constituie argumente de autoritate, fie integrându-se în discurs ca părți componente, fie explicitând sau completând spusele oratorului: „Cerul și pământul astăzi s-au împreunat, născându-Se Hristos», cînta Biserica în ajunul zilei de Crăciun, «Dumnezeu pe pământ a venit și omul la ceruri s-a suit»”(Teofan 1)²¹; „Ne-a ajutat și astăzi Sfîntul Ioan Gură de Aur să-i cinstim prin Sfînta Liturghie care s-a săvîrșit, în cadrul căreia ne-am adus *pe noi înșine și unii pe alții și toată viața noastră Lui Hristos*”²²(A7); „Și ochilor le e proprie lumina fizica, ochilor minții – lumina rosturilor, rațiunilor, legilor, iar ochilor credinței – *lumina lui Hristos, care luminează tuturor*, cum rostim, în timpul Postului Mare, la Liturghia darurilor”-Galeriu)²³; „Ne gîndim la Maica Domnului *în timpul sfintelor slujbe*, cînd auzim: «Pe preasfînta, curata, preabinecuvîntata, mărita, Stăpîna noastră, de Dumnezeu Născătoarea și pururea Fecioara Maria, cu toți sfinții să o pomenim»”(Teofil)²⁴; „Dar noi ne întîlnim cu Maica Domnului și *în alte zile la slujbele noastre*, cînd zicem: «Spăimîntatu-s-au toate de dumnezeiască mărirea ta, că tu, Fecioară neispită de nuntă, ai avut în pîntece pe Dumnezeu Cel peste toate și ai născut Fiu pe Cel fără de ani, pe Cel ce dăruiește pace tuturor celor ce te laudă pe tine»”²⁵ (Teofil); „Ne gîndim la Maica Domnului cînd auzim *la sfintele slujbe*: «Pe Născătoarea de Dumnezeu și Maica Luminii, întru cîntări cinstindu-o, să o mărim»”²⁶(Teofil); „*La slujba Sfîntului Maslu* este o alcătuire, o rugăciune către Maica Domnului, cu următorul cuprins: «Pe tine, preacuratul palat al Împăratului ceresc, ceea ce ești multlăudată, te rog, curățește-mi mintea mea cea întunecată cu tot felul de păcate și o fă locaș înfrumusețat al dumnezeieștii Treimi, ca să laud și să măresc puterea ta și mila ta cea nemăsurată, fiind mîntuit eu, netrebnicul robul tău»”²⁷(Teofil); „«Doamne, Dumnezeul nostru, (...) precum din înălțime Te-ai plecat pentru noi, pleacă-Te și acum spre smerenia mea. Și precum ai binevoit a Te culca în peșteră și în ieslea necuvîntătoarelor, așa binevoiește a intra și în ieslea necuvîntătorului meu suflet și în întinatul meu trup»”²⁸(Teofan 1); „începînd toate rugăciunile noastre cu chemarea în ajutor a Sfîntului Duh, Mîngîietorul, Care este împăratul ceresc - Duhul Adevărului și Sfîntitorul vieții noastre -, și să ne rugăm, zicînd: «împărate ceresc, Mîngîietorule, Duhul Adevărului, Care pretutindenea ești și toate le plinești, Vistierul bunătăților și Dătătorule-de-viață, vino și Te sălășluiește întru noi și ne curățește pe noi de toată întinăciunea și mîntuiește, Bunule, sufletele noastre»”(Sofian)²⁹.

²¹ Pastorală de față face trimitere la stihira a doua de la Litie, din *Mineiul* pe luna decembrie.

²² În discursul rostit la sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi, oratorul încadrează o cerere din ecteniile Liturghiei și ale slujbelor religioase în secvența discursivă care elogiază activitatea Sfîntului Ioan Gură de Aur.

²³ Se face trimitere spre Liturghia darurilor mai înainte sfințite, a Sfîntului Grigorie Dialogul.

²⁴ Se citează fragmentul închinat Maicii Domnului din ecteniile rostite în timpul Liturghiei, Utreniei și Vecerniei, dar și în timpul slujbelor de săvîrșire a Sfintelor Taine.

²⁵ Este invocată cîntarea a V-a din canonul Născătoarei de Dumnezeu, care se cîntă la slujba Utreniei.

²⁶ Cîntare din timpul slujbei utreniei, căreia, de obicei, i se răspunde cu o alcătuire din veacul al VIII-lea, scrisă de Cosma Melodul, foarte răspîndită în biserica ortodoxă: „Ceea ce ești mai cinstită decît heruvimii și mai mărită fără de asemănare decît serafimii, care fără stricăciune, pe Dumnezeu Cuvîntul ai născut, pe tine, cea cu adevărat Născătoare de Dumnezeu, te mărim”.

²⁷ Citarea unei rugăciuni din slujba Sfîntului Maslu este utilizată în *anexa 19* (dedicată sărbătorii Intrării Maicii Domnului în Biserică) ca text de introducere a auditoriului în atmosfera specifică a discursului.

²⁸ Este redată rugăciunea a doua a Sfîntului Ioan Gură de Aur, din Canonul Sfintei Împărtășiri.

²⁹ Cuvîntarea rostită de părintele *Sofian* Boghiu la Praznicul Pogorîrii Sfîntului Duh se încheie cu invitația adresată auditoriului de a se raporta permanent la partea din rugăciunile începătoare în care este invocată cea de-a treia persoană a Sfintei Treimi.

Referirile la cîntările liturgice ca argumente de autoritate sînt mai rare în predicile studiate, cele mai multe întîlnindu-se în cuvîntarea Părintelui Teofil Părăian, cunoscut pentru abilitățile oratorice și pentru foarte buna memorie: „Ne gîndim la Maica Domnului cînd se spun cuvintele: «De tine se bucură, ceea ce ești plină de dar, toată făptura, soborul îngeresc și neamul omenesc; ceea ce ești biserică sfințită și rai cuvîntător, lauda fecioriei, din care Dumnezeu S-a întrupat și prunc S-a făcut Cel ce este mai înainte de veci. Că brațul tău - scaun l-a făcut și pîntecele tău mai desfătat decît cerurile l-a lucrat. De tine se bucură, ceea ce ești plină de har, toată făptura, mărire ție!»³⁰(*Teofil*); „Ne gîndim la Maica Domnului ca la ceea ce este mai presus de minte și de cuvînt, căci ni se spune: «Pe tine, Maica lui Dumnezeu, cea mai presus de minte și de cuvînt, care ai născut negrăit sub ani pe Cel fără de ani, credincioșii, te mărim»³¹(*Teofil*).

b) *Autoritatea valorilor specifice*³², cu rol de influențare a relației discursive cu auditoriul, are ca elemente și valori care definesc dominanta discursului religios: *credița* („Mare este taina dreptei credințe” –*Teofan 1*), *smerenia* („Doamne, Dumnezeul nostru, (...) precum din înălțime Te-ai plecat pentru noi, pleacă-Te și acum spre smerenia mea” –*Teofan 1*; „*Smerenia*, singura care înalță,³³ - *Teofan 1*), *iertarea* („*iertarea*, singura care aduce iertare” – *Teofan 1*; „așa cum nu ajunge să plivim pămîntul de buruieni ca să nu fie năpădit de ele din nou, ci trebuie și semănăm în locul lor grîu, sau flori frumoase și bine mirositoare, să punem în locul ei *iertarea* și *iubirea*, nu ajunge să ne înfrînăm de la cuvinte de bîrfire, ci trebuie să ne deprindem a vorbi de bine pe cei pe care îi bîrfeam înainte” - *Stăniloae*; „Pe cei adormiți întru Domnul, pentru care ați avut grijă să fie pomeniți la acest Sfînt Jertfelnic, să le dăruiască Dumnezeu acea fărîmă de lumină, care înseamnă *iertare*”³⁴- A7); *mărturisirea* („Trebuie să plîngem pentru păcatele noastre. Dar adevărul este că cine mai plînge pentru păcatele lui? Vine la *spovedanie* așa formal, spune cîteva păcate, iar după ce a ieșit de la duhovnic le face și mai mult decît atît”³⁵ –A3; „Iubiți credincioși, și la *mărturisire* și canoanele de *spovedanie* și Însuși Mîntuitorul Iisus Hristos ne îndeamnă, întreaga Scriptură ne îndeamnă, *să iubim pe aproapele*”- A5; „De aceea vă spun să faceți *spovedanie* curată cum

³⁰ Referindu-se la preacinstirea Maicii Domnului în spiritualitatea creștină, părintele Teofil Părăian împletește referirile sale privitoare la aceasta temă cu pasaje citate (fără însă a indica și sursa) din axioane, irmoase sau condace închinare Fecioarei Maria. În secvența la care facem referire, prelatul citează din Axionul Maicii Domnului, care se cîntă la Liturgia Sfîntului Vasile cel Mare, slujbă care se oficiază doar de zece ori pe an în spațiul creștin ortodox. În aceeași cuvîntare, enunțarea anterioară este întărită de Axionul Buneivestiri: „Biserica noastră ne-o prezintă ca fiind un «sicriu însuflețit», un chivot: «Ca de un sicriu însuflețit, ca de un chivot însuflețit al lui Dumnezeu, născut să nu se atingă mîna necredincioșilor, iar buzele credincioșilor, fără tăcere glasul îngerului strigînd, cu bucurie să zică: Bucura-te, cea plină de dar, Domnul este cu tine!»”(A19).

³¹ Maica Domnului este elogiată și prin intermediul Irmosului la Înălțarea Domnului. În aceeași predică, formele de superlativ absolut prin care se scot în evidență calitățile Fecioarei Maria sînt preluate din troparul Născătoarei de Dumnezeu, cîntat în timpul Paraclisului Maicii Domnului: „Toate acestea s-au întîmplat avînd-o în vedere pe Maica Domnului, care este «mai înaltă decît cerurile» și, dacă este mai înaltă decît cerurile Bisericii noastre, dacă este «mai curată decît strălucirile soarelui», sigur că prin aceasta a intrat în Sfînta Sfîntelor nefăcută de mîna omenească”(Teofil).

³² Valoarea devine autoritate și este utilizată ca argument al autorității, trecerea timpului conducînd la vehicularea unor rezultate care se caracterizează prin consens general.

³³ Valorile care definesc dominanta discursului religios sînt redată, în anexa 1, prin repetiția unor sintagme aflate în apozitie, prin intermediul cărora se face explicitarea.

³⁴ Oratorul are în vedere pomenirea celor adormiți la liturghie, scopul fiind de aducere aminte, dar mai ales de comuniune și sprijin spirituale.

³⁵ Spovedania este asociată cu plîngerea, cu spălarea spirituală, fiind văzută ca singura modalitate de ușurare în fața greutăților materiale și spirituale.

n-ați făcut în viața voastră” – Arsenie 2; „curățiți-vă sufletele voastre cu rugăciuni, cu spovedanie curată și cu post”³⁶ - Arsenie 2); *binele* („Biruiți răul cu *binele* căci de partea *binelui* e Dumnezeu și oare nu e mai tare Dumnezeu ca răul?” - Arsenie 2);

c) *Autoritatea populară* este reliefată prin întrebuintarea unor expresii populare românești, care actualizează, în discurs, un fond colectiv tradițional, armonizat cu cel din discursul individual al predicatorului: „În general, *în popor se spune așa*: «Cutare este ca Toma, e necredincios ca Toma»”(Calciu); „Pentru că spune iarăși, nu?, *un proverb românesc*: precum un măr stricat dintr-o ladă strică pe celelalte mere mai bune și trebuie scos, așa și acel om”³⁷ (A5); „*O sentință populară* spune: Dar din dar, se face rai. Unde domnește dragostea care se arată în darul ce trece de la om la om, ce nu e oprit nicăieri, ce e ca o circulație a iubirii, căci el constă nu numai din lucrul dăruit, ci și din inima celor ce-l dăruiesc, acolo e cu adevărat raiul”³⁸(Stăniloae); „*nu există*, (...) cum spune prea frumos limba românească, *plată fără răsplată*” (Antonie); „Nu spunem noi în vorba noastră românească, «*Cine dă, lui își dă!*»” (Antonie), „Românul are o vorbă: «Tot răul spre bine»” (Antonie). Avem, așadar, reflectarea competenței paremiologice pentru a amplifica, cu elemente de cultură, limbă și civilizație românească, ideile proprii, proverbele fiind legate de text prin simbolistica lor sapiențială.

Discursul religios este un discurs argumentativ care nu își propune atât schimbarea opiniilor receptorilor, cât mai ales consolidarea lor. Auditoriul joacă un rol fundamental, acțiunea predicării implicând o interacțiune între partenerii comunicării; ascultătorul este considerat partener egal în cadrul acestei interacțiuni. În funcție de acesta, oratorul își organizează și structurează predica. Indiferent de forța persuasivă a cuvântărilor religioase, scheletul acestora se sprijină, neconținut, pe argumente care au în vedere autoritatea divinității, a textelor scripturistice și patristice, a simbolului de credință și a scrierilor liturgice.

Bibliografie

Breton, Philippe, *L'argumentation dans la communication*, Éditions La Découverte, Paris, 1996.

Gheorghiuță, Ilie, *Un veac de la moartea mitropolitului Veniamin Costachi*, Tipografia sfintei Mănăstiri Neamțu, 1946.

Guia, Sorin, *Discursul religios. Structuri și tipuri*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, sub tipar.

Guia, Sorin, *Structuri argumentative în discursul religios. Cuvântarea religioasă prilejuită de sfințirea bisericii*, în *Limba română: controverse, delimitări, noi ipoteze (II). Pragmatică și stilistică* (Actele celui de-al 9-lea colocviu al catedrei de limba română, București, 4-5 decembrie 2009), editori: Rodica Zafiu, Adina Dragomirescu, Alexandru Nicolae, Editura Universității din București, 2010, p. 79-85.

³⁶ Rugăciunea, spovedania și postul sînt armele de care părintele Arsenie Boca vorbește în majoritatea predicilor sale.

³⁷ Oratorul face referire la cei care au plecat spre alte confesiuni (în încercarea de a-și proteja auditoriul), localitatea Cojoci, în care activează, confruntîndu-se cu problema neoprotestantismului.

³⁸ Părintele Stăniloae pornește de la un proverb românesc, de la autoritatea valorilor cernute în timp, pe care îl explicitează, raportîndu-se mai ales la dimensiunea sa spirituală.

Lo Cascio, Vincenzo, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, traducere de Doina Condrea-Derer și Alina-Gabriela Sauciuc, Meteora Press, București, 2002.

Meyer, Michel, *Principia Retorica: teoria generală a argumentării*, trad. de Aurelia Stoica, studiu introductiv de Constantin Sălăvăstru, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010

Robrieux, J.-J., *Éléments de rhétorique et d'argumentation*, Dunod, Paris, 1993.

Roventă-Frumușani, Daniela, *Argumentarea. Modele și strategii*, Editura Bic All, București, 2000.

Roventă-Frumușani, Daniela, *Semiotică, societate, cultură*, Institutul European, Iași, 1999.

Sălăvăstru, Constantin, *Teoria și practica argumentării*, Polirom, Iași, 2003.

Tuțescu, Mariana, *L'argumentation. Introduction à l'étude du discours*, București, Editura Universității din București, 1998.

Corpus

a) cuvântări disponibile on-line

Arsenie 1 Cuvîntare rostită de Pr. Arsenie Boca în ziua de 22.02.1942 (<http://www.crestinortodox.ro/sfaturi-duhovnicesti/parintele-arsenie-boca-despre-lupta-postului-relele-68423.html>, accesat la data de 10 oct. 2012)

Arsenie 2 Cuvîntare ținută de Pr. Arsenie Boca în ziua de 25.02.1942 (<http://oasteadomnuluiromanati.blogspot.ro/2011/11/ne-vorbeste-parintele-arsenie-boca.html>, accesat la data de 10 octombrie 2012)

Bartolomeu Cuvîntarea ÎPS. Bartolomeu Anania la hramul Mînăstirii Nicula, județul Cluj, la data de 15 august 2000 (<http://www.youtube.com/watch?v=SMHhaBSLucY&feature=related>, accesat la data de 20 decembrie 2012)

Calciu Predică rostită de Pr. Gheorghe Calciu Dumitreasa, în data de 18 aprilie 1999, la Duminica Tomei (http://www.ortodoxmedia.com/inregistrare/741/calciu_duminica_tomei, accesat la data de 14 decembrie 2012)

Cleopa Predică rostită de Pr. Cleopa Ilie la Duminica a IV-a după Rusalii (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/predica-duminica-iv-dupa-rusalii-71565.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2013)

Galeriu Predică rostită de Pr. Constantin Galeriu (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/predica-duminica-lasatului-de-carne-128860.html>, accesat la data de 14 ianuarie 2013)

Sofian Cuvîntare rostită de Pr. Sofian Boghiu la Praznicul Pogorîrii Sfîntului Duh (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/predica-duminica-rusaliiilor-71605.html>, accesat la data de 20 decembrie 2012)

Steinhardt Predică rostită de Pr. Nicolae Steinhardt la sărbătoarea Întîmpinării Domnului (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/intampinarea-domnului-predica-parintelui-nicolae-steinhardt-71642.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2012)

Stăniloae Predică rostită de Pr. Dumitru Stăniloae la Duminica izgonirii lui Adam din rai (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-duminica/caderea-rai-caderea-iubire-87819.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2013)

Teofan 1 Pastorală la Nașterea Domnului a ÎPS. Teofan, Mitropolit al Moldovei și Bucovinei (<http://www.crestinortodox.ro/pastorale/nasterea-domnului/pastorala-nasterea-domnului-2012-ips-teofan-138717.html>, accesat la data de 14 ianuarie 2013)

Teofan 2 Cuvântare rostită de ÎPS. Teofan, la data de 22 iulie 2011, la mînăstirea Techerghiol, la înmormîntarea Părintelui Arsenie Papacioc (<http://www.razbointrucuvant.ro/2011/07/23/cuvantul-ips-teofan-la-sarutarea-cea-de-pe-urma-data-parintelui-arsenie/> - accesat la data de 15 ianuarie 2012)

Teofan Popescu Predică rostită de Pr. Teofan Popescu la Sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în Biserică, la Mînăstirea Putna, județul Suceava (<http://www.razbointrucuvant.ro/category/parinti-si-invataitori/parinti-de-la-putna/ieromonahul-teofan-popescu/>)

Teofil Predică rostită de Pr. Teofil Părăian la sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în Biserică (<http://www.crestinortodox.ro/predici/predici-sarbatori/intrarea-biserica-maicii-domnului-71646.html>, accesat la data de 15 ianuarie 2013)

b) cuvîntări incluse în corpul anexat lucrării Sorin Guia, *Discursul religios. Structuri și tipuri*

A 2 Predică rostită de Pr. Constantin Chifan la duminică femeii cananeence în data de 29 ianuarie 2012, în comuna Arbore, județul Suceava

A 3 Predică rostită de Pr. Juravle Cristian Constantin, la data de 9 oct. 2011, în comuna Cacica, județul Suceava

A5 Predică rostită de Pr. Neculai Scheuleac, la data de 2 oct. 2011, în satul Cojoci, comuna Crucea, județul Suceava

A7 Predică rostită de Pr. Ionel Marian, la data de 30 ianuarie 2012, la Biserica „Sfîntul Prooroc Ilie Tezvitianul” din Fălticeni, județul Suceava

A8 Predica ÎPS. Teodosie al Tomisului la data de 1 octombrie 2011, la hramul Mînăstirii Acoperămîntul Maicii Domnului din Dorna Arini

A18 Predică rostită de Părintele Arhimandrit Hrisostom Rădășanu la Sărbătoarea Întîmpinării Domnului (2 februarie 2012), la Mînăstirea Sihăstria Putnei, județul Suceava

Antonie *De veghe întru păstrarea și apărarea dreptei noastre credințe* (Cuvînt rostit de ÎPS. Antonie Plămădeală la sfințirea bisericii din Micfalău, jud. Covasna, în ziua de 28 noiembrie 1986; predica este inclusă în volumul *Cuvinte la zile mari*, Sibiu, 1989, p. 352-357)

INFLUENCES DE LA LANGUE FRANÇAISE SUR LE DISCOURS DES ÉCRIVAINS ET DES HISTORIENS ROUMAINS DU XIXÈME SIÈCLE

Ana-Elena COSTANDACHE, Assistant Professor, PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: In the XIXth century, the Romanian Countries underwent serious historic and cultural provocations. This period has proved to be richest in literary creations because the men of letters were interested in realities of the others countries and, at the same time, the Romanian culture was dominated by two complementary tendencies:

a/ the assimilation of ideas and models of the European cultures;

b/ the need of the men of letters to create works which highlight the national specificity.

Our approach proposes a putting in review of the literary and politic speech of certain writers and historians of the XIXth century, namely Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, who understood that the modernity of the literature of the time meant the linguistic modernity.

As renowned public persons, they proposed to their public (reader or auditor) a speech strewn with elements which betrayed the influence of French language: adapted or borrowed word which drove to a mixture of languages. Such as it is attested by the official letters or other documents, literary or not, their speech built according to the French model, constitutes a cultural mirror of the time.

Keywords: speech, modernity linguistics, languages, period of time, influence.

Pendant le XIXe siècle l'on a fixé les repères de la culture roumaine moderne. Les modèles culturels des pays européens ont été repris et adaptés au contexte socioculturel roumain du temps. La langue roumaine a été influencée par les langues étrangères, car il est connu que les frontières politiques n'ont jamais coïncidé avec les frontières linguistiques. D'ailleurs, on ne pourrait jamais les délimiter avec précision ; le roumain « s'est enrichi » en se créant un vocabulaire semi-hybride, grâce aux intellectuels roumains éduqués à l'étranger (comme par exemple Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri, ou l'historien Nicolae Iorga), qui ont adapté leurs écrits selon les attentes des lecteurs des Provinces Roumaines.

Dans son étude, *Le modèle culturel européen*, Constantin Noica appréciait la culture du monde occidental comme un repère définitoire pour d'autres cultures considérées comme « mineures » ou « modestes », telle que la culture roumaine :

« Si la culture européenne disparaissait, un tout petit morceau survivrait pourtant: ce serait le modèle qu'elle a offert au monde historique. Ce modèle serait envisagé comme la conscience de toute autre culture mature – s'il y en avait une. » (notre trad.) Texte original: « Dacă ar dispărea cultura europeană, încă ar putea supraviețui ceva din ea: modelul pe care l-a dat lumii istorice. El ar reapărea drept conștiința de sine a oricărei alte culturi depline – în cazul că ar mai fi vreuna. » (Noica, 1993 : 16)

Dès le début du XIXe siècle, les écrivains roumains ont été les partisans d'une culture représentative. Ils manifestaient leur confiance et leur attachement aux valeurs roumaines. Par leurs œuvres, ils ont marqué la fin du XVIIIe siècle considéré comme « une erre de décadence intellectuelle » (notre trad : « o eră de decadență intelectuală »). (Eliade, 1982 : 266) Dans ce contexte, l'espace roumain a souffert une véritable crise des consciences, car l'on était soumis aux renouvellements qui ont préparé le passage vers l'époque nouvelle, moderne. La culture roumaine s'est intégrée dans les modèles culturels européens, surtout français, à l'esprit de la créativité, selon l'opinion de C. Noica :

« Pourquoi la culture européenne est-elle créatrice ? Parce qu'elle n'a pas été initiatique, mais a eu des modèles. On la transmet à ceux qui en tirent profit. Tout ce qui est nouveau doit servir aux autres. C'est par cela que la culture existe. Rien ne peut détruire son esprit créateur ; chaque création fait naître d'autres créations selon que les réponses de la culture européenne suscitent des questions. Une culture devient authentique lorsqu'elle est capable de se renouveler. Elle ne peut être obsolète, car c'est tout comme une source inépuisable. Ce qui est vivant s'ouvre devant elle. » (notre trad.) Texte original: « De ce e creatoare cultura europeană? Tocmai pentru că nu e inițiativă. Ea e transmisă permanent altora și însușită de ei. Trebuie deci să creeze noul permanent, spre a fi. E felul ei de a fi. Nimic nu pune capăt și țință spiritului creator; fiecare creație naște altele, așa cum răspunsurile culturii europene nasc alte întrebări. O cultură este autentică în clipa când trezește în ea izvoarele neîncetatei reînnoiri. Ea nu se poate îmbolnăvi de senectute, fiind în condiția izvorului, nu a bălții stagnante. Ce este mai viu nu se află atunci îndărătul, ci înaintea ei. » (ibidem : 19)

N. Iorga a su promouvoir les valeurs littéraires et esthétiques roumaines en dehors des frontières de son pays ; ses écrits révèlent des réalités nationales que l'historien roumain a fait connaître aux autres tout en écrivant en langue française :

« S'il s'agissait de présenter à un public étranger les conteurs Roumains pour leur importance littéraire, pour leur valeur esthétique, la présentation serait sans doute détaillée. [...] Ce que nous gardons, en fait, de l'histoire contemporaine, tant pour l'Occident et pour l'Europe centrale ou orientale, ce n'est qu'une préparation à la vraie histoire contemporaine. [...] Alors, si l'on veut avoir une histoire contemporaine, cette histoire doit être, avant tout, l'histoire de tout le monde. » (notre trad.) Texte original : « Dacă ar fi vorba să-i prezentăm pe istoricii români unui public străin, prezentarea ar fi, fără îndoială, detaliată. Ceea ce avem, de fapt, din istoria contemporană, chiar pentru Occident, pentru Europa centrală sau orientală, nu este decât o pregătire pentru adevărata istorie contemporană. [...] Deci, dacă vrem să avem o istorie contemporană, această istorie trebuie, înainte de toate, să fie puțin istoria lumii. ») (Iorga, 1925 : 5-6)

Iorga a remarqué les influences des cultures étrangères sur les écrivains roumains. À l'époque, il appréciait tout ce qui contribuait à l'enrichissement lexical de la langue roumaine avec des termes du français, de l'italien, de l'espagnol, du russe). Dans ce sens, Iorga a fait des observations sur l'influence de la littérature italienne sur les écrits de Ghe. Asachi dans l'étude *Les écrivains réalistes en Roumanie comme témoins du changement de milieu au XIXe*

siècle: « Geoges Assaki... a introduit des rythmes italiens dans une langue littéraire qui était allait se former. » (notre trad.) Texte original: « Ghe. Asachi... cel care a introdus ritmuri de factură italiană într-o limbă literară aflată pe punctul de a se forma. » (ibidem : 16) L'auteur-historien faisait des appréciations sur l'éducation et l'enseignement du temps, en essayant de séparer deux manières différentes de comprendre une même génération :

« L'éducation se faisait au foyer, par l'intermédiaire des bibliothèques privées, qui comprenaient des livres du XVIIIe siècle ; l'école de Iași n'était qu'une affaire, qui ne pouvait pas comprendre tous les domaines. En Valachie, il y avait une école supérieure aux autres écoles, à laquelle l'on n'a pas accordé le rôle bien mérité. » (notre trad.) Texte original : « *Spiritul se forma mai mult în casă, prin intermediul lecturilor din bibliotecile părințești, alcătuite din cărți scrise în spiritul secolului al XVIII-lea; școala franceză din Iași era o simplă întreprindere de câștig, care nu putea să deschidă în toate domeniile perspectivele mai vaste și să lase a se întrevedea ținte neașteptate. În Muntenia, e o școală de un caracter mult superior, căreia nu i s-a acordat rolul care i se cuvine.* » (Iorga, 1999 : 150)

L'opinion de Nicolae Iorga concernant l'influence des cultures étrangères sur la culture roumaine, surtout de la culture française était tranchante, car le critique roumain observait que l'influence occidentale était saisie comme un essor qui a éveillé la conscience du peuple roumain et qui, en même temps, a déterminé

« le besoin d'être fier de soi-même, de se frayer un autre chemin à l'avenir. [...] Ce processus, de la découverte de la note ethnique particulière de l'imitation de l'esprit et de la forme étrangère a duré jusqu'à présent et durera encore beaucoup de temps. » (notre trad.) Texte original: « *...nevoia mîndriei trecutului și tendințelor spre un viitor mai bun. [...] Acest proces, al dezvoltării notei etnice particulare din imitația spiritului și formei străine, durează și pînă astăzi, și va mai dura încă multă vreme.* » (Iorga, 1969 : 348)

Une voix importante de l'époque était celle d'Alecu Russo, qui affirmait que dans l'espace des Principautés Roumaines l'on développait une activité éducative riche, « à la française », mais le noyau culturel se trouvait en Moldavie :

« La littérature roumaine est partagée aujourd'hui entre deux écoles, celle de Bucarest, où l'on cultivait avec enthousiasme tous les systèmes [...] et celle de Moldavie, une école éclectique, dont les partisans voulaient, avant tout, écrire en langue roumaine pour les Roumains et créer une littérature autochtone, sans aucune inspiration étrangère telle que les langues française, italienne et le jargon incompris parlé dans la région Ardeal. » (notre trad.) Texte original : « *Literatura română se împarte astăzi în două școli, una ce își are cuibul în București, unde se cultivau cu entuziasm toate sistemele în orice țipet discordant. [...] A doua, ce s-ar putea numi eclectică, are mai mulți partizani în Moldova; aceasta este școala celor ce doresc mai înainte de toate a scrie pentru români și românește și a face o literatură numai din vișele noastre, iar nu din limba francezilor, a italienilor și a jargonului neînțeles din Ardeal.* » (Russo, 1967 : 57)

Cezar Bolliac, un militant de tout ce qui appartenait au spécifique national, niait les influences étrangères et considérait que le public-lecteur roumain ne s'intéressait plus aux publications en langue roumaine, mais au contraire, aux publications de l'étranger. Bolliac observait que dans la langue roumaine parlée le lexique se mélangeait de termes français. Un tel exemple serait son texte suivant parsemé de mots français:

« Boierii și cocoanele (les boyards et les boyardes) pot plăti spre a se amuza nu au însă îndestulă virtute a-și impune același sacrificiu spre a se plihtisi.

Îi vom răspunde: atât mai rău pentru boieri și pentru cocoane; noi ăștia pre cari ne-a ferit Dumnezeu de boierie, credem că viața nu s-a dat omului, fie el boier sau plebeu, a se petrece într-un chief perpetuu; noi ăștia – cari nu suntem nici boieri, nici parveniți (pervenues), ci ajunși (arrivés) – când ajungem și noi câte ceva în țara noastră, noi ăștia mai credem că nu numai nobleța luată în sensul ce va voi cineva obligă, cică și „pozițiunea obligă » [...]

Dar nu, tot mai e de sperat că dacă trădarea nu va fi la mijloc, România nu va pieri, ea este belă și frumusețea ei a interesat Europa întreagă. Suzeranul ei a recunoscut-o liberă și a pus-o cu dînsul la masă. Marea Britanie, Austria, Prusia, Grecia i-au dat vizite formale, și locotenența domnească-i sprijină tronul subțielității a două milioane și jumătate de alegători. Sublimul suzeran ce a luat-o subț marea sa egidă nu va suferi nici o pată pe diadema ce i-a pus solul și cumnatul său; însuși coreligionera sa, Roșia creștină și marea Roșie nu se va coborî a martiriza o jună atât de belă, și care-și crede arma sa cea mai tare, generozitatea puternicului țar.

Franța, libera Franță, va saluta și va întinde mîna elevii sale care nu știu să profite atât de bine, și s-o imite pînă și în defecte. Nu, belă Romînie, vrăjmașii tăi chiar te privesc cu drag în avântul ce-ți luași. » (Bolliac, 1959 : 227)

L'influence des cultures européennes s'est avérée être une vraie renaissance de la culture roumaine. Dans ce sens G. Ibrăileanu affirmait qu'une « culture étrangère, d'emprunt, reste un capital étranger, destiné à se faire utile sous forme d'un bénéfice national qui, autrement, resterait une source non-exploitée. » (notre trad.) Texte original : « O cultură străină împrumutată este ca un capital străin, menit să pună în utilitate, spre cel mai mare beneficiu, o bogăție națională, care almintrelea ar rămâne neexploată. » (Ibrăileanu, 2009 : 26) De ce point de vue, l'on pourrait affirmer que les ressources nationales qui n'ont pas été exploitées jusqu'alors à l'époque étaient représentées par l'esprit et la richesse de la langue populaire.

À son tour, Pompiliu Eliade observait que la langue française attirait à l'époque ; on la considérait comme

« le secret des manières choisies, de la civilisation française en général : pour être civilisé il faut absolument connaître le français. [...] Le français devient la langue des salons ou la langue des conversations journalières dans des familles. On lui accorde une place importante dans des écoles, où l'on étudie les traités de géométrie de Goujon et Bossut, Le Traité de géographie de Bouffier, L'Histoire ancienne de Millet. En parlant le français, les gens finissent par le mêler dans la conversation en langue roumaine. Les boyards de même rang ne se disaient plus « arhonda », mais « mon cher ». D'autres formes de politesse et de salut, telles que

« bonjur », « bonsoar », « mersi », « pardon » seraient gardées jusqu'à présent, malgré leur inutilité ; d'ailleurs, une série de mots, qui n'avaient pas de correspondant dans la langue roumaine, tels que « soarea », « bal », « mode », ont été admis en langue parlée. Le phénomène linguistique le plus bizarre a été celui de l'introduction dans la langue parlée des verbes auxquels on ajoutait des suffixes grecs et qui se conjuguèrent selon le modèle de la conjugaison roumaine, en -i : des verbes du type : a zidi (bâtir) : s'amuser, amuzari, a se amuzarisi : je m'amuse, tu t'amuses, il / elle s'amuse ; selon le même modèle on conjugue les verbes a publica (publier), a demisiona (démissionner) etc. La civilisation, le nouveau style de vie, les manières choisies, tout ce qu'on avait introduit en Moldavie et en Valachie depuis dix ans n'était qu'au merci des influences des phanariotes et des émigrants, c'est-à-dire de la l'influence française et de ses formes de politesse. » (notre trad.) Texte original : « ...secretul manierelor alese, al civilizației franceze în general: pentru a fi civilizată trebuie neapărat să știi franțuzește. [...] Franceza devine limba saloanelor, ba chiar, în multe familii, limba conversației zilnice. I se acordă un loc mereu mai mare în școli, unde se studiază tratatele de geometrie de Goujon și Bossut, Tratatul de geografie (Traité de géographie) a lui Bouffier, Istoria veche (Histoire ancienne) de Millet. Tot vorbind franceza, sfîrșesc prin a o amesteca în toate, o introduc în conversația românească. Boierii din același rang nu-și mai spun doar « arhonda », ci și mon « cher ». Alte forme de politețe și de salut ca « bonjur », « bonsoar », « mersi », « pardon » vor supraviețui, în ciuda inutilității lor, pînă în zilele noastre; cu atît mai mult erau menite să pătrundă cuvintele pentru care nu exista echivalent în română, ca « soarea », « bal », « modă »... Dar fenomenul lingvistic cel mai curios a fost introducerea în limba conversației a unor verbe franțuzești, la care se adăugau sufixe grecești și care se conjugau după modelul conjugării românești în -i (tipul: zidi, zidesc): s'amuser, amuzari, a se amuzarisi: mă amuzarisesc, te amuzarisești, se amuzarisește etc. și, după același calopod: publicarisi, demisionarisi etc. Civilizația, modelele, felul nou de viață, manierele alese, tot ceea ce se introdusesse de zece ani în Moldova și în Țara Românească nu era datorat decît contactului cu rușii, influenței fanarioșilor, exemplului emigranților: toate acestea nu reprezentau, într-un cuvînt, decît vechea Franță, Franța formelor exterioare și a politeței. » (Eliade, 1982 : 296)

Vasile Alecsandri a été activement impliqué dans la vie culturelle du temps grâce aux traductions qu'il a faites du français en roumain. La revue *Luceafărul* (parue à Budapest, en 1905) lui a consacré des pages entières qui comprenaient des détails sur la vie et sur l'œuvre de l'écrivain roumain. L'article *Les débuts littéraires en langue française de V. Alecsandri* dévoile les influences du français et, surtout, des écrivains consacrés de l'espace français sur l'activité littéraire de l'auteur.

« Pour ceux qui ne connaissent pas en détails l'activité littéraire de Alecsandri, ce serait bizarre que le poète national, par excellence, a commencé sa carrière littéraire en écrivant des vers en français. Cependant, c'est une chose explicable si l'on pense au fait qu'il avait étudié avec des professeurs d'origine française ; dès son enfance, il a été amené en France et les premiers auteurs qu'il a lus ont été des écrivains français : Chateaubriand, Jean-Jacques Rousseau, Musset, V. Hugo, Lamartine.

Lorsqu'il se trouvait à Paris pour obtenir le grade de bachelier ès lettres, Alecsandri fut confié au professeur distingué Cotte, qui eut une grande influence sur lui. [...] C'est lui qui l'avait initié aux règles de la prosodie française en lui montrant les beautés poétiques des écrits des poètes : Homère, Virgile, Horace. [...]

D'une valeur supérieure – quant à la forme et au fond – sont les trois poèmes pares parues dans la revue de Ghe. Asachi et qui étaient signés avec les initiales de leur auteur. Spicuitorul moldo-român: (Le glaneur moldo-valaque, Iași 1841). Le cosaque, La jeune fille și A. Mr. De Lamartine. Note: Le cosaque: Spicuitorul, 1841, III, p. 86, tradus în rom.; La jeune fille, ibidem, IV, p. 122, trad. de G. Gusti; A. Mr. de Lamartine, par un jeune Moldave II, p. 68 trad. Rom. De G. Asachi. » (notre trad.) Texte original: « Pentru cei care nu cunosc mai de aproape activitatea literară a lui Alecsandri, se va părea curios că el, – poetul nostru național prin excelență, – și-a început cariera literară scriind versuri franțuzești. Totuși, lucrul e explicabil, dacă ne gândim că și-a făcut instrucția cu profesori francezi, că din fragedă copilărie a fost trimis în Franța, că primii autori cu cari și-a hrănit sufletul au fost autori francezi: Chateaubriand, Jean-Jacques Rousseau, Musset, V. Hugo, Lamartine. La Paris, în timpul când își prepara bacalaureatul în litere, Alecsandri fu încredințat pentru aceasta distinsului profesor Cotte, care avu o mare influență asupra lui. [...] El l-a inițiat în regulele prozodiei franceze și i-a arătat frumusețile vechilor poeți: ale lui Homer, Virgiliu, Horațiu. [...]

Superioare – și ca fond și ca formă – sînt cele trei poezii publicate cu inițialele lui în revista francezo-română a lui Asachi Spicuitorul moldo-român: (Le glaneur moldo-valaque, Iași 1841). Le cosaque, La jeune fille și A. Mr. De Lamartine. Note: Le cosaque: Spicuitorul, 1841, III, p. 86, tradus în rom.; La jeune fille, ibidem, IV, p. 122, trad. de G. Gusti; A. Mr. de Lamartine, par un jeune Moldave II, p. 68 trad. Rom. De G. Asachi. » (Luceafărul, 1905)

Tout en occupant des fonctions politiques importantes (ministre et diplomate d'État), V. Alecsandri a été obligé de parler la langue française et de l'utiliser tant dans les lettres personnelles, adressées aux amis-écrivains, que dans les lettres officielles adressées au prince Al. I. Cuza. Un tel exemple serait la lettre suivante :

« Paris, 3 janvier 1862

Mon cher prince,

J'ai attendu une circonstance heureuse pour écrire à votre altesse et je n'ai point perdu pour attendre, puisqu'enfin, grâce à votre persévérance, le vœu le plus cher de la nation roumaine vient d'être réalisé par l'Union des deux Principautés.

Tout en félicitant mon pays de cet heureux événement, c'est à votre altesse que je dois adresser mes premières félicitations, car je connais mieux que personne les efforts constants que vous avez faits, durant l'espace de trois ans, pour le triomphe du principe régénérateur qui vous a élevé au pouvoir.*

L'histoire impartiale rendra à chacun la part qui lui est due dans la victoire politique remportée par la cause roumaine, et elle vous proclamera le fondateur de l'Union, titre glorieux qui compensera amplement les ennuis des trois dernières années. Maintenant l'avenir s'ouvre devant nous libre des entraves qui arrêtaient notre marche, il nous reste à savoir profiter des moyens qui nous sont offerts pour atteindre notre but. Nous y parviendrons avec du tact, de l'énergie et du

patriotisme, trois vertus sublimes, dont la trinité a toujours fait des miracles en faveur des peuples.

Affermi dans cette conviction, je viens souhaiter à votre altesse de longues années, d'un règne facile et prospère, ainsi que la réalisation prompte de tous ses rêves de gloire et de bonheur pour la nation roumaine et je la prie, en terminant, de se rappeler quelquefois de son vieil ami tout dévoué,

V. Alecsandri

** Cette lettre (de félicitation) fait référence à deux événements auxquels V. Alecsandri a été présent : l'Union administrative des deux Principautés (la Moldavie et la Valachie), le 11 décembre 1861 et la première séance unique de janvier 1862. « *După îndelungate și agitate lupte diplomatice, la care V. Alecsandri a luat parte activă, la 11 decembrie 1861 s-a realizat unirea definitivă, administrativă, a celor două principate. În ianuarie s-a deschis prima Adunare unică. La aceste două evenimente se referă scrisoarea de felicitare a lui Alecsandri. ») (Alecsandri, 1964 : 29)*

N. Bălcescu a été un autre partisan de l'esprit identitaire roumain. Ses *Ecrits choisis* plaident pour les influences étrangères comme sources inépuisables d'inspiration pour les écrivains (surtout l'influence française), mais aussi pour les influences autochtones de l'histoire nationale considérée comme « le premier livre d'une nation, où l'on voit le passé, le présent et, surtout, l'avenir. » (notre trad.) Texte original: « ...cea dintîi carte a unei nații. Întrînsa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul. » (Bălcescu, 1961 : 71)

L'esprit national de Bălcescu s'est fait connaître dans des écrits en langue roumaine, tout aussi que dans des œuvres en langue française (*Question économique des Principautés Danubiennes*, livre paru anonymement en français), où l'historien plaide pour la création d'une nation nouvelle, de frères, de citoyens libres. Bălcescu notait dans un article paru à Paris que

« la nationalité représente l'âme d'un peuple [...] L'unité nationale fut le beau rêve des braves voïévodes, de tous nos grands hommes, qui ont symbolisé l'individualité et l'esprit du peuple montré aux autres. C'est pour cela qu'ils avaient vécu, travaillé, souffert et moururent. » (notre trad.) Texte original: « Naționalitatea este sufletul unui popor [...] Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră. » (Bălcescu, apud Cornea, 1969 : 315)

Dans la vie politique, Bălcescu a identifié certains principes spécifiques à la période révolutionnaire (de 1848) qui visaient le besoin d'une propagande afin d'encourager le peuple roumain et de le faire conscient de ses droits et libertés. Ses œuvres littéraires ont un caractère politique et historique évident, issu d'une connaissance profonde de l'histoire nationale et des réalités socio-économiques et politiques européennes et roumaines. D'ailleurs, toutes les œuvres de Bălcescu se caractérisent par une critique assidue des problèmes sociaux du temps (tels que le droit de possession des paysans) et politiques (les formes d'État, l'armée, les causes et les forces de la Révolution, le progrès historique et ses lois.) En outre, les

éléments d'emprunt et les influences idéologiques françaises ont représentés la base assise des conceptions historiques de N. Bălcescu.

Impliqué activement dans les événements sociopolitiques du temps, N. Bălcescu a découvert, dans les écrits des représentants de l'historiographie romantique (tel que Jules Michelet), des modèles d'écriture qui étaient en accord avec ses aspirations. En fait, les influences étrangères ont contribué à la consolidation et à l'enrichissement de son idéologie par des suggestions concrètes. C'est pour cela que l'historien roumain écrivait tant en roumain qu'en français :

« Que tous les Roumains soient libres et riches... le Roumain riche est la voix du peuple de l'époque de 1848.

Mais cette reforme sociale, est-elle vraiment correcte ? [...] C'est ce que nous allons examiner ou démontrer. » (notre trad.) Texte original: *« Tot românul să fie liber și proprietar... Românul proprietar, acesta este glasul poporului la 1848. Această reformă soțială ce poporul ceru este oare dreaptă? Este folositoare? Este putincioasă? [...] Aceasta voim acum a cerceta. (C'est ce que nous allons examiner ou démontrer. »* (Bălcescu, 1961 : 150)

N. Bălcescu a beaucoup souffert, tout comme les historiens de la première moitié du XIXe siècle, à cause de la contradiction entre les réalités sociales des Pays Roumains et les événements politiques des pays étrangers. Ses écrits se trouvent sous le signe bien évident de l'influence française, car les mots d'emprunt utilisés « trahissent » les affinités de l'historien aux réalités linguistiques françaises :

« În mișcarea ce era să se facă la 1840, partida națională hotărâse a fixa printr-o legiuire formală și curată (nette) poziția țăranilor cu dreptul ereditar pe părțile de pământ ce au în stăpânire. [...]

Le parti national posa hardiment ce programme devant le public des 1846, aux cris d'alarme poussés par les boyards. Revoluția de la 11 iunie 1848 veni să o realizeze. Art.13 al programei revoluționare coprindea: [Desființarea clăcii țăranilor, care devin proprietari prin despăgubire]. » (idem)

D'autres exemples de mélanges d'écriture française et roumaine seraient les impressions de voyages de Bălcescu, parsemées de mots français :

« Ce călător, trecând prin acele țări ale Dunării de gios, prin Principatele Române, nu s-au oprit cu mulțumire și admirare a contempla aceste locuri așa de frumoase și împodobite... Ce călător, l-această frumoasă și înveselitoare (riante) priveliște, s-a putut opri în admirarea sa d-a nu striga: „Fericită țară! Fericit poporul pe care Dumnezeu l-a așăzat în această împodobită grădină!

Dar îndată acest tablou se întunecă (s'assombrit) și o altă vedere întristează ochii săi. Înaintea lui, dintr-o gaură de supt pământ, iese o figură omenească slabă, desculță, trențeroasă, murdară... Inima lui stă atunci în cumpănă (ballance) între milă și dispreț și aflând că această ticăloasă este locuitorul, cultivatorul frumoasei grădini ce a admirat, el lasă a-i scăpa din gură aceste cuvinte: „Fără îndoială, în această țară popoul este sau cel mai ticălos, sau cel mai nenorocit, cel mai asuprit (opprimé) din toate popoarele.”

El aleargă atunci la oraș ca să-și dezlege îndoiala, ca să cunoască adevărul [...] Aci palate mărețe și strălucite, echipajurile cele mai frumoase, luxul cel mai splendid uimește, fermecă (éblouit, enchante) ochii săi... Că el, care umbla desculț și mai despoiat în rigoarea iernii, produce (fournit) diamantele, [...] așază (dresse) banchetele cele strălucite și îmbelșugate ale orășanilor. [...] A îmbunătăți (améliorer) materialicește și moralicește soarta muncitorului care suferă, a păstra într-aceeași vreme și încă a mai îmbunătăți buna stare materială și morală a claselor de sus, aceasta este greaua problemă a cărei dezlegare partida națională căuta la 1848 [...] Acest problem nu fu acum întâiași dată posat înaintea românilor; el nu fu o importanție streină; el nu fu nici chiar un echo a aceluia mișcări analoge care agitează acum Europa. [...] O ochire istorică asupra trecutului ne va încredința, căci numai în istorie, această lumină a adevărului, națiile pot găsi (peuvent puiser) învățăturile politice și sociale. » (ibidem : 145)

Bălcescu a préféré écrire en langue française lorsqu'il a rédigé son œuvre sur l'organisation sociale des Pays Roumains et l'enrichissement des paysans :

« O societate organizată pe dreptate nu e oare datoare a proteje viața omului de foamete și mizerie, după cum o proteje de ucidere? Nu este ea datoare a proteje libertatea muncii de monopol și asuprire, după cum proteje proprietatea de hoție? Génér le travail du paysan quand il n'a que ses bras pour se nourrir, n'est-ce pas plus qu'un vol, n'est-ce pas un assassinat? Cum, dar, cererea poporului român la 1848 d-a i se recunoaște libertatea muncii poate fi nereaptă? Cum poate fi nedreaptă cererea lui d-a i se asigura necesariu, făcându-se proprietar deplin prin despăgubire pe pământul ce de secolu posedează? » (ibidem : 152)

L'un des problèmes mis en question dans les œuvres de N. Bălcescu visait le droit de possession des paysans roumains qui, à cette époque-là, ne bénéficiaient que du droit de travail. Ils n'avaient ni de terres, ni de propriétés, ni de biens ou d'héritages.

« Așadar chestia împroprietării nu era, după cum strigau și strigă boierii, o despuire, o împărțire a moșiilor lor, ci numai substituția dreptului real de proprietate la dreptul nominal, prin răscumpărarea rentei (le rachat de la rente). Moșiile boierilor sunt împărțite... După legile ce am văzut de secolu, 2 din 3 părți (deux tiers) din fiecare domen sunt împărțite la țărani... Dreptul de proprietate asupra pământului se prefăcea din condiționat în absolut, căci, dupe cum am arătat, proprietarul, vrând să robească pe țaran, a fost silit a-i acorda un drept la muncă (un droit au travail)... Țăranul rămânea liber și proprietar absolut, răscumpărând de la boier dreptul de rentă, și dreptul de muncă maintenu envers l'État, aurait été aboli envers la propriété individuelle dont il est la négation. [...] „Este învederat că toate aceste păreri mai mult vatămă soarta țăranului (empiraient le sort du paysan), căci nu numai calcă drepturile lui dobândite (ses droits acquis) asupra pământului. [...] Cu părere de rău mărturisim că s-a găsit și încă se află și acum mai mulți revoluționari destul de neintelenți, care, entraînés par un désir de conciliation, transigèrent avec leurs principes au point de soutenir en public ces prétentions des boyards.

Il en était de même de acea părere, ieșită din afară de Comisie, din capul unor falși liberali (faux libéraux) și care e mult mai veche decât revoluția de la 1848 și se ține de opoziția cuasi-liberală de la 1837, d-a respecta actul de emancipație de la 1746, declarând pe țăran liber în persoana lui și pe proprietar stăpân absolut pe tot domeniul, substituind astfel, în locul învoielei silite a Regulamentului, învoielile libere între țăranul cultivator și proprietar.

Și spre a sfârși aci cu deosebitele soluții ce am văzut ieșind pentru această grea chestie, să zicem ceva și despre una ce s-a reprodus mai deunăzi: aceasta este metayajul (le metayage). Acest sistem nu e un mod de apropiere, dar un mod de exploatare a pământului, o asociație agricolă între proprietar și colon.

Le propriétaire fait toutes les avances de la culture, c'est-à-dire qu'il fournit à ses dépenses les bestiaux de labour, les charrues, les outils aratoires, la semence et la nourriture du colon et de sa famille depuis l'instant où celui-ci entre dans la métairie jusqu'à sa première récolte; le colon n'apporte à l'entreprise que son travail et celui de sa famille. Les produits de toute la terre exploitée ainsi, grain, bétail, volaille etc. sont partagés à moitié entre le propriétaire et le colon. (Proprietarul avansează, pe cheltuiala sa, tot ce trebuie pentru cultura câmpului, adică dă vitele de muncă, plugurile, uneltele agricole, sămânța și hrana colonului și a familiei sale din momentul când acesta intră în fermă și până la prima sa recoltă; în această întreprindere, colonul nu aduce decât munca sa și a familiei sale. Produsele întregului pământ exploatat astfel, bucate, vite, păsări etc., se împart pe din două între proprietar și colon). » (ibidem : 154-165)

Les influences françaises au XIXe ont été ressenties à tous les niveaux de la vie politique, littéraire, culturelle roumaine. Les écrivains, impliqués activement dans la vie politique, ont proposé des discours (oraux et/ou écrits) riches en expressions et mots prêtés des langues étrangères (surtout du français), termes qu'ils ont adaptés au roumain. Les emprunts ont été considérés, par les uns, comme une manière de s'enrichir le vocabulaire et, par les autres, comme une façon de convertir les valeurs nationales. Somme tout, les influences et les interférences linguistiques ont été nombreuses et se sont avérées être un vrai gain de l'esprit national.

Bibliographie

- Alecsandri, Vasile (1964). *Scrisori, însemnări*. București : Editura pentru Literatură.
- Bălcescu, Nicolae (1961). *Scrieri alese*. București : Editura Tineretului.
- Bolliac, Cezar (1959). *Pagini alese*. București : Editura de Stat pentru Literatură.
- Cornea, Paul, Zamfir, Mihai (1969). *Gândirea românească în epoca pașoptistă*. tome I. București : Editura pentru Literatură.
- Eliade, Pompiliu (1982). *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile*, București : Univers
- Iorga, Nicolae (1925). *Les écrivains réalistes en Roumanie comme témoins du changement de milieu au XIXe siècle*. MCM XX. Paris : Librairie Universitaire J. Gambert.
- Iorga, Nicolae (1999). *Istoria literaturii românești. Artă și literatură românilor*. București : Editura Fundației Culturale Române.

Iorga, Nicolae (1969). *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, tome II, București : Ed. Didactică și Pedagogică.

Noica, Constantin (1993). *Modelul cultural european*. București : Humanitas.

Russo, Alecu (1967). *Piatra-Teiului, Scrieri alese, Cugetări*. București : Editura pentru Literatură.

*** (1905). *Luceafărul*. IVe année, no 11, Budapesta, le 1er juin ST. V.

LANGUAGE AND LOGIC AS EFFICIENT TOOLS IN ARGUMENTATIVE WRITING

Anca Irina CECAL, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: Even though largely used in numerous instances of verbal and written communication, especially in business contexts, persuasive techniques are not paid proper attention and sometimes seem to even be neglected by students specializing in areas of business where persuasion skills are an essential asset. The current paper aims, in its first part, at investigating the logic behind successful arguments, reflecting on deductive and inductive reasoning, its uses and misuses in argument creation as illustrated in several contexts. The second part of this work will provide a detailed (yet, not exhaustive) analysis of some specific language tools used to build argumentative texts such as essays and memorandums, with a special focus on transitional words and phrases, discourse markers and other main ways to achieve text coherence.

Keywords: argumentative writing, induction, deduction, transitions, coherence

Introduction

Even though largely used in numerous instances of verbal and written communication, especially in business contexts, persuasive techniques are not paid proper attention and sometimes seem to even be neglected by students specializing in areas of business where persuasion skills are an essential asset. The current paper proposes an investigation into the form and content of argument construction, which will be conducted by adopting a blended approach which brings together elements from logic and linguistics at the same time.

A discussion about persuasive or argumentative writing should perhaps start by clarifying what a debatable argument is and what it is not. An argument arises when two parties disagree about something; one party gives an opinion and offers reasons to support it, while the other party gives a different opinion and offers evidence in its support. However, people may disagree about many aspects that cannot be argued effectively enough to pursue them in writing or in public speech. Arguments of preference, of belief or religious faith and of fact, for instance, are not the type of arguments one can effectively and logically explore in formal persuasive writing or speech.

Within written academic work, the presence of an argument does not always indicate a disagreement. An argument can be used to:

- support something that has merit – a position, a point of view, a program, an object;
- persuade audiences or readers to take or not to take a particular course of action;
- convince audiences that something is true, likely to be true or probable – a fact, an outcome;
- show readers the problems or difficulties associated with something – a theory, an approach, a course of action;
- reason with people to get them to change their mind or their practice.

The kind of argument which can be argued logically, and which we are interested in analyzing here as an essential tool in persuasive techniques, is one that is based on an opinion that can be supported by clear evidence such as facts. An essential characteristic of an argumentative piece of writing (such as the persuasive memorandum) or a persuasive presentation, is that the ideas expressed attempt to change the reader's/listener's mind, to convince the audience to agree with the point of view or opinion of the writer or speaker. Therefore, we may say that argumentative writing or speech attempts to be highly persuasive and logical. An argumentative thesis takes a side of one particular issue and, quite enough, it proposes a specific course of action related to the issue discussed.

Effective persuasion requires a well organized argument – *structure*; it also necessitates logical reasoning – *content* and appropriate expression – *language*. These are the key elements of its successful creation. While it is true that eloquent orators have often played successfully on the emotions of an audience and advertisers and other authors rely on similar appeals in print, it is wise to assume that readers or audiences are as intelligent as the creator of a text or speech and therefore to focus on logical reasoning when aiming to defend one's point of view.

All formal arguments are based on logic. There are three kinds of formal logical reasoning: inductive, deductive and a combination of the first two. Inductive and deductive reasoning differ in the fact that they arrive at conclusions from opposite starting points in the thinking process: *inductive reasoning* begins by examining details or individual instances to draw a general conclusion, while *deductive reasoning* proceeds from a generalization to draw a conclusion about a particular case. These can be illustrated as follows:

Induction (individual instance → general conclusion)

This supermarket brand item is cheaper than its comparable private brand item.

Each of these other eleven supermarket brand items is cheaper than its comparable private brand item.

Supermarket brand items are cheaper than comparable private brand items.

Deduction (determined generalization → conclusion about a particular)

Supermarket brand items are cheaper than comparable private brand items.

Washing powder X is a supermarket brand item.

Washing powder X is cheaper than comparable private brand items.

Comparing the two basic reasoning methods from the point of view of their power of persuasion, it appears that inductive argument is weaker, as induction may lead to a conclusion which is probable but may not be certain, while deduction can result in more persuasive argument, leading to conclusions that are not only certain, but valid and true at the same time. The choice of one of the two methods over the other or the use of a combination of the two is dictated by necessity and purpose in each instance of communication. It is useful to examine each of these reasoning processes in greater detail in order to understand the logic behind persuasive arguments, as well as the advantages and drawbacks of each method.

The methods of inductive reasoning

Among the methods of inductive reasoning, the use of evidence, the appeal to an authority, analogy and causal generalizations are largely used to build strong arguments.

The use of evidence in argument creation brings authenticity and validity, thus increasing persuasive power in both written and verbal communication. When using evidence to generate inductive conclusions, it is important to check and determine whether the evidence is accurate, representative and sufficient; otherwise the resulting argument will not be credible enough.

When appealing to an authority to support an inductive argument, the authority should be a reliable person or source that is well informed about the subject of the argument and completely impartial about it. A successful persuasive writer most likely avoids statements by well known individuals who may be authorities in their field of expertise but are foreign to the topic under scrutiny, or who have some self-interest that causes them to be biased. The use of authority which has passed the tests of being well-informed and completely impartial can add great persuasive power to arguments.

Analogies are often used in inductive reasoning to show that because certain previous circumstances have produced specific results, similar circumstances are expected to produce the same results. People are used to making assumptions on the basis of analogy. For instance, we may buy a book by a certain author because we have read his/her previous book and enjoyed it. The problem with analogy is that its conclusions may be uncertain. We may enjoy a book written by an author but not another by the same author. Analogies are sometimes fallaciously used in arguments to relate dissimilar things or circumstances, but this incorrect practice should be avoided, as readers or listeners may ask themselves a set of questions to determine the validity of analogies:

- Are the circumstances similar?
- Did the circumstances produce the result?
- Was the result the one claimed?

If constructed properly, analogies can add interest, color and edge to persuasive writing, illustrating points effectively, and often have high persuasive power.

Cause-and-effect reasoning which leads to causal generalizations is a very effective persuasive method. For instance, it may be employed to increase the time spent on homework in the case of high school students. The argument will show that a recent study has demonstrated that next to intellectual ability, the amount of time spent on homework is the best predictor of the grades obtained. Therefore, the desirable effect of improving the quality of high school education may be achieved by eliminating one of the causes of poor student achievement: the lack of time spent on homework. But the use of causal reasoning in building arguments should be approached carefully, only after having satisfactory answers to questions such as:

- Is the stated cause true?
- Is the stated cause the only one?
- Is the stated cause a direct or an indirect one?

Therefore, when writing a persuasive text, one should avoid being vulnerable to counterarguments about overlooking a cause or its relationship to the effect.

The methods of deductive reasoning

In inductive reasoning, one relies on specific evidence discovered or believed to be true, yet the generalization that induction leads to is only probable. On the other hand, in deductive reasoning, if a conclusion about something particular is based on generalizations or premises considered true, then it can also be considered true. In order to achieve optimal efficiency, deductive reasoning must not only start from true premises and lead to true conclusions, but the reasoning process must be logically sound, also. True premises are essential for successful argument construction, since it is possible to build a sound argument based on false premises, as bellow:

All students who turn in typed essays on CSR related topics automatically receive a 10.

All the students in Professor Y's class turned in typed essays on CSR related topics.

Therefore, all the students in Professor Y's class automatically receive a 10.

The form of this argument meets the criteria for sound reasoning: a conclusion based on premises whose terms are logically related. Yet, a deeper analysis reveals that the conclusion is worthless because it has been derived from a false premise – all typed essays do not automatically receive the highest grade.

The logic behind deductive arguments can be decoded by analyzing the *sylllogism* it is based on. In classical logic, the syllogism consists of three statements: an initial generalization, called the major premise, a specific case called the minor premise, and a resultant statement with a “therefore” relation to the first two statements, called conclusion. This logical engendering of ideas is illustrated in what follows:

All electronic devices must pass quality control tests before being shipped abroad.

The laptops our company produces are electronic devices.

Therefore, the laptops our company produces must pass quality control tests before being shipped abroad.

In the example above, the first statement – the major premise - sets forth a generally accepted principle or rule about electronic devices. The second statement – the minor premise – identifies a particular electronic device (the laptop) as belonging to the class mentioned in the major premise. The conclusion follows logically from these two premises and is consistent with them, therefore the reasoning is sound. Besides being logically sound, the syllogism is also true, since most people would accept the premises as truthful ones. Consistency, logical soundness and truth are necessary components of effective deductive reasoning, no matter what form the argument takes, for in argumentative writing the syllogism actually rather appears as an outline or a framework which lays behind the text as such. To avoid failure in deductive reasoning, a few simple principles may be applied to check its logical soundness:

- Only if the major premise and the minor premise are true the conclusion will be valid;
- The major and minor premises must be set up to follow a correct logical structure in the form of the argument;
- The terms in one premise must be used in the same way in the other premise.

Language tools in argument construction

Making a claim and presenting evidence to support the claim will not qualify as an argument in writing a persuasive memorandum or an essay unless the right language tools are employed in building the unity and coherence of the text. Using the right connectives, sentence structure and discourse markers will help create the logical connections between ideas, resources, statements and conclusions. It is important for readers or audiences to understand why the author has included a particular piece of information, and its relevance to the overall claim, as this contributes to greater clarity – an essential ingredient of efficient argumentative writing.

Good persuasive writing is highly observant of the principle of *coherence*, namely that one idea must follow logically and smoothly from the previous one. A variety of techniques may be employed to achieve coherence in essays and memoranda, as in all argumentative texts. For instance, to express deductive reasoning, specific words like *coordinating conjunctions* and *correlative conjunctions* can be used to support premises and conclusions, as bellow:

- for supporting premises: since ..., because (of) ..., given that ..., in order to ..., in order that ..., rather than ..., the reason is that ..., whether or not ..., due to ..., not only ... but also ..., if ... then ...

Examples: Our company should spend more money on R&D *because* we are behind our competitors when it comes to innovation.

Given that we are behind our competitors when it comes to innovation, our company should spend more money on R&D.

- for conclusions: so ..., therefore ..., thus ..., then ..., it follows that ...

Example: We have attended his presentation during yesterday's meeting and we are familiar with the media reports. *Therefore*, we can contradict him concerning the success of the product launch.

Transitional words and phrases are very valuable in creating coherence. They are mostly attached to the beginning of sentences, usually being preceded by a period or a semicolon, and their function is to indicate the relationship between the two sentences from the point of view of meaning. Some of these *transitions* will be listed below, with indications of the relationship they denote:

- chronological order: first, second, next, after, last, finally;
- example: for instance, for example, to illustrate, thus
- addition: also, furthermore, moreover, in addition, besides that
- conclusion: finally, to conclude, in conclusion, to sum up
- result: therefore, consequently, as a result, hence, as a consequence
- comparison: like, likewise, similarly, in the same way, on the other hand
- contrast: conversely, however, in contrast, despite this, although, in spite of, on the contrary, even if, even though

Besides these transitions, there are many more *discourse markers* which can be used to indicate the logical connections between ideas, the author's attitude to the research included in the argumentative text and the relationship between the evidence and the claim made. Some useful discourse markers are listed below:

- Citing evidence:

According to Smith, ...

Smith claims that ...

Smith states that ...

As Smith claims/shows/illustrates, ...

This idea is supported by ...

Research findings indicate/show that ...

There is evidence to show that ...

- Showing agreement/showing disagreement:

At the same time, ...

As indicated, ...

Further to, ...

In support of ...

- Expressing disjunction:

While ...

Nevertheless, ... Whereas ...

Regardless of ... Yet ...

Specific language for addressing the research consulted in order to bring consistent evidence to support an argument may look as follows:

It is clear that ...

As shown, current research ...

In relation to X, this is very important/ significant because ...

As can be seen, many theorists hold that ...

There are serious implications that can be drawn from ...

These findings indicate that ...

This seems to imply that ...

It is still not completely clear that ...

Interesting research has been conducted by ...

They extend the idea of ...

Evidence of this can be seen in the work by ...

Another way to achieve coherence is the *repetition* of key words, synonyms and pronouns. Even though argumentative writing is often based on strong viewpoints expressed by the author, the use and repetition of the pronoun “I” is rather avoided in papers that are not self-reflective. The introduction is usually the only place where the use of “I” is sometimes accepted. The following examples illustrate its appropriate use: In this paper, I discuss/ will discuss ..., I argue/ will argue that ..., I will show ..., I will present ..., I will put forward the claim that ..., I refer to the work of/theory by ... Nevertheless, some lecturers and writers prefer not to use it at all. The use of the personal pronoun “I” can be avoided altogether by:

- Changing the subject, as in:

This article discusses . . .

This essay puts forward the claim that . . .

This paper argues that . . .

The findings indicated . . .

The intention of the research was to . . .

- Using the passive voice, as in:

It will be argued that . . .

Four articles will be analyzed . . .

Eight professors were interviewed . . .

It was found that . . .

Conclusions

Although the analysis of linguistic tools used in successful argument design can be extended significantly to cover many more pages, the series of elements proposed above has included a detailed discussion of essential ingredients in constructing persuasive texts. Besides inductive and deductive forms of logical reasoning that underlie argument construction, methods of achieving text coherence have been presented and illustrated as efficient ways of increasing the persuasive power of all pieces of argumentative writing. These key components of persuasive techniques are largely used in business areas and elsewhere to produce successful written and verbal discourse and it is just in their extensive use that their significance is made obvious.

References

<http://writingcenter.unc.edu/handouts/argument/>

<http://www.roanestate.edu/owl/argument.html>

Zaremba, Alan Jay, *Speaking Professionally: A Concise Guide, First Edition*, Thomson South-Western, 2006

Smalley, Regina L. and Mark K. Ruetten, *Refining Composition Skills: Rhetoric and Grammar for ESL Students, Third Edition*, Maxwell Macmillan International Publishing Group, 1990

Toulmin, Stephen, *The Uses of Argument*, Cambridge University Press, 1964

UNDERSTANDING RACE IN EARLY MODERN ENGLAND: SHAKESPEARE'S DRAMAS

Liliana Tronea-GHIDEL, Assistant, PhD, University of Craiova

Abstract: This paper's main focus is on those factors that were at play during the Renaissance in England and which determined the emergence of race as – according to GayatriSpivak – a necessary strategy to protect and defend its national reputation at the expense of African 'barbarians.' Several assumptions of the term 'race' are considered: relations of kinship, individual worth or behaviour, status of birth, religious confession, geographical residence, and skin colour. Mention is being made to AniaLoomba's three streams of ideas that inform the concept of race in early modern Europe. On the other hand, race is a dream act where significant imagined social relations assume a reality status in the world so that fantasy effects social transformation. According to StathisGourgouris, "one 'becomes' a national subject insofar as one believes oneself to be a witness to this mysterious process or ritual called 'national community,' insofar as one participates in (imagines, constructs, dreams) the fantasy of belonging to a national community". I have also considered critical approaches of other critics and analysts of the Renaissance, such as Kim Hall, Stephen Orgel, YumnaSiddiqi and Martin Butler, who have written about race and race relations in Early Modern Britain.

Keywords: Renaissance, race, race relations, national community

"Greek and Roman literatures, Christian religious thought, as well as medieval writings, were influenced in their views of cultural, ethnic, and linguistic difference. These views had been shaped by various histories of contact and conflict, the most important of which were the Greek and Roman interactions with the people they conquered, the Crusades, as well as the interactions between Jews, Muslims, and Christians within Europe, especially Iberia." ~AniaLoomba

To start with, we should not be surprised, as it is known that there were no racial manifestations in ancient Rome or Greece: the presence of dark, kinky-haired Emperors on the throne of Rome is an attested fact. Those 'barbarians' beyond the limits of the Roman Empire were simply discriminated – to use a modern term – on cultural reasons, which had nothing to do with race. When it comes to Elizabethan England, the things get more complicated.

It was the age of the great geographical discoveries, of the expansion of the British Empire, following not only the voyages of discovery of the famous European travellers – Christopher Columbus, Vasco da Gama, and Vespucci, to whom we should add Francis Drake, Frobisher, and Hakluyt, subjects of the British crown and personal envoys of Queen Elizabeth I – allowed for a direct encounter with the Other: the African, or the Moor from the coast of Barbary, or the natives of the newly-discovered islands on the distant shores of the Atlantic Ocean. There is an Indian boy in Shakespeare's *A Midsummer Night's Dream*, Othello is a hero who turns into a victim of jealousy, manipulation and prejudices. In *Titus Andronicus*, Aaron the Moor is as evil as he can be, contaminating everyone with his evil eye. If Othello dies in the end, thus paying for his own mistakes, Aaron is allowed to live and

repent, which he never consents to. Finally, there is Cleopatra, the ambitious, seductive Egyptian Queen, a victim to her own games.

The Jews had been there long before, having reached England three years after the Battle of Hastings, in 1070. They were officially present on the British soil for more than two centuries. Their unwanted involvement in financial matters, trade and politics triggered a wave of persecutions culminating with King Edward I's decree of 1270, according to which the Jews were considered a threat to the country and were forced to wear a yellow star in order to be easily identified in public. Many Jews were arrested and eventually executed. In 1290 they were banished from England, and returned only in 1655, when Oliver Cromwell allowed it.

The term 'race' was used in a number of different ways in this period. It could refer frequently to relations of kinship ('blood') or more generally to genealogy and lineage. Elsewhere, it might refer to individual worth or behaviour, status of birth (and thus, rights of inheritance), religious confession, geographical residence as well as, on occasion, skin colour. Frequently, populations of distant lands were perceived as either being savage or as more primitive, child-like versions of Europeans. If English writers and statesmen are found to promote their native land in imperial terms (indeed, James I styled himself as the sovereign over the 'Empire of Great Britain'), such claims remained most powerful for their textual persuasiveness rather than the reality of overseas possessions – the 'empire' was made up of conceptual space rather than geographical fact.

In addition to being the product of historical need, race is, therefore, fundamentally an exchange or transaction of power that employs distinct, identifiable personal features as the tools of negotiation. As such, race is not uniquely or, for that matter, most significantly concerned with the particular personal identifying trait or an inveterate practice; rather, race's consequence arises from its transactional function, the establishing of relative merit and power within a social matrix. For this reason, "race" is not the historical possession of post-Enlightenment "scientific" taxonomies and epistemology (as commonly debated); at the same time, the identification of context-specific racial traits is crucial to an accurate appraisal of racial negotiation at distinct periods in history.

Distinguished post-colonial critic Ania Loomba, traces three 'streams' of ideas that go into the making of beliefs and debates about 'otherness' and 'race' in early modern Europe. (Loomba, 6) According to her,

"The first [stream] is comprised of medieval as well as classical notions about skin colour, religion and community. Greek and Roman literatures, Christian religious thought, as well as medieval writings, were influenced in their views of cultural, ethnic, and linguistic difference. These views had been shaped by various histories of contact and conflict, the most important of which were the Greek and Roman interactions with the people they conquered, the Crusades, as well as the interactions between Jews, Muslims, and Christians within Europe, especially Iberia."

The second stream of ideas "is comprised of the 'cross-cultural encounters' challenging the older ideas of the first stream. These cross-cultural encounters became, during

Shakespeare's lifetime, 'more attractive as well as more threatening' for Europeans". The explanation resides in: (a) the overseas trade and colonization of Spain and Portugal; (b) the reality of the fast-expanding Turkish Empire; (c) the perception of the *Other* as generated by the New World and its inhabitants.

Then, there is a third stream, which refers to the 'notions of difference between men and women, rich and poor, nobility and ordinary folk' that are met in every society. "Concepts of gender, class, and national difference have a profound effect on how any culture understands its own boundaries and can be thought as the third stream of ideas, just as important for understanding 'race' as other histories of contact." (Loomba, 6)

She considers that racially marginalized or minority figures seem to have been capable of only essential and ascribed, not theatrical and achieved, selves. Obviously, the category inevitably becomes entwined with other crucial axes of identity and culture.

Inseparable from considerations of gender, race must also be understood as a relation of nation, class, and creed or religious practice. Her central principle is that:

"during the early modern period, gender and sexuality provided a language for expressing and developing ideas about religious, geographic, and ultimately *racial* difference. European, Christian identity is increasingly expressed in terms of masculinity, its superiority and power are described and comprehended as the penetration, rape, or husbanding of an inferior and feminized race. In these accounts, the word 'race' is not always used, and the difference between Europeans and others indicated is not always regarded as immutable or absolute" (Loomba, 31).

Race is a *dream act* where significant imagined social relations assume a reality status in the world so that fantasy effects social transformation.¹ Race as a dream act "is, therefore, among other things, a *projection*: an externalization of an internal process" that seeks the satisfaction of a narcissistic desire for domination and control (Freud 14: 223). To stipulate that colour and language are never absolute racial categories – a point made dramatically clear by the women's desire to turn white – is to admit that race is an act of interpretation, the asserted belief of a cultural or national collective. According to Stathis Gourgouris, "one 'becomes' a national subject insofar as one *believes* oneself to be a witness to this mysterious process or ritual called 'national community,' insofar as one participates in (imagines, constructs, *dreams*) the fantasy of belonging to a national community". For the dream act, belief is instrumental in affirming the mythic reality of a racial community that consolidates and justifies one's belonging; the dream act posits a derogatory racial construction of the other that simultaneously institutes the interpretive faith in Englishness as a concomitant imagined racial community.

Gourgouris makes the additional claim: "*an imagined community always imagines itself*. In so doing, however, it must occlude this act by instituting itself as an ontological presence that has, somehow or other, always already existed". That is, to assert its eternal presence, an imagined community – like the racial community to which the dominant subject belongs – has to forget the time before its proper emergence and the subsequent infelicitous histories of itself that are inconvenient and embarrassing to recall. Erasure, as we have seen, is

¹We have been inspired here, first, by the notion of the linguistic performative and speech act theory as developed by J.L. Austin (1962). Second, we have borrowed Benedict Anderson's idea of the nation to imply that race, too, imagines a community, that race operates as a social-imaginary.

integral to the installation of power and dominance: the elimination or curtailment of citizen and legal rights, whether in the Jacobean unification controversy or the Romanization of barbarians; the eradication of personal identities as in the masque's requisite surrender of blackness as objectionable; or the distortion of history at the hands of cultural legislators by the rewriting of the traditions of blackness, language, and beauty. At the same time, race from the English perspective also requires forgetting, the erasure of a national history of color and, more importantly, linguistic barbarism, a strategy that underwrites the notion of moral superiority and justifies cultural projection. Thus we can conclude from the indispensable thesis of Ernest Renan's "What is a Nation?": "Forgetting, I would even go so far as to say historical error, is a crucial factor in the creation of a nation". In the end, race is a self-validating dream act that institutes social dominance through multiple acts of denial and displacement.

When African characters appeared on the English Renaissance stage, their colour was, admittedly, a striking visual feature. Aaron, Mully, Zanche, Eleazar: for these exemplary types, blackness constituted an indelible and mostly negative part of the African's identity in the period's dramatic literature; unfavourable descriptions of Aaron as "black ill-favoured fly" and "a coal-black Moor" are typical.² The offstage world of exploration, nascent colonial expansion, and burgeoning international trade supplied historical and material contexts in which cross-cultural encounter resulted in a similar colour consciousness. Winthrop Jordan's landmark study *White over Black* concludes confidently that the "most arresting characteristic of the newly discovered African was his colour. Whether probing the intersections with gender, sexuality, and religion or arguing the impact of proto-colonial, colonial, and imperial pressures on the formation of cross-national identities, studies on race in the Renaissance have relied on colour as a rudimentary aspect of the cultural politics of difference.

Differences between various religions, languages, skin colours, and family arrangements were fascinating to European royalty, colonists, merchants, intellectuals, writers, readers, and playgoers, as is evident from the hundreds of books, pamphlets, sermons, and performances of the early modern period which focused upon these issues. The question of difference had previously been central to the literature generated by the Crusades and by the encounters between Jews, Christians, and Muslims in Europe. In Shakespeare's day, as Europeans searched for new markets and colonies abroad, they became culturally more open, and yet in many ways more insular. They began to bring in foreign slaves, and to trade with outsiders, but also to expel those they considered 'foreign' from within their own nations. They became increasingly aware of the power, wealth, and learning of other peoples, of the precise histories and geographies of worlds beyond Europe, and yet this awareness often only intensified expressions of European and Christian superiority. The debates about religious, cultural, and bodily difference generated during this period were profoundly to shape the development of racial thinking over the next 400 years.

Kim Hall points out that, by repeating the notion that by 1605 the "conceit of blackness in a court masque was by no means a new invention," critics have effectively

²All citations from *Titus Andronicus* follow the Arden edition. Unless otherwise indicated, all quotations from Shakespeare follow *The Riverside Shakespeare*. The famous Peacham drawing, a contemporaneous stage illustration, unique in English theater history, confirms the visual impact of color in its conflated scene from *Titus Andronicus*.

nullified the racial significance of colour in the by subsuming it within theatre history (Hall, 1995: 128). Stephen Orgel launches the counter-charge that our tendency to perceive race via slavery and imperialism has distorted our ability to understand blackness in this Renaissance masque (Orgel, 2002: 195).³His adamant objection is ubiquitous; he identifies blackness and skin color in *The Merchant of Venice* as more related to “xenophobia, something the English understood well, than about racism” (2002: 198). Similarly, in his reading of Elizabeth’s expulsion order against “Negroes and blackamoors” in 1601, Orgel separates the commodification of blacks as owned property from the fact of their blackness to admit xenophobia but not racism (2002: 200). As a result, he will concede, the spectacle of Queen Anne and her ladies “as blacks, that is, as marketable commodities and rich possessions, is surely not irrelevant to the age’s construction of women generally”; but with that limited admission, Orgel dismisses race from the analysis (2002: 201). While granting Orgel’s argument that the masque uses blackness to represent antithetical court values, Yumna Siddiqi contends that given the momentous “contact of Renaissance England with Africa and Africans,” masques “represent not only the workings of absolutist ideology within the court circle, but also its negotiation of racial alterity”.⁴

Four of Shakespeare’s plays deal with non-white characters: *Titus Andronicus*, *Othello*, *Antony and Cleopatra*, and *The Tempest*, while in *The Merchant of Venice* we have non-Christian characters. Aaron and Othello are North-African Moors, Cleopatra is Egyptian – though her belonging to the African race is only superficially hinted at; Caliban’s race is not very well defined, readers understanding him as a savage from the recently discovered islands and other territories, perhaps an Indian, while Shylock is a money-lending Jew of Venice. There are a few other characters who contribute to the general picture of Shakespeare’s perception of a racial Other: Othello’s mother (only mentioned in relation to the handkerchief); Shylock’s daughter Jessica and his friend Tubal, but also Portia’s African suitor, the Prince of Morocco, and the Moor woman (*The Merchant of Venice*); Aaron and Tamora’s black baby (*Titus Andronicus*); and Caliban’s mother (who, according to Caliban, was from Algiers, that is of North African origin). Thus, we have five female *Others* – Othello’s mother, Jessica, Cleopatra, Sycorax, and Launcelot’s Moor, and seven males – Othello, Aaron, Shylock, Caliban, the Prince of Morocco, and Aaron’s baby.

Thus far we have encountered a number of opposites: Whites vs. Blackamoors, Europeans vs. Jews, Europeans vs. Turks, Europeans vs. savages; or, Christians vs. Muslims, Gentiles vs. Jews, or, to simplify things, Christian vs. Pagans whatever their faith. These are instances when non-white and non-Christian characters are marginalized to the extent that they become victims of prejudice and even racism.

George Best’s famous quote from 1578 on the alleged encounter between an African and a white woman – an early example of miscegenation – illustrates the curiosity Europeans had about foreign peoples, especially West Africans. The English interpreted Africans in

³“We inevitably see Blackamoors through the history of black slavery and of modern racism,” Orgel contends, “but in 1605 the English view of blacks was more complex, and the language of racism was principally applied to the Irish, where it obviously had nothing to do with skin color” (2002: 195).

⁴In this period of expanding global networks, William Over suggests that making Africans familiar is an important market objective: “Jonson constructs an intercultural discourse wherein the African figures are fashioned as familiar, commensurate with a seventeenth-century European self-conception – an effect that reduces the threat from alien identities and supports England’s nascent quest for global markets” (27).

many different ways in the first century of contact with them, casting them as the other based on their different religion, nation, and societal structure. However, the blackness of the African was what fascinated them. Blackness was the feature that was mentioned first in traveller's accounts. Africans were both appreciated and feared for their blackness; ultimately Africans became defined by their blackness. Creating categories of humanity based on the colour of one's skin was not done before the 17th century. English definitions of the term race were rooted in a concept of lineage, of individuals derived from a common source. When this notion of common origin was applied to colours of skin, it paved the way for racism.⁵

We should be aware that the change of understanding race in Early Modern Britain was a lengthy process, which did not occur quickly, automatically, or completely. The reasons for this change are complex, and they depend upon an integrated set of conditions. Therefore, George Best's quote may be seen as a useful framework for examining the conditions that allowed for change.

To be more precise, the status of Africans in the 16th century was not very well-defined: they were often assimilated with different 'others', such as the Arabs (Moors, Egyptians, Barbarians), Turks and Asians, to which the newly-discovered Americans were added. This unspecified status changed in the century to come. Even if the competing Portuguese, Dutch, and Spanish traders had been frequently trading with and in Africans during the seventeenth century, England saw its first sub-Saharan Africans as mid-century.

Commenting on the white-black relationship in the seventeenth to eighteenth centuries, Karl Westhauser argues that – ever since the blacks made their appearance on the social stage – we have witnessed a form of 'multicultural ideology'. In support of his demonstration, the analyst refers to the traditional annual parades organized for the inauguration of the new Lord Mayor of London. These celebrations presented conflicting understandings of race. Conventionally, maps presented diversity by situating the four continents as the four corners of the world – a convenient solution for a printed, rectangular page. However, during the pageants organized, both Africa and Asia were presented as equal – a surprising approach at the time of the official beginnings of the slave trade in England – and the Africans in the pageant were not shown in a servile position, or as paying tribute to the Europeans. Moreover, the pageants included direct references to geographic features or important persons in Africa and Asia, which means a more intimate understanding from the pageant creators and the audience of the African and Asian countries.

Bibliography

BEST, George. *Discourse* (1578), in *The Principal Navigations, Voyages, Traffiques and Discoveries of the English Nation*, ed. Richard Hakluyt (New York: AMS, 1965)
 GURGOURIS, Stathis. *Dream Nation: Enlightenment, Colonization and the Institution of Modern Greece*. (Stanford: Stanford University Press, 1996)

⁵The first work to look at for an examination of race in Britain is Peter Fryer's, *Black People in the British Empire: An Introduction* (London: Pluto Press, 1988). The best scholarship in the field of race construction is Jordan Winthrop's *White Over Black: American Attitudes Toward the Negro, 1550 – 1812* (North Carolina: University of North Carolina Press, 1968). Karl Westhauser has an excellent article in response to Winthrop which focuses on the English origins, "'Revisiting the Jordan Thesis: 'White over Black'"

HALL, Kim. *Things of Darkness: Economies of Race and Gender in Early Modern England*. (Ithaca: Cornell University Press, 1995)

LOOMBA, Ania. *Shakespeare, Race and Colonialism* (Oxford: Oxford University Press, 2002).

WESTHAUSER, Karl E. "Revisiting the Jordan Thesis: 'White over Black' in Seventeenth-Century England and America". *The Journal of Negro History*, 85 (Summer, 2000): 112-122.

THE VANISHING HITCHHIKER IN ROMANIAN URBAN LEGENDS

**Oana-Cătălina VOICHICI, Assistant, PhD Candidate, “Valahia” University of
Târgoviște**

Abstract: The ‘vanishing hitchhiker’ or the ‘phantom hitchhiker’ is one of the most popular urban legends. The common version involves a driver who picks up a girl standing alone by the road. She usually indicates an address, but, at some point, she disappears before reaching the destination, or, in some stories, after she gets off the car. The following article is an analysis of several versions circulating in Romania in point of characters, setting, functions of this urban legend.

Keywords: vanishing hitchhiker, urban legend, cautionary tale, ghost, suspense

The *vanishing hitchhiker* or the *phantom hitchhiker*¹ is one of the most popular urban legends. The legend circulates throughout the world and, though the most popular and published examples come from the United States and Great Britain, there are cases in Europe, Africa and Australia as well². The story has several variants, but the best known is that about a lonely young woman wandering by the road who is taken by a driver in his car. Usually, the girl sits on the backseat; sometimes she is quiet, sometimes she tells the driver an address she wants to be taken to. At one point, she vanishes without a trace, either from the vehicle in motion or after she arrives at the destination. The intrigued driver’s later investigations reveal that she was a supernatural entity, a ghost.

The first thorough studies on the legend of the vanishing hitchhiker belong to the American anthropologists Richard K. Beardsley and Rosalie Hankey who, in early 1940’s, published “The Vanishing Hitchhiker” (1942) and “A History of the Vanishing Hitchhiker” (1943). Their research was based on a corpus of 76 stories collected from 60 different locations in the United States of America. Initially, the authors had intended to connect the legend to a real incident. They failed and so did their attempts to identify the ‘original’ story.

¹ The Anglo-Saxon terminology imposed such terms as “vanishing/disappearing hitchhiker”, “ghostly hitchhiker/phantom hitchhiker”.

² On the east coast of Africa, the hitchhiker takes the shape of a young woman who is given a ride by truck drivers. At a certain moment, the truck driver looks at his beautiful companion and notices that the girl is actually a jinni, her feet are goat hooves, at which point she laughs and disappears. In Australia, the legend speaks about a group of teenagers who go out for a ride every weekend in search of girls and fun. One night, they see a girl hitchhiking by the road and offer to give her a lift home but, when they arrive at a deserted intersection, she asks them to stop the car. They refuse, the girl starts to scream and vanishes and the youths have an accident at the crossroads. Soon after, the owner of the car decides to sell it because he cannot get the nagging smell of decay out of the vehicle. In other versions, hitchhikers are young men (one who has wet clothes as if he had fallen into the river nearby he hitchhikes vanishes from the vehicle leaving behind a puddle of water on the backseat). In some French versions, before disappearing from the car, young female hitchhikers warn the drivers about a dangerous intersection ahead; in the end, it is revealed that they lost their lives in car crashes at that very spot. In another legend, a boy gets on a doctor’s automobile and shows him the route he has to follow to reach the destination. He drives a few kilometres up a mountain road and, while the boy becomes increasingly agitated, hears people screaming. The boy asks him to stop and points to a steep. A school bus had crashed and the children needed help. Eventually, the rescue team finds that the only one who didn’t survive was precisely the boy taken by the doctor in his car.

Unable to find anything similar in the old folk tradition, Beardsley and Hankey concluded, in 1943, that the legend was new, a product of the previous 20 years: “a story that is in no sense a survival from an outdated culture, but stands as a fully-fledged representative of the contemporary tale” (Beardsley, Hankey, 1943: 16). While analysing the corpus of stories, the authors proposed four types of variants (Beardsley, Hankey, 1942: 305). In version A stories, the ghost gets in the car, indicates an address and disappears. The driver goes to that address and here he finds that the passenger has in fact been dead for several years. This first model comprises stories which Beardsley and Hankey consider to be closest to the ‘original’ legend. In version B, the traveller offers to give a ride to an old woman who, during the journey, issues a warning or prophecy and vanishes from the car. Later on, the motorist receives information that she died some time ago. Version C deals with a young man who meets a girl at a dance and offers her a ride; she asks to be left at a graveyard and disappears. The driver learns that the girl is dead, which is confirmed by some personal objects being left on her grave. Finally, in version D legends, a mysterious old lady with a basket in her hand is given a ride and disappears, with the driver later discovering that his passenger is a Hawaiian goddess.

The typology suggested by Beardsley and Hankey failed the test of time. Apart from the fact that they considered the legend to be dying out (Beardsley, Hankey, 1943: 22), the four categories are maybe too restrictive and complicated. Folklorist Gillian Bennett argues that, alongside the apparitions identified as ghosts in the stories they collected, nowadays there are texts in which hitchhikers are aliens, angels, demons, evil spirits, Jesus, Virgin Mary, etc. (Bennett, 1998: 4).

In the decades that followed the publication of Richard K. Beardsley and Rosalie Hankey’s studies, many researchers focused on the legend of the vanishing hitchhiker. Of them, we should mention the American folklorist Jan Harold Brunvand whose debut volume, *The Vanishing Hitchhiker: American Urban Legends and Their Meanings* (1981), a collection of contemporary legends having as central piece precisely that under discussion (as suggested by the title itself), significantly contributed to bringing this story to the attention of the public at large.

A Fulbright scholar in Romania in 1970, Jan Harold Brunvand would identify in the classic urban legend *The Vanishing Hitchhiker* the existence of three elements specific to the Romanian tradition: two women are offered a ride; the driver accidentally leaves a personal object in their apartment; when he comes back to recover it, he finds the apartment locked and is told that the women died a long time ago (Brunvand, 2001: 357). According to Brunvand, the existence of this legend was attested in our country by its appearance in literature. For example, in the first chapter (“Marea roșie”) of the novel *Vânătoarea regală* (written by Dumitru Radu Popescu and published in 1973), the character-narrator, who had been involved in an accident, got in the car with two old women and found they were planning the murder of another character (Horia Dunărințu), that had disappeared some time before. The narrator was then invited to tea and, upon departure, he left his cigarette case in the two ladies’ apartment. He came the next day to retrieve it but found, with overwhelming amazement, that they had been stabbed to death 12 days before.

In Romanian urban legends about the vanishing hitchhiker³ the passenger is, without exception, female. In most cases they are young women and what draws attention is that

³ The analysis of this motif has considered the following versions (the English translation belongs to the author):

1. A normal working day for a taxi driver in Giurgiu. At some point, a chick in a wedding dress gets in and tells the driver to take her to Nicolae Titulescu street and leave her in front of an old house. Once they arrive there, the chick gives the cabbie her wedding ring because she has no money on her. His shift over, he shows the ring to a friend who, on learning the chick's name, says she has been dead for dozens of years, that she killed herself when her husband got run over by a car on coming out of the church they had been married. Not believing this story, the cabbie and his friend go to the place he took her earlier and noticed a deserted house. The taxi driver's friend advised him to bury the ring in the place the two spouses were buried in the Smârda cemetery, otherwise he will be cursed for life. (<http://mituriurbane.vira.ro/mituri-urbane/79/taximetristul-blestemat/>)

2. In Trivale, a neighbourhood in Pitești, Argeș county, urban legends speak about an abandoned house, in the forest nearby the quarter, haunted by a dead bride, a ghost, that committed suicide because her husband got run over by a car and died on their wedding day. This cabbie is said to have taken the bride deep into the woods, at that particular house, where she gave him her wedding ring for she had no money, but he should wait until she went in and brought it to him. That she was coming from her wedding party, with her ring on her finger, she had no place to keep her money, in her dress. The taxi driver suddenly fell asleep and woke up hours later in front of a block of flats in Trivale, far from the forest, with the car engine stopped. He entered the building to investigate the circumstances that had brought him there, to find out if the bride had lived there before the wedding. The wedding, the cabbie learned, had actually happened 10 years earlier, not the previous day as he had thought. He concluded his client was a ghost, went to the car to look for the proof, namely the shiny wedding ring wrapped in a handkerchief, only to discover a finger in a state of advanced putrefaction with a ring that was time worn, resembling a piece of iron freshly dug out.

(<http://mituriurbane.vira.ro/mituri-urbane/79/taximetristul-blestemat/>)

3. In the middle of the night, a taxi driver in Bucharest takes a thin, pale and very sad young woman who asks to be given a ride home. Upon arrival, the girl confesses she has no money and begs him to accept a ring. The ring on her finger. He accepts. The following day, thinking about the girl's sadness, pity overwhelms him and decides to return the ring. The man goes to that address, knocks at the door and an old man opens. The cabbie reveals why he is there and hands in the ring. The elder looks at it with amazement, then he turns white and starts to falter. Whispering, he asks the cabbie to describe the girl, listens and murmurs: "It is my daughter you took last night... And this is her ring. But my daughter has been dead for ten years..." (<http://mituriurbane.vira.ro/mituri-urbane/79/taximetristul-blestemat/>)

4. Bucharest, the 90's. Late at night. A cabbie yawns exhausted and looks at the watch. Soon his shift will be over. A slight knock on his window makes him come to his senses. Two old ladies decently dressed get in and tell him the address. During the journey, one of the women gets sick, faints and starts bleeding from the nose. The driver stops at the address and helps the ladies climb the stairs. Grateful, they invite him in for a cup of coffee. As he is tired, the cabbie accepts gladly. While coffee is being prepared, he goes to the bathroom, takes off his watch to wash his hands and face, then he has his coffee, thanks the old ladies and leaves. Once he is at home, he realises his watch is missing and remembers he has left it in the women's bathroom. He gets in his car, returns there, knocks, but there's no answer. He rings the bell several times. Still no answer. A neighbour comes and asks who he is looking for. The two old ladies living there. "What old ladies? No one's been living here for years!" Another neighbour, a woman, comes with the keys of the house. She has been keeping them for some heirs that live abroad. She unlocks. The house, filled with thick cobwebs, the furniture covered with dusty with sheets. On a small dusty coffee table the driver sees a cup with some fresh dregs in it. He enters the bathroom, and, under the thick layer of dust and spider webs, finds his watch. He exits, troubled, making the sign of the cross, gets in the car. On the backseat a strap of white cloth is shining; a handkerchief stained with a few drops of blood.

(http://forum.desprecopii.com/forum/topic.asp?TOPIC_ID=28817&ARCHIVE=true&nm=Legende-urbane-Buhuhu)

5. This is said to have appeared in newspapers. It happened in Craiova. Around 11 p.m., a taxi driver picked up a woman and, on the way, she started bleeding from her nostrils. The boy offered her a handkerchief and, when they arrived, the woman left her wedding ring telling him the number of her apartment. 15 minutes later or so, the boy rang at the door and the woman's husband opened. They started an argument, the man calling the police for he said the ring belonged to his wife who had been dead for three years. People say that, 8 months later, he obtained an exhumation order and found the woman's skeleton without the wedding ring but with a handkerchief in her hand. (Cristina B.)

6. A taxi driver took a young lady from the cemetery at 2 at night... He drove to the address indicated. Once they arrived, the girl didn't have money to pay so she gave him her gold chain as a guarantee she would return with

almost all wear wedding dresses, while the narrator insists on their attractiveness: ‘an extraordinarily beautiful girl’ or ‘a bride of unrivalled beauty’. In some versions her ghostly features are alluded to: ‘a thin, pale and very sad young woman’ or ‘two ghostly figures’. As for the other protagonist of the story, more often than not he is taxi driver. His job provides a perfectly logical excuse to take anybody in his car, however strange they might look, and drive them any place, no matter how bizarre he might find it.

The action takes place, almost always, late at night or in the evening for the unusual incident requires a mysterious, even sinister setting, particularly when the listener learns that the cabbie takes his customer deep into the forest, or that she requires to be driven to or from

the money. Waiting about a quarter of an hour or so, the cabbie went to the gate and started shouting angrily. Some time later, a woman came out, rather scared, asking what was happening. He replied he was waiting for the girl to pay the fare and showed the chain that had a picture in a heart-shaped locket, saying the girl had left it as a guarantee. When she saw it, the woman, stupefied, said that was her daughter who had died 2 years before in a taxi cab crash. I’ve heard this story from my uncle, who is a taxi driver. (Petra Ș.)

7. I work as a cab driver. One night, I was in my car at the stand waiting for customers, listening to some music. Suddenly a woman got in and asked to be driven to Dumbrova Cemetery and I should wait for her there for 5 minutes. Twenty minutes later, the woman came out of the cemetery, and told me to take her to a house (naturally, that house seemed to have been abandoned a long time before) and wait for her again. 10-15 minutes later, she came out of the house and asked me once again to drive her to the cemetery and again wait for no more than 5 minutes. Indeed, 5 minutes later she came out and told me to take her again to that house we had been to half an hour earlier. Once we were there, she said she had no money to pay the fare but she would give me her husband’s gold wedding ring in exchange... I thought the ring was worth more than the fare and accepted. Anyway, 3-4 weeks later, I took an order to go to that deserted house... a gentleman with an impressive stature got in and saw ‘that’ ring on my finger. Naturally, he recognised it as his name was engraved on it, asked where I had it from and I replied that, 3 weeks before, I had taken a lady from the cemetery to that house and back several times and, since she had had no money to pay, she had offered me the wedding ring. What that man told me was a shocker. He said that wedding ring was from his wife, but his wife had been dead for two years... (<http://www.pixme.org/despre-orice/povesti-cu-fantome/211/comment-page-6#comments>)

8. An extraordinarily beautiful girl hitchhikes in a less-travelled area. A man, who is unmarried, offers her a ride. The girl screams in terror at some point, the man brakes and crashes the car into a footbridge or a rock while the girl mysteriously vanishes from the backseat. The man goes to the police and declares what has happened. They show him some photos in which he recognises the beautiful hitchhiker and finds out that she’s been actually dead for some time, losing her life in a car crash in precisely that location where he had the accident

9. A cabbie takes an order to go and pick up somebody from a wedding. A younger colleague, unmarried, asks to be given the order as it is his last race that evening. Nobody knows what happened, but the young cabbie died that night in a car accident. Witnesses who saw him before he died say they noticed someone on the backseat, a bride of unrivalled beauty.

10. Soon after the Revolution, an activist from the former women’s Communist Party Organisation went for a meeting in a village on the Someș valley, Letca or Lozna, I do not know exactly. The official meeting was followed by a more informal one with cakes, coffee and some palinka, then the peasant women went on gossiping, feeling glad they had been given the chance to get away, even for a short while, from the household activities. It was dark when they called it off. As the storyteller had some relative in Dej, the propaganda team did not return to Zalău, for the distance was longer and the road was bumpy, but went up the valley. Next to the village of Rus there is a junction where one can turn right and cross the bridge to Simișna or Zălha. If one goes straight on, there’s the railroad and the Someș river on the right and an endless steep slope with a thick forest on the left. From whatever point one comes, once they reach the bridge and see the open space of the meadow beyond, they feel a burden get off their chest and take a breath of fresh air.

Well, it is here, at this junction, that they saw two ghostly figures in the headlights, waving at them to stop. The driver intended to stop, but the other passengers asked they should went further, it was too crowded in the car, it was late and they were rushing to Dej. When they passed the hitchhikers, they heard clearly some wailing voices asking repeatedly: ‘Take us too! Do not leave us here!’

The driver got very scared, accelerated and rushed, leaving the nebulous creatures behind. On arrival in Dej, they told their kinsfolk what had happened and learned that it was indeed something out of the ordinary, for in that particular place a horrible car accident had occurred a few days earlier and two people had died. (Caiete silvane, 33 / October 2007, pp. 42-43.)

a cemetery. There is however a version which sets the story on a ‘normal working day’ significantly, in my opinion, for two reasons. First, because nothing hints at a potential abnormal situation and the audience will be all the more surprised by the odd events. Second, because, at night, senses are numb (in a story the cabbie ‘yawns exhausted’), therefore it is possible for the nocturnal driver to confuse natural with supernatural objects; in broad daylight, all is clear and thus the storyteller means that “it is impossible that this should not have truly happened”. In other words, he validates the *truth* of the events about to occur. Then, there are details which point to location - the name of the city, neighbourhood, street, - that emphasise authenticity, give veracity to the event.

Once characters presented and setting established, the audience is introduced into the plot: the two arrive at the destination, the girl claims she has no money and offers the driver her wedding ring (or any other personal object, usually a piece of jewellery), as a guarantee, with the promise that she will return shortly with the money. So far, nothing out of the ordinary. But when the passenger fails to appear, the cabbie goes to claim his payment. He knocks at the door and is confronted with a troubling situation: the customer had died a long time before. Those who make the disclosure are frequently members of the family: a father, mother or husband, who identify the jewel brought by the driver as having belonged to the woman. In the version where the girl vanishes from the vehicle in motion and the cabbie is involved in a car crash, he learns from the police that the hitchhiker had long died in an accident precisely in that place where he wrecked his car.

It is now that the listener finds what caused her death: more often than not, the girl committed suicide because her husband died in a car accident on their wedding day (which explains her garments) or she herself fell victim to such a violent occurrence. Sometimes, this information is missing. Either way, the unexpected revelation is the climax of the story, amplified by the contrast between the common, explicit details in the beginning and the disclosure regarding the identity of the passenger.

As for the material evidence left by the ghost, the Canadian researcher Gail de Vos states that “it is not the actual disappearance of the ghost that distinguishes this legend from other ghostlore. Rather, it is the explanation for the disappearance and the physical evidence that is left behind” (de Vos, 1996: 342). For modern society to accept that a supernatural encounter takes place, concrete evidence must be provided; and these are, alongside data on the location of the incident, those precise objects which credit the event.

In the legend about the passenger getting sick and with the bleeding nose, the handkerchief offered by the driver is found on the woman’s grave, in the skeleton’s hand, after exhumation. In another story, the driver unwraps the handkerchief in which he put the new shiny wedding ring and finds ‘a finger in a state of advanced putrefaction with a ring that was time worn, resembling a piece of iron freshly dug out’. The cabbie who leaves his watch in the two old ladies’ apartment discovers it, the next day, under a thick layer of dust and spider webs. These are *horror* details given by the narrator to make an impression on his audience and thus reach his goal: the listener is afraid, the legend triggers feelings of anxiety, suspense.

The *vanishing hitchhiker* legends picture the image of an innocent victim. Though there are innocents involved, death picks these people randomly. In Gillian Bennett’s words, “they have had their life ripped from them by injustice, violence, or accident; they have died

separated from their homes and families; and, above all, they have died ‘in the fullness of life,’ on the threshold of a new joys yet cheated of life's promise” (Bennett, 1998: 11). The ghosts are girls who died on their wedding day or shortly before, therefore before they could enjoy life's simplest pleasures. They probably reappear in an attempt to live these pleasures that were denied to them, hence to fulfil the purpose of life.

Ghosts know exactly where they want to go: home. They do not find their peace because violent accidents separated them from the loved ones and now they seek to re-enter their family circles. This may suggest how important it is for a human being not to die alone, far from their family and without the chance to say goodbye. Therefore, one of the functions of this legend is to suggest an unfulfilled life.

The fact that someone close to the dead provides the revealing information emphasises the sadness of an untimely death and, at the same time, undermines the audience's potential scepticism regarding the supernatural character of the driver's encounter with the ghost (after all, a parent could not mistake their child's identity).

Sometimes, two people witness the incident (the storyteller and the taxi driver). Thus, the narrator gives more weight to his words. Alone and with reduced visibility, it would have been easier and even explainable for the driver to have imagined it all or hallucinated. There is a rational alternative for the supernatural explanation. With at least two witnesses, this alternative becomes less plausible, “as it would assume that more than two or more persons simultaneously had the same hallucination (Main, Hobbs, 2012: 29).

Hence, another function of the *vanishing hitchhiker* legend, that of validating the supernatural, accepting the supernatural as the only logical explanation for the related incidents.

Ghosts are not good or evil, they are rather neuter. Nevertheless, there are legends which reveal that the apparition entails negative consequences: the drivers get injured or die. One such example is the legend about the *Troița Miresei* or *Troița Margaretei*, a cross-shaped monument built on National Road 7, in the vicinity of Găești, a town in Dâmbovița County. Legend has it that, in the 1930's, a young bride died here on her wedding day. Margareta was the daughter of a boyar from Câmpulung Muscel and daughter-in-law of architect Ion Mincu. The newlyweds were returning from the religious ceremony that had taken place in Bucharest, and were going to Câmpulung for their wedding party. On the way, the tragic event happened: a car accident with only one victim, the bride. In her memory, her father had a cross built. Since then, many accidents have happened even though the road is straight, so people believe it is the soul of the dead bride that keeps looking for the lover she was separated from. The victims of these tragedies are frequently men. In only one year (2008-2009) 12 youths died, especially unmarried men. Survivors do not remember much either, but some witnesses say they saw the ghost of a woman in bridal garments.

A similar story is that of the bride of the Radovan Forest (Dolj County), only now it deals with a very beautiful young woman who hanged herself on the branches of a tree because, on the eve of her wedding, she was raped by her employer. Unable to bear the burden of shame, she committed suicide. They say her soul wanders about in the forest where she found her death for here the number of car crashes is inexplicably and suspiciously large since the road is straight and smooth.

In conclusion, the legends about the vanishing hitchhiker become cautionary stories which function as warnings about the dangers lurking on the road, especially at night (warnings such as “do not stray from the path”, “keep your eyes wide open” or “do not take strangers in your car”). Furthermore, as we have seen, they suggest an unfulfilled life that was prematurely ended. And, finally, they say that not only does the supernatural exist, but we should fear it. It is human to fear what is *beyond*, what we cannot understand and is not subject to the natural laws. After all, it is but natural to fear death.

Primary sources

<http://mituriurbane.vira.ro>

(<http://www.pixme.org/despre-orice/povesti-cu-fantome/211/comment-page-6#comments>)

http://forum.desprecopii.com/forum/topic.asp?TOPIC_ID=28817&ARCHIVE=true&nm=Legende-urbane-Buhuhu

<http://www.dinosoria.com/fantome.htm>

http://fr.wikipedia.org/wiki/Auto-stoppeuse_fant%C3%B4me#cite_note-13

Secondary sources

Beardsley Richard K. și Hankey, Rosalie (1942): “The Vanishing Hitchhiker” in *California Folklore Quarterly*, Vol. 1, no. 4, pp. 303-335, <http://www.jstor.org/stable/1495600> (accessed on 30.04.2013)

Beardsley Richard K., Hankey, Rosalie (1943): “A History of the Vanishing Hitchhiker” in *California Folklore Quarterly*, Vol. 2, no. 1, pp. 13-25, <http://www.jstor.org/stable/1495651> (accessed on 30.04.2013)

Bennett, Gillian (1998): “The Vanishing Hitchhiker at Fifty-Five” in *Western Folklore*, Vol. 57, no. 1, pp. 1-17, <http://www.jstor.org/stable/1500246> (accessed on 30.04.2013)

Brunvand, Jan Harold (2001): *Encyclopedia of Urban Legends*, Santa Barbara, California, ABC-CLIO

De Vos, Gail (1996): *Tales, Rumors, and Gossip. Exploring Contemporary Folk Literature in Grades 7-12*, Westport, Libraries Unlimited

Main, David and Hobbs, Sandy (2012): “The Phantom Hitchhiker: An alternative perspective” in *Tradition Today*, V2, pp. 24-32, http://centre-for-english-traditional-heritage.org/TraditionToday2/TT2_Main_Hobbs.pdf (accessed on 30.04.2013)

RED COLOUR AND ITS TINTS IN TRANSLATION: “THE MASQUE OF THE RED DEATH” BY EDGAR ALLAN POE

Arina POLOZOVA, PhD Candidate, ”Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: This article is devoted to the comparative analysis of four texts: Edgar Allan Poe’s short story “The Masque of the Red Death” and its three Russian translations – those made by N.V. Shelgunov (1874), K.D. Balmont (1901) and R.N. Pomerantseva (1976). Special attention is going to be paid to the translation of the colour terms denoting red and its tints. Colour terms have proved to be a highly important element of an artistic text: in quite a few works of verbal art it is their repeated use that helps a careful reader to penetrate into the author’s purport. In this article we focus on the red colour as it has already been shown to be dominant in the short story under discussion – the colour of blood, fear and danger; moreover, it clearly stands out in the text of the story, even though a variety of other colour words is used by the author. What we are after is to see whether the texts of translations preserve the connotations meant by the author and to discover if the resultant impression produced by the Russian texts corresponds to that of the original.

Keywords: colour terms, the red colour, Edgar Allan Poe’s prose, comparative analysis, translation studies

The present article focuses on the comparative translation analysis of colour terms denoting tints of red in the short story “The Masque of the Red Death” by Edgar Allan Poe. The most vivid element of the expression plane of the story is, obviously, the red colour – it appears even in its title. That is the reason why this particular novel is of great interest for our purposes.

We shall not dwell too much on the personality of the author – Edgar Allan Poe is a well-known American writer belonging to the romantic movement of the XIX century. The most distinctive features of his works of verbal art include originality and unexpectedness, hopeless melancholy and sense of futility, the combination of the horrible and the comic, special interest to death and torture, and the so-called ‘crisis world-view’¹. The elements widely used by Edgar Poe in his novels are borrowed from the European Gothic tradition²; moreover, he not only uses these elements, but also elaborates them, creating “a remarkable investigation of abnormal psychological states and obsessional behaviour”³.

“The Masque of the Red Death” (1842) is one of the most famous short stories by Edgar Allan Poe. Its plot perfectly fits into the picture described above: the scene is set at the abbey where Prince Prospero and his noblemen flee the Red Death – a terrible disease spread in the country. One night Prospero holds a masquerade ball in seven rooms, each of them of a different colour – blue, purple, green, orange, white, violet and black. At midnight a stranger appears: its robe resembles a funeral shroud and his mask is that of the stiffened corpse with

¹ Solovyova, N.A. (coord.) (1991) *Istoria zarubezhnoy literatury XIX veka*. Moskva: Vysshaya shkola, p. 378.

² Whitley, John S. *Introduction in Poe, E.A. (2000) Tales of Mystery and Imagination*. London: Wordsworth classics, p. XV.

³ Ibid.

the traits of the Red Death. Prince Prospero pursues the figure, but fails to capture it: when the stranger turns to face him, Prospero falls dead. When the mask and the robe are removed from the figure, the noblemen see no solid form underneath. They suddenly realize that it was the Red Death itself and, contracted, all the guests die of this horrible disease. "And Darkness and Decay and the Red Death held illimitable dominion over all."⁴

As has already been shown, the text is rich in colour terms, both direct and indirect⁵. Obviously, the dominant colour in the story is red – the colour of blood and death – occurring in the text of the original 19 times. The aim and purpose of this article is to see whether the general atmosphere of the story is rendered and whether the associations and connotations meant by the author are preserved in the texts of Russian translations.

In so far as we have chosen the colour term *red*, its tints and their translation for the analysis, we should first concentrate on the general picture – i.e. to present the correlation of the colour terms in the English original and their Russian equivalents in the translation in tabular form. The three Russian translations chosen for this purpose are those by N.V. Shelgunov (1874)⁶ – 1, K.D. Balmont (1901)⁷ – 2 and R.N. Pomerantseva (1976)⁸ – 3. In the tables that follow the texts of the translations are arranged chronologically, from the earlier to the latest ones:

Table 1. Translation 1.

the original \ the translation	red	scarlet	ruddy	blood	purple
krasny	5	3	1	1	–
aly	1	–	–	–	–
krovavy	–	–	–	2	–
purpurovy	–	–	–	–	2
puntsovy	–	–	–	–	1

⁴ Poe, E.A. (2000) *Tales of Mystery and Imagination*. London: Wordsworth classics, p. 201.

⁵ Polozova, A. (2013) *The red colour in "The Masque of the Red Death" by Edgar Allan Poe* in Braniște, Ludmila, Nimigean, Gina (coord.) (2013) *Diversitatea lingvistică și dialogul intercultural în procesul de comunicare*. Vol. 2. Iași: Editura Vasiliana, Chișinău: Editura Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă".

⁶ Poe, E.A. (1874) *Maska Krasnoy smerti* (perevod Nikolaya Shelgunova): <http://bookmate.com/r#d=L6uIN4ic> (consulted on 25.11.13).

⁷ Poe, E.A. (1901) *Maska Krasnoy Smerti* (perevod K.D. Balmonta) in *Sobranie sochineniy Edgara Poe v perevode s angliyskogo K.D. Balmonta*. Tom pervy. Poemy, skazki. — Moskva: Knigoizdatelstvo "Skorpion".

⁸ Poe, E.A. (2010) *Maska Krasnoy smerti* (perevod R.N. Pomerantsevoy) in Edgar Allan Poe. *Maloye sobranie sochineniy*. Sankt-Peterburg: Azbuka.

Table 2. Translation 2.

the original \ the translation	red	scarlet	ruddy	blood	purple
krasny	6	–	1	–	–
yarko-krasny	–	3	–	–	–
aly	–	–	–	2	–
krovavy	–	–	–	2	–
purpurny	–	–	–	–	3

Table 3. Translation 3.

the original \ the translation	red	scarlet	ruddy	blood	purple
krasny	5	–	–	1	3
bagrovy/bagryany	2	3	1	–	–
purpurny	–	–	–	–	1

Thus, it is not difficult to see that the texts of the three translations differ greatly in the choice and variety of the colour terms. In the present article we shall try and analyse the cases where these translations differ in this respect and arrive at some conclusions concerning the impact produced on the reader and the colour image created in his or her mind's eye.

Our next step would be to analyze the functioning of the colour terms under discussion in the text of “The Masque of the Red Death”. However, before proceeding to *red* and its tints, we shall adduce a passage from the story and see how various colour terms function in the text. The first example comes from the opening passage of the story in which the plague ravishing the country and the symptoms of the deadly disease are described:

The “Red Death” had long devastated the country. No pestilence had ever been so fatal, or so hideous. Blood was its Avatar and its seal—the redness and the horror of blood. There were sharp pains, and sudden dizziness, and then profuse bleeding at the pores, with dissolution. The scarlet stains upon the body and especially upon the face of the victim, were the pest ban which shut him out from the aid and from the sympathy of his fellow-men. And the whole seizure, progress, and termination of the disease, were the incidents of half an hour. The scarlet

stains upon the body and especially upon the face of the victim, were the pest ban which shut him out from the aid and from the sympathy of his fellow-men.

The author introduces the plague theme at once. Obviously, the general purport of the passage is to impress the reader with the horror of the situation and, to a certain extent, to fill him with fear. To create this effect the author chooses the type of rhythm that can be described as *jerky*: the syntagms are short and vary in their length. However, the syntagm *the scarlet stains upon the body and especially upon the face of the victim* is much longer than the preceding ones; thus, we may conclude that this was done deliberately in order to bring out the passage. As can be seen, here the colour term *scarlet* is the first stressed syllable in the contour, its first step which is (according to the rules of the Descending Scale, the basic intonational contour of the English language) produced on a fairly high note and is, therefore, quite prominent. The result is that the word which opens the contour is bound to attract the listener's attention.

It should also be pointed out that in this sentence the author uses alliteration by repeating the sound [s] (*scarlet, stains, especially, face*). This produces the effect of hissing and makes the narration even tenser.

Let us now proceed with the confrontation of the English text with its Russian translations.

Table 4. The Masque of the Red Death.

The original	Translation 1 N.V. Shelgunov	Translation 2 K.D. Balmont	Translation 3 R.N. Pomerantseva
<i>The scarlet stains upon the body and especially upon the face of the victim, were the pest ban which shut him out from the aid and from the sympathy of his fellow-men.</i>	<i>Красныя пятна, появившіяся на тѣлѣ и преимущественно на лицѣ и на рукахъ, исключали жертву изъ чловѣчества и лишали ее всякой помощи и сочувствія.</i>	<i>Ярко-красные пятна, распространявшіеся по телу, и в особенности по лицу жертвы, были проклятием, которым эта моровая язва мгновенно лишала больного помощи и сострадания его ближних [...]</i>	<i>Едва на теле жертвы, и особенно на лице, выступали багровые пятна - никто из ближних уже не решался оказать поддержку или помощь зачумленному.</i>

As we can see from the confrontation table, the colour term *scarlet* is translated in three different ways: *krasny* (1), *yarko-krasny* (2) and *bagrovy* (3). At first sight *yarko-krasny* is the closest correspondence here to *scarlet*: as our study of the English explanatory dictionaries has shown⁹, it indicates a colour that is not just red, but bright red. However, there are two reasons why this choice seems to be debatable.

⁹ The present dictionary analysis was based on four explanatory dictionaries – Longman Dictionary of Contemporary English, Longman Exams Dictionary, Oxford Advanced Learner's Dictionary and Cambridge Advanced Learner's Dictionary.

On the one hand, in terms of the cultural associations and connotations the tints of red under discussion are meant to produce, *bagrovyy* is markedly more negative than *krasny* or *yarko-krasny*. In this sense it is stronger emotionally and better suited to create the atmosphere of fear and danger. On the other hand, the author himself prompted a particular tint of red that he associated with the colour term *scarlet*. It should be specially emphasized that *scarlet* occurs in the opening paragraph of the story and it ‘sets the scene’, so to speak, from the very beginning. Nevertheless, it is preceded by a very meaningful combination of words in the first sentence of the passage – *the redness and the horror of blood*. Since the mentioning of *blood* comes first and *scarlet* follows it, the colour term is involuntarily connected with the latter and the careful reader will not fail to notice this connection and to form a particular picture of the tint of red that the author wanted to use here. Furthermore, two passages later, the word *blood* occurs again - this time directly and unambiguously indicating a tint of scarlet colour: *The panes here were scarlet—a deep blood color*. Thus, the author imposes his own view of the tint under analysis and deliberately darkens it so as not to mistake it for a cheerful bright tint which in Russian corresponds to *aly*.

As far as the prosodic organization of the extract is concerned, the colour term of the second translation acquires additional strength because of its complexity: it is a complex word consisting of two parts that are both stressed since the colour term is the first member of the contour. As for the third translation, it even changes the place of the colour term in the sentence. This results in the shift of accent from the colour term *bagrovyy* to the word *pyatna*.

The next passage chosen for the analysis describes the Red Death passing slowly and solemnly through the different rooms where the horrible masquerade was held:

But from a certain nameless awe with which the mad assumptions of the mummer had inspired the whole party, there were found none who put forth hand to seize him; so that, unimpeded, he passed within a yard of the prince's person; and, while the vast assembly, as if with one impulse, shrank from the centres of the rooms to the walls, he made his way uninterruptedly, but with the same solemn and measured step which had distinguished him from the first, through the blue chamber to the purple—through the purple to the green—through the green to the orange—through this again to the white—and even thence to the violet, ere a decided movement had been made to arrest him.

In this passage we draw our attention to the rhythmical organization of the sentence and the syntactic parallelism of the part of the sentence where the colour terms appear (*through the blue chamber to the purple, through the purple to the green, through the green to the orange, through this again to the white, and even thence to the violet*). The rhythm of the sentence can be described as jerky since it consists of both small and extended rhythm units. However, at the end of the passage, in the part where the colour terms appear, the rhythmical units become similar in length as well as in their rhythmical organization.

Let us analyse the texts of the translations:

Table 5. The Masque of the Red Death.

The original	Translation 1 N.V. Shelgunov	Translation 2 K.D. Balmont	Translation 3 R.N. Pomerantseva
But from a certain nameless awe with which the mad assumptions of the mummer had inspired the whole party, there were found none who put forth hand to seize him; so that, unimpeded, he passed within a yard of the prince's person; and, while the vast assembly, as if with one impulse, shrank from the centres of the rooms to the walls, he made his way uninterruptedly, but with the same solemn and measured step which had distinguished him from the first, through the <u>blue</u> chamber to the <u>purple</u>—through the <u>purple</u> to the <u>green</u>—through the <u>green</u> to the <u>orange</u>—through this again to the <u>white</u>—and even thence to the <u>violet</u>, ere a decided movement had been made to arrest him.	Принцъ стоялъ въ голубой залѣ, окруженный поблѣднѣвшими царедворцами. Вначалѣ въ толпѣ замѣтно было движеніе по направленію къ призраку; онъ-же медленнымъ и торжественнымъ шагомъ приближался къ принцу. Безумная смѣлость маски навела паническій страхъ на все общество и никто не рѣшался схватить ее, и, заставляя разступаться передъ собою, маска изъ голубой залы прошла въ <u>пунцовую</u>, потомъ въ зеленую и т. д. Никто не осмѣливался задержать ее.	Но какой-то неопределенный страх, внушенный безумной дерзостью замаскированного, охватил всех, и в толпе не нашлось никого, кто осмелился бы наложить на незнакомца свою руку; таким образом он без помехи приблизился к принцу на расстояние какого-нибудь шага; и покуда многолюдное собрание, как бы движимое одним порывом, отступало от центров комнат к стенам, он беспрепятственно, но все тем же торжественным размеренным шагом, отличавшим его сначала, продолжал свой путь, из голубой комнаты в <u>пурпурную</u> — из <u>пурпурной</u> в зеленую — из зеленой в оранжевую — и потом в белую — и потом в фиолетовую — и никто не сделал даже движения, чтобы задержать его.	Беспрепятственно прошел он мимо принца, - гости в едином порыве прижались к стенам, чтобы дать ему дорогу, - и все той же размеренной и торжественной поступью, которая отличала его от других гостей, двинулся из голубой комнаты в <u>красную</u>, из <u>красной</u> - в зеленую, из зеленой - в оранжевую, оттуда - в белую и наконец - в черную, а его все не решались остановить.

Here we see three different variants of rendering the word *purple*: *puntsovy* (translation 1: *маска изъ голубой залы прошла въ пунцовую*), *purpurny* (translation 2: *продолжал свой путь, из голубой комнаты в пурпурную — из пурпурной в зеленую*) and *krasny* (translation 3: *двинулся из голубой комнаты в красную, из красной - в зеленую*).

Moreover, we should point out that in the text of Shelgunov's translation the word *puntsovy* is used only once, while in the other variants, including the original, the colour term is mentioned twice, which doubles the impression. It is clear that all the three Russian colour terms denote different tints – *purpurny* is colder than *krasny* and *puntsovy*. The difference here is also at the level of associations: *purpurny* is associated with a high social status, it is largely perceived negatively, while *krasny* is more neutral from that point of view; at the same time, *puntsovy* is used to describe the colour of cheeks of a young person who is embarrassed; in the Russian language its connotations are meliorative in most cases. Thus, in the Russian culture the most negatively perceived one of the three colour terms is *purpurny*; on the contrary, *puntsovy* does not maintain the atmosphere of fear which dominates in the original.

It is important to mention here that colour can be expressed indirectly by words of different parts of speech¹⁰. We shall now analyse two passages where the colour is rendered by verbs. The first example we adduce describes the moment Prince Prospero sees the Red Death:

*When the eyes of the Prince Prospero fell upon this spectral image (which, with a slow and solemn movement, as if more fully to sustain its role, stalked to and fro among the waltzers) he was seen to be convulsed, in the first moment with a strong shudder either of terror or distaste; but, in the next, his brow **reddened** with rage.*

As far as the rhythmical organization of the first part of the sentence is concerned, the rhythm is enclosing – the majority of the rhythmical units are short, apart from two – at the beginning and at the end (*when the eyes of the Prince Prospero fell upon this spectral image; in the first moment with a strong shudder either of terror or distaste*), which are much longer. However, after the semicolon there follow three small rhythmical units (*but, in the next, his brow **reddened** with rage*). Such rhythmical organization produces the impression of fury and anger; small rhythmical units resemble hard breathing.

In the final syntagms of the sentence there is another case of alliteration – the repetition of the sound [r] (*brow, reddened, rage*). The word *reddened* that denotes the colour under discussion is one of the words bearing this sound, thus we assume that is the colour here is additionally brought out. Moreover, the syntagm under discussion appears at the end of the paragraph, thus, it is to be followed by a long pause.

The translations of this extract are presented below.

¹⁰ See Shkhvazabaya, T.I. (1985) *Tsvetooboznacheniya v yazyke i rechi (na materiale angliyskogo yazyka)*. Doctoral thesis. Moskva.

Table 6. The Masque of the Red Death.

The original	Translation 1 N.V. Shelgunov	Translation 2 K.D. Balmont	Translation 3 R.N. Pomerantseva
When the eyes of the Prince Prospero fell upon this spectral image (which, with a slow and solemn movement, as if more fully to sustain its role, stalked to and fro among the waltzers) he was seen to be convulsed, in the first moment with a strong shudder either of terror or distaste; but, in the next, his brow reddened with rage.	Когда принц Просперо замѣтилъ маску, тихо и торжественно проходившую между танцующими, онъ сначала вздрогнулъ отъ ужаса и отвращения, но потомъ вспыхнулъ отъ злости.	Когда взгляд Принца Просперо обратился на это видение (которое прогуливалось в толпе, между пляшущих, медленно и торжественно, как бы желая полнее выдержать роль), все заметили, как в первую минуту лицо его исказилось резкой дрожью страха или отвращения; но в следующее же мгновение чело его вспыхнуло от гнева.	Но вот принц Просперо узрел этот призрак, который, словно для того, чтобы лучше выдержать роль, торжественной поступью расхаживал среди танцующих, и все заметили, что по телу принца пробежала какая-то странная дрожь - не то ужаса, не то отвращения, а в следующий миг лицо его побагровело от ярости.

Here we should point out that the colour term *red* occurring in the original text in the form of the verb *redde*, is rendered as *bagrov* – *pobagrov* only in Pomerantseva's translation (*а в следующий миг лицо его побагровело от ярости*). In the other two texts the idea of *red* is rendered by the verb *vspyhnut* (translation 1: *онъ сначала вздрогнулъ отъ ужаса и отвращения, но потомъ вспыхнулъ отъ злости*; translation 2: *но в следующее же мгновение чело его вспыхнуло от гнева*). As for its position in the sentence, it does not change, still being accented at the end of the sentence. However, the word *bagrov* better renders the idea of anger and rage. Moreover, by using this word Pomerantseva creates the repetition of the sound [p] in the Russian text as well (*побагровело, ярости*), thus contributing to the impact produced by the passage.

Having analyzed the colour terms in both texts and the resultant coloured picture and the readers' cultural perception of it, we shall formulate some conclusions as a result of our research:

colour words are an indispensable part of Edgar Allan Poe's prose; they not only create a vivid picture in the mind's eye of the reader, but also produce a particular kind of atmosphere – that of fear, horror and the grim sense of foreboding;

as far as the story "The Masque of the Red Death" is concerned, the colour term *red* turns out to be of special importance here; it symbolizes death itself and is regularly referred to as the colour of blood;

the confrontation of the original text and the text of the Russian translations has shown that the colour terms in the translations are not always directly correlatable with those of the original; this can be explained by the fact that, in some cases, translators see one and the same colour differently; sometimes the translator's choice of the word can be provoked by the

lexical environment: in order to bring out the sequence by means of alliteration; another reason for such discrepancy can be the individual literary style of the translator and the poetic clichés;

however, our research has shown that in some cases such deviations from the text of the original help the translator to preserve the associations and connotations of a colour term of the original text; on the contrary, if the translator seeks to most accurately render the tint of the colour not paying attention to the connotations of the colour term he is about to use, he risks to evoke opposite associations in the reader's mind, which can result in the blurring of the general picture of the original text; as far as "The Masque of the Red Death" is concerned, the author deliberately chose all colour terms in order to impress the reader and to create a specific atmosphere; in the texts of the translations, however, the impression is not infrequently lost by simply using a word with positive connotations for Russian speakers;

it follows from what has just been said that the study of the original text and the text of the translation cannot be conducted without discussing cultural differences concerning the general perception of a certain colour term; our research has shown that the cultural associations of the colour term *red* differ in the English and the Russian cultures, thus, obviously, when used in a text of verbal art, it is to produce a different impact on the English and the Russian reader.

Bibliography

- Cambridge Advanced Learner's Dictionary*. (2003) Cambridge: Cambridge University Press.
- Longman Dictionary of Contemporary English. Third edition*. (2001) Harlow: Pearson Education Limited.
- Longman Exams Dictionary*. (2006) Harlow: Pearson Education Limited.
- Oxford Advanced Learner's Dictionary. Seventh edition*. (2005) Oxford: Oxford University Press.
- Poe, E.A. (1901) *Maska Krasnoy Smerti* (perevod K.D. Balmonta) in *Sobranie sochineniy Edgara Poe v perevode s angliyskogo K.D. Balmonta*. Tom pervy. Poemy, skazki. — Moskva: Knigoizdatelstvo "Skorpion".
- Poe, E.A. (2010) *Maska Krasnoy smerti* (perevod R.N. Pomerantsevov) in Edgar Allan Poe. *Maloye sobranie sochineniy*. Sankt-Peterburg: Azbuka.
- Poe, E.A. (1874) *Maska Krasnoy smerti* (perevod Nikolaya Shelgunova): <http://bookmate.com/r#d=L6uIN4ic> (consulted on 25.11.13).
- Poe, E.A. (2000) *Tales of Mystery and Imagination*. London: Wordsworth classics.
- Polozova, A. (2013) *The red colour in "The Masque of the Red Death" by Edgar Allan Poe* in Braniște, Ludmila, Nimigean, Gina (coord.) (2013) *Diversitatea lingvistică și dialogul intercultural în procesul de comunicare*. Vol. 2. Iași: Editura Vasiliana, Chișinău: Editura Universității Pedagogice de Stat "Ion Creangă".
- Shkhvazabaya, T.I. (1985) *Tsvetooboznacheniya v yazyke i rechi (na materiale angliyskogo yazyka)*. Doctoral thesis. Moskva.
- Solovyova, N.A. (1991) *Istoria zarubezhnoy literatury XIX veka*. Moskva: Vyshaya shkola.
- Whitley, John S. *Introduction*. // Poe, E.A. (2000) *Tales of Mystery and Imagination*. London: Wordsworth classics.

ZORA NEALE HURSTON'S EARLY FEMINISM

Amada MOCIOALCA, Assistant, PhD, University of Craiova

Abstract: Their Eyes Were Watching God is Zora Neale Hurston's best romance. Its language is poetic without being folksy, its structure loose without being disjointed, its characters stylized without being exotic, and its theme of personal wholeness centered on egalitarianism in living and loving, especially in heterosexual relationships. As in Jonah's Gourd Vine, the third-person omniscient narrator and characters frequently speak in folk metaphors and evoke colorful nature images. The narrator's most vivid metaphors appear in descriptions of sunrise and sunset, such as, "The sun was gone, but he had left his footprints in the sky" and "Every morning the world flung itself over and exposed the town." Physical and human nature are organically related thematic signs.

Keywords: romance, feminism, egalitarianism, relationship, description

That Zora Neale Hurston was (re-) discovered by Alice Walker is an undeniable fact. As a writer, Alice Walker has found in Hurston's fiction and folklore an empowering legacy. Walker set out on her journey in search of the woman herself. She met people that had known Hurston, but their recollections were contradictory or dim. The essay that records Walker's pilgrimage is entitled "Looking for Zora." Its title and its structure demonstrate the difficulty of finding out the truth about Hurston, a woman who regularly misrepresented the facts about her life. Most profoundly, the essay conveys the power of the legacy that speaks from the grave, as it were, to respond to Walker's call. That legacy has been reclaimed not only by Alice Walker, who edited the first anthology of Hurston's writing, but also by a generation of African American writers and feminist critics and scholars who have begun to restore Hurston's work to its rightful place among the literary traditions of the United States. As the author of seven books, Hurston was more prolific than any black woman writer before her. She published four novels, two volumes of folklore and an autobiography, as well as more than fifty short stories, essays, and plays.

Robert Hemenway has reconstructed the fascinating story of her life in a meticulously researched biography, and numerous monographs, critical essays, articles, and bibliographies have been published about Hurston and her work. The superb biography by Robert Hemenway and the feminist movement's reassessment of her literary significance, spearheaded by Alice Walker, has led to the retrieval from obscurity of Hurston's two books of folklore; her three romances, *Jonah's Gourd Vine* (1934), *Their Eyes Were Watching God* (1937), and *Moses, Man of the Mountain* (1939), and her novel, *Seraph on the Suwanee* (1948). Most significantly, Hurston's influence on African American literary tradition continues to grow.

Due to its poetic language, loose structure, stylized characters and its theme of personal wholeness centered on egalitarianism in living and loving, especially in heterosexual relationships, *Their Eyes Were Watching God* has been widely acclaimed as the best of Zora

Neale Hurston's romances. As in *Jonah's Gourd Vine*, the third-person omniscient narrator and characters frequently speak in folk metaphors and evoke colorful nature images. The narrator's most vivid metaphors appear in descriptions of sunrise and sunset, such as, "The sun was gone, but he had left his footprints in the sky" and "Every morning the world flung itself over and exposed the town." Physical and human nature are organically related thematic signs.

Their Eyes Were Watching God is Janie Crawford's life story as she tells it to her friend, Phoeby Watson. As she talks, Janie is encouraged by "Phoeby's hungry listening" to shape and interpret her experiences. Her conscious life began, she decides, on a spring afternoon in West Florida when a boy tried to kiss her over her grandmother's gatepost. This evidence of Janie's awakening sexuality alarms her grandmother. She wants Janie to be the respectable wife of a man with property and so she marries her off to a middle-aged farmer, Logan Killicks. Nanny assumes that this marriage will prevent man from treating Janie as a "spit cup". She defies him and runs off with Joe Starks, a handsome man whose ambitious visions represent escape to her. Like Nanny and Killicks, Starks expects Janie to play a role in his story. As Starks' wife, Janie gains the security and respect Nanny has prized yet discovers that it does not fulfill her. It is in rejecting her grandmother's conservative view of security that Janie finds her happiness. She falls in love with a younger man, Vergible (Tea Cake) Woods, and goes to work side by side with him as a migrant farmhand. The novel's climax is violent and dramatic. A hurricane floods the area: in protecting Janie, Tea Cake is bitten by a dog that turns out to have been rabid. Janie saves her own life by killing Tea Cake. Although, she is tried for murder, she is acquitted by an all-white jury and returns, weary but satisfied to live with her thoughts and to tell her story.

The metaphorical style gives poetic intensity to the theme of sexual politics, which is expressed in the opening paragraphs of the narrative:

"Ships at a distance have everyman's wish on board. For some they come in with the tide. For others they sail forever on the horizon, never out of sight, never landing until the Watcher turns his eyes away in resignation, his dreams mocked to death by Time. That is the life of men.

Now, women forget all those things they don't want to remember, and remember everything they don't want to forget. The dream is the truth. Then they act and do things accordingly." (p. 5).

The inner forces that control the lives of men and women are different; some are driven by the need to possess things; others are moved by the need for a mutual relationship to share with people. Thus the dramatic tension in the narrative occurs between the efforts of Janie Mae Crawford, the heroine, to fulfill her dreams as a "coffee-and-cream" complexioned rural woman, and the conventions of a male-dominated, lower middle-class society that frustrate the realization of her romantic vision of love and fulfillment until she meets Vergible "Tea Cake" Woods.

The central episodes of the primary narrative, which is framed by Janie's passing on her story to her friend Pheoby and the fusion of symbols of natural and personal harmony, focus on the three men who challenge Janie's youthful concept of love and personal fulfillment. The first is Logan Killicks, an older man with property whom her plantation-born grandmother compels her to marry at sixteen so that men would not make "a work-ox," "a

brood-sow,” or “a spit cup” of her. With her unattractive, unromantic first husband, Janie learned that “marriage did not make love.” The second is adventurous Joe Starks, who “did not represent sun-up and pollen and blooming trees, but he spoke for far horizon. He spoke for change and chance” (p. 28). Charmed into bigamy by Joe’s dream of becoming “a big voice” in all-black Eatonville and by his whirlwind courtship, Janie is gradually robbed of her own dream by her second husband’s authoritarianism, vanity, and abuse. With the death of Joe Starks and her youth, Tea Cake comes into her life, and her dream is fulfilled. A fun-loving, guitar-playing, crap-shooting, knife-carrying handsome young migrant, “he looked like the love thoughts of women. He could be a bee to a blossom – a pear tree blossom in the spring. . . . He was a glance from God” (p. 90). Janie and Tea Cake marry and move to the Everglades, where they share the intense joy of working, playing, and living among black migrant workers. But in “the meanest moment of eternity,” Janie kills her rabies-mad third husband in self-defense after the gun he aims at her misfires three times.

The major problems in the narrative are the awkward handling of point of view, especially the moral and emotional distance between the protagonist and her grandmother, and of time structure. Choosing to mix third-person omniscient, dramatic, and first-person modes of presentation, the implied author begins the framed story in the first chapter with the omniscient narrator metaphorically setting the mood, introducing the theme, and dramatizing the conflict between her enlightened, independent central character and the inhibiting conventions of her folk community. Grounded in the oral tradition of Southern blacks, from the gossip about Janie by the “mouthy” Eatonville community to the tales about Big John the Conqueror by “the great flame-throwers” in the Everglades, the plot begins nearly twenty-four years after the events to be narrated have taken place. With Janie’s confident, content return after a year and a half to the curious, gossipy community of Eatonville, the stage is set for her to tell her close friend Pheoby, with whom she has “been kissin’ friends for twenty years,” about the events leading to her return. ““To start off wid,”” Janie says, ““people like dem wastes up too much time puttin’ they mouf on things they don’t know nothin’ about. Now they got to look into me loving Tea Cake and see whether it was done right or not! They don’t know if life is a mess of cornmeal dumplings, and if love is a bed-quilt!”” (Pp. 9-10).

Rather than Janie’s first-person narration taking over from this point, the implied author switches half-way into the second chapter to the point of view of Janie’s grandmother Nanny, and in the third and subsequent chapters the omniscient narrator controls the flow of past events. Although this heightens the dramatic impact of Nanny’s character, it diminishes the reader’s emotional involvement with and moral sympathy for Janie, who boldly asserts the power to speak in a signifying confrontation with Joe Starks in chapters six and seven, but whose first-person narration resumes only in the close of the frame in the final two pages of the story. On the other hand, Hurston’s mixture of points of view and time gives her more latitude to introduce farce, a mock-heroic funeral, and folktales into the narrative, especially in the sixth chapter.

A closer look at the relationship between Nanny and Janie reveals that the implied author philosophically and emotionally identifies with her protagonist’s rejection of her family as she pursues love and adventure. Raised until six in the backyard of “the quality white folks” for whom her grandmother worked, Janie awakened to the possibilities of love and life at sixteen. After spending a spring afternoon watching bees pollinating a blossoming

pear tree – the symbol of love, marriage, and procreation – Janie is seen by her grandmother allowing a boy to kiss her. This episode reminds Nanny of her experience during slavery of being impregnated by her master, of her seventeen-year-old daughter's rape, impregnation and dissolution, and of her own imminent death, and reinforces her moral imperative to protect her granddaughter. Nanny is determined that before she dies Janie will marry Logan Killicks, thereby, in the narrator's words, "desecrating" Janie's pear-tree vision. Nanny assures Janie of her love and passes on to her the ancient lessons about racial, sexual, and class politics that she has learned:

"Honey, de white man is de ruler of everything as fur as Ah been able tuh find out. Maybe it's some place way off in de ocean where de black man is in power, but we don't know nothin' but what we see. So de white man throw down de load and tell de nigger man tuh pick it up. He hand it to his womenfolks. De nigger woman is de mule uh de world so fur as Ah can see. Ah been prayin' fuh it tuh be different wid you. Lawd, Lawd, Lawd. . . . You ain't got nobody but me. . . . Ah got tuh try and do for you befo' mah head is cold.?" (p. 16-17)

Whereas the implied author seems here to share philosophically in Nanny's ancient wisdom, she is closer emotionally and morally, as we shall see, to her protagonist's desire "'tuh utilize mahself all over'" (p. 94)

Because she was born in slavery, Nanny tells Janie, "'It wasn't for me to fulfill my dreams of whut a woman oughta be and do. . . . But nothing can rom 'em of they will'" (p. 17). Nanny's dream was "'to preach a great sermon about colored women sittin' on high, but they wasn't no pulpit for me'" (p. 18). In coping with slavery and unwed motherhood, she sacrificed her own dreams of economic security and moral respectability for the benefit of a daughter who "'would expound what Ah felt.'" When her daughter Leafy "'got lost offa de highway,'" however, Nanny "'save de text'" for Janie, believing that her sacrifices were not too much if Janie "'just take a stand on high ground lak Ah dreamed'" (p. 18). After passing on the text of her dream of self-realization as a woman – of developing self-esteem, security, and status in marriage – Nanny begs Janie: "'Have some sympathy fuh me. Put me down easy, Janie, Ah'm a cracked plate'" (p. 21). However, Janie and the implied author reject not only Nanny's dream of what a woman ought to be and do, but also – and this is a major flaw in the tradition of female friendship and shared understanding that feminist readings of the text celebrate – never really understand or share the "ancient power" of her love and sacrifice to provide a better life for her family.

Janie is more faithful to her symbolic significance as a Bodacious Woman – an individualist who audaciously rebels against social conventions and rejects family in pursuit of her romantic personal interests, dreams, and development – than to traditional poor black women who respect the sturdy bridges of kinship, male and female, that helped them to survive the pitfalls of life. Janie is alienated from both the legitimate and the spurious middle-class values of the black community. Rejecting the economic security that Nanny and most black women dream of as a cornerstone of marriage, a youthful Janie "'wants things sweet widmah marriage lak when you sit under a pear tree and think'" (p. 24). She later confuses Joe Starks's line that she was "'made to sit on de front porch'" with her pious grandmother's dream that she "'just take a stand on high ground,'" scornfully accusing her grandmother of

wanting her to “Git up on uh high chair” and to sit “on porches like de white madam” (p. 96). In contrast to Janie’s personal feeling that lower middle-class black life is unexciting and unfulfilling, her friend Pheoby says: “maybe so, Janie. Still and all Ah’d love tuh experience is for just one year. It look lakhebentuh me from where Ah’m at” (p. 96).

For Janie romance is more important than finance in marriage and common folk less inhibited and pretentious than middle-class people. Rebelling against the class that Tea cake calls “high muckty mucks” and Joe’s his-and-hers gold-looking spittoons to remarry and go down “on the muck” with someone both poorer and younger than herself, Janie states: “Dis ain’t no business proposition, and no race after property and titles. Dis is uh love game. Ah done lived Grandma’s way, now Ah means tuh live mine” (p. 96). Of the envious, more often ambivalent, lower middle-class community of Eatonville, where she endured, even if she did not enjoy, power and privilege for twenty years as Mrs. Mayor Starks, and to which she returns an autonomous new woman, Janie feels: “If God don’t think no mo’ ‘bout ‘em then Ah do, they’s a lost ball in de high grass” (p. 9).

After her husband Joe Starks’s death, which she symbolically helped to precipitate by attacking his male vanity in front of his peers with the power of her verbal wit (“When you pull down yo’ britches, you look lak de change uh life” [p. 69]), Janie, at thirty-nine, takes stock of her life by reflecting on her mother and grandmother:

“Digging around inside of herself like that she found that she had no interest in that seldom-seen mother at all. She hated her grandmother and had hidden it from herself all these years under a cloak of pity. She had been getting ready for her great journey to the horizons in search of *people*; it was important to all the world that she should find them and they find her. But she had been whipped like a cur dog, and run off down a back road after *things*. It was all according to the way you see things. Some people could look at a mud-puddle and see an ocean with ships. But Nanny belonged to that other kind that love to deal in scraps.” (p. 89)

Nanny had taken the biggest thing God ever made,

“...the horizon – for no matter how far a person can go the horizon is still way beyond you – and pinched it in to such a little bit of a thing that she could tie it about her grandmother’s neck tight enough to choke her. She hated the old woman who had twisted her so in the name of love. Most humans didn’t love one another nohow, and this mis-love was so strong that even common blood couldn’t overcome it all the time.” (p. 76-77)

If Janie does not identify with the historic slavery and sexual exploitation of her female ancestors, can she realistically represent a tradition of female friendship, understanding, and support? Are Janie’s security, respectability, and individuality determined only by her sexual ties with Joe Starks? Is the grandmother’s dream for Janie to “take a stand on high ground” really reducing life to the pursuit of material things? Although the symbol of the horizon is a poetically effective expression of the possibilities of life, is it just, compassionate, or responsible for Janie to despise love and dreams of parents whose historical circumstances and consciousness influence them to interpret the possibilities of life within the context of traditional strategies of survival? Is it possible, in short, to cut oneself off completely from one’s parents and past and fully realize one’s identity as an individual? For Janie, the love of Tea Cake, idealized life of folk on the “muck,” and friendship with Pheoby are the only human relationships she needs to attain and sustain personal wholeness, however problematic this may seem for some readers.

In closing the frame of what Alice Walker, her literary daughter, calls “one of the sexiest, most ‘healthily’ rendered heterosexual love stories in our literature,” Hurston returns to her thematic metaphors. “‘Ah done ben tuh de horizon and back,’” Janie tells Pheoby, “‘and now Ah kin set heah in mah house and live by comparisons.’” The memory of the love she shared with Tea Cake, especially in the upstairs bedroom, not only sustains her in his death but also, by the allegorical manner that she passes it on, inspires Pheoby: “‘Ah done growed ten feet higher from jus’ listenin’ tuh you, Janie. Ah ain’t satisfied widmahselfnomo’. Ah means tuh make Sam take me fishin’ wid him after this’” (p. 158). Reinforcing the centrality of Janie’s love of Tea Cake to her fulfillment as a woman, Hurston tells us in the closing lines of the narrative that Tea Cake

“...wasn’t dead. He could never be dead until she herself had finished feeling and thinking. The kiss of his memory made pictures of love and light against the wall. Here was peace. She pulled in her horizon like a great fish-net. Pulled it from around the waist of the world and draped it over her shoulder. So much of life in its meshes! She called in her soul to come and see” (p. 159).

The tragic irony here is that Janie is probably dying from Tea Cake biting her as she cradled him in her arms after shooting him. The implied author and heroine of *Their Eyes Were Watching God* therefore suggest that genuine love between a man and a woman is an exhilarating, fulfilling relationship of mutual respect, sharing, and sacrifice. Rather than exclusively female, however, the tradition that Hurston passes on through Janie is black, oral, and Southern. It was acquired by listening to and participating in the telling of “lies” by men in Florida as well as by the storytelling of her grandmother. The theme, symbolism, style, structure, and characterization of the narrative combine to impress the reader with the validity and power of this romantic folk vision of what a woman ought to be and do.

In his 1937 review of *Their Eyes Were Watching God*, Richard Wright, Hurston’s contemporary and influential figure among the writers of the Harlem Renaissance, claimed the novel carried “no theme, no message, and no thought”. This harsh assessment has been challenged with increasing frequency and vehemence in the wake of the Civil Rights movement of the 1960’s and the feminist movement of the 1970’s. *Their Eyes Were Watching God* was praised for its celebration of the vitality and creativity of uneducated rural black people, for its honest portrayal of relations among them, and for its successful use of dialect and folklore. Hurston’s presentation of Janie Crawford is affirming. At forty, Janie is satisfied with her life. She has followed her own course, rejecting security in favor of passion and adventure. She has found fulfillment in love yet has not sacrificed her independence of her self. The story she tells is inspiring to other woman. The Pulitzer Prize-winning author Alice Walker records a similar reaction. She has said that *Their Eyes Were Watching God* “speaks to me as a novel, past or present has ever done..., there is enough self-love in that one book-love of community, culture, traditions to restore a world”.

Bibliography

HURSTON, Zora Neale. *Their Eyes Were Watching God*. 1937. Reprint. (Greenwich, Conn: Fawcett Premier Book, 1971)

WALKER, Alice. *In Search of our Mothers' Gardens: Womanist Prose*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1983

PAGE, Yolanda Williams (ed.), *Encyclopedia of African American Women Writers* (Westport, CT: Greenwood Press, 2007)

SAUNDERS, James Robert. "Womanism as the Key to Understanding Zora Neale Hurston's *Their Eyes Were Watching God* and Alice Walker's *The Color Purple*." *The Hollins Critic* 25.4 (1988): 1-11.

INTER-PHRASEMES: BETWEEN FORM AND CONTENT

**Anca Mihaela ȘTEFANACHE (ZAHARIA), PhD Candidate, "Ștefan cel Mare"
University of Suceava**

Abstract: Appeared as a result of the writers' interest towards the same resources, translated independently in different languages, either from the similar experiences perceived autonomously, alike however, or through the direct communication which involves the (reciprocal) linguistic and cultural influencing, inter-phraseemes or the international idioms designate similarities at a phrase level among various languages. The analysis of this type of fixed phrases from a Romanian-German contrasting perspective is the theme of the current study.

Keywords: international idioms, similarity, worldview, source, universals

Ca manifestare și totodată ca resort de structurare a gândirii umane, limba se oferă ca sistem colectiv de cunoaștere în scopul comunicării, percepția comunității asupra spațiului în care trăiește sau viziunea ce derivă din modul în care își expune modul de cunoaștere a universului care-l înconjoară, fiind factori ce țin de natura sa, de forța creatoare, care se conturează sub influența condițiilor externe (așezare geografică, climă) și a experiențelor marcante. Toti acești factori compun, de fapt, structura spirituală, sufletească a comunității lingvistice respective, fapt reflectat în mod cert la nivel frazeologic, căci frazelele se constituie în memoria colectivă a unui grup de vorbitori, surprinzând aspecte aparținând tradițiilor vechi, faptelor istorice, fenomenelor și raporturilor din cadrul vieții socio-economico-politice și culturalo-științifice. În cazul în care cele două macrocomponente: sensul lexicalizat (figurat) și imaginea mentală ce se evocă prin interpretarea literală a părților constitutive ale expresiei idiomatice se suprapun în mai multe limbi, avem de-a face cu interfrazemele, acestea desemnând, așadar, conceptualizarea unui fenomen în același mod de către comunități lingvistice diferite, prin unitate atât la nivelul formei, al constituenților lexicali, cât și pe celelalte două niveluri, al semnificatului și al sensului.

Conștiința prezenței asemănărilor sau chiar a identității frazeologice între limbi există încă din secolul al XVI-lea, dovadă fiind dicționarul poliglot al lui Hieronymus Magiser, publicat în 1605, în care autorul a adunat proverbe din limbile greacă, latină, ebraică, italiană, germană, spaniolă, franceză, turcă și arabă. Au urmat dicționare poliglote de proverbe publicate de Mordechai Zamenhof și M. I. Michel'son și numeroase dicționare de citate celebre.

O sursă generatoare de interfrazeme este, prin urmare, literatura, ca urmare a interesului scriitorilor pentru aceleași izvoare traduse independent în diverse limbi. Biblia, mitologia, legendele, basmele, operele scriitorilor antici constituie tezaurul spiritual comun limbilor europene, format ca urmare a influenței exercitate peste timp de limbile greacă și latină.

Menționăm spre exemplificare câteva frazeme:

- din Biblie:

rom. <i>a-și pune cenușă pe/în cap</i>	germ. <i>sich Asche aufs Haupt streuen</i>
rom. germ. <i>cine seamănă vînt, culege furtună;</i>	germ. <i>wer Wind sät, erntet Sturm</i>
rom. <i>a se închina vițelului de aur</i>	germ. <i>das goldene Kalb anbeten</i>
rom. <i>Sodoma și Gomora</i>	germ. <i>Sodom und Gomorrha</i>
rom. <i>Treacă de la mine acest pahar!</i>	germ. <i>Gehe dieser Kelch an mir vorüber!</i>
rom. <i>a-și lua/ purta crucea</i>	germ. <i>sein Kreuz auf sich nehmen</i>
rom. <i>bătrîn ca Matusalem</i>	germ. <i>alt wie Mathusalem</i>
rom. <i>a porni de la Adam și Eva</i>	germ. <i>bei Adam und Eva anfangen</i>
rom. <i>Toma necredinciosul</i>	germ. <i>ungläubiger Thomas</i>

- din literatura grecească

rom. <i>muncă de Sisif</i>	germ. <i>eine Sisyphus-Arbeit sein</i>
rom. <i>sub egida cuiva</i>	germ. <i>unter jemandes Ägide</i>
rom. <i>Arta e lungă, viața e scurtă</i>	germ. <i>Das Leben ist kurz, die Kunst ist lang</i>
rom. <i>cutia Pandorei</i>	germ. <i>die Büchse der Pandora</i>

- din literatura latină

rom. <i>a vorbi în vînt;</i>	germ. <i>in den Wind reden</i>
rom. <i>Timpul zboară fără întoarcere</i>	germ. <i>Die Jahre fliehen</i>
rom. <i>A greși e omenește</i>	germ. <i>Irren ist menschlich</i>
rom. <i>a face prozeliți</i>	germ. <i>Proselyten machen</i>

Interfrazemele de acest tip, catalogate astăzi frecvent ca învechite, sunt întrebuințate cel mai adesea în cercurile elevate, acolo unde se permite jocul lingvistic:

SUA evită cutia Pandorei

Criza politica declansata in SUA cu doua saptamani in urma s-a prelungit mai mult decat era de asteptat.

(<http://www.contributors.ro/dezbatare/sua-evita-cutia-pandorei-pentru-cat-timp/>)

Die nukleareBüchse derPandora: Indien und Pakistan steuern einer atomaren Auseinandersetzung entgegen Gentechnik: Büchse derPandora oder neue Lebensqualität für viele?

(http://www.redensartenindex.de/suche.php?suchbegriff=~~die%20Buechse%20der%20Pandora&suchspalte%5B%5D=rart_ou)

Iuliana Mămăligă: Succesul înseamnă muncă de Sisif

Nu există nimic imposibil. Sau, cum spunea Einstein, "Există lucruri care știm că sunt imposibil de realizat, până când vine cineva care nu știe acest lucru și le realizează".

(<http://www.allfun.md/article/1590>)

Jeder von uns mußte wissen, daß sie hier eineSisyphusarbeit auf sich genommen hat, und ich meine, sie hat sie bewundernswert und toll geleistet.

(europarl.europa.eu)

Nu doar literatura este generatoare de interfrazeme, ci și istoria (rom. *a tăia nodul gordian* – germ. *den gordischen Knoten durchhauen*), cultura spirituală (rom. *după toate regulile artei* – germ. *nach allen Regeln der Kunst*, rom. *roata istoriei* – germ. *das Rad der Geschichte*), cea materială (rom. *a arunca banii pe fereastră* – germ. *das Geld zum Fenster hinauswerfen*; rom. *a plăti cu aceeași monedă* – germ. *mit gleicher Münze bezahlen*; rom. *un preț piperat* – germ. *ein gepfeffter Preis*) și socială (rom. *a trăi ca un pașă* – germ. *wie ein Pascha leben*).

Deși aflate în stadiu incipient, cercetările asupra universalilor lingvistice desfășurate și în planul frazeologiei punctează tocmai caracterul universal al frazemelor, o universalie absolută și de nedezbătut fiind, așadar, faptul că frazelele există în absolut toate limbile. Nu se specifică, însă, limita inferioară care i-ar conferi unui frazem caracter internațional.¹

Congruența cunoașterii lucrurilor în același mod și exprimarea lor cu aceleași mijloace sunt explicabile prin existența unei unități universale de gândire și de cunoaștere a lucrurilor, dincolo de orice diferență lingvistică, etnică sau culturală, rezultată din contexte universale, valabile pentru toată lumea,² fapt demonstrabil printr-o ordonare la nivel ontologic a percepțiilor unitare în limbi diferite. În demersul identificării lor în cele două limbi avute în vedere, germana și româna, la nivel ontologic, urmînd modelul Hallig/Wartburg, prin încadrarea noțiunilor în funcție de lumea exterioară, obiectivă și sinele, eul³ am pornit de la premisa existenței, la nivelul fiecărei unități, a unui cuvânt-cheie ce se relevă în cadrul structurii frazeologice între elementele lexicale componente ca pivot sintactic în jurul căruia s-a „țesut” expresia respectivă și pe care cade accentul semantic. În acest studiu ne oprim asupra cuvintelor-cheie, aparținând unor domenii ca: universul și omul, incluzând viața fizică (corp, înfățișare, minte și rațiune, caracter, sentimente, moarte și viață, sănătate și boală). Regularitatea ce guvernează reflectarea realității extralingvistice în cele două limbi dovedește premisa existenței unor universalii de percepere a spațiului, timpului, calității, cantității, procesualității, cât și a activităților umane concrete, emoțiilor, trăsăturilor de caracter,⁴ bazate pe procese logice și asociative. Se observă o predilecție spre anumite sfere de asociere (germ. *Assoziationssphären*⁵) ca: somatisme, zoonime, comportament uman. Spre exemplu denumirile părților corpului sînt asociate cu anumite noțiuni: capul cu rațiunea, inima, sufletul cu emoțiile, gura și limba cu activitatea de a vorbi, mîna cu activitatea practică, animalele cu anumite trăsături de caracter: vulpea cu șiretenia, păunul cu mândria.

¹ Wolfgang Eismann, *Phraseologische Gemeinsamkeiten der Sprachen Europas* în volumul colectiv *Handbuch der Eurolinguistik*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2010, p. 714.

² Eugen Coșeriu, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009, p. 179.

³ Rudolf Hallig, Walther von Wartburg, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*, Akademie-Verlag, Berlin, 1963, p. 52-75.

⁴ Dimitrij Dobrovol'skij, *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*, Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1988, p. 38-39.

⁵ *Ibid.*, p.42.

Universul

rom. *a lătra la lună*
 rom. *a aduce (cuiva) și stelele de pe cer*
 rom. *a fi născut sub o stea norocoasă*
 rom. *a sparge gheața*
 rom. *țara sfântă*
 rom. *de parcă l-ar fi înghițit pământul*
 rom. *încăpăținat ca un măgar*
 rom. *a-i fi / a avea o foame de lup*
 rom. *ca pește pe uscat*

germ. *den Mond anbell*
 germ. *(jemandem) die Sterne vom Himmel holen (wollen)*
 germ. *unter einem glücklichen Stern geboren sein*
 germ. *das Eis brechen*
 germ. *das Heilige Land*
 germ. *als hätte ihn der Erdboden verschluckt*
 germ. *störisch wie ein Esel*
 germ. *hungrig wie ein Wolf sein*
 germ. *wie ein Fisch auf dem Trockenen*

Omul, ființă fizică

rom. *a fi trup și suflet*
 rom. *a fi piele și os*
 rom. *a avea piele groasă*
 rom. *a-și salva pielea*
 rom. *a fi mîna dreaptă a cuiva*
 rom. *a lăsa cuiva mîna liberă*
 rom. *a vinde ceva pe sub mîna*
 rom. *a avea două mîini stîngi*
 rom. *mîna-n mîna*
 rom. *a nu mișca nici un deget pentru*
 rom. *a se urca la cap*
 rom. *a-și pune ceva în cap*
 rom. *a-și băga capul în nisip*
 rom. *a suci capul cuiva*
 rom. *a-și pierde capul*
 rom. *a păstra în inimă*
 rom. *a sta la inimă*
 rom. *a lua totul ușor*
 rom. *a fi cu un picior în groapă*
 rom. *din creștet pînă-n tălpi*
 rom. *a nu avea coloană vertebrală*
 rom. *a-și păstra sîngele rece*
 rom. *a arăta ca o stafie*
 rom. *a fi scufundat în gînduri*
 rom. *fudul / țănoș ca un păun*
 rom. *a muri de curiozitate*
 rom. *voință de fier*
 rom. *a fierbe de minie*
 rom. *a spumega de minie*
 rom. *a fi mut ca pește*
 rom. *a face cuiva viața un iad*
 rom. *a-și lua viața*
 rom. *a speria de moarte pe cineva*
 rom. *mai mult mort decît viu*

germ. *ein Leib und eine Seele sein*
 germ. *nur Haut und Knochen sein*
 germ. *dicke Haut haben*
 germ. *seine Haut retten*
 germ. *jemandes rechte Hand sein*
 germ. *jemandem freie Hand lassen*
 germ. *unter der Hand verkaufen*
 germ. *zwei linke Hände haben*
 germ. *Hand in Hand*
 germ. *keinen Finger rühren für*
 germ. *zu Kopf steigen*
 germ. *sich etwas in den Kopf setzen*
 germ. *den Kopf in den Sand stecken*
 germ. *jemandem den Kopf verdrehen*
 germ. *den Kopf verlieren*
 germ. *im Herzen bewahren*
 germ. *am Herzen liegen*
 germ. *alles leicht nehmen*
 germ. *mit einem Bein im Grab stehen*
 germ. *vom Scheitel bis zur Sohle*
 germ. *keinen Rückgrat haben*
 germ. *kalttes Blut bewahren*
 germ. *wie ein Gespenst aussehen*
 germ. *in Gedanken versunken sein*
 germ. *eitel / stolz wie ein Pfau*
 germ. *vor Neugierde sterben*
 germ. *eiserne Wille*
 germ. *vor Wut kochen*
 germ. *vor Wut schäumen*
 germ. *stumm wie ein Fisch sein*
 germ. *jemandem das Leben zur Hölle machen*
 germ. *sich das Leben nehmen*
 germ. *jemanden zu Tode erschrecken*
 germ. *mehr tot als lebendig*
 germ. *vor Langeweile sterben*

rom. <i>a muri de plictiseală</i>	germ. <i>(dahin) sterben wie die Fliegen</i>
rom. <i>a muri ca muștele</i>	germ. <i>etwas mit ins Grab nehmen</i>
rom. <i>a lua/a duce (cu sine) ceva în mormînt</i>	germ. <i>verschwiegen wie ein Grab</i>
rom. <i>tăcut ca mormîntul</i>	germ. <i>eiserne Hochzeit</i>
rom. <i>nunta de fier</i>	germ. <i>besoffen wie ein Schwein</i>
rom. <i>beat ca un porc</i>	

Observăm că transpunerea unor situații în fapte de limbaj se realizează, conform *teoriei metaforizării cognitive* (*die Kognitive Metaphertheorie*) enunțată de George Lakoff und Mark Johnson în lucrarea *Metaphors we live by* (1980), prin intermediul unui sistem metaforic conceptual. Altfel spus, omul, în conceptualizarea unei realități complexe, recurge la procese metaforice, structurează experiențe sau situații abstracte, evazive, dificil de definit cu ajutorul experiențelor concrete, elementare. De aceea vom recunoaște, spre exemplu, în frazemul *a ține pe cineva în șah* (germ. *jemanden im Schach halten*) o asemănare între scenariul unei partide de șah, pe de o parte, și scenariul unui tip de comportament pe de altă parte, legînd abstractul de concret.

Culorile încifrează la rândul lor cunoștințe cognitive universale, simbolistica universală a culorii fiind evidentă și prin atribuirea funcției referențiale.

rom. <i>eminența cenușie</i>	germ. <i>die graue Eminenz</i>
rom. <i>ziua neagră</i>	germ. <i>der schwarze Tag,</i>
rom. <i>revoluția verde</i>	germ. <i>die grüne Revolution</i>
rom. <i>planeta albastră</i>	germ. <i>der blaue Planet</i>
rom. <i>planeta roșie</i>	germ. <i>der rote Planet</i>
rom. <i>lista neagră</i>	germ. <i>die schwarze Liste</i>
rom. <i>a-i arăta cuiva cartonașul roșu</i>	germ. <i>jmdm. die rote Karte zeigen</i>

Studiile actuale de orientare geografico-lingvistică conduse de Elisabeth Piirainen demonstrează faptul că unele frazeme acoperă o arie geografică foarte întinsă, de exemplu *a se lupta cu morile de vînt* - germ. *gegen Windmühlen kämpfen* (a cărui existență a fost dovedită de Piirainen în 47 limbi europene), *a intra pe o ureche și a ieși pe alta* (germ. *zu einem Ohr hinein, zum anderen wieder hinausgehen*), *a pescui în ape tulburi* (germ. *im Trüben fischen*), *pereții au urechi* (*Wände haben Ohren*), *totul este bine cînd se termină cu bine* (germ. *Ende gut, alles gut*).⁶

Unele frazeme de diferite tipuri și extensiuni depășesc deseori granițele limbii naționale, migrînd și în alte limbi fără a fi calchiate, ci ca xenisme, fiind preluate ca atare. Sînt binecunoscute frazelele din limba franceză *mot a mot*, *Crème de la Crème*, *à la carte*, *noblesse oblige*, *enfant terrible*, din italiană *la dolce vita*, *dolce far niente*, *à giorno*, sau din limba engleză *black box*, *high society*, *fast food*, *last but not least*, *five o'clock*:

⁶ Wolfgang Eismann, *op. cit.*, p. 719.

Este, pentru autor, efectul reușitei unui frate mai mare dintr-o familie în care noblesse oblige asupra celorlalți, puși în fața unui termen de comparație permanent și adesea insurmontabil, sau o concesie făcută strategiei editoriale de marketing.

(Tomis, septembrie 2005, <http://www.edituratrei.ro/stiri.php/>)

În era austerității care domină Europa, Italia spune "ciao, dolce vita". Standard & Poor's a adăugat încă un nume pe lista țărilor retrogradate din cauza crizei datoriilor: Italia.

(<http://www.wall-street.ro/articol/International/109635/Ciao-dolce-vita-Cronica-tragediei-italiene.html>)

Iar covorul roșu a fost străbătut de unele dintre starurile cele mai bine cotate ale prezentului: Kate Winslet, Matt Damon, Gwyneth Paltrow, Colin Firth, Viggo Mortensen, Kira Knightly, Michael Fassbender, Monica Bellucci, George Clooney, interpret și regizor al lungmetrajului *Idele* lui Marte și, *last but not least*, Al Pacino, sosit să-și ridice premiul pentru întreaga carieră regizorală oferit de compania Jaeger-Le Coultre și să-și lanseze noul film *Wild Salome*.

(<http://www.contemporanul.ro/articol.php?idarticol=324>)

Wolfgang Fleischer abordează tema proverbelor împrumutate, de obicei calchiate, menționând aici ca surse *Biblia*, literatura grecească și latină, atrăgând totodată atenția asupra faptului că nu în toate cazurile în care se constată similitudini între proverbe este vorba de un împrumut: există și posibilitatea ca proverbele să fi luat naștere în mod independent⁷

Împrumutul poate avea loc, după cum se observă în exemplele prezentate mai sus, prin preluarea versiunii originale a frazemului, neoperînd nici un fel de modificări asupra lui, sau prin preluarea mecanismului, a schemei de formare a frazemului, traducîndu-l în propria limbă: engl. *the devil's advocate* – rom. *avocatul diavolului* – germ. *der Anwalt des Teufels*.

Senatorul Flutur crede ca deputatul Bejinariu este *avocatul diavolului*.
(<http://www.newsbcovina.ro/actualitate/12902/>)

Concluzionînd, observăm că interfrazemele transcend viziunea specifică culturii naționale, ce reflectă realitatea percepută în mod diferit, oglindind universalul unității limbă-gîndire.

Bibliografie

Coșeriu, Eugen, *Omul și limbajul său. Studii de filozofie a limbajului, teorie a limbii și lingvistică generală*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2009;
Dobrovolskij, Dimitrij *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*, Verlag Enzyklopädie, Leipzig, 1988;

⁷ Wolfgang Fleischer, *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997, p.78.

- Donalies, Elke, *Basiswissen Deutsche Phraseologie*, A. Francke Verlag Tübingen und Basel, 2009;
- Eismann, Wolfgang *Phraseologische Gemeinsamkeiten der Sprachen Europas* în volumul colectiv *Handbuch der Eurolinguistik*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, 2010;
- Fleischer, Wolfgang, *Phraseologie de deutschen Gegenwartssprache*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1997;
- Hammer, Françoise, *Zur Produktivität phraseologisch gebundener Farbbezeichnungen im Deutschen und Französischen*, în volumul colectiv Baur, S. Rupprecht, Chlosta, Christoph, Piirainen, Elisabeth, *Wörter in Bildern, Bilder in Wörtern*, Schneider Verlag Hohengehren GmbH, 1999
- Isbăşescu, Mihai, *Dicţionar german – român*, Editura Teora, Bucureşti, 1997;
- Lakoff, George/ Johnson, Mark, *Leben in Metaphern – Konstruktion und Gebrauch von Sprachbildern*, Carl Auer Verlag, Heidelberg, 2011;
- Rudolf Hallig, Walther von Wartburg, *Begriffssystem als Grundlage für die Lexikographie*, Akademie-Verlag, Berlin, 1963;

SOCIO-LITERARY TERRORISM

**Gabriela-Alexandra BĂNICĂ, M.A., "Mihai Viteazul" National Intelligence Academy,
Bucharest**

Abstract: The paper deals with announcing and defining a new type of terrorism, named by the author socio-literary terrorism. The focus of the paper is on how literary works are a medium for presenting and discussing a major problem of our contemporary-internationalized society, terrorism. Two literary works are covered in the research: Underground-The Tokyo Gas Attack and the Japanese Psyche by Haruki Murakami and Mao II by Don DeLillo. For Haruki Murakami's book the research method used is content analysis, the word considered is terrorism. And for Don DeLillo's novel the working method used is literary analysis, the aim being to portray the literary and artistic universe created by the author, in which terrorism proves to be the element that brings to life a fictional novel.

Keywords: invisible terrorism, literary terrorism, Mao II, "writers of Earth", socio-literary terrorism

The first part of the paper, entitled "Invisible terrorism in Japan" is about a literary work, *Underground* by Haruki Murakami that has as a starting point for its creation a terrorist attack on the civilian population of Tokyo. By using content analysis as a research tool to analyze the text, the focus is on the impact that the terrorist attack has on the victims/survivors of the attack, are they able to identify what happened to them as being victims/survivors of a terrorist attack? The series of interviews conducted by Haruki Murakami on the victims/survivors of the terrorist attack with sarin gas that took place in the Tokyo subway on March 20, 1995, staged by Aum Shinrikyo religious sect, shows that it is possible to speak of an invisible terrorism in Japan because of, not only the nature of the weapon used for the attack, sarin gas, a formidable invisible weapon, but also because of the response given by the victims/survivors about the nature of the attack: their inability to understand and realize the nature of the events that they were part of.

The second part of the paper, entitled "Writers of Earth or Terrorism as social construct", is about a literary work, a fictional novel, that discusses matters related to terrorism in its content out of the author's own will, *Mao II* by Don DeLillo. In his novel Don DeLillo creates a literary universe meant to raise awareness around a major problem of our contemporary-internationalized society, terrorism. By its nature, being a postmodern creation, the novel signal a series of changes and ongoing processes in Don DeLillo's societal environment, that are represented in the text by a multitude of interplays, of interest are the interplays between the notion of writer and that of terrorist, and individual/author-crowd-image/art. The postmodern "tools" used by the author, the disappearance of writing into political action and the intertextual encounter with photography will be of interest to the current research (Carmichael 212). From the social load of the novel, representative for trying to define a new type of terrorism, socio-literary terrorism, is of course the social dimension

and implications of terrorism as presented by the text. Literary analysis is the means to do it, and the process is by revealing (all) the writers of Earth present in DeLillo's novel.

Invisible terrorism in Japan

Clarification of topic. Terrorism is an anti-human act, using calculated, shocking and illegal violence on civilian population is the core of terrorism. Such actions started to occur as a consequence of increased social division of labor and the rise of social differences between members of a social community, and globally between states. Once triggered this phenomenon, generated deepening conflicts and contradictions between individuals, social classes, states and nations (Simileanu 3). Terrorist groups use violence to achieve its goal, namely, to use the psychological impact of violence or the threat of violence to induce political, social or religious change. In specialized academic fields, terrorist acts are presented as being spectacular, designed to frighten and influence a wide audience beyond the actual victims (Barna 27).

This research is focused on the impact that a terrorist attack has on its victims/survivors by analyzing the fact if they can identify the events that they experienced as being viewed as terrorism. A series of interviews conducted by Haruki Murakami and published in the first part of the book *Underground- The Tokyo Gas Attack and the Japanese Psyche* represents the material for the research. Haruki Murakami interviews 32 people, both passengers and workers of the Tokyo subway, all victims of the terrorist attack with sarin gas in the Tokyo subway on March 20, 1995.

Presentation of the theoretical framework. The members of the terrorist group Aum used chemical weapons of mass destruction on the population of Tokyo, the sarin gas used was produced by the members of the sect in a private laboratory. Although they had the necessary financial resources and knowledge, considering the fact that some followers were renowned researchers, they were able to produce a limited amount of toxic gas. Despite the small number of victims who died, only 12, more than a thousand people were contaminated. This attack on the Tokyo subway is considered to be the most important one for chemical terrorism at international level. Relevant in this regard is how the Japanese terrorist group Aum Shinrikyo, that produced two attacks with such agents: the sarin gas attack on 27 June 1994 in Matsumoto and on the 20 March 1995, Tokyo subway, did the attacks, by using in the first case, a fan and a heating element, and for the second, a perforated plastic bag (Barna 109).

Chemical and biological terrorism is called invisible terrorism due to the ease with which chemical and biological weapons can be obtained by terrorists, and the way they act on the victims, affecting their nervous system or circulatory system- in the case of chemical weapons or by the fact that, for insidious biological weapons, the incubation period of the disease makes the disaster to settle slowly, almost imperceptibly. At first, the victims get to the hospital, one by one, a few people, the symptoms presented either puzzle the doctors or are symptoms similar to common illnesses, until medical staff realizes what it is, a large number of people can be affected (Dulea and Frunzeti 124).

The purpose of the research. The purpose of the research carried out is to portray that the sarin gas attack on the Tokyo subway is an invisible act of terrorism, not only through the use of the chemical weapon in order to achieve the attack, the meaning that the term has in the scholastic work discussing chemical and biological terrorism, but also by the manner the victims/survivors of this attack are able to categorize the event, this component of terrorism seems to be invisible to them despite the fact that What they experienced was a terrorist attack, but they are quite reluctant in using the term.

My research objectives were:

1. To identify if the victims of sarin gas attack on the Tokyo subway perceive the event as a terrorist act.
2. To describe the attitude of the victims, both passengers and employees of the subway, toward the punishment of the perpetrators.

Assumptions. The assumptions to start the research are:

1. If the victims/survivors of the attack identify it as a terrorist attack they can deal with what has happened to them.
2. If authors of the sarin gas attack on the Tokyo subway would be punished, the possibility that such an event would happen again decreases.

Methods and research techniques. The research method chosen is content analysis, this was an option because in the field of social and human sciences, content analysis represents a set of research techniques for both the quantitative/qualitative verbal communication and nonverbal communication, and to identify and offer an objective and systematic description of the manifest and/or latent content, and to draw conclusions on the individual and society or the communication process in itself, as a process of social interaction (Chelcea 573) .

This method is able to reveal the Japanese psyche as shown in the interviews published in Haruki Murakami's book *Underground The Tokyo Gas Attack and the Japanese Psyche*, considering the fact that, content analysis was used to identify what determinates people to communicate, meaning knowing the psychological and social characteristics of whose that are part of the communicating process. Particularly, it was used in the study of interviews (Chelcea 585).

The class of documents most relevant to the research, considering the fact that the objectives of the research is to identify the response victims give toward the sarin gas attack and their attitude towards punishing the perpetrators, is a series of interviews published by Haruki Murakami, because he does not interfere with the interview and give the interviewees the opportunity to speak freely without asking questions that would interrupt the flow of consciousness.

The 32 interviews are divided into seven categories according to the line that the attack took place and the starting station and/or destination. For each category we chose at random, random sampling, two people with Japanese names, it was opted for two interviews in each category, as a third category, namely Marunouchi Line, train bound for Ikebukuro there are just two people were interviewed, Shintaro Komada and Ikuko Nakayama. From the Chiyoda line eight people were interviewed, two were chosen for the research: Toshiaki

Toyoda and Kiyoka Izumi, for the Marunouchi line (destination: Ogikubo), the two interviews out of seven were analyzed, those of Mitsuo Arima and Sumio Nishimura; for the Hibiya line, the train departing from Naka-Meguro, out of four people interviewed, three Japanese and one American, the two chosen were: Kozo Ishino and Yoko Iizuka, for the train departing from Kita-Senju, destination Naka-Meguro, out of the three people interviewed the two selected were: Masaori Okuyama and Michiaki Tamada, and from the last set of interviews for Hibiya line, out of four testimonies two were selected: Takaori Ichiba and Michiru Kono. And from the last category, the seventh, Kodemmachō station, the interviews of Ken'ichi Yamazaki and Koichiro Makita were analyzed.

For content analysis the recording unit chosen was the word; as unit of context, to see if the recording unit has positive, negative or neutral feature, the sentence was chosen, and as unit of number the last five phrases of each interview. Of the 14 people whose interviews were analyzed two used the word terrorism by referring to the sarin gas attack, both of them were passengers. And on the topic of punishing the perpetrators, three people have ruled for the death penalty, two of them had a positive orientation, an employee and a passenger, and the third, an employee, neutral. Two other persons, both passengers thought that those who are guilty must answer for their deeds "tried, sentenced and done away with" - Shintaro Komada (Murakami 96), "properly sentenced in court" - Ikuko Nakazama (Murakami 101).

Conclusion. Only two persons of the victims/survivors of the sarin gas attack on the Tokyo subway has identified what happened to them as a terrorist attack and five other people mentioned in their interview the problem of punishing those who were guilty, this illustrates that it is possible to speak of invisible terrorist in Japan not only by the nature of the weapon of the terrorist attack, but as well as by reference to the inability of the victims to understand and realize the nature of the attack. Although it is intended to punish those found guilty, the victims/survivors of this terrorist attack do not use the word terrorism for what happened to them, by making terrorism an invisible component of the events that took place, they are virtually denying its existence.

Writers of Earth or Terrorism as social construct

Bill Gray, the main character of the book, a novelist, who is struggling to finish a new book, tells about one of the themes of the novel "there's a curious knot that binds novelists and terrorist", this "curious knot" reveals the novel's social dimension by staging a lost battle between the author of a literary work, the novelist, and the author of a terrorist attack, the terrorist. This clash between the notion of writer as creator of work meant to have an impact on society and events that the social sphere experience and by doing so, brings into play a new creator, the terrorist, presents a change in the social apparatus. This change triggers a domino effect in the "social life" of Don DeLillo's text and is a source of analyzing the social dimension of terrorism in a literary work.

Bill Gray, also, announces that the authored suffered a lost of territory: "In the West we become famous effigies as our books lose the power to shape and influence. ... Years ago I used to think it was possible for a novelist to alter the inner life of the culture. Now bomb-makers and gun men have that territory. They make raids on human consciousness. What writers used to do..." (Don DeLillo 41). For a writer the medium of expression is his literary

work, his books, for a terrorist the medium of expression is the crowd, the gathering of people subject to his direct infliction of terror that leads to victims, and indirect infliction of terror, the large numbers of people that find out about terrorist attacks.

More information about the writer and his connection to the work he produces is offered by Brita Nilsson, a photographer, also a creator, an author, but one that works in and with a different medium of expression, photography. She is described in the text of the novel as having dedicated an important part of her career to immortalizing the figures of writers, so it is understood that she is an experienced creator in her medium of expression. Writers are the subjects of her work, of whom she illustrates not only in photographs, but also in words: “The writer’s face is the surface of the work. It’s a clue to the mystery inside. Or is the mystery in the face? Sometimes I think about faces. We all try to read faces. Some faces are better than some books. Or put the pictures in a space capsule, that would be fantastic. Send them into space. Greetings. We are the writers of Earth” (Don DeLillo 26). Keeping in mind that Bill Gray announces a bind between novelist and terrorists, some features of the novelists are translated to terrorists. What Brita sees is no longer a writer concerned only by his work that would shape the society, but a writer concerned by the fact that someone else will take his place in making raids on human consciousness, the terrorist. By sending an image in space of a writer haunted by another figure able to alter the inner life of the culture and not him anymore, i.e. the terrorist, “Greetings. We are writers of Earth” has a new dimension, the terrorist is also a writer of Earth, he is a figure that was able to shape the history of our planet, Earth.

There is another writer of Earth present in DeLillo’s literary work, Mao Zedong, he can be found at both the levels of the story and discourse in the novel. Mao Zedong’s personality is often associated with the mass production of his books and image. The “Don DeLillo cult of Mao” refers to both “instances” of the Chinese leader. DeLillo acknowledges him as a book writer: The cult of Mao was the cult of the book... a summoning of crowds where everyone dressed alike and thought alike... Isn’t there beauty and power in the reception of certain words and phrases?... They became a book-waving crowd. Mao said, ‘Our god is none other than the masses of the Chinese people.’ And this is what you fear, that history is passing into the hands of the crowd” (Don DeLillo 162), and as a worldwide famous image, in the very title of his novel, *Mao II*.

There are two main passages in the text discussing the title of the book, *Mao II*, the two also illustrate key entities of the text individual/author-crowd-image/art the link between them:

He was running a little late but wanted to look at the Warhols only a few blocks away. The museum lobby was crowded. He went downstairs, where people moved in nervous searching steps around the paintings. He walked past the electric-chair canvases, the repeated news images of car crashes and movie stars, and he got used to the anxious milling, it seemed entirely right, people eager to be undistracted, ray-gunned by fame and death. Scott had never seen work that was so indifferent to the effect it had on those who came to see it. The walls looked off to heaven in a marvelous flat-eyed gaze. He stood before a silk screen called Crowd. The image was irregular, deep streaks marking the canvas, and it seemed to him that the crowd itself, the vast mesh of people, was being riven by

some fleeting media catastrophe. He moved along and stood finally in a room filled with images of Chairman Mao. Photocopy Mao, silk-screen Mao, wallpaper Mao, synthetic-polymer Mao. A series of silk screens was installed over a broader surface of wallpaper serigraphs, the Chairman's face a pansy purple here, floating nearly free of its photographic source. Work that was unwitting of history appealed to Scott. He found it liberating. Had he ever realized the deeper meaning of Mao before he saw these pictures? A subway rumbled past in the stony dark nearby. He stood and looked a while longer, feeling a curious calm even with people moving steadily in and out. The surge of bodies made its own soft roar. (DeLillo 21)

Karen was in the bedroom looking at the gift Scott had brought back from the city. It was a reproduction of a pencil drawing called Mao II. She unrolled it on the bed and used objects in reach to hold down the corners. She studied the picture to see what was interesting about it or why Scott thought she might like it. The face of Mao Zedong. She liked that name all right. It was strange how a few lines with a pencil and there he is, some shading in, a scribbled neck and brows. It was by a famous painter whose name she could never remember but he was famous, he was dead, he had a white mask of a face and glowing white hair. Or maybe he was just supposed to be dead. Scott said he didn't seem dead because he never seemed real. Andy. That was it. (DeLillo 62)

Information about the fragile relation between image and crowd in Don DeLillo's literary work is given by the author himself in "The Image and the Crowd": "I keep thinking, without too much supporting evidence, that images have something to do with crowds. An image is a crowd in a way, a smear of impressions. Images tend to draw people together, create mass identity." (qtd. Hardack 374) In trying to decipher the link between the rest of the key entities as revealed by the fragments above, another "writer of Earth" becomes present in Don DeLillo's text: Andy Warhol. For Andy Warhol the medium of expression is the canvas/ art. Warhol's first series of Mao images produced in 1972 marks his renewed interest in painting, the series was based on the ubiquitous photograph printed as the frontispiece to *Quotations from Chairman Mao Tse-tung*. This first series of Mao images was among the first of his paintings to feature not only a gestural handling of the background, but also black scribbled lines that were screened on separately. About his choice to treat the subject, Warhol later remarked, "I really would still do just a silkscreen of the face without all the rest, but people expect just a little bit more. That's why I put in all the drawing." (qtd. Livingstone 74) The people, the art consumer crowd is always present in the mind of the artist, not only as an end product of his work, but also prior to creating the artwork. The image of Mao Zedong stands proof of how society consume and appropriate a cultural phenomenon.

In order to understand how much Mao's image has traveled along today's culture, it is important to note that Mao Zedong is placed together with pop stars and Hollywood icons not only in galleries showing Warhol's works but, also, in homeland China. The image of Mao, as part of the Maocraze, meaning: addressing a later generation who were children or teenagers at the time of Chairman Mao's death, has the status of an icon in the popular sense of the term, an idol with a visual relevance similar to that reached in the West by Marilyn Monroe or Elvis Presley (Dal Lago 51).

Conclusion. Murakami's work aims to reveal the nature of the Japanese psyche by the way the Japanese people deal with the terrorist attack. The event is a real one, the Japanese society has experienced such a thing on 20 March 1995. The subject exists, but the need to filter it through literature is Haruki Murakami's, a man who can slice a problem of his society through his nature as an author. In this case we can talk about terrorism as it is known to us all, as an anti-human act, using calculated, shocking and illegal violence on civilian population is known to be the core of terrorism. However the medium for communicating it to the public is that of a literary work. Ever since terrorism invaded the media, and in this way each of us has become a terrorism consumer with the help offered by the media, this phenomenon being known as ad-terrorism, it is understood that when the general public has come to consume terrorism through literature a new type of terrorism was born: literary terrorism.

By analogy with the definition of ad-terrorism, a definition for literary terrorism can be provided, ad-terrorism refers to advertising terrorism or doing publicity for it, term applied to the working methods of terrorists meant to intimidate and induce of shock, fear and chaos among civilians by media or other means of advertising. Also called advertising terrorism or the message terrorism or terrorist groups, whose ads are addressed to noncombatant subjects. (Dulea and Frunzetti 177) . A first definition of literary terrorism can be offered, literary terrorism refers to terrorism that appears in a literary work, or to terrorism as being the topic a literary work. It is also a term meant to define the everyday reality of terrorism poisoning the society, given the fact that terrorism has invaded even the literary creations.

A definition of literary terrorism was offered by analyzing the literary work created by Haruki Murakami: *Underground*. In the second part of the paper the focus was on the social dimension of terrorism as it is found in the novel *Mao II* by Don DeLillo. This is done in order to give some completion on the nature and name of terrorism found in literary works. Often is not enough to call it just literary terrorism considering that the terrorism consumed through books has an important social component, as it is found in the literary works whose theme is terrorism. An enlarged term and definition is put to question, i.e. the existence of a socio-literary terrorism.

Writing about terrorism is a social act in itself, the author's need to deal in writing with a real even, the terrorist attack on the Tokyo subway, as in Haruki Murakami's case, or with a concept, a phenomenon that consumes our present day society, terrorism, and by dealing with non-real events triggers a series of social characterizations by fostering them in the text of his literary work, as in Don DeLillo's case, allows the term socio-literary terrorism to announce its existence and place itself "on the market" of types of terrorism.

Bibliography

Barna, Cristian. *Terorismul-Ultima soluție* .București: Editura TOP FORM, 2007

- Carmichael, Thomas. "Lee Harvey Oswald and the Postmodern Subject: History and Intertextuality in Don DeLillo's 'Libra, The Names', and 'Mao II'" *Contemporary Literature* 34.2 (Summer, 1993). 204-218
- Chelcea, Septimiu. *Metodologia cercetării sociologice- Metode cantitative și calitative*. București: Editura Economică, 2007
- Dal Lago, Francesca. "Personal Mao: Reshaping an Icon in Contemporary Chinese Art" *Art Journal* 58.2 (Summer, 1999). 46-59
- DeLillo, Don. *Mao II*. U.S.A.: Penguin Group, 1992
- Dulea, Gabriel & Frunzeti, Teodor. *Psihologia terorismului în era globalizării*. București: Editura Centrului Tehnic- Editorial al Armatei, 2009
- Hardack, Richard. "Two's a Crowd: 'Mao II', Coke II, and the Politics of Terrorism in Don DeLillo" *Studies in the Novel* 36.3 (Fall, 2004). 374-392
- Livingstone, Marco. "Do It Yourself: Notes on Warhol's Technique" in *Andy Warho: A Retrospective* ed. McShine. New York: Museum of Art, 1989, 63-78
- Murakami, Haruki. *Underground- The Tokyo Gas Attack and the Japanese Psyche*. London: Vintage, 2003
- Simileanu, Vasile. *Radiografia terorismului*. București. Ed. TOP FORM, 2008

SALMAN RUSHDIE'S *THE MOOR'S LAST SIGH*: 'PEELING OFF HISTORY' AS THE NECESSITY OF BECOMING AN INDIVIDUAL

Roxana Elena DONCU, Assistant Lecturer, and Liliana ANDRONACHE, Assistant Lecturer, "Carola Davila" University of Medicine and Pharmacy, Bucharest'

Abstract: As a postcolonial writer, Salman Rushdie is preoccupied with re-conceptualizing the identities of postcolonial migrant subjects as hybrid, often straddling two opposite cultures. *The Moor's Last Sigh's* concern lies with defining "palimpsest" identity, an instance of the traces colonial history has left on the colonial/postcolonial subject. At the same time, placed under the unbearable "burden" of history, torn between his commitments to multiple traditions, the individual strives for freedom, love and authenticity. The main character of the novel, Moraes Zogoiby (the Moor) embodies the search for an authentic identity among the many palimpsests of the divisive colonial history.

Keywords: postcolonialism, hybridity, palimpsest identity, authenticity, individualization

1. Introduction

Written in exile and under house arrest, *The Moor's Last Sigh* (1995) can be read first and foremost as an allegory of Rushdie's own condition as a writer living in hiding under the threat of death¹: the narrator, Moraes Zogoiby, recounts his escape from imprisonment by his mother's spurned lover Vasco Miranda. Attempting to comply with Vasco's demand that he should write his autobiography or else face death, he compares himself both to Scheherezade, under pressure to keep telling stories in order to save her life, and to Martin Luther², nailing his theses on the door at Wittenberg in protest against the Catholic Church.

In a similar fashion to *Midnight's Children*, the novel works on multiple levels: through the first person perspective of Moraes Zogoiby it traces the downfall of the Zogoiby family and at the same time fictionalises the rise of Hindu nationalism (the Hindutva movement) which followed the Emergency of Indira Gandhi. On the other hand, the novel's concern with multiplicity and hybridity as postcolonial issues is mirrored in its conceptualization of "palimpsest" identities. The divisions engendered by colonial history and the inability of postcolonial individuals to shake off the burden of the past are again posited as the historical roots of contemporary evils like Hindu right wing extremism. If Saleem Sinai was born into a family of Indian Muslims (to discover later that he was the offspring of mixed English-Indian parentage), Moraes Zogoiby is the hybrid descendant of a Catholic mother (Aurora) and a Jewish father (Abraham), calling himself, in a manner that echoes Joyce's description of Leopold Bloom as a Jewgreek in *Ulysses*, a "cathjew" (428). His mother Aurora, India's greatest artist, comes from a Portuguese family related to the 15th century

1 After the publication of *The Satanic Verses*, the Iranian spiritual leader Ayatollah Khomeini pronounced a fatwa (death punishment) against Salman Rushdie.

2 The Moor's identification with Luther may be open to several interpretations: Luther stands for protest and radicalism (as one side of the Moor's family does), but also for the division of the Catholic Church (paralleling the divisions inside Moraes' family and nation). Finally, as the novel is written in the form of the Moor's autobiography, Luther is linked to confession as a Christian practice with which Moraes compares his effort.

explorer and colonizer Vasco da Gama, while his father, a Cochin Jew, may possibly be the illegitimate offspring of the last sultan of Granada, Boabdil.

2. The divided postcolonial subject

The divisions in the Moor's family reflect both the internal divisions in his personality and the religious and political factionalism that marks the beginning of communalist conflict—Rushdie started writing the novel after the riots that followed the destruction of the Babri Mosque³, a major Muslim shrine in Ayodhya. His ancestry is also a mark of cultural difference: as a Christian-Jew, Moraes belongs to a minority, and his exploitation by Raman Fielding in the course of the novel points to the way Hindu nationalist politics chose to deal with minorities in the 1990s. The Moor's family line illustrates both the wonderful plurality of India's many ethnic and religious groups and the status of minorities in a new, post-independence nation.

Aged 36, yet burdened with the body of a 72 year old man (he is doomed to go through life at double-speed), Moraes looks back at the end of his life upon his deeply-rifted family, trying to come to terms with its ruin. He traces the history of his family as far back as his great-grandparents, the da Gamas. Through the da Gamas, Rushdie makes an inventory of the conflicting attitudes to British colonialism that later led to factionalism, the rise of Hindu nationalism and communalism. Aurora's grandmother Epiphania, honouring her rich husband's illustrious ancestor, takes up the spice trade inaugurated by da Gama and is understandably blind to colonialism's exploitative side. Her complicity in the imperialist enterprise makes her a willing subject of the British administration, whom she supports politically almost as devotedly as she follows her Portuguese Catholic faith. She has completely internalized the colonizer's attitude, believing that the departure of the British would amount to a loss of identity. To her husband Francisco, a nationalist and a progressive fighting for independence, she replies:

‘What are we but Empire's children? British have given us everything, isn't it? - Civilization, law, order, too much. Even your spices that stink up the house they buy out of their generosity, putting clothes on backs and food on children's plates. Then why speak of such treason and filthy up my children's ears with what-all Godless bunk?’ (18)

Francisco, however, refuses to share his wife's justifications of the power abuse and the oppression of the British colonizers. He demands home rule for India, resting his case on the ruthless economic exploitation of the subcontinent by its colonizers:

‘Taxes doubled! Our youngsters dying in British uniform! The nation's wealth is being shipped off, madam: at home our people starve, but British Tommy is utilizing our wheat, rice, jute and coconut products. I personally am required to send out goods below cost-

3 The Bharatiya Janata Party (the main Hindu party in office) planned the demolition of the Babri Mosque, a site disputed by Hindu, Muslims and Jainists. Its destruction was carried out during a Hindu nationalist demonstration in 1992. After this event, the country was rocked by communal riots, in which more than 2,000 people died. In Pakistan and Bangladesh many Hindu women were raped by Muslims in retaliation for the destruction of the mosque.

price. Our mines are being emptied: salpetre, manganese, mica. [...] nation going to pot.’
(18)

Epiphania and Francisco embody two different attitudes to British colonialism, which their children Camoens and Aires will inherit. On one side of the divide stand Epiphania and Aires as reactionary conservatives- they were for “England, God, philistinism, the old ways, a quiet life” (18), while on the other Francisco and Camoens represent the radical “virtues of nationalism, reason, art, innovation, and above all, in those days, of protest.” (18-9) These familial divisions will resurface in every generation, albeit in a slightly different form; the death of Francisco, nor any other death for that matter will prove capable of putting an end to the conflict. As Moraes acknowledges: “This, too, is part of my inheritance: the grave settles no quarrels.” (27) As familial and national⁴ history are made to mirror each other, the blood baths of communal riots stem from the same old wounds and reproduce themselves in the same ways as the rifts in the Moor’s family. The partition of the subcontinent into India and Pakistan after Independence is paralleled by the division of the da Gama business and estate after the conflicts of the Lobos and the Menezes clans. Aurora’s mother Belle decides to separate the company in two, disregarding Francisco’s will (which stipulated that Gama Trading Industry should be run on a fifty-fifty basis by the two brothers Aires and Camoens). “Divide, and maybe the sickness can be contained in one half only. If we do not live separately, we will die together” (41) says Belle, echoing the arguments put forward by the Muslim founders⁵ of Pakistan. She divides the old house on Cabral Island “from deepest bottom to highest top” (41) Along with the boundaries used as demarcations between adverse territories, the things are also split up between the two households: “the old family sets of linen, cutlery, crockery were all summarily divorced, down to the last tea spoon, pillow-slip and quarter-plate.” Animals have to follow the enigmatic whims of their human masters: “even the lizards on the walls were captured, and evenly distributed on both sides of the great divide.” (42) This is how artificial boundaries become natural, in the end. The division of space is closely followed by the break-up of time, as Belle, in the absence of a second kitchen, “put up a chart of hours on the wall that bisected the week, day by day”, allotting alternative days for cooking to each side of the family. In her first mural fresco Aurora paints Mother India with Belle’s face, and Belle’s symbolic gesture of dividing the family estate is also transferred on Mother India, who “loved and betrayed and ate and destroyed and again loved her children, and with whom the children’s passionate conjoining and eternal quarrel stretched long beyond the grave” (60-1)

Conflict runs like a red thread through the novel: Moraes’s parents, Aurora and Abraham, after a brief interlude of passionate love come to hate one another because of their vastly different personalities (they represent another long-standing conflict, that between the Christians and the Jews, leading to the mass torture and genocide of the Holocaust). Abraham

4 The nation is understood as a family (Rushdie frequently uses Mother India to stand for the country). This construal of nation as a community of descent (ethnic nationalism) rather than a community of assent (civic nationalism) is questioned throughout the novel.

5 Muhhamad Ali Jinnah, responding to Muslim fears of marginalization from a Hindu government, advocated the creation of a separate Muslim state. Jinnah’s urgent demands for Pakistan, which led to a rather sudden Partition and many violent incidents, came from the fact that he was suffering from terminal tuberculosis. Like the Moor, he was running against the clock of his biology and wanted to see his dream fulfilled before dying.

is a business-minded pragmatist, who redeems the declining family business by transferring it to Bombay. There he will become a lord of the underworld of crime, trafficking in girl prostitutes, arms and even nuclear weapons, dealing in drugs and speculating in real estate. In sharp contrast to her level-headed husband, Aurora is depicted as an artist of genius, a complex, often conflicting personality. She shows the readers another face of Mother India⁶: plural, sophisticated, by her artistic genius able to offer the most inclusive view of modern India. Her vision charts the historical transformations of India, starting from King Gondophares and the Apostle Thomas, Taj Mahal and the battle of Srirangapatnam, to modern history, All-India Congress and the Muslim League. She also engages with the Boabdil theme, using her son to pose for a rewriting of the story set in an imaginary Mooristan- a place where different realities meet. Mooristan is depicted as an allegorical counterpart to a post-independence India, dominated by prejudice, dissent and fundamentalism. Yet, although her painting begins with the huge murals depicting the whole cultural and religious history of India, after she and the Moor grow apart, her work becomes darker, more fractured. In a review of the novel Coetzee calls Aurora “a distracted” mother, who “suffers intermittent remorse for not loving her children enough, but prefers finally to see them through the lens of her art.” (www.nybooks.com) Aurora’s palimpsest paintings, in which she renders eternal her own vision of a plural, multiple India by painting it over the corruption and deformity of the present, amount to no more than a “romantic myth of the plural, hybrid nation.” (www.nybooks.com) Rushdie’s critical stance towards the metaphor of the nation as family can be surmised in his portrayal of feminine figures symbolic of mother India: Belle, Aurora, and finally Uma Sarasvati. Whereas Belle embodies the spirit of endless division, Aurora, in spite of her depiction as the brilliant voice of the nation’s hybridity, has her failings. As Coetzee pointed out, she is too much of an artist to be a good mother: her preference for representation leads to an objectification, a reification of her relationship with the Moor and his three sisters. This happens because representation is a relationship which establishes a hegemonic one-way relationship between the representer and the represented; love on the other hand implies a two-way communication. Eventually, she (as well as her husband) is responsible for the destruction of their children. Through her identification with the image of Mother India, Rushdie problematizes the notion of a postcolonial identity mainly dependent on national definitions (however inclusive). In a way, the novel is Rushdie’s last sigh, his last looking back towards the concepts of nation and national identity before dropping them in favor of his own version of cosmopolitanism. Moraes writes “Motherness-excuse me if I underline the point- is a big idea in India, maybe our biggest: the land as mother, the mother as land, as the firm ground beneath our feet.” (137) It is no coincidence that Rushdie’s following novel *The Ground beneath Her Feet* will deal with the shakiness rather than the stability of the ground: the idea of motherhood, of the nation as family is finally dismissed in *The Moor’s Last Sigh*, and in his next piece of work Rushdie is more concerned with growing up as a coming to independence than with questioning the allegiances to family and nation.

6 Mother India is also the name of a popular Hindi movie directed by Mehboob Khan and produced in 1957. The figure of Radha, a strong peasant woman and mother, stands for India.

An attendant problem on the issues of conflict and division that suffuse the Moor's narrative is how to explain them. My contention is that these issues are related to a specific understanding of nationalism and a particular distribution of gender roles during colonial rule, both of whom were challenged by the increasing individualization of postcolonial societies. In *The Nation and its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*, Partha Chatterjee delineates a model of Indian nationalism that was developed in opposition to Westernized concepts of imagining the nation. According to Chatterjee, the early anticolonialist nationalists produced their own domain of sovereignty by dividing culture into material and spiritual areas and staked their independence on the claim to the spiritual sphere, represented by religion, caste, women and the family. In order to preserve their sense of an authentic identity, communities engaged in an artificial separation of the material and spiritual spheres:

The material is the domain of the "outside," of the economy and of statecraft, of science and technology, a domain where the West had proved its superiority and the East had succumbed. [...] The spiritual, on the other hand, is an "inner" domain bearing the essential" marks of cultural identity. The greater one's success in imitating Western skills in the material domain, therefore, the greater the need to preserve the distinctness of one's spiritual culture. (6)

Because the domain of the spiritual was imagined as a repository of essentialized authentic identities enabling political contest, the aspirations of the marginal groups (among them women) included in the spiritual dimension were subject to 'normalization' and naturalization. Women were ascribed gender roles that helped defined an "atavistic and authentic" body of tradition, while men represented the "progressive, or revolutionary, principle" (McClintock 2) Thus postcolonialism inherited a double (and divided) idea of identity: the concept of an internal identity, essential and mythic and an 'outside' concept of political and economic identities. While women were forced to hide their difference and complexity under an essentialized concept of motherhood, men evaluated their social, economic and political positions according to the borrowed standards of Western ideology. Radhakrishnan, commenting on Chatterjee's model, notes that

nationalist rhetoric makes 'woman' the pure and ahistorical signifier of 'interiority'. In the fight against the enemy outside, something within gets even more repressed and 'woman' becomes the mute but necessary allegorical ground for the transactions of nationalist history. [...] The result is a fundamental rupture [...] a radical collapse of representation. Unable to produce its own history in response to its inner sense of identity, nationalist ideology sets up Woman as victim and goddess simultaneously. Woman becomes the allegorical name for a specific historical failure: the failure to coordinate the political or the ontological with the epistemological within an undivided agency (84-5)

Rushdie's feminine characters have to suffer the consequences of this double idea of identity. Aurora's mother Belle challenges the patriarchal gender system by reversing the stereotypical roles assigned to women and men: she takes care of the family business and adopts tough 'male' strategies in order to do that. The recognition of her being a tower of

strength comes with her moniker ‘Queen Isabella of Cochin’. Other strong women like Aurora and Uma choose to follow the path of their artistic development, ignoring the binding essentialisms that are the heritage of the anticolonial struggle for independence. Yet in so doing, they destroy themselves and the men they love. The division of the family/nation into clearly separated gender roles and the failure of nationalism to provide opportunities for change are analyzed as the major ills affecting postcolonial nations like India.

3. “Peeling off history” in order to become an individual

The fate of the Moor illustrates the effects of this conflict/division on the construction of subjectivity. He is born under his great-grandmother Epiphania’s curse: “a house divided against itself cannot stand [...] may your house be forever partitioned, may its foundations turn to dust, may your children rise up against you, and may your fall be hard ;” (99) Since the family (and nation, by extension) is conceived as a site of ongoing struggle, Moraes gets caught in the middle: between his willful, brilliant mother, who in her art attempts to build the myth of a plural, hybrid nation able to accommodate her own difference and a father corrupted by the Western capitalist drive for profit. As he tries to forge an identity, he will successively identify with his mother, Uma, his father and then Raman (Mainduck) Fielding. All these identifications are tainted by history and fail in the end. His mother’s love proves insufficient: whereas at the beginning he is part of her political project of offering a counter-image to nationalist India, Moraes sees his mother’s possessiveness as an attempt to stifle his personality. In unconscious protest against her terrible love, he strives for freedom and love. In this state of mind, he encounters Uma Sarasvati, a rival artist of his mother’s. Uma embodies another type of pluralism: while Aurora stands for an integrative pluralism, Uma represents “the protean, hybridized, postmodern and postcolonial subject” who turns out to be “faithless and destructive” (Baker 242) Uma is as fraudulent as his father, an artist who creates various personas in order to catch the Moor in her trap: her hidden purpose is destruction- revenge against Aurora, whose place as the essential Indian artist she intends to take. After sending Aurora the tapes with the Moor’s insulting remarks directed at his mother, Uma accidentally swallows the poison she had prepared for the Moor. She crushes his heart, but also makes him acknowledge his mistaken love for “the pluralist Uma, with her multiple selves, her highly inventive commitment to the infinite malleability of the real, her modernistically provisional sense of truth, who had turned out to be the bad egg” (272) Uma’s identity consists in a collection of roles with which she identifies- a set of “radically different personae” (265) without an integrative core that can hold them together while at the same time allowing for change and transformation.

As a result of Uma’s jealous intervention, the Moor is disinherited and kicked out of his parents’ home. The moment is described as one of disorientation (a foreshadowing of *The Ground beneath Her Feet*):

I stumbled through them, giddy, disoriented, lost. I was nobody, nothing. Nothing I had ever known was of use, nor could I any longer say that I knew it. I had been emptied, invalidated; I was, to use a hoary but suddenly fitting epithet, *ruined*. I had fallen from grace, and the horror of it shattered the universe, like a mirror. I felt as though I, too, had shattered; as if I were falling to earth, not as myself, but as a thousand and one fragmented images of myself, trapped in shards of glass. (278-279)

In a similar fashion to *The Ground beneath Her Feet*, the moment of disorientation is understood as the beginning of maturity (the fall from grace also echoes the fall from the bombed plane in *The Satanic Verses*). In spite of his broken heart and the shattered vision of his childhood world, the Moor articulates the necessity of finding his own true self, independent of his parents, several times throughout the narrative: "in writing this, I must peel off history, the prison of the past. It is time for [...] the truth about myself to struggle out, at last, from under my parents' stifling power"(136) and "I need no longer be what ancestry, breeding and misfortune had decreed, but could enter, at long last, into my self- my true self." (295) Even if the project Moraes outlines here, that of being true to himself, will eventually fail, his being able to articulate this desire for authenticity counts as a step forward in the conceptualization of postcolonial subjectivity. Saleem Sinai in *Midnight's Children* is incapable of articulating such an ideal- he remains forever committed to a sense of history and self being inseparable and inevitably interlocked. Charles Taylor analyzes the desire for authenticity as one of the major moral ideas that have shaped and continue to shape modernity. He argues that behind the self-fulfillment, moral relativism and subjectivism characteristic of our age we can distinguish the moral force of the ideal of authenticity. (15-6) Here is Taylor's definition of authenticity, closely linked to the goal of self-fulfillment:

Being true to myself means being true to my own originality, and that is something only I can articulate and discover. In articulating it, I am also defining myself. I am realizing a potentiality that is properly my own. This is the background understanding to the modern ideal of authenticity, and to the goals of self-fulfillment and self-realization in which it is usually couched. This is the background that gives moral force to the culture of authenticity, including its most degraded, absurd, or trivialized forms. It is what gives sense to the idea of 'doing your own thing' or 'finding your own fulfillment'. (29)

What Taylor calls the culture of authenticity is not only a modern, but also a specifically Western culture, with roots in the Christian theology of St Augustine, the writings of Rousseau and the philosophy of Herder. Rushdie's criticism and final abandonment of pluralism (Aurora) and multiculturalism (Uma) as wrong matrices for the development of subjectivity coincides with the adoption of a cosmopolitan model, in which the individual is conceived as less dependent on his membership in cultural communities and where "voluntary affiliations" (Hollinger 3) are favoured.

After his release from jail (where he was thrown following accusations of having poisoned Uma) the Moor, lacking the protection of his family, is forced to join the criminal underworld of Bombay as the right-hand man of Raman Fielding, "a thinly disguised caricature of Bal Thakeray⁷". (Coetzee www.nybooks.com) Raman Fielding, a Hindu demagogue with an army of thugs stands for what Latour called the work of purification. He is an apostle of cultural purity, who believes that the "true nation is what we must reclaim

7 Balasaheb Thakeray, ex- leader of the Shiv Sena Party (SSP), whose SS initials are a fateful (and not altogether wrong) reminder of fascism. Rushdie calls them "the most overtly Hindu-fundamentalist grouping ever to achieve office anywhere in India" (*The Riddle of Midnight* 322). The SSP (whose symbol is the Bengali tiger) is an extreme right wing group, with overt anti-Muslim views.

from beneath the layers of alien empires.” (299). A specter of Hindu fundamentalism on the rise, Fielding’s ideology is reactionary and repressive:

He was against unions, in favour of breaking strikes, against working women, in favour of sati, against poverty and in favour of wealth. He was against ‘immigrants’ to the city [...] against the corruption of the Congress and for ‘direct action’, by which he meant paramilitary activity in support of his political aims, and the institution of a bribery-system of his own. He derided the Marxist analysis of society as class struggle and lauded the Hindu preference for the stability of caste. In the national flag he was in favour of the colour saffron and against the colour green⁸. (298-9)

Moraes acts as the right-hand man of Raman Fielding: he is a physical colossus, six feet and a half tall⁹ and he possesses a misshapen club-like right hand, with whom he knocks down his adversaries. The associations that the misshapen right hand of the Moor calls to mind are used to throw into doubt Raman Fielding’s political power. The symbolic meanings of the hand are traditionally linked to power and authority. Additionally, the right hand is associated with the solar, the rational and the conscious- with the yang energy in Asian cultures. Moraes’ deformed right hand serves as an indication of the illegitimacy of Fielding’s power- based on intimidation and aggression and sustained by a vast underground criminal network, similar to his father’s. The deformity of his hand points to an alteration of the rational, to Fielding’s rhetorical stratagems and his reliance on the irrational powers of religious fundamentalism to gain adherents. He acknowledges people’s thirst for the irrational and decides to enlist it as his “power’s secret source”: “it is not the civil social norm for which men yearn, but the outrageous, the outside, the out-of-bounds.” (305) Since Abraham and Fielding are competing for primacy in Bombay, the Moor stands divided in his loyalties: he is at first enlisted in Fielding’s underground army, and then switches his allegiance to his father. Neither master appeals to him- as Moraes notes, echoing Vasco Miranda “corruption was the only force we had that could defeat fanaticism.” (332)

The struggle for primacy between Abraham and Fielding ends in the murder of the latter and an explosion that destroys half of Bombay, driving Moraes to Spain. The flight to Spain is a symbolic return to origins (in search of his true hidden self), as the Moor returns to the very spot where his ancestor, the sultan Boabdil had abandoned his power. His exile from India is construed as the only adequate response to the increasing violence and religious fundamentalism of his native country. Yet the alternatives to the constraints of a rigid definition of nation- pluralism and multiculturalism- have been deeply problematized throughout the novel.

Paul Cantor argues that Moraes’ encounter with a multicultural Spain turns up to be equally criticized by Rushdie, who “comes to raise doubts about the value of cultural hybridity itself “. (Cantor 133) The cultural pluralism that the Moor observes in Spain is devoid of authenticity: in the village of Benengeli the Moor suddenly finds himself

⁸ The colour saffron represents the Hindu majority, while green stands for the Muslim minority, as the favourite colour of Prophet Muhammad, who wore a green cloak and turban.

⁹ 6.5 feet is 1.98 meters, 2 meters approximately.

in a most un-Spanish thoroughfare, a ‘pedestrianised’ street full of non-Spaniards [...] flanked by a number of expensive boutiques- Gucci, Hermes, Aquascutum, Cardin, Paloma Picasso- and also by eating places ranging from Scandinavian meat vendors to a Stars-and-Stripes-liveried Chicago Rib. (390)

Cantor notes that for Rushdie “the commodity culture of capitalism abstracts from the local, from anything that roots a people in their soil, and substitutes instead a world of falsely universal brand names, epitomized by the fast-food chains that spring up everywhere and belong nowhere” (134).

A somewhat strange figure depicted in the manner of Bulgakov’s Woland (the devil from *The Master and Margarita*) whispers in his ear “It may be hard for you to pity these lost souls in alligator shoes and sport-shirts with crocodiles over their nipples, but compassion is what is required here [...] these blood-suckers are already in Hell.” (390)

It is clear that this is capitalist Hell, and multiculturalism appears as just another of its faces. Thus the Moor is again caught between two versions of evil: while in India he would have been forced to adopt a narrow definition of identity, the tolerant capitalist ideology in Spain would oblige him to relinquish any sense of self and identity. Cantor concludes that in spite of “his celebration of cultural hybridity, Rushdie has always worried that it can degenerate into empty forms of amalgamation, in which the elements coalesce only because they have been stripped of all serious content” (135)

Vasco Miranda, Aurora’s lover now turned her rival, epitomizes the spuriousness of capitalist multicultural hotchpotch: a talented Goan painter and Aurora’s former lover, he has sold out to the capitalist drive for accumulation and has amassed a fortune by selling kitsch to Westerners. Driven insane by jealousy, he imprisons the Moor in his fortress, letting him live as long as he goes on with his story. The story thus becomes equivalent with his life, and the construction of subjectivity is finally entrusted to the words that build up narrative meaning. The search for identity is a search for love (understood as the unifying, harmonizing principle that binds together the many facets of human subjectivity): when Vasco Miranda dies upon the portrait of Aurora, the Moor meditates on his mother’s death: “She, too, had gone beyond recall, and she never spoke to me, never made confession, never gave me back what I needed, the certainty of her love.” (432) Confession is here understood as a gesture of reconciliation- a reconciliation prevented by Aurora’s untimely death (her murderer was none other than her husband Abraham). This association between love, confession and identity shifts the weight of identity-construction from supra-personal machines to the individual. When subjectivity is understood as a result/effect of identifications with nation/state/culture/religion its construction is plagued by contradictions; it is only at the individual level of making meaning that personal identity can take shape.

4. Conclusion

What Rushdie dramatizes in different ways in his fiction is the thoroughly modern necessity of dropping traditional understandings of the individual as essentially constituted by his belonging to a group or community and focusing instead on the responsibilities and difficulties of what Ulrich Beck called ‘individualization’: “the compulsion to create, to stage-manage, not only one’s own biography but the bonds and networks surrounding it, and to do

this amid changing preferences and at successive stages of life” (27) The individual thus becomes the nodal point of social structure as a result of the rapidly changing social, political and economic environments.

Works cited

- Baker, Stephen. “‘You Must Remember This’: Salman Rushdie’s *The Moor’s Last Sigh*”. *Bloom’s Modern Critical Views: Salman Rushdie*. Ed. Harold Bloom. Philadelphia: Chelsea House, 2003. 233-246
- Beck, Ulrich. *Individualization: Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences*. London: Sage Publications, 2002
- Cantor, Paul A. “Tales of the Alhambra: Rushdie’s Use of Spanish History in *The Moor’s Last Sigh*.” *Bloom’s Modern Critical Views: Salman Rushdie*. Ed. Harold Bloom. Philadelphia: Chelsea House, 2003. 121-144
- Chatterjee, Partha. *The Nation and Its Fragments: Colonial and Postcolonial Histories*. Princeton: Princeton University Press, 1993
- Coetzee, J.M. “Palimpsest Regained: *The Moor’s Last Sigh*”. *The New York Review of Books* 21 Mar.1996. [www.nybooks.com](http://www.nybooks.com/articles/archives/1996/mar/21/palimpsest-regained/). 7 May 2011
- Hollinger, David A. *Postethnic America: Beyond Multiculturalism*. New York: Basic Books, 1995
- McClintock, Anne.” ‘No Longer a Future in Heaven’: Gender, Race and Nationalism.” *Dangerous Liaisons: Gender, Nation, and Postcolonial Perspectives*. Ed. Ella Shohat. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1997. 89-112
- Radhakrishnan, Rajagopalan. “Nationalism, Gender and the Narrative of Identity”. *Nationalisms and Sexualities*. Eds. Andrew Parker, Mary Russo, Doris Summer and Patricia Yaeger. London: Routledge, 1992. 77-95
- Rushdie, Salman. *The Moor’s Last Sigh*. London: Vintage, 2006
- Taylor, Charles . *The Ethics of Authenticity*. Cambridge, Massachusetts and London: Harvard University Press, 1991

'BRAKING' NEWS BREAKS SPIRITS. A CRITICAL PERSPECTIVE ON MEDIA DISCOURSE WHILE TAKING AN ETHICAL APPROACH

Ioana RAICU, Assistant Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște

Abstract: Nowadays, media discourse functions as a confusing source of information, as an independent creator of stories. People no longer trust what they see, they no longer trust what they hear. We deal with myths, legends, stories. Do we still deal with facts? The present paper aims at making sense out of a process (the media process) that resembles more and more, with each day that passes, the eternal fight between good and evil, a process in which we are not sure anymore whether it is 'good' that is being promoted or 'evil'. By taking a critical stand and embarking on a critical discourse analysis of the media discourse, we shall also draw upon our understanding of some ethical concepts in an attempt to come to a more thorough interpretation of the media process, its development and its future directions.

Keywords: media discourse, news, critical discourse analysis, ethical approach

Analysing newspapers, analysing news, stories, programmes shown on national and international television channels, analysing radio broadcasts of news bulletins, analysing special news editions, in a word, analysing media discourse is an endeavour which sociologists, linguists, socio-linguists, psychologists, political, social or cultural analysts, theorists or activists, philosophers, have embarked upon and have been carrying on for quite some time now. However, the topic is not in the least worn out, and this is due to its inherent characteristic of constantly renewing itself.

We consider taking a stand against what is happening in the media nowadays to be important because, in our opinion, the discourse of the media has a crucial role in triggering social changes, in creating social movements, in shaping or reshaping social practices. Paradoxically enough, the discourse of the media is triggered by social practices and, in return, triggers social changes. This type of dialectical relationship between language and social changes has first been theorised and dealt with by Norman Fairclough, in his work *Discourse and Social Change*¹. In a later work, he returns to the subject and brings further emphasis on how news reports rely on the recontextualisation of communicative events and social practices, which are determined by the 'goals, values and priorities of communication in which they are recontextualised' (Fairclough 1995: 41). Analysing media discourse implies the analysis of the use of certain words, the analysis of certain social, cultural and political patterns that characterise a society at a certain point in time, it implies the analysis of the respective society's cultural mentality and identity, its historical context, its background of events.

What is disturbing for a certain class of viewers/listeners/readers nowadays is the impossibility of correctly deciphering a piece of information they come into contact with. This impossibility comes from the fact that the conveyor of the respective piece of

¹ Norman Fairclough, *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press, 1992

information does not represent a reliable source, whether we talk about a certain newspaper, a TV channel, a radio station, a profile magazine, or other media of transmitting the information. According to whether the newspaper, the TV channel, the radio station is being controlled by a certain (leftist or rightist) political party or not, the information we receive shall be presented in such manner as to influence the reader's/viewer's/listener's opinion in respect to a certain matter or another. We may agree that manipulation has always been part of the ways and means of the mass media. Nevertheless, what we seem to be lacking more and more is the tools we need in deciphering those manipulative ways and means. We have no critical understanding of events, we lack the critical stand in respect to the 'stories' we are presented with. An inclination towards sensationalism seems to characterise a whole world and the media makes no exception.

In order to be able to come to a more thorough understanding of what is happening around us, we need to regain our abilities to counteract a possible deceit. And we can do that by redeveloping a critical thinking, a susceptible attitude, a non-gullible stance. The discussion does not set itself as a purpose to induce a feeling of total disbelief, nor does it promote extreme or conspirational theories. The goal is not to 'induce' anything; on the contrary, the article's aim is to try to promote a sort of 'freedom of thought', a freedom from the various types of constraints that are naturally part of the social landscape. The object of this paper is to merely come up with some solutions to a problem that societies are faced with, namely that of not being sure whether the choices we make are our own and if we are, indeed, free to make those choices. Even though it may be commonly agreed that we have not been free from quite some time now to make any kind of choices, it is worth, however, to try to see where the root of the problem actually resides and if there is something that can be done.

Our analysis could only have been undertaken from a CDA (Critical Discourse Analysis) perspective, should we consider that, as Richardson states in his book on *Analysing Newspapers*, CDA starts by identifying a social problem, then takes the side of those who suffer most and critically analyses 'those in power, those who are responsible and those who have the means and the opportunity to solve such problems' (van Dijk 1996: 85), and because 'in response to social inequality and the abuse of power, CDA demands 'politically involved research with an emancipatory requirement' (Tischer et al., 2000, cited in Richardson 2007: 2). In Richardson's opinion, news are in close connection to the actions and opinions of powerful social groups and, while it is evident that they have to be understood in connection to the target and intended audiences, it is wrong to consider that important issues such as 'contemporary democratic politics, social values and the continuing existence of prejudice and social inequalities' should be looked into outside the influence of journalism. They are key themes that are also the result of the 'structures, functions and power of journalism' (2007: 1)

Richardson's 'five fundamental assumptions about language', namely that: 'language is *social*', 'language use enacts *identity*', 'language use is always *active*', 'language use has *power*', and, finally, that 'language is *political*', are assumptions that we can clearly identify with when we think of how language is used in the process of transmitting the information. The statement that language is social comes to reinforce the above mentioned arguments about the dialectical relationship between language and social change, as theorised and best explained by Fairclough. That 'language use enacts identity' might seem self-evident if we think that we project a certain image of ourselves by the mere things we say and the ideas we

identify with. By arguing that 'language is active', we argue that things are being done through language, a statement which is founded on the idea that progress is impossible without communication through language. At the same time, however, whoever holds the key to communication, holds the key of power and language proves to be the engine that produces power. Finally, that 'language is political' is probably the conclusion analysts and linguists have reached once they realised that everything that is being transmitted through language is based on a certain agenda.

Discourse is language in all of the above situations. Discourse is 'language in use'. What critical discourse analysts do is to go further than accepting this and to promote the 'aim of linking linguistic analysis to social analysis' (Woods and Kroger, 2000: 206). Responding to the idea that discourse must play a part in producing and reproducing social inequalities (as a result of accepting that language use contributes to the (re)production of social life), CDA 'seeks to have an effect on social practice and social relationships' (Tischer *et al.*, 2000: 147) – of disempowerment, dominance, prejudice and/or discrimination – and that such critical analysis may take place 'at different levels of abstraction from the particular event: it may involve its more immediate situational context, the wider context of institutional practices the event is embedded within, or the yet wider frame of the society and the culture' (Fairclough, 1995b: 62). Out of the general principles of CDA established by Wodak (1996) and cited by Richardson, there are four key themes that require more profound discussion as they also apply to media (newspapers) discourse: 'the constituted and (re)creative character of discourse; power and social relations in discourse; ideology; and hegemony.' (Richardson 2007: 27) All these key themes relate to the role and influence of the media discourse. The (re)creative character of the media discourse is to be reflected in newspaper articles, TV shows, news coverages, social campaigns done by the media representatives, promoting social or cultural events, etc. Power and social relations are displayed in the media discourse whenever a certain social or political event, which is of crucial importance in the evolution of events at a certain point in the development of a nation, is made public, is presented to the people. The way in which the event is made public and presented will trigger certain social or political changes and will have an influence on the future development of events. Media discourse is characterised by a certain type of ideology, in the sense that it preserves a sense of 'how things should be done'. If we think of a type of ideological discourse, we think that it must lead to something. Media discourse always leads to something, or claims to do so, or sets itself as a goal to do so. Hence, its hegemonic feature, its struggle to remain on top of the list of communication means.

Richardson was arguing that the investigation of certain words is an important step in doing discourse analysis (Richardson 2007: 47). It is a well known fact that the media discourse is characterised by the use of certain words, that there are so-called clichés that we are already familiar with. In today's discourse of many journalists, reporters, editorialists, columnists, etc., there is however a tendency towards using terms that do not really mean anything in themselves, but are merely meant to create an atmosphere of 'breaking' news. Words like 'sensational', 'really', 'actually', 'extraordinarily', 'extremely', 'practically', 'phenomenal', 'formidable', 'stunning', 'terribly', 'incredible', 'unbelievable', 'shocking' and the list may go on, are, most of the times, used excessively, sometimes without there being the need to use them, mainly they are used to get the viewer's/listener's/reader's attention or to

make the story sound as the story of the moment. The redundancy of such words tends to bore or even annoy at a certain moment. The problem arises when some people actually relate to these words in the sense that they come to perceive any story or event as a 'sensational', as a unique happening in *their* own life, in the sense that they seem to sometimes identify with the stories, they crave to know the 'sequel', what happens next, they cannot go on with their own daily lives unless they have the knowledge of what happens next in the life of a certain person involved in a certain 'sensational' story whose development they have watched eagerly, or in the life, for instance, of certain public figures whose lives are publicised in the media or who are part of certain reality shows. Nothing beats the 'sensational' anymore, nothing beats the 'shocking' news.

Van Dijk (1998) was talking of 'cognitive constraints', also known as frames and scripts, which may be seen as the representation of social, economic and ideological values in which the recontextualisation processes are reflected. Through recontextualisation, we understand elements of one social practice appropriated within another, often dominant, context or text for some strategic purpose (Chilton and Schäffner 2002: 17). In his article on 'Representation of Foreign Justice in the Media: The Amanda Knox Case', Michael S. Boyd argues, by making a reference to Fairclough, that recontextualisation texts are transformed in various ways through a process which is 'contingent upon the nature of the events and texts that mediated meanings move into' (Fairclough cited in Boyd 2010: 73). It is in this sense that Richardson gives the example of journalists (and editors) who 'help to legitimate the existing power structure and the existing ways of seeing and doing things' (Dunlevy 1998 in Richardson 2007: 89). He further notes that news producers play an important role in determining social practices:

through its power to shape issue agendas and public discourse, it can reinforce beliefs; it can shape people's opinions not only of the world but also of their *place* and *role* in the world; or, if not shape your opinions on a particular matter, it can at the very least influence *what* you have opinions on; in sum, it can help shape social reality by shaping our *views* of social reality (Richardson 2007: 13)

Boyd adds, while citing Bell (1991), that another important aspect of news production is its 'layered' or 'embedded' nature, so that 'at each stage in the production of the story, earlier versions are transformed and recontextualised in ways which correspond to the concerns, priorities and goals of the current stage [...]' (Fairclough 1995: 48). He then goes on to emphasise that it is not just previous versions that are recontextualised, but also the source texts upon which the stories are originally based, such as interviews, foreign news reports, court documents, etc. The level of complexity increases when the media reports are subject to translation.

At this point one wonders what the bases are for the values propagated in the media. If we consider along with Fowler (1991: 19) that news values are regulated by the 'mental categories which are present in readers' and which the media builds upon, then we agree with van Dijk's assertion that 'cognitive constraints' influence news values and are a reflection of social, economic and ideological values. At the same time, Richardson sees value judgements as operating at all phases of development during the news making process, in a process of

what we may call on-going recontextualisation. (Richardson 2007: 86). Sometimes, the use and recontextualisation of certain terms may lead to an erroneous interpretation and retelling of the events and facts. (Boyd in CADAAD 2013: 47). The cognitive constraints also play an important role in the sense that people use their own background knowledge and presuppositions about what is right and wrong in the form of stored frames and scripts.

If we go back to CDA as a theoretical approach, we may argue that this methodology proves helpful in our endeavour precisely because it embarks upon discourse analysis with a social agenda in mind. However, Richardson argues that there is a tendency in CDA to regard discourse independently, 'as a thing that *in itself* can include or exclude, reproduce social inequalities or effect social change'. 'Discourse is a practice not just of representing the world, but of signifying the world, constituting and constructing the world in meaning.' (Fairclough 1992: 64)

The fact that questions of power are of central interest to CDA may be interpreted in two different ways: on the one hand, critical analysts interpret a piece of text or talk looking at the relations of power that are given by the *context* in which the text or talk occurs: either *local* (setting, time, participants) or *global* (as part of organizational, institutional actions) (see van Dijk, 1996); and on the other hand, the piece of text or talk is regarded as empowering language use, that is, discourse that contributes, by content, context, purpose, rhetoric, to social change. (see Fairclough, 1992) It is commonly agreed upon that power bears upon the production, consumption as well as the understanding of discourse. Admitting that CDA 'engages with, analyses and critiques social power and how this is represented and, both explicitly and implicitly, reproduces in the news', Richardson formulates the question 'what is social power?'. Although power is 'another incredibly slippery concept', one that has been endlessly dealt with in academic discussion about what it *is* or what it *means*, Richardson chooses to take one more perspective and expand it, that of Steven Lukes (1974) who distinguishes three *faces* of power: 'the view of the pluralist' (that Richardson calls the 'one-dimensional view'), the view of their critics (which he calls the two-dimensional view) and a third one which he will call the three-dimensional view of power. According to Richardson, the one-dimensional view 'focuses on behaviour, on outcomes and in the making of decisions on which there is observable conflict. This one-dimensional view of power is simplistic because it emphasises the importance of *conscious* initiation and explicit decision-making. It therefore takes 'no account of the fact that power may be, and often is, exercised by confining the scope of decision-making to relatively "safe" issues' (Bachrach and Baratz, 1970 cited in Richardson, 2007: 30).

The second 'face' power 'brings in the notion of the 'mobilisation of bias' into the definition of power, and critiques those who benefit from the 'rules of the game' 'are placed in a preferred position to defend and promote their vested interests' (Bachrach and Baratz, 1970 cited in Richardson, 2007: 31). This is important, in his opinion, if we want to understand how journalists and the news media 'are *used* by social groups with power' and how 'power is instrumental in making 'non-decisions': for instance, releasing *certain* stories or foregrounding certain policy decisions over others, thus challenging the values and interests of the decision-maker. (2007: 31) As a conclusion, the 'two-dimensional view of power retains the behaviourist focus of the one-dimensional view, but expands its analysis to allow 'considerations of the ways in which decisions are prevented from being taken on potential

issues over which there is an observable conflict of (subjective) interests' (Lukes, 1974, cited in Richardson 2007:31).

The third view of power suggests that 'power should be viewed as a more *systemic* phenomenon.', because the second 'face' of power makes it possible for groups and institutions to succeed in 'excluding potential issues from the political process', allowing individuals and groups to gain power 'from their social relations to others and their position in a hierarchical social system.' To 'logically' better explain it, he cites Lukes: the structural biases of the system are 'not sustained simply by a series of individually chosen acts, but also, most importantly, by the socially structured and culturally patterned behaviour of groups and practices of institutions'.

A may exercise power over B by getting him to do what he does not want to do, but he also exercises power over him by influencing, shaping or determining his attitudes, beliefs, and very wants. (Lukes cited in Richardson, 2007:31)

As a conclusion, Richardson suggests that all this 'occurs *through discourse* and, specifically, in the ability of language to act ideologically.' (2007: 32, emphasis added).

It is probably fair to say that the way in which news and events are presented by the media influences not only our perception of things or our understanding of what happens in the world, it also influences the way we behave in relation to other people, our attitude and our beliefs. It may, in fact, change our lives for ever if we are subject to images and words that have a deep psychological impact. This, in our opinion, is a major responsibility, one which every journalist or reporter should be aware of whenever they cover or report on a certain piece of information or a certain event. They should also be aware of their responsibility of how they might influence people's actions through the way they present news. A very important example that falls into this category is probably the way in which the events of 9/11 were covered by the media at the time they happened and subsequently.

Žižek makes in *Welcome to the Desert of the Real!*² a critique of the way in which America, and other states along with it, chose to interpret the 9/11 attacks and to start the 'war on terror', of the way in which the population was manipulated, in his opinion, into thinking that no other choice other than war was a possible response to the WTC attacks and thus actions and measures were taken that were going to cost other lives and that were not always sticking to the democratic values in the name of which America and its allies claimed to fight the war. He disagrees right from the introduction of his book on the opposition 'democracy' – 'fundamentalism' which he considers to be a false choice, as the states proclaiming democracy as the only possible answer to the fundamentalists' attacks were offering, in fact, the only expected answer simply because it was desired to be like that: 'And is it not the same today with the choice 'democracy or fundamentalism'? Is it not that, within the terms of this choice, it is simply not possible to choose 'fundamentalism'? What is problematic in the way the ruling ideology imposes this choice on us is not 'fundamentalism' but, rather, *democracy itself*: as if the only alternative to 'fundamentalism' is the political system of liberal parliamentary democracy.' (Žižek, 2002: 3)

² Slavoj Žižek, *Welcome to the Desert of the Real! Five Essays on September 11 and Related Dates*, London: Verso, 2002

Not to mention the way the media coverage of events influenced the perception of the Muslim community not just in America, but in various parts of the world. The situation created within the Muslim communities around the world (especially in the US and the UK) was, most likely, one that could not have been avoided. What is necessary to be done in times and at moments like that is to keep close to the ethical perspective that does not allow one to generalise, that keeps one from turning into revengeful tools. In times of war, one party usually tends to go after not only the main adversary, but also after 'ones' rival partners', and what looks like "fratricidal" acts of violence might sometimes prove just as extreme as those between the main groups involved in the war. (Derrida, 2003). Consequently, it is important not to let certain currents, like that of fanaticism, take over 'to an obscurantism armed to the teeth with modern techno-science, to the violation of every juridico-political principle, to the cruel disregard for human rights and democracy, to a non-respect for life.' (Derrida in Borradori, 2003: 113)

We must help what is called Islam and what is called "Arab" to free themselves from such violent dogmatism. We must help those who are fighting heroically in this direction *on the inside*, whether we are talking about politics in the narrow sense of the term or else about an interpretation of the Koran. When I say that we must do this for what is called Islam and what is called "Arab", I obviously mean that we must not do any less when it comes to Europe, the Americas, Africa, and Asia! (ibid: 113)

Nevertheless, Derrida thinks that everything the United States does as not to identify the enemy as the religious foreigner, the Muslim, is just a strategy and that he has his doubts about the discourse of 'tolerance', in this case:

It is said over and over: "We are not fighting Islam; the three monotheistic religions have always taught tolerance." We know, of course, that this is largely inaccurate, but little matter, it's certainly better than the contrary. These official declarations of tolerance also obey a strategy: there are many, indeed more and more, Muslims in America and in Europe; it is thus necessary to reassure them, to gain assurance of their support, to dissociate them from 'terrorism', to divide the enemy camp. Fair enough, that's part of fighting the good fight. Though I clearly prefer shows of tolerance to shows of intolerance, I nonetheless still have certain reservations about the word 'tolerance' and the discourse it organizes. It is a discourse with religious roots; it is most often used on the side of those with power, always as a kind of condescending concession... (Derrida, 2003: 127)

The above mentioned philosophers also chose to speak, in this case, of the way the events were covered by the media and what they represented in the 'mental readings', the 'mental frames' of the population. Slavoj Žižek, in *Welcome to the Desert of the Real! Five Essays on September 11 and Related Dates* makes a keen passage from the concept of 'Virtual Reality' to the scene of the attacks and thus emphasises the 'spectacular' side of the way in which the events were presented. First, when he refers to 'virtual reality', what he has in mind is the idea of accepting a 'lesser' variant of *something* (a thing, a product, an abstract concept) for the 'original' *something*, without taking into consideration that what that particular *something* lacks is its exact essence. For instance, the coffee without caffeine, the cream

without fat, the beer without alcohol is a list of 'products deprived of their malignant properties':

And the list goes on: what about virtual sex as sex without sex, the Colin Powell doctrine of warfare with no casualties (on our side, of course) as warfare without warfare, the contemporary redefinition of politics as the art of expert administration, that is, as politics without politics, up to today's tolerant liberal multiculturalism as an experience of the Other deprived of its Otherness (the idealized Other who dances fascinating dances and has an ecologically sound holistic approach to reality, while practices like wife beating remain out of sight ...)? Virtual Reality simply generalizes this procedure of offering a product deprived of its substance, of the hard resistant kernel of the Real – just like decaffeinated coffee smells and tastes like real coffee without being real coffee, Virtual Reality is experienced as reality without being so. What happens at the end of this process of virtualization, however, is that we begin to experience 'real reality' itself as a virtual entity. (Žižek 2002: 10-11)

Žižek's purpose behind this interesting account of 'Virtual Reality' is to make a reference to the 'framing' of the event, to the way it was all perceived by those who watched it as depicted by the media: 'For the great majority of the public, the WTC explosions were events on the TV screen, and when we watched the oft-repeated shot of frightened people running towards the camera ahead of the giant cloud of dust from the collapsing tower, was not the framing of the shot itself reminiscent of spectacular shots in catastrophe movies, a special effect which outdid all others, since – as Jeremy Bentham knew – reality is the best appearance of itself?' (2002: 11) Remember that Habermas makes a similar reference to Hollywood scenes, that Žižek undertakes only in a different manner, one that combines a sense of irony with a bitterness of the realization that the desire for the 'spectacular' sometimes goes as far as turning a tragic, bitter reality into a 'spectacle of the Real':

And was not the attack on the World Trade Center with regard to Hollywood catastrophe movies like snuff pornography versus ordinary sado-masochistic porno movies? This is the element of truth in Karl-Heinz Stockhausen's provocative statement that the planes hitting the WTC towers was the ultimate work of art: we can perceive the collapse of the WTC towers as the climactic conclusion of twentieth-century art's 'passion for the Real' – the 'terrorist' themselves did not do it primarily to provoke real material damage, but *for the spectacular effect of it*. When, days after September 11 2001, our gaze was transfixed by the images of the plane hitting one of the WTC towers, we were all forced to experience what the 'compulsion to repeat' and *jouissance* beyond the pleasure principle are: we wanted to see it again and again; the same shots were repeated *ad nauseam*, and the uncanny satisfaction we got from it was *jouissance* at its purest. It was when we watched the two WTC towers collapsing on the TV screen, that it became possible to experience the falsity of 'reality TV shows': even if these shows are 'for real', people still act in them – they simply play themselves. The standard disclaimer in a novel ('Characters in the text are fictional, any resemblance to real-life characters is purely accidental') also holds for participants

in reality soaps: what we see there are fictional characters, even if they play themselves for real.

Baudrillard also makes reference in *The Spirit of Terrorism* (2002) to the role and power of images and media transmissions of the events. According to him, what one always retains is the impact of images and their fascination, since they are the primal scene, and he says about 9/11 that it has resuscitated both images and events. But what the image does is to consume the event, in the sense that it 'absorbs it and offer it for consumption. Admittedly, it gives it unprecedented impact, but impact as image-event.' So, he asks himself: 'How do things stand with the real event, then, if reality is everywhere infiltrated by images, virtuality and fiction?' (2002: 27) (see Žižek)

We are not far from the truth if we conclude that, given a situation in which the media seems to lack the kind of responsibility we were talking about, one needs to come up with something to counteract this lack. And the only thing to come up with is a more critical perception, a more critical attitude, a less gullible instinct during all this transfer process. Because we deal, indeed, with a transfer (a piece of information is being transferred from a type of source to a type of receiver) and if this transfer is corrupted from the very beginning, meaning from the moment the information leaves the source, then the damage is done and, in some situations, it can be so great that it might lead to certain inauspicious social changes and, from that point on, all might become irretrievable. One must keep an open mind, free from corruption, constraints, frames and scripts, free from prejudices, from pre-approved patterns, a mind inclined towards critical thinking, not in the bad, destructive, negative or conspirational sense, but in a very constructive one. A critical thinking that helps one get a clearer image, a clearer understanding of what we are shown. Since what we are shown is not a reality, it is a built reality, it is someone's reality, but one which might not coincide with our own or with anyone else's, for that matter.

Bibliography

- Baudrillard, Jean (2002) *The Spirit of Terrorism*, London and New York: Verso
- Borradori, Giovanna (2003) *Philosophy in a Time of Terror. Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*, Chicago and London: The University of Chicago Press
- Boyd S. Michael (2013) 'Representation of Foreign Justice in the Media: The Amanda Knox Case' in CADAAD, vol 7 (1), pp. 33-50 – also available at http://cadaad.net/files/journal/CADAAD%202013_Boyd.pdf. Accessed November 23rd 2013
- Chilton, Paul (2006) *Analysing Political Discourse. Theory and Practice*, London and New York: Routledge
- Chilton, Paul and Christina Schäffner (1997) 'Discourse and Politics', in T. A. van Dijk, ed.
- Chouliaraki, Lilie and Norman Fairclough (1999) *Discourse in Late Modernity. Rethinking Critical Discourse Analysis*, Edinburgh: Edinburgh University Press
- Derrida, Jacques (2003) *Autoimmunity: Real and Symbolic Suicides. A Dialogue with Jacques Derrida*, in Giovanna Borradori, *Philosophy in a Time of Terror*
- Fairclough, Norman (1989) *Language and Power*, London: Longman
- Fairclough, Norman (1992) *Discourse and Social Change*, Cambridge: Polity Press

- Fairclough, Norman (1995a) *Media Discourse*, London: Arnold
- Fairclough, Norman (1995b) *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*, London: Longman.
- Fairclough, N. & Wodak, R. (1997) 'Critical Discourse Analysis'. In T. A. van Dijk (ed.) *Discourse as Social Interaction. Introduction to Discourse Studies*: 258-284, London: Sage
- Fowler, R. (1991) *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*, London and New York: Routledge
- Foucault, M. (1980) *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*, Colin Gordon (ed.), New York: Pantheon
- Habermas, Jürgen (2003) *Fundamentalism and Terror. A Dialogue with Jürgen Habermas*, in Giovanna Borradori, *Philosophy in a Time of Terror*
- Richardson, John E. (2007) *Analysing Newspapers. An Approach from Critical Discourse Analysis*, New York: Palgrave Macmillan
- Van Dijk, T. A. (1996) 'Discourse, power and access', in Carmen Rosa Caldas-Coulthard and Malcolm Coulthard, eds., pp.84-107
- Van Dijk, Teun A. (1997) 'Discourse as Interaction in Society', in T. A. van Dijk, ed.
- Van Dijk, Teun A., ed. (1997) *Discourse as Social Interaction. Introduction to Discourse Studies*, London: Sage Publications
- Van Dijk, Teun A., ed. (1998) *Discourse as Structure and Process*, London: Sage Publications
- Wodak, Ruth and Michael Meyer, eds. (2001) *Methods of Critical Discourse Analysis*, London: Sage
- Wodak, Ruth and Paul Chilton eds. (2005) *A New Agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, methodology and interdisciplinarity*, John Benjamins Publishing Company
- Zižek, Slavoj (2002) *Welcome to the Desert of the Real. Five Essays on September 11 and Related Dates*, London and New York: Verso

THE RENDERING OF SUPERLATIVE PARANOMASTIC CONSTRUCTIONS IN QURANIC ALJAMIADO-MORISCO TRANSLATIONS

Daniela-Corina CHIRU, PhD Candidate, University of Bucharest

*Abstract: Paronomasia, used as a grammatical device, is a construction much favoured in Semitic languages. It comes as no surprise to encounter such structures in calque languages. However, considering that those translations are very literal, it's unusual to come across paronomastic constructions when they don't appear as such in the original texts. That is the case of the Romance translations of some superlatives in the Aljamiado-Morisco Koranic manuscripts. Hence, the present paper aims at addressing the following question: Does a translation such as *la más hermosa figura de las figuras* (manuscript J 39, 150 r) – meant to render the superlative *'aḥsan' taqwīm*ⁱⁿ (Koran, 95:4) – rely on a certain “oriental” mental logic of the translator, as linguist Galmés de Fuentes (2009: 118) noted, or is actually the result of the translator's efforts to render the original text as accurately as possible?*

Keywords: Aljamiado, Moriscos, superlative, paronomasia, manuscripts

0. Introducere

Frecvența ridicată a structurilor paronomastice constituie una dintre caracteristicile limbilor semitice. Abundența lor în cadrul limbilor calc, în traduceri menite să redea literal textul original, nu surprinde câtuși de puțin. Însă tocmai caracterul literal al traducerii face ca prezența acestor construcții să fie neobișnuită atunci când acestea nu se regăsesc și în textul original. Este cazul redării superlativelor relative cu ajutorul construcțiilor partitive paronomastice, în cadrul traducerilor aljamiado-morisco. Astfel, o traducere de tipul *la más hermosa figura de las figuras* (codicele J 39, fila 150 r), menită să redea superlativul *'aḥsan' taqwīm*ⁱⁿ (Coran, 95:4) se bazează oare pe o logică „orientală”, așa cum a semnalat lingvistul Galmés de Fuentes (2009: 118)? Sau este tot rodul strădaniei traducătorului de a reda originalul arab cât mai fidel? Acestea sunt întrebările la care încerc să răspund în studiul de față.

1. Literatura aljamiado-moriscă. Scurtă prezentare

Literatura de expresie aljamiado-moriscă este creația unei minorități criptomusulmane hispanofone.¹ Este vorba despre comunitatea moriscă prezentă pe teritoriul iberic până la începutul secolului al XVII-lea, stabilită în regiunile recucerite cel mai devreme (Galmés de Fuentes, 2009: 111). Abundă astfel manuscrisele de origine aragoneză, deși există și un număr redus de manuscrise care provin din zonele castiliene (Hegyi, 1995: 737; Galmés de Fuentes, 2009: 111).

Primele lucrări datează încă din cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea, secolul al XVI-lea fiind perioada când această literatură cunoaște epoca de maximă înflorire, iar etapa

¹ Aceasta poate fi considerată ca fiind unică la vremea respectivă din două puncte de vedere: era singura comunitate de musulmani din vestul Europei și, totodată, singura comunitate din lumea islamică în care se vorbea o limbă romanică (López-Morillas, 1994a: 23).

finală coincide cu perioada ulterioară expulzării moriscilor (Hegyi, 1995: 737). În rândul acestor opere se încadrează astfel și scrierile din timpul exilului – după anul 1609 (Alatorre, 2002: 252-253).

Cât privește termenul *aljamiado*, acesta provine din cuvântul *aljamía*, care își are originea în cuvântul arab *al-acġamiyya(t)*. Dacă inițial desemna limba romanică vorbită în Peninsula Iberică, ulterior, în spaniola modernă, a căpătat aproape semnificația opusă: este vorba de o anumită varietate a limbii spaniole și anume cea transcrisă în caractere arabe² (López-Morillas, 1994a: 17; Hegyi, 1995: 736). Totuși, în manuscrisele târzii de la începutul secolului al XVII-lea, se renunță la alfabetul arab, în favoarea grafiei latine³ (Alatorre, 2002: 252-253; Hegyi, 1995: 737).

Această literatură a luat naștere ca urmare a eforturilor moriscilor de a păstra moștenirea culturală islamică (Hegyi, 1995: 737). Deși această minoritate uitase limba arabă, tocmai acest aspect justifică utilizarea scrierii arabe, ca simbol al apartenenței la cultura islamică (Galmés de Fuentes, 2009: 111; López-Morillas, 1994a: 17). Situația lingvistică se aseamănă, din acest punct de vedere, cu cea din subcontinentul indian, unde orientarea către diferite medii culturale și religioase e asociată cu utilizarea unui anumit alfabet. Pe de o parte, limba urdu este scrisă în alfabet arab și e deschisă la influențele arabo-persane, iar pe de altă parte, limba hindi recurge la *devanāgarī* și folosește sanscrita pentru împrumuturi (Hegyi, 1995: 751).

Fiind vorba de o literatură clandestină, contemporanii creștini nu știau despre existența acesteia. Cu excepția câtorva descoperiri din secolul al XVIII-lea, majoritatea lucrărilor au fost găsite în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, odată cu dărâmarea unor case vechi, în ziduri și în alte ascunzători (Hegyi, 1995: 737). Se consideră că cea mai semnificativă dintre acestea a fost cea de la Almonacid de la Sierra, în vara anului 1884 (Villaverde Amieva, 2010: 92).

După cum arată Bernabé Pons (2010: 27), majoritatea textelor aljamiado-morisce sunt de factură religioasă, mai exact islamică. Este vorba, la urma urmei, de o literatură scrisă de către musulmani și destinată acestora, (López-Morillas, 1999: 279-81) inițial în Aragon, iar ulterior – în timpul exilului – în nordul Africii și într-o măsură mai mică pe teritoriile otomane de pe țărmurile orientale ale Mării Mediterane. Ca urmare a numărului redus de texte cu caracter profan, se poate considera că acestea nu reprezintă decât o excepție în cadrul vastei literaturi aljamiado-morisce. Tematica acesteia înglobează, astfel, următoarele domenii: științe coranice (Coran, comentarii exegetice, lecturi coranice), știința tradițiilor profetice, gramatică și lexicografie, predici, polemici, texte juridice, literatură religioasă (norme ascetico-morale, ritualuri), literatură spirituală (discursuri, lucrări despre profeți), narațiuni cu caracter didactico-moral, narațiuni pe teme escatologice, poezie de caracter religios, tratate de

² Prin extensie, *aljamiado* se aplică și scrierilor în alfabet ebraic și fenomenelor similare din afara Peninsulei Iberice; este cazul unei literaturi de expresie sârbo-croată, germană, latină, maghiară (sporadic) și chiar chineză sau în limba afrikaans (Hegyi, 1995: 736-7).

³ Spre exemplu, manuscrisul 235 din Biblioteca de Castilla-La Mancha și manuscrisul 232 din aceeași bibliotecă, care datează din aceeași epocă, transcris, probabil, de către același copist. Manuscrisul a fost studiat de Abboud-Haggar; a se vedea Abboud-Haggar, S. (2003b, p. 242-257): «El tratado jurídico islámico de *Al-Tafrī* en el ms. morisco T232 de la B.P. de Toledo, en caracteres latinos, fechado en 1607», în Monferrer Sala, J.P. y Aldon, M.M. *Códices, manuscritos e imágenes. Estudios filológicos e históricos, Studia Semitica 2*, Córdoba

oniromanție, rețete medicale, itinerarii, cărți de călătorie, documente personale, literatură de caracter profan (Bernabé Pons, 2010: 33-34).

Printre cele mai importante titluri se numără deja celebra operă *Poema de Yuçuf* (~ cea de-a doua jumătate a secolului al XIV-lea - începutul secolului al XV-lea), poeziile lui Mohamad Ramadán (sfârșitul secolului al XVI-lea), și *Coplas del alhigante de Puey Mançón* (începutul secolului al XVI-lea) – o descriere în versuri a pelerinajului la Mecca.

Cât privește lucrările în proză, merită amintite narațiunile epice cavalierești și cele care relatează viețile profeților. Există și narațiuni fără personaje religioase; totuși, chiar și acestea pot conține lecții de ascetism, cum este cazul operei *Estorya de la cibdad de cobre*, în timp ce altele sunt în întregime de caracter profan (*Baño de Ziryāb*) sau adaptări ale operelor romanice (*París y Viana*) (Montaner Frutos, 2010: 54-55).

Cu privire la textele aljamiado-morisce, Rafael Lapesa (1981: 69) conchidea că:

nu prezintă interes doar ca vestigiul unei drame istorice, ci și în calitate de mărturie lingvistică: poemul Yuçuf, cartea Libro de las Batallas și opera Recontamiento del rey Alişandre au o adevărată valoare literară; opera Libro de las Batallas ridică întrebări importante cu privire la originile epicii; El condenado por desconfiado și lucrările lui Gracián au fost influențate de povestiri și legende morisce; iar mistica lui San Juan de la Cruz prezintă afinități surprinzătoare cu cea a unui morisc din Arévalo. [trad. aut.]

Cât privește textele coranice, acestea au jucat un rol central în cadrul comunității morisce. Prima traducere a fost realizată în anul 1456, sub patronajul Bisericii, după cum se obișnuia la vremea respectivă în cazul traducerilor latine. Diferența era că de această dată traducătorul era un învățat musulman, versat în științele coranice. Este vorba despre celebra traducere realizată de Yça Gidelli, care din păcate s-a pierdut. Perioada următoare (sfârșitul secolului al XV-lea și începutul secolului al XVI-lea) este una în care proliferază traducerile coranice de expresie aljamiado-moriscă (López-Morillas, 1999: 279-81).

Singura traducere coranică integrală care s-a păstrat până în prezent se găsește în manuscrisul 235 din Biblioteca de Castilla-La Mancha, al cărui text a fost retransliterat de către copist din scrierea arabă în caractere latine la începutul secolului al XVII-lea, în ajunul expulzării moriscilor. Celelalte douăzeci și șase de manuscrise coranice prezintă textul sub formă abreviată, selectând în speță capitole sau versete din sure cu precădere mecanice (Bernabé Pons, 2010: 34).

În context islamic, literatura de tip aljamiado nu este câtuși de puțin ieșită din comun, ci poate fi relaționată cu situații asemănătoare în care o minoritate folosește alfabetul arab; caracterul hibrid care atrage atenția în textele aljamiade apare și în cele persane, turce (din epoca otomană), malaeze și din alte limbi vorbite în spațiul islamic. Gradul de arabizare, la fel ca în cazul literaturii aljamiado-morisce, variază în funcție de genul literar – cum era de așteptat, arabizarea se resimte mult mai puternic în textele de factură religioasă (Hegyí, 1995: 751).

2. Status questionis

Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea (în anul 1888), a văzut lumina tiparului antologia de texte aljamiado-morisce realizată sub coordonarea lui Gil, Riber și Sanchez - «Colección de textos aljamiados». În ultimele decenii, această varietate hispanică puternic influențată de limba arabă a fost studiată în numeroase lucrări.⁴ În repetate rânduri au fost prezentate trăsăturile sale arhaizante și influențele dialectale⁵ aragoneze.⁶

Au fost editate o serie de manuscrise aljamiado-morisce, multe dintre acestea în cadrul tezelor doctorale, însă accentul a fost pus cu precădere pe critica textuală și mult mai puțin pe latura lingvistică. Totuși, se remarcă câteva lucrări care au analizat manuscrisele coranice și dintr-o perspectivă lingvistică. Arabista Consuelo López-Morillas a editat manuscrisul toledan 235, de altfel singurul manuscris dintre cele enumerate mai sus care conține o traducere coranică integrală, realizând și un studiu lingvistic (însă fără să utilizeze textul original corespunzător) fără să insiste, totuși, pe influențele arabe (2011: *El Corán de Toledo. Edición y estudio del manuscrito 235 de la Biblioteca de Castilla-La Mancha*, Gijón: Trea). Aceeași lingvistă a realizat un studiu lingvistic și pentru manuscrisele BNE 4938, BNE 5078, BNP 425, J 18, J 25, J 39, limitându-se însă la un singur capitol coranic (1982: *The Qur'ān in Sixteenth-Century Spain: Six Morisco Versions of Sūra 79*, Londra: Tamesis Books Limited). Se remarcă, printre altele, și articolul *The Genealogy of the Spanish Qur'an* (2006), extrem de util, întrucât grupează traduceri coranice aljamiado-morisce în familii de manuscrise.

Limba textelor aljamiado-morisce contrasta cu limba textelor creștine din aceeași epocă nu doar prin trăsăturile arhaice și dialectale, ci mai ales prin influența limbii arabe (Hegyi, 1995: 751). În opinia lui Döhla (2008: 97), aceasta se face simțită mai ales în plan morfosintactic și stilistic, printr-o adevărată varietate de calcuri.⁷

Hegyi (1995: 751) observă existența unui *Sprachbund*,⁸ atunci când amintește de afinitățile care apar între limbi de proveniență diferită. În acest caz, *Sprachbundul* s-ar datora suprastratului arab. De altfel, nu sunt puțini cei care au văzut în idiomul aljamiado-morisc o variantă islamică a spaniolei⁹ (Hegyi, 1995: 751; López-Morillas, 1994a; Mar Gómez Renau, 2000).

⁴ Spre exemplu: Abboud-Haggar - «*Al-Tafrī' de Ibn-Ġallāb*. Edición, estudio lingüístico y glosario del manuscrito aljamiado número XXXIII de la Biblioteca de la Junta y su confrontación con el original árabe»; Bernabé Pons - «Interferencias entre el árabe y el romance en los textos coránicos aljamiados»; Galmés de Fuentes - «La lengua española de la literatura aljamiado-morisca como expresión de una minoría religiosa»; Gómez Renau - «La lengua aljamiada y su literatura: una variante islámica del español»; López-Morillas - «El Corán de Toledo. Edición y estudio del manuscrito 235 de la Biblioteca de Castilla-La Mancha», lista putând fi continuată cu multe alte lucrări.

⁵ Vespertino (2004: 1734) semnalează, totuși, că este mai degrabă vorba despre o varietate *koiné* castiliană-aragoneză.

⁶ Se remarcă, mai cu seamă, articolele lui Vespertino - «Contribucion de los textos aljamiado-moriscos al estudio del lexico aragonés» (1985), «El aragonés de la literatura aljamiado-morisca» (2004) și articolul lui Neira Martínez, «Los prefijos *des-*, *es-* en aragonés» (1969).

⁷ Totuși, lingvista López-Morillas (1994a: 23) consideră că cele mai puternice influențe arabe se produc în sfera semantică.

⁸ În Peninsula Iberică, asemenea situației din alte spații limitrofe în epocile de tranziție, *Sprachbundul* islamic i se opune celui de factură latino-occidentală, dezvoltat la rândul său în contact cu un suprastrat lingvistic cultural complex, reprezentat pe de o parte de latină în diversele ei manifestări (eclesiastică, umanistă etc.) și pe de altă parte, de suprastraturile secundare – variantele literare ale varietăților romanice (Hegyi, 1995: 751).

⁹ În opinia lui Casassas Canals (2010: 9-11), astfel de exprimări sunt cât se poate de pertinente. De altfel, arabistul propune o revizuire a terminologiei lingvistice. Din punctul lui de vedere, datorită faptului că influența

În contextul enunțării existenței unui asemenea *Sprachbund* religios, merită menționată și observația lui Grigore (1997: 38) cu privire la afinitățile lexicale:

În limbile vorbite de popoarele musulmane au fost împrumutați mulți termeni coranici – la primele traduceri – pentru noțiunile noi. Aceste împrumuturi au dat naștere unui corp de cuvinte religioase comun întregii lumi islamice. Astfel cuvinte precum qibla (direcția de rugăciune), 'ayya (semn divin, verset), ǧanna (paradis), ǧahannam (infern) ș.a.m.d. se regăsesc în toate limbile popoarelor musulmane – inclusiv în chineză care este considerată o limbă extrem de refractară la împrumuturi – ceea ce a dus la o unitate, în formă și conținut, a vocabularului religios islamic.

Aceste împrumuturi lexicale, cu precădere în câmpurile semantice juridic și religios, se regăsesc într-un număr foarte mare chiar și în textele aljamiado-morisce. Lingvistul Galmés de Fuentes (2009: 115-116) arată la rândul lui că, deși la o primă vedere aceste împrumuturi ar părea să nu se justifice – pentru că ar exista termeni echivalenți în limba spaniolă – în urma unei analize mai atente se poate observa că, din punct de vedere islamic, nu există în realitate o astfel de corespondență:

Nu încapе îndoială că un almalāq sau înger coranic nu coincide, în conotațiile sale cu îngerul biblic; tot la fel se poate spune și despre alǧanna și paradis, despre annabī și profet, despre concepetele de ḥalāl - permis și ḥarām – interzis [...] Pentru a transpune, așadar, cultura islamică în spaniola aljamiadă, era necesar ca toți acești termeni tehnici să rămână netraduși. [trad. aut.] (Galmés de Fuentes, 2009: 115-116)

Trebuie aduse în discuție și câteva considerente privind traducerea Coranului. După cum remarcă Grigore (1997: 28), ideea unei traduceri coranice substitutive este de neconceput în viziunea teologică musulmană. Caracterul inimitabil al Coranului nu permite decât realizarea unor traduceri explicative, ale semnificațiilor acestuia. Pentru musulmani, transpunerile Coranului în alte limbi nu sunt nimic mai mult decât o interpretare; de altfel, chiar și manuscrisele coranice aljamiado-morisce includ într-o măsură mai mică sau mai mare pasaje de exegeză scripturală – cunoscute în terminologia arabă drept *tafsīr* (López-Morillas, *The Genealogy*: 4-5; 2011: 53).

Foarte importantă este și distincția între influențele datorate contactului lingvistic real, istoric și cele datorate contactului lingvistic din cadrul traducerilor (Rubio, 2009: 195). Există, fără îndoială o diferență considerabilă între textele scrise și idiomul vernacular din regiunea respectivă, mult mai puțin arabizat (Hegyi, 1995: 751). Este vorba despre o limbă liturgică, despre o variantă religioasă a idiomului romanice vernacular (Hegyi, 1985: 647; Galmés de Fuentes, 2009: 117; Casassas Canals, 2010: 9-10, Vespertino, 2004: 1753) și nu despre limba vorbită de comunitatea respectivă.

În acest caz, este vorba așadar despre influența limbii-sursă asupra limbii-țintă ca urmare a procesului de traducere, proces cunoscut în literatura de specialitate anglo-saxonă

limbilor liturgice în calitate de suprastrat este un fenomen răspândit în lume, putem vorbi de un *Sprachbund* religios – un *hierro-Sprachbund*.

drept *translationese*¹⁰ (Rubio, 2009: 195) și nu presupune existența vreunui contact istoric local între vorbitorii limbilor implicate.

Trebuie făcută de asemenea o diferență între influența sintactică reală și calcurile lingvistice (Rubio, 2009: 195). Pe alocuri gradul de literalitate este atât de puternic, încât un cititor fără cunoștințe de arabă va întâmpina dificultăți serioase în înțelegerea textului.

Soha Abboud-Haggar (1997: 90-91) face o delimitare asemănătoare, când diferențiază traduceri literale de structurile calchiate. În opinia acesteia, simpla traducere literală un poate fi considerată un calc, pentru că reflectă pur și simplu suprapunerea unor termeni care în arabă formează o propoziție întreagă, în timp ce în limba romanică nu transmit nimic, ajungându-se uneori la pasaje total lipsite de înțeles. Astfel, această dorință de a urma cât mai îndeaproape originalul și de a nu omite nimic, de a transpune mesajul fără modificări, poate avea tocmai efectul contrar, așa cum se întâmplă în cazul traducerii „*aquello fue porque ello es que era que*” (T 235, fila 318 v), menită să redea sintagma arabă *ḍālika bi-annahu kānat* care s-ar fi putut traduce pur și simplu prin „esto, porque...” (López-Morillas, 2011: 84)

După cum observă López-Morillas (2011: 84) și Feria García (2000-2001: 304), nu surprinde câtuși de puțin că traducerea este foarte literală, procesul fiind răspândit în cazul limbilor calc, așa cum a fost și cazul varietății *ladino*.¹¹

Dacă în cadrul traducerilor moderne, un asemenea grad de literalitate este privit ca un defect, în acest caz situația este opusă. Traducătorul este dator să nu se îndepărteze prea tare de original, pentru ca versiunea lui să păstreze caracterul sacru al acestuia. [trad. aut.]

Pe de altă parte, nu tot ce pare la o primă vedere rezultatul influenței arabe este într-adevăr așa – unele structuri se întâlnesc de asemenea în idiomurile iberoromanice (mai cu seamă în aragoneză). De pildă, în timp ce Abboud-Haggar (1997: 90) vede în antepunerea verbului față de subiect o influență sintactică arabă, Döhla (2008: 103-104) demonstrează că această topică apare ca normă în *Glosele emiliene*. De asemenea, structurile de tipul „no... sino” se regăsesc și în aragoneza modernă (López-Morillas, 1994b: 56), iar formele accentuate ale pronumelor personale utilizate în cazurile dativ și acuzativ ar fi de asemenea o trăsătură dialectală romanică, după cum observă López-Morillas în repetate rânduri (1982: 34; 1994b: 46; 2011: 123) și nu o influență arabă (Abboud-Haggar, 1997: 87; Galmés de Fuentes, 2009: 117); situația nu diferă nici în cazul valorii active a participiului prezent (López-Morillas, 1994b: 54; 2011: 127), deși unele studii o consideră de proveniență arabă (Lopez-Morillas, 1994a: 19; Abboud-Haggar, 1997: 88; Galmés de Fuentes, 2009: 117).

Morfosintaxa limbii spaniole nu a suferit transformări sub influența celei arabe. Contactul cu araba a dus totuși la împământinirea unor anumite structuri care erau deja prezente în limbile romanice (Lapesa, 1981: 151-2; Obediente, 2007: 152-4; Döhla, 2008: 104).

¹⁰ Este vorba despre traduceri extrem de literale, rezultatul unei „fidelități” înțelese greșit (Zoicaș, 2009: 207-16): se reproduce întocmai forma din limba-sursă, imitarea acesteia fiind în detrimentul redării înțelesului.

¹¹ Prin *ladino* înțeleg aici limba scrisă, nu cea vorbită. Pentru mai multe detalii, a se vedea MANUEL ALVAR (1999) *El ladino, judeo-español calco*, Madrid: Real Academia de la Historia.

În cazul textelor aljamiado-morisce lucrurile stau însă cu totul altfel. Lucrările respective urmează, în general, tiparele sintactice semitice. Acest fapt nu surprinde câtuși de puțin, întrucât nu încapе îndoială că traducătorii încercau să urmeze în cea mai mare măsură posibilă originalul arab – o traducere cât mai fidelă risca mai puțin să îl „trădeze” (cu atât mai mult dacă era o traducere coranică).

Interesante sunt pasajele în care, la o primă vedere, apar în traducere structuri specifice semitice, deși originalul arab nu recurge la acestea. Rămâne însă de văzut dacă sunt într-adevăr structuri semitice profund înrădăcinate în limba traducătorului – mărturie a existenței unei logici „orientale” care controla structurile mentale ale moriscilor, după cum considera Galmés de Fuentes (2009: 118) sau dacă nu cumva oglindesc doar strădania traducătorului de a transpune cât mai literal textul arab în idiomul romanic, acesta încercând să redea nuanțe ale limbii arabe recurgând la mijloacele pe care i le punea la dispoziție idiomul romanic.

3. Metodologia cercetării

În ceea ce privește corpusul, menționez că pentru studiul de față am analizat pasaje din șapte manuscrise: T 235 (Toledo, Biblioteca de Castilla-La Mancha), BNM 4938 (Madrid, Biblioteca Națională a Spaniei), BNP 447 (Paris, Biblioteca Națională a Franței), J 18, J 25, J 39, J 47 (toate cele patru din Madrid, Biblioteca Tomás Navarro Tomás). Toate codicele datează din secolul al XVI-lea, cu excepția manuscrisului T 235, care își are originile la începutul secolului al XVII-lea.

Am delimitat apoi corpusul, căutând pasaje relevante pentru studiul de față și încercând, pe cât posibil, să analizez secvențe care se regăsesc în mai multe manuscrise, pentru a putea contrasta traducerile.

După ce am adunat datele, am realizat fișe cu pasajele respective, clasificându-le în funcție de criterii precum structura gramaticală arabă, rădăcina arabă și versetul coranic pe care îl traduc.

Am analizat apoi exemplele, recurgând în acest demers la calculul coeficienților statistici relevanți, după cum voi arăta în secțiunea următoare.

4. Analiza corpusului

Cum obiectivul prezentei constă în studierea anumitor construcții paronomastice, e important de notat că există diferențe de opinie în privința definirii paronomazei. Pe de o parte, unii lingviști văd paronomaza drept un procedeu stilistic ce constă în alăturarea verbului și a unui complement al acestuia derivat de la aceeași rădăcină (Grigore, 1997: 133; López-Morillas, 1982: 38; 1994b: 54). Totuși, astfel de structuri nu se limitează doar la complementul absolut (Grigore, 1997: 134). López-Morillas (1982: 39) le consideră „false” paronomaze (în contrast cu cea „reală”).

Sunt însă și lingviști care extind accepția termenului de paronomază, considerând că acesta nu se rezumă doar la complementele interne, ci înglobează toate construcțiile care constau în utilizarea aceleiași rădăcini sau aceluiași termen cu funcții sintactice diferite, în cadrul unei singure propoziții (Hegyi, 1995: 145; Bergsträsser, 1995: 20). Acesta va fi și înțelesul cu care se folosește termenul „paronomază în lucrarea de față.

De asemenea, în timp ce unii arabiști clasifică construcțiile paronomastice drept procedee stilistice sau retorice (Bergsträsser, 1995: 20), în viziunea altora limba arabă le folosește mai degrabă cu o funcție gramaticală și nu doar ca procedeu stilistic, ca în limbile europene (Hegyi, 1995: 745), având un rol de întărire și de preluare a funcțiilor pe care le au adverbele în limbile europene etc. (Grigore, 1997: 133; Bergsträsser, 1995: 20).

Deși limbile romanice au dezvoltat acest procedeu, frecvența ridicată a paronomazei este specifică limbilor semitice (Hegyi, 1995: 745; López-Morillas 1982, 38-9). În cazul traducerilor coranice aljamiado-morisce, construcțiile paronomastice se întâlnesc foarte frecvent ca urmare a influenței arabe, chiar și acolo unde nu se regăsesc în originalul arab (López-Morillas, 1982: 38-9)

În traducerile coranice aljamiado-morisce se întâlnesc diferite tipuri de construcții paronomastice (Carmelo, 1999: 34). În primul rând, merită menționată intensificarea paronomastică a nedeterminării, oglindind construcția partitivă arabă (López-Morillas, 1994a: 19; 1994b: 55; Abboud-Haggar, 1997: 90; Galmés de Fuentes, 2009: 117):

- (1) T 235 (fila 302 r) 53:56 *Este es **pedricador de los pedricadores** primero {quiere decir Muhamed}.*
 (2) J 18 (fila 158 r) 53:56 *Ešte eš **moneštađor de loš moneštađoreš** p(i)rimeroš [...].*

Foarte frecvent se întâlnește complementul intern sau absolut, cunoscut în terminologia arabă drept *mafcūl muḥlaq* (López-Morillas, 1994a: 19; 1994b: 54; Abboud-Haggar, 1997: 89; Galmés de Fuentes, 2009: 117):

- (3) T 235 (fila 306 v) 56:4-7 *Y quando **tremolará la tierra tremolamiento**, // y serán **desmenuçados** los montes **esmenuçamiento** // y serán polbo que se los llebará el ayre, // y seréis naturales tres.*

López-Morillas (1994b: 54) menționează și cazurile în care subiectul are aceeași rădăcină ca verbul:

- (4) T 235 (fila 128 v) 12:10 ***Dixo vn dezidor** d'ellos {y era Raubil}: «No lo matéis a Yúçuf, mas lançadlo en partida del poço; y hallarlo an partida de los traginantes si vosotros lo hazéis».*

Construcțiile partitive precum cea de la exemplul (1) nu sunt neobișnuite, întrucât imită structura paronomastică din originalul arab: particula *min* precedată de un substantiv nearticulat urmată de pluralul articulat al aceluiași substantiv. În acest caz, entitatea respectivă este total nedefinită – „un rege (oarecare)” *malik^{un} mina l-mulūk*; *fī yawmⁱⁿ min^a l-'ayyām* – „într-o bună zi”¹² (Wright, 2004: 136; Badawi et alii, 2010: 98; Goldenberg, 2012: 114).

Interesante sunt însă contextele în care în care traducătorul alege să folosească astfel de construcții partitive paronomastice în traducere (foarte asemănătoare cu cele semitice), în ciuda faptului că originalul nu le conține; de pildă, redarea superlativului relativ *fī 'aḥsanⁱ taqwīmⁱⁿ*:

- (5) T 39 (fila 150 r) 95:4 [...] *la más hermosa **figura de las figuraš** [...]*

¹² Astfel de construcții sunt specifice semitice; structuri paralele cu cele arabe enumerate mai sus se regăsesc și în feniciană: *w- 'm mlk b-mlkm* (Goldenberg, 2012: 114).

Manuscrisul J 39 este singurul manuscris care recurge la o astfel de construcție. În celelalte manuscrise, sintagma este redată fără a apela la paronomază, întrucât originalul arab nu este *'aḥsanⁱ taqwīmⁱⁿ min^a t-taqwīmīn*:

- (6) T 235 (fila 343 v) 95:4 [...] *que ya ḥalequemos a la persona en la mejor de las figuras*
- (7) BNM 4938 (fila 46 r) 94:4 [...] *ḥaleqamoš a la per(e)šona en la maš fermoša de laš figuraš*
- (8) BNP 447 (fila 82 r) 94:4 [...] *crié a la persona en la mejor de las figuras*
- (9) J 25 (fila 70 v) 94:4 [...] *ke ya ḥaleqamoš a la persona en la maš fermoša de laš figuraš*

Pentru a găsi o explicație legată de aceste construcții paronomastice, sunt ilustrative cazurile în care aceeași rădăcină apare în diferite construcții, așa cum este cazul rădăcinii *sfl*, după cum se poate observa în următoarele exemple.

Cum limba arabă este o limbă cu flexiune internă, un elativ este transpus în traducere printr-o construcție analitică, întrucât idiomul romanic nu dispune de un mecanism sintetic similar. Putem analiza următorul exemplu de redare a elativului *al- 'asfīlīn^a*:

- (10) T 235 (fila 256 v) 37:98 *y pusímolos a ellos los más baxos*

Iată și traducerea unei construcții partitive paronomastice care pornește de la aceeași rădăcină (*sfl*) – *min^a l- 'asfīlīn^a*:

- (11) T 235 (fila 273 v) 41:29 *y meterlos emos debaxo de nuestros pieses porque sean de los más baxos*
- (12) J 18 (fila 11 r) 41:29 *i meterloš emoš debašo de n(u)wešt(o)roš p(i)yedeš por ke sean de loš maš baxoš en el f(u)wego*
- (13) J 47 (fila 21 v) 41:29 *i meterloš emoš debašo de n(u)wešt(o)roš piedeš para ke sean de loš maš bašoš*

Observăm că în cazul redării unei construcții superlative paronomastice din arabă (în care atât elativul, cât și substantivul anexat pornesc de la aceeași rădăcină; în acest caz aceeași ca în exemplele enumerate mai sus – rădăcina *sfl*) – *'asfal^a sāfīlīn^a* – toate manuscrisele, fără excepție, recurg la o construcție partitivă paronomastică în traducere:

- (14) T 235 (fila 343 v) 95:5 *después la tornaremos el más baxo de los baxo*
- (15) BNM 4938 (fila 46 r) 95:5 *dep(u)weš tornamošla en la maš f(a)laka manera de loš flakoš en la bejedat*
- (16) BNP 447 (fila 82 r) 95:5 *despues tornar-lo-e mas baxo que los baxos*
- (17) J 25 (fila 70 v) 95:5 *dep(u)weš tornamošla el maš bašo de loš bašoš*
- (18) J 39 (fila 60 v – 61 r) 95:5 *dep(u)weš tornamošlo el maš flako // de loš flakoš en la bejedat*

Din aceste exemple reiese că redarea superlativelor prin construcții partitive paronomastice este rodul strădaniei traducătorului de a reda cât mai literal originalul arab. Chiar dacă originalul arab nu folosește o construcție de tip partitiv, moriscul recurge la aceasta pentru că nu dispune în idiomul romanic de o construcție sintetică paronomastică

pentru redarea superlativului. Observăm că traducerea imită forma originalului arab, însă recurgând la mijloacele prezente în limba-țintă: elativul este redat printr-o construcție superlativă analitică.

Drept urmare, am analizat toate paragrafele de acest tip prezente în cele cinci manuscrise. Am comparat astfel modul de redare a superlativelor relative. Am analizat doar pasajele unde superlativul relativ este exprimat în textul arab prin structuri paronomastice de tipul unor anexiuni *elativ + articol + substantiv (articulat, plural sau nearticulat, singular)* (Ryding, K., 2005: 252-3) contrastându-le cu pasajele în care superlativul este exprimat cu ajutorul unor structuri neparonomastice de tipul *'aḥsan^u + substantiv plural articulat* sau *ḥayr^u + substantiv plural articulat*. Am obținut următoarea distribuție:¹³

	[-] Construcții partitive neparonomastice	[+] Construcții partitive paronomastice	Total
[+] Construcții paronomastice (elativ + substantiv)	0	14	14
[-] 'aḥsan^u + substantiv ḥayr^u + substantiv	35	1	36
Total	35	15	50

Datele din tabel arată că distribuția este aproape complementară. Valoarea extrem de ridicată a coeficientului χ^2 (de 45,37, cu mult peste pragul minim de 3,84) arată că datele sunt fiabile (întrucât probabilitatea ca acestea să se datoreze hazardului este sub 1 la 10 000; $p < 0,0001$). Pe de altă parte, valoarea de 0,95 a coeficientului ϕ (care aproape că atinge pragul maxim), arată că interdependența formă-context este foarte puternică (distribuția este aproape complementară¹⁴).

Din datele analizate reiese astfel că ipoteza este validă: construcțiile partitive paronomastice sunt menite în acest caz să redea construcțiile superlative paronomastice din originalul arab. Așadar, și acesta este un caz de încercare de a transpune cât mai fidel forma originalului arab.

Cum se explică totuși traducerea din exemplul (5)? În acest caz, este vorba de o excepție, cauzată cel mai probabil de contextul în care se găsește această traducere. În

¹³ Pasajele selectate inițial au fost mai multe, însă nu am inclus în analiză exemplele neconcludente (când fie nu se utiliza superlativul, fie se folosea o cu totul altă construcție), precum: T 235 (fila 6 v) 2:85 *al fuerte al@deb* T 235 (fila 131 v) 12: 59 *y os e fecho buen gospedaje?*

T 235 (fila 189 r) 22:58 *arrizque bueno*

T 235 (fila 67 r) 5:114 *que Tú eres el buen dante arrizque*

BNM 4938 (fila 46 r) 95:8 *e p(i)venšaš ke Al.lah no judgara a loš judgađoreš?*

¹⁴ În cazul rădăcinilor *rḥm* și *ḥkm* este chiar complementară.

Spre exemplu, când originalul arab recurge la construcții paronomastice, paronomaza este prezentă în toate cazurile pentru rădăcinile *rḥm* (4 cazuri), *sfl* (5 cazuri) și *ḥkm* (5 cazuri). Când originalul arab nu recurge la paronomază, aceasta nu apare nici în traducere, în cazul acelorași trei rădăcini: *rḥm* (2 cazuri), *sfl* (1 caz) și *ḥkm* (3 cazuri).

vecinătatea acesteia se găsesc structuri paronomastice – cele citate la exemplele 14-18 și traducerea versetului 95:8:

- (19) T 235 (fila 343 v) 95:8 *Y cómo, ¿no es Al.lah el más justo juez de los juezes?*
 (20) BNP 447 (fila 82 r) 95:8 {sy que} *Al.lah es Juez mijor que los Juezes*
 (21) J 25 (fila 70 v) 95. 8 pp. 151 *pu(w)eš, ea, ši ¿no eš Al.lah el mejor juzga~~dor~~ de loš juzga~~doreš~~?*
 (22) J 39 (fila 61 v) 95:8 *i ¿p(i)yenšaš ke no eš Al.lah el maš b(u)wen juzga~~dor~~ de loš juzga~~doreš~~?*

O dovadă în plus care sprijină această afirmație este și faptul că nicăieri, nici măcar în același manuscris (J 39), nu se mai întâmplă să apară o construcție paronomastică în traducere când originalul nu recurge la paronomază:

- (23) J 39 (fila 66 r) 98:7 *ke elloš šon loš mejoreš ~~de~~ laš jenteš*

5. Concluzii

Textele aljamiado-morisce urmează, în general, tiparele sintactice semitice. Acest fapt nu surprinde câtuși de puțin, întrucât nu încapă îndoială că traducătorii încercau să redea cât mai fidel originalul arab.

Interesante sunt totuși pasajele în care, la o primă vedere, apar în traducere structuri specifice semitice, deși originalul arab nu recurge la acestea (de pildă, redarea superlativelor relative din limba arabă prin construcții partitive paronomastice).

Dacă la o primă vedere acestea ar putea părea cazuri de structuri semitice profund înrădăcinate în limba traducătorului – putând fi privite ca dovezi ale existenței unei logici mentale „orientale” – așa cum considera Galmés de Fuentes (2009: 118), studiul de față a reușit să demonstreze că acestea nu sunt altceva decât rezultatul eforturilor traducătorului de a transpune cât mai literal textul arab în limba-țintă. Acesta recurge la structuri partitive, limba romanică neoferindu-i o alternativă sintetică prin care să redea paronomaza din superlativale arabe de tipul *elativ* + *substantiv*.

Bibliografie

- *** (secolul al XVI-lea): J 18 [*Azoras alcoránicas*], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat < http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227524_650922_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- *** (secolul al XVI-lea): J 25 [*Azoras alcoránicas bilingües y predicaciones en aljamiado*], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat < http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227540_650947_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- *** (secolul al XVI-lea): J 39 [*Legajo de miscelánea*], Madrid: Biblioteca Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat < http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227661_651209_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- *** (secolul al XVI-lea): J 47 [*Comentario del Alcorán en aljamiado*], Madrid: Biblioteca

- Tomás Navarro Tomás del CSIC, manuscris digitalizat <
http://aleph.csic.es/imagenes/mad01/0006_PMSC/P_001227681_651234_V00.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- *** (secolul al XVI-lea): BNM 4938 [*Alcorán*], Madrid: BNE, manuscris digitalizat <
http://bibliotecadigitalhispanica.bne.es/view/action/singleViewer.do?dvs=1347571489371~562&locale=en_US&VIEWER_URL=/view/action/singleViewer.do?&DELIVERY_RULE_ID=10&frameId=1&usePid1=true&usePid2=true > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- *** (secolul al XVI-lea): BNP 447 [*Extraits du Coran avec une paraphrase espagnole interlinéaire*], Paris: BNP, manuscris digitalizat <
<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b8562473v/f245.image.r=Arabe%20447.langEN> >
 (legătură consultată pe 31 octombrie 2013)
- *** (secolul al XVII-lea): T 235 [*Alcorán*], Toledo: Biblioteca de Castilla-La Mancha, manuscris digitalizat < <http://bvpb.mcu.es/es/consulta/registro.cmd?id=397610> > (legătură consultată pe 25 septembrie 2011)
- *** (2004): *Al-Qur'ānu l-Karīm*, Damasc: Daru l-Macrifa (lectura *Warš can Nāfic*)
- ABBOUD-HAGGAR, S. (1997): *Al-Tafrī' de Ibn-Ġallāb. Edición, estudio lingüístico y glosario del manuscrito aljamiado número XXXIII de la Biblioteca de la Junta y su confrontación con el original árabe* (teză de doctorat), Madrid: Universitatea Complutense
- (2003, 242-257): «El tratado jurídico islámico de Al-Tafrī' en el ms. morisco T232 de la B.P. de Toledo, en caracteres latinos, fechado en 1607», în Monferrer Sala, J.P. y Aldon, M.M. *Códices, manuscritos e imágenes. Estudios filológicos e históricos, Studia Semitica* 2, Cordoba: Sts
- ALATORRE, A. (2002): *Los 1001 años de la lengua española*, Mexic: Fondo de Cultura Económica
- BADAWI, E., CARTER, M.G., GULLY, A. (2010): *Modern Written Arabic. A Comprehensive Grammar*, New York: Routledge
- BERNABÉ PONS, L.F. (2005, 109-128): «Interferencias entre el árabe y el romance en los textos coránicos aljamiados», în Bádenas de la Peña, P. et alii (ed.), *Lenguas en Contacto: El testimonio escrito*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas
- (2010, 27-44): «Los manuscritos aljamiados como textos islámicos», în *Memoria de los moriscos. Escritos y relatos de una diáspora cultural*, <
http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/MemoriaMoriscos/documentos/estudios_1.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- BERGSTRÄSSER, G. (1995): *Introduction to the Semitic Languages. Text Specimens and Grammatical Sketches*. Indiana: Eisenbrauns
- CARMELO, L. (1999): «A semiose aljamiada e o reverso do século de oro ibérico», en *Évora* (14), Lisabona: Universitatea Autonomă din Lisabona
- CASASSAS CANALS, X. (2010: 368-396): «La literatura aljamiado-morisca en el marco de la literatura islámica española: siglos XIII-XVII (una variedad del castellano vinculada al hiero-sprachbund islámico)», în Benlabbah, F și Chalka, A. [eds.] *Los moriscos y su legado desde ésta y otras laderas*, Rabat
- DÖHLA, H. (2008, 87-110): «La traducción como contacto de lenguas: el caso de las traducciones árabe-castellanas del siglo XIII», în Döhla, H. et alii (ed.), *Lenguas en diálogo. El iberorromance y su diversidad lingüística y literaria. Ensayos en homenaje a Georg*

Bossong, Madrid: Iberoamericana; Vervuert

FERIA GARCÍA, M. (2000-2001, 299-323): «Los moriscos y el uso de la aljamía», en *Al-Andalus Magreb* (8-9, fascículo 2), Cádiz: Universitatea din Cádiz

GÁLMEZ DE FUENTES, Á (1986, 21-38): «La lengua española de la literatura aljamiado-morisca como expresión de una minoría religiosa», în *Revista Española de Lingüística* (16, fascículo 1), Madrid: Sociedad Española de Lingüística

—— (2009, 111-118): «La lengua de los moriscos», en Alvar, M., *Manual de dialectología hispánica. El español de España*, Barcelona: Ariel

GIL, P.; RIBERA, J. și SANCHEZ, M. (1888): «Colección de textos aljamiados», Zaragoza: Litografía de Guerra y Bacque; Tipografía de Comas hermanos

GÓMEZ RENAÚ, M. (2000, 71-83): «La lengua “aljamiada” y su literatura: una variante islámica del español», în *Castilla: Estudios de literatura* (25), Valladolid: Universitatea din Valladolid

GOLDENBERG, G. (2012): *Semitic Languages. Features, Structures, Relations, Processes*. Oxford: Oxford University Press

GRIGORE, G. (1997): *Problematica traducerii Coranului în limba română*, București: Editura Ararat

HEGYI, O. (1985, 647-656): «Una variante islámica del español: la literatura aljamiada», în *Homenaje a Álvaro Galmés de Fuentes*, Oviedo-Madrid: Universitatea din Oviedo-Gredos

—— (1995, 736-754): «Die Sprache der Aljamiado-literatur und der Moriscos. La lengua de la literatura aljamiado-morisca», în Metzeltin, M.; Schmitt, C. [eds.] *Die einzelnen romanischen Sprachen und Sprachgebiete vom Mittelalter bis zur Renaissance* (vol. II), Berlin, Boston: X_Max Niemeyer Verlag

LAPESA, R. (1981): *Historia de la lengua española*, Madrid: Gredos

LÓPEZ-MORILLAS, C. (1982): *The Qur'ān in Sixteenth-Century Spain: Six Morisco Versions of Sūra 79*, Londra: Tamesis Books Limited

—— (1994a, 17-24): «Aljamiado and the Moriscos' Islamicization of Spanish», în Mushira, E. et alii (ed.), *Perspectives on Arabic Linguistics VI: papers from the sixth annual Symposium on Arabic Linguistics* (vol. 4), Amsterdam: John Benjamins

—— (1994b): *Textos aljamiados sobre la vida de Mahoma: el profeta de los moriscos*, Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas – Agencia Española de Cooperación Internacional

—— (1999, 277-292): «Lost and Found? Yça of Segovia and the Qur'ān among the Mudejars and Moriscos», în *Journal of Islamic Studies* (10)

—— (2006, 255-294): «The Genealogy of the Spanish Qur'an», în *Journal of Islamic Studies* (17)

—— (2011): *El Corán de Toledo. Edición y estudio del manuscrito 235 de la Biblioteca de Castilla-La Mancha*, Gijón: Trea

MONTANER FRUTOS, A. (2010, 45-55): «La literatura aljamiada», în *Memoria de los moriscos. Escritos y relatos de una diáspora cultural*, <
http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/MemoriaMoriscos/documentos/estudios_2.pdf > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)

NEIRA MARTÍNEZ, J. (1969, 331-341): «Los prefijos des-, es- en aragonés», în *Archivum: Revista de la Facultad de Filología* (tomo 19), Oviedo: Universitatea din Oviedo

- RUBIO, G. (2009, 195-240): «Semitic influence in the history of Latin syntax. Language contact and translation» în Baldi, P., Cuzzolin, P. (ed.) *New Perspectives on Historical Latin Syntax. 1 Syntax of the Sentence*, Berlin: Walter de Gruyter
- RYDING, K. (2005): *A Reference Grammar of Modern Standard Arabic*, Cambridge: Cambridge University Press
- VESPERTINO RODRÍGUEZ, A. (1985, 63-78): «Contribución de los textos aljamiado-moriscos al estudio del léxico aragonés», în *Archivo de filología aragonesa* (36-37), Zaragoza: Institutul «Fernando el Católico»
- (2004, 1731-1754): «El aragonés de la literatura aljamiado-morisca», în Castaner, R. M. y Jose Maria, E. (ed.), *In memoriam Manuel Alvar. Archivo de Filología Aragonesa*, 59-60 (2002-2004) [2 vol.], Zaragoza: Institutul «Fernando el Católico»
- VILLAVARDE AMIEVA, J.C. (2010, 91-128): «Los manuscritos aljamiado-moriscos: hallazgos, colecciones, inventarios y otras noticias», în *Memoria de los moriscos. Escritos y relatos de una diáspora cultural*, <
http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/MemoriaMoriscos/documentos/estudios_6.pdf
 > (legătură consultată pe 3 septembrie 2012)
- WRIGHT, W. (2004): *A Grammar of the Arabic Language*. Cambridge: Cambridge University Press
- ZOICAȘ, L. (2009, 207-216): «Despre fidelitate în traducere», în *Romanoslavica* (XLV), București: Editura Universității din București

**COSTACHE NEGRUZZI - COMMISSIONER OF GOVERNMENT, PROSE
ROMANTIC, EPISTOLIER, TRANSLATOR**

Adrian Petre POPESCU, PhD, UCEE Bruxelles

Abstract : Throughout the nineteenth century, we have identified a model of the Trinity-cultural uses for the most representative Romanian writers, diplomats and freemasons. We opted for one of these subjective x-rays of Costache Negruzzi, who was considered “a second of Kogălniceanu” also stands as one of the creators of Romanian prose, considered as “an initiator of the realistic current in modern Romanian literature”. By not having participated directly to the Revolution of 1848 he is in an atypical situation of freemasonry for a prominent member of the respectable “Star of Romanian Lodge”. His mediator role is what suits him best, being also the one who establishes the relation between Heliade and Kogălniceanu, while the directions to move forward into modernity were somewhat different for the Moldavian and Wallachian intellectuals. The writings published by Costache Negruzzi in the press of that age contain diplomatic texts, such as “Memories of juvenescence” and “Philosophy of the provincial man”, perhaps the best literary physiology written in Romanian language. The pamphlet “History of a pie” or the “200 tried food recipes” written in collaboration with Mihail Kogălniceanu are all the more pretexts for Costache Negruzzi to indirectly address the topic of diplomatic protocol at the tables and also the topics of “transcendental gastronomy meditations” and about the physiology of taste. With regard to Negruzzi’s “diplomatic” concerns, we may also add the negotiations with Transylvanian intellectuals – in view of national emancipation. If we were to draw a brief profile, we should not overlook the fact that C. Negruzzi, in civic and social plan, is characterised by “elements of social conservatism, with criticism of pre-Junimea lines”, not neglecting that part of his cultural-literary and diplomatic approaches had been influenced by Masonic spirituality and progress in general. Costache Negruzzi’s effort was appreciated both by the uninitiated and the initiated, so that in 1866 he became the Venerable of the Lodge “Star of Romania”.

Keywords: The nineteenth century, Trinity, writers, diplomats, freemasons , transcendental, progress

Pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, am identificat instituirea unui model cultural triangular a unor generații de scriitori români diplomați-francmasoni” români, Am optat pentru una din „radiografiile subiective” care compun acest model cultural. Mai mult decât se crede că ar fi fost „un secund al lui Kogălniceanu”, Costache Negruzzi (născut pe moșia Hermeziu, în 1808, deși se vehiculează ca dată și 12 aprilie 1800 – decedat la 24 august 1868, în Iași) se remarcă, în egală măsură, ca unul dintre „creatorii prozei române”, prin scrisorile și nuvelele sale el definindu-se ca „un inițiator al curentului realist în literatura română modernă”, dar și unul dintre cei mai de seamă reprezentanți în acest gen de literatură. Cert este că, la începutul secolului al XIX-lea, printre tinerii care părăseau casele boierilor „ruginiți în românism” spre a studia în universitățile Occidentului, probând cu această ocazie și trecerea de la ținutele patriarhale la cele bonjuriste, ar trebui să îl regăsim și pe Costache Negruzzi. Așa cum vom putea observa, imaginea lui Costache Negruzzi este mai curând una

de liant cultural ezitând între admirația pentru Pușkin și traducerea lui Victor Hugo, sau în plan românesc între revoluționarii Heliade, Kogălniceanu, Bolliac, Alecsandri și pacifiștii din preajma lui Gh. Asachi. Tranzitând în ritm propriu începuturile modernității românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea, Costache Negruzzi a împrumutat ceva din imaginea standard a reformistului român bine temperat. Chiar dacă a primit nenumărate funcții (diac, spătar, agă, postelnic, vornic, efor al Iașului, director al vistieriei Moldovei, cap – director al Departamentului lucrărilor publice, membru al Comisiei pentru delimitarea frontierelor, nominalizat în urma încheierii Tratatului de Pace de la Paris, director al Statisticilor Centrale, secretar al Obșteștii Adunări și ministru interimar la Finanțe), Constantin Costache Negruzzi pare să lase impresia de echidistanță prin neparticiparea sa directă la Revoluția de la 1848 din Moldova sau la evenimentele premergătoare Unirii, o situație atipică pentru un inițiat în Francmasonerie, pentru un membru marcant în respectabila confrerie din Iași, „Loja Steaua României”. Rolul de mediator este cel care i se potrivește cel mai bine, francmasonul Negruzzi fiind cel care stabilește legătura între Heliade și Kogălniceanu, în condițiile în care direcțiile de înaintare în modernitate a inteligenței moldovenești și a celei muntenești erau oarecum diferite. Contemporan cu Costache Negruzzi, Gheorghe Sion îl admiră „pentru cunoștințele sale în ale literaturii, istoriei sau dreptului, socotindu-l «unul din cei întâi care făcuse minunea de a se introduce în societatea boierilor de clasa întâi, de a căpăta funcțiunea de membru de Divan și rangul de postelnic, funcțiune și rang ce erau ca apanagiu pentru familiile aristocratice»”. Multele și importantele responsabilități publice interne și externe i-au construit o imagine a omului echilibrat aflat între marile avânturi ale generației sale și starea de fapt dintr-o Moldovă patriarhală. Faptul că Negruzzi era sensibil la orice tentativă de atragere spre unul dintre poli ne este confirmat prin reacția lui cu privire la acuzele vizând o alunecare a literaturii sale spre „îndulcitură pastorală”. Într-o scrisoare de adeziune la programul „României literare” și de colaborare la revista lui Alecsandri, Negruzzi își mărturisește reticenta în fața noului val: „Nu înțelegi tu că noi, ruginile care scriem ca să fim înțeleși, nu suntem oameni de progres? Astăzi când este de bun-gust a întrebuița un jargon neauzit, cine să ne cetească?” În istoria literaturii române eroii prozelor lui Negruzzi sunt consemnați ca fiind „o sinteză mai perfectă de gesturi patetice, de cuvinte memorabile, de observație psihologică și sociologică.”, personaje care au o calitate în plus, anume aceea de a oferi o imagine edificatoare asupra mijloacelor de expresie pe care le folosește scriitorul, cum ar fi linia rafinată a gândirii ce oscilează între notația realist-obiectivă și intervenția subiectivă dar plină de vervă. Literatura lui este catalogată de Eugen Lovinescu ca o literatură cu desăvârșire „sociabilă”, care are printre rarele însușiri remarcate și pe acelea „de a te minuna, de a avea știința vieții de a deschide cu lesniciune porțile inimilor!”. Cu siguranță Costache Negruzzi s-a străduit să ajungă la un model de limbă literară apropiat de cel heliadesc expus în „Gramatica” din 1828, fapt care l-a încurajat în decizia lui de „literat bărbat român” de a folosi „cu măsură elementul arhaic și neologismul”, de a combate „tendențele puriste” și orice alte excese, fapte ce i-au confirmat perseverența de a impune o linie de „evoluție” a limbii literare pe axa romanității. „Tocmai de aceea, scrierile lui își păstrează și astăzi întreaga strălucire.”⁴ Scriitorul participă mai mult ca amator la dezbaterile filologice, aducând în intervențiile lui argumente de un deosebit bun simț, ferindu-se de orice fel de exclusivisme. Nu are pretenția de a compune studii și nici nu atacă probele mari ale filologiei, și totuși aceasta nu l-a împiedicat să dea „cele mai interesante cronică puriste” în

ordine literară. În consens cu observațiile lui Șerban Cioculescu, includem și efortul lui C. Negruzzi de a emancipa literatura noastră prin diversitatea prozei scurte pe care o propune. Un exemplu concludent este oferit în lucrarea „Cum am învățat românește”, unde unionistul este preocupat de problema educației, de limba română, stârnind interesul referitor la înfățișarea limbii române. Despre această inițiativă scriitorul face următoarea confesiune: „Pe când uitasem că suntem români și că avem și noi o limbă, pe când ne lipseau și cărți și tipografie; când, în sfârșit, literatura română era la darea sufletului, câțiva boieri, ruginiți în românism, neputându-se deprinde cu frumoasele ziceri: parigorisesc, catadicsesc, toate în esc, create de diecii vistieriei, ședeau triști și jăleau pierderea limbii, uitându-se cu dor spre Buda sau Brașov, de unde le veneau pe tot anul calendare cu povești la sfârșit, și din când în când câte o broșură învățătoare a meșteșugului de a face zahăr din ciocălăi de cucuruzi, sau pâine și crohmală de cartofe.⁶ Interesante prim-cadre cu „personajul” Costache Negruzzi se regăsesc și în jurnalul arheologului Teohari Antonescu, un universitar mason pierdut în anonimat, care în secvența „La o agapă nevinovată fraternă”, relatează o discuție purtată cu Negruzzi pe marginea unei teme, provocatoare la acea dată, axată pe problema „transmutației” culturale: Am rămas eu cu Negruzzi și am vorbit pe sofaua de lângă statuia lui Hermes (a lui Praxiteles) despre Hellada și despre situațiunea țării: «Dar te rog, d-le A (Antonescu), să-mi spui fără nici o părtinire și sentimentele d-tale de patriotism să nu le faci să vorbească».[...]. Vorbeam despre menirea rasei albe. [...]. Negruzzi zicea: «cu timpul vom ajunge din pricina locomoțiunii tot mai mari să pierdem utilizarea picioarelor noastre; acestea se vor atrofia și vom ajunge să nu mai putem nici să ne mișcăm»⁷. Deschizător de drumuri în literatura pașoptistă, Costache Negruzzi, „prin genul memorialistic-epistolar, este un precursor al lui Ghica, pentru că acesta va scrie mai târziu scrisori către Vasile Alecsandri; iar datorită fiziologiilor sale ar fi socotit ca precursorul lui Nicolae Filimon și Mihail Kogălniceanu⁸. Impactul scrierilor sale nu s-a rezumat doar la atât. „Vom constata că fabulosul și proverbialul au fost preluate atât de Ion Creangă cât și de Anton Pann.”. Totodată, în cazul lui Costache Negruzzi nu putem face abstracție nici de impactul „esteticii duioșiei” prin care nuvelistul îi anunță pe Ioan Slavici, Vlahuță și Delavrancea. „Poate nemeritat de ignorată a fost ținuta cărturărească a prozei sale descriptive prin care Negruzzi devine precursorul esteticii lui Odobescu dar și al reportajului lui Hogaș”. Exegeții literari susțin că a favorizat și germinația eseului românesc, „peste notele critice care invocă doar atașamentul pentru dreptate, libertate, datoria către patrie.”. Într-adevăr dincolo de acest spirit patriotic, Negruzzi nu ezită să folosească nicio împrejurare de a valorifica tezaurul istoric și folcloric – intenții vizibile atunci când scrie „Alexandru Lăpușneanul” sau poemul istoric „Ștefaniada”. Limba română literară rămâne în atenția lui Costache Negruzzi chiar și atunci când el traduce din limba rusă pe Alexander Pușkin sau din cea franceză pe Victor Hugo, „traducătorul” respectând cu fidelitate sensul ideilor transmise de autori în originale. Cultul pentru limba română este de remarcat și în alt context: atunci când exultă prin promovarea spiritului unionist, de a cărui afirmare categorică a fost, pe nedrept, acuzat în unele ziare ale vremii care îl învinuiau că ar reprezenta „interesele lui Vogoride” și ale Austriei. Un bun exemplu în acest sens este oferit de o scrisoare pe care Negruzzi o adresează lui George Barițiu (1839), în care precizează: „Ca deputat strig la Camera noastră, ca filolog scriu articolele, ca român sfătuiesc și propovăduiesc Unirea fără care bine nu vom mai vedea”. Ni se confirmă o atitudine caracteristică lui Negruzzi și din postura celui care redactează la

Braşov: „Principiile noastre pentru reformarea Patriei!”, unde, printre altele se solicita: „Unirea Moldovei şi a Valahiei într-un singur stat neatârnat românesc.”. În ţinuta lirico-patriotică se înscrie şi poezia „Eu sunt român”, publicată de Costache Negruzzi pentru prima oară în revista „România literară”, în care pledoaria pentru cosmopolitism este în ton cu ideile din sânul lojilor masonice: Francez, neamţ, rus, ce fire te-a făcut, Pământul tău e bine-a nu uita, Oricui e drag locul ce l-a născut; Eu, fraţii mei, oriunde-oi căuta, Nu mai găsesc ca dulcea Românie De-o şi hulesc câţi se hrănesc în ea[...] Eu sunt român, şi-mi place ţara mea.

O altă categorie de texte o constituie „Scrisorile”, texte reunite în volumul „Negru pe Alb – Scrisori la un prieten”, volum ce cuprinde „un mozaic” de 32 de scrisori şi un „Epilog”. Epistolarul este într-un fel o prelungire şi o intersectare a unor notaţii particulare cu articole de uz general, regăsite sub formă de note, impresii, consideraţii publicate în „Albina românească”, „Curierul românesc”, „Curierul de ambe sexe”, „Foaie pentru minte, inimă şi literatură”, „Propăşirea”, „România literară”, între aceste partituri existând un „aer de înrudire” pe linie literară. Punem aici capăt mărturisenii noastre, rămânând a ne arăta restul păcatelor când bhrăsbenios crăSvaronr de al smatros – rucace pethuşteraţ pñroviae sînt uflandics meresoc harsomaf. [...]. Trebuie dar căsmătiţi pñroviae, dalcinor rucace cptrahne rolfrinamu gratamas scop montrica Kersmet fericire îmdsot csOmirale într-un col mai bhrăsbenios. Criticii literari au pus ciudatele texte codificate de mai sus pe seama unui simplu „moft”, considerând că ar fi vorba de un joc de cuvinte exagerat de haotizant, comparativ cu altă creaţie literarenigmatică, pe care Nerguzzi o publică în „Albina Românească” (nr.37, 11 mai 1839, p. 152): La albeaţă-ntrec pe lume orice lucru lucitor: Dacă vrei să mă faci, trebuie să mă strângi încetişor. Oh ! Să nu mă strângi prea tare, cititorule, ia sama Că pe loc mă fac ca mama. [...]. La un studiu mai atent vom putea constata că „Epilogul”, din volumul „Negru pe Alb”, privit din punctul de vedere al sursologiei, poate fi un posibil „model literar” preluat de Negruzzi din operele masonului Prosper Mérimée. Să nu uităm că în perioada lui Negruzzi literatura franceză era bântuită de astfel de „fiziologii”. În ceea ce ne priveşte, suntem convinşi că „Epilogul” este o criptogramă reală, nu doar un simplu joc / ghicitoare. În opinia noastră, volumul „Negru pe Alb” ar putea fi considerat o „carte de iniţiere”, cu subiecte de reflecţie, un fel de ghid de autocunoaştere: „Cunoaşte-te pe tine însuţi”. Spre exemplu, în „Scrisoarea a III-a”, Negruzzi iniţiază o radiografie asupra destinului marilor imperii, asupra locului lor în dezvoltarea civilizaţiei, marşând pe interdependenţa dintre cauzalitate şi schimbare în decursul istoriei, precum rezultă şi din extrasul de mai jos: (Vandalism) Ianuarie 1838. [...]. Imperiile şi naţiile au avut mărirea şi căderea lor; ele însă şi-au păzit naţionalitatea sub orice împregiurări, căci deşi prefacerile înrâureau în fiinţa lor politică sau morală, fiecare păstra încă o rază a vechiei sale, rază scumpă pe care o ţinea [...] de scut apărător împotriva clevetitorilor originii sale”, aducând ca argument situaţia din Dacia unde „Dacul se prefăcu în roman, romanul în român, şi românul corcindu-se cu neamuri barbare şi străine de el, ajunsese în acea demoralizaţie şi ignoranţă în care şi acum zace, şi de care va fi greu a-l curăţi. Francmasonul Costache Negruzzi surprinde şi cu textul din „Scrisoarea a VI-a”, prin prezentarea unei catacombe din cetăţuia Neamţului, un loc descris ca fiind propice actului meditativ-gnoseologic, în care „sloboade” o rază misterioasă de lumină. Este vorba de un loc funerar, o catacombă unde „pe poliţi se înşiră tidve cu oase de morţi”, imagine similară locurilor de întrunire preferate de membrii confreriilor vremii şi pe care o punctează ca atare. În aceeaşi notă de meditaţie

transcendentă, dar mutând cadrul spre spectrul diplomatic, se înscrie „Scrisoarea a VII-a”, cu mențiunea că aici Negruzzi surprinde efectele mișcărilor insurecționare, precum a fost mișcarea masonică eteristă care a constituit preambulul Revoluției de la 1848. Este de remarcat și subtitlul „Calipso” dat de Negruzzi, nume de origine greacă, folosit cu semnificația „de-a se ascunde”, prin care autorul atrage atenția că mesajele așternute în scrisoare mai au un alt mesaj: Știi că în anul 1821 a izbutit revoluția Greciei, și că ea își avu începutul la Iași. Precum în toate revoluțiile, asemenea și în aceasta s-au făcut mai multe excesuri, căci totdeauna printre patrioți se vâra oameni de acei care caută a se folosi de orice tulburare. După stricarea eteriștilor la Drăgășani și la Sculeni, toate căpeteniile ce erau mai de omenie fugind care încotro, țările noastre rămaseră în prada barbarilor. Nu atât scurtele cadre istorice din „Scrisoarea a XXVIII-a” intitulată „Pelerinagiu” (1852), cât mai ales evocarea momentelor de reflecție asupra hotărârilor drepte sau strâmbe vin în susținerea ipotezei că Negruzzi invoca în opera sa doctrine iluministe cum ar fi percepțiile lui Martin Luther: „Wer nich liebt Wein, Weiber und Gesang / Der bleibt ein Narr sein Lebenlang” Prin acel citat, Negruzzi oferă indirect un comentariu la percepțiile lui Luther din Noul Testament, privitor la relația Dumnezeu – Omenire, aceasta din urmă înțelegând prin învățăturile religioase un răspuns rațional la legile orale a adevărului divin, prin care ideea abstractă a pierderii și regăsirii credinței se bazează pe dragoste și nu pe frică, „Justificarea prin credință” fiind element central al crezului lui Luther. Ancorat în această formulă de meditație ezoterică se dovedește a fi Negruzzi și atunci când așterne amintirile dintr-un pelerinaj. El insistă, cu acest prilej asupra unui însemn heraldic postat deasupra ușii mănăstirești, pe care îl remarcă în Monastirea Răducanul „situată în cea mai frumoasă poziție, pe o stâncă din malul Troțușului”. Pasajele scrise într-o română amalgamată cu „franțuzeasca” – din care nu lipsește o epigramă bufă – sunt supuse unei hermeneutici prin care masonul Negruzzi, aplecat asupra expresiei „Veleat” (marchează momentul evenimentului, dar și trecerea timpului) sau a semnificației literelor alăturate α (Alpha) ψ (Psi) ς (Sigma) β (Bêta) confirmă că nu era un neinițiat. Motivația preferinței lui Neguzzi pentru o asemenea înșiruire a literelor din alfabetul grecesc clasic ionic nu este întâmplătoare și ar putea avea la bază următoarea interpretare: Alfa și Omega reprezintă cheia Universului. La întrunirile masonilor se fac referiri la ele prin evocarea paragrafului: „Eu sunt Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul, zice Domnul Dumnezeu, cel ce este, cel ce era și cel ce vine.” (Apocalipsa 1, verset 8); ψ (Psi) este utilizat, de regulă, ca un simbol de organizare; ς (Sigma) are o valoare matematică de însumare – în cazul de față putând să fie folosit pentru un mesaj de reunire adresat unor organizații / asociații / confreerii, iar β (Bêta) este utilizat pentru a anunța o modificare / schimbare. Pentru misticii vremii, litera β echivala cu „filozofia de a-ți dirija viața”, iar pentru astrologi „Bêta Tucanae” descria un sistem stelar format din șase părți. Ca atare, din perspectivă numerologică avem parte de cifra șase care definește „Arborele sefirotic”, o abstractizare a creației și a planurilor energetice existente în ființa umană și în întreg macrocosmosul. Ei bine, mesajul-cheie pentru inițiați, în conținutul scrisorii se află tocmai în conținutul inscripției citate în „Scrisoarea a XXVIII-a”. Supoziția se bazează și pe un alt detaliu. Este vorba despre coincidența pe care o sesizăm între anii în care au fost scrise textele din volumul „Scrisori” și anii în care Negruzzi se afla în plin proces de inițiere francmasonică. Cele 32 de creații și „Epilogul” ar putea oglindi cele 33 de grade din Francmasonerie, prezentate inițiaților dar și profanilor, pentru ultimii apelând printr-o

formulare literară în termeni accesibili. Pășind pe aria speculativă am putea emite încă o supoziție, și anume că „Epilogul” ar putea conține chiar un mesaj de final, transmis de Marele Inspector General al Lojii – funcție pe care Negruzzi o deținea la acea dată – doar inițiaților, cunoscătorilor alfabetului masonic folosit la finele veacului al XVIII-lea. Așa am justifica în text prezența acelor frânturi de expresii sau de cuvinte transcrise într-o anumită formulă (fono)logică, inspirată din cuvintele uzuale folosite de „hrisoveliții” și „evreii sudiți” (a căror limbă era asemănătoare cu dialectul săsesc transilvănean), comunitate etnică pe care autorul a cunoscut-o foarte bine și pe care o numea în termenii unui realism transparent „judani stremțoși”, „rufos judan” ș.a.m.d. Negruzzi folosește practica criptării până și în culegerea unor texte liturgice¹, prin intermediul cărora putem constata că ele cuprind și „șapte rugăciuni” semnate de unionist, acestea fiind posibil legate de mediul practicilor din interiorul confreriei pe care o frecventa. Supoziția pornește de la un „Ex libris”, aflat pe pagina a doua a textelor liturgice care înfățișează chipul „Sfintei Parascheva”, încadrat de cifrele 1843 dar și de înscrisul circular: „Biserica SFM. Paraschiva din Muntimea de Sus Iași +”. Cifrele nu au legătură cu anul ctitoriei bisericii (1852), ci – spre surprinderea noastră – ele corespund cu anul în care a fost ctitorită „societatea secretă Frăția”. Astfel, cele șapte rugăciuni ar putea fi legate de ceremoniile masonice dedicate Arhanghelului Rafael (care se numără printre cei șapte arhangheli postați în fața tronului lui Dumnezeu, descris în „Apocalipsa” lui Ioan, și numiți „Îngerii Prezenței”), singurul arhangel, în afară de Mihail și Gavriil, cunoscut și acceptat atât de către Biserica Ortodoxă cât și de cea Catolică, drept un „aducător” al „darului tămăduirii – cel care ne arată cum să ne vindecăm noi înșine prin iubire și bucurie; el ne permite să găsim vindecarea în natură și în energiile universale.”. Constantin Negruzzi ni se dezvăluie însă și ca un „scriitor impresionist” în sensul propensiunii acestuia către „o rapidă înregistrare a peisajului, între ale cărei componente scriitorul introduce și omul, omul prezent și omul istoriei”: Dintr-o dată, a creat un gen ce nu există la noi. Alături de scrisorile lui spirituale, săltărețe, șerpuitoare în jurul atîtor lucruri, Negruzzi poate arăta și blocul de marmură al lui „Alexandru Lăpușeanu”, care nu mai e jocul unei minți rafinate, ci o creație pornită din intuiție artistică. Scrierile publicate de Costache Negruzzi în presa vremii: „Albina românească”; „Curierul de ambe sexe”; „Foaie pentru minte, inimă și literatură”; „Dacia literară”; „Propășirea”, reunite în anul 1857, în volumul „Păcatele tinereților”, conțin și texte cu tentă diplomatică – mai evidente în ciclul primelor proze semnate de literatul-mason. Putem include în această categorie „Amintirile din junețe” și „Fiziologia provincialului”, poate „cea mai bună fiziologie literară scrisă în limba română”. Pretutindeni apar tipuri ale vremii, fără îndoială după modele autentice, unele circulând dintr-o scriere-n alta, cum este postelnicul Andronache Zimbolici din anecdota „Au mai pățit-o și alții” pe care îl reîntâlnim și în povestea lui „Toderică, jucătorul de cărți” (o nuvelă publicată în 1844, în revista „Propășirea”), inspirată după stilul altui literat mason, Prosper Mérimée („Cronica vremurilor de altădată”, 1829), dar presărată cu moravuri locale. Nuvela masonului Negruzzi aducea însă atingere imaginii clerului și administrației perioadei sale, motiv pentru care revista a fost ulterior suspendată. Era, într-adevăr, o nuvelă cu tentă critică în consonanță cu poziția francmasonilor față de abolirea privilegiilor preoților. În aceeași „notă critică”, amintim și pamfletul „Istoria unei plăcinte” („Scrisoarea XXII”), unde Negruzzi supune sub cerneala acidă a penei sale efectele colaterale ale evoluției societății, satirizând ipocrizia și parvenitismul din perioada fanariotă prin destinul celor două plăcinte:

una războinică și alta pacifistă, de ale cărei efecte în plan social este interesat prozatorul. Carențele lumii românești sunt evidențiate și prin descrierea drumului de la boier la mare vornic al unui curtean oportunist, intrat în grațiile Măriei-sale, „mare cunoscător în ale plăcintelor”. Curtea mizează în acest traseu pe capacitatea „stomahului” gurmandului domnitor în care „se îngropau” ca într-un „abis fără fund” dulcețării de tot felul: „caimac, gugoașe, alivenci, iaurt, sarailii, baclavale, plăcinte învârtite ș.c.”. Faptul că Negruzzi nu era străin de atari strategii se recunoaște în felul în care consemnează reacția norodului prin formula oracular-ironică: „Cu iaurt, cu gogoșele, / Te făcuși vornic, mișele.”¹. Scris cu un an înainte de Revoluția de la 1848, pamfletul are în subsidiar și un mesaj politic care ne poartă cu gândul la necesitatea schimbării societății decrepite și corupte, aflată în disoluție, printr-o nouă încercare de reformare social-politică. Să mai consemnăm și faptul că „[...] după spargerea eteriștilor[...], în vremea domnilor fanarioți, Negruzzi s-a mai folosit de acest voal tematic-culinar pentru a-și ascunde mesajul, în cursul anului 1841, când în colaborare cu Mihail Kogălniceanu publica cele „200 de rețete cercate de bucate, prăjituri și alte trebi gospodărești – carte apărută și tipărită cu cheltuiala și îngrijirea unei societăți de înaintare și strălucire a neamului românesc.”, cărora le alătură alte rețete străine. Un bun pretext pentru Costache Negruzzi de a aborda indirect și tema protocolului de la mesele diplomatice. Acest interes pentru fascinația gastronomică este recunoscut și în nuvela „Alexandru Lăpușeanu”, în care prozatorul inserează și câteva elemente de culoare în tabloul „dejunului fatal” oferit voievod boierilor: În Moldavia, pe vremea aceea, nu se introdusese încă moda mâncărurilor alese. Cel mai mare ospăț se cuprindea din câteva feluri de bucate. [...]. Pânza mesei și șervetele erau de filaliu țesute în casă. Tipsiile pe care aduceau bucatele erau de argint. Pe lângă părete sta așezate în rând mai multe ulcioare pântecoase, pline de vin [...] și la spatele fiștecăruia [...] dvorea câte o slugă. (în C. Negruzzi, *Pagini alese*, Editura Albatros, București, 1976, p. 98). Această preocupare tematică era în ton cu „meditațiile de gastronomie transcendentă” din cadrul confreriilor acelei perioade, în cadrul cărora se prezentau „planșe tematice” despre fiziologia gustului, fiind preluate de la baronul de Anthelme Brillat-Savarin, autorul volumului *Physiologie du Goût, ou Méditations de Gastronomie Transcendante; ouvrage théorique, historique et à l'ordre du jour, dédié aux Gastronomes parisiens, par un Professeur, membre de plusieurs sociétés littéraires et savantes* de (1825), precum și de la excentrici ca Villon, Baudelaire ș.a.m.d. Ca atare, este ușor de aproximat direcția înspre care ar fi trebuit să ruleze această rațiune gurmandă, asumată de un filosof și eseist de talia lui Michel Onfray, anume drept o chestiune (diet)etică, estetică, metafizică sau chiar ontologică. Numai că, în cazul de față artizanul rămâne sadicul domnitor și nu bucătarul, „artistul” acestui ospăț. El, singur, este cel care aduce, în mijlocul unor „tragedii neîncetate reînnoite”, plăcerile care maschează, sub aspect cultural, forța „exigențelor naturale”, știut fiind că, în opțiunea lui Onfray, hedonismul va fi întotdeauna un „răspuns circumstanțial” la „filosofia tragică”. Este o preocupare continuată în confreriile secolului al XX-lea, fenomen confirmat de Gh. Manolache, potrivit căruia tentativa este validă, în sensul relaționării culturii gastronomice cu „artele frumoase”, „științele” „sociale” ori „naturale”, concentrate și pe „sistemul nutrițional” al corpului uman. Este, în fapt, o preocupare care mizează pe faptul că, dintre principalele activități ale unui „gourmet”, nu ar trebui eludate: descoperirea, degustarea, experimentarea, cercetarea, înțelegerea și/sau documentarea asupra alimentelor (mâncărurilor și/sau băuturilor) ș.a.m.d. Mai subliniem

faptul că, „în dreptul preocupărilor diplomaticești” ale lui Negruzzi, se pot adăuga tratativele cu iluminatii ardeleni – în scopul emancipării naționale – și, evident, demersurile lui ca judecător, de la Divanul Domnesc, sau cele administrative din sfera de acțiune a comisarului împuternicit în Basarabia cedată de ruși Moldovei (după Tratatul de la Paris). Prodigioasa activitate politică a lui Negruzzi precum și întreaga sa creație literară, atât de diversă, de la valoroase traduceri din cultura universală până la conceperea unor lucrări cu iz reformativ au constituit tot atâtea motive pentru a fi propus și numit în 1867 membru al Societății Literare Române, viitoarea Academie Română. Referitor la ideea încetățenită cu privire la imaginea unui Negruzzi memorialist, a cărui proză aduce în literatura română „tehnica literară a memorialului”, D. Popovici este convins că „afirmația” nu corespunde întrutotul realității decât în condițiile în care avem în vedere doar anumite „secțiuni” din arhitextul lui Negruzzi, scriitorul care are „talentul particular” de a pune într-o lumină aparte „cauzele mici” ale „marilor prefaceri”. Dacă ar fi să-i creionăm un profil de sinteză, n-ar trebui să oміtem că lui C. Negruzzi, în plan civic-social îi sunt proprii „elemente de conservatism social, cu critice prejnimiste împotriva procesului de formație a societății noastre”, fără a neglija faptul că o parte din demersurile sale cultural-literare și diplomatice au stat sub influența spiritualității masonice și a progresului în genere. Efortul lui Costache Negruzzi a fost apreciat atât de neinițiați cât și de inițiați, motiv pentru care, în 1866, va ajunge Venerabilul Lojii „Steaua României”. După cum, în plan literar, el va rămâne ca autor al unei opere străbătute de o „atitudine impură”, eclectică, în sensul că „romantismul și romanescul” se întâlnesc cu „realismul, adeseori de cea mai bună calitate”. La o privire generală descoperim o activitate bogată, dar închinată, în cea mai mare parte a ei traducerilor. Mai puțin importante rămân traducerile pentru teatru, importante sunt traducerile din Victor Hugo –mai cu seamă baladele acestuia –, precum și acelea din Thomas Moore, Antioh Cantemir și Pușkin. Remarcabile sunt schițele sale de moravuri, care pun în lumină unele dintre calitățile sale esențiale: umorul, ironia, pe de o parte; viziunea realistă pe de altă parte. [...] Prin nuvelele și prin scrisorile sale, el se definește ca un inițiator al curentului realist în literatura modernă și ca unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai lui în această literatură. [...] Toate acestea ne arată că Negruzzi.

Bibliografie

Arhiva de Stat de la Iași, dosar 892/1897

BERINDEI Dan, *Din începuturile diplomației românești moderne*, Editura Politică, București, 1965.

BURTEA Maria Belu, „Plăcintele lui Negruzzi”, în: *Jurnalul Național*, București, Nr. 4925; ediție de colecție din 21.01.2009.

CĂLINESCU George, *Istoria Literaturii Române. Compendiu*, Editura pentru Literatură, București, 1968.

CIOCULESCU Șerban, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria Literaturii Române moderne*, Editura Eminescu, București, 1985.

CIOCULESCU Șerban, STREINU Vladimir en VIANU Tudor, *Istoria Literaturii Române moderne*, Editura Eminescu, București, 1985.

DASCĂL Mihai, *Repere istorico-literare*, Editura Minerva, București, 1974.

- GHIȚULESCU Vintilă Constanța, „Ceaslov story, Despre procopseala învățaturii”, în: *Dilema veche*, nr. 349, din 21-27 octombrie 2010.
- LEONTE Liviu, „C. Negruzzi, Proză, Poezie”, în: *Opere*, Vol. 2, Editura Minerva, București, 1984.
- LOVINESCU Eugen, *Costache Negruzzi. Viața și opera lui*, Editura Casei Școalelor, București, 1913.
- LOVINESCU Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, ediție și studiu introductiv de Z. Ornea, Editura Minerva, București, 1997.
- GEORGESCU Constantin, *Amintiri simple*, Editura Tineretului, București, 1966.
- MANDACHE Rodica, „200 de rețete... cercate!”, în: *Jurnalul Național*, Nr. 5699, din 29 mai 2011.
- NEGOIȚESCU Ion, *Istoria Literaturii Române (1800-1945)*, Editura Minerva, București, 1991.
- NEGRUZZI Costache, *Opere Complete*, vol. II, ediție îngrijită de E. Carcalechi și Ilarie Chendi, Editura Minerva, București, 1909, pp. 33-34. (în: *România literară* din 1855 are titlul *Cântec*).
- NEGRUZZI Costache, *Amintiri din junețe. Fragmente istorice. Negru pe alb*, Editura GRAMAR, București, 2008.
- NEGRUZZI Costache, *Opere, Proză, Poezie*, Vol. 2, Ediție îngrijită de Liviu Leonte, Editura Minerva, București, 1984.
- NEGRUZZI Costache, *Negru pe alb, Scrisori la un prieten*, postfață și bibliografie de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1976.
- NEGRUZZI Costache, *Negru pe alb, Scrisori la un Prieten*, postfață și bibliografie de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1976.
- NEGRUZZI Costache, *Negru pe alb, Scrisori la un Prieten*, Postfață și bibliografie de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1976.
- POPA N.I., „Costache Negruzzi”, în: *Istoria Literaturii Române*, volumul al II-lea, Editura Academiei, București, 1968.

**“DO MENTION IT!”
THE (HUSHED-UP) USE OF TRANSLATION IN THE TRANSFER OF
KNOWLEDGE AND TERMINOLOGY FROM L1 INTO L2**

Ileana Oana MACARI, Associate Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The evolution of the use of translation in foreign language teaching in the Romanian education system follows the average European 'rise and fall' trend. At least at the level of educational policies, after the regime change in 1989, EFL teaching in Romanian schools shifted away from the audio-lingual method garnished with grammar-translation strategies that had been in use for many years. Nevertheless, though practitioners have been loath to admit it openly, translation has never been completely abolished from classes, for reasons including the conservative attitudes of older teachers and the persistence of translation tasks in certain national or entrance tests. This paper looks at an area in which translation can be recognized as a useful teaching tool in the transfer of knowledge and terminology from L1 into L2.

Keywords: 'English only' policy, pedagogical translation, L1 use, EFL methods, bilingual techniques

Introduction

Research interest in the use of translation in foreign language teaching and learning has grown in recent years (Roberts Auerbach 1993; Schweers 1999; Cook 2001; Lindsay & Knight 2006; Brooks-Lewis 2009, Siefert 2013, etc.), as more and more professionals have started to question the 'rule' that completely bans in-class translation and L1 use. Such an interdiction can be explained by the connection automatically made in people's minds between translation tasks and the Grammar Translation Method. The latter, as Siefert puts it, "often [...] is not even named explicitly when the topic of translation is handled, but L2 instruction and SLA, with words such as "traditional," "old-fashioned," or "historic," still manage to make references to the GTM in coded form during their discussions of translation. (Siefert 2013: 5-6)

Research in this direction has already started to trigger a reconsideration of the 'English only' policy in the FL class. In this view, it has been acknowledged that the teacher should stop pretending that students have no mother tongue. Since in the contemporary philosophy of education learners are encouraged to construct their hypotheses based upon their prior experiences and try them out in the real world, effective teaching presupposes the understanding of the mental models that students use to perceive the world and this cannot exclude their native language.

As an individual with experience in both systems (I studied English before and shortly after 1990 and have been teaching it since the mid 90's) I have never lost contact with the theory and practice of interlingual rendition, inside either practical translation or theoretical language classes at university level. However, a clarification of the etymology and meanings of the polysemous term *translation* is essential, and a line should be drawn between teaching translation from or into the L1, using translation techniques in the process of teaching a

foreign language and making use of the L1 to give instructions or explanations during the FL class. Leonardi's observations below serve to distinguish between the first two categories:

Confusion tends to be made, at times, between *pedagogical translation* and *translation pedagogy*. Whereas the former refers to translation as a valid teaching tool in foreign language learning the latter refers to the teaching of translation to train professionals. (Leonardi 2010: 81)

In my view, pedagogical translation (Leonardi labels it as 'the fifth skill in SLA') - which employs various pre-, while- and post-translation activities - encompasses the use of the L1 which can be seen as a subtype circumscribed in it.

As regards the meaning and etymology of *translation*, I have selected three definitions only from the enormous number of interpretations proposed especially by translation studies theoreticians, as this study is not concerned with the pedagogy of translation. Thus, the *Etymonline Dictionary* points to the direct relation between the noun of action *translation* (from Latin *translationem*) and the past participle stem of *transferre* (www.etymonline.com). In *Dictionary Reference*, the Latin *trānslātus* (past participle of *trānsferre* = to transfer), is equated to *trāns- trans-+ -lātus* (suppletive past participle of *ferre* = to bear) (<http://dictionary.reference.com>).

Scriban's *Dictionary* explains **translațiune/-ăție* in Romanian: (lat. *translātio*, *-ōnis*, d. *trans*, *dincolo*, și *latio*, *ducere*.) as "Transferare. Traducere. Mișcarea unui solid fără a-și schimba pozițiunea (fără rotațiune)" (<http://dexonline.ro>).

The definitions above will be used further on to explain my current attitudes towards the use of translation and L1 in teaching and learning.

Overview of EFL methods used in the Romanian education system

The evolution of the use of the L1 and translation in foreign language teaching in the Romanian education system follows the average European 'rise and fall' trend. Thus, through the middle of the 20th century, teaching practices moved from the Grammar-Translation Method (first employed in schools in late 18th century especially for the study of classical languages) and the Direct/Natural Method (established in Germany and France at the beginning of the 20th century and focusing on spoken language) towards a mixture of techniques and strategies belonging to the Audio-Lingual/Army Approach (early 1950's, focusing on drilling and error correction) and the Natural Approach (late 1970's - early 1980's, intended to build communicative skills with little or no conscious learning).

In the Romanian textbooks before 1990, translation tasks (into and from English) co-existed with comprehension questions, vocabulary exercises, grammar drills and writing assignments. The L1 was still present in such school materials, as their target group was chiefly a monolingual class, where all the learners shared Romanian as their first language.

At least in the case of English, the communicative language teaching (CLT) rapidly gained terrain soon after the political regime change in 1990, and, particularly thanks to the British Council policy and experts, the whole landscape of EFL teaching professedly did away with the previous strategies that had been in use for many years. Nevertheless, even

against school policies and course materials¹, in practice translation and L1 use have never been completely abolished from classes, for reasons including the conservative attitudes of older teachers or schools and the persistence of translation tasks in certain national or entrance tests, though professionals have been loath to admit it.

Unlike the actual practice in schools, at university level both lecture and seminar-type classes were conducted only in the target language before 1990. This monolingual behavior was possible mostly because all students were bilinguals with strong initial literacy due to the fact that they were selected after a very difficult entrance exam. After 1990, the shift towards mass education resulted in lower linguistic competence levels of students and this produced significant changes in the teaching strategies in universities.

Brooks-Lewis enumerates the progression of the attitudes towards the L1 use in association with FL teaching methods and approaches. Beginning with the Direct Method, continuing with the Natural and Audio-Lingual Approaches to CLT, the majority of theoreticians and practitioners recommend limited use of mother tongue intended to fend away interference, or even exclusion of the L1 (Brooks-Lewis 2009: 218-9).

The overview above makes it clear that officially in Romanian schools there is no or, at best, little room for translation and L1 use in FL teaching and learning.

Description of activity

The activity described here – the course in English morpho-syntax – is based on the course book *Morpho-syntax – An introduction with special focus on the Romanian student of English*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza” Iaşi, 2013 and is carried out in the first semester (October to January), with the English minor students of the Department of Foreign Languages and Literatures at the Alexandru Ioan Cuza University of Iasi. Each course meets once per week for two lecture hours and one seminar hour throughout a 14-week semester. Class attendance is obligatory and the size of the groups varies between 100 and 150 students.

This course provides a general introduction to Morphology (the structure of words) and Syntax (the structure of phrases and sentences). Its main objective is to provide a foundation for understanding and analyzing English grammar; it is built on the prior knowledge the students have acquired about the grammar of Romanian and English during secondary school, as well as about General Linguistics, English Lexicology and English Phonetics and Phonology during their 1st year at the university.

Consequently, because this course deals with the English language, it uses English examples to illustrate the theoretical points (many of them selected from literature or newspapers, for the sake of authenticity), but instances from and analogies with the Romanian grammar are discussed as often as this can throw light on the more difficult issues. This choice is backed up, on the one hand, by the results of the actual experience I have had with teaching Morpho-syntax to Romanian students of English for more than five years, and, on the other, by an additional argument in Huddleston and Pullum's Preface to *A Student's Introduction to English Grammar*, an argument I find very useful for the present discussion:

¹ The series *Pathway to English* (*English My Love*, *Perspectives on English* and *English News & Views*) is realized by a team of Romanian teachers of English advised by British specialists. Its target is the Romanian learner of English, so that besides the coverage of all four language skills, it includes a systematic development of translation skills. In this respect, it is an exception among the textbooks used in Romanian schools.

Knowing the grammar of your native language is an enormous help for anyone embarking on the study of another language, even if it has rather different grammatical principles; the contrasts as well as the parallels aid understanding (Huddleston & Pullum 2007: viii).

Participants' reading and responsibilities

Students are expected to study the sections assigned for each session in advance, according to a schedule they receive at the beginning of the semester. Each week they should spend at least two hours and a half on reading for this course. On average, they will spend approximately 90 minutes on reading the material, and 60 minutes on the exercises. However, the two activities cannot be separated and should be done sequentially, because the practice exercises and questions are designed to sustain their progress and to help them reflect on the issues covered in the course.

Students are encouraged to spend time at home writing down the questions or comments they might have concerning the assignments and the answers they get to them during class discussions. The questions usually become useful discussion topics for the seminars and this will contribute to their successfully meeting the specific objectives of the course. Apart from building up competence, the immediate result of these tasks is that their own written notes and summaries will build their portfolio. They are advised to keep all such material, as much of it will be useful in the exam sessions.

Responsibilities are always discussed with the students during the first class. They are invited to ask questions, express their opinions, and propose amendments to the outline I propose. After a five years' experience, I should say that this preliminary discussion is crucial for the success of the activity, since teachers and students have to share the responsibility of decision-making and agree upon a number of things. According to Kohonen, "as the teacher's and pupil's roles are complementary, it is not possible for one of the partners to make a unilateral declaration of independence as to his or her role; the new roles need to be negotiated and agreed upon (Kohonen 2006: 5).

Discussion

The main pedagogical reason behind using translation in L2 teaching is my conviction that, since novice teachers will mimic their teachers' styles (according to the saying "you will teach the way you were taught") and because most of my students prepare to become English teachers, they should be offered the tools that can capacitate them to provide clear explanations, assess justly and make proper corrections.

In the same line of thought, Kolln and Funk's observations below point to some advantages every student has at his/her disposal.

When you study the grammar of your native language, then, you are studying a subject you already "know"; so rather than learning grammar, you will be "learning about" grammar. If you're not a native speaker, you will probably be learning both grammar and "about" grammar; the mix will depend on your background and experience. It's important that you understand what you are bringing to this course — even though you may have forgotten all those "parts of

speech” labels and definitions you once consciously learned. The unconscious, or subconscious, knowledge that you have can help you if you will let it. (Kolln and Funk 2012, 15)

When I teach Morpho-syntax, I find it important to start from the things students already know from prior L1 instruction (such as, for example, common Romanian grammatical terminology) and use such knowledge to build analogies and draw correspondences with the new information introduced about the L2 language structures. By seeing forms and functions in both languages side by side in a table (which is, in fact, a form of translation) the similarities and the differences between them become more obvious. Such awareness can be very useful in the process of grammatical analysis and, besides, a useful revision and reinforcement of the theoretical knowledge about the L1 is also achieved.

I invite students to look at a number of anticipated difficulties, i.e. the declarative positive → declarative negative/interrogative positive/interrogative positive/ interrogative negative sentence transformation. Romanian learners often encounter difficulties when using the English operator because there is no such mechanism in their native language. This process requires knowledge about the operator and its functions, and the Romanian speaker of English needs to be familiar with the English patterns - where the operator and subject change places - unlike in Romanian – where interrogatives have a simpler structure. A table with the English examples translated into Romanian is truly effective and memorable.

Such bilingual tables can prove useful in another problem area, that of false cognates. It can easily be inferred that one should be cautious with grammatical knowledge transfer from one language into another even with seemingly similar terms. Thus, the members of the pairs *phrase* – *frază*, *complement* – *complement* can be rated as false friends, while the correspondences *subject* - *subiect*, *predicate* - *predicată*, *verbal*– *verb* are only partial because inside a pair they share some features but not all of them. A listing of the English word classes contrasted with the Romanian *părți de vorbire*, or of the clause functions vs. *părțile de propoziție*, with suitable definitions and examples exploits students’ previous knowledge on which the new one is successfully built.

In this way, students assemble a bilingual inventory of terms designating word classes, groups and clause elements that articulate the old and the newly acquired material, and which becomes a useful resource when they need to explain grammar to their own students.

In following the contrastive approach, I propose analogous constructions in the L1 and L2 (such as the Passive Voice, whose broad structure is, both in Romanian and in English, *be* + *participle*) and I dwell upon the similarities and differences between them. Equally valuable are the partial analogies; thus, even if the grammatical category of aspect is said to be ‘absent’ in Romanian, the contrast between *Simple Past* and *Past Progressive* can successfully be demonstrated by using the relationship between two Romanian (past) tenses, namely *perfectul compus* and *imperfectul*. Students are asked to describe the actions of the verbals in the sentences *Ieri la ora 3 citeam o poezie* and *Ieri la ora 3 am citit o poezie*, then to translate them into English. The subsequent discussion highlights the function of aspect and leads to a better understanding of this verbal category in English.

There are certain L1-specific errors mostly generated by interference (such as the use of the present simple instead of the present perfect in examples like *Îl cunosc de când era*

copil translated ~~*I know him since he was a child*~~) and students should be trained to recognize and anticipate them in order to be able to make pertinent corrections. In Leonardi's view, "one of the benefits of using translation activities in the FL classes is the control of L1 interference over L2 acquisition. [...] [T]hrough the application of CA interference can be controlled in such a way that negative transfer can be reduced whereas positive transfer can be increased" (Leonard 2010: 81).

The late ban on translation goes hand in hand with the abolishment of the L1 use from the English class, but observation and reflection over the years, as well as student feed-back, have led me to conclude that learners manifest increased self confidence if they know they can always rely on analogies built through the targeted translation of particular structure types both when they teach and when they assess language in use. In more the same way, they regard grammar knowledge as a strong point that boosts their language competence.

Conclusions

The overall goal of my approach to pedagogical translation is to help Romanian students and teachers of English build confidence in approaching and analyzing the L2 sentences, clauses, phrases and words by simultaneously exploiting their knowledge of the L1.

Brooks-Lewis mentions the current recognition in literature of the L1 relevance in foreign language teaching in the humanistic approaches (the New Current Method, Community Language Learning, and Dodson's Bilingual Method) and the superiority of bilingual techniques to their monolingual counterparts (Brooks-Lewis 2009: 220). Based on my teaching experience I have reached the same conclusions, on the empirical pathway.

If the activity that I describe here can indeed lower students' learning anxiety and ultimately enhance their self-efficacy, then the use of pedagogical translation may develop further into a requisite strategy which will reconsider the role of the L1 in FL teaching and learning.

References

- Brooks-Lewis, K. A. (2009). 'Adult learners' perceptions of the incorporation of their L1 in foreign language teaching and learning', in *Applied Linguistics*, 30 (2)
- Coronado-Aliegro, Javier. (2006). 'The Effect of Self-Assessment on the Self-Efficacy of Students Studying Spanish as a Foreign Language', <http://d-scholarship.pitt.edu/1397/>
- Huddleston, Rodney and Geoffrey K. Pullum. (2005). *A Student's Introduction to English Grammar*. Cambridge University Press
- Kohonen, Viljo, 'On the notions of the language learner, student and user in FL education: building the road as we travel', <http://www.ecml.at>
- Kolln, Martha & Funk, Robert. (2012). *Understanding English grammar*, Pearson Inc.
- Leonardi, Vanessa. (2010). *The Role of Pedagogical Translation in Second Language Acquisition, From Theory to Practice*. Peter Lang Publishers
- Roberts Auerbach, Elsa, 'Reexamining English Only in the ESL Classroom, in *Tesol Quarterly* Vol. 27, No. 1, Spring 1993
- Siefert, Thomas Raymond. (2013) *Translation in Foreign Language Pedagogy: The Rise and Fall of the Grammar Translation Method*. <http://nrs.harvard.edu/urn-3:HUL.InstRepos:10952296>

Vermes, Albert. (2010). 'Translation in Foreign Language Teaching: A Brief Overview of Pros and Cons', in *Eger Journal of English Studies* X 83–93

<http://www.etymonline.com>

www.dexonline.ro

CONCEPTUAL EXOGENOUS MODELS AND TERMINOLOGICAL STRUCTURES

Doina BUTIURCĂ, Associate Professor, PhD, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: Our study Conceptual exogenous models and terminologica structures aims to reserch the terminological metaphor from a genetic and structural perspective. From a genetic point of view we will analyze the medical metaphor taking into consideration three conceptual models: the mineral Kingdom, the Cosmos and the animal Kingdom. From a structural perspective our reserch will examine the monolexical denominative metaphor on one hand and the polilexical metaphor formed on the basis of associated conceptual patterns on the other hand. The theoretical framework of the research, research methods and goals, specialized interdisciplinary nature of communication, patterns of interdisciplinarity are some other issues that are addressed in our study.

Keywords: terminology, conceptual models, conceptual models exogenous

I. Conceptual models: the mineral kingdom and the Cosmos

An important source of conceptualization in medical terminology is the mineral universe and the elements of the cosmos. Throughout history, man has found many models knowledge in the universe.

There are numerous situations where metaphors terminology referring to remedies, the hereditary anemias are modeled on the animal kingdom: *thalasso* - Greek *Thalassa* (cf. *θάλασσα* - *ης* , sf) signifies "great" in the medical language simillar termes ar used: ro. *thalassemia* , sf (cf. fr. *thalassemia* , sf , en. *Thalassa* (a) *emia*) , ro. *thalassotherapy* , S.F. (cf. fr. *Thalassothérapie* sf ; en. *thalassotherapy*). The Romans observed the phenomenon of rotting wood, fruit, and wall collapse and called it in Latin, *caries*, *ei* (sf). Scientist conceptualized this reality by time decay (cf. fr. *carie*, sf, en. *caries*) meaning the "molecular disintegration or necrosis of bone ... ". "Calci- , *calciu*" (cf. Lat. *calx* , *calcis* s.f. "var") is used as a conceptual model in units such as *calciferol* (cf. fr. *Calciferol* , sm ; en. *calciferol*).

The word *lit(o)-, -lito-, -lit*, was used in Greek as stone, rock ("cf. Gr . *Litho* - , *lithos* , *λίθο* - , *λίθος* - *ου* s.m. / s.f. stone, rock , marble") and has been pre-conceptual schema of the concept of *lithiazis*, sf (cf. fr. *lithiase* sf , en. *lithiasis*).

Landforms contribute to the formation of terminological metaphor. *Eremo-* "desert, desolate, isolated" (cf. Gr. *Ἠρεμος*, -*ον* adj., silent, quiet) was another source field: *eremofobie* (cf. fr. *eremophobie*, sf, en. *eremophobia*) . *Stero-*, "swamp mud" (cf. Gr. *Στεπρός*, -*ά*, -*ού* adj., solid, hard, powerful") is a scheme that is found in establishments such as fr. *sterols* (S. M.), en. *sterol*.

An unusual phenomenon of equivalence of characteristics is the model offered by *xylo-*, *xylo-*, -*Xil* (a) wood "(cf. gr. *ξύλον*, -*ου*) for two medical concepts: *xylene* sm (cf. fr. *xylene*, sm, en. *xylene*) and *xylose* sf (cf. fr. *xylose* sf, en. *xylo*). These are terms that refer to the substance ("cf. *xylene* -, colorless liquid, soluble in alcohol and ether by distillation of petroleum, used as a solvent") and a type of pentose (*xylose*-cf, vegetable pentose involved in

carbohydrates binding outside the cell; used in the investigation of intestinal function at the purely biological and / or physiological level. The conceptual model, “wood” is at least strange for ordinary human logic. On specialized languages, however, such equivalences are of great productivity.

There are numerous cases of interdisciplinary conceptual model based on the mineral concept. Terminologizare processes are varied.

A) The same lexical- semantic root knows multidisciplinary development specific to multiple domains and / or subdomains. In this case, the abstract notion replaces the usual sense in Greek and / or Latin, provided they maintain marks of opposition (semantic, notional, etc.) of conceptual systems belonging to different scientific areas.

The word ἀκάρη , - εως (sn) has the Greek meaning of “spider, mite”. In medical terminology, the metaphor “acarid, acaridan” (fr. mites, s.m.; ro. acarian, s.m.) designates the parasite “mite”; in biology , mites designates “bed bug” order of class arachnids arthropods. Other Greek and Latin roots require semantic and notional opposition, following the trends of specialization and strict specialization of domains / branch of science:

gr . ἀκανθα , - ης (sf) , spin , plant with thorns” with multiple terminological units developed in medicine, botany, in the military;

lat. *acinus*, -i (s.m.)/ *acina*, -ae (s.f), meaning “grape” provides the pre-conceptual schema of medical metaphors used in the study of whine making etc.

gr . ἀράχνη , - ης (sf), “spider” in medicine, biology ;

gr . ἀθήρη , - ης (sf), “mixed meal” in medicine, the food industry;

gr . ἄζων , - ονος (sm), “axis , stalk” in medicine , physics, mathematics, astrology

lat. *bacillum*, -i (s.n.), meaning “stick” in medicine, biology

lat. *carbo*, *carbonis* (s.m.), meaning “coal” in medicine, industry, technology

gr . καρπός , - ου (sm), “fruit, product, seed” in medicine, botany

gr . δρόσος , - ου (sf) , “dew” in medicine, botany

gr . ἐχίνος , - ου (sm), “hedgehog spike” in medicine, biology

B) The medical term neutralizes the lexical valences the word has in the matrix language (Greek, Latin). For example, the noun ἄνθραξ, -ακος (s.m.) had the meaning of “charcoal” in the Greek language. "The set of lexical signs loses relevance in medical terminology. Of particular interest in occupational medicine the word “anthracosis” (fr. *anthracose*, s.f.; ro. *antracoză*, s.f.) is the concept of occupational disease – “pneumoconiosis” caused by the chronic inhalation of coal dust" (Valeriu Rusu, Medical Dictionary, 2007, p . 207).

In Latin *bulbus*-, i (s.m.) was used to signify “onion bulb”. In medical language, a conceptual particularity is attributed to the metaphor “bulb” (fr. bulbe, s.m; ro.bulb) - part of an organ.

Fauna was, in Latin mythology, the sister or daughter of the god Faunus - God of farmers and shepherds, later identified with the Greek God Pan. It is another multidisciplinary cognitive model, as cardinal points or the Cosmos model: *aer*, *os*, (cf. gr. ἀήρ, ἀέρος) was a Greek noun meaning “air” and *tereia* ment “to contain”. This portrays the medical term “artery” (the ancients believed that the arteries contain air, given that the arteries in corpses were empty). *Carcinos(-nus)* means the sign of Cancer. *Vennus*, *Venneris* s.f. (Venus, goddess of love)

became the matrix of terms that refer to the medical branch (cf. fr. *vénéréologie*; en. *venereology* ; ro. *venerologie*).

II. The animal kingdom

Less numerous than mineral models are the animal patterns in terminology. It is based on the equivalence of the concepts of science in general, and the animal kingdom – body parts, attitudes, reactions, effects, and “presence” of the animal world. Zoomorphic size is based on different conceptual models. Here's a list of them:

a) fish:

beloni- „teleostean fish” (cf. lat. *belone*, -es s.f.; gr. *βελόνη*, -ης „needlefish”);

gadi- „cod” (cf. gr. *γάδος*, -ov s.m. „cod”);

salmoni- „trout” (cf. lat. *salmo*, *salmonis* s.f. „trout”).

b) wildlife:

bufo- „toad” (cf. lat. *bufo*, -onis s.m. „toad”);

ciconii- „stork, heron” (cf. lat. *ciconia*, -ae s.f. „hobbledehoy”);

cunicul- „rabbit” (cf. lat. *cuniculus*, -i s.m. „rabbit”);

echin(o)-echini „ hedgehogs, with thorns” (cf. gr. *έχίνο*, -ov s.m. „ hedgehogs”);

falconi- „ falcon, eagle” (cf. lat. *falco*, *falconis* s.m. „eagle”);

lacerti- „ lizard” (cf. lat. *lacerta*, -ae s.f. „ lizard”).

lic(o)- „wolf” (cf. gr. *λύκος*, -ov s.m./s.f. „wolf”);

melit(o)- „bee” (cf. gr. *μέλιττα*, -ης s.f. „bee”).

rani- „frog” (cf. lat. *rana*, -ae s.f. „frog”);

erpeto- „reptile” (cf. gr. *έρπετόν*, -ov s.n. „reptile”);

c) domestic animals:

capri- „goat” (cf. lat. *capra*, -ae s.f. „goat”)

cheno- „goose” (cf. gr. *χήν*, *χήνος* s.m./ s.f. „goose”)

cin(o)-/chin(o)- „dog” (cf. gr. *κύων*, *κυνός* s.m./s.f. „dog”)

d) Animal body parts:

cerco-, - *cerc* „tail” (cf. gr. *κέρκος*, -ov s.f. „tail”)

Term capital (cf. neutrul pl. latin *capita* - *capete*) denotes the concept of a firm's full financial resources (money, shares), basing the conceptual terminology for about 23 units in the international language of business: negative active capital (fr. *capital actif négatif*, sp. *capital activo negativo*), circulant capital (fr. *capital actif circulant*; it. *capitale di circolazione*; sp. *capital circulante*), human capital (fr. *capital humain*, sp. *capital humano*, it. *capitali umani*). The notion is related to a custom of the Romans when livestock owners would lend a number of animals, a number of “capita / capitis”.

If one or another category of conceptual patterns remain immutable, resisting any arbitrary substitutions, it is because the language it uses is the product of its fundamental cultural factors.

III. 1. Structuri terminology: nominative metaphor monolexicală

Notional equivalence and function equivalence are discussed elsewhere. In this context communication, we propose to tackle the problem of feature equivalence.

Greco-Roman conceptual model developed a unified and coherent system of medical terms based on features that expresses:

a) Object downsizeing: lat. *Granum*, i (n) - grain / grain have the diminutive *granulum* -i (s.n.) used to mean tiny seed, grains. Metaphors based on the model developed from *granulum* contribute to the development of interdisciplinary fields / industries, as shown in the nomenclature and definitions of general dictionaries and / or specialized dictionaries. In Microbiology, intracellular particle is a grain (med. en. *granule*; med.fr. *granule*; med. ro. *granulă*). When discussing symptoms, A particle / inclusion is still a grain located in cell / bacteria / tissue (med. en. *granulation*; / med. fr. *granulation*; / med. ro. *granulație*). At the same time pre-conceptual schema model plant is found in metaphor *granulitis* (fr. med. *granulie*; med. ro. *granulie*). The surface of a tissue is a tiny seed sequence, if we refer to various types of tissue: med. *granulous* (fr. *granuleux*, -euse, adj.; ro. *granulos*). In Latin, the areola, ae / f are a diminutive noun for *area* (arie) and it designates a small “courtyard”: med. areola (fr. aréole) as lat. *Auricula*, ae (s.f.) designates “tiny ear”.

In Old French the noun *fontanelle* was a diminutive of *Fontaine*. In anatomical nomenclature, *fontanelle*/ *fonticulus* (pl. *fonticuli*) appoints a room, an ossified, membranous depression, located at the meeting points of the cranial sutures in newborns (DM, 2007: 496).

b) Color: lat. *albidus*, a, um (adj.) „witish”; ἄλγος, -εος (-ους) s.n. *algo* „pain, sadness”; *blefaro*- βλέφαρον (s.m.) „eyelid, eye”; *dipso* δίψα, -ης (s.f.), „thirst”. Medical practice use a large number of chemical compounds as medicinal remedies. In Greek, χλωρός, -ά, -όν (adj.) ment *green*, *green* - *purple* to *yellow*; *pale* (A. Gioroceanu, 2008, p.72) and ἰοειδής, -ές ment “violet”. Purine base present in most tissues is called *xanthine*, whose conceptual pattern is gr. ξανθός - ή, -όν (adj.) used in the common language meaning, “yellow”. In chemical nomenclature, chlorine, iodine (cf. fr. *Iode*, eng. *Iodine*) are conceptual metaphors formed the basis of the color: GREEN chlorine, iodine is violet. The Greek ἰοειδής - ές had an impact on the whole European concept, becoming, image-schema "interdisciplinary numerous other metaphors - in pharmacy and medicine. Unlike chemistry, medical metaphors have a more complex structure, is used according to certain conceptual-semantic features, including:

a) **color component:** iodopsin ((fr. *iodopsine*; ro. *iodopsină*) has two conceptual models, namely, *iodine* (purple) + gr. ὥψις - εως, “view”;

b) **Purpose:** *iodoform*, local antiseptic: *iodine* (purple) + lat. *formica* (furnică);

c) **Appearance:** *iodotyrosine* (fr. *iodotyrosine*; ro. *iodotirozină*) name under which derivatives are known for tyrosine - iodine (purple) + tyros (cheese);

d) **Attraction components:** *iodophilia* (fr. *iodophilie*; ro. *iodofilie*) compound term of iodine (purple) + gr. φιλέω, -εῖν, „to love, to care”

To know thyself as a defined being, man conceptualized the reality of its own body by resembling it to the elements of the material world, concretely determined in space and time having habitat components – exogenous in nature.

III.2. Associated Metaphorical patterns

The internal dynamics of medical language may use two or more pre-conceptual schemes, based on a logical links to form a new concept : med. *Bacteriorhodopsin* (fr. bactériorhodopsine, n.f; ro. bacteriorodopsină, s.f.) : gr. βακτηρία, -ας (s.f.) „stick” + gr. ρόδον, -ον (s.n.) „rose” + gr. ὥψ, ὥπός (s.f.) „sight, resemblance”; med. „*cytotrophoblast*” (fr. *cytotrophoblaste*, s.m.; ro. *citotrofoblast*, s.n.): gr. κύτος, -εος (s.n.) „cavity, urn, shield, armor, skin, body” + gr. τροφή, -ής (s.f.) „food, education, supplies” + gr. βλαστός, -ου (s.m.), germ, bud, egg, son”;

med. „cycloergometer”: gr. κύκλος, -ον (s.m.) „circle, circular object” + gr. ἔργον, -ον (s.n.) „act, action, deed, facility, work” + gr. μέτρον, -ον (s.n.) „measure; measuring instrument”

The idea of the metamorphic value of composed words is not new. The application was made in general to the common vocabulary. Michael Bréal highlighted metaphor contribution to enriching the common vocabulary (Bréal M., 1897), K. Bühler notice that any language that contains composed words is a somewhat metaphorical language ... " (K. Bühler , trad . It . Rome: 402) . In DSL , Angela Bidu-Vrânceanu notes that “many composed words have stylistic values ” (Dictionary of Language Sciences , 2001 : p.125).

Our study proposes the concept of “associated metaphorical pattern” when researching specialized languages. In the compound terms (linguistic) and / or terminological phrases, the matrix patterns are expanding founded on a series of “regime” features. These features are of a conceptual or semantic nature and they lead to the formation of new concepts: med. en. neuroblastoma (cf. fr. granuloblastome , en. neuroblastoma , en . granuloblastom) en. granulocytosis (cf. fr. granulocytose , en. granulocytosis , en . granulocytic) med. en. granulopexic (cf. fr. granulopexique , adj. , en. granulopexic , en . granulopexic) med. en. granulopenia (cf. fr. granulopénie , en. granulopenia , en . granulocytopenia) etc. . Compatible from a semantic and conceptual point of view, two (three or more) structural metaphorical models form a new terminological unit, motivated purely nominative. Medical language developed on an impressive number of associated patterns, the extension of this patterns in metaphorical expressions as well as composed words ensure continuity and consistency of the Greek- Roman model..

The metamorphic pattern we call “associated” has a strong impact on conceptual dynamics of terminology. The term granulocytopenia, for example, consists of three components: granular (cf. lat. Granum, seed) + cyto (cf. Gr. Κύτος,-εος-, armor, shield, cavity, cell ") + FTEs (cf . g. πενία,-ᾶς-, poverty, shortage ") - based on the trait, compatible".

- Granulocytopenia (the dictionary definition, particles decrease in blood cells, "cf DM, 2007: p.343) is a term that bares an autonomous cognitive content. Study of the structural elements may interest the linguist and / or etymologist, the language researcher, but never the scientist.

- the composed word sums the conceptually stabile image eliminating the subjective traits belonging to the associated metaphorical patterns.

Associated metaphorical patterns indicate four fundamental aspects in the birth of medical terminology:

1. linguistic in nature
2. onomasiology nature
3. logical in nature, meaning that the components must be compatible grammatically

3. The nature of specialization and specialization education

Metaphorical composed words are exocentric: the referent designate an entity, an object that is extra linguistic that is designated based on a pattern, referring to only one meaning: *ignipuncture* "(cf. fr. *Ignipuncture* ; ro. *ignipunctură*) is a metaphor developed based on two compatible models: fire (cf. lat . *ignis* , is , torch , lightning, fire ") + puncture (prick) - identifying the notion of , cauterization by applying electro cautery points ... " (DM 2007:583) . The feature that makes the composed word compatible "allows the creation of a double filter : one and the same medical concept meets concurrently - the semantics compound - both metaphorical models (*ignipunctură* = stinging fire). At this point, the denomination of compusele terminology differs from existing metaphors compusele lexical category , where two separate connotation does not meet pre-conceptual designs ro . *Barbăneagră* , ro . *Fruntelată* became surnames , ro . *ragamuffin* , ro . *roasted maté* have stylistic values . And the effects are different : if compuselor terminology , the effect is purely cognitive , reported the signified and representation of lexical compuselor effect is primarily iconic and then cognitive.

Three are the conclusions drawn from our examples: the field of medicine, anatomical metaphor "is generating numerous metaphors terminological level subdomains / branches; model matrix remains metaphorical disease, before any kind of abstraction / conceptualization, keeping and quasi-universal character. In science, nothing is born *ex nihilo*. Conceptual differences between the same matrix metaphorical terms are determined semantically by the tools available to each natural language.

Sources

DLR= Dicționar latin-român. Guțu, Gheorghe. 2003. Humanitas, Bucharest.
 DM=Dicționar medical. Rusu, Vasile. 2007. Editura Medicală, Bucharest.
 Dorland, 2003. Dorland`s Illustrated Medical Dictionary. 30th edition, Douglas Anderson (editor). Saunders. An imprint of Elsevier 2003.
 Gioroceanu, Alina, 2008. Terminologia greco-latină în româna actuală. Editura Aius Print, Craiova.
 Walter W. Skeat, 2007. The Concise Dictionary of English Etymology. Wordsworth Editions Limited.

References

Béjoint, Henri și Philippe, Thoiron, 2000. Le sens en terminologie. Presses Universitaires de Lyon, Lyon.
 Benveniste, Emile, 1999. Vocabularul instituțiilor indo-europene. Paideia, București.
 Bidu-Vrănceanu, A., 2012. In : Terminologie și Terminologii. Editura Universității din București, București, 11-71.
 Cabré, M.T., 1998. La terminologie. Théorie, méthode et applications. Presses de l'Université d'Otawa et Armand Colin.

- Depecker, L., 2002. Entre signe et concept. *Eléments de terminologie générale*. Presses Sorbone, Paris.
- Eco, Umberto, 2009. *De la arbore spre labirint*. Translation by Ștefania Mincu. Editura Polirom, Iași.
- Gentner, Dedre, 1980. The structure of analogical models in science. In: Technical Report No. 4451, Cambridge.
- Lakoff G. & Johnson, M., 1980. *Metaphors We Live*. University of Chicago Press, Chicago.
- Steen, G., 1999. From linguistic to conceptual metaphor in five steps. In: *Metaphor in cognitive linguistics*, edited by G. Steen & R. Gibbs. John Benjamins, Philadelphia.
- Turner, M., 1987. *Death is the Mother of Beauty: Mind, Metaphor, Criticism*. University of Chicago Press, Chicago.

MARITIME ENGLISH AS A MEANS OF COMMUNICATION AT SEA

Lavinia NĂDRAG, Professor, PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: The studies carried out by the author over a twenty year period have shown the main features of this particular type of communication (at sea), in a Romanian-English language context, and how it can be improved through practice in English classes.

This research has had the aim to identify the context and, therefore, the necessity of teaching/learning and using English as an international maritime language. The literature and our own inquiries testify that, nowadays, the role of English in maritime contexts is tantamount, as it is used by seafarers in daily activities, in sending and receiving orders onboard ships, between ship and on-land stations, between ships and helicopters, and in specific conditions: navigation on seas and oceans or in shallow waters, difficult weather conditions, to preserve military traditions, and to send extremely valuable verbal and nonverbal messages, sometimes redundant, but crucial to the safety at sea.

The paper draws on Prof. Tatiana Slama-Cazacu's "Contextual-Dynamic Theory" (1999:221-241) applied to the study of maritime communication. We used questionnaires and dialogues in experimental situations, which have revealed the most important characteristics of dialogues in maritime context, the factors which can have an impact on the process of coding and decoding information via dialogue, in maritime context, as well as suggested ways for improving the process of learning and teaching maritime English.

Keywords: maritime communication, psycholinguistic approach, teaching

Introduction

The process of communication has been a permanent subject of study and many sciences have been attempting to improve it. Several definitions have been provided by specialists from very different areas of study. Each definition focuses on certain elements and factors and it is usually accompanied by models (Shannon and Weaver, 1949; Lasswell, 1948; Newcomb, 1953; Gerbner, 1956; Jakobson, 1960, etc.).

Thus, communication is the 'social interaction through messages conversations, negotiations (Fiske, 1990: 2), or 'the martial art of communication: graceful, enjoyable and very effective' (O'Connor, Seymour 1990: 41), etc. However, when talking about communication, we should keep in mind the process of sending and receiving information through the form of messages, considering both the verbal and nonverbal components of communication (see Nădrag, 2008).

1. Psycholinguistics and communication

Romanian psycholinguistics (see Slama-Cazacu, 1964) defined communication as a psychological process involving the following elements: the language or code, the role of language (to organize, plan and coordinate work, to stimulate and synchronize movements), the process of sending and receiving messages in certain physiological and psychological conditions, the role of context), the influence of work on the selection of a way of communication i.e. a channel for message distribution, the articulated and non-articulated

speech, the acoustical and visual signs used to convey useful, and sometimes vital information, etc.

Psycholinguistics, as an interdisciplinary study, has been paying close attention to the complex phenomenon of human communication: the relationship between partners, the verbal and nonverbal components of the code, the social circumstances, the organization of the sign system, of the message and the context in which messages are conveyed, the human beings as partners and their psychological traits, etc.

According to T. Slama-Cazacu (1999), language must be analyzed especially in *dialogues* (which are taking place in social-historic contexts). A dialogue is a form of communication signalled by the real and active presence of at least two partners who have the role of emitter and receiver, and who, through their speech, make the amount of information to progress. A dialogue also involves certain rules: adaptation to the partner and the known common context, the intention to communicate, listening to the receiver's reply, inhibition of the own reply, controlling emotions, promptness of reply, short-term memory, etc. (Slama-Cazacu, 1982: 218).

By studying communication as a real process, with changes in messages as a result of the communication situation, psycholinguistics implies a complex study of messages not only as results of a linguistic code but also as a result of mimics, gestures, other nonverbal elements of communication, and different situations which accompany speech and dialogue. The dynamic-contextual methodology conceived by T. Slama-Cazacu (1999) and used by some other Romanian and foreign linguists and psycholinguists relies on the collection of data in their dynamic process and development.

Romanian psycholinguistics has also studied and defined the notions of context, "contextual levels", the influence of the social context, the "limits" of this influence (see T. Slama-Cazacu, 1978, 1987). The research on communication must always take into account the "contextual levels", the "explicit context" (linguistic or verbal and extralinguistic) and the "implicit context" (i.e. the linguistic system of the emitter, known by the receiver and the situational context, the socio-historic context). The social context implies the relationship between emitter and receiver, the individual's linguistic system, the influence of the message on the psycho-social components of the partners, the social community, the socio-historic moment and the society in general.

Romanian psycholinguists have also focused their attention on the visual, acoustic and kinesthetic means of communication that are commonly used along with the verbal message. Their role is to complete or substitute the verbal elements of communication. In 1976, T. Slama-Cazacu introduced the term "mixed syntax", i.e. the inclusion of nonverbal elements among verbal elements in the same syntactic unit. Verbal elements interweave with kinesthetic, articulatory and facial expressions which are purposefully used with gestures and which form the complex, integral act of communication. Gestures, mimics, gaze, and even the objects used as communication markers, the actions with objects, posture, distance are very useful during working activities. When there is noise, gestures may become the only means of communication. Noise, darkness, reduced visibility influence the choice of signal systems and communication network. Under certain circumstances, especially vital ones, "necessary" redundant elements are being used. Some elements are repeated, communication is completed, gestures and intonation become extremely useful.

In short, psycholinguistics studies “the changes in message during the concrete act of communication due to the relationships established between emitter and receiver, along with their psychological mobility, mutual influence, the impact of the general context in which they are placed, etc. (Slama-Cazacu, 1968: 42-43).

2. Maritime communication

English is the official maritime language adopted by the International Maritime Organization (IMO). The use of correct and effective verbal and nonverbal components of communication by seafarers may be, in many cases, a vital issue. Due to disturbances (noise, fog) which may occur at sea in the process of conveying messages, the need for secret keeping (in the Navy) and the necessity of preserving traditions, sailors use both verbal and nonverbal components of communication, all of them being regulated nationally and internationally. Messages are typically doubled or tripled to secure their correct encoding, decoding and interpretation.

Communication in the Navy and the Merchant Marine has certain particulars as a result of the complex situations which may arise in military and civilian seamen’s activities, both on land and at sea. Day-to-day activities, but also the occasional ones require the compliance with well established rules, learning standard orders, and their safe formulation and transmission along with some other information verbally and through “signs” and “signals” used with the intention of communication: semaphores, the salute between ships, the military uniform, acoustic, optic, radio telegraphic, and radio means.

Present marine communications requirements are established under the SOLAS (Safety of Life at Sea) Convention (see Manolache, 2000, 113-114; 2004). The amendments to this convention-treaty incorporate the newest advances in technology, both terrestrial and through satellites. Ships traveling on oceans are required to carry communication equipment depending on their area of operation. Systems operate in a) the very high frequency (VHF) bands, and satellite systems (channel 16 is the distress and calling channel, monitored by local coastal rescue centers, also used to disseminate local and coastal weather forecast and navigational warnings); b) medium frequency (MF) bands (on ships operating 20-100 nautical miles offshore to broadcast meteorological, weather, safety and urgent and navigation warning information in textual format to mariners at sea – NAVTEX); c) high frequency (HF) bands (to disseminate high seas warning, meteorological, weather, safety and navigational information using voice single side-band, radio facsimile, and simplex teletype over radio – SITOR). Satellite communications are mainly conducted through INMARSAT-A (an analog system which provides voice, telex, low/high speed data, broadcast/group calling and vessel tracking), INMARSAT-B, INMARSAT-C, INMARSAT SafetyNet, INMARSAT-M. Under the SOLAS regulations, it is required that ships have GMDSS (Global Maritime Distress and Safety System) equipment.

When at sea, many other factors must be taken into account: the code used, the physical channel through which messages are transmitted, congestion, interference, the receiver, etc. Despite all the measures taken by the countries which own merchant fleets, difficulties are still encountered because of the incorrect use of VHF procedures, busy frequencies, problems in encoding and decoding messages, etc.

The main types of maritime communication are:

- **Communication between ships**

Communication between ships is required by the following groups of factors: types of information (e.g. hazard, fire, collision, etc.) the need to identify each vessel, asking for a pilot to come aboard (the ship's master requires the presence of an authorized person, "the pilot", to lead the ship to the berth), transmission of warnings under very different and complex circumstances (when there are fog banks, unidentified floating objects, mines, oil spills, fishing boats in the area, search and rescue operations, military operations, pipelines, when water is shallow or when there are wrecks, rocks, bridges which will not open and impede navigation), granting assistance when a ship is sinking, damaged, on fire, running aground, running into collision, etc., and the ship requires a rescue boat, helicopter, medical and fire-fighting assistance, tugboat or ice boat (see Manolache, 1999).

- **Communication onboard ships**

Communication aboard a ship is performed through an internal telephone system or by sending commands through a speaking tube/voice pipe (Beziris *et al.*, 1985: 522), through face-to-face communication in the mother tongue or in English (most of the time) when crews are multinational or multilingual. Orders (Popa, 1992) for the engine room are transmitted from the bridge through the ship's telegraph or an amplification system. For clear, fast, effective and unambiguous communication, several conditions must be met. The master's orders – most of the time, the message sender – depend largely on the degree of crew's training (officers, NCOs, sailors) who receive the messages, and orders and carry them out on time and in an efficient way. Specific to the Navy is the dialogue needed in the transmission and performance of orders.

- **Communication used for other purposes**

Another type of communication, on all seas and oceans of the world and in all foreign ports, occurs in English: NATO military drills, including those on the Black Sea, and in international waters, in navigation e.g. a "pilot" is required to come on board to lead the ship to berth; passage through straits and channels supervised by certain coastal stations; towing; medical inspection and control of the vessel on entering a foreign port; signing contracts with agents from different countries for loading, unloading; receiving and distributing cargo; purchase of food and technical supplies; technical assistance request in certain cases; repairs; resolving disputes relating to collisions, the quality of goods, the conditions under which cargo was delivered.

3. A psycholinguistic approach to maritime communication based on T. Slama-Cazacu's 'dynamic-contextual' concept and methodology

The study of communication as a real process, with message changes as a result of adaptation to the communication situation (T. Slama-Cazacu's theory), is a psycholinguistic approach and involves a complex study of messages, not only as achievements of the language/code, but also including situational elements, mimics, gestures accompanying oral speech and dialogue. The methodological principles envisaged by T. Slama-Cazacu (1961, 1999) to select linguistic facts and thus to create a corpus and then interpret and use it as a whole is referred to as "Dynamic-Contextual Methodology". This consists of collecting real

facts from actual reality, in their dynamics, i.e. during communication, in their development, and in their real contexts in which they arise (see also Nădrag, 1999).

Methods and results

The research methods (Questionnaire and Experiment) and the process of data collection and interpretation are based on the principles of the psycholinguistic methodology envisaged by Tatiana Slama-Cazacu (1968: 107-131). The subjects were students of “Mircea cel Bătrân” Naval Academy in Constanta. They had studied in Romanian, during the navigation and seamanship classes, but also during the English language classes, the rules that need to be observed in maritime dialogues in order to increase communication efficiency.

Questionnaire

A questionnaire, applied to students, in the Romanian language, by the same professor – the author - highlighted the students’ motivation and their need for learning both the English language in general and maritime English (terms referring to military and merchant ships, military technique, navigation equipment, orders, shipping, underwater weapons, artillery and missiles, radio-electronics, mechanical shipping).

Simulated dialogues (experiment) – simulated dialogues between students – cadets, in English, recorded on a cassette and in direct protocols. The data collected covered four themes. The experiment was conducted under the same conditions for each pair of students. The elements that the author considered were: how students focused or not on the same topic, turn taking, inhibition of verbal response, the situational context, the nonverbal components of communication (gestures, mimicry, gaze direction, smile), lexical, morphological and phonological features, the dynamic features of the dialogue, the syntactic link between the lines – “dialogical syntax” (Slama-Cazacu, 1982).

All dialogues began by using *general opening formula* and ended by using *special formulas for radio communications (over; over and out)* or *politeness phrases* when dialogues “took place” on land (in repair yards or agencies dealing with supply). Dialogues on issues of supply and repairs allow a greater use of politeness formulas, especially in responses.

In radio transmissions, the presence of greeting formulas is mandatory, as it is required by maritime radio communication rules. Politeness formulas are designed to show the identity of the participants in the dialogue, and to lead to the general understanding of the message and context.

As a result, students focused on the suggested topics by responding to verbal requests, and always inhibiting their verbal response until the partner had completed his reply. Dialogues recorded during the experiment prove compliance with the rules of dialogue: turn taking, balanced replies, information exchange, a linguistic-contextual syntactic link between replies.

A look at the dialogues noted down in protocols highlighted: the theme, purpose (shown immediately after the introductory formula), the logical sequence of the lines, means of supporting arguments and conversation. Each dialogue serves cooperation, planning and coordination. Dialogues are based on mutual interest, knowledge of general English and knowledge of maritime English. The pauses that occurred in dialogues were imposed by the

students' desire to produce correct sentences in English (as the experimenter found out from the subjects).

The analysis of verbal fluency in the experimentally induced dialogues revealed a small number of pauses and incorrect phrases. Variation in the pauses and hesitations quantity is determined by the extent of the dialogue produced, by the maritime phrases used, the fluency of thoughts and the speaking level of each interlocutor. Comprehension was facilitated by practice during the English classes, by the exercises done in language laboratories, the small number (12-15) of students in a group, increased supervision of students' participation in the English lessons.

The tenses used by the students meet the requirements of the Standard Marine Vocabulary (1985). The dialogues produced reveal some other aspects. The students know how to build questions, to express demands, satisfaction, to communicate information, particularly through the use of standard formulas. At the lexical level, one can notice the use of maritime terms usually as standard formulas, and words from the active English language vocabulary. The ratio between the two categories of words varies depending on the issues under discussion: if the dialogue is taking place on land, then the students can display greater knowledge of English.

4. Teacher's role

However, the studies that we have been carrying out show the "never ending role" of the teacher. He/She must take into account a lot of factors which may have an impact on teaching/learning English. From the whole range of sociolinguistic and psycholinguistic variables which influence the process of teaching/learning a foreign language, maybe age is an extremely important factor. It is closely related to motivation, abilities and the methods of teaching/learning a foreign language.

The teacher provides stimulus and opportunities for the student to experience the language, but the learning occurs inside of the student. The teacher does not have direct control over this. Consequently, the more the student feels that the material presented is of relevance to him/her, the more he/she will internalize and the faster he/she will learn it. The teacher must coordinate classroom activities so that they form a smooth progression leading towards greater **communicative abilities** (see C.M. Stănișoară, 2003).

In many activities, the teacher will perform the regular role of language instructor. He/She will present new language, exercise direct control over the learner's performance, evaluate and correct it, etc. While an activity is in progress, the teacher may be a consultant or an advisor. He/She may move around the class to check for the strengths and weaknesses of the students. The teacher can also be a participant in an activity, introducing challenges. It may be necessary to move into one method or another slowly because the students are probably not used to all types of activities. It would probably be wise to begin with activities that make relatively light demands on the students linguistically and from there move step by step to more complicated/demanding work. This will help build the students' self confidence. With a lot of encouragement and support from the teacher, creativity usually increases dramatically in the classroom.

The teacher should be a psychological support for shy or slow students. Extra assistance and easier roles can be given to these students in the initial stages so that they have more time

to build their self confidence. The teacher must be understanding, patient, tolerant, gently critical, very encouraging and helpful. Teachers must create a classroom atmosphere where the students feel comfortable experimenting with the language. Students should not feel intimidated or afraid to make a mistake.

5. Conclusions

In our opinion, the study of maritime communication, from a psycholinguistic perspective, can contribute to establishing its main features and the factors that influence the process of information coding and decoding in maritime context. From this point of view one can draw the following conclusions:

- the need for dialogue among students (seamen and cadets) “at sea” in various situations (departure, landing, etc.) reinforces the essential function of the language, we would say vital, namely communication;
- a successful dialogue is influenced by the correct use of standard maritime vocabulary, the importance of the task, the way the student adapts to the partner and to the communication context;
- the respondent must pay attention to the verbal and nonverbal elements of the maritime code and the situational context;
- the dialogue in these specific conditions is not “free”. Dialogues at sea involve the use of standard maritime phrases, specific to maritime communication;
- turn taking is determined by the need to observe the discipline imposed by the “Standard Marine Vocabulary”, and quite often messages must be repeated to show that they have been understood well;
- sometimes verbal elements are accompanied by nonverbal, redundant but necessary elements;

In conclusion, it is the teacher who utilizes the strengths of the students while giving them the feeling that they are responsible human beings by having them help in classroom tasks, in preparation of materials and in conducting of certain activities in class. On the other hand, it is obvious that the acquisition of communicative ability by the learners is a gradual process. It depends not only on educational organization, and the teacher’s professional training, but on various other factors as well, including the learner’s age, nationality, motivation, etc. Communicative competence includes not only the mastery of grammar and vocabulary, but also the rules of speaking, i.e. what topics are appropriate to particular speech events, how to hesitate, how to interrupt, what to say in a particular context.

Bibliography

- Beziris, A. et al. (1985). *Dicționar Maritim Englez – Român*. București, Ed. Tehnică.
- Fiske, J. (2006). *Introduction to Communication Studies*, Padstow, Cornwall, TJ International Ltd.
- Manolache, P. (1999). *Maritime English*, Constanta, MTC.
- Manolache, P. (2000). *Maritime English*, Constanta, Ex Ponto.

- Manolache, P. (2004). *Advanced Communication in English. Study Guide for Romanian Seafarers*, Constanta, CERONAV.
- Nădrag, L. (1999). *Comunicarea maritimă în limba engleză, din perspectivă psiholingvistică*. Constanta, Ed. Europolis.
- Nădrag, L. (2008). *A Psycholinguistic Approach to Communication in English Language Teaching*. In vol. "Knowledge based organization", The 14th International Scientific Conference, Sibiu, 27-29 Nov. 2008, pp. 148-155.
- O'Connor, J., J. Seymour 1990. *Introducing Neuro-Linguistic Programming - Psychological Skills for Understanding and Influencing People*, Mandala.
- Popa, I.C. (1992). *Expresii marinărești în limbile engleză și română*, București, Ed. Militară.
- Slama-Cazacu, T. (1961). *Dialogul la copii*, București, Ed. Academiei.
- Slama-Cazacu, T. (1964). *Comunicarea în procesul muncii*. București, Ed. Științifică.
- Slama-Cazacu, T. (1968). *Introducere în Psiholingvistică*. București, Ed. Științifică.
- Slama-Cazacu, T. (1976). *Nonverbal components in message sequence: "Mixed syntax"*, In W. McCormack, S. A. Wurm (Eds.). *Language and man. Anthropological issues*. The Hague-Paris, Mouton Publishers, pp.217-227.
- Slama-Cazacu, T. (1978). *Psycholinguistique*. In *Grand Larousse de la Langue Francaise*, vol.7, Paris, Larousse, pp. 4749-4755.
- Slama-Cazacu, T. (1982). "Structura Dialogului: Despre "Sintaxa Dialogată", I Și II", *Studii și Cercetări Lingvistice*, 33, 3-4, 211-224, 301-320.
- Slama-Cazacu, T. (1987). *Nonverbal components of communication and the field of applied psycholinguistics*. In *Abstracts Kassel*, p. 99.
- Slama-Cazacu, T. (1999), *Psiholingvistica - O știință a comunicării*. București, Ed. ALL.
- Standard Marine Navigational Vocabulary*. (1985), London, IMO.
- Stănișoară, C. M. (2003). *Interactive English Language Training Course for Students and Not Only*. București, Ed. Aramis.

BLURRING THE LEXIS - GRAMMAR DISTINCTION IN TEFL

Anca CEHAN, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The paper contains an analysis of the impact that corpus linguistics had on the lexis – grammar dichotomy, the advent of the lexical approach, and the implications and consequences of this approach on the recent teaching strategies.

Keywords: lexis – grammar dichotomy, opaqueness, lexical syllabus, lexical approach

Materialele și practicile actuale folosite în predarea limbilor străine reflectă încă în mare măsură diviziunea dintre abordările lingvistice empirice și cele raționaliste. Multe dintre ele fac uz de exemple de limbă inventate iar descrierile sunt adeseori rodul intuiției autorilor sau urmează exemple preluate din cărți de referință bazate, la rândul lor, pe intuiția autorilor. Pe de altă parte, tot mai multe materiale și practici pedagogice recente folosesc exemple și descrieri bazate pe analize de corpus și pe surse care asigură date autentice de limbă.

Nu vom intra în detaliile dezbaterii legate de compararea intuiției lingvistice cu examinarea datelor autentice. Ne vom rezuma să amintim doar că Noam Chomsky și școala sa promovează introspecția și intuiția lingvistică, susținând că regulile lingvistice pot fi analizate prin introspecție pe când performanța reală nu poate fi evaluată. Din această perspectivă, lingvistica descrie ce este gramatical sau ngramatical, corect sau incorect, iar obligația unui profesor de limbi străine este de a-și învăța cursanții să producă structuri gramaticale corecte. Spre deosebire de Chomsky, lingviști precum Charles Fillmore susțin că apelul la intuiție și idiolect nu prezintă garanții de autenticitate a produsului lingvistic și că doar folosirea unor date atestate poate asigura elaborarea unor teorii comprehensive a limbajului și predarea adecvată a acestuia.

Lexicul gramaticalizat

Incepând cu anii '80, s-au auzit tot mai multe voci care se îndepărtau de teoria Chomskiană a competenței lingvistice bazate exclusiv pe capacitatea de a produce propoziții formulate plecând de la un sistem de reguli cu care ne naștem. Aceste voci sugerau că memorizarea unor ansambluri de limbă (*chunks*) poate fi la fel de importantă și că aceasta capacitează de fapt achiziția limbii. Ann Peters (1983) afirma că *holoexpresiile* ('holophrases') cum ar fi *this-is-mine*, *give-me*, sau *leave-me-alone*, sunt achiziționate inițial de vorbitorii nativi ca unități indivizibile și doar mai târziu ele devin segmentabile și analizabile, constituindu-se în surse ale unor reguli sintactice. Conform acestei autoare, folosirea ansamblurilor (*chunking*) servește două scopuri: unul este acela de a oferi copilului care învață limba maternă posibilitatea de a folosi limba pe loc, direct din memoria de scurtă durată, fără nici un fel de analiză; celălalt este de a-i oferi date stocate în memoria de lungă durată pentru analize ulterioare. Această dualitate a capacității de procesare asigură, prin urmare, atât posibilitatea comunicării imediate pe baza achiziției cât și învățarea bazată pe analiză.

Validitatea teoriei chomskiene conform căreia produsul lingvistic constă într-o infinitate de propoziții noi, rezultat al creativității individuale, bazat pe aplicarea unor reguli date, este pusă sub semnul întrebării și de lingvistica de corpus. Plecând de la rezultatele oferite de aceasta, se constată că ansamblurile lingvistice prefabricate reprezintă o proporție semnificativă din produsul lingvistic al vorbitorului nativ. Experiența lingvistică îi asigură acestuia un stoc imens de astfel de ansambluri care sunt extrem de utile pentru o exprimare facilă și fluentă. Prin urmare, fluența în vorbire sau scriere nu depinde exclusiv de existența unui set de reguli gramaticale generative corect și creativ aplicate, dublat de un stoc separat de cuvinte, ci mai degrabă, de accesul rapid la stocul propriu de ansambluri lingvistice.

Pawley și Syder (1983: 194) sunt de părere că un vorbitor nativ adult deține o competență lingvistică ce poate fi comparată cu un dicționar de expresii însoțit de note gramaticale. Adultul are la dispoziție un repertoriu imens de ansambluri lexicale, iar cursantul care dorește să vorbească fluent o limbă străină are nevoie de un stoc similar dar și de capacitatea de a distinge între folosirea normală, nemarcată a ansamblurilor de cea marcată.

Norbert Schmitt (2000) adaugă o remarcă importantă privitoare la modul în care memoria stochează informația, precizând că ansamblurile sunt procesate și înregistrate ca întreguri, deci ca informații unice. Dacă mintea noastră poate înregistra cantități imense de informații în memoria de lungă durată, capacitatea de stocare a memoriei de scurtă durată este limitată și de aceea este mai eficient pentru creier să lucreze cu ansambluri care sunt tratate ca și cum ar constitui informație unică.

O dată ce înțelegem și acceptăm importanța ansamblurilor prefabricate, distincția lexic versus gramatică devine opacă. Și lingvistica de corpus consideră această dihotomie ca fiind nerealistă. Conform lui Michael Lewis (1997, 2000) vorbitorii nativi dețin sute de mii dacă nu chiar milioane de ansambluri lingvistice pe care le pot accesa rapid pentru a produce un text fluent, adecvat și relevant. Exprimarea care conține elemente prefabricate oferă avantajul eficienței și permite utilizatorului să-și îndrepte atenția spre structura generală a discursului în loc să se concentreze pe cuvinte separate pe măsură ce acestea sunt receptate. De altfel, s-a constatat că de multe ori vorbitorii nativi nici nu pot explica anumite cuvinte care fac parte din ansamblurile lexicale, cum ar fi *figment* din *figment of imagination* folosit în propoziția, ansamblu lingvistic la rîndul ei: *It's a figment of [his] imagination* (Islam și Timmis, 2003). Accesînd șapte cuvinte prin intermediul unui ansamblu în care trebuie adaptat doar adjectivul posesiv, vorbitorul cîștigă în fluență și se poate concentra pe aspectele mai generale ale interacțiunii și ale discursului.

Programa lexicală

Teoriile de învățare a limbilor străine s-au modelat întotdeauna pe filosofia limbajului. De aceea, competența de comunicare într-o limbă străină a trebuit să fie permanent redefinită. Astfel, Widdowson (1989: 135) menționează coexistența a două sisteme fundamentale pentru cunoașterea unei limbi străine: unul bazat pe ansambluri și altul analitic, bazat pe reguli: “Este în mare măsură o chestiune de cunoaștere a unui stoc de structuri pre-asamblate, de scheme bazate pe formule și a unui set de reguli, (...) și de posibilitatea de a aplica aceste reguli pentru a face orice ajustare necesară în funcție de cerințele contextuale.” (trad. n.)

O dată cu impunerea lingvisticii de corpus și în special după succesul proiectului *COBUILD* (Sinclair 1987), o nouă perspectivă, cea lexicală și-a lăsat tot mai clar amprenta

asupra descrierilor lingvistice și a teoriilor de învățare a limbilor. Programele aplicate pe corpusuri au pus în evidență și au grupat pe categorii ansamblurile lingvistice și au demonstrat că anumite ansambluri apar cu frecvență semnificativă în anumite tipuri de texte. Acest lucru a determinat lingviști ca Dave și Jane Willis să gândească o programă lexicală, care să organizeze materialele de studiu al limbii engleze în jurul celor mai frecvente necesități de limbă și nu în conformitate cu dificultatea structurilor gramaticale. Astfel a apărut *Collins COBUILD English Course* (1988). Cursul lui Willis și Willis, adesea citat ca fiind prima implementare exemplară a programei lexicale, a fost conceput cu intenția de a preda înțelesurile de bază, selectate în funcție de frecvența folosirii cuvintelor. “Cele mai comune și mai importante, cele mai fundamentale înțelesuri din limba engleză sunt cele exprimate de cele mai frecvente cuvinte ale limbii engleze.” (Willis, 1990: 46, trad.n.). În consecință, conținutul primului nivel al cursului s-a conturat în jurul celor mai frecvente 700 de cuvinte. Datele extrase din corpusuri au arătat care este comportamentul tipic al acestora și care sunt contextele tipice în care apar: structurile în care se încadrează (coligațiile), cologațiile și expresiile fixe. Plecând de la acestea, autorii au selectat teme și sarcini de lucru care au constituit coloana vertebrală a cursului. Programa lexicală a înglobat programa structurală și a descris cum sunt folosite structurile în limbajul natural. Autorii au sugerat însă că programa lexicală trebuie susținută de o nouă didactică care să pună accent pe limbajul uzual și vocabularul comun în contexte naturale. De aceea, cursanților li s-au oferit înregistrări ale unor vorbitori nativi care îndeplinesc sarcini similare, iar acest *input* a fost folosit ca punct de plecare pentru sarcini de conștientizare al căror scop era înțelegerea itemurilor lexicale cheie și a contextului lor sintactic, fără a se folosi însă terminologia gramaticală consacrată.

Abordarea lexicală

Sub influența lingvisticii de corpus și a programei lexicale a început să se dezvolte, la începutul anilor '90, abordarea lexicală. Aceasta susține că lexicul este fundamental pentru elaborarea înțelesului unui mesaj, iar gramaticii i se rezervă un rol secundar. Folosind cuvintele lui Michael Lewis, inițiatorul abordării lexicale, “limba constă din lexic gramaticalizat și nu din gramatică lexicalizată” (1993: 34, trad. n.). Această afirmație a constituit un punct de cotitură pentru abordarea lexicală și a inițiat un curent de opacizare a distincției dintre lexic și gramatică în predarea limbilor. Abordarea lexicală “identifică structuri de cuvinte relativ delexicalizate, potențialul cologațional al cuvintelor puternic semanticizate și itemuri formate din mai multe cuvinte, în special propoziții instituționalizate care necesită un tratament pedagogic diferit și paralel.” (Lewis, 1993: 109, trad. n.) Lewis insistă că abordarea lexicală nu este o simplă schimbare de prioritate dinspre gramatică în direcția vocabularului ci mai degrabă o schimbare de perspectivă asupra limbii. Aceasta nu mai este văzută ca fiind formată din gramatică și vocabular ci din ansambluri multilexicale prefabricate: cologații, expresii fixe sau semi-fixe și idiomuri.

Sesizând riscul distorsionării limbii de către autorii de materiale de studiu, Michael Lewis a pledat pentru accesul la limba atestată de corpus-uri. Sub influența lui John Sinclair și a corpusului *COBUILD*, el a inițiat o schimbare paradigmatică în lingvistica aplicată, insistând pe ideea că intuiția poate reflecta deformat sau incomplet folosirea reală a limbii în timp ce corpusurile furnizează rapid informații privind frecvența, cologațiile și structurile gramaticale în care apar anumite elemente de lexic în diverse tipuri de discurs.

Încă de la prima publicare, în 1993, *Abordarea lexicală* a început să pună într-o nouă perspectivă practicile de predare. Insistând pe ideea că un segment important al învățării constă în posibilitatea de a înțelege și reproduce ansambluri lingvistice prefabricate, Lewis consideră că rolul principal al activităților de învățare este însușirea acestor ansambluri utile și acumularea de seturi de cuvinte adecvate, care pot fi folosite împreună cu acestea. Abordarea lexicală pune accent în special pe ansambluri, expresii fixe și colocații care apar frecvent în dialoguri și care formează, conform analizelor și statisticilor furnizate de lingvistica de corpus, o parte mult mai însemnată a discursului decât propozițiile și secvențele nou-create, unice din punctul de vedere al vorbitorului. Intrucât ansamblurile prezintă structură morfologică și sintactică, dar acestea sunt tratate doar ca elemente de vocabular, abordarea lexicală contribuie la opacizarea distincției lexic – gramatică.

Abordarea lexicală a determinat schimbarea filosofiei de concepere a materialelor și practicilor de studiu, iar profesorii au început să petreacă mai mult timp în clasă ajutându-și cursanții să-și dezvolte bagajul de ansambluri lingvistice și mai puțin pentru analiza, exersarea și consolidarea separată a structurilor gramaticale. În același timp, predarea a trebuit să se concentreze mai mult pe limba autentică, reală, în detrimentul limbii fabricate prezente în unele materiale de referință sau de studiu. Cu siguranță, practicienii au fost speriați inițial de mărimea stocului de structuri pre-asamblate și de implicațiile pe care recunoașterea prezenței acestora în limbaj le are asupra didacticii limbilor. Programele și materialele de studiu au început însă să includă formule cu funcție socială (e.g. *How do you do? Would you like ... ? Do you mind if I ... ?*) și începuturi de propoziție (e.g. *what I mean is..., at the end of the day, to cut it short, etc.*)

Principiile lingvistice ale abordării lexicale pot fi rezumate astfel:

- limba constă din lexic gramaticalizat și nu din gramatică lexicalizată;
- distincția gramatică- vocabular este opacizată;
- ansamblurile lingvistice sunt considerate un principiu de organizare a limbii;
- măsura succesului în folosirea limbajului este dată de fluentă, fără a exclude conceptul de acuratețe.

Natura lexicului în abordarea lexicală

Gramatica modernă face distincție între lexic și vocabular, iar abordarea lexicală a insistat pe această distincție. Prin vocabular se înțelege în mod tradițional stocul de cuvinte separate care au un înțeles bine definit. În lexic sunt incluse nu numai cuvintele separate ci și combinațiile de cuvinte pe care le înregistrăm în memorie. Abordarea lexicală susține că limba constă din ansambluri lingvistice care au înțeles și/sau funcție lingvistică clară și care, atunci când sunt combinate adecvat, duc la constituirea unui text coerent. Doar puține propoziții sunt creații absolut noi. Cunoașterea unei limbi depinde deci în mare măsură de capacitatea de a înțelege și produce ansambluri lexicale sub formă de întreguri neanalizate. Michael Lewis (1993) sugerează astfel că lexicul (cuvintele și combinațiile de cuvinte) constituie fundamentul unei limbi, iar atîta vreme cît în predarea unei limbi străine se insistă pe învățarea sistemului gramatical, cursanții nu vor ajunge să comunice eficient. El oferă următoarea clasificare a unităților lexicale:

- cuvinte (e.g. *window, teacher*)

- pol cuvinte ('polywords') (e.g. *looking forward to, topsy-turvy*)
- colocații sau parteneriate de cuvinte (e.g. *notary public, belly dancer*)
- formule instituționalizate (e.g. *Good morning, I'll get it; We'll see; That'll do; If I were you ...; Would you like a cup of coffee?*)
- începuturi de propoziție (e.g., *That is not as ... as you think; The fact/ suggestion/ problem/ danger was*) și chiar structuri de text (e.g., *In this paper we explore ...; Firstly ...; Secondly ...; Finally ...*)

Din această clasificare putem reține diversitatea tipurilor de ansambluri lexicogramaticale și combinația de formă și funcție pe care acestea le ilustrează.

Lingvistica de corpus a demonstrat prin analize statistice importanța ansamblurilor lexicale. O'Keeffe, McCarthy și Carter afirmă că "(...) limba este gata pentru a fi folosită în unități prefabricate în mult mai mare măsură decât poate accepta o teorie a limbii bazată pe primatul sintaxei." (2007: 60, trad. n.) Un ansamblu lexical este o pereche sau un grup de cuvinte care se folosesc împreună, nu neapărat în expresii fixe, ci cuvinte care se găsesc în vecinătatea apropiată de un număr semnificativ de ori.

Fenomenul lingvistic al coagulării cuvintelor în ansambluri lexicale este cunoscut sub diferite denumiri dinaintea apariției analizei de corpus și a abordării lexicale: 'expresii prefabricate', 'expresii lexicale', 'formule lingvistice', 'expresii fixe' sau 'semi-fixe', etc. De fapt, unele ansambluri sunt fixe (e.g., *to catch a cold, rancid meat/butter, drug addict*) iar altele mai puțin fixe, în sensul că unitățile lexicale componentele au un număr mai mare sau mai mic de posibilități de combinare: *blood / close / distant / near relative; learn by doing/ by heart/ by observation/ by rote/ from experience; badly/ bitterly/ deeply/ seriously/ severely hurt*. Exemplele de ansambluri furnizate de analizele de corpus și preluate în predare constituie tipurile cel mai frecvent utilizate în diverse situații reale.

Lexicul în predare

Conștientizarea importanței ansamblurilor lingvistice a condus la redefinirea lexicului și a statutului acestuia. Abordarea lexicală insistă mai puțin pe studiul cuvintelor individuale cât, mai ales, pe cel al colocațiilor, al formulelor instituționalizate și a structurilor de propoziție. Michael Lewis afirmă că "în loc de cuvinte noi încercăm în mod conștient să ne gândim la colocații și să le prezentăm în expresii. În loc să încercăm să fragmentăm lucrurile în bucăți tot mai mici, există efortul conștient de a vedea lucrurile în perspective mai largi, holistice." (1997: 204, trad. n.) Se subliniază astfel importanța sporită a lexicului față de cea a gramaticii: lexicul este central pentru crearea înțelesului, în timp ce gramatica joacă un rol 'administrativ' de organizare. Cu toate acestea, prezentarea, exersarea și producerea automată a sute de mii de ansambluri lingvistice pare a fi o sarcină imposibilă. Cum adaptează abordarea lexicală principiile de predare a limbii? Lewis susține că abordarea lexicală nu constituie o ruptură față de abordarea comunicativă, ci o dezvoltare a acesteia. Multe dintre principiile abordării comunicative rămân valabile. Lewis (1993) rezumă astfel principiile de predare ale abordării lexicale:

- limba nu se învață pornind de la sunete și structuri individuale care apoi se combină, ci prin folosirea deprinderii de a diviza întregul în părți;

- gramatica se însușește printr-un proces de observare, formulare de ipoteze și experimentare;
- ansamblurile pot fi folosite întregi, chiar fără a le înțelege părțile componente;
- însușirea limbii este facilitată de contactul cu un interlocutor binevoitor care are un nivel mai înalt de competență în limba țintă.

Învățarea presupune deci un proces de dezvoltare a deprinderilor de observare și înregistrare a structurilor de limbă și a ansamblurilor tipice anumitor contexte. Gramatica însăși poate fi învățată printr-un proces de observare, formulare de ipoteze și experimentare lingvistică. Astfel, paradigma observare – ipoteză – experiment înlocuiește paradigma prezentare – exercițiu – producție. Limba devine obiectul explorării și încetează a mai fi obiectul descrierii și al explicației. O astfel de metodologie este mai degrabă inductivă, bazată pe conștientizare și amintește de ideile lui Krashen (1985) referitoare la *input*. Pe de altă parte, Lewis (2000) precizează că atenția acordată ansamblurilor este o condiție necesară dar nu suficientă pentru ca *input*-ul să devină *intake*. Dacă studenții nu sunt îndrumați să acorde atenție fenomenului lingvistic, există pericolul ca ei să ‘nu vadă’ textul și astfel să nu aibă acces la înțelesul acestuia.

Este desigur imposibil și nici nu este de dorit să se încerce predarea unui număr nelimitat de ansambluri lexicale. Dar este benefic pentru cursanți să fie expuși la cât mai multe ansambluri și să capete experiență în analizarea acestora pentru a le însuși. Direcționarea atenției cursanților asupra fenomenelor de limbă (*noticing*) este esențială într-o abordare modernă. Aceasta se poate traduce în explicații directe sau indirecte/implicite (în cazul când profesorul reconstruiește sau reformulează un text produs de cursant); alături cursanții pot selecta ei înșiși caracteristicile pe care le consideră utile și atenția lor este auto-direcționată.

Abordarea lexicală reconsideră și folosește intens strategii didactice neglijate în unele dintre abordările și metodele anterioare, cum sunt audierea și citirea intensivă în limba studiată, comparația dintre limba maternă și cea străină, traducerea – efectuată ansamblu cu ansamblu și nu cuvânt cu cuvânt –, folosirea dicționarului și a cărților de referință, toate cu scopul de a educa deprinderea de a observa, conștientiza și înțelege fenomenele de limbă (*language awareness*). Repetiția, reciclarea, ghicirea înțelesului din context au drept obiectiv sensibilizarea cursantului asupra naturii lexicale a limbii. Tomlinson (2003) rezumă astfel principiile, obiectivele, procedeele și avantajele specifice educării atenției asupra fenomenelor lingvistice:

- atenția deliberată acordată caracteristicilor limbii poate ajuta cursanții să observe diferența dintre propria performanță și cea a vorbitorilor nativi;
- atenția acordată unui fenomen lingvistic poate conferi pregnanță unor trăsături ale acestuia; astfel, acestea devin mai evidente în *input*-ul lingvistic ulterior și pot contribui la pregătirea psihologică necesară achiziției acestor trăsături;
- principalul obiectiv este ajutarea cursanților să devină atenți la limbajul uzual, pentru ca aceștia să remarce diferențele și să fie pregătiți să le învețe. Acest lucru le conferă independență atât față de profesor cât și față de materialele de studiu;
- primele faze sunt experiențiale și nu analitice; scopul lor este de a antrena cursanții în interacțiunea cu textul. Studenții citesc un text, își exprimă propriile opinii

legate de conținutul acestuia înainte de a studia limba textului sau de a răspunde la întrebări care urmăresc înțelegerea textului.

- cursanții sunt îndrumați ulterior să se concentreze pe o anumită trăsătură a textului, să o identifice în text, să formuleze ipoteze referitoare la forma și funcțiile ei, să elaboreze reguli de folosire.

Strategii noi sau reconsiderate de predare, precum și alte aplicații practice au fost propuse nu numai de către Michael Lewis în cărțile sale despre abordarea lexicală dar și de către alți lingviști ale căror abordări au fost inspirate de lingvistica de corpus, cum ar fi Tim Johns, în ‘învățarea bazată pe date’ (Data Driven Learning – DDL).

Neajunsul major al opacizării

La puțin timp după lansarea abordării lexicale, au început să devină evidente limitele acesteia. Lingviști precum Skehan (1998: 89) au intuit pericolul ca un sistem de predare care abuzează de acumularea de ansambluri să depindă în mult prea mare măsură de context. În acest caz, ansamblurile nu pot fi ușor adaptate și transferate în contexte noi sau utilizate pentru exprimarea unor înțelesuri mai complexe. Există deci riscul cultivării fluentei în exprimare în detrimentul complexității în exprimare în condițiile în care învățarea se rezumă doar la texte de tip ‘ghid de conversație’ și dacă aportul morfo-sintaxei nu este pus suficient în valoare. Soluția naturală pare a fi cultivarea accesului la ambele sisteme, cel lexical și cel gramatical, pentru a crea un echilibru între performanța lingvistică bazată pe reguli și cea bazată pe acumularea de ansambluri, astfel încât cea din urmă să nu devină predominantă și să conducă la fosilizare. Fosilizarea pare a fi inevitabilă dacă cursantul devine dependent de limbajul lexicalizat în detrimentul proceselor sintactice.

Concluzii

Plecând de la rezultatele lingvisticii de corpus și de la programa lexicală datorată lui Jane și Dave Willis, Michael Lewis a impus abordarea lexicală. Aceasta reprezintă un punct de cotitură în predarea limbilor străine, deși nu constituie o ruptură totală față de abordarea comunicativă de la care preia mai multe principii, printre care și cel al cultivării fluentei în comunicare. Abordarea lexicală prezintă însă o provocare pentru convingerile lingvistice ale profesorilor de limbi străine educați într-o altă filosofie a limbajului. Noua viziune presupune renunțarea la perspectiva atomistă și adoptarea uneia holistice, inspirată de cercetările din domeniile analizei discursului și a genurilor. În plus, principiul asamblării lexicale, care opacizează distincția dintre lexic și gramatică, determină abordarea neanalitică a unui segment important al limbajului.

Într-o lume în care tehnologia digitală este tot mai prezentă în sala de clasă, abordarea lexicală insistă în primul rând pe folosirea limbajului autentic, natural, așa cum poate fi acesta preluat din corpusuri. Ea pune totodată în discuție distincția dintre vocabular și gramatică, insistând pe necesitatea de a se învăța ansambluri de cuvinte și colocații. Principiul care susține această nouă viziune este acela că limbajul nu se bazează pe un proces sintactic guvernat de reguli ci pe accesul la ansambluri lexicale stocate în memorie. Fără a presupune ca o condiție *sine qua non* accesul la procedee didactice dependente de calculator, Michael

Lewis introduce rezultatele lingvisticii de corpus, ale analizei discursului și ale analizei genurilor în predarea limbilor străine.

Bibliografie

- Bolitho, R, Carter, R, Hughes, R, Ivanic, R, Masuhara, H, and Tomlinson, B (2003). "Ten Questions about Language Awareness". *ELT Journal* 57/3.
- Carter, R. and McCarthy, M. (2006). *Cambridge Grammar of English*. Cambridge: CUP.
- Gabrielatos, C. (1994). *Collocations: pedagogical implications, and their treatment in pedagogical materials*. Unpublished Master's essay, Research Centre for English and Applied Linguistics, Cambridge University, UK. Available online, <http://www.gabrielatos.com/Collocation.htm>.
- Gabrielatos, C. (2002). "Grammar, grammars and intuitions in ELT: A second opinion". *IATEFL Issues*, 170, 2-3. Available online, <http://www.gabrielatos.com/Grammar-Intuitions.htm>.
- Granger, S., Kraif, O., Ponton, C., Antoniadis, G. and Zampa, V. (2007). "Integrating learner corpora and natural language processing: A crucial step towards reconciling technological sophistication and pedagogical effectiveness." *ReCALL* 19(3): 252-268.
- Kennedy, G. (1998). *An introduction to corpus linguistics*. London: Longman.
- Krashen, S. (1985). *The Input Hypothesis: Issues and Implications*. Longman.
- Islam C. și Timmis, I. (2003). "Lexical Approach 1 - What does the lexical approach look like?" *Teaching English*. Available online, <http://www.teachingenglish.org.uk/articles/lexical-approach-1-what-does-lexical-approach-look>.
- Leech, G. (1997). "Teaching and language corpora: A convergence". In A. Wichmann, S. Fligelstone, T. McEnery & G. Knowles (Eds.), *Teaching and language corpora* (pp. 1-23). New York: Addison Wesley Longman.
- Lewis, M. (1993). *The Lexical Approach*. Hove: Language Teaching Publications.
- Lewis, M. (1997). *Implementing the Lexical Approach: Putting Theory Into Practice*. Hove: Language Teaching Publications.
- McEnery, T., Xiao, R., and Tono, Y. (2006). *Corpus-based language studies resource book*. London: Routledge.
- MacEnery T. and Wilson. (2001). *Corpus Linguistics*, available online, <http://bowlandfiles.lancs.ac.uk/monkey/ihe/linguistics/corpus2/2fra1.htm>.
- McEnery, T. & Wilson, A. (2001, 2nd ed.) *Corpus linguistics*. Edinburgh University Press.
- Nattinger, J. R. and J. S. De Carrico. (1992). *Lexical phrases and language teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- O'Keeffe, A. McCarthy, M. and Carter, R. (2007). *From corpus to classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pawley, A. & Syder, F. (1983). "Two puzzles for linguistic theory: nativelike selection and nativelike fluency". In Richards, J., & Schmidt, R. (eds.) *Language and Communication*, pp. 191-227. Longman.
- Peters, A. (1983). *The Units of Language Acquisition*. Cambridge University Press.
- Schmitt, N. (2000). *Vocabulary in Language Teaching*, Cambridge University Press.

- Skehan, P. (1998). *A Cognitive Approach to Language Learning*. Oxford University Press.
- Vander, V. (Ed.) (2011). *Perspectives on Corpus Linguistics*, Ed. John Benjamins Publishing Company Amsterdam, Philadelphia.
- Widdowson, H. (1989). "Knowledge of language and ability for use". *Applied Linguistics*, 10, pp. 128-37.
- Willis, D. (1990). *The Lexical Syllabus*. Harper Collins.

LA TERMINOLOGIE RELIGIEUSE ORTHODOXE EN LANGUE FRANÇAISE ET LE DIALOGUE MULTICULTUREL DES COMMUNAUTÉS ORTHODOXES DE FRANCE

Felicia DUMAS, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract : Our article aims to make considerations upon the multicultural dialogue established at a discursive level between several different Orthodox communities having a different (cultural and ethnical) origin constituted in France since the establishment of Orthodoxy in this country. This dialogue is obvious during the complex process of individualisation in French language of a religious Orthodox terminology and also of its results that happen to be the object of our paper. In theological terms and according to the liturgical practice of Orthodoxy, it represents the reflection of the « ecclesiastical communion between the local Churches » according to archimandrite Placide Deseille, one of the most outstanding contemporary French Orthodox spiritual fathers. Our corpus is formed of different Orthodox sources written in French, issued and used by several canonical jurisdictions.

Keywords: France, multicultural dialogue, French religious Orthodox terminology, discursive level, canonical jurisdictions

Liminaire

Nous nous proposons d'étudier dans ce travail le dialogue multiculturel établi discursivement entre les diverses communautés orthodoxes, d'origine différente (culturelle et ethnique), constituées en France depuis l'implantation de l'Orthodoxie dans ce pays. Ce dialogue est visible au niveau du processus complexe d'individualisation en langue française d'une terminologie religieuse orthodoxe, et de son résultat. En termes de théologie et notamment à travers la pratique liturgique de l'Orthodoxie, il représente le reflet discursif de ce que l'un des plus grands spirituels orthodoxes français contemporains, le père archimandrite Placide Deseille, appelle la « communion ecclésiastique des Églises locales » (Deseille, 2012).

Par dialogue multiculturel, nous comprenons ici le dialogue qui se manifeste entre plusieurs cultures, traditionnellement orthodoxes, qui coexistent et sont présentes en France dans les différentes communautés constituées, le long du siècle dernier, sur son territoire.

Pour l'analyse discursive de ce dialogue, nous travaillerons sur un corpus constitué de plusieurs sources orthodoxes rédigées en langue française, relevant de par leur utilisation de différentes juridictions canoniques, corpus qui s'est trouvé à la base de la rédaction des deux dictionnaires bilingues de termes religieux orthodoxes (roumain-français et français-roumain), que nous avons publiés en 2010 aux éditions Doxologia, de la Métropole de Moldavie et de Bucovine (Dumas, 2010a et 2010b).

La particularité la plus importante de l'Orthodoxie d'expression française, c'est-à-dire de l'Orthodoxie pratiquée en France et exprimée en langue française (pour la plupart des paroisses et des monastères), est celle de la coexistence sur un seul et même territoire de plusieurs juridictions canoniques, rattachées aux patriarchats des pays traditionnellement

orthodoxes. D'ailleurs, cette réalité peut paraître surprenante aux orthodoxes de ces pays, où les Églises sont nationales et autocéphales :

« Pour qui vient d'une terre chrétienne d'Europe orientale, la rencontre avec l'Orthodoxie en France ne manquera pas de le surprendre. C'est tout d'abord la multiplicité des langues utilisées en paroisse, ne serait-ce que pour quelques prières seulement, français, roumain, slavons, grec, arabe ou géorgien, qui l'intriguera. Elle lui représentera un passé plus ou moins récent, quand la nécessité poussa des chrétiens à quitter leur pays pour chercher en France un asile ou un travail. Lui qui jusque-là, n'avait entendu dans l'église de son village ou de son quartier prier et parler que dans une seule langue et, peut-être, aperçu qu'un seul évêque, celui de son diocèse, le voici confronté à la pluralité des peuples, des traditions et des juridictions sur un même territoire. Sans doute sera-t-il aussi étonné de rencontrer des Français orthodoxes, certains baptisés dès la naissance, d'autres ayant choisi à l'âge mûr de confesser, parfois après un long chemin, la foi de l'Eglise indivise »¹.

Comme on peut le lire dans *l'Annuaire de l'Église orthodoxe de France*, on parle à l'heure actuelle de 500 000 orthodoxes, « français d'origine ou de nouveaux fidèles venant de l'ancienne Union Soviétique, de Roumanie, des pays issus de l'ancienne Yougoslavie, et du Moyen Orient » (Samuel, 2010 : 8). Par conséquent, il y a donc en France des communautés orthodoxes, de type paroissial ou monastique, d'origine grecque, russe, roumaine, serbe, géorgienne, bulgare, ukrainienne, ou des communautés mixtes, devenues francophones.

Afin de mettre en évidence ce dialogue multiculturel dès la rédaction des deux dictionnaires bilingues de termes orthodoxes, nous avons choisi d'y illustrer l'emploi des équivalents français des termes roumains dans des contextes assez larges d'utilisation (représentés parfois par des fragments de prières assez étendus), extraits des sources liturgiques et théologiques rédigées en langue française et qui relèvent de ces différentes juridictions.

La terminologie religieuse orthodoxe en langue française : facteur de cohésion multiculturelle

Nous avons analysé ailleurs le processus complexe d'individualisation en langue française d'une terminologie orthodoxe, ainsi que les normes qui l'ont définie du point de vue lexical (Dumas, 2009). Elle se retrouve dans l'ensemble des textes liturgiques, catéchétiques ou théologiques employés par les diverses communautés orthodoxes de France, que ce soit des églises de paroisses ou des monastères. Si aux débuts de son implantation en terre française, l'Orthodoxie était pratiquée par les groupes des migrants des pays traditionnellement orthodoxes établis en France dans leurs langues d'origine, au fur et à mesure que ces communautés ont accueilli de nombreux Français devenus orthodoxes, la langue française y a été introduite en tant que langue liturgique, à travers la traduction massive (du grec) de l'ensemble des livres de culte et des textes liturgiques. C'est ce processus qui a donné naissance à la terminologie orthodoxe, reconnue et employée dans

¹ Introduction de Mgr Marc, évêque vicaire de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, au livre *L'Orthodoxie en langue française - perspectives linguistiques et spirituelles* : Dumas, 2009.

toutes les communautés orthodoxes de France, quelle que soit leur origine nationale et culturelle.

Même si l'on ne peut pas vraiment parler d'une unité de juridiction canonique de l'Orthodoxie d'expression française, par l'emploi de cette terminologie s'accomplit une unité d'expression liturgique, spirituelle et théologique, essentielle pour assurer la cohésion de tant de communautés de dépendances ecclésiastiques différentes. Une cohésion multiculturelle, qui s'ouvre vers l'universalité, trait ecclésiologique définitoire de l'Orthodoxie.

La particularité la plus importante de la terminologie orthodoxe individualisée en langue française est représentée par son aspect culturel et confessionnel, de « nomenclature » de spécialité². Elle est composée de termes (simples et complexes) qui désignent de manière univoque des notions précises qui appartiennent à la religion orthodoxe ; ce sont des termes qui relèvent (à l'intérieur de ce « domaine » confessionnel) de plusieurs champs sémantiques, lexicalisés en français de façon différente selon les champs notionnels qui les caractérisent : termes liturgiques, termes théologiques, termes de la pratique religieuse courante, termes relevant de la vie spirituelle des fidèles. À l'intérieur de chacune de ces catégories, on distingue plusieurs sous-catégories : par exemple, parmi les termes liturgiques, il y a des mots qui désignent des livres, des objets, des vêtements, des offices, des hymnes, des prières, etc. En ce qui concerne les termes théologiques, il y a également d'autres sous-catégorisations possibles : termes relevant de la théologie dogmatique, termes propres à la théologie morale, à la théologie sociale, etc. (Dumas, 2010a).

Au niveau de cette terminologie, on retrouve les mêmes mots pour désigner les contenus confessionnels et référentiels propres à l'Orthodoxie, notamment pour ce qui est des termes appartenant aux domaines théologique, spirituel et liturgique, connus et employés dans toutes les communautés orthodoxes, quelles que soient leurs origines et leurs juridictions canoniques. Voyons quelques exemples de termes théologiques, tirés de sources rédigées en langue française, à circulation générale dans les milieux orthodoxes de France et plus largement, occidentaux francophones:

Kénose (f.): *Dieu se « vide », devient vulnérable d'abord dans l'acte de la création, puis dans l'Incarnation, et la mort et la descente aux enfers. Il s'agit donc d'une kénose vivifiante, car le Christ, en ressuscitant, nous fait participer à la vie divine. De là l'exigence de l'Evangile : nous serons un avec le Christ dans la mesure où nous nous « perdrons » nous-mêmes pour Lui, c'est là notre propre « kénose » par la Croix (Marc 8, 34-36). VTO.*

Parousie (f.): *L'Eglise attend la Parousie, la Seconde Venue du Seigneur... La Parousie a un double aspect : redoutable, car nous serons jugés et un autre plein d'espoir, parce que la Venue du Christ inaugurera définitivement le Royaume de Dieu. VTO.*

Théotokos (f.): *L'humble est également pieux et silencieux, et c'est pourquoi il s'apparente à la Théotokos pleine de grâce, la Vierge Marie, qui, alors qu'Elle*

² La terminologie est définie généralement comme l'ensemble des mots et expressions, pourvus de leur définition, par lesquels une discipline scientifique ou technique réfère aux notions qui la constituent : Cabré, 1998. Terminologie est parfois synonyme de nomenclature et de langue de spécialité (ce dernier syntagme étant employé dans la didactique des langues) : Charaudeau, Maingueneau, 2002 : 547.

portait en Elle le Verbe de Dieu incarné, garda le silence jusqu'à ce qu'elle naquit le Verbe, qui parla Lui-même au moment opportun. LPP.

Périchorèse (f.): *Chacune des trois personnes de la Trinité demeure dans les deux autres en raison d'un perpétuel mouvement d'amour (ce que désigne le mot périchorèse, qui signifie interpénétration, réciprocité, flux de vie).* VTO.

consubstantiel (adj.m.): *Et en un seul Seigneur Jésus-Christ, Fils unique de Dieu, né du Père avant tous les siècles, Lumière de Lumière, vrai Dieu de vrai Dieu, engendré non créé, consubstantiel au Père, par qui tout a été fait (Credo).* DLMSA.

Pour nous arrêter de manière explicite sur le dernier terme, il est employé dans ce contexte très précis de son utilisation, du *Symbole de la foi*, dans toutes les traductions françaises de la Liturgie eucharistique de saint Jean Chrysostome qui sont employées effectivement dans la pratique liturgique de différentes communautés orthodoxes. Le contexte cité est tiré du *Credo* inséré dans le texte de la Divine Liturgie traduite et publié par le père archimandrite Placide Deseille au Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, dont il est le fondateur et l'higoumène. Ce terme est utilisé également dans le *Liturgikon* paru au monastère de Cantauque³, dans la version française de la Liturgie eucharistique de saint Jean Chrysostome proposée par l'Assemblée des évêques orthodoxes de France⁴, ainsi que dans la traduction du même texte liturgique publiée par la Diaconie Apostolique (et qui appartient au père Denis Guillaume)⁵.

Les deux premiers contextes, mentionnés pour l'emploi des termes français *kénose* et *Parousie*, sont tirés de l'un des rares dictionnaires consacrés en langue française au lexique théologique orthodoxe, à savoir le *Vocabulaire théologique orthodoxe*, rédigé avec le concours de grands théologiens français d'origine russe et publié aux éditions du Cerf, dans la collection « Catéchèse orthodoxe »⁶. Cet ouvrage représente la référence unanimement reconnue en matière d'écrits d'initiation théologique à spécificité confessionnelle orthodoxe, dans l'ensemble de l'espace francophone.

Pour l'emploi du terme *Théotokos*, appellation dogmatique de la Vierge Marie en sa qualité de Mère de Dieu, nous avons cité une source d'origine grecque, une version française des *Lettres spirituelles* du père Païssios, moine du Mont Athos, très connu et vénéré pour sa sainteté. Ce terme est employé tel quel, c'est-à-dire avec la forme grecque de son signifiant dans toute la littérature de spiritualité orthodoxe, y compris théologique et liturgique, rédigée ou traduite en langue française. Il figure comme entrée lexicographique dans le seul dictionnaire des mots du christianisme qui existe en français, rédigé par Dominique Le Tourneau (2005: 619).

Mentionnons également quelques exemples de termes spirituels, qui se retrouvent à leur tour dans la plupart des textes de spiritualité orthodoxes rédigés ou traduits en langue française :

³ *Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée*, traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Glodman, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, Cantauque, 2006, p. 47.

⁴ *La Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome*, traduction de l'Assemblée des évêques orthodoxes de France, éditée par la Fraternité Orthodoxe en Europe occidentale, Mayenne, 2007, p. 73.

⁵ *La Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome*, Diaconie apostolique, éditions de Chevetogne, 2000, p. 49.

⁶ *Vocabulaire théologique orthodoxe*, Paris, Cerf, 1985.

Nepsis(f.): *La nepsis désigne la vigilance, l'état d'éveil. RNM. Nepsis: terme qui désigne la sobriété et la vigilance. LPP.*

hésychasme (m.): *L'hésychasme athonite: L'origine de l'hésychasme médiéval n'est pas directement due à l'influence d'un maître spirituel déterminé. SOLP.*

épitimie (f.): *Épitimie: exercice pénitentiel donné par le prêtre à l'issue de la confession. Le plus souvent, il consiste en des prières dont le type correspond aux besoins du pénitent. PC. Quand la pénitence est accomplie, le pénitent revient chez son confesseur et reçoit de lui l'absolution de l'épitimie, avec la permission de communier aux divins mystères. SNS.*

Afin de mettre en évidence, au niveau discursif, ce dialogue entre les différentes cultures orthodoxes présentes en France qui nous intéresse dans ce travail, nous avons illustré l'emploi de ces termes de spiritualité dans des sources orthodoxes rédigées par des personnalités de grande notoriété spirituelle et théologique qui pourraient être considérées comme appartenant davantage à l'une ou l'autre de ces différentes cultures: le père archimandrite Placide Deseille, moine athonite français, le hiéromoine Marc Alric, moine français de l'Église roumaine, le père Denis Guillaume (moine greco-catholique d'origine belge, devenu orthodoxe vers la fin de sa vie, l'un des premiers traducteurs des offices orthodoxes et le plus prolifique: il a traduit du grec l'ensemble des livres liturgiques de l'Orthodoxie), des moines et des moniales francophones de Grèce (pour les versions françaises des *Lettres du Père Païssios* et, respectivement, de *La réception nomocanonique du Monachisme*⁷).

Voici également quelques exemples de termes liturgiques, à emploi et circulation francophones larges et généralisés :

litie (f.): *Litie: ensemble de prières de supplications dites aux vêpres des fêtes dans le narthex (vestibule intérieur) de l'église. SNS.*

paraclisis (f.): *Le terme grec paraclisis signifie à la fois intercession et consolation. L'office est chanté pour la guérison des âmes et des corps, en période d'affliction ou de péril... La Paraclisis est chantée tous les soirs du carême de la Mère de Dieu, quinzaine préparatoire au 15 août, à l'exception des fêtes de la Transfiguration et de la Dormition. SNS.*

hirmos (m.), pl. **hirmi**: *L'hirmos a une fonction musicale: c'est un modèle de rythme et de chant pour l'exécution des tropaires qui le suivent. Le rôle de l'hirmos est aussi textuel : par son contenu, il relie le thème de l'ode biblique à celui de la fête célébrée dans les tropaires. VTO.*

agrypnie (f.): *Au monastère, c'est l'agrypnie de l'Exaltation de la Croix. LAM. Ce père ne s'asseyait jamais dans sa stalle, même pendant les agrypnies, mais se tenait toujours debout et disait la prière de Jésus. FJMD.*

prospaphore (f.). *Au cours de la proscomidie, le prêtre découpe et détache d'une prospaphore un cube de pain appelé Agneau qui sera consacré lors de la Liturgie des fidèles, le place sur la patène (dique), y joint un certain nombre de parcelles extraites des autres prospaphores et de celles apportées par les fidèles. VTO.*

⁷ Dont l'auteur est l'archimandrite Grigorius D. Papathomas, éditions Epektasis, 1998 (voir la section des sigles).

Ces exemples d'entrées lexicographiques, tirés de notre dictionnaire roumain-français de termes religieux orthodoxes, reflètent à leur tour, toujours de manière discursive, cette coexistence de plusieurs cultures orthodoxes en France, au niveau des sources citées pour illustrer l'emploi large en langue française de ces termes à spécificité liturgique. Ces sources sont représentées par le *Lexique du culte et de la liturgie* qui clôt le *Spoutnik, nouveau Synecdimos* du père Denis Guillaume (Guillaume, 1997), par le *Vocabulaire théologique orthodoxe* déjà mentionné, par la version française d'un livre grec du père Païssios, « moine du Mont Athos » (Païssios, 1998), ainsi que par une brochure épistolaire adressée aux amis de leur communauté par les moniales françaises du monastère orthodoxe de Solan, dépendance canonique (métouchion) du monastère athonite de Simonos Petra.

En même temps, ces termes liturgiques figurent dans le dictionnaire des mots du christianisme, déjà cité comme référence lexicographique de base pour l'usage large des lexèmes qu'il contient, rédigé par le théologien catholique français D. Le Tourneau, en tant que termes à spécificité orthodoxe, ce qui représente une preuve évidente de leur emploi normatif et large dans les milieux orthodoxes français et francophones : le nom féminin *agrypnie* est mentionné à la page 35, les termes *prospore* et *litie*, aux pages 513 et, respectivement, 369, et l'emprunt grec *hirmos* apparaît en haut de la page 311.

La notion d'usage ou la conscience métalinguistique d'une multiculturalité orthodoxe francophone

Rappelons que par multiculturalité, nous comprenons ici la coexistence de plusieurs cultures sur le même territoire; dans notre cas très précis, elle fait référence à des cultures orthodoxes qui se côtoient de manière harmonieuse dans l'Hexagone, au niveau de la pratique de la foi orthodoxe qui souligne discursivement leur dialogue et leur interaction.

Les acteurs normatifs impliqués dans le processus complexe d'individualisation lexicale de la terminologie religieuse orthodoxe⁸ ont toujours eu la conscience de l'existence de certaines particularités locales des diverses traditions qui caractérisent les cultures orthodoxes présentes en France; ou bien de ce côté multiculturel de l'Orthodoxie d'expression française. L'un des premiers à l'avoir exprimé est le père Denis Guillaume qui parle dans ce sens d'usages différents, en y faisant plusieurs fois référence dans son *Lexique du culte et de la liturgie*. Au niveau de la pratique liturgique, il fait surtout la différence entre l'usage grec et l'usage slave: «Le terme –apolytikion– n'existe que dans l'usage grec (pluriel: des apolytikia). Dans l'usage slave, on parle simplement de tropaire (tropar) ». (Guillaume, 1997 : 1062). Cette notion d'*usage* renvoie très justement d'après lui à la réalité pratique de la tradition ou des traditions liturgiques locales développées par les grandes églises autocéphales, notamment grecque et russe, suivies également en France, par les paroisses et les monastères francophones. Les quelques particularités de celles-ci se retrouvent du point de vue terminologique au niveau du champ notionnel de la pratique liturgique, des chants ou des prières. Employé avec cette signification, élargie toutefois vers l'ensemble des règles et des pratiques liturgiques qui régissent la célébration de la liturgie eucharistique, le mot *usage*

⁸ Processus accompli notamment à travers les options de traduction à valeur normative imposées dans les versions françaises qu'ils ont proposées pour les différents textes liturgiques, théologiques et spirituels de l'Orthodoxie.

apparaît également dans les paratextes –représentés en principe, par des notes explicatives de bas de page– de certaines traductions du texte de la Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome, comme celle de l'Assemblée des évêques orthodoxes de France, où il veut dire traditions particulières concernant la pratique liturgique, légèrement différente d'une communauté culturelle à l'autre. On y lit à la page 42, par exemple: « Il y a plusieurs usages dans la façon de chanter ce Psaume (145): on peut ne chanter que certains versets » ; ou bien, à la page 57: « Autre usage: en semaine, on peut ajouter ici la litanie pour les défunts »⁹. Cette mention paratextuelle explicite de la coexistence de plusieurs particularités concernant la pratique liturgique orthodoxe de France représente une autre preuve discursive de la manifestation du dialogue multiculturel qui caractérise l'Orthodoxie d'expression française, qui nous intéresse dans ce travail.

Un autre champ sémantique relevant de la terminologie religieuse orthodoxe individualisée en langue française qui est caractérisé par des usages culturels bien particuliers est celui de la vie monastique. Font partie de cette catégorie les noms de quelques habitations propres au Mont Athos, dont nous mentionnons en guise d'exemples les termes *hésychastère*, *kellion*, *kalyva*, employés dans des sources de spiritualité grecque, de tradition grecque-athonite (Dumas, 2011). La conscience métalinguistique des traducteurs ou des auteurs de ce type d'écrits à l'égard d'une multiculturalité orthodoxe francophone est trahie par leur recours à la même pratique de l'insertion des paratextes, dont les plus fréquents sont représentés par des notes en bas de page, qui explicitent ces termes, ou par des glossaires finaux, toujours à fonction d'initiation terminologique de nature culturelle (cf. Païssios, 1998 et 2005).

L'imaginaire linguistique

La constitution du corpus fondamental de sources qui s'est trouvé à la base de notre démarche lexicographique de rédaction des deux dictionnaires bilingues (roumain-français et français-roumain) de termes religieux orthodoxes nous a persuadée de l'existence d'une conscience de l'emploi du français comme langue liturgique orthodoxe et donc, comme support d'expression de l'Orthodoxie (Dumas, 2008), qui anime les fidèles orthodoxes de différentes origines de France¹⁰. Nous sommes là en présence d'un imaginaire linguistique fortement intéressant, compris dans la direction d'Anne-Marie Houdebine, comme « le rapport du sujet à la langue », l'ensemble des représentations qu'un locuteur se fait par rapport à la langue qu'il utilise (Houdebine-Gravaud, 1998 : 12). Même s'il y a certaines différences discursives entre les versions françaises des textes employées dans la pratique liturgique des paroisses et des monastères d'origine et de culture différentes, les fidèles orthodoxes s'y retrouvent grâce à cette terminologie commune, individualisée en français et à l'emploi de la langue française comme langue liturgique de l'Orthodoxie.

Cette terminologie spécialisée comprend de nombreux emprunts grecs et quelques emprunts slavons, des résultats lexicaux inévitables des contacts linguistiques produits entre les langues grecque et slavonne et le français, lors du processus de traduction des textes et des livres liturgiques ; néanmoins, la plupart de ces emprunts lexicaux de type terminologique,

⁹ *La Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome*, traduction de l'Assemblée des évêques orthodoxes de France, éditée par la Fraternité Orthodoxe en Europe occidentale, Mayenne, 2007.

¹⁰ Qui emploient la terminologie orthodoxe et qui pratiquent leur foi en langue française.

dénotatifs (Guilbert, 1975 : 91), coexistent au niveau de cette terminologie avec des doublets sémantiques français, qui les « traduisent » en quelque sorte, les transportant des cultures traditionnellement orthodoxes qu'ils reflètent discursivement, dans la culture religieuse française à spécificité orthodoxe, dont ils deviennent des marqueurs discursifs identitaires (Dumas, 2011) et à laquelle ils soulignent ainsi le caractère polyphonique, multiculturel. Voyons quelques exemples seulement: les formes de pluriel *épimanikia* et *manchettes* sont employées simultanément pour désigner des accessoires liturgiques du prêtre, qui serrent les manches de son sticharion ; les termes *métochion* et *dépendance* sont utilisés dans différentes sources orthodoxes pour désigner la dépendance canonique d'un grand monastère ; les mots *Horologion* et *Livre des Heures* désignent tous les deux un livre liturgique très précis, qui comprend le typique des différentes heures des offices, des vêpres, les complies, les matines (en roumain, Ceaslov) ; l'emprunt slavon *Pokrov* et le syntagme français *la Protection de la Mère de Dieu* sont utilisés en simultanéité pour nommer une grande fête de la Mère de Dieu, etc.

Pour conclure

Tous ces aspects mettent bien en évidence l'existence d'un dialogue multiculturel qui caractérise discursivement l'Orthodoxie d'expression française, défini en termes d'échange et de communion. Il est visible également, de façon très concrète, au niveau de la pratique religieuse, à travers ce qu'on pourrait appeler une politesse de l'accueil liturgique, lorsque les fidèles appartenant à des cultures orthodoxes différentes sont invités à prononcer, de manière individuelle ou collective, certaines prières, ou à chanter certains tropaires et hymnes dans leur langue d'origine, lors des offices auxquels ils participent en dehors de leurs communautés (Dumas, 2010c).

Du point de vue théologique, ce dialogue s'exprime notamment en termes de communion ecclésiale entre des Églises locales, fondement de l'unité dans la foi et dans l'eucharistie des différentes communautés orthodoxes de France, qui composent sans aucun doute, l'Église Orthodoxe de France :

« Les juridictions ne sont, fondamentalement, que des diocèses, qui ont le défaut d'être localement imbriqués les uns dans les autres, mais qui sont tous l'Église du Christ. Le fait qu'ils relèvent d'Églises-mères différentes n'y change rien. Dans chaque paroisse où la Divine Liturgie est célébrée, c'est l'Église de Dieu qui est présente, il faut en être conscient avant tout et ne pas faire des appartenances juridictionnelles des cloisons étanches. Quand saint Irénée célébrait à Lyon, ce n'était pas l'église de Smyrne qui était représentée ; la communauté rassemblée, composée de commerçants grecs et de néophytes gaulois, était simplement l'Église de Dieu à Lyon. Si l'on parvient un jour à unifier toutes les paroisses orthodoxes en France sous l'autorité d'un unique archevêque, et à établir des diocèses territoriaux, ce sera certainement un bien, car la situation redeviendrait conforme aux saints canons. Mais, en définitive, cette Église unifiée dans sa structure ne sera pas davantage « l'Église de France », ou plutôt « l'Église de Dieu en France », que la mosaïque juridictionnelle actuelle ». (Deseille, 1984).

Sigles :

DLMSA = *Divine liturgie de saint Jean Chrysostome*, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, 2009.

FJMD = *Fleurs du jardin de la Mère de Dieu*, par le père Païssios, moine du Mont Athos, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Thessalonique, Grèce, 1998.

LAM = *Lettre aux amis des monastères* Saint-Antoine-Le-Grand et Protection de la Mère de Dieu.

LPP = *Lettres*, Père Païssios, moine du Mont Athos, traduit du grec par Soeur Svetlana Marchal, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Thessalonique, Grèce, 2005.

PC = *Le Père Cléopas*, père Ioannichié Balan, traduit du roumain par le hiéromoine Marc, préface de Mgr Daniel, métropolite de la Moldavie et de Bucovine, introduction de Jean-Claude Larchet, Lausanne, l'Age d'Homme, collection « Grands spirituels orthodoxes du XXe siècle », 2003.

RNM = *La réception nomocanonique du Monachisme (2e-7e siècles)*, archimandrite Grigoriu D. Papathomas, Editions Epektasis, 1998.

SNS = *Le Spoutnik, nouveau Synecdimos*, par le Père Denis Guillaume, Parma, Diaconie apostolique, 1997.

SOLP = *La spiritualité orthodoxe et la Philocalie*, père Placide Deseille, Paris, Albin Michel, 2003.

VTO = *Vocabulaire théologique orthodoxe*, par l'équipe de Catéchèse orthodoxe, Paris, Cerf, 1985.

Références bibliographiques

Cabré, Teresa, 1998, *La Terminologie. Théorie, méthode et applications*, Ottawa, Les Presses de l'Université d'Ottawa, Armand Colin.

Charaudeau, P., Maingueneau, D., 2002, *Dictionnaire d'analyse du discours*, Paris, Seuil.

Deseille, Placide, archimandrite, 1984, « Témoignages : chemins vers l'orthodoxie, Etapes d'un pèlerinage », *Le messager orthodoxe*, no 95.

Deseille, Placide, archimandrite, 2012, *Certitude de l'invisible. Éléments de doctrine chrétienne selon la tradition de l'Église orthodoxe*, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand, Monastère de Solan.

Divine liturgie de saint Jean Chrysostome, 2009, Monastère Saint-Antoine-Le-Grand.

Divines liturgies de saint Jean Chrysostome et de saint Basile de Césarée, 2006, traduites du grec par l'archimandrite Jacob, le hiéromoine Elisée et le père dr. Y. Goldman, seconde édition corrigée et complétée, Monastère de la Théotokos et de Saint Martin, Cantauque.

Dumas, Felicia, 2008, « Reflets des imaginaires linguistique et culturel au niveau de l'emploi d'une terminologie religieuse orthodoxe en langue française », *Analele Științifice ale Universității <<Al. I. Cuza>> din Iași*, Secțiunea III e, Lingvistică, tomul LIV, Iași, Editura Universității, p.121-131.

- Dumas, Felicia, 2009, *L'orthodoxie en langue française – perspectives linguistiques et spirituelles*, avec une Introduction de Mgr Marc, évêque vicaire de la Métropole Orthodoxe Roumaine d'Europe Occidentale et Méridionale, Iași, Casa editorială Demiurg.
- Dumas, Felicia, 2010a, *Dicționar bilingv de termeni religioși ortodocși: român-francez*, Iași, Mitropolia Moldovei și Bucovinei, Editura Doxologia.
- Dumas, Felicia, 2010b, *Dictionnaire bilingue de termes religieux orthodoxes : français-roumain*, Iasi, Métropole de Moldavie et de Bucovine, éditions Doxologia.
- Dumas, Felicia, 2010c, *Plurilinguisme et éducation en français Réflexions théoriques et analyses de cas*, Iași, Junimea.
- Dumas, Felicia, 2011, « Marques lexicales d'une identité plurielle de l'Orthodoxie d'expression française », *Synergies Italie*, no 7, 2011, p. 51-61, Eikon Plus, Krakow.
- Guilbert, L., 1975, *La créativité lexicale*, Paris, Larousse.
- Guillaume, Denis, père, 1997, *Le Spoutnik, nouveau Synecdimos*, Rome, Diaconie apostolique.
- Houdebine-Gravaud, Anne-Marie, 1998, « L'imaginaire linguistique : questions au modèle et applications actuelles », dans *Limba și comunicare*, III, *Expresie și sens*, Iași, Editura Junimea.
- La Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome*, 2000, Diaconie apostolique, éditions de Chevetogne.
- La Divine Liturgie de saint Jean Chrysostome*, 2007, traduction de l'Assemblée des évêques orthodoxes de France, édité par la Fraternité orthodoxe en Europe Occidentale, Mayenne.
- Le Tourneau, Dominique, 2005, *Les mots du christianisme, catholicisme, orthodoxie, protestantisme*, Paris, Fayard.
- Païssios, père, moine du Mont Athos, 1998, *Fleurs du jardin de la Mère de Dieu*, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Thessalonique, Grèce.
- Païssios, père, moine du Mont Athos, 2005, *Lettres*, traduit du grec par Soeur Svetlana Marchal, édité par le Monastère Saint-Jean-le-Théologien, Souroti de Thessalonique, Grèce.
- Samuel, hiéromoine, 2010, *Annuaire de l'Église orthodoxe de France*, Monastère de Cantauque.
- Vocabulaire théologique orthodoxe*, 1985, par l'équipe de Catéchèse orthodoxe, Paris, Cerf.

THE POLITICS OF HISTORICAL DISCOURSE AND INTERCULTURAL REPRESENTATION IN TIMOTHY MO'S *AN INSULAR POSSESSION*

Angela STĂNESCU, Associate Professor, PhD, "Valahia" University of Târgoviște

*Abstract: The present paper analyses Timothy Mo's interrogation into the nature of historical experience and records in **An Insular Possession**, his ironic replication of the traditional historical novel, which portrays the cultural transgressions and misconceptions opposing the Chinese and British Empires during the Opium Wars. The paper highlights the diversity of narrative techniques deployed in the historicising of fictional discourse, as well as the parodic strategies aimed at debunking the putative objectivity of historiographic writing and documentary sources. We argue that the novel's ingeniously orchestrated pastiche of historical referentiality, illustrating the multi-voiced, dialogical discourses of textual or visual archives, articulates a meta-fictional, meta-historical counter-discourse which critiques and demythologises conventional constructions on the validity of historiographic discourse and documentary evidence. The paper also probes into Mo's ironic questioning of the potentialities of cultural translation and mediation in achieving intercultural comprehensibility.*

Keywords: postmodern, historicised discourse, Chinese, British, cultural (mis)representations

An Insular Possession (1986) is Mo's most daunting project to date, whose agenda goes beyond the novelist's avowed preoccupation with the irreconcilable clash of cultures. It engages the postmodern philosophy of history, which interrogates the discursive practice of history writing and the validity of documentary sources. While striving to maintain the illusion of objectivity and factual realism, Mo questions the objectivity of historical records and historiographic discourses. If the novel emphasises the subjective nature of all records of historical events, the novelist self-consciously draws attention upon the inherent subjectivity of his own representation of the past. Being the first to engage a fictional representation of the birth of Hong Kong in the aftermath of the Sino-British wars of the 19th century, the novelist relishes not only the thematic originality of his project, but also the prospect of stamping his readers' imaginative representation of the period. He seems to relish 'the idea that everybody's notion of the Opium Wars in sixty years time will be mine', but professes the sincerity of his endeavour: 'You see, our version of 19th-century London is not really Mayhew's or Marx's, it's Dickens's version, which is a complete falsification...I've tried to make the economic analysis of it truthful, and sincere. I may have done violence to the facts at some stage, but you can rely on it as a sincere representation of that time and place' (Mo, quoted in Parker 34).

Mo emphasises the tenuous distinctions between fact and fiction which underlie the realist aesthetic and our assessment of its referentiality. He also teases our readiness to take for granted the illusion of truthfulness installed by the historical or realistic novel. Moreover, he undermines the authoritativeness and interpretive finality of historical texts, records and sources. He chooses to play a tantalizing postmodernist game which simultaneously confirms

and subverts his reader's assumptions. As Ho argues, 'Mo deliberately blurs the boundaries between fact and the factitious and in doing so, raises serious questions about authenticity as a criterion of value for historical fiction' (Ho 71). Mo artfully mixes the self-conscious bathos and cynicism of the post-modern mindset with the pleas for credibility and suspension of disbelief characteristic of the 18th and 19th century novel. Another thing he shares with Swift, Defoe, Dickens and Thackeray is the confidence in the instructive and formative function of his prose. This duplicity of voice and vision is captured by Ho's comment: 'In announcing that what he offers is his own 'version' of the past, and in wanting it to become *the* decisive reading, Mo acknowledges the innate subjectivity of his novel. At the same time, he is also arguing for the power of fiction, much more than conventional histories, to intervene in shaping our collective memory and understanding of the past' (Ho 71).

On account of his Anglo-Chinese parentage and background, many critics have considered Mo as an apt chronicler of the Sino-British relations. His bicultural education and heritage have been deemed as a vantage point, which warrants an accurate insight, as well as a balanced, objective view on the history and culture of the two empires. The critic Dick Wilson emphatically observes: 'Mo has a Cantonese father, an English mother and a Hong Kong birthplace: whom is more suitable to pen a great epic uncovering a rich clash of cultures and suggesting, as only a good novel can, the plurality of motive and diversity of individual character that rescue such episodes of history from the straight-jacket of political myth-making? It is somewhat, perhaps, like Salman Rushdie's *Midnight's Children*, which Mo admires so much' (Wilson 60-1). Given the novel's focus on colonial appropriation and possession, many might have expected a markedly postcolonial outlook. With the equidistance implied by his hybrid identity, the author discretely steers clear of any ostensible political pronouncements or partisanship. His position remains one of divided loyalties and equidistant detachment: 'The fact of Mo's birth in Hong Kong convinces many that his work is primarily preoccupied with postcolonial concerns, especially as he left a colonised location to be educated at, and later work in, the old centre of the British Empire... As a migrant writer with his own tethering to the old imperial centre, Mo occupies that peculiar positions place both within and without, belonging and not-belonging' (McLeod 107, 128). This is indeed the interstitial, 'insular' position from which he portrays the world of *An Insular Possession*.

Mo downplays the role of the knowledgeable insider, with an indisputably legitimate claim to accuracy of insight and interpretation. He strives for the effect of objectivity and ideological detachment, without assuming the stance of knowingness: 'As a writer who was born and first educated in Hong Kong, Mo, in his fictional treatment of its early colonial history, could have laid claims to the privileged view of the insider. But *An Insular Possession* seems to have been deliberately conceived to frustrate any such claim' (Ho 1994, 52). Mo achieves this distancing effect through a whole array of narrative strategies. The central ploy resides in his narrating the events through the neutral, detached perspective of his American protagonists, 'whose nationality places them on the periphery of the British opium trade and the imperial politics that sustain it' (*Ibid.*). The vast historical panorama is the background to the fates, experiences and careers of Walter Eastman and Gideon Chase. Swirled in the whirlpool of a war in which they can no longer remain mere spectators, the two Americans come to act various parts (narrators, commentators, arbiters of opinion and taste, war reporters, intermediaries, diplomatic mediators and interpreters, and ultimately informed

chroniclers of history in the making). The centrality of their history, which effaces Mo's narratorial authority and smoothes the postcolonial edges of his discourse, confers the novel not only the immediacy of lived experience, but also the objectifying perspective of what Ho calls 'Mo's project of third-party history', as experienced by 'outsiders struggling for some form of cultural involvement' (*Ibid.*).

The author's choice of a mediating American perspective is, in Ho's opinion, 'consistent with Mo's interest in marginal characters' (Ho 2000, 73). Indeed, all his novels evince a preference for narrators or observers situated on the margins of the dominant social or political order, which we also find in Rushdie's work. For their protagonists, marginality is productive of a particular sensitivity to events and atmosphere, which counteracts their claims to detachment and neutrality. At the same time, their peripheral angle of perception justifies their claim to objective observation. In *An Insular Possession*, 'the American nationality of the two protagonists...places them as outsiders to the Sino-British conflict', and helps Mo project a version of 'history written from the vantage point of the disempowered third party' (*Ibid.*). Mo occupies the middle ground between any clear-cut ideological or cultural commitments. As Ho argues, 'the cross-boundary negotiations of identity that are recurrent in Mo's fiction resist precisely those binary structures of which the oppositions of imperial/periphery and Western theory/non-western writing are too familiar rehearsals' (Ho 1994, 52). By relying on the perceptions and judgements of a third party, the novel 'implicitly positions itself as the fictional alternative to both imperial (British) and nativist (Chinese) versions of history, and confronts history and identity as constituted of voices whose possibility has not been previously imagined' (Ho 2000, 73, 75).

The highly opinionated voices of the two American protagonists, initially confined to the private space of their expatriates' enclave at the Factories, strive to penetrate the public space through the medium of a journalistic venture. The newspaper Eastman and Chase create, the *Lin Tin Bulletin and River Bee*, is designed as an anti-establishment publication, offering an alternative discourse to that of the *Canton Monitor*, the mouthpiece of the British opium traders. The title alludes directly to Lin Tin Island, the unofficial headquarters of the 'nefarious trade'. Its main purpose is to expose the onerous practices of British trade with China. Its editors also aim to promote fair judgement of the claims staked by the conflicting sides. At the same time, Chase, who assumes the penname 'Pursuer', pursues his project of cultural mediation by writing didactic pieces on Chinese customs and culture, meant to promote a knowledge and understanding of Chinese cultural idiosyncrasies and thus dispel distorting Western prejudice. The *Bulletin* deals with 'a history that takes place elsewhere, to which its editors...claim greater freedom of access and knowledge by virtue of their alibi as exiles from their own race and ethnic community' (*Ibid.*). Their initial motivation to counteract the supremacist, colonialist rhetoric of the *Canton Monitor* soon dissolves into acerbic commercial, ideological and intercultural competition rendered as a textualised confrontation which tends to become an end in itself. The printed exchange of affronts and satirical shafts degenerates in an actual duel, in which Eastman wounds his rival editor. Most of the narrative consists of extensive reports from the pages of both publications. Mo's dexterity in mimicking the journalistic discourse of the time is remarkable, despite the somewhat overwhelming length and density of the texts quoted in small type: 'the period

flavour in the speech of the Westerners is managed well, though the prose of the two newspapers can be oppressively orotund' (Enright 498).

The press excerpts function not merely as a variation in narrative strategy or as tokens of documentary evidence, but as a major premise in Mo's deconstruction of historical records and history writing. In highlighting the biased rhetoric of the editors and their contradictory accounts, the narrative 'encloses the contest between two competing versions of history narrated by the two newspapers...[and] underlines the conflicting ideologies that inform them' (Ho 2000, 75). The novel's humour and irony derive from the discrepancies between their versions of reported 'reality'. The *Canton Monitor* represents 'the voice and very often the propaganda of belligerent British commercial and imperial interests' (*Ibid.*). Its columns are mainly devoted to a programmatic disparagement of Chinese culture and its right to oppose the aggression of British trade. Its xenophobic and hegemonic campaign against the 'venal authorities of Canton' is characterised by inflammatory urges that the British officials forsake diplomatic negotiations and resort to military force: 'If the high road to Free Trade and riches in China may only be reached through a river of blood, then let the blood which is shed be Chinese...let us have a Napoleon, if we must' (Mo 1987, 38). That is why the measures of Captain Charles Elliot, the Superintendent of Trade, who hands in the coffers of opium to the Chinese so as to avoid unnecessary military engagements, are constantly chastised as signs of inadequacy and pusillanimity.

The *Monitor* is also a fervent supporter of the idea of obtaining from the Chinese a territory where the British could establish an independent and secure base of trade operations, preferably on one of the coastal islands. The desirability of a British commercial haven is propagated in its pages through effusive, passionate expressions of imperial acquisitiveness: 'it will then be expedient (tho' only in the last resort) to withdraw the British commerce altogether from the control of the Chinese authorities, and to establish it in some Insular Position on the Chinese coast where it may be satisfactorily carried on' (*Idem*, 98). The acquisition of a new imperial possession is heralded in tones which glorify the Empire's resourcefulness and the righteousness of its advance: '*If the Emperor will not concede some eligible situation, some suitable island possession, then let us take it*' (*Idem*, 100). The editor's martial tone occasionally gives way to a lyrical romanticising of imperial appropriation and progress, envisioning the acquisition as a utopian realm of unhindered commerce with the world. The utopian, narcissistic self-justification of colonial discourse is subtly debunked by Mo's ironical view of the imperial dream hymned on the printed page: '*Lantao! There may be a name which will be written on a glorious and immortal page of Britannia's destiny! The Gibraltar of the East. Lantao!*' (*Idem*, 98). The stylistic convolutions of the establishment mouthpiece, with its 'mixture of jingoism, hypocrisy, hard business sense, and a fearfully arch would-be literariness' (Enright 498), accentuate Mo's parody of colonial discourse. The discourse of the *Monitor* inscribes 'history seen on a daily basis from the point of view of the colonialist supremacist' (Ho 2000, 75). By contrast, Eastman and Chase's publication advocates reason and malleability, praising the diplomatic caution of Captain Elliot, and trying to promote a knowledge and understanding of the Chinese 'world outside the expatriate cloister of trade and tiffin, club and cricket' (*Idem*, 76). However, the two heroes' ethical commitment is often affected by their divided loyalties. Their 'self-

fashioning...as idiosyncratic outsiders and fearless challengers to the British establishment' (*Ibid.*) often comes in contradiction with their increasing proximity to the British forces.

As the conflict escalates towards armed confrontation, the competition between the two newspapers acquires more serious ideological overtones. The different ethical and ideological positions are mirrored in their jarring interpretation of events. In order to highlight such inadvertencies, Mo deliberately juxtaposes excerpts from both papers. The *Monitor* commends the bravery of British troops, who have magnanimously saved the Chinese from their own kind: 'The men in general behaved very well. There was little opportunity for plunder and inebriation, the troops rather protecting the houses and abandoned property against Chinese robbers and marauders'. Recounting the same event, the *Bulletin* focuses on 'the scenes of distress', on the destruction and 'humiliations inflicted upon a proud and frequently courageous people, who in many instances...preferred death by their own hands to the dishonour of defeat and defilement'. The allegedly gentlemanly conduct of the troops is denounced as sheer barbarism: 'Rape, robbery, arson, and murder were the order of the day among the Indian troops. When their brutish appetites were slaked, they did not scruple to mutilate the outraged flesh of their victims' (Mo, 575-6). These jarring accounts are in turn checked with the more veridical testimony of Chase's letters or the daily entries in a would-be war journal, which records, in the third person, what he witnessed himself. This is meant to confirm both the objectivity of the *Bulletin* and its composite sympathies, divided between the plight of British soldiery, seen as 'brave men engaged in a wrongful cause' (Enright 498), and the senseless massacre of the Chinese population. Yet, the reliability of both newspapers in terms of historical evidence is questionable. Both publications 'are clearly shown to be embedded in the socio-cultural and ideological situations of those who produce them and to put strikingly different constructions on events' (Ho 2000, 75).

The dystopia of warfare is 'graphically recounted' (*Ibid.*) by the newspaper reports and the narrator's notations of Chase's experiential peripatetics in a dystopian, embattled underworld. The entries in this war journal, replete with dates and places, and reported in the present tense, convey the chaotic engagement of forces by means of richly sensorial imagery. The account has the immediacy of reportage. It sustains the illusion of veracity and first hand testimony, in which the time of narration and narrated time are superposed in the dilated present of an experiencing consciousness. The immediacy of sensation, the accelerating pace of events, and the hypertrophied perception of horror in this fictitious war-reportage offer a heart-rending, surreal image of lived absurdity. Short, brisk, elliptical or arrestingly sentential sentences punctuate the narration like lyrical adagios to an engulfing tragedy. Language is wielded so as to create a highly cinematic juxtaposition of images, replicating the effect of filmic freeze frames, dissolves, or cuts, of scenic dilatations of inner duration, rendered by comments such as: 'Time slows' (Mo 566). It is a pictorial evocation of dystopian warfare, of a hyper-reality of the mind and the senses, in which the understatement of would-be factual reporting communicates more than ideological or ethical speeches. Nonetheless, despite the author's use of indirection and understatement, the narrative resonates with anti-colonial undertones.

By relying on the authority of would-be authentic texts, the novel comments on the narrativity of history, which 'raises questions about what New Historicists have called 'the textuality of history' (Ho 2000, 74). The novel's text is meant to evoke the prismatic,

ideologically informed and ultimately perspectival nature of historiographic records and documentary sources. In Mo's project, 'history...is not written in the form of a master narrative, or from the point of view of a single authority...it is a jumble of narratives, told by a multiplicity of voices, all jostling each other for supremacy' (*Idem*, 75). In its deliberate avoidance of a coherent, unifying narration of history, the novel illustrates Lyotard's postmodern distrust of in the self-assumed authority of any master narrative. Furthermore, Mo's ironic subversion of the claims to objectivity of factual records enjoins the debate over the shared narrativity of both historiography and fiction insofar as it 'installs a critique of the methods, procedures and ideological alignments of traditional historiography' (*Ibid.*). The novel's subversive blurring of fact and fiction, its concomitant complicity in and critique of the traditional ideologies underlying both historical and literary representation fall into Hutcheon's paradigm of historiographic metafiction, which she views as an emblematic product of postmodernism's wariness of realism, of the illusion of referential transparency. The historical discourse crafted by Mo places the novel 'in the context of a serious contemporary interrogating of the nature of representation in historiography' (Hutcheon 47). Much in the manner of Rushdie, Mo envisages 'a historical novel that is also metahistorical in that it parodies the lack of self-reflexiveness of much traditional historiography' (Ho 2000, 74).

Mo's programmatic juxtaposition of texts traditionally regarded as first-hand, veridical historical evidence – letters, journals, press reports – tantalises the reader with the illusion of veracity, exposing the ideologically biased construction on events which such materials provide. Ho emphasises the author's disingenuous investment in 'primary documents', traditionally regarded as 'indispensable in the verification of 'facts': 'In casting a critical eye on contemporary records of events as post factum constructions, Mo implicitly undermines the traditional historiographic practice of asserting the truth of 'what happened' on the basis of a study of extant 'sources'' (*Idem*, 75-6). Factual documents are used and abused, as if to demythologise their infallibility. Mo's complicit reliance on the legitimising effect of period documents, counteracted by the ironical undermining of their reliability, supports the deconstructive projects undertaken by theorists such as White or Dominic LaCapra, who have 'acted to de-naturalize notions of historical documents as representations of the past and of the way such archival traces of historical events are used within historiographic and fictive representations' (Hutcheon 48). Mo's heavy use of such documentary evidence, suggesting both a complicity with and critique of their mythical aura of truthfulness, subtly demonstrates how documents can have 'critical or even transformative relations to phenomena "represented" in them' (*Ibid.*). As Ho observes, 'the devices – the objective journalistic report, realistic visual representation, firsthand or eyewitness accounts – in which master narratives are often justified are counterpointed in the text, and each revealed, in turn, to be inherently flawed' (Ho 2000, 74).

The novel's ultimate irony is that its satirical undermining of historical evidence turns upon itself, in a patently postmodernist movement from irony to self-irony. The appendices which follow the text, meant to create the illusion of historical veracity, constitute an effective strategy in Mo's pastiche of historical discourse. Mo's gives an ironic twist to the traditional claims to historical referentiality of the realist novel. His use of para-textual features is germane to the 'postmodern exchange between realism and fantasy' and capitalises on 'its

currency of playful generic transformations' (*Idem*, 82). The intersection of fiction and history is graphically inscribed by the para-textual insignia of scientific accuracy commonly used to authenticate the historiographic text. 'Appendix I' is purported to be a 'real' document attesting the veracity of the people and events portrayed in the novel. 'A *Gazetteer of Place Names and Biographies Relative to the Early China Coast* by An Old Hand' (Mo 652), supposedly published in Shanghai in 1935, contains entries which mix the real historical figures evoked in the novel with references to Chase and the painter O'Rourke, thus playfully casting doubt upon their assumed fictitiousness. The short biography of 'Chase, Professor Gideon Hall' (*Idem*, 654), is strategically inserted between a historically verifiable personality and a real toponym, so that the 'truth status of these two names seeps into that of Chase, mystifying it with the aura of verity' (Ho 2000, 83).

Mo's insertion of his characters' biographies fulfils a double function: on the one hand, he gives a sense of closure, informing the reader of the protagonists' fates after their projected departure, with which the novel ends (Chase's subsequent career as a world-famous Orientalist and his lifetime engagement with Chinese culture and the fate of Hong Kong; Eastman's success in advancing his revolutionary technology); on the other hand, Appendix I also 'draws the reader into its ludic process...of enigmatic exchanges between fact and fiction', where 'the semblance of the real' (*Ibid.*) induces the suspension of disbelief and tempts us, however fleetingly, to believe in its truth. The illusion of truth is more strongly sustained than in Appendix II, which purports to offer an extract from Chase's works, as a kind of adagio to the novel's historical meditation, but which can be more easily dismissed as fictional than the technically authoritative *Gazetteer*. The latter 'document' contains a further authorial entrapment, baffling the reader's predictable reflex to connect Eastman's name to Eastman-Kodak.

As Ho argues, the fact that Eastman's name is not included in the index of names 'poses a problem – and a temptation – of another kind': 'This fictional nineteenth-century photography enthusiast bears the same surname as the actual nineteenth-century American photography enthusiast who was to invent the Kodak camera and to found Eastman Kodak. It is as if Mo is challenging the reader *not* to wonder naively – just for a moment – whether the two might be related. In this way, Eastman figures as another signpost of the intersection between the real and the make believe that tantalise and tease' (*Idem*, 84). Mo's authorial game takes both our credulity and investigative vigilance for granted. He makes us wonder in order to have us 'fall precisely into the novel's ludic trap...set up to subvert established boundaries between [fact and fiction]', in a hazarded 'attempt to enact closures upon the debates upon the mimetic, which it is the novel's project to re-imagine and carnivalise' (*Ibid.*).

Mo's parodic use of the para-textual markers of historical texts draws attention to the fact that his novel is as much about history-writing as it is about history-making. It relies on the postmodernist ironic impulse to subversively hybridise the discourses of fiction and history, in order to challenge our certainties about historical knowledge and its representations. Meant to illuminate the historical context which led to the birth of Hong Kong, Mo's text draws attention to the cultural antagonism underlying its myth of origin, subsequently sublimated in the hybridity which the place bespeaks. The irredeemable incompleteness and partiality of historical knowledge is formally represented by the narrative incompleteness of the novel itself, which drops the destinies of its protagonists at a moment

which is both an end and a beginning. It is the end of the two Americans' wrestling with history and the two inimical cultures they have tried to reconcile, just as it is the beginning of their and the new colony's future. Ho contends that the novel does not fulfil the promise of its title, that the 'insular possession is given no story', that 'Hong Kong has no presence...as community or culture, except in the final moments as the haven or retreat of foreigners displaced from one trading post to another' (*Idem*, 86). Yet this is only partly true. The insular possession inflames the imagination of British traders, Court officials and their emissaries to China, just as it fills the pages of the official press in Canton, and of the novel itself, with the promise of utopia. Its final appropriation as colonial possession materialises their desire to conduct their more or less respectable trade with the East unhindered by Chinese officialdom, from a place where they can have the best of both worlds.

For Mo, what is worth remembering is not the history of Hong Kong's existence, but the history of its birth. As Ho also notes, 'Hong Kong's identity is predicated on its history, on its coming into being as a colonial possession; the moment the city comes into being in the narrative is the moment of colonisation' (*Ibid.*). The triumphant possession of utopia is overshadowed by the dystopia of death and destruction underlying the quest. If the utopian anchorage was born of the dystopia of the war, the process is now inverted. The achievement of the trader's ideal is to establish a trading community in Hong Kong is encumbered by epidemics, natural hazards and death. The tension between utopia and dystopia is suggested by the ironic detail that the proliferating funerals are officiated the cemetery located in the 'Happy Valley'. With morbid humour, Mo subversively comments on the colonists' moral and physical fragility, on the human costs of possession when the place begins to take its toll. A fatal misprint in the colony's paper, now renamed 'The Hong Kong Guardian and Gazette', has it that 'The morality at Hong Kong continues to give rise to concern' (Mo 606). A subsequent *Erratum* admits to the 'trifling error', with a hilarious indication, incidentally pregnant with allegorical warnings: 'For 'morality' read 'mortality'' (*Idem*, 613). Though intended ironically, this 'errata' can be read as a serious commentary on the shifting truths of human action and history confronted with the finality of death. The ultimate truth is reasserted, this time in a tragic key, by Eastman's remark in the last chapter: 'The only end, Gid, is death' (*Idem*, 650). Though duly humbled, Chase cannot help adding an ironic touch: 'That is as inevitable as the victory of the British' (*Idem*, 658).

It is a victory that puts into sharp relief the defeat of Eastman's and Chase's endeavours. The least we can hope is that some trace of their work will survive somewhere in a hidden archive, and not share the fate of O'Rourke's paintings, all burnt to ashes. That the sole evidence of his work, as 'Appendix I' informs us, survives only in two 'early Daguerreotype photographs by an unknown hand' (*Idem*, 660) constitutes Mo's ironic comment on Eastman's new art getting the last laugh in its dispute with painting. This image of the painter O'Rourke's work as absence is paralleled by the silence replacing Eastman's and Chase's former articulacy and their defeated ideals. That Chase's last protest against an act of injustice of the early colonial administration is expressed 'in a private letter which has no public effect' is sadly symbolic of his utter inconsequence in the public forum. There is also 'a particularly ironical twist' in the fact that the justness of the infant colony is stated in Chase's defeated, silenced voice: 'Through Chase, Hong Kong is given a non-imperial voice, but it is only that of an outsider and loser...its subject position, if any, is articulated by the

enfeebled voice of dissent in a last gasp of illusory agency' (Ho 2000, 87). Yet, Chase's succeeds in his brilliant career as a Sinologue who continues to disseminate his cross-cultural project. After all, he becomes an authoritative witness of Hong Kong's history, just as he has witnessed its arduous coming into being. It is as if the narrative of the insular possession, interrupted at the start of its colonial destiny, were handed over to Chase to continue.

Despite the elegiac mood of the characters in the novel's last scene, riddled with intimations of mortality and the nostalgia of parting, there is a strong sense of promise for the place and its people. Even though the spectre of death seems to be haunting the British triumph, the novel ends with the promise of life, captured in the image of building: 'The insects continue working on the roof of the barracks' (Mo 650). Eastman's last words of wisdom to his young disciple praise the certainty of the present moment: 'At this moment, Gid, I know I am immortal I know the hot sun on my knee, the smell of smoke in my nostrils, the refulgent spark of the sea below. Be content with a knowledge of that' (*Idem*, 651). In the idyllic peace and creative energy of the summer day on the island, it seems as if utopia, as always, beckons people forward.

Having unravelled and redesigned the history of the colony's birth as an act of collective colonial imagination, Mo lets his reader imagine, or rather reinterpret the future of Hong Kong. If the insular possession and its imagined community are born from the clash of cultures, what remains is the lingering hope that British and Chinese settlers might learn to co-habit and forge a more inclusive sense of identity. The novel itself incorporates hybridity in its blending of the teleological perspective of the European novel with the expanding present of its Chinese counterpart. The seamless juxtaposition of two narrative traditions creates a hybrid, but coherent text. The illusion of historicity is sustained by the period flavour of the language, which Ho describes as 'an idiom which attempts, almost heroically, to conjure the past in the present in order to fulfil what Mo has called 'a sincere representation'' (Ho 2000, 86). However, the critic expresses her doubts as to the postmodernist ideological and aesthetic validity of Mo's response to his challenge and concludes, somewhat unfairly, that the novel's postmodern, pre-eminently ironic thrust has fallen short of its target, that it 'has fallen into the gap between imitation and mimicry...[and] Mo might be said to have fallen victim to his own powers of imitation' (*Ibid.*).

Mo's project fully evinces the political and aesthetic duplicity of the postmodern pastiche, the ironic juxtapositions of discourses, traditions and cultural idioms. More than an imitation of the historical novel, it is a postmodern collage of discourses and images, retracing the feel of distant spaces and times in the reinvented idiom of the past. Mo writes a relentlessly self-reflexive text, which also corresponds to Steven Connor's category of the 'historicised' novel. *An Insular Possession* is a postmodern experimentation with voices and idioms, a dialogical, polyphonic novel which brings together Thackeray, Fowles, Rushdie and New Journalism in a brilliant choric synthesis.

Bibliography

- Buruma, Ian. 'China Syndrome'. *The New Republic*, Vol. 196, No.19, May 11 1987
- Enright, D. J. 'Capturing the China Trade'. *The Times Literary Supplement*, No. 4336, May 9, 1986

- Facknitz, Mark A. R. 'Timothy Mo', in Leslie Henderson (Ed.), *Contemporary Novelists*. London, St. Martin's Press, 1991
- Ho, Elaine Yee Lin. 'How Not to Write History: Timothy Mo's *An Insular Possession*'. *Ariel*, Vol. 25, No. 3, July 1994
- Ho, Elaine Yee Lin. *Timothy Mo*. Manchester: Manchester University Press, 2000
- Hutcheon, Linda. *The Politics of Postmodernism*. London: Routledge, 2002
- Mc Leod, John. 'Living In-Between: Interstitial Spaces of Possibility in Timothy Mo's *Sour Sweet*', in Steven Earnshaw (Ed.), *Just Postmodernism*. Amsterdam: Rodopi, 1997, pp. 107, 128
- Mo, Timothy. *An Insular Possession*. London: Picador, 1987
- Parker, Ian. 'Interview with Timothy Mo', in *Blitz*, July 1987
- Wilson, Dick. 'On the Edge of History'. *Far Eastern Economic Review*. September 18, 1996

L'IDENTITE MULTICULTURELLE DANS LA LITTÉRATURE FRANCOPHONE. LE CAS D'ATIQ RAHIMI

Simona MODREANU, Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The investigation of space and identity, with all the valencies these coordinates acquire in literature, passing through the multitude of approaches it requires, with a remarkable intellectual profit for the francophone space – hallmarked by diversity, opening, porosity and by the idea of relationship itself – attracts and calls up for important energies. We belong to the multiculturalism by the nature itself of the subject we approach, as long as every person, every people, every literature has its own way of referring to the space of its own identity and of rendering it through literature, through writing. A very convincing illustration is to be found in Atiq Rahimi's novels, as the author, born in Kabul, having written this novel directly in French and speaking about Persian legends, brings together influences from modern Western literature, especially brevity of description and cinematic cutting and editing of scenes, with the "flowery" tradition of Eastern narratives.

Keywords: identity, alterity, bilingualism, imaginary, freedom

"L'homme qui songe est un Dieu, celui qui pense un mendiant."

(Hölderlin)

1. La langue comme différence : une *identités*

A-t-on encore besoin d'une « identité » ? Est-elle encore possible, revendiquée ou souhaitable à l'époque de la globalisation, des métissages, de la « créolisation » (Edouard Glissant) du monde ? Jamais auparavant n'a-t-on connu pareil débat autour de ce concept comme depuis l'affranchissement colonial ; ces dernières années ont vu naître une véritable explosion discursive et une remise en question de plus en plus radicale de la notion d'« identité ».

Plusieurs éléments ont contribué à cette dissolution rapide. Dans un premier temps, il faut probablement envisager les coups de massue portés à la fois par les découvertes scientifiques, notamment en matière de physique quantique, par la psychanalyse et par le déconstructivisme postmoderne, dont les théories ont considérablement ébranlé la métaphysique occidentale, la linguistique, la sémantique, la sociologie, etc. Cette révolution s'est dirigée contre une certaine vision statique du monde, du sujet et du langage considérés, jusque là, comme entiers, unitaires, monolithiques. Depuis Newton et Descartes, notre conception s'était consolidée sur des bases essentialistes, le sujet étant à soi-même son propre fondement, immuable et irréductible. Or, l'on s'est rendu compte que l'identification, loin d'être naturellement donnée une fois pour toutes, est au contraire, l'effet d'une construction, d'un processus jamais achevé, jamais accompli, toujours en cours. Le problème est que, même si le paradigme qui a donné naissance au concept d'« identité » n'est plus opérant, des concepts différents ou complémentaires, qui prennent en compte tous ces changements de perspectives, tardent à paraître, ce qui nous contraint à continuer à penser à travers celui-là, quitte à le revêtir d'une forme détotalisante, décentrée, multiple. Il ne s'agit nullement

d'abandonner ou d'abolir le sujet en tant que tel, mais de le reconceptualiser, de le repenser dans sa position déplacée, décalée, et de réarticuler sa relation à la pratique discursive, plus particulièrement, dans le cas considéré, à la pratique de l'écriture.

L'identification à un certain espace langagier, à un certain espace tout court, représente ce que Freud appelait un « fantasme d'incorporation », qui, cependant, n'aboutit jamais à une fusion totale. Aux dires du réputé sociologue Stuart Hall, l'identification est « un processus d'articulation, une suture, une surdétermination – et pas une subsomption. Il y en a toujours « trop » ou « pas assez » ; c'est une surdétermination, un manque, jamais une totalité. Comme toutes les pratiques signifiantes, elle est soumise au « jeu » de la *différance*. » (Hall, 2008, p. 269) C'est dans ces interstices de l'excès et / ou de l'ablation que se glisse, dans notre opinion, les spécificités de la liberté créatrice des auteurs qui ont fait de la langue française leur foyer, pour des raisons variées, allant de l'admiration ou la reconnaissance d'un accès à l'universalité jusqu'à une espèce de dépit ou carrément de haine, comme dans le cas d'une partie des littératures postcoloniales. « J'écris en français pour dire aux Français que je ne suis pas français », assène l'écrivain algérien Yacine Kateb, en 1966.

La notion d'« identité » est donc à prendre avec des pincettes, d'autant plus que, depuis quelques décennies déjà, à côté de celle d'« altérité », elle est au cœur des discours des Etudes francophones et des recherches postcoloniales, relevant d'une conception rigide, « fixiste », datée de la culture, héritée de la grande période des Etats-nations et de l'éveil de la conscience nationaliste. On est bien au-delà aujourd'hui, sous l'effet de la mondialisation, des vagues d'immigration massive et des métissages divers. Certes, un besoin fondamental d'appartenance à une communauté, à une langue, à des traditions se fait encore sentir, autrement, la question même de l'identité ne serait plus pertinente, mais les termes de l'équation ont bien changé et ont acquis de nombreuses nuances supplémentaires.

2. Le français – langue « entonnoir »

Une langue dans laquelle s'exprime l'une des plus grandes civilisations et qui a également servi d'instrument de colonisation ne saurait rester un idiome national pur. Le rayonnement universel du français se manifeste, essentiellement, dans deux directions divergentes, deux structures de l'imaginaire opposées, à savoir ce que nous avons appelé la langue « étroite », le « goulot » de l'entonnoir, celle qui est perçue comme castratrice et dominante par ceux qui la subissent, respectivement la langue « évasée », celle qui, au contraire, permet à un trop-plein étouffé pour des raisons variées de s'évader et de goûter à la liberté. Le fluide linguistique est le même, cependant les contours et les rêves qu'il génère sont des variables infinies, aux connotations multiples, mais globalement assimilables aux deux pôles susmentionnés.

D'un côté, nous avons le joug, la soumission, l'étranglement identitaire qui se traduit tout d'abord par la langue du conquérant qui engloutit la/les langue/s dominée/s :

Comment écrire alors que ton imaginaire s'abreuve, du matin jusqu'aux rêves, à des images, des pensées, des valeurs qui ne sont pas les tiennes ? Comment écrire quand ce que tu es végète en dehors des élans qui déterminent ta vie ? Comment écrire dominé ? (Chamoiseau, 1997, p. 17)

De l'autre, nous avons l'exubérance d'un terreau fertile, matrice génératrice, chair flexible et malléable, promise à tous, assumant sacrilèges et torsions au nom de la liberté de la pensée et de la plume. Rien de plus raffiné, mais aussi de plus difficile d'accès que le français classique, rien de plus riche et pétillant que cette langue créolisée, issue de toutes les frustrations, les humiliations et les songes de beauté mélangés. Le Français ne se sent pas vraiment à l'aise dans la langue française, il n'a presque pas le droit d'y toucher, de la sentir, de la malmenier, de l'aimer et de la haïr. Il doit la respecter, veiller à son éternité, la contempler sur un socle, tout comme le francophone « étroit ». Alors que le francophone « évasé », lui, se permet toutes les audaces que sa propre langue lui interdit souvent et découvre, avec émerveillement, un lieu sans attaches fixes, une racine volante.

Il y a ceux qui promènent leur monde d'origine à l'intérieur de la langue française, il y a ceux qui laissent l'imaginaire de l'Autre pénétrer le leur et s'y substituer même ; il y a enfin ceux qui font des allers-retours incessants entre « le pays d'ici » et « le pays de là-bas » (comme Marius Daniel Popescu), en « créolisant » la langue, sans le savoir, dans le sens qu'Edouard Glissant confère à ce mot, à savoir « l'entrée de systèmes d'images poétiques d'une langue dans une autre langue. » (Glissant, Gauvin, 2010, p. 111)

Le français est une langue d'accueil pour des écrivains venus de tous les coins du monde. Au-delà des raisons politiques, chacun y cherche – et y trouve – des réponses structurantes qu'il n'a pas trouvées dans sa langue maternelle, et ce faisant il révèle aux natifs français eux-mêmes des chemins inexplorés dans leur propre langue. Voici, par exemple, la confession explicite de l'écrivaine danoise Pia Petersen :

Je ne me suis jamais accordée à l'esprit du Nord. J'aime le débat, j'aime discourir. Je me suis sentie d'emblée à l'aise avec le français. Avant même de la parler, j'avais cette image d'une langue avec laquelle on peut développer ses idées. On peut toujours plier un mot dans un sens ou un autre. (« Le Figaro », 8 janv.2009)

2.1. La langue « étroite »

« Apprends-moi à parler dans tes langues », lançait passionnément l'écrivain marocain Abdelkhabir Khatibi, dans *Amour bilingue* (1983, p. 131), se rapportant à la littérature maghrébine, mais l'injonction peut parfaitement s'appliquer à tout écrivain « atterri » dans l'espace linguistique du français. Et pas seulement. Il n'est par dépourvu d'intérêt de voir, à ce propos, la réaction du philosophe Jacques Derrida, qui est, à son tour, un pied-noir juif, né à Alger, pratiquant donc un français dans lequel résonnent des échos d'hébreu, de ladino, d'espagnol, d'arabe, et qui est cependant l'auteur d'une véritable Loi de la langue, selon laquelle « On ne parle jamais qu'une seule langue » (1996, p. 25) Dialoguant avec le « monolinguisme de l'autre », Derrida affirme habiter et se laisser habiter par une seule langue, le français, qui n'est cependant pas tout à fait l'idiome de l'Hexagone et, qui plus est, ne représente pas un choix ou un héritage, mais un impératif colonial.

Paradoxalement, peut-être, l'obligation de canaliser ses ressources vers une autre langue s'accompagne, toujours dans cette même logique de l'entonnoir, d'un besoin d'épuration, d'un culte de la Loi énoncée par Derrida, d'« un goût hyperbolique pour la pureté de la langue » (ibid., p. 81). Ce qui ressort à l'autre bout est une quintessence de langue presque idéale, dans laquelle les natifs se reconnaissent avec une sensation d'étrangeté.

2.2. La langue « évasée »

L'un des éléments identitaires constitutifs les plus forts d'un être humain est indubitablement sa langue d'expression, mais celle-ci ne se vit plus aujourd'hui exclusivement au niveau de la parole ; c'est dans ses dimensions plurielles, aussi bien sociale, économique, politique, culturelle, que se déclinent les questions portant sur l'ipséité et l'altérité, sur la constitution d'un espace de référence intérieure, soumis à de multiples pressions et influences.

Aujourd'hui, même quand un écrivain ne connaît aucune autre langue, il tient compte, qu'il le sache ou non, de l'existence de ces langues autour de lui dans son processus d'écriture. On ne peut plus écrire une langue de manière monolingue. On est obligé de tenir compte des imaginaires des langues. (Glissant, Gauvin, 2010, p. 14)

C'est ainsi que la question du bilinguisme (ou du plurilinguisme) s'enrichit de l'immense invention poétique, souvent doublée d'une puissante réflexion théorique, des écrivains venus d'ailleurs, qui manient un français infusé de mille voix perceptibles au niveau du vocabulaire ou de la syntaxe, ou simplement pressentie dans un frémissement linguistique autre. Ce que Katibi, Kundera, Makine, Popescu, Ben Jelloun, Laferrière et tant d'autres proposent, revêt les atours d'un paradoxe : c'est retrouver à la fois l'identité et la différence, mais une identité si pure, si éblouissante, qu'elle nous oblige à la lire comme une différence. De fait, c'est d'une véritable mue qu'il s'agit. L'écrivain glisse hors de son identité originelle et se tresse une autre peau, riche de toutes les saveurs que la nouvelle langue d'écriture charrie, mais qui n'est plus ni tout à fait la même, ni tout à fait une autre... En résulte un français mâtiné d'exotisme, une mosaïque qui brillent d'emprunts à l'arabe, au slave, aux langues africaines ou caraïbéennes, au tsigane, etc., une espèce de tour Babel foisonnante d'inventivité lexicale et poétique, une langue métissée, modulable selon les identités recherchées.

3. La patience persane et la pierre de touche française

Né en Afghanistan en 1962, Atiq Rahimi est élevé dans une famille libérale et occidentalisée, où le père est gouverneur du Panshir. Passionné de littérature et de cinéma français, le jeune Rahimi suit les cours du Lycée français de Kaboul et s'éprend de Marguerite Duras, qu'il découvre au centre franco-afghan. Il y voit « Hiroshima mon amour », le film d'Alain Resnais, un hiver, en pleine guerre afghano-soviétique et... c'est le coup de foudre : « Je suis venu au cinéma par ce film. Je ne comprenais rien, et pourtant j'étais bouleversé. Je me suis dit: Kaboul sera mon Hiroshima », explique-t-il plus tard (à Ariane Chemin, *BibliObs.*, 2010). Chez un libraire, il trouve la traduction en persan du roman de Duras: « il était mal relié, les pages s'envolaient, mais il est devenu un trésor » (ibid.). La joie de plonger dans une autre langue, dans un autre espace imaginaire est brutalement interrompue par le coup d'Etat communiste de 1978, qui détruit sa famille. Après trois années de prison du père, ils quittent l'Afghanistan pour l'Inde d'où, en 1984, alors que la situation dans son pays devient infernale, Atiq décide de partir pour la France. Il y demande l'asile politique, s'inscrit à

l'université et obtient un doctorat de communication audiovisuelle. Aujourd'hui, mondialisation oblige, les parents d'Atiq Rahimi vivent aux Etats-Unis, avec l'une de ses sœurs, l'autre est restée à Kaboul et lui, il navigue entre ses deux pays. C'est la mort de son frère, tué pendant la guerre en Afghanistan, qui le pousse, la rage au ventre, à écrire. Ce sera en persan d'abord : *Terre et cendres* (qu'il adapte au cinéma en 2004). Fait intéressant, en 2000, sa traductrice et amie Sabrina Noury envoie ce premier livre à plusieurs éditeurs et finalement c'est Paul Otchakovsky-Laurens des éditions POL qui accepte de le publier. Or, POL, c'était l'éditeur de Marguerite Duras! Suivent *Les Mille maisons du rêve et de la terreur* (POL, 2002), *Le Retour imaginaire* (POL, 2005), *Maudit soit Dostoïevski* (POL, 2011). Ce n'est qu'en 2008 qu'il arrive à écrire pour la première fois directement en français. Et ce sera tout de suite le grand prix. Rahimi remporte le Goncourt avec *Syngué sabour. Pierre de patience*.

Jusqu'en 2002, j'étais incapable d'écrire en français, mais en retournant dans mon pays après dix-huit ans d'exil, je retrouve ma culture, ma langue et, phénomène bizarre, je ne pouvais plus écrire en persan. L'écriture était également devenue ma terre d'exil à part entière. (avec Colette Khalaf, « L'Orient. Le Jour », nov.2013)

Le titre déjà roule dans la bouche comme une pierre pleine de cette douceur veloutée de l'Orient, de cette spiritualité soufie où flottent des effluves des poèmes de Rumi, Hâfêz, Khayyâm, ainsi que de la poésie populaire des femmes pachtounes, ou des nouvelles de Khalil Gibran, mais aussi les voix diverses des lectures, qui vont du romantisme chrétien trempée de gnosticisme de Victor Hugo, à Camus, Hemingway, Faulkner ou Duras, évidemment, le tout bonifié par le regard lucide et juste, déjà multiculturel, que l'écrivain pose sur les réalités de son pays, sur ses légendes, sur ses femmes.

Le caléidoscope identitaire de Rahimi provient de rhizomes divers, non pas uniquement littéraires ou linguistiques, car son imaginaire se nourrit également du 7e art, dimension qui diversifie sa vision et en même temps rajoute des interrogations sur son écriture, qu'on retrouve dans pratiquement tous ses textes. Pense-t-il d'abord en images ou en mots ? Quand on lui pose cette question, l'auteur hésite, mais n'essaie pas de trancher :

Quand j'écris, j'ai un langage cinématographique et quand je filme, j'ai un langage littéraire, tout comme ma double identité. Quand je suis en France, je me sens afghan et lorsque je vais en Afghanistan je me sens français. (ibid.)

Une identité double qui se greffe sur une autre, encore plus complexe et difficile à gérer, celle religieuse.

Je suis bouddhiste parce que je suis conscient de mes faiblesses; je suis chrétien parce que j'avoue ma faiblesse; je suis juif parce que je me moque de ma faiblesse; je suis musulman parce que je combats ma faiblesse. Et je suis athée si Dieu est tout puissant. (Ariane Chemin, 2010)

Cette identité plurielle sert aussi bien à cacher des blessures profondes, toujours ouvertes, que la pudeur persane interdit de dévoiler, qu'à justifier l'« évasion » dans une

langue plus permissive, dans laquelle une âme écorchée a le droit de crier sa douleur sans fards. Le jeu des passages de niveau, si on peut le nommer ainsi, s'attaque à tous les volets de l'écriture, du vocabulaire, à la philosophie du temps, en passant par les codes de clôture. En effet, le lecteur occidental est relativement désemparé devant la fin du roman *Syngué sabour*, qui n'en est pas une, à proprement parler. L'univers entier des contes magiques persans est structuré sur des fins multiples, ou emboîtées, ou simplement suggérées, pour que la liberté de choix du lecteur ne soit pas altérée. Nous, Occidentaux, nous avons besoin de clarté, de précision, d'un point de chute dans un texte narratif, alors que dans la culture persanophone, comme le révèle Rahimi dans une conversation avec Elodie Bernard (« La Revue de Teheran », fév. 2009), « on pratique l'infini, on est dans une structure circulaire. Des destins qui se rejoignent et s'écartent. C'est pareil en poésie, en peinture, en philosophie, dans l'histoire même. » Pour un lecteur afghan, la construction romanesques est familière, mais la crudité des propos inhabituelle, alors que pour un lecteur européen, le contenu, mis à part le reflet d'une culture inconnue, n'est guère choquant, ce qui le déstabilise en revanche, c'est de ne pas savoir exactement comment cela se termine. L'écrivain raconte qu'il lui arrive assez souvent d'être arrêté dans les rues de Paris pour qu'on lui demande des éclaircissements quant à la fin de ce roman, ce qui l'amuse beaucoup et le fait réfléchir sur les différences majeures entre les civilisations, mais aussi sur la formidable liberté que la navigation vers la partie évasée de l'entonnoir linguistique, celle qui rejoint et fait fondre toutes les langues des autres, offre au créateur bilingue.

Ma langue maternelle impose ses limites, une certaine pudeur. Il y a beaucoup de tabous. Ma langue adoptive reflète la liberté que je recherchais en écriture pour ce thème.

La langue persane est très particulière du fait qu'elle exprime notre identité. Elle reflète les tiraillements de nos esprits. Par exemple, on utilise beaucoup de passés mais très peu de futurs, à l'inverse de l'anglais. Tout est dans le passé et la nostalgie. C'est aussi une langue très métaphorique avec une poétique elliptique. J'utilise cette facette de ma langue mais j'essaie toutefois de me débarrasser de ses penchants naturels. L'utilisation du français me permet d'acquérir alors une certaine intimité. L'histoire du corps est constamment rejetée en Orient. Une ligne très franche s'est dessinée entre l'univers intime et la société. Cet écart entre vie familiale et vie sociale engendre une certaine hypocrisie dans nos sociétés. J'espère casser cette ligne de front. Et c'est pour dire la douleur d'une femme de mon pays que j'ai renoncé au persan. (ibid.)

Abandonner sa langue au profit d'une liberté créatrice, contourner sa civilisation par un détour provocateur exprimé sous masque et ôter sa parole à l'homme pour que la femme puisse parler sans entraves, voilà le cheminement tortueux, fait de renoncements et de révélations, que l'écrivain afghan-français nous propose. Syngué sabour, c'est la pierre de patience renversée, cette pierre magique que, selon la légende, l'on pose devant soi pour lui souffler tous ses secrets, toutes ses souffrances... jusqu'à ce qu'elle éclate. Tandis que la guerre fait rage à Kaboul, une jeune mère veille son mari, héros de guerre, plongé dans le coma, inconscient depuis des semaines et des mois. Elle ignore s'il l'entend, si ses mots s'accumulent quelque part, s'il se réveillera à nouveau et quand... Au fil des jours, la femme

se décourage, son dévouement lui pèse. Sa voix, d'abord timide et hésitante, s'affirme et elle se met à raconter à l'homme endormi ses doutes et ses angoisses, puis ses errances, ses peines, la somme irréductible de ses rancœurs, ses frustrations, ses humiliations tout droit sorties d'une longue tradition qui n'a pas ménagé les femmes. La fin n'entre pas dans les cadres romanesques occidentaux ; l'homme se réveille de son coma et « éclate », comme la syngué sabour, empoignant sa femme et lui tordant le cou, en même temps qu'elle lui enfonce un poignard dans le cœur. Ce qui ne l'empêche pas d'aller ensuite s'allonger tranquillement sur le matelas, tandis que, en entendant quelqu'un entrer dans la maison,

La femme rouvre doucement les yeux.

Le vent se lève et fait voler les oiseaux migrants au-dessus de son corps.

(Rahimi : 2008, 155)

Écriture durasienne, sobre et hachée, mystère et poésie persans. A chaque fois qu'une histoire se termine, une autre commence. On dirait les 1001 nuits ou la fameuse Conférence des oiseaux de Farid Al-Din'Attâr. Les oiseaux pèlerins qui partent vers la montagne du Qâf guidés par une huppe à la recherche du Simorgh, leur roi, traversent différentes vallées, la vallée de l'amour, la vallée du détachement, la vallée de l'émerveillement... A chaque vallée traversée, la huppe raconte aux oiseaux une histoire, sans jamais la conclure et si on lui demande de le faire, elle enchaîne avec une autre histoire. Cette structure de l'infini, que Rahimi hérite de l'Iran et de l'Inde, où les contes se cherchent et se dérobent, ne se donnant pas directement et complètement, est à l'opposé de la vision occidentale, qui veut absolument une morale, comme dans les fables de La Fontaine. Le mot de la fin n'est pas là où on l'attend, puisqu'il n'y a pas de fin, dans la conception de l'écrivain oriental, il y a tout juste un « goulot » spatio-temporel qui s'ouvre à nouveau vers un autre monde. Accepter avec sérénité une identité est plus aisé dans ces circonstances-là. Atiq Rahimi, à l'instar de nombreux autres écrivains qui ont vécu des expériences similaires, est afghan dans sa pensée et français dans l'expression de celle-ci. A supposer que l'on puisse radicalement séparer le signifiant et le signifié, ce qui n'est évidemment pas possible, les fils multiples qui s'entremêlent dans la situation considérée déterminant des transferts réciproques, fertiles et salutaires. La vision du monde se trouve modifiée de par le nouveau moule qui la façonne, alors que la langue française respire au rythme d'une autre civilisation millénaire. Il n'est alors pas surprenant de lire, sous la plume de l'écrivain même, l'histoire de cette symbiose inattendue :

Il y a énormément de ressemblances entre le français et le persan. En italien ou en anglais, il y a beaucoup d'accents. Le persan est une langue linéaire tout comme le français. Les intonations en français ressemblent davantage à celles du dari. A la fin des phrases, les accents tombent. Ce sont deux langues rhétoriques, contrairement à l'anglais que je considère plutôt comme une langue fonctionnelle et comme l'allemand qui est plus grammatical. L'alchimie entre les mots, leur emplacement dans la phrase, le rythme, la tonalité. La même idée peut être exprimée de différentes manières. Retravailler sur chaque phrase, chaque mot pour trouver le bon rythme. ... J'ai souhaité créer un pont entre l'Orient et

l'Occident. Même dans le langage. J'implique la rhétorique persane dans la langue française. (« La Revue de Teheran », fév. 2009)

La liberté *dans* la parole peut être aussi un piège. Parce qu'il faut très bine connaître toutes les subtilités culturelles et historiques des langues et des sociétés qui les pratiquent. Donc, il est vrai que la langue persane est proche du français à certains égards, mais en même temps, passer d'une langue à l'autre implique un long voyage à faire, aussi bien linguistique que culturel. Un voyage initiatique pour Atiq Rahimi, venu au monde dans une langue, le persan, qui lui a transmis tous ses tabous, ses interdits, ses limites, lui imposant de ce fait une sorte d'autocensure involontaire, une pudeur dans le maniement des mots, car il y a non seulement un imaginaire des langues, il existe aussi un inconscient de chaque langue. Alors que dans sa langue d'adoption, le français, comme il s'agit d'une langue d'élection, les chaînes tombent et la parole multiculturelle se libère vers une unité mouvante, illimitée.

Bibliographie

- BENIAMINO Michel, *La Francophonie littéraire*, Paris, L'Harmattan, 1990.
 CHAMOISEAU Patrick, *Ecrire en pays dominé*, Paris, Gallimard, 1997.
 COMBE Dominique, *Les littératures francophones. Questions, débats, polémiques*, Paris, PUF, 2010.
 DELEUZE Gilles, GUATTARI Félix, *Kafka. Pour une littérature mineure*, Paris, Minuit, 1975.
 DERRIDA Jacques, *Le Monolinguisme de l'autre*, Paris, Galilée, 1996.
 GAUVIN Lise, *L'Ecrivain francophone à la croisée des langues*, Paris, Khartala, 1997.
 GAUVIN Lise, GLISSANT Edouard, *L'Imaginaire des langues*, Paris, Gallimard, 2010.
 GLISSANT Edouard, *Poétique de la Relation*, Paris, Gallimard, 1990.
 HALL Stuart, *Identités et cultures. Politiques des Cultural Studies*, Paris, Ed. Amsterdam, 2008.
 Internationale de l'Imaginaire, *Cette langue qu'on appelle le français. L'apport des écrivains à la langue française*, Arles, Actes Sud/Babel, 2006.
 KHATIBI Abdelkébir, *Amour bilingue*, Montpellier, Fata Morgana, 1983 ; « Bilinguisme, dialogisme et schizophrénie » in KHATIBI Abdelkébir (dir.), *Du bilinguisme*, Paris, Denoël, 1985.
 LE BRIS Michel, ROUAUD Jean, *Pour une littérature-monde*, Paris, Gallimard, 2007.
 MAALOUF Amin, *Les Identités meurtrières*, Paris, Grasset, 1998.

Acknowledgment. Cet article est le résultat partiel d'une recherche plus complexe déployée dans le cadre du projet *L'Espace identitaire dans la littérature francophone contemporaine* (PN-II-ID-PCE-2011-3-0617), financé par l'Etat roumain à travers CNCSIS UEFISCDI.

EMINESCU EN FRANÇAIS. LA LANGUE DES TRADUCTIONS

Mircea ARDELEANU, Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: For Romanians translating Eminescu is a challenge that surpasses literary problematics, opening intercultural, transcultural, ethnographic, philosophical and political aspects. French translations date a century back and abound on the internet. Have they succeeded in making the beauty of Eminescu's poetry known to the Francophone world as Romanians thoroughly wish?

In Romania one considers unanimously that Eminescu's poems do not "sound" well in French. One investigates this particular uncommon phenomenon suggesting vertiginous theories (linguistic confinement, cultural impenetrability, the irreducible character of the "Romanian soul" etc.) in a field that goes from the false relief ("... one will have tried everything") to resignation ("... impossible task!"). Everywhere floats the resentment of an unconceivable failure.

This failure calls for inquiry full-face. The purpose of this article is to deal with a few considerations around the problematics of translating Mihai Eminescu's poetry into French, underpinned by analyses and classifications. Our perspective, although essentially linguistic-semiotic, remains essentially literary and poetic.

Keywords: Mihai Eminescu, poetic translation, translation analysis, translation poetics, tertium traductionis

Dans cet article nous souhaitons relancer certains questionnements souvent escamotés dans les recherches traductologiques plus récentes notamment en relation avec la traduction et la dissémination outre frontières de l'œuvre de Mihai Eminescu. Ce n'est pas sans quelque sincère nostalgie que nous constatons les bonnes intentions, l'enthousiasme et l'optimisme des traducteurs éminescologues qui depuis plus d'un siècle œuvrent dans ce champ, car les résultats ne sont pas à la mesure de tous ces efforts, et c'est à le montrer que nous consacrons les lignes ci-dessous, à travers une démarche critique de la traduction autant que proprement littéraire. Nous ne faisons pas nôtre l'opinion de K. Reiss que « toute critique négative devrait être assortie de la proposition d'une solution meilleure »¹, ni que « lorsqu'un poème est restitué en langue-cible par une version en prose, on ne saurait parler de traduction *stricto sensu* »², propositions qui nous semblent entraîner le critique et le traducteur dans des voies impraticables, car toute traduction est un compromis et c'est à cette unique condition qu'elle est susceptible de s'intégrer dans la totalité de la vie. En même temps, nous sommes conscient de nos propres limites, subjectives, objectives et, sans entrer dans la complexité de la problématique du traducteur, en connexion, par exemple, avec la théorie freudienne sur le paradoxe de l'identité et de l'altérité intérieure de chacun des acteurs impliqués, dont font état

¹ Reiss, Katharina, *La Critique des traductions, ses possibilités et ses limites*, trad. C. Bocquet, Arras, Artois Presses Université, 2002, p. 17.

² Ibid., p. 56-57.

les ouvrages d'un Norman Holland ou d'un Francesco Orlando, nous les assumons tout en les regrettant.

Comme le disait Ernest Renan, « une œuvre non traduite n'est qu'à demi publiée ». L'œuvre d'Eminescu, malgré tous les attraits dont elle se pare, semble plutôt avoir opposé aux assiduités des amants des « belles infidèles » des exigences difficiles à satisfaire, encore que ceux-ci se comptent par légions, à en croire Internet. S'étonnera-t-on alors de la voir alimenter le mythe d'œuvre intraduisible, décliné sur toutes les voix ? Il y aurait d'abord ceux qui, mettant en avant l'idée romantique d'une « âme » spécifique des nations, croient dur comme fer à l'intraductibilité de la poésie, expression irréductible de cette âme. Ce mythe est doublement décalé, par rapport au savoir et à la pratique traductologiques, mais c'est bien d'une idéologie de ce type qu'est redevable l'« institutionnalisation » d'Eminescu, qui n'a pas peu contribué à la mise en place d'un système d'interdits, de formules et de clichés qui risquent de figer l'œuvre au lieu de l'ouvrir à l'action transformatrice du temps à la lumière de critères nouveaux. Et là, les traducteurs ont une grande action à accomplir. Prenons, à titre d'exemple quelques uns de ces clichés : « Etant profondément roumain, Eminescu est universel. Ceci est bien connu de tous ceux qui lisent avec regret que *le cadenas des langues ne peut s'ouvrir avec des clés étrangères*. Bien des tentatives ont été faites pour transposer l'œuvre du poète, maintes, pourrait-on dire, mieux abouties, mais Eminescu n'est lui-même qu'en roumain »³. Lucian Chișu, qui cite Arghezi, partage et soutient lui-même la thèse du caractère intraduisible de l'œuvre poétique d'Eminescu. Paula Romanescu, traductrice d'Eminescu, déclare : « traduire Eminescu, c'est tuer le chant de l'alouette »⁴ et elle continue un peu plus bas : « Comment traduire ce miracle roumain qui 'parce qu'il devait porter un nom, on l'a nommé Eminescu' ». D'autres traducteurs préfaciers soulignent le paradoxe qui consiste à approcher dans une intention traduisante une œuvre qui décourage par sa difficulté : Paul Miclău⁵, George Astalos⁶ et bien d'autres. Il serait peut-être opportun de reproduire ici l'opinion d'un des traducteurs français, le premier qui ait osé entreprendre une traduction systématique, encore qu'incomplète, de l'œuvre d'Eminescu, Louis Barral : « Quant à la traduction : j'ai essayé de rendre le plus fidèlement possible d'abord le sens du vers serrant du très près le texte. S'il y a quelques idées qui n'ont pas été traduites, outre que je ne crois pas qu'elles soient essentielles, la faute en a été à mon impuissance à maintenir dans la technique du vers français la concision que permettaient au poète roumain la rime locale et des idiotismes intraduisibles pour nous. »⁷ Barral insiste également sur les aspects formels et sur certains éléments de prosodie : « J'ai reproduit, sauf quelques exceptions rares, la cadence apparente de la poésie roumaine, le rythme extérieur, celui qui est immédiatement perçu par un lecteur français. Je dois dire que la versification roumaine prévoit toujours en plus ce que

³ Cité par Lucian Chișu, « Eminescu tradus », dans *Caiete critice*, 1/2010, p. 52 : « Fiind foarte român, Eminescu e universal. Asta o știe oricine citește, cu părere de rău, că *lacătul limbilor nu poate fi deschis cu cheile străine*. S-au făcut multe încercări de transpunere a poetului, unele, se poate spune, mai izbutite, dar Eminescu nu este el decât în românește. »

⁴ Crăciun, Cristiana; Crăciun, Victor (ed.), *Eminescu - peste nemărginirea timpului*, p. 335-336 : « Să traduci Eminescu e ca și cum ai ucide cântul privighetorii » et « Cum se poate traduce tot acest miracol românesc căruia, fiindcă "trebuia să poarte un nume, i s-a spus Eminescu" ? »

⁵ Mihai Eminescu, *Poésies*, București, Minerva, 1989.

⁶ Mihai Eminescu, *Mélancolie*, Editions Casa Radio, Bucarest, 2004.

⁷ M. Eminescu, *Poèmes choisis*, trad. par L. Barral p. 14.

je pourrais nommer un rythme intérieur, produit par le mélange des anciens pieds latins, plus souvent le dactyle et le trochée. Outre que le public à qui ces traductions s'adressent, n'y eût pas été sensible, cela eût créé au traducteur des difficultés autant dire insurmontables. »⁸ Il met en vedette les difficultés dues à une perception différente de la « poéticité » en roumain et en français. Il parle, enfin, des « licences » linguistiques. Mais Barral doit se reconnaître vaincu, tant il y a de choses qu'il n'aura pas réussi à passer sur l'autre rive : « Enfin, et j'en dois l'aveu au lecteur, ce que ma traduction est loin de faire soupçonner, c'est l'harmonie du vers original ; sa finesse de velouté, sa force de concret, cette musique verbale que l'on admire tant chez Eminescu. Quand on songe que mis en face d'un instrument encore bien rudimentaire, malgré Alecsandri, il s'est créé presque de toutes pièces une langue parfaite, on en demeure ébloui. Poète génial, Eminescu est encore le plus grand artiste en vers. »⁹

Quelles que fussent les réticences et les difficultés, l'œuvre d'Eminescu a suscité l'intérêt et a fait parler d'elle dans l'univers francophone : la circulation des versions en français des poèmes d'Eminescu – tirages, rythmes de rééditions, présence dans les bibliothèques publiques, accessibilité, géographie de la dissémination éditoriale, présence sur Internet – même si elle ne privilégie pas les meilleures versions, semble garantir une présence d'Eminescu dans la conscience des lecteurs contemporains tous publics confondus¹⁰. Un simple dénombrement sur le corpus considéré pourra servir d'amorce de débat sur cet aspect : jusqu'à présent, l'œuvre d'Eminescu a tenté sept ou huit auteurs français, ayant eu, à une ou deux exceptions près, un contact direct avec la langue et la culture roumaines, et une quinzaine de traducteurs d'origine roumaine, parfois vivant ou ayant vécu en milieu francophone. Mettons tout de suite un bémole : ces ouvrages, majoritairement, sont publiés dans des maisons d'éditions roumaines et seulement trois dans des maisons françaises. Les trois maisons d'édition françaises publient à de grands intervalles de temps, le volume de Louis Barral (Librairie Lecoffre, J. Gabalda et Cie, 1934), les *Quatre poèmes: traduits et présentés par Hubert Juin* (Editions Hautefeuille, 1958), et la deuxième édition du volume de Michel Wattremez (Lille, Wattremez.com, 2002) dont les éditions de la Fondation Culturelle Roumaine à Bucarest avaient publié une première livraison en 1997. Ni le recueil de Barral, ni le livre d'Hubert Juin n'ont été réédités depuis. Cette discussion précise, en le réduisant à ses dimensions réelles, le taux de pénétration de cette œuvre poétique en milieu francophone car, n'en doutons pas, la France a joué et joue toujours, pour le monde francophone, le rôle de relais, sinon de phare. Que reste-t-il donc ? Tournons-nous du côté roumain ! Dire qu'un livre de poésie traduit et publié dans le pays de l'auteur à l'intention d'un public-cible francophone aura, dans la zone géographique de ce dernier, une circulation plus réduite que le même livre mis en circulation par une maison idoine nous semble relever du bon sens. Les traductions de la poésie d'Eminescu soulèvent ainsi d'emblée le problème considérable de sa circulation. S'y ajoute immédiatement celui de la qualité. Point n'est besoin de montrer ici la relation de détermination qui relie le second au premier. Celui-ci mérite de faire l'objet d'une recherche, mais ne nous retiendra pas.

⁸ Ibid., p. 15.

⁹ Ibid., p. 16.

¹⁰ Nous préférons ignorer certaines versions qui pullulent sur nombre de sites Internet, sous signature d'auteur ou non, et serions heureux de savoir que le lecteur étranger en fait autant.

Nous nous contentons aujourd'hui d'explorer quelques aspects du second. La langue du traducteur est certes un facteur d'impact, qui fait que la problématique des traductions éminesquiennes se diffracte selon le rapport linguistique du traducteur à la langue du texte. L. Barral, S. Pavès, H. Juin, A. Bosquet, M. Wattremez, J.-L. Courriol traduisent vers leur langue maternelle, ayant, du roumain la connaissance que leur ont permise la durée de leur séjour et l'intensité des échanges avec leur milieu roumanophone et avec la culture roumaine. Nous ne traiterons pas longtemps de ces traductions, mais nous ferons de renvois et des comparaisons toutes les fois que notre démarche le rendra nécessaire. Poètes consacrés ou non, de plus ou moins grande réputation dans la République des lettres, ces auteurs mettent le mieux d'eux-mêmes pour comprendre en roumain et pour restituer en français la poésie d'Eminescu. Ils utilisent, en général, une langue soutenue, maîtrisée, conforme aux grammaires. Leurs textes soulèvent plutôt des questions de sémantique globale du poème, dus soit à une compréhension insuffisante ou erronée de quelque image, métaphore ou fragment, soit à une trop grande adhérence à l'énoncé roumain, comme en témoignait L. Barral. La qualité de leur « rendu » est également fonction de leur talent poétique propre, mais nous avons la conviction que les avancées dans les sciences du langage et les savoirs traductologiques accumulés et formalisés au cours de la seconde moitié du XXe siècle n'en sont pas étrangers non plus. Langue, savoirs et talent propre font que les traductions exécutées par des traducteurs français font en général meilleur effet. Cependant, disons-le tout de suite, avec de nombreuses exceptions : les versions réalisées avant la fin de la Deuxième Guerre mondiale nous semblent relever d'une conception de la poésie et de la traduction qui renferment Eminescu dans un univers (pré)romantique et ne laissent percevoir ni la profondeur et l'étendue de sa philosophie de vie, ni l'œuvre courageuse et incontournable de travail sur la langue et les codes poétiques. Non seulement ils ignorent le « *make it new !* » d'Ezra Pound, mais il leur arrive de n'avoir pas saisi la métaphore dans toute sa richesse, de brouiller l'image originale, la figure, la configuration, la source. Cette proposition vaut pour des traducteurs tels L. Barral, S. Pavès, quels que soient leurs mérites par ailleurs. Cependant, même chez eux, cette image réduite, diminuée etc., reste « visible » grâce à la cohérence discursive qui se plie volontiers aux injonctions de la grammaire normative. Même si ces traductions ne sont pas habitées par le génie poétique, la langue du poème traduit soutient efficacement le fonctionnement sémiotique du texte. Nous croyons également que l'on peut affirmer qu'il y a un crescendo qualitatif dans le temps : si les premières traductions apparaissent plutôt comme des « approches poétiques » du poème original (Barral, Pavès), les traductions ultérieures serrent le sens de plus près, et l'on peut affirmer que la lecture des traductions existantes y est pour quelque chose. Enfin, la qualité du talent poétique propre du traducteur n'est pas étrangère à celle du résultat, ce dont témoignent les traductions d'Hubert Juin et d'Alain Bosquet qui, tout en étant peu nombreuses, sont à même de donner une idée précise de l'envergure de la poésie d'Eminescu. Comparons, à titre d'exemple :

Alan Bosquet,
A mes critiques, (1999)

Peu de fleurs ont des fruits.
Toutes frappent aux portes
De la vie, et sans bruit
Meurent ; vent les emporte...

Simple : écrire des vers
Quand on n'a rien à dire.
Choisir des mots divers
Qui riment, peut suffire.

Mais si tous les désirs
Vont à l'âme blessée ;
Si, grave, ta pensée
Les voudrait recueillir

Michel Wattremez,
Au ciel profond (1997)

Au ciel profond
Les champs d'étoiles
Tissent leurs toiles
Et se défont

Au signe trois
Mouvant leurs charges
Tremblent les larges
Vaisseaux de bois :

Sombres cités
Des ondoyantes
Et tournoyantes
Immensités ...

Jean-Louis Courriol,
Loin de toi (1987)

Près du feu, loin de toi, me revient en mémoire
De ma triste existence la malheureuse histoire,
Il y a quatre-vingts ans que je suis né, je crois,
L'hiver même est moins vieux, tu n'es plus ici-
bas.
Les souvenirs reviennent un à un me hanter,
Exhumer du passé mille riens oubliés.
De ses doigts gourds, le vent vient frapper au
carreau,
Je me reprends à croire aux contes les plus
beaux.
Il me semble te voir dans la brume passer ; ...

Les traductions provenant des auteurs roumains francophones maîtrisant le français parfois à un très haut niveau et vivant ou non en milieu francophone soulèvent – on pouvait s'y attendre – eux aussi ce type de problèmes. Mais il y a plus : ils présentent trop souvent des défauts de cohérence discursive, de syntaxe au niveau de la phrase (accords, concordances, emplois stylistiques marqués, formules impropres, constructions condamnées, etc.), et parfois même des erreurs affectant le sémantisme du mot au niveau connotatif plutôt que dénotatif.

Nous ferons un plus long arrêt devant les productions de cet autre groupe de traducteurs, plus nombreux et beaucoup plus foisonnant. Quoique faites par des personnes susceptibles de vibrer avec empathie à la lecture et, par conséquent, de surprendre correctement l'image et l'essence philosophico-poétique des textes éminesciens, ces traductions présentent, à quelques rares exceptions près, des défauts qui soulèvent des questions fondamentales, risquant de remettre en question le sens du travail de traduction. Là encore, nous pouvons surprendre quelques distinctions entre, par exemple, les traducteurs d'origine roumaine vivant dans le milieu francophone de l'exil (France, Belgique, Suisse) : Steriade, Miller-Verghy, Lahovary, Nicolescu mais s'adressant à des maisons roumaines en vue de la publication de leurs versions, et les traducteurs roumains francophones qui, malgré des liens très puissants et prolongés avec la langue française et avec les pays francophones, vivent en Roumanie où d'ailleurs ils ont publié eux aussi leurs traductions. Les années de parution – surtout entre 1974 et 1989 –, coïncidant avec certains anniversaires, suggèrent que ces publications pourraient avoir été l'expression d'un intérêt de l'Etat roumain à travers les institutions spécialisées de l'époque (Ministère de la Culture, Ministère de l'Extérieur, Institut Culturel Roumain, Maisons d'Editions participant à la mise en place de la politique culturelle du parti etc.), ce qui n'aurait rien de mal en soi, si ces traductions n'étaient pas de simples réponses à des « commandes d'Etat » et avaient la qualité littéraire requise. Malgré notre totale confiance dans l'enthousiasme, l'optimisme, les bonnes intentions et la bonne foi de tous les traducteurs de notre corpus, force est de dire que tel n'est pas le cas. C'est donc cet aspect qui va nous retenir plus longtemps, non avant de faire notre *mea culpa*, car nous nous

avançons dans une voie qui, si elle n'est pas explicitement interdite, n'est pas très fréquentée non plus. La tâche que nous nous donnons n'est pas de distribuer de bons ou de mauvais points aux traducteurs, mais de mener une réflexion sur la connaissance de l'œuvre d'Eminescu et sur le plaisir esthétique que l'on peut tirer des traductions en français disponibles 130 ans après la publication du premier recueil poétique d'Eminescu par Titu Maiorescu, et ce dans l'espoir d'obtenir en même temps quelques éléments pour savoir quel est le destin de Eminescu dans l'univers francophone et s'il correspond à l'idée que nous nous en faisons.

Afin de commencer dans une note légèrement humoristique prenons un échantillon des *Cogitations du pauvre Dionis*¹¹ :

Mihai Eminescu, *Cugetările sărmanului Dionis*

Cum nu sunt un șoarec, doamne – măcar totuși are
blană,
Mi-aș mânca cărțile mele – nici că mi-ar păsa de ger...
Mi-ar părea superbă, dulce, o bucată din Homer,
Un palat borta-n părete și nevasta – o icoană.

Pe păreți cu colb, pe podul cu lungi pânze de painjen
Roiesc ploșnițele roșii, de ți-i drag să te-uiți la ele !

Greu li-i de mindir de paie și apoi din biata-mi piele
Nu mai au ce să mai sugă. – Intr-un roi mai de un
stîjen

Au ieșit la promenadă – ce petrecere gentilă !
Ploșnița ceea-i bătrână, cuvios în mers pășește ;
Cela-i cavalier ... e iute ... oare știe franțuzește?
Cea ce-nconjură mulțimea i-o romantică copilă.

**Veturia Drăgănescu-Vericeanu¹²,
*Les pensées du pauvre Dionis***

Si souris je pouvais être ? – elle au moins a une fourrure –
Je mangerais de mes livres – pour le froid, je m'en balance
Elle serait superbe, douce, de l'Homère une bonne tranche ;
Un palais mon trou serait-il et ma femme – icône pure.

Sur les murs pleins de poussière, le plafond, d'où les toiles
pendent,
Des punaises rouges foisonnent – un plaisir qu'on les révise !
La pailasse les dégoûte, mais de ma peau à sec mise
Rien ne reste pour leur sucette. – Presqu'une toise a leur bande

Elles vont à la promenade – quelle partie gentiment belle !
L'une, qui toute pieuse s'avance, est une très âgée punaise.
L'autre, vif, garçon encore ... parle-t-il la langue française ?
Celle qui l'assemblée contourne, est une romantique pucelle.

**S. Pavès,¹³
*Les méditations du pauvre Dionis***

Dieu, que ne suis-je un rat ? Sa fourrure,
partout,
Peut narguer le frimas ... Je mangerais mes
livres ;
Homère, tes morceaux seraient de bien doux
vivres,
Une icône, ma femme et mon palais, un trou ...

Sur les murs poussiéreux, sous les fils
d'araignée,
Des punaises en tas, – c'est plaisir de les voir.
Ma paille leur déplaît et leur pauvre suçoir
Ne trouve plus de sang dans ma peau
dédaignée.

Voici leur promenade. Oh, quel essaim
charmant !
La punaise vieille à pas pieux s'avance.
Vois, ce vif cavalier ne vient-il pas de France ?
Et cette frétilante et romantique enfant...

¹¹ Ce titre nous appartient. Pour le fragment sélectionné, voir : Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, traduction par Veturia Drăgănescu-Vericeanu, p. 26-27.

¹² Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, București, Ed. Minerva, 1974, p. 27.

¹³ Mihai Eminescu, *Poésies*, traduites par S. Pavès, București, tipografia « Bucovina », 1945, p. 42-43.

On remarque du premier coup d'œil que les vers de Pavès sont plus brefs. En effet, si Veturia Drăgănescu-Vericeanu s'efforce de respecter le schéma rythmique de l'original combinant (différemment) les vers de 15 et de 16 syllabes, Pavès en arrive naturellement, on dirait presque fatalement, au schéma de l'alexandrin de 12 syllabes, tout en respectant en revanche le schéma des rimes éminesciennes, car ce type de vers est étroitement liés à des traditions littéraires très anciennes et le lecteur français ne goûterait guère le vers de 16 syllabes d'Eminescu. On peut discuter des solutions et trouvailles de Pavès : « rat » ou « souris » ? « fourrure partout » veut dire « fourrure qui le/la couvre entièrement » ? On conviendra que le vocabulaire est moins savoureux que celui d'Eminescu : « măcar totuși », « borta », « colb », « mindir », l'idée de mesurer, ne fût-ce qu'à l'œil la procession des punaises, etc., et pourtant, malgré tout ce bagage « retenu à la douane » des langues, l'image passe, le lecteur reconstitue facilement l'univers de misère du pauvre Dionis et sa philosophie. Souffre-t-on la frustration d'avoir été privé des quatre syllabes supplémentaires du vers roumain ?

La version de Veturia Drăgănescu-Vericeanu est pleine de surprises. Passons sur la substitution non équivalente d'une proposition simplement dubitative – dont le sens est : « est-ce que je pourrais être une souris ? » ou, plutôt : « Et si j'étais souris ? » –, à une proposition exclamative à nuance hypothétique irréaliste, plus propre à exprimer la nostalgie et l'inaccompli, ce qui nous semble être une perte injustifiée. Mais ce qui gêne le plus est le type d'inversion totalement inconnu dans la syntaxe française. « Si souris je pouvais être ? » est, disons-le, incompréhensible. D'ailleurs, les inversions sont si fréquentes chez cette traductrice, qu'elles semblent composer l'essentiel de sa méthode de traduction, à tel point qu'après avoir mis en place l'inversion, elle va jusqu'à la doubler de l'inversion canonique verbe-sujet : « Un palais mon trou *serait-il* » ! Un peu plus haut on trouvait une autre belle cascade d'inversions : « Elle serait superbe, douce, de *l'Homère une bonne tranche* », et, un peu plus bas, une autre, non moins voyante : « mais de ma peau à *sec mise* ». Un inventaire, même très incomplet, des emplois douteux relèverait également l'impossibilité de construire le complément de « manger » avec la préposition « de » et celle de faire précéder un nom propre d'un article défini : « de l'Homère », l'impossibilité sémantique d'utiliser, en isotopie « livre », le mot « tranche », lequel, par ailleurs n'est pas une rime – ni même une assonance ! – pour « balance », ce dernier étant employé lui-même dans une expression plutôt triviale, sans équivalent dans le texte d'origine ; et nous dirions de même de « mon trou » dans le demi-vers « Un palais mon trou ... ». Remarquons que le traducteur français a évité le piège en traduisant « un trou », qui est loin d'égarer l'imagination du lecteur. Passons sur les verbes dont on ne respecte pas le régime (foisonner, pendre), sur les mots et les syntagmes dont on a du mal à comprendre le sens (« réviser », « sucette », « icône pure », « garçon encore » etc.) et n'insistons pas non plus sur les rimes inabouties ou obtenues au prix d'inadmissibles entorses, passons sur le rythme heurté et les nombreuses cacophonies (si –su, dans « Si souris... » et nous en passons) phoniques ou rythmiques ! Aucune recherche digne de ce nom ne semble avoir jamais été effectuée pour (re)créer le dispositif poétique ; des trucs appliqués *ad libitum*, notamment des inversions (inutiles autant qu'illicites !) en tous genres. Toutes ces inversions ont une fonction spécifique, bien définie et pas du tout insignifiante, puisqu'elles doivent assumer la poéticité même du texte d'arrivée, conformément à la logique simple : « ceci est du langage soumis à un travail perceptible, donc ce n'est pas du langage commun, c'est du

langage poétique et il convient de mettre en œuvre des procédures de finesse pour en saisir le sens ». C'est une manière de transférer au lecteur la tâche de sémantisation, que le traducteur n'a pas menée à bonne fin. Un second exemple, puisé dans le même volume¹⁴ nous servira à affiner cette analyse et à vérifier les hypothèses que nous avons formulées ci-dessus :

Mihai Eminescu, *Oricâte stele*

Deci cum voiești tu poți urma cărarea.
Fii bun și mare, ori pătat de crime,
Același praf, aceeași adâncime,
Iar moștenirea ta și-a tot : uitarea.

V. Drăgănescu-Vericeanu, *Qu'un infini d'étoiles*

Donc, à ta guise sur ton chemin t'engage,
Bonté, grandeur ou crimes qui te conduisent,
En même profonde poussière se réduisent.
L'oubli pour toi, pour tous est l'héritage.

Dans l'exemple ci-dessus, la béance ouverte par l'absence au premier vers du pronom personnel sujet, pourtant obligatoire selon les grammaires, happe le lecteur et le met devant un problème insoluble avec les moyens ordinaires. On ne comprend pas, ici, si la traductrice traduit le présent de l'indicatif « tu poți urma cărarea » par un indicatif présent – « tu t'engages » –, ou par un impératif – « engage-toi ! » Constat ou injonction ? Ce n'est pas tout ! Le déplacement du verbe à un endroit qui lui est totalement impropre en français, tant à l'indicatif qu'à l'impératif, le rend plutôt apte à s'accorder ou à donner l'impression de s'accorder, à l'oral, avec la suite énumérative « Bonté, grandeur ou crimes... », car l'intention énumérative invite à l'inversion. Et sur cette pente on glisse très facilement, d'autant plus que la distribution des signes de ponctuation respectivement en roumain et en français pointe vers un découpage syntaxique tel, que – force est de le dire ! – la traductrice traduit un autre texte, non le texte d'Eminescu¹⁵ (ce dont on en était d'ailleurs prévenu dès le titre, et pour cause). Au deuxième vers, le texte roumain ouvre une alternative sans faille syntaxique, dont il ne reste dans la version français qu'une relique, le « ou ». Contrairement à ce que l'on aura peut-être pu espérer, le relatif « qui » n'exige pas, dans cet emploi, le subjonctif qui nous ferait lire la proposition « que ce soient la bonté, la grandeur ou les crimes qui te conduisent ». Remarquons en passant que le sens de ce deuxième vers, clair et net en roumain, est totalement brouillé dans la langue de Voltaire, si l'on peut dire. L'opposition « tu »/vs/« tot » (+animé, +humain /vs/ -animé, -humain) du dernier vers est réduite à une opposition interne du domaine +humain, « toi »/vs/« tous ». La séquence « En même profonde poussière » a besoin d'un article, défini ou indéfini, dont l'absence la rend absolument dadaïste. Mais malgré toutes ces faiblesses et autres coupures de rythme, la rime est sauvée, puisque effectivement « engage » et « héritage » d'un côté, « conduisent » et « réduisent » de l'autre riment parfaitement. On se demande seulement si cette réussite valait tout ce gâchis. Certains vers rivalisent avec les traductions assistées par l'ordinateur : « Ce sont des rêves l'un et l'autre,/Sous un signe d'égalité:/ Si éternel je suis au monde,/Si je meurs dans l'éternité. »¹⁶ où nous assistons à une bien étrange manière d'exprimer la condition suffisante en hypothèse

¹⁴ Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, traduction par Veturia Drăgănescu-Vericeanu, p. 310-311.

¹⁵ Nous parlions tout à l'heure de ponctuation. Le sujet mérite de s'y arrêter un instant : en dehors du fait que chaque traducteur a utilisé une édition de base comportant certaines caractéristiques orthographiques et typographiques, il y a sans doute, dans les recueils du corpus, des erreurs d'orthographe dont nous pouvons avoir la conviction qu'elles ne sont pas redevables aux traducteurs : « Saint-Marc sonne la miE-nuit » (M. Eminescu, *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 69).

¹⁶ *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 44.

alternative, malgré la formule, mathématisante mais bien prosaïque et peu pertinente, de « Sous un signe d'égalité ». Parfois, on utilise les propositions de façon à leur faire dire ce qu'elles n'ont pas l'habitude de dire en français de France : « Tu m'appelles chez toi *sur* le chant du feuillage »¹⁷ au lieu de « par le chant » ; la cause s'exprime-t-elle poétiquement plus efficacement par « sous » comme dans « S'effeuille l'acacia sous l'automne et le vent »¹⁸ ? On voit les substantifs précédés de « à travers » se priver de leurs articles, et, d'ailleurs, ils le font même à moindre prix : « Silence de tombeau règne dans la cité »¹⁹. Et pourtant, pour rendre justice à ce traducteur, il réussit comme par miracle d'excellents vers de traduction, qui nous donnent un aperçu de ce qu'auraient pu être ces traductions si... Dans l'océan de langue mise à mal et de vers bâclés, on peut pêcher de temps en temps une perle rare, tel ce vers : de « Venise » : « C'est la lune qui coule et la cité qui luit »²⁰ où l'on a tout pour entrevoir le génie du poète à travers celui du traducteur : picturalité romantique, fluidité, musique du vers, clarté de la langue etc., et même si ce vers ne correspond pas exactement à « Pătrunde luna înălbînd părății », le lecteur le lui pardonnerait volontiers. Cependant, et c'est là une remarque générale, ces traductions font état d'un vocabulaire très restreint et d'une syntaxe trop souvent rudimentaire, instruments très insuffisants pour la traduction poétique en général. Une question centrale qui concerne le lexique semble être un certain « fétichisme » du mot éminescien, que ce soit une attitude consciente ou non. C'est d'abord une question intralinguistique, mais elle risque de bousculer à tout moment la prosodie du texte de la traduction. L'obstination à respecter non seulement l'ordre des mots mais aussi leurs catégories grammaticales, en traduisant, par exemple, le substantif par le substantif, le verbe par un verbe etc., oblige le traducteur à faire violence à la langue par des entorses dont ils ne semblent pas mesurer correctement la force destructive de sens, comme dans les exemples suivants : « El este moartea morții și învierea vieții ! » /vs/ « Il est mort de la mort, résurrection de vie »²¹, ou

M. Eminescu, Scrisoarea V

... Ia întreab-o, bunăoară,
Și-o să-ți spună de panglice, de volane și de mode,
Pe când inima ta bate-n ritmul sfânt al unei ode...
Când vezi piatra ce nu simte nici durerea și nici mila –
De ai inimă și minte – feri în lături, e Dalila !

P. Miclău, Cinquième lettre

Vous causez, par exemple –
Elle ne parlera que de rubans, de mode,
Alors que ton cœur bat le rythme saint d'une ode...
Devant pierre insensible aux peines difficiles,
Si tu as cœur et esprit – méfie-toi, c'est Dalile !

Quand le vrai traducteur se présentera, il aura à résoudre pas mal de problèmes interculturels, interlinguistiques etc. A ce jour, ces problèmes sont pour la plupart inentamés. Prenons, à cet effet, pour exemple, la fin de *Mélancolie*. Elle mérite toute notre attention, car les erreurs s'y télescopent : le verbe « croire » est trop faible pour faire comprendre l'impression d'étrangeté, la stupeur qui saisit le poète devant le spectacle purement imaginaire de sa propre vie ; « elle coule légère » favorise le malentendu amorcé déjà avec « croire » et risque d'entraîner le lecteur dans une voie euphorique, contrairement aux intentions du poète ;

¹⁷ Ibid., p. 65.

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid., p. 67.

²⁰ Ibid.

²¹ *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 57.

la comparaison hypothétique est grammaticalement erronée, il fallait employer l'imparfait du verbe « comme si ce n'était pas », avec, comme bonus, une rythmique

M. Eminescu, *Melancolie*

Și când gândesc la viața-mi, îmi pare că ea cură
Incet repovestită de o straină gură,
Ca și când n-ar fi viața-mi, ca și când n-aș fi fost.
Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea și răd de câte-ascult
Ca de dureri straine ? ... Parc-am murit de mult.

P. Miclău, *Mélancolie*, 2004 (1989)

Quant à ma vie, je crois qu'elle coule légère
Lentement raconté (sic) d'une voix étrangère,
Comme si ce n'est pas toute mon existence.
Qui raconte par cœur mon histoire si dense
Que j'y tends mon oreille et ris en écoutant,
Comme d'un autre mal ? ... Serais-je mort pourtant ?

et une phonétique plus conformes au discours poétique ; mais « raconté (sic) d'une voix » au lieu de « racontée par une voix » est pour le moins douteux. Et là, nous sommes devant le problème des ajouts, bien connu par les traducteurs. Eminescu n'a pas dit et n'aurait jamais dit en parlant de « sa » vie « mon histoire *si dense* », cela n'est pas dans le poème et on ne voit pas en quoi cet ajout sert la traduction, excepté pour la rime « existence » - « dense » ; « mal » n'est pas « douleur » et « comme d'un autre mal » n'est pas l'équivalent de « Ca de dureri străine », tout comme, pour en finir, « Serais-je mort pourtant » est loin d'atteindre la profondeur de « Parc-am murit de mult. » Nous avons pris ces exemples dans l'édition de 2004. La traduction était identique dans l'édition de 1989. Cela en dit long. On peut se demander si d'autres ont réussi à faire mieux. A lire les extraits suivants que nous ne commentons pas pour des raisons d'espace, notre réponse ne sera pas oui.

Veturia Drăgănescu-Vericeanu, 1974	Elisabeta Isanos, 1999
Quand je pense à ma vie, elle semble passagère, Tout doucement redite par une bouche étrangère, Comme n'étant pas ma vie, et n'eût jamais été. Qui est-ce qui, mon histoire, se met à raconter, Me fait prêter l'oreille, et rire, en l'écoutant, Comme des douleurs d'un autre ? ... Comme mort depuis longtemps !	Et il me semble, lorsque je pense à ma vie, Que c'est un conte qui coule des lèvres d'autrui, Comme si n'était pas mienne, comme si je n'étais guère. Qui est celui qui dit par cœur ma carrière, Si bien qu'en l'écoutant je ris de mes tourments, Sans en souffrir ? ... Je semble bien mort, depuis longtemps.
Pierre Nicolesco, 1931	Emanoil Marcu 1997 (1994)
Et quand je me rappelle ma vie, il me semble qu'elle s'écoule Lentement racontée par une voix de la foule, Comme si ce n'était pas ma vie, comme si je n'avais pas été. Qui donc est celui qui par cœur me raconte mon passé, Et me fait en l'écoutant rire de tout ce que j'entends, Comme de maux étrangers ? Comme si j'étais mort depuis longtemps !	Et il me semble, lorsque je pense à ma vie, Qu'une bouche étrangère m'en conte le récit, Que c'est la vie d'autrui, que je n'aie pas été. Qui donc me la raconte par cœur ? A l'écouter, Je ris de mes douleurs, qui ne sont plus à moi ... C'est comme si j'étais mort depuis longtemps déjà.
L. Barral, 1934	Marguerite Miller-Verghy, 1910 (1901)
Quand je pense à ma vie, elle me semble un conte, Qu'un étranger prendrait lentement à son compte, Et comme si ce n'était pas ma vie à moi. Qu'est-il donc ce conteur exact qui me déçoit, Si je ris de douleurs que je crois surannées, Etranger qui suis mort depuis combien d'années ?	Quand je pense à ma vie, il me semble écouter Le récit à mi-voix par la bouche d'autrui D'une vie étrangère et non par moi vécue. Qui donc raconte ainsi cette histoire par cœur ? J'écoute et je me ris de la douleur d'un autre ; Il me semble être mort depuis un temps très long.

Il arrive au lecteur de se trouver devant des mots ou des syntagmes dont il a du mal à établir le sens ou qui sont, littéralement, dans le contexte donné, incompréhensibles. Ce sont des lieux où le traducteur a abandonné sa recherche et fait place à sa « créativité » : « Et craquent le

clocher et *la planche d'appel* »²² (vers correspondant : « Clopotnița trosnește, în stâlpi izbește toaca ». Mais « toaca » a bien un équivalent en français, et c'est un mot emprunté au grec d'église, on le trouve d'ailleurs chez L. Barral, c'est : « simandre » ou « simandre de bois » : « Le cimetière veille à l'ombre de ses croix/ Sur l'une un hibou dort. La *simandre de bois*/ De la tour qui gémit ébranle la charpente... »²³ On peut se demander quel sens attribuer au mot « s'ébattre » dans « Toujours *il s'ébattra*, je dormirai toujours. »²⁴. Est-ce que l'emprise du texte roumain est si forte qu'elle a déterminé le traducteur à chercher ses mots au plus près du vocabulaire de l'original : « salcâmii ... *se bat* ... se vor tot *bate*... » ? Et, toujours là, la même interrogation pour « aussi » qui est un mot fort et que l'on croit bien connaître, étant donné sa fréquence : « Pourtant, si nous mourons tous deux, je ne veux guère / Que l'on nous mette *aussi* dans un froid cimetière,/ Qu'on creuse notre fosse au bord d'un bon ruisseau, ... »²⁵ Remarquons, en passant, la faiblesse de « guère » comme négation, l'indétermination sémantique de « froid cimetière » traduisant, si l'on peut dire, « triste zidiri de țințirim », le tout assorti d'un « bon ruisseau » censé correspondre à « la margine de râu ». Les approximations sémantiques ayant impact sur l'image globale du poème sévissent aussi trop souvent : *preliminaires* pour *preambul* dans Iambul / Le ămbe²⁶ :

M. Eminescu, Iambul

De l-am aflat la noi, a spune n-o pot ;
De poți s-auzi în el al undeî șopot,
De e al lui cu drept acest preambul –
Aceste toate singur nu le judec...

Veturia Drăgănescu-Vericeanu, Le ămbe

L'avoir trouvé chez nous, je ne puis dire,
Ni si en lui, l'onde claire soupire,
Ou s'il a droit à ces préliminaires –
Donner mon avis seul, je n'ose prétendre ;

balcon pour *cerdac* dans « Sur ton *balcon* je reste/Stau în *balconul* tău »²⁷. On peut se poser des questions quant à l'équivalence des vers « Le vent secoue les arbres des parterres » /vs/ « Și vântul mișcă arborii-n grădină » et quant à celle de « veste » à « pieptar »²⁸, sachant qu'à l'époque on désignait par « pieptar » une pièce de lingerie féminine, sans manches, qui couvre le buste », alors que la veste, pour prendre la signification la plus avantageuse, est un « vêtement court s'arrêtant à la taille ou couvrant les hanches, à manches longues, boutonné sur le devant. » Or les deux mots n'engendrent pas la même représentation : les manches, les boutons de la veste impliquent une gestuelle beaucoup plus compliquée que celle qu'esquisse le poète et qui peut s'accomplir comme en rêve. L'emploi d'approximations, de prothèses sémantiques en dehors de toute vérification sur leur sémantisme et sur leur fonctionnement nuit et à la traduction et au poème, et contrevient aux principes de déontologie du traducteur. Restons-en au même poème, prenons en guise d'exemple le premier tercet où le lien à la strophe précédente est garanti par l'image des cheveux que l'on défait pour la nuit :

²² *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 47.

²³ M. Eminescu, *Poèmes choisis*, trad. Par L. Barral, p. 43.

²⁴ *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 65.

²⁵ Ibid.

²⁶ Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, traduction par Veturia Drăgănescu-Vericeanu, p. 313.

²⁷ Ibid., p. 311.

²⁸ Ibid. p. 315.

L'ai aruncat pe umeri de ninsoare,
Desfaci visând pieptarul de la sân,
Incet te-ardici și suflă-n lumânare...

Sur des épaules de neige tu les rejettes,
Rêveuse, la veste tu ouvres sur ton sein ;
Tu te soulèves, tu souffles la flammette...

Dans la version roumaine, le quatrain précédent finit par « părul despletind », ce qui permet au poète d'enchaîner au premier tercet avec le pronom COD qui le relaie. Tel n'est pas le cas en français où le quatrain se termine par une proposition relative qui développe le substantif « vague d'or », métonyme lui-même de « cheveux » qui se trouve au début du vers, non à la fin, ce qui rend le rappel plus malaisé, car, par ce mécanisme, « cheveux » passe au troisième rang de la signification. En dernière instance, cela n'est pas très grave en soi, seulement, cet effacement sémantique ne permet plus la reprise sans un rappel plus renforcé du dispositif sémantique esquissé avant. Plus concrètement, « Sur des épaules de neige tu les rejettes » présente une certaine lourdeur sémantique : « sur des épaules de neige » qui ouvre le tercet met un bon moment pour délivrer sa signification. Au moment où on les rattache à « tu » et, ensuite, à « les » qui finit d'actualiser le dispositif antérieur, on est déjà en retard avec la sémantisation, et ce retard ne sera pas rattrapé mais augmenté par la construction maladroite du vers suivant : « Rêveuse, la veste tu ouvres sur ton sein » car si « rêveuse, tu ouvres » était d'un accès idéal sans aucune perte de matière poétique, « rêveuse, la veste tu » devient une vraie charade, et le flottement sémantique sur « veste » n'est pas pour simplifier le décodage. On pourrait sans doute continuer, car, au troisième vers, « tu te soulèves » n'est pas sans soulever la question de sa pertinence, alors que « flammette » nous semble carrément faux, car son emploi n'est autorisé sémantiquement qu'en contexte « feu », voire « incendie », et nous n'en sommes pas là.

Dresser l'inventaire exhaustif de ces maladroites linguistiques et sémantiques serait un travail de longue haleine, car il faudrait ajouter à notre liste les malentendus, les contresens, les cacophonies ; les omissions touchant indifféremment mots chevilles, prépositions, articles, pronom personnel sujet²⁹, auxiliaire, etc. ; l'emploi concurrentiel de certaines propositions (*dans* ou *en* ou *à*) parfois dans la même proposition³⁰ ; la conjugaison personnelle de verbes impersonnels³¹ ; inversions, avec rejet du verbe en fin de phrase : « Ton front blanc aux boucles blondes / *Sur mon bras se posera*/ Et ta bouche aux douces lèvres/*La proie de ma bouche sera...* »³² ; fautes de prosodie relevant notamment du régime du « e muet » dans la versification française à l'intérieur du vers, à la césure, ou, en finale de vers, à la rime ; la question des diminutifs prêtant à confusion et celle de l'excès de pluriels à la place du singulier, sans doute dans une intention augmentative ; l'atténuation de la signification par l'emploi d'un « équivalent » terne et galvaudé ou trop fort, dans les deux cas, faux ; la prose mal rythmée que l'on veut faire passer pour de l'harmonie, pour de la poésie ; la priorité donnée aux éléments formels de la poésie au détriment de son pouvoir de suggestion

²⁹ « Comme si n'était pas mienne, comme si je n'étais guère » (Elisabeta Isanos, *Mélancolie*, dans Mihai Eminescu, *Poèmes choisis* par Ion Acsan, 1999, p. 21).

³⁰ *Mélancolie*, trad. Paul Miclău, p. 45 : « Je ne crois ni **en** Jéhovah, / Ni **en** Bouddha, dieux souverains, / Ni **à** la mort, ni **à** la vie / Ni **au** néant, comme certains. »

³¹ « je semble bien mort depuis longtemps. » (Ibid.).

³² Ibid., p. 29.

générateur de métaphores ; figures parasites comparaisons, métaphores (« de glace », « de soie ») etc. Comparons :

Altul este al tău suflet,	Etranger ton cœur de glace,
Alții ochii tăi acum,	Etrangers tes yeux de soie,
Numai eu rămân același,	Moi seulement resté le même,
Bat mereu același drum.	Je reviens sur mes pas. ³³

Ajoutons, dans le même ordre d'idées l'attitude faussement soumise et faussement respectueuse du traducteur dans sa relation au poète, alors que le traducteur devrait oser lui aussi, dans son métier, prendre de l'altitude, comme l'autre l'a fait, avant lui.

Faut-il encore s'étonner que le lecteur étranger ne comprenne pas et n'apprécie pas la poésie de notre « poète national » ? Car la moindre incertitude sur la valeur d'un mot, la moindre indétermination sémantique ou maladresse syntaxique, la moindre inadéquation lexicale font s'écrouler des pans entiers de signification, disperser les idées, disloquer les concepts les plus solides et, non en dernier lieu, chasser l'émotion. Certes, le fossé ou l'abîme creusé entre les deux langues par les évolutions historiques, malgré leur latinité constitutive, joue son rôle. Certes, encore, ces traducteurs, français et roumains, se sont confrontés à des problèmes difficiles à résoudre d'une langue à l'autre. Ils ont dû faire un travail considérable de pionniers pour défricher le champ Eminescu, avec le résultat ambigu dont nous avons essayé de donner une description, certes, schématique mais, véridique.

Il nous semble, au bout de cette traversée des éditions « officielles » d'Eminescu en français, que les divers défauts des divers traducteurs procèdent d'une source unique : la visée trop étroitement « sourcière », l'attachement excessif, pour ne pas l'appeler obsessionnel ou névrotique, au texte source, leur *mimesis* textualiste, leur visée matérialiste. Car le premier mouvement du traducteur doit être un mouvement de recul par rapport au texte donné, s'il veut éviter le mot-à-mot, si fréquent dans les traductions dont nous venons de parler, et éviter les pièges que cachent les miroirs aux alouettes du poème-texte. Nous pensons ici dans la logique du *tiers inclus* de Lupasco-Nicolesco et nous l'appelons pour le besoin de la cause le *tertium traductionis*. Il nous est difficile de décrire ce qu'est cette entité de troisième rang, mais nous pouvons dire et soutenir que ce n'est pas le poème tel qu'il est donné par écrit sur la feuille de papier du livre. Disons, afin de mieux décrire la situation, que chaque poème imprimé et livré ainsi à la lecture et à la traduction – qui sont, en fait, presque la même chose – devrait porter l'étiquette : « Ceci n'est pas le poème », comme dans la célèbre toile de Magritte représentant une pipe. Nous dirions donc que c'est comme le lieu dans l'esprit où plusieurs voies s'originent, dont l'une est la poésie – et c'est d'une importance fondamentale –, car le traducteur doit reculer ou remonter jusqu'à cet endroit précis pour prendre son envol. C'est, pour le définir d'un mot, le pré-poème, le lieu où rien n'a pas encore pris expression linguistique, où rien ne s'est encore figé. Le lieu où le poème lu se défait de l'emprise de la langue, se fait pure image ou pure signification et se met en attente de son habillement linguistique. Traduire le texte est un travail conceptuel, non un état émotionnel. On peut, certes, alors s'expliquer pourquoi la tentation est grande de traduire les mots qui sont sur le papier et qui semblent être ou offrir des certitudes, et non la poésie qui les a générés et ordonnés et dont le poème n'est que la trace. Une trace, car le traducteur doit construire la

³³ Ibid., p. 45, Paula Romanescu, *Dans la même petite rue*.

sienne, qui ne saurait être exactement celle du poète source. Si la vocation du poème est de faire (re)vivre au lecteur un état ou une expérience hors du commun, c'est le contenu de cette expérience d'« induction poétique » qui fera l'objet du travail traduisant, ce vécu induit. C'est son expérience vécue, ou re-vécue, dans sa propre vie, longtemps après que la voix du poète s'est éteinte, qu'il faut rendre en re-faisant, dans sa langue et à partir de son expérience de vie et poétique, l'opération poétique originaire. Nos traducteurs ont voulu, de leur propre aveu, traduire tout, signification et forme, comme si cela était possible. Il y a des questions simples auxquelles on n'a pas encore fourni de réponse : qui a dit que les éléments formels – rythmes, scansion, formes traditionnellement fixes – devaient passer d'une langue à l'autre inchangés ? Sinon, que devient la forme en traduction ? Les significations que nous cherchons avidement dans le poème, comme la matière la plus précieuse et qui s'entrecroisent et s'enchevêtrent dans un poème, autrement appelées idées, sont-elles la matière la plus précieuse de la poésie, et ce que le traducteur doit restituer en toute priorité et en toute fidélité ? Il faut, évidemment traduire ces idées, ces significations. En même temps, à force de lire des traductions on devient vite conscient que la façon la plus banale d'être un mauvais traducteur est de croire que les poèmes sont des montages de mots dont on peut se contenter de calquer la figure superficielle, laquelle renfermerait et délivrerait automatiquement la même signification et la même émotion – félicité ? – que le poème original. Or le conceptuel ne se charge pas automatiquement d'exprimer le poétique, la poéticité. De telles traductions discréditent et la poésie et la traduction.

Les grands traducteurs sont aussi peu nombreux que les grands poètes. L'œuvre poétique d'Eminescu n'a pas encore été traduite, elle est toujours à traduire.

Bibliographie

Traducteurs français (ordre chronologique)

M. Eminescu, *Poèmes choisis*, trad. par L. Barral, Paris, Librairie Lecoffre, J. Gabalda et Cie, 1934.

Mihai Eminescu, *Poésies*, trad. par S. Pavès, București, Tipografia « Bucovina » I. E. Torouțiu, 1945.

Mihai Eminescu, *Poésies / Poezii*, présentation, traduction de Jean-Louis Courriol, București, Cartea Românească, 1987 (deuxième édition, Pitești, Paralela 45, 2004).

Mihai Eminescu, *Poèmes posthumes*, suivis de *Fragmentarium*, trad. du roumain par Michel Wattremez, Lille, 2002.

Traducteurs roumains (ordre chronologique)

Quelques poésies de Mihail Eminesco traduites en français par Al. Gr. Soutzo, deuxième édition, Jassy, imprimerie H. Goldner, 1911.

Michel Eminescu, *Poèmes*, version française de Pierre Nicolesco, Bucarest, Impr. « Universul », 1931.

Mihail Eminescu, *Poésies*, trad. par Marguerite Miller-Verghy, București, Cartea Românească, 1938.

Mihai Eminescu, *Hypérion*, texte français de Paul Lahovary, Bucarest, « Luceafărul », 1943.

Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, traduction et avant-propos par Veturia Drăgănescu-Vericeanu, préface par Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Bucureşti, Ed. Minerva, 1974.

Eminescu, Mihai, *Luceafărul - Lucifer - Vesper - Der Abendstern - Luciafărul - Hyperion - L'astro - Az Estesillag - O astro da Tarde*, traduceri: Corneliu M. Popescu (engleză), Mihail Bantaş (franceză), Günther Deike (germană), îngrijirea ediţiei, Vasile Vlad, Bucureşti, Cartea Românească, 1984.

George Apostoiu (éd.), *Rayonnement d'un génie*, anthologie critique et poétique Mihai Eminescu, Bucarest, Minerva, 1989.

Mihai Eminescu, *Poésies*, préface et version française par Paul Miclău, Bucureşti, Ed. Minerva, 1989.

Mihai Eminescu, *Poésies – Poezii*, trad. de Elisabeta Isanos, Bucureşti, Libera, 1994.

Mihai Eminescu, *Elegii şi sonete - Élégies et sonnets*, traducere în limba franceză de Emanoil Marcu, Iaşi, Junimea, 1994.

Mihai Eminescu, *Trente poèmes*, version française par Annie Bentoïu, Vevey, Ed. de l'Aire, 1994.

Mihai Eminescu, *Retrouvailles*, trad. par Paula Romanescu, Timişoara, Helicon, 1996.

Mihai Eminescu, *Poezii – Poésies*, traduites du roumain par Dan Solomon, Bucureşti, Univers, 1998.

Mihai Eminescu, *Poèmes choisis*, édition bilingue, traductions par : Annie Bentoïu, Alain Bosquet, Jean-Louis Courriol, Veturia Drăgănescu-Vericeanu, Elisabeta Isanos, Emanoil Marcu, Paul Miclău, Paula Romanescu, Michel Steriade, D. I. Suchianu, Michel Wattremez, préface par Edgar Papu, sélection des poèmes, Ion Acsan, Editions Suflet şi grai, Bucarest, 1999.

Mihai Eminescu, *Mélancolie, 22 poèmes dits par Pierre Lamy* ; trad. du roumain par Paul Miclău (1-21) et Georges Astalos (22), Edition bilingue, Bucarest, Casa Radio, 2004.

Sitographie

M. Eminescu, *Opera completă*, Edition préparée par Perpessicius, Fundația pentru Literatură şi Artă Regele Carol II, 1939 (version électronique):
http://eminescu.petar.ro/opera_completa/index.html

Dictionnaire mondial des littératures Larousse, sous la dir. de Pascal Mougin et Karen Haddad-Wotling, Paris, Larousse 2002,

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k12005026/f396.image.r=Eminescu,%20Mihai.langFR>

La grande encyclopédie Larousse, Paris, Larousse, 1973,

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k12005182/f445.image.r=Eminescu,%20Mihai.langEN>

<http://www.icr.ro/hommageminescu>

Bibliothèque digitale: <http://galeriilefundatiei.wordpress.com/1-biblioteca-digitala/>

Ouvrages critiques relatifs à l'œuvre d'Eminescu

Crăciun, Cristiana; Craciun, Victor (ed.), *Eminescu - peste nemărginirea timpului, Propagarea operei în 64 de limbi şi literaturi*, vol. IX/Ediție critică de Cristiana Craciun şi Victor Crăciun, Chişinău-Bucureşti, Litera-David, 2000.

Alain Guillerrou, *Geneza Interioară a poeziilor lui Eminescu*, traducere de Gh. Bulgăr şi Gabriel Pîrvan, Iaşi, Editura Junimea, Colecția Eminesciana nr. 11, 1977.

Edgar Papu, *La poésie d'Eminescu*, trad. par Claude Dignoise, Bucarest, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1985.

Păcurariu, Dim (ed.), *Eminescu după Eminescu/Eminescu apres Eminescu*, Comunicări prezentate la Colocviul organizat de Universitatea din Paris – Sorbona (12-15 martie 1975)/Communications présentées au Colloque de 12-15 mai 1975, à l'Université de Paris-Sorbonne, Iași, Junimea, 1978.

Rașcu, I.M., *Eminescu și cultura franceză*, București, Editura Minerva, 1976.

Vanhèse, Gisèle, « Eminescu parmi nous », *Caiete critice* 1 (267)/2010, p. 58-62.

Ouvrages théoriques concernant la traduction poétique

Reiss, Katharina, *La Critique des traductions, ses possibilités et ses limites*, trad. C. Bocquet, Arras, Artois Presses Université, 2002.

Etkind, Efim, *Un art en crise. Essai de poétique de la traduction poétique*, Lausanne, L'Age d'homme, 1982.

Meschonnic, Henri, *Pour la poétique I*, Paris, Gallimard, 1970.

Meschonnic, Henri, *Pour la poétique II : épistémologie de l'écriture, poétique de la traduction*, Paris, Gallimard, 1973.

Berman, Antoine, « La traduction et la lettre ou L'auberge du lointain », in : *Les Tours de Babel : essais sur la traduction*, Trans-Europ-Repress, Mauzevin, 1995, pp. 35-91.

Bonnefoy, Yves, *Entretiens sur la poésie 1972-1990*, Paris, Mercure de France, 1990.

Eco, Umberto, *Dire presque la même chose : expériences de traduction*, Paris, Grasset, 2006.

Ricoeur, Paul, *Sur la traduction*, Bayard, Paris, 2004.

Cohen, Jean, *Le haut langage : théorie de la poéticité*, Paris, Flammarion, 1979.

IDENTITY CRISIS AND SURVIVAL SOLUTIONS IN THE “FADED HELL”. THE CASE OF THE ORTHODOX PRIESTS

Emanuela ILIE, Associate Professor, PhD, “Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: The study entitled Identity crisis and survival solutions in the “faded hell”. The case of the orthodox priests uses the sociological concept of identity to analyze the complicated relations between sufferance and survival in the case of the orthodox priests who were incarcerated during the Romanian communist regime and were able to transform this painful experience into written confessions. A significant part of their diaries or memoirs, published after 1990, is centered on the terrible suffering recovery and its metamorphosis into splendor or happiness. Nevertheless, the Christian authors (Valeriu Anania, Ioan Bărdaș, Dimitrie Bejan and others) don't forget that the authorities and their ferocious executors tried to destroy the prisoners' material and social identity. Still, even though the incarcerated experimented the worst prison conditions (including different forms of physical and psychological torture), they were able to survive, thanks especially to their strong belief in God, in the power of the prayer and the religious creation. The spiritual identity proved to be stronger than any physical suffers.

Keywords: prison, identity crisis, orthodox priests, suffering, survival.

În bogata memorialistică a Gulagului românesc, publicată începând cu 1990, există o secțiune de un deosebit interes nu atât estetic¹, cât etic și mai ales religios: aceea a memoriilor, amintirilor sau paginilor diaristice scrise de preoții care au trăit experiența cumplită a infernului carceral comunist. Lor li se adaugă, firește, o încă și mai bogată literatură secundară, constând în amintirile sau portretele fragmentare publicate în paginile revistelor, fie de către apropiații mărturisitorilor, fie de către cunoscuții-martori sau supraviețuitori ai aceluiași infern. În timp, unele au fost adunate în opuri sintetice de un real interes documentar. *Din temnițe spre Sinaxare* (coord. Danion Vasile, ediția I, Editura Egumenița, 2008; ediția a II-a, Editura Areopag, București, 2011), Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste* (Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2010) și *Mărturisitorii din închisorile comuniste. Minuni. Mărturii. Repere* (Editura Areopag și Editura Meditații, București, 2011) sunt asemenea lucrări mai degrabă statistice sau documentare, în care se pot descoperi totuși informații prețioase privind aspectele să spunem exterioare ale detenției slujitorilor Bisericii Ortodoxe Române în perioada regimului comunist.

Astfel, din cartea lui Vasile Manea se poate afla că numai în perioada ocupației sovietice a țării noastre (1944-1958), conform unui deziderat leninist afirmat cât se poate de tranșant („Nu încapă nicio îndoială: noi trebuie să combatem religia. Acest lucru constituie abecedarul întregului materialism” – V. I. Lenin), au fost arestați aproximativ 2000 de preoți ortodocși din România, iar dintre aceștia, aproape 200 au fost uciși în închisori. Că

¹ Excelentele *Memorii* (Editura Polirom, Iași, 2009) ale mitropolitului Valeriu Anania constituie din această perspectivă mai degrabă o excepție decât o normă;

justificările pentru arestări au frizat uneori absurdul. Acuzațiile considerate dintre cele mai grave – precum adeziunea la Mișcarea Legionară, apartenența la Partidul Național Țărănesc sau Liberal, refuzul colectivizării, spionajul în favoarea americanilor etc. – au făcut loc, adesea, unor motive aproape derizorii: preotul Gheorghe Cârstoiu din Sălătruc a fost prima dată arestat în 1949 pentru că a dat o bucată de pâine unor drumeți flămânzi², acuzat de „uneltire împotriva ordinii sociale” și anchetat (după metodele știute) până în 1951 la Râmnicu-Vâlcea, Pitești și Craiova. Părintele Arsenie Papacioc, duhovnic la Mănăstirea Slatina începând cu 1952, a fost arestat în 1958 pentru că ar fi numit primul satelit rusesc trimis în cosmos „un fier ruginit, aruncat în văzduh”,³ apoi condamnat la douăzeci de ani de închisoare, dintre care a petrecut în închisorile de la Brașov, Aiud și Jilava primii șase, până la grațierea din 1964 etc. etc. Că, în sfârșit, nu tuturor li s-a întocmit/ permis măcar un proces, fie el și unul formal. Sau că, în unele cazuri, perioada de detenție a depășit pedeapsa primită în urma condamnării. Emblematic, din această perspectivă, este cazul preotului Dumitru C. Popescu, paroh la Slătioara, Maramureș, Cleanov și Valea lui Câine, Dolj, închis între 1948-1955, fără să fie judecat. Abia prin sentința 30/ 1955 a Tribunalului Militar București, a fost condamnat la doi ani de închisoare și eliberat, căci s-a constatat că deja își executase pedeapsa⁴!

În paginile următoare, ne-am propus însă exclusiv prezentarea felului în care experiența carcerală a preoților scriitori (chiar și a celor deveniți scriitori după 1990, când în sfârșit și-au putut publica textele autobiografice scrise în perioada anterioară) se oglindește în propria lor literatură confesivă. Vom lua în calcul, prin urmare, nu volumele colective, sintetice, mai sus citate⁵, ci cărțile preoților ortodocși, încă și mai precis, doar pe cele circumscrise așa-numitei categorii a „genurilor biograficului”. Or, după cum cu justețe observă Eugen Simion în cartea intitulată chiar *Genurile biograficului*, sintagma include și textele foștilor deținuți politici din sistemul totalitar comunist, care „sunt cărți-document și acoperă toate formele genului biografic, de la *memorii* la [astfel de] *cărți vorbite* în care autorul nu-și mai asumă responsabilitatea scriiturii”⁶. Preoții Ioan Bărdaș (*Calvarul Aiudului. Din suferințele unui preot ortodox*, text îngrijit și notă biografică de Georgeta Pop, cu un cuvânt înainte de Ana Blandiana, Editura Anastasia, 1999), Dimitrie Bejan (*Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, Ediția a II-a, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010), Î.P.S. Bartolomeu Anania/ Valeriu Anania (*Memorii*, Editura Polirom, Iași, 2009) au scris astfel de confesiuni cu valoare testimonială și paideică în care au oferit atât o imagine asupra propriei individualități, cât și o reflecție dramatică asupra lumii care a încercat să o muteze pe aceasta⁷.

² Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2010, p. 84;

³ *Idem*, p. 238;

⁴ *Idem*, p. 258;

⁵ Nu vom avea în vedere, din același motiv, nici lucrările științifice de cea mai bună calitate dedicate raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și regimul comunist. A se vedea, spre exemplu, Cristina Păiușan și Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, vol. I, 2001;

⁶ Eugen Simion, *Genurile biograficului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002, p. 139;

⁷ Memorabilă este, din această perspectivă, notația din *Memoriile* semnate de Valeriu Anania: „o mărturie nu numai a unei lumi, ci și a unui suflet. E vorba de sufletul meu” (Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 8);

Selecția noastră are în vedere atât reprezentativitatea formulei scripturale pentru care optează autorii (cărțile lui Valeriu Anania și Ioan Bărdaș încadrându-se în categoria memoriilor, în timp ce opul semnat de Dimitrie Bejan se împarte între scriitura diaristică și formula *cărții vorbite*, dialogate), cât și substanța problematicii atinse în ele. Realizând un amplu inventar al formelor de suferință, dar și al mijloacelor de rezistență în mediul carceral, aceste cărți reușesc să convingă de faptul că teribilele încercări la care autorii lor au fost supuși de torționari nu le-au strivit individualitatea și identitatea spirituală ci că, dimpotrivă, le-au împlinit.

Demersul nostru are, în mod evident, și o tentă interdisciplinară, justificată mai întâi de caracterul aparte al acestor mărturii situate (ca problematică, dar și ca structură ori stilistică) într-o zonă de interferență, între literatură, teologie, istorie, sociologie, antropologie, filosofie etc. Punctul de plecare al analizei noastre va fi însă un concept sociologic esențial, și anume acela de **identitate**. În opinia majorității cercetătorilor în domeniu, identitatea ființei înseamnă înscrierea ei într-un ansamblu de „categorii de referenți identitari”, dintre care cele mai importante ar fi următoarele: identitatea *materială* (caracteristicile fizice, morfologice etc., posesiunile), identitatea *proprie* (originile și trecutul, situația actuală – nume, îndatoriri, sistemul de valori și conduitele specifice, competențele și rezultatele deja obținute), identitatea *socială* (imaginile identității date de alții, apartenența la grupuri socio-profesionale, religioase etc., simboluri și semne exterioare trimițând la un loc în ierarhia socială⁸). Unii teoreticieni și istorici literari interesați de *fabula identitară* au preluat această diviziune, operând doar o mică modificare. Manfred Pütz, autorul unei remarcabile sinteze despre *Fabula identității. Romanul american din anii șaizeci*, își imaginează spre exemplu identitatea ca o triadă compusă din: identitate *materială* (fizică, corporală), identitate *socială* (cf. poziția, statutul, rolul) și identitatea *spirituală* (cf. unicitatea morală, emoțională sau intelectuală)⁹. Din rațiuni multiple – dintre care cea mai importantă privește faptul că ne interesăm de textele confesive ale unei categorii așa zicând socio-profesionale – vom prelua, în cele ce urmează, această ultimă taxonomie.

În debutul excelentului op despre *Modernitatea vieneză și crizele identității*, Jacques Le Rider observă pe bună dreptate că, pe fondul exacerbarii sentimentelor „de solitudine, de fragilitate ale eului subiectiv, de instabilitate a identificărilor interioare și a identităților de suprafață”, unii autori de jurnale intime vieneze, scrise prin anii 1900, „explorează căile de restaurare a identității prin mijloacele oferite de ceea ce am putea numi radicalizarea individualismului. Figurile misticului (de exemplu la Hofmannstahl), ale geniului (așa cum îl vede Otto Weininger) și ale lui Narcis (reinterpretată de Lou Andreas-Salomé) se degajă ca trei tipuri principale de afirmare a autosuficienței individului izolat de orice comunitate omenească, a « eului » concentrat asupra lui însuși, într-un soi de « înfruntare directă », nemediată, cu realitatea lumii. Afirmarea identității eului trece în acest caz prin reformularea unei filosofii a Identității spiritului și a ființei, a unității subiect/ obiect.”¹⁰ Desigur, și autorii de care ne ocupăm în studiul de față trăiesc sentimente de *solitudine, de fragilitate ale eului*

⁸ Alex Muchielli, *L'identité*, PUF, Paris, 1986;

⁹ Manfred Pütz, *Fabula identității. Romanul american din anii șaizeci*, traducere și prefață de Irina Burlui, Editura Institutul European, Iași, 1995, p. 32;

¹⁰ Jacques Le Rider, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, Postfață de Adriana Babeți, Traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2003, pp. 7-8;

subiectiv, de instabilitate a identificărilor interioare și a identităților de suprafață (cu totul firești, într-un context cu mult mai sumbru decât acela cunoscut modernilor vienezi). Dar niciunul dintre preoții care au supraviețuit infernului comunist și au reușit să își transpună suferințele în discurs (para)literar nu și-a restaurat identitatea prin *radicalizarea individualismului* ci, după cum vom vedea, prin fortificarea spiritualității creștine.

Încă de la o primă lectură a textelor acestor supraviețuitori, este evident totuși faptul că fiecare dintre ei suferă – la fel ca orice alt deținut care a traversat experiențe similare – un proces vizibil de estompare sau de alterare a identității, în special a identității materiale și a celei sociale. Cauzele imediate sunt cele inerente infernului concentraționar: suferința fizică extremă, determinată de variatele forme de tortură fizică, apoi de cei trei teribili f (frica, foamea, frigul), într-un cuvânt, iminența morții, care transformă cel puțin inițial experiența încarcerării în intrare într-un *iad decolorat*, precum cel descris de N. Steinhardt în debutul *Jurnalului fericirii*: „Celula 34 e un fel de tunel întunecat și lung, cu numeroase și puternice elemente de coșmar. E o hrubă, e un canal, e un maș subpământean, rece și profund ostil, e o mină stearpă, e un crater de vulcan stins, e o destul de izbită imagine de iad decolorat.”¹¹

Or, fără excepție, mărturiile scrise și implicit „adevărurile individuale” ale supraviețuitorilor abundă în amănunte șocante privitoare la infernul detențional. Din unele aflăm, spre exemplu, că cele mai multe forme de suferință fiziologică au fost experimentate combinat. Foamea teribilă, foamea „unică și fără de sfârșit”¹² specifică prizonierului trebuia, în situații speciale, îmbinată cu setea. Pedepsa pentru tentativa de evadare din lagărul internațional de prizonieri Oranki, își amintește preotul militar Dimitrie Bejan, era o lună de zile de carceră – așadar izolare și dublă suferință fiziologică: „Dădeau o dată pe zi mâncare, un ceai cu sare în el”¹³. Aducându-și la rândul său aminte de rația zilnică de mâncare primită la Aiud („hrana consta timp de două zile într-un turtoai pe zi și o gamelă cu apă caldă, iar în a treia mâncare obișnuită”), Ioan Bărdaș conchide: „Numai în pușcăriile comuniste se putea vedea un om viu-schelet, care nu mai avea fese și trebuia ajutat de alții să meargă”¹⁴. O mărturie similară oferă și Dimitrie Bejan: „A fost un iad. Câte trei în pat. Oameni – schelete, nespălați, mirosind greu a hoituri murdare – îmbrăcați în petice scârboase și care se repezeau ca hienele pe blidul de fiertură”¹⁵. „Rația obișnuită de pușcăriaș” la Negru Vodă consta, după cum va menționa în *Memorii* Valeriu Anania, într-o bucată de pâine și o ciorbă de cartofi împuțiți, pe când „mâncarea de la Jilava era una dintre cele mai sărace din câte se pot imagina: o zeamă caldă, cu câteva fărâme de cartofi stricați, în care însă se mai fierbea și fân proaspăt cosit. Ajunseseră pușcăriașii în așa hal de înfometare încât se rugau de gârziile de deasupra să le arunce câte un smoc de iarbă; preferau s’o mănânce verde”¹⁶. Dar abia la Pitești, unde „hrana era înfiorător de săracă (...) aceeași gamelă cu zeamă caldă în care pluteau

¹¹ N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Argument de P. S. Justin Hodea Sigheteanul, ediție îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat. Note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș. Cu „Un dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, Iași, 2008, p. 82;

¹² Florin Constantin Pavlovici, *Tortura pe înțelesul tuturor, Memorii*, Ediția a II-a, Editura Fundației Academiei Civice, 2011, p. 143

¹³ Dimitrie Bejan, *Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, Carte tipărită cu binecuvântarea Î.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Ediția a II-a, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010, p. 50;

¹⁴ Pr. Ioan Bărdaș, *Calvarul Aiudului. Din suferințele unui preot ortodox*, text îngrijit și notă biografică de Georgeta Pop, cu un cuvânt înainte de Ana Blandiana, Editura Anastasia, 1999, p. 56;

¹⁵ Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 87 ;

¹⁶ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 64;

trei firișoare de varză împuțită între două stelute de ulei”, deținutul Anania – după cum va recunoaște cu o sinceritate dezarmantă mai târziu – „am simțit foamea chinuitoare, obsedantă, foamea fizică și foamea psihologică; noaptea mă visam înfulecând, mă trezeam cu fâlcile încleștate, ziua nu plănuiam decât ca, dacă voi mai fi vreodată liber, să investesc totul în bucătărie și artă culinară”¹⁷.

În alte situații, nu atât cantitatea insuficientă de hrană, cât modalitatea administrării ei era socotită, adesea, o formă eficientă de tortură fiziologică și psihologică. Părintele arhimandrit Roman Braga, la data arestării (1948) preot în Scoreni, rememorează spre exemplu un episod cutremurător din cursul întemnițării la Pitești: „Când vedeam mâncarea intram sub pat, cu corpul tot, și afară ne rămânea doar capul, iar în față ni se așeza gamela. Noi stam cu mâinile la spate și trebuia să mâncăm numai cu gura, fără să atingem cu mâna. În acest timp, cei reeducați se plimbau și grohăiau ca porcii. La urmă, unul dintre reeducați lua cârpa cu care se spăla tineta (hârdăul de necesități) și ne ștergea la gură”¹⁸. Numeroase memorări similare scot în evidență mizeria de nedescris în care erau forțați să trăiască deținuții privați de condițiile de igienă minimă. Astfel, în celulele îngrozitor de reci iarna și asfixiante vara, zecile de deținuți trebuiau să suporte atât mirosul pestilențial al celor câteva hârdaie lăsate pentru urină și fecale, cât și pe acela specific diferitelor tare epidemice căpătate în aceste condiții mizerabile. În toate încăperile prin care trece la Jilava, deținutul Valeriu Anania remarcă aceeași mizerie înfiorătoare: „Într-o cameră de tranzit de lângă poartă, cei veniți înaintea noastră dormeau pe jos și respirau adânc o grozavă duhoare de murdărie omenească... Hârdăul se umpluse cu fecale, urina se revărsase peste margini și făcea șiroaie pe ciment, în parte sorbită de zdrențele osândiților ... M’am pomenit singur într-o celulă foarte murdară. Se vedea că nimeni nu mai fusese demult acolo; urina fermentase în hârdău și împinsese pe de margini fecalele uscate. Un șobolan a fugit de sub un pat și a pierit într-o gaură”¹⁹.

Ca urmare a lipsei de igienă, majoritatea deținuților aveau diaree și dizenterie, la care se adăugau plăgile mușcate de șobolani sau rezultate de pe urma torturilor, plus diferite alte maladii pentru care, de regulă, nu primeau medicația corespunzătoare. Se știe, astăzi, că torționarii îi constrâneau pe unii dintre deținuții bolnavi ca, în schimbul dozelor minime, necesare supraviețuirii, să ofere informațiile pe care nu le cedaseră nici măcar în timpul torturii. Mărturia câtorva dintre supraviețuitori a înregistrat cazul absolut uluitor al unora dintre bolnavii în stare extrem de gravă, aflați la Târgu-Ocna, într-un fel de închisoare-sanatoriu pentru deținuții tuberculoși care se stingeau, lent, în chinuri îngrozitoare. Ei au refuzat streptomcina oferită de Securitate ca preț al trădării, susținând cu fermitate soluția credinței desăvârșite și a morții în numele lui Dumnezeu: „Vreo două-trei persoane au refuzat, spunând: « Nu, preferăm să murim pentru Hristos, nu vrem să trădăm aproapele! ». Și așa, chiar disprețuitor, ofițerul de poliție a spus: « Du-te și mori pentru Hristos! ».”²⁰ Suferința lor putea să pară un fel de *eroism* aparte, chiar și în viziunea unora dintre cei care i-au îngrijit.

¹⁷ *Idem*, p. 312 ;

¹⁸ Vasile Manea, *op. cit.*, pp. 68-69;

¹⁹ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 315;

²⁰ Cf. Mărturiea Părintelui Moise de la Oașa, intitulată *Despre eroismul de durată al noilor mărturisitori* și incluse în *Din temnițe spre sinaxare*, Volum coordonat de Danion Vasile, Ediția a doua, revăzută, Carte apărută cu binecuvântarea Înalt Preasfințitului Arhiepiscop Justinian Chira al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului, Editura Areopag, 2011, p. 62;

Vorbind cu părintele Moise de la Oașa despre condițiile precare din Târgu-Ocna, un fost deținut politic, medicul Aristide Lecca, va opera o astfel de distincție lămuritoare: „Părinte, să știi că una este *eroismul de moment* și alta este *eroismul de durată*. Una este să mori pe front, într-un avânt, ucis de glonț, și alta este luni de zile, să te stingi încet, bolnav de tuberculoză, cu puroi, cu escare, în niște chinuri cumplite, și să mori foarte senin”²¹ (subl. ns., E.I.).

Sigur, în memoriile preoților scriitori, detaliile sordide sunt descrise lapidar și demn, nu sunt detaliate naturalist și nici potențate larmoaient, ca în scrierile similare ale mirenilor. În *Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, Pr. Dimitrie Bejan pomenește, bunăoară, ca în treacăt: „Ne băteau cu ciomege pe toți la rând, ca barbarii (...) Ne-au bătut peste tot... Parcă dădea în altul. Parcă băta se oprea la o distanță oarecare de mine. Iar Maromete, șeful pușcării [din Jilava, n. ns., E.I.], striga: « Ivănică, dă-i! Omoară-l, că ăsta-i catolic! » Și eu strigam: « Nu-s catolic, sunt ortodox! » . « Ba, catolic ești, că nu zici nimic! ». Dar eu ce să fac, dacă nu mă durea?”²². Aceeași atitudine resentimentară, anticreștină, o va întâmpina la Aiud, acolo unde directorul – care își îndemna frecvent subalternii: „Bate-ți-i, măi! Nu vedeți că sunt creștini?” – își alege ca țintă predilectă a urii degenerate preoții ortodocși²³. Ioan Bărdaș relatează cu aceeași decență despre condițiile greu suportabile din Aiud (bătăile cumplite, frigul teribil ori spectacolul grotesc al muribunzilor ce se repezeau să prindă ceva din cojile și cotoarele putrede de fructe aruncate de gardieni). Dar punctul cel mai sensibil al confesiunii sale ni se pare cel al rememorării înmormântării unui preot ortodox. Când dricul („droșca brașoveană, trasă de un cal, cu doi gardieni pe capră, ducând sicriul”) care transportă trupul neînsuflețit al Părintelui Ilarion Felea ajunge la poarta închisorii, deținuții „cei de jos” asistă la o scenă terifiantă: „venea ofițerul de serviciu cu o bară ascuțită de fier și o înfigea în inima mortului, să se convingă « stăpânirea » de moartea omului. Ce scenă sinistă și lugubră, demnă de evul mediu și ea se petrecea în evul modern, în era comunistă!”²⁴, izbucnește memorialistul Bărdaș spre finalul confesiunii. În care putem vedea, într-adevăr, o culme în materie de umilire a identității materiale și sociale a deținuților, exercitată post-thanatic.

În *Memoriile* semnate cu numele de scriitor, Valeriu Anania, Î.P.S. Bartolomeu Anania reproduce la rândul său cu o mare demnitate suferințele carcerale. Își amintește, astfel, că la Malmaison a luptat „greu, înverșunat”, nu atât cu oamenii și cu propria senzație de neputință, cât cu insectele carnivore: noaptea cu puricii de cal, ieșiți la atac „cu miile și miile, din pământul amestecat cu baligă... extrem de agresivi și cu mușcături grozave, în numai două zile îmi umpluseră de sânge gleznele, încheietura mâinilor și gâtul”; ziua, cu muștele, „mari, numeroase și tot atât de agresive”²⁵. Că ulterior, la Jilava, a fost mai întâi oripilat la vederea găurilor cu funcție de closete (pe care „ședea, chircit, câte un ins în spatele căruia așteptau, în rând, alți douăzeci-treizeci care se întreceau în a-l huidui pe cel ce icnea din toate puterile să isprăvească mai repede. Nu se poate pune pe hârtie limbajul ce putea fi auzit într’un asemenea ceas de tortură, vorbele întrecându-se cu haznaua în a împuți văzduhul”), abia apoi de transformarea oamenilor în bestii capabile să ucidă pentru o bucată de pâine

²¹ *Ibidem*;

²² Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 94;

²³ *Idem*, pp. 88-89;

²⁴ Ioan Bărdaș, *op. cit.*, p. 75; v. și Preot Ioan Bărdaș, *O înmormântare la Aiud*, text inclus în *Din temnițe spre sinaxare*, ed. cit., pp. 146-148;

²⁵ Valeriu Anania, *op. cit.*, pp. 30-31;

râncedă. Dar și-a justificat, după ani, repulsia printr-o reacție fiziologică specifică, care i-a transformat anii de detenție într-un veritabil calvar fizic: „nu această atmosferă pestilențială mă împiedica să-mi deșert intestinalele, ci nenorocitul meu simț de pudoare care-mi inhiba sfincterele, de care am suferit toată viața și care mi-a făcut din acest banal act fiziologic una dintre cele mai grele torturi ale anilor mei de închisoare”²⁶. În alte pagini din *Memorii*, nu sunt uitate nici maladiile de care prelatul a suferit în mediul carceral: căci guturaiurile alergice, „mare calamitate în închisoare, unde pentru o asemenea boală nu se dădeau medicamente”²⁷, și tuberculoza osoasă i-au chinuit practic trupul suplimentar față de torturile fizice la care era supus aproape zilnic.

Pentru mințile bolnave care au regizat infernul pe pământ în varianta ei carcerală, foamea și setea, frigul și chiar maladiile încarcerărilor erau departe de a reprezenta cele mai grele pedepse aplicate sau suportate de aceștia. Rolul esențial în procesul de distrugere a identității materiale, sociale și spirituale a deținuților îl aveau torturile fizice, uneori diabolice: „dacă diavolii, îngeri căzuți, puteau născoci chinuri cumplite, numai ordinului șmecheresc al oamenilor i-au putut trece prin minte torturi atât de țâcnite și de întortocheate”²⁸, își va sintetiza N. Steinhardt amintirile îngrozitoare despre demonia inventivă a torționarilor de la Pitești. Într-adevăr, niciuna dintre metodele savante sau rudimentare de tortură (de la hrănirea cu fecale a prizonierilor problematici și bățile cumplite cu diverse obiecte până la tăierea organelor sexuale și îndesarea lor în gura deținuților în agonie), nu a căpătat notorietatea sumbră a temutei reeducări de la Pitești, care avea de fapt miza efasării totale a identității umane. Gândită ca un proces monstruos, în patru etape: demascarea externă, demascarea internă, demascarea morală publică (în cursul căreia victima își blasfemia valorile supreme, familia și pe Dumnezeu, ba chiar trebuia să le profaneze prin intermediul unor ritualuri demonice: fiii de preoți și studenții teologi trebuiau să officieze chiar liturghii negre, având adesea, ca elemente de recuzită obligatorie, cruci confecționate din instrumentele de tortură, dar și recipiente cu urină sau materii fecale); în sfârșit, transformarea reeducatului în călău/torționar.

După cum am mai precizat, cărțile de confesiuni scrise de clericii ortodocși nu epatează, precum mărturiile scriitorilor obișnuți, printr-o expunere denudată a suferințelor atroce²⁹ suportate de autorii lor în închisorile comuniste. Dar cititorii sunt avertizați că, adesea, și în cazul lor durerea atingea limita insuportabilului, ceea ce le determina reacții comune cu ale deținuților de rând: „O ploaie de lovituri, de amândouă părțile, ritmic, ca pe nicovala potcovăriei, s’a năpustit pe tălpile mele. Atunci am început să urlu, și-mi era rușine de mine, și nu voiam să urlu, și urlam îngrozitor, îmi dădeam bine seama – și mușcam aerul și simțeam nevoia să-mi înfig dinții în ceva și am nimerit, zvârcolindu-mă, piciorul celui ce ținea de capătul funiei și l-am mușcat de pantalon și i-am auzit înjurătura, apoi am leșinat din

²⁶ *Idem*, pp. 63-64;

²⁷ *Idem*, p. 267;

²⁸ N. Steinhardt, *op. cit.*, p. 181;

²⁹ „Nu întâmplător moartea creștinilor sub comunism a fost o sinteză a modalităților de moarte violentă inventate de omenire de la începuturile ei, aici reluându-se, la o scară până atunci nemaîntâlnită, toate formele de sacrificiu uman pe care le-a cunoscut istoria” (Monica Papazu, *Tăcere și cuvânt: Biserica Ortodoxă mărturisitoare și martiră. Trei sferturi de veac de prigoană în Rusia*, în Cristian Bădiliță, Emanuel Conțac (editori), *Și cerul s-a umplut de sfinți... Martiriul în Antichitatea creștină și în secolul XX. Actele colocviului internațional, Sighet, 2-5 iunie 2011*, Curtea Veche Publishing, București, 2012, p. 359;

nou”³⁰. Pentru că și încarcerării care fuseseră nevoiți (cel mai adesea, chiar în numele credinței) să își schimbe veștmintele de slujitori ai Domnului în straiile vărgate ale celor cu identitatea socio-profesională zdrobită, erau chinuiți de aceleași nevoi fiziologice dintre cele mai mărunte și de aceleași presiuni psihice dintre cele mai greu de suportat³¹. Cântărindu-și, altfel spus, suferințele după aceleași unități de măsură cu cele ale încarcerărilor de rând. Chiar și Valeriu Anania a recunoscut, în impresionantele sale *Memorii*, faptul că uneori, în cursul chinurilor fizice la care a fost supus în temnițele comuniste, își conștientiza și striga slăbiciunea: „Mă crezi, iubite cititor, că m-am clătinat?”. Interogație care nu poate avea, din partea unui cititor obligatoriu simpatetic, decât un singur răspuns...

Parcurgând, nu fără greutate, paginile despre calvarul carceral prin care a trecut atât înaltul prelat, cât și ceilalți slujitori ai Bisericii Ortodoxe Române, ne-am putut, la rândul-ne, întreba în mai multe rânduri: cum au reușit pușinii lui supraviețuitori să reziste, ieșind din infernul terestru încă *întregi*, încă *vii spiritual*? Aceasta, deși acest tip aparte de autor de literatură confesivă care este preotul ortodox revine el însuși constant la mijloacele spirituale, de esență profund creștină, ce i-au facilitat dobândirea disciplinei și a libertății interioare. Singurele care, din punctul său de vedere, îi asigură celui încarcerat supraviețuirea. Făcându-l să exclame, precum preotul Dimitrie Bejan: „A fost crucea bucuriei! Asta vreau să scriu. (...) *Cine primește suferința ca din mâna lui Dumnezeu, crucea vieții se transformă în bucurie. Bucuria mântuirii!*”³² (subl. aut.)

Astfel, după memorialistul Valeriu Anania, *credița* mijlocită, la rândul ei, de *rugăciunea* practică (după spusele sale) fără opreliști în închisoare, și *creația* sunt singurele mijloace eficiente din acest punct de vedere. El își amintește cum, în întunericul din celulă, disciplina mentală îi era asigurată în special de rugăciunea ardentă și de exercițiul creator propriu-zis, îmbinat cu cel al memorării exacte, al înmagazinării versurilor inscripționate în straturile adânci ale memoriei de durată. Aflăm, spre exemplu, că numai la Aiud a reușit să scrie versuri și două piese de teatru, *Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole*, însumând peste zece mii de versuri, a căror înmagazinare în memorie îi era amenințată de subnutriție și de boală. „Munca aceasta – și mai ales conștiința creației – mi-au menținut, de-a lungul acelor ani, un echilibru moral de care nu mulți se bucurau. Acest univers interior al meu m’a făcut să îndur numai cu jumătate de suferință toate privațiunile și promiscuitatea vieții de pușcărie: foamea, frigul, oboseala, murdăria, praful, spaima, perchezițiile, umilințele de tot felul, turnătoriile, nervii camarazilor de celulă. Nu am cuvinte să-i dau mulțumită lui Dumnezeu pentru acel dar”³³, ne va recunoaște memorialistul salvarea deținutului de către scriitorul Valeriu Anania.

Despre *rugăciunea interioară* ca mijloc esențial de conservare a identității spirituale în condițiile carcerale găsim mărturii în toate confesiunile preoților scriitori. „Toți – și în special cei arestați și calificați drept « legionari » de către anchetatorii comuniști – călugării, teologii sau credincioșii Bisericii noastre – au văzut în rugăciune arma de a lupta împotriva ideologiei

³⁰ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 271;

³¹ Viitorul mitropolit Valeriu Anania, spre exemplu, se va lupta inclusiv cu tentația automutilării prin orbire, prin care intenționează a se autopedepsi, pentru greșeala de a fi cedat la drogul adevărului, scopolamina, și de a fi denunțat pe unii dintre cunoscuți.

³² Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 43;

³³ Valeriu Anania, *op. cit.*, pp. 322-323;

comuniste, care a confiscat mai întâi viața – adică libertatea oamenilor – dar și bunurile materiale; Biserica rămânând astfel singura redută într-un regim concentraționar, care mai putea apăra pe oameni de « dezumanizarea » programată a societății, efectuată de către comuniști³⁴. Întrebat fiind dacă a practicat rugăciunea inimii în închisoare, preotul Dimitrie Bejan răspunde simplu („Da, cu mila Domnului. În pușcărie am dobândit-o. Acum o fac mai ales noaptea, când sunt singur cu Dumnezeu”), apoi o descrie la fel de succint, cu vagi inflexiuni poetice: „Rugăciunea noastră în pușcărie, ca și viața de mai târziu, curgea limpede ca apa unui izvor, în care-i spui lui Dumnezeu, direct, tot ce te doare. Simțeai totdeauna că Dumnezeu aude și te ajută să suporti greutatea”³⁵. Într-o altă pagină din *Bucuriile credinței. Viața unui preot martir*, părintele revine pentru a confirma că, într-adevăr, „Aceasta era salvarea noastră: rugăciunea și nădejdea în Dumnezeu, că nu era voie să ne rugăm în public”. Între numeroasele referiri la rugăciune ale preotului Ioan Bărdaș, selectăm un exemplu de rugăciune colectivă a deținuților aflați în drum spre Midia: „Un șvab de lângă Arad, Demerle, a zis hotărât: -Să ne rugăm, părinte! Toți am căzut în genunchi. Eram singurul preot din vagon și am rostit o rugăciune cu glas tare. Tăcerea a rămas între noi și parcă era un fum de tămâie binemirositor ce ducea rugăciunea noastră spre înaltul cerului”.

De același ceremonial intens spiritualizat, chiar mistic, pe care am putea să îl numim *ritualul sublimării suferinței prin credință* țin, fără nicio îndoială, și formele exterioare, subsecvente liturgicului. În mediul carceral, desigur, mijloacele liturgice canonice au trebuit înlocuite de instrumente, obiecte și vestimente improvizate, percepute însă de încarcerați drept la fel de pline de har și în consecință la fel de eficiente precum cele din biserici sau mănăstiri. Cazul cel mai cunoscut, din această perspectivă, este botezul carceral al lui N. Steinhardt, desfășurat în Celula 18 de la Jilava. Nașterea „din apă viermănoasă și din duh rapid”³⁶, sinonimă, practic, cu o transfigurare identitară totală și copleșitoare, va constitui substanța celei mai emoționante pagini din *Jurnalul fericirii*. Niciun alt eveniment similar ca finalitate petrecut în mediul carceral românesc nu are notorietatea celui care a asigurat schimbarea decisivă în ordinea vieții viitorului monah Nicolae Delarohia. Dar astfel de întâmplări miraculoase ale ființei încarcerate trebuie să se fi repetat într-un spațiu resimțit drept antecameră a morții. În fapt, memorialiștii proveniți din rândul clerului vor recunoaște fără nicio rezervă importanța unor astfel de acte simililiturgice: „Făceam toți rugăciuni comune, agheasmă mică și spovedanie. De altfel, cu o spovedanie completă, cu formula ei spusă corect, cu punerea mâinilor pe capul penitentului, credeam că Raiul ne este deschis. Eu cred și acum același lucru. Căci Sfânta Împărtășanie este coroana harului pe care-l poate primi creștinul, dacă merită s-o primească. Acolo în pușcărie n-a fost posibil. Iată, eu aveam Împărtășanie. O țineam ascunsă în gulerul cămășii și, când mă pregăteam, mă împărtășeam. Iar dacă cineva dintre deținuți era bolnav sau pe moarte, îl spovedeam și-l împărtășeam pe ascuns și așa pleca la Hristos”³⁷.

La fel de semnificative, în ordinea simbolicului, sunt formele de co-participare la cele mai mari dintre sărbătorile religioase. După mărturia părintelui Dimitrie Bejan, o astfel de co-participare extrem de intensă era intermediată de sunetele clopotelor care se puteau auzi din

³⁴ Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Nechita, *Biserica mărturisitoare în zeghe*, Editura Vasiliana '98, Iași, 2008, p. 42;

³⁵ Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 187;

³⁶ N. Steinhardt, *op. cit.*, p. 169;

³⁷ Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 88;

depărtare: „Eram la o distanță de doar 500 de metri și clopotele băteau direct în pușcărie. Toate slujbele le anunța. Și Paștele îl făceam frumos. Imaginați-vă cum făceam noi Paștele! Când cânta toată pușcăria « Hristos a înviat ! », milițienii ne suduiau, stăteau cu parii pe noi, dar noi tot cântam! Acolo am trăit cel mai intens bucuria Învierii! Acolo și la Oranki!”³⁸. La fel, două dintre cele mai luminoase pagini din *Memoriile* scrise de Valeriu Anania sunt cele care descriu Crăciunul anului 1943 de la închisoarea Negru-Vodă. În mod straniu, însuși comandantul închisorii îl obligă să țină slujba și o predică specifică. Rezultatul nu este greu de presupus: „A fost în anul acela, un Crăciun de neuitat, în țarcul cel mare al închisorii de pe Negru-Vodă, pe zăpada bătătorită de tălpile pușcăriașilor. Chiar și condamnații la moarte fuseseră scoși din lanțuri și puși la rând, în careu, să asculte slujba, în timp ce santinelele se ordonaseră împrejurul gardului de sârmă ghimpată, întărită de patru ostași culcați, cu mitraliere în poziție de tragere (...) Sunt sigur că o anume bucurie interioară, un anume sentiment al libertății spiritului, care înfrunta gărzile și mitralierele dimprejur, ne copleșise pe toți. Era liniște mare pe fețele supte ale acelor osândiți, încovoiați sub destine, iar corul a avut inspirația de a cânta răspunsurile încet, dulce, frumos, nuanțat, lipite pe împrejurare. Era ger, iar nouă ni se făcuse cald și bine”. Prin contrast, Crăciunul obișnuit în închisorile comuniste prin care va mai trece viitorul mitropolit va fi cu atât mai greu suportabil: „mai târziu am petrecut alte șase Crăciunuri la celulă, într-o tăcere grea, copleșitoare, întreruptă doar de intervenția gamelei cu arpacaș”³⁹.

O altă formă de rezistență în mediul carceral este cea culturală. Colocviile sau conferințele pe diverse teme literare, filosofice, istorice, politice ș.a.m.d., desfășurate fie în șoaptă, în celulele supraaglomerate, transformate astfel în „niște saloane în care se discută și în care domnește politețea” (Al. Paleologu) sau chiar în „aulă universitară” (Florin Constantin Pavlovici), fie prin intermediul alfabetului Morse, bătut în pereții dintre ele, sunt înregistrate drept mijloace taumaturgice, dacă nu cumva drept soluție esențială de supraviețuire, în majoritatea textelor confesive publicate începând cu anii '90. Chiar și cărțile de memorii concepute drept rechizitorii împotriva tortionarilor conțin numeroase fragmente dedicate acestui miraculos mod de supraviețuire carcerală: „Craca însemna foame, dar și activitate culturală. Ori de câte ori înceta munca fizică, începeau conferințele și învățarea limbilor străine. Atât în Balta Brăilei, cât și în Deltă, la Periprava, au existat conferențieri străluciți. Mai toate domeniile vieții intelectuale își aveau reprezentanți de elită, de parcă știința, arta, literatura sau filosofia și-ar fi dat anume întâlnire în lagărele de muncă forțată”⁴⁰, recunoaște cu luciditate dureroasă Florin Constantin Pavlovici.

Despre acest transfer miraculos de experiențe culturale relatează, spre exemplu, Valeriu Anania: „Ceasurile noastre de seară, dintre numărătoare și stingere, le umpleam cu povestiri, prefăcându-ni-le în adevărate șezători culturale. Fiecare spunea, pe rând, ce știa din specialitatea sau experiența lui. În cele vreo trei luni cât am stat în Jilava am ascultat povestindu-se zeci de cărți, filme, teorii filosofice, un curs universitar despre structura luminii și patru-cinci conferințe despre operele de artă din Florența. Când mi-a venit rândul, am povestit *Miorița*, ceva din *Du-te, vreme, vino, vreme!*, apoi, în cursul zilei următoare, a venit vorba de mănăstirile românești și am fost îndemnat să povestesc ceva despre ele. Am început

³⁸ *Idem*, p. 88;

³⁹ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 61;

⁴⁰ Florin Constantin Pavlovici, *op. cit.*, p. 186 ;

cu ruinele Vodiței, am continuat cu istoria și legendele Tismanei”⁴¹. Ideea de schimb profitabil de cunoștințe preponderent religioase între deținuții de diverse confesiuni, la un moment dat prizonieri în aceeași celulă, apare și în confesiunea dialogată din *Bucuriile suferinței*: „Și în pușcărie, la un moment dat, acolo la Aiud ne pusese pe profesioni. Adică era o secție unde erau numai preoți... Toți erau creștini. Toți. Era frumos când ne-au pus pe categorii. Eram zece în celulă. Fiecare într-o zi trebuia să-i întrețină pe ceilalți. Nu ne scotea nici la lucru, nimic, nici la aer, nimic, și atunci făceam conferințe”. Și concluzia, de o frumusețe tulburătoare, care vine să întărească ideea că, numai grație comuniunii între credincioși și a credinței totale în Dumnezeu, chiar și suferința atroce se poate sublima în *bucurie* epifanică: „La noi în celulă e raiul lui Dumnezeu”⁴²...

După cum am văzut, multiplele forme de tortură (fizică și în special morală) pe care le-au suportat nu numai preoții încarcerați de comuniști au fost proiectate și puse în practică de către autoritățile regimului și tortionarii demonizați ai acestora, drept mijloace eficiente de efasare lentă și sigură a identității încarceraților. În fapt, ștergerea identității materiale și a celei sociale au fost considerate doar treptele premergătoare adevăratei eradicări identitare, cea constituită de anularea identității spirituale. Și totuși, exceptând situațiile celor morți în urma torturilor, ale sinucigașilor sau ale „reeducărilor” care nu au putut suporta suferința, trădându-și atât semenii, cât și vocația, pe porțile închisorilor comuniste au putut ieși, uluitor, și oameni întregi, căci împliniți spiritual, încreștinați sau întăriți în credință. Astfel, preotul Dimitrie Bejan își va așeza, încă de la început, rememorarea sub semnul uluitor al unei fericiri stranie, determinate de relația foarte strânsă cu Dumnezeu cel viu. Titlul uneia dintre cărțile sale, *Bucuriile credinței. Viața unui preot martir*, vorbește de la sine despre felul în care, la fel ca în cazul N. Steinhardt, anii de suferință grea au fost metamorfozați în ani de *fericire*, de co-participare la miracolul divin. Iată și una dintre explicațiile acestei transformări, pe care o regăsim în interiorul opului: „M-am simțit foarte bine în prizonierat. Eu am plutit! Nici măcar n-am strănutat, n-am fost răcit, n-am contactat nicio boală. Nimic. Am trecut și prin închisori și prin păduchi, prin frig, prin geruri, dar am fost perfect sănătos, cu mintea limpede. Parcă pluteam; parcă nu eram eu! A fost mila lui Dumnezeu cu mine (...) Dumnezeu m-a salvat. Am simțit, fraților, am simțit pe umăr o mână care mă apăsa!”⁴³

Greu de spus dacă nu cumva o astfel de mărturie nu validează opinia Ruxandrei Cesereanu, după care „Exagerarea binecuvântării închisorii (chiar ca ipostază a unei probe de încercare a credinței) este un risc al mărturiilor fețelor bisericești”⁴⁴. Cert este doar faptul că aceste simple, dar cât se poate de vii, de ardente fragmente de confesiune cu o miză ontologică dintre cele mai înalte, dovedesc cu asupra de măsură că, pentru nu puțini dintre preoții ortodocși care au trecut prin infernul închisorilor comuniste, suferința carcerală a avut cu totul alt efect decât cel scontat de autorități. În locul distrugerii identitare, prelații torturați cu sălbăticie – și, la fel ca ei, numeroși credincioși mireni – au resimțit o întărire miraculoasă a identității lor spirituale, tocmai prin întărirea relației cu alteritatea radicală, Dumnezeu cel viu. Într-o formă lapidară, Valeriu Anania exprimă această certitudine într-o pagină superbă

⁴¹ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 310;

⁴² Dimitrie Bejan, *op. cit.*, p. 89;

⁴³ *Idem*, p. 96;

⁴⁴ Ruxandra Cesereanu, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eșeu de mentalitate*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Polirom, 2005, p. 124;

din *Memorii*: „Trântitura aceasta a vizetei te umilește de moarte și te aruncă într’o singurătate fără margini. Vai, ce ne-am face fără Dumnezeu?”⁴⁵.

Fără nicio îndoială, crizele identitare trăite de preoții scriitori în „iadul decolorat” reprezentat de mediul carceral au ca efect de profunzime nu „reformularea unei filosofii a Identității spiritului și a ființei” (Jacques Le Rider), ci reformularea, în cei mai simpli termeni, a unei veritabile filosofii a identității Spiritului și a ființei.

Bibliografie

- Anania, Valeriu, *Memorii*, Editura Polirom, Iași, 2009.
- Bădiliță, Cristian, Conțac, Emanuel (editori), *Și cerul s-a umplut de sfinți... Martiriul în Antichitatea creștină și în secolul XX. Actele colocviului internațional, Sighet, 2-5 iunie 2011*, Curtea Veche Publishing, București, 2012.
- Bărdaș, Pr. Ioan, *Calvarul Aiudului. Din suferințele unui preot ortodox*, text îngrijit și notă biografică de Georgeta Pop, cu un cuvânt înainte de Ana Blandiana, Editura Anastasia, 1999.
- Bejan, Pr. Dimitrie, *Bucuriile suferinței. Viața unui preot martir*, Ediția a II-a, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010.
- Cesereanu, Ruxandra, *Gulagul în conștiința românească. Memorialistica și literatura închisorilor și lagărelor comuniste. Eseu de mentalitate*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura Polirom, 2005.
- Din temnițe spre Sinaxare*, coord. Danion Vasile, ediția I, Editura Egumenița, 2008; ediția a II-a, Editura Areopag, București, 2011.
- Le Rider, Jacques, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, Postfață de Adriana Babeți, Traducere de Magda Jeanrenaud, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2003.
- Manea, Vasile, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2010.
- Mărturisitorii din închisorile comuniste. Minuni. Mărturii. Repere*, Editura Areopag și Editura Meditații, București, 2011.
- Muchielli, Alex, *L’identité*, PUF, Paris, 1986.
- Nechita, Pr. Prof. univ. ur. Vasile, *Biserica mărturisitoare în zeghe*, Editura Vasiliana ‘98, Iași, 2008.
- Pavlovici, Florin Constantin, *Tortura pe înțelesul tuturor, Memorii*, Ediția a II-a, Editura Fundației Academia Civică, 2011.
- Pütz, Manfred, *Fabula identității. Romanul american din anii șaizeci*, traducere și prefață de Irina Burlui, Editura Institutul European, Iași, 1995.
- Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2002.
- Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*, Argument de P. S. Justin Hodea Sigheteanul, ediție îngrijită, studiu introductiv, repere biobibliografice și indice de Virgil Bulat. Note de Virgil Bulat și Virgil Ciomoș. Cu „Un dosar al memoriei arestate” de George Ardeleanu, Mănăstirea Rohia și Editura Polirom, Iași, 2008.

⁴⁵ Valeriu Anania, *op. cit.*, p. 315;

ARGUMENTS EN FAVEUR D'UN CURRICULUM QUI PROMEUVE ET CONSERVE L'IDENTITE NATIONALE

Silvia NEGRUȚIU, Associate Professor, PhD, Université d'Arts, Târgu-Mureș

Abstract: Starting from the fact that, among the school population, (and, in fact, in the whole contemporary society) we can detect a state of involution concerning values, the author suggests, as a solution, the re-spiritualization of the teaching process by including the values of the folk tradition as teaching aims, expecting that their assimilation by the students might cause positive changes regarding intention, attitude and behavior. In presenting the basic arguments for the new curricular model, the author suggests multidimensional approaches: axiological, pedagogical, psychological, sociological, historical, ethnological and theological; all these aspects focus on the education of emotion and humanization of knowledge. The conclusions include suggestions referring to the kind of teacher who could successfully implement the new curricular paradigm, emphasizing the importance of initial education and permanent training for the teaching profession.

Keywords: globalization, national identity, arguments, tradition curriculum, education

1. Pourquoi un curriculum fondé sur les traditions?

Nous vivons un présent historique dont la caractéristique essentielle est l'extrêmement rapide dynamique des changements. Les changements d'ordre social et culturel, de même que l'influence toujours plus forte (et néfaste dans la plupart des cas) des médias sur le développement de l'individu, signalent un état d'involution, *une perte de vue* des valeurs authentiques. Dans ces conditions, la société rencontre des difficultés à promouvoir une éducation de la perspective des valeurs de la jeune génération, raison pour laquelle le système d'enseignement et l'école se voient obligés à multiplier leurs efforts qui mènent à modeler et à former ceux qu'ils éduquent. Action difficile mais prioritaire car, telles que les choses se présentent, le relationnement positif est en danger et agrandit le nombre d'états conflictuels interindividuels et même intraindividuels.

On est persuadés que la plus grande crise que nous traversons est la crise morale. Et le plus affecté paraît en être le plan éthique. Parmi les raisons, signalons que l'humanité ne se rapporte plus, en général, aux valeurs morales. Inclurons ici, à côté des valeurs généralement humaines (la vérité, le bien, le beau), les valeurs chrétiennes (l'amour, la foi, l'espoir) et celles modernes (la liberté, la justice, la dignité). Au niveau individuel, les choses ne vont pas mieux non plus, au contraire, il y a des attitudes anonymes qui se manifestent, caractérisées par le manque de repères des valeurs, par la limitation des efforts moraux-spirituels, par indifférence, anxiété, manque d'espoir. Ces attitudes sont concrétisées en comportements déviants et antisociaux: paresse, mensonge, violence, criminalité sous des formes différentes.

Selon les études sociologiques, la crise morale est aussi ressentie au niveau de la population scolaire du monde entier, qui développe les mêmes comportements déviants et antisociaux. En tant qu'enseignants, nous nous confrontons à des réalités qui diagnostiquent

un état de „maladie”: la plupart des étudiants sont insoucians, ils n'apprennent pas à la mesure de leurs capacités intellectuelles, ils n'estiment pas les objets du milieu où ils travaillent, ils sont agressifs (physiquement et verbalement), ils n'aiment pas lire, ils ne savent pas écouter et se faire écouter, ils ne s'entraident pas, ils sont tentés à ne voir que les défauts de ceux qui les entourent (jamais les qualités), ils ne reconnaissent pas leurs fautes, ils peuvent mentir avec du sang froid, ils ne discernent pas le bien du mal etc. C'est pourquoi le phénomène éducationnel en est fortement affecté. Dans la plupart des cas on ne reçoit ni l'appui de la famille, elle-même dépourvue d'une éducation morale-civique, d'une éducation en vue de l'entente et de la paix, d'une éducation vouée à bâtir et à maintenir une famille saine.

Il existe pourtant des préoccupations pour la recherche éducationnelle, à trouver des solutions pour dépasser la crise morale qui, selon notre opinion, se trouve à la base de toutes les formes de crises existentes.

A l'avis de René Guenon, la cause qui a déclenché la crise du monde moderne serait „la perte des traditions et des vérités révélées”. Bogdan Șerbănescu (2000, pp. 23-24) plaide pour reconsidérer et revigorer les traditions par l'éducation, en tant que remède de la crise morale. Il soutient la nécessité de repenser le curriculum scolaire en le complétant et en l'enrichissant par des éléments de tradition populaire, ceux derniers étant à même d'engendrer un nouveau type de comportement positif, approprié aux valeurs traditionnelles, archétypales et à une personnalité facilement adaptable à un monde en changement continu.

La dimension des traditions est présente aussi chez Constantin Cucoș (2006, p. 97), qui, en partant des Saintes Ecritures et de la Sainte Tradition, souligne le fait que „toute une sagesse et un large éventail de modèles formatifs sont présentés dans les écrits patristiques, dans les vies exemplaires des saints, des martyrs et des grands promoteurs du christianisme.”

Puisque la tradition populaire prend ses sources de la Sainte Tradition, à laquelle elle est circonscrite et dont elle a assimilé le système de valeurs, introduire les valeurs de la tradition populaire dans les contenus de l'enseignement signifierait la respiritualisation du processus d'enseignement, tel qu'il était à ses débuts, quand il fonctionnait dans le cadre des églises ou auprès d'elles; ce serait une possible manière de construire de nouvelles valeurs nationales, solidement bâties sur les anciennes, méritantes et validées dans le temps, dont l'assimilation produise chez les étudiants des changements désirables de nature intentionnelle, attitudinale, comportementale.

2. Arguments pour un curriculum fondé sur les traditions

Dans la tentative de présenter des arguments en faveur d'un curriculum fondé sur les traditions, voué à promouvoir et à conserver l'identité nationale, nous recourrons à des approches multidimensionnelles: axiologiques, pédagogiques, psychologiques, sociologiques, historiques, ethnologiques, théologiques, toutes orientées à éduquer l'émotion et à humaniser le savoir. Nous tâchons d'inventorier les susdits arguments tout en tenant compte des prescriptions de la Loi de l'Education Nationale (2011), des opportunités que le nouveau paradigme scolaire ouvrirait en contexte national et européen, des perspectives des nouvelles éducations que le curriculum fondé sur la tradition recommande, des valeurs sélectionnées pour être transmises à ceux qui s'éduquent, des conséquences répercutées sur l'individu et sur la société roumaine en général:

✓ Légifération de la préoccupation d’assumer, promouvoir et conserver l’identité nationale et les valeurs culturelles du peuple roumain

L’un des principes qui gouvernent l’enseignement de Roumanie (préuniversitaire, supérieur et la formation continue de toute la vie) est „le principe d’assumer, promouvoir et conserver l’identité nationale et les valeurs culturelles du peuple roumain” (Loi de l’Education Nationale 2011, TITRE I, Article 3, lettre h).

Pour être efficace, un curriculum doit être bien ancré dans la réalité éducationnelle du moment, qu’il transcende pourtant, tout en se mettant en connexion avec le passé et ses valeurs, ces dernières validées dans le temps.

✓ Nécessité de la compatibilisation européenne du curriculum de Roumanie

Dans la recherche scientifique mondiale on parle la même langue: celle des standards de performance, quelles que soient la position géographique, l’ethnie représentée, la spécificité de la recherche, les possibilités de publication etc. Les résultats obtenus sont rapportés à ces standards, si l’on veut qu’ils soient reconnus.

L’appartenance à l’Union Européenne impose que le standard de performance du Curriculum de Roumanie soit compatibilisé avec celui européen. Il ne s’agit point ici de démolir le principe national mais de créer une construction qui lie les cultures l’une à l’autre, en créant un entier assumant tout ce qui est de valeur au niveau européen et mondial, sans perdre de vue le spécifique national et les valeurs nationales, en ancrant le curriculum dans les traditions de grande valeur de l’enseignement et de l’éducation de chaque culture appartenant à la construction en cause.

✓ *Globalisation et tradition, pluralité et individualité* – compatibilités ou incompatibilités?

L’individualité doit exister car elle est à la base de l’identité de la personnalité. De manière similaire, l’individualité d’une culture représente la base de l’identité d’un peuple. Le processus de globalisation, d’universalité ne peut pas se produire au-delà de la construction d’un réseau de traditions, de particularités, de fragmentations, de localisations etc. Chaque culture garde son individualité et enrichit sa valeur en se rapportant à la pluralité.

Les concepts de „globalisation” et „pluralité” ne prendraient pas vie s’il n’y avait pas les concepts de „tradition”, respectivement „individualité”, tandis que ces derniers n’auraient point de possibilité de se mettre en valeur, sans les premiers.

✓ Assurer les perspectives d’approche intégrée des contenus

De multiples domaines, disciplines, problématiques et thèmes interfèrent et contribuent, de manière complémentaire, à la cristallisation des traditions populaires, ce qui facilite l’identification des liens entre les contenus impliqués, leur approche intégrée. C’est ainsi que les étudiants peuvent se former une vision intégrative sur la réalité.

Le parallélisme entre les valeurs traditionnelles et celles chrétiennes, constaté au long de l’histoire et qui a modelé toute la culture et civilisation européenne, conduit à l’idée d’aborder corrélativement les paradigmes éducationnel et chrétien.

✓ Curriculum basé sur les traditions – actes de récupération archétypale

De la perspective pragmatique, un curriculum des traditions se propose de modeler la personnalité des individus et de leur former des comportements désirables, en conformité avec les valeurs archétypales. Le contenu de l’enseignement fondé sur les traditions consiste dans un système de valeurs qui comprend tout d’abord des modèles attitudeux et

comportementaux conformes à l'archétype, sans pourtant négliger les autres composants: connaissances, habiletés, capacités, compétences, stratégies.

En même temps, on tiendra compte du fait que les individus qui sont éduqués de nos jours vont s'intégrer dans la vie sociale et professionnelle d'un monde dynamique et provocateur.

✓ L'expérience éducative de la tradition (son rôle éducatif au long des siècles), le bénéfice que l'action éducative peut engendrer par son utilisation en continu, dans l'école ou en dehors de celle-ci

En les observant jusqu'à un certain point, on constate que l'éducation et la tradition ont des éléments communs des plus importants: finalités (formation et modelage de la personnalité humaine), fonctions (transmission de valeurs), dimensions, de la perspective processuelle (information et formation) et de la perspective des contenus véhiculés (technologique, axiologique, spirituelle, cognitive, psychomotrice etc.), principes éducationnels (par exemple, lier la théorie à la pratique, respectivement lier la pratique à la théorie) etc., tout en précisant qu'*une tradition bien comprise peut et doit être tout autre chose qu'une reprise du passé... Dans ce cas, la tradition peut être conçue comme étant pour un peuple ce que la mémoire est pour un individu, c'est-à-dire le contraire de l'habitude mécanique ou de la routine. Elle ne consistera point en subir passivement l'action du passé mais en connaître sa propre histoire, se rendre compte que l'on continue quelque chose, bien savoir ce que l'on continue, en chercher les directions, s'acquitter finalement envers le passé, être en clair avec ses propres expériences dures et ne plus les reprendre* (D. Parodi, apud. Stanciu Stoian et Petre Alexandru, 1978).

✓ Le curriculum fondé sur les traditions, solution à la crise morale de la société (de la matrice sociale)

Les causes principales de la crise morale des sociétés modernes sont la marginalisation ou même la perte du contact avec la tradition populaire. C'est pourquoi, un curriculum des traditions pourrait contribuer grandement à diminuer ou même à remédier la crise morale; les valeurs traditionnelles et, en complémentarité, celles religieuses constituent le fondement des comportements éthiques et moraux de toute époque historique. Le système éducatif doit transmettre des valeurs et déterminer des comportements qui développent des attitudes de communication et un relationnement interpersonnel et intercommunautaire, afin de percevoir l'altérité comme valeur et point comme obstacle. Il faut stimuler et développer l'esprit critique des étudiants, de manière qu'ils puissent comprendre combien une certaine culture est ouverte ou bien réticente au dialogue.

✓ Un curriculum des traditions assure la transmission verticale, entre les générations, des propres valeurs culturelles

L'humanité doit revenir au spécifique culturel représenté par les traditions afin d'assurer sa survie, son intégrité, son développement, étant bien connu qu'elle, la culture, représente l'essence même du développement. Dans le processus d'enseignement, même au niveau individuel, des efforts sont nécessaires pour accepter et s'appropriier les valeurs généralement humaines, les valeurs chrétiennes et celles modernes, mais toutes celles-ci bien comprises. Là où les repères de valeur manquent, des comportements déviants et antisociaux se font voir.

Le processus d'apprentissage de l'étudiant parcourt le trajet de la culture universelle. *Même si le monde en son ensemble va toujours en avant, la jeunesse doit pourtant tout*

repandre dès le début et parcourir individuellement les époques de la culture universelle (Goethe, apud B. Șerbănescu, 2000, p. 8).

✓ La possibilité d'adapter et de combiner la tradition aux nouvelles ressources, l'actualiser à jour, sans en dénaturer le message

Au niveau spirituel, il y a la possibilité de s'adapter au nouveau, sans négation de l'ancien: construire une harmonie dans laquelle l'ancien et le nouveau cohabitent.

Au niveau matériel, il y a la possibilité que la tradition populaire soit recherchée, valorisée et valorifiée plus facilement, par l'entremise ou au concours des nouvelles ressources. Et l'on pense ici aux appareils à enregistrer, à photographier, à filmer, à travailler les données, à la diversité des moyens de transport, aux possibilités de se déplacer vers les zones de la recherche, de popularisation, de dissémination des conclusions de la recherche etc.

Un curriculum des traditions offre la possibilité de faire entrer les traditions dans les salles de cours, dans des leçons de divers types et catégories: les noëls, par exemple, aux heures d'histoire, comme documents historiques; les veillées en filanderie aux leçons d'habiletés pratiques et d'éducation musicale; la danse populaire « Călușeru » aux classes de sport; la „turca” (masque de Noël représentant une tête de cerf) aux jeux de rôles ou aux fêtes scolaires etc.

✓ Les expériences éducationnelles de l'humanité, vérifiées au niveau de chaque génération d'individus, démontrent que *tradition* ne veut point dire aller en arrière ou quelque chose de vieilli mais, au contraire, quelque chose de haute valeur, bien validé

Accepter et valoriser la tradition ne signifie pas d'accepter quelque chose de vieilli mais de sensibiliser et former les étudiants à admettre ce qui est de valeur, surtout que chaque communauté doit être proactive.

Devient tradition un aspect contemporain valide et méritant; la culture, surtout celle traditionnelle, a été et restera l'essence et le „moteur” du développement social. Il nous reste à veiller et à faire attention au danger de la pénétration du kitch, des pseudovaleurs dans la culture.

✓ Cultiver le sentiment d'appartenance à une communauté et à une nation, affirmer l'identité culturelle de la nation, tout en respectant le multiculturalisme et l'identité individuelle et de groupe

Pour la plupart des gens, le sentiment d'appartenance est très important. Dans la Théorie d'Abraham Maslow, *Pyramide des besoins humains*, le besoin d'appartenance est associé au besoin d'amour (la nécessité d'être ensemble avec d'autres, d'appartenir à un groupe ou à une catégorie sociale, d'être accepté par les autres, d'offrir et de recevoir de l'affection). La plupart des êtres humains ressentent de l'attachement et de l'amour envers leur famille. Beaucoup se dédient à de grands groupes, par exemple à la compagnie pour laquelle ils travaillent, à l'école où ils enseignent etc. Bon nombre se trouvent profondément liés à l'endroit où ils vivent, au lieu où ils ont grandi, au pays où ils sont nés. Tous ces sentiments d'appartenance aident à l'affirmation de l'identité des individus et des communautés et l'école est celle qui, tout en respectant la lettre de la loi, a l'attribution de *contribuer à la conservation de l'identité nationale* (Loi de l'Education Nationale de 2011, TITRE I, Art.3, lettre h).

Un curriculum fondé sur les traditions aide à cultiver le sentiment d'appartenance, à affirmer l'identité nationale, de même qu'à comprendre, apprécier et respecter la diversité.

✓ Réhabilitation de la famille

Les enfants acquièrent par imitation une grande partie des valeurs et des coutumes de leur culture par l'entremise de leur famille – notamment de leurs grands-parents, qui transmettent volontiers les traditions culturelles, qu'ils connaissent pour les avoir vécues. La civilisation roumaine met un grand accent sur les valeurs de la vie de famille, tout en considérant que la famille est le milieu optimum pour élever les enfants et soigner les vieux. Malheureusement, de nos jours et surtout au milieu urbain, cette pratique n'est plus possible, à cause de l'implication des parents dans des professions qui occupent toute leur journée, parfois des jours et des nuits aussi (par exemple quand ils partent en délégation, en intérêt de service). Beaucoup d'enfants grandissent auprès de bonnes, en gardant vif le désir toujours inassouvi de se retrouver davantage, physiquement et sentimentalement, auprès de leurs parents et grands-parents. De plus en plus de familles divorcent, les relations extra-conjugales ou de nature homosexuelle sont toujours plus acceptées, la cohabitation avant le mariage est devenue une mode.

Une éducation de réhabilitation de la famille s'impose, afin de construire le sens civique, légal et moral. Un curriculum fondé sur les traditions ferait revivre parmi les étudiants le vieux modèle de la famille roumaine toute saine, qu'ils pourraient assimiler et auquel ils pourraient aspirer dans leur devenir.

✓ En connaissant les valeurs et les traits de son propre peuple, l'on arrive à se connaître soi-même et à s'autodéfinir, à s'intégrer dans la vie sociale

Les valeurs du peuple roumain sont un cumule des valeurs généralement humaines, des valeurs chrétiennes, des valeurs modernes et de celles développées par ses traits propres: le respect de ses semblables, la joie de travailler, l'estime du travail, la sagesse, l'ingéniosité, l'intelligence, l'esprit, l'intuition, le respect de l'instruction, la diligence, le sens éthique pénétrant, l'honnêteté, la dignité, la sincérité, la modestie, la sobriété, la maîtrise de soi, l'esprit de l'entraide et de la solidarité, le patriotisme, le sens de l'humour.

Un curriculum des traditions aiderait l'étudiant à connaître ses valeurs, à sentir ses racines, à pouvoir s'intégrer dans la vie sociale et, implicitement, à se connaître soi-même et à s'autodéfinir.

✓ En connaissant la tradition de son propre peuple, l'on constate que certaines habitudes, empruntées à d'autres cultures, existent depuis les vieux temps dans sa propre culture (voir Dragobete versus Valentine's day)

Par principe, l'homme n'emprunte que les choses dont ils ne dispose pas. Et il sait précisément ce qui manque à son ménage. On se demande alors, pourquoi tant de fêtes occidentales sont entrées dans notre culture, après la Révolution de 1989 et ont été avidement adoptées. La réponse n'en est qu'une seule: la grande masse des Roumains ne savait pas que nous avions, nous-mêmes, en tant que peuple, les susdites fêtes. En voilà un seul exemple: si les Roumains connaissaient tous la fête de „Dragobete” (le 24 février), seraient-ils encore tentés d'emprunter „Valentine's Day” (le 14 février), comme jour des amoureux, vu que leur signification est similaire? Et les exemples pourraient continuer...

Par cela, nous ne désavouons point les fêtes occidentales et leur pratique par les Roumains non plus mais nous ne pouvons pas être d'accord que l'on ne connaisse pas nos propres traditions, qu'elles ne soient pas mises à jour, que l'on ne se réjouisse pas de leur existence, de la dimension morale du message qu'elles transmettent.

L'un des arguments les plus solides pour la projection et l'implémentation d'un curriculum des traditions dans l'enseignement roumain est que, par cela, le peuple roumain pourra réviser et connaître ses traditions nationales.

✓ En mettant en évidence l'esprit créateur du peuple roumain, l'on contribue au développement de la créativité des étudiants dans le cadre de l'enseignement roumain

En pratiquant à l'école les vieilles formes de culture (danses populaires, sculpture en bois, en cire etc.), les étudiants peuvent exercer l'esprit créateur du peuple roumain (en gardant l'héritage des ancêtres) et peuvent assurer la survie d'un style de vie en voie de disparition, tout en travaillant, en même temps, à développer leur propre créativité.

✓ Un curriculum fondé sur les traditions peut aider à maintenir la santé mentale de l'individu

La santé est un problème social, économique et politique mais aussi un qui concerne les droits de l'homme. La famille, l'école, la communauté, l'église représentent les lieux où l'enfant grandit, se développe, s'initie et s'éduque pour se former comme vrai homme et s'intégrer dans la société.

Qu'est-ce que la santé mentale: *c'est ce que nous pensons, sentons, la manière dont nous agissons et dont nous faisons face aux épreuves de la vie. C'est la façon dont nous nous regardons nous-mêmes, nos vies et les gens qui y sont liés. Tout comme la santé physique, notre santé mentale est importante dans chaque étape de la vie. Elle inclut aussi la manière dont nous faisons face au stress, dont nous entrons en relations avec les autres et dont nous prenons nos décisions* (A. Cury, 2005, p. 7).

Il y a peu d'enseignants qui se trouvent du temps pour discuter avec leurs élèves, pour connaître leurs troubles et préoccupations, pour les comprendre, pour s'impliquer à résoudre leurs problèmes émotionnels, pour les encourager, pour augmenter leur estime de soi, pour leur apprendre (en dehors des problèmes de maths ou de langue roumaine) comment résoudre les problèmes de vie. Observer l'élève par ses qualités et non par ses défauts reste encore, pour beaucoup d'enseignants, un desideratum de la pédagogie moderne et non une réalité. En échange, la détérioration de la santé mentale (et nous, les enseignants, nous ne le savons que trop bien) est une réalité et son amélioration reste un desideratum.

Conclusions

Quelque solides que puissent être les arguments en faveur d'un curriculum basé sur les traditions, il ne saurait être implémenté avec succès qu'à la condition de l'existence d'enseignants ayant une formation initiale spéciale et spécialisée.

Dans notre désir de contourner le profil d'un tel enseignant, on souligne le trait définitoire qui pourrait le recommander: *l'humanisme*, compris comme disponibilité à aider, volontarisme. Juste au-dessus de *l'humanisme*, dans ce modèle dont nous parlons, on situe *l'implication* responsable du futur enseignant *dans sa préparation initiale* spécifique (tout en soulignant la dépendance de cette qualité de la qualité humaine du futur enseignant) et, liée à cette préparation, *l'implication* minutieuse, attentive *dans sa formation continue*.

Pour continuer, on présente aussi notre perspective et vision concernant la préparation théorique et pratique du modèle de professeur pour lequel nous plaidons. On y vient avec des propositions et des suggestions liées à son admission à la spécialisation, à son instruction initiale et à sa formation continue.

Le processus de formation des professeurs se déroule en deux étapes: la préparation initiale (réalisée pendant les études universitaires) et la formation continue (accomplie pendant toute la durée du professorat). La préparation initiale, tel que son nom même le montre, représente le trajet initiatique de l'étudiant dans *le monde de la profession didactique*, par des activités théoriques, méthodologiques et pratiques, spécifiques aux deux segments du processus d'enseignement. La préparation continue inclut les activités de formation du professeur, comprenant les actualisations, les compléments et les spécialisations théoriques, méthodologiques et pratiques de la période où il pratiquera la profession didactique.

Ayant en vue la problématique tellement complexe avec laquelle les enseignants viennent en contact dans le contexte du curriculum fondé sur les traditions (d'un côté à cause du profil psychologique de l'âge auquel il s'adresse et d'autre côté à cause de son spécifique formatif), il s'imposerait qu'à leur admission, préparation et formation l'on prenne en considération, à part l'examen organisé pour être reçus, de possibles épreuves éliminatoires qui vérifient certaines disponibilités personnelles, telles: la disponibilité d'aider, d'éduquer l'émotion des élèves, celle d'humaniser le savoir (par des histoires liées à la vie des savants qui ont mis au monde la science, liées même à la science qu'ils ont fait naître, liées au parcours de cette „science”- c'est-à-dire à l'implication, aux renoncements, aux difficultés par lesquels on est arrivés aux découvertes, aux réussites, aux échecs etc.), étant bien connu que *derrière chaque information, si facilement présentée dans la salle de cours, il y a les larmes, les aventures et le courage des hommes de science* (A. Cury, 2005, p. 133).

Tel qu'il ressort des affirmations antérieures, dans notre vision, le curriculum des traditions n'exclut pas une approche scientifique des contenus, au contraire, il les connecte à l'étape du reflètement du phénomène éducationnel dans la conscience commune et, en égale mesure, à la pédagogie de l'avenir. Par la mise à l'épreuve des disponibilités du maître, rappelées ci-dessus, les étudiants connaîtraient des modèles, ils pourraient s'en choisir, ils auraient des repères etc. Ils ont besoin de modèles qui les aident à se construire.

Maintenant, au début du troisième millénaire, des syntagmes tels: valeurs populaires, valeurs nationales, valeurs occidentales, patrimoine culturel, sont de plus en plus fréquemment véhiculées. Le processus éducationnel est appelé, à son tour, à contribuer à la promotion des valeurs roumaines traditionnelles parmi les étudiants, à partir des âges les plus tendres. La recherche pédagogique se trouve de nouveaux domaines d'intérêt. Stimulée et encouragée par la pédagogie moderne, exigée par le besoin de démontrer l'identité du peuple roumain dans cette époque de la globalisation, la recherche pédagogique roumaine élargit de plus en plus son aire de préoccupations, par l'approche de thèmes circonscrits au domaine de la culture traditionnelle. Nous n'y en rappellerons que quelques-uns, dans lesquels on pourrait impliquer les étudiants qui choisissent la carrière didactique et que l'on pourrait aussi suggérer aux professeurs qui dirigent la pratique pédagogique des étudiants (et pas seulement à eux). Nous-mêmes nous avons pris l'habitude, comme enseignants, d'aller dans les villages et rechercher, avec nos étudiants, des éléments de tradition ayant un rôle formatif dans la personnalité de ces derniers. On y fait part de quelques-unes de nos modalités d'investigation, en suggérant aussi de les introduire parmi les activités d'instruction initiale et de formation continue des professeurs: les excursions d'études dans le village roumain (pour prendre contact sur le vif avec ses gens, avec la position géographique, avec les pratiques de la vie

villageoise, avec la vie religieuse, avec l'aspect écologique de l'existence etc.), les recherches-actions (pour découvrir les valeurs nationales devenues traditions, telles les veillées en filanderie et pour divers travaux faits en commun afin de s'entraider, l'invitation à la noce, la désignation du paysan le plus laborieux - Pogănicu', la visite de chaque maison pour y chanter des Noël, l'habitude de la veille de la Saint-Georges où les jeunes hommes du village crient devant tout le monde les défauts des jeunes filles à marier, le rituel de la *turca* – un jeune homme masqué en cerf danse et fait des vœux pour le nouvel an), les fêtes scolaires (qui mettent en valeur exclusivement des éléments de tradition, de folklore, mises en scène par les élèves et leur professeur coordonnateur; celles-ci sont des découpages réels de la vie du village, vécus par les élèves et transposés dans des jeux de rôles devant un public citadin, une fois revenus en ville), les cours optionnels qui véhiculent des contenus appartenant à la culture et à la civilisation de Roumanie.

Ce ne sont là que quelques possibilités de mettre en valeur la tradition en déroulant des activités curriculaires et extracurriculaires mais qui pourraient éveiller aussi l'intérêt d'autres enseignants et étudiants pour ce domaine et qui pourraient également se constituer en moments de réflexion pour découvrir d'autres modalités et d'autres thèmes, encore inabordés.

En tant qu'enseignants, il nous intéresse quel serait le gain des étudiants ayant parcouru les thèmes et les contenus suggérés ci-dessus, à condition de trouver des professeurs censés de situer sur le premier plan l'éducation de l'émotion et l'humanisation du savoir : ils deviendront entrepreneurs et créatifs; ils sauront faire leurs choix; ils assumeront des risques pour réaliser les objectifs proposés; ils subiront plus facilement les rigueurs de la vie; ils développeront moins de conflits; ils seront plus réalistes, plus optimistes, plus robustes du point de vue émotionnel.

Et quel pourrait alors être le gain des enseignants? Ils auraient plus de satisfactions professionnelles qui les motiveraient à s'impliquer de suite; ils seraient plus relaxés; ils seraient, eux-mêmes, mentalement plus sains; ils auraient une relation plus proche avec leurs étudiants et avec les parents de ces derniers; ils se sentiraient épanouis; ils auraient la joie d'avoir réactivé et d'avoir transmis des valeurs authentiques, de même que d'être venus en contact direct avec les effets formatifs et informatifs de ces valeurs, reflétés dans les attitudes, les comportements et le savoir des étudiants.

Bibliographie

- Cucoș, C., (2000), *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași.
- Cury, A., (2005), (traduit par Georgiana Bărbulescu), *Părinți străluciți, profesori fascinanți*, Editura For You, București.
- Cuznețov, L., (2005), *Fundamente teoretice și metodologice ale educației pentru familie*, Centrul editorial al USM, Chișinău.
- Gray, J., (2006), (traduit par Maria Giugariu), *Copiii sunt din rai. Metode de educație pozitivă pentru a crește copii cooperanți, încrezători și sufletești*, Editura Vremea, București.
- Hazard, P., (1932), *Les livres, les enfants et les hommes*, Editura Flamarion, Paris.
- Ionescu, M.; Chiș, V., (coord.), (2001), *Pedagogie –Suporturi pentru formarea profesorilor*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.

- Ionescu, M., Bocoș, M., (coord.), (2009), *Tratat de didactică modernă*, Editura Paralela 45, Pitești.
- Mantzaridis, G., I., (2002), (traduit par Vasile Răducă), *Globalizare și universalitate –himeră și adevăr-*, Editura Bizantină, București.
- Marga, A., (2004), *Religia în era globalizării*, Editura Fundației pentru Studii Europene, Cluj-Napoca.
- Negruțiu, S., (2011), *Pași înspre un curriculum bazat pe tradiții. Posibilități, argumentare, proiectare*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Negruțiu, S., (2011), *Educația prin valorile arhetipale. O perspectivă realizabilă*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Negruțiu, S., (2008), *Cultură și Civilizație Românească. Curs opțional pentru învățământul primar*, Editura Universității Petru Maior, Tîrgu-Mureș.
- Negruțiu, S., (2005), *Valorificarea folclorului în învățământul primar. Scenarii educaționale*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
- Niculescu, B., (1999), *Trandisciplinaritatea. Manifest*, Editura Polirom, Iași.
- Praoveanu, I., (2001), *Etnografia poporului român*, Editura Paralela 45, Colecția Cursuri Universitare, București.
- Soros, G., (2002), *Despre globalizare*, Editura Polirom, Iași.
- Stoian, St., Petre, Al., (1978), *Pedagogie și folclor*, Editura Didactică și Pedagogică, București.
- Șerbănescu, B., (2000), *Valorile naționale și educația (proiect de curriculum)*, Editura Universitară „Carol Davila”, București.
- Tia, T., (2004), *Pedagogia pastorală și criza valorilor*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia.
- Văideanu, G., (1988), *Educația la frontiera dintre milenii*, Editura Politică, București.
- ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, (2001), Ediție Jubiliară a Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.
- ***, (2011), *Legea Educației Naționale*, București.
- ***, (1998; 1999), *Planul-cadru de învățământ pentru învățământul preuniversitar*, București.

MULTICULTURALISM, DEATH, FAITH AND ITS LIMITS

Rodica GRIGORE, Associate Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: This essay discusses some topics related to the problems of faith and, above all, of how people experience the limit(s) of their consciousness and of the world they live in. The main concern is to show how these issues are expressed in modern literature and especially within the specific field of modern Japanese literature. Therefore, our demonstration is stressed upon Shusaku Endo's work, taking into consideration his unusual personal experience within Christianity. The author himself often spoke of Christianity as an ill-fitted suit for his Japanese frame. In this respect, we may state that what Endo inherited rightly was his vision of the world, a sacramental worldview that sees human action within the grand narrative of God's redeeming activity in the world.

Keywords: faith, Catholicism, limit, death, tragic, modern Japanese literature, Christianity, multiculturalism.

Japanese novelist Shusaku Endo (1923 – 1996) had a long career of writing that toyed with paradoxes that put opposing forces in juxtaposition with one another and the sought of reconciliation. One of his most persistent themes, also popularized by other significant contemporary authors such as Salman Rushdie or Kazuo Ishiguro, was to address the cultural clash between East and West, in his particular case, especially in its relationship to Christianity, as the perfect example of multiculturalism within the 20th century literature. Perhaps this is not a completely new problem in the context of the Japanese literature, but one which Endo inherited from his predecessors, a long line of writers and intellectuals of the Meiji epoch begun in 1868.

Still, Shusaku Endo is the first Catholic to discuss it with such force and, to quote William Johnston, Endo's translator into English, "to draw the clear-cut conclusion that Christianity must adapt itself radically if it is to take root in the <<swamp>> of Japan."¹ Somehow a stranger in his own land, a Roman Catholic writer in a country historically hostile to Christian faith, Endo was often compared throughout his career to writers like Georges Bernanos, Flannery O'Connor or Graham Greene. His concern with the clash of cultures was the product and manifestation of an alien religion forced upon him in his youth: "I became a Catholic against my will"², we would say. Therefore he sought to reconcile this Western faith with the legacy of the East, and in doing so he saw both East and West bend and sometimes break. Endo emerged from a generation of pre-World War II Japanese Christian writers who struggled to maintain their faith in light of cultural identification as Japanese. His is a vision "of orthodoxy acculturation"³: in this respect, the novel *Silence* will be the main focus, particularly its climactic scene where the protagonist is confronted both with the option of committing apostasy in order to save the tortured

¹ William Johnston, *Translator's Preface*, in *Silence* by Shusaku Endo (New York, 1980), XV.

² *Ibid.*, xvi.

³ Brett R. Dewey, *op. cit.*, 2.

peasants and a mystical vision of a suffering and redeeming Christ. In this scene, as we will see, Endo appears as having a robustly Catholic sacramental view of the world and, at the same time, he succeeds in shaping his Catholicism in a way distinctly Japanese. Therefore, we may agree with Brett R. Dewey: “His is a literature of liberation from Western theological imperialism, and yet radically Catholic.”⁴

The interesting fact as far as this matter is concerned was that for the Christian writers in Japan at that particular time, “their faith gave way to a kind of humanism, or to a special mode of thought and style known in Japan as ‘naturalism’.”⁵ Within this context, Shusaku Endo is given credit for the increased acceptance of Christianity in Japanese literature. Some critics considered that this happened exactly because Endo offered a sound rebuttal to the kind of naturalism that plagued the pre-war generation; this rebuttal is not attempted on a philosophical level, but primarily on the literary one, with a clearly Catholic core; still, whether in Japan or in the West, the debate about ‘naturalism’ and its forms in literature was nothing new to Endo. He was interested in the interstices of religious and cultural contradiction: a redeemer who does not rise, an all-powerful god who is weak, an Easterner in the West, as in his work *The Samurai*, or a Westerner in the East, as in his last novel *The Deep River*, or his most famous book, *Silence* – all of these are comparable to the Hegelian thesis / antithesis pairs from which he seeks to create a synthesis. It is his well-known novel *Silence* (1969), treating the first insertions of West into East, the period in which Portuguese Jesuit missionaries attempted to bring Christianity to Japan that may serve the reader as an exercise in paradoxical moral choices, a window from East to West and West to East. The title itself is meaningful on many levels: it is at once the silence of the East when faced with the onslaughts of the West, the silence of the West as it fails to fathom the East, the silence of the samurai who seek to rid their islands of Christianity, the silence of the missionaries as they hide from persecutions and martyrdom and, above all, the silence of the Western god in the face of suffering of the innocent. The silence is broken only by the consequences of moral action: the suffering of the tortured, the screams of the dying, the casuistry of those who recant their faith. And, again, above all, the cry of the peasant Christians, as they ask “Why?”

The book deals with the terrible persecutions Christians were subject to during the 17th century. All these tortures produced thousands of martyrs and, subsequently, a fascinating underground hybrid church called “Kakuro”, which survived hundreds of years in secret, and an enduring ambiguous relationship between Japanese culture and Catholicism. The author used these themes in almost all his novels and short stories. Endo, baptized at the age of eleven because his mother had turned to faith in the wake of personal difficulties, described his Catholicism as “a kind of ready-made suit... I had to decide either to make this ready-made suit fit my body or get rid of it and find another suit that fitted... There were many times when I felt I wanted to get rid of my Catholicism, but I was finally unable to do so.”⁶ As a Christian child in Japan, he was taunted by his peers for his religion. As a student come to France after World War II to study Catholic novelists, his

⁴ Ibid., 2.

⁵ David L. Swain, “The Anguish of an Alien: Confessions of a Japanese Christian”, *The Christian Century* 112, no. 34 (Chicago, Illinois, November 1995), 1120.

⁶ William Johnston, op. cit., xvi.

faith was irrelevant to those who may have shared it, but who deplored him nonetheless because he was Japanese. It seemed, at that point, that it would have to be the suit that changed – it brought him nothing but suffering.

Endo remains one of Japan's great 20th century authors, and like Walker Percy or Graham Greene, he is a Catholic who spent a good portion of his literary career writing about faith and the struggle with it. For example, in *Silence* he asks a question people don't usually want to face: it's the same question that Jesus asked as he suffered on the cross, "My God, my God, why have you abandoned me?" Therefore, the silence analyzed by Endo is the silence of God confronted with all these awful events. Still, while the main character of the novel, the priest Sebastian Rodrigues, struggles with these problems, with this silence and above all with his own faith, the book as a whole turns to be self-affirming. Like Miguel de Unamuno's *San Manuel Bueno, Martir* (the story of a priest who does not believe in the resurrection), the loss of faith equates to a loss of purpose, a loss of strength and a loss of humanity which paints the power of God – silent though he may be – much more powerfully than words could ever do.

While engaged in the struggle, Rodrigues and his brother priests and Christians have a strength to which the reader really gravitates. When they lose their struggle, they become (repeatedly Endo uses this word to such powerful effect): "servile". How ironic: when characters place themselves at the service of God, they are "pillars of strength"; when they reject faith-driven duty, they become "servile"... Of course, Shusaku Endo's work is not so simply reduced. The specific circumstances of his characters and priests make us think what we would have done if we were in their place. As one character comments on a group of Japanese Christians that are being tortured mercilessly, "certainly Christ would have apostatized for them."⁷ Some critics found rather blasphemous to think or write this way, but Endo did so and succeeded in remaining a Catholic. No doubt, however, one who for better or worse, confronts the historical and philosophical questions of his religion.

In this exquisite novel, Endo uses the background of persecutions to contemplate all these problems and many other as well. The novel can be read on many levels, but it is primarily a book about suffering and redemption, nature and grace, life and death. The author is fully aware of the intricate debate on grace, nature and death, expressing an opinion critical of reducing all things to the natural and equally critical of casting the hope of the Church into an escapist future. Within this context, he writes his book about a young Portuguese Jesuit, father Sebastian Rodrigues. At the same time, *Silence* presents an autobiographically charged assault on what Endo sees as a vision of a triumphant Christ indicative of Western Christianity. His resolution to what he sees as a cultural and theological problem, arrived at through a driving, sparse and haunting narrative style, can only be described as a product of his "christocentric imagination"⁸. The writer presents a new image of Christ that resolves, however imperfectly, the cultural and theological tensions of a traditional Catholicism seeking headway in Japan. There is something to François Mauriac's self-description, "I am a metaphysician who works in the concrete"

⁷ Shusaku Endo, *Silence*. Translated by William Johnston (New York, 1980), 123.

⁸ Brett R. Dewey, op. cit., 4.

that rings true in Shusaku Endo. In fact, there is little doubt that Endo was shaped, at some extent, by reflections on the life of Jesus, having followed the steps of his literary forefather Mauriac in writing an account of the Divine Being.

In the final attempt to convince the captured priest to turn traitor, his former mentor Ferreira is brought in. The long years of speculation as to Ferreira's fate are answered when he enters the room. The teacher is now at the behest of the government, performing scholarly duties, translating Western texts and even writing an anti-Christian apologetic. He has taken a Japanese name and a Japanese wife and has already given up all hope for Christianity flourishing in such a country; he protests that he is still, in some diminished capacity, useful to those whom he originally came to serve. Ferreira now appears completely and for ever in the employ of the Japanese magistrates and reveals the reason for his apostasy: Christian peasants had been hung in the pit and Ferreira was told that they would not be released until he denied his faith. The same choice now faces Rodrigues: three peasants hang in the pit moaning piteously; unless Rodrigues tramples on the "fumie", on the face of Christ he has loved for so long, they will die a slow and terrible death. After all, how grand could this Jesus be if priests walk across His face? In this manner, the representatives of the new Tokugawa shogunate thought they could devalue the Christian message and cut its roots, hoping it would soon die out completely.

The dilemma itself may be simple, but the questions it raises are not. Can a Christian let others suffer for his beliefs? One may think of precedents in Christian history and there are many of them. Still, like the above mentioned Japanese translator, Christovao Ferreira functions as a mouthpiece for the "virtue" of apostasy. The Church can perform societal good, according to Ferreira, only by leaving the Japanese people alone. When confronted with why he himself apostatized, Ferreira readily admitted that, as peasants hung in the pit, their moans within hearing distance, he realized he must do something for them simply because God did nothing: "God did not a single thing and I prayed with all my strength; but God did nothing."⁹ Having lost faith in God and the Church, Ferreira did the only thing he thought he could do for the tortured peasants. Does Ferreira convince Rodrigues and Endo? Does the translator? Do they convince the reader? Do the translator's words ring loud in Rodrigues' ears that Japan is a "mud-swamp incapable of supporting the roots of Christianity"? Is this why he tramples on the "fumie" representing Christ? As in an answer to all these questions, in the most shocking twist of the novel, Jesus himself makes his appearance. The haunting silence of God is finally broken; the face of Jesus, constantly on the mind of Rodrigues throughout the whole novel, appears in the end and speaks a word of permission. But many details are different from what the character expected: "Yet the face was different from that on which the priest has gazed so often in Portugal, in Rome, in Goa and in Macao. It was not Christ whose face was filled with majesty and glory; neither was it a face made beautiful by endurance to pain; nor was it a face with strength of a will that has repelled temptation. The face of the man who then lay at his feet [in the fumie] was sunken and utterly exhausted... The sorrow it had gazed up at him [Rodrigues] as the eyes spoke appealingly: 'Trample! Trample! It is to be trampled on by you that I am here.'"

⁹ Shusaku Endo, *op. cit.*, 182.

The triumphant Christ of the West, dominant in the mind's eye of Rodrigues until now, has shifted to a kenotic Christ, somehow emptied and broken. The silence of God, then, is broken in no triumphant blaring of horns or in a shadow of divine might, but in a paradox and mystery of divine suffering. God is silent to suffering, but at the same time is suffering alongside creation. The beautiful vision, this face-to-face encounter with God, is turned upside down: the suffering Christ who encourages so-called apostasy embodies a radical image of God. This is a necessary picture within this novel: our natural longing for God equally matches God's desire to relate and engage the human. In the end, the soothing hymnody of the persecuted Japanese Christians: "We're on our way to the temple of Paradise,/ To the great Temple..." affirms our basic nature to seek the unmoved Mover, while God has shown himself involved in the affairs of the world. Escapist-future eschatological and simplistic or naturalistic interpretations of Endo crumble: the writer's vision of a graced nature permeates his entire project. The exclusively future hope of the peasants and the naturalistic goals of the translator are both equally critiqued.

In trampling the "fumie", Rodrigues frees the peasants. It is an action, partaking in the action of God, which bears fruit among the people. In treading on the image of the savior, Rodrigues is not committing apostasy after all. On the contrary, he is affirming the true vocation of Christ; he is partaking in divine mission. The Portuguese priest sacrifices himself, including his pride and place as an upstanding member of the clergy, in order to participate with God in a redemptive suffering that seeks the ultimate liberation of the poor people. So Rodrigues trample, but his trampling hurts; it is not just a formality, as the translator would hope us to think. The author writes: "The priest raises his foot. In it he feels a dull, heavy pain. This is no mere formality. He will now trample on what he has considered the most beautiful thing in his life, on what he has believed most pure, on what is filled with the ideals and the dreams of man." Endo concludes, therefore: "How his foot aches!"¹⁰ Suffering the victory of God hurts and implies a divine patience and victory that rests not on societal fixes or divine fiat, but on human participation in the long suffering of God. Grace and nature are one; our history is participation in salvation history.

Salvation is now, in suffering not political parties, government structures or future-oriented hopes. The free offering of God is preserved in this rendering: "Trample!" meaning, in fact, "You may trample, I allow you to trample." So we can say with Flannery O'Connor that "there is nothing in our faith that implies a foregone optimism for man so free that with his last breath he can say 'No'."¹¹ In fact, the deeper issue here, in the novel of Shusaku Endo, is suffering for the sake of Christ. Jesus makes clear in the Gospels that his followers must take up their cross; as Jesus says in Luke, "They will arrest you and persecute you; they will hand you over to synagogues and prisons, and you will be brought before kings and governors because of my name." As perhaps only a great novel can, *Silence* probes the strangeness of the Incarnation and death of Christ, the mystery of a God who does not simply wipe away the world's suffering, but chooses to share it. This goes to the heart of Rodrigues' questions about God's silence: why does God not speak in the face of so much human agony? Endo drops hints that Rodrigues is tempted to apostatize to save

¹⁰ Shusaku Endo, op. cit., 197.

¹¹ Flannery O'Connor, *Mystery and Manners* (New York, 2001), 182.

the peasants, simply because he believes God will not save them. But on the other hand, the author suggests that Rodrigues does indeed hear God break this silence, in the moment he was advised to trample on the “fumie”: “Trample! It was to be trampled on by men I was born into this world. It was to share men’s pain that I carried my cross.”¹² God has spoken to the suffering of the world in giving the Word, Jesus Christ, made incarnate to suffer the pain of humanity. In this respect, Ferreira puts the argument to Rodrigues: “A priest ought to live in imitation of Christ. And certainly Christ would have apostatized for [these peasants].”¹³ In this novel, Endo’s character of Ferreira serves as a goad to Rodrigues’ pride; it is Rodrigues’ pride, hidden behind his self-abnegating journey toward martyrdom that sets up the climactic scene in the book. As he sets his face toward Japan, Rodrigues writes some letters in dread-filled yet fascinated tones of the perils that await him. The young priest is haunted and feels himself pulled toward Japan, by a vivid vision of the face of Christ.

Endo compels us to admire the Jesuit’s willingness to face up any torture for the sake of the holy gospel, and we (the readers) have no doubt that he has strength to die for Christ. But the novelist subtly lets Rodrigues overplay his courage until it touches on pride: in the end, he risks violating the church’s stern admonition that a Catholic must never seek martyrdom...A deep moral ambiguity suffuses the story and opens a wound that endures long after the reader puts the book down. In fact, it is the particular God *Silence* speaks about the one who refuses to close the wound; he has chosen not to eliminate the suffering, but to suffer with this poor humanity. It is this Jesus who haunts Father Sebastian Rodrigues, the main character of Endo’s novel.

Though Rodrigues’ turmoil over stepping on the “fumie” was intensely personal, Endo’s vision of the gospel is not at all individualistic, for it ends with the Church in Japan passing on traditions and forms suitable to the Japanese. It is a gospel with its roots in the radical nature of God-with-us, and finds social embodiment in the Church, even if authorities of the West would rather condemn the Church that is represented at the end of *Silence*. As the book ends and Rodrigues listens to Kichijiro’s confession, the priest affirms that “Even now I am the last priest in this land. But Our Lord was not silent. Even if he had been silent, my life until this day would have spoken of him.”¹⁴ *Silence* is as a whole a grave book about Church and culture, triumph and suffering. But most of all, the novel is about presenting a human nature bent towards God and a God towards his people. In effect, *Silence* asks if there is only one kind of martyrdom: could one sacrifice not only one’s body, but one’s very moral integrity for the sake of others? The author gently inflates Rodrigues’ pride precisely to raise this particular question. The Jesuit seeks at one point physical martyrdom as a prize. He wants to atone for the sin of Ferreira and share a martyr’s glorious triumph over sin and death. But Endo suggests that a deeper martyrdom may await Rodrigues: the death of his very self as a Christian and as a moral person. This suggests that the standard concept of heroic virtue is radically effaced by the logic of God’s kenosis, by God’s self-emptying to take the form of a slave, as Paul puts it in Philippians. In this novel, Shusaku Endo provocatively pushes basic Christian logic,

¹² Shusaku Endo, op. cit., 175

¹³ Shusaku Endo, op. cit., 170

¹⁴ Shusaku Endo, op. cit., 112.

already paradoxical, to a more extreme conclusion. If it is true, as many Christian martyrs have affirmed, that for the Christian, the body is as nothing when compared to the eternity of the soul then is the crucifixion of the soul a martyrdom which makes other martyrdoms pale in comparison? In any case, those who look for tidy endings should not read *Silence*. For after all, Endo is not interested in deciding if Rodrigues did the right thing. His novel is a meditation on the Incarnation, not a handbook of morals. Christ continuing torment of human beings is the strange drama of a somehow homeless God who suffers with us. “It is precisely in this apparent silence, in this self-emptying, that salvation unfolds”¹⁵, as William Cavanaugh argues.

It is not, however, only the theological questions Endo raises, that interests us here. Rather, the moral dilemmas that the author places before Rodrigues and the ethical problems he discusses are some essential points of insertion for the Western reader: Endo seems to ask that we bracket the question of the property of missionary work or, as he himself puts it, how to cultivate the seed of Christianity in the swamp of Japan; instead, Rodrigues’ options, strictly and narrowly delineated, are the substance of the novel. Of course, the first dilemma Rodrigues faces is what to do with Kichijiro: in doing so, Endo creates a complication that adds an acerbic twist to both characters. The apostate Japanese is aware of his own weakness and need for mercy and yet he is exactly as he was created to be. Should not that god who created him thus then give him the strength to either persevere in his faith or break away from it altogether? Conflicting desires create a character which is, like the rest of us all, human in his frailty and weak in his vice. Eventually, Rodrigues sees the parallels between his life and the life of Kichijiro: they are both weak. As Peter Alig put it, “Through the course of Rodrigues’ arrival in Japan, eventual apostasy and loss of identity, he comes to identify an equality between himself and Kichijiro, an equality based on the need for love in the midst of failure.”¹⁶

The climactic moral question Rodrigues faces is to apostatize or hold on to his faith. But this question, like that of Kichijiro, is not as simple as it appears on the surface: if he apostatizes, he is told, he may spare other Christians from torture; after all, he has been sent to Japan as a shepherd to these peasants. But is really his apostasy in their best interest? Is it in his best interest? In the selfish calculus that is historical Tomistic doctrine, one must be concerned first and foremost with the salvation of one’s soul. Does Rodrigues publicly renounce his faith, putting his soul in jeopardy, in order to spare others from death? Or does he turn his back on those whom he has been sent to minister to? This dilemma cannot be unpacked easily. Can Rodrigues publicly split from the visible church? And what effect will this have on the Christians he has come to help? Which is worth more in this triangle: his own public commitment, the lives of these particular Christians or the existence of small groups of Christians throughout the island? But that is not where Endo leaves Rodrigues: he throws another weight on the scale. In fact, these “Christians” before him are actually peasants who have already renounced their faith and they are suffering

¹⁵ William Cavanaugh, “*An Apocalyptic Reading of Endo’s <<Silence>>*”, in *Logos 2* (Wayne, Summer 1999), 114.

¹⁶ Peter Alig, “Power in Disgrace: Shusaku Endo and the Faces of Belonging and Exile”, *Acton Institute for the Study of Religion and Liberty Papers* (Ottawa, 1996), 98.

torture anyway; does that change the equation at all? Rodrigues must choose one of these options: abnegate his responsibility or abnegate his own pride.

In other works, especially in his last novel, *The Deep River*, Endo argues that the recognition of weakness and the concomitant denial of one's own place in the world is a necessary step toward wholeness. Ferreira hints at this conclusion himself, when he addresses his old pupil. Sitting behind this pressing moral issue is something less spectacular, but far more grave. Rodrigues may, in the words of James E. Barcus, "be at best loving an illusion or at worst deceiving himself. [...] Trampling on the face of Christ, rather than being an act of apostasy, confirms Ferreira's position that Western Christianity has no future in Japan and that the Christianity the 'fumie' represents is merely another pagan religion."¹⁷ More than that, Endo here calls into question the project of missionary work in general: Ferreira himself argues with Rodrigues that "Xavier's early success, the singular motivation for later generations of Jesuits, was illusory."¹⁸ After all, another message of this powerful and grave novel is that, upon reflection, nothing is as originally seems: apparent goods may be discovered to be flawed. Apparent evils may be ultimate goods. Endo's view, that all moral decisions are subject to greater and greater scrutiny as more information is gathered, is certainly foreign to most Westerners. Like David Hume, the Scottish empiricist, Endo insists that moral decisions are based on fellow-feeling and on the strength of emotional ties, not on the objective code of ethics that exists somewhere outside the self. It is Rodrigues' concern, finally, for the peasants he has come to minister to that gives him the strength to trample on the "fumie". Ferreira's arguments and historical speculations may have helped him along, but in the end it is fellow-feeling that frees him. Of course, in his own turn, Endo leaves us his final paradoxical, tail-chasing question: which comes first, the individual or the community? In opting for one community, the peasants who are being tortured, Rodrigues harms another, the other Christians on the island and perhaps, as his opponents hope, the church throughout the world. But Endo's character is finally able to shut out the demands of the church militant to focus on these specific individuals and on his own life. He somehow moves outside himself, at the risk of damning his own soul. Whether or not this personal ethic is compatible with Western Christianity is not really the author's concern within this novel, although at certain points he seems to say that it is or may as well be. In fact, the triumphalist voices of both East and West will not condone Rodrigues' moral self-abnegation and will see his triumph as a complete failure... His most powerful image remains, then, somehow in the middle and somewhere between the individual and the world, somewhere between Christianity, Shintoism and Buddhism, between East and West, standing on the face of Christ, a part of his own soul dying at once, as doing this.

While there are many other messages present within Endo's words, the most prevalent being how to believe in a god whose only answer is silence, his novel is a useful instructional tool when attempting to view into the nature of Japanese religion; it is the clear window necessary to understand it. From this perspective, Inoue and Ferreira are

¹⁷ James E. Barcus, "For the Love of God: The Problem of Spiritual Awakening in Endo's <<Silence>>", in *Performance for a Lifetime: A Festschrift Honoring Dorothy Harrell Brown: Essays on Women, Religion and the Renaissance*. Barbara C. Ewell and Mary A. McCay, eds. (New Orleans, 1997), 65.

¹⁸ Shusaku Endo, op. cit., 187.

correct: the Japanese are willing to assimilate outside influences, but in doing so, they have a unique quality which allows them to retain their identity while recreating the assimilated element until it becomes by nature Japanese. Exactly because of all these Christianity was never able to spread into more than a simple cult in Japan as far as its very nature demands that its followers neglect their pre-existing beliefs for the belief in God as the one and only god. Unlike Buddhism, for instance, Christianity does not allow for lesser gods under the supreme Divine. In this respect, it must be remembered that the plurality of Japanese thought is common throughout the East; it is only in the West where one finds the exclusivity so often found in the Greco-Roman preoccupation with logos and the Judeo-Christian and even Muslim traditions. Japanese culture in general relishes the influx of other cultures, but it does so with the overriding understanding that once the other has been accepted, it has also been changed, so that the other becomes the native. Yes, it is true that Buddhism flourished here, but it was substantially changed into “the unique living product of its diverse origins and their combination with native elements”¹⁹, as Earhart put it in its often cited study *Japanese Experience*. It was no longer what it had been before coming to Japan; it became Japanese. The well-known strain of Pure Land Buddhism, with its devotion to Amida Buddha, and the ever popular Zen Buddhism are both Japanese developments of the religion’s theology. So the Japanese did not simply convert to an outside religion; in fact, they developed forms of Buddhism which would fit the Japanese mindset. For example, in Endo’s *Silence*, Rodrigues tells Inoue that “according to our way of thinking, truth is universal. [...] It is precisely because truth is common to all countries and all times that we call it truth.”²⁰ This is seemingly true to the Western ear, but for Inoue and his people, truth must be Japanese to be completely true. Like the already mentioned image of the “swamp”, the nature metaphor is used once again: Inoue asks Father Rodrigues if all trees are able to survive in the same soil. As he himself admits, the Governor of Chikugo did not believe Christianity was an evil religion; rather, it was more like a barren woman, who “has not the capacity to be a wife” because the union will end there, without propagating and growing, just like Christianity was doomed to fail in Japan because it was not capable of reproducing within the collective Japanese consciousness. Rodrigues’ mentor himself, Christovao Ferreira, had abandoned the cause, believing the Japanese incapable of conceiving a god like theirs. The very word used for Him in their Portuguese language, “Deus”, was pronounced by the Japanese (even by the Christians) very similar to “Dainichi”, the name of the central Buddha, the one who is above all others. Therefore, in this sense, from the very beginning, the Japanese had misinterpreted the Christian God in terms of their own supreme deity. Or, in Ferreira’s words: “From the very beginning, those same Japanese who confused ‘Deus’ to ‘Dainichi’ twisted and changed our God and began to create something different. [...] The Japanese believed not in the Christian God but in their own distortion.”²¹

At the end of the novel we learn that Rodrigues had to change his name and adopt a Japanese one, of course, after having apostatized. Still, maybe all is not lost: certainly,

¹⁹ David L. Swain, “The Anguish of an Alien: Confessions of a Japanese Christian”, *The Christian Century* 112, no. 34 (Chicago, Illinois, November 1995), 1120.

²⁰ Shusaku Endo, op. cit., 175.

²¹ Ibid., 182.

Christianity will never flourish in Japan, Rodrigues's experiences and Inoue's efforts to thwart its success hit this very point. But we have to keep in mind that in Japan religion is primarily a spiritual matter, not a dogmatic one: duality is allowed and so maybe God is present here alongside the Buddhas and the Shinto kamis. Maybe God's ways really are much more complex than the reader may perceive at first opening Endo's novel.

Bibliography

Peter Alig, "Power in Disgrace: Shusaku Endo and the Faces of Belonging and Exile", *Acton Institute for the Study of Religion and Liberty Papers* (Ottawa, 1996).

James E. Barcus, "For the Love of God: The Problem of Spiritual Awakening in Endo's <<Silence>>", in *Performance for a Lifetime: A Festschrift Honoring Dorothy Harrell Brown: Essays on Women, Religion and the Renaissance*. Barbara C. Ewell and Mary A. McCay, eds. (New Orleans, 1997).

William Cavanaugh, "An Apocalyptic Reading of Endo's <<Silence>>", in *Logos* 2 (Wayne, Summer 1999).

Brett R. Dewey, "Suffering the Patient Victory of God: Shusaku Endo and the Lessons of a Japanese Catholic", *Quodlibet Journal* 6 (Evanston, Illinois, March 2004).

Shusaku Endo, *A Life of Jesus*. Translation by Richard A. Schuchert (New York, 1978).

Shusaku Endo, *Silence*. Translated by William Johnston (New York, 1980).

William Johnston, *Translator's Preface*, in *Silence* by Shusaku Endo (New York, 1980).

Warren McWilliams, "The Pain of God in the Theology of Kazoh Kitamori", *Perspectives in Religious Studies* 8 (NC, Fall 1981).

David L. Swain, "The Anguish of an Alien: Confessions of a Japanese Christian", *The Christian Century* 112, no. 34 (Chicago, Illinois, November 1995).

THE ARGUMENTATIVE JUDICIAL DISCOURSE – LINGUISTIC HIGHLIGHTS**Silvia PITIRICIU, Associate Professor, PhD, University of Craiova**

Abstract: In the act of justice, the competence of the speaker, i.e. the lawyer, involves knowledge, skills and practical abilities, reasoning, the logic of ideas, a certain legal culture. By verbal and non-verbal language (gestures, facial expression) before the courts, the lawyer attempts to influence the opinions of the judge and jurymen. His argumentative discourse follows several stages and contains elements characterizing legal language, as well as elements belonging to common language. The technicality and accessibility of terms are fundamental and complementary features. At the level of utterances, argumentation means a series of simplifications, changes and reformulations, operations bound by thought and language flexibility, ensuring the lawyer's success while pleading.

Keywords: argumentation, legal language, utterance, connector, meaning

1. Introducere

În actul de justiție, procesul de comunicare în cadrul căruia se formulează și se transmite discursul juridic este complex. El presupune o diversitate de competențe, o adecvare situațională și stilistică. Competențele profesionale includ cunoștințe de specialitate, dar și de cultură juridică, de cultură generală, deprinderi și abilități practice profesionale. În oratoria judiciară, avocatul și discursul său sunt elemente-cheie. În discurs (pledoarie) se observă competența lingvistică, socioculturală, enciclopedică,¹ a avocatului. Numit generic *ars dicendi*², discursul juridic argumentativ presupune un număr mare de acte de vorbire realizate la intervale distincte, la care participă completul de judecată și auditoriul.

Ca specie a discursului juridic, pledoaria este un discurs argumentativ, o „expunere orală făcută de avocat în fața instanțelor judecătorești, pentru apărarea cauzei uneia dintre părțile implicate în proces” (NDULR, 1051). Ca expunere liberă³, pledoaria este un act unic, un discurs direct (*face to face*), și persuasiv (urmărește să convingă auditoriul, să determine o convingere⁴). Avocatul pledează, în mod obișnuit, pentru client, pentru completul de judecată și pentru auditoriu. Argumentarea este un act prin care avocatul își pune în valoare cunoștințele juridice, tehnice, logica, raționamentul, demonstrația, precum și oratoria. Argumentarea presupune talent intelectual, pentru că în demersul său, avocatul face analiza, sinteza, compararea și interpretarea faptelor, pentru convingerea auditoriului. Argumentarea vizează „o luare de poziție”, „adeziunea la anumite idei considerate adevărate”⁵. Ideile și raționamentele juridice trebuie „să reflecte drumul spre adevărul cauzei și, implicit, spre

¹ Cf. Roventă-Frumușani, 2005, p. 65.

² Cf. Manolescu, 1998, p. 144.

³ Este cunoscut mai mult caracterul oral al pledoariei; poate fi și un tip de discurs scris (concluziile scrise depuse de avocat instanței).

⁴ Cf. Manolescu, 1998, p. 115.

⁵ Cf. Roventă-Frumușani, 2005, p. 77.

soluționarea litigiului”⁶. Cunoașterea legislației și stabilirea obiectului procesual sunt esențiale în dosarul cauzei, pentru a identifica punctele forte și punctele slabe ale adversarului, faptele relevante și concludente, mijloacele de probațiune, soluționarea problemelor de drept⁷. Prin cele susținute, avocatul trebuie să ofere ceea ce corespunde speței, naturii procesului, în funcție de particularitățile sale individuale.

2. Caracteristici

Discursul juridic argumentativ (prin generalizare, *argumentația*) este un proces complex, care nu se desfășoară numai în instanță. El implică o întreagă muncă în afara sălii de judecată, studiul pe teren pentru adunarea probelor, studiul în bibliotecă, valorificarea întregii competențe juridice, științifice și morale, trecute prin filtrul personalității avocatului. Pornind de la *questio facti* și *questio iuris* (situația de fapt și expunerea problemelor de drept), dezbaterile judiciare se desfășoară după un tipic. În structura discursului se identifică mai multe etape desemnate prin termeni consacrați în retorica antică latină și cunoscuți în practica judiciară: *exordium*, *propositio*, *divisio*, *narratio*, *confirmatio*, *refutatio*, *digressio*, *peroratio*⁸. Fiecare etapă, cu caracteristici specifice, are echivalenți termeni comuni în limba română: *exordiul* sau introducerea, prima parte a discursului, este pregătirea de ordin psihologic, care include prezentarea portretului inculpatului, un expozeu scurt și clar al tezei care va fi demonstrată, și care are drept scop trezirea interesului pentru cauză, îndreptarea atenției spre cel care vorbește; *propunerea* se identifică cu fraza care anunță succint faptele și propunerea avocatului, adică expunerea a ceea ce dorește avocatul să obțină de la instanță; *diviziunea* sau împărțirea include părțile tratate într-o ordine clară, logică; *narațiunea* presupune subiectul, expunerea clară, concisă și credibilă a faptelor; *confirmația* este demonstrarea punctului de vedere propriu, prin care sunt susținute argumentele în favoarea clientului; *refutația* sau respingerea presupune combaterea argumentelor adversarului; *digresiunea*, cu rol esențial în contextul general al pledoariei, trebuie să fie concludentă, să nu plictisească sau să obosească auditoriul; *perorația* sau încheierea presupune sintetizarea rezultatelor demonstrației și concluzia. Publicul percepe structura discursului simplificată la patru etape: *introducere*, *subiect*, *argumentare*, *perorație*. Rolul esențial în pledoarie îl are *argumentarea*, bazată pe raționamente referitoare la situația concretă de comunicare. *Argumentarea* este un tip de discurs care trebuie să convingă auditoriul sau interlocutorul de adevărul ori falsul faptelor⁹.

3. Terminologie

În pledoarie, avocatul utilizează indiscutabil termeni tehnici. Pentru a fi înțeles și de către nespecialiști (în cauză, inculpatul pe care îl apără), avocatul trebuie să recurgă la o serie de operații de transformare și de simplificare a conținutului conceptelor utilizate în discurs. La nivel terminologic, conceptele vehiculate în pledoarie se identifică în general în lucrările lexicografice. Dicționarele specializate înregistrează o definiție tehnică a termenilor, cele de uz general, o definiție accesibilă nespecialiștilor. De exemplu: *recurs* „cale de atac prin care

⁶ Cf. Păuneț, 1975, p. 32, apud Țiclea, 2010, p. 195.

⁷ Cf. Radu-Golea, 2012, p. 33-38.

⁸ Cf. Manolescu, 1998, p. 160.

⁹ Cf. Malaurie, 2000; Țiclea, 2010, p. 190.

se cere unei instanțe superioare să verifice legalitatea și temeinicia unei hotărâri judecătorești, nedefinitive, în vederea anulării și modificării ei” (definiție tehnică)¹⁰, cf. „cerere în vederea anulării unei hotărâri judecătorești” (definiție simplificată)¹¹; *speșă* „pricină concretă supusă spre rezolvare unui organ de jurisdicție” (definiție tehnică)¹², cf. „cauză”, „pricină” (definiție prin sinonimie)¹³; *făptuitor* „persoană care a săvârșit nemijlocit o faptă prevăzută de legea penală sub forma tentativei sau a infracțiunii consumate și împotriva căreia nu a început urmărirea penală, moment din care acesta devine învinuit” (definiție tehnică)¹⁴, cf. „făptaș” (definiție prin sinonimie)¹⁵. Definițiile termenilor juridici lasă să se observe caracterul compozit¹⁶ al discursului juridic, în care elemente ale limbajului specializat se îmbină cu cele ale limbii comune.

Limbajul pledoariilor include o varietate de elemente. În limba română, aceștia sunt termeni neologici, de origine latino-romană, precum *abjudecare*, *alibi*, *cauțiune*, *clauză*, *curator*, *tutelă* (substantive); *a abroga*, *a admite*, *a contesta*, *a recuza* (verbe); termeni cu circulație în limba comună sau proveniți din limbajul popular, dar specializați ulterior pentru domeniul juridic, prin mutații semantice: *circumstanță*, *dobândire*, *repararea (pagubei)*. Terminologia juridică trebuie să fie precisă și unitară, dar și accesibilă, mai cu seamă, auditoriului. Din perspectiva tehnicii judiciare, tehnicitatea și accesibilitatea termenilor¹⁷ sunt fundamentale și complementare. De aceea, termenii specializați, pot fi înlocuiți de avocat în discuția cu clientul său, prin lexeme sau sintagme sinonime din lexicul general, comun. De exemplu: *dol* = viclenie, *fraudă* = înșelăciune, *justițiabil* = client, *intimat* = citat într-un proces în calitate de pârât, *a exonera* = a scuti pe cineva de o datorie sau o obligație, *filiație* = legătură de rudenie, *petent* = petiționar, *justițiabil* = client ș.a. La fel, și în situația unităților perifrastice, care au intrat în jargonul avocaților: *a exercita calea de atac* = a reexamina o hotărâre judecătorească (ce nu satisface una dintre părți), *a pari* = la fel, *actio civilis* = acțiune civilă, *error facti* = eroare de fapt, *divortium bona gratia* = divorț prin bună înțelegere, *fraus creditorum* = înșelarea creditorilor, *a fortiori* = cu atât mai mult, *actio in rem* = acțiune cu privire la un bun, *locus delicti commissi* = locul comiterii infracțiunii etc.¹⁸ Avocatul utilizează termeni uzuali, accesibili din perspectiva intereselor practice ale cetățeanului.

3. Elemente de pragmalingvistică

Pledoaria presupune susținerea discursului explicativ ori descriptiv al avocatului în fața instanțelor, nu înainte de a reflecta asupra celor spuse, de a ordona datele și mai ales, argumentele. Avocatul trebuie să aibă capacitatea de a construi, de a inventa, de a se adapta la situațiile create, prin presupoziii, să folosească *argumentum a fortiori* (dintr-un motiv mai puternic, cu atât mai mult), *argumentum ad iudicium* (bazat pe judecata asupra naturii

¹⁰ <http://www.rubinian.com/dictionar>

¹¹ DEXI, 1648.

¹² <http://www.rubinian.com/dictionar>

¹³ <http://www.rubinian.com/dictionar>

¹⁴ <http://www.rubinian.com/dictionar>

¹⁵ DEXI, 717.

¹⁶ Cf. Sourieux, Lerat, 1975, p. 9.

¹⁷ Cornu, 2005, p. 59.

¹⁸ Pentru expresiile latine, a se vedea Săuleanu, Rădulețu, 2007.

lucrurilor), argumente deductive, care presupun implicația logică, relația cauză-efect. Enunțurile sunt importante prin mesajul transmis. Ordinea în care frazele se succed trebuie să corespundă succesiunii ideilor¹⁹. În discursul avocatului, se disting mai multe tipuri de enunțuri: *verdictive*, (recunoscute prin formula *apreciez că...*), *exercitive* (*solicit audierea...*), *comisive* (*mă angajez să...*), *comportative* (*ne cerem scuze...*)²⁰ și o anumită strategie argumentativă. Legăturile pragmatice de tip argumentativ sunt marcate prin diferiți conectori: cauzali, de susținere a argumentelor ori de respingere a contraargumentelor (conjunțiile *întrucât*, *fiindcă*, *deoarece*, adverbul *cum* devenit conjuncție prin conversiune, locuțiunile conjuncționale *pentru că*, *din cauză că*, *din pricină că*); concesivi, de rezervă sau dezacord față de argumentele interlocutorului (conjuncția *deși*, locuțiunile conjuncționale *chiar dacă*, *chiar să*, *și dacă*, *măcar dacă*, *măcar să*); adversativi, care marchează contradicția argumentativă (conjuncțiile *dar*, *iar*, *însă*, *ci*, locuțiunea conjuncțională *numai că*), explicativi (adverbul *adică*, *anume*), de precizare (adverbele *tocmai*, *chiar*, locuțiunea adverbială *cel puțin*), concluzivi (conjuncțiile *deci*, *așadar*, locuțiunile conjuncționale *prin urmare*, *în concluzie*) etc. Verbe precum *vedeți*, *știți*, *așteptați* sunt specifice pledoariilor.

În fiecare etapă a discursului, termenii utilizați trebuie să fie adecvați situațiilor și evenimentelor, condițiilor de comunicare²¹.

Expresivitatea în discurs este la fel de importantă precum claritatea frazelor. Utilizarea unor figuri de stil, în special *metafora in praesentia* sau *in absentia*, metonimia, utilizarea unor figuri de gândire, nu este străină niciunui avocat. Anadiploza, anafora, brahilogia (prin maxime și proverbe), butadele, eufemismul, aluzia, ironia, antiteza faptelor, interogația retorică condensează sentimente puternice și stimulează curiozitatea auditoriului, îndeamnă la reflecție; supozițiile, intențiile au rolul de a produce un efect asupra interlocutorului, contribuie la realizarea unui discurs persuasiv.

4. Concluzii

Avocatul trebuie să respecte rigoarea științifică în argumentare, să uzeze în fața instanței de terminologia adecvată situației de comunicare: termeni specializați, chiar ultraspecializați și, în raport cu clientul său, un lexic comun, uzual. Reformulările sunt necesare pentru a se face înțeles de către nespecialiști (clientul, publicul). Competența profesională a avocatului presupune flexibilitate în gândire și în limbaj, prezență de spirit în sesizarea elementelor care trebuie evidențiate, un discurs clar, legat, eficient pentru atingerea scopului, acela de a convinge completul de judecată de adevărul celor susținute.

Bibliografie

Austin, John, *How to Do Things with Words*, London, Oxford University Press, 1976.
Cornu, Gérard, *Linguistique juridique*, Paris, Montchrestien, 2005.

¹⁹ Pentru sintaxa textului juridic, a se vedea și Topală, 2004.

²⁰ Cf. Austin, 1976, p. 40.

²¹ A se vedea Stoichițoiu Ichim, 2006.

- Dima, Eugenia (coord.), *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI), Chișinău, Editura Arc, Editura Gunivas, 2007.
- Malaurie, Philippe, *Anthologie de la pensée juridique*, Édition Cujas, 2000.
- Manolescu, Mircea, *Arta avocatului. Șapte prelegeri*, București, Editura Humanitas, 1998.
- Oprea, Ioan, Panfil, Carmen Gabriela, Radu, Rodica, Zăstroiu, Victoria, *Noul dicționar universal al limbii române* (NDULR), București, Chișinău, Editura Litera Internațional, 2006.
- Radu-Golea, Cristina, *The Grammar of argumentation in legal discourse*, in vol. *Terminologie: textes, discours et accès aux saviors spécialisés*, GLAT, Genova, 2012, p. 33-38.
- Roventă-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, Buicurești, Editura Tritonic, 2005.
- Săuleanu, Lucian, Rădulețu, Sebastian, *Dicționar de expresii juridice latine*, București, Editura C.H. Beck, 2007.
- Souriaux, Jean-Louis, Lerat, Pierre, *Le langage du droit*, Paris, Presses Universitaires de France, 1975.
- Stoichițoiu Ichim, Adriana, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității din București, 2006.
- Topală, Dragoș Vlad, *Sintaxa propozițiilor subordonate din codurile juridice de la 1863-1865*, Craiova, Editura Universitaria, 2004.
- Țiclea, Alexandru, *Retorica*, București, Universul Juridic, 2010.
- *** *Dicționar juridic*, <http://www.rubinian.com/dictionar>

NATIONAL AND EUROPEAN CULTURAL IDENTITY

Sabina FÎNARU, Associate Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The paper refers to the issue of Romanian cultural identity as integral part of European culture, focusing on Mircea Eliade's interwar journalism; it brings together his opinions and emphasizes a dynamic perspective upon identity, whereby Eliade reveals a Romanian vocation for cultural synthesis, both diachronically and in synchrony. As the historical nationalism represents a path to cultural synchronization, Mircea Eliade adopts a moderate position with regard to the relationship between autochthonism and cosmopolitanism and considers that Romania's marginal geographical position can be capitalized on as a place of mediation. The same view appears in both his works of religious history and his literature.

Keywords: journalism, dynamic, identity, autochthonism, cosmopolitanism

To define national identity Mircea Eliade's journal articles from "Cuvântul", "Vremea" and "Destin" bring into discussion the Romanian phenomenon in relation to the historical¹ and spiritual² dimension that generates the consciousness of belonging "to a great and glorious group of people to whom history reserves a wide range of action and creation" (*Românismul d-lui Rădulescu Motru* / [Mr. Rădulescu Motru's Romanianism]), contextualizing the ethnic dimension.

Eliade's vision of the evolution of historical consciousness is organic. He outlines the morphology of Romanian historical identity through several terms that define it diachronically and synchronically: the people whose defining characteristic is creativity because of its power of assimilation, the nation with a spiritual function, and the state as cultural tool that should help every citizen to create.

Happy historical existence should therefore involve a *dynamic* and *coherent relation* between historical and ahistorical planes, cultured and popular, modern and archaic. For in Eliade's vision, intellectual *elites* and *peasants* are the most valuable *creative classes* of the Romanian people, vital groups who fulfill a historic creative mission in the ontological plane of identity: some defend its spiritual values while the others its concrete being. The "history instinct" of the two categories becomes visible in the struggle to defend freedom, the ancestors' land and its spiritual geography by assimilating world culture, fighting foreign influences and defending Romanian spirituality.

Apparently, modern creators who were spiritually located in rural intuitions seem to reflect by repetition the popular spiritual paradigm: although they did not belong to the social class of the peasantry, but came from all social classes, they did not express the soul of a

¹ This type of nationalism is in line with Rădulescu-Motru's balanced position, see the article *Românismul d-lui Rădulescu Motru* / [Mr. Rădulescu Motru's Romanianism]) about which he says that "it is nationalist without being chauvinistic, and believes in Romanianism, though without accepting the battle line of the far right (...), placed on the central axis of Kogălniceanu's and Eminescu's Romanianism (...), optimistic and confident in the continued progress of the Romanian people (...), while weighted, lucid, and critical in its nationalist judgment".

² In his article *Cultură sau politică?* / [Culture or Politics?], Eliade comments on this particular view, specific to Nae Ionescu, referring to an article written by his Magister in 1928.

class, but of the nation, characterized by "realism, propensity to experience, concrete detail, authenticity and drama" (*Realități românești* / [Romanian Realities]).

Eliade configure two alternative instances of human participation in the spiritual values involved in nationalism. The former represents the aspiration to collective eternity and involves "commitment to history, geography, and the concrete experience", a fervent living experience of love for ancestors and the earth (*ibid.*). The latter belongs to the great creators and it is *individual* and *transhistorical*.

However, both seem to be designed after a *cruciform pattern*³; they do not presuppose preservation, sterile imitation and absolutization of its forms of manifestation on the vertical axis of the past but a continuous *relativization*⁴ and *transformation* by *contextualizing* forms horizontally and linking them to historical values of the present.

Historical nationalism and its ideals, the creation of the "new man", with straightforward creative mind, bears the mark of a personalist conception, with a vitalistic energetic coloratura. Eliade illustrates it by great personalities like Eminescu, Hașdeu and Heliade Rădulescu. Because the meaning of national and individual existence is creative, the most glorious nationalists are, in his opinion, the creators of all kinds of thought, art or deed, not "dime a dozen" politicians since some take part in the "history being made" while the others serve the history which "is being consumed" (cf. *Naționalismul* / [Nationalism]).

In keeping with the concept of living in a historical plane, Eliade exalts Eminescu's national propheticism manifested through an overwhelming thirst for creation, a peerless civic optimism, courage and spirit of adventure, and considers that great spirits, that should be representative of Romania and Romanianism abroad, harmonize themselves with the "optimistic, honest, heroic and loyal soul" of the Romanian people (*Roumain, Romanian, Rumane, Rumeno*). They have promoted a messianic, prophetic or revolutionary nationalism, searching for the Romanians' historical and super-historical mission that derives not from a temporal formula, but from the consciousness of a people who creates spiritual and cultural values, new forms of life.

In our opinion, Eliade's vision as historian of religions leaves its mark on his historical philosophy in discussing the value of spiritual creations; they are at once in a relationship of *continuity* and *discontinuity* with tradition, *renewing* it with a "leap" in synchronic spiritual ontology; Eliade's conception is humanistic and opposes generous and constructive momentum to Maiorescianism⁵, critical consciousness and Puritanism, as well as a concern for revisions, ritual bans and doctrinal issues (*Popor fără misiune?* / [Missionless People?]).

This type of nationalism that fully exploits "an act of individual experience" through the "discovery of personal meaning in historical existence" is fertile, organic and becomes emblematic and *universalist*. It "shatters geography, overtakes history" and individual interests, affirming a second type of eternity, beyond history through brilliant spiritual creations that come to belong to all peoples (*România în eternitate* / [Romania in eternity]).

³ Related to this pattern of understanding, see *Comentarii la Legenda Meșterului Manole* / [Comments to the Legend of Master Manole], in *Drumul spre centru* / [The Road toward the Center], Univers, Bucharest, 1991, pp. 453-454.

⁴ Andrei Pleșu, *Limba păsărilor* / [The Language of Birds], Humanitas, Bucharest, 1994, p. 100.

⁵ The term is coined from Titu Maiorescu (1840-1917), an influential critic and political thinker of nineteenth century Romania.

Eliade disagrees with the radicalization of the two dimensions, national and universal, which has prevailed since Eminescu; their correlation seems to be done in a *reticular*, *polycentric* system, and involves an *ecumenical* vision in defining access to universalism by *deepening* the specific, the particular and the local. In his opinion, nationalism can not be achieved by purification of foreign influences and absolutization of autochthonous life forms, or by "pașoptism"⁶ which to him is indiscriminate imitation of the forms of foreign culture, but by imposing a new personal meaning of existence that would result from the right dosage of autochthonism and cosmopolitanism, as the "struggle against alien life forms" can not stop with the "establishment of native life forms" (*Naționalismul* / [*Nationalism*]).

The state and the political class should ensure the creation and maintenance of this organic balance. In analyzing how the elements that configure the historical identity of Romania are articulated, he reveals that between people and nation-state, between historical and political Romania, there are differences of experience, age, status and quality; he denounces the crisis of values which radicalizes discontinuity and makes it impossible to harmonize various forms of constituent diversity.

Thus, historical nationalism has nothing to do with political nationalism which Eliade rejects; in his opinion, "real", historical Romania has nothing in common with the weaknesses of political Romania and its leaders who compromised the *coherence* of Romanian identity. Although civic life was mistaken for politics, in Romania civility and politics have nothing in common: while the former is related to the life of the nation as a whole, seeking to *harmonize* the interests of all, the political reality is *fractured* between political parties and their opponents, while politicians have created destructive national *tensions* and compromised Romanianism internationally.

Eliade seeks the *legitimacy* of national values hierarchy in morality and spiritual fruitfulness: "True personality can not be confused with the vanity, pride, licentiousness and irresponsibility of today's leaders of the destiny of a whole nation", and his criticism of the political class lends itself to the virulence of Eminescu: "*To the first row they promoted all nullity, the unlettered, the chenapans of public life, all cheap consciences, all flexible backs, all the Levantine henchmen*" („*Dictatura*” și „*personalitatea*” / [*"Dictatorship"* and *"Personality"*]).

The solution could be the correction of this situation through a revolution of consciousness, in pursuit of a "Romanian renaissance". A Romanian Renaissance and the country's dignity could be achieved by replacing political concerns with civic ones. A non-political attitude would be equivalent to a non-violent revolution in contemporary society, where there is a gap between the life of the nation and that of the state. On the other hand, Eliade believes that the Romanians' "national instinct" throughout history has been more powerful than the class instinct, and so social revolutions occurred without bloodshed.

Like Lucian Blaga, he defines man as creator of culture, and man's purpose and greatness derive from his creative force. Peaceful reform seems to be understood as a *renovation*; "renewal" and "growth" in the spiritual plane aim a new ideology, while the artistic and philosophical creations involve an attitude and a heroic, manly model, derived

⁶ More exactly, *1848-ism* – a Romanian noun denoting the spiritual atmosphere that surrounded the revolutionary year 1848 in the Romanian Principalities.

from Papini. This position reconfigures *organically* the national cultural heritage by reference to orthodoxy and belief, "the only goal of the younger generation". For though a synthesis of ethnicity, culture does not produce "ethnic fiber" but spiritual germs developed by a religion (Brahmanism, Buddhism, Christianity) or a didactics (the study of texts, mathematics, philosophy), forwarding different spiritual positions of a people throughout its civilization (*Cultura* / [*Culture*]).

Confident in the strength of the spirit, in the ability of creative intelligence to transform historical reality, Eliade believes the restoration of Romanian dignity should take place primarily in people's consciousness. The duty of "great" people is to create and organize Romania, the country and its culture, while the duty of common people is to achieve "little things" related to citizenship in their everyday lives, in less formal circumstances: "At the moment you are asked to get down the tram at the front, to not spit on the street, to not receive tips, to not sell yourself to political parties, to not pass your kids through school by connections, to bring honor to your family first and then to the public gallery, to acquire a solid culture so that Bulgarians and Australians should not get ahead of us, to not say "Forget it!" whenever it is about a job where work and perseverance are required, and other small things like this " (*Criza românismului?* / [*Romanianism in crisis?*]).

The spirit of the "younger generation" who flourished during the 1922-1930 period claimed their difference by affirming the "values of the spirit", the integration of mystical experience into knowledge, the lived experience of fervent ideas, the spirit of adventure and desire for complete creative synthesis, by a new valorization of life.

Convinced that history is a cultural product, he believes that historical stages are "spiritual moments" that *do not manifest themselves evolutionarily*⁷ but have always achieved new spiritual syntheses. *Mobility* generates a prerequisite of creation, *diversity*. The universal character of the valorization of life lies not so much in the "understanding" and adopting other cultural forms, as it does in its own original character. The option for *moderation* in this transformation process has its origins in the organicity of the constructive momentum of geniuses. Culture is therefore historically integrated into civilization and the moments of rupture due to abandonment of some cultural patterns by *grafting* others should represent the guidelines and focus of certain new directions that would fully restore in synchrony the mechanism of the other spiritual positions located in diachrony, configuring itself according to a *dynamic, fascicular* pattern on the vertical and a *reticular* pattern on the horizontal.

Eliade's Romanianism is beyond the shallow rhetoric of national "pride", which although legitimate, is likely to slip into barren sentimentality and self-sufficiency⁸; it is not to be discussed, but affirmed in all aspects of phenomenal existence, it is felt and lived by creation within Romanian premises, by deepening the national values and by finding the universal ones that the great creative personalities of the people aspired to assimilate perhaps without being aware of it. And literature reflects, summarizes and elaborates on criticism or extolment of a series of recent spiritual experiences and positions. So, for Eliade the problem of the Romanian soul is ontological before being historical, starting from the problems of being and of reality and reaching the Romanian being and reality.

⁷ cf. Sabina Fînar, *Eliade prin Eliade* / [*Eliade through Eliade*], 3rd edition, Univers, Bucharest, 2006, pp. 9-11.

⁸ Andrei Pleșu, *op. cit.*, p. 93.

In the article *Destinul culturii românești / [The Destiny of Romanian Culture]*, Mircea Eliade defines European cultural space from the geographical constant of landscape variety that would implicitly cause a spiritual dynamics in which also Romania is involved, located on its eastern borders. On the one hand, although geographical Romania belongs to Europe, its specificity lies in the quality of being a border area, which would define the "paradox of belonging"⁹ due to the fact that there are three different cultural areas meeting here, which Romania both appropriated and sought to differentiate itself from them.

On the other hand, Romanian cultural space is *not unitary*, but *mosaic-like* and *polycentric*, due to the difference of spiritual structure and mental models in the three historical provinces: *I have hated Moldova because it is devoid of heroism (...) The sad fact is this: Moldova tempts the soul while Wallachia and Transylvania can not fight back with books that are the solution. We do not have heroic books (...) We do not have a book of ours, as Moldavian teenage girls have theirs (...) Moldavia has never understood, nor will it ever understand the values and impulses of virility. For a born-and-bred Moldavian - virility means bestiality, or presumptuousness or Nietzschean mimicry or misdirected cruelty, or pose, cerebral inferiority or emotional impairment (...) It is a gap between spiritual structures. They call us "Bucharesters", which means: tactlessness, boldness, interest, absence of ideals, lust for money, malice. We call them "of Jassy", "the meaning of which you know very well. Fortunately, Moldavia's daughters sometimes go into Wallachian bedchambers" (Împotriva Moldovei / [Against Moldavia]).*

From the historical point of view, Romania has caught the attention of Europe late in the "Aeon of nationalities", in the nineteenth century, having previously been confiscated for five centuries by adversities created by barbaric invasions after the Aurelian withdrawal and by the Ottoman Turks; its own goal was no other than resistance and its purpose in the universal plane was to save the West; its sacrifice, still uncaptalized on in Western historiographic consciousness was both of blood and wit, for the lack of spiritual tension due to the religious tolerance exhibited by non-European populations the Romanians came to grips with caused the closure, the internalization of the people's genius in pre-Roman, Latin and Byzantine spiritual traditions (*Destinul culturii românești / [The Destiny of Romanian Culture]*). These circumstances have led to several specific features and determined its major themes. The first would be the *delay* of Romanian culture, which was crystallized in two directions: religious and didactic, which should explain its *conservative* nature in an internal reference plane and its role as *savior* of European culture in an external plane. Written scholarly culture was *intermittent* due to the "terror of history" and only the creation of popular spirituality has been continuous and inexhaustible; therefore the two types of cultural expression coexisted and developed either in parallel or in interference¹⁰, as cultured classical literature states the steady presence of folk art, hence the *accessibility* for all Romanians of all our literature classics in everything linguistic, lexical and thematic. It *extended folk creation*, created authentic values, but remained in the realm of *cultural provincialism*, which generated

⁹ Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român / [The Romanian Paradox]*, Univers, Bucharest, 1998, p. 32.

¹⁰ Sorin Alexandrescu states that "folklore exists in an eternal dimension, while written culture is manifested in a temporal dimension" and highlights their discontinuous existence in the vertical plane, coupled with a discontinuity in the horizontal plane, which originates in the break with Balkanic space that occurred in Romanian culture starting with the nineteenth century through its Western orientation, *op. cit.*, p. 35.

a double spiritual attitude: one of *recovery momentum*, for assimilation and synchronization with the main directions of European literature, and the other full of complexes on account of its "minor" character¹¹. Developing under inauspicious circumstances, written Romanian culture prolonged for three centuries the *medieval spirit* through books designed to "strengthen the soul of the people and the clergy's teaching" but was also able to provide creators of *encyclopedic stature* who helped it to integrate the great stages of European culture. Eliade is of opinion that the first four decades of the twentieth century made synchronization possible through the revival of religious thought in Europe and the "entry into history" of the peoples of Asia and the "culturally archaic" peoples; because of its substantiated solidarity with the horizon of folk spirituality, Romanian culture can creatively converse with these new worlds revealed to Europe.

Romanian culture has the ability to achieve, in its moments of grace, a balance between marginality and center, between Southeast European specificity and major European cultures. Romanian culture has the role of an (inter)*mediation* cultural space that helps to create new national and universal spiritual syntheses because of its very *marginal* position. The *dynamism* of Romanian creativity and its originality lie precisely in the power of assimilation and *synthesis*, the core feature of its intimate structure. The archaic character and richness of local values are derived from the participation in the ancient *center* of European culture and ensure their *spiritual openness* to non-European cultural traditions. Similar to Oriental cultures, Romanian culture communicates to Europeans an original spiritual universe, almost unknown, capitalizing on "*traditions born from Thracian-Roman spiritual syntheses that were accomplished over the centuries by the fruitful meeting of Rome, Thrace and archaic Christianity. In this part of Europe (...) have been preserved treasures of spirituality that were once part of the very heart of European culture: for Dionysian Thrace and Orphic Greece, Imperial Rome and Christian Rome, all met in this part of Europe and it was here their most important values were created*" (*ibid.*).

A space of spiritual *synthesis*¹², present-day Romania contributed to the establishment of "real Europe, not the geographical, but the spiritual one" (*ibid.*) and therefore its reintegration into the European cultural space would help to reconfigure its ontological and spiritual integrity: "*By a miracle, the seed of Rome was not lost after Aurelian's departure from Dacia - although this leaving spelled catastrophe for the people of this rich province. But can Europe afford this second departure from Dacia nowadays? As part of Europe, physically and spiritually, can we be sacrificed again without this sacrifice to endanger the very existence and spiritual integrity of Europe? By The history's future answer to this question depends not only our survival as a nation, but also the survival of the West*"(*ibid.*).

¹¹ Eliade jotted in his *Jurnal* / [Journal]: "belonging to a minor culture, where dilettantism and improvisation are almost fatal, I entered the scientific life full of complexes, constantly terrorized by the fear of not being informed "up to date", p. 147.

¹² In *Încercarea labirintului* / [Ordeal by Labyrinth], Eliade confesses: "I felt the descendant and heir of an interesting culture because it is located between two worlds: the purely European Western and the Oriental. I participated in these two universes. Western by the Latin language, and with the legacy of Rome in morals. But I also participated in a culture influenced by the Orient and rooted in the Neolithic (...) This creative tension is perhaps somewhat more complex to us, because we are *aux confins des empires morts*, as a French writer said", Dacia, Cluj-Napoca, 1990, p. 88.

Bibliography

Eliade, Mircea

Volumes

Încercarea labirintului [*Ordeal by Labyrinth*], Dacia, Cluj-Napoca, 1990

Jurnal [*Journal*], I, Humanitas, Bucharest, 1993

Comentarii la Legenda Meșterului Manole [“*Comments to the Legend of Master Manole*”] in *Drumul spre centru* [*The Road toward the Center*], Univers, Bucharest, 1991

Articles (originally published in Romanian)

Cele două Români [*The Two Romanians*], in “Vremea”, October 4, 1936; *Criza românismului?* [*Romanianism in Crisis?*], in “Vremea”, February 10, 1935; *Cultură sau politică?* [*Culture or Politics?*], în “Vremea”, February 21, 1935; *Cultura* [*Culture*], in “Cuvîntul”, October 4, 1927; *Destinul culturii românești* [*The Destiny of Romanian Culture*], in “Destin”, Review of Romanian Culture, no. 6-7, August, Madrid, 1953; *Destinuri românești* [*Romanian Destinies*], in “Vremea”, March 22, 1936; *Ființa românească* [*The Romanian Being*], in “Vremea”, November 15, 1936; „*Dictatura*” și „*personalitatea*” [*'Dictatorship' and 'Personality'*], in “Vremea”, March 28, 1937; *Gîndire minoră și gînditori paraziți* [*Minor Thinking and Parasitic Thinkers*], in “Cuvîntul”, January 8, 1928; *Împotriva Moldovei* [*Against Moldavia*], in “Cuvîntul”, February 19, 1928; *Mai multe feluri de naționalisti* [*Several Types of Nationalists*], in “Vremea”, July 5, 1936; *Naționalismul* [*Nationalism*], in „Vremea”, special Easter issue, 1937; *Popor fără misiune?* [*Missionless People?*], in “Vremea”, December 1, 1935; *Realități românești* [*Romanian Realities*], in “Vremea”, June 16, 1935; *Renaștere românească* [*Romanian Rebirth*], in “Vremea”, April 21, 1935; *Restaurarea demnității românești* [*The Restoration of Romanian Dignity*], in “Vremea”, September 1, 1935; *Români deștepți și nemulțumiți* [*Smart Discontented Romanians*], in “Viața literară”, December 25, 1934 - January 10, 1935; *România în eternitate* [*Romania in Eternity*], in “Vremea”, October 13, 1935; *Românismul d-lui Rădulescu Motru* [*Mr. Radulescu-Motru's Romanianism*], in “Vremea”, July 7, 1935; *Românismul și complexe de inferioritate* [*Romanianism and Inferiority Complexes*], in “Vremea”, May 5, 1935; *Roumain, Romanian, Ruman, Rumeno* (--/--), in “Vremea”, June 2, 1935; *Teozofie?* [*Theosophy?*], in “Cuvîntul”, October 22, 1927

General bibliography

Alexandrescu, Sorin, *Paradoxul roman* [*The Romanian Paradox*], Univers, Bucharest, 1998

Antoși, Sorin, *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode* [*The Exercise of Distance. Discourses, Societies, Methods*], Nemira, Bucharest, 1998

Fînar, Sabina, *Eliade prin Eliade* [*Eliade through Eliade*], Univers, Bucharest, 2003

Pleșu, Andrei, *Limba păsărilor* [*The Language of Birds*], Humanitas, Bucharest, 1994

GENDER(ED) DISCOURSE: IMAGES AND EXPERIENCES IN 19TH CENTURY WOMEN'S WRITING

Ramona MIHĂILĂ, Associate Professor, Ph.D., Spiru Haret University, Bucharest

Abstract: Based on the way society is reflected in nineteenth century novels and short stories, the doctrine of separate spheres sought to restrict women's rights while simultaneously glorified women and praised the family in an era of individualism. Although the women's emancipation movement of the late nineteenth century contributed to the transformation of women's social roles, it did not reject a separate, unique female identity. Thus the latter half of the 19th century was a time of remarkable change and emancipation for Romanian women with regard to political engagement, legal status, access to higher education, and their entrance into the professions and public life. In addition, their visibility in the professional world of literature and arts enabled them to start forging a tradition of their own. The present article focuses not only on the writings of canonical writers (Sofia Nădejde, Veronica Micle) but also on a number of writers who were neglected by critics, like Eugenia Ianculescu de Reuss, Constanța Hodoș, Emilia Lungu, Adela Xenopol, Constanța Marino-Moscu, Smaranda Gheorghiu; those who wrote their work in foreign languages, (Martha Bibescu, Elena Văcărescu, Dora d'Istria), the foreign born writers Maria Rosetti, Otilia Marchiș, Bucura Dumbravă, the queens, Elisabeth (Elisabeta de Neuwied, Queen of Romania) and Marie of Romania (Marie Alexandra Victoria, previously Princess Marie of Edinburgh).

Keywords: 19th century Romanian women's gender(ed) discourse and writing

The entry of Romanian women into the profession of writing was a slow process that became clearer at the end of the 19th century. Most of the first Romanian women writers stepped on the public stage as journalists or translators and their writings were addressed especially to women. Their first translations covered a wide range of topics and genres: poetry, drama, prose, and non-fictional works such as speeches, memoirs or newspaper articles. In the Romanian Principalities, the how-to manuals for women, *Căminul* (*The Home*),¹ Ecaterina Steriadi – *Buna menajeră* (*The Good Housekeeper*), 1874, or Safta Știrbei, *Educația copiilor* (*Children's Education*), 1848, were very much in demand and urged young women to seek fulfillment in marriage and maternity. Maria Rosetti was the editor of the journal *Mama și copilul* (*Mother and Child*): Bucharest, 1865–1866 while Constanța de Dunca-Schiau (1843-1924?) (pen names E. D'Albon, Constantia Dunca de Sajo, Camille d'Alb) ran the feminist newspaper *Amicul familiei* (*The Friend of the Family*) Bucharest, 1863–1865, both of them drawing the readers' attention toward women's emancipation by presenting a comparative approach to this issue, the Western influence upon the Romanian Principalities. Other women writers focused their creation and articles on folklore and Romanian traditions, thus they set up journals in accordance with their preoccupations: Smaranda Andronescu-Gheorghiu (1857-1944) edited *Alțițe și bibiluri* (1893-1894) while Elena Didia Odorica Sevastos (1864-1929) edited *Rândunica* (1893-1894). In Bucharest, Adela Xenopol set up the journal *Dochia* (1896–1898) dedicated to feminine writing and she used to write most of the articles for it. Later she was the editor-in-chief for other three journals: *Românca* (*The Romanian Woman*), 1905–1906, *Viitorul românelor* (*The Future of*

Romanian Women), 1912–1916, and *Revista scriitoarei* (*The Woman Writer's Journal*), 1926–1928. Emilia Tailler was the editor of *Jurnalul femeii* (*The Woman's Journal*) and Eliza V. Cornea edited the journal *Rolul femeii* (*The Woman's Role*), Bucharest, 1883. Constanța Hodoș, published (1905–1907, 1914–1916), in Bucharest, *Revista noastră* (*Our Journal*), a literary, artistic and social journal.

The first novel written by a woman was published under the pseudonym Doamna L (Maria Boucher Movila), *Omul muntelui* (*The Man from the Mountains*) (1858) and there is not much information about the real identity of the writer. In 1960s there were few literary debates concerning this writer but they concluded by supposing she was a French governess who lived in Romania for a period of time. She was supported by the writer V. A. Urechia (some critics believe both of them wrote the novel, in fact) who was running the journals *Zimbrul și Vulturul* (*The Wisent and the Eagle*), *Steaua Dunării* (*The Danube's Star*) where the novel and a short story, *Amelia Ștefănescu*, were published. Other women writers also used pen names: Dora d'Istria (Princess Elena Ghica), Smara (Smaranda Gheorghiu) or Carmen Sylva (Elisabeta de Neuwied, Queen of Romania). When Queen Elisabeta wrote together with Mite Kremnitz (born Marie Charlotte von Bardeleben, pen name George Allan), both of them used the pseudonyms Dito and Item for novels such as *From Two Worlds* (1884) and *Astra* (1887), as well as for the volume *Revenge and other Novels* (1888).

Sofia Cocea (1839 -1861) wrote articles for unionist journals *Tribuna* (*The Tribune*), *Reforma* (*The Reform*), *Gazeta poporului* (*The Gazette of People*), *Zimbrul* (*The Buffalo*), *Foiletonul Zimbrului* (*The Wisent's Column*), *Românul* (*The Romanian*), *Dacia*, *Steaua Dunării* (*The Danube's Star*), *Gazeta de Moldavia* (*The Gazette of Moldavia*). In her articles she approached many aspects of the social life: the situation concerning the education and the national culture, the role of women in society, female illegitimacy (Kraus, 2011), the hard life of the peasants or the foreign affairs of the Romanian Principalities.

The French-Hungarian author of Romanian origins Otilia Marchiș (1873-1951), born in Satu Mare, was a famous international writer and artist, who embarked for an Oriental trip, as Martha Bibescu, to Japan, the Indies and the East and stops in Port-Said, Bombay, Colombo, Calcutta, Singapore, Hong-Kong, Shanghai, Yokohama and Tokyo. She sent articles for the journals such as *Budapesti Naplo*, *Uj idök* (*New Times*), *Szatmarnemeti Közlöny* (*Satu Mare Herald*), and *Luceafărul* (*The Morning Star*) and sometimes signed with the pen name Kémeri Sándor.

The first women journalists appeared on the public stage signing their contributions with pen names a “rhetorical mechanism” that as Jenny Coleman observes “allowed literary women in the nineteenth century to deal with their socially prescribed subordination was to write under an instrumental pseudonym that simultaneously embraced their identities as women while challenging the socially constructed and prescribed nature of what it meant to be a woman” (Coleman, 2011: 2), thus, Ariel (Mărgărita Miller-Verghi), D. Șerban (Claudia Millian), Elena A. Tănăsescu (Elenea Codreanu), Fatma (Elena Farago), Laura Vampa (Libertatea Bruteanu), Maura Prigor (Coralia Costescu), others chose more than one pseudonym: Fulmen, Laura, Lorica (Ecaterina Raicoviceanu). Emilia Lungu Puhallo (1853-1932) used many pen names, “Bănățeanul,” “Bănățeanul Călător,” “Bănățeanul June,” “Bănățeanul Moș,” while signing the articles for *Familia* (*The Family*), *Biserica și școala* (*The Church and School*), *Amicul familiei* (*The Friend of Family*), *Drapelul* (*The Flag*).

Thus, towards the end of the nineteenth and the beginning of the twentieth century an increasing number of educated women involved in the writing business and contributed to periodicals and newspapers by writing articles, stories, translating women's writing, because as Lorna Shelley remarks the female journalist was frequently upheld as a positive role model in journals aimed at young educated middle-class girls who may have been contemplating a writing or journalistic career. Persuasive periodical accounts of women journalists emphasized both the rigors and attractions of the profession, often casting the female journalist as a heroic New Woman figure adaptable to modern and challenging work environments (Shelley, 2009: 4)

In her journal *Femeia română* (*The Romanian Woman*), "a social, literary and domestic" journal (1879-1881), Maria Flehtenmacher wrote many reports on international conferences concerning women's emancipation and translated into Romanian the keynote speeches delivered by important feminists from France, England, and United States. For example, she translated some articles written by Eugénie Potonié-Pierre (1844–1898), a member of the Congress of Women in Paris and the founder of the Federation of French Feminist Societies in 1892, "Mama" ("The Mother") (1879), "Un răspuns" ("An Answer") (1879), "Femeia medic" ("Medicine Woman") (1879), "Munca și salariul" ("Labor and Salary") (1879).

There are a lot of anonymous translations published in installments that may be attributed also to Maria Flechtenmacher, like *Moartea Rachelei* (*Rachel et la tragedie*) (1878) by Jules Janin, *Florile și artiștii* (*Flowers and Artists*), (1878), a short story written by Madame de Genlis (1878) or *Bancherul* (*The Financier*) by M. E. Braddon (1880).

Translations represented for women another way to enter the public space, even if some of them translated without signing their versions while others used only the initial letters of their names. In the present article we will try to focus only on the translations from books written by women authors. In a chronological order, the first Romanian women translators were: Catina Faca who translated Jeanne Louise Henriette Campan's *Thoughts on Education* (1834) and Catinca Samboteanu who worked on Alain-René Lesage's *Le diable boiteux* (1835).

In 1839, Ermiona Asachi, (1821, Viena - 1900, Paris), Edgar Quinet's wife, translated one of Emile Deschamps' short stories, *Rene-Paul and Paul-Rene*, and Karoline Pichler's biblical poem *Rut*. In 1843 she translated the philosophical work of Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor* (*Dei doveri degli uomini*). In Paris she wrote (signing as Hermione Quinet) *Memoires d'exil* (1868) and *Cinquante ans d'amitie. Michelet-Quinet* (1871).

In the same year, 1839, Adelaida Cristanovschi (?-?), a translator whose biography is totally unknown, translated *Adelaïde, mémoires d'une jeune fille* written by the French author Julie de Quérangal, Madame Augustin Thierry (1802-1844) while, in 1852, Sofia Cocea translated Madame de Genlis' *Palmira and Flaminia*.

Maria Rosetti (1819-1893), who ran the journal *Mama și copilul* (*Mother and Child*) for which she wrote most of the articles, as a translator she worked on Madame Genlis' *Zuma ou la découverte du quinquina, suivi de la belle Paule, de Zénéide, et des roseaux du Tibre* (1866) and Alexandre de Saillet's *Micii hoinari fricoși* (1866).

Mărgarita Miller Verghi (1865–1953) translated poems of the English writer Elizabeth Barrett Browning (1912) and the English-born Romanian Queen Marie of Edinburgh, the

volume *Visătorul de vise* (*The Dream Dreamer*) in 1914 and *Patru anotimpuri din viața unui om* (*Four Seasons from a Man's Life*) in 1915. Eufrosina C. Hommoriceanu (1853-?) submitted to the journal "Femeia Română" patriotic poems about the War of Independence (1877-1878), like *Armata Română în 1877* (*Romanian Army in 1877*), *Românii au învins* (*The Romanians Were the Winners*) and translated *România înaintea Europei* (*Romania in front of Europe*) by Enrico Croce, 1879 and Caroline de Barrau's *Femeia și educațiunea* (*La Femme et l'Education*).

Carmen Sylva was a prolific writer and all her writings were well received by readers all around the world and they were translated by women in many languages, besides those translated into Romanian by Livia Maiorescu, Elena Rosetti, Lia Hârsu or Hélène Poénaro. The Dutch writers Cornélie Huygens and Marie de Bunsen translated five of the queen's books, *Castel Pelesch*, *Door alle eeuwen*, *Er wordt geklopt*, *Gedachten Naar* as for Cornélie and *Op lydenspaden* for Marie. Dona Faustina Saez de Melgar translated into Spanish *Flores y Perlas*. Edith Hopkirk translated into English *From memory's shrine* and *A Beai Queen's Fairy Tales* while Helen Zimmern worked on the cycle of tales *Pilgrim Sorrow* and Helen Wolff translated *Shadows on Love's Dial*. Harmath Lujza and Lina B. Büttner translated into Hungarian *Ket világból* and respectively *Egy ima. Omul et Cetatea Babei* and *Piatra Arsă. Caraimanul. Vîrful cu dor et Furnica* were translated into Russian by Madame B. D. Porozovsky.

At the literary level, the novels and the short stories written by women writers depicted the end of nineteenth century Romanian society as one controlled by the power of money. A woman who lives in this society could reach the standards of a good material situation only by associating with a man. In other words, a woman does not have a direct power and she would always depend on a male protector. As a consequence, her dependence means the assurance of the material security and the society's goodwill, as well as an extreme limited life. Therefore, the woman is caught in a trap of societal rules generated by the material situation that makes her a simple adornment in the man's life.

The restrictions imposed on women from all social categories influenced the themes that were debated in women's writings as well as the literary genres chosen by women to express themselves (Braniște, 2006). Due to the fact that most of the women from the middle or high class spent almost all their time indoors, their fiction tended to concentrate on the private sphere and brought up many topics considered taboo in the 19th century: divorce, adoptive mother, stepmothers, abortion, feminism, prostitution, domestic violence, incest, deficiencies in girls' education, interethnic marriages.

The women writers approaches many subjects concerning marriage and family life presenting women as mothers, daughters, wives, sisters: Constanța Marino-Moscu's *Ada Lazu*, abortion: Sofia Nădejde's *Patimi* (*Passions*), incest (Constanța Hodoș' *Din același sânge* (*From the Same Blood*) and Smara' (*The Ice Floe*), prostitution: Elena Văcărescu's *Vraja* (*The Spell*) or Smara's *Fata tatii* (*Daddy's Girl*), domestic violence: Constanța Hodoș's *Trei surori* (*Three Sisters*), interethnic marriages, Constanța Hodoș's *Evreica* (*The Jewish Girl*), abusive behavior of an adoptive mother: Sofia Nădejde's *Puterea banilor* (*The Power of Money*), the widow, Constanța Hodoș's *In doliu* (*The Mourning*). At the end of the 19th century women were the first ones who wrote about divorce Constanța Hodoș's *Trei surori* (*Three Sisters*), until then I. A. Bassarabescu was the only representative of the male authors

who talked about this controversial issue in a short story, *Leandrii (The Oleanders)*, where the protagonists divorced.

The women writers presented women in the paid workforce and women's unpaid work in the household economy, financially independent woman: Sofia Nădejde's *Robia banului (The Slave of Money)*.

In her article "Divorțul" ("The Divorce"), written for the journal *Femeia Română (The Romanian Woman)*, the feminist writer Nelli Cornea pointed at the lack of education for girls as being one of the main causes that led to the numerous divorces. In this sense, on the 7th of February 1863, Constanța Schiau de Dunca presented to the Legislator Chamber a project concerning the organization of the Romanian girls' education, which stipulates that: I. The elementary education is *compulsory* and *free of taxes*. II. The setting up of primary-elementary schools for girls, in a sufficient number in order to apply the law that would make the education *compulsory*. III. The prioritized admission of Romanian women to the public directive system, as teachers. IV. The setting up of Normal Schools, in order to train capable Romanian school-teachers and professors. V. The setting up of superior-primary schools for girls. The setting up of an education system that corresponds to the gymnasium for boys. VI. The setting up of schools of arts and feminine professions, namely "vocational schools." VII. The setting up of laws which place the girl's education system supervised by women inspectors and mixed inspection committees. These took effect under the form of the Primary public instruction Law from 1864.

In two of her short stories, *Mănușița (The Little Hand)* and *Brățara (The Bracelet)*, Constanța Hodoș talks about the deficiencies of girls' education within the system performed by nuns in monasteries and she also draws attention to the lack of sexual education.

In her writings, Constanța Marino-Moscu talks about liberal issues like woman's emancipation, social injustice, religion and education, marriages based on moral obligations not on legal contracts. Such an example is depicted in the short story *Ada Lazu*.

The feminist attitude of some women writers is also reflected in the construction of their female characters. In her novel *Spre emancipare (Toward Emancipation)*, Eugenia Ianculescu de Reuss proposes a unique identity model for that time: the main character is a feminist writer, a missionary. While she is giving lectures in public all around the country, Corina often stops in villages in order to make the countrywomen aware they need to be educated. She travels around the country in order to set up asylums for women lacking moral and financial support, as well as to deliver speeches in which she focused on social activity guidance and achieving the feminine ideal. The novel *Spre emancipare (Towards Emancipation)* is a manifest for women education in all the social and family fields.

Among the women who composed their writings in foreign languages, Martha Bibescu who "represents a reference point in the so-called Romanian Francophony," (Botezat, 2013: 259) conducted a successful literary career of both novels and nonfiction during the first half of the twentieth century, being a laureate of the French Academy and appointed member of the Royal Belgian Academy of French Language and Literature. Written in French, her works, as to mention the most famous ones, *Isvor, le pays des saules* (1924) and *Le Perroquet Vert* (1924), are signed "Princess Bibesco" and a series of fiction stories are published under the pseudonym "Lucile Decaux."

Dora d'Istria (Princess Elena Ghica) traveled a lot through Switzerland, Greece, France, Belgium, Germany, the United States, and Italy where she settled permanently in Florence. She wrote on ethnological matters from Balkan folklore (Romanian, Albanian, Serbian, Bulgarian and Greek) with "key topics such as Albanian nationalism, popular songs, Swiss customs, Greek inheritance" (Oktapoda, 2012) but also about the problem of the Balkan nations (Romanian, Greek, Albanian) under Ottoman occupation. She made her voice while sustaining all the Romanians should get united in a modern national state.

Besides being more a nationalist or folklorist, Dora d'Istria was also a feminist writer who presented in two important books the life of women both in Occident and Orient spaces, *Femmes en Orient* (1859-1860) and another titled *Des Femmes par une femme* (1865).

Bucura Dumbravă, also known as Františky Jozefíny Szekuliszovej or Francisca Iosepha Szeculici or Fany (Fanny) Seculici, born in Bratislava, was one of Queen Carmen Sylva's ladies in waiting. Being strongly supported by the Queen she started to write in German. Her two novels depict historical and social events having as main characters Iancu Jianu, *Haiducul* (*The Outlaw*) and Tudor Vladimirescu for *Pandurul* (*The Pandour*). In 1905, as a Romanian folklore promoter, Bucura Dumbravă created the "Chindia" Society in order to make known the Romanian dances and folk costumes. She loved hiking and she was one of the first women in the world who escalated the Mont Blanc. She wrote *Cartea Munților* (*The Book of Mountains*) as a guide for people fond of crossing mountains. Later she became interested in theosophical studies and she translated Jiddu Krishnamurti's book *At the Feet of the Master* (1924), and then she met the author at a congress. In 1925, she set up the Romanian theosophical lodge in Bucharest and she went for a trip to India. On her return she got sick on the sailing vessel and died in Port Said. The notes taken during this last trip were published post mortem, in 1927, by Emanoil Bucuța bearing the title *Pe drumurile Indiei. Cele din urmă pagini. Scrisori* (*On the Roads of India. The Last Pages. Letters*).

At the level of non-literary examples refer to newspapers articles (most of the Romanian women writers wrote for journals, too), speeches: Constanța de Dunca Schiau, *Feminismul în România* (*Feminism in Romania*) (1904), memoirs: Lucia Hossu Longin *Amintiri 1880-1930* (*Diary of 1880-1930*) (1932), letters and critical work Iulia Aricescu, who wrote the monographic work *Opera și viața Doamnei Sophia Chrisoscoleu, născută Cocca* (*The Work and Life of Mrs. Sophia Chrisoscoleu, born Cocca*) (1862), Smaranda Gheorghiu wrote the study *Veronica Micle* (1892) while *Impresii literare* (*Literary Impressions*) (1908), written by Izabela Sadoveanu-Evan, is another notable work of literary criticism. Later, in 1935, Mărgărita Miller-Verghi and Ecaterina Săndulescu compiled an anthology *Evoluția scrisului feminin în România* (*The Evolution of Women's Writing in Romania*). In the case of literature and arts role-generating areas, for instance, besides women who worked in the field of arts (the actress Agata Bârsescu, the pianist Ana Voileanu-Nicoară), or theatre reviewers (Maria Flehtenmacher), the literary texts will include short stories and novels in which the main characters are women artists Eugenia Ianculescu de Reuss, *Spre dezrobire* (*Toward Emancipation*).

The expansion of women's political influence after the War of Independence laid the foundation for the greatest political mobilization of women in Romanian history – through the setting up of many committees for women. Between the time of its founding in Iassy, in 1877 and the height of its influence even two years later, *Comitetul Central al femeilor în frunte cu*

Maria Rosetti Roznovanu (*The Central Committee Led by Maria Rosetti Roznovanu*) became an umbrella organization for a multitude of social undertakings, including woman's suffrage, in many other towns as Fălticeni, Piatra Neamț, Roman, Tecuci, and Bârlad.

Women founded many feminist societies, the first one *Reuniunea femeilor române* (*The Reunion of the Romanian Women*) in 1886, in Iassy, when Cornelia Emilian also initiated actions to support the emancipation movement. Later, in 1895, she founded *Liga femeilor române* (*The League of the Romanian Women*), the first Romanian society with statutes and a printed bulletin *Buletinul Ligii femeilor* (*The Bulletin of the Women's League*), that urged women to fight for their political rights and showed how women reformers and gender-specific issues they championed helped advance class-specific issues during a time of fundamental social, economic, and political transition.

The writer and the journalist Elena Bacaloglu, an ardent admirer of fascism, set up the National Italo-Romanian Cultural and Economic Movement in 1921 and wrote a book *Movimento nazionale fascista italo-rumeno* in 1923. In 1910, Alexandrina Cantacuzino set up the Societatea Națională a Femeilor Ortodoxe (National Orthodox Society for Women) while in 1921, together with Calypso C. Botez, Elena M. Meissner, Cornelia Emilian and other feminists she initiated Consiliul Național al Femeilor Române (National Council of Romanian Women), and later, in 1929, she founded the first feminine political party Gruparea Națională a Femeilor Române (The National Group of Romanian Women). In 1912, Maria Baiulescu set up Uniunea Femeilor Române (The Committee of Romanian Women), an organization intended to represent the women from the Austro-Hungarian Empire. Maria Baiulescu (1860-1941) was an ardent feminist supporter and a fighter for liberation of Romanians under the Hapsburg domination. She made her literary debut by publishing translations from French, English, and German literature (Saltîkov-Șcedrin, L. de Meurville, H. Bernstein, F. Freiligrath, Fr. Schiller, H. Sudermann, W. Shakespeare, J. W. Goethe) and she signed them using the pen name "Sulfina." Later she submitted articles for: *Vatra* (*The Heath*), *Familia* (*The Family*), *Gazeta Femeii* (*Women's Gazette*), *Tribuna* (*The Tribune*) *Universul literar* (*The Literary Universe*). While she strongly militated for the women's rights she delivered speeches in France, Belgium, Switzerland, Sweden, and Romania trying to make an international network of women's movements.

The end of the nineteenth century offered Romanian women both in Transylvania and in the Romanian Principalities ways to make their names on the public stage due to their involvement in political and literary issues, thus opening the road to modernization and emancipation as Romania granted women the right to vote much earlier than many Western countries and that thing could happened as to share Katherine Hunt's opinion while analyzing J. S. Mill who fought for women's rights and called "for a legal basis of equal rights of opportunity for women as a necessary step toward women's and men's moral regeneration, this was insufficient. Mill called for individuals in society to recognize women as human beings whose subjection is detrimental to humanity. The modern and moral progress of humanity depended, for Mill, upon people substantively altering their attitudes through reasonable self-reflection and critical assessment of their surroundings (Hunt, 2013: 44).

Notes and references

1. my translation. All the references to the Romanian books or publications are in my translation.

Botezat, Onorina (2013), (Re)constructing Identity Roots in Martha Bibescu's Writing," in *Gender Studies in the Age of Globalization*, Ramona Mihaila, Efstratia Oktapoda, Nancy Honicker (eds.), New York: Addleton Academic Publishers, 258-265.

Brașiște, Ludmila (2006), *Scriitori și cărți - studii și articole de teorie, istorie și critică literară*. Iași: Vasiliana '98.

Coleman, Jenny (2011), "The Disconcerting Double Bind: Anonymity and Writing as a Woman in the Nineteenth Century," *Nineteenth Century Gender Studies* 7(1): 1

Hunt, Katherine (2013), "J. S. Mill's Feminism and the Third Dimension of Power," *Journal of Research in Gender Studies* 1(3): 30-52.

Kraus, Carolyn (2011), "A Gentleman's Agreement: Female Illegitimacy in Nineteenth-Century Male-Authored Fiction," *Journal of Research in Gender Studies* 2(1): 73-94.

Oktapoda, Efstratia (2012), "Les Roumaines à Paris. Écrivaines françaises d'origine roumaine : Dora d'Istria, Anna de Noailles et Marthe Bibesco Ou Comment peut-on être Roumain dans l'Europe des Nations?" *Journal of Research in Gender Studies*, 2(2): 93-106.

Shelley, Lorna (2009), "Female Journalists and Journalism in fin-de-siècle Magazine Stories," *Nineteenth Century Gender Studies* 5(2): 4.

REFLECTIONS ON THE NATURE OF ART IN NOBEL PRIZE FOR LITERATURE ACCEPTANCE SPEECHES

Eva-Nicoleta BURDUȘEL, Associate Professor, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The main goal of the present study is to explore the countless connections between the real and fictionalized identities of a number of Nobel Prize winners. Their acceptance speeches enriched in meaning, at times, by literary interviews, letters or essays, provide an invaluable reflection upon the role of the artist, the citizen and individual in society, and shed more light on the complex mission of a writer as public intellectual.

Keywords: Nobel Prize speeches, authentic self, fictionalized self, writer as public intellectual

*"Words may, through the devotion, the skill, the passion, and the luck of writers prove to be the most powerful thing in the world."*¹

The main goal of the present study is to explore the countless connections between the real and fictionalized identities of a number of Nobel Prize winners. Their acceptance speeches enriched in meaning, at times, by literary interviews, letters or essays, provide an invaluable reflection upon the role of the artist, the citizen and individual in society, and shed more light on the complex mission of a writer as public intellectual. Reading and writing are processes that may change both individual life and the dynamics of society. We need to re-learn the art of reading as a means of understanding life; "through the imagination ... we are able to develop our ability to see the full humanness of people" and to cultivate the "inner eye".² Furthermore, just as knowledge and wisdom are not identical, a similar distinction operates between being informed which requires "reading quickly a great number of merely instructive books" and being cultivated for which "one must read slowly and with a lingering appreciation the comparatively few books that have been written by men who lived, thought and felt with style".³

Thus, the nature of Nobel Prize Acceptance Speeches, let alone the significance of the public ceremony and distinction, is to reveal the connection between the moral, humanistic and artistic functions of literature which can "... illuminate the human condition in the world of today."⁴ Aldous Huxley was aware that "the need for exposure to good art is particularly acute", therefore steadiness in a time of change could rest firmly only on unalterable values.

¹ William Golding – Nobel Prize acceptance speech

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1983/golding-lecture.html

"They may move men to speak to each other because some of those words express not just what the writer is thinking but what a huge segment of the world is thinking. They may allow man to speak to man, the man in the street to speak to his fellow until a ripple becomes a tide running through every nation."

² Martha Nussbaum, "Skills for Life", *Times Literary Supplement*, 30 April 2010, p. 15.

³ Aldous Huxley, *Texts and Pretexts*, p.2

⁴ The Nobel Prize in Literature 1983 was awarded to William Golding; prize motivation: http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1983/

The artist is “equipped with better tools than those of common men ... he opens our eyes for us”⁵ and the same idea is reinforced in another Huxleyan essay: “... the artist is endowed with a sensibility and a power of communication, a capacity to ‘put things across’ which events and the majority of people to whom events happen do not possess.”⁶

At a time when the knowledge-based society, the market-driven economy and fierce competition demand for a more scientific and pragmatic approach to life, there is an acute need for humanities, for art – now more than ever – in order to “preserve in us the best of what is human ... so that we do not retreat into the savagery of isolation and life is not reduced to the pragmatism of specialists who see things profoundly but ignore what surrounds, precedes and continues those things.”⁷ “That is why we have to continue dreaming, reading, and writing, the most effective way we have found to alleviate our mortal condition, to defeat the corrosion of time, and to transform the impossible into possibility.”⁸

Furthermore, “... the problems of the human heart in conflict with itself alone can make good writing because only that is worth writing about, worth the agony and the sweat ... It is the writer’s privilege to help man endure by lifting his heart ... The poet’s voice need not merely be the record of man, it can be one of the props, the pillars to help man endure and prevail.”⁹ Faulkner and Golding shared a similar perspective on the role of literature to increase the awareness on the importance of humanity, care, love, temperance and tolerance.

The relationship between language and literature has been of great interest and it can be traced as far back as Antiquity, pointing to the two levels of language usage, i.e. “logos” (enabling understanding) and “mythos” (enabling interpretation); later on, Aristotle coined and defined two fundamental terms, i.e. “poiesis” and “mimesis”.

Literary language may also undertake the function of increasing awareness, exposing truth, empowering individuals and nations: “Literature has words only, surely a tool as primitive as ... the soft copper chisel with which man first carved his own likeness in stone. Perhaps the soft copper chisel is not so poor a tool after all. It may be by books, stories, poetry, lectures we who have the ear of mankind can move man a little nearer the perilous safety of a warless and provident world.”¹⁰ On the contrary, “... language in art remains a highly ambiguous transaction, quicksand, a trampoline, a frozen pool which might give way under you, the author, at any time.”¹¹ (H. Pinter)

Language does not simply serve communication: indeed, the question is to what extent communication is possible at all through language which was impoverished because it was used as an instrument. The role of language was sometimes found unreliable and the solution was a “revival of language” and a “revolution of the word” advocated by Modernists. How n

⁵ Aldous Huxley, “Man and Nature” in *Texts and Pretexts*, p.49

⁶ Aldous Huxley, “Tragedy and the Whole Truth:” in *Music at Night*, p.17

⁷ Mario Vargas Llosa, Nobel Prize Acceptance Speech

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2010/vargas_llosa-lecture_en.html

“Fiction is more than an entertainment, more than an intellectual exercise that sharpens one’s sensibility and awakens a critical spirit.”

⁸ Mario Vargas Llosa, Nobel Prize Acceptance Speech

⁹ William Faulkner, Nobel Prize Acceptance Speech

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1949/faulkner-speech.html

¹⁰ William Golding, Nobel Prize Acceptance Speech

¹¹ Harold Pinter, Noble Prize Acceptance Speech

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2005/pinter-lecture-e.html

meaning be achieved if the language we use can never be a reliable tool? “We had the experience but missed the meaning, / And approach to the meaning restores the experience / In a different form.”¹²

The function of literature is further enriched by its ability to facilitate a dialogue of cultures and to bridge the wide gaps between oneness and otherness, between the centre and the periphery: “Good literature erects bridges between different peoples, and by having us enjoy, suffer, or feel surprise, unites us beneath the languages, beliefs, habits, customs, and prejudices that separate us ... Literature creates a fraternity within human diversity and eclipses the frontiers erected among men and women by ignorance, ideologies, religions, languages, and stupidity.”¹³ Moreover, Orhan Pamuk acknowledged that “literature is never just a national concern; the writer ... must have the artistry to tell his own stories as if they were other people's stories, and to tell other people's stories as if they were his own, for this is what literature is”¹⁴, a statement fully testified by the significance of a Nobel Prize for Literature, whose recipient will enjoy worldwide readership, recognition and success and whose significance transgresses national borders in order to open up new territories of previously unmapped imagination.

Questions of authenticity and identity, the distinction between real and fictionalized life also come up in Nobel Prize Acceptance Speeches; e.g. “A writer is someone who spends years patiently trying to discover the second being inside him, and the world that makes him who he is: when I speak of writing, what comes first to my mind is a person who shuts himself up in a room, sits down at a table, and alone, turns inward; amid its shadows, he builds a new world with words.”¹⁵

Cited Works:

William Faulkner, Nobel Prize Acceptance Speech

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1949/faulkner-speech.html>

William Golding, Nobel Prize acceptance Speech

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1983/golding-lecture.html>

The Nobel Prize in Literature 1983 was awarded to William Golding; prize motivation:

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/1983/>

Aldous Huxley, *Texts and Pretexts*, p.2

Aldous Huxley, “Man and Nature” in *Texts and Pretexts*, p.49

Aldous Huxley, “Tragedy and the Whole Truth” in *Music at Night*, p.17

Mario Vargas Llosa, Nobel Prize Acceptance Speech

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2010/vargas_llosa-lecture_en.html>

Martha Nussbaum, “Skills for Life”, *Times Literary Supplement*, 30 April 2010, p. 15

Orhan Pamuk, Nobel Prize Acceptance Speech

¹² T S Eliot, “Four Quartets” in *Collected Poems*, London: Faber & Faber, 1974, p.198

¹³ Mario Vargas Llosa, Noble Prize Acceptance Speech

¹⁴ Orhan Pamuk, Nobel Prize Acceptance Speech

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2006/pamuk-lecture_en.html

¹⁵ Orhan Pamuk, Nobel Prize Acceptance Speech

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2006/pamuk-lecture_en.html>

Harold Pinter, Noble Prize Acceptance Speech

<http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2005/pinter-lecture-e.html>

T S Eliot, "Four Quartets" in *Collected Poems*, London: Faber & Faber, 1974, p.198

TRANSLATING WORDS AND (THEIR?) MEANING

Bianca-Oana HAN, Assistant Professor, PhD, “Petru Maior” University of Târgu-Mureş

Abstract: It has been a never-ending debate among scholars concerned with translation issues whether they should translate the word or rather the meaning it implies. The difficulty is raised by the idea according to which different languages can never be completely rendered by translation without losing certain valuable aspects, which might therefore throw the process of translation under a dark shade. In the same light of human understanding, scholars dealing with communication issues draw attention upon a different aspect: what is the situation with the words that do not even mean what they appear in the first place in the original language? What about the meta-language and ‘reading between words’? We will try to prove that the users of languages need to be able to decode words in a double-folded instance: i.e., they need to translate the words and their meaning.

Keywords: translation, meta-language, metalinguistic awareness

In their book, *Talk Language –How to Use Conversation for Profit and Pleasure*¹, Pease and Garner remind us that people tend to hide behind words more often than they are willing to admit; that, in order to express their feelings, beliefs, opinions they seem to employ words in meaningful or meaningless combinations, depending on the ability of the interlocutors to decode the hidden message, the one that lies beyond the initial meaning of words.

This is a matter of understanding human nature and its need to sometimes polish, embellish the reality expressed. If people chose to directly state their minds, in plain, clear-cut ways, than understanding would probably be simplified, clearer, explicit but, conversations would appear blank, void of substance, missing aesthetic value, and sometimes considered even offensive. People realised the power and importance of choosing words carefully, in order to complete social functions of communication, relation, persuading, etc.

Thus, from the Ancient times, people realised that right wording, rightly used was able to convince, to manipulate people. Being the only species able to utter words and develop a language, the human being felt the need to indulge into this particular activity. Therefore, they felt the need to make proper use of the prerogative, i.e. to use language at its most. This implies expressing human feelings by means of linguistic means like lexical items, but also non-linguistic, still language-related, means like metalinguistics.

According to an online dictionary definition², the term refers to that “branch of linguistics that studies language and its relationship to other cultural behaviours. It is the study of dialogue relationships between units of speech communication as manifestations and enactments of co-existence.” Thus it requires our understanding that language cannot be used aside from human behaviour.

¹ Alan Pease, Alan Garner, *Talk Language –How to Use Conversation for Profit and Pleasure*, Simon and Schuster Ltd. London, 1989

² Acc. to <http://en.wikipedia.org/wiki/Metalinguistics>

An interesting concept regarding this theme would be the one referring to “*metalinguistic awareness* which implies the understanding that language is a *system of communication*, bound to rules and forms the basis for the ability to discuss different ways to use language³. In other words, it is the ability to consciously analyse language and its subparts, to know how they operate and how they are incorporated into the wider language system.⁴ An individual with such ability is aware that linguistic forms and structure can interact and be manipulated to produce a vast variety of meanings. Words are only arbitrarily and symbolically associated with their referents and are separable from them.”⁵...

In order to clarify this notion, Douglas R. Hofstadter invites us, in his article ‘Metamagical Themes’⁶, to analyse the sentence below:

Their is four errors in this sentence. Can you find them?

Hofstadter argues that “Three errors announce themselves plainly enough, the misspellings of *there* and *sentence* and the use of *is* instead of *are*. (...) The fourth error resists detection, until one assesses the truth value of the sentence itself - the fourth error is that there are not four errors, only three. Such a sentence (referred to as a ‘self-referencing sentence’) asks one to look at it in two ways, simultaneously as statement and as linguistic artefact- in other words, to exercise metalinguistic awareness.”⁷

We have argued so far that the human is the only one able to use words to express oneself: what if words are not always enough or necessary to send the intended message? What if they are just a ‘means to an end’ but this end is much more meaningful than the words appear to imply in the first place? It would appear that the speaker needs to be able to decode the primary message of words, the one implied by the surface meaning of the words used but also the secondary message of words, the one contained in the deeper surface of words used.

Peter Trudgill⁸, an honorary professor of sociolinguistics at the University of East Anglia, England observes that “none of us can unilaterally decide what a word means. Meanings of words are shared between people-they are a kind of social contract we all agree to-otherwise communication would not be possible.”

The meaning that words receive in the recipient’s mind depends on a number of factors: his ability to decode the words from the linguistic point of view, i.e. if he understands the language used as a vehicle; the importance the message has to the receiver, i.e. if the message is of high importance, it will be endowed with different ‘values’ than for a different ‘indifferent’ recipient.

This being the case, one can only imagine how difficult translation of such a complicated issue as a *message*, has become; a translator of a text needs to perform multiple operations in order to render the right message from the original into the target language; the

³ Baten, K., Hofman, F., & Loeys, T. Cross-linguistic activation in bilingual sentence processing: The role of word class meaning. *Bilingualism: language and cognition*, 14(3), 351-359., 2011, doi:10.1017/S1366728910000246

⁴ Beceren, S. Comparison of metalinguistic development in sequential bilinguals and monolinguals. *The International Journal of Educational Researchers* 2010, 1(1), 28-40.

⁵ Acc. to <http://en.wikipedia.org/wiki/Metalinguistics>

⁶ Douglas R. Hofstadter, *Scientific American*, 235, No. 1 [1981], 22-32

⁷ Patrick Hartwell, *Grammar, Grammars and the Teaching of Grammar College English*, Feb. 1985

⁸ Qtd. by Richard Nordquist in *There was no Golden Age* <http://grammar.about.com/od/words/a/langmyths6.htm>

words need to be stripped out of their onion-like layers of meanings in order to be exposed to the receiver, thus to make sense. This *sense* prepared for the receiver is actually the result of a contextual-bound, circumstance-related, culture and psychological specific factors that await decoding.

In the same article⁹ Trudgill recounts the history of the word *nice* to illustrate his point that the "English language is full of words which have changed their meanings slightly or even dramatically over the centuries."

Derived from the Latin adjective *nescius* (meaning "not knowing" or "ignorant"), *nice* arrived in English around 1300 meaning 'silly', 'foolish' or 'shy'. Over the centuries, its meaning gradually changed to 'fussy' then 'refined' and then (by the end of the 18th century) 'pleasant' and 'agreeable'.

Just as words were proved to have changed their meaning over time, they are also prone to change every time they are used new, due to the flexibility power they may be endowed with. This change in meaning is obviously influenced by the exhaustive use of the words, by the fact that language is a living entity, in a continuous change, thus flexible, never the same.

Therefore, although humans are the only ones lucky enough to have words at their service in order to express themselves freely, clearly they also are the ones unlucky enough to be tricked by words that are not dealt with, managed and mastered appropriately. Words can become their user's best friend or fierce weapon in need, but also their worst enemy if not handled carefully.

Bibliography

- Baten, K., Hofman, F., & Loeys, T. *Cross-linguistic activation in bilingual sentence processing: The role of word class meaning*. *Bilingualism: language and cognition*, 14(3), 351-359., 2011, [doi:10.1017/S1366728910000246](https://doi.org/10.1017/S1366728910000246)
- Beceren, S. *Comparison of metalinguistic development in sequential bilinguals and monolinguals*. *The International Journal of Educational Researchers* 2010, 1(1)
- Hartwell, P., *Grammar, Grammars and the Teaching of Grammar* College English, Feb. 1985
- Hofstadter, D.R. *Scientific American*, 235, No. 1 [1981], 22-32
- Nordquist, R. *There was no Golden Age*
- Pease, A. Garner, A. *Talk Language –How to Use Conversation for Profit and Pleasure*, Simon and Schuster Ltd. London, 1989
- <http://grammar.about.com/od/words/a/langmyths6.htm>
- <http://en.wikipedia.org/wiki/Metalinguistics>

⁹ idem

NEOLOGY, NEONYMY, NEOSEMY: TERMINOLOGICAL PERSPECTIVE

Inga DRUȚĂ, PhD, The Philology Institute of the Moldavian Science Academy

Abstract: In the paper we can see the analysis of the concepts of neology, neonymy and neosemy in relation with the terminological theory and practice. It is talked about the distinction between the primary and the translated neology, emphasizing the role of the translation as a “strategic zone” for the neology. We can examine the notion of “feeling of the neology” which is present in the language of the speakers regarding the new created lexems or those borrowed recently from other languages. We can observe the acceptance criteria and the formation processes of neonyms and neosemes.

Keywords: neology, neonymy, neosemy, relation, terminological theory

1. Neology. Terminology as a social practice and discipline is inseparable of *neology*. The term *neology* is not yet unanimously recognized with the same meaning. In *Dicționarul de științe ale limbii (The Dictionary of language sciences)*, the neology is defined as “the sum of the internal and external processes of enrichment of the vocabulary [...] with new words and meanings” (DSL 2005: 343), being circumscribed to the lexicon. In the same source it’s mentioned that this term is frequently used in the French linguistics and not very well known and used in the Romanian linguistics, the term *creativity* being preferred (a suggestive reference: *Creativitate lexicală în româna actuală* by Adriana Stoichițoiu-Ichim).

In the French linguistics, classic lexicologists as Luis Guilbert or Guy Rondeau were considering neology as a discipline for the relative aspects of the new phenomena which appear in the languages, aspect which may refer to phonetics, morphology, syntax or lexicon. The beginnings of neology as a science is associated with the apparition of the reference monograph *La créativité lexicale* by Louis Guilbert (Larousse, 1975), one of the most valuable papers regarding the neologisms of the French language. The Author analyzes the causes of the lexicon mobility and its relation *use – creativity – norm*, getting to the conclusion that the most important role in the creation of neologisms is taken by the linguistic system.

The paper in discussion is followed by other significative contributions, like *La néologie française aujourd’hui: observations et réflexions* by André Goosse (1975), *Néologie et lexicologie* by Rosine Adda et alia (1979), *Le management par les mots. Étude sociolinguistique de la néologie* by Fabienne Cusin-Berche (1998), *La néologie en français contemporain: examen du concept et analyse de productions néologiques récentes* by Jean-François Sablayrolles (2000), **Les neologisms** by Jean Pruvost and Jean-François Sablayrolles (2003) and the multiple studies signed by Alain Rey, Louis Déroy, Jacques Boissy, Danielle Candel, Bernard Quemada, Jean-Claude Boulanger, Adrien Hermans, Marie-Françoise Mortureux. With time passing by, the radius of investigation of the neology is narrowed to the lexical innovations, the activity of neology being defined as “a scientific study of new words and its motivated use” (Quemada 2007: 5).

Confronting various definitions and approaches of neology, we can state that it includes more activities: practical processes of creation of new lexical units and current mechanisms of lexical creativity of a language; the theoretical and applied study of the lexical creativity, ways of formation of words, identification criteria, the acceptance and the distribution of neologisms, their social and cultural aspects; the systematically organized institutional activity, focused on the recognition, registration, spread, implantation of neologisms in a concrete context of a linguistic politics; the identification of the specialized segments where we can find gaps in the terminological field which require interventions; the analysis in terms of novelty of the dictionaries regarding its use as filters of recognition of neologisms and the neological comparison of dictionaries (Boulanger 1989; Cabré 1998).

Specialists can make a distinction between *general and terminological neology* or *neonymy* (Kocourek 1982; Rondeau 1984; Quemada 2007). Another observed distinction by the specialists is the one between the *primary and translated neology* (Hermans, Vansteelandt 1999: 37): it is considered a *primary neology* the situation in which a new term is created once with the apparition of a new concept, while a translated neology is regarded to the situation when the term and the concept already exist in a language and are equalized in another language under the form of a term which didn't exist till then in the target language. Most frequently, we can talk about the primary neology in the cases of scientific discoveries, of some research laboratories, manufacture of new products etc. (cf. *smartphone*, *iPad*, *eReader*).

Community terminology is also a case of primary neology, because the foundation of the European Union has determined the creation of a new conceptual device, for which also had to be invented new terms: *Ombudsman*, *acquis comunitar*, *guvernare* and so on (Busuioc 2006). However, in the EU states and in their neighbourhood, the primary community neology (in English and/or in French) generates various forms of translated neology in the languages of the states involved in this discussion. Actually, the most common and natural environment of the translated neology is the translation.

The translators are the first ones to face the new terms from the source language and also the new concepts, for which they create equivalents in the target language. In the process of transposition, the translators need neologisms in order to assure the translated text the same functionality as to the text in the source language. However, a disadvantage of the translated neology is starting the use of multiple denominations for the same concept or of some wrong-formed terms. An example of a multiple denomination for the same notion, in the Romanian language, would be the existence of three syntagms-synonyms, which came from the translation of some European directives: *colectare selectivă*, *colectare diferențiată*, *colectare separată* (a deșeurilor) (Bara 2011).

Adrien Hermans and Andrée Vansteelandt call the translation a “strategic zone” for neology, since the neologisms created by the translators immediately appear in a real context of communication, especially in an area which encourages the natural distribution of new terms. The neologisms that are proposed by the linguists are transmitted in a written form (documents, laws, manuals, instructions, mandates), which is, for the scientific and technical terms, the main way of distribution of neologisms, with the biggest potential of acceptability in a linguistic community, assuring all at once legitimacy, valorification and consecration of new terms. However, almost always being pressured by time, the translators do not have the

necessary energy to find an adequate equivalent. Also, more frequently than wanted, they choose to use loans or circumlocutions.

The distinction between the primary and translated neology is very important in the case of the Romanian language, in which most of the terminological units are coming from the translation/equivalency of terms from other languages (cultures), phenomenon in which are trained all the resources of linguistic creativity for obtaining of the most adequate and transparent terms. However, in relation to the English language, all the languages in the world are finding themselves in front of pseudosystematic translations (Hermans, *Vansteelandt* 1999: 42), which they have to handle. On the other hand, professionals admit that “in the international communication, scientists (including the technicians) interrelate in English, a genuine *lingua franca* of modern sciences” (Gaudin 2003: 198).

1.1. Neologism. The mark “new”, from the syntagma “new word” – *neologism* – is interpretable. The discussion on neology and neologisms still remains open in the European linguistics, as well as in the Romanian one. There are different opinions regarding the meaning, as well as the term called neologism.

From an etymological point of view, the term *neologism* (< fr. *néologisme*, cf. gr. *neos* and *logos*), designates a new word introduced in a language. The result of the comparison of definitions which exist in Romanian and European lexicographical papers, we can observe differences at the level of the semantic analysis of notion. Dictionaires such as *Le Trésor de la Langue Française informatisé*, *Larousse*, *Il Vocabolario Treccani* (1997), *Webster* etc. present the *neologism* as a polysemantic notion (usually having three meanings: 1. A new word, loaned from another language; 2. A word that already exists in a language and it is given a new meaning; 3. Invented word that is understood only by the its speaker, which appears usually as a symptom of schizophrenia).

In the Romanian dictionaires the concept in discussion is treated as an unique definition: “*neologism* n.n. New word, loaned or formed recently in a language from its own resources and methods” (DLR). *Dicționarul de neologisme*, after a French example, provides more details to its definition, completing it with a secondary meaning: “*neologism* n.n. New word, loaned from a foreign language or formed from its own resources and methods in the target language; (*p. restr.*) recent lexical loan. • New acceptance of a word”. According to the *Robert* dictionary, the term *neologism* was used for the first time in the 18th century with the following acceptances: “1. Emploi d’un mot ou d’une expression dont la forme est soit créée de toutes pièces, soit obtenue par déformation, dérivation, composition, emprunt etc. – *Par ext.* Emploi d’un mot ou d’une expression dont on conserve la forme, mais qu’on détourne de son sens habituel pour lui donner un sens nouveau. 2. Le mot nouveau, l’expression nouvelle qu’on forme ou qu’on détourne ainsi de son sens”.

In the 19th century, the term was accepted in the international terminology (fr. *néologisme*, engl. *neologism*, germ. *Neologismus*) as a lexical unity which has recently entered in a particular language (DSL 2005: 343). However, the ambiguity of the feature of “recent term” from the definition of the neologism has created fervent philological disputes. One of the specialists that emphasized the difficulty of delimitation of the lexical units which recently appeared in a language was Gheorghe Adamescu, saying that “assuming neologisms as new is relative” (Adamescu 1936-1938: 50), loans being considered new in a language just

for a period of time. Their frequent use and passing from the cultural and scientific registre of the language in the ordinary one determines speakers to accommodate them in the current vocabulary.

Iorgu Iordan also emphasizes the relativity of the feature “new term”, declaring that neologisms are “the words loaned in the period of time covered by the concept of contemporan Romanian language and of which speakers are sure they are new words. A word is a neologism as much time as it is felt as something new. As soon as a word is getting old and is being used regularly, then it loses its aspect of innovation” (Iordan, Robu 1978: 310).

The idea about the relative character of “new” given to neologisms was also expressed in the French linguistics, especially by Jean-François Sablayrolles (2000) and Jean Pruvost (Pruvost, Sablayrolles 2003), they also talk about a “feeling of neology”, characteristic to the speakers, more fluctuating each day (that means that the duration of distribution and assimilation of neologism is reduced more and more, and neologists “age” faster and faster). This is why, specialists ask themselves: why and when do we know we have a new word? How long does the neological (*néologicité*) nature of a new-born or loaned lexeme from another language last?

According to an opinion, a word is new from the moment of its creation until it is approved in a general dictionary. Marie-Françoise Mortureux considers that the neologism is “a word recognized as a new and susceptible word ready for the lexicalization” (Mortureux 1997: 105). Maria Teresa Cabré also believes that a term loses its neological nature as soon as it is introduced in a dictionary, as it passes through a few steps of adaption in the target language: at first it appears as an individual act, but then through the help of repeated acts, it settles in the language and finally it gets lexicalized, becoming a fully approved word in the receiving language (Cabré 2002: 18). We care to mention that if in some linguistic schools the neology is considered to be a synchronic concept (it is not longer considered to be a neologism as soon as the lexeme finds her way into the general dictionaries of that language), in the Romanian linguistics, as it was noticed by Ioana Vintilă-Rădulescu, “the label of a neologism is definitely connected to these particular words” (Vintilă-Rădulescu 2006: 443).

Actually, the lexicalization is not enough to test a “neologicity”. The Dictionary, through the insertion of these new lexical units, attests, in a certain way, that they are new, but the duration of the neological nature can not be recognized in each case. Usually, the word is not being added to a dictionary in the same year it got attested, especially if it also got created that year. On its turn, dating, the objective mark based on recording news, isn’t always precise. It works perfectly only for “voluntary” neologisms, in the case of terminologies. With the exception of terminological creations (neonyms), you can not state the exact date of appearance of a new lexical unit or of a new meaning (Hermans, Vansteelandt 1999: 38). In this order of ideas, we can mention that Boubakeur Bouzidi, in an excellent study (*Néologicité et temporalité dans le processus néologique*, 2010), focuses on the conditions and elements which determine the neological nature of the new lexemes.

This is why, the author is asking himself: would the recording in the dictionaries be the beginning or the end of the period of “neologicity”? However dictionaries do not create new words and also do not invent unused meanings. They “present the neologism, legitimate it and put it in circulation” (Bouzidi 2010: 32). Some neologisms are generalized in a

language in a very short period of time (cf. *clip*, *webcam*, *laptop* etc.) and start to lose their “feeling of neology” which usually comes together with neologisms. Other lexical creations can remain inactive for a long time, but after all they get to the

common use (after more years from its appearance): this is the case of some terms which migrate beyond their fields of application and “find” their way to the general language, sometimes called repeated neologisms, or of some stylistic creations by some writers, as *Novlangue* (registered in *Petit Larousse* in 2000), word appearing in the novel *1984* by George Orwell, published in 1949. “The Success” of a neologism (distribution, attestation in dictionaries) depends of more elements, such as “the deficiency” or the lexical void, the absence of competing forms, the adaptation degree to the linguistic system.

However, the attestation of a new lexeme, at a certain date, is nothing more than just an occurrence, insufficient to record the appearance of a neologism. A neologism has to impose itself: the society needs to accept it and the language (the dictionary) to admit and attest it. Therefore, besides dating, an important criterion in the establishment of the neological nature of a lexeme is *frequency*. On the other hand, the use frequency can be as well as an element of consolidation, one of destruction of the neological nature of a lexical unit (Bouzidi 2010: 33). In conclusion, Boubakeur Bouzidi states that the duration of the neological nature remains fluid, and the feeling of neology is relative.

In this context, it is very important what was mentioned in *Dicționarul de științe ale limbii* regarding the status of the neologism: “the neologism can be identified only in a certain synchronic cut and it is operable, especially, in relation with the standard language or with some special languages (technical), seen from the same synchronic perspective” (DSL 2005: 343).

Making a synthesis, we can state that for the establishment of the neological nature of a lexeme there are considered the following criteria: *diachrony*, *lexicography* (the existence/the absence of some lexical units in the dictionaires of an era); *incertitude* (morphological, graphical, phonetic or semantic); *psycho-sociology*: the perception of the new word by the speakers and their acceptance of it (Cabré 1998; Pavel, Rucăreanu 2001: 52; Busuioc 2006: 2-3; Clim 2012).

2. Neonymy and neonyms. Neology and the necessity to name things, phenomena, processes etc. do not overlap in a precise way. On the other hand, the wordplay, the intention of inducement or the search for expressiveness can generate neologisms without the concomitant appearance of new realities which need to be designated. On the other hand, a denomination isn’t necessarily a neologism, a new word: usually states the extension and the semantic specialization of some existing terms in new contexts, which denote the viability of linguistic signs for new realities (Sablayrolles 2007: 12). Finally, there are various cases of renaming and of multiple denominations for the same concept (*ibid.*).

In the specialty literature we can see the distinction between the common language neologisms and the neologisms of specialized and terminological languages, called neonyms (new denominations) and neosemes (new meanings) (Kocourek 1982; Rondeau 1984; Quemada 2007; Bălan Mihailovici 2003: 102). Neonyms appear as a denominative necessity and have a bigger stability than the common language neologisms (Pavel, Rucăreanu 2001: 53). Therefore, neonymy works in the case of the terminological void (Busuioc 2006: 2).

A big amount of papers show that, from the strictly formal point of view, neologism and neonyms share a series of characteristics. Despite the variousity of existing typologies, it is accepted that more or less neologisms and neonyms are formed almost the same way, through methods present in any language.

However, Bruno de Bessé signals some differences in the formation of lexical units (words), in the French general language, where it is usually used the morphological creation – derivation (prefixation and suffixation), and in the process of term formation prevail the syntagmatic lexical creations. Bessé emphasizes the fact that the lexical neologism from the general language is born spontaneously, does not cancel the synonyms and often is referred to a certain social group, to a certain level of the language. A new term appears in a specialty language in a moment in which, after a discovery, a new concept is created, designated in a conscious way by its author, in his language. The new concept passes initially in the scientific environments, and only then imposes its designation in other languages. From this reason, term creators, most of the times specialists in the field, aspire to the transparency of the terminological unit. Therefore, we can state that the term formation is a conscious process (Bessé 1992: 60-64).

In the same order of ideas, Adrien Hermans and Andrée Vansteelandt claim that terms need to be created in conformity to the lexical or terminological matrices of the language in which they appear and with the matrices specific to the field of application. The notion of lexical/terminological matrix is explainable through the fact that every language and every field can select certain methods and instruments of formation of the new lexical/terminological units (Hermans, *Vansteelandt* 1999: 39). In some languages, as English and German, we can find preferences for derivation or composition (most of the terms are composed, unified, with a strict order, different from that of the romanic languages: determinative – determined), for suffixation earlier than for prefixation; in the case of the fields of application, in the neonyms from certain disciplines the elements of formation of greek and latin origin (medicine) are dominating, while in others the modern elements like *eco-* (environment terminology) or *euro-* (community terminology).

Neonyms are formed through various methods like: procedures of morphological nature (derivation, composition), syntagmatic (abbreviation, ellipse, truncation, contamination or recombination, labelling), semantics (metaphor or metonymy), loan (direct and indirect – calque) (Busuioc 2006: 5).

Greek and Latin, called “dead languages”, are present even today in terminology and mark in a visible way the European vocabulary either by the terms taken entirely, or by the fact that they attest methods of formation of neonyms. According to a statistics, these 2 languages supply the modern terminology with over 10.000 elements of formation (with a different degree of productivity) (Bălan-Mihailovici 2003:89). Therefore, the term creation with the help of the elements of formation of greek and latin origin may be considered one of the methods of internationalization of terminologies.

Terms, intended in the first place for the use of the specialists, are mostly elaborated with a lot of care and rigour. There are many terms of which can be said with exactity who has invented them or when they were created. A famous example is the neonym *ordinateur*, created in 1955 at the request of the IBM company by a well known latinist, professor Jacques Perret. The term *ecosistem* was proposed in 1935 by the English botanist and ecologist Arthur Tansley. The above mentioned examples are the happy cases. More frequently, the author of the terms is unknown, but can be determined, with a more or less precision, the moment of appearance of a term in a language, by confronting various sources: specialized texts, manuals, press articles, dictionaries etc.

A special kind of neonyms are product names. The importance of “brand” terminology is more and more important nowadays, cf. new terms created by Windows, starting with the famous *window*, but also with: (*dialogue*) *room*, *file*, *workbook*, *macro* etc.

3. Neosemy. A neologism is not necessary a word or a phrase that is unknown until a certain moment. A neologism can be an existing word, which is given a new meaning, and then we observe a semantical neologism or a *neosem*: *virus*, *pirate* or *icon* in informatics, *personalization* in the automotive industry, *niche* in economy etc.

A living language is a dynamic system. Any word can evolve from a semantic point of view. A term may exceed a field of application through a more general use, in contexts that are less specialized. Sometimes the new use can be caused by certain events. Therefore, before the tragedy in December 2004 from South-East Asia, the usage of the term *tsunami* was pretty rare and it was limited exclusively to geology in order to mark a phenomenon or a natural disaster.

After the tragedy, *tsunami* is used massively in order to designate major changes. For example, in the French zone, Coralie Reutenaer has observed the syntagm *tsunami bleu*, referred to the electoral victory of UMP ([Union pour un mouvement populaire](#)) at the parliament elections in 2007, and also *tsunami financier*, a metaphorical name of the financial crisis (Reutenaer 2012). The usage of the term *tsunami* in the economic field is also observed in the Romanian language: *tsunami financiar*, *tsunami valutar*, *tsunami al creditorilor*.

The meaning of *tsunami* in the mentioned contexts is not one of a “natural phenomenon”, but that of “(financial) crisis” or of “(devastating) force”. So, the semantic innovation exists if it distinguishes of a well known, traditional meaning.

Semantic neology or neosemy is characterized through the appearance of a new signified for an existing significant. In linguistics, semantic neology is considered to be a *process*, depending of time. In function of the prospects and the objectives of the research, neosemy can be delimited in a manner which is more or less ample, taking in consideration the fact that the distribution step which is connected to it varies: from *hapax*, where the element of innovation is well marked, but the distribution is not very significant, until a big number of uses, when the new meaning becomes obvious, but the nature of the innovation is losing its clarity. Semantic neology is also associated to a feeling of rupture, being perceived as a gap between an existing meaning and the new significances from the speech (*ibid.*).

The gap between the known meaning and the new one can be established according to a linguistic body based on a certain period of time, which, on one hand, will provide data

regarding the significance before of the semantic evolution, and on the other hand, will allow the capture of the new meaning given to this new use. Therefore, the news will be described through the distance between a codified meaning in a source reference, usually a dictionary of general language, and the uses from the discussional resources stocked in the textual body. The repeated presence during a period of time and a big amount of uses can confirm the implantation of a new meaning and can lead to the integration of the semantic change in the significance of a term.

In terminology, the most frequently used methods of creating neosemes are *specialization* or *terminologization*, *semantic transfer*, *interdisciplinary transfer*.

Terminologization is the method through which a word or a phrase from the general language gets a new specialized meaning, through analogy (report of contiguity) or with the help of metaphors: *mouse* (fr. *souris*), *fereastră* (fr. *fenêtre*, engl. *window*), *bombă logică* (fr. *bombe logique*, engl. *logic bomb*), *poartă* (fr. *passerelle*, engl. *gateway*), *punte* (fr. *pont*, engl. *bridge*) in informatics; *cămașă de cilindru* (fr. *chemise de cylindre*, engl. *cylinder liner*), *piston cu fustă despicață* (fr. *piston a jupe fendue*, engl. *split-skirt piston*), *coajă de portocală* (fr. *peau d'orange*, engl. *orange peel*), *dans al conductoarelor* (fr. *galop des conducteurs*, engl. *conductor galloping*) in the technical terminology etc. The process of terminologization is a generous source of terminology formation.

Semantic transfer is the process through which a term that already exists is used in order to designate another concept with the help of a *logical extension*. For example, a term which designates a concept which is related to a concrete object can be extended to an abstract object, the name of one part can be extended, metonymically, naming the whole, naming one container with the name of its content etc. Thereby, in informatics, engl. *screen*, with the concrete meaning of „component part of the display where the information is processed”, obtains with the help of metonymy and the abstract meaning of “the information presented of the screen of the computer”. In the sports field, metonymy stand at the base of some meanings that appeared in the language of sports commentators: *eleven* “football team”, *three-coloured* “members of the national team”, *cap* “hitting the ball with the help of the head” and so on.

Interdisciplinary loan is regarded to the situation when a term from a field of activity is assigned to a new concept from another field, these two concepts being connected through analogy, cf. *memory* (psychology) “capacity of the human brain” and *memory* (informatics) “computer’s provisional capacity to store information”; *virus* (medicine) “pathogen agent that causes infectious diseases” and *virus* (informatics) “an unauthorized program that inserts itself into a computer system and then propagates itself to other computers via networks or disks; when activated it interferes with the operation of the computer”; *segment* (geometry) “The portion of a line between any two points on the line” and *segment* (economy) “one of the parts into which something is divided; a division, portion, or section” (*sales segment*, *market segment*) etc.

In this context, Theodor Hristea states that words that change their meanings represent the central theme of the diachronic semantics and one of the fundamental parts of the modern etymological research (Hristea 1981: 258), but Paul Miclău claims that between the common language and the specialized languages exist indissoluble relations of complementarity: “it’s been a very long time since this neverending dispute has started between the specialized and

the common language; the result is the crystallization of some omonymies or of some polysemies, this is where we can observe the development of several technical meanings, along with the current one”, that’s why “the semantic analysis of the specialized languages will take in consideration every technical and scientific manifestation of a lexeme, leaving aside the common level, especially the figurative one” (Miclău 1981: 68-69).

Bibliography

- Adamescu 1938 = Gheorghe Adamescu, *Adaptarea la mediu a neologismelor*, București, Cartea Românească, 1938.
- Bara 2011 = Mariana Bara, *Probleme ale standardizării terminologiei în limba română*, în: Colocviul 3T: Terminologie – Terminografie – Terminotică, Ediția a IX-a, București, 21-22 septembrie 2010, București, Editura AGIR, 2011.
- Bălan Mihailovici 2003 = Aurelia Bălan Mihailovici, *Noțiuni de terminologie: despre viața cuvintelor și problemele terminologiei actuale*, București, Oscar Print, 2003.
- Bessé1992 = Bruno de Bessé, *Cours de terminologie*, Genève, ETI Université de Genève, 1992.
- Boulanger1989 = Jean ClaudeBoulanger, *L'évolution du concept de néologie de la linguistique aux industries de la langue*, in: Terminologie diachronique, Paris, CILF, 1989, p. 193-211.
- Bouzidi 2010 = Boubakeur Bouzidi, *Néologicit  et temporalit  dans le processus n ologique*, in: Synergies Algérie, 2010, né 9, p. 27-36.
- Busuioc 2006 = Ileana Busuioc, *Despre neologisme  i neologie*,  n: Uniterm, 2006, nr. 4. http://www.litere.uvt.ro/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm4_2006/ileana_busuioc.pdf
- Cabré 1998 = Maria Teresa Cabré, *La terminologie. Théorie, m hode et applications*, Paris, Armand Colin, 1998.
- Cabré 2002 = Maria Teresa Cabré, *La neologia efimera*, in: *L xic i neologia*, M.T. Cabré, J. Freixa y E. Sol  (eds.), Barcelona, Observatori de Neologia, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, Universitat Pompeu Fabra, 2002, p. 13-28.
- Clim 2012 = Marius-Radu Clim, *Neologismul  n lexicografia rom neasc , Ia i, Editura Universit  ii „Alexandru Ioan Cuza”, 2012.*
- Gaudin 2003 = François Gaudin, *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie*, Bruxelles, De Boeck  i Larcier, Editions Duculot, 2003.
- Hermans, Vansteelandt 1999 = Adrien Hermans, Andrée Vansteelandt, *Néologie traductive*, in: *Terminologies Nouvelles (Nouveaux outils pour la néologie)*, 1999, nr. 20, p. 37-43.
- Hristea 1981 = Theodor Hristea, *Schimbările semantice  i importanța lor pentru cercetarea etimologică*, în: *Semantică  i semiotică* (sub redac ia acad. I. Coteanu  i prof.dr. Lucia Wald), București, Editura  tiin ific  și Enciclopedică, 1981.
- Iordan, Robu 1978 = Iorgu Iordan, Vladimir Robu, *Limba română contempor n *, București, Editura Didactică  i Pedagogică, 1978.
- Kocourek 1982 = Rostislav Kocourek, *La langue fran aise de la technique et de la science*, Wiesbaden, Brandsteter, 1982.

- Miclău 1981 = Paul Miclău, *Dimensiunea semantică a limbajelor de specialitate*, în: *Semantică și semiotică* (sub redacția acad. I. Coteanu și prof.dr. Lucia Wald), București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
- Mortureux 1997 = Marie-Françoise Mortureux, *La lexicologie entre langue et discours*, Paris, Editions Sedes, 1997.
- Pavel, Rucăreanu 2001 = Eugen Pavel, Costin Rucăreanu, *Introducere în terminologie*, București, Editura Academiei Române & Editura Agir, 2001.
- Pruvost, Sablayrolles 2003 = Jean **Pruvost**, Jean-François **Sablayrolles**, **Les neologisms, Paris, PUF (Que sais-je?), 2003.**
- Quemada 2007 = Bernard Quemada, *Avant-propos*, in: *Neologica*, 2007, nr. 1, p. 6-7.
- Reutenaeur 2012 = Coralie Reutenaeur, *Vers un traitement automatique de la néosémie: approche textuelle et statistique*. [En ligne], Volume XVII – n°1 et 2, 2012. <http://www.revue-texto.net/index.php?id=3046>
- Rondeau 1984 = Guy Rondeau, *Introduction à la terminologie* (2e édition), Québec, Gaétan Morin, 1984.
- Sablayrolles 2007 = Jean-François Sablayrolles, *Nomination, dénomination et néologie: intersection et différences symétriques*, in: *Neologica*, 2007, nr. 1, p. 12 (rezumat). <http://www.ldi.univ-paris13.fr/download/neologica-1.pdf>
- Vintilă-Rădulescu 2006 = Ioana Vintilă-Rădulescu, *Cuvinte străine în enunțuri românești*, în: *Studii de gramatică și de formare a cuvintelor. În memoria Mioarei Avram* (coordonator: acad. M. Sala), București, Editura Academiei Române, 2006, p. 442-455.

SELF-TRANSLATION, COMMUNICATION BRIDGE BETWEEN CULTURES

Irina PETRUCĂ, Assistant Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași

Abstract: When the author of a paper translates his/her own literary work in another language, he/she might always do some changes of the original work in order to make the paper better understood in the language translated and to set out a relation, a way of communication, between the two cultures, through the work of translation. Still, there are theorists who consider the translated work as a betrayal of the original one, even if the author is the same and the paper is in the greatest measure the same. We would consider that this is an aware manner of transforming the text into a way in which two persons from different cultures would perceive the text and the real intention of the message to be communicated. Communicating the message of a work in two languages, through translation, the self-translator would create a bridge between the two cultures.

Keywords: Self-translation, culture, original work, bridge

The Slovak scientist Anton Popovič defined the work of self-translation as being "the translation of an original work into another language by the author himself"¹. A self-translated text is somehow different from a non-authorial translation, as it is "the repetition of a process rather than the reproduction of a product".² As an author, the self-translator may choose to make changes to his work throughout the process of translation; he has the opportunity to review his work and even improve it. On the other hand, as a translator, the self-translator is most probably attached to the idea of faithfulness to the original. Therefore, the translated text will usually be in a great measure faithful to the original, but there will always appear disparities between the two versions, disparities which can be however seen as a bound of the two cultures the text is dedicated.

Self-translation has a long history, being a common practice for many centuries. During the Middle Ages and the Renaissance bi- or multi-lingualism was very common among scholars, many of them having written in their mother tongue and in Latin and later in French in order to spread new ideas. The same happens today, when contemporary researchers use English as a working language, or many scientists write their works in two languages, the main purpose being the circulation of knowledge. Therefore we can see that self-translation continues to be widespread.

There are many reasons for which authors can decide to translate their work. Wars or other conflicts determined some writers to leave their own country and to live in exile where they acquired a new language, a new different culture and in the end they started to write in that language. Other writers live in a multi-lingual culture and write in two or even more different

¹ Popovič, Anton (1976), Dictionary for the Analysis of Literary Translation. Edmonton: Department of Comparative Literature, University of Alberta, p. 19

² Wilson, Rita (2009), "The Writer's Double: Translation, Writing, and Autobiography". Romance Studies 7, p.186

languages. Others, like the Nobel Prize winning poet Joseph Brodsky, decide to translate their work because they are not satisfied with the translations done by "normal" translators. The self-translator being the author of the work to be translated, unlike a "normal" translator, he will not have a different interpretation of this work than his own. Still others do self-translation simply because they know another language/s, and sometimes this can become the way in which they write.

Self-translation is associated more with bilingualism and less with literature or translation. Hokenson and Munson³ consider there are at least two reasons for this: the first is that translations (being included here self-translations also) have been seen most often as being inferior to the original texts, because of the try to preserve the linguistic purity of a particular language. Another reason concerns conceptual problems of applying to self-translations the usual concepts of "author and translator", "original and interpretation". Self-translations complicate notions of authorship, originality and equivalence. Still, self translation is undoubtedly a form of translation and it is important to translation studies to be researched as such.

The process of self-translation very often goes hand in hand with the problematization of identities. We can consider it a dual linguistic identity. In the research of self-translation, the focus is also on the side of bilingualism and the cultural identity that each language gives to the author. Usually, the bilingual author will see each language as a different part of himself, when switching from one language to the other many times presenting the reader a different point of view. If the self-translation will be done after a first version of the text was written in the mother tongue, the author will not only be constrained to write the text from another perspective, but he also has to translate, so to rethink his own thoughts. Unconsciously, the self-translator's work relates simultaneously to two cultures, creating a communication bridge between them. The author who translates his work in another language will not only be a bilingual but also a bicultural person, he will translate a culture into another, not only a text into another, so that, in the end, he would be able to achieve a cross-cultural understanding. To the reader who knows both languages, of the original and of the translation, the friction between the two versions of the text makes the self available in a way that other sorts of translations don't.

There can be differentiated two types of self-translation. The first takes place after the original was written. The author/self- translator has his work in a language and he decides, immediately after it is finished or even years later, to translate it into one or more other languages. The second type of self-translation is when the author/self-translator writes the both versions in the same time. In this process, one language can influence the other, this way giving the writer the opportunity to see things from a different point of view and to reconsiderate aspects which in one language can be significant but in another language not to have relevance. Considering this type of self-translation, it becomes even more uncertain which is the original version and which is the translated one. As Wilson⁴ underlines, none of the two versions can be considered as being the original text or both versions can. An example in this way is "Un autre dans le miroir" (Traduction et auto-traduction)- Jean-Yves Casanova,

³ Hokenson, Jan, Marcella Munson. 2007. *The Bilingual Text*. Manchester: St. Jerome, p.12

⁴ Wilson, Rita (2009), "The Writer's Double: Translation, Writing, and Autobiography". *Romance Studies* 7, p. 190

Catalan-French-Occitan self-translator, explains that having written each poem, he has written also the French version and many times had to go back to the original text and to modify the content and the form. It was a continuous process of changes so that in the end he wasn't able to say in which language he had written his poems qualified as "self-translated products".⁵

Comparative studies between self-translation and "normal" translation that have been realized so far (Mavrodin 2007: 51-56) or between "first texts" and "self-translated texts" (Ehrlich 2009; Miclău 2007: 41-47 etc.)— most often come to the same conclusion: the self-translator is doubtlessly a translator, using the same translation methods and strategies but in the same time is an author who is recreating his work. Therefore, the distinction between the original and its translation is many times unclear.

The works of self-translators and of bilingual authors are most of the time studied in only one of the two languages and in only one of the two cultures. A consequence of this is that, a significant dimension of these works is unexplored without considering that the auto-translation could be seen as a mediation between two cultures. The remark made by Nicola Doone Danby on this is very significant: Each version of the text is valid, and should be included in the reader's appreciation and interpretation of the work, since they are both produced by the original author.⁶

There are theorists who are in favor of self-translation and others who are against it. The first sustain that the writer is the best translator⁷, he knowing the best what he wants to transmit to the readers. Georges Steiner, in his famous work „After Babel: Aspects of Language and Translation" states that the best translator "will be one who has consciously gained fluency in his second tongue. The bilingual person does not 'see the difficulties', the frontier between the two languages is not sharp enough in his mind".⁸ The opponents of self-translation pretend the opposite. According to Paul Valéry, "the author has no special authority" (Valéry 1971: 93 in Whyte 2002: 68)⁹. Whyte, following Valéry, claims that "the person least qualified to translate any poem is the person who wrote it" and "there is", according to Whyte, "no better criticism than translation"¹⁰.

In conclusion we can say that translation and self-translation have not many differences, both of them involving transforming source text into the target text. The translator has to mediate between the two versions so as to maintain the purpose of the translation action, he must know and understand not only the two languages but also their cultures. The mediation and the keeping of the aim of the original work may involve important changes during translation. But, while the translator may be blamed if the content of the original is not fully respected, the self-translator may be exempted of this criticism.

Research on self-translation can bring a better understanding of translation in general. Self-translation is a form of translation, but there are important and interesting differences.

⁵ Boyacioglu, Nisan (2009), *Auto-traductions françaises dans la littérature arménienne de diaspora* (vol. 1). Paris: INALCO, p. 26

⁶ Danby, Nicola Doone (2003), *The space between: Self-translators Nancy Huston and Samuel Beckett*. Masters thesis, York University, pp. 10-11.

⁷ López Gay, Patricia, Natalia Novosilzov, Helena Tanqueiro and Francesc Parcerisas Vázquez. 2007. "L'autotraduction littéraire comme domaine de recherché". *Atier de Traduction* 7: 92

⁸ Steiner, Georges (1998), *After Babel: Aspects of Language and Translation*. Oxford University Press, p. 125.

⁹ Whyte, Christopher. 2002. "Against Self-Translation". *Translation and Literature* 11: 68

¹⁰ Idem, p. 69

Since the late 1990s, researchers have tried to comprise similitudes and differences between translation and self-translation, but it is still a lot to be learned. Finding out more about self-translation will bring benefits to other fields of research as well and it may also reveal from the differences between cultures, hierarchies between a culture's dominant language and other, less spoken languages and so on. The disparities between the two cultures determine the author-translator to make changes in the work in order to minimize them. What has been carefully chosen in one version is in purpose overlooked or altered in the other one.

Bibliography

- Danby, Nicola Doone (2003), *The space between: Self-translators* Nancy Huston and Samuel Beckett. Masters thesis, York University.
- Ehrlich, Shlomit. 2009. "Are self-translators like other translators?" *Perspectives: Studies in Translatology* 17: 243-255. <http://dx.doi.org/10.1080/09076760903404050> Accessed September 2013.
- Grutman, Rainer (1998), *Auto-translation*. In: M. Baker (Ed.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge.
- Hokenson, Jan, Marcella Munson (2007). *The Bilingual Text*. Manchester: St. Jerome
- López Gay, Patricia, Natalia Novosilzov, Helena Tanqueiro and Francesc Parcerisas Vázquez. 2007. "L'autotraduction littéraire comme domaine de recherché". *Atier de Traduction* 7: 91-100.
- <http://www.atelierdetraduction.usv.ro/ro/revista/REVISTA%207.pdf> Accessed March 2012.
- Mavrodin, I (2007). "L'autotraduction: une oeuvre nonsimulacre". *Atelier de Traduction* 7: 51-56.
- <http://www.atelierdetraduction.usv.ro/ro/revista/REVISTA%207.pdf> Accessed July 2013.
- Miclău, Paul. 2007. "L'autotraduction de l'autofiction comme retour à l'être". *Atelier de Traduction* 7: 41-47.
- <http://www.atelierdetraduction.usv.ro/ro/revista/REVISTA%207.pdf> Accessed July 2013.
- Popovič, Anton (1976), *Dictionary for the Analysis of Literary Translation*. Edmonton: Department of Comparative Literature, University of Alberta.
- Steiner, Georges (1998), *After Babel: Aspects of Language and Translation*. Oxford University Press.
- Wilson, Rita (2009), "The Writer's Double: Translation, Writing, and Autobiography". *Romance Studies* 7
- Whyte, Christopher (2002) "Against Self-Translation". *Translation and Literature* 11: 64-71

COSMOPOLITANISM AND NATIONALISM IN SOVIET DISSIDENCE: SAKHAROV VERSUS SOLZHENITSYN

Laura CIUBOTARAȘU PRICOP, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: To what extent, in a totalitarian regime imposed and maintained by terror, torture, starvation, class hatred, fear can be born and act a free, cosmopolitan consciousness? What form would these actions have, which would be their level of validity, applicability? Can the results of these actions be recovered from a current perspective of cosmopolitan theories? Devious, expired questions lapsed into a world where communism was almost overcome and detached by every thematization. In this paper, I will try to answer these questions through an analysis of the context and form actions (dissenting), although their restructuring in order to understand and justify them.

In this context, the dissident action coincides to some extent with what Jhon Rawls meant by civil disobedience and conscientious objection as a form of non-violent action on the edge of fidelity to the law and against the official system. Emerging ideas at the surface that led to the dissident actions of Andrei D. Sakharov, physicist and Nobel Prize Laureate for Peace (1975), the type of actions and their results would be an important step within the present approach by analogy with the dissident work of Alexander Solzhenitsyn, Nobel Prize Laureate for Literature (1970). Sakharov - Solzhenitsyn parallel plays the role of a differentiator in the paper economy, unequivocally indicating how the same contexts, performing the same kind of actions with roughly similar results are founded on diametrically opposed values: cosmopolitan - nationalist.

Finally I will try to say what elements of cosmopolitan theories of moral origin are to be found in the writings of Sakharov and Solzhenitsyn intended to be integrated and used. At this point, I will try to highlight at least two elements defining Sakharov's thought in connection with the cosmopolitan theories: on the one hand, Sakharov believed that the ideology of human rights is a solid basis to unite people regardless of nationality, political beliefs, religion, and social status. On the other hand, at a higher socio-human level, Sakharov sees the possibility of reconciling the existence of a relationship of convergence between the developed societies based on different political and economic principles, actually the convergence between capitalist and communist societies. Both assumptions, as I will argue, can complete or especially validate some elements of cosmopolitan theories just by their practicality.

Keywords: dissident action, convergence, cosmopolitan theories, communism, human rights, Sakharov, Solzhenitsyn

To what extent, in a totalitarian regime imposed and maintained by terror, torture, starvation, class hatred, fear can be born and act a free, cosmopolitan consciousness? What form would these actions have, which would be their level of validity, applicability? Can the results of these actions be recovered from a current perspective of cosmopolitan theories? Devious, expired questions lapsed into a world where communism was almost overcome and detached by every thematization. In this section, I will try to answer these questions through

an analysis of the context and form actions (dissenting), although their restructuring in order to understand and justify them.

In this context, the dissident action coincides to some extent with what Jhon Rawls meant by civil disobedience¹ and conscientious objection as a form of non-violent action on the edge of fidelity to the law and against the official system. The proposed analogy assumes a certain consistency by simplifying Rawls' theory: the civil disobedience meaning public discourse directed against the communist system, the speech of the Russian intelligentsia² both in samizdat³ and in the international media. The conscientious objection might be seen as a non-public thinking, manifested by non-involvement, nonparticipation or spontaneous reactions. The acts of civil disobedience and conscientious objection, as dissident manifestations in the Communist Russia⁴, were given an indirect materiality through legislation, the famous Article 190 - 1 in 1966 of the RSFSR⁵ Penal Code, which anticipated the imprisonment up to three years or corrective labor for a term of one year or a fine in money: "spreading false information knowingly slandering the Soviet state and social system and, equally, the preparation and dissemination of written, printed or other kind of works with the same content."⁶ Sakharov called those sentenced to imprisonment, according to this article, prisoners of conscience⁷, designating by this, according to Amnesty International, those deprived of liberty for their beliefs, nonconformity, nonviolent actions consistent with these beliefs, people who do not practice or instigate to violence. Emerging ideas at the surface that led to the dissident actions of Andrei D. Sakharov, physicist and Nobel Prize

¹ John Rawls defines civil disobedience under certain conditions that would give the possibility that these actions to manifest. From Rawls' point of view civil disobedience actions appear in those societies that are mostly „well ordered for the most part but in which some serious violations of justice nevertheless do occur “ or in a „democratic state for those citizens who recognize and accept the legitimacy of the Constitution.” Although Rawls states that the theory does not apply to other forms of government or other forms of dissent or resistance, however, it accepts the possibility of contingencies. From this the possible analogy with the performed dissident actions of Sakharov in a totalitarian regime derives. (John Rawls, *A Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1999, p. 319.)

² According to Berdyaev, the Russian intelligentsia does not represent the intellectuals, but an “entirely different group; and to it may belong people occupied in no intellectual work, and generally speaking not particularly intellectual. Many Russian scholars and writers certainly could not be reckoned as belonging to the intelligentsia in the strict sense of the word. (...) Our intelligentsia were a group formed out of various social classes and held together by ideas, not by sharing a common profession or economic status. They were derived to begin with mainly from the more cultured section of the nobility, later from the sons of the clergy, small government officials, the lower middle class, and after the liberation, from the peasants. That then is the intelligentsia; its members were of different social classes, and held together solely ideas, and, moreover, by ideas about sociology. In the second half of the nineteenth century the stratum of society which is simply called cultured is developed into a new type and is given the name “intelligentsia”. This type has its characteristic traits which belong to all its present representatives.” Nikolai Berdyaev, *The Origin of Russian Communism*, translated from the Russian by R.M.French, Published by G.Bles, London, 1948, pp. 18-19.

³ Independent publication – samostoiatelnoe izdanie – a way of clandestine movement of the prohibited writings provided in Soviet censorship.

⁴ The recent research highlight, especially after the opening of KGB archives (State Security Committee - Komitet gosudarstvennoe bezopasnosti) two types of dissent – on the one hand an “intellectual dissent” and on the other hand, a “popular criticism of the regime” that is manifested by “spontaneous reaction to some irritation or event”. Vladi Kozolov, A. Fitzpatrick, Sheila Mironenko, V. Sergei, *Everyday Resistance in the Soviet Union under Khrushchev and Brezhnev*, Yale University, 2011, p. 43.

⁵ RSFSR - short for Russian Socialist Federative Soviet Republic.

⁶ RSFSR, Editura Iuridiceskaia, Moskva, 1971, apud., Andrei D. Sakharov, *Vospominaniya*, Vol.I., Vremya, Moskva, 2006, p 586.

⁷ Andrei D. Sakharov, *Vospominaniya*, Vol.II., p.276.

Laureate for Peace (1975), the type of actions and their results would be an important step within the present approach by analogy with the dissident work of Alexander Solzhenitsyn, Nobel Prize Laureate for Literature (1970). Sakharov - Solzhenitsyn parallel plays the role of a differentiator in the paper economy, unequivocally indicating how the same contexts, performing the same kind of actions with roughly similar results are founded on diametrically opposed values: cosmopolitan - nationalist.

Finally I will try to say what elements of cosmopolitan theories of moral origin are to be found in the writings of Sakharov and Solzhenitsyn intended to be integrated and used. At this point, I will try to highlight at least two elements defining Sakharov's thought in connection with the cosmopolitan theories: on the one hand, Sakharov believed that the ideology of human rights is a solid basis to unite people regardless of nationality, political beliefs, religion, and social status. On the other hand, at a higher socio-human level, Sakharov sees the possibility of reconciling the existence of a relationship of convergence between the developed societies based on different political and economic principles, actually the convergence between capitalist and communist societies⁸. Both assumptions, as I will argue, can complete or especially validate some elements of cosmopolitan theories just by their practicality.

Memory as Dissent Action

The recomposition of a social, cultural, ideologic, political context and of the general actions generated by the individuals, communities, based only on Sakharov - Solzhenitsyn parallel would seem, at first glance, a fall in sophistry - hasty generalization⁹. But looking from the perspective of cosmopolitan theories, this exercise becomes legal as long as „each person acting in ways that have an impact on other”¹⁰ and the result of this enterprise would make visible, as a fabric, two distinct points generated by the same common place – memory – that sometimes interacts, sometimes distances or even disappears. Places of memory were formed in case of Sakharov from different reasons: the memoirs seen as an important part of the mankind memory, writing the truth about itself as “memories free of any constraints of the world of science, from the *objective* world¹¹ from the dissidents' life and simply from life”¹².

⁸ Ideas developed by Sakharov in, *Progress, Coexistence, And Intellectual Freedom*, The New York Times Company, 1968.

⁹ S. Moris Engel, *With Good Reason: An Introduction to Informal Fallacies*, St. Martin's Press, New Work, 1976, p.69.

¹⁰ David Miller, „Cosmopolitanism: A Critique”, *CRISPP*, Vol.3, Nr.3 (Autumn 2002), p. 83.

¹¹ What Sakharov calls “objective” in this context is nothing more than an industrial structure / research / intellectual labor camps where the Russian scientist was isolated, along with other researchers from 1950 to 1968, the period in which he worked on nuclear fusion bomb project and then test it. Sakharov devotes an “objective” chapter 6 in , *Vospominaniya*, p.56. Sakharov describes it as a prison: “Suddenly the car suddenly hindered. In front of us was *the area* – two rows of barbed wire on tall pillars, each a strip of plowed earth.” For his part, but from the perspective of a convict labor camp, *Gulag Archipelago* Solzhenitsyn describes, the *charachki* - intellectual labor camps: „Il est légende, de temps à autre, on entend conter dans les camps, rumeur sourde qui ne mérite aucune créance et que personne n'a jamais confirmée: quelque part dans l'Archipel, il existerait de minuscules îles du Paradis. Nul ne les a vues, nul n'y a séjourné ou qui l'a fait se tait, bouche cousue. Ces îles, à ce qu'on dit, sont arrosées de fleuves de lait coulant entre deux rives de confiture, la nourriture n'y descend jamais plus bas que la crème et les œufs; elles sont, dit-on, tout ce qu'il y a de propre, il y fait toujours chaud, le travail y est de nature intellectuelle et archisecret. Et ce fut précisément dans ces îles paradisiaques (dans la langue des camps des «bahuts»), des *charachki*) que je me retrouvai, à mi-temps de ma peine. C'est à elle que je dois d' être resté en vie: dans les camps, je n'aurais jamais duré jusqu'au bout.”

In case of Solzhenitsyn, memoirs is seen as a “secondary literature”¹³ placed “definitely lower than literature - literature”¹⁴ and the act of writing as a form of personal memory preservation is essential to the whole community and it is directed against secrecy: “I write only not to forget anything, so as the followers to take note of all that was. (...) I hasten to write as smaller and when several sheets were gathering, I was rolling them and the tubules thus obtained I was stuffing them in a glass of champagne, it has a wider neck. I buried the bottle in my garden and during the New Year’s Eve of 1954, I left to die in Tashkent. But I did not die. (...) Ever since, I live my life as a returned good”¹⁵. This primary, common and discursive basis, provides the necessary tools for referral moments of evolution, stagnation, regression of speeches, performances dissenting shares the same political context through the same means of two greats Russian dissidents: Andrei Sakharov and Alexander Solzhenitsyn.

Solzhenitsyn Against the Communist Society

That Alexandr Solzhenitsyn attaches a special importance to its opposition movement (not only to the books that he writes, or to their indisputable anticommunist meaning) proves that he writes *The Calf and the Oak*, to which he returns several times, completing each time, taking care not to expose those who helped him, “conspirative” episodes related to his work as an illegal writer. The title, *The Calf and the Oak* sends to a Russian proverb, the calf thinks to move the oak from its place; following this burden a problem occurs with the bull’s horns. The author’s hope is, however, undoubtedly, that this opposition completely uneven, will ultimately, have an effect...

In what concerns his work, Solzhenitsyn is not only aware that it is illegal, opposing the official state policy of Communist Russia, but he develops from his opposition a rigorous program, he establishes rules, techniques, strategies of conspiracy. He sees himself like an activist with an important mission that must take his action to the end. He really does his job as a conspirator, gingerly, coupled with perfect conscientiousness.

It can be said that, in his case, the writer fulfills his mission as a novelist – which pursues as a writer clear anti-totalitarian and anticommunist objectives – on the one hand, to which on the other hand, being added a conspiracy pro in a good Russian tradition, working systematically against the state structure that he is forced to live, which would have never left, because, by his action, he wanted to destroy it. Of course, in another distant and confusing background, there is also a future project, a structure recognized, in everything he does, as utopian and unlikely. Its action focuses on the phase destruction of the society amidst he exactly lives on this purpose.

Alexandre Soljenitsyne, *L’archipel du Goulag*, Tome 4 des œuvres complètes. Edition nouvelle revue et augmentée par l’auteur, Traduction entièrement révisée par Geneviève Johannet, Fayard, 1973, p. 636.

¹² Andrei Sakharov, *Vospominaniya*, Vol. I, p.3. (In his “Memoirs” Sakharov recalls that during his exile in Gorky, whenever he had to leave the house, the theme that KGB would take the manuscript memoirs, which actually came true for three times, each time he carried them with him. They had come to weigh in around 10 kg., more than a metaphysical burden.)

¹³ Alexandr Solzhenitsyn, *Bodalsya telyonok s dubon. Ocherki literaturnoy zhizni /The Calf and The Oak. Notes of the literary life*, Novy Mir, 1991, Nr. 6, p.6.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, p.8.

The Calf and the Oak is therefore dedicated to the side of the Russian conspirator, when he operated against the communist society which he was included. The trajectory of his life, how he arrived at that position are known. Let us just stop to a few significant details. Solzhenitsyn was born in December 1918 in Russia – so his life is fully framed during the communist era, he is a product of the communist society, a society „systematically violated basic political right like the freedom of speech, freedom of assembly, and freedom of religion”¹⁶. Like so many other Russians of his age he is enrolled in the army and fights in the Second World War. Since his twenty years, his education and life experience are due to the Red Army community. At the age of 27, he is arrested in 1945 because he would have criticized Stalin¹⁷ in a letter. He is sent to the camp for eight years, followed by three years of exile. From 1956 he sets at Ryazan, where he teaches Maths. In 1956 the publication with the help of Tvardovski in Novii Mirof *A Day in the Life of Ivan Denisovich* brings his celebrity and, from that moment, his career as a writer started that opposes to the communist regime, which is in conflict with the authorities, who sends his writings to samizdat and then to foreign publishers, in a word, his career as an anti-communist militant. In 1970 he is awarded the Nobel Prize for literature – he does not go to Stockholm to be awarded, for fear that he will not be received again in the USSR when he returns. When in 1973 the first volume of *The Gulag Archipelago* is released he begins to be heavily contested in his country. On February 12, 1974 he is immediately arrested and expelled from the USSR. From these biographical data it appears that Solzhenitsyn never occupied any important place in the Soviet society, he was never a privileged of it, and much less that he would have any role in the party that oppressed the Soviets. He did not turn, for some reason, against social mechanisms that he was part of. He constantly felt as an opponent, a representative of those among whom was a part – of the oppressed, former prisoners, persecuted by the regime and others. In front of him stands the social power that suppresses, and the destiny of his life is to fight against this power, to beware of its actions and to express – as a writer – so as to strike.

His main instrument is the word art. Solzhenitsyn makes no overarching aesthetic fiction. He surely hopes that among the lines he writes to have a literary value – but somewhere he meditates on the writer’s condition that prepares his book in private. Although he is a writer he will use the power of words to strike the social structure that seeks to destroy. ”Writing ten to twelve years in an absolute isolation, you unnoticed lose, the sense of proportion, you start to be too lenient with yourself and simply not to notice that such tirade is

¹⁶ Bolton, Jonathan, *Worlds of Dissent: Charter 77, The Plastic People of the Universe, and Czech Culture under Communism*, Harvard University Press, 2012, p. 30.

¹⁷ The episode of his own arresting is sparingly sketched in *L’archipel du Goulag*, Tome 4 p.31. ”Le commandant de brigade m’avait convoqué à son PC. Il me demanda, je ne sais plus sous quel prétexte, mon pistolet, et je lui remis sans soupçonner la moindre perfidie, soudain, de la suite d’officiers qui, tendue, immobile, se tenait dans un coin, se détachèrent rapidemant deux agents du contre-espionnage qui traversèrent en quelques bond la pièce et, m’agrippant du même geste de leurs quatre mains par l’étoile de ma chapka, par mes épaulettes, mon ceinturon et ma sacoche, s’écrièrent d’un ton dramatique: « vous êtes arrêté ! » Brule, transpercé de la tête aux pieds je ne trouvai rien de plus intelligent à dire que: « Moi ? Pourquoi ? »”

The control station volunteer called me, he asked me the gun, I do not know why, and I gave him, without suspecting any treachery, and suddenly from the tense suite of the officers who had stood still in a corner, two counterintelligence agents were drawing; as they would have jumped, they crossed the room, grabbing me with their four hands by the hat, the epaulettes, belt, the porhart, they cried in a dramatic tone: You are under arrest! And scorched, and pierced from head to foot, I did not find something more intelligent to say than: Me? For what?...”

too shrill, that a certain exclamation is grandiloquent that, finding no other fair point in that passage you put a platitude.”¹⁸

Whatever the problems of the illegal writer would be, his work is not in vain, it's in a community. "... and then I lived all those years of practicing writing in the underground with the conviction that I was not the only one who is restrained and resort to tricks; that we were a few tens of that kind, solitary natures, stubborn and closed, widespread throughout Russia, writing each as his soul and conscience dictate about what he knows about our time and what is the capital truth.”¹⁹ Their idea is to expose the truth as is at risk “to remain undisclosed.” And there is still hope. “But the day will come (...) and thus our great literature will revive that we have shoved it into the abyss.” “I still did not think that literature can initiate and provoke the overthrow of a society (though, wasn't what the Russian history proved us?!). I thought that the society will have, of different reasons, a shock and it will even renew, that a fault will occur, a gap of freedom, and soon our underground literature will come in action to express to the troubled and bewildered minds why everything was fatal so as to happened as it was, and how does that beginning with 1917 everything constantly twists and twists.”²⁰

The covert activity, inevitably waged about this literary aspect thus becomes an important component of its overall activity. In *The Calf and the Oak* the clandestine issues move to the forefront. The disclosures that he makes must protect those in danger. Moreover, ultimately these two volumes are largely a manual of illegal / dissent activity. Each person in the Russian part of the employees is judged from this point of view. Each has strengths and weaknesses for the clandestine specific. Who has too much knowledge is not necessarily recommended for this kind of activity. Solzhenitsyn accurately describes a sequence of illegal camouflage actions²¹, with hours at which the action can take place, with the seat in the bus, with the technique of detecting the “queues” and others. Elsewhere he tells us the lesson he had received from another former prisoner, who was in deportation, who teaches the art of concealing the manuscripts in the walls of some cardboard boxes. Everything is made with such “mastery” that the hideout resists after several years.

Certainly, not everything always comes out great. Sometimes people considered to be trustworthy are not at all to be trusted and are in turn imprudent. This is really what happened to the one of whom he assigned the entire archive. In his turn, he lends a volume to a dubious person and as a card game, the entire archive falls into the hands of the KGB. Solzhenitsyn himself is not free of surprises. One of his most dependable collaborators in Petersburg falls into the hands of the secret police and immediately afterwards she dies. Killed? Suicidal death?

Much of the writer's collaborators are women – that help him with typing after which the volumes are assigned to the samizdat, he puts manuscripts where needed or fail to remove them abroad. But sometimes the closest collaborators have opinions, sometimes even contradictory opinions. Liusa, one of the most faithful women to the novelist and one of the

¹⁸ Alexandr Solzhenitsyn, *Bodalsya telyonok s dubon. Ocherki literaturnoy zhizni/ The Calf and the Oak, Notes from literary life*, Nr. 6, p. 12.

¹⁹ Ibidem, p. 11.

²⁰ Ibidem.

²¹ Idem, Nr. 11, p. 139.

most trusted without personal reactions, reveals her political choices when she asks him, in February 1972, to type the letter to the Patriarch. In that letter (before Solzhenitsyn addressed other letters of effect to the Writers' Union leadership or the leadership of the Communist Party) the author invites the "orthodoxy to participate in real life with all its religious system."²² Even the writer acknowledges the betrayed supporters reasoning: "This really was ironically, that the educated people could not accept so much Orthodoxy."²³ With the approach of Orthodoxy Solzhenitsyn notes that he lost much of his supporters - who kindly saw the Orthodox Church. "...in my favor there was still a slim consistent minority across new social strata and the new generation."²⁴ Therefore, around Solzhenitsyn a strong opposition raises to the intention to involve the church in fighting against the power²⁵. His collaborator was "...my monologue against my unimaginably shameful orthodox patriotic orientation, from the depths"²⁶. It is an important point during Solzhenitsyn's resistance movement, one in which he thinks he can lead the resistance movement to the Russian Orthodox Church. At this point it appears that the anti-totalitarian movement that he was very involved in was one secular, unrelated to orthodox ideas. With that letter to Patriarch Pimen and the way he was approaching the 'national' issue in the description of the World War I, on *August 14*, a restructuring among Solzhenitsyn's supporters occur, a situation that is fully conscious. "With this letter, nay, even in *August*, a process of division among my readers begins, I begin to perish some of the followers and those that remain with me are less than those who left me. They were praising me as long as the appearances reinforced the belief that I was only against Stalin's abuses; in that moment the whole society was with me." And the author explains why the public had been deceived by his behavior, leaving him when he leaked the options. "In my early writings I masked against police censorship, but through it, against the public, too. The actions that were following to be taken by me, I must necessarily discover myself: it was time to speak more loudly and to go to an increasingly higher depth. And to do so, it was inevitable to lose my readership, to lose my contemporaries, putting my hope in their offspring."²⁷

It is a moment that was, apparently, less emphasized, although decisive to define the dissident Solzhenitsyn. Is the fact that it proves that his supporters were in the opposition movement against the communist not for the aesthetic value his writings, nor for a patriotic and Orthodox line. Those who supported him were the communist regime opponents from a civic position of direct political opposition; the author hopes that his reveals orthodox and nationalist position to have an impact over ... the next generation.

²² Idem, Nr.12, p. 18.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ The communist morality in Lenin's version, as Philip Boobbyer noticed, (Conscience, Dissent and Reform in Soviet Russia, Routledge, 2005, pp. 26-27.) although it is derived from "the struggle for the consolidation of communism", defends religious freedom, at a certain level, by the Constitution of 1918, although religion is a traditionally Marxist tool „by which the exploiting class kept the proletariat in a passive state in which they could continue to be exploited."

²⁶ Alexandr Solzhenitsyn, *Bodalsya telyonok s dubon. Ocherki literaturnoy zhizni/ The Calf and the Oak, Notes from literary life*, Nr.12, p.20.

²⁷ Idem, Nr.8, p.27.

Solzhenitsyn Against The Shattered World

Is tracking how this eminently Russian position acts after the expulsion of Solzhenitsyn. This may be the explanation for the writer's attitude on the West. Two years after he settled in Vermont, United States, he is invited to take the floor at the end of year meeting of Harvard University. The invitation coincided with the desire to manifest, to publicly and direct act, on his contemporaries. He prepares his speech, which will be mentioned after June 8, 1978, when it will support, as Solzhenitsyn's speech at Harvard (although the author had given the title of *The Shattered World*).

This speech aroused much controversy and it positioned Solzhenitsyn among the most obstinate anti-Western. The Western media was directly attacked in speech. Later there were also voices that sustained the Russian outlaw's submissions. The commentators of this speech were polarized to extremes, either opposing to that one who exhibited the defects of the Western world or accepting certain Western defects reported in his speech. In reality this manifestation of the Soviet opponent is directly related to what Solzhenitsyn began to reveal the last part of his opposition in Russia. Some of the author's observations reveal facts and putting them out would not have aroused such indignation. The speech is a mixture of empirical observations about the Western way of life and the theoretical hints of completely different importance. It could be an incidental comment on finding the decline of Westerners statesmen's courage in each country and the UN. That one who consistently reviews the international political events may notice this without problems. In general, important decisions, especially those concerning other countries are taken cautiously by the Western leaders – leading, when these decisions are taken, however, to large and very large delays. This was the also the case in what concerns the UN, not once criticized for inertia. This is not necessarily courage, but of those, often limited possibilities that lead to involve the state they represent. The initiative and at the same time the ability to convince at the level of such great institutional bodies such modern states is generally poor. In change, courageous attitudes toward the weak, the small, economically dependent states, with the powerful ones afford gestures of arrogance are known. Another observation is related to social psychology. People living in the West live in certainty and this leads to an increase ambition, to want to accumulate more. Consumerism is ultimately a sign of social success, hence some emulation. But Solzhenitsyn was witnessing an episode of wellbeing. Nowadays, Westerners "anxieties" go mainly to job security, finding a job, pensions and so on. Another limitation would be a spirit of the laws, of the whole dominating social attitude. The observations in this regard are meaningless. The compliance with laws cannot only be a boon. Discussions held in these companies look the wrong way in which the laws are applied, and in recent democracies (but not only) the issue regarding the laws is corruption.

Rational Cosmopolitanism in Sakharov' Dissenting Actions

Andrei Sakharov recognize that at the basis of its cosmopolitan thought, seen rather as a free conscience, social, economic, ideological and moral elements that have been developed in the area of family relationships and upbringing are interwoven: "living in another era than my parents, in other circumstances, with a different philosophy and financial situation, with a new biography, I became more cosmopolitan, more global, more active in the social life than

my parents. But I am deeply grateful to them that they gave me the necessary starting point to become so.”²⁸ As for Solzhenitsyn, the individual conscience seems to be sealed in a limited space and communist ideology, this idea seems to outline through the main character (Nerjin) from the novel “Love Revolution!”, which was lucky to live “...in the best country. A country that had passed all the crises in history, and it was already held by the basic principles of the scientific thinking and social justice. This fact was exempting his mind and consciousness of the need to defend the miserable and humiliated because they were not unhappy and humiliated. It was the best country to be born in it for a man thirsty for knowledge. (...) All their generation was born to lead the revolution of the Earth’s sixth part to that of the whole earth.”²⁹ Although this book was first published in 1999, Solzhenitsyn began to write more in 1940, while he was in the concentration camp, the shadow of nationalism; in this early stage it is easily felt. What appears at the surface is that conscience reassured by the ideology of the party, channeled in one direction: the theoretical research, ripped, separated from the social dimension. This fragment, in case of Sakharov – Solzhenitsyn’s analogy becomes symptomatic. Sakharov, in turn goes through a period of nearly 20 years (1948 -1968) in which he only dedicates to his research and sees in the Soviet state that “kind of prototype (though imperfect) for all countries (even in so strong is the ideology of mass).”³⁰ From this unemployed peaceful social conscience, Sakharov reaches the consciousness able to judge them from a broader, more balanced perspectives backed by what he calls in this context, the theory of symmetry: “I started later to watch our state on an equal footing with the other - they all just have shortcomings (...). It is what the theory of symmetry may be called. All governments and regimes are in first approximation bad, all the people are oppressed, all are threatened by the same dangers”³¹. This step, in terms of Rawls, conscientious objection can be considered as a preparatory one for the actual dissenting actions. Sakharov will overcome this stage and will reject the delicate but plausible balance that seemed to exist between states: “...during my dissent I came to the conclusion that the theory of symmetry must be clarified. We cannot speak of symmetry between the cancer cell and the normal one. And our state is like a cancer cell with the annihilation of the totalitarian and unorthodox opinions with an authoritarian power structure, which lacks full control of the most important decisions on the adoption of domestic and foreign policy; a closed state – without informing citizens on key issues closed to the outside world, without the freedom of movement and exchange of information.”³² The year 1964 becomes for Sakharov that moment of openness to the world, extremely important, it is the year in which he starts his dissident shares appointed by Sakharov in his memoirs as the first time that “I took a stand outside the specialization”³³. In fact it is about editing, signing a letter to Khrushchev³⁴ in which the author defends the song

²⁸ Sakharov, *Vospominaniya/Memoirs*, Vol. I, p. 64.

²⁹ Aleksandr Solzhenitsyn, *Iubește revoluția/Love Revolution*, Editura Art, 2012, p.39.

³⁰ Sakharov, *Vospominaniya/Memoirs*, Vol.I, p. 363.

³¹ Ibidem, pp. 363 - 364.

³² Ibidem, p. 364.

³³ Ibidem, p. 440.

³⁴ Nikita Sergeyevich Khrushchev (1894 -1971). Since 1953 till 1964 First Secretary of the Communist Party of the Soviet Union in the period 1958 -1964 the function of prime minister of the USSR. During the Twentieth Congress of the CPSU, Khrushchev denounces the secret report by the cult of personality of Stalin and accuses him of crimes during the Great Purges of 36’-39’. In 1964 he was dismissed by conservatives in DC.

“Guests” - Zosin being found in a full media scandal. The result of the intervention is null, he receives from Khrushchev “an official elusive reply”³⁵ It should be noted that in his memoirs, Sakharov makes the difference between his contesting attitudes as a scientist, nuclear physicist and his dissident, supportive attitudes in front of the oppressive apparatus of individuals or groups. Attitudes of appeal “within the specialization” began after 1953, i.e. after the time of the hydrogen bomb invention, with tests carried out on the ground or in the air. The effects arising from testing put Sakharov in front of some moral realities that he could not ignore them, the more so as these effects derived from a purely mathematical calculation: “The number of injury cases is determined by the product of the irradiation dose and the number of persons subjected to the radiation. If the radiation dose is reduced by a hundred times, but simultaneously increases a hundred times the number of irradiated persons, the number of those affected will not change. This is precisely the situation of the non-threshold effect – if genetic injury, similar to the other cases.”³⁶ Considering the nuclear tests “a direct crime against humanity”³⁷ Sakharov will be involved and actively participate in the conclusion of the Moscow Treaty prohibiting nuclear experiments in water, air and space. These contesting actions are rationally based, which is why their applicability becomes ubiquitous and Sakharov’s dissenting actions may be associated with a rational cosmopolitanism. This objector episode to halt nuclear tests with nuclear products is conjugated by Sakharov through public attitude against N.J. Nujdin to enter the Academy. These two moments, acknowledges the Russian scientist, will seal the fate of “Why I stepped so alien from my way of being, like that of taking a public action against the candidacy of a man who I did not know him personally? Probably because I put very much at heart the issue of freedom of science, the scientific honesty – science seemed (and seems to be now) the most important part of civilization and therefore any attack against it is inadmissible (...).”³⁸ Sakharov’s dissidence, although it was part of some association or he signed petitions and letters of protest, appeal along with other dissidents, that of Solzhenitsyn’s remains as an individual dissidence³⁹. Against this kind of dissidence Sakharov structures all his actions in relation to that type of general or specific event following different levels: public and non-public. Sakharov believed that intervening discursively in a general problem allows the formulation of an alternative viewpoint to the official, stresses the importance of the issue and draws attention to them. In case of common issues, the dissenting action aimed at defending individuals or groups, thus preventing amplification of human rights violations. Solzhenitsyn criticized this form of individual dissenting action and labeled it as waste of energy, and seemed to be the one who actually gave to Sakharov “complete freedom in terms of both the content and means of expression, it

³⁵ Sakharov, *Vospominaniya /Memoirs*, pp. 439 - 440.

³⁶ Ibidem, pp. 435 – 436. There is here an excerpt taken from the article “Nuclear explosions and radioactive carbon in non-biological effects thresholds” *Atomnaia Energhia*, September, 1958 published in several international languages with Khrushchev’s acceptance.

³⁷ Ibidem, p. 497.

³⁸ Ibidem, p.522.

³⁹ Guy Scarpetta, *Eloge du cosmopolitisme*, Bernard Grasset, Paris, 1979, p.199. Scarpetta brings into question that in the case of the dissidence from east, the case of Russia, it would be difficult to speak of a dissident group, both Solzhenitsyn and Sakharov distancing from the totalizing discourse.

was the most appropriate taking into account my very special situation”⁴⁰. In line with this clear structure of action Sakharov will be involved in the struggle for freedom of religion and the rights of believers in the USSR., human rights, the right to freedom of belief and the exchange of information, the problem of using psychiatry for political purposes, the death penalty, environmental issues. On the other hand, in case of the specific problems Sakharov gave a tremendous job, wrote petitions, open and closed letters to the party leaders, he wrote articles to press conferences, attended trials, as a supporter of the judged, and he unfairly entered three times in a hunger strike. He was one of the few dissidents who went on hunger strike for two young men that loved to be together, to initiate calls for humanitarian release although useful in its policies and visit labor camps. Despite the failures, of his personal not only physically suffering, Sakharov said: “I think that taking my position contributes to promoting a pluralistic approach of these cardinal issues, and thus they do not jeopardize, but rather support the safeguarding peace clause.”⁴¹

Conclusion

Although Sakharov and Solzhenitsyn defended themselves against attacks each regime, they were trying to sustain and to work together, their meetings were few, they saw each other face to face only three times⁴², and their views on certain actions, motivations and justifications for dissenting shares distanced themselves up to incompatibility. Sakharov wrote about Solzhenitsyn: “I find that he underestimates the overall approach, general human of the essential, cardinal, contemporary problems, that he manifests certain “anti-Occidentalism”. That is why the “principled isolationism”, the insufficient attention to problems and the destiny of other people, apart from the Russian, Ukrainian, and other countries are related; sometimes the presence of some elements of Russian nationalism, the idealization of religious and Russian lifestyle, from which is only one step to disregard and hostility to other people.”⁴³ Solzhenitsyn’s dissidence manifested through by writing, which has turned into a weapon against silence, and this form of dissent to manifest need a cosmopolitan dimension otherwise “the words become silent and start flowing like water, tasteless, colorless, odorless, without a trace.”⁴⁴

The dissident actions, both in case of Sakharov and Solzhenitsyn could, ultimately, be seen as active democratic memory exercises⁴⁵, as democratic memory of the past, the memory being filtered through a present critical thinking, but directed toward future.

⁴⁰ Sakharov, *Vospominanya/Memoirs*, Vol.II, p. 299.

⁴¹ Ibidem, p. 118.

⁴² Gennady Gorelik with Antonia W. Bouis, *The World of Andrei Sakharov. A Russian Physicist’s Path to Freedom*, Oxford, University Press, 2005, p. 296.

⁴³ Sakharov, *Vospominanya /Memoirs*, vol. II, p.165.

⁴⁴ Alexander Solzhenitsyn, “Banquet Speech”, www.nobelprize.org/litearature/laureates/1970/Solzhenitsyn-speech74-e.html.

⁴⁵ An active democratic memory, in Keane’s terms, “recognizes that the development of fresh and stimulating perspectives on the present depends upon the criticisms that break up habitual ways of thinking, in part through types of criticism which remember what is in danger of being forgotten. Hence, the democratic remembrance of things past is neither nostalgic nor atavistic. It turns to the past not for the sake of the past – as if the secrets of present miseries were hidden there – but for the purpose of securing more democracy in the present and future. An active democratic memory knows that past traditions of political discourse can furnish us with more than a few surprises and provoke us into enlightening disagreements. They can remind us of some of the “perennial” problems of social and political life. And thereby, they can help us understand who we are, where we stand, what

Bibliography

- Berdyaev, Nikolai (1948) *The Origin of Russian Communism*, translated from the Russian by R.M.French , Published by G. Bles, London.
- Bolton, Jonathan (2012) *Worlds of Dissent: Charter 77, The Plastic People of the Universe, and Czech Culture under Communism*, Harvard University Press.
- Boobbyer, Philip (2005) *Conscience, Dissent and Reform in Soviet Russia*, Routledge.
- Engel, S. Moris (1976) *With Good Reason: An Introduction to Informal Fallacies*, St. Martin's Press, New Work.
- Falk, Barbara J. (2003) *The Dilemmas of Dissidence in Est – Central Europe*, Central European University Press.
- Gorelik, Gennady, Bouis, Antonia W. (2005) *The World of Andrei Sakharov. A Russian Physicist's Path to Freedom*, Oxford, University Press.
- Kozolov, Vladi, Fitzpatrick, A., Mironenko, Sheila, Sergei, V. (2011) *Everyday Resistance in the Soviet Union under Khrushchev and Brezhnev*, Yale University.
- Kulavig, E. (2002) *Dissent in the Years of Khrushchev: Nine Stories About Disobedient Russians*, New York, Palgrave Macmillan.
- Miller, David (2002) „Cosmopolitanism: A Critique”, *CRISPP*, Vol.3, Nr.3, pp. 80 – 85.
- Rawls, John (1999) *A Theory of Justice*, The Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts.
- Robertson, G. (2011) *The Politics of Protest in Hybrid Regimes: Managing Dissent in Post-Communist Russia*, New York, Cambridge University Press.
- Sakharov, Andrei, D. (1975) *My Country and the World*, New York, Vintage Books.
- Sakharov, Andrei, D. (1968) *Progress, Coexistence, And Intellectual Freedom*, The New York Times Company.
- Sakharov, Andrei, D. (2006) *Vospominaniya/Memoirs* Vol. I., Vol. II., Moskva , Vremya.
- Scarpetta, Guy (1979) *Eloge du cosmopolitisme*, Paris, Bernard Grasset.
- Shatz, M. (1980) *Soviet Dissent in Historical Perspective*, New York, Cambridge University Press.
- Solzhenitsyn, Aleksandr (2012) *Iubește revoluția/Love Revolution*, Editura Art.
- Soljenitsyne, Alexandre (1973) *L'archipel du Goulag*, Tome 4 des œuvres complètes. Edition nouvelle revue et augmentée par l'auteur, Traduction entièrement révisée par Geneviève Johannet, Fayard.
- Solzhenitsyn, Alexandr (1991) „Bodalsya telyonok s dubon. Ocherki literaturnoy zhizni /The Calf and The Oak. Notes of the literary life”, *Novy Mir*, Nr. 6, pp. 6 -116; Nr. 7, pp. 65 – 158; Nr. 8, pp. 5 – 124; Nr. 11, pp. 119 – 146; Nr. 12, pp. 5 – 76.

we might hope for”, apud. Barbara J. Falk, *The Dilemmas of Dissidence in Est – Central Europe*, Central European University Press, 2003, p. 322.

GOD IS A DJ A CORPUS-BASED APPROACH TO CONTEMPORARY ENGLISH SONG LYRICS

Mihaela DUMA, Assistant Lecturer, Petroleum-Gas University of Ploiești

Abstract: Music is widely assumed as being God's universal language. Similarly to language, music is then not only defined by sounds, but also by its linguistic content, namely by lyrics. Thus, besides its aesthetic attributes, music also displays culturally significant meanings to the messages it foregrounds. Since religion acts as a moral and ethical benchmark in almost all areas of life, and people constantly relate their political, social and cultural behaviour to religious beliefs, it should be challenging to find out how these beliefs are disclosed in song lyrics. The aim of this study is hence to explore several popular English song lyrics and find out how they relate to religious beliefs by focusing on the structure and content of such discourse. Special attention shall be given to recurrent religious lexical items and their collocative patterns in order to illustrate more subtle aspects of meaning, such as semantic preference and semantic prosody.

Keywords: religious lexical items, contextual meaning, collocative patterns, semantic prosody, song lyrics

We are by nature spiritual human beings. Moreover, spirituality, as part of our nonmaterial legacy, could be considered the invisible backbone of life itself. However, in a society that is evermore dominated and defined by consumerism, where bread and circus apparently set the scene for the so much craved social validations, there seems to be little time and interest for peeling off the superficial layers of such values and getting to the core of the genuine and fundamental spiritual values which practically validate us as human beings. The question is whether this modern commercial-corporate mentality has really washed off all traces of spirituality within humans. Or, could we even discuss the non-existence of spirituality without validating first its very existence? After all, we cannot debate over either material, palpable things or abstract, intangible concepts that do not exist. What we can do nonetheless is measure and evaluate their impact on daily narratives. Narrative here is understood as a social form of linguistic manifestation of people's attitudes, beliefs, values and ideas. In this reading, song lyrics can also be regarded as narratives as long as one of their main *raison d'être* is to depict and bring into the foreground people's ideological points of view on most various and complex socio-cultural matters.

Considering spirituality a subtle, but constant benchmark in shaping the socio-cultural character of people, the aim of this paper is to explore the narrative of song lyrics focusing primarily on the religious lexical items featured within. Having this purpose in mind, a random selection of 50 popular English songs has been downloaded from the Web (<http://www.azlyrics.com/>). All songs belong to well-known musicians, or music bands of both English as well as American origin, such as Sting, The Doors, Madonna, Faithless, Pink, Nirvana, Christina Aguilera, Depeche Mode, Eric Clapton, Pink Floyd, Bob Dylan, U2, Robbie Williams, Jay-Z and Queen just to name a few. The only criterion that all songs were supposed to meet has been to contain the lexical item *God*. After converting each song to an individual

plain text file and after deleting all phrases and choruses that were repeated three times or more within the same song, a computerized text analysis provided by AntConc software has been applied in order to give us a full and proper quantitative account on the frequency of occurrence and the collocational patterns featured by these particular lexical items. Besides the valuable linguistic input that such analyses usually reveal, it shall be challenging to see whether the observed lexical concordances have an echo in larger corpora, such as the British national Corpus (BNC) and the Corpus of Contemporary American English (COCA). This technique of matching texts against large and representative language corpora is most valued among corpus linguists as it “supplies the ‘bottom up’ *textual evidence* for what has until now been regarded as ‘top down’ *prior knowledge* in the act of reading”. (Louw 1993:161)

Textual evidence has been playing a fundamental role in recent linguistic research promoted within the field of corpus linguistics. The most remarkable contribution put forward by this school of thought could be encapsulated in Sinclair’s dictum “trust the text”. (Sinclair 2004) Trusting the text has given rise to a radical shift of perspective in linguistic meaning interpretation challenging and ultimately compromising the traditional and even cognitive approaches to meaning which advocate the independent word meaning. Research on empirical data obtained from naturally occurring language instances gathered in corpora has highlighted that words do not possess meaning in themselves, but rather in combination with other words around them. Meaning becomes hence a joint contribution of words in combinations, reinforcing the postulate according to which meanings have words and not the other way around. Moreover, as empirical research has revealed, most words seem to attract almost exclusively only a certain category of words, preferring thus the vicinity of either positive or negative words and building up eventually some so-called ‘good’ and ‘bad’ prosodies. (Louw 1993: 171) When outlining semantic prosody, Louw envisages it as a “consistent aura of meaning with which a form is imbued by its collocates.” (idem: 157) Therefore, semantic prosodies can only become visible through direct observation on samples of genuine language instantiations and they cannot thereby be observed, or accessed through human intuition or introspection. All the more reason to trust the text.

Even though corpus linguists foster the idea that meaning is to be found in the text (Sinclair 2004), in each unique linguistic instantiation (Firth 1957), we believe that meaning should also be explored beyond the text’s linguistic surface (Halliday 1978, 1985; Kramsch 2009). Observing merely song lyrics, as in our case, going beyond the textual surface could bring in valuable information about the socio-cultural and even political circumstances within which this particular linguistic event is nested, contributing thus to a more accurate and complex meaning interpretation. Hence, text considered in the larger socio-cultural setting in which it is embedded could add further valuable layers to its aura of meaning. Such an exhaustive socio-cultural approach to meaning would be of particular value for any language-centered study, it is nevertheless exceeding our aims in this present paper.

Before starting our proper song lyrics analysis and, while considering all the previously mentioned aspects, we would like to highlight that the meaning we are seeking for in this research is to be found beyond the physical boundaries of the proposed lexical items, more precisely within their “extended units of meaning.” (Sinclair 2004) According to the Sinclairian lexical framework and as suggested previously in this paper, words are by nature contextual entities, they are not independent or isolated, on the contrary, they are interconnected.

Therefore, besides the evident contribution of the *core lexical item* itself to meaning construction and interpretation, subtler meaning potential should be observed through the lenses provided by the other units of meaning: *collocation* – co-occurrence of two or more words, *colligation* – co-occurrence of grammatical choices, *semantic prosody* – positive or negative “aura of meaning” and *semantic preference* or *association* – semantically related words which tend to attract each other. (idem) Considering all these aspects, no theoretical hypotheses shall be outlined and proposed in advance as the text itself shall guide us towards a linguistically reliable outcome.

The first stage in our analysis is to build a collocational network for the lexical item we are interested in observing. We shall however discuss only those collocations which occur more than two times. Any other instantiations, because of their low frequency, could suggest singularity of style rather than representativeness, or reliability of linguistic evidence and shall therefore be omitted.

Hence, within the selected song lyrics the lexical item *God* amounts to a number of 85 concordance hits. The following table shows an overview of the most frequent extended collocational patterns built around the core or central node of *God*:

Fre- quen- -cy	N2, N3, ... - position to the left	N1 – position to the left	Central node	N1 – position to the right	N2, N3, ... – position to the right
10			God	is	a DJ love great good warning the nations warning them
9		if	God	is could had was 's	a DJ talk a name one of us on our side
5	oh can I be as	my	God		
5		oh	God	you where	must be sleeping 'd you go?
3			God	<i>gave</i>	me the sunshine you style Noah the rainbow
3		<i>dear</i>	God	I you how	was terribly lost 're the only North Star have you been then?
3	do you believe nothing is perfect	<i>in</i> <i>in</i>	God God	's	perfect plan
3		<i>with</i>	God	on	our side its side my side

Table 1. Extended collocational patterns in the song lyrics corpus

Listing these collocations is nevertheless not sufficient unless we put them into a larger textual environment and observe how they are employed. In the following section of this paper we shall give special attention to each of the above mentioned collocations. An overall acknowledgement however emerges from a quick scanning of the table. By observing these most frequent concordances listed in the table, it becomes obvious that there is a clear patterning tendency to the left of the node rather than to the right. We shall further see whether this fact plays a role or not in the meaning construction and interpretation of the extended collocational string.

God is

The most frequent collocation is realized to the right of the central node *God*, where the first position (N1 to the right) is occupied by the word *is*. In terms of semantic preference, the noun + verb collocation *God is* is followed by a description, surfacing in our example twice as a noun (*a DJ/ love*) and twice as an adjective (*great/ good*). Only once the verbal component of the collocation is part of a complex tense form, namely of a present tense continuous form. While in most of the instances *God* is passively described, mostly in a positive manner, the last concordance reveals a dynamic *God*, who is actively involved in some sort of present action.

Nevertheless, one of the mentioned instantiations deserves some further considerations. Unlike the other descriptions, the one which occurs most frequently, *God is a DJ*, seems intuitively to deviate from an expected pattern. Should we observe Louw's definition of irony, then, this concordance is an evident case of intended irony: "[i]rony relies for its effect on a collocative clash which is perceived, albeit subliminally, by the reader." (1993: 157) Louw goes on and argues that in order for a potential collocative clash to be well grounded and credible "there must be a sufficiently consistent background of expected collocation against which the instantiation of irony becomes possible." (idem) Such consistent background can only be found in large corpora, such as the BNC, which is a 100 million of word collection of written and spoken language samples, or the COCA, which comprises 450 million words. After consulting both corpora, we could infer that while the BNC does not list this concordance at all, the COCA lists it twice, both entries referring however to the same matter, more precisely to the name of a single belonging to a famous contemporary American artist called Pink. It could also be interesting to mention that the concordance *God is a ...* has 31 entries in the BNC and 246 entries in the COCA corpus. As displayed in the reference corpora, most entries are of the *God is a + noun* (*spirit, mystery, person, woman, gift, source*) or *God is a + adjective + noun* (*loving father, mighty weapon, spiritual being*) type. Most instantiations reveal a positive attitude, albeit there enough are cases where negative feelings are fostered.

If God

Moving forward to the next collocation ranked in terms of frequency, *if God*, we can notice that most of the times when this collocation is followed by the verb *to be*, the latter is employed in the present tense form, conveying thus the idea advanced by the conditional sentence type 1 which predicates that the expressed condition is possible and also very likely to be fulfilled. In such a reading, *God* seems very likely to be a DJ and also to be on our side.

Once again, the former instantiation *if God is a DJ* can be interpreted as ironic, while the latter *if God's on our side* seems more commonplace.

The other patterns which complete the *if God* collocation consist of several verbs (*can*, *to have*, and *to be*) used in the subjunctive mood as required by rules of the conditional sentence type 2 which predicates that the expressed condition is possible, but very unlikely to happen. Considering these colligational aspects, the semantic prosody featured by all of these instances is a negative one, the intended meaning expressing therefore regret, doubt and disbelief: *if God could talk*, but he cannot, *if God had a name*, but he does not and *if God was one of us*, but he is not.

In the reference corpora, the collocation *if God* reveals 797 occurrences in the COCA and 116 in the BNC corpus. In terms of frequency, when comparing patterns like *if God is* with *if God was* it becomes evident that the former type is preferred to the latter one. While the former records 16 entries in the BNC and 119 entries in the COCA, the latter only shows up 5 times in the BNC and 46 times in the COCA. Beyond statistics, this means that language users tend to entrust God's potential of being what or how they expect him to be.

My God

Collocations of this type are very often encountered in real life language instantiations. Most of the times however, they are used in contexts with no religious meaning or reference whatsoever. The patterns displayed by our analysis reinforce this statement. Only one out of 5 concordances makes clear reference to God as a spiritual entity: *can I be as my God?*. The use of the modal verb *can* conveys the idea of insecurity and doubt, exposing thus a reticent and therefore negative attitude.

The other use of the collocation *my God* reveals an apparently unexpected interpretation as it can express both positive and negative attitudes in the form of surprise, disgust, outrage or protest. Skimming through the 1,136 examples provided by the BNC corpus and other 7,715 examples provided by the COCA corpus, we can reason out that such instantiations prove nothing else but the great receptiveness and fluid character of lexical items in general and religious lexical items in particular.

Just to briefly exemplify the fluidity of language the *oh my God* collocation has recently become *omigod* which surprisingly enough has 79 entries in the COCA corpus, but none in the BNC. Could this mean that Americans are more open to linguistic and consequently to socio-cultural change than the English? Such examples nevertheless stand for the speaker's openness to coin new words, disregarding thus the sometimes-rigid cultural tradition revealed through language.

Another aspect worth mentioning when referring to this particular collocation is that in most western European languages the word *God* collocates with the first person singular possessive adjective: *my God* (English), *mein Gott* (German), *mio Dio* (Italian), *mi Dios* (Spanish), *mon Dieu* (French), *Istenem* (Hungarian) and, moreover, such expressions can be used and are frequently used just as in English, with no religious reference. In Romanian however, there is no such equivalent expression like *Dumnezeul meu*. This issue could reveal cultural and social aspects worth to be approached in a future detailed linguistic investigation.

Oh God

In the examples featured by our analysis, this type of collocation is followed by a question or request. *Oh God where'd you go?* for example is a question that reveals some sense of abandonment inducing hence a negative attitude. The interjection *oh* softens somewhat the direct approach towards God which otherwise would have been more abrupt and would have possibly sounded more aggressive.

Surprisingly or not, this collocation has 1,241 entries in the BNC and only 1,136 in the COCA corpus. While obviously Americans prefer the *oh my God* variant in order to articulate their surprise or horror, the English are more comfortable with using the *oh God* collocation.

God gave

The collocation *God gave* is in our analysis followed by either a pronoun (*me, you*) or a proper name (*Noah*). The idea of God giving someone (an animate human being- *me, you, Noah*) something (abstract, nonmaterial such as *the sunshine, style and the rainbow*) is not a very unfamiliar one. Out of the 24 entries displayed by the BNC and 378 by the COCA more than 90% are observing this pattern. What is interesting however is that most of the abstract things God gives away are disclosing a positive, optimistic and pleasing attitude.

Dear God

Similarly to the *(oh) my God* and *oh God* collocations, this collocation is used in our small corpus as an opening stance for a request or a rhetorical question. Such statements can reveal both positive attitudes, like surprise or astonishment, and negative ones, like consternation and stupefaction.

Nonetheless, patterns like *dear + proper name* are considered to be quite familiar in everyday language use and, as corpus research has revealed, they are mostly employed in written discourse. Browsing through the 8,411 concordances displayed in the COCA and the 8,493 ones displayed in the BNC we can reason out that the great majority of *dear + proper name* patterns are foregrounded within written discourse. *Dear God*, on the other side, seems to be exclusively used in oral discourse in both consulted corpora. While the BNC displays 151 entries for this collocation, the COCA displays 430. In most of the uses, the general sense is that of an unpleasant and undesired surprise, fostering thus a negative attitude.

In God

This collocation patterns both to the left as well as to the right in our small corpus, showing no particular features different from the ones uncovered in larger representative corpora. Hence, when patterned to its left, this collocation is usually preceded by a verb such as *believe, (dis)trust, delight* and more rarely by a noun such as *faith, brother*. The 555 BNC concordance hits and the 3,046 COCA ones show a clear manifestation tendency of *verb + in God* like patterns. Most verbs within such linguistic structures display a positive attitude.

When patterned to its right however, there is a pervasive trend specific for possessive sequences such as *in God's + noun*. Most nouns employed *plan, will, (good) grace, providence* are revealing positive attitudes towards God. There are, however, nouns like *name* which when employed after this collocation confer the sense of a negative surprise.

With God

The last collocation discussed in this paper seems to be a very pervasive one in language. The reference corpora display 2,357 entries in the COCA corpus and, respectively, 409 in the BNC corpus. In our corpus however, *with God* is patterned to its right being followed by the preposition *on* which, at its turn, is part of a quite restricted collocational pattern, namely *on + someone's side*. Surprisingly enough, the reference corpora display only 20 entries in the COCA and 2 entries in the BNC that feature patterns like *with God on*. Moreover, while in the BNC neither of the two examples furnished (*with God on his island*, *with God on the beach*) match the pattern encountered in our corpus, at least 50% of the COCA featured examples are similar to the one in our corpus.

To conclude, our analysis has revealed that the narrative specific to song lyrics is not essentially different from the everyday linguistic discourse. With only one exception, *God is a DJ*, all the other collocational patterns displayed in our corpus have a faithful match in the larger and more representative corpora. Hence, the lexical item *God* seems to preserve its linguistic behaviour even in types of narratives which because of their artistic character are somehow intuitively expected to be more colourful and rare. *God* is probably a too powerful and overwhelming symbol in people's perception and is therefore less prone to more frequent variations albeit, as corpus data has revealed, it is extremely often used in expressions which do not qualify for the religious register.

A noteworthy hypothesis emerges however from our analysis and this can be epitomized in the judgment according to which the more extensions we add to a collocation, the more refined and nuanced the overall meaning seems to become. In this reading, the boundaries of meaning are fluid and therefore constantly shifting, revealing thus a vivid and innovative language.

Bibliography

- Firth, J.R. 1957. *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press
- Halliday, M.A.K. 1978. *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold
- Halliday, M.A.K.; Hassan, R. 1985. *Language, Context and Text: a Social Semiotic Perspective*. Victoria, Australia: Deakin University Press
- Kramsch, Claire. 2009. *Language and Culture*. Oxford/ New York: Oxford University Press
- Louw, Bill. 1993. "Irony in the Text or Insincerity in the Writer? The Diagnostic Potential of Semantic Prosodies". *Text and Technology*. In *Honour of John Sinclair*. Ed by Mona Baker. 157-176. Philadelphia/ Amsterdam: John Benjamins Publishing Company
- Sinclair, John McH. (edited with Ronald Carter). 2004. *Trust the Text. Language, Corpus and Discourse*. London: Routledge
- <http://www.azlyrics.com/> (last accessed on November 22, 2013)
- <http://www.natcorp.ox.ac.uk/> (last accessed on November 22, 2013)
- <http://corpus2.byu.edu/coca/> (last accessed on November 22, 2013)

QUALITY MANAGEMENT IN TECHNICAL AND VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING

FARKAS Zoltán-Béla, PhD Candidate, „Politehnica” University, Timișoara

Abstract: In this work I discuss the general topic of educational management and particularly about Technical and Vocational Education and Training which is often seen as "last choice education" because of a lack of quality. High-quality Technical and Vocational Education and Training, on the other hand, leads to a higher status and improved attractiveness of Technical and Vocational Education and Training. Therefore the standards of Quality Assurance and Quality Control should be applied to Technical and Vocational Education and Training. That can be done by seeking a certification from a standardization organisation or by adopting quality assurance management mechanism to ensure quality of training.

Keywords: quality, management, standardization, training, assurance

Implementarea sistemului de management al calității în învățământul profesional și tehnic este o necesitate obiectivă și de urgență în scopul asigurării compatibilității cu tendințele învățământului preuniversitar din țările dezvoltate, creând bazele cooperării cu acestea în domeniul educației și cercetării științifice, precum și pentru realizarea primului pas prioritar al integrării internaționale.

Această temă, a managementului în Învățământul profesional și tehnic se înscrie pe linia preocupărilor pe plan național și internațional pe tema calității care a devenit important în condițiile globalizării, în care competitivitatea pe piața produselor este condiționată nu de cantitate ci de calitate. Teza definește câteva concepte și termeni specifici utilizați în asigurarea calității, în învățământul profesional și tehnic. În acest context, această lucrare își propune următoarele obiective: managementul calității, în învățământul profesional și tehnic, calitatea procesului educațional și cercetări experimentale privind sistemul de management în învățământul profesional și tehnic.

Pentru atingerea acestor obiective lucrarea a fost structurată în mai multe părți ce cuprind cercetări și studii teoretice privind sistemul de management al calității în învățământul profesional și tehnic, studii și contribuții teoretice privind calitatea procesului educațional, studii și cercetări experimentale privind sistemul de management al calității în învățământul profesional și tehnic.

Managementul calității educației, descrie aspecte ale calității educației, care reprezintă ansamblul de caracteristici ale unui program de studiu și ale furnizorului acestuia, prin care sunt satisfăcute așteptările beneficiarilor și standardele de calitate.

Problema asigurării și menținerii calității serviciilor educaționale este una deosebit de importantă cu un impact inedit, dar și pe termen lung asupra beneficiarilor direcți ai acestora – elevii, cât și asupra beneficiarilor indirecti – comunitatea, societatea.

Asigurarea calității educației se poate realiza printr-un ansamblu de acțiuni de dezvoltare a capacității unității de învățământ, de a elabora, de a planifica și de a implementa programe educaționale, prin care se formează încrederea beneficiarilor că organizația furnizoare de educație satisface standardele de calitate. Asigurarea calității exprimă, de asemenea, capacitatea unei unități de învățământ de a oferi programe de educație, în conformitate cu standardele anunțate. Aceasta se poate realiza prin planificarea și realizarea rezultatelor dorite ale învățării, prin monitorizarea acestora, prin evaluarea internă și externă a rezultatelor învățării.

Asigurarea calității în fiecare școală sau mai bine zis calitatea serviciilor educaționale oferite are o prioritate fundamentală pentru orice instituție de învățământ și o condiție necesară pentru dezvoltarea acesteia. Calitatea actului educațional este demonstrată de eficiența educațională, care constă în mobilizarea de resurse interne și externe cu scopul de a determina elevii să obțină rezultate cât mai bune în învățare, relevante pentru lumea viitoarelor lor ocupații și compatibile cu lumea valorilor unei societăți democratice bazate pe cunoaștere. Dacă se va reuși acest lucru, atunci școala va exista și va prospera, iar dacă nu, se va elimina de la sine din cauza slabei calități a procesului educațional.

Educația și formarea profesională, sunt prezentate aspect teoretice ale educației, care a avut dintotdeauna o influență formativă puternică asupra societății, și totuși instrumentele sale au luat noi dimensiuni ca rezultat al globalizării și al revoluției cunoașterii. Fiecare strategie pe termen lung pentru creșterea competitivității economice, prosperității și coeziunii sociale în UE are ca bază educația și pregătirea.

Structura actuală națională a populației ocupate după nivelul de instruire reflectă un deficit de persoane cu studii superioare, în aceste condiții, chiar și puținele sectoare cu valoare adăugată ridicată din economia românească confruntându-se cu probleme în satisfacerea cererii de forță de muncă calificată. Aceasta justifică necesitatea mutării accentului către investiția în învățământul profesional și, mai ales, în formarea profesională continuă.

Strategia Dezvoltării Învățământului Preuniversitar definește următoarele priorități pentru politicile Ministerului Educației Cercetării și Tineretului pentru învățământul profesional și tehnic:

1. Realizarea echității în educație;
2. Asigurarea educației de bază pentru toți cetățenii; formarea competențelor cheie;
3. Fundamentarea actului educațional pe baza nevoilor de dezvoltare personală și profesională a elevilor, din perspectiva dezvoltării durabile și a asigurării coeziunii economice și sociale;
4. Deschiderea sistemului educațional și de formare profesională către societate, către mediul social, economic și cultural;
5. Asigurarea complementarității educației formale, nonformale și informale; învățarea permanentă ca dimensiune majoră a politicii educaționale; creșterea calității proceselor de predare-învățare, precum și a serviciilor educaționale.

Durata de școlarizare obligatorie este de 10 clase. Învățământul profesional și tehnic a fost restructurat ca urmare a unei noi viziuni asupra finalităților educației și formării profesionale, în perspectiva creșterii contribuției la dezvoltarea societății și economiei bazate pe cunoaștere, în condițiile asigurării unui grad ridicat al coeziunii economice și sociale

Intervenția statului în domeniul educațional poate fi explicată în mod obiectiv și rațional prin faptul că însăși acțiunea de a învăța în sine a unui individ impune altor indivizi

efectuarea unor costuri semnificative sau poate, dimpotrivă, să aducă foloase substanțiale pentru alți indivizi, neexistând posibilitatea compensării directe nici între cel care suportă efectiv costurile educaționale și cel care beneficiază de educație, nici între cel care, grație educației de care beneficiază, poate aduce altora beneficii semnificative.

Planificarea ofertei educaționale în învățământul profesional și tehnic, relevă aspecte ale formării profesionale inițiale prin învățământul profesional și tehnic, care se identifică printr-un tip de învățământ bazat pe competențe și nu pe durata pregătirii. Pentru fiecare nivel educațional pentru care pregătirea se asigură prin învățământ preuniversitar sunt elaborate și puse în aplicare Standardele de pregătire profesională (SPP). Ele se află la baza elaborării curriculumului pentru calificările de nivelul 1,2,3 care se pot dobândi prin învățământ profesional și tehnic, precum și la baza procesului de examinare, evaluare și certificare.

Standardele de pregătire profesională cuprind următoarele unități de competență:

1. unități de competență cheie – comune tuturor domeniilor de calificare
2. unități de competență tehnice generale – specifice unui domeniu de calificare
3. unități de competență tehnice specializate – specifice unei calificări

Învățământul profesional și tehnic din România asigură, în prezent, (conform Deciziei Consiliului European 85-368-EEC) 3 niveluri de calificare:

- a) nivelul I de calificare: asigură certificat de calificare profesională nivel 1 prin Școala de Arte și Meserii
- b) nivelul II de calificare: asigură certificat de calificare profesională nivel 2 prin anul de completare
- c) nivelul III de calificare: asigură certificat de calificare profesională nivel 3 prin ciclul superior al liceului (ruta liceu tehnologic sau ruta progresivă) și prin învățământ postliceal

Resursele umane în învățământul profesional și tehnic, sunt evidențiate schimbările accelerate introduse de reformele din învățământul profesional și tehnic (ÎPT), pe de o parte, și cele din mediul economic și social, pe de altă parte, ele impunând un efort susținut de adaptare din partea profesorilor. Măsurile privind dezvoltarea profesională a personalului didactic din ÎPT trebuie să vizeze atât competențele metodice cât și actualizare a competențelor de specialitate cu accent pe noile tehnologii și schimbările organizaționale din mediul economic.

Rolul rețelelor școlare vizează schimbul de bune practici între școlile implicate, diseminarea activităților privind asigurarea calității, învățarea centrată pe elev, dezvoltarea parteneriatului social, și planificarea ofertei educaționale.

Indicatorii pentru educație reprezintă analiza ratei nete de cuprindere în învățământ, a ratei de abandon școlar, a ratei de absolvire, a ratei de succes, evoluția cheltuielilor pe elev, și numărul de elevi care revin pe cadru didactic.

Oferta școlilor din învățământul profesional și tehnic pentru formarea adulților, subliniază aspecte teoretice ale sistemului formării profesionale inițiale, denumit și învățământ profesional și tehnic (ÎPT), se bazează în România pe următoarele orientări strategice:

1. nevoia de a asigura un cadru național coerent
2. ÎPT bazat pe competențe și nu pe durata pregătirii
3. ÎPT fundamentat prioritar pe cerere și nu numai pe ofertă
4. ÎPT oferit prin contexte de învățare multiple și flexibile

5. ÎPT bazat pe rute educaționale și forme multiple de organizare, într-un sistem deschis care permite intrări și ieșiri bazate pe validarea achizițiilor anterioare și certificarea competențelor dobândite în perspectiva facilitării învățării de-a lungul întregii vieți;
6. susținerea fermă și aplicarea consecventă a principiilor accesului și echității;
7. asigurarea calității ofertei învățământului profesional și tehnic

Raportările anuale ale Agenției Naționale de Ocupare a Forței de Muncă demonstrează dificultățile întâmpinate de absolvenții învățământului preuniversitar în a se integra pe piața muncii, absolvenții de licee fără atestat profesional deținând ponderea cea mai mare a celor intrați în șomaj. Insuficienta cunoaștere de către elevii de clasa a VIII-a și a părinților acestora a tendințelor de pe piața muncii se reflecta în mod negativ asupra opțiunilor făcute la admitere, specialitățile teoretice fiind în continuare mai căutate, în detrimentul unor specializări oferite de învățământul profesional prin școala de arte și meserii, chiar dacă cererea de locuri de muncă în domeniu depășește cu mult oferta actuală.

Analiza ofertei de locuri de muncă, în paralel cu evoluția șomajului în general și evoluția

șomajului absolvenților în diferite domenii de activitate permite formularea unor concluzii pentru stabilirea mai judicioasă a ofertei de calificare a unităților IPT care școlarizează prin ruta progresivă.

Marketingul educational, definește marketingul educational ca fiind un nou sistem de gândire și abordare a activității manageriale, orientarea spre coordonarea tuturor activităților către o unică finalitate, de satisfacere a necesităților actuale și de perspectivă a comunității și societății. Acestea îi revine sarcina armonizării cererii cu oferta, a doleanțelor individuale cu cele comunitare, de a fundamenta pe baza acestora politica educațională a instituției școlare, răspunzând la întrebările: ce, cum, pentru ce și unde se învață.

Fundamentarea politicii de marketing este un process complex, în care trebuie să se regăsească interesele beneficiarului forței de muncă, secondate de cele ale posesorilor forței de muncă, concordant dintre nivelele macro și micro ale activității educaționale, autonomia decizională a diferitelor nivele ale procesului educațional.

Desfășurarea unei activități de marketing educațional nu poate fi făcută dacă nu există o structură organizatorică corespunzătoare la toate nivelele procesului educațional.

Evaluarea învățământului profesional și tehnic la mai multe grupuri școlare, respectiv “Stabilirea succesului școlar” din perspectiva calitatii mele de expert in evaluare si acreditare cu ocazia vizitelor intreprinse am realizat studiul de caz al lucrării, studiu realizat la Colegiul Tehnic “Batthyany Ignac” si licee similar din tara, pe un eșantion de 1065 de elevi și prezintă fundamentarea, structura, scopul, obiectivele, ipotezele, analiza și concluziile cercetării științifice privind orientarea școlară și profesională a elevilor si cuprinde cuprinde cercetarea experimentală asupra evaluării activității didactice si rezultatele școlare la Educație tehnologică, activitatea de evaluare a interacțiunii elev-profesor, și prezintă concluziile privitoare asupra acestei cercetări.

Îmbunătățirea managementului și dezvoltarea instituțională a învățământului profesional și tehnic descrie o serie de recomandări și propuneri pentru îmbunătățirea învățământului profesional și tehnic. Extinderea dimensională în cadrul instituției de învățământ ca urmare a promovării unei strategii de creștere are importante efecte pe plan managerial, în special pe planul structurii organizatorice. Creșterea volumului și diversificarea

activităților cu profil didactic provoacă multiplicarea și diversificarea fluxurilor informaționale și ale deciziilor manageriale. Menținerea formelor organizatorice simple, ierarhic-piramidală și centralizată pe funcțiuni, proprii sistemelor de învățământ clasice, afectează de cele mai multe ori eficiența sistemului managerial al instituțiilor de învățământ, fenomen concretizat în creșterea costurilor de funcționare a managementului, apariția unor zone de incertitudine slab controlate de managerii școlari, decizii greșite și întârziate, rivalități interdepartamentale, expansiunea birocrăției interne, insensibilitatea la semnalele pieței școlare.

Diversificarea ofertei pedagogice în funcție de nevoile și evoluția economiei, vieții sociale și culturale în condițiile unor planuri și programe manuale alternative și al dezvoltării unor forme alternative de învățământ se va putea realiza prin democratizarea modului de a face învățământ care ar presupune deplasarea din sfera accesului la educație în sfera succesului în educație. De asemenea este necesară flexibilitatea în pregătire pe timpul școlarizării prin modularizarea standardelor profesionale, în scopul adaptării rapide și eficiente la oferta universitară adresată absolvenților și cererea existentă pe piața muncii.

Bibliografie

- Atanasiu, G., Calitatea în învățământul superior în contextul globalizării, Managementul calității în învățământul superior, Editura V. Goldiș, Arad, 2000.
- Atanasiu, G., Managementul internațional și asigurarea calității în învățământul superior, QMedia, Anul 3, nr. 1-2, 2001.
- Bârzea, C., Bădescu, M. – Finanțarea sistemului public de educație în România, Editura Alternative, București, 1998
- Brătianu, C., Paradigmele managementului universitar, Editura Economică, București, 2006.
- Brătianu, C., Managementul strategic, Editura Universitaria, Craiova, 2008.
- Buzărnescu, Ș., Practica managerială în învățământul superior, Editura Univers Enciclopedic, București, 2004.
- Certo S., -Managementul modern, Ed. Teora, București, 2002
- Clement, K., Mantra or Meaning - Quality in Education and Research, Norwegian Minister of Education and Research, October 2003
- Dijmărescu I - Bazele managementului - Editura Didactica și Pedagogica, București, 2005
- Dincă, G., Damian, R. - Finanțarea unui învățământ de calitate în România, Editura Alternative, București, 1999
- Duse Carmen –Sonia, ‘*Management educational*’, Editura Universitatii ‘Lucian Blaga’ din Sibiu, 2006.
- Dumitrache I., Curaj, A., Marcus, C., Evaluarea capitalului intelectual în instituțiile de învățământ preuniversitar și cercetare – premisă a îndeplinirii rolului central al acestora într-o societate bazată pe cunoaștere, Revista de Politica Științei și Scientometrie, Nr.1, 2003.
- Gafițeanu, M., Rusu, C. (eds.), Asigurarea calității în învățământul superior tehnic din România, Ed. Gh. Asachi, Iași, 1997.
- Hainaut, D., „Programe de învățământ și educație permanentă” Editura Didactică și pedagogică, București, 1977

MEDIA AND VIRTUAL MEDIUM IN SECOND LIFE

Claudia TALASMAN CHIOREAN, Research Assistant, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: New media includes dynamic field of Romanian internet sites, publications old and new, with a rich online content, updated in real-time web applications, servers, etc. Electronic publications are cheap and relatively easy to do. The most common areas of communication are the blogosphere or social networks: Facebook, Twitter, MySpace, LinkedIn, Hi5, Flickr, Youtube, Second Life.

It is believed that Second Life (SL) is an Internet game. On the official website, Second Life is described as "a virtual world imagined and created by its residents." Second Life is a varied world, which substitutes the immediate reality. In this context, the media in the virtual Second Life takes on a new personality.

Keywords: New media, Internet, Romanian sites, online content, web page, web applications, servers, electronic publications, areas of communication, blogosphere, social networks, Facebook, Twitter, My Space, LinkedIn, Hi5, Flickr, Youtube, Second Life, Internet game, website, virtual world, varied world, immediate reality, the media in Second Life.

New media - site-uri, pagini ale publicațiilor mai vechi sau mai noi, sporite calitativ și cantitativ prin investirea unor sume importante de bani pentru relansarea lor, pentru creșterea conținutului on-line, printr-o actualizare în timp real a paginii de Internet și prin infrastructura referitoare la aplicații pentru web, servere, blogurile, podcasturile, jocurile video, lumile virtuale, enciclopediile de tip wiki, televiziunile interactive, site-urile, emailul, rețelele sociale sau de socializare etc. - este domeniul cel mai dinamic al Internetului actual.

De exemplu, clasamentul din Trafic.ro¹ la categoria știri/mass-media indică faptul că interesul consumatorilor de media este distribuit după următoarea scală: site-urile ziarelor românești, ale agențiilor, site-urile televiziunilor, radio-urilor.

Publicațiile electronice sunt mai ieftine și relativ ușor de făcut. Alimentarea lor cu un conținut interesant cere perseverență, conștiință profesională și susținere financiară din alte surse până când presa va aduce iar venituri.

Cele mai folosite spații de comunicare sunt blogosfera sau rețelele de socializare: Facebook, Twitter, MySpace, LinkedIn, Flickr, Youtube, Second Life.

Totalitatea blog-urilor și a autorilor de blog-uri, denumită „blogosferă”, se constituie în raport cu realitatea virtuală numită blog² (cuvânt provenit de la expresia engleză *web log* = jurnal pe Internet), care este o publicație web (un text scris) cu articole periodice, actualizate, cu caracter personal, accesibile publicului larg. Există mai multe platforme pentru blog-uri, de exemplu Wordpress (cea mai cunoscută și folosită platformă de *blogging*), Blogger ș.a.

¹ <http://www.trafic.ro/vizitatori/top-siteuri-stiri-massmedia/saptamana> (Anexa 1)

² <http://en.wikipedia.org/wiki/Blog>

Scopul blog-urilor variaza de la jurnale personale, pana la „armele” publicitare ale companiilor politice, ale programelor media sau ale diverselor companii comerciale. Blogurile pot constitui și o sursă importantă de venituri pentru cei care le administrează.

Rețele de socializare vs. rețea socială

Între cele două sintagme analiștii media, fie ei sociologi sau psihologi, nu pun semnul de echivalență. Jurnaliștii folosesc ambii termeni pentru aceleași contexte.

Ambele sintagme se referă la grupuri de persoane care interacționează sub aspect comunicațional. Diferența dintre ele se înregistrează la nivelul efectelor asupra grupului constituint al rețelei.

În cazul rețelei de socializare efectul asupra membrilor rețelei este de coeziune socială, comuniune prin comunicare sau prin alte acțiuni/activități comune. Membrii rețelei sunt integrați în acea colectivitate.

În timp ce „rețeaua socială este o rețea de persoane cu scopuri comune și mijloace similare de comunicație, cum ar fi Internet-ul sau Web-ul. O rețea (informațională) de utilizatori Internet, bazată pe anumite situri web la care utilizatorii se pot înscrie și interacționa cu alți utilizatori, deja înscriși. Aceste rețele sociale fac din ceea ce se cheama Web 2.0, adică o utilizare complexă a Webului.”³

Membrii unei rețele sociale sunt legați între ei în mod informal, fără obligații, dar de obicei contribuie activ la colectarea și răspândirea informațiilor pe întregul glob prin intermediul webului. Rețelele sociale ajută la crearea de comunități online în cadrul cărora persoanele care au interese comune se întâlnesc pentru a vorbi, pentru a socializa cu oameni prezenți acolo. Rețelele sociale nu au frontiere, singura condiție fiind o conexiune bună și permanentă la Internet. Există multe site-uri cu tema principală de discuții în următoarele domenii: fotografie, muzică, filme, video, jocuri online, facerea de noi cunoștințe, prieteni etc. și multe altele.

Rețelele sociale ajută la formarea rețelelor de socializare. Cele mai cunoscute rețele web sociale sunt: facebook- 1 miliard în septembrie 2011 în toată lumea, FeteBaieti.com - 1 mil. în România, Flickr- rețea mondială pentru informații de tip imagine și fotografie, LinkedIn - pentru managementul carierei și relații profesionale, Lokalisten- 2,8 mil. în Germania, myspace, schülerVZ + studiVZ+ meinVZ- peste 13,1 mil. elevi și studenți - în germană (VZ este o prescurtare de la *Verzeichnis* = catalog, index), StayFriends, twitter- pentru răspândirea rapidă, în masă, a unor știri textuale scurte, wer-kennt-wen (traducere: cine cunoaște pe cine), YouTube - pentru informații de tip clip video, Second Life – un joc devenit rețea de socializare.

Avantaje

Printre *avantajele* funcționării acestor rețele, la nivel comunicațional, ar fi de remarcat câteva aspecte: acces imediat, necostisitor, variat, extins, nelimitat, permite interacțiunea cu ceilalți (cunoscuți sau străini), participarea la viața unor comunități online, de aici sau de peste tot din lume. Divertismentul online în 3D este foarte apreciat. Modele promovate în rețelele sociale au un mare impact din punct de vedere psihologic, cultural și social. Rețelele

³ <http://ro.wikipedia.org/wiki/retele>

influențează judecata/modul de gândire, exersează memoria, cultivă creativitatea, crește abilitatea de alfabetizare vizuală.

Rețeaua socială, privită ca afacere, oferă posibilitatea tinerilor să-și găsească mai ușor un loc de muncă, iar angajatorilor le creează cadrul pentru a-și prezenta ofertele. Tot aici se pot face cadouri, se pot promova produse, se pot face cumpărăturile online, se poate comanda mâncare pe net și astfel se câștigă teren prin publicitate. Rețelele sociale de tipul Facebook ar putea ajuta în descoperirea infractorilor (Deutsche Welle), regăsirea persoanelor pierdute, salvarea de vieți.

În cadrul protestelor din Egipt rețelele de socializare au contribuit decisiv la demisia lui Hosni Mubarak, președintele statului. Au dus la răsturnarea președintelui Zine El Abidine Ben Ali prin revolta populară din Tunisia. Au influențat Alegerile din Serbia din 5 mai 2012, au contribuit semnificativ la dovedirea de plagiate, ca de exemplu, lucrarea de doctorat a fostului ministru al apărării din Germania, graful Karl-Theodor zu Guttenberg.

Convocarea publicului la diverse întruniri sau chiar demonstrații a fost ușurată, în mod evident. De exemplu, s-au înmulțit așa-numitele *facebook parties* (singular: *facebook party*). Protestele publice și mișcarea cetățenilor împotriva proiectului de cale ferată „Stuttgart 21” (Germania) pot constitui un bun exemplu la categoria efecte pozitive. Mai pot fi amintite: recente evenimente din Marea Britanie în care rețelele de socializare au fost folosite cu succes de tinerii ieșiți în stradă să protesteze față de un abuz polițienesc. Influența rețelor YouTube, facebook și twitter a schimbat deja radical industria divertismentului (showbizul sau *entertainment industry*). Un exemplu tipic este artista americană Lady Gaga, care atrage milioane de fani și cumpărători pe baza acestor rețele.

Dezavantaje

Printre dezavantaje nu ar putea trece neobservate câteva aspecte: sursa informațiilor nedeclarată și neasumată. Efectele negative asupra formării și dezvoltării personalității umane pot fi analizate din mai multe puncte de vedere.

Aspectul cognitiv înregistrează imposibilitatea prelucrării suprainformațiilor, deficitul de atenție, limbajul redus, deficitar, crearea unui sistem de valori distorsionat, de cele mai multe ori care anihilează gândirea critică prin oferirea unor judecăți de valoare comprehensibile și persuasive, direcționarea imaginației spre zona virtuală sau impunerea unui vocabular abstract și destul de limitat.

Aspectul emoțional implică imposibilitatea de a simți empatie, lipsa reacțiilor emoționale firești, invidia, scăderea satisfacției de viață, narcisismul, necesitatea unui feedback continuu, scăderea stimei de sine, frică, violență, intoleranță. Sunt sentimente pe care, utilizarea în exces a rețelor de socializare, le stimulează în mod frecvent.

La nivel *comportamental* apar dificultăți în a interacționa din punct de vedere social din cauza schimbării perspectivei asupra identității online și asupra relațiilor sociale, se înregistrează lipsa autocontrolului, limbajul corporal își reduce reacțiile, așa cum întreaga viteză de reacție este diminuată.

Acestea sunt câteva constatări generale asupra utilizatorilor excesivi ai rețelor de socializare, înregistrate prin cercetări succesive. Dar cele mai îngrijorătoare efecte asupra personalității umane sunt: dezvoltarea unei personalități obsesive, anxioase, dependentă și violența verbală/vizuală.

În era 2.0, dependența de internet este o chestie reală. Are chiar și un nume. Se numește „*Internet Addiction Disorder*” (IAD) și, din 2012, a fost recunoscută oficial ca boală mentală. Practic, cele mai mari temeri ale celor care suferă de această maladie sunt lipsa unui încărcător, imposibilitatea de a-și verifica e-mailul, un ecran albastru și „No Internet Connection Found”.

Violența verbală sau vizuală este o realitate cu care se confruntă toți utilizatorii de rețele sociale.

Second Life

Se crede, în general, că Second Life (SL) ar fi un joc pe Internet. Nu este însă un joc organizat, cu reguli impuse și un scop imediat. Pe site-ul web oficial, Second Life este descris ca fiind „o lume virtuală imaginată și creată de rezidenții ei”. Second Life este o lume diversificată, în care poți întâlni oameni din toate colțurile lumii reale. Este o lume, o societate virtuală, care tinde să substituie cât mai bine și convenabil realitatea imediată.

Lumea virtuală a Second Life-ului a fost lansată pe 23 Iunie 2003, fiind creată de compania americană Linden Lab. Aceștia pun la dispoziție pentru accesare aplicația cu același nume, Second Life, care se poate descărca din Internet de pe site-ul oficial în mod gratuit. Prima și cea mai importantă condiție de participare pusă de Linden Lab (LL) este cea a vârstei, care trebuie să fie de cel puțin 18 ani împliniți, având în vedere conținuturi mature. Pentru persoanele sub 18 ani, Linden Lab a creat versiunea Teen Second Life.

În august 2007 s-a introdus serviciul "Second Life voice" și posibilitatea de a-i auzi pe ceilalți. 2007 a fost anul de revoluție al Second Life-ului. Atunci a atins un maxim de creștere în popularitate, odată cu introducerea serviciilor "voice" și "sculpted prims", care au extins nelimitat posibilitățile de creație.⁴

Odată intrat în second life, opțiunile pentru a-ți crea universul visat sunt nelimitate. Primul pas este să-ți creezi cont și un avatar care să te reprezinte în lumea virtuală. Poți alege să fii om, animal, robot, vampir sau orice ti-ai trecut vreodată prin cap ai putea fi. Îți creezi un profil convingător și un avatar competitiv și pornești în aventura vieții tale. Trebuie ținut cont de un aspect. Ca și în viața reală primul impact este cel fizic. Utilizatorii plătesc zeci de dolari americani pentru ținute și atitudini cât mai sofisticate care te pot scoate din anonimat. Debutul de succes în Second Life poate fi făcut printr-o prezență plăcută care atrage atenția și îți înlesnește posibilitatea de a-ți face prieteni numeroși și foarte interesanți. Aici chiar poți să găsești marea dragoste, pentru că te poți modela, echipa și dota la standardele impuse de societate. Există unii rezidenți care trăiesc în Second Life peste o jumătate de zi pentru că dintr-un motiv sau altul doar în acel mediu au reușit să-și pună în valoare calitățile.

Descoperi apoi că Second Life are o economie proprie și chiar monedă proprie – linden dollar (L\$), care la rândul ei are valoare în viața reală – 1 USD înseamnă aproximativ 250 L\$. Se pot converti bani reali în bani virtuali sau invers, linden dolari în bani reali. Aceasta deoarece în Second Life tranzacțiile sunt la fel de rapide și numeroase ca și în Real Life.

Există persoane care s-au îmbogățit din Second Life. Cel mai des întâlnit exemplu este al avatarului Anshe Chung, care a dezvoltat o afacere cu terenuri în lumea virtuală, ajungând

⁴ <http://www.youtube.com/watch?v=DhrgbRugmTA&NR=1&feature=endscreen>, 6 noiembrie 2013.

primul milionar al Second Life-ului⁵. Afacerile înseamnă, pe lângă imobiliare, în principal creativitate. Se cumpără mult, în special pantofi, haine, accesorii pentru avatare. Toate acestea sunt create de persoane talentate, care devin autorități în materie, la fel cum se întâmplă în Real life.

Ca și în viața reală, pentru a ajunge la performanțe în Second Life trebuie multă muncă, multă dedicare și, bineînțeles, o strategie de marketing bună. Avatarele care fac bani reali în Second Life lucrează la fel de mult (poate chiar mai mult) decât o persoană din Real Life.

La nivelul informației, al comunicării și al afilierii la rețele sociale, Second Life-ul este conectat foarte bine și eficient și la tot ce există în viața reală: Facebook, motoare de căutare, site-uri de știri, mailuri, chat-uri, etc. Dacă un rezident simte că drepturile i-au fost încălcate, acesta poate reclama la Linden Lab, iar agresorul ar putea fi exclus. VIP-urile sunt “efemere”. Bruce Willis și-a întâlnit fanii în Second Life, iar Joan Osborne a susținut un concert. Au fost construite chiar și biserici romano-catolice, temple budiste și moschee în Second Life.

Mass media din virtual

Mass media se simte bine în virtual. „New Media Center for the Study of Journalism and Mass Communication” este unul dintre cele 268 de centre media pe care le are în 2013 din Second Life. Centrul de New Media este creat în campusul universitar al regiunii Dotoorak din Second Life. A fost conceput să funcționeze ca o școală de media, unde noile tehnologii de comunicare sunt mult mai ușor, mai performant și mai eficient de folosit. În acest centru termenul de obiectivitate începe să prindă contur. La cursuri pot participa cei ce vor să devină jurnaliști, să lucreze în relațiile publice sau publicitate, în educație, în afaceri, în cercetare, în comunicare, în domeniul relațiilor sociale. New Media din virtual nu exclude folosirea vechilor mijloace de informare și de comunicare: cărți, ziare, magazine, radio, televiziune. Studenții facultăților se întâlnesc, lucrează și studiază în Centru de Media Virtual de oriunde s-ar găsi în lumea reală.

The New Media Center oferă cursuri de: utilizare Twitter, Real Life “news feeds and tickers”, link-uri social media, player media, utilizare echipamente media, instrumente specifice reporterului, asigură spații pentru desfășurarea conferințelor, pun la dispoziție computere cu legătură Internet, ecrane TV pentru fluxurile de programe care intră în Second Life, în alte tipuri de media, ultimele tehnologii în materie de prezentare, un chat audio de calitate superioară, documentare cu valoare informativă, texte jurnalistice, ale comunicării de masă și din new media, demonstrează o mare flexibilitate în dotarea sălilor necesare diferitelor activități și pun la dispoziție gratuit modalități de procurare a hainelor cu stil și a altor necesități pentru existența din Second Life. La nivel comunicațional, în lumea virtuală poți întâlni și agenții de presă.

Reuters din viața reală este tot Reuters în Second Life. Șeful agenției din virtual este avatarul Adam Reuters. El se numește în viața reală Adam Pasick și este un jurnalist foarte apreciat, un bun specialist în IT. Alt reporter virtual este Eric Reuters pe numele real Eric

⁵Articol din *Gandul* (Anexa 2)

Krangel. Adam și Eric trăiesc și fac adevărate afaceri în Second Life. Au chiar un program cu publicul în Second Life.

Sky News din Second Life a recreat studiourile din lumea reală ca o replică exactă a lumii reale, folosind chiar arhitectura originală. Rezidenții din Second Life pot vizita și explora studiourile virtuale. *New York Times* garantează prezentarea tuturor știrilor din Second Life.

CNN a creat I-Report din Second Life pentru știri, foto și video din realitatea virtuală. CNN propune să ne jucăm de-a reporterii în lumea virtuală. Proiectul coagulează o echipă de rezidenți/jurnaliști amatori, echipați pentru a transmite știrile în timp real. Vizitatorii află noutățile prin intermediul chioșcurilor amplasate în diverse locații din Second Life. Rețeaua de reporteri amatori funcționează ca o școală de jurnalism unde se organizează întâlniri săptămânale conduse de reprezentanți ai CNN și unde jurnaliști de top, cum ar fi Larry King, țin sesiuni de training pentru reporterii cu potențial.

Alte Media create în spațiul Second Life: de ex. *Wired Magazine - Big Media Gets a Second Life* sau *Google - virtual journalism second life*, *Google - newspapers in second life*, *Google - news media in second life*.

București-ul virtual din Second Life

Prezența românească în Second Life s-a manifestat prin crearea *București-ului virtual* la sfârșitul lui noiembrie 2008, de către Aura Tatu, adică *LaraCroft Akula* în Second Life. *Bucureștiul Virtual* din Second Life este replica virtuală a centrului *Bucureștiului* real și ocupă poziția a șasea în secțiunea Arts & Culture și a douăzeci și opta global, în lista celor mai bune locații din Second Life. Este un proiect colaborativ al cărui scop urmărește promovarea României și a brandurilor locale prin intermediul uneltelor web 3D și crearea unui spațiu familiar ca peisaj și dinamizat prin evenimente virtuale, dedicat comunității de români din Second Life. Utilizatorii pot face plimbări virtuale pe lângă Ateneu, pot participa la evenimente și pot face shopping în mall.

În Second Life, *Bucureștiul* este o insula de 65.000 metri pătrați în care sunt reprezentate câteva clădiri importante din zona *Piata Revoluției*, *Muzeul National de Artă* în care a fost recreată o colecție de picturi românești până la Ateneu. *Bucureștiul "plutitor"* din Second Life, spune Aura Tatu, e gândit ca un spațiu pentru socializare, pentru distracție, fiindcă numai dacă se întâmplă mereu ceva poate fi crescut numărul de vizitatori. Actualmente se lucrează la proiectul *România Virtuală*.

Virtual Bucharest a devenit și o piață de deschidere pentru companii. Având un trafic mediu de 35.000 de utilizatori pe zi, firmele românești se "luptă" să aibă loc în orașul virtual. La doar patru luni de la lansare, aproximativ 20% din utilizatorii care intră în *Virtual Bucharest* sunt străini veniți la cumpărături, atât în magazinele unor branduri fictive, dar și a unora adevărate.

Second Life a fost lansat în 2003, dar a devenit popular la nivel mondial în 2006. În prezent, platforma are 15 milioane de utilizatori înregistrați, iar valoarea totală a tranzacțiilor se ridică la 1,5 milioane de dolari americani.

Pe cine poți întâlni în Second Life? Dar în Bucureștiul Virtual? IBM, Cisco, Microsoft, CNN, Reuters, Wired, Playboy, Peugeot, Mercedes, Vodafone, Orange, ABN, ING, Coca Cola, L'Oreal, Philips, UNCP (New Media Center for the Study of Journalism and Mass Communication) sunt doar câteva dintre brandurile mari, internaționale, pe care le poți vedea sau utiliza. Electrolux, BCR, Farmacii, Gândul – primul ziar românesc din SL (2008-2009) sunt deja în București-ul virtual.

O privire comparativă între Gândul și I-Report (CNN) în Second Life⁶

Gândul

Pagina ziarului din Second Life se deschide într-un stil narativ, specific românilor: “Începând de astăzi, suntem și acolo. Sediul nostru este deschis permanent în New City, coordonatele 229.159.22., un oraș modern și elegant, construit de Clement Rosher (Nicolaescu) și destinat afacerilor, comerțului și evenimentelor de toate felurile. Dacă-l survolați, orientați-vă după fascicolul roșu care țâșnește chiar din clădirea închiriată de noi pe malul oceanului. Nu fiți timizi și intrați. S-ar putea să găsiți un redactor așezat la biroul din colț, gata să facă puțină conversație (ar sta el la taclale, dar are de lucru și în RL) ori să-i ajute pe nou-veniți să se descurce prin A doua viață. Dacă nu e nimeni, tot nu vă veți plictisi.

Încercați canapeaua animată, vedeți cât de confortabil e locul ziaristului – cu touch luați și pix, dați drumul la muzică – radio românesc cu știri din țărișoară sau citiți ziarul Gândul cu un click pe panoul de pe perete. Cutia rotitoare din stânga e pentru mesaje. Click pe ea, apoi apăsați Yes în fereastra albastră și scrieți în chat ce aveți de spus. Ajunge urgent la adresa noastră email.

În fine, dacă sunteți sătui de SL hoinareală și vreți să vă odihniți undeva, creați-vă aici un LM. Pentru începători: mergeți la World în susul ecranului și selectați Create landmark here. În felul acesta, nu pierdeți locația și vă puteți oricând teleporta. Vă așteptăm și vă promitem SL surprize.” (Adela Tripsa)

Publicat în 14.06.2007 în Second Life.

⁶ <https://my.secondlife.com/>, 11 octombrie 2012. (Anexele 3, 4)

IReport

Prezentarea la IReport este total diferita: SL iReporters, Members: 474, Founder: Rhonda Ireport, Open Enrollment.

‘This group is for resident reporters who want to contribute to CNN SL iReport. Join us for special events and occasional announcements about CNN iReport in Second Life. CNN, iReport, news, journalism, citizen, reporter.’ View Full Profile in Second Life View Full Profile, More Sharing ServicesShare| Share on facebook Share on twitterShare on email, Link to this page: <http://world.secondlife.com/group/3cab6cad-9b29-689c-7716-66991a547597>, This page was last generated at 2012-10-16T03:10:35-00:00

Diferențele sunt evidente. În timp ce Gândul invită în stilul specific românesc la colaborare, varianta on-line a ziarului I-Report notează doar informațiile strict necesare pentru a-i putea contacta. Ziarul românesc publică subiectele din varianta on-line, în timp ce I-Report dezvoltă subiecte din spațiul Second Life. Jurnaliștii pot fi aici avatarurile din virtual, în timp ce ziarul Gândul are aceleași semnături ca în varianta on-line sau print (variantă din anul 2007).

Pentru a face totul mai atractiv, jurnaliști din Real Life (de ex. Larry King) susțin cursuri de jurnalism în Second Life pentru rezidenții spațiului virtual.

Second Life și importanța lui pentru presă

Second Life a fost identificat drept locul ideal pentru existența unei presei obiective (ideale).

Soluția utilizării unei presei noi, idealizate și obiective, într-o altă formă de viață, într-o altă existență, a fost îmbrățișată cu succes de multe instituții de presă din mediul real. Second Life ar putea fi soluția găsită pentru a substitui realitatea anostă, pe alocuri imposibil de suportat și de surmontat. Ceea ce inițial a fost conceput drept un joc, s-a transformat treptat într-o rețea de socializare de anvergură planetară, care a captat și captează tot mai mulți utilizatori.

Cei ce rezistă financiar pot chiar să dezvolte redacții. Publicațiile electronice sunt ieftine și relativ ușor de făcut, însă alimentarea lor cu conținut cere rezistență nervoasă, conștiință profesională și asimilarea faptului că, în acest timp, trebuie să faci altceva, să supraviețuiești financiar, până când presa îți va aduce veniturile scontate.

Ar exista totuși un risc: lumea virtuală a Second Life-ului ar putea reconstitui până la identificare lumea reală, pe care o reneaga. În acest spațiu - imaginat ca fiind ideal- tarele realității imediate ar putea pătrunde subversiv și ar distruge iluzia perfecțiunii locului.

Conceputa și susținută de aceeași oameni, cu obiceiuri, tabieturi, formații și informații din viața reală, media virtuală a Second Life-ului ar putea esua în tentativa de a se autoinventă. Experiența atâtor generații de oameni care au încercat schimbări radicale pentru a atinge absolutul și au sfârșit prin a accepta dezamăgiți sau nu contingentul, ne face să credem că Second Life rămâne doar o variantă a existenței care tinde spre perfecțiune, ideal, absolut, fără a avea pretenția că l-ar atinge.

Bibliografie

<http://www.trafic.ro/vizitatori/top-siteuri-stiri-massmedia/saptamana>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Blog>

<http://ro.wikipedia.org/wiki/retele>

<http://www.youtube.com/watch?v=DhrGbRugmTA&NR=1&feature=endscreen>, 6 noiembrie 2013.

<https://my.secondlife.com/>, 11 octombrie 2012.

Anexa 1

Top siteuri stiri/massmedia

Net Index
Stiri/Massmedi

a: 2.372,65 (-
0,65%)
11.11.2013 –
17.11.2013

Website	<u>Vizitatori unici</u>	<u>Vizite</u>	<u>Afisari</u>
www.realitatea.net	?	?	?
www.rol.ro	?	?	?
www.libertatea.ro	?	?	?
www.adevarul.ro Adevarul.ro - Faptele asa cum sunt!	1.229.080	2.098.926	4.670.324
Locul 5 In Clasamentul General www.adevarul.ro	-13.347 22,28%	-21.898	-177.359 -
www.gandul.info	?	?	?
www.ziare.com Stirile de ultima ora, 24 de ore din 24, orice stire importanta in cel mult 10 minute. Toate ziarel...	751.244	1.306.308	4.526.793
Locul 15 In Clasamentul General www.ziare.com	21.276 13,62%	37.338	187.508 -
www.bzi.ro Buna Ziua Iasi - afla ultimele informatii despre: evenimente, investigatii, anchete, video, nationa...	722.703	1.328.328	3.660.411
Locul 17 In Clasamentul General www.bzi.ro	-13.641 13,10%	-23.326	-76.612 -
evz.ro Evenimentul Zilei. Cel mai bun portal de stiri din Romania. Informatii fierbinti, exclusivita...	687.897	1.409.362	4.049.214
Locul 19 In Clasamentul General evz.ro	-69.365 12,47%	-115.111	-735.861 -
www.antena3.ro Stiri din toate domeniile, imediat ce evenimentele se produc. Si altceva decat vezi la televizor.	671.857	1.406.877	4.698.848
Locul 21 In Clasamentul General www.antena3.ro	51.752 12,18%	105.303	358.866 -
www.click.ro Click.ro - Cele mai tari exclusivitati si evenimente. Vedete, sport, divertisment la doar un Click!...	596.917	1.219.861	4.567.631
Locul 26 In Clasamentul General www.click.ro	22.490 10,82%	51.568	192.147 -

Anexa 2.**8. Galerie foto - Cum să faci bani în Second Life. Baron**

<http://www.gandul.info/magazin/cum-sa-faci-bani-in-second-life-baronii-6586117/galerie?p=1#galerie>

În timp ce UE scufundă insulele europenilor, milionarii din terenuri cresc peste oceane

Neinițiaților, pământul din Second Life li se poate părea la fel de lipsit de valoare ca și cel de pe Lună. Lucrurile nu stau deloc așa. El se tranzacționează pe bani adevărați și aduce zeci de milioane de dolari companiei Linden Lab (LL), proprietara jocului, și rezidenților care-l cumpără de la aceasta, pentru a-l închiria și revinde altora, care își așază acolo magazinele, orașele, casele, întemeind comunități. Terenurile nu s-au ieftinit încă, deși economia SL a intrat în a treia lună de scădere, iar Linden Lab îl dă cel mai scump. O regiune (sim) performantă cumpărată de la LL costă 1.000 de dolari americani, în care intră și taxa (fees sau tier) pentru **prima** lună. Aceasta se ridică la 295 USD, se plătește obligatoriu și la dată fixă, iar dacă proprietarul nu are suma în contul său din SL, compania îl execută, luându-i banii de pe cardul de credit. Cine nu câștigă destul din chirii sau alte afaceri ca să-și acopere dările are două opțiuni: fie își vinde sim-ul pe piață la un preț ce poate coborî și la 150-200 de dolari, în funcție de cerere și de cât de aproape este scadența, fie îl abandonează, el revenind în posesia Guvernatorului Linden, stăpânul a două continente, demiurgul care scoate insule din nesfârșitul ocean de pixeli. Pare o afacere riscantă, dar pentru unii este exact contrariul.

Anshe Chung, privilegiată de Linden Lab

Avatarul Anshe Chung (Ailin Graef în viața reală) a devenit deja faimoasă în 2006, fiind **prima** persoană care a făcut un milion de dolari în SL. De-atunci, Anshe, care trăiește în China, s-a întrecut pe sine, ajungând răsfățata Linden Lab, care-i vinde en gros sim-uri, nu numai cu preț, ci și cu taxa lunară redusă. Acest lucru i-a revoltat pe alți proprietari de terenuri - nevoiți să plătească taxele integral și să închirieze altora la prețuri mai mari decât Anshe - care au acuzat LL de politici anticoncurențiale. Pe chaturile grupurilor specializate în

imobiliare se spune că ar fi cumpărat recent, de la Linden, 450 de HS sim-uri (regiuni light, cu destinație exclusiv rezidențială), special ieftinite, ceea ce a ridicat un val de antipatie peste "the beach". Hotărât lucru, Anshe n-a reușit, de la incidentul din 2006, să devină și populară. Atunci, în timp ce dădea un interviu pentru un post tv real, a fost atacată în SL, de un grup de "grieverii", cu imense penisuri zburătoare, care au blocat-o la declarații 15 minute, după care au postat filmulețul pe Youtube. Soțul baronesei s-a simțit ofensat și a cerut interzicerea lui. Anshe nu este singura latifundiară. Kandee Herrey (Ariel Gonzales) explica pentru CNN cum, de la un sim, a adunat sute, soțul ei părăsindu-și slujba de la Merryll Linch ca să se dedice exclusiv imobieliarelor din SL. "Și ne merge destul de bine", concluziona ea. Socotelile sunt simple: profitul mediu pe sim este în jur de 100 USD. Înmulțiți-l cu două-trei sute sau câteva mii (câte ar avea Anshe) și veți vedea ce înseamnă "destul de bine" pentru baroni.

Sfaturi pentru europeni

1. Asociați-vă cu un rezident de încredere dintr-o țară care nu plătește TVA (VAT) pe pământul din SL (SUA, Australia, China etc). Altfel, la taxa de 295 USD se adaugă TVA-ul țării de origine (56 de dolari pentru români, până la 1 iulie), pământul devine prea scump, nu vă aduce profit și riscați să-l pierdeți. Europenii au abandonat competiția imobiliară începând cu 2007, când CE a hotărât să-i taxeze pentru terenurile din SL, scufundându-le practic insulele și scoțându-i din joc. Astfel, în timp ce guvernele altor state preferă să impoziteze venituri de milioane, bătrâna birocrață se bucură la mărunțiș.
2. Cumpărați sim-uri direct de la rezidenți, fiindcă sunt la jumătate de preț față de cele de la Linden Lab.
3. Faceți-le peisaje frumoase, evocatoare, cu atmosferă, pentru a fi superiori concurenței de peste oceane, care închiriază la prețuri mici.
4. Faceți sim-uri tematice: gotice, victoriene, medievale etc, multe [persoane](#) preferând să trăiască în SL ca în vremurile demult apuse, dar sunt puține regiuni pentru ele.
5. Puneți accentul pe calitatea regiunii și a serviciilor, stabiliți reguli de conduită puține și clare, faceți discount pentru închirierile pe termen lung, nu vă băgați nasul în treburile locatarilor. Dacă asociatul de peste mări și țări nu dispăre într-o zi, lăsându-vă fără nimic, s-ar putea să vă văd la televiziunea națională.

Anexa 3.

Anexa 4.**Exemplu de pagina din SL¹****Your Account: CASINUCA**

There is a problem with your account

Account Summary**Your current plan:****Basic****Membership**Upgrade to Premium today!**Your billing rate:**

FREE*

Your current status:

Active

Next bill date:

—

Country of Residence:romania Change

Avatarul Casinuca

Subject to VAT:

Yes

Linden Dollar Summary**Linden Dollar balance:**

L\$ 0

US Dollar balance:

USD 0.00

Land Holdings**Allowed holdings:**0.00 square meters Upgrade to Premium to get land!**Current holdings:**

0.00 square meters

Available for purchase:

0.00 square meters

Peak square meter usage:

0.00 square meters

Total monthly cost:

USD 0.00*

*

Includes Value Added Tax (VAT). If you wish to provide a VAT Registration Number, you may enter it on this page.

¹ <https://my.secondlife.com/>, 14 octombrie 2012.

THE THERAPEUTIC METAPHOR - AN INTERDISCIPLINARY PERSPECTIVE

Irina CRUMPEI, Assistant, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The empirical research on the use of metaphor in clinical settings has progressively developed in recent decades. Methodological limitations involved in researching this particular area caused some controversy in the reported results. Multiple functions of metaphor have been revealed over time: clarifying ideas, strengthening therapeutic gains, discovering clinical difficulties. In this article we will focus on the persuasive function of metaphor. The persuasive function has been less explored in psychotherapy, though enjoyed increased interest in other areas: marketing, political discourse analysis and social psychology. Research in neighboring fields helped defining conditions that increase the value of the persuasive message. Moreover, they clarified some of the mechanisms that activate attitudinal change mediated by metaphors. Affective, cognitive and motivational processes could explain the persuasive power of metaphors. Finally we discuss what implications these results have on the use of metaphor in clinical context.

Keywords: therapeutic metaphor, persuasive function, psychotherapy

In 1985 Philip Barker observed in his work on the use of metaphors in psychotherapy the small number of scientific studies on the subject. He explained this deficiency by the difficulties raised by the controlled study of the healing function of metaphors. The decades that followed have partially refuted his hypothesis. The role of metaphor in the therapeutic change became a favorite subject in the literature (Barker, 1996; Long & Lepper, 2008). The multiple functions of the metaphor were revealed one by one over time. Clarifying the delivered messages (Clarke, 1989), strengthening the therapeutic insights (Donnelly & Dumas, 1997), uncovering hidden symptoms (Rasmussen & Angus, 1996) are just some of the functions described.

In this article we will focus on the persuasive function of metaphor. The persuasive function of metaphor has been less explored in psychotherapy, although it has enjoyed increased interest in other areas: marketing (Roehm & Sternthal, 2001), political discourse analysis (Voss et al., 1992) and social psychology (Ottati et al., 1999).

Empirical studies of the therapeutic metaphor

The empirical study on the use of metaphors in clinical settings has progressively developed in recent decades. Methodological limitations raised by researching this particular area determined a number of controversies in the reported results (McMullen, 1996). McMullen (1996) observes that one idea constantly discussed is the lack of a direct relationship between the number of metaphors used and the therapeutic outcomes. The metaphor is useful for reaching certain clinical endpoints and should be used for its precise purpose (McCurry & Hayes, 1992).

The first studies on the therapeutic metaphor analyzed metaphor usage patterns in the therapeutic interaction in relation to therapeutic outcomes (Pollio & Barlow, 1975; Barlow et al., 1977). It was found that figurative language and metaphors appeared sporadically, in regular, repetitive structures associated to problem solving and developing main themes. Figurative phases were interlaced with large spaces of literally speech which described and deepened the metaphor facilitated insight. After the therapeutic session, metaphors are stored in an “associated meaning context” together with evoked memories, thoughts and emotions (Angus & Rennie, 1989).

Only a few studies researched the use of metaphors in psychotherapy. Results usually support metaphor’s effectiveness. Clients would remember easier sessions when metaphors were used and considered them more useful (Martin et al, 1992). The reported arguments for these assessments included increasing emotional awareness, clarifying objectives, establishing relationships between ideas and an optimal relationship with the therapist. Advice containing metaphors was assessed as more persuasive and useful than those expressed literally (Donnelly & Dumas, 1997). Subjects valued figurative advice as superior to literal advice for multiple reasons: they put the matter in a new light, suggesting new solutions, offering a different perspective on the problem and clarifying the problem by making it easier to understand. When participants were asked to write down all details they remembered about each session, it was found that participants in the “metaphor” condition remembered more about the advice while participants in the “literal” condition remembered more about the stressor. Suit & Paradise (1985) investigated the impact of metaphors on the client’s assessment of the therapist. Participants were divided into four different conditions according to the therapist’s response: non-metaphorical, complex metaphor, narrative metaphor and cliché. Participants in control and narrative metaphor conditions evaluated the therapist significantly more positively in terms of empathy, competence and overall impression compared to those in the cliché condition. These results indicate the negative impact of using clichés and the ineffectiveness of complex metaphors. The authors also noted the similar results in the conditions “control” and “narrative metaphor”. Weak defined results that support the lack of impact of the metaphor on client’s perception of the therapist are reported in Reitenbach’s study (2000) which used a similar design.

Studies cited above support metaphor’s organizing role, the function of clarifying goals and suggesting strategies to solve problems. Metaphors’ reframing function, its power to shed a new light on old problems, has been repeatedly reported. Also, interventions using metaphors are easier to remember and understand. However, the actual change in attitudes mediated by the use of metaphors was insufficiently studied in the clinical and therapeutic context. The persuasive function of the metaphor was, however, empirically studied in adjacent fields.

What makes a persuasive metaphor?

Bringing together the results of 29 studies on the subject of the influence of metaphor, regardless of their theoretical perspective, with a total of nearly 4,000 subjects, Sopory and Dillard (2002) analyzed the persuasive impact of metaphors in a meta - analysis. Beyond the main effect analysis, the authors considered some moderating variables: number of metaphors

used, length, position, target familiarity, novelty, the presentation and the credibility of the source. Considering all these factors, the authors synthesized several important conclusions.

They found that metaphorical expression was significantly more persuasive compared to literal language. Despite significant differences, the effect size was modest at less than 1%. The authors point out that this percentage is comparable to those reported for other variables investigated in persuasion literature. The same effect size is reported for the superior efficacy of bilateral messages containing rejection of counterarguments compared to unilateral messages (Allen, 1998 cit. The Pfau & Dillard, 2002). Moreover, the predictive power of metaphorical language increases when it meets certain rules of use. In these circumstances the use of metaphors explains up to 17% of the variance in attitudinal change (Sopory & Dillard, 2002). Through the analysis of moderator variables, Sopory and Dillard facilitated the synthesis of several conditions that increase the persuasive value of the message:

- Using a single metaphor has a greater impact on changing attitudes than using multiple metaphors. The more crowded the message, the less efficient it is.
- Complex metaphors that describe, repeat and detail as much as possible characteristics of its elements, always keeping the same target and source, are more effective than simple metaphors, mentioning the comparison elements once.
- Metaphors are associated with a significant change in attitude when located at the beginning of the message than when situated inside the message or at the end.
- Metaphors are most effective when the public is familiar with the source, the figurative term. Metaphors must be customized to the recipients' knowledge and characteristics. This is especially true in psychotherapy.
- Metaphors using new, surprising, unusual associations of terms are more persuasive than those using known, common associations. Well known, widely used metaphors have a minimal impact on individuals' attitudes.
- Metaphors are more efficient heard than read.
- Metaphors are associated with higher attitude change when used by people with low credibility, than when used by people with high credibility.
- Metaphors enhance transmitter's credibility. However, of the three components of credibility: competence, character and dynamism, metaphors mostly enhance positive assessment of dynamism.

Frey and Eagly (1993) reached similar conclusions even if they expressed them in a different manner. They reported that the intensity and the complexity of a message undermine its persuasive power. Providing ready-made information and images limits cognitive processing and message ownership for the audience. Summarizing the features of an elaborated message, they come to contradict the principles for an efficient metaphorical message as described by Sopory and Dillard (2002). Elaborated messages use many metaphors to support a point of view, up to six in a paragraph. Almost all metaphors are clichés and are not conceptually related to the defended argument. These findings are supported by Sopory and Dillard's results describing efficient metaphors as singular, repetitive, with surprising associations of terms, unknown to the listener.

Mechanisms of metaphor's persuasive function

The power of metaphors has been reported since the time of ancient rhetoric when figures of speech were used for their ability to sneak into the judges' minds (DeRosa, 2007). Metaphors' mechanisms act at multiple levels: cognitive, affective and motivational.

From a cognitive point of view, metaphors facilitate structuring and organizing information (Mio, 1996; Read et al., 1990). The link found between the metaphor's two terms evokes a wide range of connections in the listener's semantic memory (Whaley, 1991 cit. in Sopory & Dillard, 2002). Well-chosen metaphors provide a base for structuring subsequent arguments, connecting the information in a coherent and meaningful manner. This optimal organization ensures a better understanding and retention of the message. Individuals have a more favorable attitude on messages containing metaphors and their tendency to counter decreases (McQuarrie & Mick, 1992). Processing the metaphors requires a superior cognitive effort, which facilitates its persuasive power. The multitude of connections generated by joining together the metaphor's two terms, limits the cognitive space for formulating counterarguments.

Metaphors also persuade by stimulating affective reactions (Sopory, 2005; DeRosia, 2007). Studies show metaphors generate a positive attitude towards the message due to the tension – release process (Reinsch, 1971). The positive emotions mediate the metaphor's persuasive impact. Metaphors are literally false and deviate from the logical, concrete reality. The newer and the more unusual, the higher the initial tension they arouse. The perception of the literal error and the ambiguous context, require cognitive effort. The tension will be released when the metaphor's meaning is elucidated. Solving the metaphor provides intrinsic satisfaction generating positive emotions that are transferred on the message strengthening its acceptance (McQuarrie & Mick, 1992; Sopory & Dillard, 2002).

The motivational perspective on the persuasive function of the metaphor is based on the idea that it increases the speaker's credibility. Studies from the 60s reported a positive assessment of the speaker's creativity, reflected on his/hers credibility (McCroskey & Combs, 1969). Speaker's credibility would lead to easier acceptance of the message. However, Sopory and Dillard (2002) showed in their meta-analysis that individuals don't appreciate more favorable the speaker's competence and character, but only his/hers dynamism. Besides the results reported by Frey and Eagly (1993) indicate frequent use of metaphors in common speech. They often are clichés without intrinsic creative and intellectual value. Their mere use would not justify an increase in the credibility of the transmitter.

Implications for the use of metaphor in psychotherapy

The results presented above suggest that the effectiveness of metaphors in psychotherapy depends more on the content and quality of the message delivered, than the credibility of the therapist who delivers it. When the relationship is not yet well-established and the client seems to be reluctant to self-disclosure, the metaphor could be the solution to deepen the relationship.

To increase the impact of the therapeutic metaphor, it is recommended to choose a single association of terms to illustrate the idea to be delivered and to repeat it in different forms. Overcrowding the speech with metaphors that vary the compared terms can have the opposite effect. The metaphor should be used to introduce the intervention it represents. Thus,

further ideas will be structured around the cognitive support provided by the connections evoked by the metaphor. The ideas will be easier to organize and to remember over time. This argument is also supported by other research showing that the use of metaphors in therapy increases retention of therapeutic events and insights (Martin et al., 1992). The therapist should use surprising metaphors that encourage new cognitive connections. Thus the reframing function is also fulfilled, providing the client with a new perspective on the problem (Donnelly & Dumas, 1997). The novelty of the metaphor is useful in facilitating two of the persuasive mechanisms mentioned above. Firstly solving it will require cognitive effort, limiting the client's possibility to develop counterarguments. Secondly, the unusual association of terms will build an ambiguous context associated with tension. Finding the solution to the metaphor will generate positive emotions reflected on the delivered message and on the client's wellbeing. Although the association between the two parts of the metaphor should be new to the client, the terms itself should be familiar and relevant to his/hers problem. The metaphor should be customized to the client's socio-cultural background.

Bibliography

- Angus, L.E., & Rennie, D.L. (1989). Envisioning the representational world: The client's experience of metaphoric expression in psychotherapy. *Psychotherapy*, 26, 372-379.
- Barker, P. (1985). *Using metaphors in psychotherapy*. New York: Brunner/Mazel.
- Barker, P. (1996). *Psychotherapeutic metaphors: A guide to theory and practice*. New York: Brunner/Mazel.
- Barlow, J.M., Polio, H.R., & Fine, H.J. (1977). Insight and figurative language in psychotherapy. *Psychotherapy: Theory, Research, and Practice*, 14, 212-222.
- Clarke, K.M. (1989). Creation of meaning: An emotional processing task in psychotherapy. *Psychotherapy*, 26, 139-148.
- DeRosia, E. D. (2007). Rediscovering theory: Integrating ancient hypotheses and modern empirical evidence of the audience-response effects of rhetorical figures. In E. McQuarrie & B. J. Phillips (Eds.), *Go figure! New directions in advertising rhetoric* (pp. 23-50). Armonk, NY: M. E. Sharpe.
- Dillard, J. P., & Pfau, M. (Eds.). (2002). *The persuasion handbook: Developments in theory and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Donnelly, C.M., & Dumas, J.E. (1997). Use of analogies in therapeutic situations: An analogue study. *Psychotherapy*, 34, 124-132.
- Frey, K.P., & Eagly, A.H. (1993). Vividness can undermine the persuasiveness of messages. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 32-44.
- Long, P.S., & Lepper, G. (2008). Metaphor in psychoanalytic psychotherapy: A comparative study of four cases by a practitioner-researcher. *British Journal of Psychotherapy*, 24, 343-364.
- Martin, J., Cummings, A.L., & Hallberg, E.T. (1992). Therapists' intentional use of metaphor: Memorability, clinical impact, and possible epistemic/motivational functions. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 60, 143-145.
- McCroskey, J. C. & Combs, W. H. (1969) The effects of the use of analogy on attitude change and source credibility, *Journal of Communication*, 19(4), pp. 333-339.

- McCurry, S.M., & Hayes, S.C. (1992). Clinical and experimental perspectives on metaphorical talk. *Clinical Psychology Review*, 12, 763-785.
- McMullen, L.M. (1996). Studying the use of figurative language in psychotherapy: The search for researchable questions. *Metaphor and Symbolic Activity*, 11, 241-255.
- McQuarrie, E. F. & Mick, D. G. (1999) Visual rhetoric in advertising: text interpretive, experimental, and reader-response analyses, *Journal of Consumer Research*, 26(1), pp. 37–54.
- Mio, J. S. (1996) Metaphor, politics, and persuasion, in: J. S. Mio & A. N. Katz (Eds), *Metaphor: Implications and applications*, pp. 127–146 (Mahwah, NJ: Erlbaum).
- Ottati, V., Rhoads, S., & Graesser, A.C. (1999). The effect of metaphor on processing style in a persuasion task: A motivational resonance model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 688-697.
- Pollio, H.R., & Barlow, J.M. (1975). A behavioral analysis of figurative language in psychotherapy: One session in a single case study. *Language and Speech*, 18, 236-254.
- Rasmussen, B.R., & Angus, L. (1996). Metaphor in psychodynamic psychotherapy with borderline and non-borderline clients: A qualitative analysis. *Psychotherapy*, 33, 521-530.
- Read, S.J., Cesa, I.L., Jones, D.K., & Collins, N.L. (1990). When is the federal budget like a baby? Metaphor in political rhetoric. *Metaphor and Symbolic Activity*, 5, 125-149.
- Reinsch, L.N. (1971). An investigation of the effects of the metaphor and simile in persuasive discourse. *Speech Monographs*, 38, 142-145.
- Reitenbach, D.M. (2000). The effect of metaphor and psychological reactance on the counseling relationship. *Dissertation Abstracts International*, 60, 3577.
- Roehm, M.L., & Sternthal, B. (2001). The moderating effect of knowledge and resources on the persuasive impact of analogies. *Journal of Consumer Research*, 28, 257-272.
- Sopory, P., & Dillard, J.P. (2002). The persuasive effects of metaphor: A meta-analysis. *Human Communication Research*, 28, 382-419.
- Sopory, P. (2005). Metaphor and affect. *Poetic Today*. 26(3), 432-458.
- Suit, J.L., & Paradise, L.V. (1985). Effects of metaphors and cognitive complexity on perceived counselor characteristics. *Journal of Counseling Psychology*, 32, 23-28.
- Voss, J., Kennet, J., Wiley, J., & Engstler-Schooler, T. (1992). Experts at debates: The use of a metaphor in the U.S. Senate debate on the Gulf crisis. *Metaphor and Symbolic Activity*, 7, 197-214.

NUEVOS CONTACTOS RUMANO-ROMANCE: ALGUNOS FENÓMENOS DE INTERFERENCIA

**Iulia NICA, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași /
Universidad de Sevilla**

Abstract. The large migratory movement from Romania to Western Europe in the past two decades has led to new contacts between Romanian and other Romance languages. The paper focuses on the Romanian used by its native speakers in the ethnic communities that have arisen in Italy, France, Spain and Portugal and provides data from computer-mediated communication. The study is structured as follows: a presentation of these language contact situations, the state of the art in research on the Romanian communities in Romance language speaking countries, methodological issues related to the exploitation of computer-mediated communication as data source, a sampling of contact phenomena, and conclusions.

Keywords: intra-Romance language contact, extraterritorial Romanian, interference, contact linguistics, computer-mediated communication

1. La emigración rumana de fecha reciente y las situaciones de contacto derivadas

Los últimos veinte años han registrado un amplio fenómeno migratorio desde Rumanía hacia el Occidente de Europa, con destino predilecto a los países de habla romance, Italia y España principalmente, pero también Francia y Portugal. Los datos demográficos son muy desiguales para los cuatro países: cerca de dos millones de rumanos en Italia y España el 1 de enero de 2011, 968600 en Italia y 864300 en España, frente a unas decenas de miles de personas en Francia y Portugal en 2010, 66500 y 32.500 respectivamente.¹

El perfil de los inmigrantes rumanos en los países de nuestro interés es también desigual. En Italia y España la migración rumana es mayoritariamente de origen rural y de regiones determinadas de Rumanía; en estas circunstancias se han creado agrupaciones por procedencia, compactas y antiguas – familias, amigos, compañeros, aldeas – y prevalecen los migrantes con educación más baja. En Francia la comunidad rumana es dispersa y representada por individuos o núcleos familiares y sus miembros suelen tener educación más extensa (Olariu, 2010). La migración es en su mayoría de tipo laboral, si bien el establecimiento o el estudio son otras motivaciones importantes del traslado. La migración rumana sigue las tendencias observables a nivel mundial, como el incremento de la movilidad, de la interconectividad y de la complejidad de las redes sociales y de comunicación (Blommaert, 2010). Los estudios sociológicos y sociolingüísticos (Chini, 2004, 2009, 2011; Olariu, 2010, 2011; Viruela, 2006; «La inmigración rumana en España», 2007; Tamames, 2008; Marcu, 2009; Jieanu, 2012) reflejan la evolución hacia un nuevo tipo de migrante rumano en la actualidad. Éste no es necesariamente estable, de asentamiento definitivo, sino se traslada a plazo indefinido. Ya no es de escasas relaciones con el país de origen, sino

¹ Datos procedentes de: Istituto Nazionale di Statistica de Italia (<http://www.istat.it>), Instituto Nacional de Estadística de España (<http://www.ine.es>), Institut National de la Statistique et des Études Économiques de Francia (www.insee.fr) y Eurostat (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

mantiene con éste un contacto continuo, fortalecido por los vínculos familiares y favorecido por los avances tecnológicos, particularmente la tecnología de la información y comunicación. El regreso a casa, para eventos familiares o vacaciones, genera un movimiento migratorio en varios grados circulatorio. Muchos migrantes rumanos desarrollan actividades económicas entre el país de salida y el de acogida. La vuelta frecuente al punto de salida y la dimensión de algunos enclaves étnicos rumanos contribuyen decisivamente al mantenimiento de la identidad cultural, puesto que en el ámbito de estos grupos numerosos, hay una intensa vida comunitaria, con redes sociales estrechas y servicios específicos variados: comercios, lugares de ocio, iglesias (Viruela, 2006; Schulte, 2012). La comunicación digital es cada vez más importante en la construcción de la identidad diaspórica (Hall, 2005) también en el caso de la migración rumana. Podemos, por consiguiente, en términos de Ambrosini (2008), estimar que la diáspora rumana actual se caracteriza por un transnacionalismo no solo simbólico y mercantil, sino igualmente circulatorio y conectivo.

En el plano lingüístico, el rumano tiene una larga tradición de contacto con los demás romances, especialmente con el francés y el italiano, que han contribuido decisivamente a su perfil actual (Avram, 1982; Şora, 2006). Sin embargo, los contactos recientes ocurren en un nuevo escenario, extraterritorial, con un estatuto inferior del rumano, de lengua minoritaria. El aprendizaje espontáneo del otro romance por parte de los migrantes rumanos y sobre todo el uso constante de esta segunda lengua tiene un inevitable impacto sobre su idioma nativo, especialmente en contacto con una lengua muy similar. Extrapolando las consideraciones de Munteanu Colán (2008, 2009, 2011), se desarrollan así “nueva[s] modalidad[es] románica[s] de contacto”, y la evolución a medio y largo plazo depende de la conciencia lingüística de los migrantes: el empeño a preservar el rumano como símbolo de su identidad contribuirá a que el *rumañol*, el *rotaliano*, la ronceza sigan como lengua de uso a través de las generaciones, en paralelo con el rumano intraterritorial como lengua de prestigio; en caso contrario, puede aparecer una nueva variedad del rumano e incluso una nueva lengua. La posición de Munteanu Colán es compartida por Schulte (2010, 2012), que también habla del rumano en España. El posible resultado del encuentro entre rumano y romance serían dos tipos de variedades del rumano: un rumano estándar con algunos pocos rasgos debidos al contacto lingüístico, en la primera y quizá en la segunda generación, y una variedad más mezclada y con más características locales, en la segunda generación, respectivamente, como el *rumañol* o el *rotaliano*.

Desde la sociología, Viruela (2006) identifica unas condiciones sociales favorables a la aparición del bilingüismo en el seno de los enclaves rumanos: por una parte, el afán de integración en la comunidad de acogida –con un alto grado de inclusión de los hijos en el sistema educativo local– y por otra, la existencia de redes estrechas entre los connacionales, que fomentan el mantenimiento de la propia cultura y lengua. A estas se añaden las similitudes léxicas y estructurales entre la lengua nativa y la lengua de la mayoría, favorables para una muy buena competencia en la lengua de contacto, pero también para la interferencia lingüística.

De momento, se pueden plantear tales evoluciones tan solo para las comunidades rumanas muy numerosas de Italia y España. La simple circulación y frecuencia de nombres para semejantes variedades en las respectivas atestiguan la dimensión del fenómeno y la conciencia que de ése se tiene: *rumaniol* y *rumañol* en España, *rotaliană* y *rotaliano* en Italia,

frente al más raro *ronceză* en Francia y al parecer ninguna etiqueta para las interferencias entre rumano y portugués.

2. La investigación de las comunidades lingüísticas rumanas en los países de habla romance

Los contactos recientes rumano-romance son todavía poco estudiados. La investigación se ha desarrollado por países o a nivel local. Así, Stan (2003), Olariu (2010, 2011), Cohal (2007a, 2007b, 2011) exploran la lengua de los inmigrantes rumanos de Italia, Olariu en la zona de Turín, y Chircu (2010) la de los inmigrantes rumanos de Francia. Munteanu Colán (2008, 2009, 2011), Jieanu (2012) y Uță Burcea (2010) miran el contacto rumano-castellano en España en general, mientras Muñoz Carrobles (2011, 2013) se centra en la Comunidad de Madrid y Schulte (2010, 2012) trata el contacto complejo rumano-castellano-catalán en Castellón de la Plana, dentro de la Comunidad Valenciana. No conocemos hasta la fecha estudios sobre el encuentro entre el rumano y el portugués, ni análisis comparativos entre las distintas situaciones de contacto.

En cuanto a las perspectivas adoptadas, Chircu (2010) ofrece una aproximación genérica al problema. Munteanu Colán (2008, 2009, 2011) y Schulte (2010, 2012) analizan el estatuto de los fenómenos de contacto. Munteanu Colán (1996, 2002, 2008, 2009, 2011), Jieanu (2012) y Uță Burcea (2010) comparan la lengua hablada y la lengua escrita, el registro informal y el registro formal. Los fenómenos de transferencia son el centro de interés para Stan (2003), Olariu (2010) y Cohal (2007a, 2007b, 2011) acerca del contacto rumano-italiano; para Munteanu Colán (1996, 2002, 2008, 2009, 2011), Jieanu (2012), Uță Burcea (2010), Muñoz Carrobles (2013) en cuanto al contacto rumano-castellano, y para Schulte (2010, 2012) en referencia al contacto del rumano con el castellano y el catalán a la vez. Las investigaciones de Schulte (2010, 2012), Jieanu (2012), Muñoz Carrobles (2011, 2013), Olariu (2010, 2011) se desarrollan en el marco de la sociolingüística de la migración, con encuestas y análisis de actitudes lingüísticas. Schulte (2010, 2012) trata la tipología de los cambios estructurales generados por el contacto entre lenguas genéticamente relacionadas.

En su gran mayoría, estos estudios son de dimensión reducida y se han basado en datos lingüísticos recogidos mediante trabajo de campo en entrevistas o encuestas. Solo aisladamente han explotado fuentes escritas o en línea (Stan, 2003; Uță Burcea, 2010; Jieanu, 2012). En el presente trabajo, preliminar y de carácter exploratorio, aportamos información relacionada con los contactos lingüístico rumano-romance desde la comunicación mediada por ordenador, en forma escrita.

3. La comunicación mediada por ordenador como fuente de datos

La comunicación mediada por ordenador (*computer-mediated communication*), en breve CMO, fue definida como “comunicación interpersonal por medio de los ordenadores y sus redes” (Herring, 1996) o bien como “un tipo de lengua con rasgos propios y únicos determinados por el uso del medio espacio electrónico, global e interactivo llamado Internet” (Crystal, 2001:18). Dentro de su tipología, es importante la distinción entre CMO sincrónica (*online*) y asincrónica (*offline*).

La comunicación digital tiene una serie de peculiaridades que la distinguen de la comunicación cara a cara: ortografía inédita; palabras informales, regionalismos, expresiones

coloquiales y jergales, interjecciones, abreviaturas; estilo telegráfico, con elipsis y abuso de conjunciones; comentarios, hipertexto y elementos de interactividad; sustitutos del lenguaje paraverbal, como emoticones, símbolos especiales, repeticiones de letras para imitar la prosodia; anglicismos en lenguas distintas del inglés (Crystal, 2001: 18 y sigs; Beißwenger y Storrer, 2008). Se considera generalmente que la CMO es un mixto entre escrito y hablado: “habla transcrita”, “escritura hablada” o “conversación visible” (Herring, 1996) o que ocupa un *continuum* en el eje diamésico oral-escrito, con las formas sincrónicas (*chat*) más próximas a la lengua oral y las formas asincrónicas (foros, *blogs*) más parecidas a la lengua escrita (Cerruti y Onesti, 2009). A pesar de sus rasgos distintos, CMO es solo un tipo de uso lingüístico, con características de varios estilos y registros (*Ibidem*), y no una variedad lingüística (Crystal, 2001: 271). La comunicación digital mantiene, por lo tanto, relación estrecha con la interacción verbal cara a cara.

En el ámbito de la comunicación electrónica, es de nuestro interés la relacionada con las comunidades virtuales, particularmente con las diásporas digitales y sus sitios diaspóricos o étnicos. Los sitios diaspóricos se identifican por una temática y un propósito bien determinados -la representación o la recreación del país de origen y la representación de los migrantes-, y suelen albergar dos componentes principales: una zona informativa y un foro.

La explotación de la comunicación mediada por ordenador como fuente de información para el estudio del contacto lingüístico plantea una serie de problemas metodológicos. Como habla transcrita y modalidad informal, espontánea, falta de autocontrol o de respecto de las convenciones y al amparo del anonimato que ofrecen los foros en Internet, la CMO es próxima a la lengua vernácula, todavía más cuando los intercambios verbales se desarrollan en el ámbito de la comunidad étnica, sobre problemas reales. Los datos son de primera mano, proceden de “informantes” que viven efectivamente en la situación de contacto. A diferencia de las entrevistas y encuestas tradicionales, los sitios diaspóricos reúnen una multitud de “informantes”, de varios puntos geográficos, y cubren un amplio abanico de aspectos relacionados con la situación de contacto, ofreciendo una imagen más amplia de la misma. En cuanto a la obtención de los datos lingüísticos y no lingüísticos, la CMO disponible en línea es una alternativa fácil y barata al trabajo de campo, y favorece la comparación entre distintas situaciones de contacto. Beißwenger y Storrer (2008) ofrecen una compleja presentación del problema de la adquisición de corpus de CMO.

Sin embargo, la explotación de la comunicación mediada por ordenador para el estudio del contacto lingüístico requiere el filtrado de los rasgos típicos de la CMO y de los errores debidos a causas técnicas, como los correctores automáticos (ruido). En particular, la comunicación en los foros diaspóricos, a la que prestamos particular atención en el presente estudio, se desarrolla *offline*, es asincrónica y pública, con una lengua algo más controlada, no demasiado espontánea, más cuidadosa, pero también del registro coloquial. Por supuesto, los foros de los sitios étnicos reflejan solo parcialmente el uso lingüístico en los enclaves rumanos y es necesario explorar otros tipos de comunicación electrónica para una descripción más completa y más fiel del mismo. En síntesis, la explotación de la comunicación mediada por ordenador presenta igualmente ventajas y limitaciones. Por estas razones, debería usarse como fuente complementaria a los medios sociolingüísticos clásicos de información para el estudio de los fenómenos de contacto.

La búsqueda en Internet indica que la disponibilidad de CMO es variable para las situaciones de contacto que analizamos: abundante en Italia y España, mucho más reducida en Francia y Portugal. El número y la diversidad de interacciones digitales para cada una de las comunidades de inmigrantes rumanos son indicativos para su dimensión y complejidad. Dentro del presente estudio de carácter exploratorio hemos analizado varios foros étnicos rumanos y solo tangencialmente otras fuentes². De tales sitios hemos extraído un micro corpus de unos 1000 postings: aproximadamente 400 logs de Italia, 50 de Francia, 500 de España y 40 de Portugal.

4. Fenómenos de contacto en el rumano de Italia, Francia, España y Portugal

Presentamos a continuación algunas observaciones derivadas de la investigación preliminar para los cuatro enclaves lingüísticos rumanos. Además de las abreviaciones tradicionales para el nombre de los romances, hacemos uso de las siguientes notaciones para las distintas situaciones de contacto rumano-romance: *rum.-it.* para Italia; *rum.-esp.* para España y *rum.-esp./cat.* para las comunidades de Cataluña o Valencia; *rum.-fr.* para Francia; *rum.-port.* para Portugal.

La comunicación digital proporciona una variedad de testimonios relacionados con los enclaves rumanos, pero el presente trabajo se centra en el plano propiamente lingüístico, en los fenómenos de interferencia. Empleamos el término *interferencia* como desviación de la norma en una lengua debido a la influencia de otra de contacto (Weinreich, 1953: 1), o sea en una concepción neutra, no negativa y no orientada entre L1 y L2 (Payrató, 1985: 58).

El análisis lingüístico sigue las pautas de Sala (1998: 11-59). Se ha mirado la influencia del idioma de contacto especialmente en los puntos débiles o de desequilibrio de la estructura del rumano, pero teniendo presentes sus tendencias internas. En la periferia de un dominio lingüístico suelen ocurrir simplificaciones de la estructura y pueden acentuarse las tendencias propias de la lengua como consecuencia del contacto. Es prudente por lo tanto preferir una causalidad múltiple de los fenómenos de contacto, en que la influencia extranjera se junte a una evolución interna. Hemos tenido en cuenta la distinción entre hechos de inventario y hechos de distribución que puedan resultar del contacto lingüístico. En paralelo, partiendo de las observaciones empíricas de Stan (2003) y Schulte (2010, 2012) de que la interferencia se ve favorecida por la proximidad acentuada entre rumano y el romance de contacto, hemos mirado también casos con estas características.

Presentamos los hechos lingüísticos conjuntamente para las cuatro situaciones de contacto, a pesar de los datos desiguales y todavía limitados. No contrastamos explícitamente los contactos, el propósito principal es el de comprobar la posibilidad de operar generalizaciones y comparaciones.

Fonética, fonología y ortografía. La ausencia de los diacríticos en la comunicación electrónica complica el análisis a nivel fonético-fonológico, haciendo difícil la distinción entre errores de ortografía y errores de pronunciación. Un aspecto notable en la CMO de la

2 Ejemplos: <<http://www.romania-italia.info/forum>>, <<http://www.adevarul.it>>, <<http://www.hotnews.ro>>, <<http://www.gazetaromaneasca.com>>, <<http://www.adevarul.es>>, <<http://www.romanul.eu/romani-in-spania>>, <<http://www.romaniadinspania.com>>, <<http://forum.spaniaromaneasca.com/>>, <<http://www.filiera.fr/forum>>, <<http://air-micaromanie.webs.com/apps/blog/>>, <<http://forum.romanian-portal.com>>, <<http://www.instrainatate.ro/anunturi>>.

emigración rumana es el cambio o la hesitación en la grafía de las palabras. El uso escrito limitado, junto con las reformas ortográficas recientes del rumano, pueden llevar a una competencia ortográfica debilitada, proclive a recibir influencias desde la norma ortográfica de contacto. El fenómeno es patente cuando existen en el otro romance equivalentes similares.

Son generalmente problemáticos los puntos en que el rumano difiere del romance de contacto en la representación gráfica, como por ejemplo la de [z] y [s] intervocálicas:

rum.-it. *resultă* (rum. *rezultă*)

rum.-fr. *assumandu-si toate riscurile* (rum. *asumându-și*).

Aparecen errores en casos de divergencia en la correspondencia rumana sonido-grafema no solo en comparación con los otros romances sino incluso en su interior. Las desviaciones con respecto a la norma existen en el rumano intraterritorial, pero el contacto las intensifica. Es el caso de la -i final:

rum.-it. *Deveniti membrii la [...]* (rum. *membri ai [...]*); *poate fii formulata* (rum. *poate fi*)

rum.-sp. *sti sa citești* (rum. *știi*)

rum.-port. *Copii născuți după 15 septembrie* (rum. *copiii*),

como el de los pronombres y las formas del verbo *a fi*, con *e-* inicio de palabra (/je/). La confusión aumenta si existen pares homófonos, por ejemplo el pronombre personal *ea* vs. la forma verbal *ia*:

rum.-fr. *sa ma insor cu ia* (rum. *ea*); *datoritaiei* (rum. *ei*); *o plateste ia pt mine* (rum. *ea*).

Algunas veces, los errores sugieren posibles cambios o hesitación en la pronunciación de las palabras, por la influencia de formas muy próximas en la lengua de contacto:

rum.-it. *Pentru a putea comunica intre dvs* (rum. *a putea*)

rum.-fr. *e manific* (rum. *magnific*)

Morfosintaxis. Un fenómeno de primera importancia a nivel morfosintáctico es el debilitamiento de la declinación. Los calcos de los otros romances acentúan esta tendencia interna del rumano hacia la eliminación de las formas casuales flexionales:

rum.-it. *puteti acum deveni membri la forumul [...]* (rum. *membri ai forumului*)

rum.-esp. *Multumesc la nu stiu la cine* (rum. *nu știu cui*); *acu in asteptare de raspuns* (rum. *în așteptarea unui răspuns*)

rum.-port. *Oficiu de Stare Civilă* (rum. *Oficiul Stării Civile*); *Ministerul de Administratie Interna* (rum. *Ministerul Administrației și Internelor*, *Ministerul Afacerilor Interne*).

La pérdida del genitivo va acompañada por el uso en declino del artículo genitival, de nuevo una tendencia interna muy marcada y difusa del rumano actual. El artículo genitival está reducido a la forma invariable *a* o bien en su selección se confunden el posesor y el objeto poseído:

rum.-fr. *tanara a carui text ii apartine* (rum. *careia ii apartine textul*)

rum.-port. *Contribuțiile angajatorilor [...]* și *a angajaților* (rum. *ale angajaților*).

El uso alterado de los relativos es otra tendencia interna del rumano que se ve reforzada en las situaciones de contacto estudiados, bajo múltiples aspectos: ausencia de la marca para el acusativo, cambio de distribución en el par de relativos *care* - *ce* o bien la no

replicación de los pronombres tónicos por las formas átonas en contacto con el francés o el italiano:

rum.-fr. *Invit [...] pe cei care i-am jignit* (rum. *cei pe care i-am jignit*); *cei ce jigniti pe mine* (rum. *cei ce mă jigniți; cei ce mă jigniți pe mine*)

rum.-esp. *«mala limba» ce o utilizez eu* (rum. más frecuente *pe care o utilizez*).

No señalada hasta la fecha es la sustitución del relativo *care* por la conjunción *că* debido a la proximidad formal entre sus equivalentes romances (fr. *que*, *qui* pronombres vs. fr. *que* conjunción):

rum.-fr. *un om ca isi recunoaste greselile* (rum. *un om care*).

Hay alteraciones o vacilaciones en el uso del artículo definido, como la omisión constante en el rumano hablado del masculino o neutro singular *-l*:

rum.-fr. *registru national* (rum. *registrul național*)

rum.-esp. *tot liceu* (rum. *tot liceul*); *salaru minim* (rum. *salariul minim*),

y, a la inversa, la aparición del artículo en sintagmas preposicionales en que debería faltar:

rum.-port. *se asigură gratuitate [...] pentru pensionari sau invalizi precum si pentru [...] femei gravide sau lăuze, [...] șomerii etc.* (rum. *pentru... șomeri*).

En ambos casos se da un cambio en la distribución del artículo definido. Si bien la primera tendencia es altamente frecuente en el rumano intraterritorial hablado, el artículo enclítico puede debilitarse aún más en contacto con las formas nominales siempre sin fusión del artículo en el otro romance. El segundo fenómeno se debe a que en rumano frente a los demás romances suele faltar el artículo definido en sintagmas preposicionales con un nombre en acusativo sin especificador.

Para los grados de intensidad se pueden usar formas menos comunes, parecidas al otro romance:

rum.-esp. *sint bine surprinsa ca...* (rum. común *foarte surprinsă*, raramente *surprinsă bine*).

En el verbo se dan una frecuencia más alta de la voz pasiva y cambios de valencia:

rum.-it. *la noi in judet accepta si facute la notar Italian* (rum. *se acceptă*); *este acceptata si o imputernicire* (rum. *se acceptă*); *sa fie specificat corect scopul* (rum. *să se precizeze*)

rum.-esp. *buletinu se expira* (rum. *expiră*); *am scrisoarea facuta* (rum. *am făcut scrisoarea*); *m-am trecut la astia ca era internetul mai ieftin* (rum. *am trecut la*).

El contacto con otras lenguas románicas multiplica los adverbios en *-mente*, escasos en rumano:

rum.-esp. *directamente implicat* (rum. *direct implicat*)

y cambia las preposiciones o reanaliza las formas contraídas típicas del rumano:

rum.-esp. *munceai in camp* (rum. *la camp*); *în un* (rum. *într-un < între + un*)

rum.-port. *se afla în teritoriul portughez* (rum. *pe teritoriul portughez*).

La tópica se ve ligeramente modificada en los pocos puntos de divergencia con los otros romances:

rum.-it. *puteti acum deveni membri* (rum. *puteți deveni acum; acum puteți deveni*).

Léxico y fraseología. Como suele ocurrir, las nuevas realidades del país de llegada se reflejan en el idioma nativo de los inmigrantes rumanos, como préstamos o calcos:

rum.-it. *carta (de) identita'*; *scheda*; *badante*

rum.-fr. *numarul de securitate sociala*; *Carte Vitale (cartea "vitale")*

rum.-esp. *empresa*; *seguridad social*; *oposiciones*; *convalidación*

rum.-port. *matricula*; *Loja do Cidadão*,

si bien a menudo innecesarios:

rum.-it. *ma duc sa fac spesa* (rum. *mă duc la cumpărături*)

rum.-fr. *Noel* (rum. *Crăciun*); *portier* (rum. *portar*)

rum.-port. *Festa de Natal* (rum. *Crăciun*); *limpeza* (rum. *curățenie*).

Los préstamos pueden ser no adaptados:

rum.-it. *patente* (*examenul medical pt patente*; *posibilitatea de a lua il patente*)

rum.-sp. *paella* (*maninca o pallela*); *cenar* (*mergi la cenar*)

rum.-port. *limpeza* (*limpeza in case scari birouri*); *Loja do Cidadão*,

parcialmente adaptados:

rum.-esp. *Defensor (del Pueblo)* (*am trimis aseara carta defensorului del pueblo*)

o adaptados:

rum.-it. *badante* (*toate badantele care sunt in Piemonte*)

rum.-sp. *locutorii* (*cartele de mobil [...] pot fi si la locutorii*); *a limpia* (*limpiai buze*);
a reenvia (*le-am reenviat mailul*); *sangrie* (*bea [...] o sangrie*).

El proceso implica a veces familias léxicas:

rum.-it. *trebuie sa faci traducere si apostilare*; *tradusa + apostilata*

rum.-esp. *sa astepte [...] pt omologare*; *sa-ti omologhezi tot liceu*; *diploma [...] omologata*.

La importación de formas extranjeras tiene éxito incluso por razones de economía lingüística:

rum.-it. *patente* (vs. rum. *carnet de șofer*)

rum.-sp. *empresa* (vs. rum. *întreprindere, companie*).

Los falsos amigos entre rumano y el otro romance producen otros usos indebidos o vacilaciones:

it. *scaduto* vs. rum. *scăzut*: rum.-it. *pasaport scazut* (rum. *pașaport expirat*); it. *girare*
 vs. rum. *a gira*: rum.-it. *gireaza la dreapta* (rum. *virează la dreapta*)

esp. *renovar* vs. rum. *a reînnoi*: rum.-esp. *sa-ti renovezi pasaportul* (rum. *să-ți reînnoiești*); esp. *animado* vs. rum. *animat*: rum.-esp. *sunt mai animata* (rum. *mai însuflețită*).

La proximidad entre lexemas rumanos y romances dinamiza los cambios en la frecuencia:

rom.-it. *dar sa fie specificat corect scopul* (rum. común *să fie precizat*)

rum.-port. *un mare procentaj din finanțare* (rum. común *procent*)

o favorece formas nuevas de palabras existentes, con la posible alteración en la productividad de ciertos sufijos derivativos, por ejemplo –os frente a –ot:

rum.-fr. *o fi mafiosa* (rum. *mafiotă*).

Los pares paronímicos son fuente de otros errores cuando tienen un único equivalente romance:

rum.-esp. *reintregire familiara* (rum. *familială*); *rezerva la hotel* (rum. *rezervare*).

5. Conclusiones

Hemos explorado en el presente trabajo la posibilidad de estudiar las situaciones recientes de contacto lingüístico rumano-romance en Italia, Francia, España y Portugal a base de datos procedentes de la comunicación mediada por ordenador.

En el plano metodológico, hemos resaltado algunas dificultades y limitaciones derivadas de las características de la comunicación digital, y la necesidad de tomar una serie de precauciones en su explotación. Con todo, la CMO ofrece incontestables ventajas, como la adquisición barata y cómoda de los datos lingüísticos. El papel creciente de la comunicación en línea permitirá la investigación a gran escala, en clave comparativa y generalizadora.

Para cada una de las cuatro comunidades rumanas investigadas, hemos adquirido de Internet un corpus de interacciones verbales. El análisis lingüístico preliminar de los datos nos ha puesto de manifiesto una serie de fenómenos a los distintos niveles de la lengua, de los que hemos presentado algunos conjuntamente para los cuatro enclaves. Se ha ampliado el registro de los hechos lingüísticos previamente señalados, incluyendo los relacionados, por ejemplo, con la ortografía o la voz y la subcategorización verbal. Por primera vez se ha tratado el rumano en contacto con el portugués y se han ilustrado simultáneamente fenómenos de interferencia para las distintas situaciones de contacto rumano-romance, dando paso a la perspectiva comparativa. Si bien las fuentes consultadas correspondientes son desiguales en cuanto a tipología y volumen de datos, dejan entrever fenómenos comunes al contacto con los distintos romances y fenómenos dependientes de las peculiaridades del otro idioma y de la proximidad de éste con el rumano.

El análisis empírico preliminar confirma, para los cuatro enclaves, los estudios previos sobre los fenómenos de contacto. La influencia ajena es intensa en los puntos débiles o de asimetría del sistema lingüístico rumano, como los distintos valores fonéticos de la *e-* inicial y de la *-i* final, o bien en los aspectos distantes respecto de otros romances, como la representación gráfica de [z] y [s] intervocálicas. Inversamente, hay interferencias en casos de proximidad acentuada con el idioma de contacto, falsos amigos incluidos. La existencia en el otro romance de equivalentes económicos es una situación adicional favorable a la interferencia. El contacto acentúa ciertas evoluciones internas del rumano, particularmente las que significan una convergencia estructural con los demás romances, atenuando los rasgos desemejantes: la declinación casual, el artículo genitival, etc. A estas evoluciones internas añade otras más tendencias convergentes: la imposición del relativo *ce* frente a *care*, el reanálisis de las formas contraídas (*într-un* > *în un*), cambios en la distribución del artículo determinado y de las voces verbales o en la productividad de los sufijos derivativos, etc. Como resulta de los casos presentados, el contacto con romances altera generalmente la distribución de elementos del sistema rumano, aunque algunos hechos sugieren posibles cambios futuros de inventario.

Bibliografía

- Ambrosini, Maurizio, 2008. *Un'altra globalizzazione. La sfida delle migrazioni transnazionali*, Bologna, Il Mulino.
- Avram, Mioara, 1982. «Contacte între limba română și alte limbi romanice», *SCL* 33, 253–259.

- Blommaert, Jan, 2010. *The sociolinguistics of globalization*, Cambridge University Press.
- Beisswenger, Michael / Storrer, Angelika, 2008. «Corpora of Computer Mediated Communication», en Lüdeling, Anke / Kytö, Merja (ed.), *Corpus Linguistics. An International Handbook*, vol. I, Berlin / New York, Walter de Gruyter, 292-308.
- Cerruti, Massimo / Onesti, Cristina, 2011. «Netspeak - a language variety? Some remarks from an Italian sociolinguistic perspective», *Varietà Alte di Lingue Europee in Rete*, Regione Piemonte.
- Chini, Marina (ed.), 2004. *Plurilinguismo e immigrazione in Italia - Un'indagine sociolinguistica*, Milano, Franco Angeli.
- Chini, Marina (ed.), 2009. *Plurilinguismo e immigrazione nella società italiana. Repertori, usi linguistici e fenomeni di contatto*, SILTA, XXXVIII, 1.
- Chini, Marina, 2011. «New linguistic minorities: repertoires, language maintenance and shift», *International Journal of the Sociology of Language* 210, 47-69.
- Chircu, Adrian, 2008. «Un mediu extern de întrebuintare a limbii române: Franța», *Workshop « Limba română în lume »*, Bucurest, Academia Română.
- Cohal, Alexandru Laurențiu, 2007a. «**Limba română aloglotă din Lațio (Italia)**», *Analele Științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza » Iași*, vol. LIII.
- Cohal, Alexandru Laurențiu, 2007b. «O nouă limbă: româno-italiana» (entrevista), *Evenimentul zilei*, 4 de julio.
- Cohal, Alexandru Laurențiu, 2011. «Cât de românește mai vorbim în Italia?» (entrevista); «Starea limbii române din Italia», *Gazeta românească*, 10 de mayo.
- Crystal, David, 2001. *Language and the Internet*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Hall, Stuart, 2005. «Old and new identities», en Rothenberg, Paula S. (ed.), *Beyond borders: Thinking critically about global issues*, New York, Worth, 220-224.
- Herring, Susan, 1996. «Introduction», en *Id.* (ed.), *Computer-Mediated Communication: Linguistic, Social and Cross-Cultural Perspectives*, Benjamins, Amsterdam, 1-10.
- Jieanu, Ioana, 2012. *Interferențe lingvistice româno-spaniole*, Iași, Lumen.
- Marcu, Silvia, 2009. «Del este al oeste. La migración de rumanos en la Unión Europea: evolución y características», *Migraciones Internacionales*, 5 (1), El Colegio de la Frontera Norte México.
- Munteanu, Dan, 1996, «Casos de interferencias españolas en el habla de los rumanos residentes en España», *Lingüística Española Actual* 18, 1, 137-151.
- Munteanu Colán, Dan, 2002. «Vectores en el contacto lingüístico», *RFE LXXXII* 1-2, 63-85.
- Munteanu Colan, Dan, 2008. «Româna vorbită în Spania poate deveni o nouă modalitate lingvistică?», *Workshop « Limba română în lume »*, Bucurest, Academia Română.
- Munteanu Colán, Dan, 2009. «¿Hacia una nueva modalidad románica de contacto?: Cómo hablan los rumanos residentes en España», en Kahl, Thede (ed.), *Das Rumänische und Seine Nachbarn*, Berlin, Frank & Timme Verlag.
- Munteanu Colán, Dan, 2011. «Despre cum vorbesc românii din Spania și în ce limbă» (entrevista), *Românul din Spania*.
- Muñoz Carrobes, Diego, 2011. «La lengua rumana en Madrid: observaciones sobre usos y actitudes lingüísticas», *Revista de Filología Románica* 28, 191-208.

- Muñoz Carrobles, Diego, 2013. *Lenguas y culturas en contacto en contexto urbano: el caso de la comunidad rumana de Madrid*, tesis doctoral, Madrid, Universidad Complutense de Madrid.
- Olariu, Florin-Teodor, 2010. «Românii din Torino – comportament și atitudini (socio)lingvistice în mediu aloglot», *Philologica Jassyensia* VI, 2 (12), 219-229.
- Olariu, Florin-Teodor, 2011. «Migrația ca narațiune – rolul biografiilor lingvistice în analiza fenomenului migraționist», *Philologica Jassyensia* VII, 1 (13), 205–214.
- Payrató, Lluís, 1985. *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes —Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Sala, Marius, 1998². *Lenguas en contacto*, Madrid, Gredos (México, UNAM, 1988).
- Schulte, Kim, 2010. «Transferencias estructurales entre lenguas románicas: El rumañol como producto del castellano, rumano y catalán/valenciano en Castellón de la Plana» (comunicación), *XXVI Congreso Internacional de Lingüística y Filología Románica*, Valencia.
- Schulte, Kim, 2012. «Daco- and ibero-romance in contact: on the origin of structural similarities between related languages», Bucarest, *RRL* LVII, 4, 331–354.
- Stan, Camelia, 2003. «Observații asupra utilizării limbii române în presa românească actuală apărută în Italia», en Pană Dindelegan, Gabriela (ed.), *Actele Colocviului Catedrei de limba română, 27-28 noiembrie 2002: Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, II, Bucarest, Editura Universității din București, 201-207.
- Șora, Sanda, 2006. *Contacts linguistiques intraromans: roman et roumain*, en Gerhard Ernst et al. (eds.), *Romanische Sprachgeschichte / Histoire linguistique de la Romania*, Berlin/New York, Walter de Gruyter, vol. II, 1726-1736.
- Tamames, Ramón (dir.), 2008. *Estudio sobre la inmigración rumana en España. Informe*, Madrid, Castellana Cien.
- Uță Burcea, Ofelia Mariana, 2010. «El Rumano escrito de España. Un Análisis de Habla», *Philologica Jassyensia* 1, 237-254.
- Valentini, Ada, 2005. «Lingue e interlingue dell'immigrazione in Italia», *Linguistica e Filologia* 21, 195-208.
- Viruela, Rafaela, 2006, «Inmigrantes rumanos en España: Aspectos territoriales y procesos de sustitución laboral», *Scripta Nova*, 10, 222.
- Weinreich, Uriel, 1953. *Languages in Contact: Findings and Problems*, New York.
- ***, 2007. «La inmigración rumana en España», *Migraciones*, 21, Madrid, Universidad Pontificia Comillas.

ON THE FIRST WOMAN TRANSLATOR OF DANTE'S 'THE DIVINE COMEDY' INTO ROMANIAN

Nicoleta CĂLINA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

*Abstract: This paper is concerned with the first Romanian translation of Dante Alighieri's *Inferno* and *Purgatory*, published in 1883 and, respectively 1888, at the Samitca Printing House in Craiova - after Ion Heliade Rădulescu and Aron Densușianu translated only some fragments from this world literature great masterpiece. The translations were made by a woman writer, Maria P. Chițu, from Craiova, (1846-1930), who was a good expert in Italian language and literature. Also, there is written evidence that she made a translation of the „Paradise”, but because of the illness of her daughter, Lucilla, it remained unpublished. When we speak of Maria Chițu, we have in mind a strong human personality, endowed with a vast culture, an encyclopaedic spirit, a person who had an enormous desire to know the Italian life in all its aspects: political, cultural, social, literary, artistic. Being for years the initiator of important local cultural events, Maria P. Chițu also organized exhibitions, theater and music evenings. In addition, she was a member of the „Society for the university students' assistance from Dolj”, she supported the local literary movement and collaborated to the literary publications of Craiova.*

Keywords: Maria Chițu, Divina Comedie, Dante, translation, Craiova

After Ion Heliade Rădulescu and Aron Densușianu translated only fragments of “The Divine Comedy”, the monumental masterpiece of world literature, the first complete translations of Dante Alighieri's *Inferno* and *Purgatory* into Romanian were published in 1883 and 1888. They belong to the woman writer Maria P. Chițu (1846-1930), an expert in Italian language and literature – the lawyer Peter Chițu's wife and mother of the poetess Lucilla Chițu.

The name of this family is linked to the development of some institutions and forms of culture: the creation of publications, printing houses, schools. Petre Chițu, Maria P. Chițu's husband and brother of George Chițu (former mayor and minister, a leading figure in the city of Craiova in the latter part of the nineteenth century), was himself a great admirer of Italian culture and civilization. He invited the sculptor Ettore Ferrari to Romania, to propose him the execution of a statue of Ovid. As a tribute to the Chițu family, Ferrari would also sculpt the busts of both spouses.

A whole variety of translators made full use of their skill and talent to accomplish the noble task of translating Dante's text, in order to render this masterpiece of world literature into Romanian; Romanian is one of the languages in which *The Divine Comedy* was represented at its best in terms of translation¹. Romanian culture was enriched with a series of versions of *The Divine Comedy*, translated by cultural personalities or poets who strove to make their versions as close as possible to the artistry and meaning of the original; this exercise meant a different approach for each literary generation². The merit of the first

¹ Alexandru Laszlo, Ovidiu Pecican, *Dialoguri despre Dante (Al doilea dialog)*, în „Acolada”, An I, nr. 3, Cluj Napoca, 2007, p.8

² Raluca Tomi, *Una traduttrice meno conosciuta di Dante: Maria Chitu e gli echi europei delle sue traduzioni della Divina Commedia*, in „Historical yearbook”, Bucarest, vol. VII, 2010, p. 78

generation is, undoubtedly, the familiarization of the Romanian reader with the Dantesque poetic world.

Referring to the translators from Craiova, we mention the fact that, between 1932 and 1934, there were published Alexandru Marcu's three illustrated volumes of prose translation, followed immediately after the Second World War, by the verse translation of the *Inferno* by Ion A. Țundrea -a medical doctor in the interwar period- at the *Ramuri* Publishing House. Giuseppe Cifarelli's version appeared at Craiova, too, 35 years after the death of the translator.

When we speak of Maria Chițu, we have in mind a strong human personality, endowed with a vast culture, an encyclopaedic spirit, a person who had an enormous desire to know the Italian life in all its aspects: political, cultural, social, literary, artistic³. Being for years the initiator of important local cultural events, Maria P. Chițu also organized exhibitions, theater and music evenings. In addition, she was a member of the „Society for the university students' assistance from Dolj”⁴, she supported the local literary movement and collaborated to the literary publications of Craiova.

As we stated in the introductory part of our paper, Maria P. Chițu got the translation of the *Inferno*⁵ published in 1883 and that of the *Purgatory*⁶ in 1888, by the Samitca Printing House in Craiova⁷. The *Purgatory* will be richer in notes and, at the same time, we can feel a better presence of the dantesque criticism, which is contemporary to Maria Chițu⁸. The two works will enter the libraries of Vatican⁹, where there were accepted only the works of the prominent scholars, and, also, in the following libraries: Biblioteca comunale Luciano Benincasa – Ancona, Biblioteca di Casa Carducci – Bologna, Biblioteca Umanistica - Lettere - Università degli Studi di Firenze, Biblioteca civica Berio – Genova, Biblioteca nazionale Vittorio Emanuele III – Napoli, Biblioteca del Centro interdipartimentale di servizi di Palazzo Maldura dell'Università degli studi di Padova, Biblioteca del Centro dantesco – Ravenna, Biblioteca comunale Classense – Ravenna, Biblioteca romana dell'Archivio storico capitolino – Roma, Biblioteca Angelica – Roma, Biblioteca del Ministero delle infrastrutture e dei trasporti - Settore infrastrutture – Roma, Biblioteca storica del Ministero dell'economia e delle finanze – Roma, Biblioteca Centrale Giuridica – Roma, Biblioteca dell'Accademia delle scienze – Torino.

These early translation versions of the divine poem are related to the specificity of our cultural history¹⁰. According to Umberto Eco¹¹, it is difficult or even impossible to establish a hierarchy among the multiple versions of the same literary work, as each version has its own qualities: one is more accurate, another has its own beauty, another one is more earnest or

³ Despina Teodorescu, *Femei din trecutul Olteniei*, in „Oltenia”, Craiova, 1943, p. 367

⁴ Ion Pătrașcu, *Divina Comedie în românește*, in „Ramuri”, Craiova, 1965, nr. 5

⁵ Dante Alighieri, *Divina Comedie. [I.] Infernul*, translation by Maria P. Chitiu, Samitca Printing House, Craiova, 1883 (traducere nerimată 'prose translation')

⁶ Dante Alighieri, *Divina Comedie. II. Purgatoriul*, translation by Maria P. Chitiu, Samitca Printing House, Craiova, 1888 (traducere nerimată 'prose translation')

⁷ Rosa del Conte, *Maria Chițu*, in *Enciclopedia Dantesca*, Treccani, Roma, 1970, p.396

⁸ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 79

⁹ Alexandru Firescu, Ion Pătrașcu, *Proeminențe oltene. Familia Chițu*, Editura AIUS, Craiova, 2001, p. 106

¹⁰ Alexandru Laszlo, Ovidiu Pecican, *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante. Al doilea dialog*, Editura Vinea, București, 2011, p.21

¹¹ Umberto Eco, *A spune cam același lucru. Experiențe de traducere*, Polirom, Iași, 2008

more necessary at a particular historical moment and so on. A hierarchical assessment cannot be imposed – and, anyway, such a thing would be useless in this field.

Paradoxically, the translation into Romanian of this text belonging to the great heritage of world literature did not have a notable echo in the Romanian cultural space at the time. The great philologist Bogdan Petriceicu Hașdeu is the one who mentioned the translation for the first time, considering that it was better known and more appreciated in Italy than at home.

Rosa del Conte also praises Maria Chițu's translation. She refers to the fact that Maria Chițu published an elegant edition, ennobled with ornaments and vignettes, containing the complete prose translation with notes of the first *cantica* of *The Divine Comedy* (*Infernul*, Craiova, 1883), which was followed, five years later, by the *Purgatory* (*Purgatoriul*, Craiova, 1888). Her Romanian version of the *Paradise*, although announced, was never published, because of the health problems of Maria Chițu's daughter, Lucilla. „A temerarious action, ventured by this woman with strong intellect, from the intellectual bourgeoisie of a provincial town. Due to her, a unified vision of the poem – only fragments of which were known in Romania at the time - became possible”¹². Those are Rosa del Conte's words. She also points out the advantage of this edition that also included the original Italian text at the bottom of the page, so that the poet addressed the reader directly by means of its authenticity, allowing the comparison with the prose version. „This prose” she said, „which releases the lyrical tension that supports Dante's verse has the merit of a highly accurate comprehension of the text, both in terms of syntactic and of lexical structure: from the faithful approach of the text by using neologisms, to the adoption of some authentic Italian forms that Romanian had refused to assimilate.”¹³

This translation, Rosa del Conte observes, has provided the vital supply with the dantesque ideals of the young generations. It served as a stimulus for other translators, who sometimes adopted - and certainly improved – the implicit interpretative proposals of this version¹⁴. Although Maria Chițu also translated *The Paradise*, she didn't publish it, because in the meantime the poet's daughter, Lucilla, died.

Some critics, such as Mihail Strajan¹⁵, consider Maria Chițu's translation as being influenced by I. H. Rădulescu, since she allegedly had an intermediary translation, apparently a French one, that of F. R. De Lamennais. The notes were believed to have had as main source of information Iacopo Ferrazzi's *Manuale Dantesco*, to whom the translation is dedicated. Following the example of some foreign editions, each *canto* was preceded by a brief summary.

„Carpații”, a newspaper from the Craiova of that time, considered this beautiful interpretation of the verse of Dante as „a uniqueness”¹⁶. Anghel Demetrescu¹⁷ in „Voința

¹² R. del Conte, *Dante in Romania*, in *Dante nel mondo*, Firenze, 1965, p. 373

¹³ R. del Conte, *op. cit.*, p.374

¹⁴ *idem*, p. 375

¹⁵ Mihail Strajan, *Despre Dante*, in „Convorbiri literare”, XXIV (1890), iulie, p.29

¹⁶ Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, Editura Scrisul Românesc, 1975, p.114

¹⁷ Anghel Demetrescu, *La Divina Commedia. Inferno, traducerea de doamna Maria P. Chițu*, in „Voința Națională”: „ne simțim fericiți a ceti *Divina Comedie* în traducerea doamnei Maria P. Chițu. (...) Prin forma traducerii, a tălmăcirii, Maria P. Chițu depășește alte lucrări de același gen apărute la noi sau chiar în străinătate”.

națională”, a publication from Craiova, noted, „we are happy to read *The Divine Comedy* translated by Mrs. Maria P. Chițu. (...) The form of the translation, that of the interpretation make Maria P. Chițu surpass other works of the same kind published here or abroad.”¹⁸

The less flattering remarks of Titus Pârvulescu and Dumitru D. Panaitescu did not miss. They minimized the pioneering merit and the other qualities of the translated text, especially its didactical dimension (about which, in fact, the translator herself spoke). Maria Chițu’s integral translation of the two *cantiche* introduced the Romanian reader into the world of the 14-th century culture of the Peninsula and into the world of Dante’s wonderful masterpieces, more than half a millennium after they had been written. In Titus Pârvulescu and Dumitru D. Panaitescu’s view, ‘Maria Chițu was not a poet and her translation, though surprisingly accurate, was far from rendering the magic of Dante’s poetry’¹⁹.

Nevertheless, the translator herself mentions: „With this concern, more didactical than literary, I translated the *Inferno* and *Purgatorio*, for whose printing the Samitca Publishing House showed an extraordinary solicitude and preoccupation.”²⁰ Due to the bilingual text, *The Divine Comedy* translated by Maria Chițu would be introduced in the school curricula.²¹ It has the undeniable merit of facilitating the first echoes of the Italian poetry in the Romanian consciousness. It isn’t a simple translation, it is accompanied by an impressive metatext, complemented by „notes and adnotations of various commentators”, as we can notice on the first page of the volume from a very useful preface written by the translator and entitled „Notes upon Dante”. At the bottom of each page the reader can find Dante’s *terzinas*, so that he can have information about the source text. Each *canto* is accompanied by a summary and by detailed, extensive notes.

Generally speaking, the version of the translator from Craiova received favorable reviews from the contemporaries and not only from them. Critics have pointed out that no prose translation could render exactly the delicacy, the genius, the charm and the savour of the Florentine poet, but at the same time, it was appreciated for its accuracy, for its faithfulness to the original text²². It is true that its language is full of Italianisms, but this does not diminish the value of its presence in our culture. From our point of view, the greatest qualities of Mrs. Maria Chițu’s translation are its faithfulness to the text, and especially its huge necessary contribution to the progress of the cultural and didactical dimensions of the Romanian education system.

On the other hand, we cannot say that the translation meets the requirements observed by translators such as George Coșbuc²³ and Eta Boeriu – they preserved the hendecasyllabic *terza rima* in their translation: this means complying with the original metre and structure, requirements that might discourage any translator in the field of poetry, who is supposed to

¹⁸ Cristinela Lavinia Cîmpeanu, *Maria P. Chițu*, in „Curierul Primăriei Municipiului Craiova, An 3, 134 (10 iulie 2000), p.2

¹⁹ Titus Pârvulescu, Dumitru D. Panaitescu, *Dante în România*, in „Studii despre Dante”, E.P.L.U., București, 1965, p. 365

²⁰ C.S. Făgețel, *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei*, in „Ramuri”, XXXI, Craiova, 1939, nr.3-4, p. 57: „Cu această preocupare, mai mult didactică decât literară, am tradus *Infernul* și *Purgatoriul*, în a căror tipărire tipografia Samitca a pus o grijă și un țel fără pereche”.

²¹ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 81

²² *idem*, p. 89

²³ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 84

have literary talent. In 1895, in Craiova, George Coșbuc would see Maria's Chițu translation and that text would help him when working on his own translation.

As for the partial translations preceding Maria Chițu's, Coșbuc²⁴ wrote: „In a report on the first edition of this work (‘‘Viața Nouă’’, December 1924), Mr. Ovid Densușianu states that Dante cannot be integrally translated and an edition limited to the most popular *cantos*, connected among them by the summary of the poem, would have been proper and had, moreover, the advantage to ease my burden. Allow me to have a different opinion from that of my illustrious colleague. No! The Romanian public deserves to be given Dante's work entirely, Dante, which cannot be reduced to a few *cantos*, as Bettinelli and, generally, the eighteenth century literary critics thought; his greatness comes out entirely only from the whole content of this immortal poem’’²⁵.

The translation of Dante's poem into Romanian had an ample echo in Europe. The text of the translation was primarily appreciated in the Italian cultural environment, one of the supporters of this translation being the Dantologist G. A. Scartazzini. Iacopo Ferrazzi was another scholar who would eulogize its appearance. We will discuss on the latter below.

From the letters kept at the ‘‘Manuscripts’’ section of the Romanian Academy, namely the correspondence of Mrs. Maria P. Chițu with the Italian cultural personalities of the world and not only, one can see that she had known great cultural and political Italian personalities: the sculptor Ettore Ferrari, G. A. Scartazzini, Iacopo Ferrazzi, Mario Mandalari, with whom she will write the paper ‘‘Il concetto dell'unità politica in Dante Alighieri’’ published in 1895 in ‘‘Giornale Dantesco’’ and many others, which will be further mentioned.

Her correspondence includes the exchange of letters with the publisher Bruto Amante, who wrote Maria Chițu after learning from Bogdan Petriceicu Hașdeu of the Romanian translation of the first part of the Italian masterpiece, and who asked her a volume. He expressed his desire to visit Craiova and to meet her personally. The same publisher invited her to a conference in Rome, expressing his interest regarding the publishing of the translation of the third part of the *Divine Comedy, the Paradise*²⁶. Through him, she will get in touch with Giuseppe Jacopo Ferrazzi, a well-known critic who writes to her in eulogistic terms, calling her ‘‘my daughter in Dante’’.²⁷

Since during the translation process Maria Chițu had been guided by Ferrazzi, especially in terms of bibliographical indications, she dedicated the translation of the *Purgatory* to him: ‘‘The translator dedicates this work to the memory of my illustrious and

²⁴ ‘‘Într-o dare de seamă asupra primei ediții a acestei opere, domnul Ovid Densușianu afirmă (‘‘Viața Nouă’’, dec. 1924) că Dante nu poate fi tradus în întregime și că o ediție limitată la cânturile mai cunoscute, legate între ele printr-un rezumat al poemului, ar fi fost mai nimerită și ar fi avut, pe deasupra, avantajul de a-mi ușura sarcina. Să-mi fie îngăduit a nu fi de părerea ilustrului meu coleg. Nu! Publicul român merita să i se dea Dante în întregime, Dante, care nu se poate reduce la câteva cânturi, cum socotea Bettinelli și în genere critica secolului al XVIII-lea, dar care iese în întregime în măreția lui, numai din întregul conținut al poemului nemuritor.’’

²⁵ George Coșbuc, *Dante și epoca sa*, apud Dante Alighieri, *Divina Comedie*, în traducerea lui George Coșbuc, Polirom, Iași, 2000, p. 60

²⁶ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 90

²⁷ *idem*, p. 91

good friend Abbot G. Jacopo Ferrazzi, the author of the Dantesque textbook as a sign of profound admiration”²⁸.

Later the same Ferrazzi would write to Professor Gaetano Valenziano Vidal from the University of Barcelona, mentioning the name of the Romanian translator, and to Adolfo Mussafia, professor at the University of Vienna. On receiving the books, Professor Mussafia thanked Maria Chițu, admiring the beauty and the faithfulness of the verses and mentioning that both nations owe thanks to her²⁹. The news of Dante’s verses translation into Romanian brings her another great honor from Italy: to be included in 1905 in „Dictionnaire international des écrivains du monde latin” by Angelo de Gubernatis.

Another personality of the Italian literary world, with whom Maria Chițu collaborated on an article on Dante's political ideas, is Mario Mandalari, Professor at the University of Catania. She knew him from Bruto Amante. Mario Mandalari had sent the translation of the *Purgatory* - made by the Romanian translator - to one of the best scholars and commentators of Dante, the author of the Dantesque Encyclopedia, Giovanni Andrea Scartazzini. The same Mandalari would send a copy of Maria Chițu’s translation to Paolo Boselli, the Italian Minister of Education at the end of the nineteenth century. He expressed his excitement over the appearance of the translation: “Professor Mandalari has mailed me your translations from Dante. As Minister of Education and as an Italian I applaud your work.”³⁰

Other proofs of Maria Chițu’s activity can be found out from Pasquale Buonincontro³¹, from Francesco Macry Correale, director of „Rivista Contemporanea”, from the famous Leo S. Olschki, the owner of the prestigious Florentine publishing house and from the Sicilian poet Tomasso Canizzaro.

Guido Mazzoni, Professor at the University of Padova, wrote to her, too, confessing that he is pleased with the book³². Pio Rajna, professor in Florence and Dantologist, was also overwhelmed by a translation into another language of Latin origin and thanked the translator for the volume sent to him.

Giuseppe Lando Passerini, an important Dantologist of the previous century asked Maria Chițu information on her literary work, so that her name could be included both in the volume he coordinated and edited with other collaborators and which was entitled *Dantisti e dantofili dei secoli XVIII e XIX*³³ and in the work *Un decennio di bibliografia dantesca*³⁴.

It was only natural for the translation to be best known in Italy, but the news about it spread in Austria and Portugal, too. The letters from various scholars from these countries testify it. In Austria, the translation is known thanks to Antonio Lubin, Professor at the

²⁸ Dante Alighieri, *Divina Comedie. II. Purgatoriul*, traducțiune de Maria P. Chitiu, Samitca, Craiova, 1888: “Memoriei bunului și ilustrului seu amic abatelui G. Jacopo Ferrazzi, autorului manualelui dantescu în semnu de venerațiune traducătorea dedică acésta lucrare”.

²⁹ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 86

³⁰ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 87: “Il professor Mandalari mi ha inviato le vostre traduzioni da Dante. Come ministro della Pubblica Istruzione e come italiano applaudo la vostra opera.”

³¹ Pasquale Buonincontro, *Beatrice in Romania*, I.U.O., Napoli, pp. 451-461

³² Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 90

³³ Giuseppe Lando Passerini, *Dantisti e dantofili dei secoli XVIII e XIX. Contribuzione alla storia della fortuna di Dante*, Firenze, presso la Direzione del «Giornale dantesco», Città di Castello, stab. tipo-lito-grafico di S. Lapi, 1901-1902

³⁴ G. L. Passerini, C. Mazzi, *Un decennio di bibliografia dantesca (1891-1900)*, Ulrico Hoepli Editore, Milano, 1905

University of Graz, connoisseur and critic of the work of the great Florentine. Lubin expressed his enthusiasm for the erudition found in both volumes. In Portugal, Maria Chițu was appreciated by Joaquin Arango, to whom she sends the two-volume translation.

Within the French cultural space, Elena Văcărescu expresses her sincere admiration for the work of the translator from Craiova. From the same cultural space would emerge the expression of the sincere admiration from Lecomte de Nouy, Eugene Boisel and Charles Henry³⁵. Anna Barbieri was referring both to the historical value of the translation, as a starting point for the followings, and to its literary value worth mentioning³⁶.

All this correspondence is the testimony of the professionalism and responsibility proven by Maria Chițu in the process of translating the wonderful text into Romanian. These letters reflect her interest in the opinions of the experts in Dantesque literary critique.

The translation of Dante's text was a good opportunity for Maria Chițu to collaborate in other directions, too. Pietro Bonettio had expressed his intention to publish Romanian poems translated into Italian or studies on Romanian modern poetry.

We end with the extremely warm presentation made by Traian Demetrescu, a personality from Craiova, who describes her evolution as a translator with admiration and subtlety:

„At large intervals, Mrs. Maria P. Chițu published two parts of the „Divine Comedy”: the Inferno and the Purgatory. – Her friends, and those who have observed with interest her elaborate efforts, are now waiting: [they are waiting] for the Paradise. The publishing of the above mentioned volumes could be fully considered a literary event, free of noise and advertisements, not accompanied by the critical fanfares - but quiet, almost modest, but that modesty had its greatness. Needless to mention the admiration that the translator aroused in Italy, among Dante's fanatics, the gratitude shown or the honors expressed in relation to her - as her name, not very known here, was already illustrious there!

But of course, it was not glory - always independent of our will – that had enticed Mrs. Chițu to use her talent and work for such a long and difficult enterprise.

And then, to dream about glory in a country where Bolintineanu and Eminescu died in hospitals, it's a bitterly crazy thing – that would make a wise woman smile sadly.

But the patience and passion shown by Mrs. Chițu for years for Dante's immortal epic have a delicate and profound psychological expression. Mrs. Chițu has an infinite admiration for the great poet, which seems to take the form of an intellectual cult.

In literature and art, admiration has various and complicated forms of manifestation. Generally, it is the expression of a deep amazement of the soul that a book, a painting, a statue, a piece of music, etc might produce. In some cases, however, it does not have the character of a mere sensation; then, admiration becomes a deep feeling, a passion. The artist admired to such an extent becomes an almost divine being, and your soul becomes its altar; and his work is a world in which you live with its creator in adoration and sharing an intimate understanding and it seems surrounded by a strange voluptuous mysticism. (...)

Mrs. Chițu embodied her admiration for Dante in a literary form: translating his work. Her translation is not just a beautiful product of her talent. Her particular form of admiration as mentioned above has its charm. There are various ways of enjoying literary works: the translation, - when the author is foreign - is one of those ways. From this point of view, a translation is a delicate

³⁵ Raluca Tomi, *op. cit.*, p. 91

³⁶ *idem*, p. 85

pleasure, a long series of emotions experienced sitting at one's writing desk, in an intimate and lonely chamber, protected by the friendly calmness of the night hours.

It is by means of such intellectual voluptuousness that we often sweeten and ennoble our life dream.

It protect us from many of the trivialities and vanities of our existence.”³⁷

Bibliography

***, Maria P. Chițu, în „Anuarul ziarului Patria”, Craiova, an I, 1906

***, Maria P. Chițu, în „Profile literare”, Editura Benvenisti, Craiova, 1891

AAVV, *Enciclopedia Dantesca*, di Rosa Del Conte, Maria Chițu, 1970

Barbieri, Anna, *Traduttori romeni di Dante nei secoli XIX e XX*, Milano, 1957

Buonincontro, Pasquale, *Beatrice in Romania*, I.U.O., Napoli

Cărcăleanu, Eleonora, *Divina Comedie în echivalări românești*, în „Convorbiri literare”, ianuarie 2008

Chitiu, Maria P., Mandalari, Mario, *Il concetto dell'unità politica in Dante Alighieri*, în „Giornale Dantesco”, anno 2, 1895

Cîmpeanu, Cristinela Lavinia, *Personalități craiovene. Maria P. Chițu*, în „Dicționarul personalităților doljene. Restituito

Cîmpeanu, Lavinia-Cristinela, *Maria Chițu*, în „Curierul Primăriei Craiova”, Craiova, an III, nr. 134, 10 iulie 2000

Dante Alighieri, *Divina Comedie*, în traducerea lui George Coșbuc, Polirom, Iași, 2000

Dante Alighieri, *Divina Comedie. [I.] Infernul*, traducțiune de Maria P. Chitiu, Tipografia Samitca, Craiova, 1883 (traducere nerimată).

³⁷ Traian Demetrescu, Maria P. Chițu, în „Profile literare”, Editura Tipografiei D. I. Benvenisti, Craiova, 1891, pp. 143-147: „La intervale depărtate, D-na Maria P. Chițu a publicat două părți din „Divina Comedie”: Infernul și Purgatoriul. - Amicii, cât și cei cari au urmărit cu interes aceste lucrări îndelungi, așteaptă acum: Paradisul. Apariția volumelor sus numite au avut caracterul deplin al unor evenimente literare, lipsite de zgomot și reclame, neîntâmpinate de fanfarele critice, - ci liniștite, aproape modeste, dar de o modestie ce și avea măreția ei. Este de prisos să mai amintesc ce admirații a deșteptat, traducătoarea în Italia, printre fanaticii lui Dante, și câte omagii, câte onoruri i s'au adus, - încât numele său, puțin cunoscut aici, se ilustrase deja acolo! Dar desigur, nu gloria, - independentă tot d'auna de voința noastră, - a ispitit talentul și munca D-nei Chițu pentru așa de îndelungă și grea lucrare. Și apoi, a visa gloria într'o țară unde Bolintineanu și Eminescu au murit în spitale, e o nebunie amară - în fața căreia o femeie înțeleaptă ar zîmbi trist. Răbdarea și pasiunea însă cu cari D-na Chițu urmărește de ani întregi nemuritoarea epopeie a lui Dante, au o delicată și profundă expresie psihologică. D-na Chițu are pentru marele poet o nesfârșită admirație, ce pare a se concretiza în forma unui cult intelectual. Admirația, în literatură și artă, are felurite și complicate manifestări. Ea este în general expresiunea unei adânci uimiri sufletești, pe care ți-o produce o carte, un tablou, o statuie, o bucată muzicală etc. În unele cazuri însă, ea nu are numai caracterul unei simple senzații; atunci admirația devine un sentiment profund, o pasiune. Artistul pe care îl admiri în acest fel ia aspectul unei ființe aproape divină, și din sufletul tău îi faci un altar; iar opera lui e o lume în care tu trăiești cu creatorul ei într'o adorațiune și înțelegere intimă, și par'că învăluită de nu știi ce misticism voluptuos. (...) D-na Chițu a întrupat admirațiunea sa pentru Dante într'o formă literară: traducându'l. Traducerea d-sale nu se mărginește a se arăta ca o frumoasă lucrare de talent. Felul de-a admira dupe cum am arătat mai sus își are farmecul său. Sunt diferite maniere de-a gusta operele literare: traducerea, - când autorul este străin, - este una din acele maniere. Din acest punct de vedere judecat, traducerea este o plăcere delicată, un lung șir de emoțiuni simțite, lângă o masă de lucru, într'un cabinet intim și singuratic, sub liniștea prietenoasă a orelor de noapte. Prin aceste voluptăți intelectuale, adeseori, ne îndulcim și ne facem mai aristocratic visul vieții. Ele ne feresc de multe din trivialitățile și deșertăciunile existenței.”

- Dante Alighieri, *Divina Comedie. II. Purgatoriul*, traducțiune de Maria P. Chitiu, Craiova, 1888 (traducere nerimată).
- De Gubernatis, Angelo, *Dictionnaire international des écrivains du monde latin*, Florence, Rome, 1905
- del Conte, Rosa, *Dante in Romania*, în „Dante nel mondo”, a cura di Vittore Bianca e Ettore Coccia, Firenze, 1965
- Demetrescu, Traian, *Maria P. Chițu*, în “Profile literare”, Editura Tipografiei D. I. Benvenisti, Craiova, 1894
- Făgețel, S., *Figuri discrete din viața culturală a Craiovei*, în „Ramuri”, XXXI, Craiova, 1939, nr.3-4
- Firan, Florea, *De la Macedonski la Arghezi*, Editura Scrisul Românesc, 1975
- Fireescu, Alexandru, Pătrașcu, Ion, *Proeminențe oltenice. Familia Chițu*, AIUS, Craiova, 2001
- Isopescu, Claudio, *Sconosciute traduzioni romene della Divina Commedia*, Roma, 1935
- Laszlo, Alexandru, Pecican, Ovidiu, *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante*, București, Editura Vinea, 2011
- Laszlo, Alexandru, Pecican, Ovidiu, *Dialoguri despre Dante (Al doilea dialog)*, în „Acolada”, An I, nr. 3, Cluj Napoca, 2007
- Mazzoni, Francesco, *La società dantesca italiana e la formazione delle società dantesche straniere*, în “Atti del I Congresso nazionale di studi danteschi”, Firenze, 1962
- Passerini, G. L., Mazzi, C., *Un decennio di bibliografia dantesca (1891-1900)*, Ulrico Hoepli Editore, Milano, 1905
- Pătrașcu, Ion, *Divina Comedie în românește*, în „Ramuri”, Craiova, 1965, nr. 5
- Pătrașcu, Ion, *Prezențe culturale italiene la Craiova în epoca modernă*, Craiova, 1969
- Rădulescu, I. H., *Curs întregu de poezie generală*, Tipografia Lucrătorilor Asociați, București, 1870
- Scartazzini, G. A., *Viața și opera lui Dante Alighieri*, apud. Alexandru Balaci, *Contribuții românești la o exegeză dantescă*, în „Studii de literatură universală”, VII, 1965
- Șchiopu, Mihaela, *Aspecte ale recepției operei lui Dante în România*, în “Revista de istorie și teorie literară”, nr. 1, 1965
- Strajan, Mihail, *Despre Dante*, în „Convorbiri literare”, XXIV, iulie, 1890
- Teodorescu, Despina, *Femei din trecutul Olteniei*, în „Oltenia”, Craiova, 1943
- Tomi, Raluca, *Una traduttrice meno conosciuta di Dante: Maria Chitu e gli echi europei delle sue traduzioni della Divina Commedia*, în “Historical yearbook”, vol. VII, București, 2010
- http://www.titudorancea.ro/z/traian_demetrescu_profile_literare.htm, consulted on 02 nov. 2013

PERSPECTIVES ON DEFINING EUPHEMISMS

Oxana CHIRA, Assistant Professor, „Alecu Russo” State University of Bălți

Abstract: This paper aims at analyzing how euphemism is explained in general linguistics. The problem of defining euphemisms was not systematically touched upon by the Romanian linguists and we believe it is necessary to classify such definitions from a social, rhetorical and pragmatic viewpoints. Most of the explanations were arrived at due to some partial studies that focused on euphemisms either as a figure of speech or as an element of slang.

Keywords: Euphemisms; Defining; positive politeness; negative politeness

It is well-known that human language, due to its existence, has one single purpose: to convey the human thoughts and feelings in the most appropriate way. The achievement of this goal is only possible through the use of all the possible means of human language, given the fact that these means or possibilities are infinite [Coșeriu 1966: 64]. The use of euphemisms is unquestionably a part of all these multiple possibilities.

As paradoxical as it may seem, but prohibitions had a strong influence of a different nature. Thus, taboo enabled the movement of thought, challenged to actions and designed different perspectives by "polishing" the human reason, discovering antiworlds and antibodies, creating antimetaphors etc. Taboo is not only a ban concerning certain actions or certain words, it does not only mean a metathesis, allothesis, tmesis, an anagram or an acronym, etc., but it also means "a whole range of formal rituals and beliefs, which contributed greatly to the creation of human language, music, art, and also to the creation of writing as an expression of pagan ritual of symbolic representations" [Маковский, 5]. In general, language functioning is based on the existence of certain antinomies, that is, it is provided by the dialectic between "plus" and "minus", "correct" and "incorrect", "pass" and "fail" and "compulsory" and "optional" etc. Every word of the language, as the Russian linguist outlines below, is presented as a dialectical combination of "yes" and "no": "yes" can occur only because of the existence of "no" and "no" is a necessary condition for the existence of "yes" [ibid]. What is important to note here is that language provides enough opportunities for combining prohibitions against lifting the ban.

This paper aims at describing one essential element of the antinomy which concerns the prohibition/non-prohibition relationship, and namely, the euphemism. I have chosen this topic for research because euphemisms are the most frequently applied verbal devices in current language use that tend to change together with the evolution of the society, mitigating, avoiding or camouflaging "those negative issues" within it.

However, euphemism is one of the linguistic devices used in communication, pursuing one single goal: to mitigate the impact a message can have on the receiver. Being "the product of a constraint" [Seiciuc 2008: 22], euphemistic expressions help the speaker to select the terms in accordance with addressee group, avoiding in such a way, all the taboos of this target group.

Generally, although euphemisms differ from language to language and from one society to another, they must be conceived in terms of individual functional features, and namely, of the role they play in communicative acts. Undoubtedly, euphemisms should be characterized, first of all, by ambiguity, distance, politeness, manipulation, political correctness that would create premises for an insufficient understanding of a conflict, a motivated avoidance of the direct term, a camouflage of the harsh reality etc. In other words, euphemisms do not fully satisfy the needs of oral and written communication, such as precision, rationality, opportunity etc.

The fact that the content structure of a euphemism is a symbiosis of various aspects (political, social, cultural, ideological, ethnic, etc.) increases the possibility of issuing vulnerable and hard to verify ideas. There is nothing shocking in this statement, if we consider that there is "nothing more social than language, which is the strongest knot, if not the foundation of the society". Therefore, this important detail allows "the danger of *emotional* considerations instead of the *rational* ones" [Hasdeu, 1].

On the whole, though the phenomenon we are interested in has been known since ancient times, the term *euphemism* occurs quite late in specialized literature. Thus, in Italian, the form *eufemismo* is recorded (a fact certified by DELI, GE, GRADIT dictionaries); for the first time the term *euphemism* appears in English in Th. Blount's work *Glossographia* in 1656 [Burchfield 1985: 13] and in French, the term *euphémisme* is recorded in 1730 [TLF, PR].

The definitions of euphemisms are different because euphemistic expressions encompass all the social and linguistic aspects. If we want to have a better picture of the concept of euphemism, we have to consider it as an overall cultural phenomenon and not to limit ourselves only to the examination of language, because euphemisms are conditioned by language, society, the situation and the logic of the structure and of the use of euphemisms. As is seen, most definitions of euphemism tend to fall into one of the three basic approaches to this concept: the social, linguistic and pragmatic ones. The researcher Lavinia Seiciuc adds the fourth type of definition that refers to "the relationship between language and thought" [Seiciuc, 24].

According to Dumarsais, euphemism is "a figure of speech which conceals unpleasant, bad or sad ideas under some names that are not typical of those ideas: they are a veil and have a seemingly more enjoyable, less shocking or honest expressions as required" [Charaudeau *et alii*, 241-242]. In more recent works, euphemisms are defined as "a word or phrase that is substituted in speech or writing by another word or phrase which means something unpleasant, ugly, offensive or obscene" [Constantinescu Dobridor, 137].

The definitions which examine euphemisms from a linguistic perspective do not consider the cultural and the extralinguistic factors, emphasizing instead their functioning as a process in language. Such definitions describe euphemisms from a semantic perspective: it is explained as "a word or phrase in speech or in writing that substitutes an unpleasant, offensive, indecent or obscene word or phrase, respecting the parallelism of meaning" (<http://dexonline.ro/definition/euphemism>) "a language element that substitutes in speech or in writing an unpleasant, vulgar, offensive word or phrase, respecting the parallelism of meaning" [NODEX, 2002]; "a word or a phrase which substitutes in speech or writing a word or a phrase that denotes something bad, offensive or obscene. [<fr. *euphemism*, cf gr. *eu* - well, *phemi* - talking]" [DN, 1986]). Chamizo Dominguez and Sanchez Benedito view

euphemism as a transfer process or as a semantic shift: "a euphemism is nothing else than using a term with a figurative sense, that is, giving a term that has a lexicalized literal meaning a different one. Therefore, in linguistic terms, a euphemism is a change of the meaning of a term or an extension of the meaning of a term" [Domínguez *et alii*, 37].

From the above definitions it might be concluded that a euphemism functions as follows: X and Y where X = a substitute and Y = a substituted term. Thus, X is a word or phrase and Y is also a term, word or a phrase with certain characteristics such as: "unpleasant, offensive, obscene, indecent, offensive, vulgar, ugly, coarse, cruel". In linguistic terms, it is defined as "a lexical device consisting in the mitigation of ideas through substitution or periphrasis, in rhetoric, it is the figure of speech based on this device" [DSL, 2005].

Allan & Burridge examine the term euphemism from a pragmatic point of view¹. The researchers emphasize that euphemism is "a means of mitigating a potentially face-threatening act and dysphemism is a face-threatening act" [Allan *et alii*, 11]. As a consequence, euphemisms will have to deal with linguistic politeness, while dysphemisms will be referred to as impolite language. In such a way, the authors suggest two terms *dysphemistic euphemism* and *euphemistic dysphemism* which will later be covered in the classification chapter. The types of *positive politeness* and *negative politeness* were defined by P. Brown & S. Levinson. Thus, linguistic politeness means to maintain the delicate balance between two antagonistic human desires. E. Benveniste argues that euphemisms depend on the context; the researcher holds the idea that "the situation alone determines the euphemism"² [Benveniste, 310]. In a similar vein, R. Zafiu states from the same pragmatic viewpoint that "euphemism is concerned with both making the listener feel good and self-protecting the speaker" [Zafiu, 35].

L. Seiciuc added to those three approaches the fourth type of definitions "which considers the euphemism as a manifestation of thought in language, without ignoring the social and linguistic coordinates" [Seiciuc, 26]. Finally, the newest and the shortest definition of this kind is proposed by A. Horak "euphemism is a device which mitigates the negativity of a taboo entity" [Horak, 60]. Jean-Jacques Robrieux regards euphemism as "an important mitigation device; it is different from extenuation in that it essentially denotes shocking, rude or ridiculous elements of an idea" [Robrieux, 41]. Euphemisms might be ranked among the figures of speech and the figures of thought, thus raising the theory tropes. The *Dictionary of Linguistics* written by G. Mounineste offers a more precise definition of euphemism and of its role in rhetoric: "a euphemism is the mitigation of thought. A euphemism uses multiple devices beginning with litotes, hyperbole, through to periphrasis, allusion, metaplasmic figures etc. When a euphemism attempts to express the opposite meaning, only then we can speak of antiphrasis" [Mounin, 130]. In other words, although a euphemism has the function to substitute a word for another, it is not always seen as a fully "automatic" function device. Unlike metaphor, periphrasis or litotes, the euphemism does not only rely on its own techniques. Thus, euphemisms, using other means of expression to perform their roles, are based, in fact, on various types of devices, especially, on those from the immediate proximity.

¹"A euphemism is used as an alternative to a dispreferred expression, in order to avoid possible loss of face: either one's own face or, through giving offence, that of the audience, or some third party" [Allan, 11].

² «il faut, pour apprécier un euphémisme, restituer autant que possible les conditions d'emploi dans le discours [...]. La situation seule détermine l'euphémisme».

A figure of thought is based on the speaker's relationship with his discourse and affects broader structures of the text and not only a single word, a phrase or a sentence, therefore, a euphemism is defined as "a manifestation of the processes of thought in language» [Seiciuc 24].

Our own definition of the term is the following: a euphemism is an indirect, figurative or mitigating word or phrase, which substitutes an inappropriate, obnoxious, obscene, vulgar or offensive term that might shock the listener, might cause disgust, embarrassment, fear or might lead to a social conflict, taking at the same time into account the parallelism of meaning both in written and oral forms.

It is noteworthy that the terms that we associate with the term euphemism and which derive from the cited above definitions are: avoidance, camouflage, adjustment, lies, concealment, mitigation, substitution, prohibition etc. In most studies, euphemisms, alongside with taboos, are included in the list of *vocabulary ban*. We believe that this word combination does not meet the requirements set for this term, especially, for a linguistic term (transparency, brevity, etc.). The terminological instability of this word combination is determined by the fact that there are "forbidden" and "allowed" words in a language³.

In other words, a euphemism is a gate, a bridge between language and society which combats vulgar words, rudeness, obscenity etc. The purpose of a euphemistic substitution is "to avoid communication failures and conflicts and make the listener feel good" [Крысин, 391].

From many perspectives, the suggested definitions show that euphemisms are closely related to the functioning of language and to the social relationships that unite or separate individuals.

Bibliography

- Allan K., Burridge K., *Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon*, Oxford University Press, USA, 1991.
- Bidu-Vrăncianu A., Călărașu C., Ionescu-Ruxăndoiu L., Mancaș M., Pană-Dindelegan G. *Dicționar de Științe ale Limbii*, București, Editura Nemira, 2005.
- Burchfield R., *An Outline History of Euphemisms in English*. In Enright, D. J. (ed.) *Fair of Speech: The Uses of Euphemism*. Oxford: Oxford University Press, 1985, PP. 13-31.
- Constantinescu-Dobridor Gh., *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora, 1998.
- Coseriu E., *El lenguaje y la comprensión de la existencia del hombre actual*, în *El hombre y su lenguaje*, 1966, p. 34-65.
- Charaudeau P., Maingueneau D. *Dictionnaire d'Analyse du discours*, Paris, Seuil, 2002.
- Dominguez P. J. Chamizo, Benedito F. Sanchez, *Lo que nunca se aprendio en clase: eufemismos y disfemismos en el lenguaje erotico ingles*, Comares, Granada, 2000.
- Hasdeu B. P., *Scrieri*, vol. 9. Studii de lingvistică și filologie. Text îngrijit, studiu introductiv, note și comentarii de Grigore Brâncuș, Chișinău, Editura Știința, 2012.

³It is interesting to note that all the dictionary entries that register the term *language ban* (*vocabulary ban*) refer exclusively to *taboo* words and expressions, yet, euphemisms are not mentioned at all.

Horak A., *L' euphémisme, Entre tradition rhétorique et perspectives nouvelles*, München, Lincom GmbH, 2010.

Mounin G., *Dictionnaire de la linguistique*, Paris, P.U.F., 1974.

Robrieux J-J., *Éléments de Rhétorique et d'Argumentation*, Paris, DUNOD 1993.

Seiciuc L., *Eufemismul în română și în alte limbi romanice* (teză de doctorat - manuscris), Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, 2008.

Seiciuc L., *Un alt fel de a nu spune: Eufemism și disfemism în limbile romanice*, Suceava, Editura Universității „Stefan cel Mare”, 2011.

Zafiu R., *Limbaj și politic*, București, Editura Universității, 2007.

Крысин Л. П., *Эвфемизмы в современной русской речи // Русский язык конца XX столетия* (1985-1995). Москва, 1996.

Маковский М. М. , *Феномен ТАБУ в традициях и в языке индоевропейцев. Сущность. Формы. Развитие*, изд. 3-е испр., Москва, изд: ЛКИ, 2008.

Abbreviations

DELI – *Dizionario della lingua etimologico Italian* Cortelazzo M., P. Zolli, Bologna: Zanichelli, 1999.

DN – *Dicționar de neologisme* (http://www.webdex.ro/online/dictionar_de_neologisme/)

DSL – *Dicționar de Științe ale Limbii*

GE – *Guards etimologico di Tullio De Mauro's* Marco Mancini, Mailand, Garza, 2000.

GRADIT – *Grandedizionario italiano dell 'uso*, Tullio De Mauro, Turin, Utete, 1999.

NEDRL – *New Explanatory Dictionary of the Romanian Language*

PR – *Nouveau Petit Robert: alphabétique et analogique Dictionnaire de la langue française*, Paul Robert, Paris, Le Robert, 2006.

TLF – *Le Trésor de la langue française: Dictionnaire de la langue du XIXe XXe et du siècle* (1789-1960), Paul IMB, Bernard Quemada, Paris, Gallimard, 1971-1994.

THE LEGIONARY DISCOURSE: CONTENT ANALYSIS

Paula MUREȘAN, PhD, „Babeș-Boyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: The herein paper is an analysis of legionary discourse content focusing especially on the main personalities of the Movement. (Corneliu Zelea Codreanu and Vasile Marin). We have approached this subject due to the fact that the discourse, in general, and legionary discourse, in particular, offers important information concerning right-wing ideology. We have tried to identify and better understand the features of ideological, nationalist, political and xenophobic discourse of the leaders of Iron Guard.

Keywords: discourse, discourse analysis, legionary discourse, political class, democracy

Not only the charisma of the Right Wing leaders was important but also the intellectual conception of their discourse led to the transformation of the Iron Guard in a political force ready to destabilize the state order and to compete with the liberalism assumed by the Romanian political class.

The choice of this subject comes from a personal motivation but also from the wish to realize a quality research. Due to the fact that we shall deal in the herein paper with the discourse analysis, we consider that the definition of the terms is essential.

The discourse, in general, is the use of words to exchange thoughts and ideas.

1 :archaic: the capacity of orderly thought or procedure: rationality

2: verbal interchange of ideas; especially: conversation

3a: formal and orderly and usually extended expression of thought on a subject

b: connected speech or writing

c: a linguistic unit (as a conversation or a story) larger than a sentence

4obsolete: social familiarity

5: a mode of organizing knowledge, ideas, or experience that is rooted in language and its concrete contexts (as history or institutions) <critical discourse>.¹

We shall try to give the most relevant definitions of discourse in order to show the complexity that involves this term.

For Frances Henry and Carol Tator² "Discourse is the way in which language is used socially to convey broad historical meanings. It is language identified by the social conditions of its use, by who is using it and under what conditions. Language can never be 'neutral' because it bridges our personal and social worlds."

John Flowerdew³ considers that "There are various usages of the term discourse, but we will begin here by defining it broadly as language in the contexts of use....More restricted in sense, the term discourse can also be used to refer to a particular set of ideas and how they

¹<http://www.merriam-webster.com/dictionary/discourse>, 13.11.2013.

²Frances Henry and Carol Tator, *Discourses of Domination*. University of Toronto Press, 2002, p.25.

³John Flowerdew, *Discourse in English Language Education*, Routledge, 2013, p.1.

are articulated, such as the discourse of environmentalism, the discourse of neoliberalism or the discourse of feminism”.

Jane Ogden⁴ believes that "The term *discourse* is also used to refer to meanings at the more macro level. This approach does not study the individual words spoken by people but the language used to describe aspects of the world, and has tended to be taken by those using a sociological perspective."

As concerns the discourse analysis it is essential to mention that the approach of this subject has changed during times since its first mention by Zelling Harris in 1952. For Gillian Brown and George Yule⁵ the “term discourse analysis has come to be used with a wide range of meanings which cover a wide range of activities. It is also used to describe activities at the intersection of disciplines as diverse as sociolinguistics, psycholinguistics, philosophical linguistics and computational linguistics.”

Brian Paltridge⁶ was also concerned by this subject. In his opinion “discourse analysis focuses on knowledge about language beyond the word, clause, phrase and sentence that is needed for successful communication...Discourse analysis also considers the ways that the use of language presents different views of the world and different understanding. It examines how the use of language is influenced by relationships between participants as well as the effects the use of language has upon social identities and relations.”

We shall also present the third definition given by Michael McCarty⁷ for whom “discourse analysis is concerned with the study of relationship between language and the contexts in which it is used.”

Starting from these assumptions, we consider that it is extremely important to discuss some aspects linked to the legionary discourse due to the fact that an analysis of their discourse reveals more information rather than a first reading.

We shall analyse the discourse of the leaders of the Iron Guard from content perspective. As it is known in the specialized literature, the content represents the information through the discourse. Here we deal with two types of the content: latent content (has to be sought beyond the words) and manifest content (opinions, believes). Each of them will offer important data concerning the vocabulary, the semantics and the cohesion of the text. Consequently, we shall focus our research on analysing the discourse of Corneliu Zelea Codreanu, known as the Leader of the Movement, and Vasile Marin, one of the outstanding personalities of the Legion, especially on the following patterns: the political class, democracy and the political system. It is important to mention that the discourses that we deal with were published in books (*Pentru Legionari*, Corneliu Zelea Codreanu and *Crez de generație*, Vasile Marin).

From the methodological point of view we shall use the qualitative method materialized in the text analysis, meaning primary sources. Other sources that we used referred to general books on discourse, specialized studies and dictionaries. Another important aspect that we want to emphasize is the fact that we have made the translation from

⁴Jane Ogden, *Health and the Construction of the Individual*. Psychology Press, 2002, p.5.

⁵Gillian Brown and George Yule, *Discourse Analysis*, Cambridge Textbooks in Linguistics, Cambridge University Press, 1983, p. viii.

⁶Brian Paltridge, *Discourse Analysis*, Godwin Cornwall, 2006, p.2.

⁷Michael McCarty, *Discourse Analysis for Language Teacher*, Cambridge University Press, 1991, p. 5.

Romanian into English, trying to make a word by word translation, so that the text in English should be similar to the Romanian one.

We have to mention that the discourse of these two political leaders is a political discourse. It is impossible to speak about a political battle without having a political discourse.

The first item that is it to be analysed is the political class of the epoch. Wishing to reach power, (this is the main objective of each party) it is important to see how the opponents refer or relate to the in charge leaders. Their opinion on the leaders, especially on their modality to run a country is essential in understanding also the political system.

The Political Class

*“The whole nation, in all that it had better, from peasants to intellectuals received with great sorrow the sad news of the amendment to Article 7, but could do nothing because it woke up sold and betrayed by its leaders. What kind of curse on our head and what sins condemned us, the Romanians, to have such rascal leaders?”*⁸

As concerns the vocabulary the nouns and adjectives are the dominant elements. The association of the adjective *whole* with the noun *nation* creates from the very beginning a powerful effect, offering to the sentence a value of absolute truth, even if we have real doubts that this was the truth. Another important aspect is that he used a collective noun *nation* in order to create the sensation of unity and solidarity. Although the adjectives are not used in comparative or superlative degree, they are strong adjectives offering to the text a pessimistic value. Moreover, Codreanu realizes a comparison between the nation, made up peasants and intellectuals (the good part of the nation) and the leaders identified as the Evil part. By this antithesis, the guilty persons acted in the detriment of the nation. It is to mention that he used the metaphor in order to characterize the leaders by using a strong word: *rascal*, consequently realizing the labelling in order to distract the attention from the important issues. Following the decisions taken by the leaders of the country, the Romanian peasantry and the working class are the ones to suffer because all these decisions are in favour of the Jews.

As the synthetic analysis is concerned the verbs are used in past tense meaning that the action took place, and there is no possibility to correct the situation. Moreover, he used the passive voice, meaning that the action is made by them (the leaders) having direct repercussion on us (the nation). The situation is seen only in terms of goods and evil. There cannot be negotiations with the others. The Romanian politician is corrupted, uninterested in his nation, preoccupied by his own person and by his relatives. For him, politics means business and not the well-fare of a nation.

The use of rhetoric interrogation also emphasizes the emotional effect on the audience and automatically induces the answer in finding the guilty persons.

He adds *“The Romanian, abandoned by his political leaders, remained alone in front of the Jewish well organized coalition, of the fraudulent manoeuvres and of unfair competition and fell defeated. It will come the time when these leaders must pay”*.⁹ From the very beginning of the sentence, he announces us that *the Romanian* was abandoned by the political class. This has a psychological effect tending to manipulate the receptors.

⁸Corneliu Zelea Codreanu, *Pentru Legionari*, Colecția Omul Nou, 1990, p. 131.

⁹*Ibidem*, p.152.

By the enumeration that he used, he speaks about a complot between two unequal forces: the sole Romanian, on one hand and the coalition, on the other hand, made against him. The final sentence denotes a strong conclusion by the use of the modal verb *must*. It is something that is guaranteed; moreover he projects his desires in future as a truth. It is a sort of foresight that he undertakes. Emotional feelings need to be activated in order to create a connection between him and his audience.

According to Vasile Marin “*the political chaff, once reached power is on robbery. And for this, it does not spare anything: it corrupts justice, soils the army, infames the administration, denigrates the church and degrades the school*”.¹⁰

In order to emphasize the critical situation in which the country is, Marin makes appeal to the verbs. The use of present tense is essential to indicate that the action is repeated or usual. It also denotes today's problems. From this perspective, the emotional impact is huge. Moreover, the verbs have negative meaning and associated with the main institutions of the state create a gloomy present and future. It incites to action, creating in receptors minds a mood of despair. Having a pessimistic tone, created by the use of pessimistic verbs, the main purpose of his statement is to blame and criticize the actual government.

Marin also uses the labelling *the political chaff* in order to emphasize the bad character of the leading elite. Another feature of his discourse is his tendency to generalize.

What he really wants to emphasize is that the incapacity of the leaders is in every field of activity: politics, economy and even cultural life.

Democracy and political parties

Democracy and political parties are two related subjects on which both Codreanu and Marin expressed their points of view.

Codreanu considers that democracy „*transforms millions of Jews in Romanian citizens and it serves the great finances*.”¹¹ The negative aspects are materialized by the *Jews* and *great finances*. Again, the evil is known and those who do not belong to the Romanian culture are seen as a danger. The mixture of races is unconceived: moreover, the danger is expressed by the noun *millions* used with a negative connotation. Consequently, the anti-Semitism is uttered and expressed in a loud voice.

“*Democracy crushes the unity of the Romanian people dividing it into parties, feuding it, exposing it to the block unity of Jewish power in a difficult moment in its history*”.¹²

Codreanu puts into discussion the form of organization and leading a society (the form of government). In order to show the incapacity of democracy in maintaining the order and peace, he makes appeal to the verbs in present tense and present continuous. The use of this tense is to emphasize that something is happening now, at this very moment. The verbs have also a negative meaning: to crush, to divide, to feud, creating the impression of war. It is interesting the use of noun *unity* in antithesis (Romanian unity and Jewish unity). It gives the impression of two blocks, two irreconcilable actors that are not able to create a dialogue. It is again *us*, in contradiction with *them*.

¹⁰Vasile Marin, *Crez de generație*, Tipografia Bucovina, Bucharest, 1937, ediția a IV a, Colecția Munchen, 1977, p. 109.

¹¹Codreanu, *op. cit.*, p.414.

¹²*Ibidem*, p.412.

Continuing the same assertion, Codreanu considers that *“Democracy is incapable of continuity in effort or it puts the political man in the impossibility to do its duty to the people or it is incapable of authority”*.¹³ What he is really saying it is that he denies democracy, he fights for another form of government. He wanted an authoritarian form of governance. Codreanu was convinced that Romanian people are at crossroads. All state institutions: the monarchy, the church, the army, the judiciary and the administration system were questioned. According to him, they were all poisoned by the Jews. The Jews embody everything he rejected: democracy, communism, and in particular, the Romanian political system.

More than that *“Money, press and the votes decide the life or the death in democracy. The Jews have all these, and the Romanian political parties become simple tools in the hands of Jewish power. Since we, who have started the fight against the Jews, we see ourselves fighting against the government, parties, authorities, army, and the Jews stay still.”*¹⁴

He used the enumeration twice and it is interesting the modality in which he used it. We speak again about an antithesis between Romanian and Jews: the evil is represented by the Jews, more than that they bought the political class. Therefore, the Romanians are fighting between them.

“Politicianism infects our national life ... the descent of this infection towards the Romanian youth means our annihilation and the victory of Israel”.¹⁵ His anti-Semitic reaction is uttered and at the same time assumed. The word with a strong emotional meaning is the noun *infection*, twice used to create the sensation of an imminent death. This is also a pattern used in the totalitarian speech when those who belong to other nations have to remain in a total silence. Another emotional element brought into discussion is the *Romanian Youth*, the only force in his opinion to fight against both the corrupted system and the Jews. Beyond the words, the purpose of Codreanu was to attire the new generation toward his ideology. Subsequently, the main aim was to incite to action. He comes with another strong sentence *“politicianism is killing us”*¹⁶ with the intention of manipulating the receptor. Again the use of present continuous tense creates in this particular situation a pressure on the audience and the emotional relation between Codreanu and his supporters is already made.

Marin continues the idea of the Leader concerning the failure of democracy to defend its citizens against the danger of Jews and rich ones and asserts the following phrase *“democracy pushes to the surface and installs in command posts the golden mediocrity, bookworm, half-blind paper-phile and mandarin of university parchment”*.¹⁷

He uses the metaphor, hyperbola and enumeration with the intention of over exaggerating the deficiency of democracy. Democracy promotes non-value. Beyond the words, the idea of using these figures of speech is to manipulate and excite the audience. In order to defend the nation and to offer its dignity it is necessary to have a strong state. Whom is to be blamed for? The answer is a simple one: of course, the politicians, the Jews and the form of government. Marin believes that the promotion in the society is not made on merits.

¹³*Ibidem*, pp.413-414.

¹⁴*Ibidem*, p.156.

¹⁵*Ibidem*, p.189.

¹⁶*Ibidem*, p.384.

¹⁷Vasile Marin,*op.cit.*,p.189.

Accordingly, democracy is not able to educate the nation, to make it respect and cherish the values, awaken up in the minds of citizens the national sentiment and prepare the true elite of the country.

Moreover, he continues his idea declaring that „*Here we have the balance after 15 years of democratic leading! In pursuit of votes and cartels that give them ridiculous and deaf majorities, the governments of political parties abdicated from their prior duty: the assertion at any price of the prestige of national state.*”¹⁸ The exclamation point is used to express a strong feeling and also to attire the attention of the receptor of the message.

The leaders have lost all Romanian feelings and they are not interested at all in affirming the Romanian nation. Thus, the nation has lost its models, benchmarks which will lead to its collapse. Here we can talk about a form of nationalist discourse.

He becomes even more virulent to the political class, declaring that “*The Romanian political parties are the result of a mating between Masonry and the democracy which was foreign to our realities*”.¹⁹

Again, the political class sold the interest of the nation, in the interest of its own. What is the meaning behind his words? That the people should follow them, should offer them the power in order to reach power and to change the form of government.

Conclusion

From the content analysis of Codreanu and Marin there are some conclusions to be drawn.

The discourse and content analysis of the discourse are two notions that changed their meaning over time. To give a precise definition of each of them is quiet difficult due to the complexity of the terms.

As concerns the discourses that we have analysed in the herein paper, the first assumption to make it is that the discourse of the Legionary leaders is a political one, due to the fact that through it they want to reach power. We can consider it a tool, among many others in obtaining power.

In general, the political discourses are structured within two themes: a negative and a positive one. There is a predominance of the negative aspect reflected especially when they refer to the leaders and political class. Consequently, the antithesis between us and them is a permanent aspect in each discourse. The purpose of this negative meaning is to create a bad image of the opponents. From the quotes we have remarked that there are some negative aspects that are frequently used: poverty, moral degradation, sabotage of the political state, complicity between the leaders and the Jews, dissatisfaction with regard to the form of government.

Another important aspect revealed by the content analysis is that they use a large variety of figures of speech (metaphor, hyperbola, enumeration and rhetoric question) in order to impress the electorate and at the same time to create an emotional relation. The verbs are used in present tense simple or continuous (when they want to transmit a negative aspect) to

¹⁸*Ibidem*, p.121.

¹⁹*Ibidem*, p.108.

emphasis the critical situation of a decision taken by the authorities and in past tense when the negative aspect has repercussions on present.

The labelling of the leaders and the tendency to generalize each negative aspect are other two important features of their discourse. Furthermore they tend to see their opponents as the embodiment of the evil and guilty for the precarious state of the nation. The *scapegoat* is always the other.

Bibliography

Brown, Gillian, Yule, George, *Discourse Analysis*, Cambridge Textbooks in Linguistics, Cambridge University Press, 1983.

Codreanu, Corneliu Zelea, *Pentru Legionari*, Colecția Omul Nou, 1990.

Flowerdew, John, *Discourse in English Language Education*, Routledge, 2013.

Henry, Frances, Tator, Carol, *Discourses of Domination*, University of Toronto Press, 2002.

Marin, Vasile, *Crez de generație*, Tipografia Bucovina, Bucharest, 1937, ediția a IV a, Colecția Munchen, 1977.

McCarty, Michael, *Discourse Analysis for Language Teacher*, Cambridge University Press, 1991.

Ogden, Jane, *Health and the Construction of the Individual*, Psychology Press, 2002.

Paltridge, Brian, *Discourse Analysis*, Godmin Cornwall, 2006.

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/discourse>

“MONSTRUOUS IDIOMS” - SCARY IDIOMS IN ROMANIAN TRANSLATION

PUSKÁS-BAJKÓ Albina, PhD Candidate, „Petru Maior” University of Târgu-Mureș

Abstract: An idiom is usually a group of words whose meaning will be peculiar and cannot be predicted from the meanings of the constituent words. From the translator's point of view, collocations and idioms belong to rather demanding text units, which often require a high level of linguistic, communicative, cultural and translational competence. In most cases when an idiom is translated, either its meaning is changed or it is meaningless.

Keywords: English- Romanian translation, metaphors in translation, phraseological value, collocations, idioms, formulas, traps, mot-a-mot, mother tongue, culture, local, teacher, student

There are estimated to be at least 25,000 idiomatic expressions in English, therefore the English- Romanian translator needs to be aware, and appreciative of their semantics (the difficulty with idioms being that their meaning is not deducible from that of the individual elements), their syntax (non-free and sometimes puzzling), their pragmatics (related to a variety of linguistic and textual circumstances, more specific of which can stem from conscious breach of the frozen syntax, the metaphorical quality of their meaning or culture-specific usage patterns) on both the source and the target languages of the English-to-Romanian translation process. In addition, a successful choice of an appropriate equivalent requires a well-founded translational decision as to the most relevant aspect(s) of the value of the phrase in question i.e. the aspect which should be matched in the translation, as well as an awareness of the various procedures that can be employed. The paper discusses translation equivalents of English collocations and idioms present in Romanian translations at the English class.

Examples would be:

Bookworm= șoarece de bibliotecă;

Copycat= imitator,

To have a sweet tooth= a se da în vânt după dulciuri;

A pain in the neck= o persoană agasantă;

To be on cloud nine- a fi în al noulea cer

These were translated by my students (from school) as:

Bookworm= vierme de carte

Copycat= pisică de copiat

To have a sweet tooth= a avea carii din cauza dulciurilor

A pain in the neck= o durere de gât

To be on cloud nine= Aladin pe norul numărul 9.

(Collocations taken from *Oxford Advanced Learner's Dictionary*)

I asked myself the question: Are there any patterns in the treatment of collocations and idioms in translation?

First of all, I found the following patterns :! students have the tendency of keeping **grammatical collocations** (noun/adjective/verb + preposition, or grammatical structure) the same in their translations (a *kiss on the cheek* will be translated as *pupic pe obrazii cuiva*), as well as **lexical collocations** will be translated keepig the original structure as much as possible:

Adjective+noun, a *promising beginning*= *un început promițător*, Noun+noun,*Slave labour*= *muncă pentru sclavi*, Noun+characteristic action, *Bees buzz*= *albinele bâzâie*, Verb +characteristic object of its action, *To change gears*= *a schimba vitezele*

However, students, as well as teachers, show a growing tendency of irresponsible translations in what the moment we introduce idioms into the classroom, based on their instincts more than on their well founded research. This fact might not surprise us, instead we could laugh at it, as it presents itself as source of ridiculous incidents.

Idiom	Literal translation in Romanian	Meaning
A bee in my bonnet	O albină în pălărie	A problem on my mind
Have a bone to pick with you	Am de ros un os cu tine	Have a discussion with you/ have a complaint against you
Open up a whole new can of worms	A deschide o întreagă nouă cutie cu viermi	Expose a lot of serious problems
An arm and a leg	O mână și un picior	Very expensive
Baker's dozen	Duzina brutarului	Thirteen
Finding your feet	A-ți găsi picioarele	To become more comfortable in whatever you are doing
Funny farm	Ferma de glumeți	A mental institutional facility
Graveyard shift	Schimbul groparului	Working hours from about 12:00 am to 8:00 am
Lend me your ear	Împrumută-mi urechea ta	To politely ask for someone's full attention
No room to swing a cat	Nu e loc nici sa învârți o pistică	An unusually small or confined space

Let us imagine what a so called"instinctive translator" would visualize when they meet the following idioms:

Hand in glove
Hangover
To rub elbows
To have skeletons in the closet
To dig somebody
Eager beaver
Like something the cat dragged in
To chicken out of something
A dog's breakfast
An elephant in the room
To drink like a fish
Snail mail
Paper tiger
Cold turkey

My students gave me an approximate translation in pictures for these idioms. They transposed the literal translations into visuals, making them extremely alluring and funny. I must tell you, I laughed in tears.

It is difficult for Romanian native speakers to master English idioms, because the figurative meanings of English idioms cannot be predicted through an analysis of their individual word meanings. It is not surprising, “The trouble (...) is that they take everything Americans say literally” (Buchwald, 2000, p. 104). However, idioms are common in American daily life and provide a rich source of American culture (Cooper, 1999). Nippold and Martin (1989) stressed, “Failure to grasp the meanings of idioms can impinge upon an individual’s understanding of language in social, academic, and vocational settings” (p. 59). The same happens in cases when one doesn’t understand idioms in their mother tongue, only this time, it might constitute a huge hurdle in grasping the sophistication of different social situations.

Consider for a second what one can visualize coming across Romanian idioms as the following:

Las-o baltă= forget about it
e fumată= it's worn out (about an expression, a reaction)
dă-i din bascheți= step on it/ move faster
nu mă aburi= don't try to fool me
sunt cotoi bătrân= I'm a deep-rooted man(i.e. old and wise)
Valea=go away
ești un pămpălău=you're a wimp (funny word)
a-i trage țeapă= to trick/to cheat smb.
A se cafti=to fight (funny)
Ești marfă! =you're hot! (old slang)
cară-te=get lost
a hali=to eat (funny)

Students made a compilation of the best ones, and we realized why it is so difficult to learn and use these phrases- they simply don't make sense to us, struggling to grasp any meaning attached to them.

Strassman and O'Connell (2007) found that students are often able to discuss content, take notes, or create semantic maps for writing; however, they often do not use the new words or concepts taught in class. Thus, I use various effective activities for teaching English idioms to college, highschool or adult students in order that they can not only learn them effectively but also apply them practically.

Teaching Idioms in Contexts

Context in Learning Language

The role of context is central in language learning. It's common that students don't really understand the various meanings of new words in different contexts. That's why EFL students don't know how to apply the words they have learned practically in various contexts. It's fundamental for teachers to provide a rich context for students' language learning and practice. For instance, linguistic contextual information enhances adolescents' interpretation of idioms (Nippold & Martin, 1989). The contextual cues surrounding a particular word can help readers get that's meaning. In contrast, context-reduced language will be hard for readers to tolerate (Brown, 2001). Consequently, it's more effective for EFL students to learn language in meaningful contexts than learn isolated words through memorization and drilling.

Introducing English Idioms in Story Contexts

Stories have been popularly used to teach and entertain students in language learning. Interesting stories usually draw students' attention and easily make students absorbed in them. Since contextual information is significantly effective for aiding students' understanding English idioms, it is essential for EFL teachers to provide students with rich context. Thus, introducing English idioms within interesting stories can possibly help EFL students to understand and remember them better.

Teaching Idioms with Rich Illustrations

The Role of Illustrations in Reading

Although there is lingering debate regarding the effect of visuals on reading comprehension, some researchers claim that reading materials accompanied by visuals will be more comprehensible. For example, Scarcella and Oxford (1992) stressed that teachers need to illustrate key vocabulary effectively by showing pictures and diagrams so as to improve the ESL students' reading comprehension. Mayer (1999) found that words and pictures presented together helped students recall better than alone. It is efficient to provide interesting pictures to foster and reinforce vocabulary development. Consequently, visuals must be stimulating, interesting and motivating to students' comprehension and retention of reading.

Presenting English Idioms with Rich Illustrations

According to the effect of illustrations on reading, I collected English idioms in one sentence context. English idioms were presented with pictures to one class of 30 students while without pictures to the other class of 30 students. They were told that those phrases

were English idioms first and then they were asked to translate them into Hungarian. I found that English idioms with illustrations could increase college students' idiom understanding better. Thus, it is effective to present English idioms accompanied by visual stimuli that clearly illustrates the idioms being taught.

Teaching Idioms with Group Discussion

Group Discussion in Reading Comprehension

Students' discussing what they read is a helpful strategy to increase their comprehension. Group talk can provide learners with rich opportunities to acquire social and linguistic knowledge necessary for understanding new texts they encounter (Freeman & Freeman, 1994). Klingner & Vaughn (2000) stressed that ESL students engaging in collaborative talk during content reading, they assisted one another in understanding the meaning of challenging words, getting the main ideas, and answering questions about what they read. As a result, group discussion appears to be an effective technique to enhance students' reading comprehension.

Applying Group Discussion in Understanding English Idioms

Students are likely to be passive learners when they receive lectures only in classrooms. On the contrary, small group discussion could stimulate students to be involved in the active process of constructing knowledge. Furthermore, during group discussions, students will learn from each other, whether consciously or unconsciously. Accordingly, I applied group discussion in students' active learning of English idioms before explaining the meaning of idioms to them. Students in group discussion could understand English idioms better than when they were introduced to English idioms within a story only. This demonstrated the significant effect of group talk on students' understanding of English idioms.

Teaching Idioms with Readers Theater

Readers' Theater in Reading

Readers Theater has been viewed as an interesting and motivating strategy that can provide readers with a legitimate reason to reread text and further improve their word recognition, reading fluency and reading comprehension. Researchers claim that Readers Theater offers a way to improve fluency and enhance comprehension (Bafale, 2003) as well as to create interest in and enthusiasm for learning (Ruddell, 1999). Even slow learners can benefit from Readers Theater because there is no memorization required and there is no risk for them at all. Apparently, Readers Theater provides enough opportunity for practice--repeated reading in language learning. This activity also enhances interaction opportunities with peers and makes the reading task more appealing than learning alone.

Applying Readers' Theater to Practice English Idioms

I used Readers Theater to help students practice English idioms in order to enhance students' retaining them. Class observation and students' interviews further revealed their positive attitudes, such as excitement toward the implementation of Readers Theater in reading classes. Moreover, students retained English idioms better by applying Readers

Theater because it provided students with opportunities for idiom oral practice because of rereading scripts. Consequently, it is obvious to see that Readers' Theater has a significant effect on students' learning and retaining English idioms.

Teach Idioms with Retelling and Rewriting

Retelling in Reading

Retelling has been a good strategy to know how much students have learned and to increase their comprehension. Retelling activities can facilitate students' reading retrieval because the activities can encourage students to try to recall. Their recalling help teachers understand how much information their students have obtained. Older students can benefit from retelling stories because it allows students to learn to organize and describe events, which enhances reading comprehension.

Applying Retelling and Rewriting to Practice English Idioms

Since retelling activities are good techniques to facilitate students' reading retrieval, this motivates me to apply the activities in teaching English idioms. After I introduced the meanings of English idioms to my students, I asked my students in pairs to retell the content in their own words instead of the English idioms and to rewrite sentences provided in class by using English idioms. The retelling and rewriting activities provided students with more chances to be aware of the meanings of English idioms and be familiar with the English idioms they have just learned.

Teach English Idioms with Dialogue Writing and Role-Play

Dialogue Writing and Role-play in Reading

Dialogues can provide situations for students to practice ordinary conversation and offer students ample practice with basic speaking skills in context. Firstly, dialogues can be viewed as short plays and used for students to act out rather than simply read aloud. Moreover, the dialogues the students write function as basic communication at all levels (Scott & Ytreberg, 2000). In addition, putting pupils into pairs for the role-play in the daily dialogues is an effective way of oral practice for various ages and levels (Scott & Ytreberg, 2000). Nunan (2003) stressed that role-plays are also excellent activities for learners' speaking in the relatively safe environment of the classroom before they must do so in a real environment. Therefore, dialogues offer students opportunities to act out and practice oral skill before encountering the real world.

Applying English Idioms through Dialogue Writing and Role-play

Dialogues and role-play are useful written and oral activities so that I assigned my students in pairs to write one dialogue by using the English idioms introduced in class and then act out the dialogue out in the following class. Dialogue writing could motivate students to write without burden because of pair collaboration and role-play activity could help them remember the dialogue they wrote through repetitive practices. It was easier and more fun for them to remember English idioms because they shared and enjoyed learning English idioms with friends. Thus, dialogue writing and role-play are useful and interesting activities for students' meaningful and efficient drills.

Conclusion

All in all, the use of idioms is an essential feature of a high level of proficiency in the English language, enabling non-native English speakers to convey a great deal of meaning while using very few words, adding colour to the language and increasing chances of academic success.

Since it is vital for EFL learners to learn English idioms in order to master English, it is important for EFL teachers to design various activities for students to use with English idioms and subsequently acquire them efficiently. Moreover, students learn better when they are provided with collaborative activities because they can interact with peers and share fun in learning. Finally, when teachers integrate listening, speaking, reading and writing activities together in teaching English idioms, students can be involved in the application of English idioms in four skills. Thus, it is effective to teach EFL learners English idiom when they are provided with various activities to practice and use English idioms in different contexts.

Bibliography

- ALLEN, V. G. (1989). Literature as a support to language acquisition. In P. RIGG & V. G. ALLEN (Eds.), *When they don't all speak English: Integrating the ESL student into the regular classroom* (pp.55-64). Urbana: NCTE.
- BAFILE, C. (2003). *Reader's Theater: A reason to read aloud*. Education World.
- BROWN, H. D. (2001). *Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy*. New York: Longman.
- BUCHWALD, A. (2000). Don't say 'Let's Get Together' to a foreigner. In S. K. Cohen
- FREEMAN, D. E., & FREEMAN, Y. S. (1994). *Between worlds: Access to second language acquisition*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- KINNUNCHAN-WELSCH, K, ROSEMARY, C. A., & GROGAN, P. R. (2007). Accountability by design in literacy professional development. *The Reading Teacher*, 59 (5), 426-435.
- KLINGER, J. K., & VAUGHN, S. (2000). The helping behaviors of fifth graders while
- MAYER, R. E. (1999). Research-based principles for the design of instructional messages: The case of multimedia explanations. *Document Design*, 1, 7-20.
- NIPPOLD, M. A., & MARTIN, S. T. (1989). *Idiom interpretation in isolation versus*
- NUNAN, D. (2003). *Practical English language teaching*. New York: McGraw Hill.
- RUDDER, R. B. (1999). *Teaching children to read and write: Becoming an influential teacher*. Needham Heights, MA: Allyn and Backon.
- SCARCELLA, R. C., & Oxford, R. L. (1992). *The tapestry of language learning: The*
- SCOTT, W. A., & Ytreberg, L. H. (2000). *Teaching English to children*. New York: Longman.

POSSIBLE STRUCTURAL AMBIGUITIES IN ENGLISH PROVERBS AND THEIR ROMANIAN CORRESPONDING VERSIONS

Anca-Mariana PEGULESCU, PhD, Ministry of National Education

Abstract: Starting from the concept of ‘proverbiality’ which includes the particular pattern, proverbs (as small texts) display, I oriented my research towards the way(s) a speaker intends to derive the sense and reference from the range of possible senses and reference a sentence can have within a saying format.

Combining the syntactic and the pragmatic perspectives, I have explored a potential sentence-level ambiguity, searching for the differences and the similarities of the proverbs’ versions in English, as a source language (SL) and Romanian as a target language (TL). I was interested in the speaker’s meaning and at the same time in the contextual/ utterance meaning.

Among the various methods regarding the sampling, I decided on the ethnofields of TRUTH and ADEVĂR, applying the descriptive and contrastive methods to examples of proverbs extracted from V. Lefter’s Dicționar de proverbe, 2007, Teora.

Keywords: context, equivalent, level, position, structure.

I.1. The concept of ‘proverbiality’ obliges paremiologists, on one hand, and proverbs’ users, on the other hand, to give a special attention to the analysis of proverbial markers. These markers are not the only elements that can define the proverbial style. Internal and external devices contribute to an overall understanding of proverbs. Still we can wonder ourselves if in varying degrees poetic devices like parallelism, ellipsis, alliteration or rhyme, combined with semantic devices like metaphor, personification or paradox, do influence the way the speaker wants to convince his/her interlocutor – the hearer, who may have his/her own interpretation of the message.

Whether the proverbs originated more in an oral tradition than in a written one is not unanimously admitted. What is nevertheless agreed on is the fact that the proverb has been a teaching method for those who wanted to convey examples of ‘what is good’ vs ‘what is bad’.

When referring to the difficulties of defining a proverb, everybody (paremiologists as well as people who are not inclined towards the study of proverbs but use them quite often) admits some of the qualities a proverb should have: brevity, symmetry, intelligibility, intuitively, convincing formulations, a clear message. I searched all these characteristics within the corpus I am going to describe in the following pages.

II. Designed approach

II.1. The aim of this research has been the comparison of the proverbs’ structure in English and Romanian and it envisaged both the specificity of the source language (SL) pattern and the possible poetic devices that could influence the message. I have to underline the fact that the concept of SL is variable because the starting point within the article is, in turn, represented by English and Romanian versions of the same proverb. The common

denominator is the ethnofield TRUTH/ADEVĂR to which I added (as there are no strict boundaries) the ethnofields WORD/CUVÂNT and LIE/MINCIUNĂ.

The sample size went to the option I mentioned above, as I consider ethnofields representative samples. Using ethnofields means to extend a certain theme or topic to a level where we can reach conclusions relating to proverbs' structure in general.

II.2. I extracted 59 proverbs as dictionary entries, in the ethnofields I referred at in II.1., from the corpus structured by Virgil Lefter's *Dicționar de proverb englez- român, român-englez*, published at Teora in 2007, changing, in turn, the SL and the TL. As Virgil Lefter explained I dealt only with proverbial patterns, not sayings, adages or aphorisms. The author has not given explicit details of the sources he used. We can presuppose that the proverbs Lefter selected were gleaned from oral tradition, having unknown authors who showed, however, having mastered language skills and a comprehensive knowledge of the world.

The relatively small size of the extracted corpus was used in order to produce a comparable image of the similarities and differences that may appear in the two languages at the level of proverb pattern and structures.

III. Syntactical proverb markers' analysis

III.1. The Romanian paremiologist C. Negreanu [1983,p.48] underlined the fact that proverbs (he referred to the Romanian proverb pattern, analyzed in collections coming from Zanne and Hîntescu) have some obvious advantages: their lexical concise form, (most of the time) a precise message, bearing a huge essential capacity of rearranging different parts of the proverbial structure.

The proverb creator, belonging to the rural areas or towns middle class, managed to reshape the specificity of the human nature. The stylistic devices, used in proverbs, are:

- metaphor:

E: *Craft* must have clothes but truth likes to go naked.

R: *Vicleșugul* și minciuna au nevoie de veșmânt bogat, dar adevărul umblă gol-goluț.

- comparison:

R: Și minciuna e vorbă, dar vremea descoperă adevărul.

E: Though a lie be well dressed, it is ever overcome.

The devices are very diverse: repetition, metonymy and irony are among the most frequently met:

R: Când adevărul lipsește, 'așa mi se pare' se apropie de adevăr.

E: Almost and very (well) nigh saves many a lie.

All these literary devices make possible the interrelation between different ethnofields. TRUTH and WORD can appear together, even if the source language (SL) – this time Romanian – does not display the same idea – the Romanian term 'vorbărie' implies 'many words' but it may also imply 'lack of substance' or 'waste of time', 'poor quality of a discourse':

E: In many words, the truth goes by.

R: Când e prea multă *vorbărie*, adevărul se pierde.

Following the same path, we can extend the ethnofields relationship: the boundary between TRUTH, WORD and LIE is almost invisible. LIE as the antonym of TRUTH seems to be more explored in English than in Romanian (8 English proverbial units vs 4 Romanian ones in Lefter's *Dicționar*).

III. 1.2. In the English proverb:

E: "They may so" is half a lie.

(otherwise a sentence in a sentence construction, where the Subject is in fact another small sentence formed of S+V+ dir.Obj)

the construction, similar to a Russian doll pattern, ensures the symmetrical balance.

The Romanian version to the above English proverb:

R: Zvonurile sunt pe jumătate minciună. (translation)

renders the idea of confusion and vagueness that can become LIES. Romanian makes use of a noun in the plural – *zvonurile*- which stands for a whole sentence in English, 'They say so'.

The fact that proverbs are, in general, short sentences [Mieder, 1985] cannot be denied. The sentence status has been questioned and analysed for long periods of time: it has been defined through 'a minimum sense of unity and completeness (Greenbaum and Quirk, 1990:12). Still, it is not easy to decide what qualifies a 'short' proverb and when a 'short' proverb becomes a 'long' proverb.

The English proverb:

E: The devil sometimes speaks the truth.

is rendered by the Romanian translation:

R: Uneori și dracul spune adevărul.

(which is almost a word by word translation, the only change being the word order)

and in such a case the transfer from the SL(English) to the TL(Romanian) is complete.

The same situation can be viewed in:

E: All truths are not to be told.

R: Orice adevăr nu e bun de spus.

Such a structure which contains one single independent clause is very much met in the whole corpus and it usually contains a declarative, non-oppositional pattern.

III.1.3. The opposition, however, can appear within the pattern itself, like in the following units:

- truth vs lie:
E: Better *speaking truth* rudely than *lie*.

R: Mai bine să *spui adevărul* pe față decât să *minți* cu meșteșug.

(a word by word translation where the Romanian version introduces the nuance ‘cu meșteșug’, which does not exist in the English version)

- truth vs the ones who speak it:
E: *Fools and madmen* speak the *truth*.

R: *Copiii și nebunii* spun adevărul.

(the Romanian version introduces this time the noun ‘copiii’ instead of the equivalent ‘prost/idiot/tâmpit’, conveying, in fact, the innocence value and attitude as a matter of cultural choice)

- the singular vs the plural of the same term:
E: *Lies* have short legs.

R: *Minciuna* are picioarele scurte.

III. 1.4. The normal sentence pattern in English proverbs is S (nouns in the nominative)+V+accusative. The Romanian versions can have the same pattern:

E: Tell a lie and find a (the) *truth*.

R: Spune o minciună și vei afla *adevărul*.

or can display a different pattern to S+V*Adv Modifier/(relative clause)

E: A blister will rise upon one’s tongue that tell a *lie*.

R: *Mincinosului* îi crește păr pe limbă.

(Dative +V+ Dir. Object+ Adv. Modifier)

Complex sentences, containing one main clause and at least one sub-clause are found in very many examples:

E: He [that trusts in a lie] shall perish in truth.

R: Cine crede într-o minciună, va pieri din cauza *adevărului*.

III.3.2 Parallelism

Syntactic parallelism has the highest frequency value of all the formal devices. It is present in the structural symmetry between the parts of the proverbial unit and the sentences that form the unit (either by *syntactic coordination* – the conjunction ‘and’, ‘or’, ‘but’):

R: *Puține* cuvinte și ispravă multă.

E: Few words and many deeds.

or asyndetic coordination – conjunctive absent:

E: More matter, less art

as the corresponding version to the above Romanian proverb to the above Romanian proverb:

R: *Puține* cuvinte și ispravă mai multă.

III. 3.3.1 Different other proverbs sequential linkage are achieved through logical, temporal, causal or manner means. The sender of the message can challenge the addressee to connect and interpret the semantic relationships between different constituents in order to infer an overall unified meaning:

E: Face to face, the *truth* comes out.

R: Privește-l pe om în ochi și vei afla *adevărul*.

Between the two above paremic units the term TRUTH/ADEVĂR is definitely the common denominator. While the English proverb uses a simple sentence, displaying a fronting adverbial modifier, the Romanian version uses the verb *to look/a privy* that can be only presupposed in the English proverb.

Distinct semantic relationships can be identified in the 59 proverb entries I retained:

- equality between the two parts of the proverbial unit:

E: *A bird is known by note*, the man by his *words*.

R: *Omul după grai*, ca clopotul după sunet îndată se cunoaște.

The equality is seen within the same paremic unit, otherwise the comparison between the '*bird*' (in the English proverb) and the *man* (in the Romanian version) is enriched through the term '*clopot/bell*' (which appears only in the Romanian version) sending back to the term '*note*' (of the English version), including it in the same lexical family with the term '*sunet*'/'sound'.

- cause and effect:

E: He who gives *fair words*, feeds you with an empty spoon.

R: Cine te îmbie cu *vorbe frumoase*, te hrănește cu lingura goală.

The above pair of proverbs – a translation version – shows a causal linkage containing the 'cause-consequence' relationship between the first and the second sentence. In both cases, if the actions of the first sentences are achieved, people being addressed only 'fine words', then they are not properly fed, their spoons being empty, having no food but words.

- contrast and antonymy:

E: *Fine words* dress *ill deeds*.

R: *Vorbele frumoase* acoperă *faptele urâte*. (translation)

The proverbial pattern focuses in the above paremic pair on the two parts of the same idea, the contrast between good and bad, between 'fine' and 'bad' words. The 'pillar' is the verb conveying the same idea and displaying nuances. The verb 'to dress' in English implies not only covering, it adds sometimes the idea of 'adorning', 'embellishing'. The Romanian verb 'a acoperi' is conveying a more negative context.

In most of the cases the verb makes possible the ballance between the subject and the direct object. For the same English proverb '*Fine words dress ill deeds*', another Romanian version is eluding the verb and displays only the contrast between 'miere'/'honey' and 'otravă'/'poison':

R: Din gură *miere*, iar din inimă *otravă*.

The antonymy may appear between two words of the same sentence

R: *Mincinosul* cu de-a sila face *musca* cât *cămila*.

E: He changes a *fly* into an *elephant*. Making *mountains* of *molehills*.

What is really interesting in the above pair of proverbs (conveying the same message – the fact that a *liar* can transform and change almost everything through the words he uttered – the contrast between a *fly* and an *elephant* is very well placed, being similar and accepted in the two languages, even if Romanian favours the *camel* and English uses the *elephant*. The English pattern has even another solution – the structure using an *-ing* form: Making *mountains* and *molehills*.

III.3.3.2 Word order can be one of the most salient grammatical differentiation when discussing the proverb pattern and comparing it with other linguistic utterances.

When referring to word order in proverbs, there are at least two situations that are illustrated by the selected corpus:

- emphatic word order:

NP as Adv. Modifier+ V+ Adv.+ Dir. Obj

R: De la un copil și un nebun aflu întotdeauna *adevărul*.

- inverted word order:

VSO

E: Follow not *truth* too near the heels, lest it dash out thy teeth.

(the Romanian version to this English proverb has a regular word order S+V+ Adv.

Modifier but replaces the term ‘truth’ with ‘justice’, using in fact a metaphor)

R: *Dreptatea* umblă cu capul spart.

A particular kind of construction is the structure ‘he who’. It appears both in English proverbs and in the Romanian corresponding versions:

E: He that trusts in a *lie*, shall perish in *truth*.

R: Cine crede într-o *minciună*, va pieri din cauza *adevărului*.

(the difference in meaning between the two verbs ‘to trust’ and ‘a crede’ is balanced by the way they combine with the noun that explains each of them, the noun ‘lie’/minciună’ as opposed to ‘truth/minciună’.

In very many proverbial units there is an element of the NP of the SL that can suggest a synonymous term of the TL:

E: The sting of reproach is the *truth* of it.

R: În orice reproș adevărul ustură.

Conclusions

The above analysis - situated at the level of sentence structure – allows some general ideas that are specific both to English and Romanian proverbs.

The simple sentence alternates with the compound structures. We cannot consider, on the other hand, the analysed structures ‘short’ or ‘long’, counting the number of terms included in a sentence/ structure. The structures’ length (either English or Romanian proverbs) can vary from one sentence pattern to a ‘developed’ pattern.

E: All **truths** are not to be told.

R: Orice adevăr nu e bun de spus.

vs

E : When an ass climbs a ladder, we may find wisdom in women.

R: Când mărăcinii vor scoate rodii, atunci și muierile **cuvinte** de ispravă.

Structural parallelism is usually accompanied by semantic parallelism in which both synonymous and antonymous relationships are underlined.

Many of the English proverbs belonging to the analyzed ethnofield of **TRUTH**, **LIE** and **WORD** displayed repetitions, relational classifications (cause-effect, contrast and antonymy, word order).

In very many situations the message from the SL is only suggested as the ‘key’ word is not present:

R: *Mincinosul* cu de-a sila face musca cât cămila.

E: He changes a *fly* into an *elephant*. Making *mountains* of *molehills*.

(the pronoun ‘he’ suggests the ‘liar’ while the version ‘Making *mountains* of *molehills*’ does not have a subject).

Even if the analyzed corpus represents a small fragment of the huge thesaurus that gives the image of the conceptualized proverbial pattern, through which the world displays its originality, it shows, in general, a paradoxical manner of thinking, favouring declarative sentences, sometimes imperative structures (positive or negative), parallel paremic units.

The direct message is not always the solution. Comparisons and metaphors are also present.

Still, the proverbial pattern imposes itself through simplicity, powerful synthetic suggestions and a very rich linguistic diversity, specific to both English and Romanian.

Bibliography

Greenbaum, S and Quirk, G, 1990, *A Student's Grammar of the English Language*, Essex: Longman Group

Kirshenblatt-Gimblett, B, 1973, “*Toward a Theory of Proverb Meaning*” in Proverbium 22/1987 821 -827 in Frank A. De Caro “Talk is Ceap ”Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship 4/1987

Mieder, W, 1985, ‘Popular Views of the Proverbs’ in : Proverbium: Yearbook of International Proverb Scholarship

Negreanu, C 1983, 1983, *Structura Proverbelor Românești*,

**TOWARDS A NEW ANALYTICAL FRAMEWORK:
JEANETTE WINTERSON AND THE *DESPERADO* PROJECT**

Alina PREDA, Assistant Professor, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: Starting from the Desperado project, a theoretical framework designed by Lidia Vianu to replace the overused term Postmodern literature, this paper aims to demonstrate that Jeanette Winterson and her work, as well as her readership and critics, could be accommodated under this newly developed felicitous concept. The systematic analysis performed on the fundamental features viewed by Vianu as characteristic of Desperado writing clearly shows that Winterson is a Desperado writer and that her work consists of Desperado texts fully enjoyed by an international Desperado readership.

Keywords: Desperado writing, Wintersonian style, fiction, readership, literary criticism

We live in the Desperado Age, argues Lidia Vianu, the initiator of the Desperado project, which started in 1999 with her work entitled *British Literary Desperadoes at the Turn of the Millennium*, continued in 2003 with a monograph of Alan Brownjohn, the British poet, critic and novelist, followed in 2004 not only by an impressive anthology of contemporary British verse, *Desperado Poetry*, but also by *The Desperado Age: British Literature at the Start of the Third Millennium*, a comprehensive book of literary criticism, and, in 2006, by the collection *Desperado Interviews*. Vianu offers a detailed description of the fundamental features displayed by writers, texts, readers and critics in the Desperado age, description skillfully divided into nine sections: plot, character, style, relationship with the critic, relationship with the reader, the author and his/her work, displacement, dystopia and the hybridization of literary genres. Then she presents a choice of writers, employing an exquisitely worded title for each individual novelist:

Brave New Novel – Aldous Huxley (1894-1963)

A Handbook of Despair – George Orwell (1903-1950)

The Self-Indulgent Novelist – Evelyn Waugh (1903-1966)

The Rescuer of the Story – Graham Greene (1904-1991)

The Clockwork Novel – Anthony Burgess (1917-1993)

The Uncomfortable Novelist – Doris Lessing (born 1919)

Fowles Outbids Fowles – John Fowles (1926-2005)

At the Gates of Commonsense – Malcolm Bradbury (1932-2000)

The Self-Consuming Dystopia of Age – Alasdair Gray (born 1934)

A Desperado of Simplicity – David Lodge (born 1935)

The Down Syndrome of Emotional Fiction – Julian Barnes (born 1946)

The Desperado of Sensibility Laid Bare – Peter Ackroyd (born 1949)

The Novel to Rent – Martin Amis (born 1949)

The Disappointed and Disappointing Memory-Land Reclaimer – Graham Swift (born 1949)

Irony and the Compulsion of Reading Morally – Kazuo Ishiguro (born 1954)

Apart from the authors mentioned above, there are, of course, others that might deserve the Desperado title. Therefore, in an attempt to add one more name to the list, here is a systematic analysis of Jeanette Winterson's literary writing as mirrored in this writer's interviews about her work, analysis which covers issues pertaining not only to *the author*, but also to *the author's relationship with her work, her readers and her critics*. A synthesis of Vianu's rather lengthy presentation of the Desperado literary age, combined with the analysis of an extensive array of carefully chosen Wintersonian quotations, shall, in what follows, be used to ascertain if, and to what extent, Jeanette Winterson and her work, as well as her readership and critics, could be accommodated under this felicitous newly developed concept.

According to Vianu (8), the Desperado age is a period of "utmost literary solitude and bravery", so it is not surprising that Desperado authors aim to establish and follow their very own trend. This kind of "auctorial individualism" often results in a rebelliousness mirrored by *the use of four-letter words and by the rendering of aspects until then viewed as taboo* in a manner so direct as to border on vulgarity. This "shameless style", concludes Vianu (13), clearly shows that Desperado writers are "in love with inciting, intriguing abnormality". Whereas any definition of abnormality is, in my opinion, bound to be highly subjective, one thing is, indeed, obvious: namely that the Desperado author, endowed with vivid imagination, is endlessly in search of new tricks to use in the creation of an ever more challenging text. The challenge, however, is meant not only to lure the reader into entering the realm of active reading, but also to "make the intelligent critic surrender, exhaust his attack strategies" (Vianu 15). The characteristic features of the Desperado author will be discussed on the basis of the relationship that the writer under analysis, namely Jeanette Winterson, has established with her work, her readers and her critics.

Several quotations from Jeanette Winterson's interviews will clearly show that this author displays most of the features which, according to Vianu, define the Desperado author (7-22, 78-95). Thus, Jeanette Winterson *manifests auctorial individualism, displays an aesthetically motivated shamelessness, exhibits a denial of group psychology, dislikes being found at fault, proclaims herself her own trend, feels oppressed by the constant struggle for survival, tries to find herself by escaping all preconceived patterns, favours the hybridization of literary genres, wishes to differ from others and even from herself, uses innovative textual structures, aims at writing the perfect work, refuses to conform to old canons, is desperate to complicate, is rebellious, and breaks all interdictions*.

When Mark Hogarth set up a website after buying a number of extremely well-known literary authors' names, among which Jeannette Winterson's name, she stated that she became angry because

I [...] felt that one has a right to one's own name. And I do in particular. I have made my name, from nothing at all, and it belongs to me. Very little in this life belongs to you. But your name should. Especially if that's what you're known by throughout the world, and for your work. (Reynolds and Noakes 29)

And this is only one of the many instances when Winterson manifested **auctorial individualism**. Often referred to as "England's Literary Outlaw" (Miller), Jeanette Winterson seems to be a rather eccentric character on the usually reserved English literary stage; a

controversial author admired by some and criticised by many, not only for her alternative lifestyle that she neither keeps secret, nor advertises openly, but also for her frankness and lack of modesty often perceived as blatant arrogance. Displaying **an aesthetically motivated shamelessness**, Jeanette Winterson, while acting as the chair of a literary award committee, dared nominate one of her own novels, namely *Written on the Body*, as “Best of the Year”. Moreover, when she was invited by the *Sunday Times*, as part of a newspaper questionnaire, to name her favourite prose stylist in English, Winterson selected herself: “No one working in the English language now comes close to my exuberance, my passion, my fidelity to words” (Aldrich and Wotherspoon 145).

Winterson **exhibits a denial of group psychology**, arguing that she is not bothered by people who disagree with her because “any public figure is going to be controversial in some way”. When they resent her views, people sometimes say: “Well, now we know you think like this, we’ll never read your books again”. But, Winterson points out, if people actually thought the way that she does *before* reading her books, there would be absolutely no point in reading them anymore (Reynolds and Noakes 27).

That Winterson **dislikes being found at fault** is obvious not only when one analyses her reactions to negative criticism, but also upon consideration of other writers’ reactions to publicly discussing her work. At a London literary dinner in the summer of 1995, Salman Rushdie, for instance, called her an “ayatollah”, and, when asked by a journalist from *The Sunday Times* to comment on *Art and Lies*, almost unanimously considered her least inspired novel, Rushdie is rumoured to have replied: “I’ve got enough trouble. I don’t need any more. What do you think? That I want another fatwa?” (Pressler).

Deeply conscious of the special public responsibility that well-known thinkers and authors inevitably have to bear, Winterson **proclaims herself her own trend** and explains why she feels compelled to express herself in writing:

Being brought up by Pentecostal Evangelists meant that there was tremendous drive to go out there and make a difference, and [...] for me it’s a natural progression which seems bizarre perhaps – from those days of preaching the Word to these days of trying to make people see things imaginatively, transformatively. (Reynolds and Noakes 11)

Winterson **feels oppressed by the constant struggle for survival and tries to find herself by escaping all preconceived patterns**. Here is how Winterson explains the creative endeavour behind her first novel: “I was trying to make sense of a bizarre childhood and an unusual personal history”. Reinventing herself in her fiction is, for Winterson, part and parcel of the self-discovery process, so she openly makes use of her own biography, but claims to completely deface it in the process of finishing a novel: “Being able to write a story around the chaos of your own narrative allows you to see yourself as a fiction” which is, the author points out, quite “comforting” due to the fact that “fictions can change” (Reynolds and Noakes 12). For Winterson the act of writing has a double functionality, as it not only discloses the truth about her inner self, but also reveals the real image of the outer world: “I write [...] so that I can explain the world to myself, because writing [...] explains you to yourself and it explains the world” (Reynolds and Noakes 11-12).

When Margaret Reynolds described her as “a writer of poetry who happens to work in prose”, Winterson, showing that she **favours the hybridization of literary genres**, was quick to reply: “Well, I don’t think of myself as a poet. I think of myself as somebody who tries to use poetic disciplines and align them in a narrative stretch” (Reynolds and Noakes 22). **Wishing to differ from others and even from herself**, Winterson is constantly searching for variation, even when it comes to choosing names for her characters. Asked by Reynolds to explain why naming constitutes so important a topic for her, Winterson said that “names are places where you pause. They are places where you recognise, [...] They’re not accidental”. Winterson admits that playing with names is something she truly enjoys: “Sometimes I don’t use any names at all. Or the names change for the character”. For instance, in *Written on the Body*, she wanted the narrator to be “a kind of Everyman”, so that narrator has no name, while in *Oranges*, where she meant to reinvent herself as a fictional character, the narrator has her own name (Reynolds and Noakes 16-18). Winterson always **uses innovative textual structures**:

I [...] wanted to play with a double narrative. Having had a single voice in *Oranges*, I wanted to use two voices – again both in the first person – but contrasting and playing one off against the other. So it was a formal challenge for me, [...] because I wanted to have two people in there who were of very different sensibilities whom we could get to know through their, initially separate, journeys which would then come together. (Reynolds and Noakes 18)

Winterson **aims at writing the perfect work**, not only in as far as the structure of her novels is concerned, but especially with respect to the choice of words:

I’m not happy for words simply to convey meaning [...] because fiction itself demands a vividness and a transparency which is only possible through an exactness of language. [...] It has to be muscular. It has to be agile and quick, it can’t be sloppy. [...] Fiction isn’t approximate, it’s precise. (Reynolds and Noakes 22-23)

And, indeed, in all of her novels Winterson displays an utterly surprising combination of elegance and clarity of exposition that allows her to swiftly move from lyrical description to witty dialogue, thus avoiding the dangers of monolithic narrative.

Winterson’s **refusal to conform to old canons** makes her seem, at times, **desperate to complicate**; but she has got her reasons, as she clearly explains: “I continually break my narratives. Nothing depresses me more than seeing a page with no breaks in it”. According to Winterson, contemporary authors should avoid writing nineteenth century fiction, even if they love reading it:

The third person to me always seems rather omnipotent and remote and better left in the nineteenth century where it was done rather well. Some writers use it, but I prefer not to. And if I do use it I usually do so for the purposes of distance, to get away from the kind of intimacy I’m usually aiming for. (Reynolds and Noakes 15)

Winterson is **rebellious**; she attempts to **break all interdictions**, refuses to conform to society's norms regarding the ban placed on certain topics, and embarks on the challenging endeavour of investigating taboo issues pertaining to gender and sexuality. She disregards censorship both in her life and in her work, be it fictional or not: "you have to be able to speak carefully and honestly and well about the issues of your own time, however controversial [...]" (Reynolds and Noakes 26).

Jeanette Winterson's works clearly point to some other features that Vianu assigns to Desperado authors and to their creations: thus, Winterson is an *extremely resourceful* writer, who *believes that truth is just another convention, claims to be creating not merely literature, but the very essence of life and takes shelter behind a strong imagination*; she *hunts the unusual and rejects formal conventions, uses life as a pretext, views fiction as a game, creates a puzzle from bits of reality and constantly leaves one space for another*; Winterson *defamiliarises the familiar, uses exasperating narrative patterns to avoid closure, imagines a wealth of details and employs a merry-go-round of techniques*; she *writes with both her soul and her memory, especially her literary memory, rewriting all literature and freely employing intertextuality* (Vianu 20, 29-35, 42).

Thus, when asked to comment on the leitmotif used in *The Passion* (5, 13, 69, 160), "I'm telling you stories. Trust me", Winterson declared that the readers give their trust to writers because, although they make no claim to absolute certainty and thorough knowledge, they do claim "to have a map, passed down from hand to hand, redrawn, uncertain", a map whose existence guarantees, however, that "the buried treasure is really there" (Reynolds and Noakes 21). Winterson pertinently argues that **imagination is the first and foremost requirement when writing fiction**:

You can't do it well if you're trying to lock yourself slavishly into your notion of the past – which will not be true anyway. Or if you're making the past into the present, but in a silly wig and a different costume. (Reynolds and Noakes 22)

That Winterson **hunts the unusual** is clearly proven, for instance, by her **rejection of the formal conventions** employed by most writers of historical fiction. Thus, in order to recreate the 17th century atmosphere in *Sexing the Cherry*, she makes up a language which is neither the real language of seventeenth-century England nor the language of today:

It's very annoying when you read what we might call a conventional historical novel and either everybody's going around saying "Zounds!" and "Aye, sir", and their cloaks are fluttering in the wind ... or – which is the American way – they sound exactly like we do. Which is irritating, because neither will do. (Reynolds and Noakes 21-22)

Given that she views history as nothing more than "a collection of found objects washed up through time", some of which, at certain moments, we pay attention to, while at other times we fail to take into consideration at all, Winterson argues that "as the pattern changes, the meaning changes", so the past can only be understood by continually reinterpreting it, and "fiction does that very well" (Reynolds and Noakes 22). Thus, Winterson **uses life as the pretext, views fiction as a game and creates a puzzle from bits**

of reality: in an attempt to explain why she labelled *Sexing the Cherry* as a reading of T. S. Eliot's *Four Quartets*, Winterson stated that

[i]t's about the nature of time, and time is one of the things that I'm obsessed with ... What it is, how it affects us, how it moves through us, how we move through it. And so I took that poem as a starting point to explore. (Reynolds and Noakes 23)

Despite the fact that Winterson continually plays with the same set of themes, namely the issues of time, identity, boundaries and desire, **she constantly leaves one space for another** because, she argues, even when patterns seem to be emerging, it is essential not to get stuck into them: "those themes are there, and possibly I will go on exploring them, but I wouldn't want to be a slave to them, any more than I want to be a slave to anything else" (Reynolds and Noakes 25). Consequently, she aims at **defamiliarising the familiar, uses exasperating narrative patterns and avoids closure**: "I think it's always a mistake to try and lock yourself into any one place or time, because it's simply not how the mind works" (Reynolds and Noakes 20).

As Reynolds and Noakes (6) point out, Winterson's "quirky humour", the intermingling of embedded fairy tales and inserted seemingly secondary stories that "increasingly take over the 'real' story", along with the "extreme swervings back and forth between a banal everyday and a surreal vision", all endow Winterson's works with the "conviction of a prose that is poetic in its intensity". In her novels, she **imagines a wealth of details and employs a merry-go-round of techniques**:

So I think it's a great privilege for a writer because you have a freedom that few people ever experience. You really are in the place, at the moment, but that moment itself is fully expanded because you are travelling in time and in imagination to all sorts of other moments. (Reynolds and Noakes 24)

Winterson **writes with both her soul and her memory, especially her literary memory**, so she **rewrites all literature, freely employing intertextuality**:

All texts work off other texts. It's a continual rewriting and rereading of what has gone before, and you hope that you can add something new. There's interpretation as well as creation in everything that happens with books. (Reynolds and Noakes 18-19)

Cover-versions and re-workings of well-known stories and myths intermingle to form multiple narrative strands. The springs of words grow into rivers of stories that gather into the readers' delta of imagination before flowing into an ocean of meaning. Winterson's novels feature a medley of literary and historical references, as well as a collection of quotes from other Wintersonian novels. The author explains that she often quotes herself due to the fact that "all the books speak to each other" because "it's the journey of my imagination, it's the journey of my soul in those books. So continually they must address one another" (Reynolds and Noakes 25).

Awarded the Whitbread Best-First-Novel Prize in 1985 for *Oranges Are Not the Only Fruit*, and the John Llewellyn Rhys Memorial Prize for *The Passion* in 1987, winner of the E. M. Forster Award in 1989 with *Sexing the Cherry*, Winterson was later cast away by literary critics and journalists alike following the release of the much depreciated *Art and Lies*, only to restore her high-profile with the more recent *Lighthousekeeping* and *Weight: The Myth of Atlas and Heracles*. Compared, as Shepard notes, to “an unlikely pantheon of literary figures, from Flannery O’Connor through Gabriel Garcia Marquez, Italo Calvino, Milan Kundera and Virginia Woolf”, Winterson enjoys a privileged though controversial position on the Desperado literary stage, swaying between the margins and the centre, but always being at the heart of the dispute, and in the hearts of her many readers. As Reynolds and Noakes (5) point out,

Jeanette Winterson is not an acquired taste. If you like her work, you love it passionately, without reserve. [...] If you don’t like her work, you hate it. But there aren’t any “don’t knows”. Even the people who’ve never read a line of her work have an opinion on Jeanette Winterson.

It is in the poetry of Winterson’s language that the power of her writing rests: not in the plot but in the *many interwoven stories*, not in the story but in the telling. In all of her novels Jeanette Winterson shows **a surprising capacity to defamiliarise the literary language**. In Winterson’s works “time seems to be folded and stretched, allowing for the linking of events ostensibly separated in both space and time” (Preda 255). The *elliptical storytelling*, the *ambiguous endings* and the *intentional structural lacunas* break the linearity of the narrative, thus fostering the *spatial simultaneity* of Winterson’s discourse. The aim is to discourage reductionist reading, promoting, instead, **active reading**, a process that requires **permanent evolutionary adaptations on the part of the reader** (Preda 254).

Starting with her very first novel, Winterson has been shaping her **Desperado readership**: she is an author determined **to challenge those accustomed to peaceful, gratifying reading and to erase soap opera expectations** (Vianu 33-44). In the exclusive interview conducted by Margaret Reynolds in September 2002 Winterson explains her choice of *double- or multiple-strand narrative*, and her preference for *fragmentary discourse* and *seemingly plotless fiction* by pointing out that pauses, spaces, and breaks in the narrative are necessary “forceful interruptions” which **prevent readers from becoming fascinated by the story line and allow them to notice the beauty of the language**. Language should not be perceived as merely a meaning-conveying medium, but as “something in its own right”, which “needs to be concentrated on, just in the way that poetry does”, without looking for “the next bit of excitement”, because reading is not supposed to be a “faintly pornographic” experience. Therefore, Winterson tries to **make the readers aware of the reading process**, demands their concentration, as reading is not like watching television: “It’s a dialogue, and it’s not a passive act”. Winterson knows, of course, that there are people who “find this vastly irritating and simply want to skip along and read a monolithic narrative”, and her advice to those who keep whining about how much they need the comforts of closure is to watch television, or choose one of the many books that are, in fact, “just printed television”:

It seems to me that TV and cinema have taken over the narrative function of the novel, in much the same way that the novel once took over the narrative function of poetry. That frees me up for story, for poetry and for language that does more than convey meaning. (Reynolds and Noakes 15-16)

Thus, Winterson addresses an initiated readership, being, of course, aware that, whether readers or critics, those who are wondering how to put the pieces of her narrative puzzles together experience a sense of frustration at the lack of closure and, not surprisingly, blame it on the writer, known to be resistant to notions such as “what [...] the Americans call closure” and to the “old-fashioned plot line” which, she believes, had better be “left to crime writers of the old school” (Reynolds and Noakes 15-16).

The structure of Winterson’s novels offers a non-linear alternative to chronological linear plot: “a spiral structure that unfolds to reveal the self-organising dynamics of a story-line shaped by the language” (Preda 254). Winterson’s novels have been deemed inconsistent and pulpy not only because they always seem to be subject to frequent intrusions from the author’s self-reflexive commentary, but also due to the fragmentary nature of her discourse. Although for Winterson fragmentation is “a technique meant to engender complexity”, the critics seem reluctant to acknowledge its beneficial implications and unable to perceive its instrumental role in the development of the novel (Preda 254). It is not surprising, therefore, that, like all Desperado writers, Winterson **utterly resents misguided critical attempts at categorization**. She defends the fragmentariness of her narrative by pointing out that the mind “travels dimensionally” and those who claim that this is “unrealistic are themselves missing the point”. She further explains that

[r]ealism isn’t simply about this day in the twenty-first century where we’re alive. Realism is about all of those lives, all of those histories, all of those moments which can be collected and shaped by us. It’s the whole picture that I’m interested in, not a part of it. Which is why I get rather cross when people say, ‘Yes, but you don’t write realist narrative.’ I do. But it’s the whole picture. (Reynolds and Noakes 20)

Although she **aims to exhaust the critics’ attack strategies, to disarm their critical spirit**, Winterson **is determined to be understood** by her readers. Thus, when asked about her website, Winterson explained that despite the enormous amount of time and money required in order to keep it going, she believes it is a kind of public service she ought to offer:

I’m one of the few writers anywhere who runs a website like that [...] but I do it because I know that there are people all over the world who see the Internet as a genuine resource, and who want to know more about my work and who can’t always get my work. (Reynolds and Noakes 28)

Jeanette Winterson **aspires at being international and is aware that advertisement is the soul of communication**. She is a well-known author who has been awarded prizes not only in Britain, but also in other European countries and in the United States as well, her work having been translated into twenty-three languages, the latest of which is the Chinese language. Winterson’s first novel, *Oranges Are Not the Only Fruit*, in Chinese translation,

was launched during the author's visit to the Shanghai Book Fair (August 17– 23, 2011). Knowing how crucial the title of a book can be, Winterson states that a title is not merely "a way of labelling or tagging what you're writing", but rather an element "integral to it", so she strives to come up with "evocative and memorable" word combinations from the start, always aiming for a title that people will easily remember and "use as a talisman for what they've read, so that they associate the title with the content". Speaking about her first novel, Winterson admits that *Oranges Are Not the Only Fruit* is "definitely not a selling title" though, she points out, "it's become part of the language. Which just shows you can persuade anybody of anything if you do it for long enough" (Reynolds and Noakes 13-14).

As Makinen (153-154) pertinently argued, "the critical debates on Winterson's novels emerge, on the whole, a surprisingly long time after the text's publication", and the fact that "Winterson criticism appears to have a longer gestation period than that for many other writers" may indicate that Winterson's novels may well be ahead of their times. One thing is sure, her works defy easy categorisation, being extremely difficult to conceptualise, define and label. Any critical appraisal of Winterson's work should, therefore, be grounded not merely on a single analytical perspective, but on a wide array of formal issues and thematic analyses, from narrative structure and point of view to recurrent themes and intertextual references. Consequently, Winterson's work might fully benefit from the critical opportunities offered by Vianu's newly designed framework of analysis known as the Desperado project.

Bibliography

- Aldrich, Robert and Garry Wotherspoon. *Who's Who in Contemporary Gay and Lesbian History. Vol.2: From Antiquity to World War II*. London: Routledge, 2001. Reprint, London: Taylor and Francis e-Library, 2005.
- Makinen, Merja. *The Novels of Jeanette Winterson*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2005.
- Miller, Laura. The Salon Interview. <http://www1.salon.com/april97/winterson2970428.html> October 2013.
- Preda, Alina. *Jeanette Winterson and the Metamorphoses of Literary Writing*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2010.
- Pressler, Chris. Prizes and Fairy Tales – Jeanette Winterson versus Salman Rushdie. http://www.starbucks.ca/SoHo/3415/cp_jeanette.html October 2013.
- Reynolds, Margaret and Jonathan Noakes. *Jeanette Winterson: the essential guide*. London: Vintage, 2003.
- Shepard, Jim. "Jeanette Winterson's *The Stone Gods*". *The New York Times Book Review*, 14 February 1993.
- Vianu, Lidia. *The Desperado Age: British Literature at the Start of the Third Millennium*. Bucharest: Bucharest University Press, 2004. Reprint, Bucharest: LiterNet Publishing House, 2006.
- Winterson, Jeanette. *The Passion*. London: Bloomsbury, 1987. Reprint, London: Penguin Books Ltd., 1988.
- Winterson, Jeanette. "On *The Powerbook*". <http://www.jeanettewinterson.com/pages/content/10> October 2013.

SOCIO-CULTURAL IMAGINARY AND LITERARY FUNCTIONS OF CREMATION IN ROMANIAN EPIGRAMS¹

**Adriana TEODORESCU, Researcher, PhD and Marius ROTAR, Researcher, PhD,
"1 Decembrie 1918" University of Alba-Iulia**

Abstract: Although, at least to some extent, death seems to be no longer "forbidden" (T. Walter, „The Revival of Death”, 1994), in our days, cremation – as a practice of bodily disposal, as a social discourse and underlying imaginary – is still a subject difficult to tackle. The reluctance of The Romanian Orthodox Church (that, in contradistinction to the Catholic Church, maintains the interdiction to officiate the funeral ceremonies for the person who opts for cremation) continues to reinforce cremation as a taboo. No matter how socio-culturally un-elaborated, cremation is present as a topic in Romanian literature. The epigrams written when the Western cremationist ideas have penetrated in Romania (the second half of the nineteenth century) use cremation and its related elements (fire, ashes, to burn, crematorium) as an instrument for articulating social criticism on the ethical values of contemporaneity and upon the meaning of life and reality in general. Also, the epigrams partially discard the predominant negative imaginary of these elements and contribute to the building of a new one, an imaginary capable of metaphoric crystallisations. Irony and self-irony are amongst the main ways of constructing this ambivalent imaginary of cremation. We aim at analysing the poetic and socio-cultural mechanisms that engender the occurrences of the cremation topic in the Romanian epigrams from the last decades and at examining to what extent the classical imaginary of cremation persists and to which extent it changes.

Keywords: epigram, cremation, (self)irony, crematorium, fire, ashes, taboo, metaphor

1. Introducere. Cremațiune și epigrame

În Occidentul actual, incinerarea este o modalitate de „dispunere asupra cadavrului” ce coexistă cu înhumarea, ca opțiune liber consimțită, aflându-se în continuă creștere² și fiind reglementată la nivelul fiecărui stat. Acceptarea cremațiunii de către catolicism are loc în 1963, prin intermediul papei Paul al IV-lea, singura rezistență fiind constituită, în prezent, de către Biserica Ortodoxă³. În țara noastră⁴, aceeași instituție a făcut ca implementarea unui sistem funerar cremaționist să lase extrem de mult de dorit (un singur crematoriu funcțional, la Vitan-Bârzești și un incinerator la Oradea⁵) și a contribuit în mod decisiv la conturarea cremațiunii ca o practică neasumată socio-cultural și respinsă dintr-un punct de vedere

¹ This work was supported by the Romanian National Council for Scientific Research CNCS-UEFISCDI, grant number 54/04.10. 2011 – PNII TE

² Vezi, pe larg, „International Cremation Statistics”, *Pharos*, 4, 77, 2011, pp. 29-43. În România au avut loc 853 de incinerări în 2010 și 840 incinerări în 2011. Rata incinerării este de 0,33% din totalul deceselor. Pentru locul incinerării în contextul globalizării și de-tabuizării evenimentului morții Ruth McManus, *Death in the Global Age*, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2013, p.22, precum și Tony Walter, *The Revival of Death*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1994, p. 48.

³ Douglas J. Davies, *Theology of Death*, London and New York, T& T Clark Continuum, 2008, pp. 129-135, cu diferențe în cazul Ucrainei și Serbiei.

⁴ Mai multe despre statutul incinerării în România : Marius Rotar, *Eternitate prin cenușă. O istorie a crematoriilor și incinerărilor umane în România secolelor XIX-XXI*, Iași, Institutul European 2011.

⁵ <http://www.phoenix-cremation.ro/>, consultat ultima dată în 20.11.2013

etic(ist) (prin sinoadele din 1928 și 1933). Cu toate că România este prima țară ortodoxă balcanică din lume dispunând de un crematoriu – Cenușa, în 1928 –, în pofida faptului că perioada interbelică a fost una relativ înfloritoare⁶ pentru discursul cremaționist al elitelor înverșunate, în mare parte formate din medici și oameni de cultură, comunismul a reușit să stingă avântul cremaționist, și pe cel discursiv, și pe cel al practicilor⁷. În zilele noastre, impedimentul ideologic ortodox se perpetuează⁸ și se agravează⁹, producând numeroase stereotipizări negative ale cremațiunii și ale celor dispuși să aleagă incinerarea¹⁰, implicit creând situația artificială a unei alegeri disjunctive: sau incinerare și respingere, sau înhumare și acceptare.

Epigramele, în calitatea lor de formulă literară cu mari posibilități de ilustrare socială, pot fi poziționate, față de cremațiune, în două moduri relevante. Mai întâi, prin identificarea unor autori epigramiști care au optat pentru incinerare în cazul morții proprii și, în al doilea rând, prin analiza acelor epigrame în care epigramiștii neincinerați, unii încă vii, au utilizat cremațiunea drept motiv sau temă literară. Primul mod de a pune în relație epigramele și cremațiunea ar putea fi adâncit, ca însemnătate, de explorarea creațiilor epigramatice a acestor autori, în tentativa de a găsi în ele, dincolo de un discurs direct, asumat, elemente de psihologie personală și de viziune asupra lumii, care să poată fi corelate cu decizia acestora pentru incinerare¹¹. În lucrarea de față însă, ne vom focaliza numai asupra epigramelor în care incinerarea, ca utilizare literară, este evidentă, epigrame scrise din perioada interbelică (foarte rar chiar și mai repede) și până astăzi (majoritatea însă, din ultimele cinci decenii, ceea ce le situează, dacă nu suntem foarte restrictivi, în (cvasi)contemporaneitate). Totuși, pentru a oferi o idee asupra primului mod de abordare, precizăm că există epigramiști care au ales sau susținut incinerarea: Radu D. Rosetti (1874-1964), Emandi Alexandru Barbu (1908-1983), Vero Wechsler Leon (1880-1938), Vladimir Ion (?-2000), George Colfescu (?-1984), Caranfil Filip Gheorghe (Pache) (?-1996)¹². Nu am identificat încă, până acum, vreo epigramă scrisă

⁶ Apariția revistei *Flacăra sacră. Organ pentru propagarea cremațiunii umane* în România, al cărei rol este de a populariza incinerarea în spațiul românesc, fiind tipărite, lunar, în jur de 3000 de copii și generând o creștere semnificativă a numărului de incinerări. Tot atunci, România ajunge să fie reprezentată la Praga, în 1936, la conferința internațională dedicată incinerării, de către Mihai Popovici. Poate mai importantă este recunoașterea caracterului legal al incinerării, de către Codul Penal, în 1936, valabilă și în contemporaneitate.

⁷ Marius Rotar și Adriana Teodorescu, "Cremation in Romania: Stereotypes and Communist Perceptions", *Revista de Științe Politice*, No. 35, 2012, Craiova, pp. 35-45.

⁸Refuzul bisericii ortodoxe de a oficia slujbe celor incinerați, chiar dacă sunt ortodocși. Cf. Ioan C. Teșu, "Înhumare versus incinerare", *Doxologia*, (2010), <http://www.doxologia.ro/puncte-de-vedere/inhumare-versus-incinerare>, accesat ultima dată în 10.12.2011; Gabriel Militaru, *Incinerarea morților, între dorința muribundului și învățătura Bisericii*, <http://prgabriel.wordpress.com/2008/09/29/incinerarea-mortilor-intre-dorinta-muribundului-si-invata-tura-bisericii/>, accesat ultima dată în 08.12.2011.

⁹ Hotărârea nr. 4529 din 5 iulie 2012 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu practica necreștină a incinerării morților ce reconfirmă deciziile Sinoadelor din 1928 și 1933.

http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/4529%20Comunicare%20practica%20incinerarii.pdf, consultat ultima dată în 20.11.2013. A se vedea, de asemenea, asemănarea dintre sinucidere și incinerare: Nicolae Necula, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 1996 sau eutanasiile și incinerarea Vasile Gordon, „O întrebare tot mai actuală: ardem sau îngropăm morții?”, în *Ziarul Lumina*, 2013 <http://ziarulumina.ro/biserica-si-societate/o-intrebare-tot-mai-actuala-ingropam-mortii-sau-ii-ardem> accesat ultima dată la 06.10.2013.

¹⁰ De pildă, cremațiunea este asociată cu necredința, cu (post)modernizarea în sens antichristic, cu pragmatismul orb, cu desconsiderarea pentru trup și ateismul etc.

¹¹ Plănuim, pe viitor, un astfel de demers.

¹² <http://www.incinerareamurg.ro/romani-celebri-care-au-fost-incinerati>, consultat ultima dată în 20.11.2013

de către Radu D. Rosetti – unii dintre maeștrii genului – având ca tematică cremațiunea, cu toate că acesta a fost implicat atât în constituirea Societății Cenușa, cât și în dezvoltarea incinerării în România interbelică.

În continuare, vom analiza principalele categorii și subcategorii de epigrame în funcție de modul în care este reprezentată incinerarea în cadrul acestora, relevând funcțiile lor literare, în interiorul poemului epigramatic, precum și gradul lor de conformism, respectiv de deviere de la perspectiva românească asupra incinerării – care presupune stereotipizarea negativă a cremațiunii și a celor care o preferă înhumării. Trebuie semnalat faptul că epigrama nu a fost dintotdeauna un apanaj stilistic al celor pro-cremațiune. De pildă, în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Nicolae Scurtescu, autor pașoptist minor, polemizează, prin epigrame, cu doctorul Constantin I. Istrati, fervent susținător al incinerării¹³. Totodată, intenția lui Iuliu Dragomirescu de a înființa o societate cremaționistă în 1905 (adunând în prima fază 200 de susținători), a fost satirizată în revista *Furnica*¹⁴, la fel cum Nicolae Crevedia ironiza susținerea cremațiunii de către Radu D. Rosetti¹⁵. Doar că, în România, tabuizarea socio-culturală excesivă a acestor vremuri – cremațiunea nu este numai stigmatizată, ci și, cu mici excepții ale răbufnirii senzaționaliste mass-mediatică¹⁶, ocultată ca reprezentare socio-culturală, determină ca simpla apariție, asumată, fie ea și în spațiul literar, să constituie un fapt pozitiv și un prim indiciu de demistificare și gândire critică.

2. Epigramele în care incinerarea este metaforizată

În acest caz, incinerarea nu se reprezintă complet pe sine, ci este o figură de stil pentru alte realități socio-culturale pe care autorul dorește să le surprindă în versurile sale. Nu se poate spune, totuși, că incinerarea, ca mijloc de oglindire a altceva decât ea însăși, nu se aduce în scenă și pe sine, fie și doar parțial și mai curând rezidual. În alte cuvinte, imaginea captată în oglindă nu este o imagine pură, ci una mediată, semn al medierii fiind însăși rama pe care un ochi atent ar putea-o surprinde. Funcția instrumentară a incinerării – adjuvant în referirea către o realitate care nu are, în mod literal, nimic de-a face cu cremațiunea (designatul ultim al incinerării se află, practic, în exteriorul ei) – realizează aproape inerent o estetizare a incinerării, îmbogățindu-i valențele semantice și posibilitățile de a-și asocia elemente din discursuri culturale variate, deseori surprinzător de îndepărtate (Ex: cremațiunea și erotismul frust, cremațiunea și politicile sociale lipsite de blândețe etc.).

Incinerarea, ca realitate socio-culturală extrem de problematică, este însă și ea valorificată prin acest proces de metaforizare specific abordării epigramatice a cremațiunii. Prin valorificare înțelegem două chestiuni majore, ambele cu mize sociale și literare. În primul rând, utilizarea pe teren literar a ideii de cremațiune implică o de-tabuizare necesară, de-tabuizare realizată prin simpla intrare în vizibilitate imagistică și lingvistică: cremațiunea și elementele sale constitutive, foc, cenușă, ardere, scrum etc., sunt smulse simulacrului de non-

¹³În *Arderea morților*, Scurtescu reiterează, ironic, criticile adresate cremaționistilor de către detractorii practicii din acea perioadă (păgânismul, imposibilitatea unei învieri viitoare etc.). Cf. Marius Rotar, *Op.cit.*, pp. 84-86.

¹⁴O.D., „Cremațiunea”, *Furnica*, 2, 64, 1905, p. 3.

¹⁵„Clienții domnului Rosetti,/ De-o vreme încoace sunt puși în gardă/ Sunt informați ca avocatul,/ Și după moarte o să-i... ardă”. Nicolae Crevedia, „Epigrama”, în *Universul Literar*, XLIV, 2, 20, 1928, p. 328.

¹⁶A se vedea cazul Sergiu Nicolaescu.

existență generat de către atitudinea contemporană și de către cea mai veche în fața unui astfel de subiect.

Apoi, în al doilea rând, datorită metaforizării, pe de o parte cremațiunea se dovedește utilă literaturii, intrând, astfel, în rândul motivelor literare (se edifică și se fundamentează ca motiv și temă literară), iar, pe de altă parte, tot cremațiunea intră într-un proces de reconstrucție a imaginarului social aferent ei, dezbătându-se de simplitatea și unilateralitatea negativă, reducionistă, care o etichetează fără a încerca să o cunoască sau să dea seama de ea. Este adevărat că această reconstrucție nu este nici unitară și nici uniformă la nivelul fiecărei epigrame în parte. Dimpotrivă, trebuie observat că sunt și cazuri în care metaforizarea este subminată de către stereotipizare. Sunt situații în care scurtcircuitul reprezentational este atât de puternic, de imediat, încât pare a fi nimic altceva decât un recurs la clișeu cultural. Totuși, la o analiză mai atentă, conștientizăm faptul că, și dacă am accepta ca adevărat acest aspect, fără alte cercetări, stereotipizarea camuflată în metaforizare nu se finalizează cu redarea unui stereotip, ci a destrămării sale. La această destrămare contribuie semnificativ ironia.

Ironia însoțește întotdeauna metaforizarea incinerării – chiar dacă într-un grad diferit, de la epigramă la epigramă – fiind un atribut definitoriu al speciei epigramatice. Ea reglează, într-o primă instanță, conexiunea dintre autor și obiectul de reprezentat, făcând în așa fel încât niciodată să nu se realizeze o empatie completă între autor și tema aleasă și constituind stadiul incipient și marcat stilistic al deconstrucției prietenoase operate de către epigramă asupra realității sociale. Dincolo de punerea în chestiune a obiectului de reprezentat, mai precis în partea de subiectivitate emanată de acesta (capacitatea obiectului de a funcționa alteritar), tot ironia este cea care, conform teoriei lui Vladimir Jankélévitch, pune în mișcare un limbaj autentic al alterității. În opinia filosofului francez, ironia înseamnă o permanentă descoperire a inteligenței celuilalt, a adversarului contra căruia se îndreaptă: „onorează și are încredere în agerimea care-l ajută pe adversarul său să o descopere. Ba mai mult, ea îl tratează ca pe un adevărat partener al unui adevărat dialog”¹⁷. Dimensiunea alteritară implicată de ironie înglobează atât obiectul de reprezentat, cum tocmai am precizat, cât și cititorul, la rândul său împărțit, în diverse proporții, între obiectul ironizat (când cititorul se poate confunda cu adresantul ironizat al epigramei) și autorul ironiei (când valența cititorului luat drept martor al ironizării este mai pregnantă). Prin urmare, este îndeajuns de evident că ironia este un ferment corosiv pentru instituirea clișeelelor, întrucât este eminamente o forță a fisurării – dintre autor și cititor, dintre autor și obiectul de reprezentat, precum și dintre obiectul de reprezentat și cititor.

În funcție de caracteristicile procesului de metaforizare a cremațiunii, există mai multe subtipuri ale acestei categorii de epigrame pe care le vom detalia în continuare. Ca pondere a ce se câștigă și ce se pierde pentru o istorie culturală românească a incinerării, menționăm că fiecare dintre ele aduce beneficii de imagine (socială și culturală) incinerării și doar o parte dintre ele sunt cazuri de epigrame care pot fi suspectate de scurt-circuit reprezentational și, în consecință, de a fi vehiculatoare de clișee ale incinerării. De remarcat este și că există epigrame care aparțin simultan la două sau chiar trei subcategorii, criteriile după care am alcătuit tipologia epigramelor nefiind mutual exclusive, ci descriptive.

¹⁷Vladimir Jankélévitch, *Ironia*, traducere din franceză de F. Drăgan și V. Fanache, Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 57.

2.1. Epigrame în care metaforizarea se realizează pe baza unor similarități de conținut

Epigramele în care metaforizarea pare a fi declanșată printr-o afinitate conținutistică dintre imaginarul socio-cultural al incinerării și un alt imaginar, cel aferent tematicii principale a epigramei, fără să fie extrem de numeroase, sunt importante ca simptom socio-literar al capacității incinerării de a depăși limitările tabuizante pe care le cunoaște în România ultimelor decenii. Afinitatea se produce pe baza unui al treilea termen, un termen scufundat, ascuns în structura de adâncime a celor două imaginarii, termen care acționează, coeziv, fiind un liant între cele două imaginarii, cel cremaționist și cel din spatele subiectului epigramei.

Deșertăciunea

Deșertăciunea (descinsă din uzitatatul *vanitas vanitatum*) este unul dintre termenii scufundați cei mai frecvent întâlniți.¹⁸ Există, pe de o parte, deșertăciunea ce caracterizează subiectul epigramei și, de cealaltă parte, zădărnicia simbolică a focului¹⁹ căreia i se adaugă, i se suprascrie pentru a forma o structură imagistică și mai puternică, zădărnicia, din nou simbolică, dar în plus și cu o nuanță socială, a cremaționii ca practică de dispunere asupra cadavrului. Este interesant că, dacă incinerarea este, în România contemporană, un subiect controversat și o practică menținută la periferia normalității culturale de către factori precum stigmatizarea Ortodoxă și mass-mediatică, sau absența covârșitoare a crematoriilor, deșertăciunea trimite la date afectiv umane mai generale. Prin urmare, dincolo de atitudinile mai mult sau mai puțin pozitive față de incinerare care se pot detecta în glasul auctorial epigramatic, simpla asociere pe baza unui termen comun, a unor aspecte generale despre realitatea umană și incinerare ar putea fi de bun augur pentru aceasta din urmă, indicând o tendință de *normalizare* (prin punerea cremaționii în proximitatea *firescului*), dacă se poate spune astfel, a percepției și reprezentării acesteia și, implicit, una de de-tabuizare (*firescul* are un grad sporit de vizibilitate, culturală dacă nu la nivel de conștientizare personală, deșertăciunea fiind un veritabil leitmotiv cultural care traversează secolele și civilizațiile).

Zădărnicia vieții poate să se refere la plăcerile vicioase ale vieții, uneori explicite (fumatul²⁰), ca în epigrama *Destin*, a lui Mircea Popoviciu²¹, sau la efemeritatea omului, a acțiunilor și a relațiilor sale, ca în *Dublă tragedie într-un sat* de Ion Diviza²². Uneori, zădărnica unei vieți care se scurge fără o recompensă finală – epigramaștii sunt, în acest sens, cumplit de nemiloși cu posibilitățile de iluzioare ale omului/cititorului – se complexifică, adăugându-și ideea de arbitraritate. De pildă, o incinerare întâmplătoare constituie atât un element de ritualitate funerară, mod de dispunere asupra cadavrului, cât și o cauză efectivă de

¹⁸ De altfel, Virgiliu Slăvescu a integrat această temă epitafului și implicit epigramei: „Epitaful – cea din urma deșertăciune omenească”, în *Epigrama*, II-III, 20-22, 1940, p. 3-6; 19-23 apud. George Corbu, „Prefața”, în *Cimitirul Vesel*, p.6.

¹⁹ Cf.: Umberto Eco, „Flacăra e frumoasă”, în *Cum ne construim dușmanul*, Iași, Polirom, traducere de Ș. Mincu, 2011.

²⁰ Fumul își asociază, la mulți epigramaști, pe lângă accepția de efemeritate, o discretă, dar persistentă valență thanatică. (Ex: îl sorbi, îți pare foarte bun/Și crezi că viața ți-o mângâie/Te duce fumul de tutun/Direct la fumul de tămâie). Cf. Valentin Groza, „Tutunul”, în *Fumuri. Culegere de epigrame* (coord. Elis Râpeanu), Editura Sagittarius, București, 2002

²¹ „De-atât Snagov ce-a inhalat,/Tot scrumul e în atmosferă/Și crematoriul l-a tratat/ Cu-o urnă-n loc de scrumieră”. Mircea Popoviciu, „Destin”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*.

²² Ion Diviza, „Dublă tragedie într-un sat”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. „A fumat în pod păpușa.../Tata-i număra cenușa/Și amorul lor notoriu/I-a unit la crematoriu”.

moarte pentru pompierul care nu a mai reușit să stingă focul²³. Însă hazardul nu este pândit de neant. Efemeritatea cunoaște rar sau deloc deriva nihilistă a absurdului, una dintre dovezi fiind însuși umorul ca produs de bază al poantei epigramatice. Ironia generează un umor care nu cade în bășcălie, și nici nu evoluează brutal înspre sarcasm, un umor care se privește critic prin intermediul autoironiei²⁴, astfel că incinerarea se menține, în calitatea sa de motiv literar, la distanță de riscul unei *înfierări etice*, fie ea pozitivă sau negativă. Incinerarea nu este bună sau rea, semnificațiile ei merg dincolo de aceste etichete moralizatoare, înspre un sens uman mai profund și ambivalent.

Arderea creatoare

Arderea creatoare este o altă bază comună temei anumitor epigrame, respectiv imaginarului cremaționii, cu rădăcini simbolice puternice. În acest punct, vorbim de o palpabilă (re)valorificare pozitivă a cremaționii. De pildă, în *Duel epigramatic*, Naum Smarandache aduce în prim plan tema creației artistice (mai exact, epigramatice), marșând în special pe sub-acceptiunea belicoasă și competitivă a acesteia; ultima caracteristică (rivalitatea intra-artistică, între autori) e mai puțin întâlnită în cazul artei poetice clasice: „Eu, precum pasărea Phoenix.../În ăst duel, luptând cu mine,/Arzându-mă, vei da iar chix,/Că din cenușă, iar revine/La viață, pasărea Phoenix...”²⁵. Ironia este simultan o forță dirijată contra celuilalt, adversarul literar – arderea creatoare, phoenix-iană, care presupune regenerare, viață purificată – , și împotriva emițătorului de discurs epigramatic, când avem de-a face cu auto-ironia. Auto-ironia detectabilă în paralelismul ardere creativă – ardere vindictivă (o răzbunare la cote joase, lipsită de eleganța gesturilor ample motivate psihologic²⁶, aflată în tandem stilistic cu *chix*) ponderează o pleneră expresie dramatică a regenerării prin artă, expunând-o derizoriului (fără să o anuleze însă). O lecție implicită importantă care poate fi extrasă din acest exemplu literar și folosită pe terenul imaginarului socio-cultural este, pornind de la observația că există focuri și focuri, arderi și arderi, că incinerarea și elementele componente aferente ei pe plan imaginar nu sunt reductibile la o singură semnificație și că fundamentală este perspectiva din care sunt privite acestea.

Tot arderea creatoare este elementul care apropie imaginarul cremaționist de imaginarul autorului de operă de artă și în epigrama *Autoironie*, a lui Marcel Tăciune, însă ceea ce este special, e că incinerarea este chemată să reprezinte relația scriitor-artă și printr-un alt termen. „Nu pot scăpa nici prin minune/(Când critica-mi va bate-n ușă),/Deși am fost

²³ Valerian Lică, „Epitaf pompierului incinerat”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri și epigrame* (coord. Valerian Lică), Ploiești, Editura Premier, 2000. „Necruțător i-a fost sorocul/În clipa-aceea-afurisită/E prima lui nereușită/Când n-a putut să stingă focul!”), p. 90.

²⁴ Un exemplu, în acest sens: „Nici nu visam s-ajung mumie/Cel mult la crematoriu scrum.../Noroc că, la birou, Ilie/ M-a conservat, de viu, în fum”. Ștefan Marinescu, „Auto-epitaful unui ipohondru”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. Fumul pare un ucigaș ascuns, mai de temut decât nimicitorul foc. Ironia inversează semnificația culturală a nimicirii, pregnantă în cazul focului și mai voalată, prin posterioritatea lui în raport cu focul, a fumului, arătând, în registru comic, desigur, că moartea *în viață*, cea de la birou, este mai săcâitoare și mai acut și imediat *nimicitoare* decât cealaltă. Auto-ironia face și mai mult, pulverizează semantic chiar și această inversare umoristică. Ceea ce rămâne este o efemeritate pe cât de reală, pe atât de șarjată, dar care nu riscă să deraieze spre evaluări în cheie tragică a deșertăciunii lumii.

²⁵ Naum Smarandache, „Duel epigramatic”, în *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice)* (coord. Naum Smarandache), Sibiu, Alma Mater, 2006.

²⁶ românescul *i-am ars-o* se situează în zona argoului.

mereu tăciune,/Prevăd c-am să ajung cenușă!”²⁷. La nivel de expresie, termenul pozitiv al arderii creative este *tăciune* (omonim al numelui autorului, *Tăciune*), dar mai există și un termen (*cenușa*), care ține de paradigma imaginarului cremaționist, ce nu este însă încadrabil într-o *ardere creativă*, decât poate într-o ardere creativă cu final non-creativ – este destul de clar că cenușa simbolizează în epigramă un rest, o ieșire (cauzată, și auto-ironia e puternică aici, de frica de *critica literară*) din artisticitate și poate din ceea ce e semnificativ, dintr-un univers al semnelor. Chiar și așa, global vorbind, metaforizarea incinerării în vederea transferului de reprezentare de la mijloacele și imaginarul propriu înspre punerea în imagini a relației autor-artă, rămâne, în această epigramă, un câștig pentru imaginarul socio-literar al incinerării. Cenușa activează, într-o măsură mai slabă, fiind secundară, subordonată, ca forță declanșatoare de reprezentare, accepțiunea vieții ca deșertăciune.

Focul ca putere distrugătoare

Mai rar, când cel de-al treilea element este focul, el este conotat clasic, ușor negativ²⁸, ca o putere care distruge. Această putere este suprascrisă, la nivel expresiv și de background cultural, peste imaginea focului biblic, revanșard și punitiv, doar că ironia face ca această suprapunere să fie mai degrabă teatralizată, jucată, decât asumată. „Schimb metoda.../Pe-o buturugă nu-mi stric forța,/Ci foc îi dau, arzând cu torța,/Curând se va preface-n scrum,/Precum l-am ars și pe Naum!”²⁹. Naum, cel mai probabil, este epigramistul Naum Smarandache, prezent și el în același volum. Subiectul epigramei este relația conflictuală, de confruntare, dintre autorul epigramei și o altă persoană. Așadar, ceea ce se confruntă nu este o instanță divină, ci două persoane umane, doi epigramiști rivali, puși pe șotii și ironii.

2.2. Epigrame în care metaforizarea se declanșează preponderent de pe criterii lingvistice

Sunt și cazuri de epigrame, nu puține, când ceea ce declanșează metaforizarea incinerării în vederea exprimării unei idei este un mecanism lingvistic mai mult decât unul imagistic. Mai exact, termenul comun care face posibilă metaforizarea nu este unul care ține de o intersecție conținutistică a reprezentărilor culturale ale incinerării, respectiv a semnificațiilor temei/obiectului de reprezentat al epigramei, ci una cât se poate de formală, pur verbală. Este adevărat că, ulterior, acest al treilea termen lingvistic, provocând metaforizarea, ajunge să dea naștere unor sensuri, însă faza primară a metaforizării este una oarecum automată, inductivă din punct de vedere a semantismului, nu una descriptivă, justificabilă prin conținut. Frecvent, de exemplu, apare verbul a *arde*. Realitatea incinerării este apropiată, de către autor, de o altă realitate cu care, teoretic, la o primă vedere, nu ar avea nimic în comun (iubirea/relațiile erotice, politica și manipularea socială etc.). Cu toate acestea, trebuie semnalat faptul că declanșatorul lingvistic este lingvistic numai în raport cu mecanismele observabile de generare a textului, altfel, în spatele coagularilor lingvistice

²⁷ Marcel Tăciune, „Autoironie”, în *Antologia epigramei românești* (G. Corbu, V. Lică, G. Zarafu coord.), Editura Pro Transilvania, 2007.

²⁸ A nu se confunda focul, ca element de legătură între imaginarul subiectului epigramei și cel al incinerării, când funcționează ca un catalizator al metaforizării incinerării, cu focul ca element parțial al incinerării, despre care vom discuta în secțiunea 2.3. În acest al doilea caz avem, într-adevăr, numeroase ocurențe negative ale focului.

²⁹ Sorin Beiu, „Duel epigramatic. Schimb metoda...”, în *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice)*.

ascunzându-se destule procese imaginare și de reprezentare. De pildă, faptul că se poate spune că politica/gazul etc. te arde la buzunar se explică printr-o asemănare între acesta și arderea efectivă, ca proces fizic și chimic. În funcție de ideea de ansamblu care traversează textul (idee născută ulterior, cum spuneam, declanșării de tip lingvistic), există trei tipuri frecvente de epigrame ale căror metaforizări sunt provocate de factorul lingvistic: care se axează pe poetica consumului, cele care prezintă erotismul sau epigrame coagulate în jurul ideii de manipulare sau abuz social-politic.

Consumul

Consumul se referă la viața personajului sau auto-personajului prezentat de către epigramă, este un consum realizat prin viciu și care aduce fericire. Cel care fumează o viață întreagă, producând fum, va fi, la rândul său (dar poate nu la fel de fericit, ironia epigramatică deseori sesizează), consumat, făcut scrum la crematoriu: „A fumat o viață-ntreagă/Că țigara i-a fost dragă.../Omu-i fericit acum/Că-i în crematoriu, scrum...”³⁰). Nu incinerarea este persiflată aici, ci dorința omului de a trăi viața la maxim, trăire care sfârșește, inevitabil, cu moartea. La fel și consumul excesiv de alcool determina aceeași rezolvare („Zace-aici un strașnic ins/ Care-a fost un bețiv notoriu/ Și-a băut până s-a stins.../ Fumul de la crematoriu”)³¹.

Erotismul

Așa cum se va vedea și la metaforizarea incompletă a cremațiunii (doar a unor elemente ale ei), arderea este deseori conotată erotic. Și nu de iubire platonice e vorba, ci, în bunul spirit ironic al epigramiștilor, de dragostea hedonistă și uneori, nu rar, depravată. „Era înflăcărat, spun unii,/Și ca dovadă, în final./A ars în focul pasiunii/La crematoriul... comunal”³². E extrem de interesant acest exemplu, întrucât incinerarea este asociată cu pasiunea care, fie ea oricât de licențioasă și discutabilă din punct de vedere moral, se plasează de partea plină a vieții, fiind un câștig pentru imaginarul socio-literar negativ al cremațiunii. A arde în focurile pasiunii devine, în câmp metaforic, a arde la crematoriu: a consuma un corp și, invers: a arde la crematoriu pare că este urmarea firească, gest de consecvență personală don-juan-iană, a unei vieți folosite maximal în beneficiul propriu. Individualismului căutării plăcerii proprii îi corespunde individualismul de care incinerarea a fost tot timpul suspectată și pe care și l-a asumat întotdeauna în diferite proporții.

Manipularea și abuzul socio-politic

Manipularea socială sau abuzul politic sunt teme care se cristalizează prin metaforizarea incinerării, pornită de la cuvinte precum *a arde* sau *urnă*. Politicile sociale și prețurile la gaz pot să ardă la buzunar așa cum te ard și prietenii, cei falși, dacă nu ești atent și le dai crezare de fiecare dată: „În viață suntem ucenici,/Înveți încet-încet să mori./Toți te ajută. Niște-amici/M-au ars de douăzeci de ori”³³. Amicii falși care *te ard* sunt imaginați de către Dan Norea ca instanțe vestitoare ale *focului din iad*. Cu alte cuvinte, după moarte și

³⁰ Alexandru Misiuga, „Idealul împlinit”, din în *Fumuri. Culegere de epigrame*.

³¹ Vasile Hutu, „Epitaful unui bețiv”, în *Cimitirul Vesel*, p. 66.

³² Ion Arcaș, „Epitaful lui Don Juan”, în *Antologia epigramei românești*.

³³ Dan Norea, „Pregătiri pentru focul din iad”, în *Epi...Gramatica*, Constanța, Ex Ponto, 2011.

poate și la începutul morții (adică prin incinerare), individul uman este expus celorlalți și are puține sau zero metode de a se apăra. Că manipularea celorlalți poate duce la distrugere e destul de limpede, dar ideea de bază nu este aici această posibilitate a manipulării, ci pur și simplu faptul că manipularea există și, implicit, dintr-o meta-perspectivă, că este asociabilă cremațiunii (deși un anumit grad de parțializare a incinerării, ca temă și imaginar, se resimte în această epigramă, mergând mai mult înspre accepțiunea de ardere, nu atât de cremațiune totală).

Un alt exemplu, dialogul înfățișat de Corneliu Sofronie, în *Dialog la crematoriu (În țara în care votează și morții)*, un dialog între morții care ar vota și după moarte (ironie a unor realități din preajma alegerilor, cu specific românesc) și care se află la crematoriu, are drept factor declanșator nu arderea, ci urna. „În mână cu cenușa funerară/A întreat, știind că-i oportun:/ - Pe ăsta în ce urnă vreți să-l pun?/- Pune-l și tu în urna-electorală!”. De fapt, ceea ce primează în această epigramă nu este incinerarea – de aceea nici nu am inclus-o în cadrul epigramelor în care cremațiunea se reprezintă pe sine – ci o situație politică românească caracterizată prin demagogie și corupție. Urna de vot, mult râvnită de către politicieni spre a fi gestionată după voia proprie cheamă în ajutor urna incinerărilor. Sunt și dați în care incinerarea pare a fi o formă de răzbunare contra unui politician corupt, iar urna un simbol al acesteia³⁴. Analizând toate aceste aspecte, observăm caracterul proteic al imaginarii cremațiunii.

2.3. Epigrame în care cremațiunea este metaforizată parțial

Foarte multe sunt epigramele în care putem sesiza o metaforizare parțială a incinerării sau, cu alte cuvinte, o metaforizare aplicată exclusiv elementelor incinerării: foc, scrum, cenușă, urnă, ardere etc. Diferența față de subcategoria metaforizării lingvistice este nu numai faptul că în acest caz, incinerarea, ca ansamblu imagistic și conceptual este rareori prezentă, ci și faptul că natura elementelor parțiale cremaționiste este mai curând conținutistică/ideatică/imagistică decât lingvistică. Motivul pentru care merită să ne oprim asupra acestui tip de epigrame este că, chiar și fără să implice prezența integrală a incinerării, ele furnizează informații prețioase despre un statut literar și poate depune mărturie asupra unui imaginar social al incinerării aflat, în ciuda tabuizării, în schimbare, contribuind la înțelegerea mai profundă a acestora.

Focul și arderea pot ambele sugera excesul, o anumită formă de consum prin precipitare și consum existențial care culminează cu moartea³⁵, ce câteodată dobândește accente estetice³⁶, după cum pot încorpora și sensul negativ clasic, de pedeapsă³⁷ (sens niciodată dus până în

³⁴ „El a făcut aproape tot/Să iasă tot mereu la vot/Și uite că și după moarte/El tot de urnă are parte”. Alexandru Hanganu, „Unui ales incinerat”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafori și epigrame*, p.65.

³⁵ „Deși cântat ești de poeți,/Primești, ca jertfă, mii de vieți./Ce, ca țigara, ard molcum.../Și se prefac în fum și scrum!”. Georgeta Vătavu, „Tutunului”, în *Fumuri. Culegere de epigrame*. Sau: „Înzestrat cu o voință rară/Existenței el i-a dat un sens.../Căci a ars mereu, a ars intens/Aprinzând țigară din țigară!”. Ion Cănațoiu, „Focul sacru”, în *Antologia epigramei românești*.

³⁶ „Trecând pe-această tină/Tot căutându-mi drumul./Am ars să dau lumină/Și-aici se află scrumul!”. George Zărafu, „Autoepitafor”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafori și epigrame*, p.174.

³⁷ „Țepeș dac-ar fi să vie/Cu al nemuririi nimb./Ar da foc la pușcărie/Și la casele de schimb”. Nicolae Bunduri, „Judecarea corupților în actuala inflație”, din arhiva personală a lui Gheorghe Culicovschi (2005), <http://www.citapedia.ro/index.php?id=129941>, consultat ultima dată în 21.11.2013.

pânzele albe, din pricina ironiei atotprezente). Dar ambele sunt și elemente care transmit ideea de trăire maximală a vieții și de căutare/afare a plăcerii gratuite, personale, fie ea și printr-un viciu precum fumatul³⁸. De altfel, nu de puține ori, dependența de țigară, de foc, e prezentată, ironic, ca fiind vitală, astfel că focul se contaminează cu sensuri pozitive și vitaliste, în pofida ironiei subminatoare. Focul, mai ales în forma sa eminamente activată, de ardere, se poate referi însă și la iubire, din nou, la cea erotică și așezată într-un discurs cu iz licențios „Suplă ca o lumânare/Te-aș cânta precum un bard/Dar tentația-i mai mare,/Să te ard”³⁹. Există și situații în care este luată în răs tocmai percepția colectivă a focului ca distrugător, fie în sensul pozitiv, de rezolvitor de probleme (prin nimicire)⁴⁰, fie în sensul negativ, de demonizare. De pildă, Ștefan-Cornel Rodean persiflează gestul oamenilor de a incendia găinile suspectate de gripă aviară: „Când la găini nu te pricepi deloc/Și n-ai pic de habar de medicină,/Ca să rezolvi problema dintr-un foc/Îți trebuie o minte de găină”⁴¹.

Pentru epigramiști, **cenușa** nu este numai, pe modelul restului uman, un produs rezidual lipsit de însemnătate, ci și o materie care presupune mai mult viața decât moartea, rupându-se de simbolismul nihilist în care a fost încarcerată⁴². Cenușa poate furniza bucurie (plăcere, hedonism), după cum se vede cel mai bine în imaginile resurecției din cenușă, este comunicațională – pune în relație, transmite mesaje⁴³. Asemenea utilizări mai puțin convenționale ale elementelor ce compun imaginarul cremațiunii indică tendința pronunțată de a reconstrui acest imaginar pe coordonate în care etica nu devine apăsătoare și nici morala creștin-ortodoxă nu își impune punctul de vedere simbolic și cultural (focul exterminator; cenușa non-semnificativă, rest).

3. Epigramele în care incinerarea se reprezintă pe sine

A doua categorie majoră de epigrame fac din incinerare un motiv literar sunt cele în care incinerarea este reprezentată direct, ca semnificat ultim. Nu mai vorbim, în această situație, de metaforizare ca proces principal și vertebrant al logicii epigramatice, pentru că nu mai are loc un transfer-scop al imaginilor reprezentate (suscitate *de către* incinerare) către un alt semn conceptual și imagistic. Sigur, totuși, că incinerarea, ca motiv literar, își poate asocia și aici, prin procesul de reprezentare, diverse alte semnificații și imaginarii (de pildă, plăcerea fumatului), însă referința către incinerare, ca practică și realitate extrinsecă discursului rămâne centrală. Dacă există metaforizare (deseori sub forma comparației), aceasta se face nu dinspre incinerare către altceva, ci dinspre acel altceva (hedonismul vicios și boem al fumatului, consumarea vieții pentru ceilalți) înspre incinerare.

³⁸ „Îmi trăiesc povara/Cu foc după foc/De-mi luați țigara/Simt că mă sufoc!” Gheorghe Gurău, „Unui fumător”, în *Cochetând cu muzele: pamflete la zi*, Galați, Editura Sinteze, 2010.

³⁹ Dan Căpruciu, „Tentația divei”, în *Sonetele sonete: sonete epigramatice: epigrame*, Galați, Pax Aura Mundi, 2011. Un alt exemplu: „Vecinei de deasupra care/E suplă ca o lumânare,/Catrene-i scriu (eu sunt un bard)/Și tare mult aș vrea s-o ard”. Nicolae Gonț-Topor din arhiva personală a lui Gheorghe Culicovschi (2005), <http://www.citatepedia.ro/index.php?id=133117>, consultat ultima dată în 21.11.2013.

⁴⁰ E un fals sens pozitiv, focul nu este bun, ci este acționat în vederea obținerii a ceva bun prin distrugere, nu prin adaos efectiv de valoare/substanță etc.

⁴¹ Ștefan-Cornel Rodean, „Aviara s-a rezolvat dând foc găinilor”, *Lumea epigramelor*, nr. 5, martie 2012, p. 11.

⁴² Ștefan Borbély, „Cenușa – eseu de mitopoetică”, în *Homo brucans și alte eseuri*, București, Contemporanul, 2011.

⁴³ Chiar dacă e un mesaj de fericire egoistă, mizantropă: „A fost incendiu mare, au scăpat/Doar șapte case în întregul sat,/Dar bucuria mi-o exprim în rime,/Căci caprele au ars în întregime”. Dan Norea, „Sentimente născute din cenușă”, în *Epi...Gramatica*.

Incinerarea ca practică funerară derizorie de dispunere asupra cadavrului

Epigramele care se înscriu în această categorie contribuie la perpetuarea unor aprehensiuni socio-imaginare românești referitoare la cremațiune. Cea mai mare dintre ele: incinerarea ar putea fi o practică de dispunere asupra cadavrului care nu cinstește suficient de mult persoana decedată⁴⁴, inferioară (se subînțelege dintr-o comparație nemărturisită, dar prezentă în subsidiarul textului) înmormântării, implicând sensuri negative multiple. Spre exemplu, incinerarea pare a se asocia cu sărăcia și cu umilința: „Oricine poate să-nțeleagă/Că soarta nu m-a răsfățat:/Pârlit am fost o viață-ntreagă,/Iar azi sfârșesc... incinerat!”⁴⁵, cu profanul și cu ratarea („E drept să fie-ncinerat,/Chiar dacă doar un ‘simulacru’/Căci soarta nu l-a răsfățat/Cu focul sacru!”⁴⁶ ori „În viață eu m-am ars destul/Cu multe, că-s deja sătul/Deci o dorință am, aparte:/Să nu fiu ars și după moarte!”⁴⁷). Aici intră și o creație a lui Mihai Beniuc ce poate fi integrată genului: „Când mi-au depus cenușa-n urnă,/ Intrai în faza mea nocturnă/ După-o viață zburciurnă,/ Din care ceea ce-am ales/ E că m-am ars destul de des/ — Dar ca acumă niciodată...”⁴⁸.

Incinerarea ca practică funerară *nesigură* de dispunere asupra cadavrului

Variantă a cremațiunii derizorii, cremațiunea poate fi o practică funerară nesigură pentru viitorul postum al celui care a ales incinerarea, așa cum se prezintă în epigrama lui Vasile Tacu: „Stă cenușă-ntr-un borcan;/Soața-i, ca vādanele,/N-a lăsat să treacă-un an/Și-a-ncurcat borcanele”⁴⁹. Urna sugerează aici un obiect funerar care nu-și poate conserva în timp însemnătatea ritualică, se banalizează. În cheie ironică și haioasă, pare a fi ilustrată tocmai ideea lui Jean-Paul Sartre: *a fi mort înseamnă a fi pradă celorlalți*, căci la banalizarea urnei contribuie și soția prea puțin credincioasă memoriei celui mort. Oricum, incinerarea, în această optică, nu asigură odihna veșnică.

Cremațiunea ca formă de acces la o imortalitate simbolică

Sunt însă și situații când incinerarea este considerată un foarte bun vehicul către o imortalitate simbolică, construcție a imaginii post-sinelui, fie printr-un proces de transfer simbolic către artă (arderea creatoare și regenerarea estetică de tip *Phoenix*): „M-am vrut incinerat, sperând c-așa/-Eliberat de-a lutului cătușă-/În cazul când, postum, m-ar publica/Aș învia din propria-mi cenușă”⁵⁰, fie numai printr-o regenerare cvasi-demonică: „Când o să-i

⁴⁴ Marius Rotar & Adriana Teodorescu, *Op. cit.*

⁴⁵ Constantin Iurașcu-Tataia, „Autoepitaf”, în *Reflexe (și reflecții) într-o picătură de cerneală* (coord. Constantin Iurașcu-Tataia), Iași, D.I.G., 2005.

⁴⁶ Eugen Deutsch, „Epitaf la incinerarea unui epigramist”, în *Reflexe (și reflecții) într-o picătură de cerneală*. A se vedea și Ion Căvanou, „Un critic literar și om de vază/ Prin testament s-a vrut incinerat./Cenușa - cerul să i-o aibă-n pază,/Că mult prea mult pământul l-a... răbdut!” (vezi și Constant Petrescu, „La incinerarea unei rude ‘literare’”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri și epigrame*, p. 27; p. 128). Aici este persiflat elitismul și falsul intelectualism (lipsa de *flacără sacră*). Cum însă ironizarea nu este niciodată dusă până la capăt, caracteristică epigramatică, se poate spune că, cel puțin parțial, elitismul asociat incinerării este reactivat.

⁴⁷ Mihai Cosma, „Autoepitaf”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri și epigrame*, p. 38.

⁴⁸ Mihai Beniuc, „De pe o urnă funerară”, în *Scieri. Poezii. Arderi*, vol. IV, București, Minerva, 1973, p. 91. Beniuc a dorit să fie incinerat la fel ca a doua sa soție, Emma Beniuc, având numele inscripționat pe o nișă funerară în Columbariul principal al Crematoriului Cenușa. A fost însă înhumat în Cimitirul Catolic Bellu din București.

⁴⁹ Vasile Tacu, „Epitaf la un soț incinerat”, în *Antologia epigramei românești*, p.149.

⁵⁰ Vasile Tacu, „Ultima speranță”, în *Cimitirul vesel: Antologie epitafuri și epigrame*, p. 149

moară soacra, cică,/De-ar fi s-o-ngroape chiar în drum,/El n-o s-o ardă, că-i e frică/Să nu se nască iar din scrum!”⁵¹. În ultimul exemplu, imortalitatea simbolică este privită printr-o prea groasă lupă ironică, dar ideea din fundal rămâne aceeași, incinerarea are (și) această capacitate de a simboliza resurecția, reîntoarcerea.

Incinerarea ca practică (aproape) firească de dispunere asupra cadavrului

Cremațiunea poate fi prezentată și pe un ton relativ neutru, în calitatea sa de alegere *normală* a individului, ca și cum nu ar exista un statut cultural aparte al acestei practici funerare, statut marcat de contestare religioasă și de problematizare socială care o aruncă la o periferie a acceptabilității colective românești: „Cum din fire șovăia,/Că așa-i fusese felu’/Mort de-un ceas, se tot codea:/-La ‘Cenușa’... ori la ‘Bellu’?”⁵². De mai multe ori însă, am putea afirma că incinerarea este aproape firească. Epigramele scot în evidență părți negative ale incinerării, dar care nu sunt și *ne-firești*. Negativul incinerării este negativul morții, a ceea ce se opune vieții. Într-adevăr, în cazul acestui tip de epigrame, nu există o dihotomie incinerare-înmormântare, nici un derizoriu marcat, ci pur și simplu o balanță viață-moarte care se înclină, cum altfel, în favoarea primului termen: „Viața e un foc activ/Însă provizoriu/Pentru că definitiv/Arzi la Crematoriu”⁵³; „Un dric și un birjar candriu/Să-mi cânte-ntregul repertoriu./Un stingător pus în sicriu/În drumul meu... spre crematoriu!”⁵⁴.

Rar, dar totuși demn de luat în considerare, tocmai pentru că presupune o abatere majoră, totală de la stereotipurile consacrate pe teritoriu socio-cultural românesc, incinerarea este dezirabilă și preferabilă înmormântării: „Încheț în lut încet, încet,/Când iarna-și face prezentarea/Și-ncep în taină să regret/ C-am refuzat incinerarea”⁵⁵. Această imagine a destinului post-mortem al trupului, pe care simțurile lumești de bază nu l-au părăsit este străbătută de o anumită sensibilitate poetică exacerbată, nespecifică epigramelor, ci altor specii ale genului liric.

Scurtă concluzie

Din cele examinate mai sus, se poate observa că, în cazul epigramelor în care cremațiunea se reprezintă pe sine, există un proces de polisemantizare a incinerării la care se ajunge nu prin metaforizările *înspre* incinerare, de care aminteam, ci și datorită ezitării perspectivale auctoriale, ceva mai pregnante decât în cazul primei categorii de epigrame. Iarăși, nu este de neglijat nici prima categorie de epigrame, cele în interiorul cărora incinerarea este metaforizată, având un rol adjuvant de reprezentare a unor realități pe care fie conținutistic, fie lingvistic, autorul epigramelor le găsește similare cremațiunii, total sau incomplet (elemente ale cremațiunii). Ambele categorii demonstrează – și aceasta este marea lecție a examinării literare epigramatice a cremațiunii – că incinerarea are puterea de a se suprapune peste orice realitate umană, fapt ce traduce vivacitatea imaginarului aferent cremațiunii și, implicit, artificialitatea reprimării reprezentationale și practice a acesteia.

⁵¹ Gheorghe Berdan, „Pasărea Phoenix”, în *Antologia epigramei românești*.

⁵² Mircea Trifu, „Epitaf unui nehotărât”, în *Epigramma*, București, Litera, 1976.

⁵³ Florea Ștefănescu, „Gânduri la o incinerare”, în *Urmasii lui Cincinat* (coord. Gheorghe Culicovschi), Câmpina, Editura Ridendo, 2004.

⁵⁴ Marian Popescu, „Ultima dorință a pompierului”, *Cimitirul vesel: Antologie epitafori și epigrame*, p.139.

⁵⁵ Corin Bianu, „Mie însumi”, în *Epigrame pentru eternitate* (coord. Mircea Trifu), București, Litera, 1980.

Bibliografie

- Borbély, Ștefan, „Cenușa – eseu de mitopoetică”, în *Homo brucans și alte eseuri*, București, Contemporanul, 2011, pp. 184-196.
- Căpruciu, Dan, „Tentația divei”, în *Sonatele sonete: sonete epigramatice: epigrame*, Galați, Pax Aura Mundi, 2011.
- Corbu, G., Lică V. și Zarafu G. (coord.), *Antologia epigramei românești*, Editura Pro Transilvania, 2007.
- Culicovschi, Gheorghe, *Urmașii lui Cincinat*, Câmpina, Editura Ridendo, 2004.
- Davies, Douglas J., *Theology of Death*, London and New York, T& T Clark Continuum, 2008.
- Gurău, Gheorghe, *Cochetând cu muzele: pamflete la zi*, Galați, Editura Sinteze, 2010.
- Hotărârea nr. 4529 din 5 iulie 2012 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în legătură cu practica necreștină a incinerării morților,
http://www.patriarhia.ro/_layouts/images/File/4529%20Comunicare%20practica%20incinerarii.pdf, consultat ultima dată în 20.11.2013.
- Eco, Umberto, „Flacăra e frumoasă”, în *Cum ne construim dușmanul*, Iași, Polirom, traducere de Ștefania Mincu, 2011.
- Jankélévitch, Vladimir, *Ironia*, traducere din franceză de Florica Drăgan și V. Fanache, Cluj-Napoca, Dacia, 1994.
- Iurașcu-Tataia, Constantin, *Reflexe (și reflecții) într-o picătură de cerneală*, Iași, D.I.G, 2005.
- „International Cremation Statistics”, *Pharos*, 4, 77, 2011, p. 29-43.
- Lică, Valerian (coord.), *Cimitirul vesel: Antologie epitafori și epigrame*, Ploiești, Editura Premier, 2000.
- McManus, Ruth, *Death in the Global Age*, Hampshire, Palgrave Macmillian, 2013.
- Militaru, Gabriel, *Incinerarea morților, între dorința muribundului și învățătura Bisericii*,
<http://prgabriel.wordpress.com/2008/09/29/incinerarea-mortilor-intre-dorinta-muribundului-si-invatarea-bisericii/>, accesat ultima dată în 08.12.2011.
- Naum, Smarandache (coord.), *În luptă cu un... bei (dueluri epigramatice)*, Sibiu, Alma Mater, 2006.
- Necula, Nicolae, *Tradiție și înnoire în slujirea liturgică*, Galați, Editura Episcopiei Dunării de Jos, 1996.
- Norea, Dan, *Epi...Gramatica*, Constanța, Ex Ponto, 2011.
- Râpeanu, Elis (coord.), *Fumuri. Culegere de epigrame*, Editura Sagittarius, București, 2002.
- Rodean, Ștefan-Cornel, „Aviara s-a rezolvat dând foc găinilor”, *Lumea epigramelor*, nr. 5, martie 2012, p. 11.
- Rotar, Marius, *Eternitate prin cenușă. O istorie a crematoriilor și incinerărilor umane în România secolelor XIX-XXI*, Iași, Institutul European 2011.
- Rotar, Marius și Teodorescu, Adriana, “Cremation in Romania: Stereotypes and Communist Perceptions”, *Revista de Științe Politice*, No. 35, 2012, Craiova, pp. 35-45.
- Teșu, Ioan C., “Înhumare versus incinerare”, *Doxologia*, (2010),
<http://www.doxologia.ro/puncte-de-vedere/inhumare-versus-incinerare>, accesat ultima dată în 10.12.2011.

Trifu, Mircea (coord.), *Epigrame pentru eternitate*, București, Litera, 1980.

Trifu, Mircea, *Epigramma*, Litera, București, 1976.

Walter, Tony, *The Revival of Death*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group, 1994.

LA TRADUCTION DES REFERENTS CULTURELS DANS LE ROMAN *LE TESTAMENT FRANÇAIS* D'ANDREÏ MAKINE VERS LE ROUMAIN

Iulia CORDUȘ, PhD Candidate, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: In this article, we plan to analyze the importance of cultural and social elements in the translative approach, by giving some examples of translation into romanian of the novel Le testament français by Andreï Makine. The translation process is an attempt to give a new life to the text for the target audience, so the state of the target culture proves to be very important and raises a problem of compatibility with the source culture. In the case that we submit for analysis, the researcher can wonder whether we are in the presence of only one source culture or of several, taking into account that the subject of the novel takes place in France and Russia. The reception of the translated work by the romanian readers is based on characteristics that are familiar for the audience, but also on the cultural differences between the three cultures involved. We plan to answer the question whether the romanian translation of Russian cultural elements flatters the original work or not.

Keywords: cultural translation, compatibility, strategies, translation studies, cultural symbols

1. Sur la traduction et la culture

La problématique des référents culturels dans la traductologie s'impose comme un champ de recherche essentiel, qui implique des aspects clés pour un décodage réussi dans la langue cible. Une œuvre traduite doit être regardée comme le résultat de l'interaction des cultures avec les modalités de traduire, spécifiques à chaque traducteur et, donc, avec des interventions forcément subjectives. En analysant les traductions, nous avons essayé de prendre en considération l'appartenance culturelle de l'auteur et du traducteur, ainsi que les symboles inhérents du texte. Notre objectif a été d'observer si le processus traductif a mené à la constitution de « l'identité de sa propre culture » (Cordonnier, 2002 : 41) ou à l'effacement de l'Autre.

Loin d'être un simple transfert linguistique, la traduction transporte dans la langue cible le texte avec les informations historiques, culturelles, sociales implicites et assure les relations entre les cultures étrangères rencontrées. Une affirmation toujours vraie, mise en avant par Georges Mounin il ya cinquante ans, est que les deux conditions essentielles pour traduire une langue étrangère sont l'étude de la langue et de son ethnographie (Mounin, 1994 (1956) : 236). Comme notre analyse se propose de le montrer, les composantes culturelles jouent un grand rôle, y compris dans la traduction de spécialité qui contient des terminologies figées. Dix ans plus tard, Henri Meschonnic introduit le concept de « langue-culture », qui désigne le tout inséparable que forment la langue et la culture. Au-delà du transfert linguistique, le traducteur « déstructure, façonne, restructure l'identité » culturelle (Cordonnier, 2002 : 41) pour le bénéfice du public cible, ayant un rôle créateur, innovateur pour la langue.

Définir la culture serait une mission trop ample pour notre exposé, mais nous voulons cependant donner notre conception de ce terme, inspirée des ouvrages des spécialistes en traductologie. Même si chacun a une vision différente, à cause du fait que la culture est une construction intellectuelle, une explication largement acceptée est celle de « modes de vie et de pensée communs à une communauté donnée et qui conduisent les individus appartenant à cette communauté à agir dans certaines situations sociales d'une façon commune » (Coordonnier, 2002 : 40). Pour une vision plus détaillée sur l'ensemble qui forme la culture – mais qui devrait inclure aussi la coordonnée temporelle, pour rendre son caractère toujours changeant – nous citons un fragment de Komissarov :

Les gens qui appartiennent à la même communauté linguistique sont membres d'un certain type de culture. Ils partagent beaucoup de traditions, habitudes, modalités de faire et de dire les choses. Ils ont en commun la connaissance sur leur pays, sa géographie, son histoire, son climat, ses institutions politiques, économiques, sociales et culturelles, son éthique et ses tabous et beaucoup d'autres choses.¹ (Komissarov, 1991 : 33)

La raison d'être de la traduction est justement l'existence des langages, dans l'opinion de Komissarov, ce qui explique la nécessité et l'apparition de *l'interlingual communication* (1991 : 33). Quand on se propose comme objectif de surmonter la barrière linguistique, l'absence de la compréhension des cultures de départ et d'arrivée est un obstacle important. Selon le même auteur (1991 : 46), en tant que véhicule d'intérêt des éléments interculturels, la traduction d'une culture vers l'autre apporte aux lecteurs cible des idées et des faits inhérents dans la langue-culture source, étend leur horizon culturel, leur fait découvrir d'autres coutumes, symboles et croyances. Ce rôle éducatif de la traduction est largement reconnu, bien que de nombreux spécialistes en traductologie – comme Marianne Lederer et V.N. Komissarov – attirent l'attention des praticiens de la traduction sur le fait qu'il ne faut pas sous-estimer le lecteur.

L'inutilité de donner une définition figée à la culture pour l'analyse traductologique vient du fait que rien n'est définitif dans les paramètres de la culture. Les réflexions théoriques, les coutumes pratiques et même la langue d'expression changent avec l'évolution de l'histoire, comme observent Delisle et Wordsworth, qui affirment que « les limites de la culture sont fluides, mouvantes » (1995: 193). Si la culture est l'élément idéologique qui unit une communauté, elle comprend aussi l'unité politique d'une zone géographique. Les deux éléments vont prouver leur importance dans la partie analytique de notre travail, quand nous parlerons de la compréhension du texte dans la perspective de l'atmosphère et de la période historique.

La richesse des paramètres culturels fait évoluer la culture cible entière, si l'on considère que, dans son travail, le traducteur importe des caractéristiques culturelles, des informations nouvelles et des spécificités insolites pour le lecteur. Dans le VIIe chapitre du volume *Les traducteurs dans l'histoire* (1995 : 193), Delisle et Woodsworth réalisent un portrait général de la figure du traducteur au cours des siècles ; nous en avons extrait et

¹ Notre traduction de l'anglais.

paraphrasé les traits qui prouvent la nécessité d'une connaissance rigoureuse des cultures impliquées :

Traits culturels dans le portrait du traducteur

- a. Il habite les villes, lieux de carrefours culturels.
- b. Il s'intéresse aux valeurs culturelles étrangères pour le bénéfice de la ville.
- c. Il attend l'apparition des nouveautés littéraires dans les centres culturels.
- d. Il réalise aussi des traductions commanditées par les érudits.
- e. Il voyage pour trouver des œuvres nouvelles et pour connaître davantage sur la culture qu'il va traduire.
- f. Il dédie le livre au protecteur et la préface au lecteur.
- g. Il choisit les textes à traduire en fonctions de ses préférences de genre et de ses convictions pédagogiques. (Delisle, Woodsworth, 1995 : 194-202)

Même si ce portrait ne vise pas nécessairement le traducteur moderne, nous considérons que parmi ces traits se retrouvent aussi quelques particularités des traducteurs contemporains. L'exception serait peut-être l'intérêt pour le développement culturel de son pays qui a été complété par la motivation financière.

Les solutions traductives les plus rencontrées pour des problèmes de traduction d'ordre culturel sont l'adaptation et l'explicitation. Komissarov semble mélanger les deux procédés dans une seule notion appelée *pragmatic adaptation* : « offrir des informations supplémentaires dans le texte cible pour compenser pour la manque de certaines connaissances partagées par les récepteurs du texte source »² (Komissarov, 1991 : 42). La solution apparemment simple de cet auteur pour les problèmes soulevés par la traduction culturelle est de les remettre sous la forme d'un problème de langue et de les introduire dans la théorie linguistique de la traduction.

D'autre part, Marianne Lederer est une des spécialistes qui encouragent l'intervention minimale du traducteur pour aider la compréhension par le lecteur, en décourageant l'explicitation et les notes en bas de page pour favoriser les éclaircissements dans le contexte. Selon l'auteure, ces stratégies de traduction sont inutiles si le texte apporte progressivement des éclaircissements, mais elle recommande l'ajout d'un glossaire à la fin de l'œuvre. Dans les cas où les emprunts s'expliquent par le contexte, Lederer est d'avis que le traducteur ne doit pas offrir d'informations supplémentaires. Elle suggère de prendre l'exemple des auteurs « bi-culturels » qui écrivent d'une manière assez détendue et qui ont l'intuition native de doser correctement l'implicite et l'explicite sans « s'acharner à traduire chacun des éléments linguistiques » (Lederer, 1998 : 161). Dans le cas des termes qu'on ne connaît pas du tout, l'explicitation peut être absente ; c'est le cas du *gulab-jamuns* indien trouvé par la chercheuse française dans une traduction d'un auteur qui appartient à la culture indienne et à celle britannique simultanément : le terme est reporté en français, mais le lecteur peut se faire une impression vague sur ce plat en découvrant qu'un personnage ne le mange pas à cause de son

² Notre traduction de l'anglais.

diabète. Le sens du référent n'est pas dévoilé, mais découvrir sa fonction (un plat qui contient du sucre) est jugé comme suffisant. Ainsi, le lecteur reçoit-il les descriptions des cultures, intégrées dans l'ensemble du texte, et non pas celles des termes reportés qui « font le lecteur sortir du récit » (Lederer, 1998 : 167). La vision de Marianne Lederer nous semble très intéressante et cohérente, raison pour laquelle nous en extrairons quelques conclusions schématisées :

- a. La traduction ne transmet pas toute la culture, mais seulement une partie.
- b. Le lecteur ne doit pas être sous-estimé.
- c. L'explicitation est acceptée seulement si le message était autrement compromis.
- d. Les approches différentes de traduction donnent des versions différentes, mais des adeptes existent pour chacune d'entre elles.

Nous voulons suivre dans la partie d'analyse de la traduction dans quelle mesure la traductrice a appliqué ces conseils généraux. Selon notre opinion, les règles d'une traduction réussie se trouvent dans l'intuition de chaque traducteur expérimenté.

2. Le nom propre dans le paradigme culturel

La partie la plus particulière des éléments qui composent la langue-culture pourrait être l'onomastique, et plus précisément l'anthroponymie. Les noms propres sont parfois le seul indice qu'on nécessite pour deviner l'origine culturelle d'une personne. Un lecteur quelque peu avisé saura qu'un Giovanni vient probablement d'Italie, un John de l'Angleterre et un Vladimir de Russie. En écrivant un roman, les auteurs dédient souvent beaucoup de temps au choix des noms de personnages, qui peuvent avoir des significations subtiles. Cela a une pertinence particulière pour les traducteurs, surtout pour ceux qui sont aussi des écrivains à leur tour et qui n'osent pas traduire les noms propres. Michel Ballard affirme que certains auteurs ont la prétention que les noms ne soient pas traduits, que le traducteur les reprenne tels quels (Ballard, 1998 : 199). D'ailleurs, Georges Mounin soutenait aussi en 1956 la non-traduction des noms propres : « l'illusion d'un texte écrit directement dans notre langue [...] comporte une limite infranchissable : les noms propres, qu'il faut garder dans la forme étrangère toutes les fois qu'elle n'est pas francisée » (Mounin, 1994 (1956) : 78).

Si quelques prénoms ont des correspondants dans deux ou plusieurs langues – Peter, Pierre, Piotr, Pedro, Pieter, Petru, etc. –, la traduction des autres est bloquée par ce que Michel Ballard appelle « la non-coïncidence globale des systèmes de désignation » (Ballard, 1995 : 203). Dans l'analyse de la traduction que nous allons effectuer dans la partie suivante, nous aurons quelques exemples de noms propres adaptés.

3. Analyse de la traduction du Testament français

La traduction que nous analysons a été réalisée par Virginia Baciú et publiée en 1997 aux éditions Univers, en Roumanie. L'histoire du jeune homme russe qui passe ses vacances d'été chez sa grand-mère française et devient marqué par les deux cultures dans lesquelles il est élevé, le sujet du roman *Le testament français* se déroule tant en Russie, qu'en France. Le

transport des termes et des idées vers la troisième culture impliquée, la culture roumaine, impose au processus de traduction une attention augmentée aux éléments culturels, basée sur une connaissance optimale des trois actants.

a. *L'architecture en traduction*

Le mélange des cultures française et russe revient à l'attention du lecteur partout dans le roman, mélange dont les conséquences apportent rarement quelque chose de bon : le petit Russe qui connaît bien le français et les histoires fascinantes sur la France d'antan souffre parce qu'il est différent, le tsar Nicolas abdique « immédiatement » après le fastueux banquet donné à son honneur à Cherbourg et le personnage principal n'arrive pas à publier son roman parce qu'il semblait *trop* bien écrit en français par un écrivain russe.

Ni l'influence française dans les villes russes n'est mieux reçue : la tentative d'un « gouverneur ambitieux » de faire construire « toute une avenue portant l'empreinte du style moderne » (Makine, 1995 : 34) ne résiste pas à la furie de la Révolution d'Octobre³, qui critiquait le style décadent de l'art bourgeois occidental. La traductrice se trouve devant un défi stylistique, en ayant pour tâche de décrire en roumain l'intrusion du style architectural français dans la petite ville russe « figée à la bordure des steppes dans un étonnement profond devant l'infini qui s'ouvrait à ses portes » (Makine, 1995 : 34)

**Termes architecturaux
Version française**

Sinuosités, galbes, courbes
Un immeuble aux étranges œils-
de-bœuf ovales
Tiges de rosiers décoratifs
entourant les entrées
« Surabondance » architecturale
Deux visages de jolies
bacchantes
Isba

(Makine, 1995 : 34-35)

**Termes architecturaux
Version roumaine**

Sinuozițiile, reliefurile, curbele
O clădire cu stranii fereștruci
ovale
Lujeri de trandafiri decorativi
care încojurau intrările
“Supraabundență arhitecturală”
Două chipuri frumoase de
bacante
Izba

(Makine, 1997 : 21-22)

Ces termes, extraits d'un seul fragment du livre, choisis pour leur appartenance au domaine architectural, ont été traduits avec des stratégies différentes. Ceux qui n'avaient pas d'équivalent en roumain ont été rendus par un autre terme, proche comme signification. Le terme *galbe*, traduit par *relief* signifie « contour, profil plus ou moins courbe d'un membre d'architecture, d'un vase, d'un meuble »⁴ ; trouver trois termes qui signifient presque la même chose est un défi important et ce choix semble satisfaisant. Peut-être aurions-nous choisi la variante « *sinuozițiile, rotunjimile, curbele* » pour exprimer la même idée de courbe harmonieuse. Un autre terme lié à l'art de construire les bâtiments est *œils-de-bœuf* qui a été rendu en roumain par *fereștruci* ; les œils-de-bœuf étant des « lucarnes à fenêtre ronde ou

³ La révolution d'octobre 1917, qui a créé le premier Etat communiste de l'histoire et ensuite, l'Union des républiques soviétiques en 1922.

⁴ Cf. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/galbe/35857?q=galbe#35822> , date de la consultation 23.11.2013, 20h.

ovale »⁵, leur correspondant en roumain serait simplement *lucarnă*. Le terme rencontré dans la traduction publiée, *ferestruică*, est une sous-traduction qui ne transmet pas le sens de « petite ouverture pratiquée dans un toit »⁶. Pour la traduction du dernier terme, *bacchante* – *bacantă*, nous pouvons observer l'emprunt du français, originant du latin *bacchans*,-tis, transformé à l'aide de l'adaptation phonétique pour l'acceptation définitive dans le lexique roumain.

La Révolution d'Octobre, qui a supprimé tous les privilèges à caractère religieux et qui a séparé l'Église orthodoxe de l'État, a mené aussi à la destruction des symboles de l'Église. Une telle conséquence néfaste a affecté l'un des piliers culturels de la petite ville ruse : la transformation de l'église dans un cinéma. « L'église décapitée », comme Charlotte l'a appelée, a perdu sa coupole dorée et son iconostase pour que le cinéma *La Barricade* y reçoive ses premiers spectateurs. Après qu'Aliocha et sa sœur découvrent la vérité sur le cinéma de leur ville, ils avouent que « nous avons vu s'élever au-dessus de la bâtisse trapue (dont le passé nous était inconnu), la silhouette élancée d'un bulbe doré et d'une croix » (Makine, 1995 : 37). Le sens de ce *bulbe doré*, qui représente la coupole de l'église, n'exprime pas seulement une racine de quelques plantes, mais aussi un « renflement à la base ou au milieu d'une flèche d'église, d'un clocher, etc. »⁷ La traductrice choisit cependant d'expliciter et de reprendre le terme *coupole*, peut-être en sous-estimant son lecteur roumain.

b. *L'anthroponymie en traduction*

Nous avons affirmé, en nous ralliant aux opinions de Mounin et Ballard, que les noms propres ne devraient pas être traduits. En prenant le cas de Charlotte Lemonnier, un des personnages centraux du roman, la sonorité de son nom nous indique son origine française. Ce n'est pas par une faute de traduction qu'elle devient « Charlota Norbertovna », mais par l'intention d'un de ses voisins de Saranza, la ville où elle passe la dernière partie de sa vie. L'effort de Gavriylitch d'être poli et de parler avec Charlotte, qu'il respectait beaucoup, se traduit aussi dans le fait qu'il russifie son nom et qu'il la salue en français :

« - Bonjour, Charlota Norbertovna !

Oui, il était le seul, dans la cour, à l'appeler par son prénom français, légèrement russifié, il est vrai. Mais qui plus est, il avait retenu, on ne savait plus ni quand, ni comment, celui du père de Charlotte et il formait ce patronyme exotique – « Norbertovna » – le comble de la politesse et d'empressement dans sa bouche. » (Makine, 1995 : 32)

Le choix de la traductrice roumaine de ne pas expliquer la formation du patronyme russe s'inscrit dans les recommandations faites par Marianne Lederer, de ne pas introduire des notes en bas de page ou d'expliciter quand le texte offre des éclaircissements suffisants. Le lecteur comprend que le nom propre insolite à une liaison avec le nom du père de Charlotte, ce qui est l'essentiel. Les suffixes utilisés pour les patronymes (qui signifient soit *fils de*

⁵ Cf. <http://www.larousse.fr/dictionnaires/francais/%C5%93il-de-b%C5%93uf/55647?q=oeils-de-boeuf#55275> , date de la consultation 23.11.2013, 20h.

⁶ Cf. <http://www.mediadico.com/dictionnaire/definition/lucarne> , date de la consultation 23.11.2013, 20h.

⁷ Cf. www.mediadico.com/dictionnaire/definition/bulbe , date de la consultation 23.11.2013, 19h.

« ovitch », soit *filles de « ovna »*) sont ajoutés au prénom du père dans les pays slaves de l'Est de l'Europe.

« - Bună ziua, Charlota Norbertovna!

Da, era singurul, din curtea aceea, care o chema pe numele ei franțuzesc, ușor rusificat, e drept. Ba mai mult, ținuse minte, nu se mai știa nici când, nici cum, prenumele tatălui Charlottei și alcătuia numele acela exotic – „Norbertovna” – culmea politeței și a curtoaziei în gura lui. » (Makine, 1997 : 19-20)

Probablement à cause de la proximité géographique, qui augmente la possibilité que le lecteur connaisse déjà cette règle de formation des patronymes, la traductrice n'ajoute aucune explication supplémentaire aux explications du texte. Les autres noms propres qu'on rencontre dans le roman sont traduits tels quels, avec des rares adaptations phonétiques : Glacha – Glașa, Norbert et Albertine Lemonnier (une seule fois nous rencontrons dans la version roumaine le nom Adrienne Lemonnier – page 8, mais nous suspectons que c'est une faute de frappe), Fiodor – Fiodor, Avdotia – Avdotia etc.

Le contact des cultures et de l'histoire, dans le cas de la Russie et la Roumanie, rend la compréhension du texte traduit plus facile. Un exemple qui soutient cette affirmation est le cas du patronyme *Norbertovna*, dont le sens peut être compris sans d'autres interventions supplémentaires. Une autre situation de traduction connue par le lecteur roumain comme réalité quotidienne dans le passé communiste sont les files d'attente ou *cozile* ; « je suivais une file d'attente interminable qui serpentait aux abords d'un magasin d'alimentation, puis, franchissant le seuil, s'enroulait à l'intérieur [...] ma sœur vint me rejoindre : à deux nous avions droit à la double quantité de la marchandise rationnée » (Makine, 1995 : 59). Le communisme a fait connaître aux Roumains aussi cette règle qui limitait la quantité de nourriture qu'ils pouvaient acheter mensuellement, l'atmosphère générale, l'espoir de trouver du pain et quelque chose à manger aux magasins et les longues heures passées à la queue sont rendues en roumain très facilement.

Conclusion

La traduction que nous avons étudiée est réalisée par une praticienne roumaine, ce qui a une influence significative sur son travail. La proximité géographique de la Russie et de la Roumanie est un avantage pour la traduction, car les idées liées au régime politique, aux réalités quotidiennes et même au climat sont comprises et transmises plus naturellement. Nous avons découvert que la compatibilité des cultures source avec la culture d'arrivée a permis la création d'un texte homologue qui respecte le sens et la nature du texte initial.

La traduction en roumain du *Testament français*, roman distingué avec le prix Goncourt, le prix Médicis et le prix Goncourt des Lycéens l'année de sa parution, s'imposait le plus tôt possible. À l'aide de la traduction de Virginia Baci, le public roumain a pu savourer la pseudo-autobiographie (Clément, 2009 : 10) de Makine et l'immense fresque des vastes plaines de Sibérie pendant l'ère soviétique. La richesse des symboles culturels présents dans le roman en font une matière de recherche particulièrement intéressante pour la traduction du texte et des cultures.

Note : Contribution réalisée dans le cadre du programme CNCS PN-II-ID-PCE-2011-3-0812 (Projet de recherche exploratoire) *Traduction culturelle et littérature(s) francophone(s) : histoire, réception et critique des traductions*, Contrat 133/27.10.2011.

Corpus

MAKINE, Andreï, *Le testament français*, Editions Mercure de France, Paris, 1995, ISBN 2-7152-1936-9, 311p.

MAKINE, Andreï, *Le testament français*, Editura Univers, București, 1997, ISBN 973-34-0470-5, 209 p.

Bibliographie

CORDONNIER, Jean-Louis, « Aspects culturels de la traduction : quelques notions clés » in *Meta, journal des traducteurs / Meta: Translator's Journal*, vol.47, no.1, 2002, pp.38-50

<http://www.erudit.org/revue/meta/2002/v47/n1/007990ar.pdf>

DELISLE, J., WORDSWORTH, J., (VIIe chapitre) *Les traducteurs dans l'histoire*, Les Presses de L'Université d'Ottawa/Éditions UNESCO, 1995, ISBN PUO 2-7603-0412-4, ISBN UNESCO 92-3-203138-8

http://books.google.ro/books?id=b6ujqR43m58C&pg=PA193&hl=ro&source=gbs_toc_r&cad=4#v=onepage&q=fluides&f=false

KOMISSAROV, V.N., « Language and Culture in Translation: Competitors or Collaborators ? » in *TTR : traduction, terminologie, rédaction*, vol.4, no.1, 1991, pp. 33-47

<http://www.erudit.org/revue/ttr/1991/v4/n1/037080ar.pdf>

LEDERER, Marianne, « Traduire le culturel » in *Palimpsestes*, (sous la direction de) Paul Bensimon et Didier Coupaye, no. 11, 1998, Presses de la Sorbonne Nouvelle, ISBN 2-87854-137-5, pp. 161-172

BALLARD, Michel, « La traduction du nom propre comme négociation » in *Palimpsestes*, (sous la direction de) Paul Bensimon et Didier Coupaye, no. 11, 1998, Presses de la Sorbonne Nouvelle, ISBN 2-87854-137-5,

CLEMENT, Murielle Lucie, *Andreï Makine. (Etudes réunies et présentées par Murielle Lucie Clément)*, Editions Rodopi, 187 p.

MOUNIN, Georges, *Les belles infidèles*, Presses Universitaires de Lille, 1994, ISBN 2-85939-459-1 (1e édition parue en 1955 aux Cahiers du Sud)

EXHIBER LA DIFFICULTE DU DIALOGUE ORIENT – OCCIDENT POUR MIEUX LA SURMONTER? UNE LECTURE DE *PARAGES* DE THEODORE CAZABAN

Gina PUICĂ, Assistant Professor, PhD, Université de Strasbourg and "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: The article „Display the difficulty of dialogue between Orient and Occident in order to overcome it? A reading of Parages of Théodore Cazaban” will comment the conception of Theodor/Théodore Cazaban (born in Romania in 1921 and exiled in France since 1947) of the dialogue between Orient and Occident, as it is shown in its unique novel Parages (1963). Exiled as an anticommunist from the very beginning, Cazaban, because of his discretion on the literary scene and his limited productivity, remained a voice on the margins, but very representative of the frustrations and other complains of Romanian intellectuals who were exiled in France. If some of his ideas are inspired from the books of René Guénon (rejection of the occidental world through a criticism of rationalism, progressivism, materialism, and even humanism), Cazaban is nevertheless one of those writers Antoine Compagnon described as being modern in so far as they are first of all antimodern (Les Antimodernes, de Joseph de Maistre à Roland Barthes, Paris, Gallimard, 2005), “caught in the whirls of History but unable to abandon the past”.

Keywords: Theodor/Théodore Cazaban, Romanian Francophonie, literature of exile, modernity, anti-modernity.

Né en 1921 à Fălticeni, Theodor (Théodore) Cazaban¹ quitta la Roumanie en 1947 pour ne jamais y revenir. Son parcours intellectuel et plus largement existentiel se confond avec toute l'histoire de l'exil roumain anticommuniste, dont il reste un représentant de tout premier ordre. Pendant longtemps impliqué politiquement, il œuvra surtout comme journaliste. Du point de vue strictement littéraire, après avoir produit quelques écrits en roumain avant de prendre la voie de l'exil, il attendra le début des années 1960 pour publier en français. Ce sera *Parages*, que Gallimard fera paraître en 1963, et qui restera son unique roman, et son seul ouvrage publié jusqu'à présent en France.

Sensible aux innovations littéraires dans l'air du temps, Cazaban croise formellement le mouvement du Nouveau Roman français, alors en pleine vogue à Paris, mais il s'en démarque aussi par sa quête d'une spiritualité dont les nouvelles écritures en général s'étaient débarrassées. S'y ajoute un certain nombre d'idées et de convictions qui avaient cours dans les rangs des exilés roumains à Paris, ces derniers pour la plupart en guerre non seulement avec la Roumanie communiste, mais aussi avec la France qu'ils jugeaient trop complaisante face aux doctrines de gauche, et dans les valeurs de laquelle ils refusaient en partie de croire.

A la longue, ce divorce idéologique devint un refus plus large et explicite de l'Occident contemporain. Voyons comment cette idéologie fut travaillée par Cazaban dans *Parages*.

¹ Théodore Cazaban est le nom sous lequel l'écrivain a signé les écrits en langue française (*Parages*, mais aussi des pièces de théâtre non publiées et non jouées), raison suffisante pour l'adopter ici, aux dépens de son nom d'origine, Theodor Cazaban.

Le modèle René Guénon

Dans *La crise du Monde moderne*², ouvrage ayant durablement marqué l'auteur de *Parages*, René Guénon oppose l'Occident (moderne), décrit comme « civilisation proprement antitraditionnelle », à « toutes les civilisations qui sont demeurées fidèles à l'esprit traditionnel, et qui sont les civilisations orientales »³. Dans la conception « traditionnelle », métaphysique de Guénon, rattachée à la *philosophia perennis*⁴, la civilisation moderne qui s'est développée en Occident, de manière accélérée depuis quelques siècles, subit une crise grave et elle est destinée à périr comme d'autres civilisations ont disparu avant elle, ne laissant derrière que d'infimes traces⁵. Guénon fait aussi le lien entre cette fin de la civilisation occidentale, qu'il sent toute proche, et la fin d'un cycle cosmique, et synthétise le tout par l'idée que « les déséquilibres partiels et transitoires concourent finalement à la réalisation de l'équilibre total »⁶. Au cataclysme attendu, succéderait ainsi non seulement « un simple redressement » nécessaire, « mais une rénovation totale »⁷.

Qu'est-ce qui marque cette civilisation occidentale crépusculaire et qui gêne tant Guénon – et tous les tenants de la vision « traditionnelle », à des degrés plus ou moins importants ? Le rationalisme, parce qu'il nie « expressément tout ce qui est d'ordre supra-rationnel » ; l'humanisme (auquel est associé l'individualisme), parce qu'il réduit tout « à des proportions purement humaines », fait « abstraction de tout principe d'ordre supérieur », et parce que, symboliquement, il détourne « du ciel sous prétexte de conquérir la terre » ; « la supériorité de l'action sur la contemplation » ; la fragmentation et la spécialisation promues par la science moderne ; la dispersion du religieux, depuis la naissance du Protestantisme, en une multitude de sectes ; la négation « de toute hiérarchie sociale » ; les principes d'égalité, de progrès, et autres « dogmes laïques » ; le matérialisme.⁸

Tous ces aspects, considérés très majoritairement comme autant d'acquis de la société moderne, constituant des avancées certaines dans la recherche de la facilitation de la vie humaine, la rendant plus digne et plus juste, sont dénoncés par l'homme de la Tradition en raison du souci majeur et quasi unique qui est le sien de préserver et de cultiver la recherche du « Principe » (les racines) aux dépens de ses manifestations (les branches), qui peuvent être

² René Guénon, *La Crise du Monde moderne*, Paris, Gallimard, « NRF », 1946.

³ *Ibid.*, pp. 30-31.

⁴ Dans la *Philosophia perennis*, telle qu'elle fut redéfinie au XXe siècle par René Guénon, les préceptes en sont considérés comme remontant à des temps immémoriaux et appartenant à toutes les traditions véritables. Cette « Tradition primordiale » est censée se transmettre par initiation dans de rares cercles d'élus. Selon René Guénon, pour que l'initiation soit réussie, c'est-à-dire que l'aspirant accède à une connaissance supra-rationnelle du Divin, il faut au préalable réaliser les états supérieurs de son être et parvenir à l'union entre son individualité et le Principe. Guénon considère que la Modernité est incompatible avec la *philosophia perennis* - d'où le rejet de l'idée de progrès, et le verdict sans appel à l'égard du contemporain, vu comme limite extrême du *Kali Yuga* (l'âge sombre dans la cosmologie hindoue).

⁵ René Guénon, *La Crise du Monde moderne*, op. cit., p. 8.

⁶ *Ibid.*, p. 13.

⁷ *Ibid.*, p. 27.

⁸ *Ibid.*, pp 22, 26, 46, 74-77, 85. La pensée « traditionnelle », « ésotérique » de Guénon, pour théorique qu'elle soit dans son élitisme (ne serait-ce que parce que son auteur était un admirateur des vertus de la contemplation), s'apparente, certes, à des visions totalitaires, quand elle est détournée de ses objectifs et de son contexte. Notre but n'est pas ici, on l'aura compris, d'encenser ce type de vision, mais d'expliquer l'impact qu'elle a pu avoir sur Cazaban.

multiples. C'est d'ici que partent toutes les incompréhensions entre tenants de la Tradition et modernistes.

Cazaban puise assez librement dans les idées de Guénon. Et il n'est sans doute pas aussi proche de lui comme on pourrait le croire, et comme il l'a peut-être cru lui-même par moments. Certes, *La crise du Monde moderne*, ouvrage dont au fil du temps il recommande la lecture à nombre d'amis⁹ a eu une influence décisive sur lui, mais ce n'est qu'un des ouvrages dans lesquels Cazaban a pu trouver, sinon des réponses, du moins une certaine résonance avec ses pensées et préoccupations, et peut-être frustrations. Une autre influence – et dans une direction assez proche – vint du côté d'Ortega Y Gasset et *La révolte des masses*¹⁰.

Par-delà l'antimodernité..., la modernité

Mais, quel que soit le degré d'influence directe ou indirecte de tel ou tel esprit ou livre sur la pensée de Cazaban, ce qu'il demeure encore et surtout c'est que pour être un parfait écrivain antimoderne, l'auteur de *Parages* est proprement un écrivain... moderne.

Ce paradoxe a clairement été expliqué par Antoine Compagnon, dans un ouvrage devenu classique : *Les Antimodernes, de Joseph de Maistre à Roland Barthes*¹¹. Compagnon distingue ainsi les écrivains antimodernes des écrivains traditionalistes – ces derniers vus comme des « champions du *statu quo* », « conservateurs et réactionnaires de tout poil, [...] immobilistes et [...] ultracistes, [...] scrogneugneux et [...] grognons »¹², alors que les premiers, depuis Baudelaire, tout au moins, sont les créateurs mêmes de la modernité littéraire – celle qui a survécu aux naufrages du temps impitoyable, par-delà les modes passagères.

Certes, Cazaban est fortement déçu par différents aspects de son temps, il est même plus d'une fois « grognon », voire « ultraciste », mais il ne s'y réduit pas, car il n'en est pas moins un moderne – un moderne déniaisé, pas dupe de la fable progressiste, « pris dans le mouvement de l'histoire mais [également] incapable de faire son deuil du passé », un moderne malgré lui, à son corps défendant, vu « de dos », « moderne en lui-même », en « haine de soi en tant que moderne », vivant « sur le fil du rasoir », vivant surtout sa modernité « comme un arrachement »¹³.

Né après la Révolution française de 1789, l'antimoderne se démarque du traditionaliste, qui est de toutes les époques, par sa « moderne sensibilité antimoderne »¹⁴, et la littérature – française en l'occurrence – est pratiquement constituée d'antimodernes dans tout ce qu'elle a de plus remarquable, comme le démontre encore brillamment Antoine Compagnon :

De Chateaubriand à Proust au moins, entre le *Génie du christianisme* et *A la recherche du temps perdu*, en passant par Baudelaire et tant d'autres, le génie antimoderne s'est réfugié dans la littérature, et dans la littérature même que nous

⁹ Paul Barbăneagră (Paul Barba-Negra) est le plus connu d'entre eux. A ce titre, il exprima à plusieurs reprises sa gratitude envers Cazaban.

¹⁰ La première édition originale de cet ouvrage fut publiée en 1929.

¹¹ Antoine Compagnon, *Les antimodernes, de Joseph de Maistre à Roland Barthes*, Paris, Gallimard, « NRF », 2005.

¹² *Ibid.*, p. 7.

¹³ *Ibid.*, pp. 13, 441, 8, 252, 12.

¹⁴ *Ibid.*, p. 9.

qualifions de moderne, dans la littérature dont la postérité a fait son canon, littérature non traditionnelle mais *proprement moderne car antimoderne*, littérature dont la distance idéologique est inséparable de son audace littéraire, à la différence de l'œuvre mûre de Bourget, Barrès ou Maurras¹⁵.

De toutes les époques de l'après 1789, ne se réduisant pas à un « type unique », les écrivains antimodernes, « réactionnaires de charme », constituent « le sel du moderne »¹⁶, et ils ne s'éteignent pas avec Proust, ni peut-être avec Julien Gracq, à propos duquel Compagnon affirme qu'il pourrait avoir raison de ses contemporains, les nouveaux romanciers dans la mémoire de la postérité. L'antimoderne semble être fait pour durer, car il s'affranchit lui-même des accidents de l'Histoire. Et ses nombreuses contrariétés, les contradictions et les malentendus qu'il crée, sa « rage tonifiante », son « esprit outrancier » lui évitent « la malchance d'être compris, la pire qui puisse s'abattre sur un auteur »¹⁷, comme le dit Emil Cioran.

Signe, entre autres, que Cazaban garde une certaine distance par rapport à Guénon, qu'il adapte surtout sa pensée, qu'il y puise librement son inspiration en écrivain... moderne, qu'il trouve des ressources ailleurs, est le fait que dans *Parages*, ce n'est pas le sujet-narrateur, double évident de l'auteur, qui est le vrai porte-parole de cette pensée traditionnelle, antimoderne, réactionnaire, mais Jean, un compatriote du narrateur dont celui-ci répercute la voix, et qui assure ainsi la caricature du narrateur, quant à la question de l'Occident notamment.

Le choc des civilisations

Mais, tout en critiquant légèrement Jean de ne pas avoir dépassé un certain stade, de ne pas s'être adapté, le narrateur n'en affirme pas moins que son ami est, d'un point de vue « très limité » et « moral » (*Parages*, p. 37), meilleur que lui-même. Proche et distant de Jean, il décrit non sans verve les impressions toujours savoureusement scandalisées de ce dernier :

Je me suis rappelé surtout son attitude de suprême patience ou de sagesse devant Mme Clamet qui lui reprochait « tout ce bazar » (il faut en convenir qu'il y a chez lui un terrible désordre) et son regard derrière les lunettes qui semble vouloir retenir à l'intérieur de l'orbite, pour une éternité méchante, tout ce qui d'une manière ou d'une autre (car Mme Clamet n'est qu'un prétexte) est « occidentale », c'est-à-dire énorme, tatillon, lunatique et fadasse... / [...] ... un doigt sur le journal, latéralement, comme pour signifier la vanité de tout commentaire, voilà Jean qui me fait lire : « Le dieu du Rock retrouva sa Cadillac jaune entièrement recouverte de numéros de téléphone écrits avec des bâtons de rouge à lèvres... ». Voilà Jean qui juge l'Occident, voilà l'index de Jean, mais non l'auriculaire, pour la distance, qui fixe l'Occident sur la table de son laboratoire... / ... et alors il n'y a que les lunettes qui brillent et non pas les yeux ; je sais qu'il se dit « l'Occident, quoi ? » et qu'il essaie d'oublier. (*Parages*, p. 35-36)

¹⁵ *Ibid.*, p. 10. C'est nous qui soulignons.

¹⁶ *Ibid.*, p. 448.

¹⁷ Cioran, *Joseph de Maistre. Essai sur la pensée réactionnaire* (1957), in *Œuvres*, Paris, Gallimard, « Quarto », 1995, pp. 1521, 1519, 1520.

C'est à cette voix rapportée que Cazaban confie donc essentiellement le soin de s'attaquer dans son roman à ce qui est occidental et qui lui semble représenter une dérive du contemporain. Il n'en reste pas moins vrai que le narrateur partage certains des points de vue de Jean, mais cette proximité idéologique fait plus partie de son passé.

Tel qu'il se décrit au présent de la narration, le narrateur a entre-temps évolué, quitté nombre de ses anciennes positions, est devenu plus nuancé, sait faire la part des choses. Il n'est plus dans cet « équilibre pétrifié de colères contradictoires et d'étonnement unique en Occident » - période à propos de laquelle il ajoute entre parenthèses : « c'était l'époque où je voulais m'acheter un appareil photographique, pour l'Occident, justement, pour me venger » (*Parages*, p. 37). C'est une époque de flou dans les souvenirs du narrateur, correspondant à l'« indistinction » dans laquelle ses compatriotes continuent de rester « engloutis jusqu'à un certain point, jusqu'au cou, pas plus, par l'Histoire » (*ibid.*). Et ne se demande-t-il pas d'ailleurs, quand l'image de Jean en vient à se former dans son esprit, s'il continuerait à le voir s'ils n'habitaient pas tous deux la même maison ? Et il ajoute : « le sentiment que j'ai de lui [de Jean] s'est formé l'espace d'un instant et une onde d'ennui est passée » (*Parages*, p. 35).

Quoi qu'il en soit, le narrateur et Jean n'ont pas d'autre sujet de conversation hormis l'Occident. Et même si le premier a dépassé le stade le plus passionnel dans la critique de l'Occident, il se souvient de l'époque où il se plaisait à faire part à Jean, mais aussi à Vincent, l'ami étranger, de son curieux projet

de composer avec des matériaux divers, hasardeux, une « chronique de l'intolérable », en cueillant des opinions politiques des experts, ou des faits divers, aussi divers que possible : des comptes rendus dans les journaux sur les crimes surtout, horribles, significatifs, ou les histoires de suicide des vieux, et même des images heureuses – pourquoi pas ? – de la vie : la concierge pacifique qui va s'acheter des salsifis, la Nordique qui fait de l'auto-stop, le noir qui danse et la princesse avec le clarinettiste ; et puis les foules avec leur « droit au bonheur », les déjeuners sur l'herbe quand l'Histoire va au pique-nique et les révolutionnaires à la pétanque dans un crépuscule méridional attendri, la sautologie [sic !] qui est une caractériologie, les images des parades de chars fleuris en Amérique, et des ballets sur glace... pour la splendeur vide me disais-je, pour la visualité, pour la joie complète de la rétine humide, exacte, du public, ou de la majorette, pour la joie, un point c'est tout ! Ah mais !... (*Parages*, pp. 57-58)

Dans cette énumération d'éléments composant cette possible « chronique de l'intolérable », selon le narrateur, se distingue d'abord l'intolérance du sujet. C'est en exilé souffrant qu'il parle ici. Un exilé qui n'a encore franchi nul pas, qui est dans le tourment, dans un entre-deux mondes désespérant.

Au grand thème de l'Occident, sont associés pêle-mêle des concepts et des réalités comme agglomération urbaine, démocratie, vacuité, fuite effrénée en avant, et même le paysage :

Le paysage, voilà le coupable ! la forme, voilà le fond du problème. Je mettais en cause le paysage industriel, le XIXe siècle, et pas seulement le XIXe, les grandes agglomérations urbaines, j'accusais les architectes pour l'existence des cours intérieures horribles et qui orientent mal tant d'appartements habités... encore

ceux qui donnent sur la rue ne sont pas trop privilégiés si l'on considère que la rue est elle aussi un trou où il pleut, bref, je déplorais cette fatalité et cette propension moderne de regarder dans les trous. Apportera-t-elle la Cadillac panoramique quelque remède à cette situation ? Le sens de l'histoire, je me disais, en dépend, beaucoup plus que du nez de Cléopâtre, et j'ai eu [...] la sagesse de demeurer plus que sceptique : c'est que le monde entier dans sa phase actuelle, peut bien être considéré comme une espèce de trou ou, si l'on veut, engagé dans une descente accélérée vers des bas-fonds humides et sombres. (*Parages*, p. 134)

Dans cette critique du monde moderne, sous l'angle de l'urbanisme et des nouvelles relations humaines qu'il instaure, c'est aussi en Européen oriental que Cazaban parle ici – cet Oriental né dans l'entre-deux-guerres, élevé dans une ambiance rurale et bucolique, à population homogène, dans le respect de la grandeur, de l'effort ascétique, de la hiérarchie des êtres et des choses. *Parages* est aussi un livre d'exil, et le livre d'un exilé, ne l'oublions pas.

Et c'est, en partie, justement en vertu d'un mode de pensée hérité et qu'il n'a plus les moyens de développer qu'il oppose ici une résistance tenace aux milieux cosmopolites, vus, selon cette vision traditionnelle, comme promoteurs de la médiocrité, de la complaisance indifférente, de l'insignifiant, de la vacuité ; et comme producteurs d'une nouvelle forme de déshumanisation. Celui qui dans son exil a longtemps été condamné à vivre dans des chambres d'hôtel, voire à l'asile, et qui entre dans les maisons habitées « comme dans un temple » (*Parages*, p. 179), est choqué par le drame moderne de la solitude, par les liens familiaux distendus, par l'individualisme dramatiquement galopant.

A sa façon donc – et de plusieurs façons –, *Parages* illustre un choc intellectuel des civilisations. Mais ce choc intellectuel des civilisations n'a pas attendu, pour se produire en France, que viennent les exilés anti-communistes de l'Europe de l'Est et qu'ils y dispensent leur « vérité réservée » (*Parages*, p. 38). Ce *clash* est ancien. Il est indissociable de la naissance de la Modernité, dont l'un des produits dérivés est l'anti-modernité littéraire elle-même.

La contestation impuissante du présent occidental est le fruit du scepticisme historique en général, et elle implique une mise en cause de l'évolutionnisme. Parlant de Joseph de Maistre et de Chateaubriand, Compagnon remarque leur « doute essentiel qui les rend antimodernes et [qui] fait le charme de leurs propositions les plus touchantes et scandaleuses »¹⁸.

Après avoir brièvement évoqué la possibilité d'une « Cadillac panoramique », tant soit peu capable d'élever la vue sinon l'esprit, Cazaban renonce à se la figurer. Car il est convaincu, comme Cioran, que « l'idée de progrès déshonore l'esprit »¹⁹. L'évolution temporelle est une descente de plus en plus accélérée et inconfortable pour l'esprit, qui dans le « trou » et les « bas-fonds humides et sombres » trouve de moins en moins de ressources pour survivre. « Trou » et « bas-fonds humides et sombres » sont donc des figures d'un manque de confort historique patent, où l'unique issue attendue n'est plus qu'un « cataclysme » qui résorbe et transforme tout.

¹⁸ Antoine Compagnon, *op. cit.*, p. 75.

¹⁹ Cioran, *De l'inconvénient d'être né* (1973), in *Œuvres*, Paris, Gallimard, « Quarto », 1995, p. 1353. Le propos est cité aussi par Antoine Compagnon, *op. cit.*, p. 62.

La faible tolérance face à la médiocrité, ou à ce qui est perçu comme tel, est détectable dès l'ouverture du livre, quand le narrateur se montre excédé par la présence des autres – les jeunes, surtout :

Ils sont de trop, ils sont trop. Tous. Les deux jeunes, par exemple, à ma gauche [...] Ils sont là et ils me pèsent ; à moi de faire en sorte qu'ils ne soient plus, qu'ils ne soient pas, à moi de m'en défaire (*Parages*, p.7).

Avant de se lancer dans sa « quête » intérieure, le narrateur a besoin de s'assurer d'un bon confort ambiant. Et pour trouver ce confort, pour s'éviter ennui et irritation, il doit « abolir » (*Parages*, p. 7) la présence des autres, se ménager un espace de solitude parmi eux, en établissant une « nécessaire distance » (*ibid.*) par rapport à tous. Ce « curieux désir d'être seul, de plus en plus seul » (*Parages*, p. 8) au milieu de la foule, est encore, par excellence, une position antimoderne, la position élitiste de celui qui ne peut complètement adhérer à un temps et à des milieux dans lesquels il est pourtant contraint de vivre. Ainsi de l'auteur même, qui, pour être un pourfendeur des foules, de la grande ville, du bruit industriel, de la jeunesse, *et caetera*, ne peut s'empêcher de s'y ménager un refuge et de travailleur depuis cet espace de l'altérité.

« Jeunesse stupide »

Quoi qu'il en soit, le divorce est clairement signé entre sujet-narrateur-personnage et cette jeunesse fière de son temps, « jeunesse stupide », associée à la « classe inférieure et à la standardisation » (*Parages*, p. 50), cette jeunesse qui réclame « tous les droits et aucune obligation »²⁰, comme l'analysait, et non sans s'inquiéter, Ortega y Gasset, cette jeunesse opposée à l'autre jeunesse, celle des vieux temps, « jeunesse offensée par l'injustice fondamentale, ou bien plutôt, par la laideur, [...], par la comédie, [...], par la bêtise ; finalement par l'insignifiance » (*Parages*, p. 57). « [J]'ai toujours aimé la jeunesse... / ... quand elle souffre, évidemment, et non pas quand elle gueule » (*ibid.*), affirme encore le narrateur cazabanien, pour mieux marquer ses distances, et préciser ses positions.

La distance hautaine affichée à l'endroit de la jeunesse qui évolue sous ses yeux trouve justification en ce qu'elle représente la catégorie qui va toujours plus loin dans l'illustration et l'aggravation de ce que Ortega Y Gasset nommait « l'homme-masse », cet individu « vidé [...] de sa propre histoire, sans entrailles de passé », à qui « manque un "dedans", une intimité inexorablement, inaliénablement sienne, un moi irrévocable », toujours prêt, au contraire, à « feindre qu'il est ceci ou cela » - enfin, « l'homme sans la noblesse qui oblige »²¹.

En vrai antimoderne – pris dans son temps, en résonance avec lui, mais décidément contre lui –, Cazaban perçoit, comme son narrateur, et avec une sensibilité accrue, la tendance qui se dessine dans la société : les révoltes qui sont dans l'air du temps, résultat de ce que René Guénon nomme « chaos social »²², et qui sont le fait de ces « héritiers » ingrats, enfants gâtés

²⁰ José Ortega Y Gasset, *La révolte des masses*, traduit de l'espagnol par Louis Parrot, avec une préface de l'auteur, Paris, Stock, 1961, p. 246. C'est un des livres phares de Théodore Cazaban, qu'il cite à plusieurs reprises dans un livre d'entretiens avec Cristian Bădiliță (*Captiv în lumea liberă*, cu o postfață de Al. Paleologu, Cluj, Echinoc, 2002 ; 2e édition, Galaxia Gutenberg, „Cartea vie”, Târgu-Lăpuș, 2010).

²¹ José Ortega Y Gasset, *op. cit.*, p. 19.

²² René Guénon, *op. cit.*, pp. 7, et 83-95 notamment.

de l'histoire humaine²³, mus, entre quelques autres choses, par un « respect presque mystique, exclusif, de la coucherie » (*Parages*, p. 142), et dont les autres préoccupations essentielles tournent autour des jeux et du sport²⁴, au mépris de « certaines vertus masculines et aristocratiques » et des « bons critères de jugement » (*Parages*, p. 60).

Vitupérations antimodernes

Il en résulte, chez le sujet cazabanien, un fort sentiment d'exaspération devant le concept très galvaudé de « vie », ou plutôt de « droit à la vie » – une vie heureuse, cela s'entend, réclamée par des « masses montantes et grouillantes », dont « la bonne conscience se situe à mi-chemin entre la lune et la mauvaise foi » (*Parages*, pp. 142-143) :

« La vie ! » Car voilà le mot lâché ! « C'est la vie ! » Les grands mots ! Les gros ! Graves, gras et gros comme des maréchaux ! Voilà l'offense qu'on me jette au visage, la grimace qu'on veut me coller, la grimace écrasée sur mon visage, la limace, la contorsion, la comédie, la singerie, la « vie ! », qui rassure les salauds, les avancés, ces effacés, ces affaîssés, ces faussaires, ces falsifiés, ces salsifis, menteurs surtout ces efficaces, avec leurs formules, leurs mots : « L'amour de la vie », « le droit au bonheur » (mais non ! mais pourquoi « le droit au bonheur ? » Pourquoi ? De quel droit ?). « Le bonheur est une idée neuve en Europe ! Une idée ! le bonheur... une idée ! En Europe ! Sic ! Et aux Antilles ! Et un droit. Plouf ! le droit des lampistes ! Mme Clamet et Mme Belvoux, Vincent !!!... ou bien : « Sourire à la vie », « du soleil plein le cœur ! ». Debout les mots ! A Aubervilliers, à Sceaux, à Toronto et à Copacabana ! Les mots, les homonymes, les synonymes, dévergondés, grossiers, agglutinés, les scarabées, les Caraïbes, les paronymes, avec leur gros bon sens rouge qui tache, leur consistance, prenez-en donc ! Régalez-vous, pas cher, mesdames !... A moi ! On me dit ça à moi ! à moi, qui dans ce monde-là où la concierge pacifique va s'acheter des choux-fleurs, où les pays naissent du métissage entre un ordre religieux et une compagnie pour l'exploitation des bananes et pullulent, pour que Vincent puisse faire ses analyses, dans ce monde... où j'ai tout de même des attaches, suis, devrais être le soldat de la vérité, de la fidélité, de l'honneur, le soldat résistant, le vigile sur les remparts, la vigie, le réactionnaire superbe, emblème à la proue, Gibelin pour la Syrie, argonaute sur une mer propre et à rebours... (*Parages*, pp. 228-229).

C'est pour donner une idée très précise de la virulence du propos que nous avons laissé couler la citation. On a ici à faire à un certain « ton », à une certaine « voix », à un certain « accent » et à un « style » spécifique. C'est à son style (aussi) que l'on reconnaît l'antimodernisme. Compagnon parle dans ce cas d'une « figure de style » qui s'appellerait « vitupération », « imprécation » ou « vocifération »²⁵ - c'est l'attitude de celui qui se bat pour une cause perdue d'avance, qui combat ce qui ne cesse de croître et de se développer. « L'énergie du désespoir, la vitalité désespérée donnent une éloquence qui peut toucher au sublime »²⁶.

²³ Ortega Y Gasset, *op. cit.*, p. 146.

²⁴ *Ibid.*, p. 148.

²⁵ Antoine Compagnon, *op. cit.*, pp. 17, 137.

²⁶ *Ibid.*, p. 137.

C'est en amoureux transi des mots, dissertant à leur propos avec l'amertume de l'amant trompé, que Cazaban s'exprime ici. Les mots (des autres) sont déclarés coupables et toujours considérés de trop. L'erreur fatale du contemporain est, dans la conception de l'antimoderne – et de Cazaban en particulier –, celle d'abuser des mots, de mots coupés de leur source vivante, de leur réalité. La parole est instrumentalisée, asservie à l'insignifiance et à l'idéologie des bons sentiments, elles-mêmes élevées en étalons du nouvel humanisme.

Haro sur l'humanisme, la démocratie, l'Histoire, le progrès et autres « dogmes laïques » (Guénon)

C'est aussi cela, cette pléthore de mots jaillissant de partout, mais revenant à ce que Ortega Y Gasset nommait « répertoire d'idées toutes faites »²⁷, ou encore « rafale de tromperie générale »²⁸, une pure rhétorique dénuée de contenu, qui explique la remise en cause sévère de l'humanisme, tel que proclamé par les hommes nouveaux, à l'aide des nouveaux moyens d'information. D'où aussi sa critique très dure de l'idée de démocratie et de progressisme, et, plus largement, de l'Histoire, qui avance oublieuse de son propre passé, induisant l'idée que l'époque contemporaine vaut plus que toutes les autres, alors qu'elle profite amplement du travail des précédentes. Notons l'ironie cazabaniennne au sujet de l'Histoire (de son évolution), lorsque l'écrivain en vient à rappeler, par la voix de son narrateur-personnage, les rapports qu'il juge habituellement opportun d'établir « entre la "Weltanschauung" d'une majorette et le sens de l'Histoire » (*Parages*, p. 67) !

Ce n'est pas sans rapport avec ce discrédit jeté sur les formes d'expression favorisées par le temps présent que le silence et le retrait fascinent l'écrivain antimoderne. Et Cazaban en fournira la preuve en quelque sorte éclatante.

Guénon, lui, critiquait ouvertement et sans appel l'humanisme en tant que « programme de la civilisation moderne »²⁹ tout court. Ce qu'il imputait surtout aux défenseurs effrénés de l'humanisme, c'était le fait qu'ils réduisaient tout à des proportions humaines :

En voulant tout ramener à la mesure de l'homme, pris pour une fin en lui-même, on a fini par descendre, d'étape en étape, au niveau de ce qu'il y a en celui-ci de plus inférieur, et par ne plus guère chercher que la satisfaction des besoins inhérents au côté matériel de sa nature, recherche bien illusoire, du reste, car elle crée toujours plus de besoins artificiels qu'elle n'en peut satisfaire³⁰.

Sans doute moins net dans son jugement à l'encontre de l'humanisme, Cazaban semble, lui, le critiquer, ainsi que d'autres semblables « dogmes laïques », d'abord parce qu'il soupçonne ceux qui s'en font les défenseurs de faillir du point de vue de la vérité, de « jouer la comédie » (l'expression revient à plusieurs reprises dans *Parages*). Ainsi, ce sont plus leurs slogans, et certains mélanges des genres, jugés insupportables, qu'il met en cause, et moins les concepts eux-mêmes ou la réalité qu'ils désignent.

²⁷ Ortega Y Gasset, *op. cit.*, p. 114.

²⁸ *Ibid.*, p. 154.

²⁹ René Guénon, *op. cit.*, p. 26.

³⁰ *Ibid.*

Comme on a vu, le narrateur dénonce avec hargne dans *Parages* les projets qui font que des pays « naissent du métissage entre un ordre religieux et une compagnie pour l'exploitation des bananes » (*Parages*, p. 228) ; ou encore « la foi non pas religieuse mais égalitaire, des peuples vacanciers et atlantiques, qui fait que la démocratie déteint même sur le ciel » (*Parages*, p. 151). Cazaban rejoint ici à nouveau Guénon, qui déplorait la « dégénérescence » de la religion en « moralisme » et le passage de la doctrine « au second plan », phénomènes dont les causes devaient être cherchées, selon l'auteur de *La Crise du Monde moderne*, dans « la dispersion en une multitude toujours croissante de sectes, dont chacune ne représente que l'opinion particulière de quelques individus »³¹.

Pour conclure : la difficulté du dialogue comme source d'écriture

Ce qui précède ne constitue que quelques-uns des points de litige que Théodore Cazaban trouva dans les manifestations les plus saillantes de cet esprit de la modernité si bien incarné par l'Occident, et qu'il dénonce dans *Parages* tantôt avec distance, tantôt avec passion. Le malaise de l'écrivain exilé, partagé par d'autres de ses conationaux dépayés, alla donc dans le sens d'un relatif refus du temps présent, et le conduisit à se réfugier momentanément dans des thématiques réactionnaires, avant de lui faire adopter le silence. En cela, Cazaban semble rejoindre à nouveau Guénon, lequel, considérant le « formalisme de la 'lettre' » comme étant l'« une des variétés du 'matérialisme' »³², invitait l'homme de la Tradition à s'exprimer le moins possible.

Mais il serait très réducteur de ne voir dans l'auteur de *Parages* qu'un intellectuel en divorce avec son temps et l'épigone d'un penseur ayant résolument tourné le dos à l'Occident. Car il apparaît, au contraire, que la difficulté du dialogue avec ses contemporains fut pour Cazaban source d'une écriture irréductiblement sienne dont les quelques citations présentées dans cet article donnent une idée.

Bibliographie

Corpus d'étude :

Cazaban, Théodore, *Parages*, Paris, Gallimard, « NRF », 1963.

Ouvrages cités :

Cazaban, Theodor en dialogue avec Bădiliță, Cristian, *Captiv în lumea liberă*, avec une postface de Al. Paleologu, Cluj, Echinox, 2002 ; 2e édition, Galaxia Gutenberg, „Cartea vie”, Târgu-Lăpuș, 2010.

Cioran, Joseph de Maistre. *Essai sur la pensée réactionnaire* (1957), in *Œuvres*, Paris, Gallimard, « Quarto », 1995, pp. 1519-1559.

Cioran, *De l'inconvénient d'être né* (1973), in *Œuvres*, Paris, Gallimard, « Quarto », 1995, pp 1267-1400.

Compagnon, Antoine, *Les antimodernes, de Joseph de Maistre à Roland Barthes*, Paris, Gallimard, « NRF », 2005.

³¹ *Ibid.*, pp. 74-75.

³² *Ibid.*, p. 129.

Gasset, Y Ortega José, *La révolte des masses*, traduit de l'espagnol par Louis Parrot, avec une préface de l'auteur, Paris, Stock, 1961.

Guénon, René, *La Crise du Monde moderne*, Paris, Gallimard, « NRF », 1946.

“WARRIORS” BEGINNINGS OF XXTH CENTURY LITERATURE

Alina BAKO, Assistant, PhD, "Lucian Blaga" University of Sibiu

Abstract: The writing of the first middle of XXth century appears as a lucid representation of the society, authentic and of a cruel reality, submitted to an individual and community crisis. In the literature, the permanent threat of war makes the existence of the human being hardly. The writers Camil Petrescu and Hortensia Papadat-Bengescu are the first to use analytical analysis tools. For Romanian writers, membership of the European family was established through an excessive return to adopt a formula from Marcel Proust.

Keywords: war, literature, history, representation, prose

Scrierile începutului de secol apar ca o reprezentare ultralucidă, autentică a societății și trimit la o realitate crudă, supusă crizei individului și comunității. În literatură, amenințarea permanentă a războiului condiționează existența individului care se lasă cu greu scos din starea de inerție de o privire de introspecție asupra propriei ființe, cu instrumentele unui chirurg.

Romanul românesc de la începutul secolului al XX-lea a fost marcat de o puternică influență a literaturii occidentale, de ideile științifice din epocă care s-au dezvoltat cu o impresionantă putere de iradiere. Pentru scriitorii români, apartenența la familia europeană s-a concretizat printr-o excesivă întoarcere spre adoptarea unei formule proustiene. Despre cei care vor marca direcțiile fundamentale, Tudor Vianu anticipează cele două momente ale literaturii române. Cel marcat de Liviu Rebreanu, prin realism și obiectivitate maximă, dar și Hortensia Papadat-Bengescu prin adâncimea analizelor psihologice și noua formulă narativă utilizată în roman: „Împreună cu Liviu Rebreanu, d-na Hortensia Papadat-Bengescu este, fără îndoială, scriitorul care a exercitat o înrâurire mai adâncă asupra dezvoltării romanului nou. Motivele pe care le-a introdus în circulație, adâncimea analizelor, arta caracterizării sale, procedeele întrebuițate se regăsesc din belșug în producția ultimilor ani (...)”¹ Trecerea de la subiectivism la obiectivism, așa cum o dorea Eugen Lovinescu, este revăzută în sensul renunțării la „reziduurile lirice”, specifice prozei sentimentale. Modernitatea devine, în viziunea Hortensiei Papadat-Bengescu „O experiență totodată exclusivă și decisivă. Darul introspecției dus până la măsura lui liminară, poate dus la exces. Șansa de a fi indiscret, cu mare talent.”. Făcând parte, în conștiința criticii, din așa numiții „scriitori proustieni”, alături de Camil Petrescu, cel care analizează cu ochi critic teoria proustiană a romanului, autoarea se detașează de câmpul acesta bătut al încercărilor de încadrare într-o anumită formulă de creație.

Ideea de model implică, încă de la început, o copie imperfectă, un fel de degradare a originalului. În acest sens, avem în vedere formula novatoare a scriiturii Hortensiei Papadat-Bengescu care se detașează de constrângerile legate de dorința inexplicabilă a criticii de a o

¹ Tudor Vianu *Arta prozatorilor români*, București, Editura Minerva 1981, p. 197

încadra într-o anume categorie. Charles Nodier² analizează modul în care anumiți scriitori se raportează la un anume model literar, prin faptul că stilul ar fi, nu cunoașterea și abilitatea de a aplica un anume *techné*, ci viziunea care se creează prin lectura operei. În acest sens, nu este vorba de o apropiere prin intermediul metodei de creației, a stilului, ci ceva mai mult care determină originalitatea scriitorilor români. Analizând literatura franceză, Vladimir Schotter în *Le « Modèle » : un support de création paradoxal en littérature*³ vorbește despre modul în care literatura franceză a explorat anumite opere literare creându-și în felul acesta un stil propriu: „D’une part l’imitation « traditionnelle » : processus qui consiste à transporter, pour les exploiter dans son propre style, les images, les idées ou expressions d’un autre style. C’est par imitation d’ailleurs que s’est développée et enrichie la littérature française, en transférant les matières et sujets antiques en langue médiévale, en langue vernaculaire régionale, en moyen-français, et enfin en français moderne. En témoigne cette remarque de Brunetière: „De toutes les influences qui s’exercent dans l’histoire d’une littérature, la principale est celle des œuvres sur les œuvres”⁴. Așadar, această circulație liberă a ideilor este fecundă din punctul de vedere al creației, așa cum un scriitor este o sumă de cunoștințe dobândite prin lectură. Operele lui Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu conțin nuclee ușor decelabile prin care am putem să le raportăm la textul lui Marcel Proust, dar numai ca idee, așa cum ne-am putea pune întrebarea (fără răspuns sau cu o mulțime infinită de variante) de ce, la nivel tematic, toate marile literaturi ale lumii sunt recurente. „On ne peut imiter qu’un modèle, et un modèle est d’abord le résultat d’une abstraction, construit par une démarche inductive appliquée à un corpus. La dimension statistique découle évidemment d’une nécessité absolue, elle est d’ordre pragmatique : faire reconnaître ce que l’imitation est censée répliquer, et cette ressemblance du mimécrit ne frappe que si ce dernier semble d’abord conforme au plus grand nombre d’œuvres authentiques qu’un même « style » [...] permet de classer ensemble.”⁵

Atmosfera efervescentă de început de secol XX și descoperirile importante din domeniile științifice, cu siguranță determină revoluții, prin contaminare și în celelalte câmpuri disciplinare. În literatură se constată inserarea în peisajul cultural a „sincerității”, prin scrierea de articole programatice⁶, jurnale, mărturisiri. Articolul cel mai des citat în legătură cu proustianismul lui Camil Petrescu este „Noua structură și opera lui Marcel Proust” (1935) în care sunt evidențiate câteva puncte de reflecție asupra romanului scriitorului francez. Din punctul nostru de vedere, articolul, programatic, nu face decât să schițeze modernitatea lui Proust și propriul punct de vedere care se concretizează în identificarea acelei nevoi de realitate primară și introducerea în text a unui narator care să nu mai știe totul despre personaje: „Ca să evit asemenea grave contradicții, ca să evit arbitrarul de a pretinde că

² Charles Nodier, *Questions de littérature légale – Du plagiat, de la supposition d’auteurs, et des supercheries qui ont rapport aux livres*, Genève, Droz, 2003, p.23.

³ Vladimir Schotter, « Le « Modèle » : un support de création paradoxal en littérature », *Babel*, 25 | 2012, 307-326

⁴ Brunetière Ferdinand, *L’évolution des genres dans la littérature française, volume I : L’évolution*, Paris, 2003, p.23.

⁵ Bilous Daniel, « Librement imité de... », dans *Le Goût de la forme en littérature – Actes du colloque de Cerisy du 14 au 21 août 2001 « Écritures et lectures à contraintes »*, Clamecy, collection Formules, Noesis éditeur, 2004.

⁶ Anton Holban mărturisea că „Teoriile scriitorilorl oricare ar fi ele, sunt inutile atunci când vor să aducă mai mult decât grația de paradox, a cărui valoare nu stă în adevăr ci în imagine” apud Hortensia Papadat-Bengescu comentată de Carmen Ligia Rădulescu, Editura Recif, Cluj, 1994, p.31.

ghicesc ce se întâmplă în cugetele oamenilor, nu e decât o singură soluție. Să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc eu... Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti... Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic... Din mine însumi, eu nu pot ieși... Orice aș face, eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi. Artistul nu poate povesti decât propria viziune despre lume... E ceea ce face Proust cu hotărâre și luciditate”⁷. Această unitate de perspectivă, referindu-ne la construcția personajelor este unul din punctele cheie ale noutății de viziune, la fel ca și introducerea fluxului amintirii și implicit a parantezei pe care acesta o presupune în construirea firului narativ. Dar aceste două procedee se regăsesc și în operele altor scriitori, din țări ca Japonia, SUA, Columbia, Canada și care trimit la deschideri universale asupra operei proustiene, fie că este vorba despre o recunoaștere a influenței, inevitabile în epocă, parodie sau pastişă. La noi, climatul societății literare românești din epocă a determinat reacții ca cea a lui George Călinescu: „Proust face victimele cele mai numeroase. E de ajuns un stil opac, umbrat, o exprimare discontinuă și voalată, o atenție mai mare către stările de conștiință și avem de-a face cu un proustian. D-na Papadat-Bengescu e proustiană, d-l Camil Petrescu e proustian (...) Popor nou și sănătos, care abia începem să percepem viața, nu ne putem impune, fără riscuri, să simțim cu o mână bătătorită de sapă fiorurile epidermei mișcate de sidef. Noi vom putea fi tolstoeni, balzacieni, adică scriitori preocupați de sensul lumii și de forma exterioară a omului, și nu vom fi încă în stare de introspecție până ce nu vom cânta bucuria de a trăi și de a cunoaște. Tipul firesc de roman românesc este deocamdată acela obiectiv”⁸. Cei doi scriitori amintiți vor reuși să se impună, chiar dacă mai târziu, Hortensia Papadat-Bengescu mărturisește că are „regretul de a nu fi pătruns în conștiința publicului numeros, în masa cititorului. Mă gândesc uneori cu melancolie la toți aceia care dacă m-ar fi citit, m-ar fi putut înțelege, ar fi putut gândi cu mine și ca mine, m-ar fi putut blama poate, dar m-ar fi cunoscut.”⁹ Ca orice formulă inovatoare, scrierea ei se detașează de ceea ce era obișnuit publicul până atunci determinând fie ignorare, fie respingere brutală. Propunerea și sublinierea originalității ei o face Eugen Lovinescu, detașând-o de formula limitatoare a proustianismului¹⁰: „Dacă numele scriitoarei a fost pus de mai multe ori alături de cel al lui Marcel Proust, alăturarea nu înseamnă identificare și nu trebuie să meargă mai departe de sensul general al aptitudinii analiticii; în niciun caz nu poate fi vorba la scriitoare de metoda proustiană a asociației stărilor de conștiință identice, deși risipite în timp, care, răsturnând ordinea cronologică a evenimentelor

⁷ Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, „Noua structură și opera lui Marcel Proust”, București, Editura 100+1 Grammar, 2002, p.7.

⁸ G. Călinescu, *Romanul românesc față cu Proust*, în „Ulysse”, E.P.L. București, 1967, p. 123

⁹ Dan Petrașincu, *Cu scriitoarea H.Papadat-Bengescu despre romanul Logodnicul și despre creație*, interviu în „Vremea”, an. VIII, nr.389, p.9.

¹⁰ La fel procedează și Mircea Zăciu care scrie: „H.P.-Bengescu mărturisește totuși a nu-l fi descoperit pe Proust decât mai târziu, după ce critica, prin insistența asocierii, i-l semnalase. Nu numai că lectura monumentului epic o obosește, astfel că o abandonează, dar oricâtă stăruință și-ar fi pus critica în sublinierea înrudirilor, scriitoarea nu pare a le fi recunoscut și, vorbind despre Proust, mult mai târziu, o face cu detașare și chiar cu o ușoară nuanță de nemulțumire. (...) Dacă se poate stabili totuși o relație între cele două valori literare, cred că discuția trebuie mutată de pe terenul metodei proustiene, către esența viziunii scriitorului francez și în acest sens vom întâlni datele mai largi ai unor termeni de largă circulație în epocă (pornind de la ideile lui Bergson și puși în pagină de numeroși scriitori, de-ar fi să amintim câteva nume de romaniere ca Dorothy Richardson, Rosamond, Lehmann, Elisabeth Bowen, Gertrude Stein sau Virginia Woolf).” în *Masca geniului*, EPL, București, 1967, p.198.

vrea să stabilească o nouă ordine interioară”¹¹. Punerea sub semnul întrebării a mult prea uzitatei formule, mută intereseul asupra valorii opere literare a scriitoarei.¹² Spiritul analitic, remarcat și inventariat și la Camil Petrescu determină numai o abisală intuiție a unei noi modalități de creație, o evoluție firească, ținând cont de o redescoperire a ființei umane în epocă și o permutare a interesului asupra adâncimilor sufletești, asupra a ceea ce se găsește în conștiința bulversată a omului.

Lumea și viața – organe pentru masa mea de disecție

„Sufletul este o tainică vitrină în care se adăpostesc vise răzlețe culese din mila drumului”

„Lumea și viața rămân a fi organe pentru masa mea de disecție” mărturisea Hortensia Papadat-Bengescu într-un interviu acordat lui Dan Petrașincu¹³ în încercarea de a exprima modul în care își construiește personajele. Ea este cea care introduce în romanul românesc personajul reflector, care supraveghează cu ochi critic acțiunile celorlalți, înregistrează cu un acut simț de observație toate evenimentele care se desfășoară, într-un flux narativ lent, în care detaliul este cel care contează cel mai mult.

Personajele se află pe o scenă mobilă, în care decorurile se schimbă brusc, fără explicații. Intervențiile personajului reflector Mini și în celelalte volume Nory probează validitatea teoriei prin înregistrarea exteriorului, dar și printr-un proces de introspecție. Mini empatizează cu atmosfera, cu oamenii, simte exacerbat: „Acea uscăciune a sufletelor era azi un ce material care molipsea atmosfera din jur.”¹⁴ Înregistrarea univocă, organică de cele mai multe ori, informează lectorul asupra profundității conflictelor. Latența acestora calamitează de fapt întreaga viață a personajelor, ruinând existențe aflate sub semnul măștilor. Într-un articol intitulat „Hortensia Papadat-Bengescu și monștrii” Ion Negoitescu devoalează aspectul grotesc al personajelor: „Doctorul Walter, care apreciază în portretul lui Darwin, atârnat în casa lui pe perete, cutezanța de a pune pe om în fața grimasei ancestrale, gândește că de la Darwin încoace, omul nu se mai sfiește în oglinda conștiinței de a fi bestie; (...) Monștrii din ciclul Hallipa trăiesc în continue disimulări față de ei înșiși și față de societate: este trăsătura lor proustiană.”¹⁵ Deloc o trăsătură proustiană, ci mai degrabă o modalitate a autoarei de a pune în evidență tarele societății bucureștene, aparențele ce trebuiau păstrate dincolo de orice altă obligație, aceasta implica o lume dezumanizată, creionată din personaje carnavalești. Observațiile se fac natural, sugestia fiind o opțiune a autoarei pentru introducerea într-un univers populat de suflete invalide, lipsite de atributul cel mai important: simțirea.

Un carusel absurd, într-o mișcare închisă, cu oglinzi ce reflectă mai degrabă sufletul decât trupul se conturează în mijlocul unei societăți bolnave. Monstruozitatea personajelor este desenată în culori tari, cu atât mai mult cu cât nu există posibilitate de salvare. „(...) deslușise acel proces de emanațiuni și dizolvări ale sufletului în corp, cum și acele efluvii dinăuntrul vieții în afară, încă imponderabile dar care vor forma cândva o chimie nouă în noimele inseparabile ale trupului sufletesc și ale celui de carne”.¹⁶ Recuzita pusă în slujba

¹¹ Eugen Lovinescu, *Scrieri*, vol.2, București, Editura Minerva, 1970, pp.245-246.

¹² Ovid.S.Crohmălniceanu remarcă „Înrudirea cu Proust, câtă există, ține de obiectul literaturii” în *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol.I, București, Editura Minerva, 1972, p.416.

¹³ Dan Petrașincu, *op.cit.*, p.124.

¹⁴ Hortensia Papadat-Bengescu, *Fecioarele despletite*, București, Editura Eminescu, 1982, p.18

¹⁵ Ion Negoitescu, *Hortensia Papadat-Bengescu și monștrii* în „Argeș”, an VI, 1971 ,p.7.

¹⁶ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.19.

unei duble realități, aceea a sufletului și cea a trupului este alcătuită din marionete, din elemente de bufonerie, analizate lucid, cu ironie. Limitele trupului de carne devin nesfârșitele iluzii ale trupului sufletesc. „...Cuvintele, faptele, oamenii astfel evocați treceau pe dinafă lui Mini ca un film, ușor învăluit.”¹⁷ Iluzia aceasta de perpetuă mișcare se transformă într-o imagine difuză, ce cuprinde laolaltă oameni, fapte și cuvinte. Întregul spațiu se umple de gesturi, de mișcare, de sunet, fără însă a coagula ceva care să evolueze. Lumea Hortensiei Papadat-Bengescu nu cunoaște devenirea. Procesul transformării se produce invers, în sensul unei degradări, de cele mai multe ori trupesti, ca urmare a unei infirmități sufletești. „Acolo erau și prețioasele planșe anatomice, pe care le studia Rim în legătură cu funcțiile fibrelor nervoase, alterațiile și deviațiile lor. Acelea de la care Mini spera realizarea întâmplătoare a credințelor ei într-un trup integral al sensibilității”.¹⁸ Materia epică a romanelor se constituie din acest amalgam al trupului disecat de o privire răbdătoare, aflată mereu la pândă, nemiloasă, care extrage tot răul din ființele umane ce se înșiră în fața ei.

Oamenii descriși de scriitoare suferă de o maladie invizibilă, iar ereditatea lor înspăimântă prin reiterarea tarelor și aproape normalitatea în care pare că se încadrează: „Interesant este că Hortensia Papadat-Bengescu, făcând literatură psihologică, rămâne în social, și analizele scriitoare, aparent sustrase condiționărilor materiale, sunt totuși, semnificative pentru rolul istoric pe care îl joacă ființe ca Hallipii sau Drăgăneștii.”¹⁹ Căci „Mini reflectă asupra unei realități a unei nobleți mahalagești, o tradiție a aceleiași clase, oricare ar fi ea, și care din calitățile ei păstrate intact, din buna ei stare și purtare, ajungea a-și forma o educație, fie ea chiar la un nivel inferior. O mahala care are valoarea, demnitatea, sculele ei de preț chiar strămoșii ei, ca acea babă Smoală”²⁰ Ironia și sarcasmul cu care sunt studiate personajele și, mai apoi realitatea căreia îi aparțin, se certifică prin sursele inepuizabile ale acelei „nobleți mahalagești”. „Grija pentru respectarea convențiilor falsifică într-atât aceste existențe, încât le face monstruoase, condamnând implicit ordinea socială care obligă oamenii să trăiască astfel.”²¹ Doctorul Rim, analizat prin împletirea celor două părți ale ființei, trupul sufletesc, conține în sine o neconcordanță, o dizarmonie, ca majoritatea personajelor. Chiar dacă nu sunt bolnave fizic, la început, secretul, taina care le macină sufletul, naște o boală a trupului. Ispitită de realizarea unor contururi precise, autoarea pune în mâna Miniei instrumentul prin care, chirurgical disecă iluzoriu măruntaiele celui cu care vorbește: „Cu un creion fin în degetele cugetărei, Mini acum făcea un desen în care trupul sufletesc al lui Rim, plin de ispite, iubitor de alcov și parfumuri, nevoit să-și exteriorizeze aptitudinile pasionale prin fizicul aceluiași Rim, făcea contorsiuni desperate și comice.”²²

Nevoia de materialitate se urzește prin unirea substanțelor din care este creat acest trup sufletesc. Este foarte interesant modul de percepere a imaterialității. Organismul devine un fel de dublu al personajului, unul ascuns, profund, unul care determină toate acțiunile acestuia, se întregeste cu trupul de carne și acționează pentru crearea unei identități proprii. „Cred totuși într-un alt trup, separat, sufletesc. Ce fel?...În jurul acelor fire tentaculare ale nervilor funcția

¹⁷ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.30.

¹⁸ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.45.

¹⁹ Ovid.S.Crohmălniceanu, *op.cit.*, p.416.

²⁰ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.71.

²¹ Ovid.S.Crohmălniceanu, *op.cit.*, p.416

²² Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.81.

lor crea o substanță, încă impalpabilă, dar care se va dovedi. Acea substanță, emanată de sensibilitate, lua forme felurite la feluritele ființe și compunea astfel un organism.”²³

Privirea se mută apoi dinspre ființa vie, mică, parte a unui tot, spre general, spre cetatea vie, alcătuită din trupuri sufletești. Contaminarea se produce ca un flux alcătuit din sordidul prezent în sufletul uman, ce devine un fel de canal de scurgere al ființelor și din sentimente, singurele care fac să palpitate trupul. Ca un proces de acumulare, sufletul orașului se întrecește cu fiecare locuitor, cu fiecare suflu de viață. „Cuprinse cu privirea orașul, profilat în transparența negurii. Îl iubi. Se gândi la ceea ce se cheamă sufletul orașelor! Era emanarea sufletului colectiv al cetățenilor. În aerul acela cuprins între clădiri, trupul sufletească al fiecăruia își depune spuma vie a tuturor simțirilor. Acolo, în atmosfera Cetății, erau și canalele tuturor drenajelor, dar și plutirea tuturor emanațiilor sentimentale, care îi dau respirația aceea încărcată adesea, alteori plină de ebrietate, sau volatilă ca un lirism.”²⁴ Starea dominantă este de imponderabilitate, de beție a simțurilor, de prea plinul vieții care trebuie să se reverse din om în cetate, între care există o legătură indisolubilă. Observația lui Eugen Lovinescu privind modul în care scrie autoarea conține, anticipativ, nucleele de rezistență: „De rasa stendhaliană a analiștilor, ea urmărește viața sentimentală prin colaborația analizei, prin care, odată cu atitudinea sinceră până la cinism față de fenomenul sufletească, și în specie față de feminitate, iese din romantismul și subiectivismul obișnuit al literaturii feminine. Deși materialul este exclusiv feminin, atitudinea scriitoarei e virilă, fără sentimentalism, fără duioșie, fără simpatie chiar, pornită din setea cunoștinței pure și realizată, cu eliminarea dulcegăriei, prin procedee riguroase științifice.”²⁵

Camil Petrescu în fața oglinzii

„- Atunci ce e un scriitor?

- Un scriitor e un om care exprimă în scris cu o liminară sinceritate ceea ce a simțit, ceea ce a gândit, ceea ce i s-a întâmplat în viață, lui și celor pe care i-a cunoscut, sau chiar obiectelor neînsuflețite. Fără ortografie, fără compoziție, fără stil și chiar fără caligrafie.”²⁶ scrie chiar în începutul romanului, în notele de subsol scriitorul. Primul impuls de analiză este acela al identificării filonului proustian al operei. Dar pentru că ne-am propus scoaterea în evidență a originalității, dincolo de influențele epocii literare, am încercat încadrarea acestora în limitele discursului camilpetrescian. Autenticitatea la care se referă autorul devine o trăsătură dominantă a romanelor, inspirate din experiențele trăite. Stilul anticalofil conține o încercare de smulgere a realității brute, fără intervenții inutile.

Recursul la formula narativă a autenticității se naște și dintr-un fel de modă a vremii. Publicarea scrisorilor și a jurnalelor intime se transformă într-o posibilitate de a surprinde viața, în cele mai mici detalii, de a ficționaliza cât mai puțin, sau măcar de a da această impresie. Camil Petrescu inovează prin îmbinarea în romanul *Patul lui Procust*, a celor două tipuri. Naratorul personaj, povestitor și povestit la rândul lui, își asumă sarcina de a scoate la iveală intimitatea doamnei T. Noocrația ce caracterizează lumea lui își cere tributul printr-un soi de pudoare învinsă, însă, în cele mai multe cazuri de circumstanțe sociale sau sentimente

²³ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.144.

²⁴ Hortensia Papadat-Bengescu, *op.cit.*, p.149.

²⁵ Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, București, Editura Minerva, 1989, p.223.

²⁶ Camil Petrescu, *Patul lui Procust*, București, Editura Minerva, 1982, p.10. Camil Petrescu, *op.cit.*, p.5.

inferioare cum e mila. „Nici chiar brutalitatea cu care eu mai târziu am publicat - cu mici modificări - fără știrea și învoirea ei, într-o revistă puțin răspândită, scrisorile acestea, care altfel aveau o destinație strict personală și le promisem cu câteva luni înainte, nici buna înțelegere pe care le-au arătat-o câțiva critici n-au înduplecat-o. Oroarea ei de exhibiționism, fie și psihologic, fusese mai tare.”²⁷

Personajele sunt văzute ca fiind înzestrate cu o sensibilitate exacerbată, împinsă la extrem, care le împiedică să devină. Ele sunt surprinse în două ipostaze: cei care se ridică deasupra comunului, deasupra vulgarității și compromisului, ca Doamna T., Fred Vasilescu, Ladima și ceilalți din specia limitatului, a celui care are o gândire lineară, fără substanță, liber de orice gânduri chinuitoare, avid de materialitate, cum este D. sau Emilia. „Firește că oricare altul ar fi plecat imediat, jignit, el însă a rămas umilit și cu sufletul ghemuit. Într-o clipă mi-a părut rău de brutalitatea mea și am căutat acum, după ce mi se părea că pusesem lucrurile la punct și stabilisem o înțelegere tăcută între noi, că nu trebuie să mai vie altă dată - să repar puțin din răul pe care-l făcusem acestui trup cu nervii roși de suferință, ca un lemn de cari - și am chemat servitoarea, spunând să prepare de ceai. Din tot corpul i s-a ridicat în privire o strălucire, ca untdelemnul care se înalță din fundul apei. Și-am fost mulțumită de mine.”²⁸ Fluxul narativ curge lin, se construiește asemeni unei puzzle, din bucăți colorate, din amintiri vii. Elementele cheie ale textului citat sunt „nervii” și „privirea”, cele care îl caracterizează pe D., cel care iubește fără a fi iubit și acceptă umilințe pentru femeia dorită.

Dragostea neîmpărtășită este trăită la intensitate maximă, căci se transformă în suferință fizică. Intervine, în acest moment, o amintire din trecut, o forță nemaipomenită care traversează corpul, supus unei proces îndelungat de erodare. „Era o durere pe care nu o mai puteam stăpâni, care îmi măcina corpul ca un voltaj prea mare, un aparat. La fel mergea acum cu o altă femeie, reedita funcțional ca un conductor un drum care în amintirea mea era un refugiu unic de bucurie trecută, căci socoteam cele trei zile petrecute în vremea dragostei noastre, în orașelul săsesc cu aspect medieval și cu cetate, incomparabile în viața lui și a mea.”²⁹ Amintirea pe care o are doamna T. din Sighișoara conține în ea momentul unic al întâlnirii celor două suflete, momentul de iubire, inserat acum în actualitatea scrierii.

Actul de a scrie este unul lucid, în care amalgamul de fapte, personaje, cuvinte se amestecă într-un tot. Scriitorul trebuie să facă eforturi pentru a toarce firul epic, pentru a-l răsuci și ghida spre sine, spre propria plăcere de a reda realitatea, pe măsură ce o trăiește. „A trebuit să fac un gest care să arate cum vreau și am ținut să mă explic, repede. Dar e ceva atât de încurcat, că toate virtualitățile astea mă enervau tot mai mult, tocmai pentru că nu puteam exprima nimic, erau fără coadă și cap, înghesuite în câteva clipe, cum ai vârl cu sila și ai înghemui pe cineva, care s-ar zbate, într-un sac.”³⁰

Un alt element de inovare este pluriperspectivismul, relativizarea punctului de vedere care transformă textul, ca și la Hortensia Papadat-Bengescu, într-o permenentă punere sub semnul întrebării. Îndoiala din vorbele personajului determină neîncrederea, șovaiala cititorului care nu e deprins să primească răspunsuri. „Scriitorul insista mereu, fără să observe cât sunt de nervos, până când, surprinzându-mi direcția privirii, m-a interpelat mirat:

²⁷ Camil Petrescu, *op.cit.*, p.10.

²⁸ Camil Petrescu, *op.cit.*, p.23.

²⁹ Camil Petrescu, *op.cit.*, p.28.

³⁰ Camil Petrescu, *op.cit.*, p.127.

- N-oi fi pus gând rău urâtei aceleia care stă de vorbă cu Ladima? Șefule, te știam om de gust.

Parcă m-ar fi stropit cineva cu o cană de apă ca să mă deștepte dintr-o reverie stupefiantă. Am ridicat din umeri ca insultat de această presupunere, dar în mine s-a instalat un semn de întrebare, ca gravat cu un stilet acid. Să fie într-adevăr urâtă?... E posibil deci ca un scriitor, om presupus de gust, s-o găsească urâtă? E adevărat că acum, parcă scăpat de hipnoză, nici mie nu mi se părea frumoasă.”³¹ Imaginea femeii aceasteia pe care o vede când frumoasă, când urâtă, este de fapt modalitatea prin care scriitorul recurge la participarea activă a lectorului, dar și la preluarea din realitate a unor situații menite să ofere autenticitate textelor sale.

Cei doi scriitori analizați se dovedesc piloni reali ai romanului românesc, aflându-se la răscrucea unor majore evenimente istorice și care își dovedesc forța prin evoluția ulterioară a literaturii. Textele lor conțin germenii modernității, fără a fi tributare vreunei formule artistice, ci fiind contemporane cu alte idei literare ale epocii, cu care se află în raporturi de dialog sau contradictorii, după caz.

Bibliografie

- Adămuț, Anton, (*Și*) *filosofia lui Camil Petrescu*, Editura Timpul, Iași, 2007
- Albérès, R-M. *Istoria romanului modern*, Editura pentru Literatură Universală, 1968
- Alexandrescu, Ion, *Persoană, personalitate, personaj*, Editura Junimea, Iași, 1988
- Baldensperger, Fernand, *Literatura: creație, succes, durată*, Editura Univers, București, 1974
- Balotă, Nicolae, *Romanul românesc în secolul XX*, Editura Viitorul românesc, București, 1997
- Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, trad. de Marian Papahagi, postfață de Ion Pop, Editura Echinoc, Cluj, 1994
- Bergson, Henri, *Eseu asupra datelor imediate ale conștiinței*. Traducere de Diana Morărașu, Iași, Editura Institutul European, 1992.
- Bergson, Henri, *Materie și memorie*, Traducere de Cora Chiriac, Iași, Editura Polirom, 1996
- Bilous Daniel, « Librement imité de... », dans *Le Goût de la forme en littérature – Actes du colloque de Cerisy du 14 au 21 août 2001 « Écritures et lectures à contraintes »*, Clamecy, collection Formules, Noesis éditeur, 2004.
- Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, trad. de Alina Clej și Ștefan Stoenescu, Editura Univers, București, 1976
- Brătescu, George, *Psihanaliza în România*, Editura Humanitas, București 1994
- Bremond, Claude, *Logica povestirii*, trad. de Micaela Slăvescu, prefață de Ioan Pânzaru, Editura Humanitas, București, 1991
- Brunetière, Ferdinand, *L'évolution des genres dans la littérature française, volume I : L'évolution*, Paris, 2003.
- Camil Petrescu interpretat de...: Ediție îngrijită de Paul Dugneanu*, Editura. Eminescu, 1972
- Călin, Liviu, *Camil Petrescu*, București, Editura Eminescu, 1972
- Călin, Liviu, *Camil Petrescu în oglinzi paralele*, Editura Eminescu, București, 1976

³¹ Camil Petrescu, *op.cit.*, p.198.

- Călinescu, G., *Istoria literaturii de la origini până în prezent*, Fundația Europeană Drăgan, Editura Nagard, 1980
- Ciocârlie, Corina, *Femei în fața oglinzii*, Editura Echinox, Cluj, 1998
- Cioculescu, Șerban, *Aspecte literare contemporane (1932-1947)*, Editura Minerva, București, 1972
- Cornea, Paul, *Aproapele și departele*, Cartea Românească, București, 1990
- Crețu, Nicolae, *Construcție și semnificație în romanul românesc modern*, Iași, Editura Universității, 1978
- Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie*, Editura Minerva, București, 1972, vol. 1 și 2
- Eugen Lovinescu, *Scrieri*, vol.2, București, Editura Minerva, 1970.
- Manolescu, Nicolae, *Arca lui Noe. Eseu despre romanul românesc*, Editura 100+1 Gramar, București, 1998
- Nodier, Charles, *Questions de littérature légale – Du plagiat, de la supposition d’auteurs, et des supercheries qui ont rapport aux livres*, Genève, Droz, 2003.
- Pavel, Toma, *Lumi ficționale*, traducere de Maria Mociornița, Minerva, BPT, București, 1992
- Pârvulescu, Ioana, *Întoarcere în Bucureștiul interbelic*, Editura Humanitas, București, 2006
- Pârvulescu, Ioana, *Alfabetul doamnelor*, Editura Crater, București, 1999
- Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, „Noua structură și opera lui Marcel Proust”, București, Editura 100+1 Grammar, 2002
- Schotter, Vladimir « Le « Modèle » : un support de création paradoxal en littérature », *Babel*, 25 | 2012.
- Tomuș, Mircea, *Romanul romanului românesc (În căutarea personajului, vol.1; Despre identitatea unui gen fără identitate: romanul ca personaj al propriului său roman, vol.2)*, Editura 100+1 Gramar, București, 1999.
- Vianu, Tudor, *Arta prozatorilor români*, București, , Editura Minerva 1981.

MASTERING THE RULES: A NEW STRATEGY OF SUBVERTING AUTHORITY. THE CASE OF LEWIS CARROLL'S ALICES

Cătălina BĂLINIȘTEANU, Assistant, PhD, "Vasile Alecsandri" University of Bacău

*Abstract: Starting from Northrop Frye's idea that "all respect for the law is a product of the social imagination, and the social imagination is what literature directly addresses. . . ." ¹ we want to show that certain texts confirm/reaffirm to readers that the social order and its rules or laws work or should work. Any failure in their implementation reflects a flaw of the social system, and at the same time Alice's expectations regarding her status as a new woman. Our paper deals on the one hand with the education in Victorian England whose goal is to mould children into young Christian gentlemen/ladies and on the other hand with the child's attempts at subverting adults' authority. The rejection of Victorian manners and education is revealed through satirical presentation of maxims and morals about obedience, thus the Victorian upbringing is presented as nonsensical when Alice aims at learning and mastering the rules of the 'game' in both *Wonderland* and *the Looking Glass*.*

Keywords: authority, recognition, order vs. disorder, absurdity, Victorian education

Children's literature approaches as a main theme the power relationships established by a particular society which are further transmitted to the new generation. Fairy tales are among the first examples which provide the readers with the necessary information about the parents' power over their heirs, about the parents' authority over their children in all conditions and social strata. These works often present the parental brutal and dominating way of educating and disciplining the child into adopting and submitting himself to social norms and conventions. One topic depicted in Lewis Carroll's books refers to the public school and to the teachers' authority, in which he criticizes the educational system and its intimidating methods. Both Mary Liston and Colin Manlove² discuss in their works the explicit critique on the teachers' authority and on the power of educational institutions found in the narratives which dealt with the Victorian public school. The use of nonsense generally signals a critique of society, of politics, of rules, because it indicates the contrast with these conventions. Nonsense should not be understood as accidental or random deviance from reason, it should be perceived more as subversion rather than the destruction of meaning.

In the 19th century parents, teachers or other officials who might get into contact with children often misuse their authority and unjustly treat the pupils. The child is never presented as a subject free from rules or free from social norms; the child has always been involved in the social system, it has always had to pay attention to the relationships, the limitations and morals of the world it lives in. In the narratives having children as main characters, these struggle to elude or to confront the adults as skilfully as they can. Since the publication of

¹ Northrop Frye, "Literature and Law" in *Law Society of Upper Canada Gazette* 70, 1970.

² Colin Manlove, *From Alice to Harry Potter: Children's Fantasy in England*, Cybereditions, Christchurch, 2003, pp. 185-6; Mary Liston, "The Rule of Law through the Looking Glass" in *Law and Literature*, Vol. 21, Issue 1, 2009, University of California Press, p. 43.

Lewis Carroll's *Alices*, people have left behind the old didactics and have proved flexibility regarding the child's creativity, although the world is still being ordered – both morally and hierarchically³. The legal and political restraints are meant to assure the recognition of order over disorder and to reduce chaos and the essential goals of laws/rules are order and stability. In *Alice's Adventures in Wonderland* the law is understood only as a set of rules for a game, which cannot be preserved in a regime with an absolute sovereignty.

In each book Alice leaves her middle-class Victorian world in order to embrace the adventures from Wonderland and the Looking Glass, two strange worlds where the normal rules do not apply. In these new worlds, Alice discovers that the laws are in fact some rules taken from the game of chess, the ones acknowledged in a battle, or the ones prescribed by the etiquette, all operating within one system meant to emphasize the concept of absolute sovereignty. Within this absurd system, Alice comes across different types of authoritarian figures who behave childishly, selfishly, irresponsibly, and most of the time madly. Madness, here, does not necessarily indicate insanity, but rather anger or eccentricity. Wonderland seems to be an upside down version of reality, of its legal system. Alice does not feel alienated in this world, because she is not a typical Victorian child, hence her courage to speak freely without being asked. Her assertion and confidence are remarked in her speech: when the Red Queen admonishes her "Speak when you're spoken to!" Alice replies: "But if everybody obeyed that rule . . . and if you only spoke when you were spoken to, and the other person always waited for *you* to begin, you see nobody would ever say anything. . . ." (p. 251). Alice's goal in both books is represented through her desire to learn and to master the rules in order to know how to play that 'game' from Wonderland or from the Looking Glass.

On the one hand, Wonderland proves to be a model of authority, where most of the remarks take the form of commands and where the authority figures expect obedience and compliance from their subjects. Each of these figures believes about himself/ herself to be the absolute sovereign, but in the end Alice defies their power by minimizing their authority and reaffirming their position as mere pawn in a game. On the other hand, Wonderland is portrayed through anarchy due to the instability of characters, of spatial borders, of concepts. The Looking Glass presents a different perspective on authority, since all its inhabitants are forced to comply with the authoritative rules of a game of chess, rules that they did not create or that they could never change.

The subversion of authority from the real world is exhibited in the game of croquet which Alice is forced to play. This game can lack order and fairness due to its changeable rules and to its bad structure. The mixture of cards (taking up the roles of hoops), flamingos (as mallets) and hedgehogs (as balls) creates various problems since these parts of the game are all 'living', each having their own identity and selfish interests, thus making the game ineffective. The lack of order is enhanced not only by the participants in the game, but also by everybody's tendency of running around, by everybody's reduced interest of actually playing that game, by the continuous danger of death penalty shouted by the queen: "The players all played at once, without waiting for turns, quarrelling all the while, and fighting for the hedgehogs; and in a very short time the Queen was in a furious passion, and went stamping

³ John Morrison, "Stories for Good Children" in *Tall Stories? Reading Law and Literature*, ed. John Morrison and Christine Bell, Aldershot, UK, Dartmouth, 1996.

about, and shouting “Off with his head!” or “Off with her head!” about once in a minute” (p. 85). The inconstancy of the game of croquet is also revealed when nobody seems indignant with having flamingos as mallets, when severe punishments are applied for minor errors, when rules are applied retroactively without paying attention to the present game. The chaotic atmosphere is further maintained when none of the Red Queen’s threats and punishments is ever enforced, everyone knows that the threat of beheading is just an idle talk, as the Gryphon confesses to Alice: “It’s all her fancy, that: they never executes nobody, you know. . . .” (p. 95).

The Red Queen’s capricious and authoritarian behaviour is incongruous with her position; therefore, she is not able to implement a legal system which will work efficiently. The retrospective character of the rules reminds the readers of Franz Kafka’s work, when his heroes are punished for something they do not know of or forgot of having committed, thus the absurdity of implementing this legal system. Alice keeps on thinking like a usual child, being willing to learn the laws/rules as she is only interested in winning the game of chess or croquet. Both Carroll and Kafka are interested in exhibiting the readers the absurdity of the laws/ rules, since the goal of a legal system is not to ‘win’, but to impose morality in the actual behaviour of human beings⁴. The Red Queen’s absolute sovereignty in Wonderland suggests the ineffectiveness of her authority as well as the anarchic tendencies of the political ‘order’. Joseph Zornado suggests that the Red Queen is an attack of the notion of ‘motherly’ love, since her threats are as capricious and terrifying as the adults’ power over the child: “Anything can happen at any time, and it is at the pleasure of the adult to determine right from wrong, up from down, and any other rules of any other game in order to preserve and the defend the status quo”⁵.

Each conversation between Alice and the inhabitants of Wonderland produce confusion (because she is often misdirected, her questions are answered evasively or she simply misinterprets the signs) and anger (Alice is often insulted or regarded with disdain by these imaginary creatures). Each conversation includes commands (“Everybody says ‘come on!’ here,” thought Alice . . . “I never was so ordered about before, in all my life, never!” – p. 95), or instructions (“Drink me.” “Eat me”) or directions (the episode with the caterpillar) or orders (“Off with their heads!”). When this level is overcome, the discourse continues with riddles and puns which question the characters’ authority and prove their incapacity of playing a pivotal role. What we notice from the conversation with Humpty Dumpty is the interest in the form of communication rather than on the depth of topics: the conversation starts with a series of insults, but it later improves. Humpty Dumpty’s interest in the verbal exchange makes him an authority in language, in defining the meaning of words. Alice and the readers find out that language has a power of its own, and words do not function as passive objects utilized by the speaker⁶. The one that masters best the words can be called an authority in this domain, hence the game of words between Alice and Humpty Dumpty.

⁴ Mary Liston, “The Rule of Law through the Looking Glass” in *Law and Literature*, Vol. 21, Issue 1, 2009, University of California Press, p. 49.

⁵ Joseph L. Zornado, *Inventing the Child: Culture, Ideology, and the Story of Childhood*, New York, Garland, 2001, p. 116.

⁶ W. H. Auden wrote: “In both worlds, one of the most important and powerful characters is not a person but the English language. Alice, who had hitherto supposed that words were passive objects, discovers that they have a life and will of their own.” (W. H. Auden, “Today’s ‘Wonder-World’ Needs Alice,” in *Aspects of Alice: Lewis*

Gaining identity seems to be part of this game, with Alice facing the question “Who are you?” (p. 47) several times and making great effort to find her identity and recognition in Wonderland. At the beginning of her journey through the Looking Glass, she seems to reject her identity of a human being coming from reality and to embrace the identity particular to the creatures from the fantasy worlds: “It’s a great huge game of chess that’s being played—all over the world—if this is the world at all, you know. Oh, what fun it is! How I *wish* I was one of them! I wouldn’t mind being a Pawn, if only I might join—though of course I should *like* to be a Queen, best.” (p. 163) (becoming a Queen is related to the Victorian cultural breeding Alice received). Alice naively thinks that her mastering the game of chess will grant her equal rights to the other creatures and subsequently she will be treated as a member of this peculiar world. Alice does not get the sought recognition probably because she behaves neither as a piece on the chess board nor as a participant in the game. In this game, the pieces and the players, unlike Alice, do not seek recognition or the transgression towards another status (e.g. from being a pawn towards becoming a queen). Alice is still influenced by the social construction of power; therefore, she is aware of the importance of different positions or statuses. Her possible frustrations or repressed wishes concerning her position as a female child in the Victorian society are revealed by her struggle of ‘becoming’ a free woman, a queen, etc. “I don’t want to be anybody’s prisoner. I want to be a Queen.” (p. 242)

Alice’s identity or status is not so much resolved in the first book, because she is clearly different from the figures from the deck of cards, or from the animals encountered during her journey. All the time she is perceived as an outsider, as a foreigner, as an outcast in Wonderland. All characters from the first book look down on her with disdain and suspicion because she has not yet learnt the rules/laws of the imaginative worlds. Once she realizes she has to comply with these rules, Alice succeeds in behaving like the rest of the fantastic creatures and in getting the recognition of a full membership. In the second book Alice exhibits the accumulation of experience when she no longer is the confused child in Wonderland, but instead she has a goal: the achievement of a higher status. After having acted in accordance with the rules from the Looking Glass, Alice reaches the eighth square and becomes a queen receiving the same value as the White and the Red Queens, although the two sovereigns try to elbow or push Alice from her seat. Alice never anticipated her powerlessness as a queen: the other two queens still treat her as a child (Alice is given orders before and during the banquet) and sometimes no real option is left to her (e.g. her inability of entering her own party). When she wanted to claim her position as a queen, she had to ring one of the two bells: ‘visitor’ and ‘servant’; being excluded from both classes she cannot gain admittance. Her status as “Queen Alice” is shown only in her name, it is never accompanied by a traditional growth in power. By letting others define her position and dominate her, Alice cannot gain authority. The sharing of sovereignty does not resist, hence the chaotic end of the chess game.

In the first book, Alice questions the absolute sovereignty of the cards, therefore her question “Who cares for you?” functions as a catalyst for the dissolution of Wonderland and for the return into the real world. In the second book Alice again provokes the dissolution of

Carroll’s Dreamchild as Seen Through the Critics’ Looking-Glasses, ed. Robert Phillips, New York: Vanguard Press, 1971, pp. 9–10).

the Looking Glass when she exclaimed: “I ca’n’t stand this any longer!” pulling violently the tablecloth and causing the general chaos among the chess pieces and other creatures. By throwing away the cards in the first book, by overturning the chess pieces from the second book Alice reveals her will of redefining her position – she defies the position held by the queens from the Looking Glass and Wonderland and at the same time she defies the established order from both fictional worlds. Each time Alice is sent back into the real world, because her Victorian education could no longer stand the state of chaos, anarchy and confusion dominating the imaginative worlds. With his books Lewis Carroll satirizes the 18th and 19th century narratives which present the ‘rules’ all children should obey – in case these rules were broken, the child was supposed to suffer frightening consequences. Carroll’s books come as a response to the constant manipulation of children’s fears. The writer undermines the traditional education trying to suggest the children into defying the adults’ authoritarian voice: Alice learns to use puns, to elude the rigidity of adults’ discourse, to express her own individuality, her own will. For the little girl the journeys into different dream-worlds represent in fact a way of learning how to deal with the adults’ authority in the Victorian society and how to create a space of her own in the adults’ world.

Bibliography

- BORGEAIS, David C.C., *Making Space: the subversion of authoritarian language in Lewis Carroll’s Alice books*, MA thesis, McGill University, Montreal, 2002.
- CARROLL, Lewis, *Alice’s Adventures in Wonderland & Through the Looking-Glass*, London, Wordsworth Editions, 2001.
- FRYE, Northrop, “Literature and Law” in *Law Society of Upper Canada Gazette* 70, 1970.
- LISTON, Mary, “The Rule of Law through the Looking Glass” in *Law and Literature*, Vol. 21, Issue 1, 2009, University of California Press, pp. 42-77.
- MANLOVE, Colin, *From Alice to Harry Potter: Children’s Fantasy in England*, Cybereditions, Christchurch, 2003.
- MORRISON, John, “Stories for Good Children” in *Tall Stories? Reading Law and Literature*, ed. John Morrison and Christine Bell, Aldershot, UK, Dartmouth, 1996.
- PHILLIPS, Robert (ed.), *Aspects of Alice: Lewis Carroll’s Dreamchild as Seen Through the Critics’ Looking-Glasses*, ed. Robert Phillips (New York: Vanguard Press, 1971), 9–10.
- RACKIN, Donald. *Alice’s Adventures in Wonderland and Through the Looking-Glass: Nonsense, Sense, and Meaning*. New York: Twayne Publishers, 1991.
- SUSINA, Jan, *Educating Alice: The Lessons of Wonderland//Jabberwocky: The Journal of Lewis Carroll Society*, nr. 71, 1989, pp. 3-9.
- ZORNADO, Joseph L., *Inventing the Child: Culture, Ideology, and the Story of Childhood*, New York, Garland, 2001.

CONSIDERATIONS ON CONSTRUCTIONAL HOMONYMY IN ROMANIAN

Florina-Maria BĂCILĂ, Assistant Professor, PhD, University of the West, Timișoara

Abstract: The current paper's purpose is to take into consideration some aspects regarding constructional (syntactical) homonymy in Romanian, starting from the idea that researchers extended the area of homonymy to other levels of the language and defined it as the association of some identical sonorous complexes with different meanings. We will highlight that the mentioned phenomenon, frequently met in communication, regards contexts with the same phonological organization, but which mark a difference in the syntactical function of one of the parts of sentence, and that it is favored by certain characteristics related to morphology or word order. Although it is a matter of syntax, constructional homonymy must be studied in relation with Semantics, Phonetics and Morphology, thus being a typical case of interdependence between the language compartments. Moreover, the detailed analyses of certain structures would facilitate their classification following several criteria and would contribute to establishing the relation between real syntactical homonymy and a potential one.

Keywords: ambiguity, homonymy, context, grammar, intonation

Acceptând extinderea sferei omonimiei și la alte niveluri ale limbii, fenomenul se definește ca asociere a unor complexe sonore identice cu conținuturi diferite. Lucrările de specialitate relativ recente iau în discuție și îmbinările de cuvinte sau propozițiile interpretabile în diverse feluri, adică ceea ce se numește *omonimie construcțională* (*neutralizare sintactică* sau *omonimie sintactică*)¹. Două sau mai multe enunțuri sunt omonime „dacă sunt formate din aceleași cuvinte, așezate în aceeași ordine, și dacă organizarea lor sintactică e diferită.”² Omonimia sintactică apare relativ frecvent în

¹ Pentru denumirile date de specialiști fenomenului de *neutralizare* în sintaxă, vezi Luminița Hoartă Lăzărescu, *Sinonimia și omonimia gramaticală în limba română*, Iași, Editura Cermi, 1999, p. 186, unde autoarea arată că „se poate vorbi și în *sintaxă* despre semnificante fonologic identice (fie la nivelul propoziției, fie la nivelul frazei), care transmit *informație sintactică* diferită (care au *funcție sintactică* [subl. aut.] distinctă).”; pentru opiniile privitoare la conceptul de *omonimie sintactică* în lingvistica românească și străină, precum și pentru definițiile date acestuia, vezi idem, *ibidem*, p. 187-191. Autoarea precizează (*ibidem*, p. 192) că *omonimia sintactică* reprezintă „relația la nivel sintactic ce se stabilește între părți de propoziție, propoziții sau fraze cu aceeași organizare fonologică care sunt, însă, diferite în privința informației sintactice transmise (a funcției sintactice). Omonimie sintactică există nu numai la nivelul receptorului de mesaj lingvistic, ci și la nivelul emițătorului [subl. aut.] acestuia.”

² Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972, p. 178; vezi și idem, *Omonimia sintactică*, în „Limbă și literatură”, XI (1966), p. 388: „Când două sau mai multe structuri sintactice se exprimă prin enunțuri cu aceeași organizare fonologică, acestea din urmă formează o serie omonimică.”; Angela Bidu-Vrâncănu, Narcisa Forăscu, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional, 2005, p. 61: „*Omonimia sintactică* privește structurile sintactice cu organizare și componență identice care pot fi interpretate diferit din punctul de vedere al înțelesului.”; Angela Bidu-Vrâncănu, în idem et alii, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997, p. 335, s.v. *omonim*: „Omonime sintactice sunt propoziții sau grupuri sintactice care au aceeași componență și organizare sintactică, dar care se deosebesc ca semnificație.”; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora, 1998, p. 130, s.v. *enunț*, unde se arată că enunțul omonim este cel „format din cuvinte identice cu ale altui enunț, așezate în ordine identică cu ale acestuia, dar cu o organizare sintactică diferită.”

comunicare, fiind favorizată de anumite caracteristici morfologice (de pildă, forme cazuale identice) sau de topică ale unei limbi.

În studiul intitulat *Omonimia sintactică*, Sorin Stati consideră că asocierea unor expresii fonematice identice cu structuri relaționale distincte este un fapt ușor de înțeles dacă pornim de la un exemplu... matematic: ceea ce se rostește „cinci plus patru ori șase minus trei” conține o serie de termeni aritmetici (numerele întregi 5, 4, 6 și 3, operațiile de adunare, scădere, înmulțire) care pot fi dispuși în mai multe variante. Diferențele structurale sunt simbolizate grafic prin paranteze și evidențiate de rezultatele diferite ale calculului:

$$a) (5 + 4) \times (6 - 3) = 27;$$

$$c) 5 + (4 \times 6) - 3 = 26;$$

$$b) 5 + [4 \times (6 - 3)] = 17;$$

$$d) [(5 + 4) \times 6] - 3 = 51^3.$$

Dacă două sau mai multe structuri sintactice se exprimă prin enunțuri cu aceeași organizare fonologică, deosebindu-se prin funcția sintactică a uneia dintre părțile de propoziție, acestea alcătuiesc o pereche sau o serie omonimică formată din doi termeni (*Vine seara.*: 1) [predicat + circumstanțial de timp]; 2) [predicat + subiect]) sau chiar trei (*Așteaptă seara.*: 1) [predicat + subiect]; 2) [predicat + complement direct]; 3) [predicat + circumstanțial de timp]). Cu excepția ambiguităților intenționate, pentru emițător, mesajul rostit la un moment dat reprezintă însă realizarea unei singure structuri propoziționale: de pildă, dacă la întrebarea *Când vine Ion acasă?* se răspunde *Vine seara.*, este clar că *seara* admite o singură interpretare, aceea de circumstanțial de timp, interlocutorul nebănuind ambiguitatea virtuală de natură structurală⁴.

Omonimia sintactică se referă strict la enunțurile care conțin aceleași cuvinte și admit două sau mai multe variante de analiză, nu și la diferitele segmentări „accidentale”, fără consecințe pentru sistemul sintactic (vezi secvențe precum *el desface – el des face*⁵). Ea nu se referă nici la contextele în componența cărora intră omonime lexicale sau lexico-gramaticale (*A venit la mine.*, cu *mine*₁, pronume personal, formă accentuată, persoana I, singular, acuzativ – *mine*₂, substantiv feminin, plural < *mină*): „Diferența exclusiv semantică dintre două propoziții cu aceeași organizare fonologică nu este suficientă pentru stabilirea unei relații omonimice de tip sintactic. Propozițiile cu aceeași organizare fonologică, pentru a fi omonime sintactic, trebuie să se deosebească nu numai din punctul de vedere al informației semantice transmise, ci și din acela al informației sintactice (al funcției sintactice).”⁶ Se exclud și enunțurile echivoce de tipul *Ion mi-a spus că el nu acceptă.* (unde *el* se poate referi la *Ion* sau substituie un alt substantiv); *Ion s-a întâlnit cu prietenul său.* (unde adjectivul pronominal posesiv de persoana a III-a trimite fie la subiectul propoziției: „prietenul lui Ion”, fie la un substantiv subînțeles: „Ion s-a întâlnit cu prietenul altcuiva.”), întrucât schema propozițională e una singură (actualizează aceleași funcții sintactice, deci conținutul funcțional este identic).

Enunțurile omonime pot conține o singură sintagmă (vezi exemplul *Vine seara.*, discutat mai sus) ori două sau mai multe sintagme, ale căror termeni sunt repartizați diferit:

³ Vezi Sorin Stati, *Omonimia sintactică*, p. 388.

⁴ Pentru această problemă, vezi idem, *Elemente de analiză sintactică*, p. 178.

⁵ Vezi idem, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, Editura Academiei, 1967, p. 214.

⁶ Luminița Hoarță Lăzărescu, *op. cit.*, p. 189.

*Dau cartea elevului.*¹ ([predicat + complement direct + complement indirect]) – *Dau cartea elevului.*² ([predicat + complement direct + atribut]). Așadar, există omonime sintactice care diferă prin rolul unui singur element (situația cea mai frecventă): *Spune anecdota lui Mircea!* (ambiguitatea se bazează pe cele două funcții sintactice posibile ale termenului *lui Mircea*: complement indirect în dativ sau atribut substantival genitival) ori prin funcțiile mai multor unități: *A rămas colegul nostru.*¹ („Ceilalți colegi au plecat.”: [predicat + subiect + atribut], într-un context precum: *Crezi că a rămas colegul nostru în clasă?*) – *A rămas colegul nostru.*² („Ne va fi coleg în continuare.”: [verb copulativ + nume predicativ + atribut], într-o frază ca: *Deși a vrut să se transfere la o altă școală, până la urmă a rămas colegul nostru.*). Se observă că, în cazul unor asemenea propoziții, diferențele de interpretare sunt exclusiv de ordin sintactic, în timp ce la altele se remarcă și deosebiri la nivel morfologic.

În enunțurile omonime, situațiile posibile sunt numeroase și variate: subordonarea poate alterna cu relația de interdependență (vezi *supra*, exemplul *Vine seara.*) sau cu cea de coordonare, relația de interdependență cu cea de incidență (*Maria[,] a venit!:* [subiect + predikat] / [substantiv în vocativ (evidențiat, în vorbire, prin intonație și pauză, iar în scris, prin virgulă) + predikat]), raportul apozitiv cu coordonarea și / sau subordonarea (cf. *S-a întâlnit cu Ion, cu Popescu.*: [predicat + complement prepozițional + apozitie] / [predicat + complement prepozițional multiplu]; *I-am dat cartea copilului[,] lui Ion.*: [predicat + complement direct + complement indirect (anticipat) + atribut substantival genitival] / [predicat + complement direct + complement indirect (anticipat) + apozitie (marcată, în rostire, prin pauză, iar în scris, prin punctuație)] / [predicat + complement direct + atribut substantival genitival + apozitie] / [predicat + complement direct + atribut substantival genitival + complement indirect (anticipat)])⁷, un tip de subordonare cu alt tip de subordonare (*copilului acestuia* = [substantiv + atribut adjectival] / [substantiv + atribut pronominal genitival]; *Am rezolvat problema de ieri.* [predicat + complement direct + atribut adverbial] / [predicat + complement direct + circumstanțial de timp]) etc., construcțiile respective pretându-se la diverse interpretări semantice verosimile.

Enunțurile omonime se întâlnesc în cadrul aceluiași stil al limbii (*Aduce cartea de acasă.*¹, unde *de acasă* e circumstanțial de loc, și *Aduce cartea de acasă.*², cu *de acasă* atribut) sau aparțin unor stiluri diferite (*Noaptea cutreieră munții.*¹, cu *noaptea* = circumstanțial de timp – în vorbirea obișnuită, și *Noaptea cutreieră munții.*², cu *noaptea* = subiect – în limbajul poetic)⁸.

Există modele lingvistice care și-au propus găsirea explicațiilor acestui fenomen de neutralizare a conținutului sintactic. Gramatica generativ-transformațională consideră că sesizarea ambiguităților reprezintă o trăsătură a competenței lingvistice, limba fiind organizată pe două niveluri diferite: omonimia sintactică este atribuită în exclusivitate structurii de suprafață, rezultând din aplicarea anumitor transformări, al căror efect a fost convertirea structurilor de bază (de adâncime) diferite (unde ambiguitățile sunt înlăturate) în structuri de suprafață identice⁹.

⁷ Pentru discuția despre intonația distinctă în cazul interpretărilor posibile ale acestui enunț, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 934.

⁸ Vezi Sorin Stati, *Teorie și metodă în sintaxă*, p. 218.

⁹ Așadar, două enunțuri sunt omonime când au o structură de suprafață identică și două structuri de adâncime diferite; pentru această discuție, vezi idem, *Interferențe lingvistice. Din istoria relațiilor lingvisticii cu alte*

Se impune însă și examinarea detaliată a raportului dintre omonimia sintactică reală (evitată prin diferite mijloace) și cea potențială (enunțurile care ar putea fi înțelese în mai multe feluri dacă se face abstracție de contextul lingvistic și extralingvistic)¹⁰. Având în vedere caracterul potențial omonimic al structurilor sintactice, se poate afirma că numărul omonimelor reale este foarte mic în comparație cu cel al omonimelor potențiale.

În limba română, se vorbește despre omonimia multor tipuri de construcții; asupra unora dintre acestea ne vom opri în continuare. Astfel, sunt echivoce sintagmele diferențiate prin diverse valori ale genitivului, adesea fiind posibile două „lecturi”, explicabile prin structurile de bază deosebite (cu genitivul subiectiv sau obiectiv): *istoria unui tânăr* poate fi „ceea ce istorisește un tânăr” sau „ceea ce se spune despre el”; *convocarea directorului* înseamnă „convocarea pe care a făcut-o directorul” (genitiv subiectiv, sens activ) sau „convocarea directorului de către altcineva” (genitiv obiectiv, sens pasiv); *chemarea profesorului* este interpretabilă cu referire la Agent („profesorul cheamă pe cineva”) ori la Pacient („cineva îl cheamă pe profesor”) etc. În mod similar, adjectivul pronominal posesiv determinând anumite substantive poate fi analizat și ca subiect al structurii inițiale, și ca obiect al acesteia: *alegerea mea* – construcție rezultată din transformarea fie a propoziției *Eu aleg*. ([subiect + predicat]), fie a secvenței *Cineva mă alege*. ([subiect + predicat + complement direct]).

La constituirea enunțului ca structură semnificativă participă atât unitățile lexicale care îl compun, cât și modul specific de organizare. Propoziția *Îi citește scrisoarea tatălui*. admite, în funcție de statutul sintactic al celui de-al doilea substantiv (*tatălui*), două lecturi: „Tatălui [Beneficiar] îi citește scrisoarea.”, dacă substantivul se subordonează verbului, și „Îi citește [lui / ei] scrisoarea tatălui [Posesor / Agent].”, în condițiile dependenței față de substantivul *scrisoare*. În acest exemplu, „diferența de organizare sintactică este condiționată însă și de deosebiri la nivelul situației comunicațional-referențiale. Prima interpretare presupune un unic referent pentru cele două componente nominale (substantivul și pronumele au același

științe, București, Editura Științifică, 1971, p. 96, nota 8; Luminița Hoarță Lăzărescu, *op. cit.*, p. 190; Angela Bidu-Vrâncianu, în idem et alii, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, p. 336, s.v. *omonimie*; Gabriela Pană Dindelegan, în idem et alii, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, p. 161, s.v. *dezambiguizare*; idem, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei, 1974, p. 272-276; Gheorghe Constantinescu-Dobridor, *op. cit.*, p. 21, s.v. *ambiguitate*.

¹⁰ Exemplificând, Luminița Hoarță Lăzărescu, *op. cit.*, p. 186, propune o distincție netă între *omonimia sintactică* și *ambiguitatea sintactică*. Astfel, „*omonimia sintactică* reprezintă părțile de propoziție, propozițiile sau frazele multiinterpretabile sintactic atât din punctul de vedere al *emițătorului* de mesaj lingvistic, cât și din perspectiva *receptorului* acestuia (sunt omonime sintactic *în sine*), în timp ce *ambiguitatea sintactică* vizează părțile de propoziție, propozițiile sau frazele multiinterpretabile sintactic *exclusiv* la nivelul *receptorului* de mesaj lingvistic (sunt ambigue sintactic în *contextul* dat) [subl. aut.]”; idem, *ibidem*, p. 198: „Dacă omonimia sintactică se manifestă atât la nivelul interlocutorului, cât și la cel al vorbitorului, *ambiguitatea sintactică* apare exclusiv la nivelul *interlocutorului* [subl. aut.]. Structurile sintactice ambigue din punct de vedere sintactic sunt susceptibile de o multiplă interpretare numai pentru receptorul de mesaje lingvistice, în mintea emițătorului de mesaje neexistând ambiguitate sintactică. Ambiguitatea sintactică are un caracter potențial”; ea reprezintă „relația la nivel sintactic ce se stabilește între părți de propoziție, propoziții sau fraze cu aceeași organizare fonologică, distincte, însă, din punctul de vedere al informației sintactice (funcției sintactice) transmise, ambiguitatea sintactică existând exclusiv pentru *receptorul* [subl. aut.] de mesaj lingvistic.” Autoarea consideră (*ibidem*, p. 200-203 și p. 206-207) că ambiguitatea la nivelul propoziției și al frazei se manifestă nu numai în planul faptelor propriu-zise de limbă, ci și în acela al *interpretărilor* acestora (de exemplu, *poate veni*: [predicat + complement direct] sau o structură unitară cu rol de predicat verbal compus); pentru discuția despre diferențierea ambiguităților efective de cele virtuale, vezi și Sorin Stati, *Omonimia sintactică*, p. 389-390 (paragraful *Caracterul potențial al omonimiei sintactice*).

referent), în cea de-a doua lectură, substantivul și pronumele au referenți diferiți. Contextul situațional și lingvistic precizează calitatea (identitate sau nonidentitate) a raportului referențial, care reprezintă componenta principală a conținutului informațional al enunțului, fiind implicat însă și în organizarea sintactică (relevarea particularităților referențiale se impune în descrierea și caracterizarea a numeroase situații gramaticale).¹¹

Construcțiile cu dativ conținând verbe care acceptă determinarea prin dativ și în afara valorii posesive au un grad mare de ambiguitate, căci cliticul poate primi ambele interpretări: a) fie o poziție de subcategorizare, fără o relație de posesie (vezi structura *Ți-am trimis cartea.*, interpretabilă ca „Ție ți-am trimis o anume carte, care nu e a ta.”, unde cliticul este complement indirect); b) fie o valoare de dativ posesiv („Ți-am trimis ție / am trimis altcuiva cartea ta.”, unde cliticul este complement posesiv). Numai în structurile în care apar un complement posesiv și unul indirect, ambele în dativ, dublarea (emfatică) a complementului posesiv exprimat prin clitic se poate face exclusiv prin adjectiv pronominal posesiv (*Ți-am vândut casa ta de la țară unui localnic.*, nu și **Ție ți-am vândut casa de la țară unui localnic.*); în *vinde-mi moșia*, *-mi* poate fi deci complement indirect: „Vinde-mi mie moșia ta.” sau posesiv: „Scoate tu la vânzare moșia mea.”. De obicei, contextul mai larg dezambiguiază asemenea construcții¹².

În general, libertatea de topică a unui tip de sintagmă este supusă unor constrângeri. Astfel, plasarea unui substantiv după un verb tranzitiv poate conduce la o construcție ambiguă sub aspectul organizării: față de *Lupul atacă.*, în care substantivul realizează o relație de interdependență cu verbul-predicat, având funcție de subiect, în succesiunea *Atacă lupul.*, organizarea devine ambiguă, substantivul putând reprezenta, prin poziția și forma lui, subiectul (exprimând valoarea de [Agent]) sau complementul direct (redând valoarea de [Pacient]). Echivocul este, în acest caz, rezultatul caracterului nerelevant al topicii, al compatibilității poziției postverbale, când verbul este tranzitiv, cu ocurența unor termeni care intră în relații diferite cu verbul, dar și al unei particularități morfologice – omonimia, generală în flexiunea substantivală românească, dintre nominativ și acuzativ (cf. și gruparea *Alege tabloul.*, care conține un raport de dependență, în opoziție cu *Alege decanul.*, secvență sintactic ambiguă). Semantica termenilor poate anula efectul acestei omonimii cazuale dublate de topica echivocă, asigurând dezambiguizarea, deși, foarte frecvent, precizarea structurii interne a grupărilor [verb tranzitiv + substantiv] presupune intervenția clarificatoare a contextului¹³.

Prin urmare, sunt, în același timp, morfologice și sintactice omonimiile dintre genitivul atribut și dativul complement indirect (*Am împrumutat cartea unui prieten.*) sau dintre nominativul subiect și acuzativul complement direct (*Luni începe școala.*), iar altele sunt exclusiv sintactice: omonimia dintre atribut și complement (*Scoate hainele din sacoșă.*), dintre predicativul suplimentar și un circumstanțial (*Te-a văzut venind.*: „Te-a văzut că / cum veneai.” – două posibile interpretări relativ apropiate între ele, dar deosebite esențial de varianta „Te-a văzut când venea.”; această omonimie este complicată și de subiectul

¹¹ * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 15.

¹² Pentru această problemă, vezi * * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, 2005, p. 356; * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 444.

¹³ Pentru această discuție, vezi Valeria Guțu Romalo, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973, p. 47-48.

gerunziului, care poate fi identic cu subiectul propoziției sau diferit de acesta¹⁴). În cazul unor asemenea omonimii, dezambiguizarea este asigurată de topică: *Am împrumutat unui prieten cartea., Școala începe luni., Scoate din sacosă hainele., Venind te-a văzut.* etc.

Am arătat că omonimia la nivel morfologic determină și caracterul echivoc al unor construcții cu verbe intransitive, grupate cu elemente lexicale ca *iarna, vara, ziua, noaptea* etc. În aceste cazuri, sursa ambiguității o constituie identitatea formală dintre substantivele și adverbele respective, așa că *Vine iarna.* poate reprezenta realizarea unei relații de interdependență (cf. enunțurile *Curând vine și iarna. / Iar vine iarna.*) sau a uneia de dependență (*Moș Crăciun vine iarna.*); în aceeași situație sunt *Începe ziua., Sosește noaptea.* etc. Alteori, semantica termenilor *iarna, ziua* este incompatibilă cu funcția de subiect: *Lucrează noaptea.* este o construcție în care sensul lexical al elementelor le situează într-un raport de dependență¹⁵.

Adesea, în analiza sintactică, persistă confuzia dintre subiectul multiplu al unei propoziții și circumstanțialul sociativ¹⁶ (numai când acesta însoțește subiectul în realizarea acțiunii și poate deveni el însuși subiect, alături de cel deja existent, nu și când se referă la o altă parte a propoziției), ignorându-se faptul că subiectul multiplu impune acordul predicatului la plural și că forma de număr a acestuia distinge cele două poziții sintactice¹⁷. Confuzia apare mai ales când, ca element coordonator în cadrul subiectului multiplu, se întrebuințează, cu sensul conjuncției copulative *și*, prepoziția *cu* sau, cu același înțeles, locuțiunile prepoziționale *împreună cu, cu tot cu*, specifice circumstanțialului sociativ, ori locuțiunea *și cu*, frecventă în limba populară și în exprimarea familiară. Antepunerea circumstanțialului, cu un evident rol emfatic, poate crea echivoc, dar acordul la singular clarifică statutul elementelor. Acest criteriu distinctiv devine însă inoperant când verbul-predicat al propoziției prezintă o identitate între singular și plural. Intervin, astfel, două categorii de situații: cele în care verbul respectiv este însoțit de un determinant a cărui formă este sau nu un indiciu al subiectului multiplu și cele în care verbul nu are determinări.

În exemplul: „Și ne coborâm noi, și ne tot coborâm, cu mare greutate, pe niște povârnișuri primejdioase, și ne încurcăm printre ciritei de brad, și caii lunecau și se duceau de-a răstăgolul, și **eu cu Dumitru mergeam zgribuliți și plângeam** [subl. n. – F.-M.B.] în pumni de frig”¹⁸, *eu cu Dumitru* reprezintă subiectul multiplu, iar verbul-predicat *mergeam* este la plural, fapt indicat de predicativul suplimentar *zgribuliți*. Când verbul nu are compliniri, se va recurge fie la unele informații oferite de fraza care conține propoziția în discuție: „Eu cu Dumitru [...] mergeam tot zburdând și hârjonindu-**ne**, de parcă nu eram **noi** [subl. n. – F.-M.B.] râioșii din Broșteni”¹⁹ – unde formele pronominale *-ne* și *noi* conferă sens de plural predicatului și indică existența unui subiect multiplu –, fie la analiza conținutului textului: în fraza „Când am venit **eu cu tata și cu frații** [subl. n. – F.-M.B.] mei, Petrea și

¹⁴ Cf. Ileana Petre, *Precizări cu privire la termenii neutralizare, omonimie, sincretism în lingvistica românească*, în „Analele Universității din Craiova”, VI (1978), p. 132.

¹⁵ Vezi Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1997, p. 481.

¹⁶ Pentru această discuție, vezi D. Crașoveanu, *Categorii sintactice necircumstanțiale*, Timișoara, Editura Mirton, 2002, p. 52-54.

¹⁷ Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 366 și p. 513-514.

¹⁸ Ion Creangă, *Povești, Amintiri, Povestiri*. Ediție îngrijită și repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan și Elisabeta Brâncuș, București, Editura Minerva, ediția a III-a în seria „Patrimoniu”, 1983, p. 170.

¹⁹ Idem, *ibidem*, p. 170.

Vasile și Nică, din Ardeal în Pipirig, [...] unde se pomeneau școli ca a lui Baloș în Moldova?”²⁰, elementele subliniate alcătuiesc subiectul multiplu, având sensul pluralului inclusiv „noi”.

Unele construcții cu apozitii prezintă similitudini formale cu structurile juxtapuse, iar distincția dintre ele se realizează și cu ajutorul acordului. Dacă două nume juxtapuse, aflate în poziția sintactică de subiect, sunt fiecare la singular, sintagma este apozitivă când acordul cu predicatul se face la singular: **Tânărul acela, prietenul ei, era de față.** (al doilea termen funcționează ca o redenumire a primului; de asemenea, izolarea construcției prin virgule infirmă ipoteza interpretării celui de-al doilea nominal ca o parte a subiectului multiplu). Dacă cele două nume juxtapuse propun o interpretare asociativă de subiect multiplu, așa cum o demonstrează și absența virgulei după cel de-al doilea component, acordul se face la plural, iar varianta apozitivă este exclusă: **Tânărul acela, prietenul ei erau de față.**²¹

Și predicativul suplimentar intră uneori în îmbinări echivoce: în exemplul *Maria o vede bucuroasă.*, elementul subliniat se referă fie la subiect, fie la complementul direct, datorită faptului că ambele prezintă aceleași particularități de gen și de număr; dezambiguizarea se poate face în contexte în care subiectul și complementul se diferențiază după gen și / sau număr: *Maria îl / îi / le vede bucuroasă.*

Adjectivele cu funcție de predicativ suplimentar care se raportează la un nominal subiect de genul masculin, numărul singular și care, la acest gen și număr, sunt omonime cu adverbele admit și interpretarea ca circumstanțiale de mod realizate prin adverbe: *Elevul ascultă atent.* Asemenea enunțuri se pot dezambiguiza prin recurgerea la forma de feminin și / sau de plural a adjectivului: *Elevii ascultă atent.* (circumstanțial de mod) vs *Elevii ascultă atenți.* (predicativ suplimentar); dacă nu se face acordul cu regentul nominal, elementul respectiv trebuie interpretat ca adverb (circumstanțial): *Mărarul ți-l dau ieftin.*, *Mașina ți-o dau ieftin.* (colocvial: *Mașina ți-o dau ieftină.*)²².

Când predicativul suplimentar subordonat subiectului se realizează prin pronume și numerale, iar subiectul este nelexicalizat, construcțiile sunt ambigue: pronumele sau numeralul respectiv poate fi analizat fie ca predicativ suplimentar, fie ca subiect (postpus verbului): *A plecat prima.*, *Au reușit toți.* Dezambiguizarea se face prin lexicalizarea subiectului (*Andreea a plecat prima.*, *Candidații au reușit toți.*) – situație în care pronumele sau numeralul are funcție sintactică de predicativ suplimentar (și poartă accentul frastic) – ori prin introducerea unor determinări suplimentare (*A plecat prima din stânga.*), în acest caz pronumele sau numeralul având rol de subiect²³. Aceeași confuzie se face, în condiții similare, între *A ajuns [acolo] primul.*₁ [verb predicativ + numeral ordinal, subiect] și *A ajuns [acolo] primul.*₂ [verb copulativ + numeral ordinal, nume predicativ]. Și propozițiile *Se angajează grădinar.*, *Se propune director.* pot avea două „lecturi”: [verb-predicat + subiect] / [verb-

²⁰ Idem, *ibidem*, p. 164.

²¹ Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 625.

²² Idem, *ibidem*, p. 297 și p. 309; vezi și Emina Căpălnășan, *Elementul predicativ suplimentar – probleme de acord*, în *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară*. Volum coordonat de Ana-Maria Pop, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2012, p. 145-152.

²³ Pentru această discuție, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 188 și p. 308; Sorin Stati, *Elemente de analiză sintactică*, p. 79.

predicat (+ subiect subînțeles) + substantiv nearticulat cu funcție de complement predicativ al obiectului] (*Ion se angajează **grădinar.***)²⁴.

În contextele cu predicativ suplimentar realizat prin adverbe de tipul *așa*, *altfel*, *bine*, este posibilă adesea și interpretarea acestuia drept circumstanțial de mod. În propoziții ca: *Te-am găsit **așa.***, *Pe Maria o pictase **altfel.***, *Îl știu **bine.***, adverbul are două „citiri”: predicativ suplimentar, calificând nominalul cu funcție de complement direct, sau circumstanțial de mod. Dezambiguizarea se poate face prin extinderea enunțului: *Te-am găsit **așa, schimbată, mai veselă parcă.***, *Pe Maria o pictase **altfel, mai înaltă.***, *Îl știu **bine, într-o formă excelentă.*** (cu predicativ suplimentar), dar *Te-am găsit **așa, destul de greu.***, *Pe Maria o pictase **altfel, în acuarelă.***, *Îl știu **bine, doar ne cunoaștem de douăzeci de ani.*** (cu circumstanțial de mod)²⁵.

Unele construcții formate din substantiv sau grup nominal precedat de prepoziția *ca* pot prezenta dificultăți de interpretare din cauza faptului că prepoziția are două sensuri, calitativ și comparativ, și cu amândouă apare în structuri cu predicativ suplimentar. Există anumite elemente care pot ajuta la dezambiguizarea construcției: *ca* exprimă calitatea dacă substantivul este nearticulat (*Le vorbește **ca președinte.***), iar dacă acesta este articulat cu articolul nehotărât, *ca* are, de obicei, sens comparativ (*Le vorbește **ca un președinte.***). Dacă substantivul este articulat hotărât (având diverse determinări), poate fi interpretat în ambele feluri: enunțul *O vedea **ca profesoara de matematică a claselor V-VIII.*** poate fi citit ca „O vedea în același mod ca profesoara de matematică a claselor V-VIII.” (construcție comparativă, descriind doar circumstanța în care se desfășoară evenimentul desemnat de verb, nu și participanții) sau „O vedea pe ea în calitate de / în funcția de profesoară de matematică a claselor V-VIII.” (exprimând calitatea). Construcția se poate dezambiguiza prin înlocuirea prepoziției *ca* printr-un sinonim (de pildă, *la fel ca* – pentru sensul comparativ, *în calitate de* – pentru a descrie calitatea)²⁶.

Multe sintagme cu verbe la gerunziu sunt ambigue sub raportul istoriei derivative sau al delimitării de alte poziții sintactice. În enunțurile în care verbul regent este tranzitiv, cu un complement direct lexicalizat și determinat de un verb la gerunziu, acesta din urmă poate fi interpretat ca raportându-se la subiect sau la complementul direct: în propoziția *Am găsit-o **căutând** în cartea de telefon.*, numai dacă gerunziul se raportează la complementul direct ocupă poziția de predicativ suplimentar; dacă se referă la subiect, este circumstanțial instrumental.

În unele cazuri, gerunziul care se raportează la subiect poate fi interpretat ca predicativ suplimentar, derivat dintr-o propoziție principală: alteori însă, nu poate fi considerat decât circumstanțial. La dezambiguizare contribuie sensul verbului regent și al gerunziului: dacă acesta exprimă o caracteristică a nominalului-subiect, este vorba de un predicativ suplimentar (raportarea semantică la un nominal fiind una dintre caracteristicile sale definitorii): *Am primit florile **zâmbind.*** (< „Am primit florile și am zâmbit.”), iar dacă redă o circumstanță în care se desfășoară acțiunea regentului, se află în poziția unui circumstanțial (de timp, de mod etc.): *Am cumpărat cărți vechi **călătorind** prin țară.* Prin urmare, enunțul *Am văzut-o **trecând***

²⁴ Vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 322.

²⁵ Idem, *ibidem*, p. 304.

²⁶ Pentru discuția despre asemenea ambiguități și interpretări litigioase în construcțiile cu predicativul suplimentar, vezi idem, *ibidem*, p. 308-312.

strada. poate fi interpretat ca derivat dintr-o structură cu o completivă directă, gerunziul fiind predicativ suplimentar („Am văzut că ea trecea strada.”) sau ca o ocurență a circumstanțialului de timp („Am văzut-o în timp ce (eu) treceam strada.”).

Uneori, propoziții diferențiate prin topică precum *Aud mașina venind*. și *Aud venind mașina*. se deosebesc prin aceea că elementul cel mai apropiat de verbul-predicat (*aud*) este considerat complement direct. Construcțiile de acest tip devin mai transparente dacă nominalul postpus este un substantiv propriu, care necesită dublare și prezența prepoziției *pe* când are funcția de complement direct. Faptul că structurile similare cu substantiv propriu nu sunt posibile fără „mărcile” de complement direct arată că nominalele din asemenea structuri se află în poziția unui complement direct (**Văd venind Maria.*, **Văd Maria venind.*, dar *O văd venind pe Maria.*, *O văd pe Maria venind.*), chiar dacă topica sa nu reflectă întotdeauna această ierarhie sintactică. Și în alte tipuri de construcții gerunziul poate fi interpretat ca raportându-se la subiect sau la un alt nominal, cu funcție de complement prepozițional (propoziția *Mi-aduc aminte de el trecând prin București*. provine din [...] *când trec eu prin București*. sau din [...] *când trecea el prin București*.) ori de circumstanțial sociativ (enunțul *Ioana s-a întors cu Maria tremurând din toate încheieturile*. este derivat din *Ioana s-a întors cu Maria și Ioana tremura din toate încheieturile*. sau din *Ioana s-a întors cu Maria, care tremura din toate încheieturile*.)²⁷.

Cu supinul în antepunere (**De vorbit / de scris**, *l-a învățat profesorul.*), mesajul nu este suficient de clar: aparent, supinul poate fi considerat un complement secundar, dar, dacă se consideră că el anticipă o propoziție dintr-o frază eliptică (**De vorbit / de scris**, *l-a învățat profesorul să vorbească / să scrie.*), e vorba de un circumstanțial de relație²⁸. În propozițiile *Cărțile sunt greu / ușor de procurat.*, *Hainele sunt dificil / anevoie de spălat.*, adverbul de mod, deși antepus, constituie o determinare a supinului. Nu aceeași analiză se poate propune pentru construcții de tipul *Filmul este interesant de văzut.*, unde adverbul de mod nu permite, din punct de vedere semantic, interpretarea ca subordonat al supinului (*film de văzut *interesant*)²⁹.

Funcția de circumstanțial de cauză se poate intersecta cu aceea de circumstanțial de timp. Interferența apare îndeosebi când în poziția sintactică de circumstanțial de cauză se află verbe la gerunziu. Uneori, disocierea lor este dificilă: **Văzând** *că drumul este alunecos, șoferul a oprit mașina*. [= „din cauză că a văzut...” / „când a văzut...”]³⁰.

Circumstanțialul de cauză se exprimă și prin locuțiunile adverbiale cu valoare discursivă *de aceea*, *pentru aceea*, *de asta*, *pentru asta*, *de ce* (cu varianta populară *la ce*), pe care le regăsim și la circumstanțialul de scop, contextul lingvistic sau extralingvistic având rol

²⁷ Pentru ambiguitățile și interpretările litigioase cu gerunziul predicativ suplimentar, vezi idem, *ibidem*, p. 196-197.

²⁸ Idem, *ibidem*, p. 395.

²⁹ Vezi * * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, p. 519.

³⁰ Pentru omonimia sintactică a construcțiilor cu gerunziu, vezi Luminița Hoarță Lăzărescu, *op. cit.*, p. 196-197, iar pentru interferențele dintre diferitele realizări ale circumstanțialului de cauză și alte poziții sintactice, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 538-539; cf. și discuția despre formele participiale și gerunziale din textul poetic arghezian, forme care pot intra, uneori, pe calea metaforei, în jocul omonimiei sintactice, în Simona Constantinovici, *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timișoara, Editura Politehnica, 2005, p. 180-181 și p. 191-198.

dezambiguizator, prin ocurența unei propoziții cauzale sau finale: **Fiindcă n-am avut timp, de aceea nu te-am căutat. / De aceea am venit, ca să te ajut.**)³¹.

Locuțiunea adverbială *de ce* poate reprezenta corelativul unei subordonate exprimând comparația proporțională (progresivă), introdusă prin locuțiunea conjuncțională omonimă: **De ce îl asculta, de ce se întrista.** Acestea nu trebuie confundate cu îmbinarea liberă *de ce*, alcătuită din pronume interogativ sau relativ în acuzativ, precedat de prepoziție (**De ce ți-e frică nu scapi.**).

După cum se observă, deși este o problemă de sintaxă, omonimia construcțională trebuie studiată în legătură cu semantica, fonetica și morfologia, căci ne aflăm în fața unui aspect tipic de interdependență a compartimentelor limbii (fonetică – morfologie – sintaxă – lexic). Limba română deține un repertoriu însemnat de tipuri de enunțuri cu structură (virtual) ambiguă – cazuri interesante a căror analiză atentă va facilita, desigur, clasificarea lor după diverse criterii și stabilirea raportului dintre omonimia sintactică reală și cea potențială.

Bibliografie

* * *, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul; II. Enunțul*, București, Editura Academiei Române, 2005.

Avram, Mioara, *Gramatica pentru toți*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 1997.

Bidu-Vrâncănu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, București, Editura Științifică, 1997.

Bidu-Vrâncănu, Angela, Forăscu, Narcisa, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional, 2005.

Căpălnășan, Emina, *Elementul predicativ suplimentar – probleme de acord*, în *In magistri honorem Vasile Frățilă. 50 de ani de carieră universitară*. Volum coordonat de Ana-Maria Pop, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2012, p. 145-152.

Constantinescu-Dobridor, Gheorghe, *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Editura Teora, 1998.

Constantinovici, Simona, *Palimpseste argheziene. Curs de lexicologie aplicată*, Timișoara, Editura Politehnica, 2005.

Crașoveanu, D., *Categorii sintactice necircumstanțiale*, Timișoara, Editura Mirton, 2002.

Creangă, Ion, *Povești, Amintiri, Povestiri*. Ediție îngrijită și repere istorico-literare alcătuite de Iorgu Iordan și Elisabeta Brăncuș, București, Editura Minerva, ediția a III-a în seria „Patrimoniul”, 1983.

Guțu Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1973.

Hoarță Lăzărescu, Luminița, *Sinonimia și omonimia gramaticală în limba română*, Iași, Editura Cermi, 1999.

³¹ Pentru această problemă, vezi * * *, *Gramatica limbii române. II. Enunțul*, p. 531 și p. 546. De pildă, într-un context restrâns precum **De asta am venit.**, locuțiunea adverbială *de asta* este interpretabilă sintactic fie ca un circumstanțial de cauză, fie ca unul de scop; cf. și **De ce a venit?** (= „Din ce motiv a venit?” / „Cu ce scop a venit?”).

Pănă Dindelegan, Gabriela, *Sintaxa transformațională a grupului verbal în limba română*, București, Editura Academiei, 1974.

Petre, Ileana, *Precizări cu privire la termenii **neutralizare**, **omonimie**, **sincretism** în lingvistica românească*, în „Analele Universității din Craiova”, VI (1978), p. 131-133.

Stati, Sorin, *Elemente de analiză sintactică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1972.

Stati, Sorin, *Interferențe lingvistice. Din istoria relațiilor lingvisticii cu alte științe*, București, Editura Științifică, 1971.

Stati, Sorin, *Omonimia sintactică*, în „Limba și literatură”, XI (1966), p. 387-395.

Stati, Sorin, *Teorie și metodă în sintaxă*, București, Editura Academiei, 1967.

CULTURAL INTERFERENCE IN LANGUAGE LEARNING: DIFFICULTIES OF THE SPELLING AND PUNCTUATION IN ALTERNATE LANGUAGE CODES

Aida TODI, Assistant Professor, PhD, "Ovidius" University of Constanța

Abstract: Errors encountered most frequently by those who redact a text, especially those that have to write in a foreign language (or even in Romanian, but also know one or some foreign languages) usually regard spelling (diacritics, accents, apostrophes, umlauts/ trema) and punctuation (using the comma, types of quotation marks). We consider that these errors, when they are not owed to the simple fact of not knowing the rules of the Romanian language, but owed to active or passive bilingualism/ trilingualism, represent cultural interferences in the alternation of linguistic codes (concerning diacritics, different types of accents, umlauts, quotation marks); determining some causes that generate the talked about deficiencies represent one of the objectives we've set to point out through this contribution.

In the text below I did not consider the writing situations where the languages utilize the same punctuation marks or diacritics (writing with an initial capital letter at the beginning of a phrase or sentence, at the names of institutions, country names, national or religious holidays, company names and organizations etc.); I've summarized the most important orthographic and punctuation particularities in the most used circulation languages and the differences towards Romanian, trying to see how these characteristics interfere at this level, for the ones that know two (or more) languages. Following these rules is very important for translators, as well as for those who draw up scientific texts, essays etc. and for those that are needed to operate with frequent changes in linguistic code. These are confronted, sometimes, with phenomena of contamination of the orthographic and punctuation rules. The writing of numerals also presents different conventions from a language to another; some of them will be handled in the present communication.

Keywords: language learning, cultural interference, difficulties, Romanian and foreign languages, contamination of the orthographic and punctuation rules

Greșelile pe care le întâmpină cel mai frecvent cei care redactează un text, în mod special cei care trebuie să scrie într-o limbă străină (sau chiar în română, dar sunt cunoscători ai unei / unor limbi străine) privesc în general **ortografia** (diacriticele, accentele, apostroful, trema / umlautul, despărțirea în silabe, utilizarea inițialei majuscule în situații diferite de la o limbă la alta) și **punctuația** (utilizarea virgulei, tipurile de ghilimele). Considerăm că acestea, atunci când nu se datorează pur și simplu necunoașterii regulilor limbii române, ci bilingvismului / trilingvismului activ sau pasiv, reprezintă interferențe culturale în alternarea codurilor lingvistice (în ceea ce privește diacriticele, diferitele tipuri de accent, trema, ghilimelele); stabilirea câtorva cauze care generează carențele despre care vorbim rezează unul dintre obiectivele pe care am propus să le punctăm prin această contribuție.

În cele de mai jos nu am avut în vedere situațiile de scriere în care limbile utilizează aceleași semne de punctuație sau diacritice (scrierea cu inițială majusculă la început de propoziție sau frază, la numele unor instituții, numele de țări, de sărbători naționale sau religioase, nume de companii și organizații etc.); am trecut în revistă particularitățile

ortografice și de punctuație mai importante ale celor mai utilizate limbi de circulație și diferențele față de română, încercând să vedem cum interferează la acest nivel, la cunoscătorii celor două (sau mai multe) limbi, aceste caracteristici. Respectarea acestor reguli este foarte importantă atât pentru traducători, cât și pentru cei care redactează texte științifice, referate etc. și care se văd nevoiți să opereze frecvent schimbări de cod lingvistic. Aceștia se confruntă, uneori, cu fenomene de contaminare a regulilor ortografice și de punctuație. **Scrierea numeralelor** prezintă și ea convenții diferite de la o limbă la alta; de unele dintre acestea ne vom ocupa în prezenta comunicare.

Greșelile care afectează **ortografia** (diacriticele, accentele, apostroful, trema / umlautul, despărțirea în silabe, utilizarea inițialei majuscule în situații diferite de la o limbă la alta) și **punctuația** (utilizarea virgulei, tipurile de ghilimele), când se datorează bilingvismului / trilingvismului activ sau pasiv, reprezintă interferențe culturale în alternarea codurilor lingvistice.

În ceea ce privește diacriticele, diferitele tipuri de accent, trema, ghilimelele, cauzele care generează carențele despre care vorbim sunt totuși mai numeroase; printre acestea enumerăm:

- tastatura calculatorului, setată, de regulă, pe limba engleză; în această situație, recomandăm instalarea setării și pe alte limbi pentru care se utilizează respectivul computer: română, franceză etc. (în funcție de necesități); dificultăți mai mari pune alfabetul chirilic;
- utilizarea masivă a chatului și a forumurilor de discuție, unde se renunță total la diacritice;
- viteza (graba) sau neglijența în tastare;
- superficialitate în verificarea finală a textului; se știe că, atunci când intervine corectorul automat pentru limba engleză, multe dintre cuvintele scrise inițial corect se modifică, așa încât textul neverificat poate să apară cu numeroase greșeli;
- tendința de unificare (simplificare) a regulilor (numită, în lingvistică, legea minimului efort);
- uneori suportul electronic căruia îi este destinat textul nu acceptă diacriticele, accentele și ghilimelele; este cazul unor publicații online sau forumuri de discuție care, atunci când se folosesc semnele grafice amintite, le distorsionează până la deformarea totală a cuvintelor, acestea ajungând de nerecunoscut.

Iată tipurile mai frecvente de greșeli care afectează semnele grafice amintite¹:

- lipsa totală sau parțială a diacriticelor²; *trema* (două puncte orizontale) pe vocală (*ă, ȃ, ĩ, ö, ü*) indică pronunțarea lor în alt mod decât fără tremă³;

¹ Asupra acestora s-a mai atras atenția (Funeriu 1998). Vezi și Todî 2007b.

² Unele situri atrag atenția asupra necesității scrierii cu diacritice; de pildă – wikipedia.

³ Chiar dacă, la prima vedere, acest aspect pare, probabil, nesemnificativ, el poate avea implicații serioase în transmiterea și / sau receptarea mesajului. Amintesc, în acest sens, în scop anecdotic, dar și pentru a arăta că respectarea acestor semne este importantă, un episod real, care mi s-a întâmplat personal. În urmă cu mai mulți ani am participat la o conferință internațională în afara țării. Am trimis rezumatul în franceză, iar organizatorii au tradus totul (probabil printr-un program automat) și în engleză. Presupun că am uitat să pun trema pe *i* sau poate programul de traducere nu suporta diacriticele – se întâmplă și asta uneori. Cunoscătorii știu că *ai* se pronunță în franceză *e*, iar dacă vrei ca *i* să se pronunțe *i* trebuie să folosești acest semn (*î*). Prenumele meu (*Aida*) a fost tradus automat în engleză ca o formă de trecut a verbului *aider* (fr. „a ajuta”, perf. simplu, pers. a III-a sg. *aida*). Era foarte neclar pentru toată lumea ce caută acea formă verbală lângă numele meu (Todî).

- utilizarea greșită a diacriticelor;
- utilizarea unor semne asemănătoare cu diacriticele, dar cu altă semnificație în lingvistică (ex.: unii îl redau pe *ă* prin *ã*; dar în transcrierile fonetice, *tilda* de pe *a* – sau altă vocală – indică nazalitate / pronunțare nazală a vocalei respective)
- utilizarea greșită a unor fonturi care nu au diacriticele limbii respective și le înlocuiesc cu semne similare;

Altă problemă generată de utilizarea mai multor limbi o reprezintă scrierea cu majuscule: germana care folosește mai multe majuscule decât engleza. În arabă nu se folosesc litere majuscule.

Fără a face o clasificare strict sau o analiză amănunțită a acestora, site-urile dedicate serviciilor de traducere atrag atenția asupra acestor diferențe între limbi, de care trebuie să se țină cont în procesul traducerii⁴.

În cele de mai jos nu am avut în vedere situațiile de scriere în care limbile utilizează aceleași semne de punctuație sau diacritice (scrierea cu inițială majusculă la început de propoziție sau frază, la numele unor instituții, numele de țări, de sărbători naționale sau religioase, nume de companii și organizații etc.); am trecut în revistă particularitățile ortografice și de punctuație mai importante în cele mai utilizate limbi de circulație și diferențele față de română, încercând să vedem cum interferează la acest nivel, la cunoscătorii celor două (sau mai multe) limbi, aceste caracteristici. Respectarea acestor reguli este foarte importantă atât pentru traducători, cât și pentru cei care redactează texte științifice, referate etc. și care se văd nevoiți să opereze frecvent schimbări de cod lingvistic. Aceștia se confruntă, uneori, cu fenomene de contaminare a regulilor ortografice și de punctuație.

În ultima vreme a devenit cvasigenerală scrierea fără diacritice a cuvintelor românești, ceea ce duce la dificultăți de citire și, uneori, la confuzii, având în vedere rolul distinctiv al acestora. Același lucru se întâmplă frecvent în cazul limbii franceze, de pildă, unde notarea accentului, absolute obligatorie, este trecută de mulți cu vederea, poate și din motive de comoditate (configurația tastaturii). În limba română, spre deosebire de alte limbi (franceză, italiană etc.), în general accentul nu se marchează; există totuși situații de omonimie a formelor scrise în care marcarea accentului se poate dovedi necesară: este cazul acelor omograme, destul de numeroase în română (*ácele* – *acéle*, *áfină* – *afină*, *áugust* – *augúst*, *bárem* – *barém*, *cópii* – *copii* etc.)⁵. Totuși, nemarcarea accentului în asemenea situații nu reprezintă o greșeală prea gravă, întrucât dezambiguizarea se produce, de obicei, prin context.

În română scrierea cu litere majuscule este în general puțin folosită, ea limitându-se la:

- inițiala numelor proprii (inclusiv nume de instituții), de sărbători naționale;
- semnalăm scrierea cu inițială majusculă și la o serie de locuțiuni pronominale (formule de adresare cu un grad înalt de politețe)⁶; la acestea se scriu cu majusculă atât substantivul, cât și posesivul care îl însoțește, indiferent de formele flexionare la care apar: *Alteța Sa*, *Alteța Voastră*, *Altețele Voastre*, *Cucernicia Sa*, *Cucernicia Ta*, *Cucernicia Voastră*, *Cucerniciile Voastre*, *Cuvioșia Sa*, *Cuvioșia Ta*, *Cuvioșia Voastră*, *Cuvioșiile*

⁴ <http://www.betterlanguages.com/romanian/servicii-de-traducere/brandingul/>.

⁵ Vezi o listă amplă la Todi 2007a: 49-52.

⁶ Inventarul acestora apare și în cartea noastră Todi 2007a: 150-151, de unde l-am preluat; în cartea citată locuțiunile pronominale apar cu menționările stilistice făcute de DOOM 2, de unde au fost extrase.

Voastre, Domnia Ei, Domnia Lui, Domnia Sa, Domnia Ta, Domnia Voastră, Domniile Voastre, Excelența Sa, Excelența Voastră, Excelențele Voastre, Înălțimea Sa (înv.), Înălțimea Ta, Înălțimea Voastră (înv.), Înălțimile Voastre (înv.), Luminarea Sa (înv.), Luminăția Sa, Luminăția Ta, Luminăția Voastră (înv.), Luminățiile Voastre (înv.), Magnificența Sa (livr.), Magnificența Voastră (livr.), Maiestatea Sa / Majestatea Sa, Maiestatea Sa / Majestatea Sa, Maiestatea Voastră / Majestatea Voastră, Majestățile Voastre, Măria Sa (înv.), Măria Ta (înv.), Măria Voastră (înv.), Măriile Voastre (înv.), Preacuvioșia Sa, Preacuvioșia Ta, Preacuvioșia Voastră, Preacuvioșiile Voastre, Preasfinția Sa, Preasfinția Ta, Preasfinția Voastră, Preasfințiile Voastre, Sanctitatea Ta (Sa, Voastră), Sfinția Sa, Sfinția Ta, Sfinția Voastră, Sfințiile Voastre.

Am simțit necesar să atragem atenția asupra acestei categorii de cuvinte, inventariind o lungă listă, pentru că în vechea ediție a DOOM (DOOM 1) se recomandă scrierea posesivului cu minusculă, deci este posibil ca până și vorbitorii nativi de română să aibă o nesiguranță în utilizarea lor. Asta dovedește, încă o dată, că ortografia reprezintă o convenție academică, dar o convenție care trebuie cunoscută și respectată, alături de altele, asemănătoare. Spre deosebire de engleză, funcțiile și calitățile, oricât de impoortante ar fi, se scriu cu minusculă: *avocat, cancelar, deputat, general, ministru, han, pașă, prefect, rege, premier*; la fel se scriu numele unor medalii sau premii, titluri științifice și onorifice: *doctor honoris causa, doctor în filologie, membru de onoare al Academiei Române*.

În timp ce numele domeniilor la care se referă funcțiile se scriu cu literă mică (*ministrul de externe, ministrul afacerilor externe al...*), numele oficiale complete de funcții se scriu cu literă mare.

În componența unor nume proprii, cuvintele ajutătoare se scriu cu literă mică: articolul sau particulele din unele nume de persoane românești sau străine: *Ludovic al XIV-lea, Ștefan cel Mare, Leonardo da Vinci, Charles de Gaulle, Andrea del Sarto, Joachim du Bellay, Abd el-Kader, Jeanne la Papesse, Ludwig van Beethoven, Friedrich von Schiller*; la fel, articolele, prepozițiile din nume de aștri (*Scroafa-cu-Purcei*), de entități geografice și administrativ-teritoriale (*America de Nord, Regatul Unit al Marii Britanii și al Irlandei de Nord, Statele Unite ale Americii*), instituții (*Consiliul de Miniștri al...*), sărbători (*Ziua Internațională a Femeii*). Spre deosebire de alte limbi, în care se scriu cu majusculă substantivele care denumesc popoare, zilele săptămânii, lunile anului, disciplinele de învățământ, ortografia românească recomandă scrierea lor cu litere mici. Adesea se constată însă, la elevii și chiar la studenții români, scrierea cu majusculă, probabil tocmai sub influența acestor limbi. Se scrie, de regulă, cu literă mare la inițială primul cuvânt dintr-o notă de subsol, inclusiv când începe cu abrevieri folosite în indicațiile bibliografice; titlu de coloană dintr-un tabel etc.

Citatul, când nu este precedat de două puncte, începe cu literă mică.

Se scrie cu literă mare în corespondență, cereri etc., cuvântul cu care începe prima comunicare după formula de adresare urmată de virgulă: *Domnule Director, Doamnă Decan*.

Se scriu tot cu majusculă și alte realități cu caracter religios: *Sfântul Munte, Sfânta Scriptură, Sfântul Mormânt*, precum și pronumele personale care se referă la divinitate

(acestea constituind o particularitate a stilului religios)⁷: *după mare mila Ta, ne rugăm Ție, Doamne!*

Și pronumele de politețe maximă se scrie cu literă mare, în corespondență.

Se scriu cu majusculă punctele cardinale, când au valoare de nume propriu, desemnând o regiune: *importat din Apus / Vest, din Orient, în Apusul Europei, în Orientul Apropiat*; când nu au această valoare, numele punctelor cardinale se scriu cu literă mică.

Titlurile de publicații periodice, opere literare, științifice, artistice etc., emisiuni radio-TV, documente de importanță internațională sau națională se scriu, de asemenea, cu majuscule: *Adevărul literar și artistic* (ziar), *Amintiri din copilărie*, *Floarea darurilor*, *Gramatica limbii române*, *Limba română* (revistă), *O scrisoare pierdută*, *Proclamația de la Islaz*, *Psaltirea scheiană*, *Regulamentul organic*, *România literară*, *Simfonia fantastică*, *Tatăl nostru*.

În engleză, scrierea cu majuscule are în vedere:

- pronumele personal de persoana I singular: *I*;
- zilele săptămânii, lunile anului: *Monday, Tuesday; January, February; Christmas*;
- numele de cartiere, străzi și monumente (cu excepția articolului): *the Latin Quarter; the Eiffel Tower, St Paul's Cathedral; Buckingham Palace, the White House, Oxford Street, Fifth Avenue; the Middle East, the North Pole*;
- numele de naționalități și religii: *Japanese, English; Christianity, Buddhism*;
- titluri științifice sau universitare ale persoanelor, indiferent de poziția în enunț: *Professor Jones, Dr Smith; Captain Kirk, King Henry VIII*.
- titlurile de cărți, poezii, cântece, piese de teatru, filme (cu excepția prepozițiilor, a articolelor, a particulei de genitiv *of* etc.): *War and Peace, Like a Virgin*;
- în titlurile articolelor, recenziilor, referatelor etc.;
- mai multe abrevieri și acronime utilizează punctul în mod facultativ, ca în română: *G.M.T.* sau *GMT* (Greenwich Mean Time); *N.A.T.O.* sau *NATO* (North Atlantic Treaty Organization).

Scrierea numeralelor prezintă și ea convenții diferite de la o limbă la alta.

Data, de pildă, se notează, în engleza americană, în ordinea lună – zi – an (11/24/2012), iar în engleza britanică, în ordinea zi – lună – an (24/11/2012), ca în română; necunoașterea acestor diferențe poate duce la erori de traducere, uneori importante (data de expirare a unui produs, a unui medicament etc.).

În ceea ce privește **punctuația**, în *limba franceză* se lasă întotdeauna un spațiu tipografic (blanc) înaintea de două puncte sau de punct și virgulă⁸, ceea ce nu se întâmplă, de pildă, în engleză și în română. *Spaniola* plasează semnele de întrebare și cele de exclamare la începutul frazei interogative și exclamative. În *limba franceză* și *engleză* se pune virgulă înainte de etc. (et caetera), în timp ce *norma limbii române* nu permite aceasta.

⁷ Bardu 2011a, Bardu 2011b.

⁸ Personal considerăm că acel spațiu lăsat înaintea de două puncte sau punct și virgulă aduce unele prejudecii textului, întrucât computerul „interpretează” blancul respectiv ca o pauză dintre cuvinte, iar atunci când aceste semn se află la sfârșit de rând, le poate trece automat pe rândul următor.

Cei familiarizați cu scrierea în limba engleză au tendința să folosească ghilimelele specifice acestei limbi („...”), inclusiv în textele scrise în română, unde ghilimelele au altă poziție („...”) sau franceză (<<...>>).

Principală dificultate de utilizare a regulilor de punctuație și ortografie depinde, în mare măsură, de caracterul convențional al acestora (și fluctuația lor în timp), convențiile diferind și de la o limbă la alta. Soluția bunei lor întrebuințări ar fi cunoașterea aprofundată a diferențelor dintre limbile utilizate, respectarea regulilor făcându-se atât în interiorul fiecărei limbi, cât și în actul de traducere. De mare importanță este și consultarea, ori de câte ori e necesar, a lucrărilor normative în vigoare pentru fiecare limbă în care se redactează textul.

Bibliografie

Bardu 2011a: Nistor Bardu, *Stiluri și limbaje în limba română actuală*, Ovidius University Press, Constanța, 2011.

Bardu 2011b: Nistor Bardu, *Considerații asupra stilului religios*, în Aida Todi (coord.), *Filologie și didactică*, Editura Universitară, București, 2011, p. 59-69.

Andronescu 1997: Șerban C. Andronescu, *Tehnica scrierii academice*, Editura Fundației „România de mâine”, București.

DN 4: Florin Marcu, *Noul dicționar de neologisme*, Editura Academiei Române, București, 1997.

DOOM 2: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Univers Enciclopedic, București, 2005.

DSL: Angela Bidu-Vrânceanu, Cristina Călărașu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană-Dindelegan, *Dicționar general de științe. Științe ale limbii*, Editura științifică, București, 1997.

Funeriu 1998: Ion Funeriu, [*Principii și norme de tehnoredactare computerizată*](#), [*Timișoara, Amarcord*](#).

Todi 2007a: Aida Todi, *Pentru o limbă română corectă*, București, All.

Todi 2007b: *De la DOOM 1 la DOOM 2. Probleme de fonetică, ortografie și ortoepie în cele mai recente lucrări normative*, în *Annales Universitatis Apulensis, Seria Philologica*, Alba Iulia, 8/2007, p. 206-211.

<http://www.betterlanguages.com/romanian/servicii-de-traducere/brandingul/>

WHAT IS SEEN FROM THE HOSPITALITY/ HOSTILITY OF THE POSTMODERN TEXT

Lucia ISPAS, Assistant Professor, PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești

Abstract: Initially, Radu Petrescu had written a realistic novel, following the model offered by Balzac and G. Călinescu, but he decided to re-write this novel by inserting in the original canvas a postmodern meta-fictional work, in which he debated, throughout his characters, topics concerning a theoretical approach to literature, similarly to the way in which he had done that in his gigantic diary. Consequently, Ce se vede (What One Can See) becomes a complex organism, in the manner described by Ihab Hassan, which displays its anatomical parts to be further investigated, a new novel that revolves around its nature and its condition. Our paper aims at analysing the particular way in which logos (the literary theory/the poetics of the text) and ethos (the assumed position and the goal of the writer) are ingeniously, still delicately combined with pathos (the meta-, inter- and subtextual pleading), by re-shaping and reconsidering these antique categories of the rhetorical triangle.

Keywords: logos, ethos, pathos, postmodernism, hos(ti)pitality

În anul 1971 apărea, în volumul *Proze*, scurta narațiune *În Efes*, care va sta la baza romanului *Ce se vede*, publicat opt ani mai târziu. În realitate, distanța temporală dintre cele două scrieri aparținând lui Radu Petrescu este mult mai mare. *În Efes* este o producție literară a anilor '50, scrisă în maniera lui Balzac, Călinescu ori Hortensia Papadat Bengescu, a cărei carnație epică se articulează pe scheletul rigid construit în jurul temei moștenirii. Primele 70 de pagini din romanul *Ce se vede* reiau narațiunea-mată, cu minime modificări privind numele personajelor. Ceea ce se aduce nou prin romanul rezultat este inserarea unui mic tratat de teorie literară, în care autorul precizează sau reia ideile despre scriitură, statutul autorului sau al cititorului în opera literară sau dialectica privirii integratoare, așa cum procedase de nenumărate ori în paginile jurnalelor sale antume, și nu numai. Produsul ce rezultă este un hibrid postmodern (în maniera descrisă de Ihab Hassan), care nu se sfiește să-și expună, printr-o membrană cu permeabilitate selectivă, toate organele interne care au dobândit alte funcții decât cele consacrate, șocante și provocatoare.

Aparent ospitalier prin pseudo-realism, textul lui Radu Petrescu se dovedește ostil pentru cititorul comod, consumator de convenții literare, prin oferta meta-romanului. Saltul de la G. Călinescu la postmodernism poate da senzația de vertij, dar autorul ne obișnuise deja cu integrarea teoriei literaturii în texte puțin primitoare, în speță, jurnalele, devenite astfel mai puțin spații ale autoanalizei și mai mult ale autoreflexivității textuale, laboratoare de creație sau metajurnale. *Ce se vede* propune o structură ușor abracadabrantă prin tehnica reluării și a colajului (care conferă uneori impresia de broșare greșită a cărții). Subiectul principal al romanului rămâne literatura, deși pare a fi lăsat într-un con de umbră de evenimentele care precipită firul narativ. Cartea se oglindește narcisic în propriile ape, reflectând asupra imaginii și statutului său, derutând astfel cititorul de roman realist, dar respectând viziunea autorului:

„Romanul, definit ca un obiect, ca o imagine unică deci, urmează să fie și el, în întregul lui, ca obiect, în prezent și cititorul poate să vadă singur procesul lui de constituire.”[*Meteorologia lecturii*, p. 181]. Și pentru Radu Petrescu, liderul Școlii de la Târgoviște, ca și pentru ceilalți membri ai grupării literare, considerați a fi părinți ai postmodernismului românesc, „orice creație literară include propria sa teorie literară”¹, iar „scriitura e în centrul literaturii”.²

Autorul romanului se străduiește, prin intermediul pathosului, să convingă cititorul, altfel reticent și retractil, să accepte logusul. Textul este productivitate³, naște text, iar proza devine utilitară⁴. Încrederea acordată scriitorului se manifestă târziu, pentru că acesta operează cu presupunerea că cititorul va accepta logusul fără întrebări, ceea ce se întâmplă rar sau aproape niciodată⁵. Uzitând *enthymenul*, autorul își asumă premisa omisă: golul, lipsa, fractura primesc valoarea unui semnificat, sau, uneori, a unui semnificant transcendental rezultând astfel auto-dezvăluirea, completă sau nu a adevărului ca Logos.⁶ În *Ce se vede*, scrisul și scriitura sunt chemate să vorbească despre propriile resorturi, despre îmbinările lucrate cu finețe de ceasornicar, care fac ca mecanismul literar să funcționeze. Fals tratat de teorie literară, dar și fals roman realist, scriere livrescă postmodernă avant-la-lettre, în esență, *Ce se vede* este o pledoarie în favoarea acceptării menirii literaturii în primul rând de către ea însăși. Devenit formă de meditație pentru literatură, livrescul este, în același timp, un mod de a fi, iar poetul livresc „nu este acela care șlefuește la infinit temele tratate de alții, ci acela pentru care lumea cărților este profundă și vie ca orice creație.”⁷ Metaromanul, dens și ofertant, pune în abis condiția autorului în raport cu opera și cu personajele, dar și participarea cititorului la actul de creație. Dobândirea unei priviri integratoare devine astfel o condiție necesară și suficientă pentru ca atât eroii, cât și autorul însuși să capete mult-râvnita verticalizare (despre care vorbesc atât jurnalele, cât și romanele *O singură vârstă* sau *Matei Iliescu*). În jurul acestor trei nuclee de interes gravitează preocuparea scriitorului de a camufla între paginile primitoare ale unui roman „cuminte” puncte de vedere teoretice originale și îndrăznețe, nu numai pentru timpul în care au fost scrise sau publicate, ci și pentru literatura actuală.

Eroii din romanul lui Radu Petrescu sunt scriși și au intuiția acestui fapt. Din acest punct de vedere, *Matei Iliescu* anticipează într-o mare măsură dezvoltările din *Ce se vede* referitoare la conștiința personajelor ca ființe de hârtie.⁸ Existența lor de cerneală este rezultatul direct al mâinii sigure a autorului, o instanță până atunci doar intuită, unanim acceptată, dar niciodată introdusă în ecuația comunicării prin text. Acționând ca un mic Dumnezeu în interiorul propriei creații, scriitorul își forțează personajele să se aplece asupra condiției lor, dar și asupra relației cu creatorul. „Crezi că trăim în altă parte decât aici, între hârtii?”[p. 70, 158 și 168], se întreba Poenăreanu, unul dintre prietenii tânărului Eliade, eroul romanului. Conștiința asumatei condiții de personaj le dă dreptul eroilor, altfel călinescieni,

¹ Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, vol. 3, Dacia, Cluj-Napoca, 1994, p. 280.

² Jean Ricardou, *Pentru o teorie a textului*, Univers, București, 1980 p. 155.

³ Julia Kristeva, *Pentru o teorie a textului*, ed. cit., p. 252.

⁴ Jean Ricardou, *Pentru o teorie a textului*, ed. cit., p. 128.

⁵ John C. Bean, Virginia A. Chappel, Alice M. Gillam, *Reading Rhetorically: Brief Edition*, New York, Pearson Longman, 2004, p. 73.

⁶ Jacques Derrida, *Dissemination*, University of Chicago Press, 1981, p. 26.

⁷ Eugen Simion, *Întoarcerea autorului*, Cartea Românească, București, 1981, p. 451-452.

⁸ Mircea Bențea, *Farmecul discret al autoreflexivității*, Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 69.

ca, într-un decor ostil, coborât parcă din paginile romanului realist, să chestioneze rostul și menirea autorului și a cititorului. Mai mult, au senzația că pot reclama dreptul la ubicuitate, „putința de a fi în aceeași clipă în locuri atât de îndepărtate”, tradusă în text prin capacitatea de a reproduce fidel un anumit eveniment, fără să fi participat direct la acesta și prin acoperirea unor distanțe temporale foarte mari (din 1907 în 1977). Ca o consecință firească, există multiple reluări ale acelorași scene, din mai multe unghiuri, ceea ce se poate traduce la nivelul tehnicii narative prin colaj, viziune palimpsestică, tehnica păpușilor Matrioșca și aceea a oglinzilor. Reluarea la nesfârșit găsește în text și o explicație mai profundă, aflată în strânsă legătură cu posibilitatea operei de a construi o lume și cu funcția ordonatoare a scrisului, aceea revelare a Tatălui prin Fiul:

Însă, dacă există într-adevăr o carte a vieții, atunci câteva, destule foi ale ei se vor repeta întocmai, spre mirarea cititorului care va socoti că e victima unei greșeli de broșare, dacă nu-și va aduce aminte că Iris, purtătoarea de mesaje a lui Zeus, repetă întocmai cuvintele, multe, puține, câte i-au fost încredințate să le transmită.[p. 152]

Spre finalul romanului, grupul de prieteni ajunge la realizarea faptului că niciunul dintre membri nu ar putea să îndeplinească cerințele pentru a deveni erou de roman. Insul care îi scrie, o ființă poate plictisită, lipsită de imaginație, poate aeriană, obosită sau abstrasă „este un mic tip spălăcit și aton și, dacă locuiește undeva, locuiește într-un loc plin de fulgi, de praf, de miros de tutun modest”[p. 151] și nu le este de niciun folos: „Scriitorul pune pe hârtie semne, stimuli. Nu cred că personajul este opera cuiva anume. El este creat de puterea de a visa a umanității în generalitatea ei.”[p.72] La fel gândea și Paul Valéry, fără a fi inuit pericolul contrazicerii, când pornea de la premiza că autorul este un personaj care încurcă inutil datele problemei, un detaliu futil și că operele sunt fiicele formei lor⁹ (acel *Tată sie însuși* de la Radu Petrescu), dar accepta, în ultimă instanță, autoritatea autorului, „puterea lui de a face, nu numai slăbiciunea lui de a se lăsa făcut”¹⁰, deci scris. Autorul se abținează totuși să rămână o prezență constantă, dar impalpabilă. Concluzia la care ajunge grupul nu mai poate surprinde: deoarece este alcătuit din aceeași substanță ca și ele, personajele își pot fagocita autorul, ca o continuare firească a celui demers cosmofagic pe care îl începuseră mai înainte: „...ai devenit, astfel, univers, căci orice ins este, fără nicio tehnică un univers. Dar tu ai înghițit universul.” „Cosmofagie într-un fel de *acte manqué*.”[p. 125]. Prin theofagie (la care antropologia face referire ca fiind devorarea zeului practică în anumite culturi), acestea își manifestă revolta, dar, în același timp, proiectează raportul autor-creație-personaj din clișeizare, în plin postmodernism: „...m-am interferat în mecanismul lumii cu chip uman, al lumii antropomorfe, interiorizându-mi-o sau înghițind acest om mare care e, poate, autorul nostru, cel care ne scrie”[p.127].

Printr-un fascinant proces de translație, nu numai că eroii sunt o proiecție mentală a unui individ („sângele meu este cerneala lui, faptele mele și ale celorlalți de aici sunt respirația lui”[p.163]) situat în același timp în, dar și **deasupra** textului, ci autorul însuși devine ficțiune, cu o existență trăită, prin urmare scrisă, de către personajele sale (după cum

⁹ Paul Valéry, apud Eugen Simion, op. cit., p. 51.

¹⁰ Ibid., p. 54.

sugera și Valéry: „Autorul așteaptă cu neliniște să fie creat de opera pe care a născut-o”¹¹). Așa cum mărturisea deseori în jurnalele sale, Radu Petrescu se temea de revolta personajelor proprii, care își manifestau uneori refuzul de a-l asculta și foloseau o voce personală, scăpată de sub controlul autorului (în timp ce Dora îl amuză, Matei râde de el, așa cum notează în *Părul Berenicei*), dar se și surprindea alteori vorbind precum eroii săi, împrumutând unele dintre replicile acestora. Marea majoritate a eroilor săi din romane nu sunt altceva decât alter-ego-uri, prelungiri ale eului care se mărturisea în jurnale, purtători de cuvânt ai scriitorului, simple forme în care se turna mereu același fond personal. Mai mult, personajul din jurnale, dual, cu o parte ancorată în cotidian, teluric, efigie a vocii auctoriale, iar o alta eterică, semn al apartenenței la condiția de erou, este tot un eu de cerneală, un construct care trăiește doar în paginile cărții, incompatibil cu mult dezbătutele idei de sinceritate (categorie morală) sau autenticitate (categorie estetică), condiții esențiale pentru ca un jurnal să nu se literaturizeze.

În romanul *Ce se vede*, ființa de carne a autorului este pulverizată și recompusă în spațiul ficțiunii în una de hârtie, ca și a personajelor: „vorbele repetate rarefiază persoana celui care le repetă, pentru ca să aibă din ce se alcătui ființa, fără nume, dar foarte individuală, a celui repetat.”[p.179] Avem astfel de-a face cu o de-construcție a instanței auctoriale: „Acel și totuși nu-i nimic afară de mine indică o stare de alertă a subiectivității, o revoltă a creatorului care simte că opera este pe cale să-l înghită.”¹² Autorul trăiește astfel în text, nu numai prin text, revalorizând toposul morții creatoare, asemeni Meșterului Manole.¹³ La Radu Petrescu această idee apare menționată frecvent, în spații literare care includ în aceeași măsură atât jurnalul, cât și romanul: „...ai fost făcut **doar** pentru a scrie, pentru a trăi doar în ce scrii”[*Prizonier al provizoratului*, p.79] sau „sufletul meu e hârtia aceasta, pulsațiile lui doar aici se simt”[*Oceanul întors*, p. 41] ori „...eu cel real, ca om, sunt aici, în rândurile acestea, și nu ca conținut, ci eu sunt chiar rândurile acestea, imaginile acestea, și dincolo, din punctul de vedere a ceea ce este specific umanității, nu exist”[*Prizonier al provizoratului*, p. 50]

Dacă la Paul Valéry scriitorul se îndepărtează de operă ca să se lase mai bine inventat de ea, la Roland Barthes acesta este prins în războiul ficțiunilor, nu este decât o jucărie.¹⁴ Eliade, Poenăreanu, Ojescu, tinerii din romanul *Ce se vede*, conștientizează această prezență, o văd, manifestă o teamă respectuoasă față de ea, dar o și desconsideră: „Am fi avut dreptul la cineva mai puternic, capabil să ne scoată din neînțelegere, să ne dea sângele lui și să ne vadă în întregime, așa cum suntem”[p.151]. Oricare ar fi atitudinea lor, concluzia nu poate fi alta decât că autorul, suferind de complexul Michelangelo, nu poate ființa decât în universul imaterial al textului. Păpușar și ventriloc, acest ins găsește plăcere, în concordanță cu moda postmodernă, în a face din mânuirea marionetelor un spectacol în sine și din vorbitul pe mai multe voci o artă. Surprinzător este momentul în care este el însuși mânuit de păpușile cărora le-a dat viață în text și realizarea faptului că însăși existența lui este revendicată și trăită de acestea: „omul acesta îmi aparține.”[p.129] Radu Petrescu își explică clar această poziție în *Meteorologia lecturii*:

¹¹ Ibid., p. 59.

¹² Eugen Simion, op. cit., p. 54.

¹³ Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, Humanitas, București, 2004, p. 124.

¹⁴ Roland Barthes, apud Eugen Simion, op. cit., p. 104.

Am dat singurul sens pe care îl poate avea tragicul în literatură, unde nu este de căutat în catastrofa eroilor conștienți de a fi depășit prin forța lor vitală o limită determinată de voința altor forțe care acționează asemenea lor, ca text, în straturile fabulei, zeei sau istoria, ci în aceea că oricât de vii și de autonomi ne par, eroii sunt totuși scriși, nu au cum trece de limita aceasta și scriși în așa fel încât cuvintele din care sunt făcuți construiesc alături de text prezența trupului de aer al celui care îi scrie și care le este astfel destin.[p.91]

Așa cum intuia Eugen Simion, lângă elementele care determină procesul literar (autor, operă, lume), poetica modernă așază un nou factor (lectorul) cu rol din ce în ce mai important¹⁵. Aparent, autorul a dispărut din text ca instituție, dar, în timpul lecturii revine în chip cordial, deoarece plăcerea textului îl cere, îl creează¹⁶. Cititorul este, așadar, cealaltă instanță asupra căreia se apleacă interogator personajele din romanul *Ce se vede*, făcând din spațiul generos, dar riguros al textului realist, unul neașteptat de ospitalier. Această instanță a comunicării literare, dintotdeauna intuită, dar rareori menționată constituie un alt centru de interes în jurul cărora se construiește miezul postmodern al unei scrieri ce părea a aparține anilor '50. Forma cubică a textului include, pe lângă autor-narator-personaje și această instanță, până atunci implicită, devenită acum nu numai explicită, ci și extrem de necesară în însuși procesul de creație: „Opera își creează propriile sensuri și le îmbogățește prin contactul cu lectorii ei imprevizibili.”¹⁷

Radu Petrescu ne obișnuise încă din jurnale cu grija aproape obsesivă față de cel ce avea să-i devină lector. Primul cititor al operei este, fără îndoială, autorul însuși: „Cel care îl scrie îl și citește în timp ce îl scrie.”[p. 72]. Acesta are puterea să cenzureze, să altereze și să rescrie. Continuu nesatisfăcut de felul în care produce literatură, veșnic incapabil să găsească acea frază cu retractilitate de amoebă, diaristul se apleacă mereu asupra textului, revenind, refăcând sau reconsiderând. Autorul de jurnal ajunge astfel să se auto-deconstruiască, rescriindu-se permanent. Teama de cititorul în mâinile căruia avea să-i încapă jurnalul se transformă într-o adevărată obsesie, care îl determină pe autor să-și analizeze mereu cu un ochi critic fiecare pagină din ceea ce ar fi trebuit să fie mărturisire sinceră și autentică. În consecință, jurnalele publicate antum sunt mai puțin semne ale trecerii individului Radu Petrescu și mai mult laboratoare de creație, îndreptare de lectură asistată sau micro-tratate de teorie literară.

Personajele din romanul *Ce se vede* se contaminatează de această fobie, împrumutând întrucâtva vocea eroului diarist. Cu siguranță, elementul inedit adus de romanul în discuție este viziunea asupra statutului cititorului, care se modifică radical, în concordanță cu noile tendințe privitoare la teoria romanului. Sartre considera că „pentru lector, totul este de făcut și totul este deja făcut.”¹⁸ și vedea lectura ca fiind „un pact de generozitate între autor și cititor, fiecare are încredere în celălalt, fiecare contează pe celălalt, cere de la celălalt ceea ce cere de la sine”¹⁹, lucru pe care îl observa și Freud²⁰, vorbind despre convenția tacită încheiată între

¹⁵ Eugen Simion, op. cit., p. 417.

¹⁶ Eugen Simion, op. cit., p. 105.

¹⁷ Paul Valéry, apud Eugen Simion, op. cit., p. 59.

¹⁸ Jean Paul Sartre, apud Eugen Simion, op. cit., p.80.

¹⁹ Ibid., p. 78.

²⁰ Sigmund Freud, *The Uncanny, Writing on Art and Literature*, Stanford University Press, 1997, p. 227.

autor și cititor, în care și unul, și celălalt este conștient de faptul că devine, pe rând, consumator și producător de literatură. În aceste circumstanțe, așa cum observa și Radu Petrescu (atât în jurnale, cât și în romane), lectorul nu mai este doar un simplu receptacul, ci face parte din chiar structura textului.

Pronumele *eu* (din textul scris) desemnează astfel, în primul rând, principiul de organizare a textului. *Noi* trimite la ansamblurile de fraze și cuvinte. Înaintând spre cititorul - care este astfel chemat și convocat în spațiul textului - *voi* devine dominant, dar cititorul este mai întâi actor gramatical între ceilalți în pătratul deschis și ridicarea la pătrat care e spațiul textului.²¹

Și pentru Jean Ricardou, lectura are urmări asupra textului, în sensul că îl re-creează, având forța de a scoate în evidență amănunte, semnificații, la care numele de pe copertă nu s-a gândit. Cititorul se implică în operă, rescriind, substituindu-se adevăratului creator²². Autorul se lasă, astfel, scris, nu numai de către eroii săi, ci și de cititori. Dacă aceasta este relația acestei instanțe cu textul-convenție, cititorul devine, prin urmare, parte integrantă a acestei convenții: „Dacă vede, dacă nu stă pasiv să ningem în el, troienindu-l pe dinăuntru?”[p. 70]. Personajele au nevoie de prezența lui, îl caută, îl intuiesc, îl provoacă, dar acesta se abținează să rămână un mister. Mai mult, asupra lui planează suspiciunea că s-ar putea dovedi incapabil de a-i înțelege, vânând doar dovezile unei inexistente, dar prezumate culpabilități a eroilor. De un lector-infractor se temea și diaristul Radu Petrescu, de un personaj în căutare de cancanuri, total dezinteresat de actul literar. În aceeași măsură, romancierul, autorul lui *Matei Iliescu*, intuia faptul că un cititor comod nu ar reuși niciodată să-l recunoască pe Tată revelat prin Fiu. Din tot ceea ce a scris, răzbate atât teama că, la întâlnirea cu cărțile sale, se va prezenta numai un cititor opac, impermeabil, dar și speranța că se va găsi cineva capabil să scrie, citind, împreună cu el, cartea, devenind astfel parte a întregului.

Creșterea personajului către o noțiune a identității constituită prin intermediul auto-reflexivității (într-un sens filosofic măreț, nu într-unul critico-literar restrictiv) ajută la crearea corpului efemer al cititorului-personaj.²³(trad.ns.)

După ce propune și rezolvă ecuația devenită, de această dată, cu două necunoscute (autorul și cititorul), Radu Petrescu procedează la analiza celui de-al treilea nucleu de interes: dialectica privirii (o idee ce descinde din cinematografie și tehnicile ei), bazată pe jocul continuu dintre orizontalitate și verticalitate, o altă marotă a reprezentanților Școlii de la Târgoviște. Acest punct nodal avea să fie dezbătut atât în materia jurnalelor, cât și în romanele *Matei Iliescu* sau *O singură vârstă*, în care se pune în discuție ideea de verticalizare (ridicare deasupra platitudinii cotidianului prin iubire sau scris), de vizualizare a vidului, a spațiului dintre obiecte („când vreau, văd perfect aerul, însumându-mă lucrurilor, creând împreună cu ele universul”[*Catalogul mișcărilor mele zilnice*, p.425]) sau forța integratoare a privirii educate („i-am spus că un artist privind toate acestea descoperă, în spațiul care desparte arborii de copii și densitatea ierbii de cea a norilor, compoziția unei cărți”[*Oceanul întors*, p. 36]). Dacă homo sapiens dezvăluie rostul jocului, homo faber construiește regulile jocului, iar

²¹ Philippe Sollers, *Pentru o teorie a textului*, Univers, București, 1980, p. 278.

²² Jean Ricardou, apud Eugen Simion, op. cit., p. 418.

²³ Peter Sorrel, *Narrative Worlds and Fictional Worlds*, New Brunswick, New York, 2009, p. 52.

homo ludens joacă jocul²⁴, Radu Petrescu își asumă toate aceste măști și face din personajele sale adevărate port-parole. Matei Iliescu, Alphonse sau Alexandru Eliade și prietenii săi se angajează în lungi discuții pe tema valențelor privirii, polemizând, dar conștientizându-i limitele. Eroii din *Ce se vede*, care se întâlnesc mai întâi în spațiul sublimat al oglinzii (ca și cei doi îndrăgostiți din *Matei Iliescu*), sunt capabili să îl vadă pe cel ce îi scrie, care ajunge să fie scris de ei, dar și pe acela ce-i citește, deconstruindu-i. Personaje, autor și cititor se întâlnesc în spațiul textului prin simplul gest de încrucișare a privirilor ridicate sus, în acel loc în care este posibilă inevitabila sfidare a oricărui univers de expectație și orice anticipare probabilă.²⁵

Prin intermediul acestei dialectici, ni se oferă, în primul rând, o nouă abordare a termenului de autoreferențialitate. Lectorul este invitat să observe cum, prin limbaj, contorsionându-se, textul se auto-analizează. Cuvântul este cel care leagă pathosul de logos, unealta care poate face dintr-un roman balzacian, un echipament de camuflaj pentru un tratat de teorie literară postmodern, satisfăcând astfel pasiunea ethosului (tradusă la autorul târgoviștean prin constanta, aproape obsesiva nevoie de a se analiza pe sine, ca scriitor, și limitele artei sale). Deși, în aparență, lumea ficțiunii nu este dependentă de limbaj, ea nu poate ființa decât prin intermediul și cu ajutorul limbajului²⁶. Scrisul este un mod de a privi și construi lumea; autorul își obligă cititorul să alterneze jocul prim-planurilor roman realist/meta-roman. Prin lentila care mărește a unui ocean întors, privirea (respectiv, lectura) educată reușește să descopere adevăratul miez al romanului-surpriză.

Pentru a împinge experimentul și mai departe, cititorul este provocat să repare prăpastia care se cascadează între realitate și ficțiune, pătrunzând, prin lecturi succesive, în ceea ce autorul numea *a treia dimensiune*, aceea a receptării. „Artistul creează astfel, concomitent, două spații, dintre care cel absolut nu este, paradoxal, cel al picturii, al ficțiunii, ci acela din care este privită pictura.” [*Meteorologia lecturii*, p. 105]. „Funcția acestui spațiu este să se lărgească mereu, cu fiecare nou cititor, până la acoperirea spațiului real, a cărții lumii, astfel, a ei, în text, în jumătatea nescrisă, dar construită, a cărții scrise.” [*Meteorologia lecturii*, p. 88]. Lectorul ajunge așadar să fie text al textului lumii și text al celui care îl scrie.

Sugestia lui Radu Petrescu, de a contempla în noi ceea ce el numea *arhitecturile lumii*, poate constitui o soluție de comportament valabilă în demersul de umplere atât a vidului dintre real și ficțional, cât și a aceluia care se naște din conflictul dintre dorința de a fi amuzați, curtați, și provocarea pe care o lansează un text palimpsestic, în care rescrierile multiple, oglindirile succesive, alternarea rolurilor instanțelor consacrate și tehnicile narrative experimentale nu înseamnă numai ieșirea dintr-o zonă de siguranță, ci și îmbrățișarea de către cititor a unei cariere de ziditor de lumi. Dialectica privirii se transformă într-o filosofie a viețuirii în și prin text.

Abordarea arhitecturală este modul pathosului de a se strecura, iscoditor și jucăuș, în locuri unde complexitatea fenomenologică sau structurală se manifestă minimal, iar înțelesurile puse în joc pot fi foarte semnificative.²⁷

²⁴Ghe. M. Ștefan, *Ethos, pathos, logos. Eseuri despre o dialectică ternară*, All, București, 2010, p. 73.

²⁵Jacques Derrida, *Of Hospitality*, Stanford University Press, California, 2000, p. 83-84.

²⁶Ruth Ronen, *Possible Worlds in Literary Theory*, Cambridge University Press, New York, 1994, p. 34.

²⁷Ghe. M. Ștefan, op. cit., p. 82.

Radu Petrescu își proiectase opera, încă de la început, ca pe un edificiu de dimensiuni impresionante, ale cărui corpuri, deși separate în aparență, se constituiau unul în prelungirea celuilalt, lasând ideile să circule între ele, pe principiul vaselor comunicante. În toată creația, fie aceasta jurnal, roman, proză scurtă sau îndreptar de lectură, autorul se mărturisește pe sine, se include între pliurile textului, lăsând multiplelor alter-ego-uri un liber arbitru restrâns, condiționat de capacitatea acestora de a se transforma în purtători de cuvânt ai autorului. Cărțile își co-ră/(e)spund, permițând autorului să se manifeste liber, diferit, dar constant. Apetența pentru scriptural, livresc, analiza literaturii din interior și asumarea acestei meniri (ethos) putea fi transpusă în spațiul textului direct (logos) sau mascat, prin intermediul pathosului. În acest sistem, *În Efes* nu putea, în forma sa inițială, să îndeplinească această funcție. Romanul nou rezultat prin adădire era echipat pentru a oferi autorului certitudinea că a obținut unitatea operei sale. *Ce se vede* este un text ospitalier pentru consumatorul de proză realistă, cu un aer ușor vetust, dar ostil prin multe inserții de pură teorie literară, prin corul/duelul vocilor narrative, prin multe reluări din unghiuri diferite, care derutează și solicită. În același timp, pentru scriitor, un teren arid (un roman balzacian pe tema moștenirii), neprietenos față de intențiile lui primare (pledoaria pentru logos) se dovedește a fi extrem de primitiv. Viețuind în decorul unei societăți tulburi, printre bombardamente și cutremure, eroii își permit luxul de a se apleca asupra condiției lor de personaje, asupra autorului și cititorului, chestionând și oferind soluții de interpretare originale, dar în concordanță cu spiritul vremii. Încheiată de la primul rând al textului scris, convenția autorului cu lectorul își modifică termenii cu fiecare cititor, dar și cu fiecare lectură succesivă. Romanul devine, pe rând, un text ospitalier și ostil, cu ajutorul căruia Radu Petrescu își poate revendica statutul de părinte al postmodernismului românesc.

Bibliografie

Ediții citate

- Catalogul mișcărilor mele zilnice*, Humanitas, București, 1999
Ce se vede, Paralela 45, Pitești, 2009
Meteorologia lecturii, Cartea Românească, București, 1982
Oceanul întors, Allfa Paideia, București, 1996
Prizonier al provizoratului, Paralela 45, Pitești, 2002

Bibliografie critică

- Bean, John C.; Chappel, Virginia A.; Gillam, Alice M, *Reading Rhetorically: Brief Edition*, New York, Pearson Longman, 2004,
 Bențea, Mircea, *Farmecul discret al autoreflexivității*, Dacia, Cluj-Napoca, 2000,
 Derrida, Jacques, *Dissemination*, University of Chicago Press, 1981,
 Derrida, Jacques, *Of Hospitality*, Stanford University Press, California, 2000,
 Eliade, Mircea, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, Humanitas, București, 2004,
 Freud, Sigmund, *The Uncanny, Writing on Art and Literature*, Stanford University Press, 1997,
 Kristeva, Julia, *Problemele structurării textului*, în *Pentru o teorie a textului*, Univers, București, 1980,

Marino, Adrian, *Biografia ideii de literatură*, vol. 3, Dacia, Cluj-Napoca, 1994,
Ricardou, Jean, *Literatura: o critică în Pentru o teorie a textului*, Univers, București, 1980,
Ronen, Ruth, *Possible Worlds in Literary Theory*, Cambridge University Press, New York,
1994, Simion, Eugen, *Întoarcerea autorului*, Cartea Românească, București, 1981,
Sollers, Philippe, *Pentru o teorie a textului*, Univers, București, 1980,
Sorrel, Peter, *Narrative Worlds and Fictional Worlds*, New Brunswick, New York, 2009,
Ștefan, Ghe. M, *Ethos, pathos, logos. Eseuri despre o dialectică ternară*, All, București,
2010.

UNIVERSAL CULTURE VS. GLOBAL CULTURE

Aurora PAȘCAN, Assistant, PhD, University of Medicine and Pharmacy, Târgu-Mureș

Abstract: Universality is generally regarded as a system of values common to all cultures. In the context of globalization and the expansion of the media system, the dialogue between cultures intensified and diversified. Some pessimists perceive globalization as a roller that flattens differences and annihilates the personality and individuality of nations, proposing a kind of cultural promiscuity. If we are moving towards a global "indifferent", flattened culture or, conversely, to a cultural flourishing in all its diversity is a question that currently troubles not only cultural but also social, political and economic media.

Keywords: culture, universality, globalization, mass-media

Cultura aparține celor mai intime și mai complexe structuri ale naturii ființei umane. Sensul vieții omenești nu poate fi conceput în afara culturii. Se poate afirma că, dacă omul creează cultura, și cultura creează omul, îi conferă scopul suprem al existenței sale, adică îi legitimează nevoile situate în vârful piramidei lui Maslow. Nu există o definiție standard a culturii, ci, mai degrabă, o serie de teoretizări convergente.

Una dintre primele definiții ale termenului a fost oferită de antropologul englez Edward Burnett Tylor (1832-1917), care prezintă *cultura* drept un „ansamblu complex ce include cunoașterea, credințele, arta, morala, dreptul, tradițiile și orice alte producții și modalități de viață create de omul ce trăiește în societate”¹. Ovidiu Drimba definește *cultura* în sens mai restrâns, cu referire doar la aspectul spiritual: „*Cultura* include în sfera ei atitudinile, actele și operele limitate - ca geneză, intenție, motivare și finalitate - la domeniul spiritului și al intelectului. Opera, actul și omul de cultură urmăresc satisfacerea nevoilor spirituale și intelectuale; revelarea de sine, descoperirea necunoscutului, explicația misterului și plăcerea frumosului. Iar în raporturile cu natura, cu omul, cu societatea, urmăresc stabilirea, nu a unor relații practice, utilitare, sau de instrumentalizare a unuia de către celălalt, ci a unei relații de comunicare, de căutare, de regăsire în celălalt.”² Unele definiții ale culturii vizează și câteva semnificații ale conceptului de civilizație. În viziunea lui Ovidiu Drimba, cele două noțiuni se referă la două domenii distincte ale activității umane: „*Civilizație* înseamnă totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora omul se adaptează mediului (fizic și social), reușind să-l supună și să-l transforme, să-l organizeze și să i se integreze. Tot ceea ce aparține orizontului satisfacerii nevoilor materiale, confortului și securității, înseamnă civilizație.”³

Științele comunicării definesc cultura cam în acești termeni: „Producerea și reproducerea culturală a sensului, înțelesului și conștiinței. Sfera înțelesului, care unifică sfera

¹ Tylor, E. B., apud Pierre Bonnte și Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, trad. de Smaranda Vultur și Radu Răutu, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 682.

² Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura SAECULUM I.O., București, 2007, p. 6.

³ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, Editura SAECULUM I.O., București, 2007, p. 6.

producției (economicul) și cea a relațiilor sociale (politicul).”⁴ O definiție strictă e aproape imposibil de configurat în condițiile în care termenul se folosește într-o varietate de contexte, uneori fără nici o legătură între ele: cultura europeană, cultura tinerilor, persoană cultă, cultura clasei muncitoare, cultură victoriană, sau perlă de cultură, cultură de bacterii, agricultură. Prin urmare, termenul „cultură” este multidiscursiv: poate fi discursul naționalismului, al modei, al criticii literare, al marxismului, al feminismului. „În fiecare dintre aceste cazuri, înțelesul termenului *cultură* va fi determinat relațional sau în mod negativ, prin diferențiere de celelalte din același discurs, dar nu în mod pozitiv, prin referire la vreo proprietate intrinsecă sau evidentă, care să fie fixate în eternitate ca fiind esențialmente culturale.”⁵

Inițial, termenul se referea la agricultură, la cultivarea solului, a plantelor, apoi a ajuns să cuprindă și „cultura de ființe vii”. De aici derivă sensul de „cultivarea minții”, consacrat în timpul capitalismului agrar timpuriu din secolele XVII și XVIII. Capitalismul urban, industrial din secolul XIX pare să nu respecte acest înțeles al culturii. „Termenul de cultură a fost consacrat, în special de către Matthew Arnold și continuatorii lui, ca reprezentând căutarea nu a perfecțiunii materiale, ci a celei spirituale, cu ajutorul cunoașterii și practicii «marii» literaturi, a artelor «fine» și a muzicii «serioase».”⁶ Criticii acestui concept argumentau că definirea elitistă a culturii exclude majoritatea oamenilor, oferind „cultura” doar unei minorități de oameni „culți”. În plus, diviziunea culturii se suprapune și peste alte diviziuni sociale, cum ar fi cele de clasă, gen, rasă etc. Hoggart (1957) și Williams (1958) au declanșat ofensiva pentru „demolarea supremației culturii engleze de elită”. Apoi, studiile culturale au dus la transformarea conceptului de cultură în termenii abordărilor multiculturaliste.⁷

Ce mai înseamnă astăzi sintagmele „cultură națională”, „cultură europeană”, „cultură globală” și „cultură universală”? Sunt acestea niște cercuri concentrice care trebuie depășite pentru a permite accesul culturii unei colectivități distincte în conștiința planetară sau doar niște etichete goale de sensuri în contextul postmodernității și al fragmentării societăților într-un mozaic multicultural? Această contrapondere universal/global nu poate fi ignorată în studiile culturale post(post)moderne și se axează în mare măsură pe tensiunea dintre ideile de valoare umanistă și vizibilitate planetară. În postmodernism, nu se mai aplică principiul cartezian „cuget deci exist”. El s-a transformat, sub influența pragmatismului culturii media, centrată pe vizual, în „sunt văzut, deci exist.”⁸

Emil Cioran scria, încă din 1939, că se poate realiza o clasificare a culturilor în culturi mari și culturi mici, cele mari tinzând să creeze destinul celor mici, să le determine, să le înglobeze, și se întreba dacă România și alte culturi mici vor reuși vreodată se impune în istorie și în cultura „universală”. „Marșul marilor culturi în istorie seamănă... unei fatalități, căci nimic nu le poate opri de la pornirea lor de a se afirma și individualiza, de a impune stilul lor de viață altora și de a robi totul fascinației lor violente.”⁹ Dacă aceste culturi mici se tem

⁴ Tim O'Sullivan, John Hartley, Danny Saunders, Martin Montgomery, John Fiske, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, trad. de Monica Mitarcă, Editura Polirom, București, 2001, p. 92.

⁵ *Ibidem*, p. 93.

⁶ *Ibidem*, p. 94.

⁷ *Ibidem*, p. 95.

⁸ Mihaela Constantinescu, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p.52.

⁹ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1990, p. 8.

de asimilare și dispariție, postmodernitatea pune la îndoială chiar și viabilitatea conceptului de cultură ca areal spiritual.

Societatea contemporană trece printr-un amplu proces de schimbare a paradigmei culturale sub influența evoluțiilor din știință, a noilor forme de manifestare a artei și de propagare a culturii prin mediile de comunicare. Cultura postmodernă este asociată, prin toate structurile și articulațiile sale interioare, cu ideea de globalizare. În viziunea lui Gianni Vattimo, postmodernitatea presupune pluralitate și „gândire slabă”: „Post-modernitatea este epoca unei gândiri nu atât fragmentate, cât a pluralității; chiar trecerea de la unitate la pluralitate e o formă de slăbire... Gândirea slabă acceptă elementele postmodernității: sfârșitul metafizicii, sfârșitul viziunii unitare.”¹⁰ În acest sens, Vattimo consideră că postmodernitatea poate fi descrisă doar în termenii „sfârșitului” istoriei.

Conceptul de „sfârșit al istoriei” face obiectul celebrei scrieri al lui Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om* care dezvoltă ideile conținute într-un articol al aceluiași autor, articol care a făcut vâlvă în 1989, fiind publicat în ziarul american *The National Interest*. Autorul demonstrează aici că cele două forțe care au pus în mișcare istoria, și anume „logica științei moderne” și „lupta pentru recunoaștere” au dus la căderea regimurilor totalitare și instaurarea democrației liberale de tip occidental și a societății de consum. Dar libertatea și egalitatea politică și economică au condus de fapt la „sfârșitul istoriei”, iar omul, în acest fel, „satisfăcut”, a devenit „ultimul om”, pentru că va fi încetat să muncească și să lupte.¹¹ Fukuyama merge mai departe, proclamând chiar și sfârșitul culturii și al artei, pentru că artiștii „nu ar mai putea spune nimic esențial nou despre condiția umană”.¹²

Dar, probabil, cel mai mare pericol pentru cultura modernă vine dintr-o direcție care nu are nimic de-a face cu viziunea lui Gianni Vattimo sau teoriile lui Fukuyama. Cultura este comunicațională, prin urmare ea se bazează, în prezent, într-o bună măsură, pe mijlocele de comunicare în masă. Dar, de la sfârșitul secolului XX, mass-media s-a apropiat din ce în ce mai mult de divertisment, livrând aproape toate tipurile de informații în acest ambalaj. Inclusiv cultura trebuie să se conformeze acestui deziderat, dacă dorește să se mențină în atenția publicului.

În prezent, trăim într-o civilizație a imaginii. Oriunde ne-am afla, suntem asediați de imagini care impregnează atât lumea noastră materială, cât și pe cea mentală. Chiar peisajul natural a fost confiscat de industria publicitară, astfel încât nu mai putem admira o plajă însorită sau o superbă cascadă fără să asociem, în subconștient, imaginea lor cu anumite produse promovate în decoruri de acest fel. Toate aspectele vieții noastre și toate alegerile pe care le întreprindem sunt determinate nu atât de realități, cât de imaginea lor, astfel încât imaginea nu mai e o reprezentare a realității; ea a devenit mai reală decât realitatea însăși.

Cultura imaginii, care s-a propagat cu repeziciune în „satul global”, a cucerit totul, chiar și teritoriile pe care le-am fi crezut ferite de un astfel de pericol, spații situate într-o cu totul altă sferă a experienței umane. Cultura cărții, „Galaxia Gutenberg”, a fost subminată de cultura imaginii, iar lectura pare, din ce în ce mai mult, o ocupație anacronică sau excentrică. Arta și-a pierdut, cumva, funcția primordială de reflectare a realității, în condițiile în care nu

¹⁰ Gianni Vattimo, *Sfârșitul modernității*, trad. de Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993, p. 185.

¹¹ Francis Fukuyama, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, trad. de Mihaela Eftimiu, Editura Paideia, București, 1994, p. 268.

¹² *Ibidem*.

mai poate face distincție între realitate și imagine, fapt ce a condus la o criză profundă a tuturor domeniilor sale. Imaginarul artistic se construiește acum prin plierea sa pe imaginarul mediatic, iar artiștii contemporani s-au văzut obligați să se adapteze la această ruptură dramatică a artei de realitate. Singurul mimetism al artei, posibil în acest context, este cel de „camuflare” în culorile mediului¹³, după cum observă Mircea Cărtărescu, de adaptare la cultura media.

Opera culturală este, în general, creația unui singur autor, menită să fie diseminată înspre cât mai mulți receptori, în măsura în care ea valorifică, în structura sa de suprafață sau în cea de profunzime, experiențe individuale relevante pentru o colectivitate cât mai largă. Această formulă simplă, care îl obligă pe creator să se sincronizeze cu aspirațiile comunității din care face parte, capătă dimensiuni copleșitoare în contextul erei globalizării și mediatizării. Un individ poate să aparțină unei colectivități virtual - reale dispersate în toate colțurile lumii, în timp ce este total necunoscut oamenilor ce trăiesc în imediata proximitate. Conceptul de identitate s-a pulverizat sau și-a remodelat forma teoretică și practică, iar întrebarea: „Cine sunt eu?” sau, pentru un artist: „Pentru cine creez eu?”, e cu siguranță tot mai tulburătoare. Orice „produs cultural” poate ținti astăzi spre o audiență planetară, fapt ce nu poate fi ignorat în nici una din fazele proiectului propus. Pe cât de tentantă pare astăzi misiunea creatorului, pe atât este de dificilă, deoarece el a primit dreptul, dar și datoria de a fi cetățean al „satului global.”

În contextul globalizării și al expansiunii sistemului mediatic, dialogul între culturi s-a intensificat și diversificat. În paralel cu deschiderea față de alte culturi, s-a menținut sau chiar a crescut efortul de menținere a identității culturale a unor comunități. Zygmunt Bauman, comparând termenii *universalizare*, creat de gândirea modernă și cel de *globalizare*, născut de societatea postmodernă, atribuie celui din urmă conotații negative. „Precum conceptele de *civilizație*, *dezvoltare*, *convergență*, *consens* și alte cuvinte - cheie de la începuturile gândirii moderne și din perioada clasică a acesteia, ideea de *universalizare* emana speranță, intenția și hotărârea de a face ordine [...] Nimic din toate acestea nu a rămas în definiția *globalizării*, așa cum o redă discursul actual. Termenul nou se referă în primul rând la *efectele globale*, în proporție covârșitoare neintenționate și neprevăzute, mai curând decât la *inițiativele* și *întreprinderile globale*.”¹⁴ Sociologul polonez afirmă că *globalizarea* este ceea ce ni se întâmplă tuturor într-o imensă „no man's land”, ce se întinde dincolo de capacitatea de gândire și acțiune a omului. Bauman consideră că globalizarea nu este decât un alt nume pentru noua dezordine mondială: „Sensul cel mai profund transmis de ideea de globalizare constă în caracterul ei nedefinit, dezorganizat și autopropulsat al problemelor lumii: lipsa centrului, a unui pupitru de comandă, a unui consiliu de decizie, a unui birou managerial.”¹⁵ El întreprinde observații extrem de drastice cu privire la manipularea prin mass-media și efectele exploziei tehnologiilor comunicaționale, notând că „tot ce poate face calculatorul pentru lumea a treia este să-i înregistreze prăbușirea cu mai multă acuratețe.”¹⁶ În viziunea sa, mult elogiata rețea globală de comunicații, întâmpinată ca un fundament tehnologic al

¹³ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010, p. 477.

¹⁴ Zygmunt Bauman, *Globalizarea și efectele ei sociale*, trad. de Marius Conceatu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 2005, p. 60.

¹⁵ *Ibidem*, p. 59.

¹⁶ *Ibidem*, p. 71.

unei iminente egalități, de fapt, funcționează selectiv, în favoarea celor puțini, dezavantajându-i și marginalizându-i pe cei mulți.

Revoluția informatică a creat o „foame” de informații care nu e niciodată pe deplin satisfăcută. Se vorbește mereu despre necesitatea de informare, dar, atrage atenția Horia Roman Patapievi, simplul transport de informație nu are niciun fel de virtuți spirituale. Convingerea că Internetul este „o rețea de înfrățire între toți oamenii lumii” e complet greșită, afirmă eseistul și ne reamintește cuvintele lui Heraclit: „Mulțimea cunoștințelor nu te învață să ai minte”.¹⁷ Informația nu poate fi procesată și organizată decât prin discernământ, termen care, în societatea modernă înseamnă, după definiția lui Patapievi: „[...] facultatea de a decide, în condiții de incommensurabilitate a criteriilor, atât valoarea relativă a paradigmatelor incommensurabile, cât și dezirabilitatea teoriilor morale bazate pe acestea.”¹⁸ Aici pot exista două tipuri de atitudini: fie discernământul este inutil și atunci deciziile bazate pe existența „paradigmatelor incommensurabile” sunt arbitrare și iraționale, fie discernământul este esențial pentru orice întreprindere umană, ceea ce înseamnă că nu totul poate fi redus la calcule sau algoritmi. Horia Roman Patapievi consideră corectă cea de-a doua abordare: „viciul modernității” nu este că vrea să explice totul prin calcule, ci că „exclue din ființă tot ce nu se poate calcula.”¹⁹ Cea mai gravă boală a omului recent, a omului „global” este, în viziunea lui Patapievi, lipsa discernământului: „Cu timpul, va trebui să descoperim că, fără discernământ, cultul pentru acumularea a cât mai multă informație nu este decât o formă sofisticată de barbarie, bazată pe glorificarea stupidă a ignoranței, în cele două forme care fac legea în lumea globalizată de azi: cultul vanitos al specializării înguste și aversiunea consumatorilor de cultură populară pentru ceea ce ei și turiferarii lor populiști, cu resentiment și aroganță, numesc «cultura elitelor» (evident, pentru oamenii cu discernământ, un nonsens și o formă de mitocănie).”²⁰

Teoreticianul Adrian Dinu Rachieru se întreabă dacă, după un „Ev mediu catolic”, am pășit într-un „Ev mediu catodic”, care posedă aceeași capacitate imensă de „sărăcire a umanului”: „Globalizarea mediatică [...] înseamnă, într-un sens, întoarcerea la tribalism.”²¹ Mass-media a produs o nouă cultură și tot ea a avut un rol decisiv în constituirea „satului planetar” sau chiar a „tribului planetar”²² Teoreticianul afirmă că epoca noastră este marcată de o virulență ideologică, „descărcată mediatic sub ambalaje mincinoase”, ceea ce o face extrem de vulnerabilă. Globalizarea ar trebui să însemne responsabilizare față de problemele omenirii și nu refugiul într-o euforie mediatică iresponsabilă.²³

În opinia futurologului american Alvin Toffler, *civilizația* se definește prin modalitățile de a produce mijloace de subzistență sau chiar bogăție: în trecut, agricultura, apoi industria, acum cu o nouă ramură, care a căpătat o amploare imensă, industria calculatoarelor.²⁴ Cele trei nivele de dezvoltare, numite de Toffler Primul, al Doilea și Al

¹⁷ Horia Roman Patapievi, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 250.

¹⁸ *Ibidem*, p. 251.

¹⁹ Horia Roman Patapievi, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 251.

²⁰ *Ibidem*, p. 253.

²¹ Adrian Dinu Rachieru, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2003, p. 11.

²² *Ibidem*, p. 111.

²³ *Ibidem*.

²⁴ Alvin Toffler, *Al treilea val*, trad. de Georgeta Bolomey și Dragan Stoianovici, Editura Antet și Lucman, Filipeștii de Târg, Prahova și București, fără an de apariție, p. 17.

Treilea Val, vor produce pe viitor conflicte importante. Toffler arată că intelectualii regiunilor economice înapoiate scriu imnuri naționale, în timp ce poeții și intelectualii statelor celui de-al Treilea Val cântă despre o lume globalizată, fără frontiere. De fapt, conflictele majore, consideră el, se află la granițele dintre aceste civilizații. De la conflictele minore, bazate pe diferențele culturale, se ajunge la conflicte majore, la adevărate „băi de sânge”, care interesează mase mult mai largi de oameni, aflați pe diferite trepte ale civilizației. “Asistăm în prezent la o uluitoare diversitate de războaie separatiste, violențe etnice și religioase, lovituri de stat, dispute asupra frontierelor, frământări civile și războaie teroriste, împingând valuri de imigranți chinuți de sărăcie și alungați de războaie, (precum și hoarde de traficanți de droguri) peste hotarele naționale. În economia globală tot mai strâns integrată, aceste mici conflicte declanșează efecte secundare în țările înconjurătoare (și chiar și în cele mai îndepărtate.) Astfel un scenariu cu «multe războaie mici» îi determină pe planificatorii militari ai multor armate să privească din nou spre ceea ce ei numesc «operațiuni speciale» sau «forțe speciale»- războinicii de nișă ai zilei de mâine.”²⁵

În *Paroxistul indiferent*, Jean Baudrillard se pronunță în sensul unei delimitări clare între *mondial* și *universal*, care nu numai că nu evoluează împreună, dar se și exclud. „Mondializarea este cea a tehnicilor, a pieței, a turismului, a informației. Universalitatea este a valorilor, a drepturilor omului, a libertăților, a culturii, a democrației. Mondializarea pare ireversibilă, în timp ce universalitatea e mai curând pe cale de dispariție.”²⁶ Conceptul de universalitate a fost lansat de cultura occidentală, afirmă Baudrillard, dorindu-se a fi un sistem de valori care să anuleze diferențele dintre culturile pe care le include, situându-se, în același timp, deasupra lor. Considerând că rostul oricărei valori este de a deveni universală, nu înțelegem că, în acest fel, valoarea dispare, se pierde în universal. Astfel, democrația, drepturile omului etc. sunt valori care, prin expansiunea lor, s-au diluat până la anulare.

Globalizarea înseamnă, în primul rând, flexibilitatea pieței, circulația fără precedent a bunurilor și a banilor, într-un fel de promiscuitate economică ce își găsește echivalent și în cultură, prin difuzarea mondială a tuturor valorilor. Astfel, nu mai există nici o diferență între *universal* și *mondial*, crede Baudrillard. Vestea bună ar fi că, după spargerea oglinzii *universalului*, singularitățile revin la viață, ca mișcări de rezistență la dominația universalului. „Această resurgență, dacă nu chiar această insurecție a singularității poate îmbrăca forme violente, animalice, iraționale dacă o privim din punctul de vedere al gândirii luminate - forme etnice, religioase, lingvistice, dar și la nivelul individului, caracteriale și nevrotice.”²⁷ În lipsa acestor singularități care să facă diferența, ne îndreptăm spre o „cultură indiferentă”. În viziunea lui Baudrillard, societățile mai puțin dezvoltate, „adolescente” au acum șansa de a fi considerate de avangardă, „[...] nu societățile noastre occidentale, îmbuibate cu privilegiul lor tehnologic, ca și cu un evoluționism feroce și drept-cugetător, care le interzice să se mai gândească și la altceva decât la supremația mondială a propriului lor model.”²⁸

²⁵ Alvin Toffler, *Război și anti-război*, trad. de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, Prahova, 1995, p.88.

²⁶ Jean Baudrillard, *Paroxistul indiferent*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001, p.16.

²⁷ *Ibidem*, p.17.

²⁸ *Ibidem*, p.19.

În viziunea lui Jean Baudrillard, cultura media e menită să ofere individului un bagaj minim de cunoștințe, ceea ce el numește „cea mai mică cultură comună”, care nu mai reprezintă un bagaj cognitiv în sensul propriu al termenului, ci un straniu corpus de semne și referințe, de semnale intelectuale la modă, care se constituie în „cultura de masă”. Baudrillard e convins că, inevitabil, comunicarea de masă exclude cultura și cunoașterea. „Nu putem pune problema unor adevărate procese simbolice sau didactice, căci ar însemna să compromitem participarea colectivă fără de care ceremonia n-ar avea sens - participare ce nu se poate consacra decât printr-o *liturghie*, un cod formal de semne golite cu grijă de orice reziduu de sens.”²⁹ Concluzia ar fi că este inutil să confruntăm valoarea culturii savante cu a culturii mediatice. Același teoretician nu dă nici o șansă omului postmodern, considerând că el nu mai are destin, nu mai e un subiect, ci are, mai degrabă, conformație de clonă. „Statutul său este straniu, el este asemenea unei particule, unui corpuscul, unei molecule, unui electron liber, unei monade.”³⁰

În privința confruntării dintre global și universal s-au cristalizat, evident, două curente de opinie. Unul este cel exprimat de teoreticieni precum Bauman și Baudrillard, care consideră că globalizarea va conduce în mod inevitabil la exacerbarea tensiunilor interetnice și interstatale. Pesimiștii percep globalizarea ca pe un tăvălug care nivelează diferențele culturale și anihilează personalitatea și individualitatea națiunilor. Alți comentatori au o viziune mai optimistă asupra globalizării, care ar duce la înflorirea culturilor, în toată diversitatea lor, cu atât mai mult cu cât au la dispoziție mijloace fără precedent de a se face cunoscute. Această abordare este preferată și de Ioan Bari: „Sunt scoase la iveală limbi ignorate, tradiții locale, [...] Ideea că integrarea statelor atrofiază culturile este dezmințită pe plan regional de ceea ce se întâmplă în Europa. Instituțiile și economia se pot integra, nimeni nu se atinge de culturi.”³¹ Totuși, găsirea echilibrului între integrare și dreptul de a fi *diferit* reprezintă o problemă dificilă, atât la nivelul individului, cât și al statului din care face parte.

În această polemică, uneori, cu accente patetice, Steven Connor adoptă o poziție rațională, susținută de o argumentație pertinentă. Connor acceptă că formele de organizare și exprimare politică pot fi variabile în funcție de coordonatele geografice și istorice, dar principiile și valorile care le generează nu pot fi supuse aceleiași fragmentări: „[...] ce principiu, exceptând un principiu colectiv, desigur, un principiu universal, ar putea garanta posibilitatea unei negocieri libere între aceste multiple centre de interes sau între jocurile de limbaj eterogene ale lui Lyotard?”³² În opinia teoreticianului, politica postmodernă a culturii ar trebui să nu admită sistemele care impun uniformitatea prin retorica universalității. Pe de altă parte, nu există argumente viabile de combatere a unor principii universale, precum libertatea și dreptatea. Critica postmodernă a sistemelor opresive ale universalității depinde, implicit, de conștientizarea dreptului universal al fiecărui om de a nu fi supus unui regim injust și tiranic. Altfel, nu ar mai conta dacă metanarațiunile erau false sau nu, opresive sau nu, și nu ar mai exista motive pentru a fi abandonate. În acești termeni, chiar teza lui Lyotard

²⁹ Jean Baudrillard, *Societatea de consum. Mituri și structuri*, trad. de Alexandru Matei, Editura Comunicare.ro, București, 2008, p. 132.

³⁰ Jean Baudrillard, *Paroxistul indiferent*, trad. de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001, p. 41.

³¹ Ioan Bari, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003, p. 604.

³² Steven Connor, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, trad. de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999, p. 342.

a „incredulității față de metanarațiuni” nu ar însemna prăbușirea principiilor etice generale, dimpotrivă, ar demonstra „permanenta lor forță de corecție”.³³

Ignorarea conceptului de valoare universală și a principiilor etice în favoarea unei dictaturi a pragmatismului, a bunului plac, înseamnă a adopta tot un principiu universal, conform căruia puterea are întotdeauna dreptate. Analiza culturală în postmodernitate marchează o etapă de importanță epocală, nu doar în recunoașterea dreptului la diversitate, ci și în dezvoltarea conștiinței etice. Globalizarea, de fapt, urmărește exploatarea și administrarea diversității opiniilor și intereselor. Steven Connor consideră că principala sarcină „teoretică” a postmodernității viitorului este „crearea unor forme noi și mai cuprinzătoare de colectivitate etică”.³⁴ Concluzia inevitabilă ar fi că analiza culturală postmodernă nu are voie să devină complicele unei globalizări exploatare, ci trebuie să creeze un cadru comun de exprimare a vocilor diversității, prin apelul la principii universale de organizare politică, economică și culturală în „satul planetar.”

Bibliografie

- Bari, Ioan, *Probleme globale contemporane*, Editura Economică, București, 2003
- Baudrillard, Jean, *Paroxistul indiferent*, traducere de Bogdan Ghiu, Editura Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2001
- Baudrillard, Jean, *Societatea de consum: mituri și structuri*, traducere de Alexandru Matei, Editura Comunicare.ro, București, 2005
- Bauman, Zygmunt, *Globalizarea și efectele ei sociale*, traducere de Marius Conceatu, Editura Antet, Filipeștii de Tîrg, 2005
- Bonte, Pierre și Michel Izard, *Dicționar de etnologie și antropologie*, traducere de Smaranda Vultur și Radu Răutu, Editura Polirom, Iași, 1999
- Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 1999
- Connor, Steven, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, traducere de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999
- Constantinescu, Mihaela, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001
- Cioran, Emil, *Schimbarea la față a României*, Editura Humanitas, București, 1990
- Drimba, Ovidiu, *Istoria culturii și civilizației*, Ed. SAECULUM I.O., București, 2007
- Fukuyama, Francis, *Sfârșitul istoriei și ultimul om*, traducere de Mihaela Eftimiu, Editura Paideia, București, 1994
- O’Sullivan, Tom; Hartley, John; Saunders, Danny; Montgomery, Marin; Fiske, John, *Concepte fundamentale din științele comunicării și studiile culturale*, traducere de Monica Mitarcă, Editura Polirom, București, 2001
- Patapievici, Horia Roman, *Omul recent*, Editura Humanitas, București, 2008
- Rachieru, Adrian-Dinu, *Globalizare și cultură media*, Editura Institutul European, Iași, 2003

³³ Steven Connor, *Cultura postmodernă. O introducere în teoriile contemporane*, trad. de Mihaela Oniga, Editura Meridiane, București, 1999, p. 342

³⁴ *Ibidem*, p. 343.

Toffler, Alvin, *Război și anti-război*, traducere de Mihnea Columbeanu, Editura Antet, Filipeștii de Târg, 1995

Toffler, Alvin, *Al treilea val*, traducere de Georgeta Bolomey și Dragan Stoianovici, Editura ANTET XX PRESS și LUCMAN, București, fără an de apariție

Vattimo, Giani, *Sfârșitul modernității. Nihilism și hermeneutică în cultura postmodernă*, traducere de Ștefania Mincu, Editura Pontica, Constanța, 1993

NATURAL LANGUAGE COMPLEXITY. SENTIMENT ANALYSIS

**Daniela GÎFU, Scientific Researcher III, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași
ACS Andrei SCUTELNICU, Institute of Computer Science, Iași-Romanian Academy,
"Alexandru Ioan Cuza" University of Iași**

Abstract. The paper brings in discussion one of the most current issues in the research area of natural language processing, sentiment analysis. A sentiment analysis means to have the necessary competence to identify the nature of speaker's opinions about entities or/and specific needs (journalists, competitors, public opinion, services, products, etc.), knowing that the decision-making process is affected by the received message. We are witnessing an explosion of "sentiments" about matters of public interest subjects, available, especially, on social media channels, including forums, blogs and other online or offline manifestation forms. In other words, we have the most offering possibility to monitor in real time commentator's sentiment and act accordingly. We present in this paper aspects about natural language complexity from emotional perspective and some language resources that can be used in sentiment analysis systems. This research supports the direct beneficiaries (marketing managers, PR firms, campaign managers, politicians, investors, online buyers), but, also, specialists in the field of natural language processing, linguists, psychologists, etc.

Keywords: sentiment, analysis levels of sentiment, language resources, sentiment lexicon.

1. Introducere

Interesul pentru procesarea limbajului natural (PLN) și, implicit, pentru extragerea de opinii dintr-un text, de cele mai multe ori subiective, a crescut vizibil. Numeroasele lucrări care propun metode noi de extragere a cuvintelor/ expresiilor (des)calificatoare trezesc interesul liderilor de opinie, oamenilor de afaceri, bancherilor, actorilor politici etc., conștienți de beneficiile constituirii unor seturi de date privitoare la opiniile receptorilor. Focalizarea acestei lucrări asupra complexității limbajului natural și relațiilor logice ale acestuia este deosebit de importantă dacă se privește această abordare prin prisma translatării unei descrieri în limbaj natural într-o descriere riguroasă și neambiguă.

Opțiunea pentru o asemenea temă – analiza sentimentelor (AS), în terminologie americană *opinion mining*, întâlnite în textele vehiculate prin diverse canale media online (forumurile diverselor publicații, social-media, blogurile etc.) - vine din nevoia clarificării comportamentului descriptiv al consumatorului, afectat de multitudinea de mesaje promoționale, indiferent de natura și scopul lor. De pildă, atunci când o persoană dorește să cumpere un produs, de obicei va începe să caute comentarii și opinii scrise de alte persoane în mediul virtual, care au trecut prin această experiență (diversificarea ofertei, calitatea produsului etc.). La ora actuală, analiza sentimentelor, credem noi, este de mare actualitate și, totodată, interes în zona de cercetare în prelucrarea limbajului natural.

Premisa prezentului studiu este aceea că estimarea orientării emoționale prezente în documentul-text ajută în construirea unei baze de date cu informații referitoare la subiecte, servicii, produse etc. de mare interes public, care poate servi implementării unui instrument de procesare a limbajului natural, util prezicerii nevoilor potențialului consumator.

Lucrarea este structurată în cinci capitole. După o scurtă introducere cu privire la tema propusă, în capitolul doi facem o scurtă incursiune asupra preocupărilor anterioare care fac obiectul multor lucrări axate pe analiza sentimentelor. În capitolul trei sunt descrise tehnicile de analiză a sentimentelor, urmând ca în capitolul 4 să menționăm aspecte de modelare a percepției compoziționale, cu accent pe metoda propusă. Ultimul capitol evidențiază concluziile prezentului studiu, menționând și unul dintre proiectele de cercetare viitoare pe care Grupul de Cercetare în Tehnologii ale Limbajului Natural al Facultății de Informatică de la Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași (NLP-Group@UAIC-FII) îl are în vedere.

2. Preocupări anterioare

Analiza sentimentelor a făcut obiectul unor cercetări întreprinse în 2001 de Das, Chen (Das & Chen, 2001) și Tong (2001) cu privire la opiniile exprimate pe piața de vânzare. De reținut, rămâne clasificarea gradului de pozitivitate al unui text la nivel de document, propoziție sau caracteristici, constând în cuvinte ce exprimă emoții (ex: *furios*, *supărat*, *fericit*). O abordare a determinării sentimentelor într-un text, spre exemplu, electoral (Gîfu, 2011) a constatat în clasificarea cuvintelor cu încărcătură emoțională în două clase: pozitive și negative. Mai mult, există abordări care iau în considerare și clasa neutru (valoarea 0), asociind cuvintelor câte o valoare de la -5 la +5, scală pe care noi am redus-o de la -3 la +3, considerând-o suficient de fină pentru discursul public (Gîfu and Cristea, 2012) și chiar mai mult, de la -1 la +1 (metoda prezentei lucrări).

În termeni generali, AS constă în extragerea de opinii dintr-un text. Întâlnită și ca analiza subiectivității¹ într-o lucrare a lui K. Dave et. al (2003: 519-528), AS ar consta în „procesarea rezultatelor căutării pentru un anumit articol, generând o listă de attribute ale produsului (calitate, caracteristici etc.) și agregarea opiniilor pentru fiecare dintre ele (sărăcăcios, combinat, bun)”. Mai mult, AS a fost interpretată ca incluzând diverse tipuri de analiză și evaluare (Liu, 2006).

De la cercetarea subiectivității, AS s-a axat și pe cercetarea obiectivității într-un text, la final rezultând o clasificare a textelor în două clase: obiectiv și subiectiv, de cele mai multe ori mult mai dificil de întreprins decât clasificarea după polaritate (Mihalcea et. al., 2007).

3. Tehnici de analiză a sentimentelor

Există o explozie uriașă azi de „sentimente”, disponibile de la social media, inclusiv Twitter, Facebook, forumuri, bloguri etc. Analiza sentimentelor oferă organizațiilor posibilitatea de a monitoriza opiniile cu privire la produsele/serviciile și reputația acestora (așa-numitul feedback)², de pe diferite site-uri de social media în timp real și să acționeze în consecință.

O primă clasificare a textelor analizate (propoziții/ fraze) ar putea ține seama de criteriul subiectivității. Vorbim de două clase principale: obiective, care conțin informații concrete, și subiective, care conțin opinii explicite, credințe și opinii cu privire la entitățile specifice. Atenția noastră se îndreaptă, mai mult, pe analiza textelor subiective. Cu toate acestea, și

¹ Au mai existat termeni ca *extragerea de recenzii sau calcul al afecțiunii*. (Ioana Ardeleanu, *Extragerea de opinii din texte*, lucrare de licență coord. de prof.univ.dr. Dan Cristea, 2013).

² Există pachete statistice majore, cum ar fi SAS și SPSS, care includ module specializate de analiza sentimentelor.

textele obiective pot fi interesant de analizat, atunci când descriu opiniile lor de tip „stock picking”.

Spre exemplu atunci când opinăm cu privire la o pensiune “X”, unde am fost cazați în vacanța de iarnă: *Pensiunea X dispune de camere spațioase, curate, bine încălzite*, unde ești întâmpinat de un personal amabil etc.

În acest text, aplicațiile cu privire la analiza sentimentelor trebuie să fie în măsură să ofere un scor pentru întreaga reexaminare (descriere), precum și scoruri pentru fiecare aspect individual (fiecare element descriptiv apreciativ). Vorbim, în fapt, de analiza globală și analiză secvențială.

Amintim câțiva autori reprezentativi cu preocupări și comentarii importante în privința analizei sentimentelor (Liu, 2010, 2012; Pang and Lee, 2008).

Ne vom concentra, în cele ce urmează, pe următoarele aspecte:

- Analiza sentimentelor la nivel de document;
- Analiza sentimentelor la nivel de propoziție/frază;
- Aspecte bazate pe analiza de sentiment;
- Analize de sentiment comparativă;
- Achiziția lexiconului - sentiment.

3.1. Analiza sentimentelor la nivel de document

Este cea mai simplă formă de analiză a sentimentului și se presupune că documentul conține o opinie cu privire la un singur obiect principal exprimat de autorul mesajului. În literatura de specialitate, am regăsit două abordări pentru analiza sentimentelor la nivelul documentului: *supervizată* și *nesupervizată*.

a) Abordarea *supervizată* presupune că există un set finit de clase. Documentul trebuie să fie clasificat, datele de antrenare fiind atribuite fiecărei clase. Cel mai simplu caz este atunci când există două clase: *pozitiv* și *negativ*. Desigur, poate fi adăugată și o clasă *neutru* sau poate fi luată în considerare o scală numerică, la care să fie raportat documentul (de exemplu: *SentiWordNet*³). Având în vedere datele de antrenare, sistemul învață un model de clasificare, folosind un algoritm de clasificare, cum ar fi SVM (*Support Vector Machines*)⁴ sau KNN (K-nearest neighbors)⁵. Această clasificare este apoi folosită pentru a eticheta documente noi în diversele lor clase sentiment. Autori ca Pang, Lee and Vaithyanathan (2002) au arătat că precizia bună este atinsă chiar și atunci când fiecare document este reprezentat ca un grup de cuvinte (*bag of words*). Reprezentări mai avansate utilizează POS (partea de vorbire), lexicoane sentiment și structurile de parsare (segmentare la nivel de unitate lexicală⁶).

³ SentiWordNet [Esuli and Sebastiani, 2006(a)] este o resursă lexicală pentru analiza sentimentelor. SentiWordNet atribuie fiecărui *synset* (mulțimi de cuvinte sinonime între ele care definesc un concept lexical) din WordNet [Esuli and Sebastiani, 2006(b)] trei scoruri-sentiment numerice: pozitivitate, negativitate și obiectivitate.

⁴ SVM (Support Vector Machine) mapează vectorul de intrare într-un spațiu cu mai multe dimensiuni unde se construiește un hiperplan liniar de separație. Aceste clasificatoare se pot reprezenta prin funcții kernel (nucleu) ce definesc similarități între perechi de date.

⁵ În cadrul metodei KNN (K-nearest neighbour), un exemplu necunoscut este clasificat prin votul majoritar al vecinilor lui, fiind atribuit clasei din care are majoritatea vecinilor din cadrul celor k vecini cei mai apropiați (vot majoritar). Pentru k=1 obiectul va fi atribuit clasei vecinului celui mai apropiat.

⁶ unități lexicale pot fi: morfem, cuvânt, clauză, propoziție, frază, document.

b) Abordarea *nesupervizată* în document la nivel de analiză a sentimentelor se bazează pe determinarea orientării semantice (OS) din fraze specifice din cadrul documentului. Dacă media OS dintre aceste fraze este de peste un prag predefinit, documentul este clasificat ca fiind pozitiv. În caz contrar, se consideră negativ. Există două abordări principale de selecție a frazelor: un set de modele de POS-uri predefinite pot fi utilizate pentru a selecta aceste fraze (Turney, 2002) sau un lexicon de cuvinte-sentiment și expresii (Taboada et. al, 2011).

3.2. *Analiza sentimentelor la nivel de propoziție/frază*

Un singur document poate conține mai multe opinii chiar și cu privire la aceeași entitate. Când vrem să avem o imagine mai clară a opiniilor exprimate cu privire la o entitate (lucru, ființă, organizație, localitate etc.) trebuie să trecem la nivelul propoziției/ frazei.

Presupunerea inițială este aceea că avem știință de identitatea entității care apare în text. Mai mult, presupunem că există o singură opinie în fiecare frază. Această presupunere poate fi realizată prin divizarea frazei în propoziții (fragment de text care conține și un verb predicativ) în care fiecare propoziție conține doar o opinie. Înainte de a analiza polaritatea la nivel de frază trebuie să determinăm dacă propozițiile sunt subiective sau obiective. Numai propozițiile subiective vor fi apoi analizate. Majoritatea metodelor folosesc metode supravegheate pentru a clasifica propozițiile în două clase (Yu and Hatzivassiloglou, 2003).

Amintim abordarea bazată pe reduceri minimale, propusă în Pang și Lee (2004). Principala premisă este că propozițiile vecine ar trebui să aibă aceeași clasificare subiectivă. Putem apoi clasifica aceste fraze în clase pozitive sau negative. Totodată s-a arătat că este recomandabil să se adopte strategii diferite pentru acest tip de analize (Narayanan, Liu and Choudhary, 2009). La nivel semantic, pot interveni interogațiile, sarcasmul, metafora, umorul, elemente dificil de detectat, mai ales în anumite contexte (spre exemplu în contextul electoral).

3.3. *Aspecte bazate pe analiza de sentiment*

Abordările anterioare funcționează bine atunci când fie întregul document, fie fiecare fragment de text analizat se referă la o singură entitate. Cu toate acestea, în multe cazuri, oamenii vorbesc despre entități care au mai multe trăsături (attribute) și, desigur, opiniile diferă. Acest lucru se întâmplă de multe ori în comentarii cu privire la produse, servicii etc. sau în forumuri de discuții dedicate diverselor categorii de entități (cum ar fi actori politici, mașini, aparate foto, smartphone-uri și chiar produse farmaceutice).

Spre exemplu: *Becali a ajutat mult săracii, construindu-le case, dându-le bani, dar nimeni nu a știut exact cum a făcut atâția bani decât în momentul în care a fost arestat din cauza unor terenuri cumpărate pe nimic.*

Clasificarea acestui enunț, pozitiv (*Becali a ajutat mult săracii, construindu-le case, dându-le bani*) și negativ (*dar nimeni nu a știut exact cum a făcut atâția bani decât în momentul în care a fost arestat din cauza unor terenuri cumpărate pe nimic*) cu privire la acest personaj ar fi posibilă numai dacă am analiza propozițiile pe rând.

Analiza bazată pe încărcătura emoțională este problema de cercetare care se concentrează pe recunoașterea tuturor formelor de expresii-sentiment într-un document dat și aspectele la care se referă. Abordarea clasică, utilizată din ce în ce mai mult de departamentul de relații publice din marile companii/ societăți comerciale, constă în identificarea naturii emoționale a comentariilor cu privire la calitatea produselor, serviciilor, imaginea brandului etc. În limbaj natural, extragerea tuturor structurilor substantivale (NPs) și apoi păstrarea doar

a acelora a căror frecvență este peste un prag învățat experimental (Hu and Liu, 2004). De asemenea, analiza bazată pe încărcătura emoțională se concentrează pe recunoașterea tuturor formelor de expresii-sentiment într-un document dat, cât și pe entitățile la care se referă. Cu alte cuvinte, identificarea aspectelor evaluative care sunt menționate în mod explicit în propoziții. Există, totuși, multe opinii care nu sunt menționate în mod explicit în propoziții, putând fi deduse din expresiile-sentiment menționate implicit.

Spre exemplu: *care se poate deduce din fragmentul...*

3.4. *Analize de sentiment comparativă*

În multe cazuri, utilizatorii nu oferă o opinie directă despre un produs, preferând în schimb păreri comparabile, cum ar fi:

Dacia Logan arată mult mai bine decât Dacia Solenza.

În acest caz, scopul sistemului de analiză a sentimentelor este de a identifica propoziții care conțin opinii comparative, precum și pentru a extrage entitatea preferată din acestea. Autori ca Jindal and Liu (2006) descriu această metodă analitică. Utilizarea unui număr relativ mic de cuvinte, ca adjective adverbiale comparative (*mai mult, mai puțin, ușoare* etc.), adjective și adverbe superlative (*mai, cel puțin, cele mai bune*), clauze adiționale (*favoare, mare, prefera, decât, superioară, inferior, numărul unu, împotriva*), poate acoperi 98% din totalul opiniilor comparative.

Pentru aceste cuvinte/ sintagme fiind folosite foarte des, dar cu precizie scăzută, poate fi folosit un clasificator⁷ pentru a filtra frazele care nu conțin opinii comparative. Un algoritm simplu pentru a identifica entitățile preferate pe baza tipului de comparații utilizate și prezența negației prezintă Ding, Liu and Zhang (2009).

3.5. *Achiziția lexiconului - sentiment*

Până acum am putut observa că lexiconul este resursa cea mai importantă pentru majoritatea tehnicilor de analiză a sentimentelor.

Există trei opțiuni pentru achiziționarea lexiconului-sentiment:

- a) *abordări manuale*, în care cercetătorii construiesc un lexicon manual, constând dintr-un set de cuvinte selectate din dicționare explicative, ulterior, extins prin utilizarea de resurse lexicale deja existente (îmbogățirea cu sinonime, antonime). Am amintit deja de WordNet. Un algoritm la îndemână este cel propus de Kamps, J., Marx, M., Mokken, R.J. and de Rijke, M. (2004).
- b) *abordări bazate pe corpus*, în care un set de cuvinte/ sintagme extrase dintr-un corpus relativ restrâns este extins prin utilizarea unui corpus mare de documente dintr-un singur domeniu.

Principalul dezavantaj al oricărui algoritm pe bază de dicționar (a) este acela că lexiconul dobândit este prea general și, prin urmare, nu surprinde particularitățile specifice unui domeniu specific (Dragut et al., 2010; Peng și Park, 2011).

Dacă dorim să creăm un lexicon-sentiment specific unui anumit domeniu trebuie să utilizăm un algoritm bazat pe un corpus. O lucrare clasică în acest domeniu (Hatzivassiloglou and McKeown, 1997) evidențiază conceptul de coerența sentimentelor, care permite o identificare a adjectivelor cu polaritate complexă (seed-adjectives). Altfel spus, un set de

⁷ Spre exemplu, clasificatorul Naïve Bayes, o metodă statistică de clasificare și recunoaștere a formelor, unde fiecare document este privit ca o colecție de cuvinte, iar ordinea cuvintelor este considerată irelevantă.

conectori lingvistici (*și, sau, nici, fie, sau*) a fost folosit pentru a găsi adjectivele care sunt conectate la adjective cu polaritate cunoscută.

Spre exemplu: *bărbat puternic și armonios*.

Dacă știm că *puternic* este un cuvânt pozitiv, putem presupune că prin utilizarea conectorului *și* cuvântul *armonios* este pozitiv.

4. Modelarea percepției compoziționale

Există o necesitate pentru o mai bună modelare a percepției compoziționale. La nivel de frază, aceasta înseamnă calcul mai precis al sentimentului general cu privire la subiectul (ceea ce aici numim entitate) comentat, cuvintele/sintagmele-sentiment transformând, în fapt, structura semantică a frazei. De menționat faptul că o entitate, pe parcursul textului, poate să apară sub forma unor structuri anaforice⁸.

De exemplu: **Mihai** învață pe brânci pentru examen. **El** vrea să fie bursier.

Este evident că pronumele **el** se referă la **Mihai**, ambele propoziții făcând parte din același context lingvistic.

Când într-un document se fac referiri la mai multe persoane, este esențial să se identifice textele relevante pentru fiecare entitate în parte. În acest moment, precizia în identificarea acestor texte relevante este departe de a fi satisfăcătoare. Deși există unele abordări care folosesc metode de clasificare pentru a identifica spre exemplu ironia, acestea nu sunt încă integrate în sisteme autonome de analiză a sentimentelor. O altă mare provocare sunt textele cu greșeli gramaticale, cu punctuație lipsă sau problematică, care abundă în argou etc.

Abordările actuale cu privire la analiza sentimentelor se opresc de obicei la extragerea sentimentelor din declarațiile subiective. Astfel de afirmații apar frecvent în articole de știri. Rămâne însă problema contextului pe care, deocamdată, nu a fost surprinsă algoritmic.

4.1. Descrierea metodei

În prezenta lucrare, aplicația este capabilă să depisteze și să explicitizeze aprecieri calitative asupra unor entități (companii, produse, persoane etc.). În realizarea softului s-au parcurs următoarele etape (figura 1):

- *construirea unei antologii de entități, categorii și valori*, fiind necesară pentru obținerea unui rezultat cât mai corect și complet;
- *preprocesarea textului*, etapă care se referă la adnotarea, împărțirea unui text în entități, în cazul de față cuvinte, simboluri sau alte elemente importante numite *token-uri*. Fiecare token a fost adnotat automat la partea de vorbire (Simionescu, 2011);
- *extragerea grupurilor nominale de interes (text chunking)*⁹, cu alte cuvinte împărțirea unui text în secvențe de cuvinte corelate sintactic;
- *recuperarea legăturilor de natură anaforică*, moment în care ne propunem să nu pierdem nici o referire la o anumită entitate. Extragerea legăturilor de natură anaforică reprezintă găsirea referinței unui cuvânt/ unei expresii cu privire la o entitate din textul analizat;

⁸ Anafora este procesul de utilizare a unei entități lingvistice cum ar fi un pronume, cu scopul de a referi la o altă entitate. A se vedea (Kamp & Reyle, 1993).

⁹ Noun Phrase chunking (NP-chunk) se referă la extragerea grupurilor/expresiilor substantivale dintr-o propoziție.

Spre exemplu: „**Oamenii** încep să iasă în grupuri. Nimeni n-are să-**i** oprească.”

În propoziția de mai sus, *-i*-ul se referă la *Oamenii*. Pentru extragerea legăturii de natură anaforică, în aplicația noastră am folosit unealta informatică RARE (*Robust Anaphora Resolution Engine*)¹⁰, implementată de Eugen Ignat (2011).

- *extragerea entităților*, etapă în care s-a utilizat modulul NER (*Name Entity Recognition*) în vederea extragerii automate a entităților. În fapt, pot fi recunoscute entități precum nume de persoane, organizații, localități etc. Se primește la intrare (*input*) un fișier de tip .txt¹¹ și la ieșire (*output*) obținem un fișier de tip .txt ce conține doar entitățile menționate în textul analizat.

De exemplu: „Vodafone România oferă cea mai bună conectivitate pentru serviciile de date dintre toate rețelele mobile GSM/ UMTS/ CDMA din România”.

Din acest text va rezulta un fișier care conține următoarele entități: Vodafone, România, Vodafone România, GSM, UMTS, CDMA. În cazul unei entități care apare în textul preprocesat de mai multe ori, fișierul de la ieșire va reține acea entitate doar o singură dată.

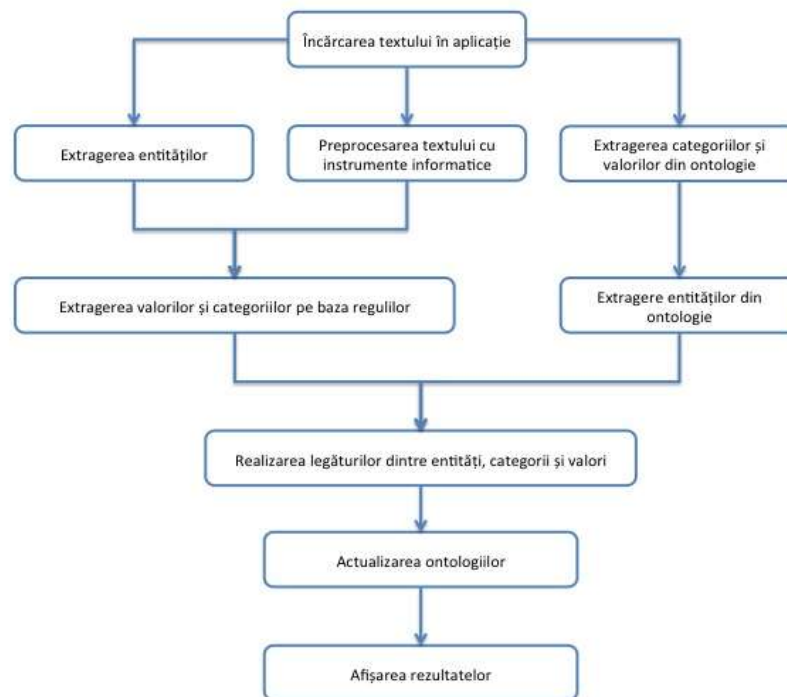

Figura 1 – Arhitectura programului informatic

- *recunoașterea categoriilor, valorilor și relaționarea cu entitățile*. Având la dispoziție fișierele rezultate în urma parcurgerii etapelor anterioare, se vor extrage automat categoriile, valorile și relaționarea cu entitățile cu ajutorul unui set de reguli¹².

Rămânând la exemplul anterior, în fișier textul va apărea sub forma:

<entity type=„company”>Vodafone România</entity>

¹⁰ Scopul instrumentului RARE este de a extrage lanțuri coreferențiale (v. metashare.infoiasi.ro).

¹¹ Se preferă editorul NotePad++ pentru diversele funcționalități (spre ex. recunoașterea diacriticelor limbii române).

¹² Informatic vorbind o expresie regulată este un șir de caractere șablon care descrie mulțimea cuvintelor posibile, formate cu acele caractere, respectând anumite reguli.

<category>conectivitate pentru serviciile de date</category>

<value = „1”>bună</value>

Aceste expresii regulate folosesc paranteze (rotunde, pătrate, acolade) prin care formează regulile de formare a cuvintelor. Utilitatea cea mai frecventă a unei expresii regulate constă în a recunoaște dacă un șir conține sau nu cuvinte sau sub-șir care pot fi formate prin expresia regulată respectivă.

De exemplu: șirul de caractere m[ăi]r poate fi interpretat în *măr* și *mir*.

4.2. Metodologia de lucru

- se adnotează manual textul cu ajutorul aplicației Palinka¹³ un corpus de texte pentru a construi o ontologie¹⁴ de entități, categorii și valori;
- textul este preprocesat cu ajutorul unelei POS-tagger pentru limba română (Simionescu, 2011);
- se recunosc și se adnotează grupurile nominale de interes pentru aplicația cu ajutorul NP-chunker (Simionescu, 2011);
- se extrag automat numele proprii de entități, cu ajutorul instrumentului NER (Name Entity Recognition);
- se extrag legăturile de tip anaforic din text cu ajutorul instrumentului RARE (*Robust Anaphora Resolution Engine*);
- se recunosc în text entitățile, categoriile și valorile din ontologiile deja construite;
- se scrie un set de reguli pentru recunoașterea valorilor și se realizează legăturile de tip entitate-categorie-valoare;

În lucrarea de față, identificarea orientărilor de opinii referitoare la o trăsătură a unei entități dintr-un text se bazează pe un dicționar de opinii, rezultat din adnotarea unui corpus (format din cuvinte și sintagme cu încărcătură emoțională) pentru a determina orientarea opiniilor identificate. Pe lângă acest dicționar, important de tratat sunt negațiile și clauzele de tipul „dar”, „cu excepția”, „exceptând”.

Concret, parcurgem următorii pași:

- se identifică cuvintele și frazele de opinie;
- fiecărui cuvânt pozitiv i se atribuie un scor de opinie de (+1), iar fiecărui cuvânt negativ, (-1);
- cuvintele dependente de context vor avea scorul 0.

Luăm spre exemplificare următorul fragment: *Imaginea aparatului de fotografiat nu este grozavă, dar bateria ține mult.*

Astfel, prima propoziție, *Imaginea aparatului de fotografiat nu este grozavă* primește scorul (+1), deoarece cuvântul *grozavă* este un cuvânt pozitiv, urmând ca în propoziția a doua, *dar bateria ține mult* să primească scorul (0), cuvântul *mult* fiind considerat dependent de context frazal. Remarcăm faptul că nu au fost luate în vedere cele două cuvinte, *nu*, și *dar*, primul fiind o negație și al doilea fiind un conector pragmatic.

- manipularea negației – cuvintele de negație sunt folosite pentru revizuirea scorurilor de opinie obținute la pasul anterior, pe baza unor reguli. După acest pas prima propoziție, *Imaginea aparatului de fotografiat nu este grozavă* va primi scorul (-1) urmare a considerării

¹³ <http://clg.wlv.ac.uk/trac/palinka/>

¹⁴ În limbaj natural, ontologia reprezintă cunoștințele ca un set de concepte dintr-un anumit domeniu, folosind un vocabular comun pentru a indica tipurile, proprietățile și relațiile dintre acele concepte.

negației *nu*.

- este cunoscut rolul conectorilor pragmatici (dar, doar, pentru că etc.) care introduc un nou act de enunțare, opinie contrară. Astfel, propoziția a doua, *dar bateria ține mult* primește scorul (+1) urmare a luării în considerare a conectorului *dar*.

- în ultima etapă a aplicației se realizează sumarea formelor de expresii sentiment, pentru a determina orientarea finală a opiniei rezultate din text.

Revenind la exemplul nostru, scorul frazei: *Imaginea aparatului de fotografiat nu este grozavă* (-1), *dar bateria ține mult* (+1), va consta în sumarea celor două valori: $-1+1=0$. Cu alte cuvinte, fraza are o intensitate emoțională neutră.

5. Concluzii și direcții viitoare de cercetare

Lucrarea prezintă o metodă automată capabilă să depisteze și să explice opinii referitoare la anumite entități (persoane, companii, produse etc.) identificate într-un text, indiferent de natura lui, bazată pe un dicționar de opinii rezultat din adnotarea manuală a unui corpus inițial (format din cuvinte și sintagme cu încărcătură emoțională). Mai mult, pe lângă acest dicționar, am avut în vedere rolul semantic al negațiilor și conectorilor pragmatici de tipul „dar”, „cu excepția”, „exceptând”. Această aplicație vine să sprijine dezvoltarea unei resurse lexicale complexe, necesară interpretării aprecierilor calitative întâlnite în orice fel de text, care poate fi de real folos managerilor de marketing, firmelor de PR, politicienilor, cumpărătorilor on-line, dar și specialiștilor în domeniul prelucrării limbajului natural, lingviști etc.

Din cele relatate, observăm faptul că operația de însumare a scorurilor pentru fiecare propoziție cu o anumită încărcătură emoțională nu este suficient acoperitoare (v. exemplul precedent când apare variant de neutralizare a sentimentelor), motiv pentru care ne propunem să adăugăm diferențieri de intensitate în exprimarea opiniilor. În limba română, folosirea superlativului amplifică semantic convingerile unui opinent. Spre exemplu: *Vodafone România oferă cea mai bună conectivitate pentru serviciile de date dintre toate rețelele mobile GSM/ UMTS/ CDMA din România*.

Mihai este cel mai rău student de la facultatea noastră.

Superlativul ne determină să lărgim scala de valori. Astfel exprimări ca *cea mai* poate prelua gradul de pozitivitate sau negativitate. În primul exemplu, *cea mai bună* primește valoarea (+2), iar în exemplul al doilea *cel mai rău* primește valoarea (-2).

Referințe bibliografice

- Ardeleanu, I.: *Extragerea de opinii din texte*, lucrare de licență coord. de prof.univ.dr. Dan Cristea, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2013.
- Dave, K., Lawrence, S. and Pennock D.M.: *Mining the peanut gallery: Opinion extraction and semantic classification of product reviews*, Proceedings of WWW, 2003.
- Das, S. and Chen, M.: *Yahoo! For Amazon: Extracting market sentiment from stock message boards*. In Proceedings of the Asia Pacific Finance Association Annual Conference (APFA), 2001.
- Ding, X., Liu, B. and Zhang, L.: *Entity discovery and assignment for opinion mining applications*. In Proceedings of ACM SIGKDD International Conference on Knowledge

- Discovery and Data Mining, 2009.
- Dragut, E.C., Yu, C., Sistla, P. and Meng, W.: *Construction of a sentimental word dictionary*. In Proceedings of ACM International Conference on Information and Knowledge Management, 2010.
- Esuli, A. and Sebastiani, F.: *SentiWordNet: A Publicly Available Lexical Resource for Opinion Mining*. Proceedings from International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC), Genoa, 2006.
- Esuli, A. and Sebastiani, F.: *Determining term subjectivity and term orientation for opinion mining*. In Proceedings of EACL-06, 11th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics, Trento, IT. Forthcoming, 2006.
- Gîfu, D.: *Violența simbolică în discursul electoral*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2011.
- Gîfu, D. and Cristea, D.: *Multi-dimensional analysis of political language* in “Future Information Technology, Application, and Service” (volum 1/164), James J. (Jong Hyuk) Park, Victor C.M. Leung, Cho-Li Wang, Taeshik Shon (editors), Springer, 2012.
- Hatzivassiloglou, V. and McKeown, K.: *Predicting the semantic orientation of adjectives*. In Proceedings of the Joint ACL/EACL Conference, 1997.
- Hu, M. and Liu, B.: *Mining opinion features in customer reviews*. In Proceedings of AAI, 2004.
- Ignat, E.: *RARE-UAIC (Robust Anaphora Resolution Engine)*, resursă gratuită pe META-SHARE, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2011.
- Jindal, N. and Liu, B.: *Identifying comparative sentences in text documents*. In Proceedings of ACM SIGIR Conf. on Research and Development in Information Retrieval, 2006.
- Kamp, H. & Reyle, U.: *From Discourse to Logic*, Dordrecht: Kluwer, 1993.
- Liu, B.: *Web data mining; Exploring hyperlinks, contents, and usage data*. In Opinion Mining, Springer, Heidelberg, 2006.
- Liu, B.: *Sentiment analysis and subjectivity*. Handbook of Natural Language Processing. N. Indurkha and F.J. Damerau, eds., 2010.
- Liu, B.: *Sentiment analysis and opinion mining*. Synthesis Lectures on Human Language Technologies. Morgan & Claypool Publishers, 2012.
- Mihalcea, R., Banea C., and Wiebe, J.: *Learning Multilingual Subjective Language via Cross-Lingual Projections*. 45th Annual Meeting of the Association for Computational Linguistics (ACL-2007).
- Narayanan, R., Liu, B. and Choudhary, A.: *Sentiment analysis of conditional sentences*. In Proceedings of the 2009 Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (Singapore). Association for Computational Linguistics, 2009.
- Pang, B. and Lee, L.: *Opinion mining and sentiment analysis*. Foundations and Trends in Information Retrieval 2, 1-2, 2008.
- Pang, B., Lee, L. and Vaithyanathan, S.: *Thumbs up? Sentiment Classification using machine learning techniques*. In Proceedings of EMNLP-02, 7th Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (Philadelphia, PA). Association for Computational Linguistics, Morristown, NJ, 2002.
- Pang, B. and Lee, L.: *A Sentimental Education: Sentiment Analysis using Subjectivity Summarization based on minimum cuts*. In Proceedings of the Association for Computational Linguistics, 2004.

- Peng, W. and Park, D.H.: *Generate adjective sentiment dictionary for social media sentiment analysis using constrained nonnegative matrix factorization*. In Proceedings of the Fifth International AAAI Conference on Weblogs and Social Media, 2011.
- Simionescu, R.: *UAIC Romanian Part of Speech Tagger*, lucrare de disertație coord. de prof.univ.dr. Dan Cristea, Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, nlptools.info.uaic.ro, 2011.
- Simionescu, R.: *NP-chunker (Noun Phrase chunking)*, instrument implementat la Universitatea “Alexandru Ioan Cuza” din Iași, nlptools.info.uaic.ro, 2011.
- Taboada, M., J. Brooke, J., Tofiloski, M., Voll, K. and Stede, M.: *Lexicon-based methods for sentiment analysis*. Computational Linguistics 37, 2, 2011.
- Turney, P.: *Thumbs up or thumbs down? Semantic orientation applied to unsupervised classification of reviews*. In Proceedings of the Association for Computational Linguistics, 2002.
- Tong, R.M.: *An operational system for detecting and tracking opinions in on-line discussion*. Workshop note, SIGIR 2001 Workshop on Operational Text Classification.
- Yu, H. and Hatzivassiloglou, V.: *Towards answering opinion questions: Separating facts from opinions and identifying the polarity of opinion sentences*. In Proceedings of the Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing, 2003.

LA LANGUE ETRANGERE, INSTRUMENT DE DIALOGUE DANS LE PROCES – LE ROLE DU TRADUCTEUR-INTERPRETE

Diana DĂNIȘOR, University of Craiova

Abstract: The language of the trial in Romania is the Romanian language. The judicial dialogue as an expression of judicial controversy, is organized in Romanian. The presence of a defendant speaking a foreign language paralyzes communication. A dialogue seems impossible, but yet, it is performed due to the presence of the translator-interpreter, who needs special skills in this particular field, the legal one.

Keywords: trial, judge, defendant, translator-interpreter, foreign language

Affirmé dans la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, le principe du "procès équitable" comprend aussi l'égalité de la parole quelle que soit la langue du plaideur. Même quand le juge, le justiciable et l'avocat parlent la même langue la compréhension n'est pas toujours obligatoire, bien que nécessaire, et d'autant plus il est difficile que ces acteurs du procès se comprennent lorsqu'ils parlent des langues différentes, le recours au traducteur-interprète est obligatoire pour établir un véritable dialogue dans le cadre des débats. Selon l'article 6 de la Convention européenne des droits de l'homme, " Tout accusé a droit notamment à : a) être informé, dans le plus court délai, dans une langue qu'il comprend et d'une manière détaillée, de la nature et de la cause de l'accusation portée contre lui ; e) se faire assister gratuitement d'un interprète, s'il ne comprend pas ou ne parle pas la langue employée à l'audience. »

Le droit à un procès équitable est garanti par la Constitution de la Roumanie dans son article 21 (3) qui stipule que "Les parties ont droit à un procès équitable et à la solution des affaires dans un délai raisonnable". Dans son article 128, *L'utilisation de la langue maternelle et de l'interprète en justice*, la Constitution dit que "(1) La procédure judiciaire se déroule en langue roumaine. (2) Les citoyens roumains appartenant aux minorités nationales ont droit de s'exprimer en leur langue maternelle devant les tribunaux, dans les conditions de la loi organique. (3) Les modalités d'exercice du droit prévu à l'alinéa (2), y compris par l'utilisation des interprètes ou des traductions, seront établies de telle manière qu'elles n'empêchent la bonne administration de la justice et n'impliquent pas des frais supplémentaires pour les intéressés. (4) Les citoyens étrangers ou les apatrides qui ne comprennent pas ou ne parlent pas la langue roumaine ont le droit de prendre connaissance de tous les actes et des travaux du dossier, de parler en instance et de poser des conclusions par interprète; dans les affaires pénales ce droit est assuré gratuitement."

Comme l'on vient de voir, le dialogue judiciaire, expression de la controverse judiciaire¹, est organisé en langue nationale, dans notre cas, en langue roumaine. Quand donc dans un procès est présent un justiciable qui s'exprime dans une langue étrangère, le principe du contradictoire exige que le dialogue soit reconstitué par l'intervention d'un traducteur-

¹ "La procédure c'est l'organisation de la controverse", Georges Wierderkehr, *Droits de la défense et procédure civile*, D 1978, Chron, p. 38.

interprète qui a le rôle d'informer le justiciable d'autre langue de "tous les actes qui peuvent lui porter atteinte d'une manière quelconque"². Le traducteur apparaît ainsi comme le défenseur des intérêts de celui dont il assure la traduction, car cette information a pour finalité de faire comprendre au plaideur le déroulement du procès et de lui protéger les droits. Le traducteur-interprète est la personne qui permet à l'accusé de participer au débat. Pour assurer la pureté de l'information, "la présence de ce collaborateur occasionnel est une garantie de la bonne justice"³ et l'intervention de ce tiers intermédiaire entre le juge et le justiciable devient inéluctable.

La participation au débat est impossible sans la nomination d'un interprète

Pour respecter la Convention européenne des droits de l'homme et la Constitution de la Roumanie, la nomination d'un interprète en matière pénale est indispensable pour permettre une participation effective du justiciable au débat. Cette assistance du traducteur en matière pénale permet à l'inculpé d'être entendu personnellement, en rétablissant l'équilibre entre les protagonistes, le législateur en adoptant dans ce sens une réglementation qui protège ses intérêts, sa liberté et sa parole.

Le Nouveau Code roumain de procédure pénale⁴ organise la présence du traducteur-interprète dans son art. 11, *La langue officielle et le droit à l'interprète*, qui prévoit que „(1) La langue officielle dans le procès pénal est la langue roumaine. (2) Les citoyens roumains appartenant aux minorités nationales ont le droit de s'exprimer dans leur langue maternelle devant les tribunaux, les actes de procédures étant rédigés en langue roumaine. (3) On assure gratuitement aux parties et aux sujets de la procédure qui ne parlent pas ou ne comprennent pas la langue roumaine ou ne peuvent pas s'exprimer la possibilité de prendre connaissance des pièces du dossier, de parler, ainsi que de poser des conclusions devant l'instance, par interprète. (4) Dans le cadre des procédures judiciaires on utilise des interprètes autorisés, selon la loi. Sont également compris dans la catégorie des interprètes les traducteurs autorisés, selon la loi."

L'activité de traduction et le métier de traducteur est encadré par l'Ordre INSEE n° 273/2002⁵ dans le groupe "Spécialistes à métiers intellectuels et scientifiques", position "Linguistes, traducteurs et interprète". La Loi 178/1997⁶ et le Règlement d'application⁷ régissent l'activité du *traducteur autorisé*.

² "Le droit à l'information constitue un préalable à l'exercice des droits à la défense, l'effet de la surprise en étant proscrit de manière absolue. La loi judiciaire exige qu'à chaque justiciable soient communiqués, clairement, tous les actes qui peuvent lui porter atteinte d'une certaine manière.", Mohammed Salah-Bey, "Les droits de la défense liés à l'information dans le procès civil" in *L'information en droit privé*, LGDJ, 1978, p. 73.

³ Jean-Florian Eschylle, *L'interprétation en matière pénale*, RSC, 1992, p. 261.

⁴ Le Code de procédure antérieur disposait, dans son article 7: "Dans le procès pénal, la procédure judiciaire se déroule en langue roumaine, devant les organes judiciaires on assure aux parties et à d'autres personnes assignées de comparaître l'utilisation de leur langue maternelle, les actes de la procédure en étant rédigés en langue roumaine". Dans l'article 8 il était prévu, en ce qui concerne l'utilisation de la langue officielle par interprète: "On assure gratuitement aux parties qui ne parlent pas ou ne comprennent pas la langue roumaine ou ne peuvent pas s'exprimer la possibilité de prendre connaissance des pièces au dossier, le droit de parler, ainsi que le droit de poser des conclusions en instance, par interprète."

⁵ Sur l'approbation de la Procédure d'actualisation de la nomenclature *Classification des occupations en Roumanie*.

⁶ Pour l'autorisation et le paiement des interprètes et traducteurs utilisés par le Conseil supérieur de la magistrature, par le Ministère de la justice, par le Parquet auprès de la Haute cour de cassation et de justice, par

Etymologiquement, le terme *interprète* vient d'*inter partes*, parce que l'interprète se trouve entre deux personnes qui ne pourraient se comprendre, communique sans son aide, ou d'*inter praes*, celui qui est garant entre deux personnes qui ne se comprennent pas et pour chacune d'entre elles par rapport à une autre.

Le principe de l'oralité des débats devant les instances de jugement, celui de la comparution personnelle de l'inculpé "dans la mesure où l'accent est mis sur l'examen de la personnalité de l'inculpé"⁸ justifie le recours systématique à un interprète pendant l'audience. Il doit présenter des garanties de moralité, parce qu'il transmet, sans contrôle possible, les allégations des parties aux procès, vu que les juges et les greffiers ne puissent comprendre toutes les langues.⁹ C'est la raison pour laquelle l'interprète infidèle risque des sanctions d'ordre pénal, disciplinaire ou civil.

Le présence de l'interprète fait le plaideur bénéficiaire d'une protection consistant dans la certitude de pouvoir s'exprimer et dans la possibilité de comprendre les affirmations des magistrats et des autres parties au procès. Mais, pourtant, la simple présence aux débats oraux n'est pas suffisante. La communication des actes de procédure rédigés en roumain ou la présentation des documents écrits dans une langue étrangère exige l'intervention du traducteur-interprète pour la traduction des pièces au dossier. La désignation d'un interprète est un droit pour le justiciable et l'omission de l'organe de poursuite pénale d'assurer gratuitement l'utilisation d'un interprète, dans les cas prévus par l'art. 128 C. proc. pén., entraîne la nullité relative des actes réalisés au cours de la poursuite pénale, dans les conditions de l'art. 197 alin. (1) et (4) du même Code. Par conséquent, la violation des dispositions de l'art. 128 peut être invoquée lors de la réalisation de l'acte quand la partie est présente ou à la première audience en procédure complète quand la partie s'est absentée lors de la réalisation de l'acte, son invocation pour la première fois en appel en étant tardive.

Assister aux débats oraux et traduire les documents, voilà la double mission de l'interprète

La disparité linguistique est résolue le plus souvent grâce à la compétence de l'interprète. La barrière linguistique se présente plutôt comme une barrière entre les cultures, l'interprète en ayant une mission explicative, créatrice par rapport au message initial. Il transmet un message simplifié qui reflète, par la traduction des affirmations du magistrat, la culture et la terminologie qui peuvent être familières au justiciable. Et, inversement, l'interprète peut expliquer au magistrat qui ne les comprend pas certaines expressions des allégations du justiciable d'autre langue, par une approche pluriculturelle. L'interprète a pour mission essentielle d'assister le justiciable en traduisant les allégations des autres lors de l'audience et de communiquer ses propres affirmations. L'interprète ne doit pas tout traduire, mais tout ce qui est utile et important pour la parfaite compréhension des débats. Ainsi, il doit s'assurer que l'inculpé comprenne les interpellations qui lui sont adressées, les dépositions des témoins, les interrogatoires des coinceulés, les documents lus lors de l'audience, et

le Parquet national anticorruption, par les organes de poursuite pénale, par les instances judiciaires, par les bureaux des notaires publics, par les avocats et par les exécuteurs judiciaires.

⁷ Règlement d'application de la Loi n° 178/1997 approuvé par l'Ordre du Ministre de la justice n° 1054/C/2005.

⁸ Jean-Yves Lasalle, *La comparution du prévenu*, RSC 1981, p. 541.

⁹ Merlin, *Répertoire universel et raisonné de jurisprudence*, Tom. XV, 5e éd., Bruxelles, 1826, p. 485.

spécialement les documents écrits des témoins, les réquisitoires du Ministère public, le contenu du jugement.¹⁰

Deux séries de difficultés sont présentes quand à la traduction des documents écrits: la langue du procès en étant le roumain, les actes de procédure rédigés en roumain doivent être portés à la connaissance du justiciable d'autre langue dans sa langue et les documents rédigés en langue étrangère et présentés par le plaideur doivent être compris par le juge et les autres parties. Selon Philippe Malaurie, "certaines décisions impliquent, en effet, que le juge ait la faculté de traduire d'office" les documents présentés devant l'instance dans une langue étrangère¹¹, parce que le juge a aujourd'hui "le pouvoir d'invoquer d'office la loi étrangère, et d'autant plus il faut lui reconnaître la faculté de traduire d'office un acte étranger, à condition que les droits de la défense soient respectés, ou de demander sa traduction lors de la réouverture des débats"¹². La Cour européenne des droits de l'homme affirme que "le droit à un interprète ne se limite pas à l'interprétation, mais s'étend aussi à la traduction... de tous les actes de la procédure engagée contre l'inculpé qu'il doit comprendre pour bénéficier d'un procès équitable"¹³. A partir de l'article 6 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, la Cour dégage le principe de l'égalité d'armes pour qu'un procès soit équitable. Cette égalité ne se réalise que si les facilités octroyées à un plaideur qui connaît la langue du juge pour préparer son procès sont identiques à celles du justiciable qui ignore cette langue. Le grand principe qui gouverne la procédure est celui du "procès équitable"¹⁴ qui est à l'origine de l'obligation d'informer le justiciable de langue étrangère dans sa langue, parce que "le droit à un procès équitable est placé parmi les exigences fondamentales de la personne humaine"¹⁵. Donc, dans l'idée de procès équitable, on doit comprendre la protection du justiciable d'autre langue dès son arrêt et jusqu'à la prononciation du verdict.

Le dialogue entre les acteurs du procès, dialogue imparfait reconstitué à l'aide de l'interprète

Vu que la "traduction est toujours trahison"¹⁶, la présence de l'interprète pendant la procédure crée un risque de déformation des affirmations du magistrat et du justiciable. Pour être fidèle, la traduction doit être "la plus neutre possible, la plus simple transparente entre deux discours identiques"¹⁷. L'objectif essentiel de la traduction reste, en dépassant la simple

¹⁰ Jean-Yves Lasalle, *op. cit.*, p. 559.

¹¹ Philippe Malaurie, *Le droit français et la diversité des langues*, Journal de droit international, 1965, p. 583.

¹² Idem.

¹³ Cour européenne des droits de l'homme, *Affaire Luedicke, Belkacem et Koç*, 28 novembre 1978, série A, n° 29&48.

¹⁴ René Koering-Joulin, *La notion européenne de „tribunal indépendant et impartial” au sens de l'article 6 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme*, RSC 1990, p. 765.

¹⁵ Giuseppe Sperduti, *L'article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme et les décisions administratives internes affectant des droits de caractère civil*, Mélanges Pictet, 1984, p. 813.

¹⁶ „Déjà la langue ordinaire n'est jamais traduisible à 100% mais la langue juridique, qui plus est, est différente – les difficultés seront ainsi multipliées”, Jacques Mauro, *Au Carrefour des droits et des langues: La langue applicable au contrat, le risqué linguistique*, *Gaz Pal* 1988/1, Doctr. P. 214.

¹⁷ Emmanuel Didier, *Langues et langage du droit*, Wilson / Lafleur Ltée, Montréal, 1990, p. 241.

juxtaposition des termes, l'acceptation de la décision par le plaideur d'autre langue, car "il n'existe de légitimité du juge que s'il se fait comprendre"¹⁸.

La Cour européenne des droits de l'homme crée une limite au domaine d'application du droit à l'information dans sa langue. Elle retient un enchaînement d'équivalences qui n'en sont pas ainsi en fait: "droit à la parole de l'accusé = droit de se défendre – droit à la défense = prérogatives de l'avocat qui représente l'accusé quand celui-ci est normalement présent"¹⁹. Par la traduction, le justiciable est informé seulement des actes essentiels à la protection des droits de la défense. La traduction complète du déroulement du procès n'est pas obligatoire, ce qui conduit à une vague compréhension de l'enchaînement des actes de la procédure. Cette limitation du domaine où le traducteur intervient est compensée, en matière pénale, par la gratuité de l'assistance d'un interprète qui maintient l'équilibre entre les justiciables par l'élimination des difficultés pécuniaires qui pourraient priver le justiciable d'autre langue de l'aide du traducteur. Donc, le principe en est que pour être efficace, l'assistance de l'interprète doit être gratuite. La restauration de l'égalité d'armes et de l'égal accès à la justice entre les plaideurs suppose cette gratuité²⁰. Prévues dans le domaine pénal, elle est inexistante dans les autres procédures. Limitée à l'assurance de l'interprétariat oral, elle reste discutable pour la traduction des documents, même si la compréhension du déroulement de la procédure par le justiciable impose cette extension. La gratuité de l'assistance d'un interprète introduite dans la Convention européenne des droits de l'homme et dans la Résolution (75)3 relative aux aspects liés à la criminalité parmi les travailleurs immigrants assure toute son intensité à la faculté d'une aide linguistique.

L'infidélité de la traduction en tant qu'instrument d'information

Dans le cas de la traduction on a souvent à faire avec une équivalence incertaine²¹, car l'incompréhension est partie inhérente de toute communication par langage.²² "La fidélité par rapport au sens est une recherche, mais non pas une donnée préalable"²³, de telle manière que l'interprète, intermédiaire entre le juge et le justiciable, reconstruit le message et assure une compréhension minimale entre les interlocuteurs. Destinée à transmettre fidèlement le sens du message, la mission de l'interprète est reconstruire le sens de l'énonciation en fonction des capacités du récepteur, du système juridique où il intervient, de telle manière qu'il peut dégager le sens littéraire ou s'éloigner de la simple traduction, en restant toutefois conforme aux termes ou à leur sens. La présence de l'interprète est essentielle pour le juge également, pour lui transmettre les informations indispensables à la résolution du litige. Pour la compréhension des différences culturelles et de système le traducteur devrait ajouter des

¹⁸ Madame Burdeau, Synthèse générale du colloque *Justice sans frontières, le juge et l'étranger*, Gaz Pal 3-4 février 1993, n° 34-35, p. 47.

¹⁹ Gérard Soulier, *L'égalité de parole, principe de la démocratie et du procès pénal*, Le théâtre et le procès, n° 17-18/1991, p. 8.

²⁰ D'ailleurs, la Cour européenne des droits de l'homme a affirmé l'importance de l'aide judiciaire comme moyen d'assurer un droit effectif d'accès à la justice, voir spécialement *Affaire Airey*, 9 octobre 1979, série A, n° 32.

²¹ Pour une analyse des difficultés de traduction en droit international, voir Lazăr Focșăneanu, *Les langues comme moyen d'expression en droit international*, *AFDI*, 1970, p. 256.

²² Maurice Pergnier, *Les fondements sociolinguistiques de la traduction*, Thèse, Lib. Honoré Champion, 1978, p. 27.

²³ Maurice Pergnier, *Idem*, p. 62.

explications qui ne sont pas, la plupart du temps, données, faute de temps, mais est admise "l'interprétation non pas simultanée, mais consécutive et synthétique"²⁴.

Placé entre les acteurs du procès, l'interprète est le transmetteur fidèle des paroles de chacun. en cherchant l'équivalence entre deux énonciations.²⁵ La traduction doit restituer, le plus fidèlement possible, les intentions de l'auteur de l'énonciation traduite, en devenant une "recréation fidèle", une "création de sens"²⁶. L'énonciation juridique, fréquemment fondée sur des "archaïsmes syntaxiques" et sur des "formules stéréotypées", en ne pouvant pas être traduite mot à mot parce qu'elle ne présente pas d'équivalent dans une autre langue, doit être connue par le traducteur pour la recreation du sens qui ne doit pas être modifié ou perdre des significations.²⁷ L'interprète ignore le plus souvent la nature du litige et n'a pas nécessairement des connaissances juridiques, en reconstruisant le message en fonction de sa perception du procès. Mais, pour des énonciations complexes, il doit comprendre le litige respectif et connaître la procédure²⁸. Pour ce faire il doit avoir des connaissances juridiques acquises par des études juridiques. Dans la traduction "il existe transfert de concepts, expression de la vue intellectuelles de deux peuples. Il n'y a plus la constatation ou l'explication d'une réalité, mais l'assimilation d'une civilisation"²⁹.

Bibliographie

- Burdeau, Madame, Synthèse générale du colloque *Justice sans frontières, le juge et l'étranger*, Gaz Pal 3-4 février 1993, n° 34-35.
- Didier, Emmanuel, *Langues et langage du droit*, Wilson / Lafleur Ltée, Montréal, 1990.
- Eschylle, Jean-Florian, *L'interprétation en matière pénale*, RSC, 1992.
- Focșăneanu, Lazăr, *Les langues comme moyen d'expression en droit international*, AFDI, 1970.
- Koering-Joulin, René, *La notion européenne de „tribunal indépendant et impartial” au sens de l'article 6 de la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme*, RSC, 1990.
- Lasalle, Jean-Yves, *La comparution du prévenu*, RSC 1981.
- Malaurie, Philippe, *Le droit français et la diversité des langues*, Journal de droit international, 1965.
- Mauro, Jacques, *Au Carrefour des droits et des langues: La langue applicable au contrat, le risque linguistique*, Gaz Pal 1988/1, Doctr.
- Michaud, Jean, *Le traducteur et l'expert*, RSC, 1985.
- Michaud, Jean, *Traducteur-interprète-expert*, Textes et réalités, Gaz. Pal. 21-23 mars 1993, Doctr.
- Pergnier, Maurice, *Les fondements sociolinguistiques de la traduction*, Thèse, Lib. Honoré Champion, 1978.

²⁴ Affaire Kamasinski, 19 décembre 1989, p. 31.

²⁵ Maurice Pergnier, *Idem*, p. 25.

²⁶ "La traduction est beaucoup plus, c'est la recreation du sens", Jean Michaud, *Le traducteur et l'expert*, RSC 1985, p. 267.

²⁷ François Terré, *Brèves notes sur les problèmes de la traduction juridique*, Revue internationale de droit comparé, 1986, p. 350.

²⁸ Jean Michaud, *Traducteur-interprète-expert*, Textes et réalités, Gaz. Pal. 21-23 mars 1993, Doctr., p. 3.

²⁹ Philippe Kahn, note sous Com. 25 juin 1968, Clunet, 1969, p. 101.

Salah-Bey, Mohammed, *Les droits de la défense liés à l'information dans le procès civil* in *L'information en droit privé*, LGDJ, 1978.

Soulier, Gérard, *L'égalité de parole, principe de la démocratie et du procès pénal*, Le théâtre et le procès, n° 17-18/1991.

Sperduti, Giuseppe, *L'article 6 de la Convention européenne des Droits de l'Homme et les décisions administratives internes affectant des droits de caractère civil*, Mélanges Pictet, 1984.

Terré, François, *Brèves notes sur les problèmes de la traduction juridique*, Revue internationale de droit comparé, 1986.

Wierderkehr, Georges, *Droits de la défense et procédure civile*, D 1978, Chron.

ARGUMENTS IN FAVOR AND AGAINST FEMINISING PROFESSION NAMES IN CONTEMPORARY FRENCH

Alina IFTIME, Assistant Professor, PhD Candidate, "Ovidius" University of Constanța

*Abstract: The subject of profession names feminisation is complex, it refers not only to the linguistic system, but also to the ideological system. The cultural progress of society, women's access to higher education, their integration on the labour market, and then their gradual access to management, disrupted the order that the language reflected and that was imposed by the French Academy, which relies on grammatical morphology and language history. Nouns denoting professions that have experienced a recent feminization and whose feminine is not formed in a „natural“ way, as *un chercheur / une chercheuse* illustrate the existence of a symbolic barrier, firmly embedded in the consciousness of users.*

In addition to the grammatical or linguistic barriers, that can prevent reforms of the language, there are many socio-cultural arguments, both for but also against feminisation. It is often difficult to find the middle ground in this multitude of views. In this paper, we intend to study the various arguments favourable to feminisation, but also those which oppose these linguistic changes.

Regarding the arguments of the opponents, feminization is derogatory to women exercising the job, and they propose as a solution, the use of generic masculine.

For the supporters of feminization, this initiative is not a whim for imposing some simple words, but it is about the power of language and the woman's place. By the professional name, the woman integrates herself in a psychological, symbolic, social and professional reality. So, feminine nouns denoting professions are seen as a sign of parity.

Keywords: feminisation, professional nouns, arguments in favour, arguments against.

«La langue est un système symbolique engagé dans les rapports sociaux. [...] La langue est aussi, dans une large mesure un miroir culturel qui fixe les représentations symboliques et se fait l'écho des préjugés et des stéréotypes, en même temps qu'il alimente et entretient ceux-ci».

Marina YAGUELLO, linguiste

Limba este un instrument al puterii, care traduce locul acordat femeilor în societate, condiționând viziunea despre lume prin atribuirea de cuvinte care definesc realitatea și care influențează statutul și funcția ființelor. Dacă o limbă posedă genuri, precum limba franceză, la nivelul căreia identificăm genul masculin și genul feminin, putem să deducem că distribuția cuvintelor în genuri diferite impune o anumită viziune despre lume. Prin feminizare, nu înțelegem modificarea uzului limbii pentru a provoca o schimbare socială, ci adaptarea limbii la o evoluție sociologică efectivă.

Înainte de a fi un fenomen lingvistic, feminizarea este un fenomen social, întrucât considerăm natural ca limba „să traducă schimbările societății“ (Commission générale de terminologie et de néologie, 1998: 13) și să reflecte noua poziție a femeilor, dar noile roluri asumate de femei la nivel profesional nu au provocat imediat schimbări lexicale și gramaticale. De aceea, în multe situații, asistăm chiar la fenomenul invers: schimbarea socială

este asumată de către limbă, care, acționând asupra vocabularului, încurajează schimbarea mentalităților. Deci, prin deciziile politice înregistrate în favoarea feminizării numelor de profesii, se încearcă forțarea sau accelerarea evoluției feminizării.

Deși la nivel lingvistic, conservatorismul este o atitudine destul de generalizată, poziția lingviștilor, precum Bernard Cerquiglini, este favorabilă feminizării numelor de meserii, din motive gramaticale, sociale, morale și civice.

1. Argumente în favoarea feminizării

1.1. Argumente de natură lingvistică

Bernard Cerquiglini (2012) consideră că din punct de vedere morfologic, nu există restricții în ceea ce privește feminizarea numelor de meserii sau grade, singura dificultate fiind identificată la nivelul substantivelor care se termină în sufixul *-eur*.

De multă vreme, limba franceză feminizează numele de meserii și continuă să o facă întrucât din punct de vedere morfologic este posibil și astfel, „marea majoritate a substantivelor care denumesc meserii se feminizează cu ușurință, cu excepția câtorva termeni” (Becquer et al., 1999: 30). Din punct de vedere teoretic, este foarte ușor de feminizat. În continuare, vom insista asupra tehnicilor de feminizare.

• 1. Folosirea unui determinant feminin

Feminizarea numelor de meserii implică utilizarea unui determinant feminin (*une, la, cette*): *la députée, une juge, cette agente*. Acest procedeu de feminizare este important în special pentru substantivele epicene (cele care au formă identică la masculin și feminin) sau care se termină în *-e* mut: *la cadre, une architecte, cette vétérinaire*.

O manieră de accentuare a sexului persoanei la care se face referire, o reprezintă adăugarea cuvântului *monsieur* sau *madame* în fața numelui de profesie: *Madame la ministre, Madame la députée*. Aceste formule de adresare sunt utilizate în cazul profesiilor valorizante și în special în domeniul politic.

1.1.2. Adăugarea unor sufixe feminine

Pe lângă adăugarea unui determinant feminin, o altă modalitate de feminizare este adăugarea unor terminații feminine. În limba franceză există o serie de reguli gramaticale complexe care impun folosirea acestor terminații:

- substantivele care se termină în *-é, -i*: *un attaché → une attachée; un apprenti → une apprentie*;

- *-teur → -trice*: *un instituteur → une institutrice*;

- *-ien → -ienne*: *un chirurgien → une chirurgienne*;

- *-f → -ve*: *un sportif → une sportive*;

- *-eur → -eure*: *un assesseur → une assesseure*;

- *-eur → -euse*: *un annonceur → une annonceuse*;

Acestea sunt doar câteva exemple de sufixe folosite, formele feminine recomandate oficial, în listele indicative din ghidurile de feminizare variind de la o țară francofonă la alta.

1.2. Motivele sociale favorabile feminizării rezidă, după părerea lingviștilor, în faptul că în limba franceză nu există genul neutru. Există un masculin care servește uneori de generic, când este folosit la plural. Formula de adresare *Mesdames et Messieurs les Ambassadeurs* este folosită generic, dar când vorbim despre *doamna X, care conduce o Ambasadă*, atunci expresia *Madame X est ambassadrice*, nu este generică, ci pur specifică.

Din punct de vedere social și civic, nu există motive pentru care să li se impună femeilor un gen care nu le este propriu. Pentru a înțelege ce incomodează în a spune *Madame l'Ambassadeur*, Bernard Cerquiglini (2012) ne invită să ne întoarcem în istorie. Până în secolul al XVIII-lea, toate profesiile erau feminizate, dar în secolul al XIX-lea, odată cu dezvoltarea burgheziei, statutul femeii a decăzut, rolul său reducându-se la cel de soție și mamă. Astfel, *l'ambassadrice* s-a transformat în soția ambasadorului, *préfète* a devenit soția prefectului, *présidente*, soția președintelui. Prin urmare, primele femei care au recucerit spațiul social al secolului al XX-lea, au preferat să se numească *ambassadeur*, *préfet*, *président* și nu *ambassadrice*, *préfète*, *présidente*.

Dorința de feminizare a numelor de meserii poate fi considerată, la o privire superficială, drept o luptă de impunere a folosirii unor cuvinte, dar importanța acestui demers este, de fapt, mult mai semnificativă, acesta având un impact asupra puterii limbii și locului ocupat de femeie. Prin denumirea profesională, femeia face parte dintr-o realitate psihologică, simbolică, socială și profesională, deci, numele de profesii la feminin sunt văzute, de către partizanii feminizării, ca un semn de paritate.

2. Obstacole întâmpinate de procesul de feminizare a numelor de profesii

O parte din obstacolele invocate în realizarea feminizării numelor de meserii sunt pur lingvistice. Dar nu toate dificultățile sunt strict legate de structura limbii, după cum menționează și Becquer et all. (1999: 7-8), femininul poate avea și valoare depreciativă, deseori, din motive istorice.

Pentru a înțelege dificultățile gramaticale care pot împiedica sau care încetinesc feminizarea numelor de meserii, vom insista în continuare pe unele particularități ale limbii franceze relaționate de acest aspect.

Genul substantivelor în limba franceză

În limba franceză există două posibilități distincte de a marca genul unui substantiv, fie printr-un articol masculin (*le / l'*), fie printr-un articol feminin (*la / l'*). Pentru substantivele care desemnează un referent neînsuflețit, repartizarea genului este perfect arbitrară *la table*, *le bureau* ; *la mer*, *l'océan* ; *le jour*, *la nuit* (Becquer et all., 1999: 35), genul fiind doar o problemă de morfologie și de acord.

Referitor la substantivele însuflețite, se adaugă și o valoare semantică, ce oferă o informație referitoare la sex – *la cuisinière* = o femeie, *le cuisinier* = un bărbat. În acest caz, identificăm un gen natural. Întrucât fiecare substantiv este strict legat de unul din cele două articole, fiecare substantiv care denumește meserii indică sexul persoanei la care se face referire – *le boulanger / la boulangère*. Deci, dacă denumim în acest mod persoanele care exercită meserii, nu există ambiguitate, dar trecerea numelor de meserii la feminin nu este atât de simplă.

Tipurile de feminin în limba franceză

Morell (2005: 168) afirmă existența a două tipuri de feminin în limba franceză: femininul lexical și femininul gramatical. Femininul lexical este identificat în cazul substantivelor pentru care putem remarca referirea la o femeie (ex: *un confrère / une*

consoeur, un valet / une soubrette). Femininele gramaticale sunt substantivele care au format femininul prin adăugarea unui morfem gramatical.

Masculinul generic

Dat fiind că în limba franceză nu există genul neutru, ca în limba latină, limba franceză a ales pentru a desemna un ansamblu de indivizi fără distincție de sex, sau „*genre non marqué*” (Commission générale de terminologie et de néologie. 1998 : 36), masculinul care asigură „neutralizarea gramaticală” (Becquer et all., 1999: 37). Acest masculin evocă și bărbați și femei. Observăm deci, că în realitate, genul gramatical nu urmează fidel diferența sexuală.

Adversarii procesului de feminizare consideră că aceasta este depreciativă pentru femei și inutilă pentru recunoașterea muncii depuse de femei și că masculinul generic servește la rezolvarea acestei probleme.

De ce nu există paritate lexicală? În principal, din motive ideologice, pentru că a refuza să numești, înseamnă a refuza să atribui un loc, o poziție, înseamnă a refuza recunoașterea vizibilității. Interesant este faptul că, deseori, varianta de feminin a substantivului există, dar utilizarea acesteia este de neimaginat. Reticențele în fața feminizării nu sunt atât de ordin gramatical, cât psihologic și sociocultural. Opozanții feminizării au avansat mai multe argumente printre care: omonimia, eufonia și, în special, devalorizarea, conotații peiorative.

2.1. Omonimia

Una din reticențele față de feminizare provine din faptul că o serie de substantive, desemnează și mașini: *balayeuse, faneuse, moissonneuse*. Dar, după cum atrag atenția și Becquer et all. (1999: 30), chiar dacă aceste meserii au existat înaintea apariției mașinilor respective (exemplu, *la faneuse – celle qui fane le foin*, atestat în 1680, în vreme ce mașina este numită la fel de-abia în 1855), nu au existat preocupări legate de această eventuală confuzie. Însă, nu numai mașinile creează aceste blocaje semantice, precum ilustrează Becquer et all. (1999: 14) care furnizează exemplul substantivului *la médecine*, care era atribuit în secolul al XVI-lea, femeii care exercita profesia de *medic*, în timp ce astăzi, adăugarea unui *-e* este facultativă, dar rar utilizată, din cauza suprapunerii peste termenul care desemnează ramura științifică – *medicina*.

Considerăm că argumentul conform căruia cuvântul feminin are și un alt sens (*un cafetier / une cafetière, un recteur / une rectrice – une plume de la queue qui dirige le vol des oiseaux*) pare forțat, întrucât există multe alte cuvinte care au dublu sens, ceea ce nu a împiedicat folosirea lor.

- Un al doilea argument: femininul cuvântului respectiv ar desemna de mult timp pe soția... (*la pharmacienne* este soția farmacistului), dar de multă vreme, multe persoane nu-l mai folosesc cu acest sens.

2.2. Eufonia

Un argument al rezistenței în fața feminizării este eufonia, un argument de ordin psihologic și sociocultural, concretizat în enunțul: „*Cela sonne mal, ce n'est pas beau!*”. De fapt, este o pură chestiune de obicei. Spre exemplu, meseriile precum *la sapeuse-pomprière*

sau *la proviseuse* nu sună bine tuturor francofonilor. Dar, Oficiul de limbă franceză din Quebec (Biron et al., 1991: 11) susține că „cel mai adesea, aceste prime impresii se estompează și că un nou obicei lingvistic se instalează ușor-ușor“.

2.3. Diverse conotații

a. Conotații peiorative

Conotația peiorativă este dată de folosirea sufixului *-esse* care se păstrează în titlurile de noblețe ca *duchesse*, *princesse*, dar care, actualmente, în ghidurile de feminizare, nu mai este recomandat pentru formarea noilor forme de feminin. Sufixul *-esse*, perfect neutru în limba franceză veche (*chanoinesse*), este resimțit astăzi ca peiorativ: adversarii parității la nivelul limbii combat substantive ca *ministresse*, *députesse*, *membresse*, care oricum nu sunt folosite. (Becquer et al., 1999: 7)

b. Devalorizarea

Pe lângă motivele morfologice invocate de adversarii feminizării numelor de meserii, precum cele enumerate anterior: omonimia supărătoare, eufonia sau conotațiile peiorative, în ghidul *Femme, j'écris ton nom* (1999: 32) se menționează și factori de natură socială conform cărora, chiar femeile ar refuza folosirea formelor feminine, întrucât acestea consideră că denumirile precum *directrice* sau *conseillère* ar evoca o nuanță devalorizantă a acestor funcții. Deci, în această situație, nu este contestată forma substantivelor, care este corectă din punct de vedere gramatical, ci este invocat un aspect extralingvistic.

Feminizarea meseriei ar însemna pierderea prestigiului și autorității, întrucât forma feminină a fost folosită anterior pentru a desemna soția persoanei care exercita profesia respectivă (ex: *l'ambassadrice*, *la ministresse*, *la présidente*). Aceeași teamă de devalorizare intervine în domeniile de activitate în care astăzi predomină femeile, spre exemplu, învățământul unde *une directrice d'école* nu ar fi la fel de bine văzută ca *un directeur d'école*.

Opozanții feminizării insistă aspra faptului că aspectul cel mai important în viața profesională este calitatea muncii prestate, și nu caracteristicile personale ale indivizilor. Acest argument este cel confirmat de Hélène Carrera, academician al Academiei franceze, care susține că funcțiile nu au sex și, prin urmare, dorește să fie numită „*secrétaire perpétuel*“.

Opozanții feminizării susțin că, în realitate, feminizarea acționează împotriva egalității profesionale între bărbați și femei. Argumentul invocat este acela conform căruia numele de meserii feminine au fost determinate mereu în funcție de masculin. Aceștia se referă la valoarea generică a masculinului. După părerea adversarilor feminizării, folosirea masculinului generic pentru denumirea femeilor reprezintă lipsa oricărei segregări între cele două sexe.

Concluzii

Subiectul feminizării numelor de profesii nu este abordat doar din punct de vedere lingvistic, ci această discuție este influențată atât de situația socială, economică și politică din țările cu limba oficială franceza, cât și de atitudini intelectuale și culturale luate referitor la acești factori.

Progresul cultural al societății, accesul femeilor la studii superioare, pătrunderea acestora pe piața muncii, au condus la schimbări profunde la nivelul limbii. Limba transpune

cultura, dar remarcăm că o face, în mod neuniform, astfel, studiul resurselor lingvistice, semantice și morfosemantice care intervin în crearea neologismelor, respectiv a substantivelor de meserii, la feminin, scoate la iveală simetrii și disimetrii motivate de existența unor puncte de vedere diferite asupra aceleași realități, în funcție de cultura și identitatea socioculturală pe care individul o atribuie limbii, în funcție de propria-i experiență.

Este sigur că, pentru majoritatea vorbitorilor, femininul nu este mai puțin prestigios decât masculinul. De altfel, nu este natural să numim oamenii, în acord cu sexul lor? Dar există numeroase meserii feminine a căror folosire este percepută astăzi ca peiorativă, ca o marcă de slăbiciune sau de supunere în fața masculinului.

Din cele expuse anterior, reținem cele două motive principale pentru susținerea feminizării: în primul rând, o paritate lingvistică între bărbați și femei, ceea ce ar conduce la o mai mare egalitate în societate. În al doilea rând, feminizarea ar clarifica atât limba scrisă, cât și limba vorbită.

Într-o perioadă în care femeia ocupă un loc din ce în ce mai important în sânul societății, dificultățile inerente survenite în procesul feminizării, nu mai par să îi descurajeze pe utilizatori. În ciuda întârzierii limbii în raport cu evoluția socială, tendința de feminizare a numelor de meserii, atunci când există un motiv formal sau semantic justificativ, se impune.

Formele feminine sunt resimțite ca neologisme, ceea ce este resimțit de unii vorbitori francofoni, ca o atingere la normă, care, după părerea acestora, este afirmată de dicționare. Dar, așa cum susțin Mathieu și Pierrel (2009), „dicționarele nu spun ceea ce trebuie să spunem ... ci ceea ce se spune”, precum menționează și dicționarul Academiei franceze, dicționarul dă seamă de uz, dar, dicționarele, au fost multă vreme reticente față de formele de feminin ale substantivelor care denumesc profesii.

Bibliografie

Becquer A., Cerquiglini B., Cholewka N. (1999). *Femme, j'écris ton nom : Guide d'aide à la féminisation des noms de métiers, titres, grades, fonctions*. Disponibil pe Internet : <http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/ressources/feminisation.pdf> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Biron M. et al. (1991). *Au féminin : Guide de féminisation des titres de fonction et des textes. Guides de l'Office québécoise de la langue française*. Les publications du Québec.

Cerquiglini B. (2012). “Je suis favorable à la féminisation des noms de métier pour des raisons grammaticales, sociales, morales et citoyennes”.

<http://www.eveleblog.com/approfondir/le-linguiste-bernard-cerquiglini-je-suis-favorable-a-la-feminisation-des-noms-de-metier-pour-des-raisons-grammaticales-sociales-morales-et-citoyennes/> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Commission générale de terminologie et de néologie (1998). *Rapport sur la féminisation des noms de métier, fonction, grade ou titre*. Disponibil pe Internet: <http://www.culture.gouv.fr/culture/dglf/cogether/feminisation/sommaire.html> (consultat pe 6 noiembrie 2013).

Marie-Jo Mathieu, Jean-Marie Pierrel. (2009). *La Féminisation dans la langue*. in L. Guittienne, M. Proust (Ed.), *Homme-femme : de quel sexe êtes-vous ?*, pp. 111-122.

[http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/39/74/63/PDF/La Feminisation dans la langue.pdf](http://halshs.archives-ouvertes.fr/docs/00/39/74/63/PDF/La_Feminisation_dans_la_langue.pdf) (consultat pe 10 noiembre 2013).

Morell G. (2005). *Autour des mots : Le plus court chemin entre la typographie et vous*. Les éditions des Journaux officiels.

THE “GRAMMAR” OF ELOQUENCE IN TAKE IONESCU’S DISCOURSE *PENTRU ROMÂNIA MARE* / FOR GREAT ROMANIA

Cristina RADU-GOLEA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: This research study aims to make an analysis of eloquence based on the interpretation of the discourse Pentru România Mare/For Great Romania, delivered by Take Ionescu in Iași, in 1916. This study proves important (and useful) since it combines various means specific to several disciplines: rhetoric, linguistics, communication theory, logic. There are different terms and semantically “dense” formulations characterizing the political discourse. The argumentation is both theoretical and practical, constituting a “stimulus” for the speaker and/or listener who will be able to evaluate a certain type of discourse.

Keywords: eloquence, utterance, discourse, analysis, performance

1. Text “grammar” deals with the study of a text as “a supraphrastic entity with a unitary (formal) syntactic structure and a global meaning”¹. Together with “grammar”, argumentation is part of the environment where we carry out our activity: television, newspapers, the discourse of politicians, of teachers, lawyers, and it involves eloquence, reasoning, discursive “drafts”. Their purpose may differ: from information and communication to persuasion, conviction, even manipulation. Meaning and level distinctions between the above-mentioned terms are often hard to establish in discursive practice.

From a logico-rhetorical perspective, Chaïm Perleman and Lucie Olbrechts-Tyteca (in *Traité de l’argumentation*, l’Université libre de Bruxelles, Bruxelles) distinguish between persuasion and conviction. Instead, Phillipe Breton (in *L’Argumentation dans la communication*, Découverte, Paris, 2001, p. 3) considers that *argumentation* and *manipulation* belong to the act of persuading, and the three procedures: *argumentation*, *manipulation* and *persuasion* represent registers of communication and, impliedly, of any type of discourse (legal, political, etc.).

To be persuasive (the verb *to persuade* means “to give advice to the end”, until “the person who is given advice fully accepts it”) in a discourse means to advise, eloquently, the recipient to accept a certain theory selected by the sender, in a language complying with the ideas under debate. In the language of political discourse, there is need for certain utterances

¹ DȘL, 2001, p. 245.

„Denumirea de *gramatică* a textului (...) este motivată de originea studiilor consacrate acestui domeniu, care s-au dezvoltat inițial în cadrul gramaticilor generativ-transformaționale. La un moment dat al evoluției cercetărilor lingvistice de acest tip, s-a observat că atenția era exclusiv îndreptată asupra descrierii propoziției/frazei și a regulilor de formare a acesteia (componenta sintactică), la care se adăugau aspectele semantice legate tot de generarea propozițiilor/frazelor corecte (componenta semantică).”/ “The name of text *grammar* (...) is motivated by the origin of the studies devoted to this domain, which were initially developed within transformational-generative grammars. At a certain moment in the evolution of linguistic research of this type, it became obvious that the focus was exclusively on the description of the sentence and its structuring rules (syntactic component), as well as the semantic aspects related to the generation of correct sentences (semantic component).” (DȘL, 2001, p. 245-246)

which should follow several directions² as far as interpretation is concerned. First, the message should be understood by the audience and, depending on wishes/opportunities, the audience should be persuaded in the end³. Speaking before an audience has its own rules. Besides talent, the performance of those using the word for the purpose of arguments/pleas involves training, study, repetition and consistency; oratorical talent depends on how it is revealed through various means of expression.

The difference between the progress of technological thought, of its applications, and the progress of mentality involves an ever stronger difference between man as a unique individual and as a member of society. Verbal communication, focused on true/false criteria, turned more and more to metalanguage, by accepting the correct definition, according to which a sentence is more than a presentation of meaning, it also means intuition of an unexpressed judgment⁴. Modern communication, paradoxically, needs pragmatics, close to the artistic side, close to “the emotional energy” of man. The “technique” of spontaneity actually implies complexity: it is known that speech and thought are mutually conditional. Speech becomes identity and a work instrument at the same time, so that there is more and more need for pragmatics, for a training aiming to acquire knowledge of speech performances in more and more domains.

Despite the great number of studies developed on this topic so far⁵, text grammar, argumentative syntax and eloquence continue to be important issues of any type of discourse.

2. Legal and political activities (and impliedly, oratorical art) are among the domains where reasoning must be extremely clear, precise and, sometimes, concise. Therefore, certain knowledge of logic is crucial in the intellectual training of an orator. It represents one of the numerous requirements involved by the exercise, at a superior level, of different “manifestations” in the field of law⁶. Knowledge of logic is not enough as such, in order to make an orator/sender reason effectively in various particular situations. Logical knowledge and abilities are just a means of control and optimization of certain activities whose quality also depends on other factors. In the context of a debate, the main purpose is to persuade the audience. The aim of argumentation is the persuasion of the audience⁷, so as to obtain its approval.

The research on eloquence developed against the background of the *practical discourse* investigation. Unlike *theoretical discourses* (where the emphasis is on questioning the truth

² Cf. Topală, *Sintaxa propozițiilor subordonate din codurile juridice de la 1863-1865*, 2004.

³ Cf. Pitiriciu, 2012, p. 65-70.

⁴ *Sophism* (cf. Gr. *sophisma*) means “ruse”, “deception” and denotes a series of logical errors found in the practice of justifying ideas by demonstration or argumentation, whether they are intentional or not. Cf. Cazacu, 2007, p. 89.

⁵ Levi, Judith, *Linguistics, Language and Law. A Topical Bibliography*, Evanston, Illinois, 1982; Kevelson, Roberta, “Language and Legal Speech Acts: Decisions” in Di Pietro, Robert (ed.), *Linguistics and Professions*, 1982, pp. 121-131; Maley, Yon, “The Language of the Law” in Gibbons, John (ed.), *Language and the Law*, Longman, London, pp. 30-41. Robin, Cécile, *La langue du procès*, Clermont-Ferrand: Presses universitaires de Faculté de Droit de Clermont-Ferrand, Paris L.G.D.J., 2000, etc.

⁶ There are many other requirements that legal professionals have to meet. To enter this ‘elite’, one has to be initiated throughout a long and painful process of education, practice and to be endowed by nature with such qualities as intelligence, scientific curiosity, shrewdness and speculative insight. (Badea, 2008, p. 22).

⁷ By *audience* one understands either mankind (universal audience), or an interlocutor (in a dialogue), or the subject himself. Cf. Stoianovici, Dima, Marga, 1991, p. 230.

claim of assertions), the *practical discourse* questions the justness claim of assertions – with regard to order and values⁸.

Linguists define an *utterance* in relation to a *sentence*; if a *sentence* is “an abstract linguistic entity, used in different situations”, an *utterance* is “the particular expression of a sentence by a determined speaker in a certain place, at a certain moment”⁹. When, in logic, one mentions propositions, we are actually interested in the content of those propositions, namely the ideas expressed by what is called, in grammar, a sentence: declarative or assertive. Although the object of logic differs from that of any linguistic discipline, logic pays attention to certain general aspects of language, theoretically (applications focus on correspondences and discrepancies between the logical form of propositions and their linguistic form). The correct determination of the logical relations between propositions involves considering (too) the relations between the notions expressed by the terms occurring in these propositions, and the rigour and accuracy of reasoning also depend on the clarity of the ideas expressed in premises and conclusions. Thus, certain topics were naturally added to the object of formal logic: typology of terms, logical relations between terms, definition and classification operations, as well as the specification and systematization of terms/notions.

3. A controversial domain concerns the relation between rhetoric and logic, in general, between rhetoric and eloquence, in particular. It is known that orators do their best to persuade the audience in many ways: a) by reasoning (or discourse logic); b) by intuition (sensorial way); c) by emotions (sentimental way). In order to form (and formulate!) convictions by way of reason, the orator makes use of arguments, proofs, filtered by reasoning and based, in general, on fair judgments, namely propositions establishing a relation between two notions. Therefore, eloquence is, to a certain extent, a form of reasoning, since any explanation¹⁰ is also a rationality exercise. Besides argumentation and demonstration (as discursive means of communication, knowledge and action), an explanation plays a distinct role. If something happens, what matters is what happens and, more than that, “why” and “how” it happens. The two performative acts: *conviction* and *persuasion* differ from the perspective of the mechanism by which they are assumed by the recipient, as individual situations, in relation to the act of knowledge. An explanation may be a series of arguments (but it may constitute, sometimes, an indirect means of dispute). This statement can be demonstrated if we illustrate it by an excerpt from the political discourse *For Great Romania*, delivered by Take Ionescu, a lawyer (and a politician) in the Chamber of Deputies, in Iași, on 14 December, 1916:

⁸ Perelman considers that successful argumentation before the universal audience is close to the rational evidence of demonstration; in this case, persuasion is close to the conviction determined by demonstration. (apud Stoianovici, Dima, Marga, 1991, p. 230)

⁹ DȘL, 2001, p. 196.

Cf. „O secvență de morfeme este o frază dacă și numai dacă este gramaticală.”/ “A sequence of morphemes forms a sentence if and only if it is grammatical.” (Reboul, Moeschler, 2012, p. 55)

¹⁰ *To explain* (< Fr. *explication*, cf. Lat. *explicatio*, -onis) “to make clear”, “to clarify”, “to make obvious”, or “to offer understanding”. Often, “explanations are imperfect or unsatisfying, depending on a certain rationality ideal.” (Cazacu, 2007, p. 39)

„Take Ionescu, ministru fără portofoliu: Eu așa am înțeles: nu are să stânjenească sau nu are să îngreuneze realizarea reformelor? Dar mai întâi: nimeni nu poate să profetizeze că guvernul războiului, guvernul până la încheierea păcii, va fi tot el guvernul reformelor după pace. Țin însă să se știe în acest ceas că înainte de război, acum șase sau șapte luni, în comitetul partidului conservator, am examinat cu toții, în vremea când trăia răposatul Filipescu, care n-a avut norocul nici să trăiască destul ca să vadă victoria și nici să moară înainte de începutul înfrângerilor, am examinat profunde transformări la cari creațiunea României Mari trebuie să ne supuie, transformări mult mai numeroase decât reformele agrare și cele electorale.”/ “Take Ionescu, a minister without portfolio: this is what I have understood: won’t it prevent reforms or make them more difficult? But first of all: nobody can prophesy that the War Cabinet, the government until the conclusion of peace, will still be the government of reforms after signing peace. But I insist that everybody should know now that before the start of the war, six or seven months ago, in the committee of the Conservative Party, we all examined, when late Filipescu was still alive, and he wasn’t lucky enough to live and see the victory, and to die before the beginning of defeats, we all examined the profound changes that the creation of Great Romania must make us undergo, changes which are much greater in number than any agrarian and electoral reform.”¹¹

In the excerpt above, the orator intended to capture the audience’s attention by making use of repetition (nouns: *guvernul/government*, *transformări/changes*, *reforme/reforms*, verbs: *a examina/to examine*, *a trăi/to live*); they resume (and emphasize) the speaker’s ideas. The lawyer motivated and explained, in brief, certain things that were transmitted to those interested. For Take Ionescu there is a principle explaining the common sense of a demonstration: the orator must do whatever necessary in order to be understood. He also addresses the audience through questions to which he tries to find answers: “the function of rhetorical questions is to check the recipient’s attitude towards the presuppositions of a certain propositional content that the sender wants to impose”¹².

In general, the orator bears in mind a certain (conceptual) representation of the utterance and he wants to transmit it to his interlocutor. The effort to demarcate the end of oratorical art and the beginning of literary art is an illusion, therefore extremely difficult to separate. One can say that the two arts coexist in the political discourse of Take Ionescu, thus increasing the expressivity of argumentation:

„În această comunitate de suferințe se dospesc legăturile noastre cu aliații (*aplauze*), legături cari nu se vor opri în ziua încheierii păcii, ci vor continua și în urmă, căci tot cu ei va trebui să trăim în mână și pe terenul politic și pe terenul economic și mai ales pe terenul moral, care e superior tuturor. (*Aplauze prelungite.*)

Atunci, domnilor, ce ne rămâne de făcut?

¹¹ *Discursul oratoric românesc. De la începuturi și până la instaurarea regimului comunist*, 2003, p. 130.

¹² Ștefănescu, 2008, p. 51.

„Întrebarea poate fi pusă sau nu, dar atunci când este aruncată în luptă generează pasiuni și dispute pe marginea „rezolvării” argumentative a alternativei. Întrucât nu este nici adevărată, nici falsă, întrebarea nu implică o opțiune fermă, o tranșare a problemei într-un sens sau altul.”/ “The question may be asked or not, but when it is launched in the battle, it generates passions and disputes regarding the argumentative “solution” of the alternative. Since it is neither true, nor false, the question does not involve a firm option, a solution to the issue in one sense or another.” (Ștefănescu, 2008, p. 49)

Trebuie să spunem țării că suferă; trebuie să spunem armatei care a luptat (*aplauze prelungite*), trebuie să spunem tuturor sfântul adevăr, că chiar dacă n-am fi crezut în victorie, noi tot am fi intrat în război. Trebuie să spunem tuturor că nu a pornit hotărârea noastră dintr-o socoteală materială care poate uneori să greșească, ci a pornit din privirea în față a unei probleme seculare, din supunerea la instinctul națiunii care niciodată nu greșește. (*Aplauze prelungite și îndelung repetate.*)”/ “It is in this community of pain and suffering that our relations with the allies are fermenting (*applause*), relations which will not cease when the peace is concluded, they will go on, since we’ll have to live with them on the political ground and the economic ground and especially the moral ground, superior to all of them. (*Repeated applause*)

Then, gentlemen, what do we have to do?

We have to tell the country that it is suffering; we have to tell the army which fought (*Repeated applause*). We have to tell everybody the holy truth, that even if we hadn’t believed in victory, we would have gone to war. We have to tell everybody that our decision didn’t arise out of a material reason which might sometimes be wrong, it started with facing a century-old problem, with the submission before the instinct of the nation which is never wrong. (*Long, repeated applause*)”¹³.

The oratorical eloquence of Take Ionescu resembles the art of the actor in a theatre¹⁴. The analysis of this fragment indicates a particular manner of composition: by progressive argumentation, by questions addressed to the audience, he reaches a credible conclusion (*the instinct of the nation is never wrong*). The orator uses “rational proofs”, i.e. in order to reveal a truth, he refers to what the members of the audience know as well¹⁵. Since he possesses and makes use of explicit arguments, by which he can convince those he addresses, the lawyer avoids false arguments. The speech is clear and the order of events is observed, without divagations.

The connection between argument and conclusion also depends on and is imposed by certain linguistic marks; in the latter excerpt above, the linguistic marks are: *căci/since*, *ci/but*, *chiar dacă/even if*. The connectors¹⁶ *ci/but* and *căci/since* indicate the manner in which certain information is expressed and how the pieces of information interfere. The arguments and proofs are so correlated that they contribute to the unity and harmony of the discourse, to the consolidation of the orator’s statements, of his thoughts.

¹³ *Discursul oratoric românesc. De la începuturi și până la instaurarea regimului comunist*, 2003, p. 133.

„Un comentator străin a scris că nu s-a găsit niciodată mai bine împletit idealismul cu realismul, ca în discursul lui Take Ionescu. Politica se împletește cu morala, calculul cu sentimentul, istoria trecutului cu perspectivele viitorului (...), fără ca inspirația largă și puternică a oratorului să aibă o șovăire sau slăbiciune. E elocvența clasică cea mai desăvârșită și senină.”/ “A foreign commentator wrote that he had never seen a better combination of idealism and realism as reflected in Take Ionescu’s discourse. Politics combines with morals, pragmatism with feelings, the history of the past with the perspectives of the future (...), with no hesitation or weakness on the part of the orator, which might influence his great and powerful inspiration. It is the most complete and serene classical eloquence.” (Haneș, Solomovici, 2007, p. 149; cf. Xenii, 1933, p. 341)

¹⁴ „Oratorul căuta efectul, repezea gestul și marea timbrul vocii. De aceea era mai gustat ca alții și faima de orator a lui Take Ionescu a depășit pe a altora, tot atât de talentați.”/ “The orator was in search of effect, making haste in his gestures and pitching his voice higher. Therefore he was better ‘tasted’ and the fame of Take Ionescu as an orator was much greater than the fame of others, equally talented.” (Haneș, Solomovici, 2007, p. 148)

¹⁵ Cf. Goia, 2007, p. 113.

¹⁶ The argumentative connector is a morpheme (similar to conjunctions, adverbs, interjections, etc.) which articulates two or more utterances in a unitary argumentative strategy.

4. Therefore, a good orator must have knowledge in the field of law, as well as logical reasoning, he must be able to understand, interpret and/or deliver a discourse. Eloquence imposes itself through the analytical power of the one who pleads. But the purpose of argumentation as such is persuasion; as a result, arguments should aim to establish credibility and relevancy. From a communicational perspective, a political discourse is a linguistic act that a speaker performs in order to convince his interlocutors (the audience) that a thesis or a statement is true.

Together with reasoning, the art of eloquence, the good organization of the discourse, the logical and gradual presentation of ideas, the correct use of the emotional resources of language contribute to shaping and changing convictions. As a consequence, the logical instruments combine with the rhetorical ones, each of them playing a certain part and performing a certain function in the accomplishment of any type of discourse.

Bibliography

- Badea, Simina, "The legal text – form of communication or obsessive discourse?" in *Annals of the University of Craiova, Series Philology, English*, Craiova, Editura Universitaria, 2008, p. 21-30.
- Bidu-Vrăncănu, Angela, Călărășu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii (DȘL)*, București, Editura Nemira, 2001.
- Breton, Phillipe, *L'Argumentation dans la communication*, Découverte, Paris, 2001.
- Cazacu, Aurel, *Teoria argumentării*, București, România Press, 2007.
- Goia, Vistian, *Retică și argumentare. Note de curs pentru studenții în jurnalistică și științe politice*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2007.
- Gorea, Brîndușa, *Retică juridică*, Târgu-Mureș, Editura Zethus – Colecția „Aula”, 2009.
- Kalinowski, Georges, *Introduction à la logique juridique*, Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, R. Pichou et R. Durand-Auzais, 1965.
- Kevelson, Roberta, "Language and Legal Speech Acts: Decisions" in Di Pietro, Robert (ed.), *Linguistics and Professions*, 1982, p. 121-131.
- Levi, Judith, *Linguistics, Language and Law. A Topical Bibliography*, Evanston, Illinois, 1982.
- Maley, Yon, "The Language of the Law" in Gibbons, John (ed.), *Language and the Law*, London, Longman, 1994, p. 30-41.
- Olariu, Florin Teodor, *Dimensiunea ludic-agonală a limbajului*, Iași, Editura Universității „A.I. Cuza”, 2007.
- Perelman, Chaïm, Olbrechts-Tyteca, Lucie, *Rhétorique et philosophie*, Paris, Presses Universitaires de France, 1952.
- Perelman, Chaïm, Olbrechts-Tyteca, Lucie, *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique*, Bruxelles, Éditions de l'Université de Bruxelles, 2009.

Pitiriciu, Silvia, *La plaidoirie de l'avocat: du discours spécialisé au discours vulgarisé (applications sur des textes en roumain)*, in GLAT-GENOVA 2012, "Terminologie: texts, discourse et accès aux saviors spécialisés", Italia, 2012, p. 65-70.

Reboul, Anne, Moeschler, Jacques, *Pragmatica discursului: de la interpretarea enunțului la interpretarea discursului*, Iași, Institutul European, 2010.

Robin, Cécile, *La langue du procès*, Clermont-Ferrand: Presses universitaires de Faculté de Droit de Clermont-Ferrand, Paris L.G.D.J., 2000.

Rovența-Frumușani, Daniela, *Analiza discursului. Ipoteze și ipostaze*, București, Editura Tritonic, 2004.

Stoianovici, Drăgan, *Lecții de logică pentru juriști*, București, Editura Paideia, 1992.

Stoianovici, Drăgan, Dima, Teodor, Marga, Andrei, *Logică generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1991.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Semiotica discursului juridic*, București, Editura Universității din București, 2001.

Ștefănescu, Loara, *Retorica argumentării în discursul politic contemporan*, București, Editura Universității din București, 2008.

Toma, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, 1999.

Topală, Dragoș Vlad, *Sintaxa propozițiilor subordonate din codurile juridice de la 1863-1865*, Craiova, Editura Universitaria, 2004.

Xeni, C., *Take Ionescu, 1858-1922*, București, Editura Universul, 1933.

Sources

*** *Discursul oratoric românesc. De la începuturi și până la instaurarea regimului comunist*, București, Editura C.N.I. Coresi, 2003.

Haneș, Vasile, Solomovici, Teșu, *Istoria oratoriei la români*, vol. I: *De la Antim Ivireanu la Ion Antonescu*, București, Editura Teșu, 2007.

<http://dexonline.ro/definitie/silogism/13.03.2012>.

GEOMETRIZATION OF POETIC SPACES. MATHEMATICS AS A GAME

Virginia POPOVIĆ, PhD, University of Novi Sad, Serbia

Abstract: The paper explores and analyzes the influences of game and mathematical symbols on the poetry of the Romanian modern poet Ion Barbu. The paper presents the analysis of the theories of game as a poetic art as well as the analysis of the links between science and poetry in the works of Ion Barbu - links which led to the conclusion that his poetry is imbued with mathematical symbols. This was the reason why literary critics reviewed his work as original and a novelty in Romanian literature. Poet and mathematician Ion Barbu (Dan Barbilian) became known as one of the most significant modern poets of Romania, Barbus' lyric went not only through different phases distinct by various specific representations, but it also went through language modifications. Thus the motive of the game which we encounter in Barbu's poetry changes according to the literary phase through which the poet goes. The analysis of game as ars poetica by critics and other foreign and Romanian researchers represents the point of departure of this paper while the goal of this research is to identify those components which demonstrate that game is not only a cultural and literary topic but also a way of life. Literature itself is a game of time and space, a game of different eras and fashions. Poetry is a game of words and a creator of a fascinating imaginary and complex space. Life unfolds within the space of an intellectual game, in a world created by the mind where things are different from those in real life and linked with links other than the logical ones. Game is thus an element that belongs within the field of poetry and every poetic form seems closely tied to the structure of the game.

Keywords: game, mathematics, poetry, Ion Barbu, symbols, modernism

Ion Barbu belongs to the period between two World Wars, and is representative of an original literary stream: hermetism, in the same way Blaga is representative of expressionism, V. Voiculescu of the mythic, and Bacovia the exceptional symbolist. Ion Barbu understood the poetic reforms of Poe and Rimbaud and their attempt to "purify" the romantic soul of poetry. This Romanian poet tried to overcome poetry's descriptive stage, envisioning a specific kind of generality, something that would bring him multiple possibilities of expression. Ion Barbu has been the subject of a vast and contradictory body of scholarship. For the hermeneutic path it follows, Barbilian poetics is among the most complex not only in Romanian literature, but in European literature as a whole. Out of Romanian contributions to the European expressionist space, only the poetics of Lucian Blaga has a similar resonance, being supported not only by the poetry per-se, but also by theoretical writings. Lucian Blaga defined the expressionist product as incorporating a certain value, the most elevated of which is the absolute. Ion Barbu means no different when he speaks of "*the geometrical condition, and above it, ecstasy*". The poet does not negate poetry's capacity to rise towards the absolute, "towards *healing knowledge*, but only the impossibility to attain the state of grace in order to create that type of poetry. [...] The silence, the drama of the uttered, the tragic expressed through expression, are all encountered in great part within modern Romanian poetry" (Ruja 2008: 11).

The *Mirrored Play* collection was published as the result of a bet with Tudor Vianu that Barbu could write poetry (other sources tell us about an understanding between the two: if Barbu would prove capable of publishing poetry, Vianu was to critically analyze his works). The poems are difficult to understand, literary critics consider that Ion Barbu is writing hermetic poetry in abstract language, while recent commentators on Barbu's poetry "have drawn attention to the poet's stressing his own effort to get out of «the competition of individual forms», to impersonalize expression" (Pop 1985: 148). This shift from *mimesis* towards *poesis* is characteristic of modern lyricism, and Ion Barbu is one of its "most radical advocates" (ibidem). The *Mirrored Play* cycle has been translated into numerous languages of global circulation, and some of the poems from this cycle have been translated into Serbian as well. Barbu makes use of mathematical concepts, the most frequently encountered one being the notion of *group* (a mathematically structured mass, the elements of which can be brought together according to a specific law): „Out of a clock, inferred, the depth of this peaceful peak,/Come through the mirror into the healing azure,/ Cutting through the drowned rough herds,/ In ponds of water, an ever purer mirrored play.” The understanding of Barbilian's works infers analysis through gradation. Ion Barbu was a university professor, up until the end of his life, teaching special courses in the finishing years of university, that only a restricted number of very good students attended. Following his death, a large part of his mathematical and his didactic works were published. These manuscripts had been scattered around numerous notebooks, separate sheets of paper or along the margins of the many issues of the *Gazeta Matematică* magazine from the years preceding World War I. After this date, Ion Barbu left the literary space, and only returned to it occasionally, now fully dedicating himself to his profession. He was considered a mathematician of European standing, imposing the geometrical term of “Barbilian spaces”. There has been an interesting article on these “spaces”, by Wladimir Boskoff and Bogdan Suceavă, published in the magazine *Observator Cultural*, nr. 286 of September 2005: “The Story of “Barbilian spaces”, Or What Else Happened after *Mirrored Play*”. In our time, Barbu is appreciated for his true value, both as a mathematician and a poet.

Knowing the Barbu's works, perceiving the vast universe of signification, expressed in laconic language and within such a rigorously elaborated sign system, represents a difficult process for the modern reader: “The geometrization of poetic space, the spiritualization of the mathematical one; the essentialization of lyrical perception, the individualization of algebraic discourse – these are the coordinates that, in the Barbu's opus, axiomatically fixate the transcending of the real into the space of pure Knowledge. The mathematical discourse, as well as the poetic one, both borrow from the unique beauty of Superior Knowledge. The stylization of a poetic image, just like the stylization of a mathematical demonstration, up to the point where they come to express an Idea in its purest and most abstract form, in the form closest to the very essence of knowledge, is the “sign” that Barbi(li)an creation aspires to. The gnostic aspiration thus puts him side by side with the great thinkers of the XIX century” (Șerban 2007: 229).

As a poet, „Ion Barbu's place appears to be singular within Romanian literature, as well as within the European one. [...] His poetic experience through deliberate construction, imposed by himself, is indeed unique. We know of no other poet who combined, through such condensed lyrical synthesis, the most abstract of conceptualizations with the most

spontaneous of inspirations” (Mincu 1990: 338). As a mathematician, Dan Barbilian invented the spaces that carry his name today, thinking up „other modes” of mathematical existence: „The crisis of the Greek scientific civilization was the impossibility to conceive of the irrational number. Not the Roman conquest, but their inability to overcome certain prejudices concerning mathematical strictness, to accept other modes of mathematical existence, quickly jaded the Greek genius” (Barbilian 1988: 5). „The relativization” of mathematical discourse, its opening up to new perspectives and approaches, establish the coordinates of an outstanding mathematical mind.

The works, be they poetic or mathematic, map out the landmarks of a unique destiny, not only in the space of Romanian culture, but within universal culture as a whole. Ion Barbu “is the most difficult poet, not only in Romanian literature” (Mandics: 2001: 7), his difficulty is found „in the existence of an imaginary univocal object, unuttered though, only circumscribed by means of a methodology peculiar to the mathematician” (ibidem). This is what Lovinescu says about Barbu’s poetry: „From the very first verses, I sensed a remarkable poetic talent. *Sburătorul* honors itself by opening up its pages to this poet whom we have given the name of Ion Barbu. No person will miss the genetic envisioning, the intricacy of expression, the relative sobriety of this young man, who evokes, in beautiful and cold verse, the poetry of the powers of nature, of inert matter, of universal pretense and of the mysteries of germination. Through geometric vigour and conceptual novelty, as much as through the poet’s mastering of rough form, Romanian literature has been enriched with a new talent.” Ion Barbu opted for „cryptic, essentialized poetry embued with enigmas; initiating poetry” (Ruja 2008: 11).

Of the beautiful and cold verses the poet himself affirms in interviews and correspondence that: in his „versifications” he wanted to bring about „the equivalents of the absolute states of intellect and vision: the geometric state and, above it, the ecstasy” (Barbu 1968: 39-40). „The latent nadir” (Barbu 2003: 17), lost in the elevated candour of Knowledge, the Barbilian poetry becomes an Odyssey in a world of the Logos, not excluding, however, the existence of emotion: „Everybody recognized his talent; but they did not see his feeling and his emotion. [By the critics of the time] Ion Barbu was identified as a poet of glacial forms. Impassable Parnassianism. Confusion. – A confusion provoked by the delimitation of the notion of emotion” (Mincu 1990: 338). Barbu’s lyricism is much more subtle than that, far from „the mellodic wailings” of common poets: „There are also emotions of an intellectual order. But they are rare and less accessible. And therefore more precious” (Mincu 1990: 24-25). The „burning and prophetic word”, the „lazy poetry”, „the banal rehabilitated” (Barbu 1968: 84-87) do not make part of the Barbu’s lyric formula: „There is a level of poetic experience wherefrom the verse proves to be rigor and fervor, and not an elaborate interjection or a more or less harmonious celebration” (ibidem: 105-106). The axis of Barbu’s poetics is constructed around a different kind of romanticism, one from the domain of gnoseology.

Poetry, therefore, in Barbilian concepts, is a „play”, but not one stemming from reality, but rather from reality’s reflection „in the mirror”, which is to say, in the spirit: it is a „mirrored”, a superior play, a game of Ideas, of Essences, of pure Knowledge. Beyond the *original play* of appearances, the poet seeks a *mirrored play* of their meaning; poetry thus becomes a transcending of the real into archaetypal Platonic signs. Barbilian poetic art starts

from an abstract understanding of the world, it does not concern itself with things, and the immediate realities, the evident, the contingent qualities – are all materials that art does not recognize.

In order to contour a vision about universe's unity, and answering the primary, universal questions of mankind, Ion Barbu pleads for the return of poetry to the original function that the Pindaric ode had in Antiquity. Barbu himself affirms that what could be passed on as modernism in his poetry is nothing more than an interweaving with the very farthest point in poetry's past: the Pindaric ode. Geometry in Barbu's works, therefore, is more than a scientific branch, it is a concept, a principle, a mode of perceiving the world, a stylistic category. Pindar's „Odes”, Euclid's „Elements”, Apollonius' „Stoics”, Pappus' „Mathematic Collections” become symbols of an Apollonian Greece: „After all, Greek thought is expressed not only mythically, in fiction, but also directly, in theorems. The gate through which the Greek world may be discussed – and without the knowledge of which, in my opinion, one's culture can not be deemed complete – is not necessarily Homer. Greek geometry is a wider gate, through which the eye might grasp an austere, yet essential landscape” (Barbilian 1967: 11-13).

The poet and mathematician proposes an original formula for this new humanism: what differentiates classic humanism from the modern one is precisely the stress put on „mathematical formation” (Barbilian 1967: 11-13). Having as its starting point the Apollonian geometrical vision, as the expression of the intuition of the essences circumscribed to a single synthesizing principle, Barbu's humanism proposes *a configuration of possible worlds*. The fundamental axis of this new humanism: the opening toward innovation, towards probable interpretations: „In new humanism, probability, as a dialectical opening on the plan of method, becomes fundamental, in comparison to the hieratism of Greek geometry turned philosophical dogma” (Mincu 1990: 89): Barbu speaks of the relation between mathematical concepts and his poetry in: „We are Einstein's contemporaries, and he rivals Euclid in imagining abstract universes, so we inevitably have to rival the demiurge in imagining probable worlds” (Barbu 1968: 39).

The Greek spirit is revealed in all its splendour in Barbu's poetry, in his poems we find a mysterious Hellas. The geometric state, the rigor and the Apollinian light are not the only coordinates that his works gravitated towards. The bipolarity of the Greek soul also has as its forms of expression the Dionysian lyrical aspects: catharsis, cosmic eternity, the immanent light of dreams, which brings Barbu close to the Romantics: „The cultural aspects of Hellas are seen in the themes and motifs frequently encountered in his poetry, but also as an essential element in the configuration of his poetics. The relation to Ancient Greece means the relation with a tradition...” (Ruja 2008: 11). The poet also openly manifested his affinity towards the works of the great Romantics. In his own poetry, he stopped at the gnoseological aspect and at the Greek Orpheic mysteries. Certain literary historians, like Marin Mincu, in *Ion Barbu's Literary Works* (Editura Cartea Românească, 1990), talks of the possibility to classify the poet as an expressionist, because through „a bursting of latent energy”, through „a tragic vision of human destiny”, expressionism becomes the last crepuscular tentative” of art (Mincu 1990: 210-211) to survive the pragmatic epoch that came afterwards. Synchronically speaking, Ion Barbu is rather an expressionist than a romantic, for his predominant aspiration to the absolute, for the „gnosticism” of vision that opens up the romantic perspective over the poet.

Exploring archaic mysteries (Egyptian, Greek) and the mysteries of modern mathematics, he puts himself in Pindar's hypostasis (who himself was an initiative in Hermes Trismegistus through the re-working of Egypt by the Orphic lyra). Hermes Trismegistus (God of Revelation, the name Neoplatonists used for the Egyptian god Toth – the one holding the mystery of Creation, of Knowledge), the poet Ion Barbu encrypts the mystery of existence using a metaphore, a symbol (Şerban 2007: 233). The poet's hermetism tends to realize a unique/autonomous sign system, just like in Romanticism. Through „the formula of gnostic romanticism we understand a synthetic vision of lyricism from all the times) (ibidem: 211).

The contact with German expressionist poetry gives him a different understanding of poetry and a different concept about the poet: „The poet raises the sum/Of dispersed harps, harps you lose in counter-flight” (*Out of a clock, inferred...*), that is, he becomes an archetype, making an archetypal gesture. The theme, the heroes, the conflict, the subject, have in mind a fundamental knowledge of the world, which we can see in the analogy with universe: „And the song is hazed: hidden, as only the sea / When the medusae walk under the green bells” (*Out of a clock, inferred...*). Ion Barbu himself recognizes in the poem *Out of a clock, inferred...* the influence of classic poetry, of Pindar's ode, through the harmony and the equilibrium of the compositions, but also through the association of symbols: harps”, „bells”, „song”, through the concept of *mimesis* („mirrored play”) and *catharsis* („healing azure”), taken from Aristotle's *Poetics*. The need for objectivity determined the Parnassus poets to cultivate poetry of fixed form. Precisely because of that, in the majority of poems belonging to this stage, Ion Barbu used the fixed sonnet form.

Romantic by nature and inspiration, classic-like by concept and expression, drawing out the shapes of a new humanism as the starting point for modern thought, the genius poet and mathematician adds to his creation a new fundamental dimension: essentializing, the maximum condensation of artistic expression. His opinion is that anything superfluous should be carefully removed, because no other language is possible when talking about essence but the elliptic language of theorems. He „derives from a certain concept of the art of theorems, which Gauss saw as a majestic text, as an inscription, the laconism of which stands itself guarantee of its longevity” (ibidem: 192). The fundamental axis of the thinking of the poet and mathematician Barbilian becomes the formula defined as: „The minimum of blind formulae united with the maximum of visionary formulae” – as Minkovsky defines Gaussian hermetism (idem).

Literary critic Marin Mincu makes a subtle difference between two concepts: ermetism/hermetism¹ (Mincu 1990: 101-105), once more underlining the uniqueness of Barbu's works in the context of Romanian, but also European literature. Unlike Mallarmé, whose poetic message is a purely hermetic one, and thus devoid of lyricism, Ion Barbu created poetry that reveals the world through its own system of symbols whose signification generates the new lyricism. Ermetism means all that is not revealed directly, the knowing of truth supposing initiation, so that, therefore, the message of Barbian works is not „communicated” directly. The perception of their semnification presupposes an initiation into

¹ 'Ermetism' is the Romanian spelling of the word 'hermetism', giving the mentioned critic space for a non-translatable word-play (transl. note)

the universe of Knowledge, a universe built by the poet according to the rigorous laws of geometry and „crypted” by the mathematician through a Gaussian formula for the maximum of meaning by a minimum of signs. The hermetic message may be communicated through a multitude of artistic forms, meaning a language open to diverse interpretations. The maximum concentration of the poetic formula opens up multiple perspectives for deciphering the mystery (ibidem). Although „closed” inside the outline of abstract knowledge, poetic ermetism becomes the starting point of a „work Open” to multiple interpretations which recreate and discover the meanings of poetic discourse. About this kind of poetry misunderstood at first reading, Barbu himself says that if a poem „admits an explanation, rationally it admits an infinity. An exegesis can in no way be absolute. A poet provided certain mathematics can give not one, not two, but a great number of explanations of a hidden poem” (Barbu 1968: 54-55). Ermetism proposes in this way a unique vision of universal order, absolutely determined. The work may suggest a multitude of meanings open to creative interpretation by the receptor, and the reader can understand it in the way that he or she feels it.

Bibliography

- Barbu, Ion (1968). *Pagini de proză*. Ediție, studiu introductiv și note de Dinu Pillat. București: Editura Pentru Literatură;
- Barbu, Ion „Poezii”, Editura Prut International, Chișinău, 2003, pag.17;
- Dan Barbilian, „Algebră axiomatică”, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1988, pag.5;
- Barbilian, Dan (1967). *Opera matematică*. Vol. I. Geometrie. București: Editura Didactică și Pedagogică;
- Mandics, Gyorgy (2003). *Ion Barbu, în 10 poeme*. București: Editura Dacia;
- Mincu, Marin (1990). *Opera literară a lui Ion Barbu*. București: Cartea Românească;
- Pop, Ion (1985). *Jocul poeziei*. București: Editura Carta Românească;
- Ruja, Alexandru (2008). *Hermeneut în luma clasicilor*. În „Orizont”, v. 20, 30 mai. nr. 5;
- Șerban, Liliana (2007). *Ion Barbu – Dan Barbilian: maximum de gând în minimum de expresie*. Conferința Națională de Învățământ Virtual, Ediția a V-a.

PHRASEOLOGICAL UNITS WITH ONOMASTIC ELEMENTS IN FRENCH

Dragoș Vlad TOPALĂ, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: The phraseological units with onomastic elements that the analysis focuses on belong to the popular phraseological vocabulary. They reflect aspects of social and historical life, mentalities, customs etc. They penetrated collective conscience by a deep emotional and moral impact, occupying a significant place in popular culture and French social and cultural history. Their semantics preserves to a lesser or greater extent the motivation of the construction as such and the role of the onomastic element within the phraseological unit. By the historical and geographic data, toponyms have a documentary value, and anthroponyms are symbolic, being associated with certain moral features. Phraseological units, as language elements, preserve a life experience, an ethical code.

Keywords: phraseological units, onomastics, semantics, popular culture, socio-cultural history

Rod al unei experiențe de viață (fapte, obiceiuri, trăsături de caracter probate în anumite situații dificile), unitățile frazeologice dintr-o limbă constituie, alături de aforisme, proverbe, zicători, un material lingvistic, etnologic, antropologic și cultural, care poate fi cercetat sub diferite aspecte. Analiza lingvistică se orientează spre lexic, semantică, sintaxă, etimologie etc. Pentru aprofundarea acestor compartimente este necesară determinarea conceptului de *unitate frazeologică*.

Definită drept combinație stabilă de două sau mai multe cuvinte, având sens unitar și referent unic (DȘL, p. 209), *unitatea frazeologică* este un concept complex, cercetat în lingvistica europeană începând cu secolul al XIX-lea. În cercetările sale, Ferdinand de Saussure observă felul cum se formează o serie de grupuri de cuvinte cu valoare denotativă¹. Ch. Bally adaugă alte elemente esențiale, considerând că, în formarea unităților frazeologice², *unificarea* și *afinitatea* sunt două trăsături caracteristice importante. Un grup de cuvinte denumeste o idee și se identifică în mintea vorbitorilor cu acea idee. În lingvistica românească, conceptul de *unitate frazeologică* (*locuțiune* și *expresie*) au fost studiate de diverși cercetători: Iorgu Iordan (1943), Florica Dimitrescu (1958), Theodor Hristea (1977 și 1978), Liviu Groza (1982, 2011)³ ș.a.

În uzul colectiv, unitățile frazeologice au o oarecare libertate de exprimare, o motivație semantică sau, dimpotrivă, au pierdut mult din această motivație. Lexicul polisemantic puternic metaforizat⁴ și semantica indusă de fapte și evenimente reale, de caracteristici de natură morală, psihologică și socială constituie o caracteristică a unităților frazeologice.

¹ Cf. Saussure, 1922: 173, apud Groza, 2011: 17.

² Cf. Bally, 1905: 87, apud Groza, 2011: 17.

³ Vezi bibliografia.

⁴ Topală, 2009: 353.

Abordarea lor multiplă (lexico-gramaticală, sintactico-stilistică, semantico-pragmatică, frastică⁵ etc.) poate ajuta la distincția dintre *expresie* și *locuțiune*, alte două concepte sub care se prezintă unitățile frazeologice. *Expresiile frazeologice* se definesc drept „grupări stabile de cuvinte care acoperă o întreagă propoziție, urmând adesea structura gramaticală a acestora (cu subiect, predicat, complement)” (DȘL, p. 210), iar *locuțiunile frazeologice*, „grupuri de cuvinte mai mult sau mai puțin sudate, care au un înțeles unitar și se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire” (DȘL, p. 209). Semantica acestor construcții are un rol important în distincția dintre locuțiune și expresia frazeologică. Opacitatea este un criteriu asupra căruia insistă Liviu Groza când constată că „sensurile elementelor alcătuitoare ale unor locuțiuni pot fi opace prin raportare la sensul întregii construcții. În alte situații, sensul elementelor alcătuitoare este transparent în raport cu sensul întregii construcții. Diferența opac – transparent poate face diferența între unele locuțiuni și combinațiile de cuvinte corespunzătoare interpretabile ca libere”⁶. Locuțiunile și expresiile frazeologice se intersectează cu elementele de lexicologie și de onomastică, dar au o serie de legături și cu paremiologia, cu literatura aforistică.

Cercetarea semanticii a 12 unități frazeologice cu elemente de onomastică, așa cum există în limba franceză, demonstrează că aceste construcții de dimensiuni reduse nu au o valoare denotativă propriu-zisă, ci una conotativă, filosofică, moralizatoare, metaforică. Onomastica (prin toponime, hidronime, antroponime) are un rol hotărâtor în fixarea sensului construcțiilor⁷.

Unități frazeologice construite cu toponime și hidronime

aller à Canossa „a-și face mea culpa”, „a-și recunoaște vina”, „a-și pune cenușă-n cap” (DF, p. 10).

Expresia⁸ datează din Evul Mediu și este legată de un conflict din anul 1077 d.Hr. dintre papalitate și suveranul german, pentru dreptul de a numi episcopi⁹. După ce împăratul Henric al IV-lea se instalează la Roma, papa se refugiază la castelul de la Canossa, sat în nordul Italiei, în provincia Emilia-Romagna, în Apenini. Împăratul Henric vine îmbrăcat în ținută de penitență și îngenunchează în fața papei Grigore al VII-lea, să-i ceară iertare, între 25-28 ianuarie 1077¹⁰, cu scopul ca acesta să ridice excomunicarea împotriva Sfântului Împărat Roman. După penitența de la Canossa, în schimbul acestei umilințe și ofense, împăratul primește iertare. Cearta se termină printr-un compromis, prin care teritoriul este împărțit: în nordul Alpilor regele continuă să numească episcopii, iar în sudul Alpilor, papa.

⁵ Groza, 2011:21-72.

⁶ Groza, 2011:52.

⁷ Tema continuă preocupările noastre pentru frazeologisme, cum este comunicarea științifică *Phraseologismes de la langue française à toponymes autochtones* (autori Silvia Pitiriciu, Dragoș Vlad Topală), ținută la XXIV Congresul internațional de icos sobre ciencias onomásticas „Los nombres en la vida cotidiana”, Barcelona, Spania, 5-9 septembrie 2011; Dragoș Vlad Topală, *Din universul proverbelor românești: elemente de analiză etnolingvistică*, în vol. *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european*, Iași, Editura Alfa, 2009, p. 353-361.

⁸ Cf. germ. *der Gang nach Canossa* „drumul la Canossa”.

⁹ Începând cu Carol cel Mare, regele și împărații aveau dreptul de a numi episcopii, dar în anul 1075, papa contestă această putere laică și hotărăște să-și reia acest drept.

¹⁰ Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 406.

Sensul inițial, denotativ „a merge la Canossa” se pierde, în favoarea celui conotativ, figurat „a se umili în fața adversarului”. Umilința la care este supus suveranul german are un puternic ecou în conștiința colectivă; toponimul Canossa se asociază cu locul de umilință și de ofensă, situații prin care trebuie să treacă suveranul german pentru a-și salva interesele.

franchir le Rubicon „a trece Rubiconul”, fig. „a se lansa într-o operație riscantă” (DF, p. 85).

Expresia, cu origini în secolul al XVII-lea, se referă la istoria Imperiului Roman. Rubiconul, fluviu din nordul Italiei, joacă un rol important, servind drept frontieră între Italia romană și Galia cisalpină, pe care o guverna Cezar. Niciun general nu avea dreptul să treacă acest fluviu. Dorința de a pune însă mâna pe putere și pentru ca soldații săi să se bucure de plăcerile din capitală, îl determină pe Iulius Cezar să nu asculte ordinul și să treacă Rubiconul. Cu această ocazie, în anul 49 a.Hr., menționează istoricul Suetoniu, Cezar rostește celebra formulă *Alea jacta est!* „Zarurile au fost aruncate”¹¹, moment decisiv pe care și l-a asumat, fără să regrete, deoarece atunci a preluat puterea, Pompei fiind obligat să se refugieze. De numele Rubiconului este legată istoria Imperiului Roman. Trecerea fluviului, a frontierei, este o dovadă de vitejie din partea lui Cezar. Curajul și asumarea faptelor constituie probe de caracter puternic, de care Cezar dă dovadă pentru a prelua puterea în Imperiul Roman.

ce n'est pas le Pérou ! „nu e chiar așa de scump”, „nu e o sumă mare” (DF, p. 35).

Peru, Eldorado, era țara foarte căutată de europeni pentru bogățiile sale. În secolul al XVI-lea, Francisco Pizarro îi descoperă pe incași în Peru (1532), îl capturează pe regele Atahualpa și masacrează aproape 20000 de oameni care erau cu acesta. Peru devine astfel un regat mai mic al Spaniei. Prizonier, regele dă ordin să se livreze spaniolilor cantități mari de aur și argint, în schimbul libertății sale, dar nu reușește, pentru că este ștrangulat în închisoare în anul 1533. Aurul va fi adus în Spania de unul dintre frații lui Pizarro.

Un secol mai târziu, simbolul bogăției, Peru, a dus la crearea numelui comun *pérou*, pentru a desemna o comoară sau un noroc, numele toponimului asociindu-se în memoria colectivă cu tot ce înseamnă bogăție. Azi se folosește mai mult varianta pozitivă a expresiei familiare *c'est le Pérou*¹², semnificând bogăția, cf. *gagner le Pérou* sau *riche comme un Potosi*¹³.

tous les trésors de Golconde „comoară imensă”, „bogăție imensă”¹⁴, expresie care include toponimul *Golconde* asociat cu bogățiile de aur și pietre prețioase.

În India meridională, în capitala Golconda¹⁵ (azi Hyderabad), sultanii regatului musulman au adunat bogății foarte mari de aur și pietre prețioase, timp de aproape un secol (1512-1687). Primii europeni, portughezii și olandezii, stabiliți pe coasta Hindustanului, au pus mâna pe aceste bogății. Toponimul dobândește o nouă semnificație, pe lângă bogăție, aceea de putere.

¹¹ Cf. *Les beaux textes de l'Antiquité*, Librairie Fernand Nathan, N° 49, 1941, p. 85-86, apud <http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>; Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 1978.

¹² www.expressio.fr/expressions/c'est/pas/le/perou.php

¹³ A se vedea și sp. *es un Potosi*, după numele minei de argint de la Potosi, azi în Bolivia.

¹⁴ Cf. http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html

¹⁵ Veche cetate a Indiilor, fondată în anul 1518 de Qūli Qutb Shāh și ocupată în 1688 de Aurangzb, Golconda era celebră pentru diamante și pentru Școala de pictură. În prezent cetatea este în ruină, cf. Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 924.

c'est Byzance! „e superb”, „e lux”, expresie în care bogăția și luxul Bizanțului sunt proverbiale.

Bizanțul sau Constantinopolul, după numele lui Constantin, care în anul 330 d.Hr. dă numele capitalei Imperiului Roman, era un oraș al opulenței. În anul 1453 este ocupat de turci¹⁶ și, mai târziu, în anul 1930, ia numele Istanbul. Dacă la început sensul, prin comparație, trimitea la toponim, astăzi expresia este folosită ironic, depreciativ, pentru o situație contrară, de mizerie și de sărăcie¹⁷.

à la mode Bretagne este o expresie folosită cu referire la rude îndepărtate, cărora li se dau nume ale rudelor apropiate (unchi, mătuși), fig. „relație rece între două lucruri”¹⁸.

Obiceiul locuitorilor străini din vestul Franței era de a-și numi o rudă îndepărtată sau un prieten bun, cu numele unei rude apropiate (cum este vărul cel mai cunoscut). Expresia marchează relațiile strânse pe care le mențin membrii familiilor din Bretagne, inclusiv rude îndepărtate, prin numelor de botez: *cousin/cousine à la mode de Bretagne = parent ou parente éloigné(e), dont la parenté est difficile à reconstituer sur le moment ou à établir de façon sûre* (rudă îndepărtată, a cărei rudenie este dificil de reconstituit ...), *neveu/niece à la mode de Bretagne = fils, fille d'un cousin germain, ou d'une cousine germaine* (fiu/fiică a unui văr primar sau a unei verișoare primare), *oncle/tante à la mode de Bretagne = cousin germain/cousine germaine du père ou de la mère* (văr primar/verișoară primară după tată sau după mamă); *parent, parenté à la mode de Bretagne = parent lointain, parenté qui n'est pas établie de manière certaine* (rudă îndepărtată, rudenie nesigură)¹⁹.

crétin des Alpes este o locuțiune cu sensul de „idiot”, „imbecil”, apelativ pentru oamenii de la munte care, neputând să ajungă la mare, foloseau sarea din carieră, săracă în iod, fapt ce avea efect asupra sănătății lor, provocând nanism și retard mintal²⁰. Locuțiunea îl definește pe omul prost, care nu se remarcă prin inteligență, indiferent de locul unde trăiește.

avoir ses lettres de Cracovie „a umbla cu minciuni” (DF, p. 26).

Expresia face aluzie la persoanele care mint și înșală. Toponimul amintește de polonezii care aveau reputația de mari mincinoși. Numele propriu se încarcă astfel cu o conotație negativă²¹. Din aceeași sferă lexico-semantică fac parte și verbul *craquer* „a turna gogoși, a minți”, substantivul *craque* „gogoasă, minciună”, *craqueur* „mincinos”²².

Unități frazeologice cu antroponime și hagianime

coiffer Sainte-Catherine, construcție frazeologică cu sensul ironic „a rămâne fată bătrână”, „a împleti cosiță albă”, „a îmbătrâni la vatră” (DF, p. 39).

¹⁶ Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 378.

¹⁷ Cf. http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html

¹⁸ A se vedea <http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>

¹⁹ Cf. TLFI, <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/affart.exe?42;s=3710007750;b=0>;

²⁰ A se vedea <http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>

²¹ În alte surse toponimul este legat de *Krak*, numele fondatorului legendar al orașului, care a dat numele comun *krak* „corb”, cf. pol. *Krakow*, prin extindere „orașul corbilor”, cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 579.

²² Cf. *Dictionnaire du français littéraire – mots rares et difficiles* – Webnext.fr, <http://langue-francaise.webnext.fr/index.php>

Expresia are un punct de plecare în religia catolică: Sfânta Caterina (Caterina din Alexandria), o tânără pioasă, erudită, rămasă virgină, a murit în martiriul din secolul al IV-lea, în timpul lui Maxențiu, fiind decapitată, după ce a fost parțial ciopârțită de roți armate cu cuie și cu brice²³.

Sfânta Caterina rămâne simbolul purității (antroponimul vine de la gr. *katharos* „pur”) ²⁴. Din Evul Mediu s-a păstrat obiceiul ca fetele care au împlinit 25 de ani și nu s-au măritat să fie numite *caterinete* (fr. *catherinettes*); ele poartă pălării care au culorile galben (simbol al credinței) și verde (simbol al cunoașterii), amintind de tradiție. Statuile Sfintei Caterina, plasate în biserici, erau ornate cu o bonetă, care era înnoită la fiecare an de fetele nemăritate. Cu această ocazie, ele o rugau pe sfântă să le ajute să-și găsească un soț. Dacă se căsătoreau, o numeau *regină* pe Sfânta Caterina. Astăzi evenimentul se sărbătorește cu veselie în fiecare an, la 25 noiembrie.

Expresia legată de acest obicei s-a păstrat în fondul frazeologic al limbii franceze. Conotația ironică și depreciativă a hagionimului este dată de încălcarea unor cutume: la vârsta de 25 de ani tinerele fete ar trebui să fie soții. Dacă nu are loc evenimentul, faptul este sancționat de colectivitate. Prin analogie, *Sfânta Caterina* a devenit și numele unui soi de pruni cu fructe târzii, apropiate la gust de corcodușe.

signé Canrobert este o expresie folosită pentru o situație gravă, prezentată sub forma unui eveniment fără importanță²⁵.

Expresia datează din secolul al XIX-lea, când, în timpul războiului din Crimeea (1853-1856), comandantul trupelor franceze, François Certain Canrobert, în ciuda dificultăților, trimitea întotdeauna scrisori cu finalul „Tout va bien. Signé Canrobert”. La întoarcerea din război este promovat mareșal, fiind un susținător al lui Bonaparte²⁶. Antroponimul are o conotație pozitivă, care se referă la tăria de caracter a omului puternic, ferindu-i pe cei slabi de consecințele aflării unor evenimente grave.

l'âne de Buridan este o locuțiune referitoare la omul nehotărât, indecis în alegerea unei situații, a unui fapt.

Aforismul emis de Jean Buridan, filosof scolastic, rector la Paris în secolul al XIV-lea, amintește despre măgarul care a murit de foame și de sete, pentru că nu știa ce să facă mai întâi: să se hrănească cu ovăz sau să bea apă dintr-o găleată²⁷. Locuțiunea face aluzie la oamenii care ezită²⁸ și care pierd multe oportunități din această cauză. Numele lui Buridan este popularizat prin acest aforism ca argument contra partizanilor determinismului sau contra liberului arbitru²⁹.

c'est un Nicodème este o locuțiune care definește un om „bleg”, „un găgăuță” (DF, p.37).

²³ A se vedea <http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>

²⁴ Mănăstirea Sfânta Caterina din Sinai este ridicată în cinstea acestei tinere pioase, cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 435.

²⁵ http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html

²⁶ Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 407.

²⁷ http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html

²⁸ Cf. TLFi: *hésitant, perplexe comme l'âne de Buridan* (indecis, mirat ca măgarul lui Buridan), <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/affart.exe?42; s=3710007750;? b=0;>

²⁹ Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 372.

Numele este legat de personajul Nicodim, care apare într-o piesă de teatru pe o temă religioasă, *Le mystère de la passion* de Arnoul Gréban (1420-1471). În Evul Mediu piesa, care avea 35000 de versuri, s-a jucat timp de trei zile, de mai multe ori³⁰. De la numele personajului celebru Nicodim, un evreu fariseu, slab și neghiob, devenit discipol al lui Iisus, se naște numele comun depreciativ *nicodème* „naiv”, „prost”, „neghiob”, cf. și fr. *nigaud* (probabil derivat cu sufixul peiorativ *-aud* de la *Nicodème*) „naiv”, „prost”, „neghiob”.

Numele din locuțiune indică limitarea, prostia, fiind un apelativ depreciativ, aluzie la omul simplu, din popor. Numele personajului, la rândul lui, trimite la popor: cf. gr. *nikē* „victorie”, *demos* „popor”³¹.

Toponimele/hidronimele din structura unităților frazeologice analizate au conotații pozitive, semnifică locul bogăției materiale, al luxului: *Pérou*, *Golconde*, *Byzance*; locul de manifestare a curajului și a tăriei de caracter: *Rubicon*; conservarea unor relații de familie strânse prin reatribuirea numelor unor rude îndepărtate, prin tradiție: *Bretagne*; conotații negative, prin umilință și ofensă: *Canossa*, prin minciună și înșelăciune: *Cracovie*. Toponimul are un rol mai puțin important în structura unității frazeologice, rolul esențial avându-l defectele locuitorilor (limitarea, prostia): *Alpes*.

Antroponimele au conotații pozitive, semnificând tăria de caracter (*Canrobert*), dar adesea conotații negative, prin fata rămasă prizoniera mentalităților negative, de respectare a canoanelor bisericii catolice din Evul Mediu (*sainte-Catherine*), prin personajul-simbol al omului bleg și limitat (*Nicodème*).

Frazeologia are un rol important în îmbogățirea lexicului unei limbi. Elementul onomastic devine bază de derivare pentru numele comune: *craque*, *craquer*, *craqueur*, cf. *Cracovie*; *nicodème*, *nigaud*, cf. *Nicodème*; *catherinettes*, cf. *Catherine*. Unele expresii, cum este *à la mode Bretagne* are o răspândire largă. Contextele în care se întâlnește sunt unități frazeologice înrudite: *cousin/cousine/neveu/niece/oncle/tante/parent/parenté à la mode Bretagne*. Unitățile frazeologice conțin aspecte filosofice și moralizatoare. Faptele generează mesaje pline de învățăminte: o schimbare a lucrurilor presupune implicare în acțiune și tărie de caracter (*franchir le Rubicon*); ironia poate contribui la schimbarea unei situații negative în una pozitivă (*coiffer Sainte-Catherine*).

Locuțiunile și expresiile sunt surse de analiză lingvistică, istorică, socială, psihologică; ele constituie o parte a fondului frazeologic universal, important atât pentru cunoașterea faptelor de limbă, cât și a culturii, a tradițiilor.

Bibliografie

Bidu-Vrănceanu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar General de Științe. Științe ale limbii* (DȘL), București, Editura Științifică, 1997.
Dimitrescu, Florica, *Locuțiunile verbale în limba română*, București, Editura Academiei, 1958.

³⁰ Cf. <http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>

³¹ Cf. *Le Robert encyclopédique des noms propres*, 2009: 1618.

Hristea, Theodor, *Contribuții la studiul etimologic al frazeologiei românești moderne*, în „Limba română”, XXVI, nr. 6, 1977, p. 587-598.

Hristea, Theodor, *Frazeologie și etimologie*, în „România literară”, X, nr. 2, 1977, p. 8.

Hristea, Theodor, *Sinonimia frazeologică și lexico-frazeologică*, în „România literară”, XI, nr. 29, 1978, p. 8.

Iordan, Iorgu, *Limba română actuală. O gramatică a „greșelilor”*, București, Institutul de Arte Grafice Alex. A. Terek, Mîrzescu, 1943.

Gorunescu, Elena, *Dicționar frazeologic francez-român, român-francez (DF)*, București, Editura Teora, 1997.

Groza, Liviu, *Argisme frazeologice de proveniență franceză*, în „Limbă și literatură”, vol. I, 1982, p. 312- 317.

Groza, Liviu, *Probleme de frazeologie*, București, Editura Universității din București, 2011.

Topală, Dragoș Vlad, *Din universul proverbelor românești: elemente de analiză etnolingvistică*, în vol. *Distorsionări în comunicarea lingvistică, literară și etnofolclorică românească și contextul european*, Iași, Editura Alfa, 2009, p. 353-361.

*** *Le Robert encyclopédique des noms propres*, Paris, Dictionnaires Le Robert, 2009.

*** *Dictionnaire du français littéraire – mots rares et difficiles* – Webnext.fr, <http://langue-francaise.webnext.fr/index.php>

*** *Trésor de la langue française informatisé (TLFi)*, <http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/affart.exe?42;s=3710007750;?b=0>;

<http://www.expressions-francaises.fr/annuaire-expressions-francaises/rechercher-une-expression.html>

www.expressio.fr/expressions/c/est/pas/le/perou.php

http://www.alyon.org/litterature/regles/origine_des_expressions.html

TRAIAN CHELARIU'S JOURNALS OR WHAT DOES A NON-CANONICAL HISTORY SPEAK OF

Ph.D. Dolgu-Ursuleanu Dana-Alexandra,
The University "Ștefan cel Mare" from Suceava, Romania

Abstract

This paper presents the journals of an author from Bukovina, texts which put in a mirror two important historical periods and which manage to talk about literary, social and mentality problems. These representative writings brought to a comparative stage that restore personal vision of the author, tries to shape up an overview of the respective eras of literary events.

Traian Chelariu, a writer from Bukovina from twentieth century manages to note down with a model dutifulness, the events, thoughts and the moments lived in eleven years of existence, fact which took shape in three volumes of memories: My days and my shadow (two volumes) and The swan street, number 8. The first two volumes covers a part from the inter-war period (the years 1929 – 1936), and the third volume presents the author's life in some years from the post-war period (the years 1956 – 1960). The settlement in parallel of the two intervals presented by the same mind, brings a image of a Bukovina which wants to ally Romania from a cultural standpoint (not only from the territorial point of view) through a generation full of good writing and a image of a Bucharest of the early years of communism, seen from the perspective of a writer "expelled" by ideology from the circle of intellectuals.

Key words: inter-war period, communism, Bukovina, journal, Traian Chelariu.

1. Exordium

There are many unknowns in the Romanian literature. Although in the large area of the literary department each one has existed and has at one point been certified, it has soon become the victim of time and forgetfulness. Traian Chelariu, an inhabitant of Bukovina who wrote poetry, prose, theatre, meditations, and memoirs and who in the inter-war period has distinguished himself among the writers, seems to be a relevant example for this situation as he easily became a victim of history. The author of eight volumes edited during his lifetime and five after his death, student at the University of Cernauti, but also a scholar of the parisian and italian universities, editor-in-chief of "Glasul Bucovinei" periodical, consistent contributor of the "Junimea literară" and "Universul literar" periodicals, assistant lecturer at the psychology or pedagogy department (at Cernăuți, Iași and Bucharest), but also lecturer at the Pedagogical Institute of Suceava since 1964 (after a period of profesional involution caused by the communist ideology), Traian Chelariu is a representative of the Romanian literary unknowns.

Out of his immense literary work, we can observe sonnets of an exemplary correctitude and peculiar sensibility, plays with Romanian taste, allegorical fictions, deep moral-philosophical meditations and journal files that depict the portrait of the inter-war and communist period

intellectual. The memoirs are compound of three volumes: *Zilele si umbra mea* (*The Days and My Shadow*) (two volumes), that cover the 1929 – 1926 years and *Strada Lebedei nr. 8* (*The Street of the Swan no. 8*), which present the author's life between 1956-1960 years.

2. The Shadows from the Interwar Period

In spite of academic studies at the Czernowitz University and of postuniversity studies in Paris and Rome, T. Chelariu was expelled from the educational system. But his life continued in a cultural horizon, in touch with the great literature and art. This distinguishing feature can be seen in the way the author reduces his acts, thoughts and feelings to writing, just because he knew these would be a written evidence of the changes he has been through. Therefore, this man from Bukovina, a piece of land/region from Northern Romania, aged 23 started to carefully consign daily important facts until he was 60 years old. "Traian Chelariu's daily notes start in 1929 and go on a few days until his death in Suceava, (the 4th of November 1966), where he had finally been admitted as lecturer at a newly established Pedagogical Institute. There had been a few moments without writing, a few notebooks had been lost, nevertheless the thousands of pages were published into a volume which included the period between 1929-1936 (*The Days and my Shadow*, Junimea, 1976)"[1] and also into the volume *The Street of the Swan no. 8*.

The first diary *The Days and my Shadow*[2] catches the reader's attention with unique presentations about the University of Cernăuți in the 1930's, about the existence and activity of the bukovinean's writers and also about the life of a young man having a scholarship in Paris. The second volume [3] continues the interwar story by describing his life as a scholar in Rome, as well as the publishers' intellectual life in Cernăuți. The end of this interwar diary is registered on the 28th of December 1936, it sounds like this: "The last page, the last regret for not having written less pride and much wisdom" [4] in a way that is specific to Chelariu.

The memorialistic pages of the volumes *The Days and my Shadow* can be taken for granted as a historical confession about the interwar period, metaphorically speaking as a glance through the keyhole towards the Romanian past. These pages build up an image of past times by bringing together literature, society, mentality and politics. Romanian literature history includes portraits of famous authors such as Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, presentations of Bukovinean writers' activity (published poems, newspaper's articles), confrontations and polemics between writers of the young generation. Social history includes annotations about students' financial problems, dancing nights, movie, theatre, music, love and exams. The history of mentality includes conceptions about life, information about the main subjects for discussion in the intellectual circles, notes regarding rules in society. Political history includes data about royalty, parties, ministries and different events in the Romanian and European space.

Seeing the Romanian interwar period through Traian Chelariu's eyes we can observe an active era, bringing together moral values and intellectual preoccupations: meetings at "Junimea literară" ("All evening and all night...at Junimea's general meeting... just for getting the absoluteness. They gave me cum laude" [5]), visits to different art exhibitions (e.g. "I've been at Vl. Nichitovici's vernissage" [6]), activity at university ("From the conference hall of the University, where there is the library of my History of Philosophy seminar, you can see the laboratories of the

academic institutes. At all times when I look out of the window, ...beyond a flame is flickering more alive, yet less shining. Someone dressed in white overall lowers above the flame and examines it closely. He gets up and writes down some notes. An assistant, of course, or a professor.” [7]), discussions with famous authors (“Mr. Liviu Rebreanu speaks slowly –he seems to choose his words, he suits them fine with his mimicry and then he simply pronounces them .” [8]; “At about half past six Mr. Gala Galaction together with his daughter Mara Pișculescu visited us. He is a Tolstonian head, yet he didn’t impress me like Tolstoi. Because it is too ... joyful, I mean it hasn’t got anything essentially affected.” [9])

As a matter of fact, these daily notes contain details about the modality the student Traian Chelariu provides his existence in Cernăuți, as well as in the European cities where he has had a scholarship: “Today I received the papers that acknowledge my position as a secretary at the Pedagogical Academic Seminar starting with the 1st of October, this year. ... As a secretary, I get 4,700 lei every month. 3,000 lei in addition to the salary for taking pupils help me not thinking about tomorrow.” [10]; “I took today the last two scholarships: 1600 francs. I spent 600 on hygiene tools and books. I saved 100 for the probable presents, 200 to live until I go back and 700 for the journey and the days left until the next scholarship in November, which I am hoping to get in Rome.” [11]

The political climate in the Romanian interwar takes shape in the diary both through an internal perspective of the notes from the period of studying in Cernăuți and through an external perspective of the notes from the period of studying abroad: “Prince Carol at Bucharest. The most important event ever since King Ferdinand died. The end of Vintilă Brătianu.” [12]; “How poorly can we govern our country. Instead of gaining the love and trust of our neighbours and national minorities within 12 years, we raised them all against us.” [13] ; “The news of the day: the issue of Russian dumping, The Maniu government dismissed.” [14]; “In Bucharest – bloody revolts, in Cluj, Galați, Brașov stir. The clerks’ salary is lousy. Dirt and night everywhere and both the government and the King mock the country.” [15]; “It is not responsible the Iron Guard for the abolition of the Liberal Party, but the will that imposed this condition.” [16]

The Bucovinean literature from the interwar period is considerably being detached from the national literature, this center-marginal delimitation is visible in Traian Chelariu’s annotations: “Spending the evening with Barbu and Silvia. We have discussed the new number of «Viața Românească». Just now I am seriously thinking of collaborating with a major journal. I’ll try to be intured into «Viața Românească»...”[17]; „«România literară» from Bucharest under the management of Liviu Rebreanu gives an eulogistic appreciation to «Junimea literară»...”[18] On the whole, the literary movement from Bucovina buildt itself on the basis of literary magazines: «Glasul Bucovinei» and «Junimea Literară», of the printing house *Iconar* and the personalities I. Nistor, Mircea Streinul, Iulian Vesper, etc: ”Just like that the waters of spring clarify the poetry in our Bucovina: M. Streinul, I. Vesper, N. Roșca (I. Roșca has died), E. Ar. Zaharia. These people have something personal to bring out. Instead of M. Streinul, they are all negativists. And Streinul’s «positivismul» is also lugubrious.” [19]; ”The printing house *Iconar* is very useful in Cernăuți... all who stand up against this printing house strikes the Romanian writing from Bukovina.” [20] The general image of the literature from Bukovina also registers the polemics between the writers

through the articles of the magazines and letters. For example, in 1933 Traian Chelariu published an article in the journal "Glasul Bucovinei" "against the young generation and against the lightness of conduct and insolence" [21]. However, the literature from Bukovina tries to make its own way, to assert itself as a paradigm.

3. The Streets of Communism

The third memorialistic posthumous publication, *The Street of the Swan no. 8* [22] reproduces Traian Chelariu's diary annotations from the 15th of July 1956 to the 5th of September 1960, "practically making a radiography of an intellectual writer's life who has been <purged> by the Communist regime (he makes his own living by doing disinfections and deratizations or teaching arithmetic for the 5th grade, for example, or translating, or stylizing, or editing for different edits, which nevertheless don't write his name on his own texts (he begins teaching or publishing only after a slow <rehabilitation> of the Communism)" [23].

Reading the book that clearly aims to identify certain historical sections, one can observe the intellectual's portrait, a person who accepts his adverse fate, also the image of a Communist country with its specific mentality and the contaminated literature by the ideological guidance. The Literary History section presents the portraits of famous authors, such as T. Arghezi, G. Bacovia, Nicolae Labiş, M. Beniuc, unknown details of the literature world (concessions, rules, censorship) and the life of a writer unaccepted by the high society. The Social History section includes notes about the financial problems of a family with a past that was unaccepted by the Communist Party, about the activities that the Party was asking for in schools, factories and as well about the Romanian educational system. The section regarding the History of Mentalities includes both the ontological beliefs promoted by the Communist ideology and the author's personal revolts against the "new man". The Political History presents Communist personalities, parties and specific events.

The literary life at the beginning of the Communist era excluded each and every author that was not a member of the Writer's Union or didn't understand that the "vocation" of literature is to educate people politically. Furthermore, the social life in those times excluded all individuals that were not accepted in the party and moreover they were isolated to the periphery of the society. Because of these compulsory rules, Traian Chelariu had to work at a deratization service for two years ("7 a.m. – 3 p.m. desinfestation and deratization. Afternoon – choosing lyric verses and writing the first scene of the play about Ovidiu. For now, I'm editing it in rhyme: octosilabic couplets" [24]). Living a wretched life ("...we don't have supplies for winter, nor money to spend on food every day. Still, they left us the underclothes, the clothing, the footwear... And no perspective of upgrading the salary! Afternoon – sketching a plan for the *Celesta Farce*." [25]). "The play" was performed in every Congress where the writers met ("talking on the phone with Eusebiu Camilar. He tells me that as soon as the Congress begins, they will incorporate the new committee of the Writers' Union. In its first session, they will solve my new request of integrating me as a member, as Camilar asserts." [26]), and the head names that represented the literary movement of the moment are now unknown ("When I think about Mihai Eminescu, the national poet, he is a demigod in comparison to Mihai Beniuc [who is a pithecanthrope in comparison to

Mihai Eminescu, although he is the greatest Romanian communist writer!] ... I am sick of the present premises signed by M. Beniuc, M. Breslau, M. Banuş and others.” [27]). The same Literary History image includes the suspect death of Nicolae Labiş, the funeral events of Bacovia and Camil Petrescu or details about T. Arghezi’s personality, information about the literary publications of the day (for example, M. Sebastian) and definitions about the engaged writings (“Afternoon at «Viața Românească» - invited on the phone to write 2-5 stanzas against the aggression in Liban. In the morning – obeyed the command.” [28]).

The Social History presents an engaged world where there has been a reversal of values in order to comply with the demands of the Party: “Knackery. Visiting different departments of the factory to collect material in order to write a wall newspaper article. All the information are precisely the following: the Autopsy Department – broken ventilation... The express delivery is not ok, the meat flour takes the shape of piles in the warehouse... And, all in all, I had to hand an article the next day saying that they do a roaring business.” [29], “3 p.m. – 3.30 p.m. meeting to change the story of the abjections from Budapest, as the management of the enterprise announced”[30], Besides, there are adding up events that reinforce the rumours about the Reds. There are everywhere traitors, the Communists don’t like mysticism. This docility is continuously being supervised, although there have been moments of rebellion: “I am taking part to a dialogue at the Educational Section! What on the Earth still want the jerks of the regime with me after all the injustices I’ve suffered since 1949?” [31].

The Political History reproduces information about the Soviet troops in other countries, dialogues of the most famous communist personalities, external news about the Middle East or the conflict between the United States of America and USSR. A shattering fragment in the book tells about the 4th of April 1958 when Bucharest has been blitzed by the Americans: „It was awful, awful, awful!!!... I was feeling how the terror settled in my heart!” [32].

4. The Uncanonical History written by Traian Chelariu

The three volume journals emphasize two totally different periods of time through which the writer Traian Chelariu has been going through. If in the inter-war period his studies were mainly literary and were concerned with cultural events and many others, in the communist period his notes show again literary concerns, but in this case, manifested in the intimate space of his private library and often blurred by the problems caused by ideology.

The literary history written by the author from Dărmănești, Suceava presents an clear involution: from the Bukovinian movement that tried to form an alliance with the cultural spirit of the entire country, to the national communist movement which did not have the philologist’s bohemia. Likewise, the social history emphasizes the discrepancy between the two periods: from the scholar from Paris and Rome, to the comrade from Bucharest employee of the Flaying House commercial firm, deratization and disinfection. The history of mentality sketches an image of decadence lived by the people of the two periods: from the ideologies about the possibility of change through culture and education, to the ideas according to which only *the new man* education is flawless. On the contrary, the history of politics seems equally litigious in both epochs,

presenting a Romania that does not succeed to find its meaning, that gets lost in front of other political powers and that has a lot more to learn.

In conclusion, the three memoir volumes written by Traian Chelariu represent an act of recall for those who lived the moment of communism from Romania, a retrospective journey on the axis of time until the inter-war moment, all these being sketched according to four grids of reading: literary, social, politic and of mentality. Therefore, this uncanonical history talks about a major difference between the two periods, about involution, problems, frustrations and life.

„I think about the meaning of this journal, I think about those more than one thousand pages of written journal...and on top of my head, off the sunny cliff a lucid demon laughs. I remembered a versified German parable, - otherwise mediocre, - wherein an individual suspended between the present everyday danger and the existent death, forgets a moment about his tragic-comical situation and picks, with innocent greed, the juicy grains of a plant suspended, just like him, above the nothingness.” [33]

Notes:

1. Mircea Diaconu, *Traian Chelariu în căutarea unui gest de justiție literară*, introduction at the book. *Strada Lebedei nr. 8*, Publishing House Paideia, Bucharest, 2002.
2. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book I, Publishing House Ideea Europeană, Bucharest, 2007.
3. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, Publishing House Ideea Europeană, Bucharest, 2007.
4. *Ibidem*, p. 497.
5. Idem, *Zilele și umbra mea*, book I, p. 30.
6. *Ibidem*, p. 31.
7. *Ibidem*, p. 42.
8. *Ibidem*, p. 81.
9. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, p. 343.
10. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book I, p. 24.
11. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, p. 106.
12. *Ibidem*, p. 71.
13. *Ibidem*, p. 83.
14. *Ibidem*, p. 109.
15. *Ibidem*, p. 255.
16. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, p. 156.
17. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book I, p. 233.
18. *Ibidem*, p. 341.
19. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, p. 116.
20. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book II, p. 224.
21. Traian Chelariu, *Zilele și umbra mea*, book I, p. 244.
22. Traian Chelariu, *Strada Lebedei nr. 8*, Publishing House Paideia, Bucharest, 2002.
23. Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, Paralela 45, Bucharest, 2008, p. 1143.
24. *Ibidem*, p. 103.
25. *Ibidem*, p. 60.
26. *Ibidem*, p. 14.
27. *Ibidem*, p. 162.
28. *Ibidem*, p. 248.
29. *Ibidem*, p. 49.
30. *Ibidem*, p. 55.
31. *Ibidem*, p. 271.

32. *Ibidem*, p. 204.
33. *Ibidem*, p. 195.

Bibliography:

1. Chelariu, Traian, *Zilele și umbra mea*, vol I, II, Publishing House Ideea Europeană, Bucharest, 2007;
2. Chelariu, Traian, *Strada Lebedei nr. 8*, Publishing House Paideia, Bucharest, 2002;
3. Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Publishing House Paralela 45, Bucharest, 2008.

REPRESENTATIONS AND FEATURES OF DESTINY IN ROMANIAN FAIRY TALES

Claudia COSTIN, Associate Professor, PhD, "Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract: Destiny, with its various representations of mythical order – Luck/ Mischance, Fate, Faith – reveals in the fantastical Romanian fairy-tale the distinctive vision of the simple man about existence, about the role of the human being in this world, about the coalescence with nature, with the sacred. In the mythological paradigm, Destiny governs, along with other divinities (Fărtate, God), the mundane and the cosmic order. Its authority is unassailable and can act through instances that receive the attribute of sanctity. These are imagined as mythical beings which belong to a mysterious world and highlight the diversity of a cultural background.

Keywords: destiny, luck, mythical being, sacredness

The mythology of Romanian people, just like any other mythology, reveals to us as a genuine „spectacle” of the imagination of the human being. Because of its orality, it materialized in superstitions and rites, in miraculous stories and legends, which disclose „keys” of lecture in the history of the Romanian popular culture and mentality. The characters, symbolical reflections, ideals of the simple man from the folk, through the initiation in knowledge reveals fundamental aspects of human existence.

Concerning the mythology from the Romanian space, an important chapter is represented by the mythology of fate, which emphasizes the specific perspective of life, destiny, the meaning of the being in this world, about the bond with nature, with the sacred, of the people from this land. The participation at the ritual of „coming into being” redimensions the fate/destiny of the romanian. From birth to death, in every existential moment, he creates and recreates the world, defines himself as individuality in a microuniverse and he assumes his personal destiny, because he believes that he can not escape it.

In the mythological paradigm, Destiny is also called by the Romanians Fate, Fatality, „terms that express an indo-european alter-ego of destiny” (Romulus Vulcănescu, 1985, p.162), called Moira at the ancient Greek and Fatum at the romans. As the popular creations of mythical nature accentuate, Destiny governs alongside with other divinities (Fărtate, God), the mundane and the cosmic order, its authority being unassailable. Likewise, it can act through instruments, through instances loaded with sacred. In the popular romanian fantastical fairy-tales, the instances that frequently appear are Ursitoarele, Luck, and, sometimes, Mind. These are imagined as mythical, supranatural beings, without a well-determined physical contour, belonging to „the other”, mysterious world, into which the access can not be granted but to the hero, because he is the initiated one, the chosen.

Ursitoarele, that we meet at numerous ancient civilizations, present – according to the Romanian mythological imaginary – to the three rituals of passing (birth, wedding and death) but also to other important timelines (The Christmas Holiday, that of New Year – when the

girls practiced certain rits of fate, with the purpose of finding out who was to become their life-partner) – establish the human fate in the first three nights from the birth, according to the following mythical scenario: clad in white, they counsel together and then the oldest utters the destiny. Frequently, they can be influenced by material factors (the gifts put on the table of the Ursitoare by the child's parents, by the midwife which assisted the birth of the first-born), by atmospheric conditions. These mythical characters, like the ritual of future-telling are, probably, of local origin, however, the existing influences from the Greco-Roman and those of livresque nature can not be neglected. Ursitoarele from the romanian mythological background resemble the Naracitele from the Bulgarian mytho-folklore, the Usudele of the Serbians or the Sudenitele of the slavic nations from the Eastern and Western part of Europe (Ivan Evseev, 1999, p. 474).

We consider as being significant the fact that in Romanian mythology, the establishment of the essential details of a human being is not considered as absolute, immutable, most of the times being offered as an alternative through circumstances of objective nature. In this respect, a relevant example is being represented by the destiny of the hero from the fairy-tale *The sturdy born with the book in his hand* (from Petre Ispirescu's collection, ***Legends or Romanian Fairy-tales***). His birth draws attention through uncanny, because he appears in this world with a book in his hand, this fact assigning him a different status, privileged in the ontological universe in which he is situated. In the third day from the birth of the stout, the three Ursitoare appear and the older one prophesizes him that he will become rich, the middle-aged one that he will be kidnapped by the evil spirits at the age of twelve, and the last one that he will become emperor „if he escapes”. This happens, after the crossing of the first step of initiation, wedding and the sublimation of the forming process as a complete man. The exceeding of the challenges, of all the attempts the hero is subjected to, the transition from the mundane space to „the other world” and vice versa, all these are sequences of the process of spiritual formation, proving that the whole human existence is, basically, an initiation. This fairy-tale points out that it is in the power of man to influence the destiny in its favor, through perfect demeanor (goodness, honor, loyalty, courage) and through knowledge. The destiny of the exceptional hero is, for that matter, anticipated by his birth through magical, ritualistic intervention, therefore it is a miraculous birth, to which the popular narrator adds a symbolical element, namely „the book he was born with” and which he „did not let go from his hands”, becoming ever since his childhood, up to the age of twelve, „a book himself”. The insertion of these *ab initio* narrative elements produces a psychological shock to the reader, precisely to remove the confines imposed to thinking, and determining him to perceive the trajectory of the „sturdy born with the book in his hand” as a coordinate of ontological depth regarding the human aspiration of always vanquishing death and settling its own destiny through volition and intelligence.

We meet the issue that aims at the destiny of the human being, the ideal, its appetite of living „the deathless life” very well represented in the fairy-tale from Petre Ispirescu's collection ***Legends or Romanian Fairy-tales***, metaphorically entitled ***Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*** (***Youthfulness without caducity and life without death***), a unusual fairy-tale through its sad and not happy ending that it offers to the reader, because the hero dies. The narrative text of mythical nature reveals the ideal of reaching immortality and the impossibility of keeping it, an universal theme, recurrent in the Chinese, Japanese, Celtic

(*The Adventures of Brain, son of Febail*) myths, in *The epic of Gilgamesh* or in *The Book of Enoch*. The hero, Prince Charming, is born through the magic intervention of a „nuncle/greybeard”, a correspondent of the „mythical ancestor” from the Romanian cultural space, character which introduces us in the mythical space. He anticipates Prince Charming's destiny, warning that his parents won't have their share of him. The child which is born, thanks to this „nuncle”, by an empress that did not succeed to give birth to a child for a long time, comes from a sacred place and rejects the common human condition. Therefore, he does not come in this world but just after his father, the emperor, promises him „youthfulness without caducity and life without death”. In the moment of the inauguration of his fifteenth birthday he solicits his parents to give him what they promised they will, he fully assumes his destiny, because he will go on a great journey of initiation, willing to find something that no one can offer him. Traversing an earthly space, and then a quasi-mythical one (in which he meets Gheonoaia and the Virago), he reaches in a mythical space, of „youthfulness without caducity and life without death”. His attempt of overcoming human condition succeeds, because he marries the young fairy, she symbolizing, too, „youthfulness without caducity”, not only the crono-spatial zone in which he arrived. However, neither from here does an echelon from the terrestrial, profane space miss, this being The Valley of Weeping (the appellation sends us directly to the *Bible*), a transitory place between the mundane realm to the sacred one, that of „life without death”, in which he will see a rabbit, symbol of caducity, perishability. Through a ritualic act (hunting) he will return from the world of the myth into the earthly world, because the longing of the native places, of the parents, becomes irresistible. The return to the empire from which he went away means the meeting with his own death, because once he is out of the mythical, ahistorical time, he reintegrates into the biological dimesion, physical, irreversible, irrecoverable time. This is the kind of destiny that pulls and lures Prince Charming, starting from the infinite to the limit, to duration, because the human being is born with the germs dead, and, per se, can not become immortal. Contrariwise, the hero, just like any other mythical hero, even though somehow manages to achieve immortality, does not feel fulfilled because he can not live this unique state in a solitary mode, without his close ones. Therefore, factors, interior „brakes” that do not permit deviation from the circumscription in the laws of nature, intervene in the human destiny.

The other mythical instance acting as a protector or discretionary in the existential labyrinth is Luck, instrument that assures the bond between the real world and the fabulous one. Luck represents, in general in the Romanian mythology and, especially, in the Romanian fairy-tale, the positive side of the sacred. Terms and expressions like Luck, Mischance, Luck and Mind, the world of „Noroace”, Human Fate, the flower of luck, The luck of Noroace etc., highlight an extremely rich mythical imaginary and sublimate a *forma mentis* seeker of the deep meanings of life, in a dynamic often concentrated on provoking the divinity, in the attempt to understand and change what seems irrational in its behavior (often prefferential) through which it acts.

Between man and God, man and Luck, a relation of dependence is established, emphasized with „craftmanship” by the anonymous creator, otherwise like man's dialogue, sometimes enigmatic, with these instances on which the quality of his life depends on.

The popular fairy-tales from the Romanian cultural space underline man's special relation with Luck, because the former is under the „dominion” of the other, a „dominion”

which is looked upon with calm, seen as a common fact unfolded in the transcendental – profane relation.

The spectrum of the representations of Luck is remarkably nuanced, aspect confirmed by the mythical narratives from the collections of Petre Ispirescu, Dumitru Stăncescu, Tudor Pamfile, Al. Vasiliu, I. Oprișan, Arthur and Alber Schott etc., and its attitude towards the one that it accompanies, which sometimes seems to respect no principle. For example, in a story from Bucovina, inserted by Tudor Pamfile in *Mitologie românească (Romanian mythology)*, is emphasized the major difference between the luck of a crone which lived very well and that of the girl that served her. The luck of the old woman was „*everything wet from the morningdew that it took from all the plains and brought on the old woman's field: and the bread was bad at all of them, only to her it was beautiful and with down-bowed ears.*” Also, whence the luck was eating „*back it was growing*”. In opposition with it, the girl's luck was dry and although it was eating „*from the biggest pots*”, it could not quench its hunger, requesting more food at the next meeting. At the question of the young servant „*-But I wonder why my luck is not like yours?*”, the response offered by the old woman „*Because God ordered so, for every other. Luck is not just one!*”, reveals the idea of the diversity of luck on a transcendental level, correspondent with man's diversity on an earthly level. Good or bad, young or old, active or lazy, luck dimensions the destiny of its human pair.

Another folkloric text from Tudor Pamfile's mentioned book (the sixth story) emphasizes even more the idea of a destiny that is above luck. Its content is the following: two brothers share the wealth inherited from their old father and, though they had the land alongside them, the lesser brother becomes poorer and poorer as the years are passing, whereas the big brother becomes richer and richer, because luck proves itself discretionary and „*does not work the same for all people*”. Not understanding the reason which generated this poverty (his cattle are dying, the crops are withering, his house burnt and he feels that he is endlessly sad, downcast and ill), he decides that his share of the heritage be sold to his brother, and that he must go somewhere else, with the idea that „*changing his place he will change his luck*”. He reaches the edge of a forest, where he meets an old man that advises him to walk on a path of that forest, to the end of which he will be able to see a mountain summit. At the peak of the mountain he will find „*the house of Fate*”. He also advises him to understand without being surprised of anything, to remain silent for three days and then he will find what the fate had prepared for him. The hero reaches the palace „*which almost blinded his eyes, so beautiful and shiny it was*” and precisely in the ninth chamber he sees „*on a bed of gold, beautifully adorned, a young woman that sat with her elbow underneath her head, dressed only in jewels and diamonds*”.

The hero does not react in any way at the questions and threats of the young woman and even the extraordinary richness in the palace could not amaze him. At lunch „*the table set itself with meal like in fairy-tales*”. The attempt of the beautiful woman to lure him, changing in the expanse of an hour a hundred gowns „*one more beautiful and brighter than the other*” remains unsuccessful. At midnight, the stilness of the palace is disturbed by knocks in the window, someone unseen announcing that „*a baby was born!*”, and the second and the third day the scenario changes, the palace being replaced with „*a big house, with a clean but poor wooden bed*” and then „*a very poor cabin*”. The woman itself changes, appearing the second day „*more rough, not so beautiful as the first, that was like an empress*”, and the third day

„the young woman aged and withered completely”, „dressed in rags and barely moving , so sick she was.” The wealthy meal from the first day is poorer and poorer, thus in the last day the two eat only onion and hominy. In reverse rapport, the number of those who come at the house of the mysterious feminine presence during the night is increasing „as many as leaves and grass”. In the next day, the hero finds out that she is *Man's Fate* and receives clarifications regarding the answer offered to those who knocked at the window in those three nights. Thus, the two that came in the first night received „greatness and wealth”, those over a hundred born in the second night „labor and honor”, and those over a thousand from the third night have received what she had then, namely „poverty and disease”. Therefore, the way in which Fate presents at a certain moment determines the standard of living of the human being. The hero is being told in the end that being born in the third day he will remain poor no matter what he does, and, as an optimal solution, he must work for his brother, because he was born in the first day, so he has „luck”. The conclusion of this story enframes in a specific „feeling of destiny” and in a life „philosophy” typical of the Romanian space: the attempt of changing the „fatum” is just a challenge, because its dimension remains the same, immutable.

This moment of intaking Luck in the own favor of the human being through the marriage with another person, bearer of luck, so the realization of a magical transfer of substantiality, also appears in other stories, popular fairy-tales from the Romanian space – for example *Povestea Norocului (The story of Fortune-III)* collected by Al. Vasiliu, *Aflatul* from Ion Pop-Reteganul's collection – revealing a concept of the simple man, living in accordance with nature, with the cosmic, result of a life experience, concept according to which the human being, through courage and mind power, has the freedom of trying to know the eternity of the laws of the Universe, even though it is a being subjected to frailty and chance, and of restoring the individual, social and spiritual equilibrium through the intervention of an Order/ Instance that has not the greatness of the supreme divinity, but determines the destiny.

According to the scenario of mythical nature from the Romanian fairy-tales and stories, Luck, this anthropomorphization of that positive, bright side of the sacred, determines, for the most part, the favorable destiny of man. The collective mentality enframed it in different representations, not very well contoured, but neither ambiguous, its functions being extremely reduced. Not accidentally, a feature of the epic kernels have destiny as a theme and central personification. Luck represents the pretty reduced dimension of the occurrence in comparison with the other fantastic fairy-tales, the absence of the elements of surprise and of the „adventurous soul” (Niculina Chiper, 2006, p.252). In exchange, the unbelievable dose is augmented, numerous picturesque aspects and unexpected situation changes are inserted. The greatly diminished aesthetical valence has as a counterweight the powerful moralizing sense, so that often in the narrative discourse it transforms in a genuine parable. Withal, the divine intervention in directing/redirecting the existential trajectory is met frequently, and the happy-ending does not always respond „the expectation horizon” of the reader.

The Romanian popular fairy-tales, genuine mythical fragments, reveal, in their majority, that Destiny, Luck, Ursitoarele – instruments of the sacred – can positively or negatively influence man's existence since the moment of its conception or from its birth, but their influence is not always immutable. The life of the human being appears as a ritual, being loaded with messages that, sometimes, seem incomprehensible.

Bibliography

- Chiper, Niculina, 2006, *Reprezentări ale destinului în folclorul românesc*[*Representations of destiny In Romanian folklore*], Editura SAECULUM I.O., București
- Cordun, Val, 2005, *Timpul în răspăr. Încercare asupra anamnezei în basm*[*Time in grain. Anamnesis in the fairy- tale testing*], Editura SAECULUM I.O., București
- Evseev, Ivan,1999, *Enciclopedia semnelor și simbolurilor culturale*[*Signs and symbols cultural Encyclopedia*], Editura Amarcord, Timișoara
- Ispirescu, Petre,1997,*Legende sau basmele românilor*[*Legends or Romanian Fairy-tales*], Editura Fundației Culturale Române, București
- Kernbach, Victor, f.a.,*Universul mitic al românilor*[*Romanian mythical universe*], Editura LUCMAN, București
- Olteanu, Antoneta, 998,*Metamorfozele sacralului. Dicționar de mitologie populară* [*Metamorphoses of the sacred. Dictionary of popular mythology*], Editura Paideia, București
- Pamfile, Tudor, 1997,*Mitologie românească*[*Romanian mythology*], Editura ALLFA, București
- Pop Reteganul, Ion, 2010, *Basmele românilor*[*Romanian Fairy- tales*], vol.III, Editura Curtea Veche, București
- Vasiliu, Al., 1984, *Literatură populară din Moldova*[*Folk literature of Moldova*], Editura Minerva, București
- Vulcănescu, Romulus,1985, *Mitologie română*[*Romanian mythology*], Editura Academiei Române, București

PRAGMATIC COMPETENCE IN THE USE OF DISCOURSE MARKING “AND” BY ROMANIAN EFL LEARNERS

Mădălina Georgiana MATEI, Assistant Professor, PhD, ”Transilvania” University of Braşov

Abstract: The acquisition of pragmatic competence is an essential result in the study of English as a foreign language and the grasp of the accurate functions and roles of English discourse markers in conversation is a challenge for most Romanian EFL learners. In order to discover the mechanism of acquiring pragmatic competence, several discursive roles and functions of the English discourse marker “and” used by Romanian students in classroom interactions are analyzed from pragmatic and functional perspectives. The aim of this comparative analysis is to see whether Romanian learners of English are aware of the functional roles that native English speakers ascribe to “and” and whether they use the marker accordingly. What is also very interesting to discover is whether there are similarities or overlaps between the functions of the English discourse marking “and” and its Romanian equivalent “și”.

Keywords: discourse markers, pragmatic competence, conversation, discursive functions, EFL

1. Introduction

This article is based on the research conducted in my doctoral thesis which dealt with the study of discourse markers in conversation. In this article, the results obtained in the above mentioned research were applied to classroom interactions and the goal was to see the manner in which Romanian EFL learners use English discourse markers. In all the recorded conversations in English (for research methodology and data collection see 2.) it appears that the use of English discourse markers by Romanian students shows a clear understanding of their pragmatic meaning and discourse management roles. It is very interesting to see that even though the respondents are not native speakers of English therefore sometimes the level of English, especially in point of grammatical accuracy, is not very elevated, the discourse markers are correctly used in both formal and informal conversational contexts.

The explanation for this interesting phenomenon is provided by Cots (in Müller 2005: 14) who claims that when a learner becomes successful in a foreign language it means that his/her linguistic behaviour has become very similar to that of the native speakers. In other words, it is not only grammatical structures and semantics that are actually taken into account and acquired by learners but also the pragmatic and functional patterns that words have in conversation/discourse.

Jaworski (in Müller 2005) reunites the acquisition of pragmatic and functional patterns of language use under the umbrella term *pragmatic competence* which is defined as a type of communication competence that presupposes the speakers' ability to communicate appropriately in specific contexts of use.

Müller (Müller 2005: 18) mentions sociolinguistic, discourse and strategic competence that should be taken into account when analyzing the particular uses of discourse markers. She explains these three terms in the following:

“Sociolinguistic knowledge is necessary for the negotiation of the relationship between speaker and hearer during a conversation, which can be done through, for example, the use of well or you know; a range of discourse markers are said to create coherence in discourse, the knowledge of which is part of discourse competence; and strategic competence manifests itself when non-native speakers use discourse markers to express or to introduce the expression of lexical difficulties (finding the appropriate intended word or phrase) or to appeal to the hearer’s understanding.” (Müller 2005: 18)

The fact that Romanian speakers of English as a foreign language have manifested sociolinguistic and discourse competence in the use of discourse makers is probably due to the fact that the discursive roles and functions of Romanian markers are somewhat similar to those of the English discourse particles. For instance, the two discourse markers *well* and *you know* that Müller provides as examples in the quotation given above are functionally similar (including from the perspective of sociolinguistic implications) to the Romanian discourse markers *păi*, functional equivalent of *well*, and *știi*, functional and semantic equivalent of *you know*.

The use of discourse markers as evidence of strategic competence could be said to pertain to native speakers as well and not only to foreign language learners. Discourse markers, with foreign language learners, could indeed signal the speaker’s struggle to construct a grammatically and lexically accurate utterance but we might also think that native speakers could display strategic competence when using several discourse markers consecutively to gain more time to construct a turn or to hold the floor for a longer period of time. These are not instances of discourse competence since they are connected more to the subjective will of the participants and much less to the objective discursive requirements of the verbal exchange.

2. Research Methodology

For this research, Romanian students who are learners of English as a foreign language were recorded during speaking practice exercises within their English classes. The students who participate in the conversations are Foreign Affairs, Accounting and Finance students, teenagers between 19 and 22 years old, their level of competence in English being Upper-Intermediate to Advanced. Throughout the article I will use the actual names of the respondents Gabi, Diana, Alexandru, Victor, Iuliana and Anca, as I have been granted permission to do so.

The participants were given either a conversation topic or a list of questions; the discussions were always moderated by the teacher. Mention should be made of the fact that, in order to increase the reliability of the recorded material, the respondents were not aware of the items that were to be analyzed in their conversations and the only explanation provided was that the interest would be ‘the manner in which people interact in conversation’.

In the following sections, several discursive roles and functions of the English discourse marker *and* used by Romanian speakers will be analyzed from pragmatic and functional perspectives in order to see whether the foreign language learners are aware of the functional

roles that native speakers ascribe to the above mentioned discourse marker and whether they use the marker accordingly.

Another aim of this research is to discover any functional similarities or overlaps that might exist between the English discourse marker and its Romanian equivalent *și*.

3. Discursive Roles and Functions

The analysis of discourse markers in conversation requires a pragmatic-functional perspective. Hence, I suggest a different classification of the discursive attributions that discourse markers have in conversation by advocating the pragmatic-functional categories of *discursive roles* and *discursive functions*.

In the category of *discursive functions* I place all the specific functions of discourse markers that are situated at the interactional level, namely prefacing answers, the expression of opinions or evaluations, repairs, politeness, mitigation, face-saving or face-threatening acts, hesitation (for the definition of these terms see Sacks, 1992; Blakemore, 2006; Mey, 2009.), etc. *Discursive roles* are all the discourse organization procedures that are situated at the textual level and which concern the speaker's technical construction of the discourse unit. The *discursive roles* that markers can fulfill are: turn-claiming marker, interruption prefacing marker or it could signal speaker self-selection when no interruption is performed, turn-construction markers, and so forth.

Therefore, my claim is that the *discursive functions* are a set of *specific and recurrent functions* of a particular discourse marker, a set of functions that constitutes the discourse marker's functional individuality whereas the discursive roles of markers are *non-specific and circumstantial textual attributions* that any discourse marker would be able to fulfill.

This pattern of analysis will be used in the study of the discursive attributions that *and* could have in formal conversations between non-native speakers of English namely Romanian EFL learners.

4. Discourse marking functions and roles of 'and' with non-native speakers

If the discourse marking *well* and *you know* were not very much used by the EFL learners, things are different for the discourse marking *and*, which is among the most frequent markers in all the recorded conversations. *And* can fulfill various functions which are very similar to the discursive roles and functions that its Romanian equivalent *și* fulfills.

One of the discursive roles that *and* could have is that of turn-claiming marker and unit insertion marker. In the conversation below Gabi reclaims the turn:

- (1)
1. Gabi: em I think that em: both persons have to trust each other (...) It's only
 2. about trust
 3. Teacher: yeah, it's about trust
 4. Gabi: **and** I don't borrow money to people who I don't trust [sic]
 5. Teacher: that's a good point

After stating a general point of view about how friends should trust each other in line 1, Gabi reclaims the floor in line 4 using *and* as a discourse marker functioning at the textual level and oriented towards the prefacing of turn-claiming by the same speaker who adds

another unit to her argumentation process. So it can be safely claimed that *and* has two discursive roles namely that of prefacing turn-claiming and of inserting another unit in a larger argumentative structure. Both roles operate at the textual level and it is very difficult to determine the most salient one but as it has been mentioned before, one of the most important characteristics of discourse markers is their polyfunctionality.

Although *and* is a marker of continuation, there might be contexts in which its role is that of prefacing contrast with one or several previous statements. An illustration of this discursive function is the following class discussion:

- (2)
1. Teacher: on the other hand, do we lend money to people we don't trust?
 2. Students: no
 3. Teacher: not really, so?
 4. Diana: **and** that's when you get embarrassed because you lend money to a
 5. person you trust and then you see they are not trustwor::=
 6. Teacher: =thy=
 7. Diana: = thy
 8. Teacher: right. **And** angry because you trusted them, right?
 9. Alexandru: **and** then he's trying to convince you that it's nothing but money
- (laughter)

In the first part of (2), the idea that we only lend money to people that we trust was agreed upon by all students. In line 4, Diana presents a scenario that departs from the previous assumption and actually contradicts it; the implication of Diana's statement in lines 4 and 5, is that even though people might seem worthy of our trust, most times they demonstrate the contrary. In this conversation, the discourse marking *and* prefaces contrast in such a way as to give the impression that it only provides another argument in favour of the previous idea. It is possible that even though she has a different point of view on the matter, Diana does not want to place her contribution in disagreement with previous opinions. Therefore, it is not the marker that *signals* contrast but it is the actual content of her utterance that guides the other participants towards the right interpretation.

The other participants take the correct inferential path and, in line 8, the teacher adds another idea in support of Diana's statement. The discourse marking *and* is again used to preface the insertion of an additional argument that coherently continues Diana's line of argumentation. Moreover, in line 9, Alexandru continues the discursive support for Diana's direction by providing, again with the help of discourse marking *and*, a possible outcome of the situation presented by Diana. Alexandru uses the discourse marking *and* as a preface for result.

The discourse marking *and* fulfilling the discursive function of preface for result is also illustrated in the following verbal exchange:

- (3)
1. Teacher: other opinions
 2. Victor: never borrow money
 3. Teacher: never bo- Ok, why?
 4. Victor: em: because thinking of the current em: society em: the jobs are not
 5. very sure

6. Teacher: right
7. Victor: **and** you don't know if you can afford to repay

In (3), Victor structures his argumentation on three parts; first, in line 2, he presents the postulate, then, in line 4 and 5 he provides a motivation for the postulate and finally, in line 7 he introduces the result of the situation presented in lines 4, 5 (jobs are uncertain → you might not afford to pay back the loan). *And* prefates the expression of a result but it also coordinates the parts of the same argumentative unit which extends over several turns. With the proposition prefaced by *and* Victor's argumentative unit comes full circle because the result presented in line 7 is also a motivation for the initially expressed postulate in line 2.

The discourse marker *and* can also bracket the expression of condition such as in the following verbal interaction:

- (4)
 1. Teacher: why is it important to socialize with managers?
 2. Iuliana: because communication is the key in every single situation
 3. Teacher: yeah, that is a good point, communication is the key. And maybe it
 4. works better when you are having a beer or a cup of coffee
 5. Anca: **and** you're relaxed

In line 3, *and* prefaces the provision of comment which refers to the 'felicity conditions' of communicating with the manager. In line 5, Anca introduces another condition for better communication which is bracketed by the discourse marking *and*. The functional role of *and* in line 5 is twofold: it fulfills the discursive functions of prefacing condition and it has the discursive role of coordinating two units of a joint response to Iuliana's comment (line 2) but of the two functional roles that *and* fulfills in line 5, the most salient is that of condition prefacing marker.

The fact that *and* is mainly used for coordination (taking into account its grammatical status of coordinating conjunction) qualifies this marker for the discursive role of prefacing the insertion of a new term in an enumeration started by a previous speaker. The following example is an illustration:

- (5)
 1. Teacher: in fact, not necessarily distance but decency, right?
 2. Iuliana: **and** a pure balance between work and love.

The topic of (5) is that employees involved in a romantic relationship with a co-worker, have to keep their distance from each other at work. The discourse marking *and*, in line 2, is a preface for the insertion of additional items in an enumeration. What is interesting is that no enumeration was started by the first speaker but Iuliana's insertion of another element of the same category turned it into one. In order to see the logic the enumeration, we must state that the general departure point of the enumeration would be 'things that people who are romantically involved with their co-workers have to preserve'. The first element was provided in line 1 (decency) and the second followed in line 2 (balance between work and love). In this example we are dealing with *and* functioning at the interactional level because Iuliana uses this marker to display cooperation and to construct discourse in a very collaborative manner.

5. *And* vs. *și* – comparison of discourse marking functions

The two discourse markers are, with *but*, the most frequently used in both casual and formal conversations by male and female respondents and by all age categories without any exception. They do not ensure the particularity or individuality of the speakers but they are just means to a textual or interactional goal. In Table 1.4, I draw a comparison between the discourse marking functions and roles that the two markers can fulfill. The functions of the discourse marking *and* in the literature were put forward by Svartvik (1980), Norrick (2001), Blakemore (2002), Müller (2005), and Schiffrin (1987, 2006) and.

Table 1.4

Functions of <i>and</i> in the literature Blakemore (2002), Müller (2005), Norrick (2001), Schiffrin (1987, 2006), Svartvik (1980)	Discursive roles and functions of <i>and</i> with non-native speakers of English	Discursive roles and functions of the Romanian discourse marker <i>și</i> Matei (2012)
Coordinates idea units	Coordinates units	
Continues another speaker's ideas and transforms talk into a product of mutual effort	Continuation of other speaker's ideas (frequent in classroom talk)	
Soliciting a speaker's continuation		End positioned – summoning another participant to provide clarification, answers, justification, additional information
Adding reasons to another speaker's explanation	Prefaces the provision of comment	
Prefaces questions	Question prefacing marker	Question prefacing marker
Turn-claiming marker	Turn claiming marker	Turn-claiming and turn-keeping device
Marks a different topic segment / topic shift		Marker of topic shift Prefaces the insertion of a new story into the frame story
Displays an upcoming utterance as part of a not yet completed interactional unit	Inserting another unit in a larger argumentative structure	Speaker's return to a previous topic In insertion sequences with adjacency pairs
Prefacing list items	Prefaces the insertion of items into an enumeration	
	Prefaces condition, contrast and result	
		Prefaces reported speech

This table shows that the acquisition of pragmatic competence in the use of *and* as discourse marker by the Romanian learners of English is facilitated by the considerable functional overlap between *și* and the English marker *and*. The grammatical status of conjunction that both markers have in English and Romanian helped the speakers in the process of attaching pragmatic meanings and using the discourse marking *and* in correct

discursive contexts with functions and roles which are consistent to the specificity of the English language.

6. Conclusion

Discourse marking by *and* is very frequent both with native and with non-native speakers because it can fulfill a large number of discursive roles and functions and, at the same time, give the other participants in the conversation the impression that there is continuity in discourse. Therefore, even in cases in which the discourse marker *and* expresses contrast, the appearance of continuation is still given.

And could operate both at the textual and interactional level; the versatile nature of this marker would thus allow it to contribute to discourse management in a technical way (claiming of turns, coordination of units, etc) while also helping speakers to display awareness of their conversational partners and build their contributions in a polite manner.

The fact that there is a high degree of overlap between the functions and roles of *și* and of the corresponding English marker *and*, facilitates an easier process of acquiring pragmatic competence in the use of *and* by Romanian EFL learners.

Perhaps the exposure to media in English also contributes to a better grasp of the discursive functions of *and* at the textual level. Therefore, it would be beneficial, with a view to understanding of the discursive roles and functions of all discourse markers in conversation, to include as many listening and speaking activities in the English courses for EFL learners.

Transcription conventions

?	- rising intonation followed by pause
!	- animated tone
(.)	- pause without falling intonation
-	- self interruption with glottal stop
<i>italics</i>	- emphatic stress
CAPS	- very emphatic stress
Bold	- used to highlight the discourse markers that are to be analyzed
:	- prolonged final vowel or syllable
text=	- no discernible pause between the end of a turn and the beginning of another
=text	speaker's turn
[	- the starting point of speech overlap
]	- the end point of speech overlap
(text)	- author's comments and specifications adapted from Schifffrin (1987: ix, x)

Bibliography

- Blakemore, Diane. 2002. *Relevance and linguistic meaning: The semantics and pragmatics of discourse markers*. Cambridge: CUP.
- Blakemore, Diane. 2006. „Discourse Markers” in *The Handbook of Pragmatics* edited by Laurence R. Horn and Gregory Ward, 221-240. Oxford&Malden: Blackwell Publishing.

- Matei, Mădălina-Georgiana. 2012. A (re)modeled pragmatic-functional pattern of analysis for the study of discourse markers in conversation: discursive roles and functions of discourse marking “deci” and “și” in *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 63(2012) 250-262. Oxford: Elsevier.
- Mey, Jacob L., ed. 2009. *Concise Encyclopedia of Pragmatics*. Second Edition, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins
- Müller, Simone. 2005. *Discourse Markers in Native and Non-native English Discourse*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins B.V.
- Norrick, Neal R. 2001, „Discourse markers in oral narrative”, *Journal of Pragmatics* 33: 849-878.
- Sacks, Harvey. 1992. *Lectures on Conversation*. Oxford: Blackwell.
- Schiffrin, Deborah. 1987. *Discourse Markers*. Cambridge: CUP.
- Schiffrin, Deborah. 2006. „Discourse marker research and theory: revisiting **and**” in *Approaches to discourse particles* edited by Kerstin Fischer, 315-338. Oxford: Elsevier.

INTERCULTURAL FORMATIVE METHODS IN THE ROMANIAN UNIVERSITY

Andrei-Lucian MARIAN, Assistant Professor, PhD, "Alexandru Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: While the predictions on future are always difficult, one can be certainly made. People will be in the middle of a great number of interactions in which intercultural communication abilities are essential. In the last 50th years were brought many dates about the types of intercultural contacts, so that individuals to become now much more efficient and curious in their interactions with strangers. As the knowledge about improving ways of intercultural contact grew up, a lot of people felt the need for formative programs.

The present research goals are to emphasis new relevant topics in understanding and agreeing cultural diversity perspective, to consider intercultural approach a source of behaviour changing, and to study intercultural training as an efficient strategy in encourage and develop intercultural skills. This empirical study has designed and applied an intercultural formative program which finality was the participant's adaptation at a new culture. The research has three experimental conditions depending on formative methods manipulation: in the first condition there is a combination of didactic and experiential methods, the second condition proposing only experiential method, and in the third there is use only didactic method. The positive effects on cultural awareness, knowledge, emotional challenges (inclusive attitudes), and intercultural abilities (involving specific behaviours) are obtained from this hybrid model of intercultural formative methods.

Keywords: formative methods, intercultural training, intercultural attitudes, mutual perception changes.

1. Theoretical background

Intercultural training refers to efforts made in a formal setting to prepare people to relate more efficiently with members of other cultures (Paige, 1993). These efforts are often seen as part of intercultural training programs or formal programs, well-planned, financed with a design intended to develop people's ability to adapt to a new culture (Brislin, 1994). Studies on intercultural training have shown that such a program can produce changes in the cognitive, affective and behavioral level.

We can argue strongly that intercultural training involves a inherent transformation in intention and potential of individuals and groups. At the individual level, the training is designed to promote several traits and skills oriented towards an effective personal transformation. Training for these qualities (eg. tolerance of ambiguity, ethno-relativism, cognitive and behavioral flexibility) requires the educational actors taking new ways of thinking, values and behavior.

The study of intercultural training has grown in the last decade. There is a varied audience targeted by the programs: students seeking educational opportunities in other countries than in the home, adolescents who spend a significant period of time with family in another culture, volunteers engaged in various projects in other countries, medical staff, immigrants and refugees on the move, students having difficulty in interaction with other colleagues from different countries, teachers and support staff in multicultural schools, people

looking for a job and have limited language skills in the host society, individuals seeking a careful management of gender and ethnicity differences, diplomats and other government officials in certain countries.

Brislin and Yoshida (1994) argues that intercultural training must lead to cultural awareness, provide knowledge about culture and highlight its influence on the behaviors necessary skills and emotional challenges that individuals experience in communicating with members of other cultures. On this basis, the present study proposes a hybrid model of intercultural formative strategies aimed at achieving positive effects on the following dimensions: a) awareness, b) knowledge, c) emotional challenges (including attitudes), d) intercultural skills (involving specific behaviors).

What distinguishes an intercultural training program for other types of training (such as for computer use or piloting airplanes) is that the need to develop skills is not so obvious. Since many students do not feel pressure to learn effective intercultural communication skills, it is often necessary to spend a significant period of time to increase awareness of the importance of these skills. If students skip the awareness stage their chances for success in intercultural training will be limited.

Once activated state of awareness of the culture, the next step is to give students appropriate cultural knowledge. Following awareness and simulation exercises, participants become more aware of how their past actions were ethnocentric and intensively cultured. This would lead to a degree of embarrassment and a desire to learn more about culture and cultural differences.

Based on influence of interpersonal interactions, another feature of intercultural training is the emotional challenge of participants, dimension which must occupy a sufficient space in the program.

Lastly, the final stage is that of acquisition skills. At this point, the students are, metaphorically speaking, similar to those who have admitted that they need swimming lessons; they have learned the elementary theoretical notions about swimming, have overcome the fear of water, but they have not practiced the movements of the arms and legs, not to mention the swimming pool entrance. Without practical swimming lessons, earlier steps have been shown to be a waste of time. Unfortunately, intercultural trainers are themselves in a triple problem: a) limited time and budget constrained, b) greater extent of processes in the preceding steps (eg. awareness and emotional challenges), c) stages are sequential and cannot be omitted.

2. Method

2.1. Research objectives

The present study has proposed two categories of objectives results, on the one hand, in the context of intercultural training reality of Romanian students and, on the other hand, the theoretical models mentioned.

Thus, the first objective is to form the Romanian students in the idea of a future intercultural contact, amid growing international mobility.

The second objective is the design and implementation of an intercultural training program with the following design: a) cultural awareness and the acquisition of knowledge and information about culture, cultural differences and cultural specificity; b) the

development of intercultural sensitivity in dealing with cultural differences (Bennett, 1986);
c) acquisition of new skills and behaviors that will increase the chances of effective communication with individuals with different cultural setting.

The third objective is to validate didactic and experiential (Kolb, 1984) intercultural formative methods.

2.2. Research hypotheses

This paper aims to examine some hypotheses, set out hereafter:

H1 In a homogeneous cultural context, an intercultural training program, combining didactic and experiential methods exercises a significant influence on the development of intercultural awareness, acquiring intercultural knowledge and skills.

H2 Formative experimental methods, in conditions of the lack of intercultural experience of students, significantly influence their intercultural skills. No effect is expected, in this regard, from the formative didactic methods.

H3 Intercultural training is a significant predictor of increasing intercultural sensitivity.

H4 The use of experiential methods in an intercultural training program under the conditions of a low level of ethnocentrism, lead to attitudinal changes of students towards strangers, compared to didactic methods that do not generate an attitudinal dynamics.

H5 Intercultural training and the ethnocentrism of students significantly influence intercultural adaptability.

2.3. Participants

The study was conducted on a sample of 242 Romanian students (33% male and 67% female gender) from the "Al. I. Cuza" Iasi University, with an average age of 21 years, five experimental groups, 3 of 30 subjects and 2 of 31 and 3 groups of 30 control subjects.

2.4. Instruments

The scale of Consciousness, knowledge, multicultural skills, developed and adapted after the inventory of M. d'Andrea, J. Daniels and R. Heck, (1991), was designed to measure the current level of intercultural competence of the participants. The instrument used in this study has 54 items divided into 3 subscale: 18 items for consciousness, 15 items for knowledge and 21 items for intercultural skills. For each subscale and for the entire questionnaire were calculated Cronbach alpha reliability coefficient and the data indicate good internal consistency of the instrument. Thus, for consciousness subscale $\alpha = .74$, for the Knowledge subscale $\alpha = .70$, for the skills subscale $\alpha = .77$ and for overall questionnaire $\alpha = .81$.

Intercultural Development Inventory used in this study was adapted from the original version proposed by M. Bennett and M. Hammer (1986, 2003), based on the theoretical background of Bennett's model of intercultural sensitivity (Bennett, 1986). Thus, after pre-testing the instrument on a sample of 100 Romanian subjects and calculation Cronbach alpha coefficient for internal consistency, from the 42 items in original inventory were removed 2 items to get a better coherence between items, $\alpha = .71$.

Attitude towards strangers was measured by prejudice scale of Pettigrew (1995) and adapted for the Romanian context. Scale is constructed of 19 items and measures both types

of prejudice, nine items for the explicit and 10 for the subtle, with a Cronbach alpha reliability coefficient, $\alpha = 0.76$.

Intercultural adaptability was measured using a questionnaire built on the following dimensions: (a) emotional balance, (b) flexibility and openness, (c) perceptual acuity, (d) personal autonomy proposed by Kelley and Meyers (1992) in Intercultural adaptability inventory. Thus, resulted in an instrument consisting of 32 items, with a Cronbach alpha reliability coefficient, $\alpha = .74$.

Ethnocentrism scale was modeled by Neuliep, J.W. and McCroskey, J.C. (1997), consisting of 22 items, Cronbach alpha reliability coefficient obtained was $\alpha = .72$.

2.5. Procedure

The context in which intercultural training program was carried out was a formal, facilitated by academic activity with students of the first year and second year, at pedagogy seminars within the framework of psycho-pedagogical module, the "Al I. Cuza" University, in an intensive format, with daily meetings for three weeks.

The research design involves three experimental conditions represented by intercultural training program and three corresponding control groups. Experimental conditions were created by manipulating types and formative methods introduced in the program. Thus, in the experimental condition 1, made up of three groups of participants were project combined didactic and experiential methods. In the experimental condition 2, consisting of a group of participants, were exclusively developed experiential formative methods and in experimental condition 3, also formed from a group of participants were used exclusively on didactic formative methods.

Phase I - Exploratory study in experimental groups and the control group test

In the experimental groups, research began with a session exploring the culture of origin of participants to see cultural homogeneity or heterogeneity of students, being important in designing the training if it will work only the members of one culture or is there a multicultural group. Moreover, it was verified and intercultural experience of the subjects, specifically, the extent to which they had the opportunity to sit in a variable period of time in a different country. During these early discussions, each participant was asked to write down his cultural affiliation and degree of intercultural experience; subsequently, the descriptive statistical analysis of the data led us to the following results: groups that would intercultural training design were culturally homogeneous, while intercultural experience was present at few subjects. This conclusion was not entitled to use the independent variable, the intercultural experience, as a grouping variable for a research design between subjects, but allowed us to consider the lack of experience as a condition, as a ground on which we can intervene through an intercultural training for intercultural skills training. Distribution of intercultural experience to the students was: without intercultural experience-187, between 0-6 months-44, over 6 months 11.

In the control groups, students completed scales to assess consciousness, knowledge, sensitivity, skills, intercultural adaptability, intercultural attitudes and ethnocentrism provided by the researchers. We should note that these groups would not be subjected to the formative intervention; their results obtained from instruments used were to be compared with those of groups that will experience the activities proposed during the intercultural training.

Phase II - Experimental intervention - intercultural training

It was mounted training program in experimental groups, 5 related to experimental conditions, in 3 of them were distributed 30 participants per group (experimental condition 1), and in 2 groups were distributed 31 participants per group (experimental condition 2 and 3). The training was conducted in sessions of 2 hours a day for three weeks, during which were used for didactic and experiential methods, such differentiated: in the three experimental groups were combined the two types of methods (experimental condition 1), in an experimental group worked only with experiential methods (experimental condition 2), and in another experimental group were introduced only teaching methods (experimental condition 3).

Phase III - Assessment of intercultural training

At the end of the training, it was measured the level of cultural awareness, knowledge, sensitivity, skills, intercultural attitudes, intercultural adaptability and level of ethnocentrism of subjects who attended for three weeks in the activities under the programme, complementing the inventories offered by researchers.

In graphics, design can be described as follows:

	Observation 1	Time 1	Observation 2
Group 1		X	O
Group 2	O		O

In this table, "X" refers to the training program, "O" to measure the effects of the programme, the "Time 1" at those 3 weeks of intercultural formative activities, and "1 and 2" observations represent moments in which are collected the information about the two groups. It should be mentioned that the experimental group is Group 1, and Group 2 is control group. At the time called "observation 2", there is complete information about both groups and under the conditions in which the training is effective, the experimental group members will get higher scores at the instruments proposed by researchers, compared to those in the control group.

2.6. Results

The present study examined the effects of an intercultural training programme, combining didactic and experiential educational methods in a culturally homogeneous, exploring interaction flexibility, intercultural experience, cultural centrism and culture of origin, has on the development of cultural awareness and intercultural sensitivity, the acquisition of intercultural knowledge and skills, attitudinal dynamics and intercultural adaptability of students.

The results of experimental manipulations have suggested differential presence of positive effects for predictors of dependent variables involved in the analysis model. Thus, intercultural training is essentially effective and it can achieve its objectives at the level of cultural awareness, intercultural knowledge and skills in a mixed design that incorporates the combined methods, didactic and experiential. Equally true is that a training program exclusively structured on experiential methods proved to be useful, emphasizing once again the deep involvement and exploring in detail the scope of the participants. How an effective training adapts to audience preferences, students participating in our study had validated,

rather, experiential methods. Not the same thing we can say about a program designed exclusively didactic methods. He has not significant formative effects among students, but the option for didactic methods is motivated by familiar character of activities, lower risk of error, that of self-disclosure, lack of feelings of embarrassment.

Passing over the lack of intercultural experience of students, active methods such as simulations, role plays, intercultural games proved, once again, to be more effective than passive methods such readings, critical incidents, presentation videos, case studies in development of intercultural skills, in the acquisition of intercultural behavior concrete. The result suggests directions for teachers or specialists in intercultural contexts, who placed in the situation of working with mono-cultural audience and unprecedented relational with strangers, they will be able to focus in the design of the training program on activities that provide an opportunity to reflect on the experience, broadening the conceptual learning, active testing the ideas and skills and participation in a structured experience that allows a discussion of feelings, thoughts and ideas.

A differential approach to formative experiential or didactic methods in a training program, without denying the importance of each one separately, was considered inappropriate by some authors (Landis, D., Bennett, J., Bennett, M., 2004). Our research, through the third hypothesis, confirmed the author's thesis, intercultural training program has proven to be efficiency in the development of intercultural sensitivity only in the experimental condition were included combined didactic and experiential educational methods. Exclusive confidence in either one or the other, did not lead to the objective of training, moving from ethnocentrism to the ethnorelative stages and increase sensitivity towards cultural differences are difficult, if not impossible. Whereas the dynamics of intercultural sensitivity development process involves passing through several stages: denial → defense → minimization → acceptance → cognitive and behavioral adaptation → integration, the data suggests the complementarity of the two methods, forming a corpus of common activities that have helped students to relativize their own cultural references, causing them to become interested in cultural differences, to seek out interactions with individuals from different cultural point of view, to no longer be inclined to have polarised the cultures in "us" and "them," not to experience their own culture more positively than they experience other cultures, to recognize cultural differences between their culture and the other cultures and have the ability to change perspective and behavior depending on the cultural context, have no difficulty in identifying cultural or feel comfortable with a multicultural identity and to move between different cultural identities.

In terms of attitudinal dynamics of students on a background of low ethnocentrism, experiential methods proved again to have a positive effect in alleviating prejudice against people with different cultural backgrounds compared with didactic methods that do not had the power to produce attitudinal changes. Being active methods, experiential methods proposed unfamiliar and intense activities with a cognitive and affective content, as well. In this formative context, there is a risk of embarrassment that can help students experience how their culture of origin activates stereotypes and negative attitudes towards members of a different culture. How a negative attitude often is formed in the absence of target object, without understanding its genesis, placement within an abstract conceptualizations, involving lectures, written materials, analogies, theories, problem-solving, is not sufficient to relieve a

prejudice. Attitudinal object must be made salient, have placed the consciousness through simulations and role plays, practical assimilation and demonstrations. Thus, the results come to confirm this.

Intercultural adaptability can be predicted by a good intercultural training program and the level of ethnocentrism of students. The statement is half true, since only intercultural training had the desired effect, while ethnocentrism does not seem to play a decisive role in this equation. Furthermore, there is no interaction between the two factors brought into discussion. In other words, intercultural adaptability is not influenced by high or low levels of ethnocentrism, but rather formative methods embedded in an intercultural training program. Our research has emphasized the need to combine the two types of methods for achieving intercultural adaptability, except that in a group of subjects they have proven inefficient. It was also highlighted significant effect of experiential methods and the need to supplement the didactic methods which used separately may not achieve the proposed objective. Instructional activities that support different learning components of the program illustrate the interrelation methods for adaptability. Thus, the "concrete experience" implies in the group of students the emergence of discussions, examples, autobiography, movies, exercises, and guided imagery. In the "reflexive observation" is used logs, discussion, brainstorming, questions, reflection worksheets, checklists pages work, and structured tasks. "Abstract conceptualization" involves reading, projects, analogies, references and construction theory and research. "Active experimentation" required projects, assignments, case studies, simulations and role plays, practical assimilation and demonstrations.

2.7. Discussions

We believe that only a formative program layered on several dimensions - consciousness, knowledge, sensitivity and intercultural skills - combining didactic and experiential methods, can achieve the objectives of the intercultural school as they were mentioned by Hannoun, (1987, ap Cucoş, 2000), the preservation and protection of cultural diversity of the school population and the fact that intercultural school declines to be closed in false alternatives, promulgating a joint culture, cultural interaction.

Even if cultural diversity in contemporary Romanian university is still low, in many regions, groups of students presenting common cultural memberships, intercultural contacts missing, the need for training in the direction of future encounters with alterity is undeniable, and only if we think about the higher mobility of education actors to study in other countries, or if we remember the school's mission to promote the socialization and integration of students with diverse cultural origins, causing them to become aware of the uniqueness of their enculturation. In addition to learning the group's diversity, emphasizes, in this way, learning tolerance and ability to live with cultural differences. Cognitive aspects are supplemented and reinforced by the social and affective education ones. In designing a training in this way, teachers or specialists in intercultural settings should propose a fund of theoretical models, well argued, to prepare the students in streamlining interactions with others different from them under the cultural aspect, and for not remaining at the stage of abstract conceptualizations. Thus, in order to achieve the objectives of the formative program it is necessary to use active learning methods, experiential type. Intercultural training in order to be considered a relevant approach and to generate positive effects, more than any other

type of training, calls the methods with a high level of involvement of participants in the activities. Even more in the contexts in which the audience is culturally homogeneous, the students must internalize through simulations and role-play different cultural perspectives and to relativize their own cultural reference.

Being an intercultural training programme addressed to an audience cultural homogeneous, our study, through experimental manipulations and control variables, put the light on a series of positive effects of formative methods on multiple dimensions, in designing of a future contact with cultural differences. The construction of the experimental conditions of the study supported, on the one hand, the idea that exclusive use of didactic methods, or experiential ones may not be the most appropriate for an effective intercultural training, looking for a hybrid, holistic approach, but on the other hand, the study has sought to isolate each type of formative method for better validation and to highlight the power to achieve the proposed objectives. Thus, it could see a good efficacy of experimental condition in which they were incorporated both methods on specific dimensions, awareness, knowledge, skills, sensitivity, intercultural adaptability, and significant positive effects of experiential methods compared to the didactic methods in forming skills amid the lack of intercultural experience in alleviating negative attitudes towards cultural differences in the conditions of a low ethnocentrism.

The prevalence of experiential methods in interculturalism, their effectiveness, can be substantiated also by the specifics of the intercultural learning, which is a practical learning, focused on a specific theme and centered on the education actor, which means that learning takes place with a special concern for those involved in the process. The students respond to a situation, which is familiar or not, in a certain way, and assess specific effects to determine future actions in the same situations or in similar situations. There is not enough reading books about a culture, listening to lectures about another culture or working with such a topic at a purely cognitive, intellectual level. It is necessary to dealing with new and unknown situations, experiencing insecurity, fear, rejection, as well as security, trust, sympathy and to approach the intercultural issues at emotional level. Through a set of simulations, role plays and intercultural exercises proposed students involved in intercultural training program, we followed the relativism of own culture and developing intercultural competence, the guarantee of the success of interaction in intercultural encounters.

In a culturally homogenous environment, reporting to their own culture is natural, normal, default and only prolonged and positive interaction with strangers makes us aware of cultural differences.

Searching intercultural interactions and affirming cultural memberships come to support Dasen's assertion (1999), according to which the teacher who applies the principles of intercultural education will actually benefit from the presence of students from different cultural backgrounds to (re) evaluate their culture of origin and, at the same time, will raise awareness to others about cultural diversity, but it will avoid having to impose a certain identity, it will avoid stereotypes, presenting a static cultures. The University offers an appropriate framework for intercultural meetings on the background of affirmation, recognition and mutual respect between students.

Bibliography

- Bennett, M. J. (1986). A development approach to training for intercultural sensitivity. *International Journal of Intercultural Relations*, 10.
- Bennett, M. J., Hammer, M. R., Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory, *International Journal of Intercultural Relations*, No. 27.
- Berry, J. W., Poortinga, Ype H., Segall, Marshall H., Dasen, Pierre R. (2002). *Cross-cultural Psychology: research and application – 2nd ed.*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2003). Fundamental psychological processes in intercultural relations. In D. Landis, J. Bennett (Eds.). *Handbook of Intercultural Research*, 3rd edition, Sage Publication Inc.
- Brislin, R., Pedersen, P. (1976). *Cross-cultural orientation programs*. New York: Gardner Press.
- Brislin, R., Yoshida, T. (1994). *Intercultural communication training: an introduction*, Sage Publication.
- Cucoş, C. (2000). *Educația – Dimensiuni culturale și interculturale*, Polirom, Iași.
- Dasen, P., Perregaux, C., Rey, M. (1999). *Educația interculturală*, Polirom, Iași.
- Gudykunst, W.B., Hammer, M.R., Wiseman, R.L. (1977). An analysis of an integrated approach to cross-cultural training. *International Journal of Intercultural Relations*, 1, 99-110.
- Gudykunst, W., Hammer, M. (1984). Basic training design: Approches to intercultural training. In D. Landis & R. Brislin (Eds), *Handbook of intercultural training*, Thousand Oaks, Calif: Sage
- Gudykunst, W.B., Guzley, R. M., Hammer, M. R. (1996). Designing intercultural training. In D. Landis & R. Bhagat (Eds.). *Handbook of intercultural training* (2nd ed) (pp. 61-80). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Gudykunst, W. B., & Kim, Y. Y. (2003). *Communicating with strangers: an approach to intercultural communication*, Boston: McGraw-Hill.
- Harrison, R., Hopkins, R. (1967). The design of cross-cultural training, *Journal of Applied Behavioural Science*, Vol. 3 pp.431-60.
- Kim, Y. Y. (2001). *Becoming intercultural: an integrative theory of communication an cross culture adaptation*, Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Kolb, D.A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, Nj: Prentice Hall.
- Landis, D., Bhagat, R. (1996). *Handbook of intercultural training*, 2nd edition, Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Landis, D., Bennett, J., Bennett, M. (2004). *Handbook of intercultural training*, 3rd edition, Sage Publication.
- Paige, R. M. (1993). On the nature of intercultural experience and intercultural education. In R. M. Paige (Ed.) *Education for intercultural experience*. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
- Pettigrew, T. F. (1995). Intergroup contact theory, *Annual Review of Psychology*, Vol. 49.

CREATION – A REFLEX OF THE TRAGIC (VIEW OVER THE ROMANIAN INTER-WAR POETRY)

Mina-Maria RUSU, Associate Professor, PhD, "Apollonia" University of Iași

Abstract: By definition, creation focuses on the feeling of tragedy and the space of human consciousness in relation to the limit, being the expression of surpassing the limit by the one who, as a creature, exercises the prerogatives of the creator. The creation itself thus becomes an expression of the consciousness of tragedy and, at the same time, an exercise for the access in the perennial, a "breaking at an ontological level" and the gaining of another state of destiny. At the same time, the creator's being becomes the geometrical place of the process of creation, ennobling it, through sacrifice and repeated distillations of the inherent, until the access to the transcendental is obtained. This is why creation is an existential metaphor, offering an alternative reception of reality from the perspective of divine perfection, as a reference point for creating a parallel, ideal world, but one that is inserted in the drama of the human being that is defined by perishability. Divinity (The Creator) becomes an ontological reference point and an aspiration, which determines a profound symbolization of common places and the distillation of the profane up to the point of obtaining sacred essences. Seen from this perspective, poetry, as a distilled and metaphorical expression of creation, is the best argument in supporting the idea that its nobleness is situated in the heart of the consciousness of tragedy.

Keywords: poetry, tragedy, creation, transcendental, ontology

Vocația transgresării

Evocatoare, oarecum aforistică, este afirmația lui Eminescu din ms.2262, definitorie pentru condiția creatorului de artă în raport cu Creatorul universal: "Trecutul când n-am fost, viitorul când n-oi fi..., fiindcă **eu** nu exist, **sufletul lumii** este **eu**. Fără **eu** nu există timp, nu există spațiu, nu există Dumnezeu; fără ochi nu e lumină, fără auz nu e cântec; ochiul e lumină, auzul e cântecul, **eu e Dumnezeu**." (s.n.) Poetul trăiește cu dorința transgresării de la finitudinea umanului la autoritatea divinului, suferind dirijat o mutație ontologică, produs al unei înalte conștiințe a tragicului. Rezultatul acțiunii de identificare a omului cu Creatorul său este trecerea de la ordinea umană la ordinea transcendentă; ființa capătă două dimensiuni, una divină și alta naturală, tinzând spre anularea în același timp a celei umane. În conștiința eminesciană, omul și Dumnezeu colaborează, creând o nouă ipostază a Ființei, ca aceea din meditația postumă **Dumnezeu și om**. La Platon, în ordine transcendentă, locul central îl ocupă **Adevărul**, iar în ordine umană, **Frumosul**. La Kant, acestor categorii le corespund **Intelectul**, respectiv **Sentimentul**. Hegel preferă să le denumească simplu, **Dumnezeu** și **omul**. În primul înglobează **Adevărul** platonian și **Intelectul** kantian iar în al doilea se regăsesc **Frumosul** și **Sentimentul**. Noua dimensiune a Ființei, cu cele două laturi—divinul și umanul—este produsul îmbinării Adevărului, Intelectului, Frumosului și Sentimentului în **creatura** devenită **Creator**. Opera de artă este replica omului Creator, care astfel găsește "calea profană de acces la nemurire"¹. Se produce astfel miracolul convertirii tragicului—categorii

¹ Gabriel Liiceanu, *Tragicul—o fenomenologie a limitei și depășirii*, Ed. Humanitas, București, p.278.

fundamental umană—în sublim, ca expresie estetică a divinului. Prin relativizarea limitei ("sufletul lumii sunt eu"), apoi prin depășirea acesteia ("eu e Dumnezeu"), Eminescu își creează un nou univers, unul al conștiinței pure, care își are însă sorginea în trăirea deplină a sentimentului tragic al vieții². În cazul poetului-nepereche, acest sentiment se naște din contradicția dintre **nemurire**, ca ideal ontologic și **moarte**, ca premisă a îndeplinirii acestuia.

Dacă finalul secolului al XIX-lea a fost profund marcat de spiritul eminescian, secolul în care trăim poate fi pus, în dimensiunea lui culturală, sub semnul filosofului, poetului și dramaturgului Lucian Blaga³. În opera acestuia, Noica observa că "destinul omului de a fi îngrădit este și de a fi creator"⁴. Astfel, Marele Anonim oferă ființei "o existență între mister și revelație"; în calitate de colaborator la Creație, omul blagian își îndeplinește menirea prin "acceptarea îngrădirii", așa cum reiese din cea de-a patra trilogie, cea cosmologică. **Diferențialele divine** dezvoltă ideea relației Creator–creatură, accentuând asupra demnității omului de a accepta **cenșura transcendentă**, în fapt **îngrădirea**. În **Eonul dogmatic**, se vorbește despre două tipuri de intelect: unul **enstatic**, propriu logicii obișnuite și altul **ecstatic**, capabil de a regăsi ordinea originară, prin oscilarea conștiinței între **plus–cunoaștere** și **minus–cunoaștere**. Pe scurt, este conștiința **căderii**, realitate tragică ce stimulează voința cunoașterii ca reînălțare. Lucifer însuși, evocat în fragmentul despre **cunoașterea luciferică** este un **înger căzut**. Lucrurile capătă astfel două fețe: una deschisă, **fanică**, alta ascunsă, tăinuită, **criptică**, ambele dictate de Marele Anonim, care devine factorul metafizic ce frânează cunoașterea umană în interesul menținerii poziției sale centrale în raport cu lumea. El însuși se comportă ca o reîntrupare a demonicului în divinitate. Asimilând ființa lui Dumnezeu cu a Marelui Anonim, în 1923, Blaga îl considera pe al doilea "un fel de poet romantic, înzestrat cu o imaginație neastâmpărată, iubitor de libertate, plin de surprize, exuberant, sau, dacă vreți, un Dumnezeu pe baricadă, un distrugător, dar gata în orice clipă de o nouă creațiune"⁵. Distanțarea monarhică a Marelui Anonim de om îl stimulează pe acesta din urmă, revigorându-i capacitatea de creație. Astfel, **matricea stilistică** românească poartă pecetea îngrădirilor impuse de această ipostază a divinității. Filosoful identifică două tipuri de artă, una **paradisiacă**, în care triumfă latura fanică a lumii și alta **luciferică**, născută din starea de **înger căzut**, limitat. Ultima este produsul destinelor creatoare, expresie a dezmărginirii prin opera izvorâtă din conștiința limitei și din efortul depășirii acesteia; "cu toate că-și cunoaște limitele, omul tinde, prin creație, spre secretele Demiurgului, înfrângînd, fie și parțial, tragicul, solitudinea, diversele interdicții"⁶, dovedind deplina ei comprehensiune. În ipostaza de poet, Blaga mărturisește că este "un picur de dumnezeire pe pământ", găsind astfel o metaforă originală, în replică la aforismul eminescian ("eu e Dumnezeu")—și o soluție vizând relația Creator–creatură. Însăși divinitatea apare ca o creație afectivă, născută din mit și antropomorfizată, cu rădăcini profane. Puterea Marelui Anonim este anihilată de elanul creator izvorât din îngrădirile stimulative, care le demonstrează astfel ambivalența. Componenta umană a ființei este condusă către progres,

² Miguel de Unamuno, *Despre sentimentul tragic al vieții*, Ed. Institutului European, Iași, 1995, p.227.

³ Cf. Constantin Noica, *Simple introduceri la bunătatea timpului nostru*, Ed. Humanitas, București, 1992

⁴ *Ibidem*, p. 165.

⁵ Lucian Blaga, art. *Pe urmele romantismului*, în Lamura, V, nr. 12, 1923, reeditat în *Ceasornicul de nisip*, 1973, p.69.

⁶ Constantin Ciopraga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, Ed. Institutului European, Iași, ed. a II-a 1997, p.99.

autodesăvârșire și autosalvare⁷. Condiția omului este propice creației, prin anexarea la ontologic a sentimentului limitei; finitudinea impune aspirația și stimulează evoluția până la schimbarea de stare, în vreme ce divinul poartă în sine pecetea libertății absolute a ilimitării și nu are nimic stimulativ. Comentând registrul transcendentului, G. Liiceanu descoperă o topografie ce conduce la imaginea raiului, acesta definit ca “lume a libertăților moarte”, “lipsite de viața devenirii”⁸. În spațiul transcendent, libertatea devine nonsens, iar lipsa îngrădirilor anulează elanul creator. Același comentator al conceptului de limită—generator al sentimentului tragic și implicit al creației salvatoare—distinge în “geografia ființei” trei trepte—animalitatea, omul și supra-omul—pe care le analizează pornind de la relația dintre **conștiință** și **limită**.

Prin evadarea într-un paradis terestru, se ajunge la o absolutizare a limitei, la o închidere generatoare de spații în care timpul este convertit în durată. Lumea originară re-creată prin har primește conotații noi ce ținesc perfecțiunea antropomorfă. Opera unui astfel de creator este de factură rațională, iar **raiul antropomorf** este produsul unei exaltări morale, în fața binelui și frumosului absolut, ca cel al legendarului Olimp. Este cunoscută aspirația vechilor greci de a atinge perfecțiunea olimpiană; “efebul corinten se voia un Adonis, adolescența ateniană se visa negreșit o Artemis ori o Aphrodita”⁹. Când omul evadează într-un paradis extramundan, reușește anularea tragicului, prin relativizarea limitei absolute. Acest paradis are o perfecțiune **teomorfă**, potențată de ritmurile cosmice. Aici îi conduce năzuința pe mistici, care dobândesc prin fiorul trăirilor, ceea ce Blaga numește “un nou eu” definit ca “echivalentul ontic al mării opere de creație, pe care o găsim în planul mitic-religios-metafizic”¹⁰. Misticul va percepe puterea proprie de creație ca pe un har, de aceea în opera sa, de obicei de factură imnică, descoperim plăcerea subordonării supra-omului față de divinitate. Harul nu este interpretat ca șansă de a crea, ci ca șansă de a accede în sfera transcendentului. Opera vine ca o consecință a acestei ascensiuni umane și deseori are caracterul unei confesiuni izvorâte din extazul revelației. Creația este pusă sub semnul iraționalului. Timpul își pierde identitatea, până la anulare. Raiul teomorf e doar un spațiu ilimitat, scos de sub incidența curgerii temporale. Asistăm la o evadare din lumea profană în încremenirea celestă, unde inexistența limitei anulează sentimentul tragic al vieții. De aceea, creațiile marilor mistici mărturisesc o umilă atitudine față de divinitatea omnipotentă. Imploratoare și extaziată, privirea li se înalță în vreme ce genunchii plecați exprimă teama, ca în fața unui **miracol**. Rudolf Otto numește această trăire “sentimentul stării de creatură”¹¹ însumat în “recunoștință, încredere, iubire, siguranță, umilă supunere și resemnare”. După părerea lui Schliermacher, această stare se traduce prin “sentimentul de dependență” născut din conștiința “propriei insuficiențe”. Obiectul numinos este perceput ca urmare a unui alt sentiment, pe care autorul îl numește “sentimentul realității”. Teologul distinge între aspectul obiectiv al numinosului și cel subiectiv al dependenței de acesta. Sistemul deducțiilor propuse ne îndeamnă la o fugară reamintire a esenței sistemului filozofic hegelian care considera

⁷ Cf. Gabriel Liiceanu, *op. cit.*

⁸ *Ibidem*, p.47.

⁹ Constantin Ciopraga, *op. cit.*, pag.96.

¹⁰ Lucian Blaga, *Gândire magică și religie*, în cap. *Certitudine și supraconștiință*, Ed. Albatros, București, 1996, pp.373-375.

¹¹ Rudolf Otto, *Sacral*, Ed. Dacia, Cluj 1996, p.15

lumea ca o expresie a rațiunii, compusă din trei mari realități: divinul, natura și umanul, conchizând că “tot ce este real este și rațional”. Astfel, **rațiunea** poate fi liberă (în divin), încorporată (în natură) și regăsită (la om); aceasta este un produs al **mitului căderii**.

Efectele numinosului în ființa creaturii

Dacă pentru Hegel divinul este expresia rațiunii libere, pentru Rudolf Otto, latura aceasta numinoasă a Ființei este de esență irațională. De aceea el invocă reacțiile sentimentale subiective la prezența numinosului, spre a-l defini cu atributele sale fundamentale. Înainte de toate, acea “anume trăire” este potențată de un “mysterium tremendum”, taina înfricoșătoare care determină instalarea în suflet a unei “pioase reculegeri”. După părerea lui Rudolf Otto, această stare trăită intens nu are un caracter durativ, ci instantaneu și conduce inevitabil la extaz, “lăsând apoi din nou sufletul pradă profanului”.¹² Atributul **tremendum** poate determina și învestirea divinului cu accente demonice, traduse în arhifolosita sintagmă creștină “frica de Dumnezeu”, pe care teologul o vedea ca un reflex al fantomaticului, capabil a-i genera o “degradare apocrifă”.¹³ Se impune distincția între **teamă** și **groază**; primul sentiment este unul natural și exclude misterul, în vreme ce al doilea este un produs al intuirii acestuia, dovedindu-se astfel mai complex și mai aproape de rădăcinile miticului, magicului și religiosului. Groaza, spaima generează imaginea misterului numinos, ca produs al componentei malefice a Ființei. În magie, omul practica jertfa și invocarea ca mijloace apotropaice folosite în scopul anulării acțiunii nefaste a maleficului; acestea sunt înlocuite în marile religii de rugăciune. Pătrunzând în miticul original, descoperim la români – și nu numai – o cosmogonie originală, care unește Fârtatul cu Nefârtatul, în actul Genezei, concepută ca un proces antagonic ce implică deopotrivă beneficul și maleficul. Forțele contrare își conjugă vocația și creează lumea dintâi.

Tributar aceleiași concepții, Sfântul Augustin construiește imaginea celor două Cetăți, într-o viziune istorică și creștină. Imaginea lumii are o structură polifonică în concepția autorului, în care două elemente adverse – **Civitas Dei** și **Civitas terrena** – “se suprapun, se încrucișează și se confruntă”. Dacă prima cetate este modelul lumii celeste, cu toate atributele spațio-temporale ale sacralului, a doua este “cetatea omenească, prea omenească, în care omul, uitându-și vocația eternității, se închide în finitudinea sa”¹⁴, creând un model ontologic al profanului, pe care va încerca să-l sacralizeze. Sfântul Augustin definește relația dintre cele două cetăți și implicațiile facturii umane a Ființei: “facerunt itaque civitates duas amores duo” (“două iubiri fac două cetăți, una a iubirii de Dumnezeu, dusă până la uitarea de sine, celaltă, a iubirii de sine, dusă până la uitarea lui Dumnezeu”¹⁵). Omul poate migra în modelul celest al lumii, transgresând hotarele profanului, până la dobândirea spirituală a divinului prin **înfiorare mistică**. Se produce o conversiune prin reciprocitate, care creează cadrul concepției iudeo-creștine. O mărturisire a sentimentului ne oferă poeta mistică hispanică Teresa de Ávila¹⁶: *Dios mío, el perderte temo. (~Cuán trise es, dios mío...!).*

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p.21.

¹⁴ Cf. Henri Marrou, *Teologia istoriei*, Ed. Institutului European, Iași, 1995, p.44.

¹⁵ *apud* Henri Marrou, , *op. cit.*, p.43

¹⁶ Teresa de Ávila, *Poesías/Poezii*, ediție bilingvă, traducere, prefață și note de Viorica S. Constantinescu, Ed. Institutului European, Iași, 1996. *Mi-e teamă mereu, Domnul meu, / c-aș putea să Te pierd. (Ce tristă-i, Domnul meu...!)*

În concepția lui Rudolf Otto, un alt reflex al trăirii numinosului este **sentimentul superiorității absolute** pe care exegetul îl numește **majestas**. Această latură a numinosului determină o **aneantizare**, care-i imprimă omului atitudinea de umilință și sentimentul distanțării, din care derivă deseori “deprecierea mistică a eu-lui”. Latura transcendentă a Ființei devine astfel corelativă laturii umane și determină o evaluare subiectivă a omului de către sine, de tipul “Eu nu sunt nimic, Tu ești totul!”. Teologul consideră trăirea “sentimentul de a nu fi **decât o creatură**”¹⁷, care imprimă ființei umane, prin determinantul adverbial restrictiv **decât**, conștiința limitei acceptate în fața maiestății ce nu cunoaște limita. Luther numește această însușire a divinului **omnipotentia dei**. În esență, atributul **tremendum** este compus din elementele **înfricoșare** și **majestate**; primul definește trăirea omului, al doilea, starea divinului. Astfel **misterul** apare ca un concept complex care-și adaugă atributul **mirum**, cu două manifestări: **fascinans** și **augustum**. Însăși rădăcina sanscrită —muș— a lui **mysterium** conduce spre sensul de acțiune tainică, discretă, capabilă să producă **mirarea** în fața a ceea ce nu este inteligibil și obișnuit, numit de Rudolf Otto **Ganz anderes**. Atitudinea mistică percepe obiectul numinos ca **nimicul însuși**, imprimându-i un caracter nihilist, echivalent cu **vidul** și **vacuitatea** din concepția misticilor budhiști. Rudolf Otto consideră acest **nimic** sau **vid** “ideogramă numinoasă” a lui “cu totul altul” care “transcende categoriile noastre”, “este mai presus de orice rațiune” și alcătuește “antiteze ireconciliabile și ireductibile”¹⁸. **Mysterium** dă formă **numinosului**, în vreme ce **tremendum**, cu variantele sale de manifestare îi asigură conținutul. Omul religios caută să **prindă** numinosul fie ca “să se umple de el” fie ca “să se identifice cu acesta”. Se poate vorbi despre o “posedare numinoasă” derivată a “puterii miraculoase a numenului”¹⁹ care conduce spre rădăcinile magice ale religiei. În magie, prin practici specifice, se ținea obținerea binelui profan, în vreme ce religia cultiva latura sublimă a unor astfel de demersuri, al căror scop era dobândirea binelui sacru, prin **asceză**, percepută de **homo religiosus** ca “reculegere și înălțare individuală a sufletului spre sacru”²⁰ determinată de **solemnitatea numinosului**. Accesul la sacru pe cale magică are ca rezultat **bucuria rațională**, în vreme ce perceperea acestuia pe calea religioasă a ascezei și a revelației oferă **beatitudinea** prin atingerea a ceea ce misticii numesc **străfundul sufletului**. De la magie la asceză se parcurge o maturizare a trăirii până la dobândirea stării sublime a misticului, aceea de **a fi în spirit**. **Mysterium** își asociază în planul acțiunii verbul **a mistui**; aceeași Teresa de Ávila mărturisește²¹: *Si el padecer con amor/ puede dar tan gran deleite,/ ¿qué gozo nos dará el verte! (Si el padecer con amor...)* Ea recunoaște astfel dependența și slăbiciunea umană în raport cu valoarea numinoasă.

Valența sacră a numinosului

În relație cu **Theos agnostos**, omul trăiește **sentimentul stării de creatură**, care determină un discurs apofatic, propriu teologiei negative practicate de un Dionisie Areopagitul; se nasc astfel epifaniile sacralului **însălmântător (tremendum)**. Misticul este sedus însă de un Dumnezeu bun, milos și iubitor; discursul născut sub semnul lui **fascinans**

¹⁷ Henri Marrou, , *op. cit.*, p.27.

¹⁸ Rudolf Otto, *op. cit.*, p.38.

¹⁹ *Idem*, p.46

²⁰ *Ibidem*, p.50.

²¹ Cf. Teresa de Ávila, *op. cit. Dacă suferința din iubire / poart-atâta plăcere în ea,/ ce fericire când Te vom vedea! (Dacă suferința...)*.

capătă o structură catafatică ce dimensionează subiectiv sacrul. Din dorința omului "de a posedă divinul și a fi totodată posedat de el"²², esența trăirilor se compune din împlinirea acestuia în liniștea isihastă izvorâtă tocmai din conștiința ambivalenței sacrului. Perceperea lui **augustum** ca dimensiune a numinosului creează în conștiința creaturii sentimentul acut al deprecierii eului, devenind o referință obiectivă la noțiunea de sacru. Sacrul transcende numinosul prin facultatea proprie de a lega semnificatul de un semn și de a utiliza un limbaj care, pornind de la ideogramă, construiește expresii literare ca reprezentări ale divinului. Astfel sacrul nu este doar o experiență trăită individual, o epifanie a divinului, instantanee și trecătoare sau un teopanism mistic. El se manifestă ambivalent, "totodată pur și impur, benefic și nefast"²³ și trebuie să producă o conștientizare a vieții individuale. Dacă numinosului îi este proprie doar dimensiunea irațională, sacrul este o manifestare deopotrivă a raționalului și a iraționalului. Elementele raționale care îl definesc (**iubirea, mila, compătimirea, întrajutorarea**) schematizează structura laturii iraționale, ale cărei componente țin de aspectul dionisiac al numenului, reprezentat de acel inexplicabil **fascinans**. În componența sacrului, elementul irațional se comportă ca un reflex al suportului rațional al conceptului. Astfel, fermecătorul, ciudatul, încântătorul, delirul, sunt produse de calitățile numenului de **a iubi, a compătimi, a ajuta** omul. Considerând **sacrul** ca un produs al convergenței raționalului cu iraționalul, îi descoperim sorgintea în real și implicit observăm justetea concluziilor lui Mircea Eliade în urma complexelor sale studii asupra conceptului în discuție.

Sacru și profan. Semnificații și interferențe

Demersurile lui Eliade — spunea Constantin Noica "găsesc mai mult decât simpla revelare a sacrului; descopăr sacralitatea aceea care se întinde peste toate zonele profanului"²⁴. Judecând natura lucrurilor din această perspectivă, ne îndepărtăm de sensul dogmatic și irațional al termenului de **sacru** și-i dezvăluim sensul real, rațional, deductibil din evoluția istorică a ființei umane. Religia atribuia sacrului o dimensiune temporală eternă și un spațiu teomorf, care-l distanțează ireconcilabil de ființa umană. Profanul se dezvoltă în varianta istorică a timpului liniar, eroziv în diacronia lui, într-un spațiu antropomorf. Omul arhaic convertește **sacrul** în **normă**, căci pentru comunitățile patriarhale elementele prohibite din viața socială aveau solemnitatea maiestății și miracolul acelui **cu totul altul** decât concretul imediat. Sfidarea normei echivala cu pângărirea valorilor sacre ale tabú-ului. În societatea noastră tradițională, Sadoveanu a descoperit cel mai adânc sacralitatea gesturilor obișnuite, actul de sacralizare a acestor segmente ale profanului care asigurau obștei sentimentul stabilității și care urmăreau convertirea timpului liniar în timp liturgic. El observă venerația cu care țaranul vorbea despre sărbătoare ca expresie a unui timp ciclic aflat într-o **eternă reîntoarcere**. În acest ritual, prozatorul sesiza spiritul omului care are drept țel **întărirea cu sens superior** a nivelului ontologic al Ființei. Un singur exemplu convige. În **Baltagul**, "soarele e obiect sacru, într-un tărâm sacru, imagine plastică a unui miracol perpetuu" și de

²² Michel Meslin, *Știința religiei*, Ed. Humanitas, București, 1993, p.79.

²³ *Ibidem*, p. 82.

²⁴ Constantin Noica, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Eminescu, București, 1978, p.76.

aceea, Vitoria își dojenește fiica atunci când aruncă "gunoiul afară în față soarelui"²⁵. Gestul este perceput ca o pângărire a sacrului.

Ca și Blaga, Eliade nu comentează **sacrul** ca expresie a unei religii anume, de aceea operele lor au stârnit fie o reacție de respingere din partea teologilor (a se vedea studiul lui Dumitru Stăniloae despre Blaga și ortodoxism²⁶), fie au propus cadrul general care permite înțelegerea oricărui sistem religios. Între sacru și religiozitate, Mircea Eliade determină relația firească dintre concept și forma lui de manifestare. Opera istoricului religiilor este o amplă **justificare ontologică a lucrurilor** care le dezvăluie originea sacră, din acel **illo tempore** unde omul decăzut se regăsește în raiul arhetipal sondând abisurile. Preocupat de **progresul infinit, autodesăvârșire și autosalvare**, omul istoric caută în profan segmentele sacre, având, prin extindere, tentația sacralizării integrale a profanului. În esență, aceeași conștiință a tragicului stimulează la acesta gustul dezmărginirii, izvorât din convingerea că istoria este "o pacoste" (Nietzsche) și "o rătăcire" (Heidegger). Henri Marrou observa în **Teologia istoriei** că "ideologia progresului, aplicată civilizației terestre, duce la un optimism nu numai naiv, ci și culpabil prin mulțumire de sine".

La omul modern sentimentul că devenirea care-i potențează destinul este "un proces fecund, generator de plus-ființă" eșuează în axioma: "tot ceea ce accede la ființă prin devenire se supune, în chip necesar, degradării și morții"²⁷. Potențat acum de conștiința limitei, omul modern transcende propriul său timp istoric, care strivește și omoară, refugiindu-se într-unul estetic, primordial, atestat de mituri, timp ce are puterea **eternei reîntoarceri** și a reactivării arhetipurilor originare. Eliade vorbește astfel despre **nostalgia originilor** ca stare ce determină ieșirea din timp și evocă perfecțiunea supratemporală, fixată în afara devenirii umane. Nostalgia originilor abandonează istoria și imprimă **omului căzut** o neliniște metafizică ce va determina experiența sacrului în opoziție cu manifestările profanului. Studiind diverse religii, autorul constată că la baza majorității se află același sistem coerent de hierofanii care definesc, în concepția sa, evanescența lumii profane și provoacă omul la căutarea sacrului în metaistorie, unde se manifestă prin simboluri, singurele capabile să-l salveze prin integrarea în real. Morfologia sacrului capătă, în concepția lui Mircea Eliade, configurația unei veritabile soteriologii, aplicată istoriei, pe care autorul o consideră "un proces ireversibil de secularizare, de fabricare a profanului, o mașină de expulzat sacrul"²⁸. Asistăm la un proces de degradare a sacrului fie prin profanare, fie prin desacralizare. Granița dintre sacru și profan este relativă și mobilă și depinde de imaginea pe care o are în conștiința umană. În concepția lui Eliade, orice sistem religios trebuie să convertească profanul în sacru și prin inserarea acestuia din urmă în conștiința umană să-l plaseze pe om în cosmos.

Hermeneutica simbolului sacru. Semnificat și semnificant în structura textului poetic

În profan, sacrul se manifestă prin mijlocirea simbolurilor – ca realități deschise – sau prin activarea unor realități mundane. În actul interpretării, simbolurile sunt inepuizabile în conotații și permit doar o schematizare relativă; orice descifrare a sensurilor

²⁵ Cf. Constantin Ciopraga, *op. cit.*

²⁶ Cf. Dumitru Stăniloae, *Poziția domnului Blaga față de ortodoxism și creștinism*, Ed. Paideia, București, 1993.

²⁷ Henri Marrou, *op. cit.*, pp.42-45.

²⁸ Cf. Michel Meslin, *op. cit.*, p.159.

trebuie să fie rezultatul unei stări speciale a omului, asemănătoare celei de **revelație**. Astfel se activează zona transconștientului unde se produce orice experiență religioasă. Eludând sensul dogmatic al religiei, Eliade constată că omul nu poate fi decât religios, înțelegând prin aceasta starea de evlavie față de misterul nerelevat. Experiența religioasă trăită de el este una a sacrului care permite pătrunderea în dialectica **hierofaniei** convertită în **kratofanie** și demonstrează dimensiunea simbolică a rațiunii umane. Percepând realitatea, omul recurge involuntar sau conștient la metaforă, ca suport morfo-funcțional al simbolului. În retorica clasică, metafora se manifesta prin substituirea de termeni ducând la teoria corespondențelor. Lumea însăși—după opinia lui Eliade—ar fi produsul unei legi magice a corespondenței, bazată pe "omologia între Cer și Pământ"²⁹. O forță magică din sfera siderală își impune acțiunea în nivelurile realității, creând corespondențe simbolice între **macocosmos (universul)** și **microcosmos (corpul uman)**. Luând ca reper teoriile cosmologice indiene, Mircea Eliade constată că omul s-a închipuit ca o **hartă mistică** cu anumiți **centri** și susține prin aceasta că "obiectele nu au numai o valoare pragmatică, ci au o semnificație de origine magică"³⁰. Astfel, omul îi apare istoricului religiilor dirijat de **legi sacre**, pe care strădania de a nu le **altera** le-a transformat în rituale, determinând în societățile tradiționale solidarizarea cu norma. Între elementele definitorii ale **etnosului** românesc, Ovidiu Papadima distinge explicarea vieții cosmice prin om, acesta centru al armoniei universale, imagine a făpturii Creatorului pentru care **rânduiala**³¹ este mecanismul organic al cosmosului. Asistăm la convertirea profanului în sacru prin mijlocirea metaforei. În concepția **Grupului μ** aceasta este o figură a conținutului inclusă în rândul metasememelor, deoarece între termenii metaforei se realizează o interacțiune **in praesentia**, pe baza similitudinilor semantice. Pornind de la această viziune modernă, constatăm că simbolismul textului are un comportament paradoxal; învăluie **secretul**, în timp ce-l **dezvăluie**. Din acest motiv, demersurile hermeneutice dau soluții diverse și infinite susținute de unghiul sub incidența căruia cade obiectul supus analizei, și nici o interpretare nu poate fi exhaustivă confirmând caracterul deschis al simbolului. Orice demers analitic se comportă ca un act de inițiere în infrastructura textului, unde se creează analogiile morfologice și funcționale dintre sacru și profan. Textelor religioase le este proprie o simbolistică dogmatică, impusă de rigorile conservatoare ale tradiției. S-a și propus o sistematizare a simbolurilor care exprimă analogiile proprii sacrului instituționalizat³². Datorită funcției cultice a acestora, complementară celei artistice, simbolistica nu se poate descătușa din dogmă. Aceste simboluri le vom întâlni însă nu numai în textele biblice, ci și în poezia ortodoxilor, într-o încercare de a revela fața sacră a transcendentului, adică împlinirea artistică a Creatorului ca **arhetip al bunătății, înțelepciunii și frumuseții**. Abaterea de la normele ce fixează statutul sacrului instituționalizat conduce inevitabil la falsificarea sensurilor; de aceea paradigma acestui tip de simboluri este finită.

Nu la fel stau lucrurile în privința simbolurilor sacre cultivate de poeții ce nu servesc dogma, căci prin corespondențele insolite create și prin sfidarea normei se obține originalitatea ca dimensiune definitorie a personalității creatoare. Puterea metaforei transformă realitatea în **kratofanie** conducând referenții de **la similitudine până la identitate**

²⁹ Mircea Eliade, *Alchimie babiloniană*, Ed. Moldova Iași, 1994, p.36.

³⁰ *Ibidem*, p. 40.

³¹ Cf. Ovidiu Papadima, *O viziune românească a lumii*, Ed. Saeculum I. O., București, 1995.

³² Cf. Mihail Diaconescu, *Prelegeri de estetica ortodoxiei II. Ipostazele artei*, Ed. Porto-Franco, Galați, 1996.

semică. Forța metaforei derivă din "experiența noastră interioară privitoare la lume" supusă potențării de către "procese emotive", iar caracterul deschis al metaforei este dat de "strategia textuală" în care **textul metaforic** este supus unei **interpretări metaforice**, dependente de cel ce o face. Lectorul sesizează conotațiile metaforei în raport cu un sistem propriu de referință ale cărui dimensiuni fundamentale sunt cultura și sensibilitatea; operând decodificarea mesajului, se procedează mai întâi la stabilirea valorii **literale** și **conotative** a metaforei și numai după lămurirea sensurilor, se explorează contextul de referință, până acesta atinge sfera intertextualității. Sondarea intertextului are ca rezultat **deschiderea metaforelor** prin interferențe care "fac să interacționeze două sisteme de idei"; se obține ceea ce Umberto Eco numește "metafora unor alte metafore"³³. Având ca sistem de referință simbolistica sacrului instituționalizat, prin studierea intertextualității, exegeții propun o schematizare relativă și deschisă a metaforei în beletristică; discursul poetic este marcat, după cum susține Roman Jakobson, de ambiguitate și autoreflexivitate. În planul simbolisticii, **conotațiile proliferază**, părăsind treptat sensul inițial și alunecând voit într-o **călătorie labirintică** ce susține puterea limbajului, **ad infinitum**.

Pentru a preciza valorile semnificativului, Călinescu propune în lucrarea sa **Universul poeziei** investirea semnificatului cu **un Eu** care să sugereze **Spiritul universal, sufletul cosmic**. El observă că în societățile tradiționale, "pentru omul vechi, apa, focul, aerul erau lucruri primordiale, adevărate forțe numenale"³⁴. Produse de interferența cu sensurile biblice, se nasc și alte simboluri, distribuite prin corespondențe, în toate regnurile; "crinul pendulează între serafic și demonic", iar îngerul este "o făptură ce aparține regnului superior al spiritelor celeste"³⁵; conotațiile acestuia în sfera umanului conduc spre seninătatea serfică a Ființei. Sacralizarea elementului natural în simboluri se obține numai când acesta reprezintă altceva, **iese** din el însuși și se revelă ca **hierofanie**. Între simbol și hierofanie, Eliade stabilește o relație strânsă, până la identificarea celor două concepte. Rolul simbolului, scrie el în **Tratatul de istoria religiilor**, este de a exprima **solidaritatea permanentă a omului cu sacralitatea**. Spre exemplu, bogata simbolistică a scării are la origine ideea de schimbare în ontologia ființei. Pornind de la imaginea fundamentală, biblică, rezultat al tradițiilor religioase, scara reprezintă deopotrivă ascensiunea spre o realitate spirituală, al cărei sens este îndumnezeirea, dar și trecerea de la existența profană la o stare superioară, ca "ascensiunea celestă" specifică miturilor de inițiere. Studiindu-i simbolismul extrem de bogat, Mircea Eliade conchide că "ea întruchipează plastic ruptura de nivel care face posibilă trecerea de la un mod de existență la altul"³⁶. Ca mijloc de comunicare între **Cer, Pământ și Infern**, simbolului scării își activează latura funcțională, în vreme ce latura morfologică o substituie arborelui cosmic, axei lumii, leagând două spații virtuale—**cel de sus** (al **sacrului**) cu **cel de jos** (al **profanului**)— și întotdeauna evocă **centrul lumii** în care trebuie să se afle, spre a-și manifesta toate valențele simbolice. Imposibilitatea sau interzicerea accederii la sacru ar însemna prăbușirea scării și este o **îngrădire** a omului vizând trăirea vieții în orizontul tragicului.

³³ Cf. Umberto Eco, *Limitele interpretării*, Ed. Pontica, Colecția *Biblioteca italiană*, Constanța, 1996, p.172.

³⁴ G. Călinescu, *Universul poeziei*, Ed. Minerva, București, 1973, p.119.

³⁵ *Ibidem*, p. 146.

³⁶ Cf. Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994, p.59.

În cercetările hermeneutice ale lui René Guénon, **Centrul lumii** apare în **Paradisul terestru**, care este **Țara Sfântă** a fiecărei societăți tradiționale. Orice excurs prin acest spațiu are un sens inițiativ și vizează descoperirea locului unde se produce inserția sacrului în profan. Ca dovadă, autorul îi descoperă o multitudine de denumiri, toate având în structura semantică ideea de **Centru sacru**: "Pământ neprihănit", "Pământ al Sfinților", "Pământ al Preafericirilor", "Pământ al celor Vii", "Pământ al Nemuririi". Aceste nume generice sunt universal întâlnite și se aplică "unui centru spiritual a cărui localizare într-o regiune" (...) care constituie "Inima Lumii" se leagă de prezența Divinității și implicit de ideea de Nemurire. Acest "Paradis terestru" este construit după modelul Paradisului ceresc și se comportă ca o adevărată proiecție a acestuia în spațiul profan prin **axa Lumii**. Diverse segmente ale profanului capătă valențe sacre: cetatea, orașul, satul, casa, dar și muntele sau peștera. Accesul în acest perimetru impune parcurgerea unui labirint, a unui drum al inițierii. Descoperim astfel, cu ajutorul lui René Guénon, tradiția primordială și manifestările ei particulare în tradițiile diferitelor popoare. Exegetul conchide: "Cu alte cuvinte, există o **Țară Sfântă** prin excelență, prototipul și centrul spiritual căruia i se subordonează toate celelalte, lăcaș al tradiției primordiale din care au derivat toate tradițiile specifice prin adaptarea la anumite condiții, cum ar fi acelea oferite de un popor sau o epocă"³⁷. **Centrul Lumii** ar fi, după opinia lui Eliade, acel spațiu privilegiat în care are loc inserția sacrului în profan. Se evocă astfel originea, mitul cosmogonic care creează modelul microcosmosului și al macrocosmosului reduse metaforic la o **imago mundi**. Prin conotațiile sale, **Centrul**—preexistent sau construit—angajează omul părtaş la **Creație**, capabil a sacraliza segmente ale profanului. Astfel **Casa** însăși devine un spațiu sacru prin considerarea ei drept centru al lumii; curtea, satul, împrejurimile, grupate în jurul unui punct în care sacrul se inserează în profan, sunt locuri consacrate, unde maleficul este anulat. Prin extinderea conotațiilor, acest spațiu implică o **colaborare** cu un timp sacru mijlocind **eterna reîntoarcere** la origini, și experimentând o **inițiere** care confirmă dorința omului "de a se găsi în chiar inima realului"³⁸. Părăsirea casei ar fi expresia dezrădăcinării și orice reîntoarcere mărturisește imposibilitatea omului de a trăi în afara unui spațiu sacru. Firește că plecarea și revenirea își află sorgintea în simbolurile teologiei, care evocă **nostalgia adamică**³⁹ după spațiul original, "cel dinainte de căderea în păcat"⁴⁰. Când acestuia—ca centru al lumii—îi corespund **casa, satul natal, țara, întoarcerea omului** capătă sensul redobândirii **condiției divine**. În afara acestui statut, omul este o conștiință dilematică, rătăcitoare într-un labirint ce conduce spre neființă.

Simbolistica spațiului capătă consistență prin atașarea **timpului-metaforă. Vieții**, ca segment temporal propriu ființei, îi corespunde la nivel simbolic **drumul**, pe care Umberto Eco îl numește "proces constând într-o translare spațială"⁴¹. Din perspectivă teologică, **drumul** înseamnă "o călătorie prin spațiul interior al inimii (...) o călătorie în afara timpului, în veșnicie"⁴² și este produsul relației dintre cunoașterea catafatică și cunoașterea apofatică. Din perspectivă poetică, parcurgerea unui **drum** înseamnă inițierea treptată într-un spațiu,

³⁷ René Guénon, *Simboluri ale științei sacre*, Ed. Humanitas, București, 1997, p.91.

³⁸ Cf. Mircea Eliade, *op. cit.*, p.59.

³⁹ Cf. Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*, Ed. Moldova Iași, 1995.

⁴⁰ Cf. Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, București, 1992, p.349.

⁴¹ Cf. Umberto Eco, *op. cit.*

⁴² Mihail Diaconescu, *op. cit.*, p.307

aflat sau nu sub incidența timpului. Simbolismul drumului conduce la mitul orfic unde inițierea poate culmina cu **descensus ad inferos**. Bogatul simbolism **acvatic** are la bază valoarea religioasă instaurată de creștinism; efectul soteriologic al apei reactivează momentul Facerii, prin dobândirea puterilor sacre ale Sfântului Duh. Botezul păstrează misterul nașterii **omului nou** din **omul vechi**; **emersiunea** și **imersiunea** au în plan simbolic sensul **morții** și al **renașterii**, oferind celui supus actului ritual șansa asemănării cu Dumnezeu. Însuși Pământul devine un altul după Potop, păstrând însă efectul ucigător al apelor căruia i s-a sustras doar un singur om, strămoșul mitic al noii lumi create. În cultul naturii, **râul**, simbol al **apei**, este ceva viu, având calitatea de **a curge**, tradusă prin **mișcare**, **viață**. El este un fel de drum cu un singur sens, care nu permite reîntoarcerea. De aceea, în jurul **râului** s-a creat un bogat univers simbolic, păstrător al unei structuri duale; tovarăș de drum și prieten al omului, acesta poate să-și activeze latura malefică, distrugătoare și dornică de ofrande. În diverse culte, râul este hotar între lumea vie și morți. Desprinsă din paradigma simbolului apei, **oglindea** (suprafața apei) păstrează imaginea și de aceea are puterea de a reține sufletul celui oglindit. Extinzând conotațiile simbolice ale **oglinzii** descoperim, prin analogie, **ochiul**. Deși valoarea lui simbolică este de obicei legată de sacrul instituționalizat, prin teoria corespondențelor, ochiul poate deveni o oglindă în care **se vede** sufletul captiv. Un alt simbol—**Șarpele** din mitul biblic—prin blestemul lui Dumnezeu, este perceput ca o întrupare a Satanei. Gilbert Durand i-a descoperit corespondențe cu "constelația lunară și cu cea feminină", care-i asigură puterea de a deține secretele vieții – prin fecunditate – dar și pe cele ale morții. Prin înfățișarea de monstru cosmic⁴³, șarpele mitic are deseori și puteri oraculare manifestându-se ca protector al casei. În simbolistica astrilor cerești, Mircea Eliade descoperă "două tipuri de sacralitate, unul rezervat bărbatului și celălalt propriu femeii"⁴⁴, aflate într-un raport de opoziție complementară. **Luna** este expresia cosmică a principiului feminin deoarece prin fazele sale exprimă la nivel simbolic ciclurile vieții umane și fertilitatea și conduce spre simbolistica luminii și a întinericului regăsită în maniheism ca și în toate religiile duale. Conotațiile simbolismului selenar asociază astrul nopții cu ființa solitară și visătoare, rătăcitoare în labirintul naturii sau claustrată în spațiul odăii, acordând umanului valențe romantice, prin reverie, se poate atinge **altitudinea psihică** ce permite sesizarea sacrului din profan. Re-crearea orizonturilor arhetipale prin metafora rezultată din reverie confirmă puterea ființei visătoare și, după părerea lui Gaston Bachelard, dezvăluie **personalitatea onirică** a obiectelor, percepută prin sistemul corespondențelor dintre lumea subconștientului și realitate. Ca astru diurn bivalent, **Soarele** este deopotrivă simbolul maleficului (prin asociere cu puterea distrugătoare a focului), dar și al binecuvântării și al fertilității.

Cele câteva exemple la care ne-am oprit demonstrează că limbajul simbolic are atât o funcție cultică-religioasă, cât și una estetică. În sfera poeticului, proliferarea sensurilor depășește granița tradiției și mărturisește o realitate interioară inconștientă, reactivată în simboluri, care impun intuiții și dau semnificații analogice infinite, manifestate în poezia

⁴³ Cf. Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Ed. Univers, București, 1980

⁴⁴ Cf. Mircea Eliade, *Nostalgia originilor*, Ed. Humanitas, București, 1994, p.208

românească interbelică prin "considerabila diversitate figurativ–stilistică, prin modalitățile de imersiune în mister și abisal, implicit prin capacitatea de a produce mitologii".⁴⁵

Bibliografie

- Blaga, Lucian, *Gândire magică și religie*, Ed. Albatros, București, 1996
- Călinescu, G., *Universul poeziei*, Ed. Minerva, București, 1973
- Ciopraga, Constantin, *Amfiteatru cu poeți*, Ed. Junimea, Iași
- Crainic, Nichifor, *Nostalgia paradisului*, Ed. Moldova Iași, 1995
- de Ávila, Teresa, *Poesías/Poezii*, ediție bilingvă, traducere, prefață și note de Viorica S. Constantinescu, Ed. Institutului European, Iași, 1996
- de Unamuno, Miguel, *Despre sentimentul tragic al vieții*, Ed. Institutului European, Iași, 1995
- Diaconescu, Mihail, *Prelegeri de estetica ortodoxiei II. Ipostazele artei*, Ed. Porto-Franco, Galați, 1996
- Durand, Gilbert, *Structurile antropologice ale imaginarului*, Ed. Univers, București, 1980
- Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, Ed. Pontica, Colecția *Biblioteca italiană*, Constanța, 1996
- Eliade, Mircea, *Alchimie babiloniană*, Ed. Moldova Iași, 1994
- Eliade, Mircea, *Imagini și simboluri*, Ed. Humanitas, București, 1994
- Eliade, Mircea, *Nostalgia originilor*, Ed. Humanitas, București, 1994
- Eliade, Mircea, *Tratat de istorie a religiilor*, Ed. Humanitas, București, 1992
- Guénon, René, *Simboluri ale științei sacre*, Ed. Humanitas, București, 1997
- Liiceanu, Gabriel, *Tragicul—o fenomenologie a limitei și depășirii*, Ed. Humanitas, București
- Marrou, Henri, *Teologia istoriei*, Ed. Institutului European, Iași, 1995
- Meslin, Michel, *Știința religiei*, Ed. Humanitas, București, 1993
- Noica, Constantin, *Cuvânt împreună despre rostirea românească*, Ed. Eminescu, București, 1978
- Otto, Rudolf, *Sacrul*, Ed. Dacia, Cluj 1996
- Papadima, Ovidiu, *O viziune românească a lumii*, Ed. Saeculum I. O., București, 1995

⁴⁵ Constantin Ciopraga, *Amfiteatru cu poeți*, Ed. Junimea, Iași, 1995, p.5.

EXPLORING VIRTUAL LEARNING ENVIRONMENTS IN TEACHING ENGLISH FOR TOURISM

Anișoara POP, Associate Professor, PhD, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu-Mureș
Raluca CRIȘAN, Assistant professor, PhD candidate, "Dimitrie Cantemir" University of Târgu-Mureș

Abstract: English learning/teaching can be optimized by employment of virtual environments where students can extend their practice outside the classroom walls towards forming and consolidating their basic skills, in a pleasant, creative, and relevant way. The current paper will showcase several Web 2.0 tools uploaded on Edmodo virtual learning environment in order to enhance collaboration and communication through creation of student-centered activities that would adapt to the students' learning styles and maximize their involvement in learning English for Tourism. Evaluation of the platform work was based on the students' unstructured feedback, which took the form of a creative Final Reflections Edmodo-assessment survey.

Keywords: virtual learning environments, English for tourism, Edmodo

I. Introduction

Among the crucial general competences that students majoring in Tourism need to form and consolidate during their undergraduate studies are the digital and communication in English skills, which are likely to assist them in facing the challenges of an ever growing competitiveness and internalization of the tourism market.

Current students are "digital natives"[6], exposed to an information boom and therefore, multitasking, fast in online communication, and avid users of technology. That is why our exploitation of social media and virtual environments [8] in English language teaching starts from the premise of their salient digital presence on Facebook, Twitter, Yahoo groups, etc.

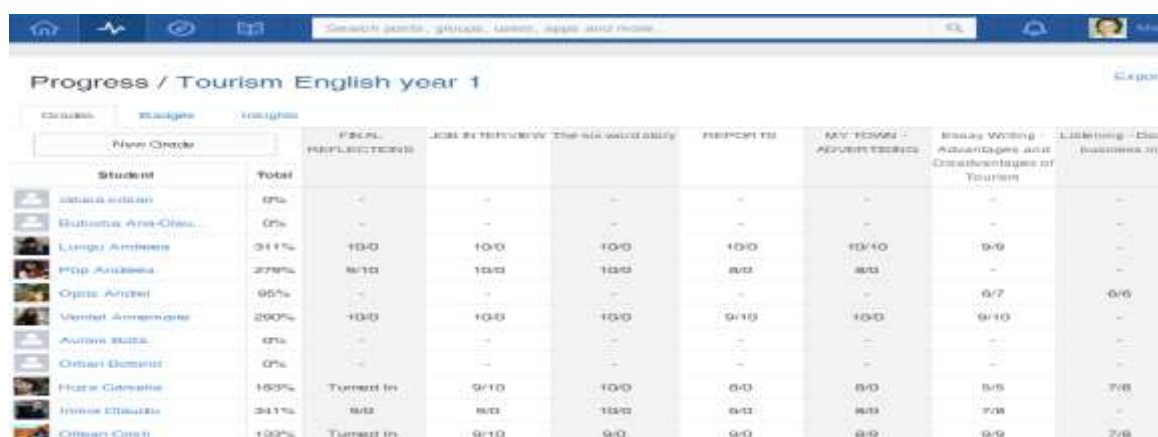
Moreover, research on the impact of technology on teaching and learning shows manifold positive results such as improvement of performance in English, development of research skills, increase in the time devoted to reflection and task commitment [3]. Likewise, cooperation and collaboration between students as well as teacher-student communication, higher autonomy levels and possibility of adapting the material to the student's needs are high on the list of reported advantages [2, 4, 7, 8, 9].

The hypothesis of this class-size project-based empirical study is that exploitation of communication in teaching English to higher education students through Edmodo virtual learning environment is likely to maximize the students' contributions, involvement and motivation, which in turn conducts to the students' positive perception and satisfaction as far as the method of course delivery is concerned.

The next sections will focus on leveraging Edmodo virtual learning environment in English for Tourism classes, with a presentation of the platform features as well as Edmodo-customized activities to suit different learning styles and proficiency levels.

1.1. Edmodo Virtual Learning Environment

Edmodo is a safe virtual environment similar to Facebook in many ways but whose features have been enhanced, so as to comply with the requirements of a learning platform [1]. Teachers can create groups and subgroups and therefore customize the students' learning, different students being able to work on different tasks simultaneously, with the teacher following their individual progress or obtaining statistics for the progress of the whole class. Posts can be filtered by: latest posts, assignments, recent replies, students, teachers, alerts, and quizzes, which make filtering an indispensable tool for ease of navigation. Assignment set-up is easy for any type of activity, either written or oral and multimedia (links or embeddings are supported); features such as: deadlines for turning-in with statistics (Fig.1), mentioning whether the homework was turned-in with revisions, in due time, or late, make Edmodo a practical, "green" and time-saving method, assisting teachers in a more objective, continuous evaluation. Teachers can also send regular notes, alerts, polls, quizzes and exploit applications for mobile learning

Student	Total	FINAL REFLECTORS	JOB IN REFLECTION	The six word story	REPORTS	MY FAVORITE ADVENTURES	Writing Advantages and Disadvantages of Tourism	Listening - Class
Student 1	0%	-	-	-	-	-	-	-
Student 2	0%	-	-	-	-	-	-	-
Student 3	34.1%	10/10	10/10	10/10	10/10	10/10	9/9	-
Student 4	27.9%	8/10	10/10	10/10	8/10	8/10	-	-
Student 5	65%	-	-	-	-	-	9/7	9/6
Student 6	200%	10/10	10/10	10/10	9/10	10/10	9/10	-
Student 7	67%	-	-	-	-	-	-	-
Student 8	0%	-	-	-	-	-	-	-
Student 9	100%	Turned In	9/10	10/10	6/10	8/10	5/5	7/8
Student 10	34.1%	8/10	8/10	10/10	9/10	8/10	7/8	-
Student 11	100%	Turned In	9/10	9/10	9/10	8/9	9/9	7/8

Fig. 1 – Edmodo-generated statistics

Unlike in real classes, privacy and autonomous work are ensured since assignments cannot be viewed by peers, unless the teacher chooses to make them public. In initial stages of assignment turning-in this may be desirable, therefore, it is up to the teacher to make certain contributions public by sending them to the group or by assigning them an *url*-address in order to provide best practice models.

II. Case study

2.1. Course Design Elements of English for Tourism

During the first year, Tourism undergraduate students of Dimitrie Cantemir University of Tirgu Mures have four contact hours/week (lectures + tutorials), the course purpose being the formation of all four basic skills, stress being laid on the oral skills during first and writing skills during the second semester. From the point of view of course design, English for Tourism is an *English-through* course [5], and the context is that of a large, mixed-ability group, leaving limited space for adjustment to the student's proficiency level and learning style as these have been evident during the introductory needs analysis.

Therefore, in order to adapt to the students' proficiency levels, their preferred learning styles, and to maximize the time spent in the foreign language environment, we introduced the project-based evaluation, exploiting the Edmodo assignment feature, alongside a series of speaking and writing Web 2.0-based activities, after proper teacher modeling as well as online and class tutorials.

2.2. Edmodo Project

Students were introduced to Edmodo during the first classes and given the opportunity to interact with one another and the teacher, have access to materials in the Edmodo library and upload their productions as part of the final assessment. Of the 70 first year students, 37 (52.8 %) joined the platform and contributed in different proportions to the assignments whereas 10 students joined the platform and lurked, taking part in class discussions and polls but bringing no other significantly quantifiable contribution to be considered in the evaluation. Each of the nine teacher-modeled assignments envisaged consolidation of all four basic skills while exploring different Web 2.0 voice and writing tools. The next section will showcase writing/speaking assignments on Tourism English employed with first year students of Dimitrie Cantemir University during the academic year 2012/2013, and results of the Final Reflection Survey.

2.3. Tourism English-specific tasks

VoiceThread, *Littlebirdtale* and *Storyjumper*, among others, were selected and customized to the students' specific learning purposes:

1. **Speaking for Tourism** with *VoiceThread* (VT) on tourism topics, bringing arguments (destinations for Romanian tourists), explaining (trends in tourism), exemplifying (flying experiences) and using specific vocabulary (creation of a touristic product) while working on fluency and accuracy (Fig.2).

Fig. 2 Preparing a touristic product (<https://voicethread.com/#q>)

This project generated 176 comments by 18 students, which, on a rough approximation would mean an extension of the students' talking time by at least three hours, without taking into consideration the time involved by the students' preparation and re-recording, the latter representing premise and evidence of learning.

2. **Advertising My Town** – with *Littlebirdtales* is a speaking and creative writing project. Students were advised to speak about those aspects of the town they were familiar with and employ commendatory language specific to advertising in order to attract potential tourists. Besides accuracy and variation of the language used, the evaluation grid was based on the use of discourse markers, originality, as well as exploitation of visual and linguistic advertising techniques (e.g. repetition, invitations, etc.) (Fig.3) .

Fig. 3 Advertising my Town (by Toni) http://www.littlebirdtales.com/tales/talePreview/story_id/224574/story_page_id/618993/

3. Students' opinions as to their satisfaction with the course content and delivery were obtained via the unstructured Reflections survey: **Final Reflections** with *StoryJumper* (<http://www.storyjumper.com>) a different kind of creative unstructured survey, which collected the students' reflections on their degree of satisfaction of working with Edmodo: how they learnt in the virtual environment, what was difficult and what was the added value of employing tools for English writing and speaking. As the project took the form of a digital book that was meant as a final present for the colleagues and the teacher, students perceived it as such rather than as a rigid survey and, accordingly, they felt less thwarted in expressing their opinions while at the same time practising the language and creating (Fig.4).

Fig. 4 Final Reflections

(<http://www.storyjumper.com/book/index/10713682/VentelAnne>)

Almost invariably, students enjoyed the variety of tasks which could be solved by beginners and advanced alike since each student had the opportunity to work autonomously and at self-established pace and level. Students were proud about their final mini-projects and confessed that their confidence in speaking and writing in English increased significantly. Listening and speaking tasks were invariably considered more difficult than writing. Creation of a different account for each assignment was an inconvenience, while in other cases technical issues (lack of headphones for recording) prevented some students from working more.

III. Conclusions

With Edmodo students significantly extend their English language exchanges outside the limited contact hours and are offered a large choice of activities that stimulate creativity and content creation, meet more learning styles and, through embeddable Web 2.0 speaking, writing and listening assignments, engage them in attractive and meaningful communication with one another and the teacher. Students involved in the project were extremely motivated to keep in touch with colleagues and the teacher, to visualize each other's contributions and presence and enjoyed creating in English with the suggested tools.

While teachers may appreciate the convenience of just-in-time evidence of class progress and continuous backchannel communication with their students, the latter, as evident from the final survey, express enthusiasm at the novelty of the approach, pride in their creations and more confidence in their ability to communicate in English.

Although our empirical findings are limited and need to be substantiated by further larger-scale studies, it is evident that Edmodo is a great learning management system that can be employed in stimulating student-centered foreign language communication

Bibliography

- Bryne R., (2011) Edmodo – The Total Classroom Solution <http://www.freetech4teachers.com/2011/05/edmodothe-total-classroom-solution.html#.Um0xUXBRA8k>, 2011
- Chisalita, O.A. (2013) Analysis of the ICT impact on students, teachers, and school practices – Proceedings of ICVL 2013, pp.331-336
- Harrison, C., Comber, C., Fisher, T., Haw K., Lewin, C., Lunzer E., McFarlane A., Mayers D., Scrimshaw P., Somekh B., Watling R. (2002) ImpaCT2: The impact of information and communication technologies on pupil learning and attainment. ICT in Schools Research and Evaluation Series, no.7
- Istance D., Kools M., (2013) OECD Work on Technology in Education: innovative learning environments as an integrating framework, European Journal of Education, 48 (1), pp.43-57
- Day, J., (2010) Approaches to Course Design <http://specific-english.blogspot.de/2010/01/two-approaches-to-esp-course-design.html>, 2010
- Prensky, M (2001) Digital natives, digital immigrants. On the Horizon, NCB University Press
- Redecker, C. (2009) Review of Learning 2.0 Practices: Study on the Impact of Web 2.0 Innovations on Education and Training in Europe, Joint Research Centre – Institute for Prospective Technological Studies
- Stiles, M.J., (2000) *Effective Learning and the Virtual Learning Environment*, in „Proceedings EUNIS 2000 Towards Virtual Universities”, <http://www.staffs.ac.uk/COSE/cose10/posnan.html>
- Vuorikori, R., Garoia V., Baranskat, A. (2011) Introducing Netbook Pedagogies in Schools. Acer-European Schoolnet Educational Netbook Pilot, European SchoolNet, Brussels

TRADUIRE POUR REDECOUVRIR L'EXPRESSIVITE DE SA PROPRE LANGUE (APPLICATION SUR LA TRADUCTION DE SAN-ANTONIO EN ROUMAIN)

**Monica IOVĂNESCU, Assistant Professor, University of Craiova
PhD, Anda RĂDULESCU, Professor, PhD University of Craiova**

Abstract: Our article aims at paying homage both to San-Antonio, this remarkable writer, creator of a peculiar form of expression, and to his Romanian translators, who revealed the capacity of the Romanian language to create new words and phrases so that the translation would follow as close as possible the French text. We start from the premises that the expressivity of a language should be searched for into its lower styles, such as slang and familiar language. This is the reason why we examine how Romanian translators managed to render some cultural hints, proper names, play on words and lexical creation based on derivation with suffixes and prefixes, composition, syllable reduplication and borrowing.

Keywords: lower style translation, cultural hints, play on words, lexical creation, language expressivity

1. Argument

Le français, en tant que langue romane, dispose d'une multitude de registres et de parlers concurrents et parallèles, ce qui lui confère une remarquable expressivité, soulignée par Claude Duneton (1998 : 14) : « *La langue française comporte bien des particularités, mais il en est une qui la caractérise presque essentiellement, c'est la variété de registres que les autres langues ne possèdent pas à un degré équivalent.* »

Plus un texte abonde en structures qui relèvent de registres considérés inférieurs et tenus pour vulgaires, tels que l'argot et la langue populaire, plus il est difficile de le transférer dans une autre langue, même apparentée.

Nous considérons que le roumain a la possibilité d'exprimer et de rattraper en traduction la force expressive du français, notamment dans ces registres. C'est la raison pour laquelle nous nous sommes arrêtées sur un corpus d'analyse constitué par les traductions en roumain de deux romans de San-Antonio¹, cet auteur prolifique et créateur d'un style inédit. En lisant ces romans, on a l'impression que le français jouit d'un renouvellement continu, qu'il s'enrichit avec chaque mot et chaque structure que San-Antonio déforme, déconstruit, juxtapose ou emprunte à l'anglais. Chez lui, la langue acquiert des valences singulières et inédites, de sorte que « *Les mots nous intimident, ils sont là, mais semblent dépasser nos pensées, nos émotions, nos sensations [...]. Pour les apprivoiser il faut les soupeser, les regarder, apprendre leur histoire et puis jouer avec eux, sourire avec eux.* » (Philippe Delerm, 2006 : Avant-propos).

Nous sommes parties de deux hypothèses :

¹ *Si ma tante en avait / Dacă tanti le avea* (traduction roumaine de George Anania) que nous avons noté T1 et *J'ai essayé : on peut ! / Am încercat : se poate* (traduction roumaine de Matilda Banu et George Anania) que nous avons noté T2.

H1 : Le roumain se prête aux jeux de mots savoureux, aux doubles sens, aux créations lexicales, aux allusions, etc., et le traducteur se sert des mêmes procédés lexicaux que le français (suffixation, préfixation, redoublement des syllabes, composition, etc.) pour rendre en roumain les créations de San-Antonio.

H2 : Le traducteur doit parfois détourner le sens de certaines structures pour adapter San-Antonio au contexte roumain.

Nous nous proposons d'analyser les problèmes que soulèvent pour les traducteurs les structures culturellement connotées et les allusions culturelles, les calembours, les éléments argotiques et ceux qui relèvent du français familier et populaire, de même que les noms propres. Notre démarche envisage également une analyse de la création et de l'innovation lexicale dans les deux langues, afin de voir dans quelle mesure le roumain peut accueillir la création langagière de San-Antonio, son génie linguistique, sa spontanéité et son imagination. Car chez lui l'intrigue policière sert de prétexte au plaisir immense de jouer avec les mots et c'est justement ce côté ludique qui est un véritable défi pour le traducteur.

2. Rendre en roumain les créations lexicales de San-Antonio

Source inépuisable d'enrichissement du vocabulaire d'une langue, la création lexicale devient le cachet du sujet parlant, dans notre cas de l'auteur. C'est une entreprise fort difficile, pour tout traducteur de San-Antonio, de suivre l'imagination et la capacité créative de cet écrivain insolite. Dominique Lagorgette (2005 : 25) l'affirme : « *Un élément qui saute aux yeux du lecteur, même novice, est l'immense virtuosité linguistique et la grande créativité lexicale de la série San-Antonio.* »

Dans ses romans, la plupart des mots sont construits à l'aide de déformations, dérivations avec suffixation simple ou double, suffixes de l'argot ou inventés, compositions le plus souvent inattendues, de même que des juxtapositions fantaisistes.

Le roumain dispose lui aussi d'une expressivité et d'une richesse lexicale qui permet la transposition des subtilités et des innovations lexicales, fait souligné par Iorgu Iordan (1975 : 311) : « *...grație unui sufix ori prefix, unei intonații speciale, unei modificări fonetice etc., orice cuvânt poate căpăta o expresivitate pe care altul n-o are. Din acest punct de vedere, nu-i exagerată afirmația că întregul material lexical posedă virtual aptitudinea de a deveni expresiv cu ajutorul procedeelelor numeroase pe care ni le pune la dispoziție limba însăși.* »²

2.1. La suffixation

San-Antonio utilise un grand nombre de mots suffixés qui relèvent de l'argot et du français familier et populaire, tels : *-anche*, *-oche*, *-ouse* / *-ouze*, très productifs, qui jouissent d'un usage intensif. La suffixation l'emporte d'ailleurs sur la préfixation et ce trait est valable pour le roumain aussi, où les suffixes *-an*, *-ar*, *-os* sont favorisés pour la dérivation de termes argotiques comme : *baștan* [litt. *grosse légume*]³, *șmenar* [trad. équiv. *arnaqueur*], *plângăcios* [trad. équiv. *chialeux*].

² « ... grâce à un suffixe ou préfixe, à une intonation particulière, à une modification phonétique, etc., tout mot peut acquérir une expressivité qu'un autre mot ne possède pas. De ce point de vue, il n'est pas exagéré d'affirmer que le lexique entier pourrait, virtuellement, devenir expressif à travers les nombreux procédés que la langue elle-même met à notre disposition. » (notre traduction)

³ Nous avons donné entre les parenthèses droites soit la traduction littérale, soit la traduction équivalente.

Le traducteur roumain a gardé le même suffixe (–oche / –oș) pour déformer le mot *cardinal*. Ainsi, le *cardinoche* de San-Antonio (T2, p.22) devient *cardiloșul* (p.20) chez Banu et Anania, mot formé probablement sur le modèle de *cocoloș* [litt. *boulette*], cette combinaison de sons étant particulièrement expressive en roumain. Dans le cas de *boutanche* (T2, p.16) / *sticloanța* (p.12) [trad. équiv. *grosse bouteille*], le suffixe –clonț / –cloanță renvoie en roumain à un objet de grandes dimensions et fonctionne comme un suffixe parasite, le nom *clonț* signifiant *bec* (cf. Iorgu Iordan 1975 : 204).

Le suffixe –ouse, typique pour la dérivation argotique, dont San-Antonio se sert dans *j'ai été en virouse* (T2, p.29) / *am fost la plimbărică* (p.28) [litt. *J'ai fait une petite promenade*] et dans *une bagouse* (T2, p.20) / *ghiulametist* (p.18) [litt. *bague d'améthyste*], n'est pas gardé en roumain, où l'on a choisi un suffixe diminutif à valeur affective, –ică, pour le premier cas, et un mot-valise formé par la juxtaposition de *ghiul* [litt. *bague*] et d'*ametist* [litt. *améthyste*] dans le deuxième.

Un cas intéressant de création lexicale en roumain constitue la traduction de *beaujolpif* (T2, p.16) / *beaujulei* (p.12). Le français *beaujolpif*, qui n'est pas une création de San-Antonio, est un mot-valise formé par croisement de *beaujolais* + l'adjectif *olpif* au sens d'*excellent*, (cf. Colin 1992 : 46). Les traducteurs roumains utilisent à leur tour un mot-valise *beaujulei* (p.12) composé de *beau* [litt. *je bois*] + *j* euphonique + *ulei* [litt. *huile*] qui est phonétiquement proche du français et qui, par l'emploi du verbe *a bea* [litt. *boire*], rend le trait sémantique [+boisson] du français.

2.2. La préfixation

Même si les deux langues se servent de ce procédé dans la langue standard, il est moins employé dans l'argot. On constate que les traducteurs roumains ne l'emploient pas dans les mêmes situations que San-Antonio. Ce sont Banu et Anania qui créent le verbe préfixé *a deschiloți* [litt. *enlever les culottes*], formé à l'aide du préfixe privatif *des-* ajouté au nom *chiloți* [litt. *culottes*], transformé en verbe : *o deschiloțeam pe domnișoara* (p.14), une création lexicale ironique, qui correspond à *on calçait la fille* (T2, p.17), utilisé en argot dans le sens de *faire l'amour à qqn*. De même, Anania crée le mot *telezbanț* (p.23) du préfixe *tele-* et de l'interjection *zbanț* qui exprime un mouvement rapide, saccadé, désordonné, qui correspond à *bigophone* (T1, p.28) avec sa variante *bignou* (T1, p.36). Les créations roumaines de mots par préfixation sont réalisées là où le contexte le permet, mais parfois, les traducteurs restent en deçà. Ainsi, dans l'exemple *cet enviandé de Morticol* (T1, p.30) / *nemernicul de Morticol* (p. 19) [litt. *le salaud de Morticol*], le mot argotique préfixé *enviandé* au sens de *sodomisé* est neutralisé dans la traduction roumaine par l'emploi d'un nom péjoratif.

2.3. La composition

Elle apparaît dans des structures soudées ou non soudées, reliées par des tirets ou écrites en un seul mot. Par exemple, San-Antonio emploie l'expression *à pincebroque* (T1, p.42) / *pe picioare* (p.28) [litt. *à pied*], formé sur le nom *pinces* qui désigne en argot les jambes ou les mains + l'aphérèse de *pébroque* qui signifie *parapluie*. Le traducteur emploie une locution adverbiale et non pas une composition, *pe picioare*, locution appartenant à la langue populaire qui remplace *pe jos* [trad. équiv. *à pied*], qui, par désignation analogique, renvoie aux jambes. L'expression *à brûle-justaucorps* (T2, p. 19), combine en français les deux types de juxtapositions, soudée et non soudée, alors qu'en roumain le traducteur utilise

toujours une locution adverbiale, *pe nepusă masă* (p. 16) [litt. *à table non dressée*] qui appartient au langage courant. En général, ce procédé est richement illustré par des syntagmes entiers dont les termes sont juxtaposés dans les deux langues et reliés par des tirets : *Le prince secoue sa-coque-de-navire-vue-de-face* (T2, p.20) / *Prințul își clatină coca-de-vapor-văzută-din-față* (p.17) ; *penseur-qui-ne-pense-plus* (T2, p.26) / *gânditor-care-nu-mai-cugetă* (p.24) ; *prestation de beau-temps-probable* (T2, p.36) / *prestația pe timpul probabil-în-încălzire* (p.35) [litt. *prestation pendant le temps-probable-en-réchauffement*].

2.4. Le redoublement syllabique

La gémation des syllabes a généralement une valeur hypocoristique et ludique, largement employée par San-Antonio : *un soutien-loloche*⁴ (T2, p.27) / *un soutien* (p.26) [litt. *un soutien-gorge*] ; *un gros mimi* (T2, p.20) / *un pupic* (p.18) [litt. *un bisou*] ; *se placarder le frifri* (T2, p.13) / *să-i pună la stâlpul infamiei știți voi ce* (p.7) [litt. *mettre au pilori vous savez quoi*] ; *j'y serais devenue neuneu* (T2, p.33) / *aș fi ajuns soni* (p.33) [litt. *Je serais devenu dingue*]. Dans la traduction roumaine, on remarque une expression euphémistique pour le mot *frifri*, créée à l'aide du syntagme *știți voi ce* [litt. *vous savez quoi*] qui est opaque pour les natifs roumains, parce qu'il renvoie à un référent qui n'est pas connu, alors que *neuneu*, bien que sémantiquement péjoratif, acquiert en roumain une valeur de sympathie bienveillante dans *soni* [litt. *dingue, fêlé*].

2.5. Les emprunts

Ils se font principalement à l'anglais britannique et américain chez San-Antonio. Parfois ils sont transférés tels quels en roumain : *le mandriver* (T1, p.28) / *mandriver* (p.17), *un petit pocket à fermeture Eclair* (T2, p.36) / *un mic pocket cu fermoar* (p.36). Dans d'autres cas, ils sont explicités par le traducteur roumain : *un peu de footing* (T1, p.42) / *un pic de mers pe jos* (p. 28) [litt. *un peu de marche à pied*].

3. Traduire les allusions culturelles et les structures culturellement connotées

Fondées sur l'implicite et sur l'analogie par rapport à une chose connue, les allusions culturelles exigent la reconstitution du sens et de la portée de la figure de style, de même qu'un partage des mêmes référents culturels. Leur rôle est donc d'attirer « *l'attention du lecteur sur un savoir partagé ; elle permet de nouvelles associations d'idées ou des rapprochements (d'images, d'auteurs...) inattendues ; elle peut favoriser un trait d'humour ; elle renforce les connotations habituelles d'un groupe...* » (Gambier, 2008 :183).

La présence d'une allusion culturelle ou d'un mot culturellement connoté enferme le traducteur dans un dilemme : explicités, ils altèrent ou dénaturent le fonctionnement discursif dans le passage où ils figurent ; laissés intacts, leur sens risque d'échapper au lecteur non avisé. C'est pourquoi, les ajustements traductifs auxquels le traducteur peut recourir reposent sur sa capacité à évaluer l'état des échanges entre deux cultures dans l'espace-temps qui est le sien et sur sa capacité à rendre les allusions culturelles et à établir des ponts entre les cultures, comme le souligne Bensimon, 1998 :12 : « *Le souci de préserver le statut et la fonction de l'implicite culturel oblige ainsi le traducteur à naviguer entre deux écueils : d'un côté, un*

⁴ Au redoublement, San-Antonio a ajouté le suffixe *-oche*, qui est hypocoristique mais dans le contexte il est légèrement péjoratif.

texte obscur, voire sibyllin : de l'autre, un texte limpide, mais privé de sa spécificité, de son altérité, de son ''exotisme'', de son essentielle étrangeté ».

En examinant le corpus de notre analyse, nous avons constaté que les traducteurs oscillent entre l'explicitation d'un syntagme connoté culturellement, la création lexicale et le calembour. Ainsi, dans l'exemple *les fourchettes à fondue qui lui servent de jambes* (T1, p.15), une création de San-Antonio qui ne figure pas dans les dictionnaires d'argot consultés, on remarque qu'Anania l'a rendue par *furculița cu doi dinți care îi servește drept umblători* (p.7) [trad. équiv. *la fourchette à deux dents qui lui sert de béquilles*] qui décrit la fourchette à fondue (à deux dents) en roumain. On remarque également son effort pour récupérer la création lexicale de San-Antonio, *fourchettes à fondue*, à un autre endroit, parce qu'au mot neutre *jambes* choisi par San-Antonio, Anania propose comme équivalent *umblători* [trad. équiv. *béquilles, flûtes, trotteuses*], etc. De même, la célèbre danse française des cabarets, le French cancan, devient chez San-Antonio *gambiller le french concon* (T1, p.16), avec redoublement du mot *con*, à forte nuance péjorative, transférée en roumain *să dansez french cacac* (p.8) [litt. *que je danse le french cacac*], à l'aide d'un autre redoublement syllabique, *caca* [trad. équiv. *merde*], mot qui garde la même valeur péjorative.

La *tourte-rhubarbe (à papa)* (T2, p. 21) devient dans la traduction roumaine *o tortură rubărboasă* (p.19) [litt. *une torture rhubarbeuse*], allusion au fait que la tarte à la rhubarbe de Mme Bérurier était trop laxative pour les invités, qui ne trouvaient aucun plaisir à y goûter. Le jeu de mots que San-Antonio réalise grâce au calembour sur *rhubarbe / barbe à papa* [litt. *vată de zahăr*] se perd en roumain, où le traducteur opte pour une création lexicale – l'adjectif *rubărboasă* [litt. *rhubarbeuse*] est une dérivation du nom *rubarbă* [rhubarbe]. Mais, dans le cadre du syntagme, *rubărboasă* est une bonne traduction, digne de San-Antonio, parce qu'elle tient compte du contexte.

Les allusions culturelles sont souvent doublées de calembours, d'altérations phonétiques et de paronymes qui changent considérablement le sens des mots. Ainsi, *agnus dei* devient chez San-Antonio *anus dei* : [...] *je dois t'appeler ''Proéminence'' et te baiser l'anus-dei* (T2, p.17). Les traducteurs roumains gardent les deux structures culturellement connotées⁵, sous la même forme déformée, mais semblent gommer l'orientation vers la sphère du sexuel de la traduction, le verbe *baiser* pouvant se prêter à une double lecture : a) embrasser ; b) posséder sexuellement : [...] *trebuie să-ți spun cumva ''Proeminență'' și să-ți bat mătănii la anus dei* (p.14) [litt. *dois-je t'appeler ''Proéminence'' et faire des genuflexions à l'anus dei*].

Mais, ce qui frappe par ailleurs dans la traduction roumaine des deux romans, est l'absence des mots scatologiques ou grossiers employés couramment et pas seulement dans les jurons, pour désigner les organes génitaux. Comme si les deux traducteurs n'osaient pas adopter le style direct et désinhibé de San-Antonio. Dans d'autres cas, la solution de traduction est limitée par le fait que le roumain ne retient pas tous les sens qu'un mot français peut avoir. Par exemple, le *macchab*, forme réduite de *macchabée*, désigne le cadavre en langage argotique et populaire. En roumain le mot désigne une famille de patriotes juifs, son sens premier. C'est pourquoi les traducteurs ont dû se servir du mot *hoit* [litt. *charogne*] pour

⁵ (Votre) Éminence est la formule courante par laquelle on s'adresse à un cardinal.

transférer le sens du syntagme *branle-macchab* (T2, p.29) et ils ont réalisé une création lexicale inédite par le mot composé *târâie-hoit* (p.27) [litt. *branle-charogne*].

4. Traduire les noms propres

En général, le nom propre ne se traduit pas parce qu'il « renvoie directement à un objet extralinguistique (individu, lieu, référent culturel) spécifique et unique, c'est-à-dire que c'est un désignateur rigide, qui, en principe, ne représente pas de façon abstraite son référent... » (Ballard, 2003 : 169).

Dans le cas de San-Antonio la traduction devient presque obligatoire, car pour lui les anthroponymes renvoient à des traits de caractère et constituent l'une des sources de son humour et de son ironie parfois malicieuse.

Ainsi, les femmes de ses romans portent-elles des surnoms qui révèlent leur métier : *Mlle Marchandise* (T2, p. 17), *Marie Couchtuala* (T2, p.19) et *la Mère Passepoil* (T1, p.19). Le premier, qui fait allusion à une demoiselle qui vend ses charmes, une sorte de Mlle paquet-cadeau, a été transféré en roumain à l'aide d'une analogie avec le pénis, *Domnișoara Lumânare* (p.14) [litt. *Mlle Bougie*], donc loin du sens de l'original, mais toujours dans la sphère du sexuel. Le traducteur aurait pu choisir un terme argotique plus suggestif en roumain pour désigner l'organe sexuel masculin, comme *maraciucă* (Bobârnice, 1996:120), *salam* (id, 168) ou *ștremeleag* [trad. équiv. *bite, braguette, dard*]. Le deuxième nom, (déformation de *Marie-couche-toi-là*) a été rendu par *Maria Puntejos*⁶ (p.14) [litt. *Marie mets-toi-par-terre*] qui garde non seulement le sens du français, mais qui imite également l'orthographe phonétique du français. Quant au troisième, *Țața Lapieleagoală* (T1, p.11) [litt. *La Mère À poil*], nous considérons que la solution roumaine est tout aussi suggestive que l'original, parce que la dame en question était la tenancière d'un bordel.

La femme de Bêru, Mme Bêrurier, est appelée *La Bêrurière* (T2, p.22), en respectant ainsi les règles de la formation du féminin et donnant une teinte de français parlé au texte. En roumain on respecte le niveau de langue, de même que la valeur dépréciative, assurée par le suffixe *-easca*, *Bêuriasca* (p.19).

Les noms des saintes qui figurent également dans les romans gardent les mêmes connotations ironiques, légèrement vulgaires, car elles réfèrent à différents actes :

- a) sexuels, comme *Not'Dame de la Sellette* (T2, p.19), rendu en roumain par *Maica Domnului de la Deșelata* (p.17) [litt. *Notre Dame de l'Echinée*], un effet possible des excès sexuels, parce que les « besogneuses » se cassent les reins au travail ;
- b) défécatoires, comme *Sainte Berthe-de-la-Purgation* (T2, p.22), rendu par *Sfânta Berta a Curățeniilor* (p.20) [litt. *Sainte Berthe-des-Excréments*] et *Notre-Dame-des-Gogues* (T2, p.22) par *Maica Domnului-a-celor-patru-vânturi* (p.20) [litt. *Notre-Dame-des-quatre-vents*], qui évoque les bruits caractéristiques produits dans les toilettes (gogues).

Les anthroponymes utilisés pour les hommes ont des équivalents directs, comme *M'sieur l'Avoine* (T2, p.30), *domn' Ovăz* (p.28), personnage terne et insignifiant, terrifié par ses maladies plus ou moins imaginaires. Dans d'autres situations, le traducteur recourt à une adaptation, beaucoup plus riche sémantiquement que l'original, dans le cas du *mage*

⁶ La forme roumaine correcte est *Pun-te jos*.

Trucmuche (T2, p.35), qui devient en roumain *magul Șnapanoff* (p.35) [litt. *le mage Chenapanoff*] le mot roumain *șnapan* désignant un escroc, avec double suffixation : l'augmentatif *-an* et le suffixe slave *-of / -ov*.

La stupidité de *Zébu* (T2, p.30), qui, pour le lecteur roumain, évoque la bêtise et le ridicule, est suggérée en roumain par l'équivalent *Găuță* (p.29), où le traducteur pratique une aphérèse sur le mot *Găgăuță*, nom donné à une personne niaise. Certaines connotations échappent pourtant au traducteur, qui omet de donner un équivalent roumain comme *rahat* [litt. *merde*] au commissaire *Létron*⁷ (T1, p.19) et le laisse tel quel, *comisarul Létron* (p.11). La même omission est pratiquée pour le nom de *Madame Lamadoué*⁸ (T1, p. 36) / *Doamna Lamadoué* (p. 27) qui suggère une femme qui aime se laisser flatter, amadouer.

Le nom du chanteur américain Elvis Presley est altéré par San-Antonio en *Elvouis Pricelet* (T1, p.16), et il est rendu en roumain par *Alviță Prislea* (p.8) [litt. *nougat turc*]. Le traducteur a opté pour un syntagme qui préserve plus ou moins la forme sonore du français, mais, pour le lecteur roumain, cette combinaison est opaque et ne renvoie nullement au nom du chanteur. Malgré la valeur diminutive du suffixe *-iță*, qui d'habitude exprime l'affection, la construction a une forte valeur dépréciative, soulignée par l'ajout de *Prislea* [litt. *le Cadet*] qui minimise l'anthroponyme.

Les toponymes constituent non seulement un moyen de création lexicale, mais aussi une source de dérivation. Ainsi, Bérurier et le faux cardinal Antoine Duplessis, son ami, sont originaires de *Saint-Locdu-le-Vieux* (T2, p.22), et sont fiers d'être des *saint-locduciens* (id.). Le traducteur roumain joue le jeu et crée le toponyme *Jerpelișii Vechi* (p.20) [litt. *Les Anciens Loqueteux*] où chacun est un important *jerpelitean* (id.) [litt. *râpé*], mais perd le sens de « *pauv'type* » du mot *locducien*.

5. Traduire les jeux de mots

Les jeux de mots et les calembours sont difficiles à transférer. D'habitude, les traducteurs sont obligés de les changer ou de les neutraliser, faute d'un correspondant en roumain. Mais, dans nos deux traductions certains sont réussis, favorisés par des assonances proches dans les deux langues : le calembour *Le prélat se prélasse* (T2, p.25) donne lieu à un calembour tout aussi réussi en roumain *Prelatul se prelățește* (p.23) [trad. équiv. *Le prélat s'épanouit*]. De même, *violé / violet* (T1, 20) donne en roumain *violată / violetă* (p.12), ayant le même sens qu'en français. Dans la structure où le personnage fait un usage fautif du mot *partisan* : *Elle est farouchement partisane (bien qu'elle emploie partisane)* (T2, p.21), le traducteur joue sur les noms *partizană / pactizantă* : *E o înverșunată partizană (deși ea spune pactizantă)* (p.19) [litt. *Elle est une acharnée partisane (même si elle dit pactisante)*].

On constate également que le traducteur, sur le modèle du médicament roumain *Panadol* crée un nom moqueur, *Prohodol*, construit sur *prohod* [litt. *oraison funèbre*], pour restituer le syntagme de San-Antonio, *le traitement Olida*⁹ (T2, p.30) / *tratament cu Prohodol* (p.29), qui n'a pourtant rien à voir avec Olida.

Une transformation qui joue sur l'euphonie apparaît dans le proverbe *Tant va la cruche qui va à l'eau qu'à la fin elle se casse* qui devient chez San-Antonio *Tant va le*

⁷ Matière fécale.

⁸ Flatté par les belles paroles, (arg.) séduit.

⁹ Nom d'un producteur de jambon et de pâtés en France.

cachalot qu'à la fin il se casse (T2, p.30). En roumain le traducteur a choisi de faire allusion à l'alcool ou à l'eau-de-vie *Ulciorul nu merge de multe ori la apă (tare)* (p.29) [litt. *La cruche qui ne va pas trop souvent à l'eau (forte)*].

Dans d'autres situations, les pertes sont notables, parce que le roumain ne se prête pas aux mêmes allitérations et homophonies : *C'était du délirium très mince* (T2, p.27) / *Era un delirium foarte firav* (p.25), le syntagme étant traduit littéralement. *L'ex-condisciple (beaucoup plus con que disciple)* (T2, p.20) entraîne une modification en roumain, où le mot *con* est rendu par *coadă* [litt. *queue*], qui perd le jeu de mots, mais garde pourtant la valeur péjorative : *Ex-codiscipolul (cu mai mult coadă decât discipol)* (p.17) [litt. *l'ex-queuedisciple avec beaucoup plus de queue que de disciple*].

Tout l'humour du syntagme *échanges cul-turaux* (T1, p.24) se dilue dans la version roumaine que le contexte ne réussit pas à désambiguïser et à faire comprendre : *schimburi de substanțe, energie și informație* (p.15) [litt. *Des échanges de substances, énergie et information*].

Les pertes sont pourtant significatives, le roumain ne disposant pas de paires paronymiques qui pourraient donner l'occasion de jeux de mots savoureux comme en français : *satin violé / violet* (T1, p.19) ; *La sainte-paire et le saint-père* (T2, p.19) devient en roumain *Sfântul Părinte* (p.16) [le Saint-Père] ; *Ils sont tous l'affût du raffût* (T2, p.12) donne *Stau toți la pândă* [litt. *Tous sont à l'affût*] ; *Je suis cardinal de curie. J'ai idée que l'écurie du Pape...* (T2, p.21) rendu par *Sunt cardinal de curie. După cum văd grajdul Papei...* (p.18) [litt. *Je suis cardinal de curie. À ce que je vois l'écurie du Pape...*] ; *ça ferait un épi démis de dingues* (T2, p.26) où *épi* et *démis* en deux mots se comprend oralement comme *épidémie*, devient en roumain *adunătură* [litt. *ramassis*], mot à forte connotation péjorative : *Asta înseamnă o adevărată adunătură de glumeți* (p.24) [litt. *Ça signifie un ramassis de fous*].

Parfois, la traduction roumaine essaie de récupérer, sans succès, le jeu de mots, comme dans l'exemple : *Ignorant le Père-Siffleur persifleur* (T2, p.27) / *Ignorând intervenția bătașului de joc* (p.25) [litt. *railleur de jeu*]. En roumain, la locution verbale *a-și bate joc* [litt. *railler*] n'engendre pas de locution nominale *bătaș de joc*, le nom *bătaș* ayant le sens de *bagarreur, personne violente*. Le calembour *couleur dégueulis de noce* (T1, p.19) donne en roumain *culoare scârboase* (p.11) [litt. *une couleur dégueuleuse*], un mot-valise formé de *scârbă* et *boașe* [litt. *une couleur nausée et couilles*], qui joue sur une euphonie.

Le traducteur roumain crée dans certains cas des syntagmes tout aussi suggestifs pour les mots argotiques « classiques » tels : *cloporte des ministères* (T1, p.28) / *șobolan de ministere* (p.18) [litt. *rat des ministères*] ou *maison poulman* (T1, p.28) (cf. Colin 1992 : 381), basé sur l'homophonie avec (les wagons) Pullman, ce qui engendre une antiphrase, pour désigner la police ; l'équivalent roumain *Casa Inimilor Sfârâmate* (p.18) [litt. *La Maison des Cœurs Brisés*] joue, ironiquement, sur une allusion aux os (pas aux cœurs !) que les fliques brisaient pour faire avouer des méfaits commis ou non. Souvent, la traduction des jeux de mots est facilitée par les emprunts au français, très importants en roumain dès le XIXe siècle, comme dans l'exemple *Seigneur prothésez-nous* (T1, p.37) / *protezează-ne Doamne* (p.24) [litt. *prothèse-nous, Seigneur*].

6. Conclusions

Dans notre analyse des corpus choisis nous avons essayé de mettre en exergue le fait que la traduction est une méta-communication qui, même si elle implique l'entrechoc des cultures et des codes de communication différents, aboutit à un dialogue interculturel et à une harmonisation grâce aux compétences du traducteur. La langue-cible en sort parfois enrichie et acquiert un nouveau potentiel expressif. Le mérite de San-Antonio est non seulement d'avoir inventé un lexique nouveau, mais d'investir le vocabulaire français déjà existant de nouveaux sens, ce qui offre à ses traducteurs l'opportunité d'exprimer leur propre génie linguistique et de mesurer leurs forces avec ce maître incontestable de la littérature argotique française moderne.

Cette entreprise est d'autant plus difficile que l'argot français met en jeu une série de procédés (changement de forme, changement de sens, emprunt, sources techniques) entre lesquels il n'y a pas de cloison étanche, deux ou même plusieurs procédés pouvant coexister à l'intérieur d'une même création. Ce phénomène a été analysé par Iorgu Iordan qui considère que les créations lexicales *stricto sensu* sont peu nombreuses et que les argotiers modifient le sens des mots de la langue commune. Les procédés qui opèrent sur la forme des mots se retrouvent d'ailleurs dans l'argot : modifications phonétiques plus ou moins régulières, abréviations, créations lexicales. Cette affirmation reste vraie dans la mesure où il s'agit de l'argot commun, qui se périme vite justement parce qu'il est destiné à être décodé par un certain milieu social. Dans le cas de San-Antonio les créations lexicales proprement dites sont des créations volontaires, intentionnelles, à des fins ludiques.

L'impression générale est que les traducteurs roumains des deux romans analysés ont assez bien réussi à emboîter le pas au talent créateur de San-Antonio, malgré quelques pertes stylistiques et culturelles dues notamment aux particularités phonétiques, lexicales et culturelles des deux langues en contact. La traduction répond aux attentes du lecteur roumain habitué au style de San-Antonio, mais désireux de voir comment le roumain pourrait s'y adapter. Pour ceux qui découvrent San-Antonio uniquement par les traductions, la surprise sera d'autant plus grande que ce type d'écriture n'est pas courant dans la littérature roumaine, même si l'argot est une « *émanation indiscutable de la création poétique* » (George Astaloş 1996 : 123).

Bibliographie

- Astaloş, George, 1996, *Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*, Bucureşti : Editura Fundaţiei Culturale Române.
- Ballard, Michel, 2003, *Versus : La version réfléchie*, vol.1, Paris : Ohrys.
- Bensimon, Paul, 1998, « Présentation », in *Palimpsestes 11. Traduire la culture*, Paris : Presses de la Nouvelle Sorbonne, pp.9-14.
- Bobârniche Croitoru, Nina, 1996, *Dicţionar de argou al limbii române*, Slobozia : Editura Arnina.
- Colin, Jean-Paul et al., 1992, *Dictionnaire de l'argot*, Paris : Larousse.
- Delerm, Philippe, 2006, « Avant propos » de la collection *Le goût des mots. Un bouquin n'est pas un livre* de Rémi Bertrand, Paris : Editions Points.
- Duneton, Claude, 2006, *Petit dictionnaire du français familier*, Paris : Editions du Seuil.

Gambier, Yves, 2008, « Traduire l'autre : Une sub-version », in *Ela* 150/2008, *Identités affichées, identités révélées*, Paris : Klincksieck / Didier Erudition, pp.177-194.

Iordan, Iorgu, 1975, *Stilistica Limbii române*, București : Editura științifică.

Lagorgette, Dominique, 2005 -2006, « Se-laisser-traiter-de-pas-Victor-Hugo : les insultes de San- Antonio », *Le Monde de San Antonio*, n° 35, pp. 22-28 et n° 36, pp. 21-28.

Volceanov, Anca, Volceanov, George, 1998, *Dicționar de argou și expresii familiare ale limbii române*, București : Livpress.

Corpus

San-Antonio

1973, *J'ai essayé : on peut !*, in *Œuvres complètes de San-Antonio*, Paris : Editions Fleuve noir ; traduction en roumain de Matilda Banu et George Anania, București : Editura Forum SRL, 1992.

1978, *Si ma tante en avait*, Paris : Editions Fleuve noir ; traduction en roumain de George Anania, București : Editura Forum SRL, 1996.

LEXICAL AMBIGUITY REVISITED: ON HOMONYMY AND POLYSEMY

Alina PREDA, Assistant Professor, PhD, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: The aim of this paper is to assess the two descriptively controversial cases of lexical ambiguity known as polysemy and homonymy in an attempt to illustrate a practical solution to the lexicographic treatment of these phenomena based on Pierre Frath's referential approach and on Ingrid Lossius Falkum's pragmatic approach. Both accounts rest on the mind-world relations that characterise the representation of polysemy and ultimately point to a combination between conceptual atomism and pragmatic-focused analysis as the framework most likely to solve the paradox of polysemy.

Keywords: polysemy, homonymy, reference, pragmatics, conceptual atomism

Lexical ambiguity is considered the most common form that this phenomenon characteristic of natural languages tends to take, due to the numerous occurrences of polysemous words and to the various cases of homonymy featuring in many of the world's languages. However, it is also the most controversial, both theoretically and practically, since speakers of a language cope with polysemy with little, if any, effort, whereas scholars find it difficult to define and account for this linguistic phenomenon, which has caused some linguists to talk about a "polysemy paradox" (Ravin and Leacock, as well as Taylor). This paradoxical situation results from the problems linguists have encountered in their attempts to clearly distinguish between **polysemy** and **homonymy** proper, on the one hand, and to offer a transparent but clear-cut description of lexical ambiguity on the other.

The word "polysemous" is far from being polysemous: it has been given only one definition, namely "having multiple meanings or interpretations", as opposed to having only one meaning or interpretation and, thus, being "monosemous" – e.g. the word *walk* is **polysemous**, as proven by the following examples:

Jane preferred to **walk** alone. (to go on foot)
 Do you **walk** the dog twice a day? (to escort on foot)
 This armchair is too heavy for them to lift; they'll probably choose to **walk** it into the living room (to move a large object by rocking it).
 He who dies a violent death in this church is sure to **walk** the tower. (to move about a place, haunting it as a ghost).
 The workers threatened to **walk**. (to move about instead of working at the workplace because one is on strike).
Walk with God! (to walk the paths of life by acting in a moral way)

The first known use of the word **polysemous** dates back to 1884, but the notion was made popular by Michel Bréal in 1897. Merriam-Webster Dictionary traces the origin of the term, to the Late Latin *polysemus*, from the Greek *polysēmos* (-poly- many + -sēma- sign). Thus, *polysemy* is a characteristic displayed by some words and phrases that may enjoy multiple yet somehow related interpretations.

The word “homonymous”, first recorded in 1621, came via the Latin *homonymus*, from the Greek *homōnymos*, meaning “of the same name”, -*homo*- same + -*ōnymos*- named). In its strictest sense, a **homonym** is a word that not only sounds the same, but is also spelled the same as another word which has a different meaning: **fluke** – a parasitic flatworm of the class Trematoda, **fluke** – part of a whale’s tail or the barbed head of an arrow or a harpoon or an anchor, and **fluke** – a chance occurrence, a fortunate accident, a stroke of good luck (*The Free Dictionary*). There is, however, a looser sense of this term: “a word that sounds *or* is spelled the same as another word but has a different meaning, technically called a homophone (same sound: e.g. die and dye) or a homograph (same spelling: e.g. the metal lead and the present tense of the verb lead)” (*Wiktionary*). Thus, **homonymy** is a feature displayed by a word that sounds the same *and/or* is spelled the same as another word, but has a different, unrelated meaning. This linguistic relation may either be complete (**full homonymy**) or partial (homophony or homography).

According to the above-mentioned definitions, if a word displays multiple rather **similar** meanings as part of a large semantic field, it is a case of **polysemy**:

get can mean - *procure* (I’ll *get* the money.)

-*fetch* (I’ll *get* the kids.)

-*become* (He’ll *get* angry.)

- *understand* (I *get* it.)

fleet can mean - *all the ships of a country’s navy*

(The Spanish **fleet** appeared from behind the dark clouds.)

- *a number of ships, aircraft or road vehicles managed as a unit*

(My uncle’s transport company has a large **fleet** of service vehicles.)

Conversely, if two or more **distinct** concepts share the same name, it is a case of **homonymy**: *To sow the seeds of revolt is all that he wanted.* (the verb – to plant) versus *Have you found the sow?* (the noun – female pig).

Not all cases are clear-cut, however, since relatedness is clearly a rather vague notion and, as such, does not constitute an infallible test for polysemy. Leech (227) shows that this concept is two-fold: two or more meanings are historically related if they originated from the same source, but they may also be psychologically related if speakers of a language intuitively feel that there is a link between those meanings. Moreover, historical relatedness does not imply psychological relatedness, and vice-versa¹²⁸⁴. Fillmore and Atkins’s definition of polysemy (100) is three-fold: 1. the various senses of a polysemous word have a central origin; 2. the links between these senses form a network, and 3. understanding the ‘inner’ one contributes to the understanding of the ‘outer’ one. Since etymology may help, but is not a definitive test, lexicographers also rely on native speakers’ intuition and judgement when

¹²⁸⁴ Leech (1990: 228) quotes Stephen Ullmann’s example: “ear” = “organ of hearing” Old English *ēare*, from Proto-Germanic **auzon* (cf. Old Norse *eyra*, Danish *øre*, Old Frisian *are*, Old Saxon *ore*, Middle Dutch *ore*, Dutch *oor*, Old High German *ora*, German *Ohr*, Gothic *auso*), from PIE **ous-* with a sense of “perception” (cf. Greek *aus*, Latin *auris*, Lithuanian *ausis*, Old Church Slavonic *ucho*, Old Irish *au* “ear,” Avestan *usi* “the two ears”) versus “ear” = “grain part of corn” from Old English *ēar*, (West Saxon), *æher* (Northumbrian) “spike, ear of grain,” from Proto-Germanic **akhaz* (genitive **akhizaz*; cf. Dutch *aar*, Old High German *ehir*, German *Ähre*, Old Norse *ax*, Gothic *ahs* “ear of corn”), from PIE root **ak-* “sharp, pointed” (cf. Latin *acus* “husk of corn,” Greek *akoste* “barley;” see *acrid*). See the Online Etymology Dictionary available at: <http://www.etymonline.com/index.php?term=ear> Although historically they are homonyms, present-day speakers view them as polysemous words.

deciding whether to assign different entries or only one to words whose status is ambiguous. The solution that Leech (228) advances to the polysemy - homonymy problem depends on acknowledging the psychological reality of lexical rules: if people identify a metaphorical connection between meanings, “what from a historical point of view is a homonymy, resulting from an accidental convergence of forms, becomes reinterpreted in the context of present-day English as a case of polysemy”. The classification of words as polysemous rather than homonymous based on the intuition criterion is bound to be subjective. We might be dealing with **polysemy**, even though the various meanings are relatively far apart, or with **homonymy**, despite the overlap between different meanings. As a result, some speakers may treat the respective item as one word, whilst others might think that there are two or more different words. Thus, even though the different meanings of **polysemous words** should be treated under a single dictionary lemma, whereas **homonyms** should feature as separate lemmata, this is not always the case: in some dictionaries even polysemes are listed as different entries, whereas in others homonyms feature together, under a single entry. This situation is, explains Frath (50-51), in dire need of “an exhaustive semiotic and cultural analysis” – basically, the confusion springs from our tendency to view language and reality as isomorphic, which is, obviously, “a fallacy”:

Mankind has kept trying, at least since Aristotle, to organise and comprehend the real world, essentially by matching it with language. Language is a repository of knowledge gained by naming and relating objects. [...] When words refer to separate objects, we quite naturally believe that the objects *and* the words *must* share some features. Yet it fails with homonyms, because of some real world discrepancies or because we have forgotten why our forebears named these objects so. And we wonder: why are these two very different things referred to by the same word? We name the mystery homonymy, and add it to the repository. Homonymy is disappointed polysemy; we resort to it reluctantly.

To the human mind, even historically unrelated items can appear to be somewhat related. A connection can be found, with a stretch of imagination, by invoking some subsuming cognitive elements likely to construe an “undeniable” link between two or more meanings. Thus coerced into resemblance, historical homonyms are turned into polysemous words, due to our overwhelming preference for polysemy and distaste for homonymy.

The boundaries between polysemy and homonymy seem to be characterised by flux, rather than fix, as a result of semantic shift, referential dispersion, semantic closeness, human subjectivity and, first and foremost, a lack of firm ground-rules on the basis of which the distinction between the two is to be drawn.

As Frath (44) shows, the lexicographic treatment of polysemy and homonymy is bound to be problematic, since a dictionary is not meant to explain language, but rather to provide “a snapshot of usage at one particular moment”. The semantic treatment of polysemy, however, should not normally be hindered to the same extent, as it may offer an accurate and detailed description of language from a theoretical point of view. Two different approaches have been identified: one that operates with literal versus figurative meanings, with metonymical versus metaphorical connections, and another that operates with core versus specific meanings triggered by context or by generative rules. Frath (47-48) argues that the

former, known as **the linear theory**, fails to work because, on the one hand, there is no clear-cut method of identifying which the literal meaning is and, on the other hand, “the link between literal and derived meanings cannot always be specified with certainty, even when it is established.” The latter, known as **the subsuming theory**, also fails on two counts: firstly, it is unable to explain exactly how speakers use the context to carry out the selection process and, secondly, it can neither “define the original (literal or subsuming) semantic entity”, nor “explain the links between the original and (derived or subsumed)” meanings of a word.

Showing that “polysemy is not a single homogeneous phenomenon”, Frath (55-56) attempts to explain it in terms of reference. Thus, if a word can be used to refer to various aspects of the same object, the case is that of *referential polysemy*; if a word is employed to refer to a number of similar objects, the case is that of **lexical polysemy**; and, finally, if words identical in some respect are used to refer to unconnected objects, the case is that of **homonymy**:

Polysemy and homonymy are the names of ingrained discrepancies in our referring activity: polysemy is *referential* when *one object is linked to several usages of a word*; polysemy is **lexical** when **several resembling objects are linked to several usages of a word**; the phenomenon is called **homonymy** when **several non resembling objects are linked to several usages of a word**.

One of the most frequently quoted and discussed cases is that of the word “bank”. There are several reasons for its popularity. Firstly, one’s intuition might dictate that the same combination of letters/sounds cannot possibly be treated *both as one word* with several related meanings *and as two different words* with unrelated meanings (web York handout). Nevertheless, if one employs the criterion of psychological relatedness with words like “bank”, one needs to distinguish between the apparently different meanings – *financial institution* versus *slope adjoining a river* versus *row of similar things* – whilst acknowledging that for each of these homonyms there are also polysemous uses, as the following entries featured in *Collins English Dictionary* clearly show:

bank¹

n

1. (Economics, Accounting & Finance / Banking & Finance) an institution offering certain financial services, such as the safekeeping of money, conversion of domestic into and from foreign currencies, lending of money at interest, and acceptance of bills of exchange
2. (Economics, Accounting & Finance / Banking & Finance) the building used by such an institution
3. a small container used at home for keeping money
4. (Group Games / Gambling, except Cards) the funds held by a gaming house or a banker or dealer in some gambling games
5. (Group Games / Card Games) (in various games)
 - a. the stock, as of money, pieces, tokens, etc., on which players may draw
 - b. the player holding this stock
6. any supply, store, or reserve, for future use *a data bank a blood bank*

bank²*n*

1. a long raised mass, esp. of earth; mound; ridge
2. (Earth Sciences / Physical Geography) a slope, as of a hill
3. (Earth Sciences / Physical Geography) the sloping side of any hollow in the ground, esp. when bordering a river *the left bank of a river is on a spectator's left looking downstream*
4. (Earth Sciences / Physical Geography)
 - a. an elevated section, rising to near the surface, of the bed of a sea, lake, or river
 - b. (in combination) *sandbank, mudbank*
5. (Mining & Quarrying)
 - a. the area around the mouth of the shaft of a mine
 - b. the face of a body of ore
6. (Engineering / Aeronautics) the lateral inclination of an aircraft about its longitudinal axis during a turn
7. (Engineering / Civil Engineering)
Also called banking, camber, cant, superelevation: a bend on a road or on a railway, athletics, cycling, or other track having the outside built higher than the inside in order to reduce the effects of centrifugal force on vehicles, runners, etc., rounding it at speed and in some cases to facilitate drainage
8. (Group Games / Billiards & Snooker) the cushion of a billiard table

bank³*n*

1. an arrangement of objects, esp. similar objects, in a row or in tiers *a bank of dials*
2. (Transport / Nautical Terms)
 - a. a tier of oars in a galley
 - b. a bench for the rowers in a galley
3. (Communication Arts / Printing, Lithography & Bookbinding) a grade of lightweight writing and printing paper used for airmail letters, etc
4. (Electronics & Computer Science / Telecommunications) *Telephony* (in automatic switching) an assembly of fixed electrical contacts forming a rigid unit in a selector or similar device

Secondly, according to the *Online Etymology Dictionary*, the first two entries are, indeed, to be viewed as homonyms:

“financial institution”, late 15c., from either Old Italian *banca* or Middle French *banque* (itself from the Italian word), both meaning “table” (the notion is of the moneylender’s exchange table), from a Germanic source (cf. Old High German *bank* “bench”).

“earthen incline, edge of a river”, c.1200, probably in Old English but not attested in surviving documents, from a Scandinavian source such as Old Norse *banki*, Old Danish *banke* “sandbank”, from Proto-Germanic *bangkon* “slope”, cognate with *bankiz* “shelf”.

Nevertheless, more recent *etymological information* about the lexical item in question actually suggests that the two should feature under one lexical entry, since, as Frath (50-51) explains, *Bank-mound*, *bank-financial institution* and *river bank* actually have a common origin, the Gothic word *benc*, which originally referred to a small mound. Then it was also used metaphorically for *river bank*, and also as a metaphor for a low table, especially those where bankers used to exchange money, which gave Italian *banca*, French *banque*, and English *bank*.

Lyons (28) also points out that the two senses of the word *bank* **did coincide**, at one point in the evolution of the Italian language, as bankers used to sit on the riverbanks when conducting business. Thus, going to the financial institution was tantamount to going to the margin of the river, hence to the *bank*. Consequently, historical linguistics research revealed an actual link between the two modern senses of *bank*. Yet most people are not aware of this link and fail to see the connection, viewing the two as homonyms. Still, it seems that not all the meanings of **bank** are related (the meanings in 1, 2, 3, 4, 5 and, respectively, 7, 8, 9 are two somewhat distinct groups of examples linked to one another, whilst 6 could be seen as remotely linked to either of the groups, but, as mentioned above, the connection between the meanings of the words used in the two separate groups is, nowadays, rather blurry):

1. They demolished the **bank** yesterday. (noun – building)
2. Let’s go to the **bank** to get a loan. (noun – financial institution)
3. This morning the **bank** called about our mortgage. (noun – personnel)
4. Now you are the **bank**. (noun – when playing Monopoly)
5. Let’s go to the **bank** to donate some blood. (noun – storage facility)
6. The typical operator used to sit in front of a **bank** of switches. (noun – row of similar things)
7. Let’s go to the **bank** to watch the fishermen. (noun – sloping land beside a body of water)
8. I had just finished piling up the snow, when he ruined it all by reversing into the **bank**. (noun – large pile of snow, sand, earth, etc.)
9. The divers hid behind a **bank** of about two feet high, hoping to get away from the shark. (noun – a ridge, an undersea elevation) (web afv.gr homonymy and polysemy)

To reanalyse the word **bank** by applying Frath’s typology, we may state that 1, 2, 3, illustrate referential polysemy (**bank** being one object that encompasses not only the *building* but also its role as a *financial institution*, as well as the accompanying *personnel*), whilst [1, 2, 3], 4 and 5 are examples of lexical polysemy (the various objects referred to obviously display some resemblance, being connected by the concept of safely storing important items), and so are 7, 8 and 9 (similar in that they are all mound-like elevations either on land or under water). The examples can also be grouped as follows [1, 2, 3, 4, 5], 6, [7, 8, 9] to show

homonymy (the different usages of the word refer to distinct objects: *some kind of storage facility*, row of similar items and *pile of snow, sand or earth*).

Frath's account of polysemy and homonymy (54-55) is based on two premises: that "words have us surmise that the objects they refer to are somehow related" and that "the subsuming entity is *deduced from* usage, it is *not cause of* usage" (emphasis mine). The former premise implies that if various objects are referred to by employing different words the speakers do not surmise the existence of an obvious relation between those objects. The latter implies that words are not receptacles in which conceptual sub-entities are lying in wait only to later be actualised, rather words can be used to refer to one or more objects. If one word is used to make reference to clearly related objects this is to be viewed as a case of referential polysemy. When one word refers to objects that we perceive as related, though their senses may not be directly linked, the polysemy is lexical. In those cases where no connection is identified by the speakers between the two or more referents, yet they are conveyed by one and the same word, the phenomenon is labelled homonymy, whether the objects happen to share a signifier by mere accident, or the link existed once but is now lost due to the fact that the object that had provided the link no longer exists, or owing to the fact that the connection itself was forgotten and, hence, lost.

Falkum's pragmatic approach points to a combination between the atomist account of lexical semantics and a pragmatic-focused analysis as the framework most likely to solve the paradox of polysemy. In order to bypass the fallacies characterising the existing compositional theories of word meaning, Falkum (3) shows how a conceptual atomist approach combined with the treatment of polysemy as a basically communicative occurrence yields an approach able to offer a descriptively valid account of this phenomenon. Working within the context of Sperber and Wilson's relevance theory, Falkum (265) explains that, since speakers possess "an independently motivated pragmatic interpretation system, automatically activated by verbal utterances, which is capable of rapidly generating new senses in contexts", a cognitive linguistic approach is better suited than a purely semantic one when it comes to the interpretation of polysemous words. Thus, when the senses of a word are conventionalised, and there exist more semantic encodings, they should be rendered as separate lexical entries, being homonyms, whilst in the other cases, where there exists a single encoded meaning that, in distinct contexts, can be interpreted slightly differently, the interpretations being derived or constructed through pragmatic adjustment during the on-line processing of the encoded meaning, the various senses should feature under one and the same lexical entry. The representation of the word **bank**'s senses will, if Falkum's theory is applied, look the same as the one devised according to Frath's approach: namely three separate entries for the homonyms meaning *some kind of storage facility*, row of similar items and *pile of snow, sand or earth*, and for the first and last entry there will feature, as polysemes, 1, 2, 3, 4, 5 and, respectively 7, 8 and 9.

The two theories outlined above yield similar typologies that, on the one hand, might effectively be employed by lexicographers when drawing the distinction between polysemous lexical items and homonyms, and, on the other hand, can offer a more accurate description of how polysemous words and, respectively, homonyms may be represented in the mental lexicon. Both approaches have thus succeeded in steering clear of the problematic issues traditionally associated with compositional theories of word meaning by treating polysemy

cases as aspects of language meaning in use. Falkum views word meanings as unstructured atomic concepts and emphasises the essential contribution of pragmatics in the derivation of word senses, whilst Frath pertinently differentiates between referential and lexical polysemy, a crucial distinction that felicitously completes Falkum's account. In conclusion, since both Frath's reference-centred approach and Falkum's pragmatic-focused theory of polysemy rest on the mind-world relations that characterise the representation of polysemy, a combination of these two accounts could well provide an apposite framework for the interpretation of this controversial linguistic phenomenon.

Bibliography

Falkum, Lossius Ingrid *The Semantics and Pragmatics of Polysemy: A Relevance-Theoretic Account*. PhD thesis submitted at University College London, 2011. <
<http://discovery.ucl.ac.uk/1139079/1/1139079.pdf> >

Fillmore, Charles J. and Beryl T. S. Atkins. "Describing polysemy: The case of 'crawl'". Ed. Claudia Leacock. *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 2000. 91–110.

Frath, Pierre. "Polysemy, Homonymy and Reference". Proceedings of the JASGIL Seminar, Strasbourg 5-6 May 2000. Ed. Albert Hamm. Strasbourg: RANAM (Recherches Anglaises et Nord-Américaines), n° 34, 2001. 43-56.

Leech, Geoffrey. *Semantics. The Study of Meaning*. London: Penguin Books Limited, 1990.

Lyons, John. *Linguistic Semantics: An Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.

Ravin, Yael, and Claudia Leacock. "Polysemy: An overview". Eds. Yael Ravin and Claudia Leacock. *Polysemy: Theoretical and Computational Approaches*. Oxford: Oxford University Press, 2000. 1-29.

Sperber, Dan, and Deirdre Wilson. *Relevance: Communication and Cognition*. Oxford: Blackwell, 1986/1995.

Taylor, John R. "Polysemy's paradoxes". *Language Sciences* 25 (6), 2003: 637-655.

Collins English Dictionary – Complete and Unabridged © HarperCollins Publishers 2003 [1991]

The Online Etymology Dictionary. Available at:

<http://www.etymonline.com/index.php?term=ear> October, 2013.

<http://www.thefreedictionary.com/fluke> October, 2013.

<http://www.merriam-webster.com/dictionary/polysemous> October, 2013.

<http://en.wiktionary.org/wiki/homonym> October, 2013.

<http://www-users.york.ac.uk/~ez506/downloads/L140%20Handout%20-%20homonyms.pdf> October, 2013.

http://www.afv.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=16:polysemy-a-homonymy&catid=121:miscellaneous&Itemid=352 October, 2013.

**SHADES OF BLACK AND WHITE.
ALTERITY, IDENTITY, MULTICULTURALITY IN CONTEMPORARY MEDIA
AND LITERATURE**

Júlia VALLASEK, Assistant Professor, PhD, “Babeş-Bolyai” University of Cluj-Napoca

Abstract: Zadie Smith, a prominent figure of contemporary British literature in her 2013 novel, NV offers a metaphorical mapping of 21 century London. Through the life of the protagonists coming from different social, ethnical, racial backgrounds she describes Willesden, a district of a multicultural city.

In my essay I will present the different ways alterity and identity (cultural, racial etc.) are constructed and deconstructed using the earlier novels of the author, White Teeth and On beauty as well. In the multicultural context of metropolitan London one's identity is permanently changing, the conflict with the Other and the need for cooperation leads to a heterogenous identity in which the neighbourhood, the place one is living, and the Joycean use of language becomes a force of identity forming.

Keywords: alterity, identity, multicultural, urban

1. White Teeth

“She’s young, black, British – and the first publishing sensation of the millennium.” The Guardian presented the twenty-four year old Zadie Smith, freshly graduated from Cambridge, with this title on January 16, 2000. The journalistic title is a genuinely good summary of the reality, as the then-forthcoming debut novel *White Teeth* (published in 2000) was indeed one of the great sensations of the new millennium’s British literature.

The career start of Zadie Smith is every young writer’s dream: her first (practically unwritten) novel was bought at auction by the Hamish Hamilton publishing house in 1997, based on a narrow 80 page fragment, allegedly for a quite high price. The novel, ample as it is, to some extent reminiscent of Salman Rushdie regarding its atmosphere, capturing at the same time the present-day multicultural, multiracial and linguistically diverse London, lived up to the expectations. The story of the nearly fifty-year-long friendship of Archie, the working man from London, and Samad Iqbal, the Muslim of Bengali origins, deals with the formation of inevitably given and consciously chosen identities.

The leitmotif of “white teeth” represents a cohesive force in the story: irrespectively of the characters’ skin colour, religion, country of origin and the values they embrace, their teeth have the same white shine. They keep drawing attention to the fact that the human emotions (love, friendship, anger, jealousy, etc.) that move certain characters are much more powerful than their (racial, religious, etc.) attributes. To the fact that one cannot get to know a person based on his/her belonging to a certain group, moreover, unreflectively adopting the stereotypes specific to a particular group expressly leads astray. If we did so, we would end up in a situation similar to that of the worthy Samad Iqbal who – disillusioned with western society – sends Magid, the smarter and more gifted one of his ten year old twin sons back to Bangladesh so that he would grow up among relatives passing over the spirit of Islamic

teachings, while Millat, the restless eternal troublemaker stays in London. A decade later, when done with the juvenile unquietness, packs and chasing girls, Millat participates in a demonstration against Salman Rushdie's *The Satanic Verses* as a member of a conservative Islamic fundamentalist organization, while Magid, to his father's despair, returns to London as an atheist biologist, and he is "more English than the English".

White Teeth is the novel of assimilation and identities in formation, written with slightly comical and ironic overtones. While the parents' generation thinks that their different nature manifested in contrast to the dominant white culture is an inevitable attribute, their children fight it at first. "What was wrong with all these children, what had gone wrong with these first descendents of the great ocean-crossing experiment?" – asks the novel. (Smith, 2000, 218.) The half Jamaican, half British girl dreams of having a white body and smooth straight hair, while the son of Bengali parents rejects his parents' religion. However, by the end of the novel, the members of the second generation realize that neither the unreflective acceptance of traditions, nor the assimilation to the white culture would lead to success, thus they themselves must decide on which aspects of the different (inherited, receptive, desired, etc.) cultures they embrace. At the same time, there is a greater distance between the deliberately formed, "customized" identities, than between the traditional identities that are inherited and considered to be unquestionable. Archie and Samad manage to stay friends for a lifetime even though the rapprochements of their families, value systems and cultures often fail. Among the members of the new generation there is an insuperable, consciously chosen distance connected to their innermost values.

2. New British literature

White Teeth naturally fit into the range that in the 50s and 60s was still called „black British" literature, not differentiating between British Caribbean, British Asian, or British African authors and subjects. Salman Rushdie and V. S. Naipaul were primarily the reason why the culture of immigrants received more and more attention and appreciation through the works and personalities of immigrant authors from different South Asian countries. Among the authors and works that fall into this category Hanif Kureishi's *The Buddha of the Suburbia* (1990) or *My beautiful Launderette* (1985), Monica Ali's *Brick Lane* (2003) and Nadeem Aslam's *Maps for Lost Lovers* (2004) can be mentioned, of course, without striving for completeness. It should be added that, besides redefining the concept of Britishness, these works focus on several aspects of alterity: homosexuality in Kureishi's works, the role of women in Monica Ali's works or the working class in Aslam's works emphatically appear as such aspects.

The term "black Britishness" is inherently complicated, as Jim Pines states that such an unified sense of cultural identity can only be achieved when the „black" element in the equation has been secured. (Pines, 2001, 61.)

"Britishness" itself is a term with constantly changing content undergoing carious changes through the decades of the 20th century. After the experience of two Word Wars that a „New World Order" shall come, in which all the world would follow America and the West into the „end of History" characterized by hegemony of liberalism and market capitalism (Fukuyama 1993), at the beginnings of the 21st century became ethnocentric fantasies.

According to David Morley and Kevin Robins „as western culture comes to be recognized as but one particular form of modernity, rather than some universal template for humankind, and as Britain attempts to adapt to its sense of displacement from the centre of the world stage – and at the same time, tries to come to terms with its own ethnic and cultural complexity – a whole new scenario begins to emerge.” (Morley, Robins, 2001, 3.)

This new scenario manifests itself in the construction of cultural memories, as much of the western multicultural diversity goes back to previous colonial sway, causing an “asymmetrical relation to an apparently shared history” (Sharratt, 2001, 314), as each ex.colony’s relation to the global history was connected to the metropolitan power but not necessarily shared in any specific way with those other histories.

At the end of the 1980-s we can notice a shift of emphasis away from the dominant discourses of black/immigrant experience which tended to identify this experience with social problems towards a perspective which presents instead the way first and second generation black people experienced settlement in the United Kingdom and how the second generation young black people were not accepted as British, despite the fact that they were born in Britain.

This emphasis on the immense differences between the historical, social and cultural experiences of black people also marks the end of what Stuart Hall called „the innocent notion of the essential black subject.”. (Hall, 1989.)

Zadie Smith’s creations can be seamlessly integrated into this range of works, as her later novels (*The Autograph Man*, 2002; *On Beauty*, 2005) capture the same colourful, culturally and linguistically diverse, socially multilayered and, at the same time, ever-evolving “multicultural” metropolitan world. However, perhaps in contrast to the aforementioned authors (Kureishi, Ali or Aslam) , she emphatically seeks dialogue with the classical, modernist English literary traditions at the level of language. *On Beauty*, for example, is a tribute to E. M. Forster’s novel, *Howard’s End*.

“It should be obvious from the first line that this is a novel inspired by a love of E. M. Forster, to whom all my fiction is indebted, one way or the other. This time I wanted to repay the debt with *hommage*” – says Smith in the preface of her novel. (Smith, 2005.7.) *On Beauty* does not depict the London known from her previous works anymore; instead it captures Boston’s academic world through the family histories that reflect and reformulate the plot of the aforementioned Forster novel. The pretentious liberal professor of West Indian origin, Howard Belsey from Boston and Sir Montague Kipps, the conservative and homophobic Christian from London are academic adversaries, both being recognized Rembrandt-experts. Just like in Forster’s work, the two families come into contact through love affairs and friendships during the Kipps family’s stay in Boston. The conflict of their different value systems and the family members’ own, personally motivated actions inevitably affect both families. In addition to painting, music plays an important identity-forming role in the novel. The youngest Belsey child tries to build his own black identity by fraternizing with Haitian rappers and denying his middle-class intellectual background. For his sister, rap is a project of career-building and love; to her, it is a matter of prestige to be included into the circles of an acclaimed poetess, a group with whom she attends slam-poetry evenings where she falls in love with Carl, the suburban rapper, who is seen by her as the way towards music/poetry, self-expression and (an eventually failed) advancement.

Thus, the novel makes many references to art and beauty, however, we can constantly feel the analytical rigidity of the perspective. The characters (especially the two opposing professors) know much about the aesthetic approach of the concept of beauty, but they are less familiar with its manifestations in everyday life. What happens around them – adolescents in search of their identities, marriages collapsing, deadly diseases, a series of social injustices – is anything but beautiful, though Smith describes these occurrences in a balanced calm tone, setting off comic scenes, not denying us humorous remarks either.

In her new 2012 novel, *NW*, Zadie Smith returns to the location already known from *White Teeth*: the London district Willesden.

With a postal code in its title, the London novel *NW* is an urban novel, although it would be more appropriate to call it an urban district novel, the novel of a micro-world, as to the characters nothing is significant but what happens in their immediate environment, the rest of London being alien, practically unknown and completely uninteresting to them.

While in Zadie Smith's earlier novels self-definition was the concern of adolescent characters, here we come across the identity crisis of characters in their thirties. The four main characters of the novel, Leah Hanwell, Keisha/Natalie Blake, Felix Cooper and Nathan Boggle grew up in the same suburban residential area, and the common physical space of their interconnected and occasionally intersected life paths is Caldwell. The white, Irish-born Leah is an underpaid social worker; her childhood friend, Keisha/Natalie is a lawyer due to her diligence and perseverance; Felix is an unsuccessful film director and former drug addict who is trying to find a new foundation to his failed life; and finally, Nathan, once the girls' favourite, is a homeless drug addict pimp in the residential district of their childhood.

Thus, *NW* is an urban novel in terms of the "endangered species" (as it is also shown by the predominantly black main characters). This is what one of the characters, Frank De Angelis, the son of a Caribbean railway employee and a rich Italian woman, calls himself (and other blacks in a similar position). He feels like they are the target of a well-meaning social plan of Britain, a plan that aims at virtually cancelling out racial identities using the disguise of "globalism" and "multiculturalism".

The process of consciously constructing identities, the constant comparisons with the Other/others plays an important role throughout the novel. Below I examine the processes of identity formation from two perspectives: first from the point of view of racial identity and – strongly related to it – gender identity, then by reflecting upon the identity forming role of the location.

3. Questions of racial/gender identity

"We have a very effective diversity scheme here – said Dr. Singh primly and turned to speak to the blonde girl on her left." (Smith, 2012, 191.)

The above cited conversation takes place at an academic event, in an atmosphere set by youth and professionalism, which is not only about equality, equal opportunities, but more than that, as the character Natalie Blake puts it, it is "friendship". Natalie's original name is Keisha, but she changes her name "bearing black associations" as soon as she leaves the suburban residential district she grew up in to become a college student. The post-colonial era's great struggles for equality are over (a suggestive indication of this is the fact that one of the students is dressed as Frantz Fanon at a costume party), and apparently full equality has

been reached. However, this idyllic image turns out to be the illusion of a twenty-year-old searching for her place in the world (and occasionally consuming party-drugs).

“When Natalie now thought of adult life (she hardly ever thought of it), she envisioned a long corridor, off which opened many rooms – each with a friend in it – a communal kitchen, a single gigantic bed in which all would sleep and screw, a world governed by the principles of friendship. For how can you oppress a friend? How can you cheat on a friend? How can you ask a friend to suffer while you thrive? In this simple way - without marches and slogans, without politics, without any of the mess you get ripping paving stones out of the ground - the revolution had arrived. (...) I will be a lawyer and you will be a doctor and he will be a teacher and she will be a banker and we will be artists and they will be soldiers, and I will be the first black woman and you will be the first Arab and she will be the first Chinese and everyone will be friends, everyone will understand each other.” (Smith, 2012, 187.)

Most of the characters in the novel are black, among the main characters only the weak and vulnerable Leah is white. She is the one who as a child nearly drowns in the pool and gets grabbed by her red tresses and pulled out by Keisha (this is how their friendship begins); she is the gullible good-hearted person who is deceived and taken advantage of in the first part, and who, by the end of the novel, gets in an almost catatonic state, her friend being called for help again. In contrast, Keisha/Natalie is already single-minded as a child, “she builds herself up”, she graduates law school and thereby breaks out from the environment she was born into and which the others (her siblings, former classmates, etc.) were unable to escape from.

The fracture lines, the differences are not so much formed based on race or skin colour, as they develop based on social classes.

Leah is well aware of the fact that as compared to her college degree (she studied philosophy, that is “learning how to die”) she works as an underpaid social worker, and she considers her situation of being the only white employee at her workplace somewhat uncomfortable. In this context, white skin is associated with weakness and lesser physical attractiveness. At the end of the workday “in the corridor the women spill out of every room, into the heat, cocoa buttered, ready for a warm night out on the Edgware Road. From St. Kitts, Trinidad, Barbados, Grenada, Jamaica, India, Pakistan, in their forties, fifties, sixties, and yet busts and butts and shiny legs and arms still open to the sexiness of an early summer in a manner that the women of Leah’s family can never be. For them the sun is fatal. So red, so pale. Leah is wearing long white linen everything. Looks like a minor saint” (Smith, 2012, 32.)

The differences between social classes are not necessarily articulated based on skin colour in the turn-of-the-century metropolis, however they strongly determine the characters’ judgements on themselves and others. The role of family background in identity formation played an important role in Smith’s previous novels, as well; here, it becomes clear especially in the third part of the novel focusing on Keisha/Natalie. It is at the Hanwells where Keisha first sees tea served on a tray and listens to a public radio show, as at home she was used to tea poured directly into the mug and commercial radio shows. Keisha/Natalie, having seceded from her environment through her extraordinary sense of purpose, even as an adult has to constantly face the seemingly minor differences which are nevertheless able to determine one’s worldview and outlook on life. Her university of choice was once determined based on

the travel costs of the preliminary examination; then as an adult the only thing indicating her “ghetto” upbringing is the fact that she eats the dubious-looking cheap food bought from street vendors without hesitation. As an adult woman she realizes that she “had completely forgotten what it was like to be poor. It was a language she’d stopped being able to speak, or even understand.” (Smith, 2012, 243.)

It seems that the question of identity as formulated through its racial aspect is much more powerful in the case of Keisha/Natalie, who aspires to rise, than in the case of her later husband, the half-caste Frank De Angelis, who – through his mother – belongs to the Italian upper middle class. On their first night spent together, Natalie feels extremely tense and strange in Frank’s bourgeois home, and she is glad to discover James Baldwin’s book, *The Fire Next Time*. The American social critic’s book on the relation between races played an important role in the 60s, primarily in the movement for black emancipation in the United States. Natalie’s wondering/hopeful question whether he has read the book is casually answered by Frank: „I think he knew my grandmother in Paris.” (Smith, 2012, 193.)

The development of her lawyer career, forgetting the “language of poverty”, however, does not happen smoothly. From the perspective of the socially less successful Leah or the other former schoolmates who perform physical work or have even become homeless, Natalie’s life is a success story. However, Zadie Smith emphasizes the specific difficulties this character has to go through as a black woman, in two scenes. One of these is the story of the “math genius” Michelle Holland, who had an even worse background than Natalie (with her parents in prison, and with the complete lack of a religious culture or the warmth and support of a familiar neighbourhood), and who drops out of college in her last year without any rational explanation.

“Avoid ghetto work” – an older colleague advises Natalie, the young lawyer. “When I first started appearing before a judge, I kept being reprimanded from the bench. I was losing my cases and I couldn’t understand why. Then I realized the following: when some floppy-haired chap from Surrey stands before these judges, all his passionate arguments read as ‘pure advocacy.’ He and the Judge recognize each other. They are understood by each other. Very likely went to the same school. But Whaley’s passion, or mine, or yours, reads as ‘aggression.’ To the judge. This is his house and you are an interloper within it. And let me tell you, with a woman it’s worse: ‘Aggressive hysteria.’ The first lesson is: turn yourself down. One notch. Two.” (Smith, 2012, 210.)

4. Location as an identity-constructing force

“Leah is as faithful in her allegiance to this two-mile square of the city as other people are to their families, or their countries. She knows the way people speak around here, that *fuckin*, around here, is only a rhythm in a sentence.” (Smith, 2012, 52)

Willesden appears in the novel as Dublin in James Joyce’s *Ulysses* or London in Virginia Woolf’s *Mrs. Dalloway*. This similarity is not a coincidence; as her previous novel, *On Beauty* was written in the spirit of E.M. Forster, here, these two outstanding works of modern literature stood as examples. The motif of “human life compressed into a single day” favoured by modernism also appears in the second part of NW which is an account of Felix’s one day, a day that begins vigorously, with the hope of change, and ends with the pointless

death of the character. (He is robbed, then gets stabbed on the street. Additionally, this happens in the exact neighbourhood where he was born and where he spent his childhood, the neighbourhood he has held on to.)

Whether they spend their thirties there, or they try to avoid it, the residential district of Caldwell determines each protagonist's life. If there is beauty in this world, then it lies in its vibrant diversity and its receptive openness. At first sight, it is a typical urban residential district: "five blocks connected by walkways and bridges and staircases, and lifts that were to be avoided almost as soon as they were built".

The location has a strong appeal to the characters: Leah is unable to leave it, while Natalie automatically starts walking towards the streets known from her childhood when trying to walk away from her collapsing marriage, her problems. The professional/personal crisis that suddenly questions everything she has achieved and dissolves her identity perceived as coherent up till then, forces her to return to the origins and try to rebuild this identity by, in a way, collecting strength from the power of this location.

"Walking down Kilburn High Road Natalie Blake had a strong desire to slip into the lives of other people. It was hard to see how this desire could be practicably satisfied or what, if anything, it really meant. 'Slip into' is an imprecise thought. Follow the Somali kid home? Sit with the old Russian lady at the bus stop outside Poundland? Join the Ukrainian gangster at his table in the cake shop? Listening was not enough. Natalie Blake wanted to know people. To be intimately involved with them." (Smith, 2012, 225.)

The characters' behaviour is led by their loyalty to this location, to the neighbourhood. This is what makes Leah let herself be fooled in the opening chapter; this is what Natalie is unable to break away from, when – ignoring her superiors' advice – she takes cases pro bono for her old acquaintances; the specific language of this world is captured when Felix visits her father; and this is the environment where Nathan, the drug addict and former womanizer disappears after ending up on the periphery of society.

Caldwell is home to a multiracial, multicultural community with a relatively uniform economic status, a community whose members practically all know each other, as members of isolated communities do.

Out of the set of characters facing different problems living in an urban "collective solitude", the author presents the friendship of Leah and Natalie as one reminiscent of a gay relationship. The two women are not only connected by their current problems. (Neither of them gets along with their mother, they both find their jobs, marriages and their attitudes towards motherhood to be problematic. Leah does not want children, but she is afraid to confess it to her husband, while Natalie cannot handle her children, they tire and annoy her.) They do not talk about them. Their childhood and the memories they share of Willesden and Caldwell are the things through which they are able to capture everything that is important to them. While reading the novel, we constantly feel the magic of names: names of streets, buildings, institutions and stores are listed. "Kennedy Fried Chicken. Polish Bar and Pool. Euphoria Massage. Glad we took the scenic route. This can't still be Willesden. Feels like we're in Neasden already" (Smith, 2012, 59.) – says Natalie with a sigh while carrying her children around on a trip.

In one of the most powerful scenes of the novel, the two women come across a hidden, old little church in the neighbourhood they thought they knew perfectly. The statue of Virgin

Mary in Willesden becomes the symbol of home and childhood to them, the symbol of themselves, acceptable without fractures and question marks.

“How have you lived your whole life in these streets and never known me? How long did you think you could avoid me? (...) Don’t you know that I have been here as long as people cried out for help? (...) I am older than this place! Older even than the faith that takes my name in vain! Spirit of these beech woods and phone boxes, hedgerows and lamp posts, freshwater springs and tube stations, ancient yews and one-stop-shops, grazing land and 3D multiplexes. (...) Could things have been differently arranged, in a different order, in a different place?” (Smith, 2012, 64.)

The metropolitan London is an obvious choice to project in space the existential questions of multicultural, post national cultures. According Kevin Robins, London has always been left out of discussions on British national culture and identity as if not genuinely “British”. The city is the “... hub for all the global flows that are now profoundly complicating our established models of cultural coherence and order. London is where the processes of global change that now appear to be subverting the integrity of the nation have their most intense and dynamic existence.” (Robins, 2001, 486.)

The metropolitan London becoming almost a fictional character in Zadie Smith’s *NW* underlines that „urban cultures and identities are more provisional, more transitory and negotiable – less constraining and less sustained – than national ones.” (Robins, 2001, 491.)

5. Multikulti light?

Instead of a large overall multicultural diversity or structures based on cultural self-expression, Smith appears to emphasize the principles of small communities, personal decisions and “community cohesion”. Beginning from the 2000s, spreading awareness of “community cohesion” has played an increasingly important role in British politics, in contrast to the principle of multiculturalism, which is hard to define and hard to put into practice.

Critics have repeatedly held against Smith’s novels that they have some sort of didactic feature, nevertheless, her works often present a light and digestible version of multiculturalism (“multikulti light”) with a tendency of sweeping problems under the rug.

In turn, multiculturalism is a concept hard to define: it can be used descriptively as an attempt to describe cultural diversity, but it can also be used normatively/prescriptively as referring to a set of ideologies and measures promoting diversity. In this sense, a society is multicultural if it is “at ease with the rich tapestry of human life and the desire amongst people to express their own identity in the manner they see fit.” (Bloor, 2010)

Zadie Smith’s daring debut novel, *White Teeth* can be interpreted as a literary attempt to embrace the “Cool Britannia”-project launched by the New Labour after the election of Tony Blair in 1997. Before the turn of the millennium “from the Spice Girls to British Airways (...) British industries and institutions alike seemed interested in actively participating in the production of new national identities. In its own way, this too was a response to not only to a fracture in the connection between unspoken normative whiteness and British nationality, but also to a fracture in the assumed relationship between ethnicity and cultural identity. The gates were suddenly open to a broad and lively project of identity formation.” (Turner, 2003, 212.)

However problems that remained unspoken and unsolved persist, and a decade later NW can be interpreted as an attempt of painful awakening from the dream of “Cool Britannia”, and an attempt to capture the formation of fragmented identity.

NW is free from monolithically capturing the complicated concept of multiculturalism, say, at least due to the modernist stream of consciousness technique used by the author. We see the individual and his/her momentary impressions and feelings; there is no omniscient narrator who could summarize, interpret or control the process of reading.

Perhaps this is why the most powerful parts of the novel are the scenes – partly reminiscent of Joyce and partly of Virginia Woolf – where a preoccupied character wanders the streets of north-west London, instead of the second chapter which makes up one third of the novel with its 184 parts (each with a title), where the process of Keisha becoming Natalie is described in a distant manner.

We get a kaleidoscope-like image of the world made up of fragments like colours, smells, names and impressions. The characters do not interpret this world as being multicultural, they just experience it and its diversity while focusing on their personal problems and feelings.

They perceive a path from A to B as follows:

“Sweet stink of the hookah, couscous, kebab, exhaust fumes of a bus deadlock. 98, 16,32, standing room only - quicker to walk. Escapees from St. Mary's, Paddington: expectant father smoking, old lady wheeling herself in a wheelchair smoking, die-hard holding urine sack, blood sack, smoking. (...) Polish paper, Turkish paper, Arabic, Irish, French, Russian, Spanish, News of the World. Unlock your (stolen) phone, buy a battery pack, a lighter pack, a perfume pack, sunglasses, three for a fiver, a life-size porcelain tiger, gold taps.” (Smith, 2012, 34.)

The multiculturalism-image of *White Teeth* was nuanced by some optimism, a belief that cultural differences can be preserved without conflict based on common interests and some sort of natural benevolence. *On beauty* revealed that identities and differences appear much more pronouncedly at the boundaries of social classes than related to racial differences. NW takes on the basic ideas of both books, but it assumes human personality to be too complex to be describable in terms of race, culture or social class. Despite the adult characters' rather nostalgic attachment to the scenes of their childhood, especially during the critical periods of their lives, the novel itself suggests with some kind of tired, nostalgia-rejecting maturity: “maybe it doesn't matter that life never blossomed into something larger than itself.” (Smith, 2012, 132.)

Bibliography

BLOOR, Kevin: *The definitive guide to political ideologies*. Author's House, London. 2010. http://books.google.ro/books?id=R-cRCD-QBVC&pg=PA272&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false. (Accessed: 04.14.2013.)
 FUKUYAMA, Francis: *The End of History and the Last Man*, Penguin Books, 1993.
 HALL, Stuart: *New Ethnicities*, Kobena Mercer (ed.) Black Film, British Cinema, London, ICA.

MORLEY David, ROBINS Kevin: *The National Culture in its New Global Context*, In. David Morley, Kevin Robins (ed) *British Cultural Studies, Geography, Nationality and Identity*, Oxford University Press, New York, 2001.

PINES, Jim: *Rituals and Representations of Black „Britishness“*, In. David Morley, Kevin Robins (ed) *British Cultural Studies, Geography, Nationality and Identity*, Oxford University Press, New York, 2001.

Robins, Kevin: *On London*, In. David Morley, Kevin Robins (ed) *British Cultural Studies, Geography, Nationality and Identity*, Oxford University Press, New York, 2001.

SHARRATT, Bernard: *Writing Britains*, In. David Morley, Kevin Robins (ed) *British Cultural Studies, Geography, Nationality and Identity*, Oxford University Press, New York, 2001.

SMITH, Zadie: *White Teeth*. Penguin Books, London, 2001.

SMITH, Zadie: Preface to *On Beauty*. Hamish Hamilton, London, 2005.

SMITH, Zadie: *NW*. Hamish Hamilton, 2012.

TURNER, Graeme: *British Cultural Studies, An introduction.* , 3d edition, Routledge, London, 2003.

"I THINK, THEREFORE I AM DANGEROUS" - DEVELOPING CRITICAL THINKING AT THE ENGLISH CLASS- FOR ROMANIAN AND HUNGARIAN STUDENTS

PUSKÁS-BAJKÓ Albina, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: The term 'creative writing' often puts people off – both teachers and students alike; it is often regarded as being reserved for gifted writers. This article reports on a collaborative endeavour initiated by a teacher of English in order to nurture, spread and celebrate a spirit of creativity and creative writing among teachers and for young EFL/ESL readers and students in Romania.

Keywords: English- Romanian translation, phraseological value, stories, anecdotes, traps, mot-a-mot, mother tongue, culture, local, teacher, student

Belief in the value of creative writing

As compared to the other language skills, writing has a more limited role for most people outside an educational setting. It is important to consider writing activities in EFL/ESL classrooms not only from the 'instrumental' perspective of what is useful for external purposes, but also in terms of their educational function. Apart from the communicative or social function, writing serves the educational purposes of developing students' „cognitive and affective abilities” (see Harris, 1993; Campbell, 1998). While the social and the cognitive roles of writing are reflected in many EFL/ESL teaching materials, the affective function of writing is often neglected. It is important to consider the affective role of writing, a neglected area in many EFL/ESL writing materials and programmes in Romania. In this view, writing is a tool for expressing oneself, one's personal feelings, and is associated with creative writing. Creative writing gives learners a chance to write about things that are important and interesting to them, and a chance to share personal aspects of their lives with other members of the class. It enables learners to 'become themselves' in their new language and to take control over their language by governing its product. In creative writing activities, students push past their current language abilities. When feelings are evoked, students write above their language abilities, so that writing becomes an enjoyable and pleasant task for both students and teachers.

Creative writing is often restricted to literature classes and many EFL/ESL teachers, in particular non-native English speaking teachers, often do not feel competent and confident enough to exploit creative writing in their classrooms. The term 'creative writing' often appears daunting for EFL/ESL teachers and students alike. In the reported endeavour, the group explore the various features of 'creativity' and 'creative writing' and share their experiences of promoting creative writing. At any proficiency level, there may be places in an EFL/ESL curriculum where writing creatively can provide breadth and interest to the programme. Creative writing gives learners a chance to write about things that are important and interesting to them, and a chance to share personal aspects of their lives with other members of the class. Creative writing activities can change students' perceptions not only

about writing but also about themselves and the world they live in. It can lower their anxiety. It can develop their writing proficiency, cognitive fluency, personalities and abilities of noticing the familiar in an unfamiliar way or vice versa.

Belief in the learning community

The importance of creating a learning community in teaching and learning has been noted by many educators (e.g. Lenning and Ebbers 1999). A learning community is an intentionally developed community that promotes, stimulates and maximizes the group's and group members' learning. It is a place where members learn from and with others, incorporate and value diversity, share a culture, encourage participation and sharing of leadership, and engage in product-oriented activities, i.e. activities which are related to their immediate surroundings, real needs and issues (see Lenning and Ebbers 1999).

The reported endeavour encourages the group to become a learning community. They have an opportunity to practise shared leadership and responsibility. They are responsible for participating in multiple tasks – producing creative work, peer editing, presenting ideas, writing for publication, disseminating ideas and networking. The endeavour also enables them to learn from each other, discover and value the expertise of their peers.

Belief in teacher-made language teaching materials

In recent years, issues such as localisation, humanisation and appropriateness of language teaching materials and curriculum have received increasing attention as opposed to earlier emphases on globalisation, standardisation, and authenticity. Many scholars have recently begun to highlight the need to bring language teaching materials closer to local cultures and local values. (Day 2003) emphasises the importance of appropriateness rather than authenticity of texts used in language teaching. Day and Bamford (1998) use the term 'language learner literature' to refer to material (both fiction and non-fiction) specifically written for language learners. They claim that 'language learner literature' is a genuine genre like other genres such as science fiction, children's literature, mysteries, etc. It is written for an identifiable audience (language learners) and its primary purpose is to communicate a message and not to teach language.

The objective of the group, which is not sponsored by any single institution but operates on an entirely voluntary basis, is to produce original stories and poems in English which can be used in the teaching of English in Romanian and Hungarian communities in Transylvania. Due to the fact that I am from the region, I strongly believe that we have a better intuitive grasp of what will appeal to young and adult readers in that region.

Apart from the development of different language skills, one major goal of a language programme is to help pupils gain knowledge and respect for other cultures and values, and to provide room for them to develop their creativity. Storytelling is a perfect tool to achieve these goals.

Well-written stories provide significant content and a "what happens next" sequence allows children and beginning readers of any age to attend to the continuous building of meaning in a story. Studies over the years indicate that most children, including those who have difficulties in learning, seem to learn to listen, read, and respond better to exciting narratives.

There is a bit of magic in every good story. Good stories, no matter how long or short, can enchant listeners/readers and stretch their imaginations. A short story, when used in the classroom, can serve many purposes, e.g. as a discussion starter, rounding off a special unit or topic, as an interesting practice in reading aloud and predicting, or just as pure entertainment. You can use short stories in the classroom as "stepping stones" to help students think critically, to increase their awareness of another culture, to offer opportunities for them to use the language in role plays, and eventually, to encourage them to develop their creativity by writing their own short stories.

Components of a story

Plot

This is the "skeleton" of the story. It may include a problem to be solved, a roadblock/an obstacle for the central characters, its solution, a conflict, a climax, etc. It has a beginning, a middle and an end which show the sequence of events that occurs to the characters of the story.

Setting

This is the "where and when" of the story, or the time and place and situation in which the story occurs. This can be real or imaginary. The setting can be an integral part to the story, or just a backdrop that is relatively unimportant.

Characters

Characters are usually people or personified animals/objects. They may take the form of heroes and villains. Main characters are usually "round" characters because they are well-developed and they grow and change during the story. They are usually active participants in the actions of the story. Secondary/supporting characters are rather "flat" since they are not well-developed and readers know and care little about them.

Theme

The theme is the "heart" of the story or the "knot" that ties the events together. It can be the underlying meaning of the story or the moral lesson to be taught (if any). Themes can be explicit or implicit, so younger children may not be able to grasp the theme of the story readily.

Style

The style is the form an author uses, or "how" things are said. It can involve word choice and language usage that convey the writer's ideas in a particular way: imagery, metaphor, symbol and sound devices such as alliteration, rhyme, rhythm, etc, may be used.

Choosing a story

There is one trick to the magic of storytelling: Find the right story for the right students and the right occasions.

Some considerations for choosing stories:

1. Age of pupils
2. Interests of pupils
3. Experience of pupils
4. Maturity of pupils
5. Language ability of pupils
6. Length of the story

7. Degree of difficulty of the story (in ideas and/or in language)

Things to watch out:

- Some families or religions disapprove of the use of fairies, witchcraft, ghosts and violence as the themes of stories.
- Beware of copyright issues.
- Stories which are about real life tragedies should be handled with care or simply avoided if a pupil in the class is experiencing a similar emotion or tragedy in his/her life (e.g. divorce of parents, death of a family member, death of pets, loss of property in a fire, personal injury).

Strategies for reading and responding to short stories

1. Visualizing	- help pupils "see" the scenes, characters and actions of the story
2. Predicting	- help pupils make logical guesses about what will happen next
3. Engaging	- get pupils involved in the plot, action and characters in the story
4. Empathizing	- help pupils identify with the feelings of the characters in the story
5. Elaborating	- enable pupils to enrich the setting, plot, characters as well as the details of the story
6. Relating to real life	- place the story in the real world so that pupils can relate the storyline to the incidents and people in their everyday lives

1. **Rewriting the ending of the story**

After pupils finish reading a story (or the teacher finishes reading a story to the class), pupils can be asked to rewrite the ending of the story, i.e. happy to sad, sad to happy, or with a totally different ending. It is unavoidable that some other parts of the story may have to be changed as well. Of course this writing activity has to be preceded by some class discussion first. New vocabulary may have to be introduced to enable pupils to do a satisfactory job..

Critical Thinking and Creativity: Suggest reasons for changing or improving the ending, identify other parts that need to be changed as well after the ending has been rewritten, create a different scenario, explore different solutions for the same problem, etc.

- Cultural Awareness: Understand why the ending can be changed if the ethnic background of the story is changed, what behaviour is unacceptable in the original story but is acceptable if the cultural background is changed, etc.

In the same way, students could write stories independently, in order to develop their critical thinking. This is exactly what I asked my students to do. As one can see further, they came up

with some brilliant open ended stories. I categorized the stories dependig on students' levels of English:

Pre-Intermediate

1. A man is discovered dead sitting at his desk in a locked office. There is an envelope in front of him in which a check is enclosed. How did he die?

Answer: The envelope glue was poisoned and as he wanted to seal it, he licked it. Shortly afterwards he died. (Class VII.C, School Romulus Guga, Târgu Mureș, 2005.)

2. Legend has it that a rich but wicked man once offered a poor beggar an earthenware jug containing a sweet-smelling liquid that the wicked man swore would turn everything it came into contact with into pure gold. Why didn't the poor beggar believe him?

Answer: If the wicked man tells the truth, then the jug must be of gold,too... (Class VIII. A, School Romulus Guga, 2005.)

3. In a balloon, over the sea, I dropped two wine bottles over the sea. If one was full and the other empty, which hit the ground first?

Answer: Neither, as I was over the sea. (Pre-Intermediate Group, English for Secretaries, Linguaprof Language School, Târgu Mureș, 2007.)

4. A man is awake night after night without getting a wink of sleep, yet he doesn't feel tired. Why?

Answer: He is a nightshift worker, he gets some rest during the day. (Pre-Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureș, 2012.)

5. Two men get lost while walking in the woods. One starts walking north, while the other goes south. They bump into each other a quarter of an hour later. How is that possible?

Answer: The two men initially went for a walk separately, not together. (IX. B, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

6. A farmer places two 25 kg bags of apples over his shoulders and carries them to his truck. The bags of apples are to be taken into town to be sold. The farmhand carries three bags to the trucks. Who is the stronger, the farmer or the farmhand?

Answer: The farmer, as the farmhand carries empty bags. (X.C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

7. Who played for both Italy and Russia at the Olympic Games in the same year?

Answer: The musicians, playing the national anthems for both countries (X. B, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

8. Two sons and two fathers plan to go and see the new blockbuster film at their local cinema. They all see the same 8pm showing together and each has a seat in the front row, yet they had only reserved three tickets. Explain.

Answer: Only three men went to the cinema: a son, a father and a grandfather. (IX. C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

9. Why do some people dial 911 or 999 with their index finger and some with their third finger?

Answer: To call the emergency services. (IX. B, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

10. Hiding under a table at his sister's birthday party, Ben can see eight pairs of legs walking around in the living room. After a while, he watches everybody go into the next room to eat some food. How is it that there are still six legs in the living room?

Answer: there are Ben's two legs and the table's four legs. (Class VIII. A, School Romulus Guga, 2005.)

INTERMEDIATE

1. The west coast of Scotland is renowned for being very rainy. All the locals wear raincoats, but holidaymaker Mick has no coat, hat or umbrella. He sits in a café drinking a steamy mug of hot coffee. He reads a newspaper to pass the time but eventually decides he should be on his way. To get back to his hotel he needs to walk through a treeless park, yet he arrives back at his hotel dry bone. How could he have avoided getting wet?

Answer: It wasn't raining. (Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureș, 2012.)

2. To refresh his senses after a wild party, a man goes out for a walk across a wet and windswept moor. There is a low cloud cover and not a single star can be seen in the sky. The man is new to the area and doesn't know the geography of the moor. He has no torch or compass and there is no moonlight to guide his path. How does he avoid getting lost?

Answer: The man had stayed at the party all night. It was morning when he decided to go home. (Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureș, 2012.)

3. Mr. and Mrs. Simpson, their two daughters and a niece are waiting outside a photographic studio for another member of their family before having their family portrait taken. A man walks past and both Mrs. Simpson and her niece greet him simultaneously. "Hello, father!". Explain.

Answer: The man was a priest (XI.C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

4. Mr. Jones plays polo on Good Friday and injures his leg. He is taken directly to hospital from the polo field and spends two nights in hospital, leaving on Monday. Explain.

Answer: Mr. Jones' horse was called Good Friday. He was playing polo on Saturday. (XI.C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

5. Eddie bets Richard \$10 that he can jump from a ten-storey building to the concrete street below and somehow escape injury. How did Eddie manage to be \$10 better off?

Answer: He jumped from a ground floor window. (Intermediate Group, English for Doctors, Linguaprof Language School, Târgu Mureș, 2008.)

6. A boy is captured by a cruel master who tells him he will have to become a servant to one of his two sons: Henry the Horrible or Sam the Scary. The boy is determined to escape the punishment. He gets one chance to utter a statement that will decide his future. If what he says is true he will serve Henry the Horrible, but if what he says is false he will serve Sam the Scary. What does the boy state that can save his life and set him free?

Answer: "I will serve Sam the Scary". If the master were to make the boy serve Sam the Scary, his statement will have been true; in this case though he should have been made servant to Henry the Horrible, but if he was serving Henry the Horrible, then his statement will have been false. The master cannot win, so he has to set the boy free. (Pre- Intermediate Group, English for Engineers, Linguaprof Language School, Târgu Mureș, 2008.)

7. A man walks into a bar and immediately falls unconscious. Why?

Answer: It was an iron bar! (Pre- Intermediate Group, English for Engineers, Linguaprof Language School, Târgu Mureş, 2007)

8. A man took the decision of moving his car from Pall Mall to a hotel on the Strand. He soon realised the move would bankrupt him. How?

Answer: He was playing Monopoly and realised he didn't have enough money to pay the rent. (XI.C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2009.)

9. How does Adam's favourite team always stay at the top when they never score any goals, and lots of people have seen the players touching the ball by hand?

Answer: It was a basketball team. (XI.C, Liceul Tehnologic "Sfântul Gheorghe", Sângeorgiu de Pădure, 2011.)

Upper-intermediate/advanced

1. Amanda was a passionate spinster who was well-known for her conservative views, yet on hearing that O' Reilley had married two women, without divorcing either of them, and with neither woman divorcing him or dying, she was neither shocked nor outraged. How come?

Answer: O'Reilley was the priest who had conducted two marriage ceremonies. (Upper-Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureş, 2012.)

2. A man wearing a black hat and scarf parked outside an expensive jeweller's shop, held up a dozen people and walked out of the shop a couple of minutes later with \$1000 worth of jewellery. Although one or two people were peering through the windows of the jeweler's shop at the time, none of them batted an eyelid, and a nearby driver merely gave a honk of his horn. How could this have happened?

Answer: the man had gone to the jeweller's shop to collect an engagement ring for his fiancée and had parked his car in a such a way that it blocked the road, thus holding up the traffic. (Upper-Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureş, 2012.)

3. A tourist, thinking he was late, rushes from his hotel, and runs to the quayside where he sees his ferry at some distance from the docks. He pushes his way through the crowds, and precariously leaps onto the ferry with his suitcase. Miraculously, he is unharmed; he sighs with relief and begins to make himself comfortable on the ferry. A moment later he glances back at the quayside and his heart sinks. Why?

Answer: He realises that the ferry is about to dock. It hadn't just left port as he had surmised. (Upper-Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureş, 2012.)

4. A man gets into a taxi and names his destination, with the whole address. No more is said between them. The driver takes the man, whom he has never met before, to secluded spot, lures him out of the taxi and brutally kills him. This behaviour is completely uncharacteristic of the usually placid taxi driver. What was his motive?

Answer: The taxi driver had found out that his wife was having an affair, so when the man got into his taxi and said the driver's home address, he assumed he had to be the guilty party. (Intermediate Group, Public Health, Sapientia University, Târgu Mureş, 2012.)

Bibliography

- The Norton Anthology of Short Fiction*, Shorter Seventh Edition, Ed. Richard Bausch and R.V. Cassill ,(New York: Norton, 2006).
- Raymond Carver, *What We Talk About When We Talk About Love* (New York: Vintage, 1989
- H. Porter Abbott, *The Cambridge Introduction to Narrative*, Second Edition Paperback] (Cambridge: Cambridge UP, 2008)
- Christopher Brumfit, Jayne Moon and Ray Tongue, *Teaching English to Children from Practice to Principle*, Longman 1991
- Campbell, C. (1998). *Teaching Second-language Writing: Interacting with Text*. Boston: Heinle & Heinle Publishers.
- Day, R. R. (2003). *Authenticity in the design and development of materials*. In W. A. Renandya (ed.) (pp. 1-11).
- Day, R. R. and Bamford, J. (1998). *Extensive Reading in the Second Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gail Ellis and Jean Brewster, *Tell it Again!*, Penguin 2002
- Jeremy Harmer, *The Practice of English Language Teaching*, Longman, 2005
- Harris, T. (1993). *Introducing Writing*. London: Penguin English.
- Lenning, O. T. and L. H. Ebbers. (1999). *The powerful potential of learning communities: improving education for the future*. ASHE-ERIC Higher Education Reports 26/6: 1-137.
- .

THE PRESENT STAGE OF LEXICAL NEOLOGISMS ADAPTATION (WITH REFERENCE TO ANGLICISMS AND AMERICANISMS)

Vlad PREDA, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: Our paper deals with describing and commenting on the process of phonetical, graphical and morphological adaptation of Anglicisms to the system of the Romanian language, with reference to its lexicographical approach.

Keywords Anglicism, adaptation, phonetical, graphical, morphological

1. În prezenta comunicare, voi descrie și voi comenta procesul de adaptare al împrumuturilor recente, în special al anglicismelor la sistemul limbii române. Voi exprima totodată un punct de vedere asupra modului de înregistrare a termenilor recenți în *DOOM*², referindu-mă la cazurile de nesistematizare a informațiilor grafice, de pronunție, morfologice. Voi încerca să ofer unele modele de înregistrare a împrumuturilor recente.

2. Cuvântul *anglicism* este explicat în dicționarele românești drept expresie specifică limbii engleze sau cuvânt de origine engleză. *DEX*-ul precizează că *anglicismul* este împrumutat „fără necesitate, de o altă limbă și neintegrat în aceasta”. Precizarea cu privire la „neintegrarea” în limba-țintă apare și în *DN*, *MDN*. Singurul dicționar care precizează domeniul (lingvistică) în care se utilizează acest termen este *Dicționarul de neologisme*. Termenul nu apare în *DSL*.

3. În Merriam-Webster, *anglicism* are două sensuri: 1. „a characteristic feature of English occurring in another language” și 2. “adherence or attachment to English customs or ideas”.

4. Pătrunderea împrumuturilor din engleza britanică sau americană aparținând diferitelor terminologii, mai ales în ultimii douăzeci de ani, s-a datorat, în bună parte, necesității de a denumi realități noi, pentru care româna nu avea termeni proprii: *byte*, *browser*, *cip*, *desktop*, *e-mail*, *link*, *modem*, *mouse*, *scanner*, *site*, *a se loga*, *a se deloga*, *a reseta*, *a upgrada* ș.a. Autoarele noii ediții a *DOOM*-ului nu pot explica modul de selecție a termenilor înregistrați în *DOOM*². Am în vedere, de pildă, faptul că apar termeni ca: *brain-drain*, *curling*, *cybercafe*, dar nu apar termeni ca: *stick*, *memory-stick*, *(ultra-)all-inclusive*, *wireless*, *a blura*, *blurat*, *blog*, *blogger* / *bloger*, *burger*, *offshore*, *folder*, *printer*, *target*, *browser*, *scaner* / *scanner*, *speaker*, *spam*, *a se loga*, *logout*, *a se deloga*, *receiver*, *trainer*, *voucher*, *workshop* ș.a.

5. Termeni ca *adaptare*, *acomodare*, *asimilare* fie lipsesc din *DSL*, fie explicațiile date se referă la alte chestiuni decât la aspectele integrării unui *împrumut* (în cazul nostru, *anglicism*) în sistemul limbii române. Potrivit lui Theodor Hristea, „româna a dovedit o remarcabilă capacitate de asimilare a neologismelor [...], iar această însușire esențială continuă să o păstreze și în zilele noastre.” (Hristea 2004: 29).

6. Stoichițoiu afirmă „Calificarea de *anglicism* ni se pare nepotrivită în cazul unor împrumuturi deja asimilate și frecvent utilizate, inclusiv în limba vorbită, precum *fan*, *job*, *hit*, *star*, *stres*, *șort*, *top*.” (Stoichițoiu 2001:81). În comunicarea prezentă, voi utiliza *anglicism* (și,

rar, *americanism*) pentru împrumuturile mai mult sau mai puțin recente din engleza britanică și din cea americană, indiferent de nivelul adaptării lor la normele limbii române. Am în vedere atât *anglicismele* necesare, adică acelea care nu au corespondent românesc sau, chiar dacă au, sunt mai „economice”, mai elocvente și se bucură de o mai largă circulație decât echivalentele lor românești, existente ori „create” ulterior: *stres*, *clip*, *grant*, *master*, *rating*, *OK*, *second hand*, *banner*, *brand*, *lobby*, *mall* ș.a., cât și pe cele numite „de lux”, care sunt nejustificate, deoarece concurează fără rost termeni românești: *advertising* „publicitate”, *team* „echipă”, *consulting* „consultanță”, *visiting professor* „profesor invitat”, *cutter* „cuțit”, *drink* „băutură”, *driver* „șofer” ș.a. Observațiile pe care le prezint se bazează pe anglicismele înregistrate de DOOM².

7. În ce privește *adaptarea* anglicismelor, trebuie făcută distincția între *anglicismele* din diferite terminologii (științifice sau neștiințifice) și *anglicismele* de uz general. Pentru *anglicismele* din prima categorie, în general, se poate vorbi despre „păstrarea lor [...] în forma originară” (Stoichițoiu 2001: 96). Precizez însă că doar forma grafică și, parțial, cea fonetică sunt cele din engleză: *background*, *banking*, *brainstorming*, *bypass*, *copy-paste*, *copyrighter*, *crossing-shot* ș.a. Din punct de vedere morfosintactic, mărcile de plural, cele cazuale, articularea, încadrarea verbelor în categoria verbelor cu sufix de indicativ prezent *-ez/-eaz-*, topica postpusă a adjectivelor față de substantivul regent, dublul statut morfologic, substantivizarea, adjectivizarea, locuționalizarea sunt rezultatele *adaptării* lor: *backgroundul*, *a face banking*, *brainstormingul*, *un bypass*, *copy-paste-ului*, *copyrighterul*, *crossing-shoturi*, *prindează* ș.a. Pentru celelalte *anglicisme*, adaptarea are în vedere aspecte fonetice, grafice, morfosintactice, pe care DOOM-ul trebuie să le consemneze sau să le consfințească prin reguli.

8. La nivel fonetic, adaptarea înseamnă un fel de pronunțare aproximativă, adăugând astfel inventarului fonologic al românei unități nespecifice, preluate din engleză: *thriller*, *think-tank*, *breaking news*, *advertising*, *attachment* ș.a.

9. La substantivele de origine engleză, adaptarea lor la sistemul morfologic românesc se face prin utilizarea acestora cu articole, cu desinențe de plural românești, care fac posibilă încadrarea în categoria de gen. Majoritatea celor care denumesc inanimate sunt încadrate la genul neutru și primesc una dintre cele două desinențe de plural, *-uri*: *deckuri*, *desktopuri*, *discounturi*, *dressinguri*, *drinkuri*, *e-mailuri*, *duty-free-uri*, *exit-polluri*, *fast-fooduri*, *feedbackuri*, *flashbackuri*, *forehanduri*, *gadgeturi*, *grilluri*, *harduri*, *softuri*, *inputuri*, *mouse-uri*, *sms-uri* sau *-e*: *bannere*, *blistere*, *chartere*, *cutere*, *flipere*, *computere*, *drivere*, *markere*, *mastere*, *pagere*, *playere*, *procesoare*, *promptere*, *servere*, *startere*, *testere*, *thrillere*, *toastere*.

Mai rar, acestea primesc desinența *-i*: *hamburgeri*, *crenvurști*, *burgeri* (neînregistrat în DOOM²), *hotdogi* (adaptarea la gen urmând modelul *cârnafi*), *jeanși*, *byți*, *inchi* (adaptarea la gen urmând modelul: *metri*, *litri*, *amperi*).

Cele care denumesc persoane sunt încadrate, cu puține excepții, la masculin și primesc desinența de plural *-i*: *boy-i*, *dandy-i*, *dealeri*, *brokeri*, *hackeri*, *driveri*, *gay-i*, *designeri*, *outsideri*, *globe-trotteri*, *manageri*, *rockeri*, *rapperi*.

Foarte puține dintre acestea sunt invariabile în raport cu numărul: *homeless*, *cover-girl*, *call-girl* sau formează excepții de la cazurile semnalate mai sus: *bestselleruri*; *megastaruri*,

superstaruri, *VIP-uri*. Există și cazul lui *baby-sitter*, variabil în raport cu genul, la plural: *baby-sitteri* / *baby-sittere*.

Observațiile Monicăi Ardeleanu Cruțeru referitoare la încadrarea în gen a *anglicismelor*, prin cvasigeneralizarea desinenței de plural *-uri* și prin prezența desinenței *-e* la substantivele terminate la singular în *-e* (Ardeleanu 2003: 102-103) trebuie completate cu câteva precizări. Una dintre acestea se referă la permanenta tendință de autosistematizare a limbii, în care analogia joacă un rol important. Cele două desinențe ale neutrelui, pe care le primesc *anglicismele*, se datorează analogiei formale cu celelalte neutre vechi în limbă: *aluaturi*, *comploturi*, *paturi*, *gemuri*, *tărâmurii*, *chibrituri*, *roluri* sau cu cele vechi terminate în *-(e)r*: *pulovere*, *ateliere*, *calorifere*, *cartiere*, *fluieri*, *frigidere* ș.a. În plus, desinența *-uri*, datorită lungimii în raport cu *-e* și specializării pentru marcarea pluralului neutrelor (cu excepții justificate, de tipul: *cărnuri*, *mătăsurii*, *dulcețuri*), marchează mult mai clar neutru decât o face desinența *-e*, specifică pluralului la feminine.

Blanca Croitor prezintă „comportamentul morfologic al substantivelor românești introduse în DOOM², dintr-o perspectivă statistică” (Croitor 2009: p. 33). Consideră că „unele substantive de genul neutru primesc desinența *-uri* pentru că nu se pot combina cu desinența *-e* din motive fonetice [...] În această situație sunt [...] împrumuturi recente terminate în vocală [...] *boogie*, *brandy*, *duty-free*, *one-man show*, *pary*, *story*, *talk-show*” (n.n. am selectat din lista autoarei anglicisme) (Croitor 2009: 41). Din exemplele mele de mai sus, rezultă că această explicație e parțial adevărată (reamintesc: *deckuri*, *desktopuri*, *discounturi*, *dressinguri*, *drinkuri*, *e-mailuri*, *exit-polluri*, *fast-fooduri*, *feedbackuri*, *flashbackuri*, *forehanduri*, *gadgeturi*, *grilluri*, *harduri*, *softuri*, *inputuri* ș.a.).

Încă o observație: cu cât acomodarea *anglicismului* e mai avansată, acționează și regulile alternațelor vocalice sau / și consonantice: *procesor* / *procesoare*, *crenvurst* / *crenvurști*, *jeans* / *jeanși*, *byte* / *byți*.

În ce privește scrierea formei articulate hotărât și a celei de plural, se observă diferența între *uz* și *normă*: *big band-ul* și *big band-uri* / *big bandul* și *big banduri*; *desktop-ul* și *desktop-uri* / *desktopul* și *desktopuri*; *e-mail-ul* și *e-mail-uri* / *e-mailul* și *e-mailuri*; *fitness-ul* / *fitnessul* ș.a., dar și scrierea identică: *bungalow-ul*, *bungalow-uri*; *site-ul*, *site-uri*; *high-life-ul*; *ice-tea-ul* ș.a.

Informațiile morfologice date la termenii noi nu sunt întotdeauna sistematizate. De pildă, la *airbag* și *airbus* apare încadrarea lor în clasa substantivelor neutre și forma nearticulată de plural. Lipsește însă forma articulată de singular: *airbagul*, *airbusul* și de plural: *airbagurile*, *airbusurile*. La termenul *audit*, nu apare decât informația de gen a substantivului, nu și forma de plural care este frecvent folosită: *audituri*. Lisesc formele articulate hotărât ale substantivelor: *background*, *banking*, *bypass*, *e-mail*, *link*, *babyschi*, *babyschilift*, *babysitter* (masculin și feminin) ș.a.m.d. Consider că la substantivele-împrumuturi recente sau relativ recente, forma articulată de singular și de plural n-ar trebui să lipsească, deoarece regula articulării acestora este dificilă pentru o categorie largă de utilizatori. Autoarele noului DOOM pot răspunde că regula trebuie înțeleasă și urmată întocmai, dar atunci de ce se dau doar formele articulate hotărât ale unor substantive care sunt terminate într-o literă străină sau cu pronunțare străină, câtă vreme și acestea sunt cuprinse în regula respectivă?

10. O altă serie de substantive împrumutate din engleză sunt cele care au în compunere formantul *-man*: *chairman* (neînregistrat în DOOM), *recordmen*, *superman*, *yesman*,

cameraman, tenismen, gentleman, showman (neînregistrat în DOOM), care formează diferit pluralul: recordmeni, supermeni, yesmeni, tenismeni, gentelmeni vs cameramani. Forma de plural în –meni este pleonastică, deoarece men este, în engleză, pluralul lui man, iar –i este desinența românească de plural, de aceea, preferabil ar fi pluralul în –mani.

11. Liliana Florina Cojocaru Andronache se referă diferite aspecte ale adaptării și asimilării morfologice a anglicismelor în română și italiană. Printre situațiile semnalate, este și aceea a siglării, constatând că “siglele [...] vor fi încadrate într-una din categoriile de gen [...] masculin, feminin sau neutru (pentru română)” (Cojocaru 2010: 236) Toate exemplele sunt însă ale unor sigle de genul neutru: SUV-uri, WC-uri, GPS-uri, CD-uri, DVD-uri, sms-uri, FBI, NATO, ONU, la care adaug alte exemple din noul DOOM: BBC, CD, CD-ROM, EKG, VIP, IQ, LP ș.a.

12. Într-un alt articol, Liliana Florina Cojocaru Andronache (Cojocaru 2012: 7) se referă la „adaptarea grafică a anglicismelor” și pune problema reală a cazurilor de „oscilații la nivelul grafiei, fapt care generează apariția variantelor lexicale” (ibidem, 14).

13. Cât privește adaptarea morfologică a verbelor recent intrate din engleza britanică și cea americană, fac câteva precizări. În primul rând, cele mai multe sunt din domeniul informaticii: *a formata, a clicka / a clica, a downloada, a lista, a se loga, a printa, a starta, a procesa, a scana, a tasta* ș.a. Acestea se conjugă la indicativ prezent cu sufixul –ez / -eaz-: *listez, formatez, printează, scanează* ș.a.m.d, mai rar, cu sufixul –esc / -eșt-: *heckărește, chatuiește* ș.a. Unele din substantivele-bază derivativă ale acestor verbe colochiază cu proforme verbale: *a da click, a da start, a da zoom*.

14. Adaptarea grafică e ulterioară celei fonetice. Prin grafia originală, se manifestă „dorința” de a evidenția forma din limba-sursă. Prin pronunțarea „adaptată”, -er a devenit și continuă să se rostească -ăr: *blazer, blister, CD-player, CD-writer, charter, cutter, driver, flipper, marker, over, pager, player, plotter, receiver* (neînregistrat în DOOM), *remember, rapper, scanner* (neînregistrat în DOOM). Fac excepție de la această regulă, potrivit indicațiilor DOOM-ului: *computer, poster, prompter, server, starter, taster*.

Concluzii

1. Termenul *anglicism* denumește împrumutul din engleza britanică sau americană, a cărui adaptare la sistemul limbii române nu e desăvârșită.
2. Adaptarea fonetică înseamnă o reproducere mai mult sau mai puțin reușită a pronunțării englezești, dependentă și de gradul de cunoaștere a acestei limbi.
3. Adaptarea grafică este, probabil, cea mai întârziată. Păstrând grafia originală, românii dau impresia că nu vor să „românizeze” întru totul *anglicisme* respective, ci acceptă identitatea lor.
4. Adaptarea morfologică pune mai multe probleme la substantive, decât la verbe. Aceasta presupune încadrarea în clase de flexiune, în tiparele existente, prin corelări desinențiale, prin alternanțe fonetice, reflectate într-o scriere normată, adeseori dificilă pentru utilizatorul cu cunoștințe lingvistice de nivel mediu.
5. E nevoie ca selectarea termenilor noi din dicționarele românești să se bazeze pe metode statistice, la îndemână acum, grație tehnologiei avansate. La fel, e nevoie ca informațiile date să urmeze același parcurs: scriere, pronunțare, silabisire, accentuare, variante grafice, încadrare morfologică, urmată de toate elementele necesare utilizării lor corecte.

Bibliografie

Ardeleanu Cruceru Monica, *Comportamentul morfologic al termenilor din domeniul informaticii*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale*, București, Editura Universității din București, 2003, p. 99-107.

Cojocaru Andronache, Liliana Florentina, *Asimilarea categoriei de gen a anglicismelor în limbile română și italiană*, în *Limba română. Controverse, delimitări, noi ipoteze*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 231-239.

Cojocaru Andronache, Liliana Florentina, *Dinamica adaptării grafice a anglicismelor în presa românească și italiană*, în *Limba română. Direcții actuale în cercetarea lingvistică II*, București, Editura Universității din București, 2012, p. 7-17.

Croitor, Blanca, *Dinamica flexiunii substantivale, reflectată în DOOM²*, în *Dinamica limbii române actuale*, București, Editura Academiei Române, 2009, p. 33-59.

DOOM² = *Dicționar ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

DN = Florin Marcu, Constant Maneca, *Dicționar de neologisme*, București, Editura Academiei, 1986.

DSL = Angela Bidu-Vrăncănu, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Bnemira, 2001.

Hristea, Theodor, *Conceptul de neologism*, în *Tradiție și inovație în studiul limbii române*, București, Editura Universității din București, 2004, p. 23-37

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influență, creativitate*, București, Editura All, 2001.

ARTICULATION OF REFERENTIAL QUANTA THROUGH TEXTEMES IN MIHAIL SADOVEANU'S NOVEL *THE GOLDEN BOUGH*

Simina TERIAN, Assistant Professor, Ph.D., „Lucian Blaga” University of Sibiu

Abstract: This study analyses the articulation of referential quanta (i.e., text units made from at least two terms, which enter an equational metaphoric relationship, according to Mircea Borcilă) through textemes (i.e., units of “repeated discourse” that can be substituted through another text or text fragment, according to Eugeniu Coșeriu) in Sadoveanu's novel Creanga de aur [The Golden Bough]. My analysis focuses on 32 textemes, the majority of which have an intertextual standing; they are taken from the Bible, from the Kabbala tradition, from the Greek-Latin culture or from works by modern authors, such as Mihai Eminescu. The conclusion of this study is that the particular manner of referential quanta articulation in Mihail Sadoveanu's novel is both a technique of organizing the novel on the whole and a device for the creation of meaning.

Keywords: textemes, referential quanta, integral linguistics, Mihail Sadoveanu, creation of meaning

Apărut în 1933, romanul *Creanga de aur* este considerat una dintre capodoperele prozei sadoveniene și ale literaturii române în general. Reușita romanului a fost explicată de către critica literară prin coerența sa compozițională ireproșabilă, prin proiecția mitică a faptelor relatate și prin profunzimea sensurilor sale. În cele ce urmează, ne propunem să explorăm modul în care textemele¹ prezente în roman contribuie la construcția sensului său și, implicit, la impunerea valorii sale artistice². Prin urmare, avem în vedere o triplă lectură, care să urmărească, pe rând, **(a)** microarticularea cuantelor referențiale prin intermediul textemelor, **(b)** macroarticularea câmpurilor referențiale și construcția sensului textual de ansamblu, respectiv **(c)** funcțiile textemelor în construcția câmpurilor și a sensului global³. Dar, înainte de a începe investigația, considerăm că e util să grupăm mai întâi cele 17 capitole ale cărții în niște **macro-cadre narrative**. Astfel, putem spune că în romanul sadovenian există șase asemenea macro-cadre, care pot fi delimitate după niște criterii spațio-temporale (sau cronotopice, în terminologia lui Mihail Bahtin). Primul cadru (cap. I) este acela al „prezentului” narativ (România anului 1926) și el constituie o „ramă” a evenimentelor de demult, adică a „poveștii de dragoste” pe care o încifrează romanul. În cel de-al doilea (macro)cadru (cap. II-III), suntem proiectați în trecut, adică în Dacia anului 780 e.n., unde ni se prezintă o ceremonie inițiativă la care participă tânărul ucenic Kesarion Breb. Cel de-al treilea (macro)cadru, care acoperă perioada 780-787 e.n., când Breb se inițiază în Egipt, nu ne

¹ Pentru noțiunea de „textem” (ca unități ale „discursului repetat” substituibile prin alte texte sau fragmente de text), v. Eugeniu Coșeriu, *Vers l'étude des structures lexicales* [Structure lexicales et enseignement du vocabulaire, 1966], în Eugeniu Coșeriu, *L'homme et son langage*, textes réunis par H. Dupuy-Engelhardt, J.-P. Durafour et F. Rastier, Éditions Peeters, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, 2001, p. 235-239.

² Referitor la potențialul creator al textemelor, v. Simina Terian, *Premise pentru o poetică a textemelor*, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (eds.), *Contemporary Perspectives on European Integration - between Tradition and Modernity*, Petru Maior University Press, Târgu-Mureș, 2013.

³ În studiul de față, vom acoperi doar obiectivul (a); celelalte două obiective vor sta în atenția altor studii.

este descris în mod direct, ci doar indirect, prin intermediul precizărilor cuprinse în celelalte capitole ale romanului. Cel de-al patrulea – și cel mai amplu – (macro)cadru (cap. III-XV) are în vedere Bizanțul anilor 787-790, cuprinzând „povestea de dragoste” propriu-zisă, precum și fundalul politic al vremii. Al cincilea (macro)cadru – condensat printr-o singură epistolă (cap. XVI) – cuprinde evenimentele care au avut loc în Bizanț în intervalul 790-797. În sfârșit, al șaselea (macro)cadru al romanului vizează ceremonia de învestire a lui Kesarion Breb ca Decheneu în Dacia anului 797.

1.1. Primul (macro)cadru al romanului se deschide sub semnul repetiției: „În august 1926, profesorul nostru a organizat caravana ca și-n ceilalți ani, cu aceiași oameni și aceleași animale.” (7⁴) Ulterior, aflăm că „profesorul” se numea, de fapt, Domnu Stamatini și că expediția respectivă avea o finalitate științifică (probabil arheologică). Cea dintâi mostră de „discurs repetat” apare încă din primul schimb de replici al romanului: „[1] «Era cam săltat», cum spuneau desigur muntenii care ne întovărășeau./ [2] «E venit de pe ceea lume», am auzit eu pe unul șoptind și ghiontind cu cotul pe cel de alături.” (7) Cele două expresii idiomatice alcătuiesc deja o primă cantă referențială⁵, care ne poate servi pentru a pune aici în relief procesul microarticulării sensului. Astfel, semnificația celor două configurații subliniate (*a fi săltat* și *a fi (venit) de pe ceea lume*⁶) este „a fi nebun”; numai că, în același timp, norma limbii române conține și sintagma *ceea lume*, al cărei semnificat (sinonim cu acela al sintagmelor *lumea de apoi* sau *lumea cealaltă*) este acela de „tărâm transcendent”⁷. Prin urmare, plasarea textului *a fi (venit) de pe ceea lume* în preambulul „prelegerii” pe care urmează să o țină Domnu Stamatini echivalează cu o strategie **diaforică**⁸ menită să scoată în relief opoziția ireductibilă *nebuie* (= „imanență”) vs. *moarte* (= „transcendență”). Această dizanalogie este mediată apoi, în mod **endoforic**, prin intermediul primei expresii, în cadrul căreia culturemul *săltat* deschide o nouă dimensiune, a „verticalității” ontologice, prin intermediul schemei imagistice a ASCENSIUNII. În fine, strategia **epiforică** a construcției de sens (pe care suntem capabili să o sesizăm abia retroactiv, pe măsură ce luăm contact cu adevărurile fundamentale expuse de Domnu Stamatini) constă în „depășirea” tensiunii *nebuie* vs. *moarte* prin proiecția sensului într-un plan superior: *a fi de pe ceea lume* nu înseamnă, în romanul sadovenian, nici „a fi nebun”, nici „a fi mort”, ci „a fi inițiat”, a avea acces la adevărurile sacre care se refuză cunoașterii profane.

⁴ Indicațiile de pagină lipsite de numele autorului se referă la ediția Mihail Sadoveanu, *Creanga de aur. Măria Sa, Puiul Pădurii. Nunta Domniței Ruxanda*, București: Editura pentru Literatură, 1969.

⁵ Pentru distincția între „cuante referențiale” și „câmpuri referențiale” în viziunea lui Mircea Borcilă și Benjamin Harshav, v. Lolita Zagaevschi Cornelius, *Funcțiile metaforice în „Luntrea lui Caron” de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă*, prefață de Mircea Borcilă. Cluj-Napoca: Editura Clusium, 2005, pp. 55-56.

⁶ Cu privire la semnificațiile idiomatice ale expresiilor respective, v. alte două exemple: „Cum asta, măi Chirică? Parcă vorbești de pe ceea lume. Crezi tu că vom putea noi singuri secera și strânge atâta amar de grâu, că doar sute și mii de brațe trebuiesc acolo, nu șagă! Ș-apoi, numai pentru două sarcini de grâu? Ce nebun ai crede tu că ar fi acela?” (Ion Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*); „Dar Chirică era acum tocmai în iad și se desfăta la sânul lui Scaraoschi, iar codoșca de babă gemea sub talpa-iadului și numai motanul ei cel din ceea lume îi plângea de milă, pentru că l-a cocolit așa de bine.” (idem); „Pe dinaintea lui treceau ființe ciudate pe care nu le văzuse niciodată. «Ah! gândi el – în curând voi muri, astea s’deja umbre de pe ceea lume.» Numai umbra lui proprie stătea dreaptă în părete, parcă surădea și – ciudat! – avea ochi albaștri. «Dracul să te ia, gândi el, și umbra mea își bate joc de mine acum.»” (Mihail Eminescu, *Sărmanul Dionis*)

⁷ DEX 98 oferă următoarele semnificații: „a) (în concepțiile religioase) viața de dincolo de moarte; b) (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm.”

⁸ Pentru distincția între strategiile dia-, endo- și epiforică de articulare a sensului, v. Lolita Zagaevschi Cornelius, *Op. cit.*, p. 56.

1.2. Din rațiuni lesne de înțeles, nu ne vom putea permite să urmărim aceste moduri de microarticulare în cazul tuturor textemelor cuprinse în romanul sadovenian. Prin urmare, în cadrul studiului de față ne vom mulțumi să identificăm câteva dintre textemele proeminente ale romanului și să degajăm succint câteva dintre sensurile lor, care pregătesc astfel terenul pentru macroarticularea câmpurilor referențiale pe care o vom avea în vedere într-un alt studiu. În această ordine de idei, suntem nevoiți să observăm că primul capitol – i.e., primul **(macro)cadru** al romanului – cuprinde încă două texteme, mai dificil de sesizat. Primul dintre acestea este descrierea magului străvechi de la care Domnu Stamatin pretinde că ar fi învățat calea „de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor”, prin intermediul „cunoașterii spirituale”, i.e. simbolice (10). Fragmentul este următorul: „Ascultați ce-am văzut. [3] *Cenușa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime cățelul pământului; am intrat și l-am găsit palid și semeț în jilțul tăiat în stâncă. Cu dreapta ținea toiagul de fildeș. Avea mușchi în plete și pe sân; îi ajungea barba la pământ și genele la piept; deasupra-i fâlfâia, gonindu-se în roate, Cu-aripile-ostenite, un alb și-un negru corb...*

Subt povara acestui semn al zilelor și nopților *stătea orb*, însă [4] *numerele de aur* continuau să clipească subt bolta frunții lui, scriind misterios timpurile [s.n.]”. (9-10)

Numeroși exegeți ai operei sadoveniene au remarcat faptul că portretul magului sadovenian are la bază descrierea unui (alt) „preot bătrân”, care se întâlnește în *Strigoii* lui Mihai Eminescu: „Ajuns-a el la poala de codru-n munții vechi,/ Isvoară vii murmură și saltă de sub piatră,/ Colo cenușa sură în părăsita vatră,/ În codri-adânci cățelul pământului tot latră,/ Lătrat cu glas de zimbru răsună în urechi.// Pe-un jilț tăiat în stâncă stă țăpân, palid, drept,/ Cu cârja lui în mână, preotul cel păgân;/ De-un veac el șede astfel – de moarte-uitat, bătrân,/ În plete-i crește mușchiul, și mușchi pe a lui sân,/ Barba-n pământ i-ajunge și genele la piept...// Așa fel zi și noapte de veacuri el stă orb,/ Picioarele lui vechie cu piatra-mpreunate,/ El numără în gându-i zile nenumărate,/ Și fâlfâie deasupra-i, gonindu-se în roate,/ Cu-aripile-ostenite un alb și-un negru corb.” După cum se poate constata, pasajul sadovenian e un **macro-textem** care reia punct cu punct elementele poemului eminescian. Funcția semnică a acestei reluări e dublă. Pe de o parte, prozatorul sugerează ideea că, în esență, cunoașterea simbolică le este rezervată doar inițiaților, între care poeții alcătuiesc o categorie privilegiată (de unde și recursul la textul ilustrului său precursor). Pe de altă parte, într-un plan mai larg, macro-textemul sadovenian trimite la o formă de organizare a lumii, în care timpurile sunt deja „scrise”, în mod „misterios”, de către o forță superioară. Acest sens pare a fi întărit de către micro-textemul [5] („numerele de aur”), care constituie una dintre puținele „abateri” ale fragmentului de la modelul eminescian și care indică un motiv ocult (pythagoreic, kabbalistic și masonic), de circulație universală. Potrivit lui Radu Cernătescu⁹, „aceste *numere de aur* au fost investite de tradiția Kabbalei cu ciudate și disimulate proprietăți terapeutice, dar și cu altele menite să rămână în veci ascunse pentru *profanum vulgum*.”

1.3. Celălalt textem cu implicații de profunzime în articularea romanului care apare în primul capitol/(macro)cadru este chiar tabelul „astral” pe care îl schițează Domnu Stamatin:

„[5] <i>Luna</i>	– Mercur	– Venus	– Soarele;
<i>Mart</i>	– Joe	– Saturn	– Luna;

⁹ Radu Cernătescu, *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*, Cartea Românească, București, 2010, p. 299.

<i>Mercur</i>	– Venus	– Soarele	– Mart;
<i>Joe</i>	– Saturn	– Luna	– Mercur;
<i>Venus</i>	– Soarele	– Mart	– Joe;
<i>Saturn</i>	– Luna	– Mercur	– Venus;
<i>Soarele</i>	– Mart	– Joe	– Saturn.”

Majoritatea exegeților sadovenieni nu au acordat prea mare importanță acestei scheme, însă o interpretare recentă¹⁰ a relevat importanța acestui „Tabel al orelor planetare”, „prezent în toate manualele de magie populară (grimoare), precum celebra *Clavicula Solomonis*”¹¹. La un prim palier, tabelul desemna „o străveche împărțire a zilei în cele patru importante *străji* jurnalier, fiecare segment de timp fiind consemnat aici prin ascendentul său astral”; de fapt, la acest „orar”, care s-a păstrat „până în era creștină”, când noul sistem „a preluat vechile raporturi astrale și le-a extins la nivelul orelor”, pare a se referi și Stamatin atunci când afirmă: „Calendarul lumii nouă a rămas al astrologului și al magului de altădată.” (11) Însă, dincolo de acest sens de suprafață, Cernătescu identifică în tabelul lui Stamatin și un „plan secund, esoteric”, care trimite la Kabbala (cu precădere la *Sepher Ietzirah*, „Cartea Creațiunii”). Or, în acest fel, tabelul sadovenian – pe care kabbaliștii creștini l-au denumit „Schiță hermetică a Totului-universal” – comportă, în viziunea exegetului său, o „finalitate magic aplicativă”: el „funcționează [...] aici ca o punere în abis a operațiilor numerice cu operatori literali [...], care, corect înțelese, [...] îl pot pune pe om în legătură directă cu acea *ratio activa* vizibilă în inteligibilitatea manifestă a Universului”. Iar, în această accepțiune, schema lui Stamatin se leagă în mod direct cu textemul/simbolul *crengii de aur*.

2.1. Următorul textem al romanului deschide cel de-al **doilea (macro)cadru** al narațiunii, proiectând evenimentele într-un trecut imemorial: „[6] *Era, de la fericitul Zalmoxis, cursul vremii într-al cincilea ciclu, socotind ciclul cât numărul zilelor anului, adică trei sute șazeci și cinci de ani. Iar dintr-al cincilea ciclu, credincioșii vechi de la Carpați numărau ani o sută douăzeci. În văile depărtate, unde izvoarele și puhoaietele înălțimilor se prefac în pâraie și lacuri, iar oamenii își clădesc case de bârne în așezări statornice, lumea își întorsese fața cătră o lege nouă și număra anul 780 de la izbăvitorul Hristos.*” (14-15) Chiar dacă textemul diasemic de la începutul paragrafului citat e specific mai degrabă narațiunii istoriografice (cronicii) decât celei mitice (basmului), dedublarea mitico-religioasă a temporalității („timpul lui Zalmolxis” – „timpul lui Hristos”) evocă o Dacie cvasi-mitică, cufundată în sacralitate. Totodată, folosirea unei cronologii plurale, care admite implicit existența mai multor divinități, trimite către același simbol al crengii de aur (= Unicul de dincolo de Multiplu), pe care se articulează întreg romanul sadovenian.

2.2. O reprezentare similară apare și în replica bătrânului mag, care află vestea răspândirii creștinismului printre „noroadele de la câmpie”: „[7] *Veștile pe care mi le aduceți nu mă pot mâhni, căci tot ce se întâmplă e rânduială a Celui prea Înalt pe care noi îl servim. Mi-ați vorbit de mult de legea nouă cătră care noroadele se îndreaptă; dar sub cuvintele ei proaspete eu văd aceleași semne vechi, căci Domnul Dumnezeu are o mie de nume și o mie de forme. Poate ochii oamenilor de rând au nevoie de altceva și sufletul lor dorește alt joc de colori, dar cel ales trebuie să rămâie într-același loc al său, îndreptat cu toată puterea spiritului*

¹⁰ *Idem*, p. 266-273.

¹¹ Totuși, Radu Cernătescu emite ipoteza că Sadoveanu ar fi preluat acest textem din „tratatul” *La Cabbale* (1903) de Papus [Dr. Gérard Encausse].

spre înțelepciunea cea mai presus de toate. Cel pe care îl servim e unul, născut din el însuși; și din acest unul toate au ieșit și el e în toate și le învâluie pe toate. Nimene dintre muritori nu l-a văzut decât în valuri și vânturi, și-n raza care străpunge moartea trezind colțul grăuntelui. Pentru oamenii de rând e trebuință să se găsească cea mai potrivită alcătuire ca să se teamă și să nu se mănânce unii pe alții ca fiarele. Dar pentru noi ceea ce e veșnic nu se poate clăti.” (20) În ciuda retoricii aparent creștine care învâluie învățăturile Magului, textemul-cheie al fragmentului citat transmite, de fapt, o reprezentare hindusă, de vreme ce „Domnul Dumnezeu” cu *o mie de nume și o mie de forme* trimite la Vishnu Sahasranama („Vishnu cu o mie de nume”), cea mai cunoscută reprezentare a principalei divinități a hinduismului, care e menționată de numeroase ori cu acest atribut în *Mahabharata*. Altfel spus, magul vede mereu dincolo de „forme” divinității, sesizând adevărata ei unitate de substanță.

3. Cel de-al treilea (macro)cadru al romanului sadovenian – călătoria lui Kesarion Breb în Egipt, cu scopul de a afla răspunsul la întrebarea magului („dacă popoarele lor sunt mai fericite și dacă preoții legii nouă au sporit cu un dram înțelepciunea”) – rămâne singurul care nu e „povestit” ca atare în roman, fiind „recuperat” ulterior, prin faptele și vorbele fostului ucenic. Cu toate acestea, evenimentul este *pre-scris* într-un fragment fundamental nu doar pentru înțelegerea inițierii lui Kesarion, dar și a operei sadoveniene în ansamblul ei: „[8] Deci, fiule al meu, va trebui să faci lungă călătorie în Egipt. După ce vei cunoaște Nilul, care este tatăl și hrănitorul țării și al oamenilor de acolo, te vei mira de toate zidurile împăraților de odinioară. Și vei vedea și pe unii din acei împărați înfășurați în scrisoarea vieții lor, dormind cu trupurile în cripte, pe când sufletele lor așteaptă învierea pe țărmașul care se cheamă Amenti. Te vei opri la columnele templelor, comunicând prin semnele lor și prin ochii tăi cu oamenii și cu faptele de odinioară. Vei vedea piramidele cele mari, în care se află însemnate timpurile și semnele dumnezeirii. Vei sta cu mirare lângă leul uriaș de piatră, cu cap de muiere, care străjuiește cătră hotarul pustiilor Libiei și, ca să-i afli taina, te vei coborî cătră apa Nilului și vei bate la ușa templului pe care ți-l voi numi și unde am bătut și eu când eram ca tine. Vei spune cuvântul și vei face semnele pe care ți le voi împărtăși și, îngenunchind în fața preotului cel mare de acolo, îi vei înfățișa inelul meu. Vei vorbi puțin și vei răspunde în limba elină la întrebări. Și astfel vei intra la învățătura ta cea din urmă și desăvârșită, sălășluind în acel templu șapte ani.” (22) Cu privire la pasajul anterior, e de remarcat că, fără a constitui, sub raport lingvistic, un textem propriu-zis, replica magului funcționează **ca un textem** în ansamblul romanului sadovenian. În plan compozițional, fragmentul citat reprezintă ceea ce naratologii numesc **prolepsă**, adică o relatare a unui eveniment ulterior momentului enunțării sale. Acest eveniment se va desfășura – aflăm din viitoarele capitole – întocmai cum a fost pre-zis, fără nicio abatere de la scenariul tipic al inițierii. Din acest motiv, replica magului este, aidoma altor „ziceri” din romanul sadovenian, **un discurs anticipat** care acționează ca **un discurs repetat**, iar această proprietate relevă un aspect definitoriu atât pentru discursul, cât și pentru lumea descrisă în carte.

4. Capitolele IV-XV conturează cel de-al **patrulea (macro)cadru** al romanului, cuprinzând „povestea de dragoste” propriu-zisă. Aici, Bizanțul pe care îl explorează Kesarion Breb nu mai este doar un cadru narativ, ci și un cadru cultural (în sens coșerian). Această caracteristică se verifică inclusiv în ceea ce privește „discursul repetat”, prin faptul că majoritatea covârșitoare a textemelor întâlnite în capitolele respective sunt de proveniență biblică. Din acest motiv, ele vizează, de obicei, sfere înrudite ale existenței, în special

primatul spiritualului asupra materialului.

4.1.1. Astfel, în capitolele IV-VIII, corespunzând răstimpului pe care Kesarion Breb îl consacră pentru a afla adevărata natură a împărăției bizantine, întâlnim numeroase texteme care semnalează superioritatea sufletului și mizeria trupului. Amintim câteva dintre acestea:

„[9] *toate cele omenești sunt părere* și sub lumină viermuiesc putreziciunile” (27) – textem diatropic, adaptare după „Toate cele omenești sunt deșertăciune. Câte ne rămân după moarte!” (*Octoiul*, Glasul al III-lea, Vecernia de Sâmbătă, Stihoavnă) sau poate chiar după *Ecclesiast*;

„[10] *vorbele și faptele noastre bune vor da rod însutit*, atunci când trupul nostru nu va mai fi decât pulbere” (41) – aluzie la „Pilda Semănătorului” (*Luca*, 8:8);

„[11] Acești străini, barbari de la miazănoapte și miazăzi, urmează năluciri și patimi ale clipei; în sufletul lor nu trăiește *un Bizanț al tuturor veacurilor*, ci un Bizanț de o zi, când pot să câștige sigle și să bea vin, după ce vor luneca prin sânge.” (50) – textem diatropic, provenit din adaptarea expresiei „Dumnezeul tuturor veacurilor” la motivul „Ierusalimului ceresc”;

„[12] *este o corabie care se chiamă pământ și plutește spre veșnicie*” (53) – textem provenit dintr-o cugetare a Sfântului Nicodim („Biserica este o corabie, iar creștinii care merg la Sfânta Biserică și intră în ea sunt izbăviți din furtuna păcatelor.”), dar care nu exclude alte surse biblice configurate prin metafora conceptuală VIAȚA ESTE O CĂLĂTORIE;

„[13] *asupra prea bunilor și asupra răilor*, stă totuși Cel care cântărește dreptățile. Simbria stă în fapta noastră, ca pulberea rodului în floare.” (62) – aluzie la „El răsare soarele Său și peste cei răi și peste cei buni, și plouă și peste cei dreți, și peste cei nedreți” (*Matei*, 5:45);

„[14] *Cei mulți, săraci și proști [...] sunt sarea pământului*; pe aceștia îi asupresc puterile lumii; mările, munții și râurile nu le-ar putea da cât li se cuvine.” (67) – având ca model celebra afirmație din „Predica de pe Munte”: „Voi sunteți sarea pământului. Dar dacă sarea își pierde gustul, prin ce își va căpăta iarăși puterea de a săra? Atunci nu mai este bună la nimic decât să fie lepădată afară, și călcată în picioare de oameni.” (*Matei*, 5:13);

„[15] deoarece *intrăm goi în lume, tot asemenea trebuie să ieșim*. Cu nimic altceva nu trebuie să se îndeletnicească omul în această viață decât cu milostenia.” (69) – prelucrare după „Precum a ieșit din pântecele maicii sale, gol se va duce, așa cum a venit, și pentru munca lui el nu va primi nimic, ca să poată lua cu mâna lui”¹² (*Ecclesiastul*, 5:14) etc.

2.4.1.2. În această parte a romanului apar două texteme de o importanță capitală. Primul dintre ele este o replică a hadâmbului Stavrikie, primul sfetnic al împărătesei Irina: „[16] După socotința acestui mare sfetnic, *alcătuirile legii lui Dumnezeu sunt una – iar cele ale stăpânirii pământești alta*. Domnul și împăratul lui își face [sic] legea lui pentru buna rânduială a norodului și a lumii. Ține pe om supus în credința cătră Dumnezeu cel drept pentru a-i agonisi izbăvirea; iar ca să îndeplinească tot binele între cele pământești are drept să

¹² Nu e exclusă aici o sursă de inspirație indirectă: „Dar poate că cugeți lucruri mari din pricina averii tale? De ce? Te rog; nu ai auzit că goi am intrat în lume, goi ne vom și duce? Mai mult încă: n-ai văzut pe cei dinaintea ta cum au plecat goi de aici? Dar cine oare având lucru străin, cugetă pentru aceasta lucruri mari? Că cei ce voiesc a întrebuița averile numai pentru mulțumirea lor proprie, li se iau acestea și fără voia lor mai înainte de moarte chiar, dar la moarte numai decît.” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, Omilia II)

întrebuințeze ori sabia, ori aurul, ori veninul, ori violența. Fericit cărmuitorul care știe să mânuiască toate acestea!” (43) Deși trimite la unul dintre cele mai cunoscute texteme biblice („Dați Cezarului ce este al Cezarului, și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu.” – *Matei*, 22:21), discursul marelui dregător bizantin constituie, în realitate, o răstălmăcire a spiritului evanghelic. Iisus afirmă doar că un creștin trebuie să se supună în problemele „lumești” puterilor „lumești”, dar nu și că acele puteri sunt îndreptățite să întrebuințeze „sabia”, „aurul”, „veninul” și „violența”.

4.1.3. Celălalt textem, la fel de cunoscut, și nu mai puțin relevant în arhitectura cărții, este invocat de către însuși protagonistul romanului: „[17] Atât e de puțină mintea muritorilor... zâmbea Kesarion cătră prietinel său episcopul; și cu această minte cutează să descurce alt adevăr cu mult mai tănuit. De aceea pentru lumea de rând Dumnezeu va rămânea închis până la istovirea veacurilor. *Cu drept cuvânt lumea aceasta trebuie să creadă fără a cerceta.*” (49) Cu toate că opinia curentă atribuie adeseori aceste cuvinte *Bibliei*, o asemenea asociere este profund eronată. În realitate, cuvintele au fost rostite de către filozoful păgân Celsus (sec. II e.n.), în lucrarea sa *Λόγος Ἀληθής* („Adevărata Credință”), ca modalitate de a ridicula presupusa ignoranță a creștinilor, și păstrate prin intermediul lucrării *Contra Celsum*, în care Origen a răspuns acestor acuzații: „Nu cerceta, ci crede; credința este cea care te va mântui”¹³. Faptul că un astfel de precept este rostit și asumat de către Kesarion Breb nu constituie, desigur, o întâmplare: pe lângă faptul că învățatul dac își dovedește încă o dată ecumenismul său larg (capabil să-i includă până și pe opozații creștinismului), aluzia la Celsus cuprinde și un sens mai profund. Filozoful grec a fost primul care a semnalat înrudirea dintre creștinism și alte doctrine bazate pe procesul *moarte* → *resurrecție* (Cybele, Mithra, Sabasios etc.), ba chiar a afirmat că, „în comparație cu alte filozofii, ea [morală creștină] nu propovăduiește nimic demn și nou”¹⁴. Chiar dacă nu-i putem atribui un asemenea radicalism anticreștin și lui Kesarion Breb, e evident că atitudinea sa privind unitatea de profunzime a tuturor credințelor nu e fără legătură cu filozofia lui Celsus.

4.2. Sfârșitul capitolului VIII (*Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret și ale doamnei Teosva, precum și o bucurie a sa proprie*) și capitolul IX (*Aici lucrurile se petrec ca în vremea cea de demult a basmelor mamei*) din roman relatează unul dintre evenimentele-cheie ale cărții: pețirea Mariei din Amnia de către Kesarion Breb (în numele episcopului Platon din Sakkoudion și, indirect, al împărătesei Irina) pentru ca tânăra să devină mireasa tânărului basileu Constantin Isaurianul. Întreg acest episod se subordonează unui **[18] hiper-textem** care ar putea fi considerat acela al **basmului Cenușăresei**¹⁵. Câteva dintre elementele tematice ale textemului (întâlnirea, motivul condurului) apar încă din capitolul VIII, însă deznodământul („recunoașterea”) se consumă abia în capitolul următor. Tot aici apar și formulele specifice basmului, care cuprind, pe lângă titlul capitolului și formula „vestea-poveste” (71) de la începutul său, o reprezentare feerică („de basm”) a Bizanțului ca „figură” a Raiului pământesc: „[19] Acolo-i raiul lumii și buricul pământului, acolo sunt livezi cu

¹³ Origen, *Scrieri alese*, vol. IV: *Împotriva lui Celsus* [*Contra Celsum*, 248], studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodogae. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 1984, p. 36.

¹⁴ *Idem*, p. 32.

¹⁵ Deși Cenușăreasa și-a câștigat celebritatea mondială mai ales datorită basmelor scrise de Giambattista Basile, Charles Perrault, respectiv Jacob și Wilhelm Grimm, versiuni folclorice și culte ale acestei povești se întâlnesc încă din Antichitate, atât în spațiul cultural greco-roman, cât și în cel iudaic (cf. Graham Anderson, *Fairytale in the Ancient World*, Routledge, London/New York, 2000, p. 24-42).

mere de aur și cântă *pasărea măiastră* la ferestre împodobite cu mărgăritare.” (71) Investite cu sensuri hiperbolice, cele patru elemente de „discurs repetat” din fraza anterioară sunt extrase, de fapt, nu din repertoriul imagistic „canonic” al *Bibliei*, ci din cultura populară românească; iar aglomerarea și emergența lor bruscă semnifică o rupere de nivel nu doar în existența protagoniștilor (Kesarion și Maria), ci în întreaga desfășurare a romanului.

4.3. În celelalte capitole desfășurate în cadrul bizantin (X-XV), discursul românesc e dominat iarăși de textemele biblice care îndeamnă la cumpătare și pocăință. Emblematică în acest sens e replica episcopului Platon („[20] Lumea a fost dintotdeauna așa, supusă ispitelor și răutății. De aceea spiritul își caută ostroavele. Într-adevăr, această *trecătoare viață* e plină de dureri și de mâhnire.” – 95), care amintește de una dintre cugetările lui Solomon: „Ca umbra de trecătoare este viața noastră și sfârșitul ei este fără înapoiere, că s-a pecetluit și nimeni nu mai vine înapoi.” (*Cartea înțelepciunii lui Solomon*, 2:5). Cu toate acestea, există în cadrul acestei părți a romanului două tipuri de texteme care beneficiază de un statut aparte.

4.3.1. În primul rând, este vorba despre **textemele „titulare”**, precum „[21] Împărăția și tihna stau în hotare deosebite.” (73), reluat apoi, sub o formă ușor modificată, ca titlu al capitolului X (*Mărirea și tihna stau în hotare deosebite* – 80), respectiv [22] *Soarta celor mari ai lumii e una cu soarta mișeiilor* (cum se intitulează capitolul XIII – 111). Ambele texteme, inspirate din viziunea *Ecclesiastului*, accentuează distanța ireductibilă ce pare să separe numenalul de fenomenal.

4.3.2. În al doilea rând, acestor texteme „titulare” li se opun o serie de **texteme-pereche**, în cadrul cărora textemul secund reprezintă o reconfigurare polemică a textemului prim, indiferent de sursa acestuia. Dintr-o asemenea categorie fac parte replici precum:

[23] „[Platon:] – Lumea uită ades că tot ce-i pământesc și omenesc se ofilește.

[Maria:] – Prea sfințite părinte, [...] toate cele pământești și omenești ar trebui să aibă o înflorire.” (109)

[24] „– Slavă lui Dumnezeu! a zis în acea zi cuviosul Filaret, cătră prietinel său egipteanul, primindu-l cu bucurie în pridvor; toate câte le orânduiește El sunt bune, și iată o minune care nu se vede ades.

– Slavă lui Dumnezeu, răspunse Kesarion. Stelele stau în alcătuirile lor și soarele e același.” (119)

[25] „[Filaret:] –Sunt mulți?

[Breb:] – Prea mulți, domnul meu; sărăcimea Bizanțului e o oaste fără număr.

[Filaret:] – Mărire lui Dumnezeu: grădinile raiului sunt destul de largi ca să-i adăpostească.” (120)

Dincolo de disonanța (intelectuală și/sau afectivă) dintre personaje, aceste texteme indică în același timp neîncrederea unuia dintre interlocutori în pertinența „discursului repetat”. Într-o vreme de tulburări politice (care coincide, de altfel, cu intensificarea dramatismului romanului), unele personaje pun la îndoială fie înțelepciunea divină, fie pe cea omenească.

4.3.3. Un statut aparte în acest context îl au cuvintele părintelui Amos, care cad ca o sentință irevocabilă asupra lumii ficționale a romanului: „[26] Adevărate sunt cele bune [...]; adevărate sunt și cele rele. *Dumnezeu pe toate le pune în cumpănă și le cântărește, plătind fiecăruia după marfa pe care a adus-o*. Faptele smintite ale prietenilor noștri sunt pentru noi pasat dulce, căci știm că va sta asupra lor un județ înfricoșat.” (134) Inspirare de cântarea

Anei, mama lui Samuel („Domnul este Dumnezeu a toată cunoștința și lucrurile la Dânsul sunt cântărite” – *Regi 1*, 2:3), sau poate chiar de celebrul verdict adresat împăratului Belșatar („Iată inscripția care a fost scrisă: *Mene, mene, techel ufarsin*. Aceasta este tâlcuirea cuvântului *mene*: Dumnezeu a numărat zilele regatului tău și i-a pus capăt. *Techel*: l-a cântărit în cântar și l-a găsit ușor. *Peres*: a împărțit regatul tău și l-a dat Mezilor și Perșilor.” – *Daniel*, 5:25-28), reflecțiile părintelui Amos își vor găsi curând confirmarea în destinul unora dintre personajele romanului.

5. Acest destin ne este cunoscut dintr-o scrisoare pe care cuviosul Teodor de la Sakkoudion i-o trimite în anul 797 lui Kesarion Breb. Epistola comprimă astfel cel de-al **cincilea (macro)cadru** al romanului, care cuprinde evenimentele petrecute în Bizanț în anii de după plecarea învățatului dac. Sub raport expresiv, scrisoarea lui Teodor conține cea mai mare concentrație de texteme (toate de sorginte biblică) de pe întreg cuprinsul cărții. De exemplu:

[27] „Vorba dreaptă” cu care episcopul Platon își începe cuvântarea împotriva Isaurianului („*Vai celui ce zice bunului că este rău și răului că este bun.*” – 146) este un extras din *Isaia* 5:20: „Vai de cei ce zic răului bine și binelui rău; care numesc lumina întuneric și întunericul lumină; care socotesc amarul dulce și dulcele amar!”

[28] Replica prin care Maria i se plânge lui Platon („*e mai bună ziua morții decât ziua nașterii*” – 146) trimite la un pasaj din *Ecclesiastul* (7:1): „Mai de preț este un nume bun decât untdelemnul cel binemirositor și ziua morții decât ziua nașterii.”

[29] Răspunsul episcopului la textemul anterior („*împărăția divină nu e mâncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie întru spirit*” – 146) constă într-un avertisment al Sf. Apostol Pavel: „Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mâncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfânt” (*Romani*, 14:17).

[30] Același episcop îl ceartă pe Isaurian („*O, Împărate, carnea și sângele tău nu vor putea să moștenească împărăția lui Dumnezeu; ci vor putrezi întru scârnăvia de jos!*” – 147) cu niște vorbe inspirate de același Apostol Pavel: „Nu știți, oare, că nedreptii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu? Nu vă amăgiți: Nici desfrânații, nici închinătorii la idoli, nici adulterii, nici malahienii, nici sodomiții, nici furii, nici lacomii, nici bețivii, nici batjocoritorii, nici răpitorii nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu.” (*Corinteni 1*, 6: 9-10)

[31] „Definiția” divinului *via negationis*, pe care Teodor i-o oferă lui Kesarion („*Pre Dumnezeu nimene nu l-a văzut niciodinioară*, scrie evanghelistul nostru Ioan: într-adevăr, mi-ai întors dumneata cuvânt, căci Dumnezeu nu este zoomorfie. Și ai mai adăugat că vorbele meșteșugite nu pot înlocui substanța, adică fapta bună.” – 147) e preluată, după cum recunoaște chiar semnatarul scrisorii, de la Sf. Apostol Ioan: „Pe Dumnezeu nimeni nu l-a văzut vreodată; Fiul cel Unul-Născut, Care este în sânul Tatălui, Acela l-a făcut cunoscut.” (*Ioan*, 1:18)

[32] Spre final, asemenea lui Iov („Căci noi suntem de ieri și nu știm nimic, căci zilele noastre pe pământ nu sunt decât o umbră.” – *Iov* 8:9), autorul epistolei reafirmă nimicnicia vieții omenești: „Noi suntem de ieri și umbră pe pământ e viața noastră.” (148)

6. Toate aceste texteme, care asociază sensuri privind pedeapsa divină, efemeritatea trupului și mântuirea spiritului, sunt rostite în contextul detronării Isaurianului și al reinstaurării Binelui (sau, cel puțin, a unui „Rău-mai-mic”). Un asemenea eveniment conduce, practic, la soluționarea intrigii politice a romanului (intriga erotică fiind deja „rezolvată” în

capitolul precedent). Or, în aceste condiții, capitolul XVII, care descrie învestirea lui Kesarion Breb ca Decheneu – și configurează, implicit, **ultimul macro(cadru) al romanului** –, se derulează fără peripecții, ca o simplă reiterare a unui ritual imuabil.

Bibliografie

- ANDERSON, Graham: *Fairytale in the Ancient World*, Routledge, London/New York, 2000.
- CERNĂTESCU, Radu: *Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*, Cartea Românească, București, 2010.
- COȘERIU, Eugeniu: *Vers l'étude des structures lexicales* [Structure lexicale et enseignement du vocabulaire, 1966], în Eugeniu Coșeriu, *L'homme et son langage*, textes réunis par H. Dupuy-Engelhardt, J.-P. Durafour et F. Rastier, Éditions Peeters, Louvain – Paris – Sterling, Virginia, 2001, p. 215-252.
- ORIGEN: *Scrieri alese*, vol. IV: *Împotriva lui Celsus* [Contra Celsum, 248], studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodogae. București: Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., 1984.
- SADOVEANU, Mihail: *Creanga de aur. Măria Sa, Puiul Pădurii. Nunta Domniței Ruxanda*, Editura pentru Literatură, București, 1969.
- TERIAN, Simina: *Premise pentru o poetică a textemelor*, în Iulian Boldea, Cornel Sigmirean (eds.), *Contemporary Perspectives on European Integration - between Tradition and Modernity*, Petru Maior University Press, Târgu-Mureș, 2013.
- ZAGAEVSCHI CORNELIUS, Lolita: *Funcțiile metaforice în „Luntrea lui Caron” de Lucian Blaga. Abordare în perspectivă integralistă*, prefață de Mircea Borcilă. Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2005.

ILLOCUTIONARY FORCE IN CRIMINAL JUDGMENTS

Alina GIOROCEANU, Assistant Professor, PhD, University of Craiova

Abstract: The present study aims to analyze the illocutionary force within the framework of a criminal judgment. According to legal dictionaries, a criminal judgment is the decision of a legally constituted criminal court, taken in conformity with the legal dispositions and principles of the law.

A judgment contains three parts; the final part is a decisional one that reveals the force and the effect of the law and that accomplishes the purpose of the criminal proceedings. In this part of the judgment, the illocutionary force becomes evident and could be identified by using the classical Speech Acts theory and the instruments of linguistics.

Keywords: linguistics, illocutionary force, speech acts, criminal law, judgment

I. Preliminarii teoretice: forța ilocuționară

La mijlocul secolului trecut, John Austin (1962) pune bazele pragmaticii lingvistice (înțelegând și ca „lingvistică a uzului” – cf. DSL: *pragmatică*), introducând câteva noțiuni în sprijinul tezei potrivit căreia limbajul nu are doar o funcție descriptivă: prin intermediul limbajului, emițătorul, cel care produce un enunț, are posibilitatea de a îndeplini o acțiune. Teoria actelor de vorbire¹ propusă de Austin se întemeiază pe funcția limbajului de a acționa asupra realității, de a încorpora o anume *forță*, numită *forță ilocuționară*.

Conceptul este preluat de continuatorii proiectului pragmaticii propus de Austin, fiind generator de importante dezbateri teoretice. În esență, forța ilocuționară este considerată drept trăsătură a unui enunț, care se află sau nu în relație cu receptorul. John Searle și Daniel Vanderveken (1985) au corelat forța ilocuționară cu mecanisme lingvistice, considerând că, prin această corelare, pot fi identificate enunțurile performate cu o anume forță ilocuționară. Într-o lucrare anterioară, John Searle (1969) a oferit câteva criterii pe baza cărora se poate contura o tipologie a actelor ilocuționare, respectiv: scopul actului (*illocutionary point of utterance*), direcția de ajustare (*direction of fit*), starea psihologică (*psychological state*), intensitate (*intensity*), statutul sau poziția relativă a interlocutorilor, modul în care actul se leagă de interesele emițătorului sau le receptorului, relația cu ansamblul discursului, conținutul propozițional, statutul obligatoriu sau opțional de act de vorbire, necesitatea unei instituții extralingvistice pentru performare, existența sau nonexistența unui verb performativ care să poată funcționa ca verb ilocuționar, stilul de performare a actului ilocuționar etc. (cf. Ionescu-Ruxăndoiu 2003 : 36-37).

În teoria propusă atât de J. Austin, cât și de J. Searle, verbele performative reprezintă forma tipică de expresie a forței ilocuționare. Utilizate la forma de persoana I, singular, indicativ prezent, diateza activă, singura cu valoare performativă, ele implică nu numai

¹ În lingvistica românească, conceptul inițial *speech acts* a fost tradus și preluat în diferite moduri: *acte verbale* (Ionescu-Ruxăndoiu 2003), *acte de limbaj* (Moeschler, Auchlin 2005), *acte ale vorbirii* (Bălănescu 2005), *acte ale discursului* (Adam 2008). Prin raportare la modelul structuralist saussurian, respectiv la criteriile care deosebesc limba de vorbire, am optat pentru utilizarea termenului *acte de vorbire*.

desemnarea unei acțiuni, ci și realizarea acesteia. Clasa performativelor este reprezentată de verbe ca: *a afirma, a ordona, a porunci, a se scuza, a invita, a promite, a mulțumi*. (Ionescu-Ruxăndoiu 2003: 24).

Având drept criteriu verbele performative în contextul limbii engleze, J. Austin diferențiază cinci clase de acte ilocuționare. Și în concepția lui J. Searle, actele ilocuționare se grupează în cinci clase: acte reprezentative, acte directive, acte comisive, acte expresive și acte declarative, care se disting în funcție de trăsăturile comune privind modalitățile lingvistice și extralingvistice de transmitere a forței ilocuționare.

Într-o perspectivă integratoare, G. Leech a observat însă că verbele performative se analizează în termeni categoriali, fiind concepte gramaticale, în timp ce forța ilocuționară trebuie analizată în termeni noncategoriali, retorici, ca noțiune a pragmaticii. În consecință, forța ilocuționară, datorită naturii sale nedeterminabile și variabile, cu greu poate fi surprinsă de inventarul curent al verbelor performative² (1983: 174-175).

Clasificările realizate de J. Austin și J. Searle asupra actelor de vorbire sunt puse în discuție de D. Sperber și D. Wilson (1986), promotori ai pragmaticii cognitive, care contestă însăși pertinenta taxonomică, propunând reducerea claselor de acte de vorbire la trei, respectiv la actele de *a spune că, a spune să și a spune dacă*. Deoarece cercetarea se limitează la reguli logice și lingvistice, actele instituționale sunt incluse de autori în rândul actelor *a spune că*.

Obiecția care i se aduce acestei abordări a pragmaticii cognitive privește reiterarea unei noi versiuni a performadoxului, respectiv faptul că demersul conduce la producerea unor false condiții de adevăr. Astfel, un enunț asertiv de tipul: *Martorul infirmă afirmația inculpatului.*, nu poate fi considerat cu aceeași valoare de adevăr ca cel rescris cu verb performativ *Spun că martorul infirmă afirmația inculpatului*. Pentru evitarea acestei false echivalențe, J. Moeschler și A. Auchlin propun admiterea ipotezei că „atribuirea forței ilocuționare trece printr-un proces pragmatic care ne dă nu interpretarea semantică completă a enunțului, ci doar o îmbogățire a acestei interpretări care nu determină condițiile de adevăr ale enunțului” (Moeschler, Auchlin 2005: 197).

În demersul pragmatic asupra hotărârii judecătorești penale, prezența forței ilocuționare va fi analizată prin raportare atât la observațiile lui G. Leech, care consideră că forța ilocuționară este caracterizată de nedeterminare și variabilitate (*indeterminacy and scalar variability*), cât și la clasificarea actelor de vorbire propusă de J. Searle, în special datorită relevanței criteriilor utilizate pentru materia în care va opera analiza.

II. Scurte considerații asupra hotărârii judecătorești penale

Hotărârea judecătorească penală (HJP) este o unitate logico-lingvistică, structurată astfel încât să transmită cât mai clar soluția luată de o instanță judecătorească investită conform legii, cât și motivele care au stat la baza acestei soluții. Ca și discursul juridic normativ, HJP este, în același timp, act lingvistic și act juridic (Stoichițoiu-Ichim 2006).

² “When we are analyzing illocutionary verb, we are dealing with grammar, whereas when we are analyzing the illocutionary force of utterances, we are dealing with pragmatics. It is easily to confuse these two things, because one is part of metalanguage for the other: that is, when we discuss or report to the illocutionary acts in ordinary discourse (eg in saying John asked Theodore to open the window) we inevitably find ourselves doing so in terms of illocutionary verbs which the English language provides us for this purpose, such as ask and report. I have, however, made it clear that illocutionary force, particularly because of its indeterminacy and scalar variability, is more subtle than can be easily accommodated by our everyday vocabulary of speech-act verbs.”

Procesul penal se raportează la o faptă care va trebui judecată potrivit normelor juridice penale; în acest sens, o instanță legal investită este chemată să aprecieze fie asupra obligațiilor ori pedepsei pe care trebuie să o suporte un inculpat, în raport de dispozițiile legale care determină condamnarea, fie să dispună în consecință atunci când se pronunță achitarea ori încetarea procesului penal față de acesta.

În art. 354 Codul de procedură penală (CPP), legiuitorul român a stabilit structura HJP, arătând că hotărârea prin care instanța penală soluționează fondul cauzei trebuie să conțină trei secțiuni: *partea introductivă*, *expunerea și dispozitivul*. Articolele următoare dezvoltă indicațiile cu privire la conținutul fiecărei părți.

Segmentarea HJP în trei părți distincte în vederea atingerii obiectivului său jurisdicțional se realizează vizual și lingvistic, prin spațiere, aliniere a textului, diferențe de font, precum și prin inserarea unor formule specifice.

Art. 309 CPP prevede că rezultatul deliberării se consemnează într-o minută. Astfel, după deliberare, completul de judecată ia o hotărâre, în sensul art. 308 alin. 1 CPP., adică „adoptă o soluție”, care va fi redată în minută. Identitatea dintre minută și dispozitivul hotărârii rezultă din corelarea art. 358 alin. 1 CPP și art. 310 alin. 1 CPP.

Minuta (soluția pe scurt, pronunțată de instanță imediat după deliberare), respectiv dispozitivul hotărârii redau adevărată forță juridică - forță ilocuționară, în context pragmatic - a hotărârii judecătorești și împlinesc raționamentul logico-juridic surprins în cea de-a doua parte a hotărârii, numită de practică și doctrină *considerente* (*expunerea*, în termenii CPP), parte în care se face analiza probelor prezentate, prin raportare la dispozițiile legale. E necesar, așadar, ca soluția prezentată în minută să fie consecința logică a celor constatate și reținute în considerente.

Dispozitivul trebuie să cuprindă datele prevăzute în art. 70 CPP, adică acelea privitoare la persoana inculpatului, prin care se permite identificarea cu exactitate a acestuia, soluția dată de instanță cu privire la infracțiune, indicându-se, în caz de condamnare, denumirea acesteia și textul de lege în care se încadrează, iar în caz de achitare sau de încetare a procesului penal, cauza pe care se întemeiază, în funcție de dispozițiile legale (art. 11 CPP), precum și soluția dată cu privire la repararea pagubei.

Aplicarea celorlalte norme de drept substanțial se indică prin mențiuni procedurale specifice, respectiv pentru aplicarea art. 86⁷ C.P., dispozitivul va menționa dacă cel condamnat va executa pedeapsa în unitatea unde își desfășoară activitatea sau la altă unitate. Când instanța face aplicarea art. 86¹ CP, dispozitivul va menționa măsurile de supraveghere, prevăzute în art. 86³ alin. 1, la care trebuie să se supună condamnatul, precum și obligațiile stabilite de instanță, potrivit art. 86³ alin. 3.

Dispozitivul trebuie să cuprindă câteva mențiuni obligatorii, într-o anumită succesiune: mențiunea că hotărârea este supusă apelului sau, după caz, recursului, cu arătarea termenului în care poate fi exercitat și menționarea datei când hotărârea a fost pronunțată, precum și faptul că pronunțarea s-a făcut în ședință publică.

III. *Modalități de manifestare a forței ilocuționare în textul HJP*

Construcția analitică asupra modului de manifestare a forței ilocuționare în textul HJP s-a realizat prin raportare la clasificarea actelor de vorbire realizată de J. Searle, în special pentru faptul că taxonomia a fost realizată pornind de la criteriile *scopul actului* (*illocutionary*

point of utterance) și *direcția de ajustare (direction of fit)*, aceasta din urmă reprezentând modalitatea prin care se realizează o concordanță între cuvinte și realitate, esențiale pentru actul jurisdicțional reprezentat de HJP.

III.1. Actele asertive și distribuția acestora în cuprinsul HJP

Asertivele/reprezentativele sunt, în concepția majorității pragmaticienilor, acte care au ca obiectiv angajarea emițătorului, chiar și în grade diverse, față de adevărul enunțului exprimat (Ionescu-Ruxăndoiu, 2003: 38). Orientarea comunicării se face pornind de la cuvinte spre realitate, cuvintele fiind cele ajustate/adecvate la realitate („*la direction d’ajustement des mots aux choses*” cf. Vanderveken, 1992: 16)

Asertivele se identifică în partea introductivă (*practicaua*), precum și în mare parte din considerentele HJP, semnalate, în practica judiciară, prin centrarea unuia din nominalele INSTANȚA/JUDECATA, urmat de textul „Deliberând asupra cauzei de față / Asupra cauzei deduse judecătii / Asupra cauzei penale de față, constată următoarele”, până la dispozitivul semnalizat prin centrarea textului „PENTRU ACESTE MOTIVE, ÎN NUMELE LEGII, HOTĂRĂȘTE/DECIDE”.

Prin actele de vorbire asertive care se succed în partea introductivă și considerente se exprimă atât constatări imediate, cât și convingeri formate cu privire la ansamblul faptic asupra căruia trebuie să se hotărască, prin raportare la lege. Practicaua conține constatările imediate ale instanței, respectiv informații cu privire la LOCUL, TIMPUL cercetării procesului, SUCCESIUNEA evenimentelor din sala de ședință, prin notarea tuturor elementelor care jalonează desfășurarea judecătii. Considerentele conțin convingerea instanței asupra a tot ceea ce rezultă din actele dosarului.

Deși mai puțin prezente, actele asertive pot fi reperate și în dispozitivul HJP:

„Constată recuperat prejudiciul de către partea civilă SPITALULUI CLINIC JUDEȚEAN DE URGENȚĂ CRAIOVA.”

„Ia act de faptul că partea vătămată nu s-a constituit parte civilă”

„Ia act de faptul că prejudiciul a fost recuperat”

III.2. Actele comisive și distribuția acestora în cuprinsul HJP

În teoria actelor de limbaj, comisivele exprimă angajarea emițătorului la realizarea unei anumite acțiuni, fiind acte care orientează dinspre realitate spre cuvinte, ca și actele directive (Ionescu-Ruxăndoiu, 2003: 38; „*la direction d’ajustement des choses aux mots*”, cf. Vanderveken 1992: 16). Acestea țin de atitudinea și de intenția emițătorului, iar conținutul propozițional este reprezentat de o acțiune viitoare a emițătorului.

Angajarea autorului HJP (instanța) la o acțiune viitoare apare, de regulă, în a doua parte a considerentelor, în enunțuri de tipul:

„La individualizarea judiciară a pedepsei, instanța va ține seama de criteriile generale de individualizare prevăzute de art. 72 C.pen., respectiv de circumstanțele reale de săvârșire a faptelor, dar și de circumstanțele persoanele ale inculpatului.”

„Ținând cont de infracțiunile reținute în sarcina sa, în baza art. 181 alin. 1 C.p., urmează a-l condamna pe inculpatul.”

„Deoarece faptele au fost săvârșite în concurs real, toate înainte ca inculpatul să fie condamnat pentru vreuna dintre ele, în temeiul art. 33 lit. și a art. 34 lit. b C.p., instanța urmează a contopi pedepsele stabilite anterior, inculpatul trebuind să execute pedeapsa cea mai grea, aceea de...”

„De asemenea, se va face aplicarea dispozițiilor art. 71 C.pen.; instanța apreciază că pentru a interzice drepturile accesorii prevăzute de textul de lege trebuie să existe o nedemnitate în exercitarea acestora.”

„Constatând că prevederile art. 81 CP sunt îndeplinite în cauză, va suspenda condiționat executarea pedepsei aplicate pe durata termenului de încercare de 2 ani și 9 luni, calculat potrivit art. 82 C.p. În consecință, în temeiul art. 71 alin. 5 C.p. va suspenda executarea pedepselor accesorii pe durata suspendării condiționate a executării pedepsei închisorii. De asemenea, va atrage atenția inculpatului asupra disp. art. 83 C.p.”

„În baza art. 14, 346 C.p.p. urmează să admită în parte acțiunea civilă formulată de partea civilă și să oblige inculpatul la plata către acesta a sumei de...”

„De asemenea, în baza art. 14, 346 C.p.p. va admite acțiunea civilă formulată de partea civilă Spitalul Clinic Județean de Urgență Craiova și va obliga inculpatul la plata sumei de 890, 80 lei către aceasta.”

„În temeiul art. 118 lit. b C.p. va dispune confiscarea armei utilizate la săvârșirea faptei, respectiv pușca cu aer comprimat marca „Norconia B2”, calibrul 4, 5 mm, precum și a celor trei proiectile de calibrul 4, 5 mm, depuse la camera de corpuri delictuale a IPJ Dolj.”

Angajarea entității emitente la o acțiune se realizează, în toate situațiile, nu în situația tipică a persoanei I, singular a indicativului prezent, ci în prezența persoanei a III-a singular, sugerând, astfel, ideea unei instanțe supra-personale și imparțiale. Această idee este întărită de raportarea permanentă la texte de lege. De altfel, utilizarea persoanei a III-a este comună tuturor actelor verbale performate în cuprinsul HJP.

III.3. Actele declarative și actele directive din dispozitivul HJP

Actele declarative și actele directive împlinesc rolul pe care acțiunea penală îl are, de „tragere la răspundere penală a persoanelor care au săvârșit infracțiuni” (art. 9 CPP). Pronunțând soluția, („spunând dreptul”- Nicolae 2008), instanța judecătorească are și acele mijloace de a obliga la respectarea lui, iar premisele „spunerii dreptului” au fost deja realizate în considerente, urmând ca dispozitivul să conțină și acele mijloace prin care să se asigure respectarea dreptului.

Comisivele din cuprinsul expunerii se vor regăsi ca directive și ca declarative în dispozitivul HJP.

În vreme ce directivele se caracterizează prin orientarea dinspre realitate spre cuvinte, declarativele implică instaurarea unei corespondențe voite între cuvinte și realitate („*une double direction d'ajustement*” cf. Vanderveken, 1992: 12, 16). Acestea din urmă au fost cu prioritate cercetate de J. Austin, care a considerat că pentru realizarea lor este necesar un cadru instituțional. Cadrul instituțional garantează modificarea realității sau „punerea în executare” a ceea ce s-a stabilit prin actul de vorbire specific performat de autoritatea judecătorească, adică prin „cuvântul” asumat de instanță.

Dispozitivul HJP, respectiv partea care cuprinde dispozițiile date de completul de judecată în vederea tragerii la răspundere penală a unei persoane sau remedierea unei situații juridice,

este cel care surprinde și actele de vorbire directive ori declarative. Acestea sunt, în cazul în care este vorba de trimiterea în judecată a unei persoane față de care s-a pus în mișcare acțiunea penală, obligatoriu precedate de: „În baza art. X” („condamnă inculpatul”/”achită inculpatul” / „încetează procesul penal față de inculpatul”) și urmate de textele care indică modul în care se va realiza ori dacă se va realiza tragerea la răspundere penală a inculpatului.

Directivele sunt acele acte prin care emițătorul încercă să îl determine pe destinatar să facă sau să nu facă o anumită acțiune, vizându-l explicit pe acesta (cf. Adam 2008: 149, Ionescu-Ruxăndoiu 2003: 38). Predicatele semantice utilizate pentru a indica actul directiv, fie el pozitiv sau negativ, din cuprinsul dispozitivului HJP sunt *obligă/obligare* sau *interzice*:

„Obligă inculpatul la plata a 12 000 cu titlu de daune morale către partea civilă.”
 „Obligă inculpatul la plata a 500 de lei cheltuieli de judecată către partea civilă.”
 „Dispune obligarea inculpatului la plata a 100 lei cheltuieli judiciare către stat.”
 „În temeiul art. 71 C.p. interzice inculpatului exercitarea drepturilor prev. de art. 64 lit. a teza a II-a și lit. b C.p. pe durata executării pedepsei.”

Chiar dacă verbele *a obliga* sau *a interzice* nu sunt prezente în toate construcțiile sintactice, intenția rămâne directivă. Uneori este preferat doar *dispune*, care păstrează valoarea directivă de *ordin*:

„Dispune ca inculpatul să plătească 100 lei cheltuieli de judecată.”

„În temeiul art. 118 lit. b C.p. dispune confiscarea armei utilizate la săvârșirea faptei, respectiv pușca cu aer comprimat marca „Norconia B2”, calibrul 4, 5 mm, precum și a celor trei proiectile de calibrul 4, 5 mm, depuse la camera de corpuri delictive a IPJ Dolj.”

Alteori, este omis și acesta, fiind suficient ca obligațiile inculpatului să fie pur și simplu enunțate:

„În temeiul art. 118 lit. b C.p., pune în vedere inculpatului să respecte următoarele obligații: ...”.

Declarativele exprimă faptul că situația specificată de conținutul propozițional este realizată prin indicatorul forței ilocuționare, iar *a spune* este echivalentul lui *a face*. Prin performarea acestor acte, cuvântul devine echivalentul realității, iar instanța emitentă are ca scop instaurarea unei corespondențe intenționate între cele două universuri. În acest sens, „să enunți înseamnă să provoci simultan schimbări în lume” (Adam 2008: 150).

Condamnarea, achitarea, încetarea procesului penal sunt acte declarative. Și celelalte măsuri, precum contopirea pedepselor urmate de indicare perioadei pedepsei pe care o are de executat inculpatul, precum și suspendarea executării pedepsei ori suspendarea executării pedepsei sub supraveghere, respectiv revocarea suspendării și cumularea pedepselor, ori anularea suspendării și cotopirea pedepselor sunt redacte tot declarativ. Schimbarea pe care o aduce actul performat este iclusiv o schimbare calitativă. Astfel, la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare, *inculpatul* devine *condamnat* sau încetează să mai fie inculpat, la pronunțarea hotărârii de achitare sau de încetare a procesului penal.

„În temeiul art. 33 lit. a, art. 34 lit. b C.p. contopește pedepsele stabilite anterior, urmând ca inculpatul să execute pedeapsa cea mai grea, aceea de 9 luni închisoare.”

„În baza art. 81 C.p. suspendă condiționat executarea pedepsei aplicate pe durata termenului de încercare de 2 ani și 9 luni, calculat potrivit art. 82 C.p.”

„În temeiul art. 71 alin. 5 C.p. suspendă executarea pedepselor accesorii pe durata suspendării condiționate a executării pedepsei închisorii.”

IV. Concluzii

Ca și hotărârea judecătorească civilă, HJP reprezintă o suită de acte de limbaj, de la asertiv, la directiv și declarativ, finalizată apoi asertiv. Deși ultimul paragraf al textului („*Pronunțată în ședință publică azi, 25.11.2013.*”), privit separat, impune, cel mai probabil, o interpretare reprezentativă, în corelație cu penultimul paragraf - în cazul în care mai există o cale de atac a soluției („*Cu recurs în termen de 10 zile de la pronunțare pentru procuror, și de la comunicare, pentru inculpat și partea civilă.*”) - acesta poate fi privit ca o invitație la acțiune (directiv); în această formulare eliptică și aridă există toate elementele care îți permit, în calitate de parte interesată, exercitarea căii de atac: data de la care curge perioada de exercitare, durata în care se poate promova calea de atac, locul depunerii acesteia.

În condițiile în care soluția pronunțată este definitivă, această ultimă parte trebuie interpretată diferit, în funcție de receptor și de tipul de HJP. În cazul unei hotărâri de condamnare, este data de la care calitatea inculpatului se modifică (devine condamnat) și de la care începe executarea pedepsei (marcată de emiterea mandatului de arestare). Tot în aceste condiții, de la data arătată, directivele și declarativele performate în dispozitivul HJP devin actuale și impun autorităților chemate să pună hotărârea în executare anumite obligații legale. În același timp, aceasta este și data la care instanța se dezinvestește, nemaiputând face niciun act de procedură.

Pentru restul publicului, ultimul paragraf al HJP nu poate fi decât asertiv.

Bibliografie

- ***, *Codul de procedură penală*, București: Hamangiu, 2013.
- Austin, John, *How to do things with Word*, Oxford: Clarendon, 1962.
- Adam, Jean Michel, *Lingvistică textuală*, Iași: Institutul European, 2008.
- Bălănescu Olga, *Texte și pre-text. Introducere în pragmatică*, București: Editura Ariadna '98, 2005.
- Bidu-Vrânceanu et al., *Dicționarul de științe ale limbii (DSL)*, București: Nemira, 2001.
- Dragoș, Elena, *Introducere în pragmatică*, Cluj: Casa Cărții de Știință, 2000.
- Ionescu Ruxăndoiu, Liliana, *Limbaj și comunicare. Elemente de pragmatică lingvistică*, București, ALL Universitar, 2003.
- Leech, Geoffrey, *Principles of pragmatics*, London: Longman, 1983.
- Maingueneau, Dominique, *Analiza textelor de comunicare*, Iași: Institutul European, 2007.
- Moeschler, Aushlin, *Introducere în lingvistica contemporană*, Cluj Napoca: Echinoux, 2005.
- Nicolae, Adina, *Hotărârea judecătorească. Relativitatea și opozabilitatea efectelor acesteia*, teză de doctorat, Universitatea din București, 2008.

Searle, John, *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of language*, Cambridge: Cambridge University, 1969.

Stoichițoiu-Ichim, Adriana, *Semiotica limbajului juridic*, București. Editura Universității București, 2006.

Searle, John and Daniel Vanderveken, *Foundations of illocutionary logic*, Cambridge: Cambridge University, 1985

Vanderveken, Daniel, *La theorie des actes de discours et l'analyse de la conversation*, Cahiers de linguistique francaise,13, pp. 9-61, 1992.

UTOPIA OR THE IDEAL STATE – THE CASE OF *NEWS FROM NOWHERE*

Andreea Mihaela MARDAR (STANCU), Phd Candidate, “Alexandru Ioan Cuza”
University of Iași

*Abstract: Fully functioning multicultural states are sometimes termed utopian. However, utopia is actually a denial of multiculturalism due to the fact that uniformity is essential to its functioning. The very isolation of utopia and its rejection of influence and change are some of its key features, easily bordering on the dystopian. William Morris' utopian romance, *News from Nowhere* (1890), is a special type of utopia, a “rosy utopia” as Alexandru Ciorănescu calls it, one of the few in which it would actually be pleasant to live, at least for a while. The present paper analyses the solutions forwarded in Morris' utopia in an attempt to explain its relevance for the twenty-first century as well as its failures. William Morris entreats us to imagine what it would be like to live in an idealised society which nonetheless acknowledges conflict and difference. The world of *Nowhere* is not uniform: in a society which has a cult for work there are characters who go against the general trend, who choose not to work, or who refuse to join the common work programme. The characters with an interest in the past are seen as eccentrics, but their eccentricity is not only tolerated, it makes *Nowhere* a more interesting place. Surprisingly or not, not everybody in *Nowhere* is happy. People are only happier than their Victorian counterparts.*

Keywords: utopia, earthly Paradise, unreliable narrator, romance, education of desire

Initially, “Utopia” was a name coined by Thomas More in order to designate the island in the book of the same title published in 1516. By adding a Latin ending (*ia*) to a combination of a Greek adverb for “not” (*ou*) and a noun for “place” (*topos*), More managed to create a word for “nowhere” which also suggested a “happy” or “fortunate” (*eu*) place. Subsequently, utopia became a literary genre and then the name given to several attempts to transform these islands of bliss into reality. Derived from this fact, utopia began to signify any impossible project made by humans. Ruth Levitas gives a broad definition of utopia, based on its essential features: “utopia is the expression of the desire for a better way of being or of living” (2005: 5) Most utopias are situated on islands, being isolated from exterior influences and therefore uncorrupted.

Thomas More is the one who set the conventions for utopia as a literary genre; however, descriptions of ideal states appeared long before the 16th century. Popular culture knows many hypostases of “good places,” such as the Land of Cockayne. A.L. Morton discusses the precursors of Utopia in popular imagination, some of these types of good places being reminiscent of the Garden of Eden. The Land of Cockayne is “an earthly and earthy paradise, an island of magical abundance, of eternal summer, of joy, fellowship and peace.” (Morton, 1969: 17) As opposed to the Garden of Eden situated in the East, Cockayne is a Western island. It is the place where all wishes come true, the dream of hard-working serfs, a land of plenty in which no effort is needed for the production of goods. In this land, abundance is the key to material happiness – it is a paradise for the belly. What is more, it is

“a land of peace, happiness and social justice” (ibid.: 24) Flourishing in the Middle Ages, this myth contained the seed of revolt, even though toned down and mellowed, and its popular manifestation were street carnivals. Condemned by the middle class who believed in the importance of work and despised the slothful, Cokaygne was a much more attractive place than Paradise for simple people.

It is in the 19th century, as a consequence of the Industrial Revolution, that utopia knows a remarkable popularity. *News from Nowhere*, William Morris’ utopian romance, was written in response to Edward Bellamy’s de-humanised society in *Looking Backward: 2000 – 1887*, and to his vision of Boston where everyone is drafted to serve in an “industrial army”. Despite some definitely positive innovations, there is no place for art or individuality in this highly mechanised society and every aspect of people’s lives is pre-determined by the state. In a review of Bellamy’s work, Morris declared that he would not care to live in such a Cockney paradise and that if somebody forced him to work he would only lay on his back and kick. In the same review he began to frame the central threads of his own utopia, advancing his own solutions: reducing the pain of labour and replacing it with pleasure in work, variety of life combined with equality, and art envisioned as “the necessary expression and indispensable instrument of human happiness” (Morris, 1889). As he believed that utopias are best interpreted as an expression of their author’s temperament, in 1890 he decides to provide his own version of the story. *News from Nowhere* was thus written for the readers of his journal, *The Commonweal*, in the space of less than six months, being published in serial form. It was offered as an alternative to Bellamy’s dream, a depiction of a society which contrasts with every aspect of Bellamy’s Boston.

William Morris (1834-1896) is little known in Romania and even his home country remembers him for his artistic endeavours rather than for his literary activity. There has been an attempt to recuperate his literary works by linking him to C.S. Lewis and J.R.R. Tolkien and naming him one of the founding fathers of the heroic fantasy. His first volume of poems is sometimes appreciated for its intense visions but the majority of his other works have fallen into disrepute. However, in his own time William Morris was considered to be a major Victorian poet, author of prose romances, pioneering designer, and leader of the early British socialist movement. He was also a cofounder of the firm for interior decoration Morris and Co., founder of the Kelmscott Press and of the Society for the Protection of Ancient Buildings, and writer of many essays on social issues, book design, and the decorative arts. His work was a source of inspiration for the Arts and Crafts movement, the activity of ecologists, preservationists and fantasy writers. What is most impressive about Morris’s work is the wide range of domains he approached and especially the honesty and zeal with which he invested his efforts in a utopian attempt to make the world a better place.

If Bellamy’s utopia was translated into Romanian a few months after it was published in America, *News from Nowhere* was considerably less popular. Morris advocated for a return to nature, for simplicity but never for austerity. He was a rich man and he enjoyed good food and tasty wine as well as beautiful houses. He inherited his fortune from his father who had made a successful investment in copper mining and it was this fortune which allowed him to pursue his dreams. He was acutely aware that it was only his good luck of being born in a respectable family that ensured his good start in life. However, he was not exempt of money

concerns and his business had to be successful in order to ensure a good standard of living for his family. Morris was never idle – he was rather a workaholic.

In Morris's *News from Nowhere, or, An Epoch of Rest: Being Some Chapters from a Utopian Romance*, the narrator makes a voyage to Nowhere, or more precisely to England in the 21st century. It is after this visit that he will return home filled with a new hope. He will spread the word about the wonderful society he discovered there, bringing people a new type of "good news". After wishing intensely to see what a developed socialist society would look like, this desire being presented from the first page of the book, the narrator travels to Nowhere in his dream. The new Edenic world is born out of childhood memories and fascination with the Middle Ages. Little is invented, such as a new type of energy used for transportation and industry, much is recycled or reshaped. This is what makes Morris' utopia seem tangible and easy to achieve. The central image of the utopia, the house protected by a beautiful lush garden, represents Morris' own Heaven, the place of rest found in reality, namely Kelmscott Manor. The heart of Paradise is a self-sufficient house, well-protected, surrounded by a garden, but never a fortress – Morris' ideal house opens its windows to the world, welcoming visitors.

The narrator of the utopian romance tells the story of his friend, William Guest, who falls asleep after returning from a meeting at the Socialist League which made him long to see a day of the future society. When he wakes up, he discovers that the world is truly changed. The first person he meets, Dick, is both a waterman and a gentleman wearing refined clothes. Guest sees a bridge which was built in 2003, notices that the landscape is completely transformed, and that money seems to have no value. People dress in rich clothes, and the dustman wears the most pompous costume made almost entirely of gold. If in More's utopia gold is used for making chamber pots and the chains of slaves, in the world of Nowhere sumptuous clothes are appreciated for their beauty and they bear no other significance.

Constantly surprised at the beauty of the architecture and of the people he meets, transported to a London where there is no pollution, no traffic congestion, and where people can fish for salmon in the Thames, William Guest does not understand how the world became so much transformed. Therefore, his guide to the new world, Dick, offers to take him to his great-grandfather, the only one who can give him satisfactory answers. There are few technical innovations in Nowhere and the means of transport on land is the horse-drawn carriage. People's houses and clothing are inspired from the 14th century. There are markets in the middle of London with fresh products brought from the countryside by carts. Guest learns that there is no official system of education, as people place less emphasis on what is learned from books and they try to develop all the sides of their personality instead, that the goods which are displayed in shops and markets are all of the best quality and given for free, and that the only punishment for crimes, which are now non-intentional, is the remorse of the wrongdoer. Idleness is considered to be a disease which has luckily been cured. People are encouraged all their lives to read about what interests them and children learn foreign languages, especially French and German, by means of direct contact with foreign visitors, and Welsh and Irish as these are frequently spoken in the British Isles: "our guests from over sea often bring their children with them, and the little ones get together, and rub their speech into one another." (Morris, 1992: 57)

At the British Museum, Guest meets old Hammond who informs Guest about the change which occurred in morality and about the disappearance of formal relationships and divorce. Hammond proceeds to discuss the present state of London and of other English cities, towns and villages. The slums have been replaced with meadows, the industrial cities have disappeared and the difference between cities and the countryside has considerably diminished. England is compared to a well-tended garden in which people thrive. Concerning the administration, the Parliament is formed by all the people. There is no political activity and the administration of people was replaced with an administration of goods. There are no rich or poor people, no criminal classes and the only rule which guides people's behaviour is to find pleasure in work. Moreover, their only fear is that work might become scarce. All decisions which affect the community are taken in gatherings called motes, organized on democratic principles. For example, if a large majority favours a proposal, it is adopted; if the majority is narrow, the decision is postponed.

Centralisation is discouraged and smaller communities in which everybody should feel responsible for their deeds are preferred. London is still some kind of centre, with some crowded areas, but it is rather an intellectual centre. The success of the great change, which came slowly and painfully, was made possible by the migration from cities to the countryside. The British are said to have also populated other countries "where we were wanted and were called for" (ibid.: 58). It seems, however, that the British utopianism has spread all over the world and equality between men has eliminated rivalry between countries. When William Guest is concerned that this made the world a duller and more uniform place, Hammond tells him that if he crosses the ocean there is plenty of variety in landscape, architecture, diet, amusements, looks and habits of thought which are "far more various than in the commercial period" (idem). The sage believes that nations and especially the rivalry between them are artificial constructs: "How should it add to the variety or dispel the dullness, to coerce certain families or tribes, often heterogeneous and jarring with one another, into certain artificial and mechanical groups, and call them nations, and stimulate their patriotism—*i.e.*, their foolish and envious prejudices?" (idem)

Hammond explains that the reward of labour is life and the realization of this truth is the basis of all the changes which occurred in Nowhere. His criticism of the 19th century extends to the production of poor-quality wares which served the appetite of the World Market, transforming civilization into organized misery. The great change was produced gradually after a violent revolution followed by a civil war which caused so much destruction that the world had to be built anew. Little by little, people discover the goods they truly need, and they find pleasure in work which becomes art. Thus, true equality is established and even though people are free to do whatever they want, they always choose to do what is good. The solution to the problems of industrialized England is found in the past, in the rural Middle Ages, when people lived in small towns and practiced a variety of crafts.

William Guest's guide offers to take him to the hay-harvesting feast and they begin thus a voyage by boat on the Thames. This fascination with agriculture is not the enthusiasm of peasants but the re-discovery of nature by people whose ancestors used to be estranged from it. Harvesting becomes a feast and there is true pleasure in physical work in which the sting of necessity is removed. At Runnymede they meet an old man, a grumbler, the first person who is completely dissatisfied with the new society, preferring the competitive edge of

the past. His granddaughter, Ellen, arouses Guest's admiration due to her beauty and intelligence. At Basildon, the party visit a construction site, where people are so much absorbed by their work that they refuse to participate at the feast of gathering the hay. Beneath the general atmosphere of calm and peacefulness there is an undercurrent of untamed passions which becomes more and more evident. These passions and the perversity of human nature menace the world of Nowhere, but not enough to represent a real danger. The new society is one of abundance and well-being and there is no difficulty to do good things. There are few open enmities and people love each other because everybody is worthy of being loved. People's enthusiasm and wide ranging interests as well as the combination of physical and intellectual work are the secret of their success. The Nowherian is a new type of man – he has been released from fear and is full of happiness and goodwill.

The party finally reach their destination and they are welcomed by Dick's friends. After rejoicing at Kelmscott Manor's organic unity with the surrounding country, Guest is saddened by his memories of the past and he begins to fear that he will have to leave the beautiful world he discovered. During a feast which takes place in the old church Guest is enveloped in a black cloud, like in a childish nightmare, and he wakes up to find himself in his bed at Hammersmith. In spite of his disappointment, he does not lose hope and he is confident that Ellen's last look encouraged him to go back and tell the others what he had seen, inspiring them to transform the vision into reality.

In *News from Nowhere* the main story is embedded in another story, like a Russian doll. The artifice introduced by Morris is meant to mingle the plans. It is also a part of the convention, as in utopias narrators often tell the story of a meeting with a person who visited a distant utopian society. The novelty is the fact that the entire adventure takes place in a dream. The reader realizes this only at the end of the book, as the narrator mentions the fact that his friend woke up *before* going through a surprising adventure. Dream and reality are thus mingled and the illusion is maintained throughout the book. The narrator's friend, William Guest, dreams of a strange world which is gifted with a certain internal coherence, and he seems to prefer it to the ugly incoherent reality. Morris refuses the supernatural in order to suggest the possibility of turning his vision into reality.

The main narrator, William Guest, is a man imbued with all the prejudices of the 19th century, thus sceptical and prudent towards the innovations he discovers. He is neither an omniscient narrator, nor an objective observer of the new world. He is only a *guest*, an unreliable narrator. Moreover, several other characters will become narrators, and more than one are projections of the narrator/ Morris himself. Because of the conventions of utopia, everything is presented through the eyes of an outsider who is surprised at everything he discovers. There is one thing to visit Nowhere, and another to live there permanently. By means of his voyage in time, William Guest becomes a stranger in his own country. He is given a warm welcome and he is treated like a guest of honour who should be introduced to the best of what the new world has to offer. However, he himself is looked at or rather stared at with considerable interest because he represents a source of information from past, a link with the outside or simply a means of amusement.

Old Hammond is another narrator of significant importance as he is among the few who know how the change came. It is not a simple coincidence that he might be the narrator's nephew. The presence of this character was called for by the use of the first person narration

made by someone who is not familiar with the new society. By means of this artifice, we discover little by little the new world together with the narrator. This procedure ensures the reader's involvement and sympathy. As we travel along, we sometimes know less, sometimes more; very often we see through the narrator's pretended ignorance. Old Hammond has to tell the readers what the guest could not possibly know; his role ends with his story and he leaves the scene soon afterwards. Ellen is another self of the narrator, becoming very often only an echo of his thoughts. At the same time, she is an embodiment of the beauty in Nowhere – a part of the new world and its epitome. The author makes Ellen an important voice in the novel because she is more credible, and more charming: she can easily obtain the reader's sympathy. She is a woman, because Guest had to admire and to love her, and she is at the same time a symbol of the better world.

The use of narrators which resemble each other and their author proves the fact that the entire novel is imbued with Morris's dissimulated image. The fact that William Guest and William Morris have many things in common cannot be questioned. However, it would be a mistake to place the sign equal between the two. The optimistic ending is meant to inspire people with hope. However, the book never returns to the initial frame, and the second narrator, the one who offers to tell the adventures of his friend using a first person narration, never recovers his own voice. This enhances the ambiguity of the ending, which apparently is a return to reality but in effects only prolongs the vision of a world of peace and rest. The last sentence is the moral of the book, an incitation meant to stimulate readers to start building a better world.

The utopian romance abounds in depictions of the beauty of nature. Morris builds these scenes through progressive accumulation of details which suggest the wealth of the scenery. In relation to the key words of the utopian romance, a study of the lexis reveals the fact that the epitome of the new world is the garden. According to Hammond, all England "is now a garden, where nothing is wasted and nothing is spoilt" (Morris, 1992: 61). This is a proof of the fact that Nowhere is a return to the garden of Paradise, but this time a Paradise on earth without any suggestion of something beyond. The pages of the book are a glorification of the present, the happiness of the moment, and few of the characters think about the future, being "assured of peace and continuous plenty" (ibid.: 45) and living life to the full. A great emphasis is placed on the pleasure of the senses, and many depictions address not only the sight but also the smell, the hearing, the touch. The word "pleasure" appears seventy-seven times throughout the book, and in association with a smaller number of occurrences of words such as happiness, happy, to enjoy, exultation, exhilarated and merriment, they depict a world which is set in contrast with the unhappiness and the drudgery of the past. The world to which William Guest is introduced is experiencing an age of plenty, in which people enjoy their "peace and plenty and happiness" (ibid.: 77), which is reminiscent of the land of Cokaygne without its gross exaggerations. Everything is shown in its best light, during the beautiful days of midsummer.

In the new world discovered by the narrator people live in harmony with each other and with nature, or rather as suggested by Hammond "in reasonable strife with nature" (ibid.: 48). This means that people have learned to enjoy what they have, without demanding the impossible and without being self-centred. Their activities no longer harm the environment; on the contrary, people tend the whole country-garden with a feeling of respect and love for

its beauties. The organic relationship is expressed by the verb “to grow”; accordingly, buildings grow out of the soil, and it is the narrator himself who draws attention to the appropriateness of the verb, while people rejoice when they think of “how glorious life is grown” (ibid.: 56).

Modern readers respond well to Morris’s concern for the environment, his love of nature and his rejection of any coercive system; these aspects reveal the actuality of the book. Many readers are charmed by the atmosphere of peace and rest in the book and acknowledge the fact that Morris’s ideas are very interesting and relevant for the 21st century. David Latham believes that “The subtext of Morris’s narrative romance is not so much whether or not a heavenly utopia could ever become a reality; rather what horrifies Morris is that we no longer even wish for it to happen.” (2007: 9) This statement explains the cynicism of people who are unable to imagine an alternative. The utopian romance is constructed on the opposition between the Victorian 19th century and the world of Nowhere. Alternatively, one of the two worlds becomes more real than the other, which is seen in terms of dream, phantasmagoria, or nightmare. In an inaugural speech at the University of Bristol, Ruth Levitas quotes the social theorist Slavoj Žižek’s opinion: for some people, “what is sometimes feels less real than what *should have been*.” (2005: 9)

In his utopian romance Morris does not offer any programme, any direct appeal or recipe for his revolution. He only provides a visionary image of a new society, which enchants the reader through the atmosphere of peace and rest. His work was named by Miguel Abensour “education of desire”, and this makes it universal. At the centre of Morris’ utopia lies the human being, freed from all the ills of modern society, who has learned to live life to the full. *News from Nowhere* is an attempt to eliminate all contradictions; however, the new society is functional without being perfect. There are many disruptive elements and quaint characters and William Guest himself would never fit in the new society. If the main source of unhappiness in Nowhere is unrequited love, the greatest danger is the lack of knowledge of the past.

Morris’s utopia is discussed in Alexandru Ciorănescu’s *Viitorul trecutului – Utopie și literatură*, [“The Future of the Past. Utopia and Literature”], a study which focuses on utopia as a literary genre, with few references to politics. Originally written in French, this brilliant book is considered to be a work of reference for utopian studies. Ciorănescu underlines the fact that Morris’s utopian romance was meant as a response to Bellamy’s unconvincing utopia, to which he opposes his own ideal society. He agrees with Morris in condemning the solutions offered in *Looking Backwards*, with its perfect society for an American bourgeoisie (Ciorănescu 1996: 194), or as Morris calls it a “cockney paradise”. Ciorănescu’s presentation of the utopian romance is imbued with irony and witticism. However, his conclusion is that Morris is the first and only writer who created the “rosy utopia” (ibid: 201). As Ciorănescu says, utopia should be by definition optimistic, painting the picture of a happy world, but in reality utopias are painted mostly in greys. Morris is the only one to escape this rule. His vision of the future is eloquent rather than coherent, imbued with nostalgia fed from the memory of a past turned into myth. The critic admits the fact that Morris surprises due to his kindness, his youth, and his smile that we prefer although we cannot take it into serious.

However, in reading the entire book, it is easy to notice that *News from Nowhere* does not conform to the classic pattern of a utopia. In the introduction to the last chapter dedicated

to dystopias, Ciorănescu says that the utopian writer is a preacher who leads us to Paradise by means of threats rather than by tempting us with its beauty. The utopian presents only dull, mediocre perspectives, deprived of imagination. He denies people the liberty to sin; although he believes that humans are good, he does not trust them. (ibid.: 202) However, Morris prefers to seduce the reader. His world is painted in bright vivid colours and its beauty and vitality do not fail to enchant us. The Nowherians are completely free, and they do sin. In Nowhere, there is a place even for those who hate utopias and are nostalgic for the past.

At its time, the utopian romance it suggested a different direction: a return to the land, to nature, the opposite of the “modern” civilization Morris hated so much. Although the book is firmly tied to its specific historical moment, being important for us as a document of the past, it speaks forcefully to issues still alive today. Morris entreats us to imagine what it would be like to live in a society similar to the one he depicted; it questions conventions, and it asserts the possibility of a difference. *News from Nowhere* was a means of reconciling all the contradictions in Morris’ own life and in society in general, a glorification of the fusion between work and art, and an expression of his love of nature. It represents both a continuity and a break with the tradition of utopias. When reading the book carefully, one discovers that this is a special kind of utopia: a utopia which depicts a happy and appealing society which nonetheless acknowledges conflict and difference.

Morris declared that “The only safe way of reading a Utopia is to consider it as the expression of the temperament of its author.” (1889) His own utopian romance, *News from Nowhere*, contains many different threads in his life, tightly interwoven to form the substance of an engaged literary work. Moreover, it is a book incredibly rich in substance. It is a vision, as its author declares, of a different kind of existence. In spite of our more detached and pessimistic visions of the future and of the growing cynicism of our modern world, we still need utopias. In an industrialized society which does not know where it is heading, this message might be more appealing than ever.

Bibliography

- Abensour, Miguel, *William Morris and the Politics of Romance*, in Max Blechman (ed.) *Revolutionary Romanticism: a drunken boat anthology*, City Lights Books, San Francisco, 1999
- Ciorănescu, Alexandru, *Viitorul trecutului: utopie și literatură*, translated by Ileana Cantuniari, Cartea Românească, Bucharest, 1996
- Latham, David, “Hope and Change: Teaching *News from Nowhere*” *JWMS* 17.2 (Summer 2007): 6-23.
- Levitas, Ruth, “The Imaginary Reconstitution of Society”, Inaugural Lecture at the University of Bristol, (24 October 2005): 1-22, available online at <<http://www.bris.ac.uk/spais/files/inaugural.pdf>>
- Morris, William, *News from Nowhere*, James Redmond (ed.), Routledge, London and New York, 1992
- Morris, William, “Bellamy’s Looking Backward”, in *The Commonwealth*, June 22, 1889, available online at <<http://www.depauw.edu/sfs/documents/morris.htm>>
- Morton, A.L., *The English Utopia*, Lawrence and Wishart, London, 1969

THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK OF REFFERENCE FOR LANGUAGES: MULTILINGUALISM AND COMPLEMENTARY PHENOMENA: THE TRANSFER OF ROMANIAN LANGUAGE

**Gina NIMIGEAN, Assistant Professor, PhD Candidate, University „Alexandru Ioan
Cuza”, Iași, Romania**

Abstract: By the document entitled The Common European Framework of Reference for Languages, the European language policy in recent years promotes improvement in the general attitude towards the cultures and languages of Europe (and of beyond), particularly with regard to so called 'smaller' cultures and their languages.

More than that, it provides institutional support to the intentions and intercultural approaches between the Europe's traditionnal components and more recently this support extends to any culture, anywhere it would be located geographically. In this new attitudinal landscape, the transmission-learning language programs, show their quality of intercultural ambassadors, as mobile structures that promote the identitary amplification of the individual up to a novus homo europaeus. Which one is currently in a phase of rethinking the concept of "model" – until the creation of this expanded identity, wherein everyone can find themselves in the other, with all the consequent sociological beneficial effects.

Keywords: current Romanian language, The Common European Framework of Reference for Languages, cognitive processes, language skills, intercultural skills, multilingualism, creativity, paradigm shift, opportunity, reconsidering the concept of "model", identification, identitary amplification, extended identity

Integration of language learning in the daily life, integration of various teaching assimilation programs for the languages/ dialects of Europe is already a constituent part in the configuration of the new European socio-cultural landscape and tends to become a fact enrolled in the normality of the beginning of the third millennium. The phenomenon includes established educational institutions as kindergarten, school, college, university, but it exists also in the task lists of parallel institutions, para-system, co-educational, such as cultural association, NGO, school of re-/ over-/ post-/ multi-skill etc. It is supported by governmental and intergovernmental programs, is given funds and special amenities from the Council of Europe, includes increasingly more people. The categories of learners expand continually as age, prior training level, learning purpose. The temporary re-location of learners in order to come in a direct contact with the liguistic enviroment (the already known linguistic *immersion* or *bathing*) is possible in various ways, some of which are supported officially. Study materials take all forms which may prove useful, passing through all possible technologies, from the schoolbook's papersheet to the (eventual afferent) CD, from the inert electronic document as .doc. pdf, to the semi-dynamic type, as .pps or .gif, with or without the audio part, to the dynamic type as videoclip and film, with possibilities of interaction / correction / (self)evaluation or not.

The variants are bidding and productive in many respects, as the results. Specialists – philologists, psychologists, sociologists, physicians, anthropologists, historians – study the

impact and implications of the immediate or the long run, try to identify the likely changes that will occur in attitudes, behaviors, skills, individual neuro-psychological development, cultural parameters at group level, *etc.* Nothing more normal; it is, however, a normality of the moment. "The major challenge of the future in education is to come to reform our learning systems so that we prepare our young people for jobs that do not yet exist, where they will use technologies that have not yet been invented, for to solve problems that have not yet been identified"¹ says Jan Figel (as cited in "Etude sur la Contribution" 2009, 25 – transl. G.N).

The globalizing, social-pragmatic perspective is easy to read in the words of the former European Commissioner responsible for education and culture. Beyond the shaping of the individual as a good and well-educated citizen, one can see the group in *inventive cooperation*, more than ever open *urbi et orbi*. And, beyond the solving of hardly conceivable problems at the present time, one can glimpse the special intercommunicative skills of these people from the future, their increased capacities to act as a coherent *group*, as a *team*, no matter how small or extensive this would be.

European language policy of the recent years founds assumptions to improve attitudes towards the cultures and languages of Europe and the European Council elaborates the Common European Framework of Reference for Languages; provides institutional support for approaches of cultural interknowledge among the traditional components of Europe and opens it to any other culture, no matter where it is located geographically. In this new context of attitudes, the programs for language transfer become real intercultural ambassadors, flexible instances that favor and support the identity amplification of the actual European citizens to a *novus homo europaeus*.

Coming to concrete things: in the Romanian language learning programs, the student notes that between their own language and the Romanian there are some structural similarities, elements of systemic continuity; the fastest arrive in this point the natives of Latin area. Stopping within the Latin area, we present for illustration only some situations, which usually are quickly noticed by the students and benefit of a rich inventory of appearances:

a) the verb – a.1) the manner in which it realizes the vowel/ consonant alternations in the conjunctive/subjunctive verbal mood, third person singular (in certain situations plural also) in Romanian – Spanish – Catalan – Italian; fundamentally, the alternations are the same, albeit with different appearance on verbal subtypes:

<i>Romanian</i>	<i>Spanish</i>	<i>Catalan</i>	<i>Italian</i>
-e > -ă rădE > să rădĂ	-e > -a ponE > que pongA	-[consonant] > -a consenT > que consentA coneiX > conegA	-e > -a leggE > che leggA
-ă > -e intrĂ > să intrE	-a > -e llorA > que llorE	-a > -e provA > que provE	-a > -e consentA > che consentE

¹ "Le défi majeur de l'avenir, dans le domaine de l'éducation, est d'arriver à réformer nos systèmes d'apprentissage pour préparer nos jeunes à des emplois qui n'existent pas encore, où ils utiliseront des technologies qui n'ont pas encore été inventées, pour résoudre des problèmes qui n'ont pas encore été identifiés"

-[e]ște > -[ea]scă lămure ȘTE > să lămurea SCĂ	-[e]ce > -[e]zca apare CE > que apare ZCA	-eix > -isca inquire iX > que inquiri SCA	-[i]sce > -[i]sca referi SCE > che referi SCA
-[oa]ște > -[oa]scă cunoa ȘTE > să cunoa SCĂ	-[o]ce > -[o]zca cono CE > queono ZCA	-unghi > -ungu unghi X > que unghi SCA	-[o]sce > -[o]sca cono SCE > che cono SCA

a.2) structural similarity of the conjunctive present in Romanian and Modern Greek: with specific particle: *să* – *va* and inflected forms with specific desinence for person and number, eg.: *să merg, să mergi, să meargă, să mergem, să mergeți, să meargă* – *va πηγαίνω, va πηγαίνεις, va πηγαίνει, va πηγαίνουμε, va πηγαίνετε, va πηγαίνουν*.

b) the definite article: *studentuL, studentA, studențiI, studenteLE* – which is structurally correlated with the personal pronouns *el[u*], ea, ei, ele*, with the demonstrative pronoun/adjective and of identification *acel[u*](a), ace(e)a, acei(a), acele(a) – acel[u*]ași, aceeași, aceiași, aceleași, însu(mi)/ți/și, însă(mi)/ți/și, înși(ne)/vă/și, înse(ne)/vă/și*; also with the endings of singular/plural for the nouns: *student[u]- studențiI; studentĂ-studentE* and for the adjectives with complete paradigm in gender and number: *negru-negrI; neagrĂ-negrE*. Being etymologically and historically motivated, the Romanian structures find their equivalents in the other *Romance* languages, of course, without always a perfect isomorphy, with specific features for each of them: for example, in Catalan: *el estudiant, la estudianta, els estudiants, les estudiants; el, ella, ells, elles; aquel, aquella, aquells, aquelles; ell mateix, ella mateixa, ells mateixos, ells mateixes, Ø – Ø; etc.*

The examples can continue and can create a very long list of common facts. Sometimes (much more) away from the Latin area. Joining the latest studies in anthropology and genetics – which prove, beyond political boundaries and continental limits, obvious connections among ethnicities and the common origin of all humanity in East Africa² – the comparative, typological and structural study of languages gathers arguments more and more numerous, confirming the same reality: the community at planetary level.

Practice has shown how, in the course of language programs (such as Erasmus, Socrates, Leonardo, Comenius, etc.) the surprise of finding, then the acceptance and understanding of these phenomena lead in the first instance, to the reflection upon their own idiom and to the awareness of the subtle structures thereof, which, until the moment of confrontation with the foreign idiom, the untrained native speaker uses naturally, spontaneously, without problematizing them. Often I received such feedback data from learners. But notably the philologists – students or novice teachers come with such informations. The next step, *most often strongly imprinted affectively* is the awareness of the

² Launching in 2005 the "Genographic Project", the National Geographic Society, the Waitt Family Foundation also IBM have proposed that, based on DNA samples collected from around the world, to establish a comprehensive genetic map of the population on Earth. According to geneticists' opinion, the first components of the species homo appeared 140000-200000 years ago in Africa. By regressive highlighting of total genetic mutations occurred in a group of people during thousands of years, have been formed the so-called "haplogroups", branches of the family tree of that population. Compiled on the basis of mitochondrial DNA or Y chromosome, the discovered family trees show the genetic community of the human race also the unitary origin of all the people on Earth.

community of origin (more or less remote, in the Romanic family or more deeply over time, in the Indo-European family – sometimes even further than that), of the linguistic and emotional similarity among ethnic groups. From the linguistic area, the shift toward the detection of cultural interconnections comes naturally by style figures of popular origin, by the folkloric imagery, by proverbs, superstitions, rituals, taboos, beliefs, by mythology *etc.*

So that classes when such discussions occur, become and remain some of the most lively, interesting and powerful events that subsequently turn into important and significant memories, decisive in the *rebuilding of self-image* and in the *image building of the other*, which – an already well known thing – from the *stranger* becomes the *fellow*. In the future of each participant, they will *constitute* filters in the consideration and evaluation of other ethnic groups and barriers against hasty generalization and labeling, against the indiscriminate takeover of prejudices. As for myself, I am happy to see that a deeper knowledge of the actual realities from Romania is going on. The identification not only emotionally with the Romanians, with the Romanian language, with the geographical area helps imaging fair about a real, complex, nuanced Romania, and – not an unimportant thing – hurries the demolition of prejudices appeared in the recent decades, after the opening of the borders and of the labor market in Europe. In the one who gets to know, an amplification of identity occurs, the so-called extended identity takes form, and this relies on meaningful intercultural skills, on acceptance, appreciation, respect.

The Romanian tradition says: as many languages you speak, so many people you are. An ancestral intuition, which now meets a fact scientifically established and reasoned: multilingualism broadens the access to information, stimulates brain activation and development, increases creativity and inventive potential; by comparison and awareness of differences between the subtle infrastructures of the mother tongue and those of the learned language can initiate other ways of organizing the thought, of using the cognitive structures, ultimately enhances intelligence, the data processing ability.

It seems that the *coherent group*, acting under *standards agreed by everyone*, *articulated on unanimous values*, is the formula that can push the humankind to the next stage. It also appears that (at least in Europe and the cultures spread from here on the other continents) *the individualism*, brilliantly exalted in the Renaissance, got tired in the romantic dispersion, in the existential atomization and neuroses, trying a spasmodic modernist invigoration and, more recently, an aggressive revitalization in the deconstructivist postmodernism; similarly, it seems that, *for the sake of art for art*, *of the philosophy for philosophy*, *of the science for science*, it has consumed its resources to the last and, *for the sake of self-expression*, got exhausted – aberrantly and morbidly.

Developments in recent decades indicate an increasingly more evident rediscovery of *the community*, *of the group*, *of the team*. It looks like a return to the values of ancient *republic-city*, of the *polis* which is strong by virtue of the power and health of its every citizen, which makes *art and science and philosophy with tendency*, id est for the person, for every person. Wherein things as *sanitas*, *kalokagathía*, *eunoía* and *eumorfía* are available to all, may and can be for all, and even more, enjoy institutional support.

In this new world where everyone can share their experiences with everyone, where everyone can communicate with everyone subject to utilization of the (already!) minimal technology called computer. Where, finally, the ancient dream of the Library of Alexandria –

containing the entire human knowledge made available to all, has become a reality: *the internet*.

What is foreshadowing as the major value of the present and future time, without which all these facilitations and facilities can generate their own atomizations, neuroses and spasms, it is to empower and give a sense of responsibility to every man. As a process of first instance, which can build the *responsibility*, as an attitude within every human. Besides assuming their own decisions and actions, the empowerment requires attention directed towards *the other*: the attention leads to knowing each other, the knowing eliminates the fears. Simply.

We do not know now if the things said above will be beneficial or not to the entire humanity. Or whether or not they will include the whole humanity. We should have at hand the perspective and conclusions of a dweller of the XXIIth century, so we can assess the consequences of this process which now is already in gear. Or to make prophecies which the same dweller of the XXIIth century would qualify to be inspired or inept. What we – however – can do without risk (which anyway no one requires,) is to ascertain a paradigm shift in the cognitive structures of the individual and a change of vision upon "the descriptors" (with a buzzword) defining the individual- citizen.

But: behind these beautiful and benefit-bringing things, well disguised under good and genuine intentions, initiatives and actions, stands the outline of a *potential danger*, a kind of two-headed Hydra, which, for the time being (building our statement on already existing data, which one can see) we can identify along these directions: 1. *the enthusiastic and aggressive self-overestimation*, 2. *the obsession of models*. This is the "draco" that may threaten the so-called "small" cultures, which have not (yet) stirred major echoes in the other cultures, which have not (yet) generated great models, exemplary and duplicable. The fact that such a broad and consistent support is practiced now, at continental level, can feed the arrogant confidence of some communities or, at the correspondent pole, the exaggerated caution of others.

Hydra's first "head", the enthusiastic aggressiveness, concentered on an overvaluation of the self, shows up when someone, individual or group, believes all of a sudden that everything comes naturally, it is possible and permitted – and therefore they can formulate and justify any claim, simply by virtue of the fact that "it's (my) affirmation time". We may record here as exemplary the request for language lecturers among universities: "The teaching candidate will have professional experience of minimum three years [normally] will be an academic or researcher [right], will speak at least one foreign language of international circulation [once again right] will possess a *PhD in the field* [yet okay, although forcing to some extent], will be *Habilitation Doctor of Sciences* or PhD coordinator [?!]. *The necessary and sine qua non* [?] condition is the very good knowledge of the ZZZZZ [local] language. [!].". A totally real case. We do not disclose, out of embarrassment, what European university is it about; the official act however exists, it is a written request, approved and sealed by a specific rectorate, arrived at our department during the academic year of 2012-2013. With all due subsidiary respect, but we must say: dear colleagues, in such manner you are in danger of running out of lecturers. Or maybe... you do not want them? It's not the only situation of this type. Of course, these cases are isolated and not all of them at a similar level of arrogance. But they exist – and already constitute a symptom that can be investigated.

At the other extreme is positioned the obsession of models, the conviction that we, if we are "small" and less boisterous *throughout* history, we stand in a permanent (and imperatively) necessary "burning of stages" a permanent gallop to reach the others from behind, in a kind of endless handicap that permanently requires an external skeleton – if not an external skeleton, at least a metal brace, a walker, a pair of crutches, a cane or something – so that we can keep upright. Optionally to do, also with parsimony, a few faltering steps.

We deliberately passed to the first verbal person because, unfortunately, this second head of the hydra rises among us, among Romanians, and stares at us, hypnotically, directly into the pupils, since more than two hundred years already. From the time of preromanticists. The sight focus on the prolific cultures of the West found justification in the era around the years 1830-1848. For a while, even after it. For reasons too well known and substantiated, out of needs sufficiently discussed to resume them here. Worrisome is not the gaze towards big cultures, which are now still big and, *for* all they have given will remain big even though by an absurd scenario they will get tired and drained someday. Worrying is the fact that the gaze no longer comes off there, undisguisedly obsessed with the taking over of the manner, in chorus, urgently and without discernment, in the absence of a substance which would adequate to this manner organically. We return to the "forms without grounds" of the nineteenth century... Against which the journalist Eminescu, writing, got exhausted. More than that, to the traditional ones we still add new ones coming from other geographical points. To give examples solely from the latest vocabulary: we do not *concentrăm* but we *focusăm*, we have not to accomplish *sarcini* but *task-uri*, do not *împărtășim* with others experiences or emotions but *share-uim*, do not *ne place ceva*, but *dăm un like*, we have no more *obiective* and *ținte* but *target-uri*.

Why, when the Romanian language has a wealth of synonyms: *ne concentrăm/ ne focalizăm/ ne adunăm [în sine]// sarcini/ misiuni/ cerințe/ îndatoriri// împărtășim/ împărțim/ transmitem/ dăm/ dăm mai departe/ comunicăm// ne place/ agreăm/ acceptăm/ aprobăm// obiectiv/ țintă?* The cases when we can not find in other languages the correspondent for the Romanian word are numerous; because the Romanian language has the talent of richness of forms and the natural ability to create from its own genetic material a vocable for every single nuance.

Exercise:

"1. Search in English/French the *exact* match (*lexicalized, existing as a separate word*) for *iar* and *ci*;

2. Search in English/French the *accurate* correspondent and explain the semantic difference (not formally motivated) between the cases *[eu intru] în – [eu ies] din / [eu intru] la – [eu ies] de la* and translate *exactly*."

We can explain what these vocables mean, but we can not find their precise pairs in other languages, at least not in French, English. While (1.) for the semantically intensifying series: 'association' – 'difference' – 'opposition' – 'contradiction' the Romanian language offers 4 distinct forms, gradual, precise, semantically specialized: *și – iar – dar – ci*, the English language and the French have only 2: *and – but / et – mais* which agglutinate the semantic nuances, two by two. That is why the comprehension and particularly the use of *iar* and *ci* are difficult for foreigners. For this, they need to be given the description of the meaning:

'difference' respectively 'contradiction'. The same occurs at the comparison with other languages such Italian, Spanish, Greek, German etc.

These are things identified during practice and discussed widely with native speakers, some of them linguists, branded romanists, with significant experience. The Romanian language lexicalizes abundantly, in many cases with the thoroughness and precision of a clockmaker. We will not give here the solutions for the exercise no. (2), but we will let it for your ulterior meditation.

Of course, as a counterargument, one could invoke the English *while* and *whereas*, respectively the French *pendant que* and *cependant* as equivalents for the Romanian *iar*. But these involve the additional semantic nuance 'time' and also lexicalize it as such. The Romanian language comes to meet them, this time too, with its own equivalent forms, totally symmetrical, showing the time element at the level of expression: *în timp ce*, *în vreme ce*, *pe câțã vreme*, *pe când*. Unlike these, *iar* does not imply the time, but specifically manifests the – well detached semantically – pure idea of difference. We talk about lexicalization here. About the distinct, specific form, the one that serves the concept in the plan of Saussurean signifiers.

I do not wish to suggest at this point any sort of hierarchy in order of abundance and lexical expressiveness, and, with an intact respect towards other historical languages, I only want to highlight for my nationals that we have enough material disposable for saying all we want to say. Purely and simply, the fact is best seen by contrast, as above.

The conclusion of this philological exemplification is that, if we have sufficient resources to construct a historical language in such a manner, as ethnicity we have sufficient intellectual resources in order to not copy from other ethnicities, to not mimic and not let ourselves overwhelmed under an exaggerate and timorous complimentariness. The latest american mania and the already traditional french mania will bring for us, perhaps, the acceptance from the part of these cultures, but is not at all sure that they will guarantee for us their aknowledge and respect.

Because they themselves have gone through mimetic periods, similar, which – what have they brought to them? Experiencing reduplication in art of the Greek and Latin Antiquity, France only achieved the so much blamed Académisme and the strongly ridiculed Pompierisme. Experiencing the hybridization, re-duplicating in politics two constitutional systems almost incompatible, the French one and the British one, America obtained the War of Secession. Both of these cultures have managed to avoid the imposture solely at the moment when they gave up on hybris and returned to what was specific and indisputably theirs.

Our ancients used to say: *Est modus in rebus*. How far ahead we go with the national carnival for the 4th of July and with the hyper-amplification of the francophony is a decision on which we decide totally and exclusively. Powerful geo-political entities like those previously mentioned, they themselves do not want an attitude of adulation, mimetic and in the end deplorable, from other "planetmates" – but decent and dignified partnerships, and self-aware collocutors. You cannot really associate with someone in which you do not find grounds for respect.

We consider that for the moment this evil is only potential, and by consequence, avoidable. Beyond of what we usually include under the sign of „culture”, in order to

afterwards can abandon the responsibility in the care of diverse institutions and waiting for someone else (the State/ the Government/ the Parliament/ the Council of Europe/ the European Union/ the National Academy of Sciences/ the Municipality *etc. etc. etc.*) to do the requisite, each of us possesses the key, *personally*.

Attentively, carefully surveying the circumstances, conserving with calmness, intelligence, politeness and firmness our national specificity, by deference plus permanent respect for the culture and individuality of the partners whom we dialogue with.

Bibliography

European public documents:

Council of Europe, Language Policy Unit, *Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*, Strasbourg, 2001,
http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/cadre1_en.asp

Europublic sca/cva, *Etude sur la contribution du multilinguisme à la créativité. Rapport final*, étude commandée par la Commission européenne, Direction générale Education et Culture, Bruxelles, 2009: http://ec.europa.eu/languages/documents/report_creativity_fr.pdf

Primary sources:

*** Catalan verbs conjugator: <http://www.verbscatalans.com/index.php> .

*** Italian verbs conjugator: <http://www.italian-verbs.com/verbi-italiani.htm> .

*** Spanish verbs conjugator: <http://conjugator.reverso.net/conjugation-spanish.html> .

Exegetics:

Dumitrescu-Buşulenga, Zoe, *Ce spun cuvintele*, in. *Educație și limbaj*, Sorin Stati Coordinator, Editura didactică și pedagogică, București, 1972, p. 31-34.

EuroEd Foundation, Anca Colibaba Coordinator, *eEuroinclusion. Developing a pan-European Network of Language Resource Centres for Less Widely Used Less Taught Languages*. The proceedings of the eEuroinclusion International Conference „Equal Chances for Any European Language”, Iasi-Romania, 3.09-02.10.2005.

Jurcău, Dorin, *Căutarea originilor – odiseea genetică a populațiilor umane*, 2009, <http://www.revista-informare.ro/showart.php?id=144&rev=5>

Ludmila Braniște, *Incursions dans l'histoire de l'europhenisme roumain: France et Roumanie: erudition et sentiment dans l'existence et l'écriture d'un ami devoue des Roumains*, in „La Francopolyphonie”, 7, Nr. 2/2012, p.183-188.

<https://www.box.com/s/2vhoy8pa8kvruzq4zsa8>),
<http://lafrancopolyphonie.blogspot.ro/2010/11/francopolyphonie-langue-litterature.html>,
<http://www.icfi.ulim.md>).

Livescu, Jean, *Funcția formativă a învățămîntului filologiilor străine*, in *Educație și limbaj*, Sorin Stati Coordinator, Editura didactică și pedagogică, București, 1972, p. 221-224.

NOVEL AND CATHEDRAL: THE CONSTRICTIVE PLURIMORPHISM OF THE UNIQUE CODE

**Gina NIMIGEAN, Assistant Professor, PhD Candidate, University „Alexandru Ioan
Cuza”, Iași**
Ioana OLARU, Lecturer, PhD, University of Arts „G. Enescu”, Iași

Abstract: Around 1204 – the year of the Fourth Crusade – we are in full era of the Romanesque, when Western Europe is literally overwhelmed by the tectonic scale and semantic versatility (in the vicinity of the sublime), of the cathedrals. The “small renaissances” (Le rinascitta) prepare punctually the Great Renaissance (Il Rinascimento), anticipating morphologically it's grand entrance. Literature is experiencing a new larger amplitude, after the quasi-occultation occurred during early Middle Ages. Many narrative nuclei of future medieval literary works have their origin in ancient Greek sources. In Western Europe begins a tumultuous run for ancient manuscripts – or just old – Greek or Latin and, thus, many forgotten works come again in the light of the public expression. The European medieval novel is the heir of the ancient one. There are, in the set of rules and relevant characteristics which establish the identity and specificity of the Romanesque style, fundamental structures, synergistically coordinated, that return with perseverance and discretion in its various concrete appearances, regardless of the forms of art wherein it manifests itself. The study captures the subtle, hardly noticeable similarities between the dialectics of the Romanesque mural sculpture – of the ornamental art in particular, with its central, ordinating motive, the phytomorphic palmette, in its intricate spatial game – and the dialectics of the medieval novel's structures. Everything happens by virtue of a dominant functional code: the Romanesque aesthetic code.

Keywords: Romanesque style, dialectics of mural sculpture, dynamics of textual organization, European medieval novel, synergistic structures, similarity, ordinator motive, the phytomorphic palmette, spatial game, aesthetic code.

Căderii Bizanțului i s-au căutat cauzele în varii și complexe fenomene ori evenimente istorice. Exegeții au acuzat în numeroase rânduri cruciadele occidentale de slăbirea Imperiului Bizantin și, indirect, de căderea lui definitivă sub talpa turcească. Găsindu-și pretext în *Predica* lui Petru Eremitul pentru eliberarea Ierusalimului de sub turci, Occidentul dezlănțuie întâia cruciadă spre Răsărit, la 1096. În 1204, cavalerii celei de-a patra pătrund în Constantinopolul comnen. Cetatea basileului Manouil le va rămâne supusă până în 1261, când Mihail, vlăstar din trunchiul Paleolog, va reuși să le-o smulgă din mâini și să reinstaureze monarhia. Doar cincizeci și șapte de ani durează stăpânirea oficială „latină”; stătulețele și principatele pe care aceasta le-a întemeiat și le-a organizat în manieră feudal-apuseană vor avea însă o viață mai lungă, pentru cele mai multe ea ajungând până la a doua mare cucerire a

Oraşului³, de către otomani, în 1453. Ori chiar după acest moment. Întrucât şi după recucerirea Constantinopolului, la 1261, şi venirea la tron a Paleologilor, Veneţia îşi păstrează hegemonia asupra vechilor sale posesiuni din Creta, Peloponez, Kórfou şi Kérigo, sporite cu majoritatea insulelor Egeei. (Or, Veneţia e marea poartă pe care, în ambele sensuri, culturile est- şi vest europene, o traversează şi pătrund unele în spaţiul celorlalte.) Socotind, rezultă cam două secole şi jumătate de contact şi influenţă, imediate şi reciproce, pregătite anterior şi întărite ulterior prin raporturi de dependenţă naţională.

La 1204 ne aflăm în epoca romanului, a ridicării catedralei din Chartres, epocă în care, în literaturile naţionale poezia cunoaşte un moment akmaic. Mărturie palpabilă a ceea ce grecii au preluat de la cotropitori stau – între altele – bisericile gotice din Creta sau din Aravída, ornamentaţia plastică a catedralei Parigórisa din Arta (aceeaşi Arta a celebrului Pod, înrudit prin legendă cu Mănăstirea Argeşului), bestiariul decorativ din biserica Aghía Paraskeví (Sfânta Parascheva) de la Métsovo; se adaugă elemente, fie gliptice, fie picturale, în diferite alte monumente, în special religioase, amplu repartizate geografic, pentru care Kérkyra şi Oraşul ar putea reprezenta extremele. Influenţe ale *francokratiei*⁴ s-ar părea că se regăsesc, chiar dacă paradoxal, şi în multe secvenţe sculpturale de la Athos.

Ce a împrumutat, în mod firesc, cultura franceză a epocii din zestrea Imperiului comnen nu constituie obiectul studiului de faţă. Se ştie că, încă de timpuriu, prin domeniile Bizanţului din Italia şi mai ales prin Veneţia, elemente de artă bizantină au pătruns în Occidentul medieval. Dacă ar fi să cităm şi exemple literare, atunci se impun *Florimont* (operă a lui Aimon de Varenne), *Cliges* (Chrétien de Troyes), *Athis et Prophilias* (Alexandre), *Cléomades* (Adenet le Roi), *Parthénope*, *Hippomedon et Protesilaus* (Huon de Rotelande), lucrări ce-şi revendică rădăcinile din literatura grecească a perioadei antice târzii, cărora li se adaugă *Le roman de sept sages* (care – după un „stagiu” petrecut în Bizanţ – pătrunde şi în literatura noastră, ca *Sindipa*).

Revenind: dintre arte, nu doar arhitectura şi ornamentica au preluat elemente din civilizaţia cavalerilor cu crucea pe armură. Despre literatură, Linos Politis ne informează: „Puternica influenţă occidentală îşi aplică pecetea şi pe textele literare ale secolului al XIII-lea şi pe ale următoarelor două.”⁵ Reprezentative pentru aceasta (dar şi prin valoarea lor literară şi artistică) se afla aşa numitele, în literatura neoelenă, *romane erotice şi cavaliereşti*, care acoperă ultimele două veacuri bizantine. Literaturile romanice în limbi naţionale se conturează ca atare – emancipându-se de sub tutela limbii latine – târziu, în veacul al X-lea, când Bizanţul avea o tradiţie literară în vârstă deja de cinci secole. Astfel încât, prin beletristica secolului al XIII-lea, o bună parte dintre romanele populare europene se reîntorc, în fapt, la punctul lor de origine.

Aceste *keímena*⁶ despre care vorbim nu rezumă faptul nud, de influenţă. Ele articulează coerent patru direcţii provenite din surse distincte: a) Apusul, cu *romanele courtois* (datorate în mare parte, cel puţin ca nucleu narativ, unor izvoare antice, latine ori eline) şi baladele din ciclul *Mesei rotunde*; b) Zona Răsăriteană, cu, pe de o parte, *basmele*

³ Cf. *Ἡ Πόλη*, numele generic dat Constantinopolului de către greci, utilizat cu atât mai intens emoţional după cucerirea sa de către turci.

⁴ Cf. gr. *φραγκοκρατία*, dominaţia franceză.

⁵ Cf. Linos Politis, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, 1993, p.35 (trad. n.).

⁶ Cf. gr. *κείμενα*, texte.

autohtone grecești și, pe de alta, *cele arab-orientale* din Halima; c) *tradiția bizantină cultă*, constituită de romanele celei de-a doua sofisticii; d) *tradiția bizantină religioasă*, coagulată în jurul scrierilor sacre. Mai mult, sunt traduceri libere, în spiritul vremii, indiferent la ideea de paternitate. Astfel încât *Pierre de Provence et la belle Maguélonne*, de pildă, devine *Ιμπέριος και Μαργαρώνα*, *Floire et Blanchefleur* ajunge *Φλώριος και ΠλατZIAφλώρα*, iar *Le roman de Troie* al lui Benoît de Sainte-Maure – *Ὁ πόλεμος της Τρωάδος*; romanul din ciclul arthurian *Gyron le courtois* (parțial preluat), se transformă, la rândul-i, în *Ο Πρέζβης Ιππότης*. Prin diferite intermediari, vor ajunge și la nord de Dunăre. Acestea nu mai sunt traduceri, ci alcătuiți originale ce păstrează însă caracterele generate de apartenența la aceeași epocă. Nici cunoscutul *Erotocrit* al lui Vincénzos Kornáros nu se va putea sustrage constantelor vremii. Iar ceea ce le apropie în mod esențial este o surprinzătoare uniformitate a tramei.

Periplul prototipurilor născute în evul de mijloc francez cunoaște, așadar, un timp transformator de aproximativ două secole în spațiul de cultură al Bizanțului. De aici, adaptându-se la un mental nou, dar păstrându-și morfologia și sistemul estetic inițiale, noile cărți își continuă voiajul european spre varii direcții, între care și aceea estică, spre Țările Române. Unde, pe un teren pregătit spiritual cu cel puțin trei secole înainte, ele ajung, prin traduceri, în veacul al XVIII-lea, sub nume ca *Istoriia lui Imberie, fecior împăratului al Provenții; Istoriia lui Erotocrit cu Aretusa; Împărăția lui Priiam, împăratul Troadei cetății ceii mari; Istoriia a Alexandrului celui Mare din Machedoniia și a lui Darie din Persidia Împăraților etc.*, exegeza numindu-le ulterior *romane populare*.

Interesul față de Bizanț și de cultura lui se accentuează în Europa, cu atât mai mult după căderea Constantinopolului sub Mehmet al doilea, la 1453 (fascinația pentru οὐτοπος?). Migrarea forțată a inteligenței bizantine spre restul continentului catalizează fenomenul, ce coincide, nu numai temporal, cu un *quattrocento* așezat *ab initio* pe o direcție antic(izant)ă, latino-elină. Mișcarea de renaștere literară se întărește prin emigranții bizantini, care-și pun la dispoziție cunoștințele – situate cu mult deasupra celor ale occidentalilor. Contribuția acestor *λόγιοι*⁷ a fost atât de impresionantă, încât între teoriile privitoare la apariția Renașterii și-a făcut loc și aceea a apariției germenilor ei în Bizanț. În Europa vestică începe o goană flămândă după manuscrisele vechi, fie ele produse clasice, *id est* culte sau doar antice, *id est* vechi, latine ori grecești. Criteriul bibliomaniac bicefal și suficient părea a fi *vechime* + *proveniență* și, în acest fel, numeroase opere uitate sunt aduse la lumină. Nu doar ópusurile antice își fac loc în noul perimetru de interes, ci și teme literaturii conexe, iar, ca urmare firească, creațiile izvorâte din acestea își cuceresc un loc central.

Multe dintre ele construite prin reluări de teme și motive arhaice, aceste cărți vor suscita interesul, ca tot ceea ce poartă patina Elladei antice și a Bizanțului – atât de violent prezent în memoria recentă. Ecoul lor formidabil, cel puțin în spațiul românesc (multitudinea de manuscrise păstrate, precum și adâncă infiltrare în folclor o dovedesc), se motivează atât prin prestigiu, cât și prin mecanisme interne complexe. Ambii factori determină marele succes la lectură, pe toată extensia spectrului social și cultural. În Țările Române se adaugă un element special, de natură istorică: epoca intrării lor în circuitul literaturii autohtone este pentru cele mai multe, nu întâmplător, aceea a domniilor fanariote (vreme care, după N. Iorga

⁷ Cf. gr. *λόγιοι*, intelectuali, cărturari.

are semnificația unei alte Renașteri, elino-bizantine⁸), sincronă, în plan european, cu mișcarea Luminilor.

Am amintit originea antică, grecească, a multora dintre nucleele narrative ale viitoarelor creații medievale franceze. (Un Benoît de Sainte-Maure, de pildă, în a sa *Histoire de Troie* (1165), preia un fruct literar grecesc al sec. al IV-lea d. Chr.). Romanul medieval este moștenitor direct al celui antic, căruia îi este dator nu doar cu trame și modele de personaje. Constantele acestuia îl urmăresc nu doar direct, pe filieră literară. Cosmosul Evului Mediu timpuriu continuă spiritual Antichitatea târzie, chiar dacă noua religie – creștină – vine cu putere împotriva celei vechi, păgâne, și-și impune noul sistem de imagini și exigențe, chiar dacă Europa se cutremură la trecerea valurilor de migratori, chiar dacă Imperiul Roman de Apus se prăbușește lăsând continentul scufundat, pentru mai multe secole, într-o obscuritate rurală cvasigeneralizată.

Pe lângă prestigiul tradiției, încercăm a depista ce alte „pârghii” culturale se întâlnesc în colaborare la apariția acestor noi romane. Adoptând trama antică și ignorând ideea de proprietate literară, autorii Evului Mediu pun în lucru nu voința lor personală în mod exclusiv (ori a eventualilor lor *mecena*). În afara acesteia devine identificabil un alt factor, ignorat întrucât e mai puțin evident la o primă privire.

Contactul dintre ele se păstrează subteran, în așteptarea *Micilor Renașteri* și mai ales a *Renașterii* mari, propriu-zise, care să revendice în mod expres zestrea clasică antică. Elementele proprii locale relansează specificitatea apuseană scăpată de sub autoritatea romanilor; pe lângă ele, toți acești factori „ajustează” epoca, vin cu propria contribuție, specifică, la conturarea profilului ei și la nașterea unui nou stil. Iar noii autori – nu numai literari – se fac instrumentul eficient al unei noi instanțe, al unui paradoxal personaj, creator, dar... impersonal. Nu o simpatie specială pentru scilipitoare jocuri de cuvinte a prilejuit bizara sintagmă de mai sus. „Personajul” este real: un anume sistem artistic. Care creează, se joacă prolific, își inventează norme. O încercare de a circumscrie epocii de apariție a acestor romane un fenomen cultural semnificativ – îl identifică în ceea ce a primit numele de *stil romanic*: este, îndrăznim să afirmăm, întocmai sistemul-autor. Există structuri fundamentale coordonate în ansamblul de norme și caractere pertinente care creează identitatea și specificitatea acestui stil; și care se regăsesc în mod constant și subtil în aparițiile sale concrete, indiferent de arta în zona căreia se manifestă.

În a sa *Expresivitate involuntară*,⁹ E. Negrici dădea formă verbală surprizei (șocului?) încercat/e la tentativa de a identifica resorturile expresivității (și) în romanul popular românesc. Ceea ce realmente îl asalta erau viteza narativă, succesiunea de galop a episoadelor, fantezismul contorsionant ce anihilează timp, toate acestea – efecte ale unui „spirit de divagație paradoxal-aberativ” care, în *Alexandria* de pildă, ar atinge „delirația”. Involuntar, aceste scrieri ajung la nivele de expresivitate ridicată, mecanismul constând în slaba previzibilitate și șocarea – în termeni jaussieni – a orizontului de așteptare. Un mobil se poate, totuși, depista: satisfacția la lectură/audiție, imediată și maximă.

Folosind acum concluziile lui E. Negrici, care decodifica în altă cheie „intenția” literară a romanelor noastre populare, am voi să avansăm, fie și cu un pas, încercând să le

⁸ Cf. Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, Editura Enciclopedică, București, 1972, p.26.

⁹ Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, vol I, 1977, Editura *Cartea românească*, București.

vedem pe o altă dimensiune. Prospectând manifestările concrete, materiale, ale stilului romanic – *recte* arhitectura romanică, cel mai evident și reprezentativ „produs” al acestui stil, bogat exemplificată în Apusul european (dar nu numai acolo), surprinde similitudinea dintre, de pildă, dialectica sculpturii murale romanice – a ornamenticii, în speță – și dialectica organizării interioare a textelor aici comentate.

Jurgis Baltrušaitis, în studiul său, *Formări, deformări*,¹⁰ depistează pas cu pas și cataloghează elementele structurante din ornamentația bisericilor și catedralelor romanice. Urmărind în paralel secvența gliptică și pe aceea literară, o observație se impune: jocul evoluțiilor romanești urmează legi *cel puțin asemănătoare* acelor sculpturale. Ceea ce găsește justificare prin comunitate de obârșie și contiguitate spirituală. Astfel încât ajungem, treptat, la identificarea unei structuri romanice, care devine funcțională prin norme active în domenii paralele.¹¹

Și Erotocrit și Imberie, la fel cu Alexandru ori Polițion, străbat obligatoriu un drum al inițierii, de-a lungul căruia apar necesarele episoade-motiv, probatorii. Repetarea – prin reluare, amplificare, prescurtare, adaptare – a aceluiași arhetip structurant: *drumul probă / măsură / dovadă*, reunește liniar aceste romane, sub *legea continuității și a variației pe aceeași temă*. Ceea ce la E. Negrici căpăta numele de „succesiune de clișee” și-și legitima existența prin *recompensarea așteptării* (cititorului / ascultătorului), descifrat altfel devine o dezvoltare ordonată, o dispunere în care suma *motiv+motiv+motiv+...* alcătuiește un fel de mozaic, matrice fundamentală în combinatorica de tip puzzle a romanului popular. Decupaje alternate după o ordine-puzzle secretă, dar stabilă, astfel încât, după o conștientizare la prima carte citită, ea devine recognoscibilă în următoarele. Va fi fiind *clișeul* (a cărui origine folclorică nu mai cere argumentare) unitatea minimală a efortului stilistic, numai că aici lucrurile par a sta altfel. Dragostea ce întâmpină obstacole, nepotrivirea socială dintre protagoniști, izolarea (într-un fel sau altul) a eroinei, periplul primejdios al eroului,

¹⁰ Jurgis Baltrušaitis, *Formări, deformări*, Editura Minerva, 1989.

¹¹ Mult după redactarea acestui material, am descoperit o întâlnire în percepția fenomenului, despre care nu avusesem cunoștință și peste a cărei semnalare, acum, nu putem trece: o intuiție a acestei comuniuni a avut, în jurul anului 1940, cercetătorul sârb I. Banašević, care emitea teza filiației – directe, susținea el – a anumitor secvențe de folclor liric balcanic, în speță sârbesc, din epica eroică medievală franceză. Faptul genetic ar fi intrat de transparent, încât chiar anumite nume de eroi legendari sârbi se văd a fi construite prin calc lexical direct din numele personajelor eposului francez. Spre pildă, Vaiștina, tovarăș de arme și vitejie eroului sârb Cnejevič ar fi corespondentul fidel al lui Olivier, secundul viteazului Rolland, întrucât numele lor manifestă aceeași semnificație și motivare: Olivier fiind produs semantic prin alăturarea voită, simbolică, a particulelor *olo-* (din grecescul *ὅλον* – ‘întreg, cu totul’) și *verus* (din latinescul – ‘adevărat’), iar Vaiștina fiind traducerea lui prin prefixoid + radical slave, semantic analoge cu primele. O teză cu totul temerară, care într-atât i-a suscitat interesul – dar și nedumerirea – lui Eugen Coșeriu, încât acesta o cercetează în primul său doctorat (în litere, centrat pe literatura slavă), din 1949. Concluzia lui Coșeriu e că, oricât de îndrăzneată, ideea unei proveniențe imediate nu se susține, iar speculațiile onomastice, deși interesante, nu au totuși un fundament. Cu toate acestea, o înrudire există, ea devenind posibilă însă numai prin intermediere literară bizantină. Aceasta, abia, se constituie în aria genetică a “miturilor” (în termenii lui Coșeriu) – motive, teme – comune balcanice. (vezi Eugeniu Coșeriu, *Lingvistica integrală* (interviu cu Eugen Coșeriu realizat de Nicolae Saramandu), *Editura Fundației Culturale Române*, București, 1996).

înfruntările, turnirurile, piedicile, întâlnirile fantastice – sunt *evenimente-motiv* ce jonglează în permutări, combinări și aranjamente, după o algebră dictată *auster* de supunerea la *tema centrală*.

Motivul ordonator al ornamentației marilor catedrale romanice este, așa cum o descoperea Baltrušaitis, *palmeta fitomorfă*: – un element decorativ în formă de frunză. Manifestarea ei minimală se constituie din apariția iterativă, inițial în postură singulară; ulterior e duplicată, reduplicată, amplificată finalmente până la crearea de lanțuri: simple, duble, simetrice, complexe – până la așa numitele *entrelac-uri*, structuri insinuant cinetice, în care palmeta se dedă unor savante figuri contorsioniste, pe cadențe de sugestie aproape muzicală. Am identificat astfel *prima normă din sistem*.

Jocul ei spațial creează ritmuri și reguli cărora li se vor supune, renunțând la natura proprie, toate celelalte elemente, fie ele fito-, zoo- ori antropomorfe. Abandonându-și anatomia firească, ele intră într-un *dans mecanic al analogiilor*, care le anihilează în bună parte individualitatea și le introduce într-o serie de *exemplificări funcționale* ale tiparului inițial.

Ca și *drumul* literar, *evoluția* palmetei își subordonează cinetic datele narrative. Motivul devine temă. Similar, prin evoluție, personajul literar se revelă în dezvoltări multiforme ale unei matrici ubicui. Imberie e simultan Erotocrit, Alexandru ori Theaghene; iar frumoasa Margaronă e una cu Militina ori Haricleea. Eroii sunt, în identitatea lor cea mai profundă, unul și același.¹² Se lasă dezvăluită o nouă normă a sistemului: *existența aceleiași figuri, în multiplicare și uniformitate*.

Ca și evenimentele, personajele pot fi considerate, oarecum, – dar nu în mod necesar – clișee (ori caractere, de sorginte mai mult sau mai puțin folclorică), însă nu e mai puțin adevărat că sunt, în același timp, personaje-motiv: eroul candidat la inițiere, iubita credincioasă, regele / tatăl neîndurător, etc. Nu pot fi luate în calcul ca niște „minim-uri” de efort stilistic: dimpotrivă, ele devin, prin dezvoltare obligatorie, concentrări de maximă tensiune stilistică pe „unitate de măsură narativă”; întrucât se intră în cea de-a treia normă impusă: *legea cadrului*.

¹² La 1883 Moses Gaster observa: “În genere, sînt numai puține elemente cari, combinate în diferite moduri, constituie literatura populară” (s.n.) (vezi Moses Gaster *Literatura populară română*, (ed. a II-a) Editura “Minerva”, București, 1983, p.7). Păstrînd distanțele, nu putem trece peste faptul că fenomenul repetabilității în structura bucăților literare non-culte a fost observat deja din secolul trecut. În aceeași lucrare, același exeget continua: “au un caracter cosmopolit, căci ne duc de la un popor la altul, colindînd de la Anglia pînă la India și Arabia, prin China și Siberia și, ce e mai curios, ne dezvelesc o sărăcie neașteptată a fantaziei omenești în născocirea de idei și de situațiuni noi. În genere, sînt numai puține elemente cari, combinate în diferite moduri, constituie literatura populară, și, prin urmare, și cercul vieții intelectuale a poporului este foarte restrîns.” (*Idem*, p.17).

Libertatea de a trăi conform unui ideal propriu este ideea pentru care se luptă personajul central. Aceasta dă ființa cadrului în care el este „invitat” să „performeze”: un drum impus, care-i va defini coordonatele stabile și continue ale dezvoltării.

Astfel că, așa cum palmeta se dublează simetric pe o abscisă virtuală, se multiplică, se contorsionează într-o geometrie acrobatică, în spațiul limitat de care dispune – friza ornamentală –, personajul romanesc își dobândește simetria de-a lungul axei masculin/feminin, își câștigă subțirile caracteristici distinctive și își construiește cinetica narativă între hotarele prea puțin generoase ale temei centrale. Acesta e cadrul lui, rigid și stabil. Pe care el îl umple, chiar cu riscul unor eforturi nemăsurate. Și cu rezultate „ilogice”, acuzate amuzat și îngăduitor, în studiul citat, de către același E. Negrici. „Spiritul de divagație paradoxal-aberativ”¹³ al cărților populare – care în *Alexandria* „atinge delirația”¹⁴ – ar însemna deci desființarea ingenuă a oricărei logici. Oare să nu existe, realmente, nici o logică în romanul popular?

Probând pe sensibilitatea noastră mentalul medieval, poate rezulta, firește, un mutant, eventual monstruos și nu de puține ori hilar. Instalându-ne, însă, (confortabil ?) în acest mental și debarcând adstratul de contemporaneitate, logica clamată aici se lasă, totuși, deconspirată. Ea e perfect coerentă în sine, răspunzând unor alte canoane dominante (dominatoare!) în Evul Mediu roman. Este o logică a formei, a tiparului, și care ordonează evoluții în rama opresivă a schemei narrative. Se întâmplă, de aceea, o asemenea aglomerare de figuri și evenimente, o forfotă trepădând de energie, o colcăială de verosimil și neverosimil (cu precădere în *Alexandria*!), încât orice încercare de a vedea o ordine aparentă e zadarnică. Să mai amintim viteza cu care se rotește tot acest carusel: totul se înghesuie, freamată,

gesticulează și se agită până la vertij, cu o imensă poftă de viață și cu un voluntarism declamat și irepresibil, într-o foame bulimică de timp și spațiu – dintr-un unic motiv: spaima de vid: *horror vacui* – a patra și cea mai presantă lege din codul estetic roman.

Ceea ce la marile catedrale e vizibil în compoziția reprezentării plastice, în roman se manifestă prin compoziția narativă. Delirul narativ nu e decât conformare entuziastă la aceasta regulă neconștientizată, dar tiranică. Presiunea ei e atât de puternică încât și în literatură are aceleași urmări: supraaglomerarea are ca necesară consecință contorsionările: diformul, meta-normalul, teratologicul chiar, sunt rezultatele obligatorii ale cultivării ei pasionate. Și în gliptică, și în textul romanesc, personajele ocupă tot spațiul disponibil, îl umplu cu orice riscuri fizionomice: plastic ori narativ, ele sunt comprimate în așa fel încât canonul să fie satisfăcut.

„Suntem departe de măsura antică bazată pe raportul dintre părți, unde toate proporțiile sunt stabilite unele prin altele, astfel încât o statuie poate fi reconstituită după un singur fragment – comentează Baltrušaitis. Noțiunea de canon este necunoscută în sculptura

¹³ Cf. E. Negrici, *op. cit.* I, p.70.

¹⁴ *Ibidem.*

romanică, unde omul e măsurat prin niște moduli care nu au nici o legătură cu el.”¹⁵ Iar acești moduli ce „nu au nici o legătură cu el” sunt impuși de un factor nou, care-i ordonează într-un sistem pe toți cei precedenți: *legea maximului*. În narațiunea de tip romanic totul funcționează maximal: maxima aglomerare (a personajelor), maximul dinamism (narativ), maxima fixitate și stabilitate (a cadrului), maxima surprindere și uluire (a cititorului), maxima satisfacție finală. Efectele se văd în nașterea unui cosmos disproporționat, desfigurat, și a unei noi umanități: prin dezvoltare logică și contaminare cu cadrul, eroii înșiși devin niște monștri, cu un termen mai actual – niște mutanți.

Odată ce se reîntorc în aria lui de dominație, Bizanțul adaugă acestor scrieri amprenta sa proprie. Ea însă vine să atingă aspecte, oarecum, de „vestimentație” stilistică. Nu tentează o imixtiune morfologică esențială. Romanele, redactate în Apus în formă de poem epic, își păstrează forma versificată, cu modificări, însă, în ritmică și metrică, prelucrătorii lor bizantini preferând iambul decapentasilabic, caracteristic grecesc. Prin K.Th. Dimaras,¹⁶ exegeza remarca faptul printre principalele elemente de contribuție originală neoeleenă. Li se adaugă înclinația, permanentizată, pentru ipocoristice (de proveniență populară, fapt semnalat și de H. Pernot¹⁷), o deosebită abilitate în crearea de lexeme sintetice (de asemenea, de sorginte populară), precum și „trecerea abruptă de la sintaxa sintetică la cea analitică”¹⁸. Același K.Th. Dimaras subliniază „accentuata culoare ellenă”¹⁹ ce caracterizează aceste prelucrări în aspectul lor estetic, versificatorii bizantini aducându-le, ca expresie, în vecinătatea cântecului popular liric grecesc. Se produc, de asemenea, chiar dacă inegal, modificări și adaptări ce țin de sfera etică și mentalitatea populară grecească. Duritatea comportamentală a personajelor, mulată pe coduri sociale rigide, caracterul lor uneori violent – specific feudalismului în armură – , intrând sub incidența orientală se „îndulcesc”, pierd din asperități și câștigă în umanitate.²⁰ Literaturile est europene, ulterior receptoare, preferă în genere redactarea în proză; textele sunt adaptate formal la tipul de sensibilitate locală specifică. În perimetrul literaturii române li se accentuează o nuanță în plus: sfătoșenia naratoare, plăcerea povestașului colporteur.

E. Negrici așeza aceste scrieri sub amprenta involuntarului. Am încercat să mergem un pas mai departe, căutând ordine și regulă acolo unde Domnia-sa afla doar „consecințe ale funcționării proustiene a memoriei involutare”. Nu credem în funcționarea exclusivă a unui atare mecanism aici. Dacă nu autorul – ca individ sau colectivitate – a avut o contribuție voluntară și deplin controlată în elaborarea textelor, am căutat să vedem totuși cine anume „manipulează” din plan secund cinetica acestui caleidoscop volubil și năstrușnic. Autorul – prim – a compus astfel, întrucât, se vede, nu a avut altcum. Stilul epocii sale i-a construit un mental în care avântatul „scrietor” șade precum Iona în burta chitului. Iar, dacă la fiecare traducere-adaptare considerăm un alt autor, apare deosebit de expresivă (și tentantă) imaginea

¹⁵ Vezi Baltrušaitis, *op. cit.*, p.206.

¹⁶ Vezi K. Th. Dimaras – *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, από της πρώτης ρίζης ως την εποχή μας, Έκτη Έκδοση, ΙΚΑΠΟΣ*, 1975, p. 27.

¹⁷ Hubert Pernot, *Études de littérature grecque moderne, 2-ème série: le roman courtois de l'Erotocritos*, Paris, Librairie Garnier Frères 6, Rue des Saints Peres, 1918, p.77.

¹⁸ Dimaras, *op.cit.*, p.27.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Baltrušaitis, *op.cit.*, p.206.

unui lung șir de Iona captivi în textul-balenă, condamnați, în ultimă instanță, la un surogat de independență și la un itinerar al cărui control le scapă. Astfel încât poziția lor devine o autentică problemă de libertate.

Bibliografie

- *** *Cărțile populare, I-II, Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu*, Editura pentru literatură, București, 1963.
- Cartoian, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, 1980.
- Cary, George, *The Medieval Alexander*, Cambridge, 1956.
- Coșeriu, Eugeniu, *Lingvistica integrală*, interviu cu Eugen Coșeriu realizat de Nicolae S. Saramandu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
- Dimaras, K. Th., *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας, από της πρώτες ρίζες ως την εποχή μας, Έκτη Έκδοση, ΙΚΑΡΟΣ*, 1975.
- Duțu, Al., *Sinteză și originalitate în cultura română*, Editura enciclopedică, București, 1972.
- Gidel, Charles, *Études sur la littérature grecque moderne. Imitations en grec de nos romans de chevalerie depuis le XII-ème siècle*, Paris, 1866.
- Hazard, Paul, *Gândirea europeană în secolul al XVIII-lea*, Editura Univers, București, 1981.
- Le Rider, Jacques, *Modernitatea vieneză și crizele identității*, Editura Universității „Al.I. Cuza”, Iași, 1994.
- Meyer, Paul, *Alexandre le Grand dans la littérature française du moyen age*, Paris, 1886.
- Negrici, Eugen, *Expresivitatea involuntară*, I-1977, II-1978, III-1981, Editura Cartea românească, București.
- Nimigean, Gina, Braniște, Ludmila, Romanul courtois în avatarurile sale, în revista „Intertext” 3/4, 2009, Chișinău, 2009, p. 164-174. cf. http://icfi.ulim.md/?page_id=927
<http://icfi.ulim.md/wp-content/uploads/2011/01/G.Nimigean.pdf>,
- Nisard, Charles, *Histoire des livres populaires ou de la littérature de colportage*, I,II, Paris, 1854.
- Politis, Linos, *Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας*, Αθήνα, 1993.
- Velculescu, Cătălina, *Cărți populare și cultură românească*, Editura Minerva, București, 1984.

MONDIALISATION, MULTICULTURALISME ET LITTÉRATURES EN FRANÇAIS

Efstratia OKTAPODA Prof., Ingénieur de Recherche, PhD, Université de Paris IV-Sorbonne, France

Abstract: Globalization has led to the discovery of new literatures that enrich the world literature. Millions of readers discover at the end of the last and in the new millennium the myriad distant literatures through the globalization of culture. Present on all continents, the French language becomes exchange vehicle. It is the essential actor to an extraordinary cultural diversity while cohabit multiple traditions. In the world literature of the emerging Francophonie, the voice of Nancy Huston, beside Alexakis, Depestre, Maalouf, Makine and others, feeds the discourse of the bilingual and multicultural writer. The French language and the myth of Paris exert a great fascination in the collective consciousness for all the exiles of literature.

Keywords: Globalization; Multiculturalism; Literature in French; bilingual writers; Discourse; Exiles language

Si la mondialisation est un mythe, un discours puissant, une idée qui a de la force sociale qui tend à l'uniformisation, en revanche, le monde est fait de discours et de tours, dont Babel est un emblème, engendrant toute une polyphonie multiculturelle et multilinguistique¹.

Tout en étant très réfractaire à une mondialisation débridée, dans le domaine de la culture, ce phénomène mondial irréversible a permis la découverte de nouvelles littératures qui, aujourd'hui, enrichissent grandement la littérature mondiale. En Afrique, en Amérique du Sud, en Grèce, en Turquie, au Moyen-Orient, en Inde, partout l'essor du roman nous montre la richesse et la diversité de la création, qui ne peut se contenter d'un modèle homogène. Des millions de lecteurs dans le monde découvrent aujourd'hui ces littératures magnifiques grâce à la mondialisation de la culture. La littérature est essentielle pour se rapprocher des autres peuples et donner un sens à notre vie. La littérature n'est pas la nouvelle instantanée que nous donne un journal ou l'analyse étayée d'un essai politique ou philosophique. C'est un art inégalable qui relate la vie d'une communauté, ses mœurs, ses espoirs, ses tragédies, à une époque donnée. Par bonheur, l'expérience que transmet un roman, une nouvelle ou un conte acquiert ensuite une notoriété universelle².

Et on arrive à l'antipode de notre problématique : la francophonie. Si l'histoire de la langue française est longue, l'histoire de la Francophonie, elle, est courte. Le mot n'apparaît qu'en 1880 et ne connaît une fréquence d'usage qu'à partir des années 1960. Il recouvre de

¹ Une première version de cette étude a été publiée sous le titre « Mondialisation, littérature et francophonie. Les exilés de la littérature, ou Nancy Huston : une littérature de l'exil », *Mythe et mondialisation. L'exil dans les littératures francophones*, Olga Gancevici, Elena Steiciuc, Efstratia Oktapoda-Lu (Eds.), « Avant-propos » E. Oktapoda, E. Steiciuc, O. Gancevici, Actes du Colloque international (Suceava 9-10 septembre 2005), Presses Universitaires de Suceava (Romania), p. 15-23.

² *Ibid.*

l'origine à nos jours, plusieurs significations : une donnée brute de démographie linguistique, une volonté collective d'organisation, un idéal humaniste de dialogue et de solidarité.

Dans le flot des industries culturelles anglo-saxonnes dominantes, le mythe de la francophonie se dresse comme le mythe universel par excellence d'ouverture et de culture. Présente sur tous les continents, la langue française devient véhicule d'échange ; elle est l'acteur essentiel d'une extraordinaire diversité culturelle tout en faisant cohabiter de multiples traditions. Donc si la mondialisation de la littérature est possible, on peut dire qu'elle est facilitée par l'explosion des médias internationaux et la création d'une culture et d'une littérature francophone internationale. L'écrivain, contraint dès le départ, par sa langue et ses conditions économiques et politiques, accède, au moyen de la langue française, à l'universel et à l'international.

Il faut dire que ces dernières décennies, la littérature comparée s'est incontestablement ouverte aux littératures du monde entier. Mais au lieu d'aboutir à une meilleure compréhension de ce qu'est la littérature en tant que telle, la reconnaissance de la diversité des littératures a conduit les comparatistes au relativisme quant à la possibilité de définir la littérature dans sa spécificité. Dans le même temps, la majorité des théories occidentales qui ont été appliquées à la littérature sans avoir été conçues pour elle (psychanalyse, structuralisme, marxisme, modernisme et post-modernisme, etc.) révélaient leurs limites et leur incapacité à s'accorder sur une définition de la littérarité. Pour sortir de cette impasse, il faudrait réexaminer la manière dont les écrivains eux-mêmes ont pensé le phénomène littéraire. Comment les écrivains, dans les aires culturelles différentes pensent-ils aujourd'hui l'art littéraire, ses moyens, ses formes, ses fonctions et ses effets.

Dans *La République mondiale des lettres*, Pascale Casanova propose de nouvelles méthodes de lecture de la littérature mondiale. Elle en montre les effets en s'attachant à ceux qui sont parvenus à s'affranchir de la loi du plus fort. Elle affirme que pour être lue, l'écrivain, quelle que soit son appartenance, doit surmonter de multiples frontières. « Il y a un travail beaucoup plus grand, de consécration, des barrières terribles à franchir. Tout est placé pour que ceux que j'appelle les "excentriques", c'est-à-dire ceux qui sont éloignés des centres par la langue [...], voyagent de manière plus compliquée. Cela dit, quand ils parviennent à franchir tous ces obstacles, ils parviennent aussi à être grandement consacrés. Ceux qui ont trouvé les solutions formelles pour sortir, comme Kafka, Joyce, Beckett sont les grands révolutionnaires de ce temps. [...] une possibilité de produire des innovations formelles et esthétiques extraordinaires ». (Casanova, *La République mondiale des lettres*, 1999).

Les auteurs « français » viennent du monde entier, (Ionesco est Roumain, Beckett Irlandais, Supervielle Uruguayen, Jabès Égyptien, Cohen Grec...) et les pays francophones, à partir des années soixante, développent des littératures originales, aux spécificités plus ou moins fortes, et remportent de nombreux prix littéraires en France (Édouard Glissant, Antilles ; René Depestre, Haïti ; Daniel Maximin, Guadeloupe ; Tahar Ben Jelloun, Maroc ; Assia Djebar, Algérie ; Amin Maalouf, Liban ; Vassilis Alexakis, Grèce ; Andreï Makine, Russie ; Anne Hébert, Canada...). Une aura de littératures aussi diverse que le Monde³. « Le

³ Sur les écrivains venus d'ailleurs, voir les excellents travaux de Anne-Rosine Delbart, *Les exilés du langage : un siècle d'écrivains français venus d'ailleurs (1919-2000)*, Limoges, Pulim, coll. « Francophonies », 2005 ; et de Véronique Porra, *Langue française, langue d'adoption. Une littérature "invitée" entre création, stratégies et contraintes (1946-2000)*, Hildesheim, Georg Olms Verlag, 2011.

paysage littéraire francophone s'en trouve à la fois enrichi et considérablement diversifié » (Chevrier, 1999, p. 295).

Quant au choix de la langue, qu'ils soient originaires du Maghreb, du Machrek, d'Afrique noire, des Caraïbes, d'Amérique du Nord ou du Sud, les écrivains négocient tous à un moment ou à un autre leur rapport avec la langue française. Et s'ils ne furent pas tous d'excellents grammairiens comme le sont nos amis belges, on observe quand même une tendance à toutes formes de subversion et de récupération possibles : « Le français me colonise, je le colonise à mon tour », tenait à répéter le poète et romancier congolais Tchicaya (cité par Chevrier, 1999, p. 297). Métis culturels, les écrivains francophones se réclament à la fois des richesses et des paradoxes de l'Europe et de l'Amérique, de l'Occident et de l'Orient⁴.

De nouvelles voix, de nouvelles sensibilités viennent élargir l'espace francophone ont depuis longtemps déjà suscité une formidable curiosité en France, comme l'atteste l'engouement pour les auteurs étrangers à chaque Salon du livre et les prix, dont l'important prix Goncourt, qui couronne de plus en plus cette nouvelle littérature française, la littérature de la diaspora.

Les diasporas d'intellectuels et écrivains expatriés constituent une option nouvelle, prometteuse mais exigeante. Le monde francophone, espace de circulation de savoirs, constitue un milieu propice à ces dynamiques originales. Un milieu qui invite à penser et à repenser la littérature francophone dans le cadre de la mondialisation⁵.

L'espace littéraire mondial et la France

Pour bien d'écrivains, pour ne citer que Danilo Kis, Nabokov, Cioran ou Panait Istrati, l'exil est avant tout un moyen de salut. C'est le chemin de l'exil, du vrai. En 1980, le serbe Danilo Kis, se voit exilé en France et consacré par Paris. Dans la consécration de la littérature mondiale, il faut passer par Paris pour exister. De par sa double fonction, littéraire et politique, Paris est aussi le dernier recours contre les censures nationales. Capitale de toutes les libertés, Paris devient le mythe de la liberté de publication. Danilo Kis s'y réfugie dans les années 70 pour échapper aux censures belgradoises, alors que bien avant, en 1955, Nabokov, écrivain de langue anglaise, qui choisit aussi Paris pour s'installer après Berlin, publiait *Lolita* contre la censure américaine. Capitale des Russes en exil dans les années 30, Paris devient le pôle d'attraction pour tous ces intellectuels littéraires qui connaissent le succès international grâce à la langue française.

Même cas pour Makine, Kundera, Ismaïl Kadaré, Nedim Gürsel, Alexakis, Tabucchi, et bien d'autres, tous consacrés par les instances parisiennes. « Paris, en dépit de tout, est encore et toujours la capitale de la littérature » (Casanova, 1999, p. 239-240). « Je rêve d'une

⁴ Sur la francophonie, voir Dominique Combe, *Poétiques francophones*, Paris, Hachette, 1995 et Robert Jouanny, *Singularités francophones*, Paris, Presses Universitaires de France, 2000.

⁵ Voir Efstratia Oktapoda (Dir.), *Les Littératures francophones. Pour une littérature-monde ?*, in *Logosphère*. Revue du Groupe de Recherche "Filología Francesa. Estudios Lingüísticos y Literarios", Issue spéciale, No 7/2011, Granada (Spain), Introduction de Efstratia Oktapoda (parution 2012).

Roumanie qui aurait le destin de la France et la population de la Chine », écrit Cioran dans *La Transfiguration de la Roumanie*⁶.

Lieu rêvé, mythique par excellence, Paris exerce toujours une fascination dans la conscience collective. Les écrivains du monde entier, Vassilis Alexakis, Édouard Manet, Andreï Makine, mais aussi Émile Cioran ou Eugène Ionesco, choisissent d'écrire en français.

De l'exil intérieur à l'exil tout court, il se dessine un véritable espace littéraire national revendiqué par la triangulation des grandes capitales (Paris, Londres, New York) – et dans une moindre mesure Rome, Barcelone et Francfort – par Joyce et Danilo Kis à Paris ou Salman Rushdie à Londres.

Littératures diasporiques et littératures en français

Dans la littérature mondiale de la francophonie émergente, une voix canadienne va grandissante depuis une vingtaine d'années déjà en France, une notoriété pour les lettres françaises, depuis les *Lettres parisiennes* (1986) jusqu'à *Visages de l'aube* (2001), *Lignes de failles* (2006) et *Danse noire* (2013) en passant par *Nord perdu* (1999). Le Goncourt des lycéens en 1996, le Prix du Livre Inter en 1997, le prix du Gouverneur général en 1993, le Prix Canada-Suisse en 1995, Prix Femina et Prix France Télévisions en 2006 et consacrent la romancière. En 2001, avec *Dolce agonia*, l'auteure se substitue à Dieu et écrit à la première personne du singulier. Auteure de treize romans, onze essais, et trois pièces de théâtre, Nancy Huston non seulement prend le chemin de l'exil en choisissant de s'installer en France, mais elle écrit surtout une littérature de l'exil, par le choix qu'elle fait d'abord de la langue, mais aussi par la thématique qu'elle privilégie dans ses romans.

Cette idée de plurilinguisme et du pluriculturalisme nourrit essentiellement le discours que tient Nancy Huston sur la langue. Écrivaine canadienne d'expression anglaise née à Calgary, en Alberta et vivant à Paris depuis les années 1970, Huston fait le choix du français pour écrire son œuvre, alors que non seulement le français n'est pas sa langue maternelle, mais qu'elle n'a jamais été en contact auparavant avec lui. Sa première langue étrangère est l'allemand, la langue de sa mère adoptive. L'auteur en parle ouvertement dans ses *Lettres parisiennes. Autopsie d'exil* (1986), échange épistolaire de réflexions sur l'exil avec l'Algérienne Leïla Sebbar. L'obtention d'une bourse d'études post-universitaires l'amène en France. Le mythe que nourrit Paris, capitale mondiale de la littérature, est décisif pour Nancy comme pour tant d'écrivains venus d'ailleurs.

Comme Romain Gary, le protagoniste du roman éponyme⁷, l'auteure se sent divisée entre les deux langues, le français et l'anglais. Après avoir écrit ses quatre premiers romans en français, curieusement, elle écrit *Cantique des plaines* (1993) directement en anglais, avant de le traduire en français. L'auteure fait ainsi un retour à sa langue maternelle et à ses racines, indispensables à sa carrière d'écrivaine et à son existence. Cet enjambement et ce retour est opéré tôt ou tard par tous les écrivains d'expression française, sensibles aux couleurs de leurs pays et aux émotions de leur enfance. Aujourd'hui, quarante ans après son arrivée en France, Nancy Huston est bien installée en langue française et se sert alternativement de deux langues.

⁶ E. M. Cioran, *La Transfiguration de la Roumanie*, Bucarest, 1936, p. 96 ; cité par Pascale Casanova, *La République mondiale des lettres*, Paris, Seuil, 1999, p. 252.

⁷ Nancy Huston, *Tombeau de Romain Gary*, Arles, Actes Sud, Poche/Babel, 1995.

C'est le cas de *La virevolte* (1994) ou *Instruments des ténèbres* (1996), Goncourt des lycéens 96. *L'Empreinte de l'ange* (1998) en revanche a été écrit entièrement en français et a été traduit par la suite en anglais par l'auteure.

Nouveaux lieux, nouvelles aventures de quête d'identité, d'expression et d'écriture pour la jeune anglophone curieuse et rébellée. Pour cette exilée de l'Ouest, l'exil est un choix personnel.

... aucun risque, aucun danger m'acculant à l'exil, me forçant à fuir, m'enfonçant le nez dans une autre langue, une autre culture, un autre pays. Non. Je suis une privilégiée, il faut que les choses soient claires et claironnées dès le début. Je ne connais que la souffrance privée (*Désirs et réalités. Textes choisis 1978-1994*, 1995).

Le Canada et le Québec, avec au premier plan la ville de Montréal, sont le théâtre du métissage et de l'hybridation multilingue, à cause justement de la co-existence de plusieurs langues parmi lesquelles figure le français de France. Canadienne d'Alberta, pays de plaines, « terre remplie de vide et de langues étrangères », Nancy Huston, écrivaine aux origines partagées, incarne l'image de l'écrivain multiculturel et multilingue à l'ère de la mondialisation. Illustration frappante du « bilinguisme littéraire », Nancy Huston avoue avoir écrit primitivement en anglais, avant de traduire différents morceaux de *La virevolte* (1994) et d'*Instruments des ténèbres* (1996).

Ma « venue à l'écriture » est intrinsèquement liée à la langue française. Non pas que je la trouve plus belle ni plus expressive que la langue anglaise, mais étrangère, elle est suffisamment étrange pour stimuler ma curiosité (*Lettres parisiennes*, 1999, p. 16).

L'auteure écrit alors en français, et chose curieuse, la maladie la fait revenir à la langue anglaise. Ainsi, son *Cantique des plaines*, pour lequel elle a obtenu au Québec, en 1993, le Prix du Gouverneur général, n'était que la version française d'un roman anglais (*Plainsong*). L'auteure elle-même avoue qu'elle a eu la souffrance d'avoir ce manuscrit dans les deux langues. « Une fois effectué le changement de langue, [l]es auteurs [bilingues] hésitent souvent à revenir à leur ancienne langue d'écriture, comme s'il s'agissait d'un tabou. C'est là un sentiment de culpabilité typique des écrivains bilingues, qui ont tendance à comparer le commerce de deux langues au concubinage » (Grutman, 2003, p. 116).

Si la version anglaise passa inaperçue, la version française prend le grand Prix du livre francophone. L'auteure se verra même obligée de lire à Ottawa son livre français devant un public anglophone, qu'elle avait elle-même traduit auparavant de sa langue maternelle.

Comme Alexakis, comme tous les écrivains bilingues, Nancy Huston alterne le français avec sa langue maternelle et passe d'une langue à l'autre. Dans *Nord perdu* (1999), l'auteure explicite son rapport aux langues. Dans le théâtre de l'exil, l'assimilation culturelle se fait par la langue. Huston doit créer sa propre langue d'écriture dans un contexte culturel multilingue, souvent affecté des signes de la diglossie.

Sur le choix de la langue et de l'écriture, l'auteure n'hésite pas à exposer les interrogations qui préoccupent tout écrivain bilingue : « Comme moi, comme Alexakis, être

ici, être là, à qui s'adresse-t-on ? pour qui écrit-on ? », s'interroge Nancy la même année à une conférence donnée à l'Université de Tours⁸.

La forme polyphonique de son œuvre et la fragmentation du récit, notamment dans *Les variations Goldberg* (1981) et *Prodige* (1999), n'indique-t-elle pas en fin de compte le désarroi de l'écrivain marquée par la pensée fragmentaire et l'éclatement du moi ?

Et je sais pourquoi le choix des *Variations* : parce qu'elle-même est comme ça. En fragments. Ses poèmes aussi. Elle n'a jamais écrit que des poèmes ».
(*Les variations Goldberg*, 1994, p. 45)

Les thématiques aussi de ses romans, l'enfance, la filiation, le sentiment maternel ou encore l'héritage familial sont celles des écrivains bilingues et multiculturels. Appartenant à des cultures différentes, Nancy Huston bâtit son territoire dans ce terrain vague de l'entre-deux situé entre plusieurs langues et plusieurs cultures. Le problème de l'identité se pose pour l'écrivaine canadienne comme pour tous les exilés du langage qui n'hésitent pas à avouer leur inconfort dans leur langue d'origine et l'hospitalité de la langue d'adoption. Dans une véritable mondialisation des lettres, Nancy anglophone, relègue dans un second plan sa langue d'origine pour en adopter une nouvelle, le français. Mais plus que le concept binaire identité/altérité, Nancy Huston, l'écrivaine qui voulait pouvoir représenter le monde, représente le cas par excellence du bilinguisme, du multiculturalisme et du métissage créatif dans la littérature francophone contemporaine.

Les Littératures en français et le nouveau millénaire

La Francophonie offre à la fin du dernier et au début du nouveau millénaire les instruments permettant de construire le monde, celui des périphéries. Du Nord au Sud et d'Est en Ouest, exils, migrations et pérégrinations sont de plus en plus nombreux. Huston quitte le Canada pour la France, à l'inverse de Ljubica Milicevic et d'Aline Apostolska qui quittent les Balkans pour faire du Canada leur terre d'accueil⁹.

Ces pérégrinations géographiques ne font qu'enrichir la littérature mondiale et francophone. Par le biais de la langue française, l'écriture voyage. Elle traverse des frontières, fait dériver des continents, survole des territoires, ne cesse de partir, de migrer, de s'exiler (Scarpetta, 1981, p. 108). Les écrivains se glissent dans les méandres d'une autre langue. Dans l'expérience de l'exil ; écrire est un acte de consolation, le seul lien avec le pays délaissé. L'écrit sera une sorte de mémoire, un retour vers le pays quitté, terre de mythes, d'imaginaires, d'expériences et de rêves qui peuplent l'âme et l'identité de l'exilé.

Littératures du monde, mélange des genres et des cultures, il n'en fallait pas plus à certains pour rêver à ce qu'on appelle déjà une « world fiction », une littérature mondiale. L'avenir sera mythique ou pas, mais les mythes demeureront sans doute universels, la

⁸ Nancy Huston, Conférence, Université François Rabelais, Tours, le 11 décembre 1999 ; Voir Nancy Huston, « Nord Perdu. Suivi de Douze France », in *Littérature et Nation*, No 24, *La Langue de l'Autre ou La Double identité de l'écriture*, Jean-Pierre Castellani, Maria Rosa Chiapparo et Daniel Leuwers (Eds.), Actes du Colloque international de Tours du 9-11 décembre 1999, Tours, Publications de l'Université François Rabelais, p. 5-18.

⁹ Efstratia Oktapoda-Lu, « Mondialisation, littérature et francophonie. Les exilés de la littérature, ou Nancy Huston : une littérature de l'exil », *Mythe et mondialisation. L'exil dans les littératures francophones*, op. cit., p. 21-22.

Francophonie et le mythe de Paris exerceront toujours et encore une grande fascination dans la conscience collective. Et malgré le danger de l'identification que la mondialisation peut engendrer dans la littérature, et l'échec probable de Babel, une grande poésie-monde est en train de s'édifier. Finissons avec le propos de Cioran prenant à revers sa vision pessimiste dans un sens qui se veut uniquement positif et optimiste pour la langue française,

Aujourd'hui que cette langue est en plein déclin, ce qui m'attriste le plus c'est de constater que les Français n'ont pas l'air d'en souffrir. Et c'est moi, rebut des Balkans, qui me désole de la voir sombrer. Eh bien ! Je coulerai, inconsolable, avec elle ! (Cioran, *Exercices d'admiration*, 1986, p. 214).

Bibliographie

- Casanova, Pascale, *La République mondiale des lettres*, Paris, Seuil, 1999.
- Chevrier, Jacques, « Francophonie », *Dictionnaire des Mythes d'aujourd'hui*, Pierre Brunel (Dir.), avec la collaboration de Frédéric Mancier et Matthieu Letourneux, Paris, Éditions du Rocher, 1999, p. 292-302.
- Cioran, E. M., *Exercices d'admiration*, Paris, Gallimard, Arcades, 1986.
- Combe, Dominique, *Poétiques francophones*, Paris, Hachette, 1995.
- Delbart, Anne-Rosine, *Les exilés du langage : un siècle d'écrivains français venus d'ailleurs (1919-2000)*, Limoges, Pulim, coll. « Francophonies », 2005.
- Grutman, Rainier, « Bilinguisme et diglossie: comment penser la différence linguistique dans les littératures francophones? » dans L. D'hulst et J.-M. Moura (Dir.), *Les études littéraires francophones: état des lieux*, Lille, Presses Universitaires de Lille, coll. « UL 3 », 2003, p. 113-126.
- Huston, Nancy, Sebbar, Leïla, *Lettres parisiennes : autopsie de l'exil*, Paris, J'ai lu, 1999.
- Huston, Nancy, *Tombeau de Romain Gary*, Actes Sud, 1995, coll. « Babel ».
- Huston, Nancy, *Les variations Goldberg*, Paris, Poche/Babel, No 101, 1994.
- Huston, Nancy, « Nord Perdu. Suivi de Douze France », Conférence, Université François Rabelais, Tours, le 11 décembre 1999, publié in *Littérature et Nation*, No 24, *La Langue de l'Autre ou La Double identité de l'écriture*, Jean-Pierre Castellani, Maria Rosa Chiapparato et Daniel Leuwers (Eds.), Actes du Colloque international de Tours du 9-11 décembre 1999, Tours, Publications de l'Université François Rabelais, p. 5-18.
- Jouanny, Robert, *Singularités francophones*, Paris, Presses Universitaires de France, 2000.
- Oktapoda, Efstratia (Dir.), *Les Littératures francophones. Pour une littérature-monde ?*, in *Logosphère*. Revue du Groupe de Recherche "Filología Francesa. Estudios Lingüísticos y Literarios", Issue spéciale, No 7/2011, Granada (Spain), Introduction de Efstratia Oktapoda (parution 2012).
- Oktapoda-Lu, Efstratia, « Mondialisation, littérature et francophonie. Les exilés de la littérature ou Nancy Huston : une littérature de l'exil », *Mythe et mondialisation. L'exil dans les littératures francophones*, Olga Gancevici, Elena Steiciuc, Efstratia Oktapoda-Lu (Eds.),

« Avant-propos » E. Oktapoda, E. Steiciuc, O. Gancevici, Actes du Colloque international (Suceava 9-10 septembre 2005), Presses Universitaires de Suceava (Romania), p. 15-23.

Porra, Véronique, *Langue française, langue d'adoption. Une littérature "invitée" entre création, stratégies et contraintes (1946-2000)*, Hildesheim, Georg Olms Verlag, 2011.

Scarpetta, Guy, *Éloge du cosmopolitisme*, Paris, Grasset & Fasquelle, coll. « Figures », 1981.

L'ODYSSÉE D'UN FOLKLORISTE ROUMAIN – GIORGE PASCU

Ioan DĂNILĂ, Associate Professor, PhD, "Vasile Alecsandri" University of Bacău

Abstract: The Phd Thesis of Giorge Pascu, "On Riddles. A Philological and Folkloric Approach" (1909), proved to be the first stylistic research on riddles, offering a model of research of a real literary species in the Romanian folklore.

The premises that the author uses is that it would be necessary to study the intelligence and the ingenuity of our people, with the respect for this community situated among the first in Europe, as far as the value of anonymous creation is concerned. For the moment there should be no correct scientific investigation studying the species of riddles without taking into account the essential contribution of this early 20th century scientist.

Our present approach makes a synthesis of the information about the scientist with a background either in Bacău or Iași, trying to put him into his right place within the Romanian folklore and culture.

Keywords: stylistic research; metaphors of thinking; Latin and Tracian wisdom; the poetic of riddles

La personnalité scientifique du philologue, historien littéraire, folkloriste et journaliste Giorge Pascu fait voir, même lors d'une analyse hâtive, deux aspects importants: le linguiste (ouvrage fondamental „Les suffixes roumains”, 1916, que l'Académie Roumaine a récompensé par le prix „Năsturel”) et le folkloriste (étude importante dans ce domaine, „Sur les devinettes“ - 1909, 1911). Ces deux aspects permettent de définir le philologue roumain et, en même temps, de le placer – conformément à la perspective qui celle de notre temps – dans une perpétuelle émulation. Si nous prenons en considération le fait que son ouvrage de folklore est une thèse de doctorat placée sous la direction d'Al. Philippide, nous sommes tentés d'affirmer que c'est le folklore qui représente le composant essentiel de sa personnalité scientifique, mais cela à condition de ne pas avoir en vue la valeur, encore actuelle, de son autre contribution philologique – „Les suffixes roumains”.

Vu les hauts et les bas qu'a connus l'accueil de ses oeuvres, nous sommes d'abord intéressé à la présence/l'absence du folkloriste Giorge Pascu dans les dictionnaires généraux ou spécialisés.

Dans les premiers ouvrages de ce type, datant de 1940¹⁾, 1965²⁾, 1986³⁾, 2004⁴⁾, ainsi que dans ceux à intérêt régional ou local de 2003⁵⁾, 2008¹⁾⁶⁾ (exception faite pour ceux de 1978⁷⁾ et 2008²⁾⁸⁾), le folkloriste Giorge Pascu est presque absent. Dans les dictionnaires littéraires ou à visée philologique il a un régime inégal, allant de la simple mention (1978⁹⁾, 1979¹⁾¹⁰⁾) à des omissions que rien ne justifie (1979²⁾¹¹⁾). Gheorghe Ivănescu, chercheur à l'Institut de Linguistique, Histoire Littéraire et Folklore de l'Université „Al. I. Cuza“ de Iași (1952-1955), mais aussi professeur d'université, fixe la place de son ancien maître: „...à l'exception de Giorge Pascu, qui est très actif lui aussi, tous ces chercheurs (N. I. Popovici, Constantin Gălușcă, Mihai Jacotă, V. Bogrea, M. Costăchescu, T. Hotnog, n.ns.) sont surpassés par Iorgu Iordan (G. Ivănescu, *art.cit.*). Dans d'autres ouvrages à circulation locale (2004¹²⁾) ou nationale (2001¹³⁾, 2006¹⁴⁾), les descriptions sont plus laborieuses et donc plus

originales. (S'y détache la présentation signée Dumitru Vlăduț dans le *Dictionnaire* de 2006, présentation qui fait voir une lecture réelle et attentive de l'étude de G. Pascu.)

Il va de soi que les ouvrages qui légitiment le statut de folkloriste de Gorge Pascu tiennent de la stricte spécialité. Parmi eux, les histoires de la littérature et les dictionnaires assumés par des institutions d'enseignement ou de recherche scientifique se détachent visiblement. Le premier volume de l'„Histoire de la littérature roumaine”, sous-titré „Le folklore. La littérature roumaine à l'époque féodale (1400-1780)“ (le traité de l'Académie), jouit de la collaboration de l'un des plus importants folkloristes roumains, Mihai Pop, mais celui-ci n'exploite point la contribution de G. Pascu à la description de la devinette en tant que forme du genre aphoristique et expédie tout dans une note de bas de page...¹⁵⁾ L'auteur cite deux parutions, à Iași (1909, et non 1908, comme on voit à la page 200) et à Bucarest (1911). Le même traitement apparaît dans le cas du cours de spécialité de l'Université de Bucarest. Bien que ce cours porte le titre „Folklore littéraire roumain” et malgré le fait qu'il est publié sous l'égide du Ministère de l'Education et de l'Enseignement, dans le chapitre „Les devinettes” il renferme neuf notes bibliographiques qui sont distribuées comme il suit: trois renvoient à la littérature française (deux dictionnaires de 1786 et 1842 et un ouvrage d'ethnologie), deux tiennent de l'histoire littéraire et de la stylistique (signées N. Iorga et T. Vianu) et trois font référence à des recueils de folklore (appartenant à T. Pamfile et A. Gorovei et un ouvrage collectif, cité deux fois). Chez ceux-ci, Mihai Pop emprunte les définitions respectives de la devinette et de la cimilitura (type de devinette dans la littérature roumaine, note du traducteur), ainsi que la distinction entre les deux („Toute cimilitura est une devinette, mais toute devinette n'est pas une cimilitura“ - A. Gorovei)¹⁶⁾.

Le lecteur de „L'histoire de la science du folklore en Roumanie” d'Ovidiu Bîrlea peut être découragé en lisant l'introduction au chapitre „Etudes de folklore durant les premières décennies du XX-ième siècle”. Là il y a un portrait dédié à Gorge Pascu où on lui reproche de signer „avec obstination Gorge”¹⁷⁾ (au lieu de *George*), l'ordre de lecture des deux volets que comporte „Sur les devinettes” doit être inversé et que „le caractère touffu de cet ouvrage risque de désarmer le lecteur amateur d'essais”¹⁸⁾. Ovidiu Bîrlea n'hésite cependant pas d'affirmer que „l'étude est remarquable”¹⁹⁾. Il entreprend ensuite une analyse minutieuse de l'ouvrage, dans ses deux versions (de 1909 et 1911), en insistant sur la partie finale, précieuse „pour les indications méthodologiques sur la collecte des devinettes et sur la façon d'en faire la typologie bibliographique”²⁰⁾.

„Folkloristes et science du folklore en Roumanie”, par I. C. Chițimia, c'est une suite d'articles publiés dans les revues spécialisées qui ne renferme pas une seule mention à G. Pascu²¹⁾. Par contre, l'ouvrage de D. Macrea „Contributions à l'histoire de la linguistique et de la philologie roumaines”, en faisant le portrait d'Alexandru Philippide, constate que „...l'unique linguiste roumain sur lequel [A. Philippide] ait exprimé par écrit une appréciation favorable a été son disciple, Gorge Pascu”²²⁾. Il s'agit du rapport de thèse, rédigé en collaboration avec Xenofon Gheorghiu: „J'ai constaté avec satisfaction que [*Sur les devinettes*] est un ouvrage de grande valeur qui fera honneur aussi bien à son auteur qu'à notre université”. C'est „une étude si complexe et si originale sur les devinettes roumaines, qu'elle reste à notre escient unique sur le sujet dans toutes les littératures”²³⁾.

Les dictionnaires des folkloristes mentionnent Gorge Pascu comme „l'auteur des premières exégèses philologiques et stylistiques sur les devinettes roumaines”²⁴⁾ et apprécient

son effort „de contribuer au progrès des études roumaines sur le folklore, dont l'état rudimentaire est dénoncé sans ménagements <<Dans les études roumaines de folklore sévit le dilettantisme le plus agaçant>>“⁽²⁵⁾.

Il existe aussi des ouvrages dans le domaine du folklore où les études de G. Pascu auraient dû avoir une place, fût-elle toute petite⁽²⁶⁾.

La première partie de l'étude de philologie et folklore „Sur les devinettes”, thèse de doctorat imprimée à l'aide de la Fondation „Charles I” (Iași, 1909), a paru aux Editions „Le livre roumain S.A.” en 1922 et elle „renferme l'étude des devinettes au point de vue langue (approche philologique)”⁽²⁷⁾. La deuxième partie s'occupe de toutes les devinettes de l'espace historique roumain (dacoroumain, méglénoroumain et istro-roumain); on en analyse l'origine, le sujet/l'ensemble des thèmes, la forme, la circulation/la disparition, la typologie, la valeur ethnologique, le type de collecte et de publication. G. Pascu énumère honnêtement les sources consultées: Artur Gorovei, *Les devinettes des Roumaines* (1898), Gh. Popescu-Ciocănel, E. I. Patriciu, G. P. Salviu, *Hâbleries* (1905) – avec l'indication des pages –, Mozes Gaster, *Devinettes* (1891), Tudor Pamfile, *Devinettes roumaines* (1908) etc.

Confronté à l'absence presque totale des études sur le thème proposé („Ce qu'on a écrit chez nous jusqu'à présent au sujet des devinettes est presque rien”⁽²⁸⁾), plus précisément sur l'origine des mots („Pour ce qui est de la langue, Hasdeu a donné 3 à 4 étymologies dans son *Etymologicum*”⁽²⁹⁾) et de la création littéraire („au sujet du folklore il y a quelques bonnes choses dues à Gaster [...] et Șt. Orășanu...”⁽³⁰⁾), G. Pascu achève sa préface dans une version rationnelle: [...] mon but a été de donner non pas un vaste ouvrage comparatif, ce qui aurait dépassé mes forces, mais une modeste *monographie* des devinettes roumaines⁽³¹⁾.

Comme on le voit, notre démarche ne vise pas à une évaluation de la contribution de G. Pascu au développement de la science du folklore en Roumanie. (Des spécialistes du domaine l'ont fait en élogiant l'effort du philologue de Iași de modeler le traitement d'une espèce folklorique.) A leur tour, les linguistes ont identifié un intérêt possible „pour la sociolinguistique, la pragmatique, l'anthropologie linguistique”⁽³²⁾. Notre intention c'est de signaler la dimension notable de la personnalité scientifique que Gorge Pascu nous a révélée dans le domaine de la science du folklore. Nous aimerions la faire délimiter nettement de la personne humaine, qui, très souvent, s'avère être énigmatique.

Notes bibliographiques

1. Lucian Predescu, *Enciclopedia României*, București, Ed. „Cugetarea – Georgescu-Delafras”, 1940: „...professeur d'histoire de la litt. roumaine des débuts et de dialectologie roumaine à l'Université de Iași”. Dans le compartiment „Oeuvre” on mentionne le titre „Devinettes roumaines, Buc. 1911”, ainsi que la quasi-totalité de ses ouvrages.
2. Academia R.P.R., *Dicționar enciclopedic român*, vol. III, K-P, București, Editura Politică, 1965: „...Lingvist și istoric literar român”. Ce qui manque c'est „Les devinettes roumaines”.
3. *** *Mic dicționar enciclopedic*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986: „...Linguiste et philologue roumain. Spécialiste de l'histoire

de la langue [...] et de la littérature roumaine des débuts“. L'étude sur le folklore n'y figure pas.

4. *** *Dicționar enciclopedic*, vol. V, O-Q, București, Editura Enciclopedică, 2004: „...linguiste, historien littéraire et philologue roumain“. Le reste de la description est similaire à celle de 1986.

5. Mândica Mardare, Liliana Cioroianu, *Geografie spirituală băcăuană*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Bacău, Editura „Studion“, 2003: „Linguiste, historien littéraire. Docteur ès lettres“.

6. E[ugen] B[udău], I[oa]n D[ănilă], în *Enciclopedia județului Bacău* (coord., Emilian Drehuță), Bacău, Editura „Agora“, 2008: „...Linguiste, historien littéraire, journaliste, traducteur. Professeur d'université. Docteur ès lettres et en philologie roumaine. [...] Doctorat ès lettres avec la thèse *Sur les devinettes*. [...] Ecrits (sélectivement) [...] *Despre cimilituri. Studiu filologic și folcloric*, 1909, 1911“.

7. Ionel Maftai, *Personalități ieșene*, vol. III, „Omagiu“, [Iași], Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al județului Iași, 1978: „...linguiste et philologue. [...] Simultanément paraît „Dicționarului de lingviști și filologi români“ (Ed. „Albatros“, 1978), où la présentation du chercheur de Iași est beaucoup plus ample, plus profonde et plus objective que celle des deux auteurs bucarestois – Jana Balacciu et Rodica Chiriacescu: „Chronologiquement, la première étude plus importante de George (sic!) Pascu est *Sur les devinettes*, 3 volumes (1909-1911). L'ouvrage a pour point de départ des matériaux très vastes et très variés et il donne beaucoup d'explications et d'interprétations“ (Ionel Maftai, *op. cit.*, s.v. L'unique objection qu'on puisse faire à l'auteur c'est la modification du prénom, de *Giorge* en *George*, pour avoir probablement considéré qu'il s'agissait d'une faute de frappe).

8. Cornel Galben, *Personalitățile Bacăului*, Bacău, Ed. Corgal Press, 2008: „Lingvist“. [...] Doctorant, il soutient la thèse *Sur les devinettes. Etude philologique et folklorique* à l'Université <<Al. I. Cuza>> (1909)..."

9. Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *op. cit.*, s.v.: „...linguiste et historien littéraire [...] Disciple d'Al. Philippide, il obtient une licence en philologie moderne (1907), le doctorat ès lettres (1909), avec l'étude philologique et folklorique *Sur les devinettes* (2 vol., Iași, București; 1909, 1911)..." (C'est nous qui avons remplacé la virgule par le point-virgule.) „Au sujet de l'activité scientifique, à la plupart de ses ouvrages – aussi bien de linguistique que d'histoire littéraire– on a reproché le caractère factuel, l'absence d'une méthode rigoureuse, la pauvreté de l'interprétation“ (*op. cit.*, s.v.). Cette évaluation est injuste, vu l'étape de débuts de la philologie roumaine. Nous en déduisons qu'à propos de la thèse de doctorat on a eu les mêmes reproches, étant donné que le domaine des études de folklore est totalement absent. (L'accord entre le verbe *s-a(u) imputat* et le sujet multiple nous appartient).

10. I. C. Chițimia, Al. Dima (coordinateurs), *Literatura română. Dicționar cronologic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, s.v. La personnalité culturelle de G. Pascu est facile à circonscrire, et pourtant on ne considère pas nécessaire de le mentionner dans le compartiment des écrivains nés en 1882. Par conséquent, l'unique présentation de G. Pascu est celle que donne la date de sa mort: „1951, avril 16 – Mort, à Zlatna, de Giorge Pascu (né en 1882), linguiste, historien littéraire et folkloriste“. Par la suite, l'auteur du petit portrait (I. Opreșan, responsable de la période 1944-1979) met en exergue, de façon en quelque sorte contradictoire, la contribution dans le domaine de l'étude de la création

populaire: „En tant que folkloriste, il s’est fait connaître par sa thèse de doctorat *Sur les devinettes. Approche philologique et folklorique* (1909)“. Il y a ensuite l’activité de l’historien littéraire, avec des exemples précis, mais le linguiste G. Pascu reste absent.

11. Academia R.S.R., Institutul de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor al Universității „Al. I. Cuza“ Iași, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R.S.R., 1979. G. Pascu aurait dû être mentionné dans un des articles de la lettre P, entre *Pascaly*, *Mihail* (à qui on assigne plus de deux colonnes d’imprimerie) et *Pastia*, *Mihai* (qui a 1,5 colonnes). Y faire entrer celui qui nous a laissé l’étude „Sur les devinettes“ et plusieurs histoires littéraires devenait nécessaire pour trois raisons: il faisait partie de l’intervalle de temps dont s’occupaient les auteurs du *Dictionnaire* (G. Pascu est né avant 1900), il est connu comme historien littéraire et folkloriste (les profils explicitement recherchés par les auteurs et, respectivement, occupe une place de premier rang dans la biographie de l’institution qui a garanti l’ouvrage de 1979 (repris sans modification aucune en 2002). Dans un article sur Iorgu Iordan de 1978, G. Ivănescu note: „Mais le professeur Iordan a commencé à jouer le rôle qu’il méritait bien par sa formation et par son dynamisme seulement à partir de 1932, année où la direction de l’Université de Iași lui a confié la tâche de directeur de l’Institut de Philologie Roumaine de Iași, fondé par A. Philippide et G. Pascu en 1927 (l’insistance nous appartient), et surtout après que, le 1 mars 1934, il soit devenu le titulaire de la chaire de philologie roumaine (chaire qui avait été fondée par A. Philippide, décédé le 11 august 1933)“ (G. Ivănescu, *Iorgu Iordan, creator de școală lingvistică*, dans „Cronica“, Iași, anul XIII, nr. 40 (662), 6 oct. 1978, p. 1).

12. Eugen Budău, *Bacăul literar*, Iași, Editura „Universitas XXI“, 2004, s.v. La deuxième section (sur trois) où G. Pascu s’est manifesté – remarque le meilleur historien littéraire de Bacău – c’est la science du folklore, „avec une première exégèse philologique sur les devinettes roumaines“.

13. G[eorgeta] A[ntonescu], dans *Dicționarul scriitorilor români*, III, M-Q (coordinateurs: M. Zăciu, M. Papahagi, A. Sasu), București, Editura „Albatros“, 2001, s.v. Bien que seulement deux domaines où s’est affirmé G. Pascu apparaissent, à savoir la linguistique et l’histoire littéraire, l’auteur de la présentation, note, naturellement, en tête de liste, l’étude philologique „Sur les devinettes“.

14. D[umitru] V[lăduț], dans *Dicționarul general al literaturii române*, P-R, București, Editura „Univers Enciclopedic“, 2006, s.v. Comparativement au *Dictionnaire* Zăciu, celui-ci, appartenant à Eugen Simion, a une visible teinte méthodologique. La composante qui présente de l’intérêt pour nous n’est pas difficile à identifier: „en tant que folkloriste, P[ascu] est l’auteur des premières exégèses philologiques et stylistiques amples sur les devinettes roumaines. Selon l’observation d’Ovidiu Bîrlea, l’étude des devinettes représente, après la monographie que Lazăr Șăineanu a donnée sur le conte de fées, l’unique ouvrage vraiment fondamental et le plus étendu qu’on ait donné d’une des formes du folklore roumain“. Par la suite, D. Vlăduț réalise une évaluation concrète, qui met en évidence les qualités du contenu et du style que les deux parties de la thèse présentent.

15. Academia R.P.R., *Istoria literaturii române*, I, București, Editura Academiei R.P.R., 1964. Au chapitre „Les devinettes“ on assigne quatre pages (p. 190 à 193; en fait, il y en a trois). On passe d’abord en revue la présence des devinettes dans le paysage éditorial (les premières devinettes sont publiées en 1851, à Iași, dans „Foiletonul Zimbrului“, étant

collectées par T. Stamati) et, après avoir justement considéré l'ouvrage d'Artur Gorovei – *Les devinettes des Roumains*, Buc., 1898 –, comme „un recueil remarquable”, Mihai Pop note: „Les contributions ultérieures (en bas de page: <<celles de Tudor Pamfile, George – *sic!* – Pascu etc.>>) complètent le monde des devinettes sans en modifier la perspective générale“ (p. 191). *Distinguo est!* Une distinction aurait été de mise, qui différencie les ouvrages des collecteurs (fondamentaux d'ailleurs) de ceux des évaluateurs, le seul de notable parmi eux étant celui de G. Pascu.

16. Cf. M.E.I., Universitatea București, *Folclor literar românesc*, ediția a II-a, de Mihai Pop et Pavel Ruxăndoiu, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978, p. 255. Il va se soi que l'étude philologique de G. Pascu, le seul à avoir une formation philologique adéquate, aurait été beaucoup plus utile pour une présentation de la devinette venant de l'intérieur. D'ailleurs, le philologue n'hésitera pas de signaler les erreurs scientifiques que renfermaient les ouvrages des deux. La délimitation terminologique pourrait considérer le syntagme „devinettes à deviner” comme renfermant un pléonasme (I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, Editura Academiei R.S.R., 1968, p. 259).

17. Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 460.

18. *Ibidem*.

19. *Ibidem*.

20. *Ibidem*, p. 462.

21. Cf. I. C. Chițimia, *op. cit.* L'indice du nom est lacunaire (ex.: Gh./Gr. Crețu n'y figure pas bien qu'il apparaisse à l'intérieur), et pour ce qui est des indices de motifs, oeuvres, genres, les termes *devinette* et *cimilitura* sont absents, quoiqu'ils soient présents dans l'étude sur Al. Lambrior (p. 259). „L'auteur – mentionne-t-on dans une note – s'est fait aider lors de l'établissement des indices par les membres du secteur littérature universelle de l'Institut d'Histoire Littéraire et Théorie Littéraire <<G. Călinescu >> que voici...” (Sont énumérés sept chercheurs.)

22. D. Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 197.

23. George Pascu, *Despre cimilituri*, Prefață, Iași, 1909, apud D. Macrea, *op. cit.*, p. 197. Dans l'édition de 1922 de l'ouvrage, les citations figurent à la page X.

24. Iordan Datcu, S. C. Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*, prefață de Ovidiu Bîrlea, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, s.v. La présentation est rédigée par I[ordan] D[atcu] et elle se retrouve dans une forme identique dans „Dicționarul etnologilor români”, de Iordan Datcu (Buc., Ed. „Saeculum I.O.”, I-III, 1998-2001).

25. *Ibidem*.

26. Cf. *** *Elogiu folclorului românesc*, antologie și prefață de Octav Păun, București, Editura pentru Literatură, 1969, et Romulus Vulcănescu, *Dicționar de etnologie (terminologie, personalități)*, București, Editura „Albatros”, 1979. Le nom de G. Pascu ne figure dans aucun des deux ouvrages.

27. George Pascu, *Despre cimiliturile românești*, București, Ed. „Cartea Românească”, 1922, p. V – „Prefață”. Tacitement, il y aura une correction „au point de vue langue”. L'ouvrage,

comme d'ailleurs d'autres matériaux informatifs, nous a été fourni par la fille de G. Pascu, Mme le professeur Corina Tîrnăveanu, de Târgu-Mureş.

28. *Ibidem*, p. VIII.

29. *Ibidem*.

30. *Ibidem*, pp. VII-IX.

31. *Ibidem*, p. IX. C'est nous qui avons souligné certains mots.

32. Rodica Zafiu, *Ghicitori*, dans „România literară“, nr. 34, 27 aug. 2003. Les considérations portent sur l'étude de G. Pascu.

NOMS PROPRES DANS L'ESPACE PUBLIC. PRÉCISIONS TRADUCTIVES SUR LES ANTHROPONYMES NON CONVENTIONNELS¹

Georgeta RUS, PhD, Technical University of Cluj-Napoca – Northern Baia-Mare University Centre

Abstract: The present study aims at performing an update on the use and role of proper names in Romanian public space. Some terminological clarifications need to be made, especially in the case of onomastic classifications, in view of delineating the position occupied by various anthroponymic subcategories between traditional and unconventional usage. The article also pays attention to the translation devices employed in this singular context, which is represented by the Romanian public space.

Keywords: translation practices, proper names, anthroponymics structures, media discourse, interculturality.

La catégorie du nom propre

Etudiée par l'onomastique, la catégorie du nom propre a subi depuis longtemps des controverses de par sa nature, son emploi et bien évidemment de par sa capacité traductive. Sa participation à l'articulation du texte qui le contient et le fait fonctionner est très visible dans des contextes particuliers, où son emploi sort des canons civils traditionnels. Dans la démarche traductive, la discussion autour de l'emploi référentiel, de la présence ou de l'absence de l'article ou de la majuscule a moins d'importance, le traducteur ne fait pas une analyse onomastique proprement dite, en revanche son analyse cognitive doit avoir comme but la restitution du sens en langue-cible², tout en respectant l'intention de l'auteur et le style du texte.

À travers nos préoccupations concernant le nom propre, on est arrivé à la conclusion, en accord avec Vaxelaire (2005 : 11), qu'il n'y a pas que des divergences au niveau de la traduction du nom propre, mais une optique distincte se dessine dans la considération globale de cette catégorie, que ce soit du point de vue grammatical, sémantique ou syntaxique.

Parmi les problèmes assez récurrents au niveau du nom propre, la question du sens et de la traduisibilité nous semble intéressante à étudier dans l'espace public roumain actuel, notamment pour la catégorie de l'anthroponyme (nom de personne) et du toponyme (nom de lieu)³. Ainsi, on considère la notion de *sens* comme étant le contenu du signe linguistique en contexte, tandis que la *signification* est le contenu du signe linguistique hors contexte (Rastier 1991 : 74-75 ; Vaxelaire 2005 : 19).

Les études précédentes ont prouvé que la catégorie des noms personnels (les anthroponymes) était la catégorie la plus diversifiée des noms propres (Van Langendonck,

¹ La présente étude fait partie d'un projet de recherche CNCS (PN-II-RU-TE-2011-3-0007), contrat numéro 103/2011, intitulé *Unconventional Romanian Anthroponyms in European Context: Formation Patterns and Discursive Function*, remporté dans une compétition internationale en 2011. Directeur de recherche : Daiana Felecan.

² Désormais LC.

³ Dans la typologie du nom propre, on retrouve également les noms de peuples, les noms de manifestations naturelles, les noms d'animaux et d'objets anthropomorphes, les enseignes, les noms de prix etc.

2007 : 187-188). En plus d'être la mieux représentée, on peut avancer, dès le début, idée qu'elle comporte également des formations dont la possibilité traductive est plus ou moins controversée⁴, mais pas pour autant inenvisageable. En effet, on repère facilement dans cette sous-catégorie des noms propres des unités comprenant un degré de sémantisme qui oblige à la traduction.

Parmi les sous-catégories du nom propre, l'anthroponyme en tant qu'élément qui désigne un individu particulier ne pose pas forcément problème au moment de la traduction, lors de son emploi standard. Cependant, dans des contextes particuliers, où sa structure, sa forme et la présence d'un sens se fait remarquer en tant que dérivation de la norme standard et de l'état civil, on a à faire à un anthroponyme non conventionnel⁵, qui subira bien entendu un traitement non conventionnel dans la traduction également. Ainsi, il est connu que,

« dès qu'ils intègrent un texte, les noms propres, comme toutes les autres catégories du discours, ont un sens, qui peut différer selon les contextes. Pour le traducteur, le constat est simple : ce qu'il doit traduire, ne relève pas de la signification ou de l'étymologie, mais du sens et les noms propres, ayant par essence un signifié, ne peuvent être ignorés. » (Vaxelaire, 2011 : 21).

La dénomination dans la presse satirique

Dans une situation de communication, le choix dénominatif a de multiples valences et remplit des fonctions différentes, ce qui le transforme en élément phare des médias, le nom propre jouant un rôle-clé dans l'expressivité du texte, à la fois lexicale et dénominative-référentielle. Surnoms et sobriquets pour la plupart, les unités dénominatrices sont clairement *des Npr mixtes* ou *à base descriptive* (constitués d'un mélange de noms propres et d'éléments empruntés au lexique commun) (Jonasson, 1994) :

TS/1 : *După ce a rupt în două Fondul Proprietatea pe mîna manechinului Tăriceanu, competentă Daniela Lulache a ajuns șefă la Nuclearelectrica pe mîna manechinului porno Mazăre.*

TC : *Après avoir coupé en deux le Fond La Propriété grâce à Tăriceanu, la compétente Daniela Lulache est devenue chef chez Nuclearelectrica grâce au mannequin porno Mazăre.*

TS/2 : *I-auziți ce zice Mihai Gâdea, acest Che Gargara cu buze mai late decât prevedea legea audio-vizualului, pe pagina lui de Facebook.*

TC : *Écoutez un peu ce que dit Mihai Gâdea, ce Che Gargara avec des lèvres plus larges que la loi de l'audiovisuel exige, sur sa page Facebook.*

TS/3 : *Iar e babeta asta contemporană cu Ramses, Paula Iacob la televizor.*

TC : *Elle est de nouveau à la télévision, cette vieille contemporaine de Ramses, Paula Iacob.*

En accord avec Manu Magda, il convient de mentionner que « le nom porté par un individu est déterminé par les facteurs psychologiques impliqués dans l'acte de la nomination

⁴ Pour le concept de (in)traductibilité des noms propres, voir Mounin 1955, Delisle 1993, Ballard 2001, 2011, Lungu-Badea 2005, 2011, Vaxelaire 2005, 2011.

⁵ Pour l'analyse structurelle et fonctionnelle de certains anthroponymes non conventionnels considérés dans la présente étude et pour la terminologie anthroponymique non conventionnelle, voir Felecan 2011, 2012, 2013a, 2013b.

(la configuration psychologique de ceux qui attribuent le nom), ainsi que de l'appartenance de l'individu à un certain cadre historique/à une zone géographique/à une certaine classe sociale/à une confession etc. » (Manu Magda, 2011 : 504).⁶

Profondément motivés, les anthroponymes, ainsi que les patronymes médiatiques sont le plus souvent des artefacts, des constructions plus ou moins éphémères en fonction de l'intention de l'auteur-journaliste, et requièrent un traitement particulier, qui mène généralement à une nouvelle construction dans la LC : *Vasilica Acrâșmaru/ Jeanne Magasindegenièvre ; Biscuițel/ Petite gâterie etc.*

Le nom propre⁷ en traduction

La pertinence d'une réflexion traductive au niveau du nom propre⁸ a longtemps été mise en question, et les opinions des spécialistes à ce sujet ont été plutôt divergentes quant à sa possibilité traductive. Des sous-catégories du Npr, cette étude s'intéresse notamment aux anthroponymes en tant que vecteurs onomastiques représentatifs de l'espace public roumain, et à leur traduction en français.

Souvent objet de débat entre les spécialistes⁹, la traduction du Npr est passée par plusieurs étapes avant que le Npr soit considéré une véritable unité de traduction. Ainsi, dans son argumentation contre la démarche traductive, Kleiber affirmait que « *toute modification aboutit, non à une traduction d'un nom propre, mais à un nouveau nom propre* » (Kleiber 1981 : 503). Cependant, on ne peut pas ignorer le besoin d'une traduction qui découvre au lecteur/au public le contenu extralinguistique existant dans l'unité à traduire, déterminant une incompréhension visiblement nuisible pour la réception du message si la traduction n'est pas complète. Le rôle essentiel de la capacité cognitive du traducteur se révèle être dans ce cas une condition *sine qua non* d'un transfert fidèle du message. Il convient ainsi de dire que le processus (cognitif) de traduction se constitue autour du choix des ressources de la langue-source et de la langue-cible, maniées habilement par le traducteur.

En accord avec Gary-Prieur, selon laquelle « *la façon dont la langue désigne l'individu mérite d'être étudiée : la description des emplois du nom propre permet d'envisager une spécificité en français.* » (Gary-Prieur, 1994 : 24), on pourrait étendre cette affirmation à la traduction qui, en fonction des particularités à la fois linguistiques et extralinguistiques des langues impliquées dans la traduction, permet de déceler et de transmettre des informations sans lesquelles le message est corrompu, incomplet et par conséquent erroné.

Avec Algeo (1973) et Delisle (1993), le Npr voit s'attribuer un statut d'unité traduisible, ce qui renforce sa fonction dans le contexte, et fournit au destinataire un outil qui rendra plus précis et enrichira le message dans la langue-cible. La présente étude se construit sur la position de Ballard (2001) et de Grass (2002), qui font du Npr une unité de traduction à part entière. Le point de départ de la réflexion concernant la traduction anthroponymique sera

⁶ Traduit par nous.

⁷ Désormais Npr.

⁸ Benveniste (1974 : 200) définit le nom propre comme « *une marque conventionnelle d'identification sociale telle qu'elle puisse désigner constamment et de manière unique un individu unique* ».

⁹ Parmi les défenseurs de la thèse de l'intraduisibilité du nom propre, voir G. Moore (1959), Mill et Dearle (1972), Mounin (1994) etc.

la théorie du *skopos* (Reiss et Vermeer 1984), conformément à laquelle chacune des décisions du traducteur est déterminée par l'intention, la finalité et la fonction du texte-cible.

Comblé de références culturelles, le texte satirique en tant que genre textuel enrichit constamment le lexique et l'onomastique avec des créations inédites, qui dépassent le registre formel et subissent un métissage à la fois avec les autres registres de la langue et avec les circonstances qui ont causé leur apparition, ce qui transforme parfois les unités dénominatives en culturèmes¹⁰. Le caractère descriptif nuancé de l'unité dénominate dans la presse satirique permet une fine analyse traductologique, qui donnera lieu ultérieurement à la mise en place des normes de traduction du roumain (langue-source¹¹) vers le français (LC).

Dans la traduction, le transcodage suit ainsi un raisonnement en fonction de la logique interne des structures dénominatives, en se basant principalement sur deux voies.

On remarque, dans le cas du nom propre, deux types de traductions qui s'imposent : une première, intralinguale, à l'aide du contexte extralinguistique et du sémantisme engendré dans l'unité à traduire, et une traduction interlinguale (traduction proprement dite).

Procédé de traduction restituant une expression fixe du LS à travers une autre en LC, différente, mais qui correspond à une même réalité (traduit par nous, Lungu Badea 2005 : 104), l'équivalence nous intéresse dans la traduction du nom propre grâce au contexte particulier dans lequel les catégories dénominatives sont les plus problématiques, à savoir les médias. Le triangle actionnel journaliste-lecteur-traducteur nous rapproche de l'équivalence pragmatique en tant que modalité à travers laquelle le traducteur a l'intention de produire sur les lecteurs un effet identique à celui provoqué par le TS sur les lecteurs-source, de telle sorte que les relations TS-lecteurs-source et le TC-les lecteurs-cible soient symétriques (traduit par nous, Lungu Badea 2005 : 113).

Un autre aspect important dans le registre satirique est la traduction des jeux de mots, représentatifs culturels par excellence. Ainsi, la traduction des éléments porteurs d'information culturelle est :

a la fois révélatrice d'un degré de compréhension mutuel entre deux cultures et de la conscience (ou de la conception) qu'a le traducteur de son rôle comme médiateur. Il y a un donné linguistico-culturel qui est fait des spécificités plus ou moins partagées par le public des deux communautés, et ce donné est l'objet de stratégie qui tantôt se répartissent entre des priorités contrastées (préservation de l'étrangeté des significations et explicitation des signifiés) qui tantôt pratiquent une sorte de transmission négociée (M. Ballard, 2001 :108).

En plus des jeux de mots, de nombreux procédés de formation peuvent être identifiés au niveau du nom propre satirique,

Dans ce contexte particulier qui est le texte satirique, une des remarques qui s'impose est que la personnalisation de l'unité dénominate ne signifie pas en même temps un report direct ou une traduction zéro dans la LC. Cela s'explique par le fait que, la plupart des fois, le prénom dérive vers le sobriquet et/ou le surnom, ce qui provoque des variations formelles et sémantiques dans l'unité de traduction. Le critère concernant la fréquence, énoncé par

¹⁰ « Il représente une caractéristique de la communication qui se manifeste dans l'acte de traduction lors du transfert des [pratiques monoculturelles et des faits culturels à l'intérieur de la langue-source et, secondairement de celle-ci vers la langue-cible » (Lungu Badea 2005 : 277).

¹¹ Désormais LS.

Vaxelaire : « *il nous semble qu'il faut une certaine récurrence pour que le surnom ne soit plus une des multiples appellations possibles, mais une désignation qui ne concerne qu'une personne* » (Vaxelaire 2005 : 319), ne change rien pour la traduction, la tâche du traducteur existe et il faut l'accomplir, quelle que soit la récurrence d'une unité.

Le glissement à l'intérieur de la catégorie du Npr conduit ainsi à un comportement profondément analytique dans la traduction, évoluant vers un traitement constructeur d'identité dans la LS.

Conclusions

L'espace public roumain se caractérise par une dynamique accrue des structures dénominatives ayant une existence propre et une personnalité contextuelle instable. À cause de ces caractéristiques, une évaluation s'impose au moment de la traduction, générant un transfert de valeurs sociosémantiques qui méritent d'être transposées le plus fidèlement dans le texte-cible. Tout ce processus qui implique des compétences cognitives développées de la part du traducteur doit également tenir compte de la couleur locale, d'une importance non négligeable, notamment dans les médias où elle se manifeste à travers des sous-entendus, des allusions et des procédés basés sur des figures de construction et sur des figures de sens. Cette présence anthroponymique chargée du point de vue structurel et constructif justifie la considération du contexte médiatique en tant que pierre angulaire du développement du système dénominatif roumain.

Bibliographie générale

- Ballard, M. 2011. *Numele proprii în traducere*. Traduction coordonnée par G. Lungu-Badea. Timișoara : Editura Universității de Vest. (Lucrarea originală publicată în 2001).
- Benveniste, É. 1974. *Problèmes de linguistique générale II*. Paris : Gallimard.
- Chelaru-Murăruș, O. 2010. Nume, porecle, semnături ironice în paginile < Academiei Cașavencu > [Noms, sobriquets, signatures ironiques dans les pages de l'« Académie Cașavencu »]. In *Limba română : Controverse, delimitări, noi ipoteze (II), Pragmatică și stilistică, Actele celui de al 9-lea Colocviu al Catedrei de limba română [La langue roumaine : Controverses, délimitations, de nouvelles hypothèses (II), Pragmatique et stylistique, Les actes du IXe Colloque de langue roumaine]*, București, 4–5 décembre 2009 : R. Zafiu, A. Dragomirescu and A. Nicolae (Eds.), 175–184, București : Editura Universității din București.
- Delisle, J. 1993. *Traduction raisonnée*. Ottawa : Éd. De l'Université d'Ottawa
- Felecan, D. 2011. *Names within the Romanian Public Space: Formation Patterns and Communicative Functions*. In *Cultural Spaces and Archaic Background*. The International Conference of Intercultural Studies and Comparativism „Cultural spaces and archaic foundations”. Baia Mare, 2010, D. Suiogan, Ș. Mariș, C. Dărăbuș (Eds.), 558–574. Baia Mare : Ethnologica Publishing.
- Felecan, D. 2012. Des appellatifs non conventionnels noms communs de groupe dans la langue roumaine actuelle : construction et fonction communicative. *Nouvelle Revue d'Onomastique (NRO)* 54 : 227–244.
- Felecan, D. *English vs. Latin in the Construction of Unconventional Appellatives in Contemporary Romanian (Sociolinguistic Considerations)*, à paraître.

- Felecan, D. 2013b. *Aspects de la dynamique des appellatifs non conventionnels dans l'espace public roumain actuel*, à paraître.
- Gary-Prieur, M-N. 1994. *Grammaire du nom propre*. Paris : Presses Universitaires de France.
- Jonasson, K. 1994. *Le nom propre. Constructions et interprétations*. Louvain : Duculot.
- Kleiber, G. 1981, *Problèmes de référence. Descriptions définies et noms propres*. Recherches Linguistiques n° VI, Etudes publiées par le Centre d'Analyse Syntaxique de l'Université de Metz, Paris : Klincksieck.
- Kripke, S. 2008. *La logique des noms propres*. Paris : Les éditions de minuit.
- Ladmiral, J-R. [1979] 1994. *Traduire : théorèmes pour la traduction*. Paris : Gallimard, coll. « Tel ».
- Leroy, S. 2004. *Le nom propre en français*. Paris : Editions Ophrys.
- Lungu-Badea, G. 2004. *Teoria culturemelor, teoria traducerii*. Timișoara : Editura Universității de Vest.
- Lungu-Badea, G. 2005. *Tendințe în cercetarea traductologică*. Timișoara : Editura Universității de Vest.
- Lungu-Badea, G. 2008. *Quelques questions concernant la traduction des noms propres : application au roumain*. In : T. Miliaressi (éd.). *La Traduction : philosophie, linguistique et didactique*. collection UL3 « Travaux et Recherches » Lille : Université Charles de Gaulle – Lille3.
- Lungu-Badea, G. 2008. *Mic dicționar de termeni utilizați în teoria, practica și didactica traducerii*. Timișoara : Editura Universității de Vest.
- Lungu-Badea, G. 2011. *Un panorama de la traduction roumaine des noms propres (roumain-français)*. In: T. Milliaressi (éd.). *De la linguistique à la traductologie*. collection « Philosophie & linguistique ». Presses Universitaires du Septentrion.
- Manu Magda, M. 2011. *Pragmatică și antroponimie (considerații teoretice referitoare la sistemul apelativelor în limba română)* [Pragmatique et anthroponymie (considérations théoriques concernant le système des appellatifs en roumain)]. In, *Nom et dénomination. Actes de la Conférence Internationale d'Onomastique, Ière édition, Interférences multiethniques dans les anthroponymes*, Oliviu Felecan (dir.). Baia Mare, 19-21 septembre 2011, Cluj-Napoca : Editura Mega.
- Rastier, F. 1991. *Sémantique et recherches cognitives*. Paris : PUF.
- Reiss, K. și H. J. Vermeer, 1984. *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen : Niermeyer.
- Translationes: « (In)Traductibilité des noms propres »* (3). 2011. Timișoara : Editura Universității de Vest.
- Van Langendonck, W. 2007. *Theory and Typology of Proper Names*. Berlin/New York : De Gruyter.
- Vaxelaire, J-L. 2005. *Les noms propres – une analyse lexicologique et historique*. Paris : Honoré Champion.
- Vaxelaire, J-L. 2011. *De Mons à Bergen. De l'intraduisibilité des noms propres*. In *Translationes*, nr.3/2011, p.13-28, responsables du numéro : Georgiana Lungu-Badea, Alina Pelea, Timișoara : Editura Universității de Vest.
- Les journaux satiriques *Academia Cațavencu*, *Kamikaze*, *Cațavencii*.